סיכומי סוגיות
במסכת שבת
אליבא דהילכתא

סיכומי סוגיות
במסכת שבת
אליבא דהילכתא

מאת יהונתן ארליך

טבת תשפ"א

עריכה ועימוד:

אינטקסט

02-6503939

להארות והערות ניתן לפנות

בטל': 050-4128769

או בדוא"ל: hefzie7@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל הי

לע"נ

חמי היקר והאהוב

הרב ר' אהרן ב"ר ישראל קליין זצ"ל

נלב"ע כד' כסלו תשפ"א

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן עניינים:

הקדמה.....2
פרק ראשון - יציאות השבת.....4
פרק שני - במה מדליקין.....102
פרק שלישי - כירה.....172
פרק רביעי - במה טומנין.....236
פרק חמישי - במה בהמה.....265
מהדורא קמא - על סוגיא ראשונה בלבד.....265
מהדורא בתרא - על כל הפרק.....271
פרק שישי - במה אשה.....313
פרק שביעי - כלל גדול.....354
פרק שמיני - המוציא יין.....417
פרק תשיעי - אמר ר' עקיבא.....468
פרק עשירי - המצניע.....503
פרק אחד עשר - הזורק.....555
פרק שנים עשר - הבונה.....604
פרק שלושה עשר - האורג.....625
פרק ארבעה עשר - שמונה שרצים.....639
פרק חמישה עשר - ואלו קשרים.....666
פרק שבעה עשר - כל הכלים.....730
פרק שמונה עשר - מפנין.....760
פרק תשעה עשר - ר"א דמילה.....785
פרק עשרים - תולין.....835
פרק עשרים ואחד - נוטל.....877
פרק עשרים ושניים - חבית.....895
פרק עשרים ושלושה - שואל.....942
פרק עשרים וארבעה - מי שהחשיך.....966

הקדמה

אודה את השי"ת שעזרני להכין קובץ זה של שאלות ותשובות לסיכום הסוגיות במסכת שבת אליבא דהלכתא.

מטרת ספר זה היא לסכם בצורה של שאלות ותשובות את סוגיות הגמ' כשהדגש הוא על הבהרת הדינים היוצאים מהסוגיא וטעמיהם ועל כן רובם ככולם של השאלות הם בנוסח של "מה הדין במקרה פלוני ומדוע?" להשלמת הדברים הבאתי את פסק ההלכה של השו"ע ונושאי כליו.

בגוף התשובה כתבתי את הדין והטעם עפ"י רש"י [מלבד בשאלות שצוין עליהם שהם על תוספות] וכן את פסק השו"ע. את דעות שאר המפרשים והפוסקים הבאתי בדרך כלל בהערות שבשולי העמוד מלבד במקום שהבאת הדעות החולקות על רש"י חשובות להבנת פסק השו"ע שאז הבאתי אותם בגוף התשובה לפני שהבאתי את פסק ההלכה של השו"ע.

לתועלת הלימוד הדגשתי בחלק מן המקרים דעות שונות בהדגשים שונים כדי לציין שאלו דעות שונות, לכן במקום שיש כמה דעות - דעה ראשונה כתבתי ללא הדגשה מתחתיה, דעה שניה כתבתי עם הדגשה של שתי פסים מתחתיה ודעה שלישית - עם הדגשה של פס עולה ויורד מתחתיה.

כאן המקום להודות לחכמי ורבני כולל ואלוז'ין בבני ברק שבו אני לומד ובמיוחד לחברותא שלי הרב ר' יעקב שווילי שליט"א שעמו למדתי מסכת זו, כמו כן אודה בכל לב לראשי ומנהלי הישיבות הקדושות שזכיתי ללמוד בהם בצעירותי - ישיבת מעוז חיל [מעלות חיים] וישיבת חברון גבעת מרדכי שיש לי הכרת הטוב מרובה להם.

תודה מיוחדת לרעייתי חפציבה עזרתי בחיים שמוסרת את עצמה למען לימוד התורה ומשתדלת מאוד שאהיה פנוי לעסק התורה ללא כל עול אחר. יה"ר שנמשיך יחד לרוות נחת מכל בנינו ובנותינו הי"ו.

אודה להורי היקרים הרב ר' מיכאל ומרת שרה ארליך שיחיו לאוי"ט, לחמי הרב ר' אהרן קליין זצ"ל ולחמותי מרת רחל קליין שתחיה לאוי"ט על העזרה הרבה והמסירות שלהם בשבילינו לאורך כל השנים, ימלא ה' כל משאלותם לטובה ויתקיים בהם הפסוק "עוד ינובון בשיבה...".

ספר זה יוצא בתוך השלושים לפטירת חמי היקר והאהוב הרב ר' אהרן ב"ר ישראל קליין זצ"ל שנפטר בכ"ד כסלו תשפ"א. עוד בילדותו ברומניה עמד חמי במסירות נפש על שמירת השבת וכל ימי חייו היו סמל לדביקות בתורה, ודקדוק במצוות וברוח זו חינך את כל בניו ובנותיו ובתוכם רעייתי שתחיה.

חמי ז"ל התענין מאוד בעבודתי זו ואף בסוף ימיו בהיותו על ערש דווי התענין בה. לצערי לא זכה לראותה ויהא ספר זה לעילוי נשמתו ת.נ.צ.ב.ה.

פרק ראשון - יציאות השבת

מהמשנה בדף ב. עד המשנה בדף ט.

ש. עני העומד ברה"ר ובע"ה העומד ברה"י שהעבירו חפץ זה לזה בשבת מתי העני חייב ובע"ה פטור מתי בע"ה חייב והעני פטור ומתי שניהם פטורים ומדוע?

ת. **חיובים דאורייתא:** כשהעני עוקר מרה"ר ומניח החפץ ברה"י - העני חייב ובע"ה פטור. ואפי' אם מניח החפץ בידו של בע"ה ובעה"ב מניחו על הרצפה - חייב העני דהנחה ביד של מי שעומד ברה"י - חשובה הנחה ברה"י[1] ובעה"ב פטור דלאו מידי עביד.

וכן כשהעני עוקר מרה"י ומניח ברה"ר[2] העני חייב ובע"ה פטור אף אם נטל את החפץ מידו של בע"ה ולא מהרצפה. ובכהאי גוונא בע"ה לא עבר אף על אסור דרבנן של הוצאה[3].

וכן כשבעל הבית עשה עקירה מרשות אחת והנחה ברשות אחרת - בע"ה חייב[4] והעני פטור ולא עבר אף על איסור הוצאה מדר'. **ומקור איסור הוצאה מהתורה** - שנא' [שמות לו ו] "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" ודרז"ל [שבת צו:] שיום השבת היה ואמר להם לא להוציא מרה"י לרה"ר[5].

---

[1] ואמרי' בגמ' לקמן ה. דאף שכדי להתחייב בעי' הנחה מעל גבי מקום ד' [שזה מקום חשוב שדרך להניח - כדאמרי' בגמ' ד. וברש"י ד"ה מעל] מ"מ ידו של אדם חשובה כד' על ד' [לפי שדרכם של בני אדם להעמיד כליהם בידיהם - רשב"א ח. ד"ה עמוד].

[2] ואף אם אוחזה בידו ולא מניח ברה"ר דידו חשובה כד' על ד'. ואף אם ידו נמצאת למעלה מי' טפחים. ואע"ג דקי"ל להלן במשנה דף ק. שאין רה"ר תופסת למעלה מי' טפחים - מ"מ במוציא בגופו כדרך הוצאה חייב אף למעלה מי"ט כדאמרי' בגמ' לקמן צב. "המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים - חייב, שכן משא בני קהת".

[3] ולגבי איסור לפני עור - אם לולא היה מחזיק בע"ה החפץ בידו העני לא היה יכול להוציא - כתבו תוס' [ג. ד"ה בבא]והרא"ש [סי' א] שאכן עובר על לפני עור. וכתבו תוס' שאפי' אם כן היה העני יכול ליטול לולא היה החפץ ביד של בע"ה - מ"מ עצם זה שלא הפרישו מהעבירה הוא איסור דר'.

[4] ועי' תוס' יו"ט [ד"ה פשט] שכתב דאפילו לר' יהושע דפרק י"ט דמכילתין מ"ד ולרבי יוסי דסוכה פ"ג משנה י"ד דהלכתא כותייהו וסברי שהטועה ונתכוון לעשות מצווה פטור והרי כאן נתכוון בעל הבית למצוות צדקה ובכל זאת חייב - שאני מצוות צדקה דלא נתנה שבת לדחות אצל מצות צדקה כלל משא"כ במילה ולולב שניתן לדחות.

[5] רש"י. ותוס' מביא עוד גמ' בעירובין יז: שנא' [שמות טז כט] "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ודרז"ל "אל יוציא איש ממקומו ביום השביעי - דהיינו הוצאה מרל"ר. וטעם שצריך שני הלימודים - כתבו תוס' חד להוצאה דעני וחד להוצאה דבע"ה.

פטורים מדאו' ואסורים מדר': אבל אם העני עקר החפץ והושיטו לאוויר רה"י ללא שהניח אותו ובע"ה הוא זה שלקח מהעני את החפץ - שניהם פטורין - דהעני לא הניח ברה"י [דאף שידו היא באויר רה"י - מ"מ לא נחה ברה"י[6]] ובע"ה לא עקר מרה"ר [שהרי ידו של העני הייתה בתוך רה"י וממנה עקר] ומ"מ עשו איסור דרבנן דביחד עשו מלאכה וגזרו רבנן שמא יבואו לעשות מלאכה שלימה כל אחד בפני עצמו[7].

וכן כשהעני עקר החפץ ולא הושיטו לרה"י ובע"ה הוא זה שהושיט ידו אך לא בע"ה נטלו אלא העני הוא זה ששם החפץ בתוך ידו של בע"ה - שניהם פטורים. דהעני לא הניח ברה"י ובע"ה לא עקר מרה"ר דהא העני הניח לו את החפץ ביד ויד ושל בעה"ב לא הייתה מונחת ברה"ר אלא נמצאת באוויר רה"ר.

וה"ה כשבע"ה עקר חפץ - והושיט ידו או נתנה בידו המושטת של העני - והעני עשה הנחה ברשות אחרת שניהם פטורים ועברו איסור דר'.

ש. אילו לימודים מיוחדים צריכים באיסור הוצאה והכנסה מרל"ר שלא צריך בשאר מלאכות ומדוע? [תוס'].

ת. צריך פסוק מיוחד להוצאה דעני ופסוק מיוחד להוצאה דבע"ה וכן צריך שגם תולדות דהוצאה יהיו במשכן [כגון הכנסה מרה"ר לרה"י והושטה מרה"י לרה"י מעל רה"ר בדיוטא אחת] וכל זה משום שהוצאה - מלאכה גרועה היא.

---

[6] ואם הייתה היד המושטת של העני סמוכה פחות מג"ט לקרקע רה"י - כתב בגמ' בהמצניע [צב. ומובאת ברשב"א דף ג. ד"ה ה"ג ר"ח] שזה תלוי במחלוקת אביי ורבא אי אגד יד שמיה אגד. דאי שמיה אגד - לא חשיב הנחה ואי ל"ש אגד - חשיבא הנחה. ולהלכה פסק הרמב"ם כרבא שלא שמיה אגד וחייב. ובכ"מ שם מביא את קו' הרמ"ך שר' אבהו בדף ה. מעמיד את המשנה בשלשל ידו למטה מג"ט ובכה"ג אמרה המשנה שבהושיט העני את ידו לרה"י ונטל בעה"ב ממנה - פטור והגמ' דחתה אותו מטעם אחר ולא אמרה שצ"ל חייב. [ואולי י"ל שר' אבהו ס"ל כאביי שאגד יד שמיה אגד ולכן לא חשיב הנחה בהושיט ידו].

[7] ויש להעיר שעצם עקירת החפץ מרה"ר והושטת היד עם החפץ לרה"י - זה איסור דר' אף אם בע"ה לא יקח ויניח. ולכן לקמן אומרת הגמ' [ג:] שכשעקר חפץ מרה"י והושיט ידו עם החפץ לרה"ר - במזיד אסור לו להחזירה דקנסוהו שעבר איסור דר'. ויל"ע אי עצם שימת חפץ ביד של אחר הפשוטה מרשות אחרת - היא אי' דר' אף אם לא הוציא השני את החפץ לרשות אחרת ולכאו' יש בזה מחלוקת רש"י ותוס' דלרש"י [ג. ד"ה פטורי]כל עקירה - אף ללא הושטה היא אי' דר' ולתוס' [ג. ד"ה פטורי] זה טלטול בעלמא. וצ"ע

ש. אלו איסורי שבת מוזכרים במשנתנו ואלו מוזכרים במשנה בריש שבועות ומה טעם שכאן מפורטים יותר איסורים?

ת. במשנתינו מוזכרים ארבע איסורים לעני וארבע - לבעה"ב. לכל אחד ב' איסורי דאו' - הוצאה והכנסה וב' איסורי דרבנן - עקירת חפץ כשמושיט ידו וכשחברו מושיט ידו. [הנחת חפץ כשחברו עקר - אף שהיא איסור דרבנן - לא נמנית במשנתנו כמבואר להלן ג.].

במשנה במס' שבועות מוזכרים **להו"א** של הגמ' - איסור דאו' אחד לעני - הוצאה מרה"י לרה"ר. איסור דאו' אחד לבעה"ב - הוצאה מרה"י לרה"ר. [אך לא מוזכר איסור דאו' של הכנסה מרה"ר לרה"י כי זה תולדה וכיוון שאין זה עיקר מקום דיני שבת לא הוכרו תולדות]. וכמו כן מוזכרים ב' אסורי דר' לבעה"ב - עקירות של הוצאה מרה"י לרה"ר - כשבעה"ב פושט ידו וכשהעני פושט ידו.

ולמסקנת הגמ' מוזכרים במס' שבועות רק אסורי דאו' - הוצאה והכנסה לעני ולבע"ה. ואסורי דר' [אפילו של של עקירה] לא הוזכרו כי אין מס' שבועות עיקר שבת.

ש. אלו מהפטורין המוזכרים במשנתינו - יש בהן איסור דר' ואלו - אין בהם איסור שבת כלל?

ת. הפטורין המוזכרים כשאחד עשה את כל המלאכה והשני לא עשה כלום - הם פטור ומותר[8] והפטורין המוזכרין כשתרוויהו עשו מלאכה - הם פטור אבל אסור.

ש. למה לא מנתה המשנה - באיסורי דרבנן - גם את אסורי ההנחה של עני ובעה"ב?

ת. כי המשנה מנתה רק את האיסורין שיכולין לבוא בזמן עשיית האיסור - לאיסור תורה[9].

ש. מנ"ל שכשעשה אחד עקירה ואחד הנחה אין פה איסור דאורייתא?

ת. שנא' "ואם נפש אחת תחטא מע"ה בעשותה" [ויקרא ד כז] ודרז"ל שעשה אחד את כולה - ולא שכל אחד שעשה מקצתה.

---

[8] ועי' **תוס'** שעדיין איכא לשני לאו דלפני עוור [אי לא היתה המלאכה נעשית בלי שקיבל השני] ויש איסור דר' שלא הפרישו מאיסור [- וזה אפי' אם הייתה המלאכה נעשית בלעדי השני] וגמ' שכתבה ל' "פטור ומותר" איירי כשעושה המלאכה הוא גוי וההפץ של גוי שבכה"ג השני פטור ומותר ועי' רשב"א שמק' על תוס' למה כתוב במשנה "העני חייב" הרי הוא גוי ולכן פי' הרשב"א שאיירי ביהודי והכוונה "מותר" - מצד אסורי שבת. וכ"כ תו"י והרא"ש [א א].

[9] השאלה והתשובה - ע"פ דעת רש"י. ודעת ריב"א בתוס' שמתני' נקטה אסורי דר' שבהושטות [היינו גם שהמושיט עשה רק עקירה וגם כשעשה רק הנחה] שבהם קל לבוא לידי חיוב חטאת - שחיסר מהמלאכה רק מעט.

ש. המטעין משא על גוף חברו ברה"י וחברו הלך עם המשא והוציאו לרה"ר - מה דין המטעין והנושא ומדוע?

ת. המטעין - לא עבר איסור שבת כלל דעקר והניח ברה"י [דחפץ שמונח על גוף - כמונח בקרקע דמי] והנושא - חייב דעקר מרה"י [דעקירת גופו כעקירת חפץ דמיא] והניח ברה"ר.

ש. ומה הדין בהטעין משא על יד חברו - כשהיד והגוף ברה"י - והוציאה חברו לרה"ר? [תוס'].

ת. תוס' אומר שחייב דהא במשנתנו מוכח שהעומד ברשה"י עם חפץ בידו - חשיב החפץ כמונח ע"ג קרקע [ולכן העני חייב אם נטל החפץ מידו והוציאו] וא"כ כשעקר גופו עם החפץ בידו והלך ועמד ברה"ר - עשה עקירה מרה"י והנחה ברה"ר.

ובדעת רש"י כתבו תוס' שפטור בכה"ג שכן פי' בגמ' "ידו לא נייח" - ע"ג קרקע. ומשמע שאף אם ידו יחד עם גופו ברה"י לא נייח. אבל תוס' מסבירים שמש"כ בגמ' לא נייח - כי גופו ברשות אחרת ונגררת בתר גופו. אבל אם גופו באותה רשות - חשיב נייח גם בידו[10].

להלכה כתב הרמב"ם [שבת יג ח] שחייב.

ש. כשרב עוסק במקום אחד - האם מותר לתלמיד לשאול את רבו ממקום אחר ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שלא. והטעם - שמא יטעה הרב ויתבייש[11].

---

[10] והרשב"א כתב שגם לרש"י בכה"ג שידו וגופו באותה רשות - חשיב הנחה ורק כשגופו ברשות אחרת לא חשיב הנחה.

[11] וכן פסקו הרמב"ם [ת"ת ד ו] והשו"ע [יו"ד רמו יב]. וא"ת הא אמרינן בגמ' שבת קיד. [ועי' רש"י שם ד"ה ואם בכוליה]. שת"ח שקאי במקום א' ושואלים אותו במקום אחר ועונה - הוא הראוי לעמוד בראש ישיבה וא"כ רבי שהיה רבן של ישראל וודאי שיידע לענות - י"ל דמ"מ לא היה צריך להטריח עליו [שו"ת **חת"ס** ז ד. ויל"ע איך זה נכנס בל' הגמ'] **והגרצ"פ פרנק** [הר צבי או"ח ב' יא] כתב דדברי ר' חייא קאי על ששאל רב את רבי את טעם הדין לחלק בין גופו לידו [כך הבין הגרצ"פ שרב הוא ששאל את רבי "מאי טעמא"] שלגבי להגיד סברות וטעמי הדין - לא נאמר שראש ישיבה יודע בכל הש"ס אלא רק לומר את ההלכה יודע. עכת"ד הגרצ"פ. ולפי זה יוצא שאת עצם הדין - שרי לשאול ממנו. וצ"ע להלכה בזה דברמב"ם ושו"ע לא חילקו בין לשאול דין ללשאול טעם הדין.

ש. מה פירוש דברי אביי "פשיטא לי ידו של אדם אינה לא כרה"ר ולא כרה"י. כרה"ר לא דמיא - מידו דעני כרה"י לא דמיא - מידו דבע"ב"?

ת. פי' שאדם שהושיט חפץ מרה"ר לאוויר רה"י - אין ידו נזרקת בתר גופו לגמרי להיות רה"ר. וכן המושיט חפץ מרה"י לאוויר רה"ר - אין החפץ נגרר אחר גופו לגמרי להחשב רה"י. וראיה - מידו של עני הפשוטה מרה"ר לרה"י ואינה נחשבת רה"ר - דהא אם הניח בעה"ב ביד העני - פטור וכן מיד בעה"ב במושטת לרה"ר שאינה נחשבת רה"י דהא אם הניח העני בה - פטור[12].

ש. המושיט חפץ מרה"י לאוויר רה"ר ועדיין לא הניחו - האם יכול להחזירה לרה"י?

ת. במקרה כזה הסתפק אביי האם קונסים אותו שלא יחזיר ידו ועושים את ידו ככרמלית שאסור להוציא ממנה לרה"ר ולרה"י או שלא קונסים ויכול להחזיר.

וטעם הצד שקונסים פרש"י משום שהתחיל בה באיסור פי' שהתחיל במלאכת הוצאה[13].

ובפשיטות הספק של אביי - נחלקו האוקימתות שבגמ'. דיש ברייתא שכתוב בה שיכול להחזירה ויש ברייתא שכתוב שלא יחזירה עד מוצ"ש וכדי שלא יסתרו הבריתות זו את זו תירצה הגמ' כמה תירוצים. **תירוץ א'** - שברייתא שיחזיר מדברת על למעלה מי' שאין כרמלית למעלה מי'[14] וברייתא

---

[12] וכמובן שאין החפץ שייך גם למקום שהיד נמצאת בו שהרי ידו לא נחה ברשות שנמצאת בו. אך ע"ז אביי לא דיבר. **וכל זה - לפירוש רש"י. אבל בעל המאור** מסביר שכוונת אביי שהיד של אדם לא שייכת לאוויר מקום שנמצאת בו. והוא גורס "כרה"י לא הוויא - מידו דעני וכרה"ר לא הוויא - מידו דבעה"ב" והיינו שמדלא חייב העני כשהושיט ידו מרה"ר לאוויר רה"י - משמע שכל עוד לא הניח החפץ - לא חשוב כמונח ברה"י. וכן מדלא חייב בעה"ב כשהושיט החפץ לאוויר רה"ר - משמע שלא חשיב החפץ מונח ברה"ר כי לא נח.

[13] **פשטות הגמ'** משמע שאף אם הושיט ידו לאוויר רה"ר שלא ע"מ להניח ברה"ר - עשה איסור [וגם אז מסתפק אביי אם קונסים אותו]. והיינו איסור מדרבנן שמא יניח ברה"ר ויעבור איסור דאורייתא. **וכ"מ בשו"ע** שלא חילק בין אם כוונתו להניח ברה"ר לאין כוונתו להניח ברה"ר. **ויל"ע** אם עקירת חפץ מרה"י והושטתו לאוויר רה"ר הווי איסור - מה הצד שלהחזיר ידו מאוויר רה"ר ולהניח ברה"י זה לא איסור [וגם לצד הגמ' שזה איסור - זה מטעם קנס שעשה איסור בהושטה] ולמה זה לא יהא איסור עצמי שמא יבוא לעקור מרה"ר ולהניח ברה"י? **וראיתי בספר אגלי טל** [קוצר ס"ק סא - ב] שכותב שמדינא היה אסור להחזיר החפץ מאוויר רה"ר לרה"י [היינו איסור עצמי ולא קנס] ומה שאסרינן רק משום קנס זה כי לולא שהתחיל באיסור היינו מקילין עליו שלא יצטרך להיות ידו פשוטה כך כל היום. אבל בגלל שהוציא באיסור - קנסינן שלא יחזיר.

[14] לרש"י [סוד"ה למעלה מי] איירי שהושיט למעלה מי, ולתוס' [ד"ה כאן] איירי גם כשהושיט למעלה מי' וגם כשהושיט למטה מי' ומחזיר למעלה מי'. ועי' רשב"א שאוסר להחזיר למעלה מי בהושיט למטה מי'. ועי' שפת אמת שגם תוס' איירו רק לתי' הגמ' הראשון עי"ש. ועי' שו"ע שמיקל בהושיט למעלה מי' אך ולא הזכיר ההיתר של תוס' בהושיט למטה מי' להחזיר למעלה מי'.

שלא יחזיר - איירי למטה מי' - שידו ככרמלית ואסור לו להחזירה לרה"י[15]. **תירוץ ב'** שב' הבריתות ס"ל **שאינה ככרמלית** ואיירי בלמטה מי' ובריתא שמתירה להחזיר איירי שהושיטה מבעו"י שלא עשה איסור דר' בהושטה ובריתא שאוסרת איירי שהושיטה משחשיכה שעשה איסור דר' וקנסוהו שלא יחזיר אעפ"י שאינה ככרמלית[16] .

תירוץ ג' - גם כן ס"ל שידו אינה ככרמלית ובלמטה מי' קנסינן במזיד [- ובזה איירי ברייתא שלא יחזיר] ובשוגג לא קנסינן [ובזה איירי ברייתא שיחזיר[17]].

תירוץ ד' - ג"כ ס"ל שידו אינה ככרמלית ושבמזיד קנסו אך ס"ל שבשוגג נחלקו הבריתות אי קנסו שוגג אטו מזיד.

תירוץ ה' - ג"כ ס"ל שידו אינה ככרמלית ושבמזיד קנסו. והברייתות איירו בשוגג[18] ובזה יש חילוק בין להחזיר לאותה חצר [ברייתא שמתירה להחזיר] לבין להחזיר לחצר אחרת [- ברייתא שאוסרת להחזיר] דאם יחזיר - תתקיים מחשבתו שחשב לפנותה מחצר זו [רש"י].

להלכה פסק מרן [שמח א] כתירוץ ה' שבמזיד - אסור לו להחזירה ובשוגג - שרי לאותה חצר אבל לא לחצר אחרת. ובשם י"א מביא שיטות שהא דקנסו במזיד - היינו כשהושיט מבעוד יום. אבל כשהושיט משחשיכה - לא גזרו.שמא יעזוב הפירות משיקשה עליו להחזיקם וישליכם לרה"ר ויתחייב[19]. והוסיף מרן שבהושיט לאוויר **כרמלית** - בכל גווני מותר להחזירה.

---

[15] וכתבו תוד"ה מי שלתירוץ זה - למטה מי' אסור לו להחזיר אפי' אם הוציא ידו בשוגג ואפי' אם הוציאה מבעו"י ורוצה להחזירה בשבת - שלא עשה איסור בהושטת היד - מ"מ גזרו [או קנסו] שידו ככרמלית [ולא חלקו בין שוגג ומבעו"י למזיד משחשיכה].

[16] ויש לעיין אי לאוקימתא זו הושיט בשבת בשוגג האם קנסינן אטו מזיד או שדינו כהושיט מבעו"י. ובפשטות מהמשך הגמ' שמביאה אוקימתא שמחלקת בין שוגג למזיד - משמע שלאוקימתא זו לא מחלקים וקונסים בכ"ג. וצ"ע.

[17] ולכאו' משמע **מרש"י** שלתירוץ ג' קונסים במזיד **רק משחשיכה** מדקאמר רש"י שא"א לפשוט בעיה דרדיית הפת שקנסו במזיד [דשאני הכא שייתכן שלא יעזוב את הפירות עי"ש] - משמע שאיירי בכה"ג שהסתפק ר' ביבי בר אביי ברדיית הפת - דהיינו משחשיכה וכן **במאירי** כתוב להדיא שבהושיט מבעו"י - מותר להחזירה. **אמנם בר"ן** כתוב שלרש"י **גם בהושיט מבעו"י** קנסו במזיד [פי' מפני שרצה לעשות הנחה בשבת]עי"ש. [הר"ן והמאירי מובאים בביה"ל סי' שמח ד"ה יש אומרים] **ודעת תוס'** [ד"ה בשוגג] שהתירוץ של הגמ' כאן בשוגג כאן במזיד איירי **רק מבעו"י**. אבל משחשיכה - זה תלוי בדין רדית הפת [- שלמסקנת הגמ' לקמן ה. - שרי במזיד].

[18] כך משמע מל' הגמ' "ואב"א לעולם לא קנסו" דאיירי ע"מ שכתוב בתירוץ לעיל שנחלקו אי קנסו שוגג אטו מזיד - ותירוץ זה ס"ל שלא קנסו שוגג אטו מזיד. אבל במזיד - קנסו. וכ"כ הר"ן על הרי"ף וכן פסקו הרמב"ם והשו"ע.

[19] וזו ד' תוס' [ד"ה בשוגג]שתירוצי הגמ' שבמזיד קונסים [תרוצים ג' ד' ה']איירי רק מבעו"י אבל משחשיכה - זה תלוי בדין רדית הפת ושם הרי נפסק שבמזיד התירו לו לרדותה וא"כ ה"ה כאן שרי להחזיר ידו. ולדעה א' שבשו"ע -

ש. הדביק פת בתנור בשבת - האם התירו לו לרדותה קודם שתיאפה?

ת. **הדביק במזיד:** למסקנת הגמ' ד. - **לר' אשי** - ר' ביבי בר אביי הסתפק כשהדביק הפת במזיד אי התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה **ולר' אחא בריה דרבא** - ר' ביבי אמר בפשיטות שמותר לו לרדותה.

הדביק בשוגג: - לא נפשט בגמ'[20].

להלכה - פסק מרן [רנד ו] שאפילו הדביק במזיד - שרי לו לרדותה קודם שתיאפה ודייק המ"ב שם שכ"ש בשוגג. [וברמב"ם - שבת ט ה - כתוב היתר רדייה גבי שוגג. וכ' המ"מ שם שכ"ש במזיד עי"ש].

ש. והאם התירו לאחרים לרדותה קודם שתיאפה?

ת. גבי הדביק בשוגג אומרת הגמ' שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך. ובפשטות ה"ה למזיד.

ולהלכה - פסק המ"ב [רנד ס"ק מ'] לאסור לאחרים לרדות בין הדביק בשוגג בין במזיד.

ש. מתי אומרים לאדם חטא באיסור קל בשביל שיזכה חברך? [תוס'].

ת. תוס' מביא דוגמאות שאומרין לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך.

א. בחבר שאמר לע"ה מלא לך תאנים מתאנתי - ויש לחוש שע"ה לא עשרם - שמותר לחבר לעשרם שלא מן המוקף כדי להציל ע"ה מאכילת טבל [עירובין לב:] **ב.** במי שחציו עבד וחציו ב"ח שמשחררים אותו ועוברים על לעולם בהם תעבודו כדי שיקיים פו"ר [גיטין מא:] **ג.** לשחרר עבד כדי להשלים מנין **ד.** לעבור עשה דהשלמה כדי להקריב קרבן כפרה למחוסר כיפורים ששכח להקריב כפרתו קודם תמיד של בה"ע - כדי שיוכל להקריב פסח [פסחים נט.] **ה.** לחתוך יבלת לכהן בשיניים

קונסים בהושיט משחשיכה ונחלקו ראשונים בדעת רש"י אם קונסים גם בהושיט מבעו"י והשאיר ידו בחוץ משחשיכה. [מובאים בביאוה"ל ד"ה ויש אומרים].

[20] הגמ' אמנם פשטה שאין בכה"ג חטאת אך בפשטות עדיין יש איסור שוגג באפיה ולא נפשט אי שרי לרדות כדי להנצל מאיסור אפיה בשוגג. ועי' תוד"ה ואלא שנתקשה למה אכן לא העמידה הגמ' את ספק ר' ביבי בר אביי בשוגג.

בשבת [- איסור דר'] כדי שיוכל לעבוד [עירובין קג:] **ו.** חציה שפחה חציה בת חורין ששחררוה [למרות שלא מפקדה בפו"ר] בגלל שנהגו בה הפקר [גיטין לח:].

ובטעם הדבר שהתירו שם לעבור עברה קלה כדי להציל חברו מאיסור חמור - תירצו תוס' תרוץ אחד כולל ועוד תירוצים פרטיים.

התירוץ הכולל - שבכל ו' המקרים האלה מצילים את מי **שלא פשע**[21].

[במקרה א' - הע"ה חשב שהתאנים מעושרות [22]וגם המקרה הו' של מנהג הפקר - חשיב כאונס כי הייתה מפתה אותם].

תירוצים פרטיים - מקרה א - הע"ה חוטא בגלל החבר מקרה ב' - פו"ר היא מצווה רבה מקרה ג' - מצווה דרבים מקרה ו' - ג"כ מצווה דרבים.

להלכה - גבי רדיית הפת - פסק במ"ב [רנד ס"ק מ] להחמיר אפי' בהדביק בשוגג - דהווי פשיעה. **וגבי להציל בת ישראל משמד** - פסק **בשו"ע** [שו יד]פסק לחלל שבת [דלגבי שמד - חלול שבת אחת זה עבירה קלה. מ"ב ס"ק נז] **וכתב במ"ב** [ס"ק נו] שחילול שבת דאו' - שרי רק באנוסה [וכתירוץ הכולל של תוס'] אך בחלול שבת בדרבנן - יש להקל גם בפושעת ומשום מצווה רבה [ולא כרדיית הפת ששם אסור לאחר לרדות כי אין זו מצווה רבה להצילו מפעם א' של ח"ש בשוגג][23].

---

[21] וברדיית הפת ששגג מדביק הפת - הווי פשיעה דהוו"ל לאסוקי אדעתיה [תוס' עירובין לב:]. ויל"ע למה במחוס"כ ששכח להקריב כפרתו - לא חשיב פשיעה דהו"ל לזכור?

[22] כ"כ תוס' בעירובין לב: בתחילת ד"ה ולא ליעבד. ועי' רעק"א שמק' על תוס' דידן דבההיא דעירובין [- מקרה א'] הע"ה פושע שלא עישר [וכנראה ס"ל שלמרות שע"ה חשב שהן מעושרות - זה פשיעה שלא בירר א"ז] ומחמת קו' זו מפרש שהתרוץ שאינו פושע לא קאי על מקרה א ושם יש רק התירוץ שע"ה חטא בגלל החבר. אולם המג"א סי' רנד כא כ' שהעיקר תלוי באם פשע משמע שסובר שהתרוץ שאינו פשע קאי גם על מקרה א'. [דאת התירוץ השני לא מקבל להלכה].

[23] ויל"ע אי יש חיוב בכה"ג לעשות איסור קל להציל את חבירו [מדין ערבות ואפרושי מאיסורא]או רק היתר - וגבי חציו עבד כ' שכופין את רבו משמע שזה חיוב אולם לשון הגמ' "ניחא ליה לחבר" משמע שזה רק היתר [ואולי רק במצווה רבה של פו"ר זה חיוב]. ועי' מג"א סי' תרנה שבלא פשע - מותר לשלוח לולב לחבירו חוץ לתחום. משמע שזה רק היתר ולא חיוב אמנם בשער הציון על המ"ב שם [ס"ק ה] נקט ל' חיוב וגם בשו"ת משאת בנימין סי' ד' כתב בהדיא שזה חיוב וכ"כ הגר"י פערלא בביאורו על סהמ"צ במנין ס"ה פרשיות פרשה נז שמדין ערבות זה חיוב. וצ"ע.

ש. המוציא חפץ מרשות לרשות ועקר או הניח החפץ במקום שאין בו ד' על ד' - מה דינו ומדוע?

ת. **גבי הנחה ברה"ר** - נחלקו ר"ע וחכמים. לחכמים - חייב רק אם הניח ע"ג מקום ד' על ד' [24] ולר' עקיבא - חייב אפי' לא נח כלל אלא עבר באוויר של רשות הרבים דסבר קלוטה כמי שהונחה דמי [וכ"ש שחייב אם נח על מקום כל שהוא].

גבי עקירה ברה"ר - לא מצאנו מי שמחייב כשלא עקר מע"ג מקום ד'.

[דיתכן שר"ע אומר דין "קלוטה כמי שהונחה" רק גבי הנחה].

גבי עקירה והנחה ברה"י מקורה[25] - נחלקו רבי וחכמים אי חייב רק כשעוקר ומניח ע"ג מקום ד' או שאמרינן "ביתא כמאן דמליא דמיא" ואף אם עובר באוויר רה"י - נחשב כנח ע"ג מקום ד' בין לענין

---

[24] וטעם שבעי' ד' על ד' פרש"י דף ד. ד"ה מעל גבי - "דהוי חשוב למהוי הנחתו הנחה ועקירתו עקירה" ובתוס' [ד"ה והא] פר"ת דאין רגילות להניח החפץ בפחות מד' וכן מסתמא היה במשכן. ור"י בתוס' למד א"ז מהפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השבת" שאזיל גם ההוצאה מרל"ר [עי' מהר"ם] ו"ממקומו" - אזיל גם על החפץ ו"מקום" חשוב - זה ד' על ד' ובפיהמ"ש לרמב"ם [משנה א'] כתב ג"כ שאין דרך להניח חפץ ע"ג מקום רחב פחות מד' על ד' "כי החפצים המונחים בו לא יתקיימו אא"כ יהיו אותן החפצים דקין".
ועי' בר"ן על הרי"ף [ריש א: ד"ה ומקשו] שהק' הא הנחה ברה"ר היא רק בגובה פחות מג' דלמעלה מג' עד י' הווי כרמלית או מקום פטור ולמעלה מי' הווי רה"י, ולגבי פחות מג' כתוב בגמ' דף ה. שא"צ מקום ד' ומה אומרת הגמ' שבעי' מקום ד'? **ותירץ בשם הראב"ד** שאכן רק במניח על **בעלי חיים** הגבוהים בין ג' לי' - שאינם כרמלית שכן אינם חולקין רשות לעצמן - צריך מקום ד' וכן במניח על **עמוד גבוה ט** שדרך בנ"א לכתף עליו - וזה שלא כדעת רש"י והרמב"ם שסוברים שעמוד גבוה ט' הווי רה"ר גם אם לא רחב ד'. עכ"ד הר"ן. **ויל"ע** מה יגיד הראב"ד **בטרסקל** המונח ברה"ר וגבוה בין ג' לי' אי הווי רה"ר [שבכה"ג מעמיד ר' אבא - בגמ' ה. - את המשנה] **ועי' תוס'** ד"ה כאן [דף ה.] שאין כרמלית בכלים ולדעתם טרסקל גבוה מג' ורחב ד' הווי רה"ר ועי' **ברעק"א** [בהערותיו על הר"ן המובאים בסוף חדושיו על שבת] שכ' שאכן יש אפשרות להעמיד דין מקום ד' שהווי רה"ר - בכלים. [אלא שהסתפק אולי להר"ן והראב"ד טרסקל ברה"ר הווי מקום פטור]. **ועי' רמב"ם** שבת יג א' שכתב בפשיטות גבי הנחה ברה"ר שבעי' מקום ד' על ד' וצ"ע שלא כתב שזה רק בכלים או בע"ח הגבוהים ג"ט וכנ"ל.

[25] **רה"י שאינה מקורה - בפשטות** דינה כרה"ר שנחלקו בזה ר"ע וחכמים שלר' עקיבא אמרי' קלוטה כהונחה ולחכמים בעי' הנחה ע"ג מקום ד' **אולם** עי' גמ' ז. א"ר חסדא נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו אפי' גבוה ק' אמה חייב. ופרש"י שם ד"ה חייב " דלא בעי' הנחה ע"ג מקום ד' ברה"י " משמע שאף ברה"י שאינה מקורה א"צ מקום ד'. ולכאו' זה דלא כסוגיין דמשמע שברה"י שאינה מקורה גם רבי וגם רבנן מודו דבעי' מקום ד'. [ורק לר"ע א"צ מקום ד' דאמרי' קלוטה] וכן בסוגיא הבאה [סוף ה.] מקשי' גבי עקירה מרה"י "והא בעי' עקירה ממקום ד'" [וגם רש"י בסוגיין ד. ד"ה מעל גבי משמע שגם ברה"י - מקומו של בעה"ב - צריך מקום ד'].
להלכה: הרמב"ם שבת יד יז מביא הא דר' חסדא ומבין המ"מ שם בדעתו שא"צ רוחב ד' ומק' המ"מ למה בריש פרק יג סתם הרמב"ם שהמעביר מרשות לרשות חייב רק אם הניח ע"ג מקום ד' ולא פירש שברה"י א"צ מקום ד' ? ונשאר בקושיא.ועי' פמ"ג על מג"א [שמה ג'] שכתב שגם מרמב"ם פרק יג הל' טז משמע שברה"י בגובה ג' טפחים - צריך שיהא רוחב ד' על ד' כדי להתחייב בהכנסה לשם מרה"ר. [וכנראה דעת הפמ"ג שהרמב"ם מחייב גם ברה"י רק בהניח

עקירה ובין לענין הנחה [ולר' עקיבא שאומר קלוטה כמי שהונחה לגבי הנחה - כ"ש שברה"י מקורה יאמר כך].

הניח או עקר ע"ג יד של אדם - דעת רבא שיד חשובה כיש בה ד' על ד' [26] וכן דעת רבין א"ר יוחנן. ודעת ר' אבהו - שלא חשובה כד' על ד' אא"כ מכופף ידו או שעומד בגומא או ננס שנמצאת ידו גבוהה פחות מג' טפחים סמוך לארץ - שאז נחשבת כארעא סמיכתא לר' אבהו[27].

ולהלכה - גבי מחלוקות ר"ע וחכמים ורבי וחכמים - פסק הרמב"ם [שבת יג טז] בתרוויהו **כחכמים** - שלא אומרים קלוטה כהונחה אפי' ברה"י מקורה. [וא"כ בעי' הנחה על מקום ד'][28] וגבי ידו של אדם - פסק הרמב"ם [שבת יג ב] **כרבא ור' יוחנן** שחשובה כד' על ד'.

ש. המושיט או הזורק חפץ מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע - מה הדין ומדוע?

ת. במושיט - חייב[29]. דילפינן מעגלות של מדבר ששם היו מושיטין את הקרשים של המשכן מעגלה [שהיא רה"י] לעגלה ובין העגלות הייתה רה"ר. **בזורק** - נחלקו בזה ר' עקיבא וחכמים לר' עקיבא חייב ולחכמים - פטור. ומתחילה נסתפק רבה אי נחלקו בזורק למעלה מי' דר"ע יליף זורק ממושיט [והושטת הקרשים הייתה למעלה מי'] וחכמים - לא ילפו זורק ממושיט. ולצד זה בלמטה מי' - ד"ה חייב דאמרי' קלוטה כמי שהונחה. או שנחלקו בזורק למטה מי' אי אמרי' קלוטה אבל למעלה מי' - לכו"ע לא ילפי' זורק ממושיט ופטור. ולבסוף הסיק רבה כצד ב'.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יג טז] שפטור בזורק אפי' בתוך י' - כצד ב' ברבה וכרבנן.

ע"ג מקום ד'] **השו"ע** [שמה ה] פסק שאוויר רה"י עולה עד לרקיע ובמשנ"ב שם [ס"ק יב] כ' שאף בהניח על מקום פחות מד' חייב.

[26] ובטעם הדבר שיד נחשבת כד' על ד' כ' הרמב"ם בפיהמ"ש "ולפי שיד האדם יניחו בו החפצים הגדולים ומה שיש בו מתכונת הקבוץ והפשוט והאחיזה מפני זה נחשוב אותה כאילו היא מקום שיש בו ד' על ד'".
ועי' בראב"ד [מובא ברשב"א בסוגיין] שיד של אדם העומד ברה"ר נחשבת רה"ר אף למעלה מי' ול"א שנעשית כרה"י [שהרי גבוהה י' וחשובה כד' על 'ד'] דאין אדם קובע רשות לעצמו כיוון שהוא נע ונד.

[27] ולא מבואר בגמ' אי ר' אבא יודה לזה. אך מבואר שרבא מודה לזה רק לא ניחא ליה להעמיד משנתינו בכזו אוקימתא

[28] אמנם עי' הערה למעלה גבי דעת הרמב"ם ברה"י אי בעי מקום ד'.

[29] ועי' תוד"ה ומאי [דף ד.] שרק בדיוטא אחת חייב. ועי' תוד"ה אמאי [דף ה.] שאמרי' בירושלמי שחייב רק אם ברה"י השניה עמד אדם וקבל בידו ועי' תוד"ה אבל למעלה [דף ד.] שמסתפק במושיט למטה מי' אי חייב דבמשכן הושטה הייתה למעלה מי' ועי' מרכבת המשנה על רמב"ם [שבת יג יח] שמדייק מל' הרמב"ם שכ' שמושיט חייב אפי' למעלה מי' - שכ"ש למטה מי' שחייב.

ש. מה הדין בעני שהושיט לבעה"ב כשביד בעה"ב יש טרסקל רחב ד'?

ת. בכה"ג חייב גם לר' אבהו ולר' אבא שסוברים שידו של אדם אינה כד' על ד'.

ש. ומה הדין בבע"ה שהושיט לעני שבידו טרסקל רחב ד'?

ת. אם הטרסקל למטה מי' - חייב לכו"ע וכדלעיל[30]. ואם למעלה מי' - פטור. וטעם שפטור - לר' יוסי בר יהודה שסובר שטרסקל הוי רה"י - א"כ הוציא מרה"י לרה"י [31] ולת"ק שטרסקל ל"ה רה"י - מ"מ למעלה מי' ברה"ר הוא מקום פטור [עי' תוד"ה כאן].

ש. מה הדין בזרק חפץ ד' אמות ברה"ר וחברו תפס את החפץ? ומדוע?

ת. אם חברו עמד במקומו וקבלה - חייב הזורק[32] ואם עקר ממקומו וקבלה - פטור הזורק כי המקבל עשה את ההנחה מכוחו [דללא העקירה של המקבל ממקומו - היה החפץ נח על הארץ ועכשיו נח במקום אחר - בידו של המקבל - מחמת פעולה שעשה המקבל] והו"ל שניים שעשאוה.

---

[30] ולא אמרי' שהטרסקל כרמלית דאין כרמלית בכלים. תוספות. וכתבו שכן דעת רש"י לקמן ח. גבי הייתה קופתו מונחת ברה"ר שפרש"י שאם אין בקופה גובה י' - מותר לטלטל ממנה לרה"ר ולא הוויא כרמלית אף אם רחבה ד' כי "לא גזרו רבנן לביטולי מתורת כלים הואיל וכלי היא" - ל' רש"י. עכת"ד תוס'.
והנה הבנת תוס' ברש"י שהכלי אינו כרמלית אלא **רה"ר** וכן מוכח לכאו' בסוגיין שהטרסקל הוא רה"ר ולכן בע"ה המושיט לעני שבידו טרסקל חייב כשהוא למטה מי'. אמנם בהגהות אשר"י [סי' יג] כתב בדעת רש"י שהוא **מקום פטור** וצ"ע אייך יישב את הגמ' בסוגיין.
להלכה: במג"א [שמ"ה ד] פסק כתוס' שהוא רה"ר ובאבן העוזר פסק כהג"א [והוסיף טענה לחזקו - דהא אפי' צואה ברה"ר הווי מקום פטור - גמ' ז. - ולא גרע כלי מצואה.אמנם עי' מרכה"מ שבת יג ח שכ' שכלים דרכם להטלטל משא"כ גללים] ובמשנ"ב [שמה טז] פסק כהמג"א מחמת שכן סוברים כמה ראשונים [מלבד התוס' - גם הרשב"א והר"ן בחידושיו דף ח. והמאירי].

[31] ולא חייב מטעם מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר דאמרי' בירושלמי שחייב רק אם קבל שני מידו ולא שהניח ביד השני [תוד"ה אמאי].

[32] דהמקבל לא עשה שום פעולה במלאכה - דכבר משעת זריקה עמדה לנוח בידו. ועי' **שפת אמת** שמסתפק מה הדין אם חבירו רק פשט את ידו ולא עקר ממקומו - האם נחשב שהשתתף במלאכה [דאם לא היה פושט ידו החפץ היה נופל על הרצפה] והו"ל שניים שעשאוה? ועי' **מאירי** [ד"ה הזורק] שכתב " אם עמד חבירו במקומו וקבלה - חייב הזורק ואפי' הכין את ידו או את שולי בגדיו לקבלה. אבל אם נעקר חבירו ממקומו וקבלה - פטור." משמע שגם אם חבירו הכין את ידו או את שולי בגדיו אחר שזרק הזורק את האבן - חייב הזורק ורק אם עקר חבירו וקבלה - פטור.

ש. מה הדין בזרק חפץ ועקר הוא עצמו ממקומו וקבלו ומדוע?

ת. ר' יוחנן מסתפק בזה ונשאר בתיקו וצדדי הספק - דמצד אחד הוא עשה גם עקירה וגם הנחה אך מצד שני - הוא עשה א"ז בשני כוחות ואולי הווי כב' בני אדם שעקר המקבל ממקומו וקבלו.[33] [ותוס' בשם ר"ח כותב שהצדדים הפוך - שלצד שזה כב' בנ"א - הווי כעמד במקומו וקבל ולצד שזה כאדם אחד - הווי כהעבירו מימינו לשמאלו - שאף בהעביר ד' אמות פטור].

להלכה - הרמב"ם [שבת יג טו] כ' שהווי כב' בני אדם שעקר המקבל ממקומו וקבלו ופטור. וכ ' המ"מ שזה דרכו של הרמב"ם לפטור בדבר שנשארה בו הגמ' בתיקו[34].

ש. מה הדין בעמד ברה"ר והושיט ידו לרה"י וקלט גשם מע"ג רה"י והחזיר ידו לרה"ר? והאם יש הבדל בין אם סייע בקליטת הגשם ע"י שהכה בידו השניה על הגשם והכניסו לידו הראשונה לבין אם לא סייע?

ת. בתרוויהו פטור. דהגשם לא היה נח ברה"י ולא עקר אותו מרה"י[35]. וכשלא סייע - פטור גם מצד זה שהטעינוהו שמיים הווי כהטעינו חברו.

ש. ומה הדין אם הגשם זרם ע"ג כותל משופע ברה"י - האם חשוב כנח?

ת. לא. דכיון שהמים זזים לא חשובים כנחים.

ש. ספר העשוי כמגילה שצד א' שלו התגלגל מאסקופה שהיא רה"י <u>לקרקע רה"ר</u> והצד השני מוחזק בידי אדם העומד על רה"י - האם מותר לאדם הזה לגלול הספר אליו?

ת. המשנה בעירובין אומרת שמדרבנן - אסור לו לגלול הספר אליו. גזירה שמא יקח הספר אליו אף אם כולו יפול לרה"ר[36]. אלא יהפכנו שהכתב כלפי קיר האסקופה להפחית את בזיון כתבי הקודש.

---

[33] ויל"ע לצד זה דהא כשאדם מוליך חפץ ארבע אמות ברה"ר - גם כן לא נח מכח העקירה ואמאי חייב? ואולי יש לחלק בין זורק למוליך שבזורק דין ד"א ברה"ר הוא רק כשהעביר ד"א בכח אחד. וצ"ע.

[34] ומשמע שאין זה פטור וודאי אלא שפטור מחמת הספק. ולפי"ז במקום שהחפץ שזרק הזיק יחד עם הזריקה - יתכן שא"א לחייב הזורק ממון דשמא חייב ויש פה קים ליה בדרבה מיניה. וצ"ע.

[35] ויל"ע למ"ד קלוטה כמי שהונחה האם אכן הגשם לא חשיב כנח? [ועכ"פ כשסייע בידו אחת להכניס הגשם לידו אחרת - אולי יחשב עקירה?] אולם גם אם כן - כבר חלקה הגמ' לעיל [ד:]שלגבי עקירה - אולי גם לר"ע דאמר קלוטה - בעי' מונח ע"ג מקום ד'.

[36] ועי' תוד"ה היה שמביא דעת ר 'שמעון במשנה שם שחולק על ת"ק ואומר שאין שבות עומד בפני כתבי הקודש.

ש. ומה הדין אם צד א' של הספר התגלגל לאוויר רה"ר ולא נח ברה"ר?

ת. מותר לגוללו אצלו. דרבנן גזרו רק אם נח ברה"ר שאז - אם לא היה אגוד בידו היה אסור מדאו' להחזירו לכן גזרו רבנן באגוד בידו אבל בלא נח - לא[37].

ש. ומה הדין אם צד א' של הספר התגלגל ע"ג שיפוע של אסקופא רה"י שמשתפע והולך לצד רה"ר?

ת. אם מונח בתוך גובה י' טפחים מרה"ר - דינו כמונח ברה"ר [ובלבד שרבים מכתפים על אותו שיפוע של האסקופה דאי לא מכתפין - הוא כרמלית. תוספות] ואי מונח מעל גובה י' טפחים מרה"ר - הווי מקום פטור ומותר להשיבו.

ש. ומה הדין כשצד א' של הספר התגלגל מאסקופא כרמלית לקרקע/שיפוע/אוויר רה"ר?

ת. אם העומד בכרמלית מחזיק צד א' בידו - מותר לגוללו אצלו בכל גווני. דרק באדם העומד על אסקופת רה"י גזרו אטו כשכל הספר מונח ברה"ר שאז - אסור מדאו' להגביהו אבל באדם העומד בכרמלית - אף אם כל הספר מונח בכרמלית אסור רק מדר' להחזיר ועל כן כשרק צד א' מונח ברה"ר וצד שני ביד האדם - שרי לגללו אצלו.

ש. קלט מים מתוך שלולית - האם חשוב שעקר חפץ שנח או חפץ שזז?

ת. חשיב כעקר חפץ שנח[38].

---

[37] וכמובן כל זה דלא כר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה דלדעתו נח באוויר הווי כנח בארץ.

[38] ואעפ"י שהמים כל הזמן זזים [וראיה לכך שאם תיפול טיפת צבע למים - הצבע יזוז ויתפשט בכל המים] מ"מ מים המכונסים נראים כעומדים. ואזלינן בתר ראיית העין. כנלענ"ד. מיהו יל"ע כשנפל צבע לתוך המים דאז רואים שהמים זזים האם לא יחשב כמונח?
ולגבי מים זורמים - המאירי [ד"ה נפלו] הביא ב' דעות האם נחשבים כמונחים.

ש. מה הדין בקלט אגוז שצף ע"ג מים ומה הדין אם האגוז היה בכלי שצף ע"ג מים?

ת. כשהאגוז צף - לא חשיב כנח. וכשנמצא בתוך כלי - הסתפקה הגמ' אי חשיב כנח [שהרי נח בכלי] או כצף [שהרי צף עם הכלי] ונשארה בתיקו[39].

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יג ד] שפטור.

ש. מה הדין בשמן שצף ע"ג יין וע"ג מים - האם נחשב נח?

ת. לגבי שמן שצף ע"ג יין נחלקו חכמים ור' יוחנן בן נורי האם היין והשמן נחשבים מחוברים - ואז הווי כשלולית מים שנחשבת נחה [- ריב"נ] או שחשיבי כנפרדים [- רבנן] ואז הווי כאגוז שצף ע"ג מים[40].

וכתב רש"י שה"ה שנחלקו לגבי שמן שצף ע"ג מים.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יג ד] כרבנן.

ש. מהו טבול יום ומה דינו כשנגע בתרומה?

ת. טבול יום הוא אדם שנטמא וביום אחרון לטומאתו - טבל ועדיין לא העריב היום. ודינו לגבי תרומה - שפוסל מדאוריתא תרומה במגעו אך לא מטמא את התרומה לטמא תרומה אחרת אפי' מדרבנן.

---

39 **ועי' תוס'** שלגבי קנין חצר - חשיב הכלי הצף כנח וכמו שאמרנו גבי ספינה בפ"ק דב"מ [ט:] ספינה מיח נייחא. אבל לגבי שבת - אזלי' בתר הדרך להניח. עכת"ד תוס'. ומשמע שאם האגוז מונח על ספינה - שדרך להניח בה דברים - פשוט שחשוב נח. וכ"כ בערוה"ש [שמז ו]שספינה וודאי חשיב הנחה כי דרך להניח בה ועי' בספר מורשת משה שכן מוכח במשנה פ' המצניע [ק:] שכתוב בה "הזורק מן הים לספינה פטור". ופרש"י שזורק מכרמלית לרה"י. משמע שאם היה זורק מרה"ר לספינה - היה חייב והיינו משום שדרך להצניע בה.
וברשב"א כתוב שההבדל בין שבת לקנין חצר - שגבי קנין חצר סגי בזה שהיא לא מהלכת מעצמה כדי להחשב שאינה מהלכת אבל גבי שבת בעי' שיהא מונח שאינו מתנועע אפי' מצד תנועת אחרים [פי' תנועת המים]. עכת"ד הרשב"א. ויל"ע לדברי הרשב"א אי מודה לתוס' שבדבר שדרך להניח - חשיב מונח דלכאו' הרי משמע כן מהמשנה בפ' המצניע וצ"ע.

40 ויל"ע למה דמי לאגוז - הלוא אגוז - רואים שהוא זז אבל השמן - עומד ע"ג היין ולא זז ועוד דהרי שמן ע"ג מים זה דרך הנחתו ובכה"ג כתבו תוס' דחשיב הנחה?

ש. מה הדין בשמן של תרומה שצף ע"ג יין של תרומה ונגע טבול יום בשמן - האם פוסל גם את היין ומדוע?

ת. לרבנן - היין טהור שכן הוא והשמן לא נחשבים מחוברים וטבול יום פוסל רק את מה שנגע בו ולא מה שנוגע במה שנגע בו. ולר"י בן נורי - היין פסול דנחשב מחובר לשמן וכאילו נגע גם ביין.

ש. אדם שעקר חפץ ברה"י על מנת להעבירו למקום אחר ברה"י ונמלך להוציאו לרה"ר והניחו ברה"ר - מה דינו ומדוע?

ת. ר' יוחנן אומר שפטור. כי "מלאכת מחשבת אסרה תורה"[41] והיינו שיחשוב לפני שעושה המלאכה שברצונו לעשותה - ויעשה מה שחשב לעשות. אבל אם התחיל ע"מ לעשות דבר המותר ושינה דעתו באמצע לדבר האסור - אין זה מלאכת מחשבת[42].

ש. אם לאחר שנמלך להוציאו לרה"ר - עמד, ואח"כ הוציאו לרה"ר - מה דינו ומדוע?

ת. תלוי. **אם עמד לפוש** - חייב. דעמידה לפוש נחשבת הנחה וא"כ כשהתחיל שוב ללכת לכיוון רה"ר - עשה שוב עקירה והפעם - עשאה לשם הוצאה מרשות לרשות. **ואם עמד לכתף** - פטור. דעמידה לכתף לא נחשבת הנחה וממילא כשמתחיל שוב לילך לרה"ר - לא נחשב שעשה עקירה.

---

[41] שכן מלאכת המשכן - כתוב בתורה שהייתה מלאכת מחשבת [שמות לה לג] ומלאכות שבת הרי ילפי' ממשכן עי' ביצה יג: חגיגה י: [ורש"י שם ד"ה מלאכת מחשבת] וב"ק כו: ועוד.

[42] ויל"ע באדם ששם מים על האש ע"מ לחממם פחות משיעור יד סולדת - ולאחר מכן נמלך והחליט להשאירם שיתבשלו - האם ג"כ פטור? שו"ר בפמ"ג מש"ז סי' שיט ב [ומובא בשער הציון סי' שיט ס"ק ה]שכתב לגבי בורר שאם ברר לאלתר ואח"כ נמלך לעזבה לסעודה אחרת - אין בזה חיוב חטאת דמלאכת מחשבת אסרה תורה ומ"מ לא אריך למעבד הכי. עכ"ד הפמ"ג. וע"ע בשו"ת הר צבי [או"ח א רצה] שמחלק בין הוצאה שלא יוצרת יצירה חדשה [- מלאכה גרועה] ולכן זה תלוי במחשבת הגברא משא"כ בשאר מלאכות סגי בזה שבחפצא נעשתה מלאכה.

ש. המוציא חפץ מרה"י לרה"ר דרך כרמלית - האם חייב ומדוע?

ת. אם **עבר ברגליו** דרך כרמלית - מחלוקת. לת"ק - חייב. כמו שמצאנו שהמעביר מרה"י לרה"ר דרך צדי רה"ר - חייב [דכן היה מסתמא במשכן - תוס'[43]] ובן עזאי פוטר דס"ל מהלך - כעומד. וא"כ חשיב כאילו עקר מרה"י והניח בכרמלית ושוב עקר מכרמלית והניח ברה"ר[44].ואם **עמד ברה"י והושיט** או זרק החפץ דרך כרמלית לרה"ר - לכו"ע חייב. [דילפי' מזורק ומושיט דרך צדי רה"ר - תוס'][45].

להלכה - הרמב"ם [שבת יד טו]והרא"ש [סי' ז] פסקו כחכמים וכ"מ בשו"ע [שמו א - עי"ש בביאור הגר"א ובט"ז ובמ"ב] [אמנם הרי"ף הביא את מ"ש ר' יוחנן ומודה בן עזאי וכו' והבין הרא"ש בדבריו שפוסק כבן עזאי ובב"י כ' שאין מזה כ"כ ראיה עי"ש].

ש. מהן צדי רה"ר ומה דינם?

ת. צדי רה"ר פרש"י כגון חצר שנפרץ לרה"ר דהוי מקום המחיצה צדי רה"ר. ודינן - נחלקו רבנן ור"א בעירובין [צד. במשנה] אי דינם כרה"ר [- ר"א] או ככרמלית [- רבנן].
כמו כן מקום בצד רה"ר שיש שם יתדות קטנות לפני הכותל כדי שלא יפגעו העגלות בכותל ויפילוהו - אזי השטח שבין היתדות לכותל נחשב צדי רה"ר ודינו - שהוא לכו"ע נחשב ככרמלית[46].
להלכה פסק מרן [שסא ב] כחכמים.

---

[43] ובתוס' הרא"ש הוסיף "יתדות סמוכין לאהלים שלא יחופו בהן בני אדם" והיינו שהוצאת תרומת המשכן מהבתים למחנה לויה - שממנה דרשי' שהוצאה זו מלאכה שנא' "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" [שמות לו ו] - הייתה מסתמא דרך צדי רה"ר שהרי מסתמא היו יתדות בין האוהלים לרה"ר שלא יחופו בהן בנ"א.

[44] ועי' תוס' ו. ד"ה המושיט שגם בן עזאי ס"ל שבמשכן העבירו את תרומת המשכן דרך צדי רה"ר ובכ"ז לא חשיב מלאכה כי מהלך כעומד. עכ"ד תוס'. **ויל"ע** דהא התורה קראה לזה מלאכה שנא' איש ואשה אל יעשו עוד **מלאכה** לתרומת הקדש ושם לא איירי בזורק או מושיט אלא שעבר ברגליו דרך צדי רה"ר? [וליכא למימר שלבן עזאי התורה דברה דווקא במקום שמעביר לא דרך צדי רה"ר - דא"כ למה במושיט דרך כרמלית חייב? וכמו שהק' הגמ' לרבנן מנא להו שמעביר דרך כרמלית חייב]וי"ל שבריש פרק הזורק שילפי' הוצאה מפסוק הנ"ל - לא ילפי' התם מהמילה "מלאכה" שהוצאה היא מלאכה לענין שבת אלא ילפי' מג"ש. ועכ"ח מש"כ בתורה לשון "מלאכה" התם לאו ראיה שחשיב מלאכה לענין שבת. אולם גי' ר"ח שכן ילפי' מהמילה מלאכה ולשיטתו צ"ע למה פטור לבן עזאי? וצ"ע.

[45] וצ"ע מנ"ל שבמשכן זרקו והושיטו דרך צדי רה"ר וי"ל שזורק הוא תולדה דהוצאה כמ"ש בריש הזורק ואכן דנו ראשונים שם אם זורק היה במשכן. ומושיט - בפשטות ג"כ הווי תולדה דהוצאה.

[46] כך אמר ר' אחא בריה דר' איקא לר' פפא. וכ' תוד"ה היכא [בסוף הדיבור] בתירוצו השני - שר' פפא לא הסכים עמו וס"ל שר"א מחשיבם כרה"ר ושכך סוברת סתמא דגמ' בעירובין צד.

ש. מהי רה"ר?

ת. בברייתא שבגמ' מובא כגון סרטיא [- דרך המובילה מעיר לעיר - רש"י[47] [48]] ופלטיא [רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה - רש"י] ומבואות המפולשין [שמפולשין מב' צדיהן לסרטיא[49]].

ש. מהי רה"י?

ת. חריץ [- היינו בור או תעלה] שהוא עמוק י' ורחב ד' על ד'[50] וגדר שהיא גבוהה י' ורחבה ד' - השטח שעל הגדר הוא רה"י[51].

---

[47] ועי' גמ' שבת צט. שרה"ר צריכה להיות רחבה ט"ז אמה. ועי' שעה"צ שמה ס"ק יח שזה גם על דרך ההולכת מעיר לעיר.

[48] ובעירובין ז. פרש"י ד"ה סרטיא שהיא "דרך הילוך בני אדם" ולא פי' שזה מעיר לעיר. ויל"ע מה דעת רש"י בדרך שבתוך העיר [ואינה מפולשת לסרטיא שמעיר לעיר. דבמפולשת כבר כתבה הברייתא שהוויא רה"ר]. וצ"ב בזה.**והנראה שרש"י כאן איירי במוקפת חומה** ולכן רק מה שחוץ לעיר הוא רה"ר [או מה שבתוך העיר אך מפולש מב' צדדיו לרה"ר] אבל בעיר שאינה מוקפת חומה - אף דרך הרבים שבתוך העיר הוויא רה"ר. וכ"מ ברש"י עירובין ו. ד"ה ר"ה [המובא בהערה הבאה] עי"ש. ולפי מש"כ שרש"י כאן איירי במוקפת חומה - א"כ בפלטיא שמשמע מרש"י שהיא בתוך העיר - אף אם היא מוקפת חומה הוויא רה"ר וכ"כ בעבודת הקודש להרשב"א בית נתיבות שער ג סעיף א עי"ש.**אי נמי** רש"י איירי בעיר שאין בה ס' ריבוא וכדכתב רמב"ן בד' רש"י [עירובין נט.מובא בביה"ל שמה ז] שבסרטיא שמחוץ לעיר א"צ ס' ריבוא. וצ"ע בזה.

ולגבי אי בעי' ס' ריבוא - ברש"י [עירובין ו. ד"ה ר"ה, נט: ד"ה עיר] כתוב שבעי' ס' ריבוא וכ"כ בה"ג [מובא בתוס' עירובין ו. ד"ה כיצד] והרא"ש [ביצה ג ב] אולם הרמב"ם [שבת יד א] לא הזכיר תנאי זה וכ' המ"מ שסובר שא"צ ס' ריבוא ושכן דעת רמב"ן ורשב"א [בשו"ת תשובה א תשכב] ועי' בב"י [סימן שמה ז] ובביאוה"ל שם הרבה ראשונים בב' הצדדים. **ולהלכה** - השו"ע שמה ז כתב ד' הרמב"ם בסתמא וד' רש"י - בי"א. וכ' המ"ב שם שאין בנו כח למחות ביד המקילין כרש"י אך בעל נפש יחמיר לעצמו.

ועי' בהערות להלן [במס' שבת מעודכן23 הוא בעמ' 37] הרחבה בנושא זה.

[49] **עי' רש"י** עירובין ו. ד"ה ר"ה שכותב "רחב ט"ז אמה ואין בה חומה... **או** שהיה ר"ה מפולש משער לשער" משמע שמפולש משער לשער זה רק כשיש חומה. [ואמנם המליה "או" כתובה בסוגריים אך הרא"ש [סי' ח] והב"י [שמה ז] גורסים "או" ברש"י]. **ובשו"ע** שמה ז ובמ"ב שם ס"ק יז משמע שעיר שאינה מוקפת חומה - כל רחובות שבה הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים - הוו רה"ר. ודין מבואות המפולשין שכתבה הברייתא - זה כשיש לעיר חומה, שאז - רק מבוי המפולש משער לשער נחשב רה"ר. וכ"כ בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ה סימן כח אות ז'.

[50] ולגבי כמה מחיצות צריך שיהא לחריץ הזה - עי' גמ' לקמן בסוף העמוד שנחלקו בזה ר' יהודה וחכמים גבי רה"ר שיש מחיצות מב' צדדיה - שלר"י הוא רה"י [רק צריך מדר' ב' לחיין להתיר טלטול בה] ולחכמים הוויא רה"ר. ועי' רש"י ו: ד"ה קמ"ל גמורה - שלרבנן צריך מחיצות **מכל צד** ועי' בתשובה על זה בהמשך [במס' שבת מעודכן 9 הוא בעמ' 21 - 22].

[51] דאמרי' גוד אסיק ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין. - רש"י ו: ד"ה קמ"ל. וכ"ש מקום רחב ד' על ד' המוקף מחיצות - שאז א"צ להגיע לגוד אסיק - שנקרא רה"י [עי' רמב"ם שבת יד א שכותב "אי זו רה"י... וכן מקום שהוא מוקף ד' מחיצות גובהן י' ובינהן ד' על ד'"].

ש. מהי כרמלית?

ת. מקום שלא נעשה להילוך רבים [52]כגון ים ובקעה[53] ואסטווניית[54].

ש. מהו מקום פטור?

ת. כגון אסקופא [מדריגה על פתח הדלת]שבין רה"י לרה"ר דלית בה ד' על ד'[55] [56] [57].

וזה לדעת ת"ק. אבל לדעת אחרים - בזמן שהאסקופה פתוחה לרה"י - דינה כרה"י וכשאינה פתוחה לרה"י - דינה כרה"ר.

---

[52] ולא מוקף מחיצות. - רש"י ד"ה אינן לא כרה"י.

[53] היינו שדות הרבה. ויל"ע מה הדין אם השדות **מוקפות הרים**? [דנהי דלא הוקף לדירה אבל האם מדאו' הווי רה"י?] וראיתי **בתוס'** עירובין כב: ד"ה דלמא שכ' לגבי ארץ ישראל שמוקפת הרים ובקעות - שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם מודו רבנן לר' יהודה **דאתו רבים ומבטלי מחיצתא** עכ"ד תוס' ומשמע שאי לא אתו רבים - אכן זו רה"י דאו'. אולם **בריטב"א** שם כ' [גבי קו' הגמ' שם בבל נמי הא מקיף ליה פרת] שכל שהעומד שם רואה עצמו תוך מחיצות [היינו שרואה שמוקף מחיצות] - חשוב רה"י אבל **כשלא רואה המחיצות לא הווי רה"י ולפי זה רק אם רואה את ההרים מסביב - הוויא רה"י דאו'.**
וכל זה בלא הוקפה בידי אדם לדירה אבל אם הוקפה לדירה משמע מתוס' וריטב"א - שהיא רה"י גמורה [אף מדרבנן]אף באתו רבים ואף בלא רואה המחיצות וכ"כ בשו"ע סי' תא שסתם עיירות - מוקפות לדירה והיינו גם כשגרים שם רבים ולא רואה המחיצות [וכ"כ בהדיא בשו"ת שאילת יעבץ א' ז' לגבי העיר האג שבהולנד] ויל"ע א"כ כל מדינת ישראל מוקפת גדר של הגבול מג' רוחות - א"כ כולה רה"י ובמה שונה מהעיר האג שבהולנד [וגדר הגבול בפשטות הוויא הקפה לדירה שנעשית אחר בנית המדינה להגן עליה?]

[54] מקום לפני החנויות שיושבין בו סוחרים - רש"י. ונראה שבחניות שבזמנן - הסחורה המוצעת למכירה הייתה מחוץ לחנות - ובין החנות לסחורה ישבו הסוחרים ומצד שני של הסחורה עמדו הלקוחות. והחנות הייתה משמשת לאחסון הסחורה בלילה או לאחסון סחורה שעדין לא מוצעת למכירה [וכמו בשווקים של היום].

[55] - רש"י ע"פ הגמ' לקמן ח: וגם איירי שיש בה גובה ג' טפחים דאי לאו הכי - דרסי בה רבים [גמ' ח. גבי עמוד - וכ"פ מרן סי' שמה סעיף י"ט ועי' בהגר"א שם].

[56] וכתב רש"י [ד"ה אדם עומד על האסקופה] - גבי מקום פטור "שאינו חשוב רשות לעצמו לפי שאינו רחב ד' ובטל אצל רה"י ורה"ר" עכ"ל. וצ"ע ל' "בטל אצל רה"ר" דהלוא אדרבא הוא אינו רה"ר שהרי המוציא מרה"י אליו - פטור? שו"ר שכן הק' בתוס' רי"ד ז. ד"ה אצטבא על ס' הישר שאמר שמקו"פ בטל הוא אצל רה"ר ולכן חולק ואומר שזה רשות נפרדת וכיוון שאין בה ד' על ד' אינה חשובה להאסר.

[57] ויל"ע למה לא כתבה הברייתא גם אוויר רה"ר למעלה מי'?

ש. מה דין המעביר מרשות לרשות?

ת. מרה"י לרה"ר ולהפך - חייב.
מכרמלית לרה"י או לרה"ר ולהפך - פטור.
ממקום פטור לכרמלית או לרה"י או לרה"ר ולהפך - מותר לכתחילה. מיהו גזרו חז"ל שלא יעמוד במקום פטור ויעביר מרה"י לרה"ר ולהפך - גזירה שמא יעביר מרה"י לרה"ר להדיא [- שלא דרך מקו"פ[58]].

ש. האם וכמה מותר לטלטל בתוך הרשויות הנ"ל ?

ת. ברה"ר ובכרמלית - מותר לטלטל עד ד' אמות.

ברה"י - אם שייכת לאדם אחד - מותר לטלטל בה חופשי ואם שייכת לכמה אנשים [והיינו חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין] - אם עירבו מותר לטלטל חפשי ואם לא עירבו - שרי לטלטל אר מה ששבת בחצר. במקום פטור - לא פורש בגמ' ועי' הערה[59].

ש. דרך שעוברים בה רבים ויש ב' מחיצות מב' צדיה - איזה רשות היא?

ת. מחלוקת. לר' יהודה זו רה"י [אמנם לדעת ר' יהודה מדרבנן צריך לעשות היכר ב' לחיים או ב' קורות כדי לטלטל בה יותר מד' אמות] ולרבנן - הוויא רה"ר גמורה [אפי' אם עשה ההיכר הנ"ל] ובריתא דידן [ו.] סוברת כרבנן [עי' תשובה הבאה].

הלכה - כחכמים [שו"ע שסד ב ועי"ש שבעי' ב' דלתות מב' צידי רה"ר].

---

58 ולגבי לעמוד במקום פטור להעביר מרה"י או מרה"ר לכרמלית - עי' שו"ע שמ"ו א שיש בזה ב' דעות בראשונים.ומלשון המחבר שהביא האוסרין והמתירין בשם "יש אוסרין ויש מתירין" - שאת המתירין הביא ב"יש בתרא" - משמע שפוסק כהמתירין. אך מהרמ"א בסי' שעב סעיף ו משמע שפוסק כהמחמירין וכ"כ שם במשנ"ב [ס"ק מט] בדעתו.

59 **הרמב"ם** [שבת יד יא] כותב שרה"י ומקום פטור - **מותר לטלטל בכולן.** אפי' היה אורך כל אחת משתיהן כמה מילין מטלטל בכולה. עכ"ד. והיינו כשהמקום פטור רחב פחות מד' טפחים אבל ארוך יותר מד' אמות [וכמ"ש הרמב"ם בהלכה ז שאפי' מקום שארוך אלף מיל ורחבו פחות מד' טפחים - הר"ז מקום פטור] וה"ה בספינה שגבוהה מהים למעלה מי' טפחים - שהיא מקום פטור [וכמ"ש הרמב"ם שם שאוויר למעלה מי' ברה"ר ובכרמלית הר"ז מקום פטור] אך **הרא"ה** [מובא בריטב"א ובחידושי הר"ן דף קא.] כתב "מסתבר לי... דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות". **ולהלכה** - עי' **טושו"ע** [שמו ב] שכתבו שמהתורה - אין חיוב אלא במעביר ד"א ברה"ר וחכמים - אסרו להעביר ד' אמות בכרמלית. עכ"ד. משמע שבמקום פטור - שרי וכהרמב"ם.

ש. האם האם רבנן חולקים על ר' יהודה גם לקולא [- שמותר להעביר חפץ ממנה לרה"ר] ומנ"ל?

ת. מחלוקתם בין לקולא ובין לחומרא מדכתבה הברייתא גבי רה"י "זו היא רה"י גמורה" ואומרת הגמ' שכתבה הברייתא "זו היא רה"י" - למעט דרך הרבים שיש בה ב' מחיצות שאינה רה"י אלא רה"ר [- כרבנן דר' יהודה]. והוסיפה הברייתא "גמורה" ללמד שדווקא רה"י שנגמרו מחיצות שלה [שיש לה מחיצות מכל צד - רש"י[60]] הוויא רה"י אבל זו - היא רה"ר אף לקולא.

---

[60] משמע מכאן שרש"י סובר כהרמב"ם [שבת יד א וכן יז ט]שרה"י דאורייתא היא רק בד' מחיצות [וג' פלוס לחי הוויא כד' מחיצות] אבל רש"י עצמו פי' בעירובין יב: ד"ה לחי משום מחיצה - שמדאו' בג' מחיצות סגי. **ועי' רש"ש** כאן שמתקשה בזה [שרש"י לכאו' סותר עצמו מכאן לעירובין]ונשאר בקושיא. **ועי' ריטב"א** [עירובין ט. ד"ה מקום] שמחלק בדעת רש"י בין אם רוח רביעית פרוצה לרה"ר - שאז בעי' ד' מחיצות [ואם יש רק ג' מחיצות - המקום הוא כרמלית] לבין אם פרוצה לכרמלית שאז בעי' ג' מחיצות. ולפ"ז אפשר ליישב שרש"י בעירובין יב: - איירי בפרוצה לכרמלית.

[**ובערוה"ש** שמה ד - אומר חילוק זה בדעת הרמב"ם וא"כ נוכל לומר שהרמב"ם ורש"י לא פליגי דלתרוויהו בפרוץ לרה"ר - בעי' דופן רביעית. **אמנם בביאוה"ל** ריש סי שסג נוקט בפשיטות שהרמב"ם ורש"י איירו בכל גווני ושהם חלוקים אם בעי' ג' או ד' מחיצות].

ובשו"ת שבט הלוי [הגר"ש ווזנר] חלק ג סי' עג כ' לתרץ קו' הרש"ש שרק במחיצות גרועות כמו גוד אסיק - מצריך רש"י ד' מחיצות מכל צד וכ"מ מתוס' עירובין ו: ד"ה והאמר ועי"ש עוד בשבט הלוי שכ"כ המג"א ריש סי' תרל לגבי סוכה שדפנותיה עשויות מקנים דאין ביניהם ג"ט והוו לבוד - שבכה"ג בעי' ד' מחיצות [וא"כ ה"נ לגבי גוד אסיק שצריך ד' מחיצות] עכת"ד השבט הלוי.

ויש להוסיף דכן משמע מרש"י סוכה ד: ד"ה אבל באמצע הגג - שכתב שסכך ע"ג קונדסין באמצע הגג "לא דיה בארבעת הקונדסין להיות לה שם ד' מחיצות" - משמע אבל על שפת הגג שיש גוד אסיק - אמרי' שיש פה ד' מחיצות. ולכאו' ק' הא סוכה סגי בג' מחיצות - אבל לתי' של השבט הלוי אתי שפיר שמחיצות גרועות - כמו מחיצות של גוד אסיק - לא סגיא בג' מחיצות.

אמנם תי' השבט הלוי מתרץ רק את מה שרש"י מצריך בגוד אסיק ד' מחיצות. אבל רש"י מצריך גם בחריץ ד' מחיצות ושם הווי מחיצות גמורות וע"כ צ"ל בחריץ שאיירי שהוא פתוח לרה"ר ולכן בעי' ד' מחיצות וכמו שכתב הריטב"א.

ולגבי מחלוקת רש"י והרמב"ם בג' מחיצות מדאורייתא - עי' ביאוה"ל ריש סי' שסג שכתב שדעת הר"ח - כהרמב"ם ודעת תוס', ראב"ד [על הרמב"ם שבת יז ט]רא"ש,רשב"א וריטב"א - כרש"י.

ש. מהו היתר פסי ביראות ומה הדין אם רבים עוברים שם?

ת. היתר פסי ביראות הוא שמותר לדלות מים בשבת מבור הנמצא ברה"ר - והבור עצמו הוא רה"י - ע"י ששם בשטח שמסביב לבור [שאליו הוא דולה את המים] ב' מחיצות בכל זווית - בד' זוויות שסביב הבור. ובין ב' המחיצות שבזווית אחת לבין המחיצות שמולה - לא יהיו יותר מי' אמות[61]. שעי"ז נהפך השטח לרה"י[62].

ונחלקו ר' יהודה ורבנן אי צריך למנוע את הרבים מלעבור בתוך מקום הדיומדין. לר' יהודה - כן. דאם רבים עוברים - הווי רה"ר[63]. ולרבנן - אין צריך. דגם כך הווי רה"י. ובריתא דידן ס"ל כרבנן. **הלכה** - כרבנן. [רמב"ם שבת יז לג].

ש. האם מדבר הווי כרמלית או רה"ר?

ת. בסתמא - זה כרמלית דאינו דרך הילוך לרבים אך בזמן שבנ"י היו במדבר - מקום הילוך הרבים שם היה רה"ר[64] [65].

---

[61] כ"כ רש"י כאן [ד"ה מפסקתן] והוא כדעת ר' מאיר במשנה עירובין יז: אבל ר' יהודה שם אומר ששרי הפסק עד יג אמה ושליש וכ"פ הרמב"ם [שבת יז כז].

[62] ועי' גמ' עירובין כ: - כא. שהיתר זה רק כשדולה לבע"ח שישתו. אבל אדם - מטפס ועולה מטפס ויורד. וכמו כן לא התירו בבבל שיש בה הרבה מים [ושכיחי בורות שאינם ברה"ר] ובמקומות שלא התירו פסי ביראות - שרי רק במחיצה גמורה סביב הבור [פי' ושרי שיהיו בה פרצות פחות מי' אמה אך לא שיהיה פרוץ מרובה על העומד]. <u>וכמובן שחיוב מחיצה גמורה [במקרים הנ"ל שלא התירו פסי ביראות] הוא רק מדר'</u>. דמדאו' - כל שאין הפסק י' אמה [ולר"י - יג אמה ושליש] - שרי בפרצה אפי' פרוץ מרובה אלא שרבנן גזרו להחמיר בפרוץ מרובה מלבד במקום שיש היתר דפסי ביראות].

[63] ובגמ' עירובין כב. מק' הא גבי ב ' בתים מב' צדי רה"ר לא מפריע לר' יהודה שבקעי רבים ותירצה ששם איירי בב' מחיצות מעלייתא. ורבנן ס"ל להפך ששם הווי רה"ר כי אין שם ד' מחיצות.
ויל"ע לר' יהודה כשרה"ר עוברת בין הדיומדין - האם בין הדיומדין היא רה"ר גם לקולא והמעביר חפץ מרה"ר לשם יהא פטור? ולכאו' לשון יסלקנה משמע שרק לחומרא אומר שזו רה"ר. אך עי' מאירי עירובין יז: שאומר שלר' יהודה אם דרך הרבים עוברת שם "אינו רה"י בשום פנים" משמע שאף לקולא זה רה"ר.

[64] כ"כ רש"י ותוס'. והרמב"ם [שבת יד א] כתב בסתמא שמדברות ויערים הוו רה"ר. וכתב הכס"מ בשם ר' אברהם בן הרמב"ם שהרמב"ם ס"ל שתירוץ הגמ' הוא להפך - שבזמן שבנ"י היו במדבר - היו מחנותיהם סדורים בו היה לגבן כמו בקעה ושדה. אבל בזה"ז שאין ישראל דרין בו אלא כל מי שרוצה עובר בו - הווי רה"ר עכת"ד. **ולהלכה** - בשו"ע שמה ז כתב איזהו רה"ר רחובות ושווקים וכו' ולא הזכיר מדבר - משמע דלא פוסק כהרמב"ם. וכ"כ בערוך השולחן [שמה כה] שרוב הפוסקים לא הודו לרמב"ם בזה.

[65] וכתבו תוס' [ד"ה כאן] דמשמע קצת שבשביל רה"ר בעי' מצויין שם **ס' ריבוא**. וכ"כ בתוס' סד: ד"ה רבי. [ושם כתב א"ז בצורה וודאית ולא בלשון "משמע קצת"]וכן דעת רש"י עירובין נט. ד"ה עיר של יחיד וכ"ד הרא"ש [ביצה ג ב]

ש. האם על כל מלאכות שבת חייב חטאת בשוגג? ומה הדין אם עבר בשוגג על כל ל"ט מלאכות? ומנ"ל?

ת. על כל מלאכות שבת חייב חטאת שכן נאמר במשנה "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" ואמר ר' יוחנן שכתבה המשנה את המניין לומר לך שאם עבר על כולן בשוגג חייב ל"ט חטאות[66].

והטור [סי' שמה] והסמ"ג הסמ"ק והתרומה [מובאים בב"י שם].**אבל** הרמב"ם [שבת יד א] כתב כללי רה"ר ולא הזכיר ס' ריבוא וכ' ב"י שם דמשמע שא"צ ס' ריבוא לרה"ר והוסיף ב"י שכ"כ רמב"ן ורשב"א ומגיד משנה על הרמב"ם שם [שכתב שאין לזה רמז בתורה] והר"ן והריב"ש.

להלכה - מרן [סי' שמה ז]כתב בסתמא כד' הרמב"ם ובי"א הביא ד' רש"י ותוס'. וכתב המ"ב שמשמע שמרן שפוסק כהרמב"ם אך מ"מ אין בנו כח למחות בהמקילין אחרי שכמה אחרונים צדדו כוותיהו.

עוד דנו הפוסקים בשיטת רש"י ותוס' אי בעי' שיעברו ס 'ריבוא **בכל יום** ומרן כ' בדעת רש"י "כל יום" ובמ"ב כ' שלא מצא לזה מקור בראשונים העומדים בשיטה זו. עכ"ל המ"ב. אבל זה נמצא בס' התרומה [- מובא ברמב"ן שבת נז. ובר"ן על הרי"ף כו.] ובמאירי נז. בשם קצת חכמי צרפת וברע"ב על המשנה שבת יא א בשם איכא למ"ד.

ו**בדבר** אי צריך לד' רש"י ודעימיה שיעברו הס' ריבוא **בכל רחוב** - נחלקו בזה הגר"מ פיינשטין [אג"מ א קל"ט ענף ה] שלא מצריך ס' ריבוא בכל רחוב אלא שבעיר יהיו ס' ריבוא והגר"מ קליין [משנה הלכות ח עב] שסובר שצריך שיעברו בכל רחוב ס' ריבוא [ואם לא עוברים בכל רחוב - אזי רק רחוב שעוברים בו הוא רה"ר] וע"ע ס' תשובות והנהגות [הגר"מ שטרנבוך] ה' ק"א שגם הגרח"ע מווילנא פסק כהאג"מ.

[66] וכ"כ במשנה ריש כלל גדול היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה - בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה" והחידוש של ר' יוחנן שאף אם שגג בכל המלאכות - אינו נקרא שלא ידע שאותו יום הוא שבת [- שאז חייב רק חטאת אחת. כמו שכתוב ברישא דמשנה שם] ועי' גמ' סח. שדנה מדוע אכן זה לא נקרא שלא ידע שאותו יום שבת.

ומקור הדין בתורה שחייב חטאת על כל מלאכה - עי' גמ' ע. דילפה לה מקראי.

ש. האם על כל מלאכות שבת חייב כרת במזיד וסקילה בהתראה?

ת. דעת איסי בן יהודה שיש א' מל"ט מלאכות שלא חייבין עליו סקילה [ולגבי כרת - עי' בהערה שבהמשך התשובה] ולא פירש איזוהי. וכמותו סוברת ברייתא דד' רשויות שבת [דף ו.]. ולכן כתבה שעל הוצאה - חייבין במזיד כרת ובהתראה סקילה - ללמד שלא הוצאה היא המלאכה שעליה אמר איסי בן יהודה שפטור ממיתה[67].

להלכה - הרמב"ם כתב בהל' שבת [ז' א']שחייבים על כל על מלאכות שבת סקילה בהתראה - משמע שלית ליה הא דאיסי[68].

---

[67] וכתבו תוס' ד"ה הא שאיסי פטר רק מסקילה אך **עדיין חייב חטאת.** ולא חולק איסי על מ"ש ר' יוחנן שמניינא דל"ט מלאכות בא ללמד על ל"ט חטאות. וכן פרש"י [ד"ה אינו חייב על א' מהן - שפי' דברי איסי על חיוב מיתה ולא על חיוב חטאת]. עכת"ד תוס'.

ויל"ע האם לתוס' - איסי בן יהודה פוטרו רק מסקילה או גם מכרת ? **ולכאו' נראה דכרת חייב.** דאם גם מכרת היה פטור - אזי היה פטור גם מחטאת דליכא חטאת על לאו. [ואין לומר דלאו דשבת הוא מיוחד שיש חטאת על לאו ללא כרת - דהא תוס' אמר ביבמות ו: ד"ה או אינו - דלמ"ד שהבערה ללאו יצאת - אין בה חטאת.] שו"ר שכ"כ **בריטב"א** כאן דחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג. אמנם **בס' הישר** [חלק החדושים סי' קפט] מצאתי שכותב שלאיסי חייב חטאת ופטור מכרת.

וא"ת למה באמת לא העמידה הגמ' את דברי איסי על הבערה ועל חטאת [דהיינו שאיסי אומר שפטור מחטאת] וכמ"ד הבערה ללאו יצאת? - **י"ל** כמ"ש תוס' הבא ד"ה ואמר שמדברי איסי עצמו - דתני מניינא - מוכח שחייב חטאת על ל"ט מלאכות.

כל זה כתבתי בדעת תוס' ורש"י שחייב לאיסי חטאת על כולן. אך המאירי בסוגיין כותב שאיסי סובר הבערה ללאו יצאת. וממילא לדעתו - גם חטאת אין לדעת איסי. וכמו כן בר"ח [צז: ד"ה מגילת סתרים] שכ' שלאיסי בן יהודה חייב רק ל"ח חטאות.

לסיכום: לדעת רש"י ותוס' ס' הישר וריטב"א - איסי מחייב חטאת. [לגבי כרת - נחלקו ס' הישר וריטב"א] לדעת ר"ח ומאירי - פוטר מחטאת.

[68] וכ"כ הפמ"ג [פתיחה להל' שבת] דמדכתב הרמב"ם שעל כל מלאכות שבת חייב סקילה - משמע דלית ליה דאיסי ומקורו של הרמב"ם לפסוק דלא כאיסי - כ' הפמ"ג מהמשנה סנהדרין סו. שכתבה שהמחלל שבת בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת - הוא מהנסקלין. ומשמע שלא ס"ל כאיסי שאמר שיש מלאכה שאינו חייב עליה. [ודלא כתוס' שם שמעמיד המשנה גם כאיסי].

ולפי המאירי [המובא בהערה קודמת] שאיסי ס"ל הבערה ללאו - אתי שפיר למה לא פסק הרמב"ם כאיסי - שהרמב"ם פוסק הבערה לחלק [דבפירוש כ' שיש סקילה בהבערה - פרק ז הלכה א]ולכן סתם שעל כל מלאכות שבת חייב סקילה.

ש. מה דין קרפף יותר מבית סאתיים שהוקף מחיצות לגבי שבת? והאם משנה אם הוקף לדירה או לשם דבר אחר?

ת. מדאו' - הקרפף הנ"ל הוא רה"י בין אם הוקף לדירה ובין אם לא[69]. ולכן הזורק מרה"ר לתוכו - חייב.

ומדרבנן - אם לא הוקף לדירה יש להחמיר בו כבכרמלית שלא לטלטל בו בשבת יותר מד' אמות.

ש. מה דין בקעה שהקיפוה מחיצות ושלא הקיפוה מחיצות לגבי שבת ולגבי טומאה?

ת. שהקיפוה מחיצות - לגבי שבת דינה כקרפף יותר מב"ס [דבבקעה יש יותר מב"ס], דמדאו' - רה"י הוא ומדר' - אסור לטלטל בו יותר מד' אמות. **לגבי טומאה** - בימות הגשמים - היא כרה"י דאין אנשים נכנסים בה כלל כי היא זרועה ובימות החמה - אם יש פתחים במחיצותיה שאנשים נכנסין ויוצאין בה - הוויא כרשות הרבים [דרה"ר גבי טומאה א"צ שיהיו רבים עוברים בה אלא סגי שלא יהיה מקום סתירה {- היינו שאין בה דין ייחוד} דילפי' מסוטה]. ואם לא - הוויא רה"י[70].

כשלא הקיפוה מחיצות - לגבי שבת - דינה ככרמלית. **ולגבי טומאה** - בימות הגשמים - כרה"י[71] ובימות החמה - כרה"ר [דאנשים עוברין בה].

---

[69] זו דעת ר' יוחנן בסוגייתנו וכ"פ הרמב"ם. [שבת טז א]. ועי' רש"י סוכה מג. ד"ה ויעבירנו דכותב בסתמא שאין איסור דאו' בהוצאה מקרפף לרה"ר. וכן משמע ברש"י לקמן פ. ד"ה והוא וכן צט: ד"ה מוקף ועי' גהש"ס שם שמק' מסוגיא דידן. וע"ע יפה עיניים עירובין סז: שכותב שמהירושלמי משמע דהזורק מקרפף יותר מב"ס לרה"ר - פטור.

[70] זו דעת **רש"י** [ז. סוד"ה כדעולא] אבל **הרמב"ם** סתם שבקעה המוקפת גדר בימות החמה הוויא רה"ר. משמע שבכל גווני - אף אם אין פתחים במחיצותיה [אלא פתח אחד שבעל השדה פותוח ונועלו -] הוויא רה"ר.וכ"כ הראש יוסף [שבת ו:] בדעתו והטעם - כי איכא פועלים שבאים לחרוש.

[71] כתבתי ע"פ פשטות הסוגיא שר' אשי שאמר שאיירי שיש לה מחיצות - לא מחמת דין טומאה אמר א"ז. וכ"כ הרמב"ם [אבות הטומאות כ ו]שגם כשאין לה מחיצות הוויא רה"י לענין טומאה בימות הגשמים. אמנם הרשב"ם בב"ב קנג: כתב בסתמא שבקעה - מסוייגת בגדר סביב ומשמע שגם לגבי טומאה הוויא רה"י רק אם מסוייגת בגדר וכן בחידושי הר"ן שבת ו: מצאתי שלר' אשי גם לענין טומאה איירי במחיצות ובריטב"א כאן מצאתי שכ' שלגבי רה"י לטומאה בעי' מחיצות קצת - וא"צ גובה י' טפחים.
ועי' עוד בדברי הגליון בתוס' נידה ריש ב: - שכתב שמהירושלמי משמע שאפי' רה"ר בלילה ובאפילה הוו רה"י גמור וא"כ זה לא תלוי במחיצות אלא במצויים בנ"א. אמנם בתוס' עצמו משמע שגם אז הווי רה"ר וצ"ע בכל זה.

ש. מהי קרן זווית הסמוכה לרה"ר ומה דינה ומדוע?

ת. קרן זווית הסמוכה לרה"ר הוא: **ללשנ"ק ברש"י** - שבית אחד מבין הבתים שבצד רה"ר נמצא במרחק קצת מרה"ר והרווח שבינו לרה"ר נקרא קרן זווית. **וללשנ"ב ברש"י** - שבית א' עומד באלכסון שקצה אחד - סמוך לרה"ר וקצה אחר - רחוק קצת ממנה. והרווח שבין הקצה האחר לרה"ר נקרא קרן זווית.

ודינה - שהיא כרמלית[72] וטעם שהווי ככרמלית כתבה הגמ' שאף שזמנין דדחקי בה רבים ועיילי להתם [ולכאו' היתה צ"ל רה"ר] מ"מ כיוון שלא ניחא תשמישתיה - הווי כרמלית.

ש. מהו "בין העמודים" ומה דינו ומדוע?

ת. בין העמודים פירשו שטח ברה"ר שיש שם עמודין שתולין שם פרקמטיא לסחורה והעמודין הם זה שלא כנגד זה [73]ועוברין שם אנשים אך לא כמו ברה"ר.

ונחלקו אמוראים לגבי דינו - לר' יוחנן - הוא כרמלית כי לא מסגי בהו רבים להדיא כברה"ר ולר' יהודה - רה"ר כי לפעמים עוברים שם רבים.

להלכה - הרמב"ם [שבת יד ו] פסק כר' יהודה[74]. והרי"ף,הרא"ש [א' ט'] הרשב"א והמאירי פוסקים כר' יוחנן. השו"ע [שמה יד] לא מנה את בין העמודים במניין המקומות שהן כרמלית והסיק מכך המ"ב [ס"ק נ] שסובר כהרמב"ם אך המ"ב מוסיף שרוב הפוסקים - פוסקים כר' יוחנן שהווי כרמלית.

---

[72] ומשמע מלשנ"ק דרש"י שאף שיש מסביב לקרן זוית זו ג' מחיצות - הווי כרמלית ולא רה"י. וא"ת הא אית ליה לרש"י בעירובין יב: ד"ה לחי משום מחיצה - שבג' מחיצות הווי רה"י - י"ל כדכתב הרשב"א עירובין ט. ד"ה מקום בדעת רש"י שגם רש"י מודה שכשפתוחה רוח רביעית לרה"ר - לא הווי רה"י אלא כרמלית. ופה - הא רוח רביעית פתוחה לרה"ר [ואת רש"י בעירובין יב: נעמיד בפתוחה רוח רביעית לכרמלית]. וכן דעת הרמב"ם [שבת יז ט] שכ' גבי מבוי שפתוח ברוח רביעית לרה"ר שהוא כרמלית. ועי' ערוה"ש [שמה ד]שמחלק בדעת הרמב"ם בין מבוי פתוח לרה"ר [שהוא כרמלית אף שיש בו ג' מחיצות]לבין פתוח לכרמלית [שהוא רה"י].

[73] רש"י ד"ה לא מסתגי.

[74] וא"ת למה גבי קרן זווית הסמוכה לרה"ר פסק הרמב"ם [יד ד] שהיא כרמלית והלא הגמ' על תרוויהו אומרת שזימנין דאתו שם רבים? י"ל שלהרמב"ם קרן זווית היא כרמלית **מחמת שיש בה ג' מחיצות** ובכה"ג אף אי בקעי בה רבים - הווי כרמלית. ומה שאמרה הגמ' שטעם שהוי כרמלית כי לא ניחא תשמישתיה - זה רק למ"ד חורי רה"ר

ש. מהי אצטבא שלפני העמודים - ומה דינה ומדוע?

ת. זה ספסל שלפני העמודים שברה"ר שהיו יושבים שם סוחרים. ודינו - שהוא כרמלית אף שנמצא ברה"ר שכן לא ניחא תשמישתיה[75].

ש. הזורק ד' אמות ברה"ר ונפל על לבנה או שטח בפניה - מה הדין ומדוע?

ת. טח בפניה - אם זה בגובה פחות מי' טפחים מרה"ר - חייב[76] למעלה מי' טפחים - פטור[77]. נח על גבה - אי גבוהה למטה מג' - חייב דהווי כקרקע כי דרסי בה רבים. למעלה מג' - פטור דהווי מקום לעצמה [והווי כרמלית ברחב ד' ומקו"פ בלא רחב ד'[78]].

כרה"ר דמו אבל להלכה שהרמב"ם פוסק [שבת יד י] שאינן כרה"ר - אזי אף אי בקעי בה רבים הווי כרמלית [שפת אמת].

[75] כ"כ בגמ' שמטעם זה ל"ה רה"ר. והפי' הפשוט הוא שזה גבוה ג' טפחים ולכן לא נח לדרוס על זה. **וכ"פ בשו"ע [שמה יד] שאירי בגבוה ג'**. אמנם ברשב"א מסתפק אולי אף בלא גבוה ג' הווי כרמלית דכיוון שהיא לפני העמודין - אינה נוחה לידרס. [וצ"ע באיזה גובה כן צריכה להיות - וכי סגי בכל שהוא?!]. ולגבי הרוחב - כ' מרן בשו"ע שאיירי ברחב ד' וכ' במ"ב שאל"כ - הווי מקום פטור.

[76] ונחלקו ר"ת וריב"א בתוס' אי חייב רק כשיש ע"פ הלבינה ד' על ד' [ר"ת] או שבכל גווני חייב [ריב"א]. וכ' מהרש"א שמרש"י משמע כריב"א שהרי כ' רש"י שהלבינה היא ג' על ג'.

[77] דהווי מקום פטור. ומ"מ איסורא איכא שמא יפול מתחת לי' [שעה"צ סי' שמה ס"ק מז].

[78] ולכאו' בלא רחב ד' - צ"ל מותר דהווי מקום פטור. ומש"כ בגמ' ל' פטור ולא מותר - מחמת שרצה לחדש שאפי' יש בו ד' על ד' - פטור [ראש יוסף]. מיהו לפי' מש"כ השעה"צ המובא בהערה קודמת - אפשר שגם ברחב פחות מד' אסור שמא יפול ליד הלבנה וצ"ע אי חולק השעה"צ על הראש יוסף הנ"ל.
ואע"ג דקי"ל "אין כרמלית בכלים" [עי' תוד"ה כאן - ה.] י"ל דלבנה אינה כלי דקביעה טפי [ריטב"א ה. ד"ה אימור].

ש. מה הדין בזורק חפץ ד"א ברה"ר ונח על היזמי או היגי או צואה בגובה פחות מג'?

ת. מחלוקת. **לאביי ורבא** - בכולהו פטור אפי' פחות מג'. כי לא דרסי בה רבים - דהזמי והיגי - קוצניים וצואה - מאוסה. **לחייא בר רב** - בהיזמי והיגי - חייב בפחות מג' כי דרסי עליהם בסנדלים אבל על צואה פטור דלא דרסי **ולר' אשי** - בכולהו חייב[79].

להלכה - פסקו הרמב"ם [יד ז] ושו"ע [שמה י] כר' אשי.

ש. מה דין עמוד ברה"ר גבוה ג' ורחב ד' ומה הדין ברחב פחות מד'?

ת. ברחב ד' - הוא כרמלית ואסור מדר' להוציא ממנו לרה"ר ולרה"י.

ברחב פחות מד' - הוא מקום פטור ומותר להוציא ממנו לרה"ר ולרה"י.

ש. ומה הדין בעמוד <u>שבכרמלית</u> גבוה ג' ורחב ד' או פחות מד'?

ת. כתב רש"י [ד"ה דעד י'] - שדינו כעמוד שבר"ה. שבלא רחב ד' - הוא מקו"פ[80] וברוחב ד' - כרמלית.

---

[79] **ויל"ע** אי לר' אשי אנשים דורכים על צואה או שאע"פ שלא דורכים - מ"מ זה לא מבטל מע"ג שם רה"ר [ונפק"מ לצואה שבבית הכסא שבה וודאי לא דורכים כדלהלן]. **ועי' מחצית השקל** [על מג"א סי' שנה ס"ק יד] גבי צואה שבבית הכסא [דהיינו בור שלתוכו נופלת הצואה] **דהרמ"א** שם מתיר ליפנות בביהכ"ס אף אם הצואה מתגלגלת יותר מד"א - משום שהצואה נופלת על צואה אחרת שנמצאת שם והיא מקום פטור. עכ"ד הרמ"א. וכ' המחציה"ש שלא דמי לצואה בסוגיין שא"ר אשי שאינה מקו"פ - דעל צואה זו [- של בית הכסא] ודאי לא דרסי דמי פתי יסור שמה עכ"ד המחצה"ש. משמע שסובר כצד א' שלר' אשי אנשים דורסים על צואה שברחוב אך לא על צואה שבביהכ"ס. וכן פסק המ"ב שם [ס"ק לב] כהמחציה"ש. **אולם פשט ל' הב"י** [סי' שמה סעיף י] שכתב שכיוון שאף שאין רבים דורסים על הקוצים והצואה מ"מ כיוון שאין גבוהים ג"ט הוו לבוד ודינה כרה"ר עכת"ד - משמע שגם בבבית הכסא הוו לבוד וכרה"ר דמי ודלא כהרמ"א הנ"ל **וכ"מ מהאור שמח** שבת יד כד שכתב שצואה ברה"ר מפסע פסעי לה ובכל זאת הווה רה"ר ור' אשי לטעמיה דאמר בדף ק: שרקק פחות מד"ט מפסע פסעי לה ובכ"ז הווי רה"ר. עכת"ד האו"ש. ושם בדף ק: הכוונה שמדלגים על הרקק וא"כ גם בסוגיין מבין האו"ש שלר' אשי מדלגין על הצואה. וצ"ע.

[80] וכן דעת הרשב"א [שבת ק. ד"ה אח"כ ומובא במ"מ שבת יד ו].אבל דעת הרמב"ם [שבת יד ו] והר"ן בשם אחרים [שבת ב: בדפי הרי"ף ד"ה כי אתא] שהווי כרמלית דאמרי' מצא מין את מינו [דתרוויהו מקו"פ מהתורה] וניעור [היינו שגם מדר' יש להם דין שווה כשהם יחד - ולחומרא. מ"ב שמה ס"ק פה]. **ולהלכה** - הרמ"א בסי' שמה יח סתם

ש. כמה גובה תופסת כרמלית באווירה?

ת עד י' טפחים. למעלה מזה - זה מקום פטור.

ש. זרק חפץ מרה"ר ונח על קנה גבוה ק' אמה ברה"י - מה דינו ומדוע?

ת. חייב. משום שרה"י עולה עד לרקיע[81].

ש. בית ברה"ר שאין בגובהו י' טפחים וקיריו משלימו לי' - מה דינו ומה דין גגו ומדוע?

ת. תוך הבית - דינו ככרמלית כיוון שיש לו מחיצות פחות מי' ורחב יותר מד' על ד'. וגגו - רה"י כיוון שגבוה י' ורחב ד'[82].

ש. בית שגובהו ט' טפחים וקרויו משלימו לי' וחקק באמצעיתו בקרקע ד' על ד' בעומק טפח - מה דינו?

ת. הוא רה"י. דבחקיקה יש ד' על ד' בגובה י' והיא רה"י, ושאר הבית - כיוון שפתוח לחקיקה - הוא חורי רה"י וכרה"י דמי[83].

כהרמב"ם ובסעיף יט מביא ב' הדעות וכ' המ"ב שם [ס"ק פז] שהאחרונים הכריעו כהרמב"ם אך בביאוה"ל כ' שבמקום הדחק אפשר שיש להקל.

81 ומוכח מסוגיין שא"צ שתהא ההנחה ע"ג מקום ד' על ד' ברה"י. וכן פסק הרמב"ם [שבת יד יז ועי' מ"מ שם שמק' סתירה ממ"ש הרמב"ם ריש פרק יג] וכ"פ המ"ב סי' שמה ס"ק יב.

82 ועי' ביאוה"ל סי' שמה סעיף טו ד"ה תוכו - שמסתפק אולי מדאו' דינו כרה"י כי סוף סוף יש לו מחיצות י' ורק מדר' - לחומרא - דנוהו ככרמלית כי אין לו חלל י' [אבל הזורק לתוכו מרה"ר יהא חייב].

83 וכתבו התוס' שהכא מהני חקיקה אפי' מופלגת מהכותל הרבה. וכ"כ הרא"ש [סי' יא] אמנם הרא"ש הוסיף שע"י המחיצות החיצוניות הגבוהות י' נהיה תוך הבית רה"י ודייק מזה **במג"א** [שמה ס"ק יג מובא במ"ב שמה ס"ק סג] שדווקא בנידון של סוגיין שקירויו משלימו לי' ומבחוץ גובה המחיצות י' - אז אמרי' שאפי' המחיצות רחוקות ג"ט מהחקיקה - מצטרפות. אבל כשגם מבחוץ אינן גבוהות י' - בעי' שיהיו סמוכות לחקיקה פחות מג"ט כדי שיצטרפו. עכת"ד המ"א. והוסיף במ"ב **שהא"ר** מסתפק בזה וכתב שמהר"ן משמע שמצטרפין בכל גוני עכת"ד המ"ב ושעה"צ שם.

ש. מהם "חורי רה"י" ומה דינם ?

ת. חורי רה"י הם חורים שבקיר הפונים כלפי רה"י[84]. ודינם כרה"י.

ש. מה הם חורי רה"ר ומה דינם? ומדוע?

ת. חורי רה"ר הם חורים שבכותל העומד ברה"ר הפתוחים לרה"ר[85] [וגבוהין עד י' טפחים דלמעלה מזה - אינם רה"ר. ועי' תשובה הבאה] ודינם - לאביי כרה"ר דניחא תשמישתיה והווי תשמשי רה"ר[86] ולרבא - אינם כרה"ר דהווי כקרן זוית שלא ניחא תשמישתיה[87] ודינם תלוי במידות החור - אם רחב ד' על ד' הוא כרמלית ואם לא - הוא מקום פטור[88].

להלכה - פסק מרן [שמה יג] כרבא. וכשהחור למטה מג' טפחים - פסק מרן שהוא רה"ר[89].

---

[84] ואפי' פונים גם לרה"ר מיקרו חורי רה"י כיוון שפונה גם לרה"י. [מ"ב שמה ס"ק ט].

[85] ואינם פתוחים גם לרה"י. דבפתוחים גם לרה"י הם חורי רה"י [מ"ב סי' שמה ס"ק מה].

[86] והתשמיש הוא שמצניעין שם חפצים [רשב"א וריטב"א]. ו**משמע מרש"י** דלאביי לא משנה מה מידת החור [דרק ברבא פרש"י חילוק בין רחב ד' ללא רחב ד'. משמע דלאביי אין חילוק] וצ"ע למה ברחב פחות מד' חייב הא אמרי' בגמ' לעיל [ד.]דכדי לחייב בעי' הנחה ע"ג מקום ד'? ואולי י"ל דהווה כעמוד שמכתפין בו [לקמן ח.] דפרש"י שם [ד"ה מכתפי] דלא בעי' מקום ד'. וא"כ ה"ה לכל תשמישי רה"ר דלא בעי' מקום ד'. [שו"ר שכ"כ החת"ס בחדושיו] **ודעת תוס'** [סוד"ה והלכה] שאביי איירי רק ברחב ד' או בגוונא שאמרי' חוקקין להשלים עי"ש.

[87] כך משמע בגמ' מדמקשה רבא לאביי מאי שנא מקרן זווית - משמע שסובר שחורי רה"ר הם כקרן זווית שלא ניחא תשמשתיה.ועי' בפירוש קדמון ממצרים המובא בסוף רמב"ם פרנקל [פרק יד הל' י'] שכתב טעמו של רבא - שאין בני רה"ר מצניעין שם דמפחדים שיגנבו אותם עוברי דרכים.

[88] כך פרש"י. ויל"ע כשיש בעובי הכותל ד' - אי לר' מאיר אמרי' "חוקקין" כדי להחשיב את החור כרחב ד' ויהא כרמלית.

[89] ומקורו - בר"ן [ב: בדפי הריף ד"ה חורי] שבכה"ג מודה רבא שהחור - רה"ר וכ"כ הרשב"א בחדושיו [ז: ד"ה ורבא] והריטב"א [ז: ד"ה חורי].

ש. מה הדין בזרק חפץ ברה"ר ונח בחור שבכותל למעלה מי' טפחים?

ת. אם יש בחור רוחב ד' על ד' - חייב. דזרק מרה"ר לרה"י.

אין בחור רוחב ד' על ד' - אם אין בעובי הכותל ד' על ד' - לכו"ע פטור. דהחפץ נח במקום פטור. ואם יש בכותל עובי ד' - נחלקו ר"מ ורבנן האם חוקקין להשלים דהיינו שרואים את החור כאילו חקקו בכותל להרחיב החור והוא רחב ד' על ד' והווי רה"י והזורק לשם מרה"ר חייב. [ר' מאיר] או שלא אמרי' חוקקין והווי החור מקום פטור ופטור [רבנן].

הלכה כרבנן של"א חוקקין.

ש. מה הדין בזרק חפץ מרה"ר לרה"י ונח ע"ג קנה שאין בו ד' על ד'? ומדוע?

ת. חייב. דרה"י עולה עד לרקיע ואין בה דין הנחה מע"ג מקום ד'[90].

---

[90] כך אמר ר' חסדא בדף ח. וכ"מ גם מהדין בדף צט: של כותל גבוהה י' ואין רחבה י' שמקיפה לכרמלית ועושה אותה לרה"י - שהזורק ע"ג חייב משום שאם לאחרים עושה מחיצה - כ"ש שלעצמו. ואע"ג שאין בו רוחב ד' - חשוב הנחה חשובה. **אמנם** מהסוגיא בדף ה. עולה דאף ברה"י צריך מקום ד' כדי להיחשב הנחה ורק לרבי - ברה"י מקורה - אמרי' כמאן דמליא דמי [וכ"כ תוס' ד: ד"ה באילן שר' חסדא בדף ח פליג אסוגיא בדף ה]. **וכן בגיטין עט.** גרסינן בדברי ר' חסדא שבראש הקנה יש טרסקל. משמע שבעי' ד' על ד' [ודלא כר' חסדא דסוגיין] **ולהלכה - בדעת הרמב"ם** צ"ע דהרמב"ם יד יז כר' חסדא דסוגיין ולא הזכיר טרסקל אמנם בריש פ' י"ג פסק בסתמא שהמוציא מרשות לרשות חייב רק כשהניח ע"ג מקום ד' ומשמע שאזיל גם על המוציא מרה"ר לרה"י. **ועי' מ"מ** פי"ד הלכה יז שמקשה א"ז. **וראיתי בשו"ת הר"י מגאש** סימן כד ד"ה פשא שמחלק בין חפץ הנמצא ברה"י ומחובר לקרקע - שבו א"צ ד' על ד' משום שהוא חלק מהקרקע וסגי בזה שבקרקע יש ד' על ד' לבין כלי וכדו' המונח ברה"י שבו צריך ד' על ד. ומסתבר שהרמב"ם שהוא תלמיד תלמידו של הר"י מיגאש - הלך בדרכו. **ועי' בפמ"ג** על מ"א שמה ג שכותב שברמב"ם יג טז משמע להדיא שגם ברה"י בעי' מקום ד' שהרי כתב בזורק חפץ מרה"ר לרה"ר ובאמצע עבר החפץ ברה"י בתוך ג' לקרקע ונח ע"ג משהו חייב. משמע שמעל ג' - יהא פטור דבעי' מקום חשוב. והביאו הרעק"א בגליון הרמב"ם יג טז. אמנם **במשנ"ב** [שמה ס"ק יב] <u>פסק שלא בעי' ברה"י ד' על ד'</u> וכר' חסדא דסוגיין ובשעה"צ שם כתב שכן דעת הרמב"ם וצ"ע.

ש. מה הדין בזרק חפץ ד"א ברה"ר ונח על אילן שעיקרו ברה"י ונופו ברה"ר [ואין בנוף רוחב ד']?

ת. ללשנ"ק ברש"י[91] - אם גזע האילן רחב ד' נחלקו בזה רבי ורבנן. לרבנן פטור כיוון שאין בנוף ד' [והווי מקום פטור] ולרבי - חייב דהגזע מחשיב גם את הנוף לרחב ד'[92]. ואם הגזע לא רחב ד' - לכו"ע פטור [דהווי מונח על מקום פטור].

ללשנ"ב ברש"י[93] נחלקו רבי ורבנן בין אם רחב הגזע ד' ובין אם לא ונחלקו האם הנוף חשוב רה"י מחמת שדי נופו בתר עיקרו ואז אפי' אין בעיקרו ד' חייב [מטעם מכניס מרה"ר לרה"י]. כי ברה"י א"צ מקום ד' [- רבי] או שחשוב רה"ר ולא אמרי' שדי נופו בתר עיקרו - ופטור כי נח במקום פטור [- רבנן].

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יד יז] כרבנן. כך שבין אם היה גזע האילן רחב ד' ובין אם לא - פטור. דנחשב שזרק ברה"ר על מקום פטור.

ש. האם רבי ורבנן הנ"ל סוברים כר' חסדא שברה"י א"צ מקום ד'?

ת. בלשנ"ק דרש"י כ' שר' חסדא דלא כרבי ודלא כרבנן[94]. וללשנ"ב ברש"י - כו"ע מודו לר' חסדא שברה"י א"צ מקום ד'.

---

[91] ח. ד"ה ונופו. וכ"כ רש"י ד: ד"ה שדי.

[92] ונחשב כרחב ד' רק לגבי חשיבות ההנחה אך לא נעשה כרמלית ע"י זה. וצ"ע למה באמת לא חשיב מונח בכרמלית? ועי' תוס' ד: ד"ה באילן שכ' שאם האילן כולו ברה"ר ועיקרו ד' ונאמר שדי נופו בתר עיקרו - אכן יהא הנוף כרמלית וכנראה שלכן לא הסביר מחלוקת רבי ורבנן כלשנ"ק דרש"י אלא הסביר שנחלקו אם הנוף נחשב רה"י. ועי' שפ"א שכ' שרש"י סובר שאם הנוף גבוה ט' - ל"ה כרמלית אף שהגזע מחשיבו לרחב ד' - דרבים בוקעים תחתיו.

[93] ח. ד"ה ונופו - עפ"י הסבר מהרש"א ברש"י. וכן ד' תוס' ד: ד"ה באילן.

[94] וגורס בגמ' "לא פליגי בדר' חסדא" [מהר"מ בנט. וכנראה כוונתו של רש"י היא שא"א להוכיח מהם שסוברים כר' חסדא כי הם נחלקו בנושא אחר - אי נחשב מונח על רחב ד' ברה"ר. ואין כוונתו שאביי אומר שהם חולקים על ר' חסדא דאביי בא לתרץ את ר' חסדא ולא לדחותו. וגם גי' הגמ' למהר"ם בנט משמע שלא קשורה מחלוקתם אל ר' חסדא וכ"כ תוס' "דלא שייכא פלוגתייהו" וכנראה שלזה נתכוון רש"י].

ש. מהי כוורת ומה דינה בזרקה מרה"י לרה"ר כשפיה כלפי מעלה?

ת. כוורת היא כלי עגול [בצורת חבית] ודינה אם זרקה מרה"י לרה"ר: - **אם יש בה גובה י' טפחים ורוחב [- קוטר] שש טפחים** - פטור. דבכה"ג הכוורת היא רה"י[95] והזורק רשות מרשות לרשות - פטור דבמשכן זרקו מחטין [כשארגו את היריעות] ולא רשויות[96].

ואם אין בה גובה י' - לא הווי רשות וחייב הזורקה.

ואם יש בה גובה י' אך לא רחבה שש - לאביי חייב כי לא הווה רשות לרבא - פטור כי כשגבוהה י' - הקרומיות של השתי בולטות למעלה מי' וא"כ כשמניח הכוורת ברה"ר - נמצא חלק ממנה במקום פטור ופטור. [ואביי ס"ל שקרומיות לא חשיבי. רש"י ד"ה אבל גבוה].

---

[95] דאפשר לרבע בתוכה ד' על ד' טפחים. וכתב **רש"י** דמדאו' פטור אף אם רחבה חמש טפחים וג' חומשין דגם בזה אפשר לרבע ד' על ד' טפחים אלא שמדר' מחייב עד שש כדי להפרישו מאיסור. והאי חייב מדר' - לא לענין קרבן [עכ"ד רש"י. ולא פי' לענין מה חייב ובפשטות הכוונה למכת מרדות] **ור"ח** מובא בתוס' כתב שבעי' [מדאורייתא] רוחב שש עם עובי הדפנות כדי שבחללה יהא רוחב חמש וג' חומשין [שב' הדפנות עבות ב' חמשיות הטפח - כל דופן חמישית הטפח] **ותוס'** עצמן סוברין כרש"י שסגי בחמש וג' חומשין עם הדפנות להחשב רשות **ולהלכה** - עי' מ"ב סי' שמה ס"ק ט"ו ובשעה"צ ס"ק יג שמביא ב' הדעות.

[96] כ"כ **רש"י** ד"ה רחבה ו'. וצ"ע, דבגמ' ריש פרק הזורק משמע שמסקנת הגמ' היא שבעבודת עשיית היריעות לא זרקו מחטין כלל מאיש לרעהו שנא' "איש איש ממלאכתו אשר המה עושים" וד' **תוס'** [ד"ה רחבה ו'] שטעם הפטור הוא שכיוון שהכוורת היא רה"י - א"כ כשנחה ברה"ר הופך אותו מקום שבו נחה - לרה"י והווי כזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר דפטור. וכן דעת **הרמב"ם** [שבת יד יט]. ועי' רשב"א {סוד"ה רבא אמר} שגם בזורק מרה"ר לרה"י חשיב כזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר דכל היכא שנמצאת חשוב רה"י.
ובתוס' ישנים מק' על רש"י דהא במשכן הוציאו רשויות [מזבח וארון] ועי' רש"ש שאולי י"ל דלא ילפי' זורק ממעביר כמו לגבי למעלה מי' [עי' רש"י צב. ד"ה המוציא משאוי שלא ילפי' זורק ממעביר בלמעלה מי'] מיהו יש לחלק דשאני למעלה מי' שבה יש חילוק בין זורק למעביר כי מעביר עומד ברגליו למטה מי' אבל גבי זריקת רשויות שמא אין לחלק בין זורק למעביר. עכת"ד רש"ש.

ש. ומה הדין בזרק כוורת ופיה כלפי מטה ומדוע?

ת. **לדעת אביי ורבא** - בכה"ג אפי' לא גבוה י' אלא רק ז' ומחצה - פטור. דכיוון דהמחיצות כלפי מטה - ברגע שמגיעה תוך ג' טפחים לקרקע - אמרי' לבוד וחשובה כמונחת בקרקע ואז שוליה גבוהים מי' טפחים ונמצאים במקום פטור[97].

לדעת ר' אשי - בכה"ג חייב ולא אמרי' לבוד שכן אין המחיצות עשויות כדי לכופן כלפי מטה אלא להניח בהן דבש כשהן כלפי מעלה ובכה"ג שעומדות שלא כדרכן - לא אמרי' לבוד.

להלכה - הרמב"ם [שבת יד יט] כ' זרק כלי גדול ויש בו ד' על ד' בגובה י' - פטור מפני שכלי זה הוא רה"י גמורה ונמצא כמוציא מרה"י לרה"י עכ"ל. ולא הביא הדוגמא של כוורת וממילא לא הביא הא דרבא בקרומיות שבולטות [98] וגם לא הביא הא דשוליה כלפי מטה - דפסק כר' אשי [שהוא בתראה][99].

---

[97] וכיון שחלק מהכוורת נחה לרגע במקו"פ - אפי' שמיד אח"כ נחה כולה ברה"ר - פטור כי הוי כמוציא מרה"י למקום פטור ומשם - לרה"ר שפטור [רש"י]. **וכתב רש"י שכל זה - באינה רחבה ו'**. ופי' מהר"ם שסובר רש"י שברחבה ו' - סגי במחיצות ז' ומשהו כדי להפטר דברגע שמגיעה לתוך ג' - שוליה גבוהין י' והווי רשות [שכן יש בה י' על ו'] **ותוס' כתבו להפך - שרק ברחבה ו' מיירי** דאז יש לדפנות שם "מחיצות" אבל בפחות מרוחב ו' [- שא"א לרבע ד' על ד'] - לא אמרי' לבוד וחייב אף במחיצות של שבע וחצי טפחים. וטעם שלא סגי בז' ומשהו כשרחב ו' - כי השוליים לא מצטרפות ללבוד ובעי' שמחיצות עצמן יהיו ז' ומשהו ויחד עם השוליים - זה ז' וחצי. **ובטעם שרחבה ו' פטור כ' התוס'** כי הוא זרק מרה"י לרה"י. ויל"ע אי לית לתוס' הטעם שכ' רש"י שחלק מהכוורת מונח במקום פטור.

[98] וצ"ע מדוע הא אביי ורבא - הלכה כרבא. והרמב"ם הביא דוגמא של זרק קנה או רומח לרה"ר שפטור כי בולט למקום פטור. אך בזה לא נחלקו אביי ורבא [לפי רש"י סוד"ה אבל גבוה. וכן הוא בתוד"ה אי] דנחלקו רק בקרומיות של קנה אי חשיבי ליחשב אגודו במקום פטור.

[99] ומ"מ בכלי שדרכו להיות דפנותיו כלפי מטה - לכאו' גם ר' אשי יודה שאמרי' לבוד [וכ"כ בשפ"א לדעת רש"י] וצע"ק למה לא כתבו א"ז הפוסקים.

ולגבי הושיט כוורת מרה"י לרה"ר - מרש"י שכתב שטעם הפטור בזרק כוורת - כי לא היו זורקין רשויות - משמע שבהושיט חייב. כי כן הין נושאין ארון ומזבח ברה"ר. וכ"כ **בפסקי הרי"ד** שחייב מטעם הנ"ל. ובדעת **תוס'** שכתבו שהפטור של זרק כוורת הוא כי זרק מרה"י לרה"י דרך רה"ר - א"כ במושיט כה"ג - בדיוטא אחת [דהיינו שהושיט לאורך רה"ר] - חייב ואילו לרוחב רה"ר - פטור. וכן פסק בשו"ת **אגרות משה** [או"ח חלק ה סי' כח ענף א ס"ק ב] שמהאי טעמא הנוסע במכונית - חשיב מעביר ד"א ברה"ר [הוא כ' א"ז ע"פ רש"י. ולתוס' הוא מוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר]. **אמנם** הריטב"א כתב כדעת תוס' [של"ח הנחה ברה"ר כי ברשות עצמו נח] ומוסיף "ואפי' דרך הוצאה. וכי נקט זורק - חדא מינה נקט" עכ"ד וכן המאירי בסוגיין כתב כהריטב"א והוסיף שאין זה כמוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר [- שחייב בדיוטא אחת] כיוון שבכל מקום שהכוורת עוברת - הוא רה"י ואין כאן "דרך רה"ר". עכ"ד המאירי ועי' שו"ת ישועות מלכו [הגרי"י מקוטנא] או"ח סי' נב שמק' על המאירי מהגמ' בהמצניע [שבת צב.] שהמעביר חפץ ברה"ר ד"א - חייב אפי' העביר למעלה מי' - דילפי' מארון ומזבח שהעבירום למעלה מי וא"כ ה"נ בכוורת צ"ל חייב

ש. עמוד תשעה ברה"ר - האם חשוב רה"ר?

ת. בגמ' אמר עולא שאם רבים מכתפין עליו - הוא רה"ר ופרש"י כיוון דצריך לרבים הוא. ומשמע דאי אין רבים מכתפין עליו - לא הוויא רה"ר[100]. וכ' רש"י דהוא רה"ר בין אם רחב בין אם קצר[101].

ש. מה דין גומא ברה"ר?

ת. בגמ' נחלקו רבא ור' יוסף אי גומא הוויא רה"ר. לר' יוסף - כן ולרבא - לא[102]. **וטעם ר' יוסף** - כי מנחי ביה בני רה"ר חפצים שבידם עד דהדרי ואתו.**וטעם רבא** - כי זה תשמיש ע"י הדחק ולא שמיה תשמיש. וכ' רש"י שמחלוקתם בגומא ט'[103] ולתוס' [ד"ה אמר]היינו מט' ומטה שלר' יוסף נח להשתמש בה.

להלכה - פסק מרן [שמה יא] כרבא[104].

כשמעבירם ברה"ר? ועי"ש שכותב שבירושלמי משמע כהמאירי [והוא גם כותב שזו שיטת המג"א [סי' רסו סוף ס"ק ז]. אך עי' מחצה"ש שם שמסבירו אחרת].

[100] אמנם **ברמב"ם** [שבת יד ח]כתוב שעמוד ט' הוויא רה"ר מפני שרבים מכתפים עליו עכ"ד והבין המ"מ שדעתו **שסגי בראוי לכתף** אע"פ שבפועל אין מכתפיו. וכ' המ"מ **שהראב"ד** בפירושו **חולק** וס"ל שבעי' מכתפין דווקא והוסיף המ"מ שהרשב"א כ' לחוש לדברי הרמב"ם. **ולהלכה** - בשו"ע [שמה י]כ' "גבוה ט'... ורבים מכתפין עליו - הוי רה"ר " וכ' במ"ב ס"ק לג שמשמע שפוסק כהראב"ד. ובשעה"צ שם כ' שבמאמ"ר מצדד שגם הרמב"ם כהראב"ד עוד כ' בשעה"צ שגם הגר"א כהראב"ד אמנם בא"ר כ' לחוש לד' המ"מ בד' הרמב"ם [בשגם הרשב"א כתב כן].

[101] **ומשמע מרש"י שא"צ רוחב ד'**. וכ"ד הרמב"ם שבת יד ח [דהכיתוף מחשיבו אף אם לא רחב ד' - רשב"א] אבל הראב"ד [מובא במ"מ] כ' דווקא ברחב ד' וכ"ד רש"י צא: ד"ה אי נימא [ועי' גהש"ס כאן והגהות הב"ח שם. שמק' שיש סתירה ברש"י מכאן לדף צא:] ובשו"ע [שמה י] פסק כהרמב"ם.
ולגבי אי גבוה בין ט' לי' - עי' בשו"ע שמביא ב' דעות בזה [בסתמא - ט' ובשם יש מי שאומר - בין ט'' לי'] ובמ"ב ס"ק לו פסק שדווקא ט'.

[102] אלא הווי כרמלית ברחב ד' ומקו"פ בלא רחב ד' [רא"ש א טו וכ"פ בשו"ע שמה יא].

[103] ומשמע שבפחות מט' - לכו"ע ל"ה רה"ר. וכ"כ רמב"ן. והסביר רמב"ן הטעם - כי בפחות מט' - לא מצניעים חפצים. דנתקלים בזה אנשים ובהמות. [ולכאו' לרש"י ורמב"ן בדעת ר' יוסף מט' **עד י'** הווי רה"ר דמצנעי אנשי וצ"ע].

[104] והוסיף מרן שבעמוקה פחות מג' - הווי רה"ר ומקורו מהרא"ש [א' טו].

ש. התכוון לקנות שביתתו ברה"ר ושם עירוב תחומין ברה"י האם חל ערובו ומדוע?

ת. ערובו לא חל. דבעי' שיוכל לקחת את עירובו בין השמשות למקום שביתתו ואסור להוציא מרה"י לרה"ר בבין השמשות.

ש. ומה הדין כששביתתו ברה"ר ועירובו בכרמלית?

ת. מחלוקת רבי ורבנן. **לרבי** דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש[105] - עירובו עירוב. דביה"ש שרי להוציא העירוב מכרמלית לרה"ר **ולרבנן** דאמרי' שגזרו אסורי דר' גם בביה"ש - אין עירובו עירוב.

הלכה - כרבי. [שו"ע תט ב].

ש. ומה הדין כששביתתו בכרמלית ועירובו בכרמלית?

ת. עירובו עירוב אף לרבנן דרבי[106].

ש. איך מעמידין אביי ורבא את המשנה "נתכוון לשבות ברה"ר והניח עירובו ברה"י למעלה מי"ט עירובו עירוב למטה מי"ט אין עירובו עירוב"?

ת. אביי מעמיד המשנה ששבת ברה"ר גמורה ושם עירובו בבור. ו"למעלה מי"ט" היינו שהבור אינו עמוק י"ט והווי רה"ר ולכן עירובו עירוב דיכול להוציאו לרה"ר. ו"למטה מי"ט" היינו בבור עמוק יותר מי"ט שהוא רה"ר והווי הוא במקום א' ועירובו במקום אחר.

ורבא - לתי' ראשון - מעמיד המשנה ששבת בכרמלית ולא ברה"ר גמורה ו"למעלה מי"ט" פי' שהבור עמוק פחות מי' והוי כרמלית ולכן שרי להוציא מבור שעמוק פחות מי"ט ו"למטה מי'" - הווי רה"י ואין עירובו עירוב דאסור להוציא מרה"י לכרמלית בבביה"ש [כרבנן דרבי] **ולתי' שני** - איירי ששבת ברה"ר גמורה וסובר שהבור "למעלה מי'" הווי כרמלית ובביה"ש שרי להוציא מכרמלית לרה"ר כרבי. ולמטה מי' הווי רה:י ואין עירובו עירוב דאסור גם בביה"ש להוציא מרה"י לרה"ר.

---

[105] ועי' בשו"ע תט ב שזה רק במקום מצווה וכ' המ"ב ס"ק יא שערובי תחומין עושין רק במקום מצווה וע"כ מותר בשביל זה לקחת העירוב מהכרמלית לרה"ר בביה"ש [ומקור השו"ע שזה רק במקום מצווה - - מהרמב"ם שבת כד י וכ' שם המ"מ שלמד א"ז הרמב"ם מדתנן [שבת לד:] ספק חשיכה אין מעשרין את הוודאי.

[106] דמותר לטלטל מכרמלית לכרמלית וכן פסק מרן [שמו ב] ודלא כהירושלמי [שבת יא ה] שאוסר.

ש. מה דין רקק מים ברה"ר - האם נחשב רה"ר? ומדוע?

ת. אם עמוק פחות מי' טפחים ורבים מהלכין בו - הווי רה"ר. שהילוך ע"י הדחק שמיה הילוך. ואם עמוק י' או שאין רבים מהלכין בו - הרי הוא ככרמלית[107].

ש. העביר חבילה של קנים ד"א ברה"ר ע"י שהעמידה והשכיבה - מה דינו ומדוע?

ת פטור. כי לא עקר והעביר ד"א בבת אחת אלא הניח באמצע [דכל העמדה וכל השכבה הוויא הנחה][108].

ש. מה דין המעביר חפץ מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור?

ת. אם נח החפץ כשהיה במקום פטור - פטור. ואם לא נח - חייב[109].

ש. מה דין אסקופת מבוי כשלחי המבוי הוא לפנים מהאסקופה ואין למבוי קורה ?

ת. דין האסקופה הוא כמבוי שאין בו לחי ואסור מדרבנן לטלטל ממנה לחלק המבוי שיש בו לחי [110].

---

[107] ובעמוק י' - אף אם רבים מהלכין בו הרי הוא כרמלית. דחלק רשות לעצמו. [רמב"ם בפיהמ"ש שבת יא ד. וכן פסק במשנה תורה שבת יד כד [שכתב "רקק ברה"ר ורבים מהלכין בו... אם יש בעומקו י' או יותר ה"ה ככרמלית"].

[108] בגמ' כתוב הטעם שלא עקר ובתוס' [ד"ה לא מחייב] כתוב שאם היה גורר ד"א בבת אחת ללא הנחה באמצע - היה חייב אע"פ שלא עקר. [וכן פסק הרמב"ם שבת יג יא]. משמע שטעם הפטור - משום שהניח באמצע. [וזה כוונת הגמ' במה שאומרת "לא מחייב עד דעקר ליה"].

והחידוש בדין זה - אומרים תוס' - דלא חשיב כהנחה לכתף [שלאו שמה הנחה] עכ"ד תוס'. וצע"ק למה לא נחשב כהנחה לכתף הרי ההנחה היא לשם העברה ולא לשם מנוחה? שו"ר שכן הק' השפת אמת.

[109] ואם האדם המעביר עומד במקום פטור ומביא החפץ מרה"ר לרה"י דרך מקום שעומד בו שהוא מקום פטור - עי' משנ"ב שמו ו ושעה"צ שם ס"ק ו שלדעת רש"י [ד"ה דרך עליו] ורמב"ם [שבת יב יד] - פטור אף אם לא נעצרה ידו כשהייתה במקו"פ. דעצם זה שהגיע החפץ למקום שבו גופו עומד - הווי כנח. אמנם הראב"ד [בהשגות על הרמב"ם שם] כ' שחייב בכה"ג ואינו פטור אא"כ הניחו או עכבו בידו שם מעט.

[110] דמבוי שאין בו לחי דינו ככרמלית.

ש. ומה הדין כשיש קורה טפח ע"ג האסקופה?

ת. כשדלת המבוי [שבין האסקופה למבוי] פתוחה - מותר לטלטל מהמקום שתחת הקורה למבוי[111]. [אבל חלק האסקופה שמחוץ לקורה - דינו ככרמלית].

כשדלת המבוי סגורה - אמרי' פי תקרה יורד וסותם רק אם יש ד' טפחים מחוד החיצון של הקורה ולדלת. אבל אם אין ד' טפחים מחוד חיצון ולדלת - לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ונחשב כאילו אין פה קורה ואסור לטלטל מהאסקופה למבוי[112] ולגבי לטלטל מהאסקופה ולחוץ - עי' הערה[113].

ש. האם מותר לטלטל מחצר שהיא רה"י לעמוד גבוה י' ורחב ד' הנמצא ברה"י גם כן? ומדוע?

ת. אמרי' בגמ' שלדעת אחרים - שהיא ד' ר' מאיר - אסור לטלטל מחצר לעמוד הנ"ל גזירה שמא יבוא לטלטל מרה"ר לעמוד כזה הנמצא ברה"ר - שהוא רה"י. ועי' הערה[114].

---

[111] דאמרי' שחוד החיצון של הקורה נחשב כיורד וסותם ויש שם מחיצה רביעית.

[112] פי' אם יש נקב בדלת ורוצה להעביר חפץ מהאסקופה למבוי. ובזה איירי בברייתא שכ' בה פתח נעול כלחוץ - שאין ד' טפחים מחודה של הקורה ולדלת ולכן לא אמרי' פי תקרה.

[113] בברייתא כתוב **שפתח נעול - כלחוץ**. ויש **בתוס'** ב' הסברים: א. שאסור לטלטל מהאסקופה לחוץ. דמדאו' האסקופה היא רה"י ואסור לטלטל ממנה לרה"ר. ומש"כ בברייתא "כלחוץ" הכוונה שאינה כלפנים ב. איירי שהחוץ הוא כרמלית ושרי לטלטל מהאסקופה לכרמלית אע"ג דהיא רה"י מהתורה - כיוון דמדר' היא כרמלית לא גזרו בה איסור הוצאה לכרמלית. ועי' **ביאוה"ל** שעד ב ד"ה ולכרמלית אסור שמביא **שהרשב"א** חולק על תוס' בזה וכ"מ מרש"י - ואין להקל [עכת"ד הביאוה"ל]. **ובדעת השו"ע** - עי' שמ"ו ג שכ' להקל לטלטל מקרפף שלא הוקף לדירה לכרמלית אולם בסי' שעד ב' כ' מרן לאסור לטלטל מחצר שנפרצה לכרמלית - לכרמלית וצ"ב בזה.

[114] וכ' תוס' [ד"ה גזירה] דהלכה כר"ש דמיקל בכה"ג והתיר לטלטל מגג לחצר וכן פסק מרן סי שעב א.

מהמשנה דף ט: עד המשנה יא.

ש. האם שרי סמוך לזמן מנחה ליישב לפני הספר? להיכנס למרחץ? לאכול? להיכנס לדין? ולבורסקי?
ת. לפני מנחה קטנה - אסור. שמא יעבור הזמן ויהא טרוד בעיסוקיו הנ"ל ולא יתפלל.
לפני מנחה גדולה - אם זו תספורת דבן אלעשה, מרחץ גדול [- בחמין בצונן לחפוף ולהזיע - רש"י], סעודה גדולה [ארוסין, נישואין וברית - תוס'] בורסקי גדולה [עורות הרבה ובתחילת תיקונן] - **אסור לכו"ע.** דחיישי' שיהא טרוד ולא יתפלל.
אם זה תספורת רגילה,מרחץ להזיע,סעודה קטנה, גמר דין, ובורסקי לעיון בעלמא - **מחלוקת.** ללשנ"ק דגמ' - מותר שהרי עוד היום גדול ויגמור עיסוקיו הנ"ל לפני השקיעה ולר' אחא בר יעקב - אסור. והטעם - בתספורת - חישי' שמא ישבר הזוג[115] וישתהה עד שיעבור הזמן ובמרחץ חיישי' שיתעלף[116] ובבורסקי - חיישי' שימצא עורות מקולקלים ויטרד[117] ובסעודה חיישי' שימשך בסעודתו ובגמר דין - חיישי' שיסתר הדין ויתחיל מחדש.
להלכה - פסקו הרי"ף והרמב"ם כר' אחא בר יעקב דהוא לשנ"ב. ותוס' פסקו כלשנ"ק ורז"ה פסק שרק סמוך למנחה קטנה אסור להתחיל אפי' עיסוק קטן אבל סמוך למנחה גדולה - שרי להתחיל אפי' עיסוק גדול[118] וד' ר"י מובא בטור - שעיסוק קטן שרי גם לפני מנחה קטנה[119].
ופסק מרן השו"ע [רלב ב] כרי"ף ורמב"ם. ורמ"א פסק שסעודה גדולה - אסור אפי' לפני מנחה גדולה וסעודה קטנה - שרי אף לפני מנחה קטנה וטעם שפסק להקל - כי עכשיו קורין לביהכ"נ[120]. ולענין

---

[115] ועי' מ"ב סי' רלב ס"ק ו שאם יש לו כמה זוגות שרי [- מג"א. ובשעה"צ כ' שא"ר מפקפק בזה].

[116] פי' יחלש [רש"י חולין ג:ד"ה נתעלף] והכוונה כנראה שירדם ולא יתפלל.

[117] ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל. רש"י. ור"ח פי' שיטרד בתיקונו וכ"כ ברמב"ם [תפילה ו ה].

[118] וזה - דלא כב' הלשנות בגמ'. וסובר רז"ה שכל מה שהעמידה הגמ' את מתני' במנחה גדולה - הוא משום ריב"ל. ובגמ' בברכות כח: פסקי' דלא כריב"ל. וד' תוס' שלגבי עיסוק קודם מנחה גדולה - כן פסקי' כריב"ל ורק לגבי טעימת פירות לא פסקי' כוותיה.

[119] וטעמו - דאחר שלא פסקינן כריב"ל י"ל שאין איסור כלל בסעודה קטנה סמוך למנחה ומתני' איירי בסעודה גדולה [ערוה"ש סי' רלב סעיף יב].

[120] [ובסעודה גדולה דאיכא שכרות - לא מהני מה שקורין לביהכ"נ. מ"ב ס"ק כט]. ויל"ע מה הדין **בזמנינו** שאין קורין לביהכנ"ס ? ועי' **בערוך השולחן** סעיף ט"ו שכתב שבזמנינו שלא קורין לביהכנ"ס - סומכין על הירושלמי [שבת א ב] שמתני' היא רק לר' יהודה שזמן מנחה הוא עד פלג המנחה אבל לרבנן - שרי עד סמוך לחשיכה. ובסעיף טז כ' עוד דמתני' היא למי שרגיל להתפלל ביחידות אבל הרגיל להתפלל בציבור - ל"ח שישכח להתפלל דיזכר כשיתאספו הרבים עכת"ד וצ"ע הא הרבים מתאספין ביהכ"נ והוא נמצא בביתו? וצ"ע.

שאר עיסוקין - כ' המ"ב [ס"ק כ"ט] שג"כ מקילין מחמת טעם שקורין לביהכ"נ ומהני אפי' לעיסוקים גדולים.

ש. ומה הדין אם התחיל כבר בעיסוקים הנ"ל? - האם צריך להפסיק ולהתפלל?

ת. במשנה כתוב שאם התחיל - לא יפסיק. [ואפי' התחיל באיסור. תוס'] וכתב רש"י שבגמ' מפרש שזה בדאיכא שהות ביום לגמור את עיסוקיו קודם שיעבור הזמן[121].

ש. איזו פעולה נקראת "התחלה" בעיסוקים הנ"ל?

ת. **בתספורת** - משיניח מעפורת של ספרים על ברכיו **במרחץ** - משיסיר מעפרתו הימנו **בבורסקי** - משיקשור בתי זרועותיו בין כתפיו **בסעודה** - בני בבל שמתירין חגורתן לפני הסעודה - משיתירו ובני אר"י שלא מתירין חגורתן - משיטלו ידיים. **בדין** - משיתעטפו הדיינים[122]. ואם כבר היו מעוטפין מישיבה בדין קודם - משיתחילו בעלי דינין לטעון.

---

[121] ועי' מהרש"א שכונת רש"י למ"ש הגמ' שאיירי במנחה גדולה עי"ש. ועי' תוס' שכתב ג"כ שאיירי בדאיכא שהות וכ' שזה מוכח מהגמ' לקמן במנחה ל"ש שכרות. ושכן כתוב בגמ' סוכה. וכן פסק בשו"ע [רלב ב].
וכתב השו"ע שאם אין שהות להתפלל אחר בסעודה - צריך להפסיק מיד. [פי' מיד כשנזכר ואפי' עוד היום גדול לא ישתהה בסעודה ע"מ להפסיק בהמשך הסעודה אלא יפסיק מיד. משנ"ב ס"ק ט"ז] ומהמ"ב ס"ק לב משמע שזה רק בהתחיל באיסור. אבל כשהתחיל בהיתר - היינו קודם חצות - אף אם תמשך הסעודה עד הלילה - יפסיק סעודתו רק בזמן מנחה קטנה וצ"ע.

[122] ולדידן [שאין הדיינים מתעטפין] - משיישבו אדעתא לדון. שו"ע. וצ"ע למה לא תחשב התחלה משיתחילו לטעון דומיא נתעטפו בדין קודם? וי"ל שהתם כבר יושבין הדיינים מחמת דין קודם אבל הכא שנתיישבו בשביל דין זה - סגי בזה להחשב התחלת דין. אולם עדיין צע"ק מאי שנא מישיבה לפני הספר דלא סגי בישיבה אלא צריך שישים מעפורת?

ש. מה הדין בהתחיל לאכול קודם תפילת ערבית?

ת. למ"ד תפילת ערבית רשות - לא מפסיקין[123]. למ"ד חובה - מפסיקין. ולא דמי למנחה ששם אין מפסיקין דבערבית שכיחא שכרות וגם יש בערבית יותר חש לפשיעה שכן כל הלילה זמנה.

להלכה - כ' הרמב"ם [תפילה א ו] שאע"ג דהלכה כמ"ד רשות [- רבא. שנחלק בזה עם אביי בברכות כז] נהגו בזה מנהג חובה. וכ"כ הרי"ף [ד.] שנהגו בזה מנהג חובה. ומפסיקין לתפילת ערבית.

וכ' הר"ן [שם] בשם הרשב"א שדווקא אם רק התיר חגורתו מפסיק אבל אם התחיל לאכול - לא מפסיק וכן פסק מרן [רלה ב].

ש. האם צריך להתפלל חגור? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שכן. משום שנא' [עמוס ד] "הכון לקראת אלוקיך ישראל" דהיינו התנאה לפני התפילה [רש"י]. ובתוס' כ' בשם מחזור ויטרי שהטעם משום שלא יהא ליבו רואה את הערווה. וכ' שהאידנא שלובשים מכנסיים עם אבנט - סגי בהכי[124].

ש. האם ראוי שלא להאריך בתפילה כדי שיוכל ללמוד יותר?

ת. מחלוקת. לרבא - אין ראוי להאריך בתפילה. מפני שתורה חשובה מתפילה דתורה זה חיי עולם ותפילה - חיי שעה [רפואה שלום ומזונות - רש"י][125] ולר' המנונא - כן ראוי. דזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד.

ולהלכה - עי' ט"ז סי' א' ס"ק ג שעל זה אמרה המשנה סוף מנחות [יג יא] אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמים. שהכוונה על מרבה בתפילה כר' המנונא ועל ממעיט בתפילה כרבא שהעיקר שיעשה לש"ש.

---

[123] ואיירי שכבר קרא שמע דאל"כ - לכו"ע מפסיק לשמע. תוס'.

[124] אמנם ברא"ש [אחר שהביא ד' המחז"ו] כ' מיהו מצווה לאזור משום היכון וכו'. וכן פסק בשו"ע צא ב [וצ"ב דעת המחז"ו למה לא חושש למש"כ בגמ' משום היכון ? שו"ר בהגהות רא"מ הורביץ [בסוף המסכת] שכ' שס"ל למחז"ו שכל הא דבעי' בתפילה שלא יהא ליבו רואה את הערוה - זה משום היכון ולפי"ז סגי בחגורת המכנסיים לקיים היכון]. ובמ"ב שם הביא ד' המג"א בשם רי"ו שאם אין רגילות לילך כל היום בחגורה - א"צ לחגור [דחשיב היכון דדרכו בכך - פמ"ג. והיינו ביש לו מכנסיים דאל"כ הא איכא משום ליבו רואה את הערווה] ומיהו כ' מגן גבורים שמידת חסידות - לחגור גם בכה"ג. עכ"ד המ"ב

[125] וצ"ע הא איכא בתפילה גם תשבחות לה' ובקשות על עניינים רוחניים? ועי' ספר פרי צדיק [ר' צדוק הכהן מלובלין] מאמר קדושת שבת מאמר א שמקשה כן ומרחיב בזה ע"ד החסידות.

ש. מהו בית מרחץ חדש ומהו ישן ומה דינם לגבי תפילה ושאילת שלום ומדוע?

ת. בית מרחץ חדש פירושו שלא רחץ בו עדיין אדם מעולם. וישן - שכבר רחץ בו אדם. **ודינם - חדש** - מותר בתפילה ובשאילת שלום אף בחדר הפנימי שכולם בו ערומים. דהזמנה - לאו מילתא היא. **ישן** - בחדר הפנימי - אסור בתפילה ושאילת שלום. והטעם - דזה בזיון להתפלל ולהזכיר שם שלום - שהוא שמו של הקב"ה - בחדר כזה. בחדר האמצעי שישנם בו גם ערומים וגם לבושים - אסור בתפילה ושרי בשאילת שלום [שהוא קל מתפילה]. בחדר החיצון שבו כולם לבושים ונחים שם מהרחיצה - שרי גם להתפלל וכש"כ שאילת שלום.

ומקור הדין ששאילת שלום הוא שמו של הקב"ה - אומרת הגמ' שנא' [שופטים ו כד] "ויקרא לו ה' שלום" ופרש"י כאן שגדעון קרא להקב"ה "ה' שלום"[126].

להלכה - הרי"ף [ד:] והרא"ש [א כא] פסקו להלכה את דין הגמ' הנ"ל. והרמב"ם [פרק ג מהל' ק"ש הל' ג - ה]הזכיר איסור אמירת דברי קודש בבית המרחץ [והיתר אמירתם בחדר החיצון] אך לא הזכיר הא דאיסור שאילת שאילת שלום בבית המרחץ[127].

ובשו"ע סי' פד פוסק כהרי"ף והרא"ש ואוסר שאילת שלום בבית המרחץ בחדר הפנימי[128].

ש. מהו להגיד על אדם שהוא נאמן בבית המרחץ?

ת. בגמ' כתוב ששרי[129].

---

126 ודלא כפרש"י בספר שופטים שפי' שגדעון קרא למזבח ה' שלום מלשון ה' הוא שלומנו.

127 ותמה ע"ז הכס"מ דהא זה גמ' מפורשת ובריתא מסייעה ואין חולק? ונשאר בקושיא. ובב"ח סי' פד א ובפר"ח סי' פה ב כתבו דהרמב"ם סובר שהתרגום על עמוס ד' [המובא בתוס'] שמתרגם "ה' שלום" - דעבד ליה שלום - חולק על גמ' דידן וס"ל ששלום הוא כנוי. ועי' בפר"ח עוד ראיות לרמב"ם.

128 וכ' במ"ב הטעם - דהוא שמו של ה'. בסימן פ"ה ב כתב מרן שאסור לומר בבית המרחץ את השמות שאינם נמחקים. וכ' שם המ"ב שזה לאו דווקא אלא אפי' "שלום" שהוא מהנמחקין - אסור לומר בבית המרחץ.

129 וכ"פ בשו"ע פה ב. וה"ה להגיד ל' רחום וחנון פסק מרן ששרי. וכ' המ"ב שם ס"ק יא שדווקא שאומר על בן אדם כך. אבל אם אומר א"ז על הקב"ה [שאומר "הרחום ירחם עליך"] - אסור. ולענין שם רחום כ' המ"ב שהב"ח ופר"ח פוסקים כהראב"ד [בהשגות על הרמב"ם ק"ש ג ה] שמחמיר ברחום. [אפי' באומר כן על אדם] שכן זה נא' [בתנ"ך]רק על ה'.

ש. מה דין הזמנה לבית הכסא לגבי דברי תורה?

ת. רבינא מסתפק בזה ולא איפשטא בגמ'. וטעם שבהזמנת בית המרחץ לא מסתפק - שכן אין זה מאוס כבית הכיסא.

ולהלכה - הרי"ף [על ברכות כו]השמיט ספיקא דרבינא וכ' הרא"ש [ברכות ג נז] בטעמו - דזה ספק בדרבנן ולקולא. אמנם הרא"ש עצמו מחמיר דכ"מ מדברי ר' חסדא [ברכות כו.] "עומד אדם כנגד ביהכ"ס ומתפלל" ואוקמא בגמ' בחדש. משמע דגם בחדש - רק כנגדו שרי ולא בתוכו[130]. וכ"פ הרמב"ם [ק"ש ג ג] להחמיר **וכן פסק השו"ע [פג ב] להחמיר.**

ש. האם הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו? ומדוע?

ת. תלוי. אם זה <u>עבידא לאיגלויי</u> - א"צ להודיעו וכמשה רבינו שנתן לו ה' מתנה שקרן עור פניו ולא הודיעו קודם שנא' [שמות לד כט] "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו". ואם <u>לא עביד לאיגלויי</u> - צריך להודיעו. וכמו שראינו גבי שבת שה' אמר למשה [שמות לא יג] "אך את שבתותי תשמורו... לדעת כי אני ה' מקדשכם" ודרז"ל שה' אמר למשה להודיע לבנ"י על השבת קודם שנתנה להם. ושם זה מילתא דלא עבידא לאגלויי כי מתן שכרה לא פורש בתורה שבכתב וה' אמר למשה להודיעה בע"פ.

והטעם שצריך להודיעו - פרש"י שלא יתבייש חבירו כשנותן לו [דכשיודיעו קודם - ירצה אותו] וגם אם כבר נתנה בביתו שלא מידיעתו - צריך להודיעו כדי שיאהבנו[131].

וכתבו תוס' שכשנותן לו לשם צדקה ולא משום אהבה - אדרבה עדיף שלא להודיעו [אף בלא עבידא לאיגלויי] וכמ"ש [משלי כא יד] מתן בסתר יכפה אף. וכ"כ הרא"ש [א כב].

להלכה - דין זה מובא ברי"ף וברא"ש אך לא מובא ברמב"ם ובשו"ע וצ"ע למה.

---

130 וצע"ק הרי הגמ' בברכות שם אומרת שרבינא ידע מדברי ר' חסדא אלו ובכ"ז הסתפק בתוך ביהכ"ס אי שרי בחדש - משמע שלא דייק מדר' חסדא שאסור [דמשמע בגמ' שרבינא לא פליג על ר' חסדא.] וצ"ע

131 וצ"ע לטעם שזה כדי שלא יתבייש - למה אם זה עבידא לאגלויי א"צ להודיעו? שו"ר שהק' כן בהגהות מלוא הרועים.

ש. האם מתנות כהונה נוהגות גם בחו"ל וגם בזה"ז?

ת. ר' חסדא קיבל מתנות כהונה גם בזה"ז בחו"ל[132]. ודעת ר' נחמן בר יצחק לחלק בין ראשית הגז - שנוהגת רק בארץ לבין שאר מתנות שנוהגות בחו"ל[133]. וכ' רש"י שהשתא - נהגינן שאף שאר מתנות לא נוהגות בחו"ל.

להלכה - גבי ראשית הגז - פסקו הרמב"ם [ביכורים י א] והשו"ע [יו"ד שלג א] שנוהגת רק באר"י וגם בזה"ז. ולגבי שאר מתנות - כ' ברמב"ם [ביכורים ט א] שנוהגים גם בחו"ל. ורש"י [בסוגיין ד"ה הוה נקיט] סובר שלא נוהג בחו"ל ובשו"ע [יוד סא כא] הביא ב' הדעות וכתב שנהגו כדעה שלא נוהג בחו"ל [- כרש"י] אולם בפת"ש מביא מהחת"ס שנהג כן גם בחו"ל.

ש. מדוע אל ישנה אדם בין הבנים?

ת. מפני הקנאה. וכדמצינו בבני יעקב שקנאו ביוסף על כתונת פסים שנתן לו יעקב ומחמת זה ירדו אבותינו למצרים[134].

להלכה - דין זה הוזכר ברמב"ם [נחלות ו יג] ובטור [חו"מ רפב] אך לא בשו"ע[135].

---

132 כדעת ת"ק במתני' בחולין [קלה.]. וד' ר' אלעאי [שם דף קלו.] שאין מתנות נוהגות בחו"ל אלא רק בא"י [ואפי' בזה"ז]

133 היינו שנהוג כר' אלעאי בראשית הגז ובשאר מתנות - כרבנן [והוא עצמו קנס מי שלא נותן שאר מתנות - גמ' חולין קלב:]

134 היינו שמכרו את יוסף ונהיה מלך במצרים והוריד את אחיו לשם. ואע"ג שבלא"ה נגזר בברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך... ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" - מ"מ שמא הענוי היה מתאחר וומתקצר. דמ"ש "ארבע מאות שנה" הכוונה ל"גר יהיה זרעך " וזה כבר התקיים מלידת יצחק שהיה גר בארץ שלא שלו. אבל הענוי היה פחות שנים והיה יכול להיות עוד פחות שנים לולא מכירת יוסף [תוס' עפ"י מהר"ם]

135 וצ"ע טעם שהשמיטו השו"ע. והנה יש מחלוקת בין הרמב"ם לטור בדין זה. שהרמב"ם כתב שלא ישנה אדם בין הבנים בחייו והטור כתב שזה נאמר גם על צוואה שמשאיר לאחר מותו. וכ' הב"ח [חו"מ רפב ג] שטעם שכ' הרמב"ם דווקא בחייו - כדי שלא יסתור דין זה למ"ש הגמ' ב"ב קל. שפסקה הגמ' כריב"ב שרשאי אדם להרבות ליורש אחד יותר מלחברו. ופסק הב"ח כהרמב"ם. ויל"ע למה אחר מותו לא חישי' לקנאה?

ש. בת כמה הייתה סדום כשנחרבה ? ובת כמה הייתה אז העיר צוער? ומנ"ל?

ת. סדום הייתה בת נב וצוער הייתה אז בת נא. ומקור דבר זה כ' רש"י שהרי נא' בפלג "כי בימיו נפלגה הארץ" [בראשית י כה] וע"כ בימיו הוא סוף ימיו דא"א לומר בתחילתן שהרי יקטן הצעיר ממנו עוד הספיק להוליד הרבה משפחות קודם הפלגה [שנא' ומאלה נפרדו הגויים. שם פסוק לב] וגם לא באמצע ימיו דהתורה באה לפרש ולא לסתום [דהא לא פורש מתי בימיו] אעכ"ח בסוף ימיו. וכשנחשב שנותיו של פלג בזמן שנולד אברהם - נדע שפלג מת בשנת מח לאברהם[136]ואז הייתה הפלגה ואז נבנתה סדום [דקודם לפלגה היו כולם בשנער ולא היה יישוב אחר]ואברהם היה בן צ"ט כשנחרבה סדום [שהרי אז נתבשר ששנה אח"כ יוולד יצחק ויצחק נולד כשאברהם היה בן מאה כדכתיב בבראשית כא ה] א"כ סדום הייתה אז בת נב[137]. וצוער הייתה בת נא שנא' "אמלטה נא" [בראשית יט כ] נא בגמטריא נ"א.

ש. כמה שנים סדום חיה בשלווה וכמה במלחמות ומנ"ל?

ת. בשלווה - כו שנה ובמלחמות - גם כו שנה שהרי יב שנה עבדו את כדרלעומר ועוד יג שנה מרדו ועוד שנה עד שמת כדרלעומר [ע"י אברהם] הוו כ"ו נמצאו כ"ו במלחמה. ונשאר עוד כ"ו שחיו בשלום. וזה שחייתה בשלווה כ' בנביא יחזקאל [טז מט] "סדם אחותך... השקט היה לה".

ש. מאיזה גגות צריך גג בית הכנסת להיות יותר גבוה? ומנ"ל?

ת. מגגות כל בניני העיר שמשתמשים בהם. אבל לא ממגדלים ובירניות[138].

---

136 שנא' [בראשית יא יח - כד] ויחי פלג ל' שנה ויולד את רעו... ויחי רעו לב שנה ויולד את שרוג... ויחי שרוג ל שנה ויולד את נחור... ויחי נחור כט שנה ויולד את תרח... ויחי תרח ע' שנה ויולד את אברהם" א"כ כשנולד אברהם היה פלג בן קצא ופלג מת כשהיה בן רלט [עי' פסוקים יח - יט] א"כ אברהם היה אז בן מח ובשנה אחרונה של פלג - שנת מח לאברהם - נפלגה הארץ.

137 צ"ל שהפלגה הייתה כשאברהם היה בן מז וזו שנה מח לאברהם. דהרי אברהם היה בן מח כשמת פלג והפלגה הייתה בשנה האחרונה של פלג ואז אברהם היה בן מז. ומז ועוד נב שווה צט. כנלענ"ד וצ"ע

138 דהיינו בנינים העשויים לנוי - מסורת הש"ס. ובר"ן על הרי"ף פי' שעשוין לחוזק

ש. מדוע "תחת חבר ולא תחת ת"ח?

ת. שאם יקניטנו - יענישנו [רש"י][139].

ש. העוסק בתורה - האם יפסיק לתפילה? ולק"ש?

ת. **לתפילה** - אם תורתו אומנותו דהיינו שאינו מפסיק מתורתו בשביל לעסוק באומנות [140] - לא פוסק גם לתפילה. וכך עשו רשב"י וחבריו. ואם אין תורתו אומנותו - אלא שמפסיק מתורתו בשביל אומנות[141] - מפסיק גם לתפילה. **ולק"ש** - בכל גווני יפסיק. והטעם בק"ש - כ' רש"י "שזמנה דאורייתא"[142].

ש. העוסק בעיבור שנה - האם יפסיק לק"ש ולתפילה?

ת. בגמ' כתוב שלא[143].

---

139 ועי' מגן אבות לרשב"ץ על המשנה באבות [ב י] הווי מתחמם כנגד אורן של ת"ח והזהר בגחלתן שלא תכווה - שפי' הרשב"ץ שחכמים דומים לאש שהיושב כנגדה מתחמם ונהנה אולם אם מתקרב יותר מדאי - נשרף וה"נ בת"ח אם יתקרב יותר מדאי וינהג בהם קלות ראש - יכול להכוות.

140 ולא מבטל מלימודו אפי' רגע [מ"ב קו ו]

141 וה"ה אם מפסיק בשביל דברים אחרים [עפ"י מ"ב הנ"ל]

142 ותפילה - אין זמנה דאו'. ומשמע דס"ל דעצם חיוב תפילה הוא כן דאו'. ולפי זה מה שלא מפסיקין לתפילה הוא משום שיוכל להתפלל אחר זמנה [דאין לומר שלא יתפלל כלל דהא תפילה דאו' כמו ק"ש]. אמנם רש"י על המשנה [ד"ה מפסיקין לק"ש] כ' "דאיתיה מדאו'" משמע שס"ל שתפילה אינה דאו'. וכן ברש"י ריש פרק מי שמתו [ברכות יז: ד"ה אלו ואלו] כ' שתפילה אינה דאו'. ולפי זה מסתבר שמי שתורתו אומנותו פטור לגמרי מתפילה.
והרמב"ם [תפילה א א] ס"ל שתפילה דאו' ובכ"ז פוסק [בפ"ו הל' ח] שמי שתורתו אומנותו אינו פוסק לתפילה מפני שת"ת חשובה יותר מתפילה. ולכאו' נראה מהרמב"ם שאף אם לא יוכל להתפלל כלל [כגון שילמד עד שירדם] - עדיף לימוד תורה דהא כ' הטעם מפני שתורה חשוב יותר ולא כ' מפני שיוכל להתפלל אח"כ. אמנם בפמ"ג [אשל אברהם סי' קו ס"ק ד] כ' שטעם שלהרמב"ם לא יפסיק לתפילה כי סגי בתפילה א' ביום [וכ"פ במשנ"ב ס"ק ז] משמע שרק אם יתפלל תפילה א' ביום שרי. וצע"ק ל' הרמב"ם שכ' הטעם "שת"ת גדולה ממצוות תפילה" דלפמ"ג תיפוק ליה שמתפלל פעם ביום ומקיים שניהם? וצ"ע

143 והטעם - כ' התוס' שלא יתקלקלו המועדות. וברמב"ם [ק"ש ב ה]כ' שכל צרכי רבים דוחים ק"ש וכ' הלח"מ שלמד א"ז מעיבור השנה. וטעם שדוחה את ק"ש כ' הלח"מ שזה מדין העוסק במצווה פטור מן המצווה [ברכות יא

מהמשנה יא. עד המשנה יג.

ש. מדוע לא ייצא החיט במחטו סמוך לחשכה?

ת. שמא ישכח את המחט אצלו וייצא לרה"ר משחשכה עם המחט[144].

[שאר השאלות על המשנה - במקומם בגמ'].

ש. האם מותר לעמוד ברה"ר ולשתות מים מרה"י? ומה הדין בלשתות מכרמלית? ומדוע?

ת. אסור לעמוד ברה"ר ולשתות מים ברה"י בכלי. גזירה שמא יביא הכלי אליו ויוציאנו מרשות לרשות[145].ואם הכניס ראשו ורובו לרה"י - שרי ולח שיוציא הכלי לרה"ר. ולעמוד ברה"ר ולשתות מים מכרמלית [כשלא מכניס ראשו ורובו] - נחלקו אמוראים. לאביי - אסור. דגזרינן גם בכרמלית שמא יוציא לרה"ר ולרבא - שרי דהוצאה מכרמלית היא גופה גזירה ול"ג גזירה לגזירה.

הלכה - כרבא [שו"ע שנ א].

דילפי' מבשבתך בביתך עי"ש] וכנראה שלזה התכוונו התוס' שזה צרכי רבים שלא יתקלקלו המועדות וממילא הוי עוסק במצווה וכו'.

144 וכוונת המשנה שיישאר עם המחט ברה"ר ויעבירנה ד' אמות [דהא כבר יצא בער"ש לרה"ר]. פנ"י.
וכ' תוס' שרבא של"ג גזירה לגזירה - אין הגזירה שמא ישכח שהמחט אצלו וייצא, אלא הגזירה היא שמא ישכח את המחט ויישאר אתה בשבת ברה"ר ואז ייזכר שיש לו את המחט וישכח ששבת ויעביר ד"א ברה"ר. ועי' בזה בהמשך.

145 רש"י. ומשמע שאם שם המים בידיו ושותה - שרי. ובעירובין [צט.] כ' בגמ' שגזרי' בחפצין הצריכין לו ופרש"י [בד"ה בחפצין הצריכין לו] "שהמשקין הללו צריכין לו וגזרינן" ומשמע שגם כששותה בידו גזרי' וצ"ע. וברמב"ם [שבת טו ב] כתב שדווקא כששותה בכלים נאים גזרו - דלדעתו מ"ש בגמ' "צריכין לו " - אזיל אכלים ולא על המים ודלא כרש"י. ובשו"ע [שבת שנ א] הביא בסתמא את ד' רש"י ובי"א את דעת הרמב"ם ופסק המ"ב [ס"ק ח] כרש"י.

ש. האם מותר לשתות יין מהגת ללא מעשר ומדוע?

ת. **לאחר שירד היין לבור** - חייב במעשר מדאו' דזה גמר מלאכה. **קודם שירד היין לבור** - מהתורה א"צ לעשר. ומדר' - נחלקו תנאים אי צריך לעשר אפי' שתיית ארעי [ר"א בן צדוק] או רק קבע [ר"מ וחכמים].

וכשהוציאו מחוץ לגת - הווי קבע וחייב לכו"ע לעשרו. וכשלא הוציאו מהגת - חשוב ארעי ושרי לשתות לא מעשר [לר"מ וחכמים.]. [וכשמוזג בחמין בתוך הגת - נחלקו ר"מ וח. אי היינו קבע.].

וכשראשו ורובו בתוך הגת ושותה בגת - נחשב כבגת אף שרגליו בחוץ וכשרק ראשו בגת - נחשב כבחוץ. דגזרי' שמא יוציא הכלי לחוץ.[146].

ש. לצאת במחט התחובה לו בבגדו - זה איסור תורה או דרבנן?

ת. מחלוקת. **לר"מ** זה איסור דר'. דאין דרך לצאת כך. **ולר' יהודה** - לאומן זה איסור דאו'. דדרכו לצאת כך לפעמים - כשזקוק שישכרוהו למלאכה דעי"ז מפרסם עצמו. ולהדיוט - זה איסור דרבנן.

להלכה - הרמב"ם [שבת יט כא] פוסק כר"מ [147] וכ"פ בשו"ע [שא יב ורנב ו] אולם במאירי פוסק כר"י וכן הגר"א בסי' רנב ו פוסק כר"י דקיי"ל ר"מ ור"י הל' כר"י. עירובין מו:[148]].

---

[146] דברי רבא ור' ששת בגמ' עפ"י רש"י בעירובין צט: ד"ה על החמין.וכך מסבירים רבא ור' ששת מש"כ במשנה בעירובין " וכן בגת". ור"ח מסביר שבגת א"צ לעשר אפי' רק ראשו בפנים ומ"ש וכן בגת היינו שלא ימזוג בחמין [לרבנן דר' מאיר] דאז הווי קבע דלא יכול להחזיר היין לגת עי"ש.
ולפרש"י יש להקשות למה גזרי' בהכניס ראשו שמא יוציא הכלי הרי זה גזירה לגזירה? [קו' רעק"א]

[147] מדנקטה הגמ' בפשיטות שבבגדו היינו גזירה לגזירה כר"מ [ולכן העמידה משנתינו לרבא דאיירי בידו]ורק את הברייתא העמידה כר' יהודה משמע שהל' כר"מ [מ"מ]

[148] וכ' עוד דסתם משנה כוותיה וצ"ב הא מתני' אפש"ל כר"מ ובידו

ש. האם מותר לחייט לצאת בער"ש סמוך לחשיכה במחט שבבגדו ושבידו ? ומה הדין לצאת בשבת במחט כנ"ל? ומדוע?

ת. **בער"ש סמוך לחשיכה** - **בידו** - אסור. גזירה שמא ישכח וייצא איתה בשבת לרה"ר. **ובבגדו** - **לרבא** - בהדיוט שרי. דגם אם ייצא כך בשבת זה רק אי' דר' ולכן בער"ש לא גזרי' גזירה לגזירה. באומן - זה תלוי במחלוקת ר"י ור"מ אי לצאת כך בשבת זה אי' תורה [- ר' יהודה. ואז גזרי' גם סמוך לחשיכה] או רק אי' דר' [- ר"מ. ואז ל"ג בע"ש גזירה לגזירה] **ולאביי** - בין בהדיוט ובין באומן אסור ואפי' בבגדו דגזרי' גזירה לגזירה בהוצאה.

בשבת - לכו"ע אסור אפי' בבגדו. אלא שנחלקו ר"מ ור"י באומן אי זה דאו' או רק דר'. ובהדיוט לכו"ע זה דר'.

להלכה **השו"ע** [רנב ו] פסק כרבא וכר"מ ששרי בער"ש בבגדו ורק בידו אסור.ובשבת אסור גם בבגדו וביהגר"א פוסק כרבא וכר' יהודה שלאומן אסור לצאת בע"ש גם כשהמחט בבגדו.

ש. זב שיוצא לרה"ר בכיסו - האם חייב או פטור ומדוע?

ת. זב שראה רק ב' ראיות - שצריך את הכיס כדי לבדוק אם ראה ראיה שלישית ויתחייב קרבן - וכן זב שנמצא בספירת ז"נ וצריך את הכיס לראות אם ראה [שאז סותר הז"נ] - חייב חטאת לכו"ע. דהוויא מלאכה הצריכה לגופה. דצריך להוצאת הכיס כדי לדעת אם ראה עוד זיבה. אך אם ראה ג' ראיות ומעלה ועדיין לא התחיל הנקיים [כגון שנמצא ביום שראה בו שלא נכלל בנקיים] - וצריך את הכיס רק כדי להצילו מטינוף בגדיו - נחלקו ר' יהודה ור' שמעון אי חייב. דהווי מלאכה שא"צ לגופה. דהא לא צריך לזיבה זו.

להלכה - נחלקו ראשונים אי הלכה כר' יהודה שמחייב במלאשאצ"ל [רמב"ם שבת א ז] או כר"ש שפוטר [ראב"ד על הרמב"ם שם בשם ר"ח, תוס' שבת ג. ד"ה הצד, רמב"ן מובא בר"ן על הרי"ף שבת לה: בדפי הרי"ף ד"ה ולענין וכן ד' הר"ן עצמו שם וכ"פ הטור סי' רע"ח[149].

ובשו"ע [שטז ח, שלד כז] כ' בסתמא כר"ש ואח"כ כ' ד' הרמב"ם וכתב במשנ"ב [שטז ס"ק לד,שלד ס"ק פה] שרה"פ כר"ש ושכן הלכה.

ש. האם שרי לצאת בתפילין ע"ש עם חשיכה? ומדוע?

ת. מותר. דלא חיישי' שישאר איתם בשבת ברה"ר כי חייב אדם למשמש בתפליו כל שעה. [דילפי' ק"ו מציץ שאסור בהיסח הדעת שנא' בו " והיה על מצחו תמיד" [שמות כח לח] ואם כך בציץ שיש בו אזכרה א' - ק"ו לתפילין שיש בהם הרבה אזכרות] וע"י המשמוש יזכר שהם עליו ויחלצם קודם השבת[150].

ש. מדוע חייב אדם למשמש בכיסו ע"ש עם חשיכה?

ת. שמא יהא כרוך חפץ בבגדו ויוציאנו.

---

[149] ובדעת הרשב"א - הנה בחדושיו בדף קכא: פוסק כר"ש ומובא בב"י סי' רעח אמנם כ' הב"י שמחידושי הרשב"א בפרק כירה משמע שפוסק כר"י.

[150] וא"ת אפי' ללא דין משמוש תיפוק ליה שגם אם ייצא - זה רק דר' שהרי הם מלבוש וכמ"ש בגמ' שבת סא. - והרי לרבא ל"ג גזירה לגזירה י"ל דבכה"ג גם לרבא גזרי'. משום דקרוב הוא לבוא בהן לידי פשיעה ולצאת לרה"ר דאין דרך לחולצן לפני שיוצא ולכן לולא שהיה צריך למשמש בהן - היינו חוששין לפשיעה [רשב"א יא: ד"ה אמר אביי]

ש. האם מותר לפלות כליו ביום ? ולאור הנר? ומדוע?

ת. ביום - מותר[151]. לאור הנר - אסור שמא יטה.

ש. האם מותר למלול כינה? ולהרוג כינה? מדאו' ומדר'? ומדוע?

ת. **למלול כינה** - לת"ק - שרי[152] ולאב"ש - אסור מדר' דגוזר שמא יהרוג.

להרוג כינה - לאב"ש - אסור מדאו' [ולכן גזר מלילה אטו הריגה] **לת"ק** - אסור מדר' [ומדאו' שרי דלא פרה ורבה. ולכן לא גזר מלילה אטו הריגה] **לר"ש בן אלעזר אליבא דב"ה** - שרי להרוג אפי' מדר' דלא פרה ורבה ומלאכת שבת ילפי' ממשכן ושם הרגו אילים [לשם עורות אילים מאדמים] שהם פרים ורבים.

בגמ' מובאים דעות אמוראים שנהגו להרוג כינים [- כב"ה] והם רבה,ר' ששת רבא ור' נחמן. עוד מובאת בגמ' ד' ר' הונא שלא יהרוג כינה אף בחול משום כבודו[153].

---

151 מסקנת הגמ'. ומתחילה הסתפקה הגמ' אי מ"ש במשנה שלא יפלה כליו הכוונה ביום ואליבא דר' אליעזר שאמר ההורג כינה - כהורג גמל וכוונת הגמ' שלר"א אסור לפלות כליו ביום שמא יהרוג כינה. אולם למסקנת הגמ' שמתני' שרי לפלות כליו ביום - גם ר"א מתיר לפלות כליו ולא גוזר שמא יהרוג - תוס' סוד"ה נוטל עפ"י הסבר מהר"ם. וכ"מ מרש"י ד"ה מולל וזורק שכ' שאב"ש כר"א וגזר שלא ימלול הכינה שמא יהרוג - משמע שלפלות הבגד - מותר

152 ויל"ע למה לא הווי בורר וי"ל שבורר היינו שמוציא דבר מתוך תערובת של הרבה דברים אך פה שמוציא מתוך בגד אחד ל"ה בורר אך יל"ע דיש פוסקים שאף הוצאת זבוב מכוס משקה יש בו משום בורר ואולי י"ל שמשקה ג"כ חשיב תערובת ולא דמי לבגד וצ"ע בזה ושו"ר שעמד בזה הגרש"ז אויערבאך בספר מנחת שלמה [א יא ס"ק ה] וז"ל חושבני דכמו שמותר להדיח כלים בשבת, וכן המכבס כסותו בשבת (עיין פמ"ג בפתיחה לא"א ריש סי' ש"כ ובתהל"ד שם ס"ק י"ז) וסוחט ממנו את המים או מפלה כליו וראשו אינו חשיב כבורר, ולא דמי לשורה כרשינין או מציף עליהם מים להסיר מהם הפסולת דשפיר חשיב בורר, והיינו דהואיל ורגילין תדיר ללכלך ולהדיח אין זה קרוי בשם בורר אלא כמנקה כליו ובגדיו עכ"ל

עוד יל"ע בהנ"ל למה אין על הכינים שם מוקצה וי"ל עפ"י מש"כ בשפת אמת ביצה יד: [ד"ה שם בגמ' פסולת] דנראה דהיינו טעמא דמותר [להוציא פסולת מאוכל ביו"ט כשהאוכל מרובה ולא אמרי' דהווי מוקצה] משום דבטל הוא לגבי האוכל וכיון דלא אתקצאי מטלטלו כמו שהוא מעורב בתוך המאכל ממילא אין שם מוקצה עליו עכ"ל וכ"כ החזון איש [או"ח מז כא] שעפר שע"ג הבית בטל לבית כמו באוכל מרובה על הפסולת עי"ש

153 היינו שמדינא מותר להרוג כינה - כב"ה - אלא שאין זה כבודו [רמב"ן, רשב"א, ר"ן על הרי"ף]. וצ"ע למה זה לא מכובד - האם איירי בפני אחרים?

הסברתי את הגמ' לפי רש"י דמשמע ממנו שאין חילוק בין להרוג כינה כשמפלה כליו לבין להרגה סתם. ולפי זה ת"ק ואב"ש דאסרו להרוג כינה פליגי על ב"ה שמתירין וכ"כ הרמב"ן, הרשב"א והר"ן [אלא שהם מסבירים שת"ק אוסר

ש. האם מותר להבחין לאור הנר בין בגדיו לבגדי אשתו? ומדוע?

ת. כ' בגמ' **שבני הקילתא**[154] - מותרין להבחין בין בגד גבר לאשה. [ופרש"י ששם יש חילוק בין בגדי הגברים שהם קצרים{=צרים} לנשים שהם רחבים.] **ובני מחוזא** - יש לחלק בין נשים זקנות - שבגדיהם שווים לגברים כי גברים שם דרכן בבגדים רחבים. לבין נשים צעירות שדרכן בבגדים רחבים הרבה ולא דמו לבגדי הגברים.[155].

ש. האם מותר לדבר על עניני ממון בשביל שידוך או לימוד תורה או לימוד אומנות?

ת. מחלוקת. לב"ש - לא משום "ממצוא חפציך" ולב"ה - כן דזה חפצי שמים. והלכה כב"ה [שו"ע שו ו].

הריגת כינה מדאו' ובזה רש"י חולק עליהם וכותב שת"ק אוסר הריגת כינה מדרבנן] **וכ' הר"ן שכל האמוראים המוזכרים בסוגיא סבירי כב"ה** וגם ר' הונא שאמר שרק ימלול - זה משום כבודו ולא משום איסור

אולם דעת הרא"ש [שבת א כט] היא **שב"ה איירי בהריגת כינה סתם ות"ק ואב"ש איירי כשמפלה בגדיו מפרעושים וכינים** - שאז אסרו ת"ק ואב"ש להרוג כינה שמא יהרוג פרעוש. אבל כשמוציא כינה בלבד משערו או בשרו - שרי גם לת"ק ואב"ש להרגה. וכ' הרא"ש שכן ד' הרמב"ם [שבת יא ג] שכ' מצד א' שהמפלה בגדיו מולל וזורק את הכינים - משמע שלא יהרגם ומצד שני כ' ששרי להרוג כינה. ועכ"ח שמחלק בין מפלה כליו מכנים ופרעושים [שפוסק כת"ק] לבין להרוג כינה כשמוציאה לבד - שפוסק כב"ה. עכת"ד הרא"ש. וד' המגיד משנה [על הרמב"ם שם] שהרמב"ם מתיר להרוג מדינא גם במפלה כליו ומש"כ שרק ימלול - משום כבודו.

להלכה - פסק מרן בשו"ע [שטז ט] כהרא"ש ששרי להרוג כינה סתם אך לא במפלה כליו [ולמלול - מותר גם במפלה כליו - כת"ק דאב"ש]. ומסביר המשנ"ב [ס"ק מב] שבבגדיו שכיחי גם פרעושים וגזרי' שמא יהרוג פרעוש. **ובביאוה"ל שם ד"ה לא יהרגם** הביא ד' הראשונים שמתירים מדינא להרוג גם במפלה כליו [אלא שאין זה כבודו] ומסיק בשם א"ר שע"ז סמכו העולם שמקילין בדבר אמנם יר"ש יש לו להחמיר כד' הטור והרא"ש.

154 שעוסקין בשדות [רש"י] ונראה שלשון חקליתא הוא מהשורש "חקל" שבארמית הוא "שדה"

155 וכ' תוס' שה"ה להבחין בין בגדיו לבגדי חבירו לאור הנר - אסור

ש. האם מותר לבקר חולים ולנחם אבלים בשבת?

ת. גם זה מחלוקת. לב"ש - לא. דגורם לעצמו צער ולב"ה - כן[156]. וגם לב"ה כ' בברייתא שכשמבקר חולה יאמר לו "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא" ודעת ר' יהודה ור' יוסי שגם בשבת יכול להתפלל עליהם שירפאם ה' ועל/בתוך שאר חו"י. ובשו"ע [רעז]פסק כת"ק[157].

ש. מדוע לא ישאל אדם צרכיו בל' ארמי ? ומתי כן מותר לשאול בל' ארמי? ומדוע?

ת.מפני שהמלאכים הם המכניסים את התפילה לפנים מן הפרגוד והם לא מכירין בל' ארמי.אמנם אדם שנמצא ליד חולה - שרי לו להתפלל בל' ארמי שכן השכינה עם החולה שנא' [תהילים מא ד] ה' יסעדנו על ערש דווי ואז א"צ למלאכים שיכניסו תפילתו[158].

ש. הנכנס לבקר את החולה - האם מותר לו לישב על כיסא? ומדוע?

ת. בגמ' כ' שלא יישב על מטה וכסא מפני ששכינה נמצאת למראשותיו של חולה וכנ"ל. ומסבירים תוס' דהיינו כשהחולה שוכב נמוך [פי' ואין זה דרך ארץ להיות גבוה ממנו[159]] וכן פסק ברמ"א [יו"ד שלה ג].

ש. האם מותר לקרוא לאור הנר בשבת? ולאור מדורה? ומדוע?

---

[156] וצ"ע טעם ב"ה למה ל"ח לצער בשבת.

ומה שכתבתי שטעם ב"ש משום צער - כ"כ רש"י. אולם ברמב"ם [שבת כד ה] כ' ששרי לבקר חולים ולנחם אבלים שכן זה בכלל חפצי שמים. משמע שמה שב"ש אוסרים לדעתו זה משום ממצוא חפציך ולא כפרש"י. וצ"ע מה חפציך שייך פה דלא עוסק בדבר חול וצער בשבת אסור משום בטול עונג שבת. [אמנם גם גבי צער מצאנו היתר לצורך מצווה גבי הפלגה ג"י סמוך לשבת בגמ' שבת יט {עפ"י רי"ף רמב"ם ורא"ש שם שאיירי שם בביטול עונג שבת} אבל ברמב"ם כ' ההיתר מצד חפצי שמים. וצ"ע]

[157] ובמ"ב שם ס"ק ג כ' דלגבי נחום אבלים נחלקו אחרונים. י"א שיגיד לו "שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא" וי"א שיגיד כמו בחול.

[158] וה"ה בציבור שרי בל' ארמי [גמ' סוטה לג. ופרש"י שם מטעם הנ"ל שציבור א"צ למלאכים]. ועי' שו"ע או"ח קא ד שיש מתירין בתפילה שדרך ציבור לאמרה - לאמרה אף ביחיד וכן י"א שדווקא בל' ארמית לא יתפלל שמגונה בעיני המלאכים אך שאר לשונות - שרי גם ליחיד אמנם בשו"ע יו"ד שלה ה כ' בסתמא שכשלא נמצא ליד החולה יתפלל רק בלה"ק.

[159] ערוה"ש שלה ז.

ת. לאור הנר - באדם אחד - אסור שמא יטה. בב' בנ"א - אם עוסקים בענין א' - שרי דיזכירו א' לשני[160]. ובעוסקין בב' ענינים - אסור דאז אין א' שם לב לחבירו.

לאור המדורה - אסור. דיושבים רחוקין זה מזה וגם זנבות האודים קרובים לכל א' וחיישי' שיבעיר ויחתה[161].

ואדם חשוב - מותר לו לקרוא לאור הנר [ובפשטות - גם לאור המדורה]. דאין דרכו להטות גם בחול.

ש. האם מותר לשמש להבחין בין כלים נקיים למלוכלכים לאור הנר ? ומדוע?

ת. בנר של שמן - יש לחלק בין שמש קבוע - שאסור. דהוא דרכו לבדוק יפה אם הכלים נקיים מפני שאימת רבו עליו וחישי' שמא יטה לבין שמש שאינו קבוע שאינו בודק כ"כ יפה [דממילא הוא אינו קבוע] ול"ח שיטה[162] אמנם נחלקו אמוראים אי ההיתר בשמש שאינו קבוע הוא הלכה ומורין כן או הלכה ואין מורין כן.

בנר של נפט - נחלקו הלשנות בגמ'. לשנ"ק לא מחלקת בין שמן לנפט [ובתרוויהו מחלקים בין שמש קבוע לשאינו קבוע] וללשנ"ב בשל נפט - גם בשמש קבוע יש להתיר כיוון שהוא מאוס והשמש לא נוגע בו[163] [164].

---

[160] ואם קוראים בב' ספרים בענין אחד - אסור. [רמ"א רעה ב] דאין א' שם לב לחבירו [משנ"ב שם ס"ק ז]. ויל"ע באם לומדים בחברותא ב' ספרים בענין א' האם שרי ? ועי' בשו"ע סעיף ג' דאם אומר בהדיא לחבירו שישמור עליו שלא יטה - שרי.

[161] רש"י. ולמה דכתבתי בהערה קודמת [בשם הרמ"א]שאפי' לאור הנר בב' ספרים אסור - א"כ זה גופא החידוש במדורה - שכשיושבין רחוק וקורין בב' ספרים - אסור אפי' בענין אחד. וזה ההבדל בין מדורה לנר שבמדורה יושבין רחוק וקורין בב' ספרים ובנר יושבין קרוב וקורין בספר א'. אמנם בביאוה"ל [ד"ה דהואיל] כ' שמשמע מרש"י זה שבנר - אפי' יושבין רחוקין וקורין בב' ספרים - שרי כשזה בענין א'. ודלא כהרמ"א.

[162] החילוק בנר של שמן בין שמש קבוע לשמש שאינו קבוע - הוא לשני התירוצים בגמ'

[163] פירשתי הגמ' ע"פ רש"י. ולתוס' יש גירסא אחרת בגמ' וכתבו ששמש קבוע הוא זה שלא בודק כ"כ כי לא מפחד שיעבירוהו כי הוקבע כבר. [ובו בנר של שמן לא חוששין להטיה מעיקה"ד] ובשמש שאינו קבוע בודק היטב [- ובו חוששין להטיה בנר של שמן].ובו מחלקים [בתי' ב]בין שמן לנפט. אבל שמש קבוע מותר גם בשמן והם גורסים שמחלוקת האמוראים אי הלכה ומורין כן היא על שמש קבוע בשל שמן - וכ"כ הרי"ף [ה:]
להלכה פסקו הרמב"ם והשו"ע ששמש קבוע - מותר בשל נפט. ובשמן - מותר אך אין מורין כן. ושמש שאינו קבוע אסור בין בשל נפט בין בשל שמן ועי' מגיד משנה שיש לרמב"ם גירסא שלישית בגמ'

[164] וכתב רמב"ן שכל היתירים הנ"ל [שמש קבוע בשמן - לגי' תוס' ורמב"ן - ובנפט אף לאינו קבוע, הינם רק לגבי כלים מלוכלכים משום נקיות ומשום סכנה [וכמ"ש בירושלמי שמסתכל אדם בכלים מטעמים של נקיות וסכנה] אבל

ש. מהו חזן? ומה מותר לו לקרוא לאור הנר? ומה אסור לו ומדוע?

ת. יש ב' פירושים ברש"י על המשנה **מהו חזן**: **א.** המעלה אנשים לתורה **ב.** מלמד תינוקות. **ודינו** - שמותר לו לראות היכן יקראו מחר העולים לתורה / התינוקות. ובגמ' [יב:] כתוב שהחזן מסדר ראשי פרשיותיו ופרש"י שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו - הוא נזכר בכולה למחר ומסייע את שבעת הקרואים בנקודה וטעמיה בלחש[165]. אבל לא יקרא בעצמו שמא יטה.

ש. האם מותר לתינוקות לקרוא לאור הנר? ומדוע?

ת. **ראשי פרקים** - מותר. **לקרוא ממש** - לתירוץ ראשון - אסור. לתירוץ שני - שרי. ולא חוששין שיטו מפני שאימת רבן עליהן[166].

להלכה פסק מרן השו"ע [רעה ו] כתירוץ השני ששרי גם לקרוא ממש.[167].

בבגדיו ובגדי אשתו [באופן שכתבה הגמ' לעיל שאסור] - אין חילוק בין מי שרגיל בבגדים למי שאינו רגיל ובין נפט לשמן.

165 וצ"ע דבמשנה כ' רש"י שרק רוצה לראות היכן קורין וכאן כ' שרואה כדי לזכור את כל הפרשה.

166 ונחלקו ראשונים אי יכולין לקרוא אפי' אין רבן עמהם - רשב"א [דמתייראין שיבוא - מ"ב רעה ס"ק טו] או רק כשהן ליד רבן [רמב"ם שבת ה טו]

167 וכ' במ"א ובמ"ב שמשמע מלשון השו"ע "התינוקות קורין לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם" שסובר כהרשב"א שאפי אין רבן עמהם [מדלא כ' שקורין לפני רבן כדכתב הרמב"ם] וכ' המ"ב שבא"ר הביא הרבה ראשונים שחולקים על הרשב"א

ש. האם מותר לזב חבר לאכול עם זב ע"ה ? ומדוע?

ת. בברייתא אמר ר' שמעון בן אלעזר "כיו"ב לא יאכל זב פרוש עם זב ע"ה שמא ירגילנו אצלו" ונחלקו אביי ורבא מה החשש אם ירגילנו אצלו - לאביי החשש שיאכילנו דברים שאינם מתוקנים [=מעושרים].

ורבא ל"ח לזה דרוב ע"ה מעשרין[168] ולדעתו החשש הוא שיתרגל החבר לאכול עם ע"ה ויאכל עמו גם כשיטהר החבר ואז - יאכילנו דברים טמאים[169].

להלכה - לא הביא הרמב"ם שדין זה של לא יאכל זב חבר עם ע"ה[170].

---

[168] ואף שרבנן גזרו שלא לסמוך על ע"ה לגבי מעשרות - מ"מ לגזור שלא יאכל החבר עמו אף פירות של החבר שמא יביא לו ע"ה פירות משלו - זו גזירה לגזירה [רש"י ד"ה מעשרין]

[169]. וא"ת אמאי גוזרים שמא ירגילנו ויבוא לאכול דברים טמאים הא חולין בטהרה זה רק מנהג [עי' רמב"ם טומאת אוכלין טז יב] וקל מאיסור דרבנן ולכאו' כ"ש שלא יגזרו בזה גזירה למנהג? שו"ר **בשפת אמת** שהק' כן ותי' דכיוון דפרצה טהרה בישראל [כמ"ש בגמ'] - החמירו בטהרה יותר מבשאר איסורין עי"ש. [וצע"ק דאדרבא דווקא בדבר שמקילין אנשים בו - זה סיבה לגזור. ופה - אדרבה פרצה [=התפשטה] טהרה בישראל ?
עוד צ"ע למה לאביי כן גוזרים גזירה לגזירה [גבי דמאי]הרי כתבו תוס' [יא: ד"ה אמר אביי]שרק בהוצאה גזר אביי גזירה לגזירה? ועי' בשו"ת חת"ס חלק ו לקוטים סימן יא שאומר שלאביי הגזירה שלא יאכל חבר עם ע"ה היא חדא גזירה עם גזירת דמאי [אמנם אח"כ כותב שלאביי גזרי' גזירה לגזירה ולכאורה - דלא כתוס' הנ"ל]

[170] ובספר מראה הפנים [על הירושלמי שבת א ג] כתב שזה משום דבירושלמי [וכן בתוספתא] מובא שדין שלא יאכל זב חבר וכו' הוא דעת ב"ש. וב"ה פליגי על זה. והלכה כב"ה א"כ אין הלכה שלא יאכל זב חבר עם ע"ה. עכת"ד מראה הפנים. ויל"ע למה פליגי אביי ורבא בדעת ב"ש [ועי' שבת קלה. שמק' הגמ' טעמא דב"ש אתא לאשמעינן?] וצ"ע

ש. האם שרי לשכב במטה עם אשתו נדה בקירוב בשר? ועם בגדים? ומדוע?

ת. **בקירוב בשר** - אסור לכו"ע[171].

הוא בבגדו והיא בבגדה - מחלוקת. **לדעת ר' יוסף** - אסור. דילפי' היקש לאשת איש שנא' [יחזקאל יח ו] "ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב" מה אשת רעהו אסור לשכב באותה מיטה הוא בבגדו והיא בבגדה[172] - אף באשתו נדה אסור.

לדעת **ר' פדת** - שרי. דלא אסרה תורה אלא תשמיש שנא' [ויקרא יח ו] "לגלות ערווה". ושכיבה בקרוב בשר - אסור מדר'. ובבגדים [דאיכא שינוי[173]] - שרי אף מדרבנן[174].

להלכה - פסק השו"ע [קצה ו] כר' יוסף.

ש. האם מותר להעלות עוף עם גבינה על שולחן אחד - באדם א' ובב' בני אדם?

ת. מחלוקת. לב"ש - מותר בכל גווני [175]. ולב"ה - באדם אחד וכן בב' אנשים המכירים זה את זה - אסור[176]. ובב' בני אדם שאינם מכירין זא"ז - שרי.

---

171 ולגבי אי מדאו' או מדרבנן - עי' בהערה שבסוף התשובה שזה תלי במחלוקת ר' יוסף ור' פדת.

172 ופרש"י "דאסור לן יחוד מהתורה בקידושין [פ.]מאחיך בן אמך ". ועי' תוס' רא"ש שמסביר את רש"י שכוונתו שמדאסרה תורה יחוד - א"כ מדרבנן ראוי לאסור לשכב בבגדיהם אף בלא ייחוד - כגון בפתח פתוח או כשבעלה בעיר.

173 הוספת תוס' הרא"ש בהסבר פרש"י

174 רש"י. ומשמע מרש"י שלר' יוסף - אסור קירוב בשר הוא מדאו' ולכן גזרו חז"ל שאף בבגדיהם - דאיכא שינוי - יהא אסור ולגבי ערומים ללא קירוב בשר - בפשטות גם לר' יוסף איכא רק איסור דר' וצ"ע.
ולהלכה - הרמב"ם [איסו"ב כא א] כתב שהנאה בקירוב בשר בעריות - אסור מדאו' שנא' "לא תקרבו לגלות ערוה" [ודרשי' בספרא שאסורה קרבה לעריות אפי' בלא ביאה - רמב"ם בסהמ"צ ל"ת שנג. מובא במגיד משנה] והרמב"ן [בהשגות על סהמ"צ ל"ת שנג] כ' שכל קירבה שאין בה ביאה - אסורה מדרבנן והדרשה מהספרא היא אסמכתא ובשו"ע [אהע"ז כ א] פסק כהרמב"ם ובחלקת מחוקק כ' שהתשב"ץ פסק כהרמב"ן.

175 דלא גזרי' גזירה לגזירה [רש"י]. ומשמע דבבשר בהמה יודו לב"ה שגזרינן

176 דין ב' המכירים זא"ז - הוא מדברי ר' חנין בר אמי אמר שמואל בהסבר דברי רשב"ג. ומשמע בגמ' שב"ה מסכימים עם דעת רשב"ג הנ"ל.

ש. מה היה חטא ה"תלמיד אחד" שבגללו מת בחצי ימיו?

ת. **לדעת תנא דבי אליהו** - חטאו היה שבימי ליבונה [דהיינו בימי ז' נקיים כשהייתה זבה] ישן עמה בקירוב בשר והתורה אמרה [ויקרא יח יט] "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב[177]". ואפי' בימי ליבונה - שכבר לא רואה דם - היא עדיין בטומאתה עד שתטבול שנא' [ויקרא טו לג] "והדוה בנדתה" - ודרשי' [בתו"כ שם וכן בגמ' שבת סד:]עד שתבוא במים[178]. **לדעת ר' דימי** - הם ישנו במיטה אחת [רחבה ולא בקירוב בשר[179]] **לד' ר' יצחק בר יוסף** - ישנו כשסינר מפסיק בינו לבינה ממתנים ולמטה[180].

ובטעם האיסור להעלות בשר וגבינה על שולחן אחד - אומרת הגמ' בחולין קד: שמא יעלה באילפס ראשון דהיינו שיבשל יחד בכלי ראשון [ובב' בנ"א המכירין - חיישי' שהאוכל גבינה יתן מהגבינה לחבירו האוכל בשר והוא יבשלנו בכלי ראשון] אבל משום שמא יאכלנו יחד צונן - לא גזרינן. דצונן בצונן זה רק דרבנן [גמ' שם].
וגם בעוף וגבינה גזרי' אטו בשר וגבינה ואין זה "גזירה לגזירה" [היינו עוף אטו בהמה והעלאה אטו בישול] כיוון דאי לא קיימא הא - לא קיימא הא [רשב"א חולין קד.]
ואם יש שינוי - משמע ממש"כ בגמ' "התם [באכסנאים] דעות איכא שינוי ליכא " - שאם יש שינוי שרי עכ"פ בב' בני אדם. וכן פסקו תוס' חולין קז: ד"ה כעין חפיסה אחת עי"ש וכ"פ מרן השו"ע פח ב. ועי"ש בביהגר"א שלתירוץ ב' בתוס' - לא מהני שינוי ושכן הוא למסקנת הגמ' בשבת יג: שאוסרת לישון עם נידה במיטה א' אפי' איכא שנוי שישנים בבגדיהם. וה"ה לאכילת בשר וגבינה.

177 היינו גם לא קירוב בשר אף ללא ביאה [אבות דר"נ ריש פרק ב.]ונחלקו הרמב"ם והרמב"ן [בספר המצוות ל"ת שנג] אי זו דרשה גמורה [רמב"ם] או אסמכתא [רמב"ן]. ולרמב"ן זה רק איסור דרבנן.

178 כך פרש"י. ור"ת בתוס' פי' שאיירי בימי נידתה [ולא זיבתה כפרש"י] וגזרו רבנן שגם נידה סופרת ז"נ. והיא טבלה אחרי ז' ימים לתחילת ראייתה - שאז אינה טמאה מדאו' [דמדאו' בנדה סגי בטבילה אחר ז' ימים מתחילת ראייתה] אלא טמאה מדר'. וחשב התלמיד ההוא שבימי טומאה דר' שרי לשכב בקרוב בשר.

179 רש"י. ולפירושו סובר ר' דימי כר' יוסף שאסור לישן במיטה אחת אפי' בלא קירוב בשר. ויל"ע אי ישנו בבגדיהם או שכיוון שישנו רחוק זה מזו - ל"ה קרוב בשר אפי' ללא בגדים. עוד צע"ק אייך ר' דימי שהוא אמורא חולק על תנא דבי אליהו שהיא ברייתא?

180 ויל"ע אי הווי קירוב בשר

מהמשנה יג: עד המשנה יז:.

ש. האם הגזירה שלא יקרא אדם בשבת לאור הנר היא מגזירות י"ח דבר? והאם הגזירה של ב"ש לקמן [יז:] אין שורין דיו וסממנין וכו' - היא מגזירת י"ח דבר?

ת. למסקנת הגמ' גזירה שלא יקרא לאור הנר - היא מגזירת י"ח דבר וגזירת ב"ש שלא ישרה אדם דיו וסממנין וכרשינין וכו' - אינה מגזירת י"ח דבר.[181].

ש. אלו גזירות בענייני טומאה וטהרה גזרו ב"ש וב"ה בגזירת י"ח דבר?

ת. בגזירת י"ח דבר יש גזירות בענייני טומאה וטהרה **וכולן הם לפסול תרומה** [וכ"ש קדשים] אבל לא מעשר שני וכ"ש שלא חולין. והגזירות הן: **א.** האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה - נטמא גם הוא [דמדאו' אין אוכל מטמא אדם אפי' אם האוכל הוא אב הטומאה[182] כגון נבילה - וכ"ש אם הוא ראשון לטומאה].

ב. השותה משקין טמאין **ג.** טמא שטבל וקודם שהעריב שמשו בא ראשו ורובו במים שאובין [183] **ד.** טהור שנפלו על ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין **ה.** ספר מכ"ד כתבי הקודש שנגע בתרומה - פוסלה **ו.** ידיים שנגעו בתרומה כשלא נטלם קודם. **ז.**[184] האוכלין והכלים שנטמאו במשקין [היינו שמשקה שהוא ראשון לטומאה נגע בהם. ובגמ' כתוב שלגבי אוכלין שנטמאו במשקין - איירי במשקין שנטמאו מחמת שנגעו בידיים. שאז הם טמאות רק מגזירת יח דבר. אבל משקה שנגע בשרץ - הוא ראשון מדאו', ומדאו' מטמא אוכלין].

---

181 ונפק"מ להלכה מזה - דגזירת יח דבר - נפסקה להלכה [דרבו ב"ש על ב"ה] וגזירת שריית דיו וסממנין - לא נפסקה להלכה [שבמחלוקות ב"ש וב"ה שאינן מגזירת יח דבר - הל' כב"ה]

182 מלבד נבלת עוף טהור [רש"י עפ"י הגמ' נדה מב:]

183 ואז מטמא תרומה אף אחר שהעריב שמשו. [אבל קודם שהעריב שמשו בלא"ה מטמא תרומה משום שהוא טבול יום]. תוס'.

184 טבול יום - הנזכר במשנה - לא כתבתי כי אינו מגזירת יח דבר [גמ' לקמן יד:]

ש. האוכל אוכל ראשון לטומאה - האם נעשה ראשון או שני לטומאה? ומה הדין באוכל אוכל שני או שלישי לטומאה?

ת. אוכל **אוכל ראשון** - מחלוקת. **לר' אליעזר** - נעשה ראשון לטומאה [ואם נוגע בתרומה - היא נהיית שני לטומאה ופוסלת תרומה אחרת - רש"י]. **לר' יהושע** - נעשה שני. [ואם נוגע בתרומה - פוסלה אך לא מטמאה לפסול תרומה אחרת שתיגע בה].

אוכל **אוכל שני** - לכו"ע הוא שני. [ואף לר' יהושע לא יורד מדרגתו שכן מצינו באוכל שני שעושה אוכל אחר כיוצא בו כשמטמאו ע"י משקין - ולכן החמירו גם באוכל אוכל שני שיטמא כיוצא בו. רש"י].

האוכל אוכל שלישי לטומאה [והיינו בחולין שנעשו על טהרת תרומה] - מחלוקת. **לר"א** נעשה שלישי [ופוסל קדשים] **ולר' יהושע** - נעשה שני לגבי קדשים [ומטמא קדשים להיות שלישי והם פוסלין קודש אחר].

ש. מדוע גזרו חז"ל שהאוכל אוכל טמא וכן שהשותה משקין טמאים - נטמא?

ת. **באוכל טמא** - דחששו שיאכל האוכל עם משקין של תרומה והאוכל יגע בפה שלו במשקין של תרומה ויטמאם[185]. **במשקין טמאין** - חששו שכשישתה אותם - יאכל עמם אוכלין של תרומה ויטמאם.

---

[185] דאוכל מטמא משקה מדאו' [פנ"י]. ורחמנא אמר [במדבר יח ח] "משמרת תרומתי" - הזהירם לשמור תרומה בטהרה. **רש"י**. והרמב"ם [שאר אה"ט ח י] כ' דגזרי' שמא יטמאם והוסיף "וכבר ביארנו בתרומות שאסור לאכול תרומה טמאה" - משמע שגזרינו מחמת אכילת התרומה הטמאה ולא מחמת עצם הטומאה **ובטעם שרש"י כתב** שזה משום משמרת תרומתי ולא משום החשש שישתה תרומה טמאה כתב **הראש יוסף** [ד"ה ותירוץ הב'] וז"ל אף אם מטמא לתרומה בטומאה דרבנן [היינו דמשקין לטמא אוכלין זה מדר' וכמו שפסק הרמב"ם שאר אה"ט ז א וא"כ לא היו חז"ל גוזרין גזירה אטו שתיית התרומה דזה גזירה לגזירה. אבל משום משמרת תרומתי כן גזרו משום ד] מ"מ כבר יצאת משמירתה שהרי סוף סוף אסור לאכול וצריך לשורפה והתורה הזהירה לשמור בטהרה ועובר על ד"ת והבן זה **עכ"ל** והיינו שעל משמרת תרומתי עבר מדאו' וצ"ב בזה
ויש לעיין לדעת הרמב"ם [שאר אה"ט י ט] שכתב שאוכלין נהיים שלישי ורביעי מדברי סופרים בלבד א"כ מדוע גזרו חז"ל שהאוכל שני פוסל תרומה הא גם אם יכניס משקה תרומה לפה - יטמא המשקה רק מדר' ? [דמדאו' שני לא מטמא] והווי גזירה לגזירה? אמנם כל זה קשה אם נלמד את הרמב"ם כפשוטו ששלישי לטומאה - דר' [וכך לומד **רדב"ז**{אלף תקנז} בדעתו] אמנם **בצל"ח** [פסחים טו: אות סח ד"ה והנה] כ' שס"ל להרמב"ם ששני במשקים עושה

ש. מדוע גזרו על הבא רו"ר במים שאובין ובטהור שנפלו עליו ג' לוגין מים שאובין?

ת. **הבא רו"ר במים שאובין** - מפני שדרכם היתה לטבול במי גשמים סרוחים ואח"כ היו נותנין על גופן מים שאובין נקיים וזה גרם - לאביי - שיאמרו אלו ואלו מטהרין. ולרבא - שיאמרו שרק השאובין מטהרין וממילא יש לחוש שיבואו לטבול רק בשאובין והתורה אמרה [ויקרא יא לו] אך מעין ובור מקוה מים[186].

וטהור שנפלו ע"ג ג' לוגין מים שאובין - מפני דאי לאו דגזרי' על הטהור - לא קיימא גזירה על טמא שטבל דיאמרו מאי שנא האי מהאי[187].

שלישי באוכלין **מדאו'** ומש"כ הרמב"ם "ויהיו האוכלין שלישי ורביע מד"ס בלבד" - כוונתו לאלו שהם נשארים שלישי גם מדר'.אבל משקה שנטמא - מדר' המשקה נעשה ראשון [ואין דבר כזה שני במשקין מדר' דכל שני במשקין נעשה ראשון מדר']ועושה את האוכל שני וע"ז הרמב"ם לא דיבר [הצל"ח איירי בקדשים וצ"ע אי יסבור כן גם לגבי תרומה]

186 רש"י. וכוונתו ددרשי' שם בתו"כ "מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים " - לאפוקי שאובין.

ויש לעיין לראשונים הסוברים ששאובין פסולין רק מדרבנן [רמב"ם מקוות ד א - ב, ר"י בתוס' פסחים יז: ד"ה אלא] האם זה לא גזירה לגזירה [ובשלמא הגזירה על טהור שנפלו ע"ג ג' לוגין מים שאובין - זה וודאי לא מטהר מהתורה ואיכא למיגזר שיבואו לטעות, אבל על הבא רו"ר בשאובין - קשה] ואולי י"ל שאחר שכבר ראינו שטועים ועושין השאובין קבע - זה יותר מסתם גזירה שיבואו לטבול רק בשאובין ובכה"ג גזרינן גם בדרבנן.

ואם גזרו גזירה זו גם בנדה לבעלה [שלא תרחץ בשאובין אחר טבילה] עי' שו"ע יו"ד סימן רא סעיף עה ברמ"א שיש אוסרין וכן נהגו. והגר"א שם כתב דלבעלה חולין הוא וכמ"ש בגמ' חולין לא. שבטבילת נידה לא בעי' כוונה ולא כבתרומה שבעי' כוונה עכת"ד הגר"א [וצע"ק דלגבי כוונה נחלקו בגמ' ונחלקו ראשונים איך לפסוק וברמ"א [קצח מח] הביא כמה ראשונים שאוסרין ללא כוונה ומדוע כ"כ פשוט לגר"א להתיר?]

להלכה - עי' שו"ת **שבט הלוי** [הגר"ש וזנר] חלק ה' סימן קכה להתיר אחר שנתלכלכה דמוכח שרוחצת בגלל שנתלכלכה וכן אחר שבעלה נגע בה - דמוכח שמבינה שהטבילה במקווה היא שהתירתה לבעלה שהרי נוגע בה קודם שרחצה בשאובין. ובספר מראה כהן [הל' נדה להרב רובין] עמ' קח הערה קט הביא דברי השבה"ל הנ"ל ואח"כ הביא דברי **הגרש"ז אויערבאך** שמכיוון שהעיקר להלכה כהמקילין [היינו הגר"א] - די אם נחמיר שרק במקווה לא תרחץ בשאובין אחר הטבילה.

187 אולם על טהור הבא רו"ר במים שאובין - לא גזרו. כי הרגילות היא שהיו מפילים מים שאובין אחר הטבילה לכן גזרו באלו יותר שאפי' טהור נטמא בהן.

ש. מפני מה גזרו על כתבי הקודש שפוסלים תרומה? ושמטמאים ידיים לפסול תרומה?

ת. הטעם שגזרו שספר **פוסל תרומה** הוא משום שהיו נוהגין לשמור את התרומה ליד הס"ת והיו עכברים מגיעין והיו אוכלים התרומה וגם את הס"ת וע"כ תקנו שיפסול התרומה ואז לא ישימו אותה לידו[188].

הטעם שספר **מטמא את הידים לפסול תרומה** - אומרת הגמ' שזה משום מה שאמר ר' פרנך שהאוחז בס"ת ערום - נקבר ערום מאותה מצווה [- שעשה כשלמד בס"ת או כשגללו - תוס']**[189]**.

ש. מה טעמה של גזירת ידיים שפוסלות תרומה אם לא נטלם?

ת. בגמ' כתוב מפני שידיים עסקניות. ופרש"י שחיישי' שנגעו במקום הטינופת. ובשם רבותיו פירש שחיישי' שמא נגעו ידיו בטומאה[190].

---

188 וצ"ע בטעם הדין שמטמא תרומה לגבי שאר כתבי הקודש אי גם היו נוהגין לשים תרומה על ידם או שלא פלוג מס"ת

189 והיינו משום שזה בזיון לספר. ולכן גם גזרו שהידיים טמאות לגבי תרומה כדי שלא יגעו בס"ת ערום.
ולגבי שאר כתבי הקודש - כתבו **תוס'** שקצת משמע שה"ה לשאר כתבי הקודש **שאסור לאחזן כשהן ערומים** דהא כל כתבי הקודש מטמאין את הידיים ומסתבר שזה בגלל האיסור לאחזן ערומים וכ"כ **מהרי"ל** [מנהגי פורים אות טז] שאין לאחוז כתבי הקודש ערומים. ורק לגבי מגילת אסתר התיר כי פוסק שאינה נקראת ספר דנתנה להקרא ולא לכתוב [פי' בתור ספר]. וכ"פ **הגרעק"א** [בשו"ת רעק"א מהדורה קמא סימן נח] שאסור לגעת בכה"ק שהן ערומים.
ודעת הרדב"ז [ב' תשעא] שכל כתבי הקודש אעפ"י שמטמאין הידיים - **מותר** לאחזן כשהן ערומים ורק לגבי ס"ת כתוב בגמ' שלא לאחזו ערום. וכ"כ **הנודע ביהודה** [קמא או"ח סימן ז] **והוסיף הנוב"י שכך משמע מהרמב"ם** שכתב [שאר אה"ט ט ה] שטעם שכתבי הקודש מטמאין את הידיים הוא אגב שגזרו שמטמאים תרומה הוסיפו וגזרו גם שמטמאים ידיים לפסול תרומה - [עכת"ד הרמב"ם] וכ' הנוב"י דמשמע מהרמב"ם שאין הטעם בכתבי הקודש משום דר' פרנך [שאמר האוחז ס"ת ערום וכו']. דהוא דיבר רק בס"ת אבל בשאר כה"ק שמותר לאחזן ערומים - הטעם שגזרו טומאה הוא משום חשש הפסד לכה"ק ע"י עכברים אם ישימו שם תרומה וה"ה שגזרו להרחיק יותר שגם ידיים שנגעו בכה"ק פוסלים תרומה.
ולהלכה כ' רמ"א [או"ח קנז א] **שטוב להחמיר בשאר כה"ק אם לא נטל ידיו. עכ"ד.** משמע שאם נטל ידיו יכול לכתחילה להקל. [דבנט"י יש מקילין אף בס"ת - ביאוה"ל שם]

190 והק' רש"י א"כ ניחוש שנגע באב הטומאה ויעשה התרומה שני ולא שלישי ועוד שנצריכו טבילה ולא רק נטילת ידיים.ועי' ריטב"א שתירץ שרצו חז"ל שישמור ידיו מטומאה ולכן גזרו רק שיטול ולא חששו עד כדי כך לחייבו טבילה וכו'

ש. איזו גזירה גזרו קודם - של סתם ידיים שמטמאות תרומה או של ידיים שנגעו בס"ת שמטמאות תרומה? ומנ"ל?

ת. קודם גזרו על ידיים שנגעו בס"ת ואח"כ - על סתם ידיים. דאחר שגזרו על סתם ידיים א"צ עוד לגזירה של ידיים שנגעו בס"ת.[191].

ש. מהו טבול יום ומה דינו לגבי תרומה? ומנ"ל?

ת. **טבול יום** הוא מי שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב השמש אחר טבילתו. **ודינו** - שפוסל תרומה מדאו' שנא' [ויקרא כב ו] ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים" ומוקי לה ביבמות [עד:] לתרומה. ועד שהעריב שמשו - פוסל תרומה אף בנגיעה [ולא רק שאסור באכילת תרומה] שכן גם בכלי נא' [ויקרא יא לב] "במים יובא וטמא עד הערב וטהר" והתם בנגיעה של הכלי בתרומה איירי דכלי לאו בר אכילה הוא. [רש"י].

---

[191] **ואף שצריך לגזירה שס"ת מטמא ידיים גם אחר גזירת סתם ידיים** - בשביל מי שנטל ידיו ואח"כ נגע בס"ת [והיינו שגוזרים כך כדי שלא יגע בס"ת ערום אף שנטל ידיו] - מ"מ בשבילו לבד - לא היו גוזרין אילו היו גוזרין קודם על סתם ידיים. דמילתא דלא שכיחא הוא שיגע בספר אחר שיטול וששמר את ידיו. **תוס'. ודעת הרשב"א והמרדכי** בשם ראבי"ה **שבכה"ג** שנטל ידיו ושמרן עד שנגע בס"ת - **לא גזרו** טומאה על הידיים.
להלכה - הרמ"א [או"ח קמז א] פסק שבשאר כה"ק - יש להקל אם נטל ידיו לנגוע בהם ערומים. ומשמע שבס"ת - יש להחמיר.

ש. מה דין משקין שנטמאו ע"י שרץ ושנטמאו ע"י ידיים - מדאו' ומדרבנן?

ת. **נטמאו ע"י שרץ** - נעשו ראשון לטומאה מדאו'. שנא' גבי שרץ שנפל לכלי חרס "וכל משקה אשר ישתה - יטמא" [ויקרא יא לד] [192] ומטמאים מדאו' אוכלין [193] ומדרבנן כלים [דרבנן גזרו שמשקין שהם ראשון לטומאה יטמאו כלים גזירה אטו מעיינות הזב - שהם אב הטומאה - שמטמאים כלים מדאו'.רש"י].

נטמאו ע"י ידיים - נעשו ראשון לטומאה מדרבנן. דגזרו שידיים - שניות הן, וגזרו שמשקה הנוגע בידיים - נעשה ראשון [גזירה אטו משקין הבאין מחמת שרץ] ומטמאים גם אוכלין וגם כלים[194] מדר'. [דרבנן נתנו להם דין כמו במשקין שנגעו בשרץ].

ש. מה דין אוכלין שנטמאו ע"י משקין טמאים - האם פוסלין תרומה? מדאו' ומדרבנן?

ת. אוכלין שנטמאו ע"י משקין שהן ראשון לטומאה מדאו' [=שנטמאו מחמת שרץ] - א"כ האוכלין הם שני לטומאה מדאו'[195] ופוסלין תרומה מדאו'[196]. ואם נטמאו האוכלין ע"י משקין שהן ראשון לטומאה מדר' - א"כ פוסלין תרומה מדר'.

---

192 ואע"ג שהפסוק איירי שם במים שנטמאו מחמת כלי שנטמא משרץ - ילפי' בפסחים [יח:] ק"ו שכ"ש שמשקה שנטמא בעצמו משרץ טמא. [רש"י] ול"א דיו שיעשה שני לטומאה - כי כל הנוגע בשרץ נעשה ראשון [תוס'].

193 גמ'. **וכתבו תוס'** שזה לשיטת ר"ע בפסחים [יד:] [שדורש המילה "טמא" שנא' במשקין - מל' שיטמא אחרים והיינו אוכלין. וכן דעת ר' יהודה ור"ש שם. ור"מ ור' יוסי חולקים ואומרים שמטמא משקין מדר' וכמותם פסק הרמב"ם בהל' שאר אה"ט ז א] וברשב"א כ' שגם למ"ד שמשקין לא מטמאין אוכלין מדאו' - מ"מ זה מדברי קבלה ולא מגזירת יח דבר.
ויל"ע לתוס' למה פשוט לגמ' שתנא דמס' זבין [שכתב שאכלין שנטמאו במשקין דר'] איירי בנטמאו מחמת ידיים ולא מחמת שרץ - וכר"ע - והא סתם משנה במס' טהרות [ד ט] פוסקת כר"מ שמשקין מטמאין אכלין מדר' ולכן ספיקם להקל אף ברה"י?

194 זה שמטמאין גם כלים - כ"כ תוד"ה אלא [השני]. וכן דעת הראב"ד [בהשגתו על הרמב"ם שאר אה"ט ח י] אבל הרמב"ם שם סובר שלא גזרו במשקין הבאין מחמת ידיים שיטמאו כלים

195 כר' עקיבא [תוס']

196 רש"י. וכך פירש רש"י את קושיית הגמ' "אלימא במשקין הבאין מחמת שרץ - **דאו' היא"** - שפוסלין תרומה. [והיינו משקין של תרומה. דהא כתב רש"י שאין אוכל מטמא אוכל מדאו' אלא רק אוכל מטמא משקה ומשקה מטמא אוכל]**וזה דלא כדעת הרמב"ם** [שאר אה"ט י ט]ששלישי בתרומה הוא תמיד דרבנן [עפ"י מה שהסבירו הרדב"ז סימן

ש. מה דין כלים שנטמאו במשקין - האם פוסלים תרומה מדאו' או מדר'?

ת. **אם נטמאו במעיינות הזב** - שהן אב הטומאה - אזי מטמאים תרומה מדאו' שכן הכלים הם ראשון לטומאה וכתוב בתורה בפירוש שכלי שהוא ראשון - מטמא אוכלין ומשקין [ויקרא יא לג - לד].

ואם נטמאו הכלי ע"י משקין שהן ראשון לטומאה - אז הכלים הם שני לטומאה רק מדרבנן [ואפי' אם המשקין היו ראשון מדאו' - אין ראשון מטמא כלים מדאו'] ופוסלים תרומה רק מדרבנן.

ש. מתני' דמסכת זבין דתנן אוכלין וכלים שנטמאו במשקין שפוסלין תרומה [ואוקימנא בגמ' שזה מגזירת יח דבר] - באיזה אופן מדברת שנטמאו המשקין והאוכלין ?

ת. **אוכלין** - שנטמאו במשקין שהן ראשון מדר' [- דהיינו מחמת ידיים]והאוכלין הן שני מדר'.

כלים שנטמאו במשקין שהן ראשון מדאו' [197] - שהכלים הם שני רק מדר'.

א' תקנז] ויל"ע איך הרמב"ם יסביר את קו' הגמ' שאוכלין הבאים מחמת משקין דאו' - הא להרמב"ם לא פוסלין תרומה מדאו'?

[197] כך מעמידה הגמ' שהמשקין נטמאו מחמת שרץ. וכתבו תוס' שה"ה אם נטמאו המשקין בידיים - שמדר' המשקין ראשון לטומאה ומטמאים כלים. וזה דלא כדעת הרמב"ם שכתב [שאר אה"ט ח י] שמשקין הטמאים מחמת ידיים - לא מטמאים כלים אפי' מדרבנן.

ש. מה גזר שלמה על הידיים ומה גזרו הלל ושמאי וב"ה וב"ש?

ת. **שלמה** גזר על סתם ידיים שטמאות לקדשים עד שיטלם[198]וגזירות אלו מרומזות בפסוק [קהלת יב ט] "ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן משלים הרבה" ודרז"ל [עירובין כא:] שעשה אזנים לתורה ופרש"י דהיינו סייג והרחקה[199].

שמאי והלל גזרו נט"י על תרומה. וכן גזרו שתרומה שנגעו בה ללא נטילה - תישרף.

ב"ש וב"ה תקנו אותה תקנה שגזרו שמאי והלל אלא שמשמאי והלל - לא נתקבלה התקנה ומב"ש וב"ה - נתקבלה.

ש. האם הודו ב"ה לב"ש בגזירת יח דבר?

ת. בתחילה נחלקו עליהם ולמחרת - השוו עמהם - שחזרו בהן ב"ה והודו לב"ש [רש"י].

---

198 כתבתי לפי גירסת הגמ' שלפנינו ששלמה תיקן **נטילת** ידים. אולם המהרש"א כותב שבגמ' עירובין כא: - גירסת הגמ' "ידיים" סתם ללא נטילה - והוא יותר נכון דלקדשים טובלים ידיים ולא נוטלין כדקתני בחגיגה יח: עכ"ד מהרש"א. אמנם בפנ"י העיר שבגמ' עירובין שלפנינו - הגירסא שגזר נטילת ידיים. אמנם הוסיף הפנ"י שמרש"י שם משמע שהגי' בגמ' "ידיים". אך מש"כ מהרש"א שכן מוכח מהמשנה בחגיגה - טוען הפנ"י שהתם זה לא מתקנת שלמה אלא תקנה מאוחרת יותר שנתקנה בזמן שתקנו את שאר מעלות קדשים על תרומה.

199 ויל"ע אי תקנות שלמה חשובות דברי קבלה ועי' רמב"ם אישות א ו שניות לעריות הן מדברי קבלה ואיסורן מדברי סופרים. ועי' כס"מ שתמה ע"ז ובלח"מ תירץ דשלמה גזר עליהם. א"כ חשיב דברי קבלה.

ולגבי אי ספק בדברי קבלה אזלי' לחומרא - עי' רשב"א מגילה ה: ד"ה ה"ג שפוסק גבי ספק במגילה שדברי קבלה ספיקם להקל וכן פסק הרמב"ן [בשות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן תשובה קסג] ובעקבותיו - הנו"ב [תניינא יו"ד קמו]. **אולם** בב"י תקנד יב כתב - באחד התירוצים - גבי ספק בתשעה באב שיש להחמיר בספק דברי קבלה. וכ"כ הטו"א מגילה ה: **אמנם** הוסיף הטו"א טעם - " כי א - ל אחד אמרן "משמע שרק דבר שהנאמר בנבואה כמגילת אסתר ות"ב יש להחמיר ולא בתקנת שלמה. ועכ"פ בערובי חצירות הא אמרי' בשבת לד. וברש"י שם שמקילין בהן בביה"ש כי הן חומרא בעלמא שלא כערובי תחומין שיש להן סמך בתורה - משמע שלא מתייחסים לתקנת שלמה אפי' כאל דבר שיש לו סמך בתורה.

ש. מאיזו מידה של קמח מפרישים חלה? ומדוע?

ת. מחלוקת. **לשמאי** - מקב.**להלל** - מב' קבין **ולחכמים** - מקב ומחצה במידה ירושלמית שהן ה' לוגין במידת ציפורי [שהיא פי 1.2 ממידה ירושלמית] ודעת **ר' יוסי** שרק ה' לוגין [ציפוריים] ועוד - חייבין בחלה. ושיעור ה"ועוד" כתב **רש"י** שזה אחד מכ' [0.05] שכך גדולה ביצה מדברית מביצה שלנו[200] **ומתוס'** משמע שה"ועוד" הוא כל שהוא דכתבו תוס' שטעמו של ר' יוסי הוא שגם אחר ההפרשה - יישאר בעיסה שיעור חלה. והפרשת חלה - היא כל שהוא[201].

וטעמם של שמאי והלל כתבו תוס' שמובא בירושלמי משום שבתורה כתוב [במדבר טו כ] "ראשית עריסותיכם" היינו כדי עיסה של בני ישראל במדבר ובמדבר היה להם כל יום עומר של מן מהשמיים שנא' שמות טז טז] "לקטו ממנו עומר לגולגולת" והעומר - עשירית האיפה [ככתוב בשמות טז לו] ואיפה =י"ח קבין ועשירית מלבר זה ב' קבין. ולכן לדעת ב"ה - שיעור חלה ב' קבין. וב"ש ס"ל שאת העומר חלקו חצי לבוקר וחצי לערב ועל כל סעודה - חייבין בחלה. דהיינו על קב אחד. **וטעמם של חכמים** - פרש"י שקב ומחצה של חכמים [מידה ירושלמית]הוא 1.8 קב של מדבר. וחכמים למדו שעשירית האיפה = עשירית מלגו שהוא 1.8 קב [דבאיפה יש 18 קב א"כ בעשירית האיפה יש 1.8 קב.] ובמידה ירושלמית [שהיא גדולה בחמישית מהמידברית] זה קב ומחצה[202].

להלכה - פסק השו"ע [שכד א] כחכמים ששיעור המחויב בחלה הוא מ"ג ביצים וחומש [שזה 1.8 קב - לפי קב מדברי שהוא24 ביצים. ו1.5 קב לפי קב ירושלמי שהוא 28.8 ביצים. ו1.25 קב לפי קב ציפורי שהוא 34.56 ביצים] ולא פסק כר' יוסי שצריך "ועוד"[203].

---

200 והיינו ששיעור חלה בביצים הוא 43.2 ביצים [וזה לפי כל המידות - מדברית ירושלמית וציפורית] אך כיוון שביצה מדברית היא קצת יותר גדולה [ב5%] ע"כ יש להוסיף לשיעור 43.2 ביצים שלנו - עוד 5%. [2.43*1.05=45.36 ביצים שלנו]

201 עי' רמב"ם ביכורים ה' א - ב שמדאו' שיעור ההפרשה הוא כל שהוא ומדר' - אחד מכ"ד.

202 הרמב"ן מביא את דברי תוס' בהסבר שמאי והלל וטוען שהוא אינו נכון כי לדבריהם המידה של חכמים - קב ומחצה - היא מידה ירושלמית [וכמו שפרש"י] ומידתם של שמאי והלל - היא מידה מדברית [ולא מסתבר שתנאים שחולקים בברייתא ידברו כל אחד במידות אחרות]

203 עי' ספר יד מלאכי כללי התלמוד כלל ר"ל שדעת רוב הפוסקים שאין הלכה כר' יוסי נגד חכמים ורק נגד תנא יחיד אחר הל' כוותיה.

ש. מתי הוספת מים שאובין למקווה פוסלת את המקווה?

ת. אם הוסיפו מים שאובין אחרי שיש במקווה מ' סאה - בכל גווני לא פוסל את המקווה. ואם הוסיפו לפני שיש במקווה.

מ' סאה - פוסלים את המקווה ונחלקו תנאים כמה כמות של מים שאובין פוסלת את המקווה. **לשמאי** - ט' קבין. **להלל** [עפ"י מה שקבל משמעיה ואבטליון] - הין [=ג' קבין שהן י"ב לוג]. והכריעו **חכמים** עפ"י מה שקבלו ב' הגרדים משמעיה ואבטליון שהשיעור הוא ג' לוגין[204].[205].

ופסק מרן [יו"ד רא טו] כחכמים.

ש. מאימתי נידה מטמאה טהרות?

ת. מחלוקת. **שמאי** אומר משעה שראתה דם **הלל** אומר - למפרע משעת הבדיקה הקודמת שבה הייתה טהורה **חכמים** אומרים - מעת לעת שלפני הראיה או מבדיקה אחרונה - האחרון שבהם[206].

הלכה - כחכמים [רמב"ם מטמאי מו"מ ג ד].

ש. האם סומכים על קרבנות ביו"ט?

ת. מחלוקת שמאי אומר שלא סומכים והלל אומר שכן[207] [ונחלקו בזה גם שאר הזוגות - יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, שמעון בן שטח ויהודה בן טבאי, יהושוע בן פרחיה ונתאי הארבלי ושמעיה ואבטליון].

---

[204] וטעם שהעדיפו את הגרדיים על הלל [שגם הוא שמע משמעיה ואבטליון] כ' השפ"א דשמאי והלל - כל אחד מהם יחיד לגבי תרוויהו [- שהגרדיים שניהם אמרו אותו דבר]. ובשו"ת אגרות משה [הגר"מ פיינשטיין] או"ח חלק ד סי' ט' כתב שעדות הגרדיים הייתה ממ"ש שמעיה ואבטליון לאחר זמן.

[205] פסול שאובין - נחלקו ראשונים אם הוא דאו' [ר"ש ורא"ש מובאים בטור יו"ד סי' רא] או דר' [ר"י - מובא בטור שם, ורמב"ם מקוואות ד א - ב] וגם למ"ד דאו' - זה רק אם הרוב שאובין [ב"י שם] אבל ג' לוגין - פסול דר'.

[206] ודין זה הוא מדרבנן [גמ' נידה ט.]

[207] ויסוד מחלוקתם - אי בעי' תיכף לסמיכה שחיטה [לשמאי לא ולהלל כן] ולשמאי שלא בעי' - א"כ א"צ לסמוך ביו"ט דיכול לסמוך מעיו"ט והוויא הסמיכה משתמש בבהמה ביו"ט. [גמ' ורש"י חגיגה יז]

ש. הבוצר ענבים כדי לדרכם בגת וזב משקה מהענבים ע"ג הענבים - האם מכשירן לקבל טומאה?

ת. **בתחילה** נחלקו בזה הלל ושמאי. **לשמאי** - הוכשרו לקבל טומאה. ואע"ג דלא ניחא ליה בדרך כלל במשקה שזב דהוא הולך לאיבוד[208] מ"מ גזרו אטו מקרה שאין המשקה הולך לאיבוד - וכגון שהקופה ששם בה את הענבים מזופפת. **להלל** - לא גזרינן בכה"ג ולא מכשיר לקבל טומאה [אא"כ באמת ניחא ליה כגון במזופפין] **ולבסוף** קיבל הלל את דברי שמאי.

ש. כמה זמן לפני החורבן גלתה הסנהדרין ולמאי נפק"מ?

ת. מ' שנה קודם החורבן גלתה לחנות[209].ונפק"מ - שמאז לא דנו דיני נפשות בישראל.[210].

ש. עפר ארץ העמים ואוויר שעליו - האם מטמאים? ומה דין תרומה שנטמאה בזה? ומדוע? ציין את התקנות השונות!.

ת. **תקנת יוסי בן יועזר** - שמטמא במגע בלבד ולא באוויר שעליו. וגם בנטמאה במגע - רק תולין אותה [דהיינו לא אוכלים אותה אך גם לא שורפים אותה].

תקנת רבנן דפ' שנה קודם החורבן - שגם על אוויר ארץ העמים תולין.

תקנת אושא - שעל העפר עצמו - שורפין את התרומה. ועל אווירו - תולין.

וטעם תקנה זאת - משום ספק קברות של גויים [רש"י יד: ד"ה על ארץ העמים][211].

---

208 וקי"ל [קידושין נט:] יותן דומיא דיתן דניחא ליה - אבל אם לא ניחא ליה - לא מכשיר

209 שם מקום בהר הבית. [רש"י ע"ז ח:] ואע"ג דהוא בהר הבית - כיוון דאינו בלשכת הגזית שהיא סמוכה לעזרה - לא חשיב סמוך לשכינה. [תוד"ה מלמד ע"ז ח:]

210 ומקור הדין שאין דנין דיני נפשות אא"כ סנהדרין נמצאת בלשכת הגזית - מובא בגמ' ע"ז ח: שנא' [שופטים יז י] "ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא" ופרש"י שם שהאי קרא בדיני נפשות כתיב בפ' זקן ממרא. [דכתיב בתריה "והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע" וכו']. וצ"ע למה כתבו תוס' כאן שאזיל דווקא על המראת זקן ממרא הרי בגמ' ע"ז ח: ילפי' על כל הריגת בי"ד

211 וטעם שיש חילוק בין גוש לאוויר [שעל גוש שורפין ועל אוויר רק תולין] - לשיטת חכמים [יבמות סא.] שס"ל שקברי גויים מטמאים באוהל - כ' הצל"ח בשם משנה למלך כיוון דטומאת אוהל ישנה רק במת ולא בשאר טומאות

ש. מה הדין בספק אם נגעה התרומה בעפר ארץ העמים?

ת. מחלוקת. **לת"ק** - טהור [212] **לר' יוסי** - ברה"י טמא ושורפין את התרומה[213] וברה"ר טהור. **לחכמים** - ברה"י תולין [214] וברה"ר טהור.

להלכה - פסק הרמב"ם כחכמים. [וכסתמא דגמ' נידה לג: שאין שורפין על ס"ס - משמע שתולין].

ש. אלו שש טומאות ששורפין עליהן תרומה גזרו באושא?

ת. א. בית הפרס [שנאבד בה קבר והתרומה עברה שם ולא ידעי' אם האהילה על הקבר[215]. רש"י. ולתוס' - שנחרש בה קבר[216]] ב. מגע עפר ארץ העמים ג. בגדי ע"ה ד. כלים הנמצאין ה. רוקין הנמצאין ו. מי רגלים הנמצאין. ואפי' ספק אם הם משל בהמה וכגון שנמצאין ע"י מ"ר של בהמה.[217].

- הקלו בה. והצל"ח עצמו מיישב שטומאת אוויר שייכת רק בחו"ל עצמו ולא בעפר הבא מחו"ל [שבו יש רק חשש על עצם כשעורה שלא מטמאה באוהל - וכמ"ש תוס' ד"ה ואאוירא בתירוצם הראשון] לכן לא גזרו עליה בחו"ל רק לתלות. דעיקר הגזירה גזרו משום עפר הבא מחו"ל לא"י שיטמא כאן תרומה וקדשים שבו לא שייכא טומאת אוויר.

[212] כ"מ מדבריו מדהתייחס רק לוודאי מגען - משמע שבספק - טהור. [ואפי' לא תולין] וכ"כ בתפא"י על המשנה

[213] ככל ספק טומאה ברה"י. ות"ק מטהר גם ברה"י משום שגם בוודאי נגע בארץ העמים - זו טומאה **דר'** מחמת ספק וממילא בספק נגע - זה ספק ספיקא

[214] משום שזה ספק ספיקא [תפא"י] ועי' גמ' נידה לג: שעל ספק ספיקא לא שורפין את התרומה

[215] ויל"ע מש"כ רש"י שאיירי בספק **האהילה** - ואילו במשנה בטהרות כתוב "על וודאי **מגען**" [הערת הרב שווילי] ולפי' תוס' שאיירי בנחרש בה קבר א"ש דשם באמת רק במגע שורפין את התרומה [עי' מו"ק ה:]

[216] אבל בנאבד בה קבר - כתבו תוס' שטמא מדאו'. והיינו ברה"י שבו מטמאין בספק טומאה מדאו'. וכ"כ הר"ש [אהלות יח ג] שאבד קבר ברה"י טמא מדאו'. ואולי אפש"ל שרש"י איירי ברה"ר שאז באבד קבר טמא מדר' כדכתב הר"ש שם. ובנחרש בה קבר - אם נגעה תרומה בבית הפרס - טמאה מדרבנן. ואפי' ברה"י. ואע"ג שמדאו' ספק טומאה ברה"י טמא - הכא לא חישינן מדאו' שהמחרישה הגיעה עד המת [תוס' מו"ק ה: ד"ה מנפח] אי נמי גם א הגיע המחרישה למת - ל"ח שנאר מממנו עצם כשעורה [ריטב"א שם. וצע"ק וכי מחרישה טוחנת כ"כ את עצמות המת שלא נשאר עצם כשעורה?]

[217] כך **פרש"י** את מ"ש בגמ' "מי רגלי אדם שהן כנגד מ"ר של בהמה". **ותוס' פליגי** וס"ל שבכה"ג שלא יודעים אי הן של אדם - הווי ס"ס שמא זה של בהמה וגם אם של אדם - שמא אינו זב. ועל ס"ס כבר אמרה הגמ' בנידה לג: שלא שרפינן תרומה. ולכן מסבירים תוס' שאדרבא - כיוון שהן ליד של בהמה - ניכרין המ"ר שהן של אדם. **ותוס' בנידה לג:** ד"ה ורימינהו יישבו את רש"י דפעמים נראה לחז"ל להחמיר גם בס"ס. **והרמב"ם** [פיהמ"ש טהרות ד ה וכן במשנה תורה שאר אה"ט יג יג] פירש דמיירי במ"ר של וודאי טמא שנתערבו במ"ר של בהמה ואין ידוע אם בטלו מראיהן. ומשמע כתוס' שבמקרה של ס"ס אין שורפין.

ש. כלי זכוכית - האם מקבלין טומאה והאם נטהרין ע"י טבילה במקווה - מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. **מדאו'** - לא מקבלין טומאה כלל שכן לא נזכרין בתורה בין הכלים המקבלים טומאה.

מדר' - תקנו שמקבלין טומאה גזירה אטו כלי חרס. וזה משום שנעשים מן החול ודומים לכלי חרס שנעשים מן האדמה[218].

ומדר' - גם לא נטהרין ע"י טבילה דומיא דכלי חרס[219] [220].

ש. מה הדין בכלי זכוכית שניקבו האם מקבלים טומאה ? ומה הדין אם סתמן באבר?

ת. **אם ניקבו** - אינם מקבלין טומאה דדינם ככלי חרס ששבירתו מטהרתו[221]. **ואם סתמן באבר** - חוזרין ומקבלין טומאה. ונחלקו ר"מ וחכמים אם נהיו <u>ככלי מתכות</u> מחמת שסתמן באבר [דאזלינן בתר המעמיד] ומקבלין טומאה מדאו' ויש להם טהרה במקווה [ר"מ]או שדינם <u>ככלי זכוכית</u> שמקבלין טומאה רק מדר' ואין להם טהרה במקווה [חכמים][222].

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים יב יג]כחכמים שטהורים[223].

---

[218] כלי חרס נעשים מן האדמה ונצרפין בכבשן וזה ההבדל בינן לכלי אדמה שלא נצרפין בכבשן [עי' רש"י יומא ב. ד"ה כלי אדמה]

[219] שנא' בו [ויקרא יא לג] ואתו תשבורו [ופרש"י שם שאין לו תקנה במקווה]

[220] כן דעת הגמ' שלנו - שבת טו: וכן פסק הרמב"ם [כלים א ה]

ועי' <u>בגמ' ע"ז עה:</u> לגבי טבילת כלי הנקנה מגוי - שא"ר אשי <u>כלי זכוכית ככלי מתכות.</u> והרמב"ם [מאכ"א יז ג] פסקה להלכה.ועי' תוס' טז: ד"ה ר' אשי שכתבו שיש לחלק בין טבילת כלים חדשים - שבזה דינם ככלי מתכת לטבילה מטומאה שבזה דינם כככלי חרס. וכצ"ל בד' הרמב"ם. אבל ביהגר"א סי קכ ס"ק יט כתב שגם לגבי טהרה מטומאה ס"ל לר' אשי שכלי זכוכית ככלי מתכות ודלא כסוגיא דידן. וכ"כ במאירי ע"ז עה: שגדולי המפרשים [=הראב"ד] דוחים הא דמסכת שבת מפני הא דמסכת ע"ז וכ"כ ר"ח בשבת דף טז: להלכה. ועי' בשפת אמת על דף טז. דלפי הגירסא [שדוחה אותה תוס'] שגורסים בגמ' [שבת טז.]"<u>אלא</u> כיוון דכי נשברו" וכו' - חזרה בה הגמ' בשבת מהא דסברה דאין לה טהרה במקווה וסוברת כהגמ' בע"ז.

[221] ועי' ערוה"ש קנט יא ששיעור הנקב בכלי זכוכית הינו כזית [לגבי נט"י ולגבי טומאה]

[222] כתבתי את דעת חכמים לפי פי' ראשון בתוס' ד"ה וחכמים - שהם מטהרין רק מדאו' אך מטמאין מדר' משום כלי זכוכית.וכ"כ רש"י בר"ה דף יט: ד"ה וחכמים אומרים - בפירושו השני. ודעת רשב"ם בתוס' הנ"ל שלחכמים טהורים אף מדר' דאין זה חשוב תיקון.

[223] וסובר הרמב"ם שטהורים לגמרי - אפי' מדר'. וכהסבר רשב"ם בדעת חכמים

ש. כמי סוברת המשנה במקוואות ש"אלו חוצצין בכלים הזפת והמור בכלי זכוכית" דמשמע שיש טבילה בכלי זכוכית?

ת. כר' מאיר. ואיירי בנשבר ודבקו באבר שהוו ככלי מתכות. [אמנם לגבי חציצה הוי ככלי זכוכית דסוף סוף אינו מקפיד על חציצת טיט שעל הזכוכית כי נופל ממנה ורק על זפת ומור מקפיד]. אבל לחכמים - הוו ככלי זכוכית ואינם נטהרים כלל בטבילה[224].

ש. האם כלי זכוכית נטמאין מגבן? ומדוע?

ת. הגמ' מדייקת מהמשנה במס' כלים שכותבת שכלי חרס ונתר מיטמאין מאווירן - שכלי זכוכית נטמאין מגבן [מדלא כתבה המשנה גם כלי זכוכית] ואומרת הגמ' בזה ב' טעמים למה ל"ה ככלי חרס. א. כי כשנשברים - אפשר לתקנן ע"י התכה ככלי מתכת ולפיכך עשאום לגבי טומאה מגבן ככלי מתכת ב. ר' אשי אומר דכיוון שתוכם של כלי זכוכית נראה מברם [=מגבן] - ע"כ ברם חשוב כתוכם.

ש. והאם כלי זכוכית נטמאין מאוירן? [תוס'].

ת. תוס' אומר שלתירוץ של ר' אשי מטמאין גם מאווירן. [225].

---

[224] - ולרשב"ם בהסבר חכמים - אינם נטמאים כלל כשדבקו באבר וממילא גם אין דין טבילה וחציצה. ולפי זה הרמב"ם שפסק כחכמים - ס"ל שמשנה הנ"ל במקוואות אינה להלכה וכ"כ המאירי בסוגיין דמתני' דמקוואות הנ"ל אינה להלכה. ועי' שות בית יהודה [הגר"י עייאש] יו"ד נב שלפיכך השמיט הרמב"ם [מקוואות ג א] את המילים "בכלי זכוכית" כשכתב שזפת חוצץ - כי בכלי זכוכית ל"ש טבילה. ויל"ע למה לא יעמיד הרמב"ם את המשנה בטבילת כלים שנקנו מגוי - שבזה לדעת הרמב"ם צריך טבילה גם בכלי זכוכית

[225] וכן משמע מרש"י טז: ד"ה הואיל ונראה - דכתב שברו " לא חשיב גב אלא תוך" ולכן נטמא מגבו. ומשמע שכ"ש שנטמא מאווירו שהוא תוך ממש. אולם הרמב"ם כתב שכיוון שתוכם נראה כברן לא גזרו עליהן שיטמאו מאווירן. וכן דעת הראב"ד שלא מטמאין מאווירן אולם מטעם אחר - שאחר שמטמאין מגבן א"כ א"א לעשותן יותר חמורין מכלי חרס ומכלי מתכות ולומר שנטאין גם מגבן וגם מאווירן ע"כ מיעט את אוירן מפני שהוא חידוש.
וכתב מהרש"א שדברי תוס' שנטמאי כלי זכוכית מאווירן - הם רק לתירוץ ר' אשי. אולם תירוצא קמא דגמ' שעשאום ככלי מתכות - ס"ל שלא מיטמאין מאווירן.

ש. האם כלי זכוכית טמאים שנשברו ונטהרו והיתיכם ותיקנם - חוזרים לטומאתם הישנה? והאם מקבלים טומאה מכאן ולהבא ? ומדוע?

ת. מכאן ולהבא - מקבלין טומאה כיוון דתיקנם[226]. אך אין חוזרין לטומאתן הישנה. ואף דלגבי טומאה מגבן עשאום [לתירוץ א' בגמ'] ככלי מתכת - לגבי טומאה ישנה לא עשאום ככלי מתכת דגם בכלי מתכת טומאה ישנה היא גזירה ולכן בכלי זכוכית שכל מה שמקבלין טומאה אפי' חדשה זה מדר' - לא מוסיפין לגזור גם טומאה ישנה.

ש. מהם "פשוטי כלים" והאם מקבלים טומאה ומדוע?

ת. **פשוטי כלים** הכוונה שאין להם בית קיבול. ודינם לגבי קבלת טומאה: פשוטי כלי עץ, עור, עצם, זכוכית - לא מקבלים טומאה[227]. והטעם - **עץ ועור** - דאתקוש לשק בפרשת שמיני [ויקרא יא לב] שנא' שם "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" ושק - יש לו בית קיבול[228].

כלי עצם - אתקש לכלי עץ ועור שנא' [במדבר לא כ] " ודוכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עיזים" ודרשי' בחולין [כה:] ש"מעשה עזים" בא ללמד על דבר הבא מקרניים,מעצמות וטלפיים [229].

כלי זכוכית - לתירוץ ר' אשי שהינו לגמרי ככלי חרס - פשוט שפשוטי כלי חרס לא מקבלי טומאה דהא כלי חרס מטמא מאווירו[230] וגם לתירוץ קמא של הגמ' שכלי זכוכית ככלי מתכות לגבי טומאת גבן - מ"מ לגבי פשוטי כלים לא עשאוהו ככלי מתכות כדי לעשות היכר שאין שורפין טהרות מחמת טומאת כלי זכוכית.

כלי מתכות - פשוטיהן טמאים מדאו' [231].

---

[226] לגבי כלי חרס שתיקנם - עי' תוספתא כלים ז טו [מובאת בתוד"ה וחכמים - טו:] שנחלקו בזה ר"מ [מטמא] וחכמים. [מטהרין] ומשמע בגמ' שלגבי זכוכית לכו"ע חוזרים להטמא [מכאן ולהבא] וכנראה כי התכתן מתקנן לגמרי.

[227] אמנם אם עשויין למדרס - כן מקבלים טומאה מדאו' - עי' בכורות לח. ורמב"ם כלים כה א

[228] עי' בכורות לח. דמטלטל מלא וריקן וברש"י שם "שיש לו בית קיבול". וטעם ששק יש לו בית קיבול נראה כי אין לו שימוש ללא בית קיבול.

[229] כ"כ ברש"י בסוגיין. ובגמ' חולין שלפנינו ליתא תיבת "ועצמות". וגם משמע שם שאין זה דרשה מהיקש אלא ממה שמפורש בתורה "וכל מעשה עזים תתחטאו" עוד צ"ע מש"כ רש"י שעצם הוקש גם לעץ - והא עץ לא מוזכר שם בפסוק ורק עור מוזכר.וצ"ע

[230] עי' רש"י טז: ד"ה לעולם לכלי חרס - "הלכך פשוטיהן טהורים". ואף שכלי זכוכית מיטמא מגבו - זה רק כי גבו חשוב כתוכו [רש"י שם ד"ה הואיל ונראה] אך אם אין תוך כלל - טהור

[231] כ"כ בגמ' בסוגיין ומקורו - ממשנה כלים יא א. ובטעם הדבר שמקבלים טומאה כתבו הר"ש והרא"ש שם שלא הוקשו לשק. וברמב"ם [כלים א ט] כתב שנא' גבי כלי מתכת "כל דבר אשר יבוא באש [אך במי נידה יתחטא]" ו"כל" - כולל גם פשוטי כלי מתכת.

ש. האם שורפין תרומה שנגעה בכלי זכוכית טמאים?

ת. בגמ' כתוב שלא. ופרש"י שרק על ו' ספיקות דלעיל טו: - שורפין בטומאה דר'. ובתוס' טו: ד"ה אתו [ומובא גם בתוס' טז. ד"ה עבדי] כתבו שרק מגבן לא שורפין אבל מאוירן - שורפין. והרמב"ם כלים א ה] סתם שאין שורפין על כלי זכוכית טמאים ומשמע שפסק כרש"י.

ש. מהי טומאה ישנה?

ת. טומאה ישנה היינו שכלי מתכת היה טמא ונשבר ונטהר[232] ושוב תוקן הכלי - שטומאתו חוזרת [233] וזו גזירה של שמעון בן שטח.

ש. האם תקנו טומאה ישנה רק בכלים שהם אב הטומאה או גם לכלים שהם ראשון לטומאה? ומה טעם הגזירה?

ת. מחלוקת. לת"ק[234] גזרו גם על כלי שהוא ראשון לטומאה ולרשב"ג גזרו רק על כלי שנטמא במת ונהיה אב הטומאה.

וטעם הגזירה - לת"ק - נחלקו אביי ורבא. לאביי - שמא לא נשבר הכלי כשיעור [והשיעור הוא נקב כמוציא רימון] ולרבא - שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה ללא הערב שמש [והיינו שיחשבו שנטהר הכלי ע"י טבילה וכשיראו שא"צ הער"ש יחשבו שא"צ לטבילה הער"ש[235]] ונפק"מ בין אביי לרבא -

---

232 עי' משנה כלים יא א "נשברו - טהרו". ועי' פנ"י שבת נח. על תוד"ה אע"פ שמקור המשנה הוא ק"ו מחרס שאין לו טהרה במקווה ובכ"ז נטהר בשבירה.

233 ככתוב במשנה כלים שם

234 עי' תוד"ה הניחא שהחולקים הם ת"ק ורשב"ג במס' כלים [יא א]. ורש"י [ד"ה למ"ד] כתב שלא יודע איפה המחלוקת ועי' ריטב"א שכ' שאשתמטיה לרש"י שזו משנה במס' כלים.

235 רש"י. וברמב"ם [כלים יב ב] כתוב שהחשש הוא שאנשים ישוו טבילה לשבירה ויאמרו שכמו שבשבירה א"צ הער"ש - ה"ה בטבילה. וא"ת למה גזרו להטביל אחר שבירה ותיקון - נצריך רק הער"ש ואז לא יבואו לטעות ולומר שא"צ בטבילה הער"ש - י"ל שזה חוכא ואטלולא להצריך הער"ש ללא טבילה [מהרש"א]

כשנשבר הכלי לגמרי[236] **לרשב"ג** - רק בטומאת מת [באב הטומאה] גזרו טומאה ישנה דאז איכא למיחש שישכח דין של מי חטאת דכל מי שנשבר לו כלי מתכת ישברנו ויתקנו כדי שלא יצטרך לחכות ז' ימים עם הזאות ג' וז'.

הלכה - כת"ק[237].

ש. מרדע שאין בעוביו טפח ויש בהקיפו טפח המאהיל על המת - האם מקבל טומאה מדאו' ? והאם מטמא טומאת אוהל אדם וכלים הנמצאים תחתיו? מדאו' ומדר' ? ומדוע?

ת. המרדע מקבל טומאה מדאו'. דכל המאהיל על המת נטמא טומאת אוהל[238] וא"צ לזה שיעור אלא נטמא בכל שהוא[239].

לגבי לטמא אדם וכלים הנמצאים תחתיו: **מדאו'** - לא מטמא טומאת אוהל כשאין בו רוחב טפח. דזה הלכה למשה מסיני[240]. **מדר'** - אם האדם והכלי לא נוגעים בו - לא מטמא אותם כלל. אך אם הם נוגעים במרדע - שנעשים מדאו' ראשון לטומאה - נחלק תנאים אם נטמאים טומאת אוהל מדר' ונעשים אב הטומאה מדר' [וצריכים הזאת ג' וז' כדי לטהרם] - דעת ת"ק ור' עקיבא. או שלא נטמאים טומאת אוהל כלל [ורק טמאים בראשון לטומאה] - דעת ר' טרפון[241]. טעמם של ת"ק ור"ע - דכיוון

---

236 ונחלקו הלישנות ברש"י. ללשנ"ק ברש"י - אביי מטהר בכה"ג דליכא למיחש שלא ישבר כשיעור. וללשנ"ב ברש"י רבא מטהר בכה"ג דלא יבואו לטעות שהטבילהו כי ניכר שנשבר. ומכריע רש"י כלשנ"ב. אך להרמב"ם שהחשש לרבא שישוו אנשים בין טבילה לשבירה - א"כ גם בנשבר כולו יש חשש זה וע"כ י"ל שהרמב"ם יסביר כלשנ"ק דרש"י. וכיוון שהלכה כרבא - א"כ להרמב"ם להלכה גם כשנשבר הכלי לגמרי צריך טבילה

237 כך פסק הרמב"ם כלים יב ב. ועי' מעשה רוקח שתמה הא א"ר יוחנן [גיטין עה.] כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הל' כמותו וכו' ולמה לא פסק כרשב"ג? ותירץ דל"א כן נגד סתם משנה. ועי' יד מלאכי בכללי התלמוד כלל שז שמביא מהלח"מ סוף פ"ז מחובל ומזיק שסובר דלית ליה להרמב"ם כלל זה וכמ"ש הרא"ש [ב"ק ה ה] שלהרי"ף לית כלל זה דפסק גבי דמי וולדות כת"ק דרשב"ג והרי גם הרמב"ם פסק שם [חובל ומזיק ד ב]כת"ק דרשב"ג וא"כ ס"ל כהרי"ף שלא פוסק כרשב"ג. אמנם עי"ש ביד מלאכי שהמ"מ והכס"מ כן מביאים כמה פעמים כלל זה בדעת הרמב"ם ונשאר עליהם בצ"ע.

238 שנא' [במדבר יט טז] וכל אשר יגע ע"פ השדה בחלל חרב או במת וכו'. ודרז"ל [נזיר נג: ורש"י שם] מדלא כתיב "במת בשדה" אלא "על פני השדה" - משמע שבמאהיל על המת הכתוב מדבר.

239 רש"י יז. ד"ה ששמע השומע

240 רש"י טז: ד:ה בעובי המרדע

241 כתבתי הדברים עפ"י רש"י ד"ה ששמע השומע. ודעת תוס' שיש מקרה שגם ר' טרפון מודה שטמא טומאת ז' וזה כשגוף האיכר נוגע במרדע בשעה האהיל על המת. ולדעתם זה נקרא "טומאה בחיבורים". ובמקרה כזה אמר ר"ט

שמדאו' טמאים טומאת ערב [- ראשון לטומאה] מחמת שנגעו במרדע - יש לחוש שאנשים יחשבו שהטומאה היא משום אוהל ויחשבו שאוהל המת מטמא רק טומאת ערב. לכן תיקנו שיטמא ז' ימים. ור' טרפון לא חושש לזה.

וכל זה במרדע שיש בהקיפו טפח. אבל אם אין בהקיפו טפח - גם לת"ק ור"ע לא גזרו בו טומאת ז'. דאין לחוש שיחשוב אדם על דבר שאין בהקיפו טפח שמטמא מחמת אוהל[242].

גזירה דרבנן זו - לדעת ת"ק ור"ע - היא מגזירת יח דבר.

להלכה - פסק הרמב"ם [טומאת מת יב ה] כת"ק ור"ע.

ש. מהו "הבוצר לגת" והאם ומתי בכה"ג הענבים מקב"ט מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. הבוצר לגת היינו שבצר ענבים כדי לדרכם בגת ולעשות מהם יין.

לגבי אם מקבלים טומאה - אם הענבים **יבשים** - אינם מקב"ט כלל. ואם הם **רטובים** ממיץ הענבים שזב עליהן - אם סחט אותם בידיים או שנסחטו מעצמן אך ניחא ליה ביציאתן - וכגון שהכלי שבו הם נמצאים מזופף שהמיץ היוצא לא הולך לאיבוד - מקב"ט מדאורייתא לכו"ע. ואם נסחטו מעצמן שלא לרצון הבעלים [וכגון שהכלי לא מזופף שהולכין לאיבוד] אך הכלי עצמו טמא - נחלקו תנאים אי מכשיר הכלי את המשקין ומטמא אותם ואת הענבים מדאורייתא אעפ"י שנסחטו שלא לרצון או שלא מטמא בכה"ג מדאו' אלא מדר'[243].

ואם נסחטו מעצמן שלא לרצון הבעלים והכלי טהור - לכו"ע מקבלין טומאה מדרבנן. [ומתחילה נחלקו בזה הלל ושמאי אי מקב"ט מדר' ולבסוף הודה הלל לשמאי שמקב"ט מדרבנן.]. ובטעם שרבנן

שטעה השומע - שהוא חשב שטמא ז' מחמת אוהל והאמת שטמא ז' מחמת חיבורין. וענה לו ר"ע שהשומע איירי ביש הפסק של בגד בין גוף האדם למרדע ואז אינו טמא בחיבורין אבל טמא טומאת ז' גזירה שמא יחשבו שאוהל מטמא רק טומאת ערב. ע"כ תורף דברי תוס'. ועי' פנ"י שכ' שרש"י לשיטתו בנזיר מב: בדעת ר' יצחק בר יוסף שחבורי אדם באדם [היינו אדם שנוגע באדם שנוגע במת] הוא מדרבנן וא"כ גם אדם בכלים [כמו כאן שנוגע במרדע שמאהיל על המת]הוא מדר' לרש"י. ולכן פרש"י שטמא רק טומאת ערב.עכת"ד הפנ"י. ויל"ע הא מרש"י משמע שאין פה טומאת ז' אף מדרבנן?

[242] רש"י ד"ה אני אתקן "כסבור שמשום אוהל... ומשום שיש בהקיפו טפח"

[243] בגמ' לא מוזכר מיהם התנאים שנחלקו. וכתב רש"י כתב שאינו יודע מיהם. ותוס' כתבו שנחלקו בזה ר' מאיר ור' יוסי בדעת ב"ה. [ובדעת ב"ש - לכו"ע מטמאין] וכתבו שזו תוספתא במכשירין [ב' ו']. ומדר' - לכו"ע טמאין דהא אף בכלי טהור גזרו בבוצר לגת.

גזרו - נחלקו אמוראים : לר' חנינא להו"א - גזירה שמא יבצור בקופות טמאות [ואומרת הגמ' שזה רק למ"ד שהקופות מטמאות בכה"ג מדאו']. לר' חנינא למסקנא - גזירה שמא יבצרנו בקופות מזופפות לרבא - גזירה משום הנושכות [היינו שיפריד הענבים הדבוקין ועי"ז יסחוט בידיים שמכשיר מדאו']. לר"נ אמר רבה בר אבוה - גזירה שמא יסחוט בידיים לראות אם ראויין לבצירה ויפול המיץ על שאר הענבים. ואעפ"י שהן מחוברין[244] - שמא יישאר המיץ טופח גם כשיבצרו ואז יכשירם מדאו'.

ש. מה גידולי תרומה ומה דינן מדאו' ומדר'? בתרומה טהורה ובתרומה טמאה ? ומדוע?

ת. גידולי תרומה הן גידולים שגדלו מתרומה שזרעה בקרקע.

ודינם - מדאו' - הרי הם חולין לכל דבר בין אם זרע תרומה טהורה ובין אם זרע תרומה טמאה.

מדר' - בגזירת יח דבר גזרו שיהיו גידולי התרומה - כתרומה. ונאמרו ע"ז בגמ' ב' טעמים: א. גזירה משום תרומה טהורה שביד ישראל שחוששים שיזרענה להפקיעה מתרומה שייצאו ממנה גדולי חולין [ר' חנינא].

ב. גזירה משום תרומה טמאה שביד כהן - שירצה לזרעה כדי שיגדלו לו חולין טהורים - וחששו חז"ל שעד שיזרענה - יאכלנה בטעות. ולכן גזרו שגם אם יזרענה - הגידולים יהיו תרומה טמאה[245].

ש. מי שהחשיך לו בדרך ויש לו כיס עמו והוא ברה"ר - מה יעשה כדי שלא יצטרך לזרוק את הכיס - מדאו' ומדר'?

ת. מדאו' - שרי לו לילך פחות פחות מד"א ואז לא עובר על טלטול ד"א ברה"ר. מדר' - אסרו עליו לעשות א"ז שמא יעבור בטעות ד"א ברה"ר ולכן אמרו שהפתרון הוא שייתן כיסו לנכרי שיטלטל בשבילו[246].

---

[244] דהא את הבדיקה הזו עושה לפני הבצירה.

[245] כך פרש"י. ותוס' הוכיחו מגמ' פסחים [לד.] שגידולי תרומה טמאה - טהורין ועי' מהרש"ל שתירץ את רש"י דמש"כ טמאין - לאו דווקא אלא שאסורין לכהנים משום היסח הדעת וכמ"ש בגמ' שם למסקנא [ומש"כ תוס' ששרי לכהנים - זה להו"א בגמ' שם]. ועי' מהרש"א שדחה תי' רש"ל וכ' של"מ כן מל' רש"י.

[246] והתירו אמירה לעכו"ם במקום הפסד שאם לא נתיר לו - כיוון דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו חישי' שיטלטל ד"א ברה"ר בעצמו וע"כ התירו לו אמירה לעכו"ם [גמ' קנג.]. וכל זה כשיש אצלו נכרי אבל אם אצלו נכרי - ולא חמור ולא שוטה ולא קטן - שרי להוליך פחות פחות מד"א. גמ' קנג:.

ש. מה דינם של יין, שמן ופת של גוי מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. מדאו' - כולם מותרין. ומדר' גזרו על פיתן ושמנן[247] משום יינם[248].
ויינם משום בנותיהן[249] [ועי' תוד"ה על - שיין של גוי אסרוהו אף בהנאה והוא מבואר בגמ' ע"ז לא.].

ש. מה פירוש דברי ר' אדא בר יצחק "גזרו על דבר אחר משום דבר אחר"?

ת. הגמ' מפרשת שהכוונה שגזרו על תינוק גוי שמטמא בזיבה [ואפי' אינו זב - רש"י] שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור.[250] [251].

ש. מה הם יח דבר שגזרו ב"ש וב"ה. ?

ת. **לרש"י** [ד"ה הניחא לר"מ] הגזירות הם:.

א. אין פולין לאור הנר בשבת.

ב. אין קורין לאור הנר בשבת.

ג. האוכל אוכל ראשון פוסל את התרומה.

ד. האוכל אוכל שני פוסל את התרומה.

ה. השותה משקין טמאים פוסל את התרומה.

ו. הבא רו"ר במים שאובין פוסל את התרומה.

---

[247] ושמן עכו"ם - התיר ר' יהודה נשיאה [ע"ז לז.] ופת פלטר של עכו"ם ג"כ יש מתירין - עי' גמ' ע"ז לה: ושו"ע קיב ב וביהגר"א שם

[248] ול"ה גזירה לגזירה דכיוון דאילו לא קיימא הא - לא קיימא הא - כולהו חדא גזירה היא [רשב"א חולין קד: וכעין זה במאירי שם שכ' שזו גזירה קרובה וכעין חדא גזירה].

[249] עי' לח"מ מאכלות אסורות יא ג שדן אי משום ייחוד בנותיהן או חיתון בנותיהן ומסיק משום חיתון. ומצאתי בטור סי' קיב שכתב להדיא משום חיתון

[250] ועי' גמ' ע"ז לו: לז. שגזרו על תינוק גוי מגיל ט'. וכן פסק ברמב"ם [מטמאי מו"מ ב י]וכתב שבפחות מזה - אין ביאתן ביאה. ועי' ריטב"א כאן שכתב א"ז בל' "אפשר" וצע"ק למה כתב בלשון אפשר הרי זה גמ' מפורשת.

[251] ויל"ע קצת למה חששו רק למשכב זכור ולא לע"ז שיותר מצויה אצל עכו"ם?

ז. טהור שנפלו ע"ג ג' לוגין מים שאובין פוסל את התרומה.

ח. ידיים פוסלות את התרומה.

ט. ספר פוסל את התרומה.

י. האוכלין שנטמאו במשקין פוסלין את התרומה.

יא. הכלים שנטמאו במשקין פוסלין את התרומה.

יב. לר' מאיר - כלים שנשכחו תחת הצינור ונתמלאו מי גשמים - הוו שאובין ופוסלין את המקווה [ור' יוסי - חולק ואומר שאין זה מגזירת יח דבר].

יג. לר' עקיבא ות"ק - מטלטלין בעובי המרדע המאהילין על המת - מטמאין הנושא אותן טומאת אוהל [ולר' טרפון - לא גזרו על זה אלא אוקמה אדאורייתא שמטמאין את הנושא אותן רק טומאת ראשון לטומאה].

יד. בנות כותין מטמאות בנידה מעריסתן.

טו. הבוצר ענבים לגת - וזב מהן מיץ - מכשירן לקבל טומאה אפי' אם זב שלא לרצון הבעלים.

טז. גידולי תרומה - כתרומה.

יז. מי שהחשיך עליו הדרך [ונמצא ברה"ר] נותן כיסו לנכרי.

יח. פיתן שמנן ויינם של גויים אסורים.

יט. תינוק גוי מטא בזיבה.

ולר' מאיר [שיש לו את גזירה יב - כלים שנשכחו] - גזירות י' וי"א הם גזירה אחת. וס"ה יש י"ח. **ור' טרפון** [שלית ליה גזירת מרדע] - אית ליה גם את ר"מ וגם אית ליה שגזירות י' וי"א הן ב' גזירות וס"ה יש י"ח.

ודעת תוס' שיש להחשיב גם את גזירת לא יאכל הזב עם הזבה. ולפ"ז אוכל ראשון ושני [גזירות א וב'] הוו גזירה אחת. אי נמי גזירות הבא רו"ר במים שאובין וגזירה דטהור שנפלו ע"ג ג' לוגין [גזירות ו' ז'] - הם גזירה אחת. וס"ה יש י"ח.

מהמשנה יז: עד המשנה יט:.

ש. האם מותר לשרות דיו וסמנים מע"ש שהדיו ייעשה בשבת ? ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שזו מחלוקת ב"ש וב"ה. לב"ש אסור שכן הכלי שבו נמצא הדיו - עושה מלאכה בשבת [מלאכת לישה[252]] ובגמ' מבואר דאית להו לב"ש דין שביתת כלים שנא' [שמות כג יב - יג] "וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך... ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו"[253]. וילפי ב"ש מ"ובכל" - לרבות כליו של אדם לשביתה בשבת. ולב"ה - מבואר במשנה שמותר. וכתוב בגמ' [למסקנא[254]] דלית להו לב"ה דין שביתת כלים.

ובגמרא נחלקו ר' יוסף ואביי אי מה שכתוב במשנה ששרית דיו הוויא מלאכה [ואז נחלקו ב"ש וב"ה אי יש דין שביתת כלים] זה רק לדעת רבי שס"ל שנתינת מים לקמח היא מלאכת לישה וה"ה לדיו. אבל לדעת ר' יוסי בן יהודא שדעתו שנתינת מים לקמח אינה מלאכה עד שיגבל - ה"ה שנתינת מים לדיו אינה מלאכה וא"כ לדעתו שרי גם לב"ש להשרות דיו מע"ש לשבת. - זו דעת ר' יוסף. ודעת אביי שבדיו גם ריב"י ס"ל שנתינת מים היא מלאכה שכן אינו בר גיבול וממילא מתני' שאומרת שזו מלאכה היא לכו"ע.

להלכה לגבי מחלוקת ב"ש וב"ה גבי שביתת כלים - פסק הרמב"ם [שבת ג א - ב]כב"ה. לגבי מחלוקת רבי וריב"י בקמח ועפר פסק הרמב"ם [שבת ח טז] ש"המגבל עפר הרי"ז תולדת לש" - משמע שרק הגיבול מחייב וכריב"י. לגבי מחלוקת ר' יוסף ואביי בדעת ריב"י באפר ודיו - פסק הרמב"ם [שבת ח טז] ש"המגבל עפר הרי זה תולדת לש... ואין גיבול באפר" ומדכתב גבי אפר [שגם הוא אינו בר גיבול] שאין גיבול - משמע שפטור אף אם גיבל והיינו כר' יוסף בדעת ריב"י שגם באפר הדין הוא עד שיגבל וכיוון שלא שייך גיבול - אין חיוב כלל באפר. ודעת הראב"ד שם שבאפר - אף בנתינת מים חייב ומשמע שבעפר מודה לרמב"ם שחייב רק בגיבול והיינו כאביי בדעת ריב"י.

---

[252] עפ"י רש"י דף יח. ד"ה נתינת מים.

[253] ועי' תוד"ה ולימא [יח.] שלדעת רבה - אית לב"ש דין שביתת כלים רק כשהכלי עושה מעשה. אבל כשאינו עושה מעשה - טעם שאוסרין ב"ש הוא משום גזירה שמא יבוא לעשות מלאכה בשבת.

[254] ובהו"א ס"ד שרק כשהכלי עומד לית להו דין שביתת כלים אבל כשפועל - גם לב"ה יש דין שביתת כלים. ודחתה א"ז הגמ' מדברי ר' אושעיא שרק ב"ש אית להו דין שביתת כלים.

ש. האם שרי לתת אונין של פשתן לתנור מבעו"י כדי שיתלבנו בשבת ?

ת. גם בזה נחלקו ב"ש וב"ה אי יש דין שביתת כלים. ולכן לב"ש אסור ולב"ה מותר.

ש. האם מותר לתת צמר ליורה כדי שיקלוט הצבע בשבת ?

ת. לב"ה שרי ובלבד שיוריד את היורה מהאש מבעו"י שלא יבוא לחתות, ושיטחנה בטיט שלא יבוא להגיס[255]. ולב"ש אסור בכל גווני משום שביתת כלים.

ש. האם שרי לפרוס מצודות חיה עופות ודגים מע"ש כשיתכן והחיה תילכד בשבת?

ת. לב"ש - אסור. דהמצודה עושה מלאכה בשבת ועובר על דין שביתת כלים. ולב"ה - שרי דלית להו שביתת כלים[256].

ש. האם שרי לטוען קורת בית הבד על זיתים ועיגולי גת על ענבים ומדוע?

ת. במשנה כתיב שבין לב"ש ובין לב"ה - שרי. והטעם - דאין נותנים קורה על הזיתים עד שטוחנים אותם קודם וכן בענבים דורכים עליהן קודם וכיוון שהם מרוסקין - גם ללא הקורה יוצאים המשקין מהן אלא שהקורה והעיגולים ממהרים יציאתן[257].

ש. האם מותר לפתוח מים לגינה בע"ש כדי שתתמלא בשבת?

ת. שרי בין לב"ש ובין לב"ה דאין פה כלי שעושה מלאכה[258].

---

[255] ואם יגיס יעבור משום מבשל - לרש"י [יח: ד"ה מגיס] וצובע לתוס' [יח: ד"ה דילמא]

[256] ובגמ' יח. הייתה הו"א שאית להו לב"ה שביתת כלים כשהכלי עושה מעשה ומה שהתירו במצודה זה רק בלחי וקוקרי שאינן עושות פעולה.אולם מסקנת הגמ' שם כר' אושעיא שאמר שרק לב"ש איכא דין שביתת כלים.

[257] כ"כ רש"י. ועי' בר"ן שביאר שאף אם יעשה בשבת ליכא חיוב חטאת. ובתוס' [ד"ה ולימא] הקשה למה לא אסרו ב"ש משום שביתת כלים ותירץ "דהתם אייתי ממילא טפי מכל הנך דמתני'" והבין הגרעק"א בכוונתם שגם בדר' איכא לב"ש שביתת כלים מדלא תירצו את קושייתם שדבר' אין שביתת כלים.

[258] דאיירי שפתח נגר [= נחל קטן] משפת מעין לגינה [רש"י] וזה אינו כלי. ואם ההשקיה נעשית ע"י כלי - כגון שיש מים בחבית ופותח לה את הברז - יתכן שב"ש יאסרו וצ"ע.

ש. האם שרי להניח מוגמר תחת הכלים בע"ש כדי שיתגמרו בשבת? ומדוע?

ת. **לב"ה** - שרי אף אם המוגמר נמצא בכלי, דלית להו שביתת כלים. **ולב"ש** - אם המוגמר בכלי - אסור אא"כ הפקיר הכלי. ואם המוגמר על הארץ - שרי.

ש. האם מותר להניח קילור ע"ג העין בע"ש והיא מתרפאת בשבת?

ת. מותר בין לב"ש ובין לב"ה.[259].

ש. האם שרי לתת חיטין לריחיים של מים בע"ש והן יטחנו בשבת?

ת. לב"ש - אסור משום שביתת כלים[260].

לב"ה - לרבה אסור משום השמעת קול [והיינו שאוושא מילתא ואיכא זילותא - רש"י] ולר' יוסף - שרי. דלית ליה איסור השמעת קול בשבת.

להלכה - נחלקו ר"ח ור"ת [בתוד"ה והשתא] אי הלכה כר' יוסף [ר"ת] או כרבה [ר"ח] ובשו"ע [רנב ה] פוסק כר' יוסף וברמ"א שם פוסק לכתחילה להחמיר כרבה ובמקום פסידא יש להקל.

ש. האם לב"ש שרי להדליק נר מע"ש שידלק בשבת?

ת. שרי רק אם מפקיר את הנר.משום שביתת כלים [261].

---

[259] כך משמע בגמ' שהרי למסקנת הגמ' ברייתא שאמרה שמניחין קילור ע"ג העין היא כב"ש. וטעם שלית להו בזה שביתת כלים - כי רפואה בשבת היא איסור דר' ואין בזה דין שביתת כלים.

[260] ועי' תוד"ה ולימא שבכה"ג שהכלי עושה מעשה - גם רבה מודה שאסור לב"ש מדין שביתת כלים.

[261] וה"ה בכל כלי שעושה מלאכה בשבת שרי לב"ש ע"י הפקר. ועי' רשב"א שכ' "דמשום הפקר בי"ד נגעו בה דלב בי"ד מתנה עליהם להפריש את העם מאיסור" ומשמע שא"צ להפקיר בעצמו דזה מופקר ממילא. וצ"ע אי שרי לאחר לזכות בזה. ולדעת הרשב"א אולי י"ל שאם משהוא לקח את הכלי - בי"ד מפקיעים אותו ממנו ע"י הפקר בי"ד כדי שלא יפסידו אנשים את כליהם. וע"ע ברשב"א שדן בדעת רבה שלב"ש האיסור הוא משום גזירה שמא יעשה בשבת - מה ההיתר בנר.

ש. האם שרי לב"ה להניח עסיות ותורמוסין בתוך קדירה על האש מע"ש לשבת כדי שיתבשלו כל השבת ויהיו מוכנים למוצ"ש?

ת. אסור. והטעם - דחיישי' שמא יחתה למהר בישולם.[262].

ש. ומדוע שרי לב"ה לתת מוגמר וגפרית ע"ג גחלים מע"ש לשבת ול"ח שיחתה.

ת. בגלל שהחיתוי גורם לעצים להעלות עשן [היינו מלבד העשן של המוגמר והגפרית] ועשן העצים קשה לכלים המתגמרין והמתגפרין.

ש. ומדוע שרי ליתן אונין של פשתן לתנור ול"ח שיחתה?

ת. בגלל שכדי לחתות צריך לפתוח את התנור ואז - נכנסת רוח לתנור ומזיקה לפשתן וע"כ ל"ח שיפתח את התנור[263].

ש. מה הדין בבשר חי הנמצא בקדירה - האם שרי לב"ה להניחו על האש מע"ש לשבת ומדוע?

ת. מותר.ול"ח שיחתה כי ללילה - בין כה וכה לא יהא מוכן ולמחר - אפי' ללא חיתוי יהא מוכן[264].

ש. ומה הדין אם יש סמוך לשבת רק חתיכה אחת חיה בקדירה והשאר - קצת מבושל?

ת. ג"כ שרי להניחו מע"ש. דכיוון דאסח דעתיה ממנה - כבר מסיח דעתו מהכל ולא אתי לחיתויי.[265].

---

262 ועי' רש"י סוד"ה האי קדירה חייתא - שכתב שאין לילה ויום מספיק לבישולם. וע"כ חישי' שיחתה למהר בישולם למוצ"ש.

263 ויל"ע באם התנור בתוך בית - האם ג"כ יש זיקא?

264 ועי' משנ"ב רנג ס"ק י שההיתר הינו שיתנו סמוך לשקיעה ממש שאז לא יספיק להתבשל כלל עד שבת.

265 ונראה הטעם שמסיח דעת מהכל [דהיינו גם מהחתיכה שהתחילה להתבשל] - שהרי כל עוד לא התבשלה החתיכה החיה - אסור לגלות הסיר ולכסותו שוב דזה ממהר את הבישול ועל כן לא יבוא לפתוח את הסיר כדי לקחת את החתיכה המבושלת

ש. מה הדין בבשר חי שצולהו [היינו שהבשר על האש ללא קדירה] האם מותר להניחו מע"ש לשבת?

ת. אם הבשר על **אש מגולה** ולא בתנור סגור - אסור להניחו מע"ש לשבת. דחיישי' שמא יחתהו[266]. ואף בחי חוששין שהרי נצלה מהר ויספיק להצלות עד הלילה ואתי לחיתויי [267].

אם הבשר **בתנור סגור** - אם הוא של גדי, והתנור טוח בטיט - שרי להניחו מע"ש לשבת. דאיכא תרי טעמי למעליותא - דבשר גדי קשיא ליה זיקא ולא יבוא לפתח התנור לפני שתיגמר צלייתו[268] ועוד שהטיט שסוגר את התנור יזכיר לו לא לחתות[269].

ואם יש רק טעם אחד למעליותא - דהיינו שהבשר של גדי אך אינו טוח בטיט או שהתנור טוח בטיט אך הבשר של עז שלא קשיא ליה זיקא - נחלקו הלישנות בגמ'. ללשנ"ק - נחלקו בזה ר' אשי - שמתיר ור' ירמיה מדפתי שאוסר[270] וללשנ"ב - לא נחלקו בזה ולכו"ע מותר.

ואם אין אף אחד מהטעמים הנ"ל למעליותא - דהיינו שהתנור לא טוח בטיט וגם הבשר הוא של עז וכדו' שלא קשיא ליה זיקא - גם כן נחלקו הלישנות. ללשנ"ק - לכו"ע אסור [- בין לר' אשי ובין לר 'ירמיה מדפתי]. וללשנ"ב - נחלקו בזה ר' אשי - שמתיר ור' ירמיה מדפתי שאוסר. וללשנ"ב הנ"ל, ר' אשי אוסר רק בבשרא אגומרי דהיינו שהבשר לא בתנור כלל [271].

הערה: החילוק שכתבתי בין אש מגולה לתנור סגור - הוא לשיטת רש"י. אבל לשיטת הרמב"ם -

---

[266] והיינו מ"ש בגמ' "בשרא אגומרי".

[267] תוד"ה האי

[268] רש"י ד"ה גדיא.

[269] רש"י ד"ה שריק כתב"אינו מוכן לחתות" ופירש דבריו במחצית השקל [רנד ט] שזה עושה היכר.

[270] וא"ת לר' ירמיה מדפתי ללשנ"ק - למה גבי אונין של פשתן אמרה הגמ' שסגי בקשיא ליה זיקא וא"צ ג"כ טוחה בטיט - וי"ל א. שהתם קשיא ליה זיקא טפי מגדיא ולכן סגי בחד למעליותא ב. שבאמת ר' ירמיה מדפתי ללשנ"ק - יעמיד גם שם בתנור טוח בטיט [הרשב"א].

[271] וצ"ב למה ר' אשי מתיר בתנור סגור שלא טח בטיט - גם בברחא שלא קשה לה זיקא. ועי' רשב"א שכ' שגם ברחא קשיא ליה זיקא קצת [ומה שאוסר ר' ירמיה מדפתי - בגלל שלא קשיא ליה זיקא טובא]. אולם תוד"ה התם כתב שגם גבי פת מתיר ר' אשי בתנור סגור [ועי' מהרש"א שם שגם בעששיות ותורמוסים מתיר ר' אשי בתנור סגור] וצ"ל לדעת תוס' שכל דבר המונח בתנור סגור - קשיא ליה זיקא קצת.

החילוק הוא בין כשהבשר ע"ג האש ממש - שאז בכ"ג אסור[272] לבין כשהבשר נמצא ע"י האש - שאז יש את החילוקים בין איכא תרי למעליותא או חד או כלום לא[273].

להלכה - פסקו כל הראשונים **כלשנ"ב**[274]. אולם נחלקו הראשונים כמי לפסוק אי כר' אשי או כר' ירמיה מדפתי. **הרי"ף הרמב"ם והרא"ש** פסקו **כר' ירמיה מדפתי** [275]. דכן משמע מדברי רבינא שאמר שקרא חייא דינו כגדי - משמע שברחא שונה מגדי וזה רק לר' ירמיה מדפתי וכן פסק **בשו"ע** [רנד א]. ואילו **בעה"מ** כתב שקי"ל **כר' אשי**[276] שהוא בתרא. ומ"ש רבינא שקרא כגדיא - לרווחא דמילתא לומר שלכו"ע שריא. וכ"כ **הרשב"א**. והוסיף הרשב"א שכ"כ **ר' האי גאון**.

וע"כ כתב **הב"ח והמג"א** [ס"ק יא] **להתיר בדיעבד** - שאם שם הבשר של ברחא בתנור סגור - מותר בדיעבד אף שלא שריק. מאחר ויש שמתירין לכתחילה. והביאם **הביאור הלכה** בד"ה אבל בצלי.

ובמחלוקת רש"י ורמב"ם בפירוש בשרא אגומרי - פסק מרן השו"ע [רנד א] כהרמב"ם והרמ"א [שם] פסק כרש"י.

וכתבו בטושו"ע שכל היתר גדיא ולא שריק הוא כשהגדיא **מנותח** לנתחים. אבל כשהוא שלם - דינו כברחא. ומקורם - מהגמ' לקמן כ. "התם מנתח".

---

272 וזה לדעתו הפירוש ב"בשרא אגומרי" ואז אסור גם בגדיא ושריק כי בזה ששם את הבשר ע"ג האש ממש - מראה שאינו חושש אם יחרך וע"כ גם בגדי חישי' לחתוי [שו"ע רנד ב]. וגם בשריק חישי' לחיתוי כי הבשר לא יצטנן ע"י פתיחת התנור כשהוא ע"ג הגחלים ממש [מג"א רנד ט ודגמ"ר ומחצה"ש שם].

273 דבגדי יש מעליותא שלא יחתה כי צריך רק חמימות האש ומזיק לו אש גדולה ובשריק יש מעליותא שלא יפתח התנור לחתות כי אז - ע"י הרוח - יצטנן הבשר והתנור ויפסד הבשר. [דע"י ששריק יש הרבה הבל בתנור והוא ייצא אם יפתחנו. אבל אם לא שריק - בין כה וכה אין הרבה הבל בתנור ולא יזיק אם יפתחנו]

274 היינו שכשיש אחד מהטעמים למעליותא - לכו"ע שרי. וכשאין אף אחד מהטעמים הנ"ל למעליותא - נחלקו ר' אשי שמתיר ור' ירמיה מדפתי שאוסר.

275 היינו שכשיש חד למעליותא - שרי.

276 שאפי' ברחא ולא שריק - שרי.

ש. האם מותר למכור לגוי חפץ בע"ש כשידוע שהגוי יוליכו בשבת לביתו? ומדוע?

ת. לב"ש - אסור. דמיחלף בשלוחו [רש"י]. בדעת ב"ה - נחלקו תנאים. ת"ק דברייתא אומר שהם מתירים רק אם יגיע הגוי לעירו קודם השבת אך א"צ שיגיע לביתו אלא לבית הסמוך לחומה[277] ור"ע ס"ל שב"ה מתירין אם יצא מבית היהודי מבעוד יום [278].

ש. האם מותר למכור חמץ לגוי קודם הפסח? ומדוע?

ת. **לב"ש** שרי רק אם החמץ עתיד להגמר קודם הפסח[279]. **לב"ה** - שרי למכור כל זמן ששרי לאכלו.

ואומר ר' יהודה שכותח - שאינו כלה עד זמן מרובה - שרי למכרו עד ל' יום קודם הפסח[280] [281].

להלכה פסק מרן [תמג א] כב"ה בסתמא ולא מחלק בין כותח לשאר חמץ [282].

---

[277] וטעמו - פרש"י שהרי יכול להניחו שם. וכנראה שחושש למחלף בשלוחו רק מחוץ לעירו וכיוון שמי שרואהו מחוץ לעירו לא יודע שלא מניחו סמוך לחומה - סגי בזה שליכא משום מראית עין. אך צ"ע למה ל"ח לאלה שבתוך העיר שרואים שגם בשבת הולך הגוי עם החפץ?

[278] דל"ח למראית עין בכה"ג. ועי' תוד"ה נותנין [יט.] שמדייק שבשבת עצמה - גם לב"ה אסור שהגוי ייצא מפתח ביתו של היהודי [אף אם מכר לו בע"ש] וכן פסק מרן בסי' שכה א וכתב שם המ"ב [ס"ק ה] שזה משום דמחלף בשלוחו. ויל"ע למה באמת בשבת יש יותר מקום לחשוש.

[279] וטעמם - כתב רש"י בפסחים [כא. ד"ה קודם] משום דסברי דמצווה עליו לבערו מהעולם ולא שיהא קיים. עכ"ד וכנראה שס"ל שזה מדאו' ומדין "תשביתו"

[280] ופרש"י בפסחים [כא: ד"ה שלשים יום] שס"ל לר' יהודה כב"ש. ובתוס' שם [ד"ה רבי] פר"י בשם ר"ת שר' יהודה כב"ה וסובר ר' יהודה שגם ב"ה מודו בכותח דשם בעליו עליו

[281] ופרש"י משום שאז - שמתחילין לדרוש בהלכות הפסח - חלה אזהרת פסח עליו. ומשמע שאף שיגמר הכותח אחר הפסח - לא חלה עליו חובת ביעור כשמוכרו ל' יום קודם הפסח

[282] ובטור שם כתב להדיא שגם כותח מותר. והב"ח שם חולק על הטור ואוסר בכותח ומביא שכ"פ האגודה [וכותב עליו שהוא גדול האחרונים] ודעתו כדעת תוס' שר' יהודה אזיל בשיטת ב"ה. ולדעתו כל חמץ ששם בעליו עליו - אסור למכור לגוי ל' יום קודם החג. וכ' **במ"ב** [ס"ק ד] שהאחרונים פסקו **דלא כהב"ח** [אלא כהטור ושו"ע]

ש. האם מותר לתת מזונות לפני כלב או גוי בחצר למרות שיתכן ום יוציאוהו מרה"י לרה"ר?

ת. מותר. דגם אם יוציאום - לא עושים א"ז בשליחות היהודי אלא בעצמם ולעצמם ואין פה דין שביתת בהמתו ואמירה לעכו"ם[283].

ש. האם שרי להשכיר כליו לגוי ביום ו' שיהיו אצלו בשבת? ומדוע?

ת. אסור. והטעם פרש"י דנראה שמשכירו לו לצורך השבת[284] ובתוס' כתב הטעם משום שכר שבת.

להלכה - **הרי"ף** [עפ"י גירסת הרא"ש ברי"ף] השמיט זה וכ' הרא"ש שזה משום דס"ל שהאיסור הוא משום שביתת כלים וכב"ש וכן **הרמב"ם** לא כתב דין זה [285]. **והרא"ש** עצמו פוסק להלכה ברייתא זו[286]. **ובטור ושו"ע** השמיטו דין זה - משמע שס"ל כהרי"ף והרמב"ם.

---

[283] וכתבו תוס' שדווקא מזונות שרי והטעם - דרגיל הכלב והגוי לאכלם מיד. אבל שאר דברים - אסור. וכ"פ מרן [שכה א] ששאר חפצים שדרך להוציא - אסור לתת לגוי. וכ' המ"ב [ס"ק ד וס"ק ו] שהטעם משום מראית עין שיאמרו שמוציא בשביל ישראל ובשליחותו. ויל"ע אי גם בכלב הדין כך

[284] וצ"ב מה האיסור בזה ? והרי הגוי - לעצמו הוא עושה? ואולי כוונתו דמחזי כשלוחו [ועי' ברא"ש סי' לו שכן דעת הר"י {=רבינו יונה. קרבן נתנאל} שכיון שנהנה הישראל מהשכירות בשבת - מחזי כשלוחו של ישראל] או שכוונתו כתוס' משום שכר שבת וצ"ע

[285] כ"כ בשלטי גבורים שהרי"ף והרמב"ם השמיטוהו משום דסברי שברייתא זו ב"ש היא ומשום שביתת כלים

[286] ומביא את טעמיהם של תוס' [שכר שבת] ורבינו יונה [- מחזי כשלוחו]

ש. האם מותר לשלח מכתב ביד גוי בע"ש כשיודע שהגוי יעבירנו בשבת לתעודתו?

ת. לב"ש - אסור. דמחזי כשלוחו [287]. לב"ה - אם קצץ את שכרו [דהיינו שמשלם לגוי על הפעולה ולא על שעות העבודה[288]] מותר[289].

ואם לא קצץ [ומשלם על שעות/יום עבודה] - אסור.

ונחלקו עוד ב"ש וב"ה כשלא קצץ - אם יש בית דואר קבוע בעיר זו שלשם מביאים את הדואר. לב"ה - סגי בזה שיוכל הגוי להגיע קודם השבת לבית הסמוך לחומה[290] [אך אם אין דואר - וצריך למסור לישראל עצמו - חוששין שלא ימצאנו ויחפש אחריו בשבת]. ולב"ש - גם כשיש בית דואר שרי רק אם בוודאי יגיע לדואר קודם השבת.

ש. האם מותר להפליג בספינה פחות מג' ימים קודם השבת?

ת. אם יגיע ליעדו קודם השבת - מותר. [ולכן מצור לצידון שרי אפי' בע"ש][291]. ואם יפליג גם בשבת - אם יוצא לדבר הרשות - אסור ואם לדבר מצווה - מותר[292]. ונחלקו רבי ורשב"ג אם צריך לפסוק

---

[287] רש"י. והיינו שאפי' לא אמר לו לעבוד בשבת ומשלם לו על העבודה ולא על שעות העבודה - מחזי כשלוחו ולא עדיף ממכר לגוי בע"ש שמחזי כשלוחו וכ"ש בנד"ד.

[288] אבל אם משלם לו לפי יום עבודה או שעות עבודה - אסור [משנ"ב רנב ס"ק יד] ויל"ע האם זה מצד מחזי כשלוחו או שזה שלוחו ממש?

[289] ובלבד שלא יאמר לו לעבוד בשבת [שו"ע רמז א] וגם לא יאמר לו שרוצה שהמכתב יגיע בזמן כזה שיהא הגוי צריך לעבוד בשבת כדי להביאו [מ"ב ס"ק ד]

[290] וכ' הרמב"ם [שבת ו כ] הטעם - שמא הדואר סמוך לחומה [היינו שבספק איפה נמצא הדואר - תלינן להקל שאולי נמצא סמוך לחומה בנד"ד שזה רק מחזי כשלוחו].

[291] וכתב מרן הב"י [סי' רמח א] שאפי' אם ספק אם יגיע לפני שבת [- וכגון שרק אם תהיה רוח חזקה תגיע הספינה לפני שבת] - שרי. ומקורו מסמ"ג ותרומה. וכן פסק במ"ב ס"ק יא.

[292] ונחלקו ראשונים בטעם האיסור בדבר הרשות. **התוס'** כתבו "משום שט" ובתוס' בעירובין [מג. ד"ה הלכה] אומר ריצב"א הטעם "משום דדמי לשט בנהר ואסור שמא יעשה חבית של שייטים" וכנראה זו כוונת התוס' כאן. ["שט" - הכוונה שוחה. וזה וודאי אסור מדר' ככתוב במשנה { ביצה לו:} ובגמ' שם כתוב הטעם - גזירה שמא יעשה חבית של שייטין. והיינו כלי שלמדין בו לשוט. רש"י שם] **ורבינו חננאל** פי' דאיירי בספינה הגוששת בפחות מי' טפחים עומק - ואז אסור להפליג בשבת משום איסור תחומין. ורי"ף הביא דברי ר"ח הנ"ל והק' עליהם דא"כ אמאי לא מפליג בין ספינה קטנה הגוששת בעומק פחות מי' - לספינה גדולה ועוד אמאי שרי ביותר מג' ימים קודם שבת ועוד אמאי שרי לדבר מצווה הרי חכמים העמידו דבריהם אפי' במקום עשה [ב' קושיות אחרונות - קשין גם לשיטת תוס' אא"כ נאמר

עם הגוי שישבות בשבת - ואז אפי' אם לא שובת א"צ למחות בידו [- רבי] או שא"צ להתנות עמו [- רשב"ג].

להלכה - פסק מרן [רמח א] כרבי. וכ' המ"ב שגם אם הגוי אומר לו במפורש שלא ישבות - שרי להפליג לדבר מצווה.

לגבי מאימתי מונים את ה"פחות מג' ימים שלפני השבת" עי' הערה[293].

שדמי לשט - קל משט ולא גזרו עד כדי כך] **ורי"ף ורמב"ם** [שבת ל יג] פירשו משום ביטול מצוות עונג שבת - ואחר ג' ימים - רוחו חוזרת אליו. ולדבר מצווה שרי דמצווה דוחה עונג שבת כדקי"ל העוסק במצווה פטור מהמצווה. וכ' המגיד משנה שלכך כתב בתשובה [תשובות הרמב"ם - ירושלים - סי' שח] שרק בים שמימיו מלוחים וגורמים צער ובלבול וקיא - אסור, אבל בנהרות שאין מימהם מלוחים - שרי. וכתב ב"י בדעת הרי"ף ורמב"ם שודאי בגוששת מסכימים הרי"ף והרמב"ם להר"ח שיש איסור תחומין וכל התירם בנהר זה באינה גוששת. **והרז"ה** בעל המאור פי' דהפלגה בספינה - מקום סכנה הוא וכל ג' ימים קודם השבת - "קמי שבתא" מיקרי והווי כמתנה לדחות את השבת מפני פיקו"נ. עכ"ד. וכ"כ בחי' הר"ן בשם **הרמב"ן** [אלא שהוא כ' שהגוי יעשה מלאכה בשבילו]. [כ' במשנ"ב בהקדמה לסי' רמח שהחילול שבת יהא "בקשירת קלע ושאר חלולים" וילע"ק אי קשר של המיפרשים זה של קיימא דהא משנים את המיפרש לפי הרוח ועובדה שרק באמצע ההפלגה קושר אותו וצע"ק]

להלכה - פסק מרן [רמח ב] **כדעת הרי"ף והרמב"ם** ועל כן התיר בנהרות כשלא גוששת שאין איסור תחומין [ועי' מ"ב ס"ק א שבמקום מצווה שרי אף בגוששת שיוצאת מחוץ לתחום ולכאו' זה דלא כהרי"ף שהחמיר בגוששת אפי' לדבר מצווה וצ"ע] וכמו **כן חושש מרן גם לדעת הרז"ה** מדכתב [בסעיף ד]גבי היוצא למדבר שאם יגיע לידי חלול שבת מחמת פיקו"נ - לא ייצא ג' ימים קודם השבת ובב"י כתב שזה מחמת הרז"ה הנ"ל. וכתב במ"ב ומה שהתיר בנהרות זה כשאין חשש תחומין וחילול שבת. ומשמע מהשו"ע **שלא חושש לד' תוס'** שאיכא משום שט - ולכן מתיר בנהר. ובטעם הדבר שלא חושש לטעם של תוס' י"ל עפ"י המאירי שכ' שספינה שאדם נח בתוכה - אין בה סרך שיטה כלל. וכ"כ בשו"ע הרב [רמח ט] שאין לחוש לשט אך מטעם אחר - דכיוון ששבת בה מע"ש - הרי היא כביתו

[293] **עי' בבית יוסף** [ריש סי' רמח]שכ' שהרז"ה והרא"ש נחלקו לגבי יום ד'. שיטת **הרז"ה** שג' ימים לפני שבת "קמי שבת" מקרי - ויום ד' אסור. **אבל הרא"ש** מביא תוספתא ששרי ביום ד'. ועי' בבאור הגר"א שגם **הרשב"א** [בחידושיו] פוסק שביום ד' שרי ורק מחמישי ואילך אסור. וכ"כ **בירושלמי** [המובא ברשב"א] שעל יום ד' נחלקו ב"ש וב"ה ולב"ה שרי. עכ"ד הגר"א. ומשמע **מהגר"א** שפוסק כהירושלמי,הרא"ש והרשב"א. אבל **המג"א** [ס"ק ג] פוסק כהרז"ה. וכתב המג"א שכ"כ **השו"ע** בסעיף ד' [דהיינו לגבי יציאה למדבר כשברור שיחלל שבת - פסק מרן כהרז"ה שרק בימים א ב ג שרי ומבין המ"א שה"ה בספינה. אולם יל"ע מה דעת השו"ע והמ"א בכה"ג שלא ברור שיחלל שבת [היינו שוודאו שיפליג בשבת אך לא בטוח שיחללנה במלאכה] - דאז ליכא לטעמא דהרז"ה ונשארגבי ספינה רק הטעם של עונג שבת. - האם שרי להפליג ביום ד' ?ועי' מחצה"ש ופמ"ג [אשל אברהם ס"ק ב] דמסיקים שגם אז אוסרים השו"ע והמג"א ביום ד'.].

וכתב הרשב"א שמש"כ בבבלי "אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת" הכוונה שיום ד' שהוא ג"י קודם שבת - שרי ופחות מזה - דהיינו ב' ימים קודם השבת - אסור. [לשון הרשב"א היא "וב"ה מתירין ברביעי דהיינו ג' ימים קודם השבת"] ולדעתו הבבלי לא פליג אירושלמי. ולרז"ה הכוונה בבלי היא שפחות מג' ימים שלמים - דהיינו 72 שעות קודם השבת - אסור להפליג בספינה. ולרז"ה צ"ל שפליג הבבלי על הירושלמי.

אולם צ"ע לרז"ה איך יכול הבבלי לחלוק על התוספתא שהביא הרא"ש? ועי' קרבן נתנאל [סוף ס"ק נ] שהגירסא "תוספתא" שברא"ש מוטעית וצ"ל ירושלמי. ולדבריו - א"ש שיטת הרז"ה שכן על הירושלמי הבבלי יכול לחלוק

ש. האם שרי לצור על עיירות נכרים פחות מג' ימים קודם השבת ?

ת. בגמ' כתוב שאין צרין עליהן פחות מג' ימים קודם השבת[294]. ואם התחילו אין מפסיקין[295] שנא' [דברים כ] עד רדתה ודרז"ל אפי' בשבת.

ש. האם שרי ליתן כלים לכובס גוי סמוך לשבת ומה הדין בכלי לבן?

ת. מחלוקת במשנה. לב"ש - אסור[296]. לב"ה - שרי בין בכלי לבן ובין בצבעונין[297]. ובבית רשב"ג החמירו על עצמן כב"ש ולכן מסרו כלי לבן לכובס ג' ימים קודם השבת שכן הם קשין לכבס ובעי' ג"י.

---

[294] בטעם הדין - כ' הרי"ף והרא"ש [סי' לח] שזה משום עונג שבת ועד ג' ימים לא נהנה מאוכל ושתיה משום טרדא ופחד אבל אחר ג' ימים פרח הפחד ומקיים מצוות עונג שבת. ובעה"מ כתב שזה משום שג"י קודם שבת - "קמי שבת" מקרי והווי כמתנה לדחות את השבת. עכ"ד [והיינו כהטעם שכתבו הראשונים הנ"ל גבי ספינה. ותוס' והר"ח שטעמיהם גבי ספינה לא שייכים כאן - לא כתבו פה טעמיהם].
ו**לגבי אי דין זה נוהג גם גבי מלחמת מצווה** - נחלקו הדעות. **בירושלמי** כ' להדיא להתיר תוך ג"י. וכן פסק **בטור** [סי' רמט] וכתב בב"י שזה נלמד מדין הפלגה בספינה ששרי שם לצורך מצווה תוך ג"י. והוסיף הב"י שכ"כ בירושלמי. בדעת **הרמב"ם** - נחלקו הדעות. שכן הרמב"ם בהל' שבת [ב כה] סתם דבריו וכתב "צרין על עיירות של גויים ג' ימים קודם השבת. ומצד שני בהל' מלכים [ו יא] כתב "צרין על עיירות גוים בשבת" ותירץ **הלח"מ** [בהל' שבת] שבהל' שבת איירי במלחמת רשות ובהל' מלכים איירי במלחמת מצווה וכדעת הירושלמי והטור. **אמנם בכס"מ** היגיה בל' הרמב"ם בהל' מלכים שגם שם צ"ל "צרין... ג' ימים קודם השבת" וא"כ לא ס"ל כהתירוץ של הלח"מ וכן דעת הרדב"ז [על הרמב"ם בהל' מלכים]בשיטת הרמב"ם כהכס"מ אלא שהוא לא מגיה את הרמב"ם אלא מפרש שמ"ש "צרין... בשבת" הכוונה כשהתחילו ג' ימים קודם. וכן נקט **הרדב"ז** להלכה [בשו"ת רדב"ז ד עז] דגם במלחמת מצווה אין צרין פחות מג"י קודם השבת ודלא כהירושלמי והטור. דמסתחמת הבבלי משמע שלא חילקו גבי מלחמה בין רשות למצוה. וכן ד' **הריב"ש** [סי' קא ד"ה וההיא]. ובטעם הדבר ששונה מהפלגה בספינה לצורך מצווה - כתב הריב"ש שאין המצור חלק מהמצווה.וצ"ב בדבריו.

[295] עי' בדרישה ופרישה ריש סי' רמט ש"אם התחילו" - הכוונה שהתחילו בהייתר ג"י קודם שבת. אולם בכנה"ג על הטור כתב שאף אם התחילו באיסור אין מפסיקין משום סכנה [וצ"ע דאי יש בזה סכנה - פשיטא ומה צריך לימוד לזה מ"עד רדתה" ואולי י"ל שאף שלא נראה לעינינו שזה סכנה - אומרת התורה לחוש לסכנה בעצם זה שיראו הגויים שהפסיק המצור. וצ"ע]

[296] ולא נתפרש במשנה טעמם אך עי' רש"י יח: ד"ה אלא כדי גבי מכירת חפץ לנכרי סמוך לשבת - שב"ש אוסרין משום "דמחלף בשלוחו "עכ"ד רש"י וא"כ ה"ה בנד"ד.

[297] והיינו שלא אומר להם לעבוד בשבת והם עובדים בשבת ע"ד עצמם. ודווקא בקצץ [דהיינו כשמקבלים שכר קבוע על העבודה ולא לפי שעות אבל במקבלים שכר לפי שעות - הם שלוחיו אע"פ שלא ציווה אותם לעבוד בשבת] וכמו שאמרה הגמ' גבי שולח מכתב ע"י גוי. תוד"ה אלא [בדף יט.].

ש. מה הפירוש במש"כ במשנה " טוענין קורת בית הבד ועיגולי הגת".

ת. פי' ששמים את הענבים שריסקו אותם מבעו"י - תחת משטח עץ עגול והמשקה זב מהן במשך השבת. וכן זיתים שטחנן מע"ש - שמים אותן תחת קורה עבה בע"ש והשמן זב בשבת.

ש. האם מותר לעשות א"ז? ומדוע?

ת. **לב"ה** - וודאי שרי דלית להו שביתת כלים כלל. **בדעת ב"ש** - נחלקו תנאים. לדעת **משנתינו** - ב"ש מתירין מפני שאף אם יטעון אותן תחת הקורה בשבת - זה רק איסור דרבנן[298] ובכה"ג לא גזרו ב"ש שלא לטעון הקורה מע"ש[299] **ואמר ר' יוסי בר חנינא** שמשנתינו היא כדעת ר' ישמעאל. אך ר' עקיבא אומר שב"ש אוסרין לטעון מע"ש קורות בית הבד ועיגולי הגת.[300] **ודעת ר' אליעזר בן פדת** היא שגם ר' ישמעאל וגם ר' עקיבא אוסרים לטעון קורות מע"ש לשבת[301]. ומשנתינו שאומרת שב"ש מתירין - היא דעת ר' אלעזר בן שמוע ור' שמעון שמתירין לשתות משקין שזבו בשבת מענבים שריסקן בע"ש - משמע שס"ל שאין בסחיטתן חיוב דאו' ועל כן התירו לשתות משקין שזבו דלא גזרו בכה"ג. וה"ה שלא גזרו שביתת כלים לב"ש בכה"ג.

ונחלקו ראשונים אי היתר קצץ כשעובדים הגויים בשבת ע"ד עצמן - ישנו גם בפרהסיא כגון שעובדים במקום הנראה לעיני העוברים ושבים בשטח של ישראל - שברור לעוברים ושבים שישראל שכרם. וזה בתוך תחום שבת למקום שיהודים גרים בו. דעת ר"ת להתיר ודעת ר"י לאסור.דהרואה יאמר שכירי יום נינהו. ואומרים תוס' שר"ת כשבנה את ביתו לא סמך על תשובתו ולא העסיק גוים בשבת אפי' בקציצת שכר. ולהלכה פסק מרן [רמד א] כר"י

[298] הואיל ובלאו קורה - משקה נמי נפיק אלא דלא נפיק שפיר כי השתא. [רש"י במשנה]

[299] עי' ריטב"א שלשון "גזרו" שייך גם על דין שביתת כלים. ועי' עוד תוס' יח. ד"ה ולימא שלדעת רבה - במקום שהכלי לא עביד מעשה - ליתא לדין שביתת כלים והמלאכה בו אסורה לב"ש מגזירה דלמא אתי למעבד בו מלאכה בשבת.

[300] כך פרש"י ופי' א' בתוס' שר' ישמעאל ור"ע נחלקו האם שרי להטעין קורה מע"ש לשבת. ולפי זה יוצא שר"ע שאוסר - סובר כב"ש. שהרי לב"ה - וודאי שרי. אך ר"י בתוס' מפרש שנחלקו אי שרי לשתות משקין שזבו. ונחלקו האם איסור סחיטת המלילות שנתרסקו - וה"ה ענבים שנתרסקו - מדאו' ועל כן גזרי' בהו משקין שזבו וממילא לב"ש יגזרו בהך שביתת כלים כי סחיטתן מדאו' ובדאו' גזרינן שביתת כלים [- זו דעת ר"ע]. או שאיסור סחיטתן הוא מדר' וממילא לא גזרי בהו משקין שזבו ולא גזרו ב"ש שביתת כלים [ר' ישמעאל ומתניתין]

[301] ומה שר' ישמעאל מתיר לגמור בשום ומלילות - זה בדך אותן ולא רק ריסק. ואילו מתני' מתירה לטעון גם בלא דך אותן.

ש. מה דין השום והבוסר והמלילות שריסקן מע"ש - האם שרי להטעינם תחת הקורה מע"ש לשבת ?

ת. לב"ה - שרי. לב"ש - נחלקו תנאים האם הטענתם תחת הקורה בשבת זהו איסור דאו' - וא"כ לב"ש גזרו שלא להטעינם מע"ש לשבת. - דעת ת"ק דר"א בן שמוע וכן דעת ר' עקיבא. או שהטענתם בשבת זה איסור דר' וע"כ שרי לב"ש להטעין מע"ש לשבת - דעת ר' אלעזר בן שמוע[302] וכן דעת ר' ישמעאל[303]. ונחלקו ר' אלעזר בן פדת ור' יוסי בר חנינא האם ר' ישמעאל מתיר רק אם דך את המלילות השום והבוסר [- ר"א בן פדת. וכך אמר רבא בר חנינא א"ר יוחנן] או שמתיר בכל ריסוק [ר' יוסי בר חנינא][304].

הלכה - כב"ה.

---

302 כך אומר ר' אלעזר בן פדת בדעתו. ומשמע בגמ' שר' יוסי בר חנינא מודה לו - דהא כ"כ בברייתא שהביא ר' הושעיא מנהרדעא - אלא שלא שמע עליה.

303 לפי רש"י - ר' ישמעאל ור"ע דיברו במפורש על טעינת קורה מע"ש לשבת ובזה נחלקו. לפי תוס' - הם נחילקו על משקין שזבו [עי' שאלה הבאה] אך משם לומד ר' יוסי בר חנינא שנחלקו גם אי לב"ש שרי להטעין דזה תלוי באותו יסוד - האם הטעינה בשבת במרוסקין היא איסור דאו'. וגבי מחלוקת ר' אליעזר בן שמוע ות"ק - גם רש"י מודה שנחלקו במשקין שזבו ולומדים מזה להבין דעת ב"ש בהטענת קורה מע"ש לשבת.

304 מה שכתבתי שלר"י בר חנינא - ר' ישמעאל מתיר לב"ש טעינה בכל ריסוק שהוא - דגם אם יטען בשבת זה רק איסור דרבנן - כ"כ בעה"מ בדעת ר"י בר חנינא. וע"כ כתב שחולק עם ר' יוחנן שאמר שר' ישמעאל איירי דווקא שדך. וכן דעת הראב"ד [הובא ברשב"א] הרשב"א והריטב"א. אולם מהרי"ף משמע שלא פליג ר"י בר חנינא עם ר' יוחנן. ועי' הרחבה בזה - בהערות לשאלה הבאה.

ש. השום והבוסר והמלילות שריסקן בע"ש - האם משקין שזבו מהן מותרין בשבת?

ת. לפי רש"י - דבר זה לא איתפריש בסוגיין. דמחלוקת ר' ישמעאל ור"ע בשום ובוסר מלילות הייתה האם שרי להטעינן מע"ש. אולם לפי תוס' בפי' א' - נחלקו בזה ר' ישמעאל ור"ע. שר' ישמעאל מתיר - משום שגם אם ירסקן בידיים יעבור רק איסור דר' - ובכה"ג לא גזרו על משקין שזבו. ור"ע אוסר - דסובר שאם ירסקן יעבור על דאו' וע"כ גזרינן במשקין שזבו שמא ירסק בידיים. ונחלקו ר' יוסי בר חנינא עם ר"א בן פדת ורבא בר חנינא א"ר יוחנן - האם ר' ישמעאל מתיר משקין שזבו רק אם דך אותן ולא סגי בריסוק [ר"א בן פדת ור' יוחנן] או שגם בלא דך מתיר [- ר"י בר חנינא][305].

להלכה - השו"ע [רנב ה] מתיר משקין שזבו ממלילות ובוסר שריסקן. וכר' ישמעאל. ומשמע שגם בלא דך מתירן אך בביאוה"ל הביא ד' א"ר שמחמיר שידוכן מבע"י ע"י טעינה ורק אז משקין שזבו מהן מותרין ופוסק הביאוה"ל להחמיר כמותו.

ש. מה דין במשקין שזבו בשבת מזיתים וענבים שריסקן מע"ש ? ומדוע?

ת. נחלקו בזה ת"ק עם ר' אלעזר בן שמוע ור' שמעון. ת"ק אוסר ור"א ור"ש מתירין. ובזה - גם ר"א בן פדת מודה שר' אלעזר בן שמוע ור"ש מתירין גם כשלא דך. [306].

להלכה - השו"ע [רנב ה ושכ ב] מתיר אף בלא דך [כר"א בן שמוע ור"ש] **וכביאוה"ל** [בסי' רנב ובסי' שכ] מביא ד' הא"ר שמצריך דיכה. ופוסק כמותו[307].

---

[305] כתבתי זה עפ"י בעל המאור ראב"ד, רשב"א וריטב"א. אך הרא"ש כותב שגם לר' יוסי בר חנינא - ר' ישמעאל התיר משקין שזבו רק בדך.אלא שסובר ריב"ח שגם מתני' - ששרי לב"ש הטענה בענבים וזיתים שריסקן מע"ש - איירי שדך אותן. [דהיינו שהטעינה דכה אותן בע"ש - ב"י בדעתו] וכ"מ ברי"ף שפסק שהלכה כריב"ח וכר' יוחנן משמע שלא נחלקו.אך עי' רן שמסביר את הרי"ף אחרת.

[306] וכמו שא"ר אלעזר בן פדת "והני [- זיתים וענבים] נמי כמחוסרין דיכה". והטעם שאת זיתים וענבים [שבמשנה במסכת שבת לגבי ב"ש, ושבברייתא לגבי משקין שזבו] ר"א בן פדת לא מעמיד בדיכה - דדווקא במלילות ושום שאין הריסוק עושה בהן מעשה טפי - מסתבר שר' ישמעאל מצריך דיכה.ריטב"א.

[307] ומקור הא"ר - הטור ור' ירוחם שפסקו שבעי' ריסוק +טעינת קורה מע"ש אחר הריסוק כדי שתעשה דיכה.והטור הולך בשיטת אביו הרא"ש שכתב שלריב"ח - גם זיתים וענבים שבמשנה שבת יט - איירי בנידוכו. וכיוון שהלכה כריב"ח ולא כר"א בן פדת - ממילא גם בזיתים וענבין בעי' דיכה. אולם השו"ע פסק להקל גם בריסוק לבד - וזה כהבעה"מ והריטב"א בד' ריב"ח שריב"ח מספיק לו ריסוק לבד.

ש. מהי מחלוקת ר' יהודה ור"ש במוקצה ? ומה דעת האמוראים בנידון?

ת. מחלוקתם היא בחפץ שראו לשימוש בשבת ויו"ט אך לא היה עומד לשימוש בשבת ויו"ט. וכמו השמן ומחצלות של הבדדין - שלא היו עומדין לשימוש בשבת וכן בהמה שלא הייתה עומדת להשחט [אלא לתת חלב,גיזה או לחרישה] ונמלך לשחטה ביו"ט נחלקו האם הם מוקצה [- ר' יהודה] או לא [ר"ש]. ונחלקו רב ושמואל אייך לפסוק. רב פוסק כר"י ושמואל כר"ש. **להלכה** אומרת הגמ' ש"כר"ש סבירא לן" [אלא שבאתריה דרב - הורה ר' המנונא לפסוק כרב]. וכן פסקו הטושו"ע לגבי שבת בסימן שי ב. מיהו גבי יו"ט נחלקו ראשונים אייך לפסוק ופסק מרן [או"ח תצה ד] כר' יהודה ורמ"א שם פוסק להקל כר"ש.

משנה יט: עד סוף הפרק - כא:.

ש. האם שרי לשים בשר ע"ג האש בע"ש כדי שיצלה בשבת? ומה הדין אם הוא לא על האש ממש אלא רק בתנור?

ת. בבשר שנצלה על האש ממש - אין צולין אותו מבעו"י אא"כ יצלה כמאכל בן דרוסאי. ואי חילוק בין גדיא וברחא ובין שלם למינתח[308].

בבשר שבתנור שלא נמצא ע"ג האש ממש - מחלקת הגמ' בין גדי מנותח לנתחים - שבו לא חיישי' לחיתוי. מפני שפתיחת התנור מזיקה לו לבין גדי שלם שבו בסתמא - חיישי' לחתוי כי פתיחת התנור לא מזיקה לו[309] ובקרבן פסח - לא חיישי' לחיתוי שכן בני חבורה זריזים הם[310].

---

[308] וכמ"ש בגמ' לעיל יח: שבבשרא אגומרי בכל גווני חישי' לחיתוי. וכן פסק מרן רנד ב שבבשרא אגומרי בעי' שיצלה כמאב"ד. והוסיף מרן שבעי' שיצלה מב' צדדיו. ואחר שנצלה כמאב"ד - ל"ח לחיתוי. דהחיתוי מפסיד אותו [שו"ע שם]

ובשיעור מאב"ד - נחלקו ראשונים. רש"י [כ. ד"ה בן דרוסאי] פירש שהוא שליש בישול והרמב"ם [שבת ט ה] פוסק שהוא חצי בישול. וכן פסק מרן [רנד ב]. וכתב במ"ב [רנג ס"ק לח] גבי שהיה ע"ג כירה - שבשעה"ד אפשר דיש להקל כרש"י. עכ"ד ומסתבר שה"ה לגבי בשרא אגומרי.

[309] עי' תוס' יח: ד"ה התם - שלר' אשי אפי' בגדי שלם דלא קשיא ליה זיקא - ל"ח שיפתח התנור ויחתה. ודלא כהגמ' שלנו. ודעת הריטב"א - שגם ר' אשי מודה בגדי שלם שחיישי' לחיתוי. להלכה פסק מרן [רנד א - ומ"ב שם ס"ק ח] שבגדי שלם חיישי' לחיתוי

[310] ועי' עירובין קג. שאביי ס"ל של"א בני חבורה זריזין הן כי פסח - להכל מסור. וגמ' דידן כנראה ס"ל שכשעסוקין במצוות קרבן פסח שאינה תדירה - זריזים כולם.

ש. האם שרי לתת פת בתנור בע"ש עם חשיכה?

ת. שרי בכדי שיקרמו פניה. דקודם לכן חיישי' לחתוי[311]. ולדעת ר"א - בעי' שיקרומו גם פניה שדבוקים בתנור[312].

להלכה - פסק מרן [רנד ה] לגבי פת שבעי' שיקרמו פניה הדבוקים בתנור וגבי חררה - שיקרמו פניה שכנגד האש וכ' המ"א שדעת מרן שסגי או בקרמו פניה שכנגד האש או שקרמו פניה שכנגד התנור. ונקט מרן רק "כנגד התנור" כי סובר שזה יותר בקל מתקרם.

ש. תבשיל שהתבשל כמאב"ד ע"י ישראל וגמר בישולו היה ע"י גוי - האם נאסר מחמת בישולי עכו"ם?

ת. בגמ' א"ר יוחנן שלא נחשב בישולי עכו"ם. ופרש"י - משום דמאב"ד נחשב כמבושל[313].

---

311 אבל בקרמו פניה ל"ח לחיתוי כי החיתוי אז מפסיד את הפת [רמב"ם שבת ג יח]. וכ' בירושלמי [א י] שטעם שסגי בקרמו פניה וא"צ מאכל בן דרוסאי בפת - "מפני שזריזות הנשים בפת יותר מבתבשיל" ופי 'ערוה"ש [רנד יא] שזהירות שלא תתחרך ולכן מקפידות יותר לא לחתות וכמ"ש הרמב"ם שהחיתוי מזיק לפת.

312 כך פרש"י בסוגיין [ד"ה מדובקים]. וכתבו תוס' שמהירושלמי שכתב [בסוגיין - הלכה י] שמודה ר"א בלחם הפנים שבעי' שיקרמו פניה שבתנור. משמע שבסתם לחם מיקל בזה שאומר שסגי בקרימה כל דהו. [ורש"י כנראה סובר שהירושלמי פליג אבבלי שלדעת הירושלמי לר"א בכל פת בעי' כנגד האש שזה קל ובלחה"פ כנגד התנור אבל הבבלי סובר שר"א מחמיר שבכל פת בעי' שיקרמו פניה שכנגד התנור]

313 וכן פסק מרן [יו"ד קיג ח] ושם פסק שסגי בשליש בישול [ולא כמו לגבי חשש חיתוי שכתב שבעי' חצי בישול] משום שדין בישולי גויים הוא דר' ואפשר להקל כרש"י. [ב"י]. ועי"ש עוד בסעיף ט' שנחלקו שו"ע ורמ"א אי גם כשבישל גוי שליש בישול וגמרו יהודי - אי שרי [רמ"א] או לא [שו"ע].

ש. האם מותר להדליק אש בשבת בבית המוקד? ועל המזבח כדי לשרוף חלבים ואברים? ומה הדין בלהבעיר מע"ש לשבת בבית המוקד?

ת. **להבעיר בשבת** - על המזבח מותר. שנא' [שמות לה ג] לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת - משמע רק במשבותיכם אסור אבל בביהמ"ק - שרי. בבית המוקד - לר' הונא - מותר מדרשה הנ"ל[314] ולר' חסדא - אסור. דס"ל שדרשה הנ"ל נא' רק לגבי עבודת ביהמ"ק ואילו בית המוקד אינו עבודה.

להבעיר מיום ו' לשבת בבית המוקד - שרי אף אם האור נאחז רק קצת בעצים מבעו"י ולא חיישי' שיחתה בשבת. לר' הונא - כי גם אם יחתה ליכא אי' דאו' ולר' חסדא - כי כהנים זריזים הם וליכא למיחש לחיתוי.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת ג' כ'] כר' חסדא.

---

[314] ועי' פנ"י שכתב שלר"ה רק מדאו' שרי אבל מדר' אסור ובזה מיושב מה שהק' ר' חסדא על ר"ה "א"ה אפי' בשבת נמי". שבשבת - אסור מדר' ורק מיום ו' לשבת התירו אפי' נאחזה האש רק קצת כי גם אם יחתה בשבת - אין בזה אי' דאו'. עכת"ד הפנ"י.

ש. המבעיר מדורה בגבולין מבעו"י - כמה צריך שתדלק לפני שבת כדי שיהא יכול להשאירה דולקת בשבת ומדוע?

ת. במשנה כתוב - כדי שתאחז האור ברובו[315]. והיינו כדי שלא תדעך האש ויבוא לחתות כדי ללבותה [רש"י[316]]. ונחלקו רב ושמואל האם הכוונה ברוב כל עץ ועץ [- רב], או בכדי שלא יצטרכו להביא עוד עצים דקים כדי להבעיר את אלו [- שמואל.וכ"כ בברייתא][317]. ואם זה עץ יחיד - נחלקו בגמ' ב' לישנות ברב האם צריך שתתפס האש ברוב עוביו של העץ או ברוב הקיפו[318] ופוסק ר' פפא שבעי' תרוויהו.

להלכה - פסק מרן [רנה א] כשמואל [כנראה - משום דיש ברייתא כוותיה]. ובעץ יחידי - כר' פפא[319].

ש. מה הדין בפחמים שמדליק בהן מדורה - האם בעי' שידלקו ברובן מע"ש?

ת. ר' יהודה במשנה אומר שא"צ רוב אלא סגי בכל שהוא. וכן פסק מרן [רנה ב]. ובדעת ת"ק בפחמין - עי' הערה[320].

---

315 בגמ' משמע שהגירסא במשנה היא "ברובן" שהרי שואלת הגמ' "מאי רובן".

316 ד"ה ר' יהודה. ומשמע שהוא הטעם גם לת"ק

317 וצ"ע ל' "ברובן" לשמואל דהא לכאו' סגי שתתפס האש אפי' במיעוט עצים כדי שלא יצטרכו להוסיף עצים דקים וראיתי בספר שבת של מי שכיוון ששלהבת עולה מאיליה - נקרא רובה.

318 ומשמע ששמואל - לא חולק בכה"ג על רב. וכ"כ בספר שבת של מי. וכתב שהטעם ששמואל מודה - משום דבעץ יחידי לא סגי בשלהבת כדי שלא יכבה כי לית ליה עצים אחרים שיסייעוהו. עכת"ד. וברי"ף גרס שגם בעץ יחידי נחלקו רב ושמואל אלא ששם המחלוקת היא אי צריך רוב עוביו [- רב] או הקיפו [שמואל] ולכו"ע בעי' רוב וכדפרישית.

319 ובפשטות כל דין חשש חיתוי במדורה - או בתנור חימום - זה רק כשיש חשש שתכבה המדורה אם לא יחתה. אבל לא באופן שאין חשש שתכבה. ולא חוששים שיגביר את האש בשביל שתהא לו אש יותר גדולה [ול"ד לבישול] וכן ראיתי במ"ב שבהוצאת דרשו על סי' רנה א שהביאו כן בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ג קרליץ. ועוד. אמנם הגר"ש ווזנר [שבה"ל ט נא - מובא ג"כ במ"ב הנ"ל שם] מחמיר בהסקה מרכזית כשיכול להגדיל הלהבה של חימום המים שבהסקה. וצ"ע אי יחמיר הרב ווזנר גם בתנור חשמלי או מזגן שאפשר להגביר החום - והלוא עיננו הרואות שאף אחד לא חושש לזה ומאי שנא מהסקה? וצ"ע.

320 בב"י כ' שהטור [שפסק כר' יהודה] סובר שר' יהודה בא לפרש את ת"ק. ומוסיף הב"י שהרמב"ם בפיהמ"ש כותב שר"י פליג את"ק ופוסק כת"ק וכ"מ ברמב"ם הל' שבת שפוסק כת"ק מדלא מחלק בין עצים לפחמין. עכת"ד הב"י. והב"ח כ' שכיון שר"י לא משתמש במילים "אימתי" ו"במה" - משמע שחולק על ת"ק ומ"מ פסק הטור כר"י משום

ש. מה הדין בקנים וגרעינים שמדליקן לחימום מע"ש - האם בעי' שידלקו ברובן או סגי בכל שהוא?

ת. בגמ' [לפי הגי' שלפנינו] נחלקו בזה ר' הונא, ר' חסדא ור' כהנא. לר' הונא בקנים אגודות - צריכין רוב דאין האור כ"כ נאחז בהן כי צפופות. ובלא אגדן - א"צ רוב וסגי בכל שהוא שאינם כבין והולכין וכן בגרעינין כשנתנן בחותלות צריכין רוב וכשלא נתנן בחותלות א"צ רוב.

ור' חסדא אומר איפכא - שקנים וגרעינים אגודין - א"צ רוב שמדליקין א' את השני ובאינם אגודין - צריכין רוב דמיבדרי ולא מדליקין א' את השני.

ור' כהנא ס"ל בקנים כר' הונא שבלא אגדן א"צ רוב דמדליקין א' את השני ולא מיבדרן כי הן ארוכין וכבדים ובגרעינים - כר' חסדא שבלא אגדן צריכים רוב דמיבדרי ולא מדליקין א' את השני. את גי' הרי"ף וכן גי' הרא"ש וכן את פסק ההלכה - עי' הערה [321].

ש. מה הדין במדורה של זפת, גפרית, רבב, קש וגבבא,קירא [- שעווה], סילתי ושוכא דארזא. האם בעי' שידלק רוב מבעו"י?

ת. בהכל חוץ מסילתי [- עצים שעשאום דקים] - א"צ רוב. [322] ובסילתי - צריך רוב דלא עדיף מפתילה שאמר עולא שצריך בה רוב[323].

להלכה - בשו"ע כתב על זפת גפרית קש וגבבא שא"צ רוב וברמב"ם ורי"ף כתוב גם רבב וקירא[324]. אמנם דין שוכא דארזא לא מובא גם ברי"ף וברמב"ם. אך הרשב"א כ' דוודאי הלכה היא כיוון שמובאת בגמ' ללא שום חולק.

דהל' כשמואל [דתניא כוותיה] וא"כ גם בפחמין סגי בלהבה כל שהיא כדי שלא נצטרך להביא עצים תחתיהן וכר' יהודה. [וצע"ק דלהב"ח שמואל סובר כר"י ולא כת"ק{וכ"כ בפמ"ג בד' הב"ח} ובגמ' משמע ששמואל מסביר את ת"ק דכתוב בגמ' "מאי רובן רב אמר... ושמואל אמר..."]

[321] **הרי"ף** גורס בדיעה ראשונה שבבגמ' [הרי"ף גורס שזו דעת ר' יהודה ולא ר' הונא] שבאגודין אין צריכין רוב ולא אגודין צריכין רוב וד' ר' חסדא שאגודין צריכין רוב [היפך מגי' הגמ' לדידן] ור' כהנא סובר כר' חסדא. **הרא"ש** גורס בר' הונא ור' חסדא כגירסא שלפנינו. אלא שבר' כהנא גורס שס"ל כר' חסדא. **להלכה פוסק השו"ע** [רנה ג] כדעת ר' כהנא. ובסתמא פוסק כגי' הרי"ף [וכן פוסק הרמב"ם] שר' כהנא פוסק שבאגדן צריך רוב ובלא אגדן א"צ רוב ובי"א מביא ד' הרא"ש שר' כהנא פסק שבאגדן א"צ רוב ובלא אגדן צריכין רוב. ורוב - הכוונה שתהא שלהבת עולה מאליה וכשמואל גבי עצים עכת"ד השו"ע.

[322] וכתב ברמב"ם [שבת ג כב] הטעם - מפני שהאש מדלקת אותם במהרה ושוכא דארזא השמיט הרמב"ם - עי' המשך התשובה]

[323] והק' הרשב"א שגם שוכא דארזא לא עדיף מפתילה שהרי אמרי' בריש במה מדליקין שמסכסכת בה האור?

[324] וצ"ע למה לא כתבו א"ז הטור ושו"ע. ובמשנ"ב הוסיף אותם.

פרק שני - במה מדליקין

מהמשנה כ: עד המשנה כד:.

ש. מאלו דברים כתוב במשנה שאין עושים פתילות ומדוע?

ת. אין עושין פתילות מ: לכש [- צמר שבארז בין העץ לקליפה] חוסן [- פשתן שעדיין לא סרקוהו] כלך [- לשמואל - כולכא[325]. לר' יצחק בר זעירא - גושקרא{פסולת של משי.רש"י}לרבין - מטכסא[326] לאביי - שירא פרנדא[327]] פתילת האידן [צמר שבין קליפת הערבה לעץ] פתילת המדבר [מין עשב ושמו אורטי"א[328]. רש"י] וירוקה שע"פ המים [ירקרוקת שגדילה ע"ג שולי ספינות המתעכבות במקום אחד במים. רש"י]. וטעם שאין מדליקין בפתילות אלו כתוב בגמ' [כא. ומובא ברש"י כ: ד"ה גושקרא] שהאור מסכסכת בהן[329].

---

[325] ואמר שמואל שלמד א"ז מיורדי הים. ועי' רמב"ם כלאים י א לגבי כלך [שאסור לטוו בפשתן משום מראית עין] שכלך זה כמין צמר הגדל על האבנים שבים המלח [פי' ים המלוח עי' דרך אמונה - להגר"ח קנייבסקי] וכנראה זה כלך עפ"י שמואל.

[326] עי' רש"י כתובות פה: ד"ה מטכסא שפי' שזהו לבוש משי. וא"כ יתכן שרבין לא פליג על ר' יצחק בר זעירא. אבל אביי וודאי פליג אר' יצחק בר זעירא דאביי ס"ל שכלך זה משי משובח ולר' יצחק בר זעירא זה פסולת משי

[327] עי' תוד"ה אנן דעת ר"ת שלאביי כלך זה שירא פרנדא ולא מטכסא. ולר"י - לאביי כלך זה גם מטכסא וגם שירא פרנדא [ולדבריו אביי מסביר את רבין ולא חולק עליו] ושירא פרנדא הוא בגד יקר של משי - עי' בערוך ערך כלך מובא במרכבת המשנה שבת ה ה.וכ"מ בגמ' בסוטה [מח:] המובאת בתוד"ה אנן שאומרת שמשחרב ביהמ"ק בטל זכוכית לבנה ושירא פרנדא משמע שזה דבר יקר.

[328] בלעזי רש"י תרגם - סרפד

[329] והבעיה בזה שמסכסכת בהן - עי' **רמב"ם בפיהמ"ש** שכ' לגבי שמנים ופתילות שכיוון שאין האש דולקת יפה [בפתילות - לא נאחזת ובשמן - לא נמשכת] חיישי' שיניחנו ויצא ויבטל מצוות הדלקת הנר. **ובמשנה תורה** כתב הרמב"ם [שבת ה ח] בטעמא דשמנים ופתילות - שמא יטה מחמת שיהא האור אפל. **ורש"י** [כא. ד"ה שאין] כ' חשש הטיה רק גבי שמנים **וכתב השפ"א** [על רש"י שם] שגם רש"י מודה שיש חשש זה גם בפתילות אלא שבפתילות א"צ להגיע לזה דיש גם חשש שיכבה וידליק אך בשמנים צריך להגיע לטעם דהטיה עכת"ד השפ"א.וכ"מ מרש"י ד"ה ולא שתהא עולה - שכ' "שבעי תיקון והטיה" ושם הלא איירי בפתילות [דגבי ביהמ"ק איירי ולא שייך שם שמנים שאינם שמן זית. והגי' "שמנים" בגמ' - כ' הגרעק"א שהיא אגב גררא דשבת] וא"כ מוכח ששיך הטיה בפתילות פסולות. **וברש"י שעל הרי"ף** כ' להדיא גבי פתילות שיבוא לחתות [וי"ג להטות] **ונפ"מ בין הטעמים** - כשאין לו פתילה אחרת. ועי' שפ"א שמוכיח שגם בפתילה חיישי' שמא יטה כמו בשמנים - מדלא חילקה הגמ' בין שמנים לפתילות באין לו פתילה אחרת - משמע שגם בפתילה חיישי' שיטה. **ולכאו' יש להוכיח** שהחשש בפתילות הוא לא רק שיכבה אלא גם שיחלל שבת בהטיה או תיקון - שהרי גבי נר חנוכה אסר ר' חסדא בשבת בפתילות פסולות אף שס"ל כבתה אין זקוק לה ולא חיישי' ליזה שיכבה. וטעמו - אומרת הגמ' - משום "דמותר להשתמש לאורה " - ועכ"ח צ"ל שהחשש

ש.מה הוסיפו עליהם בבריתא ומדוע מתני' לא כתבה את התוספת?

ת. הוסיפו בברייתא צמר ושיער שגם הם לא מושכים שמן[330] ומתני' ס"ל שהן כלל לא נדלקים וא"צ למיתניה[331].

ש. ומאלו שמנים כתוב במתניתין שאסור להדליק ומדוע?

ת. זפת[332] שעוה[333] שמן קיק [לשמואל - שם עוף שבכרכי הים[334] לר' יצחק בר יהודה - שמן מגרעיני צמר גפן לר"ל - שמן ממין שנקרא קקיון דיונה] שמן שריפה [- שמן של תרומה טמאה שדינו בשריפה. ובגמ' לקמן {כג:} מעמידים דהיינו ביו"ט שחל בע"ש ומשום דאין שורפין קדשים ביו"ט] אליה וחלב. ונחלקו ת"ק וחכמים עם נחום המדי לגבי חלב מהותך האם מדליקין בו משום דהוא נמשך אחר הפתילה - זו דעת נחום המדי או שאין מדליקין בו משום דגזרי' אטו חלב שאינו מהותך. וטעם האיסור [מלבד בשמן שריפה]אמרי' בגמ' [כא.] מפני שאין נמשכין אחר הפתילה. ופרש"י - ואתי להטות.

להלכה - השו"ע [רסד ג] מזכיר את הפסולים הנ"ל [מלבד שמן שריפה[335]] ושמן קיק מפרש מרן כר' יצחק בר יהודה - שמן העשוי מצמר גפן.

הוא שיתקן את הפתילה או שיטה את הנר. ולפלא על השפ"א שלא הביא הוכחה זו [ובדעת פיהמ"ש לרמב"ם י"ל שס"ל לב' החששות] שו"ר שכ"כ **הגרעק"א** הוכחה זו [וגם במ"מ שבת ה ח רמז לזה] **ובתפא"י** על משנתינו [בועז אות א] דחה ראיה זו וטען שכוונת הגמ' שמותר להשתמש לאורה - שממילא לא ידליק נר שבת אחר אלא זה וכשלא ידלק טוב - ינחינו ויצא.

330 חוד"ה ותנא

331 וצ"ע הא בגמ' לקמן כא.מובאת משנה בסוכה שבשמחת בית השואבה היו עושין פתילות מאבנט שהיה מצמר ואיך ס"ל למתני' שזה לא דולק? ואולי ס"ל למתני' שבגלל הפשתן שבאבנט היה דולק אך צ"ע דזה דלא כתוס' [כא. סוד"ה שמחת] שכתבו שהפשתן בטל ולא משפיע ונלענ"ד שבשמחת בית השואבה היה אור גדול מאוד [וכמ"ש בסוכה נג. בוררת אשה חיטין לאור בית השואבה] והווי כמדורה שאמרי' לקמן [כא.] שעושין אף בפתילות פסולות ופרש"י שא' מדליק חבירו. אך ל' רש"י גבי צמר [בד"ה מכווץ כוויץ] "שאין דולק כלל ואין האור נאחזת בו" - משמע שגם למדורה לא חזי ועוד ק' שהגמ' שם מקשה מפתילות של מקדש [=מנורה] שס"ד שהיו עושין מכלאים דאבנט - ושם לא היה אור גדול ואיך היו עושין מצמר? וצ"ע

332 זפת עשוי משרף של עץ - עי' רש"י ביצה לג: ד"ה במוסתקי. וכ"כ רש"י בסוגיין [ד"ה פסולתא דזיפתא] שזפת יוצא מהעץ.

333 עי' רשי יט: ד"ה חלות דבש שעשויין כמין חלות של שעווה. עכ"ד. וא"כ שעווה היא מן הדבורים

334 ועי' בספר אורחות חיים - חלק א' בפי' המשנה שכותב שנותנים מחלבו בנר ודולק.וכ"כ באבודרהם על תפילת ערבית של שבת

335 וגם **הרמב"ם** לא הביא דין זה. ואף על יו"ט שחל בע"ש. ועי' אור שמח שבת ה יא שכ' שהרמב"ם פוסק ששרי להדליק בשמן שריפה ביו"ט שחל בע"ש. וכ"כ מראה הפנים על הירושלמי [הלכה א] בדעת הרמב"ם. וכנראה שזה

ש. האם מותר להדליק בנר שעווה שהשעווה כרוכה סביב הפתילה?

ת. מותר[336].

ש. כתוב בברייתא [ריש דף כא.] "אבל עושין מהן מדורה" - מהי מדורה ?

ת. מדורה פרש"י היסק גדול שא' מבעיר חבירו ומשמע שהכוונה שיקרב כמה פתילות יחד שתהא להבה אחת[337].

ש. האם שרי להדליק נר אחד כשר ונר א' פסול? [תוד"ה מפני].

ת. בתוד"ה מפני כתב שמותר. שע"י שיש נר כשר - יזכור ולא יטה גם נרות הפסולים. ועי' הערה[338].

גם דעת השו"ע וצ"ע. **אמנם הרי"ף** [י: בדפי הרי"ף] הביא את דברי ר' חסדא בדף כג: ופסקו להלכה. ועי' מנחת יצחק [הגרי"י וייס] חלק ט סי' קיט שדן בזה. ועי"ש שבע"ש שחל בחול - גם להרי"ף יש להקל בשמן שריפה. **אמנם הרדב"ז** [על רמב"ם תרומות יא יח] אוסר וכן **הריא"ז** מובא בש"ג על הרי"ף הנ"ל וכן **הרי"ד** בפסקי הרי"ד [שבת כג:]. וטעמם - דגזרי' כל ע"ש אטו יו"ט שחל בע"ש עי"ש. ועי' במנח"י הנ"ל שכן הוא בירושלמי. ומסיים המנח"י שהמיקל בע"ש שחל בחול יש לו על מי לסמוך

336 גמ' עפ"י רש"י ותוס'. וחכמי נרבונא - מובאים בתוס' - אוסרים. ופסק מרן [רסד ז] כרש"י ותוס'. והטעם - שבזה נמשך שפיר לפתילה [מ"ב שם] וה"ה בחלב וזפת ששרי בכה"ג [שו"ע שם] וצע"ק לשון הגמ' "שעווה אצטריכא ליה " דהא גם בזפת ושמן כתב מרן ששרי לכרוך סביב פתילה ולהדליק ?ואולי י"ל עפ"י מ"ש רש"י ד"ה שעווה אצטריכא"שרגילין לעשות כמין פתילה" וכו' - וזפת וחלב אין רגילין.

337 **ויל"ע כמה פתילות הוו "היסק גדול"?** ולגבי נר חנוכה כתב המ"ב בסי' תרעא ס"ק יט שאפי'ב' נרות מדובקין יחד הוו כמדורה עכת"ד המ"ב. אך לענין שבת - להקל בפתילות פסולות מחמת שמדליקות זו את זו - יתכן שבעי' מדורה ממש וכמו שמשמע מרש"י - "היסק גדול" וצ"ע בזה.

עוד יל"ע אי היתר מדורה הוא גם בשמנים פסולים או רק בפתילות פסולות ועי' שפת אמת שכתב שאזיל רק על פתילות פסולות דשמן פסול - גם למדורה לא ימשך. וכ"מ בשו"ע שכתב היתר מדורה גבי פתילות פסולות ולא הזכיר שמנים כלל [והשו"ע איירי שעושה מדורה רק מהפתילות ללא שמן כלל ועי' שפ"א הנ"ל] וכן ר"ח פי' ברייתא הנ"ל על פתילות ולא הזכיר שמנים.

338 וכן דעת ההג"ה במרדכי סי' רסג. אבל במרדכי עצמו - אוסר ובב"י סי' רסד א הביא דעות לכאן ולכאן. **ולהלכה** - הרמ"א בסי' רסד א הביא ההיתר של הגהות מרדכי הנ"ל. וכתב שבדיעבד לצורך שבת - יש להקל. ועי' במ"ב בשם א"ר שהיתר הרמ"א זה רק באותו חדר שיש בו גם נר כשר עי"ש.

ש. האם שרי לערב שמנים כשרים ופסולים יחד ולהדליק? ומה הדין בפתילות כשרות ופסולות שכרכן יחד ? ומדוע?

ת. שמנים הפסולים מחמת שלא נמשכים לפתילה וכן פתילות הפסולות - אין מדליקין בהן גם עם עירבן/כרכן בשמנים ופתילות כשרים. והטעם - גזירה שמא ידליק בפסולים בלבד[339].

אבל שמנים שאין מדליקין בהן מחמת גזירה שמא ידליק בשמן פסול - וכמו חלב מהותך לת"ק וחכמים במשנה וקרבי דגים שנימוחו - אמר רב ברונא אמר רב שבאלו לא גזרו שלא יערב כי זה גזירה לגזירה [שמא ידליק בעין בשומן שנימוח ואז - גזירה שמא ידליק גם בשומן שלא נימוח] ובגמ' לקמן אמרי' שנחלקו בזה ת"ק וחכמים אי גזרי' אטו חלב שאינו מבושל.

וכן פתילות אם כרכן פתילה כשירה על פסולה כדי שתצוף הכשירה כגון שכרכה ע"ג קליפת אגוז - כשר. דבכה"ג לא יבוא להדליק בפסולה לבד[340].

---

339 כך **פרש"י. והרמב"ם** [שבת ה ט]כתב שגם בכה"ג אינם נמשכים. **והטור והשו"ע** כתבו כפרש"י.
ולגבי אם **רוב** השמן כשר - כ' הפמ"ג [מש"ז רסד ג]ששרי דבתר רובא אזלי'. וכ"פ המ"ב [רסד ס"ק יח].

340 כך **פרש"י** את ההיתר שאמר רשב"ג לכרוך פתילה על אגוז [שהוא דבר היוצא מן העץ שאין מדליקין בו כדלקמן] ומסבירה הגמ' שעשה א"ז כדי להקפות. ופרש"י שלהקפות זה להציף. **אמנם הרמב"ם** [שבת ה ו] כתב שההיתר הוא כשכרך כשר עם פסול כדי להקשות את הפתילה ופי' המ"מ שלהרמב"ם להקפות זה להקשות.
ולגבי אי שרי להדליק את תרוויהו כשכרכן יחד - מהרמב"ם משמע שכן שהרי כורכם יחד להקשות הפתילה. ובדעת רש"י - כתב הב"י [רסד ב]שנחלקו ראשונים. המגיד משנה כתב שגם רש"י סובר כרמב"ם. וכ' הב"י בדעתו שמה שכתב רש"י שלא היה מדליק את האגוז - הכוונה שלא נתכוון להדליקו [דשם אותו רק להציף] אך מהרא"ש משמע שרש"י אוסר להדליק שניהם עכת"ד הב"י. **להלכה** - פסק מרן [רסד ב] כהרמב"ם. וכ' המ"ב ששרי להדליק שניהם.

ש. האם במקדש שרי להדליק בפתילות פסולות? ומדוע?

ת. במנורה - לא. שנא' "להעלות נר תמיד" ודרז"ל שתהא שלהבת עולה מאילה ולא שתהא צריכה תיקון והטיה.[341] [342].

בשמחת בית השואבה - כן. דלא הייתה כלל מהתורה ולא עליה נא' להעלות נר תמיד[343].

ש. האם שרי להדליק נר חנוכה ממפתילות ושמנים הפסולים בשבת? ומדוע?

ת. מחלוקת. לר' הונא - אסור. משום דסובר ש"כבתה - זקוק לה" היינו שחייב להדליקה מחדש. וחישי' שמא יכבה הנר ויפשע ולא ידליקנו. ובשבת של חנוכה - יש עוד טעמא לאיסורא - דחיישי' שיטה.כי סובר ר"ה שמותר להשתמש לאורה.

לר' חסדא - בימי חול של חנוכה - שרי. דס"ל כבתה אין זקוק לה וא"צ להדליקה אם תכבה. אבל בשבת אסור דסבר שמותר להשתמש לאורה וחישי' שיטה.

לר' זירא א"ר מתנה [וי"א - ר' זירא אמר רב] שרי להדליק בהן גם בחול - דסבר כבתה אין זקוק לה, וגם בשבת - קסבר אסור להשתמש לאורה ול"ח להטיה.

הלכה: פסק השו"ע [תרע"ג א - ב] כר' זירא.[344].

---

[341] בגמ' נא' דין זה גם על שמנים פסולים אך כבר כ' בחידושי הגרעק"א שאגב גרא דשבת נקט דהא אין מדליקין כלל בשמנים פסולים במקדש. ור"ח כאן לא גרס "שמנים" בגמ' וכן הרמב"ם [תמידין ומוספין ג טו] כתב דין זה רק על פתילות.

[342] ולגבי אי שרי להדליק במנורה בפתילות מעורבות - שכרך פסולות וכשירות יחד - כתבו התוס' [ד"ה שמחת] ששרי [אא"כ הכשר הוא מיעוט כמו הפשתן שבאבנט שהוא רק רבע ובטל] וכ"כ הרשב"א והמאירי ששרי ולא גזרי' במקדש אטו פסולות בעיניהו. וכ' המהר"ם [על תוס'] שהטעם - משום שכהנים זריזין הם [ועי' כס"מ הל' בית הבחירה ח יב שזה הטעם שאין שבות במקדש] ועי' מנ"ח מצוה צח שכ' שלדעת הרמב"ם שפסול כריכת פסולין וכשרין אינו משום גזירה - אסור אף במקדש.

[343] רש"י. ועי' חידושי הג"ר יהודה בכרך [מובא בסוף המסכת] שכתב שלולא רש"י היה אפשר לומר בפשיטות ששמחת בית השואבה הווי כמדורה עי"ש

[344] וכתב ברמ"א [ומקורו משו"ת הרשב"א] שהיתר בשבת זה רק אם שם בנר שיעור של "עד שתכלה רגל מן השוק". אבל לא ישים יותר משיעור זה דהא אחר זמן שתכלה רגל מהשוק - שרי להשתמש לאורה [וכמו שפסקו הרי"ף

ש. מתי זמן הדלקת נר חנוכה? ועד מתי אפשר להדליק?

ת. זמנה - משתשקע החמה[345] ואפשר להדליק עד שתכלה רגל של תרמודאים מהשוק.[346].

ש. כמה נרות מדליק בחנוכה ומדוע?

ת. המצווה מדינא - נר איש וביתו היינו שרק בעה"ב ידליק נר א' בכל יום. והמהדרין - נר לכאו"א מבני הבית. והמהדרין מן המהדרין - מדליקים נרות לפי מספר הימים. לב"ש - ביום הראשון מדליק ח' ופוחת והולך לב"ה - ביום הראשון מדליק א' ומוסיף והולך. וטעמי המחלוקת - נחלקו בהם ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא. חד אמר - שנחלקו אם הנרות הן כנגד ימים הנכנסים [- ב"ש] או היוצאים [- ב"ה] וחד אמר שהמחלוקת האם ילפי' מפרי החג שפוחת והולך או מהכלל של "מעלין בקודש" [שילפי' ממחתות קורח שעשאום ציפוי למזבח - מנחות צט.].

הלכה כב"ה. ועי' הערה[347].

והרא"ש בסוגיין וכ"פ השו"ע תרעב ב] וא"כ בשבת חישי' להטיה בשמנים ופתילות הפסולים. [מיהו אם יש בחדר עוד נר כשר - שרי בדיעבד כמ"ש רמ"א רסד א]

[345] ובטושו"ע [תרעב א] כתבו "מסוף שקיעה" דהיינו מצה"כ [מ"ב ס"ק א]. ודעת הגר"א שם שזה מתחילת שקיעה וכ"כ הפר"ח וכתבו הגר"א והפר"ח דכ"מ במרדכי שבת סי' תנו

[346] וכתבו רי"ף ורמב"ם שהוא כחצי שעה. וכן פסק מרן [תרעב ב]. **ועי' ריטב"א** שכתב "ובכל מקום הדבר הזה לפי מה שהוא. והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרים שמן וכיו"ב פתוחות" עכ"ל הריטב"א. ועי' תשובות והנהגות [הגר"מ שטרנבוך] ג רטו שבזמנינו זה חצי שעה לאחר שנסגרות רוב החנויות. ואף שיש ברחוב אנשים אח"כ - מ"מ אזלי' בתר הרבים וכמ"ש בשלטי גיבורים "ולא עד שתכלה רגל היחידים אלא רגל הרבים כגון מוכרי עצים והחנוונים"עי"ש. עכת"ד הרב שטרנבוך. ועי' בקובץ מבית לוי תשנ"ז בשם הגר"ש ווזנר שכותב שבזמנינו זה כל זמן שיש אנשים ברחוב

ואם עבר זמן שתכלה רגל מן השוק - עי' שו"ע תרעב ב ומ"ב שם ס"ק יא שאם בני ביתו ערים - ידליק בברכה דהווי פרסומי ניסא להם ואם לאו - ידליק בלא ברכה.

[347] ונחלקו תוס' ורמב"ם אי המהדרין מן המהדרין אזיל רק אנר איש וביתו כדי שיהא היכר [- תוס'] או שאזיל על המהדרין - שכל אחד מבני הבית יוסיף וילך. ובשו"ע [תרעא ב] פסק כתוס' וברמ"א פסק כהרמב"ם אמנם הוסיף שיזהרו לתת הנרות כ"א במקום מיוחד שאז יהא היכר. [וזה יהא טוב גם לשיטת תוס' - ביאוה"ל]. ובטעם של הרמב"ם שא"צ היכר - כ' הגר"א והפר"ח שס"ל לרמב"ם שהאמורא שאומר שנחלקו ב"ש וב"ה אי מדמי' לפרי החג או שאמרי' מעלין בקודש - לית ליה טעמא דהיכר. וכתב הגר"א שמהגמ' מוכח שפוסקין כמ"ד הזה דהרי הביאה הגמ' את דברי ר' יוחנן על ב' זקנים שחד עשה כב"ש משום פרי החג וחד - כב"ה משום מעלין בקודש - משמע שכך ההלכה.

ש. היכן מניח את נר החנוכה?

ת. **מי שגר בקומת הקרקע** - אם ביתו פתוח לרה"ר - יניח נרו על פתח ביתו מבחוץ. ואם ביתו פתוח לחצר והחצר לרה"ר - נחלקו רש"י ותוס'. לרש"י - ידליק על פתח ביתו שבחצר[348] ולתוס' - ידליק בפתח החצר. להלכה - פסק מרן [תרעא ה] כתוס'[349].

מי שגר בעליה - מניח הנר בחלון הפונה לרה"ר[350].

ובשעת הסכנה - מניחו על שולחנו ודיו[351].

---

348 עי' **בריטב"א** שכתב שגם לרש"י אפשר להדליק בפתח החצר אך אפשר נמי להדליק בחצר [היינו בפתח ביתו]. וכ"כ **בחכמת מנוח**. [והוסיף החכמת מנוח שאם דרים בחצר רק בני אדם מועטים - צריך גם לרש"י להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר.] אולם **הרשב"א** הבין ברש"י כפשוטו שרק בחצר מדליק [ולכן הק' עליו מנר חנוכה שהדליק את הפשתן שעל הגמל - למה ר' יהודה פוטר הרי ה"צ להדליק בחצר עכת"ד הרשב"א ויל"ע דנעמיד המשנה בב"ק כשאין לו חצר דאז וודאי מדליק ברה"ר] וכן כ' **השלטי גבורים** [ט: בדפי הרי"ף אות ב] בדעת רש"י.

349 ולגבי חצירות וחדרי מדרגות שבזמנינו - כתב **בחזו"א** [או"ח סי' סה ס"ק נב] שאין לחצירות שלנו דין חצר כי אין עיקר תשמישי בני הבית בחצר. וכ' **בדרך אמונה** [הגר"ח קנייבסקי] בהל' מעשרות ד יד בביאוה"ל ד"ה חצר שגם לגבי נר חנוכה פסק החזו"א שלא ידליק בפתח החצר או בפתח חדר המדרגות מחמת שאין לחצרות שלנו דין חצר. ועי' בספר **תשובות והנהגות** [הגר"מ שטרנבוך] [חלק ב סי' שמב]שתמה על דברי החזו"א דהא מ"מ יש פרסומי ניסא לבני רה"ר כשמדליק בפתח החצר ומה בכך שלגבי עירובין ובדיני חו"מ אינה נקראת חצר? ועי"ש עוד שמביא דעת **הגרי"ז** שפתח החצר נקרא כך רק אי חייב במזוזה. וגם עליו תמה הרב שטרנבוך וכותב שהמנהג העתיק בעיה"ק - להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר אף אם אינו חייב במזוזה. ולמעשה הורה הגר"מ שטרנבוך להדליק בחלון הפונה לרה"ר [וכך כנראה היא דעת החזו"א] אולם עדיף להדליק גם ברה"ר בפתח החצר.

350 וכתבו הטושו"ע [תרעא ה ועי' מ"ב שם ס"ק כג]שהיינו בשאין לעליה פתח לחצר או לרה"ר והיא פתוחה לבית. אבל אם פתוחה לחצר - מדליק בעל העליה בפתח החצר. וכתב הב"י שאז - אם ישים הנר בפתח החצר יהא ניכר שהדייר של העליה מדליק. עכת"ד הב"י ויל"ע אם העליה פתוחה לחצר [- שיש מדרגות חיצוניות מהעליה לחצר] למה יהא ניכר שהנר הוא של בעל העליה אם ידליק בפתח החצר הלוא יתכן שהנר הוא של בעל הבית [- קומת הקרקע]? ואולי י"ל שאז אנשים רואים את הפתח של העליה לחצר ומבינים שיש כאן ב' דיירים וששניהם מדליקים בפתח החצר.

351 וברמ"א כתב בפשיטות שבזה"ז מדליקין בפנים. ולא כתב שזה רק בשעת הסכנה. ועי' או"ז על הל' חנוכה [סי' שכג ב] שתמה על המנהג שלא להדליק בחצירות בזמנינו דליכא סכנה. [ועכ"פ משמע שכן נהגו]ועי' בספר העיטור שכ' ואחר שנהגו על הסכנה - נהגו. ועי' ערוה"ש שמיישב שזה מחמת הרוח והגשם שיש בחוץ. אמנם עי' שו"ת ישכיל עבדי [הגר"ע הדאיה] [ז מו] שהשואל שם הביא בשם החזו"א והגרי"ז שהמדליק בפנים לא יצא והרב הדאיה מיישב המנהג עי"ש

ש. המדליק בביתו בשעת הסכנה - האם צריך להדליק עוד נר מלבד נר חנוכה ? ומדוע?

ת. רבא אומר שצריך להדליק עוד נר כדי להשתמש לאורו[352]. [והגר"א לא גורס בגמ' המילים "להשתמש לאורו"[353] אך הרי"ף והרא"ש - גורסים. וכן כתב הרמב"ם {מגילה וחנוכה ד ח} שצריך להדליק עוד נר כדי להשתמש לאורו וכ"כ בשו"ע תרעא ה.].

ואם יש מדורה בביתו - אם הוא אדם פשוט שדרכו להשתמש לאור המדורה - א"צ להדליק עוד נר. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש במדורה - ידליק עוד נר.

ש. אלו איסורים ואלו מצוות גזרו חז"ל בחנוכה [מלבד הדלקת נרות]?

ת. אסורים בהספד ותענית[354] ומצווה להודות ולהלל.

ש. מה הדין בנר חנוכה שהיה מונח ברה"ר [ליד פתח הבית] והדליק פשתן שעל הגמל שהדליק את הבירה - האם חייב בעל הנר?

ת. מחלוקת. ת"ק מחייב את בעל הנר ור' יהודה פוטר.

להלכה - פסק מרן [תיח יב]כת"ק דהיה לו לשמור שלא יזיק[355].

---

[352] **ופרש"י** משום היכר. ומסביר הביאוה"ל [תרעא ה ד"ה וצריך] שכוונת רש"י שאף אם לא ירצה להשתמש כלל לאורה [פי' לאור הנר שמוסיף] - צריך להדליק נר אחר כדי שיוכל להשתמש לאורה ועי"ז יהא ניכר שהנר הראשון הוא לשם מצווה עכת"ד הביאוה"ל. וכוונת הביאוה"ל שבמקרה שרוצה להשתמש לאור הנר - וודאי שצריך עוד נר להשתמש לאורו דהא אסור להשתמש באור נר חנוכה. ולמה היה צריך רש"י לפרש משום היכר? אעכ"ח שאיירי בכה"ג שלא רוצה להשתמש בחדר שמדליק - וע"ז פרש"י בדעת רבא שאפ"ה ידליק עוד נר משום היכר. **ועי' בר"ן** שמק' על רבא פשיטא שצריך להדליק עוד נר דהא אסור להשתמש לאור נר חנוכה? ותי' דבשעת הסכנה - שמדליק על שולחנו - על כרחו נהנה מאור הנר [דלא היצריכוהו לצאת מביתו בגלל זה] וע"כ חידש רבא שבכ"ז ידליק עוד נר להיכר [פי' ואע"פ שעדיין נהנה מאור נר חנוכה - יש פה היכר שהנר למצווה]

[353] ובביאור הגר"א [סי' רסד א] כתב שרבא ס"ל ששרי להשתמש לאורה [כנראה שסובר הגר"א כך משום שרבא אמר בדעת ר' הונא ששרי להשתמש לאורה וצ"ע] וכנראה מחמת זה מחק הגר"א מילים אלה בגמ'. והגר"א מסביר את טעם רבא כרש"י - משום היכר [שאף שיכול להשתמש לאורה - מ"מ צריך היכר שהוא לשם מצווה]

[354] הגר"א מוחק המילים "ודלא להתענות" אבל גם הוא מודה להלכה שאסור להתענות בחנוכה וכמ"ש בביאור הגר"א תרע א

[355] ועי' ביהגר"א שם שמציין לסי תיד ס"ק יב גבי הוצאת זבלים ברשות שגם בזה נחלקו ת"ק ור"י אם חייב כשהזיקו ומביא הגר"א שם כמה הוכחות שהל' כרבנן. וסובר הגר"א שה"ה הכא.

ש. האם מצווה להניח נר חנוכה למטה מי' טפחים לקרקע?

ת. **רבינא משמיה דרבא** הוכיח מר' יהודה שכן מדפטר ר' יהודה בנר חנוכה שהזיק ולא קאמר שהיה לו להניחו למעלה מגמל ורוכבו - ש"מ שמצווה להניחו למטה מי'[356] **ודחתה הגמ'** דדלמא שרי לשימה למעלה מגמל ורוכבו והא דפטר ר' יהודה בנר חנוכה שהזיק ולא חייב לשימו למעלה מגמל ורוכבו - כי לא רצו להטריחו מדי שמא ימנע מהמצווה.

להלכה - **נחלקו הראשונים** אי להלכה פסקינן כרבינא משמיה דרבא אע"ג דנדחתה ראייתו [ר"ח, רא"ש[357] ור"ן] או שלא פסקי' כוותיה [משמעות הרי"ף והרמב"ם שהשמיטוהו - כ"כ ב"י בדעתם].

ולהלכה פסק מרן [תרעא ו] שראוי להניחה למטה מי' והסביר בב"י שהרי גם רי"ף ורמב"ם לא אומרים שזה גריעותא לשים למטה מי' וע"כ עדיף לחשוש לדעת המחמירים.

ש. מה דין נר חנוכה שהדליקו למעלה מכ' אמה ומדוע?

ת. בגמ' א"ר כהנא משמיה דר' תנחום שלא יצא וכמו בסוכה ומבוי. ופרש"י - משום דלא שלטא ביה עינא ולית פרסומי ניסא[358].

---

[356] וא"ת הא מר' יהודה מוכח רק שמצווה שלא להניחה למעלה מגמל ורוכבו ומנ"ל שמצווה למטה מי'? י"ל שכיוון שהפקיעוהו מלמעלה מגמל ורוכבו כדי שתהא קרובה לו ונראית ברשותו - עדיף לשימם בתוך י' טפחים כדי שיהיו ברשות אחת לגמרי. וכדאמרי' גבי רה"ר שעד י' חשיב רשות אחת [ריטב"א. וכן הוא בחי' הר"ן בשם הרשב"א]

[357] והוסיף הרא"ש שכך זה גם יותר ניכר ששם הנרות לפירסומי ניסא כי אין דרך לשים נר להשתמש לאורו - למטה מי' טפחים.

[358] והא דאמרה הגמ' בסוכה ב: שאם דפנות מגיעות לסכך כן שלטא ביה עינא והכא הלוא הדופן מגיע לנר החנוכה - י"ל שאני סוכה דהיא רחבה טובא. [**תוס'** סוכה שם]. **ורבינו יואל הלוי** [מובא בטור סי' תרעא] חילק בין אם מדליק בתוך הבית - שאז גם אם הנר גבוה למעלה מכ' - שלטא ביה עינא לבין אם מדליק מחוץ לבית דלא שלטא ביה עינא. ופי' אותו הבית הלוי שיש לחלק בין מקום שיושבים בו - כמו בית וסוכה - שאז שלטא עינא של היושבים בבית ובסוכה כשדפנות מגיעות לסכך ולנר לבין ברחוב שלא שלטא עינא של ההולכים ברחוב אף בדפנות מגיעות לסכך /קורה/נר חנוכה. עי"ש שמוכיח דבריו מהגמ' ריש עירובין. **ובשו"ע** [תרעא ו] סתם שלמעלה מכ' - פסול בנר חנוכה. וכתב שם המ"ב [ס"ק כח] שאף בתוך הבית פסולה ודלא כרבינו יואל.

ש. האם מותר להרצות מעות כנגד נר חנוכה? ומדוע?

ת. מחלוקת. לרב יהודה א"ר אסי [ויש גרסאות שמוסיפות "אמר רב"] - אסור. וא"ר יוסף הטעם - משום שזה ביזוי מצווה וכמו שאסור לקיים מצוות כיסוי הדם ברגלו. ולשמואל - שרי דאין בנר קדושה[359].

להלכה - פסק מרן [תרעג א] שאסור למנות מעות לאורה. ולגבי תשמיש של מצווה אי שרי - עי' הערה[360].

ש. האם מותר להסתפק מנויי סוכה בסוכות? ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאסור אא"כ התנה עליהן מלפני החג שלא יחול עליהן קדושה. ומקור הדין שאסור להנות מהן א"ר יוסף שזה נלמד מכיסוי הדם שאסור לכסות ברגלו שנא' [ויקרא יז יג] "ושפך את דמו וכסהו בעפר" ודרז"ל במה ששפך [- היינו בידו. רש"י] יכסנו ולא ברגל. והיינו שאסור לבזות המצווה וה"נ הסתפקות מנויי סוכה ברגל - הווי ביזוי מצווה ואסור[361].

---

359 **ולא פורש בגמ' מה יענה שמואל על טענת ר' יוסף** שאיכא משום ביזוי מצווה וכמו שאסור לכסות דם שחיטה ברגלו. ועי' ברשב"א דף כא: שהק' על ר' הונא ור' חסדא [לעיל כא.] שהתירו להשתמש לאור נר חנוכה למה ל"ח לביזוי מצווה ותירץ דר' הונא ור' חסדא סברי שכיון שלא משתמש בגופו של נר - לאו ביזוי מצווה הוא. ובפשטות - ר' הונא ור' חסדא סברי כשמואל שמותר להרצות מעות לאורה והתירוץ של הרשב"א הוא גם על שמואל.

360 **לגבי תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה** - נחלקו ראשונים. בעל העיטור [מובא בטור סי' תרעג] מתיר והטור [שם]בשם הרא"ש - אוסר. להלכה הביא מרן [תרעג א] דעה האוסרת בסתמא ואת הדיעה המתירה - בשם "יש מי שהתיר". ועי' ביאוה"ל שם שמביא מחלוקת אחרונים האם מחלוקת ראשונים זו היא רק בתשמיש עראי או גם קבע. ועי"ש שמסיק דתשמיש של מצווה בדרך עראי - יש להקל

361 **ואחר החג** מותר להסתפק בהן דלא היתה דעתו שישמשו למצווה אלא בחג. אבל תשמישי מצווה שהקצם למצווה לעולם - וכמו שמן שבנר חנוכה - אסורין בהנאה אף אחר חנוכה [וכגון אם נכבה הנר כשעדיין לא נגמר השמן - השמן הזה אסור בהנאה אף אחר חנוכה]. רמב"ן ורשב"א בשם מקצת גאונים.
ואם נפלו הנויי סוכה מהסוכה בחד

ש. האם מדליקין מנר לנר בנר חנוכה ? ע"י קינסא ומפתילה לפתילה?

ת. **מפתילה לפתילה** - לר' אדא בר אהבה - נחלקו בכך רב ושמואל. רב אסר משום אכחושי מצווה - דנראה ששואב שמן מהנר[362] ושמואל שרי דל"ח לזה ולההוא מדרבנן שיתיב קמיה דר' אדא וכן לר' הונא בריה דר' יהושע[363] - .לא נחלקו בזה רב ושמואל ולכו"ע שרי.

ע"י קינסא - לההוא מדרבנן ולר' הונא בריה דר' יהושע נחלקו רב ושמואל האם הווי ביזוי מצווה בכך שמדליק קיסם שאינו מן המצווה - בנר של מצווה [- דעת רב]. או של"ה ביזוי מצווה. [- שמואל] ולר' אדא בר אהבה - לא נחלקו בזה רב ושמואל ולכו"ע אסור.

להלכה - הגמ' מסיקה שמחלוקת רב ושמואל היא ע"י קינסא. [ומשרגא לשרגא - בין לרב ובין לשמואל שרי. דהדלקה עושה מצווה וילפי' מהדלקה דמנורה ששם היו מדליקין משרגא לשרגא].

פסק **המחבר** בסי' תרעד א בסתמא - ששרי להדליק רק מנר לנר ממש ולא ע"י קינסא [כדעת רב] ובי"א הביא דעת המתירין גם ע"י קינסא [כשמואל] **וברמ"א** כתב שנהגו להחמיר אפי' מנר לנר [פי' מנר לנר ממש ולא ע"י קינסא] משום ששאר הנרות אינם עיקר המצווה[364].

ש. האם מותר לשקול מעות חולין כנגד מעות מע"ש כדי לדעת אם ואיך לחלל עליהם מע"ש? ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאסור. והטעם - למ"ד שהדלקה מנר לנר בחנוכה ע"י קינסא הווי ביזוי מצווה - ה"נ הווה ביזוי מצווה דלקינסא דמיא [ששוקל מעות חולין לצורך מצווה שיעשה אח"כ] ולמ"ד שקינסא שרי - בכל זאת כאן יש לאסור כי גזרינן שמא לא ישקלו המעות כמו שחשב - ולא יחלל עליהן לבסוף מע"ש ונמצא ששקלן לחינם.

---

362 רש"י. ואף שואב לצורך מצווה [- הנר השני] מ"מ מכחיש עי"ז המצווה של הנר הראשון.

363 למסקנתו דהדלקה עושה מצווה וא"כ מפתילה לפתילה וודאי שרי ונחלקו בקינסא

364 ולפי זה מנר שני לשלישי ודאי שרי. ועי' במ"ב ס"ק ו שב' בעלי בתים שכ"א מדליק מדינא - שרי לא' להדליק מחבירו

ש. האם במנורה של ביהמ"ק מדליקין מנר לנר ?

ת. רב בגמ' אומר שהיו מדליקין מנר המערבי את שאר הנרות[365] ולא פירש רב אם ע"י קינסא או ע"י שהטה את הפתילה [וזה תלוי במחלוקת רב ושמואל אי שרי להדליק מנר לנר ע"י קינסא].

ש. מהו ספק הגמ' אי הדלקה עושה מצווה או הנחה ולמאי נפק"מ?

ת. הגמ' הסתפקה האם עצם ההדלקה היא המצווה או המצווה שיניח נר דולק[366]. ונפק"מ עוד[367] - אם הדליק חש"ו או גוי [לצד שהנחה עושה מצווה - כשר] וכן כשהונח מאתמול האם צריך היום להגביהה ולהניחה שוב [לצד שהנחה עושה מצווה - צריך].

מסקנת הגמ' שהדלקה עושה מצווה. וכן פסק מרן [תרעה א].

ש. האם אשה חייבת בנר חנוכה? ומדוע?

ת. אשה חייבת[368]. ואע"ג שזו מ"ע שהזמן גרמא - משום שאף הן היו באותו הנס. ופרש"י שגזרו יוונים על בתולה הנישאת שתיבעל להגמון ועוד שהנס נעשה ע"י אשה.[369].

---

365 ודבר זה ישנו גם בברייתא בת"כ ובמשנה תמיד [ו' א'] וצ"ע למה הגמ' הביאה א"ז בשם רב

366 עי' **רמב"ן ורשב"א** שלצד שהנחה עושה מצווה - מדליק ואח"כ מניח. והם גורסים בגמ' כג. " אי אמרת הנחה עושה מצווה - מכבה מגביהה **ומדליקה ומניחה**". **אבל תוס'** [כג. ד"ה מכבה] גורסים כגירסה שלפנינו "מכבה מגביהה **ומניחה ומדליקה**" והריטב"א [כג. ד"ה ואי] מביא ב' הגירסאות. ולפי גי' תוס' - גם למ"ד הנחה עושה מצווה - מניח ואח"כ מדליק. ועי' בספר מורשת משה [מהרב משה שטיינהוז. עמ' רעח סוד"ה אלא] שמסביר שכיוון שמיד מדליק - חשיב כהמשך המעשה.

367 פי' מלבד הנפק"מ אי מניח ואח"כ מדליק או שמדליק ואח"כ מניח [- לרמב"ן ורשב"א - עי' הערה קודמת]

368 ויכולה להוציא את בני ביתה ואף את בעלה [מ"ב סימן תרעה ס"ק ט]

369 ועי' שו"ת **משנה הלכות** [הגר"מ קליין] חלק ו סימן ס"א שכתב שבנס פח השמן - לא שותפות נשים שכן אינם שותפות בקנית השמן למנורה שכן פטורות ממחצית השקל כדפסק הרמב"ם [שקלים א ז] אמנם אח"כ מביא המשנה הלכות את שו"ת **בית שערים** שלומד מהרמב"ם בהל' בית הבחירה א יב שנשים חייבות בבנין ביהמ"ק - ולומד הבית שערים מזה שחייבות גם בהדלקת המנורה עי"ש.וא"כ לכאו' כן אפשר לומר שהיו בנס פח השמן. וצ"ע

ש. אכסנאי - האם חייב בנר חנוכה ומדוע?

ת. אם לא מדליקין עליו בביתו - חייב בנר חנוכה. ויכול לצאת בהדלקת בעה"ב ע"י שמשתתף בפרוטה בשמן שלו.

ש. איזה שמן הכי מובחר ומדוע?

ת. שמן זית שכן אורו צלול ביותר[370].

ש. אלו ברכות מברך המדליק נר חנוכה ? ואיזה הרואה נר חנוכה? ומדוע?

ת. המדליק מברך ב' ברכות - אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, ושעשה ניסים לאבותינו בימי ההם בזמן הזה. והרואה - ברכה אחת - שעשה ניסים [שכן הוא לא מדליק][371]. וביום הראשון - מוסיפים המדליק והרואה גם ברכת שהחיינו.

וטעם שאומר "וציוונו" - אע"ג שחכמים תיקנו המצוה - משום שה' ציוונו לשמוע דברי חכמים שנא' [דברים יז יא] "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך " [- ר' אויא] או מזה שנא' [דברים לב ז] "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" ודרז"ל שאביך - אלו הנביאים, זקניך - אלו החכמים[372].

ולגבי ברכת הרואה - פרש"י שברכה זו מברך מי שלא הדליק בביתו עדיין. ועי' הערה[373].

---

370 ועי' דרכי משה סי' תרעג א בשם הכל בו גבי נר חנוכה ששעווה מצווה מן המובחר כמו שמן זית וכותב הד"מ הטעם - כי אורו צלול מכל השמנים. מיהו מביא בשם הכל בו שמ"מ שמן זית עדיף כי בו נעשה הנס. וכן פסק במ"ב ס"ק ד [ובשעה"צ כתב מקורו - מהמהר"י ברונא סי' לט. ולכאו' היה יכול להביא גם את הד"מ בשם הכל בו. וצ"ע]

371 ורק בנר חנוכה תקנו ברכת הרואה ולא בשאר מצוות - משום חביבות הנס [**תוס'** סוכה מו. ד"ה הרואה. ועי"ש עוד תרוצים]

372 ועי' בספר המצוות להרמב"ם [שורש א] שאומר שהלימוד מ"לא תסור" הוא דרשה גמורה ועי' ברמב"ן בהשגות שם שזה אסמכתא [ואומר הרמב"ן שבזה נחלקו ר' אוויא ור' נחמן בר יצחק {כך גירסתו בגמ'} למה זה הוסמך אי ללא תסור או לשאל אביך ויגדך]

373 נחלקו ראשונים **בדעת רש"י** האם מי שעדיין לא הדליק אבל **עתיד להדליק** בביתו - ג"כ יברך על ראייתו [ולא יברך שוב שעשה ניסים בהדלקתו] [ריטב"א] או שרק אם לא עתיד להדליק בביתו - יברך [**מרדכי** סי' רסז]
ודעת רוב הראשונים [רשב"א, רא"ש,ר"ן ריטב"א בשם י"א ראביה] שרק אם לא ידליק בביתו - יברך. וכ"פ **מרן** [תרעו ג].

ש. האם מברכים "וציוונו" על מצוות דרבנן?

ת. על מצוות וודאיות שהם תיקנו - מברכין. [וכמ"ש לעיל בתשובה הקודמת] ועל מצוות שהם תיקנו מחמת ספק[374] - לאביי - לא תיקנו ברכה. מלבד ברכה על יו"ט שני של גלויות שתיקנו כדי שלא יזלזלו בו. ולרבא - כן תיקנו[375]. מלבד הפרשת מעשר מדמאי שהיא רק חומרא בעלמא דרוב ע"ה מעשרין ולכן לא תקנו.

ולהלכה - עי' משנ"ב סימן סז ס"ק א' שלא מברך על ספק ואפי' ספיקא דאו' [376].

ולגבי מי שמדליקין עליו בביתו - האם יברך על הראיה - ג"כ **נחלקו ראשונים**. המרדכי [סי' רסז] פסק שמברך על ראיתו. וכ"כ המגיד משנה בדעת הרמב"ם [מגילה ג ד] וכתב המ"מ שכן דעת קצת מן הגאונים. אבל הרשב"א [מובא גם במ"מ הנ"ל],הר"ן ובעל העיטור [מובא במ"מ הנ"ל] פוסקים שלא יברך. **והשו"ע** בסי' תרעו ג פסק שלא יברך [ובסי' תרעז ג כתב שאם הוא במקום שאין בו ישראל - אע"ג שמדליקין עליו ידליק בברכות ומסביר הרמ"א שם כי חייב לראות הנרות. וכ' המ"ב שזה סותר למ"ש בסי' תרעו שלא מברך על הראיה אם מדליקין בביתו - דמשמע שאין מצווה לראות הנרות אם מדליקין בביתו. ועי"ש בשעה"צ בשם מאמ"ר מה שתירץ. ולהלכה פסק המ"ב שגם כשנמצא במקום שאין ישראל - לא מברך אם מדליקין עליו בביתו דספק ברכות להקל]

[374] פי' אפי' ספק דאורייתא - מ"מ ברכת המצוות היא דר' וא"כ לגבי הברכה הווי ספק דרבנן וזה הכוונה במה שאומרת הגמ' "ספק דדבריהם לא בעי בירוכי". וע"כ לא מברכין על הפרשת דמאי אע"ג דדמאי הוא ספק דאו' לאביי [ר"ן]

[375] ולמדו **קצת מפרשים** מדעת רבא שבמצווה שעושה אותה מספק - וכגון בספק אי צריך לקיים מצווה דאו' שהדין הוא שצריך לעשות המצווה מספק - צריך לברך אעפ"י שהברכה היא מדרבנן. [וזו דעת **רש"י**] אמנם **הרי"ף** פסק שלא מברך [לגבי ספק ערלה כבושה במילה] וסובר שגם רבא ס"ל כאביי שעל ספק לא מברכין. ומה שבדמאי צ"ל לזה שרוב ע"ה מעשרין - דאל"כ כיוון שרבנן תיקנו - הווי ודאי [**ר"ן** דף י. בדפי הרי"ף ד"ה ומכאן. וצ"ב תירוצו.דהא כל ספק דאו' הווי ודאי דר' ולמה להרי"ף לא מברכין עליו?]

ולהלכה - עי' **שו"ע** או"ח יז ב [לגבי אנדרוגינוס בציצית]שפסק **כהרי"ף**. אמנם לגבי ספק ק"ש כתב בסי' סז א שיברך ברכות ק"ש אך כבר כתב המ"ב שם [ס"ק א] שאין ללמוד מק"ש לשאר מצוות דאו'.

[376] ואע"ג דקיי"ל אביי ורבא - הל' כרבא - י"ל דס"ל כהרי"ף עפ"י הסבר הר"ן המובא בהערה קודמת שגם לרבא לא מברכין על ספק.

ש. מה פירוש "חצר שיש לה ב' פתחים" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. **רש"י** פירש שהכוונה שיש לבית ב' פתחים לחצר. **ותוס'** [לעיל כא: ד"ה מצווה] פי' כפשוטו שיש לחצר ב' פתחים [והם לשיטתם שבית הפתוח לחצר - מדליק בפתח החצר ולא בפתח הבית].

והדין הוא דאם הפתחים הם מב' רוחות - ידליק בתרוויהו[377]. דחיישי' לעוברים בפתח אחד שיראו שלא הדליק ויחשדוהו שגם בשני לא הדליק. ואם הם מרוח אחת - סגי שידליק בפתח אחד.

ומקור הדין דחיישי' לחשד - לומדת הגמ' מהברייתא שכתבה שטעם שא' הטעמים שאמרה תורה להניח הפיאה דווקא בסוף הקצירה - הוא מפני החשד. שאם יניח בתחילת הקצירה - כשיגמור לקצור יחשדוהו שלא הניח[378].

---

[377] לגבי **אם מברך על הפתח השני - הר"ן** כתב שמסתבר שכיון שמדליק רק משום חשד - לא מברך. אמנם **הרשב"א** בתשובה [א תקכה] כתב גבי שחיטה בבן פקועה שתיקנו חז"ל משום הרואין - שעל כל מצווה שתקנו חז"ל מאיזה טעם שיהיה - מברכין.עכ"ד הרשב"א. **להלכה** - פסק **הרמ"א** [תרעא ח] כהר"ן וכן הב"י הביא רק דעת הר"ן. אולם לגבי בן פקועה שנשחט משום מרא"ע - הביא **הגרעק"א** [יו"ד יג ב] את ד' הרשב"א שמברך [והוסיף שבבשמים ראש כ' שלא לברך] וצ"ע שלא הביא הרעק"א את הרמ"א הנ"ל שפסק כהר"ן ? וראיתי בשו"ת דובב מישרים [הגאון מטשעבין]חלק ד' בליקוטי תשובות והערות חלק א שכתב שאולי יש לחלק דבבן פקועה הוא משום איחלופי ונשאר בצ"ע

[378] וכנראה שהחשד יהא באופן שכבר נטלו עניים מה שהשאיר וע"כ יראה שלא השאיר - דאם לא נטלו - א"כ רואים שהשאיר במקום אחר. וצ"ע.

וא"ת למה לא הביאה הגמ' את המשנה בשקלים [ג ב]שאין אדם נכנס לתרום הלשכה בפרגוד חפות וכו' משום שנא' [במדבר לב לב]"והייתם נקיים מה' ומישראל"? וכמו שהגמ' פסחים יג. הביאה פסוק זה גבי גבאי צדקה? **ועי' תוס' רא"ש** שכתב שפה הנידון משום ביטול מצווה. אבל חשד מממון אשכחן טובא כדאמרי' פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן עכ"ד תוס' רא"ש. דהיינו שאף שהפסוק והייתם נקיים לא קאי על חשד ממון - דקאי על בני גד וראובן - מ"מ הגמ' [והמשנה בשקלים] מביאין אותו גבי חשד ממון. אך עדיין ק' למה גמרתינו לא תלמד מפסוק זה גם לחשד על מצוות וכבני גד וראובן שנחשדו בהתחמקות ממצוות כיבוש הארץ?

ועי' נימוקי הגרי"ב [- חידושי הג"ר יהודה בכרך. מובא בש"ס ווילנא לאחר המסכת] שתירץ שמתני' דשקלים איירי שעושה מעשה שמחשיד אותו. וכאן בפאה לא נקרא שעושה מעשה שמחשיד בזה שמשאיר פאה בתחילה וה"ה גבי נר חנוכה לא עושה מעשה המחשיד [דהחשד בא בגלל **שלא** מדליק בפתח השני] ולכן הביאו ראיה לדין חשד בנר חנוכה מפיאה ולא מההיא דשקלים. [ונראה שגם בני גד עשו מעשה שהחשיד אותם - בזה שרצו להתיישב בעבר הירדן]

ש. אדם ששם כמה פתילות בקערה אחת - האם יצא יד"ח נר חנוכה?

ת. אם שם כלי להפסיק בין פתילה לפתילה - יצא[379] ואם לא שם כלי - לא יצא מפני שהפתילות מתחברות והוו כמדורה [וחז"ל תיקנו להדליק נר ולא מדורה][380].

ש. אדם שלא יכול לקנות גם נר חנוכה וגם נר שבת וגם יין לקידוש - מה סדר העדיפויות? ומדוע?

ת. בגמ' אמר רבא שנר שבת קודם להכל - משום שלום בית[381] ואח"כ נר חנוכה קודם ליין לקידוש משום חשיבות פרסום הנס.

ש. כמה זמן לפני שבת לא טוב להדליק נר שבת?

ת. אמר ההוא סבא[382] שבלבד שלא יקדים [ופרש"י "בעוד היום גדול - דלא מינכרא שהיא של שבת"] ולא יאחר[383].

---

379 ולא פורש עובי הכלי המפסיק בין נר לנר. ועי' מ"ב סי' תרעא ס"ק טז שכתב שישים מחיצה והפסק טפח בין נר לנר עי"ש וצ"ע

380 ועי' בטור סי' תרעא שדעת הרא"ש [וי"ג בעל העיטור - עי' בשלטי גיבורים שגרס כן בטור] שסגי בהרחקת אצבע אפי' בלא מחיצה [ולפי"ז במחיצה סגי בלא הרחקת אצבע] ובטור דחה דבריו דוודאי בעי' מחיצה. וכן פסק מרן [תרע ד] שסתם שבעי' כפיית כלי ולא הביא הדיעה שסגי במרחק אצבע.

381 ומיירי שיש לו פת ויכול לעשות עליו קידוש. אבל אם אין לו פת - וודאי פת קודם לנר. ונר קודם לשאר המאכלים [מ"ב רס"ג ס"ק ט].
ואם הוא מדליק נר חנוכה בתוך ביתו [כגון בשעת הסכנה] עי' במ"ב תרע"ח ס"ק ב' שדעת המ"א שידליק נר חנוכה בביתו ויהנה ממנו גם לשבת [וזה עפ"י מ"ש הר"ן על מ"ש בגמ' כא: שכשמדליק בביתו צריך נר אחרת להשתמש לאורה - כתב הר"ן שזה משום היכר דבכל מקרה משתמש לאורה כשמדליק בביתו].אבל רוב האחרונים חולקין ע"ז עכ"ד המ"ב.

382 עי' תוס' חולין ו. ד"ה אשכחיה שי"מ שכל ההוא סבא - זה אליהו. ותוס' שם הקשו עליהם. ועי' שפת אמת כאן שלפי הי"מ - י"ל שרק חשבה [כל' הגמ' "סברא"]להדליק מוקדם ולא אמרה א"ז לר' יוסף ולכן לא ר' יוסף אמר לה לא להקדים אלא אליהו שהוא ידע מחשבתה

383 וכתב במשנה ברורה [רסג ס"ק טז] דהיינו שלא ידליק בצמצום בסוף זמן המותר. ולגבי שיעור של "עוד היום גדול" שפרש"י - עי' ביאוה"ל סי' רס"ג ד"ה בעוד היום - שאם לא מקבל עליו שבת בהדלקה - לא ידליק זמן רב קודם השקיעה. [ולא פי' כמה זה זמן רב] אך אם מקבל עליו שבת - יכול להדליק מפלג המנחה.

ש. מהו שמן שריפה ומדוע נקרא כך?

ת. שמן שריפה הוא שמן של תרומה טמאה. ונקרא כך כי תרומה טמאה דינה בשריפה[384].

ש. האם מדליקין נר שבת בשמן שריפה ? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאין מדליקין בשמן שריפה. ונחלקו רבה ור' חסדא אי זה אזיל על כל נר של שבת - ומטעם חשש שמא יטה בשבת כדי שישרף מהר. וגם ביו"ט גזרי' אטו שבת. או שזה אזיל רק על נר של שבת שמדליק ביו"ט [דהיינו שער"ש יוצא ביו"ט] ומשום שאין שורפין קדשים ביו"ט.

ש. האם מזכירים על הניסים בברכת המזון?

ת. בגמ' אמר ר' הונא שאינו צריך להזכיר ואם בא להזכיר - מזכיר בהודאה. וכן א"ר ששת לרבא שרצה לומר על הניסים בבונה ירושלים - שיזכיר בהודאה .

להלכה - הרמב"ם [ברכות ב ו] וכן הטושו"ע סי' תרפב א כתבו שאומר על הניסים בתפילה ובברהמ"ז. ולא כתבו שבברהמ"ז זה רשות. ועי' הערה[385].

---

384 ככתוב במשנה תמורה לג:

385 **בכס"מ** [על הלכה ה] כתב שכיון שאשכחן כמה אמוראי שהיו מזכירין - כתב הרמב"ם שיזכיר.
ובלח"מ [הלכה ו] מביא מהגהות מימוניות על הרמב"ם הל' ברכות ב יג שכותב שהירושלמי [ברכות ז ד] כתב שזה חובה ואף כתב שחוזר אם לא אמר על הניסים בברהמ"ז [עכת"ד הגה"מ] ולכן כתב הלח"מ שהרמב"ם פסק כהירושלמי לגבי זה שחובה כי אפי' לגמ' דידן אין כאן איסור וא"כ ראוי להחמיר כהירושלמי. אבל לגבי חזרה - דלגמ' דידן הווי ברכה לבטלה - פסק כהבבלי עכת"ד הלח"מ. וזה מסביר גם את פסק הטושו"ע ובמש"כ הגה"מ שבירושלמי כתב שחוזר - צ"ע דבנוסח שלפנינו כתוב בהדיא שלא חוזר [אמנם כן כתוב שזה חיוב. וא"כ תירוץ הלח"מ טוב גם לפי גירסתנו שלגבי חיוב - פסק כהירושלמי].
ועי' **ביאור הגר"א** סי' רח ס"ק מא שכתב שבבהמ"ז צ"ל על ניסים "מצד המנהג".

ש. האם מזכירים יעלה ויבוא בר"ח בברהמ"ז?

ת. בגמ' נחלקו רב ור' חנינא. לרב - מזכיר ולר' חנינא - לא. ופוסק ר' זריקא כרב כי ר' אושעיא סובר כמותו.

ש. האם מזכירים על הניסים במוסף של שבת ור"ח שחלים בחנוכה? ומדוע?

ת. מחלוקת. ר' הונא ור' יהודה אומרים שלא מזכירים.מפני שאין חנוכה קשור לתפילת מוסף. ר' נחמן ור' יוחנן אומרים שמזכירים מכיון שתיקנו להזכיר על הניסים בתפילה - לא חלקו בין התפילות.

להלכה - הגמ' מכריעה כדעת ר"נ ור' יוחנן שכן דעת ריב"ל. וכן פסק מרן [תרפב ב].

ש. האם המברך על ההפטרה בשבת ר"ח - מזכיר בברכות את ר"ח? ומדוע?

ת. דעת ר' גידל אמר רב שלא מזכיר של ר"ח. מפני שאין ר"ח קשור להפטרה דאין הפטרה בר"ח. ואומרת הגמ' שאפי' ר' נחמן ור' יוחנן שאומרים שמזכירים עה"נ במוסף של שבת ור"ח בחנוכה - אף שאין המוסף קשור לחנוכה - מ"מ בהפטרה של שבת ר"ח יודו לר' גידל אמר רב. כי בחנוכה יש את הסברא שלא רצו לחלק בין התפילות משא"כ בשבת ר"ח - אין שום הפטרה בר"ח ואין זה חילוק בין ההפטרות.

להלכה - הגמ' אומרת "לית הלכתא ככל הני שמעתתא" ונחלקו רש"י ותוס' אי כוונת הגמ' גם על דינו של ר' גידל שאין הל' כמותו [- רש"י] או שכיוון שר' גידל אזיל גם בשיטת ר"נ ור' יוחנן - הל' כמותו [- תוס']. ופסק מרן [רפד ב] בסתמא כתוס' ובי"א - מביא את דעת רש"י[386] ומסיים "והמנהג כסברא ראשונה"[387].

---

[386] ואומר השו"ע שגם לדעה זו אין חותם בשל ר"ח אלא רק מזכיר ר"ח בברכה. ובטעם הדבר כתב בב"י בשם רבינו יונה שלא תהא הפטרה חמורה מתפילת שמו"ע ששם מזכיר של ר"ח רק באמצע הברכה [- יעלה ויבוא] ולא בחתימה.

[387] וצע"ק דהא הרי"ף והרמב"ם סוברים כרש"י והרא"ש מביא ב' הדעות וא"כ למה לא פסק כהרי"ף והרמב"ם שהם ב' עמודי הוראה של הב"י? ואולי י"ל שכיוון שכבר התקבל המנהג לפסוק כתוס' - לא שינה מרן ממה שהתקבל אף אם זה נגד ב' עמודי ההוראה.

ש. האם קוראים בנביא בשבת במנחה?

ת. בגמ' כתוב שכן. ומביא רש"י מתשובות הגאונים שהיו רגילין לקרות בנביא י' פסוקין ובימי הפרסים גזרו גזירה שלא לקרות הפטרה ומאז - בטלה[388].

ש. האם ביו"ט שחל בשבת - מזכיר בברכת ההפטרה במנחה את יו"ט? ומדוע?

ת. ר' אחדבויי אמר רב אומר שלא מזכיר יו"ט. ואומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת האמוראים אי מזכירין על הניסים במוסף של שבת חנוכה - דבתרוויהו אין הברכה מצד המועד [חנוכה /יו"ט] אבל יש את הסברא שלא לחלק בין התפילות/ ההפטרות.

ולהלכה - פוסקת הגמ' שמזכירין יו"ט בברכת ההפטרה [כמו שפוסקת שמזכירין על הניסים במוסף].

ש. האם ביוהכ"פ שחל בשבת מזכירין שבת בתפילת נעילה.

ת. ריב"ל אומר שכן ואומרת הגמ' שגם זה תלוי במחלוקת גבי עה"נ במוסף ופסקי' כריב"ל שמזכיר.

ויל"ע למה מפטירין בשבת ר"ח השמיים כסאי כדי להזכיר ר"ח בהפטרה הרי אין ההפטרה מחמת ר"ח [ומה בכך שקראו בתורה באחרונה פרשת מוסף של ר"ח וסליק מיניה הא מ"מ אין ההפטרה מחמת ר"ח?]
ולגבי שבת חוה"מ אי מזכיר מועד בברכות ההפטרה - גבי חוה"מ **פסח** פסק רמ"א [תצ ט] שלא להזכיר מועד בברכות ההפטרה דאין ההפטרה מחמת חול המועד. וגבי **סוכות** - עי' משנ"ב תרס"ג ס"ק ט' שמביא ד' המג"א שכן מברך כי בסוכות שכל יום קרבן שונה - חשיב כל יום כרגל [וכמ"ש לגבי הלל שלם] ובשעה"צ ו מביא בשם הגר"א [במע"ר] שלא יברך [ובסי' תצ ס"ק טז הביא המ"ב גבי סוכות רק את המג"א ולא את הגר"א]

388 ומשמע מרש"י שהפרסיים שבטלום - היינו אחר תקופת הגמ' [ועכ"פ אחר תקופת רב שהזכיר כאן שקורין הפטרה במנחה בשבת]. וא"ת הא כבר במשנה במגילה פרק ד משנה א כתוב שאין קורין הפטרה במנחה בשבת? י"ל דנביא דהכא היינו כתובים והמשנה במס' מגילה איירי בנביא ממש [תוס'] ועוד י"ל שכוונת המשנה היא שאין תקנה קבועה להפטיר אלא זה תלוי במנהג [ר"ן על הרי"ף יא: בדפי הרי"ף - בשם ר"ת וכ"כ בעה"מ בסוגיין בשם ר' האי גאון]. ומשמע מסוגיין שמברך על ההפטרה במנחה אע"ג שהיא מנהג. ועי' תוס' רי"ד [סוכה מה.] שאפי' לראשונים הסוברים שאין מברכין "וציוונו"על מנהג - מ"מ ברכת ההפטרה שאין בה "וציוונו" - אפשר לברך.

ש. האם בברכת מעין שבע ביו"ט שחל בשבת - מזכיר יו"ט?

ת. פסק רבא שלא. ואע"ג דלגבי על הניסים פסקה הגמ' שמזכירין במוסף מ"מ אומרת הגמ' שמעין שבע שונה כי גם בשבת זה רק תקנה משום סכנה ולא מעיקר הדין[389]. וכן פסק מרן [תריט ג] גבי יוהכ"פ שחל בשבת.

לסיכום: על הניסים במוסף, הזכרת שבת בנעילה, הזכרת יו"ט בברכות הפטרה במנחה בשבת - מחלוקת בגמ' ומסיקה הגמ' שמזכירין.

לא מזכירין יו"ט במעין שבע ביו"ט שחל בשבת.

ולגבי הזכרת ר"ח בברכות ההפטרה בשבת ר"ח - נחלקו ראשונים ופסק מרן שלא מזכירין.

ש. האם שרי להדליק נר שבת בחלב מבושל? ומה הדין כשמוסיף לתוכו קצת שמן זית?

ת. לגבי חלב מבושל - נחלקו תנאים אי מדליקין בו - נחום המדי מתיר - דנמשך שפיר אחר הפתילה, ות"ק וחכמים אוסרים משום גזירה אטו שאינו מבושל [גמ' ורש"י בדף כא.] ואם נתנו בתוכו קצת שמן זית [או שמן כשר אחר] - לנחום המדי - וודאי כשר דלא גרע מחלב מבושל לבדו, ות"ק וחכמים נחלקו בינהם אי בכה"ג גזרי' אטו אינו מבושל או שלא [דזה גזירה לגזירה]. ולא נודע מי אומר מה. [גמ' כד:].

להלכה - בגמ' [כא.] פסק ר' ברונא אמר רב להקל בחלב מבושל אם נותן לתוכו שמן כשר כל שהוא. וכן פסק מרן [רסד ה].

---

389 וצ"ע הא גם הפטרה במנחה בשבת אינה מעיקה"ד ובכל זאת פוסקת הגמ' שמזכירין את יו"ט - ולית הלכתא כר' אחדבויי אמר רב שאמר שלא מזכירין את יו"ט? וצ"ע

מהמשנה כד: עד המשנה כו:

ש. מהו שמן שריפה ומדוע נקרא כך?

ת. שמן שריפה הוא שמן של תרומה טמאה. ונקרא כך כי דינו בשריפה [כמו כל תרומה טמאה שדינה בשריפה[390]].

ש. מדוע אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט?

ת. בגמ' כתוב לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט. ובטעם שאין שורפין קדשים ביו"ט - ולא אמרינן שעשה של שריפת קדשים טמאים[391] ידחה לאו של מלאכה ביו"ט[392] - נאמרו בגמ' כמה טעמים.

א. תנא דבי חזקיה - משום שנא' גבי נותר ב' פעמים בפסוק "עד בוקר" [ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו - שמות יב] בא הכתוב ליתן בוקר שני [- יום א' של חוה"מ] לשרפתו. ומנותר ילפי' לטמא.

ב. אביי - שנא' [במדבר כח] "עולת שבת בשבתו" ודרז"ל שעולת שבת נשרפת בשבת ולא עולת חול נשרפת בשבת ולא ביו"ט. וכל שכן שאין נותר נשרף בשבת ויו"ט.

ג. רבא - שנא' גבי אוכל נפש [שמות יב] "הוא לבדו יעשה לכם" ודרז"ל לבדו - ולא מילה שלא בזמנה שאינה דוחה יו"ט. וה"ה לכל מצווה שאין זמנה קבוע שלא דוחה יו"ט.

ד. ר' אשי - שנא' גבי יו"ט שבתון [ויקרא כג כד - גבי ר"ה ובפסוק לט - גבי סוכות ושמנ"ע] וא"כ יש ביו"ט עשה ול"ת [שהרי נא' שם - בפסוקים כה ולה כל מלאכת עבודה לא תעשו] ואין עשה דשריפת

---

390 ויל"ע אמאי בזמנינו זורקים התרומה הטמאה לאשפה וכן מובא ברדב"ז חלק ב' סי' תשלא שבזמנינו שורפים או זורקים לאיבוד במקום שלא יבואו בו לידי תקלה. ועי' בחזו"א דמאי סימן טו שעושים כו בזמנינו משום דטרחה לשרוף וחיישי' לתקלה עכת"ד. וצ"ע וכי בגלל זה מבטלים מצוות עשה? ועי' תשובות והנהגות [הגר"מ שטרנבוך] א סימן עת"ר לגבי חלה טמאה שמיישב שאולי מה שלא שורפים כי זה לא היה טהור מעולם דמטמאים את המאכל עוד לפניי שמחילים עליו את התרומה ובכ"ז נשאר בצ"ע עי"ש

391 שריפת קדשים טמאים היא מצוות עשה שנא' והבשר אשר יגע בכל טמא... באש ישרף [ויקרא ז יט]

392 דהבערה שלא לצורך יו"ט - אסורה ביו"ט

נותר וקדשים טמאים דוחה ל"ת ועשה[393].

ש. מנא לן שמצווה לשרוף תרומה טמאה?

ת. בגמ' אמר רב שכשם שמצווה לשרוף קדשים טמאים [שנא' והבשר אשר יגע בכל טמא... באש ישרף] כך מצווה לשרוף תרומה שנטמאת[394]. ופרש"י דדמיא לקודש ועוד - משום תקלה. ותוס' דוחה הטעם של תקלה משום דא"כ א"צ דווקא שריפה. ומקיים הטעם של דמיא לקודש[395].

ש. האם מותר להנות מתרומה טמאה ? ומה הדין במעשר שני טמא וקדשים טמאים?

ת. **מתרומה טמאה** - מותר להנות. ויש לזה ג' לימודים בגמ'[396]:

---

[393] **והקשה רש"י** [כה. ד"ה ואין עשה] דהרי **הדלקת נר ביו"ט - מלאכה המותרת היא** ואינה בכלל עשה דשבתון ול"ת דלא תעשו כל מלאכה? וכן הק' **תוד"ה לפי** - דף כד:. ותי' רש"י דהואיל והבערת קדשים טמאים - שאסור להנות מהם - אסורה ביו"ט. אף תרומה טמאה לא יצאה מן הכלל.עכ"ד. וצ"ב אמאי באמת לא יצאה מן הכלל והרי מבעירה לצורך יו"ט? ועי' בר"י בתוס' שתירץ דגזרי' תרומה אטו קדשים. ואולי זו כוונת רש"י. [ועי' הגהות הגרא"מ הורביץ [מובא בסוף המסכת] שאומר ברש"י שזה מדר' ומסתמא כוונתו כמ"ש שזו גזירה.] וריב"א בתוס' מתרץ שכיוון שעיקר ההיסק הוא לצורך שריפת תרומ אל שדרך אגב התיאה התורה להינות מזה - ע"כ אסור ביו"ט. ועי' רש"י ביצה כז: ד"ה לה שנטמאה שכתב טעם אחר לזה שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט - כי "גזיה"כ היא שאין קדשים טמאים מתבערין ביו"ט דרחמנא אחשבה להבערתן דכתיב באש ישרף הלכך מלאכה היא" עכ"ד.

[394] דין זה שתרומה טמאה בשריפה - כבר כתוב במשנה תמורה לג: וצע"ק למה הביאו את רב. ואולי בגלל שרב אמר שמהתורה מותר להנות מהשריפה - אך ק' דגם זה כבר ילפי' ממתני'. דמשמע ממתני' שרק ביו"ט אין מדליקין בשמן שריפה הא בחול - מותר. ועי' רשב"א שמק' אמאי בכלל הביאו דין שתרומה טמאה בשריפה הא הגמ' מחפשת מנ"ל שששרי להינות ממנה וע"ז רב לא עונה

[395] ולגבי אם זה מדאו' או מדרבנן - הנה לטעם של רש"י שזה משום תקלה - ברור שזה דר'. ולטעם שדמיא לקודש - יש ב' דעות בתוס' אי זה דאו' או דר'

[396] וטעם הדבר שצריך לימוד להתירם בהנאה - אומרים תוס' שלולא הלימודים האלה - היינו לומדים היקש תרומה לביכורים וביכורים למעשר שאסורים בהנאה. ובריטב"א כתב שהו"א לאסור בהנאה מדאיקרי קודש. א"נ - בק"ו ממעשר.עכת"ד הריטב"א. ותוס' דחה לימודים אלה.

א. שנא' [במדבר יח ח] "וידבר ה' אל אהרון ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" ודרז"ל תרומותי - ל' רבים - א' תרומה טהורה שנתנה להנאה וא' - תרומה טמאה להסיקה תחת תבשילו[397] [ר"נ אמרר רבה בר אבוה].

ב. שנא' בווידוי מעשר [דברים כו יד] "ולא ביערתי ממנו בטמא" והיינו שלא נהנה ממע"ש טמא כששרפו. ומדכתיב "ממנו" - דרז"ל אבל תרומה טמאה - מותרת בהנאה. [ר' אבהו א"ר יוחנן].

ג. שנא' [דברים יח ד] "ראשית דגנך תירושך ויצהרך... תיתן לו" ודרז"ל " לו - ולא לאורו" היינו שאין מפרישין מן הטמא שראוי לאורו [=להדליקו ולהנות מהאור שלו] על הטהור. משמע עכ"פ שהטמא ראוי לאורו[398].

ממעשר שני טמא - אסור להנות שנא' "ולא ביערתי ממנו בטמא" וכן פסק הרמב"ם מע"ש ג ב [אולם יכול לפדותו - רמב"ם שם.ואפי' בירושלים - רמב"ם שם ב ח].

מקדשים טמאים - ג"כ אסור להנות בק"ו ממעשר הקל.

ש. באלו דברים קדשים חמורים מתרומה [מלבד זה שאסובה"נ] ובאלו - תרומה חמורה מקדשים.

ת. קדשים חמורים מתרומה בו' דברים שסימנם פנ"ק עכ"ס. והם א. פיגול ב. נותר - ששייכים רק בקדשים ג. שנקראים קרבן ד. שיש בהם דין מעילה ה. שטמא שאכלן חייב כרת [ולא מיתה בידי שמים כתרומה - וכרת חמור ממיתה ביד"ש דהולך ערירי] שאסור לאונן [דילפי' בק"ו ממע"ש שכתוב בו " לא אכלתי באוני ממנו". וגבי תרומה ילפי' ביבמות ע: שמותר אונן בה].[399].

---

397 ורואים מפסוק זה שתרומה טמאה שייכת לכהן. וכן פסק הרמב"ם [תרומות ב יד].ואסור לישראל להנות משמן שריפה לבדו ורק אגב הנאת הכהן - יכול גם הישראל להנות [רמב"ם תרומות יא טז - יח]

398 וא"ת זה גופא מנ"ל לחז"ל לדרוש "לו ולא לאורו" שידרשו "לו ולא לדבר שאינו ראוי כלל" ונלמד מאן שתרומה טמאה אינה ראויה כלל? וי"ל דאי ל"ה ראויה כלל - לא היה צריך למעטו [דזה פשיטא שלא יפריש תרומה כזו לכהן] [רש"י סוף ד"ה ראשית דגנך.] עוד י"ל - שאי תרומה טמאה אסורה בהנאה - אפשר למעט נתינה של תרומה טמאה מהמילה "תיתן" - דאיסוה"נ לא הווי נתינה. וא"צ את המילה "לו".ואם כתבה תורה את המילה "לו" - בא לומר שלא לאורו. [תוד"ה תתן]

399 תוס' ד"ה שכן תמהים מ"ט לא החשיבה בגמ' מחוסר כיפורים שאסור בקדשים ומותר בתרומה. ותירצו תוס' ביבמות [עג: ד"ה שכן - מובאים כאן במסורת הש"ס] שלא מנתה א"ז הגמ' משום דזה גופא שחמור הקדש במחוס"כ - ילפי' [ביבמות עד:] מחמת שחמור בפנק עכס.

ותרומה חמורה מקדשים בד' דברים שסימנם מחפ"ז. והם א. מיתה בידי שמים[400] ב. שיש בה חיוב חומש לזר האוכלה משא"כ בקדשים ג. שאין בה פדיון [אבל בקדשים יש פדיון בהומם] ד. שאסורה לזרים ואילו קדשים - יש מהם שמותרים לזרים.

ש. למה את הדרשה "ממנו אי אתה מבעיר" וכו' - דרשי' למעט תרומה טמאה [שאין בה איסור הנאה] ולא למעט קדשים ?

ת. בגמ' יש ב' תירוצים: א. שהדברים שקדשים חמורים מתרומה נפישי מהדברים שתרומה חמורה מקדשים ב. שחומרת כרת בקדשים טמאים - מכריעה את כל החומרות שיש לתרומה על קדשים.

ש. מהו "עיטרן" והאם מותר להדליק בו נר שבת ומדוע?

ת. עיטרן - זה פסולתא דזיפתא [רש"י במשנה[401]] ונחלקו ר' ישמעאל וחכמים אם מותר להדליק בו בשבת. לר' ישמעאל - אסור. ואמר רבה בגמ' שהטעם - משום שריחו רע וגזרי' שמא יניחנו וייצא ויאכל בחושך ואין זה כבוד שבת[402]. ולחכמים - מותר דלא חששו לזה.

הלכה - פסק מרן [רסד ג] כר' ישמעאל. וכתב בב"י שכן פסקו רי"ף רמב"ם ורא"ש. וטעם שלא פסקו כחכמים - מדמהדרי אמוראי לפירושי טעמא דר' ישמעאל.עכת"ד הב"י[403].

ועי"ש בתוס' ביבמות ע: שמק' אמאי לא חשיב רביעי בקודש {נ. ב. עי' חולין לה. שנחלקו שם רש"י ותוס' אי רביעי בקודש דאו' או דר'} ובת כהן שנתאלמנה ללא בנים שחוזרת לתרומה ולא לקדשים ועוד.

400 רש"י פי' לזר האוכלה או כהן טמא. ולגבי כהן טמא תמהו הראשונים [תוס' יבמות עג:, רמב"ן ריטב"א וחידושי הר"ן כאן] הא בקדשים יש כרת שהוא חמור. ולכן נקטו תוס' ביבמות שהכוונה רק על זר האוכלן - שבקדשים הוא רק בלאו ובתרומה הוא במיתה בידי שמים.ועוד תירצו שהכוונה שבקדשים - יש שגם מותרים לכתחילה לזרים. ואע"ג שמנה "זר" לחוד בהמשך המעלות של תרומה על קדשים - מנה שוב לומר שבקדשים שרי לכתחי' ובתרומה - חייב מיתה ביד"ש.

401 ועי' רש"י כ: ד"ה פסולתא דזיפתא שזה פסולת צלול כשמן היוצא מהזפת ע"י האור

402 ובתוס' ד"ה הדלקת] כתבו שנר הוא משום **עונג** שבת וכ"כ הרשב"א וכן הוא במדרש תנחומא מצורע סימן ט. ועי' ברמב"ם בהל' שבת שבפרק ה' הלכה א' כתב שנר הוא משום עונג ובפרק ל הלכה ה כתב שזה כבוד שבת שיהא נר דלוק וכתב בערוך השולחן רסג א דתרוויהוו איתנהו וכ"כ בפמ"ג מש"ז רסד א שנר הוא משום כבוד ועונג ומביא את ב' דברי הרמב"ם הנ"ל. אלא שצ"ע על תוס' שכתבו בסוגיין הטעם של עונג - והא ר' ישמעאל אמר במשנה הטעם של כבוד וצע"ק. עוד צ"ע למה לא אמר ר' ישמעאל במשנה את הטעם של שלום בית שאמר רבא לעיל כג:

403 **ולגבי נפט** - משמע מתוד"ה מתוך שלא פוסל בזה ר' ישמעאל אע"פ שריחו רע דמ"מ לא רע כ"כ כעיטרן. וכן פסק בבביאוה"ל רסד ג ד"ה בעיטרן ודלא כהתפא"י שמחמיר.

ש. היכן מדליק נר של שבת? ומדוע?

ת. מוכח מהגמ' שגוזרת שמא יניחנו וייצא - שמדליק במקום שאוכל וכ"כ תוד"ה הדלקת. ולהלכה - עי' הערה[404].

ש. האם צריך לרחוץ פניו ידיו ורגליו ? ומתי רוחץ?

ת. בגמ' א"ר נחמן בר רבא אמר רב שהדלקת הנר - חובה ורחיצת פיו"ר - רשות. ורבה אומר על רחיצת פיו"ר שזה מצווה. וכן פסק בטושו"ע רס א[405].

ולגבי זמן הרחיצה - כתוב בגמ' "ערבית" ופרש"י [ד"ה רחיצת] שזה בליל שבת[406] אולם גבי ר' יהודה כתוב בגמ' שהיה רוחץ פיו"ר בע"ש.

---

[404] בסי' רסג ט פסק מרן שאם אוכל בחצר ומדליק בבית - אם אין הנרות ארוכות עד הלילה - הווי ברכה לבטלה עכד". ומשמע שא"צ להדליק במקום שאוכל וסגי בזה שישתמש לאור הנר אחר האוכל. אך במ"ב שם מציין למ"ב בסי' רעג ס"ק לב שכותב דהא דשרי לאכול בחצר אעפ"י שאעין רואה הנר - היינו במצטער הרבה [פי' שבבית מצטער הרבה] דאל"ה - צריך לאכול דווקא במקום נר

[405] וכתב הד"מ בשם או"ז שמצווה זאת מקבל שכר העושה אותה אבל מי שלא עושה אותה - לא יענש. וכ"פ המשנ"ב רס ס"ק א. וכנראה למד זאת מדקראה הגמ' להדלקת נר "חובה" ולרחיצת פיו"ר - "מצווה".
ולגבי רחיצת כל גופו - כ' הטור שאם יכול - יעשה זאת וכ"פ רמ"א [סי' רס א] ובבאור הגר"א מציין על רמ"א הנ"ל למש"כ בגמ' "נשיתי טובה - זה בית המרחץ". וכוונתו שבבית המרחץ נהוג לרחוץ כל גופו.
ועי' משנ"ב ס"ק ד גבי **רגליו** שעכשיו אין נזהרין בזה דדווקא בימיהן שהלכו יחיפים נזהרו בזה.

[406] וכ' בחידושי חת"ס שכוונתו בליל שבת ממש [ואין בפיו"ר גזירת מרחצאות כמ"ש בגמ' מ. בשם שמואל וכ"פ מרן שכו א]אולם באו"ז הל' ע"ש סי' ז מביא את דברי רש"י וכותב ע"ז שלמדנו מכאן שיש מצווה לרחוץ פיו"ר ערב שבת בחמין.עכ"ד. משמע שהבין שכוונת רש"י לע"ש. וכ"כ ראש יוסף. ובר"ן וברמב"ם [שבת ל ב] כתוב בהדיא שהמצווה לרחוץ היא בע"ש [וכמ"ש בגמ' גבי ר' יהודא]. וכן בטוש"ע [רס א] כתוב שירחץ בערב שבת.

ש. האם בגד של פשתן חייב בציצית?

ת. **מדאורייתא** - **לב"ש** פטור משום כלאיים שיש בהם ע"י התכלת שהוא צמר [407] **ולב"ה** - חייב. ואע"ג דזה כלאיים [מחמת התכלת שהוא מצמר] - מדסמיך רחמנא "גדילים תעשה לך" ל"לא תלבש שעטנז" [דברים כב יא - יב] דרשו ב"ה סמוכין - שבציצית תעשה כלאיים. **והלכה** כב"ה שמדאו' - חייב בציצית.

מדרבנן - **נחלקו ר' יהודה ותלמידיו** אי גזרו רבנן שלא יעשו ציציות בטלית פשתן גזירה אטו כסות לילה שפטורה מציצית ושמא יעשה בה בטעות ויעבור משום כלאיים [ורבנן יכולים לבטל עשה דאו' בשב ואל תעשה - רש"י] [תלמידי ר' יהודה] או שלא גזרו בה וחייבים בציצית [ר' יהודה].

הערה: כתבתי הדברים עפ"י רש"י. אך לדעת ר"ת [מובא בתוד"ה סדין] גם ב"ש דרשי' סמוכין ומחייבי סדין בציצית מדאו' ורק מדרבנן פטרי - וכמו תלמידי ר' יהודה.

הלכה - הרמב"ם פסק כתלמידי ר' יהודה [ציצית ג ז] ולגבי פסק מרן השו"ע - עי' הערה[408].

ולגבי אי לב"ש ולתלמידי ר' יהודה פטור **לגמרי** מציצית או רק פטור **מהתכלת** שבציצית, והלבן - יעשה ציצית מפשתן - עי' הערה[409].

---

[407] דתכלת - עמרא הוא כמ"ש ביבמות ד: עי"ש

[408] בשו"ע כתב [או"ח ט א] "ציצית של פישתים או של צמר פוטרין בכל מיני בגדים חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזה"ז דליכא תכלת מפני שהם כלאים" עכ"ל. ומשמע לכאורה שבזמן שהיה תכלת - היה מטיל כלאים וא"כ פסק כר' יהודה שלא גוזר אטו כסות לילה. ודבר זה לא מסתבר דהא הרי"ף בהל' ציצית [יד.] והרמב"ם [ציצית ג ז] פסקו שחייישי' לכסות לילה - ולמה מרן פוסק שלא כמותם. אמנם י"ל שבב"י [סימן ט]כתב דברים אלה בשם הטור [בסימן יא] ועי"ש בדרישה [סימן יא ס"ק ה] שכוונת הטור שמדאו' שרי כלאיים בציצית אבל מודה הטור שמדרבנן גם כשיש תכלת - אסור כלאיים בציצית עכ"ד הדרישה. וכן צ"ל בדעת השו"ע כאן. וכ"מ מדברי מרן לקמן סעיף ו' שיש לחוש לאוסרים ציצית פשתן בבגד של פשתן - והלא מה שהם אוסרים זה רק מחמת גזירה שמא ישים תכלת בשל פשתן והרי השו"ע התיר תכלת בפשתן. אעכ"ח מרן דיבר רק מדין תורה אבל מדר' מודה לרמב"ם ולרי"ף שאסור גם בזמן שיש תכלת.

[409] **רש"י** כתב בסוגיין [ד"ה מחבין ממנן] שהיו להן סדינין שאינן מצוייצין משמע לכאורה שלא היו מצוייצין כלל. אמנם תוס' [ד"ה סדין] כתב שרש"י בתשובה פסק שלא גזרו אלא על התכלת **אבל במינו - חייב.** וכ"כ הטור [או"ח ט] בדעת רש"י וכן דייקו התוס' מנחות מ. ד"ה סדין בדעת רש"י שבמינו - חייב וכן פסקו **הרי"ף** [הלכות קטנות הל' ציצית דף יד.] **והרמב"ם** [ציצית ג ז]. **ודעת ר"ת** בתוס' ומובא גם בר"ן **שאף מן הלבן פטרוהו** ב"ש ותלמידי ר' יהודה. [ולבן פטר אטו תכלת - ר"ן ועי' רמב"ן במלחמות שמק' שזה גזירה לגזירה]

ש. מהו "צרי" והאם מדליקין בו נר שבת ומדוע?

ת. צרי זה שרף היוצא מעצי הקטף [והוא הנקרא שמן אפרסמון[410]] ואין מדליקין בו בשבת גזירה שמא יסתפק ממנו דריחו נודף ועוד - משום חשש שמא יעוף הצרי הבוער וידליק את הבית [- ויבוא לכבות. תוס'. וכוונתם שיכבה גם שלא במקום פיקו"נ] וללשנ"ק דרש"י [דף כו. ד"ה אין מדליקין] - ר"ש בן אלעזר אומר עוד טעם - שהצרי הוא שרף אילן ואינו נמשך אחר הפתילה[411].

ש. האם מדליקין בשמן של טבל? ומדוע? והאם שונה דין טבל טהור מטמא?

ת. בבריתא כתוב שלא מדליקין בטבל טמא. והטעם - משום דהיתר הנאה משמן תרומה טמאה ילפי' מ"משמרת תרומותי" - ודרז"ל אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה מותרים לכהן זו באכילה וזו בהנאה - וכמו שטהורה שרי לכהן מהפרשה ואילך[412] גם טמאה שרי לכהן בהנאה דווקא מהפרשה ואילך. וכתב רש"י שכ"ש בטהור ותוס' כתבו שזה לא כ"ש אלא ה"ה בטהור.

ש. האם מדליקין בשרף אילן?

ת. **לר"ש בן אלעזר** - ללשנ"ק ברש"י - לא. [דאמר דהטעם שאין מדליקין בצרי הוא מפני שהוא שרף] דאינו נמשך אחר הפתילה. וללשנ"ב ברש"י - ר"ש בן אלעזר לא התייחס לזה.

לר' ישמעאל,לר' ישמעאל בן ברוקא ולר' טרפון - אין מדליקין בו [דלר' ישמעאל - אין מדליקין ביוצא מן העץ ולר' ישמעאל בן ברוקא - מדליקין רק ביוצא מן הפרי ולר' טרפון - מדליקין רק בשמן זית].

לר' יוחנן בן ברוקא - מדליקין. ולגבי צרי עי' הערה[413].

להלכה - פסק מרן [רסד ג] שאין מדליקין בצרי שמא יסתפק ממנו. משמע שבשאר שרף - מותר.

וכתב הטור בשם ר"ת שאסור לעשות ציציות של פשתן בטלית של פשתן וכ"כ בר"ן בדעת ר"ת דגזרי' שמא יעשה גם צציות של צמר ולהלכה כתב השו"ע [או"ח ט ו] שראוי לחוש ולא לילך כלל עם בגד פשתן שיש בו ד' כנפות משום דעת ר"ת הנ"ל שאסור להטיל בו ציצית

410 כך משמע מל' הגמ' שהביאה סיפור על שמן אפרסמון בסוגיין שאיירי בצרי. וכ"כ המשנ"ב סי' רטז ס"ק כב

411 וכן כתוב בירושלמי [רשב"א]

412 דקודם לכן הרי היא טבל. וטבל אסור באכילה שנא' [ויקרא כב טו] "ולא יחללו את קדשי בנ"י אשר ירימו לה'" ודרז"ל [סנהדרין פג.] בעתידים לתרום הכתוב מדבר

413 מהברייתא משמע שר' יוחנן בו נורי פליג על כל התנאים שלפניו. וא"כ התיר גם בצרי [דלא כר"ש בן אלעזר]. וצ"ע

ש. האם מדליקים בחלב מבושל? ובשמן דגים? ומדוע?

ת.**לר' ישמעאל בן ברוקא ולר' טרפון** - לא. דהא אין זה יוצא מן הפרי ואין זה שמן זית.

לר' יוחנן בן נורי [- ת"ק בלשון הגמ'] ולסומכוס - בחלב מבושל אין מדליקין [שכן לא נמשך אחר הפתילה] ובשמן דגים - מדליקין. אמנם נחלקו בזה **שלאחד מהם** [- והגמ' לא יודעת מי הוא] איסור חלב מבושל והיתר שמן דגים הוא כשלא הוסיף להם שמן. אבל כשהוסיף - תרוויהו כשרים. **ולמשנהו** - איסור חלב מבושל והייתר שמן דגים הוא כשהוסיף לתוכן שמן. אבל בלא הוסיף - תרוויהו אסורין.

לר' ברוקא - אין חילוק בין חלב מבושל לשמן דגים ובתרוויהו אם הוסיף שמן - כשר ואם לא הוסיף - פסול.

הערה: כתבתי הדברים לפי רש"י. ור"ת בתוס' כתב שבלא הוסיף לתוכן שמן - ר' ברונא אוסר בחלב מבושל ומתיר בשמן דגים [ושמן דגים לתוס' הינו שמן צלול שעושין מעינו של הדג. ולא הווי קרבי דגים שנימחו כדעת רש"י] ולדעתם ר' ברוקא סובר כהמתיר במחלוקת ר' יוחנן בן נורי וסומכוס.[414].

להלכה - בחלב מבושל פסק מרן [רסד ו] כר' ברונא שאם הוסיף לתוכו שמן כל דהו - מדליקין. וכן פסק לגבי **קרבי דגים** שנימוחו. **ובשמן צלול שעושין מגלגל עינו של הדג** [שזה שמן דגים לתוס'] פסק במ"ב להתיר בעיניה [וכדעת התנא המיקל].

ש. בגד של צמר ופישתים - מה שיעורו כדי לטמא בנגעים ? ומנ"ל?

ת. בגד צמר ופשתים נטמא בנגעים בשיעור ג' על ג' אצבעות. שנא' [ויקרא יג מז] "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים " וכו' ודרשו חז"ל מדלא כתיב "בגד" אלא "והבגד" - בא לרבות שלא רק בגד שלם אלא גם בגד שיש בו רק ג' על ג' אצבעות נטמא. וכן פסק ברמב"ם כלים כב א.

---

[414] ותוס' מק' על רש"י דלא משמע שר' ברונא לא כאף תנא. וכנראה כוונתם שא"א שאמורא יחלוק על תנאים וצ"ע

ש. האם שאר מינים - שאינם צמר ופשתים - מקבלים טומאה ומדוע?

ת. **טומאת נגעים** - לא מקבלים. דהתורה כתבה בב' מקומות גבי טומאת נגעים שאיירי בבגד צמר או פשתים [ויקרא יג פסוקים מז ונט]וזה בא למעט שאר בגדים הן בגודל ג' על ג' טפחים דחזיין לעשירים והן בגודל ג' על ג' אצבעות דחזיין רק לעניים.

גבי **שאר טומאות** [שרץ, ש"ז, מת וכו'] : - נחלקו בזה תנאים ואמוראים. **לדעת ר' שמעון בן אלעזר** - ג' על ג' אצבעות - לא מקבל טומאה. דיליף בנין אב מנגעים ששם כתבה התורה צמר ופשתים דווקא. ג' על ג' טפחים - נחלקו בדעתו אביי ורבא. לאביי - לא מקבל טומאה. דילפי' בנין אב מנגעים כנ"ל. לרבא - מקבל טומאה דילפי' מ"או בגד" שנא' בשרצים [ויקרא יא לב] - לרבות טומאה בשאר בגדים בג' על על ג' טפחים [והבנין אב מנגעים אזיל על ג' אצבעות].

לדעת תנא דבי ר' ישמעאל - נחלקו אמוראים. לדעת ר' פפא ור' נחמן בר יצחק - מקבל טומאה אפי' בג' אצבעות. דיליף מ"או בגד". [ומש"כ התורה "צמר ופשתים" - זה רק בנגעים ולא ילפי' מהם בנין אב[415]]. לדעת אביי - נחלקו בזה תרי תנא דר' ישמעאל. לחד מ"ד מקבל טומאה [דיליף מ"או בגד"][416] ולחד מ"ד לא מקבל טומאה - דילפי' בנין אב מנגעים שרק צמר ופשתים מקבלים טומאה[417]. לדעת רבא [לאחר שחזר בו] ג' אצבעות - לא מקבלים טומאה דילפי' מנגעים וג' טפחים - מקבלים טומאה דילפי' מאו בגד.

להלכה - פסק הרמב"ם שבשאר מינים - בנגעים לא מטמא כלל [טומאת צרעת יג א] ובשאר טומאות - מטמא בג' טפחים על ג' טפחים כרבא בדעת ר"ש בן אלעזר ובדעת תנא דבי ר' ישמעאל. [כלים כב א].

---

415 ולדעתם מה שאמר ר' ישמעאל שילפי' מנגעים שבגד זה רק צמר ופשתים - לא נאמר לגבי טומאה אלא לדבר אחר - שעטנז [- ר' פפא] או ציצית [- ר"נ בר יצחק]

416 בפשטות - אפי' בג' אצבעות דלא מחלק אביי בין ג' אצבעות לג' טפחים

417 ומ"או בגד" ילפי' שבצמר ופשתן נטמא ג' אצבעות בשרצים. ולא יליף שרצים מנגעים כי בכל אחד יש חומרא - שרץ מטמא בכעדשה ונגעים - בשתי וערב

ש. מה לומדים מהייתור של "או" במילים "או בגד" שנכתב בשרצים?

ת. לתנא דבי ר' ישמעאל בתרא לומדים לרבות שאר בגדים לטומאת שרצים. [ונחלקו אביי ורבא אי מרבה גם ג' על ג' אצבעות].

לר"ש בן אלעזר - לאביי מרבה צמר ופשתן בג' אצבעות ולרבא - מרבה טומאה בשאר בגדים בג' טפחים[418].

ש. מנ"ל שבגדי צמר ופשתן מקבלים טומאת שרצים בג' אצבעות?

ת. לדעת ר"ש בן אלעזר - לאביי - מ"או בגד" ולרבא - ילפי' בנין אב מנגעים. ולדעת תנא דבי ר' ישמעאל בתרא [שלומד מ"או בגד " לרבות שאר בגדים לטומאת שרצים] - עי' הערה[419].

---

[418] ואביי לא לומד א"ז מבנין אב דאיכא בכלל אחד מהם חומרא שאין בחבירו - נגעים חמור בזה שמטמא שתי וערב ושרץ חמור בזה שמטמא בכעדשה. וא"ת מדוע אביי לומד בבנין אב שרצים מנגעים לגבי זה שרק צמר ופשתן מטמא ולא שאר בגדים ותירץ הרב שווילי דאולי י"ל דההוא לא בנין אב רגיל הוא אלא לימוד סתום מן המפורש וע"ז לא פרכינן. וצ"ע

[419] לכאורה בדעת תנא דבי ר' ישמעאל בתרא - גם אביי מודה שיליף ג' אצבעות בצמר ופשתים בשרצים מבנין אב וצ"ע

ש. איזה בגד חייב בציצית מדאורייתא ומנא לן?

ת. **מחלוקת.** לר' נחמן בר יצחק - רק בגד של צמר ופשתים חייב בציצית מדאו' מדתנא דבי ר' ישמעאל קמא דיליף בנין אב מנגעים לציצית מה נגעים ישנם רק בצמר ופשתן - אף ציצית כך[420]. ואילו רבא חולק ואומר שכל בגד חייב בציצת שכן התורה כתבה "כנף" יתירה ["ציצית הכנף" - וזה מיותר דהא כבר כתוב "על כנפי"] ללמד שהציצית תהא ממין הכנף. וזה בבגד משאר מינים דהא בצמר ופשתן יליף מסמיכות של "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים" ל "גדילים תעשה לך" - שציצית של צמר ופשתים פוטרים כל מיני בגדים וא"צ שיהיו ממין הכנף. ועל כן דין זה שציצית תהא ממין הכנף - זה בציציות של שאר מינים שפוטרים בגד ממין שלהם. א"כ סובר שיש חיוב ציצית גם בשאר מינים[421].

להלכה - **השו"ע** [או"ח ט א] פסק כר' נחמן בר יצחק שמדאו' רק צמר ופשתים חייבין בציצית. אבל מדר' - כל מינים חייבים כדאמר ר' נחמן במנחות לט: וזה כהרי"ף [הל' ציצית יד] והרמב"ם [ציצית ג א - ב] שפסקו כך. **והרמ"א** שם פסק כרבא שכן דעת תוס' [בסוגיין ד"ה סד"א ובמנחות לט" ד"ה ור' נחמן][422] והרא"ש [הלכות ציצית סימן יח] שכל הבגדים חייבים בציצית מדאו'. וכתב **המ"ב** ס"ק ה שיר"ש יחמיר על עצמו ללבוש ט"ק של צמר לחוש לדעת השו"ע. ועי' **תשובות והנהגות** להגר"מ שטרנבוך [חלק ה סימן א ס"ק ג] שהגר"א והחזו"א נהגו לילך בטלית קטן של כותנה.

---

[420] ומדרבנן - כל בגד חייב בציצית כדמוכח בגמ' מנחות לט: שמביאה ברייתא עי"ש

[421] ולרבא - הא דתנא דבי ר' ישמעאל שיליף בנין אב - זה לגבי טומאה ולא לגבי ציצית. ולר"נ בר יצחק הא דייתרה התורה את "הכנף" - פרש"י שבא ללמד שב' חוטין מהציצית - צ"ל בשל לבן - מהצבע של הכנף דסתמו לבן

[422] ובטעם הדבר שפסקו כרבא - כתבו תוס' מפני שהוא בתראה [- יחסית לר' נחמן] וא"ת הרי ר"נ בר יצחק - שבסוגיין חולק על רבא - היה בתראי מרבא [עי' תוס' ב"ב מו: ד"ה שלח] י"ל שכיוון שהיה תלמידו של רבא [ככתוב בתוס' שם] לא פסקינן כוותיה נגד רבא וכמו שכתבו תוס' ע"ז נט: ד"ה אמר ר' פפא. [ושם דיברו לגבי ר' פפא שהיה תלמיד של רבא ואולי ה"ה לרנב"י]. ועי' עוד רשב"א שבת קמא. ד"ה והרב אלפסי שנחלק הרשב"א עם הרמב"ן בשאלה האם הלכה כר' פפא נגד רבא.

ש. מהו כסות לילה ומה דינו בציצית ומנא לן?

ת. כסות לילה הינו כסות המיוחד ללילה[423]. ופטור מציצית. שנא' [במדבר טו לט] "וראיתם אותו" ובלילה - לא רואים את הכסות.

ש. מה הצד שהיה לפטור כסות סומא מציצית ומנ"ל שבכל זאת חייב?

ת. סד"א לפטור שנא' "וראיתם אותו" וסומא אינו רואה ומ"מ חייב שכן מתרבה מ"אשר תכסה בה" [דברים כט יב] ודרז"ל לרבות כסות סומא.

---

[423] כך **פרש"י** כאן [ד"ה לכסות לילה] ובדף כה: [ד"ה ואינהו סברי]. וכך פי' **ר"ת** [מנחות מ: תוד"ה משום] **ורא"ש** [הלכות ציצית סימן א].ולשיטתם אף אם ילבשנו ביום - פטור כי הוא מיוחד ללילה ומצד שני כסות יום חייב אף אם ילבשנו בלילה. **אמנם רש"י במנחות** [מ: ד"ה ה"ג ר' זירא] פירש ש"גזירה משום כסות לילה" [גבי כלאים בציצית] הכוונה שמא יתכסה בה בלילה דפטור מציצית. משמע שהכל תלוי מתי מתכסה בטלית ולא למה היא מיוחדת. וכן פסק **הרמב"ם** [ציצית ג' ז']. ובשו"ע [או"ח יח א] הביא ב' הדעות ולא הכריע [אולם בב"י הכריע כהרמב"ם דרב מובהק הוא. ובדרכי משה שם חלק עליו דגם החכמים האחרים מובהקים הם. ועוד טעם כתב בב"י - דרש"י מסכים להרמב"ם. וצע"ק דברש"י יש סתירה וכדכתיבנא.] והרמ"א כתב שספק ברכות להקל ולכן לא יברך על כסות יום בלילה ועל כסות לילה ביום. ועל לבישת בגד ללא ציצית - כתב המ"ב [שם ס"ק ב] שיש להחמיר בתרוויהו - גם על כסות לילה ביום וגם על כסות יום בלילה

ש. האם מותר לסכך בפשתן שלא טווי? ומדוע?

ת. פשתן שעדיין לא טווי - לדעת **ר"ש בן אלעזר** - אין מסככין בו שכן אמר "כל היוצא מן העץ אין בו משום שלוש על שלוש ומסככין בו חוץ מפשתן" ומדלא אמר "חוץ מבגד פשתן - משמע שאפי' לא טווי - אין מסככין בו.[424]. ונחלקו רש"י ותוס' אם פסול הסיכוך זה מדאו' - שר"ש בן אלעזר סובר שנטמא בנגעים [וכך סוברים סומכוס ור' יהודה] - דעת רש"י [425]. או שזה מדרבנן גזירה אטו טווי. אבל מדאו' רק שתי וערב - דהיינו חוט טווי - פסול לסיכוך דרק הוא מקבל טומאת נגעים - תוס' [426].

להלכה - פסק הרמב"ם גבי **נגעים** [טומאת צרעת יג ח] שרק משיטווה החוט של פשתן נטמא בנגעים. וכתוס'[427]. וגבי **סוכה** פסקו הרמב"ם [שופר סוכה ולולב ה ד] והשו"ע [או"ח תרכט ד] שאף במנופץ פסול [428].

---

[424] והוא שיהא בו ג' על ג 'אצבעות דאל"כ - כשר [תוס' כו. ד"ה אין]. ועי' רש"י ד"ה הא דאמרן שכותב שאיירי "שלא נטווה כגון אונין". ואונין - פרש"י בדף יז: [ד"ה אונין] דהיינו פשתן מנופץ. וא"כ משמע שגם מה שמחמיר ר"ש בן אלעזר בסיכוך - היינו במנופץ. וכ"כ תוד"ה ר"ש בן אלעזר שמה שאוסר ר"ש בן אלעזר היינו באניצי פשתן שמוזכרים בגמ' סוכה יב: ושם אייר בדייק ונפיץ. ועי' רש"י ד"ה סיככה בטווי שהאונין נטמאים רק משיתלבנו. א"כ בעי' ניפוץ וליבון

[425] ולרש"י [בלישנא אחרינא. ואולי גם לשנ"ק ברש"י מסכימה לזה] מה שאומר רבי יהודה במשנה בנגעים המובאת בסוגיין "והאונין של פשתן [מקבלין טומאת נגעים] משיתלבנו" - הפירוש הוא שפשתן לא טווי מקבל טומאת נגעים. וכדעת ר"ש בן אלעזר.

[426] ולתוס' - מה שאמר ר' יהודה שאונין שפשתן משיתלבנו נטמאים בנגעים - הכוונה בחוט טווי של פשתן אבל פשתן לא טווי - לא מקבל טומאה כלל [ואף לא מדרבנן. דרבנן גזרו רק שלא יסככו בו אך לא שיטמא בנגעים]. וצ"ל לתוס' שמה שאמרה הגמ' "רשב"א וסומכוס אמרו דבר אחד" וכן שהם "כהאי תנא" שאמר שאונין של פשתן מקבלים טומאת נגעים משיתלבנו - היינו שאמרו דבר אחד בזה שהטמא בנגעים - פוסל מדאו' לסיכוך אף שאינו טמא במת ושרץ. אבל הפסול דרבנן בפשתן לא טווי - על זה סומכוס ור' יהודה לא דיברו כלל ורק ר"ש בן אלעזר דיבר בזה.

[427] וגם בפיהמ"ש בנגעים יא ח פי' הרמב"ם ש"אונין של פשתן משיתלבנו" - ש"אונין" היינו חוטי פשתן.דהיינו טווים וכתוס'.

[428] ובטעם הדבר שפשתן מנופץ פסול - כתב הרמב"ם [הל' שופר סוכה ולולב ה ד] "מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע" ולא כתב כתוס' שהטעם הוא מפני שהוא קרוב לטווי. ובשו"ע לא כתב טעם לפסול אניצי פשתן בסכך אבל בב"י הביא רק דברי תוס' רמב"ם וראב"ד שפוסלין מדרבנן. ולא הביא את דעת רש"י שפסול מדאו'.

מהמשנה כו: עד המשנה כח:

ש. האם מדליקין בקנבוס ובצמר גפן?

ת. **רש"י** [ד"ה אין מדליקין בו] כותב שלא. שכן הם בכלל "כל היוצא מן העץ" שכתוב במשנה שאין מדליקין בו. **ותוס'** [ד"ה כל] כותבים שאין הם בכלל היוצא מן העץ שכן הם מין זרע ומדליקין בהן.

להלכה - פסק מרן [או"ח רסד א] כתוס' [429].

ש. מהי "טומאת אהלים" המוזכרת במשנה והאם אהל העשוי מחומר היוצא מן העץ נטמא בה ומדוע?

ת. טומאת אהלים - היא טומאה שמקבל האוהל המאהיל על המת. ונלמדת ממש"כ בתורה [במדבר יט יח] "והזה על האהל" דמשמע שהאוהל נטמא ע"י המת. ואהל היוצא מן העץ לא נטמא בה מלבד פשתן[430]. שכן ילפי' טומאת אהלים בג"ש אהל אהל ממשכן[431]. דבמשכן כתיב [שמות מ יט] "ויפרוש את האהל על המשכן" וילפינן ממשכן לאוהל המת שרק מה שהיה באהל המשכן - נטמא בטומאת אהלים. ובמשכן היה רק פשתן מדברים היוצאים מן העץ [דמלבד פשתן היה גם צמר, נוצות עיזים ועורות - שאינם מן העץ].

---

[429] אולם במשנ"ב שם ס"ק ב כתב בשם הא"ר דנכון להחמיר לכתחילה בקנבוס אם יש לו אחר. [ועטמו של הא"ר - שכן כמה ראשונים מחמירים בקנבוס אף שהתירו בצמר גפן]

[430] ועי' **תוס'** ד"ה ואין שאיירי באהל המחובר לקרקע ורק בכה"ג כל היוצא מן העץ לא מטמא טומאת אהלים. אבל בתלוש - וודאי שגם כלי היוצא מן העץ מקבל טומאה. וכן **כתב הראב"ד** [על הרמב"ם הל' טומאת מת ה יב] וכ' **במשנה למלך** [על הרמב"ם שם] **שכן מבואר ברמב"ם** פרק א הלכה י שכל כלי שהאהיל על המת - נטמא. וא"כ וודאי שמש"כ במשנה שרק פשתן נטמא איירי במחובר. **אמנם הריטב"א** בסוגיין כתב שמתני' איירי באוהל תלוש אבל קבוע ובזה כל היוצא מן העץ אינו נטמא חוץ מפשתן. אבל במחובר - גם פשתן לא נטמא
ולגבי פשתן מחובר אם מקבל טומאה גם בשאר טומאות או רק טומאת אהל המת - נחלקו בזה תוס' בביצה יד: ד"ה מפני - שאומר שמטמא גם בשאר טומאות והשיטמ"ק שם שאומר שרק בטומאת אוהל מיטמא.

[431] בגמ' מובא רישא דקרא " זאת התורה אדם כי ימות באוהל" אבל הדרשה היא מסיפא דקרא "והזה על האוהל" [ריטב"א. וכ"מ מרש"י כז: ד"ה אלא פשתן].

ש. האם עור של בהמה נטמא טומאת אהלים? ומנא לן?

ת. עור של **בהמה טהורה** - וודאי נטמא באוהל. דמכסה המשכן היה מעורות אילים מאדמים שהם בהמה טהורה והוקש המכסה - ליריעות העיזים שנאמר [במדבר ד כה]"ונשאו את יריעות המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו" ומקיש עליון [=המכסה שנמצא מעל יריעות העיזים והמשכן] לתחתון מה תחתון נקרא אוהל - אף עליון נקרא אוהל[432].

עור של **בהמה טמאה** - **ר' אלעזר** הסתפק בדבר **ור' אדא בר אהבה** מסביר את ספיקו - האם תחש טהור היה או לא. והגמ' פושטת שטהור היה. וא"כ לפי ר' אדא בא אהבה - רק עור טהור נטמא באוהל. **ורבא** - מטמא. דיליף מהצד השווה מנגעים שנא' בהן {ויקרא יג מח} "או בעור" - לרבות עור בהמה טמאה ומשרצים שנא' בהן{ויקרא יא לב} "או עור" לרבות עור בהמה טמאה - מה הצד השווה שעור טמא בהן ועשה עור בהמה טמאה כעור בהמה טהורה - אף אוהל המת נעשה בו עור בהמה טמאה כעור בהמה טהורה[433] וכן **רבא מברניש** מטמא דיליף ק"ו מנוצה של עזים שנטמאת טומאת אהלים אעפ"י שלא מטמאה בנגעים וא"כ עור בהמה טמאה שנטמא בנגעים [כמ"ש בבריתא שהביא רבא שיליף מ"או בעור"] ק"ו שנטמא טומאת אהלים. [וצד השווה - לא יליף דאיכא למפרך מה לצה"ש שכן מטמא בפחות מכזית].

להלכה - פוסק הרמב"ם [טומאת מת ה יב] שגם עור בהמה טמאה טמא טומאת אהלים.

ש. לסיכום - אלו דברים מטמאים טומאת אהלים? ומנ"ל?

ת. **צמר. פשתן,נוצות עיזים ועור בהמה טהורה** - לכו"ע מטמאים טומאת אהלים שכן היו במשכן ונקראים אהל וכתיב "והזה על האוהל." **עור בהמה טמאה** - מחלוקת בין ר' אדא בר אהבה לרבא ורבא מבורניש. לר' אדא בר אהבה - לא מקבלים טומאה שכן רק עור שהיה במשכן מקבל טומאה ושם היה רק עור בהמה טהורה כדתניא בברייתא. ולרבא ולרבא מברניש - מקבלים טומאה. לרבא - שכן יליף צה"ש מנגעים ושרצים שעשה בהם עור בהמה טמאה כעור טהורה ולרבא מברניש - יליף

---

432 ואף שגם אוהל המשכן נטמא במת נילף בג"ש - מ"מ דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש - עי' זבחים מט:

433 ולמרות שפה איירינן בעור מחובר [וכמ"ש תוס" כז: ד"ה ואין גבי פשתן] ועור מחובר לא נטמא בנגעים ושרצים - מ"מ ילפי' מנגעים ושרצים שעשה הכתוב בהם עור בהמה טמאה כעור טהורה וה"נ גבי טומאת אהלים עשה הכתוב עור בהמה טמאה כטהורה. [שפ"א]

ק"ו מעזים שלא נטמאים בנגעים ונטמאים בטומאת אהלים. להלכה פוסק הרמב"ם כרבא ורבא מברניש.

ש. האם כל חלקי התפילין - הפרשיות, הבתים. השערות שכורכין בהן את הפרשיות,הגידין שתופרים בהם את התפילין והרצועות - צריכין להיות מבהמה טהורה? ומנא לן?

ת. כן. כולם צ"ל מבהמה טהורה. ומקור הדין - **הפרשיות** - שנא' בהן "למען תהיה תורת ה' בפיך" ודרז"ל - מהמותר בפיך[434]. **הבתים** - כיוון שיש בהן ש' משם ה' - בעינן נמי מהמותר בפיך[435]. **שערן** [לכרוך הפרשיות בשער של מין הקלף דהיינו בהמה טהורה] **וגידן** [לתפור הבתים בגיד של מין הקלף דהיינו בהמה טהורה] - הלמ"מ. **רצועות** - ממש"כ בברייתא שכל מלאכת שמים בעי' מבהמה טהורה[436].

---

434 ומנבלות וטרפות שרי דהדרשה היא שמין הבהמה יהא מותר בפיך. [גמ' שבת קח. וכ"פ טושו"ע או"ח לב לז]

435 ועי' **פמ"ג בפתיחה** להל' תפילין שכתב שלימוד זה מ"המותר בפיך" - אזיל רק על תפילין של ראש דאית בהם ש'. אבל תפילין של יד - הוו כרצועות שדין בהמה טהורה שלהן נלמד מהברייתא של מלאכת שמים [ומסתפק בהם הפמ"ג אי דין בהמה טהורה הוא מדאו' או מדר'] אולם **בביאור הלכה** [לב לז ד"ה טהורין] פליג עליו וכתב דק"ו הוא מגידין עי"ש.**והפמ"ג עצמו** במש"ז סימן לב ס"ק כז כותב שגם של יד הוא דאו' מהמותר בפיך. ועי' **רש"ש** דכתב דאתקוש של יד ושל ראש להדדי [אך תולה א"ז במחלוקת ר"י ור"מ במס' מכות אי ילפי' היקש בהל"מ]

436 ומסתפק הפמ"ג [בפתיחה להל' תפילין]אי הווה דאו' או דר' [ובהמשך דבריו כותב בפשיטות שזה דר'] והביאו הביאוה"ל לג ג ד"ה עור הרצועות. ועי' שו"ת יביע אומר [הגר"ע יוסף] חלק א או"ח סימן א ס"ק ה שמוכיח מדפשטה הגמ' מהברייתא של מלאכת שמים שבמשכן התחש היה טהור - משמע שזה דאו' דאל"כ מנ"ל שכבר במדבר גזרו חז"ל על זה עכת"ד. אמנם זה גופא צ"ע מנ"ל לגמ' שזה דאו'? ועי"ש עוד [ביביע אומר] דחזר בו הפמ"ג - וגם בביאוה"ל לב לז ד"ה טהורין כתב שהפמ"ג כותב בספק ברצועות אי מבהמה טהורה - יש להחמיר. וצ"ע דהפמ"ג [מש"ז לב כז] מביא מחלוקת בזה ולא הכריע

ש. למסקנת הגמ' - מנ"ל שתחש טהור היה?

ת. לר' אדא בר אהבה שתלה את ספקו של ר' אלעזר בעורות של בהמה טמאה - בתחש שבמשכן - נשאר לנו הפשיטות מהברייתא של מלאכת שמים שכשר רק בעור בהמה טהורה. אבל לרבא מברניש שהברייתא של מלאכת שמים איירי רק בתפילין[437] - יש את הראיה מרשב"ל בשם ר"מ שאמר שקרן הייתה לו במצחו ומהא דאמר ר' יהודה שאדם הראשון הקריב קרבן משור בעל קרן אחת.[438].

---

[437] עי' רש"י שכ' דברייתא דר' יוסף לאו לענין מלאכת המשכן קאמר עכ"ל. ומשמע שברייתא איירי רק בתפילין ולא בשום מצווה אחרת. ועי' ר"ן על הרי"ף במס' ר"ה [דף ו. בדפי הרי"ף] שהסתפק אי ברייתא זו אזלה גם על שופר [דאף דשופר אינו עור מ"מ לא גרע מגיד שהגמ' רצתה ללמדו מברייתא זו - כנלענ"ד] וכתב הר"ן דהא בגמ' משמע שלא אזלה ברייתא זו על משכן וא"כ אולי גם לא לגבי שופר. אולם ברמ"א [או"ח תקפו א] פסק לפסול בשופר מבהמה טמאה וכ' הגר"א שם שמקורו מברייתא דידן. ועל קו' הר"ן למה גבי משכן לא נאמרה ברייתא זו תירץ הגר"א בשם ר' האי גאון שעל עור שבמשכן היתה הו"א ללמדו בג"ש אהל אהל מאהל המת שכשר גם בבהמה טמאה ולכן א"א היה ללמדו מברייתא הנ"ל וצריך לימוד מר"מ שאמר שקרן הייתה לו.

[ובגוף דברי רמ"א על שופר מבהמה טמאה עי' מג"א שמק' הא כל שיש לו קרניים יש לו טלפיים ותי' דמתני' הנ"ל איירי בחיה ולא בבהמה ורמ"א איירי בבהמה עכת"ד. ולכאו' תירוצו דלא כתוס' חולין נט: ד"ה וקרש שכתבו שפשטינן על תחש ממשנה זו והא לא ברירא לנו שתחש היה חיה וצ"ע. וע"ע פר"ח שכ' דאין הל' כמשנה זו.]

[438] ויל"ע מה ההשוואה משור של אדה"ר לתחש. ועי' תוס' חולין נט: ד"ה וקרש שכותב שכוונת הגמ' למתני' בנידה [נא:] כל שיש לו קרניים יש לו טלפיים. פי' וטהור הוא. וא"כ כל הספק בתחש היה מחמת שהייתה לו רק קרן אחת וזה הראיה מאדה"ר ששורו היה לו רק קרן אחת ובכל זאת לא חשיב שונה משור שיש לו ב' קרניים וה"נ גבי תחש לא חשיב שונה מכל בהמה שיש לה ב' קרנים.

מהמשנה כח: עד המשנה כט:.

ש. בגד ג' על ג' אצבעות שקיפלו ועשה ממנו פתילה - האם מקבל טומאה?

ת. לסתמא דגמ' בדף כח: - נחלקו בזה ר"א ור"ע. לר' אליעזר מקבל טומאה. דהקיפול לא ביטלו מתורת בגד. ולר"ע - לא מקבל טומאה. דסובר שהקיפול בטלו מתורת בגד. ולר' המנונא בדף כט. - מחלוקת ר"א ור"ע היא ב"קולי מטלוניות" ולא נחלקו כלל בבגד שקיפלו. ומש"כ במשנה שקיפלו - זה מחמת מחלוקתם גבי הדלקה[439].

---

[439] רש"י כט. ד"ה מקולי מטלוניות. וכ"כ המאירי והוסיף שאין דרך להדליק ללא קיפול. ונראה שלדעת ר' המנונא סתם בגד [שאיננו "קולי מטלוניות"] - אף אם קיפלו מקבל טומאה לכו"ע [- אף לר"ע]. ונראה שלכן לא הזכיר הרמב"ם בגד שקיפלו שנטהר. אף שבכל מקום הלכה כר"ע נגד ר"א - משום דס"ל כר' המנונא שגם לר"ע לא מהני קפלו לבטלו מקבלת טומאה. אמנם במג"א [סימן רסד ס"ק יד] הזכיר שמטלית ג' על ג' שקפלה לפני יו"ט - בטלה מתורת כלי קודם יו"ט ואין בה דין נולד ביו"ט. עכת"ד. משמע שפוסק כסתמא דגמ' וכר"ע. וצ"ע למה לא הזכיר הרמב"ם מזה. [הכוונה לרמב"ם במשנה תורה שלו. אבל בפי' המשניות כן מזכיר שנחלקו ר"א ור"ע בקפלו אי חשיב כלי לגבי טומאה ושאין הלכה כר"א]

ובעצם דין קפלו לר"ע שלא מקבל טומאה [לדעת סתמא דגמ' כח:] צ"ע אי חשיב מעשה דהא קיי"ל [משנה כלים כה ט] דאין הכלים עולים מטומאתן אלא ע"י מעשה **ועי' ריטב"א** שכתב בדעת ר"א דסבר קיפול אינו מועיל - דלא חשיב שינוי מעשה. עכ"ד. ומשמע שלר"ע כן חשיב שינוי מעשה. **ועי' רש"י** נב: ד"ה בבאין שמשמע ממנו שרק אם נטמא בפועל צריך מעשה אבל להעלות מידי הכשרה לקבל טומאה - א"צ מעשה. וכך הבינו הריטב"א שם [ומביא הריטב"א את דעת ר"י שחולק]. **ועי' מקדש דוד** [הגר"ד רפופורט] סימן נג ס"ק א ד"ה אמרינן בכלים - שמדמה קיפול של מטלית שיש בה ג' על ג' אצבעות לזריקה לאשפה שג"כ מעלה מידי טומאה במטלית שיש בה ג' על ג' אצבעות אע"ג דלא עביד מעשה [עי' משנה כלים כז יב]. והטעם - כותב המקדש דוד - דג' על ג' אצבעות חזי רק לטלאי ולא חשיב ממש "כלי" ולכן לא בעי' מעשה.

ש. בגד שקיפלו ולא הבהבו ועשה ממנו פתילה - האם מותר להדליק בו בע"ש שחל בחול ובע"ש שחל ביו"ט? ומדוע?

ת. **בע"ש שחל בחול** - לדעת רבא - נחלקו בדבר ר"א ור"ע בכל ע"ש. לר"א לא מדליקין בו כי אין מדליקין בפתילה שלא מחורכת כי לא דולקת יפה ולר"ע - מדליקין.

ולדעת ר' אלעזר א"ר אושעיא ור' אדא בר אהבה בע"ש שאינו יו"ט - לכו"ע מדליקין בה. דאין בעיה להדליק בפתילה שלא מחורכת.

ובע"ש שחל ביו"ט : לרבא - סוגיין לא איירי בהכי.

לר' אדא בר אהבה - אם אותו בגד שקפלו - לא היה בו ג' על ג' או אם היה בו ג' על ג' ואחר שמדליקין בו פורתא בו עדיין יש בו ג' על ג'. - לכו"ע מדליקין בו.

אך אם היה בו ג' על ג' מצומצמות לפני ההדלקה ואחר שמדליקין בו פורתא אין בהם ג' על ג' מחמת שנחרך בהדלקה - נחלקו תנאים האם ברגע שנחרך החפץ נאסר משום נולד [דקודם החריכה הוא היה כלי ולאחריה הוא שבר כלי] ואז אסור להמשיך ולהדליק בו [- ר"א][440] או שלא נאסר משום נולד כי כבר כשקפלו בערב יו"ט בטל ממנו שם כלי [ר"ע] או שאין כלל איסור נולד בשברי כלים [ר' שמעון].

להלכה : גבי ע"ש שחל בחול - פסק מרן [או"ח רסד ט] שמדליקין בפתילה שאינה מחורכת [דהיינו כר"ע - לפי רבא וככו"ע - לפי ר' אלעזר א"ר אושעיא ור' אדא בר אהבה] וכתב רמ"א שנוהגין להבהב הפתילה [והיינו ממנהגא ולא מדינא]כדי שתדלק יפה.

גבי ע"ש שחל ביו"ט - גבי עצם דין נולד פסק מרן [או"ח תקא ו - ז] שיש דין נולד ביו"ט [דלא כר"ש]. ולגבי אם פתילה ג' על ג' מצומצמות שקפלה ולא הבהבה אי יש בה דין נולד - פסק במג"א [סי' רסד ס"ק יד] כר"ע [לפי הסבר ר"א ור' אדא בר אהבה] שאם קפלה קודם יו"ט - אין בזה איסור נולד. [ומובא גם בביאור הלכה שם על סעיף ח].

ש. ומה הדין גבי טומאה וגבי הדלקה אם הבהב את פתילת הבגד מעיו"ט?

---

[440] וא"ת אמאי יש איסור נולד הרי אינו מטלטלו כשמדליק [ונולד אסור מטעם מוקצה ואיסור מוקצה הוא בטלטול]? תי' הרשב"א [כט. ד"ה כי] שהדלקה חשיב השתמשות בידיים אף שאינו מטלטלו. וכן פסק המ"ב [תקא ס"ק כג] גבי נולד אסור להדליק בו אף אם אינו מטלטלו. והוסיף [בשעה"צ ס"ק לא]שמרש"י שבת קכד: ד"ה מסיקין משמע שרק אם מטלטל את הנולד - אסור להסיק בו ביו"ט עכת"ד. ועי' שו"ת בית הלוי [הגרי"ד סולוביציק] חלק א' סימן יב ד"ה ואמנם בסוף הדיבור - שמק' על הרשב"א מאי שנא מכל מוקצה שמותר לישב עליו [- כוונתו לגמ' שבת נ. גבי חריות] ולשכב עליו [כוונתו למשנה בדף קמא. גבי קש] עי"ש

ת. לכו"ע בטל ממנה שם כלי ולא מקבלת טומאה[441] וגם אין בעיה של "נולד" כי אינה כלי מעיו"ט [רש"י במשנה ד"ה טמאה].

ש. בקעת של עץ שגוי עשה ממנה ביו"ט כלי - האם חשובה נולד? ומה דינה?

ת. הגמ' בדף כט. אומרת שחשיב "נולד"[442] וממילא נחלקו בה ר' יהודה דאוסר ור"ש דמתיר. ופסק ר' אדא בר אהבה כר"ש אך הוא עצמו אומר שר"ע ור"א סוברים כר' יהודה.

להלכה - פסק השו"ע תקא ו - ז להחמיר בנולד ביו"ט וזה עפ"י הגמ' ביצה ב: שגבי מוקצה החמירו ביו"ט יותר מבשבת כי יו"ט קיל ואתי לזלזולי ביה.

ש. תמרים שנאכלו ביו"ט - האם יש לגרעינם דין נולד? ומה הדין בקליפי אגוזים שפוצחו ביו"ט? ומדוע?

ת. אם לא דבוק חלק מהפרי בגרעין / בקליפה - לתרוויהו יש דין נולד. ואסורין בטלטול לר' יהודה ומותרין לר"ש. אך אם דבוק בהם חלק מהפרי - גם לר' יהודה מותרין בטלטול אגב הפרי.

להלכה - פסק מרן [או"ח תקא ז] ששקדים ואגוזים שאכלן ביו"ט - אין מסיקין בקליפיהן. וכ' במ"ב [ס"ק ל] שה"ה לגרעיני תמרים ואף שחזו לבהמה מ"מ נולד הוו. אא"כ נשאר מהתמרים על הגרעינים שאז שרו.

---

[441] ועי' **שפת אמת** [ד"ה שם בגמ' הכא] שאף ביותר מג' על ג' - אם הבהב זה לא נקרא כלי. [כנראה - כי כבר לא ישתמש בו לטלאי לבגד] ומק' א"כ למה רש"י לקמן ד"ה ודכ"ע אית להו [שהולך על מ"ש הגמ' הכא בג' על ג' מצומצמוות עסקינן] פירש שרק בג' מצומצמות הווה שבר כלי והווה נולד כשמדליקו ביו"ט - הא גם ביותר מג' מצומצמות הווה שבר כלי כשמדליק? ותירץ שאמנם ביותר מג' אם הבהבו הווה שבר כלי אך זה רק לגבי זה שלא ייחשב לנולד אם ידליקו ביו"ט [וגם לא מקבל טומאה] אבל בגד שהוא יותר מג' על ג' שהדליקו ביו"ט - עדיין לא חשוב נולד כי יכול לחזור ולעשותו כלי. ועי"ש שכתב שזה דוחק. **ועי' עוד בבית הלוי** על חנוכה - שכתב על תוד"ה רבא בדף כט. שבזה אכן חולק רבא על תי' הגמ' של ר' אלעזר א"ר אושעיא ור' אדא בר אהבה שהכא בג' על ג' מצומצמות - ואומר רבא שאף ביותר מג' מצומצמות אוסר ר"א להדליק ביו"ט משום נולד [וחולק בית הלוי על רש"י ותוס' שהסבירו שלרבא מחלוקת ר"א ור"ע לא קשורה לנולד אמנם טוען הביה"ל שבפי' המשניות להרמב"ם משמע כמוהו. וצ"ע דהרמב"ם בפיה"מ מפרש רק את דעת ר' אדא בר אהבה שאיירי בג' על ג' מצומצמות וכלל לא את רבא וצ"ע. אמנם ראיתי בחידושי החת"ס שגם הוא מפרש את רבא כהביה"ל וגם הוא אומר שכ"מ בפיה"מ להרמב"ם. וצ"ע]

[442] ועי' מג"א סימן תקפו ס"ק כה דאם הבקעת הייתה של הגוי - שרי ול"ה נולד דעתיד לעשות מזה כלי ביו"ט והווי גמרו בידי אדם. וכן פסק המ"ב שם ס"ק פח.

ש. כלים שלמים שהסיקן ביו"ט - האם לר' יהודה מותר להפך בהן אחר שנדלקו פורתא? ומדוע?

ת. אסור. דהווי נולד [=שברי כלים] אא"כ ריבה עליהן עליהן עצים שאינם נולד ומבטלן ברוב [443].

ש. ומה הדין בתנור שנפלו לתוכו עצים מהדקל - האם מותר להסיק בו ביו"ט לר' יהודה?

ת. גם כן אסור. דהוו אא"כ ריבה עליהן עצים מוכנים ומבטלן ברוב[444].

להלכה - **הרמב"ם** [יו"ט ב יב] **והשו"ע** [תקא ו] כשכתבו דין מסיקין בכלים - השמיטו מש"כ הגמ' שבעי' שירבה עליהן עצים מוכנים ורק גבי עצים שנפלו מהעץ לתנור - כתבו [הרמב"ם - יו"ט ב יא, והשו"ע - תקז ב] שירבה עצים מוכנים [445] **והרמ"א** [על השו"ע תקא ו] הביא דין זה בשם הר"ן גם על מסיקין בכלים.

---

[443] **כך פרש"י** [ד"ה מרבה]. **והרשב"א** פירש **דלא מתורת ביטול ברוב** הוא שהרי הכלים שהם "נולד" - ניכרים. אלא מרבה עליהם כדי שלא ייראה כמטלטל האיסור אלא כמטלטל ההיתר ואז כשמטלטל את שברי הכלים הווי ליה טלטול מן הצד. [וראיתי בספר דרך המלך {הג"ר דב רפפורט}על הרמב"ם חמץ ומצה ו ב - שכוונתו שכיוון שעיקר הטלטול הוא בשביל עצים המותרין [=לחתות בהן]וטלטול המוקצה אינו עיקר הטלטול - הווי טלטול מן הצד. **ועי' גמ' ביצה ד:** גבי עצים שנשרו לתנור דמשמע שהדין שמרבה עליהן עצים ומבטלן הוא משום ביטול ברוב ולכן מק' הגמ' הא אין מבטלין איסור לכתחילה ותירצה דבדר' שרי. ועוד הקשתה הא דבר שיש לו מתירין לא בטיל ותירצה שאני הכא דמקלא קלי ליה וא"כ קשה איך כתב הרשב"א שלא מתורת ביטול ברוב הוא? [ועי' עוד ביאוה"ל סימן תקז ב ד"ה ולא שמק' דהרשב"א שם בביצה הביא דעה שניה - וכוונת הביאוה"ל ששם כתב הרשב"א גבי תירוץ הגמ' שבטלין ברוב - שמיירי שעצי האיסור אינם ניכרים ולכן בטלין - ונשאר הביאוה"ל בצ"ע על הרשב"א שלכאו' סותר עצמו] **ועי' ספר משנה הלכות** [הגר"מ קליין] חלק ד' סי' צז שמסביר שכוונת הרשב"א בשבת כט. שזה גופא תירוץ הגמ' בביצה ד: "מקלא קלי ליה " - שבדבר הנשרף שוב א"צ להרבות עצים בשביל לבטל ברוב כי אין בו איסור מוקצה ולכן שרי אף שיש לו מתירין כי כבר אינו מוקצה ורק כדי שלא ייראה כמזיז איסור בעי' שירבה עליהן עצים מותרין. [והרשב"א בביצה שכתב שאין עצי האיסור ניכרין - איירי להו"א של הגמ' שמרבה עצים זה מדין ביטול. אבל למסקנת הגמ' זה לא מדין ביטול אלא מחמת שמקלא קלי ליה]עכת"ד. והסבר זה - שבדבר הנשרף ליכא איסור טלטול מוקצה - כך מסביר **השו"ע הרב** [קונטרס אחרון תקז הערה ג'] בדברי המ"מ הל' יו"ט ב א.

[444] וגם בזה יחלקו רש"י והרשב"א אי צריך להגיע לביטול ברוב או שרק בעי' שלא ייראה כמדליק את האיסור. [ספר **משנה הלכות** הנ"ל] ולהלכה - השו"ע כתב [בסימן תקז ב] שהעצים בטלים ברוב. ומסביר המ"ב שאע"פ שזה דבר שיש לו מתירין - בכה"ג שההנאה מההיסק באה אחר שנשרף המוקצה - לא גזרו על דבר שיש לו מתירין

[445] ובטעם ההשמטה - כתב **המ"מ** שכנראה הייתה לרמב"ם גירסא אחרת או פירוש אחר. **ועי' חת"ס** שמתרץ שהא דמסיק בכלים שלמים - צ"ל שאיירי במקולקלים שליכא בהו בל תשחית וכיוון שכך - חשובים כעומדים לתשמיש [- כנראה - שמא יתקנם. י. א.] ולהסקה ועל כן אין איסור נולד דהוברר למפרע כשמסיקן דלהיסק עומדין. וכמ"ש הגמ' בחולין יד. שבהמה ביו"ט אינה מוקצה אף לר' יהודה דאית ליה מוקצה - משום שבכניסת יו"ט עומדת לאכילה

ש. מטלית שייחדה לפעולות בזויות כגון לפקוק צינור ולקנח קדירות - האם מקבלת טומאה?

ת. אם יש בה ג' טפחים על ג' טפחים - מקבלת טומאה.

ואם יש בהם בין ג' על ג' אצבעות לגע"ג טפחים - תלוי. אם הניחו בקופסא - מקבל טומאה. [כי עדיין דעתו להשתמש בהן לטלאי כשיצטרך[446]] ואם זרקן לאשפה - [שברור שלא ישתמש בהן עוד בשביל טלאי לבגד] - טהורות[447] ואם הניחן ע"ג מגוד [יתד שבכתלי הבית[448]] או מאחורי הדלת - שפחות משתמר מבקופסא - לר"א טמא דמ"מ משתמר טפי מבאשפה ולא בטלו מתורת בגד [וכנראה שסובר שגם יתכן שיעשה ממנו טלאי דזה המודד לטומאה באין בו ג' טפחים על ג"ט] ולר' יהושע - טהור שחשיב לא משתמר לבגד ור"ע - בתחילה סבר שיש לטמא במגוד ולטהר מאחורי הדלת ולבסוף חזר בו והודה לר' יהושע שטהור בתרוויהו.

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים כב כב] כר' אליעזר.[449] .

ועומדת ליגדל וכששחטה - הוברר דלשחיטה עמדה. וה"נ בנד"ד הוברר דעמד הכלי להסקה. וכל קו' הגמ' "והא קא מהפך" זה לר' יהודה דלית ליה ברירה [ורק בבהמה שנשחטה אית לר' יהודה ברירהדחשיב עומדת לכך עי"ש בגמ' חולין]אבל אנן קיי"ל שבדרבנן יש ברירה ולכן התיר הרמב"ם ללא צורך בהוספת עצים מוכנים. עכ"ד החת"ס. ועי' עוד במרכבת המשנה לתי' אחר.

446 כך הסביר התפא"י על המשנה בכלים [כח ב אות טז]

447 ועי' **חזו"א** כלים כח ב ד"ה ויש לעיין - שכותב שאפשר שאשפה שמוזכרת כאן - לא אשפה ממש אלא ששם אותה במקום המאוס - שוודאי לא ישתמש בה עוד לטלאי בבגד. ובכה"ג אם ייחדה לתשמיש קל - טהורה. [אבל בלא ייחדה לתשמיש קל - לא סגי בזה לטהרה]. אמנם בסימן לב אות יד ד"ה מי"א - כתב שזוהי אשפה ממש ולא רק בייחדה לתשמיש קל טהורה אלא כל זריקה לאשפה מטהרת כדתנן במשנה כלים כז יב. וכ"כ **התפא"י** על משנה כלים [כח ב אות טז] שמירי באשפה ממש ולאו דווקא ביחדה לתשמיש קל.

448 רש"י. [רש"י כתב "קביל"א בלעז" ותרגומו - יתד. וכ"פ התפא"י שמגוד זה יתד שבכתלי הבית] ופי' רש"י דגרע מקופסא. דהיינו שזה נשמר פחות מבקופסא [תפא"י].

449 **וברע"ב** פסק הל' כר' יהושע. וכן **בכס"מ** על הרמב"ם שם כתב דלאחר שחזר בו ר"ע והודה לר' יהושע - הלכה כר' יהושע. ותמה על הרמב"ם שפסק שבהניחו במגוד או אחורי הדלת - טמא. ועי' **חזו"א** כלים לב יט ד"ה ר"מ פכ"ב - שמסתפק אולי נפלה ט"ס בדברי הרמב"ם וצ"ל תלאו במגוד או שהניחו אחורי הדלת הרי זה כמי שהשליכו באשפה. עי"ש [וכתב החזו"א שם שבפיהמ"ש - פסק כר' יהושע. וכן הוא בפיהמ"ש שבדפוס ווילנא. שכתוב "ואין הלכה כר"א" אולם במהדורת הרב קאפח [שתרגם מכת"י של הרמב"ם בערבית] הגירסא בפיהמ"ש היא שהלכה כר"א. אולם צ"ע הגירסא שם כי שם כתוב "שנתבאר בגמ' שבת שר"ע חזר בו לגבי ר' יהושע ושההלכה כר"א" ותמוה היכן נתבאר בגמ' שבת שההלכה כר"א?]

מהמשנה כט: למעלה עד המשנה כט: למטה.

ש. האם מותר בערב שבת לשים שפופרת של ביצה או של חרס על פי הנר ולמלאת בה שמן שיטפטף לתוך הנר בשבת? ומדוע?

ת. אם חברה לנר בסיד או בחרסית - מותר. ואם לא - מחלוקת. לת"ק - אסור ולר' יהודה - מותר. וטעמו של ת"ק שאוסר אם לא חברה - משום שגוזר שמא יסתפק ממנו בשבת וכיון שהקצהו לנר יתחייב משום מכבה[450]. ואם חברה בסיד או בחרסית - לא גוזר שמא יסתפק מכיוון שזה כבר חלק מהנר והאדם זוכר שלא מסתפקים משמן שבנר בשבת. ור' יהודה לא חושש גם כשלא חברה שהאדם יסתפק מן השמן בשבת.

להלכה - הרמב"ם [שבת ה יב] והשו"ע [או"ח רסה א] פוסקים כת"ק. ולגבי אם ההסתפקות מהשפופרת בשבת אסורה מדאו' או מדר' לדעתם - עי' הערה[451].

---

450 **רש"י**.ובפשטות משמע שהגזירה שמא יסתפק מהשמן שבשפופרת ואז יתחייב משום מכבה. וק' למה יתחייב משום מכבה הרי זה גרם כיבוי כי הוא רק גורם שהשמן יגמר מוקדם יותר ? ומה בכך שהקצהו לנר? ועי' **בשפת אמת** שכוונת רש"י שכיוון שהקצהו לנר ביטלו לשם והוי כנר עצמו ואע"ג שזה רק גרם כיבוי - לפעמים גזרו גזירה לגזירה [פי' גזירה שמא יסתפק מהביצה שזה אסור גזירה שמא יסתפק מהנר עצמו ואז יתחייב משום מכבה] עכת"ד. [וצ"ע למה גורמת ההקצאה של השמן לנר - שיסתפק גם מהנר עצמו ? אדרבה - ההקצאה גורמת שלא יסתפק ממנו?]. ועי"ש בשפ"א שכתב כן גם בדעת **הרא"ש** בביצה ב יז. [אולם דבר זה צ"ע כי הרא"ש שם כתב בהדיא שאין בסוגין את החשש שיסתפק מהנר עצמו ולכן דוחה את ד' תוס' שהסבירו שמסתפק חייב כי מחליש את האש עי"ש] וכ"כ **החזו"א** [מועד לח ו ד"ה רא"ש] שגם להרא"ש אם מסתפק מהביצה - הווי גרם כיבוי ואסור מדר'. ו"חייב" שכתב הרא"ש מסביר החזו"א - דהיינו מדר' שחכמים אסרו גרם כיבוי זה וחשבוהו ככבוי עי"ש. אולם **בים של שלמה** בביצה שם הסביר שכוונת הרא"ש שחייב מדאו'. וביאור דעת הרמב"ם - עי' מש"כ בתשובה בפנים ובהערה שם.

451 **ברמב"ם** כ' הלשון "שמא יקח מן השמן שבכלי" ולא כתב שיתחייב משום מכבה וכן הבין בלח"מ שלא חייב משום מכבה בכה"ג שהרי לא הסתפק מהנר עצמו. ובמרכבת המשנה כתב שכוונת הרמב"ם לחיוב דאו' משום מכבה. **והשו"ע** כתב בפירוש"גזירה שמא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה" וכ' המ"ב שם [ס"ק א] דכיוון שהוא בכלי אחר - לא בדילי אנשי מיניה.עכת"ד. ומשמע שמבין המ"ב שגם אם יקח מהשפופרת שע"ג הנר - יתחייב מדאו'. וזה כהיש"ש בדעת הרא"ש. [ולא מסתבר שהמ"ב מסביר בשו"ע שכהכוונה לגזירה לגזירה {וכמ"ש השפ"א ברש"י } דהוא - היה לו לפרש יותר]
ולגבי אי מתחייב משום מכבה כשלא מתכוון לעשות פחם - עי' במ"א שם ס"ק א שזה תלוי במחלוקת ר"י ור"ש במלשאצל"ג אמנם גם ר"ש מודה בהא דגזרי' ועי' במחצה"ש שם.

ש. האם שרי לגרור ספסל על עליה מרוצפת? ושאינה מרוצפת ? ומדוע?

ת. **אם מתכוון לעשות חריץ** [והיינו באינה מרוצפת] - חייב משום בונה. **אם לא מתכוון** לעשות חריץ [וזה לא פסיק רישיה שיעשה חריץ] - נחלקו ר' יהודה ור' שמעון האם מותר לגרור [- ר"ש] או אסור [- ר"י][452]. ולר"י שאסור - אסור גם בעליה מרוצפת דגזרי' מרוצף אטו שאינו מרוצף [- ר' יצחק בר אלעזר].

ונחלקו אמוראים האם מחלוקתם היא גם בספסלים גדולים וגם בקטנים [- דעת ר' יוסף] או שנחלקו רק בקטנים שיכול ליטלן בידו אבל בגדולים שלא יכול ליטלן בידו - לכו"ע שרי לגררן [- עולא] או להפך - שנחלקו רק בגדולים שא"א לטלן בידו אבל בקטנים שיכול ליטלן בידו - לכו"ע אסור [- ר' ירמיה רבה]. ודעת ר' ירמיה רבה נדחתה דהוקשה עליה מברייתא וסלקא בתיובתא.

הלכה - כר' שמעון. [גמ' שבת צה. וכן פסקו רמב"ם שבת א ה וטושו"ע שלז א] וכעולא ור' יוסף שאף בקטנים מתיר ר"ש [טושו"ע שם וכן דייק המגיד משנה מסתימת הרמב"ם]. **בפסיק רישא** - מודה ר"ש שאסור [גמ' שבת עה. וכן פסק הרמב"ם שבת א ו. {וכתב שם שגם חייב וכ"מ ברש"י סוכה לג: ד"ה והא מודי שכתב שכמתכוון חשיב ליה}] וכן פסק השו"ע שלז א לאסור גרירת מיטה וספסל בפסי"ר. ועי' הערה[453] לגבי פס"ר בדרבנן. **ואי לא ניחא ליה בפסי"ר** - נחלקו ראשונים בפסיק רישא

---

[452] ולגבי אי לר' יהודה אסור מדאו' או מדרבנן - עי' **רש"י** שבת קמא: ד"ה דלמא לפי תומו - שכותב שזה מדר' וכ"כ **תוס'** שבת מא: ד"ה מיחם. [אלא שהם כתבו דרק גבי שבת דבעי מלאכת מחשבת - אינו מתכוון לר"י זה דרבנן אבל בשאר איסורי תורה - זה דאו' ועי' אבני נזר{הג"ר אברהם מסוכטשוב} או"ח רכא ב שכ"כ גם בד' רש"י]. **ודעת הריטב"א** [שבת קכא: ד"ה דילמא] **והרשב"א** [כתובות ה: ד"ה את"ל] שגם גבי שבת - דעת ר' יהודה לאסור מדאו' [וראייתם היא ממילה שבה אומרת הגמ' {שבת קלג.} שלר' יהודה שאינו מתכוון אסור - בעי' קרא להתיר קציצת צרעת במילה אע"ג שזה אינו מתכוון. עכת"ד הרשב"א והריטב"א.ולא מחלקים הרשב"א והריטב"א בין שבת לשאר איסורים. ותוס' - מחמת גמרא זו - מחלקים בין איסורי שבת לשאר איסורים].
ובפשטות כל דברי הרשב"א והריטב"א שאינ"מ זה דאו' לר"י - הם בדעת ר' יוסף ור' ירמיה רבה בסוגיין אבל לשיטת עולא שגם ר"י מתיר בגדולים שלא יכול ליטלן - ברור שמה שאוסר בקטנים זה רק מדר'. דאי זה דאו' - לא היה מתיר בגדולים רק בגלל שא"א לטלם ביד.כנלענ"ד.

[453] **עי' מג"א שלז ס"ק א** שכותב שגרירת מיטה וספסל זה **פסי"ר בדרבנן** ואפ"ה אסור. עכ"ד [ודלא כתה"ד המובא במ"א שיד ה - שסובר שפס"ר בדר' שרי] וכ' במחציה"ש שטעם שגרירת מטה וספסל זה דר' - כי זה חופר כלאחר יד. **ועי' שו"ת יביע אומר** [הגר"ע יוסף] חלק ד או"ח לד ס"ק כו שמביא **מר' אברהם בן הרמב"ם** [בשו"ת ברכת אברהם סימן יט] שדעת אביו הרמב"ם שעשיית חריץ ע"י ספסל היא מלאכה גמורה ול"ה כלאח"י [וכ"מ מרש"י סוכה לג: ד"ה מודי ר"ש שכתב דחריץ שע"י ספסל הוא מלאכה גמורה ועי' רש"ש שם שסותר לכאו' למש"כ בשבת מו: שהוא דר'] ולפי זה גרירת כסא וספסל זה **פס"ר בדאו'**.
להלכה - פסק המ"ב סי' שיד ס"ק יא לאסור בפסי"ר בדר' [אך טוען שדעת השו"ע - להקל אלא שרמ"א ועוד אחרונים מחמירים. ודלא כהמ"א שכתב שדעת מרן להחמיר]

שלא ניחא ליה במלאכה דאורייתא - אי אסור מדר' או שמותר - עי' טושו"ע או"ח סי' ש"כ סעיף יח ופסק מרן להחמיר.אולם בפסי"ר דלא ניח"ל באיסור דרבנן - עי' הערה[454]. **ולגבי מקום מרוצף** [היינו בגווני שבלא מרוצף זה פסי"ר שיעשה חריץ ואסור]אם לא כל העיר מרוצפת - אסור בפסיק רישיה [שו"ע שלז א ומ"ב שם ס"ק ד]. ואם כל העיר מרוצפת - נחלקו תוס' [כט: ד"ה גזירה] ורמב"ן [שבת צה. ד"ה הכא] אי יש להקל [- תוס'] או לא [- רמב"ן][455] ולהלכה כתב בשעה"צ סימן שלז ס"ק ב להקל בכה"ג שכל העיר מרוצפת.

ש. מוכרי כסות - האם מותר להם ללבוש בגד כלאיים כדי להראותו לקונים [הגויים]?

ת. אם מתכוון גם להנות מהבגד - אסור. ואם לא מתכוון להנות [וגם לא פסי"ר שיהנה - כגון שהוא לבוש מספיק גם ללא השעטנז. תוס'] - נחלקו בזה ר' יהודה ור"ש. לר"י - אסור [456] ולר"ש - מותר דלדעתו איסור כלאיים יש רק אם נהנה מלבישת הבגד.

---

[454] **בפסי"ר דרבנן שלא ניחא ליה** - כתבו תוס' שבת קג. סוד"ה לא צריכא - שמותר.אולם בשער המלך [שבת כה כה] מביא את הטור בסי' תקכג שאוסר לקרד הבהמה ביו"ט כשפסי"ר שהשער נתלש. ולומד השעה"מ מכאן לאסור בפסי"ר דלא ניח"ל אף באיסור דר' שהרי תלישת שיער ע"י קירוד - זה כלאחר יד ולא כדרך גזיזה.ועוד יש להביא ראיה מהרמ"א שטז ג שכתב שלא לסגור תיבה קטנה שיש בה זבובים משום צידה. - והא זה פסי"ר בדר' דאין במינן ניצוד **ולהלכה** - פסק **המ"ב** סי' שכא ס"ק נז [גבי להשתין על טיט שזה פסי"ר דלניח"ל באיסור לש שללא גיבול זה דר'] להקל "במקום הצורך" ולגבי צידה בזבובים פסק המ"ב [שטז טו] להקל רק בתיבה גדולה ששם זה תרי דר' - שאינו נתפס בשחיה אחת וגם אין במינו ניצוד. וכנראה - כי שם זה לא "מקום הצורך" כי בקל אפשר להעיף הזבובים [וכמ"ש בב"י שם]ולכן בעי' תרי דרבנן. **ובשו"ת באר יצחק** [הגרי"א ספקטור] סימן טו ענף ה "להקל בפשיטות" בפסי"ר דלניח"ל בדר' מחמת התוס' שבת קג. הנ"ל.

ויש לעיין דבסימן שלז א אוסר מרן גרירת מטה כסא וספסל כשפס"ר שיעשה חריץ. וכתב המ"א שפה זה פסי"ר בדר' וכ' במחצה"ש משום שזה כלאחר יד. - וקשה דא"כ ה"צ להתיר כיוון שלא ניחא ליה שיעשה חריץ וגם זה תרי דרבנן - מקלקל וכלאחר יד והרי במ"א [שיד ה] כתב גבי סכין התקועה בכותל שיש להתיר מעיקה"ד להוציאה אע"פ שזה "קודח" - כי זה אינו מתכוון ומקלקל וכלאחר יד - ולמה בגרירת ספסל המג"א מחמיר? **והשעה"צ** בסי' שלז ב כותב שהכא מחמירין בזה למרות כל הנ"ל "כמו שהביא הב"י בשם הפוסקים" עכת"ד - ולא ביאר מדוע מחמירין בזה? **וראיתי בשו"ת באר יצחק** הנ"ל שכותב ליישב שגורר הוא מתקן וזה עפ"י מש"כ תוס' כתובות ה: ד"ה אם תמצי לומר [קמא] באחד התירוצים שגורר "יש להעמיד בכגון שאינו מקלקל לגמרי אלא מתקן קצת - שמשווה גומות" [תוס' אומרים א"ז בשיטת ר' יהודה שלדעתם אוסר אינו מתכוון רק במתקן. ומבין הגרי"א ספקטור שה"ה בר' שמעון בפסי"ר שמחמיר רק בתיקון] ולפי"ז כשלא משווה גומות ורק מקלקל - יש להקל. **אולם בשעה"צ** הנ"ל מחמיר אף במקלקל וצ"ע.

[455] הם נחלקו בדעת ר' יהודה אבל מסתבר שה"ה לר"ש היכא שזה פסיק רישא. וצ"ע

[456] עפ"י רש"י כט: ד"ה ובלבד שלא יתכוון שכתב שברייתא שמתירה היא אליבא דר"ש.

מהמשנה כט: למטה עד המשנה לא:.

ש. המכבה את הנר - מה דינו ומדוע?

ת. אם כיבהו **בשביל חולה שיש בו סכנה - כדי שיישן** - מותר לכתחילה[457]. וה"ה בכל חשש פיקו"נ מותר לכבות נר וכגון כשיש חשש ליסטים[458] או רוח רעה.

אם כיבהו בשביל חולה שאין בו סכנה או לצורך מניעת הפסד ממון - נחלקו ת"ק [- ר' יהודה] עם ר' יוסי ור"ש. לת"ק - חייב דזוהי מלאכת מכבה. ואף שאינה צריכה לגופה מ"מ חייב. ולר' יוסי ור"ש - פטור שכן זו מלאכה שאצל"ג אבל אסור מדרבנן[459].

אם כבהו כדי להבהב את הפתילה - חייב לכו"ע. שכן המלאכה צריכה לגופה - דהיינו שיוצרת תועלת [- שנוח להדליק הפתילה] ולא רק מונעת נזק.

ש. מה היישוב בסתירה בין מ"ש דוד המלך [תהילים קטו] "לא המתים יהללו קה" למ"ש שלמה [קוהלת ד] "ושבח אני את המתים שכבר מתו" ?

ת. שאמנם יש במת חיסרון שלא יכול לקיים מצוות וכמ"ש [תהילים פח] "במתים חפשי" - אך עדיין מעלת המתים גדולה ממעלת החיים שהרי משה נענה רק בהזכרת האבות שכבר מתו ולא בזכות משה שהיה חי. **ועוד** שה' עשה אות שמחל לדוד - רק אחר פטירתו - שמעלתו גבהה אז. **ועוד** שראינו שתקנות שתיקן משה - נשמרים אחר פטירתו יותר מתקנות של מנהיגי ישראל החיים.

---

457 דשינה - יפה לחולה כמו שאמרו חז"ל [ברכות נז:]. ביאוה"ל רעח ד"ה בשביל.

458 ועי' שו"ע שכט ז ובמ"ב שם ס"ק טז שאף אם הליסטים באים על עסקי ממון - אם מגיעין על כמה אנשים - יש לחוש שאחד מהם לא יעמיד עצמו על ממונו וילחם עמם ויסתכן וע"כ מותר לכבות הנר. אולם אם יש רק אדם אחד והוא יודע שלא יסתכן ויתן להם את ממונו - לא יכבה הנר בכה"ג.

459 ולחולה שאין בו סכנה - אסור לכבות הנר. ואע"ג שהרמב"ם [שבת ב י] התיר לעשות לחולה שאין בו סכנה דברים שאין בהם מלאכה, והבין הטור [סי' שכח] בדעתו שכל מלאכה דרבנן עושים לו - י"ל דשאני כיבוי שיש לו עיקר מהתורה [שער המלך על הרמב"ם שם]. ודעת הב"י בהבנת הרמב"ם שרק איסור דרבנן שלא נסמך למלאכה דאו' [היינו שלא גזרו מחמת שיבוא לדאו' אלא מחמת עובדין דחול וכדו' - עי' משנ"ב שכח ס"ק נו וקלו] התיר הרמב"ם בחולה שאין בו סכנה. וכ"פ בשו"ע שכח יז. [וע"י שינוי - שרי כל מלאכה דרבנן - שו"ע שם בשם הרמב"ן]

ש. לגבי מה אמר שלמה [קוהלת ט] "כי הכלב החי טוב הוא מן האריה המת" ?

ת. לגבי זה שבשביל כלב התירו לטלטל בהמה שנתנבלה בשבת שהיא מוקצה [- שכן בע"ש לא הייתה עומדת לכלבים][460], וגבי טלטול מת המונח בחמה להעבירו לצל כדי שלא יסריח - התירו רק ע"י ככר או תינוק. ואפי' כשהמת היה דוד המלך.

ש. האם שמחה היא דבר טוב? ומנ"ל?

ת. לכאורה יש בזה סתירה בפסוקים בקוהלת. דמצד אחד כתיב: [ח טו]"ושבחתי אני את השמחה" ומצד שני כתיב [ב ב] "ולשמחה מה זו עושה" **ותירצה הגמ'** שהשמחה המשובחת - היא שמחה של מצווה ושאינה משובחת - שמחה שאינה של מצווה. ודוגמא לשמחה של מצווה - מביאה הגמ' מה שאלישע הנביא אמר [מלכים ב ג טו] "קחו לי מנגן" ובהמשך כתוב [שם] "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' "[461].

ורש"י כתב שמחה של מצווה - כגון הכנסת כלה[462].

ש. האם מקבלים גר שלא מוכן לקבל ע"ע תורה שבע"פ?

ת. בגמ' כתוב שגר כזה - שמאי דחה והלל גייריה ואח"כ גרם לו להאמין גם בתורה שבע"פ. ופרש"י ששמאי דחה - משום שאין מקבלין הבא להתגייר שמקבל ע"ע חוץ מדבר חד כדאמרי' בבכורות ל:. והלל גייריה - דהלל סבר דלא דמיא להא דמסכת בכורות ל: מפני שלא היה כופר בתורה שבע"פ אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה והלל הובטח[463] שאחר שילמדנו יסמוך עליו.עכ"ד רש"י ועי' הערה[464]. והגמ' אומרת על מעשה זה שלעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי וכן

---

[460] וצ"ע דאי התירו לו לחתוך נבילה לכלבים - א"כ ס"ל כר"ש לקמן קנו: דאין בזה משום מוקצה [דלר' יהודה שם - אסור לחתוך נבילה לכלבים עי"ש] - וא"כ מה הרבותא שהתירו הא זה לא מוקצה?

[461] ופרש"י כאן שזה מצווה - להשרות עליו שכינה [ועי' רש"י במלכים שם שמפני הכעס {שכעס על יהורם בן אחאב} נסתלקה שכינה הימנו]. וממשיכה הגמ' וכן לדבר הלכה ולחלום טוב.

[462] **ועי' רמב"ם לולב** ח טו שהשמחה שישמח האדם בעשיית מצווה ובאהבת הא - ל שצווה בהן - עבודה גדולה היא. **ועי' עוד רמב"ם דעות** א ד "שיהא האדם לא מהולל ושוחק ולא עצב ואונן אלא שמח **כל ימיו** בנחת וסבר פנים יפות" ושם דיבר על שמחה תמידית ולא רק בעשיית מצווה - ויש לחלק ששמחה תמידית היא להיות "בנחת וסבר פנים יפות" ושמחה של מצווה - היא כמ"ש "ודוד מפזז ומכרכר" [שמואל ב ו - ומובא ברמב"ם לולב שם]

[463] פי' היה בטוח [אג"מ יו"ד חלק ג סימן קו]

[464] **עי' רש"ש** שמסביר את כוונת רש"י שלא היה כופר מחמת חקירה אלא שלא האמין ולכן סמך הלל ע"ז לאחר שיברר את אמיתות הדברים - יאמין. **ועי' אגרות משה** [הגר"מ פיישנטין] יו"ד חלק ג סימן קו שמסביר שכוונת רש"י

אומרת הגמ' שאמרו גרים אלו שקפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מהעולם וענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.

להלכה - הרמב"ם מביא את הגמ' בכורות ל: להלכה - שאין מקבלין מי שלא מקבל על עצמו דקדוק אחד. ולא מתייחס הרמב"ם למעשה דהלל. **ובטושו"ע** לא כתבו הא דבכורות ל: ורק כתבו [יו"ד רסח ב]הא שמודיעין לו מקצת מצוות קלות וחמורות וכתבו [שם ג] שקבלת מצוות ביום ובפני ג' - מעכבת.

ועי' שו"ת **אגרות משה** יו"ד חלק ג סימן קו שלעיכובא - סגי בקבלת חלק מהמצוות ורק לכתחילה לא מקבלין ב"חוץ ממצווה אחת" לכן קבל הלל את הגרים כשהיה בטוח שישכנע אותן אח"כ בתורה שבע"פ ובפסול זר לעבודה וכו'[465]. אמנם **המהרש"א** בסוגיין מסביר שלא גייר אותם קודם ששיכנעם אלא קיבל עליו לגייר.וגיירם רק אחר ששכנעם. ועי' הערה[466].

שהגוי לא היה כופר בעצם זה שיש תורה שבע"פ אלא שלא האמין שהתורה שבע"פ נשתמרה בידינו מאז מתן תורה [וחשב שהתורה שבידינו מוחלפת היא ח"ו] וע"ז סמך הלל כשגיירו

465 שו"ר שבאג"מ יו"ד חלק א' סימן קס כתב בראש התשובה שאפילו קבל כל התורה חוץ מדבר א' - מעכב. ואולי חזר בו הגרמ"פ מחלק א' לחלק ג וצ"ע

466 והאג"מ הנ"ל כותב שמרש"י שהק' מבכורות ל: - משמע שממש גיירם [דאל"כ - לא קשיא מידי].

ש. מה דורשת הגמ' מהפסוק בישעיה [לג ו] "והיה אמונת עיתך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו"?

ת. ר"ל דורש שישעיה מתכוון פה לששה סדרי משנה[467] - אמונה - סדר זרעים. עתיך - מועד. חוסן - נשים [מל' ירושה][468]. ישועות - נזיקין [מושיען ע"י שיפרשו מהיזק - רש"י]. חכמת - קדשים ודעת - טהרות ועל זה אומר הפסוק |" יראת ה' היא אוצרו" ופרש"י - לאצור ולעשות סגולה לזיכרון. **ורבא** דורש פסוק זה למה ששואלים אדם בב"ד של מעלה "נשאת ונתת באמונה,קבעת עיתים לתורה, עסקת בפו"ר צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר [- שהיינו דעת. רש"י[469]] ואפי"ה - יזכה בדין רק אם "יראת ה' היא אוצרו".

ש. מה כוונת הפסוק [קוהלת ז יז] "אל תרשע הרבה"? וכי מעט כן תרשע?

ת. הכוונה למי שחטא קצת - שלא יחטא עוד כמו שמי שאכל שום וריחו נודף - אין סיבה שיאכל עוד שום ויהא ריחו נודף יותר[470].

---

[467] היינו שישעיה חילק את התורה לו' נושאים ועל פיהם סידר רבי את ששה סדרי משנה

[468] ועי' קובץ בית אהרון וישראל שנת תשנח קובץ ג עמ' צה [מאמרו של הרב רוזנטל] דכוונת רש"י דע"י הירושה - יש לו שם ושארית [ולפי"ז חוסן הוא חוזק וכמ"ש ברש"י ריש פירקין ד"ה כיתנא דדיק]

[469] וכתב **מהרש"א** דהיכא שכתוב בתורה חכמה תבונה ודעת [כמ"ש בשמות {לה לא} גבי בצלאל שמלא אותו ה' בחכמה תבונה ודעת] - שם תבונה - הכוונה הבנת דבר מתוך דבר ודעת - זה רוה"ק כמ"ש רש"י שם. אבל בפסוק בישעיה שכתוב רק חכמה ודעת - אזי דעת היא הבנת דבר מתוך דבר.

[470] וכוונת הגמ' שלא יאמר אדם שכיוון שחטא קצת - כבר הוא בכו"כ רשע ויחטא עוד. וכמו אלישע בן אבויה ששמע שובו וכו' חוץ מאחר אמר שלפחות יתהני מהאי עלמא וחטא עוד [חגיגה יד.] אלא יידע שיכול לחזור בתשובה [מהר"ץ חיות. ואדרבה - כל עוד חטא רק קצת - קל יותר לחזור בתשובה. וזה שכתב רש"י שאם יאכל עוד שום - ריחו נודף יותר וכוונתו שיקשה עליו יותר לחזור בתשובה א. נ. י"ל שכוונת רש"י שאף אם לא יחזור בתשובה - עדיף להענש קצת מלהענש הרבה]

ש. מה דין המכבה את הנר מפני שחס על השמן? ומפני שחס על הפתילה ? ומדוע ?

ת. לדעת **ת"ק** דמתני' - חייב. ואע"ג דזו מלאכה שא"צ לגופה [471] דת"ק **ס"ל כר' יהודה** שמלשאצל"ג חייב. **ולר' שמעון** שס"ל מלשאצ"ג פטור - פטור גם בהנ"ל מלבד במכבה פתילה בשביל להבהבה [דהיינו שקודם שהדליר לא הייתה מהובהבת והדליק וכיבה כדי להבהבה] שאז - זו מלאכה הצריכה לגופה [472] **ור' יוסי** במשנה - פוטר בחס על השמן ומחייב בחס על הפתילה. ונחלקו **עולא ור' יוחנן** בגמ' האם ר' יוסי סבר כר' יהודה במלשאל"ג ובכ"ז פוטר בחס על השמן מפני שזה כסותר ע"מ לבנות במקום אחר [וגם פה - מכבה ע"מ להדליק בפתילה אחרת] וסובר ר' יוסי שפטור בכה"ג[473]. ורק בחס על הפתילה - שמכבה ע"מ להדליק אח"כ באותה פתילה - חייב - דעת עולא. או שר' יוסי סובר כר"ש שכל מלשאצל"ג פטור. [וממילא פוטר ר' יוסי גם כשמכבה הפתילה ע"מ להדליק בה אח"כ] ומה שמחייב בכחס על הפתילה - זה כשלא הייתה מהובהבת תחילה ומתכוון בכיבוי זה להבהבה.

הלכה - הרמב"ם [שבת א ז] פסק כת"ק דמתני'. והיינו שס"ל דמלשאצל"ג חייב וגם שמכבה ע"מ להדליק בפתילה אחרת - חייב[474].

והשו"ע לא כתב הדין במכבה נר בשביל שחס על השמן. אבל גבי דין מלשאצל"ג - פסק השו"ע [שטז ח] בסתמא שפטור [וכהר"ח, הרמב"ן והראב"ד שפסקו כר"ש] ואח"כ הביא דעת הרמב"ם שמחייב. וכ"כ מרן בסימן שלד כז לגבי כיבוי גחלת של עץ עי"ש[475].

---

[471] דאינו יוצר אלא מסלק נזק [זה כוונת **רש"י** ד"ה אפי' בפתילה "דכיבוי עצמו אינו צריך לו דאם לא הובערה מעולם היה ניחא ליה ". ועי' רש"י צג: ד"ה ור' שמעון פוטר שמסביר שמלשאצל"ג הכוונה "שאינה צריכה אלא לסלקה מעליו " וכוונתו כמש"כ שאינו יוצא אלא מסלק נזק. **ועי' תוס'** צד. ד"ה ר' שמעון שמק' על רש"י למה קורע ע"מ למירמי אימתא אאינשי ביתיה [שבת קה:] דחשיב שם מלשאצל"ג אף שבא ליצור אימתא ולא לסלק וע"כ כתבו תוס' שמלשאצל"ג - היינו שלא לשם מה שהיה במשכן.]

[472] שכן בא ליצור פחם בראש הפתילה כדי שיהא נח להדליקה

[473] וטעם שפוטר בסותר ע"מ לבנות במקום אחר - כ' המאירי משום שזה מקלקל

[474] ומוכח שגם בסותר ע"מ לבנות - לא מצריך הרמב"ם שיהא ע"מ לבנות במקומו כדי לחייב. [דהא הגמ' משווה כחס על השמן לסותר ע"מ לבנות שלא במקומו] וכן משמע ממש"כ הרמב"ם [שבת י טו] בסתמא שהסותר ע"מ לבנות - חייב ולא כתב "במקומו". אולם בפרק א הלכה יח כתב הרמב"ם "כל המקלקל ע"מ לתקן - חייב. כיצד הרי שסתר כדי לבנות במקומו או שמחק כדי לכתוב במקום שמחק... חייב" ומשמע שרק בע"מ לבנות במקומו חייב. ועי' שו"ת אבני נזר [או"ח סי' קד ס"ק ה] שהרמב"ם סמך בפרק י' ע"מ שכתב בפרק א עכת"ד. **אמנם צ"ע** א"כ למה גבי מכבה כחס על השמן פסק הרמב"ם לחייב? ועי' **אור שמח** [שבת י יב ד"ה ודע]שמיישב שסובר הרמב"ם שמכבה כחס על השמן - היה במשכן ואילו סותר ע"מ לבנות במקו"א - ל"ה במשכן.

[475] אולם בסימן ש"מ סעיף א פסק השו"ע דמלקט שערות לבנות מתוך שחורות חייב וכתב שם הגר"א שפסק כהרמב"ם שמלשאצל"ג חייב. והביאוה"ל שם מביא משו"ת ריב"ש שבמלאכת גוזז - גם אם א"צ לשיער אלא לעור שיהא חלק - חשיב צריכה לגופה ועי"ש שכ"מ מעוד פוסקים וא"כ פסק מרן שם הוא גם לדעת ר' שמעון.

מהמשנה לא: עד המשנה לד.

ש. על אלו עבירות נשים מתות בשעת לידתן? ומדוע מתות? ומדוע בשעת לידתן?

ת. על ג' עבירות - שאינן זהירות בנדה,בחלה ובהדלקת הנר. וטעם שמתות - כי נדה היא כנגד רביעית דם הנפש וחלה היא כנגד מה שנקראו ישראל "ראשית" [היינו שחלה נקראת{במדבר טו} ראשית עריסותיכם ועם ישראל נקרא {ירמיה ב ג} "ראשית תבואתה "] ונר הוא כנגד הנשמה שקרויה נר[476] ועל כן אם עוברים על ג' אלה - ניטלת הנשמה והנפש [- הדם] ושם ראשית שנקראו עם ישראל.

וטעם דבשעת הלידה - שכן אז היא מסוכנת ומזומנת פורענותה.

ש. מדוע שלא יעמוד אדם במקום סכנה ויסמוך על הנס?

ת. שמא לא יעשו לו נס וגם אם ועשו - ינכו לו מזכויותיו כמ"ש יעקב אבינו [בראשית לב] "קטונתי מכל החסדים" ופרש"י - שע"י החסדים שנעשו עמו - נתקטנו זכויותיו.

ש. על אלו עבירות נשים מתות ילדות?

ת. ר' אלעזר אומר - על ג' עבירות שנשנו במשנה שמתות בלידתן [ולר"א - מתות אפי' שלא בלידתן על הנ"ל] ור' אחא מוסיף עוד ב' עבירות - שמכבסות צואת בניהן בשבת [- מלאכת מלבן] ושקוראות לארון הקודש "ארנא"[477].

---

[476] בגמ' לא מצויין היכן קרויה נר. וברבינו יונתן על הרי"ף מציין לפסוק [משלי כ כז] נר ה' נשמת אדם

[477] ופרש"י כך היו קוראות למגדלים שלהם. ועי' מג"א סי' קנד ס"ק יד שמצינו בש"ס שקוראים לארון הקודש ארון [וכמו שמביא תוס' ד"ה על מהגמ' ברכותמז:] ותי' המג"א שכשעוסק בלימוד - הכל נקרא דבר שבקדושה. ואח"כ מביא המג"א את רש"י הנ"ל. ופי' מחציה"ש שכוונתו שלפרש"י אתי שפיר שקוראין לארון הקודש "ארון" דרק "ארנא" הוא שם בזיון כי היו קוראין כך למגדלים שלהן. אבל "ארון" - אינו מיוחד למגדלים בלבד.

ש. בעוון מה ע"ה מתים?

ת. א. על שקורין לארון הקודש "ארנא" ב. על שקורין לביהכ"נ "בית עם"[478].

ש. מה הן ה"גופי תורה" שנמסרו לע"ה ומה פירוש "נמסרו לע"ה"?

ת. ה"גופי תורה" הם הקדש תרומות ומעשרות. ופירוש "נמסרו לע"ה" - פרש"י שנאמנים מדאו' על הפרשת תו"מ[479]. וגם נאמן ע"ה על חפציו שלא הקדישם.

ובשם רבותיו פרש"י שנאמנים - גם מדר' - על קדשים שלהם [כגון יין שהקדישו לנסכים] שלא טימאום. [והק' עליהם רש"י דאי איירי בנאמנות גם מדר' - הא לענין תו"מ לא נאמנים מדר'?[480]].

---

478 ומסביר מהרש"א שלשון "בית כנסת" משמע שמתכנסים יחד עם הקב"ה ובית עם משמע שזה כינוס של העם לבד ולכן הווה לשון בזיון

479 אמנם רבנן חייבו לעשר פירות ע"ה [- דמאי] ולא לסמוך עליו אף אם אומר שעישר [רמב"ם מעשר ט א]

480 ועי' ריטב"א שפי' כרבותיו של רש"י ואמר לגבי תו"מ שפעמים שאף מדר' נאמנים - כמו בשבת או לגבי עניים ואכסנאים.

ש. בעוון מה בנים מתים כשהם קטנים?

ת. **ר"א ב"ר שמעון ורבי** אומרים - בעוון נדרים שנא' בקוהלת [ה ה] אל תתן את פיך לחטיא את בשרך... למה יקצוף האלוקים על קולך וחיבל את מעשה ידיך" ודורשים ש"מעשה ידיך" הכוונה לבנים קטנים. [ומקודם לכן אמר רבי"ג בעוון ביטול תורה - וחזר בו לאחר ששמע מר"א בר"ש שר"ש אמר בעוון נדרים].

ר' חייא בר אבא ור' יוסי[481] פליגי - חד אמר בעוון מזוזה וחד אמר שגם בעוון ביטול תורה. ושניהם דרשו ממ"ש [דברים יא יט - כא] "ולמדתם אותם את בניכם... וכתבתם על מזוזת ביתך... למען ירבו ימיכם וימי בניכם" והיינו שאם לא תקיימו את הנ"ל - יתקצרו ימיכם וימי בניכם ח"ו. וחולקים רחב"א ור' יוסי האם מקרא נדרש רק לפניו [וממילא אזיל רק אמזוזה] או גם לפני פניו [ואזיל גם אלימוד תורה].

ר' מאיר ור' יהודה פליגי חד אמר בעוון מזוזה [וכדלעיל] וחד אמר בעוון ציצית שנא' [ירמיה ב] "גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים" שהכוונה על עוון ציצית[482]. וגם על עוון מזוזה רומז פסוק זה שכן ממשיך " לא במחתרת מצאתים" - שעשו פתחיהם כמחתרת שאין בה מזוזה.

ר' נחמיה אומר - בעוון שנאת חינם [היינו ששונא אדם בלי שראה בו דבר עבירה[483]. ומדה כנגד מידה - אהבתו {פי' בניו שאוהבם} ניטלת ממנו. רש"י].

---

[481] בגליון הש"ס [הגרעק"א] כ' בשם סדר הדורות שצ"ל ר' אמי או ר' אסי. וכן בדקדוקי סופרים גרס ר' אסי

[482] בעוון ציצית **פי' בתוס'** וכן **במרדכי** מנחות תתקמה בשם תוס' שאנן שאיירי בימיהם שהיו רגילים ללבוש בגדים שיש להם ד' כנפות.וע"כ מי שקונה בגדים שאין בהם ד' כנפות - נענש [בעידנא ריתחא - מרדכי שם] כמו שמצאנו במנחות מא. [ששאל המלאך את ר' קטינא למה הולך עם בגד שאין בו ד' כנפות ואמר המלאך שם שנענשים ע"ז בעידנא דריתחא].אבל בזמנינו שאין רגילים לילך בבגד של ד' כנפות - מי שאין לו בגד של ד' כנפות - א"צ לקנותו אך טוב יעשה אם יקנהו ויקיים מצוות ציצית וכמו שמצאנו במשה רבינו שהתאווה ליכנס לא"י כדי לקיים מצוות התלויות בה.עכ"ד תוס'. [ויל"ע אי בזמן תוס' לא נהגו לקנות בגד של ד' כנפות מיוחד לציצית כבזמנינו]. **ועי' שפ"א** שמביא מהמג"א סו"ס כד בשם הזוהר שהקורא ק"ש בלא ציצית כאילו מעיד עדות שקר. [ויל"ע אי זה רק כשיש לו בגד עם ד' כנפות ולא שם ציצית] ועי' **פסחים קיג:** שמי שאין לו ציצית - מנודה לשמים ובתוס' שם יש ב' תירוצים אי איירי ביש לו ואינו מניחה או במי שאין לו ולא מחזר לקנות

[483] אבל העובר עבירה - מצווה לשנאו אם התרה בו ולא חזר בתשובה [רמב"ם רוצח יג יד] ועי' עוד בפיהמ"ש להרמב"ם בהקדמה לפרק חלק אחר שכותב את י"ג עיקרי האמונה - שכותב שיש מצווה לאהוב מי שמאמין בעקרים אלה אפי' עובר עבירות לתיאבון. ועי' שדי חמד חלק א מערכת האלף כללים אות כ' סוד"ה ואני אומר - שעמד בזה.

ש. מה העונש על ביטול תו"מ ומה השכר על קיום תו"מ?

ת. **העונש:** השמים נעצרים והיוקר הווה והשכר אבד[484] ובנ"א רצין אחר פרנסתן ואין מגיעין שנא' [איוב כד יט] "ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו" ודרז"ל "ציה" - מל' ציווי. שדברים שצוויתי אתכם בימות החום - דהיינו תו"מ שמפרישין בימות הקיץ - ולא שמרתם,על כן יגזלו ממכם הגשמים שיורדים בחורף [- "ימי השלג"].

השכר - שתהיה ברכה עד בלי די כמ"ש [מלאכי ג] "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחנוני נא בזאת... והריקותי לכם ברכה עד בלי די" ודרז"ל "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די".

ש. מהו עינוי,עוות וקלקול הדין? ומה העונש על זה?

ת. ענוי הדין - שלאחר שהוברר לדיינים הדין - משהין אותו ולא לש"ש[485].

עוות הדין - שמעוותים אותו במזיד. קלקול הדין - שלא היו מתונים בו לעיין כל צרכו ונתקלקל.

והעונש על זה - חרב וביזה ודבר ובצורת ובנ"א אוכלין ואינן שבעין ואוכלין לחמם במשקל. דכתיב [ויקרא כו כה - כו] והבאתי עליכם חרב... [וממילא גם תהיה ביזה - רש"י] ושלחתי דבר בתוכיכם... בשברי לכם מטה לחם [דהיינו בצורת]... והשיבו לחמיכם במשקל... ואכלתם ולא תשבעו" ובסוף הקללות כתיב [ויקרא כו מג] "יען וביען במשפטי מאסו" והיינו עיוות, עינוי וקלקול דין[486].

---

484 פרש"י - הריווח. ומהרש"א פי' שכר הפועלים. שלא תהיה להם מלאכה בשדות.

485 עי' תוס' סנהדרין פט. ד"ה ולא - שמוכיחים שעינוי דין הוא רק אחר גמר דין [שמשהין את ההוצאה לפועל] מהא דהגמ' בסנהדרין [לה.] שמקשה שידונו דיני נפשות בער"ש ויגמרו בא' בשבת. ופרש"י שם שכל עוד לא נגמר הדין - ליכא עינוי דין דמצפה להצלה. וחולקים על רש"י בדף פט. שמשמע ממנו שיש עינוי דין לפני גמר דין. וצ"ע מה יענה רש"י על ראיית תוס'. ועי' גם **רמב"ם** סנהדרין יב ד שפי' עינוי דין - אלאחר גמ"ד עי"ש

486 המקור מ"במשפטי מאסו" - כ"כ רש"י. ועי' מהרש"א שמק' הא זה כתוב בסוף כל הקללות ומנ"ל שאזיל על קללה זו של ושלחתי דבר וכו' ? וע"כ פירש שהלימוד שקללה זו הולכת על קלקול הדין - משום שנא' קודם [ויקרא כו טו] "ואם את משפטי תגעל נפשיכם".

ש. בעוון מה גולין ישראל מארצם? ומנ"ל?

ת. בעוון: א. ע"ז. דכתיב [ויקרא כו ל - לג] ונתתי את פגריכם על פגרי גילוליכם [דהיינו שימותו על ע"ז שלהם...] והשימותי את מקדשיכם... ואתכם אזרה בגויים דהינו גלות.

ב. ג"ע. דכתיב בתר פרשת עריות [ויקרא יח כז - כח] "כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ... ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה וכו'.

ג. שמיטה ויובל. שנא' [ויקרא כו לד] "אז [- דהיינו כשעם ישראל יהיו בגלות] תרצה הארץ את שבתותיה. משמע שבעוון זה יגלו.

ש. מהו הדרוקן וממה הוא מגיע?

ת. הדרוקן - יש בו ג' סוגין א. שבשרו נהיה עבה - וזה מחמת שעבר עבירה [487] ב. שגופו מתנפח ע"י מים שבאין בין עורו לבשרו - וזה בא מחמת רעב ג. שבשרו נעשה דק וכחוש - וזה בא ע"י כשפים ד. ישנו הדרוקן שבא ע"י שמשהה נקביו וכמ"ש בבכורות סד: "צואה רבה - הדרוקן רבה". ולא אתפריש בגמ' איזה סוג הוא[488].

ש. למה קיבל רבא הדרוקן?

ת. כי השהה נקביו מחמת שאנסוהו תלמידיו לשמוע ממנו ד"ת ולא נתנוהו לצאת לנקביו[489].

---

[487] סתם עבירה = זנות. [מהרש"א ד"ה כל]

[488] ועי' מהרש"א שמביא הא דעמוד החוזר [דהיינו משהה נקביו] דאמרי' בברכות סב: שמביא ליחדי הדרקון - וכתב שלא מנה אותו בסוגיא דידן כי אין לו סימן מיוחד עכ"ד [והיינו שמשתנים סימניו]

[489] עי' תה"ד סימן טז [מובא בב"י סו"ס קג] שכוונת הגמ' שהתבייש לצאת לצרכיהן מקמי רבים עכת"ד [וצ"ע ל' "אנסוהו רבנן"]. **ולהלכה** - פסק המ"ב [צב ס" ז] כהתה"ד הנ"ל וכתב שמי שמלמד לרבים ובאמצע נצרך לנקביו - מותר לו להשהות עצמו דבל תשקצו [לגבי משהה נקביו] הוא רק אי' דר' ונדחה מפני כבוד הבריות. ומש"כ המ"ב שזה איסור דר' - עי' ריטב"א במכות טז: [על הגמ' שהמשהה נקביו עובר בבל תשקצו] שדעת כל המפרשים מלבד הרמ"ה - שזה דר' והפסוק - אסמכתא [דפשטיה דקרא בויקרא כ כה איירי אוכל בע"ח טמאים] ומש"כ שדר' נדחה מפני כבוד הבריות - זה עפ"י גמ' ברכות יט: ועוד - ונפסק בשו"ע או"ח שיב א

ש. מהי "אסכרה" ועל מה באה ?

ת. אסכרה זו מחלה שמתחילה במעיים ונגמרת בגרון[490].

ובאה - על אכילת טבלים [שחייבים עליהן מיתה בידי שמים[491]. רש"י. - עי' סנהדרין פג.].

ולדעת **ר"א ב"ר יוסי ור' יהודה** - אף על לשוה"ר שנא' [תהילים סג ב] "יסכר פי דוברי שקר" - מל' אסכרה[492].

ולדעת **ר' שמעון** - על עוון ביטול תורה. ופרש"י - שדריש מ"למען ירבו" שנדרש אלפני פניו - "ולמדתם אותם את בניכם"[493] ובנשים - על שמבטלות בעליהן ובנכרים - שמבטלין את ישראל ובקטנים - שמבטלין את אבותיהן[494] ובקטנים שהן תשב"ר - בעוון הדור.

ש. מה אמרו ר' יהודה ור' שמעון על הרומיים? ומה עשה ר' יוסי? ומה גזרו הרומיים מחמת זה?

ת. ר' יהודה אמר שמעשיהן נאים - שתקנו שווקין וגשרים ומרחצאות ר"ש אמר שעשו זה רק לצורך עצמן - להושיב זונות בשווקים ומוכסים בגשרים ומרחצאות - לעדן בהן את עצמן[495] ור' יוסי שתק.

ומחמת זה גזרו הרומיים שר' יהודה יתעלה [להיות ראש המדברים. רש"י] ור' יוסי יגלה [על ששתק לר"ש] ור"ש יהרג.

---

490 והיינו שהאדם נחנק - עי' סנהדרין לז: שמי שנתחייב חנק בזה"ז - לוקה בסרנוכי ועי' יד רמה שם שזו אסכרה שחונקתו.

491 ובזה"ז - חיוב הפרשת תו"מ הוא מדר' [פסק השו"ע יו"ד שלא ב. ורמ"א שם מביא החולקים אך פוסק כהשו"ע]

492 עי' מהרש"א שכתב שלשוה"ר - הוא גם על אמת. אלא שהאי קרא איירי בדואג האדומי שדיבר שקר. עכת"ד. ומשמע ממנו שגם על לשוה"ר אמת נענש באסכרה. וצ"ע - מנ"ל? ועי' מהרש"א על רש"י ד"ה דברים טמאים - שאומר שעיקר הלימוד שיש מיתה על לשוה"ר - הוא מהפסוק [תהילים קא ה] "מלשני רעהו בסתר אותו אצמית" - המובא ברש"י הנ"ל. ורק הלימוד שזה אסכרה - ילפי' מדובר שקר.

493 וצ"ע מנ"ל שזה אסכרה? וי"ל דסבר שהוא מדה כנגד מידה שעל עוון זה התלוי במניעת דיבור - בא חנק.

494 ועי' שפ"א דמק' והא אינם בני עונשין? וכ' דע"כ צ"ל דהיינו שאבותיהן נענשים עי"ז שמתים ילדיהם [וכדלעיל לב:] אבל מקשה ע"ז דהא כבר זכר באביהם ביטול תורה עכת"ד.

495 ועי' מהרש"א שאף ר' יהודה הודה לדברי ר"ש שעשו זאת לצורך עצמן וכמ"ש הגמ' בע"ז ב: שה' אומר לגויים שוטים שבעולם - כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו' - ממש כדברי ר"ש. אך ר"י סתם דבריו מאימת המלכות עכת"ד מהרש"א וכנראה כוונת מהרש"א שר"י סמך ע"ז שר"ש יסביר את דבריו [וכ"כ בספר נשמת כל חי - מובא בס' מורשת משה על שבת] ועפ"ז מיישב הנשמת כל חי את השאלה למה לא חש ר' יהודה לאיסור לא תחנם שאמר רב [ערכין יד.] שאסור לאדם לומר כמה נאה כנעני זה. ובספר חי' הגר"א כ' שלא נתכוון לשבחם אלא לומר שעדיף תחת הרומיים מתחת שאר אומות.

ש. האם יהודה בן גרים היה מוסמך להוראה?

ת. בסוגיין גריס "יהודה בן גרים" ללא תואר "רבי" ומשמע שלא היה מוסמך להוראה אולם תוס' גורס לו תואר רבי ומביא ראיה מגמ' מו"ק ששם מוזכר בתואר רבי וכתוב שם דהיה גברא רבה[496].

ש. ממה חיו ר"ש ובנו במערה?

ת. מעץ חרובים ומעיין מים שברא להם ה' בנס[497].

ש. למה הורידו ר"ש ור"א בנו את בגדיהם והתכסו בחול?

ת. כי לא רצו שבגדיהם יתבלו ולכן לבשום רק בשעת התפילה[498].

---

496 וריטב"א פי' שאין זה אותו ר' יהודה בן גרים דמס' מו"ק.

497 ול"ה ערלה - דאין ערלה בשל נס. א"נ דהא העולה מאליו במקום טרשים פטור מערלה כמ"ש בשו"ע יו"ד רצד כז. [דובב מישרים להגאון מטשעבין חלק ד ליקוטי תשובות והערות חלק ב וכן הוא בביאור הלכה של הדרך אמונה להגר"ח קניבסקי מע"ש פרק י הל' ו. ועי"ש שמרחיב בהא דשל נס הווה כמגיע מחו"ל בגושיו עי"ש]

498 משום "הכון לקראת אלוקיך ישראל" [עמוס ד יב]כדאמרי' בפרק קמא. [- הגמ' לעיל י. מביאה פסוק זה לומר שיחנאה לפני ה' בבגדים מכובדים כשמתפלל].מהרש"א. **ועי' תוס'** יא. ד"ה כגון שפירשו ש"מצלי" דסוגיין היינו ק"ש. משום שלתפילה ר"ש לא היה מפסיק תלמודו כדאמרי' בגמ' שם. עכ"ד תוס'. [וראיתי מקשים דהא א"צ "היכון" לק"ש ואפי' טליתו חגורה לו על מותניו ומכסה ערוותו - שרי לומר ק"ש כדאמרי' בברכות כד: וכן שרי להתכסות במים עכורים ולקרוא שמע {ברכות כה:}וצ"ע]. ועי' **רבינו יונה** על הרי"ף ברכות [דף ד. בדפי הרי"ף ד"ה אלא] שסובר שר"ש היה מתפלל פעם בשנה. ולפי זה מש"כ בגמ' שרשב"י מצלי - היינו כפשוטו. **וראיתי להרב יעקב חיים סופר** [קובץ הבאר חשוון כסלו תשסב] שכתב שאפש"ל שר"ש מצלי כפשוטו ומה שהוכיח תוס' שא"א לומר כן דהא ר"ש פטור מתפילה - י"ל עפ"י מ"ש המאירי בשבת ט. שהא דר"ש לא מפסיק לתפילה - מפני שהיא דר' עכ"ד. וסבר המאירי כהרמב"ן [השגות לסהמ"צ עשה ה] שתפילה - חיובה מדר'. והנה הרמב"ן שם כ' דבעת צרה - תפילה חיובה מדאו'. וא"כ אפשר לומר שרשב"י במערה היה חייב בתפילה שכן היה אז בעת צרה

ש. מה סברו רשב"י ור"א בנו האם על בני אדם לעסוק במלאכה כדי להתפרנס או שיעסקו בתורה בלבד?

ת. בזמן שיצאו מהמערה פעם ראשונה - סברו תרוויהו שאין לו לאדם לעסוק כלל במלאכה והקפידו על אלו שעוסקין במלאכה - שעוזבים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. [ופרש"י דאפשר ע"י נכרים והקב"ה מחלק מזון וריווח לעושי רצונו[499]]. וכשיצאו פעם שניה - כתוב בגמ' ש"כל מה שר"א היה מוחה - ר"ש היה מרפא" ומשמע שחזר בו ר"ש והצדיק את אלו שעושין מלאכה ור"א לא חזר בו. ועי' הערה[500].

ש. האם מותר לכהנים לעבור בשוק שיש בו ספק טומאה?

ת. בסוגיין כתוב שלא יכלו כהנים לעבור בדוכתא [ופרש"י ד"ה ואית - דזה היה שוק] דאית ביה ספק טומאה. ומשמע שאסור ועי' הערה[501].

---

499 פי' וה' יעשה שהגויים יעשו מלאכתו

500 אמנם בגמ' ברכות לה: אמר רשב"י אפשר אדם זורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה וכו' - תורה מה תהא עליה - אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית ע"י אחרים וכו' עי"ש ומשמע שלא חזר בו **וצ"ע.** ועי' עוד תוס' הרא"ש בברכות שם שאומר שלא סבר ר"ש שהוא חובה [פי' ללמוד כל היום] דהא במנחות צט: אמר רשב"י שאפי' קרא ק"ש שחרית וערבית יצא ידי "לא ימיש ספר התורה הזה מפיך" וכו'. ועי' ש"ך יו"ד רמו ס"ק א שגורס במנחות ר"ש בן יהוצדק ולא בן יוחאי. וצ"ע בכל זה.
ולהלכה - אמר אביי בברכות שם "הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, כר' ישמעאל - ועלתה בידם" וכן פסק השו"ע קנו א שאחר שלמד לאחר התפילה - יילך לעסקיו. ועי' ביאוה"ל שם שיש יחידים בכל דור שיעלה בידם לעשות כר"ש [וזה מוכח מל' הגמ' "הרבה עשו כר"ש ולא עלתה וכו' - משמע הא מעט יכולים לעשות כר"ש].

501 ואע"ג שספק טומאה ברה"ר טהור - י"ל עפ"י מש"כ תוס' בכתובות כח: ד"ה בית שאם הספק תמידי - מחמרינן מדר' אף ברה"ר [וזו היא גזירת בית הפרס] ורק כשהספק באקראי [פי' שלכולם ידוע מקום הטומאה ורק הוא מסתפק ולא יכול לברר - כנלענ"ד] טהור. [מהרש"ם מבערז'ן בשו"ת חלק א סימן רל].
ועי' מנ"ח מצווה רסג אות יג דנסתפק בהא דס"ט ברה"ר טהור - אי שרי לכהן ליכנס לשם או שרק אם נכנס טהור אך ליכנס לכתחי' - זה ספיקא דאו' ולחומרא ועי' בדובב מישרים א סימן קכג ד"ה במה שהוכיח מסוגיין שצריך להחמיר דהא הכהנים בסוגיין החמירו בס"ט ברה"ר.עכת"ד. אולם לפי תוס' הנ"ל - לכאו' אין הוכחה שהרי פה איירי בספק תמידי שבו החמירו רבנן גם ברה"ר וספיק המנ"ח הוא בספק של אקראי שבו הקילו חכמים. וצ"ע

מהמשנה לד. עד סוף הפרק - לו:.

ש. אלו ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ? ומתי? ומדוע?

ת. בע"ש עם חשיכה [- סמוך לחשיכה - בזמן ששרי לעשות מלאכה] יאמר "עשרתם [היינו פירות טבל שמחוץ לבית שהשבת קובעתם למעשר[502]], ערבתם [ערובי חצירות ותחומין[503]], הדליקו את הנר. וטעם שצריך שיאמר כן - כתוב בגמ' משום שנא' [איוב ה כד] "וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוויך ולא תחטא"[504].

---

502 רש"י פי' שהשבת קובעתם למעשר - וממילא צ"ל שאיירי בפירות שחוץ לבית. דבבית - אף בחול צריך לעשר אף אכילת עראי. כנלענ"ד. שו"ר שכ"כ בחדושי ר"מ קזיס הובא בספר מורשת משה

503 **רש"י**. ובגיטין ו: פרש"י רק ערובי חצירות. ואע"ג דהגמ' מעמידה רישא דמתני' בערובי תחומין [בלבד] י"ל דעיקר מה שמזהיר קודם ביה"ש - הוא משום ערובי תחומין. אך כיוון שמזהיר על ערוב תחומין - יזהיר גם על ערוב חצירות דלא מצינו ב' זמנים לאזהרה. [- ט"ז סימן רס ס"ק ב]. ויל"ע אי יש לו רק ערו"ח לעשות - אי שרי לשאול ע"ז בביה"ש? **ודעת תוס' גיטין ו:** ד"ה ערבתם שרקעל עירובי תחומין שואל "ערבתם" עי"ש

504 ופי הרא"ש [סוף סימן כא] ששלום אהליך - זה הדלקת נר שיש בה שלום בית ופקדת נווך - זה ערובי חצירות - תיקון הנווה [- הבית]. ולא תחטא זה תיקון המעשרות שלא יחסר המזון [ותחטא מל' חוסר כמלכים א א כא "והייתי אני ובני שלמה חטאים" - קרבן נתנאל] ובשאילתות [מובא במסורת הש"ס] פי' ששלושת הדברים הנ"ל - נר עירוב ומעשר - חסרונם מחסיר את השלום בבית

ש. האם מותר לערב, לעשר, להטביל כלים להטמין חמין בבין השמשות? ומדוע?

ת. **לערב** - עירובי תחומין - אסור. דזה תיקון גדול שכן איסור תחומין יש לזה אסמכתא בתורה. ערובי חצירות - מותר שכן זה תיקון קל שכן הם חומרא בעלמא.

לעשר - טבל וודאי - אסור שכן זה תיקון גדול[505] לעשר דמאי – שרי דרוב ע"ה מעשרין וזה תיקון קל[506].

להטביל כלים - אסור. שכן זה נראה כתיקון הכלי[507].

---

[505] **וכתב רש"י** ד"ה ספק חשיכה "אין מעשרין את הוודאי... אע"ג דשבות בעלמא הוא - קסבר גזרו על השבות אף על ביה"ש" ומשמע שלרבי דאמר [לעיל ח:] כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו ביה"ש - שרי גם לעשר טבל וודאי. וכ"כ הריטב"א בדעת רש"י. אך **הריטב"א** עצמו חולק וסובר שרק גבי ערובי תחומין הנמצאין בכרמלית והוא נתכוון לשבות ברה"ר - התיר רבי להחשיבו שנקרא הוא ועירובו במקום אחד בביה"ש **והרמב"ם** [שבת כד י] <u>**פסק שלצורך מצווה או דוחק**</u> - מותר לעבור על שבות ביה"ש ולא רק לצורך עירוב תחומין אלא גם כדי להביא עירוב מכרמלית או לשוט ע"פ המים בר"ה להביא שופר וכדו'. אך מפרק אינו מצווה ואין בו דוחק עכת"ד וכן פסק **בשו"ע** בסימן שמב א. ובסימן רסא א. **ועפ"ז פסק המשנ"ב** [רסא ס"ק ד - ה] להתיר להטביל כלים ולעשר פירות כשאין לו מה לאכול [או אין לו כלי לאכול]בלעדי זה.

ולגבי לערב ערובי תחומין ביה"ש - שאסרה המשנה - עי' **מ"ב** רסא ס"ק ז שמביא ב' דעות האם אסור אפי' לדבר מצווה מחמת שיש לזה אסמכתא מקרא וזה תיקון גדול או שרק לדבר רשות אסור בביה"ש [ובמערב ברגליו ששרי לערב לצורך רשות מבע"י] אך לדבר מצווה מותר. ויל"ע לדעת האוסרין כי זה תיקון גדול - והלוא מעשר זה תיקון יותר גדול דזה דאו' ובכ"ז שרינן לצורך מצווה כשאין לו אוכל אחר לשבת? עוד יל"ע למה שרי להוריד עירו"ת מהעץ הא אם לא יורידו - לא יחול העירוב וא"כ הווי תיקון גדול?]

[506] ועי רש"י כג. ד"ה רבא אמר שכתב על מעשר בדמאי שזה חומרא בעלמא

[507] **רש"י עפ"י דברי רבא** בביצה יח. ואיירי בטביל כלים מטומאתן [רע"ב על המשנה וכן מוכח מהגמ' בביצה שם] ולא בכלים שנקנו מגוי.

ועי"ש בגמ' בביצה [יז: - יח.]עוד דעות מדוע אין מטבילין כלים בשבת. **לרבה** - שמא יעבירם ד"א ברה"ר. **לר' יוסף** - שמא יסחוט [וכלים דלאו בני סחיטה - גזרי' אטו כלים דבני סחיטה] **לר' ביבי** - שמא ישהה הכלים עד לשבת שאז יש לו זמן להטבילם - ובינתיים יאכל בהם בטעות תרומה. **ועי' רא"ש** בביצה שם [פרק ב סימן יב] **וקרבן נתנאל** שם שיש **נפק"מ בין השיטות לגבי טבילת כלים שנקנו מגוי.** שלדעת רבה ורבא - גם אותם אסור להטביל בשבת ולדעת ר' יוסף ור' ביבי - מותר. דלא שיך סחיטה בכלים הנקנים מגוי וטעונים טבילה שכן איירי רק בכלי מתכות, זכוכית וכד' וכן לא גזרי' שמא ישהה כשהחשש הוא רק שיעבור על איסור דר'. דלאכול מכלי לא טבול - זה רק אי' דר' [אפי' למ"ד שהטבלת כלים - דאו']. **והרא"ש עצמו** פוסק כרבא ורבה ואוסר לטבול בשבת כלים שנקנו מגוי. **ובדעת הרי"ף** - שהביא רק את דעות ר' ביבי ור' יוסף - אומר הרא"ש שדעתו להקל בטבילת כלים שנקנו מגוי בשבת. **ובשו"ע** [שכג ז] הביא ד' הרי"ף בסתם ודעת הרא"ש - בי"א והוסיף שיר"ש יש לו לחוש לדעת הרא"ש ולהקנות הכלים [שלא הוטבלו] לגוי ולשאלם ממנו כך שלא יצטרכו טבילה. עכ"ד השו"ע. **ובמ"ב שם** ס"ק לג הביא דעת הדרכ"מ והשאג"א שפוסקים מדינא כהרא"ש [וצ"ע למה ברמ"א על השו"ע לא כתב מזה כלום] **ועי' במ"ב סי' רסא ס"ק ה** שלדעת

להטמין חמין [בשאינו מוסיף הבל] - מותר. דסתם קדירות ביה"ש רותחות הן וליכא למיגזר שמא ירתיח.

הערה: עי' שו"ע רסא ד ובמ"ב שם סוף ס"ק כח שאם הציבור קבלו שבת ע"י ברכו וכדו' ואפי' מבעוד יום - חמור טפי מביה"ש ואסור לערב ולהטמין אבל אם עדיין לא אמרו הציבור ברכו - אעפ"י שהיחיד קיבל ע"ע תוספת שבת - שרי[508].

האוסרין לטבול כלי בשבת - גם בביה"ש אסור. ופוסק המ"ב שם שאם אין לו כלי אחר - יכול להקל. **ומרש"י** בסוגיין שהביא רק את שיטת רבא משמע שפוסק כמוהו וכשיטת הרא"ש.

[508] ובתחילת ס"ק כח הביא המ"ב דיעה שאף יחיד שקיבל ע"ע שבת חמור מביה"ש ולפי"ז כל דין שמערבין ומטמינים בביה"ש זה כשלא קיבל ע"ע שבת וגם נמצא במקום שאין שם ציבור דהא הציבור מקבלים שבת קודם ביה"ש והוא נמשך אחריהם. אולם לרב האחרונים שהביא המ"ב בסוף ס"ק כח - רק אם הציבור קבלו עליהם ביחד ע"י אמירת ברכו - הוויא כחשיכה ואין מערבין ומטמינין. אבל בסתם קבלה של יחיד - מערבין ומטמינים. [ומשמע אפי' קבלו רוב ציבור אך לא ביחד אלא כ"א בפנ"ע לא הוי כחשיכה - ומערבין ומטמינים - וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו {הרב רובינשטין אב"ד אנטוורפן} א פט]

ש. המניח עירוב תחומין ביה"ש - האם חל בדיעבד?

ת.בגמ' כתוב "אמרו לו שניים צא וערב עלינו... ולאחד עירב ביה"ש... - שניהם קנו עירוב" והטעם - משום שספיקא דר' לקולא. **ופרש"י**[509] שאיירי בעירובי תחומין. **ותוס'** [ד"ה שניהם] חולקים וסוברים שבכה"ג לא אמרי' ספיקא דר' לקולא[510] ורק במקום שהוחזק שיש עירוב וספק אי נשרף קודם הלילה - אמר ר' יוסי [במשנה עירובין לה.] להקל. אבל בסוגיין - לא הוחזק שיש עירוב דהרי הניח אותו ביה"ש. ואת הגמ' בסוגיין - מעמידים תוס' בערובי חצירות שמערבים גם בביה"ש ככתוב במתני'[511].

להלכה - השו"ע [סימן תטו ב - ג] סותם כדעת רש"י [וכן ד' הרמב"ם]ובי"א [בסעיף ג] מביא ד' תוס'. ומשמע שפוסק כרש"י. אבל בביאוה"ל על סעיף ג' ד"ה ויש - כתב שרוב הראשונים מחמירין בערובי תחומין שהניחם ביה"ש וצ"ע לדינא עכ"ד.

ש. ומה הדין במניח עירוב מבעו"י ונאכל ביה"ש?

ת. בגמ' הנ"ל מובא גם שלאחד הניח מבע"י ונאכל ביה"ש וכתוב שקנו עירוב. וא"כ לרש"י שאיירי בעירובי תחומין - עירובו עירוב. ותוס' חולקים ואומרים שבערובי תחומין אין עירובו עירוב כי אין כאן חזקת כשרות לעירוב[512] ולדעתם הגמ' איירי בע"ח.

ולהלכה - השו"ע [תטו ג] גם בזה פוסק בסתמא כרש"י ובי"א מביא ד' תוס'.[513] אולם מ"ש בביה"ל גבי הניח בביה"ש שרוב ראשונים ס"ל כתוס' - זה רק לגבי הניח ביה"ש. אבל בכה"ג שהניח מבעו"י ונאכל ביה"ש אין רוב ראשונים כתוס' דהרבה מהראשונים שסוברים כתוס' בהניח העירוב ביה"ש - ס"ל שבהניח מבעו"י אך נאכל ביה"ש יש חזקה - עי' ביאוה"ל שם.

---

509 ד"ה שעירב עליו וד"ה ה"ג ספיקא

510 וטעם דלא אמרי' ספיקא דר' לקולא - משום דאוקי גברא אחזקת ביתו [- שגר בביתו ולא במקום של העירוב] [רשב"א עירובין לו. ד"ה אבל]

511 וגם רש"י מודה בע"ח שהווי עירוב שהרי זו משנה

512 דרק אם ספק לנו אי נאכל ביום או בלילה - כההיא דעירובין לו. - יש חזקה לעירוב אבל כשוודאי נאכל ביה"ש - אין חזקה

513 ועי' בביאוה"ל סי' תטו ג ד"ה ונאכל דמסתפק הביאוה"ל אי השו"ע מתיר גם בנאכל בביה"ש דר' יהודה [דהיינו מהלך שלושת רבעי מיל אחר השקיעה] או רק בביה"ש דר' יוסי שהרי הל' כר' יוסי נגד ר' יהודה כדאמרי' בפסחים דף ב. דקאמר התם שקיי"ל שעד צה"כ - יממא הוא. {ועי' גם עירובין מו: שר' יוסי ור' יהודה - הל' כר' יוסי} ורק לחומרא אמרה הגמ' [לה.] שגבי שבת - הל' כר' יהודה. עכת"ד הביאוה"ל. ויל"ע האם הביאוה"ל מסתפק רק לגבי עירובי תחומין או גם לגבי עירובי חצירות. ובפשטות מדכתב הביאוה"ל ספק זה רק בסימן תטו גבי עירו"ת ולא בסימן שצג גבי עור"ח - משמע שבערו"ח יש להקל [דאין לזה אסמכתא בתורה] וצ"ע

ש. מה הדין בהניח לשניים - לא' הניח ביה"ש ולשני - הניח מבעו"י ונאכל ביה"ש?

ת. לתרוויהו עירובו עירוב [לרש"י בעו"ת ולתוס' - בע"ח] דספיקא דר' לקולא [514].

ש. אייך משמע ממתני' שאסור להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל? ומה טעם האיסור? ולמה בביה"ש שרי?

ת. מדתנן במתני' שבביה"ש טומנים את החמין - וודאי איירי בלא מוסיף הבל שהרי במוסיף הבל אף בערב שבת לא טומנים לשבת - א"כ מדויק ממתני' שרק בביה"ש טומנים ולא משחשיכה. וטעם האיסור - דחיישי' שמא ימצא קדירתו צוננת כשיבוא להטמין [דהיינו שיכבה האש שתחת הקדירה או יסיר ממנה את התבשיל קודם שבת וכשיבוא להטמין בשבת - כבר יתקרר האוכל] וירתיחנה ונמצא מבשל בשבת[515].

ש. מדוע אסור להטמין מבעו"י בדבר המוסיף הבל?

ת. גזירה שמא יטמין ברמץ - ויחתה.[516].

---

[514] אע"ג דסתרי אהדדי - שכן אי ביה"ש נחשב כשבת - א"כ לראשון [שהניח לו ביה"ש] אינו עירוב. ואם נחשב כער"ש - א"כ לשני [שנאכל ביה"ש] - אינו עירוב.

[515] והיינו בלח שנצטנן. ומכאן מוכיח הרא"ש [שבת ג יא] שלרש"י יש בישול אחר בישול בלח שנצטנן. ודעת הרמב"ם והרשב"א [מובאים בב"י שיח טו] שאין בישול אחר בישול אפי' בלח שנצטנן ומש"כ בגמ' שחוששים שירתיח - פי' הרמב"ם שיטמין בשבת במוסיף הבל עי"ש [ויש לו גי' אחרת בכל הסוגיא]ובדעת הרשב"א [- שגורס בגמ' כרש"י] - הסביר המג"א [רנז ס"ק א] בשם הרא"ש שהכוונה שיבעיר אש. והגר"א [רנג ה]שמש"כ "שמא ירתיח" - פי' ע"ג מדורה או כירה [שזה מחזי כמבשל]. עכ"ד וצע"ק שזה גזירה לגזירה. [וזה ק' גם על הרמב"ם]

[516] **והרמב"ם** [שבת ד ב - ג] **והרי"ף** גורסים בגמ' מפני מה אין טומנים בדבר המוסיף הבל ואפי' מבעו"י - שמא ירתיח [פי'שימצא קדירתו רותחת בשבת ויגלנה ואח"כ שוב יכסנה ונמצא טומן בשבת במוסיף הבל - רמב"ם] א"ה ביה"ש נמי - סתם קדירות ביה"ש רותחות [פי' דנחו מרתיחתן ולא יבוא להטמין במוה"ב בשבת.רמב"ם] ומפני מה אין טומנים בדבר שאין מוה"ב - גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה. **והראב"ד** [על הרמב"ם שם], **הרשב"א והרא"ש** [סימן כג] גרסו **כרש"י** וכן פסק **בשו"ע** [רנז א] שהיתר ביה"ש אזיל על הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל.
ולגבי הגזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה - עי' **רמב"ם בפיהמ"ש** ריש פרק במה טומנין שהק' הרי זה גזירה לגזירה? ותי' דהא דל"ג גזירה לגזירה - זה איירי שגזרו גזירה אחת ואח"כ רוצים לגזור עוד גזירה כדי שלא יכשלו בגזירה א' - זה לא

ש. האם מותר להטמין מבעוד יום בכירה גרופה או קטומה?

ת. רש"י כותב שמותר. ועי' הערה[517].

ש. מהו "בין השמשות" ומה דינו?

ת. בין השמשות זה זמן שהוא ספק יום ספק לילה ספק חלקו יום וחלקו לילה. ונחלקו תנאים ואמוראים מתי זמן ביה"ש. **לרבה בשיטת ר' יהודה** - מהשקיעה עד שהכסיף עליון של כיפת הרקיע. וזה כולל את הזמן שפני מזרח מאדימים ואת הזמן שהכסיף התחתון של רקיע ולא העליון. ואמר רבה שזמן זה הוא מהלך שלושת רבעי מיל[518] **לר' יוסף בשיטת ר' יהודה** - מזמן שהכסיף התחתון עד שיכסיף העליון וזה מהלך שתי שליש מיל. אבל זמן שפני מזרח מאדימים הוא מן היום. **לר' נחמיה** - משקיעת החמה עד כדי הילוך חצי מיל. **לר' יוסי** זמן ביה"ש הוא משהכסיף העליון[519] ונמשך זמנו - כהרף עין. דהיינו זמן סגירת העין ברפיון ופתיחתה.

הלכה: הגמ' [לה.] פוסקת הלכה כר' יהודה לחומרא - שיפסוק ממלאכה בע"ש בביה"ש דר' יהודה[520] וכר' יוסי לחומרא - שכהן שנטמא וטבל - יאכל תרומה רק אחר ביה"ש דר' יוסי[521].וכן פסק **בשו"ע**

עושים. אבל בשעה שגוזרים גזירה א' - אפשר לגזור עוד גזירות כדי שיעמדו בגזירה א' וזה מה שאמרו "כולהו גזירה אחת היא".

517 והרמב"ן [לקמן לח: ד"ה ולענין הטמנה] - אוסר דסובר שגם כשקטום - מ"מ מוסיף הבל

518 זמן הילוך מיל - כתב השו"ע [או"ח תנט ב] שהוא יח דקות. ובביאוה"ל מביא עוד דעות - שהוא יט דקות או כב דקות עי"ש. וא"כ זמן הילוך שלושת רבעי מיל הוא לדעת השו"ע - הוא 13.5 דקות ולדעות שהביא הביאוה"ל זה 14.25 [לדעה שמיל זה יט דקות] או 16.5 דקות [למ"ד שמיל 22 דקות].
וכתב בביאור הגר"א [רסא ב] שזמן זה של שלושת רבעי מיל הוא **רק בימי ניסן ותשרי ובאופק בבל**. ומובא בביאוה"ל שם.

519 כ"כ בגמ' לה. שזמן ביה"ש דר' יוסי הוא משיגמר ביה"ש של ר' יהודה*ועי' רא"ש סי' כד* שכתב ששיעורא דר' יוסי מתחיל לא יותר משיעור טבילה אחר ביה"ש דר' יהודה. ושיעור טבילה הוא מהלך נ' אמה נמצא דלר' יוסי שרי לעשות מלאכה אחר מהלך שלושת רבעי מיל ועוד נ' אמה שזה מהלך1550 אמה. עכת"ד הרא"ש וכ"פ בב"י סי' רצג.

520 ולגבי תפילת מנחה אחר השקיעה - כתב בשעה"צ סי' רלג ס"ק יט שבשעה"ד אפשר לסמוך על ר' יוסי דלא גרע ממ"ש [ברכות ט] כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד. ובייחוד שסתמא דגמ' בברכות [ב] ובפסחים [ב.] סותמת שעד צה"כ הוא יום - כר' יוסי.עכ"ד [ובמשנ"ב שם ס"ק יד כתב שבשעה"ד גדול אפשר להקל כר' יוסי גבי תפילת מנחה]

521 וכ"ש שלגבי עשיית מלאכה במוצ"ש יש להחמיר כר' יוסי. ויש להחמיר כר' יוסי גם לגבי תרומה דר' [תוס']ועי' ביאוה"ל סי' שמב א ד"ה בין השמשות שגם היתר שבות דמצווה בביה"ש - אין להקל בביה"ש שלאחר השבת [היינו סמוך למוצ"ש] אלא בביה"ש דר' יוסי שהוא סמוך מאוד לצה"כ. אבל בביה"ש דר' יהודה - שלר' יוסי הוא עדיין יום - אין להקל.

סי' רס"א ב [לגבי ע"ש] **ובטור** סי' רצג ב [לגבי מוצ"ש]. ובשו"ע סי רצג - לגבי מוצ"ש - הביא רק הסימן של ג' כוכבים וזה מתאים עם שיטת ר' יוסי[522].

ובמחלוקת רבה ור' יוסף בשיטת ר' יהודה - פסקו הרי"ף הרמב"ם והרא"ש כרבה וכן פסק מרן [רסא ב].

ודין בין השמשות - שמטילין אותו לחומר ב' ימים והיינו שחוששים לחומרא שהוא שייך ליום שעבר וחוששין לחומרא שהוא שייך ליום הבא.

ש. מה דינו של זב שראה ראיה אחת? ב' ראיות? וג' ראיות?

ת.ראה ראיה אחת ביום אחד - דינו כבעל קרי שטמא טומאת ערב.
ראה ב' ראיות - ביום א' או בב' ימים רצופים - טמא טומאת שבעה אך לא מביא קרבן.
ראה ג' ראיות ביום א' או ב' ימים רצופין או בג' ימים רצופים - טמא טומאת שבעה ומביא קרבן.
ראה ראיה אחת בסוף יום א' ותחילת יום ב'[523] - נחשב כב' ראיות בב' ימים.
ראה ראיה בביה"ש - הווי ספק אי חשיב ראיה א' או ב' ראיות והוא ספק טמא טומאת ז'.
ראה ראיה א' בביה"ש וראיה שניה בביה"ש שלמחרתו - ספק אי חשיב ראיה אחת [דדלמא ראיה א' הייתה ביום א' וראיה ב' - ביום ג' והוו ב' ימים שאינן רצופין[524]] או ב' ראיות [דלמא ראה ב' ימים רצופין] או ג' ראיות - [דלמא ראה אחת מהראיות בב' ימים ואת השלישית - ביום השלישי].
ודינו - שהוא ספק טמא טומאת ז' וגם מביא קרבן - חטאת העוף מספק [שמא ראה ג' רצופין] ולא אוכל אותה שמא פטור מקרבן וחולין היא ומליקתה - נבילה[525].

---

522 עי' אור זרוע הל' ע"ש סימן יד שג' כוכבים זה צה"כ גם לשיטת ר' יוסי ולר' יהודה זה קצת קודם עי"ש וכ"כ בביהגר"א סי' רסא ב ד"ה שהוא

523 גם לר' יהודה שאנו מסתפקים בכדי הילוך 3/4 מיל אחר השקיעה אם זה לילה - מ"מ כלפי שמיא גליא שיש רגע שבו מתחלף היום ללילה. וברגע זה אם ראה זיבה - נחשב לב' ימים. ואנו שלא יודעים מהו הרגע - מחמירים בכל ראיה בביה"ש שמא היא ב' ימים.

524 כתב רש"י [ד"ה ספק] "דשמא ביה"ש ראשון - כולו מן היום וביה"ש שני - כולו מן הלילה ונמצא יום אחד הפסק בינתיים" וכתבו תוד"ה ספק דאי אפשר לומר שביה"ש אחד - כולו יום והשני - כולו לילה אעכ"ח הצד שיש הפסק יום הוא בראה שעה מועטת בביה"ש זה ושעה מועטת בביה"ש אחר [פי' ויש ספק שמא הפעם השניה מאוחרת מהראשונה והראשונה - ביום והשניה - בלילה. ועי' שפ"א ופנ"י בפי' הראשון שאומרים שגם רש"י נתכוון לפירוש תוס']

525 עי' משנה תמורה לד. ורש"י שם.

ש. מתי הוא זמן השקיעה? [תוס'].

ת. ר"ת אומר ששקיעה האמורה בסוגיין הוא "סוף שקיעה" דהיינו משנכנסה חמה בעובי הרקיע.[526].

ש. האם מותר לטלטל כוורת[527] בשבת?

ת. **לרבה** - בת תרי כורי שרי ושלוש - אסור, **לר' יוסף** - בת ג' כורי שרי ובת ד' - אסור. **ואביי** העיד שרבה החמיר לו אפי' בבת תרי כורי.

והטעם - דאין לזה תורת כלי בכלי עץ לגבי טומאה - שרק כלי שמטלטל מלא וריקן מקבל טומאה [דילפי' משק שהוקשו כלי עץ לשק ושק מיטלטל מלא וריקן] וכשיש בו תרי/תלת/ארבעה כורי - לא מיטלטל מלא.

להלכה - כתבו **תוס'** ד"ה ואפילו דלית הלכתא כסוגיין אלא כסוגייא דעירובין קב. **דשריא לטלטל קורה אפי' אם צריך י' בנ"א לשאתה.** וכן **הרי"ף והרא"ש** הביאו הך דעירובין ולא הך דסוגיין וכן פסק **מרן** סי' שח ב.

ולגבי אי מביא עולה מספק - עי' **רש"י** ערכין ח: שמביא מספק ומתנה בנדבה [אבל חטאת א"א להתנות בנדבה שאין חטאת נדבה]. **ועי' מקדש דוד** [הגר"ד רפפורט] קדשים יב ח שהוכיח **שתוס'** נזיר ס. ד"ה תגלחת ראשונה - פליג על רש"י. שכן תוס' אמרו שספק נזיר א"צ להביא עולה מספק עי"ש וא"כ ה"ה נמי ספק זב. והטעם - שכן אין עולה מעכבת עי"ש במקדש דוד.

[526] **ותחילת שקיעה** - היא משעה שמתחלת חמה ליכנס בעובי הרקיע [ר"ת בפסחים צד. תוד"ה רבי] ומתחילת שקיעה עד לסוף שקיעה יש ג' ורבע מילין [58.5 דקות] [וזה עדיין יום]. ומסוף שקיעה עד צה"כ - 3/4 מיל [18 דקות] [תוס' כאן ובפסחים]

וכתב בשו"ע [רסא ב] שבתחילת שקיעה - השמש מתכסה מעינינו. ולפ"ז - להסבר השו"ע בר"ת - צה"כ הוא שיעור ד' מילין [72 דקות] מאז שהשמש מתכסה מעינינו וסוף שקיעה הוא שיעור ג' ורבע מיל [58.5 דקות] מזמן שהשמש מתכסה מעינינו. וצ"ע אייך יתכן שאחר סוף שקיעה [58.5 דקות מאז שהשמש מתכסה מעינינו] - עדיין לא הכסיף התחתון? ועדיין פני מזרח מאדימין?

ודעת הגר"א [ביאור הגר"א רסא ב] שמיד כשמתכסה החמה מעינינו הוא ביה"ש. ונמשך שלושת רבעי מיל ואח"כ זה לילה. ומש"כ בפסחים צד. שצה"כ זה ד' מילין אחר השקיעה - איירי לענין יציאת כל הכוכבים. אבל ג' בינוניים - שאמרה הגמ' לה: שהוא לילה - הוא שלושת רבעי מיל אחר שנתכסית חמה מעינינו.

ולהלכה - פסק בביה"ל [רסא ב ד"ה שהוא ג'] שנכון לכתחילה לחוש במוצ"ש לדעת ר"ת. ומציין שם לעיין במש"כ הביאוה"ל בסימן רצג. ושם הביא את המנחת כהן

שס"ל שכשרואים ג' כוכבים קטנים רצופים - הווי לילה גם לר"ת אף שלא נשלם שיעור ד' מילין [ומתיישב בכך מה שפסק השו"ע שם שסגי בג' כוכבים קטנים ובסי' רסא פסק כר"ת] אך כותב הביאוה"ל לבדוק שהכסיף העליון והשווה לתחתון.

[527] עי' רש"י ח. ד"ה כוורת שכתב "עגולה היא" והיינו ארון מעץ גדול [כדמוכח מסוגיין] ועגול

ש. כיצד בודקין אם פני מזרח מאדימים?

ת. אביי חשב שבודקין ע"י שמביטים לצד מזרח ורבא אמר לו שמביטים לצד מערב לראות אם הוא אדום עד כדי שיאדים את המזרח[528].

ש. מה הדין כשרואים רק כוכב א' בשמים? ומה הדין בב' ובג' כוכבים - האם הווי יום או לילה?

ת. בגמ' אמר ר' יהודה אמר שמואל מובא שכשרואים כוכב א' - הוי יום,ב' כוכבים הווי ביה"ש וג' כוכבים - הוי לילה. ואמר ר' יוסי בר אבין שאירי בכוכבים בינוניים - לא כאלה הנראים ביום ולא כאלה הנראים רק בלילה[529].

להלכה - פסק השו"ע סי' רלה א שזמן ק"ש של ערבית הוא יציאת ג' כוכבים **קטנים** ולא בינונים [דאין אנו בקיאין בבינונים - מ"ב ס"ק א[530]] ולגבי מוצאי שבת כתב מרן [סימן רצג ב] דבעי' שיהיו רצופין ולא מפוזרין. וכ' המ"ב [ס"ק ה] שזה משום תוספת שבת.

---

[528] וא"ת שיביט ישר לצד מזרח לראות אם הוא אדום. י"ל שלפעמים אין ניכר האדמומית במזרח מחמת איזה סיבה ולכן צריך להביט למערב מקום שהחמה שם. [**מהר"ם**]. וא"ת מה נפק"מ אם פני מזרח מאדימים י"ל דמכאן הוכחה שרבא סבר כר' יוסף שלשיטתו [בדעת ר' יהודה] כל עוד פני מזרח מאדימים - הוא יום. **רשב"א בשיטת רבו** [כנראה זה רבינו יונה]. והוסיף הרשב"א שרבו פסק מחמת זה כר' יוסף אבל רק לחומרא. **והרשב"א עצמו** מלמד זכות על הרי"ף שפסק כרבה ומסביר שדעת רבא להביט במערב כדי לראות אם הכסיף לגמרי שזהו לילה.ומ"ש בגמ' ל' מאדימים הכוונה לאדמומית כל שהיא שאחריה זה כבר הכסיף. עכת"ד הרשב"א.

הערה:הרשב"א כתב בסו"ד שכדי שיהא לילה בעי' שיכסיפו כל פני מערב. משמע ברשב"א שצריך שהמערב עצמו יכסיף ולא סגי שהמזרח הכסיף. וצ"ע מל' הגמ' דהמערב מאדים את המזרח - משמע שבתר מזרח אזלי' ולפי"ז גם הכסיף הוא במזרח. [והיינו שמביטים במערב לראות מה קורה במזרח וכמ"ש מהר"ם שלפעמים קשה לדעת מהבטה במזרח] והביאוה"ל [רסא ב ד"ה והוא] כתב כהרשב"א. וצ"ע

[529] פי' ובינונים אלה נראים גם ביה"ש ולא רק ממש בלילה אולם רק ב' מהם. אבל כשרואים ג' כאלה - זה כבר לילה כנלענ"ד וצע"ק.

ונחלקו ראשונים האם דברי רב יהודה אמר שמואל הם גם לשיטת רבי יהודה. ולפי זה רבי יהודה מסתפק בכל שלושת רבעי מיל שמהשקיעה עד צה"כ האם רואים אז ג' כוכבים בינונים [- דעת תוס' דף לה. ד"ה תרי] או שזה רק לשיטת ר' יוסי [חידושי הר"ן וכ"ד הגר"א רסא ב ד"ה שהוא] ולדעת חידושי הר"ן והגר"א הנ"ל - בביה"ש דרבי יהודה לא רואים כלל כוכבים בינונים ורק אחר שהכסיף העליון - רואים כוכב א' ומיד - שני ומיד - כהרף עין - שלישי והזמן שבין ב' לג' - זה ביה"ש דר' יוסי.

ולדעת רבינו תם שצה"כ הוא ד' מילין אחר השקיעה - צ"ל בפשיטות שלדעתו שיעור ד' מילין - זה הזמן שרואים כוכבים בינונים שלא נראים ביום. ועי' **ביאור הלכה** רצג ב ד"ה עד שהביא בשם **המנחת כהן** שגם לר"ת א"צ לחכות שיעור ד' מילין אם רואין סימן הכוכבים עכת"ד. וזה תמוה דהא תמיד רואים ג' כוכבים לפני ד' מילין ועכ"ח שעד ד' מילין סובר ר"ת שאלו כוכבים גדולים וא"כ צריך לחכות שיעור ד' מילין בשביל כוכבים בינוניים? ואולי כוונת המנח"כ שאם ברור לו עוד לפני שיעור ד' מילין שרואה גם הכוכבים הבינוניים שרואים אותן אחר שיעור ד' מילין - יכול לסמוך על זה וא"צ שיעור ד' מילין.וצ"ע בזה.

[530] ומקורו מרבינו יונה בברכות דף ב

ש. מה דין העושה מלאכה בשוגג בב' בין השמשות - של ער"ש ושל מוצ"ש?

ת. אם עשאן בהעלם אחד [שלא נודע לו בינתיים שגגתו] ועשה המלאכות בע"ש ובמוצ"ש במשך כל בין השמשות - חייב חטאת. דממ"נ חלל שבת. אבל אי לא עשה המלאכה כל ביה"ש ואיכא לסיפוקי שמא בביה"ש הראשון - עוד לא נכנסה שבת ובביה"ש השני - כבר יצאה שבת - פטור מחטאת וחייב אשם תלוי[531]. ולגבי הדין כשלא עשאן בהעלם א' - עי' הערה[532].

[531] וה"ה אי עשה המלאכה בביה"ש הראשון - סמוך לשבת ובבביה"ש השני - ג"כ סמוך לשבת כך שברור שבא' מהן - היה שבת ולא בא אלא למעט מקרה שעשהבביה"ש הראשון סמוך ליום ובביה"ש השני סמוך ללילה [מגיד משנה שבת ה ד בביאור פרש"י]

[532] **רש"י** כתב [בד"ה בשני] שעשאן בביה"ש של ע"ש ומוצ"ש בהעלם אחד. ועי' חידושי **רעק"א** שכתב שה"ה בב' העלמות שחייב חטאת אלא שאז חייב גם אשם תלוי [דדלמא חלל פעמיים שבת וא"כ לא סגי בחטאת אחת אלא צ"ל גם אשם תלוי על ספק חלול שבת השני. אבל כשעשה בהעלם א' - החטאת מכפרת גם אם עשה ב' חלולי שבת]. וכן דעת המאירי בשם גדולי הדורות שלפנינו.

ש. כמה תקיעות תוקעין בע"ש ? ולמה נועדו?

ת. תוקעין שש תקיעות. **ראשונה** - להבטיל את העם שבשדות ממלאכה. ותוקעין אותה בכדי שיהא להם שהות להכנס לעיר[533].

שניה[534] - להבטיל העיר ממלאכה וחנויות מסחורה.

תקיעה שלישית - לדעת ר' נתן ותנא דבי ר' ישמעאל - לגמור מלאכות שהן צרכי שבת - בישול, הטמנה והדלקת הנר[535]. ולדעת רבי - לחלוץ תפילין [והדלקת הנר[536] - ברביעית. רש"י].

תקיעה רביעית חמישית ושישית - שאחריהם - לדעת תנא דבי ר' ישמעאל - שובת[537]. ולדעת ר' יוסי בר חנינא - עדיין לא מקבל שבת דצריך להחזיר השופר לביתו קודם שבת. וגם העם היו רשאין לעשות מלאכה אחר תקיעה שישית.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת ה יט] כתנא דבי ר' ישמעאל.

---

533 רש"י. ומשמע שתוקעין אותן זמן קצר לפני שבת. וברמב"ם [שבת ה כ] כתב שתוקעין אותן בשעת המנחה. וכ' הפנ"י [פסחים נ: סוף ד"ה בפרש"י] דהיינו מנחה קטנה. **ויל"ע** מה יעשה רש"י עם הגמ' בפסחים נ: שהעושה מלאכה בע"ש מהמנחה ולמעלה - לא רואה סימן ברכה? והרי תקיעה להבטיל העיר ממלאכה היא תקיעה שניה [כמו שפרש"י בד"ה להבטיל העיר] א"כ תקיעה שניה הייתה צריכה להיות במנחה וראשונה - עוד לפני מנחה ? וגם על הרמב"ם קשה דהוא כתב שתקיעה ראשונה היא בזמן מנחה והא צריכה להיות לפני מנחה? **ואולי י"ל בדעת רש"י** שסובר כהט"ז [סי' רנא סוף ס"ק א] שאין איסור בלעשות מלאכה אחר חצות בע"ש אלא שלא רואה סימן ברכה ועל כן לא תקעו בזמן מנחה אלא הרבה אחר כך.**אמנם הרמב"ם** [יו"ט ח יז] סובר שזה איסור לעשות מלאכה בע"ש אחר מנחה ולפי זה צ"ל שתקיעה שניה הייתה בזמן מנחה ולמה כותב הרמב"ם שתקיעה ראשונה בזמן מנחה? ואולי י"ל שלהרמב"ם בתקיעה ראשונה כבר פרשו העם ממלאכת קבע וזה בזמן מנחה ובתקיעה שניה שהייתה אחר מנחה - פרשו העם גם ממלאכת עראי שזה שרי לעשות בזמן מנחה כדכתב ברמ"א סי' רנא א. וכ"מ בשעה"צ רנא ס"ק ב שתקיעה שניה היא אחר מנחה.

534 והיא תרועה [רש"י]

535 מה שכתבתי מלאכות שהן צרכי שבת - הוא מל' התפא"י סוכה ה אות לו. **ויל"ע** לגבי הטמנה - הא שרי להטמין ביה"ש כמ"ש במשנה [לד.]? שו"ר שכן הקשה בשפ"א ותי' דאורחא דמילתא שמטמין בתקיעה שלישית ולא מחכה לשעה אחרונה. וכ"כ בתוס' הרא"ש סנהדרין סח. ד"ה האיך.

536 ובפשטות - גם הטמנה וסילוק

537 וזה עוד לפני השקיעה - להוסיף מחול על הקודש [רש"י ד"ה להדביק פת - ועי' גם מחציה"ש סי' רנג ס"ק כו. אמנם ברש"י סוכה נג: ד"ה בין קודש לחול - כתב שיש אחר תקיעה שישית חיוב סקילה אם עושה מלאכה. וצ"ע]

ש. האם שרי לטלטל שופר וחצוצרות בשבת?

ת. **לר' שמעון** - מותר לטלטל בין שופר ובין חצוצרות דלית ליה מוקצה. **לר' יהודה** - שופר מותר לטלטלו דחזי לשאוב בו מים ולתת לתינוק וחצוצרות - אסור דאינם ראויין לתת בהם מים לתינוק ועומדים רק לתקיעה והוו דבר שמלאכתו לאיסור. **לר' נחמיה** - אסור בין שופר ובין חצוצרות. דלדעתו אף כלי שמלאכתו להייתר - ניטל רק לצורך תשמישו המיוחד. ושופר - תשמישו המיוחד זה תקיעה ואסור לתקוע בשבת.[538].

הלכה - בגמ' לקמן קנז. פסקו ר' אחא ורבינא הלכה כר"ש בכולי שבת. רק נחלקו האם זה מלבד מוקצה מחמת מיאוס או מלבד מוקצה מחמת איסור. וא"כ גבי כלי שמל"א וכלי שמל"ה הלכה כר"ש. ולגבי מחלוקת רש"י ותוס' - עי' הערה[539].

---

538 **כך פרש"י**. ומשמע שדעתו ששופר הווי כלי שמלאכתו להיתר ורק חצוצרות הוו כלי שמלאכתו לאיסור. [כ"מ ממש"כ רש"י בד"ה חצוצרות וכ"כ תוד"ה והתניא בדעתו] וכנראה שסובר שאף כלי שעיקר מלאכתו לאיסור - מ"מ אם משתמשים בו גם להיתר הווי כלי שמלאכתו להיתר [וכן נראה שהוא דעת החיי אדם הל' שבת סימן סו סעיף ג שכתב בסתמא שכלי שמשתמשים בו לאיסור ולהיתר הוא ככלי שמלאכתו להיתר ומשמע שאף אם רוב מלאכתו לאיסור. דמ"מ עומד גם להיתר].

ובדין חצוצרות שהם כלי שמלאכתו לאיסור - עי' **ראש יוסף** [לבעל הפמ"ג] שלר' יהודה שרי לטלטלן לצורך גופן ומקומן לדעת רש"י. והגמ' שאומרת שלר' יהודה אסור לטלטלן - איירי במחמה לצל. ויוצא לפי"ז שלר"ש שרי כלשמל"א אפי' מחמה לצל דהא ר"ש מתיר בסוגיין לטלטל חצוצרות וסוגיין איירי במחמה לצל. אמנם עי' רש"י בדף קכד : ד"ה אלא מחמה לצל - שכתב שליכא מאן דשרי מחמה לצל לבדר שמל"א וצ"ע.

ודעת תוספות ששופר הוא כלי שמלאכתו לאיסור. וכל נידון הסוגייא בגמ' אי שרי לטלטלו היינו לצורך גופו ומקומו שבזה ר"ש ור"י מתירין ור' נחמיה - אוסר. ובחצוצרות - ר"ש מתיר לטלטל לצורך גו"מ ככל כלשמל"א ור' יהודה לא שרי לטלטלו אף לצורך גו"מ ולא דמיא לשופר מפני דלא חזו חצוצרות לשימוש היתר אלא מועט [דלא כשופר שחזי הרבה לצורך היתר אף שאינו עיקר תשמישו] ולכן מקצתו לגמרי לר' יהודה והווי כמיטה שייחדה למעות. ולדעת תוס' גם ר"ש מודה שאסור לטלטל כלי שמל"א מחמה לצל.

עוד חולקים תוס' על רש"י בדעת ר' נחמיה שלרש"י מתיר ר' נחמיה לטלטל כלי רק לצורך עיקר תשמישו ואפי' מלאכתו להיתר ולתוס' - לכל תשמיש הרגיל בחול - שרי והא דאוסר שופר - כי לא רגילים בחול לגמע בו מים לתינוק.

539 **במחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל** [בהערה קודמת] **פסק ברמ"א** שח ד כתוס' ששופר הווי כלשמל"א ואסור לטלטלו אלא לצורך גו"מ. וה"ה בכל כלשמל"א פוסק **מרן** [שח ג] ששרי רק לצורך גו"מ וכדעת תוס'.

ובזה"ז שאין משתמשים בו כלל לגמע מים לתינוק פסק **הגרש"ז** אויערבאך{שש"כ כה הע' פ' ובתיקונים ומילואים שם} שאין לטלטלו אף לגו"מ ואפשר שהווי מוקצה מחמת חסרון כיס. מלבד בחודש אלול שאז משתמשים בו הרבה להתלמד. וכ"פ **הגרב"י** זילבר {ברית עולם הל' כלשמל"א סי' יא] ששופר בזמנינו הוא מוקצה מחס"כ וכ"כ בס' שלמי יהודה בשם **הגרי"ש** אלישיב]

וגבי **חצוצרות** - האו"ז [סי' פו מובא במג"א שח יב] מחמיר שלא לטלטלם אפי' לצורך גו"מ ובמג"א תמה דזה נגד גמ' מפורשת שר"ש שרי בחצוצרות

פרק שלישי - כירה

מהמשנה לו: עד המשנה לח:.

ש. האם שרי להשהות קדירה ובה תבשיל או מים חמים ע"ג כירה שהוסקה ע"י עצים - מע"ש לשבת? כשגרפה או קטמה וכשלא גרפה או קטמה? ומדוע?

ת. נחלקו בזה ב"ש וב"ה ונחלקו תנאים בדעת ב"ש וב"ה. וכמו כן נחלקו אמוראים בדבר.

מחלוקת התנאים בדעת ב"ש וב"ה:.

לדעת חנניה[540] - אם גרף [- היינו הוציא הגחלים מהכירה] או קטם הגחלים [- כיסה אותם באפר לצננם] שרי לכו"ע להשהות בין חמין ובין תבשיל ול"ח שיחתה אחר שגרף או קטם.

ואם לא גרף/ קטם - מים חמין - מותר לכו"ע להשהות דא"צ עוד בישול ולא יבוא לחתות. ובתבשיל - נחלקו ב"ש וב"ה. לב"ש אסור להשהותו מפני שיש לחוש שיחתה להרבות בישולו. וב"ה לא חוששין שיחתה [כיוון שכבר מבושל] ומתירין להשהות גם תבשיל.

לדעת חנניה היתר שהיה בתבשיל בלא גו"ק [לב"ה] הוא גם כשלא נתבשל כל צרכו אלא כמאכל בן דרוסאי[541].

לדעת ר' יהודה - בגרף או קטם - שרי להשהות מים חמין לכו"ע ובתבשיל נחלקו ב"ש וב"ה שב"ש אוסרין[542] וב"ה מתירין. ובלא גרף או קטם - אסור להשהות אפי' חמין לכו"ע דחיישי' לחיתוי.

---

540 כפי שהעמידה הגמ' את המשנה לדעתו

541 ועי' תוד"ה חמין שבנקודה זו - הייתר שהיה בלא גו"ק במאב"ד - נחלקו חכמים על חנניה והתירו בלא גו"ק רק אם נתבשל כ"צ.
ולגבי שיעור "מאכל בן דרוסאי" **נחלקו ראשונים** אם זה שליש בישול [- רש"י שבת כ. ד"ה בן דרוסאי,רשב"א בתוה"ב הקצר ג ז לגבי בישולי עכו"ם, טור רנג א ועוד] או חצי בישול [רמב"ם וראב"ד שבת ט ה גבי חיוב בישול בשבת], **ופסק מרן** בסימן רנד ב גבי דין שהיה - שזה חצי בישול. מיהו גבי בישולי עכו"ם - פסק מרן ביו"ד סי' קיג ח להקל שמאב"ד זה שליש בישול. [וסגי בשליש בישול ע"י ישראל להחשב כמבושל ועכו"ם יכול לגמור הבישול]. [וכנראה שבשולי עכו"ם קל משהיה וצ"ע]

542 וטעם שב"ש אוסרין אף שגרף - כתב **הר"ן** [טו: בדפי הרי"ף סוד"ה עד] שגזרו גרוף אטו אינו גרוף [ובחמין לא גזרו בגרוף דפחות מעונין לחתות בם - כנלענ"ד וכמ"ש בברטנורא] **ובברטנורא** כתב בטעם ב"ש שא"א לגרוף את כל הגחלים לגמרי עד שלא ישאר אפי' ניצוץ ולכן בתבשיל שניחא ליה בבישוליה - גזרי' גם בגרוף

לדעת ר' מאיר - בגרף או קטם תבשיל - אסור להשהות לכו"ע. ובחמין - נחלקו ב"ש וב"ה שב"ש אוסרין וב"ה מתירין. בלא גרף או קטם - אסור לכו"ע אפי' חמין.

דעות האמוראים בדין שהיית תבשיל ע"ג כירה מע"ש לשבת:.

דעת ר' ששת א"ר יוחנן - שמותר להשהות תבשיל בכירה שאינה גו"ק ואפי' לא נתבשל כ"צ [- אלא כמאב"ד] וזה **כחנניה בשיטת ב"ה** שהתיר שהיה בלא גו"ק בנתבשל כמאב"ד. וכן פסק **רבא**. וסובר רבא שבמתני' דדף יט: מבואר כחנניה שהרי מתירה להשהות פת בתנור אם קרמו פניה שזה מקביל למאב"ד.

דעת ר' יצחק בר נחמני א"ר אושעיא ורבב"ח א"ר יוחנן - שבקטמה והובערה שרי להשהות תבשיל מבושל כ"צ אף שמצטמק ויפה לו והבינה הגמ' שמתיר את הנ"ל גם בלא גו"ק ודחתה הגמ' שקטמה שאני ורק בגו"ק מתירין.

דעת ר' שמואל בר יהודה א"ר יוחנן - ששרי להשהות ע"ג כירה שאינה גו"ק אולם רק אם התבשל כ"צ - ואז שרי אפי' אם מצטמק ויפה לו.

דעת רב, שמואל ור' נחמן - להתיר שהיה בתבשיל בכירה שאינה גו"ק אולם דווקא במבושל כ"צ ומצטמק ורע לו.

ר' יוסף ורנב"י התירו שהיה בלא גו"ק ולא פי' בגמ' אי מבושל כ"צ או במצטמק ויפה לו [543].

ר' עוקבא ממישן אמר לר' אשי שכיוון שר' אשי מקורב לרב ושמואל[544] - יעשה כשיטתם אבל הוא עצמו [ר' עוקבא] עביד כר' יוחנן[545].

---

[543] כ"כ בתוד"ה מהו. ומשמע שברור לתוס' שלא איירו במצטמק ורע לו. וצע"ק מנא להו? [ועי' בשפ"א שכ' שלולא דברי תוס' היה מוכיח מהא דהביאו ראיה מרב יהודה - שאיירי במצטמק ור"ל דהא לעיל אמר רב יהודה אמר שמואל שרק במצטמק ורע לו שרי באינה גו"ק עי"ש]

[544] משמע דזה ר' אשי הקדמון שהיה בימי רב [סדר הדורות]. אולם ברא"ש [ג' סוף סי' א'] כתב על ר' אשי דהכא שהוא בתראה וצ"ע לפ"ז מה פי' שמקורב לרב ושמואל?

[545] ולא פורש אי כר' ששת א"ר יוחנן או כר' שמואל בר יהודה א"ר יוחנן [ועי' בריטב"א שמביא את ב' האפשרויות]

ולא פורש בגמ' לגבי כל האמוראים הנ"ל - מלבד ר' ששת א"ר יוחנן - כאיזה תנא סוברים. ועי' הערה[546].

להלכה - בשו"ע [רנג א] פסק **בסתמא** כרב, שמואל ור' נחמן ששרי להשהות בלא גו"ק רק נתבשל כ"צ ומצטמק ורע לו[547] ובגו"ק - שרי אפי' לא נתבשל כ"צ **ובי"א** הביא דעת חנניה וכב"ה שבלא גרף שרי להשהות גם תבשיל שמצטמק ויפה לו ואפי' נתבשל רק כמאב"ד. **וברמ"א** פסק כהי"א[548].

---

546 **בדעת רב [ושמואל ור"נ] וכן בדעת ר' יוחנן** [לפי ר' שמואל בר יהודה בשמו] כתבו **תוס'** [לז. ד"ה אא"ב] **שלא סוברים כשום תנא** דהא חנניה מתיר אף בלא נתבשל כ"צ ור' יהודה ור' מאיר אוסרים בלא גו"ק אף מצטמק ורע לו [דהא סתמו בברייתא דאין משהין ע"ג כירה שאינה גו"ק ולא חילקו בין חמין לתבשיל] ואילו הם מתירים בלא גו"ק אולם רק בנתבשל כ"צ [ולרב ושמואל ור"נ בעי' נמי מצטמק ורע לו] **וכתב החזון איש** [לז ד] **שכוונת תוס'** שלא סוברים כתנא המובא בגמ' אבל סוברים כרבנן דחנניה שמתירין שהיה בלא גו"ק רק בנתבשל כ"צ. ונחלקו ר' שמואל בר יהודה א"ר יוחנן ורב ושמואל האם רבנן דחנניה מצריכים גם נצטמק ורע לו [- רב ושמואל] או שרי גם בנצטמק ויפה לו שרי [ר' יוחנן] **וכ"כ הריטב"א** [לז: ד"ה והא דרב ושמואל] שס"ל לרב ושמואל ור' יוחנן כרבנן דחנניה שסוברים שרק מבושל כ"צ מותר ונחלקו ריו"ח ורב ושמואל אי דווקא מצטמק ורע לו שרו רבנן דחנניה להשהות בלא גו"ק או גם מצטמק ויפה לו. עכת"ד הריטב"א.

547 וטעם שפסק כמותם - משום שכן פסקו הרי"ף והרמב"ם. והא דפסק מרן בסימן רנד ב שבשר וביצה שנצלו כמאב"ד שרי להשהותם - מסביר הב"י שם [בשם הרמב"ם והר"ן] שהיינו משום שהם ע"ג האש והחיתוי - יפסידם עי"ש. אך צ"ע לפי זה מה הביא רבא ראיה מהא דחררה ע"ג גחלים שסגי ביקרמו פניה הא י"ל דהתם לא יחתה שמא יתחרך

548 שכן פסקו רש"י ותוס' ועוד. **ועי' בביאוה"ל** ד"ה ונהגו שלכתחילה בוודאי טוב להיזהר שיהא התבשיל מבושל כ"צ קודם השבת ואז יסלקו מן האש [פי' בלא גו"ק כשמצטמק ויפה לו - לחוש לדעת מרן בסתמא שאוסר להשהות בכה"ג] **ובחזו"א** כתב להתיר בפשיטות כהרמ"א.

[מה שכתבתי שדעת רש"י לפסוק כחנניה - הוא עפ"י מש"כ רש"י לז: ד"ה ורב ששת" ואנן... אדחנניה סמכינן". וכ"כ בטור וב"י סימן רנג שזו דעת רש"י. אולם עי' רש"י יח: גבי מש"כ שם הגמ' שבבשיל מותר להשהות ולא חיישי' לחיתוי ופרש"י [ד"ה ובשיל] שאיירי במבושלת כל צרכה. וצ"ע למה לא פי' במאב"ד ? ועי' תוספת שבת [רנג לג] שניחא ליה לאוקמיה לגמ' אליבא דכו"ע. ובראש יוסף [לבעל פמ"ג] [לח. ד"ה אבל] כתב ששם איירי בתנור ובזה מודה רש"י דלא סגי במאב"ד עי"ש]

ש. ומה הדין בלהשהות ע"ג כירה שהוסקה בקש וגבבא?

ת. קש וגבבא דינם כגחלים גו"ק.

ש. לדעת חנניה ששרי להשהות בכירה שאינה גו"ק [לב"ה] - האם מותר להשהות בתוכה או רק על גבה?

ת. בגמ' אמר ר' חלבו א"ר חמא בר גוריא אמר רב שרק על גבה התירו. ופרש"י שבתוכה בלא גו"ק הווי ממש מטמין ברמץ. ודעת תוס' שגם אם משהה בתוכה ע"ג הגחלים - ל"ה הטמנה ושרי.

ש. ומה הדין בלהחזיר בשבת תבשיל שהורידו מהכירה ?

ת. **לר' מאיר** - לכו"ע אסור להחזיר אפי' בכירה גו"ק.

לחנניה ור' יהודה ולתנא דמתני' - נחלקו בזה ב"ש וב"ה. לב"ש - אסור להחזיר ואפי' בכירה גו"ק ולב"ה - בגו"ק - שרי להחזיר.

ש. לתנא דמתני' דשרי להחזיר ע"ג כירה גו"ק [לב"ה] האם שרי רק ע"ג או גם בתוכה?

ת. בגמ' כתוב שרק על גבה שרי ולא בתוכה[549].

ש. מה דעת תנא דמתני' בשהיה בלא גו"ק?

ת. נסתפקה בזה הגמ' אי מש"כ במשנה שבעי' גו"ק בשביל לתת תבשיל לב"ה - איירי בשהיה [וכר' יהודה] או בחזרה [וכחנניה].

---

[549] דמחזי כמבשל [**ריטב"א ור"ן** הובאו במ"ב רנג נח] וכן פסק מרן [רנג ב] להלכה שלא יחזיר בתוכה. **ולפי"ז בתנור אפיה חשמלי של היום** - אף אם מעבירו למצב שבת [שאין אפשרות להגביר החום] עדיין אסור להחזיר לתוכו כי מחזי כמבשל. [שש"כ א יז בהערה. וכן פסק הגר"מ פינשטין באג"מ חלק ד' סימן עד תשובה כו וכן פסק הגר"י וויס במנח"י ג כח. אולם הגר"ש וזנר בשבט הלוי ג' מח מתיר דמצרף הרמ"א שמתיר להחזיר בנטל בשבת וכן כותב שמסתבר שרק היכא שיכול לשים גם ע"ג הכירה והוא נותן למטה - מחזי כמבשל משא"כ בתנורים דידן שרק בתוכו דרך לשים. עי"ש] והוא שהתנור חם בחום שהיס"ב דאל"כ אין כלל איסור חזרה [רמ"א רנ"ג ב ומ"ב שם ס"ק צב]

ש. במקום שאסור לתת תבשיל ע"ג כירה שאינה גו"ק [550] - האם שרי לסמוך אצל דופן הכירה?

ת. הגמ' פושטת מברייתא שמותר[551].

ש. מה פירוש "קטמה והובערה " ומה דינו לגבי שהיה?

ת.קטמה והובערה היינו שכיסה באפר את הגחלים ובאה הרוח וליבתה והבעירה את הגחלים[552].

ודינו לגבי שהיה - ר' יצחק בר נחמני א"ר אושעיא מתיר להשהות עליה תבשיל שנתבשל כל צרכו. וטעמו - מפני שכיוון שקטמה גלי דעתיה דלא ניחא ליה בצימוקי ולא יבוא לחתות[553].

ולגבי חזרה - עי' הערה[554].

---

[550] דהיינו בחזרה, ובשהיה בלא נתבשל כמאב"ד - לכו"ע. ולר' יהודה ור"מ אף בשהיה במבושל כ"צ.

[551] **כתבתי הדברים ע"פ תוד"ה מהו** שכתב שהגמ' מסתפקת בכ"ג שאסור ליתן ע"ג קדירה ובכולהו פשטינן ששרי לסמוך. **אך הרי"ף** פי' שמיירי רק בשהיה וכמ"ד להשהות תנן. [וצ"ע לדעתו מה הדין גבי להחזיר]
להלכה - **המג"א** רנג ס"ק ד הביא מהרמב"ם שאוסר לסמוך בשבת ליד כירה שאינה גו"ק. וכותב המ"א שרק לי"א שמביא השו"ע [שס"ל כמ"ד לא יחזיר תנן וממילא כל ספק הגמ' הוא בסמיכה בחזרה {דלהשהות שרי אף ע"ג הכירה שאינה גו"ק} ובזה פשטה הגמ' ששרי] - שרי לסמוך בשבת. **ונחלקו הגרעק"א והדגמ"ר בדעתו** אי בדעת הרמב"ם אוסר רק שהיה לכתחילה בשבת או אף החזרה בשבת. **והמ"ב** [ס"ק טו ובשעה"צ שם ס"ק כ] מביא ב' הדעות ומשמע שפוסק להקל.

[552] ועי' **שש"כ** פרק א הערה נד ובתיקונים ומילואים שם - דשמע **מהגרשז"א** דאפשר שיש להחמיר שלא להגדיל הלהבה אחר הקטימה. עכת"ד וכוונתו דאפשר שדווקא **בהובערה ממילא** סמכינן ע"ז שמגלה דעתו שלא ניח"ל בחתיה. אמנם בהערה קפה כתב השש"כ בשם הגרשז"א את הדברים הנ"ל בצורה נחרצת ולא בתור " אפשר שיש להחמיר" וצ"ע [וכדברי הגרשז"א - כ"מ בשו"ע הרב {רנג א} שכ' שאיירי בהובערו הגחלים מאילהם עי"ש.]

[553] ר' יצחק בר נחמני א"ר אושעיא פוסק כר' יהודה שאסור להשהות תבשיל ע"ג כירה שאינה גו"ק. [כ"כ הרי"ף והר"ן. והיינו מפני שלחנניה שרי אף במאב"ד ואף בלא קטם כלל] ובכ"ז בקטמה והובערה - התיר וכמו שכתבתי. **ונחלקו ראשונים** האם מתיר אפי' לא נתבשל כ"צ וכמו כל גו"ק ששרי אף לר' יהודה תבשיל שלא נתבשל כ"צ [תוס' ד"ה שמע בפי' א'] או ששרי רק נתבשל כ"צ דל"ה כקטמה לגמרי [תוס' שם בפי' ב'. וכן מדייק הפנ"י {לז: ד"ה ומה} בפרש"י שהתיר משום דלא ניח"ל בצימוקי משמע שאיירי בנתבשל כ"צ אלא שמצטמק] **ולהלכה** - המג"א [רנג ג] סתם להקל בקטמה והובערה שהוויא כקטמה והביאו המ"ב ס"ק יד ובשעה"צ ס"ק יז כתב שמשמע מהמ"א שמיקל אף בלא נתבשל כ"צ עי"ש. [וכל הנידון בשהיה זה לדעה קמייתא בשו"ע דס"ל כר' יהודה. דלדעה בתרייתא דס"ל כחנניה מותר אפי' לא גו"ק. מיהו יש נפק"מ בדין זה גם לחנניה - בחזרה, ובשהיה בנתבשל פחות ממאב"ד - שבעי' גו"ק]

[554] גבי חזרה - בקטמה ונתלבתה מתירה הגמ' [לז.] ומשמע שאין הבדל בין נתלבתה להובערה [כ"מ מרש"י שפי' נתלבתה - חזרה והובערה אמנם תוד"ה שמע בפי' השני { שאוסר בהובערה בלא נתבשל כ"צ } אומר שנתלבתה היינו

ש. מהו ספק הגמ' בשכח קדירה ע"ג כירה ונתבשלה בשבת ?

ת. איירי כששכח קדירה על כירה שאינה גו"ק למ"ד שאסור להשהותה[555] ונסתפקה הגמ' אי שרי לאכול ממנה או שקנסוהו שלא יאכל ממנה.

ש. ומה נפסק הדין בהנ"ל?

ת. ר' **חייא בר אבא** הביא המשנה [תרומות ב ג] לגבי מבשל בשבת - שבשוגג יאכל ובמזיד לא יאכל, והוסיף "ולא שנא". היינו שבנד"ד בהשהייה - לא שנא בין שוגג למזיד.

ונחלקו **רבה ור' יוסף** עם ר' **נחמן בר יצחק** האם כוונתו שבכל גווני מותר לאכלם [- רבה ור' יוסף], או שאסור לאכלם [- רנב"י].

ובברייתא אמרו ר"מ ור' יהודה שאם לא בישל כ"צ קודם השבת - יש לחלק בין שוגג למזיד שבשוגג יאכל במזיד לא יאכל. ונחלקו בבישל כ"צ ומצטמק ויפה לו אי במזיד יאכל [- ר"מ] או לא [ר"י].

ואומרת הגמ' שברייתא זו היא דלא כר' חייא בר אבא שאמר "לא שנא" בין שוגג למזיד[556]. ורנב"י מיישב - שברייתא נשנתה לפני שגזרו שוגג אטו מזיד ור' חייא איירי אחר שגזרו ולכן אוסר גם בשוגג. אולם לרבה ור' יוסף שסוברין שר' חייא בר אבא מתיר גם במזיד בלא נתבשל כ"צ קודם השבת - קשה מהברייתא שאוסרת במזיד.

להלכה - פוסק **השו"ע** [רנג א] **כרנב"י** בדעת ר' חייא בר אבא שקונסים שוגג אטו מזיד. מיהו **דעת מרן** שדין זה נאמר רק בתבשיל **שלא בשל כ"צ**. אבל בבשל כ"צ - זוהי הסוגיא הבאה "אבעיא להו עבר ושהה מאי" ועי' בתשובה שם. **ולדעת רמ"א** [והי"א בשו"ע] ששרי להשהות מאב"ד בלא גו"ק - איירי ר' חייא בר אבא **בלא בשיל כמאב"ד** ובזה פוסקים כרנב"י בדעת רחב"א שקונסים שוגג אטו מזיד[557].

פחות מהובערה וצ"ע]. אמנם צ"ע למה גבי הובערה חשבה הגמ' [בריש לז:] דל"ה כקטומה ובנתלבתה - לא הייתה הו"א כזו?

555 **רש"י**. ועי' **פנ"י** שכתב בדעת רש"י שבעיא דהכא **בנתבשל כמאב"ד** ומשמע שזה אליבא דרב ושמואל ור' נחמן ור' שמואל בר יהודה א"ר יוחנן שאוסרים להשהות בלא נתבשל כ"צ. עי"ש. **ובתוס'** מעמידים סוגיין לדעת חנניה שכוותיה קימ"ל לדעתם ואיירי בנתבשל **פחות מכמאב"ד** קודם השבת, שבכה"ג גם לחנניה אסור להשהות.

556 יל"ע למה לא מעמידה הגמ' את מ"ש ר' חייא בר אבא "לא שנא" - שאיירי במבושל כ"צ שאז מותר בדיעבד גם במזיד [לר"מ - גם במצמק ויפ"ל ולר"י - רק במצטמק ורע לו]? וי"ל שלשון "ונתבשלה בשבת" ששאלו את ר' חייא בר אבא - משמע שאיירי בלא נתבשל כ"צ קודם השבת. ועל זה אמר ר' חייא בר אבא "לא שנא".

557 וכתב המ"ב [ס"ק מג] שלגבי דיעבד אפשר לסמוך על הפוסקים שמאב"ד זה שליש בישול

ש.מהו ספק הגמ' "אבעיא להו עבר ושהה מאי"?

ת. **לרש"י** - הגמ' מסתפקת בעבר ושהה במזיד האם קנסוהו שאסור לו לאכלן ועי' הערה[558]. **ולר"י בתוס' ד"ה עבר** - הסתפקה הגמ' בהשהה מבושל כ"צ בשוגג - לדעת רבי יהודה שאוסר במזיד במבושל כ"צ - האם קנסו בזה שוגג אטו מזיד. **ולרשב"א בתוס'** הסתפקה הגמ' קודם גזירת שוגג אטו מזיד - אי לר' יהודה כן קנסו ועי' הערה[559].

ש. מה פשטה הגמ' בספק הנ"ל?

ת. מלכתחילה פשטה הגמ' לאסור מדאסר רבי יוסי ביצים ששהו אותן באיסור [ומשמע שאסר אף אם נתבשלו כל צרכן קודם השבת אלא שהצטמקו בשבת ויפה להן] ודחתה הגמ' שר' יוסי לא אסר את הביצים באכילה אלא אסר לשבת הבאה.

להלכה - **השו"ע** פסק בסתמא **להחמיר** בהשהה מבושל כ"צ ומצטמק ויפה לו בעבר **במזיד**,ולהקל בשכח והשהה[560] ולדעת **רמ"א** והי"א בשו"ע - מותר לכתחילה להשהות במבושל כ"צ. וכל הדיון בגמ' [כולל מה שאסר ר' יוסי ביצים מצומקות ואף למסקנת הגמ' שאסר לשבת הבאה] - אינו להלכה[561]. [וכמ"ש תוד"ה עבר שספק הגמ' אינו להלכה].

---

558 כך **פרש"י** דאיירי **במזיד**. **ועי' פנ"י** שמסביר שאיירי **בנתבשל כל צרכו אך מצטמק ויפה לו** [ולא כאבעיא הקודמת ששאלו את ר"ח בר אבא בלא נתבשל כ"צ אלא רק כמאב"ד] והיינו **לרב ושמואל** שאוסרים לכתחילה להשהות בכה"ג. מיהו לרבי יהודה לא הסתפקה הגמ' שהרי הוא אסר בברייתא לעיל במזיד במצטמק ויפה לו אבל רב ושמואל דהם מקילים יותר מרבי יהודה בשהיה [שהרי הם מתירין שהיה בלא גו"ק במצטמק ורע לו - ורבי יהודה לא מתיר כלל בלא גו"ק] וממילא ייתכן שהם מקילין בדיעבד בנתבשל כ"צ ונצטמק ויפה לו אף במזיד עכת"ד הפנ"י.

559 הסברתי ע"פ הסבר החזון איש [שבת לז כג על תוס' הנ"ל]שלר"י בתוס' - ספק הגמ' הוא אחר גזירה אי גזרי' שוגג אטו מזיד גם בנתבשל כ"צ. ולרשב"א בתוס' - הספק הוא קודם גזירה - האם חולק ר' יהודה על סתמא דברייתא שגזרו רק על שוגג דהא ר' יהודה מחמיר יותר מר"מ בבישל בשוגג וא"כ אולי גם בהשהה בשוגג מחמיר ר' יהודה יותר

560ומבאר בב"י שספק הגמ' הוא במבושל כ"צ בשוגג [וכדעת תוס'] ולדעת מרן - וכ"כ הרי"ף - הספק הוא להלכה דקיי"ל כרב ושמואל ור' נחמן שאסור להשהות אף מבושל כ"צ ומצטמק ויפה לו ולכן הסתפקה הגמ' גבי שכח בדיעבד אם גזרו גם בזה שוגג אטו מזיד ומדלא פשטה - פסקינן לקולא [כנראה בגלל שזה ספיקא דרבנן]. ומדהסתפקה הגמ' רק בשכח ולא בהזיד - משמע שבהזיד וודאי קונסים אף בנתבשל כ"צ

561 ויל"ע קצת הא רבי יוסי נימוקו עמו והלכה כמותו מחביריו ואף נגד ר' מאיר,ר"ש ור' יהודה [כדאמרי' בעירובין מו:] ומדוע שנפסוק להלכה כחנניה ? ואף דיש ראיה לזה מהגמ' ומסתמא דמתני' לעיל יט: וכמ"ש תוספות [לז. ד"ה לעולם ולז: ד"ה אמר] מ"מ אמאי רבי פסק כחנניה נגד רבי יוסי?

ש. האם בע"ש יש ג"כ דיני החזרה? [תוס' לו: ד"ה וב"ה ותוס' לח: ד"ה אפילו].

ת. דעת **תוס'** שמלשון הגמ' לח: "אפילו בשבת" - משמע שגם בע"ש יש דין החזרה שבעי' לב"ה גו"ק ולב"ש אסור להחזיר כלל. וזה רק סמוך לשבת - משעה שא"א היה להרתיח את האוכל אם היה קר אבל קדם לכן מחזיר בכל גווני [562]. **ומרש"י** משמע שחולק שכתב שכוונת הגמ' "אפי' בשבת" - על שבת בבוקר [563].

להלכה - **הרמ"א** [רנג ב] הביא ב' הדעות וכ' שהמנהג להקל אבל טוב להחמיר במקום שאין צורך כ"כ. וכתב **במ"ב** [ס"ק עב] את דברי הגר"א שרק על גו"ק החמירו ולא על הנחה ע"ג קרקע.

ש. האם מותר להחזיר ע"ג כירה גו"ק כשהניח הקדירה ע"ג קרקע? ומדוע?

ת. **מחלוקת.** לר' תדאי - אסור. והטעם - דבטלה ליה הטמנה דאתמול והוה כמטמין לכתחילה [רש"י]. ולר' אמי וכן לר"ח בר אבא א"ר יוחנן - מותר. וכן נחלקו בזה ר' דימי ור' שמואל בר יהודה.

ובדעת חזקיה משמיה דאביי יש ב' לשנות. **ללשנ"ק** - אסור אף אם כשלקח הייתה דעתו להחזיר **וללשנ"ב** אסור רק אם כשלקח - לא הייתה דעתו להחזיר.

להלכה - השו"ע [רנג ב] פוסק כר' תדאי.[564].

---

[562] וכן דעת **הרא"ש** [ג ב]. ובטעם הדבר - כתב הרא"ש "אטו שבת". היינו שגזרינן ע"ש סמוך לחשיכה אטו שבת. וכ"כ הטור [סוף סימן רנג].

ולגבי אי בעי' ג"כ שלא יניחה ע"ג קרקע כמו בהחזרה בשבת ושיהא דעתו להחזיר לאביי לחד לישנא - כתב **הרא"ש** [סוף סימן ב] בסוגיא של לא יניחנה ע"ג קרקע "אבל מבעוד יום - מחזירין בכל ענין". ונחלקו אחרונים בדעתו האם כוונתו על מבעו"י סמוך לשבת - שאע"פ שבעי' גו"ק מ"מ שרי להניח ע"ג קרקע [**הגר"א** על הרמ"א רנג ב,וכ"מ מקיצור פסקי הרא"ש להטור שכתב אחר דיני הניחה ע"ג קרקע שאם אינה גו"ק - אסור אפי' מבעו"י סמוך לשבת. משמע שרק גו"ק בעי ולא שאר תנאים] או שהרא"ש התיר רק בע"ש לא סמוך לשבת [**קרב"נ**]

[563] וכ"כ **המשנ"ב** רנג ס"ק ע בדעת רש"י. וגם הר"ן על הרי"ף [טו: ד"ה בית] חולק על תוס' אולם מטעם אחר - שלדעתו רק ב"ש אוסרין חזרה בע"ש סמוך לחשיכה דב"ש לשיטתם שיש דין שלא יתחיל מלאכה בע"ש ע"מ שתיגמר בשבת [לעיל יז:] וגזרי' אף במחזיר מבושל כ"צ מפני הרואין. אבל לב"ה לא גזרו בע"ש.

[564] **ובביה"ל** [ד"ה ועודן] הביא ראשונים הפוסקים כלשנ"ב דחזקיה אמר אביי עי"ש אמנם **בשעה"צ** [ס"ק נ] כותב שאין להקל בע"ג קרקע נגד מרן

הערה: כתב **הר"ן** [על הרי"ף יז: בר"ן ד"ה ומיהו] **שבירושלמי** משמע דהא דאסור להחזיר בהניחה ע"ג קרקע זה **רק כשלוקח מבע"י ומחזיר בשבת.** אבל אם נוטל הקדירה בשבת ומחזירה בשבת - שרי אף בהניחה ע"ג קרקע. והביאו מרן בב"י וכתב שהרבה חולקים עליו **ובשו"ע** [רנג ג] פסק שלא כמוהו. **ורמ"א** [רנג ב]הביאו וכתב "וכן נוהגין להקל... וטוב להחמיר" אולם בסעיף ה כתב רמ"א את המנהג הנ"ל בסתמא ולא כתב שטוב להחמיר. ובספר **שש"כ** [א כ] כתב להקל כהר"ן רק אם אחרת לא יהיה לו אוכל חם לשבת. **ובתיקונים ומילואים לשש"כ** [מהגרש"ז אויערבאך] הוסיף הגרשז"א שאם הוריד בטעות בליל שבת את האוכל המיועד למחר - יש לסמוך על הר"ן הנ"ל להחזירו וכן י"ל שהווי כדעתו להחזיר כיוון שלא כיוון כלל להורידה מהאש.

ש. האם צריך שתהא דעתו להחזיר בשעה שלוקח הקדירה מהכירה - כדי שיהא מותר להחזירה?

ת. לדעת ר' אמי ור' יוחנן - ששרי להניח ע"ג קרקע - פשוט שא"צ דעתו להחזיר.

ר' תדאי אומר שבעינן "עודה בידו" ולא הזכיר שבעי' דעתו להחזיר.

בדעת חזקיה אמר אביי נחלקו הלשנות. ללשנ"ק - בעי' נמי שבשעה שלוקחה תהא דעתו להחזירה וללשנ"ב - בעודה בידו א"צ שתהא דעתו להחזירה.

להלכה - **השו"ע** [רנג ב] לא הזכיר את התנאי של" דעתו להחזירה" ומקורו מהרמב"ם.[565] **ורמ"א** פסק כלשנ"ק בחזקיה אמר אביי שבעי' גם עודה בידו וגם דעתו להחזיר [אולם מביא את ד' הר"ן שדין עודה בידו הוא רק בנטל בע"ש והחזיר בשבת. ועי' הערה שבסוף התשובה הקודמת] **ובמשנ"ב** [ס"ק נו ובשעה"צ שם ס"ק נ] פוסק להקל בשעת הצורך בעודן בידו אף שאין דעתו להחזיר[566] וכן בהניחן ע"ג מיטה כיסא וספסל כשדעתו להחזיר[567] **ועי' תשובה הקודמת** בהערה שבסוף התשובה לגבי דעת הר"ן ומתי לסמוך עליה.

---

[565] ובב"י הסביר שהרמב"ם סובר שכיוון שאמוראי קמאי לא חילקו בין דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר - לא חייש' לחזקיה אמר אביי וצע"ק דדרכו של מרן לפסוק כהרי"ף והרא"ש היכא שהם חולקים על הרמב"ם והם פוסקים כלשנ"ק בחזקיה אמר אביי שבעי' גם דעתו להחזיר? ומרן לא מביאם אפי' בתור "י"א? ועי' ביהגר"א שכ' שמרן ורמב"ם נמשכו אחר הירושלמי שלא הביא דעת אביי עי"ש.

[566] דבזה מיקל השו"ע ויש הרבה ראשונים כוותיהו

[567] דגם בזה מיקל השו"ע ויש הרבה ראשונים שמקילין

ש. הניחו ע"ג מיטה וספסל - האם הווי כהניחו ע"ג קרקע?

ת. הגמ' מסתפקת בזה וסלקא בתיקו.

ולהלכה - בשו"ע [רנג ב] מצריך רק שלא יניחו ע"ג קרקע אולם **הרמ"א** מוסיף גם שתהא עודה בידו ופי' **המ"א** [ס"ק כ מובא במ"ב ס"ק מז] שפוסק לחומרא בהניחה ע"ג ספסל[568].

ש. מהו "מיחם" ומה ספק הגמ' בפינן ממיחם למיחם ומה מסקנת הגמ' ?

ת. מיחם זה כלי שיש בו מים חמים וספק הגמ' הוא בנטל מים מקדירה שעמדה ע"ג כירה והעבירן לכלי אחר - האם מותר לו לשים את הכלי האחר ע"ג הכירה. ועי' הערה[569].

למסקנא - הגמ' נשארת בתיקו.

להלכה - עי' **מג"א** רנג ס"ק כ שגם בזה נחלקו השו"ע ורמ"א כמו גבי ספסל [דהגמ' מסתפקת בזה בחדא מחתא]. **ובשעה"צ** ס"ק מז פסק להקל.

---

568 אולם בדעתו להחזיר יש להקל - עי' תשובה לעיל

569 ובפשטות משמע שהמיחם השני הוא **כלי שני** וכ"כ **תוד"ה פינה**. ועי' **פמ"ג** א"א רנג ס"ק כ **שלרש"י** שאית ליה בישול אחר בישול בלח שנצטנן [בדף לד. ד"ה משחשיכה] א"כ כאן איירי שמיחם השני הוא גם כן **כ"ר** [וכגון שגם הוא היה ע"ג האש] דאל"כ וודאי שאסור לשים מים בכלי שני - על כירה אפי' גו"ק שהרי הם נחשבים צוננין [וכדכתב הפמ"ג א"א סימן שיח ס"ק יב ומובא בביאוה"ל שם] וכששמם בכירה - מבשלם.
כתב המאירי שאיירי בסוגיין שתרוויהו [- ב' המיחמים] בידו.

מהמשנה לח: למעלה עד המשנה לח: למטה.

ש. מה דין תנור שהסיקוהו בקש וגבבא? לגבי שהיה ולגבי חזרה? ומה הדין בגפת ועצים?

ת. תנור שהסיקוהו בקש וגבבא וכ"ש בגפת ועצים אפי' גו"ק - דינו ככירה שהסיקוה בגפת ועצים ואינה גו"ק[570] לגבי שהיה וחזרה בתוכו ועל גביו. אולם לגבי לסמוך לו - מסקנת הגמ' שחמור מכירה שאינה גו"ק שכן אסור לסמוך לו.

ש. מה דין כופח שהסיקוהו בקש וגבבא ? ובגפת ועצים?

ת. בקש וגבבא - דינו ככירה ושרי אפי' בלא גו"ק. בגפת ועצים דינו כתנור ואסור אפי' גו"ק ואפי' לסמוך[571].

---

570 כתבתי כדברי ר' אדא בר אהבה שמתני' איירי בתנור גו"ק ואפילו הכי אסור. וכך פסק מרן בשו"ע. אולם בדעת אביי שהעמיד מתני' דווקא בלא גרוף - י"א שלדעתו שרי בתנור בגפת ועצים בגו"ק [עי' רמב"ן בשם יש מי שאומר] אולם להלכה מחמירין בזה עי' רמב"ם ושו"ע.

ותנור שהסיקוהו בקש וגבבא וגם גרפוהו או קטמוהו - ברמב"ן מביא יש מתירין והוא עצמו מחמיר. והטור מחמיר והכל בו מיקל ובדעת הרמב"ם נחלקו הב"י [מחמיר] והא"ר [מיקל]. **ובמ"ב** [ס"ק נג] **פוסק להקל.**

571 גם פה כתבתי כדעת ר' אדא בר אהבה שמתני' שכופח כתנור איירי גם בגו"ק. וכך פוסק מרן השו"ע [רנג א]. ובדעת אביי י"א שסובר שבגו"ק יש להקל בכופח כמו בקש וגבבא שדינו ככירה [ומש"כ במתני' שדינו כתנור - באינו גו"ק ולענין סמיכה] - תוד"ה אלימא וכ"כ רשב"א בתי' א'. וכ"ש ליש מי שאומר ברמב"ן שהובא בהערה למעלה - שאף בתנור אביי מיקל בגו"ק. וי"א שאביי מודה לר' אדא בר אהבה שגם בגו"ק מחמירים בגפת ועצים בין בתנור ובין בכופח [רשב"א בתי' ב']

מהמשנה לח: למטה עד המשנה מא.

ש. מה הדין בלתת ביצה בצד מיחם שהוחם ע"י האור ?

ת. אסור וחייב חטאת. דגם כלי שהוחם ע"י האור - מבשל[572].

ושיעור הבישול - כדי שתתגלגל דהיינו שתצלה קצת עד שתהא מגלגלת[573] [רש"י].

ש. מה פירוש "כל שבא בחמין מלפני השבת" ומה דינו לענין בישול ומדוע?

ת. רש"י פירש שהכוונה על מליח שבא [פי' שהושם] בחמין בע"ש. ומותר לשימו בחמין [- כלי ראשון] בשבת דאין בישול אחר בישול[574].

ש. מהו דין הדחה שכתוב במשנה [המובאת בגמ' לט.]בדבר שלא בא בחמין קודם שבת? [גמ' ותוס'].

ת. **במשנה** המובאת בגמ' לט. - כתוב שמדיחין דבר שלא בא בחמין בשבת. חוץ מהמליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן - גמר מלאכתן [דהיינו בישולן - רש"י].

---

572 ויש לעיין אי דרך לבשל ביצה כך. ועי' בשפת אמת [לט. ד"ה בגמ'] שכתב דהראיה ממליח הישן דגם שם אין דרך לבשל ע"י הדחה ובכל זאת חייב. עכת"ד. וצ"ע הא אין זה מלאכת מחשבת.

573 ויל"ע אם הכוונה שמעצמה מתגלגלת כשמתבשלת [מחמת שהחלק המבושל קל יותר ועולה למעלה] או שע"י אדם יכולה להתגלגל רק כשמבושלת ועי' בפרישה שיח ג

574 ועי' **בב"י** סימן שיח סעיף ד [ב] שלקמן [קמה:] **פרש"י** שבא בחמין - שנתבשל. ופי' הב"י שם איירי בדבר שאינו מליח שצריך בישול ממש כדי להתיר לשרותו בשבת בכ"ר. וכאן פי' שאיירי במליח שבא בחמין - שבמליח גם שריה בחמין מבשלתו. וכן פי' בראש יוסף שמחמת המלח נח יותר להתבשל. **והרמב"ם** [שבת כב ח] כתב דדבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין דקודם השבת - מותר לשרותו בחמין בשבת" **ודעת הב"י** הנ"ל שהרמב"ם מתיר אף בדבר שאינו מליח שבא בכלי ראשון מלפני שבת - לשרותו בכ"ר בשבת. **ודעת הפמ"ג** [סימן שיח אשל אברהם ס"ק יד] שגם הרמב"ם התיר רק בדבר שטבעו להגמר בישולו בכ"ר. ולהלכה - בשו"ע [שיח ד] כתוב להתיר לשים בחמין דבר שנתבשל קודם השבת ודייק המג"א [ס"ק יד - מובא במ"ב ס"ק לא] שדעתו שבעי' בישול גמור.

ולשון "מדיחין" לדעת **רשב"א בתוס'**[575] הכוונה להדחה מכלי ראשון שאינו מבשל. ודעת **ר"ת** - שבכוונה להדחה מכלי שני. ונחלקו התירוצים בתוס' מה דעת ר"ת בשריית דבר שאינו מבושל בכלי שני אם מותר. לתירוץ א' בתוס' - אסור דמחזי כמבשל ולתירוץ ב' - מותר.[576].

ודבר שהוא קלי בישול כמו מליח הישן - אסור להדיחו בחמין.

להלכה במחלוקת הראשונים בתוס' הנ"ל - פסק **מרן** [שיח י] שערוי כלי ראשון **מבשל**.[577].

ולגבי עירוי מכלי שני - מתיר השו"ע [שיח ד ובמ"ב שם ס"ק לה] מלבד בקלי בישול כדלהלן.

ולגבי שרייה בכלי שני - השו"ע [שיח ה] כתב שיש מחמירין ליתן פת בכלי שני ויש מתירין. משמע בפשטות שסובר שאין כ"ש מבשל. ועי' הערה[578]. ודעת **הרמ"א** שם שנהגו להיזהר לכתחילה להחמיר בכלי שני[579] וכן פסק **המ"א** [בס"ק טו ובס"ק יט] להחמיר בכ"ש.

---

575 עי' רש"ש שצ"ל רשב"ם דכן דעתו בתוד"ה אבל בדף מב:

576 אמנם במשקה - כו"ע מודו דנותנו לכלי שני דהא תנן בהדיא [במשנה לקמן מא.] "אבל נותן הוא לתוך הכוס". וטעם של"א בזה שמחזי כמבשל - כ' הפמ"ג [א"א ס"ק לב] דמשקה מתערב יפה ולא מחזי כמבשל עכת"ד וצ"ב בזה

577 ופסק המ"א [מובא במ"ב ס"ק עד] לאסור גם בדיעבד [ועי' משנ"ב שיח ב שמק' מהמ"א הזה עמש"כ הפמ"ג בס"ק י' שבמחלוקת הפוסקים לא אסרי' בדיעבד משום מעשה שבת עי"ש].

578 דבד"כ כשמרן מביא י"א וי"א - הלכה כיש בתרא [כמש"כ ביד מלאכי עי"ש] וכשמרן כותב ויש מתירין - כוונתו שיש מתירין בכל כלי שני [רמ"א שם ומ"ב ס"ק מג שם. וכ"מ בפשטות ממג"א ס"ק יט. {אך עי' פמ"ג שמקשה הא בס"ק טו החמיר המג"א בכ"ש ולכן כתב שעכ"ח כוונת המ"א שרק בפת מיקל מרן - אפי' בכ"ר - משום דס"ל שאין בישול אחר אפיה אבל בסתם - מחמיר בכ"ש. עכת"ד הפמ"ג. אולם בפשטות נ"ל דבס"ק טו כתב המ"א את דעתו להחמיר בכ"ש וכמו שפוסק גם בס"ק יט אבל דעת המ"א בדעת השו"ע - להקל } ודעת הבאר הגולה שהמ"ש השו"ע ויש מתירין הכוונה לבישול אחר אפיה ומתיר אפי' בכ"ר. וא"כ אין ראיה שמרן מתיר בכ"ש בשאר דברים.]
ואם יד נכווית בכ"ש - כתב המשנ"ב שיח מב בשם החיי אדם שיש להחמיר לכו"ע [פי' גם לדעת השו"ע]

579 **מלבד לגבי תבלין** [כדמשמע בשו"ע שיח י ומשנ"ב ס"ק עד] **ומים ושאר משקין** שמיקל השו"ע בסעיף יג [ושם רמ"א לא חולק דזה גמ' מפורשת במעשה דרבי - שבת מ: - להתיר יין ושמן בכ"ש]. **ויל"ע** למה במשקין לא הווי מחזי כמבשל [דטעם שרמ"א מחמיר בכ"ש זה בגלל מחזי כמבשל כמ"ש בתוס' וכן הוא במשנ"ב שיח לד בשם המ"א. אמנם בס"ק מב כתב המשנ"ב טעם אחר להחמיר בכ"ש - שאין אנו בקיאין מהן קלי בישול. ולפי' זה י"ל בפשטות שמים ושמן אנו בקיאין שאינן קלי בישול וכמש"כ במעשה דרבי הנ"ל.].
ובפשטות יש להקל לתת משקין בכ"ש אפי' שהיד נכווית בו. [עי' ב"י יו"ד קה ב שכתב בפשיטות שאפי' כ"ש שמעלה רתיחות אינו מבשל ועי' בשש"כ פרק א הערה קנג שהביא מספר תולדות שמואל שרק בבצל וכיו"ב או דברים רכים החמיר החיי אדם. וכ"מ בחזו"א נב יט שכתב שלדברי החיי אדם נפל בבירא היתר כלי שני דקשה לשער בין יד סולדת לנכווית ובלא"ה מחמירין בכלי שני שהיס"ב כדברי הרמ"א עכת"ד. משמע שהח"א דיבר רק על מה שנחלקו בו השו"ע והרמ"א ולא על משקין שגם רמ"א מיקל. ע"ש]

וקלי בישול - מתבשלים אפי' בעירוי מכלי שני [שו"ע שיח ד].

ולגבי כלי שלישי - עי' הערה[580].

ש. מפני מה מליח הישן נאסר בשבת בהדחה?

ת. מפני שגם בישול מועט כזה מספיק לו להכשירו לאכילה.

ש. האם מותר לבשל בחמה? ומדוע?

ת. הגמ' [לט.] מביאה את המשנה [קמו:] שמתירה לבשל בחמה. וטעם ההיתר - דאין דרך בישולו בכך [רש"י][581].

---

580 עי' משנ"ב שיח מז שמיקל בכלי שלישי גם לדעת רמ"א שכתב להחמיר כלי שני. אולם לגבי דברים שהם קלי בישול כתב ערוה"ש שיח כח שמתבשלים גם בכלי שלישי. וכן פסק בשש"כ א נז. מיהו בהערה קסו מביא את דברי הגר"מ פיינשטיין שמיקל בכלי שלישי בכל גווני [והובאו דבריו באג"מ או"ח ד עד תשובה ד]

581 ועי' **אגלי טל** מלאכת האופה [מד א - ד] שאין זה פטור מצד של"ה מלאכת מחשבת - דא"כ היה אסור מדר' ועוד דגם לגבי קרבן פסח מצינו בסוף פרק כל שעה שתולדת חמה ל"ה מבושל ושם לא נאמר מלאכת מחשבת - אעכ"ח לא חשיב בישול כלל וזה בגלל שלא רק שיש שינוי בדרך הבישול - **אלא שיש שינוי גם בתוצאה** - שתוצאת בישול בחמה שונה עכת"ד.
ועי' מנ"ח גבי בישול באש אחר בישול בחמה אי נאמר ע"ז שאין בישול אחר בישול

ש. מהי "תולדת חמה" והאם מותר לבשל בה? ומדוע?

ת. תולדת חמה היא דבר שהתחמם מהשמש ואפשר לבשל בו[582]. ודינה - **מדאו'** שרי שכן אין זה דרך בישול [583]. **ומדרבנן** - מחלוקת. לת"ק במשנה - אסור - דגזרי' אטו תולדת האור[584] ולר' יוסי במשנה - מותר. **להלכה** - פסק מרן [שיח ג] כת"ק.

---

582 ואם הדבר שמתחמם מהשמש הוא חם רק כשנמצא בשמש ואינו אוגר חום מעצמו כלל כמו קולט של דוד שמש - כתב בציץ אליעזר [הגרא"י וולדינברג] ז יט בשם הרב קאפח - שחשוב כנתבשל בחמה. ודווקא חול ואבק דרכים שהם חמים גם אחר שהחמה מסתלקת - חשיבי תולדת חמה. והסכים הרב וולדנברג לדברים הנ"ל.

583 ואע"ג דבתולדת האור ג"כ אין דרך ואפ"ה חייב - י"ל עפ"י האגלי טל הנ"ל שבשמש זה גם שינוי בתוצאה. ועי' אגרות משה [ג או"ח נב]שחילק שבתולדת האור אף שאין זה כ"כ דרך דמ"מ יש בהם את חום האש. ואין זה שינוי כ"כ גדול עד שלא תהא מלאכת מחשבת. אבל בתולדות חמה אין את חום האש אלא חום השמש
ולגבי בישול בזרם חשמלי - אם יש גוף חמום שמתלבן - וודאי הווי אש. ואם מתבשל רק ע"י הזרם ללא גוף חימום - נחלקו בזה החזו"א והגרשז"א [מובאים בספר מנחת שלמה א יב בהערה] דלהחזו"א כיון שמזרם חשמל נוצר בד"כ אש - הווי עיבור אש והווי כתולדת האש. ולהגרשז"א הווי תולדת חמה.
ולגבי בישול במיקרו גל - עי' שו"ת אג"מ [ג או"ח נב] שמחייב כי זה דרך בישול וכל דרך בישול הוא תולדת האור עי"ש. ולדעתו - מסתבר שגם המבשל בזרם ללא גוף חימום הווי תולדת האור אם דרך לבשל כך. וצ"ע

584 ופרש"י [ד"ה אטו] שמי שיראה אדם מבשל בתולדת חמה - יחשוב שזה תולדת האור [ויבוא לבשל בתולדת האור]. ועי' **פנ"י** שכתב שלרש"י הנ"ל רק בתולדת חמה שאפשר לטעות בה ולחשוב שהיא תולדת האור - גזרו חז"ל. ולכן חול ואבק דרכים - אסור לבשל בהם רק מחמת הטמנה או שמא יעשה גומא ולא מחמת תולדת חמה וכן חמי טבריא לפי ר' חסדא שאמר שאיסורן משום הטמנה - אין איסורן מחמת תולדת חמה. [ודברי ר' חסדא הם דלא כהבנת ר' יוסף בגמ' לט. שחמי טבריא אסורין משום תולדת חמה לת"ק ומשום תולדת האור לר' יוסי. וכן דלא כהבנת המקשן ששאל "ולפלוג ר' יוסי נמי בחול ובאבק דרכים" - שהבין שחול ואבק דרכים אסורין לת"ק בהטמנה משום תולדת חמה]. **וכ"כ בשו"ת מהרש"ל** סימן סא בדעת רש"י [ולדעתו - כן דעת הרי"ף והרמב"ם] וכך פוסק מהרש"ל הלכה למעשה דשרי לבשל ביצה על גג רותח משום דברור שאינו תולדת האור. אולם **דעת הרמב"ן והרשב"א** [בחידושיהם לסוגיין] שלת"ק - שהלכה כמותו - אסור לבשל חמה על גג רותח. ורשב"ג שהתיר - ס"ל כר' יוסי. וכתב רמב"ן שכן דעת הרי"ף [ודלא כהבנת מהרש"ל ברי"ף] ובחידושי **הרא"מ הורביץ** [מובאים לאחר המסכת] כתב **שגם לרש"י** שכתב שתולדת חמה אסורה משום מאן דחזי סבר תולדת האור נינהו - סובר שלא פלוג רבנן ואסרו כל תולדת חמה. **להלכה** - פסק המ"ב שיח ס"ק כ [בשם המג"א ורעק"א] להחמיר שגם בגג וכיו"ב גזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור

ש. האם שרי לבשל ביצה ע"י הטמנתה בחול ובאבק דרכים שהוחמו בחמה? ומה הדין בגג רותח?

ת. **בחול ואבק דרכים** - גם ר' יוסי מודה שאסור. כדמשמע במשנה שרק על סודרין [שהוחמו בחמה] כתוב שר' יוסי מתיר. וטעמו של ר' יוסי שאוסר - **לרבה** משום הטמנה בדבר המוסיף הבל וגזרינן שמא יטמין ברמץ [דתרוויהו בישול בדרך הטמנה] **לר' יוסף** - גזרינן שמא יעשה גומא בשביל לשים בה הביצה[585] ונפק"מ בינהם - כשהעפר תיחוח בעומק. שאז ליכא למיחש שיזיז עפר דבוק כדי לכסות הביצה שלרבה - אסור דגזרי' גם בזה שמא יבשל ע"י הטמנה ברמץ ולר' יוסף - מותר.

בגג רותח - רשב"ג מתיר לגלגל ביצה ע"ג גג רותח.[586] ולרבה היתרו גם בגג שיש בו עפר - כל עוד לא מטמין בעפר. ולר' יוסף - היתרו רק בגג שאין בו עפר ובסתם גג אין עפר[587].

להלכה - פסק **המ"ב** [שיח ס"ק כ] בשם המג"א ורעק"א להחמיר בגג רותח משום תולדת חמה [דרשב"ג שהתיר ס"ל כר' יוסי והשו"ע {שיח ג} פוסק כת"ק] ודלא כמהרש"ל [מובא במ"א] שפסק להתיר ע"ג גג.

---

585 **רש"י** [ד"ה שמא יזיז] עפ"י פירושם של תוס' [ד"ה מפני] ברש"י. אולם פשטות ל' רש"י משמע שהחשש שיחפור גומא כדי לקחת עפר לכסות את הביצה. ותוס' מק' על זה שכן לחפור גומא לצורך עפרה זה מלשאצל"ג שהיא עצמה אסורה רק משום גזירה וא"כ לאסור לכסות ביצה שמא יחפור - זו גזירה לגזירה. **ודעת ר"ת** בתוס' שגרסינן בגמ' "משום שמזיז עפר ממקומו" והיינו משום מוקצה [ולא חיישי' לחורש] ואע"ג שזה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר - אוסר ר' יוסף ובספר הישר פי' ר"ת שאיירי כאן שכשמזיז עפר - עושה גומא ורק בזה אוסר ר' יוסי לשיטת ר' יוסף

586 דסובר כר' יוסי שלא גזרי' בתולדת חמה [רשב"א ומוכיח כן מהירושלמי]

587 ומשמע שבגג שיש בו עפר - יהא אסור לר' יוסף אף אם לא מטמין בו אלא מגלגל עליו. וצ"ע בזה

ש. מה עשו אנשי טבריא ומה פסקו להם חכמים ומדוע?

ת. הם העבירו לפני שבת צינור של צוננים בתוך אמת המים של חמי טבריא והמים הצוננים התחממו בשבת בחמי טבריא והם שתו והתרחצו בהם בשבת וביו"ט. ופסקו להם חכמים שאסור להם להנות בשבת ממים אלה גזירה שמא יעבירם בשבת[588]. וביו"ט - רק אם הוחמו לשתיה הוחמו בהיתר ומותר להנות מהן גם לרחצה. אולם אם הוחמו לשם רחיצה - אסור [ועי' בתשובה לקמן באיזה רחצה מדובר].

ובטעם שאסור להעביר מים בחמי טבריא בשבת - נחלקו אמוראים בגמ'. בדעת רבה אומרת הגמ' שזה דמי למטמין בתולדת חמה שגם ר' יוסי מודה לאסור. בדעת ר' יוסף - טעם האיסור משום תולדת חמה הוא רק לרבנן. אבל לרבי יוסי - חמי טבריא הוו תולדת האור דחלפי אפיתחא דגהינם.

לדעת ר' חסדא - מעשה דאנשי טבריא היה שהם הטמינו מים צוננים בצינור מע"ש והם מתחממים בשבת. ולא הביאו מים חדשים בשבת. וטעם שאסרו להם חכמים הוא משום הטמנה בדבר המוסיף הבל שגזרו אטו הטמנה ברמץ[589].

ש. כמי ההלכה במעשה דאנשי טבריא - כאנשי טבריא או כחכמים שאסרו להם?

ת. לדעת עולא - הלכה כאנשי טבריא[590].

ור' נחמן ענה לו שכבר הודו אנשי טבריא לחכמים ושברו סילוניינהו.

להלכה - פוסק מרן [שיח ג] כת"ק דר' יוסי שבישול בתולדת חמה אסור וכן פוסק [שכו ג] את דין ר' חסדא שאסור להטמין אפי' צונן מע"ש לשבת בדבר המוסיף הבל.

---

588 מש"כ גזירה שמא יעבירם בשבת - עפ"י תוד"ה מעשה. [לח:]. וכתבו תוס' שאעפ"י שהמים הגיעו בשבת ממילא ואין בזה איסור כדתניא בפ"ק [יח.] פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו - מ"מ אסרום חכמים בשתיה ורחיצה גזירה שמא יעבירם בשבת.

589 ובהטמנה מבעו"י לשבת - גם ר' יוסף מודה שגזרי' אטו רמץ [תוד"ה אלא - דף לט.]

590 דס"ל שאיירי בהטמנת מים בשבת בחמי טבריא.וס"ל כר' יוסי שתולדת חמה מותרת וס"ל כר' יוסף שבמקום שאין חשש להזזת עפר - לא גזר ר' יוסי וא"כ סובר שר' יוסי מתיר חימום מים בשבת בחמי טבריא

ש. חמין שהוחמו בשבת באיסור - האם שרי לשתותם ולרחוץ בהם?

ת. המשנה אומרת שאסורין ברחיצה ובשתיה.

ש. חמין שהוחמו בע"ש - האם מותר לרחוץ ולהשתטף בהם בשבת?

ת. לרחוץ פניו ידיו ורגליו - מותר.[591].

לרחוץ כל גופו - דהיינו להכניס כל גופו לבריכת מים חמים - אסור. משום גזירת הבלנין [גמ' מ.] שהיו מחממין מים בשבת ואומרים שמע"ש הוחמו[592].

ואם רוחץ בהם אבר אבר - מחלוקת רב ושמואל. לרב - מותר ולשמואל אסור ואיתותב רב מברייתא. וללשנ"ב בגמ' - אם רוחץ כל גופו חוץ מאבר אחד - מחלוקת רב ושמואל ואיתותב רב מהברייתות[593].

להשתטף בהן [דהיינו לשפכם על כל גופו]כשנוטל מים מכלי ומשתטף - אסור לכו"ע. וכשנוטל מים מהקרקע ומשתטף - מחלוקת תנאים. לר' שמעון - מותר[594] ולר' מאיר ור' יהודה - אסור. ופסק רבב"ח בשם ר' יוחנן הלכה כר' יהודה שאוסר.

להלכה - פסק השו"ע [שכו א] ששרי פניו ידיו ורגליו ולא כל גופו אפי' אבר אבר. וברמ"א שם הביא דברי הב"י שיכול לרחוץ גם שאר אברים ובלבד שלא ירחוץ כל גופו[595].

---

591 דבזה לא גזרו גזירת הבלנין כי אין דומה כלל לרחיצה במרחץ [שו"ע הרב שכו א]

592 **ולגבי טבילה במקווה טהרה** - כתב **הקרבן נתנאל** [על הרא"ש שבת ב כב אות ק] שטבילת מי מקווה חמין לא הווה בכלל גזירת מרחצאות. וכתב **בשעה"צ** [שכו ה] לסמוך עליו בשעת הדחק.
ובפושרין - מתיר המשנה ברורה [שכו ז] לכתחילה לטבול. וכן פסק בנוב"י [תניינא או"ח כד] לגבי טבילת נשים בליל שבת לטבול בפושרין אם כי מביא כמה סברות להתיר בחמין - דדרך לטבול קרוב לשקיעה ואז לא משכחת שיחמם בשבת [פי' דבשביל לטבול סמוך לכניסת שבת - צריך להחם המים קודם השבת ולא יבוא להחם בשבת] עי"ש
ולמעשה כתב **הנו"ב** שהוא לא מוחה בבלנים שמחממים המקווה לפני שבת דמוטב יהיו שוגגין וכו'. ובשו"ת **אבני נזר** [או"ח תקכו ס"ק א] כתב להתיר במקווה חמה ובלבד שלא ישתהה שם אחר הטבילה וכן פסק בשו"ת **דברי חיים** [מצאנז או"ח ב כו] שנהגו גדולי דורינו היתר בזה [בטבילת נשים בחמין] והנח להם לישראל.

593 ויל"ע קצת מדוע הגמ' לא אומרת "רב תנא הוא ופליג" כמו שאמרה הגמ' בכמה מקומות [עי' עירובין נ:,כתובות ח., גיטין לח:, סנהדרין פג: חולין קכב:]

594 וטעם החילוק בין כלי לקרקע - עי' רמב"ן שכתב שבקרקע נראה כצונן. ובריטב"א כתב שהקרקע מחזיק חומו ולא אתו למימר שהוחמו בו ביום.
ובטעם שבקרקע לר' שמעון גזרו ברחיצה ולא גזרו בשטיפה - עי' רש"י ריש קמז: ד"ה דלהשתטף - שכתב שזה לא דרך רחיצה. עכ"ד. ולכן לא גזרו גזירת הבלנין. אולם לר' מאיר ור' יהודה [- שכך ההלכה] גזרו גם בשטיפה דעכ"פ דומה קצת לרחיצה שבמרחץ [שו"ע הרב שכו א]

595 ויל"ע אי יכול לשטוף כל גופו אבר אבר [ולא בבת אחת] חוץ מאבר אחד. דהרמ"א התיר "שאר אברים כל שאינו רוחץ כל גופו" וצ"ע.

ש. האם מותר לרחוץ בשבת כל גופו בצונן?

ת. מחלוקת. ר' יהודה ור' שמעון - מתירין ור"מ - אוסר[596]. ופסקה הגמ' הלכה כר' יהודה שמותר וכן פסק מרן [שכו א].

אולם בנהר - כ' המ"ב [ס"ק ט וכא] שנהגו שלא לרחוץ משום חשש סחיטת שיער. **ולגבי טבילה במקווה** [שאינה חמה] אומר המ"ב [ס"ק כד] שאין למחות במקילין ובפרט אם נטמא בקרי בשבת אין להחמיר עי"ש[597].

ש. האם מותר לחמם מים ביום טוב כדי לרחוץ כל גופו? ומה הדין בפניו ידיו ורגליו? ומה הדין בהוחמו ביו"ט באיסור האם מותר לשתותם ולרחוץ בהם?

ת. במשנה כתוב שחמין שהוחמו ביו"ט - אסורין ברחיצה. ואומרת הגמ' [לט:] שהכוונה לרחוץ כל גופו. מפני שאסור לחמם מים ביו"ט בשביל לרחוץ כל גופו[598]. אבל לחמם בשביל לרחוץ פניו ידיו ורגליו - נחלקו בזה ב"ש וב"ה. ב"ש אוסרין[599] וב"ה מתירין.

ומשמע בגמ' שלב"ה שרי לשתות ולרחוץ פניו ידיו ורגליו אף אם חימם את המים בכוונה לרחוץ כל גופו [דהיינו חימם באיסור]. שהרי במעשה דאנשי טבריא הם חממו את המים לרחוץ כל גופם כדאמר בגמ' ובכל זאת התירו להם שתיה [ככתוב במשנה] ורחיצת פניו ידיו ורגליו [ככתוב בגמ' לב"ה[600]].

להלכה - פסק מרן [תקיא ב] כב"ה.

---

596 בטעמו של ר"מ - עי' **רשב"א** לפי שדרכן של רוחצין לרחוץ בצונן אחר רחיצה בחמין [כדאמרי' בגמ' לקמן מא.שראוי לעשות כן]. **וריטב"א** כתב גזירה צונן אטו חמין

597 ולגבי מקלחת בצונן כתב **בשש"כ** [הגר"י נויבירט] [יד יא] שנוהגים להתיר רק במקום צער כגון ביום שרב עי"ש וכן פסק **המנחת יצחק** [הגר"י וייס] חלק ו סוף סי' לב.

598 והטעם - כתבו **תוד"ה וב"ה** דאין זה שווה לכל נפש והווי כמוגמר וכ"כ **הרא"ש** ג ז. וא"כ אסור מדאו'. **אבל ברמב"ם** [יו"ט א טז] כתוב מחממין חמין ביו"ט ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל כל גופו אסור משום **גזירת מרחץ**. וכ"כ **הריטב"א בשם "רבינו הגדול"** [עי' שו"ת חת"ס חלק ה' השמטות סי' רה - שהריטב"א כותב כך על הרמב"ן שהיה רבו של הרא"ה שהיה רבו של הריטב"א] ומסביר הריטב"א שנאסרו משום גזירת מרחצאות. משום שהיו סכין את הקרקע [וכנראה כוונתו שמשווים גומות וצ"ע] וסוחטין את האלונטית - שאסור ביו"ט מדאו' ולפיכך גזרו. [וצ"ע לפי זה למה בהוחמו מעיו"ט - כתב הרמב"ם שם ששרי וצ"ל שכוונתו ששרי לרחוץ מחוץ למרחץ].

599 דלית להו "מתוך שהותרה [הבערה ובישול]לצורך [היינו צורך או"נ] - הותרה גם שלא לצורך [דהיינו לשאר צרכי גופו] - עי' משנה ביצה יב. שנחלקו בזה ב"ש וב"ה

600 ועי' ביאור הלכה סימן תקיא ב ד"ה להחם שכתב להתיר וראייתו מסוגיין עי"ש. וטעם ההייתר - דאף שחימם במחשבת איסור - אין סברא לאסור יותר ממי שחימם במחשבת הייתר רק בגלל שמחשבתו הייתה לאיסור.

ש. האם מותר להדליק אש תחת המרחץ בע"ש והאש תהיה דלוקה תחת המרחץ כל השבת - בשביל להתרחץ במוצ"ש?

ת. בברייתא כתוב שרק אם פקקו נקביו מע"ש - רוחץ בו למוצ"ש מיד ופרש"י בלישנא אחרינא [שכותב עליה שכן עיקר] - שפקקו אתההנקבים מהם מחממת האש את המרחץ. משמע שאסור להשאיר האש גלויה מע"ש שתחמם המרחץ בשבת. וכן פסק מרן [שכו יא] [601].

ש. מים שהוחמו מערב יו"ט - האם מותר לרחוץ בהן ביו"ט ? ומה הדין בלהשתטף?

ת. לרחוץ במרחץ - אסור. משום גזירת הבלנים שהיו מחממין ביו"ט[602] [ואסור לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל הגוף].

להשתטף בבית החיצון - לרש"י - שרי, לתוס' - אסור[603].

להלכה - במחלוקת רש"י ותוס' לגבי להשתטף בבית החיצון - השו"ע [תקיא ב] פוסק כרש"י והרמ"א - כתוס'.

ש. האם מותר להתרחץ בחמי טבריא? בשבת וביו"ט?

ת. מתחילה - אסרו חז"ל להתרחץ בחמי טבריא משום עוברי עבירה שרחצו במרחץ ואמרו "בחמי טבריא רחצנו". ולאחר מיכן כשראו שאין הדבר עומד - התירו חמי טבריא.

---

601 ועי' ביהגר"א שם שמקור הדין - מהא דלא ימלא נחתום חבית של מים ע"ש עסחשיכה ואעשה כן - אסורין בכדי שיעשה

602 דגזירת הבלנים היא גם על יו"ט כדכתבו תוד"ה למוצאי וכ"כ הרא"ש [שבת ג ז] וכן מוכח מהברייתא דמעשה דר"ע וראב"ע שרק נשתטפו ורק בחדר החיצון. [ביאור הגר"א תקיא ב]

603 עי' תוד"ה אלא שמדייק מרש"י שהתיר. וכותבים בדעתו שיש לחלק בין שבת - שנפסק להלכה כר' יהודה שאוסר להשתטף בחמין שהוחמו מע"ש - ליו"ט שמותר ותוס' עצמם מתירין רק בצונן. עי"ש. ודעת הרי"ף [ביצה יא. בשם גאון] והרמב"ם [יו"ט א טז] כרש"י. והרשב"א כתב [בשו"ת חלק ד סימן י ומוזכר בב"י תקיב ב] שרבותיו חלקו על הרי"ף בזה ושלא ראה מי שמיקל בזה.

ש. האם מותר להכנס למרחץ שהוחם בע"ש או בעיו"ט - כדי להזיע.

ת. בזמן ר"ע וראב"ע היה מותר כדכתוב בברייתא שהם עצמן נכנסו להזיע. ולאחר מכן - אסרו את הזיעה מפני שרבו עוברי עבירה שהיו מתרחצים במרחץ ואומרים מזיעין אנחנו.

ש. האם מותר להכנס למרחץ לטייל בשבת ויו"ט אעפ"י שעי"ז מזיע?

ת. בגמ' מחלק בין בתי מרחץ גדולים של כרכין - שמותר ופרש"י שאינו חושש שיאמרו מזיע הוא - לבין קטן של כפרים שאסור[604].

להלכה - בשו"ע [שכו יב] אוסר רק בנכנס להזיע[605] וברמ"א אוסר במרחץ קטן[606] אפי' לא נתכוון להזיע.

ש. האם מותר להשתטף בשבת בצונן ואח"כ להתחמם כנגד המדורה? והאם מותר לאדם להתחמם בשבת כנגד המדורה ואח"כ להשתטף בצונן? ומדוע?

ת. להשתטף בצונן ואח"כ להתחמם כנגד המדורה - אסור. והטעם כתוב בגמ' "מפני שמפשיר מים שעליו" ופרש"י מפשיר - מחמם. ועי' הערה[607] אבל להתחמם ואח"כ לשטוף בצונן - שרי.

---

[604] וכתב **הר"ן** על הרי"ף [יח: ד"ה גרסינן] שהרי הוא כיושב ומתכוון להזיע. והוסיף הר"ן שהרי"ף לא הזכיר חילוק זה שבין כרכים לכפרים לפי שאין השיעור בין כרכין לכפרים ברור. עכ"ד.
ונראה שאפי' למ"ד ששרי אינו מתכוון ופסי"ר בדרבנן [דעת תה"ד מובא במ"א שיד ה] כאן אסור כי יאמרו שמזיע [והגזירה הייתה לפי מה שיאמרו] שו"ר שכ"כ בספר **ישועת מלכו** [הגר"י מקוטנא]על הרמב"ם שבת א ה.
ועי' ב"י [שכו יב] שכתב **שמהרמב"ם** משמע שרק במתכוון להזיע אסור ודלא כרש"י. ולא חילק בין כפרים לכרכין בגלל הר"ן הנ"ל שקשה להבחין. ועי' ספר מורשת משה [הרב שטינהוז]עמ' תנא סוד"ה אמבטיאות - שטעם של הרמב"ם שבגדולין לא אסרו אף במתכוון להזיע - כי הזיעה מועטת.

[605] ביאור הגר"א על שו"ע שכו יב וכהרמב"ם הנ"ל בהערה הקודמת. ולא חילק בין קטנים לגדולים עפ"י הר"ן הנ"ל בהערה הקודמת שקשה להבחין.

[606] כ"כ משנ"ב ס"ק לו בדעתו

[607] משמע מרש"י שמשום בישול אסרו. וכ"כ ריטב"א בשם ר"י בתירוץ השני שמא יתקרב למדורה כל כך שיהא ראוי להיות יד סולדת בו. אולם נראה שלרש"י שהתיר לקמן [ד"ה לא שיחמו] לחמם מים ליד המדורה במקום שיכולין להגיע ליס"ב ובלבד שיקחם לפני שיגיע ליס"ב - א"כ ה"ה בנד"ד בוודאי שיקח את היד לפני שתהא סולדת

ש. אדם שחש במעיו - האם מותר לחמם בשבת אלונטית ולהניחה על בטנו? ומה הדין בלהחם מים בקומקום ולהניח על בטנו? ומדוע?

ת. לחמם מים בקומקום ולהניח על בטנו - אסור בשבת. שמא ישפכו עליו מים חמין ונמצא רוחץ בחמין בשבת [זו דעת רש"י[608]. ודעת תוס' - עי' בהערה[609]] ובנוסף לזה יש בזה סכנה - שמא יהיו המים רותחים וישפכו עליו - ומחמת זה - אסור אפי' בחול.

ואם החמין נמצאין בכלי סגור - עי' הערה[610].

ולחמם אלונטית ולהניחה על בטנו בשבת - שרי[611].

ויתיר. לכן נראה שרש"י מודה לטעם של **תוס'** שכתבו מפני שדומה לרוחץ במים חמין ויבוא להחם חמין לרחוץ גופו [- גזירת מרחצאות]. וכ"כ הרמב"ם [שבת כב ג] שמשום גזירת מרחצאות אסור.

ועי' ברא"ש [ג ט] שיש ליזהר **שלאחר שרוחץ ידיו שלא יחמם אותם כנגד המדורה** עד שינגבם תחילה. והב"י [שכו ד - ה] הסתפק בדבריו אי איירי רק בשם היד במקום שהיס"ב [נראה הכוונה שיכול לבוא לידי יס"ב וכשיטת הרא"ש {ג י} שאסור להפשיר מים במקום שיכול לבוא לידי יס"ב. וצ"ע] או שאפי' שמתחמם קצת אסור משום רחיצה בחמין. **ודעת הרמב"ם** [שבת כב ג] שרק ברוחץ כל גופו נאסר להתחמם אח"כ כנגד המדורה. **ובשו"ע** הביא תחילה את דעת הרמב"ם [שכו ד] ואח"כ בי"א [שכו ה] - את דעת הרא"ש. ולא כתב בשו"ע בדעת הרא"ש אי איירי ששם היד במקום שהיס"ב. אולם **במג"א ובביאור הגר"א** כתבו ששזה משום רחיצה ומשמע אף כשאין היס"ב. [ואף שבהוחמו בע"ש שרי לרחוץ פניו ידיו ורגליו - הכא הווי כהוחמו בשבת - למרות שהוא רק מפשיר - ואסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו במים שהוחמו בשבת כדאמרי' בגמ' לט: הגר"א שם]

608 **וצ"ע. א.** דהא גם אם ישפך - זה אינו מתכוון ולא פסיק רישא [קושיית **השפת אמת**. וראיתי בספר **מורשת משה** - מהרב משה שטינהוז - שכתב שאולי י"ל שברחיצה - גזרו כל מקום שהרואה יכול לחשוב שהתכוון לרחיצה עכ"ד. וכעין זה כ' **הישועת מלכו** [מובא בהערה לעיל] שאסרו זיעה אף באינו מתכוון ואף שזה פסי"ר בדרבנן - משום הרואין עי"ש. **ב.** דהא שרי לרחוץ פניו ידיו ורגליו בהוחמו מע"ש וה"ה חלק מגופו - קו' **הב"י** [שכו א] **והמג"א** [שכו ס"ק ז]. **והב"י** תירץ שהחשש שישפכו על כל גופו. **והמג"א** תירץ דמיירי שהופשרו בשבת ובכה"ג - אסור לרחוץ גם חלק מגופו - וכמ"ש הרא"ש [ג ט] גבי רוחץ ידיו ומניחה כנגד המדורה - כפי שהסבירו המג"א [שכו ס"ק ו]

609 תוס' לפי' א' מעמידים את הברייתא שאוסרת בקומקום - כשמניח גם אלונטית ואז יש חשש שישפכו מים על האלונטית ויבוא לידי סחיטה. ולפי' ב' - אוסרים בקומקום גם ללא אלונטית משום רפואה. ולדעתם באלונטית לבד - לא מחזי כרפואה כ"כ.

610 המשנ"ב [שכו ס"ק יט] פסק להקל בחול [דאין חשש שישפכו] ולגבי שבת - שיש גם את החשש משום רפואה - פסק להקל רק במקום צורך גדול.

611 דאין בזה חשש רחיצה וסכנה וגם לא מחזי כרפואה.

ש. האם מותר לאדם להניח קיתון של מים כנגד המדורה בשבת? ומה הדין בשמן? ומדוע?

ת. **מים** - מותר ובלבד שלא יניחם שם עד שיחמו [פי' עד שיהא יד סולדת] אלא רק להפיג צינתן[612].

שמן - נחלקו תנאים. **לר' יהודה** - דינו כמים. **לרשב"ג** - אסור להפשירן ליד המדורה בכלי אלא יפשירם בשינוי - שתשים האשה השמן על ידה ותפשירו כנגד המשורה[613].

ות"ק - הזכיר היתר הפשרה במים ולא דיבר על שמן. ונחלקו אמוראים בדעת ת"ק בשמן. דעת **רבה ור' יוסף** - שת"ק מתיר אף בישול גמור בשמן[614]. ודעת **רנב"י** - לאידך גיסא - שת"ק מחמיר אף בהפשר בשמן ואף בכלאחר יד שמתיר רשב"ג - אוסר ת"ק.

ודעת רבי - במעשה דר' יצחק בר אבדימי - שאסור לבשל שמן והפשרו - זהו בישולו ומ"מ מתיר להפשיר שמן בכלי שני.[615] [ולא הוזכר בגמ' מה סובר בכלאחר יד].

להלכה - אמר ר' יהודה אמר שמואל **שהלכה כרבי יהודה** שבין בשמן ובין במים אסור לחמם עד שתהא היד סולדת בו[616].

---

612 כתבתי עפ"י **רש"י. אבל דעת הרשב"א בתוס'** [מח. ד"ה מאי והוא הר"ש משאנץ - עי' מש"כ בזה הרב יעקב חיים סופר במאסף ישורון חלק י שנת תשסב] וכן **הרשב"א והרא"ש** [ג י] שלא יניח במקום שיכול לבוא לידי יד סולדת וכ"כ **בירושלמי**.

והרמב"ם [שבת כב ד] כתב גבי מים שעל ידו שמקרבן למדורה - "ובלבד שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו של תינוק נכווית" [דהיינו יס"ב] עכ"ד. משמע שסובר כרש"י וכ"כ המ"מ והב"י בדעתו.

ולהלכה - פסק **מרן** [שיח יד] **כתוס'** והרא"ש והרשב"א וכתב הטעם בב"י - מפני שכן כתוב בירושלמי.

613 וכתב **הפנ"י** שרשב"ג סובר שהפשר שמן אסור מדרבנן משום מחזי כמבשל ולכן שרי בכלאחר יד וכ"כ **בראש יוסף**. וכ"כ בספר **התרומה** [סוף סי' רלא]

614 דשמן אין בו משום בישול [גמ'] ומסביר האגרות משה [או"ח ד ריש סימן צח] שבישול הוא לא רק חימום אלא שמשתבח ע"י החום. ושמן לת"ק - לא משתבח ע"י החום

615 דהפשרו זהו בישולו - רק במקום הראוי לבשל [רש"י]. ובספר **ראש יוסף** מסביר הטעם - כי דין הפשרו זהו בישולו הוא רק מדר' [- ולכן מתיר רשב"ג בכלאחר יד] - ורבנן גזרו רק בכלי ראשון שמא יבוא גם לבשל בו. [ויל"ע לדעות שהפשרו זהו בישולו רק מדר' - למה גזרו כן גם בחמי טבריא הרי חמי טבריא הם תולדת חמה - כדא"ר חסדא לקמן בסוגיין - וזו גזירה לגזירה]. כתבתי עפ"י **גירסת רש"י** בגמ'. **אולם הרי"ף והר"ח** גרסו בדעת רבי שהפשרו לא זהו בישולו - וא"כ רבי פסק כרבי יהודה

616 **ולשיטת הרשב"א בתוס', הרשב"א והרא"ש** - אפי' להניח במקום שיכול לבוא ליס"ב - אסור. וכן פסק **מרן** [שיח יד]

ש. האם כלי שני מבשל? ומדוע?

ת. בגמ' מוכיח ר' יצחק בר אבדימי ממעשה דרבי שאמר לו לשים השמן בכלי שני - ש"מ שכלי שני אינו מבשל. וכתבו התוס' הטעם - מפני שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר[617].

ש. אייך מוכיח ר' יצחק בר אבדימי מרבי שסובר שהפשרו של שמן זהו בישולו?

ת. מדאסר להפשיר שמן בכלי ראשון [רש"י. ורש"י לשיטתו ששרי להפשיר מים כנגד המדורה במקום שיכול לבוא לידי יד סולדת. וא"כ הטעם שבשמן אסר רבי - משום שסובר שהפשרו זהו בישולו]. וטעם שמתיר רבי בכ"ש כתב רש"י שסבר רבי שרק שמן הנמצא במקום הראוי לבישול - הפשרו זהו בישולו ועי' הערה[618].

זהו המקום היחיד בש"ס שמובא שבישול בלח - הוא שהיד סולדת בו. **ושיעור זה במעלות צלזיוס** - האג"מ [או"ח ד עד] כתב שלחומרא - מחום של 43 מעלות, ואין להקל [לגבי בישול אחר בישול] בפחות מ71 מעלות. ודעת הגרשז"א [מובא בשש"כ א הערה ג] שעד 45 מעלות אין לחוש ליד סולדת.

[617] אולם עי' **תוס'** לט. ד"ה כל בשם ר"י [בתירוץ ראשון] שאפי' בכלי שני אין שורין משום דמחזי כמבשל ורק בתבלין הקילו בכ"ש משום דבא למתק התבשיל ולא מחזי כמבשל [וכ"כ תוס' פסחים מ: ד"ה האילפס] והק' **המהרש"א** מסוגיין שכתוב שכ"ש אינו מבשל ותירץ דשאני הכא שמפסיק כלי בין השמן לכלי שני.
להלכה - השו"ע [שיח ה - עפ"י הבנת הרמ"א בשו"ע] מביא ב' דעות גבי כ"ש ומשמע שפוסק להקל [וכתירוץ ב' בתוס' הנ"ל] **וברמ"א** שם כותב להחמיר כתירוץ א בתוס' הנ"ל. אך **בשעה"צ** שם ס"ק סח כותב שחומרת הרמ"א אינה במים ושמן - ומשמע שמבין שהיתר כ"ש בסוגיין הוא גם ללא הפסק כלי [דלא ציין שהיתר מים ושמן הוא רק בהפסק כלי] **דלא כהמהרש"א**. ורק במאכל מחמיר התוס' הנ"ל. **אך צ"ע** דהתוס' החמיר בכ"ש משום מחזי כמבשל ולמה במאכל יש יותר מקום למחזי כמבשל יותר ממים ושמן?
ולגבי נתינת **חלב** בכ"ש [לדעת הרמ"א] - מסתפק **בשש"כ** [א הערה קנא]. אבל בחלב מפוסטר - מיקל בשם הגרשז"א [- הערה קנז]

[618] **וכתב בספר התרומה** [סוף סימן רלא] שרש"י סובר שהפשרו זהו בישולו - זה מדרבנן. ולכן גזרו רק על כלי ראשון שבו יכול לבוא לידי בישול עכ"ד. וצ"ב בזה דלמה גזרו רבנן בשמן שהפשרו זהו בישולו [בשלמא אי הווי דאו' - י"ל דהווי כקוליים האספנין]
וגירסת הרי"ף [יט.] והר"ח שר"י בר אבדימי למד מרבי שהפשרו לא זהו בישולו. והיינו מדהתיר רבי בכ"ש [ר"ן על הרי"ף ד"ה ש"מ]. וטעם שאסר רבי להפשיר בכ"ר לגירסת הרי"ף - כתב הר"ן [על הרי"ף ד"ה תנו רבנן] משום שאסור להשהות שמן או מים במקום שיכול להתבשל.

ש. האם מותר לדבר ולהרהר בד"ת בבית הכסא ובבית המרחץ? ומה הדין בלאפרושי מאיסורא?

ת. בסתמא אסור לדבר ולהרהר בד"ת בבית כסא ובית מרחץ[619]. ולאפרושי מאיסורא - מותר[620].

ש. מה דינו של המבשל בחמי טבריא בשבת?

ת. חייב מכת מרדות[621] על שעבר איסור דרבנן. [הסבר הגמ' בדברי רבינא].

---

[619] ומקור האיסור - מובא **בגמ'** לקמן דף קנ. - שנא' [דברים כג טו] "והיה מחניך קדוש". ופרש"י שמקום חנייתך תהיה בקדושה [היינו שלא במקום הטינופת] מפני שישראל מהרהרין תמיד בדברי תורה. ומשמע מרש"י שאפי' ההרהור בד"ת במקומות המטונפין אסור מדאו'. ועי' נשמת אדם [על חיי אדם] חלק א סימן ג ס"ק ב שכותב שגבי הרהור זה מחלוקת ראשונים אי אסור במקומות המטונפים מדאו' או מדר' עי"ש.

[620] ויל"ע בטעם ההיתר. ובספר משאת משה מביא מספר עמק ברכה [הגר"א פומרנציק] עמ' יט ב' פירושים. א. - שאפרושי מאיסורא ל"ה ד"ת ב. שחז"ל קיבלו לדחות העשה של והיה מחניך קדוש בשביל אפרושי מאיסורא עי"ש

[621] עי' ירושלמי נזיר ד ג שמכת מרדות היינו שחובטין אותו עד שיקבל או עד שתצא נפשו. וכ"כ ברמב"ם חמץ ומצה ו יב.

ש. האם מותר לשוט בנהר בשבת? ומה הדין בבריכה שבחצר? ומה הדין בלרחוץ בנהר ובבריכה בלי לשוט?

ת. **בנהר** - אסור. שמא יעשה חבית של שייטין.

בבריכה שבחצר - אם לית לה גידודי דהיינו שבשפת הבריכה המים רדודים - דמיא לנהר ואסור[622]. ואם לית לה גידודי - דהיינו ששפתה עמוקה כמו אמצעיתה - שרי. דלא דמיא לנהר.[623].

ולרחוץ בלי לשוט - דהיינו בלי לעקור רגליו - בבבריכה שבחצר - וודאי שרי דהרי ר' אבהו רחץ באמבטי [בצונן]. וכן רבי רחץ בחמי טבריא שעליהם לא גזרו אף בחמין.

להלכה - השו"ע [שכו ז] מתיר לרחוץ בנהר בשבת [בלי לשוט] ולשוט - אוסר בנהר ובבריכה שלית לה שפה. ואם יש לה שפה - מתיר[624]. [שלט ב] אמנם כתב **המ"ב** [שכו ס"ק כא] שנהגו שלא לרחוץ אף בצונן בשבת ומקורו - מהמ"א [ס"ק ח] בשם התה"ד [סימן רנה]. ורק לגבי טבילה של אשה בזמנה יש להקל וכן בבעל קרי הטובל אין למחות בידו [מ"ב שכו ס"ק כד].

ולגבי מקלחת - כתב **בשש"כ** [יד יא] להתיר רק מקומות בגוף שאין בהם שיער. ובמקום צער כגון ביום שרב - יש להתיר לרחוץ במקלחת כל גופו ויזהר שלא יסחוט שיער.

ש. האם מותר להניח ידיו כנגד פניו של מטה וליגע באמה?

ת. בסתמא - אסור. דחיישי' שיתחמם ויבוא לידי קרי. בשעה שרוחץ בנהר - מותר דמשום ביעתותא דנהר לא אתי להרהורי.

להלכה - עי' תשובה הבאה.

---

[622] אבל בבריכה עצמה לא חישי' שיעשה חבית של שייטין. וכנראה איירי בבריכה קטנה וצ"ע.

[623] כתבתי עפ"י **רש"י** וכ"כ **הרא"ש. אבל הרי"ף והרמב"ם** [שבת כג ה] פירשו שכשלית לה גידודי - נעקרים ממנה המים ודמיא לנהר וכ"פ **מרן** [שלט ב]

[624] ויש לעיין בריכות שחיה שבזמנינו אי דמו לנהר כיוון שהן עמוקות ואיכא למיחש שיעשה חבית של שייטין - או שדינן ככל בריכה שבחצר שכשיש לה שפה שרי. ומ"מ למנהג שכותב המ"ב [מובא בהמשך התשובה] יש להחמיר.

ש. האם מותר לאחוז באמה ולהשתין? ומדוע?

ת. בגמ' מובאת ברייתא שא"ר אלעזר שכל האוחז באמה ומשתין - כאילו מביא מבול לעולם. ופרש"י שעי"ז מתחמם ובא לידי קרי וזה היה חטאם של דור המבול שנא' [בראשית ו] כי השחית כל בשר וכו' וע"ז בא המבול[625].

להלכה - בשו"ע [או"ח ג יד] כתב להתיר כשמטיל מים רק מעטרה ולמטה או בנשוי [כשאשתו טהורה ואינו בדרך - מ"ב] ולא כתב היתר דביעתותא כלל. וכ' בב"י שזה משום שלא בקיאים באיזו ביעתותא מותר וגם הכל תלוי לפי האופי של האדם כמה הוא מפחד.

ש. אדם הרוחץ בנהר ערום - האם מותר לו לכסות פניו של מטה בידיו משום צניעות?

ת. הגמ' מחלקת. שכשיורד לנהר - ופניו כלפי הנהר - אסור. דאז ליכא משום צניעות ואז נראה כמתבייש במילה שלו[626] וכשעולה מהנהר ופניו כלפי העם - מותר [ומשמע בגמ' שאף ראוי שהרי ר' אבהו עשה כן].

ואח"כ מביאה הגמ' שרבא שחי ור' זירא זקיף ורבנן דבי ר' אשי כי נחתי [- ירדו לנהר] זקפי וכי קא סלקי [עלו מהנהר] - שחי. ועי' הערה[627].

---

[625] **ודעת חכמים** [נידה יג.] להקל שלא ינתזו ניצוצות על רגליו ויראה ככרות שפכה. מיהו כתבו התוס' [יומא ל. ד"ה מצווה וכן הוא בתירוץ אחד בתוד"ה אוחז נידה יג.] שחכמים חזרו בהם והודו לר' אליעזר.
והגמ' בנידה יג. מביאה כמה אוקימתות ששרי אף לר' אליעזר - בנשוי [ר' נחמן] וכשאוחז מעטרה ולמטה [ר' אבהו א"ר יוחנן] וכן פסק בשו"ע [או"ח ג יד] והוסיף השו"ע שמידת חסידות להחמיר אף בנשוי. וכתב שם המ"ב שבמקום ביעתותא - אין אף מידת חסידות להחמיר בנשוי
ובמש"כ רש"י שעל הוצאת קרי לבטלה בא המבול - משמע שהוצאת ז"ל אסורה אף לבני נח. וכ"כ רש"י נידה יג. ד"ה כאילו. וכן דעת **הרמב"ן** בנידה יג. סוד"ה נשים. **אמנם דעת תוס'** סנהדרין נט: ד"ה והא - שבני נח אינם נאסרים בהשחתת זרע משום שאינם מצווין על פו"ר.ולכאורה מהגמ' בסנהדרין נז. משמע כתוס' שהגמ' אומרת ש"כי השחית" - הווי גילוי עריות. ולא מוזכר שם הוז"ל? וצ"ע. אמנם ממעשה דער ואונן צ"ע לתוס' למה נענשו?

[626] צע"ק דממה נפשך אי איכא אנשים בנהר - איכא משום צניעות ואי אין אנשים בנהר - מה שייך בושה במילה שלו כאן?

[627] משמע שרבא ור' זירא לא מסכימים לחילוק הגמ' בין יורד לעולה מן הנהר - ורק רבנן דבי ר' אשי מסכימים לחילוק זה

ש. האם מותר לעלות מבבל לאר"י?

ת. נחלקו בדבר רב יהודה ור' זירא. לר' יהודה - אסור. שנא' [ירמיה כז כב] בבלה יובאו ושמה יהיו [עד יום פקדי אותם]. ולר' זירא - מותר[628].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [מלכים ה יב] שכשם שאסור לצאת מאר"י לחו"ל - כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות. שנא' בבלה יבאו וכו'. וכתב **הכס"מ** שכוונת הרמב"ם שאסור לצאת מבבל אף לאר"י מחמת פסוק הנ"ל. ועי' הערה[629].

ש. האם מותר לומר דברים של חול בלשון הקודש בבית המרחץ ?

ת. מותר. וכך נהג רב יהודה [630].

---

[628] ואת הפסוק הנ"ל - מעמיד בכלי שרת [גמ' כתובות קיא.] ועי' תוס' שם שמק' על ר' יהודה הא בגלות ראשון כתיב - ותירץ שבגלות שני נמי קפיד קרא

[629] דין זה שכשם שאסור לצאת מאר"י לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות מובא בגמ' כתובות קי: בשם רב יהודה **אמר שמואל** בנפרד מדברי רב יהודה שאסור לעלות מבבל לא"י מקרא דבבלה יובאו. ושמואל לא הזכיר הפסוק דבבלה יובאו. **והרמב"ם כתב מעצמו שגם שמואל טעמו מחמת הפסוק בבלה יובאו.** ועי' **לח"מ** שהתקשה בדברי הרמב"ם דאי טעמו של שמואל מחמת פסוק זה - מהו הלשון של הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מא"י לחו"ל" הרי דין זה של "בבלה יובאו ושמה יהיו" אינו קשור כלל לדין זה שאסור לצאת מא"י לשאר ארצות שהרי הוא מצד קדושת א"י? ועוד קשה אם דינו של שמואל הוא מהפסוק "בבלה יובאו " א"כ שמואל ור' יהודה שאמר לעיל כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה - אמרו דבר אחד? ולכן פסק הלח"מ כרש"י שהסביר טעמא דשמואל משום מעלת בבל שהם בני תורה ולא משום הפסוק בבלה יובאו.

ובמש"כ הכס"מ שדעת הרמב"ם הוא גם על עליה מבבל לאר"י - עי' ספר **אבן האזל** [הגרא"ז מלצר] על הרמב"ם שחולק על הבנת הכס"מ ברמב"ם וטוען שהרמב"ם אסר רק מבבל לשאר ארצות ולא לא"י ודלא כרב יהודה.

ובענין לעלות משאר ארצות לאר"י - עי' ספר **ישועות מלכו** [הגר"י מקוטנא] יו"ד סימן סו שברור שאין איסור וזו מצווה גדולה.

[630] וכן פסק בשו"ע או"ח פה ב. וכ' המג"א שם בשם ספר חסידים שמידת חסידות - להחמיר. ומובא במ"ב ס"ק ט. וא"ת ולמה רב יהודה לא נהג מנהג חסידות? תירץ בשו"ת דברי יציב [האדמו"ר מקלויזנבורג] יו"ד סימן נב - שרצה להורות לתלמדיו את הדין שמותר. וזה - דוחה מידת חסידות.

מהמשנה מא. למעלה עד המשנה מא. למטה.

ש. מהו "מוליאר" והאם מותר לשתות ממנו בשבת ומדוע?

ת. מוליאר זה כלי עם ב' בתי קיבול - אחד גדול ששמים בו מים ואחד לידו - קטן ששמים בו גחלים לחמם את המים. ובמשנה כתוב שמותר לשתות הימנו בשבת רק אם הוא גרוף. אבל בלא גרוף - אסור למזוג ממנו מים בשבת משום שמוסיף הבל[631].

ש. מהו אנטיכי והאם מותר לשתות הימנו מים בשבת ומדוע?

ת. אנטיכי: לדעת רבה - זו כירה שיש בית קיבול ע"י אחת מדפנותיה ונותנים בו גחלים. ובבית הקיבול של הכירה - נותנים מים ומחממים הגחלים את המים.

לדעת ר' נחמן בר יצחק - אנטיכי גם הוא - כמוליאר - כלי עם ב' בתי קיבול אחד למים ואחד לגחלים אלא שבו הגחלים נמצאים מתחת לבית הקיבול של המים.
ודינו - אפי' בגרוף הוא מוסיף הבל והווי הטמנה[632] ואסור לשתות ממנו מים בשבת.

ואומרת הגמ' שרנב"י מודה באנטיכי של רבה שאפי' בגרוף אסור אבל רבה לא מודה באנטיכי של רנב"י שמוסיף הבל - ומתיר את השימוש בו בשבת בגרוף.

הערה: מה שכתבתי שהשהיית מים במוליאר שאינו גרוף וכן באנטיכי הוויא הטמנה - זה לדעת רש"י. **ודעת תוס'** שבין מוליאר שאינו גרוף ובין אנטיכי ל"ה הטמנה ומותר לשתות ממנו מים בשבת. וכל האיסור במוליאר שאינו גרוף ובאנטיכי אפי' גרוף - זה לשפוך ממנו מים חמים על יין בשבת - שע"י זה מבשל את היין. ובמוליאר גרוף שרי - מפני שאין הוא כ"כ חם וממילא המים שבו לא כ"כ חמים ולא מבשלים את היין.

---

[631] **ועי' ירושלמי** שפי' ר' שיין שטעם האיסור בלא גרוף - מפני שהגחלים נוגעות בגופו. ומסביר **הרשב"א** בסוגיין דהיינו משום שכשהגחלים נוגעות בקדירה - **הווי כמטמין בדבר המוסיף הבל** [וכמ"ש בשו"ע רנג סוף סעיף א וכן רנז ח ועי' רמ"א שם שחולק]. ואולי זו גם דעת רש"י. וכ"מ מהגהות **רא"מ הורביץ** [מובא בסוף המסכת] שרש"י לשיטתו בריש פירקין [לז. ד"ה היינו דשני] שכשמשהה ע"ג הגחלים הווי מטמין ממש ברמץ. עי"ש **ודעת תוספות** [ד"ה מוליאר] שמים ששהו מע"ש במוליאר שאינו גו"ק - מותר לשתות מהם בשבת למאן דמתיר שהיה בכירה שאינה גו"ק - ול"ה כהטמנה במוסיף הבל. [וכנראה שס"ל כדעת הרמ"א בסימן רנג שאין בזה משום הטמנה וכשיטת תוס' לעיל לז. ד"ה אא"ב] ופה במתני' איירי שמוזג המים ביין שבמוליאר שלא גו"ק הם בד"כ מחממין את היין עד לחום שהיס"ב ומבשלים את היין ובגו"ק - בד"כ אין היין מגיע ליד סולדת וכתבו תוס' שכ"מ בירושלמי וצ"ב.

[632] עפ"י הרשב"א והגהות רא"מ הורביץ שכתבתי בתשובה הקודמת.

מהמשנה מא. למטה עד המשנה מב.

ש. מה דין מיחם שעמד על האש והורידו אות מהאש ופינו את המים שבו - האם מותר לתת לתוכו מים צוננים בשבת?

ת. לתת לתוכו מים מועטים שיתבשלו עי"ז - וודאי אסור. דמבשלם.

ולתת לתוכו מים מרובים שלא יתבשלו עי"ז - אם ממלא כולו במים - מחלוקת. **לרבי יהודה** - אסור. דמצרף את הכלי ע"י ששופך עליו צוננים בעודו חם - והווי גמר מלאכה[633] וכך סובר **רב** וכך דעת **אביי בדעת משנתינו**[634]. **לר' שמעון** - מותר. כיוון שאינו מתכוון לצרף והווי דבר שאינו מתכוון[635] וכך סובר **שמואל** וכך סובר **ר' אדא בר מתנא בדעת משנתינו**. ואם לא ממלא כולו במים - לכו"ע מותר דלא מצרף.

הערה: כתבתי התשובה לפי **רש"י**. **ודעת תוס'** שדעת רבי יהודה ורב ואביי בדעת משנתינו שבפינה ממנו המים - אף אם לא ממלא כולו מים יש בו משום צירוף ואסור. ומה שחילק רב בין "שיעור להפשיר "ל "שיעור לצרף" - זה כשלא פינה ממנו מים. ובדעת שמואל לא פליג תוס' על רש"י שאף אם פינה ממנו מים - אין איסור למלאת בו מים אפי' כולו - משום דאינו מתכוון לצירף.

להלכה - פוסק מרן [שיח יב ובב"י שם] כר"ש וכשמואל ור' אדא בר מתנא שאף בממלא כולו מותר.

---

633 דהווי מכה בפטיש - עי' גמ' לקמן עה:. ועי' רמב"ם שבת יב ב שמחייב במכבה גחלת של מתכת בשביל לצרפה. משמע שאין חיוב מכה בפטיש על צירוף אלא רק מכבה [במקרה שהמתכת נהיתה גחלת] וצ"ע בסוגיין למה מקשה הגמ' והלוא מצרף - הרי המיחם לא נהיה גחלת?

634 מה שכתבתי שכן דעת אביי בדעת משנתינו - זה **עפ"י התוס' ישנים** בדעת רש"י שמוחק תיבות "כל עיקר" באביי וסובר שאביי סובר כרב שצירוף זה רק כשממלא את כל המיחם במים צוננים. **אמנם לפי הגירסא בגמ' שלפנינו** - לאביי אסור לשים צונן במיחם שפינה ממנו מים אפילו לא ממלא כולו - מפני שמצרף.

635 וגם אינו פסיק רישא שיצרף. תוד"ה מיחם. וכ"כ ריטב"א ור"ן על הרי"ף יט: ד"ה מפני, וכ"כ המאירי. **ועוד פי' המאירי** שי"ל שהצירוף אסור רק מדרבנן ופסי"ר בדרבנן - שרי. ועי' במג"א שיד א שנחלק בזה עם בעל תרומת הדשן שהת"ה מיקל והמ"א - מחמיר. ובסוגיין רואים שגם המאירי ס"ל כהת"ה. אמנם מהריטב"א משמע כהמ"א דכתב שצירוף אסור מדר' ובכ"ז כתב שצ"ל שפה ל"ה פסי"ר. משמע שאי הוה פס"ר היה אסור.

ש. ומה הדין אם פינה את המיחם מע"ג האש כשהמים החמין בתוכו - האם מותר לשפוך לתוכו מים בשבת?

ת. בזה לכו"ע מים מועטים - אסור דמתבשלים ומים מרובים - מותר. דלא מתבשלים ולא מצרף את הכלי כשיש בו מים חמים.

הערה: כתבתי הדברים לפי **רש"י. ודעת תוס'** - שאף כשיש בו מים חמים - מצרף את הכלי אם ממלאהו כולו בצונן. ולרבי יהודה ורב ואביי בדעת משנתינו - אסור למלאתו כולו בצונן. ולר' שמעון ושמואל ור' אדא בר מתנא - מותר כיוון שאינו מתכוון ולא פסיק רישא.

ש. האם מותר לכבות גחלת הנמצאת ברה"ר ויש חשש שתזיק?

ת. **לר' שמעון** - מותר. דכל כיבוי שלא בשביל לעשות פחמין - הוא מלאכה שא"צ לגופה ור"ש פוטר במלאכה שאצל"ג [עי' משנה צג:] וכיוון שבעלמא זה רק איסור דר' - במקום היזק דרבים לא גזרו. **לר' יהודה** - יש לחלק בין גחלת של עץ שאסור לכבותה לר' יהודה מדאורייתא - וזה לא התירו גם במקום היזק [שאינו פיקו"נ].אבל גחלת של מתכת - מותר. דלא הווי איסור דאורייתא [636] ורבנן לא גזרו במקום היזק דרבים. **ושמואל** פסק כר' יהודה.

להלכה - פוסק **מרן** [שלד כז] בסתמא כר"ש[637] ואח"כ מביא את דעת הרמב"ם [שבת יב ב] שפוסק כר' יהודה. וכתב **במ"ב** [ס"ק פה] שהלכה כדיעה ראשונה.

---

[636] וטעם של"ה איסור דאו' - עי' רש"י לקמן קלד. ד"ה בגחלת של עץ - שמתכת ל"ש בה כיבוי דאינה נעשית פחם.

[637] דכ"כ הר"ן [שבת סז: בדפי הרי"ף ד"ה גמ'] בשם הרמב"ן מדקאמרה הגמ' [קנז.] שבכולי שבתא הל' כר' שמעון. וכ"כ הר"ן [על הרי"ף לו ריש עמוד א'] בדעת הרי"ף. [ב"י סימן רעח].
ועי' בספר **שש"כ** [הגר"י נויבירט] סימן מא סעיף כא **בשם הגרשז"א** גבי חוט חשמל שנפל לרחוב - שמותר להזעיק את חברת החשמל ע"מ להפסיק את הזרם [ובפשטות - ה"ה ע"מ לתקן - שמסתבר שזה מה שהם יעשו] וא"צ לעמוד שם כל השבת ולשמור שלא יגעו. והוסיף שהמחמיר לעמוד שם כל השבת - תע"ב. ומקור ההיתר שלו - כתב השש"כ מהא דגחלת של מתכת [ולר' שמעון - אף של עץ] שרי לכבויה וא"צ לעמוד שם ולהזהיר. [ובספר מנחת שלמה א ז הוסיף הגרשז"א וכתב שאף שאין היתר לכבות כדי להציל ממונו - ואף אם יפסיד עי"ז כל ממונו - מ"מ לא הטריחו חז"ל אדם ההולך לדרכו לעמוד שם כל השבת ושרי לו לכבות הגחלת] והוסיף עוד בשש"כ [ובמנח"ש הנ"ל] שיש דעות [- הבה"ג מובא בר"ן וברשב"א] שלר' יהודה גחלת של מתכת כבויה אסור מדאו' ובכ"ז התירו משום הזיקא דרבים [וגחלת של עץ אסור לכבות לר' יהודה כי היא ניכרת ולא יזוקו ממנה] ולא הכריחוהו לעמוד שם ולהזהיר את האנשים עכ"ד השש"כ והמנח"ש.

הערה: בהא דפשוט לגמ' שגחלת ברה"ר מזיקה - יל"ע מהא דשנינו בב"ק דף ט: גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא - ואינה מזיקה? ואולי יש לחלק בין הל' נזיקין שלא חייבים על השלכת גחלת ברה"ר משום בור ונחשב גרמא - לבין הל' שבת שחיישי' בהו לנזק ושרי לחלל שבת [באיסור דר' - לרש"י. וי"א אף באיסור דאו' - בה"ג מובא בר"ן על הרי"ף] להצלה וצ"ע.

ש. המוצא קוץ ברה"ר - האם שרי לפנותו ? ומה הדין בכרמלית?

ת. **רבינא** אומר בגמ' שברה"ר - יפנהו פחות פחות מד"א עד שיסלקנו לצידי רה"ר - דאיסורא דרבנן נינהו והתירו במקום נזק רבים. ובכרמלית - שכל טלטול שבה אסור רק מדר' - יטלטלנו אפי' יותר מד"א בבת אחת. ועי' הערה[638].

ש. האם מותר לתת צונן לתוך חמין שבכוס? ומה הדין בלתת חמין שבכוס לתוך צונן?

ת. **לתת צונן לתוך חמין שבכוס** - נחלקו ב"ש וב"ה. ב"ש אוסרין [דגזרי אטו כ"ר - תוד"ה נותן] וב"ה מתירין. וטעם ב"ה פרש"י דלשתיה קבעי ליה ולא ניחא ליה שיחומו הרבה. ועוד דהוא כלי שני עכ"ד רש"י[639].

לתת חמין שבכוס בתוך צונן - לכו"ע שרי[640].

להלכה - פסק מרן [שיח יב] כב"ה.

ונראה להוסיף שגם לרש"י שרק איסור דרבנן התירו לר' יהודה ולר' שמעון בלכבות גחלת - מ"מ במקום של פיקו"נ כמו חוט חשמל המונח בכביש - נתיר גם איסור דאו' של קריאה לחברת חשמל דכמו שלא חייבוהו לעמוד שם בשביל איסור דר' במקום נזק - כך לא חייבוהו לעמוד שם משום איסור דאו' במקום פיקו"נ כנלענ"ד פשוט.
ודעת הגר"פ עפשטיין [מובא בשש"כ שם הערה ס"ה] להחמיר ולהצריך לעמוד שם כל השבת. ועי' במנחת שלמה א ז שהשיב עליו באריכות.

638 **בפשטות** - דברי רבינא הללו הם רק לדעת רבי יהודה שמלאכה שאצל"ג - אסורה מדאו'. אבל לר"ש שפטור במלאכה שאצל"ג - א"כ גם ברה"ר מותר **לפנותה יותר מד"א בב"א שכן זו מלאכה שאצל"ג. וכ"כ המגיד משנה [שבת א ז]. והריטב"א כתב שלמרות שגם טלטול שאצל"ג ד"א ברה"ר הוא איסור דר'** - כר' שמעון - מ"מ פסק רבינא שישנה כל מה דאפשר כדי שלא יבוא לטלטל בעלמא [פי' במלאכה שצריכה לגופה] ברה"ר. עכ"ד הריטב"א.
להלכה - השו"ע פסק כרבינא אף שבסימן שלד כז פוסק בסתמא כר' שמעון - וכנראה מחמת סברת הריטב"א הנ"ל שרבינא איירי אף לשיטת ר' שמעון.

639 וטעם שהוצרך רש"י לומר גם שלא ניחא ליה שיחמו הרבה ולא סגי בטעם שהוא כלי שני - משום שרצה להסביר שגם לצד שספל הרי הוא כאמבטיה - וספל הרי הוא כ"ש - מ"מ שונה כוס מספל בזה שאין ניחא לו שיתחמם הרבה [מורשת משה להרב שטינהוז בשם אחרונים]

640 וגם ב"ש לא גזרו בהכי כי אפי' מכ"ר שרי ליתן חמין לתוך צונן. [תוד"ה נותן. וטעם שמותר אפי' מכ"ר - כתבו תוד"ה נותן דאיירי שהצונן מרובה] ולרש"י - כי תתאה גבר.

ש. מה הדין בלערות חמין מאמבטי לתוך מים צוננים? ומה הדין בלערות צונן לתוך אמבטי של חמין? ומדוע?

ת. לסתמא דברייתא - מותר לערות חמין שבאמבטי[641] לתוך צונן דתתאה גבר והחמין לא מבשלים הצונן[642]. אבל אסור לערות צונן לתוך חמין [גם לדעת ב"ה המתירין בכוס] שבאמבטי דהחמין שבאמבטי הם התתאה והם מחממין את הצונן[643]. **ודעת ר"ש בן מנסיא** - שאסור לערות גם חמין שבאמבטי לתוך צונן. וכן פסק ר' נחמן. ועי' הערה[644].

להלכה - פסק מרן [שיח א] כסתמא דברייתא[645].

---

641 **נחלקו הראשונים האם מיירי באמבטיה שהיא כלי ראשון** [ר"ן על הרי"ף כ. ד"ה אבל, וכ"כ השעה"צ שיח ס"ק קה בדעת רש"י - ונראה שדייק כן מרש"י ד"ה ספל שכתב שהוא כ"ש - משמע שאמבטי הוא כ"ר] **או שאיירי באמבטי שהיא כלי שני** - ואפ"ה אסור לתת בה צונן לחמין לפי שחמין הרבה והרואה אותן חמין כ"כ - סבור שכ"ר הוא וגזרו רבנן. [- תוד"ה אבל] ועי' ברמ"א [שיח יא] שפסק **כתוס'**.

642 כך **פרש"י** את טעם ההיתר. ולפי מש"כ השעה"צ [המובא בהערה לעיל] בדעתו שאמבטי היא כ"ר - א"כ לסתמא דברייתא יהא מותר לערות חמין מכ"ר לצונן ואף אם הצונן מימיו מועטין [דלרש"י לא חילקה הגמ' בין צונן מועט למרובה] דתתאה גבר. **ודעת תוס'** שאין בדבר תלוי בתחתון ועליון אלא מה שקובע הוא מהו המועט ומהו המרובה. שאם החמין מועטין - שרי ואם הם מרובין - אסור. [ומועטין ומרובין נקבע לפי אם יכולין להביא ליד סולדת ולא לפי כמות המים - חזו"א יו"ד ט א - ג]וטעם שתלתה א"ז הגמ' בחמין לתוך צונן או צונן לתוך חמין - כי דרך ליתן המועט במרובה. **והמשנ"ב** [שיח ס"ק עח] פוסק **כתוס'** אולם בלתת צונן מרובה לתוך חמין מועטים שבכלי ראשון - שלרש"י אסור ולתוס' מותר - כותב המ"ב [ס"ק עז] להחמיר. [וכותב שזה לחוש לדעת הר"ן והרי"ו. וצע"ק למה לא כתב שזו גם ד' רש"י]

וטעם שדין תתאה גבר לא שייך כאן לדעת תוס' - עי' **ריטב"א** שבלח בלח שהוא מתערב - לא שייך למימר תתאה גבר אלא אזיל בתר הרוב.

643 ולפי **רש"י** אסור לשפוך צונן לאמבטי אפי' הצונן מרובה. דאמרי' תתאה גבר. [וכן דעת **הר"ן** {כ. בדפי הרי"ף סוד"ה תנו} אולם לא מטעם תתאה גבר אלא שבאמבטי שהיא חמה ממיחם - החמירו]. **אבל לתוס'** - שרי דצונן מרובה לא מתבשל. [ופסק **במשנ"ב**{שיח עז} להחמיר כהר"ן] ויל"ע לרש"י אי ברייתא דידן חולקת על המשנה מא. שמתירה לתת צונן לחמין כדי להפשירן. אפי' בכלי ראשון. [ואמנם הר"ן שם כתב שאמבטי חמירי ממיחם אך הוא לא סבר דתתאה גבר עי"ש אך לרש"י דתתאה גבר - יש לכאו' לדעת הברייתא להחמיר אפי' במיחם. וצ"ע]

644 כתבתי את דעת ר"ש בן מנסיא כפירוש **תוד"ה מי**. שר"ש בן מנסיא פליג על היתר חמין לתוך צונן באמבטי. ולפי תוס' יהא אסור לר"ש בן מנסיא לשפוך חמין שבאמבטי אף לתוך צונן מרובה דהרי לתוס' חמין לתוך צונן [שאותו אוסר ר"ש בן מנסיא] איירי בצונן מרובה. [וה"ה שאוסר ר"ש בן מנסיא לשיטת תוס' לשפוך צונן מרובה לאמבטי. וא"ת אמאי לא חולק ר"ש בן מנסיא על המשנה שמתירה לשפוך צונן לתוך מיחם של חמין להפשיר - י"ל שבאמבטי גזרו שהיא לרחיצה ומצוי שרוצה לרחוץ בחמין - חזו"א יו"ד ט ב]. **אבל משמעות לשון הרי"ף** [כ.] היא שר"ש בן מנסיא אזיל אכוס ולא על אמבטי ובכוס הוא אוסר צונן לתוך חמין עי"ש וכ"כ הר"ן שם בדעתו [ד"ה והוי].

645 דהשו"ע אזיל בשיטת הרי"ף שר"ש בן מנסיא פליג ארישא דברייתא - בדין צונן לחמין בכוס. ובזה אין הל' כוותיה דהגמ' הביאה ברייתא דר' חייא דלא כוותיה. אולם על דין אמבטי - לא נחלק כלל ר"ש בן מנסיא וא"כ פשוט שהלכה

מהמשנה מב. עד המשנה מב:.

ש. האם מותר ליתן תבלין לתבשיל הנמצא בכלי ראשון? ומה הדין לכלי שני ומדוע?

ת. בכלי ראשון - מחלוקת. לת"ק - אסור בכל גווני מפני שהוא מבשל ולר' יהודה - אסור רק אם יש בו חומץ או ציר - שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין. אבל בסתם תבשיל - מותר ליתן תבלין בכ"ר.

בכלי שני - לכו"ע מותר דאינו מבשל[646].

להלכה - פסק השו"ע [שיח ט] כת"ק.

הערה: לגבי מה נקרא תבלין - עי' רמב"ם בפיהמ"ש [ערלה ב י] שכתב שתבלין הוא פלפל קרפה [647] שום בצל שמן חומץ ויין. ומביאו בקצות השולחן [על קיצור שו"ע סי' קכד בבדק השולחן ס"ק יד] גם לגבי בישול. וכן מביאו התפא"י [על משנה שבת ט ה] גבי שיעור הוצאה בתבלין עי"ש. והרמב"ם עצמו בפיהמ"ש שבת ט ה כתב שתבלין זה פלפלין וזנגויל וקרפה. מיהו **הט"ז** [שיח ס"ק יד] מחמיר בבצלים אף בכ"ש שהם חריפים וממהרין להתבשל עי"ש. **והמג"א** [שיח טו] מיקל שבצל כתבלין. ולגבי לימון עי' חזו"א או"ח נב יט שהווי כתבלין של"א מחזי כמבשל אך ביד נכוית כ' שיש מקום להחמיר עי"ש והגרשז"א [שש"כ א הערה קנב] מסתפק בזה.

תבלינים הדקים שבזמנינו - כתב הגרש"ז אויערבאך [שש"כ א הערה קנב] שהם מתבשלים אף בכלי שני.

כסתמא דברייתא דלית מאן דפליג עליה. **אולם לדעת תוס'** - שר"ש בן מנסיא אסיפא קאי - על היתר חמין לתוך צונן באמבטי - הלכה כר"ש בן מנסיא [שהרי ר' נחמן פסק כוותיה ור' חייא לא איירי באמבטי]

646 ואפי' לדעה המובאת בתוד"ה כל [דף לט.] שכ"ש מחזי כמבשל - מ"מ בתבלין שעשוי רק למתק קדירה - אינו מבשל. תוס' שם]. ועי' מ"ב שיח ס"ק ס"ה **שבדבר גוש** יש להיזהר בכ"ש דיש פוסקים שהוא ככ"ר.

647 עי' שו"ת שואל ונשאל לרב כלפון הכהן מג'רבא [חלק ג' סימן קמ"א] שקרפה זה קנמון.

ש. מה דין מלח - האם מתבשל בכ"ר ? ובכ"ש? ומדוע?

ת. **דעת ר' יוסף** - שמלח הרי הוא כתבלין שבכ"ר מתבשל ובכ"ש - אינו מבשל[648].

דעת ר' **נחמן** - שמלח אפי' בכ"ר - שהעבירוהו מעל האש - אינו מבשל. דצריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא.

בדעת **ר' חייא** - יש ב' לישנות בגמ'. **ללשנ"ק** - מלח מתבשל אף בכלי שני. **ללשנ"ב** - מלח לא מתבשל אפי' בכ"ר וכר' נחמן.

להלכה - פסק **מרן** [שיח ט] כלשנא בתרא דר' חייא וכר' נחמן להקל במלח בכ"ר שאינו ע"ג האש. **וברמ"א** מביא שיש מחמירין אפי' בכ"ש [וכלשנ"ק דר' חייא] ומסיים שהמחמיר - תע"ב. ובמלח מבושל כ' **המ"ב** [ס"ק עא] להקל בכ"ש אך טוב לכתחילה להיזהר בכ"ר מחמת דעת הגרעק"א [סוף סי' רנג] שבדבר נמס יש להחמיר בבישול אחר בישול וכתב בשש"כ [א הערה קנו] להקל במלח שמצקת היא ככ"ש והצלחת היא כלי שלישי[649] כיוון שמלח אפי' אינו מבושל - מעיקה"ד יש להקל אף בכ"ר.

ש. ומה הדין בבשרא דתורא עצמו - האם מותר לשימו בכ"ר?

ת. בגמ' משמע ששרי אף בכלי ראשון שלא ע"ג האש. שכן הגמ' אומרת שלר' נחמן - מלח צריך בישול כבשר השור ולכן מותר לתיתו בכ"ר [ופרש"י: שהורד מהאש] משמע שעל בשר שור עצמו ליכא מאן דפליג דשרי. אבל עי' הערה[650].

---

[648] בגמ' כתוב "סבר ר' יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין, א"ל אביי תני ר' חייא וכו'. משמע שחזר בו ר' יוסף אחר ששמע את דעת ר' חייא.

[649] ואיני יודע למה צריך לזה דהא גם בכלי שני מתיר המ"ב דהא המלח שלנו מבושל.

[650] אמנם **למעשה פסקו הטור והשו"ע** [שיח ט ובמשנ"ב ס"ק סט] לאסור בגלל שלחלוחית שבבשר - מתבשלת

מהמשנה מב: עד המשנה מד.

ש. האם מותר לתת כלי תחת הנר לקבל ממנו השמן הנוטף בשבת? ומדוע?

ת. אסור. וברש"י מבוארות ב' סיבות. א. משום שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת. [ושמן שבנר הרי הוא מוקצה מחמת שהוקצה למצווה וגם הוא בסיס לשלהבת שהיא דבר האסור בטלטול - תוד"ה ואין עפ"י הסבר גליון השס]. ב. משום מבטל כלי מהיכנו דהווי כקובע לכלי מקום ומחברו בטיט [כי עי"ז ששם בו מוקצה - הופך הכלי בעצמו למוקצה[651]] ודמי למלאכה. [652].

ש. האם מותר לתת מבעוד יום כלי תחת הנר לקבל את השמן שינטוף בשבת מהנר? ומה דין השמן הזה?

ת. מבעוד יום - מותר להניח כלי שיטפטף לתוכו השמן בשבת[653].

ובשעה שהנר דולק - השמן שנוטף ממנו הוא מוקצה לכו"ע. ואסור בטלטול בשבת[654].

ולאחר שכבה הנר - נחלקו ר"ש ור' יהודה בברייתא לקמן מד. אי אמרי' "מיגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא". לר' יהודה - אומרים את זה והשמן מוקצה ולר"ש - לא.

---

[651] רש"י מג. ד"ה מפני שמבטל - ובפשטות וה הפי' גם במתני' ולא רק בר' חסדא

[652] ובגמ' [מג.] מבואר שפירוש א' הוא דעת ר' יצחק. ולרש"י [מב: ד"ה והצלה מצויה] זו גם דעת רבה בהסבר ד' ר' חסדא וברש"י ד"ה שאינה מצויה מבואר שזו גם דעת רבה בהסבר משנתינו - שמתני' היא הצלה שאינה מצויה ואסרו בה נטילת כלי לצורך מוקצה. ופירוש ב' - הוא דעת ר' יוסף בהסבר דברי ר' חסדא ובפשטות - גם בהסבר משנתינו.

[653] עי' **תוס'** [ד"ה ואם]שמותר לכתחילה לתת תחת הנר כלי מבעו"י. וכן פסקו **טושו"ע** סימן רסה סעיף ג. **אמנם רש"י** כתב על לשון המשנה "ואם הניחה מבעו"י מותר" - "להניחה שם". **והבין התיו"ט** שכוונתו **שלכתחילה אסור** לשים כלי גם מבעו"י שמא יטלטל בשבת את הכלי אלא שאם כבר שם - א"צ לסלקו [פי' אפי' אם נזכר לפני שנטף שמן - או לפני שבת - שלכתחילה אסור לשים הכלי - א"צ לסלקו]. והסכים עמו **הפנ"י. ובערוה"ש** [רסה ח] כ' **שאין דיוק זה מוכרח** דיתכן שרש"י מודה לתוס' אלא כתב פירושו על ל' המשנה [שכותבת בל' דיעבד. ומודה רש"י לתוס' שהלשון דחוק]

[654] עי' תוד"ה ואין - שלר"ש [לקמן דף מד. שלית ליה מיגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא] היינו לאחר שהנר כבה. אבל כל זמן שהנר דולק - השמן מוקצה מחמת מצווה.

ש. האם מותר לתת כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה כשמטילה התרנגולת את הביצה במקום מדרון? והאם מותר לכפות על הביצה כלי כדי שלא תשבר ? ומדוע?

ת. **לתת כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה - ר' חסדא ור' יצחק אומרים שאסור.** וטעמו של ר' יצחק - משום שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. וביצה שנולדה בשבת היא מוקצה [דאסורה באכילה גזירה אטו נולדה בשבת הסמוכה ליו"ט - עי' שו"ע שכב א ומ"ב שם]. ובטעמו של ר' חסדא - נחלקו אמוראים. לרבה - מטעם הנ"ל שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. אולם מוסיף רבה שזה רק בהצלה שאינה מצויה כמו בהצלה ממדרון שלא מצוי שתרנגולת תטיל ביצתה במקום מדרון. אבל בהצלה מצויה - התירו לטלטל כלי לצורך מוקצה[655] [656]. ולר' יוסף - משום דהוא מבטל כלי מהיכנו ע"י שהכלי נהפך להיות מוקצה כשיש בתוכו ביצה[657] ומבטל כלי מהיכנו היינו שגורם שא"א יהיה לטלטלו בשבת - דמי למלאכה כי הוי כמחבר בכלי בטיט[658].

לכפות עליה כלי שלא תישבר - מחלוקת. לר' יצחק - אסור. דאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל. **לר' חסדא** - מותר. וטעמו של ר' חסדא - לרבה - כי זו הצלה מצויה - דגם באשפה צריך לכפות עליה כלי שלא תישבר [ובפשטות - שרי לכפות אף במדרון כיוון שעצם ההצלה ע"י כפיה - מצויה היא {כגון באשפה}.וצ"ע] ולר' יוסף - כי שרי ליטול כלי לצורך מוקצה ורק לבטל כלי מהיכנו אסור. וכאן שכופה הכלי על הביצה - לא מבטל הכלי מהיכנו.

הלכה - כר' חסדא ואליבא דר' יוסף שמותר לטלטל כלי אף לצורך מוקצה ובלבד שלא יבטל הכלי מהיכנו [שו"ע סימן שכב א וסימן שי ו].

---

655 ומשמע בפשטות שבהצלה מצויה - שרי אפי' לתת כלי תחת הביצה ול"ח רבה למבטל כלי מהיכנו. וכ"כ הרמב"ן. אמנם התוס' כתבו בד"ה ושני [לקמן מג.] שיתכן שגם רבה מודה לר' יוסף שאסור לבטל כלי מהיכנו ופה בסוגיין רצה לפרש שגם לר"ש בנר שהשמן מותר בהנאה אחר שכבה וא"כ ל"ה מבטל כלי מהיכנו - מ"מ אסור משום שאין ההצלה מצויה. עכ"ד תוס'. וצ"ע דהא רבה איירי בביצה ולא בנר ושם - תמיד מבטל כלי מהיכנו וצ"ע.

656 כתבתי את שיטת רבה לדעת **רש"י. ותוס' חולקים** וסוברים שלרבה בהצלה שאינה מצויה - אין לטלטל כלי אפי' לצורך הצלת חפץ שאינו מוקצה משום טרחה. ולהלכה - אין נפק"מ במחלוקת רש"י ותוס' בדעת רבה כי אין הלכה כרבה אלא כר' יוסף ששרי לטלטל כלי אף לצורך מוקצה ואף בהצלה שאינה מצויה ובלבד שלא יבטל הכלי מהיכנו.

657 ועי' **בהגהות אשרי** ג יח שדווקא **בביצה ושמן הווי מבטל כלי מהיכנו כי לא מעונין לנער הכלי ולשפוך השמן וה"ה בביצה** שלא רוצה לנערה כי תשבר, אבל בנר שעווה ששם כלי תחתיו כדי שיפול לתוכו - ל"ה מבטל כלי מהיכנו כי לא אכפת לו לנער את הנר מהכלי עי"ש. **וכ"פ המג"א** [רסה ב] **והמשנ"ב** [שם ס"ק ה]. **ומשמע שהכלי לא נעשה בסיס** לדבר האסור [דא"כ - לא היה מועיל ניעור הנר כדי להתיר טלטול הבסיס] כי לא היה החפץ שם בתחילת השבת. **אבל שיטת רש"י** [לקמן מז: ד"ה והא קמבטל - גבי ניצוצות וכ"מ מרש"י מג.ד"ה מפני] שהכלי שבו השמן - **נעשה בסיס** לדבר האסור וצ"ע אי חולק על הגהות אשרי הנ"ל.

658 **רש"י** על המשנה ד"ה כלי תחת הנר. **וכתבו בתוספות** [מג. ד"ה דמבטל] דבפרק בתרא [קנד:]פירש רש"י דמחזי כסותר

ש. חבית שנשברה בשבת ויש בו יין או שמן של טבל. האם מותר לתת תחתיו כלי כדי לקבל הטבל? ומדוע?

ת. **בברייתא** כתוב שמותר. **ובדעת רבה** אומרת הגמ' ששרי רק אם החבית של הטבל - היא חבית חדשה ששכיחי שפקעי וזו הצלה מצויה. ומשמע שבחבית ישנה שפקעה - יש לאסור. **ובדעת ר' יוסף** אומרת הגמ' שטבל אינו מבטל כלי מהיכנו [אף שאסור לטלטלו - תוס'[659]] משום שאם עבר ותיקנו - מתוקן[660]. וא"כ מותר אף בחבית ישנה. **ובדעת ר' יצחק** [שאוסר לטלטל לצורך מוקצה אף בהצלה מצויה] מעמידה הגמ' את הברייתא רק כשנוטל הכלי לצורך מקומו - ואז שרי לתיתו ליד החבית שנשברה. [ובכה"ג - מסתבר שגם לרבה שרי[661]].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שבת כה כה] שמותר לקבלו בכלי אחר **ולא חילק** בין חבית ישנה לחדשה וכן לא הצריך שיטלו לצורך מקומו [- וכר' יוסף שמתיר בכל גווני].

---

659 תוס' מוכיחים שטבל הינו מוקצה מהמשנה ריש מפנין [קכו:] שאומרת שאין מפנין את הטבל מפני האורחין.

660 ולא אמרי' שהטבל הוא מוקצה מחמת איסור [=מיגו דאתקצאי לביה"ש וכו'] כי מדאו' אפשר לתקנו [**רש"י** ביצה לד: ד"ה הא קמ"ל. וכן דעת רש"י בביצה לא: במשנה בד"ה נוטל ומובא כאן **במאירי**. ומוסיף המאירי שרק באוכל ל"א מיגו דאתקצאי באיסור דר' אבל במיטה שיש עליה מעות - אמרינן עי"ש. וע"ע תוס' בביצה שם ד"ה ונפחת שמחלק חילוק אחר בין טבל למעות עי"ש] **ועי' תוד"ה טבל** שנשאר בקושיא למה ל"א מיגו דאתקצאי.

661 עכ"פ לדעת רש"י שרבה אוסר בהצלה שאינה מצויה רק משום שנוטל לצורך דבר שאינו ניטל. וממילא בצריך למקומו - שרי. ולדעת תוס' שטעמו של רבה משום טירחה - צ"ע אי מודה רבה בצריך למקומו]

ש. האם שרי לתת בשבת כלי תחת הנר לקבל ניצוצות?

ת. הגמ' בסוגיין מביאה **משנה** [לקמן מז:] שכתוב בה שמותר. ובדעת רבה [שאסר נטילת כלי לצורך מוקצה מלבד בהצלה מצויה]תירצה הגמ' שניצוצות הינה הצלה שכיחה[662] ובדעת ר' יוסף [שאסר ביטול כלי מהיכנו] תירצה הגמ' שניצוצות אין בהן ממש[663] ובדעת ר' יצחק [שאוסר נטילת כלי לצורך מוקצה אפי' בהצלה מצויה] - עי' הערה[664].

ש. האם מותר לכפות קערה על הנר כדי שלא יאחז בקורה?

ת. הגמ' בסוגיין מביאה **משנה** [לקמן קכא.]שכתוב בה שמותר. **ולרבה** איירי רק בהצלה מצויה [דאל"כ - אין נוטלין כלי לצורך דבר שאינו ניטל וקורה - הווי דבר שאינו ניטל][665] **ולר' יוסף** - מותר בכל גווני דאין פה ביטול כלי מהיכנו. דהא יכול ליטול הכלי מתי שרוצה[666]. **ולר' יצחק** - מותר רק אם צריך ליטול את הקערה לצורך מקומה דאז יכול להניחה איפה שרוצה.

---

[662] ועי' ספר **מורשת משה** [הרב משה שטינהוז] שמק' הא לפרש"י שרבה אסר נטילת כלי בהצלה שאינה מצויה רק אם נוטלו לצורך מוקצה - א"כ פה צריך להקל אף אי ניצוצות לא שכיחי שכן נוטל את הכלי לצורך השולחן ולא לצורך הניצוצות והשולחן הוא דבר הניטל? עי"ש שנשאר בצ"ע

[663] **ופרש"י** ד"ה איו בהן ממש שמותר ליטלן אחר שנפלו לתוכן. עכ"ד רש"י. ומשמע שמותר ליטול את הניצוצות בידיים דאינן מוקצה ולפי זה אפשר לומר תירוץ זה גם לרבה [לפרש"י שרבה אוסר בהצלה שאינה מצויה רק טלטול לצורך מוקצה] ואצ"ל שם שניצוצות שכיחי. וכתב **המג"א** [רסה ו] שט"ס נפל ברש"י וצ"ל "שמותר ליטלו" דהיינו את הכלי. [דאין הנצוצות חשובין לעשותו בסיס] אבל את הניצוצות עצמן אסור ליטול. וכ"פ המ"ב [שם ס"ק יד] ומציין המ"ב לעיין בא"ר [- שמיקל גם להזיז את הניצוצות וחולק על המ"א. ומ"מ המ"ב פוסק כהמ"א] ולפי זה אין תירוץ זה מתרץ את רבה דמ"מ הניצוצות הם דבר שאינו ניטל.

[664] בגמ' כתוב שהקשינו על ר' יצחק "כל הני תיובתא ושני בצריך למקומו" דהיינו שאיירי שנטל הכלי לצורך מקומו ואז שרי לטלטלו גם לצורך דבר שאינו ניטל. מיהו לגירסה שלפנינו ברש"י שניצוצות אינן מוקצה - א"צ לתירוץ זה גבי ניצוצות.

[665] וה"ה שיש להתיר לרבה בנוטל הקערה לצורך מקומה וכדהעמידה הגמ' בדעת ר' יצחק לקמן. [עכ"פ לשיטת רש"י שטעמו שלרבה בהצלה שאינה מצויה הוא משום שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. ולשיטת תוס' שטעמו משום טירחה - צ"ע אי יתיר בצריכלמקומו] **ויל"ע** לדעות המתירות לטלטל מוקצה מפני הדליקה [עי' שו"ע סימן שלד ב וכך הכריע שם המ"ב ס"ק ו] - למה פה יהא אסור לטלטל כלי לצורך הצלת הבית בהצלה שאינה מצויה? וכי גרע מטלטול מוקצה בעצמו שהתירו? **וצ"ע**

[666] וצ"ע לפי מש"כ ההגהות אשרי [ג יח] שגסבשמן וביצה מותר מצד הדין לנערם בשבת מהכלי [דאינו נעשה בסיס] וטעם שהווה מבטל כלי מהיכנו - כי לא רוצה לנערם כי יפסדו - א"כ גם בנר ע"פ שמן לא רוצה להסיר הכלי כי אז הבנין ישרף. ואולי י"ל שלזמן קצר יכול להסיר הכלי כי לא יתפס בקורה בזמן קצר. וצע"ק.

ש. קורת הבית שנשברה - האם מותר לסמכה בשבת בספסל וכדו'? ומדוע?

ת. הגמ' בסוגין מביאה **משנה** [לקמן קנא:] שכתוב בה שמותר. **ולרבה** - רק בקורה חדשה ששכיחי שפוקעת[667]. **לר' יוסף** - רק כשהספסל נוגע בה ברפיון [היינו שאפשר לטלה בלי שמזיז הקורה - שאז אינה בסיס לו]. **לר' יצחק** - רק כשלוקח את הספסל לצורך מקומו [וה"ה לצורך גופו].

ש. האם מותר לתת כלי תחת הדלף בשבת?

ת.הגמ' בסוגיין מביאה **משנה** - ביצה לה: שכתוב בה שמותר. **ולרבה** - איירי בבתי חדתי דשכיחי דדלפי. **ולר' יוסף** - איירי בדלף הראוי [ופרש"י - ראוי לשתיה. ועי' הערה[668]] [669] **ולר' יצחק** - מעמידה הגמ' בנטל הכלי לצורך מקומו. וכתבו תוס' [ד"ה ושני] שה"ה דמצי לתרץ גם את ר' יצחק שאיירי בדלף הראוי.

ש. האם מותר לתת כלי לפני האפרוחים בשבת כדי שיעלו וירדו ?

ת. בברייתא - כתוב שמותר. ואעפ"י שהאפרוחים הם מוקצה. ובשיטת ר' יוסף שאוסר לבטל כלי מהיכנן - מתרצת הגמ' שהם לא כל השבת על הכלי וכיוון שכשהם לא על הכלי - שרי לטלטלו - ל"ה מבטל כלי מהיכנו. ובדעת ר' יצחק שאוסר טלטול כלי לצורך מוקצה - מעמידה הגמ' שאיירי בצריך להזיז הכלי לצורך מקומו. ובדעת רבה - עי' הערה[670].

---

[667] וה"ה בשנטלה לצורך מקומו וכדר' יצחק. **ואיסור בונה** אין כאן אף במהדק הספסל לקורה - משום שזה כלי [מג"א סימן שיג ס"ק יד וכנראה כוונתו שמוכח מזה שזה כלי שהוא רוצה ליטלו ואינו קבוע. וצ"ע]

[668] ומשמע מרש"י שבעי' ראוי לשתית אדם. אך במסכת ביצה [לו.] פרש"י שדלף הראוי - שראוי לשתיית בהמה. וכ"פ המשנ"ב שלח ס"ק ל.
וברמב"ם [שבת כה כד] ובשו"ע [שלח ח] כתבו דה"ה בדלף הראוי לרחיצה דשרי

[669] ולרש"י בדעת רבה - ה"ה שרבה מודה בדלף הראוי דאינו מוקצה. **וא"ת** דלף המגיע מגשם שיורד בשבת - מ"ט ל"ה נולד? י"ל שמיא בעבים מיינד ניידי [עירובין מו. - ב"י סוף סימן שי]

[670] הגמ' לא שאלה כלל מברייתא זו על רבה.וצ"ל שפשוט דהווי כהצלה מצויה. שו"ר שכ"כ בתוס' ר"י הזקן.

ש. האם מותר לפרוס מחצלת ע"ג אבנים בשבת כדי להגן עליהם מהגשמים?

ת. באבנים שאינן מוקצה - כגון אבנים מקורזלות [שראשן חד וראויות לקינוח - רש"י] - מותר. באבנים שהן מוקצה - לר' יצחק - אסור. דאסור לטלטל כלי לצורך מוקצה. [ואם טלטל הכלי לצורך מקומו - מותר לשימו על המוקצה כדלעיל] לר' יוסף - מותר. דלדעתו מותר לטלטל כלי לצורך דבר הניטל. ולרבה - עי' הערה[671].

ש. באלו תנאים מותר לפרוש מחצלת ע"ג כוורת דבורים להגן עליה מפני החמה ומפני הגשמים? ומדוע?

ת. כדי להתיר צריך שלא יהיו פה איסור צד ולר' יצחק - גם שלא יהא איסור מוקצה.

כדי שלא יהא איסור צד - אומרת הברייתא שלא יתכוון לצוד. ואומרת הגמ' שלדעת ר' יהודה ש"דבר שאינו מתכוון - אסור" - צ"ל כוונת הברייתא שלא יעשנו כעין מצודה דהיינו שישאיר רווח שדרכו יוכלו הדבורים לצאת [רש"י] ובדעת ר' שמעון - עי' הערה[672].

לר' יצחק - כדי שלא יהא איסור מוקצה - דר' יצחק סבר שאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל וע"כ צריך להעמיד שאיירי שאין הכוורת כולה מוקצה מחמת הדבש שבה שאינו מוקצה. ולר' אשי היינו בימות החמה [כולל תשרי וניסן שהם גם ימות חמה וגם ימות גשמים] שיש בה דבש המוכן לאכילה. ומר עוקבא ממישן מעמיד הברייתא גם בימות הגשמים כי יש בה ב' חלות העומדות למאכל הדבורים - ולר' יהודה דאית ליה מוקצה באוכלין שאין עומדין לאכילה - צ"ל שאיירי שחשב עליהן מע"ש לאכלן.

ולר' חסדא - בין לרבה ובין לר' יוסף - שרי לפרוש מחצלת אף בכוורת מוקצה.

להלכה - מתיר **מרן** [שטז ד] לפרוש מחצלת היכא של"ה פסי"ר דצד ולא מצריך שיהא בכוורת דבש - דס"ל כר' יוסף.

---

671 מדלא הקשתה הגמ' על רבה מהברייתא שמתירה לפרוס מחצלת - משמע שפשיטא לגמ' שזה הצלה מצויה. וצ"ע.

672 **ומשמע לכאורה** שלר' שמעון [שהלכה כמותו עי' שו"ע שלז א] - א"צ להשאיר רווח. ולכאורה - אף בפסי"ר מתיר וא"כ יש להוכיח מכאן שלר' שמעון פסיק רישא בדרבנן מותר [דדבורים אין במינן ניצוד והוי איסור דרבנן - עי' שו"ע שטז ג וכרבנן דר' מאיר שבת קו:] כהתה"ד המובא במג"א שיד ה. **אולם בגמ' בביצה** [לו עמוד א - עמוד ב] כתוב להדיא שגם לר"ש אסור בפסיק רישא שהדבורים ניצודין וכ' תוס' שם עמוד ב' ד"ה אלא - שלר"ש סגי שיהא חור קטן שאינו נראה - דמ"מ ל"ה פסיק רישא ולר' יהודה בעי' שיהא חור גדול שנראה לדבורים - שלא יהא צידה כלל. **וכן פסק מרן** בשו"ע שטז ד שצריך שלא יהא פסיק רישא ועי' מג"א שיד ה שמביא מהגמ' בביצה ראיה כנגד התה"ד [**ועי' אליה רבה** שיד ב שמתרץ את תה"ד. ואומר שהתה"ד לא גורס בגמ' בביצה לו. "ותסברא הא מודה ר"ש בפסיק רישא" ועי"ש עוד - וכן עי' ב"י [שטז ג] - שלא ברור שדבורים אין במינן ניצוד עי"ש]

ש. באלו תנאים מותר לפרוש מחלצת על מת המוטל בחמה ויש חשש שיסריח?

ת. ר' **הונא** אומר שעושים לו אוהל עראי להגן עליו מהשמש. **וצריך שיעשו את האוהל לצורך חי** דהיינו שיושבין ב' בנ"א על הארץ מב' צדדיו וכשיהא להם חם מלמטה - יבואו מיטות וישבו על גביהן וכשיהא להם חם מלמעלה - יביאו מחצלת ויפרשו על שניהם [ועל המת שבאמצע] ואח"כ יזקפו המיטות ויניחו את המחצלת על המיטות הזקופות ויהא אוהל להגן על המת[673]. [ואע"פ שעשיית אוהל - אפי' עראי - אסורה בשבת מדרבנן - פה שפורסין את הגג לפני שזוקפין את המיטות - שרי שזה שינוי כי בד"כ באוהל עושים קודם המחיצות ואח"כ את הגג וכדאמרי' בעירובין{קא.} האי מדורתא מלמעלה למטה שרי - רש"י].

ואמר ר' ששת שר' הונא - סובר כר' יצחק שאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל. ולכן אומר שצריך לעשות המחיצה לצורך חי. ומשמע **שלר' חסדא** - בין לרבה ובין לר' יוסף - שרי להביא המחצלת לצורך המת בלבד.

להלכה - הרמב"ם [שבת כו ב] **והשו"ע** [שיא ו] פוסק להלכה את דברי ר' הונא. ואף שבסימן שי סעיף ו פוסק מרן שאין הלכה כר' יצחק [ור' ששת הלוא אמר שר' הונא בשיטת ר' יצחק] - מסביר **הבית יוסף** שפסקינן כר' הונא מחמת דין אוהל - שאין עושין אהל אפי' עראי ואפי' בשינוי לצורך מת. ולכן בעי' שיעשוהו לצורך חי[674].

---

673 וברמב"ם [שבת כו ב] כותב שיעמדו ב' המחצלות על הארץ מב' צידי המת

674 ויל"ע למה לא פורסים על המת מחצלת ללא אוהל? ואולי י"ל שזה לא מספיק הגנה על המת. וצ"ע

ש. מת המוטל בחמה ורוצים לפנותו - איך מפנים אותו?

ת. היכא שאפשר לפנותו ע"י שיניח עליו [675] ככר או תינוק[676] - יעשה כך.

והיכא שאין לו ככר או תינוק - נחלקו רב ושמואל אי יכול לטלטלנו ממיטה למיטה דהיינו טלטול מן הצד. לרב - לא. דס"ל דטלטול מן הצד שמיה טלטול[677] ולשמואל - כן. דס"ל שטלטול מן הצד לאו שמיה טלטול[678].

להלכה - פסק מרן [שיא א] כרב.

ש. האם מותר לטלטל מת מפני הדליקה? ובאיזה אופן? ומדוע?

ת. ע"י **ככר או תינוק** - שרי לכו"ע. **וכשליכא** ככר או תינוק - נחלקו בדבר ת"ק ור' יהודה בן לקיש. **לת"ק** - אסור אפי' ע"י טלטול מן הצד [דסובר כרב ששמיה טלטול] **ולר"י בן לקיש** - מותר[679]. ואומרת הגמ' שגם הוא ס"ל כרב שטלטול מן הצד שמיה טלטול ומ"מ מפני הדליקה התירו כי אדם בהול על מתו ואם לא נתיר לו לטלטלו - יבוא לכבות[680]. והיתר זה הוא רק מפני הדליקה ולא מפני החמה [רש"י].

הלכה - פוסקת הגמ' כר"י בן לקיש. וכ"פ מרן [שיא א].

---

[675] וה"ה לידו [משנ"ב שיא ס"ק ב]

[676] וה"ה שאר חפצים שאינן מוקצה [שו"ע שיא ג ומשנ"ב שם ס"ק טו] ומשמע במשנ"ב שם שבגדים שהמת לבוש בהם עכשיו - אינם מועילים דבטלין לגבי המת [וחולק השו"ע בסעיף ג' על ה"יש מי שאומר" שבסעיף ד' שמתיר ע"י בגדים שלובש עכשיו]. ועי' בב"י שמביא מחלוקת ראשונים בבגדים שעל המת עכשיו.

[677] ועי' רעק"א בגליון הש"ס שהק' שתהא המיטה עצמה ככיכר או תינוק ותירץ בביאוה"ל [שיא ד ד"ה יש] שהמיטה טפילה לו כמו בגדים שלבוש בהם. וכן תי' הרש"ש [ועי' שם ברש"ש שזה רק לדעת ר' שמעון במשנה צג: אולם לדעת ת"ק שם - אכן אין המיטה טפילה למת].

[678] ובטלטול מן הצד לצורך דבר המותר - שרי גם לרב [תוד"ה דכו"ע וכן פסק מרן {שיא ח}]

[679] **ואם אינו יכול לטלטל מן הצד** - עי' בית יוסף [שיא א] שמהרי"ף משמע שלא שרי ר"י בן לקיש [שכמותו ההלכה] לטלטולי להדיא. אבל מרש"י ורמב"ם נראה שמקילים אף בטלטול **בהדיא** וכ"פ הרא"ש וכן פסק **מרן** בשו"ע שיא א. וכל זה מפני הדליקה אבל מפני החמה - פוסק מרן כרב שרק ע"י ככר או תינוק שרי.

[680] ומשמע בגמ' ובשו"ע שההיתר הוא לא רק לקרוביו של המת - שהם בהולים עליו - אלא לכל אדם. וכנראה לא פלוג רבנן. וצ"ע.

ש. מה דין השמן המטפטף מן הנר בשעה שדולק? ומה דין השמן שבנר לאחר שכבה? ומדוע?

ת. **לגבי שמן המטפטף בשעה שהנר דולק** - נחלקו ר' שמעון ור' אלעזר בנו. לר"ש - השמן מוקצה[681] וכן דעת סתמא דמתניתין דף מב: ולדעת ר"א בנו - השמן המטפטף מותר [682].

הלכה - כר' שמעון וכסתמא דמתניתין [שו"ע רסה ג].

ומותר השמן שבנר לאחר שכבה - נחלקו בדבר ת"ק דברייתא ור"ש.לת"ק - השמן מוקצה. דאית ליה " מיגו דאיתקצאי" [וכן דעת ר' יהודה ור' מאיר גבי נר שדלק בשבת שאמרי' מיגו דאיתקצאי - עי' לקמן] ולר"ש - אינו מוקצה דלית ליה מיגו דאיתקצאי.

הלכה - כת"ק דברייתא [שו"ע רעט א].

---

681 בגמ' דף מד. כתוב שלר"ש "כבה - אין [פי' מותר בשימוש] לא כבה - לא". וכן בגמ' דף מה. כתוב "אין מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק". וכתבו שם **תוס'** [ד"ה אלא] שהכוונה לשמן המטפטף מן הנר בשעה שדולק שהוא מוקצה מחמת מצווה. וכ"כ תוד"ה ואין דף מב:. אולם עי' ריטב"א [מז. ד"ה אמר רבא] שכתב שבשמן המטפטף ליכא משום ביזוי מצווה. וא"כ לשיטתו אולי מתיר ר"ש גם בשמן המטפטף בשעה שדולק וא"כ סתמא דמתני' דאוסרת את השמן - זה מחמת מיגו דאיתקצאי וכר"מ ור' יהודה וצ"ע.

682 וטעמו - כתב הריטב"א משום שלא מקצה את השמן המטפטף [פי' והוי כ"התנה עליהם" שכתוב בברייתא שלא הוו מוקצה מחמת מצווה]

מהמשנה מד. עד המשנה מז:.

ש. האם מותר לטלטל נר של חרס ושל מתכת: א. חדשים [- שלא הדליק בהן כלל] ב. שדלקו בשבת קודמת ג. שדלקו בשבת זו ד. שדולקים עכשיו? ומדוע?

ת. **א. חדשים** - לכו"ע מותר לטלטל [683].

ב. שדלקו בשבת קודמת - בשל מתכת - מותר לטלטלן [לצורך גופן או מקומן - מ"ב רעט יט] ובשל חרס - מחלוקת. לר' יהודה - אסור משום שהן מוקצים מחמת מיאוס ולר"מ ור' שמעון - מותרין [לצורך גו"מ וכנ"ל] דלית להו מוקצה מחמת מיאוס[684]. **הלכה** - כר' מאיר ור"ש [שו"ע רעט ו].

ג. שדלקו בשבת זו - מחלוקת. לר' מאיר ור' יהודה - אסור בין של חרס ובין של מתכת - משום מיגו דאיתקצאי. [ולר' יהודה בחרס אסור גם משום מיאוס] ולר"ש שרי דלית ליה מיגו דאתקצאי מכיוון שדעתו להשתמש בנר אחר שיכבה. **הלכה** - כר"מ ור' יהודה שאמרי' מיגו דאיתקצאי [שו"ע רעט א עפ"י הגמ' שבת קנז. שבכולי שבת הל' כר"ש חוץ ממוקצה מחמת איסור - דהיינו מיגו דאיתקצאי].

ד. **שדולקין עכשיו** - לכו"ע אסור לטלטל ופרש"י - [ד"ה חוץ] שמא יכבה הנר[685].

ש. מהם כוס וקערה ועששית ומה דינם אם הדליק בהם?

ת. כוס וקערה ועששית הם קערות גדולות שמחזיקות הרבה שמן וכשמדליק בהן - מתכוון בסתמא שידלק הנר כל השבת ולכן גם לר' שמעון - הם מוקצה אפי' אם כבו באמצע השבת. דבכה"ג שדחאם לכל השבת - אמרי' גם לר"ש "מיגו דאיתקצאי" ורק בנר קטן שלא דוחהו לכל השבת - לא אמרינן מיגו דאתקצאי לר"ש[686].

---

683 ועי' ביאה"ל רעט ו ד"ה נר - בשם א"ר - שדינו ככלי שמלאכתו להיתר דהזמנה לאו מילתא היא. וכ"כ המאירי חולין טו. ד"ה כלי. מיהו פמוטות חדשים שבזמנינו - עי' ערוה"ש רעט א שהם כלי שמלאכתו לאיסור

684 הואיל וחזי לכסויי ביה מנא [גמ' מו. - מובאת במשנ"ב רעט ס"ק כ]

685 וזה לפי ההו"א בגמ' מו: אבל במסקנת הגמ' מז. - לר' שמעון האיסור הוא משום שהנר בסיס לשלהבת. ורש"י כתב כאן - דדרכו לכתוב עפ"י ההו"א [רעק"א]

686 וא"ת מותר השמן שבנר קטן - אמאי אינו מוקצה לר"ש ? הרי את השמן דוחה לגמרי דהלא הנר דולק בדרך כלל עד שהשמן נגמר? וי"ל דכיוון דדעתו אנר - אף על מותר השמן נותן דעתו [רמב"ן ורשב"א. וכוונתם דכיוון דדעתו על הנר - חושב גם כן אולי יכבה הנר קודם שיכלה השמן. אבל בעששית גדולה - מקצה דעתו לגמרי ממנה]

ש. מה דין מיטה שיחדה למעות ולא שם עליה מעות עדיין? ומה הדין אם שם עליה מעות והורידם לפני שבת?

ת. אם לא שם עליה עדיין מעות - מותר לטלטלה [687].

ואם שם עליה מעות - אפי' הורידם לפני שבת - דעת **ר' יהודה אמר רב** שאסור לטלטלה[688].

להלכה - פסק **מרן** [שי ז] שאם אין עליה בשבת מעות - אינה מוקצה[689]. **ורמ"א** פסק שהוא כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו מחמה לצל ומותר לטלטלו לצורך גו"מ. **ובמג"א** [ס"ק ה] תמה עליו דהא הרא"ש בשם ר"ת משווה את מיטה לסיכי זיירי ומזורי דהוו מוקצה מחמת חסרו"כ ואסור אף לצוגו"מ ולכן פוסק להחמיר גם לצורך גו"מ.

---

[687] והווי כלי שמלאכתו להיתר כמ"ש גבי נר חדש

[688] **וכתבו תוס' [ד"ה מטה] דאפי' לצורך גו"מ אסור.** דכיוון שייחדה למעות והיניח עליה מעות - שוב אין עושין בה שום תשמיש והוויא כחצוצרות דאסור לטלטלה לר' יהודה אפי' לצורך גו"מ [כדהוכיחו תוס' לו. מדהתיר ר' יהודה לטלטל שופר ואסר חצוצרות - ועכ"ח היתר שופר היינו לצורך גו"מ דהא הוא כלי שמלאכתו לאיסור - ומינה דאיסור חצוצרות הוא גם לצורך גו"מ. והטעם - כתבו תוס' שם משום דחצוצרות לא חזו למלאכת היתר אלא מעט ומקצה להו לגמרי ממלאכת היתר. וה"ה במטה שייחדה שאע"פ שחזיא לתשמיש היתר - לא עושים בה שום תשמיש היתר] **ונחלקו ראשונים אי דין זה של רב מוסכם גם על ר' שמעון.** דכיוון דייחדה למעות והניח בה מעות - מייחד לה מקום וכדאמרי לקמן בפרק כל הכלים [קכג.] גבי סיכי זיירי ומזורי [**רא"ש** [ג כ]בשם ר"ת. וכ"כ **תוד"ה הא** בסופו בסוגריים. ועי' רש"ל שזה גליון ולא תוס'. דסותר למ"ש תוס' בדף מה. ומהרש"א כתב שזה בהמשך דברי תוס' בדף מה. ולפי זה תוס' בדף מה. לא פליגי על תוס' זה] ולדעתם - מה שאומרת הגמ' שרב כר' יהודה - אזיל רק על לא ייחד המיטה והיו עליה כל ביה"ש שבזה מיקל ר"ש. **או שר"ש מתיר לטלטל המטה [תוס' דף מה. ד"ה הא** - לגי' מהרש"ל בסוף תוד"ה הא. וכ"כ **תוס' בדף לו.** ד"ה הא. **ותוס' בדף מד.** ד"ה מטה. וכן דעת **הרי"ף והרמב"ם** שהשמיטו הא דמיטה שייחדה והיו עליה מעות מבעו"י.]
ולהלכה - עי' מ"ש בסוף התשובה.

[689] ומשמע בב"י **דהווי כלי שמלאכתו להיתר.** דפוסק כהרי"ף שהשמיט הא שייחדה למעות והניח עליה מעות מבעוד יום. משום דס"ל להרי"ף שגם הדין של מיטה שייחדה למעות - הוא כר' יהודה ולא כר"ש. ולר"ש - שרי. והלכה כר"ש במוקצה לבר ממוקצה מחמת איסור - כמ"ש בגמ' קנז. ומשמע בב"י שהווי כלי שמלאכתו להיתר דבב"י מביא גם את ד' הרא"ש בשם ר"ת שפוסק כרב - ובדעתו אומר מרן שאסור רק מחמה לצל אבל מותר לצורך גו"מ. משמע שבדעת הרי"ף מתיר אף מחמה לצל.

ש. מה הדין במיטה שלא ייחדה למעות אבל הונחו עליה מעות בשבת? ומה הדין אם הונחו עליה מעות בשבת והוסרו ממנה בשבת - האם שרי לטלטל את המיטה?

ת. הונחו עליה בשבת - אסור לטלטלה עם המעות לכו"ע. דהא מטלטל עמה מוקצה. וכן פסק השו"ע [שי ז]. ולגבי אם מותר לנער את המיטה ולהפיל את המעות - עי' הערה[690].

ואם הונחו והוסרו בשבת - שרי לטלטל את המיטה[691].

ש. ומה הדין במיטה שלא ייחדה למעות - והיו עליה מעות בין השמשות ונפלו ממנה ומה הדין אם היו עליה ביה"ש ועודן עליה?

ת. **אם היו עליה מעות בביה"ש ונפלו אח"כ** - מחלוקת תנאים. לרבי יהודה - אסור לטלטלה דמיגו דאיתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא [ועי' הערה[692]]. וכן פסק רב בגמ' דף מד: ולר' שמעון - מותר לטלטלה דל"א מיגו דאיתקצאי[693].

להלכה - פסק מרן [שי ז] כר' יהודה. [וכמו שפסקה הגמ' קנז. שבמוקצה מחמת איסור הלכה כר' יהודה] ואסור לטלטלה אף לצורך גו"מ [ב"י שי ז. וכ"פ בשו"ע רעט ב גבי נר שדלק בשבת].

אם היו עליה ביה"ש ועודן עליה - אסור לטלטלה לכו"ע שכן המיטה היא בסיס לדבר האסור[694].

---

690 דעת **תוס'** ד"ה יש שאם שכח המעות - מותר לנער. אך אם הניח בשבת - או הניח גוי או קטן בהסכמתו של הישראל - אסור לנער המיטה דהווי בסיס לדבר האסור. ודעת **בעל המאור** [סו: בדפי הרי"ף ד"ה אמר ר' הונא] שבהניח בשבת - ל"ה בסיס ורק אם היה המוקצה על הדבר המותר בביה"ש - הוי בסיס. ופסק **המ"א** [שח נ וכן רסו יד] כבעל המאור. וכן פסק **בביאוה"ל** סימן שי סעיף ז ד"ה מטה. ולכן פוסק הביאוה"ל ששרי לנער המעות ורק לטלטל המעות עם המיטה - אסור.

691 דמש"כ בברייתא "אין עליה מעות - מותר לטלטלה" הכוונה אפי' הונחו בשבת והוסרו בשבת. דרק אם היו עליה ביה"ש אוסרת הברייתא [מג"א סימן שח ס"ק נ]

692 ואיירי שהניח שם מבעוד יום בכוונה שיהיו שם כל ביה"ש. דאם שכחם שם - ינער את המטה ויפיל את המוקצה. [תוד"ה יש. וכ"כ במשנ"ב שי ס"ק כג עפ"י השו"ע שט ד]

693 ולא דמי לכוס וקערה ועששית דמודה בהו ר"ש [כדאמרי' בברייתא מד.] דהכא - דעתו עליה [פי' על המיטה והמוכני] ומצפה מתי יפלו או ינטלו המעות מעליה [רשב"א. וצ"ע אמאי במוכני דעתו עליה ? ובשלמא במיטה - משתמש בשבת]

694 ואפי' להרימה כדי לנער ממנה את המעות - אסור. דהמיטה היא מוקצה מחמת שהיא בסיס לדבר האסור. וכל זה בהניח שם ע"מ שיהיו שם בשבת אבל בשוכח - מותר לו לנערה.

ש. מהו "מוכני" והאם נחשב כחלק מהעגלה ולמאי נפק"מ?

ת. מוכני הוא הגלגל של עגלה של עץ. ולגבי אם נחשב כחלק מהעגלה - תלוי. אם הוא יכול להשמט מהעגלה - אינו חיבור לה. ואם לא יכול להשמט מהעגלה - נחשב חיבור לה.

והנפק"מ אי נחשב חיבור : א. לגבי אם נטמאה העגלה - האם המוכני נטמא יחד עימה וכן אם נטמא המוכני - האם העגלה נטמאת עימו. ב. אם העגלה גדולה ממ' סאה - ולא מקבלת טומאה[695] [שכן הוקשו כלי עץ לשק שנטמאים רק אם מיטלטלין מלא וריקן - וכלי שיש בו מ' סאה אינו מיטלטל מלא - עי' משנה כלים טו א ור"ש שם] האם המוכני ג"כ אינו מקבל טמאה. ג. האם המוכני נמדד עם העגלה לקבוע אם יש בה מ' סאה ד. - במקרה שהעגלה היא מ' סאה ולא מקב"ט - האם המוכני מצילה כמוה באוהל המת דהיינו האם כמו שעגלה - אם מאהילה על קבר - הכלים שבתוכה טהורים[696] האם גם הכלים שע"ג המוכני טהורים או שהמוכני מקב"ט ולא מצילה[697]. ה. אם גוררים את המוכני בשבת בזמן שיש בתוכה מעות. דאם בטילה לעגלה - גוררין[698] ואם לא - לא.

ש. מה הדין במוכני הנשמטת - שהיו עליה מעות בביה"ש והוסרו משם בשבת.

ת. מחלוקת ר"ש מתיר לטלטלה דלית ליה מיגו דאיתקצאי[699] ור' יהודה אוסר.

---

[695] ונחלקו רש"י ותוס' האם איירי כאן בעגלה המיועדת לכלים ולא לאנשים - דאם העגלה מיועדת לאנשים - מקבלת טומאת מדרס גם כשיש בה מ' סאה [**תוד"ה מוכני**. ולמדו א"ז מהגמ' בכורות לח. גבי פשוטי כלי עץ שכתוב בגמ' שמקבלים טומאת מדרס ומבינים תוס' שה"ה לכלים שיש בהם מ' סאה] או שאיירי כאן בעגלה המיועדת לאנשים [**רש"י** ד"ה מוכני. **ועי' תוס' מנחות לא. ד"ה שידה** שתירץ שעגלה אינה עשויה להנאת מדרס אלא לעבור ממקום למקום ובכה"ג לא טמאה מדרס. דומיא דספינה דתנן {שבת פג: } שטהורה. וכתבו תוס' שם דלא דמי לעגלה של קטן שתנן במס' ביצה כג: שמקבלת טומאת מדרס. וצ"ע מדוע לא דמי?].

[696] לשיטת ר' יהודה [עירובין ל:] שאוהל זרוק שמיה אוהל [רש"י] ולהלכה פסק הרמב"ם [טו"מ יא ה] שלאו שמיה אוהל.

[697] מה שכתבתי שהנידון בכלים שמעל למוכני הנמצאת בצידי העגלה - כן הוא פרש"י לפי מה שמסביר בחכמת מנוח. [ומש"כ רש"י שהמוכני גבוה מדופן העגלה - פי' החכמת מנוח שכוונתו לתחתית הדופן ולא לכולו]. ותוד"ה ואין הבינו ברש"י שהגלגל גבוה מכל דופן העגלה ומגן על הכלי מהצד ולכן הקשו ממה מגן?

[698] כיוון שאינן על עיקר הכלי. ועי' **במג"א** [שי ז] שלמד מזה לגבי מעות שבכיס שתפור בבגד ומובא **במשנ"ב** שם ס"ק כט ועי"ש במ"ב שכותב שאם אפשר בניעור [היינו שלא יהא לו מזה הפסד] - עדיף לנער.

[699] ולא דמי לכוס וקערה ועששית דכאן מצפה שיפלו או ינטלו המעות [רשב"א.]

ש. האם מותר להניח מע"ש נר ע"ג עץ? ומה הדין מעיו"ט? ומדוע?

ת. **רב** אומר שמע"ש - מותר ומעיו"ט - אסור. וטעם שמעיו"ט אסור - דחיישי' שיטול את הנר[700] מהעץ ונמצא משתמש בעץ ביו"ט וחכמים אסרו להשתמש בעץ בשבת ויו"ט [701].

ובשבת - מתיר רב. דלא יבוא ליטלו אחר שכבה משום מיגו דאיתקצאי[702].

ואומרת הגמ' **שרב - כר' יהודה** ס"ל דאית ליה מיגו דאיתקצאי. **אבל לר' שמעון** - אין חילוק בין שבת ליו"ט דגם בשבת יבוא ליטלו אחר שיכבה משום דלית ליה מיגו דאיתקצאי.

הלכה - כרב וכר' יהודה שאית ליה מיגו דאיתקצאי. [שו"ע רעז ד וכן תקיד ו].

ש. לדעת רב - האם בשעת הדחק - אפשר להקל שלא אומרים "מיגו דאיתקצאי"? ומדוע?

ת. כן. משום ש "כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק"[703].

להלכה - בשו"ע לא נזכר דין זה ועי' הערה[704].

---

700 עי' ברש"י [ד"ה ואין מניחין] שכתב "דשקיל ומנח ליה ונמצא משתמש באילן" וצ"ע למה כתב " ומנח ליה" הרי אפי' בשקיל לבד הוא משתמש באילן וכמ"ש רש"י בעירובין לב: ד"ה והא משתמש? וכ"מ מרש"י כאן ד"ה ע"ג דקל שגם נטילה מאילן לבא אסור. שו"ר שעמד בזה בחי' חת"ס השלם עי"ש.

701 כדתנן במשנה ביצה לו: שאין עולין באילן בשבת ויו"ט ובגמ' שם כתוב הטעם - שמא יתלוש. ובגמ' עירובין לב: כתוב שה"ה שאין משתמשין באילן בשבת ויו"ט עי"ש.

702 ומשמע שדבר היתר ששרי ליטלו בשבת - אסור לשים מע"ש על העץ. [וכן פסק המשנ"ב שלו ס"ק יב. ומשמע שזה רק בדברים שדרך להשתמש בהם בשבת עי"ש]

703 ומשמע שכלל זה הוא בכל דברי ר"ש. ועי' חזו"א [אה"ע סי' קלד] שבסוגיין ובגיטין יט. הוא באיסור דר'. ואי אשכחן בדאו' - י"ל שס"ל שמעיקה"ד הלכה כדברי היחיד עכ"ד החזו"א. ויש להעיר שבברכות ט. אמרי' כלל זה גבי ק"ש שלרוב פוסקים היא דאו'.

704 בסוגיא דידן לא הביא השו"ע דין זה. ועי' ראש יוסף שלא מצא דין זה בפוסקים מלבד בהג"א. [אמנם גם במאירי כאן כתוב פסק זה וגם הוא אומר שרוב פוסקים לא הביאהו] ועי' שו"ע אהע"ז קכז ב גבי <u>גט שנכתב ביום ונחתם בלילה</u> שת"ק פוסל ור"ש מכשיר וריב"ל בגמ' גיטין יט. אמר ע"ז שבשעת הדחק כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו - ובכל זאת השו"ע **בסתם פוסל** ורק בי"א - מכשיר בשעה"ד [וטעמו - כ' בב"י שהרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דאמר ריב"ל כדאי הוא ר"ש וכו'. משמע שאין זה להלכה] אולם לגבי <u>ק"ש של ערבית אחר עה"ש</u> - שגם שם אריב"ל [ברכות ט.] כדאי הוא ר"ש וכו' פסק מרן [רלה ד] דין זה להלכה.

ש. מה הדין בחיטים שזרען בקרקע וביצים שתחת תרנגולת האם הם מוקצה בשבת?

ת. חטים שזרען בקרקע - ועדיין לא השרישו[705] וה"ה ביצים שתחת תרנגולת[706] - לר' יהודה - הוו מוקצה[707] ולר' שמעון - ל"ה מוקצה כי אע"ג שדחאן בידיים מ"מ כל אוכל שראוי לאכילה - ל"ה מוקצה מלבד שמן המטפטף מן הנר בשעה שהוא דולק שהווי מוקצה מחמת מצווה דהוקצה לכל זמן דליקת הנר [וממילא הווי מוקצה מחמת גופו[708]].

הלכה - החיטים והביצים הנ"ל מותרות. כר' שמעון [שו"ע שי ב] [אמנם לגבי שמן - פסקינן כר' יהודה שאף אחר שכבה הנר - השמן מוקצה משום מיגו דאיתקצאי - שו"ע רסה ג].

ש. מה דין עצי ונויי סוכה שנפלו מן הסוכה בחג סוכות - האם מותרין בטילטול? ומדוע?

ת. אסור לטלטלן. ואפי' לר"ש. משום שהקצה את הקרשים ונויי הסוכה האלו למצוותן למשך כל חג הסוכות. וכל דבר שהוקצה למצווה - אסור בהנאה שתבטל מצוותו - במשך כל זמן שהוקצה למצווה. ואם התנה עלהן כששם אותם - שלא מקצה אותם למצוותן - מותרין בהנאה.

---

705 רש"י. דאם השרישו הרי אסור לתלשם

706 והוא שלא יהא בהם דם. ויל"ע אחר כמה ימים מהדגירה יש לחשוש שיש בהם דם ואסורות בטחטול

707 דלא גרע מאוכל שבאוצר שלר' יהודה הוא מוקצה עי' גמ' שבת קלו:

708 הגרעק"א בגליון הש"ס דף מב: על תוד"ה אבל.

ש. מה הדין בתאנים וענבים שהעלן לגג לעשותן גרוגורות וצימוקים - האם הם מוקצה? ומה הדין באפרסקין וחבושין ושאר פירות שהעלם לגג ליבשן?

ת. תאנים וענבים שהעלן לגג לעשותן גרוגרות וצימוקין - הרי הם מוקצה גם לר' שמעון. והטעם - פרש"י [מה: ד"ה אלא בגרורגות וצימוקים] "דאיכא תרתי [פי' תרתי לריעותא] דדחינהו בידיים ולא חזו" ועי' הערה[709].

אפרסקין וחבושין ושאר פירות שהעלן לגג ליבשן - **מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון.** לר' שמעון אינם מוקצה כלל דהם חזו גם בתהליך ייבושם ולר' יהודה - הם מוקצה דלא גרע מפירות שבאוצר דדעתו של ר' יהודה שהם מוקצה [כדאמרי' בגמ' קכו:].

הלכה - כר' שמעון [שו"ע שי ב].

ש. מהם "פצעלי תמרה" ומה דינם ומדוע?

ת. פצעלי תמרה הם תמרים שליקטן מהעץ קודם בישולם[710] והניחם בסל כדי שיתבשלו. ואמר רבי שאף קודם בישולם - **ר' שמעון** מתיר לאכלם. דאינם מוקצה לפי "שלא דחאם בידיים ואיכא אנשי דאכלי מנייהו" [לשון רש"י בביצה מ: ד"ה אלא]. ופשוט שזה רק לשיטת ר' שמעון **אבל ר' יהודה** - אוסרם משום מוקצה דלא גרע מהכניסם לאוצר דפרק מפנין.

להלכה - פסק מרן [שי ב] כר"ש.

---

709 דהיינו כשמעלם לגג - משנשתהו שם מעט - אינם ראוין לאכילה עד שיתייבשו [רש"י מה. ד"ה אלא]
וא"ת אם לא ראויין לאכילה - מה צריך להגיע לדחייה בידיים הרי הם מוקצה מחמת גופו כי אינם ראויים לאכילה? **י"ל** עפ"י מה שכתב **הר"ן** [על הרי"ף כא. ד"ה הואיל] שאפי' נתייבשו באמצע השבת - הוו מוקצה לכל השבת. עכ"ד הר"ן וא"כ זה חידושו של ר' יהודה אמר שמואל בדעת ר' שמעון. שהוו כנר וקערה ועששית שגם לר"ש אמרי' מיגו דאיתקצאי. כי התכוון לדחותם לכל השבת דלא ידע שיתייבשו. וכ"כ **בערוה"ש** [שי ב] שזהו החידוש.
ובשו"ע הרב [שי ב] כתב שהחידוש בגרו"צ הוא שאעפ"י שהם ראויין ואינן ראויין - שיש בנ"א האוכלים אותם ויש שלא - מ"מ כיון שדחאם בידיים אינן עולין מידי הקצאתן עד שיהיו ראויין לגמרי עכ"ד השו"ע הרב. וכ"כ **בחזו"א** [מד ו] ומוסיף החזו"א דאע"ג דכבר חזיין מע"ש [פי' שאחזו ולא אחזו מע"ש] - אסורין אפי' לר"ש.
וכן צ"ל בדעת השו"ע [שי ב] שמביא להלכה את דברי ר' יהודה אמר שמואל הנ"ל וכתב הטעם - כי דחייה בידיים ולא חזו. ואם נסביר כהר"ן שאיירי שנתייבשו באמצע שבת - קשה דכיון דלא חזו בביה"ש - א"כ להלכה קיי"ל כר' יהודה שאמרי' מיגו דאיתקצאי אפי' היכא שלא דחה בידים ומה צריך השו"ע להגיע לדחייה בידיים? לכן צריך להסביר את דברי השו"ע כמ"ש בשו"ע הרב והחזו"א דאיירי בחזו ולא חזו שאז - רק בגלל שדחייה בידיים הווי מוקצה
ועי' עוד בחזו"א שכתב שגם כשהם עדיין ראויין לאכילה - **שהעלן לגג ועדיין לא התקלקלו** - ג"כ אסורין אפי' לדעת ר' שמעון. וגרע מחטין שזרען בקרקע [שהתרנו אותם באכילה אף שדחאן בידיים] כיוון שסופן של הגרו"צ להשתבח - מסיח דעתו מלאכלן עכשיו עכ"ד החזו"א. וכ"כ **השפת אמת** [מה. על תוד"ה אלא]

710 כ"כ ברש"י כאן. ובביצה מ. פרש"י שאינם מתבשלות לעולם על העץ

ש. מהם בהמות מדבריות ומהם בהמות בייתות והאם מותר לשוחטן ביו"ט?

ת. **מדבריות** - הם בהמות שרועות במרעה **וביתות** - שגדלות בבית. ונחלקו ת"ק ורבי בברייתא האם אלו שרועות רק בקיץ ובחורף מגיעות לביתן - נקראות מדבריות ורק אלו שחוזרות מהמרעה כל יום לביתן נקראות ביתיות [- ת"ק] או שרק אלו שלא מגיעות לעולם לבית - ורועות תמיד במרעה - נקראות מדבריות אבל אלו שמגיעות לביתן לחורף - נקראות ביתיות[711] [- רבי].

ודינם - במשנה בביצה מ. כתוב שאין שוחטין את המדבריות ביו"ט אבל שוחטין את הבייתות. והטעם - שמדבריות נחשבות מוקצה.

ונחלקו תירוצי הגמ' **בדעת רבי** בהסבר המשנה בביצה - שאומר שמדבריות לא חוזרות לבית כלל - **האם המשנה בביצה היא גם לדעת רבי שמעון** דהמדבריות הנ"ל הם דחויות בידיים וכיוון שטורח להביאם - חשיבי כ"לא חזו" [תירוץ א' בגמ'] **או** שמשנה הנ"ל היא **רק לדעת ר' יהודה** שאית ליה מוקצה אפי' בפירות שבאוצר אבל לר"ש אין המדבריות הנ"ל מוקצה דהם חזו לשחיטה [תירוצים ב' וג'. ותירוצים אלו נחלקו בינהן האם רבי סובר כר' יהודה { תירוץ ב' } או שהוא עצמו סובר כר"ש ורק בהסבר המשנה שסוברת כר' יהודה - נחלק עם חכמים מה הן מדבריות - {תירוץ ג'}[712] - ועי' בתשובה הבאה].

ומשמע שלדעת ת"ק דרבי - המשנה בביצה ברור שאזלה כר' יהודה.

הלכה - כהמשנה בביצה שאין שוחטין את המדבריות **וכת"ק** שאף בהמות שחוזרות לביתן בחורף - חשובות "מדבריות" [שו"ע תצח ג] [ואף שמתני' דביצה היא כר' יהודה ולא כר"ש - הלכתא כוותיה דר' יהודה ביו"ט[713]].

---

[711] ומשמע שהם ביתיות אף בקיץ - אם במקרה הגיעו ביו"ט לביתן וצ"ע.

[712] ויל"ע לתירוצים שרבי סובר שמתני' כר' יהודה - למה אם חוזרים לביתן בחורף נחשבות לביתיות גם בקיץ? וכי עדיפי מפירות שבאוצר שהם מוקצה לר' יהודה?

[713] כך פוסק **השו"ע** [תצה ד] וכר' נחמן ביצה ב. שחילק בין יו"ט לשבת. שבשבת סתם משנה כר"ש **וביו"ט** סתם משנה **כר' יהודה**. וכ"פ הרי"ף [ביצה כב.] והרמב"ם [יו"ט א יז] **אבל הרמ"א** בסימן תצה ד פוסק **כר"ש אף ביו"ט** ומקורו מהטור שפסק כן בשם בה"ג, ר"ח, רש"י, ר"ת, ר"י וכ"פ הראב"ד [יו"ט א יז]

ש. מה דעת רבי במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במוקצה?

ת. בדעת רבי לכאו' יש סתירה. דמצד אחד מובא בגמ' שר"ש בנו של רבי שאלו מה הדין בפצעילי תמרה לר' שמעון וענה לו שלית לר' שמעון מוקצה אלא גרו"צ בלבד - משמע שסובר כר' שמעון. ומצד שני רבי מסביר את המשנה בביצה שאוסרת לשחוט מדבריות ביו"ט - שאייר שלא חוזרות לעולם לבית והוו מוקצה - ומשמע שס"ל כר' יהודה דאית ליה מוקצה.

וביישוב הסתירה - נחלקו תירוצי הגמ' **לתירוצים א' וג' - רבי ס"ל כר' שמעון** ונחלקו התירוצים בינהם האם רבי גם מעמיד את המשנה בביצה כר"ש והמדבריות שלא חוזרות לבית כלל הוו כגרו"צ [תירוץ א'] או שאת המשנה בביצה רבי מעמיד כר' יהודה אך הוא עצמו ס"ל כר"ש [תירוץ ג'] **ולתירוץ ב' - רבי ס"ל כר' יהודה** וגם את המשנה בביצה מעמיד כר' יהודה ורק לר"ש בנו ששאלו על דעת ר' שמעון - ענה שלר' שמעון אין מוקצה אלא גרו"צ.[714].

---

[714] ועי' **מהרש"א** על גמ' ביצה מ. ד"ה שם ומי - שכתב דלפי ר' נחמן הנ"ל בהערה הקודמת - שכמותו פסק הרי"ף - לא קשה מהא דבמדבריות פסק רבי כר' יהודה ובפצעילי תמרה פסק כר"ש - דמדבריות הווי ביו"ט ופצעילי תמרה איכא לאוקמי בשבת. וסוגיא דידן [המובאת גם בביצה דף מ] שתירצה תירוצים אחרים - סוברת דלא כר"נ ולא מחלקת בין יו"ט לשבת. עכ"ד המהרש"א. ועי"ש בהערה קודמת מחלוקת השו"ע והרמ"א איך לפסוק.
ועי' תוד"ה לדבריו שהקשו למה לא מוכיחים מהא דאמר ריב"ל [מובא בגמ' לקמן מו.]"פעם א' הלך רבי לדיוספרא והואה במנורה כר"ש בנר " וא"כ ראיה שרבי כר"ש ס"ל? וכן למה לא מוכיחים דרבי כר"ש ס"ל מהא דרבי התיר בכור תם שנפל לבור ביו"ט ונעשה בו מום [בביצה כו.] ? **ועי' רמב"ן** שתירץ שגבי מוקצה מחמת איסור - ברור שס"ל לרבי כר"ש כי דעתו עליו אבל בדבר שאינו ראוי ואינו מצוי בידו - כפצעילי תמרה ומדבריות - יתכן שלא ס"ל כר"ש. עכ"ד רמב"ן.

ש. קינה של תרנגולין שאין בה תרנגולין - האם היא מוקצה ? ומה הדין כשיש בו אפרוח שמת בשבת? ומה הדין כשיש בו ביצה? ומה הדין כשיש בו ביצת אפרוח ? ומדוע?

ת. **קינה של תרנגולין כשאין בה תרנגולין** - מחלוקת תנאים. **לר' יהודה** - הווי מוקצה [וכמותו פסק ר' יוחנן - עי' שאלה הבאה] דהווי כלי שמלאכתו לאיסור[715] **ולר"ש** - ל"ה מוקצה[716].

להלכה - עי' הערה[717].

ואם יש בה אפרוח שמת בשבת[718] - נחלקו אמוראים אי בכה"ג מודה ר"ש שהאפרוח מוקצה [מר בר אמימר משמיה דרבא][719] וא"כ הקינה הווי בסיס לדבר האסור והיא ג"כ מוקצה[720] או לא הוי מוקצה [מר בר ר' יוסף משמיה דרבא]. [ולרבי יהודה - לכו"ע הווי האפרוח מוקצה].

---

[715] **רש"י** ד"ה אלא לתרנגולין. **ומשמע שלדעת רש"י כלשמל"א לר' יהודה אסור בטלטול** אפי' לצורך גו"מ. וכ"כ **הקרן אורה** [מד. ד"ה עוד הערה] בדעת רש"י ומוכיח כן גם מרש"י לקמן [קנז. ד"ה כל הכלים]. **אבל תוס'** לעיל [לו. ד"ה הא] סוברים שמודה ר' יהודה **בכלשמל"א ששרי לטלטלו לצורך גו"מ**. והא דקינה - משווים אותה תוס' לחצוצרות שלא חזו למלאכת היתר אלא מעט ובזה מודים תוס' שר' יהודה אוסר לטלטל כלל.

[716] דלדעתו גם אם קינה היא כלשמל"א - הא ר"ש מתיר בכלשמל"א לצורך גו"מ [כדפרש"י לקמן קנז. ד"ה כל הכלים] ואפי' בחצוצרות ר"ש מתיר כדאמרי' בגמ' לו.

[717] **בשו"ע** לא מוזכר דין קינה של תרנגולין. אולם ברא"ש [ג כא] מביא דין זה ואומר "ואוקימנא בדאית ביה אפרוח מת" - ומשמע שללא אפרוח מת - הלכה כר"ש שמותר לטלטלה. וכ"מ בגמ' לקמן קנז. שפסקי' כר"ש במוקצה חוץ ממוקצה מחמת איסור. וכמו כן וודאי לא חמור ממיטה שיחדה למעות **שואפי' למג"א** [שי ס"ק ה ומובא במשנ"ב שם ס"ק כה] שאוסר במיטה שייחדה למעות גם לפי ר' שמעון - י"ל שקינה של תרנגולין לכו"ע ל"ה מוקצה מחמת חסרון כיס דלא קפיד עלייהו ולא חמור מחצוצרות שפסק המג"א [שח ס"ק יב] דל"ה מוקצה מחמת חסרון כיס. כנלענ"ד וצ"ע

[718] אם מת **בע"ש** - לכו"ע אין האפרוח מוקצה דחזי לכלבים

[719] ואע"ג דלא דחיה בידים - י"ל עפ"י מש"כ רש"י בביצה כד: ד"ה אם יש - שכתב שמחובר הוו מוקצה כגרו"צ דמדלא לקטינהו - דחינהו עכ"ד רש"י. וא"כ ה"נ י"ל בבע"ח שמתו מדלא שחטינהו - אקצינהו [מורשת משה - הרב מ. שטינהוז]

[720] וצ"ע הא ל"ה בסיס ביה"ש? [דבביה"ש האפרוח היה חי ואז ל"ה בסיס כדכתבו התוס' ישנים דאפשר להפריחו] **ובשלמא לתוס'** לעיל מד: ד"ה יש - שכתבו דבמניח גוי או קטן בשבת לדעת ישראל נמי הווי בסיס אף שלא היה שם ביה"ש - י"ל שכיוון שכיוון שדרך שבקינה יש אפרוח מת - הווי כמניח [וכמ"ש הרא"ש כאן { ג כא} דכיוון דעשוי לתרנגולת הו"ל כמניח] **אך לדעת הרז"ה** [סו: בדפי הרי"ף ד"ה א"ר הונא] שמניח בשבת ל"ה בסיס - וכמותו פסק המג"א שח נ - מדוע שהקינה כאן תחשב בסיס? **ועי' חזו"א** שהקשה כן על תירוץ הגמ' דאית ביה ביצת אפרוח ותירץ שכיוון שקינה עשויה לביצים - חשיב בסיס גם לרז"ה. עכ"ד החזו"א. וא"כ אולי אפשר לומר כן גם על אפרוח מת - וצע"ק למה באמת לא אמר א"ז החזו"א על תירוץ דאפרוח מת שקדם לתירוץ דאית ביה ביצה.

להלכה - גבי בהמה שמתה פסק השו"ע [שכד ז] דלא הווי מוקצה[721]. וא"כ ה"ה לאפרוח [ול"א מיגו דאיתקצאי היכא דלא דחייה בידיים - שו"ע שיח ב ובמשנ"ב שם ס"ק ח].

וכשיש בו ביצה שנולדה בשבת[722] - הגמ' אומרת בשם ר' נחמן שלר"ש ביצה שנולדה בשבת ל"ה מוקצה דמאן דלית ליה מוקצה - לית ליה נולד ולר' יהודה - הווי מוקצה דמאן דאית ליה מוקצה - אית ליה נולד.

להלכה - ביצה שנולדה בשבת **הווי מוקצה**. דפסקינו כרבה דאמר [ביצה ב:] שאף לר"ש אסורה באכילה משום הכנה דגזרי' שבת רגילה אטו שבת שאחר יו"ט שאז אסורה הביצה באכילה מדאו' שכן הביצה נגמרה מאתחול בבטן התרנגולת ויוצא שהוכנה מיו"ט לשבת וקיי"ל שאין יו"ט מכין לשבת. [- **שו"ע** שכב א **ומשנ"ב** שם ס"ק א].

וכשיש בו ביצת אפרוח - הביצה לכו"ע הווי מוקצה. [דהא האפרוח לא ראוי לכלום והביצה - אסורה באכילה מחמת דם שבה] והקינה הווי בסיס דהוי כמניח [תוס' ד"ה דאית][723].

ש. מה דעת ר' יוחנן במחלוקת ר' יהודה ור"ש במוקצה?

ת. בגמ' אמר ר' יצחק בר יוסף שר' יוחנן פוסק כר' יהודה. ועי' הערה[724].

אמנם **לגבי מוקצה מחמת מיאוס בנר ישן** - אמר ר' יוחנן "אנו אין למו אלא בנר כר"ש" **ופרש"י** [ד"ה אלא בנר] שגבי מוקצה מחמת מיאוס פסק כר"ש [ורק בנר שדלק בשבת ס"ל כר' יהודה]. **אמנם בתוד"ה אין** כתבו שכוונת ר' יוחנן לומר שר' שמעון מתיר בנר אך ר' יוחנן לא ס"ל כוותיה אלא כר' יהודה שאוסר מוקצה מחמת מיאוס.

---

721 אולם במ"ב שם מביא א"ר והגר"א דמסתפקים בהייתה בריאה ביה"ש ומתה עי"ש. ועי' שש"כ כב הערה יד שמקשה מאי שנא משוחט לחולה דסימן שיח ב ששרי לבריא אף כשהבהמה הייתה בריאה ביה"ש? וצ"ע.

722 אם נולדה בע"ש - לכו"ע ל"ה מוקצה דחזיא לאכילה אף כשהיא רכה - עי' ביצה ד: ורש"י שם ד"ה ומאי טעמא. וכ"פ בערוה"ש שח נח [וכותב א"ז בלשון "נראה לי" ולכאו' זה גמ' מפורשת].

723 ועי' חזו"א המובא בהערה למעלה

724 אמנם בגמ' לקמן גבי מחתכין את הנבילה לפני הכלבים - פסק כר"ש של"א בנבילה שהתנבלה בשבת " מיגו דאיתקצאי" ומותר לתיתה לכלבים. ומסבירים התוס' [כאן ד"ה אין] ששאני התם שלא דחה את הבהמה בידיים אבל בנר - הוא דחה בידיים

ש. האם מותר לטלטל מנורה של מתכת בשבת?

ת. **מנורה שאין בה חוליות ואין בה חידקי** - דינה כנר של מתכת [- שאם דולק עכשיו - אסור לכו"ע ואם דלק בשבת וכבה - מחלוקת ר"י ור"ש ואם לא דלק בשבת מותר לטלטל].

מנורה שיש בה חוליות - אסור לטלטלה בשבת אף אם לא דלקה כלל. שמא תתפרק ויחברנה ונמצא עושה כלי[725]. ואיסור זה הוא בין לר' יהודה ובין לר' שמעון[726].

מנורה שאין בה חוליות אך אית בה חידקי - בגדולה - אסור לטלטלה דגזרי' אטו שיש בה חוליות. ובקטנה - מחלוקת ר' יוחנן ור"ל. לר"ל - מותר דלא מצוי בקטנה חוליות וכו"ע ידעי שאין בה חוליות [רש"י] ולר' יוחנן - גזרי' גם בקטנה.

והגמ' בהמשך הסוגיא מביאה את דברי ריב"ל שאמר על רבי ש"הורה במנורה כר"ש בנר" ומסתפקת הגמ' האם כוונתו שהורה במנורה להתירא או לאיסורא וסלקא בתיקו.

הלכה - מרן [רעט ז] פוסק כר' יוחנן ואוסר טלטול מנורה עם חידקי [וכ"ש עם חוליות] בין גדולה ובין קטנה.

הערה: כתבתי את התשובה **לפי דעת אביי** בהסבר מימרא דר' יוחנן ור"ל שכן היא מסקנת הגמ'. [מדקאמרה אלא אמר אביי] **אבל רבה ור' יוסף** העמידו את מימרא דר' יוחנן ור"ל בכל מנורה - אף שאין בה חוליות ואין בה חידקי דגדולה אסור לטלטלה כי אדם קובע לה מקום ובקטנה - נחלקו ר' יוחנן ור"ל אי אדן קובע לה מקום. ודחה אותם אביי שמצאנו גבי כילה ששרי לטלטלה אף שאדם קובע לה מקום.

---

[725] **כך פרש"י** [ד"ה בשל חוליות]. ומשמע שחיישי' שיתקע בחוזק ויתחייב משום מכה בפטיש וכדאמרי' בסוף פירקין [מז:] גבי מיטה של טרסיים "ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת". [ועי"ש שפרש"י בחוזק - "ע"י יתדות". ויל"ע בהברגה אי דינה כיתידות] **ואם דרכה להיות רפויה** - עי' בגמ' לקמן דף מז [סוף ע"א ותחילת ע"ב] שנחלקו ת"ק ורשב"ג אי שרי לכתחילה לחברן כשהתפרק. ומשמע שלכו"ע לא גזרי' שלא יטלטל אטו שמא יחבר. ולהלכה - פסק מרן [שיג ו] ששרי אף לחבר וא"כ כ"ש לטלטל. וכ"פ במשנ"ב גבי מנורה [רעט ס"ק כב] שאם דרכה להיות רפויה - שרי לטלטלה.

[726] כ"כ תוד"ה ואין - בסופו. וכ"כ הריטב"א [וזהו תירוץ הגמ' בדף מה: "מנרתא שאני" - דאין ראיה מר' אסי שהחמיר במנורה שסובר כר' יהודה - כי היא אסורה בטלטול אף לר' שמעון. וגם לאביי שיש ראיה מר' אסי שסובר כר' יהודה - משמע שזה בגלל שמעמיד את מעשה דר' אסי במנורה ללא חוליות או חדקי. אבל בחוליות או חדקי - אין סברא שיחלקו ר"ש ור' יהודה שהרי האיסור לא קשור למוקצה]

ש. האם אפשר להוכיח ממעשה דר' אסי שלא טלטל מנורה שנפלה על בגדו - שסובר כר' יהודה במוקצה [וממילא נדע שגם ר' יוחנן רבו סובר כר' יהודה]?

ת. **לפי אביי** - אפשר להוכיח מזה שר' אסי כר' יהודה ס"ל. דהוא מעמיד המעשה במנורה שאינה של חוליות ואינה של חידקי ודלקה בשבת וטעם שלא טלטלה ר' אסי - משום דכר' יהודה ס"ל[727]. אמנם **לרבה ור' יוסף** שסוברים שמנורה אדם קובע לה מקום ולכן אסור לטלטלה בשבת - אין להוכיח משם דהא גם ר' שמעון מודה בזה שאסור לטלטה כי קובע לה מקום.

ש. מה דעת ריב"ל ור' אבהו במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון? ומה עשה ר' אבהו כשאקלע האתריה דר' יוחנן וכשאיקלע לאתריה דריב"ל ומדוע?

ת. דעת ריב"ל ור' אבהו - דהלכה כר' שמעון. וכן אמר ריב"ל בשם רבי. ור' אבהו כשהיה במקומו של ר' יוחנן - לא היה מטלטל נר שכבה משום כבודו של ר' יוחנן[728]. וכשהיה במקומו של ריב"ל - היה מטלטל נר שכבה[729].

---

[727] כך נראה בפשטות שלא חזר בו אביי מהא שמוכיח ממעשה דר' אסי - שכר' יוחנן ס"ל. וא"כ חייב להעמיד השעשה כשהמנורה הייתה ללא חוליול וללא חידקי - דא"כ גם ר"ש אוסר לטלטלה.

[728] ועי' **ראש יוסף** שכתב שבפרהסיא - מצד הדין לא היה רשאי להקל כר"ש באתריה דריו"ח משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם [ברייתא פסחים נ: - נא. וכ"פ בשו"ע יו"ד ריב ב] וכאן איירי בצינעא

[729] כ"כ בגמ'. וצ"ע מאי קמ"ל שטלטל באתריה דריב"ל? הרי בכל מקום שלא היה אתריה דר' יוחנן היה מטלטל דהא ס"ל כריב"ל שהלכה כר"ש?

ש. מהו שרגא דמשחא ומהו שרגא דנפטא? והאם מותר לטלטלם בשבת ומדוע?

ת. שרגא דמשחא זה נר של חרס[730] שהדליקו בו בשמן. ודנפטא - שהדליקו בו בנפט.

ודינם - לר' יהודה - אסור לטלטלם דמאיסי. **ולר"ש** - שרגא דמשחא - שרי [אחר שכבה]. ושרגא דנפטא - נחלקו אמוראים בדעת ר"ש. לרב יהודה - אסור לטלטלו משום דמסרח. ואפי' ר"ש מודה דלא חזי אלא למלאכתו [וממילא בשבת - מקצה אותו] ולרבה ור' יוסף - שרי לטלטלו. וטעמם - אמר ר' אוויא - משום שחזי לכסות בו כלים.

להלכה - בנר שלא דלק בשבת זו - פסק **מרן** [רעט ו] **כרבה ור' יוסף** בדעת ר"ש שאפי' נר חרס של נפט מותר לטלטלו. אולם בנר שדלק בשבת זו וכבה - פסק מרן [רעט א] שאסור לטלטלו מחמת מיגו דאיתקצאי.

ש. השירים והנזמין והטבעות - האם מותר להתקשט בהן בשבת ברה"ר? ובחצר? והאם מותר לטלטלן בחצר? ומדוע?

ת. אסור להתקשט בהן בין ברה"ר ובין בחצר. דברה"ר - גזרינן דלמא שלפא ומחוויא ובחצר גזרי' אטו רה"ר[731]. ולטלטלן שלא כדרך מלבוש - שרי בחצר.

---

[730] **כך יוצא לפירוש רש"י** [ד"ה שרי לטלטולה] שכתב שהיתר שרגא דמשחא הוא רק לפי ר"ש שסובר דלא מאיס. משמע שלר' יהודה - מאיס והיינו בנר של חרס דבנר של מתכת - גם לר' יהודה לא מאיס כדתניא בדף מד. אולם **תוד"ה דנפטא** מסבירים ששרגא דמשחא שדיברה עליו הגמ' - הוא נר של מתכת. ולפי זה - גם לר' יהודה מותר לטלטלו אם לא דלק באותה שבת ולר"ש מותר לטלטלו אפי' דלק באותה שבת אחר שכבה. ובשרגא דנפטא - אומר תוס' שמחלוקת רב יהודה עם רבה ור' יוסף אי שרי לטלטלו - היא בנר של מתכת ונחלקו בין לרבי יהודה ובין לר"ש האם נחשב מאוס. [ולרבה ור' יוסף - לא נחשב מאוס אפי' לרבי יהודה משום דחזי לכסויי ביה מנא. ועי' חזו"א שמק' מה זה עדיף מחצוצרות שאסר רבי יהודה לעיל לו. משום כלי שמלאכתו כמעט רק לאיסור כדכתבו תוס' שם ד"ה הא? - ותירץ דצ"ל שחצוצרות אין דרך לכסות בו מנא]

[731] **כ"כ תוד"ה ואמר** - שאפי' בחצר אסור. וכדעת רב שאמר כן לקמן סד: ולא כדעת ר' עננני בר ששון שם דמתיר. וטעמא דרב פרש"י שם [ד"ה אסור לצאת] שמרגלה ליה ונפקא ביה לרה"ר. **וברש"י כאן [ד"ה הרי הן]** יש לכאורה סתירה דבתחילה מפרש שאסור לצאת בהן לרה"ר - ומשמע שבחצר מותר אפי' דרך מלבוש. ואח"כ כותב "ומותר לטלטלן שלא כדרך מלבוש" והיינו בחצר [דברה"ר אסור לטלטלן] - וא"כ אסור ללבשן בחצר. ועי' **חידושי מהר"ם בנעט** [מובא בספר מורשת משה] שכתב שמש"כ רש"י בתחילה " לרה"ר" - הוא לאו דווקא והכוונה לחצר. אולם בריטב"א הבין ברש"י שזה דווקא רה"ר עי"ש וצ"ע. **ולהלכה** - עי' **שו"ע** שג יח שמביא דעות בלצאת לבושה בתכשיטין לחצר - האם אסור אף לחצר המעורבת או רק לחצר שאינה מעורבת או ששרי אף לחצר שאינה מעורבת והוסיף מרן

ש. מה הדין לר"ש בבכור שנפל בו מום ביו"ט - האם מותר לשוחטו ביו"ט? ומדוע?

ת. לר"ש רק אם היה מומו ניכר מעיו"ט - כגון שהורה בו חכם מעיו"ט להתירו או שהיה מעיו"ט מום הידוע לכל כגון מחוסר אבר שאף הדיוטות יכולין להתירו - אז שרי לשוחטו ביו"ט. אבל אי לא היה מומו ניכר מעיו"ט - אסור.

הטעם - דאף דלית לר"ש מוקצה מ"מ הכא הוי מוקצה משום שזה צד רחוק שהבכור יותר ביו"ט דמי יימר שיפול בו מום ואת"ל שייפול מום - מי יימר שזה יהא מום קבוע ואת"ל שיהא מום קבוע - מי יימר דמזדקק ליה חכם. ולכן מודה ר"ש דהווי מוקצה.

וכתבו תוד"ה מי יימר דנפל - דאף אם נפל בו מום קבוע מעיו"ט אך לא הראהו לחכם מעיו"ט[732] - דהשתא איכא רק חד מי יימר - מ"מ הווי מוקצה. ועי' הערה[733].

ש. אשה שנדרה בע"ש והיפר לה בעלה בשבת - האם הדבר המודר הווי מוקצה?

ת. בהיפר לה לצורך השבת - ל"ה מוקצה דסמכה ע"ז שיתיר בעלה[734].

שהאידנא נהגו הנשים לצאת בהן [וכתב במשנ"ב ס"ק סב דאפי' לרה"ר שלנו שהיא כרמלית - נהגו להתיר] וכתב מרן שיש שלימדו עליהן זכות עי"ש.

[732] ואיירי במום שאינו ברור שצריך הוראת חכם להתירו

[733] ואע"ג דלא דחייה בידיים - כיוון שא"א להתירו ביו"ט אלא ע"י איסור [דקסבר ר"ש אין רואין מומין ביו"ט] ומי יימר דמיזדקיק ליה חכם בעבירה - הווי מוקצה [רמב"ן במלחמות על הרי"ף ביצה יג.] וכן הלכה שאין רואין מומין ביו"ט והווי מוקצה [שו"ע תצח ט]

[734] נראה שגם לרבי יהודה ל"ה מוקצה דהווי כבכור שהותר בשבת שלרבי יהודה - שרואין מומין בשבת - אינו מוקצה וה"נ בנד"ד. וכן מסתבר שהרי במיגו דאיתקצאי בדבר שדחאו בידיים - הלכה כר' יהודה [כמו שפסק שו"ע רעט א גבי נר ומקורו מהגמ' קנז. שאומרת שהלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור] ובכ"ז גבי התרת נדרים בשבת - פסקינן שמתירין ומפירין [שו"ע או"ח שמא א] וא"כ ל"ה מוקצה.

ש. ומה הדין באדם שנדר ובשבת התיר לו חכם?

ת. גם בזה אינו מוקצה דסמך ע"ז שיתיר לו חכם וגם אם לא ימצא חכם - יתיר בג' הדיוטות[735].

ש. מוכרי כסות שעטנז[736] - האם יכולין ללבשו להראותו לקונה? ומדוע?

ת. במשנה כלאים ט ה [ומובאת בסוגיין] כתוב שיכולים. ובלבד שלא יתכוונו להנות. דאין איסור בלבישת שעטנז אלא כשנהנה[737]. וכיוון שלא מתכוון להנות שרי אף אם יתכן שבכל זאת יהנה - דזה דבר שאינו מתכוון. ופרש"י [ד"ה ובלבד] שמשנה זו היא לר"ש. אבל לר' יהודה האוסר בדבר שאינו מתכוון - הכא נמי אסור[738]. והלכה כר' שמעון [שו"ע יו"ד שא ו].

ש. מה טעם אסור לר' שמעון לטלטל נר דולק בשבת?

ת. **אביי ור' יוסף הבינו** שטעמו משום שמא יכבה ואמר ר' יוסף דאע"ג שס"ל לר"ש אינו מתכוון מותר - הני מילי באיסורא דרבנן אבל באיסורא דאו' - אסור [וכיבוי - למרות שלר"ש אינו איסור דאו' אא"כ מתכוון לפחמין - מ"מ הואיל ואיכא מקרה שזה דאו' - אסרו באינו מתכוון - תוד"ה דכל].

אולם רבא דחה אותם והוכיח שאינו מתכוון שרי לר"ש אף בדאו' [עי' תשובה הקודמת] ועל כן אמר רבא שטעם שאסור לטלטל נר דולק לר"ש - משום שהוא והשמן והפתילה הם בסיס לשלהבת[739].

---

735 ויל"ע בנדר שלא הותר בשבת - אי הווי מוקצה דהא שמא יתירו. ואם התרת הנדר אינה צורך השבת - מסתבר שהווי מוקצה דלא עדיף מבכור שנולד בו מום בשבת לדעת ר"ש שאין רואין מומין בשבת - שהווי מוקצה.

736 דהיינו שמוכרים לגויים [מאירי יבמות ג: ד"ה דאקשי. מובא בדרך אמונה כלאים י ס"ק עג. ונראה שאיירי כשזה ניכר שיש בו כלאיים - דליכא למיחש שהגוי ימכור לישראל - עי' שו"ע יו"ד שא ח ועי' עוד בשו"ת שבו הלוי ז קעב ד"ה ולענין] או שאיירי ליהודי אך אומרים לו שזה שעטנז וצריך לתקנו.

737 עי' גמ' יבמות ד: דדווקא לבישה דאית בה הנאה נאסרה

738 ועי' רמב"ן רשב"א וריטב"א ביבמות ד: שמעמידים משנה זו אף לר' יהודה וכגון שאי אפשר שיהנה כגון שעומד בחמה בימות החמה ומצטער. עי"ש. ומ"מ גם לדעתם י"ל שסוגיין הבינה ששרי אף ביכול להנות רק לא מתכוון. וצ"ע.

739 **ויל"ע** בהדליקו את הנר <u>שלא לדעת בעל הנר</u> - שבכה"ג לא אמרינן בסיס כמ"ש הרמ"א שט סעיף ד - אי שרי לטלטל את הנר.

וכן יל"ע בהדליק גוי נר בשבת או בנר שהודלק לצורך פיקוח נפש - אי הווי בסיס אפי' בהודלק לדעת ישראל. ולכאו' זה תלוי במחלוקת תוס' ובעה"מ שלדעת **תוד"ה יש** [דף מד:] הווי בסיס כל עוד שהנר דולק. ולדעת **בעה"מ** [סו: בדפי הרי"ף ד"ה אמר ר' הונא] שכמותו פוסק **המג"א** [שח ס"ק נ וכן רס"ו ס"ק יד ומובא בביאוה"ל שי ז ד"ה מטה] ל"ה בסיס שכן לא היה ביה"ש. אולם עי' **חזו"א** [או"ח מח ח] גבי קינה של תרנגולין דיש בה אפרוח שמת בשבת שכתוב

ש. האם מותר לטלטל בשבת בסיס לאיסור ולהיתר? ומדוע?

ת. אם הדבר המותר חשוב מהדבר האסור - מותר. ואם הדבר האסור חשוב יותר - אסור[740].

ש. אם הדבר המותר חשוב לעניים ולא לעשירים - האם אפשר לטלטל את הבסיס לדבר האסור והמותר?

ת. מדאמרה הגמ' "קרטין דבי רבי מי חשיבי" משמע בגמ' שבמקרה כזה אזלינן לפי בעליו של המוקצה. דאם הוא עשיר - אסור לטלטל את המוקצה ואם הוא עני - מותר[741]. וכן פסק מרן בסימן שח סעיף נב.

בגמ' [מה:] שהווי בסיס - וכתב החזו"א שבזה גם הרז"ה מודה דהווי בסיס כי הקינה היא דבר המיוחד לתרנגולים ואפרוחים [והרז"ה איירי בהשמיט מוקצה על כרים - שלא מיוחדים לכך עי"ש] וא"כ ה"ה לנר. **וכן משמע מדפסק השו"ע** [רעט ה] שבהודלק לצורך חולה שיש בו סכנה שרי לטלטלו אחר שכבה. משמע שבעודו דולק - אסור.

740 כך מוכח מתירוץ הגמ' "בגלילא שנו" ופרש"י שחשובות להם שברי פתילה [שהם מוקצה] - ומשמע שרק אם הדבר המותר חשוב מהדבר האסור שרי לטלטל וכן פסק מרן [שי ח].

ועי' **מג"א** [רעז ס"ק ח] דשולחן שהיתה עליו מנורה דולקת בביה"ש אך היה עליו גם ככרות ושאר דברים - פשיטא שהם חשובים יותר מן הנר ושרי לטלטלן עכ"ד והובאו דבריו **במשנ"ב** [רעז ס"ק יח] ושם ביאר כוונתו שהככרות חשובים יותר מהשלהבת עכ"ד פי' וא"צ שיהיו חשובים יותר מהמנורה דהמנורה היא רק בסיס לשלהבת. [וזה דלא כהריב"ש המובא במג"א רעט ה דס"ל שצריך שההיתר יהא חשוב גם מהשמן ועי"ש שהמ"א חולק עליו כי השמן עצמו הוא רק בסיס ולא מוקצה מחמת עצמו עכ"ד המ"א] **ועי' חיי אדם** [שבת סז ד] שכתב שהככרות חשובות יותר מהאיסור שהרי צריך לסעודת שבת עכ"ד ומשמע שאזלינן לפי החשיבות בשבת. ועפי"ז חידש **בשש"כ** [כ הערה רג] שגם אם מונח על השולחן כסף רב - הככרות חשובות יותר לשבת. **עכ"ד וצ"ע** דבבריתא המובאת בגמ' [מז.] איתא ששווין [היינו ר' יהודה ור"ש שנחלקו בנר ישן - רש"י] שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל ואוקמא אביי בגלילא שחשובין להם שברי פתילה. וא"כ גם לר"ש שאית ליה שהשמן שנותר אינו מוקצה - מ"מ שברי הפתילה המוקצים חשובים יותר. ולפי דברי הח"א והשש"כ - למה לר' שמעון חשובים שברי הפתילה יותר ? הא השמן לר"ש חזי לשימוש בשבת ושברי הפתילה לא? **וצ"ע**

741 **ונחלקו תוס' עם רמב"ן ור"ן גבי אשה שאסרה על עצמה ככר** - האם לה הוא מוקצה? [כ"כ רמב"ן מז. ד"ה קרטין ור"ן על הרי"ף כא. ד"ה ומהא] או לא הווי מוקצה אא"כ אסרה הככר על כל העולם - תוס' [מו: ד"ה מי יימר דמזדקק - קמא]. **ובדעת תוס' י"ל דלא דמי נדר לקרטין אצל עשירים** שהווי מוקצה לכולם - די"ל כמ"ש תוס' דף קכז: גבי תרומה שיש לחלק בין מוקצה לבעליו מחמת חוסר חשיבות למוקצה מחמת שיש לבעלים איסור בו עי"ש. **אך צ"ע על הרמב"ן והר"ן** מתרומה שאמרי' בדף קכז: שאינה מוקצה כי חזיא לאחרים ולרמב"ן קשה מאי שנא מנדר שאמר רמב"ן שלה הוא מוקצה? וצ"ע

ולהלכה - פסקו המג"א [שח ס"ק עט] והמשנ"ב [שם ס"ק קע] כתוס'.

ש. מה נחשב בגד לגבי קבלת טומאה?

ת. בגד שיש בו ג"ט על ג"ט - מקבל טומאה לכו"ע [אא"כ חוטן עבה שאז לעשירים לא מקב"ט] ואם אין בו ג' על ג' אצבעות - לא מקב"ט לכו"ע. ואם יש בו בין ג' על ג' אצבעות לג' על ג' טפחים - אם הבגד שייך לעניים - מקב"ט ואם שייך לעשירים - לא מקב"ט[742].

ש. מהי מיטה של טרסיים? והאם מותר להחזירה בשבת ומדוע?

ת. מיטה של טרסיים היא מיטה שהיא מתפרקת וניידת. ולהחזיר - אם תוקע בחוזק - חייב חטאת משום מכה בפטיש[743]. ואם ברפוי - מחלוקת תנאים ומחלוקת אמוראים. לת"ק - אסור מדרבנן וכן פוסק רב יהודה בשם רב ושמואל. לרשב"ג - מותר וכן פסקו ר' אבא ור' הונא בר חייא.

הערה: כתבתי התשובה **עפ"י תוד"ה רבן** [מז:]. שרב יהודה ור' אבא ור' הונא בר חייא - נחלקו **ברפוי** אם אסור מדר' ומ"ש ר' יהודה שרב ושמואל אמרו שחייב - כוונתו שבתקע אומרים רב ושמואל שחייב ומבין רב יהודה שכיוון דבתקע חייב - גם ברפוי אינו מותר אלא פטור אבל אסור מדר'.

---

742 וכתבו התוס' [עירובין כט: ד"ה בגדי] שמדכתב רש"י כאן [ד"ה בגדי עשירים] בסתמא שאין בגדי עניים מקבלים טומאה כששיכים לעשירים משום דלא הווי בגד גבייהו - משמע ששום טומאה לא מקבלים. אמנם התוס' עצמם [שם וכן כאן ד"ה בגדי] חולקים וס"ל שרק טומאת מדרס לא מקבל. אבל שאר טומאות - מקבל.
ועי' רמב"ם כלים כב א שבגד שאינו עשוי מצמר או פישתן - לכו"ע בעי' ג' טפחים על ג' טפחים. עוד כתב הרמב"ם שם שכל זה בקרעי בגדים אבל בגד שתפרו מלכתחילה בפחות מכשיעור - מקבל טומאה מלבד טומאת מדרס.

743 **כ"כ רש"**י מז. ד"ה חייב חטאת. **ועי' תוס'** קב: ד"ה האי שכתב שבבנין גמור - יש בנין בכלים והביאו כדוגמא את מיטה של טרסיים. וא"כ חייב גם משום בונה **וכ"כ הרמב"ם** [שבת כב כה] שהתוקע חייב משום בונה - ואיירי שם גם בכלים כדכתב שם בהמשך.
ויל"ע אי חיוב מכה בפטיש וכמו כן חיוב של "בנין גמור" - ישנו רק אם גמר את ההרכבה של כל חלקי המיטה או גם אחר שהרכיב חלק מהפרקים חייב וצ"ע.
ולגבי אי מתחייב רק כשתקע ביתידות - עי' **רש"י מז:** ד"ה יתקע שכתב"ביתידות" אמנם **ברש"י קלח.** ד"ה לא יעשה כתב "בחוזק" ולא הזכיר יתידות **וברמב"ם** [י יג] כתב להדיא "בין שתקע ע"י יתידות ובין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד". ועי' **משנ"ב** שיג ס"ק מה דמשמע ממנו שאם מהדק חזק מאוד - חשוב כתקיעה אפי' בלי יתידות. [דכתב גבי כוסות של פרקים "שאין דרך להדק כ"כ בחוזק שיהא חשוב כתקיעה" משמע שכשמהדק מאוד בחוזק - חשוב כתקיעה] והיינו שמש"כ השו"ע [שיג ו] שמהדק זה רק איסור ולא חיוב - זה כשלא מהדק חזק מאוד אבל כשנהדק חזק מאוד - חשוב כתקע ע"י יתידות. ויתכן שגם ברמב"ם הכוונה שתקע חזק מאוד.

ולהלכה - בטושו"ע [בסימן שיג ו] פסקו שמטה של טרסיים אסור להחזירה ולהדקה. ואם תקע - חייב חטאת. ואם היתה [דרכה להיות[744]] רפויה - מותר לכתחילה. וכ' ע"ז רמ"א "ובלבד שלא יהדק". וא"כ הלכה כרשב"ג.

ומשמע מדברי הטושו"ע שיש ג' חלוקים: תקוע [- ביתידות ומסמרים - משנ"ב ס"ק מא[745]] דאסור מדאו', מהודק - דגזרי' אטו תקיעה [משנ"ב ס"ק מא] ורפוי ששרי.

ובמקור מש"כ "דרכה להיות רפויה" - דמשמע שאם אין דרכה להיות רפויה אסור להחזיר - כ' הגר"א שזה מהגמ' לקמן קכב: שאוסרת להחזיר דלת של שידה תיבה ומגדל שמא יתקע. והבין הגר"א דהיינו אפילו ברפוי כיוון שדרכו להיות תקוע. וכנראה זה גם המקור שבלהדק גוזרים אטו תקוע.

---

[744] המילים "דרכה להיות" - אינם בטוש"ע והם הוספת הרמ"א עפ"י מש"כ בב"י. ועי' חזו"א [או"ח נ ס"ק י ד"ה והמחבר] שאפשר דהשמיט מרן מילים אלו משום שחזר בו ממש"כ בב"י עי"ש

[745] ועי' מ"ב ס"ק מה שמשמע ממנו שכשמהדק חזק מאוד - הווי כתקע.

מהמשנה מז: עד סוף הפרק.

ש. האם מותר לתת כלי תחת הנר בשבת לקבל ניצוצות והאם הם מוקצה ומדוע?

ת. מותר. ואין הם מוקצה דאין בהם ממש[746].

ש. האם מותר לתת מים בכלי שתחת הנר כדי שאם יפלו ניצוצות שם - שיכבו ולא ישרפו את הכלי? ומה הדין בלתת מערב שבת את המים כדי שהניצוצות יפלו שם בשבת? ומדוע?

ת. אסור לתת מים בכלי הנ"ל אפי' אם שם אותם מע"ש. והטעם - **פרש"י** דבע"ש גזרי' אטו שבת ובשבת - אסור משום שהוא מכבה ממש עכ"ד רש"י. **וכתבו בתוד"ה מפני** שמש"כ רש"י שבשבת הוא מכבה ממש - הוא לאו דווקא אלא הכוונה שיוכל לבוא לידי כיבוי - במקרה שבדיוק כשישים את המים - יפול ניצוץ[747]. וכן חיישי' שיגביה את הכלי כנגד הניצוץ כשיפול דהווי ממש מכבה.

ש. האם מותר להעמיד כלי חרס מלאים מים כנגד הדליקה שכשתגיע לכלי - ישבר מהחום והמים ישפכו ויכבו הדליקה?

ת. מחלוקת במשנה לקמן [קכ.] המובאת בסוגיין [מז:]. לדעת ת"ק - שרי. דזה גרמא[748] ולדעת ר' יוסי אסור. ומסבירה הגמ' שם [קכ:] דאף דר' יוסי מתיר גרמא - מ"מ בדליקה שאדם בהול על ממונו - חיישי' שיבוא לכבות בידיים.

להלכה - פסק בשו"ע [שלד כב] כרבנן.

---

[746] כתבתי לפי הגירסא ברש"י שלפנינו שמותר **ליטלן** [- את הניצוצות]. אבל המג"א [רסה ו] גורס ברש"י שמותר **ליטלו** - דהיינו את הנר. אבל את הניצוצות עצמן אומר המג"א שאסור ליטול דהם מוקצה [אלא שאינו חשובות להפוך הכלי לבסים]. והא"ר [רסה ז]חולק על המ"א וגורס ברש"י כהגירסא שלפנינו. והמ"ב [רסה יד] פוסק כהמג"א.

[747] וצ"ע הא גם אם יקרה כך - זה אינו מתכוון דהרי לא רוצה לכבות בידיים ? וצ"ל שכיוון שרוצה לכבות - גם אם לא רוצה לכבות בידיים אלא לאחר זמן - חשיב "מתכוון" וצ"ע

[748] ופה לא גזרינן שמא יקרב את הכלי למים ושמא יקרבנו בדיוק כשהאש תגיע - דמ"מ הווי גרמא דהאש היא שוברת את הכלי וגורמת לשפיכת המים עליה.

פרק רביעי - במה טומנין

מהמשנה מז: - המשנה מט.

ש. מהי "הטמנה" ובאלו דברים טומנים ובאלו - לא ומדוע?

ת. הטמנה שמכסין את הכלי לאחר שמורידין אותו מהכירה סמוך לשבת ומשאירים אותו מכוסה בשבת כדי שלא יצטנן. ואין טומנין בדבר המוסיף הבל דהיינו בחומרים שמוסיפים חום - כגפת [פסולת של זיתים] זבל, מלח, סיד, וחול - בין לחים ובין יבשין. וכן במוכין [דברים רכים כגון צמר רך של בהמה וצמר גפן ובגדים בלויים - רש"י] עשבים, תבן וזגין [פסולת של גפן יין. רש"י] - בזמן שהם לחין.

וטעם שאין טומנין בדבר המוסיף הבל - אמרי' בגמ' [לד:] גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה.

ונחלקו ראשונים בתוד"ה במה - אי שייך איסור הטמנה רק בדבר שיש בו איסור שהיה[749] אבל בדבר שלא שייך בו איסור שהיה - ממילא ל"ח לחתוי. [**רשב"ם**. ולפי שפוסק רשב"ם כחנניה אומר רשב"ם שרק אי בשיל ולא בשיל - דהיינו פחות ממאב"ד - אסור לטומנו מבעו"י בדבר המוה"ב] או שגם בדבר שבשהיה ל"ח לחיתוי - מ"מ בהטמנה חיישינן לחיתוי[750]. וע"כ כל אוכל שהוא בין מבושל כ"צ ואפי' מצטמק ורע לו ובין לא מבושל כלל - אסור להטמין בע"ש בדבר המוה"ב. [**ר"ת**].

להלכה - פסק **מרן** [רנז ז] כדעת ר"ת וכן פסק **הרמ"א** שם אך הוסיף שבמקום שנהגו להקל להטמין בנתבשל כ"צ - אין למחות בידם[751].

ולגבי הטמנה במקצת - עי' הערה[752].

---

749 - דהיינו לחנניה בריש כירה - רק בתבשיל שלא בושל כמאב"ד ולר' שמואל בר יהודה א"ר יוחנן בדף לז: - גם במבושל כמאב"ד אך רק אם לא מבושל כ"צ ולרב ושמואל בדף לז: - גם במבושל כ"צ אך רק אם מצטמק ויפה לו. ולכו"ע בחי - אין איסור שהיה כלל

750 דבהטמנה החיתוי יותר מועיל [תוס'] ועוד שהטמנה זה לצורך מחר ויותר צריך חיתוי [ר"ן. וצ"ע דלגבי קדירה חייתא בשהיה אמרי' בשו"ע [רנג א] להפך - שכיוון שזה לצורך מחר - יכול להתבשל ללא חיתוי וצ"ע] ואפי' במטמין לצורך הלילה - לא פלוג רבנן [משנ"ב רנז ס"ק לג]

751 ובמג"א ס"ק יז כתב שלי"א בסימן רנג ב ששרי אף מאב"ד בשהיה - ה"נ שרי מאב"ד בהטמנה. ועי' ביאוה"ל ד"ה כל צרכו בשם א"ר ותו"ש דבכוונה נקט רמ"א שאין למחות במקילין במבושל כ"צ - דדווקא בכה"ג אין למחות אבל במאב"ד - שאפי' בשהיה רבים האוסרים - יש למחות במקילין להטמין עי"ש

752 אם רק שולי הקדירה עומדים על דבר מוסיף הבלושאר הקדירה מגולה - נחלקו ראשונים אי חשיב הטמנה בדבר המוסיף הבל. **הרשב"א בשם ר' האיי גאון ור"ח** פוסק שהווי הטמנה במוה"ב. וראייתו - ממתני' מט. "נוטל את הכיסוי

ש. האם גפת של שומשומין מוסיף הבל ? ומה דינו בהטמנה ?

ת. גפת של שומשומין מוסיף הבל אך פחות מגפת של זיתים. והסתפקה הגמ' מה דינו בהטמנה ולא איפשטא להדיא בגמ'. **ולהלכה** פסק מרן [רנז ג]להחמיר [753].

ולגבי להטמין בדבר שאין מוסיף הבל ולשימו על הגפת של שומשומין [- שבזה מחמירין בגפת של זיתים - עי' תשובה הבאה] - פסק ר' זירא להקל.

ש. האם מותר להטמין קדירה בדבר שאינו מוה"ב ולשימה על דבר שמוה"ב? ומדוע?

ת. בגמ' א"ר זירא משום חד דבי ר' ינאי שאסור לעשות כך בגפת של זיתים [ובפשטות - ה"ה בשאר דברים המוה"ב המנויין במשנה[754]] ועי' הערה[755].

והן נופלות" - דמשמע שאיירי שהכסוי לא מכוסה ואפ"ה הווי הטמנה שמותרת רק בלא מוה"ב. וא"ת שרק כשהדפנות מכוסות הווי הטמנה - א"כ נתת דבריך לשיעורין. אעכ"ח גם כשרק שולי הקדירה נוגעים הגחלים [וה"ה שאר דבר המוה"ב] - אסור. עכ"ד הרשב"א. וכן פסק בשו"ע רנג א ורנז ח. **אמנם הרמ"א** בסימן רנג א כתב להקל בהטמנה במקצת וכתב הגר"א שם שכ"מ בתוד"ה במה [מז:] בדברי ר"ת [- שמחלק בין שהיה להטמנה שבשהיה"שליט ביה אווירא" ומשמע שבהטמנה - לא שליט אווירא].

753 ומקורו מהר"ן על הרי"ף [כב. ד"ה גמ'] וכ"מ ברמב"ם [ד א] דסתם שבגפת מוה"ב ולא חילק בין של זיתים לשל שומשומין. וטעמם - כ' בב"י שכ"מ בגמ' שאמרה " לעולם אימא לך דשומשומין נמי אסור" - משמע שכן הלכה. ועוד שקרוב הדבר לבוא לאי' תורה.

754 שו"ר שכ"כ במאירי אבל בפמ"ג [רנז א"א ט] כתב דדווקא בגפת של זיתים אסור וכ"כ במשנ"ב שם ס"ק טו

755 וכתב **הרשב"א** [מז: ד"ה ועוד נראה] שאיירי כשיש הפסק אוויר בין הגפת לקדירה. דבכל זאת מוסיף הבל. אבל אם אין הפסק אוויר - אסור להשהות הקדירה ע"ג הגפת אף ללא הטמנה בקופה. דעצם זה שנוגע בגפת - הווי הטמנה במקצת ואסור. וכן דעת **רבינו יונה** מובא בר"ן על הרי"ף [כב. ד"ה אבל] **אבל הרמב"ן** [מובא בר"ן שם ד"ה ומנהגינו] סובר להיפך - שאיירי דווקא היכא שאין הפסק אוויר בין הגפת לקדירה. אבל אם יש הפסק אוויר - מותר להטמין הקדירה בקופה ולשים מעל לגפת ול"ה הטמנה במוה"ב. **וכתב הר"ן שכן מנהגינו.**

ומשמע שסובר הרמב"ן שללא הטמנה בקופה - שרי להניח קדירה על גפת ללא הפסק אוויר דהטמנה במקצת ל"ש הטמנה ודבר זה צ"ע דהא בריש כירה מביא הרמב"ן את שיטת ר"ח ששהיה המותרת היא כשאינה נוגעת בגחלים. ועי' חלקת בנימין - מובא בספר מורשת משה עמ' תקצז - שרק בגפת מתיר הרמב"ן להשהות ללא הפסק אוויר ולא בגחלים. עכת"ד **וצ"ע**

ולהלכה - השו"ע [רנז ח ועי"ש במ"ב ס"ק לז] פוסק כהרשב"א ורבינו יונה והוא לשיטתו בסימן רנג א שאוסר להשהות קדירה ע"ג גחלים כשנוגעת בהן - אף ללא הטמנה. **ורמ"א** שם [רנג א] חולק ומתיר להשהות ע"ג גחלים כשנוגע בהן ולפי זה יתכן ואוסר הטמנה בקופה ע"ג גפת רק כשנוגע בגפת וכדעת הרמב"ן והר"ן.

ש.האם מותר לשים כד של מים צוננים בשבת על כלי ראשון עם מים חמים שהיס"ב?

ת. אסור. משום שזה מוליד חום במים הקרים ועי' הערה[756].

ש. האם מותר לכסות כלי בבגד ולתת עליו כלי? ומדוע?

ת. הגמ' מחלקת בין בגד שדרך לפורסו על חבית - ששרי משום שאין חשש שיבוא לסוחטו. לבגד שאין דרך לפורסו על חבית - שאסור משום שיש חשש שיבוא לסוחטו. ועי' הערה[757].

---

[756] עי' **רש"י** שפי' דאיירי בכוזא של מים צוננים.**ועי' רבינו יונה** מובא ברשב"א [מח. ד"ה אבל] ובר"ן על הרי"ף [כב. ד"ה ומקשו] שאיירי שהטמין את הצונן בשבת ע"ג מיחם. וכגון שהמיחם כבר היה מוטמן מבעו"י בהטמנה שלא מוה"ב ונתגלה הכיסוי דקיי"ל [משנה לקמן נא.] דשרי לחזור ולכסותו והעבד רצה להוסיף צונן להטמנה [דלהטמין צונן נמי שרי כדתנן במשנה שם] ואמר לו רבה דאסור להטמין צונן על דבר חם. משום דמוסיף הבל בצונן. **וכנראה גם כוונת רש"י לפרש דאיירי בהטמנה של הכוזא הצונן.** [דאם לא כן ק' אמאי אסור לשים את הכוזא על המיחם? וליכא למימר שאיירי שיתבשל - שאז ר' זירא ל"ה מתיר. וגם ליכא למימר שאיירי שהעבד התכוון להוריד לפני שיתבשל - דא"כ לרש"י רבה לא היה אוסר {כדמשמע מרש"י מ: ד"ה לא שיחמו} אעכ"ח איירי רש"י בהטמנה].
וכן פסק **השו"ע** [רנז ו] שאסור להטמין צונן בשבת על מיחם של חמין. ועי' ביאור הגר"א שם שמקורו מהר' יונה הנ"ל. [ובע"ש - שרי דאין זה מוה"ב כיוון דמתקרר ורק בשבת עצמה החמירו בזה - עי' ביאוה"ל שם ד"ה אפילו].
ותוס' כתבו שאיירי פה לא בהטמנה אלא בשהית צונן על מיחם שיכול לבוא לידי יס"ב אלא שהעבד התכוון להוריד קודם שיבוא ליס"ב. ושאלו ר' זירא והא מעשים שבכל יום ששמין צונן כנגד המדורה להפשירו - ותירץ לו שהתם לא יכול הצונן יגיע ליס"ב אבל הכא [במעשה דעבד ששם כוזא על מיחם] - יכול להגיע הצונן ליס"ב ולכן אסור. וכ"פ **מרן** [שיח יז] שאסור להניח צונן במקום שיכול לבוא ליס"ב.

[757] בגמ' לא פורש האם החבית מלאה מים וכן לא פורש האם הכלי שעל גבה מלא מים. אולם ברור מהגמ' שאחד מהם - החבית או הכלי היה בו מים דאל"כ לא היה פה חשש סחיטה. **ועי' משנ"ב** [שכ ס"ק מב] שמסביר [את השו"ע וממילא גם את הגמ'] **שאיירי בחבית ריקה ובכלי שע"ג גבה היה מים** ובבגד שאין דרך לשימו על החבית חיישי' שיפלו ממנו מים על הבגד ויסחטנו. וכתב המשנ"ב שם שאם היתה החבית מלאה במים - יש חשש סחיטה גם ללא שישים כלי ע"ג. ויל"ע אי רק כשהכלים מלאים מים עד גדותם חיישי' שירטב הבגד או גם ללא זה ומהמשנ"ב הנ"ל משמע שכל שלא הייתה בחבית ריקנית חיישי' שיירטב ויסחוט. **עוד יל"ע** אי אסור לשים קנקן מים על מפה שמקפיד עליה שמא יסחוט ומדוע לא מצינו שמקפידין על זה.
ולגבי אם יש בחבית שאר משקין ולא מים - עי' שו"ע [שיט י] שביין ושאר משקין **ל"ח לסחיטה** וכתב שם המשנ"ב [ס"ק לט] שגם לראשונים שסוברים שיש ליבון בסחיטת שאר משקין - מ"מ ל"ח שיסחוט כי עדיין נשאר המראה והריח וכמו כן ל"ח שיסחוט המשקין לצורך המשקין דאין דרך בכך. וע"ע במשנ"ב ס"ק לח שנחלקו הט"ז והא"ר ביין לבן עי"ש.

ש. מוכין - האם הם מוקצה כשטמן בהם? וכשלא טמן בהם?

ת. **אם לא טמן בהן** - הן מוקצה. כדאמרי' בברייתא שמוכין הם מוקצה[758].

ואם טמן בהן - נסתפק ר' אדא בר מתנה אי עדיין יש עליהן שם מוקצה כיוון שלא ייחדן להטמנה בהדיא או שעצם זה שטמן בהן הווי ייחוד גם בלי שחשב ע"ז להדיא. וענה לו אביי שהוו מוקצה. וכן פסק מרן [רנט א] וע' הערה[759].

ש. האם מותר לתת המוכין לתוך הכר והכסת בשבת ויו"ט? ומדוע?

ת. הגמ' מחלקת בין מוכין שהיו כבר בתוך הכר והכסת - שמותר[760]. לבין מוכין שלא היו עדיין בתוך הכר או הכסת - שאסור דהווי עושה כלי[761].

---

[758] ואמנם לא נתברר לגמ' אי הברייתא איירי בשטמן בהם או שלא טמן בהן אבל בכל מקרה אפשר ללמוד שכשלא טמן בהן - הווי מוקצה דזה יותר חמור מטמן בהן. **וטעם שהם מוקצה - פרש"י** "מוקצין הן למלאכה". ונראה כוונתו שהם מוקצים מחמת חסרון כיס ולא מוקצה מחמת גופו כי עומדין להיות כרים וכסתות ויש עליהם שם כלי. וכ"כ **בריטב"א** כאן [ד"ה הכי קאמר] **ובמשנ"ב** [רנט ג] שהם מוקצה מחמת חסרון כיס. [וכנראה דינם כגולמי כלים דאמרי' בגמ' לקמן קכג. דשרי לטלטלם כי עשויים לעשות מהן כלי] **מיהו צע"ק** לשון רש"י בהמשך דבריו גבי ספק הגמ' "מי אמרי' יחדן להטמנה ואיכא תורת כלי עליהן או דלמא לו" דמשמע שלצד שאיכא תורת כלי עליהן ל"ה מוקצה. ואמאי הא מוקצה מחמת חסרו"כ הוא גם בכלי? **וכן צ"ע** לשון הגמ' "מהו דתימא חזי למיזגא עלייהו - קמ"ל" - ומה בכך שחזי למיזגא עלייהו הא קפיד עליהם והוו מוקצה מחס"כ? וצ"ע.

[759] וכתבו **תוד"ה וכי בשם רשב"א** [משאנץ] שלרבינא לקמן נ. שגיזי צמר שטמן בהן אינם מוקצים אא"כ הם של אומן [=הפתק] - ה"ה מוכין שטמן בהן אינן מוקצין אא"כ הם של אומן [וכתבו התוס' שגם אביי יודה בזה ז"א שאביי כאן איירי באומן וצ"ע]. **אולם דעת הרא"ש** [סימן ז] שמוכין חשיבי מגזי צמר ולכן גם רבינא מודה שמוכין הם מוקצה אף שאינם של אומן. **וכ"פ מרן** השו"ע [רנט א] שגיזי צמר שאינן של אומן שטמן בהן - אינם מוקצה אך לגבי מוכין לא מחלק בין אומן ללא של אומן וסותם שהם מוקצה. אמנם בביאוה"ל [סוד"ה אבל] כ' שבשעה"ד אפשר לסמוך על הראשונים [תוס' ועוד] שכתבו שדעת רבינא שמוכין שטמן בהן אינם מוקצין אא"כ הם של אומן

[760] וצ"ע מאי שנא מדלת כלים שנתפרקה שאומרת הגמ' לקמן קכב: שאסור להחזירה גזירה שמא יתקע ? וי"ל שתקיעה בכר היינו שיתפור אותו ולזה לא חיישינן ושונה מכר חדש שגם בלי לתפור הווי מלאכה [עכ"פ לדעת המשנה ברורה - עי' הערה הבאה]

[761] **מה שכתבתי שהוא עושה כלי - זה מפרש"י** ד"ה בחדתי. ומשמע שזה איסור דאורייתא **וכ"כ המשנ"ב** [שמ ס"ק לג]. **ובראש יוסף כתב** שנראה שגם לרש"י זה מדר' דאי היה מדאו' - היו חז"ל אוסרים גם בעתיקי. **וברמב"ם** [כב כג] כתוב שזה מדר' גזירה שמא יתפור. ויל"ע למה ל"ה מכה בפטיש.

ונחלקו פוסקי דורינו בכדור שהיה מנופח ויצא האויר - האם שרי לנפחו שוב. **הגרשז"א** מתיר [מנח"ש א סימן יא ס"ק ה וכ"כ בשמו בשש"כ טז ח ובהערה כד] **והמנחת יצחק** אוסר [חלק ו סימן ל] - משום שהווי כמוכין חדשין שהרי

ש. מהו הפותח בית הצוואר בשבת ומה דינו ומדוע?

ת. הפותח בית הצוואר פירושו שהוא עושה חור באמצע הבגד שדרכו יכניסו את הראש. ודבר זה עושהו כלי וע"כ חייב משום מכה בפטיש.

ש. מה דין ב' בגדים שמחוברים בשלל של כובסים ונגע שרץ באחד מהם - האם חבירו מקבל טומאה?

ת. מדאו' - אין חבירו מקבל טומאה שכן לא חשיבי בגד אחד אלא ב' בגדים שכן עתידים להפריד את החיבור. ומדרבנן - **המשנה בעוקצין** [ב ו] **ובפרה** [יב ט] אומרת שחשיבי כבגד א' לטומאה [ולא להזאה] עד שיתחיל להפרידם[762] ואומרת הגמ' [מח:] שמשנה זו היא **דעת ר' מאיר** שאומר [במשנה כלים ה ג ומובאת בסוגיין] שחיבור כלים - אף אם אין החיבור נעשה לצורך הכלי - נחשב כלי א' לענין טומאה מדרבנן[763] [ר"מ אמר א"ז לגבי בית הפך ובית התבלין המחוברין לכירה] ועי' תשובה הבאה. **אבל ר"ש** שחולק עליו שם ואומר שאינם חיבור אף מדר' - ה"ה ששלל אינו חיבור אף מדרבנן.

הלכה - כר' מאיר [רמב"ם פרה יב ו].

האוויר הוא חדש. ומביא ראיה מהריטב"א שאומר שדווקא לאותו כר שיצאו המוכין ממנו שרי להחזיר וכ"מ מרש"י ד"ה בעתיקי שכתב " לאותו כר שנפלן ממנו" עכ"ד המנחת יצחק. ועי' **במאירי** שכתב שבישן מותר דהווי מעשה הדיוט ולפי זה לכאו' יש להתיר כאן וצ"ע.

ולגבי להשחיל שרוך של נעל - עי' בשו"ע שיז ב ובמשנ"ב ס"ק יח וס"ק כ' שצריך ג' תנאים: **א.** עתיקי [שהיה כבר השרוך בנעל זו] **ב.** שאין דרך לקשרם קשר של קיימא **ג.** שמכנים בלא טורח. ומקורם מתוד"ה הא - גבי חוטי סרבל. והטעם שצריך שלא יהא טורח כתב רמ"א שם משום חשש קשירה ועי' ט"ז ומג"א שמקשים על דבריו שאין קשר בין טורח לקשירה. ועי' פמ"ג על מ"א שמשמע מדברי המ"א שזה בגלל שאסור לטרוח בשבת. והפמ"ג עצמו מסתפק אולי זה גם נחשב תיקון מנא עי"ש וכ"פ בשו"ע הרב שיז ה שבטורח - הוא מתקן כלי.

ואם השרוך מושחל רק בנקבים התחתונים ורוצה להכניסו גם בעליונים - פסק בשש"כ [טו הערה רב] בשם הגרשז"א ששרי. וצ"ע למה שרי בטורח?

[762] זה שהם חיבור רק לטומאה ולא להזאה - כ"כ **במשנה פרה** יב ט. [ובמשנה בעוקצין המובאת בסוגיין כתוב רק שהם חיבור לטומאה ולא כ' שאינם חיבור להזאה וצ"ע] וכ"פ **הרמב"ם** פרה יב ו. **וכתב הרמב"ם** [פרה יב ד] שכל מקום שאתה שומע "חיבור לטומאה ואינו חיבור להזיה" - אין זה אלא מדבריהם. עכ"ד הרמב"ם. וא"כ חיבור דשלל הוא מדר'. וכ"מ **מהתוס'** מח: ד"ה עבדו. **וטעם שאין זה חיבור מהתורה** - פי' **הרא"ש** על המשנה בפרה שזה משום שהחיבור הוא ארעי. וזה שהם חיבור עד שיתחיל להתירם - כ"כ במשנה עוקצין ב ו המובאת בסוגיין.

[763] ולא שורפין ע"ז תרומה וקדשים - עי' תשובה הבאה

ש. מה דין בית הפך ובית התבלין שבכירה לגבי טומאה - האם חשובים ככלי אחד?

ת. **מדאו'** - אין חשובין ככלי אחד כי אינם משמשין זה את זה. **ומדרבנן** - נחלקו תנאים במשנה בכלים [ה ג] המובאת בסוגיין. **לר"מ** - הם כלי אחד אולם רק אם הטומאה נגעה בשולי הכלי. אך אם הייתה רק באווירן[764] - לא. דעשו חז"ל היכר שזה רק דר' כדי שלא יבואו לשרוף ע"ז תרומה וקדשים. **ולר"ש** - אינן ככלי א' כלל. ואפי' נגעה טומאה בכלי א' - אין חבירו טמא.

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים יז ה] כר"מ.

ש. מהן מספורת של פרקים ואיזמל של רהיטיני והאם חשובים חיבור לטומאה ולהזאה ומדוע?

ת. מספורת של פרקים זה מספריים דהיינו שני סכינים המחוברים באמצעם במסמר [רמב"ם פרה יב ד] ואיזמל של רהיטיני זה מקצוע [פתח תחת המם וחולם על הו'] דהיינו סכין שמחובר לקרש חלק ומזיז את הקרש והסכין ע"ג העץ ומחליקו ואחר מלאכה - נוטל הימנו[765].

ודינם - מדאו' - בשעה שעובד בהן הם כלי אחד בין לטומאה ובין להזאה. [שכן משמשין שניהם תשמיש א' וצריכין זה לזה - תוד"ה אי] ובשעה שלא עובד בהן - אינם חיבור לא לטומאה ולא להזאה. **ומדרבנן** - גם שלא בשעת מלאכה הם חיבור לטומאה - דגזרו אטו שעת מלאכה וגם בשעת מלאכה הם לא חיבור להזאה - דגזרו אטו לא שעת מלאכה.

---

764 אירי בכירה של חרס דמיטמאת מאווירה. וצ"ע מה הדין בכירה של מתכת.

765 מש"כ שאחר מלאכה נוטל הימנו - כ"כ רש"י ד"ה איזמל. ועי' חזו"א כלים טז ד שגם מספורת של פרקים מפרקין אותן אחר המלאכה וכ"מ מרש"י נח: ד"ה מספורת שכתב "ששני סכינים שלה מתפרדין" וצ"ע אי זה מסתדר עם פי' הרמב"ם [פרה אדומה יב ד]שפי' שמספורת מחוברת במסמרים.

ש. מה הדין בתבן מוכין זגין ועשבין כשהן לחים - האם טומנים בהן מע"ש לשבת? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שבזמן שהן יבשין - טומנים בהן ובזמן שהן לחין - אין טומנין בהם משום דאז מוסיפין הבל. ומסתפקת הגמ' בשעה שהן לחין מחמת דבר אחר ולא מחמת לחותן הטבעית - שאז מוסיפין פחות הבל - האם גם חשיבי מוסיפין הבל ואסור ? או שלא חשיבי מוה"ב ומותר? ולא איפשטא.

להלכה - פסק **מרן** [רנז ג] בסתם שבלחין לא טומנים בהן. וכתב **המ"א** [ס"ק י ומובא במ"ב ס"ק יט] שמשמע שגם בלחין מחמת דבר אחר אסור. אולם במשנ"ב [הנ"ל] מביא כמה אחרונים שפסקו לקולא בלחין מחמת ד"א. [ובאמת זה מחלוקת ראשונים - הרי"ף והרא"ש מקילין והרמב"ם {ד א} אוסר. וא"ת למה הרמב"ם מחמיר הא בגמ' לא איפשטא וקי"ל ספיקא דר' לקולא - י"ל שמדסתמה מתני' שלחין אסור - משמע שבכ"ג אסור. לח"מ[766]].

הערה - כתבתי התשובה עפ"י פרש"י שלחין מחמת עצמן - חמים יותר וספק הגמ' הוא בלחין מחמת ד"א. אבל ברמב"ם [ד א] משמע שלחין מחמת ד"א חמין יותר דכתב שיש להחמיר אפילו בלחין מחמת עצמן. ולפי זה ספק הגמ' הוא על לחין מחמת עצמן[767].

---

[766] **וביאוה"ל** [רנז ג ד"ה בזמן] כתב הטעם להחמיר - דאף דבגמרא דילן מסתפק בזה כיון דהירושלמי פרק במה טומנין פשיטא ליה בזה לאיסור בכל גווני כוותיה נקטינן וכמו שכתב בספר יד מלאכי עכ"ל

[767] וא"ת א"כ מה הראיה שהביאה הגמ' מזה שבמוכין לא שייך לחין מחמ"ע - דלמא במוכין איירי בלחין מחמת ד"א? וי"ל שהבינה הגמ' שאם במוכין איירי במחמת ד"א - ה"ה בשאר דברים [לח"מ על הרמב"ם ד א]

מהמשנה מט. למעלה עד המשנה מט. למטה.

ש. האם מותר לטמון בכסות ובפירות?

ת. הגמ' [מט.] מביאה ברייתא דתני ר' אושעיא שטומנין בכסות ובפירות יבשין אבל לא לחין. ואילו במשנה [מט.] כתוב סתמא שטומנין בכסות ובפירות. וכתבו תוד"ה אבל שנראה שר' אושעיא פליג אמתניתין. ועי' הערה[768].

ש. מהו "גוף נקי" הנצרך לתפילין?

ת. **לאביי** - שלא יפיח בהן [היינו שיודע שיכול להעמיד עצמו בשעת הרוח - רש"י] **ולרבא** - שלא יישן בהן[769] [שמא יפיח או יראה קרי. אבל להפחה - כל הגופים נקיים שיכולין להעמיד עצמן[770].רש"י] וכתבו תוס' שלאביי - אפי' מי שלא יכול להיזהר לפעמים משינה - אינו צריך להמנע מלהניח תפילין[771].

---

[768] וברי"ף [כא:] הביא מתני' דטומנין בכסות ובדף כב. הביא דבכסות שייך לח מחמת עצמה בממרטא דביני אטמי משמע שבלח מחמת עצמה אין טומנין. וכ' בב"י [רנז ג] שיתכן והרי"ף סובר שר' אושעיא מפרש למשנה ולא חולק עליה. להלכה - פסק מרן [רנז ג] שטומנין בכסות בסתמא.

[769] ולגבי שיעור שינה שאסור לישן עם תפילין - עי' **בגמ' סוכה** כו. ג' ברייתות א' אומרת ששרי אפי' שינת קבע ושניה - ששרי רק עראי ושלישית שאסור לישון בהם כלל ואוקמא הגמ' הא דנקיט להו בידיה והא במנחי ברישיה והא דפריס סודרא עליהו **ופרש"י** שכשמנחא ברישיה - אז שרי ארעי וכשפריס סודרא דהיינו שמניחן אצל מראשותיו [ופורס סודר עליהן מפני כבודן] - שרי אפי' קבע.וכשמנחא בידיה וחיישי' שיפלו - אסור אפי' עראי. **והרמב"ם** [תפילין ד טו] התיר שינת עראי כשנמצאות בראשו - רק אם פרים סודרא עליה [והיינו על ראשו שיכסה גם את התפילין] וכשכרוכות בידו - שרי אפי' קבע. דכך מסביר את הגמ' שפרים סודרא - אזיל אשינת עראי. ומנחא בידיה היינו כשכרוכות בידו - שרי אפי' קבע [דלא נורא אי יפיח בהן] ובמנחי ברישיה ללא סודר - אסור אפי' עראי. **וכמותו פסק מרן** [מד א] אולם **הגר"א** שם [מובא בביאה"ל ד"ה אפילו] כותב שכל הפוסקים ס"ל כרש"י [שהיתיר שינת עראי כשמונחין בראשו אף כשלא פורס סודרא עליהו].

[770] והיינו שאין אדם צריך לחשוש לזה שיפיח דמסתמא אינו מפיח אבל צריך לחשוש לזה שישן וממילא צריך שיידע בבירור שלא יישן כשמניח תפילין - כנלענ"ד פרש"י]

[771] הכוונה להנחת תפילין יותר מהשיעור המינמלי שזה רגע אחד - שבזה וודאי ימצא זמן ביום שאין לחשוש שיישן. וכ"כ הרא"ש [הלכות קטנות - תפילין סימן כח ומובא בב"י או"ח לז ג] שהאידנא שאין רגילין להניחן אלא בשעת תפילה - בקל יוכל אדם לשמור עצמו באותה שעה עכ"ד.

ש. האם יש להניח תפילין במשך כל היום [תוס']?

ת. מתוד"ה כאלישע משמע שכן. דקורא לזה שאנו לא מניחין תפילין כל היום "שמצווה זו רפויה בידינו" וטוען שאין החשש מגוף שאינו נקי סיבה להפטר ממצווה זו "שהרי אנו יכולין להיזהר בזה" ועי' הערה[772].

ש. מה היה המעשה עם אלישע בעל כנפיים שבגללו נקרא כך?

ת. שיצא לרחוב עטור בתפילין למרות שהייתה גזירה שהמניח תפילין ינקרו את מוחו - ורדף אחריו קסדור וכשהגיע קסדור אצלו נטלן אלישע מראשו[773] ואחזן בידו [הגזירה הייתה רק על תפילין ש"ר - עי' גמ' לקמן קל.] ואמר לקסדור שיש לו כנפי יונה ביד ואכן נהפכו התפילין לכנפי יונה.

ש. מהן נסורת של חרשין ונעורת של פשתן ומה דינם לגבי הטמנה?

ת. נסורת של חרשים היא חתיכות עץ דקות שנופלות מהעץ כשמנסרים אותו הנגרים[774].

ונעורת של פשתן - היא חתיכות שיער דקות שנופלות מהפשתן כשמנערים אותו[775].

ודינם לגבי הטמנה - נסורת של חרשים - טומנים בה בכל גווני. ונעורת של פשתן - לת"ק טומנין בכל גווני ולר' יהודה רק בגסה. כי לדעתו הדקה מוסיפה הבל כזבל.

הלכה - כת"ק [שו"ע רנז ג].

---

772 אולם **הרא"ש** [הל' תפילין סי' כח מובא בב"י לז ב] כתב על הגמ' שלנו שתפילין צריכין גוף נקי "והאידנא שאין מניחין אותן אלא בשעת ק"ש ותפילה - בקל יוכל אדם להיזהר". משמע שמצד זהירות מגוף נקי - נכון המנהג שלא להניח תפילין כל היום **ודלא כתוס'**. וכ"כ **בטושו"ע** [לז ב] שמשום שצריך גוף נקי נהגו שלא להניחם כל היום.

773 והק' **תוד"ה נטלם** מדוע נטלם מראשו הרי זוהי שעת השמד שקי"ל "יהרג ואל יעבור " אפי' על ערקתא דמסאני [סנהדרין עד:] ותי' שרק אם ע"י השנוי של הערקתא דמסאני מתנהג כגוי [דהולך כדרך הגויים] הדין שיהרג ואל יעבור. אבל בנד"ד שיש גם הרבה יהודים שאין דרכן לילך בתפילין כל היום - א"צ להרג.

וברמב"ן,ר"ן על הרי"ף [כב: ד"ה ומקשו] **וריטב"א** תירצו שרק על מצוות ל"ת נא' יהרג ואל יעבור בשעת השמד [דהיינו שעובר עבירה בקום ועשה] אבל לא על ביטול מ"ע. וכן פסק **רמ"א** ביו"ד [סימן קנז א]

עוד הקשו הרמב"ן והר"ן כיוון שאין בזה "יהרג ואל יעבור" - אמאי סיכן אלישע את עצמו והלך עם תפילין בשוק? ותירצו ששרי לאדם למסור עצמו למיתה בשעת השמד גם על מה שאין דין של יהרג ואל ועבור. וכדמצינו במדרש [מכילתא יתרו פרשה ו וכ"ה בויקרא רבה אמור פרשה לב א] מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני וכו' **עכ"ד רמב"ן ור"ן** [וברמב"ן מתרץ עוד שאפשר שחשב שלא יראוהו] **וא"ת** א"כ למה נטלם מראשו כשהגיע הקסדור - **י"ל** שבין כה וכה היה הקסדור נוטלם [חידושי **הגר"א**]

774 חרש הוא נגר [ברטנורא כלים יד ג]

775 כשמנפצים אותו [ברטנורא שבת ד א]

מהמשנה מט. למטה עד המשנה נא.

ש. מהן "שלחין" ומה דינם לגבי הטמנה? ומוקצה?

ת. שלחין הן עורות שהפשיטו אותם מהבהמה[776].

ודינם לגבי הטמנה - שטומנים בהן דאינם מוה"ב. **ולגבי מוקצה** - עורות של בעה"ב - לכו"ע אינם מוקצה דעומדים גם לישיבה. ועורות של אומן - מחלוקת תנאים. לת"ק - מוקצה ולר' יוסי - אינן מוקצה דאין אדם מקפיד עליהן.

וכתבו תוס' שבכמה מקומות בש"ס מצאנו שעורות הן מוקצה. ותירצו ב' תירוצים: **א.** - בשם רש"י לקמן קטז: ד"ה בתרתי פליגי - שכאן איירי בשל בהמה גסה דחזי למיזגא עלייהו ושם - בשל בהמה דקה דהוו מוקצה אא"כ ייחדן לישיבה ב. דכאן איירי ביבשים ושם - בלחין דלא חזי למיזגא עלייהו.

להלכה - לגבי הטמנה - מרן בסימן רנז לא הזכיר עורות בין אלה שאינן מוסיפיו הבל ומטמינין בהן וצ"ע למה השמיטם[777]. **ובשו"ע הרב** [רנז ה] הזכירם והתיר בין בלחין בין ביבשים.

לגבי מוקצה - מרן [שח כה] פסק כר' יוסי שאף של אומן אינם מוקצה. ופסק כתירוץ שני של תוס' שאיירי רק ביבשים. אבל לחין - הוו מוקצה. **וברמ"א** שם הביא גם את החילוק בין בהמה גסה לדקה. **ובמשנ"ב** [ס"ק קז] פסק כמרן. ועי' **בערוה"ש** [שח מט] שבזה"ז אין דרך לישב על עורות והוו מוקצה.

ש. מהן נסרים והאם הם מוקצה?

ת. נסרים הן קורות העומדין להיות כלי[778]. ודינם - אם הם של בעה"ב - לא הוו מוקצה דחזו לתשמיש היתר כגון ליתן בהן פת לאורחין וכדו'. ואם הם של אומן - הוו מוקצה אפי' לר' יוסי. משום שמקפיד עלייהו.

---

776 ופרש"י "כמו והפשיט [ויקרא א ו] תרגום ושלח" עכ"ד רש"י. ויל"ע מתי נקרא העור בארמית "משך" ומתי "שלח" דמצינו שגם אחר שהופשט העור נקרא משך עי' שמות כט יד גבי עור פר המילואים אחר שהופשט שנקרא בתרגום משכא

777 ובפנ"י כתב - משום שהטמנה בשלחין לא שכיחי.

778 לכאו' אם **עומדים לבנין** - דינן כלבנים שפסק בשו"ע בסימן שח יז שבעומדות לבנין לא הוו כלי והם מוקצה מחמת גופו. אולם עי' **בבן איש חי** שנה שניה פ' ויגש סעיף ב שמתיר כשלא מקפיד עליהן וצ"ע דהא ל"ה כלי ועי' גם **בב"ח** יו"ד קצח ס"ק כט ד"ה מבואר מתשובה זו - שנסרים שעומדות לחיבור בבנין ל"ה כלי.וצ"ע

ש. מהי שאלת הגמ' "אבות מלאכות ארבעים חסר א' כנגד מי" - מנא לן שאבות המלאכות צריכות להיות כנגד משהו? [תוס'].

ת. משום שיש כמה מלאכות שדומים זה לזה כזורה בורר ומרקד[779] ולא היו מונים אותן בתור מלאכות לחוד ללא סיבה מיוחדת וע"ז שאלה הגמ' מה הסיבה שמנו אותם בנפרד כך שיצא שיש ל"ט אבות מלאכות.

[779] פי' דכל א' מהמלאכות הנ"ל היא פעולה שמפרידה פסולת מאוכל אלא שסוגי הפסולת משתנים [בזורה זה הקש של השיבולת והמוץ שעל הגרעין של החיטה בבורר - זה פסולת שמעורבת עם הגרעינים ובמרקד זה לאחר הטחינה שמפריד הסובין מהקמח - עי' ר"ן על הרי"ף לא: על המשנה בד"ה זורה, בורר ומרקד].

ש. ומה תירוץ הגמ' - כנגד מי הם?

ת. נחלקו בזה ר' חנינא בר חמא ור"י בן אלעזר בשם ר"ש ב"ר יוסי בן לקוניא[780].

דעת **ר' חנינא** שזה כנגד לט מלאכות שבמשכן דהיינו שבמשכן היו משתמשים **בסממנים** לצביעת העורות של כיסוי המשכן וממילא הכניסו לל"ט מלאכות את כל סדר אפיית הפת שזה כנגד בישול הסממנים[781]. וכן **הכינו יריעות המשכן** מצמר וע"כ יש את כל מלאכת עשיית הבגד וכן היו משתמשין **בעורות** לכסוי המשכן וממילא יש את מלאכת צידה והפשטה ועיבוד וכו' **וכן כתבו** במשכן אותיות על הקרשים לידע כל קרש מה בן זוגו [שבת קג: מובא ברש"י עג. ד"ה כותב] וכמו כן היה **בונה וסותר** [בניית המשכן] **מכבה ומבעיר** [בבישול הסממנים] **מכה בפטיש** [גמר מלאכת הכלים] **והוצאה מרל"ר** [בהעברת קרשי המשכן מרה"ר לעגלות ומעגלה לעגלה דרך רה"ר][782].

---

780 **בספר ערכי תנאים ואמוראים** [לא' מן הראשונים] בערך ר' יונתן בן יוסי בן לקוניא **הוכיח שר"ש בן ר"י בן לקוניא היה תנא** מדמובא בגמ' זבחים סב: ששאל את ר' יוסי. וא"כ היה בזמן התנאים. וכ"כ רדב"ז [בשו"ת מכת"י או"ח - יו"ד חלק ח סימן לז]. ונראה שאין תימה שר' חנינא חולק עליו אף שהיה אמורא - שהרי ר' חנינא היה בדור הראשון של אמוראים ותלמידו הגדול של רבי [שהושיבו בראשות הישיבה במקומו - עי שבת נט: וכתובות קג:] ועי' תוס' בכורות מט: ד"ה א"ר אסי שכתב שר' חנינא תנא הוא ופליג.

781 עי' רש"י עג. ד"ה האופה שכל מלאכת הפת הייתה בסממנים של המשכן חוץ ממלאכת האופה שבמקומה הייתה מלאכת מבשל [ונקט אופה משום סידרא דפת - גמ' עד:] וצע"ק איפה יש בסממנין זורה וכו'

782 כתבתי התשובה לפי דעת **רש"י** מט: ד"ה הם זרעו - שמלאכות הפת ילפי' מסממנים שצבעו בהן העורות וערבו אותם בתכלת עי"ש. ולא לומד מסדר אפיית הפת שבמנחות - משום שלדעתו ילפי' רק מבניית המשכן ולא מקרבנות ומנחות. וכ"כ רש"י בדף עג. במשנה ד"ה האופה שפת לא שייכא במלאכת המשכן עי"ש. וכן בדף צב. על המשנה שם שהמוציא בין בימינו בין בשמאלו,על חיקו ועל כתיפו חייב - פרש"י שמקור לזה :כתף - מ"בכתף ישאו" [במדבר ז] וימין ושמאל וחיק - אורח ארעא. עכ"ד רש"י ולא הביא את טלטול שמן המאור וכו' משום דלא ילפי' מעבודה שהייתה במשכן אלא מבנייתו וכ"כ **המאירי** על המשנה עג. ד"ה ומלאכות שילפי' רק מבנין המשכן או מצביעת היריעות עי"ש.

אולם ברש"י דף צב. הנ"ל - בהמשך דבריו ממביא רש"י את ר' האי גאון שאמר שמפורש **בירושלמי** [שבת י ג] על המשנה שהמוציא בין בימינו וכו' אומר הירושלמי שכן ילפי' מהוצאת שמן המשחה שמן המאור, קטורת הסמים ומנחת התמיד שהיו אחד בימין וא' בשמאל וא' בחיק וא' בכתף עי"ש וא"כ מוכח שלדעת הירושלמי כן ילפי' ממלאכות הקשורת לקרבנות ומנחות ולא לבניית המשכן. **אולם דעת הירושלמי צ"ב** דהא הירושלמי עצמו אמר בפרק ז הל' ב שאופה זה תולדה ולא אב ומה שתנא מתני' בל"ט מלאכות אופה ולא מבשל - הוא בגלל שזה סדר הפת. משמע שלא ילפי' מקרבנות ומנחות דהא אפיה הייתה במנחות ולהירושלמי היא רק תולדה?

ועי' בספר **אגלי טל** [בפתיחה ס"ק ט] שאומר יסוד שגם אי ילפי' ממלאכות שנעשו בקרבנות ומנחות - זה רק ממלאכות שלא דוחות שבת. [וכגון טלטול שמן המשחה מרשות לרשות - שממנו למד הירושלמי הוצאה בימין,שמאל,חיק וכו'] שמכח זה שאמר רחמנא שלא יעשום בשבת במשכן - ילפי' שאסורות לכל ישראל בשבת. אבל מלאכות שעושים במשכן בשבת - א"א ללמוד מהמשכן שאסורות בשבת. ועפ"י יסוד זה מתרץ האגלי טל [בס"ק י - יא] שמש"כ הירושלמי שאפיה זה תולדה - הוא לדעת רבי [במנחות עב:] שאפיית לחם הפנים דוחה שבת ולא ילפי' מינה. אולם בגלל שנקט תנא דמתני' סדרא דפת - לכן נקט אופה שזה אב רק לדעות האחרות שחולקות על רבי וס"ל שלא דוחה שבת.

דעת ר' שמעון בר"י בן לקוניא - שזה כנגד ל"ט פעמים שמוזכרת המילה "מלאכה" [בהטיות שונות] בתורה.

ש. האם המלאכות שמוזכרות בפסוקים " ויבוא הביתה לעשות מלאכתו" שנא' גבי יוסף הצדיק [בראשית לט יא] ו"המלאכה הייתה דיים" שנא' גבי המשכן [שמות לו ז] הם מכלל ל"ט מלאכות?

ת. ר' יוסף אומר שמלאכות שבפסוקים אלו - אחת מהם נמנית בכלל לט מלאכות ואחת - לא. והסתפק ר' יוסף האם המלאכה האמורה במשכן הכוונה למלאכה ממש - דהיינו מלאכת בניית המשכן [והתורה אומרת שהמלאכת המשכן הייתה דיים היינו במדויק - כגון שעובי הטסים של הזהב היה לא פחות מהצורך ולא יותר - רש"י.][783] וה"מלאכתו" שנא' ביוסף הכוונה לעשות צרכיו [לשכב עמה אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' - רש"י] - ולצד זה מלאכת המשכן ממנינא ומלאכתו של יוסף - לא.

או שה"מלאכתו" שנא' ביוסף הכוונה למלאכה ממש והמלאכה שנא' גבי המשכן אין הכוונה למלאכה ממש אלא לאסיפת תרומת המשכן והיא אינה ממנינא דל"ט מלאכות.

וטעם שנקט רש"י בפשיטות דלא כהירושלמי אלא אמר שילפי' רק בבניית המשכן - תירץ באגלי טל [ס"ק טו - טז] דהוא מדלא תנא סוחט במתני' שהיה ביין לנסכים עי"ש. ועי"ש עוד [ס"ק ה] **שר' האי גאון כתב בסתמא כהירושלמי** ומאריך שם בהסברתו.

[783] וצ"ע מה הפירוש במילה "והותר" שבסוף הפסוק

ש. האם גיזי צמר הם מוקצים ? כשטמן בהן וכשלא טמן בהן ומדוע?

ת. כשלא טמן בהן - הן מוקצים מחמת חסרון כיס וכמ"ש רש"י על המשנה [מט. ד"ה ואין] שמוקצות הן לטוות ולארוג.

ואם ייחדן להטמנה - אינם מוקצה כדאמר רבין א"ר יעקב א"ר אסי בן שאול אמר רבי בדף נ.

ואם טמן בהן פעם א' - ללשנ"ק ברבא [שנדחית בגמ'] - אינן מוקצה וללשנ"ב ברבא - הרי הן מוקצה ולדעת רבינא ביישוב לשנ"ק דרבא - יש לחלק בין גיזי צמר של בעה"ב - שהטמנה א' מוציאתן מלהיות מוקצין לבין גזי צמר של אומן דבעי' דווקא ייחוד לעולם[784].

להלכה - פוסק מרן [רנט א] כרבינא.

[784] עי' רש"י נ. ד"ה ייחדן שכותב " לעולם".

ש. חריות של דקל שגדרן לעצים - האם הן מוקצה?

ת. אם לא חשב עליהן לישיבה ולא ישב עליהן אפי' פעם א' - לכו"ע הרי הם מוקצה. ולאידך גיסא - אם חשב עליהן לישיבה וקשר אותם לשם כך - לכו"ע אינם מוקצה.

ואם חשב עליהן לישיבה אך לא קשר - מחלוקת. **לת"ק דרשב"ג** - הרי הם מוקצה וכן פסק רב[785] **ולרשב"ג** - אינם מוקצה וכ"פ שמואל ור' אסי[786]. ובמקום שצריכין אותן לבית האבל או בית המשתה ולא היו יכולין לקשרן מבעוד יום - מודה ת"ק לרשב"ג שסגי במחשבה[787].

ואם ישב עליהן פעם א' אך לא ייחדן לישיבה ולא קשרן - מחלוקת. לת"ק ורשב"ג - הם מוקצה וכ"פ רב ושמואל. ולר' אסי - אינם מוקצה ויש משנה ובריתא כוותיה.

להלכה - פסק מרן [שח כ] כר' אסי[788].

---

[785] **עי' ר"ן על הרי"ף** [כג. ד"ה ונשאל] שכתב שאיירי **שחשב עליהן לשבת אחת בלבד. אבל אם ייחדן לעולם - גם לת"ק לא הווי מוקצה.** וכתב הר"ן שכ"מ מרש"י [נ. ד"ה ואע"פ שלא חישב] - שפירש בדעת ר' אסי שלא חישב למחר. משמע שלשמואל דבעי' חשב - סגי אם חישב למחר וא"צ לעולם ועי"ש בר"ן עוד ראיות לזה. **וכן משמע מהרא"ש [ד ח]** שדן אי בעי' מחשבה לשבת או במחשבה לחול סגי ומשמע שאיירי בייחוד ליום אחד ולא לעולם **<u>וכן פסק מרן</u> [שח כ]** שסגי אפי' בייחוד לחול והיינו ייחוד ליום אחד בחול וכ"ש לשבת אחת. **אולם בדעת הרשב"א** הבין הר"ן שבעי' ייחוד לעולם [וצע"ק דהרשב"א איירי באבן] והר"ן חולק עליו.

אמנם גבי גיזי צמר של הפתק אומר הר"ן שגם לשמואל בעי' לעולם [דייחוד לשבת א' עדיין לא מוציאן מידי מוקצה מחמת חס"כ] וכן באבן שע"פ חבית בעי' ייחוד לעולם ושאני חריות דדרך לחשוב עליהן גם לישיבה.

[786] מה שכתבתי שר' אסי פוסק כשמואל שסגי בחשב - משום דמשמע מלשונו "אע"פ דלא קישר ואע"פ דלא חישב" שחשב עדיף מישב. וכ"כ הר"ן על הרי"ף [כג. דיבור הראשון] וכתב שם הר"ן שכן דעת ר' האי גאון ור' יונה. אבל הרמב"ן פסק שלר' אסי חשב לא מהני ולא נראו לי דבריו. עכ"ד הר"ן. וכן פסק השו"ע [שח כ] כהר"ן.

[787] דהגמ' אומרת שת"ק דרשב"ג הוא ר' חנינא בן עקיבא ואח"כ מביא זעירי מעשה בר' חנינא בן עקיבא שלצורך בית האבל או בית המשתה [והיינו לצורך מצווה] התיר גם במחשבה בלבד משום דטרידי. ופרש"י ד"ה דטרידי - שלא היה זמן לקשרם מבעו"י.

[788] ובסעיף כב גבי נדבך של אבנים פסק מרן שבעי' מעשה. וכתב במשנ"ב [ס"ק פז] ששאני חריות שיש מהן שעומדות לישיבה ויש שעומדות לשריפה וכל מה שהן היו מוקצה זה משום שחשב עליהן לשריפה ולפיכך מחשבה לישיבה מוציאה ממחשבה לשריפה. אבל באבנים שסתמן למוקצה - לא מהני מחשבה עכ"ד המ"ב [ומקורו מהמ"א ומהמ"מ שכ"כ בדעת הרמב"ם]

ש. מה הדין בקופה של עפר שהכניסה מבעו"י לצרכיו האם היא מוקצה?

ת. בזה לכו"ע סגי בחישב עליו לשימוש - שאינו מוקצה וא"צ לעשות מעשה אפי' לת"ק. משום דלאו בת מעשה היא. ובלבד שישים אותה בקרן זווית [ולא שישפכנה באמצע ביתו דאז - בטל הוא לקרקעית הבית - רש"י[789]].

ש. האם מותר לנקות כלים בנתר וחול בשבת?

ת. בנתר וחול שלא הזמינן מבעו"י - לכו"ע אסור משום מוקצה.

ואם הזמינן מבעו"י - שאינם מוקצה - נחלקו תנאים אי חיישי' שימחק [היינו שיחליק את הכלי מהבליטות שבו שהוא מלאכת ממחק]. לברייתא א' - מותר. ולברייתא ב' אסור.

ואומרת הגמ' שב' הברייתות נחלקו בדעת רבי יהודה שאוסר דבר שאינו מתכוון אפי' בלא פסי"ר [ונחלקו האם לפעמים ממחק או שלא ממחק כלל] אבל לדעת ר"ש שמתיר בדבר שאינו מתכוון במידי דלאו פסי"ר - כאן לכו"ע שרי לחפוף כלים בנתר וחול שאינן מוקצה.

להלכה פוסק **מרן** [שכג ט] להקל. ועי' במשנ"ב שם [ס"ק לח] שאירי בדליכא חשש לישה בתערובת החול והמים עי"ש.

ש. ומה הדין בכלי כסף בגרתקון?

ת. זה לכו"ע אסור משום ממחק. ואע"ג שאינו מתכוון למחק - משום שהוא פסיק רישא שימחק [רש"י נ. ד"ה לא דכו"ע]. ועי' הערה[790].

---

789 **ועי' ברעק"א** על השו"ע [שח לח] שאם יש רצפת אבנים או נסרים שרי [כנראה - משום שבכה"ג לא בטל לקרקעית הבית]. ועי' **ביאוה"ל** שם שחולק עליו ואוסר אף ברצפת אבנים.

790 וכ"כ הב"י [שכג ט] שכ"כ רש"י וכ"פ בשו"ע. ויל"ע דהא רש"י אמר א"ז בשלב שבו הגמ' חשבה שברייתא שמתירה בנתר וחול ואוסרת בכלי כסף בגרתקון - אזלא כר"ש. אבל למסקנא שגם ברייתא זו אזלא כר' יהודה - אין ראיה שהוא פסי"ר ושגם ר"ש מודה, דיתכן לומר שהברייתא אוסרת רק מחמת שאפשר שימחק? וכמו שאותה ברייתא בסיפא שלה אוסרת לחפוף שערו בנתר וחול מחשש שישיר שיער ? וצ"ע

ש. האם מותר לחפוף שערו בשבת בנתר וחול? ומה הדין בלחפוף פניו ידיו ורגליו?

ת. **לחפוף שיערו** - **לר' שמעון** - מותר. דאינו מתכוון לתלוש שיער ול"ה פסי"ר. **ולר' יהודה** - אסור שמא יתלוש שיער.

ופניו ידיו ורגליו - לר"ש שרי כדאמרן. ולר' יהודה שרי רק שלא במקום שיער [והיינו באישה,קטן וסריס].

להלכה - קי"ל בדבר שאינו מתכוון דהלכה כר"ש [שו"ע שלז א] וא"כ לפי סוגיין שסוברת שחול ונתר אינם פסיק רישא [וכך הסבירה את המשנה בנזיר שחופף ראשו שאיירי בחול ונתר דאינם פסי"ר] צ"ל הלכה שמותר. אמנם ברמב"ם ובשו"ע לא נזכר להדיא הייתר דחול ונתר ועי' הערה[791].

הערה: היתר רחיצת שיער הוא בתנאי שלא יסחוט השערות לאחר רחיצתן [משנ"ב שכו כה] אולם עצם חפיפת השיער - אין בו משום סחיטה ומותר דרק כשסוחט השיער כלפי חוץ אסור [שש"כ יד א הערה א בשם הגרשז"א ושכ"מ במשנ"ב].

ש. ומה הדין בלסרק שיער?

ת. אסור אף לר"ש. דפסי"ר שישיר שיער [792] [וילפי' דין זה ממשנה במס' נזיר - דף מב. - שנזיר חופף אבל לא סורק. ואזלא האי מתני' כר"ש דלר' יהודה אסור אף לחפוף].

וכן פסק מרן [שג כז] ועי' **רמ"א** שם שכתב שהיינו במסרק אבל בידיו מותר עי"ש.

---

[791] בשו"ע [שכו ט] נזכר היתר של דבר שמוריד שיער שמעורב בדבר שאינו מוריד שיער ובלבד שלא יהא הרוב מדבר המשיר. והסביר המשנ"ב ס"ק כו דהיינו שלא יהא פסיק רישא. אמנם בדבר זה שפשיטא לסוגיין שחול ונתר אינם פסי"ר שמשירים שיער - אומר **הביאוה"ל בשם הלח"מ** על הרמב"ם שבת א ה - שמהרמב"ם משמע לא כך. דהרמב"ם [שבת כב יג] נקט הדברים שאינם משירים שיער בוודאי - ולא נקט נתר וחול. וכן גבי נזיר [נזירות ה יד] לא כתב הייתר דנתר וחול ואדרבא כתב לאסור באדמה והרי בפיהמ"ש [נזיר ו ג] כתב הרמב"ם דאדמה היא נתר. לכן כתב הלח"מ שהרמב"ם פוסק כר' ישמעאל [במשנה נזיר שם] שנתר משיר שיער בפסי"ר. אמנם הביאה"ל מסתפק בזה דהא סתמא דגמ' בסוגיין פסקה כת"ק שאין זה פסי"ר [דהא העמידה הברייתא שאוסרת לחפוף בנתר - כר' יהודה] ולא מסתבר לפסוק כר' ישמעאל כנגד סוגיא דידן. ולהלכה נשאר הביאוה"ל בצ"ע.

[792] והווי תולדה דגוזז [משנ"ב שג ס"ק פה. ועי"ש בשעה"צ ס"ק עב אי הווה דאו' או דהווה מלשאצל"ג]

ש. מהו "עפר לבינתא" והאם מותר לחפוף בו זקן?

ת. עפר לבינתא הוא עפר הנוצר מכתישת לבינה [רש"י][793]. ושרי לחפוף בו שיער בשבת[794].

ש. מה הדין באהלא - האם מותר לחוף בו שיער ? ומה הדין בתערובת שיש בה אהלא?

ת. באהלא - אסור דזה פסי"ר שישיר שיער[795]. וה"ה בתערובת שיש בה רוב אהלא. ואם יש בה עד שליש [כולל שליש] - מותר. ובין שליש לחצי [כולל חצי] - מחלוקת. לר' ששת - אסור ולר' נחמיה בר יוסף - שרי[796].

להלכה פסק מרן [שכו ט] כר' נחמיה בר יוסף.

ש. מהו ברדא והאם מותר לחוף בו שיער.

ת. ברדא זה תערובת - שליש אהלא שליש הדס ושליש סיגלי. ודעת **ר' ששת ור' נחמיה בר יוסף** להתיר דזה רק שליש אהלא וכדלעיל. וכן דעת **אמימר ור' אשי**. אמנם **מר זוטרא** אסר לגברים אפי' בחול משום לא ילבש[797].

---

[793] **ובר"ח** כתב שיש מי שמפרש לבינתא מל' מור **ולבונה** עכ"ל וכ"כ **הרשב"א בשם ר' האי גאון**. ולפי"ז לשון "עפר" היינו אבקה ולא אדמה. וכצ"ל במש"כ הגמ' בהמשך "עפר פלפלי" שאין הכוונה לאדמה אלא לאבקה הנעשית ע"י שחיקת פלפלין. וכן מצאנו בתורה [דברים ט כא גבי מעשה העגל] " ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר" והיינו שעשה מהעגל אבקה של זהב.

[794] והיינו כר' שמעון שהל' כמותו ומשום דל"ה פסי"ר שישיר שיער. [משנ"ב שכו ס"ק כו].

[795] וצ"ע דלכאו' זה פסי"ר דלא ניחא ליה [או עכ"פ לא אכפת ליה] שהרי רוצה לנקות השיער ולא להשירו. ולא דמיא לסירוק שכלפיו כ' הריב"ש [שו"ת סימן שצד ומובא בשעה"צ שג עד] שכיוון שא"א בלא השרת שיער הווי כניחא ליה - דכאן אפשר לחפוף בלא השרת שיער כשאין רוב אהלה - וא"כ גם כשיש רוב הווי פסי"ר שלא ניחא ליה. וביותר קשה דכאן איירי באיסור דרבנן שהרי לא גוזז בכלי ולרבנן במשנה צד: הווי רק איסור דרבנן [וכ"פ במשנ"ב שמ ס"ק ב עי"ש] וא"כ הווי פסי"ר דלא ניחא ליה בדרבנן שהרבה אחרונים מתירין? [ועי' מ"ב שכא נז לגבי להשתין על טיט שאינו שלו דיש להקל במקום הצורך משום שהווי פסי"ר דלניח"ל בדרבנן. ועי' עוד שו"ת באר יצחק להגרי"א ספקטור או"ח טו שמתיר בשופי. אולם יש שמחמירין - עי' שעה"מ שבת כה כה בדעת הר"י עי"ש.]

[796] כ"כ רש"י [ד"ה כל היכא] שהוא מחלוקת

[797] ובפשטות ה"לא ילבש" למז"ט הוא משום שיש בזה ריח טוב. וראיתי בשפת אמת שכותב שזה משום השרת שיער. וצ"ע הא לא מתכוון ולא פסיק רישא?

ש. מהו ספק הגמ' האם מותר לפצוע זיתים בשבת? ומה פסק ר' ששת ומה טעמו?

ת. **לפירוש רש"י** [ד"ה לפצוע - כפי שהסבירוהו התוד"ה מהו] ספק הגמ' הוא האם יש בזה משום תיקון אוכל בזה שפוצעם[798] על הסלע משום שבזה ממתק מרירותן וענה להן ר' ששת שזה אסור אף בחול משום ביזוי אוכלין והיינו שנפסד המשקה הזב מהן.

ודעת תוס' ישנים שלא מסתבר שהגמ' מסתפקת משום אשווי אוכלא שהרי אין זה ענין סוגייתינו אלא ספק הגמ' אי שרי לרחוץ פניו במי הזיתים או שזה משיר שיער. וגם בתשובת ר' ששת שזה אסור בחול - חולקים התוס' ישנים על רש"י שפי' שיש בפציעת הזיתים משום בזוי אוכלין וטוענים שאין בזה משום בזוי אוכלין שהרי מתקנם בכך ולכן פי' שהביזוי אוכלין הוא במה שחופף בהן פניו ידיו ורגליו.

והרשב"א כתב בשם ר' האי גאון שפוצען למימשא ידיה וזה אסור משום בזוי אוכלין ומק' על רש"י למה יאסר תיקון אוכל. והוא כסברת התוס' ישנים.

להלכה - גבי ביזוי אוכלין פסק המשנ"ב [קעד ס"ק ד ובשעה"צ שם ס"ק ד] כהרשב"א בשם ר' האי גאון [שרק לממשי ידיו אסור במי זיתים אבל לפצען כדי למתקן - מותר] - משום דכך סוברים הרבה ראשונים דאין בזוי אוכלין במה שבא לתקן את האוכל. וגם לגבי רחיצת הגוף בשמן כתב שאם זה דרך בנ"א - מותר [ולמימשי ידיה - כנראה שאין זה דרך בנ"א] **ולגבי השרת שיער** בשבת - כתב הטור בסימם שכו ששרי לרחוץ פניו במי זיתים וכתב הב"י שאין בזה משום בזוי אוכלין[799] וכן אין בזה משום השרת שיער.

---

[798] ועי' **רשב"א** שמק' מה הבעיה בתיקון אוכל בשבת? ועי' **בפנ"י** שתי' משום נולד או מוקצה. אולם עי' **בביאוה"ל** שיח ד ד"ה והדחתן - גבי הדחת קוליים האיספנין בצונן - שאין בזה איסור אף אם לא היו ראויין לאכילה בלעדי השטיפה בצונן. [דאין מכה בפטיש באוכלין - ודלא כהלבוש והפמ"ג] וא"כ סובר שאין בזה גם משום מוקצה ונולד וה"ה בזיתים שלדעתו יהא מותר. [ועי' ספר מורשת משה שלדעת הלבוש הנ"ל מיושב רש"י מקושיית הרשב"א - דיש בזה מכה בפטיש]

[799] וצ"ע מדוע? הרי בגמ' חושש ר' ששת לבזוי אוכלין והביאוהו הרי"ף [כג.] והרא"ש [סימן ט] ואולי י"ל שנחלק הב"י בין שמן למי זיתים - שר ששת איירי בשמן ואילו מי זיתים הוא המוהל היוצא מן הזיתים שאינו שמן [עי' משנה טהרות ט ג ובפיהמ"ש לרמב"ם שם] ובו ליכא משום בזוי. וזה דלא כתוס' ישנים שכתבו דיש בהן משום בזוי.

ש. קופה שטמן בה קדירה עם גיזי צמר שהם מוקצה - האם יכול להוציא את הקדירה מהקופה [לאחר שניער את גיזי הצמר המכסים את הקדירה] ? והאם יכול להחזירה ? ומדוע?

ת. **להוציא הקדירה** - מחלוקת במשנה. לדעת ר"א בן עזריה אסור להוציא את הקדירה מהקופה שמא יפלו גיזי הצמר שבצידי הקדירה אל מקום הקדירה - וכשיבוא להחזיר את הקדירה יטלטלם - והרי הם מוקצה. ולדעת ת"ק - לא חוששים שיטלטלם ושרי.
להחזירה - לכו"ע אי לא נתקלקלה הגומא - שרי ואם נתקלקלה - אסור להחזירה לפי שמזיז הגיזין לכאן ולכאן. ועי' הערה[800].

הערה: כתבתי לפי **רש"י ותוס' והרא"ש** [סימן י] שהמחלוקת בין ת"ק לראב"ע היא בגיזין מוקצה - וכן מה שכו"ע מודו שאי נטלה והתקלקלה הגומא אסור להחזירנה - הוא <u>משום איסור מוקצה</u> בטלטול הגיזין.
אבל הרמב"ם בפיהמ"ש מפרש שטעמו של ראב"ע שאוסר הוא משום שמא תתקלקל הגומא וכשיזיז הגיזין <u>הווי כטומן מחדש</u>. וכשנטל ונתקלקלה הגומא - כו"ע מודו דאסור להחזיר מטעם הנ"ל דהווי כטומן מחדש[801]. וכתב בב"י [רנט ג] שלפי"ז הנידון בגיזי צמר הוא גם בשאינם מוקצה.
להלכה - בשו"ע פוסק **כחכמים** שמותר ליטול הקדירה ורק בנתקלקלה אסור להחזיר. ובסתמא פוסק **כרש"י** שהנידון רק בגיזין מוקצה ובי"א מביא דעת הרמב"ם. וכ"פ **בא"ר** כרש"י.

וכתב **בביהגר"א** [מובא בביאוה"ל] שבירושלמי כתב כהרמב"ם.

---

[800] **וכתבו תוס'** [ד"ה הכל] דלא דמי למש"כ בברייתא המובאת בגמ' לקמן [קכג. גבי פגה שטמנה בתבן שהוא מוקצה וחררה שטמנה בגחלים] "תוחב כוש או בכרכר והם ננערים מאילהן" דשאני הכא שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצין להטמין עכ"ל תוס'. ומסביר בשו"ע הרב [רנט ד ועי' עוד בהרחבה בקונטרס אחרון רנט ג] שהיתר טלטול פגה שטמנה בתבן וכדו' הוא שמתכוון להזיז את ההיתר ודרך אגב זז גם האיסור אבל כשמתכוון להזיז את האיסור - אסור. למרות שמזיז את האיסור לצורך הטמנת דבר המותר. **אבל הרא"ש** [ד י] כתב דהאיסור הוא לטלטל הגיזין **בידו** ודלא כתוס' הנ"ל.
להלכה - פסק **במג"א** רנט ס"ק ח כתוס' וכ"פ **בשו"ע הרב** רנט ד ושח ס. אמנם <u>**המשנ"ב**</u> בסימן שח ס"ק קטו פוסק <u>**ששרי**</u> לטלטל במתכווין דבר האסור ע"י דבר המותר אם זה לצורך דבר המותר **ובשעה"צ** רנט ס"ק י הביא ב' הדיעות. [אמנם **בשעה"צ** שלז ס"ק ג וס"ק ז נראה דדעת מרן השו"ע בסתמא היא כהתוס' וצ"ע] וכ"פ <u>**בשש"כ**</u> [כב לו ובהערה פו] כהמ"ב.

[801] וברעק"א על המשנה [וכן בהגהותיו לשו"ע או"ח רנט ג] הק' מאי שנא מהא דשרי ליטול הכיסוי ולהחזיר אפי' כסוי חם יותר וא"כ מותר לבטל ההטמנה בשבת ולהטמין שוב מחדש? ועי' רש"ש [נ: ד"ה מר סבר] שמיישב שלא התיר רשב"ג אלא להחליף הכיסוי ולא להחליף את כל ההטמנה **ובמנחת שלמה** [הגרש"ז אויערבאך] כתב שמדבר רשב"ג " נוטל את הסדינים" וכו' - משמע שמחליף את כל ההטמנה וכדעת הרעק"א. וכ"פ **בשש"כ** [א' הערה רב] בשמו.

ש. מהו "סיליקוסתא" וכיצד משתמשים בה ומה דינה לענין שבת ומדוע?

ת. **סילקוסתא** הוא מין עשב שהוא נאה למראה ולהריח ותוחבין אותו בתוך כד של עפר לח [כנראה כדי לשומרו] וכשהוא רוצה - נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו.

ודינה לענין שבת - בגמ' **אמר ר' הונא** שמותר ליטלה בשבת מתוך הכד של העפר רק אם הרחיב את הגומא מע"ש ע"י שהכניסה והוציאה ושוב הכניסה והגמ' הקשתה עליו **ממשנה בכלאים** [א ט] ששם כתוב שצנון התקוע בארץ - אם עליו מגולין יכול להוציאו בשבת ע"י שמושך בעליו. ומשמע שלא בעי' שיכניסו ויוציאו מבעו"י להרחיב הגומא. וסלקא בתיובתא.

וטעמו של ר' הונא שמצריך שירחיב הגומא - **פרש"י** [ד"ה סיליקוסתא] כדי שלא יזיז עפר. ומשמע שזה מטעם מוקצה[802] והק' תוס' [מד. דיבור ראשון] שהרי ר"ה ס"ל שטלטול מן הצד ל"ש טלטול אם זה לצורך דבר המותר? וע"כ **פי' תוס'** שטעמו של ר' הונא הוא משום שמסיר עפר ומרחיב הגומא [דחופר גומא הוא בונה. עי' רש"י ביצה ח. ד"ה פטור עליה וכן רש"י חגיגה י. ד"ה חופר גומא][803].

להלכה - שרי להוציא הסיליקוסתא [שו"ע שיא ח] ואין איסור מטעם מוקצה משום שזה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר [שו"ע שם][804].

---

[802] וצ"ע דהא מכין העפר מע"ש לכך ואמאי הווי מוקצה?

[803] ויל"ע אי חופר גומא אסור גם כשהכד שבו העפר אינו נקוב. ועי' מג"א תצח ס"ק לב שיש איסור בחפירת גומא גם בעפר תלוש. וכן פסק במשנ"ב שם ס"ק צא וכתב שם שזה גם בעפר שבכלים וצ"ע.

[804] אמנם מטעם גומא צ"ע למה לא נאסור משום בונה [בבית] או חורש [בשדה] ואע"ג דהווה מקלקל מ"מ הא השו"ע שיד יב אסר הרחבת גומא במחובר אע"ג דמקלקל ומאי שנא הכא [ובאמת המ"א ס"ק ד התיר גם שם - עי' תשובה הבאה] אך על השו"ע צ"ע. ועי' במשנ"ב [שיא ס"ק כח] גבי הוצאת צנון מהקרקע שבשדה - מותר ובבית אסור רק משום חשש שישווה גומות עכ"ד. משמע שאין בעיה בעצם עשיית הגומא וצ"ע.

ש. מהו סכינא דביני אורבי ומה דינו ומדוע?

ת. סכינא דביני אורבי הוא סכין שנותנין אותו בין שורות הלבנים בבנין להשתמר.

ודינו - לדעת שמואל - אסור להוציאו בשבת מהקיר שתחבו בו בע"ש אא"כ הוציא והכניס מבעו"י שאז הורחב הנקב. והגמ' מקשה עליו ממתני' של צנון שטמנו וסלקא בתיובתא.

וטעמו של שמואל - פרש"י דמזיז עפר. ותוס' [מד. דיבור ראשון] פי' משום שמסיר עפר ומרחיב הגומא [היינו החור שבקיר. וזה הווי בונה כמ"ש רש"י חגיגה י. ד"ה חופר].

להלכה - **השו"ע** [שיד יב] פוסק לאסור להוציא סכין התקועה בכותל של עץ ללא שדצה ושלפה. וכתב בב"י שהוא מהתה"ד שפוסק כשמואל שאוסר פסי"ר דהרחבת גומא[805].

ודעת רמ"א [שיד א] להחמיר כן אף בסכין התקועה בחבית שעשיית נקב בה זה אסור רק מדר' [דאינו עשוי להכניס ולהוציא]. ובזה - חולק השו"ע ומתיר. אבל במחובר - מודה השו"ע לרמ"א שאסור.

אמנם במג"א [ס"ק ד] סובר מדינא להקל אף בסכין התחובה בקיר משום שזה מקלקל ומלשאצל"ג ואינו מתכוון וגם זה כלאחר יד. וכ"פ **במשנ"ב** [ס"ק יא] אלא שהוסיף שהעולם נהגו להחמיר.

---

805 ובמשנ"ב כתב שרק בכותל של עץ אוסר משום קודח אבל בכותל של לבנים שמצוי שאין שורותיהן מדובקין - מתיר השו"ע. אך בהתה"ד [שהוא מקור השו"ע] כתב שאוסר גם בכה"ג משום הרחבת גומא דהווי בונה וצ"ע. [ויתכן שהמ"ב לא ראה את התה"ד בפנים אלא רק מה שמובא בב"י שאין בביני אורבי משום קודח אבל בתה"ד עצמו מוסיף שיש בזה משום הרחבת גומא {ורק קודח אין בזה} וגבי הרחבת גומא כותב התה"ד בהדיא שזה בונה]
ויל"ע למה פסק מרן השו"ע כהתה"ד שפוסק כשמואל ולא כרי"ף ורא"ש [סימן יא] שפסקו להדיא דלא כשמואל והם מובאים בב"י שם.

מהמשנה נא. עד סוף הפרק.

ש. האם מותר להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ? ומדוע?

ת. אסור. גזירה שמא ירתיח [היינו שימצא קדירתו צוננת כשיבוא להטמינה וירתיחנה. אבל אם מטמין מבעו"י - ל"ח שימצא קדירתו צוננת בשבת דהא מוטמנת].

ש. קדירה שהוציאה בשבת מההטמנה - האם מותר להחזירה להטמנה? ומה הדין כשהוציאה מבעו"י - האם שרי להחזירה להטמנה בשבת? ומדוע?

ת. הוציאה בשבת מההטמנה - מותר לחזור ולהטמינה. ואם הוציאה מבעו"י - אסור לחזור ולהטמינה בשבת. ואם נתגלתה ההטמנה מאיליה מבעו"י ורוצה להטמינה בשבת - עי' הערה[806].

---

[806] **בתוס'** כתבו שבנתגלתה מאיליה מבעו"י - מותר להחזירה בשבת. וכתבו שזה פירוש דברי המשנה " כסהו ונתגלה" - שנתגלה מאליו מבעו"י. **אבל ברמב"ם** [שבת ד ד] כתוב שרק אם נתגלה בשבת מותר לחזור ולכסותו. **וכן פסק בשו"ע** [רנז ד] [ולדעתם דברי המשנה " כסהו ונתגלה" - איירי שנתגלה בשבת. והא דנקט "נתגלה " ולא "וגילהו" - אע"ג שגם בגילהו בידיים בשבת שרי לכסותו - משום דבא להשמיענו שנדייק שבנתגלה מבעו"י - אף בנתגלה מאליו - אסור לכסותו משתחשך. **משנ"ב** רנז ס"ק כה]

ש. האם מותר להטמין צונן בשבת?ומדוע?

ת. **בדבר שאינו מוסיף הבל** - במשנה כתוב שמותר[807] וכן אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו. וכן אמר ר' יהודה בשם שמואל.

אמנם ר' הונא בשם רבי אומר שאסור. ואומרת הגמ' שרבי חזר בו לאחר ששמע מר' ישמעאל ב"ר יוסי שאביו מתיר [808].

ואומרת הגמ' שר' נחמן עשה מעשה כדעת ר' ישמעאל ב"ר יוסי.

ודעת ר' אמי שאע"ג שהלכה כר' יוסי שמתיר - מ"מ אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו כדי שלא ילמדו ממנו להקל אף בהטמנת חמין - וע"כ הקפיד ר ' אמי על ר' נחמן שהקיל בזה.

להלכה - **בשו"ע** [רנז ו] פסק בסתמא להקל בהטמנת צונן. וכתבו **מג"א** [ס"ק טו] **ומשנ"ב** [ס"ק לא] שזה אף לאדם חשוב ודלא כר' אמי אלא כר' נחמן. **והב"ח** בהל' בישולי גויים [יו"ד קיב ס"ק ב] פסק להחמיר באדם חשוב גם בבישולי גויים [עי' תשובה הבאה] וגם בהטמנת צונן מהא דהרי"ף והרא"ש הביאו הא דר' אמי. וכ"מ **בש"ך** [יו"ד קנב ס"ק ב] שפוסק כר' אמי הנ"ל. ועי' תשובה הבאה.

בדבר המוסיף הבל - משמע מרש"י [ד"ה ונותן] שאסור. וכ"כ הר"ן [על הרי"ף כג: ד"ה הלכך] וכ"פ מרן [רנז ו]. ואפי' מבעו"י אסור [ר"ן ושו"ע שם. ומקורם ממעשה דאנשי טבריא - משנה לח: וגמ' שם לט:].

---

807 והיינו שלא ייחמו מחום החמה [רש"י במשנה ד"ה ונותן]. וברמב"ם [שבת ד ד]כתב דשרי אף כדי להפיג צינתו וכ"פ בשו"ע רנז ו [והיינו שמטמין בדבר חם ובתנאי שהדבר החם מצטנן והולך - שאינו חם מחמת עצמו - דבכה"ג ל"ח הטמנה בדבר המוה"ב - עי' שו"ע רנח א ומ"ב שם ס"ק ב. ומיהו במטמין בשבת - שרי רק כדי להפיג צינתו ולא כדי לחממו - משנ"ב שם]

808 וצ"ע דאם רבי חזר בו - למה אמר ר' הונא משמו שאסור ? וכי לא ידע שחזר בו?

ש. מה הדין בבישולי גויים בדבר שנאכל חי?

ת. שמואל פסק שמותר. וכן היקל ר' נחמן לעצמו. ור' אמי הקפיד על ר"נ משום דסבר שאדם חשוב צריך להחמיר.

להלכה - השו"ע [יו"ד קיג א] מיקל ולא כותב שאדם חשוב צריך להחמיר. **והש"ך** [קנב ב] מחמיר. **וכתב בדגול מרבבה** שאין להחמיר דמעשה דר"נ הוא מעשה רב. ומציין למג"א המובא התשובה הקודמת. [ועי' תשובה הקודמת שהמשנ"ב פוסק גם כן להקל].

ש. מי היה יותר גדול בתורה : רבי, ר' ישמעאל ב"ר יוסי או ר' יוסי? ומנ"ל?

ת. **בגמ' כתוב** " שאילו ר' יוסי קיים - היה כפוף ויושב לפני רבי דהא ר' ישמעאל ב"ר יוסי ממלא מקום אבותיו הווה [- גדול כאביו. רש"י] וכפוף ויושב לפני רבי" משמע שר' יוסי ובנו ר' ישמעאל - שווין ומשמע לכאו' שרבי גדול משניהם.

אולם ברש"י פי' שהא דר' יוסי אם היה קיים היה כפוף ויושב לפני רבי - זה מחמת נשיאותו של רבי. אבל בתורה - ר' יוסי היה יותר גדול. וכתבו תוס' [ד"ה אילו] שבגמ' בנדה [יד:] מוכח לכאו' כרש"י דר' ישמעאל ב"ר יוסי אמר על ר' חמא בר ביסנא שהעדיף לשמוע דעת רבי מאשר את דעת ר' יוסי " זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא שמניח דברי הרב ושומע דברי התלמיד" משמע שר' יוסי היה גדול יותר.

ודעת ר"ת - שאכן רבי היה גדול יותר כדמשמע בסוגיין וגם בגמ' בנדה הנ"ל מובאת דעתו של ר' חמא שרבי מחודדין שמעתיה טפי דריש מתיבתא הוא ושכיחי רבנן קמיה. ואע"ג דרבי היה תלמידו - מ"מ כשנהיה ראש ישיבה התחדד טפי.

ש. מהו דין הברייתא גבי הטמנה "אם בא להוסיף - מוסיף" ומה טעמו?

ת. **לגירסת הגמ' שלפנינו** - ת"ק בברייתא אומר אם בא להוסיף - מוסיף, **ורשב"ג בברייתא מסביר את דברי ת"ק** - שאם בא להחליף כסוי שבו מוטמנת הקדירה בדבר ששומר על החום יותר - כגון מסדינים לגלופקרין - רשאי.

ולגירסת תוס' [ד"ה כיצד] רשב"ג חולק על ת"ק. שלת"ק שרי רק להוסיף כיסוי על הכיסוי שטומן את הקדירה ולרשב"ג שרי גם להחליף.

להלכה פסק מרן [רנז ד] כגירסת הגמ' שלפנינו [שכן גרס הרא"ש סימן יב בשם רבינו יונה] שרשב"ג מפרש את ת"ק ועל כן פוסק ששרי להחליף כסוי וכ"ש ששרי להוסיף.

ש. מה פירוש "פינהו ממיחם למיחם" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פינה ממיחם למיחם הכוונה שהעביר האוכל מכ"ר לכ"ש. והדין בזה הוא שרשב"ג בברייתא מתיר להטמינו בשבת. וטעמו - דהשתא אקורי מיקר ליה - ארתוחי קא מרתח לה?! דהיינו שליכא למיגזר שמא ירתיח כשהוא מעביר לכ"ש ומתכוין להקר. [רש"י] ועי' הערה[809].

---

[809] ומשמע שכגם אם העביר מכ"ר לכ"ש בע"ש - יכול להטמין בשבת. ומש"כ מרן [רנז ה] אם פינה התבשיל בשבת מקדירה שנתבשל בה לקדירה אחרת וכו' - ה"ה בפינה מע"ש ולאו דווקא נקט בשבת כנלענ"ד.
ואם העביר התבשיל מקדירה לקדירה שלא ע"מ לצננו - כתב הר"ן [על הרי"ף כג: ד"ה אמר] **שזה מחלוקת בין רש"י להרמב"ם.** דרש"י כתב [בד"ה לא אסרו] שההיתר בפינהו ממיחם למיחם הוא משום שמתכוון להקר. משמע שבלא מתכוון להקר - אסור. ואילו הרמב"ם [שבת ד ה] כותב בפשיטות שפינהו לכ"ש מותר שלא אסרו הטמנה אלא דבר חם שהוא בכ"ר. עכ"ד הרמב"ם. ומשמע שגם כשלא התכוון להקר שרי. [ותלה א"ז הר"ן במחלוקת רש"י והרמב"ם בהטמנת צונן ששרי - האם איירי בלהפיג צינתו ואפ"ה שרי - כמ"ש הרמב"ם {שבת ד ד} או שאיירי דווקא בלשמור על צינתו כמ"ש רש"י {במתני' ד"ה ונותן}] **ופסק הר"ן כהרמב"ם.** וכן פסק ***כמשנ"ב*** [רנז ס"ק כט].
ונחלקו האחרונים בדעת הר"ן האם משמע ממנו שלהרמב"ם לא גורסים בדברי רשב"ג " השתא אקורי מיקר לה" - דהא לא בעי' שיתכוון להקר. [שפת אמת על תוד"ה אבל] או שגם להרמב"ם גרסינן מילים אלו וכוונת הגמ' להרמב"ם היא שכיון שלא נמנע מלהקר - ל"ח שירתיח ואע"פ שלא נתכוון להקר [חזו"א לז לב]
ועפ"י הר"ן והמשנ"ב הנ"ל שפסקו כהרמב"ם - פסקו אחרוני זמנינו [חזו"א לז לב, אג"מ א צה, שש"כ א ע] **להתיר להעביר מים מכ"ר לטרמוס בשבת.** דהווי כמטמין בכ"ש. ועי"ש עוד בחזו"א ובאג"מ שאף לפרש"י יתכן שיש להתיר טרמוס כי העברה מכלי לכלי - אף שהכלי השני "מרוצף בבגד" [לשון החזו"א] - לא הווי הטמנה.

ש. מה פירוש "כיסהו בדבר הניטל וטמן בדבר שאינו ניטל"? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פרש"י ש"כיסהו " היינו מה שהניח סביב הקדירה. ו"טמן" היינו מה ששם על פי הקדירה[810].

והדין בזה - אומרת הגמ' שאם היה מקצת הכיסוי מגולה - ויכול ליטול המכסה של הסיר ללא שמזיז מוקצה בידיים - יעשה כן. אך אם אין מקצת הכיסוי מגולה - לא יטול המכסה שכן אסור להזיז מוקצה בידיים. ועי' הערה[811].

---

[810] בפשטות - כוונתן ששם על המכסה. ועי' ראש יוסף. **ובעל המאור** חולק על רש"י ומסביר ש"כיסה" היינו כיסוי התחתון שעל הקדירה ו"טמן" הייני כיסוי העליון [שהיה דרכן ולהטמין בב' כיסויין] וכסוי התחתון לפעמים מגיע עד הארץ [היימו שמכסה כל דופן הקדירה] ולפעמים - לא. וכיסוי העליון - תמיד לא מגיע לארץ. ולפיכך אם טמן [- כיסוי העליון] בדבר הניטל אך כיסה [- כסוי התחתון] בדבר שאינו ניטל - תלוי אם הכיסוי התחתון שאינו ניטל מגיע לארץ [וזה הכוונה שלא מגולה מקצתה] ואז א"א ליטול הקדירה בלי להזיז מוקצה בידיים או שהכיסוי לא מגיע לארץ - ואז אפשר להטות הקדירה ולהפיל הכיסוי ללא הזזת מוקצה בידיים. אבל אם כיסה בדבר הניטל וטמן בדבר שאינו ניטל - תמיד אפשר להטות הקדירה דתמיד אין כיסוי העליון מגיע לארץ.

[811] **והק' רש"י** למה שלא נתיר לו להסיר מה שסביב הקדירה [שזה דבר הניטל] ולהחזיק הקדירה בדפנה ולהטותה וכך יפול הדבר שאינו ניטל וכדרך שמטה החבית במשנה בדף קמב:? **ותירץ** שהכא כיוון שהניח המוקצה בידיים [ולא שכח כדהתם] - הווי הקדירה בסיס למוקצה ורק במגולה מקצת הכסוי שרי לטלטל דאין זה נקרא טלטול שמצדדה והמוקצה נופל מאליו עכ"ד רש"י. **והקשו תוס'** [ד"ה או] דאם זה בסיס - למה מותר לצדד הכסוי ולהפיל המוקצה? וע"כ **פירשו תוס'** שאין זה בסיס כיוון שהניחו ע"מ לטלו בשבת. והא דלא אמרי' בטמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל שיפנה הדבר הניטל ויטה הקדירה - י"ל דאיירי באופן שא"א להגיע לקדירה ללא שיזיז את המוקצה המכסה את הקדירה בידיים.

ומה שפרש"י שהקדירה היא בסיס למוקצה - לכאו' סותר דברי עצמו שכתב שדף מט. ד"ה נוטל כיסוי - שכשהמוקצה משמש את הקדירה - הקדירה אינה בסיס? ועי' בראש יוסף.

<u>להלכה</u> פסק **המג"א** ס"ק ט ובעקבותיו **המשנ"ב** ס"ק טו **כתוס' <u>להקל במקרה שטמן בדבר הניטל וכיסהו בדבר שאינו ניטל</u>** [- דהיינו ששם סביב הקדירה דבר הניטל וע"ג הקדירה שם דבר שאינו ניטל] **<u>כשיכול לנער את הקדירה ע"י שמחזיק בדפנה ומטה אותה.</u>** וטעם של"ה בסיס - כתבו המ"א והמ"ב **משום שההיתר משמש את האיסור** [והמ"א ציין לסימן שט ד שם כתב השו"ע ב"יש אומרים" את דעת תוס' שאין בסיס כשהתכוון לסלק בשבת את המוקצה וכתב המ"א שם בס"ק ז שבמקום פסידא יש לסמוך כל דיעה זו. טכן פסק במשנ"ב ס"ק כא] ואת דברי הגמ' שאוסרת בטמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל באינו מגולה מקצתו - יעמידו המ"א והמ"ב כתוס' או כבעל המאור שכתבו שמיירי שא"א להגיע לדבר שאינו ניטל [כך משמע מדברי המ"א רנט ס"ק ט שמציין לר"ן - שמביא את בעל המאור] **ויל"ע** דגם במקרה שא"א להגיע לדבר שאינו ניטל אא"כ יזיז מוקצה בידיים - למה לא נתיר לו לטלטל את המוקצה כלאחר יד או בגופו וכמו שפסק מרן בסימן שיא ח שטלטול בגופו מותר אפי' לצורך דבר האסור? וכ"ש כאן שזה לצורך דבר המותר וצ"ע

[אמנם עי' חזו"א מז יב - יד שחולק לגמרי על דין טלטול בגופו ומשווה א"ז לטלטול מן הצד ששרי רק לצורך דבר המותר. וכותב שם שזה דלא כהמשנ"ב שח ס"ק יג עי"ש. ולכאו' זה גם דלא כהשו"ע שיא ח שהמשנ"ב בשעה"צ שם מביאו בתור מקור. ומ"מ בנד"ד שזה לצורך דבר המותר - גם לחזו"א יש להתיר טלטול בגופו אלא אם נאמר כהשו"ע הרב [קונטרס אחרון רנט ג] שטלטול מן הצד זה רק באינו מתכוון.]

ש. מהו דין הנחת מיחם וקדירה אחד על השני המובא בגמ' ומה טעמו?

ת. הגמ' הביאה ברייתא [תוספתא ד יד] ששרי להניח קדירה ומיחם אחד על השני[812] וכן קדירה ע"ג קדירה ומיחם ע"ג מיחם. אולם הברייתא מסייגת את ההיתר ואומרת "ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהיו משומרין".

רש"י לא פי' מה האיסור "בשביל שיחמו".

ועי' תוס' בדף מח. ד"ה מאי גבי מה שחילק רבה בין מוליד חום למעמיד חום שכוונת הגמ' שלא יניח כלי שיש בו מים קרים ע"ג כלי שיש בו מים חמים אם יכולים המים הקרים להתחמם עי"ז בשיעור יד סולדת. ונראה שכך מסביר גם את הברייתא שלנו. ועי' הערה[813].

ש. האם שרי לטוח פי הקדירה בבצק?

ת. בברייתא כתוב שיכול. ועי' הערה[814].

---

[812] כתבתי עפ"י **גירסת גליון הש"ס** שלא גורס בברייתא " אבל לא קדירה ע"ג מיחם ומיחם ע"ג קדירה" וכן הגירסא **בר"ח וברי"ף** [כג:] וכתב בר"ן שם [סוד"ה וכן] שזו היא גירסת **הגאונים**. וכ"פ **הרמב"ם** [שבת ד ו] ורש"י הביא ספרים הגורסים " אבל לא קדירה ע"ג מיחם" - ודחאם.

[813] וכן משמע **במגיד משנה** על רמב"ם שבת ד ו שהברייתא שלנו איסורה משום שיש בתחתון שיעור לחמם העליון עי"ש.

וברי"ן על הרי"ף כב. מביא את רבינו יונה שמסביר דין הגמ' בדף מח. שאיירי בהטמנת צונן בשבת ע"ג קדירה חמה שאם מטמין כדי להוסיף חום - אסור דהווי כמטמין בדבר המוסיף הבל [שאסור אפי' בצונן] ועי' במשנ"ב רנח ס"ק ב שלר' יונה הנ"ל אסור להטמין בשבת בצורה כזו אפי' אם לא יכול הצונן להתחמם בשיעור יס"ב. דהטמנת צונן שרי רק כדי להפיג צינתו ולא כדי לחממו אפי' בשיעור שאין יס"ב. וכך מסביר המשנ"ב את דברי השו"ע [רנח] שמתיר להטמין צונן ע"ג קדירה חמה בע"ש - משמע שבשבת לא. וזה משום שמוסיף הבל כנ"ל [ואע"פ שמוסיף הבל אסור אפי' בע"ש - כאן שהדבר המחמם אין לו חום עצמי ומתקרר והולך - התירו. ורק בע"ש בלבד ולא בשבת]. וכך פוסק המ"ב להלכה. [ואם יכול הצונן להגיע ליס"ב - אסור להניחו ע"ג דבר החם אפי' ללא הטמנה כדפסק השו"ע בסי' שיח יד]

[814] עי' **במשנ"ב** שיח ס"ק נב שכותב שעושה א"ז כדי לשמור חום הקדירה. ומוסיף המ"ב שמיירי שאין הבצק מוקצה כגון שצריך אותו לתרנגולין שבביתו [אבל אם א"צ אותו לתרנגולין - הווי מוקצה אע"ג דחזי לתרנגולין דהא עומד למאכל אדם וכמ"ש במ"ב שח ס"ק קכז שכך פסקו רוב האחרונים ודלא כהט"ז. וברבינו פרחיה כתב שטעם שאינו מוקצה הוא משום דחזי לתרנגולין. ומשמע שא"צ שיהיו לו תרנגולין ודלא כהמשנ"ב הנ"ל אלא כהט"ז המובא שם]

ש. האם מותר לרסק שלג וברד לעשותם מים? והאם מותר לשימן בכוס של יין כדי שימוחו ויצננו את היין? ומדוע?

ת. לרסקן בשבת שיעשו מים - אסור משום מוליד - דדמי למלאכה[815]. אבל לשימו בכוס של יין שימוחו שם מאיליו - שרי.

וטעם שאין בזה איסור ממחק - כתב המ"ב שם בשם **המ"א** שבצק אינו בר מירוח. [וכך הבין גם הפמ"ג את המ"א. אך במחצה"ש הבין שכוונת המ"א שלא ממרח אלא מדבק וכהט"ז] ובשם **הט"ז** כתב שהוא כן בר מירוח אלא שאינו מקפי לדבק בטוב עי"ש עכת"ד המ"ב. **ובר' פרחיה** משמע כהט"ז.

[815] כך **פרש"י**. **ובר"ן** [[על הרי"ף כג: ד"ה ואין] הביא פרש"י וכתב עוד פירוש - גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין. וכתב שכ"מ **ברמב"ם** [כא יג - והיינו שהביא דין זה בדיני סוחט]. ועי"ש שהביא דברי **התרומה** שאסר משום נולד עי"ש ולדעתו אסור אף בנימוח מאליו אם לא נימוח לתוך משקה.

[ובפשטות ה"ה שיש נפק"מ בינהם בשימת מים במקרר לעשותם קרח - עי' בשש"כ י ד ועי"ש בהערה יד בשם שו"ת דובב מישרים [הגאון מטשעבין] א נה שיתכן שאף החולקים על סה"ת מודים בעשיית קרח שאסור ועי"ש בשם הגרשז"א שלולא דהורה זקן - היה מיקל גם לדעת סה"ת עי"ש].

להלכה - בשו"ע [שכ ט ושיח טז] לא חשש לסה"ת הנ"ל אך **ברמ"א** שיח טז הביאו בתור "יש מחמירין" ופסק שיש להחמיר מלבד במקום צורך שאז אפשר להקל

פרק חמישי - במה בהמה

מהדורא קמא - על סוגיא ראשונה בלבד

מהמשנה נא: עד המשנה נב:.

ש. מהו דין "שביתת בהמתו" ומה מקורו? והאם זה לאו או עשה? [תוס'].

ת. דין שביתת בהמתו הוא שבהמה של יהודי אסור לה לעשות מלאכה בשבת ואפילו אין היהודי מצווה עליה לעשות מלאכה אלא עושה מעצמה או שגוי אומר לה לעשות לצורכו - אסור. ומקור הדין הוא שכתוב בתורה [שמות כג יב] "וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך" וכו'.

וזו מצוות עשה ואין בה לאו. ומ"ש "לא תעשה כל מלאכה... ובהמתך" [שמות כ י] איירי במחמר שהוא מעביד את בהמתו. אבל שתעשה הבהמה מלאכה מאיליה או ע"י גוי - אין בזה לאו אלא רק עשה. ועי' הערה[816].

[816] זו דעת **תוס'**. וכן דעת **הרמב"ם** [שבת כ א] ששביתת בהמתו - מצוות עשה היא. **אבל דעת רש"י** [ע"ז טו. ד"ה גזירה] - שבהמת ישראל שהשאילה לגוי והיא עושה מלאכה ע"י גוי - עובר הישראל בלאו שנא' לא תעשה כל מלאכה וכו'. וא"כ דעתו שיש גם לאו בשביתת בהמתו.
ועי' חידושי רעק"א שמסתפק לדעת תוס' שזה רק עשה - האם נשים פטורות בזה ככל מ"ע שהז"ג ולא דמי לקידוש היום שהוקש זכור לשמור. **ועי"ש שמביא מהר"ן** [על הרי"ף שבת מד. ד"ה וכתב - גבי ג' סעודות בשבת] שכתב שבכלל היקש זכור לשמור איכא כל חיובי שבת. **ועי' בהגהה שם של תלמיד הרעק"א** שמוכיח מגמ' דלקמן נד: גבי פרת שכינתו של ראב"ע שלא שבתה והקפידו חז"ל ע"ז שלא מיחה בה ומוכח כהר"ן. **ועי' פנ"י** ביצה ל. ד"ה בגמרא שכותב [גבי תוספת יוה"כ] שרק במ"ע שהיא בקום ועשה נשים פטורות אבל במ"ע כגון צום ושביתה ממלאכה שזה בשב ואל תעשה - חייבות ועי"ש ראיותיו. ולדעתו פשוט שה"ה בשביתת בהמתו שחייבות.

ש. מהו אפסר ומהו חטם והאם גמל ונאקה יוצאים לרה"ר בשבת באפסר ובחוטם ומדוע?

ת. אפסר וחטם הם כלים התלויים על הבהמה כדי להחזיק בה ולהוליכה[817]. וחטם - שמירתו מעולה משל אפסר ומועיל גם לבהמה שמשתוללת כגון נאקה חיוורת[818] שהיא קשה להשתמר ובורחת.

ודינם ביציאה בשבת - הכלל בהוצאה הוא שמלבוש ותכשיט - והיינו דברים שמשמשים את הבהמה בשעה שהולך [להגנה או ליפוי וכדו'] - מותר לצאת איתם לרה"ר. אך משאוי - שאינן מתשמישי האדם /הבהמה אלא נושאים אותם לצורך אחר - אסור לצאת איתם לרה"ר דהוויא מלאכה. ועל כן אפסר לגמל הוא מלבוש וכן חטם לנאקה. אך **אפסר לנאקה** אינו מלבוש מדאינו מספיק כדי לשמרה [וממילא לא משמש לה].

וגבי **חטם לגמל** - שהוא אינו נצרך לחטם והוא נטירותא יתירתא בשבילו - **נחלקו ת"ק וחנניא** בברייתא אי הוה מלבוש [- חנניא] או משאוי [- ת"ק] ופסק רב כת"ק ושמואל - כחנניא.

להלכה - פסק מרן [שה א] כרב.

ש. מהם לובדקין ובמה הם יוצאין ומדוע?

ת. לובדקין הם חמורים הבאים מלוב[819]. ובמשנה כתוב שהם יוצאין בפרומביא ומפרש בגמ' "פגא דפרזלא" ועי' רש"י ומסורת הש"ס שזה רסן מברזל שנמצא על ראש הבהמה[820].

ובגמ' מובאת ברייתא שלובדקין יוצאין באפסר [ומשמע שאע"פ שגם חמור רגיל יוצא באפסר - כמ"ש בברייתא אחרת המובאת בגמ' - בכל זאת הוא טוב גם ללובדקין. ומ"מ גם רסן של ברזל טוב להן ול"ה נטירותא יתירתא {כחטם לגמל לעיל} שנחלקו בו תנאים. תוד"ה או].

---

[817] ואפסר הוא חבל התלוי הקשור סביב צוואר הבהמה [- עי' לקמן נב. תוס' סוד"ה אמר]. וחטם הוא כמין טבעת שמכניסים לתוך חוטם הבהמה ע"י שנוקבים אותו. [רש"י ד"ה זממא דפרזלא] ולטבעת הזו קושרים חבל ומושכים בו את הבהמה [עי' רש"י לקמן קיא: ד"ה זממא]

[818] נאקה - נקבת הגמל [עי' ערוך מובא במסורת הש"ס. והיא ממהרת לרוץ - עי' רש"י על ירמיהו ב כג ד"ה בכרה]. וכנראה שהחטם מכאיב לה בחוטמה כשמשתוללת

[819] גמ' [ועי' תוס' שלוב זה מצריים]. והם חמורים שאי אפשר לאלפם והם ממוצעים בין חמור פרא לחמור ביתי [פיהמ"ש לרמב"ם]

[820] וכ"כ בגמ' ב"ק יז: "בפרומביא שבפיה"

ש. האם עז יוצאת באפסר? ומדוע?

ת. אם חקקו בקרניה - יוצאת. דל"ח שיפול ויטלטלנו ד"א ברה"ר. אולם כשקושרה בצווארה - אינה יוצאה דחיישי' שתוציא ראשה ותצא מהאפסר ויוליכנו ברה"ר.

ש. מה היא הרצועה שעושין לפרה בין קרניה - והאם שרי לה לצאת בשבת כך?

ת. רצועה זו חתיכת עור שיש שקושרין אותה לקרניה. ודינה - במשנה כתוב שאסור לצאת בה ונחלקו רב ושמואל אי זה רק כשזה לנוי [821] [- שמואל] או גם כשזה לשמירה דזה נטירותא יתירתא [דפרה מינטרא בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו - רש"י] [- רב].

ש.מהי "מוסירה" ?ומה דין פרה אדומה שקשרה במוסירה - האם זה נחשב שעלה עליה עול?

ת. מוסירה פרש"י שזה אפסר. ודין פרה אדומה שקשרה במוסירה - בברייתא המובאת בגמ'[822] כתוב שכשירה וא"כ לא נחשב שעלה עליה עול. **ולשמואל** שאמר שנטירותא יתירא ל"ה משאו - ברייתא הנ"ל מדברת אף במקרה שאפסר לפרה זה נטירותא יתירתא. **ולרב** שאמר שנטירותא יתירא הוי משאוי - **תירצו אמוראים** שאיירי בגוני שלא הווה נטירותא יתירתא : **אביי** תירץ שאיירי במוליכה מחוץ לעיר - וסתם פרה פונה למקום מרבץ שלה וצריך לאחזה כשמוליכה לעיר אחרת. **רבא** תירץ שפרה אדומה שדמיה יקרים - צריכה שמירה יתירה [וא"כ זה דרך שמירתה ואין זה משאוי]. **רבינא** תירץ שאיירי במורדת.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [פרה אדומה א ז] **כרב וכהסבר רבינא** שבמורדת אפסר ל"ה משאוי ורק אז היא כשירה. **ובהגהות אשר"י** [שבת ה א - מובא במל"מ על הרמב"ם שם] פסק את **כל תירוצי הגמ'**.

ובשו"ע [הלכות שבת שה ד] הביא רק את תירוץ רבינא [אולם יתכן שגבי פרה אדומה פוסק גם את רבא ואביי אלא שלא שייכא הכא פרה אדומה וגם גבי שבת לא מצוי שיקחנה לעיר אחרת מחמת איסור תחומין].

---

821 דהו"ל משאוי [ר"ן על הרי"ף כד: דיבור ראשון. ועי"ש שכותב דזה דווקא בנוי שלא רגיל בחול אלא מקצת אנשים עושין כן לעיתים. אבל בני הרגיל בחול - שרי] ועי' משנ"ב שה ס"ק יב שלדעת תוס' ורבינו ירוחם - נוי

822 ודין זה מובא גם במשנה פרה ב ג. ועי' רש"ש שעפי"ז מתורצת קו' תוס' ד"ה קשרה דהווה מצי להעמיד הברייתא כחנניה - דכיוון דזה גם משנה מסתבר שסתמא דמתני' דידן ס"ל כסתמא דמתני' דפרה וא"כ אי מתני' דפרה כחנניה - גם מתני' דידן כחנניה ומסתבר שרב ושמואל נחלקו בדעת משנה דידן וע"כ צריך רב להסביר שגם משנה דפרה ס"ל כוותיה - שפסק כת"ק ולא כחנניה

ש. במה יוצא סוס?

ת. במתני' כתוב שיוצא **בשיר**. ולקמן נב. גבי טבעת בהמה פרש"י [ד"ה טבעת בהמה] שהיינו שיר וא"כ שיר זה טבעת [וכאן פרש"י אצעדה סביב צוואר הבהמה ואצעדה זה כמין צמיד כמובא בפרשת מטות {לא נ} ובפרש"י שם].

ובגמ' נא: אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו שסוס יוצא באפסר. ועי' הערה[823].

ש. מהו "יוצאין בשיר" שנאמר במשנה גבי "כל בעלי השיר" ומהו "נמשכין בשיר" ?

ת. נחלקו בזה ר' הונא ושמואל. **לר' הונא** - "יוצאין בשיר " היינו כשהשיר כרוך לנוי ו"נמשכין בשיר" - היינו כשרצועה כרוכה בשיר ומושך בה את הבהמה. **לשמואל** - "יוצאין" היינו "נמשכין" - שנמשכין ברצועה הקשורה בשיר. [824].

---

[823] ועי' רשב"א שסוס דרכו בשיר ואעפ"כ סגי להו באפסר ויוצאין בתרוויהו. ועי"ש **שמשמע ממנו ששיר זה כפרמוביא והוא חזק יותר מאפסר**. ובריטב"א מביא ב' דעות מה חזק יותר שיר או אפסר. ובצל"ח בסוגיין כתב ששיר הוא ממוצע בין אפסר לפרומביא. ובשו"ע [שה א ובמשנ"ב שם ס"ק ט] פסק שסוס יוצא בפרומביא ובאפסר והיינו כהרשב"א ששיר זה פרומביא.

[824] וצ"ע לשמואל - למה כתבה המשנה גם "יוצאין בשיר" ולא הסתפקה ב"נמשכין בשיר". ועי' תוס' רי"ד שלשמואל הכי קתני " יוצאין נמשכין בשיר".

ש. האם בהמה יוצאת בשיר שכרוך עליה לנוי? ומדוע?

ת. מחלוקת. לר' הונא - כן דאורחייהו בכך. וכן דעת ר' דימי בשם ר' חנינא שמולאות [=פרדות] של בית רבי יוצאות באפסריהן בשבת. לשמואל ולמתניתא - לא. דסוברים שנוי הווי משאוי. ועי' הערה[825].

הלכה - כר' הונא [שו"ע שה סוף שעיף א ועי' ביהגר"א שמציין למש"כ תוס' ד"ה אמר שמובאות של בית רבי וכו'] ועי' הערה[826].

---

[825] וא"ת אייך ר' הונא חולק על ברייתא? י"ל א. שלא ידע אותה. ב. שסובר שמתני' משמע דלא כוותה דהא במתני' כתוב גם "יוצאין" וגם נמשכין" [ריטב"א]

כתבתי התשובה [הזו והקודמת] לפי רש"י. [ד"ה יוצאין כרוכין]. **אבל תוספות** [ד"ה או וד"ה במתניתא] סוברים שר' הונא לא מתיר יציאת בהמה בשיר לנוי. ומחלוקת ר"ה ושמואל היא בכרוכין בשיר שלא קשורה לו רצועה למשוך הבהמה אלא יש חלל בין הרצועה לצוואר הבהמה ואם רוצה למשכה - אוחז בשיר ומשכה. דלר' הונא השיר לא הוי משאוי דהוא לנטירותא ושמואל סבר דהווי משאוי דבכה"ג לא הווי נטירותא. [כנראה - כי קשה לתפסה בצורה כזו]. ולדעת תוס' נחלקו ר"ה ושמואל אם הברייתא שאומרת "כרוכין לימשך" סוברת כר"ה דסגי בשיר שאפשר למשכו או סוברת כשמואל שבעי' רצועה

[826] ועי' **משנ"ב** שם ס"ק יב שמביא את מחלוקת רש"י ותוס' המובאת בהערה הקודמת אי איירי במהודקין וליופי או דווקא ברפויין שמכניס ידו ואוחזה דהוויא נטירותא - **ומסיק שפסק הב"ח כתוס' לחומרא.** [ועי"ש במשנ"ב בשם הר"ן. שבפרה ברצועה שבין קרניה - לכו"ע אסור לנוי דאין אורחה בהכי. ומתרץ בזה קו' תוס' על רש"י]

ש. האם נויי אדם מקבלין טומאה? ומה הדין בנויי בהמה? ומדוע?

ת. **המשנה בכלים** [יב א] המובאת בסוגיין אומרת שנויי אדם - מקבלין טומאה. ופרש"י בסוגיין [ד"ה טמאה] שנא' גבי שלל מדין [במדבר לא יט] "תתחטאו אתם ושביכם" היינו שגם השלל צריך טהרה. ובין השלל כתיב [שם פסוק נ] "אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז". אך נויי בהמה - לא מקבלין טומאה[827]. **אולם במתני' דידן** משמע ששיר מקבל טומאה שהרי כתוב ש"מזין עליהן במקומן" ותירץ ר' יצחק נפחא שמתני' דידן איירי שנטמא השיר כשהיה תכשיט לאדם ואח"כ שמו לבהמה. ור' יוסף תירץ שאירי במתני' דידן שהנוי משמש גם למשיכת הבהמה ולכן הוא מקבל טומאה[828]. וכן פסק הרמב"ם [כלים ח ט].

---

[827] ופי' הר"ש במשנה שם דקרא ריבה רק נויי אדם ולא נויי בהמה. **ועי' תוס' לקמן סג: ד"ה ואילו** שחולק על רש"י וס"ל שלא ילפי' שנויי אדם מקבלים טמאה מ"תתחטאו אתם ושביכם" דהא גם בהמות היו בשבי ולא מקבלות טומאה ולכן מסבירים שהלימוד הוא שנא' גבי שלל מדיין אחרי הפסוק שמוזכרים בו אצעדה וצמיד וכו' [במדבר לא נא] "ויקח משה... מידם כל כלי מעשה" וילפי' ג"ש כלי כלי משרצים [כדכתבה הגמ' שם - שבת סג סוף עמוד ב גבי כלי שחציו אריג וחציו תכשיט] שהכלים הנ"ל [אצעדה וכו'] מקבלים טומאה

[828] ולכאו' מחלוקת ר"י נפחא ור' יוסף היא האם מתני' איירי בשיר שהוא רק לנוי או בשיר שהוא גם למשא - וזו מחלוקת ר' הונא ושמואל בעמוד א' לשיטת רש"י. שו"ר שכ"כ בחידושי חת"ס. ולפי זה לא פליגי ר' יצחק נפחא ור' יוסף בזה שאם משמש גם למשיכת הבהמה - נטמא ופליגי רק בדין של שיר שמשמש רק לנוי אם נטמא [- ר"י נפחא] או לא [ר' יוסף]. ועי' חזו"א [כלים יז יא] שמסביר שפליגי בדין - האם שיר שקבוע בצוואר הבהמה חשיב משמשי אדם עי"ש. ועי"ש שמק' מה הראיה שר' יוסף מביא ממקל של כסף הא הוא עשוי בעיקר למשמשי אדם. וקו' זו קשה גם לפי' החת"ס שנחלקו עשויה רק לנוי דמקל כסף וודאי לא עשוי רק לנוי. וצ"ל שאין זו ראיה אלא שר' יוסף מדמה הא דשיר למקל של כסף ובזה גופא נחלק עליו ר' יצחק שלא מדמה אלא סובר ששיר עשוי רק לנוי. כנלענ"ד ליישב.

פרק חמישי - במה בהמה

מהדורא בתרא - על כל הפרק.

מהמשנה נא: עד המשנה נב:.

ש. מדוע אסור לבהמה לצאת עם משא בשבת ? [תוס'].

ת. תוס' [ד"ה במה] אומרים שזה משום שנא' בתורה [שמות כג יב] למען ינוח שורך וחמורך והיינו שאדם מוזהר שגם בהמתו תנוח והיינו שלא תעשה מלאכה[829] וזה כולל מלאכת הוצאה.

ולגבי אי זה אסור גם מצד מש"כ בתורה [שמות כ י] לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך - עי' הערה[830].

ש. האם מותר לבהמה לצאת עם משא שמיועד לשמירת הבהמה [כגון גמל באפסר וכדו'] ומדוע?

ת. כתוב במשנה דבכה"ג מותר לצאת. ופרש"י דמידי דמנטרא בה בהמה - הווי תכשיט ואורחא ולא הוי משאוי [831].

---

[829] ומ"מ מותר לתת לבהמתו לאכול מהמחובר אע"ג דזה קצירה - שנא' למען ינוח ומניעתה מלרעות ע"י חבישתה בבית זה צער לה [רש"י שמות שם ומקורו מהמכילתא]

[830] **תוס'** [ד"ה במה] אומרים שלאו זה הוא רק במחמר היינו כשהוא מנהיג את הבהמה בזמן שעושה מלאכה אבל אם נותן לה לעשות מלאכה לבד או שנותן לגוי לעשות בה מלאכה - אין את הלאו הזה ויש רק איסור עשה של "למען ינוח". אולם **רש"י בעבודה זרה** [טו. ד"ה גזרה] כותב שהמשאיל בהמתו לגוי והגוי עושה בה מלאכה בשבת - עובר היהודי בלאו דלא תעשה כל מלאכה... ובהמתך עכ"ד [והיינו מלבד ביטול העשה של למען ינוח] **ועי' רעק"א** בסוגיין [על תוס' הנ"ל] שמסתפק האם לדעת תוס' אישה חייבת בעשה זה - אע"ג שהזמן גרמה - מחמת היקש זכור לשמור [כדאמרי' בשבועות כ: לגבי קידוש ונלמד שה"ה לשאר עשין שבשבת]או שהיקש זה הוא רק לקידוש. **ועי' בהג"ה שם** שמוכיח מהא דפרת שכנתו של ראב"ע [לקמן נד:] שאסור אך **בתפארת ירושלים** על המשנה דחה דאפשר לומר שאסור משום עובדין דחול ולא מדאו' עי"ש

[831] והיינו שכל שדרך הבהמה לצאת בו לצורך הבהמה [וזה כולל צורך שמירתה] חשיב כטפל לבהמה והיינו בדבר שדרכה לצאת בו.

ש. איזה שמירה מיועדת לגמל, לנאקה, ללובדקים, לסוס, לחמור רגיל ולפרד ומדוע? ומה הדין אם שמר על בעלי החיים הנ"ל בשמירה שלא מיועדת להם?

ת. **במשנה כתוב** שהשמירה **לגמל** היא אפסר[832] והשמירה **לנאקה** היא חטם ואומרת הגמ' דהיינו בנאקה חיוורתא[833] ועוד אומרת הגמ' שחטם היינו זממא דפרזלא ופרש"י שזה כמין טבעת שתוחבין לה בחוטמה[834]. והשמירה **ללובדקים** דהיינו חמור לובי - היא פרומביא ואומרת הגמ' דהיינו פגי דפרזלא דהיינו רסן מברזל[835]. **והשמירה לסוס** היא שיר ופרש"י דהיינו כמו אצעדה [=צמיד] סביב צווארו, וטבעת קבוע בה, ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין הבהמה.

ובברייתות המובאות בגמ' כתוב: **א.** שא"ר ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו : "ארבע בהמות יוצאות באפסר: הסוס[836] והפרד והגמל והחמור". ב. שלובדקין ג"כ יוצאין באפסר[837].

ולגבי אי שמר על בע"ח בשמירה שלא מתאימה להם - לגבי נאקה באפסר אומרת הגמ' שנאקה וודאי לא סגיא באפסר וממילא הוויא משאוי ולגבי גמל בחטם דהוי נטירותא יתירתא - זה תלוי במחלוקת ת"ק וחנניא לגבי חתול היוצא בסוגר [838] אי הווי משאוי כיוון דלאו אורחיה בזה - זו שיטת ת"ק או דלמא כיון דמינטרא בזה הווי תכשיט - זו דעת חנניה. ואומרת עוד הגמ' שנחלקו רב ושמואל כמי

---

[832] וכתב בברטנורא דהוא חבל שקושרים על פי הבהמה

[833] פי' בערוך [ערך נקה] גמל נקבה כשראויה למשא קורין אותה נאקה ורש"י כתב דהיא דרומי"ל ועי' במאירי שכתב דהוא מין פרדה לבנה וקורי' לה דרומי"ל עכ"ל וא"כ לזה נתכון רש"י. ומהסבר הערוך יוצא שיש גמל שהוא לבן דהא מוקמינן בגמ' דאיירי בחיוורתא וצ"ע דלא מצינו גמל לבן אבל פרדה לבנה - מצינו בגמ' ביומא מט. וחולין ז: שהיא חזקה מאוד עי"ש. ופרד היינו חיה שנולדת מהרבעה של חמור זכר וסוס נקיבה - עי' רש"י בראשית לו כד. ועי' בגמ' שפרד סגי באפסר וצ"ל דהוא אינו חזק כמו הפרדה

[834] ונותנין בו חבל למושכה בו. [פסקי ריא"ז]

[835] היינו כעין צמיד מברזל המקיף ראש הבהמה ונכנס גם לפיה [עי' רמב"ם בפיהמ"ש כלים יא ה] ומשתמשים בו להנהיג את הבהמה - עי' רד"ק ישעיה ל כח. וכ"כ בפסקי ריא"ז שהוא כעין אפסר של ברזל. **ועי' תוד"ה** או דלמא דכתבו דפרומביא היא שמירה חזקה מאפסר כדאמרי' בגמ' שהיא מתאימה לחמור שעסקיו רעים **עכ"ד תוס'** - ולכן גם מתאימה לחמור לובי דפי' הרמב"ם בפיהמ"ש דהוא מין חמור שאינו מתאלף, והוא ממוצע בין חמור פרא וחמור ביתי עי"ש

[836] וכתבו הרשב"א והריטב"א דלא פליגי אמתני' שכתבה שיוצא הסוס בשיר - דבתרוויהו חשיב שדרכו לצאת דאין מדקדקין בזה

[837] וכתבו תוס' דאע"ג דבמתני' כתיב שיוצא בפרומביא דעדיפא מאפסר - מ"מ גם באפסר דרך להוציאו

[838] היינו כבלים חזקים עי' יחזקאל יט ט שהנביא מדבר על אריה שנתנוהו בסוגר. אולם בסוגיין כתוב שלחיה גדולה לא מהני סוגר ופרש"י כגון דוב ויל"ע וכי אריה לא הוי חיה גדולה?

לפסוק - דשמואל פסק בהדיא כחנניה ואילו רב פסק לגבי פרה היוצאת ברצועה שבין קרניה - שאפי' אם יוצאת כך לשם שמירה הווי משאוי והיינו שפוסק כת"ק.

ולגבי אי **סוס גמל וחמור בפרומביא** הווי שמירה יתירא ויהא תלוי במחלוקת רב ושמואל או שלכו"ע שרי - עי' הערה[839].

ולגבי **חמור שעסקיו רעים** - עי' הערה[840].

להלכה - פסק מרן [שה א] כרב שפוסק כת"ק דחנניה.

ש. האם עז יוצאת באפסר ומדוע?

ת. **בגמ'** מובאת ברייתא שעז **שחקק לה בין קרניה**[841] [והכניס שם אפסר] יוצאה באפסר. **וכתב רש"י** [ד"ה יוצאה] אבל בקשירה בעלמא - לא, דילמא שלפא מרישה, מתוך שראשה דק היא מתנתקת לכאן ולכאן כשמושכין אותה, ואתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים **עכ"ל**.

ואם תחב לה בזקנה - דהיינו שקשר שער זקנה כמין נקב ותחב האפסר לתוכו - מסתפקת הגמ' אי חיישי' שנפיל ואתי לאתויי וסלקא בתיקו.

להלכה - מרן לא הזכיר דין זה ועי' הערה [842].

---

[839] לגבי **סוס בפרומביא** - **השו"ע** [שה א עפ"י הסבר המשנ"ב ס"ק ח - ט] מתיר.
לגבי **גמל בפרומביא** כתב **המ"ב** [שה ו] שבפגא דפרזלא [- היינו פרומביא] מסתפק המ"א והט"ז פסק לאיסור. ובשעה"צ כתב דבאמת נראה דתלוי הענין באם דרך הגמל לצאת בחול בפרומביא לשמירה, ואז מותר לצאת בשבת דומיא דסוס.
לגבי **חמור בפרומביא** - פסק **מרן** [שה ג] שאסור וכתב **בב"י** הטעם - דהא לא שרי במתניתין אלא לחמרא לובא דוקא אבל לא לשאר חמורים עכ"ל

[840] **בב"י** [שה ד] הביא ראיה מפרה מורדת שאמר רבינא שגם לרב שרי באפסר אע"ג שסתם פרה אסורה באפסר. ומבין מרן שה"ה לכל בהמה שעסקיה רעים וכתב בב"י שכ"כ במ"מ. ויש להוסיף שכ"כ הרשב"א [נב. ד"ה אמר]. **וא"ת** הא רבה ב"ר הונא אמר לגבי חמור שעסקיו רעים ששמואל מתיר - משמע שרב אוסר ? - **י"ל** כמ"ש **הרשב"א** שם דרבותא קאמר ליה וקושטא דמילתא קאמר דסבירא ליה דאפילו בעלמא כל נטירותא יתירתא שפיר דמי **עכ"ד** הרשב"א. וצ"ע על הגר"א שכתב שמקור מרן [שה ג] שאוסר חמור בפרומביא הוא מעשה דרבר"ה הנ"ל שאמר שרק לשמואל שרי ומשמע דלרב אסור עכ"ד הגר"א - וצ"ע דהא מעשה דרבר"ה הנ"ל היה בחמור שעסקיו רעים ובזה פוסק מרן שאף לרב שרי ועכ"ח מבין מרן כהרשב"א שרק לרווחא דמילתא אמר לו רבר"ה בשם שמואל וצ"ע

[841] עי' **רש"י** שפי' שתחבו בחקיקת קרן ומשמע ממנו שהיינו שחקק בקרניה ועשה שם נקב והכניס בו חבל וכן כתב **במאירי** בהדיא "שעבר האפסר בנקב הקרן". **ועי' רשב"א וחי' הר"ן** [החדשים] שגורסים בגמ' שחקק בקרניה [ולא בין קרניה] וכ"מ ברמב"ם [כ יא] שמביא דין זה בלשון "חקק בקרניה"

[842] **הרמב"ם** [כ יא] פסק להתיר באפסר חקוק בקרניה. ובספק הגמ' גבי אפסר בזקנה פסק לחומרא [ועי' שפת אמת ד"ה ברש"י - שמתקשה הא זה ספיקא דר'] **אבל הרי"ף הרא"ש הטור והשו"ע השמיטו לגמרי דין אפסר בעז** ובטעם

ש. האם פרה יוצאת ברצועה שבין קרניה כשזה לנוי וכשזה לשמר ומדוע?

ת. במשנה לקמן [נד:] המובאת בסוגיין כתוב שאין פרה יוצאת ברצועה שבין קרניה. ונחלקו רב ושמואל אי איירי רק ברצועה שיוצאת לנוי [843] או גם ברצועה שתפקידה לשמר [ופרש"י דהיינו שאוחזה בה כשהולכת]. לרב - לשמר ג"כ אסור דנטירותא יתירא היא ולשמואל - שרי אע"ג דנטירותא יתירא.

והקשתה הגמ' לרב אמאי לגבי פרה אדומה אמרי' במשנה בפרה שמוסירה אינה משאוי והא היא נטירותא יתירתא?

ותירץ אביי שמתני' דפרה כשמוליכה מעיר לעיר - דבכה"ג גם לרב שרי ופרש"י דבכה"ג לאו נטירותא יתירא היא משום שאם לא יאחזנה - תלך למרעה שלה.

ורבא תירץ ששאני פרה אדומה דדמיה יקרים ולכן דרך לשמרה באפסר.

ורבינא אמר שמתני' דפרה איירי במורדת דבכה"ג גם רב מודה ששרי דלאו נטירותא יתירא היא.

רואים מהתירוצים הנ"ל שלרבא אין כלל להוכיח מדיני פרה אדומה לפרה רגילה אך לאביי ולרבינא יש להשוות דיני פרה אדומה לפרה רגילה וילפי' מפרה אדומה שכשמוליכה מעיר לעיר [לתירוץ אביי] ובמורדת [לתירוץ רבינא] - אפסר שנעשית לשמר אינו משאוי ודרך לשומרה ולקחתה

הדבר - עי' **שלטי הגיבורים** על הרי"ף [כה. אות ב] דסמך הרי"ף על הא דפסק דיוצאת גמל במטוטלת הקשורה בשלייתה וכתב הש"ג דממילא ה"ה בקשר לה אפסר בזקנה דתרוויהו חד טעמא אית ליה דכיוון דכאיב לה לא מנתחא עכת"ד הש"ג. ובספר **כנסת הגדולה** על הטור דחה דברי הש"ג וכתב שאין ראיה ממטוטלת בשלייתה דבבעיא דרב יוסף, בעז שתחב לה בזקנה אפסר, אף על גב דיש צד להתיר מטעם זה, יש צד אחר לאסור דזמנין דרפו ונפיל ואתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים, ומשום הכי נשארה בגמרא בעיא זו בתיקו וממילא נשאר בצ"ע אמאי השמיטוהו הרי"ף הרא"ש והטור **עכ"ד הכנה"ג**

ובספר **אליה רבה [שה יא]** כתב ונראה לענ"ד דס"ל דאפסר בעז הוי **נטירא יתירא**, והש"ס שם קאמר זה אליבא דחנניה דנטירותא יתירא לאו משוי הוא, אבל למאי דקי"ל כרב אסור, וסמך לזה הוא מדאמר הש"ס דינים אלו אחר שאמר שם הלכה כחנניא וכו' **עכ"ל** הא"ר. **ויש להעיר** עמש"כ הא"ר דאפסר בעז להרי"ף והרא"ש הוי נטירותא יתירא - **דמצאנו דנחלקו בזה הרמב"ם והרשב"א עם הראב"ד** דהרשב"א [נב. ד"ה והרב] טוען שאפשר דכולי עלמא מודו בה דעז שאני משום דמנתח ומורד והוה ליה כעגלי דרב הונא וכפרה מורדת עכ"ד והיינו שאין בזה נטירותא יתירתא וכן דעת הרמב"ם [כ יא] כהרשב"א דלא הוי נטירותא יתירתא ואילו הראב"ד [מובא ברשב"א שם] כתב דוודאי עז באפסר נטירותא יתירתא היא עכ"ד.

[843] והיינו דבין רב ובין שמואל ס"ל שרצועה לפרה לנוי - לאו אורחא הוא והווי משאוי [עי' תוד"ה או וריטב"א ד"ה מאי]

באפסר וה"ה לרצועה שבין קרניה כשנעשה לשמר באופנים הנ"ל [מעיר לעיר/ מורדת] שאינה משא אפי' לדעת רב [וכ"ש לשמואל שאפי' באינה מורדת ובעיר אינו משא].

להלכה - פסק **מרן** [שה א,ד] **כרב** לגבי שמואל שנטירותא יתירא הווי משאוי **וכתירוץ רבינא** בדעתו שבמורדת לא הווי משאוי ולגבי אי פוסקים את תירוץ אביי ורבא - עי' הערה[844].

ש. מהם בעלי השיר והאם הם יוצאים בשבת בשיר ומדוע?

ת. "בעלי השיר" הם בעלי חיים שדרכם לצאת באופן קבוע כששיר - היינו צמיד - קשור לצווארן.

וכתבה המשנה שדינם - שהם "יוצאים בשיר ונמשכין בשיר" ונחלקו אמוראים בפירוש המשנה. **לר' הונא** - פירוש המשנה הוא שהם יוצאין גם כשהם כרוכין בשיר היינו שהשיר כרוך סביב צווארן לנוי ולא מושך אותן[845] בו וגם כשהן נמשכין בשיר היינו שהשיר משמש למשיכת הבהמה ע"י חבל המחובר בטבעת לשיר[846] **ולשמואל** - פירוש המשנה הן שרק יוצאין כשהן נמשכין בשיר אבל בכרוכין לבד אינן יוצאין [847] **וכדעת שמואל כתוב בברייתא** שבעלי השיר יוצאין כרוכין לימשך **ועי' הערה**[848].

---

[844] **עי' כס"מ על הרמב"ם** [פרה א ז] שכתב שהרמב"ם פסק כרבינא במורדת משום דבתרא הוא עכ"ד. **ובפשטות משמע** שס"ל לכס"מ שרבינא חולק על אביי ורבא וא"כ אין הלכה כאביי. ועל כן פסק בשו"ע רק את דברי רבינא **אך מצד שני י"ל** דהכס"מ התכוון לומר רק שרבינא חולק על רבא ולא על אביי וכמש"כ **הריטב"א** בסוגיין שרבינא פליג ארבא ולא פליג אאביי [דעל רבא פשוט שחולק מדמוקי רבינא מתני' דפרה באוקימתא ורבא לא מוקים באוקימתא אבל על אביי לא ברור שחולק אלא כל אחד אומר אפשרות אחרת של אוקימתא] **ועי' גם פמ"ג** [שה א"א ס"ק ב] שכתב "רבינא יש לומר דלא פליג [א]אביי, אבל ארבא משמע דפליג " ומשמע דסובר הפמ"ג דגם תירוץ אביי הוא להלכה אך יל"ע א"כ למה לא הביא מרן להלכה את תירוץ אביי וצ"ע

[845] ועי' ר"ן על הרי"ף [כד. ד"ה מאי]שגם הטבעת הקבועה בשיר היא לנוי

[846] ומה ששרי לשמרן בשיר - צ"ל שאיירי בחיות שצריכות נטירותא ולא פרות וכדו' ששיר ואפסר הווה להן נטירותא יתירתא דוודאי ר"ה לא שרי נטירותא יתירתא דהא תלמיד דרב הווה

[847] ויל"ע לשמואל למה לא תני "נמשכין בשיר" בלבד? ועי' בתוס' רי"ד שכתב "ומתני' לא תני אלא חד בשיר והכי קתני וכל בעלי שיר יוצאין נמשכין בשיר" עכ"ל ועדיין צ"ע למה לא כתבה המשנה רק "נמשכין בשיר" ללא "יוצאין".

[848] **וא"ת** איך חולק ר' הונא על ברייתא - תירץ **הריטב"א** שרב הונא לא שמיע ליה ברייתא זו, או שדייק מלשון המשנה לא כמו הברייתא **עכ"ל.** ולתירוצא קמא של הריטב"א צ"ע למה לא הקשתה הגמ' מהברייתא על ר' הונא ? ואולי י"ל ש"לא שמיע ליה" שכתב הריטב"א היינו לא סבירא ליה - שיודע היה שאינה עיקר. וכמ"ש **בפסקי הרי"ד** ב"ב כד: על הא דפליג ר' ששת אמתניתא "ויש לומר ברייתא לא שמיעא להו ולא סבירא להו" וכמ"ש **הרשב"א והר"ן** בגיטין ו: וכן הר"ן על הרי"ף מגילה ו. על הא דפליג ר' יצחק אמתניתא לגבי שירטוט "מידע הוה ידע דאינה עיקר" **וכנראה** שלא

הערה: כתבתי התשובה לפי **רש"י**. **אבל תוס'** כתבו שביוצאת כרוכה לנוי - גם ר' הונא מודה שאסור וכמו שאמרה הגמ' לעיל גבי רצועה שבין קרניה שכו"ע לא פליגי שלנוי - אסורה לצאת. ולדעתם ר' הונא מתיר כרוכין רק אם יש רווח בין השיר לצוואר שיכול להכניס ידו שם ולמשכה ושמואל - אוסר דכה"ג לא הווי נטירותא[849] וכתבו תוס' שלפירושם - הברייתא מתורצת גם לשיטת ר' הונא דגם ר"ה סבר ששרי רק בכרוכין לימשך.

להלכה - פסקו **הטור ומרן** [שה א וכן שה ה] כר' הונא[850] וכשיטת תוס' וכתב **הב"ח** [ס"ק ב] דכיון דספיקא היא [אי הלכה כרש"י או כתוס'] נקטינן לחומרא והביאו **במשנ"ב** [ס"ק יב].

נשנתה ברייתא זו אצל ר' חייא ור' הושעיא וכדאמרי' בחולין קמא. - קמא: "כל מתניתא דלא תניא בי רבי חייא ובי רבי אושעיא - משבשתא היא, ולא תותבו מינה בי מדרשא".

ולכאורה אפשר לתרץ עוד תירוץ מלבד תירוצי הריטב"א - דר' הונא סמך על הא דמולאות [- פרדות] של בית רבי שהיו יוצאות כרוכות באפסריהן בשבת וא"כ רבי פליג אברייתא ופסק ר' הונא כרבי דזה מעשה רב [עי' גמ' לעיל כא. ולקמן קכו. דפסקינן כמעשה רב] וצ"ע למה לא תירץ כך הריטב"א

[849]. ולא פירשו תוס' אמאי כרוכין לשמואל ל"ה נטירותא ועי' ריטב"א בשם ר"י שמסביר דסבר שמואל דיוצאים כרוכין לימשך בהם כל שעה קאמר וכשכרוכין מכניס היד רק כשצריך עי"ש. **ועי' עוד בריטב"א** שדחה את ראיית תוס' נגד רש"י [מהגמ' לעיל גבי פרה ברצועה] וכתב הריטב"א דשאני הכא דאורחייהו בהכי וחשיב כמלבוש ולא דמי לרצועה בפרה שאין אורחה בהכי

[850] וטעם שפסק כר"ה נגד שמואל - כתב בב"י ואסיקנא דאמר רבי חנינא מולאות של בית רבי יוצאות באפסריהם כרוכין בשבת. עכ"ל והיינו שמדהביאה הגמ' מעשה דרבי בסוף הסוגיא משמע שכך הלכה

ש. האם שיר של בעלי השיר מקבל טומאה ומדוע?

ת. במשנה כתוב לגבי שיר של בעלי השיר "ומזין עליהן וטובלן במקומן" משמע שמקבלים טומאה. ובגמ' מקשינן ממשנה בטהרות שאומרת שטבעות של בהמה אינן מקבלות טומאה ותירץ ר' יצחק נפחא שמתני' איירי בטבעת שבשיר שהייתה משמשת לתכשיט של אדם ונטמאה ואח"כ העבירה האדם לשיר שבבהמה[851] ור' יוסף תירץ שהואיל והטבעת עומדת למשיכת הבהמה ע"י אדם - חשיבה תשמיש של אדם וכמו מקל של מתכת שמיועד לרדות בו את הגמל ע"י אדם - שתניא בברייתא שמקבל טומאה. **יוצא להלכה מסוגיין** דלר' יוסף דין קבלת טומאה בשיר של בהמה תלוי במטרת השיר - אם לנוי - טהור ואם למשיכת הבהמה - טמא. וכמו כן רואים שלדברי ר' יצחק נפחא אם נעשה לאדם ונטמא והועבר לבהמה - טמא [ובזה וודאי גם ר' יוסף מודה]. ולגבי מה דעת ר' יצחק נפחא בנעשה לבהמה - עי' הערה[852] **להלכה** - פסק הרמב"ם [כלים ח ט] שטבעת שבשיר הואיל ואדם מושך בה את הבהמה - מקבלת טומאה[853].

---

[851] **ועי' תוס'** [נב. ד"ה בבאין] שכתבו שגם אם לא נטמאה אצל האדם - עדיין מקבלת טומאה גם כשהיא אצל הבהמה דקי"ל [משנה כלים כה ט] שכל הכלים יורדין לידי טומאה במחשבה ואינן עולין מלקבל טומאה אלא ע"י מעשה **ועי' פנ"י** [נב: ד"ה בגמרא] שמתרץ את רש"י דרש"י ז"ל סובר דלענין לקבל טומאה מכאן ולהבא הוי שינוי גמור כיון דמעיקרא היה להטבעת שם בפני עצמו ומיוחד כלי לעצמו לתכשיט אדם ועכשיו שקבע הטבעת במתג הבהמה ותקעו בחוזק בשיר של בהמה והשתא הטבעת נעשה טפל למתג וקנה שם לעצמו שנקרא שיר והיא ממש כלי אחר שאין צורתו ראשונה עליו ופנים חדשות באו לכאן שעיקר הכלי הוא המתג וא"כ הוי שינוי מעשה ושינוי השם דמהני לענין טומאה **עכ"ד הפנ"י. ובספר מגיני שלמה** [מובא בפנ"י שם]תירץ את רש"י שלתירוץ ר' אמי שטעם שליכא חציצה כי ריתכן והריתוך לא מטהר כי הוא תיקון - א"ש שיטת רש"י שאיירי שנטמא בעודו משמש לאדם דהא רש"י כתב בקידושין נט שתיקון לצורך בהמה מונעו מלקבל טומאה וא"כ בסוגיין שריתוך לא מטהר צ"ל שנטמאה אצל האדם ועי' בזה בהערה בהמשך

[852] **עי' חתם סופר** בסוגיין [ד"ה הסוס] שכתב שר' יצחק נפחא ור' יוסף נחלקו במחלוקת ר' הונא ושמואל לעיל האם מתני' איירי גם בכרוכין לנוי או שאיירי רק בנמשכין דר' יוסף מעמיד המשנה כשמואל שאיירי שנמשכין ע"י השיר ולכן מקבל טומאה ור"י נפחא מעמיד המשנה בכרוכין לנוי כר' הונא ולכן לא יכול לתרץ כדר' יוסף שנטמא כי אדם מושך בהן את הבהמה אבל וודאי מודה ר' יצחק נפחא לר' יוסף שבעומד לימשך - אכן מקבל טומאה אפי' כשמתחילה עמד לבהמה ולא לאדם **ועי"ש בחת"ס** שאומר את תירוץ זה לדעת רש"י בדעת ר' הונא שר"ה איירי בעומד לנוי בלבד אך אולי אפשר לומר שגם לתוס' עיקרו לנוי ורק עומד נמי לימשך [דכ"כ תוס' שנטירותא נמי איכא משמע שעיקרו לנוי וגם ר' יצחק נפחא בפירוש אומר שבא לנוי בהמה ועכ"ח שעיקרו לנוי] ולכן ס"ל לר"י נפחא דאינו מקבל טומאה אא"כ הגיע מנוי אדם [וכדעת ר' יוחנן לקמן נט. שבעיקרו לבהמה אינו מקב"ט אא"כ עומד לאדם בכעין מה שעומד לבהמה עי"ש] דאל"כ [היינו דאם נאמר שלתוס' עומד עיקרו לאדם] יקשה לתוס' אמאי ר' יצחק לא מקבל את תירוץ ר' יוסף ומעמיד את המשנה באוקימתא קצת רחוקה וצ"ע

[853] ולפי דברי החת"ס המובאים בהערה הקודמת - כלל לא נחלקו בזה ר' יצחק ונפחא ור' יוסף דלכו"ע כשנעשה לשם משיכת הבהמה - מקבל טומאה

ש. טבעת שבשיר של בהמה שנטמאה [באופנים הנ"ל בתשובה הקודמת] ורוצה לטהרה - האם צריך להפריד הטבעת מהשיר לפני שמטבילה או שיכול להטבילה בעודה בשיר? ומדוע?

ת. **אמרינן בגמ'** שאם הא רפויה - יכול להטבלה בעודה בשר אבל אם הא מהודקת לרצועה - חייב להוצאה מהרצועה כדי להטבילה משום שזה חציצה וכתבו תוס' דהיינו בכה"ג שדרך לפעמים להוציאה מהשיר אבל אם תמיד היא קבועה שם - א"צ להוציאה דחשיב כלי אחד עם השיר.

ש. טבעת של אדם שנטמאה ואח"כ הרחיבה לצורך התקנתה בשיר של בהמה - האם הרחבתה מטהרתה? ומדוע?

ת. במשנה בכלים המובאת בסוגיין כתוב ששינוי מעשה מעלה את הכלים מטומאתן[854]. ובברייתא אמר רבי יהודה שהיינו דווקא שינוי לקלקל אבל שינוי לתקן - לא מהני לטהרה. ואומרת הגמ' ששינוי מצורך אדם לצורך בהמה - לא הווי שינוי לקלקל שהרי מתקנה לבהמה אע"פ שמקלקלה לאדם - ולכן לא מטהרה[855] [856].

ש. טבעת של אדם - האם הווי משאוי או תכשיט ? והאם מקבלת טומאה ומדוע?

ת. **לגבי אי משאוי או תכשיט** - תלוי אי יש בה חותם הוויא משאוי ואם לא - הויא תכשיט.

ולגבי אי מקבלת טומאה - אמר ר"א [עפ"י פירוש הגמ' בדעתו] **אם היא של מתכת ושל אצבע** - מקבלת טומאה בין אם יש בה חותם ובין אם לאו דגם תכשיטי אדם מקב"ט כדילפי' מכלי מדיין. **ואם היא של עץ** - אינה מקבלת טומאה בין אם יש בה חותם ובין אם לאו דעץ איתקש לשק שנטמא רק אם יש לו בית קיבול שדרך למלואתו ולרוקנו ולטבעת אין בית קיבול כזה [857] וכן אם היא של מתכת אבל משמשת את הבגד ולא את האדם - הווי כתשמישי כלים ואינם מקב"ט אא"כ היא קבועה תמיד בבגד שמקבל טומאה [כגון חגורה של עור] דאז היא טפילה לבגד.

---

[854] והיינו שעושה מעשה שמטרתו לשנות את ייעוד הכלי מכלי שמקב"ט לכלי שאינו מקבל טומאה

[855] ועי' בספר חפץ ה' [לבעל אור החיים] שמוכיח שר"י אינו חולק על תנא דמשנה דכלים אלא מפרשו עי"ש

[856] אולם אם לא קבלה טומאה לפני הרחבתה - **משמע מרש"י בקידושין** נט. ד"ה אלא שהרחבתה לצורך הבהמה מונעתה מלקבל טומאה אע"פ שהיא תיקון דמ"מ הוי שינוי מעשה. דכתב רש"י שם דעד שלא יקבלו טומאה אין עולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא בשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר. עכ"ל והרי לשוף ולשבץ הווי תיקון ובכל זאת לא מקב"ט. **אולם מתוס' בסוגיין** משמע שמעשה לתקן לא מונע לקבל טומאה. דהא תוס' מעמידין את סוגיין כשלא קיבל טומאה בעודו אצל אדם וע"ז אומרת הגמ' שמעשה לתקן לאו מעשה הוא

[857] דהבית קיבול ששמים בו את החותם - אין דרך לרוקנו כלל [- תוס']

ש. מחט של מתכת - האם הוויא משוי או תכשיט והאם מקבלת טומאה ומדוע?

ת. לגבי אי הוויא משוי או תכשיט - יש לחלק בין אם יש בה נקב - דאז היא כלי שעומד למלאכה לבין אם אין בה נקב שעומדת לתכשיט.

ולגבי קבלת טומאה - **אמר רבי אליעזר** שבין אם יש בה נקב ובין אם לא - מקבלת טומאה וכדאמרי' לעיל גבי טבעת שגם תכשיט מתכת מקב"ט. **ואומרת הגמ'** דהיינו במחט שנגמרה מלאכתה ושהיא שלימה ולא העלתה חלודה שמעכבת את התפירה - ולאפוקי גלמי מחטים שעתידים לינקב שאינם מקב"ט כל עוד לא ניקבו וכן לאפוקי ניטל חורה או עוקצה או שעלתה בה חלודה שמעכבת את התפירה [שא"א לתפור בה] דהווי כנשברה - אינה מקב"ט ככתוב במשנה בכלים [יג ה]. **וכמו כן אומר ר' אבהו** דאם העלתה חלודה עד כדי שאין רישומה ניכר - דהיינו שאין ניכר שזו מחט מרוב חלודה - אינה מקבלת טומאה אף אם אין החלודה מעכבת את התפירה דגם כן חשובה כנשברה [858].

ש. גלמי מחטים שעומדין להינקב שאינן מקב"ט - האם הם מוקצה או שחשובין כלי ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שגלמי מחטין שרי לטלטלן בשבת דחשיב כלי ובטעם הדבר שחשיב כלי פרש"י [והוא מדברי הגמ' לקמן קכג.] דזימנין דמימליך עליהו ומשוי להו מנא ופרש"י שם "כמות שהיא ולנטילת קוץ" וזה מהני להפקיע ממנו שם מוקצה אבל עדיין אין ע"ז שם כלי לגבי קבלת טומאה[859].

---

[858] כתבתי התשובה לפי פירוש ראשון ברש"י [ומבואר הדבר יותר בפי' הרא"ש על המשנה]שדברי ר' אבהו מוסבים על מחט שהחלודה שבה אינה מעכבת את התפירה וע"ז אמר ר' אבהו דאם אין רישומה ניכר שהיא כלי מרוב שמכוסה בחלודה - ג"כ הווי כנשברה ואינה מקב"ט. אבל בפי' השני פרש"י שר' אבא איירי על חלודה שמעכבת את התפירה. דמסביר ר' אבהו שכשרושם החלודה ניכר - היינו מעכב. ולפירוש זה ר' אבהו בא להרחיב את המושג "מעכב" שבא לכלול גם אם רישומה של החלודה ניכר דחשיב מעכב [כנראה - כי זה מכער את הבגד] וילע"ק דבדרך כלל לשון "והוא ש..." בא לצמצם את המושג ולא להרחיבו. ולפי' ראשון ברש"י ניחא דבאמת ר' אבהו מצמצם את המושג "אינו מעכב טמא" - שזה רק כשניכר רישומה של מחט

[859] ומשמע שכל מה שגלמי מחטים אינן מוקצה זה בגלל שזימנין נמלכין עליהן להשאירם כך ללא נקיבה ולהשתמש בהן לנטילת קוץ **ועי' בספר חידושי הר"ן** [הישנים] לקמן קכג. שכותב האדם חושב שכשיזדקק לתפירה - ינקבנה עי"ש וכ"כ **הר"י מלוניל**. ונראה שכוונתם שאין דרך להשאיר א"ז לעולם כגלמי אלא עד שיצטרכו לתפור בזה אבל עכ"פ משאירין אותן כך לזמן מרובה. אבל אם אין מצוי שמשאירין אותן למשך זמן מרובה ללא נקיבה - לא מהני מה שלפעמים משתמשים בהם לנטילת קוץ לפני שנקבו אותן דמ"מ אין ע"ז שם כלי כל עוד לא יחדן לתשמיש זה כנלענ"ד וצ"ע

מהמשנה דף נב: עד המשנה נד.

ש. מהי "מרדעת" והאם מותר להוציא חמור לרה"ר כשיש עליו מרדעת? ומדוע?

ת. מרדעת הוא כעין כר ששמים תחת האוכף כדי למנוע צער מהבהמה מחמת המשא שעל האוכף וזה משמש גם לחימום הבהמה[860] ולגבי אי שרי לצאת עם המרדעת לרה"ר - במשנה כתוב שמותר[861] ובגמ' אמר **שמואל** - וכ"כ **ברייתא** - שזה רק אם קשר המרדעת בע"ש. ופרש"י לקמן נד: ד"ה כדאמרן שע"י שבאינה קשורה מע"ש לא גלי דעתיה שהבהמה צריכה לה שיהא לה למלבוש עכ"ד והיינו שנראה שקושרה למשאוי. וכ"כ רש"י בסוגיין ד"ה איתיביה " דדמי כאילו צריך להטעינה משאוי". ורק אם הניחה כך מע"ש - לאחר שכבר לא נושאת משא - מוכח שהשאירה לשם חימום הבהמה ולא מחזי כמשאוי. ועי' הערה [862].

---

[860] עי' רש"י בראשית לא לד שמסביר שמרדעת זה כר הגמל ועי' רש"י בעירובין טז. ד"ה עביטין ששמין אותה תחת האוכף. **ותפקיד המרדעת של חמור** - כתב רש"י במשנה ד"ה מרדעת שמניחין אותה כל היום על החמור לחממו דאמרי אנשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה עכ"ל **ועי' ריטב"א** בסוגין ד"ה אמר שמואל - שעיקרה בשביל המשא עכ"ד והיינו שלא יכאיב לה ומשמע דאין דרך לקשור מרדעת במיוחד לשם חימום החמור אלא קושרין כשרוצים להטעין על החמור משא בשביל שלא יכאיב לה ואח"כ כבר דרך להשאיר עליו כדי שלא ייקר לו. **וכ"מ ממש"כ רש"י** "ומניחין אותו כל היום על החמור לחממו" דמשמע שלא קושרין אותו במיוחד בשביל זה אלא אחר שקשרו לשם משא - מניחין אותו לכל היום וכ"מ מרש"י לקמן נג. ד"ה איתיביה שכתב שכששמין מרדעת דמי כמי שצריך להטעינה משוי וכן משמע מרש"י לקמן נד: ד"ה כדאמרן - שכתב שכשלא משאיר אותה ע"ג הבהמה מאתמול - לא גילה דעתו שהיא צריכה לכך שיהא לה למלבוש. עכ"ד והיינו שרק כשמשאיר את המרדעת על החמור אחר שפורק המשא מוכח שזה לשם חימום אבל קשירת המרדעת - בדרך כלל איננה לחימום אלא לשם הטענת משא ועי' גם **רשב"ם** בב"ב עח. ד"ה דת"ק שכתב דהאוכף ומרדעת לטעון משאוי על גבן עשויין. **ואחרי שמתחמם החמור הרבה** - דרך להוריד אותו כדאמרי' בברייתא המובאת בגמ' לקמן נג. כדי שלא יתחמם מידי.

[861] בסיפא דמתני' תנן "ר' יוסי אוסר בכולן חוץ מהרחלות הכבונות" ויל"ע אי ר' יוסי פליג גם על חמור במרדעת ועי' מאירי שמחלק את המשנה הזו לשניים - דין מרדעת לחוד - ואצלו זו המשנה השניה ובה לא מזכיר שר' יוסי חולק ודין הזכרים הלבובין והרחלות והעיזים הצרורות - לחוד ואצלו זו המשנה השלישית ובה כותב שר' יוסי אוסר בכולן. ומשמע א"כ שעל דין מרדעת - לא חולק. וכ"מ קצת בגמ' שאמר שמואל והוא שקשר המרדעת מע"ש ואת"ל שר' יוסי אוסר - יוצא ששמואל דיבר שלא כהלכתא דהא פסק כר' יוסי. וצ"ע

[862] מה שכתבתי שזה "מחזי כמשאוי" - כ"כ **תוס'** נג. ד"ה והוא [וז"ל: "ועוד י"ל דבאינה קשורה מע"ש מחזי כמתכוין להוצאת המרדעת"]**וכ"מ מרש"י** ד"ה איתיביה. אבל תוס' הנ"ל כתבו שפרש"י דהוי משאוי ומשמע משאוי ממש מדאו' ועי' מהרש"א שכתב שזה דוחק לומר שזו כוונת רש"י עי"ש והיינו שסוף סוף דרך החמור להשאר עם המרדעת גם לשם חימום ואין זה משאוי גמור ורק מחזי כמשאוי כיוון שקשרו בשבת לפני היציאה והדרך לקשרו למשאוי ורק אח"כ להשאירו לחימום ואין דרך לקשרו לשם חימום וכדכתבתי בהערה קודמת. ועי' בספר **שבת של מי** שר"ל שמש"כ תוס' ועוד י"ל - הינו לפרש את רש"י שמתכוון למחזי כמשאוי ולא לחלוק עליו עי"ש. **ותוס' שם כתבו עוד טעם** - דנראה כמוליכה למקום רחוק - היינו מחוץ לתחום עכ"ד וצ"ב איך זה נראה **ובראש** [ה ב] כתב **שמהירושלמי**

ש. מה הפירוש "עיזים צרורות" ולשם מה צוררים אותן והאם מותר להן לצאת כך ומדוע?

ת. עיזים צרורות היינו שקושרין את דדיהן **והטעם שעושין א"ז** - פרש"י במשנה לפעמים כדי לייבש דהיינו שלא יהא להם חלב - כי רוצים שיתעברו או רוצים שישמינו ויהיו ראויות למאכל ואז קושרין את דדיהן חזק. ויש שקושרין אותן לחלב דהיינו שקושרין להן כיס בדדיהן כדי לשמור חלבן שלא יטפטף לארץ.

והדין בזה: - במשנה [נב:] נחלקו תנאים: ת"ק סובר ששרי דחשיב מלבוש כיוון שבקושר לייבש זה לצורך השבחת הבהמה ובקושר לחלב - החלב שבדדיה חשיב כגופה[863].

ור' יוסי אוסר שחשיב משאוי[864].

ורבי יהודה מחלק בין אם צרורות לייבש - שאז שרי ובין אם צרורות לחלב שאז אסור **ופרש"י במשנה** דס"ל כת"ק שלאו משאוי הוא וטעם שבצרורות לחלב אינן יצואות - משום דלא מיהדק שפיר וחושש ר' יהודה דלמא נפיל ואתי לאיתויי. [**אולם בגמ' נג:** - בהסבר דעת רב יוסף - פרש"י שלרבי יהודה צרורות לחלב חשיב משאוי שטוענת החלב בכיס ואף במיהדק חייב. וכתב במהר"ם {נג: ד"ה אמר מר} דפרש"י כאן הוא לתירוץ רב יהודה בגמ'].

וכמו כן ישנם בזה בריתות סותרות - **בברייתא א'** [המובאת בדף נג.] כתוב שאינן יוצאות בכיס שבדדיהן **ובברייתא ב'** [המובאת בדף נג:] כתוב שיוצאות בכיס שבדדיהן ונחלקו אמוראים ביישוב

משמע דהא דאמר שמואל ובלבד שתהא קשורה לו מע"ש (משום) דאסור לקשור מרדעת בשבת משום דמשתמש בבעלי חיים עכ"ד הרא"ש עי"ש. **ועי' בפרישה** [שה יב] שכתב שגם הרא"ש בשם הירושלמי מסכים לטעמא דרש"י אלא שמוסיף עוד טעם עי"ש ומשמע שם בפרישה דהוכחתו היא דאילו היה הטעם רק משום דמשתמש בבהמה - היה לנו להתיר בקשרה גוי ולא משמע כן מדברי שמואל שאמר כל שאינה קשורה מע"ש - אסורה עי"ש

[863] כ"מ מדברי הרב פור"ת בתוד"ה כאן בדף נג: "דחשיב ליה מלבוש" עי"ש. ועי' רש"י לגבי כבונות שכתב ששמירת צמרן חשיב תכשיט עכ"ד ונראה שתכשיט היינו מלבוש ועי' מאירי דכתב בריש פירקין "שכל ענין שהוא עשוי לשמירה ושהבהמה צריכה לשמירה זו מותר שזהו כעין תכשיט ומלבוש"

[864] ורק בכבונות דהיינו בגד שעוטף אותן לשמירת צמרן מתיר. וכנראה ס"ל דייבוש דדיהן היינו שינוי טבען ולא דמי לשמירת צמרן שזו אינו שינוי טבען וכמו כן שמירת חלבן שלא יטפטף לארץ לא חשוב שמירת גופן דהחלב מטפטף כשכבר אינו חלק מגופן. ות"ק ס"ל דכל עוד שהחלב בדדידהן - שמירה שלא יטפטף חשיב שמירת גופן. ועי' תוד"ה כאן [לקמן נג:] בשם הרב פורת שלאחר שיצא החלב מדדיהן - גם לת"ק חשיב משאוי ורק שמירה על החלב שלא ייצא מדדיהן חשיב לת"ק מלבוש עי"ש

הברייתות. **רב יהודה** סובר ששתי הברייתות ס"ל כת"ק והוא מתיר רק במהודק - ובזה דברה ברייתא ב' ואוסר בלא מהודק דחיישי' שיפול ויוליכנו ד"א ברה"ר - ובזה דברה ברייתא א'[865].

ורב יוסף לא ניחא ליה תירוצו של רב יהודה[866] וע"כ מתרץ שתרוויהו במהודק וברייתא א' ס"ל כר' יוסי שגם מהודק הוי משאוי וברייתא ב' ס"ל כרבנן שלא הווי משאוי **ובתרוצו השני של ר' יוסף** אומר שאפשר לומר שב' הברייתות כרבי יהודה ותרוויהו במהודק אלא שאיירי במהודק לשמור את החלב שכבר יצא מהעז ובכה"ג גם לרבי יהודה הווי משאוי וברייתא ב' מיירי בליבש שבכה"ג לרבי יהודה לא הווי משאוי [867].

ובגמ' דף נד. מובאת עוד ברייתא ובה ת"ק סובר כרבי יהודה ועליו חולק **ר' יהודה בן בתירה** שאומר שמעיקה"ד הלכה כת"ק הנ"ל [דהיינו רבי יהודה] שמחלק בין צרורות ליבש לבין צרורות לחלב אך משום שאין ניכר איזו הן לייבש ואיזו לחלב - יש לאסור בתרויהו.

להלכה - בגמ' דף נד. פסק רבין בשם רבי יוחנן[868] כת"ק דמתניתין[869].
ובדברי רב ושמואל נחלקו הלשנות.

---

[865] מה שכתבתי שלרב יהודה ב' הברייתות ס"ל כת"ק - כ"כ **מהר"ם** [ד"ה אמר מר בתחילת הדיבור] אך **המהרש"א** כתב שתרוץ רב יהודה הוא שב' הברייתות ס"ל כרבי יהודה אבל ת"ק מתיר אף ברפוי עי"ש. ולהסבר מהר"ם שרב יהודה אמר א"ז בדעת ת"ק י"ל שמחלוקת רבי יהודה ות"ק הא כשמיהדק אבל לחלב - שלת"ק שרי ולא חושש שלא מיהדק שפיר ולרבי יהודה אסור דחייש דלמא לא מיהדק שפיר. אבל אין לומר שלרש"י רבי יהודה מסביר את ת"ק ואינם חולקין כלל - דברש"י נד. ד"ה כת"ק כתב דחולקין

[866] הגמ' אומרת שא"ל ר' יוסף לר' יהודה "תנאי שקלת מעלמא" ופרש"י שכיון שנחלקו תנאים בכך יש לנו להעמיד כל ברייתא כתנא אחר עי"ש אמנם ר' יוסף עצמו בתירוץ השני מעמיד הברייתות כתנא אחד ולכאו' סותר ר' וסף את עצמו ועי' **ריטב"א ומהר"ם** שמסבירים שמה שהיה קשה לר' יוסף זה החילוק בין מהודק לאינו מהודק דבאינו מהודק זה פשטא שאסור ולא הו"ל למיתני וכמ"ש הגמ' נג. גבי מרדעת שאינה קשורה עי"ש אבל תירוצו השני של ר' יוסף איירי שתרוויהו מהודקים ובכ"ז אוסר רבי יהודה בלחלב וזה ניחא עכ"ד ריטב"א ומהר"ם

[867] ועי' תוס' שמקשים על רש"י דלפירושו שברייתא שאוסרת איירי בחלב שבר יצא מהדדים - א"כ גם ת"ק צריך להודות שהווי משאוי ובמה חולק על ר' יהודה? וע"כ כתבו תוס' שאיירי כשלא יצא מדדיה ולר' יהודה אסור שמא יפול עי"ש. ואת שיטת רש"י נראה ליישב בפשיטות שאכן סובר שלתירוץ ב' של רב יוסף - רבי יהודה מפרש את ת"ק וכמ"ש רבינו יונה המובא ברא"ש [לפי הסבר הקרבן נתנאל שם] שמדייק כן מהירושלמי ואכן גם לת"ק כיס לשמירת החלב שנטף הווי משאוי. ומש"כ רש"י לקמן נד. שת"ק מתיר בתרוויהו - היינו לשיטת רב יהודה בת"ק

[868] בגמ' כתוב "רבין אמר ר"י" אבל בתוס' מפורש דהיינו ר' יוחנן

[869] זו הגירסא בגמ' שלפנינו וכן גרסו רש"י [ד"ה כת"ק] ותוס' [ד"ה אמר] **אבל הרי"ף גרס** בגמ' "אמר רב הלכה כת"ק" ואזיל אברייתא דר"י בן בתירא שבה ת"ק הוא רבי יהודה **ולדעת הרי"ף אין שום אמורא שפסק כת"ק דמתני'** אלא יש רק מחלוקת רב ושמואל דלרב הלכה כרבי יהודה ולשמואל אסור בין ליבש ובין לחלב ויש ג' לישנות אי זה כר' יוסי או כריב"ב או שאמר בסתמא

ללשנא א' - רב פוסק כרבי יהודה ושמואל - כרבי יוסי.

ללשנא ב' - רב ושמואל דברו על הדין ולא הזכירו שמות של תנאים - דרב מחלק בין צרורות ליבש לבין צרורות ליחלב ושמואל אוסר בתרוויהו - וללשינא זו יתכן ששמואל סובר כר"י בן בתירא שאוסר בצרורות ליבש רק משום שמא יתירו גם בצרורות לחלב[870].

ללשנא ג' בדעת שמואל - שמואל קאי על הברייתא שבה מובאת דעת ר"י בן בתירא ועליה אמר שמואל בהדיא שהלכה כר"י בן בתירא.

ופסק בשו"ע [שה ו] כרב שפסק כרבי יהודה [871] וכתב מרן שלחלב היינו שלא ינטוף החלב מהדדין לארץ - ודלא כפירושו של ר' יוסף ברבי יהודה [לשיטת רש"י] שלחלב היינו לשמור בכיס את החלב שנטף כבר אלא כמו שפרש"י במשנה את רבי יהודה.

ש. מהן "זכרים" ומה הפירוש "לבובין" ולשם מה עושים אותן לבובין והאם יוצאין לבובין ומדוע?

ת. "זכרים" פרש"י דהם אילים [דהיינו כבשים זכרים בני שנה וחודש ומעלה[872]] ונחלקו אמוראים בגמ' מה הפירוש של "לבובין" **ר' הונא** אומר "תותרי" דהיינו שמחברים האילים בקשר שניים שניים שלא יברחו [873] ולשון ליבובין הוא מלשון "לב" וקירוב וכמ"ש בשיר השירים "ליבבתני אחותי

---

[870] כ"כ השפת אמת. ועי' עוד שם שיש נפק"מ גדולה בין ריב"ב לר' יוסי [מלבד הנפק"מ שהביאו תוס' במקום שכולן נוהגין רק לייבש] - שר' יוסי אוסר בכולן היינו גם ברחלות שחוזות וכבולות וריב"ב אוסר רק בעיזים צרורות עי"ש

[871] וכתב בב"י שזה כגירסת הרי"ף שר' יוחנן לא פליג על רב ושמואל וא"כ זו מחלוקת רק בין רב לשמואל וקי"ל כרב באיסורי. וכתב שכ"פ הרמב"ם [כ יב]. ונראה שאף שקי"ל הלכה כר' יוסי מחבירו - מ"מ היכא שפוסקים אמוראים כחד תנא לא אזלי' בתר כלל זה אלא כפסק האמוראים והיכא שנחלקו אמוראים כמי לפסוק - אזלי' בתר כללי הפסיקה במחלוקת האמוראים

[872] עי' תו"כ פרשה יא פרק כ שאיל - קשה בן שתי שנים עכ"ל ושתי שנים הינו כשנכנס חודש בשנתו השניה [עי' רש"י פסחים מז: ד"ה מן הצאן] ואיל זה לשון חוזק - עי' שמות טו טו "אילי מואב" ותרגם אונקלוס "תקיפי מואב". וטעם שרק אילים יוצאים לבובין - כנראה דבעודם קטנים אינם מנהיגי העדר וכן אינם עולים על הנקבות

[873] וקרוב לזה כתב גם **ר' האי גאון** [מובא בערוך שמובא בקרבן נתנאל אות ה] שעושין לו חבלים וקושרין את רגליו זו בזו כדי שיתקרבו פסיעותיו זו לזו ולא יתרחקו ויבא לידי ריצה. **וכתב מהר"ם בנעט** שלשון "תותרי" הוא מלשון תרי תרי פי' שנים שנים עכ"ל **ויל"ע על פרש"י ורה"ג** דהא לשון תותרי מובא גם בגמ' ב"מ [סח:] גבי שכר שמקבל פועל שמתעסק בשמירת בהמותיו של בעה"ב שמקבל "נסיוב ותותרי" ושם פרש"י שתותרי זה תרגום של נושרין, דנתרי על ידי שטיפה ומריטה עכ"ל וא"כ זה שונה לגמרי מהכא שזה מלשון תרי. **ועי' בר"ח** כאן שפי' שתותרי היינו סמרטוטין של רקמה ושל משי שעושין על הבהמה ליפותה [וכן פי' **ברי"ף** אלא שכתב "מטלוניות" במקום "סמרטוטין"] ולפי זה הלשון יותר דומה לפסולת של צמר הבהמה וכמו בגמ' בב"מ וצ"ב בזה **וטעם שזה נאמר רק על זכרים** - כתב **ראב"ן** [בשו"ת שבסוף הספר ד"ה והא דתנן בשבת] [אבל] ברחלות ליכא למימר הכי שהרי אחר הזכרים הולכות **עכ"ל** [אלא שצ"ב למה הגמ' הקשתה רק על התירוץ הבא את הקו' אמאי רק זכרים ושם תירצה שהם הולכים בראש העדר - ולמה לא הקשתה ותירצה א"ז בתירוץ של תותרי שנכתב קודם]. וזה ניחא לפרש"י אך לפי' ר"ח ורי"ף צ"ע אמאי נהגו לקשט רק את הזכרים.

כלה"[874] **עולא** אמר שזה עור שקושרין להן כנגד ליבן שלא יטרפום הזאבים וגם לדעתו הוא מלשון "לב". ודרך לקשור רק זכרים כי הם נראים כמתגרים בזאבים ע"י שמניעים את ראשם **ורנב"י** אומר שזה עור שקושרין להם תחת זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות [875].

והדין בזה לגבי יציאה לרה"ר - שנחלקו בזה ת"ק ור' יוסי - ת"ק מתיר דחשיב מלבוש ור' יוסי אוסר[876] דחשיב משאוי [877] [878].

להלכה - פסק **מרן** [שה ו] כת"ק וכפירושו של רנב"י [879].

ש. מה הפירוש "רחלות" ומה הפירוש " שחוזות כבולות וכבונות" ומה הדין בזה לגבי הוצאה ומדוע?

ת. "**רחילות**" הם נקיבות של הכבשים שהם בנות שתי שנים [880] [וכנראה גם כאן הכוונה מגיל שנה וחודש ומעלה] "**שחוזות**" היינו אוחזין האליה [היינו הזנב] שלהם למעלה כדי שיבואו עליהן הזכרים "כבולות" היינו שמכבלין - היינו מקשרין - האליה שלהן למטה כדי שלא יבואו עליהן זכרים[881]

---

[874] ופרש"י בשה"ש שם "משכת את ליבי אילייך"

[875] וגם הוא מלשון לב - היינו להרחיק את ליבן מהנקיבות ו"ללבב" היינו להרחיק הלב וכמו ש"לשרש" זה לעקור את השורש עי"ש ועי' גם ברש"י ב"מ לח. גבי והדביש שכתב כה"ג

[876] כך נראה מפשטות לשון ר' יוסי שאוסר "בכולן". דלא מסתבר שר' יוסי אזיל רק על רחלות כי אז היה צ"ל שאוסר "בכולן חוץ מהכבונות" ולא היה צ"ל "חוץ מהרחלות הכבונות" דהא הוא איירי רק ברחלות אעכ"ח דיבר גם על אילים ועיזים ובייחוד י"ל כך לשיטת רנב"י בעיזים לבובין שלדעתו זה דומה לרחלות שחוזות וכבולות וא"כ כמו שברחלות ר' יוסי חולק - ה"ה בעיזים אך לפירושם של ר' הונא ועולא באילים לבובין - צ"ע אי ר' יוסי פליג ואוסר. ולגבי חמור במרדעת - כבר הבאתי בהערה לעיל את דברי המאירי שכתב שזו משנה אחרת מהמשנה שמדברת בעיזים לבובין ורחלות - ומשמע שבזה וודאי ר' יוסי לא פליג. **ולדינא אין בכל זה נפק"מ** דהרי אין הלכה כר' יוסי

[877] וטעם רבי יוסי שחולק בכל הני ואוסר יציאתן כך לרה"ר - י"ל שס"ל שאין דרכן בכך וכנראה שהלבובין לא לגמרי עוזרים למניעת טריפות ע"י זאבים וכמו כן מניעת העיבור וקשירת הזכרים זה לזה אינן דרך כ"כ בהם ולכן לר' יוסי שמיה משאוי או עכ"פ מחזי כמשאוי כנלענ"ד וצ"ע ויתכן שר' יוסי לשיטתו במשנה לקמן קב. שמתיר לצאת בזמן שריפה רק בי"ח כלים שדרך אדם לצאת בהם ואילו ת"ק שם מתיר בכל מה שלובש [ואפי' לובש כמה בגדים זה על זה] עי"ש וצ"ע בכל זה

[878] ומשמע במשנה שבזה גם ר' יהודה מסכים לת"ק וצ"ל שגם לפירוש רנב"י שזה עור שתחת זכרותן - הדרך להדקו ולכן לא חייש ר' יהודה לשמא יפול ושיבוא לאיתויי ברה"ר וצ"ע

[879] והרמב"ם פסק ככל שלושת האמוראים בהסבר ת"ק דס"ל שלא פליגי בדין. וגם הרי"ף מביא את ג' הדעות וצ"ע על הטושו"ע שהשמיטו דעת ר"ה ועולא

[880] עי' רש"י מנחות קז: ד"ה רחל ועי' בהערה שאחרי הערה הבאה

[881] כנראה כדי שלא יפסק חלבן. ויל"ע לרנב"י שפי' בזכרים לבובין - שלא יבואו על הנקיבות - א"כ למה ברחילין לא כתב "לבובות" ?

ו"**כבונות**" פרש"י שהיינו שקושרים בגד סביב הרחלה ביום שנולדה[882] ומחברים אותו בקרסים של מתכת[883] כדי לשמור את צמרה.

והדין בזה - בכבולות ושחוזות נחלקו ת"ק ור' יוסי אי חישב כמלבוש - זו דעת ת"ק או כמשאוי - זו דעת ר' יוסי. וב"כבונות" לכו"ע שרי דוודאי חשיב כמלבוש כי דרך לשמור על צמרה בכה"ג[884].

להלכה - פסק מרן **כת"ק**[885] להתיר בשחוזות וכבונות אולם השמיט דין כבולות ועי' באור הגר"א שם שמעיר שגם הרי"ף והרא"ש והטור השמיטו דין זה אך הרמב"ם כתבו עכ"ד הגר"א ועי' הערה[886].

ש. מהו אוכף והאם חמור יוצא באוכף? ומדוע?

ת. אוכף היינו חתיכת עץ ששמים על גב הבהמה מתחת למשא או מתחת לרוכב [- עי' רש"י נידה יד. ד"ה דמכף. וכן בפיהמ"ש לרמב"ם מקוואות ט ה].

ולגבי לצאת עמו לרה"ר - אם קשרו בשבת לכו"ע אסור דלא גרע ממרדעת ואם קשרו מע"ש - נחלקו ת"ק ורשב"ג בבריתא. לרשב"ג שרי ופרש"י דהוא נמי מחמם וממילא חשיב מלבוש ות"ק - אוסר[887].

להלכה - פסק מרן [שה ז] כת"ק.

---

[882] וצ"ע הא רחלה היא כבשה גדולה כדפרש"י במנחות קז: והקשירה נעשית ביום שנולדה ואז עוד לא נקראת רחילה וצ"ל ששומרים על צמרה מיום שנולדה ואילך עד לאחר שנה וחודש ובאמת גם לפני זה יוצאות כבונות אך אגב שכתבו רחלות לגבי שחוזות וכבולות שזה שייך רק בבוגרות דלפני זה אין בועלין אותן וצ"ע. **ועי' ר"ח** שכתב שמשאירין אותן כבונות עד יום השמיני ללידתן ולפי זה אכן קשה למה זה נאמר ברחלים שהן גדולות ואולי ר"ח סובר שגם קודם לגיל שנה נקראות רחילות **וצ"ע**

[883] כנראה שגם חיבור כזה נקרא "קשירה". וקרס של מתכת נקרא בלשון חז"ל "כבינה" - עי' גיטין טו. "תינתן כבינתי לביתי"

[884] אולם **הרש"ש** [על רש"י במשנה ד"ה חוץ] כותב דודאי אינן אלא מיעוטא דמתכבנות וע"כ מקשה שצריך להחמיר בנוי אף לשיטת רש"י בכרוכין [לעיל נב.] ששרי דשאני התם שזה אורחא כמש"כ רש"י כאן. ויש ליישב ששמירת הצמר עדיפא מלנוי וצ"ל שאף שרק מיעוטן שומרים כך מ"מ זה דרך וצ"ע בכל זה

[885] דאף שקי"ל הלכה

[886] דברי הגר"א צ"ע דהרי"ף העתיק גם דין כבולות שבמשנה וגם ההסבר של זה בגמ' והרא"ש אמנם לא העתיק ההסבר בגמ' אך העתיק הדין במשנה ולמה כותב הגר"א שהם השמיטו ? וצ"ע ואולי זה ט"ס בבאור הגר"א וצ"ל שרק הטור והשו"ע השמיטו. ובטעמם שהשמיטו י"ל שילפי' מאילים לבובין וא"צ לכתוב א"ז וצ"ע בכל זה

[887] וטעמו של **ת"ק** - כתב הב"ח [שה ג] דס"ל דלא הוי מלבוש לחמור אלא מרדעת דמחממה לכוליה גופיה דחמור אבל אוכף דאינו מחמם אלא למקום שהוא מונח עליו לא הוי מלבוש דידיה אלא משוי ואסור עכ"ד **ונראה כוונת הב"ח** שבגלל זה שלא כ"כ מחמם - אין דרך לשים את האוכף לשם חימום והוי משאוי

ש. האם מותר בשבת להניח מרדעת לחמור בחצר כדי לחממו ומדוע?

ת. בגמ' הסתפק בזה ר' **אסי בר נתן** והוא הוכיח מהברייתא שאסור דתניא בברייתא שאסור ליקח האוכף מעל החמור אלא מוליכו בחצר והוא נופל מאיליו" והבין ר' אסי בר נתן שאם אסור ליטול האוכף - כ"ש שאסור ליתן מרדעת דדמי כאילו צריך להטעינה משאוי[888].

ודעת רב לפי איך שאמר ר' זירא בשם ר' חייא בר אשי בשם רב - מותר לתלות בצוואר בהמה שבחצר אפי' טרסקל עם אוכל למרות וכ"ש ששרי לשים מרדעת - דהמרדעת נחוצה לבהמה יותר מתליית טרסקל על צווארה שנועד רק לזה שלא תצטרך להתכופף ואם בטרסקל שרי [ולא חיישי' לטרחה יתירה ולמשאוי] כ"ש שמרדעת שרי[889] **ודעת שמואל ור' יוחנן** - שמרדעת מותר לשים ע"ג בהמה [ופרש"י דאורחה בהכי למנוע ממנה צער ולא הווי משאוי אלא הוי כמלבוש][890].

ואמרי' בגמ' ששמואל ור' יוחנן לא פליגי על הברייתא שאוסרת להוריד אוכף [משום טירחא] דשאני הורדת אוכף שאפשר להוליכה ועי"ז ירד ממילא ועוד אומר ר' פפא שמניעת מרדעת היא צער יותר

---

[888] מה שכתבתי דדמי וכו' - **כך פרש"י. ובטעם איסור הורדת אוכף** - כתב הריטב"א [נג. ד"ה וכי מה] שהוא משום טירחא והב"י [שה ח] כתב שזה משום טירחא שלא לצורך עכ"ד וזו גם כוונת הריטב"א דאין הבהמה מצטערת כ"כ מחמת החום וזה פינוק בעלמא שאסור לטרוח בשביל בהמה. **ולפי זה מה שפרש"י דדמי כאילו צריך להטעינה משאוי** כוונתו שזו הסיבה שלדעת ר' אסי בר נתן קשירת אוכף ומרדעת לצורך חימום הבהמה חמורים מהורדת אוכף דבהורדת אוכף יש רק טירחה שלא לצורך וכאן יש גם מחזי כרוצה להטעין משאוי. וא"ת כיוון שאירי' בחצר למה שלא יטעין משאוי ? - תי' בספר **מרומי שדה [להנצי"ב]** שלפרש"י צ"ל שגזרי' אטו רה"ר עי"ש. **אולם תוס' מסבירים** שטעמו של ר' אסי בר נתן לאסור שימת מרדעת היא משום טירחא [ולא משום דמי כמי שרוצה לשים משאוי] **ולפירושם צ"ל** מה שאמר ר' אסי ב"ר נתן שמהברייתא שאסרה ליטול אוכף מוכח שכ"ש שאסור להניח מרדעת - כי סבר שלהניח ולקשור זה יותר טירחא כנלענ"ד. ובתוס' ישנים [סוד"ה תולין] כתבו שטעמו של ר' אסי בר נתן לאסור לתת מרדעת - משום שמא ישתמש בבע"ח.

[889] דככל שזה יותר אורחיה לשם צורך הבהמה - כך פחות חיישי' לטירחה וכך פחות חשיב כמשאוי דדבר שהוא אורחה דבהמה לצרכה הווי מלבוש.

[890] **ועי' חידושי רעק"א** שהקשה הא אמר שמואל בתחילת הסוגיא שאסור לצאת עמה לרה"ר כשקשרה בשבת ופרש"י [לקמן נד: ד"ה כדאמרן ומובא בתוד"ה והוא] דהווי משאוי ואיך כאן סובר שמואל שכשקשרה בשבת לא הוי משאוי? ועפמש"כ המהרש"א ברש"י שזה רק מחזי כמשאוי - יש ליישב דב"מחזי" מחמירים רק ביציאה לרה"ר ולא בחצר שבה איסור משאוי הוא רק מדרבנן גזירה אטו רה"ר. ועוד הקשה הגרעק"א מה בכך שטרסקל הוי משאוי? הא בחצר מותר משאוי? [וכדהוכיחו תוד"ה מהו שלא גזרי' חצר אטו רה"ר] - ובמרומי שדה תירץ קו' זו דרש"י סובר שאסרינן משאוי בחצר אטו רה"ר והא דזוג שרי - משום שזה תכשיט וס"ל לרש"י לעיל נב. ד"ה יוצאין כרוכין דלנוי נמי אורחיה הוא ודלא כתוס' שם

מאי הורדת אוכף כי מהקור החמור סובל יותר וע"כ יש לומר ששמואל ור' יוחנן לא פליגי אברייתא וכולהו מודו שאסור להוריד אוכף ושמותר לקשור מרדעת לחמור בחצר בשבת.

ולגבי שיטת רב אם גם אותה יש לישב שלא פליג אברייתא - עי' הערה [891].

להלכה - פוסק מרן [שה ח,י] **כשמואל ור' יוחנן** ששרי להניח מרדעת על חמור בחצר לחממו אך אוסר לקשרה מפני שכשקושר צריך ליקרב אליו ונמצא משתמש בב"ח[892].

ולגבי הורדת אוכף כשחם מידי לבהמה - פוסק **מרן** [שה ט] כהברייתא שיתיר החבל מתחתיו ומוליכו ומביאו [- לחמור] בחצר והוא [- האוכף] נופל מאליו. [ולא יוריד האוכף בידיים משום טירחה שלא לצורך - עי' ב"י שה ח].

ולגבי <u>שימת אוכף</u> על חמור לחממו - פסק **מרן** [שה ח] לאסור וכתב במשנ"ב [לה] הטעם - דכיון דאינו מחמם רק מעט הוי טרחא שלא לצורך. ועי' ביאור הגר"א שזה כשיטת רבנן דרשב"ג [שבשו"ע פסק כמותם בסעיף ז'].

---

[891] בגמ' אמרי' הכי רק בדעת שמואל ור' יוחנן שלא פליגי אברייתא. ולגבי אי גם רב מודה לברייתא - **עי' מהר"ם** שזה תלוי בתרוצי הגמ' למה שמואל ור' יוחנן מודו לברייתא דלפי מה שתירצה הגמ' שהבריתא מחמירה רק באוכף כי יכול להורידו שלא בידים - יתכן שגם רב מודה לזה אך לתירוץ שהורדת אוכף אסורה כי היא לא כ"כ צורך - בזה רב וודאי חולק כי גם הנחת טרסקל על הצואר אינו צורך כ"כ ובכ"ז רב מתיר ולא חושש לא למשא בחצר ולא לטירחא.

[892] <u>וצריך לומר שהוא מתכוון</u> להשען על הבהמה בשביל זה דאל"כ הווה דבר שאינו מתכוון ולדעת מרן [שיד א ועי"ש במשנ"ב ס"ק יא] דבר שאינו מתכוון שרי בדרבנן אפי' אם הוא פסיק רישא

ש. מהו טרסקל והאם מותר להניחו ע"ג בהמה בחצר? ומה הדין בלצאת אתו לרה"ר? ומדוע?

ת. טרסקל הוא כמין סל שיש בתוכו אוכל לבהמה ותולין אותו על צוואר הבהמה כדי שתאכל ממנו ללא שתצטרך להתכופף.

ולהניחו על צוואר הבהמה בחצר בשבת - נחלקו אמוראים. **לשמואל ור' יוחנן** - יש לחלק בין סייחין קטנים שבשבילם מותר משום שלהם זה מניעת צער דקשה להם להתכופף ולאכול מהרצפה כי צווארם קצר ושרי לטרוח בשבת כדי למנוע צער מבעלי חיים לבין סייחין גדולים שצווארם ארוך ויכולים לאכול ממה שצומח בקרקע והטרסקל בשבילם הוא רק לתענוג בעלמא. וסוברים שמואל ור' יוחנן שאסור לטרוח בשבת לשם גרימת תענוג בעלמא לבהמה[893]. **ולרב** - שרי גם לגדולים דהוא סובר שמותר לטרוח לשם עשיית תענוג לבהמה.

ולצאת לרה"ר עם הטרסקל - כתוב ברייתא שאסור ופרש"י משום משאוי. ומשמע שגם בסייחין שזה צורך להם מ"מ כל שאינו קבוע עליהם בתמידות כמלבוש ועשוי רק לשם אכילה - לא חשיב מלבוש.

להלכה - במחלוקת רב עם שמואל ור' יוחנן גבי טרסקל בחצר - פסק **מרן** [שה י] כשמואל ור' יוחנן שרק בקטנים מותר **ובטעם שאסור טרסקל** - כתב **המשנ"ב** [ס"ק לד] משום טרחה יתירה[894].

---

[893] כ"מ בגמ' מדמחלקת בין תענוג לבהמה לטורח בהמה - ודמי להא דאסר רב יהודה [תלמידו של שמואל] לקמן בדף קנה. לגבי פספוס פקיעי עמיר לצורך בהמה משום שזה "מטרח באוכלא" שאסור. **אמנם מרש"י ד"ה מרדעת מותר - משמע דהא דאסור טרסקל בגדולים הוא משום משאוי** וכמ"ש הראש יוסף בדעתו שגזרי' שמא ייצא לרה"ר. ולפי זה צ"ל שבסייחין כיוון שזה צורך גדול להם למנוע מהן צער להם - לא גזרי' אטו רה"ר

[894] ולא הביא דברי רש"י ד"ה מרדעת מותר - שכתב שמרדעת אורחה בהכי ול"ה משאוי ומשמע שטרסקל אסור משום משאוי וכמ"ש הראש יוסף בדעתו - משום שהמשנ"ב פוסק [בס"ק מג ובשעה"צ לו] כתוס' [ד"ה מהו] שמשאוי שרי בחצר ול"ג אטו רה"ר

ש. איפה ולשם מה תולין לסוס זנב שועל והאם מותר לו לצאת בזה בשבת ומדוע?

ת. רש"י מפרש שתולין לסוס זנב שועל בין עיניו שלא תשלוט בו עין [והיינו עין הרע][895] וכתוב בברייתא שאסור לצאת עמה בשבת ופרש"י [ד"ה וזה] שהטעם משום שלאו שמירת גופה היא אלא משאוי עכ"ל ועי' הערה [896].

ש. מהי זהרורית שבין עיניו והאם יוצא אתה בשבת ומדוע?

ת. זהרורית היינו לשון של זהורית[897] והצמר צבוע אדום [898] וגם בזה לא יוצא בשבת ופרש"י [ד"ה וזה] דכולהו משום משאוי[899].

ש. משום מה זב לובש כיס והאם שרי לצאת בו בשבת ומדוע?

ת. זב לובש כיס כדי שהזוב לא ילכלך אותו וכמו כן כדי למנות מנין ראיותיו לדעת אם נטמא ואם צריך להביא קרבן וכתוב ברייתא שאסור לצאת בזה בשבת ופרש"י דחשיב משאוי [900].

---

895 וכנראה זה סוג של סגולה נגד עין הרע

896 ואף שעין הרע זה דבר שמזיק לגופה וא"כ לכאו' זנב בשועל הוא שמירת גופה - י"ל דלאו שמירה מוכחת היא וכקמיע שאינו מומחה ולכן חשיב משאוי כנלענ"ד וצ"ע

897 כך פי' הערוך והיינו צמר

898 עי' רע"ב יומא ד ב

899 ולדעת רש"י צ"ל שזהורית לאו אורחייהו בהכי דהא באורחייהו בהכי כתב רש"י לעיל נב. [ד"ה יוצאין כרוכין]בדעת ר' הונא ששרי. ולתוס' שם שפליג על רש"י ואוסר גם באורחייהו לנוי - איירי בזהורית אף באורחייהו בהכי

900 והיינו דלהציל מטינוף לא חשיב הגנה על הגוף

ש. מה הפירוש "חסום שבפיה" והאם מותר לצאת בו ומדוע?

ת. חסום שבפיה היינו כלי ששמים על פיה שלא תוכל לפותחו כדי שלא תאכל בשדות אחרים וכשמגיעים למרעה - מסירין אותו. וכתוב בברייתא שאסור לצאת בו ופרש"י דהוי משאוי ועי' הערה[901].

ש. מהו סנדל של בהמה ולשם מה נצרך והאם שרי לצאת בו בשבת ומדוע?

ת. סנדל של בהמה הוא כלי ממתכת שיש לו בית קיבול[902] ומכניסים לתוכו את רגל הבהמה כדי שלא תינזק מהאבנים. וכתוב בברייתא שאסור לצאת בו בשבת ופרש"י - שמא מישתליף ואתי לאיתויי.

ש. מהו קמיע והאם מותר לבהמה לצאת בו ומדוע?

ת. פרש"י [ד"ה קמיע] שזה כתב לרפואת חולי [שתולין אותו על הגוף] **וכתוב בברייתא** שאין יוצאין איתו אע"פ שהוא מומחה **ומפרשת הגמ'** דהיינו אע"פ שהוא מומחה לאדם [903] דמ"מ אינו מומחה לבהמה דלית לה מזלא כאדם[904]. אבל אי מומחה לבהמה - הוי כמלבוש ושרי לצאת בו.

---

[901] ואע"ג ששמירה שלא תברח - כמו אפסר לגמל ושיר לסוס וכדו' אמרי' במשנה לעיל נא: שזה חשיב מלבוש - **תירץ הלבוש** [שה יא] דכל הני [היינו חסום וכיס לדדין וזהורית וזנב שועל] לאו שמירת גופן היא שאין צריכין להם כל כך ומשוי הן לה עכ"ל. **ומשמע** שאי החסום הוא צורך גמור - אכן לא הוי משאוי. **אולם בספר שש"כ** [כז ז] כתב בפשיטות ששמירה ששומרים את הבהמה שלא תזיק היא בכלל משא ומשמע אפי' אם הוא צורך גמור וכן נראה מפשטות לשון רש"י שכתב [בד"ה וזה] "דהנך לאו שמירת גופה הם אלא משאוי" והלבוש הוסיף מדיליה את המילים "שאין צריכין להם כ"כ". ועי' **בספר דף על הדף** נב: [צ"ל נג.] ד"ה בגמ' ולא בחסום - בשם הבה"ח א. מ. קרויס - שהוכיח מהא דזכרים יוצאין לבובין שרנב"י אומר בגמ' שזה כדי שלא יעברו את הנקבות [דהוי נזק לנקבות] וא"כ מוכח דבדבר שאורחיה לצאת כך שלא יזיק - שרי וזה ראיה חזקה לדעת הלבוש וצ"ע למעשה

[902] עי' משנה כלים יד ה ועי"ש שיש שעושין אותם משעם

[903] היינו שהוחזק ג"פ שמרפא - עי' גמ' לקמן סא. - סא:

[904] **פרש"י** דמזלא הכוונה למלאך שמליץ עליו. **ובמאירי כתב** שאדם אפשר שטבעו מתחזק מתוך בטחונו על הקמיע ומתרפא עכ"ל וכנראה הסבר זה הוא לפי מש"כ רש"י בב"ק דף ב: ש"אדם אית ליה מזלא" היינו שיש לו דעת לשמור את גופו עי"ש

ש. מהו "אגד שע"ג מכה וקשישין ע"ג השבר" ומה הדין בלצאת בהם ומדוע?

ת. אגד שע"ג מכה היינו תחבושת [905] וקשישין[906] שע"ג השבר היינו לוחות של עץ שקושרין אותן לרגל שנשברה - במקום השבר - כדי שלא תנוד העצם וכך תתחבר. והדין הוא דשרי לצאת בהם דהוו מלבוש. ועי' הערה[907].

ש. מהו "זוג שבצווארה" והאם מותר לבהמה לצאת בו לרה"ר ומה הדין בחצר ומדוע?

ת. זוג הוא פעמון [עי' תרגום שמות לט כו][908] ופרש"י לקמן נד: ד"ה לחינגא - שתולין לה א"ז לנאותה ובברייתא המובאת בסוגיין כתוב שברה"ר אסור לה לצאת בו וכ"כ במשנה לקמן נד: וטעם הדבר - אמרי' בגמ' לקמן שם "דמחזי כמאן דאזיל לחינגא" - ופרש"י שם למכרו בשוק דאז הדרך לנאותו.

ובחצר - שרי לבהמה לצאת בו ובלבד שיהא פקוק דהיינו סתום במוכין - שהענבל שבו לא ישמיע קול[909] .

---

[905] עי' רש"י ב"ק פה. ד"נ נתנה לאגד שפירש "לאוגדה ולעטפה מפני צער הצנה" והיינו לחבר לפצע תחבושת

[906] בתוספתא מקוואות [ו] גרסי' "קשקשין שע"ג השבר" וכן גרסו בסוגיין הרא"ש [ה ד] והטור ושו"ע [שה יא] והיינו קרשים דקים

[907] וטעם דל"ח שישילפו ואתי לאתויי כבסנדל - כתב **המאירי** [לגבי אגד] דדילמא שליף אין כאן שאינו חשוב אצלו עד שיבא להביאו. וכנראה ה"ה לגבי קשקשין וכ"כ בהדיא לגבי קשקשין **בחידושי הר"ן** [הישנים] נד: ד"ה להיכא עי"ש

[908] ועי' תוס' ע"ז לא. ד"ה החרצנים שכתבו שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו ועי"ש ש"זוג" הוא מלשון "זג" בענבים שהוא הקליפה החיצונה לדעת ר' יוסי עי"ש

[909] ואע"ג דקי"ל [לקמן קנג:] כל שבאדם פטור אבל אסור - בחמורו מותר לכתחילה והולדת קול ע"י אדם זה רק איסור דרבנן וא"כ בבהמה צ"ל שרי ? - ראיתי בחידושי **הר"מ קאזיס** שכתב ששאני כאן דאוושא מילתא טפי

ש. מהו פירכוס ומהי סיכה והאם שרי לעשות א"ז בשבת לאדם ולבהמה ומדוע?

ת. פירכוס היינו תיקון וייפוי האדם ע"י הסרת גלדי המכה[910] וסיכה היינו שפשוף הגוף בשמן[911] שזה לפעמים לתענוג לגוף ולפעמים - להעביר את הזוהמה או לרפואה [912] .

ולעשות א"ז בשבת - לאדם - שרי דאין איסור להתענג בשבת ואדרבא זו מצווה[913] לבהמה - תלוי אם לשם רפואה וזה בתחילת מכה - שרי[914] ואם לשם תענוג ובתחילת מכה - **לדעת הברייתא** אסור שכן אסור לטרוח בבהמה לשם תענוג **וכן דעת שמואל ור' יוחנן** ולדעת **רב** - מותר דס"ל שמותר לטרוח בבהמה לשם תענוג.

להלכה - פסק מרן [שכב ב] כהברייתא וכשמואל ור' יוחנן.

---

910 עי' משנה ב"מ ד יב ורע"ב שם שפירכוס היינו תיקון וייפוי וכאן פרש"י "מפרכסין גלדי מכה" והיינו שעי"ז מיתקן האדם

911 עי' שמואל ב יד ב "ואל תסוכי שמן" ובתרגום שם ולא תשופין משחא

912 עי' משנה לקמן קיא. ועי' גמ' תענית יג: ושו"ע יו"ד שפא ב

913 ואפי' בעושה לרפואה אין חשש שיבוא לשחיקת סממנים דזה דרך בריאים ובכה"ג לא גזרו כמ"ש במשנה לקמן קיא. וכ"פ בשו"ע שכז א ועי' ברמ"א שם שבמקום שאין דרך לסוך כי אם לרפואה - אסור. **ולגבי גלדי מכה** - צריך להיזהר שלא יהא פסי"ר שיצא דם - עי' משנ"ב שכח צ

914 ויל"ע למאן דס"ל [בהמשך הסוגיא] שגזרי' בבהמה רפואה משום שחיקת סמנים - אי שרי הכא מחמת שבחול דרך לעשות לה גם לתענוג או שכיוון שבשבת אין דרך לעשות לה לתענוג ממילא מוכחא מילתא דלרפואה הוא ואסור.

ש. מה הפירוש "בהמה שאחזה דם" והאם מותר להעמיד אותה במים לשם רפואה? ומה הדין באדם שאחזו דם ומדוע?

ת. **אחזה דם** - **פרש"י** אנפודור"א וכן פרש"י בב"ק מז: גבי אכל חיטים והתריז ומת דהינו אנפדור"א ומוכח שהתריז היינו מחלת מעיים וכ"כ בספר לעזי רש"י דהיינו שלשול וכ"מ **באור החיים** במדבר כה ב גבי בעל פעור שעבודתו להתריז כנגדו בריבוי יציאת הטינוף עי"ש. אך דבר זה צ"ע ועי' הערה[915]

ולגבי אי שרי להעמידה במים לשם רפואה - **בברייתא** כתוב שאסור ואמר **עולא** שזה משום גזירת שחיקת סממנים. ואומר **ר' נחמן בר יצחק** שנחלקו תנאים בברייתא אי איכא גזירת שחיקת סממנים בבהמה **דת"ק** סבר גזרינן **ור' אושעיא** [במסורת הש"ס גורס ר' יאשיה] סבר שלא גזרינן [916].

ולגבי אדם שאחזו דם - **בברייתא** כתוב שמותר לו לעמוד במים בשביל להצטנן ואומרת הגמ' שלא גזרי' משום שחיקת סממנים משום דמחזי כמיקר [ואומרת הגמ' שבבהמה לא אמרי' מחזי כמיקר דאין דרך להקר בהמה לתענוג].

להלכה - פסק **רבא** כר' אושעיא וכ"פ **מרן** [שלב ד - ה].

---

[915] וצ"ב למה נקרא שלשול "אחזה דם" וכמו כן מה מועיל להעמידה במים שתצטנן? וגם ראינו בכמה מקומות בש"ס שרפוי לאחיזת דם הינה הקזת דם [עי' בכורות לג: במשנה] וא"כ אחזו דם היינו ריבוי דם ולא מחלת מעיים ודוחק לומר שמחלת מעיים קשורה בריבוי דם וצ"ע

[916] וטעם שלא גזרינן - כתב **הרי"ף** דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו דליתי סממנין והביאו במשנ"ב שלב ה. **ואם היא קרובה למיתה עי"ז** - עי"ש **במשנ"ב** דיש ג"כ להתיר לו אך מטעם אחר - שהוא בהול כ"כ שאם לא נתיר לו יבוא לשחוק סממנים עי"ש

ש. בהמה שיצאה חוץ לתחום - האם מותר לבעליה לקרוא לה שתבוא ? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב "הייתה עומדת חוץ לתחום - קורא לה והיא באה " **ונחלקו אמוראים** בגמ' האם איירי רק כשהבהמה יצאה חוץ לתחום שלה אך לא יצאה חוץ לתחום של בעליה דבכה"ג מותר לו לקרוא לה אפי' שעי"ז הולכת מחוץ לתחומה[917] אבל אי יצאה מחוץ לתחום של בעליה - אסור לו לקרוא לה דגזרי' שמא ייצא גם הוא מחוץ לתחום כמו שאסרה הברייתא לעיל להעמידה במים דגזרי' שמא ישחק סממנים - **זו דעת רבינא**[918]. ופרש"י דאיירי בהייתה מסורה לרועה דקי"ל [ביצה לז:] שהיא כרגלי הרועה ואיירי שיצתה מחוץ לתחום הרועה אך היא בתוך תחום של הבעלים **או** שאיירי אפי' אם יצאה גם מחוץ לתחום של הבעלים - ומ"מ ס"ל להאי ברייתא דלא חיישינן שמא ייצא מחוץ לתחום כשיקרא לה - **זו דעת רנב"י**. ורנב"י תולה א"ז במחלוקת ת"ק ור' אושעיא האם חיישי' בבהמה לשמא ישחק סממנים דהברייתא ס"ל כר' אושעיא שלא גוזר אטו שחיקת סממנים וה"ה שלא גוזר שמא ייצא חוץ לתחום.

להלכה פסק **מרן** [שו ב] בסתמא שקורא לה והיא באה וכתב **המג"א** [ס"ק ד] אפילו חוץ לתחום שלו ושלה דאין אדם מוזהר על תחום בהמתו **עכ"ל** והיינו כרנב"י שמשווה א"ז לגזירת שחיקת סמנים שכמו שגזירה שמא ישחוק סממנים לא גזרינן בבהמה ה"ה שלא גזרי' שמא ייצא בעליה מחוץ לתחום.

---

[917] **ויל"ע** למה באמת שרי לגרום לבהמה לילך חוץ לתחומה הרי במלאכה בכה"ג - אסור לגרום לה לעשות מלאכה **ועי' שו"ע הרב** [שה לח] שכתב דאין אדם מצווה אלא שתשבות בהמתו מעשיית מלאכה ולא מהליכה חוץ לתחום ולא קנתה הבהמה שביתה אצלו אלא לענין שאסור לכל אדם להוליכה בידים חוץ לתחום שלה עכ"ל עי"ש

[918] ועי' **גליון הש"ס** שמקשה מה ההשוואה בין גזירת שחיקת סממנים לגזירה שמא ייצא מחוץ לתחום הא תחומין דרבנן?

ש. אדם שנעשה לו נס בשביל פרנסתו - זה מעלה או חיסרון?

ת. בגמ' נחלקו בזה ר' יוסף ואביי[919] דר' יוסף אמר שזו מעלה - שה' משנה בשבילו סדרי בראשית ואביי אומר שזה חיסרון ופרש"י שלא זכב שיפתחו לו שערי שכר ועי' הערה[920].

ש. האם זה מעלה באדם שלא יכיר באשתו שהיא בעלת מום?

ת. בגמ' אמר ר' חייא שזו מעלה. ועי' הערה[921].

---

[919] המעשה מובא בגמ' בלשון "תנו רבנן" דהיינו שזה ברייתא [עי' מאירי בהקדמה למסכת אבות שכתב דכל שנאמר בו תניא או תנו רבנן ורמינהו היא ברייתא] אך הברייתא לא פירשה אם זה מעלה או חיסרון ובזה נחלקו אמוראים

[920] וכתב **המהרש"א** שהחיסרון בזה שמתפרנס ע"י נס - שמנכין לו מזכיותיו כדאמרינן בפרק ב"מ בעושין לו נס דמנכין לו מזכיותיו. **ויל"ע** לשיטת אביי בניסים שנעשו לאנשים ע"י נביאים כגון ע"י אליהו ואלישע שהחיו מתים ואלישע מילא השמן בדרך נס וכן העלה את הגרזן מהמים בדרך נס וכיו"ב - האם גם על אלה נאמר כמה גרועים אנשים אלה שהנביאים עשו להם ניסים? [דזה לא משמע בפסוקים שזה גריעותא להם] ועי' בשו"ת **דברי יציב** [להאדמו"ר מקלויזנבורג חו"מ סי' פג] לגבי הגרזן שנפל למים שמקשה כה"ג ומתרץ דשאני התם דאיכא חילול השם אי לא יחזיר השואל את הגרזן לבעליו עכ"ד עי"ש ואולי איכא נמי למימר בכל נס שנעשה ע"י נביא שהוא קידוש ה' שע"י המופתים אנשים שומעים לקול הנביאים ובכה"ג אין חיסרון בליהנות מנס וכמו בנס חנוכה שוודאי לא היה זה חיסרון בזה שנעשה להם נס אלא אדרבא מכאן ראו חביבותם של ישראל שמסייעין משמיים למי שרוצה שמן טהור, אולם בנס שנעשה לאדם מבלי שיש בזה קידוש ה' - יש בזה גריעותא כנלענ"ד וצ"ע בזה

[921] ואע"ג דקי"ל [קידושין מא.] דאסור לקדש אישה עד שיראנה שמא תתגנה עליו ויעבור על ואהבת לרעך כמוך - עי' **ביעב"ץ** בסוגיין שכתב דמסוגין משמע **שצנוע א"צ שיראנה** עי"ש והיינו שבו וודאי ליכא למיחש שתתגנה עליו. ולפי זה אפשר לתרץ כך גם על אברהם אבינו שאחז"ל [ב"ב טז.] עה"פ הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את - שעד אז לא הכיר ביפיה **אך עי' מהרש"א** ב"ב שם [ד"ה עפרא] שכתב תירוץ אחר על אברהם אבינו די"ל דודאי ראה אותה בנעוריה קודם שנשאה מדרב יהודה שמא תתגנה כו' אלא דאחר שהיתה נשואה לו לא ראה אותה מתוך צניעותה והוא חשב כי לא עמדה ביפיה בזקנתה עי"ש

מהמשנה נד. עד המשנה נד:.

ש. מהי "מטוטלת" והאם גמל יוצא במטוטלת ומדוע?

ת. רש"י על המשנה הביא ב' פירושים מהי מטוטלת : **א.** פושל"א שתחת זנבו [והיינו רצועה ששמים תחת זנבו לקשור את האוכף והמשא - עי' רש"י לעיל נג. ד"ה רצועה] ורש"י מקשה על פירוש זה דבכה"ג ליכא לאסור דליכא למיחש דלמא נפיל שהרי הרצועה קשורה לסרגא[922] **ב.** מרדעת [וכמו מרדעת החמור דלעיל][923]. **וברש"י על הגמ'** הביא פירוש שלישי - דהוא כר שנותנין תחת הרצועה [הפושל"א] שמתחת לזנבו שלא תחתוך הרצועה את בשר הגמל.

ובמשנה כתב רש"י על פי' ב' שהוא נראה לו ובגמ' כתב רש"י על הפירוש השלישי שהוא נראה לו וצ"ע ועי' הערה [924].

ולגבי אי גמל יוצא במטוטלת - במשנה כתוב שלא. ופרש"י הטעם - שמא יפול ומייתי לה ברה"ר[925]. **ובברייתא** המובאת בגמ' כתוב שלא תצא במטוטלת הקשורה בזנבו בלבד אבל אם המטוטלת קשורה גם בזנבו וגם בחוטרתו - שרי ופרש"י דכיוון שקשורה בשניהם לא נפלה[926].

ש. מה הדין במטוטלת הקשורה לבהמה בשלייתה ומדוע?

ת. בגמ' אמר רבה ב"ר הונא ששרי. ופרש"י דלא חיישי' שיפול כי כיוון דכאיב לה לא מנתחא [דהיינו לא מנתקא] ליה עכ"ל והינו שאם תנענע את גופה במטרה להפיל את המטוטלת - יכאב לה.

---

[922] סרגא היינו העץ שבצידי האוכף - עי' שפתי חכמים על רש"י ויקרא טו ט

[923] וכן פי' בערוך.

[924] ועי' **מהרש"ל** שכתב שפירוש רש"י בגמ' אינו פירוש על מטוטלת שבמשנה אלא רק על מטוטלת דברייתא אבל לעולם במשנה שלא נאמר להדיא זנבו מפרש מרדעת עכ"ל

[925] דאין המרדעת קשורה בחוזק. ויל"ע א"כ למה חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו ? וצ"ל שדרך לקשור מרדעת של חמור בחוזק ושל גמל שלא בחוזק וצ"ע

[926] ולפי דברי המהרש"ל המובא בהערה לעיל - הברייתא דברה על מטוטלת שונה ממה שדברה המשנה ואין הברייתא מסבירה את המשנה עי"ש

ש. מהו "עקוד" ומהו רגול" ומה הדין בהם?

ת. "רגול" - אומרת הגמ' דהיינו לכוף ידו על זרועו [927].

ובפירוש "עקוד" - נחלקו הברייתות ברייתא א' אומרת שזה חיבור ב' ידיים כאחד וב' רגליים כאחד וברייתא שניה אומרת שזה קשירת יד ורגל זו לזו וברייתא שלישית אומרת שתרוויהו חשיב עקוד. ובגמ' אמר רב יהודה כברייתא השניה שזה קשירת יד ורגל. וכן פסק **מרן** [שה יד] להלכה.

והדין בזה - שאין הבהמה יוצאה כך לרה"ר וטעם הדבר - עי' הערה[928].

ולגבי מה הדין לרב יהודה בקשירת ב' ידיים כאחד או ב' רגליים כאחד - עי' הערה [929].

ש. הא שרי לקשור הגמלים זה לזה בשבת ולמשכם ומדוע?

ת. אסור. [אפי' בקשר שאינו של קיימא וכן אפי' אם קשורים מע"ש אסור למשכם כך] כי מחזי כמאן דאזיל לחינגא דהיינו לשוק למכרם [930].

---

927 "יד" היינו החלק התחתון של הרגל הקדמית של הבהמה דהיינו עד המרפק. ומהמרפק ולמעלה נקראת "זרוע" דכן מצאנו לגבי יד של אדם שהחלק שמתחת למרפק נקרא יד [עי' ערכין יט:] וזרוע הוא המקום שמעל למרפק [עי' תוס' לקמן צב. ד"ה במרפקו]

928 וכתב **בפסקי הרי"ד** וטעמא דמילתא - דילמא נפיל ואתי לאייתויינהו, או משום משוי **עכ"ל**

<u>ולטעם של משאוי</u> אמרו האחרונים ב' פירושים למה זה משאוי - **א.** משום שזה נטירותא יתירתא - כ"כ **בערוה"ש** [שה יב] **ובתפא"י** על המשנה ולפי זה טעם דמשאוי הוא רק לדעת ת"ק דחנניה [לעיל נא:] ורב [לעיל נב.] דסברי דנטירותא יתירתא הוי משאוי **ב.** משום דכל זה לא ניחא לה ומצער אותה - כ"כ **הלבוש** [שה יד] וצ"ל שמצער אותה יותר מסתם שמירה ומחמת כן אין הדרך לילך כך ויתכן שאפי' לשמואל ששרי בנטירותא יתירא - בכה"ג שמצער אותה ואין דרך - מודה לרב [ולהלכה אין נפק"מ אי שמואל מודה דהרי הלכה כרב] **<u>ולטעם של דילמא נפל ואתי לאייתויינהו</u>** [שמלבד פסקי הרי"ד כתבוהו גם השפת אמת והשו"ע הרב שה יז] - **כתב השפ"א** דלפי זה [לכאורה] אי מיהדק טובא הו"ל למישרי וצ"ל כיון דמתאמצת הבהמה עצמה להתיר הקשר חוששין אפי' במיהדק **עכ"ל**

929 **בשו"ע** [שה יד] הוזכר לאסור רק בקושר יד ורגל וכתב המשנ"ב [ס"ק מח ועי' גם בשעה"צ] שבב' ידיים כאחד וב' רגליים כאחד שרי דל"ה נטירותא יתירא וגם ל"ח שיפול כי קל להדקם עי"ש

930 וטעם שנקרא "חינגא" - פרש"י על שם שסובבין את השוק מחולות מחולות עגולות של בני אדם. עכ"ל [דחינגא בארמית זה חגיגה וחגיגה מקורה מלשון לחוג היינו להסתובב במעגל]

ש. מה הפירוש "אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך " ומה הטעם שזה מותר?

ת. בפשטות הכוונה ששרי לקשור כל גמל בחבל בפני עצמו ויכול להחזיק בידו את כל החבלים יחד ולמשוך יחד את כל הגמלים דזה לא נראה כאזיל לחינגא. ועי' הערה [931].

ש. מה הפירוש "ובלבד שלא יכרוך" ומדוע אסור לכרוך?

ת. בגמ' אמר ר' אשי שהאיסור לכרוך החבלים בידו איירי לענין כלאים והיינו דאיירי כשיש בין החבלים חבלים העשויים מצמר וחבלים העשויים מפשתן ואיירי שכרכם יחד על ידו ומחממין אותה וכמו כן איירי שקשרם יחד[932] דבכה"ג הוו כלאים ואסור [933].

---

[931] עי' **בטור** שכתב ששרי רק להוציא כל בהמה לבדה עי"ש **וכתב בב"י** דמשמע שלהוציא כמה גמלים אסור אפי' שלא קושרן זה בזה דאיכא למימר דהא נמי דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא. וכתב עוד בב"י שלפי הטור צ"ל דמש"כ במשנה שמכניס חבלים לתוך ידו - דהיינו כמה חבלים - איירי רק בחול דמשום כלאיים שרי רק להכניס החבלים בידו ולא לכורכן. **וכתב הב"י דבר"ן** [על הרי"ף כה. במשנה ד"ה אבל] משמע שגם בשבת שרי להוציא כמה גמלים ודלא כהטור והוסיף הב"י שגם **הרמב"ם ורבינו ירוחם** כתבו היתר דהכנסת חבלים לגבי שבת. **ועי' בא"ר** שכתב שגם מרש"י משמע דלא כהטור דהרי פירש דר' אשי שאומר "לא שנו אלא לענין כלאים " - דאזיל על מש"כ במשנה "לא יכרוך" - משמע דמה שכתוב במשנה דמכניס חבלים בידו - איירי גם בשבת. **ובתחילת דבריו** כתב הא"ר דהטור יחידאה בזה נגד כמה וכמה פוסקים עי"ש

להלכה - בשו"ע [שה טו] מביא דעת הרמב"ם +,ר' ירוחם והר"ן בסתמא ואת דעת הטור - ב"יש מי שאוסר" ומשמע שפוסק כמה שהביא בסתמא **ובמשנ"ב** [ס"ק מט] הביא את דברי הא"ר הנ"ל שהטור יחידאה ומסיק המשנ"ב דאין לחוש לה

[932] **ופרש"י בגירסא שלפנינו** שהאיסור הוא כשקושר ב' תכיפות ומשמע חוץ מהכריכה אמנם **במרדכי** [רמז שמב] **גרס ברש"י** דכריכה וקשירה היינו שתי תכיפות.

[933] וכתב **רש"י** [ד"ה כלאים דחבלים] דמשנה זו ס"ל כר' יהודה דסובר שדבר שאינו מתכוון אסור דהא כאן אינו מתכוון ללבישה. אמנם **הרמב"ם** פסק [כלאים י טז] כר' שמעון שאינו מתכוון בכלאים מותר ובכל זאת לגבי חבלים פסק [כלאים י כא] שאסור לקשור ולכרוך **ועי' שלטי הגיבורים** על הרי"ף [כה. ס"ק א] שכתב די"ל שגבי חבלים אירי שזה פסיק רישא שיתחמם ויהנה מזה או שאכן הרמב"ם איירי במתכוון עכת"ד עי"ש **ולתרוץ שזה פסי"ר** צ"ל שאיירי רק בימות הגשמים דבימות החמה אין לו הנאה מזה שמתחמם ולכלאים בעי' הנאה כמ"ש במשנה בכלאים [המובאת בגמ' לעיל כט:] "שלא יתכוון בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים" **ועי' ר"ן** על הרי"ף [מא. ד"ה ואין] דכתב וההוא דמוכרי כסות היינו טעמא לפי שלא אסרה תורה אלא מלבוש שסתמו להנאה אבל כל שאין לו הנאה ממנו אינו מלבוש אלא משוי עי"ש **אלא שיל"ע** ממש"כ במשנ"ב סימן שלד [ס"ק כו] לגבי הצלה מדליקה שכשלובש כל מה שיכול ללבוש שרי לצאת לרה"ר וצ"ע והלוא התם אינו נהנה מכל המלבושים אעכ"ח דכל מלבוש שעומד להנאה שרי אפי' אם עכשיו אינו נהנה ממנו ולא כהר"ן שכתב שחשוב משאוי וצ"ע אי המשנ"ב הנ"ל הוא דלא כהר"ן

ש. כשמחזיק החבל של הגמל בידו - האם מותר שהחבל יצא מהעבר השני של ידו או לא ומדוע?

ת. **בגמ' אמר שמואל** שהחבל לא ייצא מתחת ידו טפח. והטעם פרש"י דדמי כמי שנושאה בידו, ולא מתחזיא שהיא מאפסר הגמלים עכ"ל ואח"כ הביאה הגמ' **תנא דבי שמואל** [934] שכתוב בה שלא ייצא החבל טפחיים **ומסבירה הגמ'** שכך הוא מעיקר הדין ומה שאמר שמואל טפח - "הלכה למעשה אתא לאשמועינן" ופרש"י שהבא להימלך לפנינו אומרים לו טפח שלא להקל באיסורין ומיהו עד טפחיים ליכא איסור".

להלכה - פסק מרן [שה טז] שצריך ליזהר שלא יצא ראש החבל מתחת ידו טפח למטה, דדמי כמו שנושאה בידו ולא מתחזיא מאפסר הבהמה עכ"ל **ובמשנ"ב** [ס"ק נ] כתב דמ"מ אם הוציא טפח אחד מתחת ידו לא עשה איסור אא"כ הוציא ב' טפחים אלא דלמעשה יש להחמיר לכתחלה שלא יצא אפילו טפח אחד מידו [גמ'] עכ"ל.

ש. האם מותר שהחבל שמושך בו את הבהמה יהא מונח על הארץ? או שצריך להגביהו ? וכמה יגביהו ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב "ובלבד שיגביה טפח" ופרש"י כדי שתהא נראה הבהמה נמשכה בו, דאי לא - לא מיתחזי נטירותא דבהמה אלא כמשאוי בעלמא, שאין נראה שאוחז ראשה בידו עכ"ל[935].

ולהלכה - **השו"ע** [יו"ד ש ו] פסק כהרמב"ם שאסור לכרוך ולקשור חבלי כלאים על ידו **והרמ"א** שם פסק כרש"י להתיר משום שאינו מתכוון

934 היינו ברייתא הנשנית בבית מדרשו של שמואל - עי' רש"י מגילה ל. ד"ה וכן

935 והיינו שנראה שהבהמה מושכת חבל סתם - דאין ניכר שהאדם מושכה בחבל הזה - והיינו משאוי

מהמשנה נד: עד סוף הפרק.

ש. האם שרי לחמור לצאת לרה"ר בזוג פקוק ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאסור והטעם אומרת הגמ' משום דמחזי כאזיל לחינגא דהיינו לשוק למכרו[936]. ומשמע שאין בזה איסור משום משאוי ובטעם הדבר - עי' הערה[937].

ש. מהו "סולם שבצווארו" ומהי "רצועה שברגלו" והאם שרי לצאת בו ומדוע?

ת. סולם שבצווארו - מפרשת הגמ' שהוא "בית לועא" [ופרש"י שקושרין אצל הלחי[938]] שקושרין לחמור שיש לו מכה כדי שלא יוכל לסובב ראשו לעבר המכה ולחכך בה בשיניו.

רצועה שברגלו - מפרשת הגמ' "דעבדי ליה לגיזרא" ופרש"י דהיינו טבעת של עקלים [939] שקושרים מעל לפרסות הבהמה כשפסיעותיה קצרות ומכה רגליה זו בזו [940].

ולגבי אי שרי לצאת בו - כתוב במשנה שאסור ופרש"י במשנה שטעם האיסור - דלמא נפל ואתי לאיתויי משום דחיים עלייהו[941].

---

[936] ועי' **ש"ך** [יו"ד פז ו] שמוכיח מהכא שגם באיסור דרבנן חיישי' למראית עין שהרי מקח וממכר זה איסור דרבנן ובכל זאת חיישי' למראית עין [וכנראה אוחז שדברי קבלה של ממצוא חפציך {שילפי' מינה איסור מו"מ עי' רש"י קי"ג ד"ה שלא ורש"י בביצה לז. ד"ה משום בפירושו הראשון } הם כאיסור דרבנן לגבי זה או שאוחז כפי' שני ברש"י בביצה שם שאיסור מו"מ הוא מדרבנן שמא יכתוב וכ"כ בר"ן על הרי"ף ביצה כ: {ד"ה ולא} שמו"מ בשבת אסור מדרבנן עי"ש] **ולכן חולק על הרמ"א** שמתיר לאכול בשר עוף בחלב שקדים ולא חייש למראית עין [ועי' פר"ח ופלתי שגם הרמ"א מסכים שלפעמים גזרי' משום מרא"ע בדרבנן אך סובר שאין לדמות מקרים אלו לאלו עי"ש]

[937] **כתבו תוס'** [ד"ה משום] דאינו משאוי משום שבטל אגב האפסר עכ"ד והיינו שאיירי שהזוג תלוי על הקולר שבצוואר [ומש"כ תוס' אפסר נראה דלאו דווקא שהרי קולר שבצווארה נקרא "שיר" ואילו "אפסר" הוא מה שתלוי על ראש הבהמה כדכתבו תוס' לעיל נב. ד"ה אמר "ומותר לשים אפסר או רסן בראש הסוס". וצ"ע] **ולדעת רש"י** לעיל נב. ד"ה כרוכין בצווארן - שרי לצאת בנוי אם זה אורחא אף אם אינו בטל לאפסר - עי' ראש יוסף]

[938] עי' בתרגום ספר שופטים [טו טו] ש"לועא" זה תרגום של לחי והיינו שקושרים הסולם בצוואר החמור מעל ללחי [- עי' פיהמ"ש דהיינו "שמאחזין עצים זה בזה " וכתב המהדיר בש"ס שוטנשטין שכנראה לכן נקרא סולם].

[939] עקלים היינו חבלים - עי' פיהמ"ש לרמב"ם מעשרות א ז

[940] כנראה גיזרא הוא מלשון גייז דהיינו חותך [עי' גמ' לקמן קמג. "דגייז ושדי" ורש"י שם שזה מלשון חיתוך] והיינו שרגל אחת חותכת את הרגל השניה ע"י שמכה בה

[941] וצ"ל שהם לא מהודקים וכמו שאמר רב יהודה לעיל נג: לכבי כיסים שבדדיהן עי"ש וכ"מ במאירי בסוגיין שכתב שטעם האיסור לצאת בסולם שבצווארו וברצועה שברגלו - "מפני שהדפים חשובים אצלו ונפילתם מצויה" עכ"ל

ש. מהן חוטי התרנגולין ומהי רצועה שלהן והאם שרי לתרנגולין לצאת בה ומדוע?

ת. **חוטי התרנגולין** הם חוטים שקושרים בתרנגולין לסימן של מי הם.

ורצועה של תרנגולין היא רצועה שבו קושרין ב' רגלי התרנגול שלא יוכל להרים רגליו ולהתיז.

והדין בזה - במשנה כתוב שאסור לצאת בהן. וברש"י כתב שכולהו משום דחיים עלייהו ואתי לאתויי ומשמע שגם על החוטין ועל הרצועה חס וכן משמע שאין דרכן להיות מהודקין וכדכתיבנא לעיל גבי חמור. וטעם שלרש"י אינו כמשאוי - עי' הערה [942] ולגבי אי קשרן בחוזק כדי שלא יוכלו לברוח - עי' הערה [943].

ש. מהי עגלה של זכרים והאם מותר להן לצאת בה ומדוע?

ת. עגלה של זכרים זוהי עגלה קטנה ששמין תחת הזנב של האילים שהוא כבד ועב ואם יגרר על שנגרר על הארץ ישרט ויפצע [944].

וגם בזה אוסרת המשנה לצאת בשבת ולפי רש"י הטעם שמא יפול ואתי לאתויי [945].

---

[942] **י"ל דרש"י לשיטתו** [לעיל נב. ד"ה יוצאין כרוכין] לגבי נוי דמשמע ממנו דכל דאורחייהו לצאת בהן חשיב מלבוש וכ"כ **בריטב"א** [לעיל נא: ד"ה וכל בעלי] להדיא. **ולדעת תוס'** [לעיל נב. ד"ה או] שכמותו פסק במשנ"בשנוי תמיד הוא כמשאוי - י"ל שיאמרו תוס' כך גם לגבי חוטין ורצועה שטעמא דמתני' משום דהוי כמשאוי וכ"כ הראבי"ה סי' ריא לגבי חוטין עי"ש. **ועי' במשנ"ב** [שה יב] דהביא את הב"ח שפסק כתוס' לחומרא עי"ש

[943] **בשעה"צ** שה נ כתב מדברי **אור זרוע** [סי' פג ס"ק ז] שהוא מיקל בקשורין שני רגליהם של הבהמה כדי שלא תברח, ולא חייש דלמא נפלי - ממילא גם בתרנגולת צריך להיות כן: **עכ"ד השעה"צ** וא"כ לשיטתו טעמא דמתני' לדעת האו"ז הוא משום משאוי וכמו שכתב הראבי"ה המובא בהערה הקודמת

[944] ובגמ' כתוב "כי היכי דלא ליחמטן" ופרש"י שיפצעו. ולשון "ליחמטן" - עי' לעיל עמוד א' ברש"י ד"ה חומטון "מליחה ומתבקעת" עכ"ל. ונראה שחומטון הוא מלשון חומט שהוא השבלול המבקע את הכיתית וכמ"ש **המאירי** לקמן עז: על הגמ' "ברא שבלול לכיתית" וכתב המאירי "ברא שבלול והוא החומט הנקרא לימאק לכתית כשמגיע להוציא מורסא מניחי' שבלול כתוש עליו ומתבקע".

[945] ונראה שבזה גם תוס' מודה של"ה משאוי דהא לנטירותא הוא

ש. מהן "רחלים חנונות" ו"עגל בגימון" מה הדין בהן ומדוע ?

ת. רחלים חנונות למסקנת הגמ' היינו ששמים קיסם של עץ ששמו חנון[946] כדי שתתעטש ויפלו התולעים מראשה.

ועגל בגימון היינו עול קטן ששמים על ראש העגל ללמדו לכוף ראשו ולשאת בעול כשיגדל ו.

והדין בתרוויהו שאסור לצאת בהן ועי' הערה[947].

ש. מהו "עור הקופר" ואיפה שמים אותו על הפרה והאם פרה יוצאה בו ומדוע?

ת. פרש"י במשנה דעור הקופר הוא עור של שרץ שנימיו [- שערותיו] חדין כמחט וקושרין אותו על דדי הפרה ששלא יניקוה שרצים. ובגמ' כתיב שקושרין אותו "דלא לינקוה יאלי" ופרש"י עלוקה. ותוס' מקשים שאין דרך עלוקה למצוץ חלב אלא דם [ולא שייך לשון "לינקוה"] וע"כ פי' דיאלי הוא השרץ שנימיו חדין כמובא בב"ב ד. "כלילא דיאלי".

ולגבי אי יוצאה בו - כתוב במשנה שלא וטעם הדבר - פרש"י במשנה שמא יפול ואתי לאיתויי[948].

---

[946] וי"ג יחנון [רי"ף, מאירי רע"ב ועוד]

[947] **לגבי חנונות** ברור שהטעם הוא שמא יפול דהא אינו משאוי דבשביל בריאות הוא וכדמשמע מפרש"י שזה טעם כולם **אך לגבי גימון יל"ע** דבפשטות גם בזה הטעם לרש"י משום שמא יפול וכ"כ בלבוש [שה יז] בהדיא לאחר שהביא כל מש"כ במשנה כולל עגל בגימון - שכולם משום דלמא נפלי ואייתי להו. אך זה צ"ע דלכאו' הוא משאוי גמור דהא עכשיו א"צ לו כלל והוא רק כדי לחנכו ושו"ר דכתבו כן בהדיא **הערוה"ש** [שה יד] **והשו"ע הרב** [שה כ] שחנון הוא מטעם שמא יפול ועול קטן הוא משוי עי"ש ועכ"ח סברי דמש"כ רש"י וכולהו משום דחייס - לא אזיל על עול קטן ודוחק וצ"ע

[948] וכמ"ש רש"י במשנה ש"כולהו משום שחייס עלייהו ואי נפלי אתי לאתויי" אלא שלגבי עול של עגל א"א לומר שזה הטעם שהוא קשור חזק וגם ברור שהוא משאוי ואסור מהתורה וצ"ע

ש. לשם מה שמים לפרה רצועה בין קרניה ומה הדין בה ומדוע?

ת. שמים אותה או כדי לשמר או לנוי. והדין בזה - במשנה כתוב שאינה יוצאה. ובגמ' מבואר שלנוי - לכו"ע אסור לצאת בה דהווי משאוי [949] ולשמר - זה נטירותא יתירא ונחלקו רב ושמואל אי הווי שמירה [- שמואל] או משאוי [- רב] ולהלכה פסק מרן [שה א] כרב.

ש. האם אשה מצווה ג"כ בשביתת בהמתה? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' משמע שכן שהברייתא אומרת שהפרה של שכנתו של ראב"ע יצאה ברצועה בשבת והוא לא מיחה בה וזה היה "שלא ברצון חכמים" ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. משמע דחכמים ס"ל שהיא חייבת בשביתת בהמה אולם ראב"ע יתכן שחולק ולכן לא מיחה בה ולגבי טעמו של ראב"ע עי' הערה[950].

---

[949] ואף לרש"י שפי' לעיל [נב. ד"ה יוצאין] גבי בעלי השיר שכרוכין לנוי שלר' הונא אורחיה הוא - מ"מ בפרה מודה שלאו אורחה הוא [ריטב"א נב. ד"ה מאי יוצאים - בביאור דעת רש"י]

[950] **הגר"ש קלוגר** [טוב טעם ודעת מהדורה תליתאי ב ז] כתב שלא מיחה בה כי חשב שלא תשמע לו ומוטב תהא שוגגת ולא מזידה וחכמים סברו שכיוון שזה ששותק לה מהווה מכשול לרבים שחושבים שמסכים עמה ובכה"ג שיש מכשול לרבים לא אמרי' דמוטב שתיהיה האשה שוגגת דמ"מ זה מכשיל את הרבים עי"ש

ובטעם שאשה חייבת בשביתת בהמה ולא אמרי' שמש"כ בתורה "למען ינוח שורך " וכו' - זה מ"ע שהז"ג - י"ל דהנה **לדעת רש"י** [בע"ז טו. ד"ה גזירה] - שביתת בהמה הוא גם איסור לא תעשה דילפי' מ"לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך" עי"ש וא"כ וודאי שנשים חייבות **וגם לדעת תוס'** לעיל נא: שכתבו שזה רק מ"ע - עי' **רעק"א** על תוס' שם שמסתפק אי אשה חייבת בשביתת בהמה ומביא את דברי **הר"ן** על הרי"ף [מד. ד"ה וכתב] לגבי סעודה שלישית דלכל מילי דשבת הוקשו אנשים לנשים מהקישא דזכור ושמור עי"ש עכ"ד הגרעק"א

אך יש להעיר דהר"ן שם הביא גם את דעת ר"ת שמה שחייבות בסעודה שלישית זה משום שגם הן היו בנס של ירידת המן - ומשמע שלר"ת לא ס"ל שהוקשו לכל מצוות שבת אמנם יתכן שלגבי שביתת בהמה שזה דאו' - גם ר"ת יודה שהוקשו מ"ע דשבת למצוות ל"ת וצ"ע בזה

ועכ"פ וודאי מסוגיין מוכח שאשה חייבת בשביתת בהמה עכ"פ לחכמים דראב"ע ועי' במגיה על הרעק"א שתמה למה לא הביא הרעק"א ראיה מסוגין לומר שחייבת בשביתת בהמה עי"ש

ש. האם שרי לתת לפרה לצאת לרה"ר כשרצועה בין קרניה ומדוע?

ת. כשהרצועה לנוי - לכו"ע אסור [951] וכשהרצועה לשמר בדרך כלל הווי נטירותא יתירתא וזה תלוי במחלוקת רב ושמואל אי חשיב משאוי ובמורדת וכדו' דלא הווי נטירותא יתירתא - לכו"ע שרי.

ש. מה הפירוש "כל מי שאפשר לו למחות ואינו מוחה" ומה עונשו ומנ"ל?

ת. פרש"י ד"אפשר לו" היינו שיראין מפניו ומקבלין דבריו. ואם אינו מוחה - כתוב בגמ' שנתפס בעוון מי שלא מיחה בו דהיינו שיקבל עונש על אי מניעת העבירה[952] ומקור לזה ילפי' מהא דכתיב בישעיה [ג יד] "ה' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו" ואע"ג שהזקנים לא חטאו[953] מ"מ נענשו כי היה בידם למחות ולא מיחו.

---

[951] ונחלקו רש"י ותוס' לעיל נב. במקרה שאורחייהו לצאת בנוי - לרש"י - [ד"ה יוצאין כרוכין] שרי ולתוס' [ד"ה או] - אסור וכתב **במשנ"ב** [שה יב] שפסק הב"ח כתוס' לחומרא [וז"ל הב"ח {שה ב} וכיון דספיקא היא נקטינן לחומרא כדעת התוספות" ולכאו' מיירי רק ביציאה לרה"ר שזה ספיקא דאורייתא ולא ביציאה לכרמלית אמנם מצאתי בב"ח [שכב ג] לגבי פלוגתא דרבוותא בפיים על מנות לבני ביתו בשבת - שהוא פלוגתא באיסור דרבנן - וכתב הב"ח דמספיקא ודאי אזלינן לחומרא באיסור שבת עי"ש וצ"ע בזה]

[952] ופשוט דזה בנוסף לעונש על ביטול מ"ע דהוכח תוכיח

[953] דלעיל בההוא ענינא גבי ספור חטאים כתיב שריך סוררים גו' כלו אוהב גו' ולא הוזכרו זקנים שם ולמרות זאת נענשו [מהרש"א]

ש. האם צריך למחות במי שוודאי לא יקבל את התוכחה? ומדוע?

ת. מובא בגמ' שאמר ר' זירא לר' סימון שמחויב למחות באנשי ריש גלותא[954] אע"ג שאינן נשמעין לו והביא לו ראיה מהא דיחזקאל [ט ו] שנענשו הזקנים על זה שלא מיחו דלא היו יכולים לדעת בבירור שלא ישמעו להם [955].

---

[954] דר' סימון היה שרוי בבית ריש גלותא כדכתיב במדרש איכה [פרשה ב] ר' הושעיא שלח ואמר לרבי סימון "בשביל שאת שרוי בביתו של קצין מפני מה אין אתה מוכיחן"

[955] **וכתבו תוס'** דצ"ל דגם במעשה דר' סימון לא היה יכול לדעת בבירור שלא ישמעו לו ולכן הביא ר' זירא ראיה מהא דיחזקאל שלא ידעו חכמים שלא ישמעו להם. וכתבו עוד שאם אכן יודע בבירור שלא ישמעו לו - אל יוכיחם דמוטב יהיו שוגגין ולא מזידין כדאמרי' בביצה [גבי תוספת יוהכ"פ] **עכ"ד תוס'**. ומשמע מדבריהם שגם בהא דיחזקאל אי היו יודים שלא ישמעו להם היו פטורין מלהוכיח ואע"ג דשם היו מזידין ולכאו' אין את הטעם שכתבו תוס' מוטב והיו וכו' - כתב בספר לב דוד [הגר"ד פרידמן] סי' ה בשם הגר"י באב"ד שמ"מ מוטב שיהיו מזידין שאינן מותרין מאשר מזידין ומותרין עי"ש.

ובסמ"ג [עשין יא] כתב ג"כ דאף במזידין צריך לשתוק אך ראייתו איננה ממש"כ מוטב יהיו וכו' אלא ממש"כ בגמ' ביבמות [סה:] שחובה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע שנאמר (משלי ט, ז) אל תוכח לץ פן ישנאך.

אמנם היראים [סי' רכג] חולק על תוס' וסמ"ג וס"ל דמזידין חייב להוכיחו אפי' אינו מקבלו ואף על פי שאתה מרבה עונשו שחטא בהתראה אין בכך כלום ועל זה נאמר הלעיטהו לרשע וימות [ב"ק ס"ט א'] ומה שמשמע בגמ' בשבת נה. שאם היו יודעים הזקנים שלא ישמעו להם לא היו נענשים - התם מעונש היו פטורין כדאמרינן בכל הנשבעין וכשלו איש באחיו בעון אחיו ומוקמינן ליה ביש בידו למחות אבל מעשה דהוכח תוכיח לא מיפטרי. עכ"ד

וכן דעת הסמ"ק **[מצווה קיב] שכתב** ואם החוטא מזיד וברור למוכיח שלא יקבל אינו נענש כמותו, אך הוא עובר על מצות הוכח תוכיח, עד שינזוף החוטא, ואפילו מאה פעמים צריך להוכיחו ואם נזף בו אסור להוכיחו מכאן ואילך שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך

והיינו שלדעת היראים והסמ"ק אין הוכחה מסוגין שאין להוכיח במזידין כשוודאי לא ישמעו לנו דזה רק לענין שלא ניתפס בעונשם כי גם אם היה מוכיח היו עושין החטא אבל עשה דתוכחה יש כאן ודלא כתוס' בסוגיין וכמו כן לדעתם מש"כ בגמ' ביבמות כשם שמצווה לומר וכו' ויליף לה מ"אל תוכח לץ פן ישנאך" - היינו כשהוכיחו עד שנזף בו החוטא כדאמר ר' יוחנן בערכין טז: עד כדי נזיפה היינו שינזוף בו החוטא ודלא כהסמ"ג שכתב דזה רק אם כבר הוכיחו

ולדעת תוס' והסמ"ג מש"כ ביבמות שחובה להוכיח עד כדי נזיפה וכן מש"כ בב"מ [לא.] אפי' מאה פעמים ואף שברור לנו שהוא מזיד שהרי כבר הוכחנו אותו - נראה דהיינו כשיתכן שישמע לנו דגם מזיד לפעמים מתבייש מהמוכיחו ומפסיק את העבירה אבל כשברור שלא ישמע לנו - אין לדעת תוס' וסמ"ג חיוב תוכחה

בדעת הרא"ש והרשב"א נחלקו האחרונים כמאן סברי דהרא"ש [ביצה ד ב] כתב בשם בעל העיטור לגבי העוברים במידי דכתיבא באורייתא בהדיא - דהיינו מזידין - שלא ישמעו לנו אם נוכיחם דמחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי **וכ"כ הרשב"א** [ביצה ל:] וכתב החיד"א בספרו **ברכי יוסף** [תרח ד] שאף דביחזקאל מוכח שבמזידין א"צ למחות - היינו כשאין כח בידינו להפרישם מהחטא עכת"ד ומשמע מדבריו דהרא"ש והרשב"א לא פליגי אתוס' והסמ"ג דלכו"ע כשאפשר להפרישם בכח - מוחים בהן ומפרישין אותן ובאי אפשר - לא מוחים בהם מהטעמים שכתבו התוס' [מוטב יהיו וכו'] והסמ"ג [אל תוכח לץ וכו'].

ש. האם תמה זכות אבות ומנ"ל?

ת. בגמ' אמר **שמואל** על הפסוק ביחזקאל [ט ד] "והתוית תו על מצחות האנשים" זה לומר שתמה זכות אבות. ונחלקו אמוראים מאימתי תמה זכות אבות - **לרב** מימות הנביא הושע[956] שנא' [הושע ב יב] "ואיש לא יצילנה [- לכנסת ישראל] מידי " והיינו שגם האבות לא יצילוה **ושמואל** אמר מימות חזאל מלך ארם [957] שנא' [מ"ב יג כג] ויפן אליהם למען בריתו... ולא השליכם עד עתה **רבי יהושע בן לוי** אמר: מימי אליהו[958], שנא' [מ"א יח לו] היום יודע כי אתה אלהים בישראל - ומשמע שכבר תמה זכות אבות **ור' יוחנן** אמר מימי חזקיהו[959] שנא' [ישעיה ט ו] קנאת ה' צבקות תעשה זאת [היינו ששלום ירושלים בזמן אחז וחזקיה היה מחמת קנאת ה' בארם ולא מחמת זכות אבות].

וכתבו תוס' [סוד"ה ושמואל] שבויקרא רבה [סוף בחוקותי] מובאת גם דעת **ר' אחא** שלעולם זכות אבות קיימת שנא' [דברים ד לא] ולא ישכח את ברית אבותיך.

אולם הרמ"א העתיק דברי הרא"ש והרשב"א ללא מש"כ בסוף דבריהם "דמחינן... עד דפרשי" אלא כתב סתם שבדבר המפורש בתורה [- שהם מזידין] צריך למחות וכתב **בשעה"צ** [ס"ק ח]בפירוש שאזיל גם על מי שלא יכול לכופן להמנע מהעבירה דעכ"פ מחויב להוכיח עכ"ד וא"כ מבין שהרא"ש והרשב"א סברי כהיראים והסמ"ק

לסיכום: העובר במזיד - אם יש סיכוי שישמע למוכיח - חייבים להוכיחו וכמו כן אם יכולים בי"ד להפרישו בכח - חייבים לעשות כן ואם אין סיכוי שישמע ואין כאן בי"ד שיפרישוהו בכח - לדעת **תוס' וסמ"ג** א"צ להוכיחו ולדעת **סמ"ק ויראים** צריך להוכיחו אך אם לא הוכיחו אינו נתפס על חטאו. ונחלקו אחרונים אי הרא"ש והרשב"א ס"ל כהיראים והסמ"ק - כן משמע מלשון הרמ"א [תר"ח ב] וכ"פ בשעה"צ [שם ס"ק ח] או שס"ל כתוס' וסמ"ג - כ"מ מהברכי יוסף [שם ס"ק ד]

[956] שחי בתקופת ישעיה ובתקופת ירבעם בן יואש מלך ישראל [עי' הושע א א - ב ורש"י שם]

[957] שחי כמה דורות קודם והיה מלך ארם בתקופת סבו של ירבעם בן יואש והוא המלך יהואחז בן יהוא [עי' מלכים ב פרקים יג - יד]. ויל"ע הרי שמואל אמר שה' שם בזמן יחזקאל תיו על הרשעים שתמה זכות אבות והרי שמואל עצמו אומר שתמה זכות אבות הרבה קודם לכן - בזמן חזאל שקדם הרבה ליחזקאל הנביא שהרי יחזקאל היה אחר ישעיה והושע [עי' ב"ב יד:] וחזאל מלך ארם היה כמה דורות קודם לישעיה והושע? וצ"ל שמה שאמר שמואל "תמה זכות אבות " הכוונה שכבר כמה דורות קודם תמה. [ובספר חידושי הר"ן וכן בילקוט שמעוני הושע רמז תקיז כתוב ששמואל אומר מימי יחזקאל תמה זכות אבות שנא' למען בריתו וכו' - עי"ש - ונראה שזה ט"ס וצ"ל חזאל ולא יחזקאל דפסוק זה נאמר במלכים ב יג כג בזמן חזאל ולא בזמן יחזקאל]

[958] שהיה בזמן אחאב שהיה כמה דורות לפני יהואחז בן יהוא [שהרי יהוא מלך אחרי יהורם בן אחאב - עי' מ"ב פרק ט]

[959] שחי בסוף ימי הושע וישעיה [עי' הושע א א וישעיה א א] - וא"כ לא פליג ארב

ש. האם יש מיתה בלא חטא ויסורין בלא עוון?

ת. **ר' אמי** אמר שאין מיתה בלא חטא מדכתיב [יחזקאל יח ב] הנפש החוטאת היא תמות בן לא ישא בעוון אב ואב לא ישא בעוון בן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה[960] ואין יסורין בלא עוון שנא' [תהלים פט לג] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם[961] והגמ' הקשתה עליו מברייתא דארבעה מתו בעטיו של נחש דהיינו שלא חטאו כלל ומתו רק בגלל גזירת הקב"ה לאדם הראשון שבאה בעטיו של הנחש. ומשמע שיש מיתה בלא חטא ויסורין בלא עוון וסלקא הגמ' בתיובתא [962].

ש. האם ראובן שכב את בלהה אשת אביו כפשוטו ?

ת. **נחלקו בזה תנאים** בברייתא **לר' אליעזר ור' יהושע** חטא **ולר"ג ור"א המודעי** - ביקש לחטוא ולא חטא. וכן דעת **ר"ש בן אלעזר** בברייתא שלא חטא מדעמדו שבט ראובן בהר עיבל ואמרו "ארור שוכב עם אשת אביו" ולא יתכן שיגזור ה' ששבט ראובן יקללו את אביהם **וכן דעת ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן** בגמ' - שלא חטא שנא' "ויהיו בני יעקב שנים עשר " - מלמד שכולם שקולין כאחד[963] אלא שבלבל מצעו [היינו העביר את מיטתו של אבין מאוהל בלהה לאוהל לאה] והעלה עליו הכתוב כאילו שכבה[964] **וכן רבא ואמרי לה ר' ירמיה בר אבא** אמרו שלא חטא.

---

[960] יל"ע אמאי לא הביא פסוק מהתורה - לא יומתו אבות על בנים וכו' איש בחטאו יומתו [דברים כד טז]? עוד

[961] ולכאו' פליג ר' אמי עמש"כ בברכות ה. שיש יסורין של אהבה ופרש"י שם [ד"ה יסורין] שהקדוש - ברוך - הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו עכ"ל **ועי' ספר העיקרים** לר"י אלבו מאמר ד פרק יג ד"ה ויסורין שחולק על רש"י וס"ל שיסורין למרק חטא קל ג"כ חשיב יסורין של אהבה עי"ש

[962] משמע שאין אמורא יכול לחלוק על תנא באגדתא. וצ"ע עמש"כ החפץ ה' [לבעל אור החיים] לקמן צו: גבי מחלוקת ר' אחא והברייתא במקושש - שבאגדה אפשר לאמורא לחלוק על תנא עי"ש ועי' גם מאירי כאן דכתב על מ"ש הגמ' תיובתא וז"ל "ואף על פי שנשאר דעת האומר כן בתיובתא אין עיקרי האמונות תלויות בראיות של פשוטי מקראות ואגדות וכבר ידעת שאין משיבין באגדה" עכ"ל וצ"ב בזה דאם אין משיבין באגדה - למה הגמ' אומרת תיובתא?

[963] ויל"ע אי פליג על הברייתא דבנימין בן יעקב מת בעטיו של נחש - ומשמע שלא חטא כל חטא בחייו וזה לא כשאר השבטים שעכ"פ חטאו במכירת יוסף ועי' מדרש תנחומא פ' וישב ר' מנא אומר במכירת יוסף לקו השבטים ולא נתכפר להם עונם עד שמתו וא"כ לא מקישים את בנימין לשאר השבטים

[964] והיינו שמניעת תשמיש מאדם - חשיב כאילו לקח לו את אשתו ושכב איתה וכן מצינו בבני עלי שנא' עליהן ששכבו את הנשים מחמת שעיכבו את עונתן

ש. האם בני עלי חפני ופנחס שכבו כפשוטו עם הנשים שבאו למשכן להקריב קרבן יולדת?

ת. **לגבי פנחס** - כו"ע לא פליגי שלא שכב עם הנשים האלה.מדמייחס הכתוב [ש"א יד ג] את אחיה הכהן - נכדו של פנחס - לפנחס ואילו היה פנחס חוטא באיסור אשת איש - לא היה הכתוב מיחסו לפנחס משום שנא' [מלאכי ב יב] לגבי מי שבא על זונה יַכְרֵת יְקוָֹק לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּהּ עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיקוָֹק צְבָאוֹת - והיינו שלא ייצא ממנו כהן העובד בבית ה' [965].

לגבי חפני - נחלקו רב ור' שמואל בר נחמני א"ר יונתן [966]. **לרב** - חפני חטא ולדעתו לכן כתוב בנביא "ישכבן" ללא ו' וגם מש"כ בנביא שעלי אמר להם "אל בני " אומר רנב"י שצריך לקרוא בחריק ולא בקמץ דהיינו לשון יחיד[967] ומש"כ בנביא שהם "בני בליעל" - בלשון רבים - מתרצת הגמ' הואיל ופנחס לא מיחה בחפני - מעלה עליו הכתוב כאילו חטא[968] **ור"ש בר נחמני אומר** שגם חפני לא חטא מדמקיש חפני לפנחס שנא' [ש"א א יג] "ושם בני עלי חפני ופנחס" ומש"כ "ישכבון" - היינו ששיהו את הבאת קרבן יולדת שלהן ונחשב כאילו שכבום[969].

---

[965] יל"ע דלפי הסבר הגמ' בפסוק הנ"ל במלאכי - ההוכחה שפנחס לא חטא היא מחמת עצם זה שנכדו היה כהן ומגיש מנחה ולא מזה שהכתוב מיחסו? ואולי י"ל שלא תמיד ה' מעניש את החוטא בזנות שבנו לא יעבוד בביהמ"ק [כמובן כשהבן כשר ולא חלל] ומ"מ וודאי הכתוב לא היה מיחסו אחרי שמגיע לפנחס עונש כזה וצ"ע בזה

[966] כתבתי עפ"י תוד"ה מתוך - שאומרם שנחלקו בזה רב ור"ש בר נחמני. ועי' מהר"ם בנט שכתב דכ"מ מרש"י ד"ה פנחס עי"ש

[967] אך צ"ע לפי זה מש"כ בפסוק הקודם "ויאמר להם " לשון רבים וצ"ל שזה בגלל שפנחס לא מיחה בו וכדתירצה הגמ' לקמן גבי "בני בליעל" וה"ה שיכלה הגמ' להקשות ולתרץ כן גם ממש"כ "להם"

[968] ויש להעיר שלפי תירוץ זה שנאמר בלשום רבים כי לא הוכיח פנחס את חפני - אפשר ליישב גם מש"כ ישכבון" וא"צ לתירוץ של ישכבן כתיב.

[969] יל"ע מה הקשר לשכבום בגלל ששיהו הקרבן? ואולי י"ל שחשיב שהם גזלו אותם מבעליהן בזה ששיהו את ניהן מלחזור הבייתה ובזה מובן גם מדוע נחשב שראובן שכב את בלהה - כי גרם לכך שיעקב לא יבוא עליה וכאילו גזלה ממנו כנלענ"ד וצ"ע **וטעם שנקראו בני בליעל** - כתב **הרשב"ץ** בספרו מגן אבות [ד א] דהיו בני בליעל מבזין קדשי שמים לכבוד עצמן ולהנאתן עכ"ל וכוונתו למש"כ ביומא ט: על חטא אחר של בני עלי שאכלו הבשר לפני הקטרת החלב עי"ש **ומה שהגמ' הקשתה על רב אמאי קרו לתרוויהו בני בליעל - ולא תירצה שבבזיון קדשים חטאו תרוויהו** - עי' מהרש"א שכתב שלשון בליעל משמעותה בדרך כלל עריוך ולכן העדיסה הגמ' לתרץ שזה מדלא מיחה עי"ש [אך לר"ש בר נחמני לא היה כאן כלל איסור עריות ולכן צ"ל שבליעל זה על בזיון קדשים]

ש. האם מה שכתוב על בני שמואל [ש"א ח ג] "ויקחו שוחד ויטו משפט" - הוא כפשוטו ?

ת. **ר"ש בר נחמני א"ר יונתן** אומר שזה אינו כפשוטו שהרי בריש הפסוק כתוב "ובניו לא הלכו בדרכיו" משמע שרק בדרכיו לא הלכו אבל גם לא חטאו. וכוונת הכתוב שלקחו שוחד - היינו שלא עשו כשמואל בזה שלא הלכו בעצמם ממקום למקום לשפוט את ישראל אלא ישבו במקומם וקראו לאנשים שיבואו אליהם. והטעם שלא עשו כמוהו - כדי לתת שכר לחזניהם [שקוראים את האנשים לדין] ולסופריהן [שכותבים שטרות בירורין ואגרות שום - רש"י][970].

ובברייתא נחלקו בזה תנאים : דעת **ר' מאיר** שלא חטאו ממש אלא שהיו מבקשים מהעם את ה"מעשר ראשון " שלהם - דלויים היו[971] ומתוך כבודם היו העם נותנים להם ולא ללויים אחרים והיו הלויים האחרים מצטערים אולם דעת **ר' יהודה, ר"ע ור' יוסי** שחטאו ממש - לר' יהודה הטו משפט לטובת אלו שעסקו במקח וממכר בשבילם ולר"ע - לקחו בכח יותר מעשירית למעשר ראשון ולר' יוסי נטלו מתנות כהונה [זרוע לחיים וקיבה - רש"י[972]] בכח - שלא היו מגיעין להם [973].

---

970 ויל"ע דמשמע מרש"י שלא נהנו מהכסף כלל אלא רק סופריהם וחזניהם ולמה זה נקרא שוחד? ועוד דלפי זה לא חטאו כלל דהא אין חיוב לדיין ללכת ממקום למקום ואינם דומים לבני עלי שחטאו וא"כ לא התקיימה קללת עלי [ש"א ג ז] "כה יתן לך אלוקים " וכו' ופרש"י שם שקלל עלי את שמואל שבניו יהיו כבני עלי והלוא כתוב בגמ' [מכות יא.] שקללתו באה ?

971 ומצאצאי קורח - עי' שמואל א א א שאביו של שמואל - אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי ובדברי הימים [א ו יט - כב] ממשיך לייחס את אלקנה שהוא בן אחר בן מקורח עי"ש

972 ולא כתב תרומה וכדו' דא"כ יש פה גם עבירה שבין אדם למקום דאסור ללויים לאכול תרומה וזה לא מרומז בפסוק אבל זרוע לחיים וקיבה מותרים לזרים [עי' בכורות כז. רש"י ד"ה אבל]

973 ויל"ע בדעת ר"ע ור' יוסי - דא"כ זה גזל ולא שוחד ובפסוק כתוב שלקחו שוחד ואולי י"ל שבקשו מבעלי הדין שיתנו להם יותר מהראוי תמורת וזה שוחד וזה גם נקרא "בזרוע" כי מה שנתנו להם זה מחשש שאחרת לא פסקו לטובתם וצ"ע

ש. האם דוד חטא באיסור אשת איש בזה שבא על בת שבע ובזה ששלח את אוריה למות במלחמה? ומנ"ל? ומה הפירוש לפי זה במה שנאמר בפסוק [ש"ב יב ט] "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו"?

ת. בזה שבא על בת שבע לא חטא באיסור אשת איש מכיוון שבעלה יצא למלחמת בית דוד וכל היוצא למלחמת בית דוד - גט כריתות נותן לאשתו שנא' [ש"א יז יח]שאמר ישי לדוד בנו כשהלך לבקר את אחיו שהיו בצבא המלך שאול "וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשַׂר־הָאֶלֶף וְאֶת־אַחֶיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת־עֲרֻבָּתָם תִּקָּח" ודרז"ל ש"ערובתם" היינו קידושיהן מלשון "דברים המעורבים בינו לבינה" והיינו שיבטל את קידושיהן ע"י שיקח מהן גט לנשותיהן[974].

ומה שאמר לו הנביא "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע... ואת אשתו לקחת" הכוונה שביקש דוד לחטוא עמה לפני שקבלה גט ולבסוף לא חטא אלא בא עליה רק אחר שקבלה גט ולכן כתיב "לעשות" ולא "ויעש"[975] והיינו שחשב לעשות הרע בעיני ה' ולא עשה[976] ומביא רבי ראיה שלא בא דוד על אשת איש מדכתיב "אשר לקחת" - משמע שחלים בה קידושין דקיחה היא לשון קידושין[977].

ובזה ששלח את אוריה למות במלחמה לא חטא משום שאוריה היה מורד במלכות בזה שקרא ליואב "אדוני" לפני המלך[978] אולם דוד חטא בזה שהיה לו לדונו בסנהדרין ועל זה אמר לו נתן הנביא מדוע בזית את דבר ה' וכו' אולם לא נענש ע"ז כדכתיב "ואותו הרגת בחרב בני עמון" ודרש רבי מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליה אף אוריה החיתי אי אתה נענש עליו [979].

---

[974] וכתב רש"י בכתובות [ט:] שדוד למד מישי אביו להנהיג שאף היוצאין למלחמותיו עושין כן.

[975] כ"כ בגמ'. ולכאו' הייתה הגמ' צריכה לומר שכתוב "לעשות" ולא "ותעש" שהרי איירי פה שנתן דיבר אל דוד בלשון נוכח וצע"ק

[976] ויל"ע למה נענש על זה הא הא אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה כדאמרי' בקידושין מ. וצ"ל דמ"מ יש במחשבה הרהור של עבירה ועי' לקמן סד. - סד: שעל הרהור עבירה צריך כפרה

[977] דהא קידושין ילפי' מדכתיב "כי יקח" עי' קידושין ב. **אולם צ"ע** הא גם שמשון אמר לאביו "אותה קח לי" ושם איירי במדיינית שלא תפיס בה קידושין ובשלמא להרמב"ם [איסו"ב יג טז] שמשון גיירה אבל עי' שיטמ"ק סוטה ט: ד"ה תחילת בשם תוס' רא"ש שבגויתה בא עליה עי"ש וא"כ צ"ע לשון "קח"

[978] **כך פרש"י**. <u>**ותוס' פירשו**</u> שכוונת הגמ' מסוף הפסוק שאחר ששאל דוד את אוריה מדוע לא שב לביתו ענה לו "ואני אבוא אל ביתי" בתמיה והיינו שלא שמע למה שצוהו דוד לשוב לביתו **עכת"ד תוס'**. ומבינים תוס' ששאלת דוד מדוע לא שבת לביתך - היה ציווי מדוד לאוריה שישוב לביתו ולא שאלה בעלמא כנלענ"ד וצ"ע

[979] **ויל"ע** דא"כ חטא חטא גדול דההורג חוטא קודם שנגמר דינו למיתה ע"י הסנהדרין חייב מיתה עי' מכות ה. לגבי עדים זוממים שזממו על רוצח קודם שנגמר דינו שחייבים דעדיין לאו בר קטלא הוא וא"כ כ"ש שאם רצחו אותו

ש. האם קיבל דוד לשון הרע על מפיבושת והאם היה מותר לו לקבלו ומדוע?

ת. נחלקו בזה רב ושמואל. **לדעת רב** - דוד קיבל לשון הרע מציבא שהיה עבדו של מפיבושת [מפיבושת היה בנו של יהונתן בן שאול[980]] דציבא אמר לדוד בזמן מרד אבשלום שמפיבושת נמצא בירושלים ומחכה שהעם ימליך אותו במקום דוד. ודוד קיבל את דבריו ובתור עונש למפיבושת הבטיח דוד לציבא שכשיחזור למלוך - יתן לו את רכושו של מפיבושת.

ומקשה הגמ' שרב סתר את עצמו דבמקום אחר אמר רב שלא היה לדוד חטא מלבד מעשה דאוריה שנא' [מלכים א פרק טו פסוק ה] "אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְקֹוָק וְלֹא־סָר מִכֹּל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ כֹּל יְמֵי חַיָּיו רַק בְּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי" ואילו מדברי רב שקיבל דוד לשוה"ר - משמע שחטא. וסלקא בקשיא[981].

וטעם שחטא בזה שקיבל לשוה"ר - אומרת הגמ' מחמת שהיה לו לחשוש שציבא משקר שהרי כבר שיקר לו פעם ציבא בקשר למפיבושת בזה שאמר לו שאין מפיבושת חכם ולבסוף גילה דוד שהוא כן חכם[982].

שחייבים ועי' גם מכות ה: שההורג עד זומם שהוזם לבדו חשיב שופך דם נקי אע"ג דבוודאי העד הזומם הוא רשע דמ"מ לא חייב מיתה עד שיזומו שניהם וא"כ כ"ש שההורג מי שחייב מיתת בי"ד ללא בי"ד שחשיב שופך דם נקי? **וכל זה קשה אם נאמר כתוס'** [ד"ה שהיה] שמדינא מורד במלכות נהרג רק ע"י בי"ד אמנם עי' **מאירי** בסוגיין [ד"ה אע"פ] שכתב שא"צ למורד במלכות סנהדרין ומ"מ ראוי לו לדונו בסנהדרין עד שלא יאמרו שיהו כעס או קנאה מביאין אותו לכך ומ"מ אם עשה אינו נענש וכמעשה דאוריה עי"ש ולדבריו א"ש

980 עי' שמואל ב ד ד

981 **ועי' ריטב"א** יומא כב: [ד"ה דאוריה] שכותב דלמאן דאמר קבל דוד לשון הרע לא קשיא אמאי לא מני ליה קרא דכיון דדברים הניכרים ראה כדאיתא התם (שבת נ"ו א'), לא חשיב ליה עון כל כך **עכ"ד**. ואע"ג דבסוגיין סלקא הגמ' בקשיא על רב מחמת שלא מני ליה קרא לקבלת לשוה"ר על מפיבושת ומש"כ בגמ' "דברים הניכרים חזיא ביה" זה אומרת הגמ' בדעת שמואל ולא בדעת רב - צ"ל שסובר הריטב"א דגם לרב י"ל דלא חטא כל כך שהרי ראה דברים הניכרים אלא רק קצת חטא. והא דסלקא סוגיין בקשיא ולא תירצה כתירוץ הריטב"א - היינו לפני שהסבירה הגמ' לדעת שמואל שדברים הניכרים חזיא ביה. ומ"מ נענש דוד בזה שנחלקה המלוכה לאחר שלמה המלך כדאמרי' בגמ' נו:

982 **עי' בספר חפץ חיים** בבאר מים חיים כל ז ס"ק כב שהקשה דגם ללא ששיקר ציבא לדוד אסור לקבל לשוה"ר ותירץ ב' תירוצים א. דמש"כ הגמ' ששיקר ציבא לדוד הוא להגדיל את הקושיא אבל באמת גם ללא זה היה אסור לדוד לקבל לשוה"ר ב. שגם לרב היה פה קצת דברים הניכרים שהרי לא ברח ציבא עם דוד אף שהיה מאוכלי שולחנו ועל כן אי לא שכבר שיקר לו ציבא - היה מותר לדוד לקבל הלשוה"ר אבל אחר שכבר שיקר לו ציבא פעם אחת בקשר למפיבושת - סבר רב דאסור היה לדוד לקבל לשוה"ר אע"פ שיש קצת דברים הניכרים ועי"ש **שלהלכה** פוסק שכל עוד אין דברים הניכרים ממש - הוי ספק דאו' ואסור לקבל לשוה"ר אלא רק לחוש

ולדעת שמואל - לא קיבל דוד את הלשון הרע הזה וטעם שנתן לציבא את רכושו של מפיבושת - משום שכשחזר דוד לירושלים לאחר דיכוי מרד אבשלום ראה בדברי מפיבושת "דברים הניכרים" שאכן קיווה שימליכוהו במקום דוד בזה שבא אל המלך ללא שעשה שפמו ורגליו ולא כיבס בגדיו.

ש. האם חטא שלמה בע"ז ומנ"ל?

ת. בגמ' אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן - וכן אמר רבי נתן בברייתא - שלא עבד שלמה ע"ז שנא' [מ"א יא ד] " ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו" - משמע שרק כלבב דוד לא היה אך גם לא חטא בע"ז. ומש"כ בנביא שנשיו היטו את לבבו - זה שבקשו להטות ליבו ולא הצליחו וכן הא דכתיב [מ"א יא ז] אז יבנה שלמה במה לכמוש וכו' וכן מה שכתוב [שם שם ו] ויעש שלמה הרע בעיני ה' - היינו שלא מיחה בנשיו הגויות שעשו כן ולכן העלה עליו הכתוב כאילו עשאן.

ש. האם יאשיה המלך חטא ושב או שלא חטא ללא ומנ"ל?

ת. נחלקו בזה אמוראים דעת **ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן** שיאשיה לא חטא כלל שנא' [מ"ב כב ב] וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְקוָֹק וַיֵּלֶךְ בְּכָל־דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא־סָר יָמִין וּשְׂמֹאול: **ודעת רב** שחטא ושב שנא' [מלכים ב כג כה] וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְקוָֹק בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:.

ולר' שמואל בר נחמני - מש"כ ששב היינו שהשיב כל מה שדן ב18 שנה הראשונות למלכותו שאז מצא חלקיהו את ספר התורה [כמ"ש במ"ב כב ג] ויאשיה למד תורה שבכתב ותושבע"פ והבין שמא טעה בדין והחזיר את הכסף לאלה שחייבם שלא כדין[983].

---

[983] כך פרש"י. ומשמע מדבריו שמש"כ "מגיל ח' עד יח היינו עד יח שנה למלכותו שהתחילה כשהיה בן ח' ואין הכוונה עד גיל יח. אולם **הטור** [חו"מ ז ג] מבין שהכוונה עד גיל יח אולם למעשה פוסק שזה רק חומרא בעלמא מה שיאשיהו החזיר ומדינא שרי מגיל יג עי"ש. **ומרן** שם הביא ב"יש אומרים" קמא דעת האוסרין עד גיל יח ודעת המתירים מגיל יג - בי"א בתרא [ועי' יד מלאכי כללי השו"ע שבכה"ג דעת מרן לפסוק כיש אומרים בתרא]

פרק שישי - במה אשה

מהמשנה נז. עד המשנה ס.

ש. האם שרי לאשה לצאת לרה"ר בחוטי צמר הקלועים בשערה? ומה הדין בחוטי פשתן ובחוטי שיער ומדוע?

ת. **לגבי חוטי צמר - במשנה** כתוב שלא תצא. **ופרש"י** שאירי כשקלועים לה בשערה. והטעם שלא תצא - אומרת הגמ' משום דחיישי' דלמא תצטרך לטבול מטומאתה ותתיר את קישורי החוטים שבקליעת השיער כדי שלא יחצצו - ואחר הטבילה תיקח אותם בידיה ברה"ר[984]. **ודעת רבי יהודה** במשנה במקוואות [ט א] המובאת בסוגיין - שחוטי צמר אינם חוצצין - ומשמע שלדעתו גם שרי לטבול בהם דהרי אין לחוש שתתיר אותם מהשיער.

ולגבי חוטי פשתן - במשנה בסוגיין כתוב שלא תצא בהן ובמשנה מקוואות משמע שחוטי פשתן שבשערה - גם **ר' יהודה מודה שחוצצין**. וא"כ גם לר' יהודה לא תצא בהן.

ולגבי חוטי שיער - במשנה במקוואות אומר **ר' יהודה** שחוטי שיער **אינן חוצצין** ובגמ' בסוגיין אומר ר"נ אמר שמואל **שגם חכמים מודים לו** בחוטי שיער שאינן חוצצין וכ"כ בברייתא ור"נ בר יצחק אומר שכן גם מוכח במשנה לקמן [סד:] "יוצאת אשה בחוטי שיער" ואומר רנב"י שוודאי המשנה לקמן היא כחכמים דלר' יהודה אפי' בחוטי צמר נפקא ולא היה צ"ל חוטי שיער אלא פשיטא שמתני' דלקמן היא כחכמים וגם הם מתירין לצאת בחוטי שיער.

לסיכום: דין יציאה בחוט תלוי בדין אם הוא חוצץ. חוטי פשתן חוצצין, חוטי שיער אינן חוצצין ובחוטי צמר יש מחלוקת: לחכמים חוצצין ולר' יהודה אינן חוצצין.

והטעם שחוטי שיער - ולר' יהודה גם חוטי צמר - הקלועים בשערה אינן חוצצין **פרש"י** [ד"ה של צמר ושל שיער] - משום דלא מיהדקי ע"ג שיער עכ"ל ועי' הערה [985].

---

[984] פי' שאחר שתתירם בשעת טבילה שוב אינה רשאית לקלע בהם שערה בשבת. כדלקמן בפ' המצניע. והילכך אתיא לאתויונהו - **תוס' רי"ד**. ועי' בהערה שבסוף התשובה

[985] כתב **בחידושי הר"ן החדשים** ואם תאמר כיון דקרינן בסוגיין לצמר רך ופשתן קשה [גבי חוטין שבצווארה] מאי טעמיה דרבי יהודה דמודה בחוטי פשתן דחייצי ופליג בחוטי צמר נ"ל דהיינו טעמא דנהי דצמר נדבק במה שהוא עליו יותר מן הפשתן אפי' הכי מתוך שהצמר רך המים נכנסין בתוך החוט ועוברין עד הבשר מה שאין כן בחוט פשתן קשה

הערה: מה שכתבתי שחוטין שבשערה היינו בקליעת שערה - **כך פרש"י**. אבל **תוס'** כותבים שהיינו דווקא חוטין שאינן נתונים בקליעת השיער [אלא קשורין בשיער ללא קליעה] ולדעתם בחוטין הקלועין בשערה מותר לאשה לצאת לרה"ר דלא חיישי' שתתיר קליעת שערה בשביל לטבול משום שאסור לסתור קליעת שיער בשבת עכ"פ מדרבנן כמו שאסור לגדול שיער שבבת כדאמרי' בהמצניע [לקמן צד: - שלת"ק זה איסור דר' ולר' אלעזר זה איסור דאו' משום בונה][986].

להלכה - פסק מרן [שג א] **כת"ק** דמתני' שחוטי צמר חוצצין. ובמחלוקת רש"י ותוס' גבי חוטים הקלועים בשערה - פסק מרן **בסתמא כדעת תוס'** שיכולה לצאת בהן ובי"א הביא דעת רש"י שלא תצא בהם.

וליישב דעת רש"י מקושיית תוס' דהרי אסור להתיר קליעת שערה ולהוציא החוטים - כתב **כתב האור זרוע** [פד] דסובר רש"י דחיישי' שתהא סותרת קליעתה שלא על מנת לגדל שזה מותר עכ"פ לצורך מצווה **והב"ח** כתב דלרש"י חיישי' שתרפה קצת הקליעה בשבת ותמתח החוט מתוך הקליעה עכ"ד הב"ח[987] ובביאור **הגר"א** כתב דלהרפות הקליעה בשבת אסור [כנראה - גם זה חשיב כסותר] אלא חיישי' שתרפה מע"ש ותוציא החוטים בשבת עי"ש.

שאין המים נכנסין בתוכו ולפי שאין קושיו חזק כל כך כשער מודה ר' יהודה דחייץ וכי קאמר ר' יהודה דשל צמר ושל שער אין חוצצין מפני שהמים באין בהן כל חד וחד טעמא לחוד צמר מפני שעצמו רך שער מפני שהוא קשה כ"כ שאינו נדבק עם מה שהוא עליו **עכ"ל הר"ן** וכנראה כך צ"ל גם בפרש"י וצ"ע

[986] מיהו יל"ע אמאי חשיב שסותרת שלא ע"מ לקלוע הא מתכוונת לקלוע אח"כ? ונראה שכל סתירת בנין שלא ע"מ לבנות בנין יותר טוב אלא מתכוון לבנות אותו דבר [וסותר כי באופן זמני צריך למקומו של המבנה וכדו'] - פטור אף אם בעתיד מתכוון לבנות דסוף סוף חשיב מקלקל כנלענ"ד וצ"ע

[987] אולם בשו"ע יו"ד קצח ב פסק כהרא"ש שכתב דלא מהני מה שתרפה הגדילה דעדיין זה חציצה עי"ש וכתב שם **הסדרי טהרה** דצריך לומר [בדעת הרא"ש והשו"ע] דקליעת שער מידבק טפי מקשר, דהא אם קשר ג' שערות זה עם זה עיילי בהו מים, והכא אינו מועיל אפילו רפיון אף על פי שהוא יותר מן ג' שערות. או י"ל דשאני הכא שהחוט כרוך עמהם **עכ"ל** עי"ש

ש. מהן "תיכי חלילתא" והאם מותר לצאת בהן בשבת והאם חוצצין בטבילה ומדוע?

ת. פירוש המילים "תכי חלילתא" הוא "שרשרות חלולין" ופרש"י דהיינו שרשרות של חוטין[988] הקלועין בשערה.

ולגבי אי שרי לצאת בהן בשבת - הדין הוא שכשהם אינם מטונפים - לכו"ע שרי לצאת בהו ול"ח שתסירם כשתתרמי לה טבילה משום דאין אינם חוצצין דלא מצי לאהדוקי שפיר וכשהם מטונפים - נחלקו בזה אמוראים: **לרב וללשנ"ק דר' הונא בריה דרב יהושע** - שרי לצאת בהו דגם הם אינם חוצצים **<u>וללשנ"ב דר' הונא בריה דרב יהושע</u>** - אסור לצאת בהן דאע"פ שאינם חוצצים - מ"מ חיישי' שתורידם לפני הטבילה כי אם יישארו עליה - המים ימחו את הטיט [- דהיינו את הטינוף] שבהן והם ילכלכו אותה.

ולגבי חציצה בטבילה - לכו"ע אינם חוצצין בטבילה אף במטונפין כייוון שאינם מהודקין.

הערה: מה שכתבתי שלכו"ע אינן חוצצין - כך פרש"י. אבל בשם רבותיו כתב שללשנ"ב דר' הונא בריה דר' כהנא חוצצין.

להלכה - פסק **מרן** [שג א] בסתמא ששרי לצאת ולטבול במעשה אריגה[989] ומשמע דשרי אף במטונפין וכרב וכלשנ"ק דר' הונא בריה דרב יהשוע וכ"כ בב"י להדיא[990]. **<u>אולם ברמ"א</u>** פסק כלשנ"ב

---

988 פי' שעושין מכל חוט כעין טבעת וקולעין הטבעות זו בזו

989 ולגבי אי בכל מעשה אריגה או רק בתיכי חלילתא - עי' בתשובה הבאה

990 וכן פסק הרמב"ם [יט ט] וטעמם - כתב בב"י כיון דפלוגתא במידי דרבנן ועוד כיון דרב פשיטא ליה הכי ולחד לישנא רב הונא בריה דרב יהושע סבר הכי הכי נקטינן - ב"י. [והיינו דאע"ג דר"ה בריה דרב יהושע הוא בתראה וכן בד"כ הלכה כלשנ"ב נגד לשנ"ק וא"כ היה צ"ל הלכה כלשנ"ב דר"ה בריה דרב יהושע - מ"מ כאן פסקי' להקל מהטעמים שהזכיר הב"י. וכ"כ בכס"מ שגגות ב טז לגבי מחלוקת הלשנות כשללשנ"ב נחלקו ר' יוחנן ור"ל וללשנ"ק - כו"ע סברי כר"ל - דהלכה כר"ל אע"ג דבד"כ הלכה כר' יוחנן נגד ר"ל מ"מ כיוון דללשנ"ק לא פליגי - כך הלכה עי"ש]

דר"ה בריה דרב יהושוע[991] [992] ופסק להחמיר הן במטונפות והן במוזהבות[993].

ולגבי הדין בזמנינו שנשים מקפידות להוריד בטבילה אף דברים שאינן חוצצין - עי' הערה[994].

ש. האם בכל תכשיט שהוא ארוג יש להקל לגבי שבת ולגבי חציצה כמו בתיכי חלילתא או רק בתיכי חלילתא שהוא חלול יש להקל?

ת. בגמ' אמר רב "כל שהוא אריג לא גזרו" ופרש"י דלא מצי לאהדוקי שפיר עכ"ל והיינו שכל אריגת חוטין זה בזה אינה מהודקת ואינה חוצצת ושרי לצאת בה ולטבול בה ורק חוט שאינו ארוג בחבירו - חוצץ ולאו דווקא תיכי חלילתא.

ולהלכה - בשו"ע שג א כתב בסתמא שכל מעשה אורג יש להקל מחמת ששרי לטבול בהם. אמנם ביו"ד קצח ג כתב להתיר לטבול בחוטין חלולין מעשה רשת עי"ש ומשמע שרק באריג חלול יש להקל ועי' בש"ך [יו"ד שם ס"ק ה] ובמג"א [שג ד] ובמשנה ברורה [שג ס"ק ה] שנתקשו בזה.

---

[991] ואף על גב דרב פשט דכל שהוא משום ארוג לא גזרו לא פסקו כמותו - משום דרב הונא בריה דרב יהושע בתראה הוא והלכה כבתראי [ב"י קצח ג בהסבר דעת הטור - ודלא כהרמב"ם המובא בהערה הקודמת שפסק כלשנ"ק וכרב]

[992] **ולגבי מחלוקת רש"י עם רבותיו** בדעת הלשנ"ב בר"ה בריה דר' יהושוע אי מטונפות חוצצין בטבילה - כתב הרמ"א ביו"ד קצח ד שהלכה כרבותיו של רש"י דחוצצין וברמ"א באו"ח שג א כתב שמסירתן כדי שלא יטנפו וכתב ביאור הגר"א דמשמע שסובר שלא חוצצין [וכרש"י. וכתב דהרמ"א כאן סותר למש"כ ביו"ד סי' צח] ובמג"א [ס"ק ה] כתב שכוונתו גם בסי' שג שחוצצין עי"ש

[993] דגם אותם מורידה שלא יטנפו במים וכדכתב הרא"ש [סי' ב'] שמביא דעה שמיטנפי הכוונה למוזהבין שחוששת שילכלכו ופסק הטור להחמיר גם את הדעה הזו עי"ש. ועי' ב"י קצ"ח ג דפסק הטור.

[994] **כתב בחידושי החת"ס בסוגיין** דהקשה בתוס' לדידן דפסקינן אפי' מועט ואינו מקפיד עליו חוצץ א"כ בשום דבר אין רשאי לצאת. ויש ליישב דהא דקאמר הכי דילמא מתרמי טבילה של מצוה לאו דוקא טבילת נדה דלא שייך ביה הלשו' דילמא מתרמי דאם היא תצטרך להטבילה למחר יודע מהיום אלא שהמה הי' אוכלין חולין בטהרה על טהרת הקודש ואי נגע בה שרץ או שנפל עליו רוק של ע"ה או של נכרי צריכה להטבילה ואף על פי שבזמננו אינו נוהג רק בימי התנאים, הי' במנין וצריך מנין אחר להתירו. ולפ"ז דוקא מה שהי' במנין אז אסור גם עתה אבל מיעוט שאינו מקפיד עליו לא הי' כלל במנין ומותר עכ"ד החת"ס

ומה שכתב החת"ס שכן הקשה תוס' - לא מצאתי כן בתוס' ואולי כוונתו שזה קשה עפ"י מש"כ תוס' ב"ק פב. שמנהג לרחוץ כל הגוף ובביאור הגר"א [יו"ד קצח א] מביא א"ז בתור ראיה לרמ"א שם שאומר שלכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים עכ"ל עי"ש ומקורו מהשערי דורא ועי' שם **בשיורי טהרה** [לבעל סדרי טהרה] דאף שבגמ' שבת נז. מוכח דרפיון מהני אפילו לכתחלה. ועוד מוכח בגמרא בכמה דוכתי כן, ועל כרחך דדברי הגהות שערי דורא ז"ל [שהם מקור הרמ"א] אינו אלא מחומרות האחרונים וזהירות בעלמא **עכ"ד** השיורי טהרה. וא"כ לדברי הרמ"א אלו קשה קו' החת"ס וע"ז מתרץ את תירוצו

ש. האם אישה מותרת לצאת וכן לטבול בחוטין שבצווארה? ומדוע?

ת. במשנה במקוואות [ט א] המובאת בסוגיין כתוב שרצועות שבראשי הבנות חוצצות. ובסוגיין א"ר הונא שגם מש"כ חוטי צמר ופשתן שחוצצים - היינו בראשי הבנות ומסבירה הגמ' שזה למיעוטי חוטין ורצועות שבצוואר שאינן חוצצות לפי שאינה מהדקת אותן כדי שלא יחנקו אותה. וכיון דאינן חוצצות - שרי לצאת בהן דליכא למיחש שיורידום בשביל לטבול[995].

ש. מהם "חוטים שבאזני הבנות וחבקים שבצוואריהן" והאם אישה מותרת לצאת וכן לטבול בהן ומדוע?

ת. חוטין שבאזני הבנות היינו חוטין שנותנים בחור שעושים לבנות באוזן [כדי לשים שם בעתיד נזמים - רש"י לקמן סה.] כדי שהחור לא יסתם.

וחבקים שבצווארה מסבירה הגמ' שזה קטלא דהיינו רצועות של סינר שהאשה קושרתם סביב צוארה בחוזק כדי שתראה בעלת בשר.

והדין בהם - לגבי **חוטין** שבאזניהן - בכתוב בברייתא המובאת בסוגיין [וכ"כ במשנה לקמן סה.] דשרי לצאת בהן [996] ולגבי **חבקים** שבצווארה - כתוב בברייתא שלא תצא [וכן הוא במתני' בסוגיין] **וטעם**

---

[995] **ויל"ע** ללשנ"ב דר"ה בריה דרב יהושע שהחמיר בתיכי חלילתא במיטנפי - וכמותו פסק הרמ"א שג א - האם בחוטין שבצווארה שריא לצאת במיטנפי דהא רש"י פי' דבמיטנפי אף דלא חוצצות חיישי' שתורידם וא"כ לכאו' גם בצווארה יש להחמיר אולם **לכאו' משמע מהרמ"א** שגם ללשנ"ב דר"ה בריה דרב יהושע שרי דהא הרמ"א פסק כמוהו ובכל זאת לא כתב שבצווארן יש להחמיר במיטנפי [אלא שאולי סמך הרמ"א ע"ז שזה מובן מאליו וא"צ לכתבו] **וגם מקיצור פסקי הרא"ש** משמע ששרי דהא כתב לגבי חוטים שבראשה דאם הם ארוגים מותר ובלבד שלא יהיו מטונפים ולא יהיו מוזהבין ואם הם של שער מותר. ודווקא בחוטין שבראשה אבל בחוטין שבצווארה מותר עכ"ל - ומשמע שבצווארה מותר אף במטנפי אולם יש לדחות שאת קיצור פסקי הרא"ש כתב בנו בעל הטור [כנזכר ביש"ש ב"ק ז ז ובאליה רבא קפח ז ובנו"ב תניינא או"ח פז] והוא לשיטתו בסי' שג שמיטנפי אסורה לצאת משום שחוצץ וכרבותיו של רש"י ולכן בצווארה שרי דהתם וודאי לא חייץ אך לפרש"י - שכמותו פסק הרמ"א בסי' שג א - יש להחמיר דהא תסירם כדי שלא ילכלכו אותה **ועי' בערוה"ש** [שג ה] שכתב בפשיטות להחמיר בצווארה במטנפי עי"ש ודלא כמה שמשמע מקיצור פסקי הרא"ש וצ"ע לדינא

[996] ובטעם הדבר שלא חיישי' שתורידם לפני הטבילה [שהרי בזמנן גם ילדות היו טובלות כשנגעו בשרץ וכדו'] - כתב **הרשב"א** לקמן [סה. ד"ה בחוטין] משום דלא מיהדק ולא חייצי. וטעם שלא חיישי' לשלפא ומחויא - כתבו תוס' משום דמאי נוי שייך בחוטין. **וטעם שחוטין לא הוו משאוי** - כתב רש"י [סה. ד"ה ואפילו] לגבי קיסמין שבאזניהם "דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא - אורחא בהכי ולא משאוי הוא " וא"כ כ"ש חוטין שלא הוו משאוי. **ונראה** שהיתר "אורחא" הוא רק בדבר שהוא צורך הגוף דלא מסתבר שכל משא שאורחא לשאתו יהא שרי לצאת בו **ועי' אגרות משה** א קיא לגבי יציאה עם שעון הענוד בידו דכתב להתיר משום דכיון דהוא על גופו

שלא תצא בקטלא - משמע בגמ' שזה משום שחיישי' שתורידה כשתטבול ותוציאה ברה"ר ועי' הערה[997].

ש. מהן "טוטפות" ומהן "סרביטין" והאם אשה יוצאת בהן ומדוע?

ת. **טוטפות** למסקנת הגמ' הם "אפוזיינו" ופרש"י דהיינו תכשיט המקיף את הפדחת [- המצח[998]] מאוזן לאוזן [999] **וסרביטין** - היא תכשיט שכורכתו על ראשה ותולה את צדדיו על לחייה.

עוד אומרת הגמ' שיש ב' סוגים של טוטפות וסרביטין - א' של עניות שעשוי מחוטין צבעוניים והב' של עשירות שעשוי מכסף או זהב.

והדין בהם - ששרי לצאת בהן רק אם הם תפורין. ובברייתא כתוב שיוצאת בהן כשהן תפורין לשבכה שלה[1000] **והטעם** שרק בכה"ג יוצאת - כתב רש"י [1001] שכשלא תפורין בשבכתה חיישי' דלמא שלפא

ממש הוא לבישה שאין בה איסור הוצאה אף שאינו תכשיט כלל ועיקר עשייתו הוא לתשמיש אמנם בשו"ת **תשובות והנהגות** לגר"מ שטרנבוך ב קפד כתב דראוי לאסור משום דזה לא נקרא לבוש ולא משמש כלבוש, ולכן אף שרגילים כן היום לא נעשה בזה כלבושו עי"ש ועכ"פ לגבי חוטין נראה פשוט שאין זה מלבוש דכלל לא כרוך על גוף הילדה וכל ההיתר הוא רק משום שזה צורך הגוף וצ"ע בזה

997 היינו מדהקשתה הגמ' למה לא תצא בחבקין הרי אין זה חציצה כי לא חונקת את עצמה - ופרקי' שאיירי שמהדקת לצווארה - משמע שטעם שלא תצא הוא מחמת חציצה - תוס' נז: ד"ה הכא. **והקשו תוס'** דבמתני' משמע שהטעם הוא משום דלמא שלפא ומחוויא [דזה כתוב בהדי הדברים האסורים משום דלמא שלפא ומחוויא] **ותירצו** תוס' שאכן במתני' איירי בקטלא רפויה ומשום דלמא שלפא ומחוויא אך בברייתא איירי מצד דיני חציצה דומיא דחוטין שבאזנה ששם החידוש הוא דליכא למיחש משום חציצה - ולכן צריך להעמיד בקטלא במהודקת שאיכא גם חשש של חציצה [אבל שלפא ומחויא אין במהודקת דאדרבא לא מסירה את הקטלא כדי שתיראה בעלת בשר]

998 עי' רש"י לעיל נד: ד"ה פדחתה

999 **וכתבו ר"ח והערוך** שנקראים טוטפות ע"ש שנמצאים למעלה מן המצח במקום טוטפות [= תפילין] עי"ש ויתכן שגם רש"י שאמר שמקיפות את המצח - היינו מעל המצח. **ועי' רי"ף** שפי' שהוא ציץ והיינו שדומה לציץ מצ של הכה"ג שהיה מקיף מאוזן לאוזן [עי' סוכה ה.]

1000 ומסתבר דה"ה אם תפורין לכל בגד שוודאי שלא תורידו בשביל להראות התכשיט לחברותיה. ולגבי אי התכשיט רק קשור לשבכה ולא תפור - עי' ביאוה"ל שג ב ד"ה והוא שמציין לטור שמתיר אף בקשור. ומסתבר דדווקא בקשר שאסור להתירו בשבת וצ"ע

1001 במתני' ד"ה טוטפת וד"ה בזמן ובגמ' נז: ד"ה שבכה

ומחוויא אבל בתפורין בשכבתה לא תעשה כן דאי שלפא ליה מגליא ראשה[1002].

ש. מהי "חומרתא דקטיפתא" והאם אישה יוצאת בה ומדוע?

ת. חומרתא דקטיפתא" פרש"י דהיינו קשר שעושין לרפואות קיטוף - עין רע שלא תשלוט [ולא הסביר מה קושרים] ומסקנת הגמ' ששרי לצאת בקשר זה דהוא כקמיע מומחה.

ש. מהו "כבול" המופיע במשנה והאם אשה יוצאת בו ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאסור לצאת בכבול ובברייתא נחלקו בזה ת"ק ור"ש בן אלעזר. לת"ק - מותר לצאת בו ולר"ש בן אלעזר - אסור.

ופירוש המילה "כבול" שבברייתא הוא כיפה שתחת השבכה.

ובפירוש המילה כבול שבמשנה - **נחלקו אמוראים: ר' ינאי** מסתפק אי זה "כבלא דעבדא" היינו חותם שעושין לעבד בכסותו או בצווארו לסימן שהוא עבד וטעם האיסור לצאת בו - שמא יסירנו ויקחנו בידו [- עי' בהמשך התשובה בהסבר הגמ' בדעת שמואל] או שזה כיפה ששמה אשה תחת השבכה וכמו כבול שבברייתא. ומתני' שאוסרת לצאת בכבול - ס"ל כת"ק דברייתא שאוסר לצאת בו וטעם האיסור - דלמא שלפא ומחוויא. ור"ש בן אלעזר שמתיר לצאת בכבול לא חושש שתשלפנה דלא תרצה לגלות שערה.

והוסיף ר' ינאי שלצד שכבול שבמשנה הוא כבלא דעבדי - אז בכיפה שתחת השבכה שרי לצאת. והטעם פרש"י דכיון דמיגליא שערה לא שלפא ומחויא.

[1002] וכתב **האור זרוע** [פז ב] **דבתולה** שאינה חוששת על גילוי הראש אף על פי שמחובר לשבכה אסור לצאת בו והביאו **הרמ"א** [שג ב] להלכה. **ויל"ע** דכיון שמתני' איירי בנשואה שמכסה את ראשה - מ"ט שמה על ראשה חוטי צמר הרי מכסה אותם בשבכה? ואולי י"ל שהם אמנם קשורים בשערה אבל מוציאה אותם מתחת השבכה שיהיו גלויים

ודעת ר' אבהו[1003] דפשוט שכבול זה כיפה ששמה אישה תחת השבכה ומוכיח א"ז מברייתא שבה אמר ר"ש בן אלעזר שכבול היינו מה שתחת השבכה ומסתבר לר' אבהו שהכבול דברייתא הוא גם הכבול של המשנה.

ודעת שמואל - שפשוט שזה כבלא דעבדא. ולא פירשה הגמ' מה יענה שמואל על הוכחת ר' אבהו מהברייתא[1004].

ובדעת שמואל מסבירה הגמ' **שהיינו בכבלא שהעבד שם לעצמו** ללא הוראת רבו דאז לית ליה אימתא מרביה להסירו[1005] **אבל בכבלא שהרב שם לו** - לא חיישי' שיסירנו מחמת בושה דיש לו אימתא דרביה ומ"מ יש להתיר רק בכבלא של טיט שבצווארו אבל בכבלא שבכסותו אסור שמא יפול החותם וישבר ויגביה העבד את כסותו על כתפו שלא ייראה מקום החותם [1006] וכמו כן בכבלא של מתכת אסור בין בכסותו ובין בצווארו דחיישינן שיפול הכבלא ויוליכנו העבד בידו לתיתו לרבו שידביקו לו [משא"כ בשל טיט אין חשש שמייתי ליה כי כשנופל נשבר וכבר אינו חשוב כלל].

ומשמע מרש"י [ד"ה אבל כיפה] שלכו"ע יש במילה כבול את ב' משמעויות אלא שנחלקו מה כוונת המשנה.

[1003] ברי"ף הגירסא "רב" במקום רבי אבהו. ולגירסתו ניחא מה שמביאה הגמ' את דעת ר' אבהו לפני דעת שמואל אבל לגירסתנו צ"ע דהא שמואל קשיש מר' אבהו כדפרש"י ביומא [פ. ד"ה ר' אבהו] שר' אבהו היה תלמיד של ר' אלעזר עי"ש ועל ר' אלעזר הגמ' אומרת בחולין קיא: שהווה קאים קמיה דמר שמואל עי"ש ? ועי' ר"ן ב"מ נב. [ד"ה ולענין] שאין להקדים את רבא לאביי משום דאביי קשיש מיניה ומתוך כך משנה שם הגירסא מ"רבא" לרבה" עי"ש וכ"כ תוס' שבת ע: ד"ה נודע עי"ש וא"כ כ"ש שאין להקדים את ר' אבהו לשמואל? ואולי י"ל דמשום שיש לו הוכחה מברייתא - הקדימה אותו הגמ' [ויש להעיר שמצאנו גם בנדרים דף לב. שהקדימה הגמ' ר' אבהו לשמואל ואולי התם י"ל כי התם דרשת ר' אבהו מוקדמת בפסוק אך א"כ ק' אמאי לא הקדימה הגמ' שם גם דברי ר' יוחנן לשמואל שגם דרשת ר' יוחנן מוקדמת בפסוק עי"ש וצ"ע]

[1004] וצ"ל שסובר שכבול דמתני' שונה מכבול דברייתא. וטעם שסובר כך ולא סובר כר' אבהו - י"ל מפני שסובר דבכיפה שתחת השבכה שרי לצאת

[1005] **ומסביר המאירי** שפעמים היו להם מקצת עבדים כשרים היו חסים על קלונם ולא היו מניחין להם חותם ואעפ"כ לזמנים היו הם בעצמם מניחי' אותם בשעה שהיה להם עסק עם בעלי מכסים או בעלי טסקא וארנוניות כדי לפרסם שהם של פלוני אלם ולא יזדלזלו בעיניהם לגבות מהם במדה גדושה עכ"ל

וטעם שאסור לעבד לצאת בו כתב המאירי דפעמים שיראה קצת בני אדם שהוא מתבייש מהם ונוטלו עד שיעבור מהם ומביאו בידו אחר שאין לו אימת הרב בנטילתו עכ"ל. ויש להעיר דבשבת ודאי שלא עושה העבד עסקים וא"כ וודאי שיש לחוש שיוריד את הסימן ברחוב כשיתבייש בו.

[1006] וכתבו תוס' דניחא ליה טפי שיהיה מקופל [פי' אע"ג שגם זה יכעיס את רבו שיחשוב שבכוונה מכסה את מקום החותם כדי להראות כאילו הוא בן חורין] משיראה רבו שנפסק לגמרי ויסבור שבמזיד פסקו למרוד בו.

והנפק"מ בין ר' אבהו לשמואל - הוא האם שרי לצאת בכיפה שבראשה תחת השבכה שבזה נחלקו ת"ק ור"ש בן אלעזר בברייתא **דלשמואל שרי** - וכדאמר ר' ינאי שלצד שכבול הוא כבלא דעבדא - יש להתיר בכיפה שבראשה, וס"ל כר"ש בן אלעזר בברייתא **ולר' אבהו - אסור** וס"ל כת"ק בברייתא אבל בכבלא דעבדא כתב רש"י [נז: ד"ה או דלמא]שגם ר' אבהו מודה לשמואל שאוסר [והיינו כשהעבד שם לעצמו מדעתו וכנתבאר לעיל].

להלכה - פסק **מרן** [שג ג] כר' אבהו שאין אשה יוצאה בכיפה שתחת השבכה[1007] ובפירוש המילה כיפה מסביר מרן כהרי"ף דהיינו חוטי דעמרא דגדילין ועבידן כי הוצא ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ עכ"ל. ולפי זה צ"ל שסבכה של אישה היא נמצאת על החוטי דעמרא הנ"ל.

ולגבי כבלא דעבדא - <u>הטור</u> [שד א] פוסק דיוצא בחותם של טיט שבצווארו אך לא במתכת ולא בחותם שבכסותו. **והשמיט את חילוק הגמ'** "הא דידיה הא דרביה" שאמרה הגמ' שבדידיה אסור אפי' בטיט שבבגדו **וטעם שהשמיט הטור את חילוק הגמ' הנ"ל** כתב בבאור **הגר"א** דכיוון דבמסקנת הגמ' אמרה דבשל מתכת בין בכסותו ובין בצווארו אסור - א"כ קמייתא [היינו הקו' ששמואל סותר א"ע שמחמתה חילקה הגמ' הא דידיה הא דרביה] נמי מיתרצא בהכי וחזר מס' ראשונה וס"ל דאין חילוק בין של רבו לשל עצמו:.

<u>**ובשו"ע**</u> - לא נזכר כלל מדין זה ובב"י כתב שלא האריך בדין זה משום שאינו מצוי - וזו כנראה גם הסיבה שלא כתבו בשו"ע. <u>**וברמ"א**</u> העתיק לשון הטור **והוסיף עליו את חילוק הגמ'** שבדידיה - אפי' בחותם טיט שבבגדו אסור.

[1007] וכפסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתבו הרי"ף והרא"ש דהלכתא כוותיה משום דתניא כוותיה עכ"ל והיינו שמסתבר דכבול דברייתא הוא כבול דמתני' וא"כ תנא דמתני' אמר שלא תצא וכן דעת ת"ק דברייתא דהוא סתמא דברייתא נגד ר' שמעון. **ויש להעיר** דלגירסת הרי"ף שרב אוסר לצאת בכיפה שתחת השבכא יש גם הוכחה שהלכה כר' אבהו מדס"ל כרב וקי"ל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורי

ש. מהי "עיר של זהב" והאם שרי לאשה לצאת בה ומדוע?

ת. בגמ' ארבב"ח א"ר יוחנן דעיר של זהב זה ירושלים דהבא ופי' בר"ן בנדרים נ. [ד"ה רמינא] שזה תכשיט שירושלים מצוירת בו.

ולגבי אי שרי לצאת בו לרה"ר - נחלקו תנאים. **לר' מאיר** - אסור מדאו' לצאת בו דהוי משאוי[1008] **ולחכמים** - הווי תכשיט ואסור מדר' משום דלמא שלפא ומחוויא **וכן דעת משנתנו ולר' אליעזר** אפי' מדר' אינו אסור דעיר של זהב הוא תכשיט של נשים חשובות [= עשירות[1009]] ובהן לא מצוי ששלפא ומחוויא[1010].

להלכה - פסק **מרן** [שג ד] שלא תצא בעיר של זהב וכתב המ"ב [ס"ק טו] שהוא משום חשש מישלפא.

ש. מהו כלילא והאם אשה יוצאה בו ומדוע?

ת. כלילא הוא תרגום של המילה עטרה והיינו תכשיט שעל הראש[1011] **ופרש"י** ששמה אותה על פדחתה [דהיינו מצחה עי' רש"י לעיל נד: ד"ה פדחתה] וקושרתו מאזן לאזן, ויש שכולו טס זהב שקורין ויש שעושין ממשי טווי עם הזהב עכ"ל רש"י.

ובגמ' נחלקו רב ושמואל לרב אסורה לצאת בכלילא דחיישי' ששלפא ומחוויא ולשמואל שרי דל"ח ששלפא ומחוויא.

ונחלקו הלישנות בגמ' באיזה כלילא נחלקו רב ושמואל.

1008 ופי' **בתוס' הרא"ש** לפי שיש בה כובד משוי גדול של זהב ואינו עשוי כי אם להראות עושר עכ"ד. **ויל"ע** א"כ למה קנה א"ז ר"ע לאשתו וכי חשוב לו שתראה את עושרה?! ואולי י"ל שבזמן ר"ע כן היה דרך לצאת כך לנוי וצ"ע

1009 דעשיר נקרא חשוב - עי' רש"י ב"מ צו. ד"ה ליראות

1010 והקדימה הבריתא את דברי ר"מ לדברי ר"א אע"ג דר"א היה הרבה לפניו **ועי' תוס'** ב"מ ד: [ד"ה אין נשבעין] שכתבו לגבי מחלוקת ר"ש בן אלעזר ור"ע שם - דאף על גב דרשב"א היה תלמידו של ר"ע אין לחוש מה שחולק עמו והוזכר קודם עכ"ל **אולם עי' חידושי הר"ן** ב"מ נב. [ד"ה ולענין] שאין להקדים את רבא לאביי משום דאביי קשיש מיניה ומתוך כך משנה שם הגירסא מ"רבא" לרבה עי"ש וצ"ע א"כ למה בברייתא מצינו שמקדים ר"מ לר"א ואולי דרך הברייתא שונה מדרך הגמ' וצ"ע

1011 עי' שמואל ב יב ל "וַיִּקַּח אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ" ובתרגום שם שעטרת הינו כלילחא

ללשנ"ק - נחלקו בדארקותא דהיינו שעשויה ממשי שמצוירת בזהב ואבנים טובות דלרב חיישי' ששלפא ומחוויא שכן סבר דקישוטי הזהב הם העיקר של הכלילא הזו וחיישי' ששלפא ומחוויא ושמואל סבר דארקותא היא עיקר של הכלילא הזו ולא חשיבה להיות שלפה ומחויא וללשנא זו אם הכלילה עשויה כולה מזהב - כו"ע אוסרים דלמא שלפא ומחוויא.

ללשנ"ב - שזו דעת ר' יוסף ור' אשי - נחלקו בדנסכא דהיינו שכולה של זהב דרב חושש לשלפא ומחוויא ושמואל אומר דכיוון שרק נשים חשובות יוצאות בה - אין דרכה לשלפה ולהחוויא[1012].

אבל בארקותא לכו"ע לא חיישי' לשלפא ומחוויא [1013].

וממשיכה הגמ' ואומרת שלוי התיר לאישה לצאת בכלילא ולא מפרשת הגמ' אי רק בארקותא או גם בדניסכא.

להלכה - פסק **מרן** [שג ה] כשמואל וכלשנ"ב במחלוקת רב ושמואל דשרי גם בכלילא של נסכא[1014] אולם בביאור הלכה כתב שאחר שהרבה ראשונים פסקו כלשנ"ב וכרב [הר"ח הרא"ש הטור והר"ן וכ"כ הרז"ה] וגם דעת הרי"ף אינה ברורה כ"כ [דהרז"ה כתב שהרי"ף סתם הדברים ולא פירשם] ע"כ יש להסתפק אם יש להקל בחרוזות בחוט נגד כל הני רבוותא הנ"ל שכתבו בהדיא לאיסור עכ"ד הביאוה"ל.

[1012] ונחלקו ראשונים האם ללשנ"ב שמואל ס"ל כר' אליעזר שגם בעיר של זהב ל"ח לשלפא ומחויא - זו דעת המאירי בשם גדולי המפרשים [=הראב"ד] ופסקי הרי"ד או שבעיר של זהב גם שמואל מודה לחיכמים שחיישי' לשלפא ומחוויא כי מרוב חשיבותו גם עשירות מתגאות בו - זו דעת הריטב"א

[1013] ויוצא שלשמואל ההבדל בין ארקותא לנסכא הוא קיצוני - שארקותא לא מספיק חשוב בשביל שלפא ומחוויא ואילו נסכא - כ"כ חשוב עד שהולכות בו רק עשירות שבהן ל"ח לשלפא ומחוויא. **ועי' בפסקי הרי"ד שמקשה** והא אמרן לעיל [נז:] גבי טוטפת וסנבוטין, עניות עושות אותן שלמיני צבעונין והן אסורות דילמא שלפא ומחויא וכל שכן ארוקתא מוזהבת. עכ"ח ונשאר בקושיא

[1014] ומקורו של מרן הם הרי"ף והרמב"ם [יט י] אולם הרא"ש [ו ד] פוסק כלשנ"ב וכרב דרק ארקותא שרי ולא נסכא. והנה ברי"ף לא כתוב בהדיא שהלכה כשמואל אלא רק הביא הא דלוי וכתב "וכן הלכתא" והבין הב"י שלוי מתיר בכל כלילא מדלא חילק ביניהם אולם עי' בהגהות כנסת הגדולה על הב"י שמקשה דהא הרי"ף הביא הא דאמר ר' שמואל בר בר חנה לר' יוסף שרב התיר כלילא ועכ"ח היינו ארוקתא כדי שלא יסתור רב אדרב ואם ס"ל להרי"ף דגם נסכא שרי מדוע הביא את דברי ר' שמוואל בר בר חנה הנ"ל ומתרץ הכנה"ג דצ"ל דהבינו הב"י והרמב"ם שפירוש דברי ר' שמואל בר בר חנה הוא שרב חזר בו אחר שלוי התיר והודה לשמואל שאפי' נסכא שרי עכ"ד הכנה"ג. וטעם הרא"ש שפוסק כרב י"ל בפשיטות שסובר שאין ראיה מדסתם לוי דכלילא שרי דמתיר בכל כלילא שברי גם ר' שמואל בר בר חנה סתם בדעת רב שכלילא שרי והכוונה לארקותא כמש"כ רש"י וא"כ הדרינן לכלל שרב ושמואל הלכה כרב באיסורי כדאומרת הגמ' בבכורות מט:

ש. מהו קמרא והאם אישה יוצאת בו ומדוע?

ת. **קמרא** - פרש"י שזה אבנט חשוב, ויש שעושין אותו טס של זהב, ויש שעושין אותו רצועה משבצות זהב, ואבנים קבועות בו. עכ"ד ובגמ' אמר רב יהודה אמר רב דשרי לצאת בו. וגם לגבי קמרא יש ב' לישנות אי זה דארוקתא או דנסכא.

ובטעם ששרי לצאת בו ולא הוי משאוי אמר **ר' חסדא** גבי ארוקתא - מידי דהווה אטלית מוזהבת ופרש"י דהוי תכשיט[1015] וגבי נסכא אמר ר' חסדא - מידי דהווה אאבנט של מלכים ופרש"י שעשוי כולו דניסכא, וכל ישראל בני מלכים ראוים לו[1016].

ובטעם של"ח לשלפא ומחויא - כתב רש"י לגבי ארקתא שאין דרך להתיר אזורו בשוק ויפלו בגדיו.

[1015] **והיינו שהיה ס"ד דהוי משאוי** [וכ"כ הריטב"א בדעת רש"י שס"ד דהווה משאוי קמ"ל שלא] וטעם הס"ד דקמרא דארקתא הוי משאוי - משמע בחידושי הר"ן וכן בהר"ן על הרי"ף כז. [ד"ה קמרא] שזה כמו בס"ד של קמרא דאנסכא - משום שזה דרך משמשי המלכים ללבשו ולא דרך סתם בני אדם - [דמשמע שהר"ן כתב א"ז אתרוויהו עי"ש]

[1016] כתבתי התשובה לפי רש"י. אבל הריטב"א [ד"ה איכא] כתב בשם ר"ת דלא קמ"ל דלאו משוי הוא דהא פשיטא, אלא הא קמ"ל דאע"ג שהדבר קל עליה להתירו ולהראותו לא חיישינן דילמא שלפא ומחויא כיון שתהא מחוסרת מלבוש. עכ"ד אמנם לגבי לשנ"ב שזה אבנט של מלכים כתב הריטב"א דס"ד שהוא משאוי.
ולגבי מש"כ רש"י "וכל ישראל בני מלכים ראויין לו" הבין הריטב"א שלפי רש"י סוגיין היא ר' שמעון דאמר [לקמן סז. קיא. קכח.] דכל ישראל בני מלכים ודלא כרבנן אולם הריטב"א עצמו מסביר שבני מלכין לאו דווקא אלא דתכשיט הוא בנשים שהם חשובות מאד הרגילות בו מידי דהוי אאבנט של מלכים למלכים, ס"ד אמינא דכי האי גוונא אינו מלבוש אלא להראות עושר וכבוד הוא עשוי קמ"ל עכ"ל.

ש. האם שרי לצאת בקמרא שהגרה מע"ג הגורה? ומדוע?

ת. **בגמ'** שאל רבינא לרב אשי: קמרא עילוי המיינא מאי? אמר ליה: תרי המייני קאמרת! **ונחלקו רבותיו של רש"י** האם ר' אשי בא להחמיר ולומר שהוו כמשאוי דאין דרך מלבוש בכך [רבינו יצחק[1017]] או שבא להקל ולומר שתרי חגורות הוו כמלבוש [רבינו הלוי[1018]] **ורש"י מכריע** שבא להחמיר וראייתו - דלקמן [קכ.] גבי י"ח כלים שיכול אדם להוציא ע"י לבישה מצינו רק חגור אחד ולא שניים [למרות שמנעלין ואנפילאות כתוב שאפשר שניים] ועכ"ח אין דרך הוצאה בשניים[1019].

להלכה - פסק **מרן** [שא לו] כרבינו הלוי להקל **והרמ"א** פסק כרש"י ורבינו יצחק להחמיר.

ש. מהו רסוקא והאם שרי לצאת בו ומדוע?

ת. רסוקא פרש"י שהוא חתיכת מעיל רחבה בגמ' א"ר אשי ששרי לצאת בו אי אית ביה מפרחייתא ופרש"י דהיינו רצועות של עור שמחזיקות אותו שלא יפול אבל בלא זה איכא למיחש דנפיל ואתי לאיתויי.

ש. מהו קטלא והאם אשה יוצאה בו ומדוע?

ת. קטלא הינו בגד שתלוי על ליבה וקושרתו ברצועות סביב צווארה והוא חשוב ומצויר בזהב ונקרא בלשון הגמ' מנקטא פארי[1020] ואומרת המשנה שאשה לא יוצאה בו והטעם - פרש"י במשנה [ד"ה ואם] דלמא שלפא ומחויא וכ"כ הרשב"א בתוס' נז: ד"ה הכא [1021].

[1017] שמו המלא - רבינו יצחק בר יהודה ומביאו רש"י לעיל כג.ד"ה הרואה

[1018] שמו המלא הוא רבינו יצחק הלוי.ורש"י מביאו בשמו המלא בפירושו לתנ"ך שמואל א א כד

[1019] והא דכתיב שם גם פונדא וגם חגור - פרש"י שם שפונדא הוא חגור חלול שמעל לבגדיו וחגור הוא על חלוקו מבפנים. וכן כתבו תוס' כאן בד"ה תרי ליישב שיטת רש"י ולפלא שלא כתבו שרש"י עצמו כבר יישב כך בפירושו בגמ' לקמן

[1020] וכתב הרא"ש [ו ו] דנקרא מנקטא פארי על שם שמקבלין פירורין שנופלין מפיה שלא יטנפו בגדיה

[1021] ועי' בתוס' שם שיש גם קטלא שמהדקת סביב צווארה כדי שתיראה בעלת בשר - ובו אין חשש שתשלוף ותראהו לפי שאינה מסירתו כי רוצה להיראות בעלת בשר ובקטלא כזו הטעם שאסור לצאת בה הוא דלמא מתרמי לה טבילה ותסירנו ושוב לא תלבשנו. וכן פסק בשו"ע בסימן שג - דבסעיף ב' מדבר על קטלא שאינה תכשיט אך

ש. האם אשה יוצאה בנזם ומדוע?

ת. במשנה כתוב שלא יוצאת בנזם ופרש"י שם דכולה מתני' משום דלמא שלפא ומחוויא. ואומרת הגמ' שזה בנזמי האף **ופרש"י** אבל בנזמי האוזן - יוצאת דבהם לא חיישי' דלמא שלפא ומחוויא בגלל שטריחא לה מילתא למישלף ואחויי, מפני שאזניה מכוסות בקישורין עכ"ד.[1022] [1023] **להלכה** - מרן [שג ח] פוסק שבאזניה שרי והרמ"א מביא דברי האו"ז הנ"ל שבאוזניה מגולות אסור [ובמשנ"ב ס"ק כ כתב שטעמו של מרן שמתיר באזניה - כי מכוסות בקישורין עכ"ד ומשמע שבמגולות מודה השו"ע לרמ"א שאסור].

מהדקת סביב צוארה ושם מיירי בחשש דלמא תתרמי לה טבילה ובסעיף ז' מדבר על קטלא שהיא תכשיט ובחשש של שלפא ומחויא ועי' משנ"ב שם ס"ק ח

[1022] היינו שקושרת את כיסוי ראשה מסביב לאזנה - כן משמע במשנ"ב שג ס"ק ע שכתב דבנשואה איירי עי"ש

[1023] וכתב **האו"ז** [פד ח] אבל כשאין אזניה מכוסות בקישוריה אסור משום דשלפה ומחויא. **ובהמשך דבריו** אומר האו"ז דבארץ כנען שהנשים מוליכות טבעות באזניהן ואזניהן נקובות ומכנסת בהן טבעות בריוח ומוציאה כשתרצה ואין אזניהם מכוסות לאו שפיר עבדי **עכ"ל** ויל"ע אי כשאינם בריווח שרי גם אם אזניה לא מכוסות בקישורין וצ"ע **ובסוף דבריו** כתב האור זרוע דשמא נזמים דמתניתין כה"ג נמי איירי עכ"ל וצ"ב כוונתו האם מתכוון שאסורה לצאת בהם כנזמים דמתני' או שאזיל על הסבר הגמ' שמתניתין איירי בנזמי האף ומשמע שבאוזן שרי - וע"ז אומר האו"ז ששרי אף ברפוי וצ"ע

ש. האם אישה יוצאת בטבעת מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שלא תצא בטבעת שאין עליה חותם [דהיינו שאין חותמת בראש הטבעת] ואם יצאה - פטורה והיינו שמדאו' שרי כי זה תכשיט. והגמ' מדייקת [מה שמובא לקמן סב. להדיא במשנה[1024]] שבטבעת שיש עליה חותם - חייב אם יצאה דזה משאוי כי העיקר הוא החותם ולא הטבעת **ואומרת הגמ' שזה כדעת ר' נחמיה** שאומר גבי טומאה[1025] דטבעת של אלמוג [מין דג שלא מקב"ט] וחותמה של מתכת - מקבלת טומאה דאזלי' בתר החותם וה"ה לגבי שבת יסבור שאזלי' בתר החותם וחייבת. **אבל חכמים שם** [ובמשנה כלים יג ו] שמטהרים את הטבעת הזו ה"ה שפוטרים ביצאה בשבת בטבעתשיש עליה חותם.

להלכה - פוסק **מרן** [שג י] כר' נחמיה וכסתמא דמתני' [1026].

[1024] **עי' מהרש"ל** לקמן קמה. [ד"ה האַ] שדרך התלמוד לדייק מרישא אף שתני להדיא בסיפא וכן פירשו התוס' לעיל במכילתא עכ"ל [ועי' רש"ש שכוונתו לתוס' לעיל לט: [ד"ה אלא] שכתבו שדרך הש"ס מה שיכול לדקדק מרישא מדקדק עכ"ל אמנם תוס' שם איירי שעדיף לדייק מרישא מאשר לדייק מסיפא ואילו מהרש"ל כתב שעדיף לדייק מרישא גם מה שכתוב להדיא בסיפא]

[1025] בתוספתא כלים ב"מ ג

[1026] וכ"פ הרמב"ם [יט ג]. **ועי' בחי' חת"ס** [וכן בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רו ד"ה ונבוא] שמקשה על הרמב"ם שבהלכות כלים [ד ו] פסק כחכמים שהטבעת עיקר ולא החותם

ש. מה השימוש במחט שאינה נקובה והאם אשה יוצאה בה ומדוע?

ת. יש ג' סוגי מחט שאינה נקובה : **א.** שאוגרת בה שערה דהיינו שכורכת עליה שערות היוצאות חוץ לכיסוי ראשה ותוחבת אותה תחת השבכה **ב.** שחולקת בה את שערה [היינו שעושה כעין שביל באמצע ראשה ע"י שמוליכה שם המחט והשערות זזות לכאן ולכאן] **ג.** מחט שבצד אחד יש עוקץ [=חוד] שבו חולקת שערה ובצד שני יש טס של זהב ובשבת תוחבת העוקץ תחת השבכה ואת הטס שמה על מצחה.

והדין בהם - **בסוג הראשון** שרי לצאת בשבת דהוי תכשיט ולא משאוי ובתכשיט זה ל"ח לשלפא ומחוויא כי אינה רוצה לגלות שערותיה [- מיירי באשה נשואה] **בסוג השני** - אסורה לצאת בה מדאו' דכיוון שבשבת אסורה לחלוק בה שערה[1027] הווי משאוי.

בסוג השלישי - מותרת מדאו' דהויא תכשיט ואסורה מדר' דלמא שלפא ומחוויא ובזה איירי מתני'.

להלכה - פסק **מרן** [שג ט] שאם מעמדת בה קישוריה מותר לצאת בו, ואם אינה מעמדת בה קישוריה, אסור **וכתב במשנ"ב** [ס"ק כה] דאם אינו עשוי כעין תכשיט אפילו אם צריכה לה המחט לאיזה צורך שיהיה כגון לחלוק בה שערה וכיוצא בהן מ"מ הרי הוא משוי גמור שאין אדם יכול לצאת בכל החפצים הצריכים לו כשאינן לא מלבוש ולא תכשיט **ובשעה"צ** [ס"ק כה] כתב שהמקור זה תוס' [אבל לרש"י טעם האיסור לצאת בה הוא מפני שסובר שאסורה לחלוק שערה].

[1027] כ"כ רש"י. **ועי' תוס'** שהקשו מנא ליה לרש"י שאסור לחלוק שערה בשבת? **ובאור זרוע** [עח ג ופד י] כתב עפ"י הערוך [ערך פקס] שזהו הנקרא פוקסת עי"ש אולם משמע ממנו שרש"י שפי' [לקמן צד:] שפוקסת זה מתקנת שערה במסרק או בידיה, - חולק על פירוש זה עי"ש אך מכאן משמע שגם לרש"י אסור וכנראה שרש"י מודה שגם זה הוי בכלל תיקון שיער שאסור מדר' משום בונה [דפוקסת אסור משום דמחזי כבונה כמש"כ הרמב"ם כב כו דמדר' יש בנין באדם] **עוד הקשו תוס'** שגם אי היה שרי בשבת הווי משאוי כיוון שאינו מלבוש ואינו תכשיט - **ועל זה מתרץ במהר"ח אור זרוע** [סי' קצח] דכל דבר שאדם צריך לו לצורך גופו תכשיט הוא לו. כמו סייף ואלה ורומח לרבי אליעזר שתכשיטין הם לאיש שאם יצטרך להלחם בהם. עכ"ל והיינו במקרה שדרך לצאת בהן. **ודעת תוס'** ששרי לאשה לחלוק שערה בשבת ומ"מ אסור לה לצאת במחט כזו בשערה משום דס"ל דלמרות ששרי לחלוק שערה - הסיכה חשובה משאוי. **ובמחלוקת רש"י ותוס' אי שרי לאשה לחלוק שערה** - נחלקו השו"ע והרמ"א [שג כו] - **השו"ע** פסק כתוס' **והרמ"א** - כרש"י

מהמשנה ס. עד המשנה סב.

ש. מהו סנדל המסומר והאם אדם יוצא בו ומדוע?

ת. סנדל המסומר הוא סנדל שסולייתו מעץ וחלקו העליון מעור ומחברים את העור לעץ ע"י מסמרים כשראשי המסמר בולטים כלפי מטה[1028]. ולגבי אי שרי לאיש לצאת בו - במשנה כתוב שלא יצא בו ואם יצא - פטור[1029]. וטעם האיסור - משום שכמה פעמים קרו אסונות מחמת נעילת סנדלים אלו פעם בשעת הגזירה נאספו בשבת הרבה יהודים במערה [1030] וראו גומא שיצר סנדל המסומר בארץ שנעלו מישהו בצורה הפוכה כך שכשנכנס נראה מהגומא שבקרקע כאילו יצא וחששו שמא יצא החוצה ושמא ראוהו הרומאים ולכן ניסו לברוח מהמערה [כנראה דרך פתח צר] והרגו אחד את השני יותר ממה שהרגו בהם אויביהם[1031] ועוד מעשה ששמעו קול של סנדל המסומר מלמעלה וסברו שהם הרומאים ונעשה להם כנ"ל ופעם אחרת היה מעשה דומה כשהיו בביהכ"נ ושמעו קול סנדל המסומר ונעשה להם כנ"ל ובאותה שעה גזרו שלא לילך עם סנדל מסומר בשבת ורק בשבת וביו"ט גזרו כך ולא בחול משום שמעשה שהיה - בשבת היה שהוא זמן כינוס העם ואיסור מלאכה[1032].

[1028] עפ"י רש"י במשנה ד"ה סנדל המסומר. והנה רש"י לא כתב שהיו המסמרים בולטים כלפי מטה אולם כך נראה מזה שכתוב בגמ' דשמעו קול של סנדל המסומר משמע שהיו המסמרים בולטים כלפי מטה וכן מצאתי במדרש רבה דברים ז יז שכתוב שם שסנדל המסומר עושה רושם בקרקע וכ"כ הריטב"א בסוגיין "דעביד גומא במסמרות שבשוליה".

[1029] ומתני' אירי באיש ולא באישה. ומשמע שבאשה חייבת דאין זה דרכה כלל וחשיב משאוי וצ"ע בזה

[1030] "לתורה ולתפילה" - רמב"ם בפיהמ"ש

[1031] צ"ע דמשמע שאכן לא היו אלה אויביהם אלא רק סברו שאלו אויביהם וא"כ לא הרגו בהם אויביהם כלל ומהו הלשון "יותר ממה שהרגו בהן אויביהם" וצ"ל שהכוונה יותר ממה שהרגו בהם אויביהם בפעם אחרת כשתפסו אותם ודוחק וצ"ע

[1032] ימי **עי' חידושי הר"ן** הישנים שמסביר שמש"כ בגמ' שגזרו דווקא ביום האסור במלאכה - היינו כדי שלא יהפוך שמחתם ומועדם לאבל שלא יזכרו להם התקלה הבאה לאבותיהם ונמצא נמנעין משמחת שבת וי"ט שהוא מצוה לשמוח ולהתענג בהם עכ"ל **וכ"כ הריטב"א והמאירי** עי"ש **וצ"ב** דלפי זה כשהקשתה הגמ' "בחול נמי נגזור" הוה לגמ' לתרץ שרק בשבת גזרו כדי של יזכרו בצער שהיה להם ויבטל מהם עונג שבת **ולולא דבריהם** היה נראה שגזרו משום שרצו חז"ל שיזכרו א"ז שאם תבוא שוב שעת סכנה שלא ילכו בסנדלים המסומרים ולפי שלא רצו מחמת זה לאסורם לגמרי - גזרו רק בשבת יו"ט כמעשה שהיה **וכן ראיתי בספר מור וקציעה** [על הטור מהגאון יעב"ץ] בסי' קס ד"ה "שם ד"ה כתב הרמב"ם" שכתב "דהרי מצינו לפעמים שנאסרו דברים מפני הסכנה. ואף על פי שבטל הטעם, האיסור במקומו עומד, כמו בסנדל המסומר" הרי שסובר דגזרו משום סכנה ולא משום ביטול שמחת שבת ויו"ט

ש. האם מותר לצאת כשרק על רגל א' נעול סנדל? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שלא יצא בסנדל יחידי אא"כ יש ברגלו מכה ואם יצא - פטור אבל אסור. ורש"י על המשנה מביא ב' טעמים לזה.א' בשם הירושלמי - שמא יחשדוהו שנושא השניה תחת כסותו וב' בשם רבותיו - דלמא מחכו עליה ושלפא ומייתא ד"א ברה"ר.

ונחלקו אמוראים כשיש ברגלו מכה א' - באיזה רגל התירו לו לנעול הסנדל בזו שיש בה את המכה - זו דעת **ר' הונא** או בזו שאין בה - זו דעת חייא בר רב. וטעמו של ר' הונא הוא שאין דרף למי שיש לו מכה לילך עם סנדל א' ברגל הבריא אלא או שהולך בב' סנדלים או שהולך בסנדל רק ברגל הפצועה כדי להגן עליה מהיתידות שבדרך וברגל בריאה אינו צריך סנדל כי פרסותיו קשות ובכה"ג שזה דרך לילך כך - אין לחשוש לחשד או למחכו עלה. **וחייא בר רב** סובר להיפך - שדרך לילך או בב' סנדלים או רק ברגל הבריאה אבל ברגל הפצועה - דרך לילך ללא סנדל כי הסנדל מכאיב לה [וכמובן שהוא נזהר שלא לדרוך על יתידות עם רגלו הפצועה].

להלכה - פסק מרן [שא ז] **כחייא בר רב** ומקורו - **כדכתבו הרי"ף הרמב"ם והרא"ש.** וטעם הרי"ף משום דר' יוחנן ס"ל כוותיה **והקשה עליו הבעל המאור** הרי אדרבה דההיא דחייא בעלמא היא דאמרינן דלמא ר' יוחנן כחייא בר רב ס"ל ופשטיה דרבי יוחנן כרב הונא ומכרעת עכ"ל בעה"מ. **וכתב בביאוה"ל** דהסכימו הרבה אחרונים [הב"ח והט"ז והא"ר והמי"ט] דנכון להחמיר שלא לצאת לעולם במנעל אחד אפילו יש ברגלו מכה בין על אותה הרגל ובין על הרגל האחרת.

וליישב דעת הרי"ף ודעימיה מקושיית בעה"מ כתב **הגר"א** [על השו"ע שם] שגי' הרי"ף כחייא בר רב אבל לגי' שלנו דלמא הוא דחייה בעלמא **עכ"ד. ואח"כ כותב הגר"א** וז"ל "ודעת הרי"ף תמוה וכבר השיגו הרז"ה וכ"ה מפורש להדיא בירושלמי פ"ו הלכה ב' ר' יוחנן אמר על אותה שיש בה מכה הוא נותן" **עכ"ד הגר"א וצ"ע** למה הרי"ף תמוה הרי הגר"א עצמו כותב שהייתה לו גירסא אחרת בגמ' שבה מפורש שר' יוחנן ס"ל כחייא בר רב? וגם לא מובנת הקו' מהירושלמי דהא לגי' הרי"ף הבבלי פליג על הירושלמי וא"כ הלכה כהבבלי.

ש. איזה נעל נועלים תחילה ואיזו חולצים תחילה ומדוע?

ת. **בברייתא המובאת בגמ'** כתוב שבעי' לנעול תחילה של ימין[1033] ולחלוץ תחילה של שמאל ובגמ' מובא **ר' יוחנן אמר לשמשיה** ר' שמן בר אבא שינעול לו תחילה של שמאל דומיא דתפילין שמניחים בשמאל.

ונחלקו ר' יוסף ואביי האם ר' יוחנן לא התכוון לחלוק על הברייתא אלא התכוון לומר שהיא אינה בדווקא אלא כוונת הברייתא ששרי לנעול של ימין תחילה משום שהיא חשובה גבי מצורע וחליצה אבל אפשר גם לנהוג ששמאל עדיף דומיא דתפילין וכך היה נוהג ר' יוחנן ולכן אמר לשמשו לנעול לו של שמאל תחילה - זו דעת **ר' יוסף** <u>**או**</u> שר' יוחנן אכן סבר הפוך מהברייתא - או משום שלא ידע ממנה ויתכן שאילו היה יודע היה חוזר בו או משום שחשב שאין הלכה כמותה - זו דעת <u>**אביי**</u>.

ודעת ר' נחמן בר יצחק שיר"ש ייצא ידי שניהם ינהג כמו שעשה רבינא שהיה נועל של ימין תחילה וקושר של שמאל תחילה[1034].

ולבסוף מביאה הגמ' את דברי ר' אשי דחזא לר' כהנה דלא קפיד איזה נעל לנעול תחילה.

להלכה - הטור והשו"ע [ב ד] כתבו דיעשה כרנב"י **וכתב הט"ז** ס"ק ג נ"ל לרבינו [- השו"ע] <u>דהלכה כר' יוסף</u> דיעשה כמו שירצה <u>רק כיון שאפשר לקיים ידי שניהם יעשה מצוה מן המובחר</u> **עכ"ד**[1035] והיינו כדכתב **הב"י** שהפוסקים [הרי"ף הרמב"ם והרא"ש] השמיטו דין זה והוסיף וכתב "נראה לי שהטעם משום דסבירא להו דהלכה כרב יוסף דאמר דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד מדאמר רב אשי חזינא לרב כהנא דלא קפיד ומשמע דרב אשי נמי כרב כהנא סבירא ליה וכיון דבתראה הוא כותיה נקטינן **עכ"ל.**

[1033] והטעם - כתבו תוד"ה דעבד - דימין חשובה לענין בהן יד ובהן רגל וכן לענין חליצה. עכ"ד

[1034] ועי' תוס' ד"ה דסיים דכתבו דדוקא לענין קשירה הוא דחשיבא של שמאל טפי משום דחשיבות תפילין הוא בקשירה אבל איפכא לא **עכ"ל ונראה** דלא ממש יוצא ידי שניהם דהר ר' יוחנן לא עשה כן וגם בברייתא לא כתוב לעשות כן אלא שזה **כעין הכרעה** בין שניהם וכדכתב בטור או"ח סי' ס' לגבי מחלוקת שמואל ורבנן אי אמרי' אהבה רבה או אהבת עולם - שהגאונים הכריעו לומר שחרית אהבה רבה וערבית אהבת עולם לצאת ידי שניהם עכ"ל ה"ה בנד"ד כנלענ"ד

[1035] ויל"ע מדוע הטור והשו"ע לא כתבו דמצד הדין יעשה מה שירצה ורק למצווה מן המובחר יעשה כרנב"י

ודעת הב"ח שר' כהנא פליג אדר' יוסף. דלר' יוסף כ"א צריך לעשות לעצמו מנהג קבוע וכמ"ש תוס' אבל הפוסקים סבירא להו כרב אשי דפליג עלה דרב יוסף ועלה דרב נחמן בר יצחק וסבירא ליה דאין להקפיד כלל איזו תקדום דלא קיימא לן לא כברייתא ולא כרבי יוחנן **עכ"ד הב"ח מיהו להלכה פוסק גם הב"ח להחמיר כרנב"י.**

ש. האם מותר לצאת בשבת בתפילין ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאסור ואם יצא - פטור מחטאת. ובגמ' כתוב שדין זה הוא בין למ"ד שבת זמן תפילין ובין למ"ד שבת לאו זמן תפילין. דאף אם שבת זמן תפילין אסור לצאת בהן לרה"ר שמא יטלטלם בידיו ד"א ברה"ר אם יצטרך ליפנות ויורידם ואם יצא פטור אפי' למ"ד שבת לאו זמן תפילין - כי מ"מ זה דרך מלבוש[1036].

[1036] ויל"ע הא גבי מחט שחולקת בה שערה **פרש"י** לעיל [ס. ד"ה ובשבת] שבשבת הוי משאוי כי אינה חולקת שערה בשבת עכ"ד ומשמע שבחול הווי תכשיט ובטעמו של רש"י שבחול הוי תכשיט פירש **מהר"ח אור זרוע** [סי' קצח] כי כל דבר שאדם צריך לו לצורך גופו תכשיט הוא לו. כמו סייף ואלה ורומח לרבי אליעזר שתכשיטין הם לאיש שאם יצטרך להלחם בהם **עכ"ל** וא"כ קשה למה לא נאמר כך גם תפילין דלמרות שבחול חשיב מלבוש כי דרך לצאת בהם מ"מ בשבת לא יהא חשוב מלבוש? וי"ל שתפילין הינם מלבוש לא בגלל שדרך לצאת בהן אלא מחמת שהוא כרכן על ידו אך ק"ק למה לדעת המ"א [שא נג] אישה שיצאה בתפילין חייבת משום שאין דרכה להניחן? אעכ"ח שזה תלוי בדרך וא"כ הדרא קושיא לדוכתא הא אין דרך להניחן בשבת וצריך להיות אסור דומיא דמחט שחולקת בה שיער

ש. מהו קמיע והאם מותר לצאת עמו בשבת ומדוע ?

ת. קמיע זהו כתב או סממנים שהולך שיש סגולה שמי שהולך איתם - נרפא או לא ניזוק. ולגבי אי שרי לצאת עמם בשבת - אומרת המשנה שבקמיע שאינו מומחה אסור לצאת ואם יצא - פטור ומשמע שבקמיע מומחה - שרי לצאת.

והטעם שבקמיע מומחה שרי לצאת - פרש"י במשנה דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו. וטעם שקמיע שאינו מומחה אסור ואם יצא פטור - עי' הערה[1037].

ומסבירה הגמ' שמומחה היינו: או שהתמחה גברא - דהיינו כותב הקמיע - ע"י שכתב ג' סוגי קמיעות[1038] לג' אנשים שונים והוא ריפא את כולם[1039] ובכה"ג כל קמיע שאותו אדם עושה שרי לצאת בו אפי' לא ריפא קמיע זה מעולם, או שהתמחה הקמיע עצמו וכגון שסוג קמיע אחד ריפא ג' חולים או אפי' ריפא אדם אחד שחלה ושנה ושילש ובכה"ג הקמיע נחשב למומחה ואפשר לצאת בקמיע זה.

וכתב רש"י [סא: ד"ה והא] דיש הבדל באתמחי קמיעא בין אם כתב **אדם אחד** ג"פ אותו קמיע [בין אם ריפא ג' פעמים אדם אחד או ג"פ כשבכל פעם נכתב לאדם אחר] - דבכה"ג אתמחי קמיע רק אם נכתב ע"י אותו אדם שכתבו ג"פ ובין אם **ג' אנשים** כתבו את קמיע זה - כל אדם פעם אחת לחולה אחד - דבכה"ג הוחזק הקמיע לכל איש שיכתבנו[1040].

1037 לכאו' משמע מרש"י שקמיע שאינו מומחה אינו תכשיט אך ק' א"כ למה פטור? ותירץ המג"א [שח נז] משום דשמא היא מרפאת עכ"ל [והיינו שמספק לא מביא חטאת]

1038 כתבתי לפי ה"אי נמי" שברש"י סא. ד"ה דמומחה. ובפירושו הראשון כתב רש"י שאפי' כתב האדם סוג קמיע אחד לג' בני אדם - אתמחי גברא ואתמחי קמיע והקשו ע"ז בתוס' דהא בגמ' סא: א"ר פפא שבכה"ג אתמחי קמיע ולא גברא עי"ש

1039 יל"ע וכי מנ"ל שהתרפאו מחמת הקמיע ?

1040 ותוס' חולקים על זה וסוברים שכשאיתמחי קמיע אפי' נכתבו שלושתן ע"י אדם אחד - איתמחו לכל מי שיכתבנו וראייתם - מדאמרי' שתלת קמיעי לתלת אינשי שהועילו לכ"א מהם ג"פ - איתמחי גברא ואיתמחי קמיעא והרי התם נעשו כל הקמיעות ע"י אדם אחד ומאי הנפק"מ מאתמחי קמיע אחרי שהאדם הזה כבר מומחה לכל הקמיעין שבעולם ? אעכ"ח הנפק"מ היא שכל אדן שיכתוב קמיע זה חשיב מומחה.

ומוסיפה הגמ' שאם כתב אדם ג' מיני קמיעות והואילו כל אחד מהם לג' אנשים - הוחזק גם האדם [שהרי כתב ג' מיני קמיעות] וגם הוחזק כל אחד מהקמיעות הנ"ל שאפי' אי כתבו אדם אחר נחשב הקמיע מומחה [שהרי ריפא ג' אנשים] ועי' הערה[1041].

ומסתפק ר' פפא אי אדם כתב ג' מיני קמיעות לאדם א' שחלה ג' פעמים כל פעם בחולי אחר והתרפא ע"י הקמיעות הללו - האם אתמחי גברא או דכיוון דתלוי בגברא אפשר לתלות במזלו של החולה שהוא הגברא שאתמחי ולא של כותב הקמיע.

וכתב רש"י שהספק הוא רק לגבי אתמחי גברא אבל באתמחי קמע - כבר שנינו בברייתא שאפי' לאותו אדם ג"פ תלינן בקמיע שהוא מומחה ולא במזלו של המתרפא דעדיף לתלות הדבר בקמיע ולא באדם ורק לגבי אתמחי גברא שתלינן באדם - יש להסתפק אי זה מזלו של החולה או של הכותב.

הערה: כתבתי התשובה לפי רש"י. אבל **תוס'** [סא. ד"ה עד] **והרא"ש** חולקים על רש"י בב' נקודות א. לגבי **אתמחי גברא** - דעת תוס' והרא"ש שאין הכוונה שאדם שכתב ג' סוגי לחשים יהיה מומחה גם לסוג לחש שעדיין לא כתב אלא הכוונה שאדם שכתב סוג לחש אחד בשלוש איגרות - יהא מומחה לאותו לחש באיגרת רביעית ולגבי **איתמחי קמיעא** אין הכוונה שסוג לחש שנכתב בג' אגרות והועיל - ייחשב מומחה גם אם יכתבו אותו באיגרת אחרת אלא הכוונה שאיגרת שבה לחש ואותה האיגרת הועילה ג"פ - תיחשב אותה האיגרת מומחית. **ואיתמחי גברא וקמיעא יחד** היינו שכתב האדם ג' אגרות עם אותו לחש והועילו לג' בני אדם - ואש אתמחי גברא לכתוב אותו לחש על איגרת רביעית וכל אחת מהאיגרות שכתב הועילו ג"פ לחולה - ואז האיגרת הזו מומחית גם ללא שהתמחה הגברא וספיקא דר' פפא היינו כשכתב לחש א' בג' אגרות לאדם אחד דקניע לא איתמחי כי זה בג' אגרות וגברא שמא ג"כ לא איתמחי כי אולי מזלו של החולה גרם.

[1041] עי' תוס' שמקשים למה אתמחי קמיע [דהיינו שאף אם יכתב ע"י אדם אחר שאינו מומחה - הקמיע חשיב לקמיע מומחה] הרי יתכן שהקמיע הואיל ג"פ מחמת האתמחויי גברא [שהרי הגברא שכתב אותם כבר הוחזק] ולא בגלל אתמחויי הקמיע? ותירצו **תוס'** שאכן צ"ל שאתמחי קמיע זה רק אם אתמחי קמיע וגברא בבת אחת וכגון שהקמיע השלישי הוחזק ב' פעמים בב' החולים הראשונים - כך שעדיין לא אתמחי גברא כי עדיין לא היה ג' אנשים [אמנם עי' מהרש"א כאן ובאור הגר"א על השו"ע {שא כה} שמק' על תוס' שא"כ מהו ספיקו של ר' פפא הרי ג' סוגי קמעין בב' בני אדם לא הוי מומחה וכש"כ ג' סוגים באדם אחד] ולאחמ"כ הוחזק באדם השלישי ואז בבת אחת אחמחי גברא ואתמחי קמיע אבל אם כבר הוחזק הגברא - אין הוכחה להוחזק הקמיע עי"ש **אולם בחי' הר"ן הישנים כתב בשם הרא"ה** שאפי' אם כבר הוחזק הגברא מ"מ כל שהוחזק הקמיע שכתב אותו אדם ג' פעמים - הוחזק גם הקמיע גם אם יכתבנו אדם אחר עי"ש

<u>ובקיצור</u> : איתמחי גברא - לאותו לחש באיגרת אחרת ואיתמחי קמיעא - שאותה האיגרת מומחית.

ולפי זה <u>כל איתמחי גברא הוא גם איתמחי קמיעא</u> שלאחר שהתמחה האדם לכתוב את אותו לחש על איגרת רביעית - וודאי שכל אחת מהאיגרות היא בחזקת מומחית והנפק"מ בין אתמחי גברא לבד לבין איתמחי גברא וקמיעא ביחד הוא במקרה שהגברא חזר בו מהתמחותו וכגון שכתב אח"כ ג' קמיעות ולא הועילו - דבמקרה שהקמיע עזר ג"פ הקמיע מומחה מצד עצמו אף אם חזר בו הגברא אבל במקרה שרק הגברא מומחה - ברגע שחזר בו אין קמיעותיו מומחות.

להלכה - פוסק מרן [שא כה] כהסבר הרא"ש ובספיקא דר' פפא פוסק לחומרא שבכה"ג שכתב ג' אגרות לאדם אחד לא איתמחי גברא.

ש. קמיעין שכתוב בהן פסוקים לשמירה - האם יש בהם קדושה ? ומדוע?

ת. לגבי להצילם מהדליקה בשבת [היינו שיחשבו ככתבי הקודש לענין זה] אומרת הברייתא המובאת בגמ' שלא מצילין ולגבי גניזה כתו בברייתא שחייבין ולגבי להכנס לביהכ"ס מסיקה הגמ' שרק במחופין בעור שרי [1042].

[1042] וכתב הריטב"א גאע"ג דאמרי' בברכות גבי תפילין שבכיסוי המיוחד להן לא סגי בכיסוי אחד - י"ל ששאני הכא שאין דרך להוציאן מהעור ובכה"ג שרי בכיסוי א' המיוחד להן

מהמשנה סב. עד המשנה סג.

ש. מה דין אישה היוצאת במחט נקובה ושאינה נקובה בבגדה ומדוע ומה דין האיש ומדוע?

ת. האשה - בנקובה חייבת דדרכה לצאת כך ולא הוי תכשיט אלא משאוי. ולגבי האיש - משמע מרש"י שגם הוא חייב ועי' הערה [1043] ובאינה נקובה - המשנה לעיל אומרת שפטורה דתכשיט הוא לה [והעמידה א"ז הגמ' בסיכה שמשמשת לתכשיט] ולגבי האיש - משמע מרש"י שפטור [וזה - מטעם שאין דרך לו לצאת אף במחט שאינה נקובה].

[1043] דעל מש"כ בגמ' אמר עולא וחילופיהן באיש **פרש"י** אטבעת קאי ומשמע שבמחט שווין דין האיש והאישה וכ"כ הרשב"א והמ"מ [יט ג] בדעת רש"י. וטעם שחייב - אף שלעיל יא: אמר ר' מאיר שאפי' חייט פטור כשיצא במחט נקובה בבגדו וכאן ברי מתני' ר"מ היא כדקתני "דברי ר"מ" - ותי' המג"א שא יט דלעיל מיירי שתחובה בבגדו במקום שאין דרך הוצאתו לגמרי בכך רק שעשה להראות שהוא אומן אבל במקום שדרך לתחוב בו בחול לפרקים חייב עכ"ל. והיינו שיש מקום בבגד שבו גם לר"מ חייב ואפי' מי שאינו אומן. **ויל"ע** למה הגמ' לעיל העמידה את הברייתא שמחייבת ביצא בבגדו - כר' יהודה הא אפשר להעמידה גם כר"מ ושתחובה בבגדו במקום שדרך להוציא וצ"ע. **וכ"כ הר"ח והרא"ש כרש"י. <u>ודעת הרי"ף והרמב"ם</u>** [יט ה] שגם במחט מתחלף הדין באיש והיינו שבנקובה פטור מחמת שאין דרכו לצאת כך [ור"מ לשיטתו לעיל שאף אומן פטור] ובאינה נקובה - חייב דמצד אחד אין זה תכשיט ומצד שני אין זה חשיב הוצאה שלא כדרכו דרכו להוציא מחט בבגדו ליטול בה קוץ - כ"כ רמב"ן בפי' דעת הרי"ף. **<u>ועי' בספר ברכת אברהם</u>** לר"א בן הרמב"ם סי' טז שכתב דמה שחייב במחט שאינה נקובה היינו בסוג מחט שאינה תכשיט של אישה ולא דומיא דמחט שאינה נקובה של אישה שדברה המשנה לעיל דהתם איירי בתכשיט].

ולהלכה - מרן [שא ח] כתב בסתמא כפרש"י והרא"ש הנ"ל ובי"א הביא דעת הרי"ף והרמב"ם וצע"ק דזה נגד דרכו לפסוק בסתמא כב' מתוך ג' עמודי ההוראה ומיהו מצאנו כמ"פ דנטה הב"י מכלל זה דלא תמיד פוסק כתרי עמודי ההוראה עי' סי' שיד א שפסק כתוס' והרא"ש שבבנין גמור יש בניו וסתירה בכלים ודלא כהרי"ף והרמב"ם וכו עי' אהע"ז ד יט גבי גוי שבא על ישראלית שפסק כהרא"ש שהוולד פגום לכהונה ודלא כהרי"ף והרמב"ם וצ"ע בזה

ש. מה דינה של אישה שיצאה בטבעת ומה דין האיש ומדוע?

ת. **דין האישה** - שאם יש עליה חותם חייבת ואם אין עליה חותם - פטורה. והיינו טעמא דביש חותם אין זה תכשיט אצלה שאין דרכה בתכשיט כזה אולם מצד שני אין זה חשיב הוצאה שלא כדרכה כי לפעמים עונדת טבעת כזו כשבעלה מבקש ממנה לשימה בקופסא.

ודין האיש - אמר עולא שבאיש מתחלף הדין - ופרש"י שביש עליה חותם פטור כי זה תכשיט לו שהוא - דרכו בתכשיט כזה ועי' הערה [1044] ובאין עליה חותם חייב כי אין דרכו בתכשיט כזה ומצד שני אין זה הוצאה שלא כדרכה כי לפעמים עונד טבעת כזו כשלוקחה לאומן לתקנה. ולגבי דין לא ילבש - עי' הערה [1045].

ש. האם מותר לצאת בבגד שאין דרך רוב בני האדם ללבשו אלא רק מיעוט?

ת. מותר ואפי' למי שאינו מהמיעוט הנ"ל משום שיש על זה שם בגד ומיגו דשרי למיעוט שרי לכולם[1046].

ש. בגד או תכשיט המיוחד לנשים - האם נחשב בגד או תכשיט גם לגברים לגבי יציאה בשבת? ומדוע?

ת. בגמ' אמר עולא שמה שנחשב בגד ותכשיט לגברים - אינו נחשב לגבי נשים ולהיפך. והסיבה שזה שונה מהא דבגדי רועים חשיבי בגדים לכל אדם - אמר ר' יוסף "קסבר עולא נשים - עם בפני עצמן הן" [1047].

[1044] ובטעם שאינו משאוי - כתב **המאירי** לעיל נז. ד"ה כבר כי זה תכשיט לו **ומ"מ כתב רש"י שפטור** ולא שמותר - דחיישי' דלמא שליף ומחוי. **ודעת ר"ת** [מובא באריכות בתוס' הרא"ש ובקיצור בתוס' שלפנינו ד"ה וחילופיהן] וכ"פ **הרמב"ם** [יט ד] שהאיש מותר לצאת בטבעת שיש עליה חותם דבאיש ל"ג דלמא שליף ומחוי שאין זה דרכו להראות תכשיטיו. ולהלכה - **בשו"ע** [שא ט] הביא ב' הדיעות ולא הכריע

[1045] עי' שו"ת **תורה לשמה** [מהגאון הבן איש חי] סי' רי"ד שכתב וז"ל "ליכא בזה איסורא דלא ילבש גבר כיון שאינו מתכוין לקשוט דאי הוה ביה איסורא בכהאי גוונא לא הוה חשבינן לה שהוציאן כדרך שדרכן להוציא" עכ"ל

[1046] ומ"מ צריך שלא יהא "בטלה דעתם " והיינו כמ"ש תוס' לקמן צב: גבי אנשי ערביא דמקיימי קוצים לגמליהם דהתם חשוב מנהג ערביא משום דלכל העולם נמי אם היה להם רוב גמלים הוו נמי מקיימי עכ"ד עי"ש וה|"נ ברועים אם כל העולם היו רועים היו ג"כ משתמשים בשק נגד הגשמים

[1047] וכתב בפסקי הרי"ד פי' משונים הם מן האנשים לכל דבר, ומי שראוי לזה אין ראוי לזה עכ"ל ויל"ע דלכאו' הסיבה שמלבוש אישה לא חשיב מלבוש לאיש הוא כי אסור לו ללבשו משום לא ילבש גבר שמלת אשה וזה לא רק ענין של

ש. מה דין איש שמוצא תפילין ברה"ר ומה דין האשה ומדוע?

ת. **האיש** יכול להכניסן דרך מלבוש ע"י שיניחן על גופו כמו שמניח בחול [1048].

האשה - נחלקו ר"מ ור' יהודה אי חייבת בתפילין בחול ואז יכולה ג"כ להכניסן דרך מלבוש - זו דעת ר"מ או שאינה חייבת בתפילין ולא חשיב לגבה מלבוש אלא משאוי - זו דעת ר' יהודה.

ואומרת הגמ' שיסוד מחלוקתם היא האם שבת ולילה זמן תפילין ואז יוצא שתפילין היא מ"ע שלא הזמן גרמא ונשים חייבות - זוהי דעת ר"מ או ששבת ולילה לאו זמן תפילין וממילא היא מ"ע שהז"ג ונשים פטורות - זו היא דעת רבנן ועי' הערה[1049].

שינוי וצ"ב בזה וגם הלשון "עם בפנ"ע" קשה דהא במשנה לקמן כתוב דשרי ליהודיה ללבוש בגד של ערביה אע"ג דהיהודים והערבים הם עם שונה

[1048] ומכאן שכל דבר שדרך אדם לצאת איתו בחול - אפי' אינו להגנה או לנוי - חשוב מלבוש. ולפי זה שעון יד לכאו' ג"כ חשוב מלבוש - כ"כ הגרש"ז אויערבאך מובא בשש"כ קיח הע' קיג אולם שם לא פוסק לגמרי להקל בשעון יד אלא רק שהמיקל יש לו על מה לסמוך. ומה שאסור לצאת בתפילין בשבת אפי' למ"ד שבת זמן תפילין - הוא משום שמא יורידם כשיצטרך ליפנות כדאמרי' בגמ' לעיל סא. ובמקום בזיון - התירו חז"ל לצאת בהם דרך מלבוש.

[1049] לכאו' סוגיא דידן פליגא אסוגיא דקידושין לד. שלומדת את פטור אישה מתפילין מהיקש לת"ת ולא בגלל שתפילין הן מ"ע שהז"ג [ופטור מ"ע שהז"ג באישה ילפי' מתפילין אבל תפילין עצמן ילפי' מת"ת דכתיב בהו לבניך ודרשי' ולא לבנותיך] ובפשטות לפי הסוגיא בקידושין הנ"ל ר"מ שמחייב אישה בתפילין צ"ל שאין לו את ההיקש לת"ת ולכן חייבות אפי' אם נאמר שתפילין הן מ"ע שהז"ג ואילו מסוגיא דידן - וכן מהגמ' עירובין צו: עי"ש אנו למדין שפטור אישה בתפילין תלוי אם הם מ"ע שהז"ג

ש. מהו כוליאר והאם אישה יוצאת בו ומה דינה אם יצאה בו?

ת. כוליאר אומרת הגמ' שזה מכבנתא והיינו מלשון כבינה ופרש"י לעיל נד. על מש"כ בגמ' שם רחילים יוצאות כבונות - שהכוונה ל"כמין קרסי מתכת שעושין לחבר הבגד".

והדין בזה - כתוב במשנה שאם יצאה בזה - חייבת. והיינו דזה חשיב משאוי ולא תכשיט ולא מלבוש ועי' הערה[1050].

הערה: כתבתי התשובה **לפי פרש"י** לעיל נד. בפירוש המילה מכבנתא. ועי' **תוס' ב"ב קנו:** ד"ה כבינתי שמקשה על רש"י למה אסור לצאת בו בשבת והלא אינו עשוי אלא דרך מלבוש ושלפא ומחוי נמי לא שייך ביה כיון שתגלה בשרה ועוד אמרי' ביומא פרק אמר להם הממונה (דף כה.) גבי כהנים תנא היו עומדים בכוליאר פירוש עומדין בעיגול וכתבו שע"כ נראה לר"י כפירוש הערוך שפירש בכוליאר הוא כעין עטרה ומ"מ יש בה שום דבר חד כדאמרי' בשילהי דשבת (דף קנו:) דשקלה למכבנא ויהבא בעיני דחיוויא **עכ"ד תוס'**[1051] וצ"ל שאין דרך נשים לצאת בכוליאר זה ולכן חשיב משאוי.

[1050] וכתב **המרדכי** [שנא] וז"ל וחייב חטאת דאינו עשוי אלא להראות עושר ואין שם תכשיט עליו ואפילו הכי אם היא סוגרת בה סמוך לצואר מפתח של חלוקה כמו אפיק"א בלע"ז מותר והוי תכשיט וגם לא גזרינן בה דילמא שלפא ומחויא משום דא"כ תתגלה בשרה. עכ"ל

[1051] וצ"ע לפי זה מה הכוונה במשנה לעיל רחלים יוצאות כבונות ואולי י"ל שהכוונה עטופות בכעיל עטרה על גופן ודוחק וצ"ע

ש. מהי כובלת ומהי צלוחית של פלייטון והאם אישה יוצאה בהן ומה דינה אם יצאה בהן ומדוע?

ת. כובלת אומרת הגמ' שזה חומרתא דפילון והיינו קשר [פי' כמין כיס קשור] שיש בו בושם הנקרא פילון[1052] ופרש"י[1053] שאישה שריחה רע טוענתו עליה בצווארה[1054].

וצלוחית של פלייטון היינו בקבוק[1055] של בושם הנקרא פלייטו"ן שגם אותו שמה אישה עליה להפיג ריח רע היוצא ממנה.

ובדין יציאה בהם נחלקו תנאים. ר"מ - מחייב, חכמים - פוטרים ור' אליעזר - מתיר לכתחילה.

ואומרת הגמ' שטעמו של ר"מ - קסבר משאוי הוא[1056] ורבנן סברי תכשיט הוא וחיישי' דלמא שלפט ומחוויא ור"א סבר כיוון שמי ששמה א"ז הוא אישה שריחה רע - לכן לא שלפא ומחוויא ופרש"י דגנאי הוא לה [1057].

להלכה - פוסק מרן [שג יא] כרבנן.

[1052] **ופרש"י** שבלע"ז נקרא בלסמ"ו ולדבריו יוצא שהפילון הוא הפלייטון שהרי פרש"י במשנה שפלייטון בלע"ז נקרא בלסמ"א והיא היא [כ"כ בלעז"י רש"י שבלסמ"א ובלסמ"ו זה אותו דבר וכ"מ ברד"ק יחזקאל כז יז ששמן אפרסמון שרש"י קראו בלסמ"א - הרד"ק קורהו בלסמ"ו] וההבדל בין כובלת לצלוחית של פליטון - הוא דכובלת זה כיס וצלוחית זה בקבוק **וצ"ע בזה** דאמאי קורין שם אחר לאתו בושם רק בגלל שזה בכיס וזה בצלוחית. **ועי' ר"ח** שפי' שפילון הוא בשמים בלולין כדמתרגם בלולה דפילא וכ"מ **מהרי"ף** שפי' דחמרתא דפליון פירוש חוליא של בושם שמתקשטת בו להעביר ריח רע ממנה ועיקר לשון פליון מלשון בלולה בשמן דמתרגמינן דפילא במשח עכ"ל

[1053] ד"ה חומרתא וד"ה למירמיה

[1054] מיהו הרמב"ם [יט ז] גבי צלוחית של פלייטון כותב שהיא שמה בזרועה ומסתבר שתרוויהו זה דרכה

[1055] עי' רש"י בירמיה יט א שמפרש שבקבק היינו צלוחית

[1056] ומסביר הרש"ש דאולי אין רוב נשים שיש להן ריח רע יוצאות בכובלת וכמ"ש הרע"ב בכוליאר ולכן חשיב משאוי דאל"כ היה צ"ל דינו כקמיע מומחה או פלפל שבפיה שאינם משאוי עכת"ד וצ"ב בזה

[1057] פי' שע"י שתראה א"ז לחברותיה ידעו שיש לה ריח רע ולכן צריכה א"ז. ולפי זה בצלוחית של בושם שדרכן של נשים לשימו גם ללא שיש בהן ריח רע - גם ר"א יאסור

מהמשנה סד: עד המשנה סה.

ש. מהם "חוטי שיער" והאם אישה יוצאת בהן ומדוע?

ת. חוטי שיער פרש"י היינו שיערות תלושות שאישה קולעת בהן את שערה[1058]. **והדין הוא** - במתני' כתוב ששרי לאישה לצאת בהן לרה"ר ולא דמו לחוטי צמר ופשתן שאסרה המשנה בריש פירקין לצאת בהן [דלמא מתרמי לה טבילה ושריא להו ואתי לאתויינהו ד"א ברה"ר] - דשאני חוטי שיער שאינן חוצצות בטבילה משום שהם קשות ולא נצמדות חזק לשיער. ובברייתא מוסיפה על דברי המשנה שאיירי בשערות של ילדה לילדה ושל זקינה לזקינה אבל להיפך - אסור ופרש"י משום דלבנות על שחורות ולהיפך - זה מאיס וחיישינן דמישלפא[1059]. ועי' בתשובה שכתבתי בתחילת הפרק בנושא זה.

[1058] **ועי' תוס'** בריש פירקין [ד"ה במה] שכתבו שבנתונים בקליעת שיערה - אף בחוטי צמר ופשתן שרי דאין לחוש שתתירם בשבת דהוי כסותר ולכן מסבירים שם דהא דחוטי צמר ופשתן אסורה לצאת בהן היינו כשנתונים בשיער הללא קליעה עכת"ד תוס' ולפי זה צ"ל דגם חוטי שיער דסוגיין איירי בלא קליעה דבקליעה אף של צמר שרי

[1059] ומשמע שהשעורת האלו יוצאות מתחת לכיסוי ראשה **ועי' מג"א** סימן עה ס"ק ה **וביאור הגר"א** שם על הרמ"א בסעיף ב - שמוכיחים מהכא ששרי לצאת בשערות תלושות מגולות ששמה על שערה ואין בזה משום פריעת ראש **אמנם היעב"ץ** [בשו"ת שאילת יעב"ץ ב ז] כתב דחוטי שער דבר אחר הוא [היינו שונה מפיאה נכרית שנמצאת על שיערה] - שקשורין בשערה ויוצאין תלוין החוץ מבעד לצמתה, [היינו כיסוי ראשה המהודק לראש ו"צמת" הוא מלשון הידוק] ובסימן ח' שם הוסיף לבאר שחוץ לצמתה זה שרי אפי' בשיער של עצמה המחובר לה וכמובא בב"י סי' עה בשם שו"ת הרשב"א אבל פיאה נכרית שזה במקום השיער - אסור **עכת"ד ומש"כ היעב"ץ דחוץ לצמתה שרי לצאת לרה"ר** אף בשיער של עצמה - זה שנוי במחלוקת אחרונים דעי' **שו"ת צ"צ** [מליובאוויטש] סי' קלט שהיתרו של הרשב"א זה רק לבעלה לקרוא ק"ש כנגדה אבל לגבי איש אחר שאינו בעלה הא לא מיירי מזה הרשב"א כלל ובודאי לגביה חשיב זה שער באשה ערוה עי"ש וזה דלא כהיעב"ץ הנ"ל אמנם **המהר"ם אלשקאר** הובא במג"א [עה ד] מיקל בזה לצאת לרה"ר וכמותו פסקו **המג"א והמשנ"ב** [ס"ק יג - יד] אלא שכתבו שראוי להחמיר שלא יצאו כלל שערות מבעד לצמתה עי"ש והיינו שתכניסם ע"י כליא פרוחי [עי' שבת נז:] או מחט [עי' שבת ס.] וכדו'

ש. מהו כבול ומהי פיאה נכרית והאם יוצאת בהן לחצר ולרה"ר בשבת ומדוע?

ת. **כבול** פרש"י[1060] דהיינו כיפה של צמר שהאשה שמה תחת השבכה **ופיאה נכרית** פרש"י דהיינו קליעת שיער שצוברתה על שיערה עם קליעתה כדי שתיראה בעלת שיער ועי' הערה [1061].

והדין בהם - ששרי לצאת בהן בחצר אבל לא ברה"ר. והטעם שאסור לצאת בכבול ובפיאה נכרית לרה"ר - משמע מרש"י [ד"ה לחצר] שהוא משום דלמא שלפא ומחוויא[1062]. ותוס' [נז: ד"ה אי] כתבו

[1060] בסוגיין ד"ה לחצר ולעיל נז: ד"ה אבל כיפה של צמר. **ובסוגיין כתב רש"י** עוד, דאף לאמוראי דלעיל [היינו שמואל בדף נח. וצד אחד בספק של ר' יאי בדף נז:] שכבול דמתני' שם דכתוב שלא תצא בו לרה"ר איירי בכבלא דעבדא אבל כיפה של צמר שרי לצאת בה לרה"ר - מודו שכבול דמתני' דהכא - שכתוב בו שיוצאה בו לחצר - איירי בכיפה של צמר **עכ"ד. וטעמו של רש"י** שאמוראי דלעיל מודו הכא - כתב **הרשב"א** [ד"ה בכבול] מדמפרש טעמא בגמ' כדי שלא תתגנה על בעלה, [וזה לא שייך בכבלא דעבדא] **וכתב על זה הרשב"א** דאינו מחוור דאם כן הוה ליה למיפרך מינה לשמואל דאמר (לעיל נ"ח א') בכבול דרישא כבלא דעבדא, אלא הא נמי לשמואל כבלא דעבדא הוא ולדידיה לאו משום האי טעמא שרו ליה אלא משום קטטה, ואי נמי דלא גזרו בחותם שבעבדים דאינהו מידכר דכירי ושלפי ליה דניחא להו בהכין להעביר מהן חותם של עבדות וכמו שכתבתי למעלה (נ"ז ב').

[1061] **ובערכין ז: פרש"י** ד"ה בפיאה נכרית [דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית] - הסוגריים במקור וצ"ע מה פשרם. **ועי' בספר באר שבע** סי' יח שכתב בשם הגר"י קצנילבוגן דמיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש כי לא היו רגילות בפאה נכרית אלא דווקא הנשים שהיה שערן מועט וכדי שלא ירגישו בעליהן במעוט שערן שהוא ניוול לנשים היו רגילות לקשור בשערן פאה נכרית כדי שתראה בעלת שער הרבה אבל הנשים שהיה שערן הרבה לא היו רגילות בה כלל וא"כ בהכרח צריך אתה לומר דכשם דשיער עצמה הדבוק לבשרה ממש [של נשים שיש להן שיער הרבה] מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כך פאה נכרית זו הקשורה בשיער עצמה היתה מכוסה עמהן תחת השבכה עכת"ד עי"ש. **והשלטי גיבורים כתב שפירשו המפרשים** פיאה נכרית דסוגיין מיירי באישה שהולכת כך כדי להתקשט בשיער **וכוונתו לפירוש הרמב"ם על המשנה** ומפירושו משמע שלא שמה שבכה על הפיאה הנכרית וזה דלא כפרש"י בערכין שרק אישה שאין לה שיער הרבה שמה אותו. **ויל"ע** בדעת הבאר שבע בפרש"י דאולי אפשר לומר שאיירי בפאה נכרית שעל השבכה ומה שמשמע מרש"י שאשה שיש לה שיער אינה צריכה לו - כי עיקר מה שצריכה להיראות בעלת שיער זה בחצר לכבוד בעלה ובחצר שרי מעיקר הדין לילך בגילוי ראש וברה"ר אין לה צורך בפיאה אלא הולכת במטפחת וכדו' [כי סתם אישה בזמן חז"ל הייתה מתקשטת לכבוד בעלה ולא לכבוד רה"ר...] אבל אישה שאין לה שיער - הולכת בחצר בפיאה נכרית על השבכה לכבוד בעלה וחיישי' שתצא כך גם ברה"ר כי שרי לצאת מצד הדין ברה"ר בפיא"נ וחיישי' שמא תוריד אותה להראות לחברותיה ואין איסור מצד צניעות להורידה ברה"ר כי יש מתחתיה שבכה וכמ"ש בבית יצחק שנוהגות הנשים לשים שבכה תחת הפא"נ עי' הערה הבאה. וכן משמע מדברי **חידושי הר"ן הישנים** דכתב שאלה שהולכות בפא"נ הם אלה שיש להן מיעוט שיער **או שיער לבן** עכ"ל משמע שאייר בחצר כשהולכת בגילוי ראש ואינו מכוסה בשבכה דאי מכוסה בשבכה לא רואים שהוא לבן

[1062] דהרי רש"י כתב "אכבול ופיאה נכרית דאסרו לעיל למיפק בה לרה"ר" ולעיל פרש"י [נז. ד"ה ואם יצאת] שטעם האיסור הוא דלמא שלפא ומחוויא. והיינו שתשלפם מתחת השבכה ותראה אותם לחברותיה וכ"כ בשו"ת **בית יצחק** [או"ח יד ס"ק ו] וז"ל בפיאה נכרית הולכת תחת השבכה דזולת זה אסור ולכן חיישינן שמא שלפה ומחוה מתחת השבכה. ולפי זה מוכח קצת דאסור לצאת בפיאה נכרית בגילוי ראש [פי' דהא בכה"ג שאין לה עוד כיסוי מלבד הפיאה - וודאי שלא נחשוש לשלפא ומחוויא וא"כ עכ"ח פיאה נכרית דאיירי בה הכא שחוששים בה לשלפא ומחוויא איירי

שוודאי משלפה משום שמחכו עלה[1063]. ולדעה ששאר תכשיטים אסור לצאת בחצר גזירה אטו רה"ר [עי' תשובה הבאה] הטעם ששרי לצאת בכבול ופא"נ לחצר בחצר ולא גזרו אטו רה"ר - אמר עולא בגמ' כדי שלא תתגנה על בעלה.

ש. האם כל התכשיטים שגזרו חז"ל שלא לצאת בהם לרה"ר - גזרו גם שלא לצאת בהם לחצר? ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. **תנא דמתני'** סובר שכל התכשיטים שאסרו לצאת בהן לרה"ר - אסרו לצאת בהן בחצר[1064] חוץ מכבול ופיאה נכרית שהתירו. ובטעם שכל התכשיטין אסורין בחצר פרש"י "דמרגלה ביה ונפקא ביה לרה"ר"[1065] והטעם שבכבול ופיאה נכרית התירו - אמר עולא כדי שלא

במכוסה בשכבה ומשמע דללא זה אסור מטעם פרועת ראש]. מיהו לפי שנוהגין הנשים לשום פיאה נכרית על שבכה אין ראי' מזה דאם תסיר פיאה נכרית לא תיגלי ראש ג"כ ודו"ק: **עכ"ל** והיינו שאפשר גם לומר שאיירי פה בפיאה נכרית שעל השבכה ולכן חיישי' ששלפא ומחוויא

1063 וצ"ב למה זה וודאי הא עושה א"ז להתקשט וי"ל שפיאה נכרית הייתה בזמנם תכשיט שהולכים איתו בבית להתקשט בפני בעלה ולא ברה"ר ודרך נשים ברה"ר הייתה לצאת במטפחת על הראש ולכן מחכו עלה שיוצאת לרה"ר עם תכשיט של בית. **ויש להעיר** שלתוס' וודאי איירי בפיאה נכרית שאינה מכוסה דאם מכוסה לא מכחו עלה וטעם שחיישי' דלמא שלפא ומחויא - כתב התפא"י [בועז אות א'] שאיירי שהפיאה מעל לשבכה עכ"ד וכמו שכתבתי בהערה לעיל בשם הבית יצחק בסוף דבריו עי"ש

1064 ונחלקו ראשונים אי כוונתו **שרק לחצר שאינה מעורבת** אסרו אטו רה"ר - זו דעת **הרמב"ם** יט ח [וכתב **המ"מ** שטעמו - שאם במעורבת הרי היא כבית ואם אסור אפילו בבית דרך מלבוש שמא ישכח ויצא היה להם להזכיר בית שהוא רבותא גדולה וכן נראה ממה שאמרו לצאת בו לחצר נראה שבבית מותר] **וכ"מ שהיא דעת ר"ת בתוד"ה רבי** שכתב שר' ענני מתיר אפי' בחצר שאינה מעורבת דאי במעורבת פשיטא שמותר **עכ"ד** ומשמע שרב שאסר - אסר בשאינה מעורבת דאם רב היה אוסר במעורבת - זה לא היה פשיטא שלר' ענני מותר [**ושו"ר** שנחלקו מהרש"א {על תוס'} והגר"א{שג יח} בביאור דברי תוס' עי"ש] או **שיש לאסור אפילו בבית דרך מלבוש ותכשיט** שמא ישכח ויצא ופירשו לחצר אפילו מעורבת. - זו דעת **רמב"ן ורשב"א** המובאים במ"מ שם [מיהו בחידושי הרמב"ן שלפנינו מביא אח"כ צד לומר שבבית שרי ורק בחצר גזרו וז"ל "ושמא נאמר דבבית מותר ולא אסרו אלא בחצר דדיירי בה רבים ודמי לרה"ר ושלפא ומחוייא התם" עכ"ל]. ופסק **מרן** [שג יח] **כהרמב"ם** [ועי' מה שכתבתי בסוף התשובה בסיכום ההלכה]

1065 ואע"ג שגם יציאה לרה"ר בתכשיטין אסורה רק מדרבנן - לא חשיב גזירה לגזירה דבבת אחת גזרו א"ז רבנן וכולהו גזירה אחת נינהו. [רש"י לעיל נז. ד"ה לרה"ר] **ומשמע מרש"י** שאף לחצר מעורבת אסור לצאת בהן דהא טעמא דמרגלה שייך גם בחצר מעורבת. **אבל הרמב"ם** [יט ח] כתב דדווקא לחצר שאינה מעורבת אסור וכ"כ **הרא"ה** מובא בחי' הר"ן הישנים וכתב דזה משום דדמיא לרה"ר [פי' וחיישי' שתחשוב דאם שרי לצאת בהם לחצר שאינה מעורבת א"כ ה"ה לרה"ר שרי] וכתב בחי' הר"ן שם דזה דלא כרש"י.

תתגנה על בעלה ואילו ר' עניי בר ששון בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי סובר שכל התכשיטין מותרים בחצר ורק ברה"ר אסרום חז"ל.

להלכה - פסק **מרן** [שג יח] **בסתמא** כתנא דמתני' שאוסר [והוא כפסק הרי"ף והרמב"ם יט ח] **ובי"א** כתב שיש מתירין בחצר אפילו אם אינה מעורבת כר' עניי בר ששון בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי [והוא פסק רבינו תם מובא בתוד"ה ר' עניי[1066]] **והוסיף מרן** שהאידנא, נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין [והיינו אפי' לכרמלית - משנה ברורה ס"ק סב]. ויש שאמרו דמדינא אסורות אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות[1067]. ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הווה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת, ומותר. **עכ"ל.**

והרמ"א הביא עוד סברא להתיר וז"ל וי"א עוד טעם להתיר דעכשיו שכיחי תכשיטין ויוצאין בהם אף בחול וליכא למיחש דילמא שלפא ומחויא כמו בימיהם שלא היו רגילים לצאת בהן רק בשבת ולא הוי שכיחי **עכ"ל** ומקורו מדברי ה"ר שמשון בתוד"ה רבי ועי' הערה [1068].

[1066] **ובטעם שפסק ר"ת כר' עניי בשם ר"י ב"ר יוסי כנגד סתם משנה** - כתבו **תוס'** משום דר' ישמעאל ב"ר יוסי תנא הוא ופליג ועוד דבשל סופרים הילך אחר המיקל **עכ"ד** וכתב **הרא"ש** דאמרי' בשל סופרים הילך אחר המיקל אף על גב דסתם מתניתין כרב **עכ"ל ועי' בפנ"י** שהקשה דהאי כללא היינו דוקא ביחיד לגבי יחיד בפלוגתא דתנאי או אמוראי משא"כ ביחיד לגבי רבים לא אשכחן האי כללא אלא במאי דאמר שמואל דהלכה כדברי המיקל באבל [מו"ק י"ח ע"א] וכה"ג בעירובין [מ"ו ע"א]. והנראה בזה דעיקר דברי התוספות בכל זה הדיבור היינו משום דבלא"ה כן נהוג עלמא בימיהם וכמ"ש בסוף הדבור שסוף דבר אמרו הקדמונים דמותרת לצאת בהן ועל זה כתבו כאן שיש טעם לקולא זו כיון דר"י תנא הוא ופליג אתנא דמתניתין וא"כ אפשר דהא דאמר רבי עניי משמיה דר"י ב"ר יוסי היינו שבא לקבוע הלכה כמותו ופליג אדרב דפסק כתנא דמתניתין וא"כ כיון דפלוגתא דרב ורבי עניי היא שפיר שייך לומר דהלך אחר המיקל **עכ"ל** הפנ"י

[1067] דברים אלו נאמרו ברא"ש סימן יג בשם ר"ת. והם מוסבים על יציאה לכרמלית. אבל ביציאה לחצר - כתב הרא"ש שר"ת פוסק כר' עניי בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי דשרי. ועי' משנ"ב ס"ק סב דגם השו"ע שהביא דברי הרא"ש בשם ר"ת הנ"ל

[1068] **מיהו צ"ע** בכל זה דקי"ל בביצה ה. דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו עי"ש וזה אף שאין היום את טעם האיסור וכמ"ש **תוס' פסחים נ.** [ד"ה מקום] לגבי ערב פסח אחר חצות בזה"ז דנראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם. **עכ"ד** עי"ש וצ"ל שגבי תכשיטין מראש לא גזרו במקומות דליכא בהו רה"ר וצ"ע בזה

ש. האם מותר לנידה להתקשט? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שזקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ותפקוס וילפי' לה מ"והדוה בנדתה" [היינו מנודה ומרוחקת מבעלה - רש"י] ור"ע לימד ששריא כדי שלא יהא בעלה מגרשה ודריש "בנידתה" - עד שתטבול [1069].

ש. דברים שאסרו חכמים משום מראית עין - האם נאסרו רק ברה"ר או גם בחדרי חדרים?

ת. נחלקו בזה תנאים בברייתא לגבי שטיחת בגדים רטובים לייבוש בחצר - לדעת ת"ק - שרי ול"ח למראית עין שיאמרו שכיבסם ולדעת ר' אלעזר ור' שמעון אסור. ובטעם האיסור - עי' הערה[1070].

ש. האם מותר לטיל בחצר וברה"ר עם בהמה כשזוג תלוי לה בצווארה ? ומדוע?

ת. **אם אין הזוג פקוק לה** - אסור בכל גווני משום שמולידה קול.

ואם הזוג פקוק לה - ברה"ר אסור משום מראית עין שמחזי כמוליכה לחינגא [1071]. **בחצר** - אומרת הגמ' בסוגיין שזה תלוי **במחלוקת תנאים** לקמן [קמו:] לגבי שטיחת בגדים רטובים בחמה - דתנא דמתני' שם שרי בצנעא ולא אמרי' שדבר האסור משום מראית עין אסור נמי בחדרי חדרים. אבל

[1069] וכתב **השפת אמת** ועי' **בקרבן אהרן** סו"פ מצורע מפרש כפשטא דפליגי זקנים ורע"ק בפירוש הכתוב הדוה בנדתה, **אבל דוחק הוא** לומר דע"י סברא זאת דא"כ בעלה מגרשה נוציא קרא מפשטי' מאחר דמשמעות הכתוב דהדוה בנדתה מוכח דאסורה להתקשט ועוד קשה דלפ"ז מה ראי' הביאו לכאן מדברי רע"ק דהתם שפיר קאמר רע"ק מאחר דאין סברא לומר דאסורה להתקשט ניחא יותר לפרש הפסוק באופן אחר, אבל לעקור תקנת חכמים שאסרו לצאת בתכשיטין עי"ז מאין לנו, **ויותר נראה לפרש** דגם זקנים הראשונים ס"ל דאינה אסורה מה"ת להתקשט רק מדרבנן ומה שדרשו מקרא דוהדוה בנדתה אינו אלא אסמכתא בעלמא לכן שפיר הביאו ראי' דכמו דהתירו התם איסור דרבנן משום שלא תתגנה על בעלה כמו כן הכא התירו איסור דרבנן משום האי טעמא:

[1070] ובטעם הדבר - **עי' ר"ן על הרי"ף בביצה** [ה. דיבור ראשון] שכתב ב' טעמים וז"ל שאם אתה מתיר לו ברה"י אף הוא יעשה כן ברה"ר כיון שהדבר מותר ויאמר אין כאן רואים **וכן נמי** יש להם לחכמים לחוש שמא יראהו אדם ברה"י ולאסור לגמרי. עכ"ל. מיהו **הלבוש** [שא מה] כתב הטעם "שכן הוא מדותיהן של חכמים שלא להפליג בגזירותיהן" וכ"כ **המשנה ברורה** [שא קסה] דלא חלקו חכמים בתקנתן. וצ"ל דהיא היא דה"ט דלא חילקו חכמים בתקנתן משום ב' הטעמים של הר"ן

[1071] כ"כ בגמ' לעיל נד: והיינו שמוליכה למכור בשוק. וכתב רש"י לעיל נד. ד"ה חינגא שהולכה לשוק למכור נקרא חינגא ע"ש שסובבים את השוק במעגל עי"ש

ר"א ור"ש המובאים בברייתא שם - אוסרים דס"ל שדבר האסור משום מראית עין - אסור אפי' בחדרי חדרים וה"נ כאן שאסור לטייל עם בהמה שזוג פקוק לה בצווארה משום מראית עין. ואומרת הגמ' שרב ס"ל כר"א ור"ש שדבר האסור משום מראית עי ן אסור אפי' בחדרי חדרים.

להלכה - פסק מרן גבי **שטיחת בגדים רטובים** [סימן שא סעיף מה] - שאסור **וגבי יציאה לטייל עם בהמה בחצר כשזוג פקוק בצווארה** - פסק מרן [שה יא] ששרי.

ובטעם שגבי לטייל עם בהמה בזוג פקוק לא חושש מרן למראית עין בחדרי חדרים וגבי שטיחת בגדים כן חושש לזה - כתב **המג"א** [שא נו] שס"ל **כתוס' בכתובות** ס. [ד"ה ממעכן] שמחלק בין מראית עין שיחשדוהו באיסור דאו' - שבזה חוששין למרא"ע גם בחדרי חדרים לבין מראית עין בדרבנן - כאזיל לחינגא[1072] - שלא גזרו בחדרי חדרים. ומוסיף המג"א שפסק זה הוא ממשמעות הגמ' בכתובות של"ח בדר' למרא"ע בח"ח <u>**וזה דלא כהגמ' בשבת**</u> [- בסוגיין] - שלא מחלקת בין דר' לדאו' אלא אומרת שהברייתא שמתירה לטייל בזוג פקוק - מתיה גם שטיחת בגדים בצנעא. **והטעם שלא פסקי' כהגמ' בסוגיין** אומר **מחצית השקל** שעדיף לפסוק כמשמעות הגמ' בכתובות שמשמע ממנה שאין מחלוקת בין התנאים לגבי היתר מרא"ע בדר' בחדרי חדרים ולכו"ע שרי.

[1072] ויש להעיר שמקח וממכר בשבת זה מדברי קבלה דממצוא חפציך ועי' רש"י ביצה לז. ד"ה משום מקח וממכר וז"ל "ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח), אי נמי: מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה, ואם תאמר: הויא לה גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא" עכ"ל.

ש. האם יוצאת אישה במוך שבאזנה ובסנדלה ושהתקינה לנידתה והאם בעי' שהמוך יהא קשור?

ת. במשנה כתוב שיוצאת בהן[1073] ובגמ' תני[1074] רמי בר יחזקאל שבמוך שבאזנה ובסנדלה בעי' שיהא המוך קשור[1075]. אך גבי מוך לנידתה אמר רבא שא"צ שיהא קשור דלא תישאנה בידה משום מאיסותא.

ש. האם במוך שהתקינה לנידתה א"צ שיהא קשור אפי' אם יש לו בית יד ומדוע?

ת. ר' ירמיה הסתפק בזה וצדדי הספק - דביש לו בית יד זה פחות מאוס להחזיק א"ז ביד וא"כ אולי יש לחוש לאתיא לאתויי[1076] ופשט לו ר' אבא שמותר ואומרת הגמ' שכן אמר ר' יוחנן ופרש"י דלא חשיב שאינו מאוס אלא נחשב מאוס ולא חיישי' שתטלנו בידה.

[1073] עי' **בשו"ת מהר"ח אור זרוע** [לה"ר חים בנו של ר' יצחק מוינה בעל אור זרוע] סי' קצח שכתב דכל דבר שאדם צריך לו לצורך גופו תכשיט הוא לו עכ"ל. **ולגבי נשיאת תכשיט בידו** [פי' שלא על גופו כמקל הליכה וכדו'] - עי' מג"א [שא כז] שכתב דלא מצינו שמותר לישא תכשיט בידו ואף ר"א דסבר תכשיטים הן לו לא קאמר אלא דאינו חייב חטאת אבל איסורא מיהא איכא וכ"מ בתוספות דף ס"ב דכשנושא תכשיט בידו אסור לכתחלה משום מראית העין עכ"ל והביאו במשנ"ב ס"ק סו ועי"ש בשעה"צ ס"ק עא שהא"ר מתיר אך מסיק השעה"צ שקשה להקל בזה

[1074] וכל תני שאומר אמורא - היינו ברייתא עי' שו"ת ריב"ש סי' שעה

[1075] ובטעם הדבר שצריך שיהא קשור - משמע בגמ' שזה דלמא אתיא לאיתויי [דבנדתה אמרה הגמ' שלא חיישי' להא כי מאיס ומשמע שבהני חיישי' להא] וכתב **הריטב"א** וז"ל [שאם] אינו קשור לה חיישינן דילמא נפיל ואתי לאיתוייה, והיינו דאמר רבא לקמן גבי מוך שהתקינה לנדתה אף על פי שאינו קשור דכיון דמאיס לא אתיא לאיתויי מכלל דבאידך מהאי חששא הוא דאסרינן **עכ"ל וכ"מ מהרמב"ם** [יט יא]שהחשש הוא שיפלו אולם במאירי כתב וז"ל "ומאחר שנקשרו אין בהם חשש שליפה" **עכ"ל** והיינו שחיישי' שתשלוף מאזנה כדי לאוורר את אוזנה וכדו' ותישאנה בידה ולא שיפול מעצמו [אבל ודאי לא שייך פה "מחוויא"] **ויל"ע לפירוש המאירי** א"כ לר' יוחנן מה מהני הידוק ואולי י"ל שההידוק יזכיר לה לא למישלפה וצ"ע ולפי' הריטב"א יל"ע אמאי לא תישא בידה מוך של נידתה שיפול לה מעצמו לרחוב הרי לא תרצה להשאירו ברחוב וצ"ל שבזמנם כל מיני דברים מאוסים היו ברחוב כגון גללי בהמה וכדו' ולא הקפידה על מוך של נידתה שיהא ברחוב

[1076] ובטעם שלא הסתפק ר' ירמיה אמוך שבאזנה ובסנדלה - י"ל שהתם שזה קשור פשיטא דל"ח שתבוא לאתויי וכל ספקו הוא על מוך לנידתה שאמר רבא ששרי לצאת בו אפי' לא קשור **ולפרש"י צ"ל** שהגמ' ידעה שכבר לפני רבא כבר סברו חכמי הש"ס שמוך לנידתה א"צ קשור דהא ר' ירמיה קשיש בהרבה מרבא ועוד זכה ללמוד אצל ר' יוחנן [עי' רש"י לעיל סג: ד"ה יישר] וגם ר' יוחנן עצמו שלפי רש"י איירי במוך של נידתה כבר דיבר במוך שאינו קשור ואמר שאפי' יש לו בית יד שרי [דאי דיבר על קשור אין זה פושט את הספק של ר' ירמיה שאיירי בלא קשור] וודאי שהם לא הסתמכו על דברי רבא אלא שאמרה הגמ' דין זה בשם רבא ולא אמרה הגמ' דין זה בשם ר' יוחנן כי לא שמענו ממנו א"ז בהדיא ששרי בלא קשור **ודוחק וצ"ע** אמנם עי' רשב"א שפי' דר' ירמיה לא קאי אמוך לנידתה אלא אמוך שבאזנה ושבסנדלה שכתוב בברייתא שבעי' שיהיו קשורות וע"ז שאל את ר' אבא באם יש בית יד אי צריך קשירה או

ש. מה הדין במוך שבאזנה שלא קשור אלא מהודק ומדוע?

ת. בזה נחלק ר' יוחנן עם חבריו דלר' יוחנן שרי ול"ח לאיתויי ולחביריו אסור[1077].

להלכה - הרי"ף הרמב"ם והרא"ש - וכן בשו"ע - לא הביאו הא דר' יוחנן אלא רק דבעי קשור[1078].

ש. האם מותר לצאת לכרמלית במוך ?

ת. ר' ינאי סבר דשרי ונחלקו עליו כל גדולי דורו ועי' הערה [1079].

לא וא"ז פשטו מר' יוחנן שא"צ קשירה ולדבריו ניחא דאין זה קשור לדברי רבא אלא לדברי הברייתא שבמוך שבאזנה ובסנדלה צריך קשירה אך עיקר דבריו צ"ב מדוע שבית יד יהא במקום קשר וראיתי בשם ספק חלקת בנימין שכשיש לה בית יד לא חוששת להדקו ועדיין צ"ב

ולהלכה - פסק מרן כרש"י דמוך שבאזנה בעי' קשור ולא כתב שבאם יש לו בית יד שרי ללא קשירה

[1077] כתבתי התשובה לפי פירוש ראשון ברש"י שכתב עליו שהוא עיקר. ובפי' ב' פרש"י שמחלוקת ר' יוחנן וחביריו היא אחרת - שר' יוחנן החמיר שאפי' בקשור לא לצאת לרה"ר ורק לבית מדרשו היה יוצא וסבר שכדי לצאת לרה"ר בעי' נמי מהודק ובזה חלקו עליו חבריו וס"ל שאף לרה"ר שרי בקשור גם אם לא מהודק. וכן נראה שהיא דעת ר"ח שכתב דהא דרמי בר יחזקאל דאמר והוא שקשור - אוקמה במהודק עכ"ד

[1078] ומשמע שהסבירו את ר' יוחנן כפי' קמא דרש"י שר' יוחנן הקיל במהודק שאינו קשור וחבריו נחלקו עליו והלכה כחביריו. **אבל הר"ח** כתב דהא דרמי בר יחזקאל אוקמה במהודק ואי לא מיהדק - אסור" משמע שהסביר כלשנ"ב ברש"י שר' יוחנן החמיר דברה"ר בעי' קשור ומהודק וחביריו הקלו והלכתא כר' יוחנן שהחמיר

[1079] עי' **ריטב"א** שכתב שעל ר' ינאי לא נאמרה קושיית הגמ' מהא דתני רמי בר יחזקאל ותירוץ הגמ' שיצא במהודק אלא הוא יצא במוך שלא קשור ולא מהודק דקסבר שבריתא דרמי בר יחזקאל שבעי' מהודק - היינו דווקא ברה"ר. [ובזה הסביר מדוע על ר' יוחנן נחלקו רק חבריו אע"פ שיצא לרה"ר ואילו על ר' ינאי נחלקו כל גדולי דורו אע"פ שיצא רק לכרמלית - כי ר' ינאי יצא במוך שאינו קשור ואינו מהודק] וכ"מ מפרש"י דכתב [בד"ה הא דמיהדק] "דר' יוחנן היה תוחב באוזנו יפה ומיהדק" ומשמע שעל ר' ינאי לא נאמרה אוקימתא זו. **ויל"ע** א"כ למה הביאה הגמ' השאלה מהא דתני רמי בר יחזקאל אחרי דברי ר' ינאי? הרי השאלה והתירוץ לא קשורים אליו כלל? וצ"ע

ש. לשם מה נותנים גרגר של מלח ופלפל בפה והאם זה מותר בשבת ומדוע?

ת. פרש"י במשנה שגרגר של מלח נותנים לרפואת חולי השיניים ופלפל - משום ריח הפה.

והדין בזה - כתוב במשנה שיוצאת האשה בהנ"ל[1080] ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת וכמו כן אם נפל בשבת - לא תחזיר.

הערה: בטעם איסור נתינת והחזרת פלפל וגרגיר של מלח בשבת נחלקו ראשונים: **התוס' בשם הרב פורת** כתבו דחיישי' לשחיקת סממנים כמו ברפואה [עי' רש"י קמז. ד"ה ואין מחזירין] אולם **תוס' מקשים ע"י** שאין טעם זה מספיק לאסור החזרת פלפל וגרגר של מלח שנפלו דכל מה שאסרה המשנה בעירובין [קב:] להחזיר רטיה שנפלה הוא משום חשש ממרח ולא משום שחיקת סממנים[1081] ומוכח דל"ג ברפואה שנפלה לאסור להחזירה משום שחיקת סממנים **וע"כ כתבו תוס'** שהטעם שבמתני' אסור לשים לכתחילה וכן להחזיר בנפלה בשבת - דמחזי כמערמת בשביל להוציא[1082].

ולהלכה - המשנ"ב [שג ס"ק נ] כתב את ב' הטעמים וכתב דלפי טעם של שחיקת סמנים אין לאסור להחזיר כ"א בנפלה ע"ג קרקע ולא בנפלה ע"ג כלי כדאמרי' גבי רטיה [עי' שו"ע שכח כה] וכתב בשעה"צ [ס"ק מד] שבזמננו דלכמה פוסקים אין לנו רשות הרבים, נראה דיש לסמוך אטעם דשחיקת סמנים ולהחזיר בנפלה ע"ג כלי.

[1080] והטעם - עי' רש"י לעיל סב: ד"ה כשיש בה בושם שפירש לגבי צלוחית של פליטון "תכשיט הוא לזו שריחה רע" וכתב האגרות משה או"ח א קז שה"ה גרגר מלח ופלפל הנעשה לריח הפה היינו תכשיט עכ"ד וכאן אין חשש של שלפא ומחוויא דזה מאוס להראותו לאחרים אלא שיש לעין דלפי זה מתני' דלא כר"מ שאמר לגבי צלוחית של פלייטון שהיא משא ומה שונה פלפל ומלח מפלייטון ושו"ר שכן הקשה רש"ש לעיל סב: במשנה עי"ש

[1081] כך סוברים תוס' וכ"פ רש"י במשנה שם ד"ה מחזירין. אמנם תוס' בעירובין שם כותבין שאכן הר"ר יוסף [והוא הרב פורת ונקרא כך ע"ש הפסוק בן פורת יוסף ועי' תוס' לעיל {כד: ד"ה ולא} שקוראו "הר"ר יוסף פורת"] סובר שרטיה שנפלה אסור להחזירה משום שחיקת סממנים

[1081] והטעם - עי' רש"י לעיל סב: ד"ה כשיש בה בושם שפירש לגבי צלוחית של פליטון "תכשיט הוא לזו שריחה רע" וכתב האגרות משה או"ח א קז שה"ה גרגר מלח ופלפל הנעשה לריח הפה היינו תכשיט בר שגם ברטיה טעם שאסור להחזיר הוא משום שחיקת סממנים

[1082] ועי' **שפת אמת** שלדעה זו בתוס' בנתינה לכתחילה איכא ב' גזירות - גם משום מערמת וגם משום שחיקת סמנים אמנם בנפלה ס"ל לדעה זו שיש רק חשש של מחזי כמערמת וכתב השפ"א דלפי זה אם אינה יוצאת עם הפלפל והמלח - שרי להחזיר לדיעה זו בתוס'

ש. מהי שן תותבת ושן של זהב המוזכרות במשנה ומה הדין בהם ומדוע?

ת. רש"י מפרש ששן תותבת היא שן שנותנת בלחייה ממקום אחר והיא של זהב[1083].

והדין בזה - מחלוקת תנאים במשנה. רבי מתיר וחכמים אוסרים.

וטעמם של חכמים - פרש"י במשנה דחיישי' דלמא מחייכי עלה ושקלה וכן פרש"י בגמ' [סה. ד"ה אלא של זהב] בשם רבותיו. אבל רש"י עצמו פי' שם שטעם ששלפא - משום שחשיבא ואתיא לאחוויי.

וטעמו של רבי - דלא חייש בשל זהב לא למחכו עלה ולא לאחוויי.

ש. ומה הדין בשן של כסף ומדוע?

ת. ר' זירא - וכן הברייתא - אומרים שבשל שכסף גם לחכמים שרי לצאת בה ופרש"י [ד"ה אבל של כסף] דשל כסף דומה לשאר השיניים[1084] ול"ח למחכו עלה וכמו כן אינו חשוב כזהב ואין חשש של מחווי.

להלכה - פסק מרן [שג יב] כחכמים שאוסרים בשל זהב וכר' זירא והברייתא שבשל כסף מתירים והוסיף מרן "וכ"ש שן דאדם".

[1083] וצ"ב מה כוונת רש"י במילים "ממקום אחר" והא לא מביאה אותה מאדם אחר דהא היא של זהב? ועי' **בלשנא אחרינא** של רש"י שפי' ששן תותבת היא של אדם אחר ולא הוי שן של זהב. ובשן תותבת לא נחלקו ת"ק ורבי דלכו"ע שרי דליכא למיחש לשלפא

[1084] וצבע הכסף הינו צבע לבן - עי' רש"י לקמן קנא: [ד"ה זה חוט] "לבן ככסף" וכן רש"י מנחות צט. ד"ה שניים שהיו "לבן ככסף" והיינו צבע כסף בהיר [דכשהוא כהה הוא דומה לאפור] אולם עי' רש"י לעיל כד: גבי הכסיף התחתון והשווה לעליון דפי' "הכסיף - השחיר" ואולי י"ל שענין הכספה היינו שכלה הצבע ובדרך כלל כשכלה הצבע של משהו הוא מלבין אבל השמים כשכלה צבע האדמומית של השקיעה - הם משחירים כי נהיה חושך או אולי י"ל שדרך הכסף גם להשחיר וכמו שמצינו בברייתא המובאת בגמ' ב" ל. כלי כסף... מפני שמשחירן

מהמשנה סה. עד המשנה סה:.

ש. מהו סלע שעל גבי הצינית והאם יוצאין בו ומדוע?

ת. סלע הוא מטבע של כסף וצינית - אומרת הגמ' שזה "בת ארעא" והיינו פצע שנגרם מחמת הארץ [למי שהולך יחף][1085] ודרכן היה לקשור סלע ע"ג הפצע הנ"ל מג' טעמים א. שהיא קשה ומגינה על המכה [למי שהולך יחף] ב. משום שהיא מכסף וה"שוכתא" דהינו הלחלוחית שיוצאת מהכסף - מועילה למכה ג. משום הצורה שבה שמועילה למכה.

והדין הוא - שסלע זה חשוב כתכשיט ומותר לצאת בו.

ולגבי אי שרי לשימו בשבת לכתחילה - עי' הערה [1086].

ולגבי אי בעי' לכל שלושת המעלות [אקושא שוכתא וצורתא] כדי להתיר לשים דבר על פצע - עי' הערה [1087].

[1085] ומצאנו בגמ' לשון שדבר היוצא מדבר אחר נחשב בת שלו וכמו "בת קול" שפרשו תוס' בסנהדרין יא. [ד"ה בת קול"] שמתוך אותו קול יוצא קול אחר

[1086] ויל"ע אי סלע זה הוא כגרגר של מלח ופלפל דאמרי' במשנה לעיל שלא תשימנו לכתחילה בשבת וכן שאם נפלה לא תחזיר ועי' בספר **חידושי הר"ן הישנים** שכתב דכיון שהתקינו לכך מבעוד יום ויצא בו לא גזרינן משום שחיקת סמנין עכ"ד משמע שאסורה להשימו ולהחזירו בשבת **ועי' בתוספתא** [ו ג] שכתבה לגבי מוך וספוג על המכה שיוצא רק אם נתנומ"י ושאם נפל לא תחזירנו עי"ש ונפסקה להלכה בשו"ע שא כב ומסתמא ה"ה בסלע **ועי' במשנ"ב** שא ס"ק קט שאיירי שכרכתו בסמרטוט מבעו"י

ובזה שפי' בחידושי הר"ן שאיירי שקשרה מע"ש מוסבר ג"כ מדוע אינו מוקצה דקשירה היא מעשה שמוציא משם מוקצה וכמו לגבי פורפת ע"ג המטבע

[1087] **רש"י** פי' עמש"כ בגמ' "ש"מ כולהו מעלי לה " - "בהדדי" **וכתב הפמ"ג** [א"א שא מא] דמשמע שבעי' את כל המעלות וכתב שכ"פ בשו"ע [שא כח.] ומיהו אם שם דבר שלא חשוב - מסיק הפמ"ג שאפי' אם לא מרפא אלא רק מגן שרי ורק בדר חשוב כמו טס של כסף בעי' שיהיו בו כל המעלות ומש"כ השו"ע בסעיף כג שנידה שמה בגד להגן מצער הדם - אפשר דהיינו סמרטוט אבל דבר חשוב אסו עכ"ד הפמ"ג

ולהלכה - פסק במשנ"ב [ס"ק קח ובשעה"צ שם ס"ק קכח]שעדיף לתת סמרטוט אך גם אם שם בגד להגן שרי לצאת בו וכמו שפסק מרן [שא יג] דשרי לנידה לשים בגד להציל מטינוף וכ"פ רי"ו מהרי"ל וש"ג שהובאו בא"ר

ש. מה פירוש דברי המשנה "הבנות יוצאות בחוטין" ומדוע יוצאות?

ת. פרש"י שאיירי בחוטין שקושרין באוזניהן כשנוקבים אותן לשים בהן נזמים ואין נותנים בהן נזמים עד שיגדלו[1088] ולכן נותנים בהם חוטים או קיסמין כדי שלא יסתמו. ושרי להן לצאת חוטין וקיסמין שכן זה חשיב תכשיט למרות שאין הקיסם נוי דמ"מ אורחא הוא[1089] עכ"ד רש"י.

ש. מה הפירוש רעולות ופרופות ? והאם שרי לצאת כך ומדוע?

ת. רעולות היינו שמכסות פניהם[1090] ופרופות היינו שקושרת רצועה שנמצאת בשפת קצה א' של בגד שמתעטפת בו ע"ג אבן או אגוז שכורכת בקצה ב' של הבגד הנמצא סמוך לקצה א' [1091] והדין בזה - המשנה אומרת ששרי לצאת כך לא רק לערביות ומדיות אלא לכל אדם ועי' הערה [1092].

[1088] ונראה שעושין כן סמוך לגדילתן כדי שכשיגדלו כבר יוכלו לשים נזם מיד כשיתנו להם

[1089] ונראה שלא סגי בזה שהוא אורחא אלא היינו שזה גם צורך הגוף וצ"ב בזה

[1090] עי' ירושלמי ערלה ג א ובפני משה שם שעורל הוא מלשון כיסוי כמו "בשר ערלתו" שזה כיסוי שצריך להוריד וכתב הפנ"מ שה"ה רעולות דמתני' הוא מלשון כיסוי

[1091] כך פרש"י וכתב שפריפה היא מלשון חיבור. אך עי' פיהמ"ש לרמב"ם שפריפה היינו כריכה שמקבצין קצות פנות הבגד זה על זה על דבר קשה וקושרין למעלה עכ"ל ונראה שאין זה סתם חיבור אלא כריכה ועטיפה

[1092] עי' **ריטב"א** לעיל סד: סוד"ה וחזינן שכתב : "שאין בדברים אלו אלא כפי מנהג כל מקום ומקום, וכדתנן (לק' ס"ה א') ערביות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם וכו', מ"ר ז"ל " **עכ"ל** וא"כ בעי' שיהא המנהג כך וצ"ע להלכה

ש. האם שרי לכרוך האבן /המטבע / האגוז בשבת ואז לקשור את הרצועה או שבעי' שתכרוך ותקשור מע"ש ומדוע?

ת. במשנה [סה.] כתוב "פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת" ומפרשת הגמ' [סה:] דלגבי אבן ואגוז אומרת המשנה פורפת על אבן ואגוז ועל המטבע ולגבי מטבע כתוב "ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת"[1093].

ובטעם החילוק בין אבן למטבע פרש"י דמטבע אינה בר טלטול אבל אבן שהוקצה לכך ראוי לטלטול עכ"ד [והיינו שמטבע אפי' הוקצה לכך אינו בר טלטול ועי' הערה[1094]] ולכן אגוז וכן אבן שהוקצתה לכך - אינם מוקצה אבל מטבע אפי' הוקצה לכך הוי מוקצה.

אבל אם כרך את המטבע מע"ש - אינו מוקצה דהמעשה מבטל ממנו שם מוקצה.

דילגתי מכאן עד סוף הפרק - יעודכן בעז"ה במהדורה הבאה.

[1093] וכתב החז"א דאף שגבי פורפת בתחילה כתוב במפורש "מטבע" - י"ל דהיינו שעשתה בו מעשה מע"ש שפרפה בו ושוב פתחה הפריפה ובשבת שוב פורפת. אבל לפרוף מתחילה ממש - אסור במטבע

[1094] וכתב במשנ"ב [ש"ג ס"ק עג] דמיירי כשהאבן עגולה דאורחא בהכי לפרוף עליו לכך מהני בה יחוד אפילו רק לשבת [משא"כ במטבע לאו אורחיה בהכי ולכן לא מהני ייחוד לשבת אחת] וכתב עוד [בס"ק עד] בשם הגרעק"א דהיינו לשבת אחת אבל אם יחדה מע"ש לענין זה לעולם גם במטבע מהני דשוב אזיל מיניה איסור טלטול עכ"ל

פרק שביעי - כלל גדול

מהמשנה סז: עד המשנה עג.

ש. כשמשנה או ברייתא כותבים כלל - מתי קורין לו " כלל גדול " ומתי "כלל" סתמא?

ת. למסקנת הגמ' - כל כלל שנא' בדבר שעונשו מרובה מדבר אחר שנאמר בו כלל - קראה המשנה לכלל הזה "כלל גדול" - להורות שדבר זה חמור מדבר אחר שנאמר בו כלל. וע"כ כיוון שנא' כלל גבי שבת,שביעית מעשר ופיאה - נקטה המשנה "כלל גדול" בשבת ושביעית שחמורים ממעשר שכן ישנם גם במאכל אדם וגם במאכל בהמה [ושבת חמורה אף משביעית שכן ישנה אף במה שנתלש קודם השבת - שאסור לטחנו ולבשלו וכו'] ומעשר ישנו רק במאכל אדם, ופיאה - אף לא בכל מאכל אדם אלא רק שלקיטתו כאחד [לאפוקי תאנה] ושמכניסו לקיום [לאפוקי ירק] ולכן נקט כלל גדול רק בשבת ושביעית[1095]. ולבר קפרא - נקט בבריתא " כלל גדול" גם במעשר[1096] שכן חמור מפיאה שישנו בכל מאכל אדם[1097].

ובתחילה אמרה הגמ' חילוק אחר שבשבת ושביעית נאמר בהמשך המשנה "ועוד כלל אחר אמרו" ולפיכך לכלל הראשון - קראו "גדול" ודחתה הגמ' שהרי גם במעשר כתוב "ועוד כלל אחר" ובכ"ז לא כתוב ברישא " כלל גדול".

ותירצה הגמ' עוד תירוץ - שבשבת ושביעית יש אבות ותולדות משא"כ במעשר ודחתה הגמ' שזה לא יתרץ לבר קפרא שגם במעשר גורס "כלל גדול" [1098].

[1095] עי' מהרש"א בדעת פיה"מ לרמב"ם שכוונת הגמ' שאיכא ב' חומרות א. שעונש שבת חמור משביעית ותרוויהו ממעשר ושלושתן מפיאה. ב. שחמורים לגבי מאכל אדם ובהמה וכו' עי"ש

[1096] רש"י פי' שגרס כן בתוספתא דידה. ויש להעיר שבתוספתא שלנו - לא נמצא שום כלל במעשר.

[1097] וא"ת לחולקים על בר קפרא ולא גורסים כלל גדול במעשר - אמאי לא ? הרי חמור מפיאה שישנו בכל מאכל אדם ? - י"ל שאינו חמור אלא בדברים דרבנן שכן מדאו' מעשר הוא רק בדגן תירוש ויצהר שלקיטתן כאחד ומכניסן לקיום [תוד"ה ולבר]. **ויש להעיר** לדעת הראשונים שחיוב פיאה בכל דבר שלקיטתו כא' ומכניסו לקיום הוא **מדאו'** [עי' חידושי הר"ן כאן בשם הרמב"ן וכ"ד תוס' רא"ש] - א"כ יש חומרא בפיאה ממעשר שרק דגן תירוש ויצהר הם מדאו' [דכך נוקטים רוב הראשונים על הגמ' ב"מ פה: - והרמב"ן {ב"מ פח: ד"ה ה"ג} ותוס' רא"ש {שם ד"ה בזיתים וענבים} בינהם] ובפיאה - גם שאר פירות מדאו'. ולמה לבר קפרא חמור מעשר מפיאה?

[1098] עי' רמב"ן ורשב"א שמקשים הא לבר קפרא אפשר לתרץ את התירוץ הראשון - שכל מקום שיש עוד כלל אחר אחריו - נקטינן בכלל הראשון "כלל גדול" ולב"ק זה יהא נכון גם במעשר שהרי לדעתו גם במעשר כתוב "כלל גדול"?

ש. תינוק שנשבה - שלא ידע מעולם ממצוות שבת - האם לכשיתברר לו שיש איסורי שבת יתחייב חטאת?

ת. **נחלקו בדבר רב ושמואל עם ר' יוחנן ור"ל.** לרב ושמואל - חייב חטאת דמ"מ שוגג הוא. ולר' יוחנן ור"ל - פטור. ואומרת הגמ' שגם **מונבז וחכמים** נחלקו בזה - שחכמים ס"ל כרו"ש ומונבז - כריו"ח ור"ל.

וטעמיה דמונבז - אומרת הגמ' ددרשינן היקש מהפסוק [במדבר טו כט] "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה " לפסוק שאחריו [שם שם ל]" והנפש אשר תעשה ביד רמה" מה מזיד שהייתה לו ידיעה - אף שוגג כן. לאפוקי תינוק שנשבה.

[ובטעמם דריו"ח ור"ל שפטור פרש"י ד"ה פטור - משום שהוא אנוס. והק' תוס' הא כתוב בגמ' שטעמו דמונבז משום היקש וא"כ זה גם טעמם של ריו"ח ור"ל שסוברים כוותיה? ועי' מגיני שלמה - הובא בפנ"י - שאכן טעמם של ריו"ח ור"ל חלוק משל מונבז. והפנ"י מתרץ שתרוויהו צריכי עי"ש].

להלכה - פסק הרמב"ם [שגגות ב ו] כרב ושמואל וכרבנן דמונבז. ועי' הערה[1099].

ותירצו שלבר קפרא לא שנו במשנה שלו "ועוד כלל אחר" גבי מעשר. [ולרש"י שפי' שלב"ק רק בתוספתא גרס הכי - א"ש דבמשנה במעשרות לא קתני ברישא "כלל גדול"]

[1099] ואע"ג שבדרך כלל הלכה כר' יוחנן נגד רב ושמואל מ"מ פסק הרמב"ם כרב ושמואל כי רבנן דמונבז סברי כוותיהו - וראוי לפסוק כרבנן [לח"מ]. ובכס"מ כתב שאף ריו"ח ור"ל הודו לאחר ששמעו שרבנן חולקים עליהם.
ויש לעיין הרי אנוס בכל עבירות שבתורה - פטור מחטאת [עי' רמב"ם שגגות י ח] וי"ל דסבירא לרבנן שאומר מותר ל"ה אנוס [רמב"ן סט: ד"ה ויש]. ועדיין צ"ע וכי יש אונס יותר מתינוק שנשבה ?! ועי' רמב"ם ממרים ג ג גבי תינוקות שנשבו שהרי הם כאנוסים ועי' שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קלב ושו"ת קול מבשר [הגר"מ ראטה] ב יז שדנו בזה.

ש. מה הדין במי שידע עיקר שבת ואח"כ שכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - כמה חטאות מביא? ומה הדין במי שיודע עיקר שבת אך טעה בהרבה שבתות שחשבם ליום חול ועשה הרבה מלאכות בשבתות הרבה? ומדוע?

ת. בשכח עיקר שבת - מביא חטאת אחת על כל המלאכות שבכל השבתות.וביודע עיקר שבת ושכח שבתות הרבה - מביא חטאת על כל שבת ושבת.

ומקור הדין - אומרת הגמ' בדף סט: דכתיב [שמות לא טז] ושמרו בנ"י את השבת ומצד שני כתיב [ויקרא יט ג] ואת שבתותי תשמרו. ומפסוק אחד משמע שמירה אחת להרבה שבתות - והיינו חטאת א' על אי שמירה של הרבה שבתות ומפסוק שני משמע הרבה שמירות להרבה שבתות - והיינו הרבה חטאות על אי שמירת הרבה שבתות. [ונחלקו רבה בר אבוה ור' נחמן בר יצחק מאיזה פסוק משמע שמירה א' ומאיזה - הרבה שמירות] ולכן דרשו חז"ל שפעמים שחייב חטאת א' על הרבה שבתות - והיינו בשכחה א' ופעמים שחייב הרבה חטאות דהיינו חטאת על כל שבת שחילל - והיינו ביודע עיקר שבת ושכח שבתות הרבה[1100].

ש. ומה הדין במי שיודע ששבת היום אך עשה כמה מלאכות בשוגג כי לא ידע שהם מלאכות? והאם יש חילוק בין אם עשה את המלאכות הנ"ל רק בשבת אחת או שעשה כמה שבתות עד שנודע לו שהם אסורות?

ת. בין כשעשאן רק שבת א' ובין שעשאן כמה שבתות - חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה [ובעשה אותו אב פעמיים או שעשה אב ותולדה שלו - חשיב מלאכה אחת ומביא ע"ז חטאת אחת] ובדף ע. יליף לה מקראי.

[1100] **ופרש"י** שימים שבינתיים הוויא ידיעה לחלק. ומקורו מגמ' כריתות טז: ששם אמרו רבה ור' חסדא כן **ופרש"י** שוודאי שמע בינתיים שאותו יום שחשב הוא חול - הוא שבת אלא שלא נזכר שעשה בשבת הזו מלאכות [ורק אחר ששכח גם שבת שניה - נזכר בב' הדברים - היינו שגם נזכר ששכח גם שבת שניה וגם נזכר שעשה מלאכות בשבת הראשונה. אבל אם נזכר לפני שבת שניה במלאכות שעשה בשבת הראשונה - פשיטא שחייב עוד חטאת על שבת השניה דכבר התחייב קודם שבת שניה חטאת על שבת הראשונה] ומכיוון שידע לפני שבת שניה ששכח את שבת הראשונה הלכך כל שבת - שגגה חדשה היא וחייב חטאת על כל שבת. ומיהו על הרבה מלאכות שבאותה שבת - חייב רק חטאת א' דהרי כולה שבת חדא שגגה היא. **ודעת תוס'** [ד"ה כלל] שזו גזיה"כ שהימים מחלקים ולא כפרש"י שוודאי נודע לו. ויש להעיר שבכריתות [טז. ד"ה ושבתות היכא] **פרש"י** שהפירוש ב"ימים שבינתיים הווי ידיעה לחלק" - הוא ש"דמי כמי שנודע לו בינתיים דשבת הווי" ולא כדפירש שם דוודאי נודע לו. **ועי' ראש יוסף** [סט: ד"ה ומה] שכתב דלרש"י כאן - אם באמת לא ידע בינתיים ששכח מתי שבת - וכגון בהולך במדבר - סגי בחטאת א'

ש. על אלו עבירות חייבים חטאת בשוגג ומנ"ל?

ת. על עבירות שיש בהם כרת במזיד. דילפי' מעבודה זרה שכתוב בה דין חטאת בתורה [במדבר טו כב - כט] ושם מיירי בעבודה זרה דכתיב [פסוק כב] "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה" ודרז"ל [הוריות ח.] שאזיל אע"ז ששקולה כנגד כל המצוות. ובסוף הפרשה [פסוק כט] כתוב "תורה אחת תהיה לכם לעושה בשגגה" ודרז"ל שהוקשה כל התורה לע"ז - מה ע"ז דבר שזדונו כרת - שנא' בפסוק שאחר זה [פסוק ל] "והנפש אשר תעשה ביד רמה... ונכרתה" וחייבים על שגגתה חטאת, אף כל דבר שזדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת[1101].

ש. מה דינו של מי שעבר במזיד על חייבי כריתות וידע שדבר זה זדונו כרת אך לא ידע ששגתו חטאת האם חייב חטאת ?

ת. מחלוקת. **לת"ק** לא חייב חטאת דאין זה שוגג **ולמונבז** - חייב חטאת דהוקש שוגג למזיד ללמד שאף אם הייתה לו ידיעה בשעת העבירה שחייב כרת מ"מ מיקרי שוגג. ואומרת הגמ' שמיקרי שוגג מחמת ששגג בזה שלא ידע שבשוגג חייבים קרבן [1102].

[1101] וגם על עבירות שיש בהן רק כרת ולא סקילה בעדים והתראה - חייבים על שגגתן חטאת אף שלא דומות לגמרי לע"ז שיש בה סקילה בעדים והתראה - דההיקש לע"ז הוא רק במה שכתוב בפרשת חיוב חטאת ושם כתוב רק על כרת בע"ז.
ולימוד זה הוא רק לת"ק דמונבז. אבל מונבז לומד מההיקש בין שוגג ["תורה אחת תהיה לכם לעושה בשגגה] למזיד ["והנפש אשר תעשה ביד רמה"] ללמד ששוגג הייתה לו ידיעה. ואת הלימוד שחיוב חטאת יש רק בדבר שזדונו כרת - יליף מג"ש עליה עליה מחטאת לאחות אשתו כדעת רבי בהוריות ח. [תוספות]

[1102] והיינו שאם היה יודע שדבר זה חמור כ"כ עד שיש בזה קרבן בשגגתו - לא היה עובר

ש. ומה דינו של מי שעבר במזיד על חייבי כריתות אך ידע שאיסור זה יש בו לאו ולא ידע יש בו כרת?

ת. **למונבז** - וודאי חייב קרבן.

לת"ק - נחלקו ר' יוחנן ור"ל. לר' יוחנן חייב חטאת. דהא חיוב חטאת בא על שגגת כרת ופה שגג בכרת. ולר"ל - פטור מחטאת. שנא' גבי חטאת [ויקרא ד כב] "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה" - שאיירי ששגג גם בזה ש"לא תעשינה" דהיינו בלאו[1103].

להלכה פסק הרמב"ם [שגגות ב ב] כרבנן וכר' יוחנן.

ש. מומר - האם יכול להביא חטאת על שגגותיו?

ת. בברייתא המובאת בדף סט. כתוב שלא מביא קרבן. **ולת"ק** הלימוד הוא ממ"ש [ויקרא ד כז] "ואם נפש א' תחטא בשגגה מעם הארץ" ודרשינן פרט למומר. **ודעת ר"ש בן אלעזר** משום ר"ש שדרשי' דין הנ"ל מהמשך הפסוק " בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תיעשנה ואשם" פרט למומר שלא שב מידיעתו. ועי' הערה[1104].

[1103] ונחלקו ראשונים בדעת ר"ל מה הדין אם ידע שיש בזה עשה אך לא ידע שיש לאו - תוס' [ד"ה דידע] אומר שחייב קרבן גם לר"ל וכן דעת הרשב"א. ואילו הרמב"ן סובר שצריך שלא יידע גם מהעשה וכן דעת הריטב"א

[1104] וצ"ע מנין לר"ש שפרט למומר? ועי' בברייתא שבגמ' הוריות ב. שהדרשה היא מסמיכות של פסוק זה לפסוק הבא " או הודע אליו חטאתו אשר חטא" - ומזה ילפי' שדווקא באדם ששב מידיעתו דהיינו שאם היה יודע שאסור - לא היה חוטא. לאפוקי מומר.

ודנו הפוסקים האם רק כשלא שב המומר בתשובה לא מקבלים ממנו [כך מדייק **המשנה למלך שגגות ג ז בדעת הרמב"ם**] או שאף אם שב בתשובה - אין מקבלים ממנו על מה שחטא בשוגג כשהיה מומר. אבל כשהוא עדיין מומר - פשיטא דאין מקבלים ממנו דזבח רשעים תועבה [כן **דעת תוס' חולין ה:** ד"ה אינו. ומובא במל"מ הנ"ל. ועי' ערוך לנר סנהדרין קיב: ד"ה בגמרא שמסביר בדעת תוס' שאע"פ שפסוק זה הוא מכתובים [משלי כא כז] ולא מהתורה - מ"מ זוהי הלמ"מ ששלמה הסמיכה אקרא ולכן אומרים תוס' שפשיטא שאינו מביא קרבן עי"ש]

ש. מה הדין אם אדם עשה את כל הל"ט מלאכות בהעלם אחד?

ת. אם הוא עשה א"ז כי לא ידע שהוא שבת וכן אם לא ידע כלל מאיסורי שבת - חייב חטאת אחת.

ואם ידע שהוא שבת אך לא ידע מט"ל מלאכות - וחשב שהאיסור היחיד שיש שבת זה רק תחומין - מחלוקת אי חייב חטאת. **לשיטת ר"ע** [סוטה כז: במשנה] שתחומין זה דאו' - חייב ל"ט חטאות וכך מעמיד **ריש לקיש** את המשנה לקמן [עג.] אבות מלאכות ארבעים חסר אחת - דבא לומר שחייב 39 חטאות אם ידע איסור תחומין ולא ידע מכל המלאכות. **ודעת רבנן** - שלא חייב חטאת בכה"ג דידיעת תחומין לאו שמה ידיעה דהם מדרבנן[1105].

ואם ידע ששבת זה בלאו אך לא ידע שזה בכרת - **מחלוקת ר' יוחנן ור"ל** אי חייב ל"ט חטאות - שכל מלאכה היא חטאת בפני עצמה [ר' יוחנן] או שפטור מחטאת [ר"ל. דס"ל דשגגת כרת וזדון לאו פטור מחטאת].

ואם ידע ששבת זה מצוות עשה [שנא' וביום השביעי תשבות - שמות טז] ולא ידע שזה לאו - משמע מתוס' ד"ה דידע שגם לר"ל חייב חטאת ורמב"ן חולק.

ש. לסיכום מה דעת מונבז ומה דעת חכמים : א. בתינוק שנשבה ב. בידע מעיקר שבת ושכח ג. בזדון כרת ולאו ושגגת קרבן ומדוע?

ת. **בתינוק שנשבה** - דעת מונבז שפטור כי מקישינן שוגג למזיד דהייתה לו ידיעה. וחכמים מחייבים דלא דרשי' את ההיקש הנ"ל לזה אלא ללמוד שחיוב חטאת יש רק בדבר שזדונו כרת.

ב. **בידע מעיקר שבת ושכח** - לכו"ע חייב חטאת שהרי הוא שוגג והייתה לו ידיעה.

ג. **בזדון כרת ולאו ושגגת קרבן** - דעת מונבז שחייב חטאת דילפי' היקש שוגג למזיד שאפי' אם הייתה לו ידיעה בשעת מעשה חייב בקרבן. ומ"ש בתורה "וחטאה בשגגה" - מעמיד א"ז מונבז בשגגת קרב.

[1105]. **ועי' תוס' חגיגה יז:** שמוכיח מכאן שלרבנן דר"ע - גם תחומין די"ב מיל הם דרבנן דאחרת הגמ' הייתה מסבירה שריש לקיש יכול להעמיד המשנה גם לשיטת רבנן דר"ע ודידע בתחומין די"ב מיל. וכ"כ **הריטב"א** בסוגיין.**ודלא כהירושלמי** עירובין ג' ד' שנוקט בפשיטות שתחומין יב מיל דאו' ומשמע שגם רבנן שחולקים על ר"ע בסוטה כז: בתחומין של אלפיים אמה - מודו בתחומין של יב מיל. **והרמב"ם** [שבת כז א] פסק כהירושלמי שתחומין די"ב מיל דאו' שנא' [שמות טז] אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

ש. האם מביאים קרבן עולה ויורד על שבועת ביטוי בשגגת לאו? ובשגגת קרבן?

ת. לדעת אביי - **בשבועת ביטוי דלהבא** [דהיינו שנשבע שלא יאכל ואכל] - בשגגת לאו[1106] - חייב, בשגגת קרבן - מחלוקת מונבז ורבנן למונבז - חייב ולרבנן - פטור. **בשבועת ביטוי לשעבר** [שנשבע שאכל ולא אכל] בשגגת לאו - פטור. דאנוס הוא כיוון ששכח שלא אכל או ששכח שאסור להישבע לשקר וקרא כתיב [ויקרא ה ד] "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" ודרז"ל "פרט לאנוס". ובשגגת קרבן - מחלוקת לרבנן פטור ולמונבז - חייב. ויוצא שלרבנן אין חטאת כלל בשבועת ביטוי דשלעבר דגם בשגגגת לאו וגם בשגגת קרבן פטור.

הערה: דעת רש"י שאביי הנ"ל לא איתותב. **ודעת תוספות** שאביי איתותב דבברייתא משמע שגם לרבנן חייבים חטאת בשגגת קרבן בשבועה בין בלשעבר ובין בלהבא וכן הוא להדיא בגמ' שבועות כו. **וכן דעת הרמב"ם** דפסק [שבועות ג ז] שחייב קרבן על שגגת קרבן בשבועת ביטוי ואף שלגבי לאוין שיש בהן כרת פסק [שגגות ב ב] כרבנן ששגגת קרבן ל"ש שגגה. ועכ"ח סובר שבשבועה גם רבנן מודו דחייב על שגגת קרבן.

[1106] לרש"י [סט. ד"ה שבועת ביטוי] - כששכח שבועתו ולתוס' [ד"ה עד] - כששכח שיש איסור שבועה כשאכל. ולא דמי לשבועת ביטוי לשעבר שפטור בשגגת לאו כיוון ששבועה דלהבא - בשעת שבועתו ידע מאיסור שבועה [תוס']

ש. זר שאכל תרומה בשוגג שחייב חומש - האם זה בשגגת לאו,בשגגת מיתה או בשגגת חומש?

ת. **בשגגת לאו** - לכו"ע חייב חומש. **בשגגת מיתה** [דהיינו שידע שיש לאו אך לא ידע שיש בזה מיתה בידי שמיים] - לריש לקיש - פטור [דלא עדיף משגגת כרת שפטור] ובדעת ר' יוחנן - נחלקו אביי ורבא. לאביי - גם ר' יוחנן מודה שפטור בשגגת מיתה. דרק בשגגת כרת מחייב. ודעת רבא שמיתה ככרת וחייב לר' יוחנן. ולגבי **שגגת חומש** - לרבנן דמונבז - ברור שפטור דלא עדיף משגגת קרבן. ולמונבז - מאביי משמע שפטור[1107] ורבא אומר שחייב דשגגת חומש כשגגת קרבן.

להלכה - פסק הרמב"ם [תרומות י א] שחייב גם בשגגת מיתה כרבא בדעת ר' יוחנן.

ש. ההולך במדבר ולא יודע מתי שבת - אייך נוהג ומדוע?

ת. בכל יום שאינו יודע אם הוא שבת - עושה מלאכה רק כדי פרנסת אותו יום[1108].

ולגבי קידוש והבדלה - מונה ששה ימים מיום שבו שם לב ששכח מתי שבת ובו מקדש ומבדיל[1109]. דעבדינן כברייתו של עולם שקודם נמנו ו' ימי חול ואח"כ נעשה שבת [כדעת רבא.וחייא בר רב סבר שמשמר יום א' אחר שנזכר בו ואח"כ מונה ו'. כאדם הראשון ששבת יום אחר שנברא בו. ואיותב חייא בר רב מהברייתא שסוברת כרבא].

1107 דמסתבר שלאביי כמו ששגגת מיתה לא דומה לשגגת כרת - כך שגת חומש לא דומה לשגגת קרבן וצ"ע

1108 וזה מותר משום פיקוח נפש [רש"י ד"ה ודלמא]. **ולגבי אי שרי לו לעבור על איסורי דר'** - עי' **משנ"ב** שדמ ס"ק ט דלגבי יום שביעי שלו - נחלקו בזה המג"א והא"ר אי אמרי' בכה"ג ספיקא דר' לקולא. ומשמע שלגבי שאר ימים - לכו"ע אמרי' ספיקא דר' לקולא. וכ"כ בהדיא **בשו"ע הרב** [שמד א] שלגבי שאר ימים - ספיקא דר' לקולא [ולגבי יום ז' שלו - פוסק להחמיר בדר' מלבד בתחומין עי"ש]. ולגבי תחומין ביום שביעי שלו - עי' בתוס' ד"ה עושה ב' תירוצים ובשו"ע [שדמ א] פסק להקל.
ולגבי אדם שיכול להתענות יום א' וזה לא סכנה - אי צריך לעשות כן - עי' בביאוה"ל שמד א ד"ה ואז שנחלקו בזה אחרונים עי"ש

1109 ועי' **ראש יוסף** שמקשה למה לא יעשה קידוש והבדלה כל יום מספק ? והרי קידוש והבדלה דאו'? וכתב שלמ"ד ברכה לבטלה דאו' א"ש. [ועי"ש שדן אי יכול לעשות קידוש ללא שם ומלכות] ובפשטות י"ל עוד שענין קידוש והבדלה הוא לשנות יום זה משאר ימים וכשעושה א"ז כל יום - לא מיקרי הבדלה [שו"ר שכ"כ בספר מורשת משה מאת הרב מ. שטינהוז]. וגם מה שמבדיל ביום ז' לספירתו - כתב רש"י [ד"ה בקידושא] שזה "לזיכרון בעלמא" משום שבפועל אין הבדלה בין הימים דבכולם נוהג אותו דבר. **ועי"ש בראש יוסף עוד** שמק' למ"ד ספיקא דאו' לחומרא זה מדר' - למה לא נאמר לו שיעשה כדי פרנסתו בבין השמשות שזה רק ספק עי"ש

ש. מה הדין כשיודע לפני כמה ימים יצא לדרך אך לא זוכר באיזה יום יצא?

ת. בכה"ג יכול לנהוג חול ביום ח' ליציאתו שהרי ברור שלא יצא בשבת. ולגבי אי יכול לנהוג חול ביום ט' ליציאתו מחמת דמסתמא לא יצא בע"ש - "דאין דרך לצאת בע"ש משום כבוד השבת" [רש"י] אומרת הגמ' שלא יכול לסמוך ע"ז שלא יצא בע"ש "דזימנין דמשכח שיירתא ונפיק". עכ"ד הגמ'. ויל"ע במקרה שברור לו שלא יצא בשיירא כלל - האם יכול להקל ביום ו'?ועי' הערה[1110].

ש. מנ"ל שיש לחלק בין השוכח עיקר שבת לבין היודע עיקר שבת אך שכח על כמה שבתות שהם שבתות?

ת. בגמ' כתוב משום שנא' בתורה [שמות לא טז] "ושמרו בנ"י את השבת" - כתבה התורה "שבת "בל' יחיד ואילו במקום אחר כתוב "ואת שבתותי תשמרו" - כתב התורה "שבתותי" בל' רבים ודרז"ל שפסוק אחד מרמז על זה שחילול הרבה שבתות חשיב כחילול א' ["שמירה א' לשבתות הרבה"] ופסוק אחר מלמד על חיוב הרבה חטאות על חילול הרבה שבתות ["שמירה אחת לכל שבת ושבת"] ונחלקו ר' נחמן אמר רבה בר אבוה ור' נחמן בר יצחק איזה לימוד לומדים מאיזה פסוק.

[1110] וראיתי בריטב"א שכתב" ואעפ"י כן בההוא יומא שהוא וודאי חול - יש לו לעשות כל מה שאפשר לפרנסתו לשאר הימים". משמע שזו גזירה שאף אם יודע בבירור שלא יצא בשיירא - לא ינהג ביום התשיעי חול. וע"כ כ' הריטב"א שמ"מ כיוון שברור שזה לא שבת - יעשה לפרנסתו לשאר הימים כל שיוכל. וצ"ע.

ש. מנ"ל שהעושה הרבה אבות מלאכה בזדון שבת ושגגת מלאכות שחייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה [אעפ"י שכולן מלאו אחד ד"לא תעשה כל מלאכה"].

ת. לדעת שמואל - ילפי' מדכתיב גבי מחלל שבת במזיד "מחלליה מות יומת" [שמות לא יד] ומרבינן מהכפילות מות יומת" - מיתות הרבה. ואם אינו ענין למיתה במזיד - דהא כבר כתוב [שמות לה ב] "כל העושה בו מלאכה יומת"[1111] תנהו ענין לשוגג. ו"מיתות הרבה" היינו הרבה חטאות והיינו בשגגת מלאכות הרבה.

לר' נתן שנא' [שמות לה ג] "לא תבערו אש בכל מושבתיכם ביום השבת". ופסוק זה מיותר לדרשה שהרי הבערה הייתה בכלל "כל מלאכה" שנאסרה בשבת ולמה יצאת - לומר לך שחייבים עליה חטאת בפני עצמה. וממנה יליף לשאר מלאכות דכל דבר שהיה בכלל ויצא מהכלל - ללמד על הכלל כולו יצא. ושמואל לא לומד מהפסוק הזה משום דס"ל כר' יוסי שהבערה ללאו יצאת.

לר' יוסי - יליף חילוק חטאות בשבת שנא' גבי חטאת [ויקרא ד ב] "ועשה מאחת מהנה" ו"אחת" זה לשון יחיד ו"הנה" זה לשון רבים ומקישים אחת להנה לומר שפעמים שעל שבת א' חייבים הרבה חטאות [כשעשה הרבה מלאכות בזדון שבת ושגגת מלאכות] ופעמים שעל הרבה מלאכות חייבים חטאת א' - בשגגת שבת.

ושמואל לא יליף מהא דלית ליה את ההיקש בין "אחת" ל"הנה" דסובר שמהפסוק ילפי' ללמד על חיוב בשם משמעון ובתולדות[1112].

ש. המבעיר בשבת - מה דינו ?

ת. מחלוקת. לר' נתן - דין מבעיר כדין כל מלאכה [דהיינו סקילה או כרת או חטאת] ודעת ר' יוסי שיש בזה רק לאו. ומקור מחלוקתם - מדכתבה התורה בהדיא [שמות לה ג] "לא תבערו אש... ביום השבת" ואע"פ שהבערה היא בכלל " לא תעשו כל מלאכה" שנא' גבי שבת - ולמה יצא אש - ובזה נחלקו לר' יוסי ללאו יצאת ולר' נתן - לחילוק חטאות יצאת. ואומרת הגמ' ששמואל סבר כר' יוסי.

להלכה - **הרמב"ם** [שבת ז א] מונה הבערה בין המלאכות שחייבין עליהן סקילה או כרת או חטאת. א"כ פוסק כר' נתן.

[1111] וא"ת תיפוק ליה שאינו ענין למזיד כי א"א להמיתו בכמה מיתות? וי"ל שלולא היה פסוק אחר למזיד - הו"א שדברה תורה בלשון בני אדם. אבל השתא שיש פסוק אחר למזיד - ילפי' לשוגג רבוי חטאות. [תוס']. והא דלא

[1112] ועי' תוס' שקבלה הייתה בידו של שמואל שילפי' ממות יומת.עכ"ד. וכוונתם שלכן שמואל יכול לחלוק על תנאים. ויש להעיר שבנושא דרשות מפסוק - שאין בזה נפק"מ לדינא - מצינו שאמורא חולק על תנאים. עי שבת צו: גבי מקושש ועי' עוד מגילה יב. גבי וושתי. מיהו **מצאנו בגמ' ששמואל חולק על תנאים גם להלכה** - עי' תענית כז גבי שירת הלויים וכתובות עב. גבי מדיר את אשתו שתהא ממלאה ומשליכה לאשפה וצ"ע

ש. מה פירוש "העלם זה וזה בידו" ומה הספק בזה ומה מסקנת הגמ' ומדוע?

ת. **הפירוש** - שלא ידע גם ששבת היום וגם שאסור לעשות מלאכה זו בשבת. **והסתפק רבא** האם הווי שגגת שבת או שגגת מלאכות? **ופשט ר' נחמן** שהווי שגגת שבת. וכתבו תוס' [ד"ה אמר] הטעם "דעיקר המצווה היא משום שבת".

ונחלקו ר' אשי ורבינא במקרה שאמרו לו רק " שבת היום" - ונזכר שזו מלאכה אסורה ופרש מהמלאכה וכן כשאמרו לו רק " הרי זו מלאכה" ונזכר ששבת היום ופרש מהמלאכה - האם בכה"ג אזלינן בתר מה שהזכירו לו [ר' אשי] או שבכל מקרה מביא רק אחת דיתכן שגם אם הזכירו לו שזו מלאכה - זה גרם לו להיזכר גם שהיום שבת. דאם לא היה היום שבת - לא היו מזכירים לו שזו מלאכה [רבינא][1113].

להלכה - הרמב"ם [שגגות ז ד] מביא בפשיטות שכששכח שבת ומלאכות מביא חטאת אחת והיינו כר' נחמן. ומדלא חילק בין אם פרש ממלאכה עקב הזכרת שבת או הזכרת מלאכה - משמע שבכל גווני מביא חטאת א' וכרבינא.

[1113] כך **פרש"י** את מחלוקתם. וכתבו **תוס'** [ד"ה חזינן] שגם לר' אשי לא יתכן שאזלי' בתר מה שהזכירו לו שהרי יתכן שבהזכירו לו שבת - גם אם היו מזכירים לו שזו מלאכה היה פורש וכן בהזכירו לו מלאכוות יתכן שאם היו מזכרין לו שבת היה פורש [וכטענת רבינא] ולכן פי' תוס' שר' אשי מדבר במקרה **שהוא עצמו** - כשפרש משום הזכרת שבת - אומר שאם היו מזכירין לו מלאכות לא היה פורש. וכן כשפרש משום הזכרת מלאכה - אומר שאם היו מזכרין לו שבת ל"ה פורש ובכה"ג אומר ר' אשי שאזלי' לפי ההזכרה ורבינא חולק ואומר שגם בכה"ג לא אזלי' בתר ההזכרה כי סוף סוף שכח תרוויהו.

<u>ודעת רשב"א בתוס' שר' אשי חולק על ר' נחמן</u> וסובר שגם אם היו צריכים להזכיר לו גם ששבת היום וגם שזו מלאכה - מביא **ב' חטאות** דחשיב שגגת חטאות ודלא כר' נחמן. ורק אם הזכירו לו ששבת ובזה היה סגי - מביא חטאת א' ועל זה חולק רבינא וסובר שבכל גווני שכחת שבת עיקר וכר' נחמן.

ויש לעיין האם לשיטת **רבינא** זה וודאי שגגת שבת ולא שגגת חטאות או שזה ספק ומה שפרש"י שיביא א' - זה מספק דלא ליתו חולין לעזרה. ונפק"מ - אם חילל במלאכה אחת כמה שבתות בשגגת שבת ושגגת מלאכה ופרש בגלל שהודיעו לו שזו מלאכה - דלר' אשי חשיב שגגת מלאכה ומביא חטאת אחת. ובדעת רבינא - יש לעיין אי חשיב וודאי שגגת שבת ומביא חטאות כמנין השבתות שחילל או שעדיין הווי ספק ומביא רק א'. ולכאו' זה תלוי במחלוקת ראשונים דר"ח כתב שרבינא ס"ל כר' נחמן ומשמע בתורת וודאי ואילו תוד"ה חזינו7 כותב בדעת רבינא " ותרוויהו תיבעי" משמע שזה ספק. וצ"ע.

ש. השוכח כל ל"ט מלאכות - האם חשיב שגגת שבת או שגגת מלאכות ומדוע?

ת. ר' יוחנן אומר שאם עשה את כל המלאכות בהעלם א' - חייב לט חטאות. משמע שחשיב שגגת מלאכה. אך אומרת הגמ' שלר' נחמן ששגגת שבת ושגגת מלאכות הוי שגגת שבת - י"ל שאיירי ביודע משהו מהלכות שבת - דהינו לר' יוחנן שאומר ששגגת כרת וזדון לאו היינו שגגה - איירי בכה"ג שיש לו זדון לאו ולר"ל שאמר שזדון לאו לא היינו שגגה - צ"ל ששגג גם בלאו אך יודע באיסור תחומין וזה רק לר"ע שתחומין דאו'. אבל אם לא יודע - שום דבר מהלכות שבת - חשיב שגגת שבת וחייב חטאת א' על כל שבת[1114].

ש. קצר וטחן בשגגת שבת וחזר וקצר וטחן בשגגת מלאכות ולא נודע לו בינתיים שחטא - כמה חטאות מביא ומדוע?

ת. **מחלוקת. לר' אסי** [ואמרי לה - ר' זירא] חייב על שגגת שבת - חטאת אחת ועל שגגת המלאכות - ב' חטאות אחת לכל מלאכה. ואע"ג שעשאן בהעלם אחד - וקיי"ל במשנה [כריתות יא:] אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' חייב חטאת א' - הכא מכיון שהם ב' שגגות שונות - הם מחולקים.

לאביי ורבא - א. קצירה וטחינה של שגגת שבת ושל שגגת מלאכות בהעלם אחד חשובים שגגה אחת ומצטרפות זו אל זו להתכפר בחטאת א' - דלא כר' אסי.

ב. גם אם נודע לו על שגגה א' והפריש קרבן וחזר ונודע לו על שגגה שניה - השגגות מצטרפות - דלא כר' יוחנן[1115].

[1114] ועי' תוד"ה העלם שכותב דל"ה שכח עיקר שבת [דבו חייב א' על כל השבתות] כי הוא לא שכוח כ"כ כמו תינוק שנשבה אלא שאם יודיעו לו ייזכר. עכ"ד וכוונת תוס' דמש"כ במשנה שהשוכח עיקר שבת חיב רק א' על כל השבתות - בשכח כ"כ חזק עד שאפי' אם יכירוהו לא ייזכר והוא כעין תינוק שנשבה. ועי' בעל המאור שחולק וסובר שאכן אם לא יודע שום דבר מהלכות שבת - הווי שוכח עיקר שבת. ומש"כ בגמ' ששגגת לט מלאכות חשיב חשיב שגגת שבת ולא חשיב שוכח עיקר שבת - כגון ששכח שהוא שבת אך שכח רק מקצת מלאכות. ועשה את אותן מלאכות ששכח שהם אסורים - ואח"כ נודע לו שאסורין ושכח שאסור לעשות מלאכות אחירות ועשאן וכך יוצא שעשה לט מלאכות כשיודע עיקר שבת עי"ש

[1115] כ"כ רש"י ע: ד"ה על שגגת וכ"כ רש"י בדף עא. ד"ה אבל שאביי ורבא איירו כשהפריש קרבן בין הידיעות של שגגה ראשונה ושניה. וכ"כ תוד"ה ונודע. אולם בדף עא: כתב רש"י ד"ה וחזר שאביי ורבא לא איירו בהפריש קרבן בין בידיעות - וצ"ע.

ג. כשנודע לו על שגגת שבת והפריש קרבן ואח"כ נודע לו על שגגת מלאכות - קצירה וטחינה דשגגת שבת גוררות את קצירה וטחינה דשגגת מלאכות [1116].

ד.כשנודעה לו קצירה דשגגת מלאכות והפריש עליה קרבן ואח"כ נודע לו קצירה וטחינה של שגגת שבת וכן טחינה של שגגת מלאכות - קצירה דשגגת מלאכות גוררת לקצירה דשגגת שבת דזו אותה שגגה[1117] וקצירה דשגגת שבת גוררת טחינה שעימה שהיא באותה כפרה[1118] [שעל שגגת שבת מביא חטאת א' על כל המלאכות]. ונחלקו אביי ורבא אי טחינה של שגגת שבת גוררת עמה גם טחינה של שגגת מלאכות [אביי] או שלא אמרינן גרירה לגרירה [רבא].

לדעת ר' יוחנן - אדם שעבר את אותה עבירה בשגגה פעמיים בהעלם אחד - אם השגגה נודעה לו בבת א' - חייב חטאת אחת.

ואם נודעה לו שגגה א' והפריש קרבן ואח"כ נודעה לו השניה - חייב ב' חטאות שנא' "על חטאתו" לרבות כמה חטאות על העלם א'.

ואם נודע לו על א' השגגות קודם לשניה אך לא הפריש קרבן אלא לאחר שנודע לו על שגגה השניה - מסתפקת רבינא בדעת ר' יוחנן אם יכול להפריש את הקרבן על שגגה א' ותגרור את השניה או שגם ידיעה מחלקת כהפרשה. ור' אשי ברור לו שלא יכול דידיעות מחלקות.

ור' יוחנן לא מתייחס לנושא של שגגת שבת ושגגת מלאכול אי חשיב שגגה א' או ב' שגגות. [שבזה נחלקו אביי ורבא עם ר' אסי].

[1116] ואפי' אם כשנודע לו על שגגת שבת - ידע רק על קצירה ועליה הפריש את הקרבן - הקרבן חל גם על טחינה דשגגת שבת כי היא באותה כפרה. [רש"י ע: ד"ה ונודע] וממילא הטחינה גוררת את הטחינה של שגגת מלאכות אפי' למאן דלית ליה גרירה לגרירה.

[1117] ונחלקו רש"י [ד"ה ומי אית ליה] ותוד"ה גרירה האם קצירה דשגגה אחת שגוררת קצירה דשגגה אחרת - זה מדין גרירה [- תוס'] או שמצטרפין ללא דין גרירה [רש"י] ונפק"מ אי שגגת מלאכות שנגררה ע"י שגגת שבת - גוררת עמה גם שגגת שבת נוספת שנעשתה בהעלם אחד עם שגגת המלאכות אך לא בהעלם אחד עם שגגת השבת הראשונה. שלדעת תוס' זה נקרא גרירה לגרירה ונחלקו בזה אביי ורבא. ולדעת רש"י - זה לא מדין גרירה ולכו"ע מצטרפין כולן לחטאת אחת.

[1118] ונחלקו רש"י ותוס' אי מה שקצירה דשגגת שבת גוררת טחינה דשגגת שבת זה מדין גרירה [רש"י דף עא. ד"ה ומי] או מדין שהכל כפרה א' [תוס'].

לדעת ריש לקיש - אדם שעבר עבירה פעמיים בהעלם א' - אם נודע לו על ב' השגגות בבת א' וכן אם נודע לו בזה אחר זה אך לא הפריש קרבן בינהם - חייב חטאת א'. ואם נודעה לו השניה אחר שהפריש קרבן על הראשונה - רבינא מסתפק ור' אשי ברור לו שמביא חטאת אחת. ואם נודעה לו השניה לאחר שהביא קרבן על הראשונה וכבר נתכפרה לו - גם ר"ל מודה שיביא ב' קרבנות. וגם הוא לא מתייחס לנושא של שגגת שבת ושגגת מלאכות אי הווי שגגה א או לא.

להלכה - הרמב"ם שגגות ז י פסק במחלוקת ר' אסי, אביי ורבא - **כרבא** ששגגת שבת ושגגת מלאכה גוררים זו את זו אך לא אמרינן גרירה לגרירה. וכתב שם שם שגם אם הקריב קרבן על שגגת שבת ואח"כ נודע לו על שגגת מלאכות - סגי בחטאת א'. וזה דלא כדעת תוס' שכתבו שבהקריב קרבן בין הידיעות - אין שגגה שניה מתכפרת. ובפשטות - לא כדעת ר' יוחנן ור"ל שתרויהו אמרו שאין שגגה שניה מצטרפת אחר שהקריב קרבן על שגגה ראשונה וכן **בפרק ו' הלכה יא** כתב ששגגה שניה מצטרפת גם אחר כפרת שגגה ראשונה וזה דלא כר' יוחנן ור"ל.

אמנם **בפרק ו' הלכה ט** פסק לכאורה להפך דפסק כר' יוחנן וכר' אשי שבאכל ב' זיתי חלב בהעלם א' ונודע לו וחזר ונודע לו - הידיעה מחלקת אף אם לא הפריש קרבן בין הידיעות וחייב ב' קרבנות ועי"ש בנו"כ שדיברו בזה.

ש. אכל ב' כזיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על כזית א' ועדיין לא הפריש קרבן - וחזר ונודע לו על כזית שני - מה דינו?

ת. **לאביי ורבא ולר"ל** - הכל מצטרף לחטאת א'. דאין ידיעות מחלקות. **לר' יוחנן** - מסתפק רבינא אי ידיעות מחלקות ללא שהפריש בינהם קרבן. ור' אשי אומר שלר' יוחנן ידיעות מחלקות גם ללא הפרשת קרבן.

להלכה - פוסק הרמב"ם [שגגות ו ט] כר' יוחנן וכר' אשי שידיעות מחלקות גם ללא הפרשת קרבן.

ש. ומה הדין אי אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' ולאחר שנודע לו על כזית א' ועדיין לא הפריש קרבן - אכל כזית ג' בהעלמו של שני ואח"כ נודע לו על כזית שני ושלישי. כמה חטאות מביא?

ת. **למאן דאמר ידיעות מחלקות** [- ר' אשי בדעת ר' יוחנן] - יביא ב' חטאות. א' על ידיעה ראשונה של כזית א' וב' - על ידיעה שניה של כזיתים ב' וג'. **ולדעת אביי רבא ור"ל שאין ידעות מחלקות** - אם יפריש על כזית שני - מתכפרים כולן שכן כולן היו בהעלמו של שני. ואם יפריש על כזית ראשון - בתחילה נחלקו אביי ורבא האם מתכפר גם כזית שלישי שלא היה בהעלמו של ראשון - מחמת שהשני גוררו [כי היה בהעלמו של שני] [- אביי]. או של"א גרירה [- רבא]. ולמסקנא חזר בו רבא והודה לאביי ששני - שמצטרף לכזית ראשון גורר איתו את השלישי שלא היה בהעלמו של ראשון.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שגגות ו יא] **כרבא** לפני שחזר בו - שכשהפריש על הראשון ומצטרף עמו השני שבהעלם א' עמו - לא מצטרף עמם השלישי אף שהיה בהעלמו של שני. ואין השני גוררו. ועי' בנו"כ שם שהקשו דהרי רבא חזר בו. ועוד ק' הרי הרמב"ם פוסק [שגגות ו ט] שידיעות מחלקות וא"כ גם הכזית השני לא יכול להתכפר בכזית הראשון שהרי נודע לו קודם על הראשון ואח"כ על שני ושלישי?

ש. קצר חצי גרוגרת בשגגת שבת ועוד חצי גרוגרת בשגגת מלאכה - האם מצטרפות לחטאת?

ת. **לאביי ורבא** ששגגת שבת ושגגת מלאכה מצטרפין לחטאת - ה"ה שב' חצאי גרוגרות - א' בשגגת שבת ומשנהו בשגגת מלאכה - מצטרפין לחיוב חטאת.

ולדעת ר' אסי [ואמרי לה - ר' זירא] - ששגגת שבת ושגגת מלאכה חלוקין לחטאות - לא מצטרפין ב' החצאין לחיוב חטאת**להלכה** - פסק **הרמב"ם** [שגגות ז י] כאביי ורבא. **והראב"ד** [מובא בכס"מ שם] פסק כר' אסי [עפ"י הגהת האור שמח בראב"ד "חלוקין לחטאות ולא מצטרפי" - ועי"ש באו"ש שם דפסק הראב"ד כר' זירא - והיינו כר' אסי ואמרי לה ר' זירא].

ש. אכל כזית חלב צלוי וכזית חלב מבושל בהעלם אחד - האם מצטרפין לחטאת אחת? ומה הדין בחצי כזית חלב צלוי וחצי כזית חלב מבושל שאכלם בהעלם א' בכדי אכילת פרס - האם מצטרפין לחיוב חטאת?

ת.בסוגיין מביאה הגמ' את דעת ר' יהושע **שתמחויין מחלקין** והיינו שחלב מבושל וחלב צלי אינן מצטרפין לחטאות. ור' יהושע איירי לגבי כזית צלוי וכזית מבושל אך בגמ' כתוב שלר' אסי - ה"ה שאינן מצטרפין חצי כזית צלוי וחצי כזית מבושל לחיוב חטאת. ועי' הערה[1119].

ש. האוכל חצי כזית חלב בשוגג ונודע לו ואח"כ אכל עוד חצי כזית בשוגג - האם מצטרפין ?

ת. בסוגיין מובאת דעת רבן גמליאל ש"אין ידיעה לחצי שיעור" דהיינו שידיעה שבין חצי לחצי לא מחלקת בינהם וחשיב העלם אחד וחייב חטאת. ועי' הערה[1120].

ש. אכל ב' כזיתים חלב בהעלם אחד ונודע לו על כזית א' וחזר ונודע לו על כזית ב' <u>ללא שהפריש קרבן בינתיים</u> - כמה חטאות יביא? ומנ"ל?

ת. מחלוקת. לדעת **ריש לקיש** - יביא חטאת אחת. שכן זה העלם א' וילפי' ממש"כ בפסוק גבי חטאת נשיא [ויקרא ד כו] וכפר עליו הכהן מחטאתו" - משמע שמספיק שיביא חטאת על חלק מהשגגות. ומעמיד א"ז ר"ל בנודע לו וחזר ונודע לו.

בדעת ר' יוחנן - נחלקו אמוראים. <u>רבינא</u> מסתפק אי בכה"ג שלא הפריש קרבן בין הידיעות מחייב ר' יוחנן ב' חטאות <u>ולר' אשי</u> - ברור שכן. שכן דורש ממש"כ "על חטאתו : [ויקרא ד כח] - שמביא חטאת על כל שגגה ומעמיד א"ז ר' יוחנן בנודע לו וחזר ונודע לו אף ללא שהקריב בינתיים.

[1119] ובמשנה בכריתות [טו:] משמע שר"ע חולק ואומר שמצטרפין וכן פסק הרמב"ם [שגגות ו ב] כר"ע שמצטרפין

[1120] ובמשנה שבת קה. נחלקו בזה ר"ג וחכמים. ופסק הרמב"ם [שגגות ו ח] כחכמים שיש ידיעה לחצי שיעור והידיעה מחלקת ופטור מחטאת.

ש. ומה הדין כשנודע לו והפריש קרבן וחזר ונודע לו - האם יכול להביא את הקרבן שהפריש גם על הכזית השני?

ת. לר' יוחנן - ברור שלא. שכן דריש מ"על חטאתו" שיביא קרבן על כל שגגה. ובדעת ר"ל - נסתפק רבינא אי גם בזה סגי בחטאת א' [כמו בנודע לו וחזר ונודע לו ללא שהפריש בינהם] ולר' אשי ברור שלר"ל גם בכה"ג חייב רק א'.

ש. ומה הדין כשנודע לו והפריש קרבן והקריבו ואח"כ נודע לו על כזית שני - האם מה שהקריב מכפר לו גם על כזית השני?

ת. בכה"ג גם ר"ל מודה שאין הקרבן שהקריב מכפר לו על הכזית השני. [דילפי' מ"על חטאתו" שחייב חטאת בכה"ג על כל שגגה].

ש. ומה הדין כשאכל כזית וחצי בהעלם א' ונודע לו על כזית ואח"כ אכל [בכדי אכילת פרס] עוד חצי כזית בהעלמו של חצי הכזית שאכל יחד עם הכזית הראשון ואח"כ נודע לו על ב' החצאים?

ת. במקרה כזה גם ר' יוחנן מודה **שמביא חטאת א'** אף שנודע לו על ב' החצאים לאחר שנודע לו על הכזית הראשון - דכיוון שכשנודע לו על הכזית הראשון עדיין לא אכל כזית נוסף אלא רק חצי כזית נוסף - החצי הזה מצטרף לכזית הראשון אף שעדיין לא ידע עליו. וע"כ אין החצי כזית השני מצטרף לחצי כזית הראשון. ויליף א"ז ר' יוחנן ממש"כ " מחטאתו" - שחטאת א' מועיל לב' ידיעות. [ולר"ל - פשיטא שבכה"ג מביא רק חטאת א' שכן הכזית וחצי הראשונים היו בהעלם א' והם מתכפרים יחד אף שלא נודע עליהם בבת אחת].

ש. אדם שמסתפק אם מעל [כגון שאכל חתיכה מב' חתיכות וא' מהן הייתה קדשים ולא יודע איזו מהן אכל] איזה קרבן מביא? והאם מביא קרן וחומש?

ת. מחלוקת תנאים. **לר' עקיבא** [במשנה כריתות כב.] - מביא אשם תלוי [דאף דסתם אשם תלוי זה על דבר שוודאי שגגתו חייב חטאת ובמעילות וודאי שגגה חייב אשם - יש לר"ע לימוד שבספק מעילה מביא אשם תלוי - כריתות כב:] ולא מביא קרן וחומש עד שיוודע לו שחטא. ולכשיוודע לו שחטא - מביא אשם וודאי עם קרן וחומש. **ולר' טרפון** - צריך להתנות מתחילה כשמביא אשם תלוי - שאם בעתיד יוודע לו שאכן מעל - יהא האשם הזה אשם וודאי[1121]. ויביא על אשם זה קרן וחומש ויתנה שאם לא יוודע לעולם שחטא - יהא קרן וחומש זה נדבה לביהמ"ק[1122]. [**וחכמים** שם חולקים ואומרים שאין כלל אשם תלוי בספק מעילה. והלכה - כחכמים. רמב"ם שגגות ט יא ומעילה א ה].

וטעם שר"ע חולק על ר' טרפון ולא אומר שיתנה - משמע מרש"י דזה משום שסובר שאשם וודאי - צריך שתהא לו ידיעה שחטא לפני שמביאו. ולא יכול להביאו כשעדיין מסופק [דפרש"י שבזה נחלקו ר"ע ור"ט - אי בעי ידיעה בתחילה.].

הערה: פרשתי התשובה לשיטת **רש"י**.אבל **תוד"ה מאן** מוכיח מהמשנה בכריתות כב. שגם ר"ע לא בעי ידיעה בתחילה ומודה לר"ט שיכול להתנות רק אומר שלא תמיד שווה לו להתנות דהא צריך להביא קרן וחומש כשמתנה. ועי' **ביאור הגר"א** שכותב לדעת תוס' שהתנא שסובר שבעי ידיעה בתחילה הוא ר' יוסי. וכ"כ **במאירי וריטב"א וברמב"ן ובבעל המאור**.

[1121] ואין זה תלוי בדין ברירה משום שכלפי שמיא גליא אי מעל או לא ואין הדבר צריך להתברר בעתיד. וכן פרש"י בעירובין לו: ד"ה א"ר יוחנן גבי מתנה על ערובי תחומין שיחולו איפה שנמצא החכם - שכיוון שכבר ידוע כלפי שמיא איפה החכם נמצא - אין זה ברירה עי"ש [יסוד זה ראיתי בספר דרך המלך מהרב רפפורט - על קידוש החודש גבי התנאי שעשו בספק ר"ח על קרבן מוסף - עי' גמ' ר"ה ל: בתוס' ד"ה נתקלקלו]

[1122] וכתבו תוס' שלר' טרפון מדינא צריך להביא אשם תלוי ולהתנות ואסור לו להביא אשם תלוי ללא התנאה ושוב להביא אשם וודאי אם יתבר שמעל. וכנראה שטעמו משום שלא מרבים סתם קדשים וצ"ע

ש. למ"ד שאפשר להביא אשם וודאי גם ללא ידיעה שחטא [ר' טרפון. ולתוס' - גם ר"ע] - האם אמרי' באשם שידיעות מחלקות? ומדוע?

ת. לדעתו אין ידיעות מחלקות באשם. ואפי' לר' יוחנן שידיעות מחלקות בחטאת - שאני אשם שאין הידיעה חשובה בו כלל דהרי אפשר להביא אשם גם ללא ידיעה.

ש. ומה הדין למאן דאמר שא"א להביא אשם וודאי ללא ידיעה שחטא - [לרש"י - ר"ע ולתוס' עפ"י הגר"א - ר' יוסי] האם ידיעה מחלקת באשם?

ת. למ"ד הזה אשם דינו כחטאת - שלר' יוחנן - ידיעה מחלקת ולר"ל - אין ידיעה מחלקת.

ש. מהו "אשם שפחה חרופה" והאם מביא אותו בשוגג או במזיד או בתרוויהו?

ת. אשם שפחה חרופה מביא אותו אדם שבעל שפחה כנענית המיועדת לעבד עברי [י"א שפחה כנענית גמורה וי"א - חציה שפחה וחציה ב"ח - עי' משנה כריתות יא.] ומביא אותו בין אם בעל בשוגג ובין אם בעל במזיד. [משנה כריתות ט.].

ש. אדם שבא על שפחה חרופה כמה פעמים בשוגג. ונודע לו בינתיים. [היינו שנודע לו ושוב שכח ובעל] האם הידיעה חשובה לחלק אשמות?

ת. ידעה בין בעילות בשפחה חרופה - כמוה כחילוק ידיעות לאחר שבעל כמה פעמים - שלמ"ד שאין ידיעה חשובה באשם - אין ידיעה מחלקת ולמ"ד ידיעה חשובה - נחלקו ר' יוחנן ור"ל[1123].

[1123] שלר' יוחנן - ידיעה חשובה לחלק. וא"ת הרי בבעל במזיד - יודע כל הזמן שחוטא ובכ"ז אין הידיעה מחלקת י"ל עפ"י מש"כ הריטב"א [עב. ד"ה והרי]שידיעה חשובה ככפרה כיוון שנודע בחטאו וניחם עליו עכ"ל הריטב"א. ומשמע שכיוון שניחם על חטאו זה התחלת כפרה וזה מחלק דלא כמזיד שאין בידיעה משום ניחם על חטאו.
וטעם שלר"ל אין ידיעה מחלקת בין הבעילות אף שבשגגת מעילה ובשגגת שבת מחלקת הידעה שבין השגגות [פי' שלא נעשו בהעלם א'] - י"ל שבשגגת מעילות ושבת וכדו' - כשיודע בין השגגות אינו בר קרבן שהרי אם יחטא אז יהא מזיד ולא יהא בר קרבן - אבל בשפחה חרופה גם כשיודע הוא בר קרבן אם יחטא ולכן אין הידיעה חשובה לחלק לר"ל. ורק לר' יוחנן - למ"ד ידיעה חשובה באשם - מחלקת. כי נחשבת כתחילת כפרה [ריטב"א שם]

ש. הפרשת קרבן בשפחה חרופה - האם מחלקת אשמות או לא ?

ת. הפרשת קרבן בין הבעילות - מחלקת את האשמות לכו"ע. והפרשת קרבן לאחר הבעילות [בנודע לו והפריש וחזר ונודע לו] - לא אתפריש בגמ' ועי' הערה [1124].

הערה: מה שכתבתי שהפרשת אשם בין הבעילות מחלקת לכו"ע - **זו שיטת רש"י** שאין ר' דימי חולק על עולא. וכן דעת **הרשב"א** בתוד"ה כי. אבל לדעת **ר"י** בתוס' הנ"ל - נחלקו בזה ר' דימי ועולא. דלעולא - הפרשה בין החטאות מחלקת בין לר' טרפון ובין לר"ע. וכן בין לר' יוחנן ובין לר"ל. ולר' דימי - רק לר"ע [היינו למ"ד שבעי' ידיעה באשם] - הפרשה בין החטאות חשובה לחלק דמצרפינן הפרשה לידיעה. וזה בין לר' יוחנן ובין לר"ל. אבל לר"ט - אין הפרשה מחלקת כלל.

ש. לסיכום : מתי ידיעות מחלקות באשם ומתי לא. וכן מתי הפרשות מחלקות האשם ומתי לא?

ת. <u>ידיעות</u>. **באשם מעילות** - <u>בין המעילות</u> וודאי שידיעה מחלקת ככל קרבן הבא רק על שגגה שידיעה מחלקת.

<u>לאחר המעילות</u> כשנודע לו וחזר ונודע לו - למ"ד בעי' ידיעה באשם - אשם הווי כחטאת שנחלקו ר' יוחנן ור"ל אי ידיעות מחלקות. ולמ"ד לא בעי' ידיעה באשם - ידיעות לא מחלקות אפי' לר' יוחנן.

באשם שפחה חרופה - אין הבדל בין נודע לו בין הבעילות לנודע לו לאחר הבעילות - בכל גווני למ"ד בעי ידיעה באשם - נחלקו ר' יוחנן ור"ל ולמ"ד לא בעי ידיעה באשם - אין הידיעה מחלקת.

<u>הפרשת קרבן</u> - **באשם מעילות** - <u>בין המעילות</u> ברור שמחלקת דלא גרע מסתם ידיעה.

<u>לאחר המעילות</u> - למ"ד שבעי' ידיעה באשם - דינו כחטאת שנחלקו בזה ר' יוחנן ור"ל. ולמ"ד שלא בעי ידיעה באשם - עי' תוס' שיתכן שגם ר' יוחנן מודה שלא מחלקות.

באשם שפחה חרופה - <u>בין הבעילות</u> - מחלקת [לשיטת רש"י - לכו"ע ולתוס' - נחלקו בזה עולא ור' דימי אם לכו"ע [עולא או רק לר' עקיבא - ר' דימי] לאחר בבעילות - דינו כאשם מעילות.

[1124] בפשטות לר"ל - שאומר שאין הפרשה מחלקת אף בחטאת - א"כ כ"ש שבאשם לא מחלקת. ולר' יוחנן שבחטאת הפרשה מחלקת - אז למ"ד שבעי' ידיעה באשם - א"כ דינה כחטאת ומחלקת. ולמ"ד שאין ידעה באשם חשובה - יתכן שגם הפרשה לאחר הבעילות - לא מחלקת. דרק במקום שידיעה חשובה - היא מצטרפת להפרשה ומחלקת

ש. נתכוון להגביה את התלוש והתך את המחובר - מה דינו ומדוע? והאם יש לחלק בין אם התך מחובר שלא נתכוון אליו לבין התך מחובר שנתכוון אליו רק חשב שהוא תלוש?

ת. בגמ' כתוב שבנתכוון להגביה תלוש והתך מחובר - פטור משום מתעסק דהיינו שהתעסק בהיתר ובטעות עשה איסור. ומתעסק פטור מחטאת שכן דרשי' בכריתות [יט.] ממש"כ בתורה [ויקרא ד כג] או הודע אליו חטאתו אשר חטא" - פרט למתעסק בהיתר ועשה איסור בשוגג.

ולגבי אם יש לחלק בין התך מחובר אחר לבין התך מה שחשב שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר - **נחלקו רש"י ותוס'**. לרש"י - גמ' דידן שפוטרת איירי בהתך מחובר אחר. ומשמע שבנמצא מחובר - חייב [וכ"כ רש"י בהדיא בשבועות יט. ד"ה פרט למתעסק] ולתוס' גמ' דידן שפוטרת איירי בנמצא שהוא מחובר. אבל בהתך מחובר אחר - פטור בלאו הכי משום שזה לא "מלאכת מחשבת".

ש. מה הדין בנתכוון למחובר זה והתך מחובר אחר?

ת. תוס' מוכיח שפטור מחמת שזו לא מלאכת מחשבת. וכתבו תוס' שמרש"י משמע שחייב[1125].

[1125] ועי' רש"י כריתות יט: ד"ה אפילו שהתייחס לראית תוס' ודחאה שרק משמואל משמע שפטור אבל אביי ורבא - מחייבים עי,ש.

ש. מה דין בנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר והאם גם בזה יש חילוק בין חתך מחובר אחר לבין נמצא מחובר?

ת. **בגמ'** כתוב שנחלקו בזה אביי ורבא. **לאביי** לא הווי מתעסק שכן נתכוון לחתיכה והווי שוגג וחייב. **ולרבא** - הווי מתעסק ופטור כיוון שלא נתכוון לחתוך באיסור [היינו שלא נתכוון לחתוך בצורה שזה יהא מלאכה].

וגם בזה נחלקו רש"י ותוס' - דלרש"י מחלוקתם היא כשחתצך דבר אחר אבל אם נמצא מחובר - חייב לכו"ע ולתוס' - מחלוקתם היא בנמצא מחובר אבל אם חתך מחובר אחר - פטור לכו"ע משום שזה לא מלאכת מחשבת.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת א ח ושגגות ז יא] כרבא [1126].

ש. זיבח קיטר וניסך לע"ז בהעלם אחד - כמה חטאות מביא? ומדוע?

ת. בגמ' מובאת דעת ר' אמי שמביא חטאת אחת שכן עבר על איסור אחד של ע"ז בהעלם אחד[1127].

[1126] והרמב"ם בשגגות ז יא אומר שטעם פטור מתעסק - הוא משום שזה לא מלאכת מחשבת. ויל"ע בדעתו האם יש פטור מתעסק גם בדבר שליכא ביה דין מלאכת מחשבת ועי' בזה במרחשת [להג"ר חנוך איגעש] חלק א סימנים מב - מג.

[1127] ובגמ' סנהדרין עג. אמר אביי שר' אמי יליף לה מ"לא תעבדם" יתירא - שעשאן הכתוב כולן עבודה אחת. עי"ש. ועי' גמ' סנהדרין סב. שר' יוחנן חולק ע"ז וסובר שבעי' חטאת על כל עבודה ועבודה. להלכה - פסק הרמב"ם [שגגות ז א] כר' יוחנן. ועל ברייתא זו - שמשמע שבע"ז חייב רק א' על כולן - אמר ר' יוחנן "פוק תני לברא" ופרש"י "דטעות הוא" והיינו שסובר שאין ברייתא כזו או שחולק עליה [יש להעיר שרק בר' יוחנן מצאנו שדוחה בריתות בלשון בזו. ואולי זו סייעתא לאלו שסוברים שר' יוחנן תנא הוא ופליג וא"כ חולק על הברייתא - עי' יד מלאכי כללי התלמוד כלל תקנב. ועי' עוד בשו"ת בית מרדכי להרב מרדכי פוגלמן חלק ב סימן לא שדן בנושא].

ש. מה הדין משתחווה לה' בבית ע"ז? האם חייב?

ת. בגמ' כתוב על מקרה שהשתחווה שם לשמים כי חשב ששם בית כנסת - "הרי ליבו לשמים" ופרש"י שאין כאן חיוב. ועוד הוסיף רש"י שאפי' ידע ששם בית ע"ז והשתחווה שם לשמים - אין חיוב כאן[1128].

הערה : בדין השתחוויה לה' בביהכ"נ עי' ברמ"א או"ח קלא ח ובמשנ"ב שם ס"ק מ ששרי רק בלא פישוט ידיים ורגליים ושישים עשבים להפסיק בין פניו לקרקע או שיפול על צידו. משום "אבן משכית" עי"ש. ובבית המקדש - שרי אפי פישוט ידו"ר וליכא עשבים - עי' רמב"ם [ע"ז ו ז] דאין איסור אבן משכית בביהמ"ק. ובמשתחווה לע"ז - חייב אף בלא פישוט ידיים ורגליים - עי' רמב"ם ע"ז ו ח.

ש. מהי אנדרטא ומה הדין במשתחווה לאנדרטא לשם אלוהות ? ושלא לשם אלוהות?

ת. אנדרטא זה פסל בדמות המלך שעושין לכבוד המלך ולא לשם אלוהות [רש"י] ואם השתחווה לה לשם אלוהות - חייב[1129]. ואם משתחווה לה שלא לשם אלוהות - אומרת הגמ' ש"לאו כלום הוא". [1130].

[1128] ובכריתות ג. פרש"י [ד"ה הרי] שלאו איסורא עבד וליכא חטאת עכ"ל ועי' ספר באר שבע על כריתות שם שפירש דוודאי איכא איסור משום מראית עין שהרי אפי' להוציא קוץ בבית ע"ז אסור אם נראה כמשתחווה לה כדאמרי' בגמ' ע"ז יב. אלא כוונת רש"י בכריתות היא שליכא איסור כרת.
ויל"ע לאביי שעובד מאהבה ויראה חייב - מאי שנא משתחווה לה' בבית ע"ז שפטור הרי בתרוויהו לא מתכוון לע"ז? וי"ל שמשתחווה בבית ע"ז לא מיירי שמחזי שמשתחווה לע"ז. וצ"ע.

[1129] לשון הגמ' " מזיד הוא" וצ"ע הרי איירי פה בשוגג והיה צ"ל " מתכוון הוא"?

[1130] ובפשטות ה"ה אם עשו את האנדרטא לשם אלוהות - אם לא השתחווה לשם ע"ז - פטור וכמ"ש רש"י לעיל ד"ה הרי לגבי בית ע"ז שהשתחווה בו לשמים. אמנם בכריתות ג. - שגם שם אומרת הגמ' דין אנדרטא - פרש"י ד"ה ה"ג "דכיוון שלא נעשה לשם עבודת כוכבים - השתחוואה דידיה לאו כלום היא" ומשמע שאם נעשה לשם אלוהות חייב וצ"ע [ועי' בחידושי הגרי"ז על כריתות ג.]

ש. מה הפירוש "עובד ע"ז מאהבה ומיראה" ומה דינו?

ת. עובד ע"ז מאהבה ומיראה הכוונה שמשתחווה לע"ז לא מחמת שמאמין בה אלא בשביל לעשות נחת רוח לחבירו שמאמין בה [- מאהבה] או שמפחד ממנו [מיראה].

ודינו - נחלקו בזה אביי ורבא. לאביי - חייב ולרבא - פטור. ופסק הרמב"ם [ע"ז ג ו] כרבא.

ונחלקו הדעות בתוס' האם רבא פוטר גם כשלא אמר בהדיא שעובד מאהבה ומיראה וגם בע"ז שיש המאמינים בה - או שרבא פוטר רק אם מפרש שעובד מאהבה ויראה או בכה"ג שכל מי שמשתחווה לע"ז הזאת - עושה זאת מאהבה ויראה.

ש. אדם שאיימו עליו שיהרגוהו אם לא יעבוד ע"ז - האם מותר לו לעבדה ויחשוב בליבו שלא מתכוון לשם אלוהות?

ת. תוס' מביא שנחלקו בזה תנאים בברייתא המובאת בסנהדרין [דף עד עמוד א']. ודעת רבא במס' ע"ז נד. שבצנעה - יעבור ואל יהרג ובפרהסיא - יהרג ואל יעבור. [ולהלכה פוסק הרמב"ם יסוה"ת ה ב שיהרג אפי' בצינעא].

ומביא תוס' דיעות שאם אמר במפורש שעובד הע"ז מיראה או שאיירי בע"ז שהכל עובדים אותה רק מיראה [ואין מי שבאמת מאמין בה] כהמן הרשע - בכה"ג לכו"ע יעבור ואל יהרג. ומה שמרדכי לא השתחווה להמן אע"ג דהכל ידעו שזה מיראה - תירצו תוס' או משום שהיתה צורת ע"ז על ליבו של המן [ואותה ע"ז - היו אנשים שעבדו לה באמת וא"כ אין את ההיתר של הכל עובדים לה מיראה. אמנם לכאו' היה יכול מרדכי להשתמש בהיתר השני דהיינו לפרש שעובד מיראה] או - משום שמרדכי רצה לקדש את ה' [והיינו שיש מצוות קידוש ה' לא לעבוד ע"ז גם בכה"ג שהכל עובדים אותה משום יראה].

ש. מה הדין באדם שאכל חלב כי חשב שהוא שומן? ומה הדין בסבור שהוא רוק? ומדוע?

ת. בתרוויהו חייב חטאת. ואפי' בסבור שהוא רוק שאז אף לאביי הוא מתעסק[1131] - מ"מ מתעסק בחלבים ועריות - חייב. והטעם - שכן נהנה [רש"י עפ"י גמ' כריתות יט:. וצריך ביאור הטעם למה נהנה מחייב אותו במתעסק].

ש. מה הדין בנתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע? ומה הדין בנתכוון לרה"י ונמצאת רה"ר ומדוע?

ת. גם בזה נחלקו אביי ורבא. שלאביי חייב חטאת[1132] ולרבא - פטור.

ש. מה החידוש בכל ג' המקרים שבכולם הוצרכה הגמ' לומר שנחלקו אביי ורבא?

ת. הגמ' אומרת שבמחלוקת של נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' - יש חידוש שרבא פוטר אף שחלקית נתקיימה מחשבתו שהרי בכלל ארבע יש גם ב' [1133]. והחידוש בנתכוון לרה"י ונמצאת רה"ר - שאף שנתכוון לד' אמות וזרק ד' אמות - מ"מ פטור כי חשב שזורק לרה"י. [1134] [1135].

[1131] ואפי' רש"י - שפי' גבי שבת שמתעסק זה כשהתכוון לחפץ אחד ולבסוף עשה מעשה בחפץ אחר - כאן פירש רש"י שאיירי שהתכוון לאותו חפץ. ועי' תוס' לעיל עב: ד"ה נתכוין [בסופו] שאכן מק' על רש"י מסוגיין. ועי' כריתות יט: ברש"י ד"ה מתעסק שפי' שמתעסק בחלבים פירושו שהתכוון לשומן ואכל חתיכה אחרת שהיא חלב. ודלא כפירושו כאן. וצ"ע.

[1132] **ועי' ריטב"א** שכתב שבפשטות גם בזה נחלקו רש"י ור"ת [כמו במחלוקתם לעיל עב: גבי נתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר] **שלרש"י** איירי שזרק במרחק ב' אמות ממה שהתכוון לזרוק וכן בנתכוון לרה"י - איירי שזרק בסוף לרה"ר אחרת [וצע"ק הלשון "נמצאת רה"ר"] **ולר"ת** איירי שזרק ד' וחשב שהוא ב' ונמצא שהוא ד' ובחשב שהוא רה"י ונמצא שהוא רה"ר. **והק' הריטב"א על רש"י** שהרי אפי' נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' - פטור [- היינו כשרצה שתנוח דווקא בסוף ד' ונחה בסוף ח. אבל אם לא משנה לו איפה תנוח - חייב. עי' גמ' ב"ק כו: וכן בשבת צז:] וא"כ כ"ש הכא שצ"ל פטור ואמאי מחייב אביי? **ולר"ת אתי שפיר** שכן פה אכן נתכוון לזרוק למקום שזרק אלא שחשב שהוא רחוק ב' ונתברר שרחוק ד' ובכה"ג בחשב שהוא רחוק ד' ונתברר שהוא רחוק ח' - וודאי חייב. **וכ"כ במאירי** שהק' הקושיא הנ"ל וכתב שצ"ל שאיירי שנמצא שהוא ד' עי"ש.

[1133] ולריטב"א בשם ר"ת שאיירי שנמצאת ד' - י"ל שכוונת הגמ' שהוא לא טעה לגמרי שהרי ב' מתוך הד' - הוא גם נתכוון לזרוק וגם זרק וא"כ נתכווין למקצת האיסור וס"ד שגם לרבא קרינן ביה "אשר חטא בה" [ריטב"א]

[1134] וצ"ב לפרש"י שאיירי שזרק למקום אחר ממה שהתכוון לזרוק - אמאי חמור טפי מנתכוון לב' וזרק ד' ? ולר"ת אתי שפיר שהרי נתכוון לזרוק לרשות אחרת וטפי הווה ליה לבדוק אם זו רה"י או רה"ר משא"כ בנתכוון לב' ונמצא ד' [ריטב"א ועדיין צ"ב דגם בזה הו"ל לבדוק שאכן המרחק שזורק הוא ב' ולא ד'?]

[1135] ולכתוב רק מקרה ג' - אי אפשר דאז לא נדע שאביי מחייב גם במקרה א' שלא נתקיימה מחשבתו כלל. אך ק' ליכתוב רק מקרים א' וג' ואז נדע את שלשתם? וצ"ע

ש. מה הדין אם נתכוון לקצור פחות מכגרוגרת וקצר כגרוגרת?

ת. גם בזה נחלקו אביי ורבא - דלאביי חייב דהא נתכוון לקצור ולרבא פטור דהא לא נתכוון שיעור חיוב.

ש. באיזו היכי תמצי יהא אדם חייב לט חטאות כשעבר על לט מלאכות ובאיזו היכי תמצי יהא חייב חטאת אחת?

ת. **אם לא ידע מכל הלכות שבת** - חשיב שוכח שהוא שבת וחייב חטאת א' **ואם ידע מזה שיש פה לאו אך לא ידע מחיוב מיתה** - מחלוקת ר' יוחנן ור"ל. לריו"ח - חייב חטאת דזה נקרא שגגה - וממילא בנד"ד חייב לט חטאות כי לא שכח שהוא שבת והשגגה היא שגגת מלאכות. ולר"ל - בכה"ג פטור מחטאת דלא חשוב שוגג [אף שאינו חשוב גם מזיד לגבי סקילה דהא לא ידע שיש בזה סקילה] וא"כ לא חייב אפי' חטאת אחת **ואם לא ידע שיש בזה אפי' לאו ומ"מ ידע באיסור תחומין** - למ"ד תחומין דאו' חשיב שיודע שהוא שבת וא"כ השגגה היא שגגת מלאכות חייב לט מלאכות ולמ"ד תחומין דר' - חשיב שגגת שבת וחייב חטאת א'. ולאביי יש עוד היכי תמצי שחייב לט חטאות - כשהתכוון בכל המלאכות לפחות מכשיעור ונמצא שעשה כשיעור[1136].

[1136] ויל"ע דהא חורש שיעורו בכל שהוא?וי"ל שצ"ל שאת מלאכת חורש הוא לא ידע בכלל ולכן חשיב שוגג. ומש"כ רש"י [ד"ה משכחת לה] דלכולן יש שיעור - כבר כ' **הפמ"ג** [בפתיחה להל' שבת ד"ה והוי יודע] שזה לאו דווקא שהרי רש"י עצמו כתב במשנה הסמוכה [ד"ה האופה] דחורש שיעורו בכל שהוא.

מהמשנה עג. עד המשנה עו.

ש. כמה אבות מלאכה יש בסדר הפת,בעשיית הבגד ובסדר עשיית ס"ת ומה המלאכות האחרות המנויות במשנה.

ת. בסדר אפיית הפת - אחד עשר מלאכות - זורע חורש קוצר מעמר דש זורה מרקד בורר טוחן לש אופה.

בסדר עשיית הבגד - שלוש עשרה - הגוזז צמר מלבנו מנפצו צובעו הטווה המיסך העושה בתי נירין האורג הפוצע הקושר המתיר התופר והקורע ע"מ ליתפור.

בסדר עשיית ס"ת - תשעה - הצד צבי שוחטו מפשיטו מולחו ומעבדו [והגמ' מורידה מעבד ושמה משרטט] ממחקו מחתכו כותב ב' אותיות מוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות.

ומלבד זה ישנן עוד שישה מלאכות - בונה סותר מכבה מבעיר מכה בפטיש ומוציא מרל"ר.

ש. מה הפירוש " מיסך"?

ת שמרכיב חוטי השתי על מכונת האריגה.

ש. מה פירוש "עושה ב' בתי נירין"?

ת. לפי רש"י - הכוונה שמכניס החוטין בלולאות של מכונת האריגה. ועי' הערה[1137].

[1137] ולרמב"ם [שבת ט טז ועי' מרכה"מ שם] הפי' הוא שעושה את הלולאות במכונת האריגה שמכניסים בהם את חוטי האריגה.

ש. מלאכות קורע מוחק מתיר וסותר - שמהותם הסרת דבר קיים - האם חייבים עליהם רק כשעשאם ע"מ ליצור דבר חדש?

ת. במלאכת קורע ומוחק - כתוב בהדיא במשנה שהחיוב זה בשעשאם ע"מ לתפור וע"מ לכתוב. בסותר - אמרה הגמ' לעיל [לא:] שבעי' ע"מ לבנות. ובמלאכת מתיר - נחלקו רש"י ותוס' - לדעת **רש"י** [כמו שדייקו תוד"ה הקושר מפירושו לקמן עד: ד"ה וקטר חד] חייב אף בלא ע"מ לקשור ולדעת **תוס'** [ד"ה הקושר] - רק אם התיר ע"מ לקשור[1138].

ש. חרישה - האם היא קודם זריעה או לאחר זריעה ?

ת. **בארץ ישראל** - שהאדמה קשה - כתוב בגמ' שחורשים לאחר זריעה כדי לכסות את הזרעים [ובפשטות - חורשים גם לפני הזריעה דאחרת לא תיקלט הזריעה. וכ"כ המאירי {עג. ד"ה א' הזורע}. וכן דייק המנ"ח {במוסך השבת מלאכת החורש} מרש"י עג: ד"ה בא"י.] **בחו"ל** שהאדמה רכה [כנראה הכוונה כמו בבל שהיא בבקעה והאדמה שם רכה[1139]] חורשים רק לפני הזריעה. [ובפשטות אם חרש גם לאחר זריעה - פטור על חרישה שניה [1140]].

הערה: עי' **מנחת חינוך** מוסך השבת מלאכת חורש שבחרישה שניה חייב גם משום זורע וכדאמרי' בברייתא [מכות כג:] המחפה כלאיים בכרם לוקה ופרש"י שם משום זורע כלאיים [ועי' מו"ק ב: שזה רק להסבר של ר' יוסף בברייתא ואילו רבה מסביר שזה מטעם מקיים כלאיים ולא מטעם זורע עי"ש]. וה"נ גבי שבת. וכ"כ רש"י בפסחים מז: ד"ה ושביעית. וע"ע **באגלי טל** חורש ס"ק א - ב שג"כ דן בזה. ויל"ע אי גם בבל יהא חייב על חרישה שניה משום זורע.

[1138] וכן דעת **הרא"ש** [ז ו] כתוס'. **ומהרמב"ם** [י ז - ח] משמע שפוסק כרש"י שחייב גם בלא ע"מ לקשור וכ"כ הפמ"ג [מש"ז שיז ה] והערוך השולחן [שיז ב] והביאור הלכה [שיז א ד"ה דינו] בדעת הרמב"ם. ועי' בביאוה"ל שם שמביא ראיה לשיטת רש"י והרמב"ם.

[1139] כמו שכתב במאירי ב"ב יב. ד"ה זה שביארנו עי"ש.

[1140] וכ"מ במאירי [עג. ד"ה א הזורע] שכתב שבא"י חייבים על חרישה שניה. משמע שבחו"ל - לא.

ש. משום איזו מלאכה חייבים על זומר? ומדוע?

ת. בגמ' א"ר אחא א"ר חייא בר אשי א"ר אמי משום נוטע ופרש"י דלצמוחי עביד. ועי' הערה[1141].

ש.מה הפירוש " נוטע מבריך ומרכיב" ומשום מה חייב בהם?

ת. **נוטע** הוא ששם ענף של אילן בארץ ועי"ז משריש וגודל לאילן. **מבריך** - שמכופף ענף ומשקיע אמצעיתו בארץ והענף בולט מב' צדדיו והחלק שבארץ משריש והענף נעשה לאילן [1142]. **מרכיב** - שנוטל ענף מאילן אחד [בד"כ מין חלש שקשה לו לגדול] ותוקעו בתוך גזע של עץ אחר [בד"כ - ממין חזק יותר] ועי"ז הענף מצמיח פירות שהם ממין האילן הראשון אבל הענף נהיה חזק יותר [1143].

והעושה א"ז בשבת - כתוב בגמ' א"ר אחא ארחב"א א"ר אמי שחייב משום זורע. ומפרשת הגמ' שחייב משום נוטע וגם משום זורע. [ופרש"י שאם נטע וזרע בהעלם א' - חייב רק חטאת א' דזה הכל מלאכה א' זה בזרעים וזה באילנות][1144].

[1141] ומשמע בגמ' שאין חייבים עליו משום זורע. והיינו: לפי רש"י [כמו שמסבירו הריטב"א] הזומר והנוטע חייב ב' חטאות. ולפי תוס' [המובא בריטב"א שם] חייב אמנם חטאת א' [כמ"ש בברייתא למעלה שזומר נוטע מבריך ומרכיב כולן מלאכה אחת הן] אך לגבי התראה - אינו חייב אם התרו בו משום זורע.
ויל"ע **לשיטת רבה במו"ק ב:** שמנכש חייב משום חורש ולא משום זורע - א"כ ה"נ זומר לא יהא חייב משום נוטע? שו"ר **שאכן תוס' במו"ק ב:** ד"ה חייב שתיים - אומרים בסוף הדיבור שרבה ור' יוסף פליגי על ר' כהנא בזומר וצריך לעצים שחייב ב' והם סוברים דלא חייב ב' עכ"ד התוס'. - וא"כ ה"ה שרבה פליג על ר' אחא בשם רחב"א בשם ר' אמי שמחייב משום נוטע.
ולהלכה פסק הרמב"ם [שבת ח ב] שהזומר הרי"ז מעין זורע עכ"ל ועי' לח"מ שמקשה למה לא כתב משום נוטע כמ"ש בגמ' עי"ש.

[1142] עי' רש"י ב"ב יט: ד"ה מבריך

[1143] עי' רש"י סוטה מג: ד"ה מרכיב

[1144] ולגבי אי זומר וזורע בהעלם א' חייב א' או ב' - כתב **הריטב"א בדעת רש"י** שזומר וזורע יהא **חייב ב' חטאות** [שהרי על זומר לא אומרת הגמ' שחייב אף משום זורע]. אמנם אם גם זומר וגם נוטע וגם זורע - אומר הריטב"א שגם לרש"י יהא חייב רק אחד עי"ש וצ"ב. **ודעת תוס'** [- מובא בריטב"א שם ואינו בתוס' שלפנינו]שמה שעל זומר לא אומרת הגמ' שחייב משום זורע - אזיל לגבי התראה - שאם התרו בו משום זורע פטור דלא העלה על דעתו שחייב משום זורע ומחזי כחוכא. ורק במבריך ומרכיב חייב על התראה של זורע. ולגבי חטאות - שיטת תוס' שגם זומר וזורע יהא חייב רק חטאת א'.

ש. האם כשמתרים על תולדה - צריך להתרות בשם האב או בשם התולדה?

ת. אומרים תוס' שאפשר להתרות גם בשם האב - כדמשמע בגמ' בסוגיין שזומר משום נוטע [ולתוס' איירי לגבי התראה] וכן מוכח בגמ' לקמן קלח. משמר משום מאי מתרין ביה. וגם בשם התולדה כדמשמע בגמ' ב"ק ב. ששואלת לר' אלעזר [דמחייב על תולדה ואב בהעלם אחד ב' חטאות] אמאי קרי לזה אב ולזה תולדה ולא קאמר שהסיבה היא משום שצריך להתרות על תולדה בשם אב[1145].[1146]

ש. מה הדין בזומר וצריך לעצים - כמה חטאות חייב?

ת. ר' כהנא אומר שחייב שתיים - משום נוטע ומשום קוצר.[1147]

ש. מהן "אספסתא" ו"סילקא" וכמה חטאות חייב הקוצרן בשבת ומדוע?

ת. **אספסתא** זה עשב שעומד למאכל בהמה [ונקרא גם שחת] והדרך שקוצרים אותו ג' פעמים בחודש וחוזר וצומח [ואחר הפעם השלישית כבר אינו צומח ועוקרין אותו וזורעין אחר במקומו[1148]].

[1145] ובתוס' ב"ק ב. ד"ה ולר"א - באחד התירוצים אומר שאכן גם לר"א צריך להתרות התולדה בשם האב [וכ"ש לחכמים] וזה תירוץ הגמ' שם הך דהוויא במשכן חשיבא וכו' עי"ש. וכן דעת תוס' רי"ד מו"ק ב: [גבי שאלת הגמ' שם משקמ משום מאי מתרין ביה] שצריך להתרות על תולדה משום אב דאם יתרוהו רק משום התולדה - יחשוב המותרה שבם משקרים שהרי אין מלאכה כזו בל"ט אבות מלאכות

[1146] עי' שפת אמת שמקשה הא לר"א פשיטא שאין מתרין אתולדה משם האב שכן הם חלוקין אפי' לחטאות אבל לרבנן שהן מצטרפין לחטאת אחת - דבטלה התולדה לאב - ממילא צריך להתרות התולדה בשם האב.
ולגבי האם לר"א אפשר להתרות על תולדה משום אב - מתוס' משמע שכן [שכן משמע שסובר שאין הבדל בין ר"א לרבנן לגבי דין התראה משום אב דהא הוכיח מדר"א לרבנן שא"צ להתרות אתולדה משום אב] וכ"כ המהרש"א בדעתם. אך דעת הרמב"ן והרשב"א לקמן צו: שלר"א לא יועיל להתרות בתולדה משום אב]

[1147] וכתבו **תוס'** [ד"ה וצריך] שאפי' לר' יהודא דמחייב במלשאצל"ג - מ"מ בעי' "צריך לעצים" בשביל להתחייב על קוצר. [ומסביר הגרעק"א בגליון הש"ס דכשלא צריך לעצים אינו מלאכה חשובה עי"ש וצ"ב בזה] וכ"מ **ברמב"ם** שפסק מצד אחד שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב [בהל' שבת א ז] חייב ומצד שני כותב שבעי' צריך לעצים [שבת ח ד]. ויש לעיין באם צריך לעצים אך א"צ לזמירה האם חייב על זומר דיתכן שזה אינו מתכוון ופסי"ר דלא ניחא ליה לגבי הזמירה וצ"ע

[1148] עי' רש"י ב"ב כח: ד"ה אספסתא

והקוצרה בשבת חייב ב' חטאות - מצד קוצר - דצריך לאספסתא לבהמותיו. ומצד זורע - דקצירת האספסתא גורמת שהיא תגדל. דאם לא יקצרו אותה - לא תגדל יותר.

סילקא זה ירק עלים שחותחים חלק העליון שלו כשהוא מחובר - ומשאירים חלק התחתון עם השורשים וצומח שוב[1149] ודין הקוצרו כדין הקוצר שחת שכן הוא משתמש בעלים וגם גורם לו לגדול עוד.

ש. החופר בקרקע - משום מה חייב?

ת. **בברייתא** כתוב שהחופר והחורש הם מלאכה אחת. ופירש רש"י [ד"ה מלאכה אחת הן] "דכולהו לריפויי ארעא עבידי". ועי' הערה[1150].

ש. מהי "גבשושית" ומה הדין בהייתה לו גבשושית בבית ונטלה? ומה הדין בשדה ומדוע?

ת. "גבשושית" פרש"י דהוא הוא תל קטן ובר"ח [נדפס בריש דף עד.] כתוב תל של עפר.

ודין הנוטלו - **בבית** - חייב משום בונה. דהא תיקן הבית בזה שהשווה קרקעיתו[1151].

ובשדה[1152] - חייב משום חורש. ופרש"י דמרפי ארעא ועי' אג"ט חורש ס"ק ט שהכוונה שמה שנטל הגבשושית - ממילא מתרפה הקרקע שתחתיו וכדאמרי' בב"ב יז: [גבי חופר בור סמוך לקרקע חבירו דלדעת רבא, חבירו יכול למונעו משום דקאמר ליה] כל מרא ומרא דקא מחית קא מרפת לה לארעאי.

[1149] עי' ר"י מלוניל על הרי"ף שבת דף לא: בדפי הרי"ף

[1150] ואם הקרקע לאו בת זריעה - מוכח מהגמ' בפסחים מז: [שפוטרת בחרישה בצונמא מפני שלאו בת זריעה היא] שפטור [אור זרוע שבת סימן נה]. ועי' עוד בשעה"צ שלו ס"ק יח לגבי שפיכת מים שהווי חורש רק אם הקרקע עומדת לחרישה עי"ש. ויל"ע מה הדין אי לא מיפה הקרקע כגון שכבר קודם לחפירה היא חרושה - ונראה דבכה"ג לא חייב משום חורש. [מיהו אם צריך להשתמש בבור לצורך מסוים - חייב משום בונה].

[1151] ועי' גמ' לעיל נ. שאם זה עפר ששמו שם ע"מ להשתמש בו ל"ה בונה בנטילתו. מיהו יל"ע בביטלו לגבי קרקע הבית שמשמע מפרש"י שם [ד"ה והוא שייחד] שאסור רק משום מוקצה ולא משום בונה וצ"ע ואולי י"ל שרש"י מיירי רק כשהתכוון לקחתו בעתיד ולכן ל"ח מחובר וצ"ע. וכל זה בקרקע שאינה מרוצפת אבל במרוצפת פשוט של"ה מחובר לקרקע ול"ה בונה בנטילתו.

[1152] היינו שעומדת לזריעה עי' הערה שלפני הקודמת.

ש. מה הדין בהייתה לו גומא בבית וסתמה בעפר ? ומה הדין בשדה ומדוע?

ת. גם פה אמרי' בגמ' שבבית חייב משום בונה ובשדה משום חורש. ופרש"י שבשדה איירי שהקרקע שמילא בגומא היא רפויה וטובה לזריעה והשווה הקרקע להיות נזרע עם השדה [1153].

ש. מה הדין בחופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שפטור. ואפי' לר' יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה [ופה זה מלשאצל"ג כי לא צריך את הבור] מ"מ פה פטור כי הוא מקלקל. ופרש"י [ד"ה פטור וד"ה מקלקל] דאיירי שחופר הבור **בבית**. ולגבי חופר בור בשדה - עי' הערה[1154].

ש. מהו "בוצר" "גודר" "מוסק" ו"אורה"?

ת. כולם לשון קטיפה. ובציר זה בענבים מסיק - זיתים גודר - תמרים ואורה - תאנים [רשב"ם ב"ב פב: ד"ה כמלוא אורה וסלו].

[1153] נראה שמה שהוסיף רש"י שהשווה הקרקע וכו' זה ללמד שאפי' אם גם לפני שטממה הייתה הקרקע שבגומא ראויה לזריעה - מ"מ הווי חורש דהא הועיל לקרקע בזה שהשווה את הגומא לקרקע. **ויש לעיין** באם שם עפר בגומא אך לא מילאה לגמרי - שמשום חורש כנראה שלא יתחייב דהא לא השווה את הקרקע אך בבית - אולי חייב משום בונה שהרי שיעור בונה הוא בכל שהוא כמ"ש במשנה בדף קב:

[1154] **לכאו' משמע מרש"י** שבשדה הווי תיקון וחייב אולם עי' **רש"י** ביצה ח. ד"ה פטור עליה דכתב שאינו לא בונה ולא חורש אלא מקלקל. עכ"ד **ומשמע שגם בשדה הווי מקלקל. ועי' תוס'** פסחים מז: ד"ה הכותש שרק בבית הווי מקלקל אבל **בשדה ל"ה קלקול** וחייב לר' יהודה. וכ"כ **הרמ"ך** מובא בכסף משנה שבת א יז. וכתב **הכ"מ שם שכן דעת הרמב"ם** ומה שסתם הרמב"ם שפטור בחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה [אף שהרמב"ם פוסק כר' יהודה שמלשאצל"ג חייב וא"כ הווה ליה להרמב"ם לחלק בין בבית שפטור משום מקלקל לבשדה שחייב משום חורש] - משום שמתוך דבריו של הרמב"ם שכתב ש"החופר גומא וא"צ אלא לעפרה הר"ז מקלקל ופטור" - משמע שרק באופן של קלקול פטור אבל באופן של תיקון - חייב. וכ"כ במגיד משנה בדעת הרמב"ם.

ונראה שלא פליגי רש"י והרמב"ם אלא תלוי לפי הענין - אם זו חפירה שמועילה לזריעה [וכמו שאמרה הגמ' לעיל שהחופר חייב משום חורש] - חייב לר' יהודה ואם מפריעה לזריעה - פטור. אולם עי' **באגלי טל** [חורש ס"ק ו סוד"ה החופר] דמלשון " ואינו צריך אלא לעפרה" משמע שאין לו תועלת בבור ולכן הווי קלקול ופטור.

ש. מה דין אדם שזרק פיסא לדיקלא והשיר תמרים ? ומדוע?

ת. מחלוקת. **לר' פפא** חייב ב' - משום תולש [תולדה דקוצר - רש"י [1155]] ומשום מפרק [שזה תולדה דדש - דמפרק התמרים מהמכבדות - רש"י ועי' חידושי הר"ן שכתב שאין דש במחובר ולכן פי' שאחר שנתלשו המכבדות ונפלו לארץ - נתפרדו התמרים מהם וזהו המפרק[1156] [1157]].

ולר' אשי - פטור מתרוויהו שזה דלא כדרך וכלאחר יד.

ש. החולב את הבהמה - משום מה חייב?

ת. תוס' מביא **שגגמ'** לקמן צה. כתוב שחייב משום **מפרק**. ופרש"י [שם וכאן בד"ה מפרק] שהווי תולדה דדש וכן פירש ר"י בתוס'. והוסיף ר"י שגמ' לקמן צה. אזלא בשיטת ר' יהודה [לקמן עה.] שיש דישה גם בדבר שאינו גידו"ק. ודעת ר"ת [בסוגיין תוד"ה מפרק] שמפרק זה משום ממחק שמחליק את הדד של הבהמה ועי' הערה[1158].

[1155] וכ"כ הרמב"ם [שבת ח ג] שהוא תולדת קוצר. ופי' שם הלח"מ שקוצר זה בכלי ותולש - ביד [פי' ולכן תולש זה תולדה ולא אב]

[1156] ודעת **רשב"ם** [מובא בתוד"ה ואחת] שהפירוק הוא שמוציא הקליפה מהתמרים ע"י שמכה בהם. ועי' **שפת אמת** שמסיק מרש"י והר"ן [שכתבו שהפרדת התמרים מהאשכול הווי דישה] שגם המפריד ענבים מהאשכול שלהם הווי דש. ועי' **באגלי טל** [דש ס"ק ג ד"ה והנראה] שבדבר שדרכו לאכלו מיד אחר הפירוק ואכן אוכלו מיד אחר הפירוק - הווי "דרך אכילה" ול"ה מלאכה ושרי

[1157] ועי' תוס' ד"ה מפרק שמביא את **דעת ר"ת** שמקשה על רש"י שפי' כאן שמפרק תולדה דדש דהא אמרי' בגמ' [לקמן צה.] דחולב חייב משום מפרק ודעת רבנן [לקמן עה. כדאמר רבא בדעתם] דאין דישה אלא בגידו"ק ואם נאמר שמפרק חיב משום דש - א"כ איך שייך מפרק בחולב שאינו גידו"ק? וע"כ פי' **ר"ת** שמפרק חייב משום **ממחק** דכשחולב ממחק את הדד. עכ"ד. [ועדיין צע"ג אייך שייך ממחק במשיר תמרים ועי' מהר"ם שכתב שבדוחק י"ל שכשמכה על קליפת התמרים הווי כמו ממחק עכ"ד. ועי' רשב"א שבת צה. {ד"ה חולב} שכתב שדעת ר"ת בספר הישר שיש ב' גווני מפרק - בגידולי קרקע חייב משום דש ובחולב חייב משום ממחק עי"ש. אך מתוס' דידן ל"מ הכי דהא ר"ת בתוס' הקשה על רש"י כאן שדיבר בגידולי קרקע וכתב שהוא תולדה דדש ועל זה חלק ר"ת. **וצ"ע**]. **ודעת ר"י** בתוד"ה מפרק היא כרש"י שמפרק תולדה דדש. ולדעתו סוגיא דדף צה. היא כר' יהודה שיש דישה גם בדבר שאינו גידו"ק. וכן דעת **הרשב"ם** [המובא בתוד"ה ואחת] שמפרק חייב משום דש.

[1158] ובדף קמד: כתבו תוד"ה חולב בשם ר"ת שחולב חייב משום דש וכתב בספר **נשמת אדם** [על חיי אדם שבת יז ס"ק ב] שר"ת חזר בו ממש"כ שהוא ממחק. ובחידושי **חתם סופר** [שבת קמד:] פירש שמה שפי' ר"ת שחייב משום ממחק - זה **רק לר' יהודה שסובר שמלשאצל"ג חייב**. דממחק בחליבה - אינו צריך לגוף המלאכה. וכיוון שלהלכה ס"ל

ש. האם יש "מעמר" במלח?

ת. מחלוקת. לרבא - חייב. ולאביי - פטור דאין עימור אלא בגידולי קרקע.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שבת ח ה] **כאביי**. וכתב הכס"מ שהרמ"ך הקשה על הרמב"ם הרי קי"ל אביי ורבא - הלכה כרבא ותירץ הכס"מ שגרסינן בגמ' רבה ולא רבא. וכ"כ במגיד משנה שהגי' רבה ולכן פסק כאביי שהוא בתרא [ועי' מסורת הש"ס שכ"מ בגמ' מדנקט אביי בסיפא וכשהוא חולק עם רבא - מביאה הגמ' את אביי ברישא כי הוא מלך קודם].

מיהו כתב הטור [סי' שמ] שעימור במלח **אסור מדרבנן**. וכ' ב"י דהכי מסתבר דאביי רק פוטר ולא מתיר שלא לחלק כ"כ בין אביי לרבא. וכ"פ **מרן** [שמ ט].

ועי"ש בשו"ע ובמ"ב ס"ק לז **שכשלא במקום גידול וכגון בבית** - שרי לעמר אפי' גידולי קרקע [אמנם עי' שו"ע שלה ה שאם נתפזרו לו פירות בחצר {ובפשטות ה"ה בבית} הנה והנה לא יאספם לקופה או לסל. אבל לכסותו - מותר. וכתב שם המשנ"ב {ס"ק יז} משום עובדא דחול. ולפי זה היתר עימור שלא במקום גידולו הוא רק כשלא נתפזרו אילך ואילך או שלא לקופה. וצ"ב מה הגדר של "אילך ואילך" שהרי כל עימור זה אסיפת פירות יחד וצ"ע].

ש. מהו מנפץ פשתן בגבעולין? ומהו "מנפט"? ומה דינן ומדוע?

ת. מנפץ פשתן בגבעולין הוא שמפריד הפשתן מהגבעול המכסה אותו. ומנפט היינו שמפרק גרעיני הצמר גפן מהצמר גפן והוא תולדה דדש ודינם - שהם תולדה דדש [רש"י ד"ה והמנפט. ועי' תוס' עד. ד"ה אע"ג דסובר שהם אב דדש].

לר"ת שמלשאצל"ג פטור - לכן פי' בדף קמד: שהאיסור לחלוב בשבת הוא משום שזה כמו דש והיינו דש מדרבנן. שאיסור דר' של דש - יש גם בדבר שאינו גידו"ק.

וברמב"ם [שבת ח ז] פסק שחולב חייב משום **דש** וכפרש"י. ופסק עוד שם שאין דישה אלא בגידולי קרקע. וכתב המ"מ בדעתו שסובר שבהמה הווי גידו"ק

ש. הבורר הזורה והמרקד בהעלם אחד - כמה חטאות חייב? והכותש והדש בהעלם א' כמה חטאות חייב ? ומדוע?

ת. הבורר הזורה והמרקד בהעלם א' - חייב ג' חטאות. דהא נשנו כולן בכלל ל"ט מלאכות ואמר ר' יוחנן שאם עבר על כולן חייב ל"ט חטאות[1159]. וטעם שנשנו בתורת ג' אבות אף שענין שלושתן הפרדת אוכל מפסולת - משום שהיו במשכן והן בכלל סידורא דפת לכולם.

הכותש והדש - שעשאן בהעלם א' - חייב חטאת אחת[1160]. והטעם - אמר אביי שכן אין כותש נחשב לאב בפני עצמו אף שהיה במשכן והוא מכלל סידורא דפת - כיוון שאינו לכולם רק לעשירים. ורבא אמר דמשנתינו שמונה זורה בורר ומרקד בג' אבות - ס"ל כרבי שדרש בדף צז: מהא דדברים הדברים אלה הדברים שיש רק לט אבות מלאכות[1161] וא"כ א"א להכניס את כותש בתור אב נפרד. והגמ' דוחה את רבא - שטעם זה אינו מספיק לדחות את כותש ולהכניס את זורה בורר ומרקד - דהו"ל להוריד א' מהג' שהם כעין בורר ולהוסיף עוד אחד שהוא כעין דש דכך ייצא שיש ב' מלאכות מעין בורר וב' מלאכות מעין דש [1162].

[1159] וכ"כ ר"ח [עד. ד"ה וכיוון] בהדיא דחייב ג' חטאות

[1160] כך נראה מפשטות הגמ' ורש"י דבכלל דש הוא. **אך עי' רעק"א** שהבין ברש"י שחייב ב' חטאות וכ"כ **המהר"ם** שאפשר שלרש"י חייב ב' חטאות. והרעק"א הקשה על רש"י א"כ רבי ה"צ לומר ארבעים מלאכות? ועי"ש שמוסיף שמהרמב"ם שמונה רק לט - וודאי משמע שעל כותש ודש חייב א' [ויש להוסיף שכן מוכח מדברי ר' יוחנן שמחייב בהעלם אחד לט חטאות לכל היותר]. ועי' עוד בשו"ת שבט הלוי [הגר"ש וזנר] שנשאר בצ"ע על הבנת המהר"ם ברש"י עי"ש.

[1161] ולכאו' אפשר לומר גם שדרש כר"ש בן ר' יוסי בן לקוניא בדף מט: שדרש מדכתיב לט פעמים מלאכה בתורה

[1162] **ולכאורה** נראה שגם לאביי שאמר שהכניסו את זורה בורר ומרקד בגלל שהם בעשיית הפת לכולם - צריך להא דרבא שדרשי' מקרא שיש לט מלאכות ולא פחות ולא יותר. דלולא הקרא - מנ"ל למתני' לחלק חטאות במלאכות דומות רק בגלל שישנן בסידור הפת לכולם ? ומנ"ל לצרף את כותש ודש לחטאת אחת רק בגלל שאין כותש אצל עניים? אלא עכ"ח גם הוא דריש מקרא שיש רק לט אבות וממילא מכניסים את מה שיותר מסתבר. ועי' תוס' מט: ד"ה ארבעים שהסביר שזו קו' הגמ' "הנהו לט מלאכות כנגד מי". **אמנם** מתירוץ הגמ' שם משמע שלמאן דיליף ממשכן - א"צ ללימוד מקרא ללט מלאכות. ועי' תוד"ה כנגד שאכן הק' מנ"ל לחלק בין זורה לבורר למאן דיליף ממשכן **וצ"ע בזה.**

ש. מהן הדרכים להסביר את הברייתא "היו לפניו ב' מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח. ולא יברור ואם בירר חייב חטאת" ?

ת. ישנם ה' הסברים מתי בורר ואוכל ומתי חייב חטאת. [ולכל ההסברים - מש"כ "ומניח" הכוונה לצורך אחרים. תוס'].

הסבר א' - של עולא - שבורר ואוכל - לבו ביום. וחייב חטאת - כשבורר לצורך מחר.

הסבר ב' - של ר' חסדא - בורר ואוכל - פחות מכשיעור. וחייב חטאת - בכשיעור.

הסבר ג' - של ר' יוסף שבורר ואוכל - ביד [דביד לא דמי לבורר כלל. רש"י]. ולא יברור - בקנון ותמחוי - ואז פטור אבל אסור [דכלאח"י הוא. רש"י] וחייב חטאת - בנפה וכברה.

הסבר ד' - ר' המנונא - בורר ואוכל - אוכל מפסולת. [דלאו דרך ברירה היא. רש"י] חייב חטאת - פסולת מאוכל.

הסבר ה' - אביי וכן הסכים רבא - בורר ואוכל - לאלתר וחייב חטאת - לבו ביום [וכש"כ למחר].

להלכה - הרי"ף [לב.], **הרא"ש** [סימן ד] וכן **הב"י** [שיט א] הביאו רק את דברי אביי - משמע שהם סוברים כפירושו של אביי בברייתא. וכן נראה **מפרש"י** ד"ה והתניא שהגמ' שאלה על ר' אשי מהברייתא לפי הסבר אביי. [ומ"מ מסכימים הפוסקים לדברי ר' יוסף שבנפה וכברה חייב חטאת ובקנון ותמחוי פטור אבל אסור. ועי' בזה בהמשך וכן עי' בהמשך אי בעי' אוכל מתוך פסולת כדאמר ר' המנונא].

ש. לר' אשי - באיזה אופן מותר לברור בשבת ? ובאיזה אסור מדר' ? ובאיזה חייב? ומדוע?

ת. לר' אשי בנפה וכברה - חייב חטאת [דעיקר ברירה בנפה וכברה. רש"י]. בקנון [כלי עץ כעין צינור ורחב מלאחריו וקצר מלפניו. רש"י] ותמחוי [קערה גדולה - עי' רש"י מב: ד"ה תמחוי] - פטור [דכלאחר יד הוא] וביד - מותר [דלאו דרך ברירה הוא.]. ועי' הערה[1163].

[1163] וכתבו תוד"ה והתניא שלדעת רש"י [ד"ה והתניא] חייב דווקא אי בירר גם בנפה וכברה וגם לבו ביום אבל בחד מנייהו - דהיינו בנפה וכברה לאלתר או ביד לבו ביום - שרי. [והוכחתם מרש"י - מדפרש"י שהקו' של הגמ' על ר' אשי היא מברייתא דלעיל שמחייבת בבו ביום ואת הברייתא הזו העמידה הגמ' בנפה וכברה - משמע שבשביל לחייב בעי'

ש. האם ברירה המותרת - דהיינו ביד ולאלתר - בעי' גם שתהא אוכל מתוך פסולת? ומה הדין בבורר פסולת מתוך אוכל?

ת. הגמ' מסיקה לגבי בורר תורמוסין שכפסולת מתוך אוכל דמי ולכן חייב. ומשמע בגמ' שאפי' ביד חייב וכ"מ מרש"י על המשנה שכתב "הבורר - פסולת בידיו" וכן משמע שאפי' לאלתר חייב. וא"כ הברירה המותרת היא אוכל מתוך פסולת **ודעת תוס'** [ד"ה בורר] שאם הפסולת מרובה על האוכל - בכה"ג אסור ליטול את האוכל דהווי דרך ברירה [וזו הכוונה בגמ' לקמן קלח. שלברור אוכל זה דרך ברירה][1164] ולדעתם בכה"ג שהפסולת מרובה - יברור את הפסולת [1165].

ולהלכה - פסק מרן דלא כתוס' אלא שתמיד אסור לברור פסולת מאוכל אלא רק אוכל מפסולת.

ש. לסיכום - מהי דרך הברירה המותרת בשבת?

ת. דרך הברירה המותרת היא אוכל מתוך פסולת [כדאמרה הגמ' גבי תורמוסין] ביד [כדאמרה הגמ' בהסבר דעת ר' אשי] וכדי לאכול לאלתר [כדהסבירו אביי ורבא את הברייתא].

תרוויהו - בו ביום ונפה וכברה] ודעת תוס' עצמם שחייב בחד מניהו גם כן. וכן דעת ר"ח,וכ"פ הרמב"ם [שבת ח יב - יג] והשו"ע [שיט א - ב] כתוס'. ויל"ע למה באמת לבו ביום חייב אף ביד הרי אין דרך ברירה בכך?וראיתי בספר **מורשת משה** [הרב משה שטינהוז] שמסביר שלתוס' בעי' בשביל להתיר שיהא "דרך אכילה" וכדכתבו תוד"ה וכי ולכן גם בחד מניהו - בו ביום או נפה וכברה - חייב כי ל"ה דרך אכילה. אבל לרש"י - כל עוד זה לא דרך ברירה - פטור כדכתב רש"י ד"ה ובורר. [ובפשטות - כ"מ מרש"י ד"ה פטור] ולכן בשביל לחייב בעי' תרוויהו די שיהא דרך ברירה

[1164] ועי' רמב"ן שחולק על תוס' ואומר שלעולם דרך ברירה היא פסולת מתוך אוכל. ומש"כ בגמ' קלח. שבורר אוכל הווי דרך ברירה - היינו בנפה וכברה עי"ש

[1165] וכ"כ הרמב"ן בדעתם

ש. מהם "תורמוסין" האם מותר לברור התורמוסין מקליפתן לאחר שמבשלן?

ת. תורמוסין הם קטניות שטעמם מר ואחר שמבשלים אותן ז' פעמים [היינו שאחר שמבשלים מחליפים מים שכן הם מקבלים המרירות מהתורמוסין וכך עושין ז' פעמים] הם מתמתקים ונאכלים למטעמים בקינוח סעודה [רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוסין].

ודינם - **לאחר שבישלו ז' פעמים** - שרי לבררן מקליפתן וכן לבוררן מהתורמוסין הרעים שאינן טובים כ"כ לאכילה ובלבד שיעשה ברירה המותרת [אוכל מפסולת, ביד ולאלתר] **אולם אם לא הספיק לשולקן ז' פעמים** אלא רק ג' או ד' פעמים - אסור לבררן ממינים הגרועים - שכן המינים הטבים לא נחשבים כאוכל לגבי הגרועים מפני שאע"פ שהם יותר טעימים מהגרועים - ולכן בוררם - מ"מ הם עומדין להסריח כי לא נגמר בישולם וכמובן לא יוכל להמשיך בישולם בשבת [והגרועים - נגמר בישולם מהר וסגי להו בג' בישולים[1166]] ולכן הטובים חשיבי פסולת לגבייהו[1167] [1168].

ש. מהו סילקא ומה דינו של המחתכו דק דק?

ת. סילקא פרש"י לעיל [עג: ד"ה דקניב סילקא] שזה תרדין דהיינו עלים העומדים למאכל.

והמחתכו דק דק חייב משום טוחן. ובענין אוכלין ודברים אחרים על מה מהן חייב ועל מה לא - עי' הערה [1169].

[1166] כנראה משום שהגרועים הם היותר קטנים והם מתבשלים יותר מהר.

[1167] וצע"ק שהרי אע"ג שעומדין להסריח - מ"מ עכשיו אינם מסריחים [דאל"כ ל"ה אוכלן. וכ"מ לשון רש"י "ואי שביק להו מסרח"] וצ"ל כיוון שממהרים להסריח חשיבי כפסולת וצ"ע.

[1168] פירשתי ע"פ **הפירוש השני ברש**"י שעליו כתב רש"י " ולי נראה". ועי"ש עוד פירושים למה התורמוס שנוטל לאוכלו חשיב פסולת. **ועי' רמב"ם** [שבת ח יג] **ושו"ע** [שיט ה ובמ"ב שם ס"ק יט] שפירשו שהאוכל חשיב פסולת מחמת שהפסולת ממתקת אותו ומכשירה אותו לאכילה. ונראה כוונתם שאפי' אחר הפסולת מיתקה אותם - חשובים התורמוסין כפסולת וצ"ע.

[1169] **בתוס'** כתבו ששאר אוכלין שרי. ולא כתבו מה החילוק בין סילקא לשאר אוכלין. **ועי' תוס' דף קיד:** ד"ה אלא שמוכיח מסוגיין שכל ירק אסור בטחינה עי"ש. ועי' **דרישה** [שכא ב] **ומנחת חינוך** [מוסך השבת טוחן] שכתבו שכוונת התוס' בסוגיין ובדף קיד: היא שרק ירקות כסילקא שאין נאכלים כמות שהם חיים אלא צריכים בישול [וכדאמרי' ברכות לח: גבי שלקות "כרבא וסילקא" - מנחת חינוך] - בהם יש מלאכת טוחן. אבל **שאר אוכלין שנאכלין גם חי - אין בהם טוחן** וכדעת **הרמב"ם** שכתב [שבת כא יח] "המחתך את הירק דק דק לבשלו הרי זה תולדת טוחן" - דמשמע שאינו נאכל חי [והסברא בזה - כי כך זה דומה לטחינת סממנים שהייתה במשכן].

ש. מה פירוש "שדי סיכתא לאתונא" ומה דינו ומדוע?

ת. שדי סיכתא לאתונא - פי' ששם יתד של עץ בתנור כדי ליבשו ולחזקו. **ודינו** - שחייב משום "מבשל" - דהוא מתרפה לפני שהוא מתקשה ועל הריפוי חייב משום מבשל [וזה נקרא שהתכוין לבשל כי א"א לחזק היתד אלא בצורה של ריפוי מקודם. ריטב"א][1170] .

אמנם היראים [סי' רעד הובא בב"י שכא יב] כתב שאפילו בלחם יש דין טוחן א"כ חולק על תוס' הנ"ל וגם **הרשב"ם** [הובא בהג"מ שבת כא ע ובב"י שכא יב] שחולק על היראים הנ"ל ומתיר לפורר לחם - מ"מ מתיר רק משום שאין טוחן אחר טוחן ומשמע שבאוכלין לא טחונים - **אוסר אף בכאלה שנאכלים חיים**. וכ"כ **באו"ז** [ב ס הובא בדרכי משה שכא א*]

מיהו כתב **התה"ד** [סימן נו] שכל מה שחלקו הראשונים הנ"ל על תוס' ואסרו טחינה באוכלין [שנאכלין כמות שהן חי] זה דווקא בגידולי קרקע. אבל באוכלין שנאכלין כמות שהן חיים והם גם אינם גידולי קרקע - כבשר גבינה וכדו' - **שרי** וכמו במעמר [מיהו מעמר שלא בגידו"ק אסור מדר' וכמ"ש מרן [שמ ט] אולם י"ל שכאן קיל ממעמר דיש דעות שאין טחינה כלל באוכלין שנאכלין חיין ומחמת זה כ' התה"ד שגם למ"ד שיש עימור בדבר שאינו גידו"ק מודה להתיר בטוחן שישנו רק בגידו"ק עי"ש]

ולהלכה - עי' **שו"ע** [שכא יב] שאוסר חתיכת ירק דק דק בשבת וכתב שם במ"ב [ס"ק לח] שכתב שאף בירקות שראוי לאכלן חיים משמע שמחמיר השו"ע [ודלא כתוס' אלא כרשב"ם] אמנם בדבר שאינו גידו"ק וגם נאכל חי ללא טחינה - מתיר מרן [שכא ט - י] וכדעת תה"ד.

ולגבי גוש עפר אי יש בו טוחן - עי' **רש"י** ד"ה שבע חטאות שיש טחינה בעפר. וכ"מ מלשון **הגמ' בביצה** ז: "והא קא עביד כתישה". וכ"כ **הרמב"ם** שבת ח טו גבי מתכות [וא"כ ה"ה גבי עפר] **ועי' אג"ט** שאע"ג שקרקע לא חשיב גידולי קרקע [וכוונתו כמו שמצאנו לגבי סוכה שאין לסכך בעפר כמ"ש רמ"א או"ח תרכט א ומקורו מהר"ן על הרי"ף סוכה ז: ד"ה מתני'] מ"מ לגבי טוחן חשיב גידו"ק כי בין הסממנים יש כאלה שהם גושי קרקע [פי' שמוציאים אותם מהאדמה כגוש וצריך לטחנם] וע"ע **פמ"ג** מש"ז שכא סוף ס"ק י שטוען שדווקא לגבי סוכה ל"ח עפר גידו"ק שכן כתוב מגורנך ומיקבך עי"ש. **וכן פסק מרן** [שב ז] בשם יש מפרשים שיש טוחן בטיט יבש וזה למרות שפסק [בסי' שכא ט - י]שאין טחינה בדבר שאינו גידו"ק

ולגבי אי שייך בטוחן היתר של "לאלתר ביד" כמו ששיך בבורר - עי' שו"ת **הרשב"א** [ד עה] שמתיר בטוחן לאלתר כמו בבורר וכן פסק **הרמ"א** [שכא יב]. **ובמשנ"ב** שם ס"ק מה הביא דברי **השלטי גיבורים** שמפקפק בדברי הרשב"א שהרי הגמ' כתבה היתר דלאלתר בבורר דווקא ומנא לנו לדמות. ולהלכה הביא המשנ"ב את דברי **הב"י** גבי חתיכת סלט ירקות שמתכוון לאכלו לאלתר - **שראוי שיחתוך חתיכות גדולות קצת עי"ש**. ועי' **ביאוה"ל** [שכא יב ד"ה מידי] שהיתר זה הוא רק ביד או בסכין אבל לא בכלי שדרכו לטחון. דגם בבורר לא התירו בכלי. [מיהו סכין דינו כיד עי"ש]

[1170] ועי' **רמב"ם** [שבת ט ו] שבין שריפה גוף קשה או הקשה גוף רך חייב משום מבשל" ועי"ש **בלח"מ** שלהרמב"ם א"צ שיתרפה קודם בשביל לחייב את המקשה גוף רך אלא גם אם היה רפוי מלכתחילה ורק התקשה - חייב משום מבשל. אולם **בשעה"צ** [שיח ס"ק ד'] פירש בדעת הרמב"ם שהמקשה גוף רך חייב כי מסתמא התרכך עוד יותר ע"י הבישול ורק אח"כ התקשה עי"ש.

ש. הממיס זפת ואח"כ התקשה - האם חייב?

ת. בגמ' כתוב שחייב. ועי' הערה[1171] .

ש. מה הפירוש "חביתא" וכמה חטאות חייב העושה אותה ומחמת אלו מלאכות ?

ת. חביתא - היא כלי קיבול של חרס. והעושה אותה - כתוב בגמ' שחייב ז' חטאות. **ופרש"י** משום : טוחן - שטחן את רגבי האדמה שממנה עושה החרס, בורר - את הצרורות וזורק אותם, מרקד בנפה, לש - שמגבל הטיט במים, ממחק כשמחליק את החבית, מבעיר - את האש בכבשן כדי לחזק את החבית ומבשל - דשם את החביתא בתנור כדי לחזקו.

ומשום חופר, בונה ומכה בפטיש - אינו חייב לרש"י. דחופר וצריך לעפרה הווי מלשאצל"ג[1172] ובונה - ליכא בכלים כדאמרי' לקמן [קכב: - דעת רבא בהסבר הברייתא שם] ומכה בפטיש ליכא דמאיליה נגמרה המלאכה בתנור[1173]. [רש"י ד"ה שבע וד"ה תנור וד"ה ואי חייטיה].

ודעת **תוס'** [ד"ה חביתא] - שחייב גם משום בונה[1174] דבבנין גמור - יש בנין בכלים וכן דעת **הרמב"ם** [שבת י יג] **וכן פסק מרן** [שיד א. אך עי"ש בסעיף ז ובמשנ"ב ס"ק לו שע"י גוי שרי דבכה"ג סמכי' על שיטת רש"י שאין כלל בנין וסתירה בכלים].

[1171] עי' **אגלי טל** [אופה ט י] שהק' הא כתב הרמב"ם [שבת ט יג] שכל שאין מלאכתו מתקיימת - פטור? ותי' דשאני בישול שכך היה במשכן בבישול סממנין שההיתוך חוזר ומתקשה [ויש להעיר שלפי דעת הלח"מ ברמב"ם שחייב על מה שהקשה לאחר שהתרפה - א"כ א"ש דהא הקישוי מתקיים אולם ברמב"ם [שבת ט] משמע שחייב על ריפוי הזפת עי"ש] ועי' בספר **מורשת משה** [עמ' תתסה] שהביא עוד תירוץ - כי דרך העבודה בזפת שמרככים אותו ואז עושין איתו עבודות ועז מתקשה. וכיוון שכך הדרך - חשיב מלאכה

[1172] וכדעת ר"ש שפוטר [משנה צג:]

[1173] **ודעת הרא"ש** [ביצה ד טו] דמחסם [היינו שמחזק לבינה ע"י האש] חייב משום מכה בפטיש. וא"כ ה"ה בנד"ד. [וצ"ע איזה מלאכה מהז' שמנה רש"י - מוריד הרא"ש וכן איזו מלאכה נוספה להרא"ש בתנור יותר מבחבית] ועי' שו"ת **באר יצחק** [הגרי"א ספקטור] או"ח יג סוד"ה ומן - שכתב שלרש"י - יש בחיסום איסור מדר' ולכן אמרה הגמ' בביצה לד: שאין מלבנין לבנים בתנור ביו"ט משום דמחסם.

[1174] ולפי זה צריכים להוריד מלאכה א' מהמלאכות שציין רש"י [דהא בגמ' כתוב שחייב רק שבע] ועי' **ריטב"א** שג"כ מוסיף בונה והוא **מוריד מבעיר** - שזה אינו בגוף החביתא ואפשר באש דעלמא **או בורר** דסגי במרקד עכ"ד [ומשמע שטוחן לא מוריד דגם הוא ס"ל שיש טחינה בקרקע. ובספר יד דוד - מובא במורשת משה - כ' שתוס' הורידו טוחן מחמת שאינו גידו"ק]

ש. מהו תנורא וכמה חטאות חייב העושהו ועל אלו מלאכות?

ת. תנורא זה תנור של חרס. והוא דומה לחביתא אלא שבגמר עשייתו עושים בו עוד מלאכה והיא שטחים עליו טפילה [טפילה זה טיט שמורחים על התנור כדי שיהיו דפנותיו עבים להחזיק חום התנור. עי' ר"ש על משניות כלים ה א] ובזה חייב משום מכה בפטיש[1175].

ש. מהי "חלתא" וכמה ואלו חטאות חייב העושה אותה?

ת. פרש"י [ד"ה חלתא] שחלתא היא כוורת [כלי עגול[1176]] עשויה קנים. והעושה אותה - כתוב בגמ' שחייב יא חטאות. ואי חייטה לפומיה - דהיינו שעשה לה שפה בשפת הבגד - חייב יג חטאות. והמלאכות הם : כשקוצר הקנים עושה מלאכת זומר[1177] שחייבים עליה משום נוטע וכיוון שצריך לעצים - חיב גם משום קוצר וכשאוספם יחד חייב משום מעמר ואח"כ בורר את הרעים מהם ואח"כ ממחק הקנים וא"כ חייב עוד ב' חטאות. ואח"כ חותך כל קנה לכמה חתיכות דקות וארוכות[1178] הרי טוחן ואח"כ מחתכן במידה ואח"כ מסיך השתי[1179] ואח"כ אורג א' למעלה וא' למטה כדי להעמיד השתי[1180] - הרי מיסך ועושה ב' בתי נירין ואח"כ אורג את הערב ואח"כ חותך את הקנים הבולטים לאחר האריגה ואז הוא מכה בפטיש. הרי י"א. ואי חייטיה לפומיה - עובר גם משום תופר וקושר הרי י"ג. ולתוס' - חייב גם משום בונה שבונה כלי. ועי' הערה[1181].

[1175] ובפשטות זוהי גם מלאכת ממרח אלא שעל ממרח כבר התחייב בעשיית התנור כדאמרי' גבי חביתא.

[1176] עי' רש"י לעיל ח. ד"ה כוורת

[1177] דע"י הקצירה גודל שוב יותר ממה שהיה גודל ללא הקצירה

[1178] ומכאן הוכיח **הגרש"ז אויערבאך** [מנחת שלמה א צא ד"ה כתבו] שגם בעשיית דיקטים - שהם דקין וארוכים - יש משום טוחן.

[1179] עי' בספר **פירוש חי** [מהרב חיים פורוש] שמצייר ששם את הקנים העומדים [- השתי] בתוך בית הקיבול שבבסיס החלתא והווי מלאכת מיסך כמו במכונת אריגה כשמרכיב חוטי השתי על מכונת האריגה.

[1180] עי' ברש"י לקמן קה. ד"ה בנפה וכברה שמפרש שמשרשר ומרכיב חוט א' של ערב א' מלמטה וא' מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקנו עכ"ד. וזה דומה לעושה ב' בתי נירים שפרש"י במשנה שהוא נותן ב' חוטין בתוך בית הניר דהיינו שמעמיד חוט זוגי בבית הניר שנמצא למעלה ואת האי זוגי בבית ניר שנמצא למטה וכך יכול להכניס הערב ביניהם. ויל"ע לשיטת הרמב"ם [שבת ט טז ועי' מרכה"מ שם] שעושה בתי נירין הוא שעושה את הלולאת שבמכונת האריגה [- הבתים] עצמם [ולא שמכנים לשם את חוטי השתי כדפרש"י] - צ"ע אם זה שייך פה.

[1181] ויל"ע איזו מלאכה מהני יא שמנה רש"י - התוס' מורידים [דהא כתוב בגמ' רק יא חטאות בלא עשה חייטא]. והריטב"א - שלגבי עושה חביתא הסכים עם תוס' שחייב משום בונה - מחלק בין חביתא לחלתא ואומר שבחלתא לא חייב משום בונה כי כבר חייב משום אורג ומיסך שזהו בנינו. אמנם בדעת תוס' שכתבו להדיא בד"ה חביתא ותנורא וחלתא - שחייב משום בונה - צ"ע.

ש. הטווה צמר ע"ג בהמה האם חייב ? ומדוע?

ת. מחלוקת. **לר' יוחנן** - חייב. **ולר' כהנא** - פטור שכן זה שלא כדרך. ואף שבמשכן היו טווים את יריעות העיזים מע"ג העיזים - התם זו הייתה חכמה יתירה אבל הדיוט - אין דרכו בכך. ועי' הערה[1182].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שבת ט ז] כר' כהנא. וכן פסק ר"ח. וכתב הר"ח שאע"ג שר' כהנא תלמידו של ר' יוחנן הווה מ"מ אשכחן בתלמוד ירושלמי כוותיה.

ש. התולש נוצה מכנף של עוף - האם חייב ? ומטעם מה?

ת. בברייתא כתוב שחייב ואמר ר"ל שזה משום גוזז[1183].

ש. הקוטם את הנוצה - משום מה חייב?

ת.בגמ' אמר ר"ל שחייב משום מחתך. ופרש"י שאיירי בחותך ראש הנוצה שהוא דק וראוי להניחו בכר וכסת עכ"ד. ועי' הערה[1184].

[1182] המילים "אבל הדיוט אין דרכו בכך" - הם מפרוש **רש"י** [ד"ה חכמה] ומשמע ממנו שאם אומן יעשה כך - אכן יחייב. **ותוס'** כתבו "והעושה כן בטלה דעת וכדאמרי' בהמצניע [לקמן צב:] גבי אנשי הוצל [שהיו נושאים משאוי על ראשם שזה שלא כדרך רוב העולם ולכן אם הוציאו כך מרשול לרשות - פטורים וכתבו שם תוס' שגם אנשי הוצל עצמם פטורים בהוצאה כזו כי בטלה דעתם] ומשמע מתוס' שגם אומן שיטווה מע"ג הבהמה יהא פטור ודלא כרש"י. **וכ"כ המהר"ם בנט בדעת תוס'** [מובא בספר מורשת משה]. **אמנם בספר אגלי טל** [גוזז ס"ק ז בהגהה] כתב שגם לתוס' באומן ל"א בטלה דעתו שכן דמיא למש"כ תוס' בהמצניע [צב: ד"ה ואת"ל] שבמקום שתנאי המקום גורמים לשינוי - ל"א בטלה דעתם כי גם כל העולם בתנאים כאלה היו משנים. וכ' האג"ט שה"ה באומנין ל"א בטלה דעתם שכו כל העולם היו נוהגין כמוהן אילו היו אומנים. עכ"ד האג"ט. **וצע"ק** דגם אנשי הוצל היו אומנים בלשאת על הראש משא ובכ"ז אמרי' בטלה דעתם ובפשטות - רק אם השינו לא נובע מהאדם עצמו ורק מתנאי המקום שבו הוא גר - רק בכה"ג אמרו תוס' של"א בטלה דעתם. **וצ"ע.**

[1183] ואע"ג שגוזז בהמה חיה הוא רק בכלי - מ"מ בעוף שדרך גזיזתו הוא ביד - תלישתו זוהי גזיזתו. ובהמה מתה - דינה כעוף [ירושלמי מובא בר"ח]. וטעם שבהמה מתה דינה כעוף - משום שרק מחיים אין דרך לתלוש ביד משום שזה כואב לה [ביאוה"ל שמ א סוד"ה וחייב]

[1184] וכתב **בשו"ע הרב** [שיד טז] שאיירי שמקפיד לחתכו במידה הראויה לו. [דהיינו שכשחותך חלק העליון צריך להיזהר לחתוך רק החלק הרך הראוי לכר וכסת וזה נקרא שחותך במידה]

ש. הממרט את שערות הנוצה מהעצם של הנוצה - משום מה חייב ?

ת. בגמ' אמר ר"ל ממרט [לכנף העוף] - חייב משום **ממחק**. ופרש"י ד"ה והמורטו - "לצד זנבו שהוא קשה מורט שיערו מכאן ומכאן ומשליך הקנה ונותן שערו בכר וכסת" והיינו שהוא מחליק את הקנה מהשערות ובזה הוא ממחקו. ועי' הערה[1185].

ש. מדוע לא ילפי' מלאכת קושר מקשירת היריעות ליתדות במשכן?

ת. משום שזה לא קשר המתקיים. ועי' הערה[1186].

ש. למסקנא - מנא ילפי' קושר ומתיר בשבת ?

ת. שכן בציידי חילזון לפעמים מצרפין רשת לרשת ואז מתירין וקושרים. [והקשרים הם הרבה פעמים של קיימא - שמצרפין רשת לרשת ע"מ שתמיד תישאר ככה כנלענ"ד].

[1185] ועי' **ריטב"א** שהק' דאם זורק הקנה - הוי מלאכה שאצל"ג בזה שממחקו ואמאי חייב ? ולכן פירש שעושה ממנו כובעים. וכן פרש"י בד"ה משום מחתך וצע" למה לא פי' גם כאן כך.] ועי' ספר **נשמת אדם** על חיי אדם כלל לד סעיף ב' שכתב שרש"י פירש למה הוא מורטאבל לענין שבת אינו חייב אלא אם צריך לקנה עי"ש.

[1186] ואע"ג שגם בונה במשכן הוא לא מתקיים - מ"מ ס"ל לגמ' שבנין לשעה הווי בנין [**אור שמח** שבת י יב ד"ה והנה] ויל"ע דזה גופא מנ"ל לחז"ל לחלק בין בנין - שילפי' ממשכן שאף בנין לשעה הווי בנין לבין מלאכת קושר שס"ל לחז"ל שרק קשר של קיימא הוי קשר. ולמה לא נילף גם לגבי קושר מקשר היריעות במשכן - שקשר לשעה הווי קשר?

ש. מהו "תופר ב' תפירות" ומה דינו ומדוע?

ת. **ב' תפירות** - היינו ב' תכיפות - שתוקע המחט עם החוט בבגד ומוציא אותה ותוקע אותה שוב [עי' משנה כלאיים ט י ופי' הרא"ש שם [ד"ה שני ראשיה] וכן עי' ערוה"ש יורה דעה ש טו ששבת דומה לכלאי בגדים בזה דשיעור תפירה - ב' תכיפות. אלא שבשבת צריך גם קשירה עי"ש] **ודינו** - אם קשר ב' ראשי החוט[1187] - חייב. דאז זו תפירה המתקיימת[1188] ואם לא קשרן - פטור.

הערה: **הדבקה** - פסק מרן [שמ יד] שדינה כתפירה. אמנם אם מדביק לזמן קצר - עי' שמירת שבת כהלכתה [טו פא ובהערה שם באות רנ] שהתיר לגבי הדבקת חיתולים עי"ש וכן הוא בשו"ת ציץ אליעזר [טז ו] ועי"ש שרק אם פותח באותו יום שרי. [1189].

[1187] מה שכתבתי "ב' ראשי החוט" - הוא מפירוש **רש"י** [ד"ה שקשרן]. ופירש בשו"ת **אבני נזר** [או"ח קפ ה] שכוונת רש"י שעשה ב' קשרים בב' ראשי החוטין. [ובראש יוסף כותב שלא ברירא ברש"י האם הכוונה לב' קשרים בב' חוטין או שקשר שני החוטין זה בזה. **וברמב"ם** [שבת י ט] כתב בהדיא שקשר ב' ראשי החוט מכאן ומכאן. **ובפירוש הרא"ש** על כלאיים [ט י ד"ה שני] כתב כהצד השני - שקושר ב' ראשיה יחד עי"ש.
ולגבי אי חייב ב' חטאות - משום תופר ומשום קושר - עי' ספר היראים [סי' רעד ומובא בר"ן על הרי"ף לב: ד"ה התופר וכן בריטב"א] שכתב שאם קשר רק קשר א' - אינו חייב על קושר [דאינו מתקיים - ר"ן וכ"מ ביראים] ובהכי איירי סוגיין. אבל אם <u>קשר ב' קשירות - חייב גם משום קושר</u> **והריטב"א** מבין שגם קשר א' מתקיים [כנראה - כי קושרו ע"ג התפירה] ולכן דעתו שאכן חייב ב'. [ועי' אבני נזר או"ח קפ אות ז שאכן מק' על היראים שהרי אם אינו מתקיים הקשר - גם התפירה לא מתקיימת וא"א לומר שכוונתו של היראים שע"ג התפירה הקשר מתקיים - דא"כ למה באמת לא חייב ב'? עכ"ד האבני נזר ונשאר בצ"ע]

[1188] ובמשכן הייתה תפירה המתקימת דהא תפרו את היריעות זו אל זו. ובתפירה גדולה כזו [28 אמה אורך] - א"צ קשירה. וצע"ק א"כ מנ"ל ששיעור תפירה היא ב' תכיפות וקשירה ? דדמא צריך תפירה כזו שתעמוד גם ללא קשירה וכמו שהיה במשכן?

[1189] אמנם את פתיחת האספלנית ששומרת על ההדבקה שלא תתקלקל - **מחמיר השש"כ** שם לפתחה מבעו"י.וכן פס"ק **השש"כ** בסימן לה כו ושם בהערה סו - גבי איספלנית שע"ג פלסטר וכדפסק מרן [שמ יד] שהמפרק ניירות דבוקים - אם לא נתכוון לקלקל - חייב. אמנם עי' שות **יחווה דעת** שכתב שכיוון שעומד להסרה יש להקל וכי"מ שהביא הרמ"א בסימן שיז ג גבי תפירה שאינה של קיימא ומ"מ עדיף להסירן מבעו"י. עי"ש.

ש. היכן היה קורע במשכן?

ת. בגמ' אמרו רבה ור' זירא שכן יריעה שנפל בה דרנא [תולעת המנקבת נקב קטן ועגול ביריעה וצריך לקרוע למעלה ולמטה הנקב שלא תהא התפירה קמטים קמטים. רש"י] קורעין בה ותופרין אותה. ועי' הערה[1190].

ש. מה הפירוש "המותח חוט א' של תפירה" ומה דינו ומדוע?

ת. מותח חוט של תפירה הכוונה שב' חתיכות שבבגד התפורות יחד - נתפרדו קצת ומשך בחוט התפירה כדי להדקן. ודינו - ר' זוטרא בר טוביא אמר בשם רב שחייב חטאת מפני שהוא תופר ועי' הערה [1191].

[1190] **ויל"ע** אייך קרה שנמצאה תולעת ביריעות המשכן? הא אמרי' **במשנה** [אבות ה ה] שלא נראה זבוב בבית המטבחיים ופי' רבינו יונה שם - משום קדושה. ועי' **תוס' ערכין** ו. ד"ה כגון - שבמקדש ראשון שקדושתו הייתה גדולה ממקדש שני - לא היו צריכין ל"כליא עורב" לגרש העורבים שלא יעמדו על גג ביהמ"ק מפני שקדושתו הייתה גדולה ולא היו עורבין מגיעין אליו עכ"ד תוס' עי"ש. וא"כ ק' דכ"ש המשכן שלא יבואו תולעים אליו? **ואולי י"ל** שבאו תולעים בזמן עשיית היריעות - לפני שהיו על המשכן ועדיין לא היו קדושים. אולם ראיתי בשו"ת **חתם סופר** [יו"ד סימן רסד] שהוכיח מהא דכתבו התוס' [עה. ד"ה שכן] שהיו קורעין את היריעות מתחילתן ועד סופן - דמשמע שאירי אחר שכבר השתמשו בהן דאל"כ - היו מחליפים את היריעה לאחרת ולא תופרין אותה באמצע דאתו לפני מלך בשר ודם לא עושין כן - לפני הקב"ה לא כ"ש - ועכ"ח איירי אחר שכבר השתמשו בהן דלא רצו להביאה לידי גניזה. [ומזה מוכיח החת"ס שאין בקריעה או שבירת חפץ של ביהמ"ק משום "לא תעשון כן לה' אלוקיכם" - כשעושה כן לשם תיקון. עי"ש] וא"כ הדרא קו' לדוכתא וצ"ע

עוד יל"ע אי קריעת היריעות וקיפול מקום הקרע לכל אורך היריעה - כמ"ש תוד"ה שכן - האם אינו מקצר רוחב היריעה? והא התורה אמרה שכל יריעה צריכה להיות ד' אמות רוחב? ואולי י"ל שלאחר שפרסוה על המשכן מותר לקצרה כמו בגרדומי ציצית וגרדומי אגודת אזוב ששיעורם שונה ממש שהיה בתחילה. וצ"ע

[1191] וצ"ל שמיירי שחיזק ב' תפירות. ועי' **בבית יוסף** [שמ ו] שכתב שמשמע מהגהות מרדכי דלא מחייב אא"כ קשרו בסופו. דאל"כ אינו עומד [פי' אינו מתקיים] עכ"ד הב"י. וכ"כ המאירי. **והמאירי** הסיף שכל זה כשחיזק רק ב' תפירות ע"י משיכת החוט. אבל אם חיזק יותר מב' תפירות - חייב גם ללא שקושר [כי זה מתקיים גם ללא קשירה] וכן פסק **במשנ"ב** [שמ ס"ק כז]

ש. מהו "מגושתא" והאם מותר ללמוד ממנו ומדוע?

ת. נחלקו רב ושמואל מהו "מגושתא" **רב** אומר שהכוונה לגידופי דהיינו מין הדבוק בע"ז ומגדף תמיד את ה' ומסית אנשים לעבוד ע"ז [רש"י] **ושמואל** אומר שהוא מכשף.

ולגבי אי מותר ללמוד הימנו - אומרת הגמ' שלמ"ד שהוא גידופי - אסור ללמוד ממנו. והלומד ממנו אפי' דבר א' - חייב מיתה וכתב רש"י שאפי' דברי תורה אסור ללמוד ממנו[1192]. ולמ"ד שהוא מכשף - מותר ללמוד ממנו לצורך הייתר. דהיינו לא בשביל לכשף אלא להבין ולהורות דהיינו ללמוד להבחין בין מופת של נביא לכישוף [ובכך לבדוק את הנביא אם הוא נביא אמת][1193] שנא' בתורה [דברים יח ט] לא תלמד לעשות כתועבות הגויים ההם" ודרז"ל "אבל אתה למד להבין ולהורות".

להלכה - פסק **מרן** [יו"ד קעט יט] **שאסור ללמוד מהאמגושי.** ובב"י הביא דברי רי"ו שגם מהמכשף אסור [והיינו שכתב הרי"ו בנתיב יז חלק ב שהלומד מהאמגושי חייב מיתה והוסיף שאמגושי הוא מכשף או מין האדוק בע"ז] ובש"ך [קעט ס"ק כג] ובביהגר"א [ס"ק לא] פסקו להתיר ממכשף כשלא לומד ע"מ לעשות.

[1192] וצ"ע בטעם האיסור - אם הוא משום לא תתורו [דאף שלומד ממנו דברים שלא קשורים לע"ז - מ"מ לא ימלט שילמד אותו גם מענינים אלו דהא הוא אדוק בע"ז ומסית אנשים לעבדה]. **ואולי הוא מטעם** מ"ש בגמ' ע"ז טז: - יז. מעשה בר"א שנתפס למינים [שרצו לכופו לעבוד ע"ז] וכו' ושם כתוב שר"א אמר שנענש משמיים על זה ששמע דבר תורה ממין ונהנה והכתוב אומר [משלי ה ח] "הרחק מעליה דרכך" ודרז"ל שאזיל על מינות עי"ש.
ויל"ע עוד מר"מ שלמד מאחר והגמ' בחגיגה טו: מק' מהא דכתיב כי מלאך ה' צבקות ודרז"ל אם דומה הרב למלאך ה' וכו ' ותירצה הא בגדול הא בקטן [ור"מ אדם גדול הוא ושרי] וצ"ע מהא דר' אליעזר שהיה כמה דורות לפני ר"מ וודאי שלא היה קטן ממנו ובכך זאת נענש שלמד ממין והלא אחר היה מין ומסית ומדיח [עי' חגיגה טו. תוד"ה שובו בשם הירושלמי] ? וצ"ע.

[1193] ועי' רש"י על החומש [דברים יח ט] שלמד מדרשה זו שמותר ללמוד כישוף כדי להראות לבניו כמה מקולקלים מעשי הגויים עי"ש. ועי' רבינו בחיי על החומש שם שכתב שגם סנהדרין צריכים ללמוד כשפים כדא"ר יוחנן במנחות סה. וקפי' ר' בחיי שזה כדי שיולו לדון את המכשפים וצריכין להבין בזה.

ש. הצד חילזון, פצעו והוציא את דמו לשם צביעה - על אלו מלאכות חייב? .

ת. לכו"ע חייב משום **צד**[1194]. ונחלקו ר' יהודה ורבנן האם גם משום **דש** [ר' יהודה] או שאין דישה אלא בגידולי קרקע [רבנן]. ולגבי מלאכת **שוחט** - אם החילזון מת לפני שפצע את דמו - לכו"ע פטור[1195]. ואם הרג את החילזון בזה שפצעו - נחלקו ר' יוחנן ורבא. לר' יוחנן - חייב ולרבא - פטור שכן הוא לא התכוון להרוג ואע"ג שזה פסיק רישא - זה פסיק רישא דלא ניחא ליה דהוא מעדיף דהחילזון יחיה דאז הדם שלו צלול יותר. ולגבי מלאכת **חובל** - כתבו תוס' [ד"ה כי] שאינו חייב כי דם החילזון הנצרך לצביעה - הוא מפקד פקיד.

הערה: כתבו **התוס'** בד"ה טפי שפסי"ר דלא ניחא ליה זו מלאכה שא"צ לגופה [וכנראה זה לשיטתם בדף צד. ד"ה ר"ש שכתבו שכל שא"צ למה שהיו עושין במשכן הוי מלשאצל"ג ופה לא צריך לשוחט שהיה במשכן ששם היה מעונין בשחיטת הבהמה אמנם צ"ע שבמשכן היתה גם פציעת חילזון] ולפי זה משמע שלר' יהודה חייב. אך צ"ע דלמה ר' יהודה בברייתא מחייב רק ב' - צידה ודישה - ולא מחייב גם משום שוחט? וצ"ע. ועי' **מאירי** [קג. ד"ה זה] שלר' יהודה פטור בפסי"ר דלא ניח"ל וזה קל ממלשאצל"ג שלר' יהודה חייב דמלשאצל"ג זה רק לא איכפת ליה אבל כאן זה מפריע לו. עי"ש.

להלכה - במחלוקת ר' יהודה וחכמים לגבי דישה - פסק הרמב"ם [שבת ח ז] **כרבנן**. וכ"פ ברמב"ן והרשב"א בדף קג. וכן פסק **המגן אברהם** [שטז טו וכן בסימן שמ טו]ואילו תוס' [עג: ד"ה מפרק] כותבים בדעת רש"י שהלכה כר' יהודה.

אמנם כתבו כמה פוסקים **שמדרבנן** יש דישה שלא בגידו"ק [או"ז שבת נח, פמ"ג מש"ז שכא י., אבני נזר או"ח מג ד. **ועי' שו"ע** שמ ט ובמ"ב שם ס"ק לו לגבי מעמר שאסור מדר' אף שלא בגידו"ק

[1194] ובתוד"ה הצד מביא **ירושלמי** [שבת ז ב] שאיכא תנא דס"ל שצד חילזון לא מחייב משום צידה עכ"ד תוס'. ומבינים תוס' בדעת הירושלמי שס"ל שרק בחילזון אין חיוב צידה אבל בצבי יש. וצע"ק דבירושלמי שם משמע שלית ליה להאי תנא צידה כלל כי לא הייתה במשכן לדעתו [וכ"כ שם הפני משה וקרבן העדה] וצ"ע.

[1195] והקשו **תוד"ה הצד** וא"ת הא אמר שמואל לקמן [קז:] השולה דג מן הים כיוון שיבש בו כסלע - חייב [משום נטילת נשמה דתו לא חיי - רש"י] וא"כ אפי' מת לפני שפצעו צ"ל חייב לר' יוחנן? י"ל שחילזון לא דמי לדג - כי החילזון עצמו מקרב את מיתתו כשמפרכס עכ"ד תוס'. ועי' **ריטב"א** שג"כ הקשה את קו' תוס' ותירץ שדרך לצודו בכד מלא מים [וזה נחשב צידה דאפשר לתופסו בשחיה אחת - עי' רמב"ם שבת י כ]. ולדברי הריטב"א צ"ל שמת לא מחמת הצידה וצע"ק אייך מת. **ולגבי מש"כ תוס'** של"ח נטילת נשמה כי החילזון קירב את מיתתו ע"י פירכוס - עי' גמ' גיטין ע: ברש"י ד"ה הוא קירב את מיתתו שכתב שגם ברוצח לא חייבים מיתה אם הנרצח פירכס מהאי טעמא דהוא קירב את מיתתו. אך בתוס' שם חולק ומחייב עי"ש ועי' שו"ת דובב מישרים להגאון מטשעבין ב כה]

ובפשטות - ה"ה לדש דבתרוויהו אמרה הגמ' שאינן אלא בגידו"ק וכמו שבמעמר מסבירים שזה רק מדאו' אבל מדר' אסור - מסתמא ה"ה בדש].

במחלוקת ר' יוחנן ורבא לגבי נטילת נשמה בחילזון חי - עי' שו"ע שכ יח שמביא ב' דעות אי פסי"ר דלא ניח"ל פטור או מותר. ועכ"פ לכו"ע אינו חייב וא"כ הלכה כרבא.

ש. שוחט - משום איזו מלאכה שהייתה במשכן הוא חייב?

ת. לכו"ע חייב משום נטילת נשמה שכן בעורות אילים מאדמים נטלו נשמתם כדי להפשיט עורם[1196] ונחלקו רב ושמואל אי חייב גם משום צובע. לרב - כן. משום דניחא ליה שיהא בית השחיטה[1197] צבוע בדם כדי שיראו אנשים שנשחטה היום ויקנוה ולשמואל - לא. ולא פורש בגמ' מ"ט חולק על רב. ועי' הערה[1198].

להלכה - ברמב"ם [שבת יא א] פסק ששוחט חייב משום נטילת נשמה וכ' **במגיד משנה** שם שזה כשמואל. **ובטעם שלא פסק כרב** [אע"ג שהל' כרב באיסורי - ככתוב בגמ' בכורות מט:] כתב **בלח"מ** משום שמדברי רב "דלא ליחכו עלי", משמע שרב עצמו סבר שטעמו דחוק. עי"ש. **ובנשמת אדם** [שבת כד א - הובא בהערה קודמת] כתב שפוסק הרמב"ם כרבנן [בדף צד] שצבע שאינו מתקיים אין חייבים עליו כדמשמע מדבריו בפרק כב הלכה כג "שהיא כצובעת" עכ"ד הנשמת אדם. [ולכאו' היה יכול להביא הרמב"ם בפ"ט הל' יג שכתב בהדיא שפטור עי"ש] **ובמנ"ח** [מוסך השבת טו] כתב שטעם הרמב"ם הוא משום שאין צביעה באוכלין.

[1196] ויל"ע דלכאו' נטילת נשמה היא מלשאצל"ג דבמשכן לא היו צריכים לנטילת הנשמה אלא לעור?

[1197] פי' בשר הבהמה במקום שבו הוא בית השחיטה [דאת העור - מפשיט ולא מוכר הבהמה עם העור]

[1198] **בנשמת אדם** [שבת כד א] כתב שהרמב"ם [כשדיבר על שחיטה בפרק יא א] לא כתב שחייב גם משום צובע משום דהווי צבע שאינו מתקיים והרמב"ם לשיטתו שפסק [שבת ט יג] שחייב רק על צבע המתקיים. עכ"ד הנשמ"א. וא"כ זה גם הסיבה ששמואל לא ס"ל כרב - משום שהצבע לא מתקיים. **ובמנחת חינוך** [מוסך השבת טו] כתב שצבע ע"ג עור אדם או עור בהמה חשיב מתקיים דסגי בזה שמתקיים לזמן עי"ש וכתב שטעם שהרמב"ם לא פסק ששוחט חייב משום צובע הוא משום שאין צביעה באוכלין עי"ש [וא"כ זה הוא גם טעמא דשמואל] עכ"ד המנ"ח [והיינו שהצובע שאמר רב שיש בשחיטה איירי בבשר הבהמה דאת העור מפשיטים ובשר היינו אוכלין]

ש. מהי מלאכת המשרטט?

ת. רש"י פי' שדרך הרצענין כשבא לחתכו [לעור הבהמה] משרטטו תחילה [היינו שחורט בסכין ועושה כעין פס בעור ואח"כ מודד אי זו באמת המידה] ואח"כ מעביר הסכין ומחכתו. וכן בעורות המשכן. עכ"ד רש"י. ועי' הערה[1199].

ש. מהי מלאכת המעבד[1200] ? ומה דין מליחת בשר?

ת. מלאכת מעבד היא ממכשיר העור למלאכה [ע"י שמוציא ממנו הנוזלים[1201]].

ובמליחת בשר - נחלקו רבה ב"ר הונא ורבא. **לרבר"ה** - יש איסור מעבד במליחת בשר. אמנם זה רק אם שם הרבה מלח וכגון ביוצא לדרך ששם מלח הרבה על הבשר עד שמתקשה כעץ [שיוצאים ממנו כל הנוזלים] ואז נשמר הרבה זמן. אבל קצת מליחה שאדם עושה לביתו [היינו לשומרו קצת זמן] - לא חשיב עיבוד[1202].

1199 **וברמב"ם** יא יז כתב המשרטט כדי לכתוב ב' אותיות תחת אותו שירטוט - חייב. ועי' משנ"ב שמ כב שהביא גם את רש"י וגם את הרמב"ם ובשעה"צ ס"ק נד כתב שמסתברא דרש"י מודה להרמב"ם בשרטוט דכתיבה דגם זה הוא בכלל משרטט דאף שבמשכן היה בעור כדי לחתכו אחר זה - ה"ה כל שרטוט שעושה כדי לכוון הפעולה שאח"כ **עכ"ד השעה"צ**. וכ"מ בספר **מעשה רוקח** על הרמב"ם [יא יז] שהביא דברי רש"י ואח"כ כתב "ונתבארו כל דברי רבינו [=הרמב"ם] עכ"ד. משמע שסובר ששניהם אומרים דבר אחד.

1200 בגמ' כתוב "אפיק חד מינייהו " דהיינו שמוציאים או מולח או מעבד. והרמב"ם [ז א] כתב מעבד בל"ט מלאכות והסיר מולח. ועפ"י זה כתבתי גם אני בשאלה על מלאכת מעבד. וכ"מ מהמשך הגמ' שאמר רבה בר"ה המולח בשר חייב משום מעבד - משמע שהמלאכה היא מעבד ולא מולח.

1201 עי' **רש"י** עה: ד"ה היינו מולח שמליחה - צורך עיבוד היא. ועי' שו"ת **שבט הלוי** [ט י ד"ה ולשון] שהעיבוד הוא להוציא נוזלים מהעור שלא יתעפש. **אמנם עי' רמב"ם** שבת יג י **שגם המרכך** עור בשמן הרי זה מעבד. וצ"ע דהא במשכן היו מקשים העור למלאכה ולא מרככים. וכנראה ילפי' ריכוך מקישוי. [אמנם גבי מבשל אמרי' שדווקא ריכוך זה בישול והמקשה ע"י בישול חייב רק אם מתרכך קודם וצ"ב בזה]
ולגבי אי אמרי' "מליח כרותח" לענין שבת שיחשב כמבשל - עי' רמב"ן במס' ע"ז [עד: ד"ה ועוד] שמוכיח מסוגיין דאין בו משום מבשל מדלא אמרה א"ז הגמ'. ובר"ן על הרי"ף שם [לח: ד"ה גרסינן] טען שאין ראיה מסוגין דלא איירי בסוגיין אלא לענין מעבד עי"ש.עכ"ד הר"ן. ולכא' מדאו' וודאי ל"ה בישול דאין דרך בישול בכך ולא גרע מחמה וצ"ע בזה.

1202 **ולגבי מליחת בשר להכשירו** - לא פורש בגמ' אי חשיב "לביתא". או שזה תיקון גדול וחשיב כלאורחא ויהא חייב לרבה. ועי' בריטב"א שכתב שאף לרבא אסור למלוח בשבת להכשיר בשר - מדרבנן. וכ"פ במג"א שכא ז ובמ"ב שם ס"ק כא. ויל"ע האם לרבה זה דאו' כמו לאורחא או שזה ג"כ דרבנן.

ולרבא - אין עיבוד באוכלין כלל. [דעיבוד במשכן היה רק בעור] ועי' תוד"ה אין שכתבו שמדרבנן אסור גם לרבא.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יא ה] **כרבא**. וכן פסק המג"א שכא ז [ומובא במשנ"ב שכא כא] כרבא. אמנם כתב המשנ"ב **שמדרבנן** - אסור למלוח בשר חי להכשירו אפי' לרבא. וה"ה לשומרו לצורך ימים רבים. דמחזי כעיבוד. אמנם למלוח אוכל להטעימו או לשומרו שלא יתקלקל לצורך שבת - כתב המ"ב דשרי ולא מחזי כמעבד. ועי' ביאוה"ל שם [ד"ה אסור] שאפי' רבה בר"ה מתיר בכה"ג דהיינו "לביתא".

ש. מהו "השף בין העמודים" ומה דינו ומדוע?

ת. "השף בין העמודים" **לפירוש רש"י** [ד"ה השף] הכוונה לעמודים שבאכסדראות שיש בינהן חלונות [היינו מרווחים] ואנשים יושבים על הקרקע ליד החלונות ונשענים על העמודים [כנראה שהחלונות פתוחים למקום שיש נוף יפה ולכן אנשים יושבין על הקרקע ליד החלונות להביט בנוף]. ו"השף" היינו שמחליק הקרקע שרוצה לישב שם. ודינו - שחייב משום ממחק. ותוס' כתבו על פרש"י " ולא נהירא"[1203] ולכן פירשו **כפי' ר"ח** ששף בין העמודים הכוונה ששף עור על העמוד להחליקו.

[1203] והטעם ש"לא נהירא" לא כתבו תוס'.אמנם **עי' רמב"ן** [ד"ה השף] **ור"ן על הרי"ף** [לב: ד"ה השף] שכתבו שלא מסתברא פרש"י בגלל שכל כה"ג חייב בבית משום בונה ובשדה משום חורש וכדאמרי' לעיל [עג:] גבי הנוטל גבשושית. עכ"ד הרמב"ן והר"ן. [וצ"ע למה לא נאמר שחיב ב' משום בונה ומשום ממחק ועי' ספר שביתת השבת דף יד מדפי הספר שאומר שאין לחייב ב' חטאות על פעולה אחת שנעשית לתכלית א'. ועי' בספר דף על הדף ד"ה וכתב שמביא קו' הגראי"ל שטינמן מרש"י עד: ד"ה תנור דמדמע שמקשה למה לא חייב משום מכה בפטיש ומבשל בצירוף התנור. - משמע לכאו' ששייך לחייב ב' על פעולה א' ותכלית אחת ועי' מש"כ לקמן בהערה על מסתת אבן - בשם חידושי הר"ן. וצ"ע.] **ועי' קרבן נתנאל** [ס"ק פ] שמיישב פרש"י דהכא איירי שלא משווה גומא ולכן אין בו איסור אלא ממחק [והרמב"ן והר"ן כנראה הבינו שאם לא משווה גומא - אינו חשוב ממחק]

ש. מהו "המגרר ראשי כלונסאות בשבת" ומה דינו ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שהמגרר כלונסאות חייב משום ממחק. ורש"י פירש "שיהיו ראשיהן שווין וחדין" ועי' הערה[1204].

ש. מהו "ממרח רטיה" ומה דינו ומדוע?

ת. ממרח רטיה פרש"י שהוא מחליק התחבושת שע"ג מכה. [ובעירובין קב: פרש"י [ד"ה שהוא] שהממרח תחבושת - מחליק גומות שבה.[1205]].

ש. מהו "מסתת אבן" ומה דינו ומדוע?

ת. רש"י פירש שמסתת אבן הכוונה שמחליק את האבן אחר שנחצבה מההר. ותוס' [ד"ה והמסתת] מסבירים שאחר שחצבה ותיקנה - עושה בה שירטוטין ויפוי. ודינו - שחייב משום מכה בפטיש שכן זו גמר המלאכה ועי' הערה[1206].

[1204] ומשמע שמגרר הוא מלשון מחליק וכמו שפרש"י במשנה [עג. ד"ה ממחקו] שממחק זה מגרר שערו. אך א"כ ק' אמאי חייב משום מחתך ולא משום ממחק? ועי' מאירי [ד"ה השף] שכתב שמשווה ראשיהן [של הכלונסאות] למידה שהוא מכוון לה. ואולי זו כוונת רש"י שמכוין למידה ולא רק להחליק ובכה"ג הווי מחתך. וצ"ע. וברמב"ם [יא ז] כתב לשון "מגרד" ולא "מגרר" וכ' המ"מ שכן הגירסא ברש"י [דהיינו שברש"י שלפניו היה כתוב מגרד ולא כרש"י שלפנינו] וברמב"ם וודאי הפי' כהמאירי. וכן בספר פסקי הרי"ד גרס המגרד והסביר שהכוונה שמחתכן במידה.

[1205] נראה דהכוונה שמחליק את התחבושת כדי שלא תכאיב לו וכ"כ הגר"מ הרשלר בקובץ הלכה ורפואה ה'

[1206] וטעם שתוס' לא מפרשים כרש"י - דאי איירי שהיא עדיין לא מתוקנת ובא לתקנה - צ"ל חייב משום ממחק. **ועי' ספר חידושי הר"ן** שכתב שלרש"י אכן חייב גם משום ממחק וכשמקפיד על מידה - חייב גם משום מחתך. [ומשמע לכאו' דחייב ג' חטאות - ודלא כמ"ש השביתת שבת { מובא בהערה למעלה בנידון של שף בין העמודים} שאין חיוב כמה חטאות על פעולה אחת שבאה לתכלית אחת. וצ"ב].
ובדעת תוס' שכתבו שאיירי בעושה שירטוטין לנוי יל"ע אי לא חייב משום כותב וכמ"ש הרמב"ם [יא יז] "רושם תולדת כותב כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל ובששר וכיו"ב כשרך שהציירין רושמין הרי"ז חייב משום כותב עכ"ל. ודבר זה צ"ע גם על הגמ' שכתבה בהמשך שהצר צורה בכלי חייב משום מכה בפטיש - ולא הזכירה מלאכת כותב ועי' הערתי שם.

ש. מהו הצר צורה בכלי. ומה דינו ומדוע?

ת. איריי שעושה צורות בכלי [ע"י חריטות או בליטות שעושה בו] - ואומרת הגמ' שחייב משום מכה בפטיש. [1207].

ש. מה פירוש מנפח בכלי זכוכית ומה דינו ומדוע?

ת. מנפח בכלי זכוכית היינו שהמיס זכוכית ויוצר כלי קיבול ע"י שמכניס אוויר בתוך הזכוכית. וכיוון שיצר כלי - חייב משום מכה בפטיש[1208].

ש. מה פי' " שקיל אקופי מגלימי" ומה דינו ומדוע?

ת. שקיל אקופי מגלימי הכוונה שהסיר פסולת הנדבקת לבגד בשעת האריגה או ראשי חוטים של קשרים שיש בבגד וכד' ודרך האומן להסירם אחר גמר המלאכה. אלו נקראים אקופי. ודינו של המסירם בשבת שאם מקפיד על האקופי הנ"ל - שחייב חטאת משום מכה בפטיש.ואם לא מקפיד - פטור [1209] [1210].

[1207] ועי' ירושלמי [ז ב] שהצר צורה - <u>הראשון חייב משום כותב</u> והשני [שנותן על הצורה צבע - פני משה] חייב משום צובע. ויל"ע למה גמ' דידן כתבה רק מכה בפטיש [וכן ק' על הגמ' של מסתת לפי' תוס']

[1208] ועי' **תוס'** לעיל עד: ד"ה חביתא שמקשים על עצמם - שכתבו שיש בנין בכלים ביוצר כלי - אמאי לא כתבה הגמ' שחייב משום בונה? ועי' **מרכבת המשנה** [רמב"ם שבת י טז] שאיירי שכבר היה לו בית קיבול קודם הנפיחה [ורק הרחיבו]. וכ"כ בספר **חידושי הר"ן** על המשנה ד"ה מכה בפטיש - שאיירי "בנופח נפיחה שניה" עי"ש.
ובפשטות ה"ה במנפח בלון או כדור בצורה שהניפוח מתקיים - שחייב משום מכה בפטיש או בונה

[1209] ולענין מה חשיב הקפדה - האם רק אם לא יילך עם הבגד עד שיטלם או כל שמסירם בכוונה כדי ליפות הווי מקפיד - **נחלקו בזה ראשונים. הטור** [שב ב] כתב כצד א' וכ"כ האור זרוע ורבינו ירוחם [מובאים בשעה"צ שב ס"ק יא]. **ומהרמב"ם** [י יח] משמע כצד ב' וכ"כ הב"י בדעתו. <u>וכן משמעות **השו"ע [שב ב]**</u> שהעתיק לשון הרמב"ם. וכן פסק במשנ"ב שם. [אמנם איסור דר' יש אף בלא מקפיד וכמ"ש שם המשנ"ב ס"ק יא]

[1210] ודווקא חוטים הנתפסים בבגד בשעת אריגה. אבל חוטים שקושרים בבגד אחר האריגה כדי לשמור על צורתו שלא יתקמט וכדו' וכ"ש סיכות התקועות בבגד לשם כך - אין בהסרתם משום מכה בפטיש דהא נגמרה אריגת הבגד לפני ששם אותם. [שו"ע הרב שיז ו. וכ"פ שש"כ טו סג - סד]
ומצד איסור קורע - נחלקו ראשונים [מובאים בב"י שיז סוף סעיף ג] הריב"א אוסר [מדאו' משום קורע דהווי כמתקן - משנ"ב] והרשב"ם ורבינו יואל מתירין משום שהתפירה אינה של קיימא. והרמ"א מביא ב' הדעות. וכתב בסוף "ואין

ש. מה הדין בכותב אות גדולה שיש במקומה לכתוב ב' אותיות ומה הדין במוחק אות גדולה כזו - ומדוע? ת. כותב אות אחת - פטור[1211]. ואפי' אם היא גדולה ויש בה כדי לכתוב ב' אותיות[1212]. אבל מוחק אות גדולה ויש בה כדי לכתוב ב' אותיות [1213] - חייב. משום שעיקר חשיבות מלאכת מחיקה

להתיר בפני ע"ה " - ומזה הסיק **הגרשז"א** [מובא בשש"כ טו סג בהערה רט] שדעתו להקל. וכ"**פ השו"ע הרב** [שיז ז] להקל אך לא בפני ע"ה

[1211] **ובענין אם אסור מדאו' - נחלקו ראשונים.** יש אומרים שכל חצי שיעור בשבת אסור רק מדר' שכן אינו מלאכת מחשבת. [ומחלוקת ר"י ור"ל ביומא עג: - עד. היא לגבי איסורים שלא נאמר בהו מלאכת מחשבת ובהם הל' כר' יוחנן שאסור מדאו'] - כך משמע מרשב"ם בבא בתרא נה: ד"ה במסכת. וכ"מ ברמב"ן ובחידושי הר"ן בשם רא"ה בדף צד: שכתבו שהוצאה ח"ש דר' ואפי"ה אסרו בכרמלית עי"ש. וכן פסק הרדב"ז [חלק ו ב'אלפים רב] גבי חולב פחות מכגרוגרת עי"ש. **ויש שחולקים וסוברים שגם בשבת ח"ש דאו'** - רש"י עד. [ד"ה וכי] והמאירי שם וכ"מ מהטור שכתב [בסימן שא] שאין שיעורי המלאכות נפק"מ בזה"ז.משמע שהם דאו' והראבי"ה [שבת רכד] והריטב"א [שבת עד.] הביאו פרש"י ולא חלקו עליו. וכן פסק הביאוה"ל שמ ד"ה על ועי"ש שמביא עוד ראשונים שס"ל כרש"י. [אולם בשו"ת אבני נזר יו"ד רנט ס"ק ד כתב שדעת רש"י היא יחידית עי"ש]

ועי' ברבינו ירוחם [אדם וחווה יב יד] שכתב בתחילת הסימן שח"ש בשבת דאו' אולם לענין כתיבה כתב בהמשך דבריו שהכותב ב' אותיות בב' העלמות זה דר'. ועי' בביאוה"ל [ש"מ ד"ה על] שתמה על זה ונדחק. אמנם עי' ספר **מגן אבות** להגר"מ בנעט [הובא במנ"ח מוסך השבת על בתי נירין וכן בשו"ת אבני נזר או"ח קפז] שבמקום שכתוב במשנה עג. את שם המלאכה יחד עם השיעור - כבכותב ואורג - בזה ח"ש מדר' ולפ"ז מתישבת קו' תוס' בדף עג. למה מנתה המשנה שיעורין באלה דווקא. עכ"ד המגן אבות. ולפי"ז מיושב ר' ירוחם הנ"ל דאולי גם הוא חילק בין כתיבה ואריגה לשאר מלאכות אם כי גם זה קצת דחוק דהוו"ל לפרש א"ז בהדיא.

ובתוספתא [ביצה ד ד] כתוב בהדיא שדעת חכמים **שהכותב אות א' והאורג חוט א' אסור רק משום שבות** וא"כ לכאו' מוכח שעכ"פ באורג ובכותב ח"ש דרבנן. ובאבני נזר יו"ד רנט ס"ק ד הוכיח ממנה דלא כרש"י עי"ש.

[1212] הכוונה לאותיות בינוניות וכמ"ש המאירי [קה. ד"ה כבר] וחידושי הר"ן [עה: ד"ה ויש] לגבי מוחק אות גדולה ועי' בהערה הבאה

[1213] **בינוניות.** דקטנות אפשר לכתוב במקום כל אות שמוחקים [מאירי וחי' הר"ן הנ"ל]. **ויש לעיין מה השיעור של בינוניות?** ועי' בספר חידושי ר"מ קזיס שגם הוא כותב שבעי' שיוכל לכתוב ב' אותיות בינוניות. ובטעם הדבר שחייב למרות שמחק אות אחת בלבד כתב הר"מ קזיס " **דמסתמא יכתוב ב' אותיות במקום שמחק" עכ"ל. א"כ שיעור של בינוניות הוא מה שדרך רוב בנ"א לכתוב.** ומשמע שרק בכה"ג שיש להניח שיכתוב ב' אותיות בינוניות במקום שמחק אבל אם מחק אות א' גדולה שנמצאת בתוך שורה של אותיות גדולות - דבכה"ג מסתמא יכתוב רק אות א' במקומה - משמע שיהא פטור.

ועי' עוד בחידושי הר"ן שבעי' שיוכל לכתוב ב' אותיות בינוניות **מאותו כתב** ומאותה אות - שאם מחק א' גדולה הכתובה כתב אשורי - צריך שיהא יכול לכתוב ב' אותיות א אשוריות בינוניות. עכ"ד הר"ן. ויל"ע בזה דלכאו' זה תלוי במה שרוצה לכתוב או שדרך לכתוב במקום ב' האותיות שמחק ונהי שדרך לכתוב באותו סוג כתב אבל אמאי בעי' שיוכל לכתוב אותם אותיות? וצ"ע.

ולענין אי כתב לע"ז חשוב כתב לגבי כותב ומוחק - עי' רמ"א סי' שו סעיף יא בשם ר' יואל שכתב לע"ז הווי דר' ועי' משנ"ב שם ס"ק מז וביאוה"ל ד"ה בכתב שכותב שרוב הפוסקים פליגי וסברי דהוא דאו' עי"ש

היא שיש בה מקום לכתוב ב' אותיות רש"י[1214].

ש. העושה אב ותולדה בהעלם אחד והעושה ב' תולדות של אב אחד בהעלם אחד - כמה חטאות חייב ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שבעשה **אב ותולדתו** - נחלקו ר' אליעזר וחכמים. **לר"א** חייב ב' חטאות **ולחכמים** - אחת. ומשנתינו פוסקת כחכמים ולכן כתבה בסיפא " הרי אלו אבות מלאכות" - ללמד שגם אם עשה את כולן וגם עשה תולדותיהן עמהן - חיב רק לט חטאות. ועי' תוד"ה הרי שגם **בעושה ב' תולדות של אב אחד** - חייב לחכמים א' וכמ"ש במשנה לעיל [סח.] העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת [וגם בזה נחלק ר"א ומחייב ב' כמ"ש בגמ' כריתות טז: עי"ש].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שגגות ז ה] כחכמים בתרוויהו - גם לגבי אב ותולדה וגם לגבי כמה תולדות של אותו אב.

[1214] ועי' **תוספתא** שבת יב ז [בהוצאת ליברמן זה יא יא] שגם המוחק **דיו** שנפל על ספר חייב אם יש במקומה כדי לכתוב ב' אותיות חייב וכ"פ הרמב"ם והרא"ש וכן פסק **מרן** [שמ ג]. ומש"כ בברייתא "מחק אות, - אגב שנקט קודם " כתב אות" [רא"ש ז ט].

ועי' פמ"ג על הט"ז [שמ א] שרק אם מחק ע"מ לכתוב ב' אותיות חייב. וכפשט לשון המשנה עג. ולא סגי בזה שיוכל לכתוב שם ב' אותיות. מיהו לא בעינן שירצה לכתוב את ב' האותיות דווקא בשבת עכ"ד הפמ"ג וכ"פ **במשנ"ב** [שמ ס"ק יג]. **והשפת אמת הסתפק** בזה דיש לו צד לומר שכל מה שצריך ע"מ לכתוב זה בשביל שייחשב תיקון. [וכל' הרמב"ם יא ט המוחק ע"מ לקלקל פטור וכן משמעות רש"י לא: ד"ה לעולם - שכתב שמוחק שלא ע"מ לכתוב הוי מקלקל עי"ש] וא"כ ע"מ לכתוב אות א' הווי תיקון ומ"ש במשנה ע"מ לכתוב ב' אותיות - זה שיעור של מחיקה אבל לא צריך שיתכוון בדווקא לכתוב ב' אותיות דה"ה בכל תיקון סגי עי"ש וכן **בנשמת אדם** [שבת לח א] מסתפק בזה ועי"ש שמוכיח מקורע שבמשנה כתוב "ע"מ לתפור" ובכ"ז פסק הרמב"ם שקורע לשם תיקון - חייב גם בלא ע"מ לתפור עי"ש.

ש. מהו "שובט ומדקדק" והאם הם אבות נפרדים? או בכלל מיסך ואורג?

ת. שובט הוא משווה חוטי השתי לאחר שמתח אותם על מכונת האריגה **ומדקדק** - זה מרפה חוט הערב ע"י שמכה עליו בכרכר שלא יהא מתוח יותר מדאי. ונחלקו ר' יהודה וחכמים האם הם אבות נפרדים וחייבים על כ"א מהם חטאת נפרדת מלבד ל"ט המלאכות [ר' יהודה] או ששובט בכלל מיסך ומדקדק בכלל אורג. [חכמים].

להלכה פסק הרמב"ם [שבת ט יט] כחכמים וכסתמא דמתניתין ששנתה רק לט אבות וסיימה ב"אלו הן אבות מלאכות ארבעים חסר א' " לאפוקי מר' יהודה.

מהמשנה עו. עד המשנה עו:.

ש. מה הדין בדבר שרובא דאינשי מצניעים כמוהו ומיעוטא דאינשי לא מצניעם כמוהו - האם חייבים על הוצאתו?

ת. הרוב שמצניעים - לכו"ע חייבים על הוצאתו. ולגבי המיעוט שלא מצניעים - נחלקו תנאים. ת"ק אומר שחייבים. דאזלינן בתר רובא. ולר"ש - פטור. דסוף סוף הוא לא מצניע.[1215].

ש. מה הדין בדבר שרוב בני אדם לא מצניעים כמוהו - והוא הצניע האם חייב על הוצאתו? ומה הדין כשאחד הצניע וחבירו מוציאו?

ת. גם בזה נחלקו תנאים. **לת"ק** - אם הצניע - לגביו זה חשוב וחייב[1216] [דלת"ק בשביל להתחייב בעי' או שהחפץ יהא חשוב לרוב האנשים או שיהא חשוב למוציא] ואדם אחר שהוציאו - פטור ואפי' אם הוציא האחר חפץ השייך לאדם המצניעו - המוציא פטור. **לר' שמעון** - כולם פטורים גם המצניעו [דלר"ש בשביל להתחייב בעי' שגם יהא חשוב לכולם וגם יהא חשוב למוציא] **ולר' שמעון בן אלעזר**

[1215] ויל"ע אי נחלקו בכל ההבדלים שבין עשיר לכל אדם [כגון בשיעורי טומאה בבגד] וכן בכל המקרים שבהם תלוי הדין בחשיבות והקפדה [כגון בחציצה בטבילה] אי אמרי' בטלה דעתו או לא.

[1216] **לגבי מקור דין מצניע** - עי' רש"י ריש פרק המצניע [צ: ד"ה המצניע] שזה מטעם,אחשביה". ויש לעיין מהו מקור דין אחשביה דהא דין שיעורים זה הלמ"מ כמ"ש בגמ' סוכה ו. ומנ"ל לחייב קרבן בחצי שיעור באחשביה? ועי' שו"ת חכם צבי סי' פו שטעם שחצי שיעור אסור מלבד זה שחזי לאצטרופי הוא מטעם שהחשיבו. וא"כ ילפי' דין אחשביה מדין חצי שיעור שנלמד מ"כל חלב". אמנם עדיין צ"ע דהא אחשביה בח"ש מהני רק לאיסור ולא לקרבן וצ"ע **יש לעיין אי דין "מצניע" שייך גם בשאר מלאכות** [לדוגמא **יש לעיין אי יש דין מצניע בכל שיעורי איסור**. וכגון המצניע פחות מכזית של אסורי אכילה ואכלו האם יתחייב? ועי' ריטב"א מכות יז. בשם הרמ"ה שמסביר שבזה נחלקו ר' שמעון וחכמים שנחלקו במשנה ריש פ"ג דמכות אי חייב מלקות באיסורי אכילה על כל שהוא. לר"ש חייב ולחכמים - פטור. ור"ש אומר שם שלא נאמר שיעור כזית באיסורים אלא לגבי קרבן. ומסביר הריטב"א שטעמו של ר"ש הוא שבמזיד יש אחשביה ובשוגג - לא. ועי' שו"ת חכם צבי סימן פו שגם לרבנן אמרי' אחשביה לגבי זה שחצי שיעור אסור מהתורה. אולם לא התבאר בדבריהם אי מצניע יועיל לחייבו קרבן גם בשוגג וכמו בהוצאה?וצ"ע.
אדם שהצניע אוכל פחות מכגרוגרת בשביל לבשלו - ובשלו האם יתחייב?] ובפשטות צ"ל חייב שהרי ילפי' שיעורים מהוצאה לשאר מלאכות כמ"ש תוס' שבת עו: ד"ה המוציא והוכיחו כן מהגמ' שבת עט. שילפי' מעבד ממוציא.
ולגבי אי אמרי' במצניע " בטלה דעתו אצל כל אדם" - עי' **ריטב"א** לקמן צא. ד"ה מחייב דאם הצניע דבר שאינו חשוב כגון אוכל פחות מכגרוגרת - בטלה דעתו ורק אם הצניע דבר חשוב אלא שאין אדם טורח בו להוציאו - כדון זרע לזריעה - אז חייב. [וכנראה משום שקצת בנ"א כן מצניעין זרע א' ועי' **משנה למלך** שבת יח כא שכתב כן וכנראה זו גם כוונת הריטב"א] **ודעת התוס' רי"ד** [שבת צ: סוד"ה למה] שחייב גם במצניע לאכילה וכ"כ בפסקיו שם עי"ש.

- כולם חייבים - גם המצניעו וגם האחר שהוציא חפץ שבעליו מצניעו [והיינו שגם הוא סובר כת"ק שבעי' או שהבעלים מחשיב או שרוב אינשי מחשיבים אלא שלדעתו דלדעתו אם הבעלים מחשיב חפץ שאין רוב אנשים מחשיבים - הבעלים קובע החשיבות של החפץ גם לגבי אנשים אחרים ולא רק לגבי עצמו].

הערה: כתבתי הדברים לשיטת רש"י [כפי שהסבירוהו הרמב"ן והריטב"א] שלר"ש אין המצניע חייב בפחות משיעור השנוי במשניות הבאות. ותוס' חולקים ואומרים ר"ש מודה במצניע שחייב בכל שהוא כדתנן לקמן [צ:] שהמצניע חייב בכ"ש והגמ' שם לא אמרה שזה דלא כר"ש כמו שאמרה כאן. ולשיטת תוס' ר"ש נחלק על רבנן רק בדבר שדרך רוב אנשי להצניע - האם גם עשיר שאינו מצניע חייב בזה [- ת"ק] או לא [- ר"ש].

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יח כב] כת"ק.

ש. המוציא דם נידה האם חייב? ומה הדין במוציא עצי אשירה? ומדוע?

ת. אם האדם המוציא **הצניע** אותם - לכו"ע חייב. **ואם לא הצניעם** - המוציא עצי אשירה - פטור. דאסורי הנאה נינהו וצריך לאבדן [ועי' תוס' שזה דלא כרבי יהודה במשנה לקמן צ. שאמר שחייבים על הוצאת משמשי ע"ז דהתורה החשיבתו [1217]] המוציא דם נידה - נחלקו ר' פפא ומר עוקבא. לר' פפא - פטור. דאין דרך להצניעו ומר עוקבא מחייב דדרך להצניעו לחתול[1218] ודעת ר' פפא שלא מצניעים אותו לחתול שכן שתיית דם אדם - מחלישה את האדם שממנו הוצא הדם.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח כב] כר' פפא.

[1217] מדמשתדלים למוצאו כדי לאבדו - א"כ הוא חשוב. פיהמ"ש להרמב"ם. ועי' ריטב"א שרק מה שכתוב בגמ' שהמוציא אשירה פטור - זה דלא כר' יהודה אבל משנתינו שמחייבת רק במצניעין - היא גם כר' יהודה אלא שלר' יהודה מצניעין גם אשירה כדי לשרפה

[1218] יל"ע וכי דרך רוב בנ"א לגדל חתולים. והרי בחשיבות בהוצאה אזלי' לפי רב בני אדם [אא"כ הצניעו אותו אדם שהוציא]?

ש. מה שיעור הוצאה של תבן? והאם משנה בשביל מי הוציאו לפרה או לגמל?

ת. במשנה כתוב ששיעור הוצאה של תבן הוא כמלוא פי פרה. דזה שיעור חשוב שמצניעים אותו. ונחלקו **רבין ור' דימי** בדעת ר' יוחנן ור"ל האם רק במוציא התבן לפרה איירי, אבל אם הוציאו לגמל - שיעורו כמלוא פי גמל [ר' דימי] או שאפי' אם הוציאו לגמל - שיעורו כמלוא פי פרה. [רבין].

להלכה - משמע בגמ' שהלכה **כרבין** דאמרה הגמ' אותו בלשון " אלא" ["אלא אמר רבין"] וכ"מ ברמב"ם [יח ג] שסתם וכתב "תבן כמלוא פי פרה" ולא כתב שדווקא לפרה. וכן פסק בערוך השולחן [שא יא].

הערה בנושא שיעורי הוצאה: שיעור ההוצאה **באוכלין** הוא הלמ"מ וכמ"ש בגמ' סוכה ו. שכגרוגרת להוצאת שבת זה הלמ"מ ופרש"י שם כגרוגרת - לכל האוכלין. **אמנם גבי יין, מים, חלב ודבש** אומרת הגמ' [עח.] שאזלינן בקביעת השיעור לפי שימוש השכיח. ופרש"י שם [ד"ה מכדי] שחכמים הם אלה ששיערו את השיעורים לענין שבת. ועי' **פנ"י** על המשנה ריש פרק המוציא יין שהוכיח מגמ' הנ"ל שרק באוכלין הלמ"מ בכגרוגרת ובהם באמת לא אזלינן לפי שימוש השכיח. אבל במשקין - אזלי' לפי שימוש השכיח.

ש. מהו "עצה" ומה שיעור הוצאתו ? והאם חייב אם מוציאו לפרה ובאיזה שיעור?

ת. "עצה" מפרש בגמ' דהוא תבן של מיני קטנית. דהינו הגבעול של צמחי הקטניות. ושיעור הוצאתו - כמלוא פי גמל. דכיוון שהוא מאכל גמלים - שיעור חשוב שבו הוא כמלוא פי גמל. **ואם הוציאו לפרה** - אם הוציא כמלוא פי גמל - משמע בגמ' שלכו"ע חייב. שכן זה שיעור חשוב שמצניעין אותו[1219]. ואם הוציא כמלוא פי פרה - נחלקו ר' יוחנן ור"ל. ר' יוחנן פוטר שכן אין זה שיעור חשוב ור"ל מחייב כי כיוון שראוי לפרה ע"י הדחק - אז כשמוציא א"ז לפרה מתחשבים במלא פי פרה. ור' יוחנן ס"ל שאכילה ע"י הדחק לאו שמה אכילה לגבי חשיבות לשיעור הוצאה.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח ג] **כר"ל. וכתב במ"מ** שגרסי' בגמ' שר' אושעיא הוא החולק על ר' יוחנן. ולא ר"ל. וקיי"ל שהל' כר' אושעיא נגד ר' יוחנן. [עי' יד מלאכי כללי התלמוד תקעו שהל' כר' אושעיא נגד ר' יוחנן כי הוא רבו] ועי' **מרכבת המשנה** שכתב שרבין מודה לר' דימי במה שאמר ר' דימי שר' יוחנן חזר בו והודה לר"ל במה שנחלק עליו עי"ש.

ש. כמה הוא שיעור "כמלוא פי טלה"? ועל איזה דבר נאמר שיעור זה?

ת. שיעור פי טלה הוא כגרוגרת. ושיעור זה נאמר על עמיר[1220] שהוא מאכל טלאים.

ש. מה שיעורן של עשבים, עלי בצלים לחים? ועלי בצלים יבשים? ומדוע?

ת. עשבים - כמלוא פי הגדי. עלי בצלים לחים - בכגרוגרת. דראויין לאדם ולא לגדי. ושיעור מאכל אדם הוא כגרוגרת. יבשים - כמלוא פי הגדי שזה פחות מכגרוגרת. שכן זה מאכל גדיים.

[1219] זה מדברי רבין בגמ'. ויל"ע אי גם לר' דימי שפוטר תבן כמלוא פי פרה לגמל אע"ג שהוא שיעור חשוב - כי אזלי' בתר מי שמוציא בשבילו [- הגמל] ובשבילו זה לא שיעור חשוב - א"כ גם בנד"ד אולי יאמר שאזלי' בתר מי שמוציא בשבילו וכיוון שלפרה חזי רק ע"י הדחק - ייפטר לר' יוחנן. וצ"ע.

[1220] ופרש"י שעמיר זה קשין של שיבולין. ועי' **בתורת כהנים** [פרשה א פרק ג] על הפסוק [ויקרא יט י] וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְקוָק אֱלֹהֵיכֶם: אומר התו"כ "תעזוב לפניהם הנח, תבואה בקשה תלתן בעמיר" ומכאן מוכיח **הערוך** [ערך עמר] דעמיר הוא קש של תלתן. **עכ"ד הערוך.** [ותלתן הוא מין קטנית עי' רש"י ביצה ג: ד"ה תלתן] וצ"ל שמה שפרש"י "שבולין" הכוונה שבולין של תלתן וצ"ע דבביצה יג. משמע שתלתן לא נקרא שיבולין. ונראה עוד שעמיר הוא רך יותר מתבן ולכן ראוי לטלה ולא לפרה ואע"ג שאמרה הגמ' שעצה הוא תבן של קטנית והוא ראוי רק לגמל - צ"ל שיש קטניות שהקש והתבן שלהם קשים וראויין רק לגמל ואילו תלתן הקש שלו הוא רך וראוי למאכל טלה כנלענ"ד וצ"ע

ש. מה השיעור בתבן ועצה מעורבבים?

ת. אם יש בשניהם יחד שיעור כמלוא פי גמל - חייבים עליהם. דהחמור [- התבן שחמור מעצה שכן חייבים עליו בשיעור קטן יותר] מצטרף עם הקל לשיעור של הקל. ואם יש בתרוויהן שיעור של מלוא פי פרה - אין מצטרפין דאין הקל [עצה] מצטרף עם החמור [תבן] לשיעור של החמור [1221].

ש. מהו שיעור טומאה בבגד שק עור ומפץ לגבי מדרס הזב? ומהו השיעור לגבי טומאת מת?

ש. **שיעור טומאה** בבגד - ג' על ג' אצבעות לטמא מת [דחזי לעניים] וגע"ג טפחים למדרס [דחזי לישיבה[1222]]. ושק - דע"ד טפחים בין למת ובין למדרס ועור - ה על ה טפחים [למת ולמדרס] ומפץ[1223] - ו' על ו' טפחים [למת ולמדרס].

ש. שק שמידתו ג' על ד' שחיבר לו בגד במידה א' על ד' וסך הכל שיעורם יחד הוא ד' על ד' - האם מקבלים טומאה? ומה הדין אם חיבר בגד לעור?

ת. הגמ' בסוגיין מביאה משנה [במס' מעילה יח. וכן במס' כלים כז ג] שאומרת **שבגד ושק** מצטרפין. [היינו שבגד מצטרף לשק לשיעור ד' על ד'] ושק ועור מצטרפין. וכתבו תוס' [ד"ה והבגד] **שבגד ועור** אין מצטרפין. שאין ראויין להתחבר יחד[1224].

[1221] מיהו אם מוציאן לפרה - חייב לריש לקיש גם בעצה כמלוא פי פרה ואזי התבן מצטרף לעצה להשלים לכמלוא פי פרה

[1222] רע"ב במשנה.

[1223] מפץ - היינו מחצלת העשויה מקנים או מגמי [רע"ב כלים כ ה]

[1224] נראה שהכוונה שאין דרך לחברן יחד. וכ"כ **הר"ש** על המשנה בכלים שהמחברן בטלה דעתו אצל כל אדם. [ויל"ע בזמנינו שיש מנעלים שעשויים מבד ועור וצ"ע בזה] **ועי' תוס' סוכה יז:** ד"ה ותני שכתבו גם כן שאין מצטרפין בגד ועור אולם מטעם אחר - ששיעוריהם רחוקים זה מזה. [ויל"ע אי לדעתם גם לגבי שבת עשבים לא יצטרפו לתבן לשיעור פי פרה שהרי פי גדי רחוק מפי פרה. ועי' ירושלמי כאן [ז ד] וכן בפירוש רבינו חננאל שמצטרפין עשבין לתבן ויל"ע מה יאמרו בשיעורי טומאה אי מצטרפין שיעורין רחוקים] **אמנם בסוף דבריהם** כתבו תוס' שם שמדקתני בסוף המשנה "זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו - טמא. מן הקל ממנו - טהור" - משמע שלאו דווקא כסדר הזה - פי' וגם בגד ועור מצטרפין. וכ"כ **הריטב"א** [סוכה יז: ד"ה ואקשינן] בהדיא שהבגד משלים לשק ועור.

ש. מה הטעם ששיעור חמור מצטרף לקל?

ת. הגמ' בסוגיין מביאה את **ר' שמעון** [במשנה מעילה יח.] לגבי צירוף חמור לקל גבי טומאת מדרס שאומר "מה טעם - מפני שהן ראויין ליטמא במושב" ופרש"י [ד"ה הואיל] שאדם שעושה טלאי למרדעת של חמור - אינו מקפיד לעשותו דווקא ממין אחד אלא יכול לצרף ב' מינים יחד. והואיל ויש מקרה שדרך לצרפן - לכן מצטרפין לטומאה בכל גוני ואפי' אם צירפן במקום שאין דרך לצרפן. וגבי שיעורי הוצאה אומרת הגמ' שגם כן חמור מצטרף לקל [וכגון תבן לעיצה לשיעור מלוא פי גמל] משום שדרך לצרפן לדוגמא - כשהמוכר רוצה להראות דוגמא של אוכלי בהמה שמוכר - מחברן יחד. ולכן אם ערבן יחד מצטרפין אף במקום שאין דרך לערבבן וכגון שנתנם לגמל מעורבבים.

הערה: פירשתי הסוגיא לפי **רש"י. ותוס'** מסביר את דברי ר' שמעון "מה טעם הואיל וראויין לטמא מושב" - שיש מקרים ששיעורי דברים אלה [מפץ עור שק ובגד] שווין[1225]. והוא במקום שמקציע מהם טלאי למרדעת - ששיעור של כולן הוא טפח על טפח. וכיוון שיש מקרה ששיעורן שווין - מצטרפין אף כשאין שיעורן שווה [וכגון שייחדן לישיבה ללא קיצוע]. ואומרת הגמ' שגם לגבי שיעורי שבת מצטרף החמור לקל [וכגון תבן לעצה במלוא פי גמל] מפני שכשהצניען - שיעור כולן שווה - בכל שהוא כדאמרי' במשנה [דף צ:].

[1225] וכן פרש"י בפירושו הראשון - בסוכה דף יז: ד"ה הואיל. ובפירוש שני הביא את פירושו שפירש כאן וכתב על זה "והראשון נראה לי". **ויל"ע** על פרש"י של כאן - דבגמ' בסוכה משמע שהקובע לצירוף השיעורין הוא שיש מקרה ששיעורן שווה [וכדפי' תוס' כאן ורש"י שם] מדהקשתה הגמ' שכיון ששווי שיעורייהו של סכך פסול ואוויר בסוכה קטנה - לכן צריכים להצטרף גם בסוכה גדולה. וצ"ע.

משנה עו: עד סוף הפרק.

ש. מהו שיעור הוצאה באוכלין - והאם מצטרפין גם הגרעינים והקליפות של הפרי לשיעור הוצאה ?

ת. שיעורן - בכגרוגרת [1226] [וזה הלמ"מ - סוכה ו.] וגרעינין וקליפות שאינן נאכלין - **לת"ק** - לא מצטרפין כלל **ולר' יהודה** - תלוי: אם דרך לבשלן עמהן - וכגון קליפות של עדשים, וכן קליפות של פולין חדשים [דפולין ישנים אין דרך לבשל בקליפתן כי הקליפה מתפוררת ופירוריה נראין כזבובים] - מצטרפין. ואי לאו - אין מצטרפין.

להלכה - הרמב"ם [שבת יח א] כתב בסתמא שקליפין לא מצטרפין. ומשמע שפסק כרבנן וכ"כ בהגהות מימוניות שם ס"ק א.

ש. מה הדין בסובין ומורסן האם מצטרפין לכגרוגרת להוצאת שבת? והאם מצטרפין לשיעור חלה?

ת. סובין ומורסן [שבפת קיבר שנאכלת לעניים - משאירים אותן בקמח ובפת נקיה - מסננים אותן] לגבי שיעור חלה - מצטרפין. דכיוון שפת קיבר נאכלת לעניים נחשבת הפת "לחם הארץ". לגבי הוצאת שבת - אין מצטרפין. ואע"ג שנאכלין לעניים - מכיוון דגבי שבת מידי דחשיב בעינן [1227].

[1226] והיא תאינה יבשה [רש"י ברכות מא. ד"ה להוצאת. וכן הוא ברמב"ם רוצח יב ג] **והיא גדולה מכזית** כדמוכח בגמ' שבת צא. "זרק כזית... אי לענין שבת כגרוגרת בעינן. [**תוס'** עירובין פ: "דה אגב] **אמנם עי' מג"א** שסח ס"ק ב שכותב שמדעת מרן השו"ע משמע שגרוגרת קטנה מכזית דבסימן שסח ג כתב מרן בסתמא שגרוגרת היא שליש ביצה ובי"א כתב שזה קצת פחות מחצי ביצה ואילו בסימן תפו גבי מצה כתב מרן רק את הדעה שכזית הוא חצי ביצה וא"כ הוא יותר מגרוגרת. והקשה המג"א בסימן תס"ח שמהגמ' בהמצניע [שבת צא.] מוכח שגרוגרת יותר גדולה מכזית. וכן הק' המג"א בהקדמה לסימן תפו ושם מתרץ שהגמ' בהמצניע אירי בזית קטן עי"ש. **ולכו"ע היא קטנה מכביצה** כדהוכיחו תוס' יומא פ. ד"ה ושיערו.

[1227] **ומשמע מרש"י** שגם לחם שהאפה מקמח שיש בו סובין ומורסן [- פת קיבר] - אין הסובין והמורסן מצטרפין. דפרש"י שיש חילוק בין הוצאת שבת לחלה שגבי שבת בעי' "מידי דחשיב" והם לא אוכל וגבי חלה לא בעי' מידי דחשיב. **ודעת התוס' רי"ד** שאין חילוק בין הוצאת שבת לחלה ובתרוויהו סובין כשהם בקמח - לא חשיבי וכשהם בבצק או בפת - חשיבי דאז עני אוכלן. ולפירושו תירוץ הגמ' "שכן עני אוכל פיתו בעיסה בלוסה" הכוונה שכיוון שעבדינהו לחם - אשבחינהו דאז עני אוכלן. ומש"כ במשנה שאינם חשובין - זה כשהן עדיין בתוך הקמח - שעוד לא עשה ממנו בצק - ואז הן לא חשובין עדיין אף לעני. [ולפירש"י שפי' שיש הבדל בין דין הפרשת חלה לדין הוצאת שבת - קצת קשה דעיקר תירוץ הגמ' חסר מן הספר אבל לתורי"ד ניחא שזה עיקר תירוץ הגמ' - שעיסה שונה מקמח]. **וכ"כ בראש יוסף** שבעבדינהו לחם - גם גבי שבת חשיב. ולפלא שלא כתב שמרש"י לא משמע כן.

ש. האם ב' סוגי אוכלין מצטרפין לכגרוגרת?

ת. כן[1228].

ש. איזה שיעור קמח חייב בחלה?

ת. הגמ' מביאה את **המשנה בחלה** [ב ח] שאומרת שחמשת רבעי הקב [=קב ורבע] ועוד[1229] - חייבים בחלה [והם מג ביצים וחומש. דקב של המשנה בחלה הוא "קב ציפורי" דהוא גדול מקב מדברי. וחמישה רבעי הקב של ציפורי הוא 1.8קבין בקב מדברי[1230] {**רמב"ם** בפיהמ"ש שם}. ובקב מדברי קב =4 לוגין. וממילא 1.8 קב מדברי הוא 7.2 לוגין. ובלוג יש 6 ביצים וממילא ב7.2 לוגין יש 43.2 ביצים].

ולגבי מצה - עי' שו"ע תנד א ומשנ"ב שם ס"ק ג' דמצטרפין הסובין לשיעור כזית מצה. ועי' שו"ע הרב שם סעיף ב שכתב הטעם - שהרי מצטרפין הסובין לשיעור חלה [וילפי' חלה ומצה זה מזה - עי' משנה חלה פרק א משניות א - ב]

[1228] ועי' בגמ' פ. שמביאה ברייתא שאם הוציא חצי גרוגרת ואח"כ עוד חצי גרוגרת בהעלם א' - חייב ולר' יוסי רק אם הוציאן לרשות אחת. ובפשטות - גם בזה ב' סוגי אוכלין מצטרפין.

[1229] יש להעיר שבמשנה במס' חלה לא מוזכרת המילה "ועוד". וכ"מ מרש"י פסחים מח: ד"ה חמשת - של"ג "ועוד". וכ"כ שם תוס' בדעתו. ועי' **תוס' בסוגיין ד"ה חמשת** שציינו לתוס' טו. ד"ה רבי ששם כתבו שגירסתינו היא לדעת **ר' יוסי** במשנה עדויות א ב [- המובאת שם בגמ' טו.] שבעי' חמישה רבעים [ציפוריים] ועוד. והמשנה במס' חלה היא כדעת **ת"ק** בעדויות שם שהצריך רק חמישה רבעים [ציפוריים] ולא כתב ועוד.

[1230] והיינו הקב שבו דיברה תורה. והתורה חייבה חלה ב"עומר" שהוא עשירית האיפה וכיוון שאיפה זה 18 קבין - א"כ עשירית זה 1.8 קבין

פרק שמיני - המוציא יין

משנה עו: עד המשנה עח.

ש. מה השיעור של יין שאינו מזוג בהוצאת שבת?

ת. מחלוקת. **לת"ק** - במשנה כתוב שהשיעור הוא בכדי מזיגת הכוס. ובברייתא כתוב "מזיגת כוס יפה" ומסבירה הגמ' דהיינו שיעור כזה שכשימזגו אותו במים - יהא יין הראוי לכוס של ברכה[1231]. [ולא אתפריש במשנה מהו שיעור כוס של ברכה וכן לא אתפריש במשנה כמה היחס בין המים ליין במזיגת הכוס וזה מתפרש בגמ' בהמשך] **ולר' שמעון** במשנה - לסתם אדם השיעור הוא ברביעית הלוג. ואם הצניעו[1232] - השיעור הוא כדי מזיגת הכוס [ולת"ק אם הצניעו - שיעורו בכל שהוא].

ובגמ' אמר ר' נחמן רבה בר אבוה ששיעור כוס של ברכה הוא רבע רביעית יין בתוך שלושת רבעי רביעית מים וממילא לדעתו שיעור הוצאת יין חי הוא רבע רביעית.

ונחלקו רבא ואביי אם יש לרבה בר אבוה ראיה ממתני'. דעת רבא - שכן. שהמשנה אומרת ששאר משקין שיעורן ברביעית. וא"כ גם יין מזוג שיעורו ברביעית. [דמשמע שכל משקין העומדין לשתיה

[1231] היינו כוס שמברכין עליה **ברכת המזון** [רש"י ד"ה כוס] ועי' שו"ע קפב א שנחלקו ראשונים אי כוס של ברכה זה מצווה מן המובחר או מדינא ולהלכה כתב המ"ב [ס"ק ד] שנהגו העולם שזה רק **מצווה מן המובחר** ולכן לא מחזרין אחר כוס כשאין לו בביתו. וביחיד כתב המ"ב שם שכתבו כמה אחרונים להקל ובסעיף ב' כתב רמ"א שם שגם המחמיר ביחיד - שלא יאחז הכוס בידו עי"ש.

וטעם הדין של כוס של ברכה - כתב **השו"ע הרב** [קצ ב] שהוא משום שכמו שלגבי שירת הלווים במקדש קיי"ל [ברכות לה.] שאין אומרים שירה אלא על היין [כשמנסכים נסכי מזבח - רש"י שם ד"ה שאין] ה"ה בברהמ"ז.

ודין מזיגת הכוס - עי' ברכות נ. שנחלקו ר"א וחכמים אי מברכין על חי בפה"ג ובדף נ: א"ר יוסי בר חנינא שהכל מודו שכוס של ברכה בעי' מזוג משום מצווה מן המובחר

לגבי שיעור המזיגה ולגבי הדין בזמנינו - עי' בהמשך התשובה.

[1232] היינו שלפני שהוציא את היין - הצניעו. - **רש"י. ודעת תוס'** [עה: ד"ה הא] ש"ואם הצניעו" שאמר ר' שמעון היינו שאם הוא אדם הראוי להצניע שיעור פחות מרביעית. ובכה"ג שיעורו בכדי מזיגת הכוס לר"ש. אבל אם הצניע בפועל - שיעורו בכל שהוא וכמ"ש במשנה בריש המצניע [צ:]

וטעם הדין שמצניע בכל שהוא - **פרש"י** בריש פרק המצניע [צ: ד"ה המצניע] דהוא משום **אחשביה. ויל"ע מה מקור הדין של אחשביה** ועי' שו"ת **חכם צבי** סימן פו שדין חצי שיעור שאסור מהתורה בכל האיסורין הוא מטעם אחשביה. וא"כ מקור הדין של חצי שיעור שאסור מהתורה אמרינן ביומא עד. - שנא' [ויקרא ז כג] כל חלב - לרבות חצי שיעור. וא"כ גם אחשביה ילפי' משם. אך צ"ע שהרי בח"ש אין אחשביה מועיל לחייבו מלקות ומנ"ל שבהוצאת שבת אחשביה יועיל לחייבו סקילה?

שיעורן ברביעית[1233]] וא"כ מש"כ במשנה ביין חי " כדי מזיגת הכוס" - עכ"ח הכוונה למזיגת הכוס בשיעור של רביעית יין מזוג שזה השיעור להוצאה. ומדאמרה הברייתא שכוס של המשנה זה כוס יפה דהיינו כוס של ברכה - שמעי' שכוס של ברכה היא רביעית. **ואביי** טוען שלא מסתבר לומר שאם שיעור הוצאה ביין מזוג זה רביעית - אז גם שיעור כוס של ברכה היא רביעית דאז ייצא ששיעור יין חי סגי במזיגת הכוס לשיעור רביעית ושיעור יין מזוג בעינן שיהא בו גם יין חי כשיעור מזיגת הכוס וגם מים אלא עכ"ח שיעורי ההוצאה של יין מזוג הוא פחות מכוס של ברכה[1234]. **ורבא** עונה לו שכך שיערו חז"ל שיין מזוג צריך רובע רביעית יין ועוד שלוש רבעיות של רביעית - מים[1235]. ויין חי הוא חשוב וסגי ברובע רביעית בלבד.

עוד נחלקו אביי ורבא אי שיעור מזיגת הכוס זה יחס של חלק יין על ג' חלקים מים [- רבא] או יחס של חלק יין על ב' חלקים מים. [אביי]. וראית אביי היא ממתני' בנידה יט שיין המזוג - שדם נידה במראהו הוא טמא - הוא כיין השרוני שהוא ב' חלקים מים וחלק יין. ורבא עונה לו א. זה רק יין השרוני אבל סתם יין הוא חלק אחד על ג' חלקים ב. גם אם כלל היינות הם ביחס הזה - זה רק לענין דם נידה ולא לענין כוס של ברכה.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [ברכות ז יד] שכוס של ברכה צריכה **רביעית**. [וממילא גבי הוצאת יין חי שיעורו כמזיגת כוס של ברכה. ויין מזוג - ככוס של ברכה] וכן פסק גבי קידוש [שבת כט ז].

ולגבי **שיעור המזיגה** - פסק השו"ע בסימן רד סעיף ה כרבא שהוא שלוש מול אחד. וא"כ שיעור הוצאה ביין חי הוא רובע רביעית.

ולגבי שיעור מקסימלי של מזיגה שעדיין נחשב יין - עי' שו"ע יו"ד קלד ה גבי יין נסך שנתערב עם מים שיש בהם פי שש - שאינו יין ומותר בשתיה. ועי' ביאור הגרא על שו"ע או"ח רעב ז שה"ה גבי ברכת

1233 כ"כ רש"י עז. ד"ה תנינא. ויל"ע הא חלב גם עומד רק לשתיה ושיעורו כדי גמיאה דזה לא רביעית שהרי המשנה אומרת אח"כ "ושאר משקין שיעורן ברביעית"? וצ"ע

1234 והיינו שאם יין מזוג שיעורו להוצאה ברביעית כשאר משקין העומדין לשתיה - א"כ יין חי יהא קרוב לרביעית כדי שאם ימזגנו יהא ביין המזוג יותר מרביעית. והשתא א"ש שחייב על יין חי אף ללא מים - כי אמנם אין בו מים אך מצד שני יש בו יין הראוי ליותר מרביעית. ולפי זה ייצא שכוס של ברכה הוא יותר מרביעית. ומש"כ רש"י [סוד"ה ועוד] "ואע"ג דכי מזיג ליה ל"ה רביעית" - הכוונה שיהא בו **יותר** מרביעית כנלענ"ד וצ"ע

1235 ומסתבר שאם יש רובע רביעית יין - חייב אף אם אין ג' רבעיות מים דשיעור היין החי הוא הקובע. ויוצא שהשלושת רבעי רביעית מים שמוסיפים ליין החי - לא מעלים ולא מורידים לשיעור הוצאה ורק יש להם חשיבות לכוס של ברכה

בורא פרי הגפן זה השיעור. וכ"כ **בב"י** באו"ח רד ו בשם האגור וכן פסק **רמ"א** באו"ח רד ה [עפ"י המ"ב שדיבר על יין גמור ולא על יין היוצא משמרים].

ולגבי זמנינו - עי' **בטור** סימן תעב שבזמנינו היין יותר טוב בלא מזיגה ועי"ש **בב"י סעיף ט** שמקורו מהרשב"ם והמרדכי. **ובשו"ע** תעב ט כתב שימזגנו "אם ירצה" וכ' שם המ"ב [ס"ק כט] שבזמנינו אין חיוב למוזגו. ולא כתב שעדיף שלא למוזגו וצ"ע.

ולגבי שיעור מקסימלי של מזיגה בזמנינו שנקרא יין - עי' שו"ע או"ח רד ה גבי יין היוצא משמרי יין ע"י ששופכים מים על השמרים - שבזמן חז"ל השיעור המקסימלי שיקרא יין היה בשיעור א' יין על שלש מים ובזמנינו כתב מרן שרמא תילתא ואתא ארבעא - אינו יין. והוסיף **שאזלי' בתר המנהג** עכ"ל והיינו שבכשהיחס הוא א' יין על פחות משלש מים - אזלי' בתר המנהג. וא"כ ה"ה ביין גמור - שבו בזמן חז"ל עד א' יין על שש מים נקרא יין - שבזמנינו א' על שש אינו יין ובאחד יין על פחות משש מים - אזלי' בתר המנהג. וכ"כ האגור [הובא בב"י רד ו] וזה מש"כ כתב רמ"א ובלבד שלא יהא ביין א' משישה במים.

ועי' פמ"ג אשל אברהם רד טז שבזמנינו שהיינות חלשים - כל שרובו מים ראוי לברך שהכל.עכ"ד. **ובא"ר** [רד י] כתב בשם **עולת תמיד** שעכשיו שאין נוהגין כלל לערב מים ביין - אפי' עירב כל שהוא מים - מברך שהכל. עכ"ד. וא"כ גם הם מודים שהכול תלוי לפי המנהג.

ש. מה השיעור של יין מזוג בהוצאת שבת?

ת. לר' שמעון - כל המשקין ברביעית. לת"ק - לרבא - שיעורו רביעית כשאר משקין. ולא פורש בגמ' אי אביי מודה לזה.

ש. מה שיעור חלב,דבש. שמן ומים?

ת. באדם שאינו מצניע - לר' שמעון - כולם שיעורן ברביעית. **לת"ק - חלב** - כדי גמיעה[1236] [1237] **שמן** - כדי סיכת אבר קטן. ופרש"י לקמן [עז: ד"ה אבר קטן]שהכוונה אחד מפרקי אצבע קטנה. ועי"ש בגמ' שנחלקו אמוראים אי איירי באבר של תינוק בן יומו או של גדול. ופסק הרמב"ם [שבת יח ב] שזה איבר קטן של רגל של תינוק בן יומו. **דבש**[1238] - כדי ליתן על הכתית[1239]. והסתפק ר' אשי בגמ' אי הכוונה לתת על עליון של מכה או כל המכה. ונשארה הגמ' בתיקו. [**וברמב"ם** כתב "דבש - כדי ליתן על ראש כתית" וכתב **במאירי** שפסק לחומרא אמנם **במרכה"מ** כתב שהרמב"ם פסק לקולא עי"ש.] **מים** - שיעורן לשוף [להמחות. רש"י] בהן את הקילור [חומר שנותנים על העין. רש"י ומרככים אותו ע"י מים]. והלכה כת"ק נגד ר' שמעון [רמב"ם שבת יח ב].

במצניע - לת"ק - חייב אפי' בכל שהוא. **ולר"ש** - חייב בשיעורין הנ"ל.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [יח כ] כת"ק.

[1236] וכתבו **בתוס'** בשם הרב פורת שהוא מלוא לוגמיו. ותוס' מק' עליו מיומא פ. דמשמע שם שהם ב' שיעורים שונים דנחלקו תנאים גבי שיעור שתיה ביוהכ"פ אם הוא כמלוח לוגמיו או כדי גמיעה **והרמב"ן** [מובא במ"מ שבת יח ב] כתב שאין שיעורו ידוע לנו אבל פירושו כדי גמיעה של אדם בינוני והוא פחות אפי' ממלוא לוגמיו ואצ"ל מרביעית עכ"ל. [ובחי' הרמב"ן בסוגיין כתוב שהוא פחות מרביעית ואצ"ל שהוא פחות מכגרוגרת עכ"ד. וצע"ג הלשון "ואצ"ל שהוא פחות מכגרוגרת" דהא גרוגרת הווי פחות מרביעית דרביעית היא ביצה וחצי כמש"כ רש"י במשנה וכגרוגרת היא פחות מביצה כדמוכח בגמ' לקמן פ: וברש"י שם ד"ה כגרוגרת. ועי' גם תוס' כאן ד"ה המוציא שהוכיח שוודאי כדי גמיאה הווי יותר מגרוגרת] ויל"ע למה באמת שיעורו פחות משאר משקין ששיעורם ברביעית? ובשלמא יין חי - כי אחר מזיגתו יהא רביעית אבל חלב למה שונה משאר משקין? וצ"ע

[1237] **וכתבו תוד"ה המוציא** שאם כוונתו בחלב זה **לעשות ממנו גבינה - אחשביה ושיעורו בכגרוגרת** שהוא פחות מכדי גמיאה. ולמדו א"ז התוס' מש"כ בברייתא לקמן צא. החולב - בכגרוגרת. וכתבו תוס' שאין חילוק בין חולב למוציא חלב דלקמן [עט.] מצאנו שילפי' מעבד עור ממוציא עור לענין שיעור. ולכן מעמידים תוס' מש"כ בברייתא לקמן צא. שהחולב בכגרוגרת - איירי בחולב ע"מ לעשות גבינה דאחשביה. אבל סתם חלב - לגמיאה עומד ושיעורו בכדי גמיאה. **והרמב"ם** [יח ב] לא מחלק בין אם כוונתו בחלב זה לעשותו גבינה או לשתותו ולדעתו המוציא חלב - תמיד שיעורו בכדי גמיאה והחולב - תמיד שיעורו בכגרוגרת עי' רמב"ם ח ז גבי החולב. **והראב"ד** [ח ז] כתב גבי החולב ששיעורו בכדי גמיאה ועי' **מנ"ח** [מוסף השבת ד"ה והנה בסוה"ד] שכתב שאפשר שהראב"ד מודה לתוס' שיש חילוק בין חולב לשתיה לחולב לגבינה עי"ש.

[1238] סתם דבש בלשון חז"ל - הוא דבש דבורים. ודבש האמור בתורה - כולל כל מיני מתיקות היוצא מהפירות וכן כולל דבש דבורים. [שו"ת רדב"ז ג תקכז]

[1239] ופרש"י פצע של בעלי חיים שבא מחמת המשא. ובשם רבותיו פי' מכה שע"ג היד או הרגל עכ"ל. ונראה שלפי' רבותיו איירי במכה שע"ג אדם שהיא יותר קטנה. ויל"ע למה פליג רש"י עליהם.

ש. יין קרוש - כמה שיעורו להוצאת שבת?

ת. ר' נתן בברייתא אומר ששיעורו בכזית.מפני שכזית יין קרוש - בא מרביעית. ונחלקו ר' יוסף ואביי אי ר' יוסי בר יהודה שאמר גבי דם שרביעית דם שנקרש הוא כזית - האם גם לגבי יין דעתו כן [- ר' יוסף] אן שלגבי יין דעתו שצריך יותר מרביעית כדי להגיע לכזית. ורביעית יין שנקרש - שיעורו פחות מכזית. שכן הוא פחות סמיך. וממילא לדעתו חיב אף על הוצאת פחות מכזית של יין קרוש.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח ב] כר' נתן שחייבים על כזית יין קרוש שהוא מגיע מרביעית.

ש. דם נבילה - האם יש בו טומאת נבילה? והאם הוא ראשון לטומאה?

ת. **לב"ש** - אין בו טומאת נבילה. ונחלקו רש"י [בד"ה ב"ש] ורבותיו האם הוא טהור לגמרי [רבותיו] או שהוא ראשון לטומאה שהרי נוגע בבשר הנבילה [רש"י]. **ולב"ה** - יש בו טומאת נבילה. וא"ר יוסי בר יהודה בדעתם שזה רק אם יש בו רביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כזית. ונחלקו אמוראים בדעת התנא ר' נתן - שאמר שיין רביעית כשקורש עומד על כזית - האם דעתו כך גם בדם שבעי' רביעית דם בשביל כזית [ר' יוסף] או שבדם לר' נתן - צריך פחות מרביעית כדי להגיע לכזית.

ופסק **הרמב"ם** [שאר אה"ט א ד] כב"ש וכרש"י. שהוי ראשון לטומאה. וטעם שפסק כב"ש - כתב הכס"מ כיון שהעיד ר' יהושע בן בתירא שכך עשו [מנחות קג.].

ש. איך כותבים גמיאה או גמיעה ומנ"ל?

ת. כותבים גמיאה שנא' "הגמאיני נא מעט מים מכדך"[1240].

[1240] מיהו בנוסחאות שלנו - כתוב גם במשניות וגם בגמרות " גמיעה " - עי' משנה שבת עו: וקיא. ובגמ' שם ובברייתא ביומא פ. ובגמ' עירובין מא. ופסחים לה. ועד: וסוכה מט: ועוד. ועי' בערוך שמובא במסורת הש"ס שגורס במשנתינו גמיאה ויל"ע אי גורס כך גם בשאר מקומות. ומ"מ אין זו קושיא על המשנה דלא תמיד העברית של המשנה זהה לעברית של התורה כדאמרה הגמ' [ע"ז נח: וחולין קלז:] לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה. ועי' בזה ביד מלאכי כללי התלמוד כלל שנד

ש. איך כותבים גרעינין או גראינין? ומנ"ל?

ת. כותבים גרעינין מלשון גירעון וכמ"ש [ויקרא כז] "ונגרע מערכך" - ל' חיסרון. וה"ה גרעין זה לשון חיסרון - שזורקים אותו ונגרע מהאוכל.

ש. איך כותבים אוממות או עוממות ומנ"ל?

ת. כותבים עוממות שנא' [יחזקל לא] ארזים לא עממוהו [מלשון מחשיך].

ש. אייך כותבים מאמצין עיניו של מת או מעמצין ומנ"ל?

ת. כותבים מעמצין מדכתיב [ישעיה לג] "ועוצם עיניו מראות ברע"[1241].

[1241] ולכאו' צ"ל כתוב במשנה בדף קנא: "מעצמין" ולא "מעמצין" דהיינו שהצ' קודם למ' דהוא משורש המילה וכן הגי' במשנה שבגמ' שלפנינו בדף קנא: ולא כהגמ' כאן שגורסת "מעמצין". ועי' במסורת הש"ס על המשנה בדף קנא: שברי"ף ובראב"ש הגירסא מעמצין כדאמרה הגמ' הכא. וצ"ע.

ש. מה שיעור הוצאה בחלב של בהמה? ושל אישה? ובלובן של ביצה? ובקילור?

ת. חלב של בהמה - כדי גמיאה[1242]. חלב של אישה ולובן של ביצה - כדי ליתן במשיפה של קילור [היינו שכלי שמשפשפין בו את הקילור עם חלב אישה - דחלב אישה ולובן של ביצה טוב לעין]. וקילור - בכדי שיוכל לשופו במים ולשימו בעיניו[1243]. ונסתפק ר' אשי אי בעי' שישאר בקילור כדי שימה על העיניים לאחר שידבק ממנו באצבעותיו או שסגי בזה שיחד עם מה שידבק באצבעותיו - יש שיעור להכנים לעין. וסלקא הגמ' בתיקו.

להלכה - בריטב"א כתב שפסקינן לחומרא[1244]. וכן במאירי פסק שסגי בזה שיהא שיעור עם מה שידבק באצבעותיו. וכ"מ ברמב"ם שסתם ולא הזכיר שבעי' שישאר קילור לאח שידבק בידיו.

ש. מהו שיעור לתת על הכתית - על כל הכתית או על ראשה?

ת. נסתפקה הגמ' וסלקא בתיקו. ופסק הרמב"ם לחומרא[1245]. [ועי' בהערה שכתבתי על תשובה קודמת].

[1242] וחלב של בהמה טמאה - שיעורו כדי לכחול עין אחת [ירושלמי ח א. וכן פסק הרמב"ם יח ב. והרי"ף לא הביא הך ירושלמי ויל"ע אי סובר שהירושלמי חולק]

[1243] מה שכתבתי עיניו בלשום רבים - זה עפ"י רש"י ד"ה כדי. ועי' במאירי שחולק ואומר שהרבה מיחושים רגילים בעין אחת שאין חבירו נעשה לו ערב עי"ש

[1244] ויל"ע מה הכוונה לחומרא - וכי יביא קרבן מספק והרי זה ספק חולין בעזרה [ולא מביאים קרבן מחמת ספקא דאורייתא - עי' גמ' חגיגה ד. ותוס' שם] ונראה כוונתו שסובר שחצי שיעור במלאכות שבת אסור רק מדר' [וכדעת הרשב"ם ב"ב נה: ד"ה ספק] וא"כ פוסק לחומרא - שבנידון דידן נתייחס אל שיעור שכולל את מה שנשאר בידיו - כאיסור תורה. מיהו על הריטב"א והמאירי שפוסקים לחומרא - צ"ע דהריטב"א דף עד. ד"ה בורר - מביא את דעת רש"י שחצי שיעור דאורייתא גם בשבת - ולא חולק עליו. וכן המאירי פסק בדף עד. סוד"ה זה שח"ש בשבת מדאו' - וא"כ ספק הגמ' פה הוא לענין קרבן ומה זה שפוסקים לחומרא? וצ"ע.

[1245] כך משמע מפשטות לשון הרמב"ם. דכתב **הרמב"ם** [יח ב] **דבש כדי ליתן על ראש הכתית**. וכ"כ **המאירי** [עו: ד"ה דבש] וספר **ההשלמה** [לרבינומאיר מנבורנא] בדעת הרמב"ם שפסק לחומרא. אמנם **המרכה"מ והמעשה רוקח** כותבים בדעת הרמב"ם שפסק לקולא דבעי' על כל הכתית. ובמעשה רוקח הביא גירסא ברמב"ם " על **כל** ראש הכתית".

ולכאו' יש ראיה למעשה רוקח ומרכה"מ מהרמב"ם גבי שיעור גודל קנה [יח ד] שמשמע מהרמב"ם שם שפסק לקולאדפסק שם עד שיגיע לראשי אצבעותיו עי"ש. אמנם בספר יצחק ירנן [להג"ר אליקים גאטינייו מחכצמי תורכיה לפני 250 שנה] כתה שהרמב"ם9 פסק גם גבי קנה לחומרא עי"ש.

ש. מהו שיעור של שמן?

ת. במשנה כתוב "כדי לסוך איבר קטן" ופרש"י [עז: ד"ה איבר] אחד מפרקי אצבע קטנה. ונחלקו תנאים בברייתא אי הכוונה איבר קטן של קטן בן יומו - והיינו ש"קטן" אזיל גם אאיבר וגם אאדם - **ר"ש בן אלעזר** או ש"קטן" אזיל או אאיבר בלבד [דהיינו איבר קטן של אדם גדול] או אאדם בלבד [דהיינו איבר גדול של אדם קטן - **ר' נתן**. ודעת **ר' ינאי - כר' שמעון בן אלעזר**. וכן פסק **הרמב"ם** [יח ב][1246].

ש. כשיש למשקה שימוש לרפואה ולשתיה - לפי איזה שימוש קבעו חז"ל את שיעורי המשקה להוצאה?

ת. אם א' מהשימושים שכיח והשני אינו שכיח - קבעו חז"ל את השימושים לפי השכיח. ואם שניהם שכיחים - קבעו חז"ל לחומרא דהינו כפי השיעור הקטן יותר[1247].

ולכאו' נידון זה אם הרמב"ם מחמיר בספיקות הגמ' בשיעורים או מיקל תלוי בשאלה אי חצי שיעור בשבת אסור מדאו' או מדרבנן דאם זה דאו' א"כ אין נפק"מ בין ח"ש לשיעור שלם אלא לגבי מיתה וחטאת וא"כ יש להקל בספיקות שלא להרוג מספק וכן שלא להביא ספק חולין לעזרה אולם אי ח"ש מדר' - א"כ יש נפק"מ בין שיעור לח"ש אי זה דאו' או ודר' וכיוון שזה ספיקא דאו' - יש להחמיר. [דהיינו במקום שניתן להקל בדר' כגון חולה שאיב"ס - אין להקל בח"ש דהוא ספיקא דאו'. אך עדיין צ"ע למה אין להחמיר הא הרמב"ם סובר שספיקא דאו' לחומרא הוא מדרבנן וא"כ אפשר להקל בחולה בספק ח"ש. וצ"ב בזה]

[1246] ועי' **רמב"ם** שם שהכוונה לאצבע של הרגל [שהיא קטנה מאצבע של היד].ולא כפרש"י שאבר הכוונה לאחד מפרקי האצבע. וצ"ע מה דעת רש"י אי אזלי' בתר היד או ארגל. [ועי' מרכבת המשנה של הגר"א אלפנדרי על הרמב"ם שם שכותב שרש"י מתכוון לא' מפרקי אצבע של יד וזה כשיעור אצבע של רגל וא"כ לא פליגי]. **ועי' רמב"ם בפיהמ"ש** עדויות ד ששם גם איירי על שיעור בשמן לסוך אצבע קטנה - לגבי טומאה וטהרה - ושם פי' הרמב"ם שהכוונה של היד [הערת התויו"ט בעדויות שם].

[1247] ויל"ע למה קבעו לחומרא ולא לקולא ? וליכ"ל שזה משום ספיקא דאו' לחומרא - דהא שיעור זה גורם לו להביא חטאת או להיסקל וזה וודאי א"א לעשות על ספק. וצ"ע

ש. לפי מה קבעו חז"ל שיעורי הוצאה ביין חלב דבש ומים ?ומדוע?

ת. **ביין וחלב** - לפי שיעורם לשתיה דשימושם לרפואה - לשוף קילור - לא שכיח. דיש אנשים ששפין קילור במים. **בדבש** - אזלי' בתר שימושו לרפואה - לשים ע"ג כתית שזה קטן יותר משימושו לשתיה. דזה שימוש שכיח שכן אין משהו אחר לשים על כתית. **במים** - **לאביי** - יש לחלק בין בגליל לבין שאר מקומות. שבגליל - אזלי' לפי שיעורן לרפואה - לשוף קילור דזה שכיח ששפין במים ולא ביין וחלב מפני שהם עניים[1248] ובשאר מקומות - אזלי' לפי השיעור לשתיה [- רביעית] כי שם שפין הקילור גם יין או חלב וממילא השימוש במים לרפואה הוא לא שכיח. **לרבא** - גם בשאר מקומות שפין בעיקר במים כי זה גורם שהקילור לא יפריע לראיה. ולכן גם בשאר מקומות אזלי' במים בתר שיעורן לרפואה.[1249].

להלכה גבי מים - פסק **הרמב"ם** [יח ב] שיעור שלישי - והוא "לרחוץ פני מדוכה". ואת השיעור של " לשוף קילור" - כתב הרמב"ם גבי טל. וכתבו **המאירי** [בריש פירקין] **והמ"מ** שמקורו מ**הירושלמי** [שבת ח סוף הל' א'] שמסביר שמים דמתני' - היינו טל. אבל מים רגילים - שיעורן כדי לשוף מדוכה. ועי' במ"מ מדוע פסק הרמב"ם כהירושלמי ולא כהבבלי שלא מחלק בין טל למים.

[1248] ואע"ג שוודאי שימושן לשתיה יותר שכיח - דמ"מ גם שימושם לרפואה הוא שכיח [רמב"ן וריטב"א]. **ועי' תוס'** לעיל מז. ד"ה בגלילא שחולק על רש"י וכותב **שבגליל היו עשירים**. והיה להם הרבה מים והרבה יין. וא"כ וודאי שהיו משתמשים גם ביין לקילור. וטעם שמים אזלי' בתר שיעורן לרפואה - משום שלשתיה היו שותים בעיקר יין מחמת שהיה להם רוב יין. וממילא במים היו משתמשים בעיקר לרפואה. ולדבריהם מש"כ שמים שכיחי לרפואה - הכוונה ששכיחי לרפואה טפי משתיה עכת"ד תוס'. ויל"ע לשיטתם מה אומר רבא שגם בשאר מקומות אזלי' במים לפי שיעור רפואה משום שמשתמשים רק בהם לקילור - וכי בשאר מקומות משתמשים בהם לרפואה יותר מלשתיה? וצ"ע.

[1249] רואים מסוגיין ששיעורי המשקין תלויין במקום ובזמן. ולפ"ז בזמנינו יתכן שהשיעורו\ים השתנו.

ש. מה השיעור בדם? ומדוע?

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' [עח.] כתוב שדם - שיעורו ברביעית. ואמר ר' שמעון בן אלעזר שדם תרנגולת הבר - שיעורו בכדי לכחול עין - שכן כוחלין בדם זה לברקית. ואמר ר' שמעון בן גמליאל שדם של עטלף - שיעורו גם כן כדי לכחול עין שכן כוחלין בדם זה ליארוד. [1250]. ודעת ר' שמעון - שכל שיעורי משקין ברביעית אא"כ מצניען שאז אם מצניען לרפואה - חייב בכדי לכחול עיין.

ש. מה שיעור הוצאה במשקין במצניע?

ת. לחכמים - כל שהוא ולר"ש - כשיעורים שנאמרו במשנה [יין - כדי מזיגה וכו'][1251].

[1250] ועי' ר"ח שכותב בסתמא שדם ברביעית ודם של תרנגולת בר ושל עטלף - בכדי לכחול עין אחת. ומשמע מדבריו שאין מחלוקת בין ת"ק ורשב"א ורשב"ג אלא כל א' דיבר על דם אחר. וברמב"ם [יח ב] כתב בסתמא שדם ברביעית ויל"ע אי ס"ל ש רשב"א ורשב"ג פליגי על ת"ק ופסק כת"ק או שס"ל כר"ח שלא פליגי אך לא הביא הא דדם עטלף ותרנגול הבר כי הוא לא שכיח.

ויל"ע מה השימוש בזמן חז"ל בדם ? [דהא למ"ד שרק מלאכה הצריכה לגופה חייב א"כ צ"ל שצריך את הדם] וי"ל דאיירי בצריך לכלבו כדאמרי' בגמ' לקמן קו. גבי חובל [ובזמנינו וודאי ששייך שימושים בדם - לבדיקות דם או תרומת דם וכדו' ומסתמא בזמנינו שיעור דם הוא הכמות שלוקחים בדיקת דם]

[1251] ומקור דין מצניע הוא "אחשביה" [רש"י לקמן ריש פרק המצניע דף צ: ד"ה המצניע]. ומקור דין אחשביה - עי' חכם צבי סימן פז שהוא מהריבוי של חצי שיעור "כל חלב" [עי' יומא עד.]. ויל"ע מה דעת ר"ש בזה ועי' **ברייתא המובאת בגמ' מכות יז.** שר' שמעון אומר " כל שהוא למלקות לא אמרו כזית אלא לענין קרבן". ופי' הריטב"א שם בשם הרמ"ה שמלקות שזה במזיד - כשאכל החצי שיעור אחשביה אבל בקרבן שזה בשוגג - לא אחשביה עי"ש. וא"כ אית ליה לר"ש דין אחשביה וצ"ע למה כאן מיקל יותר מחכמים ושם - מחמיר. וצ"ע.

ש. האם הצנעת אדם אחד - מחייבת אדם אחר שהוציאו? ומה הדין בהצנעת רב לגבי תלמיד שהוציא? ומדוע?

ת.לגבי אם הצנעה של אדם א' מחייבת אדם שני בהוצאתו - נחלקו ת"ק ור"ש בן אלעזר. **לת"ק** [במשנה עה:] - לא. שכן כתוב במשנה "וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמותו ובא אחר והצניעו - אינו חייב אלא המצניעו". **ודעת ר"ש בן אלעזר** בברייתא המובאת בדף עו. שבכה"ג אמרינן " נתחייב זה במחשבתו של זה" ואמר האמורא ר' אלעזר שם בגמ' שזה דלא כמתני' הנ"ל.

ולגבי רב שהצניע ובא תלמיד והוציא - בגמ' דף עח. אמר **אביי** שתלמיד דאמר לו רבו "לך ופנה לי המקום לסעודה" והתלמיד הוציא דבר שרבו מצניע - נתחייב התלמיד[1252]. ופרש"י תלמיד - כגון שוליא דנגרי. ובהמשך **פרש"י** שדין זה הוא רק לר"ש בן אלעזר ואביי דיבר אליבא דר"ש בן אלעזר. **ודעת תוס'** שבכה"ג שהתלמיד מוציא בשביל רבו - גם ת"ק דר"ש בן אלעזר מודה שחייב משום שהתלמיד עושה הכל על דעת רבו.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח כא] כת"ק שרק המצניע חייב. ולא הביא הרמב"ם דין שוליא דנגרי ומשמע שהבין שדין זה הוא רק לר"ש בן אלעזר טכרש"י.

ש. מהן שופכין ומה שיעורן בהוצאה ומדוע?

ת. רש"י על המשנה בריש הפרק פירש ששופכין הם מים סרוחים. וכן פי' תוס' בסוגיין [ד"ה שופכין] שמאיסי טובא דומיא דדם. ושיעורן בהוצאה - ברביעית שכן חזו לגבל בהן טיט.

ש. מהו שיעור טיט בהוצאה ומדוע?

ת. טיט מגובל - שיעורו "כדי לעשות בהן פי כור"[1253]. וטיט שאינו מגובל - משמע בגמ' שזה שיעור שמגבלין אותו עם רביעית מים. דאין דרך לגבל כמות טיט פחותה מזו.

[1252] ויל"ע אי אביי פוסק כר' יהודה שמלשאצל"ג חייב. דהא מוציא דהכא זה מלשאצל"ג.

[1253] ופרש"י " נקב שנותנים בו המפוח" ועי' במאירי שמסביר שהכוונה שסותמים הנקב שמכניסים דרכו את המפוח כדי להכניסו בדוחק. עכ"ד [והיינו שאין סותמים אותו לגמרי אלא משאירים חלק מהנקב במידה כזו שהמפוח יכנס לשם בדוחק וכך לא יכנס אוויר מלבד מה שמכניס המפוח וכך לא יתקרר התנור]

מהמשנה עח. עד המשנה פ:.

ש. מהו שיעור חבל ומהו שיעור גמי ומדוע זה שיעורן?

ת. **לדעת ת"ק** שיעור חבל כדי לעשות אוזן לקופה דהיינו ידית נשיאה[1254] לקופה[1255]. ושיעור גמי[1256] הוא כדי לעשות ממנו תלאי - דהיינו מתלה - לנפה וכברה. ואלו השימושים המנימליים של גמי וחבל. ואין עושים מחבל תלאי לנפה וכברה כי הוא קשה מידי ושורט את הנפה [גמרא]. ושיעור גמי קטן משיעור חבל דהנפה והכברה אינם כבדים ודבר מועט סובלן [חידושי הר"ן].

לדעת **ר' יהודה** - שיעור תרוויהו קטן יותר[1257] כדי ליטול ממנו מידת מנעל לקטן דהיינו להראות לאומן [ע"פ סימן בחבל ובגמי] מה מידת הנעל של קטן [דשל קטן זה השיעור המינימלי]. ועי' **ירושלמי** [ח ב] שאיירי בקטן שיודע לנעול.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח יב] כת"ק.

1254 עי' פיהמ"ש לרמב"ם ורע"ב על מס' כלים יא ג

1255 קופה היא סל. וכנראה היה לה בזמן חז"ל גודל סטנדרטי. או שנאמר שאיירי בקופה הקטנה ביותר שמצויה בשוק

1256 גמי הינו מין עשב [עי' תפא"י מסכת טהרות פרק י' אות ס"ט שהוא עשב יבש. ובדרך אמונה להגר"ח קניבסקי ביכורים ב ס"ק קמא כתב שהוא עשב לח עי"ש. ועושים ממנו מחצלות [עי' סוכה טז.] וכלים [עי' רש"י לקמן צה. ד"ה המחבץ]

1257 מש"כ שר' יהודה **מחמיר** - כן מוכח מהגמ' לקמן פ. דשיעורו קטן יותר. ומש"כ שמחמיר **בתרויהו** - כ"כ המאירי וחידושי הר"ן.

ש. מהו שיעור הוצאת נייר.

ת. **נייר העומד לכתיבה** - במשנה כתוב כדי לכתוב עליו קשרי מוכסין. והיינו הודעה שכתב "ראש הנהר" [לשון רש"י. והיינו זה שמקבל את המכס מהעוברים על הגשרים בנהר[1258]] למוכס [היינו השוטר שבודק אם שילמו] שפלוני שילם מכס. ובהודעה זו יש ב' אותיות גדולות מהכתב הרגיל.

נייר שכבר כתוב עליו ב' אותיות - אם כשהוציאו היה עדיין צריך לו - חייב. ואם לא - דינו כנייר מחוק[1259].

נייר מחוק [היינו שמחוק בצורה שא"א יותר לכתוב עליו - רש"י] אם ראוי לצור ע"פ צלוחית קטנה של פלייטון[1260] - חייב ואם לא - פטור.

ש. מהו שיעור עור?

ת. במשנה כתוב "כדי לעשות קמיע". ובגמ' מרחיבים בזה עי' בהמשך.

[1258] עי' בגמ' לעיל לג: וע"ז ב: שהמלכות עשתה גשרים כדי לגבות מהם מכס. והיינו תשלום על המעבר בגשר.

[1259] ועי' בגמ' עח: מה הדין כשכבר הראהו למוכס אם חשיב צריך לו. ויל"ע כשאינו צריך לו אך רוצה לסלקה מעליו - שלכאו' לר' יהודה שמחייב במלשאצל"ג צ"ל חייב ולמה ר' יהודה לקמן מחייב רק משום שצריך לו? ואולי י"ל שאת השיעורים - קבעה התורה לפי מלאכה הצריכה לגופה גם לר' יהודה וצ"ע

[1260] הינו בושם [רש"י סנהדרין קח. ושם כתב רש"י שאינו אפרסמון וכ"מ במסכת דרך ארץ פרקי בן עזאי א ג שכתוב שם פליטון או אפרסימון. וצ"ע על רש"י בשבת סב. ד"ה פלייטון שכותב משחא דאפרסמא.] והיינו כנראה הבקבוק הקטן ביותר שמצוי. וכורכין עלין נייר שלא ייצא ריחו. והוא גדול משיעור של מוכסין. רש"י.

ש. מהו שיעור קלף?

ת. במשנה כתוב - כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין[1261] והיינו פרשת שמע. וזהו שיעור גדול משיעור של קשרי מוכסין. ובטעם שלא סגי בשיעור של קשרי מוכסין - פרש"י משום שדמיו יקרים ולא עבדי מיניה קשרי מוכסין. ועי' הערה[1262].

[1261] היינו תפילין של ראש שהפרשות שבו מחולקות.

[1262] **ועי' רש"ש** דכתב שלמ"ד שבעי' עיבוד לשמה [דעת רשב"ג מנחות מב: וכתבו תוס' שם שכן הלכה] - איירי בקלף שעיבדו לשם סת"ם דאל"כ פסול לסת"ם **ועי' רש"ש ושפת אמת** שהקשו דאם אין בו שיעור לפרשה קטנה - אמאי פטור הא בכה"ג שלא ישתמש בו לסת"ם - יכול להשתמש בו לקשרי מוכסין ? **ותירץ הרש"ש** שכיון שעיבדו לשמה - אסור להורידו מקדושת סת"ם [כפסק הרמ"א או"ח מב ג. ועי' במג"א שם ס"ק ו ובמשנ"ב שם ס"ק כג שזה מחלוקת ראשונים בין הרמב"ן [שמיקל] והנ"י [שמחמיר] והמג"א פסק כהרמב"ן שמיקל והמ"ב פסק כהנ"י והרמ"א שהחמירו].

ויל"ע לפי זה אמאי דיפתרא [דהיינו עור שמליח וקמיח ולא עפיץ] שיעורו כדי לכתוב עליו גט [לקמן עט.] ולא אמרי' שכיוון שהוא פחות מכשיעור - הדרך לכתוב עליו קשרי מוכסין? והא התם לא איירי בעיבד לשם סת"ם?

ועי' ריטב"א וחידושי הר"ן בדף עט. גבי דפתרא ששיעורה גדול משל חיפה ואע"ג דגם היא חזי לצור בה משקולת - מ"מ אין דרך לצור בה משקולת ואזלי' לפי מה ששכיחא כדאמרי' לעיל עח. [ועי"ש שחלב שיעורו גדול ממים ואע"ג שגם בו אפשר לשוף קילור דמ"מ לא שכיחא] ולכן בדפתרא קטנה משיעור גט פטור אעפ"י שאפשר לצור בה משקולת [וכנראה כוונתם שאין דרך לחתוך דפתרא במידה קטנה משל גט] עכ"ד הריטב"א. **ולפי"ז גם בקלף י"ל הכי דהיינו שאין דרך לחתכו במידה קטנה מפרשת תפילין ולכן אפי' אם חתכו כך הווי לא שכיחא** ולפי זה גם אצ"ל שעיבדו לשמה דכיון שדרך לעבדו לשמה ולכתוב עליו סת"ם - אזלי' לפי שיעור זה [אמנם רש"י גבי דפתרא כתב ששיעורו קטן מכולן ולכאו' לא ס"ל להריטב"א וחידושי הר"ן הנ"ל ועי"ש שבאמת הריטב"א הק' עליו].

אך עדיין יש לעיין לפי"ז מש"כ התוס' [עח: ד"ה והמוציא] שהמוציא קשרי מוכסין - אפי' נכתבו על קלף חייב אע"ג דשיעור קלף הוא פרשה קטנה שבתפילין עכ"ד תוס'. ואם נאמר כדברי הרש"ש שקלף שדברה עליו המשנה גבי פרשה קטנה שבתפילין הוא מעובד לשמה או כדברי הריטב"א שאין דרך להשתמש בקלף פחות משיעור פרשה קטנה שבתפילין - א"כ אפי' כתב עליו קשרי מוכסין צ"ל פטור דכיוון שאסור או שאין דרך לעשות א"ז הווי כאיסוה"נ שפטור על הוצאתם כי אין דרך להשתמש בהם [עי' גמ' עה: גבי עצי אשירה] וה"נ אין דרך להשתמש בזה לקשרי מוכסין **שו"ר שבתוס' רי"ד** כתב כדברי תוס' והוסיף דכיוון שנכתב עליו קשר - חשוב הוא עי"ש וא"כ אפשר לומר שס"ל לתוס' כהריטב"א. אבל לא ס"ל כרש"י שבמעובד לשמה אסור להורידו מקדושה חמורה.

ש. מהו שיעור דיו?

ת. כדי לכתוב בו ב' אותיות.

ש. מהו "כחול" ומהו שיעורו".

ת. כחול - הוא צבע כחול שעומד גם לקישוט העין וגם לרפואה. ובמשנה כתוב ששיעורו לכחול עין א' ובגמ' דנו אם זה לרפואה או לקישוט.

ש. כמה שיעור זפת גפרית ושעווה?

ת. **במשנה** כתוב ששיעורן של זפת וגפרית כדי "לעשות נקב קטן[1263]" וגבי שעווה - כדי לסתום נקב קטן. **ופרש"י גבי זפת וגפרית** "כלי שנותנים בו כסף חי[1264] סותמים פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו". ומשמע ששיעור גופרית וזפת הוא כדי לסתום את הנקב הקטן אחר שמוציא בו [ולא בעי' לשיעור שסותם את כל פי הכלי] וכ"מ **בחידושי הר"ן** שהוסיף על פרש"י שסותמים את הנקב הזה בזפת וגפרית. **וגבי שעווה** - כתוב בברייתא שזה כדי לסתום נקב קטן של יין[1265].

[1263] כתבתי " קטן" לפי גירסת רש"י [אולם מהגמ' לקמן פ. מובאת ברייתא שכתוב בה "לעשות נקב קטן " ומשמע שאין זה מלשון המשנה ואולי אין זה גירסתו במשנה ורק פירש עפ"י הברייתא שהכוונה לנקב קטן וכ"כ בשוטנשטיין] אבל רבינו יונתן [מובא בחידושי הר"ן] וכן המאירי מפרשים שהשיעור הזפת וגפרית זה כדי לסתום נקב גדול של חבית של יין שא"א לסותמו בשעווה דאינה נדבקת כ"כ. ואילו שעווה - כדי לסתום נקב קטן - דנקב קטן סותמים בשעווה. [וצ"ע לשון הברייתא לקמן פ. שכתוב בהדיא נקב קטן גבי גפרית וזפת]

[1264] בשוטנשטיין מפרש דהיינו כספית [ונקרא חי כי הוא נוזל] וכן ראיתי בשו"ת עטרת פז להרב פנחס זביחי שמסביר שכסף חי הוא כספית.

[1265] **ולפי רש"י** ששעווה וזפת וגופרית תרוויהו שיעורן לסתום נקב קטן - **יל"ע** למה אמרה אותן המשנה בב' בבות? וצ"ל שגם לרש"י שבתרויהו איירי בקטן - יש הבדל בינהם בגודל הנקב. וכן משמע בבריתא המובאת לקמן פ. שבשעווה השיעור הוא נקב קטן של יין ובזפת הא פרש"י שזה להוציא כסף חי ומסתבר ששל יין גדול משל כסף חי דיין מוצאין בכמות גדולה יותר. וכנראה שאין דרך לסתום פי קנה של כסף חי בשעווה. [אמנם עי' מרכבת המשנה יח י שכתב ששל שעוה זוטר טפי] כנלענ"ד וצ"ע.

ש. מהי חרסית ומה שיעורה?

ת. חרסית היא לבינה כתושה. ושיעורה - **לת"ק** כדי לסתום חור של פי הכור של צורפי זהב אחר שמכניסים לתוכו את ראש המפוח ואז סותמים את הרווח שבין המפוח לשפת החור בחרסית **ולר' יהודה** - כדי לעשות פיטפוט ופירשה הגמ' דף פ. דהינו לסתום נקבים שברגל של כירה קטנה וזה שיעור קטן משל ת"ק. **הלכה** - כת"ק [רמב"ם יח יא].

.

ש. מה שיעורו של סובין?

ת. במשנה כתוב "כדי ליתן עפ"י כור של צורפי זהב" ופרש"י כשאין להם פחמין צורפין זהב באש של סובין[1266].

ש. מהן הוצין ומה שיעורן?

ת. הוצין הם עלי לולב. ושיעורן - כדי לעשות מהן "אוזן" לכפיפה מצרית שהיא סל העשוי מ"צורי הדקל" [לשון רש"י כאן ד"ה כפיפה. ועי' רש"י סוטה ז: ד"ה חבל שצורי הדקל הכוונה לסיב שגדל סביבות הדקל. ועי' ברע"ב על משנה סוטה ב א שאלו זרדין הגדלין בסביבות הדקל].

ש. מהו סיב ומהו שיעורו?

ת. **סיב** - פרש"י שהוא כעין מלבוש שגדל סביב הדקל. **ושיעורו** - כתוב בברייתא [המובאת בגמ' עח:] כדי ליתן על משפך קטן לסנן בו יין.

1266 והריטב"א כתב שנונין שם את החרסית כדי לצחצח מראה הזהב או הכסף

ש. מהו רבב ומה שיעורו?

ת. רבב - הוא שמן או שומן. ושיעורו - לסוך תחת האספוגין - רקיק שנותנים בתנור[1267] ושיעור האספגין שתחתיה מורחים את הרבב - הוא כגרוגרת שהוא גם שיעור סלע[1268].

ש. המוציא ניר מחוק ויש בו לובן - כמה שיעורו?

ת. אם יש בלובן כדי לכתוב ב' אותיות של מוכסין - חייב. ואם אין בלובן שיעור זה - אם יש בכל הנייר כדי לצור ע"פ צלוחית - חייב. ואם לא - פטור.

ש. מה דין נייר שכתוב עליו קשרי מוכסין וכבר הראהו למוכס?

ת. מחלוקת תנאים בברייתא המובאת בגמ'. לת"ק - פטור ולר' יהודה - חייב.

והגמ' הביאה כמה דיעות של אמוראים מה יש לעשות עם קשרי המוכסין אחר שהראהו למוכס. **לאביי** - להראות לרהיטי מוכסא **ולרבא** - כשיש גם מוכס קטן - היינו מחליפו של המוכס הראשי שלו הראה את הקשר - ושומר את הקשר כדי להראות למחליפו **ולר' אשי** - להראות למוכס שנמצא בגשר השני - ששילם אף עבור הגשר הראשון.ואף שהמוכס שבגשר השני לא מבקש אישור על הגשר הראשון - מ"מ רוצה להראותו לו שיראה שאינו מבריח את המכס[1269].

להלכה - פסק הרמב"ם [יח טו] כר' יהודה שאף שהראהו למוכס - חייב [ומשמע שפוסק כהסבר ר'

[1267] רש"י. ועל מש"כ רש"י "שמן" הק' התוס' הא לשמן יש שיעור אחר - לסוך איבר קטן? ותי' מגני שלמה שאיירי בשמן שאינו ראוי לסוך. וכמובן שאיירי בשומן כשר. ויל"ע מה שיעור חלב או שומן של נבילה ששרי בהנאה ועושים ממנו נרות וכדומה

[1268] ויל"ע האם נפח של גרוגרת הוא נפח של סלע? ועי' חידושי ראמ"ה [המובאים בסוף המסכת] שכתב שהכוונה לרבב שגדול כגרוגרת ומשקלו סלע.

[1269] ועי' ר"ח שלאביי ורבא - היכא דליכא מוכס קטן וליכא רהיטי מוכסא - אכן גם לר' יהודה פטור דאין לזה שימוש. ולר' אשי - חייב לר' יהודה אף בכה"ג כי רוצה להראותו למוכס אחר

אשי בדעת ר' יהודה שאף כשאין קשרי מוכסין ומוכס קטן - חייב[1270]] וכתב המ"מ שטעם שפסק כר' יהודה - כי סתימת המשנה משמע כוותיה.

ש. מה דין המוציא מרשות לרשות שטר חוב פרוע ?

ת. בגמ' עח: מובאות ב' ברייתות בנידון. בברייתא א' כתוב בסתמא שהמוציא שטר פרוע - אם יש בלובן שלו כדי לכתוב ב' אותיות או שהשטר כדי לצור עפ"י צלוחית - חייב. ובברייתא ב' כתוב שנחלקו במוציא שטר פרוע ת"ק ור' יהודה לת"ק - פטור ולר"י חייב. [וא"כ לכאורה ברייתא א' אזלא כדעת ר' יהודה אך עי' הערה[1271]].

ונחלקו אמוראים בהסבר ברייתא ב' באיזה אופן נחלקו ת"ק ור' יהודה ומה טעמי המחלוקת. **ר' יוסף** אומר שנחלקו בשטר שיש בו כדי לצור ע"פ צלוחית ונחלקו רבנן ור"י אי שרי למלווה להשהותו אצלו [במקרה שהלווה הסכים להחזיר לו את הכסף מבלי שהחזיר לו את השטר וכגון שסומך עליו שלא יתבענו בו שנית] לרבנן - אסור להשהותו אצלו ע"מ לצור עפ"י צלוחית. משום שנא' "אל תשכן באהלך עולה" ומכיוון שצריך להשמידו - חשיב אין כשר להצניע [וכמו שאמרה הגמ' לעיל עה: גבי עצי אשירה][1272] וכתב רש"י שגם הלווה אין דרכו להשאירו אצלו שמא יאבדנו וימצאנו המלווה. ולר' יהודה - מותר למלווה להשאירו אצלו. וממילא חשוב "כשר להצניע" ולר' יהודה מותר למלווה להשאירו אצלו. וממילא משאירו אצלו לצור עפ"י צלוחית.

אביי אמר דלכו"ע אסור להשהות שטר פרוע. וא"כ לכו"ע אין המלווה חייב בהוציא שטר פרוע. ונחלקו - בשטר שאינו מקוים [והמלווה מודה שלא יכול למצוא כלל עדי קיום. תוד"ה ת"ק] שהלווה מודה שכתבו אך טוען שהוא פרוע והמלווה טוען שאינו פרוע. דלת"ק הלווה נאמן שפרע[1273] ועל כן

[1270] שו"ר שכ"כ בחי' חת"ס

[1271] בספר **חידושי הר"ן** [ד"ה ת"ק סבר אסור] כתב שברייתא א' איירי בשטר קרוע. וא"כ גם לת"ק שרי להשהותו וחייב אם יש בו כדי לצור עפ"י צלוחית. וכ"כ **בחידושי ראמ"ה** [המובאים בש"ס אחרי המסכת] שאיירי בשטר מחוק. וגבי דעת הרמב"ם - עי' במש"כ בסוף התשובה

[1272] **והגרעק"א** בגליון הש"ס הקשה הא יכול למוחקו ולהשאירו אצלו? ונשאר בצ"ע. **ויל"ע** אי לרעק"א גם מוציא פירות טבל לרה"ר יתחייב אע"ג שהם איסוה"נ כיוון שאפשר לתקנם ועי' **בחידושי הגרא"מ הורביץ** [בסוף המסכת] שמתרץ קו' הגרעק"א דכיוון שנתקלקל מהיכנו עד שיתקננו - לא מחייב עליה השתא.

[1273] דאע"ג שהמלווה אומר ללוה " שטרך בידי מאי בעי" - מ"מ הלווה נאמן דהרי הוא זה שקיים את השטר והפה שאסר הוא הפה שהתיר [רש"י]

אין השטר הזה שווה כלום [ואפי' לצור עפ"י צלוחיתו אינו ראוי דמאחר שמודה המלוה שלא יוכל לקיימו - אסור למלווה להשהותו. תוס' הנ"ל עפ"י פירוש הפנ"י בדבריו] ולר' יהודה - אין הלווה נאמן [1274] וממילא אפשר לגבות בשטר זה והוא חשוב וע"כ חייב על הוצאתו.

רבא מסביר שאירי בשטר מקווים שנפרע והמלווה לא החזיר את השטר [וכגון שלא מצאו בשעת הפירעון] אלא נתן ללווה שובר. ואח"כ מצא המלווה את השטר והוציאו בשבת לרה"ר. לת"ק - פטור שכן סובר שאינו חייב מצד הדין להחזיר השטר ללווה אחר שנתן לו שובר. וממילא אסור למלווה להחזיקו משום שנא' אל תשכן באהלך עולה וכיוון שצריך לקורעו - אין השטר חשוב ואין מצניעין כמוהו. ור' יהודה סובר שחייב להחזירו ללווה שכן הלווה לא מוכן שהשטר יהא אצל המלווה כי מפחד שיאבד השובר. ואם לא יחזיר את השטר ללווה - הלווה יוכל לתבוע בחזרה את כספו [1275] וע"כ השטר חשוב למלווה וחשוב "מצניעין כמוהו" וחייב על הוצאתו.

לפי שלושת האמוראים הנ"ל [ר' יוסף אביי ורבא] מחלוקת ר' יהודה וחכמים היא רק כשהמלווה הוציא השטר לרה"ר. אבל אם הלווה הוציא - לכו"ע פטור כי אין דרכו להשאיר השטר אצלו שמא יאבד וימצאנו המלוה ויגבה ממנו [רש"י עח: ד"ה אסור להשהות[1276]].

ר' אשי מסביר שלא נחלקו ת"ק ור' יהודה שאסור למלווה להשאריו אצלו. וממילא המלווה פטור אם הוציא. ונחלקו לגבי הלווה שקיבל את השטר מהמלווה לאחר שפרע את החוב. ונחלקו בשאלה האם אין דרכו להשאירו אצלו אפי' לצור עפ"י צלוחית שמא יאבדנו וימצאנו המלווה וממילא חשיב

[1274] ול"א בכה"ג הפה שאסר הוא הפה שהתיר כי מדאו' א"צ קיום כלל דלא נחשדו ישראל לזייף שטרות. ורבנן הם אלה שהצריכו לקיים שטרות. וכיוון ששטר זה מקויים ע"י הלווה - לא הצריכוהו חז"ל לקיים וממילא יכול לומר ללוה שטרך בידי מאי בעי [**רשב"ם** ב"ב קע. ד"ה אין. **ועי' ריטב"א** כאן בסוגיא שכותב בפשיטות של"א הפה שאסר וכו' כי אומר לו שטרך בידי מאי בעי.]

[1275] פי' דר' יהודה סובר שהלווה כלל אינו צריך להחזיר את ההלוואה למלווה אם המלווה לא מחזיר לו מיד את השטר. [וזה הכוונה במ"ש הגמ' שלר"י לא כותבים שובר הינו שאין יכול המלוון לכפות את הלווה שיחזיר ההלוואה תמורת שובר] ופה איירי שהסכים להחזיר לו את ההלוואה תמורת שובר אבל בתנאי שאם לא יחזיר לו את השטר עד זמן מסוים - יחזיר המלווה ללווה את כספו. ולכן המלווה זקוק לשטר כדי שיוכל להחזירו ללוה. אבל ת"ק סבר שהלווה חייב להחזיר את ההלוואה אף אם המלווה לא מחזיר לו את השטר וסג בזה שיכתוב לו המלווה שובר [וזה הכוונה במ"ש הגמ' שלת"ק כותבין שובר]. ולכן גם אם המלווה מצא את השטר - אינו חייב להחזירו ללווה אלא יקרענו מיד משום אל תשכן באהלך עוולה. [ואינו רשאי להשאירו אצלו לצור עפ"י צלוחיתו].

[1276] רש"י דיבר על תירוץ ר' יוסף אולם ברור שזה הולך גם על תירוצי אביי ורבא.

דבר שאין דרכו להצניע [- ת"ק] או שכן דרכו להשאירו אצלו בשביל להראות למלווים אחרים שהוא אדם שפורע שטרות. [ר' יהודה].

להלכה - גבי מוציא מרשות לרשות שט"ח פרוע - כתב **הרמב"ם** [יח טו]כברייתא א' **שאם יש בו כדי לכתוב ב' אותיות של מוכסין או כדי לצור עפ"י צלוחית - חייב. וכתב המ"מ** שפסק כת"ק דברייתא ב'. וצ"ע דהא לת"ק אפי' אם יש בשטר לצור עפ"י צלוחית פטור דהא אסור להשהותו **ועי' בספר אור יקרות**[1277] שתי' עפ"י מש"כ מהרש"א שכל מחלוקת ר"י וחכמים היא בשטר קטן שלא ראוי לצור עפ"י צלוחית. אבל בשטר גדול - לכו"ע חייב. ואע"פ שלווה לא משהי ליה - מ"מ אזלי' בתר שיעור נייר כתוב שחשוב לרוב בנ"א [1278] [ודלא כרש"י עח: ד"ה אסור ועט. ד"ה והכא שכותב שגם בשטר גדול פוטרים חכמים]. ועי' **חידושי חתם סופר** [עח: ד"ה רבנן] בסוגיין שדעת הרמב"ם שמותר להשהות שטר פרוע [ואומר ללוה שיכתוב לו שובר] עכת"ד החת"ס.וא"כ אפשר לומר שהרמב"ם פוסק כר' יהודה וכר' יוסף ולכן מחייב. [1279].

ולפי ההסבר בחידושי הר"ן והגהות ראמ"ה שברייתא א' איירי בשטר קרוע או מחוק - אפשר לומר שגם הרמב"ם איירי בשטר קרוע או מחוק וא"כ דבריו הם ככו"ע דבשטר קרוע או מחוק - וודאי לכו"ע שרי להשהותו לצור עפ"י צלוחית ומצד שני אין בו שום תועלת כשאינו ראוי לצור עפ"י צלוחית.

וגבי המחלוקות בהם העמידו האמוראים את מחלוקת ר"י ות"ק - במחלוקת אי שרי להשהות שטר פרוע - פסק מרן [חו"מ נז א] שאסור [ודלא כהרמב"ם]. [וממילא בכה"ג שהוציאו - פטור[1280]]. במחלוקת אי מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו - פסק מרן בחו"מ פב א שצריך לקיימו [והיינו שנאמן הלווה לומר פרעתי וממילא בכה"ג שהוציאו - אם יודע שלא יוכל לקיימו - פטור]. במחלוקת אי כותבים שובר פסק מרן [חו"מ נד ב] שכותבין שובר [וע"כ אם נתן שובר א"צ להחזיר השטר ואם הוציאו פטור].

[1277] מאת הג"ר מאיר יצחקי - מרבני קושטא [תורכיה] לפני כ250 שנה

[1278] ונראה שכוונת מהרש"א שרק בלווה שהוציא שטר פרוע חייב אבל מלווה פטור דהא אסור לו להשהותו [והווי כעצי אשירה לעיל עה:שהמוציאם פטור כי אין דרך להשהותם] וצ"ע

[1279] ואע"ג דאביי ורבא דבתראי נינהו פסקו שאסור להשאיר שטר פרוע - י"ל שהרמב"ם פסק כסתמא דברייתא א' שכתבה שחייב על הוצאת שטר פרוע

[1280] ואף הלווה פטור אם הוציאו כיוון שאין דרך הלווה להשהות השטר שמא יאבד וימצאנו המלווה [וממילא חשיב " אין מצניעין כמוהו"] [רש"י.]

ש. מה השיעור במוציא עור?

ת. עור שהוא לח ועדיין לא ראוי לעיבוד [והוא הנקרא "מצה" במימרא דר' אמי משמיה דעולא משום דלא מליח ולא קמיח[1281]] - שיעורו כדי לצור בו משקולת קטנה.

עור שהוא מליח אך לא קמיח[1282] ולא עפיץ [והוא הנקרא חיפה] - שיעורו כדי לעשות קמיע[1283] [דהיינו לכסות בו קמיע[1284]].

עור שהוא מליח וקמיח ולא עפיץ [והוא הנקרא דפתרא] - שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט[1285] -

---

[1281] ומשמע שלא שמים מלח במצה. ומכח זה הוכיח **גאוני לותיר** [מובאים **במרדכי** פסחים סימן תקצד] שאין למלוח המצות שאוכלים בפסח והאוכלן בפסח כאילו אכל חמץ. [ויש להם עוד הוכחות - מדשנינו בבמה טומנין ובלא יחפור שמלח מוסיף הבל וכן מדאמרי' {פסחים עו. וחולין קיא:} מליח ה"ה כרותח] **והרא"ש** [פסחים ב כג] ג"כ הביא דעה זו **ודחאה** שמסוגיין אין ראיה דמה שקוראין לעור זה "מצה" הכוונה שאינו מתוקן כהלכתו כעיסה שלא נגמרה בחימוץ ולהלכה כתב **בשו"ע** [או"ח תנה ה] שנוהגין שלא ליתן מלח במצה ונכון הדבר. [ועי' ברמ"א ובמ"ב שם לגבי דיעבד]

[1282] דהיינו שלא השהו אותו בקמח ומים שזה חלק מתהליך העיבוד

[1283] ואם העור יבש וראוי לעיבוד [היינו למליחה. שמליחה מוציאה את הנוזלים שנשארו בתוך העור] - שיעורו כמעובד [שזה כדי לעשות קמיע] ואפילו אינו עומד לעבדו כדאמר ר' נחמן לרבא בגמ'. **חידושי הר"ן**. ולפי זה צ"ל שמשכ בגמ' "מליח" זה לאו דווקא אלא ה"ה עומד למליחה. ובטעם הדבר שראוי לעיבוד שיעורו כמעובד אע"פ שלא עומד לעבדו - פי' **הריטב"א** דלא פלוג רבנן דהא זימנין הדר ביה ומעבדו. עכ"ד הריטב"א. [ולולא דבריו היה נראה לישב בפשיטות דלא אזלי' בתר כוונתו אלא בתר הדרך וכדאמרי' לעיל עו. גבי תבן כמלוא פי פרה לגמל. והדרך - לעבדו. וצ"ע]

[1284] פיהמ"ש לרמב"ם,רע"ב ותפא"י על המשנה. וע"ש זה נקרא חיפה דמחפה בו קמיעין - רש"י גיטין כב.

[1285] וכדעת רבנן במשנה גיטין כא: שגט שכתבו על הדיפתרא כשר. אבל ר"י בן בתירא שם פוסל מפני שיכול להזדייף. והלכה כחכמים [רמב"ם גירושין ד ג ושו"ע אהע"ז קכד ב]
וכתב רש"י שגופו של גט הרי את מותרת לכל אדם שמו ושמה והעדים והזמן כדתנן בגיטין [פה.]. ומשמע מרש"י שסגי בשיש שיעור לכתוב רק את הנ"ל וא"צ שיעור לכתוב את כל נוסח הגט.**וכתב הרמב"ן** שאע"ג שצריך לכתוב בגט גם ודין דלהווי לכי מינאי וכו' [כדאמרי' בגיטין פה:] נפק"מ להתגרש בדאורייתא עכ"ד הרמב"ן. **ועדיין צ"ב** דהא בשיעורי הוצאה אזלי' בתר הדרך לשומרו ומי זה שומר קלף לעשות ממנו גט שכשר רק מדאו' ? וצ"ע. **והריטב"א** כתב ששיעור גט היינו כל הגט. ואף שלפי זה שיעור הדפתרא גדול משיעור חיפה והרי אפשר גם בדיפתרא לשים קמיע - מ"מ כיוון שדרך בדיפתרא לשמש לכתיבה - אזלי' בתר שיעור זה אף לקולא. עכ"ד הריטב"א. **ויש לעיין** דהא אם הקלף קטן משיעור כתיבת גט שלם - א"כ כן עומד לחיפוי קמיע [וכמו שהקשה הרש"ש במשנה גבי קלף קטן שלא ראוי לתפילין - שצ"ל חייב כי ראוי לקשרי מוכסין. והרש"ש תירץ שם שלא ראוי לקשרי מוכסין כי נעשה לשם תפילין ואסור להורידו מקדושתו. אבל בנד"ד שלא נעשה לשם תפילין - עדיין ק' אמאי לא נחייב בשיעור של חיפוי

שהוא קטן מכולם[1286].

ואם הוא גם עפיץ - עי' הערה[1287].

ואם הוא נחלט ברותחין עד שנתקשה ועומד לישיבה - שיעורו ה' על ה' טפחים[1288].

ש. כמה שיעור עור לגבי מלאכת מעבד?

ת. בגמ' א"ר נחמן שיעורו גם כן כדי לעשות קמיע [ועיבוד שחייב עליו היינו שמולחו וכמ"ש הגמ' עה: היינו מולח הינו מעבד. ונראה לענ"ד דאם לקח עור מליח ושמו בקמח בשבת כדי לעשותו דפתרא - שיעורו בכדי לכתוב עליו את הגט וכמו גבי הוצאת דפתרא ואם לקח עור קמיח בשבת ושם אותו בעפצים - שיעורו כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין דהא משווינן עיבוד להוצאה. ואולי ה"ה גם לטומאה דינא הכי דהא אמרי' גבי קורטובלא כשיעור להוצאה כך שיעור לטומאה. ומש"כ בגמ' גיטין כב. גבי שלושה עורות הן "נפק"מ להוצאת שבת" - הוא לאו דווקא דה"ה לעיבוד ולטומאה. כנלענ"ד וצ"ע].

ש. כמה שיעור מלבן צמר,המנפצו הצובעו הטווהו והאורגו? .

ת. הגמ' מביאה את המשנה לקמן קה: שכותבת גבי **מלבן מנפץ צובע וטווה** ששיעורן "כמלוא רוחב הסיט כפול" ופרש"י [שם וכאן] דהיינו שיעור שיש בין האצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו -

---

עורות]? וצ"ל שאזלי' בתר הדרך להשתמש בדפתרא והיא - לגט ולא לקמיע דאין שדרך לחתוך דפתרא בשיעור קטן משל גט.

1286 רש"י. ולשיטתו שאיירי בתורף הגט בלבד. ועי' ריטב"א בהערה הקודמת שחולק. וכן התוס' בד"ה כדי חולקין ואומרין שאצ"ל שהגט קטן יותר מעור של קמיע

1287 בעור שהוא עפיץ כתב רש"י בגיטין [כב. ד"ה לכתוב] שלא שמיה "עור" אלא "קלף" ושיעורו כדכתבה המשנה בשבת - כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין. והרמב"ם [יח יד] כתב שנגמר עיבודו שיעורו ה' על ה'. ועי' בתפא"י הל המשנה בהלכתא גבירתא שבסוף הפרק שמסביר שנגמר עיבודו עדיין לא ראוי לתפילין עד שיעשה פערגאמענט עי"ש.

1288 **כך פרש"י** מש"כ בגמ' שמש"כ בברייתא כשיעור של העור לטומאה [ה' על ה' טפחים] - כך שיעורו להוצאה. שאיירי בקורטובלא ופרש"י שנתקשה ע"י רותחין. **וברמב"ם** [יח יד] **כתב** שעור שנגמר עיבודו שיעורו ה' על ה' ועי' מ"מ שחולק על רש"י בביאור קורטובלא. וצ"ע מה ההבדל בין קלף לנגמר עיבודו להרמב"ם.

כפול שתיים[1289]. ומשמע שדרך לנפץ חוט בשיעור כזה ואין הבדל בין שיעור ניפוץ לשיעור טוויה. **וגבי אריגה** - במשנה הנ"ל כתוב ששיעורה "כמלוא הסיט" והיינו שיעור חצי משיעור המלבן מנפץ וטווה. ועי' הערה[1290].

ש. מהן "סמנים" ומה שיעורן להוצאה כשהם שרויין וכשאינם שרויים ומדוע?

ת. סמנים הם חומרים שעושים מהם צבע[1291]. ודרך עשיית הצבע הוא שורין אותם במים והמים מקבלים הצבע מהסמנים והם הופכים לצבע. **ושיעורן להוצאה** - אם הן שרויין במים - שיעורן כדי לצבוע דוגמא. [היינו דרך שצובעים מעט להראות לדוגמא למי שרוצה לקנות הצבע][1292] והוא שיעור

1289 ודעת **הרמב"ם** [פרק ט הלכה ז והלכה י] שסיט כפול היינו ד' טפחים. וסיט היינו הרווח בין האגודל לאצבע כשפותח היד חזק וזה קרוב לב' שלישי זרת. וזה דלא כפרש"י שכתב שסיט היינו בין האצבע לאמה [**ובלח"מ** בהל' י' כתב בדעת הרמב"ם שסיט כפול הוא **קרוב לד' טפחים** שהרי שני שלישי זרת הם ב' טפחים וכיוון שסיט הוא קרוב לב' שלישי זרת - א"כ ב' סיטים זה קרוב לד' טפחים]. ולדעת הרמב"ם סיט היינו הרווח שבין האגודל לאצבע כשפותח את היד

1290 כתבתי דין האורג לפי **רש"י** שגרס במשנה לקמן ששיעורו "כמלוא הסיט".ולא גרס"כפול" גבי אורג. וגבי מלבן וטווה פרש"י שם שסיט הוא בין אצבע לאמה וא"כ זה השיעור באורג. [ובמלבן מנפץ וטווה השיעור הוא כפול דשם כן גרס רש"י "כפול"]. **ובדעת תוס'** ד"ה אלמא שכתבו ששיעור מלבן שווה לשיעור טוויה - נחלקו מהרש"א ומהרש"ל האם כונתם שגם באריגה גורסים במשנה שהשיעור הוא כסיט כפול [מהרש"ל] או שדעתם שהשיעור הוא סיט בלבד רק כיוון שבשביל להתחייב באריגה בעי' ב' חוטין - א"כ תרוויהו יחד שיעורן סיט כפול [מהרש"א. וצע"ק דמלאכת אריגה היא רק בב' חוטין ואין זה שייך לשיעור וא"כ לכאו' אם כתבו תוס' שיעור אריגה זה כשיעור מלבן - משמע ששיעור אריגה היא סיט כפול בב' החוטין וכהמהרש"ל וצ"ע]

ודעת הרמב"ם ששיעור האורג כלל לא קשור לשיעור המלבן המנפץ והטווה דשיעורן של אלו הוא ד' טפחים [עי' הערה קודמת] והשיעור של אריגה הוא "כמלוא הסיט" דהיינו ב' אצבעות [פרק ט הלכה יח ועי' מ"מ שם. וב' אצבעות היינו חצי טפח שזה שמינית משיעור הטוויה ויוצא שההבדל בין שיעור טוויה לשיעור אריגה הוא לא רק פי שניים {מחמת שבטוויה נא' "סיט כפול" } אלא הרבה יותר מזה. **וכתב המ"מ** שיש הבדל בין סיט שנא' בליבון ניפוץ וטוייה ששם כתוב "רוחב סיט" לסיט שנא' באריגה ששם כתוב "כמלוא סיט". עכ"ד המ"מ. וצ"ע דגבי גזיזה כתוב בתוספתא "מלוא הסיט כפול" ולא כתב "רוחב" ובכ"ז נקט הרמב"ם ששיעורו כשיעור המלבן מנפץ והטווה. וצ"ע]

וגבי שיעור **הגוזז** את הצמר - בתוספתא [ט א] כתוב ששיעורו מלוא סיט כפול וכמלבן מנפץ וטווה. וכ"פ הרמב"ם [ט ז]. וצ"ע למה המשנה בדף קה: לא נקטה גם "הגוזז"

1291 ובמשנה לקמן פט: מובא שהם קליפי אגוזים ורימונים סטים ופואה [עי' גמ' לעיל סח. גבי סטים וקוצה שהם גידו"ק שאינם אוכל. ועי' רש"י שם סוד"ה למיעוטי שפי' שקוצה היינו וורנצ"א בלע"ז וכאן פרש"י שפואה הוא וורנצ"א - א"כ קוצה היינו פואה]

1292 ויל"ע אם צובעין בסממנים השרויים או במים שבהם שורים הסממנים והם נקראין מי צבע. **עוד יל"ע למה שיעור הצביעה שונה משיעור ההוצאה של צבע שהצביעה שיעורה סיט כפול כאמור בתשובה הקודמת והוא שיעור גדול משיעור צביעת דוגמא. והא לגבי עיבוד שיעור ההוצאה כשיעור העיבוד ומאי שנא צביעה מעיבוד? וצ"ע.**

הצריך לאירא של גרדי [אירא היינו חתיכה קטנה של צמר גפן. וגרדי היינו אדם האורג בגדים והוא משתמש באירא כדי לסתום פי הקנה שבו מכנים את פקעת חוטי הערב ומשאיר נקב דק כדי שרק חוט דק ייצא כשזורק את הקנה בין חוטי השתי[1293]].

ואם אינן שרויין במים - שיעורן גדול יותר - כדי לצבוע בהן בגד קטן לפי סבכה. לפי שאין אדם טורח לשרות סממנין בשיעור פחות מזה. [וכנראה - שגם לא שומר אותם].

ש. מהן זרעוני גינה? ומה שיעור הוצאה בהם? ומדוע לא אזלי' בזרע א' בתר מה שעתיד לצמוח?

ת. **זרעוני גינה** הם זרעים של ירק שמגדלין בגינה [דרך לגדל ירק[1294] בגינה - עי' תוספות ב"ב ב: ד"ה גינה] **ושיעור הוצאה** מהן - נחלקו ת"ק ור' יהודה בן בתירא במשנה לקמן צ. אם זה ב"פחות מכגרוגרת" [דהיינו קרוב לכגרוגרת - פיהמ"ש להרמב"ם] - ת"ק, או חמישה זרעונים - ריב"ב. ולא אזלי' בתר מה שעתיד לצמוח שהרי לא מחייבינן בזרע אחד למרות שזרע אחד מצמיח ירק אחד [היינו אגודה של עלים ככרוב חסה וכדו']. וירק שצמח כבר - הוא חשוב אפי' לבדו מדחייבו את המוציא זבל כדי לזבל קלח אחד של כרוב.

והטעם דלא מתחשבין בזה שהזרע יזרע בעתיד ויצמיח קלח [- למרות שבצמר לא טווי שיעורו נקבע לפי מה שיטוה בעתיד ועור לא מעובד שיעורו כעור מעובד -] משום שאין אדם מוציא נימא[1295] אחת לזריעה אבל אדם טווה צמר כמלוא הסיט ומעבד עור הראוי לחיפה.

ש. מהו שיעור טיט שאינו מגובל? ומה שיעור טיט מגובל ומדוע?

ת. **טיט שאינו מגובל** - שיעורו כשיעור שמגבלים ברביעית מים. מדאמרי' גבי שופכחן ששיעורן ברביעית דעומד לגיבול טיט - משמע שלא מגבלין טיט בפחות מזה. **טיט מגובל** - שיעורו כדי לאטום

1293 מאירי שבת יא: ד"ה לא יצא גבי מש"כ בברייתא המובאת בגמ' שם "הגרדי באירא שבאזנו"

1294 ירק בלשון התורה וחז"ל הוא עלה - עי' רש"י שמות י טו שירק זה עלה ירוק [גבי מש"כ שם "ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה" במכת ארבה]. ועי' משנה מעשרות ד ה כסבר מתעשרת זרע וירק ופי' הרמב"ם שם שירק הכוונה העלים. ו

1295 נימא בלשון חז"ל היא שערה [עי' גיטין ו:] והכוונה גרע א' שהוא קטן כשערה

הרווח שבין המפוח לפי הכור. שזה הרבה פחות משיעור טיט שאינו מגובל. והטעם שלא מתחשבים בזה שעתיד לגבלו - כי אין אדם מגבל טיט בשיעור קטן.

ש. מהו שיעור העור שצריך כדי לצור בו משקולת קטנה ?

ת. אביי אומר שזה "רבעא דרבעא דפומבדיתא" ופרש"י רובע ליטרא של פומבדיתא[1296].

ש. מהו קלף ומהו דוכסוסטוס ומה שיעורן להוצאת שבת ומדוע?

ת. רש"י פירש ש"דוכסוסטוס" הוא קלף שניטלה קליפתו העליונה[1297] משמע שזה חלק העור הסמוך לבשר. וא"כ "קלף" הכתוב במשנתינו הוא הקליפה העליונה של העור. [וכ"כ המרדכי {סי' שעב} שזו דעת רש"י] וכן דעת **ר"ת** בתוד"ה קלף. וכתב שסוסטוס ביוונית זה בשר. ודוך [בארמית] זה מקום וא"כ דוכסוסטוס זה מקום בשר דהיינו החלק שבעור הסמוך לבשר וקלף הוא החלק שסמוך לשיער[1298].

[1296] **ליטרא הוא לוג** כמ"ש רש"י בעירובין כט. ד"ה עוכלא. וא"כ רובע ליטרא זה רביעית הלוג. והגמ' קוראת לרביעית הלוג "רבעא דרבעא" כי לוג הוא רביעית הקב כמ"ש רש"י עירובין כט: ד"ה תרין. וא"כ רביעית הלוג הוא רבעא דרבעא [אחד חלקי שש עשרה] של קב.

[1297] ועי' מאירי [פא. ד"ה כבר] שמעיר שבמקום אחר [במנחות לא:] פרש"י שהוא קלף שלא נקלף וזה כדיעה אחרת של הראשונים שדוכסוסטוס הוא גוויל שלנו דהינו שהעור שלם ולא מחולק.

[1298] **וכ"כ הר"ן על הרי"ף** [לג: ד"ה ומהו] וכ"כ **היראים** [סי' שצט] בשם **ר' האי גאון** וכ"כ **המאירי** [פא. ד"ה כבר]. וכתבו הראשונים הנ"ל שמש"כ בברייתא המובאת בסוגיין [והיא ממסכת סופרים הוספה ב א ג] שקלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שיער - הכוונה שכשכותב על קלף - שהוא החיצוני - יכתוב בחלק הפנימי שלו שהוא כנגד הבשר. וכשכותב על דוכסוסטוס - יכתוב על החלק החיצוני שלו שהוא כלפי השיער. **אבל כתב המאירי שדעת הרמב"ם** [תפילין א ז] כתב שקלף הוא החלק הפנימי של העור הנמצא סמוך לבשר והדוכסוסטוס הוא החלק הנמצא סמוך לשיער. וכפשטות לשון הברייתא שקלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שיער. **וכ"כ הרשב"א [בתשובה א תקפ] בדעת הרמב"ם. וכ"כ הרמב"ן** [עט: סוד"ה והשתא] **וכ"כ בפיסקי הרי"ד** שבת עט: ד"ה קלף. וכתב שהקלף נקרא כן מפני שהוקלף [היינו שקילפו את קליפתו החיצונה והיא הדוכסוסטוס]. [**אמנם בב"י** לב ז כתב שיש הגורסים ברמב"ם כמו שיטת רש"י ותוס'.] **ולהלכה** [דנפק"מ להלכה מהו קלף ומהו דוכסוסטוס דהא תפילין כשירות רק בקלף ולא בדוכסוסטוס [עי' שו"ע או"ח לב ז] וכן מזוזות לכתחילה בעי' דוכסוסטוס ולא קלף עי' שו"ע יו"ד רפח ו] **פסק מרן [לב ז] כרוב הראשונים** שקלף הוא החיצון ודוכסוסטוס הפנימי.

ושיעור קלף - כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין דהיינו פ' שמע[1299] **ושיעור דוכסוסטוס** - כדי לכתוב עליו מזוזה [שהיא ב' פרשיות שמע ווהיה אם שמוע]. אבל אם אפשר לכתוב עליו רק פרשת שמע - אינן חשוב כי הדוכסוסטוס פסול לתפילין וכשר למזוזה. ודבר זה שהדוכסוסטוס פסול לתפילין הוא **הלמ"מ** ככתוב בברייתא המובאת בגמ' עט:.

ש. מהי "טומאת ידיים" והאם ומתי תפילין מטמאין את הידיים?

ת. טומאת ידיים היא טומאה שחז"ל גזרו על ידי אדם כשיש חשש שנגע במקום הטינופת [וסתם ידים שלא יודע האדם ששמרן מליגע במקום הטינופת מאז שנטל ידיו - בחזקת טמאות] וכן כשנגעו הידיים בכתבי הקודש[1300]. וטומאה זו היא שניה לטומאה ופוסלת את התרומה ומטמאה את הקדשים. והידיים נטהרות מטומאה זו ע"י שנוטל ידיים [רש"י שבת יד: ד"ה והידים].

ונחלקו תנאים בברייתא המובאת בסוגיין[1301]לגבי תפילין ורצועותיהן אם הם בכלל הגזירה לטמא ידיים ככתבי הקודש. דעת **ת"ק** - שגם תפילין וגם רצועות מטמאות. דעת **ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון** - שרק התפילין מטמאות ולא הרצועות ודעת **ר' זכאי בשם ר"ש** שאפי' התפילין אינן מטמאות עד שיגע במזוזה - דהיינו בפרשיות עצמם.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שאר אה"ט ט ו] כת"ק [ורק כשהרצועות מחוברות לתפילין][1302].

[1299] ועי' הערה שכתבתי על המשנה גבי עיבוד לשמה

[1300] עי' משנה זבין ה יב על גזירת יח דבר ובינהם ידיים ועי' שבת יד. שטעם גזירת ידיים - משום שהן עסקניות ופרש"י שנוגעין בבשרו במקום הטינופת ובהמשך הגמ' שם כתוב שאף ידיים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה. וטעם שגזרו על ידיים שנגעו בכתבי הקודש - כדי שלא יהיו מצויין ליגע בס"ת אלא במפה [ר"ח שבת יג:]

[1301] דעת ת"ק ורשב"י משום ר' שמעון - מובאות גם במשנה ידיים ג ג [אמנם במשנה מוזכר ר"ש סתם] אמנם דעת ר' זכאי בשם ר"ש מובאת רק בברייתא

[1302] ולגבי אי שרי לכתחילה לנגוע בהם - עי' **שו"ת רעק"א** [קמא נח] שמתיר אף לדעת הרמ"א [או"ח קמז]שטוב להחמיר בכתבי הקודש שלא ליגע בהן ללא נט"י. וטעמו של רעק"א - כי מצוותן בכך וא"א בענין אחר עכ"ד [וצ"ע דיכול ליטול ידיו?]

ש. האם אפשר לכתוב תפילין ומזוזות גם על קלף וגם על דוכסוסטוס? ומדוע?

ת. למסקנת הגמ' - **תפילין** - אפשר לכתוב רק על קלף. ואם כתבן על דוכסוסטוס - פסולים. וזה הלמ"מ. **ומזוזות** - על דוכסוסטוס - לכו"ע כשירה. וזה הלמ"מ. ועל קלף - נחלקו ת"ק ור"ש בן אלעזר משום ר"מ. **ת"ק** - פוסל. **ורשב"א משום ר"מ** מכשיר. וכך היה ר"מ נוהג לכתוב מזוזה על קלף מפני שמשתמרת. **ודעת רב** - למסקנת הגמ' - כר' מאיר. וכן דעת הברייתא שאוטמרת שאין משנים מתפילין למזוזה משום שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה - משמע שאילו היון מורידין היה מותר לעשות מתפילין מזוזה. ועכ"ח היינו בשתרוויהו על קלף.

להלכה - גבי **תפילין** פסק מרן [לב ז]שרק קלף כשר ודוכסוסטוס פסול. וגבי **מזוזות** פסק מרן [יו"ד רפח ו]שלכתחילה יכתוב על דוכסוסטוס ומיהו גם בשל קלף כשר וכתב בב"י שזה כר"מ משום שהגמ' העמידה את רב כותיה משמע דהכי הלכתא. וכתב ב"י שכן פסקו הרי"ף והרמב"ם שלכתחילה מזוזה בדוכסוסטוס ובדיעבד בקלף. וכתב הר"ן [שבת לג: בדפי הרי"ף ד"ה ואוקימנא] שמה שהיה ר"מ נוהג לכתחי' במזוזה על קלף - זה כשאין דרך אנשים לבודקה דבכה"ג חיישי' יותר לפסול[וקלף נפסל פחות מדוכסוסטוס] או כשלא מצא דוכסוסטוס עי"ש. ועי"ש עוד בר"ן שרבינו חננאל פסק כר"מ אף לכתחילה.

ש. מה הם "הקלפים שלנו" שדיברו עליהם התוס' ומה דינם.

ת. קלפים שלנו הם עורות שלא חילקו אותם לשניים[1303] אלא שגירדו את קליפתן החיצונה. וכתבו תוס' שדינם ככלף ולא כדוכסוטוס. והיינו שדינם כחלק העליון של העור ולא כדוכסוסטוס שהוא חלק התחתון של העור[1304] וממשיכים תוס' וכותבים שכותבין עליהן ס"ת תפילין ומזוזות[1305] לצד

[1303] כ"מ בתוס'. וכ"כ בשו"ע.

[1304] ועי' במרדכי [שעב] שמשמע ממנו שגם לרש"י שפי' שאם הורידו קליפה העליונה הווי דוכסוסטוס ולא קלף - מ"מ אם הורידו מקליפה העליונה רק בכדי לתקן הקלף הווי קלף ולא דוכסוסטוס. ואם גירד יותר מכדי תיקון הקלף - עי' ביאוה"ל לב ז ד"ה לתקנו שנחלקו אחרונים אם כשר.

[1305] **במ"ש תוס' גבי מזוזות** יל"ע דהא לכתחי' כותבין מזוזה על דוכסוסטוס ולא על קלף. ועכ"פ בשו"ע הל' מזוזה [יו"ד רפח ו] כתב שקלפים שלנו כשרים לכל וכדברי תוס'

הבשר. ועי' הערה[1306].

ש. מהם " קולמוס" וקלמרין" ומה שיעור הוצאה דיו בהן ?

ת. **קולמוס** - עט של סופר [עי' רד"ק שופטים ה יד] **קלמרין** - קסת הסופר[1307]. ושיעור הוצאת דיו בהן - כדי שיהא בו כדי לכתוב ב' אותיות[1308].

ש. על איזה דיו מדברת הברייתא כשכותבת " שתי אותיות בדיו "?

ת. פרש"י "דיו יבש" ועי' הערה[1309].

1306 וכ"כ בתוס' הרא"ש והוסיף תוס' הרא"ש שקלפים שלנו דין קלף להם [ולא דין דוכסוסטוס] לפי שמגרדין אותן הרבה כלפי הבשר. עכ"ד דהיינו שמלבד מה שמגרדין את הקליפה החיצונה - מגרדין גם את הדוכסוסטוס שנמצא בחלק התחתון של העור שכלפי הבשר. וכ"כ בבית יוסף ובשו"ע [לב סוף סעיף ז] שמגרדין אותו הרבה מצד הבשר עד שלא נשאר אלא הקלף בלבד. עכ"ד. וא"כ כשכתובין עליהם תפילין לצד הבשר - כותבין על הקלף ולא על הדוכסוסטוס שהרי הורידו את הדוכסוסטוס.

1307 קסת הוא כלי שיש בו דיו [עי' רד"ק יחזקאל ט ב ד"ה וקסת] והסופר מכניס הקולמוס לקסת וממלא את הקולמוס בדיו וכותב.

1308 וכתוב **בירושלמי** שבכלי [=בקסת] צריך שיעור גדול מבקולמוס. והיינו מפני שכשמוציא הדיו מהכלי לקולמוס - לא יכול להוציא הכל משום שחלק נדבק בכלי. וע"כ בעי' שיעור יותר גדול כדי שגם אחר שידבק קצת לכלי - עדיין יוכל להוציא מהכלי שיעור ב' אותיות. ועי"ש שר' ירמיה מקשה על זה ומשמע שחולק. וכתב **המאירי** שהבבלי פליג אירושלמי וס"ל ששיעור תרוויהו שווה. **אמנם ברבינו חננאל** כתב בפשיטות כהירושלמי ומשמע שסובר שגם הבבלי מודה לזה. וכ"מ **בריטב"א.** להלכה - הרמב"ם [יח ט] פסק כהירושלמי.
ויש לעיין מה גודל האותיות ?ולגבי מוחק אות א' גדולה שיש בה כדי לכתוב ב' אותיות [לעיל עה:] כתבו חידושי **הר"ן** שם **והמאירי** [המאירי נמצא בדף קה. ד"ה כבר] - שאיירי שיכול לכתוב ב' אותיות בינוניות [והיינו מאותו אות שמחק - שאם מחק אות א' גדולה - צריך שיוכל לכתוב ב"פ את האות א' בגודל בינוני חידושי הר"ן שם]. וא"כ גם כאן בעי' שיוכל לכתוב בדיו זה ב' אותיות בינוניות [שו"ר שכ"כ המנחת חינוך במוסך השבת מלאכת המוחק גבי הוצאת דיושמשערי' בבינוניות]. אולם יל"ע אי סגי שיוכל לכתוב ב' יו"דין? או שצריך גם אות בינונית היינו שלא גדולה כמו האות ך או האות ף וכד' ולא קטנה כהאות י'? **וצ"ע**

1309 עי' **פסקי הרי"ד** על המשנה לעיל יז: "ב"ש אומרין אין שורין דיו " וכו' שפירש שדיו יבש שורין אותו במים ומשחירן וכותבין באותן מים. [*ואע"פ שבשביל להשתמש בהם בעי' גם מים - י"ל דהיינו כמו רובע רביעית יין חי שחייב גם אם לא מוציא את המים. וצ"ע.*] ועי' ספר **שבת של מי** שפי' שלכן פרש"י דיו יבש בדווקא - דלח צריכין להוציאו בקסת או בקולמוס וממילא כלול במש"כ בהמשך על קולמוס וקלמרין.

ש. מה דין מי שמוציא דיו כדי אות א' בקסת וכדי אות א' בקולמוס? ומה הדין אם מוציא כדי אות א' בקולמוס א' וכדי אות א' בקולמוס ב' ? ומדוע?

ת. כדי אות א' בקסת וכדי אות א' בקולמוס - מסתפקת הגמ' וסלקא בתיקו. וגבי אות א' בקולמוס א ואות שניה בקולמוס ב' - אומרים תוס' שחייב. [וטעם שבא' בקסת וא' בקולמוס מסתפקת הגמ' - פי' **החתם סופר** עפ"י דברי הרמב"ם שבקסת בעי' שיעור יותר וא"כ יש צד שמיקרי דברין שאין שיעורן שווין].

ש. מה דין הוציא ב' אותיות וכתבן כשהוא מהלך ? ומה הדין בהוציא אות א' וכתבה ואח"כ הוציא אות שניה וכתבה?

ת. בגמ' אמר רבא שבהוציא ב' אותיות וכתבן כשהוא מהלך - חייב. שכן כתיבתן זו הנחתן. אבל אם הוציא דיו שיעור אות א' וכתב ואח"כ הוציא עוד דיו שיעור אות א' וכתב - פטור.[1310]. וטעמו - משום שבעידנא דאפקא לבתרייתא - חסר בשיעורא דקמייתא ופרש"י שכשמתייבשת האות הראשונה - נחסר השיעור ולכי גמרה הוצאה - אין כאן שיעור ב' אותיות[1311].

ש. מה הדין בהוציא חצי גרוגרת לרה"ר וחזר והוציא חצי גרוגרת לאותה רה"ר בהעלם אחד? ומה הדין בב' העלמות?

ת. בהעלם אחד - חייב חטאת. דחצאי הגרוגרות מצטרפין. בב' העלמות - פטור. דידעת האיסור שעבר - מחלקת. ועי' הערה[1312].

[1310] דהיינו שפטור על ההוצאה. ועל הכתיבה - חייב [ריטב"א.]

[1311] וכמובן שאיירי בשיעור דיו מינימלי של ב' אותיות אבל אם כתב אות גדולה - י"ל שאף שנתייבש הדיו - יש שיעור לאות קטנה. **ויל"ע** הא גם כשמוציא דיו שיש בו ב' אותיות וכותב אחת ואח"כ שניה - ג"כ כשמניח השניה כבר נתמעטה הראשונה - וצ"ל שזה גופא מחדש רבא שבהוציא תרוויהו בבת אחת - אף שכשהניח בתרייתא נתמעטה קמייתא חייב. ורק כשאת כל ההוצאה של בתרייתא עשה אחר שנתייבשה קמייתא - פטור. וצ"ע טעם החילוק בזה

[1312] כ"כ בבריתא המובאת בגמ' פ. **ומקור הדין שידיעה מחלקת** - עי' לעיל ע. כמה לימודים שידיעה מחלקת חטאות. וסוברת הברייתא שה"ה שידיעה מחלקת להקל [מאירי שבועות יט: ד"ה ידיעת]. **ועי' לקמן** דף קה. שנחלקו בדין זה רבן גמליאל וחכמים. שר"ג סובר שאין ידיעה מחלקת בחצי שיעור [- דסובר שרק ידיעת חטאת שמיה "ידיעה" לחלק

ש. ומה הדין בהוציא חצי גרוגרת לרה"ר אחת וחצי גרוגרת לרה"ר אחרת בהעלם אחד ?

ת. בהוציא מרשות היחיד אחת לב' רשויות הרבים: לת"ק - בכל גווני חייב. **לר' יוסי** - אם הוציא לרשות אחת - חייב. לב' רשויות - פטור. והיינו שיש דבר המפריד בין ב' רשויות הרבים. ונחלקו אמוראים מהו הדבר המפריד בין הרשויות. **לרבה** - דווקא שיש רה"י ביניהם אבל כרמלית ופיסלא[1313] - לא חשיב הפסק. **לאביי** - אפי' אם יש כרמלית ביניהם. אבל פיסלא - לא חשיב הפסק[1314] ולרבא - אפי' אם יש רק פיסלא. ואע"ג דאין פיסלא רשות חשובה לעצמה - מ"מ מדלגבי גט נחשב כרשות נפרדת[1315] חשיב כך גם להפרדת רשויות שבת[1316].

להלכה - פסק הרמב"ם [יח כד] כר' יוסי וכרבה[1317].

הערה: כתבתי התשובה לפי **גירסת רש"י ור"י בתוספות** - שמחלוקת ת"ק ו' יוסי היא בהוציא מרה"י

שנא' או הודע אליו חטאתו". תוס' קה. ד"ה ר"ג] וחכמים סוברים שמחלקת [דלית להו הלימוד הנ"ל לחלק בין ידיעת חטאת לידיעת חצי שיעור] **להלכה** - פסק הרמב"ם [שגגות ו ח] כחכמים וכברייתא דידן שיש ידיעה לח"ש.

[1313] פיסלא היינו עץ השוכב ברה"ר וממלא כל רחבו [רש"י]. ופיסלא הוא רשות פחות חשובה מכרמלית דהא אביי החשיב כרמלית כרשות מפסקת ואת הפיסלא הוא לא החשיב. **ועי' תוס'** שכתבו שהוא או מקום פטור דהיינו שאינו רחב ד' טפחים. או שהוא רחב ד' אבל רבים מכתפין עליו [- שאז דינו כרה"ר כדאמרי' לעיל דף ח. וממילא חשוב פחות מכרמלית לגבי להפסיק בין ב' רשויות הרבים דהא אינו רשות אחרת] **ולדעת ר"י בתוס'** - הפיסלא היא כרמלית - דהיינו שגבוהה פחות מט' ורחבה ד' טפחים ומעלה. אבל כיוון שהיא ניידת - היא פחות מפסיקה בין רשויות מכרמלית שהיא קרקע. וזה טעמו של אביי דאמר "אפי' כרמלית אבל פיסלא לא"

[1314] ומשמע שכל מקום פטור לא חשיב הפסק. ויל"ע הא פה איירי בחיוב דאורייתא ומדאו' אין הבדל בין כרמלית למקום פטור. ובשלמא להסבר בתוס' שפיסלא הווי רה"ר או כרמלית המיטלטלת - אתי שפיר אבל להסבר שפיסלא הוא גבוה י' ואינו רחב ד' - שהוי מקום פטור - קשה וצ"ע שו"ר שכן הק' בספר **קובץ שיעורים** [להגר"א וסרמן] על ב"ב אות רמז על הרשב"ם שם שפי' שפיסלא הווי מקו"פ ותירץ הגרא"ו שדעת אביי היא שכל מה שחכמים אסרו כרמלית זה בגלל שמהתורה היא יותר חשובה לגבי חילוק רשויות

[1315] דהמשאיל לאשתו מקום בחצירו - לא השאיל לה את הפיסלא ולא נחשבת כמקום שלה לגבי שתקנה בו את הגט

[1316] ועי' גמ' גיטין שלגבי גט, בשביל שתיקרא רשות נפרדת בעינן **או שתהא גבוהה י' טפחים או שתהא רחבה ד' על ד' אמות**. ולפי זה גם כאן איירי שהיא גבוהה י' טפחים או רחבה ד' אמות [ומ"מ לדעת רבה ואביי לא מפסיקות רשות כי איירי שהיא מקום פטור או רה"ר או כרמלית ניידת כדכתבו תוס' המובאים בהערה לעיל]

[1317] וכתב המ"מ שהטעם שפסק כר' יוסי - משום שאמוראים נחלקו אלביה. וטעם שפסק כרבה - משום דהוא רביה דאביי ורבא. וילע"ק דבמ"מ על הרמב"ם נזקי ממון ג א כתב שהרמב"ם מסתפק איך לפסוק במחלוקת רבה ורבא דרבה הוא רביה דרבא אבל רבא הוא בתראי ולכן פוסק שיד המזיק על העליונה עי"ש. וע"ע בהג"מ שם שמביא דברי הרי"ף שנחלקו בזה הפוסקים עי"ש. ולמה פה פשוט לרמב"ם לפסוק כרבה ? ואדרבה פה יש לפטור גם במפסיק כרמלית ופיסלא משום דאין הורגין או מחייבים חטאת מספק? וצ"ע

אחת לב' רה"ר וכן היא גירסת **הרמב"ם**. אבל **גירסת ר"ח ורבינו תם** [מובאים בתוד"ה בהעלם] שמחלוקתם היא בהוציא מב' רשויות היחיד לרה"ר. ולר' יוסי פטור בכה"ג כי לא הוויא עקירה ממקום אחד. אבל אי הוציא מרשוה"י אחת לב' רשויות הרבים - חייב בכל גווני אפי' היתה רה"י מפסיקה ביניהם. וכמו בכותב אות אחת בטבריא ושניה בציפורי עכ"ד. ועי' הערה[1318].

ויל"ע מהי דעת רש"י ר"י והרמב"ם במוציא מב' רשויות היחיד לרה"ר אי גם בזה נחלקו רבנן ור' יוסי. ולפי מה שפסק הרמב"ם במוציא לב' רשויות שפטור - נראה פשוט שה"ה במוציא מב' רשויות שפטור.

ש. מהו כחול ומה שיעורו להוצאה?

ת. כחול זה חומר בצבע כחול ששמים אותו בעיניים לקישוט [- לנשים] ולרפואה. ושיעורו להוצאת שבת: בהוציא לרפואה - בכדי לכחול עין אחת. ובהוציא לקישוט - תלוי. במקום שדרך אישה לצאת לרה"ר כשהיא כוחלת רק עין אחת - וכנהוג בעיר שאשה מכסה עין אחת וכוחלת את העין השניה - שיעורו לכחול עין אחת. ובמקום שנוהגות לצאת בב' עיניים מגולות - כגון בכפר - שיעורו לכחול ב' עיניים. דשם אין דרך לכחול רק עין אחת. ועי' הערה[1319].

ש. מה שיעור הוצאה של שעווה?

ת. במשנה כתוב "כדי ליתן על פי נקב קטן" ובברייתא בדף פ. מוסיפה שהכוונה נקב קטן של יין והיינו שמוציאים מהנקב הזה יין וסותמים אותו בשעווה[1320] וכתב רש"י שנקטה הברייתא דווקא נקב של יין - לפי שהוא זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש.

[1318] ויל"ע מה ההבדל בין עקירה שצריך לר' יוסי רק אי עקר ממקום אחד להנחה שחייב בכל גווני

[1319] וכתב ר"י בתוס' שאם אפשר לכחול בכחול זה גם לרפואה ודרך לכחול במקום זה גם לרפואה - אז גם בהוציא ליופי בכפר - שיעורו בכדי לכחול עין אחת. דאזלינן בתר השיעור הקטן שדרך להוציא ואפי' אם עכשיו הוציא לדבר שצריך את השיעור הגדול [וכמו במוציא תבן לגמל - לעיל עו. הוספה שלי י.א.] ומש"כ בגמ' שליופי בכפר בעי' שיעור ב' עיניים - בשלא ראוי לרפואה או שאין דרך במקום זה לכחול לרפואה.
ודעת רשב"ם בתוס' שכל מה שלרפואה חייב בכדי לכחול עין א' - איירי בהצניע. ור"ש בן אלעזר לשיטתו שהמצניע מחייב בזה את כל העולם. ור"י בתוס' חולק עליו ומסביר שאיירי בסוגין בלא הצנעה אבל במצניע - חייב בכל שהוא

[1320] כ"כ בפסקי הרי"ד. ונראה שבחביות קטנות אין דרך לעשות ברז שזה יקר בשביל חבית קטנה אלא נוקבין וסותמים בשעווה.

ש. מהו שיעור הוצאה בדבק?

ת. שמנה כתוב שזה כדי ליתן בראש השפשף. ובבריתא פירשו דהיינו ששמים הציידים דבק על לוח קטן שנקרא שפשף והעופות נדבקין בו. וצריך לשים כמות גדולה כדי שידבקו בו[1321].

ש. מה השיעור בשיער?

ת. בברייתא כתוב ששיעור שיער - לגבל בו את הטיט[1322]. וכתבו **תוס'** דהיינו טיט בשיעור הראוי לגיבול ברביעית שופכין [וה"ה ברביעית מים ונקטו תוס' "שופכין" משום שבמשנה עו: כתוב ששופכין ברביעית ואמרי' בגמ' עח. ששופכין חזו לגבל בהן טיט]. **והוסיפו תוס'** יש גורסין בברייתא ששיעור שיער זה לגבל טיט בשיעור של עשית פי כור של צורפי זהב. והיינו שיעור קטן מזה שמגבלין ברביעית. וכתבו תוס' שלגירסא זו השימוש בשיער הוא לא לעצם הגיבול אלא לשימו בטיט המגובל כבר כדי לתקנו[1323]. וכמו שאמרה הגמ' לעיל שטיט המגובל - שיעורו להוצאה הוא כדי עשית פי כור וא"כ ה"ה שהשיער ששמים בטיט הנ"ל הוא שיעור חשוב.

ועי' במשנה כלים ט ח שכתוב שנקב שמוציא יין גדול ממוציא שאר משקין. ופירש **הרע"ב** ששאר משקין הינו שמן דבש וחלב ומשמע ששמן דק מיין ודלא כרש"י כאן. אמנם **בר"ש** שם פי' ששאר משקין היינו דבש וחלב ולא כתב שמן. וזה כרש"י כאן. אמנם בכלים ג ב כתב הר"ש ששמן דק מהיין והיינו דלא כרש"י כאן. ועי' תויו"ט וצ"ע.
ויל"ע מה שיעור גדול יותר בהוצאת שבת - שיעור שעווה או שיעור זפת וגפרית דבתרוויהו כתוב "נקב קטן" אלא שבזפת וגפרית זה נקב של הוצאת כסף חי כדפרש"י במשנה ושל שעווה זה ביין כדכתבה הברייתא כאן.

[1321] רש"י ופסקי הרי"ד. **ויל"ע** וכי לא היה שכיח בזמנם שישתמשו בדבק גם להדבקת דברים קטנים יותר מעוף [כגון דבק ששמין בנעליים או בכלי עץ] ועי' ירושלמי מגילה א ט גבי תפילין שהל"מ שיהיו דובקין בדבק [מיהו עי' קרבן העדה שם שהכוונה שאע"פ שדבקן בדבק כשרין וא"כ אולי לא היו נוהגין כן לכתחילה] וא"כ השיעור צ"ל קטן יותר? וצ"ע.

[1322] ויל"ע אי זה בכל סוגי השיער. ועי' ר"ש מקוואות ט ב ד,פה מרקה שכתב שמערבין בטיט שיער של צאן. ויל"ע דזה נקרא צמר ולא שיער?

[1323] וכ"כ **בפסקי הרי"ד**. ושם כתב שהשיער מחזקו. **וכגירסא זו גורס הרמב"ם** [יח יא] ועי' ספר **שבת של מי** שכותב שהרמב"ם ג"כ סובר כתוס' שנותנין השיער בטיט כדי לתקנו.

ש. כמה שיעור הוצאת טיט?

ת. לגירסא דידן בברייתא [דהינו גירסת רש"י ופירוש א' בתוס' ומהרש"ל] שיעור טיט הוא לעשות פי כור של צורפי זהב[1324]. והיינו בטיט מגובל אבל טיט שאינו מגובל - שיעורו ככמות שגובלים ברביעית שופכין ככתוב בגמ' עח.

ש. כמה שיעור הוצאת סיד?

ת. נחלקו תנאים במשנה בשיעור הוצאת סיד. לת"ק - הוא כדי לסוד קטנה שבבנות. ובברייתא בדף פ: כתוב "אצבע קטנה שבבנות". ופרש"י בדף פ: ד"ה אצבע קטנה שדרכן לסוד את כל הגוף להאדים. והיינו שאין מדובר פה בסיד לשם הסרת שיער אלא לשם האדמת הבשר. ועי' הערה[1325].

לר' יהודה - שיעורו קטן יותר[1326] - כדי לסוד כילכול. ואמר רב דהיינו צידעא[1327] [1328].

[1324] **ילע"ק** דברייתא בדף פ: כתוב "לעשות פי כור של צורפי זהב" ואילו בברייתא בדף עח. ועט. כתוב בסתמא "לעשות פי כור" ולא קתני "של צורפי זהב" ויל"ע אי יש הבדל בין הכורים? **ועי' בחידושי בן אריה** [להג"ר זאב בן אריה - מובא מאחורי המסכת] שכותב לגי' הרמב"ם שגורס שיער כדי לגבל טיט לעשות פי כור של צורפי זהב" - שאין זה השיעור של טיט מגובל שהוא לעשות פי כור רגיל. דכור של צורפי זהב קטן מכור רגיל ורק בו משתשים בשיער כדי לתקן הטיט עי"ש.

[1325] אמנם במשנה [עח:] ברש"י ד"ה לסוד קטנה פרש"י "טופלות סיד כדי להשיר את השיער". ולכאו' כן משמע מהמשך הגמ' שמדברת על סיד להשרת שיער וצ"ע. **ויש לעיין** : א. באיזה אצבע קטנה מדובר - של היד או של הרגל. ב. באיזה גיל שכיח להשיר שיער לבת או להאדים את הבשר. ולא מסתבר שזה מגיל י"ב דלא נראה שאז יש להם שיער באצבעות. [ומש"כ במשנה "קטנה שבבנות" - אין הכוונה לגיל אלא לאצבע הקטנה וכמ"ש ברייתא "אצבע קטנה" וכן כתוב בפיסקי הרי"ד] אמנם מהמשך הגמ' שדיברה על בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים וכו' - משמע שמצוי שגם יש להם שיער עוד לפני גיל יב אך לא מסתבר שזה על האצבעות.

[1326] עי' הערה שבסוף התשובה

[1327] בפירוש המילה צידעא פרש"י כאן שזה טינפל"א בלע"ז. וסדין אותה להשכיב השיער ובנזיר ג. מסביר רש"י שמקפל השיער שברקתה כמין מגרר [=מסרק עי' רש"י שבת קמז: ד"ה מגררת] כדי להעמיד על גבן כיפה שבראשה שלא יפול השיער עכ"ד. **ומשמע שטינפל"א זה רקה** [- החלק שמעל לאוזן] וכ"כ באוצר לעזי רש"י. ויל"ע הא סיד הוא משיר שיער ולא משכיב שיער? ועי' ברשב"ם ב"ב ס: שאכן כתב שזה להשיר שיער. ועי' הערה הבאה

[1328] **בגמ' נזיר ג.** כתוב שרב אומר שלסוד כלכול שאמר רבי יהודה הוא **בת צידעא** ופרש"י שם שהוא טינפל"א דהיינו הרקה. ואילו **בסוגיין** נקטינן שרב קורא לרקה **צידעא** ולשיער שמתחת לרקה קורא בת צידעא. וצ"ע

לר' נחמיה - שיעורו עוד יותר קטן[1329] - כדי לסוד אנדיפי. ונחלקו אמוראים מה פירוש אנדיפי. **לרב** - היינו בת צידעא - השיער שתחת הרקה. **לר' יצחק בשם דבי ר' אמי** אנדיפי זה סיד ששמים לסתום פתח כד של יין ודוחה א"ז ר' כהנא שהיין נפסד עי"ז[1330] **לר' כהנא** זה "שנתות" דהיינו סימנים שעושים בחבית לסמן את המידות של מה שבחבית. וסדין אותן בסיד כדי שיהיו לבנות וניכרות **ול"איבעית אימא"** זה אפותא דהיינו פדחת [רש"י. ופדחת היינו מצח - עי' רש"י לעיל נד: ד"ה פדחתה ובעוד מקומות] וסדין אותו בסיד להאדימו.

לרבי - יש לחלק בין סוגי הסיד. בסיד חבוט [דהיינו שנימוח במים הרבה] - שיעורו כר' יהודה לסוד כילכול ובביצת הסיד [דהיינו סיד הנגבל במים ועשוי ביצים ביצים ונקרא בלע"ז מטונ"ש. רש"י. מטונ"ש היינו גושים - אוצר לעזי רש"י] שיעורו לסוד כילכול. ומדברי רבי הקשתה הגמ' על רב שאמר שאנדיפי זה בת צידעא דהא בת צידעא סדין בחבוט ולא בביצת הסיד.

הערה: מה שכתבתי בתשובה ששיעורא דר' יהודה קטן יותר משל ת"ק ושיעורא דר' נחמיה קטן אף משל ר' יהודה - זה עפ"י מה שאמרה הגמ' אחר שהביאה את שיטת רב בהסבר ר' יהודה ור' נחמיה - שר' יהודה זוטר מת"ק ונפיש מר' נחמיה. אולם נראה שלפי הסבר ה"איבעית אימא" בדעת ר' נחמיה שאנדיפי זה לסוד מצח להאדים - א"כ ר' נחמיה נפיש אפי' מת"ק דהא לת"ק השיעור לסוד אצבע קטנה להאדים שזה זוטר ממצח. וצ"ע.

להלכה פסק הרמב"ם [יח יא] כת"ק.[1331].

ש. מה הפירוש "בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים"?

ת. הכוונה שהביאו ב' שערות ועוד לא הגיעו לגיל הראוי לזה[1332].

1329 עי' הערה שבסוף התשובה

1330 וצ"ע וכי חולקים במציאות?

1331 ויל"ע הא קיי"ל הלכה כרבי מחבירו [עירובין מו:]. ואע"ג שפה יש כמה תנאים החולקים על רבי - מ"מ כשכל תנא יש לו דיעה אחרת - בפשטות חשיב מחבירו ולא מחביריו. עי' לח"מ תפילה ב ב גבי ר"ע ובפשטות ה"ה גבי רבי. ועי' בכל זה באנציקלופדיה תלמודית ערך הלכה. וצ"ע.

1332 נראה ש"פרק" בעברית הכוונה לחלק ולכן כל ספר מחולק לפרקים וגם החיים של האדם מחולקות לפרקים היינו חלק הילדות וחלק הנערות וכו' וזה הכוונה לפרקן - לחלק השני של חייהן. דהיינו חלק הנערות - שהביאו ב' שערות - ועדיין לא הגיעו לגיל הראוי לזה.

ש. במה טופלות את עצמם בנות עניים? בנות עשירים? ובנות מלכים?

ת. בנות עניים - בסיד שהוא המשיר שיער הכי זול. בנות עשירים - בסולת שג"כ משיר שיער[1333] ובנות מלכים - העשירות יותר - בשמן המור. ונחלקו אמוראים מהו "שמן המור". ר' הונא בר חייא אמר שהוא סטכת[1334] ר' ירמיה בר אבא אמר שהוא שמן זית שלא הביא שליש.

ש. מהו אנפיקנון?

ת. הגמ' מביאה ברייתא שבה אומר ר' יהודה שאנפיקנון היינו שמן היוצא מזית שלא הביא שליש.

[1333] וכנראה שהוא שורף פחות את הבשר ולכן מעדיפות אותו

[1334] ובמנחות פו. פרש"י שהוא בלסמ"א בלעז. ובמסכת שבת סב. פרש"י [בד"ה פלייטון] שבלסמא היינו משחא דאפרסמא. וא"כ סטיכת הוא שמן אפרסמון. וכן פי' רבינו גרשום במנחות פו. שהוא שמן אפרסמון. ועי' מחזור ויטרי סימן תקיז שהיינו **ה"צרי"** דאמרינן בכריתות ו. דהוא השרף הנוטף מעצי הקטף. ו.וכ"כ במ"ב רכז ס"ק כב עי"ש בשעה"צ. ויש לו ריח טוב דהא היה בקטורת [שצרי הוא **הנטף** הכתוב בתורה בסממני הקטורת - עי' רש"י שמות ל לד]

מהמשנה פ: עד המשנה פא.

ש. מהי "אדמה" שמדברת עליה המשנה ומה שיעורה להוצאה?

ת. אדמה שאיירי בה מתני' פרש"י שהיא אריזל"א בלע"ז[1335] ובבא מציעא מ. פרש"י [ד"ה גרגישתא] שאריזל"א היא אדמה הנקראת בלשון הגמ' "גרגישתא" והיא קרקע שעושין ממנה חביות. [והיינו שהיא דביקה] ועושין ממנה גם חותמות. ובשיעורה להוצאה נחלקו תנאים במשנה. ר"ע אומר ששיעורה כחותם המרצופין [שהם שקים גדולים המשמשים להעברת סחורה בספינה[1336]] וחכ"א שהוא כחותם האיגרות [שהוא קטן יותר][1337].

ש. מהו "זבל וחול הדק" שנכתב במשנה ומה שיעורו ומדוע?

ת. זבל הוא כל דבר שנוהגין לזבל בו שדות [ובד"כ זה גללי בהמה[1338]] וחול הדק הוא חול שאין היוצר [= שעושה מהחול כלי חרס[1339]] צריך לפוררו עוד[1340] ושיעורם נחלקו תנאים. **לר"ע** - לזבל כרוב **ולחכמים** - לזבל כרישא [ופרש"י קפלוט{מין ירק עלים} והוא קטן מכרוב].

הערות: א. צ"ב מה מועיל חול הדק לזיבול [דזיבול הוא חומר הנרקב ונכנס באדמה ומה חול הדק מזבל?].

ב. יל"ע מה ההבדל בין לזבל כרוב ללזבל כרישא דאע"ג דכרישא קטן מכרוב מ"מ הא מזבל אותם מיד אחרי הזריעה [עי' ר"ח לעיל עט. שכתב זרעוני גינה בזמן שהם זרועין שיעורן כדי לזבל כרישא עכ"ד. ומשמע שמזבל מיד שכזרע] ואז אין הבדל ביניהם.

1335 וכ"כ המאירי "וחותמים אותם באדמה הנקראת ארגיל"א" ומשמע שזה לא כל אדמה אלא סוג מסוים. וכן ברי"ו [אדם וחווה יב יד] כתוב שיש מין אדמה הנדבקת וחותמין בה" וכ"כ בערוה"ש שא כב שהוא מין אדמה אדומה אבל סתם אדמה וודאי אינו כשיעור הזה עכ"ד.

1336 רש"י. ומקור מילה זו כתב בתפא"י על המשנה שהוא מהמילה הרומית מרזופיום

1337 וטעמו של ר"ע שמיקל - נראה שסובר שלא כ"כ שכיח לחתום איגרות באדמה אלא בשעווה וכדו'

1338 עי' רבינו חננאל ב"ק כט: שכתב "פי' גלל - זבל".

1339 עי' רש"י שמות א טז ורד"ק תהילים ב ט

1340 עי חולין פח.

ש. מהו "חול הגס" ומה שיעורו להוצאה?

ת. חול הגס - שהיוצר צריך לפוררו עוד. ושיעורו להוצאה כתוב במשנה שהוא כמות שנותנין לתוך הסיד בכף של סיידים[1341].

ובגמ' נחלקו ר' חסדא ורבא האם משנתינו היא רק לדעת ר' יהודה או גם לדעת חכמים. ומחלוקת ר' יהודה וחכמים היא בברייתא[1342] שאומרת שאסור לאדם בזמן הזה לסיד ביתו בסיד [משום אבילות החורבן] אא"כ נתן בו תבן או חול שלא יהא לבן כל צרכו. ור' יהודה אומר שרק אם נתן בו תבן שרי. אבל חול - לא. מפני שמחזקו [פי' ואין זה גריעותא אלא מעליותא]. ונחלקו ר' חסדא ורבא הנ"ל האם משנתינו שאומרת שדרך לשים חול בסיד - היא רק לשיטת ר' יהודה[1343] או שמתני' היא גם לשיטת חכמים שהרי גם לשיטתם - דרך לשים חול בסיד כדי להתיר להשתמש בו לסיוד הבית[1344].

להלכה - פוסק הרמב"ם [יח יא] את דין המשנה.

[1341] ועי' במאירי שפירש "כדי לערב עם מלוא כף של סיידין". משמע שאין מערבין בתוך הכף אלא שלוקח מלוא כף ושם בכלי ולשם שופך חול ומערב. ועי' תוס' לקמן צ. ד"ה בורית [ומצויין בגיליון הש"ס לעיין שם] בשם רבינו מאיר שלא בכל חול איירי אלא בחול מסויים שדרך לשימו בסיד

[1342] תוספתא סוטה פרק טו הלכה ט ומובאת בגמ' ב"ב ס:

[1343] וא"ת הא ר' יהודה אוסר לסוד בסיד עם חול וא"כ אדרבה - מתני' דלא כר' יהודה שהרי מתני' מתירה לערב חול בסיד. [דאם זה היה אסור - לא היו משערין בזה לענין הוצאת שבת כמו שלא משערין באיסוה"נ - עי' לעיל עה: גבי עצי אשירה] ועי' בשפ"א שתירץ שאיירי כשעירבו גם בתבן כדי לקלקל מראיתו - ואז גם ר' יהודה מתיר להוסיף חול לחזקו. אי נמי איירי כשמסייד כלי ולא את ביתו שאז ר' יהודה מתיר לערב חול בסיד. אי נמי - י"ל שאיירי במשייר אמה על אמה - דאז גם ר' יהודה מתיר. [וכדקתני בב"ב ס: באידך ברייתא בשם ר' יהושוע] וכ"כ בחי' הרמ"ה בב"ב ס: שמחלוקת ר' יהודה ורבנן זה כשמסייד **כל** ביתו עכת"ד השפ"א.

[1344] ונראה פשוט שלרבנן דר' יהודה - רק בזה"ז דרך לשים חול בסיד לכערו אבל בזמן הבית - לא היו שמים חול בסיד. וא"כ שיעורא דמתני' בחול שהוא כדרך לשימו בסיד - זה רק בזה"ז. אבל לר' יהודה - גם בזמן הבית היה דרך לשים חול בסיד דהא מחזקו [ולכן בזה"ז סובר שצריך לכערו ע"י תבן].
ועי' בתוס' הרא"ש בשם ריב"א שבזה"ז - שליכא חטאת ומיתת בי"ד - נפק"מ מענין שיעורים זה שכששה מלאכה כשיעור - שכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת. [ומשמע שסובר הריב"א שחצי שיעור בשבת אסור מדאו' דאל"כ וודאי יש נפ"מ בענין שיעורים. מיהו עדיין צ"ע דהא לחולה שיש בו סכנה שמאכילין אותו הקל הקל תחילה - וודאי שעדיף לעשות לו חצי שיעור גם אם נאמר שח"ש אסור מהתורה וא"כ יש לנו נפ"ל לח"ש גם בזה"ז? ועי' בספר חישוקי חמד להגר"י זילברשטין שבת עו: שהקשה על שיטת הטור שלא הזכיר שיעורים כי לא נוהגים בזה"ז - והא נפ"מ לחולה שיש בו סכנה ? ותי' שזה לא שכיח כמש"כ תוס' פסחים מו: ד"ה רבה לענין הואיל עכת"ד הרב זילברשטין. וצ"ע]

ש. מהו "קנה" ומה שיעורו להוצאת שבת?

ת. קנה הוא צמח חלול ודרך לעשות ממנו קולמוס. דהיינו שממלאים את חללו דיו וכותבים בו.

ושיעורו להוצאת שבת הוא - כתוב במשנה שהוא כשיעור שדרך לעשות ממנו קולמוס ובברייתא פירש דהיינו שכשכותב בו מגיע הקולמוס עד קשרי אצבעותיו. **והסתפק ר' אשי** האם הכוונה לקשר העליון [פרש"י של אמצע היד. והיינו החיבור בין האצבעות לכף היד[1345]] או שהכונה לקשר תחתון [של אמצע האצבע - רש"י[1346]]. וסלקא בתיקו.

ואם היה הקנה עבה מכדי שיעשנו קולמוס או מרוסס [סדוק סדקין הרבה[1347] - רש"י] - שיעורו כדי שיוכל לבשל בו - כשמבעירו - כגרוגרת מביצה קלה שבביצים והיינו ביצת תרנגולת שהיא הכי קלה לבשל[1348]. וכשהיא טרופה בשמן [שממהר בישולה - רש"י] ונתונה באילפס [כלי שע"ג האש - עי' לעיל מב. במשנה].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [יח ד] בקנה סתם [הראוי לקולמוס] ששיעורו לעשות ממנו קולמוס המגיע לראשי אצבעותיו[1349]. ובקנה עבה או מרוסס - כשיעור עצים - להבעירו ולבשל בו כגרוגרת מביצת התרנגולים טרופה בשמן ונתונה באילפס.

[1345] עי' מעשה רוקח על הרמב"ם יח ד שכתב [בדעת הרמב"ם] שקשר עליון היינו ראשי אצבעותיו כלפי היד. ונראה שזו גם כוונת רש"י במה שפירש "אמצע היד".

[1346] דהיינו החיבור של פרקי האצבע. ונראה ש"ראש האצבע" ו"אמצע האצבע" היינו האגודל ולא האצבע שנקראת אצבע דכשאדם כותב - הקנה מונח על אצבע האגודל. ולפ"ז מובן הלשון ברש"י שקשר התחתון הוא "אמצע האצבע" דבאגודל הקשר התחתון היינו בדיוק באמצע האצבע משא"כ בשאר אצבעות.

[1347] וילע"ק למה דווקא נקטה המשנה סדקין הרבה ולא סדוק סתם?

[1348] עי' שו"ע או"ח שסח ג שגרוגרת היא שליש ביצה. וי"א שהיא קצת יותר משליש ביצה. ועי' מג"א ריש סימן תפו שדן ביחס של גרוגרת לכזית.

[1349] **ופי' מעשה רוקח** דהיינו ראש האצבעות לצד היד. וכ"פ בפירוש מים חיים המובא בסוף הרמב"ם. ולפי זה הרמב"ם פוסק **לקולא** בספק של ר' אשי. אמנם גבי ספק הגמ' גבי דבש [לעיל עז:] אי לתת על כל הכתית או על ראש הכתית - שם פסק הרמב"ם [יח ב] על ראש הכתית דהיינו **לחומרא** וכ"כ המאירי וההשלמה בדעתו שם. וצ"ע למה בסוגיין גבי קולמוס פסק הרמב"ם לקולא. ובמעשה רוקח גרס ברמב"ם גבי דבש "על **כל** ראש הכתית" ופי' דהיינו לקולא וא"כ לדעתו בתרוויהו פוסק הרמב"ם לקולא

ובעיקר הדבר אם יש לפסוק בספקות הגמ' גבי שיעורים לחומרא או לקולא - לכאו' זה תלוי בשאלה האם חצי שיעור במלאכות שבת אסור מדאו' או מדר'. דאם אסור מדאו' - א"כ כל הנפ"מ בין שיעור לחצי שיעור הוא לגבי חטאת ומיתת בי"ד. וא"כ בספק יש לפסוק לקולא דלא ליתי ספק חולין לעזרה [עי' בתוס' חגיגה ד. ד"ה אלא טומטום שאין מביאין קרבן בספק דאו'] אולם אם נאמר שחצי שיעור בשבת אסור רק מדר' - א"כ יש לפסוק לחומרא [דהיינו שזה

מהמשנה פא. עד המשנה פב.

ש. מה השיעור של עצם?

ת. **שיעור עצם - מחלוקת במשנה.** לת"ק - כדי לעשות תרווד[1350] לר' יהודה - כדי לעשות ממנו חף [להו"א של הגמ' חף היינו פותחת[1351]. ולמסקנת הגמ' כוונת המשנה ל"חפי פותחת" דהינו שיני המנעול[1352]שבזמן המשנה היו עושין אותן מעצמות[1353]].

ש. מהו שיעור זכוכית?

ת.כדי לגרור[1354] בו ראש הכרכר[1355]. ובברייתא המובאת בגמ' כתוב שהשיעור - כדי לפצוע בה ב' נימין כאחד. דהיינו לחתוך את הנימין של השתי שבנול [= מכונת האריגה] כשהם ארוכים מידי או מחמת סיבה אחרת [עי' רש"י עג: ד"ה הפוצע] והוא אותו שיעור כמו לגרור ראש הכרכר[1356].

שיעור שלם ואסור מדאו' ונפ"מ לגבי חולה שאין בו סכנה ששרי לו איסורים דר' בשינוי או לגבי אמירה לעכו"ם{ בפרט במקום מצוה} שיש להקל באיסורים דרבנן] דספק שיעורים זה ספק דאו' וקי"ל שספיקא דאו' לחומרא. וכ"כ בספר **מורשת משה** [מהרב שטיינהוז]על דף עז: שזה תלוי בשאלה הנ"ל

אולם מצד שני יש לדון שלדעת הרמב"ם [טומאת מת ט יב] שהדין דספיקא דאו' לחומרא הוא מדרבנן - א"כ במקום חולי או באמירה לעכו"ם אין להחמיר בספיקא דאו' דהא מקילין בהו באיסורי דר' וספיקא דאו' לחומרא הוא מדר'. וא"כ יש להקל בספק שיעורין ולהחשיבו כחצי שיעור.

מיהו נראה שכל מה שמקילין בחושאיב"ס ובאמירה לעכו"ם אלא בוודאי דר' ולא בספק אם הוא דר' או דאו'.וכן לגי' שמביא הכס"מ שם שבדבר שיש בו איסור כרת מודה הרמב"ם שספיקו אסור מדאו' דהא איכא אשם תלוי - וודאי שיש להחמיר בספק שיעורין בחושאיב"ס ונראה שגם באמירה לעכו"ם יש להחמיר. אמנם עי' בשו"ת מהרי"ט חלק ב סימן א' ד"ה והטעם שדוחה גי' זו ומסביר שרק באיתחזק איסורא יש אשם תלוי עי"ש. [ונחלקו בזה אחרונים עי' בספר המפתח על הרמב"ם] ולדעת מהרי"ט הנ"ל יל"ע אולי אכן להרמב"ם יש להקל בספק שיעורין וצ"ע.

1350 דהיינו כף [רש"י. ועי' תפא"י ב"יבקש דעת - הקדמה לסדר טהרות - אות ח שהוא מלשון יווני]. וכמובן שאיירי בעצם חזקה שראויה לכף וכגון עצם של בהמה ולא של עוף. וכמו כן לא איירי בעצם אדם שאסורה בהנאה [עי' שו"ע יו"ד שמט א בין בישראל בין בגוי ועי' בנו"כ שנחלקו לענין גוי]

1351 רש"י. ופירוש "פותחת" - מנעול כמש"כ רש"י ורבינו גרשום בב"ב ז: גבי בית שער

1352 דהיינו הזיזים שבתוך המנעול שהם מחזיקים את הלשונית והמפתח מזיז את השיניים הנ"ל באופן שלא יפריעו להזיז את הלשונית

1353 וגם כאן צ"ל שאיירי בעצם חזקה שתופסת בחוזקה את הלשונית

1354 דהיינו להחליק. [מאירי כאן. וכ"כ רש"י חולין כה. ד"ה לגרר. והכוונה כאן להחליקו כדי לחדדו]

1355 דהיינו עץ חד של האורגין שמשווין בו חוטי השתי [רש"י כאן ובדף עה: ד"ה שובט. ועי' תפא"י כאן שמסביר שזה כדי שלא יתקפל חוט השתי א' על חבירו]

1356 מאירי. וכ"מ ברמב"ם [יחי ב] שמביא את ב' השיעורין. ובברייתא המובאת בגמ' נקט לשון "סכוכית" ולא "זכוכית" כלשון המשנה שהיא גם לשון הכתוב בספר איוב [כח יז] וכתב רש"י שלשון סכוכית הכוונה שסוכין בה

ש. מהו צרור? ומה שיעור צרור או אבן?

ת. צרור היינו חתיכת דבר קשה ועי' הערה[1357].

ובשיעור צרור או אבן יש מחלוקת במשנה. לת"ק - כדי לזרוק בעוף [כדי להבריחו] ולראב"י - כדי לזרוק בבהמה [להבריחה - שזה גדול יותר]. וטעם שראב"י חולק על חכמים - פרש"י כי לא שקיל איניש צרור להבריח עוף דסגי ליה בהרמת קול. ובגמ' א"ר יוחנן ששבעי' שהבהמה תהא מרגשת[1358] ואמרי' בברייתא שזה משקל 10 זוז[1359].

להלכה - פסק הרמב"ם [יח יא] כראב"י והוסיף והוא שתרגיש ושזה משקל 10 זוזים.

[וכוונתו או מלשון הסתכלות או מלשון עטיפה והגנה - עי' גמ' מגילה יד. גבי לשון יסכה שכתוב בתורה בבראשית יא כט לגבי שרה שזה כולל ב' הפירושים הנ"ל והגמ' מובאת גם ברש"י על החומש שם] וזכוכית נקראת מל' שהיא זכה

[1357] עי' **ברש"י** לקמן פא: ד"ה והתולש - משמע שצרור הוא אבן [אך הב"ח מוחק שם מילים אלו] וכן להרבה גירסאות במשנה שגורסים "צרור אבן" ולא צרור או אבן - משמע שצרור זה אבן - **כן היא גירסת הרמב"ם** שבת יח יא עפ"י המ"מ שם וכתב במעשה רוקח על הרמב"ם שם שכן הוא בירושלמי [והיינו בדפוס ווניציה אך בדפוס וילנא הגירסא כלפנינו]וכן הגירסא **ברי"ף שלפנינו** [לד.] [אמנם הב"ח גורס שם צרור או אבן] וכן הגי' **בתוספתא** בהוצאת ש. ליברמן שבת ח כב. **אמנם** בגי' התוספתא שלפנינו [שבת ט יא] הגי' צרור ואבן. וכן בר"ש שלפנינו הגי' או אבן. וכן במאירי. וא"כ לכאו' צרור אינו אבן ובמשנה כלים ז א כולם גורסים אבן או צרור - עי' ר"ש ורע"ב שם וגם הרמב"ם בהלכות כלים טז יד כתב "אבן או צרור" וכן בפרשת כי תישא [שמות לב ה] כתב רש"י ד"ה ויאמר "זה מביא צרור וזה מביא אבן" משמע שהם ב' דברים **וצ"ע.**

ויל"ע למה נקראת אבן צרור לגורסים כן הרי פשטות לשון התנ"ך "צרור" היינו קשור. עי' **שמואל** ב כ ג "צרורות חיות" וכן בפרשת **בא** [שמות יב לד] לשון "משארותם צרורות בשמלותם" משמע ל' קשור וכ"כ בתרגום ירושלמי שם "קטירין". ומה שייך לשון קשור באבן? **ואולי י"ל** כיוון שמצאנו בלשון התנ"ך לשון "צרור אבן " - במשלי כו ח "כצרור אבן במרגמה " דהיינו שקושרים האבן במרגמה - לכן נקטו חז"ל לשון זה גבי אבן. **ועדיין צ"ע.**

ועי' בשפת אמת כאן שצרור היינו עץ. וכ"כ **בחזו"א** ערלה א טז ד"ה שם בר"ש [גבי קינוח בצרור עי"ש] וגם בזה צ"ע מה זה לשון צרור.

ועי' ר"ח דף עד. שכתב "פיסה - צרור של אדמה" וכן פי' **הר"י מלוני"ל** [שבת פב.] שצרור מפרך איפרוכי משמע שהוא עפר. וכ"מ **בשעה"צ** [שיב כד] שצרור הוא רגב עפר קשה שיכול להתפורר עי"ש. ולשיטתו מובן למה אדמה נקראת צרור שכן זה הרבה גרגירים מחוברים. ואע"ג שרב יהודה בגמ' [פא.] אסר בפאיים דהינו רגב אדמה ופרש"י דהואיל ומפרכה לא חזי לקינוח - י"ל שצרור הוא עפר קשה הראוי לקינוח.

[1358] והיינו שתברח מחמת שתרגיש המכה ולא סגי בזה שאולי תברח מחמת שתראה את האבן נזרקת עליה שעדיין לא משמר איניש אבן לשם הברחת בהמה בכה"ג

[1359] **זוז היינו דינר כסף** [עי' רשב"ם ב"ב קמא. ד"ה זכר ורבינו גרשום בכורות מט: ד"ה אסתירא. ומנה הוא מטבע של זהב ששווה ד' דינרי זהב. וכל דינר זהב שווה לכ"ד דינרי כסף. עי' פיהמ"ש לרמב"ם כתובות י ג]. **ומשקל זוז בזמנינו** עי' שו"ע [אהע"ז הלכות כתובות סו ו] ש200 זוז הוא 37.5 דרהם כסף וא"כ יוצא שזוז אחד0.187 דרהם כסף. ודרהם כסף - כתב הגרא"ח נאה דהוא 3.2 גרם א"כ זוז אחד הוא 0.6 גרם כסף ו10 זוז הוא 6 גרם כסף. וא"כ אבן השוקלת 10 זוז הכוונה שמשקלה 6 גרם וצ"ע וכי משקל קטן כזה יבריח בהמה? וצ"ל שאיירי בהמה קטנה? **ועי' רמ"א** שם שזוזי דאו' הוא פי 8 משיעור זוז של השו"ע וא"כ שיעור זוז דאו' הוא 42 גרם וזה כבר יותר מובן שיבריח בהמה. וצ"ב בזה

ש. האם חפי פותחת העשויים מעצמות מקבלים טומאה?

ת. חפי פותחת - אם עדיין **לא קבען בפותחת** - טהורין. דעדיין לא ראויין לכלום. ואם **קבען בפותחת** - אם זה פותחת המיטלטלת - כגון פותחת של שידה תיבה ומגדל [שאין בהם מ' סאה[1360]] - טמאה. דהפותחת מקבלת טומאה מחמת שיש לה בית קיבול ומקבלת את המפתח[1361] ואם הפותחת היא של דלת המחוברת לקרקע - גם הפותחת וגם חפי הפותחת טהורין כי הם מחוברים לקרקע[1362].

הערה: כתבתי הדברים לפי רש"י. **ודעת תוס'** שחפי פותחת של עצם הקבועין בפותחת של עץ - טהורין אפי' בפותחת מיטלטלת. שכן החפין הם פשוטי כלי עצם שאינם מקבלים טומאה [כדתנן בכלים ב א] ופותחת היא כלי עץ שאמנם יש בו בית קיבול אך הוא אינו עשוי לטלטל את מה שבתוכו שהרי אין דרך לטלטל את המפתח עם הפותחת [כדמוכח במשנה שבת סו. שבשביל שקב של קיטע יהא טמא - בעי' שיהא בו בית קיבול של כתיתין המיטלטין עמו ולא סגי בזה ששוק של הקיטע מיטלטל בתוכו כי הוא לא מיטלטל מחמתו אלא להפך השוק מטלטל אותו]. ומש"כ בברייתא שחפין שקבען בפותחת טמאין - היינו בחפין של **מתכת**. דפשוטי כלי מתכת מקבלין טומאה [כדתנן בכלים יא א] והם גורמים טומאה גם לפותחת של עץ שנמצאים בתוכה.

ש. מהן "אבנים מקורזלות" ומה שיעורן להוצאה? ולבית הכיסא?

ת.אבנים מקורזלות הם אבנים חדודות שראויות לקינוח האדם שנפנה לצרכיו[1363]. נחלקו תנאים בשיעור ג' אבנים מקורזלות שמותר לטלטלן בחצר לקינוח ואין בהם איסור מוקצה משום כבוד הבריות[1364]. וכתב רש"י שה"ה שיעורן להוצאה דשיעור הוצאה נחשב לפי שיעור שימוש בבית

[1360] עי' משנה כלים טו א

[1361] רש"י ד"ה טמאין. ומיירי בפותחת של עץ [דסתם פותחת היא של עץ - עי' רש"י ב"ב ז: ד"ה פותחת]. וכלי עץ לא מקבל טומאה אא"כ יש לו בית קיבול - עי' משנה כלים ב א. אבל יש גם פותחת של מתכת [עי' משנה כלים יג ו המדברת על פותחת של עץ ופותחת של מתכת] והיא מקבלת טומאה גם ללא בית קיבול כמבואר במשנה כלים יא א שפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה

[1362] וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע - עי' משנה כלים יא ב ורע"ב שם

[1363] ותוס' בפסחים [מז:] ובסוכה [לו:] חולק ומפרש שהיינו אבנים רכות וראויות לקינוח. וצ"ב מה פירוש אבנים רכות

[1364] הטעם ד"כבוד הבריות" מובא בגמ' לקמן פא: שגדול כבוד הבריות שדוחה אפי' ל"ת שבתורה והיינו באיסורים דר' כמ"ש בגמ' ברכות יט: שזה הכוונה ללאו דלא תסור. וכ"כ רש"י לקמן צד: ד"ה לא תעשה. ועי' רמ"א [או"ח שיב א] שנחלקו רש"י ותוס' אי היתר זה הוא גם להוציא מכרמלית לרה"י או רה"ר וכן להעביר ד"א בכרמלית ופסק

הכיסא. ומחלוקת התנאים בשיעור ג' אבנים לקינוח היא : **לר"מ** - כג' אגוזים **לר' יהודה** - ג' ביצים **לת"ק בדעת ר' יוסי** - כזית כאגוז וכביצה **ולר' ישמעאל ב"ר יוסי בדעת אביו** - זה כמלוא היד. וכן הסיקו **בני ביהמ"ד של זונין**[1365] ששיעורן כמלוא היד **ור' ינאי** פסק שבביהכ"ס קבוע - שיעורו כמלוא היד[1366] וכשאינו בביהכ"ס קבוע ההלכה "כהכרע" ופרש"י מידה בינונית - כאגוז שזה נפיש מכזית וזוטר מכביצה. **ובר"ח, ברי"ף וברא"ש** גרסו "כהכרע מדוכה קטנה של בשמים" דהיינו כשיעור בוכנה שדכין בה בשמים עי"ש.

הערה: יש לעיין לדיעות שהשיעור הוא רק כאגוז או רק כביצה או כזית כאגוז וכביצה - האם כשלא מוצא שיעורים כאלו יכול לקחת אבנים בשיעור אחר? דהא איכא משום כבוד הבריות? ולכאו' נראה שכן ורק לכתחילה יחפש אבנים הראויות יותר לקינוח[1367]. וצ"ע בזה. ולהלכה אין בזה נפק"מ דהא פסקינן ששרי מלוא היד של כל סוגי אבנים.

להלכה: הרמב"ם [כו ד] פסק **גבי בית הכיסא** דשעורן כמלוא היד. וכתב בחידושי **הר"מ קזיס**[1368] שמדלא כתב א"ז הרמב"ם לגבי הוצאה - משמע **שבהוצאה לא מחלק בין אבן רגילה למקורזלת** ותרוויהו שיעורן בכדי לזרוק בבהמה. ודלא כרש"י.

במשנ"ב [ס"ק ח] להקל. והיינו ששרי משום כבוד הבריות **גם תרי איסורים דרבנן** - מוקצה וכרמלית [ביאוה"ל שם ד"ה דהא]

וגבי חיתוך נייר טואלט בשבת כשאין לו נייר חתוך - עי' בספר **שש"כ** [כג טז] שיחתוך כלאחר יד והיינו שיש להתיר גם **מלאכה בשינוי** משום כבוד הבריות. **ויש לדון** בזה דהא יש לו עיקר מהתורה וכבר כתב בב"י [שיא ב ד"ה וכתב עוד] בשם רמב"ן בשם ר"ח וכן בשם הר"ן לאסור בכה"ג. אמנם י"ל שברמב"ן עצמו [שבת צד:]כתב שלא בכל דבר שיש לו עיקר מהתורה אסרי' אלא רק במלשאצל"ג דלא ניכר בעושה המלאכה שאינה צריכה לגופה. [וכגון מוציא מת דשמא הוא גוי ומוציאו לכלבו עי"ש] ומשמע שבשאר איסורי דר' שיש לו עיקר מדאו' - יש להקל. וכן בר"ן [על הרי"ף שבת לה: ד"ה ודאמרינן גדול] כתב טעם זה עי"ש. ומשמע שבכלחר יד שניכר שהוא דרבנן - שרי וכדברי השש"כ. וכ"כ בספר **מלוא הרועים** [מהג"ר יעקב צבי יאליש] ערך כבוד הבריות אות כד שרק בדבר שאינו ניכר שאינו דאו' - אוסר הרמב"ן. וכ"כ **הגר"ע יוסף** [יבי"ע ט סימן קח ס"ק קפה] וכל זה **דלא כהאור לציון** [הגרב"צ אבא שאול] באור לציוון חלק ב פרק מ הערה ו' שאוסר. דלדעתו אין ללמוד ממוקצה שאין לו עיקר בתורה לשאר איסורים.

[1365] זונין היה תנא שחי בימי ר"ע ובימי רבי - עי' ע"ז נה. א"ל זונין לר"ע ועי' ב"ב קסד: א"ל זונין לרבי. ואין זה תימה שהיה חי בזמן שניהם שהרי משמת ר"ע נולד רבי [קידושין עב:]

[1366] והטעם - פרש"י [ד"ה אם יש] "שאם ישתיירו לו ערבית - יקנח בהם שחרית". ומשמע שרק בערבית [הינו ליל שבת] שרי בביהכ"ס קבוע. וצ"ע דבגמ' לא מוזכר כלום מזה וא"כ יתכן שרש"י ק דוגמא נקט - וה"ה כל היכא שחושב **אולי** יצטרך להם בשבת - שרי וצ"ע

[1367] דהא גם אבן יותר מכביצה ראויה קצת לקינוח דהא פירשו תוד"ה אמר שכיש עליה עד מותר לקנח בה משמע שראויה קצת לקינוח.

[1368] רב במנטובה [איטליה]לפני 350 שנה מתלמידי הרמ"ע מפאנו.

וגבי בית הכסא לא חילק הרמב"ם בין קבוע ושאינו קבוע[1369]. אולם **הטור והשו"ע** [או"ח שיב א גבי בית הכיסא]פסקו **כר' ינאי וכגירסת הרי"ף והרא"ש** בר' ינאי שבקבוע כמלוא היד ובשאינו קבוע - כשיעור בוכנא קטנה ועי' משנ"ב דהיינו שדכין בה את הבושם. ועי' הערה[1370].

ש. מהי מחלוקתם של ר"מ ור' יהודה באתרוג? והאם מחלוקתם באתרוג דומה למחלוקתם גבי ביהכ"ס?

ת. מחלוקתם היא האם השיעור המינימלי הוא כאגוז או כביצה. ואמר רפרם בר פפא שכמחלוקתם באתרוג - כך מחלוקתם בביהכ"ס. ועי' הערה[1371].

ש. מהו "פאייס" ומה דינו לגבי קינוח?

ת. פאייס היינו רגב אדמה. ואסור לטלטלו לקנח משום שמיפרך ולא חזי לקינוח [ולכן חז"ל לא התירו לטלטל מוקצה כשבכו"כ לא יועיל].

ש. מה הפירוש "למשמש בצרור" ומה הדין בזה בשבת ומדוע?

ת. "למשמש בצרור" הכונה לפתוח את נקב בית הרעי ע"י צרור. ובשבת - אמר רבא שימשמש בשינוי [כגון שיאחז הצרור רק בב' אצבעות. רש"י] כי הוא משיר שיער ע"י משמושו. [וזה מלאכת גוזז][1372]. וע"י שינוי מותר שכן הוא צורך רפואי שאם לא יעשה כן - יסתכן[1373].

1369 דהיינו שלא פסק כר' ינאי. משום שבברייתא [היינו ברייתא דזונין וברייתא דר' ישמעאל ב"ר יוסי] סתמו כמלוא היד ולא חילקו [ב"י שיב א]

1370 ונחלקו רש"י ותוס' האם היתר זה הוא גם להוציא מכרמלית לרה"י והיינו שכבוד הבריות מתיר שיעבור ב' איסורי דר' - מוקצה וכרמלית [תוס' סוכה לו:] או שרק בחצר שרי [רש"י כאן ד"ה מותר] ומובאים ברמ"א סי' שיב א ופסק המ"ב שם להקל.

1371 למרות שבאתרוג נחלקו בשיעור המינימלי וגבי ביהכ"ס - בשיעור מדויק [ועי' רש"י סוכה לו: ד"ה כאגוז שכותב שגדולה מהכי - לא חזיא] י"ל שרפרם רק **לסימן** נתכוון כמ"ש רש"י ד"ה כך מחלוקת כאן.

1372 ואע"ג דאינו מתכוון - י"ל דהוא פסיק רישא [**תוס'. ועי' שעה"צ** שיב ס"ק כג דלדעת הערוך שפסי"ר דלא ניח"ל שרי - י"ל דניח"ל. או שיפרש הגמ' כהר"ח עי"ש. **ועי' ספר אישי ישראל** שדן לדעת התרוה"ד המובא במג"א בסי' שיד שסובר שפסי"ר בדר' שרי - א"כ מדוע כאן אסור הרי זה פסי"ר בדר' דזו מלשאצל"ג עי"ש]

1373 ולפי זה אם אינו יכול לעשות בשינוי - שרי גם לעשות כדרכו דהא זה פיקו"נ וצ"ע

ש. מהי מדוכה של בשמים והאם המוצא מדוכה שרי לקנח בה?

ת. מדוכה של בשמים הוא כלי קיבול ששמים בו בשמים וכותשים אותם עי"ז שדופקים עליהם בעלי. וולגבי לקנח בה - כתוב בגמ' שמדוכה שיש עליה עד[1374] - שרי לקנח בה ואם אין עליה עד - אסור לקנח בה והטעם - כתב רש"י שהיא כלי שמלאכתו לאיסור[1375] [דהא הכתישה היא טחינה] ואם יש עליה עד - זה מעיד שעשויה לקינוח [ואין היא מוקצה]. ואם היה בה עד והטשטש ע"י גשמים אמרינן בגמ' שאם רושם העד ניכר - ל"ה מוקצה דאינו עומד לבשמים. ואם רושם העד אינו ניכר - שוב הווה מוקצה דעומד לבשמים. ועי' הערה[1376].

הערה: מש"כ שהגמ' דנה אי שרי לקנח במדוכה - כך היא גירסת רש"י. אבל גירסת **תוס', ר"ח רי"ף רא"ש ועוד ראשונים** היא שנידון הגמ' הוא לא במדוכה אלא **באבן**[1377]. ועל זה א"ר ששת שאם יש עליה עד - שרי לטלטלה. **ובפי' המילה עד - נחלקו הראשונים הנ"ל** ביניהם. **הרא"ש** מסביר שהכוונה

[1374] פרש"י ש"עד" היינו קינוח. ונקרא כך כי מעיד שהמדוכה עשויה לקינוח

[1375] **ועי' גהש"ס** שמקשה דהא רש"י לקמן פי' שעלי ומדוכה מקצה להם מקום והינו שהוו מוקצה מחמת חסרון כיס? ובחידושי רעק"א הקשה עוד על רש"י כאן דאם הוא כלי שמלאכתו לאיסור - הא שרי לצורך גו"מ ואמאי המדוכה חשובה מוקצה כשבא לקנח בה? ובספר **אישי ישראל** [הובא במורשת משה] תירץ שכוונת רש"י שהוא כלשמל"א - וממילא אם מקפיד עליו הוי מוקצה מחמת חסרו"כ. דס"ל לרש"י שאין דין מוקצה מחמת חסרון כיס אלא בכלי שמל"א. וכן משמע **בריטב"א** שמסביר "ענין דעת רש"י" וכותב שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס
וא"ת ואי הווה מוקצה - אמאי לא יטלטלנה משום כבוד הבריות - י"ל כדכתב הרא"ש שאיירי שיש לו כבר מספיק לקינוח עי"ש.

[1376] **ופרש"י [ד"ה מהו]** דבטל יחודו. **ויל"ע** וכי ייחוד מתבטל מאליו?! הרי צריך שהאדם המייחד יבטל אותו ? ואולי י"ל שכוונת הגמ' שתלינן שייחוד המדוכה היה רק לזמן - עד שינקה אותה ותחזור לשימושה הקודם אי נמי איירי שבעל המדוכה עצמו שם את המדוכה בחוץ שתתנקה מהגשמים וממילא מובן שכוונתו שכשתנקה - תחזור לשימושה הרגיל. ועדיין צ"ב. **ועי' בשלטי גיבורים** [לד. בדפי הרי"ף] שסובר שאיירי שלא חישב על המדוכה לשם קינוח אלא שהשתמש בה בפועל לקינוח ושימושו הווי ייחודו כמו גבי חריות של דקל שגדרם לעצים ובכה"ג בעי שישאר העד עליהם כדי שיישאר הייחוד ועדיין צ"ב דאם לא ייחד - אייך מועיל מעשה ללא יחוד הא מדוכה לא דמיא לעצים שאינה עומדת לקינוח והווייא כאבנים שבעי' יחוד? וצ"ע
עוד יל"ע גבי יחוד במוקצה מחמת חסרון כיס למה ל"א בטלה דעתו אצל כל אדם דהא אין דרך בנ"א ליחדן להכי. וכמו שאמרי' בכרים וכסתות שביטלן לסוכה - בסוכה ג: - ד. ובעוד מקומות [עי' חולין נה. תוד"ה שיעורן גבי המייחד שברי כלי כרס ובעירובין כד. תוס' סוד"ה אבל ועוד מקומות] ועי' ריטב"א שאכן מקשה על רש"י שאין דרך לייחד מדוכה לקינוח ולאו בשופטני עסקינן.

[1377] והיינו שגדולה מכביצה או ממלוא היד [תוס'] או שיש לו כבר כמלוא היד [רא"ש]

לקינוח - ובזה סובר כרש"י **והר"ח** פירש בשם רבינו [1378] שעד הכוונה סמרטוט או פקולין[1379] וכן פי' **הרי"ף** [1380]. והיינו דזה מראה שייחדה לפני שבת[1381]. **ומש"כ בגמ' "אם ירדו עליה גשמים וניטשטשו"** - הרא"ש פי' כרש"י שהקינוח ירד. והר"ח והרי"ף פירשו שנדבקו /נטבעו בקרקע ונסתפקה הגמ' מי הווה כסותר או טוחן[1382] כשלוקחן. וע"ז א"ר יוסף שאם רישומן ניכר[1383] - מותר.

להלכה - השו"ע שיב **סעיף א** הביא דין ר' ששת שאמר "יש עליה עד מותר לקנח בה" - **כהסבר הרא"ש** דהיינו שאבן שקינחו בה אינה מוקצה. [ולא כהסבר הר"ח והרי"ף שאיירי ביש בגד על האבן] **ובסעיף ב'** מביא דין הגמ' "ירדו עליה גשמים" **עפ"י שיטת הרי"ף והר"ח** דהיינו אם ירדו עליה גשמים ונטבעה בקרקע דאם רישומן ניכר אין בזה משום סותר או טוחן. [ולא כהסבר הרא"ש שרישומן ניכר אזיל אקינוח שברבן].

וכן הרמב"ם [כו ד] הביא דין עד כהסבר הרא"ש ודין ירדו גשמים כהסבר הרי"ף.

ש. ביהכ"ס שנמצא על הגג - האם שרי להעלות לו אבנים בשבת או שזה טירחא יתירא?

ת. רבה ב"ר שילא שאל א"ז את ר' חסדא וענה לו ר"ח ששרי משום כבוה"ב.

1378 כנראה הכוונה לר' האי גאון

1379 פקולין - צמר גפן - עי' רש"י נידה יז. ד"ה פקולין שזה קוטו"ן ועי' רש"י שבת קי: ד"ה דעמר גופנא שצמר גפן הוא קוטו"ן

1380 ונקרא עד מלשון עד בדיקה של נשים - רי"ף.והיינו מלשון בגד עדים [ישעיה סד ה] - חת"ס.

1381 ולפי זה עד ל"ה קינוח. וצ"ע מנ"ל לגמ' שר' ששת מדבר שכבר קינח בה שהגמ' מקשה מיתיבי וכו' שמביא לתחתוניות? וצ"ע

1382 היינו סותר - כשהאבן נמצאת בריצפה שבחצר או טוחן - כשמפורר את העפר סביב האבן [משנ"ב שיב ס"ק יא]

1383 היינו שהאבן ניכרת למעלה מן הקרקע [משנ"ב שם ס"ק י] דכיוון דהאבנים ניכרין בפני עצמן - אין בזה חיבור לקרקע [ערוה"ש שיב ז] **והמאירי פירש** שניכר - היינו שיכר שיש מי גשמים תחתיה עי"ש

ש. מה הדין באדם שרוצה לחצות שיניו - האם יכול להשתמש בקיסם מוקצה משום כבוד הבריות או שאמרי' שהיה לו להכין מבעו"י?

ת. נחלקו בזה חכמים ור"א בברייתא. לר"א - מותר משום כבוה"ב. ולחכמים - אסור. משום שהווה ליה להכין מבעוד יום.

להלכה - פסק מרן [שכב ד] כחכמים. וכתב המשנ"ב [בשם מג"א] שאם לא אכל במקום קביעותו - וכגון שהזמינו חבירו - שרי דלא הו"ל להכין מאתמול.

ש. מדוע בביהכ"ס שרי להכניס אבנים ולא אמרי' שהיה לו להכין מאתמול?

ת. הגמ' אומרת מפני שאין אדם קובע לו מקום לביהכ"ס [פי' ומשום כך לא יודע איפה להכין.] ופרש"י דפעמים שמוצא שם [פי' בביהכ"ס הקבוע שלו] אדם [וממילא לא יכול להיכנס וקשה לו לחכות שחברו יגמור] והולך ליפנות במקום אחר. ועי' הערה[1384].

להלכה - פסק **מרן** [שיב א] שבביכהכ"ס קבוע שרי להכניס כמלוא היד [וכר' ינאי לעיל] וכתב **המ"א** שאיירי שהוא בשדה או שמיוחד גם לב"ב ולכן לא אמרי' שהיה צריך להכין מבעו"י [דבשדה זה טרחה מרובה וכן לא הטריחוהו להכין כשאחרים ישתמשו לו בזה] אבל אם זה בבית ומיוחד רק לו - אסור [וכמ"ש תוס' בסוכה המובאים בהערה לעיל]. אבל **הא"ר** בשם **הלבוש** מתיר בכ"ג דאין אדם טורח להכין[1385]. [המ"א והא"ר מובאים במ"ב]. וכתב הגרעק"א [בהגהותיו על השו"ע ריב א] שגם למג"א - אם חשב להכין ושכח - שרי להכניס בשבת עי"ש[1386].

[1384] ובמסכת סוכה לו: הקשו תוס' והא ר' ינאי [לעיל פא.] אמר שההיתר להכניס כמלוא ידו - הוא בביהכ"ס קבוע. וא"כ אדם קובע לו מקום לביהכ"ס ובכ"ז שרי להכניס ולא אמרינן שהיה לו להכין מבעו"י. ותירצו שמה שאמרה הגמ' שאין אדם קובע לו מקום לביהכ"ס - הכוונה שיהא לו לבד ולא לבני ביתו. ור' ינאי איירי בביהכ"ס שקבוע לו ולבני ביתו. וכן שר' ינאי איירי בשדה ושם - אפי' שקבוע לו א"צ להכין מבעו"י דזה טרחה גדולה.

[1385] **וצ"ע** הא בגמ' כתוב טעם של"א דהוו"ל להכין מבעו"י הוא משופסשאין אדם קובע מקום לביהכ"ס. משמע שאם קבוע לו - אסור. ותיק הא"ר שכוונת הגמ' הוא שאין דעתו של אדם להכין מע"ש. וצ"ב בזה.

[1386] ולפי זה גם אם היה בדעתו להכין ניר טואלט חתוך לשבת ושכח - יש להקל לקרוע בשינוי גם למ"א.

ש. האם מותר ליפנות בשדה חרושה בשבת? ומדוע?

ת. בגמ' א"ר הונא שאסור ליפנות בשדה ניר בשבת. ופרש"י שאיירי בחרישה שלפני הזריעה. ובטעם הדבר - אומרת הגמ' למסקנא דיחישי' שמא ישווה גומות עי"ז שיזרוק רגבי אדמה לגומות[1387] ועי"ז יתקן את הקרקע. [וטעם שאסרי' רק בחרושה - משום דאז שכיח רגבים וגומות - משנ"ב שיב כט ובבאה"ל שם ד"ה בשדה].

ש. האם מותר להרים מע"ג קרקע צרור שעלו בו עשבים כדי לקנח בו? ומדוע?

ת. ר"ל אמר שמותר. ולית ביה משום קוצר. ונחלקו ר' פפי ור' כהנא אי היתר זה הוא רק משום כבוד הבריות אבל בלאו הכי אסור מדרבנן [ר' כהנא] או שהיתר זה הוא בכל גווני [ר' פפי] וכתבו תוס' שטעם שלית ביה משום קוצר - משום שהעשבים עדיין יונקים מהקרקע גם אחר הרמת הצרור. ועי' הערה[1388].

הערה: הרמב"ם לא הביא את דין ר"ל. ועי' **שפת אמת** דסובר שכן יש בזה משום תולש ולשיטתו במש"כ בפרק ט' הל' ד' שהמגביה גבשושית שעלו בה עשבים מהארץ חייב משום תולש. וכתב השפ"א שלהרמב"ם אביי לקמן שאומר שהמגביה פרפיסא עם עשבים חייב - פליג אר"ל ופסק הרמב"ם כאביי. **ובמ"מ** [ט ד] כתב שאית ליה לרמב"ם הא דר"ל אבל מעמיד את ר"ל שהגבשושית הייתה כבר ע"ג יתידות ולכן אין בזה משום תולש. ועי' לח"מ שם שדן בדברי המ"מ.

להלכה - פוסק **מרן** [שיב ג] ששרי ליטול מע"ג הקרקע צרור עם עשבים כדי לקנח. וכתב המג"א [ס"ק ג' ומובא במ"ב ס"ק יב] שלא ס"ל כהרמב"ם.

[1387] כנראה - כדי לכסות צואתו. ועי' חזו"א [שביעית יח סו"ס ב] שטעם שליכא איסור ליפנות משום מזבל [שהוא תולדת חורש - עי' ירושלמי שבת ז ב] אפשר משום שעושה א"ז כלאח"י והוא אינו מתכוון וגם איכא פה משום כבוה"ב עכ"ד החזו"א. ויל"ע מה מהני בזה שלא מתכון הא זה פסיק רישא. ואם עושה א"ז בשדה שלו - זה גם ניחא ליה?

[1388] בהמשך הגמ' משווה ר' פפי בדעת ר"ל צרור עם עשבים לעציץ נקוב. ומסיק מזה שגם עציץ נקוב שרי להרים מע"ג קרקע. וכתבו תוס' [ד"ה והיניחו] דחשבינן ליה מחובר מדאו' אפי' הניחו ע"ג יתידות. וא"כ זו גם הסיבה להיתר קינוח בצרור עם עשבים. **ולפי זה** היתר הקינוח הוא רק אם מקנח מע"ג קרקע. אבל אם מקנח מעל רצפת אבנים - אסור. דזה תולש מדאו'.

ש. האם לאחר שהרים את הצרור עם העשבים - שרי לתלוש את העשבים ?

ת. ר"ל אומר שאסור לתלוש את העשבים הנ"ל ושאם עשה כן - חייב חטאת. וטעמו - פרש"י משום שעוקרם ממקום גידולן[1389] [ומשמע בגמ' לקמן קח. דבכה"ג אפי' באינו יונק מהקרקע אסור מדאו' לתלש העשבים. ומה שפטור בתולש מעציץ שאינו נקוב הוא משום שאין דרך לגדל שם]. וכן פסק הרמב"ם [ח ג].

ש. האם מותר להרים מהקרקע עציץ נקוב ולהניחו ע"ג יתידות?

ת. **לר' פפי** - מותר. דלמד כן מדין ר"ל ששרי להרים צרור עם עשבים לקנח. **ור' כהנא** אומר שהיתר ר"ל הוא רק כדי לקנח ומשום כבוד הבריות. אבל ללא צורך של כבוה"ב - אסור מדרבנן [1390] **ואביי** אמר שהמרים עציץ נקוב מע"ג קרקע ומניחו ע"ג יתידות - חייב **ופרש"י ותוס'** שהכוונה חייב מדרבנן מכת מרדות **וכדעת ר' כהנא** שהמרים ללא צורך אסור מדרבנן. וטעמו של אביי פרש"י "דאינו נהנה שוב מריח הקרקע". ועי' הערה[1391].

להלכה - פסק מרן [שלו ח] שאסור להרים אפי' עציץ שאינו נקוב ולהניחו ע"ג יתידות בין שהוא של חרס ובין שהוא של עץ. וטעם שהחמיר אפי' בעציץ שאינו נקוב - כתב הגר"א [מובא בשעה"צ ס"ק לז] שחוששמרן לב' הדעות במחלוקת רש"י ותוס' בגיטין ז: האם בחרס אמרי' שאינו נקוב כנקוב או בשל עץ ולכן החמיר בתרוויהו.

[1389] וילע"ק לפי משכ תוד"ה והניחו לגבי עציץ נקוב ע"ג יתחידות שחשיב כמחובר - והרי ר' פפי משווה א"ז לעשבים שעלו ע"ג צרור וא"כ גם זה חשיב כמחובר גם אחר שהגביהם וא"כ זו סיבה מספקת לאסור מדאו' את תלישתם ולמה צריך רש"י לכתוב שחייב משום שזה מקום גידולן ?

[1390] ועי' הערה הקודמת.

[1391] וצ"ל שאין הכוונה שלא נהנה לגמרי - דא"כ הווה תולש מדאו'. אלא הכוונה שהחליש את יניקתו וכמ"ש במ"ב שלו ס"ק מג. **ודעת הרמב"ם** [ח ד] שעציץ שע"ג יתידות הווי כתלוש לגמרי וע"כ המרימו מהקרקע ומניחו ע"ג יתידות - חייב.

ש. האם מותר לקנח בחרס בשבת ומדוע?

ת. ר' יוחנן אוסר בין בשבת ובין בחול. וטעמו - למסקנת הגמ' - משום סכנה [שינתק שיני הכרכשתא] או כשפים[1392] [ונראה שכוונת ר' יוחנן לאסור - כשיש לו אפשרות לקנח באבן וכמו לקמן במחלוקת ר' חסדא ור' הונא].

ובהמשך הגמ' נחלקו **ר' הונא ור' חסדא** מה עדיף חרס שאינו מוקצה או צרור שהוא מוקצה לר' הונא עדיף צרור [- כר' יוחנן] ולר' חסדא - חרס [דלא כריו"ח] ומביאה הגמ' ברייתא שחרס עדיף ואוקמא באגני כלים [שהן חלקים ואינן מקרעין את הבשר].

וא"כ מחלוקת ר' חסדא ור' הונא היא רק בחרס המקרע את הבשר אבל באגני כלים - לכו"ע עדיף חרס שאינו מוקצה.

להלכה - פסק מרן כר' הונא שיקנח בצרור. וכשהחרס חלק ואין בו סכנה - פסק שיקנח בחרס.

וכתבו אחרונים בדעת מרן שסובר שחשש כשפים ישנו בחרס חלק ומ"מ עדיף חרס מצרור דאינו מוקצה [מ"א ס"ק ד וב"ח] וא"כ בחול עדיף צרור מחרס חלק. [אלא שדעת רמ"א סימן ג' שבזמנינו ליכא חשש לכשפים עי"ש] מיהו בריטב"א כ' שאין חשש כשפים באגני כלים עי"ש.

ש. מה עשו ר' חסדא ורבר"ה להינצל מהכישוף?

ת. **רש"י** כאן פי' שאמרו שם טהרה [ובכ"ז לא היה מועיל להם אילו היו מקנחין בחרס]. ורש"י בחולין קה: פי' שאף הם היו בקיאין בדבר [= בכישוף] ועושין להציל עצמן מיד המכשול. עכ"ד ולפי זה הם עשו גם כישוף. [וצ"ל גם כאן שלא היו מצליחין להינצל מהכישוף אילו היו מקנחין בחרס]. ובענין אי שרי לעשות כישוף כדי להנצל מכישוף - עי' הערה[1393].

[1392] פי' דמי שמקנח בחרס - שולטים בו כשפים. וזה ג"כ סכנה

[1393] כתב **הרשב"א** [בשו"ת א תיג] ששרי לעשות כישוף כדי להנצל מכשפים וזה בכלל מ"ש חז"ל על הפסוק [דברים יח ט] לא תלמד לעשות כתועבות הגויים האלה - אבל אתה למד להבין ולהורות [שבת עה.] ופי' הרשב"א דהיינו להורות במה ינצל הנכשל בהם. וכ"פ **מהרש"ל** בשו"ת סימן ג

ש. מה עדיף בשבת לקנח בצרור או בעשבים תלושים?

ת. בעשבים יבשים - לכו"ע אסור לקנח משום שאין לקנח בדבר שהאור שולטת בו. דהמקנח בדבר שהאור שולטת בו - שיניו התחתונות נושרות. [1394] ולכן יקנח בצרור.

בעשבים לחין שאין האור שולטת בהם - אם הם מוקצה - לכו"ע עדיף צרור. ואם אינן מוקצה [וכגון שהם מאכל בהמה ונתלשו לפני שבת[1395]] נחלקו ר' חסדא ור' המנונא - חד אמר עדיף צרור - משום שעשבים מסרטין את הבשר וחד אמר עדיף עשבים משום שאינם מוקצה.

להלכה פסק **מרן** [שיב ה] שהיו לפניו צרור ועשבים לחין - יקנח בעשבים. [דאינם מוקצה. - מ"ב שם ס"ק יז] אבל ביבשין אין מקנחין מפני שהן חדין ומסרטין את הבשר. ועי' **במג"א** [ס"ק ה] שהקשה הא בגמ' כתוב טעם אחר לאסור ביבשין - משום שאין לקנח בדבר שהאור שולטת בו. ונשאר בצ"ע.

ש. ומה הדין בעשבים מחוברים? ומדוע?

ת. לתלשם - אסור דזה קוצר. ולקנח בהן כשהן מחוברין - לדעת רבותיו של רש"י נחלקו בזה ר' חסדא ור' המנונא אי עדיף צרור כי בו אין חשש שיתלוש או עדיף עשבים כי לא מטלטל מוקצה. וכתב רש"י "ובלבד שלא יזיזם" [ועי' בהמשך התשובה שנחלקו אחרונים בהסבר מש"כ בשו"ע " ובלבד שלא יזיזם" - ומסתמא שה"ה נחלקו בהסבר רש"י].

להלכה - פסק **מרן** [שיב ו] שיכול לקנח בעשבים מחוברים [ומשמע שזה עדיף מצרור דבב"י מביא א"ז בחדא מחתא עם דין צרור ועשבים תלושים שעדיף עשבים] ובלבד שלא יזיזם. ונחלקו אחרונים בהסבר דבריו. **המ"א** [ס"ק ו] כתב "משום מוקצה" ומשמע שלא ינענעם אפי' בלא לתלוש. וכתב בפמ"ג אבל בגופו - שרי לנענע אותם דהט טלטול בגופו שרי אפי' לצורך דבר האסור והא"ר כתב שכוונת רש"י שלא יתלשם. אבל הם אינם מוקצה.

[1394] וזה נגרם ע"י כשפים [מג"א ג יא]

[1395] דאם נתלשו בשבת - מוקצים הם - עי' גמ' לקמן קכב. ורש"י שם ד"ה ואינו. ועי' תוס' שם ד"ה איני שהעשבים שנתלשו בשבת הם מוקצה רק אם הבהמה לא היתה יכולה להגיע שם ולאכלן.

מהמשנה פב. למטה - עד סוף הפרק.

ש. מה שיעור חרס להוצאת שבת?

ת. מחלוקת. לר' יהודה - כדי לתת בין פצים לחבירו. לר"מ - לחתות בו מדורה גדולה ור' יוסי - למלא בו רביעית מים [כשיש בו בית קיבול].

הלכה - כר' יוסי [רמב"ם ח יא].

פרק תשיעי - אמר ר' עקיבא

הקדמה

הדרכים שבהם אבות הטומאה מטמאים.

הזב והנידה - מטמאים במגע,משא [היינו שאדם או כלי נושא אותם] היסט [היינו שהם מסיטים כלי או אדם] מדרס [היינו משכב מושב ומרכב] ואבן מסמא [פרש"י דהיינו אבן שנמצאת ע"ג יתידות ותחתיה כלים או אדם ועליה יושב הזב או יושבת הנידה - שהכלים/ האדם שתחת האבן נטמאים. ותוס' מסבירים שהכוונה לזב שיושב על אבן שמתחתיה יש כלים או אדם - אך אין כובד הזב מורגש בכלים/באדם. דאם כובד הזב מורגש - הרי זה טמא מחמת משכב ומושב/משא].

מקור הדין - **מגע** שנא' כל אשר יגע בבשר הזב וטמא עד הערב.

משא - שנא' והנושא אותם יכבס בגדיו וטמא עד הערב.

היסט - ילפי' בתו"כ מ"אשר יגע".

מדרס - כתוב בפירוש בתורה – "והיושב על הכלי אשר ישב עליו... כל המשכב... כל המרכב... יטמא" [ויקרא טו ד,ו,ט].

אבן מסמא - שנא' וכל אשר יגע בכל אשר יהיה תחת הזב - וטמא עד הערב [ותוס' מחלקים בין אבמ"ס שמטמאת אדם שילפי' ממשא לאבמ"ס שמטמאה כלים דילפי' ממשכב ומושב שנא' "**כל** המשכב" וכן "**כל** המושב" לרבות אבמ"ס].

נידה הוקשה לזב שנא' והדווה בנידתה והזב את זובו.

שרץ - מטמא רק במגע שנא' כל אשר יגע בהם במותם יטמא עד הערב.

נבילה - מטמאת במגע ובמשא שנא' והנוגע בהם יטמא עד הערב... והנושא את נבלתם /נבלתה - יכבס בגדיו וטמא עד הערב.

מת - מטמא במגע - שנא' [במדבר יט יא] הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. באוהל - שנא' כל הבא אל האוהל יטמא שבעת ימים ובמשא - מפי השמועה בק"ו מנבילה [רמב"ם הל' טו"מ א ב ומקורו מהספרי - כס"מ שם].

עבודה זרה ומשמשיה - הינם אב הטומאה מדרבנן. [שבת פג:. וכ"פ הרמב"ם שאר אה"ט ו א] ואסמכוה רבנן על כמה מקראות: **א.** שקץ תשקצנו [דברים ז ו] - שהווי כשרץ שנקרא "שקץ" [ויקרא יא יא] **ב.** תזרם כמו דוה [ישעיה ל כב] דהווי כנידה **ג.** וישלך את עפרה על קבר בני העם [מלכים ב כג ו] - שהווי כקבר [=כמת].

משמשי ע"ז - דינם כשרץ שמטמאים רק במגע [ברייתא שבת פג. - בין לר"ע ובין לחכמים. וכ"פ הרמב"ם שאר אה"ט ו ה].

ע"ז עצמה - במגע - לכו"ע מטמאת. במשא ובאבן מסמא - מחלוקת תנאים [ר"ע וחכמים] ונחלקו אמוראים [רבה ור"א] במה נחלקו התנאים. גבי טומאת מדרס - עי' הערה[1396].

. **לשיטת רבה** - כו"ע לא פליגי שלגבי טומאת משא השווה לנידה. ונחלקו ר"ע וחכמים לגבי טומאת אבן מסמא אי השווה לנידה - ומטמאת באב"מ [- ר"ע] או כשרץ ולא מטמאת באב"מ [- חכמים].

לשיטת ר' אלעזר - כו"ע לא פליגי שלא מטמאת באבן מסמא - כשרץ ונחלקו ר"ע וחכמים אי מטמאת במשא כנידה [ר"ע] או לא מטמאת במשא - כשרץ [חכמים].

אברי ע"ז - בדעת ר"א וכן בדעת רבנו אליבא דרבה - אומרת הגמ' שאין ע"ז מטמאה אברים. דילפי' מנידה שאיבר שפרש ממנה לא מטמא נידה. בדעת רבה אליבא דר"ע - מסתפק ר' חמא בר גוריא וסליק בתיקו [ויש ב' לישנות מה הכוונה שהתפרקה לאברים - האם שהדיוט יכול להחזירה או שאין הדיוט יכול להחזירה].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [שאר אה"ט ו ב] כחכמים אליבא דר"א שהיא כשרץ גם לגבי שלא מטמאת במשא וגם לגבי שלא מטמאת באב"מ. ולגבי אברים שפירשו ממנה - פסק להקל שאפי' הדיוט יכול לחברם - טהורים.

שיעורי גודל המטמא.

זב ונידה - מטמאים רק בשלמותן. אבל איבר של זב ונידה שנתלש מהם - אינו מטמא טומאת זב ונידה אלא דינו ככל אבר מן החי [שלא מטמא באבן מסמא] שנא' בבשר הזב [ויקרא טז ז] ודרשו בתו"כ שם - ולא בעצם או בשר היוצא ממנו.

[1396] כתבו הריטב"א [ד"ה ופרכינן] והתורי"ד [ד"ה מה נידה] שאין ע"ז עושה מדרס. דאין מדרס אלא בבע"ח.

נבילה - כזית [רמב"ם שאר אה"ט א א ומקורו ממשנה באהלות א ז - כס"מ].

מת - כזית [רמב"ם טו"מ ב ב ועי' גמ' לעיל כח.].

שרץ - כעדשה [רמב"ם שאר אה"ט ד ב ומקורו - מהתו"כ וכן מהרבה מקומות בש"ס - כס"מ] והוא שיעור הקטן מכזית וגדול משעורה [עי' ספר אורחות חיים לר"א מלוניל - הל' אסורי מאכלות].

ע"ז שלימה - מטמאה רק בכזית כמת [ברייתא פג:].

אברי ע"ז - לחכמים - טהורים. לר"ע - לר' אלעזר טהורין ובדעת רבה - הסתפק ר' חמא בר גוריא. ויש ב' לשנות בספיקו - אי איירי שהדיוט יכול לחברה או שאינו יכול [ולצד ב' - אם הדיוט יכול לחברה הווי כשלם].

להלכה - פסק הרמב"ם שאברי ע"ז טהורים אפי' הדיוט יכול לחברם.

מהמשנה פב. - המשנה פג:.

ש. באיזו טומאה טמאה ע"ז ומנ"ל?

ת. מדאו' - אינה טמאה כלל. ורבנן טימאו אותה כדי שיתרחקו ממנה[1397].

ונחלקו תנאים [ר"ע וחכמים] וכן נחלקו אמוראים [ר"א ורבה] בהסבר דעות התנאים באיזה טומאה טימאוה.

לדעת **רבה** - לגבי טומאת משא - כו"ע כנידה שמטמאה במשא. ונחלקו ר"ע וחכמים לגבי טומאת אבן מסמא - אי ע"ז כנידה ומטמאה באמ"ס או כשרץ ולא מטמאה.

[1397] כ"כ בגמ' פג: שטומאת ע"ז היא מדרבנן. ועי' רש"י שם ד"ה דרבנן שדברי קבלה היא ועי' חידושי חת"ס בתחילת הפרק [ד"ה אמר ר"ע] שהך פסוק דישעיה [תזרם כמו דווה] אינו אסמכתא אלא דין גמור הוא מדברי קבלה עכ"ד [ומש"כ רש"י ואסמכתא בעלמא - אזיל אשקץ תשקצנו].
ומשמע בגמ' שדברי קבלה חשיבי כאיסור דר' ולכן מקישינן לקולא [הגמ' דברה לדעת ר' אלעזר בשיטת רבנן. ועי' תוס' פב: שגם ר"ע ורבנן אליבא דרבה מודו דלשאר דברים חוץ מלנידה - מקישים ע"ז לקולא משום שהיא דרבנן] וזה דלא כהגמ' ר"ה יט. שאומרת שדברי קבלה כד"ת ולכן א"צ חיזוק ומותר לצום ביום שלפני יו"ט שמדברי קבלה עי"ש. וכ"כ ב"דף על הדף" פב. ד"ה במשנה בשם האדמו"ר מצאנז זצ"ל שסוגיין חולקת על סוגית הגמ' בר"ה. וגם בראשונים מצאנו מחלוקות אי דברי קבלה כד"ת - דבעה"מ מגילה ד. בדפי הרי"ף כתב שפורים כד"ת וא"צ חיזוק ולכן מותר לצום ביום שלפניו. וכ"כ הרא"ש [תענית ב כד]. **אולם** הרמב"ן [מובא ברשב"א מגילה ה: ד"ה א"ר אסי] פוסק לגבי ספק מוקפות חומה - שספק דברי קבלה הוא ספק דרבנן ויש להקל אלא שהגאונים פסקו שמדינא אזלי' בתר רובא וקרינן בי"ד. וט"ו - הוא ממידת חסידות. וכן פוסק הרמב"ן בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רסג גבי נידוי שהוא מד"ק וחשיב דרבנן עי"ש.
והרמב"ם [שאר אה"ט ו א] קורא לטומאת ע"ז שהיא מדברי סופרים ובהל' ד' פסק להקל בנתפרקה ע"ז אף שהדיוט יכול להחזירה. וכתב בכס"מ שם משום שהיא בעיא דלא איפשטא ובמל"מ מבין שכוונת הכס"מ הוא שיש להקל בספק דרבנן וא"כ אולי יש להוכיח מדעת הרמב"ם שיש להקל בספק דדברי קבלה וכ"כ ביד אברהם על שו"ע יו"ד קי סעיף ג שהרמב"ם הנ"ל מוכח שפוסק לקולא בספק דברי קבלה עי"ש.
ולהלכה - עי' **ב"י** תקנד ו שפוסק כהגמ' ר"ה יט.**שדברי קבלה כד"ת.** וכן דעת **הט"ז** תרפ"ז ב שפוסק ג"כ דדברי קבלה כד"ת [לגבי זה שמגילה דוחה עבודת ביהמ"ק אפי' במקום ביטולה. ואף שהרמ"א שם חולק ופוסק כהר"ן שלא דוחה עבודת ביהמ"ק לגמרי כי קריאת מגילה היא רק דרבנן - זה מחמת שהר"ן סובר שאין קריאת מגילה חשוב דברי קבלה - עי' ר"ן על הרי"ף ז. סוף הדיבור הראשון שחולק בזה על הרז"ה. ועי' שו"ת מהרש"ם ה ל שג"כ כתב כך בדעת הר"ן עי"ש] וכן דעת **הטו"א** מגילה ה : ד"ה חזקיה **אולם** דעת **הרשב"ש** סימן שצז **והנו"ב** תניינא אהע"ז ח לפסוק כהרמב"ן [בשו"ת המיוחסות הנ"ל] שדברי קבלה חשיב **כדרבנן** יש להקל בספק.**וכ"מ משו"ת מהרש"ם** [ה ל] שפוסק כהנו"ב להקל [אמנם שם זה רק סניף להקל עי"ש ואין זה ברור שפוסק ככה גם ללא סניף]

לדעת ר"א[1398] לגבי טומאת אבמ"ס - כו"ע כשרץ שלא מטמא. ולגבי טומאת משא - נחלקו ר"ע מטמא כנידה וחכמים לא מטמאים - כשרץ.

<u>להלכה</u> - פסק הרמב"ם [שאר אה"ט ו ב] כחכמים אליבא דר"א שהוויא כשרץ ולא מטמאה לא במשא ולא באבמ"ס.

ש. לרבה - מה לומד ר"ע מההיקש לשרץ ?

ת. הוא לומד **שמשמשי** ע"ז טמאים כשרץ. [דבהיקש לשרץ נא' "כי חרם הוא" - ומינה ילפי' שכל מה שבע"ז הוא חרם - דהיינו שאסור בהנאה - טמא כשרץ וזה כולל משמשי ע"ז שאסורים בהנאה[1399]] ולכן אינם מטמאים במשא ואבמ"ס.

ש. ומאיפה לומדים רבנן שמשמשי ע"ז טמאים כשרץ? [תוס'].

ת. גם הם לומדים משרץ. דכל הלימוד שמשמשי ע"ז טמאים - ילפי' רק משרץ [דההיקש לנידה לא איירי על משמשי ע"ז]. תוס'.

ש. לר' אלעזר - מה רבנן לומדים מההיקש לנידה?

ת. לר' אלעזר רבנן ילפי מההיקש לנידה שע"ז אינה מטמאה אברים [דהיינו שאם נתפרקה - אין חלקיה מטמאים. ועי' לקמן בגמ' שר' חמא בר גוריא מסתפק בזה והגמ' דנה שם בספיקו עי"ש] כנידה שאין אבריה מטמאין בנידה [אלא באבר מן החי].

1398 יל"ע למה שונה הגמ' את דברי רבה לפני דברי ר' אלעזר הא ר' אלעזר היה לפני רבה - דהוא היה בזמן ר' יוחנן ורבה היה דור אח"כ? ועי' גמ' פסחים סח: גבי עצרת ששונה את ר' אלעזר מקמיה רבה וצ"ע

1399 משמשי ע"ז אסובה"נ שנא [ויקרא יב ב] אבד תאבד את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים וכו' ודרשי' בנסכת ע"ז [נא:] לרבות משמשי ע"ז. עי"ש

ש. נכרי ונכרית - באיזו צורה מטמאין ומדוע?

ת. **מדאו'** - נכרים אינם מטמאין כלל [אפי' הן זבין ונידות] שנא' דבר אל בנ"י. **ומדר'** - אפי' אינם זבין ונידות עשאום כזבין ונידות [מגיל תשע לבן ושלש לבת - עי' ע"ז לו:] ומטמאין ככל דיני זב - מגע משא היסט אבמ"ס מדרס.

ש. האם ע"ז מטמאה בהיסט [היינו כשהיא הסיטה כלים או אדם] ואיך שייך היסט בע"ז?

ת. ר' אשי אומר שדין היסט - כדין אבמ"ס. שלרבה נחלקו בזה ר"ע וחכמים. ולר"א - לכו"ע אין ע"ז מטמאה בהיסט.

והיסט שייך בע"ז כגון ששמוה על מאזניים ובצד שני שמו אדם או כלים והיא הגביהה אותם.[1400].

ש. מה הדין כשהזב נמצא בכף מאזניים א' ואוכלין ומשקין בשניה?

ת. תלוי. אם הזב מכריע את הכף - טמאין. דהוא הסיטן. ואם הם הכריעו את הכף - טהורין. דהזב לא הסיטן. ואף דהם הסיטו את הזב - אין אוכלין ומשקים נטמאין במשא [היינו כשנושאין זב] ורק כלי הראוי למשכב ומרכב ומושב - נטמא במשא [רש"י עפ"י המשנה זבין ה ב שאומרת שכל שהזב נישא על גביו - טהור חוץ מהראוי למשכב ומושב והאדם"].

הערה: כתבתי התשובה לפי גירסת רש"י במשנה. והרמב"ם [מטמאי מו"מ ח ו] פוסק שבכ"ג האכלין טמאין היסט עי"ש.

1400 ואין לומר שאיירי בבהמה שעבדוה ע"ז - דהיא לא נאסרת [עי' משנה תמורה פרק ו משנה א] וממילא לא מטמאה.

ש. מה הדין בע"ז שנתפרקה ושנשברה - האם מטמאה?

ת. **ע"ז שנשברה** - אומרים תוס' שפשוט שלא מטמאה[1401].

ע"ז שנתפרקה - אם צריכים אומן בשביל לחברה - לחכמים וכן לדעת ר"ע אליבא דר"א - מקישים ע"ז לנידה לקולא שאברים לא מטמאים[1402]. ובדעת ר"ע אליבא דרבה - מסתפק ר' חמא בר גוריא אם מקישים ע"ז לנידה לקולא או לא. ולדעה השניה בגמ' - גם בדעת ר"ע אליבא דרבה ברור שלא מטמאה. אם א"צ אומן לחברה - לר' חמא בר גוריא פשוט שמטמאה. דבכה"ג לא מטהרים מחמת ההיקש לאברי נידה ששם כלל אינם יכולין להתחבר ודיעה השניה בגמ' - מסתפקת בזה אם ילפי' מנידה. [ועי' במשנה למלך שאר אה"ט ו ד שהפשיטות של ר' חמא והספק של מ"ד השני במקרה שא"צ אומן לחברה - הם גם לחכמים וגם לר"ע. דהא ההיקש של ע"ז לנידה - שלרבנן אומרים אותו לקולא - יכול לילך על ע"ז שנתפרקה וצריכה אומן לחברה - שטהורה].

להלכה - הרמב"ם [שאר אה"ט ו ד] פוסק להקל שאף אם הדיוט יכול לחברה - טהורה וכאיכא מאן דבעי ופושט בעייתו לקולא. וטעם שפוסק כך - כתב בכס"מ דבעיא דלא איפשטא היא ולקולא. ועי' מל"מ שזה בגלל שטומאת ע"ז דרבנן.

ש. ע"ז בגודל של פחות מכזית - האם מטמאה והאם אסורה בהנאה?

ת. הגמ' מביאה ברייתא שכתוב בה **שטהורה** דאיתקש למת שנא' "וישלך את עפרה על קבר בני העם" ומת מטמא רק בכזית [עי' רמב"ם טו"מ ב א - ב שזה הלמ"מ ובספרי נתנו טעם שתחילת ברייתו של אדם בכזית] ואע"ג דהוקשה גם לשרץ ושרץ מטמא בכעדשה שהיא פחותה מכזית - מ"מ כיוון שטומאת ע"ז מדרבנן - מקישים לקולא. **ולגבי איסור הנאה** - הגמ' מוכיחה שכיוון שזבוב בעל [=ע"ז של] עקרון היה פחות מכזית - א"כ אסור בהנאה[1403].

1401 ואע"ג דבמחלוקת ר' יוחנן ור"ל גבי ע"ז שנשברה אם אסורה בהנאה [ע"ז דף מא:] - פסקינן כר' יוחנן שאסורה - מ"מ לגבי טומאה דר' - פסקינן לקולא [רמב"ן וריטב"א]

1402 ואע"ג דנדה שהתפרקו אבריה - גם אומן לא יכול לחברן - י"ל דכיוון שלפירוק כזה - א"צ היקש לנידה וכמ"ש תוס' - לכן ילפי' מההיקש לנידה על נתפרקה שצריך אומן להחזירה

1403 צ"ע מה הראיה משם שאסובה"נ ואולי י"ל שכיוון שהיתה ע"ז קבועה כזו - ולא מדובר במשהו משונה וחריג - ברור שדינו ככל ע"ז ואסובה"נ.

ש. מה הטעם שלרבנן דר"ע אליבא דר' אלעזר מעדיפים להקיש ע"ז לשרץ לגבי טומאת משא ואבמ"ס ולא לנידה? ומה טעמו של ר"ע שחולק עליהם ומשווה לנידה [לר"א לגבי משא ולרבה - גם לגבי אבמ"ס] וכן מה טעמם של רבנן אליבא דרבה שמשווים לנידה לגבי משא [תוד"ה אמר רבה - פב:]?

ת. טעמם של רבנן אליבא דר"א שמשווים לגמרי לשרץ לגבי טומאה - משום ששרץ קל מנידה לגבי משא ואבמ"ס ובטומאה דרבנן - מעדיפים להקיש לקולא.

טעמו של ר"ע שבכ"ז מקיש לנידה **וכן רבנן אליבא דרבה** שמקישים לנידה לגבי משא - משום שמהלשון של ישעיהו הנביא שכופל בדבריו את טומאת ע"ז " דכתיב" וטמאתם את ציפוי פסלי... תזרם כמו דווה צא תאמר לו היכנס אל תאמר לו" - משמע שמאוד יש להרחיק מע"ש ולכן יש להקיש לנידה [ומ"מ לרבנן אליבא דרבה ולר"ע אליבא דר"א מקישים גם לשרץ שהרי התורה השוותה ע"ז לשרץ. וגם ר"ע אליבא דרבה מסכים להקיש לשרץ אולם רק לגבי משמשיה] תוד"ה אמר רבה.

ש. מה הטעם שמקישים ע"ז למת גבי כזית ולא למת גבי טומאת אוהל? וכן למה מקישים לשרץ גבי טומאת מגע ומשא ולא לגבי שיעור כעדשה?

ת. לרבנן אליבא דר"א[1404] תרצה הגמ' שזה דר' ואזלינן לקולא. וכתבו תוס' שם שבדברים שאינן היקש לנידה - גם ר"ע ורבנן אליבא דרבה מקישים לקולא ולכן לגבי כזית מקישים לע"ז ולא לשרץ ולגבי אוהל - מקישים לשרץ ולא למת.

אך עדיין צ"ב מה היתה ההו"א שתהא מותרת בהנאה שצריכים להוכיח מזבוב בעל עקרון ? ובשלמא אי היה מדובר איסור הנאה שנלמד מאיסור אכילה - כמו חמץ בפסח - מובן שיש צד שאין חיוב מלקות בפחות מכזית דהא גם אוכל נהנה הוא ולא חייב בפחות מכזית וכמ"ש הפמ"ג בפתיחה להל' פסח חלק ב פרק ג' הלכה ד [ומצד שני - עי' רעק"א בשו"ת מהדו"ק סימן קצ גבי שור הנסקל דשיעור איסוה"נ בהנאת שוה פרוטה ולא בכזית]. וגם בזה פחות מכזית אסור משום חצי שיעור. אבל ע"ז שאינה נלמדת מאכילה - פשיטא שא"צ כזית ומה ההו"א? וצ"ע

[1404] עי' רמב"ן שהגמ' דברה שם אליבא דרבנן אליבא דר"א

מהמשנה פג: - המשנה פד:.

ש. האם ספינה מקבלת טומאה? ומדוע?

ת. ספינת עץ שלא מיטלטלת מלא וריקן ביבשה מרוב כבדה - לכו"ע לא מקבלת טומאה דכלי עץ הוקש לשק שנא' [ויקרא יא לב] וכל אשר יפול עליו מהם [=שרצים] במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" ודרז"ל מה שק שמטלטל מלא וריקן אף כל [לכאו' היינו עץ בגד ועור. ועי' הערה[1405]]שמטלטל מלא וריקן [והיינו שטמאים רק אם יש להם בית קיבול ושדרך לטלטלן גם כשהם מלאים וגם כשהם ריקנים]. וגם טומאת מדרס לא מקבלת שכן עיקרה של ספינה עשויה לפסרקמטיא ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו [תוד"ה נלמדנה].

אולם **ספינת חרס** [או מתכת] **וכן ספינת עץ שמטלטלת מלאה וריקנית ביבשה** - כספינת הירדן - נחלקו בזה רבנן וחנניה. **לרבנן** - טהורה. שכן דרשי' מפסוק במשלי [ל יט] " דרך אניה בלב ים" שמקישים אניה לים[1406] **וחנניה** - מטמא - שכן אין לו את הדרשה הנ"ל.

[1405] **לגבי בגד** - עי' משנה כלים כז א - ב שמטמאין בג' על ג' אצבעות. והיינו אף כשאין להן בית קיבול. ועי' גמ' שבת סג: שמביאה ברייתא שאריג - מטמא בכל שהוא. וכתבו שם תוד"ה מניין שאיירי באריג שלא רוצה להגדילו יותר [ומה שבעי' ג' על ג' - זה כשרוצה להגדילו או כשבא מבגד גדול] וכ"כ הרמב"ם כלים כב א. **וכתבו התוס' הנ"ל** שטעם שלא בעי' בבגד שיהא בו בית קיבול - משום שחזי לקפלו וליקח בו מרגלית או מחט. **והריטב"א** [סד. ד"ה הקשו] כתב בשם רבו [- היינו הרא"ה או הרשב"א] שבגד - כלל לא איתקש לשק. דרק עור ועץ דרובם לקיבול עבידי - קפיד עלייהו רחמנא דלהוו דומיא דשק.

ולגבי עור - עי' משנה כלים טו א שאכן פשוטי כלי עור - טהורין. ועי' תוס' הנ"ל שאיירי בעור שלוק שהוא קשה. אבל בעור רך שאפשר לקפלו - מטמא גם בפשוטי כלי עור. ופשוטי כלי עור העשויין למדרס - טמאים [גמ' בכורות לח. דמדרסות לא הוקשו לשק.]

ולגבי עץ - פשוט במשנה [כלים טו א] שפשוטי כלי עץ טהורים. והראויין למדרס - טמאין [גמ' בכורות לח.] וכל זה - מדאו' אבל רבנן גזרו טומאה על חלק מפשוטי כלי עץ [עי' תפא"י על המשנה שם אות ב. וכן עי' רמב"ם כלים פרק ד].

[1406] וכתב **הפנ"י** שעיקר טעמם של חכמים הוא מסברא - דסתם כלים עיקר תשמישן ביבשה דומיא דכלי מדין. ואסמכוה אקרא. דא"א לומר דזה לימוד גמור דהא ד"ת מדברי קבלה - לא ילפי' [אלא רק במקום שזה גילוי מילתא בעלמא - עי' ב"ק ב:] ובסוף דבריו [בד"ה וכמו שכתבתי] כתב שכ"מ מדברי **הרמב"ם** [כלים יח ט] שכתב טעם שספינה טהורה " שאין הספינה בכלל כלים האמורים בתורה". והוא הרי פסק כחכמים - שהרי טיהר גם ספינה מחרס ושל עץ קטנה - ולמה לא הביא דרשת המשנה - אעכ"ח שעיקר הטעם הוא סברא כדכתב הפנ"י

וכמו כן בספינת עץ גדולה העשויה למדרס - בפשטות ג"כ נחלקו רבנן וחנניה דלחנניה - טמאה. וכדמשמע מתוד"ה נלמדנה וכ"כ הריטב"א פד. ד"ה אלא.[1407].

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים יח ט] כחכמים. ועי' בהערה האחרונה.

ש. במי דברי תורה מתקיימין ומנ"ל?

ת. אמר ר"ל אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהן. שנ א' [במדבר יט יד] זאת התורה - אדם כי ימות באוהל" ודורש ר"ל שבאדם שממית עצמו - התורה מתקיימת. ועי' הערה[1408] בביאור מימרא זו.

[1407] **ועי' רמב"ן** פג: סוד"ה הא דשמא כלי עץ הבאין במידה טהורין אף מטומאת מדרס ולא דמו לפשוטי כלי עץ שמטמאים מדרס עי"ש **וכ"כ בחידושי הר"ן** לעיל מד: ד"ה מוכני **בשם הרא"ה** שכלי עץ העשוי לנחת יצא מתורת כלי ואינו מקבל אפי' טומאת מדרס. וא"כ אף לחנניה ספינת עץ גדולה העשויה למדרס טהורה [וברש"י פד. ד"ה טהורה מכלום - משמע שסובר כתוס' שאם תיבה הבאה במידה עשויה לשכיבה - טמאה מדרס [וצ"ע על חי' הר"ן הנ"ל שמיישב את רש"י בשבת מד: לפי שיטתו והא רש"י פליג עליו]

[1408] עי' **רמב"ם** [ת"ת ג יב] שממית עצמו הכוונה שלא מרפה עצמו [היינו שמתעצל מלהתאמץ] ולא לומד מתוך עידון [- פינוק שג"כ אינו מתאמץ] ומתוך אכילה ושתיה [והיינו שכרוך אחר הגשמיות שזה ג"כ גורם לאדם לא לעמול בתורה] אלא שממית עצמו עליהן **ומצער גופו** תמיד עכ"ד - והיינו שעמל ומתאמץ בה. דצער הוא לשון יגיעה וכמו שאמר משה רבינו [מובא בסיפרי דברים פיסקא שו] כמה נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעות יגעתי בה. וכמו כן עי' בויקרא רבה פרשת ויקרא ג ד שצער זה לשון יגיעה] וכ"כ בהדיא **במאירי** על ברכות [שגם שם מובאת מימרא דריש לקיש שאין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהן] שכוונת ר"ל היא **שיתעמל האדם בתורה** שאינה מצויה אלא בעמל ויגיעה. **וכ"כ הט"ז** [בהל' ברכת התורה - או"ח מז א] שממית עצמו עליה היינו **שעמל** בה ומפלפל בה עי"ש

ועי' בספר **מעשה רוקח** על הרמב"ם בהלכה ו שמביא את המשנה באבות [ו ד] פת במלח וכו' שכוונת הרמב"ם על מי שאין לו אפשרות ללמוד אלא כך - שבכ"ז צריך ללמוד. אבל אדם רגיל - הוראת הרמב"ם היא שיסיר התאוות ותענוגי הזמן מליבו כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ט. וכ"כ בפי' המשנה באבות ו ד שמש"כ פת במלח וכו' איירי בעני שלא ימנע מללמוד תורה עי"ש. עכ"ד המעשה רוקח.

אולם ביאור הגר"א על השו"ע [רמו ס"ק מט] מביא עמש"כ השו"ע את לשון הרמב"ם "ולא מתוך אכילה ושתיה" - את דברי המשנה פת במלח וכו'. ומשמע שזוהי הדרך לקנות התורה דווקא בפת במלח וכו' וחיי צער כפשוטו **וצ"ע** בזה דהרי אליהו הנביא היה אוכל לחם ובשר בבוקר ובערב [עי' מלכים א יז ו] ודוחק לומר דזה רק בשבתות וחגים. וצ"ע

ש. מה פירוש "עגלות העשויות כקתידרא", "כמטה" ו"של אבנים"? ומה דינם לגבי טומאה ומדוע?

ת. עגלות העשויות כקתידרא - דהיינו עגלה העשויה למושב אדם [עי' תפא"י כתובות ה ה שקתידרא ביוונית זה כיסא שרים] ומוקפת מחיצה מג' צדדים.

כמיטה - שהם ארוכות וצרות ועומדים להעברת סחורה.

של אבנים - עגלה העשויה לשאת בה אבנים והיא נקובה בתחתיתה [והיינו שנושאים בה אבנים גדולות שאינן נופלות מהנקב].

ודינם לגבי טומאה: המשנה בכלים כד ב המובאת בסוגיין אומרת שהעשויה **כקתידרא** - טמאה מדרס. דהא עומדת לישיבה[1409]. **כמיטה** - מקבלת טומאת מת ושאר טומאות אבל לא מדרס - דאינה עומדת לשכיבה או ישיבה של אדם. ועי' הערה[1410] **ושל אבנים** - אם נקבים שבה - יש בהן כמוציא רימון - טהורה. ואם אין בהן כמוציא רימון - טמאה[1411].

הערה: הגמ' אומרת שלחנניה - טלטול ע"י שוורים שמיה טלטול ומוכיחה א"ז מהמשנה הנ"ל לגבי של אבנים שמטלטל רק ע"י שוורים ובכ"ז מקבלת טומאה. ומשמע לכאו' שדין זה הוא רק לחנניה.

[1409] וה"ה שמקבלת שאר טומאות דהא כל המטמא מדרס מטמא טמא מת [משנה נידה דף מט.] אולם נחלקו ראשונים אי כלל זה **מדאו'** [כמ"ש תוס' ב"ב סו. ד"ה ושאני וכ"מ לשון הגמ' לקמן פד: שזה ק"ו גמור ממפץ] או **מדרבנן** [משמעות לשון הרמב"ם כלים א י. ועי' פמ"ג תרכט מש"ז ס"ק א שלומד שהרמב"ם לא פוסק ק"ו זה וצ"ע למה לא לומד א"ז.]. ומצד זה שיש לו דפנות מג' צדדין - עי' ב"י יו"ד רא לה שמביא מכמה ראשונים שאין זה חשיב בית קיבול אלא בעי' מד' צדדין. והוא איירי לענין מים שאובין ועי' שו"ת דובב מישרים להגאב"ד טשעבין א קג ד"ה אולם - שזה נאמר גם לגבי קבלת טומאה בכלי עץ [שגם בזה פרש"י בכורות לח. שמש"כ מיטלטל מלא וריקן היינו שיש לו בית קיבול]

[1410] ולפי מש"כ בהערה הקודמת - צ"ל שאירי שיש לה מחיצות מד' צדדין. דאי לא - ל"ה בית קיבול

[1411] ר' יוחנן בגמ' ומקורו מהמשנה כלים יז א כל כלי בע"ב שיעורן ברימונים. **ועי' חזו"א** כלים כג א שמק' מהא דתנן [כלים יז ג] הסלין של פת שיעורן בכברות ומבין החזו"א שכברות הינו יותר ממוציא רימון עי"ש **אולם לענ"ד יתכן** שכבר הוא פחות ממוציא רימון דעי' שו"ע הרב יו"ד הל' תיקון מקווה שנקב כמוציא רימון יתכן שהוא טפח על טפח מרובע ועי' עוד בשו"ת מהרש"ם ג נט ד"ה והנה שמביא משו"ת גידולי טהרה שמוציא רימון הוא כראש של תינוק עי"ש. וא"כ יכול להיות שזה גדול מכבר שהיא רק כשמונה ביצים [עי' ר"ש נגעים יג ט ורע"ב עירובין ח ב] דרביעית היא ביצה וחצי והיא 86 סמ"ק וא"כ ביצה היא 57.3 סמ"ק. 8 ביצים הן 458.4 סמ"ק. ואילו מוציא רימון שהוא טפח על טפח על טפח שזה 8 ס"מ כפול 8 ס"מ כפול 8 ס"מ - שווה512 סמ"ק. וכן לשיעור חזו"א - רביעית היא 150 סמ"ק וא"כ ביצה היא 100 סמ"ק 8 ביצים הם 800 סמ"ק ואילו מוציא רימון שהוא טפח מעוקב הוא 1000 סמ"ק. וצ"ע. **ועי' עוד חזו"א** שם שמק' מהרמב"ם [כלים ו ג] שכלי הנקוב מתחילתו - מקבל טומאה אפי' נקוב כרימון [ורק אם היה שלם וניקב אח"כ טהור] **ובתפא"י על המשניות** [כלים כד ב] מסביר ששאני עגלה של אבנים שרובה נקובה כך עי"ש.

ועי' **תוס'** שמק' שגם רבנן יודו לזה. **וכ"כ בתורא"ש וריטב"א** שגם רבנן מודו לזה עי"ש. **וכ"מ מהרמב"ם** שפסק [בהל' כלים כז ג]את המשנה הנ"ל בכלים וזה למרות שבמחלוקת רבנן וחנניה - פסק כרבנן. **אולם בפנ"י** כתב שלרבנן עגלה של אבנים - טהורה. עי"ש.

ש. מה הדין בתיבה מעץ - האם היא מקבלת טומאה?

ת. **תיבה קטנה** - שאינה עשויה לנחת - מקבלת טומאת מת כי יש לה בית קיבול. ואם עשויה לשכב על גבה - כגון שפתחה מהצד - מקבלת גם טמאת מדרס. **ותיבה גדולה** הבאה במידה - כתוב בברייתא שטהורה מכלום - דהיינו שלא טמאה מדרס וגם לא טומאת מת. ופרש"י טעם שלא טמאה מדרס - דהא פתחה מלמעלה ולא ראויה לשכיבה[1412]. וטומאת מת לא מקבלת כי לא מטלטלת ועץ הוקש לשק שטמא רק במטלטל מלא וריקן.

ש. מה דין כלי חרס הראוי למדרס - האם מקבל טומאת מדרס?

ת. אין טומאת מדרס בכלי חרס. שכן אין לו טהרה במקווה שנא' [ויקרא טו יב] וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר וכלי שאין לו טהרה במקווה - לא נטמא במדרס. **לחזקיה** - משום שנא' [שם שם ה] ואיש אשר יגע במשכבו - מקיש משכב הזב לזב וילפי' מה זב יש לו טהרה במקווה - אף משכבו טמא רק אם יש לו טהרה במקווה הא כלי חרס - טהור במשכב. **ולתנא דבי ר' ישמעאל** - הוקש משכב נידה לנידה שנא' [שם שם כו] כמשכב נידתה - מקיש משכבה לה.

[1412] ולשיטת הרמב"ן וחי' הר"ן בשם הרא"ה [המובאים בהערה שבסוף התשובה שלפני הקודמת] - גם אם ראויה לשכיבה [וכגון שפתחה מהצד] לא מקבלת טומאה. דאינה כלי.

ש. מה דעת רבי יוסי בספינה של חרס ובספינת הירדן?

ת. נחלקו בזה ר' זביד ור' פפא. לר' זביד - ר' יוסי סובר כחכמים דחנניה שהספינות הנ"ל טהורות בין ממדרס ובין משאר טומאות ולר' פפא - ר' יוסי סובר כחנניה שהספינות הנ"ל טמאות במגע וטהורות ממדרס ועי' הערה[1413].

ש. מה המקור לזה שאין טומאת מדרס בכלי חרס?

ת. יש בזה ג' דעות. לדעת **חזקיה** - ילפי' מהיקש זב למשכב הזב שנא' [ויקרא טו ה] "כל אשר יגע במשכבו" ולא כתיב כל אשר יגע במשכב - ילפי' שמקיש משכבו לו. מה הוא - יש לו טהרה במקווה אף משכבו - יש לו טהרה במקווה. לאפוקי כלי חרס שאין לו טהרה במקווה דכתיב [ויקרא טו יב] וכלי חרש אשר יגע בו הזב - ישבר. וממילא אינו בתורת מדרס.

ב. **תנא דבי ר' ישמעאל** - יליף מהיקש משכב הזבה לזבה שנא' [ויקרא טו כו] "כמשכב נדתה יהיה לה" מקיש משכבה לה מה היא יש לה טהרה - אף משכבה יש לו טהרה לאפוקי משכב חרס.

ג. **רבא** - יליף ממה שנא' באוהל המת [במדבר יט טו] "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו - טמא הוא" ו - וממשמע שאם יש עליו צמיד פתיל - הכלי טהור וכן מה שבתוכו טהור. ומשמע שהצמיד הפתיל מציל באוהל המת בכל גווני - אפי' אם משמש למדרס הנידה. - וא"כ אינו מקבל טומאה שהרי אם היה מקב"ט - לא היה מציל מהטומאה [כמ"ש בגמ' ב"ב יט: וכ"מ במשנה אהלות יג ו "הטמא אינו ממעט"][1414].

[1413] מה שכתבתי שטהורות ממדרס - כ"מ מרש"י ד"ה מאי קאמר. וכ"מ לכאו' מלשון הברייתא " מדרס כלי חרס טהור, ר' יוסי אומר אף הספינה" - שר' יוסי משווה ספינה למדרס כלי חרס - והיינו שלא מקבלת טומאת מדרס. **אמנם שיטת הרמב"ן** [פג: ד"ה הא] שספינה עשויה למדרס וא"כ לחנניה - ספינת הירדן טמאה גם מדרס וגם טמא מת. ועי' רמב"ן לקמן פד. ד"ה וספינה - שר' פפא משנה את לשון הברייתא [ולא רק מסביר אותה כמו שמביא שם בשם ר' שמואל רומרוגי] וא"כ ר' פפא גורס ברייתא" מדרס כלי חרס - טהור ומגעו טמא ושל עץ - בין מדרסו ובין מגעו - טמא. וספינת הירדן - טהורה. ור' יוסי אומר - אף הספינה " - היינו ספינת הירדן - דינה כמדרס העץ <u>וטמא גם מדרס וגם טמא מת</u>. וכ"כ בהדיא בבעה"מ [לד: בדפי הרי"ף] שר' יוסי מטמא לגמרי - גם במדרס וגם בטמא מת עי"ש

[1414] ויל"ע מה הדין אם לצמיד פתיל היה בית קיבול. דבפשטות - אינו ממעט כי הוא מקב"ט בעצמו. וא"כ ק' מנ"ל לרבא שצמיד פתיל שעומד למדרס ממעט את הטומאה?

ש. מהו מפץ והאם מקבל טומאת מת וטומאת מדרס והאם יש לו טהרה במקווה? ומדוע?

ת. מפץ - הוא מחצלת המיוחדת לשכיבה. וכתוב בברייתא שהביא ר' אילעא - שמקבל טומאת מדרס משום שעומד לשכיבה וילפי' בק"ו שנטמא גם בטומאת מת [ומינה ילפי' לכל טומאות מגע]. ואין לו טהרה במקווה משום דלא נכתב בפרשת שרצים ופרשת מדיין דכתיבי בהו טבילה.

ש. אייך מתיישב דין הברייתא שמפץ שמקבל טומאת מדרס עם הדרשה של חזקיה ודבי ר' ישמעאל שדבר שאין לו טהרה במקווה אינו בתורת מדרס?

ת. **ר' אלעא** טוען שבאמת דין הברייתא אינו מתיישב עם דברי חזקיה ותנא דבי רי"ש [ולכן חולק עליהם וסובר שגם דבר שאינו נטהר במקווה - מקב"ט מדרס. ואת הדין שכלי חרס לא מקבל טומאת מדרס יליף כנראה מצמיד פתיל כדעת רבא] **ור' חנינא** סובר שגם לחזקיה ותנא דבי רי"ש - צמיד פתיל מקב"ט אף שאינו נטהר במקווה מפני שיש למינו - כלי עץ שיש לו בי"ק - טהרה במקווה.

מהמשנה פד: עד המשנה פו.

הקדמה

אסור לזרוע בארץ ישראל ב' מיני זרעים יחד. והוא הנקרא בלשון חז"ל כלאי זרעים[1415] ונחלקו ראשונים אי אסור זה מדאו' שנאמר [ויקרא יט יט] שדך לא תזרע כלאים [דעת תוס' שבת פד:] או מדרבנן [רש"י שם[1416]]. כלאי זרעים מותרים באכילה [1417].

משנתינו דנה בהרחקה שיש להרחיק **מיני ירקות** א' מהשני כדי שלא יחשבו לכלאיים. ויש להעיר שהדינים דלקמן הם **רק בירקות** אבל בקטניות [היינו צמחים שהזרע שלהם ג"כ עומד למאכל - עי' רמב"ם כלאים א ח] - וכן בתבואה - [ה' מיני דגן] שיעור ההרחקה גדול יותר ואינו נידון במשנתנו [עי' משנה כלאים ג ב].

ש. ערוגה שיש בה ששה על ששה טפחים שאינה נמצאת בין ערוגות [=שנמצאת בחורבה] - כיצד מותר לזרוע בה חמישה מינים? ומה הדין אם היא קטנה או גדולה יותר? ומנ"ל?

ת. יכול לזרוע לכל רוח מרוחותיה מין אחר ובלבד שישאיר שטח ריק בקרנות בצורה כזו שיהא ניכר מה שיך לצד זה ומה - לצד זה. ובאמצע הערוגה - יכול לזרוע עוד זרע אחד כך שיהא רחוק מהזרעים שבצדדים ג' טפחים שהם שיעור יניקה. דבמקום שאין היכר - כגון באמצע - צריך הרחקה שיעור יניקה והזרע יונק טפח וחצי לכל צד.

ואם הערוגה קטנה מו' על ו' - יכול לזרוע רק בצדדים אך לא באמצע דאין באמצע הפרש של ג"ט בין האמצעי לצדדים. ואם היא גדולה מו' על ו' - יכול לזרוע באמצע יותר מזרע א' - כל עוד הוא מרחיק מהצדדים ג' טפחים[1418].

[1415] משנה כלאים ח א. רמב"ם כלאים א א

[1416] וכ"כ רש"י בבכורות נד. ולדעתו הפסוק "שדך לא תזרע כלאים" איירי בכלאי הכרם [מגיני שלמה] אמנם רש"י בקידושין [לט. ד"ה והא] כתב שהוא דאו'

[1417] משנה כלאים שם ורמב"ם שם א ז

[1418] ועי' במשנה כלאים ג א את אפשרויות הזריעה כששטח הערוגה הוא ח' על ח' עי"ש

ומקור דין היכר - ילפי' מפסוק בישעיה [סא יא] "כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח" שילפי' מכאן שאפשר לזרוע בערוגה מד' צדדדים וא' באמצע. דמוזכר בפסוק ה' פעמים לשון הצמחה [תוציא, צמחה, זרועיה לשון רבים וזה שתיים, תצמיח] ולגבי שיעור מנימלי של ו' על ו' לזריעה באמצע - זה קים להו לרבנן שבמקום שאין היכר - בעי' הרחקה ג' טפחים דכך הזרעים לא ינקי מהדדי[1419] ודבר זה שיניקת זרע הוא טפח וחצי לכל צד [וממילא הרחקה בין ב' זרעים שלא ינקו מהדדי בעי' ג' טפחים] למדו חז"ל במסורת מבני שעיר החורי הנקראים "יושבי הארץ" [בראשית לו כ] ע"ש שהיו בקיאים ביישוב הארץ - שיודעים כל קרקע למה היא מתאימה וה"ה שידעו שיעור יניקת הזרע.

ש. ומה הדין אם הערוגה נמצאת בין ערוגות? ומדוע?

ת. אם ההפרש בינה לבין הערוגות הוא ג"ט - דינה כאילו שנמצאת בחורבה. ואם ההפרש פחות מג' טפחים - כסתם ערוגה שההפרש בינה לחבירתה הוא ב' טפחים - דכל ערוגה יש לה טפח מסביבה - לכו"ע אין היתר לזרוע מין א' בערוגה א' ומין ב' בערוגה ב' בצד הסמוך למין א' - מכיוון שאין היכר ויש ביניהם פחות מג"ט. ונחלקו רב ושמואל האם שרי לזרוע בערוגה האמצעית מין אחר בכל א' מארבע קרנות הערוגה בצורה שבערוגה האמצעית יהא ג"ט בין מין למין ולזרוע בערוגות הסמוכות - בכל קרן הסמוכה לקרן שבערוגה האמצעית - את המין שנזרע בקרן שבערוגה האמצעית [- דעת שמואל] או שאסור לעשות כן גזירה שמא ימלא את כל הרוח שבין הקרנות במין אחד וברוח שכנגדו בערוגה הסמוכה יזרע מין אחר והוי כלאיים [דעת רב] [1420].

[1419] ויל"ע כיוון דלהמנע מאיסור כלאים בעי' היכר כמ"ש רש"י על המשנה [ד"ה ואחת באמצע] איזה היכר עושה הרחקת ג' טפחים? וכי זה שלא ינקי מהדדי זה היכר?

[1420] ויל"ע אי לפי רב יהא אסור לזרוע בערוגות סמוכות - בכל צד הסמוך לערוגה האמצעית את אותו מין שיש מולו בערוגה האמצעית ובצדדים אחרים - מינים אחרים או שגם פה חיישי' שיזרע בצד הסמוך לערוגה האמצעית מין אחר מממה שבערוגה האמצעית

ש. מהו היתר "ראש תור" והאם הוא ישנו גם בערוגות הסמוכות זל"ז?

ת. ראש תור הוא ראש תלם של זריעה. ונקרא כך ע"ש שדרכו ליגמר בצורת משולש - כצורת ראש של שור. ובמשנה במס' כלאיים כתוב ששרי להכניס ראש תלם של מין א' - שיוצא משדה א' - לשדה ב' שזרוע בו מין אחר אפי' סמוך פחות מג"ט. וה"ה שיש להתיר זריעת שורת ירק בשדה א' מול שורת ירק ממין אחר בשדה ב' כשיש בינהם פחות מג"ט.[1421] אמנם אומרת הגמ' שאין היתר זה אלא בין שדה לשדה או בין שדה לערוגה[1422] אבל לא בין ערוגה לערוגה - דמתוך קטנם אין ניכר שהתלם שייך לערוגה א' ולא לערוגה ב'.

ש. בערוגה שבחורבה שלכו"ע שרי לזרוע ד' מינים בד' צדדים ועוד זרע באמצע - האם יכול להוסיף שורה סמוך לאחד הצדדים שבה יזרע מין אחר וההיכר יהיה ע"י שיזרענה בתוך חריץ?

ת. במקום שיש עלים רחבים שלא יהא ניכר ההיכר - לכו"ע אסור. אך בעלים קצרים - נחלקו ר' ששת ור' אסי [וי"ג ר' אשי] לר' ששת - אסור. דחריץ ל"ה היכר ולר' אסי - שרי.

1421 כ"מ מלשון הגמ' "ולא יהא אלא ראש תור ירק" דהיינו ששורה בשדה א' מול שורה בשדה שניה שאין ביניהם ג"ט - חשיב היכר ראש תור. [חזו"א כלאים ז א]

1422 שדה היינו בית זריעת רובע הקב [דרך אמונה להגר"ח קניבסקי כלאים ג לט עפ"י חזו"א ועי"ש בצה"ל ס"ק ס' שכ"מ בירושלמי] ובית רובע הקב היינו כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש [רמב"ם כלאים ג ט] שזה כמאה וחמש אמות רבועות

מהמשנה פו. - המשנה פט:.

ש. מהו "פולטת שכבת זרע ומה דינה ומדוע?

ת. פולטת ש"ז היא אשה שנבעלה והזרע נפלט מרחמה. **ודינה** הוא שאם פלטה ביום **הראשון או השני** לשימושה - טמאה לכו"ע [טומאת בעל קרי[1423]] ואם פלטה ביום **השלישי** לשימושה - נחלקו תנאים. לראב"ע - טהורה. לר' ישמעאל ולר' יוחנן בשם חכמים - טמאה. ולר"ע - אם עברו 5 עונות משימושה [לדוגמא אם שמשה בתחילת הלילה של מוצ"ש - שאז ביום שלישי בבוקר שהוא היום השלישי לשימושה - כבר עברו 5 עונות] - טהורה ואם לא - טמאה. ואם פלטה ביום **הרביעי** לשימושה - לראב"ע ולר' ישמעאל - טהורה ולר"ע - רק אחר 5 עונות טהורה [לדוגמא אם שמשה בסוף יום ראשון - צריכה לחכות לסוף ליל רביעי ואינה טהורה מתחילת הלילה של רביעי] וא"צ לר"ע שיהיו עונות שלימות אלא שתשהה 60 שעות מהתשמיש שזה שיעור 5 עונות ולחכמים - רק אחרי ו' עונות [72 שעות] - טהורה.

ומקור דין פולטת שהיא טמאה - ילפי' ממה שכתוב [שמות יט טו] שמרע"ה אמר לעם ישראל "היו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה" והיינו שמרע"ה צווה מהקב"ה שבנות ישראל לא יהיו במצב של טומאת פולטת במתן תורה. וילפי' מכאן שהפולטת בתוך ג' ימים - טמאה. ולאחר מכן - טהורה שכן לא הקפידה תורה על פולטת לאחר ג' ימים במתן תורה.

ויסוד מחלוקת התנאים לגבי היום השלישי והרביעי - היא האם משה הפרישם ביום חמישי לפנות ערב וטבלו בליל שבת [שזה היום השלישי לשימושה - ופליטותיה בו טהורות] ומתן תורה היה בשבת בבוקר [דעת **ראב"ע**[1424]] או שמשה הפרישם ביום רביעי לפנות ערב וטבלו בליל שבת [שזה היום הרביעי לשימושה ופליטותיה בו טהורות - דעת **ר' ישמעאל**[1425]]. או שהתורה לא הקפידה על ימים אלא על 5 עונות - מדהזהיר משה - לדעה זו - על ההפרשה לפני עה"ש של יום רביעי [שנאמר "וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם" ומקיש ירידות לעליות שנא' "לך רד ועלית" ועליות

[1423] רמב"ם שאר אה"ט ה יא. וטומאת בעל קרי היא ראשון לטומאה [רמב"ם שם הלכה ט]

[1424] ולפי זה מה שאמר להם משה "היו נכונים לשלושת ימים" - הכוונה שביום השלישי לפרישה יהא מתן תורה ואז הפליטות יהיו טהורות. ומה שאמר ה' למשה ביום חמישי "וקדשתם היום ומחר" הכוונה שיפרשו ביום חמישי ושישי ובשבת - יחכו עד אחר מת"ת

[1425] ולדעתו היו נכונים לשלושת ימים הכוונה שרביעי חמישי שישי יפרשו ובשבת ימתינו עד מת"ת. ומ"ש ה' למשה "היום ומחר" - כוונת ה' הייתה שמת"ת יהיה ביום ו' ומשה הוסיף ום א' מדעתו

היו בהשכמה שנא' "וישכם משה בבוקר ויעל" וא"כ גם ירידותיו של משה היו בהשכמה] ומתן תורה היה בשבת בבוקר וא"כ טבלו בליל שבת כדי שבבוקר יהיו כולן מוכנות לקבלת התורה והיינו לאחר 5 עונות [עונה א' ברביעי, ב' עונות בחמישי וב' עונות בשישי] - [**דעת ר' עקיבא**] או שהתורה הקפידה על ו' עונות דמשה הפרישם בהשכמת יום רביעי - לפני עה"ש והן טבלו בשבת בבוקר - אחר ו' עונות ואז קבלו את התורה [**דעת ר' יוחנן בשם חכמים**].

להלכה - **הרמב"ם** פסק [שאר אה"ט ה יא] שרק בפולטת תוך ג' עונות טמאה. וכתב שם מרן הכס"מ שהרמב"ם סובר שראב"ע מצריך ג' עונות וגורס בדברי ר' יוחנן בשם חכמים שטמאה בג' עונות וא"כ גם חכמים ס"ל כראב"ע וכמ"ש הרמב"ם בהדיא בפיהמ"ש [מקוואות ח ד] שראב"ע וחכמים מצריכים ג' עונות[1426] וא"כ פסק כראב"ע וחכמים. וכתב הכס"מ שלפי הרמב"ם - דעת חכמים וראב"ע שמשה רבינו הפרישם בחמישי לפנות בוקר וכך היתה להם עונה אחת בחמישי וב' עונות בשישי וטבלו בליל שבת.

אולם מרן עצמו - בב"י ובשו"ע יו"ד קצו יא פסק כהרא"ש [נידה פרק ד סימן א] וכהתה"ד [סי' רמה] וכהמהר"י בירב שפסקו שפולטת טמאה במשך **ו' עונות** משימושה וכגירסא דידן בדעת חכמים ולכן פוסק שהפולטת ש"ז לא יכולה למנות ז' נקיים עד יום חמישי לשימושה. [וכמ"ש בגמ' נידה מב. שפולטת סותרת ז"נ] וברמ"א שם החמיר לחכות עד יום שישי לשימושה עי"ש וכתב שאף אם לא שמשה לפני ראייתה יש להחמיר עי"ש.

ובמג"א ריש סימן תצד כתב שמה שפסק מרן ביו"ד ו' עונות הוא רק לחומרא אבל לדינא פוסק כהרמב"ם שהרי פסק מרן באו"ח תצד א שמזכירים בתפילה בשבועות שהוא יום מתן תורה וא"כ סובר כחכמים דר' יוסי שתורה נתנה בו' סיוון וא"כ ההפרשה הייתה רק יומיים כראב"ע. אמנם **בברכ"י** שם ס"ק ז חולק ואומר שמדינא בעי' ו' עונות עי"ש. **ועי' בצל"ח** בסוגיין שמיישב קו' המג"א שאפשר לומר שמרן פוסק כר' יוסי שבז' נתנה תורה ובכל זאיזת כל ג' הימים - ה' ו' וז' - חשיבי כמת"ת דבה' קבלו בנ"י ע"ע התורה ובו' רצה הקב"ה לתיתה אלא שמרע"ה הוסיף יום א' מדעתו ובז' - נתנה.

[1426] וכ"כ בהגהות הגר"א בשם הגאונים שהגירסא בדעת חכמים היא ג' עונות. [ולפלא שלא הזכיר הגר"א שזו גם דעת הרמב"ם וכמ"ש הרמב"ם בהדיא בפיהמ"ש ומביאו הכס"מ]. ולפי זה מובן מה שר' יוחנן אומר " זו דברי ר' ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים"וכו' ולא הזכיר ר' יוחנן את דברי ראב"ע - וזה משום שהוא נכלל בשיטת חכמים.

ש. מהו דין "מרחיצין את המילה" וכאיזה תנא סוברת משנתנו בדין זה?

ת. דין מרחיצין את המילה - אומרת המשנה שמותר לרחוץ מקום המילה[1427] ביום השלישי למילתו ואף דלשאר אדם אסור לרחוץ בחמין בשבת - וזה משום פיקוח נפש דמסוכן הוא[1428]. ואומרת הגמ' שזה כדעת ראב"ע במשנה לקמן קלד: דלדעת רבנן - אין מרחיצין ביום השלישי למילתו אלא מזלפין ביד. ולגבי יום ראשון למילתו - נחלקו אמוראים שם בדעת רבנן אי מרחיצין כדרכו או מזלפין ביד.

להלכה - פוסקת הגמ' שם **כראב"ע** וכ"פ הרמב"ם [שבת ב יד מילה ב ח].

ש. כאיזה תנא סוברת משנתנו לענין פולטת ולענין מרחיצין את התינוק?

ת. לגבי מרחיצין את התינוק - משנתנו סוברת כראב"ע. ולגבי דין פולטת - אומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת האמוראים בפרק המפקיד [ב"מ מא.] אי אפשר להעמיד משנה א' כב' תנאים - וממילא גרסינן כאן שפולטת בשלישי טמאה וכר' ישמעאל, או שא"א להעמיד משנה כב' תנאים - וממילא צריך להעמיד גם רישא דמתני' כראב"ע ולגרוס במתני' שפולטת בשלישי טהורה[1429].

1427 בירושלמי [הלכה ג] נחלקו אמוראים אי גרסי' במתני' "מרחיצים את המילה" או "מרחיצין את הקטן" ונפק"מ אי רק את מקום המילה מרחיצין או את כל גופו. ופסקו הרמב"ם והשו"ע שמרחיצין את כל גופו. ולגבי רחיצתו בזה"ז - עי' מש"כ בסוף התשובה

1428 **וה"ה ביום ראשון למילתו** [רמב"ם שבת ב יד ומילה ב ח וכמשמעות הגמ' בדף קלד: שיום ראשון חמור מיום שלישי] **ולגבי יום שני למילתו - מרש"י** [בסוגיין ד"ה מניין - וביותר בדף קל"ד: ד"ה אי אמרת] משמע שג"כ שרי וכ"כ **הר"י מלוניל** בפירושו על הרי"ף כאן. וכ"כ המ"מ [שבת ב יד] בדעת **הרמב"ן והרשב"א. אבל הרמב"ם** [שבת ב יד ומילה ב ח] כתב שמרחיצין ביום המילה - לפני ואחרי המילה וכן ביום ג' למילה. וכתב המ"מ [ברמב"ם שבת] שמשמע שביום שני לא

1429 **ועי' פנ"י** שמקשה והא מחלוקת האמוראים שם הינה בב' בבות של המשנה הסותרים זה את זה בדין - שברישא סוברת המשנה שהמשיב גזילה לא בעי' דעת בעלים ובסיפא - שבעי' דעת בעלים. אבל פה לכאו' זה לא סתירה בדין דפולטת ומרחיצין אלו ב' דינים שונים ומה מפריע לנו שבפולטת סתם רבי במשנה כר' ישמעאל ובמרחיצין כראב"ע? **ותי' הפנ"י** שגם בסוגיין המשנה סותרת את עצמה דבמרחצין משמע שלא אמרי' מקצת היום ככולו דתני שם שגם לעת ערב מרחיצין ואילו במתני' דיום השלישי טמאה - משמע שמקצת היום ככולו. עכת"ד הפנ"י. וצ"ב א. דל"מ כן בגמ' שזו הסתירה ב. דגם אי נימא שכולה מתני' כראב"ע [וגרסי' שביום השלישי טהורה] - עדיין קשה דגם ראב"ע סובר שאמרי' מקצת היום ככולו [וכמ"ש רש"י ד"ה ר' ישמעאל אומר] וצ"ב בזה

ש. האם הנשים ששימשו לפני שמשה רבינו הפרישם - היו במתן תורה טבולי יום?

ת. מחלוקת. **אביי בר רבין ור' חנינא בר אבין**[1430] סוברים שניתנה תורה לטבולי יום והיינו שהנשים טבלו בליל שבת ובזמן מתן תורה עוד לא היה להן הערב שמש. **ומרימר** סובר שראויה הייתה תורה לינתן לטבולי יום אבל בפועל - טבלו הנשים קודם ליל שבת [בזמן שפליטותיהן טמאות עד ליל שבת] ואם היו פולטות עד לילה שבת היו צריכין לטבול שוב - אך בפועל לא פלטו עד ליל שבת וא"כ היה להן הערב שמש.

ש. מה הדין בשכבת זרע שיצאה מהאיש ונמצאת על בגד - עד מתי מטמאה?

ת. מטמאת עד שתתייבש. ואפי' עברו ג' עונות ולא התייבשה - מטמאה דכל עוד לא הייתה ברחם של האשה - אינה מסרחת [1431].

ש. מה הדין בגויה ובבהמה שנבעלה ע"י ישראל ופלטה? ומה הדין כשנבעלה ע"י גוי?

ת. **בגויה שנבעלה ע"י ישראל ופלטה** - מסתפקת הגמ' אי שונה דינה מישראלית כי אין גופן של הגויות חם על המצוות ולכן לא מסרחת השכבת זרע שבגופן אפי' אחר הרבה עונות - או שכן מסרחת דגופן חם מחמת שקצים ורמשים שאוכלות. וסלקא בתיקו[1432].

בבהמה שנבעלה ע"י ישראל ופלטה - הגמ' מסתפקת שגם לצד שבגויה מסרחת - מ"מ אולי בבהמה לא מסרחת כי אין לה פרוזדור ושליט ביה אווירא ולא מתחממת. וגם בזה סלקא בתיקו.

בגויה ובבהמה שנבעלה ע"י גוי ופלטה - בכל מקרה טהורה השכבת זרע. דאין ש"ז של גוי מטמאת[1433].

1430 בכמה מקומות בש"ס שמוזכרים ב' אמוראים אלה - הגירסא "אביי בר **אבין** ור' חנינא בר אבין" [עי' ברכות כט: עירובין סב. מגילה ז: ועוד] ועי' בצל"ח כאן שגורס גם כאן " אביי בר אבין"

1431 ושכבת זרע יבישה - לא מטמאה. ובפשטות - גם אם פלטה אותה אשה תוך זמן שפליטותיה מטמאות - מ"מ כשהתיבשה - טהורה. דלא גרע משל איש.

1432 בסוגיין אומרת הגמ' "תיקו" רק אחר הספק לגבי בהמה שנאמר ב"אם תרצה לומר" שבגויה מסרחת. אולם בנידה לד: אומרת הגמ' תיקו על הספק בגויה. ולכן הרמב"ם פוסק בתרוויהו שזה ספק. [אף שבסתם "אם תמצי לומר" פוסר כהאת"ל]. כס"מ שאר אה"ט ה טז.

1433 רש"י. ועי' רמב"ם מטמאי מו"מ ב י שמשווה א"ז לזיבה שנא' בפסוק [ויקרא טו ב] דברו אל בני ישראל איש איש כי יהיה זב וכו'. ועי' רמב"ם שם שגם מדרבנן הש"ז טהורה עי"ש.

להלכה פסק **הרמב"ם** [שאר אה"ט ה טז] שגויה ובהמה שנבעלה ע"י ישראל מטמאה בוודאות כשפלטה תוך ג' עונות [שזה זמן טומאה אצל ישראלית] ולאחמ"כ - ספק.

ש. מהו סדר מתן תורה מהגעת ישראל למדבר סיני עד מתן תורה?

ת. **ביום א' בסיוון** הגיעו ישראל למדבר סיני שנא' [שמות יט א] "בחודש השלישי לצאת בנ"י מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני " וילפי' ג"ש "הזה הזה" ממש"כ [שמות יב ב] "החודש הזה לכם" - מה להלן בר"ח[1434] אף כאן בר"ח. וביום זה - בין לר' יוסי ובין לת"ק - לא עלה משה למרום דנחו מהדרך. [אמנם מדעת רבי לקמן פז. שמשה פירש להם שכר ועונש ג' ימים - משמע שעלה ביום א' סיוון ועי' הערה[1435]] ונחלקו תנאים באיזה יום בשבוע היה א' סיוון וממילא באיזה יום היה מתן תורה. **לת"ק** - א' סיוון היה ביום ב' בשבוע ומתן תורה היה ביום שבת ו' בסיוון. **ולר' יוסי** א' בסיוון היה ביום א' בשבוע ומתן תורה היה ביום שבת ז' סיוון.

וביום ב' בסיוון [לת"ק יום שלישי בשבוע ולר"י יום שני] עלה משה למרום לראשונה ואמר לו ה' "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" וכו' וחזר משה ואמר זאת לבנ"י והסכימו לקבל התורה.

וביום ג' סיוון [רביעי/שלישי בשבוע] עלה שוב משה למרום ואמר לה' שבנ"י הסכימו לקבל התורה ואמר לו ה' מצוות הגבלה וחזר משה וירד ואמר זאת לבנ"י וקבלו זאת עליהם.

ביום ד' סיוון [חמישי/ רביעי בשבוע] עלה משה בשלישית למרום ואמר לה' שקבלו בנ"י עליהם מצוות הגבלה ואמר לו ה' את מצוות פרישה[1436] וחזר משה וירד ואמר זאת לבנ"י וקבלו עליהם.

ביום ה' בסיוון - [שישי / חמישי בשבוע] בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנא' [שמות כד ד - ה] "ויבן מזבח תחת ההר... וישלח את נערי בנ"י ויעלו עולות ויזבחו שלמים".[1437].

[1434] כדדרשי' במסכת ר"ה] כ.] מהמילה "הזה" שא"ל הקב"ה - כזה ראה וקדש [ריטב"א]

[1435] שו"ר שכתב בחי' הר"ן בשם הרא"ה שביום א' אמר להם משה מדעתו ענין שכר ועונש ולא עלה למרום עי"ש

[1436] ונחלקו ר' יוסי ות"ק אי היה בחמישי בשבוע או ברביעי ובזה נחלקו גם ראב"ע עם רי"ש ור"ע וחכמים אי הפרישה הייתה ביום ה' [ראב"ע] או ביום ד' [שאר התנאים]

[1437] ואע"ג דנערי בנ"י הקריבו - זה נקרא ע"ש משה כי הוא שלח אותם ושלוחו של אדם כמותו [כנלענ"ד]

ביום ו' בסיוון [שבת /שישי] - לת"ק - היה מתן תורה [ומשה עלה אז פעמיים למרום - עי' פרק יט פסוקים כ - כה] ולר' יוסי - לא היה אז מתן תורה ומשה היה טורח לכבוד שבת.

ביום ז' בסיוון - [שבת/ראשון] לר' יוסי היה מתן תורה.

ש. כמה ימים אמר ה' למשה להפריש את בנ"י וכמה משה אמר להם לפרוש?

ת.ה' אמר לו להפרישם יומיים שנא' [שמות יט י] "וקדשתם היום ומחר". ונחלקו תנאים כמה משה אמר להם לפרוש - **לת"ק** - אכן אמר להם לפרוש יומיים [ופרשו חמישי ושישי] **ולר' יוסי** - הוסיף משה יום א' מדעתו והפרישם ג' ימים. [רביעי חמישי ושישי]. **וטעם שהוסיף משה יום מדעתו לר' יוסי** - אומרת הגמ' כי דרש "היום כמחר - מה מחר לילו עמו אף היום - לילו עמו". וכיון שביום רביעי שאמר להם לפרוש - לא היה לילו עמו - ממילא צ"ל שהפירוש "היום" הכוונה גם ליום שאחרי יום רביעי וגם ליום רביעי "ומחר" - הכוונה ליום שישי. ואומרים תוס' שאין זו דרשה גמורה דהא כתוב בברייתא שהוסיף משה מדעתו. ועי' הערה [1438].

[1438] **יל"ע** כיוון דאין זו דרשה גמורה - א"כ אמאי הוסיף משה יום? ואולי י"ל ddרשה זו של משה הוי כאסמכתא לפי מש"כ הריטב"א [ר"ה טז. ד"ה והא] שאסמכתא היא הערה מהקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו הכתוב חובה ומסרו לחכמים וא"כ משה הבין מהקב"ה שראוי להוסיף עוד יום לפרישה.
עוד יש לעיין דהא דין פולטת ילפי' מדין פרישה. וכיוון דלר' יוסי פרישת יום שלישי מדרבנן - א"כ אולי יהא גם דין פולטת ביום השלישי - שמטמאה לר' יוסי - רק מדרבנן?

ש. אילו דברים עשה מרע"ה מדעתו והסכים ה' על ידו - ומדוע עשה מדעתו ומניין שהסכים ה' ע"י?

ת. א. הפרשת יום נוסף לפני מת"ת - לדעת ר' יוסי. כדאמרי' בתשובה קודמת. וה' הסכים עמו דהא לא היה מת"ת עד שבת[1439].

ב. שפרש מאשתו גם לאחר מתן תורה - משום שנשא ק"ו ואמר מה ישראל שלא דברה תורה עמהם אלא יום אחד והוקבע להם זמן [והיינו שהפרישה ב' או ג' ימים לא הייתה מחמת קרי דהא בעל קרי טובל אחר יום אחד - אלא משום חשש פולטת שהוא קל מקרי[1440] - תוס'] מ"מ ה' הפרישם - אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עימי ואינו קובע לי זמן - על אחת כמה וכמה. [והיינו שיש חשש קרי החמור - תוס']. ואין זה ק"ו גמור - דשאני פרישה שלפני מת"ת שהיא משום עשרת הדברות[1441] והסכים ה' ע"י שנא' לו "ואתה פה עמוד עימדי" [ומאז - נאסר לו דבר זה מדאו'.].

ג. שבר את הלוחות - דדריש ק"ו ומה פסח שהוא רק א' מתרי"ג מצוות - אסור במומר שנא' "כל בן נכר לא יאכל בו,שהכוונה על יהודי מומר [כדדרשי' במכילתא שמות יב מג שבן נכר כולל גם גוי וגם מומר עי"ש] - התורה כולה לא כ"ש?[1442]. וגם זה לא ק"ו גמור די"ל דאדרבא היה לו ליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה [תוס'. ובתוס' הרא"ש הוסיף גם - א"נ אכילת קדשים שאני]. וה' הסכים ע"י שנא' [שמות לד א דברים י ב] "אשר שברת" מל' יישר כח.

[1439] וליכא למימר דמת"ת היה בשבת רק משום דלא טבלו הנשים עד יום שישי בערב מחמת פליטות טמאות שהיו להם בימי רביעי וחמישי וממילא אין ראיה שהסכים ה' ע"י בפליטות שהיו ביום ו' שטמאות - דוודאי טבלו גם ביום ה' כדי שיוכלו לאכול שלמים שהקריב משה ביום ה' אם לא יפלטו אז. [פנ"י. ומשמע שמשמשת יכולה לאכול שלמים תוך ג' לשימושה אם לא אתה פליטות ולא צריכה לחשוש שפלטה וצ"ע בזה].

[1440] וצ"ע מדוע טומאת פולטת קלה מקרי?

[1441] וביבמות [סב. ד"ה מדעתיה] תירצו תוס' גם שא"א ללמוד מפרישה חד פעמית - פרישה לעולם שמבטלת האדם ממצוות פו"ר [דהא משה לא הוליד בת]. ויל"ע אי גם לנביאים אחרים היה להם לדרוש ק"ו והנראה דנבואת ישראל בשעת מת"ת היתה בדרגה של נבואת משה שהיה פה אל פה ובמראה ולא בחידות. שו"ר שכ"כ בספורנו [שמות יט יא] שאצל מרע"ה המשיכה נבואת פנים אל פנים שהייתה לכלל ישראל במת"ת. וכ"כ בצדקת הצדיק להג"ר צדוק מלובלין. וכמ"ש בהדיא בקרא "פנים בפנים דיבר ה' עמכם" [דברים ה ד]. ובזה טעו מרים ואהרון שלא ידעו שנבואת משה היא כמת"ת פנים בפנים וע"ז אמר להם ה' שאינו כך.

[1442] ויל"ע דגם אם אינם ראויין שינהו אצלם הלוחות - מדוע לשברם?

ש. מה כוונת הברייתא "שלישי שלישי בחודש ושלישי בשבת"?

ת. הברייתא סוברת כר' יוסי ששלישי לחודש סיוון היה שלישי בשבת. ואומרת הברייתא שזה היה יום שלישי לדברי מרע"ה שפירש לבנ"י שכר ועונש דהיינו שבא' ב' וג' סיוון פי' להם שכר ועונש ובד' עלה משה למרום ואמר לקב"ה שפירש לבנ"י שכר ועונש [ואמר א"ז בלשון וישב ובלשון ויגד] ואז נצטווה בפרישה והגבלה.

ומשמע מרש"י שברייתא זו היא רק לשיטת רבי והאיכא דאמרי שסוברים שג' ימים פירש לבנ"י שכר ועונש. אבל לדעת ר' יוסי בר יהודה שבשלישי נאמרה לו מצוות הגבלה - א"כ בשלישי כבר לא פירש להם שכר ועונש דהא עלה אז למרום. וכ"כ בחי' הר"ן.

ש. מה כוונת הברייתא " שישי ששי בחודש שישי בשבת"?

ת. גם בריתא זו סוברת כר' יוסי ששישי לחודש סיוון היה שישי בשבת. ואומרת הברייתא שזה היה שישי לחנייתן בסיני שהרי בא' סיוון חנו במדבר סיני. ונחלקו רבא ור' אחא בר יעקב האם יום שישי היה גם שישי לתחילת מסען מרפידים - שתחילת מסען היה גם ביום ראשון [ר' אחא בר יעקב] או שנסעו מרפידים בשבת שלפני יום ראשון א' סיון [- רבא] ויסוד מחלוקתם - האם הוזהרו במרה על איסור תחומין - זו דעת ר' אחא בר יעקב - ולדעתו לא ייתכן שנסעו בשבת[1443]. ולרבא - לא הוזהרו במרה על איסור תחומין דאלפיים אמה [דרק על המלאכות הוזהרו[1444]] ועל כן נסעו בשבת.

הערה: **כתבתי התשובה לפי רש"י**. וממשע מדבריו שסוגיין אוחזת שתחומין דאלפיים אמה - הם דאו' כשיטת ר"ע במשנה סוטה כז:. **אבל תוס'** אומר שאפשר לומר שסוגיין סוברת כחכמים שתחומין דרבנן. ומש"כ פה "תחומין" הכונה למלאכת הוצאה שעליה נחלקו רבא וראב"י אי נצטוו במרה. [ועי' בספר שם משמואל להאדמו"ר הג"ר שמואל מסוכצ'וב [במדבר - שבועות] שמאריך

[1443] **ועי' רש"ש** שהקשה לראב"י מהברייתא המובאת בהמשך הגמ' שאומרת שהגיעו למדבר סין בשבת וזה היה הרי אחר שהיו במרה [דממרה נסעו לאילים ומאילים למדבר סין] ותי' שלראב"י קבלו מצות שבת באלוש ולא במרה עי"ש. **ועי' בראבי"ה** [עירובין סימן תז] שכותב בפשיטות שהאי תנא דברייתא שאמר שהגיעו בשבת - ס"ל כרבא שלא הוזהרו על תחומין. וצ"ע איך ראב"י חולק עליו הרי הוא תנא? ועוד הא יש לו ראיה מפסוקים?

[1444] כ"כ הריטב"א והרן. וכתבו שלכן גם על איסור מחמר לא הוזהרו.

בהסבר על ענין ההבדל בין הוצאה שהיא מלאכה גרועה שלא יוצרת [וכמ"ש תוס' בריש מסכתין] לשאר מלאכות - שלכן לא נאמרה במרה.

ולשיטת הרי"ף [עירובין ה. בדפי הרי"ף] **והרמב"ם** [שבת כז א] שתחומין יב מיל הוא דאו' [וזה עפ"י הירושלמי עירובין ג ד] אתי שפיר סוגיין דבין רפידים לסיני יש יותר מי"ב מיל. ועי' תוס' בחגיגה יז: ד"ה דכתיב שסובר שהבבלי חולק על הירושלמי הנ"ל ולרבנן דר"ע אף יותר מי"ב מיל הוא דרבנן. ולהלכה - עי' משנ"ב סימנתד ס"ק ז שמדברי השו"ע משמע שמחמיר ומהגר"א משמע שמיקל עי"ש.

ש. באיזה תאריך בחודש ובאיזה יום בשבוע יצאו בנ"י ממצריים? ובאיזה תאריך בחודש ובאיזה יום בשבוע התחיל לרדת להם המן? ומנ"ל?

ת. בברייתא בדף פז: כתוב **שיציאת מצריים** הייתה ביום חמישי טו ניסן **וירידת המן** - ביום א' טז אייר. ומקור הברייתא - זה שיצאו בט"ו ניסן - משמעות הפסוקים שיצאו יום אחר הקרבת קרבן פסח שכתוב שהיה בי"ד ניסן. וזה שיציאת מצריים הייתה ביום ה' - לא כתוב לזה מקור בברייתא וזה מסתדר בין לשיטת ר' יוסי שמת"ת היה בז' סיוון ובין לחכמים שמת"ת היה בו' סיוון ורבא אומר שלתרוויהו זה היה בשבת וא"כ לר' יוסי צ"ל שניסן מלא ואייר חסר ולחכמים צ"ל שתרוויהו מלאים.

ובברייתא בדף פח. כתוב שיציא"מ הייתה ביום שישי טו ניסן. [וכדי שיסתדר עם הברייתא שירידת המן שהייתה בט"ז אייר הייתה ביום א' - צ"ל שסוברת שניסן חסר היה. רש"ש] ולרבא שמת"ת היה בשבת - ברייתא זו היא כדעת חכמים שסוברים שמת"ת היה בו' סיוון ולדעתם צ"ל שניסן חסר ואייר היה מלא וע"כ היה מת"ת בשבת ו' סיוון.

ש. מה יסוד מחלוקת ר' יוסי וחכמים אי מתן תורה היה בז' סיון או בו' סיון?

ת. **רבא** אומר לעיל שלכו"ע מתן תורה הייה בשבת שילפי' ג"ש זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים [שמות יג ג] - זכור את יום השבת [שמות כ ח] מה זכירת יציא"מ נאמרה להם ביום יציא"מ - אף זכירת שבת נא' בשבת. **ויסוד מחלוקת ר' יוסי וחכמים הוא באיזה יום חל ר"ח סיון** האם ביום ב' - וממילא מת"ת שהיה בשבת חל בו' סיון - שיטת חכמים, או ביום א' - ומילא מת"ת שהיה בשבת חל בז' סיון.

ובדף פו: אומרת הגמ' שהמחלוקת אי ר"ח סיון היה ביום א' או ב' - תלוי בשאלה האם חודש אייר היה ל' יום [שיטת חכמים] או כט יום - שיטת ר' יוסי. **אולם מהגמ' לאחר מכן** [בריש דף פז.] משמע שמחלוקתם תלויה אי יצאו ממצרים ביום ה' [ר' יוסי] או ביום ו' [חכמים] דהגמ' אומרת שלרבנן שנה ראשונה שיצאו ממצרים היתה עם 8 חדשים חסרים והיינו שהייתה 352 יום ומכיוון שא' ניסן של שנה שניה היה ביום א' בשבוע - ככתוב בבריתא שנטל י' עטרות וא' מהם שהיה ראשון בשבוע - א"כ שנה ראשונה של יציאת מצריים התחילה 352 קודם שהם 50 שבועות וב' ימים ויוצא שהתחילה ביום שישי וגם טו ניסן היה ביום ו' [דהא טו יוצא באותו יום שיוצא יום א'] ולר' יוסי השנה הייתה 353 יום והיינו שהתחילה ביום חמישי. ועי' הערה[1445].

[1445] וכתב רש"ש דלשיטת חכמים שיציא"מ הייתה ביום ו' - צ"ל שניסן היה חודש חסר שהרי הגמ' הוכיחה לעיל שט"ז אייר לשנה הראשונה ליציא"מ - היה ביום ראשון ואם נאמר שט"ו ניסן היה ביום ו' - א"כ צ"ל שניסן היה חסר. וא"כ צריך גם לומר שאייר היה מלא כדי שא' סיון ייצא ביום ב'.

ש. כמה ימים יש בשנה עברית?

ת. **לאחרים** - בשנה פשוטה יש תמיד 354 יום [6 חדשים מלאים ו6 חסרים] ועל כן יש הפרש של ד' ימים בין יום שהתחילה בו שנה שעברה ליום שהתחילה בו שנה נכחית [דאם הייתה השנה 350 יום - היתה מתחילה כל שנה באותו יום בשבוע דהא 350 יום זה בדיוק 50 שבועות. אך כיוון שמתווספין לשנה עוד ד' ימים - אזי השנה הבאה מתאחרת בד' ימים] ולדעתם בכל שנה פשוטה יש ו' חדשים חסרים וו' מלאים ואין מעברים חדשים לצורך [רש"י] ובשנה מעוברת יש 383 יום [דמוסיפים עוד חודש חסר שזה 354 +29] וא"כ יש בינה לשנה שקדמה לה 5 ימים [שהרי אם היה בשנה מעוברת 378 יום - הייתה מסתיימת בדיוק ביום שבו הסתימה שנה שעברה שהרי זה 54 שבועות שלמים וכשנתווספו לה 5 יום - א"כ מסתיימת 5 ימים אחר היום בשבוע שבו הסתיימה שנה שעברה]ועי' הערה.[1446].

ורבנן ור' יוסי - לשיטת רבא שס"ל תרוויהו שמת"ת בשבת היה - לית להו דאחרים אלא כל שנה מעברים לפי הצורך. ובשנה של יציא"מ היו לדעת ר' יוסי 7 חדשים חסרים ולדעת חכמים 8 חדשים חסרים.

[ולשיטת אחרים שיציאת מצריים הייתה ביום רביעי - כי א' ניסן של שנה שהיה היה ביום א' ושנה קודמת מתחילה ד' ימים קודם - א"כ יוצא שט"ו אייר היה ביום שישי דהא ניסן חודש מלא - וקשה הא הוכחנו שהמן התחיל לירד ביום א' והוא ירד בט"ז אייר].

[1446] **ובגמ' ערכין ט: מקשה רבינא על אחרים והא איכא יומא דשעי** והיינו דהרי בכל חודש יש כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים [דהינו 793 מתוך 1080 חלקים שיש בשעה שזה כמעט שלושת רבעי שעה] ואם אתה עושה חודש א' חסר וחודש א' מלא - אתה מתעלם מהתשצ"ג חלקים שבמשך שנה יצטרפו ליותר מ8 שעות ובמשך שלש שנים יצטרפו לכדי יותר מיממה. [דבשלושים ושש חדשים יש 1063 יום ועוד 2.5 שעות. וכיוון שבשלוש שנים יש לפחות פעם אחת שנה מעוברת - א"כ יוצא שבכל שלש שנים יש לפחות1092 יום ולמעלה מ14 שעות. ואם נעשה בשלוש שנים חודש א' מלא וחודש א' חסר ובשנה מעוברת נוסיף חודש חסר כמו שאומרים אחרים - יצא שבשלש שנים יש רק 1091 יום]. וע"כ שבאחת מכל שלוש שנים צריך שיהא 7 חדשים של 30 יום וגם אז יהא הפרש של 14 שעות **ופרקי' כיוון שליכא בכל שתא** - לא קחשיב - היינו שאכן פעם בג' שנים היו אחרים מוסיפים יום א' והם דברו על סתם שנה [כל זה מובא בתורי"ד בסוגיין]
עוד יש להעיר בדעת אחרים שאם מאיזו שהיא סיבה היו מתאחרין העדים מלבוא - היו חייבים לעבר את החודש והם דברו בשלא היו העדים מתאחרין לבוא

מהמשנה דף פט: - המשנה צ.

ש. מה שיעור הוצאה של עצים?

ת. כדי לבשל בהם ביצה קלה והיינו כגרוגרת מביצת תרנגולת ועי' הערה[1447].

ש. מהו שיעור הוצאה בתבלין? והאם ב' מיני תבלין מצטרפין?

ת. שיעור הוצאת תבלין - כדי לטבל בו ביצה קלה[1448] [והיינו ביצת תרנגולת כמ"ש בגמ' ועי' הערה[1449]] וב' מיני תבלין מצטרפין אם שניהם ממתקין התבשיל[1450].

[1447] ובמשנה שבדף פ: כתוב לגבי שיעור קנה מרוסס - שגם הוא שיעורו לבשל כגרוגרת ביצה - **שאיירי שהביצה טרופה** [בשמן - שאז ממהרת יותר לבישול. רש"י] ונתונה באילפס. וכתב **המאירי** בסוגיין שה"ה בעצים. וכ"פ **הרמב"ם** [יח ד]

[1448] **<u>והיינו כגרוגרת מביצה קלה</u>** [**מאירי** בשם י"מ]. **וברמב"ם** כתב גבי תבלין שהשיעור **לתבל ביצה** וגבי עצים כתב שזה כדי לבשל **כגרוגרת מביצת תרנגולים** ועי' **בהגהות הרמ"ך** [מובא ברמב"ם פרנקל. והוא ר' משה הכהן מלוניל המובא הרבה בכסף משנה] שכתב שהיה לו לכתוב גם גבי תבלין "כגרוגרת מביצה קלה" דכל שיעורי שבת כגרוגרת וכן **באור שמח** [יח ג] שנשאר בצע"ק למה לא כתב גבי תבלין "כגרוגרת מביצה" ומציין לירושלמי שבת ח ה שאומר שכל ביצה דתנינן בשבת - כגרוגרת מביצה

[1449] עי' **שפת אמת** שדן אי יש נפ"מ בטיבול הביציה בין תרנגולת לאחרות. ועי' **חת"ס** שדן אמאי נקט "קלה" ולא נקט תרנגולת - הא לגבי טיבול אין היא קלה יותר מאחרות?

[1450] אבל ב' מיני תבלין שנותנים טעם אחר בתבשיל - ולא טעם מתוק - הווי טעם לפגם [תוס' צ. ד"ה הואיל]. וצ"ב למה אם שניהם חמוצים או שניהם חריפים הווי טעם לפגם? **ועי' רמב"ם** [יח ה] שכתב סתם שמיני תבלין מצטרפין ולא כתב שראויין למתק. וכן בפי' המשניות כתב שמיני תבלין כגון זנגביל ופלפל מצטרפין ומשמע אף שאינם מתוקים **ועי' מ"מ** שכתב שנראה לפי הגמ' שאינן מצטרפין אא"כ כולן מיני מתיקה וכ"פ רש"י. והוסיף שיש לרמב"ם פי' אחר ע"כ. **ועי' במרכה"מ** שם שפי' שכוונת המ"מ בדעת הרמב"ם שמה שאמרה הגמ' "ה"נ חזו למתק" הכוונה שלגבי שבת כל מיני תבלין מצטרפין משום דסגי שצירוף זה חזי לאיזה שהוא מאכל. משא"כ גבי נפלו תבליני איסור לקדירה - שאוסרין רק אם ממתקין קדירה זו עכ"ד.

וכנראה שלהסבר המרכה"מ מש"כ בגמ' "חזו למתק" גבי שבת אין הכוונה דווקא טעם מתוק - דהא לא לכל התבלינים יש טעם מתוק - אלא הכוונה לתת טעם טוב. וזה יש בכל צירוף של תבלינים שיתנו טעם טוב לאיזה שהוא אוכל. אולם רש"י פי' במס' ע"ז "במיני מתיקה" שלכולן מטעמן מתוק משמע מתוק בדווקא וא"כ גם למתק גבי שבת הכוונה מתוק בדווקא ולכ כ' המ"מ שהרמב"ם דלא כרש"י. כנלענ"ד וצ"ע

ש. מהן האיסטיס והפואה?

ת. איסטיס הוא צמח שעושים ממנו צבע תכלת[1451] ופואה הוא צמח שעושים ממנו צבע אדום[1452].

ש. מהו שיעורן להוצאה?

ת. כדי שיהיה אפשר לעשות מהן צבע לצבוע בגד קטן שנמצא בשפת הסבכא [סבכא - כמין רשת ששמין נשים על הראש[1453]].

ש. אלו מי רגלים ראויין לכבס בהן? ומה שיעורן להוצאה?

ת. לגבי זמן שראויין לכבס בהן - כתוב בברייתא המובאת בגמ' שמי רגלים - עד בן מ' יום.וכתב הב"ח דל"ג המילה "בן" אלא הגירסא "עד מ' יום" וכ"כ תוס'. והפירוש - שמי רגליים ראויין לכבס בהן עד שיהיו בני מ' יום. וכתבו תוס' שמהגמ' בנדה סג. משמע שלא מהני מ"ר לכיבוס אא"כ עברו עליהן ג' ימים. וא"כ מי רגלים ראויין לכבס מג' עד מ' יום[1454].

ושיעורן להוצאה : לת"ק - בכמות שמכבסין בהן את הבגד הקטן שבפי סבכא. **ולר' יהודא** - בשיעור שצריכים להעביר בהם כתם של דם נידה כדי לטהרו[1455].

[1451] **במסורת הש"ס** כתבו שהוא **צבע כמו תכלת** וכ"מ **מהרמב"ם** ציצית ב א שאסטיס הוא דומה לצבע תכלת וכ"כ **הרע"ב במשנתינו** ובכלאים ב ה ובשביעית ז א. **ורש"י** פי' שאסטיס זה **קרו"ג**. ובחולין מז: ד"ה ככשותא פרש"י שקרו"ג זה **ירוק**. וי"ל שמש"כ רש"י שאסטיס זה קרו"ג - הכוונה לירוק בהיר שהוא נקרא תכלת כמ"ש רש"י על החומש בפרשת תרומה [שמות כה ד] ובפרשת שלח [במדבר טו לח]שתכלת הוא צבע ירוק. וכוונת רש"י בחומש לצבע ירוק בהיר. דהא תכלת דומה לים [מנחות מג:] וים אינו ירוק כהה וגם במרדכי הלכות נדה רמז תשלה כתב שתכלת דומה לשעווה עי"ש. וברש"י לעיל סח. ועט. פרש"י שסטיס זה ווישודא ועי' בספר אוצר לעזי רש"י שווישודא זה שם של צמח וא"כ מה שפרש"י קרו"ג - זה הצבע שעושים מהצמח שנקרא ווישד"א והוא האסטיס.

[1452] עי' רע"ב במשנתינו ובמגילה ד ז. וכ"כ במסורת הש"ס כאן.

[1453] כ"כ בפיהמ"ש לרמב"ם כלים כד טז וברע"ב שבת טו ב וזו כוונת רש"י "הסבכא שעשאה קליעה" דקליעה זה רשת.

[1454] **כתבתי לפי דעת התוס' בסוגיין. אבל בנידה סג. כתבו שם תוס'** שסוגיא דנדה איירי בלהעביר כתם ובזה בעי' בן ג' ימים ובסוגיא דשבת איירי בלכבס בגד ולזה בעי' בן מ' יום. ולדעתם הגירסא בגמ' בשבת היא " מי רגליים בני מ' יום" והיינו שצריך לכיבוס שיהיו לכל הפחות בני מ' יום. וכן פסק **הרמב"ם** [יח ח]

[1455] ויל"ע באיזה גודל הכתם? ואולי י"ל שזה בגודל הקטן ביותר שהכתם טמא - כגרים. וצ"ע

ש. מהו נתר ומהו שיעורו להוצאה ?

ת. נתר הוא סוג אדמה. ויש ב' סוגי נתר - נתר אלכסנדרוני - מאלכסנדריה שבמצרים - שמשמש לכבס בו בגדים ונתר אנפטרי שאינו עומד לכיבוס ועי' הערה [1456] **ושיעורו להוצאה** - כמי רגליים דלעיל.

ש. למסקנת הגמ' מהו בורית?

ת. הוא שם של צמח הנקרא אהלא. דהא יש בו קדושת שביעית. [ועי' רש"י לעיל דף נ: ד"ה אהלה דהוא שורש של עשב הנקרא "אהל"].

[1456] עי' תוס' ע"ז לג: שכותב שיש כמה סוגים של נתר - יש עומד לעשות ממנו כלים ויש שעומד לכיבוס. וכתב התפארת ישראל בהקדמתו לסדר טהרות [הנקראת "יבקש דעת"] אות מד שכתב דנתר אנפטרית הוא טוב יותר ומשמש לעשיית כלים ונתר אלכסנדרוני הוא רך יותר ומשמש לכיבוס בגדים]

מהמשנה צ. למעלה - המשנה צ. למטה.

ש. מהי פלפלת ומהו שיעורה להוצאה ומדוע?

ת. פלפלת זה חומר שמעביר ריח רע מהפה ואינו פלפל שלנו[1457] ושיעורו - בכל שהוא. דכל שהוא מהני לריח הפה.

ש. מהו עטרן ומה שיעורו ומדוע?

ת. עטרן הוא פסולתא דזיפתא דהיינו לאחר שיוצא הזפת מהעץ ע"י האור - יוצא ממנו שמן צלול הנקרא עטרן [1458] ושיעורו - כ"ש כי חזי לריפוי כאב ראש.

ש. מהו "ריח רע" ומהו שיעורו ומדוע?

ת. ריח רע זה חומר שכשורפין אותו יוצא מעשנו ריח שמרחיק מזיקים. ושיעורו - כל שהוא שכן דרך להצניע כ"ש לזה.

ש. מהו שמן טוב ומה שיעורו?

ת. רש"י כאן לא פירש מהו שמן טוב אך בברכות נג: ד"ה שמן טוב פרש"י שהוא שמן שיש בו בשמים. וכ"מ מסוגיין שמונים אותו בהדי ארגמן ובתולת הוורד שהן בשמים. ושיעורו כתוב בברייתא שהוא כל שהוא [כמו כל מיני בשמים שכתוב במשנה ששיעורן כ"ש].

ש. מהי בתולת הוורד ומדוע נקראת כך ומה שיעורה להוצאה?

ת. זה עלה של וורד צעיר ולכן נקרא בתולה שהיא צעירה. [1459] ועושים ממנו בושם. ושיעורו - עלה אחד [ולא כל שהוא דעדיין הוא חומר גלם ולא מצניעין פחות מעלה אחד שלם].

[1457] **רש"י.** ופי' הר"ש בערלה ב י שבזה מיושב למה לעיל גבי תבלין כתב רש"י שפלפל הוא תבלין וא"כ יש לו שיעור - לטבל ביצה אלא עכ"ח פלפלת אינה פלפל. **אמנם** עי' בפי' הריבמ"ץ בערלה ב י וכן בפסקי הרי"ד כאן וכן בריבב"ן [בשיטת הקדמונים] כאן שמביאים ירושלמי שהקשה מפלפלת לתבלין ותי' שפלפלת היינו שהיא כברייתה ולפיכך חשובה אף בכל שהוא. ומוכח שהירושלמי סובר שפלפלת זה פלפל. ובירושלמי שלפנינו ליתא.

[1458] כ"כ בגמ' לעיל כ: וברש"י שם ד"ה פסולתא. ד"

[1459] ובערוך פי' שלוקחים העלה מהוורד כשהוא עוד סגור וע"ש זה נקרא "בתולה" שפתחה סגור.

ש. מהו מקק ספרים ומה שיעורו בהוצאה ומדוע?

ת. מקק ספרים הוא רקבון שנוצר מאכילת ספרים ע"י תולעת. וכיוון שהריקבון הזה חייב בגניזה בכל שהוא [דבספרי קודש מיירי] ע"כ חייבים על כל שהוא ממנו בהוצאה כי מצניעים אותו לגנזו. [1460].

ש. מה דין המוציא משמשי ע"ז?

ת. מחלוקת לת"ק דמתניתין - פטור. דזה איסוה"נ ואינו חשוב. וכן סוברת סתמא דגמ' בדף עה:. ולדעת ר' יהודה - רחמנא אחשביה בזה שאסרה בהנאה אפי' כל שהוא שנא' [דברים יג יח] "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם [1461].

הלכה - הרמב"ם בפיהמ"ש כתב שאין הלכה כר' יהודה.

ש. אלו תולעים מהווים סכנה לאוכל אותן?

ת. בגמ' א"ר יהודה שמקק דספרים, "תכך" הנמצא בשיראים [בגד של משי - עי' רש"י לעיל כ: ד"ה שיראים] "אילא" הנמצא בענבים "פה" בנמצא בתאנים ו"הה" הנמצא ברימונים הם סכנה לאוכל אותם. ועי' הערה[1462].

[1460] ונחלקו ראשונים אי חשיבה מלאכה הצריכה לגופה. לרמב"ן - לא ולפסקי הרי"ד - כן כי מצניעין אותו לגנזו ולא הווי כמת [שתנן לקמן שנוצאתו הווי מלאכה שאצל"ג] דאין מצניעין אותו וקוברין אותו מיד. וצ"ב אמאי הצנעה גורמת שיקרא "צריכה לגופה,?

[1461] ויל"ע אי כל איסור הנאה שאיסורו בכל שהוא - יהא חייב על הוצאתו? או דלמא רק ע"ז שיש ענין מיוחד בהוצאה מביתו וכמ"ש ברע"ב שתיקון גדול הוא עושה בהוצאת ע"ז מביתו. ועי' תוס' בדף עה: שכתב בטעם שחייב בע"ז - כי מצניעין אותו לשריפה. וגם לדעתם יל"ע אי כל איסוה"נ שחייב בשריפה [כגון חמץ בפסח, נותר וכדו'] יהא חייב על הוצאתו שדינו בשריפה [כגון חמץ בפסח,נותר וכדו'] יהא חייב מחמת

[1462] ואע"ג דבכו"כ אסור לאכול תולעים - י"ל דנפק"מ להפריש קטן מהם למ"ד קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו. ואולי י"ל שיש להחמיר גם במיעוט שאינו מצוי לבדוק הפירות מתולעים אלו דחמירא סכנתא מאיסור אך שו"ר בשו"ת אחיעזר [להגרח"ע גרודזינסקי] אהע"ז א כג ס"ק ב' שבחשש סכנה במיעוט שאינו מצוי יש לסמוך על "שומר פתאים ה'" עי"ש. ואולי י"ל שבמקום שקל לבדוק - יש לבדוק גם שם. ואולי י"ל דיש מתולעים אלו שאין בהם איסור תולעים דנולדו בפרי ולא פורשים מהפרי וכן צריך להגיע לסכנה וצ"ע

מהמשנה צ. למטה עד סוף הפרק.

ש. מה הדין במוציא קופסא אחת לרה"ר ובה מינים הרבה של בשמים - האם חייב חטאת על כל מין ומין? ומה החידוש בזה?

ת. כתוב במשנה שחייב רק חטאת אחת. ונחלקו ראשונים מה החידוש בזה - **לר"ת** - החידוש שאפי' בנודע לו שהוציא רק חלק מהבשמים והביא עליהן קרבן ואח"כ נודע לו על השאר - א"צ להביא קרבן אחר. ול"ה כאוכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על זית א' ונתכפר וחזר ונודע לו על זית אחר שקי"ל לעיל דף עא: שמביא ב' חטאות דשאני הכא שהוציא במעשה אחד. ושם כל אכילה היא מעשה. **ור"י הביא ירושלמי** שהחידוש שסד"א שמינים הרבה הוי כהעלמות הרבה וחייב כמה חטאות - קמ"ל שלא. ועי' הערה[1463].

ש. מהם "זרעוני גינה" ומה שיעורם להוצאה ומדוע?

ת. זרעוני גינה הם זרעים של ירקות וכדו' שדרך לזרעם בגינה בכמויות קטנות. ונחלקו תנאים במשנה האם שיעורן "פחות מכגרוגרת" [דהיינו קצת פחות מכגרוגרת[1464]] או שיעורן חמישה זרעונים [דעת ר' יהודה בן בתירא] ועי' הערה[1465].

ש. מהן שיעור זרע קישואין,דלועין ופול המיצרי? ומדוע?

ת. אומרת המשנה ששיעורן ב' גרגירים [וזה לכו"ע ולא רק לר' יהודה בן בתירא - רמב"ם בפיהמ"ש] ופרש"י משום חשיבותן.

[1463] **ויל"ע** מה דעת הירושלמי בנודע לו והתכפר וחזר ונודע לו. דרבינו תם כתב שחידוש המשנה שגם בכה"ג חייב רק חטאת אחת. אך בדעת הירושלמי צ"ע. ועי' **אור שמח** [שבת יח א] שמבין בירושלמי שבכה"ג מביא ב' חטאות [ואף בנודע לו ועדיין לא התכפר וחזר ונודע לו - חייב ב' חטאות דהלכתא כר' יוחנן לעיל עא: גבי ב' זיתי חלב עי"ש]

[1464] כן פי' הרמב"ם בפיהמ"ש.

[1465] וכתב הרמב"ם בפיהמ"ש ששיעורא דריב"ב קטן משיעורא דת"ק ובסו"ד כתב שאין הלכה כר' יהודה בן בתירה. וכ"כ במשנה תורה [יח ו] ששיעורן פחות מכגרוגרת וזה כת"ק. אמנם דעת הפסקי הרי"ד ר' יהודה בן בתירא מפרש את דברי ת"ק ולא חולק עי"ש.

ש. מה שיעור המוציא חגב? ומדוע?

ת. **חגב טהור חי** - שיעורו בכל שהוא. שכן דרך להצניעו לילדים לשחק בו.

חגב טהור מת - שיעורו בכגרוגרת שכן הוא אוכל.

חגב טמא חי - נחלקו ת"ק ור' יהודה. **לת"ק - פטור**. שכן **אין דרך להצניעו לתינוק** שכן חוששין שהוא ימות ואז התינוק יאכל אותו[1466] [ושיאכלנו התינוק כשהוא חי לא חוששין דזה מגעיל. ולכן בטהור - כן דרך לתתו לתינוק ול"ח שיאכלנו כשהוא חי ויעבור על "בל תשקצו"] **ולר' יהודה - שיעורו בכל שהוא**. מפני שסובר שדרך להצניעו לתינוק ול"ח שיאכלנו אם ימות דמצטער עליו.

חגב טמא מת - לא אתפריש ומשמע שלכו"ע פטור [1467].

להלכה - הרמב"ם פוסק בסתמא שחייב על הוצאת חגב חי בכל שהוא. ובמת - כגרוגרת. ולא פי' אי איירי בטהור או טמא. ועי' הערה[1468].

[1466] וכתב רש"י שאפי' למ"ד קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו - מ"מ אסור לספות בידיים. עכת"ד. ועי' חידושי חת"ס וחידושי מלא הרועים שמקשים עליו דאין זה ספיה בידיים דדלמא לא ימות ואף אם ימות - דלמא לא יאכלנו הקטן. ולכן מסביר החת"ס שסוגייתינו סוברת ס"ל שקטן אוכל נבילות - בי"ד מצווין להפרישו אבל למאי דקי"ל שאין בי"ד מצווין להפרישו - אכן גם חגב טמא דרך לתת לקטן וחייב עליו עכ"ד. אך צ"ע [ולולא פרש"י אולי היה אפש"ל שרק האבא של הקטן דרכו להצניע לו דברים - והוא צריך לחנכו שלא יאכל לא כשר וצ"ע]

[1467] ובירושלמי כתב "כמלוא פי הכלב" ויל"ע אי הבבלי מודה לו.

[1468] כתב המ"מ **שהרמב"ם פוסק כת"ק** שרק בטהור חייב אלא שכתב המשנה כצורתה [ובגירסא שלו ל"ה כתוב במשנה "טהור" וכן בפיהמ"ש להרמב"ם וברי"ף וברש"י ל"ג "טהור" במשנה ורק הב"ח מוסיף א"ז ברש"י אמנם פשוט מדברי ר' יהודה שת"ק איירי בטהור]. וכ"כ הרמב"ם עצמו בפירוש המשניות שאין הל' כר' יהודה. **ובמרכבת המשנה כתב שהרמב"ם פוסק כר' יהודה** משום שקי"ל שאין בי"ד מצווין להפריש קטן מנבילות [וכמו שפסק הרמב"ם מאכ"א יז כד]וא"כ דרך לתת לו גם חגב טמא וכר' יהודה וכותב המרכה"מ שחזר בו הרמב"ם במשנה תורה ממש"כ בפיהמ"ש שאין הלכה כר' יהודה. ועי' בהערה למעלה שכ"כ גם החת"ס.

אמנם לגבי חגב מת שפוסק הרמב"ם בכגרוגרת - לכאו' פשוט שאירי רק בטהור שהרי לא אוכלים אותו. ובירושלמי כתב ששיעורו כמלוא פי הכלב. ואולי י"ל שס"ל להרמב"ם שדעת סוגייתינו שחגב טמא בכגרוגרת דמכרו לגוי [וזה בנזדמן לו חגב טמא ולא שצדו לכתחילה וכמ"ש המשנה בשביעית ז ד שבנזדמנו לו מותר למכרו לגוי]

פרק עשירי - המצניע

מהמשנה צ: עד המשנה צא:

ש. מה דין המצניע פחות מכשיעור לצורך שימוש בחפץ ואח"כ הוציאו? ומה הדין בהוציא פחות מכשיעור לצורך שימוש בחפץ ללא שהצניעו?

ת. במשנה ובגמ' כתוב שבתרוויהו חייב. ואפי' אם הוציאו סתם[1469] אבל זה היה לאחר שהצניעו לצורך שימוש בו - חייב. והטעם - פרש"י במשנה שאחשביה בהצנעתו[1470] [וה"ה בהוצאתו לצורך שימוש בו הוא אחשביה בהוצאתו לצורך השימוש בו] ועי' הערה[1471].

ש. ומתי המוציא חייב רק בשיעור שקבעו חכמים לחפץ?

ת. רש"י בד"ה ליתני כתב שבעינן שיעורא רק במוציא סתם. ועי' הערה[1472].

[1469] פירוש הוציאו כדי לשמרו או כדי להוסיפו לחבילה אחרת ולא בשביל להשתמש בו לבדו ועי' בתשובה הבאה ובהערה שם

[1470] ומקור דין אחשביה - עי' שו"ת חכם צבי סימן פו שדין חצי שיעור - שנלמד במס' יומא דף עד. מ"כל חלב" - הוא כשעושה מישה המחשיבו. וא"כ נוכל לומר שכל דין אחשביה ילפי' מחצי שיעור [אמנם צ"ע אמאי חייב חטאת במצניע דאי משום דאחשביה הרי ח"ש אין עליו קרבן ?]

[1471] ובמשנה ריש פרק המוציא יין [דף עו:] כתוב **שר' שמעון** אומר "לא אמרו שיעורין הללו אלא למצניעיהן" **ופרש"י** שם שר"ש חולק על המשנה שלנו וסובר שגם מי שהצניע משהו להשתמש בו לבדו - בעי שיעור זוטא כדי להתחייב. ולא יתחייב בכל שהוא. ומי שלא הצניע - בעי שיעורא רבה. [ויל"ע אי לפרש"י הנ"ל ר"ש חולק רק על המשנה הראשונה של המוציא יין או שחולק בכל דיני שיעורין שיש שיעור של מי שהצניע ויש שיעור של מי שלא הצניע] **ותוס'** בדף עה: - עו. ד"ה הא סובר שגם ר"ש מודה שהמצניע משהו בשביל להשתמש בו לבדו - חייב בכל שהוא. ופירוש דברי ר"ש "לא נאמרו שיעורין הללו אלא למצניעיהן" ששיעורי המשנה נאמרו לרוב בני אדם שדרכם להצניע כשיעורים האלה [דבש לתת על הכתית שמן לסוך אצבע קטנה וכו'] אבל בנ"א שאין דרכם להצניע שיעור כזה - אלא יותר מזה - שיעורם ברביעית. אבל מי שהצניע פחות מזה להשתמש בו למשהו - יהא חייב גם בפחות מזה ואין הלכה כר"ש. אלא המצניע חייב בכל שהוא וכל שאר האנשים חייבים בשיעור שדרך רוב בנ"א להצניע. [רמב"ם יח כ - כב]

[1472] ונראה שאף אם מוציא החפץ לשמרו כדי לצרפו עם עוד חפץ ולהשתמש בו - הווי מוציא סתם. דזה שרוצה לשמרו - ל"ה "אחשביה" כיוון ששמרו לצרף לו עוד חפצים עד שיהיו כשיעור ואז יוציאם לצורך. ורק אם מצניעו - או מוציאו - ע"מ להשתמש בו לבדו - הווי אחשביה. **וכ"מ ממש"כ בגמ'** [צא:] גבי חזר והצניעו שביענן שיעור - שאיירי בזרקו לאוצר. ופרש"י שזהו ביטול המחשבה מדלא אצנעיה לחודיה. משמע שרק אם מצניעו לבד [ומסתמא היינו לצורך שימוש לבד] הוויא חשיבות. **וכ"מ ממ"ש הגמ' לעיל צ:** "אין אדם טורח להוציא נימא א' לזריעה" - דמשמע

ש. מה החידוש בדברי ר' יהודה אמר שמואל שמחייב היה ר' מאיר אפי' במוציא חיטה אחת לזריעה הרי כבר במשנה כתוב שחייב בכל שהוא?

ת. דסד"א שמה שכתוב במשנה "כל שהוא" - הכוונה לאפוקי מגרוגרת ולעולם בעי' כזית - קמ"ל שזה כל שהוא כפשוטו. ועי' הערות[1473] [1474].

ש. מה הדין באדם שלא מחשיב פחות מכל תכולת ביתו [1475] - האם במוציא חלק מביתו יהא פטור?

ת. הגמ' אומרת שיהא חייב אף על הוצאת חלק מתכולת ביתו[1476] משום דבטלה דעתו אצל כל אדם. ועי' הערה[1477].

שאין דרך להוציא נימא א' לזריעה אבל כן דרך לשמרה כדי לצרף אותה עם עוד זרעים ובכ"ז אין זה אחשביה כי אין אדם טורח להוציאה לבדה לזריעה. **וכ"מ מלשון הריטב"א** לקמן צא. בד"ה מחייב שכתב שזרע אפי' בכל שהוא הווי חשוב אלא שאין דרך להוציאו עי"ש וכוונתו שאפי' בכל שהוא דרך לשמרו לשם צירוף.
וגבי מוציא פחות מכשיעור לצורך אכילה - עי' **רשב"א** בסוגיין שלזה לא אמרינן אחשביה דרק לזריעה שיש חשיבות בזריעה של גרעין א' אלא שאין אדם טורח לזרעה - אז אמרי' אחשביה אבל לא באכילה פחות מכשיעור שלא מיישבת דעתו של אדם. ובספר **מרומי שדה** [להגאון הנצי"ב מוואלוז'ין] כתב טעם אחר למה ל"א אחשביה בפחות מכגרוגרת לאכילה - שכן שיעור גרוגרת בהוצאת אוכל הוא הלמ"מ ובזה לא אמרי' אחשביה כמו של"א אחשביה באכל פחות מכזית חלב.

[1473] וכתב הרעק"א בסוגיין שהס"ד הייתה שבחיטה - ההצנעה תוריד את השיעור מגרוגרת [דבד"כ חיטה עומדת לאכילה] לכזית - שזה שיעור זריעה בזרעוני גינה וכמ"ש במשנה בפרק הקודם [דף צ.] זרעוני גינה פחות מכגרוגרת והיינו כזית. וקמ"ל ר' יהודה אמר שמואל שההצנעה של גרעין אחד מורידה השיעור לכל שהוא. ויל"ע אי היה ס"ד גם בזרעים שעומדים לזריעה ולא לאכילה - שההצנעה תשאיר אותם בשיעור כזית.

[1474] שיעור גרוגרת הוא קצת יותר מכזית - עי' רע"א כאן ותוי"ט במשנה לעיל צ: שאמרה ששיעור זרעוני גינה פחות מכגרוגרת - שהכוונה לקצת פחות מכגרוגרת וזה כזית

[1475] דהיינו שלא מחשיב חלק מתכולת ביתו בשביל שיטרח להוציאה ממקום למקום.

[1476] פי' ואיירי שהוציא חלק מביתו **בטעות** דהיינו שחשב שמוציא כל ביתו. אבל אם חזר בו ממחשבתו הראשונה ועכשיו מחשיב גם חלק מביתו - פשוט שחייב וא"צ להגיע ל"בטלה דעתו" דהא עכשיו גם הוא מחשיב חלק מביתו [**חידושי הר"ן**. ועי' רעק"א שנתקשה למה במוציא חלק מביתו ל"ה אחשביה ונשאר בצ"ע ולפי חי' הר"ן הנ"ל זה מיושב]

[1477] והא דלגבי חיטה א' לזריעה לא אמרי' שבטלה דעתו אצל כל אדם - כתבו תוס' [בסוד"ה מתקיף]שיש בני אדם שכן מחשיבים חיטה א' ועל כן ל"א בטלה דעתו. ומשמע שאם יחשיב ויוציא דבר **שאף אחד** לא מוציאו לבדו - אכן יהא פטור דבטלה דעתו. ויל"ע מה הדין באם יש עוד אנשים שמחשיבים רק שיעור גדול ממה ששיערו חז"ל - האם גם בזה מי שמשתייך לאותם אנשים ויוציא בטעות שיעור רגיל - יפטר?

ש. מה הדין אם בעל החפץ הצניע פחות מכשיעור ואדם אחר הוציאו - האם חייב?

ת. מחלוקת תנאים. לדעת משנתנו - פטור ולדעת ר' שמעון בן אלעזר בברייתא - חייב.

להלכה - פסק הרמב"ם [יח כא] כמשנתנו.

ש. מה הדין בהוציא כגרורת לאכילה ונמלך עליה לזריעה?

ת. הדין שחייב. שכן יש בה שיעור גרוגרת שהוא חיוב בין במוציא לאכילה ובין במוציא לזריעה.

ש. ומה הדין בהוציא חצי כגרוגרת לאכילה? ומה הדין בהוציא חצי כגרגרת לזריעה ?

ת. הוציא חצי גרוגרת לאכילה - פטור. דמשמע בגמ' שרק בהוציא לזריעה חייב[1478] והוציא חצי גרוגרת לזריעה - כתוב בגמ' שחייב. דאחשביה.

ש. ומה הדין בהוציא חצי כגרוגרת לזריעה ותפחה ונהייתה כגרוגרת ואז חשב עליה לאכילה והניחה ברה"ר? ומה דין בהוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה ונהייתה כחצי גרוגרת ואז חשב עליה לאכילה והניחה ברה"ר?

ת. בתרוויהו הגמ' מסתפקת. דמצד אחד בחלק מהמלאכה לא היה שיעור בשביל מחשבת חלק שני של מלאכה ומצד שני בכל חלק של המלאכה היה שיעור למחשבה שהייתה בזמן שעשה את אותו חלק. ואומרת הגמ' שגם את"ל במקרה א' [שהוציא חצי כגרוגרת לזריעה ותפחה] שחייב - ייתכן שבמקרה ב' [שהוציא גרוגרת לאכילה וצמקה] יהא פטור. שכן במקרה א' - גם אם לא היה משנה מחשבתו - היה חייב דהא חשב בתחילה לזריעה משא"כ במקרה ב' - אם לא היה משנה מחשבתו היה פטור דהא חשב מתחילה לאכילה ואח"כ צמק[1479].

[1478] ואע"ג דאחשביה - דבטלה דעתו אצל כל אדם. ריטב"א. ובמרומי שדה [הגאון הנצי"ב] כתב שלא אמרינן "אחשביה" בשיעור גרוגרת דאוכלין דהוא הלמ"מ כמ"ש בגמ' סוכה ו. וכ"כ בפנ"י לעיל עו: ד"ה והנלענ"ד

[1479] וא"ת ומה בכך שאילו לא היה משנה מחשבתו היה פטור - הא סוף סוף שינה מחשבתו לזריעה? נלענ"ד די"ל שאין דעתו של אדם עומדת בד"כ להשתנות אמנם הזרע הזה היה עומד להצטמק ולכן כיוון שבתחילת המלאכה

להלכה - פסק הרמב"ם [יח כו] שחייב. [שכן לאחר שהגמ' אומרת את ב' הספיקות הנ"ל - אומרת הגמ' "אם תמצי לומר בתר השתא אזלינן וחייב - הוציא כגרוגרת " וכו'. ודרכו של הרמב"ם לפסוק הלכה כאם תמצי לומר. מגיד משנה].

ש. ומה הדין אם הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה ושוב תפחה ובכל הזמן [- גם כשצמקה] חשב עליה לאכילה?

ת. הגמ' נשארת בספק. דכשצמקה בזמן עשיית המלאכה חשיב דיחוי והספק הוא האם יש דיחוי לענין שבת [היינו דכיוון דנדחה מחיוב באמצע שעשה את המלאכה - פטור אף שבזמן העקירה וההנחה היה שיעור] או שאין דיחוי לענין שבת. וכן פוסק הרמב"ם [יח כז] שזה ספק[1480].

האדם לא היה אמור להתחייב - שהרי הזרע היה עומד להצטמק והמחשבה לאכילה לא הייתה עומדת להשתנות - ע"כ יש יותר צד שיהא פטור מאשר בהוציא חצי לזריעה ותפחה שאז מראש היה עומד להתחייב. כנלענ"ד וצ"ע

[1480] ובשאלה הקודמת - גבי היתה כגרוגרת לאכילה וצמקה ואחר שצמקה חשב עליה לזריעה - פוסק הרמב"ם שחייב. ולא אמרי' שבזמן שצמקה הוי דיחוי מחמת שחשב עליה באותו זמן לאכילה [ורק אח"כ חשב לזריעה] וכתבו בתוס' [ד"ה או] שכן משמע בגמ' שרק בחשב במשך כל המלאכה לאכילה ובאמצע צמקה הווי דיחוי ובזה מסתפקת הגמ' וסלקא בתיקו אבל בהוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה ואח"כ חשב עליה לזריעה - ל"ה דיחוי. וטעם של"ה דיחוי - כתבו תוס' שדיחוי הוא רק כשבזמן שצמק אין שיעור לא למחשבת עקירה ולא למחשבת הנחה. אבל בצמקה ואח"כ חשב לזריעה - **אין דיחוי למחשבת הנחה.**

ש. מהו בית טמא ומה הדין בזרק כזית תרומה בשבת מרה"ר לבית טמא ומדוע?

ת. בית טמא היינו שמטמא הנכנס שלשם כגון שיש בו מת או שהוא מנוגע.

והזורק לשם כזית תרומה בשבת - אם אין הכזית מתחבר בבית לאוכל אחר ועושהו לשיעור כביצה - פטור. דלא זרק כגרוגרת. אבל אם מתחבר האוכל בנפילתו לבית לאוכל אחר ועושהו שיעור כביצה - נסתפקה הגמ' האם מיגו שגרם לאוכל להטמא בצורה שמטמא אחרים[1481] - חשובה הזריקה גם לענין שבת וסלקא בתיקו.

ולגבי הזורק פחות מכזית תרומה או כזית חולין לבית טמא - עי' הערה[1482].

ולגבי הזורק כזית תרומה לבית אחר ונתחבר לאוכל שכבר יש בו שיעור ביצה - עי' הערה[1483].

[1481] **כתבתי עפ"י רש"י** שמש"כ בגמ' שאוכל נטמא בכביצה - **היינו לטמא אחרים.** וכ"כ רש"י בפסחים לג: ד"ה בכביצה דהכי דרשי' בתו"כ [שמיני פרשה ז פרק ט] ומובא בסוגיין בתוד"ה אי. [**וצ"ל שהיינו כר"ע** במשנה סוטה כז: שדורש שאוכל מטמא אחרים מדאו' { דדריש מ"וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא" - שהאוכל שבתוכו טמא לטמא אחרים} ובגמ' פסחים יח. אמרי' שזה רק מטמא משקין שאין אוכל עושה אוכל אחר כיו"ב. ודעת אביי שם שבתרומה - כן עושה אוכל אחר כיו"ב וחלקו עליו שם. **ולהלכה** - עי' **רמב"ם** אה"ט ז א שמשמע שמדאו' אין אוכל מטמא משקין וכ"כ בדעת הרמב"ם בספר " קרית ספר" שם וכ"כ בשו"ת אגרות משה על קדשים וטהרות סימן לא. **אבל** עי' רש"ש בכורות ל. ד"ה במשנה שמק' סתירה מהרמב"ם אבוה"ט יד ז. ודעת החזו"א בהוספה לספר טהרות על הרמב"ם הנ"ל שגם להרמב"ם אוכל מטמא משקה מדאו' עי"ש וע"ע בספר דרך אמונה שמיטה ויובל ח טז בביאוה"ל ד"ה האוכל שמביא ראיות לחזו"א עי"ש.] **אבל האוכל עצמו** נטמא בכל שהוא מדאו' - כ"כ רש"י בפסחים הנ"ל בהדיא דבתו"כ מרבה לטומאת עצמו בכל שהוא עי"ש. וכן משמעות **הרמב"ם** [טומאת אוכלין ד א] שמטמא בכ"ש מדאו'.
ודעת תוס' [ד"ה אי] שמש"כ בסוגיין שבכביצה האוכל נטמא - היינו להטמא **בעצמו** שלזה בעי' כביצה מדאו'. ומש"כ בתו"כ שזה בכל שהוא - היינו מדר' והדרשה מקרא - אסמכתא בעלמא.

[1482] **כתבו התוס' דדווקא כזית תרומה** דאיכא איסור לאכלו בטומאה [פי' ולכן יש חשיבות בטומאתו שנאמר מיגו לענין שבת]. **וברי"טב"א** כתב שבכזית תרומה יש חשיבות עוד לפני שנטמא - שזר האכלו לוקה ובטומאתו יש חשיבות שנאסר גם לכהן עי"ש ולדעתם הזורק פחות מכזית תרומה או הזורק חולין אפי' כזית - ברור שלא אמרי' מיגו ופטור. **ומהרמב"ם משמע** שאפי' בכזית חולין מסתפקת הגמ' שכן הרמב"ם כתב שספק הגמ' הוא בזורק כזית **אוכלין** ולא כתב "תרומה". וכ"כ המאירי בדעתו. [ויל"ע מדוע עדיף כזית חולין מפחות מכזית תרומה]

[1483] בתוס' לקמן צא: ד"ה פחות מסתפק במצטרף לכביצה אי מצטרף לקבל טומאה מחמת שהכביצה כבר טמאה ואינה נטמאת שוב בשביל להחיל טומאה בכזית שהצטרף [ונראה שתוס' לשיטתם שהצירוף זה לטמא את התרומה עצמה אבל לרש"י שזה לטמא אחרים - נראה פשוט שדווקא בכה"ג שהכזית גרם שתוכל התרומה שבפנים לטמא אחרים וכ"נ מהרמב"ם שהדגיש "מפני שהשלים השיעור "עי"ש]

ש. מה שיעור הוצאה מרשות לרשות בלחם הפנים שהוציאו מביהמ"ק לרה"ר? והאם גם פה יש צד לומר שמיגו שיש חשיבות לכזית גבי פסול "יוצא" - יש חשיבות גם לגבי הוצאה?

ת. בברייתא כתוב שהשיעור הוא - כגרוגרת[1484]. ופה אין צד שנאמר שמיגו שיש חשיבות לכזית לענין "יוצא" אז יש חשיבות גם לענין הוצאה - כי מיגו כזה אפשר לאמרו רק כשחיוב שבת ופסול יוצא באין כאחד ואילו כאן פסול יוצא נהיה כשהוציא את לחם הפנים מהעזרה ואילו חיוב שבת נהיה רק כשהניח ברה"ר.[1485].

ש. מה הדין כשלקח זרע מרה"ר שהוציאו לשם זריעה ולבסוף לא זרעו - והכניסו לאוצר ברה"י ? ומה הדין אם עדיין מקומו ניכר באוצר?

ת. בשני המקרים פטור. דכשמכניס לאוצר הווי ביטול המחשבה לזריעה. [ואף שרוצה לשמור הזרע ולזרעו עם גרעינים אחרים שהרי מכניסו לשם שימור - לא הוי הצנעה חשובה אא"כ רוצה לזרעו לבד.] ואפי' אם מקומו ניכר - מ"מ כיון שזרקו לאוצר מראה שביטל המחשבה לזרעו לבד.

[1484] **וא"ת** הא ברגע שמוציא לרה"ר - נהפך לחם הפנים לאיסור"ן ואין באיסור"ן חיוב הוצאה כמ"ש בגמ' לעיל עה: גבי עצי אשירה? **וי"ל** דצריך להצניעו כדי לשרפו דומיא דמקק ספרים ואבני מזבח [במשנה צ.]. וכ"ש הכא דאיכא מצווה לשרוף פסולי קדשים. **[תוס' רי"ד]**. ואף שגם ע"ז יש מצווה לשרפה - מ"מ לא מצניעים אותה לשם כך ואינה חשובה. ורק לדעת רבי יהודה במשנה צ. היא חשובה שכן התורה אמרה "מאומה" עי"ש ברש"י. כנלענ"ד וצ"ע.

[1485] והיינו לאחר שנפרצו בירושלים פרצות בחומה - שדינה כרה"ר - עי' עירובין קא. ופרצות אלו נפרצו קודם חורבן הבית [כמ"ש בריטב"א ר"ה כג: ד"ה לא היו שבזמן ר"ג הזקן כבר נפרצו חומות ירושלים. ור"ג הזקן חי בזמן בית שני כמ"ש בגמ' שבת טו. וברש"י שם ד"ה רבן גמליאל]

מהמשנה צא: עד המשנה צב.

ש. מהי איסקופה ומה הדין במוציא מהבית לאיסקופא ומדוע?

ת. איסקופא היא אבן הנמצאת מתחת לדלת הבית ובולטת החוצה[1486]. ודין המוציא מהבית לאסקופא תלוי במידות האסקופא - דאם היא גבוהה פחות מג"ט - הוויא רה"ר וחייב. וה"ה אם גבוהה ט' טפחים ורבים מכתפים עליה הוויא רה"ר[1487]. ואם היא גבוהה י' ורחבה ד' הוויא רה"י ואין איסור מהתורה להוציא מרה"י אליה. [ומדר' אסור להוציא מרה"י לרה"י אחרת ללא עירוב] ואם היא גבוהה בין ג' לט' טפחים ורחבה ד' ואינה מקורה[1488] הויא כרמלית והמוציא מרה"י אליה פטור. [1489].

ש. ומה הדין במוציא מאסקופא לרה"ר ?

ת. גם זה תלוי. דאם האסקופא רה"ר - מותר להוציא ממנה לרה"ר [רק שלא יעביר ברה"ר ד' אמות] ואם היא רה"י - אסור מהתורה ואם היא כרמלית - אסור מדרבנן.

[1486] דאסקופה היא מפתן הבית כמ"ש בערוך ערך אסכופה וכ"כ רש"י בשמואל א ה א שמפתן זה אסקופה. ומפתן היא האבן שתחת המשקוף שצירי הדלת נכנסים לתוכה כמ"ש רש"י שמות כו יז ד"ה אשה גבי ידות קרשי המשכן עי"ש. וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש כאן. ואיירי שבולט החוצה שהרי מה שבין עמודי הדלת הוא רה"י שהרי יש לו מחיצות. **ויל"ע** למה פרש רש"י על קו' הגמ' "אלימא אסקופא רה"ר" שהכוונה שגבוהה ט' - וכי דרך מפתן הבית להיות גבוה ט' ? ולמה לא פרש"י כפשוטו שאיירי שאינו גבוה ג' טפחים מרה"ר? וכן במה שאמרה הגמ' "אלימא אסקופא רה"י" פרש"י שגבוה י' - וקשה דהרי אין דרכו להיות גבוה י' ולמה לא פי' שהוא בין המשקופים? [ועי' מאירי לעיל ח: ד"ה מעתה שכתב שאין דרך כניסה בגובה עשרה ולכן פי' שם שאסקופת רה"י היינו שהיא בין המזוזות. וכן גבי אסקופה רה"ר פי' שהיא למטה מג' עי"ש] ומיהו זה אפש"ל שמלשון "המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה" שכתוב במשנה משמע שאיירי שנתנן על החלק שבולט החוצה. אך על פרש"י גבי רה"ר קשה וצ"ע.

[1487] ועי' בטושו"ע או"ח שמה י ובנו"כ שם מחלוקות הראשונים ומחלוקות האחרונים באם בעי' ט' מצומצמות או מט' עד י' וכן אי בעי' רחב ד' וכן אי בעי' שיכתפו רבים בפועל או שסגי בראוי לכתף.

[1488] כ"כ רש"י. ומשמע שכרמלית מקורה - הווי רה"י. וכנראה לשיטתו בסוכה יח: שכתב בדעת אביי שפי תקרה הווי מכל צד [וגם רבא מודה לו היכא שמחיצות דפי תקרה לפנים עשויות - ע"ש בגמ' יט.] ודלא כתוס' שם ד"ה אכסדרה שכתבו שבעי' ג' מחיצות עי"ש. וברמ"א שסא ב פסק כתוס' עי"ש. וכל זה בכרמלית מקורה אבל רה"ר מקורה - לכו"ע ל"ה רה"י אלא כרמלית - עי' לקמן צד.

[1489] ואם אינה רחבה ד' וגבוהה מג' ומעלה - הוי מקום פטור ושרי להוציא מרה"י אליה. [ובגבוהה בין ט' לי' - יש אומרים דהווי רה"ר אף אם אינה רחבה ד' - עי' שו"ע שמה י]

ש. ומה הדין במוציא מהבית לרה"ר דרך אסקופה כרמלית?

ת. אם הניח את החפץ על האסקופה או שעמד שם עם החפץ לנוח - פטור. דלא עשה מלאכתו בבת אחת אלא הוציא מרה"י לכרמלית ומכרמלית לרה"ר.

ואם הלך על האסקופה ולא עמד שם כדי לנוח - מחלוקת. לבן עזאי פטור דמהלך כעומד דמי והווי כהוציא מרה"י לכרמלית ומשם לר"ה ולדעת תנא דמתני' - חייב דמה שהלך בכרמלית ל"ה כהניח שם.

ואם העביר החפץ בידו מרה"י לרה"ר ולא הלך בכרמלית וכן אם קפץ מרה"י לרה"ר ודילג על האסקופא ולא דרך שם[1490] - לכו"ע חייב.

להלכה - פסק הרמב"ם [יד טו] **כסתם מתני'** שמהלך לאו כעומד וכן פסק מרן הב"י בסימן שמו א.

ש. מהי אסקופא החיצונה המוזכרת במשנה ? ומה דינה לענין הוצאה?

ת. אסקופה החיצונה היא אצטבא [=עמוד קטן] העומדת ברה"ר ליד פתח הבית [ונקראת חיצונה לאפוקי מאצטבא שמתחת לדלת ורק בולטת לרה"ר ואילו כאן היא כולה ברה"ר אך סמוכה לפתח הבית[1491]] ודינה לענין הוצאה היא שאם היא גבוהה פחות מג' - היא רה"ר. דבטילה לרה"ר. ואם היא גבוהה מג' עד ט - היא כרמלית ואם גבוהה ט' - היא רה"ר.

[1490] דבכה"ג לא חשיב כעומד גם לבן עזאי - עי' תוס' לעיל ה: ד"ה בשלמא בשם הירושלמי שלבן עזאי מעביר ד"א ברה"ר אירי בקופץ דלא חשיב שנח באמצע עכ"ד וא"כ ה"ה בנד"ד.

[1491] כ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש.

ש. מה פירוש מש"כ במשנה " קופה שהיא מליאה פירות ונתנה על אסקופה החיצונה אע"פ שרוב פירות מבחוץ" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פירוש המשנה הוא שלקח כלי מלא פירות והוציאו מרה"י והניחו על אסקופא החיצונה שהיא כרמלית וחלק מהכלי - ובו רוב הפירות - בולט החוצה לאוויר רה"ר. והדין בזה שפטור מפני שלא הוציא את כל הקופה לרה"ר. **ונחלקו חזקיה ור' יוחנן** האם גם כשהיו בכלי חרדל [=פירות קטנים - שהרבה פירות שלמים היו באוויר רה"ר] פטור - מחמת שהכלי אגדם לרה"י ולא הוציא את כולו **[דעת ר' יוחנן]**[1492] או שרק אם היו בכלי קישואים ודלועין [= פירות ארוכים שכל פרי היה חלקו ברה"י] - אז פטור. דהפרי עצמו אגוד לרה"י. אבל אם היו פירות שלמים ברה"ר - חייב אע"פ שהכלי חלקו ברה"י **[דעת חזקיה]**[1493].

במחלוקת חזקיה ור' יוחנן נחלקו גם **אביי ורבא** - ורבא סבר כר' יוחנן ואביי - כחזקיה.

להלכה - פסק הרמב"ם [יב יא]כר' יוחנן. שאף אם היה חרדל בכלי פטור. ובטעם הדבר כתב הרמב"ם "מפני שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד" ועי' הערה[1494].

[1492] יל"ע מה מקור הדין של "אגד כלי" והאם הוא מסברא? ועי' בהערה שבהמשך התשובה שנחלקו ראשונים אי אמרי' דין אגד כלי גם לגבי דינים אחרים כביכורים ופר ושעיר הנשרפין **וע"ע באנציקלופדיה תלמודית** ערך אגד לגבי דם קדשי קדשים שקבלו בכלי שחלקו בדרום והדם כולו בצפון

[1493] מה שכתבתי שהאסקופה החיצונה היא כרמלית - **כ"כ בפיהמ"ש להרמב"ם.** [ולפי זה מש"כ במשנה "אע"פ שרוב פירות מבחוץ" - הכוונה שהכלי נמצא חלקו באוויר רה"ר - ושם נמצאים רוב הפירות. ואעפ"י שגם אסקופה רגילה היא כרמלית - דברה המשנה בדין קופה ב"אסקופה החיצונה" דווקא כי רק החיצונה היא סמוכה לרה"ר. אבל האסקופה הרגילה - נמצאת בין החיצונה לבית ואינה סמוכה לרה"ר]. **אבל הריטב"א** מפרש שהאסקופה החיצונה היא רה"ר [דהיינו שלא גבוהה ג או שגבוהה ט' ורבים מכתפין עליה] ולפי זה מש"כ במשנה "אע"פ שרוב פירות מבחוץ" - הכוונה שרק חלק מהכלי - ובו רוב הפירות - היה על האסקופה [דהיינו מבחוץ] אבל חלקו היה ברה"י. וכיוון שלא הוציא את כולו - פטור. **ויל"ע** לשיטת חזקיה - למה נקטה המשנה "קופה" ולמה לא נקטה כמו ברישא לשון "אוכלין" הרי לחזקיה כל הפטור הוא משום שחלק מהאוכלין נמצאים ברה"י?

[1494] וכתב בספר "**חידושי הר"מ קויס**" [מחכמי העיר מנטובה שבאיטליה לפני כארבע מאות שנה] שלדעת הרמב"ם ר' יוחנן מיקל רק אם היו חלק מהפירות ברה"י או בכרמלית. אבל אם כל הפירות היו ברה"ר - אף שהכלי אגוד לרה"י - חייב. ועי' בספר מורשת משה [להרב שטינהוז] שמק' עליו הא בגמ' ר' זירא מדייק מהמשנה שכתוב בה עד שיוציא כל הקופה - דמשמע שאם לא הוציא את כל הקופה - אף שהיו כל הפירות ברה"ר - פטור ור' זירא אמר שזה כר' יוחנן. א"כ לר' יוחנן פטור בכה"ג. ונמשאר בצע"ק. אולם בספר **זרע אברהם** [הג"ר אברהם לופטביר] סי' ג' כתב שכוונת הרמב"ם במ"ש "שהכלי משים מה שיש בו כחפץ אחד" - לומר שבעי' כלי עם בית קיבול. אבל לעולם הכלי מאגד אף אם רק החלק שאין שם פירות נמצא ברה"י. **וכ"כ הגרעק"א** [בגליון הרמב"ם] בדעת תוס' [פסחים פה: ד"ה

ש. מה הדין בגונב כיס בשבת והוציאו מרה"י לרה"ר - האם מתחייב או שאמרינן קלב"מ?

ת. בברייתא כתוב שרק אם איסור גניבה ואיסור שבת באו כאחד - וכגון שלא הגביה הכיס ברה"י אלא שגררו ברה"י [- שאז לא עושה בו קנין שהרי אין קנין משיכה ברשות הבעלים] והוציאו לרה"ר - פטור. **ובגמ' כתובות לא:** [מובאת כאן ברש"י ד"ה שהרי] כתוב שאיירי שמשך הכיס לצידי רה"ר[1495] ששם משיכה קונה ושברייתא זו ס"ל כרבי אליעזר [בעירובין צד.] שאמר שצידי רה"ר כרה"ר דמו לענין שבת ולכן איסורי שבת וגניבה באין כאחד. **ור' אשי בכתובות שם** תירץ שאיירי שהוציא לרה"ר גמורה וקנה את החפץ ע"י שגרר את החפץ על הריצפה שהייתה מעט גבוהה מרה"ר - וכשהוציא לרה"ר הניח ידו ליד רצפת הבית - שהייתה גבוהה פחות מג"ט לרה"ר והניח החפץ בידו. דכיוון שידו למטה מג' חשיב החפץ מונח ברה"ר [ועי' תוס' בכתובות שם ד"ה ר' אשי בשם ר"י בן מאיר[1496] שלדעת רבא בשבת ה. שידו של אדם חשובה כד' על ד' - אפי' למעלה מג' חשיב כמונח במקום חשוב ברה"ר {עד י' טפחים} עי"ש אמנם מרש"י שם ל"מ הכי] וכתב רש"י שם שלר' אשי כשמכניס הכיס לידו הווי כאילו הגביהו ולכן יש קנין גניבה יחד עם מלאכת הוצאה[1497].

ואומרת הגמ' כאן **שלדעת ר' יוחנן** שאמר אגד כלי שמיה אגד - צ"ל שלא היו בכיס מעות אלא **נסכא** דהיינו חתיכת כסף ארוכה. שאז קונה את הנסכא ברגע שמוציאה לרה"ר ולכן אמרי' קלב"מ בגוררו לרה"ר אבל אם יש שם מעות - לא אמרי' קלב"מ שכן את המעות קונה ברגע שפי הכיס מגיע

בנגרין] שבעי' כלי שיש בו תוך. אולם בתוס' בפנים משמע שקפידתם של תוס' שאם ימשוך הכלי - ימשך איתו החפץ ולאו דווקא מטעם "תוך" שיאגדם. ועי' **באנציקלופדיה תלמודית** ערך אגד [ושם בהערה 7]שכוונת הרמב"ם **שהפירות עם הכלי** - הכל חשוב להיות אחד ע"י אגד כלי.

ולגבי קו' הגמ' [צב.] והאיכא שנצים - לכאו' לפי הרמב"ם ליכא לפרש כפרש"י דהרי השנצים אינם מאגדים מה שבכלי להיות אחד וצ"ל שמפרש כפי' ר"ח עי"ש. וצ"ע.

[1495] דהיינו במקום שיש בצידי רה"ר "חיפופי" - כעין עמודים כדי שהעגלות לא יתחכחו בקירות עי"ש בעירובין

[1496] אחיהם של ר"ת והרשב"ם והוא הנקרא "הריב"ם" - עי' שם הגדולים להחיד"א ערך רבינו יעקב בר מאיר.

[1497] ורשב"ם [ב"ב פו. ד"ה שהרי] כתב שהווי קנין משיכה עי"ש ובתוס' בב"ב שם כתבו דהווי חצר. ובגמ' בכתובות יש עוד תירוץ - של רבינא - שמשיכה קונה גם ברה"ר [ועי"ש בתוד"ה וברשות שדן אי רבינא איירי רק לענין תשלומי גניבה או לכל קנין עי"ש] וצ"ע למה לא הביאו רש"י.

לרה"ר[1498] וחילול שבת לא הווי עד שמוציא את כל הכיס[1499] **וכמו כן לא היו בכיס שנצים** [- שרוכים] שהיו אוגדים אותו לרה"י גם אחרי שכל הנסכא יצאה מרה"י. דאם יש בו שנצים - א"כ קנין גניבה הווי לפני חילול שבת. או שהיו שנצים אבל הם כרוכים על הכיס[1500].

להלכה - הרמב"ם [גניבה ג ב] והשו"ע [חו"מ שנא] פסקו בסתמא שמגרר לרה"ר חייב ולא העמידו באוקיתא של נסכא ושליכא שנצים וכו' וזה למרות שלגבי שבת פוסק הרמב"ם כר' יוחנן שאגד כיס שמיה אגד ולא מתחייב עד שמוציא כל הכיס. ועי"ש בנו"כ של הרמב"ם והשו"ע שדנו בזה.

[1498] כ"כ **רש"י** [ד"ה קדים ליה] שכיוון שהוציא מקצת הכיס - קנה כל המעות שמבחוץ שיכול להוציאו [נדצ"ל להוציאם] דרך פיו. **ויל"ע** אמאי פשוט לגמ' שלגבי גניבה לא אמרי' אגד כלי שיהא אגד אפי' לר' יוחנן ולכן קנה המעות קודם שהוציא כל הכלי דמאי שנא גניבה משבת? ועי' תוס' פסחים פה: ד"ה בנגררין שפשוט להם שגם גבי הוצאת פר ושעיר הנשרפין ביוהכ"פ מחוץ לעזרה כדי לשרפם - אמרי' אגד כלי שמיה אגד אילו היו יכולין הפנימיים למשכן אצלן ע"י המוט עי"ש וכן בברייתא המובאת במס' מכות יט. אמר ר' אליעזר שביכורים שמקצתן בחוץ ומקצתן בפנים - שבחוץ הרי הם חולין ושבפנים ה"ה הקדש. וכתב הריטב"א שם שס"ל לר"א שאיגוד כלי לא שמיה אגד עכת"ד משמע שלמ"ד ששמיה אגד - אכן אינם קדושים עד שיכנסו כל פירות הביכורים לעזרה. א"כ גם **לגבי ביכורים ופר ושעיר של יוהכ"פ אמרי' לשיטת תוס' וריטב"א את הדין של "אגד" ולמה לגבי קניני גניבה לא אמרי' הכי?** [אמנם הרמב"ם גבי ביכורים {ביכורים ג ב} וגבי מעשר שני {מע"ש ב ז} פסק של"א אגד כלי שמיה אגד וזה למרות שגבי שבת כתב שכן אמרינן אגד כלי שמיה אגד. וא"כ י"ל שסובר שדווקא גבי שבת דבעי' מלאכת מחשבת אמרי' הכי - עי' דרך אמונה בהל' מע"ש שם בביאוה"ל] **ואולי יש לחלק** בין שבת, פר ושעיר של יוהכ"פ, מעשר וביכורים לגניבה וצ"ע.

[1499] וכתב **הרמב"ן** שלתירוץ ר' אשי בכתובות שצירף ידו למטה מי' וקבלה - לא קשה מידי שהרי כל הכיס מגיע לידו בבת אחת וברגע זה עושה קנין בידו [[והיינו שלא שם את היד ממש כנגד קרקעית הבית אלא קצת למטה ממנה - ואז הכיס נופל לידו בבת אחת - כ"כ באבן ישראל להגר"י פישר שבת יב יא בד"ה ודבריו עי"ש] אמנם **הרשב"א והריטב"א** כתבו שהקו' היא גם לתירוץ ר' אשי הנ"ל וזה משום שגם לר' אשי הכיס לא מגיע לידו בבת אחת. עי"ש בדבריהם. וכ"מ מרש"י כאן שקו' הגמ' היא גם לתי' ר' אשי הנ"ל.

[1500] ומתחילה תי' הגמ' שהוציאו דרך שוליו ודחתה א"ז הגמ' שיכול לפרום התפר ואז תי' שאיירי בנסכא. וכתב הריטב"א שלתי' הגמ' שאיירי בנסכא - אצ"ל שהוציאו דרך שוליו ואפשר לומר שהוציאו דרך פיו עי"ש. ויל"ע לפי זה מה מקשה הגמ' והא איכא שנצים - הא אם מוציאן דרך פיו - מוציא את השנצים עוד לפני שמוציא את הנסכא ? וצ"ע.

ש. מה הדין באדם שעומד ברה"י ומושיט ידו - וחפץ בתוכה - מרה"י לאוויר רה"ר. האם חייב משום הוצאה?

ת. אם החפץ גבוה מרה"ר ג"ט ומעלה - לכו"ע פטור. דלא נחשב מונח ברה"ר. [1501].

ואם החפץ סמוך פחות מג"ט לרה"ר - נחלקו בזה אביי ורבא. ולמסקנת הגמ' - דעת אביי שאגד יד שמיה אגד וחשיב החפץ אגוד לרה"י ופטור ודעת רבא שאגד יד לא שמיה אגד - וחשיב החפץ כמונח ברה"ר.

להלכה - פסק הרמב"ם [יג ו] כרבא.

[1501] כ"כ רש"י. ובתוס' ד"ה התם אמר ר"י שלמעלה מג' - גם לרבא אגד גוף שמיה אגד. ויל"ע לרש"י - למה לא חשיב נח הא הוא עצמו אמר לעיל דף ה. ידו של אדם חשובה כד' על ד' ? וצ"ל שהחפץ שבידו חשיב כמונח באוויר כי ידו לא נחה [אך עדיין צ"ב למה לא הווי כאגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים שבזה מסתפק רבא לעיל ה: וכאן לא מסתפק וברור לו של"ה כמונח וצ"ב בזה]. וגם בשיטת תוס' צ"ע אמאי למעלה מי' - גם לרבא חשיב אגד יד אגד ואילו לגבי כלי המונח על אסקופה החיצונה באוויר רה"ר - לא אמרי' שלכו"ע מעל ג' טפחים אגד כלי שמיה אגד ועי' רש"ש לעיל צא: בד"ה במשנה וצ"ע.

מהמשנה צב. עד המשנה צב: למעלה.

ש. מה הדין במוציא חפץ מרשות לרשות ומחזיקו ביד שמאל? ומה הדין כשמניחו על כתיפו? ומדוע?

ת. כתוב במשנה שכשמוציא בימינו ושמאלו ועל כתיפו - חייב. דכך היה משא בני קהת. ופרש"י שגבי ימינו ושמאלו - טעם החיוב כי זה דרך להוציא כך. ומ"ש במשנה שכן משא בני קהת - קאי על כתיפו שכן בבני קהת נאמר [במדבר ז ט] "בכתף ישאו"[1502].

ש. מה פירוש מש"כ במשנה "המוציא... בתוך חיקו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. חיקו היינו מקום נסתר שבגופו[1503] ובד"כ הכוונה למקום שבין הזרוע והיד. והדין בזה שחייב שכן זה דרך להחזיק שם דברים ועי' הערה[1504].

ש. מהו " מוציא במרפקו" ומה דין בזה ומדוע?

ת. כתוב במשנה שהמוציא במרפקו פטור מפני שלא הוציא כדרך המוציאין. **ופרש"י** שמרפקו זה איישיל"א בלע"ז והיינו בית השחי [עי' רש"י סנהדרין סה. ד"ה פיתום][1505] ודעת **תוס'** שמרפק זה החיבור שבין הזרוע [- החלק העליון של היד] ליד [- החלק התחתון של היד] שנקרא בלשון תוס' "קוד"א" [1506] [ומוציא ע"י ששם החפץ מול המרפק ומכופף אות ידו כלפי כתפו שלא יפול - ריטב"א].

[1502] וכתב **השפת אמת** שמשמע מרש"י שאפי' אם נשא בכתף דבר שאין דרך לישא על כתיפו - וכגון דבר קל - יהא חייב [שהרי לדבר שאורח ארעא א"צ למילף מבני קהת] והק' השפ"א מנ"ל לרש"י הא ? הרי בני קהת נשאו על כתיפם רק דברים כבדים ?

[1503] ד"חיק" היינו לשון סתר - עי' רש"י ב"ב ט: ד"ה אע"פ ששוחד בחיק - שעושה צדקה בסתר ועי' מהרש"א שם שחיק הוא מקום סתר.

[1504] ואין הכוונה ששם החפץ בבית השחי - שהרי לרש"י פטור בכה"ג [דפי' שמש"כ במשנה שבמרפקו פטור - היינו בבית השחי] אלא שששם החפץ בין זרועו לידו - מתחת לבית השחי [ונראה שבבית השחי ממש אין דרך לתת דברים דהא הוא מקום זיעה ויתלכלכו ולכן פטור כנלענ"ד וצ"ע]

[1505] וטעם שאין דרך להוציא כך נראה שזה משום הזיעה

[1506] וזה מה שכיום נקרא מרפק

ש. מה פירוש " כלאחר ידו" ו"ברגלו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "לאחר ידו" היינו על גב ידו [1507] ואם גורסים במשנה "כלאחר ידו" - הכוונה שהוציא בשינוי דומה לשינוי שמוציא בגב ידו [דכ' של "כלאחר" היא כף הדמיון] והיינו מה שממשיכה המשנה "ברגלו" שזה שינוי דומיא דגב ידו. ותוס' עצמם גורסים במשנה "לאחר ידו" דהיינו על גב ידו.

ופירוש "ברגלו" נראה שהכונה שדוחפו ברגלו דהווי כלאח"י ועי' הערה[1508].

ש. מה פירוש " המוציא... בפונדתו ופיה למטה" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "פונדתו" הפירוש חגורתו והיינו חגורה חלולה שהיו שמים בה מעות. "ופיה למטה" היינו שהפתח של החלל - שדרכו מכניסים את הכסף - היה מתחת לכסף בתחתית האזור. והדין הוא שזה פטור דחשיב שינוי ואע"פ שהפתח קשור - משום שדרך הקשר להפתח[1509].

הערה: בברייתא לקמן [צב:] מובא שר' יהודה מחייב בכה"ג וחכמים פוטרים.

להלכה - פסק הרמב"ם [י ביג] כחכמים.

[1507] פיהמ"ש לרמב"ם וכ"כ בחי' הר"ן.

[1508] ועי' בספר אור לציון [הגרב"צ אבא שאול] חלק ב' פרק מג הערה ז שלדחוף את הפירות ברגלו הווי כלאח"י [הוא דיבר גבי מעמר ומסתמא ה"ה להוצאה] עכ"ד. ובתנאי שזה דבר שאין דרך לגררו ברגלו - [עי' ספר מנחת שלמה [הגרש"ז אויערבאך] א יד ס"ק ב ד"ה וגם - לגבי מוקצה ומדמה א"ז להוצאה]. **ואם החפץ קשור ברגלו והולך עמו ברה"ר** - עי' בספר חישוקי חמד [הגר"י זילברשטיין] בסוגיין שכתב שג"כ הווי שינוי בדבר שאין דרך לצאת בו כך.

[1509] כ"כ במאירי. וכך נראה פשוט שאיירי בקשור דאל"כ - הכסף היה נופל. ויל"ע מה הדין בקשר שאין דרכו להפתח. ועי' בתפארת ישראל שמסביר שזה לא נופל כי הפתח צר ולא מסביר שאיירי בקשור וצ"ע.

ש. מה דין המוציא משא בידו ומחזיקו למעלה מי' טפחים - האם חייב? ומה הדין במעביר כך ד' אמות ברה"ר? ומה הדין בזורק ברה"ר ונדבק בכותל למעלה מי' טפחים - ומדוע?

ת. ר' אלעזר אמר בגמ' שהמוציא משאוי למעלה מי' - חייב. שכן משא בני קהת ופרש"י שהם נשאו בכתף שזה למעלה מי' ומינה יליף ר"א שה"ה בנושא ביד למעלה מי'. עכ"ד רש"י[1510]. וילפי' מבני קהת הן למוציא והן למעביר ד"א ברה"ר דתרוויהו היו בבני קהת[1511]. אבל בזורק דבילה ד"א ברה"ר ונדבקה בצד העמוד בגובה של י' טפחים - כתוב במשנה לקמן שפטור. ופרש"י דיש לחלק בין זורק למעביר דמעביר ילפי' מבני קהת [דבני קהת העבירו והוציאו אך לא זרקו].

[1510] **וברמב"ם** כתוב "המוציא בין בימינו בין בשמאלו חייב... וכן המוציא על כתיפו חייב אע"פ שהמשאוי למעלה מי'" **וכתב המ"מ** דמשמע שסובר הרמב"ם שר"א דיבר על מוציא בכתף. אולם לדינא מודה הרמב"ם לרש"י שגם ביד חייב עכ"ד המ"מ. **ובספר הבתים** [להרשב"א?] שער ז כתב שדעת הרמב"ם להקל במוציא בידו **וכ"כ בשפת אמת** שנראה לפום ריהטא ודלא כהמ"מ. עוד כתב השפ"א **שבתוס'** ה. ד"ה כיוון כתב ר"י להדיא שהמחזיק חפץ ברה"ר למעלה מי' - הווי מקום פטור. וא"כ י"ל שגם הרמב"ם ס"ל כוותיהו. **אולם עי' בשו"ע הרב** [קונטרס אחרון שמז א] שתוס' פטר רק כשמניח ממקום אחר על למעלה מי' [וכהמקרה של בעה"ב שנותן לעני - עי' בהמשך ההערה] אבל כשעומד בעצמו עם החפץ - גם תוס' מודו שחייב אף כשמגביהו למעלה מי'.

ולגבי בעל הבית שהוציא מרה"י והניח בידו של העני וידו של העני למעלה מי' - כתוב בירושלמי [שבת א א] שבכה"ג אינו חייב וכן פסק הרשב"א [ה. סוד"ה ומסתברא] ומובא במגיד משנה יג ב ושם כתב המ"מ שיש חולקין. והמגיד משנה הזה הובא גם במג"א [שמז ה] ובמ"ב [שמז ח]. וצ"ע לדינא. ומ"מ מדר' וודאי שאסור לעשות א"ז וכדמוכח במ"ב שפטור אבל אסור.

[1511] וכ"מ ברש"י - שהגמ' דברה במוציא ורש"י דיבר במעביר משמע שתרויהו נשווין.

ש. האם כשנשאו הלווים במדבר את המזבח והארון - היה גובה תחתית המזבח למעלה מי' טפחים? ומנ"ל?

ת. **הארון** - פשוט שהיה תחתיתו גבוה מי' שהרי גובה כתף של אדם בינוני היא י"ח טפחים[1512] וקיי"ל שכשנשאו את כלי המשכן - נשאו אותם כששליש מגובהם היה למעלה מכתפי הלויים ושתי שליש - למטה מכתפיהם. וא"כ למטה מכתפי הלווים היו שישה טפחים ו2/3 טפח מגובה הארון [שזה 2/3 מגובה הארון שהיה גבוה 10 טפחים]. וכיוון שכתפי הלווים היו י"ח טפחים - א"כ היה תחתית הארון גבוה מהקרקע י"א טפחים ושליש הטפח.

המזבח - ללשנ"ק דגמ' היה ג"כ תחתיתו גבוה מי' טפחים שכן הלשנ"ק סוברת שהלווים היו גבוהין י' אמות כמשה[1513] והיו נושאין את המזבח שהיה גבוה י' אמות[1514] כששתי שליש ממנו למטה מכתפיהם והיינו שגבוה מהקרקע שלש אמות ושליש[1515] אולם ללשנ"ב אין ראיה ממשה לכל הלווים שהיו גבוהין י' אמות דשאני משה ששרתה עליו שכינה ובעי' לזה בעל קומה.

1512 **כתבתי הדברים לפי דעת התוס'** ד"ה אשתכח שסוברים שמש"כ בגמ' [עירובין מח.] שגופו של אדם ג' אמות - היינו מכתיפו ולמטה ולא כולל צווארו וראשו.וכ"כ התוס' בעירובין שם ד"ה ג' אמות. **וכן משמע מרש"י בסוגיין** ד"ה אשתכח דמחשב י"ח טפחים מהכתף וכ"כ המהרש"א בדעתו. **ועי' רש"ש** שם בעירובין שמקשה על תוס' דבגמ' שם כתוב שכשפושט את ידיו ורגליו - תופס עוד אמה והיינו שכששוכב - מישר את רגליו והם מאריכות [דכשעומד רגליו כפופות קצת מכובד הגוף - תוס' רי"ד שם] וכשמרים ידיו למעלה בס"ה תופס עוד אמה. ומקשה רש"ש שלפי תוס' כשמרים ידיו מעל ראשו הווי יותר מאמה מעל כתפיו דאמה הוא השיעור שמהמרפק לראשי אצבעותיו עכ"ד רש"ש ונראה ליישב ש"כ שפושט ידיו אין הכוונה שמישרם לגמרי מעל ראשו דאין דרך אדם לשכב כך אלא מרימם באלכסון כנלענ"ד.

ודעת הרשב"ם בב"ב ק: ד"ה הכוכין וכן **הרמב"ן** שם ד"ה כוכין - שגופו עם הראש הוא י"ח טפחים [ד"ה והכוכין - מובא גם בתוס' שם]: **ועי' ספר אור לציון** [הגרב"צ אבא שאול] במבואות לשיעורי המצוות אות יב ואילך שסובר שנחלקו בשיעור אצבע אם הוא ב' ס"מ או 2.4 ס"מ [דגובה האדם עד ראשו הוא קצת יותר ממטר ושבעים וא"כ אם שיעור אצבע הוא 2 ס"מ ושיעור טפח הוא 8 ס"מ ושיעור אמה הוא 48 ס"מ - א"כ ג' אמות הם מטר וארבעים וארבע ס"מ ואז צ"ל שזה עד כתיפו. אך אם שיעור אצבע הוא 2.4 ס"מ ושיעור טפח הוא 9.6 ס"מ ושיעור אמה הוא 57.6 ס"מ א"כ ג' אמות הם מטר ושבעים ושתים ס"מ שזה גובה האדם עד הראש עי"ש.] עי"ש

1513 ועי' מהרש"א ד"ה בפרש"י דבלשנ"ק מסתפק רש"י אי י' אמות זה גובה הכתף או הראש עי"ש

1514 ס"ל לגמ' כשיטת ר' יוסי בזבחים נט: שמזבח היה גבוה י' אמות. [וכ"פ הרמב"ם בית הבחירה ב ה]. אבל ר' יהודה שם סובר שהיה גבוה רק ג' אמות.

1515 ורש"י כתב שגבוה מהקרקע קרוב לשליש של י' אמות ועי' מהרש"א שכתב א"ז לצד שי' אמות היינו מראש הלויים עי"ש

ש. מה הדין במוציא משאוי על ראשו להו"א ולמסקנא?

ת. להו"א ראשונה - אמר רב בשם ר' חייא שהוא חייב שכן הווי כדרכו שכן אנשי הוצל עושין כן. ודחינו - דאינן רובא דעלמא ולא אזלי' לפיהם.

להו"א ב' - רק אם הוא מאנשי הוצל חייב. ודחינן - דבטלה דעתם.

ולמסקנא - פטור אפי' אם הוא מאנשי הוצל - דבטלה דעתם מחמת שמתנהגים בצורה משונה [1516].

להלכה - כתב הרמב"ם [יב יד] שאם מוציא משא כבד על ראשו וגם מחזיקו בידו כשהוא על ראשו - חייב. שכן זה כן דרך העולם ורק אם זה משא קל - אין זה דרך העולם [ומשמע ממנו שה"ה אם זה משא כבד אך לא מחזיקו גם בידו - שפטור. דאין זה דרך העולם] [1517].

[1516] וכתבו תוס' שאם אנשי מקום מסוים מתנהגים בשונה משאר העולם מחמת סיבה שמקום זה שונה בתכונתו משאר העולם - ל"א בטלה דעתם ולכן המקיים קוצים בכרם בערביא - שדרכם כך כי יש חהם גמלים ומגדלים קוצים למאכלם - לוקה.

[1517] ולכאו' נראה שחידש דין זה מדעתו. וצ"ע למה לא כתב דין זה בלשון "יראה לי" שהרי כן דרכו במקום שמחדש דין [עי' שו"ת חתם סופר חלק ב' יו"ד סימן ז ד"ה אברא וחלק ד' אהע"ז סימן ב ד"ה גם. וכ"כ החיד"א בספרו ברכי יוסף יו"ד סימן קטז בשיורי ברכה אות יא ומקורם מקובץ תשובות הרמב"ם סימן ק"מ שכתב שדבר דהעלה בפלפולו כתבו בלשון יראה לי] וצ"ע

מהמשנה צב: למעלה עד המשנה צב: למטה.

ש. מה פירוש דברי המשנה: "המתכוון להוציא לפניו ובא לו לאחוריו" "לאחוריו ובא לו מלפניו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פירוש דברי המשנה "לפניו ובא לו לאחוריו" הוא שאדם שצרר מעות בסדינו וכרך את סדינו על גופו כשהמעות נמצאים לפניו - והוציאם מרשות לרשות ובשעת הליכתו הסדין הסתובב והמעות היו מאחוריו. ופירוש דברי המשנה "לאחוריו ובא לו לפניו" הוא שמלכתחילה שם המעות מאחוריו בשעת הליכתו הסתובבו לו לפניו.

ובמשנה כתוב דהדין הוא בלפניו ובא לאחריו - פטור ובאחוריו ובא לפניו - חייב.

ובלשנ"ק של הגמ' - אמר ר' אלעזר שאין הבדל להלכה בין לפניו ובא לו לאחוריו ובין לאחריו ובא לו לפניו ובתרוויהו נחלקו תנאים - תנא אחד פוטר משום שלא נעשתה מחשבתו והווי מתעסק ולא מתכוין[1518] ותנא שני מחייב דלא חשיב מתעסק כיוון שסוף סוף הוציא החפץ מרשות לרשות. ומש"כ במשנה "פטור" - זה תנא א' ומש"כ "חייב" זה תנא ב'[1519].

ודחה רבא את הלשנ"ק ואמר שאותו תנא הוא שפוטר בלפניו ובא לו לאחריו ומחייב בלאחריו ובא לו לפניו. וטעם שבלפניו ובא לו לאחוריו חשיב מתעסק - משום שאנן סהדי דלא ניחא לאדם להוציאו מאחוריו משום שהמעות פחות נשמרים כך וכיוון שכך - חשיב מתעסק אבל לאחוריו ובא לו לפניו - אף אם יותר נוח לו להוציא מאחוריו [דלכן שמם לכתחילה מאחוריו] מ"מ לא מקפיד על זה שלא יסתובב מלפניו [1520] ומה שאמר ר' אלעזר שמתני' היא מב' תנאים הוא מחמת הדיוק היוצא ממתני' לגבי לאחריו ובא לו לאחריו - עי' בתשובה הבאה.

[1518] ועי' כריתות יט עמוד א' ועמוד ב' וברש"י שם בעמוד א' ד"ה מבעי - שיש מחלוקת תנאים אי מתעסק פטור בכל התורה או רק בשבת שנא' בה מלאכת מחשבת

[1519] והקשו תוס' דהמשנה הצ"ל במקרים הפוכים ותי' דלא ידע שיש בזה חילוק. ומ"מ ק' למה המשנה כתבה את הדיעה שחייב ואת הדיעה שפטור במקרים שונים ?

[1520] ומש"כ רש"י "כל שכן דניחא ליה" נראה דהכוונה שניחא ליה מצד השמירה אבל וודאי שמלכתחילה רצה בכל זאת לשים המעות מאחריו מחמת סיבות אחרות וכוונת רש"י שאף שמלכתחילה העדיף מאחוריו [כגון בגלל נוחיות] מ"מ לא קפיד ע"ז שהתהפך כי זה עדיף לגבי שמירת המעות

ש. מה פירוש " לאחריו ובא לו לאחריו" ? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. לאחריו ובא לו לאחריו פירושו שהתכוון להוציא המעות כשהן צרורין מאחריו ואכן הוציאם כך. נחלקו בזה אמוראים: **לר' אלעזר** [עפ"י מה שהסבירו רבא] - נחלקו תנאים בדבר. תנא א' סובר שחייב והוא התנא דרישא דמתני' שאמר לפניו ובא לו לאחריו - פטור ומדויק שלאחריו ובא לאחריו - חייב. ותנא ב' סובר שפטור והוא התנא שאומר במתני' לאחריו ובא לו לפניו - חייב ומדויק שלאחריו ובא לאחריו - פטור [1521].

לר' אשי - לא נלקו תנאים בדבר ותנא דמתני' הוא תנא אחד שסובר שלאחריו ובא לו לאחריו חייב. ומסיפא שכתוב שלאחריו ובא לפניו חייב - לא מדויק שלאחריו ובא לאחריו פטור אלא להיפך - דבזה כ"ש דחייב דנתקיימה מחשבתו ולא חשיב שינוי[1522].

ש. מה פירוש מש"כ במשנה " האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מאחוריה חייבת"? ומה הטעם של דין זה?

ת. פירוש דברי המשנה הם שלנשים היה חגור שהיו חוגרות בו מכנסיים קטנים שהיו לצניעות [1523] והייתה תולה בו דברים ופעמים שמסתובבים בחגור מכאן לכאן[1524]. ודין המשנה הוא - שאם תלתה דבר בחגור מלפניה והתהפך לאחוריה - חייבת. שכן כיוון שדרכו להתהפך - לא חשיב כ"נתכוון לפניו ובא לו לאחריו" שפטור. דפטור זה הוא רק במקום שאין הדרך לבוא לאחריו אבל אם הדרך כן - לא חשיב "נתכוון לפניו".

[1521] דהווי כלאחר יד. והקשו האחרונים [רעק"א. רא"מ הורביץ ועוד] אי לאחריו ובא לאחריו פטור - אמאי לאחריו ובא לפניו חייב הא נתכוון שלא לעשות מלאכה והווי כנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר דפטור לרבא לעיל עג:? ותי' רא"מ הורביץ די"ל שהוא נתכוון למלאכה לפי דעתו [דהיינו שלא ידע שזה לא אורחייהו להוציא כך או שלא ידע שמלאכה בשנוי לאו מלאכה היא] ולכן ל"ה מתעסק.עכ"ד וצ"ע.

[1522] ויל"ע באם הדרך לתת מאחוריו רק דברים פחותי ערך - שפחות שומרים עליהם - והא שם מאחריו דברים יקרי ערך - האם חשיב שינוי?

[1523] וזה מתקנת עזרא [ב"ק פב.] ונראה מרש"י שהייתה שמה המכנסיים תחת חלוקה כדי שאם יתרומם חלוקה - לא תיראה ערוותה.

[1524] עי' **בספר מעשה רוקח** על הרמב"ם [שבת א יג] שמסביר שהייתה שמה החפץ בין חלוקה [דהיינו המכנסיים הנ"ל] לבשרה ואת שולי המכנסים הייתה מהדקת לבשרה מלמטה כדי שהחפץ לא יפול. וכיוון שהמכנסיים עצמם לא הדוקים - הייה החפץ מסתובב ברווח שבין בשרה למכנסיים.

ש. כשכתוב במשנה "באמת אמרו" - מה הכוונה "באמת"?

ת. בגמ' מובאת ברייתא " כל "באמת" - הלכה היא" ועי' הערה[1525].

ש. מה הם "מקבלי פתקים" המוזכרים במשנה ומה הדין הנאמר בהם לגבי הוצאת שבת ומה טעמו?

ת. מקבלי פתקים הם שלוחים של המלך שמוסרים את אגרות המלך ל"רצים" דהיינו לאלו שמביאים את אגרות המלך למקום שנשלחו לשם.

והדין הנאמר בהם במשנה הוא שר' יהודה אומר שאף מקבלי פתקים שהוציאו מרשות לרשות ע"מ להביא את האיגרת לרץ פלוני ולבסוף אותו רץ לא היה והביאוה לרץ אחר - חייבין. שכן לא מקפידים כ"כ למי למסור ועי' הערה [1526].

[1525] ברייתא זו מובאת גם בב"מ ס. ושם פרש"י "ואין לגמגם ולחסם [- פי' להסס] בדבר. וכן בסוכה לח. מובאת ברייתא זו ושם פרש"י הלכה היא - ואין חולק בדבר. **ועי' ירושלמי [שבת א ג] על המשנה לעיל** [יא.] באמת אמרו החזן רואה וכו' - שכל באמת - הלכה למשה מסיני [וכ"כ רבינו חננאל כאן].**והרא"ש** [מקוואות סימן א] **והר"ש והרע"ב** [תרומות ב א] כתבו שהכוונה שברור הדבר כמו הל"מ. אבל אין זה הל"מ כי הרי דין קריאה לאור הנר בשבת זה דין דרבנן. **אולם בסוגיין יש לדון** דאולי כאן הכוונה להל"מ ממש דהרי איירי כאן בדין דאו' [דלמרות שעזרא תיקן שתחגור סינר - מ"מ יתכן שגם לפני עזרא היו כאלה שחגרו סינר] והר"ש והרע"ב הנ"ל במס' תרומות והרא"ש במקוואות הנ"ל דברו בדינים דרבנן עי"ש וצ"ע

[1526] **כך פרש"י בשם רבותיו** ומשמע שאם לא מצא למי למסור - פטור. דלא נתקיימה מחשבתו. ולפי זה כל המוציא לשם עשית דבר מסוים ולא נעשה אותו דבר - יהא פטור. ועי' ספר קרית מלך רב [להג"ר יהודה נבון בנו של המחנה אפרים] על הרמב"ם א יב שכתב כן בדעת רש"י אולם הוסיף שיתכן שכל זה כשבזמן שהניח - כבר נתברר לו שלא נתקיימה מחשבתו אבל אם הניח ונגמרה המלאכה ואח"כ נתברר לו שלא נתקיימה מחשבתו - חייב. עכ"ד. וצ"ב בזה. **ורש"י** - לאחר שהביא דעת רבותיו - כתב ע"ז " וליבי מגמגם" **ובריטב"א הקשה** על פירוש זה ב' קושיות א. שלא מובן לשון " אף" דמשמע שזה מתקשר לדין האשה שהייתה חוגרת בסינר. ועוד הק' מאי קמ"ל שכותבי הפתקים חייבין הא זה פשיטא דמה לי שנתנו לרץ זה או לרץ אחר? וע"כ פירש בשם **ר"ת** - וכ"כ תוס' בשם **רשב"ם** - ש"כותבי פתקים" הן לבלרי המלך התולים פתקים בחגור שבסינרם וההחגור מסתובב מקדימה לאחורה ודמיא לאשה שבכה"ג חייבת אף שמעדיפהשהחגור לא יסתובב - שכן דרכו להסתובב וה"ה שהם חייבים. וגם המאירי וגם הרמב"ם בפיהמ"ש הסבירו דברי ר' יהודה כעין פירוש תוס'.

וכתבו תוס' שת"ק חולק על ר' יהודה דלא חשיב ליה "חוזר" [וכנראה שפחות מצוי שחגור כזה יסתובב מאשר שחגור של אישה יסתובב] וכ"כ **הרמב"ם בפיהמ"ש**. וכתב שאין הלכה כר' יהודה **והמאירי** כותב שת"ק לא פליג אדרבי יהודה. ויל"ע לפרש"י בשם רבותיו האם חכמים חולקים על ר' יהודה?

מהמשנה צב: למטה עד המשנה צג:.

ש. מה הדין בשניים שהוציאו ביחד חפץ ואחד מהם עקר ואחד הניח? ומה הדין כשביחד עקרו והניחו - כשכל אחד מהם יכול להוציאו לבד וכשכל אחד לא יכול להוציאו לבד? ומדוע?

ת. **בזה עוקר וזה מניח** - לכו"ע פטורים. **וכששניהם עקרו והניחו ביחד** - נחלקו תנאים. **לר' מאיר** - שניהם חייבים בין במקרה שכ"א לבדו יכול להוציא ובין במקרה שכ"א לבדו אינו יכול. **ולר"ש** - בתרוויהו - שניהם פטורים. **ולר' יהודה** - כשכל אחד יכול להוציא לבדו - פטורים וכשכל אחד לא יכול להוציאו לבדו - חייבים.

ומקור הדין - שנא' בתורה לגבי קרבן חטאת [ויקרא ד כז] "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ עשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה". **דעת ר' מאיר** שיש בפסוק זה ב' מיעוטים. מיעוט ראשון - שנא' "נפש אחת" - ולא שניים למעט שניים שעשו מלאכה ע"י שזה עקר וזה הניח. ומיעוט שני "בעשותה" - ולא שעשה ע"פ הוראת בי"ד. **דעת ר' יהודה** שיש בפסוק זה ג' מיעוטים שכן מהמילה "נפש" ומהמילה "אחת" מכל אחת מהן יש מיעוט. וכיוון שנוסף מיעוט - ממעטים גם כששניהם עשו יחד את כל המלאכה אבל כ"א יכול לעשותה לבד[1527] **ור' שמעון** - גם הוא סובר שיש ג' מיעוטים. אך המיעוט של "בעשותה" לא ממעט יחיד שעשה בהוראת בי"ד אלא ממעט שניים שעשו יחד את כל המלאכה דאפילו כל אחד מהם אינו יכול לעשותה לבד - פטורים[1528].

להלכה - פסק הרמב"ם [א טז]כר' יהודה ששנים שעשאוה פטורים רק כשכל אחד יכול להוציא לבד.

הערה: נחלקו ראשונים האם דין זה ששניים שעשאוה פטורים - נאמר רק לגבי שבת וזב. דבשבת

[1527] וזה מקרה שפחות מסתבר לפטור מאשר כשכל אחד עשה חצי ולכן רק אם מתווסף מיעוט - ממעטינן א"ז. ור' יהודה פוטר בשניים שעשו יחד את כל המלאכה - רק כשזה יכול וזה יכול דאז לאו אורחייהו להוציא בשניים. רש"י. [ואמנם אין זה פטור מטעם שינוי - דהא כל הפטור בשניים שעשאוה בשבת הוא מצד גזיה"כ של "נפש אחת" ולא מצד שאינו מלאכת מחשבת אבל מ"מ אינו אורחיה כמו זה אינו יכול וזה אינו יכול ולכן דרשי' את הגזיה"כ רק על זה יכול וזה יכול] אבל כשכ"א אינו יכול לבד - מחייב ר' יהודה את שניהם דאורחייהו להוציא יחד. **ועי' בספר קרית מלך רב** להגר"י נבון בן המחנ"א [שבת א טו בד"ה עוד] שבמקרה שכל אחד יכול לעשות לבד אבל זה טורח גדול ולכן דרך לעשות בשניים - נחשב כזה אינו יכול וזה אינו יכול דהא זה אורחייהו. ושכ"מ ממ"ש במשנהדין שנים שהוציאו - בככר שקל לאחד להוציאו. וכתב שכ"מ מרש"י הנ"ל שכתב שבזה יכול וזה יכול לאו אורחייהו למעבד בשנים.

[1528] וזה מקרה שפחות מסתבר לפטור משניים שעשאוה ותרוויהו יכולים [דהתם אין דרך לעשות המלאכה בשניים והכא - זה דרך. רש"י] ולכן רק אם מתווסף מיעוט - ממעטינן א"ז.

כתיב "בעשותה"[1529] ובזב יש דין של - "עד שינשא רובו עליו"[1530] - **זו דעת הרשב"א** [בשו"ת א כח]כפי שמסבירו החכם צבי [סימן פב]. או שדין זה נאמר <u>גם בשאר איסורים</u> - **זו דעת ריטב"א** קידושין מג. ד"ה חד שכתב שמה שצריך לימוד מפסוק למעט שניים שעשאוה בשוחט קדשים בחוץ ולא ממעטים א"ז מ"בעשותה" - זה כדי שלא נדמה א"ז למעלה קדשים שחייב. ומשמע שאילו לא היה לימוד מיוחד שמעלה בחוץ חייב - לא היה צריך פסוק מיוחד למעט שנים ששחטו בחוץ והיינו לומדים א"ז מבעשותה. ומשמע שה"ה בכל איסורים שבתורה אפשר למעט שניים שעשו מבעשותה. וכן משמע **מהר"ן** על הריף במס' ע"ז [דף כח. בדפי הרי"ף בד"ה אמר ר' פפא] **בשם תוס'** שפסקו גבי ישראל וגוי שהוריקו יחד יין מחבית לחבית - שבזה יכול וזה יכול היין מותר. א"כ אמרי' דין שניים שעשאוה - שלא נחשב שכל אחד עשה מעשה - גם לגבי יין נסך. [אמנם הר"ן עצמו התיר ביין נסך גם בזה אינו יכול וזה אינו יכול וצ"ב. ובשו"ע יו"ד קנז ג התיר בדיעבד אפי' אם הגוי יכול והישראל אינו יכול וצ"ב].

וצ"ע למ"ד שגם בשאר איסורין פטרינן שניים שעשאוה בזה יכול וזה יכול - אמאי רוכב ומנהיג בכלאיים - שניהם לוקין? כדאמרי' במשנה כלאיים [ח ג] הא זה יכול וזה יכול או עכ"פ המנהיג יכול והרוכב רק מסייע? ובספר בדרך אמונה [מהגר"ח קניסקי] על הרמב"ם [ט ט] כתב הטעם שלוקין - משום שכ"א גורם למהר ההליכה עי"ש וכוונתו כנראה שגם למהר ההליכה של הכלאי בהמה - הווי לאו ולגבי זה לא נקרא שנים שעשאוה דהא כל א' ממהר הליכתה של הבהמה.

ודעת המקור חיים [להג"ר יעקב מליסא בעל הנתיבות] על מג"א או"ח סימן רסו [מובא בסוף השו"ע] ששניים שעשו בכל התורה פטור רק מקרבן אבל עוברים בלאו ולמד א"ז מדצריך קרא לפטור שניים שהרגו ושניים ששחטו בחוץ. וזה דלא כהריטב"א שפטר גם מלאו בשניים שעשאוה. וגם משמע שסובר שאין חילוק בין שבת לשאר איסורים ובכולהו יש לאו ואין קרבן וזה דלא כהרשב"א שמחלק בין שבת לשאר איסורים.

ומשמע ממנו שבמזיד שניים שעשו מלאכה בשבת חייבים מיתה ולא רק לאו יש להם דהא המקור חיים דייק את דינו מדצריך קרא לפטור שנים שהרגו [בסנהדרין עח.] ושם מיירי לגבי עונש מיתה [דילפי' מדכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת " - משמע דווקא שהיכה אחד את כל הנפש.

[1529] וא"ת הרי בעשותה כתוב גבי חטאת ולא גבי שבת? י"ל דהרי ממעטים מבעשותה גם "זה עוקר וזה מניח" וזה שייך רק לגבי שבת ולכן ה"ה שניים שעשאוה ממעטים רק לגבי שבת - שו"ת באר יצחק [להג"ר יצחק אלחנן ספקטור] או"ח סימן יד ענף ה ד"ה ועכ"ז.

[1530] דרשה בתו"כ על הפסוק {ויקרא טו ד} אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו"

ושם איירי בדין מיתה כמ"ש שם בתורה מות יומת] - ומזה דייק המקור חיים דמדצריך מיעוט מיוחד לפטור שניים שעשו. משמע שבשבת שניים שעשו חייבים וא"כ היינו חייבים מיתה.

וצ"ע הא מדסתמה המשנה ששנים שעשו פטורים - משמע אפי' ממיתה ולא רק מקרבן וגם הרי הרמב"ם פוסק [א טו]שניים שעשו מלאכה בשבת פטורים. וכבר כתב הרמב"ם בריש הל' שבת [א ג] שכל מקום שנא' בהל' שבת פטור הרי זה פטור מכרת,סקילה וקרבן עי"ש א"כ שניים א"כ שנים שעשו מלאכה בשבת פטורין גם מסקילה ודלא כהמקור חיים. וגם מהירושלמי [חגיגה ב א] כתוב שבנ"י עשו מלאכה בשניים בשעת הגזירה ומשמע שעי"ז פטורים ממיתה עי"ש וצ"ע.

ש. מה פירוש " יחיד שעשה ע"פ הוראת בי"ד" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. יחיד שעשה ע"פ הוראת בי"ד הכוונה שביה"ד פסקו בדין מסוים להיתר וטעו ובאמת יש חיוב כרת בדבר - והלך אחד ועשה על פיהם. והדין בזה - שנחלקו תנאים ר' מאיר ור' יהודה פוטרים אותו מחטאת. דדריש מ"בעשותה" - פרט ליחיד שעשה ע"פ הוראת בי"ד. ופרש"י בד"ה יחיד - משום דאנוס הוא[1531]ור' שמעון - מחייב ולא מחשיב א"ז כאונס. ועי' הערה[1532] ופסק הרמב"ם [שגגות יג א] כר' שמעון. [משום שגם חכמים סוברים שחייב - עי' הוריות ב: - כס"מ שם][1533].

הערה: מה שכתבתי שר' שמעון מחייב ביחיד שעשה ע"פ הוראת בי"ד - <u>זה עפ"י גירסת רש"י</u> בגמ' בסוגיין. אבל גירסת תוס' שהגמ' אומרת שלר"ש "יחיד שעשה ע"פ הוראת בי"ד - לא צריך קרא" והינו שפשוט שפטור דזה אונס. ומוכיח תוס' את גירסתו מהמשנה בכריתות דף ג: שר"ש פוטר בעשה ע"פ הוראת בי"ד. אמנם גם לתוס' יתכן שהלכה שהיחיד הזה חייב כי חכמים סוברים כך בהוריות ב:.

[1531] **וא"ת** אי אנוס הוא - אמאי צריך למעטינהו מ"בעשותה" תיפוק ליה דכל אונס רחמנא פטריה דילפי' [בגמ' ב"ק כח:] מ"לנערה לא תעשה דבר" [דברים כב כו] ובספרי על הפסוק הנ"ל דריש שאנוס פטור אפי' מחטאת שנא' בהמשך הפסוק " אין לנערה חטא" ודרשי' שאפי' שוגג איננה וא"כ אמאי צריך למעט מ"בעשותה"? **וי"ל** שבא ללמד שגם העושה עפ"י הוראה מוטעה הווי אנוס - ולהוציא מדעת הסוברים [חכמים - עי' בהמשך התשובה] שכיון שהאונס בא מחמת טעות - חייב חטאת.

[1532] וטעם הדבר שלא הווי אונס - עי' בשו"ת נודע ביהודה [תניינא יו"ד סימן צו] שמסביר למה הבא על אשתו שלא בשעת ווסתה וראתה דם - פטור מחטאת ואילו הנשאת עפ"י הוראת בי"ד שהורו לה עפ"י עדים שמת בעלה - והתברר שהוא חי - חייבת חטאת. ותי' הנ"ב שבנשאת עפ"י עדים - הייתה כאן טעות [של העדים או של בי"ד שהאמינו לעדים] ואע"פ שאין האשה אשמה בטעות זו - מתחייבת. אבל בבא על אשתו שלא בשעת ווסתה - אין פה שום טעות.עכ"ד וא"כ ה"ה בנד"ד שהיתה פה טעות

[1533] **ומקשה הלח"מ וא"ת** כיוון שפסק הרמב"ם כר' שמעון שיחיד שעשה בהוראת בי"ד חייב - א"כ היה צריך לפסוק כר' שמעון גם בזה אינו יכול וזה אינו יכול שפטור. דהא הטעם שר' יהודה פוסק שזה אינו יכול וזה אינו יכול חייב - הוא משום ששהמיעוט השלישי תפוס לו ללמוד שיחיד שעשה בהוראת בי"ד פטור. וא"כ כיוון שפסק הרמב"ם שיחיד שעשה בהוראת בי"ד חייב - א"כ מיותר המיעוט השלישי לזה אינו יכול וזה אינו יכול שפטור ואמאי פסק הרמב"ם [שבת א טז] שזה אינו יכול וזה אינו יכול חייב? **וי"ל** שהרמב"ם פוסק כחכמים דהוריות ב: שסוברים שיחיד שעשה בהוראת בי"ד חייב ולדעת הרמב"ם חכמים הנ"ל יסברו שיש רק ב' מיעוטים בפסוק ואם נפש אחת - וכדעת ר' מאיר שיש רק ב' מיעוטים בקרא. ולדעתם - מיעוט א' - לזה עוקר וזה מניח ומיעוט ב' לזה יכול וזה יכול [דלא מסתבר שלחכמים יש גם מיעוט לזה אינו יכול וזה אינו יכול דהרי ר' שמעון יחיד בדבר נגד ר"מ ור' יהודה] ומה שאמרה הגמ' שלר' יהודה יש ג' מיעוטים ולא אמרה ב' - כי הגמ' ידעה שלר' יהודה יחיד שעשה בהוראת בי"ד פטור וממילא צריך מיעוט לזה.**עכ"ד הלחם משנה.** וצע"ק למה העדיף הרמב"ם ללמוד שלחכמים יש רק ב' מיעוטים בפסוק ואם נפש אחת שזה כדעת יחיד [דהא רק ר"מ אמר שיש ב' מיעוטים ורוב התנאים ס"ל שיש ג' מיעוטים] ולא העדיף לומר שס"ל לחכמים ג' מיעוטים וגם לזה אינו יכול וזה אינו יכול - שזו ג"כ דעת יחיד

ש. מה הדין בשניים שעשו מלאכה יחד וא' מהם יכול לעשותה לבד ואחד - אינו יכול?

ת. בגמ' דף צב: כתוב שבכהאי גוונא לדברי הכל חייב. ונחלקו ר' המנונא ור' חסדא האם היכול חייב והאינו יכול פטור - משום שכיוו שחבירו יכול לבד - האינו יכול חשיב רק מסייע ומסייע אין בו ממש [- דעת ר' חסדא] או שלהיפך - האינו יכול חייב והיכול פטור שכן האינו יכול נהג כדרך הנושאים משא - שכן היה צריך את היכול לעזרתו ולגביו הווי כזה אינו יכול וזה אינו יכול שחייב דזה דרך המשא והיכול - הוא פטור שכן לגביו - אין זה דרך להוציא בשניים וכמ"ש רש"י לעיל גבי זה יכול וזה יכול שפטורים משום שאין זה דרך להוציא בשנים.[1534].

להלכה - פסק הרמב"ם [א טז] כר' חסדא שמסייע אין בו ממש.[1535].

הערה: מה שכתבתי בהסבר ר' המנונא - זו דעת **רש"י** [לפי הסבר החתם סופר בדבריו[1536]]. **אולם לדעת תוד"ה הי** - אין כלל סברא לומר שרק האדם שאינו יכול יתחייב ולכן הם מסבירים את ספק הגמ' "הי מנייהו מחייב" - בתור קושיא שנחייב את תרוויהו. ולפי זה יש להסביר שגם קושית ר' המנונא היא שיתחייבו שניהם וכמו בזה אינו יכול ובזה אינו יכול לר' יהודה ור' מאיר שחייב. [וקו' הגמ' היא רק לר' יהודה ור"מ. אבל לר"ש - אם מסייע יש בו ממש - תרוויהו צריכים להיות פטורים שהרי לא עדיפי מזה אינו יכול וזה אינו יכול].

1534 אולם רק אם היכול - יכול בקלות לשאת את המשא לבד כי אחרת זה לא שינוי וכדאמר הקרית מלך רב מובא בהערה לעיל

1535 **וכתבו תוס'** ד"ה אמר שאפי' איסור דרבנן אין במסייע.וראייתו מזה שאין במסייע פסול של חציצה ושל שמאל בעבודה כדאמרה הגמ' לקמן. וכן פסק **הרמ"א** [שכח ג - ומקורו מהאורחות חיים והאו"ה הארוך המובאים בב"י ובד"מ] ששרי לומר לגוי להוציא לו שן כשמצטער ממנה. וכתב **המ"ב** [שם ס"ק יא ועי"ש בשעה"צ ס"ק ט]דאף שהיהודי פותח את הפה אין זה נחשב שהיהודי שותף בחילול שבת כי הוא רק מסייע ואין בו ממש. וא"כ דעתו של הרמ"א שאין במסייע איסור כלל. וכן פסק המ"ב כהרמ"א הנ"ל.

ולגבי אי דין מסייע אין בו ממש נאמר גם במסייע למעשה מצווה - וכגון חולה שנוטל לולב ואדם אחר עוזר לו להחזיק בענין שהבריא יכול והחולה אינו יכול - **עי' בשו"ת האלף לך שלמה** [הגר"ש קלוגר] סי' שעב שכתב שבכה"ג שרק זה שיכול להחזיק לבד [היינו הבריא] - יצא. אבל זה שלא יכול להחזיק לבד לא יצא אע"פ שמסייע להחזיק דמסייע אין בו ממש גם לגבי מצווה. **ועי' שו"ת חכם צבי** סימן פב שכתב שאף להרשב"א [בשו"ת הרשב"א א כח] - שכתב שדין מסייע נאמר רק לגבי שבת וזב ולא לגבי שאר דברים [כגון נושא מת] - דיבר רק לגבי זה יכול וזה יכול אבל בזה יכול וזה אינו יכול - לגבי כל התורה אמרינן מסייע אין בו ממש ועי"ש ראייתו מעבודת ביהמ"ק ועוד.

1536 דכך משמע מרש"י שכתב [בסוף ד"ה אין בו ממש] "ולא מיפטר אידך" - דמשמע שלר' המנונא - מפטר אידך וממילא האינו יכול יהא חייב [דאין לומר שלפי רש"י לר' המנונא תרוויהו פטורים דאז היה אומר רש"י "ולא מפטרי"]. ועי"ש בחתם סופר שלרש"י "יכול" ו"אינו יכול" זה כפשוטו ולא כדעת תוס' שאם א' מחזיק בצורה שבה לא יכול לשאת את המשא - חשיב אינו יכול - דבכה"ג פשוט שגם האינו יכול חשיב לאו אורחייהו וצ"ל פטור ועל זה לא היה אומר רש"י שלר' המנונא - האינו יכול חייב.

ש. מה הדין בשניים שהוציאו יחד וזה יכול וזה יכול אבל החזיקו בצורה שבה זה אינו יכול להוציא לבד וזה יכול להוציא לבד? [תוס'].

ת. דעת תוס' שאזלי' בתר צורת ההחזקה. ולכן בכה"ג חשיב זה יכול וזה אינו יכול והווי האינו יכול מסייע ואין בו ממש ופטור. ועי' הערה[1537].

ש. מה הדין בד' טליתות שנמצאים תחת ד' רגלי בהמה - טלית אחת תחת כל רגל - וזב יושב ע"ג הבהמה - האם טמאות ? ומה הדין בנמצאות תחת ד' רגלי מיטה בצורה שטלית אחת נמצאת תחת כל רגל והזב יושב ע"ג המיטה האם טמאות?

ת. **כשנמצאות תחת רגלי בהמה** - כתוב במשנה בזבין [ד ז]שטהורות.ומסבירה הגמ' בסוגיין משום שכיוון שהבהמה יכולה לעמוד על ג' רגליים - נחשבת כל רגל כ"מסייעת" שאין בה ממש דהרי אפשר לבהמה לעמוד בלעדיה. ומכיוון שאין בה ממש - לא נחשב שהיא נושאת את הזב וגם הטלית שתחתיה אינה נושאת את הזב ולא טמאה מדרס.[1538] **וכשנמצאות תחת רגלי המטה** - כתוב במשנה בזבין שלת"ק - טמאות ור' שמעון - מטהר. ומסבירה הגמ' בסוגיין משום שכיוון שהמיטה אינה יכולה לעמוד על ג' רגליים - הווי כזה אינו יכול וזה אינו יכול. ות"ק דמתני' בזבין הם ר"מ ור' יהודה

[1537] ודנו הראשונים והאחרונים האם תוס' מדברים גם במקרה שזה יכול וזה יכול ובמקרה שזה אינו יכול וזה אינו יכול. **דעת הריטב"א** - שתוס' דברו בכל גווני. **אולם** התוס' שלפנינו - מדברים רק על זה יכול וזה אינו יכול. **וכתב המהרש"א** דבזה אינו יכול וזה אינו יכול - אי בצורת אחיזה אחרת היה כל אחד יכול - לא פטר קרא לר"ש. **ובקרני ראם ובשפת אמת הקשו** הא אדרבא - כשכ"א מהם באמת יכול זה סיבה כ"ש דפטר ר' שמעון? ועי"ש בשפ"א תירוצו וצ"ע. **ובאבני נזר** [יו"ד שצג יא] כתב בדעת תוס' שבזה אינו יכול וזה אינו יכול - הקובע זה אם באיזו שהיא צורת החזקה יכולים או לא יכולים. אבל אם רק בצורת ההחזקה שהחזיקו עכשיו אין כל אחד יכול לבדו - אין זו סיבה לחייבם לר' יהודה. דהא עדיין עשו שלא כדרך בנ"א שהרי יכולים להוציא לבד וצ"ל פטורים לר' יהודה כמו בזה יכול וזה יכול שפרש"י שפטורים משום שעשו שלא כדרך.

[1538] ופרש"י שסתמא דמתניתין בזבין היא כר' יהודה שזה יכול וזה הווי מסייע. ומשמע שמבין רש"י שבד' רגליים - כל רגל חשובה כ"יכולה". **אמנם התוס' [בד"ה מפני]**כתבו שהווי כל רגל אינו יכול והג' האחרים יכולים. וכן הבינו **הרשב"א,הריטב"א והגרעק"א** כתוס'. ולמד הגרעק"א מדין טליתות שתחת המיטה - שגם לגבי שבת אם ג' בני אדם הוציאו חפץ שכל אחד מהם לא יכול לנשאו לבד אבל כל שניים מהם יכולים להוציאו ללא השלישי - שחשיב כזה יכול וזה אינו יכול וכולן פטורים דכל אחד מחשיב עצמו כאינו יכול והב' האחרים יכולים. וזה דלא כרש"י. **אמנם לפי תוס' והרשב"א והריטב"א והגרעק"א הנ"ל יוצא** ששרי לכתחילה להוציא לרה"ר בג' אנשים שכ"א מהם אינו יכול לבד אבל שניים יכולים דהא כתבו תוס' שזה יכול וזה אינו יכול - זה שאינו יכול אינו עובר אף על איסור דרבנן. וכ"כ בשו"ת זרע אמת [הג"ר ישמעאל הכהן] מובא בשו"ת בית יצחק [להגר"י שמעלקיש] או"ח נז שהתיר לעשות מלאכה בשבת בצורה כזו. והבית יצחק כותב שזה תמוה להתיר עד כדי כך. עי"ש וצ"ע.

שמחייבין בזה א"י וזה א"י ומחשיבים כל אחד מהם כאילו שעשה את הכל. ור' שמעון לשיטתו שזה א"י וזה א"י - פטור ולא נחשב שכ"א עשה מעשה שלם וה"ה בזב לא נחשב שהזב נסמך על כל א' מרגלי המטה.

ש. האם חציצה שיש בין רגלי הכהן לרצפת ביהמ"ק או העזרה פוסלת את העבודה? ומנ"ל?

ת. עבודתו פסולה כדתנן במשנה זבחים טו: ובגמ' שם כד: ילפי' לה מהחזקת כלי שרת שחציצה פוסלת שנא' "ולקח הכהן" והוקשה רצפת ביהמ"ק והעזרה לכלי שרת דבתרוויהו יש קדושה ולכן העומד על רצפת העזרה ע"ג אבן או ע"ג רגלי חבירו - עבודתו פסולה[1539]. ורש"י בסוגיין מביא עוד מקור - מהספרי ששם ילפי' מהפסוק בדברים [יח ו - ז] "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך... ושירת בשם ה' אלוקיו ככל אחיו הלווים העומדים שם" [והלוי שם היינו כהן כדדריש הספרי שם] וכתב בספרי [שופטים פסקא קסט] "מכאן אתה אומר עומד ע"ג כלים או ע"ג בהמה אן ע"ג חבירו - פסול". ופרש"י דהלימוד הוא מדכתיב "ככל אחיו" משמע בדרך עמידה רגילה ולא ע"ג משהו אחר.

ש. ומה הדין בעבודה ביד שמאל - האם פסולה ומנ"ל?

ת. כתב רש"י בסוגיין דעבודתו פסולה. ובחולין [כב.] יליף לה ממצורע עני שכתוב בו "וטבל הכהן אצבעו הימנית" ומינה ילפי' לכל עבודות כהן שצ"ל בימין.

[1539] ואע"ג שרגלי חבירו הווי מין במינו ואמר רב [זבחים קי.] שמין במינו אינו חוצץ - י"ל דמ"מ אין דרך שירות בכך [תוס' זבחים קי. ד"ה מין במינו. ופסול של אינו דרך שירות - מובא ביומא נח. אולם שם כתוב בהדיא שפסול רגל של חבירו הוא מדין שחבירו לא מבטיל בשבילו את רגלו כל זמן העבודה ומשמע שזה מדין חציצה ולא משום שאין דרך עבודתו בכך וצ"ע וזוהי כנראה כוונת הגרעק"א בגליון הש"ס בזבחים קי. שציין לעיין ביומא נח. {וכ"כ הגרי"ז בחידושיו על זבחים כו. שזו כוונת הרעק"א ועי"ש מה שתירץ}אך קשה למה הרעק"א לא סיים ב"צריך עיון" כדרכו בקושיותיו]

ש. ומה הדין כשהכהן עומד כשרגל אחת על הרצפה ורגל שניה ע"ג חציצה?

ת. בגמ' מובאת ברייתא שבה אמר ר' אליעזר שרואים אם יכול לעמוד על רגלו האחת - שעל הרצפה - ולעבוד עבודתו - עבודתו כשירה ואם נצרך גם לרגלו שעל החציצה - עבודתו פסולה. ובטעם הדבר אומרת הגמ' - משום שכשיכו ללעמוד על רגל אחת שעל הרצפה - הרגל השניה שעל החציצה היא רק מסייעת. ומסייע אין בו ממש.

ש. ומה הדין כשאוחז כלי ביד ימין ושמאל כאחד?

ת. בגמ' מובאת ברייתא שאם השמאל רק מסייעת [דהיינו שיכול להחזיק בימין גם בלי השמאל] - עבודתו כשירה. [אבל אם לא רק מסייעת - פסולה וה"ק במפורש בתוספתא {זבחים א ה} שבסתמא - פסולה ואם הייתה מסייעת - כשירה][1540].

ש. האם בשניים שעשו מלאכה כאחד - למאן דאמר שחייבים - צריך שיעור לכל אחד או שסגי בשיעור אחד?

ת. נחלקו בזה ר' חסדא ור' המנונא. ומסיקה הגמ' שסגי בשיעור א' לשניהם. וכן פסק הרמב"ם [א טז].

[1540] ואם יכול להחזיק הכלי גם בשמאלו לבדה וגם בימינו לבדה - וכן בשאלה דלעיל אם יכול לעמוד גם על הרגל שיש בה חציצה לבדה וגם על הרגל שעל הרצפה לבדה - נחלקו בזה אחרונים עי' שפת אמת בסוגין שמכשיר [דנחשב שעשה את העבודה ברגל וביד הכשירה. ואע"ג דגבי שבת לא חשיבא מלאכה בשניים שעשאוה וזה יכול וזה יכול - היינו משום גזיה"כ אבל בעבודה - כשר.] ואילו בשו"ת חכם צבי [סימן פב] פוסל. ויש לדון האם שמאל וחציצה הם פסול או שרק לא קיים את העבודה כשעבד בהם. דאם אינם פסול ורק חשיב שלא קיים את העבודה - א"כ כשיכול גם לעבוד ללא החציצה וללא השמאל - צ"ל עבודתו כשירה וצ"ע ודו"ק
ומסוגין נראה שדין מסייע אין בו ממש הוא גם בעשיית מצוות. ולכן אם אדם עוזר לחולה ליטול ד' מינים - והבריא והחולה מחזיקים יחד בארבעת המינים משום שהחולה לא יכול להחזיק לבד - צריך שהבריא יחזיק בצורה שבה אין הבריא יכול להחזיק את הד' מינים לבד. דבכה"ג חשיב " זה אינו יכול וזה אינו יכול" ואז תרוויהו עשו מעשה וכמ"ש תוד"ה אמר מר [צג.] ש"יכול" ו"אינו יכול" נקבע לפי אופן ההחזקה הנכחי ולא משנה אם יכול להחזיק כשמחזיק בצורה אחרת. אבל אם הבריא יכול והחולה אינו יכול - לא קים החולה את המצווה דהוא רק מסייע. <u>ונראה שבכה"ג שזה אינו יכול וזה אינו יכול - תרוויהו עשו המצווה גם החולה וגם הבריא.</u> כנלענ"ד וצ"ע.

מהמשנה צג: עד המשנה צד:

ש. מה דין המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי? האם חייב מחמת הכלי או לא ומדוע?

ת. כתוב במשנה שפטור אף על הכלי מפני שהכלי טפילה לו.[1541].

ש. מה הדין במוציא אדם חי במיטה ומה הדין במוציא מת במיטה ומדוע?

ת. **המוציא את החי** במטה - פטור בין על החי ובין על המטה. על החי פטור - משום שהחי נושא את עצמו [1542].ועל המיטה פטור - משום שהיא טפילה לחי.

המוציא את המת במטה - נחלקו ת"ק ור' שמעון. לר"ש - פטור. שכן זו מלאכה שא"צ לגופה היינו שכוונתו בהוצאה לא בשביל להנות מהדבר במקום בו הוא שם אותו אלא בשביל לסלקו מעליו שלא יהא כאן. ואפילו אם מוציאו לשם קבורה - זה לא מלאכת מחשבת שכן אינו מעוניין להנות מהמת

[1541] והיינו שאין הטפל יכול להיות חמור מהעיקר כמ"ש הגמ' [בכורות יד:] שוולד שנולד מבהמת קדשים שיש בה מום - שאינו קדוש אע"ג שהוא שלם. שלא יהא הטפל - הוולד חמור מהעיקר - הבהמה האם. וכמו לגבי שלמים שנשחטו בפתח ההיכל - שכשרים שלא יהא הטפל - העזרה חמורה מהעיקר - ההיכל. [מנחות ח.] ועי' קרן אורה במנחות שם שזה סברא. [וסברא - דאוריתא היא עי' אור זרוע באלפא ביתא אות לד שלומד א"ז ממ"ש הרבה פעמים בגמ' ". אב"א קרא ואב"א סברא" {עי' תמורה ל: ועוד} עכ"ד האו"ז. ונראה גם שאפשר ללמוד א"ז מדכתיב בכמה דוכתי " למה לי קרא סברא הוא" עי' כתובות כב. וב"ק מו:]. ועי' בפסקי הרי"ד בסוגיין שכתב טעם שפטור על הכלי משום שכיון שאין עיקר כוונתו על הכלי - חשיב מתעסק ואנן בעי' מלאכת מחשבת עכ"ד. וצ"ב כוונתו. ועין עוד במרכה"מ שבת א א ד"ה ומהך שסובר שטעם הפטור משום שנחשב כמוציא שלא לצורך כלל שפטור אף לר' יהודה וגם זה צ"ב למה ל"א מטעם טפל. **ונראה פשוט** שאם הוא צריך להוצאת כלי גם בשביל צורך אחר מלבד הוצאת פחות מכשיעור - ברור שחייב וכמ"ש בגמ' לגבי מוציא כשיעור בכלי שאם צריך לכלי שחייב אף על הכלי. וכ"מ ברמב"ם [יח כח] שכתב בטעם הפטור "ואין כוונתו להוצאת הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו" - משמע אבל אם כוונתו גם לכלי - חייב. וצע"ק למה הברייתא לא אמרה דין זה שצריך לכלי במוציא פחות מכשיעור ואז לא ה"צ להעמיד א"ז בנודע לו וחזר ונודע לו ועי' במגיני שלמה שזה גופא רצתה הברייתא לחדש דין דנודע לו וחזר ונודע לו עי"ש וצ"ע.

[1542] וכתבו תוס' [לקמן צד. ד"ה שהחי] שזה משום שבמשכן לא הוציאו דבר חי. ופי' **הגר"מ קזיס** [מחכמי מנטובה באיטליה לפני כ400 שנה] שהכוונה שאין דרך להוציא במשכן דבר שנושא את עצמו [דוודאי אא"ל שכוונת תוס' שרק אותם דברים שהוציאו במשכן חייבים עליהם כשם שלא נאמר שרק אותם דברים שבשלו או שבררו במשכן חייבים עליהם] והק' ע"ז הגר"מ קזיס הא הארון היה נושא את נושאיו וא"כ היה נושא את עצמו ? ותירץ שלא ילפינן ממעשה ניסים **עכ"ד** [ונראה שחייבים לומר כך. דהא את הארון לא הוציאו כלל - דהוא הוציא את הכהנים שהחזיקו בו. וכל מה שילפי' מהוצאת הארון - כגון לגבי למעלה מי' טפחים { לעיל צב.} - ילפי' מדרך הוצאתו בלא להתחשב בנס שהיה נושא את נושאיו]

במקום הוצאתו והווי מלשאצל"ג. וזה - לאו מלאכת מחשבת[1543] [1544] ולר' יהודה - חייב. משום שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה.

[1543] **כך פרש"י**. ותוס' פירשו שמלאשאצל"ג היינו שבמשכן לא היו צריכין אותה לצורך שהוא עושה אותה [וכגון הוצאת מת - שלא הייתה הוצאה במשכן לצורך לסלקה מעליו אלא לצורך שימוש במקום שהוציאו את החפץ אליו] . ועל רש"י הקשו למה קורע בחמתו ע"מ להטיל אימה פטור לר"ש [כדאמרה הגמ' לקמן קה:]? הא רוצה את תכלית המלאכה? עכ"ד תוס'. [ונראה שאפשר להקשות על רש"י גם מהא דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה - שאמרה הגמ' לעיל עג: שהווי מלשאצל"ג ואמאי - הא התם רוצה בתוצרת של המלאכה ואינה בשביל "לסלקה מעליו". מיהו עי' רש"י בחגיגה י. ד"ה שאינה שפי' שחופר גומא וא"צ אלא לעפרה - לגומא הוא לא צריך ולכן הווה שאצל"ג עי"ש] ואולי אפשר ליישב שיטת רש"י מקו' תוס' מקורע בחמתו וקורע על מתו - שבאמת גם רש"י אומר שבשביל שמלאכה תיקרא צריכה לגופה צריך שתהא כמו שהייתה במשכן [ולכן בקורע ע"מ למירמא אימתא אאינשי ביתיה - פטור] אלא שרש"י מצריך גם שלא יהא ע"מ לסלקו מעליו. וסובר רש"י שבכה"ג שבא לסלקו מעליו - יהא פטור אף אם היה במשכן. ולכן במכבה כשא"צ לפחם - פטור לר' שמעון אף שרש"י סובר שכיבוי כדי שלא ישרפו הסממנים - היה במשכן [וכמ"ש רש"י במשנה עג. ד"ה המכבה]. אבל גם רש"י מודה שבשביל שיקרא "צריכה לגופה" בעינן גם שיהא לצורך דומה למה שהיה במשכן. וכ"כ בשו"ת **אחיעזר** [להגרח"ע גרודזינסקי. חלק ב' יו"ד סימן ה ס"ק ז] שמסביר שהא דכתב רש"י במשנה עג. שקורע שלא ע"מ לתפור פטור משום שלא היה במשכן - היינו משום שהווי מלאכה שאצל"ג שאז פטור אף אם מתקן בקריעתו וכגון בקורע על מתו או למירמא אימתא אאינשי ביתיה. עכ"ד האחיעזר. א"כ ס"ל לאחיעזר שגם לרש"י בשביל שתיקרא המלאכה " צריכה לגופה" - בעי' שתהא לצורך דומה למה שהיה במשכן. ועכ"ח צ"ל שסובר שלרש"י בעי' את ב' התנאים גם שלא לסלקה מעליו [כמ"ש רש"י בהדיא במשנה צג:] וגם שתהא במשכן. וכן משמע בריטב"א בדף קו. ד"ה וכתב רש"י שלדעת רש"י הטעם שלר' שמעון מילה חשיב מקלקל הוא מטעם של"ה צל"ג דהתועלת במילה אינה בגוף התינוק אלא בקיום המצווה ובהכשרה לאכול תרומה וקדשים ולכן לא דמיא למשכן ששם התיקון היה בגוף המלאכה עכת"ד הריטב"א. משמע שגם לרש"י בעי' דומיא דמשכן. עי"ש

ולדעת תוס' בשביל שתיקרא " צריכה לגופה" - בעי' רק שתהא כמו שהיה במשכן. ואז אפילו אם הייתה רק לסלקה מעליו - חייב. ולכן פירשו תוס' שבמשכן לא היו מכבין גחלת בשביל שלא ישרפו הסממנים - ומשמע שאילו כן היו עושין כן במשכן - היתה מלאכת מכבה נקראת " צריכה לגופה" אע"פ שאינה אלא לסלקה מעליו. כנלענ"ד וצ"ע בזה.

[1544] ***וכתב הרשב"א*** *[לקמן קה: ד"ה ובתוספות] דאע"ג שהוציאו לשם קיום מצוות קבורה,* אינה מלאכה הצריכה לגופה. וכתב שכן משמע מפרש"י שם [ד"ה הא ר' יהודה] **עכ"ד הרשב"א** וסברתו נראה משום שכדי שהוצאה תהא "צריכה לגופה" - צריך שתהא לו הנאה מהמצאותו של החפץ ברה"ר ומצוות - לאו להינות נתנו כמ"ש בגמ' ר"ה כח. **אך לפי"ז צ"ע** מש"כ בהמשך הגמ' שאמר רבא שלהוציא ספר ללמוד תורה הווי מלאכה הצל"ג - והא מצוות לאו להינות נתנו? ואין לומר דהרשב"א ס"ל שלימוד תורה - כן להינות נתנה [וכדעת הר"א מן ההר בנדרים מח. והט"ז ביו"ד רכא ס"ק מג שסוברים שתורה נתנה להינות שהרי פיקודי ה' משמחי לב ומחמת זה אבל אסור בלימוד תורה] דהא הרשב"א עצמו [מובא בבית יוסף בבדק הבית יו"ד סוף סימן רכד] פסק שלימוד בספר תורה הוא בכלל מצות לאו להינות נתנו וא"כ קשה למה לדעתו הוצאת ס"ת לרה"ר היא מלאכה הצל"ג? וצ"ע.

ודעת תוס' [לקמן קה: ד"ה הא] שגם מלאכה לצורך מצווה הוי מלאכה הצל"ג. והרשב"א הנ"ל מקשה עליהם ממוציא מת לקברו **ותירץ האבני נזר** [או"ח רמז]שהכא איירי כשעיקר כוונתו זה לסלקו מעליו וכשיש לו ב' כוונות - אזלי' בתר עיקר כוונתו עי"ש וצ"ע.

להלכה - בשו"ע [סימן שטז ח וכן בסימן שלד כז] פסק בסתמא שמלשאצל"ג פטור ואח"כ הביא דעת הרמב"ם [א ז] שחייב[1545]. וכתב במ"ב שם [שט"ז ס"ק לד ושל"ד ס"ק פה] שרוב הפוסקים סוברים שפטור וכסתימת השו"ע ושכן הלכה.

ש. מה הדין במוציא בעלי חיים בשבת מרשות לרשות? ומדוע?

ת. המוציא בעל חי בשבת - נחלקו בזה רבנן ור' נתן. לרבנן - חייב. דסוברים שלא אמרינן בבע"ח "חי נושא את עצמו" דמשרבטי נפשייהו [- משמיטין כלפי מטה ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן. רש"י[1546]] ור' נתן ס"ל שגם בבע"ח אומרים שחי נושא את עצמו.

להלכה פוסק הרמב"ם [יח טז] כרבנן.

ש. מה הדין - לרבנן דר' נתן - במוציא תינוק - האם אמרי' חי נושא את עצמו? [תוס'].

ת. כתבו התוס' [ד"ה אבל] שבגמ' לקמן קמא: משמע שגם בתינוק פליגי. שהגמ' העמידה את דברי רבא שהמוציא תינוק עם כיס חייב על הכיס ולא על התינוק - כר' נתן שאומר חי נושא את עצמו. משמע שלרבנן - חייב גם על התינוק. **ואומר הרשב"א שבתוס'** [1547] דקטן כבהמה דמי שמשרבט נפשיה[1548].ובסוף הדיבור כתבו תוס' שרק קטן בן יומו הווי כבהמה[1549].

[1545] וכ"כ הרמב"ם להדיא גבי מת ושרץ שהמוציאן חייב [פרק יח הלכה יח]והיינו כרבי יהודה. **וא"ת** למה הרמב"ם פסק בפרק יח הלכה כב שהמוציא דם נידה פטור כי לא מצניעים אותו - הא מהני בזה שמסלק טומאה וכמוציא מת ושרץ ? **תירץ האבני נזר** [או"ח רמ"ו ס"ק ז] שצ"ל דאיירי כשנשאר עוד דם נידה בבית או כשהוא בכו"כ טמא שאין כוונת הוצאתו להציל מטומאה. **עכ"ד**. ומש"כ שאיירי יש עוד דם נידה בבית ולכן פטור - קשה הא במוציא כזית מת כתבו התוס' [צד: ד"ה והא] שחייב אפי' אם נשאר עוד מת בבית דמ"מ אהנו מעשיו כשיוציאו המת עי"ש וא"כ לכאו' ה"ה בנד"ד שהוציא חלק מדם הנידה צ"ל חייב דאהנו מעשיו אם יוציאו את שאר דם הנדה שבבית? וצ"ע

[1546] ועי' רש"י בכתובות סא: ובב"מ ס: שכתב שמשרבט הוא מלשון שרביט - שזוקף כשרביט. וגם פה צ"ל שע"י שמזדקף הוא מתנועע ומנסה להמלט.
ובר"ח [מובא בדף צה.] כתב שמחמת בעיטוטה של בעלי החיים משרבטי נפשייהו ומתרשלין ואין נושאין את עצמן.עכ"ד. וצ"ע אי חולק על רש"י דרש"י כתב שמתנגדים לנשיאה ור"ח כתב שרק מתרשלין וצ"ע.

[1547] והוא הר"ש משאנץ - עי' מש"כ בזה הרב יעקב חיים סופר במאסף ישורון שנת תשס"ב

[1548] וצ"ב בזה וכי הקטן מתנגד שישאנו אביו? והרי שם משמע שאיירי באביו? ואולי י"ל שס"ל להרשב"א שבתוס' כפי' ר"ח שסגי במתרשל כדי שלא יחשב כנושא את עצמו. או שסגי בזה שלפעמים התינוק מתנגד כדי שיחשב שאינו נושא את עצמו וצ"ע

[1549] **ובמש"כ תוס' שקטן בן יומו הווי כבעל חי** - והיינו שלר' נתן אמרי' שנושא את עצמו ולכן רבא לקמן קמא: פוטר את נושא התינוק דס"ל כר' נתן - צ"ע הא בן יומו לא יכול לילך כלל ובמה עדיף מכפות או חולה שגם ר' נתן מודה

ש. מה הדין באדם או בבע"ח כפות - האם אמרי' בהו חי נושא א"ע ומה הדין באנשים מעונגים שאין דרכם לילך על הארץ? ומדוע?

ת. אמר ר' יוחנן בגמ' שבאדם ובע"ח כפות לכו"ע לא אמרי' בהו חי נושא את עצמו והנושאן חייב. ובטעם שכפות לא נושא את עצמו לכו"ע - משמע מרש"י ד"ה וידאן שכפות - לכו"ע משרבטי נפשייהו עי"ש.

ובאדם מעודן שאין דרכו ללכת על הארץ - אומרת הגמ' שאמרינן גם בו חי נושא את עצמו שהרי הוא יכול אלא שמפונק.

ש. האם מותר למכור בהמה גסה לגוי [בימות החול]? ומה הדין בלהשכיר לגוי? ומדוע?

ת. המשנה במסכת ע"ז [דף יד:] אומרת שאין מוכרין לגוי בהמה גסה[1550]. ובגמ' שם [טו.] אמרינן שהטעם גזירה שמא ישאיל או ישכיר הבהמה לגוי והגוי יעבוד בה בשבת. ויעבור היהודי על דין שביתת בהמתו.

ונחלקו ת"ק ובין בתירא במשנה שם [יד:] אי גם סוס בכל איסור זה. **דת"ק** סובר שדין זה כולל גם סוס **ובן בתירא** סובר שלא. ובגמ' [שם טז.] מסבירה את טעמו של בן בתירא מכיוון שסוס עומד לרכיבה ולא למשא וסוס שמרכיב בן אדם - אינו עושה מלאכה אפי' אם מוציאו מרשות לרשות משום שחי נושא את עצמו. ובגמ' בשבת צד. אמר ר' יוחנן שבן בתירא ור' נתן אמרו דבר אחד ומפרשת הגמ' **שבן בתירא סובר שגם סוס העומד לשאת עליו עופות שרי למכור לגוי** וזה רק לר' נתן דלרבן עוף לא נושא את עצמו והוצאתו על גב הבהמה הווי איסור דאו'. ולגבי דעת ת"ק האם אוסר למכור לגוי כל סוס או רק סוס המיוחד למשא עופות - עי' הערה[1551].

שלא אמרי' בהו חי נושא א"ע? ועי' רשב"א לקמן קל. ד"ה מביאו שקטן בן ח' ימים אכן נחשב ככפות אמנם תוס' שם ד"ה אמר סובר שאף תינוק נושא את עצמו וצ"ע.

1550 שמיוחדת למלאכה [רש"י].**ויל"ע מכאן עמש"כ בפסיקתא** [פרה יד] גבי מעשה דפרה שומרת שבת ואולי אכן שם המוכר טעה בדין שמכר הפרה לגוי והרי שם הייתה מיועדת לחרישה. ועי' באוצר המדרשים עשרת הדברות דיבור רביעי שכתב ע"ז "מעשה בחסיד אחד" וא"כ לא מסתבר שטעה בדין אך בפסיקתא לא כתוב "חסיד" אלא "בישראל אחד" וצ"ע בזה

1551 ונחלקו ראשונים האם לרבנן אסור למכור לגוי שום סוס - גם סוס שלא עומד לשאת עליו עופות אלא רק בני אדם. ואע"ג שאין נשיאת אדם מלאכה דאו' דהרי באדם לכו"ע חי נושא את עצמו - לא חלקו חכמים בסוסים ואסרו

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת כ ד] שסוס שעומד לרכיבת אדם - שרי למכרו לגוי ועי' הערה[1552].

ומשמע מהרמב"ם שרק למכור לגוי שרי **אך לא להשכיר. וכ"כ בשו"ת מהרלב"ח** סימן כח ומשמע מהמהרלב"ח שטעם שמחמרינן בהשכרה הוא כי מדר' גם חי הנושא את עצמו אסור להוציא מרשות לרשות וממילא אסור לתת לגוי לעשות איסור דר' בבהמה. וכ"כ **בשו"ע** סימן רמ"ו ג לאסור השכרת בהמה גסה לגוי ולא התיר השכרה בסוס. ועי' הערה[1553].

את כולם - דעת תוס' בסוגיין [ד"ה בסוס] **או** שרבנן פליגי על בן בתירא רק בסוס המיוחד לעופות אבל בסוס העומד לרכיבה - מתירין. - דעת תוס' ע"ז יד: ד"ה ובן בתירא וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש שם בע"ז יד:.

1552 וכתב **המגיד משנה** שזה כבן בתירא מחמת שר' יוחנן פסק כמותו במס' ע"ז טז. **ובתוס' יו"ט** [פסחים ד ג - שגם שם יש דין מכירת בהמה גסה לגוי] הקשה על המ"מ הא אותו ר' יוחנן שפסק הלכה כבן בתירא - הוא זה שאמר בסוגיין שבן בתירא מתיר בסוס העומד לנשיאת עופות ולמה הרמב"ם פוסק שרק בעומד לנשיאת אדם שרי? אלא עכ"ח לא גרס הרמב"ם הא דא"ר יוחנן הלכה כבן בתירא והרמב"ם סובר שהלכה כרבנן וסובר שבסוס העומד לרכיבת אדם - גם רבנן מתירין וכמ"ש הרמב"ם בפיהמ"ש בע"ז יד: וכדעת תוס' בע"ז יד:

1553 **ודבר זה צ"ע** הא אין איסור שביתת בהמתו באיסור דרבנן - דרק מלאכה נאסרה בבהמתו וכמ"ש בגמ' שבת קנז: כל שבחבירו פטור אבל אסור [דהיינו אדם שהטעינו חבירו בשבת באמצע שהולך ולא עשה עקירה ויצא לרה"ר - דזה דרבנן] - בבהמתו מותר לכתחילה. וע"פ זה פסק המרדכי [שבת רמא ומובא בב"י שה כב] - ובעקבותיו השו"ע [שה כב] ששרי לתת לגוי לרכב על בהמתו? ואכן בביאור הלכה בסימן רס"ו ג ד"ה בבהמתו כתב שהחשש - שמחמתו אסר השו"ע להשכיר כל בהמה גסה כולל סוס - הוא שהגוי יעשה עם הבהמה מלאכה דאו' ורק במכירה - שהיא רק משום גזירה אטו שכירות - התירו בסוס ולא חששו שיעשה בו מלאכה. אולם במהרלב"ח משמע שגם אם הגוי רק ירכב על הבהמה - איכא איסור דר' וצ"ע.

ש. מה הדין לר' שמעון במוציא מת לקוברו, מרא לחפור בה וס"ת לקרוא בה?

ת. במוציא מת לקברו - פוטר ר' שמעון שכן זו מלאכה שא"צ לגופה[1554] ואע"ג שזה לצורך המת - מ"מ אינה לצורך האדם המוציא את המת במוציא מר לחפור וס"ת לקרוא - חייב[1555]. שכן אע"ג שאין הוצאה זו לצורך המר והס"ת - מ"מ זה לצורך האדם המוציא וזה מה שקובע.

[1554] ועי' שו"ת **אבני נזר** [או"ח רמז] שאירי שעיקר כוונתו הייתה לסלקו מעליו ולא בשביל לקברו. [ואע"ג שקיי"ל גבי דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא וניחא ליה שתיעשה מלאכה - דחשיב שמתכוון למלאכה אף שעיקר כוונתו לא למלאכה מ"מ שאני הכא שעשה דבר אחד - הוצאת מת ובזה אזלי' בתר העיקר ולא דמי לאינו מתכוון ופסי"ר וניחא ליה שעשה ב' דברים]. ולכן גזרו חז"ל שלא ליטול ד' מינים בשבת שמא יוציאם דהתם מוציא רק לצורך מצווה. עכ"ד האבני נזר. וכנראה שדבריו הם <u>**לשיטת תוס'** המובאים ברשב"א</u> לקמן קה: שקריעה לצורך מצווה הוויא צריכה לגופה. <u>**אבל הרשב"א**</u> שם [ד"ה ובתוס'] סובר שאף מלאכה שהיא רק לצורך מצווה [כקריעת הבגד באבל] - אינה צריכה לגופה. [וצ"ע על האבנ"ז שכתב בפשיטות כתוס' ולא הביא שהרשב"א חולק] וכנראה שסובר הרשב"א שבכל זאת גזרו בד' מינים שלא יטלם בשבת משום שמלשאצ"ג - דרבנן חמור הוא וכעין דאורייתא ובכה"ג גזרינן גזירה לגזירה כמ"ש הר"ן על הרי"ף בסוגיין [לה: בדפי הרי"ף בד"ה ודאמרינן] שגם לר"ש אסור להוציא בשבת מת לכרמלית גזירה אטו רה"ר ואע"ג שזו מלשאצל"ג משום דזה כעין דאו'. או משום שבדבר שכיח גזרו גזירה לגזירה כמ"ש תוס' לעיל מז: ד"ה מפני לגבי שמא יכבה מפני שקים להו לרבנן דהכא שייך למיגזר טפי עי"ש. **אי נמי י"ל** שכשמוציא דבר להשתמש בו לצורך מצווה - גם לדעת הרשב"א הווי מלאכה הצריכה לגופה דהא כל ההוצאה שבמשכן הוויא לצורך עבודת המשכן שהיא צורך מצווה. ורק לגבי הוצאה לצורך קבורה או קריעה לצורך אבילות שאין בזה שום שימוש - טוען הרשב"א שזו מלאכה שאצל"ג. כנלענ"ד וצ"ע

ועי' בחידושי **חכמת שלמה** [להגר"ש קלוגר]בגליון השו"ע או"ח שח מא שסובר שאף הוצאה שהיא רק לצורך מצווה - נחשב שאינה צריכה לגופה וכדעת הרשב"א. ועי' בשו"ת **ויען יוסף** [להגאב"ד פאפא] סימן קיט שמקשה על הרשב"א אמאי לא נילף ממלאכת המשכן שגם מלאכה לצורך מצווה בלבד הויא צריכה לגופה? ונשאר בצ"ע. ויש ליישב כדפרשתי ששם השתמשו במהה שהוציאו.

[1555] **ויל"ע** להרשב"א למה המוציא ס"ת לקרוא בו חייב?הרי הרשב"א פסק [לקמן קה:] שמלאכה לצורך מצווה הוי מלאכה שא"צ לגופה? ואין לומר שסובר הרשב"א שמצוות לימוד תורה להינות נתנה ושונה ממצוות קבורת מת - דהא הרי הרשב"א ס"ל שאף מצוות ת"ת לאו להינות נתנה [- עי' ב"י יו"ד סוף סימן רכד בשמו] וי"ל <u>שכשמשתמש בדבר שהוציא - גם אם השימוש הוא לצורך מצווה - הווי מלאכה שצריכה לגופה</u> דהא גם במשכן הוציאו לצורך עבודת המשכן שהיא צל"ג. ולכן גזרו רבנן בד' מינים שמא יעבירם ד"א ברה"ר שהרי שם משתמש בהם למצווה. ורק לגבי קריעת בגד לצורך אבילות או הוצאת מת לצורך קבורה - שאינו משתמש בדבר שעשה - הוי מלאכה שא"צ לגופה. <u>וכן יש להסביר גבי ממעט ענבי הדס ביו"ט</u> שהגמ' בסוכה [לג:] אומרת שהוא <u>מתקן מנא</u> ומוכח שלצורך תשמיש של מצווה - הווי תיקון וצריכה לגופה. [ואף שפרש"י [לג. ד"ה עבר] שהוויא דר' - מ"מ יש להוכיח דהווי תיקון] **וצ"ע.**

ש. מת המוטל בבזיון - האם מותר להוציאו לכרמלית? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' נחמן בר יצחק שמותר[1556] להוציאו לכרמלית כדי להצילו מבזיון. והטעם - משום כבוד הבריות[1557] והוא דוחה איסור דרבנן של הוצאה לכרמלית. [1558].

הערה: מה שכתבתי שזה משום כבוד המת - **כן משמע מרש"י** שכתב שההיא שכבא דהווה בדרוקרא - היה מוטל בבזיון וכ"כ הטור בסימן שיא. **אבל הראב"ד** [- מובא ברשב"א ובריטב"א בסוגיין וכן במגיד משנה על הרמב"ם שבת כו כג] כתב שזה משום כבוד החיים שמתבזים בסרחונו של המת. ולדעתו אם יש פה רק בזיון המת - לא הותר. **וברמב"ם** [כו כג] כתב שהיתר הוצאת מת לכרמלית הוא במת שהסריח בבית ונמצא מתבזה הוא בין החיים והם מתבזים ממנו - וכתב המ"מ שם שדעתו כהראב"ד[1559] **ולהלכה** - **בדעת השו"ע** - נחלקו המ"א והגר"א. לדעת **המ"א** [שיא ס"ק ג וס"ק ו - ועי' פמ"ג שם] השו"ע פסק שרק משום כבוד החיים שרי ומה שהתיר במונח בבזיון בספינה הוא משום שזה בזיון גדול ולדעת **הגר"א** [שיא ב ד"ה ואם היה וד"ה וה"ה] השו"ע בראש סעיף ב' פסק כהרמב"ם ובסוף הסעיף - כרש"י] **ובמשנה ברורה** [שיא ס"ק ז] כתב בסתמא כמג"א ובשעה"צ [ס"ק יא] מביא את דעת הגר"א וכתה בשעה"צ שלפי הגר"א הב"י חזר בו בסוף הסעיף ממש"כ בתחילתו. **אבל מהרמ"א** משמע שפסק כרש"י ולכן כתב שאף אם עומד המת להסריח מותר להוציאו.

[1557] דהיינו כבוד המת [לפי רש"י שאיירינן פה בכבוד המת - ועי' הערה שבסוף התשובה] וכבוד המת - הוא דין דאו' שנא' [דברים כא כג] לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלוקים תלוי [עי' שו"ת דברי מלכיאל להגר"מ טנגבוים מלומז'ה חלק ב סימן צה וכן שו"ת להורות נתן להגר"נ גשטטנר חלק ה סימן פד ס"ק ב שאומרים שזה המקור לאיסור ניוול המת]

[1558] והיינו שלמרות שיש מצווה לשמוע לגזירות חכמים משום לא תסור - מ"מ חכמים לא הכלילו בגזרותיהם מצב שבו ידחה כבוד הבריות דאין להם להחמיר יותר מהשבת אבידה שאמרה תורה להתעלם במקום שיש כבוד הבריות [חידושי חתם סופר מגילה ג:]

[1559] וצ"ע להמ"מ - למה כתב הרמב"ם גם שהמת מתבזה הא כל הטעם הוא משום החיים. וגם בפרק טו הלכה כב כתב הרמב"ם דין הוצאת מת מרה"י לכרמלית במת "שנתבזה יותר מדי ולא יכלו שכנים לעמוד" משמע שבעי' תרוויהו - גם בזיון המת וגם בזיון החיים [**ונפק"מ** בהנך שפרשו מדרכי ציבור דאין לכבדם - ישועות מלכו להגר"י מקוטנא על הרמב"ם כו כג. ויל"ע גם במת גוי אי יש איסור ניוול. **ועוד נפק"מ** - במת ישראל כשר - אי יש חיוב להוציאו כשהחיים מוחלים על כבודם]

ש. האם כשמוציאים מת מרה"י לכרמלית - מוציאים אותו עם ככר או תינוק?

ת. רש"י כתב שכן. כדי שלא יהא איסור טלטול מוקצה. ועי' הערה[1560].

ש. והאם מותר להוציא המת מרה"י לרה"ר משום כבודו?

ת. לר' יהודה - וודאי אסור. דהא אמר רנב"י בפירוש שלר' יהודה מותר רק לכרמלית. ובדעת ר' שמעון - עי' הערה[1561].

[1560] **ודעת הרמב"ן** שיוציאהו ללא ככר או תינוק כדי שלא יהא מוסיף בהוצאה שלו. [ומשמע שכבר כשמרימו ברה"י - ירימנו ללא ככר או תינוק כי הולך להוציאו לכרמלית].
ודעת הרשב"א כרש"י וחולק על הרמב"ן מטעם שכיוון שהתחיל להזיז את המת ברה"י עם ככר או תינוק - מחזי כחוכא להסיר את הככר והתינוק כשמגיע לכרמלית.
וכן דעת הר"ן על הרי"ף לפסוק כרש"י וטעמו שעדיף לעבור על איסור אחד - הוצאה מרה"י לכרמלית אפי' יחד עם ככר או תינוק - מאשר לעבור על ב' איסורים - מוקצה וכרמלית. ועוד טוען הר"ן שהככר טפל למת כי מתירו בטלטול ברה"י - ולכן הוצאת הככר לכרמלית איננה ריבוי בהוצאה.
ונראה שגם תוס' בסוכה לו: ד"ה בשבת - יסברו כרש"י. דהם אומרים שאיסור מוקצה חמור מאיסור כרמלית [שהרי לא התרנו טלטול מת ללא ככר או תינוק ואילו איסור כרמלית מתירין] וא"כ מסתמא גם דעתם שעדיף להרבות באיסור הוצאה לכרמלית מאשר בטלטול מוקצה
ודעת הרמב"ן נראה שסובר : א. שהוצאה לכרמלית חמור מאיסור מוקצה [רק שכיוון שאפשר ע"י ככר או תינוק - החמירו חז"ל שיטלטל המת ע"י ככר או תינוק וכדכתבו תוס' בשבת צד. ד"ה גדול] וכן סובר בפמ"ג א"א ש"ח ס"ק לז שהוצאה לכרמלית חמור מאיסור מוקצה ולכן לא שרינן הוצאה לכרמלית בהיזק דיחיד ואילו מוקצה - שרינן. וזה דלא כתוס' בסוכה לו: הנ"ל. [ועי' גם ברא"ש [שבת יד א] שמתיר טלטול פרעוש בשבת כשמציקו ומשמע גם ממנו שזה קל מטלטול לכרמלית ששרינן בקוץ בשבת מב. ומשמע שם שזה רק משום הזיקא דרבים ואילו בפרעוש מתיר הרא"ש למרות שזה הזיקא דיחיד מיהו אפשר לדחות שכיוון שבזמן הרא"ש היה מצוי שפרעוש עוקץ - הווי כהזיקא דרבים דהרבה אנשים סובלים מזה וצ"ע]. ולכן עדיף לעבור על איסור טלטול מאשר להרבות באיסור הוצאה **ב.** לגבי טענת הרשב"א שזה מחזי כחוכא שיניח הככר או תינוק לפני הכרמלית - אפשר לומר שדעת הרמב"ן היא שאדרבא - זה סיבה שכל הטלטול יעשה ללא ככר או תינוק ואז לא יהא חוכא. **ג.** לגבי טענת הר"ן שהככר טפל למת - הרמב"ן עצמו מביא טענה זו בשם אחיו [שאומר שהמת טפל לתינוק]ודוחה אותה שהתינוק לא מסייע למת עי"ש.
להלכה - בשו"ע [שיא ב] הביא את מחלוקת רש"י ורמב"ן הנ"ל ולא הכריע. **ובמשנ"ב** [שיא ס"ק ט] פסק כרש"י שיטלטל עם ככר או תינוק ומקורו מהא"ר שפסק כך משום שגם הרשב"א והר"ן ס"ל כרש"י. **אולם לגבי אי הוצאה לכרמלית חמור מטלטול מוקצה** - בזה מביא המשנ"ב [ש"ח ס"ק עז]את דברי הפמ"ג שכרמלית חמור ממוקצה [ומ"מ פוסק בנד"ד כרש"י משום סברות הרשב"א והר"ן הנ"ל]

[1561] בטור, בב"י ובשו"ע [שיא ב] הביאו בזה ב' דעות - דעת **הרמב"ן** להתיר גם לרה"ר כי זה מלאכה שאצל"ג שלר' שמעון - היא רק דרבנן ויש להתיר במת [כמו שר' יהודה מתיר לכרמלית] והרמב"ן פוסק כר' שמעון במלשאל"ג. ודעת **הר"ח** [שהרמב"ן עצמו מביאו] - שר"ש אוסר משום שמלשאצל"ג - עיקרה מד"ת ולא דמי לכרמלית שעיקרה

ש. מה דין המוציא כזית מן המת? ומה הדין במוציא חצי כזית מן המת?

ת. **המוציא כזית מן המת - לר' יהודה חייב** דזה הוצאה חשובה שממעטת את הטומאה. ואפי' שנשארו בבית כמה כזיתים של מת - עדיין זו הוצאה חשובה שכן בכל כזית יש חשיבות בפנ"ע - שמטמא אף אם הוציאו את הכזיתים האחרים[1562]. **ולר' שמעון - פטור** דזה מלאכה שא"צ לגופה דאין משתמש בכזית מת הזה.

המוציא חצי זית מן המת - אם היה בבית רק חצי כזית מת והוציאו - פטור לכו"ע. שכן גם כשהיה בבית לא טימא אותו ולא אהני מעשיו כלום. וגם אם היה בבית מת גדול שיש בו הרבה כזיתים חצי זית ממת גדול - **פטור לכו"ע**. דאע"ג דממעט את הטומאה - עדיין אין זה שיעור חשוב כי לא מטמא בפני עצמו[1563].

אבל אם היה בבית רק כזית אחד של מת - והוציא ממנו חצי - חייב לרבי יהודה. דכיוון שמבטל את הטומאה - ולא רק ממעט אותה - הווי שיעור חשוב.

ואם היה בבית כזית וחצי של מת והוציא חצי זית - נחלקו ר' ששת ור' נחמן אי יהא חייב לר' יהודה. לר' ששת - פטור. כי לא מבטל את הטומאה וגם לא ממעט אותה בשיעור חשוב כי החצי הכזית לא מטמא בפני עצמו. ולר' נחמן חייב. דכיוון שאם יוציא עוד חצי כזית כזה - יבטל את השיעור הווי כמבטל את השיעור. [ורק במקרה של חצי כזית ממת גדול שגם אם יוציא אח"כ עוד חצי כזית לא יבטל את השיעור אמרינן שאין ההוצאה חשובה ופטור אבל בנד"ד - שעוד הוצאה אחת כזו והטומאה מתבטלת - הווי הוצאה חשובה[1564]].

מסברי סופרים וברמב"ן בסוגיין מביא עוד [בביאור דעת הר"ח] שעל אף שכלאים דר' כן הותרו משום כבוד הבריות על אף שעיקרן מהתורה - אבל הכא כבוד הבריות לא ניכר דמאן מפיס שמוציאו לכבוד המת ולא לכלבו עי"ש. **ולהלכה - מהשו"ע משמע** שהלכה **כהר"ח** שמביאו בסתמא ואת הרמב"ן מביא ב"יש אומרים" [והיינו אף שיש גם כבוד החיים שבכה"ג לכרמלית שרי להוציא גם לשו"ע - מ"מ לרה"ר אסור] **וכן פסק המ"ב** שם [ס"ק י] כהר"ח שרק לכרמלית מותר דהא יש לצרף גם את שיטת הרמב"ם שפוסק כר' יהודה שלדעתו הוצאת מת לרה"ר הויא איסור תורה.

1562 כ"כ תוס' בדף צד: ד"ה והא

1563 ו"מיעוט טומאה" הוא חשוב רק בכה"ג שאם היה החלק הזה לבד בבית [דהיינו שהיו מוציאין את שאר חלקי המת] - הוא היה מטמא את הבית. דאז כשמוציאו - עשה דבר חשוב. אבל כשמוציא פחות מכזית - שאילו היה הפחות מכזית לבד בבית לא היה המטמאו - אין זו הוצאה חשובה אף שממעט את הטומאה

1564 וצ"ע מה הסברא בזה שאהני מעשיו אם יעשה עוד מעשה כזה? וכי בכל מוציא חצי שיעור נחייב מחמת שאהנו מעשיו שאם יוציא עוד חצי שיעור יוציא דבר חשוב?!

הלכה : הרמב"ם [יח יט] פסק כר' ששת וטעמו כנראה מדפסקו הגאונים שהל' כר' ששת נגד ר' נחמן באיסורי וכר' נחמן נגד ר' ששת בדיני - עי' רא"ש עירובין ג ג. והרמב"ם לשיטתו שהלכה כרבי יהודה במלשאצל"ג. דלשיטת ר' שמעון - גם ר' ששת מודה שפטור.

ש. מה פירוש " התולש סימני טומאה" ומה דין בתולש את כולם ובתולש את חלקם ומדוע?

ת. "סימני טומאה" המוזכרים בסוגיין - הם ב' שערות לבנות שהם סימני טומאה של צרעת. **והתולש את כולם** - עובר בלא תעשה שנא' [דברים כד ח] "השמר בנגע הצרעת". [והשמר - זה לאו[1565]]. **התולש את חלקם** - אם ע"י התלישה ביטל את סימו הטומאה - כגון שתלש שערה א' מתוך שתיים - חייב. ואם לא ביטל את סימן הטומאה אבל קירב את ביטולו. - תלוי. אם קירב בצורה כזו שאם יעשה עוד מעשה כזה יבטל לגמרי את סימן הטומאה - וכגון שתולש שערה א' מג' שערות שאם יתלוש עוד שערה א' - יבטל את סימן הטומאה - נחלקו בזה ר' נחמן ור' ששת. לר' נחמן חייב ולר' ששת פטור. ואם גם אם יעשה עוד מעשה כזה לא יבטל את סימן הטומאה - וכגון שתלש שערה א' מתוך ארבע שערות - שגם אם יתלוש עוד שערה לא יבטל את סימן הטומאה - פטור לכו"ע.

להלכה - פסק הרמב"ם [טומאת צרעת י א] כר' ששת.

[1565] עי' עירובין צו., מכות יג: ושבועות ד.

מהמשנה צד: עד המשנה צה.

ש. מה הדין בנוטל צפורניו בכלי או ביד? ומה הדין בנוטל צפורני חבירו בכלי או ביד ומדוע?

ת. בנוטל צפורניו ביד - נחלקו ר' אליעזר וחכמים. לר"א - חייב. דסובר שאין זה שינוי משום שיכול לאמן את ידו ליטול ציפורנו בלא כלי [רש"י][1566] ולחכמים - פטור דחשיב שינוי. **והלכה** - כחכמים [שו"ע שכח לא וש"מ א].

בנוטל צפורניו בכלי - אמר האמורא רבי אלעזר בגמ' שבין לר' אליעזר ובין לרבנן חייב. ופרש"י דדרך גזיזה בכך.

וכתבו תוס' שגזיזת צפורניים ושיער היא מלאכה שאינה צל"ג [שהרי במשכן היו גוזזים לצורך הצמר] ומה שאמר ר' אלעזר שבכלי דברי הכל חייב - היינו לשיטת ר' יהודה שמלשאצל"ג חייב. אבל לשיטת ר' שמעון - פטור אפי' בכלי. ועי' הערה[1567].

[1566] **ויל"ע** מה הדין אם לא אימן את ידיו לכך? ונראה שלר' אליעזר כל שאינו שינוי גמור - וכגון שיש אנשים שדרכן בכך מחמת שאימנו את עצמם - לא חשיב שינוי אף למי שאין דרכו בכך.ולרבנן להיפך - אף אם אימן ידו לכך פטור דאין זה דרך אנשים. **ויל"ע** אי גם בכותב בשמאל [שקיי"ל לקמן קג. שפטור] יהא חייב לר' אליעזר כי יכול לאמן ידו לכך.

[1567] **אבל הרמב"ן** [קו. ד"ה ואין] **והריטב"א וחי' הר"ן כאן** כתבו שוודאי הוי צריכה לגופה דהווי כדי לתקן האדם. **וכתב הריב"ש** [סימן שצד ד"ה עוד] שגם במשכן היתה גזיזת צמר שלא לצורך הצמר והשיער אלא לצורך העור כמו בעורות תחשים עכ"ד הריב"ש.

בחידושי החת"ס בסוגיין וכן בקרבן נתנאל אות ט הקשו על הריב"ש מנא ליה שגזזו את עורות התחשים הלא אדרבא שיערו הוא יפיו דהוא עושה את עורו לסגוני ועי"ש בחת"ס שכתב דלדיעה שחצי המכסה היה מעורות אילים מאדמים וחצי - מעורות תחשים [ולא שהיו אחד ע"ג השני] - אתי שפיר דוודאי את האלים היו גוזזים כדי להאדימם וא"כ מסתבר שה"ה את התחשים דלא יפה שחצי מכסה גזוז וחצי לא עכת"ד וידידי הרב שווילי יישב דוודאי גררו את עורות התחשים כמ"ש רש"י לעיל עג. שכל מלאכת העור נהגה במשכן בעורות התחשים וא' המלאכות זה - הממחקו ופרש"י מגרר שערו.

ובאגלי טל במלאכת גוזז [סעיף א ועי"ש בס"ק ב] כתב בדעת תוס' בע"ז כו. - שכתבו שאין מלאכת גוזז במוציא וולד מבהמה לאחר שכלה גידולו - שס"ל לתוס' שאין מלאכת גוזז לאחר מיתה [דהא כבר כלה גידולו] ולפי זה אתי שפיר דעת תוס' בסוגיין שכתבו שגוזז לצורך ייפוי הווי מלאכה שאצל"ג שהרי גוזז במשכן היה רק לצורך הצמר שאותו גזזו מבהמות חיות אבל את עורות התחשים גזזו לאחר מיתתן

ובסדרי טהרה [קצח לט ד"ה ולא ידעתי] כתב הסבר אחר למה א"א ללמוד מגיזת התחשים שגיזה לצורך יפוי הייתה במשכן - שכן את שער התחשים הסירו ע"י מיחוק וכמ"ש רש"י בדף עג. ד"ה ממחקו "מגרר שערו" עכ"ד הסד"ט. ויל"ע מנא ליה שממחק לא חייב גם משום גוזז?

ולהלכה - <u>השו"ע [שמ א] כתב בסתמא שהגוזז שיער בכלי חייב</u>.וכ"כ בסימן שכח סעיף לא שהגוזז צפורניים בכלי - חייב. וכתב המ"א [בסימן שמ ס"ק א] שי"ל שאיירי בצריך לשיער [וצ"ע דבסימן שג ס"ק כב המג"א מביא את שיטת

בנוטל צפורני חבירו ביד - בגמ' אמר רבי אלעזר שלכו"ע פטור. ופרש"י משום שאין יכול לאמן ידו לטלן יפה [והווי שינוי].

ובנוטל צפרני חבירו בכלי - הווי כגוזז צפורני עצמו בכלי [משמעות רש"י ד"ה מחלוקת].

ש. מה שיעור חיוב בגזיזת שיער?

ת. מחלוקת תנאים בברייתא. לרבי אליעזר - השיעור הוא שערה אחת ולרבנן - ב' שערות[1568]. ובמלקט לבנות מתוך שחורות - לכו"ע השיעור הוא בשערה אחת[1569]. **ולגבי השיעור בגזיזת צפורניים** - עי' הערה[1570].

ש. האם בחול מותר ללקט שערות לבנות מתוך שחורות ומדוע?

ת. בברייתא בסוגיין כתוב שאסור משום שנא' [דברים כב] לא ילבש גבר שמלת אשה. ופרש"י בגמ' שדרך הנשים להקפיד על כך [שיש להן שערות לבנות] ולהתנאות. וכתוב בבריתא שאפי' ללקט שערה א' מתוך שחורות כדי להתנאות - אסור לגבר.

הריב"ש שאף בשא"צ לשיער הווי צריכה לגופה] **אבל בביאוה"ל** שם ד"ה וחייב הביא דעת החכם צבי [סימן פב] שדעת מרן השו"ע היא שאע"פ שאין צריך לשיער - הוא מלאכה דאו' וחייב אף לר' שמעון.וכדעת הרמב"ן ודעימיה. וכפשט דברי השו"ע שסתם וחייב ולא חילק בין צריך לשיער או לא. **וכך פוסק בביאוה"ל לדינא.** [ונפק"מ בזה שחייב מדאו' - שאסור לומר לגוי לגזוז צפורניים לישראל בכלי ואפי' לצורך מצוות טבילה. ואילו גזיזה בכלי היתה איסור דרבנן - היינו מתירין אמירה לגוי לצורך מצווה כדפסק מרן בסימן שז סעיף ה.]

[1568] וכתוב בברייתא שזה נקרא "כמלוא פי הזוג". ויל"ע הא בפשטות פי הזוג זה הרווח שבין ב' סכיני המספריים כשפותחים את המספריים - והרי זה הרבה יותר מב' שערות? שו"ר שבריב"ן במכות כ: מפרש "כמלוא פי הזוג "חודן של מספריים" משמע שמבין שאירי על חוד של הסכין וצ"ע.

[1569] ופי' הריב"ן [ממלא מקומו של רש"י] במכות כ: - משום שמלאכה חשובה היא לו. ועי' ביאור הלכה שמ ד"ה המלקט שמסתפק מה הדין באם נשאר לו עדיין שערות לבנות - דעכ"פ התייפה קצת עי"ש.

[1570] במשנה ברורה [שמ ג] הביא מהא"ר שחייב אף על ציפורן אחת עי"ש

ש. מה הפירוש "ציפורן שפירשה רובה וציצין שפרשו רובן" ומה הדין בהם?

ת.בברייתא א"ר שמעון בן אלעזר צפורן שפירשה רובה [- הכוונה שרובה נחתכה [1571]] וציצין שפירשו רובן - [הכוונה שקרובין לינתק[1572]] - ביד מותר [להורידן][1573] ובכלי - פטור. ואם לא פרשו רובן - ביד פטור ובכלי חייב.

והיינו לשיטת רבנן דרבי אליעזר במשנה. דלשיטת ר"א - יד הווי ככלי.

[ולתוד"ה אבל - היינו רק לשיטת ר' יהודה במלשאצל"ג. דלר' שמעון - גם בכלי פטור אולם רוה"פ חולקים על תוס' וסוברים שדין זה הוא גם לר' שמעון].

ובגמ' אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן " והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו" ונחלקו רש"י ותוס' מה הכוונה כלפי מעלה אי לצד ראשי אצבעותיו או לצד הגוף.

להלכה כתב מרן [שכח לא] לחוש לב' הפירושים וכתב במשנ"ב [ס"ק צט] שלכן גם אם פרשו רובן אסור ליטלן אפי' ביד.

ולגבי אי דין זה של רבב"ח א"ר יוחנן נאמר גם בציפורן או רק בציצין - עי' הערה[1574].

[1571] וכתב במאירי שקרובה לינתק. וברש"י כתב רק גבי ציצין שקרובין לינתק ומ"מ כנראה סובר שה"ה בציפורן וכדברי המאירי.

[1572] ובפמ"ג [מש"ז ס"ק כג ומובא במ"ב ס"ק צב] כתב ש"פרשו רובן" בציצין הכוונה רוב מה שדרך אנשים לקלוף עי"ש ובפשטות מצריך ג"כ שקרוב לינתק אלא שסובר שבכה"ג הווי קרוב לינתק

[1573] **ובטעם הדבר** - כתב המ"ב [שכח צו] שכתלושין דמי הלכך במקום צער - לא גזרו רבנן. ובסעיף כח כתב בביאוה"ל ד"ה כדי בשם הפמ"ג גבי ציפורן שפרשה רובה - " דתו לא יניק מהגוף" עי"ש

[1574] בראשונים מצאנו מחלוקת בדבר - דעת המאירי שרק בציצין נאמר דין רבב"ח - שכן בציפורן מתיר בסתמא כשפרשה רובה וגבי ציצין אומר והא שפרשו כלפי מעלה" ואילו באור זרוע [הל' שבת סג ב] כתב שדין זה הוא גם בציפורן. ונראה שלכו"ע דין של "מצערות אותו" - צריך להיות גם בציפורן דמאי שנא ציפורן מציצין [וכ"מ במ"ב שכח ס"ק צו שכל ההיתר ליטול בנוי על צער עי"ש] אלא שנחלקו האם בציפורן בכל גווני חשיב מצער כשנתלש רוב הציפורן או שגם בציפורן נאמר שרק בפירשה כלפי מעלה חשיב מצער. ובספר שולחן שלמה [פסקי הגרש"ז אויערבאך] סימן שכח סעיף נג ס"ק ב כתב שמרש"י משמע שדין רבב"ח הנ"ל הוא רק על ציצין. וכוונתו לרש"י ד"ה כלפי מעלה שכתב " לצד הציפורן התחילו לפרוש" דמשמע דאיירי בציצין.

ש. מה פירוש המילים "גודלת כוחלת ופוקסת " ומה הדין בהם ומדוע?

ת. **גודלת** - אשה שעושה משערה כמין גדיל [=צמה]. **כוחלת** - שצובעת בכחול סביב עיניה. **פוקסת** - ב' פירושים ברש"י : **א.** מתקנת שערה במסרק או בידיה[1575] **ב.** טחה כמין בצק על פניה כדי שיאדים את הבשר.

והדין הוא - שלר' אליעזר חייב, לחכמים - פטור ולדעת ר' שמעון בן אלעזר יש לחלק בין גודלת כוחלת ופוקסת לעצמה - שפטורה ובין לחבירתה - שחייבת.

ובטעם שלר"א חייב - נחלקו אמוראים. לדעת ר' אבין אמר ר' יוסי בר חנינא - גודלת משום אורגת. כוחלת משום כותבת [שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות. רש"י[1576]] ופוקסת משום טווה [לפי' א' ברש"י בפירוש המילה פוקסת היינו טווה - שמיישרת את שערה ולפי' ב' ברש"י היינו טווה שעושה מאותו בצק שטחה בו פניה - חוט[1577]. רש"י].

והגמ' הקשתה עליו שאין דרך אריגה[1578],

[1575] ותוס' מקשה על רש"י דבגמ' אמר רבי אבין שפוקסת הוא משום טווה ואי נימא שזה תיקון שיער - מה שייך טוויה בזה? ועי' ברש"י ד"ה טווה שמסביר לפירוש זה שזה טווה מחמת "שפושטתו [לשיער] כשהוא נכרך" והינו שעושה ממנו כעין חוט ישר.

[1576] צ"ב מה פירוש "קולמוס סביב האות" הרי בקולמוס הוא כותב את האות ולא מעבירו סביבה? ואולי הכוונה לאדם שחורט אות ואח"כ כותב בקולמוס סביב החריטה וצ"ע

[1577] צ"ע דזה אינו מתכוון ואפי' שזה פסיק רישא - הא לא ניחא ליה? ואפי' אם זה כן מתכוון - זה אינה צריכה לגופה וצ"ע בזה

[1578] **טעם שאין דרך אריגה בכך** - כתבו **תוס'** משום שבשיער לא חשיבא אריגה כמו בבגד ובקולע נימין. [דהתם זה בתלוש - מג"א שג ס"ק כ והובא במשנ"ב ס"ק פב] ועוד דהכא אין סופה של האריגה להתקיים. עכ"ד תוס'. **ועי' שעה"צ** [שג ס"ק סח] שאומר שמקורם של תוס' שבשביל לחייב בעי' מלאכה המתקיימת - הוא מהמשנה ריש הבונה [דף קב:] ושם כתוב במשנה "העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת" ופרש"י שהמילה "בשבת" אזלא אעשיית המלאכה שהיא בשבת [ומשמע שמש"כ מתקיימת" - הכוונה מתקיימת לעולם]ואילו מהרמב"ם שכתב [פרק ט הלכה יג] "וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת - פטור" - משמע שסגי במתקיימת בשבת בלבד כדי להתחייב. ומזה מסיק השעה"צ שיש מחלוקת בין רש"י להרמב"ם במלאכה המתקיימת ליום א' שלרש"י פטור ולרמב"ם חייב. וכתב השעה"צ שאינו יודע מה דעת תוס' בזה אי כהרמב"ם [ולפ"ז יהא צ"ל שקליעת שיער לא מתקיימת אפי' יום א'] או כרש"י עכ"ד השעה"צ. **ועי' בספר מנחת שלמה** [להגרש"ז אויערבאך] חלק א סימן צא ס"ק יא שמק' על השעה"צ הנ"ל מהרמב"ם פרק יא הלכה טו - טז דמשמע שגם להרמב"ם מתחייב בכותב רק אם מחזיקה הכתיבה מעמד יותר מיום אחד עי"ש. עכ"ד המנחת שלמה. וע"ע במכתבו של הגר"י ויס להגרשז"א **בשו"ת מנחת יצחק** ז יג דהוא סובר בדעת הרמב"ם כהשעה"צ. **ויש להוסיף** שלגבי קשר של קיימא כתב בביאוה"ל [שיז א ריש ד"ה הקושר] בדעת

או כתיבה[1579] או טוויה בכך והביאה הגמ' את דעת ר' אבהו אמר.

ר' יוסי בר חנינא שכוחלת משום צובעת. גודלת ופוקסת משום בונה - והגמ' מביאה ראיה שקורין לקליעה בניה - מדברי ר"ש בן מנסיא שדורש עה"פ [בראשית ב כב] "ויבן ה' אלוקים את הצלע ויביאה אל האדם לאשה" - מלמד שקלעה הקב"ה לחווה [היינו קלע את שערה - רש"י עירובין יח. ד"ה שקילעה] והביאה לאדם. וא"כ הלשון בניה אזיל על קליעה. וגבי פוקסת - עי' הערה[1580].
ולדעת חכמים - גודלת כוחלת ופוקסת אסור משום שבות. ועי' הערה[1581].

הרמב"ם שבעי' שיתקיים בתמידות עי"ש.וא"כ קשה מאי שנא קושר משאר מלאכות שלדעת המשנ"ב בדעת הרמב"ם סגי במתקיים ליום אחד?
ועי' בספר הר צבי [הגרצ"פ פרנק] בטל הרים בונה סוף סימן א' ד"ה והנה וכן בספר להורות נתן [הגר"נ גשטטנר] ב טז ס"ק ח - **שהקשה** על מה שכתבו תוס' שקו' ר' אבהו על ר' אבין היא מחמת שגדילת שיער אינה מתקיימת - **והא גם על ר' אבהו ק' למה גודלת חייבת משום בונה הרי זה לא מתקיים** [פירוש ועכ"ח שסובר ר' אבהו שלר' אליעזר חייב גם בלא מתקיים וסובר שר' אליעזר חולק על המשנה בריש הבונה וא"כ גם ר' אבין סובר כך ואין עליו קושיא]. ובהר צבי ת' ששאני גודלת שמפרקת בידיים עי"ש ולא הבנתי למה בונה עדיף לר' אבהו מאורגת הא סותרת בידיים? ובשו"ת להורות נתן ת' ששאני בונה לר' אבהו שהתורה קראה לגודלת בונה ולכן אף שתפרק א"ז - הוויא בונה וצ"ע בזה דמ"מ אינו מתקיים ? וגם על כוחלת שמחייב ר' אבהו בדעת ר' אליעזר משום צובע ג"כ ק' דזה לא מתקיים ושם לא מצאנו שקראה התורה לזה צביעה? ועכ"ח שלר' אבהו בדעת ר' אליעזר גם בלא מתקיים חייב וממילא לכאו' אין קו' על ר' אבין וצ"ע.
-

[1579] **וטעם שאין דרך כתיבה בכך** - כתב **הר"ן** [חידושי הריטב"א הישנים על שבת - שלמעשה הם מהר"ן ככתוב בשו"ת אבני נזר או"ח קפז ובעוד ספרים] דף צה.ד"ה כוחלת "דלא שייך כתיבה אלא במידי דהוה מטעם רושם שכן במשכן היו רושמין על הקרשים כדי לעמוד על סידרן" עכ"ל. וכוונתו שכתיבה אינה ליופי אלא כדי לדעת ולזכור דברים. **ועי' בספר קהילות יעקב** [הגר"י קניבסקי] סימן מ שמרחיב בזה
ועי' ברמב"ם [כג יב] שכתב שאסור לכחול בפוך וכיו"ב בשבת מפני שהוא ככותב. עכ"ד ובמ"מ הביא שמקורו ממש"כ בגמ' כוחלת משום כותבת. ופסק כרבנן דר"א שאין זה חיוב אלא אסור משום שבות ולכן כתב הרמב"ם "ככותב" ולא "כותב". וכתב בשלטי גיבורים על הרי"ף [לו. אות ד בסופה ומובא בסוגיין על הדף בסוגריים שבעין משפט אות א'] שיש לומר שלהרמב"ם גם בר' אבהו גורסים שכוחלת משום כותבת. שהרי הגמ' דחתה את ר' אבין וגם הרמב"ם לגבי גודלת ופוקסת כתב הרמב"ם בפרק כב כר' אבהו שזה משום בונה ולא כר' אבין שזה משום טווה ואורג. וא"כ גם לגבי כותבת פסק כר' אבהו ועכ"ח שלהרמב"ם גם ר' אבהו גורס שכוחלת משום כותבת. עכ"ד השלטי גיבורים. וכן היא גי' הערוך [כמובא בסוגריים שבעין משפט] וכ"כ בנשמת אדם [שבת כד א]
וטעם שלהרמב"ם לא הווי צובע כתב בנשמת אדם ב' סיבות - או שאין לזה שיעור או שלהעביר כחול סביב העין הוא דרך כתיבה וצ"ע בזה.ועי' בקהילות יעקב הנ"ל בזה

[1580] כתבו **התוס'** במו"ק דף ט: שפוקסת היינו שמאדימה את השיער ע"י בצק [כפי' ב' ברש"י] והיינו בונה שזה תיקון לאשה עכ"ד תוס'

[1581] **בטעם שגודלת ופוקסת** אינם מלאכות גמורות לחכמים - כתב המאירי [על המשנה צד:] שאינו בנין גמור על דרך שאמרו שאין בנין בכלים [דעת רבא לקמן קכב:] עכ"ד פי' וה"ה שאין בנין באדם.

ולדעת ר"ש בן אלעזר גודלת וכוחלת ופוקסת חייבת רק אם זה לחבירתה שאז "רואה ועושה וזה דרך בנין" [רש"י][1582].

להלכה - הב"י [שג כה] פסק **כחכמים** [וכתב שכ"פ הרמב"ם אבל הסמ"ג פסק כר"א] וכן פסק במשנ"ב [שג ס"ק עט וס"ק פב].

ש. החולב בשבת - מה דינו ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' צה. כתוב שהחולב שיעורו בכגרוגרת. והיינו שבזה הוא חייב. וכתוב על זה בגמ' שאמרו בבי מדרשא בנהרדעא שבחולב חייב משום מפרק ופרש"י שזה תולדה של דש. והינו שהחלב כנוס בתוך הדד של הבהמה כתבואה בקשיה וכשפורקם מהבהמה הווי דש[1583].

ובטעם שכוחלת אינה מלאכה גמורה - כתב **המשנה ברורה** [שג ס"ק עט] דאין צביעה מדאו' בגוף האדם. וכתב על זה בשו"ת **ציץ אליעזר** [הגרא"י וולדינברג] שאף שיש צביעה בבהמה מהתורה - וכמ"ש בתוס' חגיגה ח. ד"ה משום סקרתא [ויש להוסיף שרב מחייב בשוחט משום צובע את בית השחיטה - עי' לעיל עה: וכן מצאנו במשכן צביעת עור אילים] - מ"מ באדם לא מצינו עכ"ד הציץ אליעזר. **ויל"ע** ולמה לחלק בין אדם לבהמה? והא דרך נשים לצבוע? וצ"ע. **ובספר חיי אדם** [כד ב] כתב שאשה שצובעת פניה הווי צבע שאינו מתקיים וכתב שנחלקו הרמב"ם והסמ"ג אי פטור או חייב. עכ"ד. מבואר דס"ל שיש צביעה מדאו' באדם וטעם שרבנן פוטרים - משום שאינו מתקיים [ומש"כ החיי אדם שסמ"ג מחייב - כנראה סובר כר' אליעזר] וא"כ אפשר לומר שה"ה בגודלת ופוקסת רבנן פוטרים משום שאינו מתקיים.

[1582] וכתב בספר חסדי דוד על התוספתא [הג"ר דוד פארדו] שמשמע מרש"י שאם רואה במראה - חייבת דאז היא רואה טוב.

[1583] והוסיף רש"י שיש אומרים שחולב חייב משום קוצר ודוחה רש"י פירוש זה שכן החלב לא מחובר לבהמה אלא "פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד" עכ"ד רש"י. ומשמע שאילו היה מחובר לבהמה - אכן היה שייך בזה שם קוצר. וצ"ל **שסובר רש"י שבהמה הווי גידולי קרקע** וכמ"ש **המגיד משנה [ח ז] בדעת הרמב"ם** עי"ש. וכדאמרה הגמ' [עירובין כז:] שבהמה נחשב פרי מפרי וגידולי קרקע והסביר שם רש"י שניזונות מהקרקע. וזה גם הסיבה שלרש"י חייב משום דש אעפ"י שאמרי' בדף עה. שלרבנן דר' יהודה אין דישה אלא בגידולי קרקע - די"ל שבהמה הווי גידולי קרקע. **וזה דלא כדעת תוס'** לעיל עג: ד"ה מפרק שכתב שאין בהמה בכלל גידולי קרקע לגבי שבת. **ולתוס' הנ"ל בשם רבינו תם** חיוב חולב - מפרק הינו מטעם **ממחק** שכשחולב ממחק הדד ומחליקו [ועי' בתוס' שם שר"י הקשה עליו מהא דחולב אדם לתוך קדירה. ולי קשה עוד - דהוא אינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא ליה וכן קשה מהו לשון "מפרק" הא החיוב כלל לא קשור לפירוק וצ"ע.] **ובשם ר"י כתבו תוס'** שאכן מש"כ בסוגיין שחולב חייב משום מפרק - היינו תולדה דדש אך סוגיין סוברת כר' יהודה שסובר שיש דישה גם בדבר שאינו גדולי קרקע. **וכ"כ הרמב"ן** בסוגיין בד"ה חולב בתירוץ ב' שסוגיין סוברת כר' יהודה שיש דישה גם שלא בגידו"ק. ומוסיף הרמב"ן ואומר שלתירוץ זה - מ"ש בגמ' שחולב חייב היא רק שיטת ר' אליעזר שס"ל שיש דש בדבר שאינו גידו"ק אבל רבנן חולקים ע"ז וסוברים שחולב אסור רק מדרבנן. **ובדף קמד: כתבו תוס'** [ד"ה חולב] בשם ר"ת שחולב הווי כנוטל אוכל מתוך פסולת וכ"כ **הר"ן על הרי"ף** [ס:

הערה: מה שכתבתי בפשיטות שחולב חייב משום מפרק - זוהי שיטת ר"ח בשם "יש מרבנן" שאין בזה מחלוקת תנאים וכ"כ רש"י בפסחים סה. ד"ה אחד זה. אבל הרמב"ן בסוגיין בחד תירוצא סובר שיש בזה מחלוקת ר"א וחכמים - שלר"א חייב ולחכמים פטור.

להלכה - פסק הרמב"ם [ח ז] שהחולב חייב משום מפרק וכדעת ר"ח הנ"ל שגם לרבנן חייב.

ש. מהו המחבץ ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' דף צה. כתוב שהמחבץ שיעורו כגרוגרת והיינו שחייב בשיעור זה. ויש ברש"י ב' פירושים מהו "מחבץ": **פירוש א'** - שמעמיד חלב בקיבה [היינו ששם עור קיבה של בהמה בתוך חלב כדי שהחומצה שבקיבה תחמיץ את החלב ועי"ז יתהוו בו גושים של גבינה] **פירוש ב'** [שעליו כותב רש"י "ולי נראה"] - ששם את גושי החלב - שהתהוו משימת הקיבה בחלב - בתוך מסננת ועי"ז מי החלב שנמצאים בגושים האלה נוטפים ובמסננת נשאר רק הגבינה וכך מפריד את הגבינה ממי החלב [1584].

וטעם שחייב - פירשה הגמ' משום בורר והיינו שמפריד הגוש ממי החלב[1585] ופרש"י שהוא בורר אוכל מתוך פסולת[1586].

בדיבור הראשון] ועי' מג"א שכ ס"ק ז שאף לאלתר אסור שכן אין זה דרך אכילה. מיהו הט"ז שם [ס"ק ד] מתיר לאלתר וכן העולת שבת [מובא במ"א שם] מתיר לאלתר. ולהלכה - כתב במשנ"ב [ס"ק כ] שנכון להחמיר כהמ"א.

[1584] לשון "חבץ" היינו קפוי - עי' רש"י ברכות לו: ד"ה חביץ קדירה. ו"קפוי" היינו מאכל שאינו רך ולא קשה [היינו שיש בו קצת נוזלים] עי' רע"ב במשנה סוכה ב ט גבי משתסרח המקפה. ולפי זה מחבץ היינו שהופך החלב שהוא נוזל - לגבינה שהיא קפויה. וכן להפך כשהפך מוצק לקפוי הווי מחבץ - וכן הוא במסכת טבול יום ב ד "שחיבץ" היינו שלקח מאכל עב ושם בו נוזל ועשאו דייסה עי"ש

[1585] ואע"ג שכששם את הקיבה בחלב - החלב עדיין הוא מין א' ולא ב' מינים - מ"מ עצם זה שעושה את החלב לב' מינים - מי החלב והגושים של הגבינה - הוי מלאכת בורר. [שו"ע הרב שיט כה]

[1586] וצ"ע למה לא מחלקת הגמ' בין אם עושה א"ז לאכול לאלתר או לאחר זמן? ובשלמא לפי' השני של רש"י איירי שעושה בכלי [- מסננת] ואז חייב אפי' לאלתר אבל לפי' הראשון - ששם קיבה - הא שם אותה ביד? וי"ל עפ"י מש"כ המג"א [שכ ס"ק ז] גבי חולב לשיטת הר"ן [על הרי"ף שבת ס:] שאסור משום בורר אף שזה אוכל מתוך פסולת - וכ' המ"א שזה משום שאין זה דרך אכילה עי"ש וא"כ ה"ה הכא. וצ"ל שגם לפירוש השני ברש"י ששם במסננת כדי שיצאו הנוזלים - אין זה דרל אכילה דאם היה דרלך אכילה - היה ר' אחליעזר מציר כמו שמתיר במשנה ריש פרק תולין לשמר ייו בשבת עי"ש

ש. מהו מגבן ומה דינו ומדוע?

ת. מגבן היינו שמקבץ את חלקי הגבינה ועושה אותן לגוש אחד. ודינו - שחייב משום בונה שכן מלאכת בונה היא חיבור חלקים זה לזה[1587].

ש. מהו מכבד ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. מכבד זה מנקה [עי' רשב"ם ב"ב ד"ה האי מאן דזכי זכיא שכתב "מכבד ומטהר השדה מקיסמים ועשבים רעים" וזיכא הוא מלשון דכיא - שד' וז' מתחלפות עי' שפתי חכמים ויקרא יב ב] ובד"כ איירי שמנקה הבית או הקרקע ע"י מטאטא כמ"ש בישעיה [יד כג] "וטאטתיה במטאטא" ופרש"י שם לשון כיבוד. וכן הוא בגמ' ר"ה כו: "שקלי טאטיתא וטאטי ביתא". וכן בסוגיין פרש"י [ד"ה המכבד] דאיריי במנקה את הבית.

ובדין מכבד בשבת נחלקו תנאים - לר"א חייב ולרבנן פטור אבל אסור. וטעמי המחלוקת - בדעת ר' אליעזר פרש"י [ד"ה חייב חטאת] שחייב משום בונה עכ"ד רש"י.[1588] וטעמם של חכמים - לא פרש"י. ובתוס' [ד"ה והמכבד]כתבו שס"ל לחכמים שאין זה פסיק רישא שישווה גומות ור"א סובר שהווי פסיק רישא. ועי' הערה[1589].

[1587] **וכתב המאירי** ואע"ג שגבי כלים קי"ל שאין בנין בכלים - גבי אוכלין יש בנין עכ"ד המאירי. **אמנם תוס'** [עד: ד"ה חביתא] **והרשב"א** [לקמן קב: ד"ה האי] כתבו ששאני עושה כלי או כל דבר מתחילתו - שיש בנין בכלים. וכתב הרשב"א שם שבהכי ניחא מש"כ בסוגיין שהמגבן חייב משום בונה [פי' שמגבן עושה האוכל מתחילתו]. **ויש לעיין בדעת המאירי** דהא הוא עצמו כתב בדף קב: [ד"ה העושה] כדברי תוס' והרשב"א הנ"ל שיש לחלק בין מתקן כלי לעושה כלי שבעושה כלי יש בנין בכלים וא"כ ק' למה צריך המאירי לחלק בין אוכלין לכלים? הא פה איירי בעושה גבינה ובכה"ג גם בכלים יש בנין? וצ"ע

ודעת רש"י [מז. ד"ה חייב ועד: ד"ה ואי חייטיה] שאף בעושה כלי מתחילתו אין בנין בכלים. ולרש"י הא דמגבן חייב משום בונה - צ"ל שהוא סובר כהמאירי שאוכל שונה מכלי ובו יש בנין. [וליכא למימר שרש"י סובר שסוגיין שסוברת שיש בנין באוכלין - סוברת כדעת בית שמאי שסוברים שיש בנין בכלים ורש"י שבדף מז. ובדף עד: דיבר לדעת ב"ה שאין בנין בכלים - דהא רש"י בפסחים סה. כתב שדין מגבן שחייב בכגרוגרת הוא בין לר"א ובין לחכמים וא"כ זה לכו"ע ולא רק לדעת ב"ש] ועדיין צ"ב מה הסברא שיש בנין באוכלין אף שאין בנין בכלים? ושו"ר שאכן הרשב"א [קב: ד"ה האי מאן] הוכיח מכאן שיש בנין בכלים מדיש בנין באורלין אבל דעת המאירי צ"ב

[1588] וכוונתו שמשווה גומות והשוואת גומות בבית הוי בונה - עי' משנ"ב בהקדמה לסימן שלז

[1589] וכתבו תוס' [ד"ה החולב וד"ה המכבד] שחכמים שכאן הם ר' יהודה שאוסר מדרבנן בדבר שאינו מתכוון כשזה לא פסיק רישא. עכ"ד תוס'.

ובסוף הסוגיא אומרת הגמ' " והאידנא דסבירא לן כר' שמעון - שרי אפי' לכתחילה". וכתבו תוד"ה האידנא שנחלקו בה"ג ור"י אם דברי הגמ' אלו אזלו גם על מכבד ולפי זה שרי לכתחילה לכבד בית בשבת [- דעת בה"ג] או שהגמ' אומרת א"ז רק על מרבץ. אבל מכבד - אסור משום שמזיז עפר מקומו [- דעת ר"י][1590].

ולהלכה - **פסק מרן** בסימן שלז ב בסתמא שאסור לכבד את הבית אולם רק בבית שאינו מרוצף [1591]. אבל בבית מרוצף - מתיר[1592]. ואח"כ כתב שיש מתירין אף בבית שאינו מרוצף[1593] **וברמ"א שם** כתב שיש אוסרים אף במרוצף [דגזרי' אטו שאינו מרוצף - מ"ב ס"ק ט[1594]] וכן נוהגין. **וכתב בביאוה"ל** [ד"ה ויש] שאם רוב העיר מרוצפת - גם לרמ"א לא גזרינן במרוצף עי"ש.

ודעת רש"י לקמן קכד: [ד"ה של תמרה] שמכבד הוי פסיק רישא **וכתב בשעה"צ** [שלז ד] שבדעת רש"י צ"ל שטעם חכמים שמכבד אסור מדרבנן הוא משום שזה בונה כלאחר יד וכמ"ש ברמב"ן במלחמות דף סח: בדיבור ראשון שזה בונה כלאח"י. **ועי' ברשב"א** בסוגיין ד"ה והשתא שכתב שלרש"י שמכבד הווי פסיק רישא שישווה גומות - חכמים מודים לר"א שחייב ולא נחלקו עליו אלא במרבץ ורודה. עכ"ד הרשב"א. **ודבר זה צ"ע** דהא בפסחים סה. כתב רש"י בהדיא [בד"ה אחד זה] שלחכמים מכבד אסור מדרבנן. אולם ממילא רש"י בפסחים מפרש לא כרש"י כאן דהא פי' שם "אחד זה ואחד זה" - מכבד ומרבץ ורודה וכאן פי' א' שבת וא' יו"ט וצ"ע.

1590 ולדעת רש"י [לקמן קכד:] שמכבד הוי פסי"ר שישווה גומות - פשוט שהגמ' לא דברה גם על מכבד דהא ר"ש מתיר רק בדבר שאינו פסיק רישא [וכמ"ש הגמ' לעיל עה. שמודה ר"ש בפסי"ר]

1591 וכתב במשנ"ב שם [ס"ק ו] שהטעם הוא משום שמזיז עפר ממקומו ומשום דהווי פסי"ר שישוה גומות. עכ"ד המ"ב. - והיינו טעמיהם של ר"י בתוס' ושל רש"י לקמן קכד:

1592 דלא מזיז עפר כיוון שמרוצף. והאבק והלכלוך שכן מזיז - הוי גרף של רעי - עי' משנ"ב שם ס"ק יב.

1593 דעת הבה"ג [מובא בתוד"ה והאידנא] וכן דעת הרי"ף [מח.]. וסוברים שלא הווי פסי"ר שישווה גומות. וטעם שלא אוסרים מטעם מזיז עפר שהוא מוקצה כתב בפמ"ג [מובא בשעה"צ ס"ק ז] משום שהוי טלטול מן הצד לצורך שבת. עכ"ד. ובדעת תוס' שאוסרים באינו מרוצף - י"ל שחשיב דרך כי דרך לטאטא במכבדת ול"ה "מן הצד". וצ"ע בזה

1594 ודעת מרן שאין גוזרים מרוצף אטו שאינו מרוצף. ומדברי הביאור הלכה משמע שאף אם רוב העיר לא מרוצפת - מ"מ מרן מתיר בבית שמרוצף ולא גזר. [דהא הביאוה"ל אומר שאם רוב העיר מרוצפת - אף הרמ"א מתיר ועכ"ח מחלוקת השו"ע והרמ"א זה כשרוב העיר לא מרוצפת] ויל"ע מדוע לא גזר הא בגמ' לעיל דף כט: גזרי' בעליה המרוצפת אטו עליה שאינה מרוצפת [ועי"ש בתוס' ד"ה גזירה שרק במקום שכל העיר מרוצפת לא גזרי' וכ"מ מרש"י בסוגיין ד"ה זילחא] ועי' בשו"ע הרב [שלז ב] שכתב שלא גזרי' אטו אינו מרוצף משום שהכיבוד הוא דבר שיש בו צורך ביום עכ"ד. ואולי אפשר לומר עוד שמרן [וכן הרמב"ם שגם כן חילק בין מרוצף לאינו מרוצף] סוברים שאמימר שהתיר במחוזא בסוגיין - התיר אפי' שרוב העיר אינה מרוצפת ופליג אגמ' דלעיל כט:.

ש. מהו מרבץ ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. מרבץ הוא מלשון רובץ דהיינו יושב[1595]. ומרבץ היינו שמושיב את האבק שלא יעלה לאוויר ע"י ששופך עליו טיפות מים שמכבידות אותו. ובדינו בשבת - נחלקו תנאים: **לר"א** - חייב. ופרש"י - משום בונה. **ולחכמים** - פטור אבל אסור משום שבות ופי' בתוס' דס"ל שלאו פסיק רישא הוא[1596]. ור"א סובר שזה כן פסי"ר. עכ"ד תוס'.

ובסוף הסוגיא מסיקה הגמ' שהאידנא דס"ל **כר' שמעון** - שסובר שדבר שאינו מתכוון ואינו פסי"ר שרי בשבת - מרבץ שרי. דאינו מתכוון להשוות גומות. ולפי זה חכמים דר' אליעזר שאסרו משום שבות - הם ר' יהודה שאוסר בשבת מדר' בדבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישא.

ובדעת חכמים שאוסרים משום שבות - אומר **אמימר שבמחוזא שרי** ופרש"י - כי רצפת אבנים הייתה בכל העיר. ומשמע שבעיר שאין כולה מרוצפת - אסור לרבץ לאמימר אף במרוצף דגזרי' אטו שאינו מרוצף וכמ"ש הגמ' כט: גבי גרירת ספסל במרוצף לר' יהודה שגזרי' אטון אינו מרוצף.

ומר קשישא בריה דרבא אמר לר' אשי ששרי ריבוץ ע"י הערמה - שירחוף ידיו בזוית זו פניו בזוית זו ורגליו בזוית זו. ור' אשי אמר לו " לאו אדעתאי" ויש ברש"י ב' פירושים. א' - לא הייתי זכור ב. בשם רבותיו - לא סבירא לי.

ולפי' שני ברש"י צ"ל שמש"כ בגמ' האידנא - זה אמרו רבינא ור' אשי מסדרי הגמ' לאחר מה שאמר מר קשישאט בריה דרבא לר' אשי דהא אז לא הסכים לו אפי' בהערמה.

להלכה - פסק מרן [שלז א ובמשנ"ב שם ס"ק ה] כמסקנת הגמ' שמותר לרבץ בכל גווני - גם כשלא מרוצף וגם ללא הערמה.

[1595] עי' אבן עזרא בראשית מט ט עה"פ כרע רבץ כאריה - שפי' שהאריה אחר שטרף ישב על כרעו וירבץ עי"ש

[1596] ובזה - שלא כבמכבד - מודה רש"י שלאו פסי"ר שהרי בסוף הסוגיא כתוב שהאידנא דס"ל כר"ש - שרי והרי ר"ש לא מתיר בפסי"ר

ש. מהו רדיית חלות דבש והאם מותר לרדות בשבת ומדוע?

ת. רדיית חלות דבש היא הפרדה והוצאה של חלות דבש מהכוורת [וכמו רדיית הפת שהיא הפרדת והוצאת הפת מהתנור]. ונחלקו תנאים בדינה: ר' אליעזר מחייב משום תולש. ואע"ג שאין הכוורת וחלות הדבש מחוברים לקרקע - חשיבי כמחוברים שנא' בנביא על חלת דבש [שמואל א יד כז] " יערת הדבש" ומלמד שחלת הדבש נקראת יער. ורבנן פוטרים [דלית להו האי דרשה - ריטב"א] ומ"מ אוסרים מדרבנן[1597].

להלכה - פסק מרן [שכא יג] כחכמים.

[1597] מפני שהוא כתולש [רמב"ם כא ו ושו"ע שכא יג] דכוורת דומה למחובר [משנ"ב ס"ק מז]

מהמשנה צה. עד סוף הפרק.

ש. מהו עציץ נקוב ומהו עציץ שאינו נקוב ומה דינם לענין שבת ומדוע?

ת. **עציץ נקוב** - היינו שיש נקב - שגדלו לפחות כרוחב שורש קטן - בעציץ במקום האדמה שבעציץ [ואין הבדל בין אם הנקב בתחתיתו או בדפנו - רש"י].

ועציץ שאינו נקוב - היינו שאין נקב כזה בעציץ.

ודינם לענין שבת - עציץ שאינו נקוב - דינו כתלוש לכל דבר. והתולש ממנו בשבת - פטור אבל אסור מדר' דמחזי כתולש. ועי' הערה [1598] והערה[1599]. בעציץ נקוב - נחלקו תנאים. לדעת **חכמים** - דינו כמחובר והתולש ממנו חיב. ולדעת **ר' שמעון** - דינו כתלוש והתולש ממנו פטור.

להלכה - פסק הרמב"ם [ח ג] כרבנן.

[1598] **ונחלקו ראשונים בעציצים של חרס ועץ** שאינן נקובים אי חשיבי כנקובים. דעת **רש"י** [גיטין ז: ד"ה הבא] שספינה של חרס הנוגעת בקרקע - אינה צריעה ניקוב - ומשמע שחשיבה מחוברת גם ללא ניקוב ["הואיל וממין הארץ הוא - בטבעו למשוך את הלחות ויונק". מאירי שם בפי' דברי רש"י] **ודעת תוס' בגיטין** שם בשם ר"ת - להיפך. דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה. דהעץ מתלחלחת יותר מן החרס. **ובתוס' מנחות פה.** בדיבור ראשון - הביא שלר"ת בשל עץ אפי' אם נקוב הווי תלוש ושמתחילה היה אומר ר"ת ששל עץ לא בעיא נקב [והיינו שחזר בו] עי"ש. ועי' במשנה למלך [ביכורים ב ט] שמדייק **מהראב"ד** טומאת אוכלין ב יא שסובר גם חרס וגם עץ בעיא נקיבה [ומה שמחלקת הגמ' במנחות פד: בין ספינה של חרס לשל עץ - היינו שדרכה של ספינה מעץ שיהיו בה נקבים למשוטים עי"ש]. **ובדעת הרמב"ם** - מבין המל"מ שסובר כר"ת המובא בתוס' בגיטין - שבשל עץ לא בעיא נקוב מדכתב בהל' תרומות א כג בסתמא שעפר שבספינה - מחובר הווה. וסתם ספינה - של עץ. וגבי עציץ הרמב"ם בהל' תרומות ה טו שבעיא נקיבה עכ"ד הרמב"ם - והרי סתם עציץ הוא של חרס עכ"ד המל"מ.ועי' בחזון איש [דיני ערלה אות לב] שכתב לגבי ערלה בעציץ שאינו נקוב - שבשל חרס הווי כנקוב וגבי עץ כתב שהוא פלוגתא ויש לצדד להקל שאינו נקוב וחייב בערלה רק מדר' [והיינו שמצדד כדעת רש"י]

עציץ של אבן שאינו נקוב - חשיב כתלוש [ר"ש ורע"ב עוקצין ב י]

וגבי עציץ של מתכת שאינו נקוב - כתב החזו"א [דיני ערלה אות לב] דחשיב כתלוש וחייב בערלה וברבעי מדרבנן.

וגבי עציץ של פלסטיק - עי' בספר הליכות שדה מס' 48 מאמר מהרבנים שלנגר ורייכנברג וכתבו שם שהגר"נ קרליץ פוסק שהוא כמתכת [ולא חשיב נקוב] והגרי"ש אלישיב פסק שאם זה על קרקע מרוצפת [דיש תרתי לטיבותא] אפשר להקל שזה כמתכת. וראיתי בקובץ תל תלפיות תשס"ז מכתב מאת הגר"מ גרוס שכתב ששמע בקיבוץ חפץ חיים שהחזו"א התיחס למצע של פלסטיק כאל מנותק לגבי שמיטה [ואף לא הצריך שיהא כלי - כדעת הר"ש והרע"ב בעוקצין ב י שאף כלי המלא בעפר עד סופו שנתבטל מתורת כלי - מ"מ אם העפר לא בולט החוצה חשיב אינו נקוב ודלא כהרמב"ם בפיהמ"ש שם] עכ"ד הגר"מ גרוס. וכמובן שאין ללמוד משמיטה לערלה שדינה הרבה יותר חמור.

[1599] עציץ שאינו נקוב שנופו בולט מחוץ לעציץ על הקרקע - כתב באגלי טל [קוצר ג ושם ס"ק ח] שהווי כמחובר וכמו לגבי טומאה שכתוב במשנה [עוקצין ב ט] שטהורה. וכ"כ בחיי אדם הל' שבת יב ב וכ"כ בחזו"א שביעית כב לענין שביעית וע"ע בערוה"ש שלו ז שנשאר בצ"ע אי ילפי' שבת מטומאה.

ובגמ' אמר ר' זירא שמודה ר' שמעון באם ניקב העציץ כמלוא זית - שאינו נחשב כלי לקבל טומאה - שהוא כקרקע.

ובגמ' שם אמר אביי שאי איתא לר' זירא הוא רק כשהכלי ניקב למטה מרביעית ופרש"י דהיינו שאינו מחזיק רביעית מהנקב ולמטה. ועי' הערה[1600].

הערה: עציץ נקוב המונח ע"ג יתידות נחלקו ראשונים אם חשוב כמחובר. דעת **רש"י** [לעיל פא: ד"ה האי פרפיסא] **ותוס'** [שם ד"ה והניחו] שחשוב **כמחובר** ולכן המעלהו מהקרקע והניחו על היתידות - פטור והתולש מעציץ נקוב המונח על יתידות - חייב. **ודעת הרמב"ם** [ח ד] שהמרים גוש עפר עם צמחים מהקרקע ומניחו על יתידות - חייב משום תולש. ונחלקו האחרונים בדעתו האם כוונתו שעציץ נקוב המונח ע"ג יתידות הווי כתלוש - זו דעתם של הר"ד ערמאה [מובא בספר הליקוטים ברמב"ם פרנקל שבת ח ג] המנחת חינוך [מוסך השבת קוצר אות ד] והאגלי טל [קוצר ס"ק ו אות ב] בדעת הרמב"ם [וכתב המנ"ח שלכן לא הביא הרמב"ם את הדין המובא בגמ' גיטין לז. דכותבין פרוזבול על עציץ המונח ע"ג יתידות] **או** שסובר שכשמונח ע"ג היתידות - הוי כמחובר ומ"מ בשעת הגבהתו מהקרקע הוא תולשו וכשמניחו ע"ג היתידות - מחברו שוב - זו דעת השפ"א בדף פא: [ולדעתו צ"ע למה כתב הרמב"ם רק שחייב משום תולש ולא כתב שחייב שתיים - גם משום זורע].

להלכה - פסק **מרן** [או"ח שיב ג] ששרי להרים גבשושית עם עשבים מהקרקע לקנח - וכתב המג"א שם [ס"ק ג ומובא במשנ"ב ס"ק יב] שסובר שאין בזה תולש וכרש"י ותוס'. וכן פוסק מרן בחו"מ סז כב שעציץ נקוב שע"ג יתידות הווי כמחובר וכותבין עליו פרוזבול.

ש. ומה דין עציץ נקוב לגבי זרעים שיש בתוכו אי מקבלים טומאה?

ת. בזה גם ר"ש מודה שלגבי זרעים חשיב מחובר וממילא הזרעים לא מקבלים טומאה. וטעמו - אומרת הגמ' שהתורה ריבתה טהרה אצל זרעים שנא' זרע זרוע אשר יזרע. **ובשיעור הנקב** - רבא אומר כשורש קטן ובגמ' לקמן צו. נחלקו אמוראים - ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר חנינא - אי כשורש קטן או כמוציא רימון[1601] ולהלכה פסק הרמב"ם [כלים יט ב] - כשורש קטן.

[1600] ולדעת הרמב"ן לקמן צו. נחלקו בדעת ר' שמעון אמוראים לגבי הכשר זרעים עי"ש

[1601] כן פרש"י לקמן [צו. ד"ה פליגי בה] שהמחלוקת היא לגבי הכשר זרעים. ותוס' מקשים על רש"י דזו משנה מפורשת שבהכשר זרעים שיעורו במוציא שורש קטן ולכן מסבירים שלכו"ע שיעורו כשורש קטן ומחלוקת האמוראים היא בצמיד פתיל

ש. כלי חרס שיש בו נקב - האם חשיב כלי? ומדוע?

ת. **רבא** אמר שיש ה' סוגי נקבים וכל א' נותן לכלי דין אחר ומתחיל למנות מנקב קטן לגדול : **א.** נקב כמוציא משקה - מטהר גיסטרא מתורת כלי **ב.** נקב בכונס משקה - מטהרו מלקבל בו מי חטאת [וה"ה שמטהרו אם מיוחד למשקין - תוס'] **ג.** ניקב כשורש קטן - טהור מלהכשיר בו זרעים[1602]. **ד.** ניקב כמוציא זית - טהור בסתם כלי חרס המיוחד לאוכלים אבל עדיין מקב"ט אם יחדו לרימונים[1603]. **ה.** ניקב כמוציא רימון - טהור להכל.

ובמה שאמר ניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר זרעים - פרש"י שזה רק לרבנן. ועי' הערה[1604].

ובמה שאמר רבא שניקב כמוציא זית עדיין מקב"ט אם יחדו לרימונים - בגמ' לקמן צו. **חולק עליו מר קשישא בריה דרבה משמיה דר' אליעזר** [לקמן צו.] וסובר שהרי הוא ככלי אדמה שלא מקבלים טומאה כלל ואפי' יחדן לרימונים.

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים יט ב] את דברי רבא הנ"ל מלבד מש"כ בניקב כמוציא זית שמקב"ט אם יחדו לזיתים - שבזה פסק הרמב"ם כמר קשישא משמיה דר' אליעזר שלא מקבל טומאה כלל.

ש. כלי חרס מנוקב שיש בו צמיד פתיל - האם מציל באוהל המת?

ת. הגמ' מחלקת בין כלי גדול לכלי קטן - ופרש"י שבכלי גדול מציל עד שיפחת רובו ובכלי קטן - סגי בכמוציא רימון ותוס' מפרשים להיפך - שבכלי גדול אפי' במוציא רימון לא מציל ובכלי קטן - אם נפחת רובו - אפי' שאין הנקב כמוציא רימון - לא מציל באוהל המת.[1605].

[1602] הינו כשמונח ע"ג קרקע דהוי כמחובר

[1603] ובכלי עץ - שיעורו במוציא רימון כדתנן במשנה כלים יז א [רש"י צו. ד"ה הרי]

[1604] וכתב בספר חידושי הר"ן שקשה דהא גם ר"ש מודה שלענין הכשר זרעים נחשב כמחובר? ותירץ שכונת רש"י שלרבנן - כו"ע מודו שחשיב כמחובר אבל בדעת ר' שמעון - נחלקו אמוראים לקמן צו. האם סגי בשורש קטן או שבעי' כמוציא רימון

[1605] ודעת הרמב"ם [טומאת מת כב ג] כרש"י. והראב"ד השיג עליו וכתב כתוס'.

פרק אחד עשר - הזורק.

מהמשנה צו. עד המשנה צט.

ש. מה דין הזורק חפץ מרה"י לרה"ר ולהיפך ומדוע?

ת. הזורק חייב דהוא תולדה דהוצאה. ועי' הערה[1606] והערה[1607].

ש. ומה דין בזורק לרה"י לרה"י ורה"ר באמצע?

ת. **במשנה** כתוב שנחלקו בזה חכמים ור"ע - ר"ע מחייב וחכמים פוטרים. ומבואר **בברייתא** [צז.] שאם החפץ עבר תוך ג"ט לרה"ר - חייב לכו"ע [משום הוצאה לרה"ר ולא משום הכנסה דהא אין חייב אתולדה במקום אב. גמ' שם][1608] ואם החפץ עבר מעל קרקע רה"ר בין ג"ט לי' טפחים - אז המחלוקת בין ר"ע לחכמים האם אמרי' "קלוטה כמי שהונחה " וחשיב החפץ כהונח ברה"ר [- זו

[1606] ונחלקו ראשונים האם זריקה הייתה במשכן - שכן אין לחייב בתולדה דהוצאה אלא אותן שהיו במשכן - זו דעת **הרשב"א** [ד: ד"ה הא דאמרינן] וכ"כ **תוס'** ב. [ד"ה פשט] **ותוס'** צו: [ד"ה הכנסה] שאין לחייב בתולדה דהוצאה אא"כ היתה במשכן ותוס' שבדף ב. כתבו הטעם - משום שהוצאה - מלאכה גרועה היא [פי' כיוון שאינה יוצרת כלום אלא מזיז חפץ מרשות לרשות] ואין בה סברא. דמה לי מוציא מרה"י לרה"י ומה לי מוציא מרה"י לרה"ר. וע"כ רק מה שהיה במשכן מחייבים. **אבל דעת הר"י מלוניל** [בפירושו על המשנה צו:] שלא הייתה זריקה במשכן **וכ"כ המאירי** [צו: ד"ה כבר] והוסיף המאירי וכתב שקבלה הייתה בידם שזריקה היא תולדת הוצאה [פי' וכמ"ש הגמ' על הזורק ד"א ברה"ר]עכ"ד המאירי. **וכ"כ בספר קרית ספר** [להמבי"ט] בפשטות "הזורק מרשות לרשות או המושיט הרי זה תולדת מוציא וזורק - גמרא גמירי לה כמעביר ומושיט - ילפינן ממשכן".

ולהר"י מלוניל והמאירי והקרית ספר הנ"ל צ"ל שהקבלה שבידם הייתה רק על זריקה מרה"י לרה"ר ולהיפך [וכן על זריקה ד"א ברה"ר - כמ"ש בגמ'] אבל לגבי זורק מרה"י לרה"י ועבר מעל לאוויר רה"ר - לא הייתה קבלה בידם ולכן פטור [מלבד לר"ע אליבא דר"א שחייב אך ר"א איתותב מברייתא] כנלע"ד וצ"ע.

ויש להעיר עוד דתוס' והרשב"א שכתבו שהייתה זריקה במשכן - לא פירשו איפה היתה זריקה במשכן. וכתב בספר **מרומי שדה** להגאון הנצי"ב שמדברי מהרש"ל [צו: על תוד"ה הכנסה] נראה שהיו זורקין דברים קטנים מהמשכן לעגלות ולכן פרש"י שהקרשים לא היו נזרקין מפני כובדן - ומשמע שדברים קטנים כן היו נזרקין עכ"ד המרומי שדה. וצ"ע דלפי זה מנ"ל לגמ' שלא הייתה זריקה גם מעגלה לעגלה ? דכמו שאת הקרשים היו מעבירים מעגלה לעגלה - יש להניח שגם החפצים הקטנים - שהיו נזרקין - היו נזרקין מעגלה לעגלה וא"כ מצאנו זריקה במשכן מרה"י לרה"י מעל רה"ר ואמאי פוטרים רבנן בכה"ג? וצ"ע

[1607] וא"כ הזורק מרה"ר לרה"י - הווה תולדה דתולדה דזריקה היא תולדה כמ"ד בתחילת הסוגיא וגם הכנסה זה תולדה כ"ש בסוגיא אחר כך. ועי' בספר תוצאות חיים [להגר"מ זמבא] אות ו' דר"ל שאין תולדה לתולדה וצ"ב בזה

[1608] ודעת רבא [לקמן דף ק.] שרק אם **נח** בתוך ג"ט לרה"ר אמרי' לבוד. ועי"ש ברש"י שכתב שה"ה אם אחזתו הרוח באוויר מעכבתו מעט עי"ש. ועי' בסוף התשובה בדעת הרמב"ם.

דעת ר"ע] או שלא אמרי' הכי ופטור [- חכמים]. ואם החפץ עבר למעלה מי' טפחים מקרקעית רה"ר - לכו"ע פטור[1609] **וכך היא דעת ר' המנונא. אולם דעת ר' אלעזר** - שרבנן ור"ע נחלקו גם בלמעלה מי' בשאלה האם ילפי' זורק ממושיט[1610].

להלכה - פסק הרמב"ם [יג טז] כחכמים שזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור לבד אם נח בתוך ג' טפחים לרה"ר. וכתב המגיד משנה שהרמב"ם פוסק כרבא בדף ק. שרק אם נח בתוך ג' הווי לבוד וחייב.

ש. ומה הדין במושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע?

ת. אם הושיט מרה"י לרה"י שממולה - בעבר השני של רה"ר - הדין הוא כמו בזורק[1611]. אך אם הושיט לרה"י שבצידה כגון ב' גזוזטראות בדיוטה א'[1612] - ורה"ר בניהם - חייב בין לרבנן ובין לר"ע ובין אם הושיט למטה מי' ובין אם הושיט למעלה מי'. שכן הושטה מעין זו הייתה במשכן. שכן היו מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה שלפניה מעל י"ט לרה"ר וגובה העגלות היה למעלה מי' טפחים ולפיכך הם היו רה"י וגם ההעברה מעגלה לעגלה היתה למעלה מי"ט לרה"ר. וכיון שזה היה במשכן - חייבים על זה לכו"ע. [וזריקה מעגלה לעגלה - ל"ה במשכן מפני כובדן של הקרשים[1613]].

1609 וכתבו בתוס' [צו. ד"ה הזורק] שלברייתא הנ"ל ולמסקנת רבה - שר"ע וחכמים נחלקו בזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר רק בלמטה מי' - מש"כ במשנה "כיצד ב' גזוזטראות זו כנגד זו המושיט והזורק פטור. היו שתיהן בדיוטא א' המושיט חייב והזורק פטור" - **הינו לכו"ע.** דהרי איירי למעלה מי' [כמש"כ רש"י במשנה בד"ה הזורק פטור ובד"ה המושיט חייב ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים. ומש"כ רש"י בתחילחת המשנה בד"ה כיצד "רבנן קאמרי להו" - זה להו"א של רבה שהיה לו צד שנחלקו בזורק למעלה מי' וכן לשיטת ר' אלעזר שנחלקו ר"ע וחכמים גם בזורק למעלה מי'.] וקשה - למה המשנה אומרת "כיצד ב' גזוזטראות" וכו' - " אחר שאומרת המחלוקת של ר"ע וחכמים הרי זה לא קשור למחלוקתם דהם חלקו למטה מי' וה"כיצד" וכו' - הוא למעלה מי' ? ועי"ש שתירצו שאכן בירושלמי איכא דתני כיצד ואיכא דלא תני כיצד ורבה והברייתא הם כצד ב' ור' אלעזר הוא כצד א' עי"ש

1610 ואף שיש ברייתא דלא כר' אלעזר - י"ל שמלשון המשנה בגירסא שלפנינו "כיצד ב' גזוזטראות" וכו' - משמע שפליגי למעלה מי' וכדפרש"י ש"כיצד" - רבנן קאמרי להו עכ"ל - דהא בגזוזטראות איירי שהם למעלה מי' ולכן הם רה"י ועכ"כ סובר ר"א שמתני' פליגא אברייתא ופסק כמתניתין [ועי' תוד"ה הזורק בשם הירושלמי דההוא אמורא דמוקי פלוגתא למעלה מעשרה תנא כיצד וההוא דמוקי לה למטה מעשרה לא תני כיצד]

1611 עי' בתשובה הקודמת דין זורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר

1612 זו הדוגמא שנביאה המשנה. **ועי' תוס' צט.** בד"ה שתי שכתב שצ"ל שלא בוקעין רבים תחת הגזוזטראות או שהיו בגזוזטראות מחיצות י' טפחים. עכ"ד תוס'. ונראה שבכל גזוזטראות בעי' מחיצות י"ט משום מצוות מעקה [עי' רמב"ם רוצח יא ג]. **ועי' בתוס' עירובין פט:** בדיבור ראשון שכותב שאם חלון פתוח מרה"י לזיז תוך י' טפחים - הווי כחורי רה"י. וא"כ אפשר גם להעמיד הגזוזטרא דמתניתין בכה"ג.

1613 ועי' באחת ההערות הקודמות בסוגיין את דברי המרומי שדה וקושייתי עליהם.

ש. מנא לן שמוציא מרשות לרשות חייב? ומנ"ל שהמכניס חייב?

ת. **הוצאה** - הגמ' לומדת א"ז מפסוק שנא' [שמות לו ו] "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמור איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש". וילפי' ג"ש העברה העברה מהעברת קול שופר דיובל. מה התם ביום האסור במלאכה - אף הכא. והיינו שזה היה בשבת.[1614] [1615] **והכנסה** - אומרת הגמ' שסברא היא מה לי הוצאה ומה לי הכנסה. וכתבו תוס' [ד"ה הכנסה] שאין הסברא לבד מספיקה אלא מצרפין אותה לזה שהכנסה הייתה במשכן - מרה"ר לעגלות[1616].

ש מה הדין בעשה ב' אבות מלאכה בהעלם אחד? ומה הדין בעשה ב' תולדות של אותו אב בהעלם אחד? ומה הדין בעשה ב' תולדות של ב' אבות בהעלם אחד? ומדוע ? .

ת. הגמ' בדף צו: אומרת שעשה ב' אבות בהעלם א' - חייב לכו"ע ב' חטאות [וכמ"ש במשנה בריש כלל גדול "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה.בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה"] וה"ה בעשה ב' תולדות של ב' אבות בהעלם אחד - דהווי כמי שעשה ב' אבות. ואם עשה אב ותולדתו בהעלם א' [וה"ה אם עשה ב' תולדות של אותו אב בהעלם אחד] - **נחלקו תנאים**. דעת **ת"ק** - שחייב רק חטאת א'. דכל התולדות שייכות לאותו אב והווי כמי שעשה את אותו אב הרבה פעמים בהעלם א' שחייב רק חטאת א' כמ"ש במשנה ריש כלל גדול שאפי' עשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - והיינו שעשה כל מלאכה כמה פעמים - חייב חטאת א' על כל מלאכה. ודעת **רבי אליעזר** - שחייב על כל אב בפני עצמו ועל כל תולדה בפני עצמה. דכל מלאכה שהיא שונה מחבירתה נחשבת כמלאכה אחרת. ואם עשה א.

הלכה - פסק הרמב"ם [שגגות ז ה - ו] כת"ק.

[1614] וא"ת הא הוצאה הייתה במשכן [מעגלות לרה"ר] ומה צריך פסוק? י"ל כיוון שהוצאה מלאכה גרועה היא - לא סגי במה שהיה במשכן אלא צריך פסוק. תוד"ה הוצאה וכ"כ לעיל ב. בתוד"ה פשט. [ומשמע בגמ' שלאחר שלהוצאה יש פסוק - להכנסה ולזריקה א"צ פסוק אלא סגי בזה שזה היה במשכן וכן שיש סברא דלא שונה מהוצאה. ועי' בדף ב. בתוד"ה פשט שכתב שצריך פסוק מיוחד להכנסה דבעה"ב וצ"ע בזה

[1615] וכתבו תוס' ד"ה וממאי שר"ח לא גרס לג"ש הזו והוא לומד שעצם זה שהתורה קוראת להבאת התרומה "מלאכה" משתמע שזה אסור בשבת שהרי נא' בשבת "לא תעשו כל מלאכה".

[1616] דבהוצאה שהיא מלאכה גרועה - אין תולדות אלא מה שהיה במשכן [תוס' הנ"ל וכ"כ תוס' לעיל ב. ד"ה פשט]. ועי' **בפירוש ר"ח** שכתב שמפסוק "ויצו משה... איש ואישה " הנ"ל ילפי' גם איסור הכנסה מרה"ר לרה"י דהא חלק מתהליך תרומת המשכן היה ההכנסה של הגבאים שהכניסו התרומה לרה"י וגם לזה קרא משה רבינו "מלאכה". עכ"ד ר"ח. ולפי זה כנראה שכמו שלא גורס את הג"ש העברה העברה - כך גם לא גורס את המשך הגמ' "הכנסה מנלן סברא הוא" דהא יליף הכנסה מפסוק ולא מסברא. כנלע"ד וצ"ע.

ש. מה הדין לר' אליעזר כשהתרו על תולדה משום אב האם הוויא התראה? [תוד"ה ולרבי].

ת. מתוס' משמע שכן. כי אומרים שזה תירוץ הגמ' "הך דהוה במשכן חשיבא"[1617].

ש. לר"א - למה אכן מחלקים בין אבות לתולדות?

ת. שכן את מלאכות שבת ילפי' משכן. ואבות נקראים המלאכות שהיו חשובות במשכן ותולדות מיקרו אותן מלאכות שלא היו חשובות במשכן [פי' וחייבים עליהם רק בגלל דמיונם למלאכות החשובות - ולכן נקראים " תולדות" והמלאכות החשובות נקראות "אבות". ואף שהתולדות נלמדות מהאבות - חייבים עליהם חטאת נפרדת] ועי' הערה[1618].

ומוסיפה הגמ' " אי נמי - הך דכתיבא קרי לה אב והך דלא כתיבא קרי להו תולדה" ופירשו בתוס' [ד"ה אי] שתירוץ זה אצטריך משום הוצאה [- דהיינו שבהוצאה גם האב וגם התולדה היו חשובות במשכן ושם הקובע מה נקרא אב ומה נקרא תולדה הוא אחר - דמה שכתוב בהדיא בתורה נחשב אב ומה שלא כתוב בהדיא - נחשב תולדה לר"א][1619].

[1617] ודעת הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א - שלר"א צריך להתרות על תולדה משום התולדה ולא משום אב. [ועל תירוץ התוס' כתב הריטב"א שאינו נהיר דאין זה בכלל הלשון והווה לגמ' לפירושי בהדיא]

[1618] **וכתבו תוס' ד"ה ולרבי** - שלגירסתינו בגמ' - "הך דהווה במשכן חשיבא קרי להו אב הך דל"ה במשכן חשיבא - קרי להו תולדה" - יש מהתולדות שהיו במשכן אך לא היו חשובות כגון מנכש ומשקה זרעים.
והוסיפו תוס' שיש גורסים " הך דהווה במשכן - חשיבא וקרי להו אב הך דל"ה במשכן - לא חשיבא וקרי להו תולדה" ולדעתם תולדות כלל לא היו במשכן. [מלבד תולדות דהוצאה שרק מה שהיה במשכן הווי תולדה כדכתבו תוד"ה הכנסה]**ועי' רש"י מו"ק ג.** ד"ה תולדות שכתב " כגון משקה זרעים שלא היה במשכן" עכ"ד משמע שלרש"י תולדות כלל לא היו במשכן. וכגירסא השניה בתוס'. ויל"ע וכי לא השקו וזמרו במשכן?

[1619] ועי' תוס' ב"ק ב. ד"ה ה"ג הך - שגם הכנסה ומושיט היו במשכן ולא היו חשובות. עכ"ד. ולכאורה זה דלא כדברי התוס' בשבת צו: [ד"ה אי] שכותבים שה"אי נמי" אצטריך משום הוצאה - משמע שתירוץ ראשון של הגמ' ["הך דהווה במשכן חשיבא"] לא אזיל אהוצאה. ועל תוס' בב"ק הנ"ל צ"ע למה לא הכנסה אינה חשובה כמו הוצאה? ואולי י"ל דהכנסה הווי בפירוק המשכן - שהכניסו הקרשים לעגלות. והוצאה הוויא בבנין המשכן - שהוציאו הקרשים מהעגלות לרה"ר בשביל לבנות את המשכן. ובניה חשיבא מפירוק. אך זה דוחק כי ההכנסה לעגלות בפירוק המשכן הייתה כדי לבנותו שוב במקום אחר והווי ג"כ חשוב. וצ"ע.

ש. מנ"ל שהזורק ד"א בשבת חייב?

ת. **מתחילה אמרה הגמ'** שגם זורק היה במשכן שכן תופרי היריעות זרקו מחטיהן זה לזה ודחתה הגמ' דלמא בתוך ד' הווי יתבי.

ושוב אמרה הגמ' שזורקי הבוכיאר היו זורקין אותו ד' אמות - שזה רוחב היריעות ובזריקה בתרא - אין אוגדו בידו. וגם א"ז דחינן דזריקה זו הייתה במקום פטור - בין דופני היריעות [לשון רש"י. והכוונה בין חוטי השתי התחתונים לחוטי השתי העליונים. וחוט השתי הוא מקום פטור דגבוה למעלה מג' ורחב פחות מד'][1620].

ושוב נסתה הגמ' לומר שהשאילו - ע"י זריקה אחד לשני בוכיאר וגם זה נדחה דדלמא גבי הדדי יתבו ועוד דהא תניא שלא היו שואלין זה מזה שנא' איש איש ממלאכתו אשר המה עושים" ועוד מקשה הגמ' שמכאן לא נוכל ללמוד למעביר ד"א ברה"ר שחייב[1621].

ומסקנת הגמ' - שכל ד"א ברה"ר הלכתא גמירי לה[1622].

1620 **יל"ע** למה באמת לא ילפי' מזריקת הבוכיאר שהזורק ד"א במקום פטור - חייב? וכמו לגבי מושיט מרה"י לרה"י מעל אוויר רה"ר למעלה מי' טפחים - שחייב אע"פ שהעביר דרך מקום פטור משום שכך היה במשכן? וי"ל שכך קים להו לרבנן שהזורק ד"א ברה"ר למעלה מי' [וכן הזורק בכל מקום פטור] פטור ולא ילפי' מזריקת בוכיאר ביריעות וצ"ע **עוד יל"ע** למה הווי מקום פטור **והא אין כרמלית בכלים** כמ"ש **תוס'** ה. [ד"ה הכא] שאין כרמלית בכלים וכתבו תוס' שם שכלי ברה"ר דאינו גבוה י' חשוב רה"ר [ופשוט שה"ה שאין מקו"פ בכלים דהרי מדאו' אין חילוק בין כרמלית למקו"פ ואם כרמלית בכלים הווי רה"ר דאו' - ה"ה מקו"פ בכלים. וכ"כ בהדיא המאירי ק: [ד"ה ממה] שאין כרמלית ומקום פטור בכלים עי"ש].וכ"כ **במג"א** [שמה ד] שכלי שאין גבוה י' המונח ברה"ר הווי רה"ר. **אמנם לדעת הגהות אשר"י** [א טו] שלמד ברש"י [ח. ד"ה פחות מכן] שאין כרמלית בכלים היינו שהוא מקום פטור ולא רה"ר - א"ש דגם כאן הווי מקום פטור.וע' בפירוש "אבן העוזר" על שו"ע או"ח סי' שמה בד"ה מג"א ס"ק ד [נמצא בסוף השו"ע] שכתב שהוכיח מכמה מקומות בש"ס כדעת הגהות אשר"י ולא פי' מאיפה הוכיח וכנראה אחת ההוכחות היא מסוגיין.
ועי' רשב"א בסוגיין שכתב שכוונת הגמ' "והא מקו"פ הוא" - שזה כרמלית ולאו דווקא מקו"פ דהא היריעות רחבים ד'. וזה דלא כתוס' ודלא כהגהות אשר"י - אלא סבירא ליה שיש כרמלית בכלים. אולם קשה דהרשב"א עצמו לעיל ה. [ד"ה ומסתברא] כתב שכלי ברה"ר פחות מי' בטל הוא לרה"ר. וצ"ע.

1621 עי' בספר שערי ציון [חלק א ח ב] שהקשה דהרי היו מעבירים ברה"ר ד"א את כלי המשכן כדאמרי' לעיל צב. שהיו נושאין את הארון ושאר כלי המשכן. ובשלמא לתוס' בעירובין [לג.] שכתבו שלא עקרו הלוים את כלי המשכן מרה"ר אלא מרה"י - אתי שפיר, אבל הרשב"א והריטב"א שם כתבו שכן עקרו מרה"ר וא"כ למה לי הלמ"מ למעביר? ותירץ שהלמ"מ אתיא לשיעור ד' אמות עי"ש.

1622 וכוונת הגמ' שהלמ"מ שהעברה זו **תולדה דהוצאה** ואין הכוונה שזה אב חדש [רשב"א כאן וריטב"א לעיל עג. ד"ה המוציא] וראיה - מדקאמר ר' יוסף לקמן [צז:] שר' יהודה מחייב שתיים בזורק מרה"י לרה"ר ועבר ד"א ברה"ר

ש. מהו "מקושש" האמור בתורה? ומצד מה חייב?

ת. בתורה כתוב [במדבר טו לב] "ויהיו בנ"י במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת" ולשון מקושש היינו לאסוף[1623] והיינו שהאיש אסף עצים בשבת. ונחלקו אמוראים איזו מלאכה עשה: דעת רב יהודה אמר שמואל - שהעביר ד"א ברה"ר[1624] ובברייתא תנא שהיה תולש[1625] ור' אחא בר יעקב אמר שהיה מעמר[1626].

ש. למאי נפק"מ משום מה חייב המקושש?

ת. הגמ' אומרת שזה נפק"מ לפי מה שמצא רב אצל ר' חייא מגילת סתרים ובה כתוב בשם איסי בן יהודה שיש אב שלא חייבים עליו[1627]. וע"כ חשוב לדעת מה המקושש כדי שנדע על מה בטוח חייבים.[1628].

ואמרה הגמ' שזה משום דמחייב אתולדה במקום אב [ולכן הבאנו ראיה משובט ומדקדק שמחייב ר' יהודה אתולדה במקום אב]. א"כ ראיה שהעברה זה תולדה דהוצאה.

[1623] וכדתרגם אונקלוס "מגביב"

[1624] והיינו שהלך ברה"ר ואסף עצים וממילא העבירם ד"א ברה"ר. ולשמואל צ"ל שאסף עצים תלושים ולכן לא הווי קוצר. וכן צ"ל שסובר שאין עימור אלא באוכלין [עי' מנ"ח מוסך השבת מלאכת מעמר שכתב שמשמע מהרמב"ם [ח ה] שאין עימור אלא באוכלין. וכתב המנ"ח שלא ידע מקורו - ואולי י"ל שזה מקורו דפוסק כשמואל] ולכן - ל"ה מעמר. אולם רש"י כתב [בד"ה מעביר] שלשמואל המקושש " לא תלשן ולא עימרן אלא העבירן ד"א ברה"ר" ומשמע שמסביר רש"י בדעת שמואל שלא עמרן כלל בשבת ולא משום שאין עימור בעצים וצ"ע א"כ למה קראו לו מקושש?

[1625] וצ"ל שגם הברייתא ס"ל כשמואל שאין עימור אלא באוכלין. וסוברת הברייתא שיותר משמע שהמלאכה הייתה קצירה מאשר העברה ד"א ברה"ר דזה יותר נכנס במילה " מקושש"

[1626] והוא סובר שיש עימור בעצים

[1627] וכתב בספר חידושי הר"ן שהכוונה שלא חייבים עליו מיתה [פי' בידי אדם] אבל כרת וחטאת - כן חייבים עליו. דהא ר' יוחנן אמר שחייבים ל"ט חטאות בעשה ל"ט מלאכות. וכ"כ תוס' בדף ו: ד"ה הא שכוונת איסי בן יהודה במגילת סתרים שיש מלאכה שלא חייבים עליה מיתה. אבל ר"ח בסוגיין כתב שאכן לפי איסי בן יהודה חייב רק ל"ח חטאות. ויל"ע מה המקור של איסי בן יהודה?

[1628] ולפי מה שדייק המנ"ח מהרמב"ם שאין עימור אלא באוכלין - ממילא נפק"מ מה היה המקושש דאם היה מעמר דאז ראיה שיש עימור באוכלין. ויל"ע לפי זה למה לא אמרה א"ז הגמ'?

ובספר חוות יאיר הק' מדוע לא אמרה הגמ' שאיסי בן יהודה מתכון למלאכת **מבעיר** וכר' יוסי דאמר לעיל [ע.] הבערה ללאו יצאת? ותירץ שלר' יוסי - על ב' מלאכות לא חייבים - לא על מבעיר ולא על מכבה [וזה דלא כאיסי בן יהודה שרק על אחת לא חייב] עכ"ד ובספר אריה דבי עילאי פי' כוונתו כי מכבה חייב רק מחמת שבא להבעיר וממילא אי

ש. מי היה המקושש?

ת. נחלקו ר"ע ור"י בן בתירא בברייתא. דעת **ר' עקיבא** - שהמקושש היה צלופחד. ולומד א"ז מג"ש במדבר במדבר שלגבי צלפחד נאמר [במדבר כז ג] "אבינו מת במדבר" ולגבי מקושש נא' [במדבר טו לב] "ויהיו בנ"י במדבר". ור"י בן בתירא לא סבר לג"ש זו [וכתבו תוס' שהיה להם בקבלה מנין הג"ש שיש בתורה ואצל ריב"ב - זו לא הייתה בחשבון] ולכן סובר **ריב"ב** שהוא היה מהמעפילים. [דברור שחטאו מוזכר בתורה כי כתוב " כי בחטאו מת" - רש"י][1629].

ש. האם מוכח מהתורה שאהרון הכהן נצטרע יחד עם מרים?

ת. מחלוקת תנאים. לר"ע - יש הוכחה מדכתיב [במדבר יב] ויחר אף ה' בם - משמע בשניהם. ולריב"ב אין מכאן הוכחה די"ל דה' רק נזף באהרון.

ש. מה הדין בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע - כשעבר החפץ למטה מי' טפחים לרה"ר וכשעבר החפץ למעלה מי' טפחים לרה"ר?

ת. במשנה נחלקו ר"ע וחכמים אי זורק מרה"י לרה"ר ורה"י באמצע חייב - זו דעת ר"ע, או פטור - דעת חכמים. **ונחלקו אמוראים** האם מחלוקת ר"ע וחכמים היא **רק כשעבר החפץ בתוך י"ט לרה"ר** - דר"ע מחייב כי סבר קלוטה [- היינו שנמצאת באוויר הרשות] כמי שהונחה דמי[1630] וממילא נחשב

מבעיר זה רק לאו - אזי מכבהה לא חמור ממנו עכ"ד האריה דבי עילאי. ויש להעיר שכל זה לשיטת ר' שמעון שמכבה חייב רק ע"מ לעשות פחמין. אבל לר' יהודה - מכבה חייב אפי' שלא ע"מ להבעיר. וא"כ לכאו' עדיין קשה דלמא איסי בן יהודה סובר כר' יהודה והתכוון רק למעט מבעיר ולא מכבה? ונראה שגם לר' יהודה א"א לחייב על מכבה ולא על מבעיר דבמשכן - המכבה היה ע"מ להבעיר - לעשות פחמין. [ולכן מכבה שלא ע"מ להבעיר חשיב מלשאצל"ג] ולכן גם לר' יהודה אם על מבעיר פטור ממיתה - גם במכבה פטור ממיתה. ועדיין צ"ע. ועי' בספרים יד דוד ואישי ישראל שאומרים שדברי החוו"י הנ"ל אינם לתי' הגמ' בכריתות כ: "כגון שנתכוון לכבות ולהבעיר" עי"ש

[1629] וא"ת מנא ליה לריב"ב שהוא היה מהמעפילים ולא היה מקושש? וי"ל שא"כ הייתה התורה צריכה לגלותו בפרשת מקושש. אבל במעפילים לא גילוהו כי היו הרבה [**גור אריה** למהר"ל על רש"י בחומש שם] **ובשפת אמת** תי' דמדאמרו בנות צלפחד שלא היה בעדת קורח - משמע שהיה בעדה אחרת שחטאו. אך מקשה ע"ז עי"ש. **ועי' בעל הטורים** שאומר שויעפילו בגמטריה צלפחד [212] עכ"ד. וא"כ אולי מרמז זה למד ריב"ב. **וכן אפשר לומר** שסובר ריב"ב שמדהזכירה אותו התורה בפרשת בנות צלפחד שהן מוזכרות לשבח שחבבו את ארץ ישראל - משמע שהוא צדיק. וכמ"ש רש"י בפרשת בנות צלפחד [במדבר כז א] ולכן א"א שהיה מחלל שבת. ואולי אפשר לומר עוד שאכן לא ברור לריב"ב שהיה מהמעפילים אלא סובר שאפשר לומר שהיה מהמעפילים ולא הרשיע כ"כ כחילול שבת.

[1630] צע"ק למה הגמ' אומרת א"ז בלשון נקיבה ולא אומרת "קלוט כמי שהונח" דהא על חפץ איירי שהוא לשון זכר.

שהוציא החפץ מרה"י והניחו ברה"ר ואח"כ הוציאו מרה"ר והניחו ברה"י. וחכמים פוטרים כי סוברים קלוטה לאו כמי שהונחה דמי ופטור כי לא הונח החפץ ברה"ר. **אבל בעבר החפץ מעל י"ט** מרה"ר - לכו"ע פטור כי החפץ לא הונח ברה"ר.[1631] ואע"ג שבמושיט בדיוטא א' חייב בכה"ג - לא ילפי' זורק ממושיט. זה הסבר **ר' המנונא** בדעת ר"ע וחכמים. וכן דעת **ר' חלקיה בר טובי.** והוא מוסיף שבתוך ג"ט לרה"ר - בין לר"ע ובין לחכמים נחשב כמונח ברה"ר וחייב[1632]. וכ"כ **בברייתא כדעת ר"ח בר טובי. ודעת ר' אלעזר** שמחלוקת ר"ע וחכמים היא גם בזורק תוך י' - וכמ"ש בברייתא בהדיא שנחלקו כשהחפץ עבר ברה"ר עצמה. וגם בזורק למעלה מי - דר"ע מחייב כי יליף זורק ממושיט ובמושיט למעלה מי' חייב כי כך היתה עבודת הלווים במשכן וכמ"ש במשנה [1633] וחכמים - פוטרים כי לא ילפו זורק ממושיט.

להלכה - פוסק הרמב"ם [יג טז] כחכמים שבין אם עבר החפץ בתוך י' לרה"ר ובין אם עבר למעלה מי' - פטור. ובעבר תוך ג' - חייב אך בתנאי שנח ע"ג משהו [וכרבא לקמן ק.].

ובמקור הדין שקלוטה כמי שהונחה כתב בספר **תוצאות חיים** [להגר"מ זמבא] יא א שזה גזיה"כ. וכתב בספר משנת השבת [עמ' קיח] בשם הגראי"ל שטינמן שהכוונה להלמ"מ עכ"ד. וצ"ע דלפי זה יש פלוגתא בין ר"ע לחכמים אי אמרי' הלמ"מ והלא כתב הרמב"ם [ממרים א ג ובהקדמה לפיהמ"ש] שאין מחלוקת בדברי קבלה עי"ש

[1631] ומ"מ אסור לכתחילה כי לא עירבו ב' הרשויות - ברייתא בהמשך עפ"י רש"י. וברור שא"א לערב את שתיהן כי רה"ר מפסיקה ביניהם.

[1632] **וכתב רש"י** בד"ה תוך שלושה - שאע"ג שהחפץ לא נח בתוך ג' - חייב. דכמונח דמי.עכ"ד רש"י. **ובדף ק. אמר רבא** שלחכמים חייב בעבר החפץ תוך ג"ט לרה"ר - רק אם נח ע"ג משהו. וא"כ לרש"י צ"ל שרבא חולק על ר' חנינא בר טובי, דר"ח בר טובי מחייב בכל גווני וכדפרש"י הנ"ל ורבא מחיב רק בנח. **ולהלכה** - פסק הרמב"ם [יג טז] כרבא. וכתב במ"מ שדעת ר"ח והרמב"ן לפסוק כר' חנינא בר טובי משום דתניא כוותיה.
ויש לעיין בדעת ר' חנינא בר טובי שמחייב אפי' בדלא נח וזה מטעם לבוד כמ"ש בגמ' צז. - דלכאו' יש מכאן ראיה דאמרי' לבוד להחמיר. וכן ממ"ש בגמ' ה. " ששלשל ידו למטה מג' וקבלה " עי"ש ועי' תוס' סוכה יז. ורא"ש סוכה א לג שאומרים שלא אמרינן לבוד להחמיר ועי"ש בקרבן נתנאל אות כ שזה רק בלבוד באמצע ולפ"ז אתי שפיר דכאן איירי בלבוד סמוך לארץ.

[1633] וכתב **הריטב"א** [בד"ה או דלמא] שגם אם ר"ע יליף זורק ממושיט - הוא מחייב רק דומיא דמושיט דהיינו בדיוטא אחת. אבל בזורק לרוחב רה"ר פטור גם לר"ע דגם במושיט פטור בכה"ג. **וכ"כ בתוס' הרא"ש** בדף ד: ד"ה ר' עקיבא **אבל במהר"ם** [ד"ה או דלמא] כתב להיפך - שלצד זה שר"ע יליף זורק ממושיט - חייב בכל גווני דכיוון דילפי' זורק ממושיט לא אצטריך למהוי ממש דומיא דמשכן.
ויש לעין לר"ע אליבא דר' אלעזר - למה הזורק ד' אמות ברה"ר למעלה מי' - פטור [כדאמרי' במשנה ק. ללא שום חולק] ולמה לא נילף זורק ממוציא שאמר ר' אלעזר בדף צב. שהמוציא משאוי למעלה מי' - חייב עי"ש? ובתוס' הרא"ש [ד: ד"ה ור' עקיבא] הק' למה לר"ע לא נילף זורק בב' דיוטות ממעביר ותירץ שזורק דומה למושיט ולא למעביר שבזורק ומושיט האדם לא זז ממקומו. עכ"ד תוס' הרא"ש. ולפי זה מתורץ גם למה לא ילפי' זורק ד"א ברה"ר ממעביר וממוציא - שהרי בזורק החפץ יוצא מגופו.

ש. מה הדין בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע כששתי רשויות היחיד הם של הזורק?

ת. **כתוב בברייתא** שאם החפץ עובר למטה מי' - לר"ע חייב - דקלוטה כמי שהונחה ולחכמים פטור דס"ל שקלוטה לא הוי כמי שהונחה. ואם החפץ עובר למעלה מי' בברייתא כתוב שמותר לכתחילה לכו"ע - בין לר"ע ובין לחכמים - לזרוק מרה"י לרה"י מעל רה"ר[1634]. **ונחלקו אמוראים** האם היתר זה ישנו רק כשהרשויות שווים בגובהן. אבל אם לא שווין בגובהן[1635] - אסור מדרבנן. כיוון שצריך לאמן ידו לזרוק מגבוה לנמוך או להפך - חוששים שמא יפול החפץ לרה"ר וירים אותו ויביאנו לרה"י ויעבור על איסור הכנסה מרה"ר לרה"י - **דעת רב.** או שבכל מקרה מותר ולא גזרינן - **דעת שמואל.**

להלכה - פסקו הרמב"ם [טו ח] ומרן [שנג א] כרב[1636] והוסיפו דבכלים הנשברים שרי דלא גזרינן שמא יעלה אותם לרה"י[1637].

[1634] ונחלקו המג"א והא"ר [שניהם בסימן שנג ס"ק ב] האם לחכמים שפטור בעבר למטה מי' - מ"מ אסור מדרבנן, משום שזה עובר באוויר רה"ר ורק למעלה מי' מותר כי זה עובר במקום פטור - דעת המג"א. [וכוונתו שבעובר ברה"ר - גזרו רבנן שמא יניח שם] או שגם למטה מי' מותר ומה שכתבה הברייתא דין זה בלמעלה מי' - כי שם זה לכו"ע - בין לר"ע ובין לחכמים. - דעת הא"ר. ופסק במשנ"ב [ס"ק ג' ועי"ש בשעה"צ ס"ק ג] כהמג"א. דכן משמע ברמב"ם שכתב בלמטה מי' בסתמא שפטור ובלמעלה מי' כתב שמותר עי"ש

[1635] ויל"ע כמה הפרש גובה יש ביניהם.

[1636] דבמחלוקת רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי [כדאמרי' בבכורות מט:] - מגיד משנה טו ח

[1637] וכדאמרה הגמ' עירובין צח: גבי זיז היוצא מן החלון [ביאור הגר"א שם]. ונראה שאף שיש לחוש שמא יפנה את השברים מרה"ר לרה"י כדי שלא יזוקו בהם רבים - מ"מ גם אם יעשה כן הווי מלשאצל"ג. אמנם לדעת הרמב"ם שמחייב במלשאצל"ג צ"ע בזה. ואולי י"ל דל"ח שיעבור על איסור תורה משום מניעת היזק לרבים ורק במקום שיש הפסד כספי שלו גזרו. וגם יש היתר להזיז השברים לכרמלית משום היזק דרבים [עי' שו"ע שח יח] וממילא ל"ח שיעבירם לרה"י

ש מה הדין במעביר [היינו שנוטל בידו ומוליך ולא זורק ולא מושיט] חפץ מרה"י לרה"י דרך רה"ר והאם יש הבדל בין אם מחזיק את החפץ למטה מי' או למעלה מי'?

ת. בגמ' [צז.] כתוב שבמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר - חייב. ואפי' אם החזיק את החפץ למעלה מי'. ולומדת הגמ' את זה מדברי ר' אלעזר שאמר שהמוציא משאוי למעלה מי' - חייב. שכן משא בני קהת. [שנשאו את כלי המשכן למעלה מי"ט מהקרקע]. ועי' הערה [1638].

[1638] וכתבו **תוס' בעירובין** [לג. ד"ה והא] שאם כשמעביר את החפץ ברה"ר **הלך איתו ד' אמות** - חייב אף שלא הניח את החפץ ברה"ר אלא עקר ברה"י והעביר ברה"ר והניח ברה"י. ואפי' אם רשויות היחיד הנ"ל היו זו מול זו - שבהושטה בכה"ג פטור, מ"מ בהעברה חייב שכן היה משא בני קהת במשכן עכ"ד תוס'. וכתב מהרש"ל שם שחוץ לד' אמות - הוו מעביר. ונראה כוונת דבריו שרק במעביר חוץ לד"א - הווי מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר וחייב. אבל פחות מד"א - הווה כמושיט [פי' וחייב למעלה מי' רק בדיוטא אחת ולמטה מי' - מחלוקת ר"ע וחכמים]
ועי' חזו"א [סב ס"ק יט אותיות ב - ה] שכותב שלדעת תוס' חייב אפי' אם לא מעביר ד"א ברה"ר ומש"כ תוס' ד"א - הכוונה שיותר מד"א א"א בהושטה לאדם בינוני וממילא הווי מעביר ברגליו. אבל באמת גם אם מעביר פחות מד"א חייב. אמנם **ברעק"א** [ה: - מובא בחזו"א שם] כתב שזה דווקא בד"א וכ"כ **במאירי** מב: ד"ה שאלו] בשם גדולי המפרשים שהעוקר ברה"י ומעביר ברה"ר ד"א ומניח ברה"י - חייב עי"ש וזה כהבנת הרעק"א בתוס'.
והרשב"א [בסוגיין ד"ה ובמאי וכן בעירובין לג. ד"ה והא] חולק על תוס' וסובר שהעוקר חפץ מרה"י והלך איתו ברה"ר והניחו ברה"י - פטור. ומה שאמר ר' אלעזר שהמוציא חפץ לרה"ר למעלה מי' חייב - היינו כשעקר ברה"י והניח ברה"ר. [וה"ה כשעקר ברה"ר ועבר ד"א והניח ברה"ר שכן היה במדבר] אבל בעקר מרה"י ועבר ברה"ר והניח ברה"י - פטור בין אם העביר למעלה מי' בין למטה מי'. שכן במדבר הלויים לא לקחו את כלי המשכן מרה"י אלא אהרון ובניו הוציאום מהמשכן לרה"ר ומשם לקחו אותם הלווים כמ"ש בתורה [במדבר ד יז - כ]. ומה שאמרה הגמ' בדף צז. שהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב - היינו לר"ע דס"ל מהלך כעומד [דהא כל סוגית הגמ' היא להסביר את דעת ר"ע] ומה שהביאה הגמ' את ר' אלעזר - אעפ"י שהוא איירי במוציא ולא במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר - משום שרצינו ללמוד שבמעביר ומוציא - למעלה מי' כלמטה מי'. עכ"ד הרשב"א. וכ"כ **הרמב"ן** [בסוגיין. מובא גם ברשב"א] שהחיוב הוא לר"ע ומשום מהלך כעומד
ולהלכה - כתב בשו"ת **שערי ציון** [הג"ר בן ציון שטרנפלד מבילסק] סי' ח' **שהגרי"ד מבריסק** בעל בית הלוי פסק **כהרשב"א והרמב"ן** שהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר - פטור. וכ"פ **החזו"א** [סימן ס"ב ס"ק יט ה]. וכתב בשו"ת תשובות והנהגות [הגר"מ שטרנבוך] שכן נהג **הגר"ח** מבריסק להתיר בכה"ג ע"י גוי לצורך מצווה. משום שזה אמירה לגוי בשבות לצורך מצווה.

ש. מה הדין בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע? ומדוע?

ת. בברייתא נחלקו בזה רבי וחכמים. רבי מחייב וחכמים פוטרים. והסבירו רב ושמואל בדעת רבי שמה שמחייב זה רק ברה"י מקורה שאז אמרינן "ביתא כמאן דמליא דמי" ופרש"י מתוך שהוא חושך ומלא הבלא. אבל ברה"י מגולה - גם רבי פוטר[1639].

ונחלקו אמוראים בדעת רבי האם חייב ב' חטאות - א' משום מוציא וא' משום מכניס - ומחייב רבי על תולדה במקום אב כשיטת רבי אליעזר - דעת ר' חסדא[1640]אמר רב יהודה אמר שמואל. או שרבי מחייב רק חטאת אחת ולא מחייב אתולדה במקום אב. - דעת ר' יוסף בדעת רב יהודה אמר שמואל.

ולר' חסדא קשה על מה שאמר ר' יהודה אמר שמואל [לשיטתו של ר' חסדא] שרבי מחייב ב' חטאות - שהרי רבי אמר בברייתא שמהמילים "אלה הדברים" הכתובים בתחילת פ' ויקהל [שמות לה א] ילפי' שיש ל"ט מלאכות [ד"אלה" בגמטריה 36 "דברים" - מוסיף שתיים וה' של הדברים - מוסיף אחת] ומנינא למה לי ? עכ"ח כדי לדעת כמה חטאות אדם מתחייב בהעלם אחד. - שזה מקסימום 39. ואם חייבים על תולדות במקום אב - יכול להיות חייב יותר - אם יעשה גם תולדות.

להלכה - פסק הרמב"ם [יג טז] כחכמים דרבי שהזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע - פטור. ולא אמרי' שהווי כמאן דנח ברה"י. ;.

1639 ולהסבר רב ושמואל הנ"ל גם לרבי לא אמרי' קלוטה כמי שהונחה ודלא כר' עקיבא לעיל. אבל לר"ע דאמרי' קלוטה כמי שהונחה - יהא חייב גם כשעובר החפץ מעל רה"י מגולה ואפי' גבוה יותר מי' טפחים מעל רה"י דהרי רה"י עולה עד לרקיע. ובטעם שרב ושמואל מסבירים את רבי שלא מטעם קלוטה - י"ל דאי מטעם קלוטה היה על רבי להגיד את דינו במרה"י לרה"י ורה"ר באמצע וכמו שאמר ר"ע.

1640 תיקנתי עפ"י גליון הש"ס

ש. מה הדין בזורק מרה"י לרה"ר ועבר החפץ ד' אמות ברה"ר?

ת. בברייתא נחלקו ר' יהודה וחכמים בזורק מרה"י לרה"ר ועבר החפץ ד' אמות ברה"ר. לר' יהודה חייב וחכמים פוטרים. ונחלקו ר' חסדא[1641] ור' יוסף אליבא דרב יהודא אמר שמואל האם מחלוקתם היא האם חייב ב' חטאות [היינו על הוצאה ועל העברת ד"א ברה"ר] או רק אחת [- על הוצאה. אבל על העברה פטור כי אין חייב על תולדה במקום אב] - דעת ר' יוסף בהסבר מחלוקת רבי יהודה וחכמים. או שמחלוקתם אי חייב אחת [משום הוצאה] או פטור לגמרי - דעת ר' חסדא בהסבר מחלוקת ר"י וחכמים.

ואומרת הגמ' **שלר' יוסף א"ר יהודה אמר שמואל** שמחלוקת ר"י וחכמים היא אם חייב בשתיים או אחד - איירי כשאמר "בכל מקום שתרצה תנוח" [שלא אכפת לזורק איפה ינוח החיפץ ברה"ר - אי בתחילה או לאחר ד']. ולכן לר' יהודה חייב שתיים - כי כשנכנס החפץ לרה"ר דהווי קלוטה - חשוב כמי שהונחה והווי הוצאה ואח"כ עבר החפץ ד' אמות ברה"ר וחייב משום העברה. ולחכמים - חייב רק אחת כי לא סבירא להו דין קלוטה ולא חשיב שנח בתחילת רה"ר[1642].

ולדעת ר' יוסף א"ר יהודה אמר שמואל במקרה שהתכוון שהחפץ ינוח דווקא בסוף ד' - לכו"ע יהא חייב רק אחת - על הוצאה. דלא אמרי' לר' יהודה קלוטה כמי שהונחה במקום שלא רצה שינוח החפץ בו[1643] ואם התכוון שהחפץ ינוח בתחילת רה"ר ונח בסוף ד"א ברה"ר - יהא לר' יהודה חייב אחת - מחמת שקלוטה כמי שהונחה בתחילת רה"ר והווי הוצאה. אבל על העברה - אינו חייב כי לא התכוון לזה. ולחכמים - יהא פטור לגמרי דל"א קלוטה ולאר חשוב שנח בתחילת רה"ר. ולהנחה בסוף ד"א ברה"ר - לא התכוון.

[1641] עפ"י תיקון מהרש"ל ומסורת הש"ס

[1642] כך פרש"י בדעת חכמים. ולכאו' היה יכול גם לפרש דס"ל שאין מחייבים על תולדה במקום אב ולכן מחיבים רק א' אך מלשון "וחכמים פוטרים" - משמע שאין מחייבים על העברה כלל ולא רק משום שחייב כבר על האב ולכן פרש"י דלית להו קלוטה וממילא אין פה העברת ד"א ברה"ר. אמנם לשיטת תוס' [עירובין לג.] שהעוקר ברה"י ומעביר ד"א ברה"ר חייב - לכאו' צ"ל שהטעם שלרבנן פטור הוא משום שאין מחייבים על תולדה במקום אב. וצ"ע.

[1643] ומה שאומר ר' יהודה שקלוטה כמי שהונחה - זה רק כשקלוט במקום שרוצה שהחפץ ינוח [וכמו במקרה שאמר בכל קום שתרצה תנוח] - **תוס'** לקמן ק. ד"ה אחזתו וכן בעירובין צח: ד"ה אלא. [ועי"ש שמוכיחים את דעתם בהסבר ר' יהודה מדין ספר שהתגלגל לאוויר רה"ר שלר' יהודה ל"א כמי שהונחה ועכ"ח שזה בגלל שלא רוצה שינוח שם] וחולק על ר' עקיבא שאומר קלוטה כמי שהונחה גם כשלא רוצה שהחפץ ינוח במקום שקלוט - ולכן מחייב בזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר מחמת שקלוט ברה"ר אף שלא רוצה שינוח שם.

ולר' חסדא שנחלקו אי חייב או פטור - מחלוקת ר"י וחכמים היא במקרה שהתכוון שתנוח בתחילת רה"ר ונחה לאחר ד' - שלר"י אמרי' קלוטה וחייב אחת ולחכמים ל"א קלוטה כמי שהונחה ופטור. אבל אם אמר בכל מקום שתרצה תנוח - לכו"ע חייב אחת - על ההוצאה. דגם לר' יהודה אין מחייבים על תולדה במקום אב. וכן אם אמר שתנוח בסוף ד' - לכו"ע חייב אחת על ההוצאה.

לסיכום: בין לרב חסדא ובין לר' יוסף א"ר יהודה אמר שמואל - אם אמר שתנוח בסוף ד' - חייב א' לכו"ע [בין לר"י ובין לחכמים] ואם אמר שתנוח בתחילת רה"ר - לר"י חייב ולחכמים פטור. ומחלוקת ר' יוסף ור' חסדא באם אמר בכל מקום שתרצה תנוח שלר' חסדא גם בכה"ג לכו"ע חייב אחת ולר' יוסף - בזה נחלקו ר"י וחכמים.

למסקנת הגמ' - גם ר' יוסף מודה לרב חסדא שמחלוקת ר"י וחכמים היא בהתכוון שתנוח בתחילת ד' ונחלקו אי חייב או פטור. ובאמר בכ"מ שתרצה תנוח - חייב א' לכו"ע. ומה שאמר ר' יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל שלר' יהודה חייב ב' - כתבו תוס' [ד: סוד"ה זרק] שר' יוסף משמיה דשמואל קאמר וליה לא סבירא ליה.

להלכה - הרמב"ם לא מדבר על זרק חפץ לרה"ר ועבר ד"א ברה"ר. אבל בנדון של מרה"י לרה"י דרך רה"ר פוסק הרמב"ם דל"א קלוטה ויש להניח שאם במקרה שרוצה שתנוח - אמרי' קלוטה - היה הרמב"ם כותב א"ז. ולכן מסתבר שפוסק הרמב"ם כחכמים דר' יהודה של"א קלוטה ובהתכוון שתנוח בתחילת רה"ר ונחה בסוף ד' - פטור. וכן נראה מדכתב הרמב"ם [יג ב] שידו של אדם חשובה לו כד' על ד' - ואי אמרי' קלוטה כהונחה - א"צ לכלל זה אלא מתחייב מדין קלוטה כהונחה.

ש. מהו "שובט" ומהו "מדקדק" ומה הדין בהם ומדוע?

ת. שובט - פרש"י שהוא מכרכר בכרכר. ובדף עה: פרש"י שהוא משווה השתי בכרכר [וכרכר היינו עץ שראשו חד - רש"י פא. ד"ה כרכר] והיינו שמיישר בכרכר את חוטי השתי. ומדקדק - פרש"י בסוגיין שלאחר שמתח החוט של ערב - מכה בכרכר בב' או בג' מקומות [1644].

ודינם - שחייבים עליהם. ונחלקו תנאים מפני מה חייבים עליהם - **לר' יהודה** - הם אבות בפני עצמם [מדכתב בברייתא ר' יהודה מוסיף - על האבות - אף השובט ומדקדק]. **ולחכמים** - חייב עליהן משום תולדות. שובט - תולדה של מיסך [שמסדר חוטי השתי במכונת האריגה] ומדקדק - תולדה של אורג.

להלכה - פסק הרמב"ם [ט יז - יט] כחכמים [ונפק"מ בין חכמים לר"י - במקרה שעשה גם שובט וגם מיסך אי חייב ב' או א'].

ש. מה הדין בנתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע ובנתכוון ארבע וזרק שמונה? ומדוע?

ת. בהו"א אמרה הגמ' שבנתכוון לזרוק 8 וזרק 4 - וודאי חייב. דהווי ככותב שם משמעון [דסוף סוף בזה שעבר החפץ ד"א ברה"ר - עשה מלאכה חשובה שהתכוון לעשות אותה. ואף שלא חשב שהחפץ ינוח לסוף ד' - סגי בזה שחשב שהחפץ יעבור בסוף ד', כדי לגרום שסוף ד' יחשב מקומו של החפץ וא"כ החפץ נח במקומו. - ריטב"א הישנים] ובנתכוון 4 ועבר 8 - נסתפקה הגמ' דאמנם עבר בארבע שהתכוון שיעברו שם אך נח במקום שלא רצה אפי' שיעבור שם. ומסיקה הגמ' שמרבינא ור' אשי שאמרו למעלה שמה שאמר ר' יוסף בהו"א שמחייב ב' - הינו שאמר "בכ"מ שתרצה תנוח" - משמע שאם רצה שינוח החפץ לאחר ד' ונח בתחילת ד' - ' חשיב שלא נעשתה מחשבתו ופטור וכ"ש כשרצה שינוח בד' ונח בח' שפטור [1645].

[1644] והיינו כדי ליישבו שלא יהא מתוח יותר מדאי שזה מפריע לאריגה - רש"י עה:

[1645] יש להעיר שמה שפטרה הגמ' בנתכוון לזרוק 4 וזרק 8 - זה רק לחכמים דר' יהודה שלא אומרים "קלוטה כמי שהונחה". אבל לר' יהודה שאומרים קלוטה כמי שהונחה כשהחפץ עבר במקום שהיה רוצה שינוח - חייב. וכמ"ש בגמ' למעלה שזו הסיבה שר' יהודה מחייב באמר "עד דנפקא ליה לרה"ר תנוח" ונחה לסוף ד' - דאמרי' קלוטה כמי שהונחה ואתעבידא ליה מחשבתו.

הערה: כתבתי התשובה עפ"י פרש"י. ודעת הרמב"ם [יג כא] שהגמ' לא חזרה בה ממ"ש בתחילה שבנתכוון לזרוק ח' וזרק ד' חייב שהרי התכוון שהחפץ יעבור במקום שנח וסגי בזה כדי לחייבו. ומה שילפי' מרבינא ור' אשי זה רק לגבי נתכוון 4 וזרק 8 שלא חשיב נתקיימה מחשבתו כשנח ב8.

ש. מה הדין בזורק מרה"ר לרה"ר ועבר החפץ מעל רה"י - ומלבד זה עבר אמה אחת ברה"ר הראשונה ואמה אחת ברה"ר השניה? ומה הדין אם עבר ב' אמות ברה"ר הראשונה וב' אמות ברה"ר השניה? ומדוע?

ת. **לר' עקיבא** [לעיל צז.] דאמר קלוטה כמי שהונחה - פשוט שחייב בכל גווני על הוצאה מרה"י לרה"ר. דחשיב שהחפץ נח ברה"י וזרקו לרה"ר. **להכמים** דר"ע שלא אומרים קלוטה כמי שהונחה - בברייתא צז: - צח. כתוב שבעבר אמה אחת בראשונה ואמה אחת בשניה - פטור. דל"א קלוטה כמי שהונחה ולא חשיב שנח ברה"י. אבל אם עבר ב' אמות ברה"ר הראשונה וב' אמות ברה"ר בשניה - חייב. שהרשויות מצטרפות וחשיב שהעביר ד"א ברה"ר **ולדעת ר' יוסי** לעיל [פ.] שאין רשויות מצטרפות [גבי הוציא חצי גרוגרת לרשוה"ר אחת ועוד חצי לרה"ר שניה] - גם בעבר ב' אמות ברשות הרבים אחת וב' אמות ברה"ר שניה - פטור. דאין רשויות מצטרפות.

הערה: - מה שכתבתי שלר' יוסי בעבר ב' אמות ברה"ר אחת וב"א ברה"ר שניה לא מצטרפים - **זו שיטת רש"י** בהסבר דעת ר' יוסי. אבל **הרשב"א** כתב שמודה ר' יוסי היכא שעבר בב' הרשויות בזריקה אחת - שמצטרפים. ושאני בדף פ. שכל חצי גרוגרת - הוציא לרה"ר במעשה אחר. **וכ"מ מהרמב"ם** שפסק [בפרק יח הלכה כד] גבי הוציא חצי גרוגרת לרה"ר אחת וחצי גרוגרת לרה"ר שניה - כר' יוסי שפטור ואילו גבי זרק חפץ ועבר ב' אמות ברה"ר א' וב' אמות ברה"ר ב' - פסק [בפרק יג הלכה יז] שחייב.

וצ"ע למה הגמ' הוכיחה שפטור דווקא מדברי רבינא ור' אשי שדברו לשיטת ר' יהודה אליבא דר' יוסף [בהו"א של ר' יוסף] שחייב שתיים ואז בעי' שיאמר "בכל מקום שתרצה תנוח" אבל חטאת אחת מתחייב לרבי יהודה אפילו כשהתכוון שינוח החפץ בתחילת רה"ר ונח בסוף ד' [דאז מתחייב על הקלוטה שיש בתחילת ד' אבל לא מתחייב על העברת ד"א מתחילת ד' לסוף ד' כי לא התכוון לזה]. ולכאו' הגמ' הייתה צריכה להביא את דברי ר' חסדא שלרבנן פטור באמר "עד דנפקא ליה לרה"ר תנוח" ונחה בסוף ד' - דלדעת רבנן ל"א קלוטה כמי שהונחה. ורק לדעתם - ולא לדעת ר' יהודה - פטר בנתכון לזרוק 4 וזרק 8.

משנה צח.

ש. מה דין רה"ר מקורה? ומה הדין כשיש ריווח בין קירוי לקירוי - האם החלק של רה"ר שמתחת לרווח הווי רה"ר? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר"ש בר יהודה א"ר אבא א"ר הונא אמר רב שהמעביר ברה"ר מקורה פטור. לפי שאינו דומה לדגלי מדבר והיינו שרה"ר מקורה אינה דומה לרה"ר שהייתה במדבר שבה הלכו בנ"י שלא הייתה מקורה[1646]. ובנ"י במדבר נקראו "דגלי מדבר" ע"ש שלכל קבוצה של ג' שבטים היה דגל[1647] והדגלים היו לחיבוב של ישראל שיהיו ניכרין בזה שיש להם סימן [1648].

ולגבי רה"ר מקורה שיש רווחים בין קירוי לקירוי - בגמ' כתוב שתחת הרווחים חשיב רה"ר אא"כ הרווחים רחבים פחות מג"ט שאז הרי הם כלבודים. ועי' הערה[1649].

[1646] ועניני כבוד לא חשובים קירוי. ריטב"א. אמנם יל"ע לפי מש"כ רבינו שמשון בן אברהם [משאנץ] מובא בשו"ת מהר"מ מרוטנבורג סימן תלז על המובא במדרש שבנ"י חזרו לאחוריהם י"ב מיל במתן תורה וקשה למ"ד שתחומין די"ב מיל דאורייתא ותי' הר"ש משאנץ שעניני כבוד שהקיפום הוו מחיצות ולא יצאו מחוץ לתחום עי"ש. ועי' בשו"ת אבני נזר סימן רעח ס"ק יב שאכן מוכיח מסוגיין דלא הוו מחיצות

[1647] עי' במדבר פרק ב' שהיו ארבעה דגלים - לקבוצות שבראשות שבט יהודה ושבראשות שבטי ראובן,אפרים ודן

[1648] עי' במדבר רבה פרשה ב' אות ג'.

[1649] ומשמע בגמ' שא"צ שיהא הרווח ארוך ט"ז אמה לרוחב רה"ר. דהא כתוב בגמ' שהמקום שהיה תחת הרווח שבין קרשי המשכן שהיו על העגלות - חשוב רה"ר והרי הרווח לא היה ארוך ט"ז אמה ברצף שהרי מחיצות העגלות סככו מעליו ועכ"ח דלא בעי' שיהא הרווח ט"ז אמה ברצף וכן הוכיח הרמ"ה בבבא בתרא דף יא: סימן קלט. וצ"ע מדוע ?! הא רה"ר צ"ל רחבה ט"ז אמה ברצף?

ש. כמה עגלות היו ללויים שנשאו בהם את המשכן? וכמה קרשים נשאו בכל עגלה ? ובאיזה סדר היו הקרשים עומדים על העגלה ? ובאיזה סדר היו ניצבות העגלות ברה"ר בזמן פירוק ובניית המשכן?

ת. ללווים בני מררי שנשאו את המשכן היו ארבע עגלות. כמו שכתוב בפרשת נשא [במדבר ז ח] והם היו נושאים את קרשי המשכן כמ"ש בפ' נשא [במדבר ד לא]. וכיוון שבמשכן היו 48 קרשים [20 לצפון 20 לדרום ו8 למערב] הרי שבכל עגלה נשאו 12 קרשים.

וסדר הקרשים בכל עגלה - למסקנת הגמ' - הוא שהקרשים היו בב' קבוצות בכל קבוצה 2 ערמות של שלושה שלושה קרשים. והערמות צמודות זו לזו בצורה שהטבעות שהיו בקרשים נמצאות בצד החיצוני של הערמה. והקרשים היו מונחים על עובין שהיה אמה[1650] וא"כ כל קבוצה של ב' ערמות - הייתה רחבה ב' אמות. ובין הקבוצות היה רוחב אמה שכן העגלה הייתה ארוכה 5 אמות ועובי הקרשים היה לאורך העגלה.

וסדר עמידת העגלות בזמן פירוק והרכבת המשכן היה שעמדו ב' עגלות לרוחב רה"ר. והעגלות היו רחבות ה' אמה והקרשים בלטו מהם 2.5 אמה לכל צד [שהרי הקרשים היו גבוהים י' אמות] והעגלות היו רחוקות זו מזו 5 אמות כדי שיהא מקום לקרשים של ב' העגלות לבלוט 2.5 אמה מכל עגלה.

ש. מה היה דין הקרקע שמתחת לעגלה ולקרשים שהיו בולטין מהעגלה - רה"ר או כרמלית?

ת. רב אמר משום ר' חייא שמתחת לעגלות וצידי העגלות היה דין של רה"ר. ומסבירה הגמ' שכוונתו רק למקום שתחת הרווחים שבין הקרשים - שלא היה מקורה. אבל מקום שתחת הקרשים - היה כרמלית. ועי' הערה[1651].

1650 עי' תשובה הבאה שנחלקו תנאים האם הקרשים היו עבין **אמה לכל אורכן** [- דעת ר' נחמיה] **או** שרק בבסיסן היו עבין אמה והיו **מתקצרין והולכין עד כאצבע** [דעת ר' יהודה]. **ועי' תוס'** ד"ה הניחא שכתבו שגם לר' יהודה היו מניחין הקרשים בסיס ליד בסיס כך שהבסיס של כל קבוצה של ב' ערמות - היה רחב ב' אמות. ולא היו מניחין ראש ליד בסיס [שכל יהא רחב רק אמה ואצבע] משום שזה גנאי שיהא הראש - שמקומו במשכן סמוך לירעות - ליד בסיס שמקומו במשכן סמוך לארץ. [הרב פור"ת] וגם זה טורח גדול להפכן שיהיו ראש לצד הסיס [ר"ת] וגם יתכן שרק מחצין ולמעלה היו כלין כך שא"א לשים רראש לצד בסיס [ר"י]

1651 וא"ת והא קרשים הווי קירוי המטלטל דהעגלות הם דבר שזז ומנ"ל לגמ' שרב שאמר שרה"ר מקורה הווי כרמלית - גם תחת עגלות הווי כרמלית ? וי"ל כיוון שתחת העגלות תמיד היה מקורה - חשיב כקירוי קבוע [**שפת**

ש. האם תחתית העגלות של הלווים היו מקורות?

ת. בגמ' אמר שמואל שלא היו מקורות אלא בין הגלגלים היו יתידות - קרשים בין גלגל לגלגל שמחזיקים את הגלגלים ועליהם היו מניחין את הקרשים.

ש. מה היה עובי קרשי המשכן?

ת. בבסיסו - לכו"ע היה הקרש עבה אמה.

וכתבו תוס' דמבית עולמים גמר שהיה רוחבו שליש מאורכו [- מלכים א ו ב] וה"ה משכן שהיה רחבו שליש מארכו. וא"כ רחבו מבפנים היה י' אמות [שארכו היה 30 אמה דהרי רוחב כל קרש היה 1.5 אמות {שמות כו טז} והיו לכל צד 20 בקרשים כמ"ש בתורה {שם פסוקים יח וכ'}. וא"כ רוחבו היה י'] ורוחב המשכן מבחוץ היה י"ב אמה שהרי לצד מערב היו 8 קרשים {כמ"ש שם פסוקים כב - כה} שכל אחד היה רחב 1.5 אמות - סך הכל יב אמות - וכיוון שההפרש בין רוחב המשכן מבפנים לרחבו מבחוץ הוא ב' אמות וההפרש הוא מחמת עובי הקרשים - עכ"ח שעובי כל קרש היה אמה.

ונחלקו תנאים האם גם בגבהו היה עבה אמה משום שכתוב " ויחדיו יהיו תמים על ראשו" [שמות כו כד] והיינו שהראשו של הקרש וסופו של הקרש שווים בעובי[1652] **- דעת ר' נחמיה.** או שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיו בגובהן רחבים אצבע שנא' [שם] יהיו תמים על ראשו" ותמים היינו נחסרים

אמת. וצ"ע הא העגלות לא תמיד היו מקורות אלא רק בזמן שהיו עליהן קרשים? וצ"ע] ומשמע מדבריו שגם עגלה של חול - תחתיה הווי כרמלית אעפ"י שדרכה לזוז. **וכן פסק המג"א** [רס"ו ס"ק ז] שתחת עגלה הווי כרמלית. **אולם בספר ישועות מלכו** [הגר"י מקוטנה] או"ח נב ד"ה ואגב, כתב שרק עגלות של המשכן שהיו חונות עפ"י הדיבור - הווי כרה"ר קבוע. וכמ"ש בירושלמי על קרשי המשכן כשהיו עומדין דהוו בנין קבוע כי היה תלוי בצווי הבורא. אבל עגלות שלנו שאדם מחליט מתי להזיזם - הוי עראי ואין השטח שתחתיהם כרמלית. ודלא כהמג"א. עכ"ד. וצ"ע דבזמן חנייתן - הקימו את המשכן ולא היו העגלות מקורות שהרי לקחו מהם את הקרשים? ואולי י"ל שלא בכל חניה בנו את המשכן וצ"ע.

כתב החזו"א [סב כב] דדווקא בעגלה גבוהה י' אמרי' ששטח שתחתיה הווי כרמלית. אבל עגלה שאינה גבוהה י' - אין שטח שתחתיה חשוב כרמלית משום שאין כרמלית בכלים **אולם במג"א** [רסו ז] כתב שאפשר שעגלה חשיב כדבר קבוע. ועי' מ"ש לעיל בשם הישועת מלכו

[1652] ותם מלשון שלם וכמ"ש בתורה [ויקרא א ג] "זכר תמים " ותרגם אונקלוס דכר שלים. ונראה שתרוויהו מסכימים שבמקרא תם זה גם לשון שלם [כמ"ש בויקרא] וגם לשון נחסר [כמ"ש ביהושוע] ונחלקו מה הכוונה בפסוק לגבי המשכן. עוד נראה שיש קשר בין שלם לדבר שנגמר שהרי דבר שלם - אינו ממשיך. וכן נראה מתרגום יונתן ביהושוע שם שמתרגם "תמו נכרתו" - "שלימו פסקו".

כמ"ש ביהושוע [ג טז] " תמו נכרתו"[1653] והשיפוע היה כלפי חוץ[1654] - **דעת ר' יהודה.** ולר' יהודה מש"כ "יחדיו" הכוונה שלא לשלחופינהו מהדדי[1655]. ולר' נחמיה מש"כ תמים הכוונה שיהיו שלמים ולא מחוברים מכמה נסרים.[1656].

ש. כמה היה רוחב כל קרש ? וכמה היה רוחב ב' הקרשין שהיו במקצעות המשכן? ומהו "מקצעות"?

ת. רוחב כל קרשי המשכן היה אמה וחצי כמ"ש בהדיא בתורה [שמות כו טז]. והתורה לא מחלקת בין קרשי המקוצעות לקרשים אחרים ומכאן שגם המקוצעות היו רחבים אמה וחצי. אולם אומרת הגמ' שצריך לומר שר' יהודה ור' נחמיה שנחלקו אם הקרשים משופעים בעוביין - נחלקו גם אם המקוצעות היו משופעות ברוחבן. שלר' יהודה צ"ל שהמקוצעות היו משופעות ברוחבן. שבבסיסן היו רחבות אמה וחצי ובגובהן היו רחבות רק חצי אמה ואצבע [ונמצא שלר' יהודה המקוצעות היו משופעות גם בעובין - ככל הקרשים לדעתו - וגם ברוחבן] ולר' נחמיה לא היה שום קרש משופע לא ברחבו ולא בעוביו. וטעם שצ"ל שלר' יהודה הין המקוצעות משופעות ברוחבן - כי אם יהיו רחבות אמה בגובהן נמצא שאין זה "יחדיו יהיו תמים" שהרי רוחב המקוצעות היה מכסה את עובי הקרשים שבצפון ושבדרום וכיוון שלר' יהודה עובי הקרשים היה משופע - למטה אמה ולמעלה אצבע - גם רוחב המקוצעות היה משופע - למטה רחב אמה וחצי [- לכסות חצי אמה מחלל המשכן ועוד אמה

[1653] וזה שהעובי היה דווקא אצבע - נראה משום שזה העובי הכי קטן במידות התורה. וצ"ע

[1654] כך רואים מהמשך הסוגיא שהגמ' מקשה לר' יהודה שבזוויות מבחוץ " האי עייל והאי נפיק". וכן מוכח מסוגיית הגמ' גבי יריעות המשכן שלר' יהודה כיסו היריעות מלמעלה רק את חלל המשכן שהוא י' אמה ועוד אצבע מהקרשים ואילו האלכסון היה כלפי פנים - אזי היה חלל המשכן למעלה י"ב אמות לר' יהודה.

[1655] לשלחופינהו פרש"י אחד לפנים ואחד לחוץ [ולשון משלחפי הכוונה לב' דברים שבחלקם צמודים זה לזה ובחלקם בולטים זה מזה - עי' בבא מציעא כה. "משלחפי שלחופי" לגבי ג' מטבעות זו על זו שמטבע אחת על הארץ ומטבע שניה - חלק ממנה נמצא על חבירתה וחלק אחר של המטבע בולט ממנה כלפי חוץ. וכן שלישית לגבי השניה. ולגבי קרשי המשכן הכוונה במילה "משלחפי" שחלק מהקרשים יעמדו כשהשיפוע שבהם כלפי חוץ וחלק - כשהשיפוע כלפי פנים וכך בבסיסם הם יהיו צמודים זה לזה אך בגובהן - חלק מהקרשים עובי האצבע יהא כלפי פנים המשכן וחלק אחר של הקרשים עובי האצבע יהיה כלפי חוץ של המשכן]. והתורה מצווה במילה "יחדיו" שלא יעשו כן אלא שיעמדו הקרשים מכוונים עוביה של זו כנגד עוביה של זו לכל אורך הקרש.

[1656] ויל"ע מה דעת ר' יהודה האם צריך דווקא שלמים ואם כן - מנ"ל? ועי' בספר **מרומי שדה** [להגאון הנצי"ב] שר' יהודה לטעמיה במס' נגעים [יא ח] שחוט שנפסק וקשרו - לא חשיב חוט אחד לגבי טומאה. וה"ה שלא חשיב קרש אחד. וכיוון שכתוב בתורה בפרשת תרומה [שמות כו טז וכן בהמשך הפרשה בעוד הרבה מקומות] "הקרש האחד" - משמע שלא יחבר כמה קרשים. ור' נחמיה סובר כרבנן בנגעים שגם דבוק חשיב אחד ולכן צריכים פסוק מיוחד למעט דיבק נסרים.

מעובי הקרשים הצפוניים והדרומיים] ולמעלה רחב חצי אמה [- לכסות את חלל המשכן] ועוד אצבע [- לכסות רוחב הקרש הצפוני והקרש הדרומי].

ומקוצעות הן הקרשים שהיו במערב המשכן בזוית צפונית ובזווית דרומית [מקוצעות מלשון זוויות - תרגום אונקלוס. ועי' הערה[1657]].

ש. האם הבריח התיכון שהיה בג' צדדי המשכן היה בריח אחד לכל הצדדים או ג' בריחים - בריח לכל צד?

ת. בתורה [שמות כו כח] כתוב שהבריח התיכון הה מבריח מן הקצה אל הקצה. ובסוגיין מובאת ברייתא שאומרת שזה היה בריח אחד לשלושת הרוחות. וזה הכוונה מן הקצה אל הקצה - מקצה של רוח א' עד קצה של רוח ג'. והכניסוהו אחר שג' הרוחות היו עומדים ובנס היה מסתובב ונכנס לג' הרוחות.

ובתוס' מביאים שבבריתא דמלאכת המשכן כתוב שהבריח התיכון היה בריח אחד לכל צד. ומש"כ מן הקצה אל הקצה הכוונה מקצה אחד של כל רוח עד הקצה השני של אותה רוח. ולאפוקי מבריחים החיצונים שהיו מגיעים רק עד חצי הרוח ומשם ואילך היו בריחים אחרים עד הקצה השני.

[1657] במקרא שורש קצע הוא לשון זוויות כמו מקוצעות המשכן ולשון גירוד כמו "ואת הבית יקציע" [ויקרא יד מא לגבי נגעי בתים] שתרגם אונקלוס שם יקלף [דהיינו להחליק ע"י קילוף] וכן רש"י פי' "רודניי"ר" בלע"ז ופי' באוצר לעזי רש"י שזה לשון כרסום. ועי' ברש"ר הירש שם [בשם אחד מחכמי הלשון] שצ"ל שגם מקוצעות המשכן הכוונה שקלפו הקרשים כך שיהיו בזווית ישרה. עכ"ד. **ומה שהיום קוראים לאומנות "מקצוע"** - נראה שנלקח ממש"כ במשנה [ב"ב ח י] על דיני ממונות "שאין לך מקצוע בתורה גדול ממנה" שהכוונה שם שזה חלק גדול מהתורה ומשם נלקח - כנראה בטעות - שמקצוע הוא אומנות ומומחיות כמו שלהבין דיני ממונות הוא אומנות ומומחיות.

ש. מהם "יריעות המשכן" ומהם "יריעות עיזים"? וכמה היה אורך ורוחב יריעות המשכן? ויריעות העיזים? וכמה משטח קרשי המשכן הם כיסו? והאם כיסו גם את אחורי המשכן?

ת. חלל המשכן היה מכוסה בכמה כסויים זה למעלה מזה. הכיסוי הראשון היה מאריגה של תכלת ארגמן תולעת שני [דהיינו צמר הצבוע בצבעים הנ"ל] ושש [דהיינו פשתן[1658]] שהיו שזורין יחד לחוט אחד. ומחוטים אלה ארגו את יריעות המשכן. ויריעות אלו נקראו בתורה "משכן" שנא' [שמות כו א] " ואת המשכן תעשה עשר יריעות" וכו' [ולא נקראו אוהל או מכסה למשכן - שכן היו חלק מהמשכן - לנוי. עי' רש"י ד"ה ועשית].

יריעות עזים היו למעלה מהם והם נוצות של עיזית הארוגות. והם נקראות "אוהל" [שמות כו ז "ועשית יריעות עיזים לאוהל על המשכן" - דהיינו שהיריעות יהיו אוהל על יריעות המשכן][1659].

מידות היריעות ואופן כיסוי חלל המשכן בהם:.

יריעות המשכן היו 10 יריעות שכל אחת ארוכה 28 אמה ורחבה 4 אמות ותפרו כל חמש יכויות יחד לארכן כך שכל קבוצה של חמש יריעות היתה 28 על 20. ואת ב' הקבוצות חברו יחד בקרסים ולולאות כך שב' קבוצות היריעות יחד היו 28 על 40.

מכיוון שנחלקו ר' יהודה ור' נחמיה אי ראש הקרשים היה ברוחב אמה או ברוחב אצבע - ממילא נחלקו גם כמה היו היריעות מכסות את הקרשים. דלכו"ע היריעות כיסו את חלל המשכן שהיה 10 אמות[1660] וכן לכו"ע אורך היריעות [- 28 אמה] היה מונח לרוחב המשכן שכן לאחר שחיברו את היריעות היה רוחב 40 אמה ומסתבר שהוא כיסה את אורך המשכן [וכ"מ מלשון הפסוק כו יג שאורך היריעות כיסה את צידי המשכן]. וא"כ אחר שכיסו יריעות המשכן 10 אמות מרוחב חלל המשכן - נשארו 18 אמות לכיסוי הקרשים - 9 מכל צד. ובזה נחלקו ר' נחמיה ור' יהודה **שלר' נחמיה** היו צריכין לכסות גם את עובי הקרשים שהיה למעלה אמה. וממילא נשאר רק 8 אמות לכסות צידי הקרשים

[1658] עי' רש"י שמות כה ד ד"ה ושש

[1659] ומשכן - הינו היריעות התחתונות שהתורה קראה להם "משכן" [שמות כו א "ואת המשכן תעשה עשר יריעות"]. - רש"י ד"ה ועשית. וצ"ע הא לשון אוהל הוא רק בדבר שיש אוויר טפח בינו לבין מה שמאהיל עליו - ולכן אוהל המת הוא מנימום טפח על טפח ברום טפח [משנה אהלות ג ז ועי' רש"י ברכות יט: דזה הלמ"מ] וכן אוהל לענין שבת הוא טפח [עי' ר"ח שבת קלט:] וכאן אין אוויר טפח בין יריעות נהאוהל ליריעות המשכן. וצ"ע. ועי' בהעמק דבר [להגאון הנצי"ב] שמות כו ז שאומר שאולי אכן היה טפח בין יריעות האוהל ליריעות המשכן עי"ש.

[1660] דילפי' מבית עולמים שהיה רחבו שליש מארכו. ואורך המשכן היה 30 אמה שהרי בכל צד היו 20 קרשים ורוחב כל קרש הוא אמה וחצי [תוד"ה דל]

ואמה של האדנים ואמה של הקרשים נשארו מגולות **ולר' יהודה** היו צריכין לכסות למעלה בעובי הקרשים רק אצבע [שהיא 1/24 מאמה שכן באמה יש ו' טפחים ובטפח - ד' אצבעות] וממילא היה מכסה בקרשים 9 אמה בקירוב[1661] ונשארה מגולה רק אמה של האדנים מכל צד[1662].

וכמו כן כיסו יריעות המשכן את חלל המשכן לארכו - 20 אמה ונשאר עוד י' אמות. ולר' יהודה - הי' אמות כיסו את אצבע עובי הקרש ועוד י' אמות [פחות אצבע] מהקרשים והאדנים ולר' נחמיה הי' אמות כיסו אמה מעובי הקרש ועוד 9 אמות של הקרשים והאדנים נשארו מגולים.

<u>יריעות העיזים</u> היו 11 יריעות שכל אחת 30 אמה אורך על 4 אמות רוחב. וחיברו 6 יריעות יחד כך שהיו 24 אמות רוחב ועוד 5 יריעות חיברו יחד והם היו 20 כפול 30 אמה. ואח"כ חברו בקרסים את ב' קבוצות היריעות - כך שהיו 30 אמה אורך על 44 אמה רוחב וכשכיסו את המשכן שמו את אורך היריעות לרוחב המשכן והם כיסו י' אמות של חלל המשכן נשארו עוד 20 אמה לכסות הקרשים י' אמות מכל צד. ולר' יהודה כל הי' אמות של כיסוי הקרשים היו לאצבע עובי ולאלכסון של גובה

[1661] ולא 9 בדיוק שהרי נחסר אצבע לעובי הקרשים

[1662] **צ"ל שנשאר גלוי גם כחצי טפח מהקרשים** שהרי הקרשים היו משופעים באלכסון מעל האדנים וא"כ 9 אמות של גובה הקרש - היו באלכסון [דאמה אחת הייתה בתוך האדנים שלא היו באלכסון] וגובה של ט' אמות כשהוא באלכסון של כמעט אמה [דהיינו אמה חסר אצבע שהרי האלכסון היה עד עובי אצבע מהקרש] - אורכו 9.05 אמה [לפי משפט חכמי המידות {פיתגורס} - מובא בר"ש כלאיים ה ה לגבי אלכסון של מלבן - שאומר שכשנרבע את מידת האורך של המלבן { - דהיינו שנכפיל את מידת האורך של המלבן בעצמו - מה שנקרא בלשונינו "בריבוע" או "בחזקת שתיים"} - ונרבע גם את הרוחב ונחבר סכום שני הריבועים - נקבל את מידת האלכסון בריבוע. וכשנחשב את שורש מידת האלכסון בריבוע נקבל את מידת האלכסון עי"ש. ולפי זה אם נחשב את מידת האורך של הקרש מעל לאדנים - נקבל ט' אמות ונכפיל אותה בעצמה - נקבל 81 אמה אמה ואת הרוחב דהיינו עובי הקרש { - שהרי לגבי מידת האלכסון העובי הוא הרוחב} פחות אצבע {שהרי האלכסון הוא עד כעובי אצבע ואצבע היא 24/1 מאמה דהיינו 0.04 יוצא שרוחב המלבן הוא 0.96 אמה} - בחזקת 2 שוה 0.921 של אמה ואם נחבר את התוצאות יחד נקבל 81.921 אמה והשורש של זה הוא הוא 9.05 א"כ האלכסון של הקרש מהאדנים עד סוף גובה הקרש היה 9.05 אמה].

וכשנוסיף לזה שבנוסף ל9.05 אמה האלו היה על היריעות לכסות עוד עובי אצבע מהקרשים - דהיינו עוד 04.0 אמה - יוצא שבשביל לכסות את כל הקרש היוצא מהאדנים היו צריכים 9.09 אמות של יריעות. וכיון שהיריעות היו רק 9 אמה לכל צד - יוצא ש0.09 אמה מהקרשים {כעשירית האמה שזה כחצי טפח} - נשארו מגולים.
ומש"כ בגמ' שנשאר רק האדנים מגולה הוא לא במדויק [כדרכם של חז"ל לא לדבר במידות מדויקות וכמו גבי אלכסון של ריבוע - עי' תוס' סוכה ח. ד"ה כל אמתא וכידוע גם לגבי הכלל שכל שיש בהקיפו שלושה טפחים - יש בו רוחב טפח - שהמידה המדויקת היא שההיקף הוא פי 3.14 מרוחב העיגול]. וכ"כ **בהעמק דבר** להנצי"ב שמות כו ז שמזכיר לגבי היריעות שמידות שכתובות בגמ' אינן מידות מדויקות. ולדעתו גם היה טפח בין יריעות האוהל ליריעות המשכן - ושלכן נקראו אוהל - וזה גם מחסר מכיסוי נקרשים עי"ש

הקרשים - וממילא כיסו גם את האדנים[1663] ולר' נחמיה - שעובי הקרש בגבהו היה אמה - נשאר ט' אמות מכל צד לכסות את אורך הקרשים ונשארה אמת האדנים מגולה.

וכמו כן כיסו יריעות העיזים את אורך המשכן - 30 אמה ונשארו עוד 14 אמות - וב' אמות כפלו אל מול פני האוהל[1664] נשארו עוד יב אמות לכסות את אחורי המשכן - לר' יהודה אצבע לעובי הקרשים ועוד י' לקרשים ולאדנים ועוד כב' אמות נסרך על אחורי המשכן ולר' נחמיה אמה לעובי הקרשים ועוד י' לקרשים והאדנים ועוד אמה נסרחה על אחורי המשכן. ומש"כ בתורה שחצי היריעה [=ב' אמות] נסרחה על אחורי המשכן - מסבירה הגמ' בדעת ר' נחמיה שהכוונה "תסרח מחברותיה"[1665].

ש. למה מדמה הגמ' את מראה הקרסים הנמצאים בטבעות של היריעות ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שהם היו נראין כככובים ברקיע. והיינו מפני שהקרסים היו של זהב [מדובר על קרסי יריעות המשכן שהם היו של זהב ככתוב בתורה שמות כו ו] והלולאות היו של תכלת [ככתוב בתורה שם שם ד] [1666].

ש. איך היו טווים את חוטי יריעות העיזים?

ת. בתורה כתוב [שמות לה כו] "וכל הנשים אשר נשא ליבן אותנה בחכמה טוו את העיזים". ודרשו חז"ל בברייתא [מובאת בגמ' צט.] "שטוף בעיזים וטווי מן העיזים " דהיינו ששטפו את צמר העיזים בעודו על העיזים וגם טוו את החוטים בעודם על העיזים ורק אחר שטוו - גזזו אותם.

[1663] מלבד חצי טפח של האדנים שנשאר מגולה כדכתבתי בהערה קודמת וכן עוד שיעור שהיה צריך ביריעות האוהל לכסות עת עובי יריעות המשכן - שגם הוא נחסר מכיסוי האדנים

[1664] דהיינו שחצי מרוחב היריעה שליד פתח המשכן [בתורה היא נקראת "היריעה השישית" היינו שישית מהאמצע וצ"ע למה לא נקראת הראשונה דהרי היא הראשונה שהרי סמוכה לפתח המשכן ? - וכנראה שבאה התורה ללמד שהקבוצה של 6 היריעות - היא תהיה סמוכה לפתח המשכן] - שלשלו אותה על הפתח כדי שתכסה 2 אמות מגובהו של הפתח. [רש"י] ולשון "כפל" צ"ע ועי' הדר זקנים על התורה

[1665] היינו שהייתה יתירה על יריעות המשכן בחצי יריעה וזה הכוונה מחברותיה.ולשון "סרח" הוא לשון התגדלות והתפשטות - עי' יחזקאל יז ו ובמפרשים שם. והכוונה פה להתפשטות של יריעות העיזים מעבר ליריעות המשכן

[1666] ואע"ג שבדרך כלל זהב הוא נוטה לצהוב וכוכבים הרי הם בצבע לבן - י"ל שמצאנו גם שזהב דומה ללבן - עי' תוספתא חגיגה ג לה שהטבילו המנורה ביו"ט והיה נראה שמטבילין מאור הלבנה [היינו שמטבילין את המאור שנקרא "לבנה"] וא"כ זהב המנורה נטה ללבן [כן מצאתי בספר עלי תמר {מהרב יששכר תמר}על ירושלמי חגיגה ג ח. ועי"ש שבירושלמי שם הגירסא "חמה" ולא לבנה וא"כ אין ראיה. אולם אפשר לומר גם לפי הירושלמי - שזהב של הקרסים דומה ללבן שהרי מצינו זהב לבן]

ש. מדוע היו העגלות צריכות להיות ארוכות ה' אמה ולא סגי בד' וחצי?

ת. הגמ' שואלת את השאלה הנ"ל ומתרצת - "כי היכי דלא לידחקו קרשים" ופרש"י אם בא לסדרן על רוחבן והיינו שאם מסדרן על רוחבן - שם ג' קרשים על אורך העגלה והם תופסות בדיוק ד' וחצי אמות. ואם ישמו אותן צפופין - ידחקו א' את השני. ועי' תוס' שהקשה הא למסקנא על חודן שמו אותן? ותי' תוס' שגם כאן ידחקו הטבעות א' את השני.[1667].

ש. מדוע הייתה העגלה צריכה להיות רחבה ב' וחצי ולא פחות?

ת. דבפחות מזה הקרשים היו מדדין ונוטין לכאן ולכאן.

ש. מנא לן שרוחב רה"ר הוא ט"ז אמה?

ת. שכן רה"ר שבמשכן הייתה רחבה לפחות טז אמה. שכן היו חונות ב' עגלות לרוחב רה"ר וכל אחת מהן - חללה וצידיה - היתה רחבה ה' אמות ובינהם היה כמלוא אורך עגלה שהוא ה' אמות. ועוד אמה אחת צריך ברה"ר שמחלקים אותה חצי אמה לצד שמאל של עגלה שמאלית וחצי אמה לצד ימין של עגלה ימנית שבהם נכנס בן לוי לסדר את הקרשים אם עומדין ליפול.

1667 ויל"ע שמשמע מהגמ' שאכן היה אפשר לשים אותן על חודן כשאורך העגלה היה ד' וחצי ולהשאיר רק חצי אמה לטבעות כשהן זו מול זו [דלמסקנת הגמ' הטבעות היו זו מול זו] וכיוון שחצי אמה זה ג' טפחים עכ"כ צ"ל שלא היה בטבעות טפח וחצי. וזה דלא כרבותיו של רש"י שהרי הם אומרים [ברש"י לעיל צח. ד"ה אמר רב כהנא באטבעי] שא"א לשים הקרשים לעובין כשהטבעות נמצאות בין קרש לקרש והתם הרי לא מיירי בטבעות שהן זו כנגד זו אלא שכל רווח עשוי לטבעת אחת ובכ"ז לא סגי בב' טפחים וא"כ הטבעות היו ארוכות יותר מב' טפחים ואיך אפשר בג' טפחים לשים ב' טבעות זו מול זו? כ"ש שלא סגי בטפח וחצי לכל טבעת כשהם זו מול זו דבעי'

מהמשנה צט. - עד המשנה ק. למעלה.

ש. מהי "חוליית הבור" ומה פירוש דברי המשנה שאם גבוהה עשרה ורחבה ד' - הנוטל ממנה והנותן ע"ג חייב?

ת. חוליית הבור היינו החול שמוציאים מהאדמה כשחופרים את הבור ושמים אותו מסביב לבור. והמשנה אומרת שאם הבור בצירוף החוליא עמוק י"ט וכמו כן חלל הבור רחב ד'[1668] - **תוך הבור** הווי רה"י והמוציא ממנו לרה"ר - חייב. וחידוש המשנה הוא שבור וחולייתו מצטרפין לעשרה[1669].

הערה: כתבתי התשובה לפי פירוש **רש"י** שפירש שמתני' איירי במוציא מתוך אוגני [=שפתי] הבור וחידוש המשנה שתוך הבור הוא רה"י. **וכ"כ תוד"ה מסייע בפירוש הראשון**[1670].

ובתירוץ שני אומרים תוס' שחידוש המשנה שכשם שחולית הבור מצטרפת לי' לענין גובה - וכדאמר ר' יוחנן בעירובין בהסבר המשנה שם - ה"ה שחולית הבור מצטרפת לחלל הבור לענין רוחב ד' טפחים. והיינו שכשחוליית הבור גבוהה מרה"ר י' טפחים אך אין בה רוחב ד' אלא בצירוף חלל הבור - מצטרף חלל הבור לשיעור רוחב ד' לענין זה שאם עוקר חפץ מרה"ר ומניחו ע"ג החוליא - חייב[1671].

[1668] בפשטות מש"כ במשנה " ורחבן ד' " - אינו בצירוף החוליא אלא שחלל הבור רחב ד'. דאם אין חלל הבור רחב ד' - אינו רה"י אלא מקום פטור. וזה אפילו אם בצירוף החוליא הוא רחב ד'.

[1669] אבל השטח שע"ג החוליא - אינו רה"י דאינו גבוה מרה"ר י' טפחים ולכן העוקר חפץ מרה"ר ומניח ע"ג החוליא - פטור [תוד"ה מסייע ותוס' בעמוד ב' ד"ה לאחרים]. **וכתב הפנ"י** שלא אומרים בכה"ג "לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש" כדאמרי' לקמן גבי גדר המקיפה לכרמלית ועשתה אותה רה"י - משום שפה אין המחיצה עושה לבדה את חלל הבור לרה"י אלא בצירוף מחיצות הבור עי"ש וכ"כ החזו"א [סב יג בתוד"ה לאחרים] וצ"ב בזה דלכאו' המחיצה שלמעלה מהבור ומחיצת הבור היא מחיצה אחת.

ויש להעיר שלפירוש **תוס' בגיטין** טו: - נחלקו אמוראים אי בכה"ג ע"ג החוליא הווי רה"י. דהתוס' שם פירשו שהמחלוקת בין ר' חסדא למרימר אי גידוד חמישה ומחיצה חמישה מצטרפין היא האם מחיצה שגבוהה י' מצד א' וגבוהה חמש מצד שני - נחשבת כמחיצה י' לגבי המקום שממנו גבוהה רק ה' טפחים. והגמ' שם פוסקת כמרימר שמצטרפין. ומש"כ תוס' כאן שהעוקר חפץ מרה"ר ומניח על חולית הבור שגבוהה רק ה' מרה"ר פטור - אינו כדברי התוס' בגיטין הנ"ל. [ואין זו קושיא אם תוס' במקום א' סותרין לדברי תוס' במקום אחר דהרבה בעלי תוס' היו] **ולהלכה - פסק מרן** [שסב ב] **כתוס' בגיטין** שמחיצה שגבוהה י' בצד אחד וה' בצד שני - היא מחיצה לכל דבר גם לגבי המקום שממנו גבוהה רק ה'.

[1670] וכתבו תוס' שלפי זה משנינו נכפלת בפרק בתרא דעירובין ששם ג"כ כתוב שבור וחולייתו מצטרפין לי' ושזה דרך המשניות לכפול בקיצור את מה שכתבו באורך במקום אחר

[1671] אבל חלל הבור אינו רה"י שכן אינו רחב ד' טפחים. וטעם שמצטרף - כתבו תוס' משום דמנח עליה מידי ומשתמש [והיינו דאי בעי מנח עליה ולא שצריך בפועל להניח עליה - עי' תוס' סוכה ד: ד"ה פחות] ועי' בתוס' שם שדין זה שחלל מצטרף לד' טפחים כשאפשר להניח דף על ב' מחיצותיו - אמרי' רק בחלל צר כגון בעמוד ד' שמלאהו

ש. בור מים הנמצא ברה"ר - מה יעשה כדי למלאת ממנו מים לרה"ר בשבת?

ת. **אם הבור הוא רה"י** - שעמוק י' ורחב ד' על ד' - הפתרון הוא - להפוך את רה"ר שסביב הבור לרה"י ע"י שיקיפנה במחיצות י'. וכתבו תוס' שבמשנה [עירובין כב:] כתוב שבבור הרבים או באר מים חיים אף של יחיד - שרי למלאת ע"י פסי ביראות היינו זויות [=דיומדין] שכל צלע רחבה אמה וגבוהה י' ושמים ד' זויות כאלו בד' צידי הבור ובין הזויות חשיב רה"י. וכתבו תוס' שלפ"ז צ"ל שברייתא איירי בבור היחיד[1672].

ואם הבור הוא כרמלית או מקום פטור - שרי בדיומדין בכל גווני.

ש. אדם העומד בשבת ברה"ר ורוצה לשתות מבור מים שהוא רה"י - כיצד יעשה?

ת. מדאו' - יכול להכנים את ראשו מעל אוויר רה"י ולשתות שם אך רבנן גזרו שיכנים את ראשו ורובו אל רה"י ישתה דגזרו שאם גופו יהא ברה"ר - שמא ימשוך הכלי אצלו.

יתידות אבל לא בתל שרחב י' או כ' אמות עכת"ד תוס'. ויל"ע עד כמה יהא רוחב חלל ויחשב שהוא צר ? ואולי י"ל דזה עד רוחב ד' טפחים שהוא מקום חשוב אך צע"ק א"כ למה כתבו תוס' לגבי תל "שהוא רחב י' או כ' אמות" ולא כתבו ד' טפחים?

[1672] שבו לא התירו דיומדין כי חישי' שיפסקו המים בבור ועדיין ימשיכו לטלטל בתוך הדיומדין. ובבור הרבים - הרבים מדכרי אהדדי. ובבארק היחיד - לא שכיחא דפסקי מיא ולכן התירו שם דיומדין.

ש. הזורק חפץ מרה"ר לעמוד הנמצא ברה"ר שהוא גבוה י' ורחב ד' - מה דינו?

ת. בגמ' מסתפק ר' מרדכי בדין זה. דמצד אחד עשה עקירה מרה"ר והנחה ברה"י ומצד שני - הרי לפני שהחפץ הגיע לאוויר שמעל העמוד הוא היה גבוה י' טפחים מרה"ר שזה מקום פטור.

וכתבו תוס' [ד"ה או] שמיירי שפסק כח הזריקה כשהחפץ היה במקום פטור וירדה האבן באלכסון לכיוון גג העמוד - דהווה כח כחו. אבל אם הלכה מכוחו עד אוויר שמעל לעמוד - פשוט שחייב כמו הזורק לפלטיא דרך סטיו שכתוב בבריתא לעיל ו. שאפי' לבן עזאי שסובר שמהלך כעומד - חייב[1673].[1674]

להלכה - בזורק מרה"ר לרה"י ועבר במקום פטור בלי לנוח שם - פסק הרמב"ם [יד טו] שחייב וכמ"ש בברייתא בדף ו. ובכח כוחו [שכתבו תוס' שבזה מסתפק ר' מרדכי] פסק הרמב"ם [טו יח] ששרי לשפוך בשבת מים ברה"י חוץ לביב והם יורדים מכוחו לביב והביב מעביר אותם לרה"ר. ופי' הרדב"ז [חלק א סימן קעא] שטעם ההיתר הוא משום "כח כוחו" **ועי' הערה**[1675].

[1673] אמנם בדעת ר' עקיבא דס"ל קלוטה כמי שהונחה - נחלקו ראשונים אי אומר א"ז גם לקולא - כדמשמע **מתוס'** ד: דיבור ראשון שכתבו שלר"ע אם נאמר קלוטה כמי שהונחה - א"א ללמוד זורק ממושיט לחייב וכן מתוס' ה: ד"ה בשלמא שכתבו שאע"ג שלר"ע קלוטה כהונחה - מ"מ הזורק ד"א ברה"ר חייב ול"א שהחפץ נח בכל רגע - משום שהלכתא גמירי לה עכ"ד תוס'. ומשמע שבהעברה מרל"ר - אמרי' קלוטה כהונחה גם לקולא. **וכן דעת הרשב"א** ד: ד"ה אבל ולדעת ראשונים אלו - פשוט שלר"ע הזורק חפץ מרה"ר ע"ג עמוד - פטור. ורק אם מניחו בידיים חייב דבזה אף שנמצא מעל י' טפחים מרה"ר - חשיב כמונח ברה"ר דהנחת גופו כהנחת חפץ וכמ"ש במשנה צב. שהמוציא על כתיפו חייב. ויש אומרים שגם ר"ע לא אומר קלוטה לקולא - דעת תוס' ישנים ד: וכן דעת "יש מי שאומר" המובא ברשב"א שם.

[1674] וכ"כ בתוס' רי"ד בשם ריב"ם דשאני לן בין כוחו [- זריקה רגילה] לכח כוחו. והקשה התורי"ד על זה דא"כ אמאי נדחק ר' מרדכי להעמיד המשנה במחט או במורשא - יעמיד מתני' כששם בידו [או בכוחו]? ובתוס' הרא"ש כתב שר' מרדכי רוצה לפטור בכל גווני שזרק - דלמא פסק כוחו במקום פטור והו"ל כח כחו. ולפי זה לא קשה קו' התורי"ד דהא ר' מרדכי מסתפק לפטור בכל גווני שזרק חפץ על עמוד.

[1675] ויל"ע הרי ר' מרדכי מסתפק רק כשכלה כוחו במקום פטור וכמ"ש בגמ' "דממקום פטור קא אתיא". ומשמע שאם כלה כוחו ברה"ר ומינה אזיל לרה"י באלכסון - יהא חייב. ואילו ברמב"ם מתיר כח כוחו בכל גווני. ונראה עפ"י הגמ' סנהדרין עז: - עח. שבנידון של כלה כוחו ואזל באלכסון - אינו לגמרי כח כחו אלא כח קלוש ובכה"ג חשיב כוחו לגבי רציחה עי"ש בגמ' בסנהדרין וא"כ י"ל דה"ה לגבי שבת חשיב כוחו ורק כשכלה כוחו במקום פטור - יש לר' מרדכי צד שפטור בשבת משום שחשיב כנח במקום פטור. ונראה שלזה כוון **הרש"ש** בסוגיין עי"ש.

ש. עמוד ברה"ר הגבוה י' ורחב ד' ויש בו חריץ ותחתית החריץ גבוהה פחות מי' מרה"ר - מה דין החריץ?

ת. כתוב בגמ' שהחריץ דינו כחורי רה"י. ועי' הערה[1676].

ש. מהי "מורשא" המוזכרת בסוגין? ומה דין המורשא הנמצאת בעמוד ברה"ר הגבוה י' ורחב ד' שיש בו מורשא?

ת. רש"י בברכות [כד. ד"ה למורשא דכובע] פי' דמורשא היא בליטה. ולפ"ז בסוגיין איירי בבליטה הנמצאת בעמוד הגבוה י' ורחב ד' - והבליטה אינה גבוהה י'[1677]. ואומרת הגמ' שמורשא זו הוויא חורי רה"י. ופרש"י - משום דאינה מקום חשוב. ועי' הערה[1678].

[1676] כ"כ בתוד"ה ומוקף שחריצא הוויא חורי רה"י. ויש לעיין עד כמה יכול החריץ להיות רחב ועדיין יחשב "חורי רה"י"? וכי אם הוא רחב ד' טפחים ג"כ נחשב כך? ועי' רש"י ד"ה דאית לה שכתב גבי מורשא שאינה מקום חשוב ולכן נחשבת חורי רה"י עכ"ד. ומשמע שאם רחב ד' אין לו דין חורי רה"י. ועי' הערתי על שאלה הבאה

[1677] ור"ח [נמצא בדף קא.] כתב שמורשא היא חפירה. וצ"ע מה ההבדל בין מורשא לחריץ

[1678] גם פה צ"ע מה שיעור המורשא כדי שתחשב " מקום שאינו חשוב" ובפשטות מקום שאינו חשוב הינו פחות מד' על ד' וצ"ע. **ועוד צ"ע** האם איירי שהמורשא סמוכה לגג העמוד שתשמישה הוא יחד עם העמוד? או שאפי' אינה סמוכה לגג העמובד הוויא חורי רה"י. ועי' תוד"ה ומוקף שכותבים שחורי רה"י צריך שיהא ניחא תשמישיהו לבני רה"י ומשמע שדווקא אם תשמישה הוא ביחד עם העמוד חשובה חורי רה"י וצ"ע

ש. כותל הנמצא ברה"ר והוא גבוה י' ואינו רחב ד' אבל הוא מקיף שטח מסויים שמחמת הכותל נהיה רה"י - האם גם ע"ג הכותל הוי רה"י? ומדוע?

ת. בגמ' מסתפק ר' יוחנן מה דין השטח שבראש הכותל דמצד אחד - אינו רחב ד' וא"כ הוא צריך להיות מקום פטור ומצד שני - יש צד לומר דכיוון דעשאו לשטח רה"י - כמאן דמליא דמי והווי כרחב ד'[1679] ופשט עולא שע"ג הכותל הווי רה"י מק"ו - דאם לאחרים עושה מחיצה [פי' דהכותל גורם שייחשב השטח לרה"י מחמת שמקיפו] - כ"ש שלעצמו עושה מחיצה וע"ג הכותל הוי רה"י.[1680] [1681]ואומרת הגמ' אתמר נמי - שכן היא דעת ר' חייא בר אשי אמר רב וכן היא דעת ר' יצחק א"ר יוחנן [והיינו שלדעת ר' יצחק - ר' יוחנן עצמו פשט את ספיקו כעולא].

להלכה - פסק הרמב"ם [יד ג] כעולא וכשאר אמוראי הנ"ל שאמרי' את הק"ו הנ"ל.

[1679] וא"ת הא לעיל [צז.] נחלקו רבי וחכמים בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ואמרו רב ושמואל שלא חייב רבי אלא ברה"ר מקורה דאמרי' ביתא כמאן דמליא דמי. - משמע **שרק לרבי** אמרי' כמאן דמליא **ורק ברה"י מקורה**? וי"ל שרבי יוחנן סובר שיש צד שלכו"ע כמאן דמלי ואפי' היא לא מקורה והטעם שרבנן פוטרים הוא כיוון שהחפץ לא נח ברה"י ועל כן אע"ג דכמאן דמליא דמי - לא חשיב מונח. וא"כ בסוגיין שהחפץ נח ע"ג הכותל - יש צד לומר שגם לרבנן יהא חייב. כנלענ"ד וצ"ע

[1680] **ויל"ע** האם כוונת עולא שרק מטעם הק"ו הנ"ל חשיב הכותל רה"י ולא אומרים את הסברא של כמאן דמלי דמי? או שגם לעולא אמרי' את הסברא של "כמאן דמלי דמי". ונפק"מ במקרה שהכותל אינו גבוה י' והשטח שהוא מקיף הינו רה"י מחמת כתלים אחרים שגבוהים י' שמקיפים אותו מג' צדדיו [לדעות שסגי בג' כתלים להפכו לרה"י - עי' ב"י שסג א וביאוה"ל שם] - דאם נאמר שרה"י כמאן דמלי דמי - א"כ גם בכה"ג שהכותל אינו גבוה י' הוויא ע"ג רה"י אולם את הק"ו של "לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש" - אין כאן. **ומתוד"ה לאחרים** - משמע כצד א' שלעולא ל"א כמאן דמליא שהרי כתב שבבור ה' ומחיצה ה' על גביו - לא אמרי' שע"ג המחיצה הוויא רה"י כי אינה גבוהה מרה"ר י' טפחים [ול"א ק"ו לאחרים עושה מחיצה וכו' דרק בצירוף מחיצת הבור עושה את חלל הבור לרה"י.] ואי הוה אמרי' כמאן דמליא דמי - וודאי שהיה על גבו רה"י. **וכן משמע ברמב"ם** [יד ג] שפוסק כעולא ומביא רק את הטעם של הק"ו לאחרים עושה מחיצה וכו' ולא מביא את הטעם של כמאן דמליא דמיא. **וכ"כ הפמ"ג** [שמה מש"ז ס"ק ג] שבמקום שא"צ את המחיצה לעשות רה"י - וכגון לרוב הפוסקים מלבד הרמב"ם שכתבו שסגי בג' מחיצות לעשות רה"י - ובנה אח"כ מחיצה רביעית - הזורק ע"ג המחיצה הרביעית אינו חייב.

[1681] ולא בעינן הנחה ע"ג מקום ד'. **לרשב"א** לעיל ז: ד"ה אמר - משום שברה"י א"צ מקום ד' **וכ"כ הרמב"ן והריטב"א** שם. **והר"י מיגש חילק** בין דבר המחובר לקרקע שא"צ מקום ד' דהווי כקרקע לבין כלי וכד' שאינו מחובר לקרקע שצריך מקום ד' **וכנראה זו שיטת הרמב"ם** שמצד אחד פסק בפרק יג א שבכל הרשויות בעי' הנחה ע"ג מקום ד' ומצד שני פסק בפרק יד יז שבזרק ע"ג קנה ברה"י חייב. וכנראה סובר כהר"י מיגאש הנ"ל שהיה רביה דרביה דהרמב"ם. אמנם יל"ע לסברת הר"י מיגאש שמחובר לקרקע נידון כקרקע - האם גם ברה"ר אמרי' הכי שבמחובר לקרקע א"צ מקום ד'??

ש. מה הדין בבור עמוק ט' טפחים ורחב ד' הנמצא ברה"ר ועמד אדם ברה"ר ונטל ממנו חוליא והעמיק את הבור לי' טפחים ברוחב ד' והפכו להיות רה"י והעביר את החוליא לרה"ר - האם חייב ומדוע?

ת. בגמ' מסתפק ר' יוחנן האם אמרי' עקירת חפץ ועשיית מחיצה הוו בהד הדדי וחייב או שנאמר שבשביל להתחייב - צריך שלפני העקירה החפץ יהא ברה"י ובנדון דידן יהא פטור.

להלכה - פסק הרמב"ם [יד כ] שפטור.

ש. מה הדין בבור עמוק י' וזרק לתוכו חוליא ועשאו עמוק ט' - האם חייב ? ומדוע?

ת. ר' יוחנן אומר שלצד שבנידון הקודם אמרי' שפטור מחמת שבשביל להתחייב צריך שלפני העקירה מקום החפץ יהא רה"י - יש להסתפק האם כאן יהא חייב דהא לפני ההנחה מקום החפץ הוא רה"י - או שבעי' גם שיהא מקום החפץ רה"י אחר ההנחה וכאן - אין מקום החפץ רה"י אחר ההנחה.

ומשמע שלצד שבנדון הקודם אמרי' שבהדי הדדי עשה עקירה ונהיה המקום רה"י וחייב - פשוט שבנדון דידן נאמר שבהדי הדדי עשה הנחה ונהיה המקום כרמלית ופטור.

ודעת אביי [לקמן ק.] - שברור שפטור בנד"ד דבעי' שהמקום יהא רה"י גם אחר ההנחה.

להלכה - פוסק הרמב"ם [יד כ] גם בזה שפטור.

ש. מה הדין בזורק דבילה ברה"ר ארבע אמות מצומצמות ונחה בכותל פחות מי' טפחים לארץ?

ת. נחלקו בזה רש"י ותוס'. **לדעת רש"י** [1682] - הא דתנן " הזורק ד' אמות בכותל למטה מי' טפחים חייב" ואוקמא ר' יוחנן בזורק דבילה ד' אמות ונדבקה בכותל - איירי בד' אמות מצומצמות. ואע"פ שרק פני הדבילה הדבוקים בכותל עברו מרחק של ד' אמות בכל זאת חיב כי לא מבטל לדבילה התם.

והקשו ע"ז תוס' דהא סוף סוף רק פני הדבילה המדובקים בכותל עברו ד' אמות ושאר הדבילה - לא עברה ד' אמות ודמי למוציא חצי קופה לרה"ר דתנן בפרק המצניע [צא:] שפטור? **ולכן מסבירים תוס'** שמתני' לא איירי בד' אמות מצומצמות אלא שכל הדבילה עברה ד' אמות. אבל אם לא עברה כל הדבילה ד' אמות - פטור.

ש. מה הדין אם זרק בכותל הנ"ל דבר שמבטלו שם?

ת. בגמ' משמע שדמי לזורק חוליא לתוך בור י' ומיעטו שלר' יוחנן הווי בעיא דלא איפשטא ולאביי לקמן - פטור[1683]. לרש"י - משום שאותו חפץ ממעט מד' אמות ולתוס' משום שמקום החפץ נתבטל משם רה"ר דהרי הוא חלק מהכותל ואם יזרוק עליו חפץ - יהא פטור [1684].

ש. קלט מים מתוך שלולית - האם חשוב שעקר חפץ שנח או חפץ שזז?

ת. חשיב כעקר חפץ שנח[1685].

[1682] וכ"כ המאירי בסוגיין וכן כתב הר"י מלוניל על הרי"ף בפירוש המשנה לקמן ק. [לה: בדפי הרי"ף]

[1683] ועל כן לפי מה שפסק הרמב"ם [יד כ] גבי ממעט בור ע"י חוליא שפטור - ה"ה הכא שפטור. כ"כ בספר הבתים שערי איסור הוצאה אות ו. וכן פסק המאירי בסוגיין [ד"ה מעתה] שפטור

[1684] בפשטות נראה פירוש דברי תוס' במה שאומר שמקום הדבילה [היינו לפני שתירצה הגמ' שדבילה לא מבטל]נתבטלה מתורת רה"ר - שהחלק שעל הדבילה אינו רה"ר אלא מקום פטור וא"כ לא חשיבא הדבילה ברה"ר. אך צ"ע לשון הגמ' " והא קא ממעט מד' אמות" דלכאו' היה צ"ל " והא קא ממעט מרה"ר" ?

[1685] אעפ"י שהמים כל הזמן זזים [וראיה לכך שאם תיפול טיפת צבע למים - הצבע יזוז ויתפשט בכל המים] מ"מ מים המכונסים נראים כעומדים. ואזלינן בתר ראיית העין. כנלענ"ד. מיהו יל"ע כשנפל צבע לתוך המים דאז רואים שהמים זזים האם לא יחשב כמונח?

ש. מה הדין בקלט אגוז שצף ע"ג מים ומה הדין אם האגוז היה בכלי שצף ע"ג מים ?

ת. כשהאגוז צף - לא חשיב כנח. וכשנמצא בתוך כלי - הסתפקה הגמ' אי חשיב כנח [שהרי נח בכלי] או כצף [שהרי צף עם הכלי] ונשארה בתיקו.[1686].

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יג ד] שפטור.

ש. מה הדין בשמן שצף ע"ג יין וע"ג מים - האם נחשב נח?

ת. לגבי שמן שצף ע"ג יין נחלקו חכמים ור' יוחנן בן נורי האם היין והשמן נחשבים מחוברים - ואז הווי כשלולית מים שנחשבת נחה [- ריב"נ] או שחשיבי כנפרדים [- רבנן] ואז הווי כאגוז שצף ע"ג מים .

וכתב רש"י שה"ה שנחלקו לגבי שמן שצף ע"ג מים.

להלכה - פסק הרמב"ם [שבת יג ד] כרבנן.

[1686] **ועי' תוס'** [ה: ד"ה אגוז]שלגבי קנין חצר - חשיב הכלי הצף כנח וכמו שאמרנו גבי ספינה בפ"ק דב"מ [ט:] ספינה מיח נייחא. אבל לגבי שבת - אזלי' בתר הדרך להניח. עכת"ד תוס'. ומשמע שאם האגוז מונח על ספינה - שדרך להניח בה דברים - פשוט שחשוב נח. וכ"כ בערוה"ש [שמז ו]שספינה וודאי חשיב הנחה כי דרך להניח בה וע' בספר מורשת משה שכן מוכח במשנה פ' המצניע [ק:] שכתוב בה "הזורק מן הים לספינה פטור". ופרש"י שזרק מכרמלית לרה"י. משמע שאם היה זורק מרה"ר לספינה - היה חייב והיינו משום שדרך להצניע בה.
וברשב"א כתוב שההבדל בין שבת לקנין חצר - שגבי קנין חצר סגי בזה שהיא לא מהלכת מעצמה כדי להחשב שאינה מהלכת אבל גבי שבת בעי' שיהא מונח שאינו מתנועע אפי' מצד תנועת אחרים [פי' תנועת המים]. עכת"ד הרשב"א. ויל"ע לדברי הרשב"א אי מודה לתוס' שבדבר שדרך להניח - חשיב מונח דלכאו' הרי משמע כן מהמשנה בפ' המצניע וצ"ע.

ש. מהו טבול יום ומה דינו כשנגע בתרומה?

ת. טבול יום הוא אדם שנטמא וביום אחרון לטומאתו - טבל ועדיין לא העריב היום. ודינו לגבי תרומה - שפוסל מדאוריתא תרומה במגעו אך לא מטמא את התרומה לטמא תרומה אחרת אפי' מדרבנן[1687].

ש. מה הדין בשמן של תרומה שצף ע"ג יין של תרומה ונגע טבול יום בשמן - האם פוסל גם את היין ומדוע?

ת. לרבנן - היין טהור שכן הוא והשמן לא נחשבים מחוברים וטבול יום פוסל רק את מה שנגע בו ולא את היין שלא נגע בו. לר"י בן נורי - שניהם חיבור אחד והטבול יום פוסל את שתיהן.

ש. מה הדין בבור עמוק י' ורחב שמונה אמות מצומצמות [דהיינו שמונה על ארבע] וזרק לתוכו מחצלת ומיעט שיעור חלל הבור ומה הדין אם חילקה ע"י המחצלת לב' רשויות שאין בהם רוחב ד' ? ומדוע?

ת. במקרה שזרק לתוכה מחצלת - חייב. ובמקרה שחילק הבור ע"י המחצלת לרשויות שאין בהם ד' - אמר **אביי** שפטור. ואומרת הגמ' **שלר' יוחנן** שמסתפק לגבי נתן חוליא לבור אם חייב או פטור - פשיטא שבנתן מחצלת לבור - חייב. דלא מבטל לה התם [1688].

להלכה - פסק הרמב"ם [יד כב] כאביי. וכתב המ"מ דלא פסק כר' יוחנן משום שאביי הוא בתרא[1689].

[1687] אבל טמא גמור - בין אב הטומאה ובין ראשון לטומאה שנגע בתרומה - מטמאה מדאורייתא ומטמאת תרומה אחרת מדרבנן [אבל מדאו' - אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה - עי' רמב"ם שאר אבות הטומאות ז א]

[1688] כ"כ **רש"י** [ד"ה ולר' יוחנן] שמחצלת לא מבטלה התם. ולאביי - סגי בזה שמבטלה לקצת זמן כדי למעט מלהיות רה"י אבל בזרק מחצלת [- ולא חילק את הבור במחצלת] - אפי' מבטלה שם אין ביטולו ביטול כי נתנה שם בדרך הצנעה ובטלה דעתו אצל כל אדם וכמו שאמרה הגמ' בסוכה ג: - ד. גבי מיעטה בכרים וכסתות שאע"ג שבטלינהו - בטלה דעתן אצל כל אדם [**ריטב"א** ד"ה חילקה] ונראה שבחילקה במחצלת - כיוון שדרך לבטלו לזמן מועט - הווי כתבן ואין עתיד לפנותו כל שבעה שנחלקו ר' יוסי וחכמים בגמ' סוכה שם אי הווי ביטול - ופסק אביי כר' יוסי. **ודעת הרשב"א** שגם במחצלת איירי שמבטלה. ומשמע שלא סגי בביטול לזמן מועט וטעמא דר' יוחנן שמחצלת לא מבטלא מחיצתא - משום שאין דרך לבטלה שם עכת"ד הרשב"א [וכנראה כוונתו שבטלה דעתו של המבטל מחצלת] **וכ"מ לכאורה מהרמב"ם [יד כב]** שפסק בסוגין כאביי ואילו בסוכה [שופר סוכה ולולב ד יג] פסק כרבנן דר' יוסי שלא מהני אין בדעתו לטלו אלא צריך ביטול לעולם. וממילא צ"ל שגם במחצלת בעי' ביטול לעולם וזה כהרשב"א ודלא כהריטב"א. אולם מהמ"מ משמע שהרמב"ם לא מצריך ביטול לעולם וצ"ע

[1689] ועי' בספר **יד מלאכי** סימן קסח שכתב שכן דעת הרי"ף, התוס' והרא"ש לפסוק כאביי או כרבא אף נגד קמאי. ודחה שם את דברי הספר ראשון לציון [לבעל אור החיים] שסובר שהל' כקמאי. עכ"ד יד מלאכי. וצ"ע בזה כי כמה פעמים הגמ' מקשה על דברי אמוראים אחרונים שהם נגד דברי אמוראים קדמונים. וצ"ע

ש. בור עמוק י' ורחב ד' שהוא מלא מים - האם נחשב לרה"י? ומה הדין במלא פירות? ומדוע?

ת. אביי אומר שבמלא מים - הוויא רה"י ואם זרק לתוכו חפץ מרה"ר - חייב[1690]. דמים לא מבטלי מחיצתא. ובמלא פירות - הוי כרמלית[1691]. דפירות מבטלי מחיצתא כאילו מלאוהו עפר. ועי' הערה[1692].

ש. מה הדין בבור שבים שהוא עמוק י' ורחב ד' וזרק חפץ ונח בתוך הבור?

ת. בברייתא המובאת בגמ' דף ק. כתוב "הזורק מן האסרטיא לים - פטור. ר' שמעון אומר אם יש במקום שזרק עמוק י' ורחב ד' - חייב". ופרש"י שר' שמעון איירי ביש בים במקום שזרק גומא מיוחדת לבדה עמוקה י' ורחבה ד' - ובזה אומר ר' שמעון שגומא זו - רה"י לעצמה היא ולא הוי כשאר ים אע"ג דים נמי עמוק הוא[1693]. ומוסיף רש"י דשמעינן מר' שמעון שמים לא מבטלי מחיצתא. ובדעת רבנן - עי' הערה[1694].

1690 ובלבד שיהא מידי דנייחא כגון אבן [שנחה בקרקעית הבור] או מים [שאפי' שלא שוקעים בבור - היינו הנחתן כדאמר רבא לעיל צט" ים ע"ג מים היינו הנחתן] - **רש"י**. **וברמב"ם** [יד כג] **כתב** ש"זרק לתוכו חפץ ונח ע"ג המים - חייב" **ופי' במעשה רוקח** שהכוונה למש"כ רש"י שזרק אבן או מים וסמך הרמב"ם עמש"כ לעיל [יג ד] שחפץ שצף ע"מ מים לאו היינו הנחה

1691 ואפילו לא מלא פירות עד שפתו אלא שלא נשאר בו חלל ריק של י' על ד' [כך משמע מרש"י דכתב דהווי כאילו מילאו עפר]

1692 ברשב"א מביא ג' דעות אי איירי שביטל הפירות לעולם או שבטלן לזמן או שלא בטלם כלל ואפי"ה פטור כי אין מחיצות ניכרות. וכתב המ"מ שהרמב"ם סבר כדיעה השלישית הנ"ל ושכ"ד הרמב"ן.

1693 פי' דים - אע"ג שהוא עמוק הרבה יותר מי' ורחב הרבה יותר מד' - לכו"ע ל"ה רה"ר. וכמ"ש במשנה לקמן ק: שים הוא כרמלית. אבל הגומא הזו שבים - לר' שמעון הוי רה"י כי מיוחדת לעצמה.
וטעם שים אינו רה"י - כתב הריטב"א בשם רבינו [רבותיו של הריטב"א הם הרשב"א והרא"ה - עי' יד מלאכי כללי הרמב"ו הרשב"א הריטב"א והר"ן באות ט'] שמקום המוקף מחיצות נקרא רה"י רק אם העומד בתוכו - רואה את המחיצות המקיפות. ובשם "מורי הרב" [כנראה שזה רבו השני שהרי היו לריטב"א ב' רבנים] תי' דשאני ים שאינו ראוי לדירה עכ"ד הריטב"א. וצ"ע דהא גם גומא שבים לא ראויה לדירה

1694 כתב **בתוס' הרא"ש** שרבנן לא פליגי על ר' שמעון אלא הוא מפרש דבריהם. **והרשב"א** כתב **בשם הראב"ד** [וכן הוא בהשגות הראב"ד על הרמב"ם יד ו] שרבנן חולקים על ר' שמעון וסוברים שהגומא שבים היא כרמלית. וטעמם - משום שהמים צפין עליו והווי הכל כמקום אחד. ובתחילה הבין הרשב"א שהרמב"ם סובר שלרבנן כל רה"י שבכרמלית הוויא כרמלית אולם אח"כ הביא שהרמב"ם עצמו כתב לחכמי לוניל שזו גירסא מוטעית ורק מקו"פ שבכרמלית הוה כרמלית עי"ש. והראב"ד השיג על הרמב"ם מחמת שהייתה לו הנוסחא המוטעית הנ"ל.

מהמשנה ק. למעלה עד המשנה ק. למטה.

ש. מה פירוש דברי המשנה "הזורק ד' אמות בכותל" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' יוחנן שפירוש דברי המשנה הוא שאדם עמד ברה"ר במרחק ד' אמות מהכותל וזרק דבילה שמינה ונדבקה על הכותל.

והדין בזה - אומרת המשנה שאם נדבקה למטה מי' טפחים לרה"ר - חייב שכן הדבילה נחה ברה"ר[1695].

ואם הדבילה נחה מעל י' טפחים לרה"ר - פטור. שכן מעל י' טפחים הווי מקום פטור.

[1695] **ונחלקו ר"ת וריב"א** בתוס' לעיל ז. [ד"ה וטח] האם איירי רק כשיש בפני הכותל רוחב ד' על ד' טפחים ואז חשיב מונח ע"ג מקום חשוב כדאמרי' לעיל [ד.] שבעי' הנחה ע"ג מקום ד' - דעת רבינו תם. או שכיוון שרואה פני הקרקע - לא בעי' שבפני הכותל יהיו ד' על ד' - דעת ריב"א

ש. מה הדין בזרק חפץ ברה"ר בעמוד ונח בחור כל שהוא שבעמוד - ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שבנח בחור שגבוה למעלה מי' טפחים מרה"ר - נחלקו בזה ר"מ וחכמים אי אמרינן חוקקים להשלים. לר' מאיר דאמר חוקקין להשלים - חייב דהוי החור כאילו רחב ד' על ד' והחור הוא רה"י והזורק לתוכו מרה"ר - חייב. ולחכמים שאומרים שלא חוקקים להשלים - פטור. דחשיב שנח במקום פטור כי לא רחב ד'. ועי' הערה [1696].

להלכה - פסקו הרמב"ם [הלכות תפילין ומזוזה ו ד וכן בהלכות שבת יד י] והשו"ע [גבי מזוזה - יו"ד רפז ב וגבי שבת - או"ח שמה י] כחכמים שלא אמרי' חוקקין להשלים.

ואם נח בחור למטה מי' טפחים - לא איירי בגמ' בסוגיין ועי' הערה [1697].

[1696] **ופרש"י** ד"ה רבי מאיר שר"מ אומר חוקקין להשלים במקום שיש כדי לחוק עכ"ל. והיינו שאיירי בשיש בכותל רוחב ועובי של ד' על ד' כך שאם ירחיבו את החור [=יחקקו] יהא בחור שטח של ד' על ד'.
וכתבו תוס' [ד"ה והלכה ובדף ז: ד"ה והלכה] שאיירי שהחור מפולש לרה"י [שנמצאת בעבר השני של הקיר] ובצד של רה"י הוא רחב ד' [ורק בצד של רה"ר אינו רחב ד'] ורק בכה"ג דעת ר' מאיר שחוקקין להשלים. אבל אם אינו רחב ד' מצד רה"י - גם לר"מ לא אמרי' חוקקין להשלים. וכמו שבגמ' עירובין [יא:] שהביאה את מחלוקת ר"מ וחכמים לגבי שער שיש בו כיפה ובמקום הכיפה אינו רחב ד' - אמר אביי שרק במקום שבג"ט הראשונות של השער יש רוחב ד' - אז אומר ר"מ שבגובה של הכיפה חוקקין להשלים. ואומרים תוס' שה"ה הכא [ויל"ע אי גם כאן צריך שיהא בצד של רה"י חור בעומק של ג' טפחים שרחב ד' טפחים].
ואע"ג שגם אם אין החור רחב ד' הוא חורי רה"י - מ"מ דעת תוס' שבחורי רה"י בעי' הנחה ע"ג מקום ד' כדי להתחייב - עי' תוס' ח. ד"ה אמר. [ועי' משנ"ב שמה ט שנחלקו בזה ראשונים] ויל"ע למה הוכרחו תוס' להעמיד את סוגין בחור מפולש לרה"י ולא סתם בחור שיש בפתחו ד' אך אין בו ד' על ד'? וכמ"ש הריטב"א המובא בסמוך בפירושו הראשון? וצ"ע
וריטב"א [ז: ד"ה לוקמא] כתב בפירוש ראשון כדברי תוס' אמנם לא הזכיר שהחור מפולש לרה"י ובפירוש שני כתב שלר"מ לגבי חור - סגי ברוחב טפח כשיעור אוהל הטומאה כדי לומר לר"מ "חוקקין". **ובספר מרומי שדה** [להגאון הנצי"ב] כתב שרש"י חולק על תוס' וסובר שגבי חור לר"מ א"צ רוחב ד' כי החפץ מתעכב יפה בחור כל שהוא ורק לגבי מזוזה אמר אביי שלר"מ בעי' ד' כי בעי' שיעור דלת.

[1697] בגמ' לעיל כתוב שנחלקו רבא ואביי אי אמרי' חורי רה"ר כרה"ר דמו וחייב - דעת אבי או שפטור - דעת רבא

ש. מהו "תל המתלקט עשרה מתוך ארבע" ומה דין הזורק חפץ מרה"ר על גביו?

ת. "תל" היינו גבעה ו"מתלקט עשרה מתוך ארבע" היינו שבמרחק ד' אמות מתחילת השיפוע של התל - התל מתנשא [=מתלקט] לגובה של י' טפחים. ואומרת הגמ' שבכה"ג התל נחשב כזקוף. ואם התל נמצא ברה"ר - הזורק מרה"ר ונח על גביו [דהיינו במקום שגבוה י' - רש"י] - חייב. אבל בשיפוע פחות חד מזה דהיינו שהתל מתנשא לגובה י' רק במרחק של יותר מד' אמות מתחילת השיפוע - ניחא תשמישתיה להילוך. והוא נחשב חלק מרה"ר והזורק מרה"ר אליו - פטור[1698].

הערה א: נחלקו אחרונים מה הדין בתל המתלקט י' מתוך ד' אמות אך באמצע השיפוע ישנו שטח ישר של ג' טפחים - האם דינו כזקוף - **דבביאוה"ל** [שסב ב ד"ה שעשה] כותב בפשיטות שמצטרף בכה"ג והווי כקיר זקוף[1699] **ובחזו"א** [סב סה] פשוט לו שלא מצטרף בכה"ג ול"ה כזקוף[1700].

הערה ב: דין זה של תל המתלקט - וממילא מחלוקת החזו"א והביאוה"ל - **הינה לגבי כל דיני מחיצה** ולאו דווקא בדיני רה"י ורה"ר.וכמו שראינו בגמ' עירובין שדנה בתל המתלקט לגבי דיומדין[1701].

[1698] מה שכתבתי שאם מתלקט לגובה י' ביותר מד' אמות חשיב רה"ר משום דניחא תשמישתיה להילוך - כ"כ **רש"י** [סוד"ה תל המתלקט]. **ועי' בשפת אמת** שהקשה דהא איירי בסוגיין בזורק החפץ ד' אמות - שהרי במתלקט י' מתוך ד' אמות איירי ואיירי שזרק ונח על גביו במקום שגבוה י' כמ"ש רש"י הנ"ל שנח במקון גבהו - וא"כ גם במקרה שאין דינו כרה"י - יתחייב מטעם זורק ד' אמות ברה"ר? ולכן אומר השפת אמת שמשמע מהגמ' שבכה"ג שמתלקט י' טפחים ביותר מד' אמות - הווי כרמלית. **ובריטב"א** כתב ג"כ כרש"י שבמתלקט י' ביותר מד' אמות הוא רה"ר אך כתב שאיירי בזורק לתוכו תוך ד' אמות ומשמע שגם דין דמתלקט י' בד 'אמות אירי בזורק לתווך ד' אמות ולא בזורק למקום גבהו וזה דלא כרש"י. ולשיטתו מובן למה אם התל הוא רה"ר פטור - כי איירי בזורק תוך ד' אמות [וכ"כ המהרש"ל {על רש"י ד"ה תל המתלקט} - בדעת הרמב"ם שכל התל הווי רה"י ולא רק מקום גבהו. ובדעת רש"י כתב שמקום גבהו היינו אם יש ד' על ד' לאחר השיפוע עי"ש]

[1699] ורק בתל גבוה ה' שבמרחק ג"ט יש מחיצה גבוהה ה' - מסתפק הביאוה"ל בדעת תה"ד בזה וכותב שאולי התה"ד מחלק בין זה לבין תל שעולה ה' ומתיישר ג' ועולה שוב ה' - ומשמע שלגבי תל שעולה ה' ומתיישר ג"ט ושוב עולה ה' - פשוט לביאה"ל שמצטרף למחיצה

[1700] ועי"ש באות ע' שתמה מה ראה הביאוה"ל לחלק בין גידוד ומחיצה לבין תל שהתישר והזדקף שוב.

[1701] אמנם נסתפק הגאון מקוז'יגלוב בספרו ארץ צבי סי' קטז אם דין זה ישנו רק בקרקע עולם ולא בקיר שעשוי בידי אדם - שבו תמיד הווי מחיצה אם גבוה י' ואף בשיפוע רחב שרק ביותר מד"א מתנשא לגובה י' טפחים.או שישנו גם בקיר העשוי בידי אדם. ומביא ראיה מסוכה העשויה כמין צריף שמכשירין בגבוהה י' ויש לה גג רחב טפח ולא מחלקין בין מתלקט י' מתוך ד' ללא מתלט י' מתוך ד'.משמע שבעשוי בידי אדם תמיד הווי מחיצה.

ש. מה הדין במבוי שהוא גבוה מרה"ר ויש מדרון [=רמפה] שעולה מרה"ר אליו - האם צריך לחי או קורה בשביל לטלטל בו? ומדוע?

ת.בבריתא מובא שת"ק אומר שאותו מבוי א"צ לא לחי ולא קורה ופרש"י דאותו מדרון - הווה ליה מחיצה אע"פ שמשפע והולך. ובהמשך הברייתא כתוב שר"ח בן גמליאל אומר שתל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח ע"ג - חייב. ועי' הערה[1702].

[1702] וכתב **הריטב"א** שגם מה שאמר ת"ק שאותו מדרון חשיב מחיצה - היינו דווקא במתלקט י' מתוך ד' אמות. וכתב שכן הוא בתוספתא. ור"ח בן גמליאל מסביר את ת"ק. ומיהו אפשר שלר"ח בו גמליאל צריך לחי או קורה אפי' אם מתלקט י' מתוך ד"א צריך לחי או קורה להכירא עכ"ד הריטב"א [וצ"ע איפה זה מרומז בר"ח בר חנינא] וכ"כ **הראב"ד** בהשגתו על הרמב"ם [יז ד] שבעי' מתלקט י' בתוך ד"א ושהכי איתא בתוספתא. וכ"כ **הרשב"א** - מובא במ"מ שם. **אמנם הרמב"ם שם סותם** שמדרון הווי מחיצה וא"צ לחי או קורה מחמת שהמבוי מובדל מרה"ר ולא כתב שבעי' מתלקט י' מתוך ד"א.
ופסק השו"ע [שסג לו] **כדעת הראב"ד הרשב"א והריטב"א**. ועי' בספר מעשה רוקח שמשמע שגם הרמב"ם מודה להראב"ד שבעי' מתלקט י' מתוך ד"א שהרי כתב שהמבוי מובדל מרה"ר

מהמשנה ק. למטה עד המשנה ק: למעלה.

ש. מה הפירוש "זרק לתוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד' אמות, חוץ לד' אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פירוש המשנה - לפי הסברו של ר' יוחנן בגמ' - הוא: המקרה הראשון - שאדם זרק חפץ ברה"ר וכח הזריקה פסק תוך ד"א ונח החפץ - ע"ג משהו שנמוך מג"ט - בתוך ד' אמות והעיפתו הרוח מחוץ לד' אמות.

המקרה השני - שאדם זרק חפץ אל מחוץ לד' אמות ונח שם ע"ג משהו שנמוך מג"ט ואח"כ דחפתו הרוח פנימה לתוך ד' אמות.

והדין הוא - שברישא - פטור. שכן האיסור לזרוק חפץ ד' אמות ברה"ר הוא רק כשהחפץ לא נח תוך הד' אמות. ובסיפא - חייב שכן החפץ נח מחוץ לד' אמות. ואיירי שנח ע"ג משהו שגבוה פחות מג' טפחים לרה"ר ועל כן חשוב כנח בארץ [רש"י].

הערה: פרשתי את **הרישא** ע"פ הסבר **תוס'** [ד"ה אחזתו] שאיירי שהחפץ נח בתוך ד' ואח"כ נתגלגל. וזה דומיא דסיפא שגם שם נח ואח"כ התגלגל וכל ההבדל בין הרישא לסיפא זה איפה החפץ נח. וכ"כ **הרשב"א**[1703]. ומוסיף הרשב"א שאיירי שאמר "בכל מקום שתרצה תנוח" ולא שנתכוון שינוח תוך ד' דבנתכוון לנוח תוך ד' ויצא חוץ לד' פטור אפי' לא נח תוך ד'. **אולם הר"ח** [נמצא בדף קא.], **הרמב"ם** בפיהמ"ש **והרע"ב** פירשו דאיירי שהתכוון לתוך ד' ואזל החפץ חוץ לד'. ולפי זה פטור ברישא אפי' לא נח. ולא הוויא דומיא דסיפא דבסיפא לכו"ע איירי שנח חוץ לד'.[1704].

והרמב"ם [יג כב] כתב את הדין של הרישא - ולא כתב שנח החפץ בתוך ד' אמות קודם שיצא ואח"כ כתב את הדים של הסיפא ושם כתב שנח החפץ קודם שנכנס. ועי' הערה[1705].

[1703] וכתבו תוס' [ד"ה אחזתו] והרשב"א [ד"ה הא דקתני זרק] שאם לא נח בתוך ד' ברישא ונתגלגל מחוץ לד' - חייב. וכתב הרשב"א שהטעם - משום שנחה מכוחו מחוץ לד'. **ויל"ע** באם פסק כוחו תוך ד' אך לא נח ע"ג משהו והעיפתו הרוח מחוץ לד' - האם חייב דומיא דזורה ורוח מסייעתו? **ועי' רש"י** שכתב שקושיית הגמ' "והא לא נח" אזלא אסיפא ולכאו' משמע שברישא פטור אף אם לא נח תוך ד'. [או משום שאיירי שלא התכוון לזרוק חוץ לד' כדפי' ר"ח או משום שהרוח סייעתו] אולם בספר חידושי הר"ן כתב בדעת רש"י שגם ברישא איירי בדנח. וצ"ע

[1704] ובספר חדש האביב [הג"ר אליעזר פאפו בעל פלא יועץ] הקשה הא אפי' בנתכון לזרוק ד' וזרק ח' פטור כמסקנת הגמ' צז: ואמאי נקטה המשנה רק נתכון לתוך ד' וזרק מחוץ לד' שפטור?

[1705] **בפשטות** יש להסביר דבריו דאיירי ברישא בכגון שלא התכוון לזרוק ד' והלך מחוץ לד' וכדבריו בפיהמ"ש. **אולם במרכבת המשנה** כתב שאף אם התכוון שיגיע החפץ מחוץ לד' - מ"מ כיוון שכולו פסק בתוך ד' ואת שאר הדרך העיפה הרוח - פטור

ש. ומה הדין בזרק חוץ לד' ואחזתו הרוח באוויר תוך ג"ט לקרקע ואח"כ העיפה אותו לתוך ד'? ומה הדין אם העיפתו הרוח לתוך ד' ללא שאחזתו באוויר משהו? ומדוע?

ת. כתוב **בברייתא בסוגיין** שאם אחזתו הרוח משהו כשהיה מחוץ לד' ואח"כ הכניסתו לתוך ד' - חייב[1706]. אך אם הכניסתו הרוח לתוך ד' בלי שאחזתו - פטור. **וכתבו תוס'** [ד"ה אחזתו] שבריתא המובאת לעיל צז. שאומרת שבזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ועבר החפץ תוך ג' לרה"ר - דברי הכל חייב. [דהיינו שאפי' רבנן דר"ע שלית להו קלוטה כמי שהונחה - מחייבים בכה"ג שעבר תוך ג'] פליגא אברייתא דסוגיין ומחייבת גם בלא אחזתו הרוח[1707].

ודעת רבא כברייתא דסוגיין שתוך ג' צריך הנחה ע"ג משהו. **ודעת ר' חלקיה בר טובי** - כברייתא דלעיל צז. שא"צ הנחה ע"ג משהו.

הערה: מחלוקת זו של רבא ור"ח בר טובי וכן מחלוקת הבריתות - היא בשיטת רבנן דר"ע ורבנן דר' יהודה שלא אמרי' קלוטה כהונחה. אבל לדעת התנאים שאומרים קלוטה כמי שהונחה [ר"ע - לעיל צז. ור' יהודה - לעיל צז:[1708]] - אפילו אם לא הגיע למעלה מג' טפחים - כל שהגיע לאוויר רה"ר - חייב.

ולהלכה - פסק הרמב"ם [יג טז] כרבא וכברייתא דסוגיין. ור"ח ורמב"ן פסקו כר' חלקיה בר טובי.

1706 ואיירי שאחזתו תוך ג' לקרקע דאז כלבוד דמי. וכמו שפרש"י גבי ר' יוחנן שאמר "והוא שנחה ע"ג משהו" שאייר תוך ג' - וא"כ כ"ש באחזתו הרוח שבעי' תוך ג'. אבל אם אחזתו מעל ג' - פטור. דבעי' הנחה ע"ג מקום ד'.
ולגבי הנחה ברה"י - עי' מגיד משנה יד יז שכתב שמרש"י,רמב"ן ורשב"א משמע שלא בעי' הנחה ע"ג ד' [ורק עקירה בעי' מעל מקום ד'] ובדעת הרמב"ם מסתפק המ"מ שם. ובשעה"צ שמה יב כתב שדעת ר"ח רי"ף רמב"ם רא"ש ורשב"א שא"צ מקום ד'. א"כ פשוט לו שדעת הרמב"ם שא"צ מקום ד' ברה"י. אולם בפמ"ג א"א ס"ק ג' מוכיח מהרמב"ם שכן צריך מקום ד' ברה"י.

1707 ועי' ר"ח [מובא דף צח.] שכותב שרבא פליג אברייתא ולכן לית הלכתא כוותיה וצ"ע דהא ברייתא דסוגיין קיימא כוותיה. וע"ע תוס' בדף פ. ד"ה והא שגם ברייתא דעירובין ס"ל כוותיה. וכבר עמד ע"ז המגיה של פירוש הר"ח [וכנראה הוא הג"ר שלמה הכהן מווילנא].

1708 ולר' יהודה - אומרים קלוטה כמי שהונחה רק כשנקלט במקום שרוצה שיפול שם - תוד"ה אחזתו

ש. זרק חפץ בשוגג מרשות היחיד לרה"ר וכשהגיע החפץ לפחות מג' טפחים לקרקע רה"ר - נזכר [- שאותו יום זה שבת או שאסור לזרוק מרשול"ר בשבת] האם חייב חטאת? ומדוע?

ת. לדעת ר"ע שאמרי' קלוטה כמי שהונחה - ברור שחייב דהא נזכר רק אחר שנקלטה ולדעת חכמים שלא אמרי' קלוטה כמי שהונחה - רבא אומר שפטור. שכן חשיב שההנחה לא נעשתה בשגגה ושנינו במשנה [לקמן קב.] שאינו חייב עד שתיעשה כל המלאכה בשגגה. ואע"ג שקודם שנזכר - החפץ היה לבוד לקרקע וגם עומד לנוח בקרקע - מ"מ כיוון שלא אחזתו הרוח לא מקרי שנח[1709] [1710].

[1709] וכל זה דלא כר' חלקיה בר טובי שאמר שאמרי' לבוד אפילו בלא נח.

[1710] ועי' **ברמב"ן** במלחמות [ג. בדפי הרי"ף] שמ"מ בסופו לנוח - כשהגיע תוך ג' חשיבה שהתחילה ההנחה [ולכן בכוורת הפוכה שדפנותיה למטה שחטת רבא לעיל ח. שאמרינן לבוד] עכת"ד. והק' **הגרעק"א** [ח. ד"ה ועיין] דהא אמרי' הכא שלא חשיבא הנחה תוך ג' ואפי' עומד לנוח **ותי' בספר בית יצחק** [הג"ר יצחק שמעלקיש] או"ח פט ח שכוונת הרמב"ן היא שתוך ג' חשיבא תחילת הנחה וכשמונח ממש חשיב סוף הנחה ובשביל להתחייב בעי' שתרוויהו יהיו בשגגה ושתרוויהו יהיו במקום חיוב ולכן בכוורת בדף ח. פטור כי תחילת ההנחה הייתה בפטור [שהחפץ היה בחלקו במקום פטור] ובדף ק: פטור כי סוף ההנחה הייתה בפטור [שלא היה שוגג] עי"ש.

מהמשנה ק: למעלה עד המשנה ק: למטה.

ש. מה הפירוש "הזורק בים ד' אמות" ומה דינו ומדוע?

ת. המשנה אומרת "הזורק בים ד"א פטור", והיינו שמי עקר אבן מקרקעית הים וזרק אותה ד' אמות ונחה בקרקעית הים או שעקר מים וזרקן ד' אמות ונחו בים [1711] - פטור. שכן ים הוא כרמלית[1712].

ש. מהו " רקק מים" ומה דינו כשהוא ברה"ר ומדוע?

ת. רש"י פירש **שרקק** היינו גרביל"א [דהיינו חול וחצץ שהתערבו בהם מים[1713]] ולפי זה רקק מים היינו מים מעורבים בחול ואבנים קטנות. ועי' הערה[1714].

ודינו של הרקק הנמצא ברה"ר - שאם עמוק פחות מי' טפחים - דינו כרה"ר משום שרה"ר מהלכת בו והזורק ד' אמות מרה"ר לתוכו - חייב. ואם עמוק י' טפחים ומעלה - הווי כרמלית דאין רגילין להלך בו[1715] והזורק ד' אמות מרה"ר לתוכו - פטור.

[1711] נקטתי אבן או מים כמ"ש רש"י לעיל ק. ד"ה וזרק לתוכה "מידי דנייחא כגון אבן או מים" ולאפוקי דבר צף שאינו נקרא מונח כמ"ש בגמ' לעיל ק. גבי אגוז

[1712] וכמ"ש בברייתא לעיל ו. דים אינו רה"ר ואינו רה"י ואם נשא ונתן בתוכם או מרה"ר לתוכם או מרה"י לתוכן - פטור. עי"ש **ופרש"י** **בטעם שאין הים רה"ר** - "דאינן דומין לדגלי מדבר דלאו להילוך רבים עבידי" ועי' **בשו"ע הרב** [שמה יט] שכתב שאע"פ שרבים מהלכין בהן בספינות - לפי שאינו נח תשמיש הליכתן כמו ביבשה ואינו דומה לדגלי מדבר עכ"ל. וצ"ב בספינות שבזמנינו שנח מאוד לשוט בהן בנהר ובים אי שייך האי טעמא.
ובטעם שאינו רה"י כתב **רש"י** שם "דאין להן מחיצות" ועי' **ריטב"א** בסוגיין שכתב שאע"פ שהים עמוק ורחב ואמרי' בגמ' לעיל [ק.] שמים לא מבטלי מחיצתא - מ"מ לא מינכרו המחיצות שאם אדם עומד בקרקעית הים - אינו רואה את המחיצות. ובשם מורו תירץ שהים לא חזי לדיורין. ונראה שתירוץ ראשון לבד לא מספיק שהרי בהמשך המשנה אמרי' שרקק העמוק י' - הוא כרמלית [עי' רש"י ד"ה וכמה] וכן אמרינן במשנה עירובין פז. וברש"י שם גבי אמת המים העוברת בחצר שהיא כרמלית. ושם הרי יכול לראות המחיצות וצ"ע בזה. **ובמג"א** [שמה יד מובא גם במשנ"ב ס"ק מח] כתב שמחיצות נהר - לא מתלקט י' טפחים בד"א עי"ש וגם זה קשה מרקק ואמת המים וצ"ע.
ועי' במשנ"ב [שם] שהפמ"ג [על המ"א הנ"ל] רוצה לומר ברקק שרק לחומרא הווי כרמלית ומדאו' הווי רה"י ועי"ש בשעה"צ שבמאירי משמע שמדאו' לא הווי רה"י.

[1713] כ"כ באוצר לעזי רש"י

[1714] בתהילים [יח] כתוב " כטיט חוצות אריקם" ופי' הרד"ק "אריקם" - מלשון רקק והיינו שרקק זה טיט [וטיט זה עפר מעורב עם מים עי' רד"ק בראשית יא ג]. וכן פי' המלבי"ם על הפסוק [ירמיהו כבי ח] אנשי שלומך הטבעו בבוץ" - ש"בוץ" זה רקק עב. והיינו מש"כ רש"י שזה נוזל מעורב בחול.

[1715] כ"כ רש"י בגמ' ד"ה הילוך הילוך

ש. מהו הילוך ע"י הדחק" ומהו "תשמיש ע"י הדחק" ומה הדוגמא להם בסוגיין ומה דינם ומדוע?

ת. הילוך ע"י הדחק הכוונה לצורת הילוך שאינה נוחה[1716] ואנשים הולכים בצורה כזו רק כשאי אפשר ללכת רגיל. והדוגמא לזה - הליכה ברקק שאינו עמוק י' טפחים ברה"ר [אבל עמוק י' - אין דרך ללכת בו כלל].

תשמיש ע"י הדחק היינו מקום שאנשים משתמשים בו רק כשאין ברירה אחרת ודוגמא לזה - גומא ברה"ר עמוקה פחות מי' טפחים שבני רה"ר מצניעים בה דברים כשאין להם מקום אחר להצניע בו [אבל בעמוקה י' אין דרך להצניע כלל].

ודינם הם - הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך והרקק הנ"ל הווי רה"ר אבל תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש - ולכן גומא עמוקה ט' - אע"פ שבני רה"ר משתמשים בה בשעת הדחק - אינה נחשבת מקום תשמיש רה"ר ואינה רה"ר [ולא הוי כעמוד ט' שמכתפין עליו] [1717].

[1716] דחק הוא לשון צער - עי' פרקי דר"א [סוף פרק מג] " אין ישראל עושין תשובה אלא מתוך הצער ומתוך הדחק ומתוך הטלטול ומתוך שאין להם מחיה "

[1717] אלו דברי רבא בסוגין. ולעיל דף ח: מובא שנחלקו בזה רבא ור' יוסף - דר' יוסף ס"ל שגומא ט' חשובה מקום תשמיש לבני רה"ר והויא רה"ר עי"ש. ולהלכה - פסק מרן [שמה יא] כרבא

ש. למה כפלה המשנה את דין"רקק" ב' פעמים?

ת. מש"כ פעמיים "ורה"ר מהלכת בו" - בא לומר שדווקא הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך אבל תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש.

ומש"כ פעמיים " רקק ברה"ר" - נחלקו אמוראים מה בא ללמד. לדעת **רבא**[1718] באה המשנה ללמד שבין בימות החמה ובין בימות הגשמים - דרך אנשים לעבור ברקק. ולא תימא שדווקא בימות החמה כי עבידי לאקורי נפשייהו או שדווקא בימות הגשמים כי ביכו"כ מיטנפי ולא אכפת להו. **ואביי מתרץ** שבא ללמד שאפי' אם הרקק רחב ד' אמות - אנשים עוברים בו ולא מקיפים אותו **ור' אשי** מתרץ שמתני' באה ללמד - שאף אם רוחב הרקק הוא פחות מד' טפחים ויש אנשים שמדלגים עליו ולא עוברים בו - מ"מ הווי רה"ר. דאיכא טובא דדרכי ביה. וכמ"ש ר' אשי לגבי דף של גשר שמובדל מחביריו ויש שמדלגים עליו - דמ"מ הווי רה"ר ופירש רש"י כי רבים בוקעים בו[1719].

ולהלכה - פסק הרמב"ם [יד כד] שבין אם רחב ד' אמות ובין אם לא רחב ד' טפחים - היינו רה"ר והיינו בכל האוקימתות [1720].

[1718] הגמ' פותח "אמר ליה ההוא מרבנן לרבא" והוא שאל את רבא למה כתבה המשנה ב' פעמים רקק. ומשמע שאת תירוץ הגמ' - ענה רבא להההוא מרבנן

[1719] וכתב במשנ"ב [שמה מח] דמשמע קצת מרש"י שרקק כזה שלא רחב ד' וכולם מדלגים עליו - אכן הווי מקום פטור.

[1720] ואת האוקימתא של רבא חדש בין בימוה"ח ובין בימוה"ג לא היה הרמב"ם צריך לכתוב דמדסתם משמע שבתרויהו

מהמשנה ק: למטה עד המשנה קב.

ש.האם שרי להעלות מים מהים[1721] לספינה בשבת ומדוע?

ת. אם הספינה **אינה עמוקה י'** [= דהיינו שאין לה מחיצות י'] - פשוט ששרי להעביר מים מהסם לספינה שכן הספינה היא כרמלית[1722] והים הוא או כרמלית או מקום פטור [עי' בהמשך] ומותר להעביר ממנו לכרמלית[1723].

ואם הספינה עמוקה י' אבל אינה גבוהה י' מהמים [היינו שאין מחיצותיה גבוהות י' מהמים. והיא עמוקה י' מחמת כובדה[1724]] ורחבה ד' - שהיא רה"י - כתוב במשנה [ק:] ובברייתא [קא.] שאין ממלאין מהים לספינה[1725]. אולם בגמ' מוזכרים אפשרויות שעל ידיהם אפשר להתיר להעלות מים לספינה.

ר' הונא אומר - ע"י שמוציא הימנה זיז כל שהוא וכשממלא את המים מהים לספינה יעבירם ע"ג הזיז. ודווקא בספינה כזו שאין דרכה לילך במים פחותים מעומק י' טפחים. אבל אם היא קטנה כ"כ שדרכה לילך גם במים נמוכים - אין את היתר זיז לר' הונא דחיישי' שישתמש בו גם במים רדודים ועי' בזה בהמשך התשובה.

ורבה ב"ר הונא ור' חסדא אומרים - שגם בספינה גדולה צריך להקיף חלל ד' על ד' שבאוויר שליד הספינה - במחיצות[1726] ויעלה את המים מהים לספינה דרך המחיצות. שמחמת המחיצות נחשב

1721 מדובר בים שהמים שבו מתוקים. דאל"כ - למה צריכים מי ים מלוחים? כנלענ"ד

1722 ופשוט שאיירי שגם אינה גבוהה י' שהרי גבוהה י' היא רה"י. ובגבוהה י

1723 כ"כ רש"י קא. ד"ה אבל לא. אולם צריך להיזהר שלא יטלטל את המים ד' אמות בבת אחת. ובפשטות - גם לא פחות פחות מד' אמות - עי' שו"ע שמט ה אולם אולי בספינה אפשר להקל דדין זה - שנוי במחוקת עי' ביאוה"ל שם וצ"ע.

1724 עי' רש"י קא. ד"ה ואין גבוה

1725 במשנה כתוב בסתמא שאין ממלאין מהים לספינה. אולם כתב רש"י [לקמן קא. ד"ה אבל לא] שבברייתא המובאת בגמ' ריש קא. משתמע שבגבוהה י' - שרי להעביר מהים לספינה עכ"ד רש"י. וממילא צריך להעמיד את משנתינו בשאינה גבוהה י'

1726 **רש"י** כתב "מחיצות קטנות" אולם **תוס'** [עירובין פז: ד"ה עושה וכ"מ מדבריהם כאן ד"ה עושה] כתבו דהיינו מחיצות י'. והוכיחו דבריהם מהמשנה עירובין פז: גבי גזוזטרא שלמעלה מן המים שכתבה המשנה שבעי' מחיצות י'. ובספר חידושי **הריטב"א הישנים** [שהם באמת חידושי הר"ן] כתב ששאני גזוזטרא שהיא דבר קבוע וקל לבעליו לעשות בה כרצונו משא"כ בספינה עי"ש. **ולהלכה - פסק מרן** [שנה א] כרש"י. וכתב בב"י שכ"מ מהרמב"ם [טו כ] ומטעם שכתב הר"ן שבספינה הקילו.

החלל שביניהם לרה"י והמחיצות נחשבות כאילו יורדות עד קרקעית הים וממילא הים שתחת המחיצות הוא גם כן רה"י ויוצא שכשממלא המים - הוא מעביר מרה"י לרה"י.

ויסוד מחלוקתם הוא האם הים הוא כרמלית רק עד י' טפחים מקרקעיתו,ולמעלה מזה - המים שבים הם מקום פטור וממילא הממלא מספינה שהיא שטה בדרך כלל במים שעמוקים יותר מי' טפחים - ממלא ממקום פטור. ומדינא אפי' זיז אין צריך ורק כדי שיהא היכר שההיתר פה הוא רק במקום פטור ולא בכרמלית - הצריכו זיז[1727]. - זוהי שיטת ר' הונא. או שכל המים הם "כארעא סמיכתא" וי' טפחים של כרמלית מתחילין מפני הים. וממילא הממלא מים מהים לספינה - ממלא מכרמלית לרה"י ובעי' שיהפוך את הים לרה"י ע"י המחיצות - שיטת ר' חסדא ורבר"ה.

ובספינה קטנה שדרכה לשוט גם במים רדודים שאינם עמוקים י' - גם ר' הונא מודה לר' חסדא ורבר"ה שבעי' מקום ד' דחישי' שמא ימלא במידם שאינם עמוקים י' שהם כרמלית גם לר' הונא.

להלכה - פסק מרן [שנה א] כר' חסדא ורבר"ה.

ואם הספינה גבוהה י' מן המים - כתב רש"י [קא. ד"ה אבל לא] שמדברי ר' יהודא בברייתא קא. משמע ששרי לטלטל מן הים לספינה[1728] שכן כשמרים את המים מעל י' טפחים מהים כדי להכניסם לספינה - מטלטלם במקום פטור. ואף שלא הניח את החפץ במקום פטור [- והמוציא מרה"ר לרה"י דרך מקו"פ חייב כשלא מניח שם וכמ"ש בבריתא ו. לגבי מושיט מחנות לפלטיא דרך סטיו דאף לבן עזאי חייב] מ"מ בכרמלית הקילו עכ"ד רש"י.

וכתבו בתוס' שזה רק שיטת ר' יהודה אבל חכמים אוסרים [פי' ולדידם הווי למעלה מי' כלמטה מי' וצריך את ההתירים של ר' הונא או של ר' חסדא ורבר"ה].

להלכה - פסק השו"ע להקל בכה"ג [וכר' יהודה] אמנם הצריך זיז כל שהוא.

[1727] פי' רש"י ד"ה דלהוי ליה הכירא " לכרמלית גמורה" עכ"ל. ונראה כוונתו דיש בני אדם שלא יודעים שהים הוא כרמלית רק עד י' ואם נתיר ללא זיז יבואו להתיר גם טלטול מכרמלית גמורה אבל השתא דבעינן זיז - אדם ישאל למה צריך זיז ויסבירו לו שהים הוא מקום פטור וזיז משום היכר ולא יבוא לטעות בכרמלית גמורה כנלענ"ד. [אולם לכאו' עדיין יש לחשוש שאדם יחשוב שזיז מהני לכרמלית גמורה אלא שסמכינן שאדם יברר למה בעי' זיז וכנ"ל אולם עי' בריטב"א שכתב שיעשה זיז "דליחזי להו כמקום פטור" ומשמע שאנשים יחשבו שהזיז עושה שיחשבו ששרי לטלוטל מכרמלית לרה"י מע"ג הזיז וצ"ע דיבואו לטעות וכנ"ל וצ"ע]

[1728] מיהו מסתבר שך זי זכל שהוא דלא גרע ממטלטל ממקו"פ גמור לססינה שאמר ר' הונא שבעי זיז כ"ש. וכ"פ מרן [שנה א]

ש. ואיך שופכים את המים המלוכלכים מהספינה למים?

ת. לר' הונא - שופך את המים מע"ג הזיז[1729]. ולר' חסדא ורבר"ה [דסוברים שאין זיז מתיר אלא בעי' מקום ד' טפחים] א"צ לשפוך את המים דרך מקום ד' הנ"ל דזה ממאיס את הדפנות אלא שרי לשפוך את המים על דופן הספינה [1730] ומשם ישפכו אל הים. ואע"פ שהמים נשפכים מכוחו של האדם מרה"י לכרמלית - לא גזרו כוחו בכרמלית[1731].

ש. מהי "ביציאתא דמישן" והאם דינה כרה"י ולמאי נפק"מ?

ת. "ביציאתא" היא ספינה קטנה ששטין בה באגמים. [ביציאתא הוא מלשון בצעי המים { תוד"ה הני} דהינו בורות מלאים מים - {עי' רד"ק שופטים ד יא} והיינו אגמים קטנים] וכתב רש"י שמלמטה הן צרות עד חודו של סכין עכ"ל והיינו שתחתית הביציאתא אינה שטוחה אלא משופעת מב' צדדיה כלפי האמצע [בצורת משולש] והאמצע הינו צר כחודו של סכין[1732].

ומה שנקראת "דמישן" משום שבמקום ששמו מישן [בקצה בבל] יש הרבה אגמי מים ושם היו מצויות הביצאת הנ"ל[1733].

בסוגיין מדובר כשיש בביציאתא חלל ד' המוקף מחיצות י' טפחים אלא שבקרקעית הספינה אין רוחב ד' טפחים מחמת שהיא משופעת כלפי אמצעיתה ואמצעיתא חד כסכין.

[1729] דהא הים הוא מקו"פ וזיז זה להכירא

[1730] דהיינו על עובי הדופן. או על שיפוע הדופן כשהדופן משופעת כלפי פנים הספינה.

[1731] **וכן פסק מרן** בסימן שנה. ופסק כן גם בגזוזטרא ולא רק בספינה. ועי' בספר **היראים** שרק כוחו דשפיכה לא גזרו אבל כוחו דזריקה - גזרו וכמ"ש במשנה בהדיא הזורק בים ד' אמות פטור. ומשמע אבל אסור מדרבנן.עכ"ד היראים. **ועי' בתוס' רי"ד** שמסביר שכוחו דשפיכה - גם ברה"ר זה דרבנן עי"ש ולפי זה מובן אמאי בזריקה גזרו בכרמלית דהא זריקה ברה"ר היא מדאו'. **אבל עדיין יל"ע** אמאי לא גזרו כוחו בכרמלית והא כל מה שגזרו ברה"ר גזרו בכרמלית [כגון פחות פחות מד' אמות - כמ"ש מרן בסימן שמט ה, וכן מלאכה שאצל"ג כמ"ש הריטב"א לעיל צד: והר"ן על הרי"ף לה: בדפי הרי"ף] וצ"ע

[1732] והטעם שעושין את האמצע צר - כנראה כדי שלא תקל הסירה במכשולים המונחים על קרקעית האגם שהרי אגם - מימיו רדודים

[1733] עי' ספר העיתים סימן לה וכן ספר יוחסין בערך רב עוקבא ממישן

ודינה של הביצאתא הזו - כשנמצאת על האגם שהוא כרמלית - תלוי:

אם בגובה של פחות מג' טפחים מקרקעית הספינה החדה כסכין יש חלל של ד' על ד' - לכו"ע הסירה היא רה"י. שמדין לבוד אני מחשיב את קרקעית הספינה והשיפוע שלידה כאילו הם מוגבהים עד גובה פחות מג"ט ושם - יש ד' על ד' וא"כ יש לספינה קרקעית ד' על ד' המוקפת במחיצות של י' טפחים גובה והוי רה"י גמורה. ואם בגובה של פחות מג"ט מקרקעית הספינה אין רוחב של ד' על ד' - נחלקו תנאים ונחלקו אמוראים. **לדעת ר' יוסי בר יהודה** - גם אז הספינה הינה רה"י גמורה. דריב"י אמר לגבי טרסקל הפוך המונח על קנה ברה"ר ומחיצותיו גבוהות ג' טפחים מהקרקע שאמרי' "גוד אחית מחיצתא" היינו שנחשבות הדפנות כנשמכות למטה עד הקרקע. וה"ה הכא בביצאיתא - נחשבות הדפנות שיורדות עד האגם וקרקעית האגם נחשבת כמוקפת מחיצות והווי רה"י עד לרקיע **ובדעת חכמים** שבטרסקל לא אומרים גוד אחית - **נחלקו אמוראים** לגבי ביצאיתא. **ר' הונא** אומר שגם בביצאיתא לא אומרים חכמים גוד אחית וממילא דין הביצאיתא כדין האגם שנמצאת בו והיא כרמלית ואין מטלטלין בה אלא בד' אמות. **ולדעת ר' נחמן** [- לפי הסברו של אביי בר' נחמן] ביציאתא גם חכמים אומרים גוד אחית שכן במים אין בקיעת גדיים אמרי' גוד אחית.

ולגבי אם זה נחשב רה"י לכל דבר או שנחשבת רה"י רק לגבי היתר טלטול בה ביותר מד' אמות - עי' הערה[1734].

לגבי אם אין בביציאתא חלל ד' על ד' המוקף מחיצות י' - עי' הערה[1735].

[1734] מדר' נחמן נראה שאמרי' גוד אחית לכל דבר. וכו נראה מדברי אביי שהשוה את דין ביציאתא לעמוד שגבוה י' ורחב ד ויש בקצר שלו ג' - ששם אמרי' גוד אחית לכל דבר והזורק מרה"ר על גבה חייב. אולם בהמשך הגמ' מביאה את דברי רב שאמר לגבי מחיצה התלויה במים " קל הוא שהקילו חכמים במים" דמשמע שרק לדינים דרבנן אמרי' גוד אסיק ורק לקולא ששרי לטלטל בה ביותר מד' אמות אבל לחומרא - לא וא"כ מותר לטלטל מהספינה הזאת לכרמלית
וצ"ע.

[1735] לכאו' גם בזה יש מחלוקת אי אמרי' גוד אחית וצ"ע.

להלכה - פסק **בביאור הלכה** [שסו ב ד"ה ואם] כר' נחמן וכאביי שאמרי' גוד אחית וגם כשאין רוחב ד' בפחות מג' טפחים מתחתית הספינה שרי לטלטל בספינה ביותר מד' אמות כברשות היחיד.

הערה: פרשתי הסוגיא לפי רש"י. ותוס' [ד"ה הני בקושייתם השלישית]חולקים על רש"י בהסבר הסוגיא וסוברים שבגם בכה"ג שיש חלל רוחב ד' רק בגובה למעלה מג' - הווי רה"י לכו"ע משום דאי מנח עליה מידי ומשתמש. עכ"ד ועי' הערה[1736].

[1736] לכאו' יש ליישב דעת רש"י של"א "מנח עליה מידי ומשתמש" בחלל יותר מד' טפחים. וכמו שכתבו תוס' בסוכה ד: ד"ה פחות ובגיטין טו: ד"ה גידוד שאמרי' הכי רק בדבר צר כעין עמוד רחב ד' ומלאהו יתידות. אמנם תוס' בסוכה שם אומר שזה לאפוקי חצר רחבה י' או כ' אמה עי"ש אולם נראה שה"ה ברחבה יותר מד' טפחים שזה מקום חשוב. וכן משמע קצת לשון הגמ' בעירובין " מלאהו ביתידות" דמשמע דלא סגי שיהא בין היתידות מרחק של ד' טפחים וצ"ע. **ותוס' הקשו עוד על רש"י** שאמר שבאין רוחב ד' בפחות מג' הווי כרמליית - אמאי ל"א שהספינה תיחשב מקום פטור כי אין לה תחתית ד'? ויש להוסיף שאת רש"י א"א לתרץ שסובר שאין מקו"פ בכרמלית - דרש"י עצמו כתב בדף ז. ד"ה דעד י' - שיש מקו"פ בכרמלית ותוס' הקשו עוד על רש"י מה מהני גוד אחית הא קרקעית הספינה גורמת שלא יהא אפשר להשתמש במקום ד' עי"ש

פרק שנים עשר - הבונה

מהמשנה קב: עד המשנה קג.

ש. מהו "בנין" ומה שיעורו ומדוע?

ת. בנין פירושו חיבור דבר לדבר[1737]. [וכמו שבנו את המשכן] ושיעורו - אומרת המשנה שהוא " כל שהוא".

ונחלקו אמוראים בגמ' "כל שהוא למאי חזי" דהיינו איזה שימוש יכול להיות בבנין כל שהוא: לר' ירמיה - לעני לחפור בביתו ע"מ להצניע את פרוטותיו לאביי - לבנות רגל לכירה קטנה. לר' אחא בר יעקב - לסתום חור קטן שבקיר שבבירה של אדם.

וכל אחד מהאמוראים טוען שכדוגמא שהביא - היה במשכן. ר' ירמיה טוען שחפרו להצניע מחטים - ואביי דוחה שזה גורם חלודה[1738] אביי טוען שבמשכן השתמשו בכירה קטנה בשביל בישול סממנים - ור' אחא בר יעקב דוחה שאין עניות במקום עשירות. ור' אחא בר יעקב מביא דוגמא לסתימת חור - שכן אם תולעת עשתה חור בקרש של המשכן - סתמוהו באבר [- עופרת מותכת שאחר שממלא בה את החור היא מתקשית].

הערה: מכל האמוראים הנ"ל רואים שהגם ששיעור בונה הוא " כל שהוא" - מ"מ צריך שיעור מנימלי שהרי אין אדם סותם חור שבקושי נראה וכן רגל של כירה יש בה שיעור מסוים וכן חפירה של הבצמנעת מעות. ועי' תוס' לעיל סג: ד"ה אריג ותכשיט שגם ב"כל שהוא" יש שיעור קצת. וע"ע בערוה"ש שא טז שכל שהוא צריך איזה ממשות עי"ש.

[1737] עי' לשון הרמב"ם "וכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין" - ושם איירי במחבץ גבינה וא"כ בנין גמור הוא כשעושה כך במחובר לקרקע.

[1738] יל"ע וכי אביי לית לי"ה הא דאמר שמואל [ב"מ מב.] "כספים אין להם שמירה אלא בקרקע" ? ולגבי חלודה - הא יכול לכסות אותם? וצ"ע

ש. מהו "מסתת" ומשום מה חייב ?

ת. מסתת זה אדם שמחליק אבן שתהא ראויה לבנין. או שחורץ בה חריצים[1739] שזה גמר מלאכתו.

ובגמ' נחלקו רב ושמואל משום מה חייב - אי משום בונה [1740] [- רב] או מכה בפטיש דהיינו גמר מלאכה [- שמואל] ועי' הערה[1741] והערה[1742] ודעת ר' יוחנן - כדעת שמואל[1743].

ש. מהי מלאכת "מכה בפטיש" ומדוע נקראת כך?

ת. מכה בפטיש פירושו גמר מלאכה. ונקראת כך - לרש"י - ע"ש שכשחוצב אבן בהר - גמר המלאכה זה שמכה עליה בפטיש אחרי שכמעט ונפרדה מההר ע"י החציבה באיזמל - והמכה הזו בפטיש מפרידה אותנ לגמרי מההר וזו גמר מלאכת הבחציבה. ותוס' מסבירים שהכוונה למכוש האחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה.

[1739] רש"י. וכנראה שהיו עושין כן לנוי

[1740] בגמ' כתוב "דדרך בנין בכך" והיינו שזה לצורך בנין [מאירי]

[1741] ונחלקו הלח"מ [רמב"ם שבת י יד] והמרכבת המשנה [שם] האם רב מחייב גם משום מכה בפטיש [- דהיינו שגם אם יתרו בו משום מכ"ב יתחייב אבל לא שיתחייב שתיים] - דעת הלח"מ או שחייב רק משום בונה - דעת המרכה"מ וכ"כ החזו"א [נא יד ד"ה קב ב']. ולדעת המרבה"מ והחזו"א צ"ע קצת שלרב המשנה ערבה דין בונה [מסתת וקודח] עם מכה בפטיש אולם ללח"מ שלרב חייב גם משום מכ"ב - ניחא

[1742] ובמקרה שעוד לא גמר את עשיית החריץ - לרב פשוט שחייב שהרי בונה הוא בכל שהוא. ולשמואל - כתב רש"י "שמקום שחרץ - לא יחרוץ עוד" ומשמע שאם יחרוץ עוד בחריץ להעמיקו - פטור. אולם עי' בביאוה"ל ריש סי' שב ד"ה הלוקט שמסיק שמלאכה שהיא גמר מלאכת הכלי - אפי' עשה רק את חלקה - חייב עי"ש וצ"ע. ועכ"פ אם יש אנשים שבחריץ כזה לא חורצים עוד - פשוט שגם לרש"י חייב - עי' רש"י קג. ד"ה דחק.

[1743] וכן דעת ר' יהושע בן לוי לעיל עה:

ש. מה דין המניח אבן על הארץ לשם בנין ולא חברה בטיט? ומה הדין במניח אבן על שורת לבנים ללא טיט?

ת. במניח אבן על הקרקע לשם בנין - אמר שמואל שחייב אם צדד אותה היינו שהניח האבן על הקרקע והזיז אותה כדי להושיבה יפה. ואף שלא שם טיט[1744]. אבל אם לא צדד אותה - פטור.

ובמניח אבן על שורת לבנים לשם בנין - מחלקת הגמ' בין אם שם אותה על שורה עלינה - שאז חייב אף אם לא שם טיט שכן אין צריכה להיות מחוברת חזק כי אין עליה עוד שורות אבנים - לבין בשורות אמצעיות שאז חייב רק אם שם טיט.

ש. מהו " לול של תרנגולין" ולשם מה קודחים בו חור ומה דין הקודח בו חור ומדוע?

ת. לול של תרנגולין הוא בנין של עץ ששמים בו תרנגולין[1745]. ונוקבין בו כדי שייצא הריח של צואת התרנגולין ולא יוזקו מהריח [1746] והעושה נקב בלול לצורך הנ"ל - חייב. ונחלקו רב ושמואל אי משום בונה [- רב][1747] או משום מכה בפטיש דזה גמר מלאכת הלול. ולשמואל ל"ה בונה דסובר שאין דרך בנין בכך..

[1744] ויל"ע למה עצם שיטוח הקרקע לא מחייבו משום אשוויי גומות. וכן בגמ' לקמן קמא. שאמר רבא שלא לצדד חבית דלמא ישווה גומות - משמע שעצם הצידוד אינו השוואת גומות וכנראה שבעצם הצידוד הוא מיזיזה עד שימצא מקום חלק אבל לא בהכרח משווה גומות וצ"ע

[1745] עי' רש"י בסוגיין ד"ה לול של תרנגולין - שהוא של עץ ועי' רש"י לקמן קכב: ד"ה לול שהוא בנין העשוי לתרנגולין.

[1746] ועי' גמ' לקמן קמו. שהנקב עשוי גם בשביל להכניס אוויר

[1747] ואיירי בלול שהוא מחובר לקרקע דאם לא כן - אין בנין בכלים וחייב לכו"ע משום מכה בפטיש [מג"א שיד ג ועי' בגמ' לקמן קכב: דלול של תרנגולין הוא מחובר לקרקע]

ש. מהן "מעייל שופתא בקופינא דמרא" ומה דינו ומדוע?

ת. מעיל שופתא בקופינא דמרא - פרש"י כאן ששם יתד בתוך בית ביד של המרא [=מעדר] כדי להדקו שלא יפול[1748] ודינו - לרב חייב משום בונה - דבכה"ג שיוצר את הכלי - סובר רב שיש בנין בכלים. ולשמואל - משום מכה בפטיש דגם בכה"ג אין בנין בכלים. [1749].

ש. מהו "הקודח" ומה דינו ומדוע?

ת. הקודח - היינו שעושה נקב בקיר בשביל לתקוע בו יתד. ודינו : אם עדיין לא שם את היתד - מחלוקת. לרב חייב משום בונה דגם זה חשיב בנין ולשמואל - פטור. דאין זה חשוב בנין. ומ"מ כשיתקע בו את היתד - יהא חייב משום מכה בפטיש וה"ה אם קדח חורא בקיר ע"י היתד [והיינו שהוא יתד של ברזל] ותקעו שם - שחייב לשמואל משום מכה בפטיש [1750] .

ש. מהו "חק קפיזא בקבא" ומה דינו ומדוע?

ת. "קפיזא" היא מידה קטנה של שלוש לוגין [לוג = 6 ביצים] וקבא היא מידה של קב [שהוא ארבע לוגין] והגמ' מדברת על אדם שלקח גולם שאפשר לחוק בו בית קיבול שמחזיק קב - וחקק בו בית קיבול שמחזיק רק שלש לוגין - ואומרת הגמ' ש"זה הכלל" דמתניתין בא לחדש שגם הוא חייב. ובנידון אם חייב מטעם בונה או מטעם מכה בפטיש - עי' הערה[1751].

[1748] **ובגיטין פרש"י** ששופתא הוא הבית יד עצמו וכן **פי' ר"ח** כאן [נמצא בדף קג:] שהכניס הבית יד בנקב של המרא

[1749] ומשמע שלשמואל מתחייב רק בגמר המלאכה ולכן אם שם את בית היד של הפטיש בנקב אך עדיין לא הדקו בשופתא - יהא פטור [ויתכן שגם ר"ח מודה לזה ומש"כ ששמ ואך מחייב בשם בית יד בנקב המרא - הכוונה בכה"ג שא"צ להדקו עוד ע"י יתד. וצ"ע].

[1750] כמ"ש בגמ' " דהווי גמר מלאכה" וצ"ע אמאי לא חייב לשמואל משום בונה הא מחבר יתד לבית? וכי לא הווי "דרך בנין"?!

[1751] רש"י [ד"ה דחק] כתב "ואע"פ שעתיד להוסיף - יש שמקיימין כן" - משמע שחייב משום מכה בפטיש. ויל"ע לרב שאמר שעיל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה - האם גם חק קפיזא בקבא הווי בונה? ונפק"מ במקום שחק רק שיעור ב' לוגין - שוודאי לא יקיים כן - האם חייב או פטור?

ש. מה המלאכה בזה שמכה בקורנס על הסדן ומה דינו ומדוע?

ת. בתחילה אמרו רבה ור' יוסף שהמלאכה היא שמאמן את ידיו להכות בפטיש. והקשו ע"ז בני רחבה[1752] וכי מי שלומד אומנות בשבת הווי מלאכה? וע"כ אמרו אביי ורבא "שכן מרדדי טסי משכן עושין כן" ופרש"י : "להחליק הקורנס" והיינו שהפטיש מתעקם בשעת העבודה וצריך להחליקו כדי שלא יבקע את הטס שהוא דק[1753].

ודינו - רשב"ג אומר במשנה שהוא חייב משום מכה בפטיש. ולגבי אם ת"ק חולק עליו - עי' הערה[1754].

ש. לסיכום - אלו מהמלאכות המוזכרות במשנה חיובם הוא משום בונה ואלו - משום מכה בפטיש?

ת. **לרב** - המסתת והקודח - חייב משום בונה. והמכה בפטיש ובמעצד ומלאכה המתקיימת בשבת - לאתויי חק קפיזא בקבא, וכן המכה בקורנס לרשב"ג - חייב משום מכה בפטיש. **ולשמואל** - כולהו חייב משום מכה בפטיש - דלאו דרך בנין היא.

[1752] עי' גמ' סנהדרין יז: שהם עיפה ואבימי ונקראים " חריפי דפומבדיתא"

[1753] והיינו בזמנם שהמתכות שמהם עשו את הפטישים היו רכות. דבזמנינו אין פטיש מתעקם מחמת עבודה בו.

[1754] בפשטות מהמשנה משמע שחכמים חולקים עליו ופוטרים. וכ"כ **הרמב"ם בפיהמ"ש והרע"ב** שכתבו שאין הלכה כרשב"ג - א"כ חכמים פליגי. ויל"ע מדוע חולקים חכמים עליו הרי הוא מתקן את הפטיש? וגם רש"י נקט בפשיטות במשנה לעיל עג: שמכה בפטיש זה המכה בפטיש כדי להחליקו? ועי' בחי' הרש"ש קב: ד"ה והנה שרשב"ג הוסיף אף בשעת מלאכה עכ"ד וא"כ בזה חולקים עליו רבנן שלרבנן רק בגמר מלאכה חייב

מהמשנה קג. למעלה עד המשנה קג. למטה

ש. מהו "החורש" וכמה שיעורו ומדוע?

ת. החורש היינו שחופר גומא כדי להכניס בו זרע. ושיעורו - בגומא כל שהיא שכן ראויה לגרעין של דלעת[1755].

ש. מהו מנכש מקרסם ומזרד ומטעם מה חייבים ומה שיעורן מדוע?

ת. מנכש - עוקר עשבים רעים מתוך הטובים. מזרד - עוקר חלק מהענפים החדשים והלחים מחמת שרבויין קשה לעץ - שמכחיש אותו. מקרסם - קוצץ ענפים יבשים מן האילן כדי לתקנו.

ודינם - אם עושה א"ז לייפוי הקרקע [במנכש] או ייפוי העץ [בזורד ומקרסם][1756] - חייב משום **חורש** [1757] ושיעורו בכל שהוא. וה"ה אם לא מתכוון לייפוי אך נהנה מהייפוי שחייב משום חורש דזה פסי"ר דניחא ליה[1758].

[1755] בר"י מלוניל מוסיף "שהוא חשוב שבזרעים" משמע שישנם זרעים קטנים ממנן שפטור דגהוא" יש איזה שיעור כמ"ש תוס' סג" ד"ה אריג

[1756] בברייתא מוזכר ייפוי הקרקע. אולם פשוט שזה שייך רק בתולש עשבים. אבל מזרד ומקרסם זה יפוי העץ. וכ"כ בשיטת ריבב"ן בסוגיין. ועי' באגלי טל חורש ס"ק ח ד"ה והנה שייפוי העץ שהוא השבחת הפירות או רבוי הפירות - הווי כניכוש בעשבים שהוא תולדת חורש לרבה דהוא משביח את איכות העץ אך לא מגדיל את העץ עצמו [ולגבי שיטת ר' יוסף - עי' הערה הבאה]ורק ייפוי העץ שהיא לצורך גדילת העץ עצמו [- גזע וענפים] - הווי תולדת זורע

[1757] כתבתי לפי פשטות המשנה שחייב משום חורש. וכן משמע בברייתא שבגמ' שכתוב לגבי מזרד "אם לייפות הקרקע - כל שהוא" ומשמע שחייב משום ייפוי הקרקע ולא משום זורע. וקשה הא במסכת מו"ק דף ב: נחלקו רבה ור' יוסף אי מנכש חייב משום זורע [- ר' יוסף] או משום חורש [- רבה] ולכאו' מוכח ממתני' כרבה שהוא משום חורש? ועי' במאירי שהזכיר בסוגיין לגבי מנכש ומזרד שיש שמחייבין בהן משום זורע במנכש ונוטע במזרד וכנראה כוונתו למחלוקת רבה ור' יוסף הנ"ל ועדיין צ"ע מה יענה ר' יוסף על זה דבברייתא כתוב שחייב משום ייפוי הקרקע דהיינו חורש [והמאירי עצמו כשכותב את הברייתא הנ"ל - מסביר דהיינו חורש ולא מפרש מה יענה מ"ד שחייב משום זורע ונוטע] וצ"ע

[1758] כך היא משמעות הגמ' ששאלה והא אביי ורבא דאמרי תרוויהו מודה ר"ש בפסי"ר דהיינו שאף שלא מתכוון - זה פסי"ר דניחא ליה ותירצה שאירי בשדה חבירו - ומשמע שאכן אם זה ניחא ליה - חייב. וטעם שחייב בפסיק רישא דניחא ליה - כתב רש"י בסוכה לג: ד"ה והא שהוא משום שחשיב כמתכוון

ואם לא מתכוון לייפוי הקרקע וגם לא נהנה מיפוי הקרקע [וכגון שזה בקרקע דחבריה] - אומרת הברייתא [לפי הסבר אביי] דאינו חייב משום חורש[1759]. אמנם אם עושה למאכל אדם [בראוי לאדם] - חייב משום קוצר ושיעורו כגרוגרת ואם עושה א"ז למאכל בהמה [בראוי לבהמה] - שיעורו כמלוא פי הגדי[1760] ולהיסק [- היינו באינו ראוי למאכל אדם ובהמה] - שיעורו בכדי לבשל כגרוגרת מביצת תרנגולת[1761].

[1759] **וטעם דלא חייב משום חורש** אע"ג שזה פסי"ר שיחרוש - **כתבו תוס'** [ד"ה בארעא] משום שהווי מלאכה שאצל"ג. ולשיטתם - צ"ל שלאביי [שמעמיד את משנתינו וכן את הברייתא בסוגיין שלא מחייבות משום חורשמשום שזה פסי"ר דלא ניח"ל] המשנה והברייתא סוברות כר"ש מעון שפוטר במלשאצל"ג. אבל לר' יהודה דמחייב במלשאצל"ג - יהא חייב משום חורש **אמנם לדעת הרמב"ם** [א ז] שפוסק כר' יהודה במלשאצל"ג ובכל זאת פוסק בתולש שלא מתכוון לייפוי - שחייב רק בכגרודגרת משום קוצר - צ"ל שלדעתו לא הווי מלשאצל"ג אלא זה יותר קל. וכתב בכס"מ שם בשם ר' אברהם החסיד - שזה משום שלא מתכוון כלל למלאכה משא"כ במלשאצל"ג הוא מתכוון למלאכה אך אינו מתכוון לתכליתה [היינו למה שעשו במשכן] וע"כ כשלא ניח"ל פטור. **וכן צ"ל לדעת הערוך** [בתוד"ה לא] שפוסק שפסי"ר דלא ניח"ל מותר - א"כ וודאי שזה יותר קל ממלשאצל"ג שגם לר' שמעון פטור אבל אסור.

[1760] ובראוי לגדי - אפי' אם מוציאו להיסק או לבהמה אחרת הגדולה יותר - דינו כמלוא פי הגדי כמ"ש בגמ' לעיל עו. כמלוא פי פרה לגמל **דאזלי' לפי מה שראוי** [תוס'] ונראה שרק אם ראויין לגדי אזלי' בתר גדי אבל אם קשים מידי וראויין רק לבהמה גדולה - אזלינן בתרה. אמנם אם ראויין להיסק - חייב מצד היסק דהיינו לבשל כגרוגרת. וכמו כן אם ראויין לאכילה לאדם - שיעורן גדול משל גדי [דגרוגרת גדולה מפי גדי כמ"ש בגמ' לעיל עו. דגרוגרת היא כמלוא פי טלה שהוא גדול מפי גדי] ואף אם ראויין גם לגדי - מ"מ לאדם שכיח טפי [עי' ריטב"א עו. ד"ה והא. ואף שמרש"י שם משמע שמאכל אדם שחזי לגדי חייב בכגרוגרת - עי' ספר חודש האביב [לר"א פאפו בעל פלא יועץ] שכוונת רש"י באינו עומד למאכל אדם כגון שמלוכלך עי"ש

[1761] ואם מתכוון גם לייפוי וגם למאכל - חייב גם משום קוצר וגם משום חורש - עי' גמ' לעיל עג: בזומר וצריך לעצים

מהמשנה קג. למטה עד המשנה קד:

ש. הכותב ב' אותיות - מחמת איזו מלאכה חייב?

ת. אם הב' אותיות אלו אינם מילה שלימה - מחלוקת. לת"ק חייב משום כותב ולר' יוסי - משום רושם[1762] ואם הם מילה שלימה - עי' הערה[1763].

ש. מה דין הכותב בשמאל ומדוע?

ת. באיטר וכן במי ששולט בשתי ידיו - חייב. באדם רגיל - מחלוקת. לר' יוסי - חייב משום רושם [דאף שאין דרך לכתוב בשמאל - לא גרע מרושם צורות שחייב לר' יוסי] ולרבנן דר' יוסי - פטור דהווי כתיבה בשינוי[1764].

ש. מה דין כותב אות אחת?

ת. פטור לכו"ע. דגם מלאכת כותב, וגם מלאכת רושם לר' יוסי - הוא רק בב' אותיות או רשמים[1765].

[1762] כתבתי עפ"י הרמב"ם בפיהמ"ש. וכתב במ"מ [יא יז] שרש"י פירש פירוש אחר. וכנראה כוונתו דכתב רש"י שר' יוסי בא למימר שאפי' לא כתב אלא ב' רשימות בעלמא לסימן - חייב. ולא הזכיר שזה משום אב אחר. ומה שכתבתי שאם הב' אותיות הם מילה

[1763] החת"ס כתב בחידושיו שענין שלם חייב אף לר' יוסי משום כותב. ועי' בשו"ת חלקת יעקב [הגר"י ברייש] סי' קסג שכוונתו למילה שלימה

[1764] ולדעתם אין אב מלאכה של רושם.

[1765] **ובטעם הדבר שצריך דווקא ב' - עי' רש"י** עג. ד"ה כותב ומוחק שבמשכן כשרשמו על קרשי המשכן לידע בן זוגו של כל קרש - רשמו א"ז בב' אותיות - אות בקרש זה ואות בקרש זה. **אולם הרמב"ם בפיהמ"ש** במתני' [קג.] כותב שהיו רושמין א' בזה וב' בזה עי"ש וא"כ ק' מדוע בעי' ב' אותיות [ושם כתב הרמב"ם שבקרש האחד עשר כתבוהו בב' אותיות [=יא] - אך מ"מ קשה למה לא מתחשבים בקרשים א - י?] ולר' יוסי ניחא. דלדעתו עשו במשכן רשמים ולאו דווקא אותיות וע"כ היו עושים בכל ב' קרשים - סוג רושם אחד וכך ידעו מי הם בני הזוג. **וצ"ל** שלהרמב"ם שיעור ב' אותיות הוא הלמ"מ כדכתב החת"ס [קג. סוד"ה ועיין] בשם הרמ"א בתשובה
ואם כתב רק אות א' - נחלקו הפוסקים אי הווי חצי שיעור - שאיסורו מהתורה לדעת ר' יוחנן [**ביאוה"ל** שמ א ד"ה על ב' ועי"ש דכ"מ מסתימת הרמב"ם [יח כג]שכתב שבכל המלאכות יש איסור דאו' בחצי שיעור]. או שבדברים המפורשים במשנה עג. ששיעורן בשתיים [כבתי נירין כתיבה ומחיקה] - אין באחד איסור דאו' כלל [מגן אבות **להגר"מ בנעט** במלאכות ד"ה והמיסך. ומובא במנ"ח מוסך השבת במלאכת בתח נירין. וכ"כ **השפ"א**].

ש. מה הדין הכותב ב' אותיות שוות ?

ת. במשנה כתוב שחייב. [ואפי' אינם תיבה כלל כגון שכתב א' א'. והיינו כשהתכוון לכתוב את שניהם בלבד אבל אם התכוון לכתוב מילה גדולה וכתב רק ב' אותיות - נחלקו בזה תנאים ועי' בשאלות הבאות][1766].

ש. מהו "דיו" ומהי "סיקרא" ומה הדין בכותב אות א' בדיו ואות א' בסיקרא?

ת. דיו הוא צבע שחור[1767] וסיקרא הוא צבע אדום[1768]. והכותב א' בדיו וא' בסקרא - כתוב במשנה דחייב[1769].

ש. מה הדין בכותב באותיות של שפה אחרת?

ת. במשנה כתוב " בכל לשון חייב" ופרש"י: גופן [= אות] ולשון של כל אומה ואומה. ועי' הערה[1770].

ש. מה הדין ברושם ב' רשימות בעלמא? ומדוע?

ת. מחלוקת. לת"ק - פטור ולר' יוסי - חייב. וטעמו של ר' יוסי - שכן סובר שבקרשי המשכן סימנו עם רשימות בעלמא להלכה - פסק הרמב"ם [בפיהמ"ש וכ"כ המ"מ בדעתו במשנה תורה פרק יא הלכה יז] כת"ק[1771].

ולגבי כתב אות א' והשלים בזה ספר מכתבי הקודש - הברייתא המובאת בגמ' לקמן קד: מחייבת ועי"ש במאיריי שחייב משום כותב ולא משום מכה בפטיש

[1766] כתבתי עפ"י פרש"י במשנה ד"ה משם אחד וד"ה מצינו.

. וברמב"ם [יא י] כתב שחייב "בכותב אות כפולה פעמיים והוא שם אחד כמו גג תת דד וכו' " וכתב במ"מ שמחייב רק אם יש לב' האותיות האלו משמעות אבל בא' א' - פטור. וכ"כ המאירי בדעתו. וא"כ דעת הרמב"ם שמש"כ במשנה " משם אחד" אין הכוונה א' א' אלא מילה שיש לה משמעות כמו גג תת וכו'

[1767] עי' שו"ע הל' תפילין לב א "דיו שחור"

[1768] גמ' לקמן קד: "סקרא - סקרתא" ופרש"י שם צבע אדום

[1769] דרק סת"ם בעי' דיו

[1770] וראבי"ה כתב שכל לשון מלבד אשורית ויוונית - אסורה רק מדרבנן. וראייתו מהירושלמי שכתב "בכל לשון - אפי' אלף אלפא ". ואלפא זה ביוונית] ועי' ביאוה"ל שו יא ד"ה בכתב שרוה"פ פליגי על ראבי" ה בזה וסוברים כרש"י שחייב בכל לשון.

[1771] הרמב"ם שם כתב "הרושם תולדת כותב הוא כיצד הרושם רשמים וצורות בכוחל ובששר כדרך שהציירים כותבים חיב משום כותב". וכתב המ"מ שהרמב"ם פסק כת"ק. דלר' יוסי חייב משום אב של רושם ולא תולדה [ועי'

ש. מהו "כותב שם קטן משם גדול" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. כותב שם קטן משם גדול היינו שהתכוון לכתוב מילה שיש בה יותר מב' אותיות וכתב רק ב' אותיות והפסיק. והב' אותיות האלו הם שם כן תיבה שלימה אבל אחרת[1772].

והדין בזה הוא: **לת"ק דברייתא** [שהוא ר' יהודה דמשנה] - חייב רק אם ב' האותיות הם מב' שמות, והיא מתקיימת במקום אחר [דהיינו שבמקום אחר בתורה יש מילה כזו].ומקורו הוא מדכתיב לגבי קרבן חטאת [ויקרא ד ב] " נפש כי תחטא... ועשה מאחת מהנה" ודרשינן המילה "מאחת" שהמ' משמע אפי' מקצת וה"אחת" משמע רק אם עדה דבר שלם וע"כ גדרשי' שעשה מקצת מלאכה שהתכוון אבל במקום אחר חשיב מלאכה שלימה והיינו שם משמעון[1773].

ולדעת **ר' יהודה בברייתא** [שזה משמו של רבן גמליאל] אפי' בב' אותיות משם א' חייב אם מתקיים במקום אחר כגון שש משש. וגם הוא דורש הדרשה הנ"ל מ"מאחת" אך דורש אותה גם לב' אותיות משם א' המתקיים במקום אחר ולדעת **ר' יוסי בברייתא** - אפי' ב' רשימות בעלמא חייב וכש"כ ב' אותיות - ואפי' אינן מתקיימות במקום אחר דלדעתו מלאכת רושם במשכן הייתה ב' רשימות בעלמא. וגם הוא לומד מ"מאחת" שאפי' התכוון ללרשום הרבה ורשם קצת - חייב ובתנאי שיהא לפחות ב' רשימות כמו שהיה במשכן[1774].

ולדעת ר' שמעון בברייתא - פטור בשם קטן משם גדול. ורק אם כתב את כל המילה שהתכוון חייב. ואת מש"כ בתורה "מאחת" דורש שא"צ לכתוב את הפסוק כולו אלא סגי במילה אחת אבל צריך שיכתוב את המילה שרצה לכתוב ולא סגי שתתקיים במקום אחר.

ערוה"ש שמ יט שלכן בעי' רק כדרך הציירין ולא רשימות בעלמא אולם במג"א שכג ה למד מהרמב"ם שאפי' רשמים בעלמא וצ"ע]

[1772] והמשנה מביאה דוגמאות לזה - שמ משמעון נח מנחור וכו'. ומשמע שאיירי רק בשמות של בני אדם אולם מרש"י משמע שאיירי בכל תיבה שהיא. וכן ר' יהודה בברייתא [שמחייב אפי' בב' אותיות משם א'] - לא מצריך שהשם יהא שם של בן אדם ונראה שה"ה לת"ק.

[1773] **ויל"ע מדוע מצריך שיהיו ב' האותיות מב' שמות?**

[1774] בהמשך הגמ' אומר ר' יוסי בר חנינא שגם ר' יוסי דורש "מאחת" לשם משמעון. ועי' תוס' לעיל ע: ד"ה שם - שמש שאמר ר' יוסי בר חנינא "שם משמעון" - נקט לישנא דמתני' דהא לר' יוסי אפי' ב' רשימות חייב.עכ"ד תוס'. ומ"מ רואים מר"י בר חנינא שגם ר' יוסי דורש מ"מאחת"

ש. מה הדין בארג חוט אחד? ומה הדין בקודח כל שהוא וצר צורה כל שהוא ומעבד כל שהוא? ומדוע?

ת. בארג חוט אחד - פטור לכו"ע. דילפי' מ"בעשותה" שיעשה דבר המתקיים במקום אחר והינו שאריגה שדרך בני אדם להשאירה ככה כדי להמשיך האריגה אח"כ וזה שייך במינימום ב' חוטין אבל באחד זה מתפרק.

בקודח,מעבד וצר צורה כל שהוא - מחלוקת. לת"ק חייב[1775] ולר' שמעון אינו חייב עד שיקדח /יעבד/יצור צורה את כל מה שתכנן מתחילה לעשות בבת אחת.

ש. כתב האותיות שמ מהמילה שמעון - האם חשיב "מתקיים במקום אחר"? ומדוע?

ת.מבואר בגמ' שזו מחלוקת תנאים. דעת **ר' יהודה** במשנה שחשיב מתקיים במקום אחר. ובגמ' אמר ר' חסדא שאע"פ שהמילה "שם" הכתובה בתורה היא עם מ' סתומה [=ם] ואילו כשכותב שמ משמעון זה עם מ' פתוחה - מ"מ ר' יהודה סובר שאין זה לעיכובא לגבי כתיבת סת"ם אם במקום מ' סתומה כתב מ' פתוחה ולהפך. ולכן גם להלכות שבת זה לא לעיכובא וחשיב מתקיים במקום אחר.

ואומרת הגמ' שדין זה - שאין זה לעיכובא מ' פתוחה או סתומה - היא **גם דעת ר' יהודה בן בתירא** שדרש מהייתור של האותיות: ם י ם בפרשת קרבנות חג סוכות ["נסכיה**ם**" ביום השני "נסכיה" ביום השישי ו"משפטי**ם**" - ביום השביעי] לניסוך המים. ואע"פ שהמ' הראשונה של המילה מים - היא מ' פתוחה ובתורה זה נכתב במ' סתומה. משמע שסובר ר' יהודה בן בתירא שזה לא לעיכובא.

לעומת זאת בברייתא של הלכות סת"ם המובאת בסוגיין כתוב שילפי' מ"וכתבתם" שתהא כתיבה תמה [- שלימה] שלא יחליף בין אותיות הדומות [א - ע ב - כ ג - צ ד - ר ה - ח ו - י ז - ן ט - פ מ - ס] וכן שלא יפשוט אותיות כפופות [כ - ך נ - ן פ - ף צ - ץ]ושלא יכפוף אותיות פתוחות. ושלא יפתח

[1775] **בקודח** - נחלקו רב ושמואל לעיל [קג.] אי חייב משום בונה - ובכל שהוא [- רב] או משום מכה בפטיש וברמצא דפרזלא [- שמואל]. **וצ"ע לשיטת שמואל** - למה כאן ת"ק מחייב הא לא איירי ברמצא דפרזלא דא"כ גם לר' שמעון יהא חייב? וצ"ע. **במעבד** - הוא אב מלאכה ועי' תוס' שמש"כ ת"ק כל שהוא - לאו דווקא דהא א"ר נחמן לעיל עט. ששיעורו כדי לעשות [- פי' לכסות] קמיע אלא בא לאפוקי מר' שמעון שאמר עד שיעבד את כולו. **ולגבי צר צורה** - עי' **ביאוה"ל** סימן שב ד"ה יבלת שהחיוב הוא משום מכה בפטיש וכמו שאמר ריש לקיש לעיל עה: שהצר צורה בכלי חייב משום מכה בפטיש. ועי"ש בביאוה"ל שמשמע מסוגיין שאפי' לא גמר לצור הצורה - חייב לת"ק משום מכה בפטיש משום שכל ציור הצורה הוא גמר מלאכה ועל כן אפי' עשה מקצתו - חייב. אבל אם גמר הצורה - חייב גם לר' שמעון משום מכה בפטיש. ועי"ש שהפמ"ג מסתפק בכה"ג והביה"ל פשט ספיקו מסוגיין.

את הסתומה [ם - מ] ושלא יסתום את הפתוחה [מ - ם]. ומשמע שזה לעיכובא דילפי' א"ז מ"וכתבתם"[1776].

ש. מה המקור של אותיות פשוטות כפופות פתוחות וסתומות בתורה - האם זה מסיני או תקנת נביאים?

ת. זה מסיני ומה שאמר ר' ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא: "מנצפ"ך [- היינו האותיות שיש בהם כפופות ופשוטות סתומות ופתוחות] צופים [- נביאים] ייסדום" - אין הכוונה שהם תקנו אותם אלא שהעם שכח איפה פתוחה ואיפה סתומה והם פסקו[1777] - שסתומות ופשוטות בסוף מילה ופתוחות וכפופות בתחילה או באמצע מילה.

ש. לוחות הברית שנא' עליהם [שמות לב טו - טז] "מזה ומזה הם כתובים... מכתב אלוקים חרות על הלוחות" - איך היו נקראים מב' הצדדים?

ת. ר' חסדא אומר בגמ' שבצד א' היו נקראים כסדרן ומצד שני - הכתב היה הפוך. [דהיינו האותיות הפוכות והתיבה הפוכה. רש"י[1778]] ובגמ' מביאה דוגמא שאם הה כתוב "נבוב" בצד א' - אזי בצד שני היה כתוב "בובנ" [ולרש"י הנ"ל צ"ל שגם האותיות היו הפוכות]. ועי' הערה[1779].

[1776] ולדעת תנא דברייתא זו צ"ל שניסוך המים לא נלמד מהאותיות סים שבפרשת קרבנות החג אלא זה הלמ"מ. וכמו שמובא בגמ' [מו"ק ג: ושנ] שזה הלמ"מ. ועי' תוס' שם ד"ה ניסוך שלדיעה זו הדרשה "סים" הינה אסמכתא בעלמא. ולהלכה - עי' **רמב"ם** תמידין ומוספין י ו **שניסוך המים הוא הלמ"מ**. ולפי זה פוסק הרמב"ם כדעת תנא דברייתא ד"וכתבתם" ולא כר' יהודה בן בתירא שסובר שזה דרשה מ"סים". ולפי זה הכותב שמ משמעון צ"ל פטור שאין זה מתקיים במקום אחר אמנם הרמב"ם פוסק בהל' שבת [א יד] בסתמא שהכותב איגרת - משיכתוב ב' אותיות יתחייב. וצ"ע.

[1777] בפלפולם או במסורת שהיתה להם. אבל לא עפ"י נבואה שכן א"א לפסוק עפ"י נבואה שהרי לא בשמים היא וכמ"ש הרמב"ם יסוה"ת ט ד [שו"ת **אגרות משה** להגר"מ פינשטיין או"ח א טו. ועי"ש שחולק על **העיון יעקב** שפי' שזה מנבואה] אמנם עי' ברכי יוסף או"ח לב ד שמוכיח מכמה סוגיות שבבירור מציאות שמעינן לנביא ואחת הראיות מהגמ' לקמן קח. גבי עור של דג עי"ש

[1778] מה שנקרא בלשונינו "כתב ראי"

[1779] ומש"כ רש"י בתורה [לב טו] שמשני עבריהם היו נקראות ומעשה ניסים הוא - י"ל שהכוונה שמכל צד נקאות הפוך כמש"כ כאן ומש"כ "מעשה ניסים" הכוונה למ' [סתומה] וסמך [מזרחי שם]

ש. מהו "נוטריקון" ומהו הנוטריקו"ן של הא"ב ?

ת. נוטריקון היינו ראשי תיבות[1780] [או סופי תיבות[1781]]. א"ב - אלף בינה גד - גמול דלים הו - שם ה'[1782] [שאם אתה עושה כן דהיינו מאלף בינה וגומל דלים הוא:] זח - זן ונותן חן טי - מיטיב נותן ירושה כל - קושר לך כתר לעוה"ב. מם - מאמר סתום מאמר פתוח [היינו שבתורה יש נגלה ונסתר] נן נאמן כפוף נאמן פשוט סע - סימנים עשה צץ - צדיק כפוף צדיק פשוט קר - קדוש רשע [והיינו שאין הקב"ה יכול להסתכל בפני הרשע ולכן גב הר' היא לעומת הק] שת שקר אמת.

[1780] ולשון "נוטריקון" כתב התויו"ט [שבת יב ה] שהוא מהלשון "נוטאריאו" ברומית שהוא סופר ודרך הסופרים לכתוב בקצרה עכ"ד התויו"ט. וכן בגמ' סוטה לה: מובאת המילה "נוטרין" ופירש רש"י ש"נוטירין" הם סופרים של הגויים

[1781] כך נראה מהנוטריקון ת' - אמתת שזה סוף תיבה

[1782] כמש"ו אני והו [משנה סוכה מה.]

מהמשנה קד: עד המשנה קה.

ש. איזה צבע זה דיו,סם, סקרא קומוס קנקתום? ומה דין הכותב בהם בשבת ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שדיו זה דיותא[1783] **סם** זה סמא[1784] **סקרא** זה סקרתא [צבע אדום] **קומוס** זה קומא [דהיינו גומא והוא שרף האילן]**וקנקנתום** זה חרתא דאושכפי[1785]. והכותב בהם בשבת חייב דזה כתב המתקיים.

ש. מהם מי טריא, מי עפצא, אבר[1786], שחור שיחור ומה הדין בכותב בהם בשבת ומדוע?ת. מי טריא פרש"י י"א שהוא מין פרי [היינו מין פרי שקוראים לו טריא ועי' הערה[1787]] וי"א שהם מי גשמים[1788].

מי עפצא - מי עפצים [היינו ששורים בהם פרי ששמו עפצים והוא גדל על עץ ששמו מילת - רע"ב מידות ג ז][1789].

אבר - עופרת. שמשפשפו על הקלף והוא משחיר [- רש"י. והיינו שהוא כותב על הקלף בצבע שחור. ועי' הערה[1790]].

שחור - פחם [היינו עץ שנשרף אך לא לגמרי אלא שהשחיר][1791].

שיחור - פרש"י אדרמינ"ט. וכתבו תוס' שלרש"י שיחור הוא חרתא דאושכפי[1792].

והדין בכל אלו שחייב משום כותב דחשיב כתב המתקיים.

[1783] עי' גמ' חולין מז: ורש"י שם ד"ה דיותא דהוא צבע שחור

[1784] ופרש"י שהוא אורפימינ"ט בלע"ז דהיינו צבע צהוב או זהב [עי' לועזי רש"י]

[1785] דהיינו צבע ששמו חרת שבו משתמשים הרצענים{=אושכפי} לצבוע את הנעל. **וצבעו הוא שחור** - עי' משנה נידה ב ז. וכן פרש"י ארימנ"ט ופי' בלעזי רש"י שהוא צבע שחור. **ועי' תוס' בגיטין** יט. ובמגילה יח: ד"ה קנקנתום שהוא עשוי מקרקע ירוקה שמשחרת כשמתקינים אותה לדיו

[1786] בגמ' כתוב "אבק" והוא ט"ס וצ"ל "אבר" כמו שכתוב ברש"י. וגם בגמ' גיטין כתוב "אבר" וכ"כ ברמב"ם,רא"ש,שו"ע וש"פ שם

[1787] ועי' רש"י גיטין יט. שהם מים ששורין בהן פרי שהוא כעין עפצים

[1788] עי' מאירי גיטין יח: ד"ה אמר שהם מי גשמים הנוטפים מהגגות של עץ ומקבלים את אדמימות העץ וכנראה שזו כוונתו של רש"י

[1789] ואם הקלף שכותב עליו הוא ג"כ עשוי מעפצים - הכותב עליו בעפצים לא הווי כתב דאינו ניכר [רש"י גיטין יט. ד"ה הא דאפיצא]

[1790] וצ"ע דבגיטין יט: פרש"י ד"ה באברא שהוא אינו כתב לענין גט. והא דר' חייא הינו במיא דאברא. ועי' שפת אמת שג"כ נתקשה בזה. וע' פר"ח דכתב בפשיטות שהלכה כרש"י שם ולא כרש"י כאן.

[1791] ועי' רש"י לקמן קלד. ד"ה בגחלת של עץ שמכבה אותה כדי לעשות פחם]

[1792] ובד"ה חרתא דאושכפי כתב רש"י ארמינ"ט והיא היא. ודעת תוס' ששיחור הוא אכן אדרמינט אבל חרתא דאושכפי הוא קרקע ירוקה שמשחרת כששוחקין אותה לשימה בדיו

ש. מה דין הכותב על ב' זוויות הבית ? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאם נהגין זה עם זה - חייב. והיינו שכתב אותם בסמוך שניכר ששיכים לאותה מילה[1793]. ובתוספתא [יב ח] מוסיף שאיירי שכתב על הזוויות מבפנים.

ש. מהם " שני לווחי פנקס" ומה הדין בכותב על גבן? ומדוע?

ת. לווחי פנקס הם לוחות של עץ שיש בהם בית קיבול שבתוכו שמים שעווה וע"ג חורטים מילים [וכשרוצה למחקם - ממיס את השעווה] והכותב בפנקס - חייב. וב' לווחי פנקס היינו שכתב אות א' בפנקס זה ואות שניה בפנקס שני - והדין הוא שאם נהגין זה עם זה - חייב.

ש. מה דין הכותב על בשרו בשבת ומדוע?

ת. במשנה כתוב שחייב. ומשמע שדרך לכתוב על בשרו ועי' הערה[1794].

ש. מהו "המסרט על בשרו" ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. המסרט על בשרו היינו שחרט על בשרו אותיות. ופרש"י שחרט "במכתב[1795] או בסיד"[1796].

ודינו - מחלוקת. לר' אליעזר חייב דהוא כתב המתקיים ולחכמים פטור דלא חשוב "דרך כתיבה"[1797].

1793 יל"ע וכי דרך לכתוב מילה כשחציה על קיר זה וחציה על קיר אחר? עוד קשה הרי בתר משכן אזלינן ושם לא היו נהגות האותיות אלא רק היו לסימנים מהסמוך למה ואמאי בעי' שיהיו נהגין זה עם זה?

1794 וראיתי בשו"ת **מנחת שלמה** [הגרש"ז אויערבאך] ב לה שכותב שחייב אף שאין רגילים כלל לכתוב על בשר אדם עכ"ד. וצ"ע דא"כ מאי שנא ממשרט שפטור לרבנן? וכנראה כוונתו שאפי' שאין רגילין לעשות כך - מ"מ לפעמים עושים כך ועדיין זה נחשב "דרך" ולא "שינוי" כנלענ"ד וצ"ע

1795 פי' הר"י מלוניל שמכתב זה ב"עט של ברזל"

1796 ברש"י שברי"ף כתוב "בסירא" [שזה קוץ עי' רש"י בקידושין כא: ד"ה בסירא] במקום "בסיד" וכן כתוב בר"ן על הרי"ף וכן צריך לגרוס ברש"י כאן [רש"ש] וכן הוא בר"י מלוני"ל "במכתב או בסירא" וכנראה זו הגירסא המדויקת. דאין שורטין ע"י סיד.

1797 כ"כ בפיה"מ לרמב"ם. וכ"מ בגמ' מתשובת חכמים לר"א "אין מביאין ראיה מהשוטים"

ש. מהן "משקין" ו"מי פירות" המוזכרים במתני' ומה הדין בכתב בהם ומדוע?

ת. משקין פרש"י כגון מי תותים שמשחירין[1798] ומי פירות הם מי שאר פירות. והדין - שפטור. כי לא מתקיימים ועי' הערה[1799].

ש. מהו "אבק דרכים" ואבק סופרים" ומה הדין בכותב בהם ומדוע?

ת. אבק דרכים פרש"י דהיינו טיט [עפר רטוב] או עפר נגוב. ואבק סופרים פרש"י שזה עפרורית של קסת הסופר עכ"ל דהיינו גרגירי דיו יבשים שגירד אותם מקסת הדיו. ודין הכותב בהם - פטור שכן זה אינו מתקיים[1800].

ש. מה פירוש "כותב לאחר ידו" ומה הדין בזה ובכותב בפיו ברגלו ובמרפקו ומדוע?

ת. לאחר ידו - פי' רש"י שזה בגב ידו דהיינו שאחז בקולמוס באצבעותיו[1801] והפך ידו וכתב. והדין בזה - שפטור. שכן זה שלא כדרך. וה"ה בפיו רגלו ומרפקו[1802].

1798 ועי' בספר שבת של מי [הג"ר יעקב שמשון שבתי]שמסביר שרש"י לא רצה לפרש שזה א' מז' משקין - משום שדם ויין הם מתקיימים. והחי' במי תותים - שהם משחירין [פי' וניכרין] קמ"ל שפטור משום דלא מתקיימים.

1799 עי' בשעה"צ שג סח שמסתפק **באם מתקיים ליותר מיום א'** אך לא מתקיים לעולם - חשיב מתקיים עי"ש. ומשמע שאם אפי' ליום א' אין מתקיים - פשוט שפטור. ועי"ש שמהרמב"ם משמע שבמתקיים ליותר מיום א' - חשוב מתקיים שכתב [ט יג] כל שאין מתקיימת בשבת פטור. ומרש"י [קב: ד"ה בשבת] משמע שבעי' מתקיימת לתמיד עכת"ד השעה"צ. ויל"ע בדעת הרמב"ם שיותר מיום א' הווי מתקיים - למה כתב הרמב"ם גבי כותב בדיו על בשרו "שחמימות הבשר מעברת הכתב לאחר זמן" וקשה מה בכך? וכי מעברת תוך פחות מיום?!

1800 ויל"ע אי כתב באבק במקום שאין בו רוח שאז הכתב מתקיים עכ"פ ליום אחד - האם חשיב מתקיים לשיטת השעה"צ [שג סח] ברמב"ם שיום אחד הווי מתקיים? או שאזלי' בתר מקום שיש בו רוח שבו לא מתקיים כלל?

1801 נראה שכוונת רש"י כהסבר התפארת ישראל במשנה שפירש שאחז את הקולמוס הפוך - שהחלק שכותב כלפי מעלה ואז הפך ידו כדי שיהא החלק שכותב כלפי מטה וכך כתב.

1802 ונראה פשוט שאפי' אם יש מי שכן דרכו בכתיבה כך - בטלה דעתו. **מיהו אדם שהוא גידם** או שמשותק בידיו שכתבבפיו או ברגלו יש לדוון אי אמרי' בטלה דעתו שהרי דרך משותקים לכתוב כן וכל העולם אילו היו משותקים היו כותבים כן ועי' תוס' צב: ד"ה ואת"ל גבי מקיימי קוצים בכרם. **ובשו"ת הרמ"ע מפאנו** [מחכמי איטליה בזמן הב"י]סי' לח פוסק תפילין שכתבן גידם בפיו ומשמע ממנו שה"ה לשבת דיליף מדין הכותב בשמאל וכש"כ בפה. **וכנראה שסובר שגם גידמים אין דרכם לכתוב בפה** דאל"כ הרי דומה לאיטר שכותב בשמאל שכתב בחי' הר"ן [קג. ד"ה אמר אביי]שלא אמרי' בטלה דעתו במקום שאי אפשר אחרת וצ"ע בזה.

ש. מה הדין בכתב אות א' סמוך לכתב? ומדוע?

ת. בסוגיין אמר רבה בר ר' הונא שנחלקו בזה תנא דמתני' ור' אליעזר המובא במשנה בריש פרק האורג. דבמתני' כתוב שפטור. משום שבעי' ב' אותיות כדי להתחייב ור' אליעזר שמחייב באריגת חוט א' בנוסף לאריג קיים - ה"ה שיחייב כאן בכותב אות א' בנוסף לאות קיימת.

ואם בכתיבת אות זו מסיים ספר - כתוב בברייתא המובאת בסוגיין שחייב ונחלקו רבה ב"ר הונא ור' אשי האם ברייתא זו היא רק לר' אליעזר[1803] [- דעת רבה ב"ר הונא] או שגם רבנן מודים דבהשלים ספר או בגד חייב בחוט/אות אחת. [ר' אשי]. וכתב רש"י שהיינו שסיים ספר מכ"ד ספרי הקודש. ועי' הערה[1804].

להלכה - פסק הרמב"ם [יא ט] כר' אשי שחייב בהשלים הספר [והיינו אף לרבנן דר' אליעזר שכמותם פסק הרמב"ם ט יח][1805].

[1803] וא"ת לר"א מאי שנא סיים הא אפי' באמצע ספר חייב י"ל דבא לרבותא דסד"א דבסוף הספר גרע כי א"צ לכתוב עוד אות וא"כ זה פחות מכשיעור ודווקא באמצע ספר שאות זו היא הכנה לכתיבת האות הבאה חייב - קמ"ל דגם בכה"ג חייב [**אבני נזר** רא יב]

[1804] וצ"ע הא גם בסיים בגד ע"י אריגה אחת אומרת הברייתא שחייב - א"כ אף שאין זה בגד קודש ואמאי לגבי ספר בעי' שיהא ספר קודש? ועי' **במנחת חינוך** [מוסך השבת מלאכת הכותב] שכתב בטעם שדווקא כתבי הקודש כי אסור להוסיף עליהן ולכן הווי חשיבות כשגמר אותם. וכתב **בספר מורשת משה** [הר"מ שטינהוז] בסוגיין שצ"ל לפי זה שגם בבגד איירי הברייתא בבגד שא"א להוסיף עליו ולכן הווי חשיבות עכ"ד וצ"ע.

[1805] וכתב במנחת חינוך [כותב אות ב] שמהרמב"ם משמע שבכל ספר חייב המשלים באות א' ולאו דווקא בכתבי הקודש - ודלא כרש"י.

ש. מהו " כתב ע"ג כתב" ומה הדין בזה גבי שבת וגבי סת"ם וגבי גט ומדוע?

ת. כתב ע"ג כתב היינו שאדם העביר דיו על אות הכתובה כבר. ועושה א"ז או בשביל לחדש את האות או בשביל לכתוב לשמה [והיינו גבי גט או ס"ת שכתבו מתחילה שלא לשמה וע"ג כתב זה כתב לשמה].

והדין: **במשנה** כתוב שכתב העליון לא הווי כתב. ופטור גבי שבת. **ואמר ר' חסדא** בסוגיין שזה תלוי במחלוקת ר' יהודה וחכמים גבי ס"ת אי כתב ע"ג כתב הווי כתב. דלר' יהודה גבי ס"ת הווי כתב וה"ה גבי שבת וגט ולחכמים - לא הווי כתב לגבי ס"ת וה"ה לגבי שבת וגט. ומתני' דס"ל דל"ה כתב - סוברת כחכמים.

וכתבו תוס' **שדעת ר' אחא בר יעקב** היא שמחלוקת רבנן ור' יהודה היא רק בס"ת. דבס"ת - רבנן פוסלים משום דכתיב "זה א - לי ואנוהו" אבל בגט - הווי כתב לכו"ע דתיקן בזה שעשה לשמה. וגבי שבת - אם תיקן[1806] - הווי כתב לכו"ע ואם לא - ל"ה כתב לכו"ע. ומש"כ במשנה של"ה כתב זה כשלא תיקן וככו"ע.

להלכה - הרמב"ם [יא יא] פסק בסתמא שכתב ע"ג כתב **פטור** ומשמע שפסק **כרבנן אליבא דר' חסדא** שבכל גווני ל"ה כתב ואפי' אם תיקן בלשמה או שחידש. וכן בהל' גירושין [ג ד] פסק שאינו גט וכתב הכס"מ שזה כר' חסדא וכרבנן. **וברשב"א** [מובא בכס"מ שם] כתב לחוש לחומרא שהווי גט[1807] **ובשו"ע** [אהע"ז קלא ה] הביא דעת הרמב"ם בסתמא ודעת הרשב"א בי"א.

ש. מה הדין בכתב אות א' בפנקס בטבריא ואות א' בפנקס אחר בציפורי? האם מצטרפין ומדוע?

ת. הדין הוא שאם יכול לקרבן שיהגו זה עם זה ללא שיצטרך לחתוך את הפנקס [והינו שכתב אות א' בקצה דף זה ואות שניה בתחילת דף זה] - חייב. ואם לא יהגו זה עם זה ללא קציצה - פטור. משום דמחוסר מעשה. [ואיירי בפשטות שהכל היה בהעלם אחד. אבל אם היה בב' העלמות - גם אם נהגין זה עם זה - נחלקו ר"ג וחכמים אי חייב].

[1806] ומשמע מתוס' שאפי' אם חידש את הכתב - הווי כתב לכו"ע. ומתני'

[1807] והיינו שגם אם נתאלמנה אסורה לכהן וכן שאם רוצה בעלה לחזור אליה צריך שוב קידושין וכן אסאחר שקבלה גט זה קדשה אחר צריכה גט מתרוויהו

ש. מה הפירוש " הגיה אות אחת" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. הגיה אות אחת היינו שתיקן אות אחת. **והדין:** - בברייתא כתוב שחייב. ונחלקו אמוראים איך מדובר. **לר' ששת** איירי שתיקן אות אחת ועשה ממנה ב' אותיות וכגון שנטלו לגג של האות ח' ועשאה ב' זיינין. [וכתב רש"י שאיירי שהספר צריך לכך.[1808]] **ורבא אמר** שאיירי שתיקן את האות ד' ועשאה ר' ופרש"י - הואיל וזה תיקון הספר דאסור לאדם להשהות בביתו ספר שאינו מוגה הווי כהשלמת הספר דאמרי' לעיל [דעת ר' אשי] שחייב אפי' לרבנן.[1809].

להלכה - הרמב"ם [יא יג] הביא רק את אוקימתת ר' ששת שעשה מח' ב' זיינין - ולא את אוקימתת רבא[1810].

[1808] דאל"כ הווי מקלקל.

[1809] **ובין לר' ששת ובין לרבא לא איירי פה בסת"ם** דהא אסור לתקן כך סת"ם דזה "חק תוכות" [היינו שתיקון אות בס"ת צ"ל ע"י כתיבה ולא ע"י מחיקה] אלא מיירי פה בספר קודש שאינו ס"ת ועל כן כשהופך ח לב' זינין הוי כותב ב' אותיות וכן כשהפך ד' לר' - הווי תיקון גדול [**ריטב"א**.וברשב"א כתב של"ה חק תוכות אולם בתשובה כתב שכן הווי חק תוכות וכתב הרעק"א [תניינא לו ד"ה השבתי]שבתשובה חזר בו ממש"כ בחידושיו].
ועי' בשו"ת רעק"א [תניינא לו ד"ה ובעיקר] דמ"ש רבא דווקא תיקון של ר' לד' - איירי בשאר ספרי קודש ולא בס"ת [שבו גם אם תיקן אסור להשהותו דפסול משום חק תוכות וחיישי' שיקרא בו] שבהם אין תיקון אות חשוב אלא אם החליף אותיות זו בזו - כגון מר' לד' ולהיפך אבל אם נמחקה אות וכתבה שוב - אינו חייב באות אחת דאין באות מחוקה משום "אל תשכן באהלך עוולה" ורק בהחלפת אותיות יש. עכ"ד. ולכאו' בכתבי הקודש - כל גווני של תיקון של אות אחת הווי תיקון גדול וכמ"ש ר' אשי ורק בשאר ספרי קודש בעי' שתהא החלפת אות כנחענ"ד. **ונראה** שכל זה לשיטת רש"י שבהשלמה חייב רק בכתבי הקודש ולפיכך מחייב כאן רק באות מוחלפת דאיכא עוולה להשבהותה. אבל הרמב"ם [יא ט] פסק שכל השלמת ספר באות א' חייב ולפירושו אכן גם אם תיקו אות פגומה חייב דזה השלמת ספר ולאו דווקא בהחליף אות באות אחרת.

[1810] ותמהו האחרונים הא רבא בתראה הוא - עי' **ביאור הלכה** [שמ ד ד"ה במשקין] שצ"ל שזה נכלל בדין השלמת הספר שכתב הרמב"ם לעיל [יא ט]שחייב.

ש. מה פירוש "נתכוון לכתוב ח' וכתב ב' זייניין"? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. רש"י במשנה כתב דהיינו שדילג הקולמוס כשכתב את הגג של הח' ועי"ז נהיה ב' זייני"ן.

והדין בזה: שאם מתכוון להוסיף תגים לזיני"ן ועדיין לא הוסיף - פטור ואם לא מתכוון להוסיף תגין לזיני"ן - חייב. ועי' הערה[1811].

ש. מה פירוש דברי המשנה : "כתב אות אחת נוטריקון" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. כוונת המשנה היא שכתב אות אחת ושם נקודה על גבה כדי לסמן שמרמזת על תיבה שלימה[1812] [רש"י].

והדין בזה - נחלקו ת"ק ור' יהושע בן בתירא[1813]. לת"ק - פטור ולר' יהושע בן בתירא - חייב[1814]. וטעמו של ר' יהושע בן בתירא - משמע בגמ' שהוא כיוון שהתורה נדרשת בנוטריקון[1815] ממילא כתב בנוטריקון הווי ככתב מילה.

להלכה פסק הרמב"ם [יא יג] כת"ק.

[1811] והקשו תוס' [קד: ד"ה נתכוין] והרשב"א [קד: ד"ה תנא] אמאי אם לא מתכוון להוסיף תגין לזיי"ן פטור? הלא הווי כנתכוון לזרוק ב' וזרק ד'? ותירצו כנת שמה שאמרה הגמ' שחייב כשלא מתכוון לתייג את הזייני"ן - איירי בכגון שהיה צריך לכתוב ב' אותיות <u>ולא משנה לו אלו הן</u> והתכוון לכתוב ח' ועוד אות ויצא לו ב' זייני"ן [ומ"מ אם דרכו לתייג את הזייני"ן שכותב - פטור] אבל אם התכוון לכתוב ח' בדווקא ויצא לו ב' זייני"ן - הווי כנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' שפטור. עכ"ד. [ויל"ע למה פטור כשדרכו לתייג את הזייני"ן? וכי ז' ללא תיוג אינה אות?]. ויל"ע אי גם לרש"י איירי שלא אכפת לו אלו אותיות יכתוב דרש"י כותב שהאות ז' <u>צריכה</u> תגין - ומשמע שאיירי בכותב סת"ם וא"כ וודאי אכפת לו אלו אותיות לכתוב ואולי י"ל שכוונת רש"י דכיוון דצריכות תגין בס"ת"ם - לכן אם דרכו לכתוב ז' מתויגת וכתב ז' בלא תגין - פטור אף אם כתב כן בסתמא ולא בס"ת

[1812] בזמנו של רש"י היו מסמנים עם נקודה על התיבה והיום נוהגים לסמן עם קו קטן אלכסוני ליד ראש התיבה [כזה: א']

[1813] עי' מהרש"א בחי' אגדות פסחים סו. ד"ה מבני שהיו ג' בני בתירא : ר' יהודה, ר' שמעון ור' יהושע עי"ש

[1814] וכתבו תוס' לעיל קג: ד"ה בגילטורי שלרבנן אפי' כתב ב' וג' אותיות בנוטריקון - פטור. ועי"ש **בשפת אמת** שמתקשה מנין כן לתוס' [דבמתני' כתוב "אות אחת נוטריקון] ונשאר בצע"ג **ובספר שבת של מי** מסביר שאיירי בב' אותיות שאינם מילה כגון א א שבכה"ג הכותב ב' אותיות פטור ורק לר' יהושע בן בתירא שמחייב בנוטריקון - חייב.

[1815] בברייתא של ל"ב מידות של ר"א בנו של ר"י הגלילי [מובא בסוף גמ' ברכות] במידה ל נמצאת המידה נוטריקון. ועי' **ספר הכריתות** בהקדמה לנתיבות עולם שזה רק באגדה ולא ילפי' מינה קולא וחומרא עכ"ד וכנראה כתב דבריו בשיטת ת"ק אבל ר' יהושע בן בתירא לומד שזה גם להלכה ולפיכך זה כתיבה גמורה. כנלענ"ד וצ"ע.

מהמשנה קה. עד סוף הפרק.

ש. מה הפירוש "כתב ב' אותיות בב' העלמות" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "כתב ב' אותיות בב' העלמות" הפירוש הוא שאחר שכתב אות אחת נודע לו ששגג ושוב שכח וכתב אות שניה ושוב נודע לו ששגג. ובדין זה נחלקו ר"ג וחכמים חכמים פוטרים משום דקי"ל "ידיעות מחלקות"[1816] ור"ג מחייב. דס"ל שאין ידיעה לחצי שיעור[1817] להלכה - פסק הרמב"ם [שגגות ו ח] כחכמים.

ש. מה הדין לחכמים בכתב אות אחת שחרית ואות אחת בין הערבים ולא נודע לו בינתיים?

ת. מחלוקת רש"י ותוס'. לרש"י - פטור דשהות שבינתיים הוויא כידיעה לחלק ולתוס' - חייב שלא אמרי' דשהות הווי כידיעה לחלק.

[1816] ודין זה דידיעות מחלקות ילפי' מהפסוק " או הודע אליו חטאתו... והביא שעיר עיזים" - שהידיעה מחייבת קרבן ואם שגג שוב - אינו יכול להתכפר בקרבן שכבר התחייב עליו [עי' רש"י כריתות ד. ד"ה דהעלמות מחלקין] וסוברים חכמים דכמו שמחלקת הידעה בין שתי חטאות - ה"ה שמחלקת בין שני חצאי שיעור ואינם מצטרפין לשיעור שלם

[1817] משום שכתוב או הודע אליו חטאתו - דווקא ידיעה שמחייבת חטאת שמיה ידיעה לחלק. [תוס']

פרק שלושה עשר - האורג

מהמשנה קה. עד המשנה קה:.

ש. מה פירוש "אורג בתחילה" ו מה פירוש "אורג על האריג" ומה שיעור בחיוב בהם ומדוע?

ת. "**אורג בתחילה**" היינו שעדיין אין לו אריג ועכשיו מתחיל לארוג. "**מוסיף על האריג**" היינו שיש לו אריג והוא מוסיף עליו עוד אריגה. **ושיעור החיוב בזה** : מחלוקת. **לחכמים** בין בתחילה ובין במוסיף השיעור הוא ב' אריגות [הינו שיעביר ב' פעמים את חוט הערב בתוך חוטי השתי] **ולר"ג** - במוסיף השיעור הוא חוט אחד. ובתחילה - יש סתירה בדעתו בין המשנה שאומרת שר"א מצריך בתחילה ג' חוטין לבין הברייתא שאומרת שמצריך ב' חוטין וביישוב הסתירה אומרת הגמ' שיש לחלק בין חוט דק לחוט עבה ויש ב' הסברים בגמ' בחילוק זה - א' שבדק בעי' ג' כדי שיהא ניכר ובעבה סגי בב' ב' שבדק סגי בב' כי נצמדים החוטין טוב זה לזה אבל בעבה שנצמדים פחות טוב - בעי' ג' יש לחלק בין חוט עבה לחוט דק.

ש. מהן "בתי נירין"? ומה פי' "העושה שתי בתי נירין" ומה הדין בזה?

ת. בית ניר הוא טבעת עגולה שמכניסים בה את חוטי השתי במכונת האריגה. והעושה ב' בתי נירין פרש"י שמכניס את חוטי השתי לטבעות הנ"ל. ובגמ' מפרש אביי שהכניס "תרתי בבת נירא וחדא בנירא" ומסביר רש"י [עפ"י הסבר החזו"א[1818] בדבריו]והדין בזה הוא שמעביא החוט ב' פעמים ברווחים שבין המיתרים שבמכונת האריגה ופעם אחת - בטבעת שבתוך המיתר שבמכונת האריגה. ובזה חייב משום מלאכה[1819].

ש. מהן בתי נירין של נפה וכברה?

ת. היינו שאורג שורה א' של ערב בב' צידי הנפה כדי לעשות "מסגרת" לנפה[1820].

[1818] כלים כו ג

[1819] ויל"ע למה זה חשיב מלאכה ? הרי לא יצר שום דבר ובפשטות זו רק הכנה למלאכה?

[1820] ויל"ע למה משום אורג?

ש. מהו שיעור הרוחב של הבגד ושל אימרא בשביל להתחייב על אריגה ?

ת. שיעור רוחב הבגד בוא כסיט ככתוב במשנה קה: ובאימרא - השיעור הוא רוחב ג' בתי נירין.

ש. מהי קירוס?

ת. בגמ' אמרינן שהיא "מיצוביתא" והיא מכונת אריגה של גרדיין שיש בה דוושות רגליות להעלות ולהוריד את בתי הנירים ולא כהמכונות הפשוטות של הנשים בבית שביד היו מעלות ומורידות את בתי הנירין [רש"י עפ"י הסבר החזו"א כלים כו ג ד"ה וקירוס].

ש. מהי מלאכת ב' בתי נירין בסל בנפה ובכברה?

ת. פרש"י במשנה שמרכיב חוט של ערב בב' צדדי חוטי השתי של הסל הנפה והכברה כדי להחזיקן ולארוג בהן אח"כ את שאר חוטי הערב[1821].

ש. מהי מלאכת הקורע ע"מ לתפור ב' תפירות?

ת.הגמ' מסבירה בכגון שתפר שלא כהוגן וקורע התפירות ע"מ לתפור שוב כהוגן [1822].

[1821] ושונה מלאכת "עשיית בתי נירין" במכונת האריגה מאשר בעשיית סל דבמכונת האריגה אירי בהרכבת חוטי השתי במכונה ללא שעושה שום פעולה בחוטי הערב ואילו בסל וכברה - העמדת חוטי השתי היינו ע"י הרכבת חוט ערב א' בצד זה וא' בצד זה. ואף שבסל וכברה אין כלל טבעות [וניר הרי הוא טבעת ולכן עול נקרא ניר {עי' תרגום על המילה עול שבתורה} כי יש בו טבעת שמחברת את המחרישה לגוף השור] י"ל שכל מלאכה שמטרתה להעמיד חוטי השתי נקראת העושה ב' בתי נירין

[1822] ולעיל עה. אומרת הגמ' במשכן היה קורע ע"מ לתפור בנפל בה דרנא. ועי"ש בתוד"ה שכו שבמשכן היו אומנים ביותר ונזהרין לתפור כהוגן ולכן לא היה מצוי קורע ע"מ לתפור אלא בדרנא עי"ש

מהמשנה קה: עד המשנה קו.

ש. מה דינו של הקורע כלים בחמתו ומדוע?

ת. אם קורע כדי להשקיט את כעסו - לכו"ע פטור. דאינו חשיב מתקן כיוון שמרגיל את יצרו לבוא עליו[1823].

ואם קורע כדי למירמי אימתא אאינשי ביתיה [דהיינו כדי להחזירם למוטב[1824]] דהוי מתקן - אומרת הגמ' בסוגיין שנחלקו בזה מתני' והברייתא המובאת בסוגיין. לדעת מתני' פטור[1825] ולדעת הברייתא חייב[1826]. ואומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במלשאצל"ג. דלר' יהודה חייב ולר' שמעון פטור[1827] ומתני' סוברת כר"ש והברייתא סוברת כר יהודה.

להלכה - הרמב"ם [י י] פוסק שחייב בקורע בחמתו אף אם זה כדי להרגיע את יצרו. ועי' הערה שבתחילת התשובה.

[1823] זו דעת **רש"י** [ד"ה מי שרי] **ותוס'** [ד"ה לא צריכא]. וכ"כ **הראב"ד** בהשגותיו על הרמב"ם שבת ח ח. **אבל הרמב"ם** שם כתב שחייב אף בקורע כדי לשכך כעסו. וא"כ דעתו שלר' יהודה שחייב במלשאצל"ג [וכמותו פוסק הרמב"ם] - חייב גם במשכך כעסו. וכתב המ"מ שם שלדעת הרמב"ם מה שהעמידה הגמ' את הברייתא ברוצה למירמא אימתא אאינשי ביתיה - הוא מחמת שבבריתא לא כתוב שדבר זה אסור לעשותו אף בחול אבל באמת חייב גם במשבר כדי לשכך כעסו.

[1824] עי' רמב"ם דעות ב' ג' שרק בכה"ג שרוצה להחזירם למוטב יש לכעוס ועי"ש בהג"מ וכס"מ שמקורו מסוגיין. ועי"ש ברמב"ם שרק יראה עצמו בפניהם שכועס עי"ש]

[1825] ואף שבמשנה כתוב בסתמא "הקורע בחמתו פטור" - ברור לגמ' שאיירי אף כשקורע למירמא אאינשי ביתיה. דבקורע רק כדי להשקיט את יצרו - פשיטא שפטור [תוס' ד"ה לא]

[1826] ואף שבברייתא כתוב בסתמא שהקורע בחמתו חייב - מעמידה הגמ' את הברייתא שאירי רק בקורע ע"מ למירמא אימתא אאינשי ביתיה. אבל בקורע ע"מ להשקיט את יצרו - פטור דהווי מקלקל

[1827] וטעם שחשיב מלאכה שא"צ לגופה - עי' תוס' לעיל צד. ד"ה רבי שמעון שמסביר שכל מלאכה שהיא לצורך אחר ממה שהיה במשכן - חשיב מלשאצל"ג. ותוס' שם מקשים על רש"י שפירש [במשנה צג: ד"ה ור' שמעון] שמלשאצל"ג היינו שעושה רק בשביל לסלק דבר מעליו ומקשים תוס' הא בקורע ע"מ למירמי אימתא - אינו קורע בשביל לסלק הבגד מעליו אלא כדי להפיק תועלת עי"ש

ש. מה הדין בקורע בגדו בשבת משום ששמע שמת לו מת?

ת. במשנה כתוב שפטור ובברייתא כתוב שחייב. והגמ' מיישבת את הסתירה - שבמשנה איירי כשלא חייב לקרוע מצד הדין - דהיינו שהמת אינו משבעת הקרובים שחייבים לקרוע עליהם וכן אינו חכם ואינו נחשב כאדם כשר ולא עמד בשעת יציאת נשמה דאז הקריעה היא קלקול ופטור והברייתא מדברת באחד מהאופנים הנ"ל שחייב לקרוע מצד הדין דאז הקריעה היא תיקון וחייב.

וכתב רש"י דהחילוק הנ"ל שכשיש חיוב קריעה חייב וכשאין חיוב קריעה פטור הוא רק לר' יהודה דמחייב במלשאצל"ג. אבל לר' שמעון - פטור אפי' בקורע על מתו משום שהווי מלאכה שא"צ לגופה כמוציא את המת.

לקברו. **ודעת תוס'** שבקורע על א' מז' קרובים - גם לר' שמעון חייב כי איכא תועלת בקריעתו שיוכל ללבוש את הבגד בשעת חימום.

להלכה - הרמב"ם פסק שחייב בקורע על מת שהוא חייב להתאבל עליו[1828].

ש. הקורע על מתו בשבת - האם יצא די חובת קריעה?

ת. בברייתא כתוב שכן. ועי' הערה[1829].

[1828] ואין בכך הוכחה מה סובר הרמב"ם בדעת ר' שמעון שהרי הרמב"ם פוסק כרבי יהודה במלשאצל"ג. ודעת רב הפוסקים שהלכה כר' שמעון [עי' שו"ע שטז ח וביהגר"א שם]

[1829] וכתוב בירושלמי שאין זה דומה למצה גזולה שאין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח [משום מהב"ע] דהתם המצה גופה היא עבירה [פי' היא נמצאת אצלו בעבירה] הכא הוא עשה עבירה [ודין מהב"ע הוא רק כשהחפץ שבו עושה את המצווהה - הוא אצלו בעבירה] ומוכיח הירושלמי מסברא - אילו מוציא מצה מרה"י לרה"ר בשבת - האם לא ייצא בה יד"ח בפסח?! עכ"ד הירושלמי. ונראה שטעם הירושלמי דהא מקור דין מהב"ע נלמד מקרבן גזול [והבאתם את הגזול וכו] ולכן אמרי' מהב"ע רק בכה"ג דהחפץ נמצא אצלו באיסור שעי"ז הוא מאוס לגבוה אבל אם החפץ עצמו אינו מאוס לגבוה - אע"פ שהמצווה נעשית בעבירה - יצא ידי חובה. ועדיין צ"ב דגם בחפץ שאינו מאוס מ"מ הרי עושה את המצווה עי"ז שעושה עבירה וכי זו לא מצווה מאוסה?

ש. ת"ח שמת - אלו דיני אבילות נוהגין בכל ישראל?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שהכל קורעין עליו חולצין עליו [היינו שיוצאין בלוויתו בכתף מגולה] ומברין עליו ברחבה[1830].

ש. האם הזקנים שחיו אחרי יהושע האריכו ימים או לא ומנ"ל?

ת. בנביא [שופטים ב ז] כתוב שהזקנים האריכו ימים אחרי יהושע. אמנם אומרת הגמ' שימים - האריכו אבל שנים - לא האריכו משום שנתעצלו בהספדו של יהושע. ופרש"י שכוונת הגמ' שכלו ימיהם בטוב אך לא חיו הרבה שנים אחר יהושע וכמ"ש ביומא שיש אורך ימים ויש שנות חיים היינו שמתהפכות עליו מרעה לטובה. ועי' הערה[1831].

[1830] **ועי' ברמ"א יו"ד שמ ז** שמביא דעה שזה רק ברבו או ביודע משמועותיו שחידש עכ"ד וזו דעת מהר"ם המובאת ברא"ש [מו"ק ג נט]והרא"ש עצמו חולק עליו שם וכן בתוס' בסוגיין אומר הרשב"א שאף באינו רבו קורע. **ובב"י** ובשו"ע **פסק כהרא"ש והש"ך** [שם ס"ק טז] **פסק כהרמ"א.**
ולגבי זמננו עי' ש"ך שנוהגים שלא לקרוע אף על רבו ואף ביודעים משמועתו ואולי סומכים עמש"כ האגודה שאין לנו ת"ח בזה"ז ונשאר בצ"ע.

[1831] **עי' במהרש"א שמק'** דאדרבה מהגמ' ביומא מוכח שאורך ימים זה כפשוטו שחי הרבה זמן ושנות חיים היינו שמתהפכות לטובה וא"כ צ"ל שהזקנים שהאריכו ימים ושנים לא האריכו היינו שחיו עוד הרבה זמן אחרי יהושע אבל לא חיו בטוב. **ויש להעיר** שפנחס וודאי לא שייך לזקנים הללו שהרי הוא חי ירבה מאוד שנים אחר יהושע ואף בזמן יפתח ככתוב במדרש רבה [חיי שרה ס ג וכן מבואר ברש"י דברי הימים א ט כ] וזה היה אחר שכבר הרבה שנים לא עבדו ישראל את ה' והלוא כתוב בנביא שופטים ב ז שכל ימי הזקנים עבדו ישראל את ה'.

ש. מה הדין בעושה מלאכה דרך קלקול? ומדוע?

ת. בחובל ומבעיר - נחלקו ר' יוחנן ור' אבהו בשם הברייתא. **לר' אבהו בשם הברייתא** - חייב **ולר' יוחנן** פטור ועל מש"כ בברייתא שחייב אמר ר' יוחנן שאו ש"אינה משנה"[1832] ואם ת"ל משנה - איירי כשמקלקל ע"מ לתקן - כגון בחובל וצריך לכלבו ובמבעיר וצריך לאפרו. **ואומרת הגמ' [לפי פרש"י**[1833]**] שנחלקו במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון.** שר' יוחנן ס"ל כר' יהודה שרק בצריך לכלבו/ אפרו חייב ור' אבהו ס"ל כר' שמעון שכל חובל ומבעיר חייב.

ויסוד מחלוקתם גבי חובל דרך קלקול הוא האם מילה נחשבת קלקול - זו דעת ר' שמעון ור' אבהו. וא"כ מדאצטריך קרא להתיר מילה בשבת ש"מ ששאר קלקולים בחובל אסור בשבת מדאו'. או שנחשבת תיקון דזה תיקון לאדם שהוא מהול ולכן אצטריך קרא להתיר וזה דעת ר' יהודה ור' יוחנן. וגבי הבערה נחלקו האם הבערת בת כהן חשובה תיקון ולכן אסרתה תורה בשבת או שחשובה קלקול ומדאסרה תורה ש"מ שקלקול בהבערה אסור מהתורה בשבת[1834].

[1832] היינו שאין ברייתא זו נכונה. וכנראה שלא בא ר' יוחנן לחלוק על תנאים אלא שסובר שר' אבהו השתבש במסירת הברייתא

[1833] כמו שדייקו תוס' בסוד"ה מה שזה פרש"י. ובתוד"ה חוץ כתבו פי' זה בשם רשב"ם והוסיפו שכ"מ מרש"י.

[1834] **ותוס' כתבו** שר' יוחנן ור' אבהו נחלקו בדעת ר' שמעון האם לר"ש כל קלקול חייב בחובל [ר' אבהו] או רק בצריך לכלבו [ריו"ח] ולדעת ר' יוחנן - ר' יהודה פוטר אף בצריך לכלבו דאין דרך לחבול בשביל זה. ומש"כ בגמ' שמתני' שכתוב בה שכל המקלקלין פטורין זה רר יהודה - זה לדעת ר' אבהו [שהוא תירץ תירוץ זה] אבל לר' יוחנן - גם לר' שמעון כל המקלקלין פטורין כולל חובל.

ש. מה שיעור המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה?

ת. המשנה אומרת ששיעורן "כמלוא רוחב הסיט - כפול" [היינו כפול מרוחב הסיט][1835]. ופרש"י דסיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו וכשיעור הזה כפול שתיים - חייב[1836]. ובגמ' אמרי' שר' יוסף מחווי כפול ופרש"י דהיינו שהראה המרחק שבין הבוהן לאצבע שזה סיט כפול ור' חייא בר אמי מחווי פשוט ופרש"י שהראה המרחק שבין האצבע לאמה[1837].

ש. מהו שיעור האורג?

ת. במשנה כתוב כמלוא הסיט. ועי' הערה[1838].

[1835] ועי' בתוספתא ט א שגם גוזז שיעורו כסיט כפול וצ"ע למה השמיטה המשנה גוזז [רש"ש]

[1836] וכתב המשנ"ב [שמ ה] שלרש"י סיט כפול הוא שיעור ב' טפחים. **והרמב"ם** [ט ז] כתב שסיט היינו **הרווח שבין הבוהן לאצבע** והוא קרוב **לשתי שליש הזרת**. והטווה כשיעור הזה כפול שניים - חייב. וכתב הרמב"ם בהלכה י' שרוחב סיט כפול היינו **ד' טפחים**. **ויל"ע** שבפיהמ"ש כתב הרמב"ם שרוחב הסיט הוא שתות זרת וראיתי במעשה רוקח על הרמב"ם 0שם שכתב שהיכא דנחית לפסק הלכה - פסק לקולא עי"ש

[1837] ובדעת הרמב"ם מסביר המ"מ שגם ר' יוסף וגם ר' חייא בר אמי הראו מידת סיט ולא מידת סיט כפול אלא שר' יוסף סבר שמודדים בכשלא מותח האצבעות בכל כוחו וגרים בגמ' "מחווי כפוף" ור' חיא בר אמי סובר שמודדים לפי שעור פתחית האצבעות בכל כוחו והיינו פשוט ופסק הרמב"ם מספק כר' חייא בר אמי משום שאין לחייב כי אם בראיה ברורה

[1838] מרש"י משמע שכמלוא הסיט היינו כמלוא רוחב הסיט וא"כ סיט הוא המרחק שבין אצבע לאמה. אולם ברמב"ם משמע שסיט זה רבע מרוחב הסיט שכן גבי רוחב הסיט מוכח מהרמב"ם [ט י] שהוא ב' טפחים ואילו לגבי סיט כתב הרמב"ם בהל' יח שהוא ב' אצבעות 0דהיינו חצי טפח. **ויל"ע** למה שונה אורג מטווה שבו בעי' רוחב סיט כפול? ובשיטת רש"י 0אולי י"ל שכיוון שבאורג בעי' ב' חוטין ובטווה סגי בחוט א' - על כן בטווה בעי' אורך כפול. אבל להרמב"ם שטווה היינו פי שמונה מאורג - קשה ואולי י"ל שאורג שהוא השלמת הבגד חשוב הרבה יותר וצ"ע.

מהמשנה קו. עד המשנה קו: הראשונה בעמוד [- צבי שנכנס]

ש. מהי מלאכת צידה?

ת. מרש"י במתני' משמע שמלאכת צידה היינו שמכנים בעל חי למקום סגור [ובמשנה מבואר באיזה גודל המקום] ונועל בפניו. ועי' הערה[1839].

ש.איזה מקום סגור נחשב צידה ?

ת. במשנה כתוב **שבציפור** - לכו"ע דווקא מגדל נחשב צידה ולא בית, גינה, חצר או ביבר[1840]. ומסבירה הגמ' שמשנתינו איירי בציפור דרור שגרה בבית כבשדה ונשמת מזוית לזוית. אבל עופות אחרים - דינם כצבי.

וגבי צבי - נחלקו תנאים במשנה **שלר' יהודה** דווקא בית נחשב צידה [וכש"כ מגדל] אבל לא חצר גינה וביבר **ולחכמים** - אף בית חצר גינה וקרפף חשיב צידה **ורשב"ג** אומר שיש לחלק בין ביבר גדול לביבר קטן.

ולמסקנת הגמ' - עפ"י הברייתא בביצה - רבנן מחשיבים צדה בביבר רק אם הוא ביבר קטן אבל ביבר גדול לא חשוב צידה [1841]. ובשיעור ביבר קטן אומר ר' אשי בגמ' שתופס שם את החיה בחד שיחיא

[1839] וה"ה אם נכנס הצבי מעצמו למקום כשהיה פתוח והאדם נעל את הדלת וסגר אותו בפנים כמו שכתוב במשנה הבאה. ויל"ע למה רש"י במשנה [ד"ה וצבי] כותב " משהכניסו לביתו ונעל בפניו" דהא א"צ שיכניסו לביתו וסגי בזה שנעל בפניו? וצ"ע

[1840] ביבר היינו קרפיפות מוקפין מחיצות שמגדלין בהן חיות [רש"י ביצה כג:]. ועי' בהמשך התשובה שיש ביבר גול וביבר קטן עי"ש. ולגבי גודל מנימלי של חצר - עי' משנה ב"ב יא. שהוא ד' על ד' אמות [עי"ש שבכה"ג חשוב "שמו עליו"] וגבי גינה כתוב שם שהוא "בית רובע הקב" והיינו מקום שזורעין בו רבע הקב והוא י' אמות על י' אמות כדמוכח בתוספתא כלאים פרק ב

[1841] ועי' רש"י בביצה כד: ד"ה בהשתא שמביא ב' פירושים מה דעת רשב"ג למסקנת הגמ' הנ"ל. לפירוש א' - למסקנת הגמ' הנ"ל רשב"ג אומר שגם ביבר קטן של רבנן ל"ה צידה אלא בעי' שיהא יותר קטן. ולפירוש ב' - למסקנת הגמ' רבנן ורשב"ג שווין ורשב"ג מסביר את חכמים ומוסיף רש"י בסוף דבריו "כדלקמן" ונראה כוונתו שלקמן נחלקו אביי ור' יסף בשם ר"י אמר שמואל אם רשב"ג נחלק על חכמים או שמסבירן ונחלקו בהסברים הנ"ל. ועי"ש בגמ' שלר' יוסף השיעור של רשב"ג הוא שאין צ"ל הבא מצודה ונצוחדנו עי"ש. ויל"ע וכי זה שיעור יותר קטן מדחכמים? וצ"ע.

[- פרש"י מרוצה שהוא שוחה לאחוז בה[1842]], או שנפיל צל הכותל שבכתלים אהדדי[1843] או שליכא שם עוקצי שהבהמה תימלט לשם ועי' הערה[1844].

ובדעת רשב"ג נחלקו ר' יוסף א"ר יהודה אמר שמואל ואביי האם רשב"ג מסביר את חכמים [- דעת אביי], או שחולק עליהם[1845] והלכה כמותו [דעת ר' יוסף].

וגבי דגים - הגמ' מביאה את המשנה בביצה שאין חשובים ניצודים בביבר שלהן ולמסקנת הגמ' - איירי אף בביבר קטן וצ"ל שאף בביבר קטן בעי' מצודה בשביל לצודן.

להלכה פוסק הרמב"ם [י יט - כ] שחייב גבי חצר וגינה וכן בביבר קטן. ומביא את ב' הסברים הראשונים של ר' אשי לביבר קטן.

[1842] ובביצה כד. כתב רש"י "בפעם אחת שהוא שוחה עליו לתפסו - אין לו להשמט ממנו" והרשב"א שם הק' הא ביבר כזה קטן מבית ופשיטא שהווי צידה [והיינו דבזה אף ר' יהודה מודה ומה רבנן באו להוסיף על ר' יהודה] ולכן כתב דגרסי' בחד שיהיא - שא"צ לשהות בינתיים

[1843] היינו שבשעה שצל הכותל גדול כהכותלשזה בערך בשעה שלישית של היום] - יגיע הצל לאמצע הבית [רמב"ם י כ עפ"י הסבר פירוש קדמון ממצרים הנמצא במהדורת פרנקל] ועי' תוס' שהיה להם שיעור שווה של לגובה הכתלים והיו יודעין שיעורן

[1844] **וברמב"ם** [י כ] כתב את ב' הצורות הראשונות והשמיט השלישית וכתב **מרכבת המשנה** שהשלישית כלולה בראשונה דהיינו שיכול להגיע בשחיה אחת והשניה באה לרבות שבמקום צר אפי' הוא ארוך שאינו יכול ל הגיע בשחיה אחת - מ"מ כיוון שהצבי וודאי ילכד שהרי אין הוא יכול לחזור לאחוריו וכשיגיע האדם לסוף החדר ילכדנו - חשיב צידה. ויל"ע אי מסביר כפי' קדמון ממצרים שהצל מגיע לחצי החדר או שסובר שהוא יותר צר

[1845] והיינו שסובר שבעי' שיעור יותר קטן כדי להחשב צידה [רש"י ביצה כד: ד"ה השתא]

ש. מה הדין בצד צבי שהוא ישן או סומא או חיגר או חולה או זקן? ומדוע?

ת. לגבי סומא ישן חיגר וזקן - בברייתא המובאת בגמ' כתוב שבסומא וישן - חייב ובזקן ובחיגר פטור ומסביר ר' יוסף שסומא וישן - עבידי לריבויי דהיינו נשמטין כשמרגישין יד אדם ולכן אינם נחשבים "ניצודים" והצדן חייב ואילו זקן וחיגר - לא עבידי לריבויי.

ולגבי חולה יש סתירה בברייתות - בברייתא א' כתוב שפטור ובברייתא ב' כתוב שחייב. והגמ' מיישבת את הסתירה בין הברייתות שברייתא א' מדברת בחולה מחמת עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו וחשוב ניצוד[1846] וברייתא ב' מדברת בחולה מחמת חום - שיכול לזוז ממקומו[1847].

להלכה - הרמב"ם כתב בסתמא שהצד צבי חולה פטור[1848].

ש. מה דין הצד צרעין ויתושים ומדוע?

ת. בברייתא נחלקו בזה ר' מאיר וחכמים. ר"מ מחייב וחכמים פוטרים מפני שאין במינו ניצוד דהיינו שאין דרך לצודן ופרש"י שאינם לצורך. ועי' הערה[1849].

להלכה - פוסק הרמב"ם [י כד] כחכמים. ועי' הערה[1850].

[1846] ויל"ע אי יש איסור מדרבנן בצידת חיה שלא יכולה להישמט דבברייתא כתוב שפטור וקי"ל שכל פטורי שבת פטור אבל אסור ומצד שני גבי יו"ט תנן במשנה בביצה שמותר לצוד חיות מהביברין כשיכול לתפסן בשחיה אחת ועי' מה שאכתוב בזה בע"ה במשנה הראשונה של פרק הבא.

[1847] בגמ' כתוב "הא בחולה מחמת אשיתא הא בחולה מחמת אובצנא". ומה שכתבתי שבאשיתא חייב ובאובצנא סטור - כן פרש"י. **ובמ"מ [י כא] כתב בשם ר"ח** איפכא שבאובצנא חייב. וכתב המ"מ שכ"ד הרמב"ם במש"כ [שם] "שברח הצבי מפני הכלב והוא היה רודף הצבי... חייב". [והיינו שתפסו כשהיה עייף]. עכ"ד המ"מ ולגבי חולה כתב הרמב"ם [שם כד] שפטור והיינו בחולה מחמת אשיתא דסתם חולה הוא מחמת אשיתא [עי' מרכה"מ י כב]

[1848] והיינן בממת אשיתא דסתם חולה הוא מחמת אשיתא [מרכה"מ י כב]

[1849] ולקמן [פרק שמונה שרצים בדף קז. ד"ה שלא] פרש"י שאין במינו ניצוד הווי מלאכה שא"צ לגופה עכ"ל. והיינו שהוא צד אותם בשביל לזרקן [שלא יזיקן] ולא כדי להשתמש בהן ולפי זה ר"מ וחכמים נחלקו האם חייב על מלשאצל"ג. ולגבי דעת הרמב"ם - עי' בהערה הבאה

[1850] **ובטעם הפטור באין במינו ניצוד בדעת הרמב"ם** - א"א לומר כפרש"י שזה משום מלשאצל"ג דהא הרמב"ם מחייב [בהלכה כא] במלשאצל"ג וגם א"א לומר שזה משום שינוי - שהרי דרך לצודן כדי שלא יזיקו [עי' אבני נזר קפט ו] ועי' **אבני נזר** קפט ז שמחדש שבצידה שלא נשתנה בחיה שום דבר רק מה שהיא אצלו - בעי' גם להרמב"ם שיהא זה דבר שדרך לצודו בשביל להשתמש בו עי"ש וצ"ע. **ועי' בספר חוט השני** [הגר"נ קרליץ] חלק א ' סי' ט"ו סעיף ב שכותב

ש. מהן "גיזין" ומה הדין בצד גיזין וחגבים ומדוע?

ת. פרש"י שגיזין זה מין חגב טהור ועי' הערה[1851].

והדין בצד גזין וחגבים - כתוב בברייתא **שבשעת הטל** - פטור ופרש"י שהם מתעוורים והרי הן ניצודין ועומדין **ובשעת השרב** [יובש] חייבים. **ואלעזר בן מהבאי אמר** שאף בשעת השרב כשהם מקלחין ובאין - פטור וכתב רש"י משום שהם מזומנות ליקח [והיינו שניצודין ועומדין] **ועוד פירש רש"י** שחשיבי במינן ניצוד וחייבים עליהם אף לחכמים דר"מ ועי' הערה[1852].

שטעם שצרעין וגיזין חשיבי אין במינו ניצוד - כי דרך להרגן כשצדן וצידה היינו כשדרך להשאירו חי [והצד נחש שחייב לר' יהודה {לקמן קכא.} - זה משום שדרך לצודו ולהשאירו חי - עין אבני נזר שם]

[1851] **בהגהות הב"ח ובגליון הש"ס** הק' דבבכורות ז: משמע שהוא טמא דכתוב שם "אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ כגון דבש דבורים. יכול אף דבש הגיזין והצרעין ? - אמרת לא."

[1852] בברייתא אומרים חכמים שכל שבמינו ניצוד - חייב. **ופרש"י** דהיינו חגבים וגיזין. **אולם הרמב"ם** [י כד] כותב שגם בחגבין וגיזין פטור דאין במינן ניצוד. ובטעם שנחשב להרמב"ם אין במינו ניצוד אף שטהורים - כתב **האבני נזר** [קפט כ] משום שאין אדם טורח לצודן. **ועי' בביאוה"ל** שטז ג דלהרמב"ם קשה לשון הירושלמי [וכן הוא בתוספתא יג ד] שאחר שמביא דעת ר' יהודה [=שבגמ' דידן זו דעת חכמים] שרק דבר שבמינו ניצוד חייב - מובא בסתמא שחגבין בשעת הטל חייב ומשמע שזה גם לדעת ר'יהודה דחשיב במינו ניצוד וצריך לדחוק שלהרמב"ם דין חגבים בשעת הטל הוא רק לר"מ עכת"ד הביאוה"ל

מהמשנה קו: הראשונה בעמוד [צבי שנכנס] עד המשנה קו: השניה בעמוד [ישב האחד]

ש. צבי שנכנס לבית ונעל אדם בפניו - מה דינו? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שחייב משום צד ועי' הערה[1853].

ש. ומה הדין אם נעלו שניים בפניו? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאם יכול אחד לנעלו ונעלו שניים - פטורים. ואם לא יכול אחד לנועלו ונעלו שניים - חייבים[1854].

ש. מתי ארי נחשב ניצוד?

ת. כשהוכנס לגורזקי שלו דהיינו כלוב המיוחד לו שלא יכול לברוח ממנו.

[1853] **ועי' בשו"ת אבני נזר** [סימן קצה] שדן אם נכנס הצבי לבד והאדם רק נעל - האם זה אב או תולדה [ונפק"מ דאם בשביל שיהא אב בעי' הכנסת הצבי - א"כ אמרי' קלב"מ כשהתחייב ממון עם הכנסת הצבי אע"ג שרק אח"כ נעל עי"ש] וכתב שמהיראים משמע שזה אב דכתב שתולדת צד זה רק כשהראשון ישב ע"ג הפתח ולא מלאהו ובא השני ומלאהו עי"ש. ומהרמב"ם [י כג] משמע שזה תולדה שכן כתב א"ז אחר הלכה כב שמיירי שם בתולדה עכת"ד האבני נזר.

[1854] והיינו כשיטת ר' יהודה לעיל בברייתא צב: ור' שמעון שם פוטר בכל גווני ור' מאיר מחייב בכל גווני ועי"ש בגמ' את קורם.

מהמשנה קו: למטה עד סוף הפרק.

ש. מה הדין כשנכנס צבי לבית וישב אחד על הפתח ולא מילאהו וישב חבירו ומלאהו? ומדוע?

ת. השני חייב. שכן הוא צדו[1855].

ש. ומה דין כשאחד ישב בפתח הבית וחסם את הצבי והשני ישב לידו והראשון קם והלך ועכשיו השני לבדו חוסם? ומדוע?

ת. הראשון חייב והשני פטור. ואף לכתחילה מותר לו להמשיך ולשבת ולשמור על הצבי הניצוד. שכן כשהשני התיישב - אין זה מעשה צידה שהרי הצבי כבר היה ניצוד ע"י הראשון.

ש. מה פירוש דברי המשנה "הא למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו"?

ת. פי' דכמו שבכה"ג שנעל בית כשלא ידע שיש שם צבי - דא"צ לפתוח הבית כשנודע לו שיש שם צבי משום שלא צדו באיסור - ה"ה בנדון שישב השני ליד הראשון וקם הראשון - שהשני יכול להמשיך לשבתוא"צ לקום דלא עשה מעשה צידה.

ש. מה הדין בפצע שיש בו ליחה ועשה אדם פתח בפצע כדי להוציא הליחה?

ת. שמואל אומר שאם כוונתו לעשות לו פתח שישאר פתוח [כדי להכניס אוויר שירפא את הפצע] - חייב. ופרש"י משום בונה פתח או מתקן כלי ועי' הערה[1856] אך אם כוונתו רק להוציא הליחה ולא אכפת לו שיסתם מיד הפתח - מותר לכתחילה. דאין כאן תיקון וכתב רש"י [ד"ה פטור] כיוון שזה מקום צער - לא גזרו בזה חכמים ועי' בגמ' לקמן קז: דחשיב מלשאצל"ג ור"ש פוטר ור' יהודה מחייב. וא"כ שמואל פסק כר"ש. [ושרי לכתחילה כי זה מקום צער].

[1855] ואע"ג דבגלל שניהם הוא לא יכול לברוח - מ"מ מלאכה נחשבת רק **מעשה** שעושה בשביל לצוד וזה - רק השני עשה

[1856] עי' במשנה לעילצד: ובגמ' שם צה. שנחלקו ת"ק ור"א גבי גודלת שיער אי חייבת או פטורה ובגמ' מסבירים שדעת ר"א שיש בנין באדם כדדריש ר"ש בן מנסיא מויבן אלוקים את הצלע. וא"כ לרבנן אין בנין באדם. ובפשטות גם מכה בפטיש אין באדם דאל"כ למה גודלת לא חייבת מצד מכה בפטיש? ועי' ר"מ קזים שמחלק בין גודלת שזה בשיער לפותח פתח במכה שזה בגוף האדם שיתכן שגם רבנן דר"א מחייבים. וצ"ע בשזה

ש. מה הדין בצד נחש בשביל שלא ישכנו ומה הדין כשרוצה לעשות ממנו רפואה?

ת. שמואל אומר שבשביל שלא ישכנו - מותר לכתחילה. וכמתני' לקמן קכא. שכופין קערה על העקרב בשביל שלא ישך. ועי' בגמ' לקמן קז: שזה כר"ש שפוטר במשאצל"ג [וגם פה צ"ל מש"כ רש"י גבי מפיס מורסא דמשום צער - לא גזרו רבנן] ועי' הערה[1857].

ואם בשביל לעשות ממנו לרפואה - אומר שמואל שחייב[1858].

הערה: הרמב"ם פוסק להתיר גם בצד נחש שלא ישכנו אע"פ שאינו ממית [י כה] וכן במפיס מורסא להוציא ליחה [י יז] **ועי' מ"מ** בהל' יז שמסביר שאע"ג שהרמב"ם [א ז] פוסק כר' יהודה במלשאצל"ג הכא סובר הרמב"ם שגם ר' יהודה מודה ופוסק כלשנ"ק לקמן קז: שרק לגבי שמונה שרצים אמרי' הא מני ר' שמעון ולא לגבי צד נחש ומפיס מורסא שבהם גם ר' יהודה מודה שכן מפיס מורסא רק להוציא ליחה אינו גמר מלאכת הפתח [דהא דרך הרופאים לעשות פתח גדול יותר] וכן צד נחש שלא ישכנו הוי כמתעסק אי נמי אפי' הווי צידה שרי גם לר' יהודה משום הזיקא דרבים הווי כפיקו"נ [וצ"ע דהא בפרק א הל' יז אוסר הרמב"ם מלשאצל"ג במקום הזיקא דרבים] ומפיס מורסא להוציא ליחה לא הווה תיקון כי עי"ש. **ועי' ביאוה"ל** [שטז ז ד"ה נחשים] שכותב שדעת הרמב"ם שנחש חשיב אין במינו ניצוד ולכן זה רק איסור דר' לצודו ושרי במקום צער. וכותב הביאוה"ל שזה הסיבה שהרמב"ם לא פסק מה שכתוב במשנה בעדויות המובאת בסוגיין שלרפואה חייב.

[1857] ועי' תוס' ג. ד"ה בר שאיירי שאין בזה פיקו"נ דיכול להנצל בענין אחר וכן כתב המאירי שזה אפי' שלא במקום פיקוח נפש עי"ש. וכ"מ בגמ' דהא במקום פיקו"נ גם ר' יהודה יתיר. ויל"ע מדוע שרי במקום צער איסור דר' חמור כמלשאצל"ג והרי אפי' לחולה שאין בו סכנה - דוודאי איכא צער - פסק מרן [שכח יז] ששרי לעשות איסור דר' רק **בשינוי** [וכן שרי לומר לגוי לעשות איסור דאו'] ולמה כאן לא בעי שינוי? וראיתי להג"ר לוי יצחק הלפרין בקובץ אסיא [כט - ל] ששואל כן ומתרץ שמרן פוסק כהרמב"ם [המובא בהערה שבסוף התשובה] שאין זה מלאכה כלל עי"ש ועדיין צ"ע.

[1858] ומש"כ **רש"י** לקמן קז. במשנה בד"ה ושאר שנחש אין במינו ניצוד - י"ל שרש"י לשיטתו [במשנה קז. ד"ה ושאר וד"ה שלא לצורך] שהצד דבר שאין במינו ניצוד פטור רק אם זה שלא לצורך אבל לצורך חייב. וממילא בצד לרפואה זה לצורך וחייב. **וכן כתב הביאוה"ל בדעת הרמב"ם** שנחש הווי אין במינו ניצוד ולכן לא פסק לדין זה דלרפואה חייב כי סובר שהוא רק לר"מ [לעיל קו:] ולר"א [לקמן קז:] שמחייבים גם באינו ניצוד **אולם מרן** [שטז ז] פסק שנחש לרפואה חייב וכתב **במשנ"ב** [שטז כו - כז] שנחש מיקרי במינו ניצוד וטעם שפטור בשלא ישכנו הוא משום מלשאצל"ג.

פרק ארבעה עשר - שמונה שרצים

מהמשנה קז עד המשנה קח.

ש. מהן שמונה שרצים האמורים בתורה ומה דינם לענין צידה ולענין חובל בחבורה?

ת. שמונה שרצים הן: החולד והעכבר והצב למינהו והאנקה והחומט והעכבר והכח והתנשמת.
ודינם לענין חובל הוא:[1859].

לגבי ד' השרצים: החולד והעכבר והצב והתנשמת - אומרת הגמ' שבין לר' יוחנן בן נורי ובין לרבנן יש בהן חובל דיש להם עור והדם נצרר תחת העור והווה ליה חבורה שאינה חוזרת וחייב[1860].

לגבי ד' שרצים האחרים - לטאה כח חומט ואנקה - נחלקו בזה תנאים וכן נחלקו אמוראים בדעת תנאים:.

לדעת ר"י בן נורי במשנה חולין קכב. - יש להם עור. דכן אמר שם ר"י בן נורי בהדיא שיש להם עור [והוא דיבר לענין טומאה[1861] אולם אומרת הגמ' מסברא שה"ה לענין שבת שתלינן שחבורה שבהם אינה חוזרת] **וכן הוא דעת תנא דמשנתינו** שכל ח' השרצים יש להן עור.

לדעת רבנן דחולקים בחולין על ר"י בן נורי ואומרים שם שד' השרצים האחרים הנ"ל [לטאה כח אנקה וחומט] עורותיהן כבשרן - נחלקו שמואל ורבה ב"ר הונא אמר רב. לדעת שמואל - רבנן פליגי על ר"י בן נורי גם לגבי שבת וס"ל שאין לד' שרצים האלה עור וא"כ תנא דמשנתינו שאומר שלכל ח' שרצים יש עור לענין שבת הוא ר"י בן נורי ולדעת רבבר"ה אמר רב - רבנן חולקים על ר"י בן נורי רק לגבי טומאה וסוברים שעורותיהן כבשרם מגזיה"כ ד"אלה הטמאים לכם" שהה' באה ללמד לרבות עורותיהן[1862] אבל לגבי שבת מודו שיש להן עור וא"כ תנא דמתני' הוא גם כרבנן.

[1859] עי' הערות שבסוף התשובה

[1860] דבשרצים שיש להם עור - אם נראה שיש בהם חבורה תלינן שיצא הדם מגופם ונצרר תחת העור והיינו חבורה שאינה חוזרת דאין הדם עתיד לחזור לכלי הדם. אולם אם אין להם עור [דהיינו שעורן דק מאוד] תלינן שהדם כלל לא יצא מכלי הדם אלא נעצר והצטבר בתוך כלי הדם וסופו להמשיך לזרום שם דאילו היה יוצא מכל י הדם - לא היה העור עוצרו.

[1861] והיינו שאין עורן מטמא כבשרן

[1862] אולם סוברים שרק לגבי חמישה השרצים שבפסוק ל' יש דין שעורותיהן כבשרם ולא לגבי ג' השרצים שבפסוק כט - החולד העכבר והצב - שכן לאחר הצב כתוב "למיניהו" והוא מחלק בין ג' השרצים שבפסוק כט לה' השרצים שבפסוק ל'.ולדעת רבר"ה אמר רב דין טומאה בעור כלל לא קשור לעובי העור אלא התורה גזרה שרק בה' האחרונים שבפסוק ל' יש טומאה.

ולדעת ר' יהודה במשנה בחולין - ללטאה - יש עור. ואילו לכח,חומט ואנקה - אין עור וזה בין לעניין טומאה ובין לענין שבת. וא"כ תנא דמשנתינו וודאי לא סובר כמותו.

ודינם לגבי צד - במשנה כתוב שהצדן חייב. ועי' תוס' שהכוונה שצדן בסתמא וחייב כי מסתמא זה לצורך עורן. אבל אם צדן שלא לצורך - הווי מלשאצל"ג ופטור לר' שמעון. ונראה שגם בזה נחלקו תנאים ואמוראים הנ"ל שנחלקו לענין חובל לגבי ד' שרצים האחרים אי חשיבי שיש להן עור והצדן בסתמא חייב כי זה לצורך עורן או שאין להם עור והצדן בסתמא פטור. וצ"ע[1863].

הערה א': עי' ברייתא המובאת בגמ' חולין מו: שאם יצא דם - אפי' בשאר שרצים חייב ועי' רש"י שם שבסוגיין מיירי שלא יצא דם אלא נצרר תחת העור.

הערה ב': לעיל נחלקו ר' יוחנן ור' אבהו אי חובל חייב דווקא בצריך לדם לכלבו וכדו' [- דעת ר' יוחנן] או אפי' בא"צ לדם כלל. [- ר' אבהו]. וכתב **המשנה ברורה** [שטז ל] א"כ לר' יוחנן העושה חבורה חייב רק אם צריך את הבשר שנצרר בו הדם כדי לתת לכלבו **וכתב המאירי** [קו. והובא במ"ב הנ"ל]שה"ה אם עשה את החבורה כדי שתהיה הבהמה חלשה ונוחה ליכבש. **עוד כתב המ"ב** [הנ"ל] שלהרמב"ם [ח ח] שחובל בחבירו כדי להשקיט את יצרו הווי תיקון גם לר' יוחנן - ה"ה בחובל בבעל חי בשביל להשקיט את יצרו. ועי' ראב"ד שם שחולק על הרמב"ם בזה של"ה תיקון [וכן דעת רש"י קה: ד"ה מי שרי - שלא הוי תיקון].

הערה ג': בגמ' [קח:] נחלקו ר' ירמיה ור' יוסף אי לרבנן דר"א שמתירין הריגת כינה - יש חיוב בנוטל נשמה של שרצים. לר' ירמיה - אין חיוב ולר' יוסף - יש חיוב. ועי' רמב"ן שדעת ר' ירמיה בדעת רבנן דר"א היא שכל בעל חי שאין לו גידין ועצמות - אין חייבין על הריגתו. ויל"ע אי גם מלאכת חובל אין בו - ובפשטות זה תלוי אי חיובו גם משום צובע או רק משום שוחט.

להלכה: פסק מרן [שטז ח] כתנא דמתני' דכל הח' שרצים יש בהן חבלה והצדן בסתמא חייב. ובמשנ"ב [ס"ק ל] כתב שדווקא כשהווי תיקון [וכמובא בהערה ב'].

[1863] דבגמ' נאמרה מחלוקת זו לענין חובל אולם לתוס' הנ"ל גם צד תלוי ביש להן עור. אך צ"ע למה לא אמרה הגמ' את מחלוקת שמואל ורבה בר"ה לגבי צד שנא' במשנה לפני חובל?

ש. מה הדין בצד וחובל בשאר שרצים?

ת. **במשנה** כתוב שבשאר שרצים **החובל** - פטור. [ופרש"י דאין להם עור] **והצד** - אם לצורך - חייב ואם שלא לצורך - פטור.

והגמ' בעמוד ב' מעמידה את המשנה כר' שמעון שפוטר במלשאצל"ג ולכן הצד שלא לצורך פטור. אבל לר' יהודה - חייב אף בצד שלא לצורך.

ופרש"י ששאר שרצים - כגון תולעת נחשים[1864] ועקרבים - אין במינם ניצוד. ולכן הצדן שלא לצורך פטור דזה מלאכה שאצל"ג ומתני' כר' שמעון. ומשמע שהצד לצורך - אע"פ שאין במינו ניצוד - חייב[1865]. וכן משמע שלר' יהודה - חייב אף הצד שאר שרצים שלא לצורך.

ודעת תוס' שדבר שאין במינו ניצוד - אפי' צדו לצורך - פטור ואפי' לר' יהודה. ומתני' שמחלקת בין צד לצורך לצד שלא לצורך בשאר שרצים - איירי בשרצים שבמינן ניצוד אך בסתמא ניצודין שלא לצורך משום שאין להם עור [ומ"מ כיוון שצדין אותן בשביל שלא יזיקו - חשישי במינן ניצוד - כנלענ"ד בפי' דברי תוס']. ובזה יש חילוק בין צד לצורך שחייב ובין צד שלא לצורך שפטור משום שאצל"ג ומתני' כר' שמעון. אבל לר' יהודה - חייב.

להלכה - מרן [שטז ח] מביא בסתמא את דעת מתני' שהצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור ואח"כ מביא את דעת הרמב"ם שאף שלא לצורך חייב [כר' יהודה שמלשאצל"ג חייב] וכתב **במשנ"ב** [לד] שרוב הפוסקים - כדעה ראשונה. ולגבי **מחלוקת רש"י ותוס'** פוסק **המ"ב** [סוף ס"ק כח] כתוס' שבצדן לצורך חייב רק אם הם במינו ניצוד.

1864 **ברש"י שעל הרי"ף** לא גרס "נחשים" ועי' בקובץ **מוריה** שנה כ [תשנה] גליון א - ב מאמרו של **הרב דוד מצגר** "**לאוקמי גירסא**" [מובא גם בספר "דף על הדף" בסוגיין] שבדק בששה כתבי יד של רש"י ומובא שם "חלזונות" במקום "נחשים". וכן הרע"ב במשנה - שדרכו להעתיק פרש"י - כתב "חלזונות " במקום נחשים. וכתב הר"ד מצגר שכן מסתבר שעור נחש לא גרע מעור של ח' שרצים. ומה שהמשנה לא מונה אותו בין השרצים שיש להן עור - י"ל שהמשנה איירי רק בשרצים קטנים וכדמשמע מרש"י בחולין מו: ד"ה מי לא תניא שפי' לגבי דין חובל בשרצים שבעי' שייצא דם - שאיירי בשרצים קטנים כגון צפרדעין שעורן רך עכ"ד רש"י. וא"כ בשרצים גדולים כמו נחש - פשוט שהגם שאינן בין שמונה שרצים - מ"מ יש להן עור והחובל בהן חייב אף אם לא יצא דם. **אמנם בביאור הלכה** [שטז ז ד"ה נחשים] כותב שנחש להרמב"ם הווי שאין במינו ניצוד ומביא שכן שיטת רש"י במשנתנו. וא"כ דעתו שעור נחש גרע מעור של ח' שרצים וצ"ע בזה

1865 ומסביר בספר מגיני שלמה שכל הפטור של "אין שמינו ניצוד" הוא כשצד בסתמא דאז אמרי' דמסתמא שלא לצורך צדו והווי מלשאצל"ג.

ש. מה דין ההורג שאר שרצים בשבת? ומדוע?

ת. **ממשנתנו** שכתוב שהצדן שלא לצורך פטור - מדייקת הגמ' שדעת משנתנו שההורגן חייב. ונחלקו אמוראים אי זה רק כדעת ר"א שאמר שההורג כינה בשבת חייב. אבל רבנן שפליגי עליה בכינה - פליגי עליה גם בשאר שרצטים ופוטרים את ההורגן[1866] - **דעת ר' ירמיה**, או שרבנן פליגי על ר"א רק בכינה הואיל ואינה פרה ורבה אבל בשאר שרצים - גם חכמים מחייבים. - **דעת ר' יוסף.**

להלכה - פסק הרמב"ם [יא ב] כחכמים אליבא דר' יוסף שמחייבים בשאר שקצים מלבד באלו שאינם פרים ורבים[1867].

[1866] וטעמם - כתב ברמב"ן משום שאין להם גידין ועצמות ולא דמו לאילים דמשכן. ולמד כן מהירושלמי שלכן מתירין רבנן להרוג כינים כי אין להם גידין ועצמות. ולפי זה יתכן שגם בחובל בהן פטור לדעת ר' ירמיה בדעת רבנן שהרי אין בהם מלאכת שוחט ומשום צובע - הווי מלשאצל"ג וגם הווי דבר שאינו מתכוון ולא ניחא ליה וצ"ע בזה

[1867] ולגבי תולעים הנוצרים מהעיפוש - עי' משנ"ב שטז מא ובשעה"צ שם ס"ק סז **שנחלקו בזה המג"א והלח"מ** בהסבר דברי הרמב"ם שכתב שפטור. המ"א מיקל שדינן ככינים ומש"כ הרמב"ם "פטור" ולא "מותר" - לאו דווקא וכתב שכ"מ מדברי המ"מ שם. והלח"מ מבין ברמב"ם כפשוטו שפטור אבל אסור. **ופסק המ"ב כהלח"מ** [ובשעה"צ כתב שגם הא"ר סובר כהלח"מ וצ"ב בהא"ר דווקא מצדד כהמ"א]. **ולגבי אכילת גבינה מתולעת** [בתולעים שגדלו מהגבינה שמתיר מרן ביו"ד פד לאכלה] - יש עוד צד להתיר וזה שאינו מתכוון להריגת התולעים והווי פסי"ר דלא אכפת ליה בדרבנן. [דהא גם ללח"מ זה רק דר'] ויש להתיר במקום צורך - עי' משנ"ב שכא נז ובשעה"צ שם ס"ק סח.

ש. האם מותר לצוד פרעוש בשבת? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בכמ' קז: נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע אי הצד פרעוש בשבת חייב [- שיטת ר' אליעזר] או פטור [שיטת ר' יהושע] ומקור מחלוקתם הוא הואיל ופרעוש הוא דבר שאין במינו ניצוד ונחלקו אי חייב בכה"ג.

וכתבו תוס' דמשמע שגם לר' יהושע - זה פטור אבל אסור שהרי אמר שמואל [לעיל קז.] שכל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת צד צבי וצד נחש ומפיס מורססא. אך מוסיפים תוס' שאם נושך את האדם - מותר לצודו ולזרקו משום צער [והיינו כצד נחש שהתירו משום צער] אבל אם הוא בענין שאינו ירא שישכנו - כגון שהוא על סרבלן מבחוץ - אסור.

להלכה - פסק מרן [שטז ט] כר' יהושע. ועי' הערה[1868].

[1868] וכתב **הבית יוסף** [שטז ט] **שיש סתירה בדיוקים מהתוס'** מרישא לסיפא דמרישא משמע שרק אם עוקצו בפועל שרי לצודו ומסיפא משמע שאפי' אם נמצא על סרבלו מבפנים שיש חשש שישכנו - שרי לצודו. וכתב הב"י שזה תלוי במחלוקת ראשונים דמדברי הסמ"ג סמ"ק טור והג"מ משמע שרק אם עוקצו שרי ואילו מרש"י [ד"ה הצד] שכתב שאיירי בנמצא על בגדיו מבחוץ משמע שמבפנים שרי וכ"כ המ"מ בדעת תוס' [והיינו שמבין המ,מ שמש"כ בתוס' בתחילה "ועוקצו" הוא לאו דווקא אלא עומד לעקצו וכמו שמשע מסוף דברי תוס']. **ולהלכה** - כתב **מרן** [שטז ט] שאם הוא על בשרו ועוקצו שרי וכתב **במ"ב** [ס"ק לז] שזה כשעקצו בדווקא. ואח"כ כתב המ"ב שיש מקילין בעל חלוקו מבפנים וכתב שאם יכול להפילו בלא מידה וודאי נכון להחמיר ובשעה"צ [ס"ק סג] כתב שנכון להחמיר ואין למחות במקילין.**עכ"ד. ויש לעיין קצת** מה סברת האוסרים וכי היתר של "מקום צער" הוא רק כשכבר נהיה הצער?! הלוא סברא היא שגם כשמסתבר שיבוא הצער הווי מקום צער וא"כ גם על חלוקו מבפנים יש להתיר וצ"ע.
ולגבי בעלי חיים שמפריעים בקולם [כמו צרצר וכדו' שמפריע לו לישן] - כתב **השש"כ** [הגר"י נויבירט] פרק כה הערה כא לאסור צידתו דיש לחלק בין צער הגוף לצער הנפש. ומקורו ממש"כ **הגרש"ז אויערבאך** [מנחת שלמה סוף סימן ז] שלא התירו כיבוי דליקה כדי להציל ממונו אע"ג שגם זה מלשאצל"ג וזה צער הרבה יותר גדול מפרעוש שעוקץ. והטעם - דחשיב שהוא מצער את עצמו. אמנם בשש"כ מא הערה ח כותב בשם הגרשז"א דלפי זה תמוה אמאי שרי לעשות איסור דר' כדי להפיס דעתו של חולה [שו"ע שו ט] וכמו כן ראינו בשו"ע סי' שכט שבהפסד ממון במקום שיש לחוש שיגיע לפיקו"נ שרי לחלל שבת וא"כ גם בשריפה יל"ח שהפסד הממון יגרום פיקו"נ וכידוע שהפסד גדול מאוד עלול לגרום פיקו"נ ונשאר בצ"ע. **ועי' בספר פסקי תשובות** [שטז הערה 115 והערה 117] שכתב בשם **הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ** להתיר אף בכה"ג. וכן להתיר בבע"ח המפחידים את בני הבית כמקקים וכדו'.

ש. השולה דג מן המים - מאימתי מתחייב משום שוחט [- נטילת נשמה]? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' קז: כתוב שאם יבש בדג כסלע בין סנפיריו - חייב [ואפי' זרקו למים בעוד שהוא מפרכס - רש"י בתענית[1869]] וכתב רש"י הטעם - משום נטילת נשמה [תולדה דשוחט] דתו לא חיי[1870].

הערה: בנד"ד אינו חייב משום צד - כי איירי שהדג כבר ניצוד ועומד במים [דאיירי שפרס מצודה מבעו"י וכבר ניצוד הדג בה] - **רש"י** [ד"ה השולה] **ותוס'** [ד"ה כיוון].

בירושלמי שבת ז ב כתב שהצד דג חייב משום קוצר [דחשיב עוקר דבר מגידולו] וכתב הרמב"ן בסוגיין שהבבלי לא סבר כך[1871].

ש. מה הפירוש "הכניס ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה"? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. איירי שהכניס ידו לרחם של בהמה מעוברת וניתק את בחיבור של העובר לבהמה אך לא הוציאו אלא נשאר מחובר קצת [מדולדל] ועי"ז הבהמה הפילתו.

הדין הוא - בגמ' כתוב שחייב משום עוקר דבר מגידולו. ועי' הערה[1872].

1869 כד. ד"ה יומא

1870 **עיין בספר "קרן אורה"** שדן האם נחשב כבר כמת או שרק נחשב שעומד למות ולא יכול לחיות ולכן חייב כבר משום שוחט. ונפק"מ אי בא אחר והרגו אי חייב השני. [וכבר נסתפק הפמ"ג א"א שטז יז בבא אחר והרגו ולא פי' את צדדי הספק וכנראה שהתכוון לצדדים דכתב הקרן אורה. והפמ"ג נשאר בצ"ע] **וכתב הקרן אורה** שלגבי קבלת טומאה [שכל זמן שהם חיים אינן מקב"ט] קי"ל כב"ה במשנה עוקצים ג ח שאפי' לא יכולים להמשיך ולחיות - אינם חשובים מתים עד שימותו [וכן פסק הרמב"ם {טומאת אוכלין ב ו}] אך יש לחלק. עכ"ד הקרן אורה. **ובמנחת חינוך** על מלאכת השוחט ג"כ הסתפק בזה וכתב שלגבי דין רוצח - אין דין רוצח על השני דדמי להורג את הטריפה [עי' רמב"ם רוצח ב ז וכס"מ עפ"י הגמ' סנהדרין עח] אך אומר דאפשר דלענין שבת הדין שונה עי"ש.

1871 אע"פ שבבלי לא כתוב משום מה חייב - אמנם מדמצריך שייבש בו כסלע - משמע שלא חייב משום קוצר [פמ"ג א"א שטז ז]

1872 ***מרש"י לעיל צד.*** ד"ה מפרק - משמע שיש מלאכת קוצר בחיתוך של חלק מהבהמה. דכתב שבחולב אין משוום קוצר כי החלב פקיד ואינו מחובר - משמע שאילו היה מחובר היה בזה קוצר. וכמו כן כתב רש"י שם שיש מלאכת דישה בבהמה והיינו שבהמה חשובה גידולי קרקע דהא לרבנן דר' יהודה בדף עה. אין דישה אלא בגדולי קרקע [ומקור הדין שבהמה נחשבת גידו"ק הוא הדרשה של הגמ' בעירובין כז: על הפסוק "ונתתה הכסף... בבקר ובצאן ביין ובשיכר" שאלו הן גדולי קרקע ופרש"י שם שבקר וצאן ניזונין מן הקרקע] ועל כן המוציא אבר מבהמה [ולכאו' ה"ה מאדם]

ש. מה הדין בתולש כשותא מהיזמי והיגי ובתולש פטריות משפת החבית ומדוע?

ת. בכולם מחייב משום עוקר דבר מגידולו[1873] ואף שאינם מחוברים לקרקע - מ"מ דרך גידולם הוא שם.

הווי קוצר. **ולפירושו נראה שמש"כ הגמ' כאן שחייב משום עוקר דבר מגידולו - היינו מלאכת קוצר.** [ואף שבשולה דג - לדעת הגמ' בבלי אין בזה משום קוצר דהא לא חייב עד שיתיבש כסלע ודלא כהירושלמי ז ב שמחייב משום קוצר - מ"מ בהמה שניזונת מהקרקע חשובה גידו"ק גם לבבלי]

ובתוס' בע"ז [כו. ד"ה סבר] ובבכורות [כה. ד"ה ואמר] כתבו שחייב משום **גוזז** [ולשיטתם לעיל עג: ד"ה מפרק וכן צה. ד"ה החולב דסוברים שאין בהמה חשובה גידו"ק לגבי מלאכות שבת דבעי' דומיא דסממנין שבמשכן שהם גידו"ק ממש]

ועי' חזו"א קלג א שמדחלקה התורה בין גוזז לקוצר [שבל"ט מלאכות הן אבות נפרדים] הרי נכלל כל תולש מבעל חי בגוזז ונתמעט מקוצר. עכ"ד החזו"א. וצ"ע מה יענה ע"ז רש"י וכן הירושלמי שס"ל שיש קוצר בבע"ח.

<u>ויל"ע מה דעתם של רש"י ותוס' לגבי ליילד בהמה</u> אי שרי לחתוך את חבל הטבור - וכי זה לא קוצר או גוזז? ועי' בתוס' בע"ז כו. ד"ה סבר לגבי ליילד גויה בשבת שבכלו חדשיו - כלו גידוליו והם כותבים א"ז לגבי גוזז ומסתבר שה"ה לגבי קוצר. אולם אם אכן לא כלו חודשיו וגידוליו - מסתבר שאכן יש בזה איסור תורה לדעת רש"י ותוס' הנ"ל וצ"ע.

ודעת הרמב"ן [מובא גם ברשב"א ובריטב"א] שחייב משום **נטילת נשמה** דמפסיק לעובר את חיותו.

ויש לדון לפי זה אם **ההורג עובר** של אדם אי הווי רוצח ובגמ' סנהדרין נז: משמע שאין נהרגין עליו דכתוב שם שבן נח נהרג עליו - משמע שישראל לא. וכן **פרש"י** שם שישראל לא נהרג עליו ומשמע שאין לעובר דין נפש וכן כתב **הגרעק"א** בתוס' רעק"א אהלות ז ו שעובר ל"ח נפש עד שיצא רובו ולכן הורגים עובר שמסכן חיי האם אולם עי"ש **שברמב"ם** רוצח א ט משמע שזה מדין רודף שכתב "הרי הוא כרודף" [וכן פסק **בשו"ע** חו"מ תכה]ומשמע שכן הווי נפש והק' עליו הגרעק"א א"כ למה ביצא רובו לא הורגים את העובר? ועי' **בסמ"ע** [שם]שמדין דמי ולדות [של"א קלב"מ] משמע של"ה נפש וצ"ע בזה

ובטעם שרמב"ן לא מקבל את דעת תוס' כתב **החזו"א** קלג א דאין גוזז אלא בשיער וצפורניים שאינן גוף ממש [ומש"כ בשבת עד: גבי תולש כנף שחיב משום גוזז - היינו שתולש נוצה כפרש"י שם]

וכן הרמב"ם **[יא א]** כותב דין של מדלדל עובר בדין **נטילת נשמה** ומשמע שחייב מדין נטילת נשמה [וכ"כ הרמב"ן והמ"מ בדעתו]. וכתב בספר **דבר אברהם** [הגרא"ד שפירא] כד ג ובספר **קהילות יעקב** [הגר"י קנייבסקי] מז נ דאע"ג שלגבי מפרק דעת הרמב"ם שבהמה חשיבה גיד"ק - שאני מלאכת דש שנאמרה על גיד"ק תלושים ובזה בהמה חשיבה גידו"ק אבל מלאכת קוצר - נאמרה רק על גידו"ק מחוברים. **וכ"מ ברמב"ן** הנ"ל ששונה דש מקוצר שכתב שאפי' ר' יהודה שבדש לא מצריך גידו"ק - בקוצר מצריך גידו"ק.

[1872] יש לחלק בין <u>רב</u> אושעיא שהיה בזמן אביי [והוא תלמידו של ר' יהודה - עי' ב"מ מג: שקרא לרב יהדה "רבי] לבין <u>רבי</u> אושעיא שהיה חבירו של ר' חייא

[1873] ולגבי צמחין אלו - לכו"ע החיוב הוא קוצר [עי' רמב"ן בסוגיין ורמב"ם ח ג שבכשותא הנ"ל חייב משום קוצר]

ש. מה הדין בתולש מעציץ שאינו נקוב ומדוע?

ת. במשנה [צה. מובאת בסוגיין] כתוב שפטור. ומסבירה הגמ' כאן משום שאין זה דרך גידולו.

ש. אלו בעלי חיים שרי לקחת קלף לתפילין? ושיער לכרוך את הפרשיות וגידין לתפור את הבתים? ומדוע?

ת. **מותר ליקח קלף** מעור בהמה חיה ועוף הטהורין שכן נא' בתורה "והיו לאות על ידך ולטטפות בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" ודרז"ל היקש תפילין לפיך - שהתפילין יהא עשוי ממין של בעל חי שמותר להכנים את בשרו לפה. ונסתפקה הגמ' גבי עור של דג טהור האם כשר או שיש בו זוהמא ופסול[1874]. ולהלכה פסק מרן [לב יב] להחמיר..

ושיער וגיד - ברייתא מבואר שלוקחין מבהמה וחיה. ולא כתבה עוף ועי' הערה[1875].

[1874] בגמ' אמר ר' נחמן בר יצחק שיהא מותר להשתמש בו אם יבוא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה. וטעם שלא אמרי' בכה"ג לא בשמים היא - דזה רק לברר טבעו של הדג [מהר"ץ חיות וכ"כ הברכי יוסף להחיד"א או"ח לב ד] **אולם עדיין צ"ע** הא את המציאות של עור הדג אנו רואים בפנינו ורק השאילה האם חשיב מאוס ולכאו' זה בירור דין ולא בירור מציאות ואם נאמר שכל פסול של זוהמא זה מדברי קבלה [ממש"כ במלאכי ח ז "הקריבהו נא לפחתיך" ושם איירי בקרבן בעל מום ועי' רא"ש חולין ז לה שילפי' מיניה פסול מאוס לגבי שמן שנפל בו עכבר ורוצה להדליק בו נר למצווה עי"ש וכ"כ ברמ"א יו"ד קד ב עי"ש] א"ש שילפי' מאליהו שכן אליהו לא גרע מדברי קבלה ודין מאוס שהוא מדברי קבלה - ילפי' בהו דינים מדברי קבלה [עי' ערול"נ נידה כג. ד"ה בגמרא מדברי קבלה. וכן בשו"ת אור שמח א טז גבי הא דרצתה הגמ' בנזיר ד: - ה. ללמוד גילוח באבשלום מבת יפתח כתב האור שמח דדברי קבלה מד"ק ילפי' עי"ש] אולם אם זוהמא זה חיסרון בעיבוד - שהוא הלמ"מ - א"כ עדיין ק' אייך יפסוק אליהו שהעור נחשב למעובד הא לא ילפי' ד"ת מאליהו? **ועי' ריטב"א** שכתב שספיקא דגמ' הוא אי עדין מאוס עכ"ד הריטב"א. ועדיין צ"ע אי זה פסול מחמת הקריבהו נא וכו' או שלא חשיב עיבוד וצ"ע

[1875] וכתב **הגאון הנצי"ב** בספרו מרומי שדה שלכן כתבה הברייתא "כותבין תפילין ע"ג עור בהמה טהורה ועור חיה טהורה... ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן" ולא הזכירה הברייתא שכותבין גם ע"ג עוף טהור - משום שרצתה הברייתא להמשיך "ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן" וזה כשר רק בשיער וגיד של בהמה וחיה ולא בגיד של עוף [ושיער - אין לעוף]. ומיושבת בזה קו' הגרעק"א למה השמיטה הברייתא שכותבין בעור של עוף. עכ"ד הנצי"ב. ומש"כ הנצי"ב לאסור בשל עוף - כ"כ גם בשו"ת **נודע ביהודה** תניינא או"ח סי' ב' שמדכתבו הטושו"ע דווקא בהמה וחיה - משמע הא עוף אסור. ועי"ש שגם אין מוכרע מה בעוף נקרא גיד עי"ש

ש. מנין למילה שהיא באותו מקום?

ת. נחלקו בזה תנאים. **ר' יאשיה** אומר שילפי' מג"ש "ערלתו ערלתו" את ערלה שמורידים בברית ["ימול בשר ערלתו"] מערלה של עץ מאכל ["וערלתם ערלתו"] - מה שם איירי בעץ שעושה פרי - אף במילה איירי באבר שעושה פרי. **וכן אמר רב.** והוסיף רב ולא ילפי' מערלת לבבכם [דברים י] ומערלה אזנם [ירמיה ו][1876] דדנים ערלתו תמה מערלתו תמה [דהיינו שבעץ פרי כתובה המילה "ערלתו" בשלימות וגבי לב ואוזן כתוב "ערלת" ונסמך למילה אחרת].

ור' נתן[1877] אומר שילפי' מדכתיב "וערל זכר" דמשמע שבמקום שניכר בין זכרות לנקיבות.

ש. האם מותר לקחת קלף לתפילין מנבילות וטרפות של בע"ח טהורין? ומדוע?

ת. בבריתא כתוב שמותר. דהדרשה של "מותר בפיך" היא שבעי' ממין המותר בפיך אולם א"צ שבפועל יהא מותר לאכול את הבשר של הבע"ח שממנו לוקחים את הקלף. ובגמ' מובא שר' יהושע הגרסי[1878] אמר לביתוסי סברא שנבילה עדיפה על שחוטה שכן נהרגה ע"י הקב"ה ולא ע"י אדם [1879].

[1876] וצ"ע הא ערלה זה מלשון אטום [עי' רש"י שמות ו יב] ובלב ובאוזן אין איטום ומש"כ במקראות ערלת לב וערלת אוזן הווי דרך משל וצ"ע

[1877] כתב **הרש"ש** דנראה דצ"ל **ר' יונתן** שהוא בר פלוגתיה דר' יאשיה בכל מקום [עכ"ד. מיהו גם ר' נתן וגם ר' יאשיה היו תלמידי של ר' ישמעאל כך שהיו באותה תקופה]

[1878] תלמידו ומשמשו של ר"ע [עי' עירובין כא: ועי' רש"י שם שנקרא הגרסי ע"ש מקומו א"נ שהיה טוחן גריסים]

[1879] **וכתב האו"ז** [תפילין תקלו] בשם רבינו שמחה שדחאו ר' יהושע לבייתוסי בקש שהרי גם נבילה שנהרגה ע"י אדם כשירה אלא הטעם כדכתב בירושלמי [וכ"כ בתוס'] שבפיך הכונה למין המותר בפיך. **ובשו"ת הרמ"ע מפאנו** [לז] כתב שעדיף בעור של שחוטה **והביאו בספר קסת הסופר** [הגר"ש גאנצפריד בעל הקש"ע] ב א בלשכת הסופר אות ד' **ובהגהות החת"ס** על ספר קסת הסופר הנ"ל [החת"ס היה רבו של הגר"ש גאנצפריד וכתב לו הסכמה והערות על ספרו] מקשה מסוגיין דמשמע דנבילה עדיף ולמש"כ באו"ז דדחאו ר' יהושע בקש - א"ש

מהמשנה קח. עד המשנה קט:

ש. מהו "הילמי" והאם מותר לעשותו בשבת ומדוע?

ת. הלמי הוא מי מלח. ובמשנה אמר **ת"ק** לעשות רק מעט כדי לטבל פיתו ולתת לתוך התבשיל ולא הרבה ופרש"י משום דמחזי כמעבד[1880] **ור' יוסי** אומר ש"מעט" - אין זה שינוי ולכן השינוי הוא שישים שמן במים או במלח לפני שמערב את המים והמלח ופרש"י שזה כדי שהשמן יתיש כוחו של הצלח שלא יתערב יפה עם המים.

ובגמ' נחלקו **רב יהודה ורבה** האם דעת ר' יוסי להתיר לגמרי אפי' מי מלח מרובין ללא שמן כלל ועי' הערה[1881] או שר' יוסי מחמיר במי מלח אפי' במועטין אא"כ עשה שינוי. דעת ר' יהודה כצד א' ודעת רבה כצד ב'. ולגבי אם השינוי של נתינת שמן מועיל גם למי מלח מרובין - עי' הערה [1882].

להלכה - פסק מרן [שכא ב] כת"ק וכפרש"י שמעט[1883] מי מלח מותר לעשות אבל לא הרבה משום דדמי לעיבוד[1884].

[1880] **רש"י** פירש א"ז בהסבר דברי ר' יוסי אך נראה שזה גם טעמו של ת"ק. וכ"כ **התויו"ט** ד"ה בין - שזהו גם טעמו של ת"ק לפי רש"י והרע"ב. **והרמב"ם** [כב י] כתב בטעם האיסור לעשות מי מלח מרובין - מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל. **וכתב התויו"ט** שנחלקו רש"י והרמב"ם אי משנתנו סוברת כמ"ד שיש עיבוד באוכלין מדאו' [רבה בר"ה לעיל עה:]וע"כ גזרינן במי מלח משום דנראה כמעבד - זו דעת רש"י. או שמשנתנו סוברת שאין עיבוד באוכלין [רבא שם]וע"כ לשיטתו אין מקום לגזור בעשיית מי מלח דדמי לעבוד - דעת הרמב"ם עכ"ד התויו"ט. **אמנם עי' תוס'** עה: ד"ה אין שכתבו שגם לרבא יש עיבוד באכלין מדרבנן כדמשמע בפ' שמונה שרצים עכ"ד תוס'. וא"כ לדעת תוס' גם לרבא גזרי' במי מלח משום מעבד [וא"ת הא הכנת המי מלח הווי גזירה לגזירה דהא אפי' יעבד האוכלין הווי דר' - י"ל דגזרו הכל בבת אחת]. **ולכאו' כן משמע גם מלשון רש"י** [ד"ה והלוא] שכותב שהוא כמעבד - מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים.עכ"ד והיינו שגם אם יכבוש את האוכל במי המלח - הווי רק כמו מעבד ולא מעבד ממש וצ"ע [ועי' קרבן נתנאל שמק' על התויו"ט מרש"י הבא [סוד"ה ואלו] אך לכאו' משם ל"ק דשם איירי בעושה מי מלח שוודאי ל"ה עיבוד דאו' דעיבוד דאו' שייך רק על כבישת אוכלין אולם מרש"י ד"ה והלוא לכאו' משמע דלא כתויו"ט וצ"ע]

[1881] ומה שאמר ר' יוסי "ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן" וכו' - לדבריהם דרבנן קאמר שלדבריהם דבעי' שינוי - בעי' שישים שמן [ד"מעט" - לא הווי שינוי] [ריטב"א]

[1882] **נחלקו הא"ר והעולת שבת** [שניהם על שו"ע שכא ב] אי להלכה [שקיי"ל כרבנן דר' יוסי] שרי לעשות מי מלח מרובין כשנותן שמן בתחילה - הא"ר אוסר והעו"ש מתיר. ומשמע מהא"ר שר' יוסי מתיר בכה"ג אך רבנן אוסרים [דאף שמקילין לגבי מעט ששרי אפי' ללא שמן - מחמירין לגבי הרבה שלא מהני שמן] **והמשנ"ב** [ס"ק י] פסק להקל כהעו"ש. וכל זה כשעושה בשביל שבת זו אבל לצורך חול - אסור אפי' מועט [מ"ב ס"ק יא - ומסתמא שאסור אפי' בשמן תחילה]

[1883] נראה שהגדרת "מעט" היא מה שדרך לעשות לטיבול ולא לכבישה.

[1884] ולפי מש"כ התויו"ט שלפרש"י שכתב דטעם מתני' משום מעבד - יש עיבוד באוכלין - א"כ פוסק מרן שיש עיבוד באוכלין וזה דחוק. ועי' גם במ"א ס"ק ד שברור לו שאין מדאו' עיבוד באוכלין.

ש. מהן "מי מלח עזין" והאם מותר לעשותם בשבת?

ת. מי מלח עזין הם תערובת של לפחות שני שליש מלח בשליש מים. וכתוב בגמ' שאסור לעשותן בשבת. ועי' הערה[1885].

ש. אם מותר למלוח צנון וביצה בשבת? ומדוע?

ת. **לגבי צנון:** בגמ' **תני ר' יהודה בר חביבא** שאין מולחין צנון בשבת. **ופרש"י** "ג' וד'[1886] חתיכות יחד" ובטעם הדבר פרש"י "משום שהמלח מעבדן [- מוציא מהן את הנוזלים] ונעשין קשין והווי תיקון" [שעי"ז מתקיימים הרבה זמן] ובהמשך הגמ' אמר **ר' נחמן** "ממלח לא מלחינא טיבולי וודאי מטבלנא" **ופרש"י** שלא מולח שתיים יחד אבל בשעת אכילה - מטביל ואוכל. [דזה דרך אכילה ולא דמי למעבד] ועי' הערה [1887] הערה[1888].

להלכה פסק מרן שאסור למלוח ד' וה'[1889] חתיכות צנון יחד מפני שנראה ככובש כבשים והכובש אסור מפני שהוא כמבשל[1890] אלא מטבל כל אחת לבדה ואוכל.

לגבי ביצה: - נחלקו בדבר הברייתא שמביא ר' יהודה בן חביבא ור' חזקיה משמיה דאביי. לדעת

[1885] וכתב הר"ן על הרי"ף [לט. ד"ה הלכך ומובא בב"י שכא ב] שעזין - אפי' מועטין אסור. וכן פסק מרן [שכא ב]

[1886] צע"ק דאם ג' כ"ש ד' ולמה צ"ל "ד'"

[1887] **ונראה מדברי רש"י** שגם כשמטביל ואוכל - שרי רק להטביל חתיכה ולאכלה מיד ולא להטביל שתיים יחד ואח"כ לאכלן דהא פירש שר"נ לא היה מולח ב' יחד אלא מטביל ואוכל בשעת אכילה **וכ"כ מרן** [שכא ב] "מטבל כל אחת לבדה ואוכלה".

[1888] **והקשה הב"ח** [ס"ק ג] למה בדברי הברייתא שמביא ר"י בר חביבא פרש"י שאיירי בג' וד' חתיכות יחד " ומשמע שפחות מזה שרי ואח"כ בדברי ר' נחמן פרש"י שלא מלח ב' חתיכות יחד? **ותירץ הב"ח** שלדעת רש"י מדינא רק ג' יחד אסור אבל ב' מותר אם אוכלן מיד כי הצנון שנמלח ראשון עוד לא מתחיל להתקשות כשמולח את השני. ור' נחמן - היה מחמיר על עצמו שלא היה מולח אפעי' ב' צנונות יחד אלא מטבל א' ואוכל.

[1889] **וכן בטור כתוב** " ד' או ה' יחד" ותמה הב"ח על הטור שהלוא אפי' ג' אסור מדינא וכתב שנראה לו שט"ס יש בטור וצ"ל ג' או ד' עכ"ד הב"ח. אמנם בשו"ע כתב ג"כ "ד' או ה' " וכתב בביהגר"א שכ"כ הטור ורש"י עכ"ד וא"כ סובר הגר"א להיפך - שגם ברש"י הגירסא ד' או ה' ולפי זה גם ג' יהא מותר מדינא למלוח ורק מצד חומרא דר' נחמן יש למלוח רק א'.

[1890] כתב **הערוך השולחן** [שכא לב] שפה נקט מרן את טעם הרמב"ם שנראה כמבשל ולא כפרש"י שכתב שהמלח מעבדן והווי תיקון. ולעיל בסעיף ב' גבי מי מלח נקט מרן את הטעם של רש"י דהווי כמעבד [וזה למרות שרש"י והרמב"ם לא חילקו בין מי מלח ומליחת צנון ובתרוויהו נקטו את אותו טעם - רש"י נקט מעבד והרמב"ם - כמבשל] וכמדומה שסבר שאין נפק"מ בין הטעמים עכ"ד ועי"ש בערוה"ש שלדעתו יש נפק"מ.

ברייתא דר' יהודה בר חביבא - אסור למלוח ביצה ולר' חזקיה בשם אביי - מותר ועי' הערה[1891].

להלכה - פסק מרן [שכא ג] כאביי.

ש. האם מותר לרחוץ עיניו במי ים המלח לשם רפואה? ומדוע?

ת. הדין הוא שאם רק שם המים על עיניו - שרי. דאין ניכר שעושה לרפואה. אבל אם עוצם עיניו ופותחן כדי שיכנסו היטב לעינו - אסור. והטעם - דכל נתינת חומר על הגוף לרפואה - אם ניכר שהוא לרפואה גזרו רבנן משום שחיקת סממנים דדמי לטחינה[1892] וכשרק רוחץ את עיניו מבחוץ - לא מוכחא מילתא שעושה לרפואה.

ש. האם מותר לשים על גב העין כמי ים המלח או יין לרפואה? ומדוע?

ת. מותר לשים אותם על גב העין מה פעמים מתוך כוונה להכניסם לעין דאז זה מוכחא מילתא שלרפואה עביד דזה לא מוכחא מילתא שלרפואה קעביד[1893]. אך לא להכניסם לתוך העין וכן לא יעצום ויפתח את עיניו.

[1891] ובטעם הדבר כתב ששונה ביצה מצנון המשנ"ב [שכא יח] שאין דרך למלוח ביצה לעשות מהן כבשים וגם אין המלח מועיל לה כ"כ. עכ"ד

ויש לעיין אייך ר' חזקיה בשם אביי חולק על ברייתא? ועי' ירושלמי דמאי א א [בדף א' עמוד ב'] שכתובה שם מימרא בלשון תני [כ"כ שם הפני משה דהיא מימרא מדמוזכרים בה ר' יוחנן ור"ל] אך בדרך כלל תני זה ברייתא כמ"ש **רש"י** נידה כו. ד"ה אמר אביי ש"תני ר' חייא" זה ברייתא ו"אמר ר' חייא" זה מימרא דנפשיה [**אמנם** עי' ב"מ ג. תני ר' חייא ובגמ' שם משמע שזה מימרא שלו דאמרה הגמ' שם בדף ה. על דברי ר' חייא שא"א להקשות עליו מברייתא משום דר' חייא תנא הוא ופליג א"כ איירי בדברי עצמו דאי זה ברייתא - גם אם לא תנא הוא ופליג א"א להקשות עליו מברייתא - הערת הג"ר יעקב ישראל חגיז מובאת בקובץ בית אהרון וישראל קי תשסד]. **ואולי י"ל** שאמורא יכול לחלוק על ברייתות שלא נשנו ע"י ר' חייא ור' הושעיא עי' גמ' חולין קמא: דברי ר' זירא שברייתא שלא נשנתה ע"י ר' חייא ור' אושעיא משבשתא היא. ואולי כאן ברייתא זו הובאה רק ע"י ר' יהודה בר חביבא שהיה אמורא [עי' גמ' כתובות סא. שאומר ר"י בר חביבא בשם שמואל וקמיה דשמואל] ולא נשנתה בי ר' חייא ור' אושעיא. וצ"ע.

[1892] כתבתי את לשון רש"י בסוגיין [ד"ה שפיר דמי] וצע"ג דהא זה טחינה גמורה וכמ"ש רש"י עצמו לעיל נג: ד"ה משום שחיקת סממנים שהוא איסורא דאו' דהווי טוחן. וצ"ע

[1893] רש"י.ומשמע שגם בריאים שמים אותם על גב העין. וכתב העולת שבת [שכח כג] שדרך לרחוץ ביין ע"ג העין משום נוי.עכ"ד העו"ש. **וכתב המג"א** [שכח יח] שהאידנא שאין דרך לרחוץ עינין ביין - אסור [דמוכחא מילתא] וכ"פ במשנ"ב [ס"ק סו]. ויל"ע אי ה"ה לגבי מי ים המלח

ש. מהו "רוק תפל" והאם מותר לשימו ע"ג העין לרפואה?

ת. רוק תפל היינו רוק של אדם שלא טעם כלום משניעור משנתו[1894]. והוא חזק ומרפא את העין ובגמ' כתוב שאסור אפי' לתיתו ע"ג העין ופרש"י שאינו לרחיצה כיוון שמאוס [1895].

ש. מהו קילורין ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. קילורין זה חומר ששורין אותו במים ואח"כ שמין אותו בעין לרפואה. ובשבת שרי לשימו רק על גב העין ורק אם עירבו במים מערב שבת. והטעם שבעי' שישרה מע"ש - משום היכר שלא יבוא לשחוק סממנים בשבת. וגם לא מיחזי לאחרים כרפואה דהרואה אומר שיין הוא שם. [אמנם לחולה עצמו שיודע שזה קילור - בעי היכר שיערב במים מבעו"י] וכן פסק מרן [שכח כא] ועי' הערה[1896]. [ולגבי זמנינו - עי' הערה[1897]].

ש. באלו מקומות אסור ליגע בידו קודם נטילת ידיים שחרית ומדוע?

ת. בגמ' מובאת בריתא שאמר ר' מונא משום ר' יהודה : יד לעין - תיקצץ [נח לו שתיקצף ולא תינתן בעין משום שרוח רעה שורה על היד ומסמתו] יד לחוטם, לפה, לאוזן,לחסודה[1898] לאמה, לפי הטבעת[1899] לגיגית[1900] - תיקצץ. [שרוח הרעה מזיקה להם -] בעין מסמא, באוזן מחרשת, בחוטם ובפה מעלה פוליפוס [- ריח רע]. ולגבי אמה ופי הטבעת יש עוד פירוש ברש"י [שכותבו בלשון "ולי

[1894] והיינו תפל שלא מעורב בו טעם של מאכל שאכל האדם [כנלענ"ד]

[1895] צע"ק וכי רוק של אדם מאוס לעצמו? ואולי רוק תפל שאני וצ"ע

[1896] ובסימן רנב ה כתב מרן **שבקילור עבה** - בעי' שישימנו מע"ש. וכתב שם במ"ב ס"ק לח שחיישי' שמא ימרח. [ובבלילה רכה - לא שייך מירוח]

[1897] **עי' משנ"ב** שכח סו שאין דרך לשים יין לגוי ע"ג העיין וממילא אין גם הייתר דקילורין. וכ"פ **בשש"כ** [לד ח] שהסובל כאב קל בעין - אין לו לעשות שום טיפול לרפואה. אמנם בכאב חזק וכן בדלקת שרי [עי' שו"ע שכח ט שמחלת עיניים היא פיקו"נ ועפ"י זה כתב באגלי טל שלגבי תרופה ואמירה לגוי יש להקל אפי' במיחוש אולם בשש"כ מיקל רק בדלקת עיניים]

[1898] רש"י ריבדא דכוסילתא והיינו פצע מחמת הקזת הדם [עי' רש"י לקמן קכט. ד"ה מריבדא]

[1899] נקב הרעי

[1900] של שיכר

נראה"] שלא איירי פה לגבי נגיעה קודם שיטול ידיו אלא בכל היום משום דבאמה הנגיעה מביאה לידי קרי וכמו שכתוב במס' נידה יג: [ועי' שו"ע או"ח ג' יד שכשעושה צרכיו יחזיק מעטרה ולמטה] ובפי הטבעת - הממשמש בה תדיר מגיע לידי תחתוניות. ועי' הערה[1901].

להלכה - **בטור [סימן ד']** כתב רק שלא יגע בפה באזניים בעיניים ובחוטם קודם נטילה **והשמיט הא דגיגית וחסודה וכן הא דאמה ופי הטבעת.** וכתב **בב"י** דהטור השמיטם משום שלא איירי לגבי קודם נטילה וכפי' שני ברש"י ולגבי חסודה וגיגית - שהשמיט הטור - מסביר הב"י טעם שהשמיטה הטור - משום דבגמ' לא איירי מצד רוח רעה אלא משום הפסד השיכר והחסודה כשממשמש בהם.

וכן מרן כתב בסימן ד' סעיף ג' כדברי הטור. ולגבי פי הטבעת חסודה וגיגית כותב מרן [סעיפים ד - ה] שאפי' מי שנטל ידיו לא ימשמש בפי הטבעת ולא יגע בשיכר ובחסודה משום שהמשמוש מזיק להם ומשמע שנגיעה בעלמא שלא מזיקה - אין איסור אפי' קודם נט"י. ולגבי האמה - כותב מרן בסימן ג' ששרי רק מעטרה ולמטה כשמשתין שלא יבוא לידי קרי ולנשוי - בכל הגיד כשמשתין. ולא אסר ליגע מעטרה ולמטה לפני נט"י. **ובמשנה ברורה סימן ד'** ס"ק יג מביא דעת **הגר"א** ועוד פוסקים **שאוסרים נגיעה קודם נט"י באמה ופי הטבעת וחסודה משום רוח רעה.** וא"כ אסור אפי' נגיעה בעלמא בהם קודם נט"י [ואפי' מעטרה ולמטה] **ולגבי גיגית** - הביאוה"ל מביא את הב"ח והגר"א שמחמירים קודם נטילה משום רוח רעה ולגבי דיעבד - נשאר בצ"ע אי להחמיר כהגר"א שלא לשתות השיכר או להקל כהשו"ע. ועי' הערה[1902].

1901 **יל"ע** אי לרש"י בפירושו השני [שכתב עליו "ולי נראה"] יש איסור ליגוע באמה מעטרה ולמטה קודם נטילת ידיים [שהרי האיסור בכל היום אינו מעטרה ולמטה - עי' נידה יג. למטה דברי ר' יוחנן ונפסקו להלכה בשו"ע ג' ידורש"י כתב שמתני' מדברת על כל היום ולא על לפני נט"י שחרית]. או דלמא שלפני נט"י שחרית אסור אפי' מעטרה ולמטה משום רוח רעה כמו בשאר ניקבי הגוף. **וכן יל"ע** גבי נגיעה בפי הטבעת שלא בתדירות קודם נט"י - [שבכה"ג שרי בכל היום]. **ובב"י** [ד ב - ה] משמע שלפי' שני ברש"י אין איסור בהנ"ל דכתב שלכן השמיט הטור בסימן ג' כשכתב איפה אסור ליגע קודם נטילה - את האמה ופי הטבעת. ולכן גם בשו"ע השמיטם. אמנם בבביאור הגר"א כתב דאין דברי רש"י מוכרחין דמסתבר שלפני נטילה אסור אף מעטרה ולמטה וכן בפי הטבעת משום רוח רעה שמזקת לכל נקב שבגוף.

1902 ובפשטות משמע שכל הענין בוא כשנגע **בשיכר עצמו** שבגיגית דהרי השו"ע [ד ה]שדיבר על משמוש היד שמזיק לשיכר - איירי שנגע בשיכר עצמו וא"כ מסתבר שגם הגר"א הט"ז והב"ח שדיברו משום רוח רעה - איירי בכה"ג שהרי דיברו ע"מ שדיברו הטור והשו"ע. **וכ"מ בביאוה"ל** שמביא את דברי הב"ח הט"ז והגר"א על דברי השו"ע. והשו"ע הרי מיירי בנגע בשיכר עצמו.

ש. כמה פעמים ירחץ ידיו בבוקר כדי להעביר רוח רעה?

ת. בגמ' מובאת ברייתא דא"ר נתן שבעי' ג' פעמים[1903].

ש. האם מותר לאכול כוסברא כישות ועלין בשבת לרפואה? ומדוע?

ת. בגמ' **אמר מר עוקבא** אמר שמואל **שעלין אין בהן משום רפואה** ופרש"י דלא מסו[1904].

ואמר ר' יוסף שכוסברא אין בו משום רפואה ובהמשך הגמ' משמע שסובר ר' יוסף שלא מסו דאמר "אפי' לדידי קשיא לי"[1905] **וגבי כשות א"ר ששת שאין בו משום רפואה** ולא פי' אי זה לא מועיל או שזה מאכל בריאים אולם בהמשך הגמ' אמר **מר עוקבא משמיה דשמואל** שכל מיני כשות שרי **לבר מטורזא** ופרש"י שכל הכישות הם בגדר אוכלים [- מאכל בריאים] חוץ מטרזא שאין אדם אוכל אלאל לרפואה ומוכחא מילתא.

1903 ובמ"ב [ד ס"ק י] כתב שיטלן **לסירוגין** [ובשעה"צ ציין למג"א {וצ"ע איפה כותב א"ז המג"א דלא מצאתיו} וציין עוד לח"א ודה"ח] ודבריו הם דלא כהא"ר שמביא בשם כנה"ג שאדרבה עדיף ליטול ג' רצופין על כל יד.

1904 ולמרות שאנשים אוכלין אותן לרפואה כי חושבים שמסו אין למחות בידם כי מ"מ לא מסו [**אגרות משה** או"ח ג נד]. **וכתב בספר חודש האביב** שטעם שלא גזרו בזה משום שהוא מילתא שלא שכיחא שישתמשו לרפואה בדבר שלא מועיל.

1905 **וברמב"ם** כותב שכוסבר זה מאכל בריאים ולכן שרי לאכלו כדי להתרפאת. ומשמע שסובר שאילו לא היה מאכל בריאים - היה אסור ודלא כרש"י ותוס' שכותבים שאינו מרפא כלל. **וצ"ע** הרי ר' יוסף עצמו אומר שזה קשה ? **ואולי י"ל** שסבר הרמב"ם שרק לר' יוסף זה קשה וכגי' תוס' [שלא כהגהת הב"ח] "לדידי אפי' כוסברא קשה לי" דמשמע שלאחרים זה טוב. עוד י"ל שכוסברא מהנה זמנית ורק אח"כ נהיה קשה לעין כמ"ש תוס' סוד"ה לדידי ואולי סובר הרמב"ם שחשיב רפואה ולכן שרי רק בגלל שזה מאכל בריאים. וצ"ע.

ש. האם מותר לטוח את הצלי בשמן בשבת ומדוע?

ת. נחלקו בזה זעירי וחייא בר אשי. **לזעירי מותר** ולא אמרינן דמי למתקן **ולחייא בר אשי אסור** [כנראה - כי דמי למתקן[1906]] ואומרת הגמ' דטעם שלזעירי שרי [ול"א שזה דמי למתקן] - משום שאפשר לאכול את הצלי גם בלי לטוחו בשמן וביצים ולכן לא חשיב תיקון. וזעירי לטעמיה דאמר במלאכת בורר שדבר שדרך לאכלו ללא סינון - גם אם מסננו ל"ה בורר דלא חשיב שמעורב בו פסולת וה"נ דבר שדרך לאכלו ללא טיחה בשמן - אין הטיחה חשובה תיקון.ועי' הערה[1907].

ש. מה פירוש "פיעפועי ביעי " והאם שרי בשבת ומדוע?

ת. פעפועי ביעי פרש"י שזה לטרוף ביצים מגולגלין[1908] בקערה. ובגמ' כתוב שאמר ר' חסדא שאסור לטרוף ביצים בשבת ופרש"י דמתחזי כמאן דבעי למישדינהו בקדירה[1909].

להלכה - בשו"ע לא הביא דין זה אולם הביאו המג"א [שכא כד ומובא במשנ"ב ס"ק סח].

[1906] וכנראה אסור מכה בפטיש ועי' הערה הבאה

משמע שאילו לא היה נאכל הצלי ללא השמן שטחה בו - הו"ל מתקן כלי. ועי' **ביאוה"ל** שיח ד ד"ה והדחתן שמוכיח מהמשנה והגמ' לעיל לח: - לט[1907] שכתוב שם שצלית ביצה בתולדת חמה היא רק איסור דר' - משמע שמדאו' שרי וא"כ **אין תיקון באוכלין** וכן מוכיח מדברי הגמ' לקמן קנה לגבי הכנת מאכל לבהמה ש"שוויי אוכלא - משווינן" ועי"ש עוד שכתב שהאור זרוע וחידושי הר"ן כתבו שמליח הישן אינו נאכל כלל ללא הדחה ובכל זאת רק בחמין אסור להדיחו משום מבשל ואילו בצונן שרי ולא אסרינן משום תיקון באוכלין. וחולק שם על הפמ"ג, הלבוש והחיי אדם שהחמירו בזה ופוסק כהא"ר והמעשה רוקח ותו"ש שהקילו בזה וכותב שכ"מ בב"י שאין תיקון באוכלין. **עכת"ד הביאוה"ל. ויל"ע מה יענה על סוגיין דמשמע שיש תיקון באוכלין?** וצ"ע

[1908] היינו שצלוין קצת [עי' רש"י על משנה לעיל לח: ד"ה בשביל שתתגלגל] ועי' הערה הבאה

[1909] ומש"כ רש"י שאיירי במגולגלין - משמע שגם במגולגלין יש בישול והיינו שיש בישול אחר מאכל בן דרוסאי [דברור שגלגול הווי מאב"ד דאחרת לא היתה המשנה לעיל לח: מחיבת על גלגול ביצה בצד המיחם דלא מחייבינן על בישול בפחות ממאב"ד - עי' רמב"ם ט ה]. ועי' ביאוה"ל שיח ד ד"ה אפיל שנחלקו ראשונים אי יש בישול אחר מאב"ד. ולדעת המתירין - צ"ל שאיירי כאן בביצים שלא הגיעו למאב"ד.

ש. מי שיש לו פצע ביד האם מותר לו לשים עליו יין ? וחומץ? ומדוע?

ת. בגמ' אמר מר עוקבא שבחומץ - אסור. וביין - לסתם אדם - מותר ולבני מחוזא - אסור. דכיוון שהם מעודנים - מרפא אותם. עכ"ד הגמ'. ומשמע שחומץ - מרפא גם סתם בני אדם ולכן אסור לכולם ועי' הערה[1910]. ויין לסתם בני אדם - רק עוצר את הדם ע"י שצומת[1911] את מקום הפצע את בני מחוזא המפונקים - זה חזק ומרפא [ולשון רש"י "קשה לבשרן וצומתה" ועי' הערה[1912]].

ואומרת הגמ' **שפצע שעל גב היד או ע"ג הרגל** - חשיב כמכה של חלל [- היינו מכה שבפנים הגוף מהשפה ולפנים שיש בה סכנה - גמ' ע"ז כא. ורש"י שם] ומחללין עליו את השבת ועי' הערה[1913].

ולגבי חולה שאין בו סכנה [היינו שנפל למשכב או שחלה כל גופו[1914]] אי שרי להשתמש ברפואה שמינכר מילתא שהיא לרפואה - עי' הערה[1915].

[1910] בפשטות נראה שחומץ - מחטא ויין שהוא פחות חריף - לא מחטא אלא בשר עדין. אולם ראיתי **בשש"כ** [לה יג] ששרי לשים חומר חיטוי על פצע והבערה כ' שם כתב בשם הגרשז"א שאיו לחוש שמרסא כי עיקר כוונתו לעצור את הדם עכ"ד וצ"ע מה ההבדל בין חיטוי לריפוי. ועי' בשו"ת אור לציון [הגרב"צ אבא שאול] חלק ב' סי' לו ס"ק ז שאוסר לשים יוד ומתיר רק באבקה שעוצרת את הדם. אולם הגרשז"א [בשש"כ שם] מתיר בהדיא לשים יוד וצ"ע.

[1911] צומת היינו מכווץ - עי' **רש"י** ב"ק פה: ד"ה צמתה ובלעז"י רש"י שם וכ"כ **בנמו"י** לא. בדפי הרי"ף בד"ה וצמתה שזה לשון כיווץ עי"ש.

[1912] כנראה צ"ל וצמתו. אך ק' שהרי גם בשאר בני אדם היין צומת הבשר שהרי כתוב בגמ' "צומתה ביין" ומאי שנא בבני מחוזא ואולי כוונת רש"י שמרפאו **ועי' ר"ן על הרי"ף** [מ: ד"ה דמפנקי] שכתב שמרפא וכנראה שזו גם כוונת רש"י וצ"ע.

[1913] יש להעיר כי פוסקי זמננו כתבו לחלל שבת במכה של גב היד והרגל רק במקרים מסוימים. **בשש"כ** להגר"י נויבירט [לב יא ס"ק ז] כתב "כשיש חשש לפגיעה בכלי דם" [וצ"ב מה נקרא כלי דם]ובספר **חוט השני** להגר"נ קרליץ [ט סק"ד] כתב "כשיש נפיחות וכאבים חזקים". וכתב השש"כ שם [הערה מג]שבמקרה שרופא מומחה אומר על מכה כזו שאין סכנה - אין לחלל שבת ואע"ג שבגמ' כתוב לחלל י"ל שנשתנו הטבעים וכ"כ בספר שמירת הגוף והנפש במבוא סוף פרק ו' בשם הגרי"ש אלישיב [והוא דיבר שם על דבר שמוסכם בהחלט בכל עולם הרפואה שאין בו סכנה]

[1914] תרוויהו מיקרו חולה שאין בו סכנה [עי' רמ"א שכח יז ושכח לז]אבל פצע או מכה או כאב שכואבים רק במקומם ולא נפל למשכב ולא חולה כל גופו - לא מיקרו חולי כלל אלא נקראים "החושש בגופו" ולכו"ע אין לקחת תרופה שאינה מאכל בריאים כמבואר בסוגיין

[1915] עי' ביאוה"ל שכח לז ד"ה וכן שמביא מחלוקת ראשונים **אי רק בפיקו"נ** שרי לעשות רפואה [וללא פיקו"נ שרי רק אם הגוי עושה לו את הרפואה ואף שהיהודי נטלה מהגוי - מ"מ יש היכר בזה שגוי עשאה] - זו משמעות **הר"ח** [שכתב בסוגיין שאסור בחלא אא"כ ישנה מכה של חלל - משמע שאין זו רק המציאות במעשה אחא שרק בכה"ג שרי] **וכן דעת הירושלמי והמרדכי והשיבולי הלקט והרוקח** **או** ששרי **אף לחולה שאין בו סכנה** שנפל למשכב ליקח תרופה שהרי מצינו ששרי שגוי יכין לו והוא יטלה [ומש"כ בסוגיין שהיתה לו מכה של חלל - מתרץ הביאוה"ל שכך היה מעשה אבל ה"ה חולה שאין בו סכנה שרי] ומש"כ בסוגיין שאסור בחלא אירי במיחוש בעלמא שלא נפל למשכב

ש. האם מותר לרחוץ בשבת בנהר, בים או במי משרה לרפואה?

ת. למסקנת הגמ' **אי לא מישתהי** התם - מותר [דמחזי כמיקר - שו"ע שכח מד] **ואי משתהי** התם - תלוי: במי משרה וכן במים הרעים שבים הגדול - אסור שמוכח שהוא לרפואה ואילו במי טבריא ובמים היפין שבים הגדול - מותר אפי' באישתהי דגם בריאים דרכם לרחוץ שם[1916].

הערה : נראה שכל זה לאדם חולה. אבל אדם בריא - שרי בכל גווני שהרי אמרי' במשנה לקמן [קט:]דשרי לבריא לשתות מי דקלים לצמאו. וא"כ ה"ה בנד"ד.

ולא מצטער כל גופו - זו **דעת הרמב"ם לפי מה שמדייקים המ"מ והרדב"ז** [אלף סה - תר"מ] מדבריו שכתב [כא כ] ש"אסור לבריא להתרפאת בשבת [בדבר שאינו מאכל בריאים] שמא ישחק סממנין" - משמע אבל לחולה שאין בו סכנה שרי. וכ"כ **הרמב"ן** [מובא ברדב"ז שם]. **ולהלכה** פסק **הרמ"א** [שכח לז] **כדעה שניה** שמותר וכ"פ **בב"י** [שכח לז] וכ"פ **המ"ב** ס"ק קכא [אם כי בביאוה"ל כתב בלשון "לא נוכל למחות ביד המקילין] וכ"פ בפשיטות **בשש"כ** לג ד

[1916] ועי' משנ"ב שכו כא שנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר בשבת שמא יבוא לסחיטת שיער ועוד טעמים עכ"ל.

מהמשנה קט: עד המשנה קיא.

ש. מהו "איזביון" והאם מותר לאכלו בשבת ומהו אזוב האמור בתורה?

ת. **איזביון** מפרש בגמ' שהוא "אברתא[1917] בר הינג" ומפרש"י שגדל בין ההגים [היגי=מין סנה עי' רש"י סוכה יג.[1918]] ואומרת המשנה שאסור לאכלו בשבת דהוא מוכחא מילתא דלרפואה עביד.

ואיזוב האמור בתורה - נחלקו אמוראים אם הוא "אברתא בר המג" ופרש"י דהיינו שגדל במקום גמי [וכנראה שהמג זה גמי] או שהוא מרווה חיוורא או שהוא שמשוק[1919].

ש. מהו "יועזר" ומהו "אבוברואה" ולמה משתמשים בהם ומה דינם בשבת ומדוע?

ת. בגמ' מפרש **שיועזר** הוא "פותנק" ופרש"י פולא"ל בלעז ובלעז"י רש"י כתב שהוא סוג של נענע. ומשתמשים בו לרפוי הכבד מתולעים ע"י ששמים אותו בשבע תמרי חיוורתא[1920] ואוכלים אותו.

ואבוברואה מפרש בגמ' שהוא חוטרא יחידאה ופרש"י "עץ הגדל יחידי בלא ענף" [1921]ומשתמשים בו לרפוי למי ששתה מים מגולים וחושש ששתה ארס[1922].

ודינם - ששרי לאוכלינהו בשבת כי זה גם מאכל בריאים [דגם בריאים אוכלים אבוברואה שמא שתו מים מגולין - פסקי רי"ד.].

[1917] אברתא היינו איזוב - עי' גמ' לקמן קכח. דברי רב יהודה: "איזוב אברתא" וכנראה שיש בו חלקים הראויין לאכילה

[1918] דהיינו שיח קוצני - לעזי רש"י כאן. ועי' מדרש תנחומא שמות יב שהסנה מלא קוצים

[1919] ואיזוב זה - מותר לאכלו בשבת שכן הוא מאכל בראים [רמב"ם כא כב ועי"ש במרכה"מ שכ"מ בסוגיין]

[1920] כנראה - כדי למתקו אולם צ"ע למה דווקא "חיוורתא" ואולי זה חלק מהאיפוי

[1921] וכדתב בפסקי הרי"ד ששולקין את העץ הזה במים ושותין אותו

[1922] דזה מבטל הארס [תורי"ד] ויל"ע למה ללא כתוב בגמ' בהדיא שמועיל ל מי ששתה ארס

ש. מהו "טחול" ומהן "כרשינין" והאם מותר לאכלם בשבת לרפואה ומדוע?

ת. טחול הינו חלק מגוף הבהמה והעוף[1923] ודינם - הגמ' קי. אומרת ששרי לאכלן לרפואה אע"פ שהן קשין לבני מעיים - דמ"מ הם מאכל בריאים[1924].

כרשינין הם מין ירק או מין גרעינים[1925] ופרש"י שטובים לבני מעיים וקשים לשיניים ודינם גם עליהם אומרת הגמ' - ששרי לאכלן דהם מאכל בריאים מחמת שטובים לבני מעיים.

ש. האם מותר לשתות מי רגלים לרפואה בשבת? ומדוע?

ת. בגמ' אמר רבא שאסור. מפני דאנן משקה של בריאין ומוכחא מילתא שהוא לרפואה[1926].

1923 עי' משנה חולין ג' ב' וד' א'

1924 כ"כ הטור שכח לז וכ"כ הר"י מלוניל על המשנה

1925 עי' ספר דרך אמונה [הגר"ח קניבסקי] תרומות בביאוה"ל ד"ה הכרשינין שדן אם הם זרע או ירק. ועי' רש"י שכתב שהן קשים לשיניים "כדאמרי' בברכות" - ושם כתוב בגמ' "כרישין" ולא כרשינין. וכרישין הם וודאי עלין - עי' דרך אמונה שם. ויש שגורסין גם כאן "כרישין".

1926 ומשמע הא בחול שרי וכן פסק מרן [יו"ד פא א] והוא דיבר לגבי זה שאינם בגדר "יוצא מן החי". ועי' **ש"ך** שם שכתב [ס"ק ג] <u>נראה שלכתחילה יש להחמיר משום בל תשקצו</u> ואולי גם המחבר לא קאמר אלא שמותר מצד הדין עכ"ל. ומשמע שבל תשקצו לגבי אכילת דבר מאוס זה רק חומרא ולא מדינא [דמדינא זה רק באכילת שרצים כמ"ש בתורה " אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ"]. **וצ"ע** דלעיל צ: בסוף פרק א"ר עקיבא מובא בגמ' שהאוכל חגב חי עובר משום בל תשקצו ומשמע שזה מדאו' וכן במס' מכות טז: האי מאן דשתה בקרנא דאומנא עבר משום לא תשקצו וזה נפסק להלכה בשו"ע יו"ד קטז

ואף די"ל דלרפואה שרי [עי' פמ"ג על הש"ך יו"ד פא ס"ק ג שכתב כן בדרך אפשר וכ"כ הפרי חדש על השו"ע יו"ד פא ס"ק ג ועי' שו"ת מהר"ם שיק יו"ד קלה דלרפואה ל"ה שיקוץ וכנראה כוונתו ששיקוץ הווי כשאוהב לאכול כך ואין זה מגעיל אותו אבל אם מוכרח לזה לבריאותו - ל"ה שיקוץ]

אמנם מלשון השו"ע יו"ד פא א וכן מהש"ך שם משמע שגם בבריא שרי מדינא לשתות מי רגליים **וצ"ע**

ש. מהן "מי דקלים" והאם מותר לשתותן בשבת ומדוע?

ת. מי דקלים הם מים המיוחדים לרפואה שהמעיין שממנו הם באים נמצא בא"י בין ב' דקלים[1927] והם תרופה לעצירות - שלאחר כוס ראשונה ששותה החולה מהן - מתרפה הצואה שבמעיו ושניה - משלשל ובשלישית - כבר יוצאים ממנו מים צלולים. **ודינם הוא** שאסור לשתותן לרפואה [דמוכחא מילתא שהוא לרפואה] אבל לצמאו [ופרש"י : אם אינו חולה[1928]] - מותר.

ש. מהו כוס של עקרין והאם מותר לשתותן בשבת? ומה הדין לשתותן בחול? ומדוע?

ת. כוס של עיקרין הוא משקה ששמין בה משקל זוז של כורכמא רישקא [כרכום של גינה] ומשקל זוז של קומא [- גמי] של אלכסנדריא ומשקל זוז של גביא גילא[1929] ושורין במים ומועיל לירקון[1930]. ודינם הוא: אסור לשתותן בשבת דמוכחא מילתא דלרפואה הוא. ובחול - שרי רק לאישה עקרה או זקינה אבל לא לפוריה כי זה מסרס וכן לאיש אסור בכ"ג כי מסרסו.

1927 ויל"ע אי הדקלים הנ"ל מועילים המים לרפואה או שהדקלים הם רק ציון למקום המעין

1928 משמע אבל אם הוא חולה - אסור לו לשתות מי דקלים אף אם הוא מתכוון לצמאו. **וכ"פ בטור וכן פסק המ"ב שכח ס"ק קיט אמנם** עי"ש **בביאוה"ל** שמדייק **מר"ח** שכתב גבי שמן וורד שלהלכה שרי לסוך להנאתו אף אם חש במותניו אם אינו מתכוון לזה ואף במקום שלא שכיחא ואף שלא קי"ל כהסברא שכל ישראל בני מלכים מ"מ שרי משום אינו מתכוון.עכ"ד הר"ח. ומבין הביאוה"ל שה"ה במי דקלים שרי אם אינו מתכוון לרפואה [ויל"ע אי שייך בזה פסיק רישא] וכן מדייק הביאוה"ל מהר"ן ומהרמב"ם ששרי עי"ש [ועי' **באגלי טל** [טוחן מו ד] שכ"מ גם מתוס' קיא. ד"ה למימרא שלר"ש שמתיר באינו מתכוון - שרי גם בחולה שאינו מתכוון לרפואה. עי"ש. ויל"ע אי זה גם בפסיק רישא שיועיל לרפואה].

1929 פרש"י אלו"ם בלע"ז ועי' רע"ב שבת ט ה שפי' שנתר הוא אלו"ם והוא מין קרקע ומזהיר עי"ש

1930 מחלה של הכבד - עי' ספר ליקוטי הפרדס המיוחס לרש"י דף ג: וכן באבני נזר יו"ד סה בשם הר"ן. ועי' רש"י ברכות כה. שירקון הוא גלניצ"ה בלע"ז ופי' בלעזי רש"י שהיא מחלת הצהבת [דירוק בלשן חז"ל משמש גם לצהוב - עי' תוס' סוכה לא: ד"ה הירוק שירוק הוא גם צבע גאל"ה ועי' מהר"ם שם שגאל"ה הוא צבע גע"ל - צהוב ביידיש. ולפי מה שפסק הרמ"א שכח לז ששרי לחושאיב"ס לקחת תרופות - צ"ל שירקון ל"ה חולה אלא רק חושש בגופו בעלמא ואולי איירי בצהבת קלה

ש. האם מותר לסרס זכר ? ונקיבה? והאם יש הבדל בין זקנים לצעירים?

ת. **זכר** - אסור לסרס בין באדם ובין בבהמה שנא' "ומעוך וכתות וכרות ונתוק לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו" ודרז"ל בכם לא צעשו [מ"כם" דריש - תוס']. **נקיבה** - משמע בגמ' שאין איסור סירוס מדמעמידה הגמ' את ההיתר לשתות מי עקרין בחול - באשה. אולם אם האשה פוריה - יש מחלוקת תנאים[1931] אי חייבת במצוות פו"ר [דכתוב בתורה {בראשית א כח} ויאמר להם אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה - ר"י בן נורי דורש מ"להם" שלשניהם נא' וחכמים דורשים מ"כבשוה" שזה רק באיש שדרכו לכבוש] ולר"י בן נורי שחייבת בפו"ר - אסור לבטל ממנה מצווה זו.

ולגבי אם יש הבדל בין זקנים לצעירים - גבי נקיבה אומרת הגמ' שיש הבדל שכן בזקינה שרי אפי' לריב"נ כי אינה יכולה להוליד ולא מבטלה מפו"ר וגבי זכר אומרת הגמ' שאפי' בזקן אסור עי יכולל לחזור ולהוליד ע"י רפואות.

ש. האם שתיית כוס של עקרין בשביל להתרפא - נחשבת כסירוס?

ת. בסוגיין [קי:] שאלה הגמ' מדוע התירה הגמ' לעיל לשתות כוס של עקרין לחולי ירקון הלא זה מיעקר ואסור לסרס אדם ? ובתחילה תירצה "הני מילי דקא מיכוון הכא - מעצמו[1932] והביאה הגמ' ראיה מהייתר ר' יוחנן לחתוך כרבולת של תרנגול לסרסו[1933] ודחתה הגמ' שההיתר בתרנגול הוא משום שלא מסרסו כלל אלא שגורם שהתרנגול לא ירצה לשמש משום רמות רוחא. ולכן תירצה הגמ' תירוצים אחרים מדוע התירה הגמ' לשתות כוס של עקרין לרפואה - דהגמ' דברה בכאלה ששרי לסרסם. ובפשטות משמע מהגמ' שדחינו את ההיתר של אינו מתכוון ולכן שתיית כוס של עקרין נחשבת כסירוס גמור. אך עי' הערה[1934].

[1931] במשנה יבמות פה:

[1932] והיינו שכאן גם לא מכוון לסירוס וגם לא נוגע במקום סירוס [רשב"א]

[1933] והבינה הגמ' שההיתר של ר' יוחנן - משום שאינו נוגע באיבר עצמו ואע"פ שמיכוון לסירוס וכ"ש הכא [שגם לא נוגע וגם] לא מיכוון לסירוס [רשב"א]

[1934] **בתוס' בבכורות** לט: ד"ה כולן משמע שאכן למסקנת הגמ' אין הבדל בין סירוס ע"י נגיעה באיבר לסירוס ע"י שתיית כוס של עקרין [ותרוויהו אסורין מדאו'] וכן משמע **ברמב"ן בסוגיין** ד"ה הא שאחר שכתב את דברי הגמ' "הכא ממילא הוא" כתב בפשיטות "ואסיקנא דאפי"ה אסור". **אולם במאירי** בסוגיין [קיא ד"ה זה] כתב שלהלכה שרי לשתות כוס של עקרין משום שזה ממילא ואינו מתכוון. ואף שדחתה הגמ' את הראיה מתרנגול - מ"מ הואיל ואינו

להלכה - **לגבי סירוס ע"י כריתה וכדו'** - לזכר פסק מרן [ה יא] שאסור מדאו'. ולגבי אישה פסק מרן [אהע"ז א יג] שאין האישה חייבת בפו"ר. אמנם לגבי סירוס אישה פסק מרן [אהע"ז ה יא] שהמסרסה פטור אבל אסור. **לגבי שתיית כוס של עקרין** - פסק מרן [שם יב] שלאדם אסור ואין לוקין עליו [ומקורו מהרמב"ם איסו"ב טז יב וכתב שם המ"מ שמשמע בגמ' שהיכא שלא נוגע האברים ממש לא מחייב] ולאישה - מותר וכתב הבית שמואל [ס"ק יד] שרק במעשה אסרו חכמים סירוס באישה.

מתכוין לכך מותר. וממשיך המאירי ואומר שהיינו כר' שמעון שמתיר אינו מתכוון כשלא פסי"ר והכא אינו פסי"ר [ומשמע שלר' יהודה אסור אע"פ שזה ממילא]. עכ"ד המאירי [ועי' בתוס' ד"ה תלמוד שנחלקו בזה עם השאילתות אי הווי פסיק רישא] **ודעת הרמב"ם** ששתיית כוס של עקרין אסורה מדרבנן לאיש ואינה דומה לסירוס בידיים שאסור מדאו'. וכתב המ"מ דהרמב"ם שמקבל את תירוץ הגמ' לחלק בין בידיים לממילא אבל אוסר מדרבנן. **וכ"פ מרן השו"ע** [עי' בסוף התשובה]

מהמשנה קיא. עד סוף הפרק.

ש. החושש בשיניו - האם יכול לבלוע חומץ לרפואה?

ת. במשנה כתוב בסתמא שאסור ובברייתא כתוב שלגמע ולבלוע שרי שאז לא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד אבל לגמע ולפלוט אסור דאז מוכחא מילתא שלרפואה קעביד. ותי' אביי שעל אף שבמתני' כתוב בסתמא שאסור - יש לומר שאיירי במגמע ופולט אבל לגמע ולבלוע - שרי. וכדעת הברייתא. ורבא חלק עליו בתחילה וחילק בין לפני הסעודה ששרי לגמע ולבלוע דל"מ מילתא דלרפואה קעביד דיש ששותה לצורך טיבול ומש"כ במשנה איירי לאחר הסעודה. וחזר בו רבא ואמר שהואיל ושרי קודם סעודה ולא גזרו רבנן משום דל"מ מילתא - ה"ה דלאחר הסעודה שרי.

ש. ומה הדין בלטבל פיתו בחומץ ולאכלה ?

ת. זה כתוב במשנה ששרי דל"מ מילתא[1935].

ש. החושש במותניו - האם מותר לו לסוך יין וחומץ ? ומה הדין בשמן?

ת. **ביין וחומץ** - כתוב במשנה שאסור דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד. **בשמן רגיל** - שרי דל"מ מילתא שכן זה גם דרך בריאים לסוך. **בשמן וורד** - לבני מלכים - שרי לכו"ע. דל"מ מילתא דלרפואה קעבדי. וה"ה לשאר בני אדם במקום ששמן וורד אינו יקר - דל"מ מילתא [- דברי רב למסקנת הגמ' בדעת ת"ק]. ולשאר בני אדם במקום ששמן ורד יקר - נחלקו תנאים. לת"ק - אסור דמוכחא מילתא[1936] ולר"ש - שרי לכל ישראל דכל ישראל בני מלכים[1937].

להלכה - פסק מרן [שכז א] כת"ק[1938] והוסיף הרמ"א שם שבמקום שאיו נוהגין כלל לסוך בשמן - אף בשמן רגיל אסור.

[1935] וא"ת אמאי לא כתוב ההיתר של מגמע ובולע - י"ל שאוחר דמילתא נקט [תוס']

[1936] ויל"ע אמאי לבני מלכים שרי ול"א שבטלה דעתם דומיא דבני הוצל [לעיל צב. - צב:] וי"ל שכיון שלכל העולם אם היה מצוי להם היו משתמשין בו - ל"א בטלה דעתם וכמ"ש תוס' שם [ד"ה ואת"ל] גבי בית מנשיא שסחטו רימונים עי"ש.

[1937] עי' רש"י [קיא: ד"ה דאילו] שפי' את טעם ר"ש "דאין לך מותר לזה ואסור לזה" [וצ"ע למה לא נאסור לכולם] ועי' שו"ת הרשב"א [ד רל וכן ה רכג] שכתב שדעת ר"ש היא שכל ישראל ראויין להתעדן בו. ויל"ע בדעת ת"ק למה לרבא ל"א "הואיל" מאדם שרגיל בחול לאדם שלא רגיל כמו שאמרי' הואיל מלפני הסעודה לאחריה.

[1938] ובטוש"ע כתוב: " לא יסוך שמן וחומץ אבל סך שמן לבדו " וצ"ע למה לא כתבו "לא יסוך יין וחומץ" כלשון המשנה ואולי יש להם גירסא אחרת במשנה וכ"מ בב"י ובמ"ב שכז א עי"ש.

ש. האם מותר לטמא לטבול מטומאתו בשבת וביהכ"פ ומה הדין בהטבלת כלים ומדוע?

ת. במשנה [ביצה יז:] כתוב שאסור להטביל כלים בשבת אבל אדם טובל מטומאתו בשבת. ובגמ' שם יח: אמר רבא שטעם שכלים אסור לטבלן - משום דנראה כמתקן מנא. ואדם מותר - דלא נראה כמתקן כי מחזי כמיקר [- שטובל להנאתו להתקרר במים] ועי"ש בגמ' עוד דעות למה אסור לטבול כלים בשבת.

וביוהכ"פ - כתוב בברייתא שג"כ טובל בו אדם מטומאתו. ואמר רבא [שם - ומובא בסוגיין] שאע"פ שביהכ"פ לא מחזי כמיקר שהרי יהכ"פ אסור ברחיצה - מ"מ הואיל ולא גזרו חכמים על טבילה בשבת - לא גזרו גם ביוהכ"פ דאין לך דבר שאסור משום מלאכה [אפי' מדר'] בשבת ומותר ביוהכ"פ[1939].

להלכה - **גבי שבת** פסקו מרן [שכח ו] להקל וכתב במשנ"ב שם שטבילת אישה שלא בזמנה[1940] יש מחמירין משום שהיום לא שייך מחזי כמיקר כי הנהג שלא לרחוץ כל גופו בשבת אפי' בצונן. [התה"ד סי' רנה וכן דעת מהרי"ל סי' קנ אך מטעם שונה עי"ש ומובאים במג"א. ומ"מ בזמנה שרי כדי לא לאחר מצווצת עונה - תה"ד שם] **אמנם גבי יוהכ"פ** - פסק מרן [תריג יב] שאסור לאישה לטבול מטומאתה ביוהכ"פ ובטעם הדבר כתב בב"י בשם תוס' בביצה יח: שאין תועלת בטהרתה כי ממילא אסורה לבעלה עי"ש. [אבל בזמן הבית שאיכא חשש שיטמא טהרות וכדו' - אכן היה שרי. ויל"ע למה בגמ' - שנכתבה הרבה אחר החורבן - לא מוזכר מזה כלום והתירה בפשיטות טבילה ביוהכ"פ וצ"ע].

1939 וכדכתבה המשנה במגילה ז: אין בין שבת ליוהכ"פ אלא לשזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת

1940 היינו בשהיה אפשר לה לטבול קודם ולא טבלה

ש. מהי "מסוכריא דנזייתא" והאם מותר להדקה בשבת ומדוע?

ת. מסוכריא דנזייתא הוא בגד שכורכין מסביב הברז של החבית כשהנקב של החבית שבו הברז - גדול ממידת הברז[1941] וכשרוצה להדק הבגד סביב לברז - אם הבגד ספוג ביין שבחבית - אסור. מפני שפסיק רישא שיסחוט את היין [רש"י ד"ה אסור].

ומלאכת סחיטה - כתבו תוס' שהיא - או תולדה של מלבן - שהבגד מתלבן ממה שסוחט[1942] והווי מתכבס או משום מפרק כמו סוחט ענבים - דהווי דש.

להלכה - כתב **מרן** [שכ יח] שבמקרה **שהיין הנסחט נופל לתוך כלי** - זה איסור דאוריתא דהוא פסי"ר דניחא ליה דסוחט שהוא תולדה דדש. אבל במקרה **שאין היין נופל לתוך כלי** - נחלקו הפוסקים אי יש להתיר סחיטה כה"ג [שהרי נסחט לאיבוד]ומשמע בשו"ע שלהלכה פוסק להתיר. וכ"כ **במ"ב** ס"ק נה אך כותב שם שזה רק בברזא ארוכה שאינו נוגע ברזא כשסוחט עי"ש. וכתב הביאוה"ל שם ד"ה יש שמצרפים להיתר את שיטת הערוך שמתיר פסי"ר שלא ניחא ליה ואת השיטות שסוחט לאיבוד - אפי' במתכוון שרי [עי' מגא ס"ק כג].

וכתב המשנ"ב שם [ס"ק נה] שכל היתר זה - הוא **רק בחבית של שאר משקים** אבל בשל מים - אסור להדק המסוכרייתא אם הולכים המים לאיבוד משום מלבן. ואף ביין לבן מחמיר המ"ב בזה [ועי' בסי' שיט ס"ק לח שמביא בזה מחלוקת אחרונים].

[1941] כ"כ רש"י. [ופי' מסוכרייא הוא מלשון סכר דהיינו סתימה]

[1942] וכתבו תוס' בכתובות ו. ד"ה האי שרק **במים** יש ליבון. והר"ן על הרי"ך [מא. סוד"ה ולפיכך] מסתפק בדבר דמצינו כיבוס ביין בגמ' סוכה מ. גבי יין של שביעית

ש. האם מותר להרטיב במים בגד נקי?

ת. תוס' אומרים שלצורך מצווה שרי וכגון נידה [שרוצה לטהר בגדיה ואין לה בגדים אחרים]שמערמת וטובלת בבגדיה. אבל בסתמא - לא דלמא אתי לידי סחיטה[1943].

וכתבו תוס' שאין לאסור מטעם שרייתו זהו כיבוסו - דלא נאמר דין זה בבגד נקי [ועי' הערה[1944]]. ועוד - שלעבור במים עם הבגדים זה דרך לכלוך.

להלכה - עי' הערה [1945].

הערה: יל"ע למה מותר לילך בגשם שלא לצורך מצווה - מאי שנא מאמת המים ?

ש. תינוק שלכלך את אימו במי רגליים - האם מותר לה לשטוף ידה במים ולקנחן בבגד ומדוע? [תוס'].

ת. בתוס' כתבו ששמע ר"י מפי הנשים שר"ת התיר כדי שתוכל להתפלל[1946] משום דסבר דהוא דרך לכלוך [שמלכלך הבד בזה שמנקה בו את הידיים וכמו ששרי לנגב ידיים במגבת]אך אין נראה לר"י כי היא מתכוונת לנקות את הבגד ולא ללכלכו ודרך רחיצה היא [דסוף סוף זה מנקה].

להלכה - פסק הרמ"א [שב י] כר"ת. וכתב במשנ"ב [נג] שזה רק במ"ר אבל לא בצואה שבה וודאי שהווי ניקוי.

[1943] ותוס' לא כתבו מקור בגמ' לגזירה זו אבל בב"י [שא ג] כתב מקור לזה - מהגמ' לקמן קיג:שלא יעבור באמת המיים זימנין דמיתווסן [- ישרו במים.רש"י] מאניה ואתי לידי סחיטה. וכ"פ בטוש"ע שם. והיתר לצורך מצווה - כתבו תוס' שמקורם מהגמ' יומא עז: וכ"פ בטושו"ע [שא ד]

[1944] אמנם בב"י [שב ט] הביא בזה מחלוקת ראשונים אי אמרי' שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי דכמה ראשונים [הרשב"ם והטור ועוד עי"ש] שאמרי' גם בבגד נקי שרייתו זהו כיבוסו. [ולתירוץ השני של תוס' שדרך לכלוך שרי - מסכימים כולם] וברמ"א שם הביא ב' הדיעות ובמ"ב [ס"ק מח] כתב שיש לחוש להחמיר בשל תורה

[1945] עי' הערה קודמת

[1946] ואיירי שבלוע בבגד רק מעט מי רגליים - דא"צ רביעית כדי לבטל המ"ר [וכדפסק המ"ב סי' עז ס"ק ז דבפחות מרביעית מ"ר - סגי ברוב מים דהיינו שיהא מים יותר מהמ"ר] וסגי לבטלו בקינוח הידיים [דהיינו שיש בקינוח הידיים יותר מים מהמי רגליים] - משנ"ב שב נד

פרק חמישה עשר - ואלו קשרים

מהמשנה קיא: למעלה עד המשנה קיא: למטה.

ש. על איזה קשר חייבים על איזה פטור ואיזה מותר ומדוע?

ת. במשנה כתוב שעל קשר הספנים והגמלים חייב. ומפרש בגמ' דהיינו קשר של טבעת שבנקבי הגמל והספינה שהוא של קיימא ופרש"י שאינו מתירו לעולם[1947]. וקשרים שאינן כקשר הגמלים והספנים - פטור אבל אסור - ומפרש בגמ' בקשר שבו קשור החבל של הגמל/הספינה לטבעת ופרש"י שפעמים מניח שם שבוע או שבועיים ו [בשבועיים אלו] קושר ומתיר ראש האחד [של החבל בלבד - ואת הקשר השני משאיר שבוע או שבועיים] - פטור אבל אסור ובמפתח של חלוק אישה [היינו רצועות שסוגרת בהן חלוקה וכל יומא שרו ליה] - מותר. וה"ה לכל קשרים שפותחים אותן בכל יום דלא דמו כלל לקשר של קימא ולא גזרו רבנן[1948].

ודעת ר"מ במשנה שכל קשר שאפשר להתירו ביד אחת - אין חייבין עליו ואפי' עשאו לקיימא. ונסתפקה הגמ' אי ר"מ מתיר גם בקשר עניבה מהודק שיכול להתירו ביד אחת או רק בקשר שאינו מהודק.

הערה א: כתבתי את התשובה לפי **רש"י** [במשנה קיא: ד"ה ואלו ובמשנה השניה שם ד"ה מפתח ובגמ' קיב. ד"ה קיטר אוד"ה בדאושכפי וד"ה בדרבנן וד"ה בדבני מחוזא]. והוא לא חילק בין קשר שהוא מעשה אומן לקשר של הדיוט אלא מה שקובע את הדין הוא משך הזמן שבשבילו נעשה הקשר. וכן כתב **הרא"ש** [טו א]שבקשר של קיימא חייב אף אם אינו מעשה אומן. **אבל דעת הרי"ף** בסוגיין שחייב רק על קשר שהוא גם של קיימא[1949] וגם של מעשה אומן [והיינו קשר הגמלין

[1947] **ועי' בב"י** שיז א שמסתפק בדעת רש"י אי יותר מחודש חשוב כלעולם מדכתב בדדף קיב. ד"ה בדחומרתא [לגבי קשר שאסור מדר'] שפעמים שמתקיים שבת או חודש ומשמע שביותר מזה חייב. עכ"ד הב"י. **וצ"ע** דהא ברש"י ד"ה בדרבנן משמע שכל הקיץ [עד שעת הטיט] אין רבנן פותחין את הקשר ובכל זאת קשירתו אסורה רק מדרבנן. ועוד הרי רש"י כתב במשנה שקשר של קיימא זה לעולם. וצ"ע [**ובמשנה ברורה** בסי' שיז בהקדמה ובס"ק ה נקט בפשיטות שלרש"י חייב רק בקשרו לעולם]

[1948] וכל שפותחים אותן תוך כ"ד שעות מיקרי אותו יום [פמ"ג מובא במשנ"ב שיז ו] ולגבי קשרים שקושר אותם ליותר מיום אך פחות משבוע - עי' הערה א שבסוף התשובה שרמ"א מביא בזה ב' דעות

[1949] היינו לעולם - **פמ"ג** שיז א"א ס"ק ג ומובא **במ"ב** שם ס"ק ה.

והספנים[1950]] אבל בקשר שהוא מעשה אומן אך אינו לקיימא [וכגון קשר של חבל התלוי ברצועה שבחוטם הגמל ובספינה] או קשר שהוא לקיימא אך אינו מעשה אומן [וכגון קשר של מנעלי החכמים] - פטור. וקשר שאינו לקיימא ואינו מעשה אומן [אף אם נעשה לזמן מרובה אך לא נעשה לעולם[1951]] - מותר. **וכן פסק הרמב"ם** [י א - ג].

[**והיינו** שהרי"ף והרמב"ם מקילים שקיימא ואינו אומן אינו מדאו' דלא כפרש"י שמחייב בכה"ג, ובאינו של קיימא ואינו של אומן מקילין לכתחילה אפי' קשר לזמן מרובה כל שלא קשרו לעולם דלא כפרש"י שאוסר בכה"ג ומאידך - בשל אומן אוסרין הרי"ף והרמב"ם מדר' אפי' אם פותחו כל יום - דלא כרש"י שמתיר לכתחילה בכה"ג].

להלכה - השו"ע [שיז א] פסק כהרי"ף והרמב"ם **והרמ"א** הביא את דעת רש"י והרא"ש [והביא מחלוקת בין ב' דעות האם לרש"י מותר רק בפותח כל יום או סגי בפותח כל פחות משבוע עי"ש **ובמשנ"ב** שיד ס"ק מד פסק להחמיר וכ"מ במשנ"ב שיז כט ובמג"א שם טו אולם כתב בביאוה"ל שיז ד ד"ה שאינם שבמקום צורך אפשר להקל. והיינו עד שבוע ימים עי"ש] **אולם לגבי קשר של אומן שאינו של קיימא כלל** - שבזה מקילין רש"י והרא"ש - חושש הרמ"א להחמיר ואפי' בקשר על קשר מחמיר שמא זה מעשה אומן ורק במקום צער מתיר.

הערה ב. לגבי דעת ר' מאיר במשנה שקשר שיכול להתירו ביד א' לא מחייב - כתב במשנ"ב [שיז א] שאין הלכה כמותו אלא אם הוא מעשה אומן ושל קיימא חייבין עליו. ועי' בביאוה"ל [שם ד"ה הקושר] ששייך שיהא קשר של אומן שניתר ביד אחת עי"ש. וצ"ע דבפשטות האומנות היא שיהא קשה להתירו. ובייחוד לפי הצד בגמ' שר"מ מתיר רק בקשר שאינו מהודק - וא"כ לפי המשנ"ב חכמים מחמירים אפי' באינו מהודק והלכה כמותם וזה צע"ג וכנ"ל. ואולי כוונת הביאוה"ל שרק האומן יכול להתירו ביד אחת וצ"ע. ועי' ריטב"א שכתב שר"מ מסביר את חכמים ולא חולק ודלא כהמ"ב אולם בפיהמ"ש לרמב"ם וברע"ב כתוב כהמ"ב שר"מ חולק והל' כחכמים.

1950 דנקטה המשנה "גמלין וספנים" ולא "גמלים וספינות" ללמדינו שבעי' שהקושר יהא אומן [באור הגר"א שיז א ד"ה כגון]

1951 פמ"ג ומ"ב הנ"ל **אמנם בהג"מ** על הרמב"ם ס"ק ד כתב שמותר רק בעומד ליפתח באותו יום.

ש. מהו "קשר הגמלין וקשר הספנים" ומהו "קיטרא דקטרי בזממא וקיטרא דקטרי באיסטרידא" ומה דינם ומדוע?

ת. **קשר הגמלין** - הוא קשר שקושרים בו את הרצועה שעשויה כטבעת הנמצאת בחוטם של הגמל [עי' משנה לעיל נא: ונאקה בחטם וגמ' ורש"י שם] והוא קשר של קיימא והקושרו חייב. **וקשר הספנים** הוא קשר הרצועה שעשויה כטבעת הנמצאת הנמצא בנקב שבראש הספינה.

ולרצועות האלה קושרים חבל כדי למשוך את הגמל /הספינה והוא הנקרא **קטרא דקטרי בזממא** בגמל [זממא היא הרצועה שעשויה כטבעת בגמל] **וקיטרא דקטרי באיסטרידא** בספינה [איסטרידא היא הרצועה העשויה כטבעת שקושרים בספינה] והוא קשר שאינו של קיימא אבל נעשה לשבוע או שבועיים[1952] והקשרו פטור אבל אסור. שכן דומה לקיימא בזה שלא נפתח כל יום וגזרו עליו חכמים.

[1952] רש"י. ולהרי"ף והרמב"ם הוא קשר שאינו של קיימא אבל הוא מעשה אומן [עי' ביאור הגרא שיז א סוד"ה וכל קשר]

מהמשנה קיא: למטה עד המשנה קיג. למעלה.

ש. מהן: "מפתח חלוק" של אישה, "חוטי סבכה" ו"חוטי פסקיא" ומה דינם ומה החידוש בהם?

ת. "מפתח חלוק" - היינו לשון שיש בחלוק[1953] וקושרין של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין. "חוטי סבכה" - פי' הרמב"ם בפיהמ"ש רצועות של מטפחת שבראשה[1954] חוטי פסיקיא הכוונה לחוטים התלויין בראש החגורה [=פסקיא][1955] לקשרה בהן. ובכולן שרי לקשור ולהתיר דעשויין להפתח באותו יום.

והחידוש בהן - במפתח חלוקה החידוש שאע"פ שיש לה ב' לשונות - יכולה לקשור את שניהן ואע"פ שיכולה לפשוט וללבוש את הבגד בדוחק כשמתירה רק רצועה אחת - ל"ח שתשאיר את השניה לקיימא וסמכינן על זה שתתיר את שתיהן[1956] בחוטי סבכה החידוש דאע"פ שלא קשרתו מהודק - ויכולה להוריד [ולחבוש] את הסבכה ללא שתפתח את הקשר - ל"ח שתעשה כן כי אישה חסה על שיערה [דזה תולש שיערות]. ופרש"י שכן צ"ל גבי חוטי פסיקיא שלא קשרתו בדוחק ויכולה לפשטו דרך רגליה ולהוציאו - קמ"ל דלא עבדה הכי משום צניעותא עכ"ד רש"י [וצ"ב מה פירוש משום צניעותא. וכנראה כוונתו שלא לובשת את האזור שלא בדוחק מחשש שמא יפול לה ויפלו בדיה שהוא מחזיק אותם. כנלענ"ד וצ"ע].

הערה: לדעת הרי"ף והרמב"ם גם אם תקשור א"ז לקיימא - לא תעבור על דאו' שכן אין זה מעשה אומן [דאם היה זה מעשה אומן לא הייתה המשנה מתירה לכתחילה] וא"כ צע"ק למה צריך להגיע ל"אישה חסה על שיערה" ול"משום צניעותא" הא ללא זה לא גוזרים גזירה לגזירה? ואולי י"ל שבלא קשרתו מהודק - לולא היתה חסה על שיערה/חוששת לצניעותה - זה היה קרוב לוודאי שלא תתיר את הקשר ויש מקום לגזור גם בדר' וצע"ק[1957].

1953 הינו בשפת החלוק - עי' תפא"י על המשנה

1954 ועי' רש"י לעי ל סה. ד"ה למטה שפרש"י שסבכה היא כיפה של צמר [של נשים] ועי' גם ברש"י לעיל פט" ד"ה פי הסבכה = שהיא עשויה כקליעה וכן פי' הרע"ב במתני' כא שהיא כעין רשת.

1955 פסיקיא זה חגורה בארמית - עי' ישעיה ג כד ובתרגום שם [שיטת ריבב"ן] אולם בתורה מתרגמינן חשב האבוד "המיין" וצ"ע

1956 אבל אם מתכוונת להשאיר את השניה לקיימא - אכן אסור לקשרה. ואע"פ שאין דרך בקשר כזה לקיימא - מ"מ כיוון שדעתה לקיימא - אסור ועי' ספר מורשת משה סימן קנו ב שנחלקו בזה אחרונים בדעת הב"י.

1957 וכמו כן צ"ע מש"כ בגמ' קיב: גבי נודות של יין ושמן "מה"ד חדא מינייהו ביטולי מבטל" דמשמע שזה גזירה שמא יבטל - והלוא גם אם יבטל זה איסור דר' וא"כ הווי גזירה לגזירה ואולי גם כאן י"ל שסד"א שזה קרוב לוודאי שיבטלנו ואיכא למיגזר גם אטו איסור דר' - קמ"ל שלא. וצ"ע

ש. מהן "רצועות מנעל וסנדל" ומה דינן ומדוע?

ת. הן רצועות עור שקושרים אותם לסנדל ולמנעל. ויש בהן כמה סוגי קשרים יש קשרים שהרצענים קושרים אותן לקיימא - כגון רצועה של מנעל[1958] וכן בסנדל של סוחרים[1959].

ויש קשרים שקושרים אותן רק לזמן ופטור ובמנעל היינו קשרא דרבנן של השרוכים שסביב הרגל - שדרך החכמים לקשור קשר רפוי כדי שיוכלו לנעול ולחלוץ ללא פתיחת הקשר [דהם חסין על זמנם]ומ"מ אין זה קבוע דבשעת הטיט [בחורף שיש הרבה בוץ] קושרין אותן בחוזק. ובסנדל היינו הקשר של הרצועה לסוליא בשל אנשים שאינן סוחרים שאינה של קיימא ופטור אבל אסור ויש קשרים שפותחים אותן כל יום ומותר לקשרן ולפתחן כקשר שרוכי מנעל של בני מחוזא ובסנדל - סנדל של תרי בני אדם [היינו שאחד מהם גדול ואחד קטן כדמשמע בגמ' קיב. במעשה דר' יהודה אחוה דר' סלא חסידא שהזכירה הגמ' שהיו משתמשים הוא וינוקיה] שכשמעבירים מאחד לשני - צריכים לשנות את גודל הרצועות ולפתוח את הקשר וקשר כזה מותר לפתוח שכן עשוי ליומו[1960].

הערה: לדעת הרי"ף והרמב"ם [שכמותם פסק השו"ע שיז א] החילוק הוא שבקשר המחבר את רצועות לסוליא במנעל וכן בסנדל דטייעי - חייב דהוה של קיימא ושל אומן. ובקשר של שרוכי הנעל

[1958] נראה שרצועה של מנעל היא חתיכת עור שבו מכניסים את שרוכי הנעליים. והיא קשורה קשר של קימא **אי נמי** ברצועה עצמה קושרים את הנעליים סביב הרגל והרצועה מחוברת מצד אחד למנעל בקשר של קיימא ומצד שני - קושרים בה [או בשרוכים שמוכנסים בה]את הנעל לרגל בקשר שאינו של קיימא.

[1959] ששם הרצועות הן קבועות בסוליא ולא פותחים אותם [כמו נעלי בית בזמננו] והקיבוע - בסנדלי הסוחרין הוא בקשר של קיימא. שכן הם צריכים סנדלים חזקות [כנראה בגלל מסעותיהם הארוכים] ובסנדלים אחרים הוא בקשר בעלמא.

[1960] ולזה התכוונה המשנה כשכתבה שרצועות מנעל וסנדל שרי לקשרן ולפתחן בשבת. ובסנדל אין אנשי מחוזא פותחין רצועות יום יום כבנעליים [דבסנדל אין שרוכים אלא רק חתיכת עור הקשורה לסוליא ורק כשרוצים לשנות מידת הרגל משנים את הקשר שלה] ולכן הביאו הדוגמא של סנדל דבי תרי.

ויל"ע והרי בסנדל הקשר של הרצועות הוא כזה ששאין דרך רוב בנ"א לפתחו ולמה מותר לפתחו בסנדל דבי תרי ולא ניזיל בתר דרך רוב בני אדם שקושרים אותם להרבה זמן [וכמש"כ הביאוה"ל שיז א ד"ה הקושר שקשר של ציצית אסור אפי' אם דעתו לפתחו במוצ"ש משום שדרך בנ"א לקשרן לצמיתות. וביותר קשה לפי מש"כ רש"י קיב. ד"ה אי הכי מותר לכתחילה - שאפי' קשר דאושכפי מותר לפתוח בסנדל של בי תרי] וצ"ע. **וכמו כן צ"ע במעשה דר' יהודה אחוה דר' סלא חסידא** דלשיטת הרמב"ם והרי"ף שקשר של אומן אסור מדר' לפתחו אפי' אינו לקיימא והכא הלא זה קשר של אומן [דאל"כ לא היה ר' אשי חושב לחייבו חטאת] וא"כ אמאי בשל בי תרי שרי לכתחילה? ובמרומי שדה תי' דקשר של אומן לאחר שמתירין אותו פעם אחת - גם הדיוט יכול לקשרו ע"פ הקמטים שבחבל ובכה"ג ההדיוט פטור ור' אשי חשב שזה קשר של פעם ראשונה ואסור מדאו' להתירו ואח"כ כשנודע לו שקבוע קושרים ומתירין וגם זה לא לקיימא - התיר עכ"ד. ודוחק **וצ"ע.**

של רבנן - וכן בקשר של סנדל של שאר בני אדם שאינן סוחרים - הקשר הוא לקיימא אך לא של אומן ופטור. ובקשר שרוכי בני מחוזא וכן רצועה של סנדל דבני תרי דלא הווי של קיימא ולא של אומן - שרי.

ש. סנדל שנפסקה לו רצועה במקום קביעת הרצועה בסוליא - האם יש לסנדל הזה שם כלי ? ומדוע? ולמאי נפק"מ?

ת. **אם נפסק בצד הפנימי** [שבין ב' הרגליים] - לכו"ע יש על סנדל זה שם כלי. דאף לפני שמתקנו - דרך לילך בו בתיקון ארעי. **ואם נפסק בצד החיצון** נחלקו ר' יהודה ורבנן בברייתא האם אינו נחשב כלי משום שאין דרך לתת תיקון ארעי בצד חיצון משום שזה גנאי - דעת ר' יהודה, או שנחשב כלי מחמת שיכול להעבירו לרגל השניה ואז יהא הקרע כלפי פנים ויילך בו ע"י תיקון ארעי - דעת רבנן. ואומר רבב"ח א"ר יוחנן [וי"א עולא א"ר יוחנן] שנחלקו גם לענין מוקצה אי יש ע"ז שם כלי [- דפליגי אי חשיב שעושה מעין מלאכתו הראשונה כי יכול להחליף לרגל אחרת]. וכן לענין יבום באין לו נעל ימנית ויש לו רק סנדל שמאלי שקרועה רצועתו בצד החיצון - דפליגי אם יוכל להעביר הסנדל לרגל ימין - ואז הקרע יהא בצד הפנימי - ויוכל לחלוץ [- דעת חכמים] או שלא יוכל לחלוץ דאין ע"ז שם מנא למילתיה [- דעת ר' יהודה]. **ופסק ר' יוסף כרבי יהודה** שאין ע"ז שם כלי ולכן אסר לאביי לילך בסנדל שנפסקה רצועתו החיצונה בחצר. אמנם בכרמלית התיר כי שם זה לא משתמר[1961].

וטעם שפסק ר' יוסף כר' יהודה ולא כחכמים - משום שמשמע מדברי רבב"ח/עולא שר' יוחנן פוסק כר' יהודה. דאילו היה פוסק כרבנן - לא היה צ"ל "וכן לענין חליצה" דפשיטא הוא שלרבנן נפסקה חיצונה של שמאלית ויכול להעבירה לרגל ימין - כשירה לחליצה דהא יש ע"ז שם מנא לענין טומאה [ואע"ג שחולץ בנעל שמאלית - הא קי"ל במתני ביבמות קא. החולץ של שמאל בימין חליצתו כשירה] ועכ"ח שר' יוחנן אמר א"ז לחדש בשיטת ר' יהודה שאע"ג שהחולץ בשל שמאל בימין כשירה - ה"מ היכא דלמילתיה הוויא מנא אבל הכא שלמילתיה ל"ה מנא - פסולה לחליצה.

1961 **ועי' במג"א** שלד ס"ק ג [והובא במ"ב ס"ק ז] שאיו להתיר טלטול מוקצה במקום הפסד אא"כ יכול לבוא לידי איסור טלטול בכרמלית [וכ"ש ברה"ר] אם לא נתיר לו מוקצה. וצ"ע לפי זה למה ר' יוסף חילק לאביי בין כרמלית דלא מינטר לחצר דמיטר - הא אף אילו חצר לא היתה מינטר היה אסור משום שבחצר אין חשש יבוא לידי טלטול בכרמלית? ואולי י"ל דבחצר דלא מינטר חיישי' שיוציא א"ז לכרמלית כדי להביאו למקום שמור וצ"ע.

ודעת רבין - שר' יוחנן פוסק כרבנן ורב פוסק כר' יהודה [וא"כ לרבין צ"ל הלכה כרבנן דקי"ל {ביצה ד} רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וא"כ לרבין שרי לילך בסנדל שנפסקה תרסיתו החיצונה גם בחצר].

להלכה - הרי"ף והרא"ש פסקו כר' יוסף דפסק כר' יהודה וכן פסק מרן [שח טו[1962]] והרמב"ם השמיט הא דר' יוסף[1963].

ש. מהם "נודות יין ושמן" ומה קושרים בהן ומה דין הקשר הזה ומדוע?

ת. נודות [בלשון הנביא "נאדות" - יהושע ט ד] הם כלים העשויים מעור ששמים בהם יין ושמן. ויש להן פה שבו מכניסים ומציאין את היין והשמן ולאחר שמכנים או מוציא מכופף את הפה וקושרו. ודינו - במשנה כתוב שקשר של נודות שרי לקשור ולהתיר בשבת כי עשוי לפתחו בכל יום[1964] ואומרת הגמ' שאפי' אם יש לו ב' פיות[1965] - מותר לקשור ולהתיר את שתיהן כי דרך לפתוח את שניהם[1966].

[1962] **וכתב הב"י** שם דאע"ג דקי"ל ששברי כלים אפי' עושין מעין מלאכה כל שהיא ל"ה מוקצה [עי' שו"ע שח ו ובב"י שם] - י"ל שנעל ממאים ולא ראויה לשום מלאכה מלבד נעילתה וכיוון שאין דרך לנעלה בנפסקה חיצונה - הווי מוקצה

[1963] וכתב רק את ההיתר שר' אבהו התיר לר' ירמיה בכרמלית [בפרק י' הל' ד] וכתב שם המ"מ שהשמיט הא דר' יוסף משום שהמנעל ראוי למלאכה כל שהיא כרבנן במתני' קכד: וכפסק הרמב"ם בפרק כה הל' יב גבי שברי כלים. ועי' בספר **יד איתן** להג"ר אברהם משכיל לאיתן [מרבני מינסק לפני כ150 שנה]שמק' דלמה ביו"ט לא פסק הרמב"ם שהסנדל מוקצה דהא ביו"ט פוסק הרמב"ם כר' יהודה דמתני' קכד: שבעי' שיעשה מעין מלאכתו הראשונה. ולכן כתב שטעם שהרמב"ם לא הביא הא דר' יוסף דהוא לשיטתו שפוסק בהל' כלים [ז יב] בסתמא שסנדל שנפסקה תרסית אחת - טמאה. ומשמע אפי' חיצונה ואפי' אין לו ד' תרסיות וכרבנן דר' יהודה דמס' כלים ולכן גם גבי מוקצה פסק כרבנן דר' יהודה דהא יש לזה שם כלי והא בהא תליא כמ"ש ר' יוחנן בגמ'.

[1964] כמו שפרש"י גבי מפתח חלוקה שפותחו כל יום. ועי' ברמ"א שיז א מחלוקת האחרונים בדעת רש"י אי סגי בשיפתחו כל שבוע והכרעת המ"ב בסי' שיד ס"ק מד שבעי' כל יום.

[1965] לשון הגמ' "אוני" דהיינו אזניים ובד"כ אוזן הכלי זו הידית של הכלי [עי' פיהמ"ש לרמב"ם כלים יא ג]אבל כאן חייבים לומר שהכוונה לפיה [דידית לא קושרים וכ"כ רש"י שבאזנים אלה מוציאין היין] וכנראה שכל דבר הבולט מהכלי נקרא אוזן - ובד"כ זו מקום שידיות או שמחברין לו ידית [עי' פיהמ"ש לרמב"ם כלים כה ז]אך בנאד זה גם הפה ששופכים ממנו היין ושמכניסים דרכו יין.

[1966] צ"ע אי כל פעם ששופך יין מתיר את שתיהן [דכך היין נשפך יותר מהר כשיש לאויר פתח להיכנס] או סגי בזה שאין דרך לבטלה לעולם [ומה שגזרו בקשר לזמן זה רק דומיא דקשר דקטרי בזממא שאתי לאחלופי בקשר הגמלין של זממא גופיה] וצ"ע. ולהרמב"ם והרי"ף - סגי בזה שלא מקיים אף א' מהן לעולם בשביל להתיר לקשור דהא לא מיירי הכא בקשר של אומן

ש. מה קושרים בקדירה של בשר ומה דין הקשר הזה ומדוע?

ת. בקדירה של בשר שעליה מדברת המשנה פרש"י במשנה שקושרים בגד לפיה [במקום מכסה]. וקשר זה שרי לקשרו ולפתחו בשבת כי דרכו ליפתח בכל יום כשמכנים ומוציא את הבשר. - ואומרת הגמ' שאפי' אם אית לקדירה שלאכה [זרבובי - רש"י עפ"י לועזי רש"י] ל"ח שיבטלנו לקשר[1967].

ש. האם מותר לקשור חבל בפני הבהמה בשבת ? ומה הדין בלקשור ב' חבלים ומדוע?

ת. **במשנה כתוב** שראב"י אומר שקושרין חבל בפני הבהמה בשביל שלא תצא. והיינו ברוחב הפתח. ובגמ' כתוב אפי' תרתי איסורי. **ויש ב' פירושים ברש"י א.** ששרי לקשור ב' חבלים ברוחב הפתח ול"ח שיבטל אחד מהם **ב.** ששרי לקשור חבל אחד שלא היה קשור שם מאתמול בב' צידי הפתח ולא חיישינן שיבטל קשר אחד. ומשמע מרש"י שלפי' א' - שתי החבלים היו כבר קשורים מצד אחד כבר מאתמול ובשבת רק קשר הצד השני של ב' החבלים, אבל אסור לקשור את ב' הצדדים בשבת. ורק לפי' ב' שרי לקשור את ב' הצדדים בשבת [ויל"ע אי לפי' ב' שרי לקשור גם ב' צדדים של <u>ב' חבלים</u> או רק של חבל אחד[1968]?].

ולגבי דעת ת"ק אי חולק על ראב"י או מודה לו - בגמ' אמר ר' יוסף א"ר יהודה אמר שמואל שהל' כראב"י. ושאלו אביי אי מלשון "הלכה" משמע שת"ק חולק וענה לו שאין זה נפק"מ אי ת"ק חולק דבכו"כ הלכה כראב"י[1969] ואמר לו אביי "גמרא גמור זמורתא תהא[1970]".

להלכה - פסק **מרן** [שיז ו] כראב"י וכפי' ב' של רש"י ששרי בב' קשרים בחבל א' וכתב המ"ב סק"ל שה"ה בב' חבלים [היינו ב' קשרים בכך חבל] ובלבד שלא יבטלנו.

1967 וצ"ע וכי אפשר להכניס ולהוציא בשר דרך זרבובית?

1968 ומהמשנ"ב שיז ל משמע שבכ"ג מתיר

1969 והיינו שהל' כראב"י אפי' נגד רבים. ועי' ספר **יד מלאכי** שנחלקו ראשונים מה שאמרי' בגמ' [יבמות מט: ועוד] "משנת ראב"י קב ונקי" האם הכוונה שהל' כמותו גם נגד רבים או רק נגד יחיד. ולכאו' מדברי ר' יוסף משמע שאף נגד רבים הל' כמותו [ואולי הראשונים החולקים ע"ז סוברים שאביי לא קיבל דעת ר' יוסף בזה והל' כוותיה דאביי אפי' שהוא תלמיד של ר' יוסף משום דהוא בתראי - ועי' ראש עירובין ב ד שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי הלכה כרבא נגד רבותיו מחמת שהוא בתראי ועי' בקרבן נתנאל שם ס"ק ט - ומסתמא ה"ה שנחלקו אי הל' כאביי נגד רבותיו]

1970 עי' רש"י ע"ז לב: שכוונתו אי לא פליגי - למה אמרת בל' הלכה האם לזמר בעלמא?! [וצ"ע דלכאו' כוונת ר' יוסף דהוא עצמו אינו יודע אם חולקים או לא אך זה לא נפק"מ דבכו"כ הלכה בראב"י].

מהמשנה קיג. למעלה עד המשנה קיג. למטה.

ש. חבל דלי שנפסק - אייך מותר לקשרו בשבת? ומדוע?

ת. במשנה ובגמ' מבואר שלקשור ע"י פסיקיא [היינו חגורה - עי' רש"י במשנה לעיל קיא: ד"ה פסיקיא] לכו"ע מותר לקשרו - דל"ח שיבטלנו שהרי הוא צריך לפסיקיא.

ולקשרו בחבל של גרדי - מחלוקת. לר' יהודה מותר דגם חבל זה לא מבטלנו שהרי צריך לו ולת"ק - אסור דהוא גוזר חבל דגרדי אטו חבל דעלמא [דחבל גרדי דומה לחבל רגיל משא"כ פסיקיא אינה דומה][1971]. ולגבי קשר עניבה - דינו כמו בחבל דעלמא.

בחבל דעלמא - קשר רגיל - לכו"ע חייב. דקשר של קיימא הוא. ועי' הערה[1972]. וקשר עניבה - מחלוקת בבריתא המובאת בגמ'. לת"ק - שרי דאין זה קשר וגם לא דומה לקשר ולכן אפי' איסור דרבנן אין כאן ולר' יהודה - חייב. דסובר שעניבה הוא קשר גמור[1973].

להלכה - פסק מרן [שיז ד] ששרי לקשור חבל דלי בפסיקיא אבל לא בחבל - ועי' במשנ"ב ס"ק כז דאפי' בגרדי אוסר וכת"ק דר' יהודה. ולגבי עניבה - פוסק מרן [שם סעיף ה] ששרי לקשור בעניבה וכחכמים[1974].

1971 ולדעת רי"ף ורמב"ם שאף אם מבטלו זה איסור דר' וא"כ זו גזירה לגזירה צ"ל שבחשש גדול גזרי' גזירה לגזירה.

1972 **כ"כ רש"י כאן** "דמבטל לה התם והווי קשר של קיימא". **אולם רש"י בפסחים** יא. ד"ה אבל לא בחבל כתב "שמא יניחנו שם עולמית" ומשמע דרק מדר' אסור שמא יניחנו שם עולמית. ולכאו' י"ל דרש"י שינה דעתו מכאן לפסחים דכאן סובר שאזלי' בתר דרך בני אדם - וכדעת הביאוה"ל שיז א ד"ה הקושר וכן דעת הבית מאיר המובא שם ואילו בפסחים סובר כדעת הט"ז [המובא בביאוה"ל שם] שאזלי' בתר דעת הקושר. וצ"ע

1973 ועי' לעיל קיא: שמסתפקת הגמ' בדעת ר' מאיר אי מחייב בקשר של עניבה. **ועי' תוס'** שם [ד"ה ואלו] שמקשים והא מוכח בפסחים שרבנן דר' יהודה היינו ר' מאיר דהגמ' שאלה שם סתירה מדעת ר' מאיר שמתיר להתעסק עם חדש לפני ט"ז ניסן ולא חושש לשמא יאכלנו לרבנן שאוסרין לבדוק חמץ אחר הפסח שמא יאכלנו. א"כ מבינה הגמ' שחכמים דר' יהודה היינו ר' מאיר וא"כ ר"מ מתיר לכתחילה בעניבה כדמוכח בברייתא בסוגיין שרבנן מתירין בעניבה, ומה מסתפקת הגמ'? **ותירצו תוס'** שלא ברור לגמ' בפסחים שרבנן דר' יהודה היינו ר' מאיר אלא הגמ' מקשה את הסתירה הנ"ל לצד שרבנן דר"י היינו ר"מ. ומה שמסתפקת הגמ' בדף קיא: בדעת ר' מאיר - היינו לצד שר"מ לאו היינו רבנן דר' יהודה.

1974 ואפי' קשרו לעולם שרי כדמוכח בגמ' [עולת שבת וכ"כ בביאוה"ל שם ד"ה עניבה] והיינו מדקאמרה הגמ' שר' יהודה אוסר [ואי לא היה לעולם - לא היה ר' יהודה אוסר. והינו לדעת רי"ף ורמב"ם שאין לאסור כשזה לא אומן ולא לעולם. אבל לרש"י צ"ע דהא יתכן שלא איירי לקיימא אלא לזמן ואוסר מדר'? וצ"ע]

ולגבי עניבה ע"ג קשר - עי' הערה[1975].

ש. האם מותר לקשור בשבת חבל צד אחד בפרה וצד שני באבוס? ומה הדין אם החבל כבר קשור בצד אחד מבעו"י ורוצה לקשור רק בצד השני ומדוע?

ת. הגמ' מחלקת בין **חבל גרדי** - שמותר לקשור אפי' בפרה ובאבוס וכ"ש אם היה כבר קשור בצד א' מבעו"י דל"ח שיבטלנו [ונחלקו הפירושים בתוס' האם זה כדעת ר' יהודה במשנה לגבי חבל דלי שלא גוזר גרדי אטו חבל דעלמא או שבפרה ואיבוס גם חכמים מתירין בחבל גרדי דהלא שכיח בזב קשר של קיימא] לבין **חבל דעלמא** - שאותו אסור לקשור בפרה ובאבוס שמא יבטלנו ורק אם היה קשור בצד א' מבעו"י - מותר [דמסתמא כשירצה להפרידנה מהאבוס - יתיר את הקשר שקשר בשבת[1976]].

ש. מהם " כלי קיוואי" ומה דינן לגבי טלטול בשבת ומדוע?

ת. כלי קיוואי הם כלי אורגים ולגבי דיני טלטול בשבת הם נחלקים לג' סוגים: **א.** <u>החלקים בכלי האריגה שאינם כבדים</u> <u>ואינם קבועים באדמה</u> - שרי לכו"ע לטלטל. ולא הוו כלי שמלאכתו לאיסור דאין גרדי מקפיד עליהן[1977] **ב.** <u>החלקים הכבדים</u> <u>אך אינם קבועים באדמה</u> שהם כובד העליון והתחתון [שעל אחד מהן נכרכים חוטי השתי ועל השני נכרך הבגד הנארג] שבהם נחלקו אמוראים - ר' נחמן אמר שמואל מתיר ור' יהודה בר ליואי אוסר דסובר דלא חזו לתשמיש אחר מחמת כובדן[1978] **ג.** <u>החלקים הקבועים באדמה</u> - שאם הם קבועים באדמת הבית - אסור ליטלם דחישי'

1975 **ברמ"א** שיז ה מתיר בעניבה ע"ג קשר. וכתב **במג"א** [שיז ס"ק טו והובא **במ"ב** ס"ק כט] בשם **המרדכי** שדווקא במתכוון להתירו ביומו דכל ההיתר בעניבה ע"ג קשר הוא שאינו מעשה אומן. [פי' ובעי' ג"כ שלא יהא לקיימא ולרש"י היינו שמתירו ביומו. ולפמש"כ הביאוה"ל שיז א ד"ה הקושר שאזלי' בתר דרך בני אדם - צריך גם שלא יהא דרך בני אדם להשאיר ליותר מיום וצ"ע] והא דמתירה הגמ' בסוגיין עניבה אפי' לזמן מרובה - <u>היינו בב' עניבות זה ע"ג זה</u> [דכתיב בגמ' " לא יהא קשרו אלא עונבו" משמע שלא יקשרנו כלל - מחציה"ש] [דאא"ל שהגמ' איירי - בעניבה אחת שהרי א"א לקשור ב' חבלים יחד - כבסוגיין דחבל דלי שנפסק שקושרים ב' חבלים יחד - בעניבה א', ובעי' ב' עניבות]

1976 משנ"ב שיז לד

1977 כ"כ רש"י. ועי' מאירי שכתב בפירושו הראשון שהם אינם מיוחדים לאותה מלאכה. **אולם רוב הראשונים** - [רמב"ם כו א, תוס' לקמן [קכב: ד"ה רחת],רשב"א לקמן קכב: ד"ה ויש וריטב"א כאן] סוברים שהווי **כלי שמלאכתו לאיסור** ושרו רק לצורך גופו ומקומו. וכתב **המ"מ** דהכי מסתבר דמשמע בפרק כל הכלים דכל דמיוחד לאיסור - אע"פ שאינו מקפיד עליו הווי מלאכתו לאיסור

1978 כך נראה מרש"י ד"ה מהו שטעם לאסור בעמודין הוא אגב דיקירי וגם בזה נחלקו רש"י עם פסקי הרי"ד וריטב"א - דלרש"י המחלוקת היא האם הוו כלי שמלאכתו להיתר [- דעת שמואל] או כלי שמלאכתו לאיסור [ר"י בר ליואי.

שישווה גומות אולם אם הם קבועים בשדה - שרי ליטלן ועי' הערה[1979].

להלכה - במחלוקת שמואל ור' יהודה בן לואי - פסק **הרמב"ם** כר"י בן לואי שאסור לטלטל כובד התחתון והעליון "לפי שאין ניטלין משום שהן תקועין". **ומסביר המ"מ** שהרי הן כאילו אין עליהן תורת כלי ועי' הערה[1980]. וטעם שפסק הרמב"ם כר"י בן לואי ולא כשמואל - כתב המ"מ שזה משום שר' יוחנן בעא מיניה דר"י בן לוי ומשמע שהיה עדיף מר' יוחנן ואי קי"ל שהלכה כר' יוחנן נגד שמואל - כ"ש שהל' כר' יהודה בן לואי נגד שמואל. עכ"ד המ"מ[1981].

וגבי העמודין ג"כ פוסק הרמב"ם לאסור לטלטלן אך פה כותב הטעם " שמא יתקן הגומות שלהן".

והשולחן ערוך לא פסק כלום במחלוקת שמואל ור"י בן לואי. וכן לא הזכיר את דין העמודין. **אך המג"א** מזכיר את פסק הרמב"ם הנ"ל בסימן שיא ס"ק כא ומביאו **המשנ"ב** שם בס"ק כח. ובשדה - שרי עי' מג"א שיד ה.

ומה שאומר שאסור לטלטלן - הכוונה מחמה לצל. אבל לצגו"מ - מותר] ולפסקי הרי"ד וריטב"א המחלוקת אי הווי כלי שמלאכתו לאיסור [- שמואל. ומה שאומר ששרי לטלטלן הכוונה לצורך גו"מ] או הווי מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלן כלל [בריטב"א נקט לשון "קובע מקום" וכוונתו למוקצה מחמת חסרון כיס כמו גבי סיכי זיירי ומזורי קכג. שמייחד מקום והוו מוקצה מחמת חסרו"כ וכ"כ בפסקי הרי"ד שהריטב"א כותב שסובר כמותו]. וכן נראה להרמב"ם [כו א] שאוסר לטלטלן כלל משום שתקועין עי"ש ובמ"מ שכאילו אינן כלי וכנראה הכוונה שקובע להן מקום וכנ"ל וצ"ע

[1979] עי' **מרומי שדה** להנצי"ב שכותב שברור הדבר שאיירי שלא התכוון לבטלן בקרקע שאז וודאי שאף בשדה אסור עכ"פ מדר' מדין חופר גומא [דאף שאצל"ג וצריך רק למה שבתוכה - מ"מ אסור מדר'] והוא מעמיד שלא ביטלן ומק' פשיטא ומתרץ שלכן פרש"י שמזיז עפר [ומשמע שמרחיב הגומא] **עכ"ד הנצי"ב**. וזה החידוש גם גבי פוגלא ששרי להוציאה אף שמרחיב הגומא. **וטעם ששרי להרחיב הגומא - עי' מג"א שיד ה** [ומובא **במשנ"ב** שם ס"ק יא] שכתב **שזה אינו מתכוון ומקלקל וכלאחר יד** ובצירוף כל אלה שרי אף מדרבנן. ולכן רק בבית אסור משום שחיישי' דיכסה הגומא. וא"כ אף אי לא מרחיב הגומא אסור.

[1980] **ונראה שאין כוונת הרמב"ם שתקועין באדמה** דאי הכי הוו כעמודין שמשום גומות אסור לטלטלן אלא הכוונה שמשום כובדן קובע להם מקום וכדפי' הריטב"א ופסקי הרי"ד. אולם במרכה"מ כתב דהווי כסותר דתקועים באדמה וצ"ע דא"כ למה שמואל מתיר? ובמ"מ כתוב "הרי הן כאילו אין עליהן תורת כלי" ונראה שכוונתו לזה שמייחד להם מקום והווי מוקצה מחמת חסרו"כ דאסור לטלטלו כלל כאילו אינו כלי וכמצו שכתבתי

[1981] **אמנם** עי' גמ' מו"ק כד. "בעא מיניה ר' יוחנן משמואל יש אבילות בשבת" וכו'.וא"כ גם שמואל עדיף מר' יוחנן ולמה להעדיף את ר' יהודה בן לואי משמואל? **ולולא דברי המ"מ** היתי אומר שבד"כ אם בעא מיניה ולא חלק עליו - משמע שקיבל את דעתו ולכן גם ר' יוחנן סובר בסוגיין כר"י בן לואי ולכן הל' כוותיה דהא קי"ל כר' יוחנן נגד שמואל. [והל' כר' יוחנן נגד רב ושמואל למרות שעדיפי מיניה משום שראה דבריהן והוא בתרא - עי' שו"ת מהרי"ט חלק ב' יו"ד סי' ג ' ועי"ש שר' יוחנן התייחס אליהם כרבותיו כדאיתא בגמ' חולין צה:. וכ"כ בספר יד מלאכי סימן תקנו [לגבי רב מול ר' יוחנן] אמנם עי"ש שמביא ראשונים שס"ל שרבי יוחנן גדול יותר ותמה עליהם עי"ש] וצ"ע

מהמשנה קיג. למטה עד סוף הפרק.

ש. האם מותר לקפל בגדים בשבת? ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שמותר אבל **ר' ינאי** בגמ' מסייג את ההיתר שרק בגדים **חדשים** [- שלא כובסו עדיין[1982]] **ולבנים** [דאותם הקיפול פחות מתקן[1983]] ורק כשהקיפול מעשה **ע"י אדם אחד** [דבב' בנ"א מפשיטין קמטיהן[1984]] ורק **כשאין לו בגד אחר** להחליף [1985].

וטעם האיסור בב' בנ"א /בישן/בצבעוני - כתב רש"י דבכה"ג הוא יותר מתקן. וביש לו להחליף - לא פרש"י וע' הערה[1986].

ומסתפק הר"י בתוספות [ד"ה אבל] מה הדין כשיש לו בגד להחליף אך הוא פחות יפה. ולהלכה - פוסק המשנ"ב [שב יז] להחמיר[1987].

1982 **כ"מ מרש"י** ד"ה ישנים "שהחדשים קשין" ולמעלה במשנה פרש"י [ד"ה מקפלין] שהכיבוס מרכך עכ"ד וא"כ חדשים שקשים היינו שלא כובסו. וכ"כ בטושו"ע [שב ג ועי' ביאור הגר"א שם] שחדשים היינו שלא כובסו. ובמשנה כתב רש"י שהקיפול הוא לאחר הכיבוס וצ"ל שדיבר להו"א לפני דבריו של ר' ינאי וצ"ע. [וכן התקשה גם בספר מורשת משה להר"מ שטינהוז ונשאר בצ"ע] **וברמב"ם** [כב כב] **כתב להיפך** - שטעם שהתירו בחדש כי חדש ממהר לקמוט ונראה שלכן התירו לקפלו משום כבוד שבת

1983 **כך פרש"י** [ובטעם הדבר למה צבעונים הקיפול מתקנן יותר עי' מאירי שכתב שהצבועין קיפולם צריך להם ביותר להעמדת הצבע] **ואילו הרמב"ם** כתב להיפך - שכיון שלבנים ממהרים להתלכלך - לכן שרי [והינו שלכן צריך לפושטם כשחוזר לביתו וללבשם שוב כשיוצא ולא נשאר איתם כל הזמן עליו - שמא יתלכלכו וכיוון שפושטן - צריך לקפלן שלא יתקמטו] והיינו שלהרמב"ם היתר תלוי בכמה צורך יש בקיפול ולרש"י ההיתר תלוי בזה שהקיפול לא מתקן הרבה

1984 כ"כ רש"י. ועי' שו"ע הרב [שב ט] שבב' בנ"א מפשטין הקמטים בידיהם משא"כ באחד זה מתפשט מאליו] ונראה שבזה מודה הרמב"ם לרש"י שהאיסור בב' בנ"א הוא משום שכך מתקן יותר.

1985 נראה שבזה רש"י מודה לרמב"ם שהטעם הוא משום שאז נצרך יותר לקיפול

1986 מתוס' [שמסתפק באין לו יפים כאלה] משמע שהאיסור הוא מחמת שאין צריך לקיפול לכבוד שבת לא התירו לו. אולם בריא"ז ובראב"ן פי' שכשיש לו להחליף - הקיפול לצורך חול [דהא בשבת ילבש את האחרים] ולפ"ז באין לו יפים כאלה ומתכוון ללבשו בשבת - שרי.

1987 ועי' **שעה"צ** [שב יז] שאם יש לו רק בגד של חול לא מיקרי יש לו להחליף דהא כשהגמ' מביאה דוגמא של מי שיש לו להחליף - היא מביאה את בית רבן גמליאל. ואי כל בגד חול הווי יש לו להחליף - א"כ כו"ע נמי יש להם להחליף עכ"ד השעה"צ.

וכתב מרן [שב ג] שלקפל שלא כסדר קיפולו הראשון - שרי. **וכתב המ"ב** [ס"ק יח] הטעם - משום שאין לקיפול זה שום קיום. ואינו מתקן כלל. ואפי' אין דעתו ללבשו בשבת שרי. ובס"ק יט כתב בשם מחצה"ש שמי שרוצה להחמיר גם בזה שלא יקפל אלא בד' הסייגים הנ"ל של ר' ינאי - עדיף.

ש. מהי "הצעת המיטה" והאם שרי להציע מיטה מליל שבת לשבת? ומשבת למוצ"ש? ומה הדין מיוהכ"פ לשבת ומדוע?

ת. הצעת המיטה היא סידור המצעים של המיטה[1988]. וכתוב במשנה ששרי להציע המיטה מליל שבת לשבת אבל לא משבת למוצ"ש. **ולגבי להכין מיוהכ"פ לשבת** - במשנה כתוב שלר' ישמעאל מקפלין וכן מקריבין חלבי שבת ביוהכ"פ ולר"ע - אין מקריבין חלבי שבת ביוהכ"פ. **וכתב בתוי"ט** דכ"ש שלר"ע אין מקפלין מיוהכ"פ לשבת דאפי' בצורך גבוה אין יוהכ"פ משמש לשבת - כ"ש לצורך הדיוט. וכ"מ בתוס' קיד: ד"ה וליתקע שרק לר' ישמעאל מציעין את המיטות מיוהכ"פ לשבת.

להלכה - הרמב"ם [תמידין ומוספין א ז] פוסק כר"ע שאין חלבי שבת קרבין ביוהכ"פ. ולפי דברי התוי"ט - כ"ש שאין מציעין את המיטה מיוהכ"פ לשבת. ועי' הערה[1989]. **ולגבי הצעת המיטה [וקיפול טלית באופן המותר בשבת] - מיו"ט לשבת** - נחלקו בזה הא"ר ורעק"א. א"ר [שב ח] בשם מהרש"ל מתיר אם עשה ערוב תבשילין עכ"ד ומשמע שללא ערו"ת - אסור. ורעק"א [שם על מג"א ס"ק ו] חולק ומתיר גם ללא ערו"ת. והביאם המ"ב שם ס"ק ז.

1988 כ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש. וכתב ש"מצעין" מלשון "יצועי עלה" [בראשית מט ד]עכ"ד הרמב"ם והיינו משכב כדפרש"י בחומש שם. וכן במשנה תורה [כג ז] כתב הרמב"ם שאין מציעין את המיטה בשבת כדי לישון עליהן במוצ"ש אבל מציעין מליל שבת לשבת עכ"ל. משמע שאיירי במיטה שישנים עליה. וצע"ק דלמה מציעין מיטה כזו מליל שבת לשבת הרי ישנים בליל שבת ? ולולא דברי הרמב"ם הייתי אומר שאיירי במיטה שיושבים עליה בסעודה וכדפרש"י במגילת אסתר [ז ח] שהיו יושבין סבעודה על מיטות ולכן לאחר סעודת הלילה מציעין אותה למחר. וכן מש"כ בטושו"ע [רפט א] שתהא מיטתו מוצעת בליל שבת - פירשו בפרישה [א] ובשו"ע הרב [א] שהכוונה למיטה שאוכלין עליה. אמנם במ"ב [ב] פי' דהיינו במיטה שישן וצ"ע.

1989 ועי' בספר אור שמח [על הרמב"ם כג כה] שמקשה אמאי פסק [שם] הרמב"ם גבי נפלה דליקה ביוהכ"פ שחל בע"ש - שמצילין מיוהכ"פ לשבת? מאי שנא מלקפל? ונשאר בצ"ע.

ש. האם חלבי שבת, יו"ט ויוהכ"פ קרבים זה בזה ומדוע?

ת. **בשבת** - לא קרבים חלבי יו"ט ויוהכ"פ. **ביו"ט** - קרבים חלבי שבת **וביוהכ"פ** - מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע אי קרבים חלבי שבת. **לרי"ש** - קרבים **ולר"ע** - לא. ויסוד הדין הזה והמחלוקת בין רי"ש לר"ע הוא הפסוק [במדבר כח י] "עולת שבת בשבתו" שנאמר לגבי מוסף - ודרשו רז"ל שהמילה "בשבתו" מתחלקת בדרשה לשניים א.] "בשבת" ב.] "ו" - והיינו שדרשי' עולת שבת בשבת - שחלבי[1990] עולת שבת קריבה בשבת אחרת ולר"ע היינו יו"ט[1991] ולר' ישמעאל היינו יוהכ"פ [דיו"ט לא צריך קרא כמו שיתבאר]. ולר"ע אין דרשה שעולת שבת קריבה ביוכ"פ ולכן אינה קריבה [דא"א ללמוד את יוהכ"פ משאר יו"ט משום דיוהכ"פ חמור שהוא בכרת].

וטעם שלר' ישמעאל א"צ קרא לזה שעולת שבת קריבה ביו"ט - אומרת הגמ' משום דס"ל שלב"ה נדרים ונדבות קרבים ביו"ט [אפי' נדרי עולה[1992]] אע"פ שלא קבוע להם זמן [ודרשו ממש"כ בויקרא [כג מא]" וחגתם אותו חג לה' " ודרשו - "כל דלה' "]. וא"כ כ"ש לחלבי עולה שקבוע להם זמן עד עה"ש של יום ראשון - שיקרבו ביו"ט שחל להיות ביום ראשון כדי שלא ייעשו נותר. ואילו ר"ע - ס"ל שנו"נ [עכ"פ של עולה] לא קרבים ביו"ט[1993].

להלכה - פוסק **הרמב"ם** [תמידין ומוספין א ז] **כר"ע** שחלבי שבת קרבין ביו"ט ואין קרבין ביוהכ"פ[1994] והפסוק עולת שבת בשבתו מלמד שקרבין ביו"ט[1995]. וכן פוסק הרמב"ם [חגיגה א ח] שאין נדרים ונדבות קרבין ביו"ט וכדעת ר"ע בסוגיין.

1990 היינו חלבים ואברים [רש"י]

1991 דחייבים להקריב אותם עד עה"ש של יום ראשון - עי' ויקרא ו ב וא"כ "שבת אחרת" היינו ליל יו"ט שחל במוצ"ש

1992 כ"כ **החזו"א** [או"ח קכט לדף ז: ס"ק ד] וכתב החזו"א דהיינו לדעת אבא שאול <u>בביצה כ:</u> שאומרת הגמ' שם שלאבא שאול ב"ש לא אמרו לב"ה "נדרים ונדבות יוכיחו" - משום שלב"ה אין "יוכיחו" כי גם הם קרבים ביו"ט. וכתב החזו"א דאיירי אף בנו"נ של עולה דאל"כ - יש יוכיחו. [וזה דלא כמו שכתבו המדפיסים בפרש"י ד"ה נדרים ונדבות שהפלוגתא היא בדף יט. - דבפלוגתא דשם לכו"ע אין עולת נדבה קריבה ביו"ט]

1993 יל"ע למה לא נאמר שאף לר' ישמעאל אין עולת נדבה קריבה ביו"ט - ועדיין א"צ קרא לשריפת חלבים ואברים ששרי ביו"ט משום שס"ל "מתוך והותרה הבערה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך" וכבית הילל בביצה יב. וא"כ פשוט ששרי לשרוף אברים וחלבים ביו"ט דהוא צורך שלא יהפכו לנותר? [ור"ע שמצריך קרא לשריפת חלבי עולת שבת ביו"ט - לשיטתו בפסחים ה: של"א "מתוך"] וצ"ע

1994 וכתב הרדב"ז שם דטעמו כי קי"ל [כתובות פד:] הלכה כר"ע מחבירו עכ"ד.

1995 וצ"ע הא הרמב"ם בהל' יו"ט א ד פוסק שאמרי' בהבערה "מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך" וא"כ אמאי צריך פסוק להתיר להקטיר ביו"טהא הקטרה היא הבערה? וליכא למימר שאחר שפסק הרמב"ם [חגיגה א ח]

ש. האם צריך אדם להחליף בגדיו מחול לשבת? ומדוע? ומה הדין אם אין לו להחליף?

ת. בגמ' א"ר הונא אם יש לו להחליף - יחליף. משום שנא' בנביא [ישעיה נח יג] "וכבדתו" והיינו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול[1996] [1997]. ובאין לו להחליף - א"ר הונא שישלשל את בגדיו. והיינו שבחול דרכם היה לסלק בגדיהם מן הארץ משום שעושה מלאכה ובשבת - לא יקפלם והוא מידת עשירים שאינם עסוקים במלאכה וזה כבוד שבת. וראיה לזה שכבוד זה ע"י הבגדים - מביאה הגמ' מדברי ר' יוחנן שקרא לבגדיו " מכבדותי".

ש. מה כוונת הפסוק בישעיה [שם] "מעשות דרכיך"?

ת. הגמ' אומרת שלא יהא הילוכך של שבת כהילכך של חול והיינו שלא יפסע פסיעה גסה ועי' הערה[1998].

וכתב מרן [שא א] שלדבר מצווה שרי [וכך ראוי לעשות. כדאמרי' בגמ' ברכות ו: דכתיב אחרי ה' ילכו כאריה ישאג עי"ש[1999]] וכן כתב [שם ב] שהמתענג בריצתו שרי והיינו שאינו דרך חול.

שאין נו"נ קרבים ביו"ט - א"כ צריך פסוק להקטרת אמורין בליל יו"ט כדי להתיר מליחתן דהא פסק הרמב"ם [יא י] שאין עיבוד באוכלין וצ"ע.

[1996] וכתב בשפת אמת שהגמ' לקמן קיד. אמרה ששינוי בגדים מהתורה - א"כ מוכח ש"וכבדתו" שכתוב בנביא גם אזיל על הבגדים

[1997] וכ"פ **מרן** רסב ב. וכתב **המשנ"ב** ס"ק ה בשם האר"י שטוב שיחליף כל בגדיו אפי' חלוקו ושיהא לו טלית מיוחדת לשבת עי"ש

[1998] ובשיעור פסיעה גסה - עי' אור זרוע עירובין שזה יותר מאמה [ומשמע בגמ' שם שאמה זה כולל כף רגל אחת דהא כתוב שם ש**2000** אמה זה **2000** פסיעות - משמע שמצרפים גם את כף הרגל - וכ"פ במ"ב שב ד וכתב שם שבין הרגלים יהא לא יותר מחצי אמה וזה באדם בינוני עי"ש]. ועי"ש שאם נצרך כמו באמת המים שצריך לעברה - שרי וכן פסק ברמ"א שא א. ויל"ע אמאי שרי הא זה איסור מדברי קבלה? וצ"ל שרק שלא לצורך זה דרך חול

[1999] ומשמע שזו דרשה גמורה דהא איסור ריצה בשבת הוא מדברי קבלה ואולי י"ל שרק ילפי' מהנביא שיש ענין לרוץ לדבר מצווה וממילא אינו "דרך חול" ששם הכוונה לרוץ למלאכתו. וכן כשמתענג מריצתו שהתיר השו"ע שם [סעיף ב] ל"ה דרך חול

ש. ומה כוונת הפסוק " ממצוא חפציך ודבר דבר"?

ת. ממצוא חפציך - שחפציך אסורים[2000] ודבר דבר - שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול [כגון מקח וממכר וחשבונות - רש"י] ואומרת הגמ' שהרהור [בצרכי חול] - מותר וכן חפצי שמים - כגון צדקה שידוכים וכדו' שרי. ועי' הערה[2001].

ש. מה הדין בהיה מהלך והגיע לאמת המים - האם מותר לו לדלג מעליה? והאם מותר לו להיכנס לתוכה? ומדוע?

ת. **לדלג מעליה** - אם יכול להניח רגל אחת בצד זה ורגל שניה בצד זה בבת אחת וכך לעבור - מותר לכו"ע[2002] ואם לא יכול לעשות כן אלא רק לעקור ב' רגליו ולקפוץ מעל אמת המים - נחלקו אמוראים. **לר' הונא** - לא יעשה כן [ומשמע שעדיף שיקיפנה אף שמרבה בהילוך] **ולרבא** - יעשה כן ועדיף ממה שירבה בהילוך ויקיפה וכמותו פסק מרן [שא ג].

להיכנס לתוכה - אם אין בה מים - פשוט שמותר [ויל"ע אי זה עדיף על פסיעה גסה או קפיצה] ואם יש בה מים - אסור כי מרטיב את בגדיו - ואפי' אם מקפלן חיישי' שירטבו - וחיישי' שיסחטם ויעבור על ליבון[2003]. **ולצורך מצווה** - עי' הערה [2004].

[2000] והיינו שלא יתעסק בשבת בצרכי חול כגון לטייל בשדהו לראות מה היא צריכה כדאמרי' בעירובין לח: - לט. [רש"י] ותרגום "חפציך" הוא "צורכך"

[2001] וכל זה איירי כשמדבר בדבר שאסור לעשותו בשבת כגון עניני תשלום ממון ומלאכות וכדו' אבל בדברים שמותר לעשותם בשבת כגון לילך למקום מסוים [שאף אם הוא מחוץ לתחום יכול להתירו בשבת ע"י בורגנים] - שרי [שו"ע שז ח ומשנ"ב שם ס"ק א וס"ק ל]

[2002] ואף שזו פסיעה גסה - דהיא יותר מאמה - מ"מ היכא דלא אפשר שרי [מ"ב שא ד]

[2003] אבל עצם הרטבת הבגדים ל"ה כיבוס דל"א שרייתו זהו כיבוסו כי אם בבגד מלוכלך. אי נמי משום שמעבר במים זהו דרך לכלוך [חי' הר"ן החדשים - ריטב"א הישנים. ועי' בתוס' קיב: שמביא את ב' התירוצים הנ"ל גבי נידה שטובלת בבגדיה. **ולהלכה** - עי' רמ"א שב ט שמביא ב' דעות לגבי בגד נקי [ובדרך לכלוך מסכימים כולם ששרי] ובמ"ב שם ס"ק מח פוסק לחוש לחומרא

[2004] עי' **תוס'** קיב: שלצורך מצווה שרי [גבי נידה] וכן פסק **מרן** שא ד ועי"ש במ"ב ס"ק יב שעדיף להקיף את אמת המים עכ"ד. [וכש"כ לדלג שעדיף מלהקיף]

ש. האם בחול מותר לפסוע פסיעה גסה?

ת. בגמ' כתוב **שרבי** שאל את **ר' ישמעאל ב"ר יוסי** אי שרי פסיעה גסה בשבת ואמר לו ר' ישמעאל ולכאו' ב"ר יוסי "ובחול מי הותרה שאני אומר פסיעה גסה נוטלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר לה בקידושא דבי שימשי [ששותה מיין של קידוש בליל שבת]" משמע שר' ישמעאל ב"ר יוסי אוסר. ועי' הערה[2005].

ש. האם מותר לאכול אדמה בשבת ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שרבי שאל שאלה זו מר' ישמעאל ב"ר יוסי. ופרש"י ששאלתו הייתה האם גזרו בה משום שחיקת סממנים כשאר רפואה[2006] או לא וענה לו ר' ישמעאל בר"י :"ובחול מי הותרה - שאני אומר אף בחול אסור מפני שהוא מלקה" [2007].

[2005] **אולם בשו"ע** כתבו רק בהל' שבת ומשמע שבחול אין איסור וכן משמע בגמ' שלרבא שרי אפי' בשבת לקפוץ על אמת המים במקום צורך - וכן פסק מרן [שא ג] א"כ אין זה איסור. ואע"ג שמדברי ר' ישמעאל בר"י משמע שזה איסור אף בחול - כתב **בספר תוספת שבת** [להג"ר רפאל מייזליש מגדולי פולין לפני כ250 שנה] - על שו"ע שא ג שבגמ' ברכות משמע שיש בזה מחלוקת [ששם איירי בהנהגות ת"ח וכתוב שיש אומרים שלא יפסע פסיעה גסה ועכ"פ גם להם זה רק הנהגת ת"ח ולא איסור] ולכן השמיטו השו"ע לגבי יום חול. **והאליה רבה** כתב עוד ליישב למה מרן כתב א"ז רק בהל' שבת - כי בחול איכא תקנתא דקידושא דבי שמשי כדאמרה הגמ' שם [ודברי הגמ' שם חולקים על ר' ישמעאל בר"י שאוסר] ויל"ע בתקנה זו אי היא סגולית או טבעית. דאם היא סגולית - כבר כתב הרעק"א ביו"ד שלו א בשם מהרי"ל שבזמננו אין לסמוך על רפואת שבגמ' עי"ש. אמנם במאירי כתוב שהכונה למנוחת השבת שמגיעה לאחר הקידוש **אולם המגן אברהם** כתב בס"ק א' שגם בחול אסור. **והמחצית השקל** שם הביא את דברי **המהרש"א** שבחול ליכא איסורא אלא הזיקא לעיניים עכ"ד. [ומשמע שהמחציה"ש בא להסביר את המג"א ולא לחלוק עליו] **והביאו המ"ב** בס"ק א. משמע שלא חשיב סכנתא ואין זה איסור אבל זה לא ראוי **וכ"מ במאירי** שכתב שבחול ימנע ממנה ככל האפשר אלא כפי הצורך עכ"ד.

לסיכום: - איסור - וודאי אין בזה וכדאיתא בגמ' שרבא מתיר בשעה"צ אפי' בשבת וכ"פ מרן שא ג. ונחלקו הפוסקים אי זה לא ראוי [מאירי מג"א ע"פ מחצה"ש מ"ב] או שזה לכתחילה [תוספת שבת.א"ר]

ויל"ע דבזמננו הרופאים ממליצים על הליכה גסה ואולי י"ל שנשתנו הטבעים או י"ל שבזמננו התועלת עדיפה על הנזק מחמת שאוכלים הרבה ועושים פחות פעילות גופנית מאשר פעם ולכן הליכה גסה מועילה יותר ממזיקה. וצ"ע

[2006] בחדושי הר"מ קזיס כתב שהצד להתיר הוא מפני שגם בריאים אוכלים לפעמים אדמה ואולי זה מאכל בריאים. ובפשטות - שאלת רבי היתה רק לגבי חולה. דהא בריא - שרי לו לאכול מאכל חולים כמ"ש במשנה לעיל קט: "אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו" ופרש"י "אם אינו חולה".

[2007] וכנראה כוונתו שהוא מלקה יותר ממה שמועיל לרפואה.

ש. מה הפירוש שינוי בגדים? ומה מקורו מהתורה ?

ת. שינוי בגדים הוא להחליף בגדים לבגדים מכובדים כשעובד להקב"ה. ומצינו זה במ"ש בתורה בהוצאת הדשן [ויקרא ו ד] " ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" והיינו כדי שלא יתלכלכו בגדי כהונה שעובד בהם בקיטור וניסוך. [ואע"פ שגם הוצאת הדשן היא עבודה - מ"מ אינה עבודה חשובה]. רואים שאין לעבוד בקיטור וניסוך בבגדים שהוציא בהן את הדשן. [2008].

ש. האם שרי לת"ח לצאת במנעלים המטולאים לשוק?

ת. **ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן** אומר שזה גנאי[2009]. ומעמידה א"ז הגמ' רק בטלאי ע"ג טלאי [שזה בזיון יותר] אבל בטלאי אחד - שרי כדר' אחא בר חנינא שיצא במנעל מטולא[2010].

ש. מהו "רבב" ומהו "רבד"? ומה דין ת"ח שיוצא לשוק ורבב או רבד על בגדו? ומדוע?

ת. **רבב** - פרש"י שזה שומן וחלב. ות"ח שיוצא לשוק עם רבב על בגדו - **א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן** שחייב מיתה שנא' [משלי ח לז] "כל משנאי אהבו מוות" וקרינן " משניאי" - שמשניאים את התורה

[2008] **ועי' שפת אמת** שילפי' מהכא שבגד נאה - חשוב כבוד לפני המקום. וממילא כשכתוב בנביא לגבי שבת "וכבדתו" - הכוונה לבגד נאה. **ונחלקו רש"י ורמב"ן** בחומש האם זה חובה [- דעת הרמב"ן] או רק מנהג דרך ארץ [רש"י]

[2009] ויל"ע אי חייב מיתה כמו ביוצא עם רבב על בגדו ומהגמ' נראה שלא דתרוויהו אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן וברבב אמר שחייב מיתה ובמטולא אמר רק שזה גנאי

[2010] **ובגמ' ברכות** מג: מסייגת את האיסור רק בפנתא [- חלק המנעל שע"ג הרגל] ולא בעקב [- שפחות נראה] וכן רק באורחא ולא בבית ורק בימות החמה ולא בימות הגשמים [ופרש"י דאז הטיט מכסה לנעל.] **ובמב"ם** דעות ה ט הזכיר רק לסייג של ימות החמה ולא לסייגים האחרים של פנתא ואורחא **ועי' לח"מ** שהתקשה בזה **ובמעשה רוקח** תי' שזה דומה להיתר של ימוה"ג - שאינו ניכר ולכן אצ"ל א"ז

<u>**ויל"ע**</u> מה הדין <u>אם אין לו מנעל אחר</u> - וכי לא ייצא לשוק כלל? ואם נאמר שבכה"ג שרי לו לצאת וסוגיין איירי בשיש לו מנעל אחר - א"כ מה הראיה מר' אחא בר חנינא שיצא בטלאי אחד ששרי לצאת כך בשיש לו מנעל אחר? - אולי לא היה לו אחר? **ועי' רמב"ם** דעות ה ט שכותב שבימות הגשמים מותר אם היה עני - משמע שבימוה"ח - בכל גווני אסור <u>אף אם אין לו אחר</u>. ועי' בספר **לחם יהודה** על הרמב"ם להג"ר יהודה עייאש מחכמי אלג'יר לפני כ250 שנה שמסביר שבימוה"ח סגי לו בטלאי אחד ורק בימות הגשמים בעיא לטלאי ע"ג טלאי כדי שלא יכנסו הגשמים ולכן מותר לו רק בימוה"ג. ולא כפרש"י שפי' שבימוה"ג זה מכוסה.

עוד יל"ע <u>אי ה"ה בבגדים המטולאים</u> או שדינם כמנעלים **ובתפארת ישראל** על אבות ד ו כתב שכ"ש שלא יצא בגדים המטולאים דבבגדים נראה טפי עי"ש

על הבריות[2011]. **ורבינא אומר שר' יוחנן אמר "רבד"** ולא רבב - ופרש"י דהיינו שכבת זרע[2012] ואומרת הגמ' שר' חיא בר אבא ורבינא לא פליגי - דרבב זה בבגד העליון ורבד - זה אפי' בבגד התחתון [כנראה - כי לפעמים רואים גם את בגד התחתון כגון בבית המרחץ וצ"ע].

ש. האם רבב חוצץ בטבילת בגד? ובטבילת מרדעת[2013]? ומדוע?

ת. **בנמצא מב' צדדים** [היינו שנבלע בבגד ונראה לצד שני - רש"י[2014]] - חוצץ בין בבגד ובין במרדעת [משום מיעוט המקפיד דדרך להקפיד על זה] ונחלקו תנאים [במקוואות ט ו ומובא בסוגיין] במרדעת אי בעי' שיעור של איסר האיטלקי [רשב"ג] או א"צ שיעור זה [ת"ק[2015]].

בנמצא מצד אחד - בבגד - נחלקו תנאים. **לת"ק** - לא חוצץ **לר' יהודה בשם ר' ישמעאל** - חוצץ. **ולר' יוסי** [בשם ר' ישמעאל - רש"י] תלוי: בבגד של בנאין [ופי' ר' יוחנן שהכוונה לת"ח שבונים את העולם ור"ל פי' שבנאים הן בלנים[2016]] - חוצץ ובשל בור - אינו חוצץ. [דבורים לא מקפידין על זה].

ובמרדעת - לת"ק - וודאי אינו חוצץ וגם לר' יוסי - אמר ר' חנינא שאינו חוצץ אפי' אם זה של ת"ח דלא עדיף מבגד של ע"ה ובדעת ר' יהודה - לא אתפריש.

להלכה - פסק הרמב"ם [מקוואות ג ג - ד] כר' יוסי וכהסבר ר' יוחנן שמחלק בבגד בין ת"ח לבור וגבי מרדעת מיקל אף בשל ת"ח כר' חנינא.

2011 ומחללים שם שמים [ספר היראה לרבינו יונה ד"ה ואל תחשוד] וכנראה לכן חייבים מיתה כי על עוון חה"ש רק מיתה מכפרת

2012 וכתב שהוא מלשון מרבדים - קישוטים המביאים לידי תאווה. וברי"ף פי' שרבד זה דם יבש [מלשון ריבדא דכוסילתא - הקזת דם - ר"ן] ויבוא לידי חשד שבא על הנידה והוא מסביר שרבד אסור דווקא בבגד עחיון אבל בתחתון יאמרו מאכולת היא.

2013 מרדעת היינו אוכף שמחמם את הבהמה [שו"ע שה ז ועי"ש במ"ב ס"ק כו אי הוא גדול או קטן]

2014 ויל"ע אי בעי' שתהא ממשות בב' צדדים או דלמא כיוון שמקפיד על זה - סגי בממשות מצד אחד

2015 וכתב הרמב"ם בפיהמ"ש שלת"ק אפי' בכ"ש חוצץ. וצ"ל שמקפיד בכ"ש וצ"ע.

2016 דבי באני בארמית הוא בית מרחץ. ויש להם אלונטיות [- מגבות] חשובות לאנשים חשובים שמתעטפים בהם בצאתם מן המרחץ ומקפידין בהן על טינוף מועט [רש"י]

ש. לאיזה ת"ח מחזירין אבידה בטביעות עין?

ת. בגמ' א"ר יוחנן זה המקפיד על חלוקו להפכו [שלא יראו התפירות המגונות - רש"י] ועי' הערה[2017].

ש. מהו "פרנס על הציבור" ואת מי ממנין לזה?

ת. בגמ' שא"ר יוחנן איזה הוא ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור - זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ועונה ואפי' במסכת כלה - דלא רגילי בה אינשי. ומשמע שפרנס על הציבור זה רב המקום [2018] ובהמשך אומרת הגמ' "אי בחדא מסכתא - באתריה אי בכוליה תנויה - בריש מתיבתא" ופרש"י שבחדא מסכתא הכוונה שיודע לענות במסכת שהוא עוסק בה - שזה מספיק כדי למנותו כרב מקומי אבל ריש מתיבתא דהיינו גדול הדור - זה כשעונה בכח הש"ס.

הערה: כתבתי התשובה לפי רש"י שהפי' "ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום" - היינו בכל הש"ס ואפי' במס' כלה שאין הרבה לומדים אותה והיינו בריש מתיבתא. **אבל ר"י בתוס'** לומד שהא דכתיב "ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום" היינו בכל המסכת שלומד שם ומש"כ "ואפי' מסכת כלה" -

---

[2017] בגמ' ב"מ כג: כתוב תנאי אחר - שאינו משנה בדיבורו מלבד בפוריא ובמסכתא ובאושפיזא **ומרן השו"ע** [חו"מ רסב כא] כתב שצריך את ב' התנאים. ומקורו מהגהות אשרי ב"מ ב ה בשם האו"ז. **וכתב ברמ"א שם** שסתם ת"ח בחזקת שאינו משנה בדיבורו עד שיבואו עדים שמשנה וכתב **בביאור הגר"א** שלכן אמרי' בגמ' סתמא "לאהדורי לצורבא מדרבנן בטביעות עינא". [וצ"ע לשון הגמ' בב"מ " אי ידעי' ביה דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן" דמשמע שבסתמא לא מהדרינן] **ובסמ"ע** שם ס"ק מה כתב שמדהשמיטו הרי"ף,הרמב"ם,הרא"ש והטור הא דר' יוחנן שבעי' שיקפיד על חלוקו להפכו - ש"מ שס"ל שסוגיא דב"מ פליגא על ר' יוחנן דסוגיין ופסקי כהגמ' בב"מ [כנראה כי שם אמר א"ז מר זוטרא שהוא בתראה דהוא תלמיד של ר' פפא - עי' חולין מג. אמר מר זוטרא משמיה דר' פפא].
ויל"ע למה צריך דווקא שיקפיד על חלוקו להפכו ולא נקטו דברים אחרים שיקפיד בהם. **ועי' בשו"ת מהר"י וויל** סי' קסג שכתב בשם האור זרוע שאפילו מי שאין מקפיד על חלוקו להפכו - אינו ת"ח אלמא בדבר כל דהוא שאינו זהיר בו - אין לו דין ת"ח עכ"ל המהרי"ו. ומשמע שלהקרא ת"ח צריך שיהא זהיר בכל דבר ואפי' בזה. **אולם בשו"ע** לא משמע הכי וגם באו"ז שלפנינו לא כתב לשון "אפילו" וכן לא כתב אלמא וכו' שאלו דבריו של מהרי"ו וכנראה שמרן השו"ע והרמ"א לא סוברים כדבריו **ועי' בדרישה** סי' רסב שכתב שאי מקפיד על חלוקו - יש לו בו טביעות עין וצ"ע בזה.
ועי' סמ"ע ס"ק מו שמסתפק אי יש בזה"ז דין ת"ח להאי מילתא דלכמה דברים אמרי' שבזה"ז אין דין ת"ח.

[2018] ואמנם מצינו בחז"ל פרנס שאינו רב אלא עסקן ציבור הממונה על צרכי ציבור [דפרנס זה מלשון ממונה - עי' מדרש שכל טוב מקץ מא מ]וזה שייך אף במי שלא לומד - עי' **מדרש רבה** קדושים פרשה כה שמי שנתחייב מיתה ביד"ש מה יעשה ויחיה - אם למוד לקרוא דף אחד - יקרא ב' דפין... ואם אינו למוד לא לקרות ולא לשנות - ילך ויעשה פרנס של ציבור וגבאי של צדקה עכ"ד א"כ גם ע"ה שייך שיהא פרנס דהיינו ממונה וי"ל דהכא איירי בפרנס על הציבור - שהוא הממונה הראשי - וזה דווקא הרב.

היינו הלכות החג שלומדים בחגים שנקרא "כלה" [כמ"ש בב"ב כג: "ריש כלה" [2019]] שסגי שיהא בקי בהם כדי למנותו פרנס והיינו ברב מקומי.

ש. האם בני עירו של ת"ח מצווין לעשות לו מלאכתו? ומה נקרא ת"ח לעניין זה?

ת. **בגמ'** א"ר יוחנן איזהו ת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו - זה שמניח חפצו ועוסק בצרכי שמים. והני מילי למטרח בריפתיה **ופרש"י** שמקור הדין שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו הוא מיומא [עב:] ששם למד א"ז ר' יוחנן מדכתיב בדברים [י'] שמשה אמר שה' אמר לו לעשות ארון עץ לשים בו את לוחות הברית ואילו בשמות [כה] כתוב שה' מצווה לכלל ישראל "ועשו ארון " [2020] אלא מכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו [היינו שמשה נצטווה לעשות ומה שמוטל עליו - מוטל על כלל ישראל לעשות לו] ומשה היה ת"ח כזה שמניח חפציו ועוסק בחפצי שמים[2021] ועל מש"כ בגמ' "וה"מ למיטרח בריפתיה" פרש"י "דבר שאינו יכול לטרוח בו וחייו תלויין בו" ועי' הערה[2022].

להלכה - הרי"ף והרא"ש בסוגיין הביאו דין זה להלכה והם לא גורסים " והני מילי למטרח בריפתא" אלא "למאי נפק"מ למיטרח בריפתא" וצ"ע אי יש הבדל להלכה בין הגירסאות. **וכן פסקו הסמ"ג** [עשין יב] **והג"מ** [ת"ת ו ו] **והתשב"ץ** [א קמב] אולם **ברמב"ם ובטושו"ע** לא נזכר מזה כלום ובדעת הרמב"ם והטור י"ל לפי שהם פוסקים [הרמב"ם - ת"ת ג י והטור - יו"ד רמו] שאסור להנות מד"ת אבל הב"י [יו"ד רמו כא] פסק ששרי להנות מד"ת והביא את התשב"ץ הנ"ל וא"כ ק' למה לא הביא דין זה שבני העיר מצווין לעשות פרנסתו בשו"ע? וצ"ע.

מחלוקת ר' עקיבא ור' ישמעאל - סוכמה לעיל במשנה.

2019 לימוד התורה ברבים היה נקרא בגמ' "כלה" [עי' רש"י מו"ק טז: ד"ה ביומא דכלה] וכנראה ע"ש שחביבה תורה על לומדיה ככלה עי' רש"י שמות לא יח והוא ממדרש רבה מא ה

2020 ועי' מהרש"א בחי' אגדות שם שמקשה הא ארון שעשה בצלאל זה לא הארון שעשה משה [דמשה עשה ארון לפני הקמת המשכן] ועי"ש עוד שמק' שמקראות אחרים יכול היה ר' יוחנן להביא שה' אמר למשה "ועשית" במלאכת המשכן [בשולחן במנורה בכפורת בבדים ועוד] ואח"כ כתוב שבצלאל עשה

2021 וצ"ע איזה "חפציו" היה למשה במדבר? הרי המן היה יורד מהשמים ולא ה"צ לדאוג לפרמסתו וכדו'

2022 וצ"ע הא מלאכת הארון - משה היה יכול לעשותה לבד ואין חייו תלויין בו ובכ"ז היה מצווה על כלל ישראל לעשותו? ואולי י"ל עפ"י מש"כ רש"י ביומא עב: שהלימוד מבצלאל זה רק אסמכתא וא"כ זה דין דרבנן והם קבעו את הגדר שרק בריפתיה.

ש. האם היו תוקעין ביו"ט שחל בע"ש? ומה הדין ביוה"כ שחל בע"ש? ומדוע?

ת. **יו"ט שחל בע"ש** - היו תוקעין. כמבואר במשנה חולין כה: המובאת בסוגיין. ופרש"י שזה כדי להבטיל את העם ממלאכה המותרת ביו"ט[2023].

ויוה"כ שחל בע"ש - בברייתא המובאת בסוגיין כתוב שלא היו תוקעין ופרש"י משום שיוה"כ קדוש כשבת ואסור בכל מלאכה. ונחלקו ר' יהודה בריה דר"ש בן פזי ור' זירא האם זה רק לר"ע שסבר שאין חלבי שבת קרבין ביוה"כ אבל לר' ישמעאל שחלבי שבת קרבין ביוה"כ - היו תוקעין כדי להזכיר לכהנים שיוה"כ קל משבת וחלבי שבת קרבין ביוה"כ[2024] [- דעת ר"י ברשב"פ] או שזה אף לדעת ר' ישמעאל ולא תקעו לכהנים משום שהם זריזים ויודעים את ההלכה [- דעת ר' זירא].

[2023] ובזמננו אין עושין את הצפירה הרגילה שעושין בע"ש כנראה - כי הפעלת הצופר היא מלאכה או עכ"פ שבות גמורה של מוליד זרם וזה לא הותר ביו"ט. ואע"פ שעושים א"ז בשעון אטומטי - י"ל שלא התירו מלאכות שאוושא מילתא ע"י שעון שבת כריחיים של מים שמחמיר הרמ"א בסימן רנב ה שלא לתת בהן חיטין בע"ש שיטחנו בשבת משום שאוושא מילתא ויש זילותא לשבת וכדעת רבה בדף יח. אולם השו"ע שם פוסק כר' יוסף שמתיר לב"ה וא"כ גם בנד"ד לכאו' יש להקל. ועוד יש צד גדול להקל כי הכל יודעים שנעשה ע"י שעון וגם זה לכבוד שבת וידועה טענת החזו"א שאין בהפעלת גנרטור מע"ש שיפעל בשבת משום זילותא דשבת דאדרבא נעשה לכבוד שבת ולכאו' ה"ה בהפעלת הצופר בזמננו שנעשה לכבוד שבת. וצ"ע בזה

[2024] ואף שאמרי' בגמ' שאין תוקעין כדי להתיר [היינו להזכיר לעם על היתר] אלא רק כדי להפרישם מאיסור - מ"מ פה זה ג"כ אפרושי מאיסורא שלא יבואו הכהנים לידי נותר כשלא יקטירו את חלבי שבת ביוה"כ [תוס']

ש. יו"ט ויוהכ"פ שחלים בע"ש - האם עושין הבדלה בליל שבת? ומה הדין כשחלים ביום א' - האם עושים הבדלה במוצ"ש? ומדוע?

ת. **יו"ט ויוהכ"פ שחל בע"ש** - לכו"ע לא עושים הבדלה בליל שבת. דהבדלה היא מקודש לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה אבל כאן - שבת חמורה מיו"ט וגם לגבי יוהכ"פ היא וודאי אינה קלה יותר.

יו"ט שחל ביום ראשון - לכו"ע עושים הבדלה במוצ"ש שכן יו"ט היא קדושה קלה משבת[2025].

יוהכ"פ שחל ביום א' - בברייתא כתוב שאין מבדילין. ולדעת ר"י בריה דרשב"פ שהברייתא היא רק לשיטת ר"ע דלרי"ש תוקעין ביוה"כ שחל בע"ש - צ"ע אי גם מבדילין משבת ליוה"כ[2026].

[2025] ועושים גם קידוש לקדש את היו"ט דביו"ט ג"כ צ"ל קידוש כדאיתא **במכילתא** יתרו מסכתא דבחודש [על י' הדברות]פרשה ז מדכתיב "מקראי קודש". **ועי' ברכי יוסף** [להחיד"א] שזה אסמכתא וקידוש ביו"ט הוא מדר' וכ"כ במג"א רעא א בשם המ"מ שהוא דר' והובא במ"ב סוס"ק ב **ועי' גמ' פסחים** קב: שנחלקו רב ושמואל אי קודם קידוש או קודם הבדלה ופסק מרן [תעג א] כרב שקודם קידוש. דקידוש היום עדיפא [כ"כ רש"י שם ויל"ע אי הבדלה דאו' - וכי קידוש דר' עדיף?! ועי' חת"ס בפסחים שם שהבדלה משבת ליו"ט היא דר' עי"ש]

[2026] דבגמ' הזכיר ר"י ברשב"פ רק שתוקעין ביוה"כ שחל בע"ש ולא שמבדילין ביוהכ"פ שחל במוצ"ש

מהמשנה קטו. עד המשנה קטז:.

ש. האם שרי להציל כתבי הקודש הכתובים בלשון הקודש מפני הדליקה? ומה החידוש בזה? ומה הדין בכתובים בלע"ז? ומדוע?

ת. כתבי הקודש שכתובין בלה"ק - לכו"ע שרי להציל מפני בדליקה. והחידוש בזה - פרש"י [ד"ה כל כתבי] דלא תימא דווקא תורה שרי לטרוח ולאצולי ולא שאר כה"ק - קמ"ל שכל כתבי הקודש שרי להציל[2027]. והטעם - משום חשיבות כתבי הקודש - שלא יתבזו[2028].

כתבי הקודש הכתובין בלע"ז - לדעת רבנן דרשב"ג במשנה במגילה [ח:] דשרי לכתוב כה"ק בכל לשון [ויש בהן קדושה שמטמאין את הידיים אף בכל לשון עי"ש] - לכו"ע מצילין כדי שלא יתבזו. **ולדעת רשב"ג** שם שאסור לכתוב כה"ק בלע"ז מלבד יוונית[2029] - **נחלקו ר' הונא ור' חסדא** אי שרי להצילם מהדליקה. לדעת **ר' הונא** - אסור להצילם הואיל ולא נתנו לקרות בהן[2030] [2031] ולדעת **ר' חסדא** - יש בהן קדושה אע"פ שלא ניתנו לקרות בהן ומצילין אותן. והגמ' הביאה ברייתות שרואים שנחלקו כבר

[2027] **משמע ממתניתין שכתבים שאינן קודש - אין להצילם** ומשמע **מרש"י** שזה **משום טירחא**. [ועי' כלכלת שבת לבעל תפא"י בס"ק א' שטרחה יתירא אסורה משום דדמיא למלאכה וזה הנקרא עובדין דחול] **אמנם בגמ' לקמן קיז:** לגבי הצלת יותר מג' סעודות - אומרת הגמ' שטעם שאסור להציל הוא משום שמא יכבה עי"ש ויל"ע למה רש"י פי' כאן משום טרחה ולא משום הטעם של שמא יכבה [וגם על הגמ' קשה למה אמרה הטעם של שמא יכבה דווקא גבי אוכלין יותר מג' סעודות ולא לגבי כתבין שאינן של קודש] **וצ"ע**. **ותוס'** [ד"ה כל] כתבו **שגם כאן** הטעם שאסור להציל שאר דברים הוא **משום שמא יכבה** כדאמרי' בגמ' לקמן גבי מזון יותר מג"ס. וכתבו שלפי זה מותר להציל הכל מבית שליד הבית שיש בו דליקה דבכה"ג ל"ח לכבויי. אולם לפי רש"י לכאו' גם בכה"ג אסור להציל דהא איכא טירחא. **ולהלכה - פסק מרן** [שלד א] **כתוס'**.

[2028] הגמ' בסוגין אומרת טעם זה בדעת ר' חסדא שמתיר אף בכל לשון - ופשוט שה"ה לר' הונא בלה"ק.

[2029] עי"ש בגמ' ט: שמביא מפסוק יפת אלוקים ליפת ועי' בטורי אבן ח: ד"ה רשב"ג שמסתפק אי האיסור לרשב"ג לכתוב ספרים בכל לשון הוא מדאו' [- מדהתירה התורה לכתוב ביננוית משמי ששאר לע"ז אסור] או מדר' וקרא אסמכתא בעלמא עי"ש.

[2030] דאע"פ שרשב"ג אמר רק שלא נתנו ליכתב - מונח בזה גם שאסור לקרות בהן - **רא"ש** טז א. [מוכיח זה מהגמ' בגיטין ס. גבי ספרי אפטרתא שכתב שאין קורין בהן משום דלא נתנו ליכתב עי"ש] אולם צ"ע למה הגמ' לא כתבה את דברי רשב"ג כפשוטן - שלא נתנו ליכתב דהא זה הטעם שאין קדושים

[2031] ומשמע שיש בזה חסרון בקדושה הואיל ונכתבו שלא כדין [ואע"ג דצריך לגנזן ואסור לזרקן לאשפה כמו שיתבאר בהמשך - מ"מ אין להצילם] **וכ"מ מדברי הלבוש** [שלד יב] שבזה"ז יש בכל הספרים קדושה אפי' נכתבו בכל לשון הואיל ובהיתר נכתבו משום עת לעשות לה' עכ"ד הלבוש. ומשמע שלפני שהתירו לכתוב כך הספרים - אין בהן קדושה מספיק כדי להציל. **וכ"כ האבני נזר** יו"ד שעו ס"ק ט שטעם שר' הונא משום שאין בהם קדושה כ"כ הואיל ונכתבו באיסור. **אמנם במשנ"ב** [שלד לא]כתב שלא מצילין אותן מפני שאסור לטלטלן כלל עכ"ד - והיינו דכיוון דאסור לקרוא בהן - יש בהן איסור מוקצה. ולפי זה אולי בטלטול ברגל כן מצילין אותן [היינו לדעת המשנ"ב

תנאים במחלוקת ר' הונא ור' חסדא בדעת רשב"ג הנ"ל אי מצילין אע"פ שאין קורין בהן [- תנא דגפטית] או אין מצילין [- ר' יוסי].

להלכה - במחלוקת ת"ק ורשב"ג לגבי אי כותבין ספרים בכל לשון פסק מרן בב"י שלד יב כרשב"ג. **ובמחלוקת ר"ה ור' חסדא** בדעת רשב"ג לגבי הצלה - פסק מרן שם כר' הונא [דהוא רביה דר' חסדא - רא"ש] **אולם כתב מרן בשו"ע** שם **שהאידנא** שהותרו ליכתב בכל לשון משום עת לעשות לה' - **מצילין** אותן מפני הדליקה[2032].

ש. האם כתבי הקודש הכתובים בלע"ז למ"ד שאין קורין בהן - טעונין גניזה?

ת. **במשנתנו** כתוב שטעונין גניזה ואומרת הגמ' שזה גם לשיטת ר' הונא בדעת רשב"ג דאע"פ שאין מצילין אותן מפני הדליקה - גניזה בעו[2033] **ובברייתא המובאת בגמ' נחלקו תנאים** אי בעו גניזה[2034] - **דר' יוסי** אומר בשם אביו ר' חלפתא[2035] שראה את ר"ג הזקן מצווה לגנוז תרגום של ספר איוב. ואילו **ר' יוסי בר יהודה** אומר שכפו עליו עריבה של טיט - ומשמע בברייתא שזה נחשב לאבד בידיים דרבי הקשה עליו " וכי מותר לאבד ביד"[2036] **ורבי** אומר שם שאסור לכפות עליו עריבה של טיט דזה מאבד בידיים אלא מניחן במקום התורף[2037] והן מרקיבין מאליהם.

להלכה - פסק **הרמב"ם** [כג כו] כרבי שא"צ לגונזן אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאליהן[2038]. אמנם **מרן** [שלד יב] פסק שהאידנא הואיל ושרי לכתבן ולקרות בהן[2039] - אין לשימן במקום התורף ואדרבה - מצילין אותן ממקום התורף.

שטלטול ברגלו ל"ה טלטול כלל ושרי אפי' לצורך המוקצה - משנ"ב שח ס"ק יג אך עי' חזו"א מז יא - יד. שסובר שהווי טלטול מן הצד ששרי רק לצורך דבר המותר] וצ"ע.

2032 ומקורו מהרא"ש והטור. ויל"ע מנ"ל ששרי לתרגם ללע"ז משום עת לעשות לה' דהא בגמ' בגיטין לא הוזכר אלא ספרא דאגדתא וצ"ל שפשוט לראשונים [רא"ש וטור] שזה בכלל ההיתר

2033 כנראה מפני שאם יזרקן לאשפה וכדו' - הווי מבזה אותן בידיים וגרע מדליקה שבה הוא רק לא מציל [וגם בשבת הצלה היא טירחה ויל"ח גם לכיבוי]

2034 ואלו התנאים סוברים כרשב"ג שאסור לכתבן ולכן גנזום או איבדום

2035 תנא היה - עי' משנה תענית ב ה

2036 וכנראה - כי הטיט הוא רטוב והוא מוחק את המילים ולא דמי למשקען תחת הנדבך.

2037 פרש"י "גלוי והפקר" והיינו שלא נגנז אך לא מתבזה. וצ"ל ששם א"ז בצורה שלא יעוף ברוח כנלענ"ד וצ"ע.

2038 ואע"ג דמתני' סותמת דלא כרבי ואומרת שטעונין גניזה וקי"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתני' - י"ל דשאני הכא שרבי הוא המכריע בין החכמים [דלר' יוסי יגנז ולר"י בן יהודה - יאבד בידיים. - שעה"צ שלד ל בשם אחד מחכמי הזמן. **אמנם הרי"ף והרא"ש** הביאו רק את המשנה ולא את דעת רבי בברייתא

2039 דשרי לכתוב התורה בלע"ז וזה בכלל ההיתר לכתוב תושבע"פ המובא בגמ' גיטין ס. = - משום עת לעשות לה'

ש. האם מותר לכתוב ברכות שתקנו חכמים? והאם מותר לכתוב פסוקים בקמיעות? והאם מצילין אותן מפני הדליקה אם נכתבו?

ת. בבריתא כתוב שאין מצילין אותן מפני הדליקה - משמע שלא נתנו ליכתב. ועי' הערה[2040].

ולהלכה - לגבי ברכות פסק מרן [שלד יב] שהאידנא מצילין אותן וכתב במ"ב [ס"ק לא] שהתירו לכתוב משום עת לעשות לה' [והיינו שזה בכלל ההיתר המובא בגמ' גיטין ס. לכתוב את התושבע"פ משום עת לעשות] **ולגבי קמיעות** פסק מרן [שלד יד] בסתם שאין מצילין אותן [דלא שייך בזה עת לעשות לה'] ובי"א - שמצילין [דכשהתירו אפטרתא התירו הכל]. ופסק המשנ"ב [ס"ק מב] כסתמא[2041].

ש. קמיעין שיש בהן אזכרות - האם מצילין מפני הדליקה?

ת. בנוסח הגמ' שלפנינו כתוב "הברכות והקמיעות אע"פ שיש בהן אותיות של שם... נשרפין במקומן הן ואזכרותיהן" והמילים "הן ואזכרותיהן" כתובות בסוגריים מרובעות ונוספו ע"פ הגהות מהרש"ל אבל ברי"ף ובראב"ש אינם וכן הרמב"ם [כג כז] כשהעתיק את הגמ' לא כתב "הן ואזכרותיהן" אולם לכו"ע כתוב בברייתא "אע"פ שיש בהן אותיות של שם... נשרפים" ועי' הערה[2042].

2040 וכתב **הריטב"א** שאפי' רב חסדא מודה בהא כיוון שלא ניתן ליכתב אפי' בלה"ק. **ובטעם הדבר שלא ניתן ליכתב** - **לגבי ברכות שתיקנו חכמים** - כתב **המרדכי** [שצו] שזה משום שדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתבן [כדאמרי בגיטין ס:]ואע"ג שהברכות אינם תורה שבע"פ אלא תקנת חז"ל - כתב בספר **חי' הר"מ קזיס** שכיוון שהברכות נעשו לקיום התורה ולעשות לה משמרת - עשו אותם כתורה שבע"פ. **ולגבי פסוקים בקמיעות** - י"ל כמובא בגיטין ס. שאסור לכתוב אפטרתא ופרש"י שלא ניתן ליכתב פחות מספר אחד. **ובטעם האיסור** - עי' **אגרות משה** יו"ד ד לח ס"ק ד שזה בכלל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ עכ"ד. **וצ"ע** שא"כ יהא בזה ההיתר שיש בפסוקים ששגורים בפי כל כמובא בשו"ע או"ח מט א שרשאי לאמרם בע"פ וכן ק' לראשונים שאומרים שכל האיסור דדברים שבכתב אי אתה וכו' זה רק להוציא את הרבים - עי ב"י מט א וביהגר"א שם וא"כ בקמיע צ"ל מותר וצ"ע. **ובחי' הר"מ קזיס** כתב הטעם שלא לכתוב פחות מספר שלם - שזה גנאי

2041 ולפי זה אסור לכתוב פסוקים שלא לצורך לימוד. וכ"פ הגאון ר"מ פיינשטין [באג"מ הנ"ל]

2042 וכתב בספר חידושי הר"ן שנחלקו בזה הראה וי"מ - הרא"ה סובר שאף אזכרות ממש נשרפין הואיל ונכתבו שלא כראוי והי"מ סוברים שאיירי בג' יודי"ן [כך היה נהוג בזמנם לכתוב את שם ה' והיום נוהגים לכתוב ב' יודין] אבל שם הויה - מצילין. ולהלכה אין נפק"מ דהאידנא הכל מצילין עכ"ד חידושי הר"ן.

ש. האם מותר לאבד בידיים כתבי הקודש שנכתבו בקמעין?

ת. הגמ' קטו: מביאה ברייתא לגבי אחד שכתב קמיעות עם פסוקים ואח"כ איבד אותם שאמר לו ר' ישמעאל שחמור המעשה האחרון [שאיבדם] מהראשון [שכתבם][2043] ויל"ע אי גם ר"י בר יהודה שמתיר לאבד בידיים בנכתב בלשון אחרת - יאסור כאן או שיתיר גם כאן לאבד בידיים.

ש. האם מצילין כתבי הקודש הכתובים בסם ובסיקרא ובקנקנתום ומדוע?

ת. הגמ' הסתפקה בזב דמצד אחד זה דבר שאינו מתקיים ואולי אפי' לר' חסדא שאמר שמצילין בכל לשון - הכא אין מצילין[2044] ומצד שני זה בלה"ק וא"כ אולי אפי' לר' הונא מצילין ופשטה הגמ' מברייתא שאומרת "**אין בין ספרים למגילה אלא שספרים נכתבים בכל לשון ומגילה - [אינה כשירה] עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו**" - ומשמע שספרים א"צ דיו[2045].

[2043] ולגבי מחיקת כתבי הקודש - אם זה מדאו' או מדר' - עי' רמב"ם בסהמ"צ שכתב שהמאבד ספרי נבואה עובר בלאו וכן המוחה שם משמות י"י לוקה. משום לא תעשום כן לה"א. אולם **בהל' יסוה"ת** חילק הרמב"ם שהמוחק שם משמות שאינם נמחקים - לוקה מן התורה [הל' א] אך המוחק חלק מכתבי הקודש - לוקה מכת מרדות [- הל' ו] וכתב בספר **עין יצחק** [הגרי"א ספקטור] או"ח ה א שצ"ל שמש"כ בסהמ"צ בסתמא שאסור מהתורה הכוונה כשיש אזכרות.

[2044] מקשה הרשב"א הא לענין מלאכת כותב - אומרת המשנה לעיל שדיו וסיקרא חייבים עליהן א"כ הווי מלאכת מחשבת וחשיב מלאכה המתקיימת [ככתוב במשנה ריש הבונה שלהתחייב בעי מלאכה המתקיימת] ולמה שלא יחשב כתב מתקיים לגבי כתיבת ספרים. ועי' בספר חי' רבינו פרחיה [מחכמי מצרים בדור שלאחר הרמב"ם] לעיל דף קטו. שמק' כעין זה על הרמב"ם שכתב בפרק כג הל' כז שאינו מתקיים ובפי"א הל' טו כתב שמתקיים

[2045] אולם לטמא את הידיים - גם בשאר ספרים בעי' ספר ודיו וכל הנידון כאן זה לענין הצלה [תוס'. והיינו לעניין אי שרי לכתבן כך דאי לא שרי לכתבן - אין מצילין כמ"ש בברייתא לגבי קמיעות]

ש. ס"ת שנמחק רובו - מתי מצילין אותו ומתי לא?

ת. אם יש בו אזכרות[2046] או אם יש בו פ"ה אותיות שמרכיבות תיבות שלימות אפי' הן מפוזרות - בין לר' הונא בין לר' חסדא - מצילין. שכן יש להם דין של ספר מחמת שיש ספר בתורה שיש בו רק פה אותיות - פרשת ויהי בנסוע הארון[2047]. ואם יש בו פה אותיות שאינן מרכיבות תיבות שלימות - נחלקו בזה ר' הונא ור' חסדא לר' הונא - אין מצילין ולר' חסדא - מצילין. ואם אין בו פה אותיות - אין מצילין לכו"ע[2048].

להלכה - במחלוקת ר"ה ור' חסדא פסק מרן [שלד יב] כר' הונא.

ש. לשם מה נכתבו סמניות לפני ואחרי פרשת "ויהי בנסוע"?

ת. נחלקו בזה רבי ורשב"ג. לרבי - כדי ללמד שזו פרשה בפני עצמה ולרשב"ג - כדי ללמד שפרשה זו אינה במקומה [דלאו בהליכות מסעות משתעי - רש"י[2049]] אלא בפרשת דגלים שבפרשת במדבר ונכתבה כאן כדי ליתן רווח בין פורענות לפורענות.

ש. מהן "גליונים " שעליהם מסתפקת הגמ' אי מצילין אותן ומה הדין בהם?

ת. גליונים הם קלפים חלקים שבצידי ס"ת שנמחק - ומסתפקת הגמ' אי יש להציל את הספר שנמחק ואין בו פה אותיות - משום הגליונות [ומה שכתוב בברייתא שלא מצילין ספר תורה שאין בו פה אותיות - זה כשאין לו גליונות ומקום הכתב - לא חשוב גליון דבטלה הקדושה כשבטל הכתב] או שאין מצילי אותן ובגמ' לא איפשטא בעיה זו.

להלכה - פסק **מרן** [שלד כ] **שאין מצילין אותן.** וכתב בב"י בשם הר"ן [על הרי"ף מג.] דכ"מ מהברייתא "הגליונות וספרי מינים אין מצילין אותן" ואע"ג שדחתה הגמ' שהכוונה שספרי מינין הרי הן כגליונות ריקים שמעולם לא נכתבו [ולא איירי כלל בס"ת שנמחק] - דיחויא בעלמא הוא.

2046 בשו"ע [שלד יב] כתב "אזכרה" - דסגי באזכרה אחת. ונראה שמש"כ בגמ' אזכרות בל' רבים - לאו דווקא

2047 מש"כ שפ' ויהי בנסוע הוא ספר בפני עצמו - כ"כ רש"י [ד"ה כגון]. ועי' **תויו"ט** אבות ה ד ד"ה עשר נסיונות **שזה כדעת רבי** המובא לקמן טז. שאמר שעשה לה הקב"ה סימניות מפני שספר חשוב היא. אבל לדעת רשב"ג שם שאמר שהסמניות הן לומר שאין זה מקומה - אין זה ספר חשוב. וכתב התויו"ט שהרמב"ם שפסק לדין זה שמצילין כשיש פה אותיות במילים שלימות - פסק כרבי אבל לרשב"ג אין מצילין בפחות מספר. **ועי' רש"ש** שמק' א"כ אמאי אמרי' בכל דוכתא שיש כד ספרי קודש וחמישה חומשי תורה - הא איכא כו כתבי קודש וז' שבעיות של תורה כי חומש במדבר הוא ג' ספרים לרבי? ונשאר בצ"ע.

2048 יל"ע באם אין בו פה אותיות אבל יש בו פסוק שלם - האם מצילין ? ובפשטות נראה שכן דלא גרע מברכות שכתב מרן [שלד יב] שהאידנא מצילין כי נתנו ליכתב וה"ה בנשאר פסוק שלם אע"פ שאין בו פה אותיות מ"מ הרי נכתב בהיתר.

2049 פי' דלמרות שאיירי במסע שנסעו מהר סיני - מ"מ הדין לומר ויהי בנסוע כשנוסע הארון הוא הלכה לכל המסעות והיה צריך לכתוב אותו בנהלכות מסעות שבפ' במדבר [גור אריה למהר"ל - במדבר י לה]

ש. מהן "ספרי מינין" והאם מצילין אותן מהדליקה? והאם טעונים גניזה או שריפה ומדוע?

ת. רש"י פי' שמינים הם משרתים לע"ז [היינו כמרים]. וספרי מינין היינו כתבי הקודש שהן כתבו בלה"ק בכתב אשורית[2050].

ודינם - לכו"ע אין מצילין אותן מהדליקה דוודאי לא חל ע"ז קדושה. ודעת ר' יוסי - שבחול חותך את האזכרות שבהן וגונזן ואת שאר הספר שורף [2051] [2052] ודעת ר' טרפון ור' ישמעאל שגם את האזכרות שורף. **ובטעם הדבר** - אמר **ר' טרפון** שכן הללו מכירין וכופרין ולא כסתם גויים שלא מכירין - וכופרין [וכנראה כוונתו שכיוון שהמינים מכירין וכופרין - הם אדוקים בע"ז וודאי כוונו לשם ע"ז]. **ור' ישמעאל** עשה ק"ו מפרשת סוטה שנמחקת במים להטיל שלום בין איש לאשתו אע"פ שנמחקים אזכרות - וק"ו שנמחוק אזכרות כדי לבער ספרים שמטילים איבה בין ישראל להקב"ה[2053].

ותוס' פירשו שמחלוקת ת"ק ור' יוסי עם ר"ט ור' ישמעאל היא בספרים שנמצאו ביד מין[2054]. אבל אם **כתבן מין - לכו"ע ישרף כדאמרי' בגיטין מה:.**

להלכה - פסק מרן [או"ח שלד כא יו"ד רפא א] שבכתבו מין - ישרף עם האזכרות ובנמצא ביד מין - יגנז.

[2050] פי' אע"פ שכתבו בלה"ק ואשורית - אין בהם קדושה [ריטב"א]. ויל"ע בכתבו המין בלע"ז - האם גם אז לר' יוסי קודר את האזכרות וגונזן ועי' בש"ך יו"ד קעט יא ששם בלשון חול אינו שם כלל עי"ש וא"כ מובן למה רש"י פי' כאן שכתבו במין באשורית ולה"ק דרק בכה"ג מחייב ר' יוסי לגנוז את השם.

[2051] **בטעם הדבר** פי' **התשב"ץ** [א ב] שבס"ת שכתבו יהודי יש הבדל בין אזכרות שאיסור מחיקתן הוא מדאו' לשאר פסוקים שזה מדר' וע"כ בכתבו מין החמיר ר' יוסי בחשש דאו' שלא לשורפן אבל בשאר פסוקים שאיבודן אסור מדר' - לא החמיר עכ"ד

[2052] יל"ע אי ר' יוסי חולק על ת"ק ות"ק לא מתיר לשרוף האזכרות או שת"ק דיבר בשבת ור' יוסי בחול ולא פליגי

[2053] וכנראה יסוד מחלוקת ר' ישמעאל ור"ט עם ת"ק ור' יוסי - היא האם יש לחוש שלא נכתבו האזכרות לשם ע"ז ולכן לא לשרפם - או שעכ"פ יש לשרפם כי: לר"ט - וודאי נכתבו לע"ז ולרי"ש - אפי' לא נכתבו לע"ז יש לשרפם כי מטילין איבה בין ישראל ללאביהם שבשמים

[2054] וכתב בספר **חסדי דוד** [להגר"ד פארדו, ידיים ב יג ד"ה ודע] שלר"ט ור' ישמעאל שורפן משום דקרוב לוודאי שמין כתבן. ועי' בספר **חזו"א** [או"ח ס ד] שכתב שמש"כ תוס' שאיירי בנמצא ביד מין איירו רק בדעת ת"ק אבל ר' יוסי ור"ט ור' ישמעאל - גם לתוס' איירי בכתבו מין עכ"ד אך צ"ע דא"כ עדיין קשה קו' תוס' למה לר' יוסי אין שורפין את האזכרות וצ"ע.

ש. מהן "ספרי דבי אבידן" והאם מצילין אותן מהדליקה בשבת?

ת. רש"י פי' שספרי דבי אבידן הם ספרים שכתבו להן המינים להתווכח עם ישראל [פי' היעב"ץ שרצו ללמוד תורה כדי להתווכח ולהפוך דברי אלוקים חיים עכ"ד והיינו שרצו לטעון שרואים מהתורה שאמונתם צודקת עפ"ל] ו"בי אבידן" הוא המקום שבו נהגו המינים להתווכח.

ולגבי דינם אי מצילין אותן מהדליקה בשבת - כתוב בגמ' שבעי מיניה ר' יוסף בר חנין מר' אבהו וא"ל "אין ו"לאו" ורפיא בידיה היינו שלא ידע אי להצילם או לא. ועי' הערה[2055].

ש. האם שרי לקרוא כתובים בשבת ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שאין קורין בכתובין בשבת משום ביטול בית המדרש. [דעדיף שילכו אנשים לדרשה שבביהכ"נ שיש בה הלכות איסור והיתר מאשר לקרות בכתובים - רש"י].

וללשנ"ק דגמ' [עפ"י הסבר ר' אשי בלשנ"ק] אמר רב שהאיסור הינו רק בזמן ביהמ"ד ושמואל מודה לו להלכה אך מביא את דברי ר' נחמיה שאוסר לקרוא בכתובין כל השבת כדי שיאמרו [אם] בכה"ק אין קורין - כ"ש בשטרי הדיוטות. ובנהרדעא הנהיג שמואל כחכמים דמתני' וכרב שרק בזמן בית המדרש לא קורין בכתובין משום ביטול ביהמ"ד. **וללשנ"ב** - רב אוסר רק במקום ביהכ"נ[2056] ושמואל אוסר בזמן הדרשה אפי' שלא במקום ביהכ"נ ותרוויהו כחכמים דר' נחמיה דשלא בזמן הדרשה - שרי. אבל ר' נחמיה אוסר כל השבת אטו שטרי הדיוטות[2057].

[2055] ולפרש"י צע"ג אמאי רפיא בידיה הא בברייתא ראינו שלכו"ע לא מצילין ספרי מינים מהדליקה? ועי' **ריטב"א** שפי' שבי אבידן היינו מקום כינוס חכמי האומות וכן פי' ר"ח. **וטעם שאין מצילין** - כתב הריטב"א שזה - או - דאיירי שלא ידוע מי כתבן ישראל או גוי או - שספק הגמ' הוא אפי' אם ידוע שישראל כתבן דמ"מ יש צד אין להצילם דאין לך שריפה גדולה ממה שהספר בידם [והיינו שזה בזיון לתורה שנמצאת בספריה של גויים] ויש צד כן להצילם דמה שאפשר לעשות בהן הצלה - עבדינן.

[2056] ופרש"י "דהיינו בביהכ"נ. כנראה הטעם הוא משום שהרחוקים מביהמ"ד - לא יבואו גם אם נאסור להם לקרוא כתובים. וכתב בספר חידושי הר"ן ששמואל סבר שאפי' על אלו שלא בביהמ"ד גזרו שלא לקרוא בכתובין כדי שיגיעו לדרשה

[2057] ושטרי הדיוטות - שאסור לקרוא בהן בשבת - פרש"י כגון של חשבונות או איגרות הכתובות למצוא חפץ עכ"ד וכנראה כוונתו של רש"י במילים "למצוא חפץ" היינו להתעסק בצרכי חול וכדכתיב "ממצוא חפציך". וכ"מ מרש"י לקמן קמט. ד"ה שמא. ומשמע שסתם כתבי חול שאין בהן צרכי חול - שרי וכ"כ תוס' שאם יודע מה כתוב באגרות [פי' יודע שאין בהן עסקי חול] - שרי. אך בספורי מלחמות בלע"ז - כתבו בתוס' שהווי ככתב המהלך תחת הצורה

להלכה - פסק **הרמב"ם** כחכמים וכרב בלשנ"ק[2058] שבזמן ביהמ"ד אסור לקרוא [- ומשמע אף אלו שמחוץ לביהכנ"ס] משום ביטול ביהמ"ד. וכתב **בחידושי הר"ד עראמה**[2059] שזה היה רק בזמנם [היינו זמן חז"ל] כע"ד. וכ"מ **מרש"י** שכתב במשנה [קטו. ד"ה בין] שהיו דורשין וכו'. ולכן כנראה לא הביא מרן **בשו"ע** לדין זה.

דאסרה הגמ' לקמן קמט. אטו שטרי הדיוטות. עי"ש וצ"ע למה א"כ שרי באגרות שיודע מה כתוב בהן? ולגבי ספרי קריאה בלה"ק - עי' ברמ"א שז טז שיש להקל וכתב במשנ"ב [ס"ק סג] הטעם - שהלשון עצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת עי"ש. ובפשטות נראה דק"ו בכל חומר כתיבה שיש ממנו מוסר השכל - וכרוב ספרי הקריאה החרדיים - יש להקל אף בלע"ז וכ"ש בלה"ק כנלענ"ד וצ"ע.

[2058] ולא פסק כלשנ"ב - דר' אשי פסק כלשנ"ק. ופסק כחכמים נגד ר' נחמיה דסתם משנה כמותם.

[2059] נדפס לראשונה בשאלוניקי יוון בשנת שה וכנראה שהיה מחכמי שאלוניקי כי ידוע שהייתה שם משפחה כזו של חכמים [עי' בספר קורא הדורות פרק ג' שמזכיר את ר' יצחק ור' מאיר ור' יעקב עראמה משאלוניקי בתקופה זו]

מהמשנה קטז: עד המשנה קיז:.

ש. האם מותר להציל גם את התיק של כתבי הקודש? ושל תפילין? ומה הדין אם יש בתוכן מעות?

ת. במשנה כתוב שמצילים התיק עם הספר והתפילין. [ומשמע שתיק לבד - לא מצילין] ואע"פ שיש בתוכן מעות. ואמרי' בגמ' קיז. שא"צ לנערן מחשש שעד שינערם ישרף ספר התורה[2060].

ש. האם מותר לטלטל בשר קרבן פסח בע"פ שחל בשבת מחמה לצל כדי שלא יסריח? ומה הדין בעור הקרבן? ומדוע?

ת. את בשר קרבן הפסח - מותר לטלטל אע"פ שהוא מוקצה - כי בשר הוא דומיא דספר ושרי משום כבוד שמים [רש"י ד"ה לא נטלטל] ולגבי עור הקרבן [שהוא מוקצה דלא חזי למיזגא עלייהו] - מסקנת הגמ' שלכו"ע אסור לטלטלו אפי' אגב הבשר דדווקא מעות אגב ספר התירו משום שעד שינערם - חיישי' שהדליקה תגיע לספר אבל העור לא נצרך לבשר דאפשר לטלטל הבשר גם בלי העור[2061].

2060 ויל"ע למה מותר לשים מעות בתיק של ס"ת?

2061 וכתבו תוס' דכל זה - כשגמר להפשיט את כל העור. אבל אם הפשיטו רק עד החזה - וכדעת ר' ישמעאל ב"ר יוסי שמתיר להפשיט בשבת רק עד החזה [ויבואר אי"ה בהמשך] - וודאי שרי לטלטל הבשר עם העור דהרי א"א לטלטלו ללא העור. עכ"ד אולם רש"י [קטז: ד"ה הכא וד"ה לא נטלטל] פי' דנידון הגמ' גבי טלטול עור אגב בשר הוא כשהפשיט רק עד החזה וא"כ לכאו' דמי למעות עם הספר

ש. האם מותר להפשיט את עור קרבן הפסח בע"פ שחל בשבת או שיחכה עם ההפשטה למוצ"ש ומדוע?

ת. **הפשטת הפסח עד החזה** - לכו"ע דוחה שבת. כי צריך להפשיטו כדי להוציא האמורים להקטירן[2062] ואע"ג שיכול לחתוך העטר רק במקום החזה ולהוציא האמורין - אין זה מכבוד שמיים משום שיכולים להדבק נימין של צמר באמורין.

ולגבי שאר ההפשטה - נחלקו תנאים בברייתא. **לת"ק** - שרי להפשיט כלו **ולר' ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקא** - אסור. **וטעמייהו דרבנן** שמתירין - אומר רבב"ח א"ר יוחנן משום דבעי' כבוד שמים שנא' [משלי טו ד] "כל פעל ה' למענהו" דהיינו שכל הבריאה היא לשם כבוד שמים[2063].

ונחלקו ר' יוסף ורבא מאי כבוד שמים יש בזה - **לר' יוסף** - שלא יסריח הבשר אם לא יפשיטו את העור [שהעור מחממו] **ולרבא** - שאם לא יגמרו להפשיטו - ייראה הקרבן כנבילה. ונפק"מ - ביום קריר שאין חשש שיסריח אי לא יגמרו את כל ההפשטה אי נמי במונח על שולחן של זהב שלא דומה לנבילה. - שאז גם חכמים מודו [לר' יוסף ביום קריר ולרבא בשולחן מזהב ולתרוויהו בדאיכא תרוויהו - יום קריר ושולחן של זהב].

[2062] דהקטר חלביו ואמוריו של פסח דוחה שבת כדאמרי' במשנה פסחים סה:. ועי"ש בגמ' סח: שמביאה ברייתא שאומרת שאע"פ שהקטר כשר כל הלילה - מ"מ משום חביבות זריזות המצווה - דוחין שבת להקטירה ביום ועי' פרש"י שם שילפי' מדכתיב עולת שבת בשבתו.

[2063] וכתב **הריטב"א** שהלימוד מפסוק זה הוא אסמכתא בעלמא ועיקר הטעם דרבנן הוא משום שכשהתירה התורה עשית מלאכה בשבת לשם מצווה - התירה עם כל תכשיטיה [היינו הידוריה] ור' ישמעאל סבר שרק דבר המעכב במצווה התירה התורה [אמנם גם לר' ישמעאל התרנו להפשיט עד החזה וא"צ לחתוך החזה משום שידבק צמר] וכדמצינו גבי מילה בשבת לקמן קלג: לגבי ציצין שאינן מעכבין את המילה שלת"ק חוזר עליהן בשבת ללר' ישמעאל בריב"ב - לא.

ש. האם צריך להסיר את העור בשינוי?

ת. הגמ' מעמידה במסקנא שהפשט קרבן פסח נעשה כשלוקחים את העור ב"ברזי" **ופרש"י** בחתיכות דקות וכיוון שאין דרך הפשטה בכך - לא הווי מלאכה אלא שבות. [ושרי לכבוד שמים] עכ"ד רש"י. **וכתבו תוס'** ד"ה דשקיל [הב'] דעד החזה - היו מפשיטין אותו שלם [דהוויא לצורך גבוה] ורק את ראשו לשיטת רבנן דר' ישמעאל בריב"ב - היו מפשיטין בברזי. **ודעת ר"י** בתוס' שלרבנן היו מפשיטין את כל עורו שלם וכ"כ הריטב"א דהוי כתכשיטי מצווה ורק לשיטת ר' ישמעאל שתכשיטי מצווה לא דוחין את השבת [היכא שלא נעשו בבת אחת עם המצווה וכדאמרי' גבי ציצין שאינן מעכבין את המילה שלר' ישמעאל לא חוזר] - טענו רבנן שלכה"פ יסכים להפשיט בברזי משום כבוד שמים שלא יסריח/יתבזה הבשר.

לסיכום: עד החזה - לכו"ע א"צ שינוי.

מהחזה ואילך - לר' ישמעאל בריב"ב - אסור להפשיט.

לרבנן - מותר להפשיט.

ונחלקו ראשונים אי רק בשינוי [תירוץ א' בתוס'[2064]] או אפי' כדרך [תירוץ ר"י בתוס'].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [א טו] בסתמא שכמכשהו בחול כך מעשהו בשבת. וכתב **בלח"מ** [בהלכה יד] שמדסתם הרמב"ם ולא כתב שמפשיטין את הראש בברזי - משמע שמפשיטין כדרך שעושה בחול עכ"ד והיינו כתירוץ ר"י בתוס'.

[2064] וכ"כ תוד"ה אלו בפסחים סה:

ש. לאיזה מבוי שרי להציל ס"ת משריפה ומדוע?

ת. במשנה נחלקו ת"ק ובן בתירא.לת"ק - רק למבוי שאינו מפולש ולבן בתירא - אף למפולש. **ונחלקו אמוראים בהסבר מחלוקתם: לר' חסדא** - נחלקו במבוי שיש לו ג' מחיצות ולחי א' - ואליבא דרבי אליעזר שאמר במשנה [עירובין יא:] שבעי' מדרבנן ב' לחיין. ונחלקו ת"ק וב"ב האם גם בשביל הצלת ס"ת בעי' ב' לחיים - דעת ת"ק[2065] ולזה קוראת המשנה שאינו מפולש" או שלהצלת ס"ת סגי בלחי א' - דעת ב"ב. ולזה קוראת המשנה "אינו מפולש".

לרבה - מחלוקת ת"ק וב"ב היא אליבא דר' יהודה שאמר ששרי לטלטל במבוי שיש לו ב' מחיצות וב' לחיים [ששתיהן באותו צד לאורך המבוי] ונחלקו ת"ק וב"ב האם להצלת ס"ת סגי בלחי א'[2066] או שבעי' ב' לחיים.

לר' אשי - מחלוקת ת"ק וב"ב היא בלחי שיש לו ג' מחיצות ואין לו לחיים כלל. ותרויהו אליבא דרבי אליעזר שמדר' בעי למבוי שיש לו ג' מחיצות - ב' לחיין. ולתרוויהו הקילו רבנן לצורך הצלת ס"ת כשחסרה לחי א' ולזה קוראת המשנה "מבוי שאינו מפולש" - ונחלקו אי שרי גם כשחסרים ב' הלחיים - לת"ק אסור ולב"ב - שרי. ולזה קוראת המשנ ה"מבוי המפולש".

להלכה - פסק **הרמב"ם** [כג כו] דבעי' ג' מחיצות ולחי אחד אך א"צ שיהא מעורב ועי' הערה[2067].

2065 **וכתב רש"י** [ד"ה מבוי]דבעי' לת"ק אליבא דר' חסדא שהמבוי גם יהא מעורב. ועי' בספר **לשון הזהב** [להג"ר זאב וולף אב"ד ליזענסק דף קטו. ד"ה מצילין] שרש"י למד א"ז מקושיית רבה שהקשה למה לא נציל גם אוכל למבוי הנ"ל. ועי"ש שמש"כ רש"י במתני' ד"ה מצילין שא"צ עירוב - זה לשיטת ר' אשי שת"ק דב"ב מתירים כשחסר לחי א' - דא"כ וודאי מתיר גם ללא עירוב. **ועי' במהרש"א** על תוד"ה ועוד שמסביר שגם רש"י כאן לא הצכוון שצריל עירוב אלא כוונתו שצריך שיהא ראוי לעירוב עי"ש וכתב בספר לשון הזהב שהוא דוחק דהאיזה צורך יכתוב רש"י כן עי"ש

2066 פרש"י "דג' מחיצות הוו" ומשמע שלחי משום מחיצה ובעירובין כתב שזה משום היכר וצ"ע.

2067 וכתב המ"מ שם שזה כת"ק וכר' אשי. ויל"ע דהא אמרי' בגמ' שמחלוקת ת"ק וב"ב היא אליבא דר' אליעזר שבעי' ב' לחיים - והרמב"ם פוסק כב"ה במשנה בעירובין יא: שסגי בלחי או קורה - וא"כ הרמב"ם כלל לא הכריע במחלוקת ת"ק וב"ב שהרי היא אליבא דר' אליעזר. ולב"ה - בין לת"ק בין לב"ב סגי בלחי א' אפי' בשביל הוצאת שאר דברים וכ"ש לס"ת.

מהמשנה קיז: עד המשנה קכ.

ש. כמה מזון מצילין מפני הדליקה ומדוע?

ת. במשנה כתוב שמצילין מזון ג' סעודות שזה מה שצריך לאכול בשבת. ונחלקו ת"ק ור' יוסי אי הצלת ג"ס שגזרו חז"ל הכוונה דווקא כשפרצה הדליקה לפני שאכל סעודת ליל שבת.אבל לאחר שאכל סעודה ראשונה - מציל רק ב' סעודות [דעת ת"ק] או שתמיד יכול להציל ג' סעודות [דעת ר' יוסי].

ש. האם מותר לשים כלי תחת חבית שנשברה לקבל את היין ומדוע?

ת. מותר לו לשים כלי אחד בלבד תחת החבית שנשברה [וה"ה במקום אחר שמקבל בו את הזליפה[2068]] אבל אם נתמלא כלי זה - גזרו חז"ל שלא ישים כלי אחר גזירה שמא יביא כלים מרה"ר[2069]. אא"כ יש לו אורחים שאז התירו לו להוסיף כלים בשבילם[2070]. **ונחלקו תנאים בברייתא** אי מותר להערים היינו להציל יותר ממה שצריכים האורחים ולומר שזה בשבילם. **לת"ק** - אסור **ולר' יוסי בר יהודה** - מותר.

להלכה - פסק מרן [שלה ג] כת"ק.

[2068] שו"ע שלה ב

[2069] בגמ' כתוב שמא יביא כלי דרך רה"ר אך עי' רשב"א קנג. סוד"ה ומקצת שמסביר שהכוונה שיביא מרה"ר עי"ש. וכנראה טעמו הוא משום שהרי לדעת ת"ק דבן עזאי לעיל ה: אם מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור אי לא עמד לפוש

[2070] וצ"ע למה כשיש אורחים לא חששו שיביא כלים מרה"ר ? ונראה שכמו שהתירו להביא כלי אחר בשביל ג"ס לכל אחד מהסמוכים על שולחנו [שזה כולל את האורחים] כדתנן במתני' ריש פרק חבית [קמג: ועי' רש"י שם ד"ה חבית] שהרי לא גזרו עד כדי כך לבטל מאדם מזון ג"ס - התירו לו גם להזמין אורחים לאחר שנשברה דלא פלוג רבנן כנלענ"ד וצ"ע.

ש. בהמה ובנה שנפלו לבור - האם מותר להעלותם ביו"ט? ומדוע?

ת. בהמה אחת - וכן בב' בהמות שאינם אותו ואת בנו - לכו"ע שרי להעלות דהא יכול לשוחטה/לשוחטם ביו"ט[2071].

ב' בהמות שהן אותו ואת בנו - נחלקו ר"א ור' יהשוע אי שרי להעלות רק אחד מהן - כי את השני ברור שלא ישחוט [ונמצא טורח באחד שלא לצורך - מאירי ביצה כו:] - זו דעת ר' אליעזר או שיכול להעלות את שתיהן ע"י הערמה דהיינו שיאמר שרוצה את האחד ויעלהו ואח"כ יאמר שרוצה את השני[2072].

להלכה - פוסק מרן [תצח י] כר' יהושוע[2073].

הערה א: דין זה הוא רק בבהמה שאינה מוקצה דראויה לשחיטה [וגם אותו ואת בנו - תרוויהו אינם מוקצה דהא כל אחד ראוי בפנ"ע לשחיטה] אבל בהמת מוקצה כגון בכור [ובפשטות ה"ה בהמה טמיאה] - פסק הרמ"א [תצח ט] שאסור להעלותו אלא עושה לו פרנסה במקומו. ויל"ע הא צעבע"ח - הוא מדאורייתא ומוקצה מדר? וי"ל שכיוון שאפשר בפרנסה - ל"ה כ"כ צעבע"ח וכן מוכח בגמ' לקמן קכח: שרק בשא"א בפרנסה עברי' כל מוקצה בשיל מניעת צעבע"ח.

הערה ב: נראה שמחלוקת ר"א ור' יהושוע איירי בשאין חשש שימותו ולכן הווי טרחא שלא לצורך יו"ט ונחלקו אי שרי בהערמה משום צעב"ח. אבל אם יש חשש שימותו - וודאי יש להתיר טירחא וכמו שבסוגין היינו מתירין טירחא לצורך הצלת החבית משום הפסד לולא הייתה גזירה שמא יביא מרה"ר. אולם במ"ב [ס"ק נח] כתב שהתירו לו להערים משום צעב"ח ומשום הפסד ממונו עכ"ד ומשמע שאפי' במקום הפסד בעי' להערמה ואולי זה רק עדיף אך לא חיוב [ומקורו של המ"ב הוא מהרשב"א בעבוה"ק שער ב אך עי"ש דמשמע שאזיל על זה שלא צריך לשחוט את שתיהן משום הפסד ממונו והיינו שלא יאכל לאכול את כל הבשר ויתקלקל כנלענ"ד וצ"ע].

2071 ועי' משנ"ב תצח נז שא"צ לשחוט בפועל וסגי בזה שיכול לשחוט

2072 ובפועל - מדינא - א"צ לשחוט אפי' א' מהן דסגי בזה שהעלן בהיתר אלא שראוי להחמיר שלא תהא הערמה ניכרת כ"כ [מ"ב תצח נט]

2073 אבל בהצלת יין מחבית פוסק מרן כת"ק שלא מערימין משום שאין שם צעב"ח [דהרי זה חילוק של הגמ' בין המחלוקות של ר"א ור' יהושוע לזו של ת"ק וריב"י. **ויל"ע** לכאורה יש חילוק יותר טוב - שבהצלת בהימה אין חשש שיבוא לאיסור דאו' כמו בהצלת יין מחבית שחישי' שיעביר מרה"ר וצ"ע למה לא אמרה א"ז הגמ']

ש. הציל מהדליקה פת הדראה - האם שרי לו להציל פת נקיה? ומה הדין אם הציל קודם פת נקיה האם שרי לו להציל פת הדראה? ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאם הציל פת נקיה - אסור לו להציל פת הדראה דהא יש לו פת נקיה אבל אם הציל פת הדראה - שרי ליה להציל פת נקיה דהא רוצה פת נקיה [ועי' בתוספתא יד ו שנחלקו ת"ק וריב"י אי שרי לו להערים ולהציל פת הדראה ע"מ להציל אח"כ פת נקיה[2074]].

ש. יוה"כ שחל במוצ"ש - האם שרי להציל בשבת גם בשביל סעודת מוצאי יוה"כ? ומה הדין ביו"ט שחל במוצ"ש האם שרי להציל משבת ליו"ט ומדוע?

ת. בברייתא כתוב בתרוויהו שלא. ופרש"י משום שיכול לטרוח ולהשיג סעודה במוצאי יוה"כ [דשרי אז לעשות מלאכה]וכן יכול ביו"ט יכול להכין בו ביום.

ש. שכח פת בתנור בע"ש ונזכר בשבת - האם שרי ליה לרדותה בשבת? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב ששרי לרדותה בשבת רק למזון ג' סעודות וכן רק בסכין ולא במרדה משום שרדיית הפת אע"פ שאינה מלאכה היא חכמה [- אומנות, ודמיא קצת למלאכה] ולכן התירו חז"ל להציל רק ג"ס וכן כמה שאפשר לשינויי - שיעשה בסכין ולא במרדה - משנינן ועי' הערה[2075].

[2074] **ולהלכה** - עי' במשנ"ב שלד יב שמתיר והוכחתו מתוד"ה הציל. **וצ"ע** דהא גבי יין שבחבית פוסק מרן [שלה ג] כת"ק דריב"י דאסור להערים ואמאי כאן פוסק המ"ב כריב"י?

[2075] **וכתב הר"ן על הרי"ף** [ב. ד"ה אמר]שאם לא יכול לרדות בסכין [וכגון שהפת עמוק בתוך התנור] - שרי במרדה. דלאו שבות גמורה היא אלא עובדין דחול ולצורך שבת - שרינן אלא שאם יכול לשנות ולעשות בסכין - ישנה. **ועי' שם עוד** שדין זה איירי דווקא בשלא קרמו פני הפת מבעוד יום שהיה אסור לו לשימה בתנור ובשוגג שם את הפת [וזה הלשון "שכח" - היינו שבשוגג שם לאחר הזמן]. אבל בשם הפת בזמן שיקרמו פניה מבעו"י - כל שהוא צורך היום [היינו אפי' יותר מג"ס] שרי. ומוסיף הר"ן שנחלקו ראשונים אי כששם בהיתר - אי בעי ג"כ בסכין לכתחילה [רמב"ן] או שלכתחילה שרי במרדה כדרכו [רמב"ם ג יח וכן פוסק הר"ן]
להלכה - פסק מרן [רנד ה] שבשם את הפת בזמן שיקרמו פניה מבעו"י - כל שהוא לצורך שבת - רודה כדרכו [והיינו במרדה] **ואם שם את הפת באיסור** - היינו שלא קרמו פניה מבעו"י שאסור לשימה שמא יחתה - **בשוגג** שרי לרדות ג' סעודות בסכין [דבכה"ג החמירו להצריכו שינוי ברדיית הפת] ורק אם א"א לו בסכין - ירדה במרדה **ובמזיד** אסור כלל

ש. מה הפירוש מש"כ בגמ' "ישכים אדם להוצאת שבת" ומה מקור דין זה?

ת. רש"י פי' שהכוונה "לטרוח ולזמן הוצאת שבת[2076]". ומקור דין זה אומרת הגמ' שנא' "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו" ואומרת הגמ' שהכוונה להכין לאלתר [היינו בשעת ההבאה של המן שהייתה בבוקר בבוקר][2077].

ש. מה פירוש מה שאמר ר' אבא בגמ' " לבצוע על ב' כיכרות" ומה מקור דין זה?

ת. פרש"י לבצוע - ברכת המוציא. והיינו שמברך המוציא על ב' לחמים אך א"צ לבצוע את שתיהן. [ולפי זה דבריו שווים לדברי ר' אשי שראה את ר' כהנא מברך על ב' ובוצע חדא].

ומקור דין זה - אומרת בגמ' שנא' "לחם משנה" [ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה - שמות טז כב][2078] ומדכתיב "לקטו" משמע שרק מחזיק בתרוויהו אבל לבצוע - יכול לבצוע רק אחת.

ש. מה פירוש מש"כ בגמ' "ר' זירא בצע אכולה שירותה" ולמה זה לא מחזי כרעבתנותא?

ת. **פרש"י** שכולה שירותה הכוונה פרוסה גדולה ודי לו בה לאותה סעודה. ועי' הערה[2079] וטעם שלא מחזי כרעבתנותא אמרה הגמ' - כי בחול לא עביד הכי.

לרדותה. **וכתב המשנ"ב** [ס"ק לו] שהא"ר מחמיר כהרמב"ן שגם בשם בהיתר - בעי' שיעשה בסכין אם יכול [והחילוק בין שם באיסור בשוגג לבין שם בהיתר הוא רק לגבי הכמות שיכול להוציא]

[2076] והיינו להכין צרכי שבת כדמוכח מהפסוק שמביאה הגמ'

[2077] ועי' **במאירי** שכתב שהלימוד מהפסוק הנ"ל הוא "רמז" - משמע שזה אסמכתא ואינו דין דאו' וכ"כ **בשו"ע הרב** רנ א שזה רמז דעיקר דין התורה הוא שלא יכינו בשבת

[2078] ונחלקו אחרונים אי לימוד זה הוא **אסמכתא בעלמא** [שהרי הליקוט של "לחם משנה" היה ביום שישי כשלחם א' משמש ליום ו' והשני - לשבת א"כ בשבת היה רק לחם אחד] - דעת הפמ"ג מש"ז תרעח ב והשו"ע הרב רעד ב וכ"מ במג"א רנד כג שכתב שלח"מ אינו חובה כ"כ עי"ש **או שזו דרשה גמורה** - ט"ז תרעח ב וערוך השולחן רעד א. וכתב הערוה"ש שהמילים לחם משנה בפסוק - מיותרות שהרי נא' אחר כך שלקטו שני העומר לאחד וכיוון שזה מיותר לדרשה - עכ"ח דלאו אסמכתא היא.

[2079] **ודעת הרשב"א** שהכוונה שבצע את כל הככרות שהיו לפניו. ולפי זה חלק ר' זירא על ר' כהנא.ולדעת הרשב"א בציעת פרוסה גדולה - אינה רעבתנותא אף בחול. **ולהלכה** - פסק **מרן** [רעד א - ב] **כרש"י** שיבצע חלה אחת

ש. מדוע יש מצווה לבצוע לחם משנה בפת של העירוב?

ת. כתוב בגמ' דהואיל ואיתעביד בה מצווה חדא - ליתעביד בה מצווה אחריתי [דזה נעשה דבר חשוב[2080]].

ש. כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת? ומנ"ל?

ת. נחלקו בזה תנאים. **ת"ק** סבר - ג' סעודות. דהיינו א' בליל שבת וב' בשבת. **וכן דעת תנא דמתני'** שמצילין ג' סעודות בלבד. **ודעת ר' חידקא** שחייבים לאכול ד' סעודות - א' בלילה וג' ביום. ומקור מחלוקתם - הפסוק:שנא' במן [שמות טז כה] " ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאו בשדה" - ודרשי' מג' פעמים שכתוב "היום" - לג' סעודות. ונחלקו האם ג' הסעודות הם ביום - וממילא בליל שבת יש להוסיף א' ס"ה ד' סעודות - זו דדעת ר' חידקא או שג' סעודות כולל את סעודת הלילה ויש רק ב' סעודות ביום - דעת חכמים. **ועי' הערה**[2081].

להלכה - פסק **הרמב"ם** ל ט כת"ק וכ"מ **מהשו"ע** רצא א שיהא זהיר מאוד לקיים סעודה שלישית - משמע שא"צ בשבת סעודה רביעית.

[התחתונה] ויבצע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ובמשנ"ב [ס"ק ד] כתב שרש"ל ושל"ה נהגו כהרשב"א וכ"פ הגר"א ומסיים שהעולם נהגו כהשו"ע.

2080 ועי' ביאור הגר"א תרסד ט שזה המקור ששורפין את החמץ עם ההושענות של סוכות

2081 ונחלקו הפוסקים אי הווי **דרשה גמורה** - זו דעת **היראים** צב וכ"ד **הט"ז** תרעח ב **והלבוש** רצא א **או שהווי אסמכתא** - זו דעת **הכל בו** סי' נח וכ"כ ספר **מהרי"ל** מנהגים הל' יו"ט ס"ק ב [והובא בא"ר רצא א ובביאור הגר"א תקכט א ד"ה מיהו] **וראייתו מר"ת** שאמר דהא דנשים חייבות בסעודה שלישית הוא משום שאף הן היו באותו הנס - משמע שזה דר' דרק על דר' אמרי' הכי עכ"ד המהרי"ל. **וכ"מ בסמ"ג** סי' ל' שכתב שמצינו סמך מן המקרא לג' סעודות וכן נקט בפשיטות **המשנ"ב** סימן ש ס"ק ב דהני ג' סעודות אסמכינהו אקרא.

ויל"ע למאן דס"ל שהוא דרשה גמורה - האם לר' חידקא שג' פעמין שכתוב "היום" אזיל איום שבת - האם סעודת ליל שבת היא דא' או דר' ? וצ"ע **עוד יל"ע** למאן דס"ל שהיא דרשה גמורה - למה רבנן דורשים ש"היום" אחד - הולך על ליל שבת הרי סתם "היום" שכתוב בתורה - הכוונה ביום ולא בלילה כגון מילה, שופר,לולב, תמיד, מוסף ועוד

ש. האם מותר להדיח קערות שאכל בהן וכוסות ששתה בהן בשבת?

ת. בברייתא כתוב שקערות שאוכל בהן - מותר להדיח רק מה שיתכן שיצטרך להשתמש בו בשבת. ולכן מדיחין קערות של סעודת ליל שבת, שבת שחרית ושבת בצהרים דההדחה היא בשביל סעודת שבת שלאחריהם[2082] אבל לא של שבת במנחה דלאחריה אין סעודה בשבת.

וכוסות ששותה בהן - שרי להדיח כל השבת דאין קבע לשתיה ותמיד יתכן שיצטרך להן.

ש. ממה ניצול כל המקיים ג"ס בשבת?

ת. בגמ' **אריב"ל משום בר קפרא** שניצול מג' פורענויות: **א.** חבלי משיח **ב.** מלחמת גוג ומגוג **ג.** מדינה של גיהנם. ומקורו - שכן כתוב במן ג"פ "היום" וזה כנגד ג' מילות היום שכתובין בנביא - גבי חבלי משיח - "לפני בוא יום ה'" מלחמת גוג ומגוג - ביום בוא גוג ודינה של גהינם שנכתב בו "יום עברה".

ש. איזה שכר מקבל מי שמענג את השבת? ומנ"ל?

ת. נאמרו בגמ' כמה סוגי שכר: **א. נחלה בלי מצרים** [=גבולות] - שנא' [ישעיה נח] והאכלתיך נחלת יעקב אביך" וביעקב כתיב [בראשית יג] ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה **ב. ניצול משיעבוד גלויות** שנא' [ישעיה שם] והרכבתיך על במתי ארץ" ובמתי ארץ זה המלכויות שנא' עליהם " [דברים לג] ואתה על במותימו תדרוך" ["במתי" ענינו גובה - מצודת ציון שם] **ג. נותנין לו משאלות ליבו** שנא' [תהילים לז] "והתענג על ה' ויתן לך משאלות ליבך" וכתיב [בישעיה נח] "וקראת לשבת עונג".

[2082] **הרא"ש** [טז ה] לא כתב הא ד"שחרית מדיחן לאכול בצהרים בצהרים מדיחן לאכול במנחה" אלא כתב שחרית מדיחן כדי לאכול במנחה" **וכתב הקרבן נתנאל** משום דסבר הרא"ש דברייתא היא כר' חדקיא דבעי' ד' סעודות אבל לרבנן - אינו אוכל גם בצהריים אלא רק במנחה **והרי"ף** - כתבה וכתב הקרב"נ הנ"ל שזה משום שגם לרבנן יש מי שאוכל גם בצהרים [בתור רשות] ועליו דברה הברייתא וא"כ ברייתא כרבנן. וכתב בספר חודש האביב [הגר"א פאפו] שבא לחדש שגם בשביל סעודת הרשות שרי להדיח. **להלכה** - עי' **בשו"ע** [שכג ו] שכתב שאחר סעודה שלישית אין מדיחין - וכתב המ"ב ס"ק כח שזה בסתמא אבל אם יודע שיאכל עוד - שרי.

ש. במה מענג את השבת?

ת. בגמ' [קיח:]מובא **שר' יהודה בריה דר' שמואל בר שילת אמר רב** - בתבשיל של תרדין [סוג ירק עלין], דגים גדולים וראשי שומין. **ור' חייא בר אשי אמר רב** שאפי' דבר מועט ועשאו לכבוד שבת - הרי זה עונג וא"ר פפא שכוונתו לכסא דהרסנא [**כסא**=כוס דהיינו כלי קיבול קטן **והרסנא** = דגים קטנים מטוגנין בשמן של קרביהן ובקמח]. ובגמ' קיט. מובא עוד **שר' אבא** קנה ב13 דינרי כסף מדינה - בשר מ13 טבחים עי"ש. ובהמשך הגמ' שם מובא ששאלו את **ר' פפא** אלו שיש להם בשר ויין כל השבוע במה ישנו בשבת. ומשמע שגם יין זה עונג שבת.

ולהלכה - עי' **שו"ע** רנ סעיף ב שירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו וכתב **בביאור הגר"א** שם שמקורו מהגמ' בקיט. מר' אבא ור' פפא הנ"ל. וכתב **הטור** סי' רמב [וכ"פ **במשנ"ב** בסימן רמב ס"ק א] שהדעות שנאמרו בדף קיח: בשם רב - אי דגים גדולים וכו' או כסא דהרסנא - אין זה מחלוקת אלא תלוי לפי היכולת ומי שיכול - שיכבד לפי מנהג אנשי מקומו שמחשיבים לסעודה חשובה כל אחד לפי מקומו [ובמקום של רב זה היה דגים גדולים וכו' ובמקום של ר' אבא זה יה בשר ובמקום של ר' פפא זה היה בשר ויין] ומי שאינו יכול לכבד לפי מה שנחשב במקומו - שיכבד עכ"פ בכסא דהרסנא[2083]. **ועי"ש עוד במשנ"ב** שמי שאין לו כסף אף לכסא דהרסנא - לא יבקש צדקה בשביל זה דאמרז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אולם מי שכבר לוקח מהצדקה - גבאי צדקה מחויבין ליתן לו אף צרכי שבת.

ש. איזה שכר מובא בגמ' שהיה לעם ישראל אילו היו שומרים שבת ראשונה? ומנ"ל?

ת. בגמ' א"ר יהודה אמר רב ששכרן היה שלא הייתה שולטת בהן שום אומה ולשון. ומקורו הוא מדכתיב [בשבת הראשונה שנצטוו] [שמות טז כז] "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו" [2084]וכתיב אחר זה [שם יז ח] "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל". ועי' הערה[2085].

[2083] וכ"מ ברי"ף ובראב"ש שהביאו גם את דברי ר' יהודה ב"ר שמואל בר שילת וגם את דברי ר' חייא בר אשי

[2084] וחללו את השבת בהוצאת

[2085] ומשמע בגמ' ששבת ראשונה לאחר שקבלו מה' את צווי שמירת שבת - חיללו בהוצאת כליהם ללקט מן. ועי' **תוס'** לעיל פז: ד"ה כאשר שמקשה הרי במרה קבלו מצוות שבת ככתוב בגמ' שם והלא המן ירד רק שבועיים אחר שנסעו ממרה וא"כ לא חללו שבת ראשונה אלא שלישית [דרק ביום השביעי לירידת המן חללו שבת] **ובספר יד דוד** [הג"ר דוד זיצהיים מצרפת] תי' עפמ"ש רש"י בשמות טז כב שמשה נצטווה לומר להם שילקטו בשישי יומיים כי

ש. על אלו דברים ביקש ר' יוסי שיהא חלקו מהן ומדוע?

ת. **א.** על עשיית ג"ס **ב.** על קבלת שבת בזמן שמקבלין אנשי טבריא והוצאתה בזמן שמוציאין בציפורי[2086] **ג.** על אלו שמתים מחמת חולי מעיים [דמתמרקין עוונותיהן] **ד.** על אלה שמתפללים עם דמדומי חמה שנא' [תהלים עב ה] ייראוך עם שמש ולפני ירח [2087] **ה.** עם אלו שחושדין אותן ואין בהן [שמתמרקין עוונותיהן[2088]] **ו.** על אלו שמושיבין ביהמ"ד ולא מעמידיו. **ז.** על גבאי צדקה ולא מחלקי צדקה[2089] **ח.** על אלו שמתים מתוך מצווה **ט.** על אלו שאומרים הלל [- פסוקי דזמרא] בכל יום.

בשבת לא יירד - עוד לפני ששאלוהו עי"ש וכ' היד דוד שגם שאר הלכות שבת עדיין לא אמר להם במרה עד אותה שבת עכת"ד וצ"ע

[2086] ועי' גהש"ס שמביא תשובת הר"י מגאש [סי' מה] שבין טבריא לציפורי יש פחות מתחום שבת והיו אנשים שהיו מקבלים שבת בטבריא ומוציאין אותה בציפורי

[2087] עי' **רש"י** ברכות ט: ש"**ייראוך**" זה ק"ש [ו"עם השמש" הכוונה סמוך לזריחה - והיינו לפניה. וזה כדי שכשיסמוך גאולה לתפילה - יתפלל בזריחה. אבל כשאין מתפלל - יכול לומר ק"ש כבר קודם] ו"**לפני ירח**" פרש"י שם שאזיל אתפילת מנחה. [וכ"כ גם במדרש שוחר טוב על תהילים] וצ"ע למה לגבי "עם השמש" לא פרש"י שזה תפילת שחרית כמו שלפני ירח זה תפילת מנחה וי"ל שמבין רש"י ש"עם" הכוונה "לפני" ותפילת שחרית היא אחרי הזריחה ולא לפני ולכן פי' שהכוונה לק"ש. וע"ע רש"י ברכות כט: שייראוך זה יוצר אור ועי"ש בהגהות הב"ח שנתקשה בסתירה שיש ברש"י. **ועי' תוס' יומא לז:** ד"ה אמר שאומרים שייראוך קאי אתפילה **וכ"פ הריטב"א שם** אך כתבו **שר"ח** פי' כרש"י. **ולגבי דמדומי חמה בשקיעה.** - עי' רש"י כאן שמפרש שקאי אערבית ואילו רש"י בברכות ט: פי' דקאי על תפ]ילת מנחה ואולי י"ל שזה תלוי במחלוקת ר' יהודה וחכמים אי תפילת מנחה היא עד פלג המנחה - וסמוך לשקיעה זה ערבית [- דעת ר' יהודה. ולפי זה לר' יהודה מתפללין קודם ערבית ואח"כ קוראים את שמע - כדעת ריב"ל בברכות ד:] או שתפילת מנחה עד הערב וסמוך לשקיעה זה מנחה. [- דעת חכמים]

[2088] כ"כ בחי' אגדות למהר"ל. והביא ראיה לכך מסוטה שאם לא חטאה - נזרעה זרע עי"ש

[2089] ופרש"י שהמחלקים - עליהם לבדוק לפי הצריך לכאו"א ופעמים שקרובים דעתם לרחם על זה ולחלוק לו יותר מן הצורך. עכ"ד. **ונראה** שגבאי צדקה לא איירי כאן בגבאין שכופין על הצדקה [עי' ב"ב ח:] דא"כ - וודאי גם בהן יכולים לטעות ולכפות שלא כדין וצ"ע

ש. אלו דברים העיד ר' יוסי על עצמו?

ת. **א.** שבעל חמש בעילות ושנה ועי"ז "נטע חמישה ארזים בישראל".

ב. שלא נסתכל במילה שלו [מחמת קדושתו].

ג. שלא ראו קורות ביתו אמרי חלוקו [שהיה מתכסה ומפשיט חלוקו מלמעלה ואז לא היה מתהפך חלוקו והשבח בזה הוא שהיה מתכסה כשפשט בגדיו וממילא לא היה חלוקו מתהפך].

ד. שלא עבר על דברי חבריו וכשביקשוהו לעלות לדוכן - עלה אע"פ שלא היה כהן[2090].

ה. שמימיו לא אמר דבר וחזר לאחוריו [היינו שלא קרה שכשבא אותו אדם שדיבר עליו ושאלו מה אמר - נאלץ לחזור בו[2091]].

ש. מהו "עיון תפילה" והאם זה דבר משובח או מגונה ומדוע? [גמ' ותוס'].

ת. יש ב' סוגי עיון תפילה[2092] : **א.** שמכוון בתפילתו וזה דבר משובח כמ"ש ר' נחמן בסוגיין " תיתי לי דקיימית עיון תפילה" וכן הגמ' לקמן קכז. אומרת שהוא אחד מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב. **ב.** שמצפה מתי יעשה ה' תפילתו שסבור שתפילתו מקובלת. וזה דבר מנגונה כדאמרי' בברכות נה. שבא לידי כאב לב ומעורר קיטרוג.

2090 וכתבו **תוס'** שאין איסור בזר העולה לדוכן מלבד ברכה לבטלה עכ"ד והיינו שר' יוסי לא בירך ולכן לא עבר על שום איסור. **ועי' רמ"א** קלח א שהקשה הא בכתובות כד: כתוב שזר הנושא כפיו עובר בעשה ותי' הרמ"א שזה דווקא אם נושא כפיו יחידי. **ומג"א** [שם א] הק' על תירוץ הרמ"א מנ"ל לחלק ביסן עם רבים ליחידי ולכן תי' המ"א תירוץ אחר - שמש"כ בכתובות שעובר בעשה זה רק אם בירך והיינו איסור ברכה לבטלה ודלא כפרש"י שם שפי' שהעשה הוא משום "כה תברכו" ולרש"י צ"ל שר' יוסי לא אמר ברכת כהנים ורק עמד שם. ובספר **מגן גיבורים** [הג"ר מרדכי זאב אטינגר - שכתבו יחד עם גיסו הג"ר יוסף שאול נטנזון] כתב **שכוונת תוס' שלא היה מברך וגם לא היה מתכוון למצווה** ולכן לא עבר על עשה - לא של ברכה לבטלה ולא של "כה תברכו". והביאו **במשנ"ב ס"ק ג** וכתב המ"ב שלמ"ד מצוות א"צ כוונה - בעי' גם שיתכוון להדיא שלא לשם מצווה עי"ש.

2091 והיינו שלא אמר עליו דבר גנאי.

2092 כך פי' תוס' בסוגיין ד"ה עיון תפילה וכן יוצא מפרש"י לקמן קכז. ד"ה ועיון תפילה ובברכות נה. ד"ה מעיין בה עי"ש

ש. האם מותר לילך ד"א בגילוי ראש? ומדוע?

ת. בגמ' א"ר הונא בריה דר' יהושע תיתי לי [- ישולם שכרי] דלא סגינא ד"א בגילוי ראש. ועי' הערה[2093].

ש. מהו צורבא מדרבנן? ומה עשה אביי כשראה צורבא מדרבנן דשלים מסכתא?

ת. בגמ' אמר אביי שכי חזי צורבא מדרבנן דשלים מסכתא עביד יומא טבא לרבנן. ופרש"י שאביי עביד יו"ט לתלמידים וראש ישיבה היה. ומשמע שצורבא מדר' - היינו תלמיד בישיבה ועי' הערה[2094].

ש. האם יש מצווה לדיין להפך בזכותו של בעל דין שהוא ת"ח?

ת.בגמ' לכאו' משמע שכן שאמר רבא שכשבא אליו ת"ח לדין - אינו מניח ראשו על הכרית [- בלילה כשהולך לישון] כל כמה דלא מהפך בזכותיה. ועי' הערה[2095].

[2093] בשו"ת **מהרש"ל** [סימן עב] מוכיח מכאן שאין איסור לילך ד"א בגילוי ראש וזה רק מידת חסידות כמו אינך "תיתי לי" המובאים כאן שהם מידת חסידות [וצ"ע הא ג"ס זה מדינא וכן איסור לשוה"ר שהשתבח ר' יוסי שלא עבר זה מדינא אלא שדרך בנ"א שנכשלים בהם ולכן השתבח ר' יוסי שלא נכשל בזה אף פעם וא"כ גם על גילוי ראש י"ל הכי? וצ"ע]. וע"ע שם שמביא מהרש"ל ראיה מהגמ' קידושין לא. שמשמע שזה רק מיד"ח. **וכתב הט"ז** [ח ס"ק ג] שעכשיו שדרך העכו"ם להוריד הכובע מיד כשמתיישבים - אית בזה משום ובחוקותיהם לא תליכו וכ"ש בנד"ד שאיכא גם טעם של ירא"ש [פי' ואין זה חוק סתמי של גויים שכתב הרמ"א ביו"ד סימן קעח א שאין בזה חוקותיהם אלא יש בזה גם טעם שהכיסוי מורה על יר"ש וממילא ההולך בגילוי ראש מראה בכך על חוסר יא"ש שבכה"ג גם הרמ"א מודה לאסור] והביאו **במשנ"ב להלכה** בסימן ב ס"ק יא

[2094] **וכן פרש"י** בתענית ד. שצורבא מדרבנן הוא בחור חריף. ובמש"כ שסיים מסכתא פרש"י [קיח: ד"ה דשלים] שגרסה. וכנראה כוונתו למש"כ בגמ' ע"ז יט. "ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנא' גרסה נפשי לתאוה - ולא כתיב טחנה ופרש"י שם אע"פ שלא הייתי טוחנה הדק להיכנס בעומקה עכ"ד וכנראה גם כאן זו כוונת רש"י. ונראה שכוונתו ששמח אביי שאף שלא היו יכולים התלמידים ללמוד את כל המסכת בעיון - מ"מ שמח שלפחות בבקיאות היו כאלה שסיימו ולא הסתפקו רק בלימוד חלק מהמסכת בעיון.

[2095] עי' **בשפת אמת** שמק' הא הווי נשיאת פנים בדין ולכן מסביר שכוונת רבא שהוא הקדים את הת"ח קודם לאחרין כדאמרי' בשבועות ל. "למישרא בתיגריה" [להתיר ריבו] היינו לגמור מוקדם את ריבו. ומשום דהטעם הוא שמא יזכה קרי ליה למיפך בזכותיה עכת"ד השפ"א וצ"ב כוונתו שהטעם הוא שמא יזכה. ועי"ש בהערת המו"ל בסוגריים - שמדברי **הטושו"ע** חו"מ טו א **לא משמע הכי** שכתבו שצריך להקדים הת"ח וכן מצווה להפך בזכותו. וצ"ע.

ש. מה פירוש המילים בישעיה [נח] ולקדוש ה' מכובד?

ת. בגמ' אמר ר' המנונא לריש גלותא שאזיל איוהכ"פ שאין בו אכילה ושתיה ויש לכבדו בכסות נקיה[2096]. ופרש"י דלאו אשבת אזיל שהרי נא' בתחילת הפסוק "וקראת לשבת עונג" ומשמע ש"לקדוש ה'" זה יום קדוש אחר [ועי' מהרש"א שמסביר את רש"י שכיוון שאת השבת מענגים - עכ"ח קדוש ה' אינו שבת דמשמע שכולו קודש ואין בו עינוג].

ש. האם מקדימים זמן סעודת שבת לזמן סעודת חול או מאחרים ומדוע?

ת. בגמ' כתוב :"וכבדתו - רב אמר להקדים [דזהו כבודו] ושמואל אמר לאחר [וזהו כבודו שהוא מתאווה לאכול". וכתבו תוס' דלא פליגי אלא רב איירי בדרכו לאחר [בחול] וע"כ בשבת יקדים ושמואל איירי בדרכו להקדים וע"כ בשבת יאחר ועי' הערה[2097].

ש. מה הסיבה שאומרים "ויכולו" בתפילת ליל שבת? והאם אפי' יחיד אומרה?

ת. הגמ' אומרת בשם ר' המנונא שכל המתפלל בע"ש ואומר "ויכולו" - כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית. ואמר ר' יהושע בן לוי שאפי' יחיד אומרה ועי' הערה[2098].

ש. מה פירוש "אדם שא"צ אלא לכזית" ומה דינו לגבי סידור השולחן בליל שבת ובמוצ"ש?

ת. בגמ' א"ר אלעזר שאע"פ שאינו צריך אלא לכזית - יסדר שולחנו בע"ש. וכן א"ר חנינא לגבי מוצ"ש. ומשמע שכוונת הגמ' שיסדר תבשילין אע"פ שאינו אוכל אותם. ועי' הערה[2099].

[2096] ועי' רמ"א סי' תר"י ד דה"ה מפה מוצעת. ולגבי נר - עי"ש בשו"ע סעיף א שתלוי במנהג שיש נוהגים שלא להדליק כדי שלא יתאוה לאשתו עי"ש

[2097] ובטור סי' רפח כתב שלא פליגי אלא כל א' לפי מה שעונג הוא לו. וכן פסק מרן בשו"ע שם סעיף ז

[2098] והיינו שאומרים אותה גם בתפילת העמידה ולא רק אח"כ ועל כן אפי' יחיד אומרה [דמה שאומרים אח"כ - זה רק בציבור]ואע"ג דזה עדות שבד"כ צריך שניים - מ"מ תקנוהו בשמ"ע אף ליחיד [**של"ה** מובא בפירוש "מלוא הרועים" שבסוף המסכת. ועי"ש שי"א שהכוונה על ויכולו שלאחר התפילה עי"ש]. **וכ"כ בטור ושו"ע** רסח א שאומרים ויכולו בתפילת העמידה בליל שבת עי"ש. **ומהרמב"ם** משמע שהגמ' אירי ב"ויכולו" שאומר היחיד בקידוש שכן בסדר התפילות שבסוף ספר אהבה - לא מזכיר "ויכולו" בתפילת העמידה של ליל שבת [אלא אומר "וכ"כ בתורתך ויברך אלוקים את יום השביעי וכו'] ובהל' שבת כט ז מזכיר שהמנהג שאומר "ויכולו" בקידוש וכ' המ"מ שמקורו מסוגיין. [וצ"ע למה כתב שזה מנהג אחר שזה מפורש בגמ']

[2099] כ"כ **הב"ח** סי' ש וראייתו מהמשך הגמ' שהייתה תביעה על ר' אבהו שלא שחט עגל אע"פ שהיה צריך רק לכולייא שלו וכ"מ במהרש"א שכותב שיסדרו כאילו הוא צריך לכל דבר עי"ש **אולם בט"ז** שם חולק וסובר שרק יסדר שולחנו במפה נאה וכ"פ במ"ב

ש. על מה חרבה ירושלים?

ת. בגמ' מובא שעל 8 דברים[2100]: א. חלול שבת שנא' ומשבתותי העלימו עיניהם.

ב. בטלו ק"ש שנא' משכימי בבוקר שכר ירדופו.

ג. בטלו תשב"ר שנא' שפוך - על עולל בחוץ.

ד. שלא היה להם בושת פנים זה מזה שנא' הביטו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו.

ה. שהשוו קטן וגדול שנא' והיה כעם ככהן... הבוק תיבוק הארץ.

ו. שלא הוכיחו זא"ז שנא' היו שריה כאילים.

ז. שביזו בה ת"ח שנא' ויהיו מלעיבים במלאכי אלוקים... עד עלות חמת ה'.

ח. שפסקו ממנה אנשי אמנה שנא' שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא... אם תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה. ומעמידה א"ז הגמ' שבמשא ומתן לא היו אנשי אמנה אבל בד"ת - היו דהיינו שהיו אנשים שכשרצו לתת להם משרה של רב אמרו שלא למדו.

[2100] ועל כל א' מהן אומרת הגמ' שלא חרבה ירושלים אלא בשבילו. ומסביר האור החיים בספרו **חפץ ה'** שכוונת הגמ' שאם לא הייתה בה אחת מהעבירות - לא הייתה נחרבת. **עכ"ד. וא"ת** למה לא הביאה הגמ' הא דב"מ ל: דא"ר יוחנן לא חרבה ירושלים אלא משום שדנו בה דין תורה ומסבירה הגמ' שלא עבדו לפנים משה"ד **וי"ל** דמתוס' בב"מ שם ד"ה לא - מוכח שר' יוחנן שם איירי **בבית שני** [דהתוס' מקשים שם דהא ביהמ"ק השני חרב בגלל שנאת חינם כמבואר ביומא ט: ולמה א"ר יוחנן משום שהעמידו דבריהם על ד"ת ותירצו שהא והא גרמו] וכאן בסוגיין הרי איירי **בבית ראשון** דמביאה הגמ' פסוקים מהנביאים שהתנבאו על חורבן בית ראשון.
אולם עדייו יש להקשות מפני מה לא הביאה הגמ' את מש"כ ביומא ט: שבית ראשון חרב על ג' עבירות? וראיתי בספר **עיני ישראל** על עין יעקב [מהרב חיים אהרון רפפורט שחי בליטא לפני כ150 שנה] שמתרץ שעבירות אלו גרמו להגיע לג' עבירות החמורות. וכמו כן ראיתי בספר **אמת ליעקב** על אגדות הש"ס [מהגאון ר' יעקב מליסא בעל הנתיבות] שמסביר כך את הגמ' בב"מ פה. - פה: שאבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה - שהכוונה שהעבירה הזאת הביאה אותם לידי ג' עבירות. **אך עדיין צ"ע** למה לא מביאה הגמ' כאן את הא דב"מ שלא בירכו בתורה תחילה שגם זה הביאם לג' עבירות כמו שאלו המנויים כאן הביאום לזה וצ"ע

ש. האם מותר לבטל תשב"ר בשביל בנין ביהמ"ק?

ת. לא. ועי' הערה[2101].

ש. מה דינה של עיר שאין בה תשב"ר?

ת. נחלקו בדבר ר"ל ורבינא. ר"ל אמר :מחריבין אותה ורבינא אמר : מחרימין אותה. ופרש"י שבמחריבין - איכא שיור ובמחרימין - ליכא שיור [עי' בתרגום על הפסוק בדברים ז ב החרם תחרים אותם - שמתרגם: גמרא תגמר יתהון והיינו שלא משאיר מהם כלום][2102].

[2101] וצ"ל שזה אפי' אם א"א לבנותו ע"י אחרים - דבאפשר ע"י אחרים - אפי' גדולים אין מבטלים. ויל"ע מ"ט אין מבטלין אם א"א לעשות ע"י אחרים

[2102] אבל **הרמב"ם** כותב שכל עיר שאין בה מלמדי תינוקות - מחרימין את אנשי העיר עד שמושיבין מלמדי תינוקות ואם לא הושיבו - מחריבין את העיר עכ"ד ומשמי שחרם כאן הוא מלשון נידוי [חרם בתורה הוא לשון הבדלה - וזה מתפרש או לשון שאנשים מתבדלים מהחרם - וכחרם של קדשים וזה המשמעות לפי הרמב"ם או לשון להבדיל את המוחרם מהעולם וכחרם של שבעה עממין וזה לפרש"י כאן] ופוסק הרמב"ם גם כר"ל וגם כרבינא וכ"פ **מרן** בשו"ע [יו"ד רמה ז]

מהמשנה קכ. למעלה עד המשנה קכ. למטה.

ש. נפלה דליקה בביתו - כמה סעודות יכול להציל ומדוע?

ת. **במציל בסל אחד** - שרי כמה ככרות שרוצה. [ונחלקו ר' שזבי ור' חסדא עם רבא האם היתר סל אחד איירי שכל הסעודות כבר נמצאים בסל או ששרי גם לאסוף אותן לסל אחד] ובכה"ג לא גזרינן שמא יכבה. ובטעם הדבר פרש"י כי אינו טורח יותר שהרי מציל בבת אחת [2103].

במציל בכמה סלים - נחלקו אמוראים: לר' הונא - שרי רק ג' סעודות[2104] ולר' אבא בר זבדא אמר רב - יש לחלק בין אם מציל לאותה חצר - ששרי כמה שירצה לבין מציל לחצר אחרת ששרי רק ג' סעודות[2105] **הערה:** כתבתי הדברים כפי שמשמע מפשטות לשון הגמ' שר' אבא בר זבדא מודה לר' הונא במה שמיקל בכלי אחד [="להציל" בלשון הגמ'] ששרי אפי' לחצר אחרת ובא רק להקל ולומר שאפי' במציל בהרבה כלים [="מקפל" בלשון הגמ'] שרי אם מציל לאותה חצר וכמו שמשמע מלשונו "אידי ואידי בבא לקפל" דמשמע שבלהציל מודה לר' הונא **וכ"כ המרכה"מ בדעת הרמב"ם** [כג כ] שכותב שהרמב"ם פוסק כר אבא בר זבדא להקל באותה חצר אפי' בכלים הרבה בלקפל. ובלהציל [היינו בכלי א'] מתיר הרמב"ם בהדיא אפי' הרבה סעודות כמ"ש הרמב"ם בהל' כג עכ"ד המרכה"מ בדעת הרמב"ם.

אולם דעת **תוס'** שר' אבא בר זבדא חולק על מה שמתיר ר' הונא להציל בכלי א' גם לחצר אחרת ואוסר להוציא לחצר אחרת אפי' בכלי א'[2106]. ולדעתם אין לר' אבא הבדל בין כלי א' להרבה כלים

[2103] וכתב הר"מ קזים שכוונתו שכיוון שבזה שיכול להציל רק סל א' - איכא הכירא ולא יבוא לכבות

[2104] ועי' במשנ"ב שלה ט שה"ה במציל מחבית שנשברה בראש גגו ששרי עד ג' סעודות ביותר מכלי א' ומש"כ בברייתא שם ששרי רק בכלי א' - היינו במציל יותר מג"ס ועי"ש שדעת הפמ"ג שאסור שם יותר מלי א' אפי לג"ס כי קולט ומצרף עי"ש

[2105] ואע"ג שטעם הגזירה שלא להציל יותר מג"ס הוא גזירה שמא יכבה - ולכאו' גזירה זו ישנה גם במוציא לחצר אחת - י"ל שהגזירה היא רק במקום שטורח הרבה וכגון שמציל לחצר אחרת - דאז חיישי' שמתוך טרחתו ישכח ששבת. אבל כשמסייגים אותו רק לאותה חצר - לא חיישי' שישכח [**מרכבת המשנה** כג כ]. ועי' בביאור **הגר"א** שלד יא שמשמע ממנו שטעמא דר' אבא בר זבדא הוא שהסיבה שאסרו במשנה לעיל להציל יותר מג"ס - היא שמא יוציא מרל"ר [ולא כדאמר רבא שם שהטעם הוא שמא יכבה] ולכן גזרינן רק במוציא לחצר אחרת.

[2106] והוכחתם של תוס' לזה היא משום שאילו ר' אבא בר זבדא היה מודה לר' הונא שבסל א' שרי אפי' לחצר אחרת - וודאי היה מעמיד את משנתנו כר' הונא דהיינו בסל א' ובחצר אחרת ולא היה אומר שמתני' היא אפי' בהרבה סלים ובאותה חצר דהא פשט לשון המשנה היא "סל" ולא סלים וכמו כן אין רמז במתני' שרק לאותה חצר שרי [וכמו כן סתם הצלה היא לחצר אחרת - חי' הב"ח] ואם בכל זאת נדחק ר' אבא בר זבדא להעמיד משנתנו בהרבה סלים באותה

ובכל גווני שרי רק לאותה חצר. **וכ"מ מהרא"ש** [טז ו] שכותב שהבעיא של ר"ה בריה דר' יהשוע אי פירש טליתו וכו' חשיב כלהציל או כלקפל - היא רק לשיטת ר' הונא דלר' אבא בר זבדא אין הבדל בין לקפל ולהציל. ואילו לדעת הרמב"ם גם לר' אבא בר זבדא יש חילוק בין לקפל לבין להציל - אי שרי בחצר אחרת.

להלכה - פסק **השו"ע** [שלד] **כר' הונא** ולא כר' אבא בר זבדא דלא מביא את ההיתר של מקפל לאותה חצר ומביא רק את היתר של כלי אחד וכ"כ בביאור **הגר"א** סעיף יא. אמנם לבית שבאותה חצר או לחצר פרטית שאין בה כלל שותפים - כתב השו"ע בסעיף יא שיש מתירין להציל אפי' בהרבה כלים משום שליכא חשש של הוצאה בכה"ג. ואח"כ מביא שיש אוסרים ופסק המ"ב [ס"ק כט] שאפשר שיש לסמוך על המתירין.

ש. חבית שנשברה בראש גגו - כמה יכול להציל ומדוע?

ת. בברייתא [המובאת לעיל קיז:] כתוב שמביא כלי ומניח תחתיה. ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט או יצרף ובטעם הדבר אמר רבא [שם] דחיישי' שיביא כלי מרה"ר. ונחלקו אמוראים בסוגיין האם שרי רק אם הכלי מחזיק מקסימום ג' סעודות - דעת ר' שזבי ור' חסדא או שאין הגבלה בכמה שהכלי יכול להחזיק - דעת רבא. דכיוון שהוא כלי א' - לא גזרינן שיביא מרל"ר.

חצר - משמע שלית ליה היתר דסל א' לחצר אחרת והחילוק היחיד שבין משנתנו שמתירה הרבה ככרות למשנה הקודמת שמתירה ג"ס הוא שמשנתנו באותה חצר ומשנה הקודמת - בחצר אחרת [תוס' עפ"י חזו"א וחי' הב"ח]

ש. בעה"ב שאמר לאחרים "בואו והצילו לכם" - האם יכולים לקחת לעצמם מה שהצילו? והאם יכולים להחזיר לו ולדרוש שכר פעולתם? ומדוע?

ת. מדינא - יכולים לקחת הכל לעצמם שכן זכו מההפקר שהרי אמר להם "הצילו לכם" אך ירא שמים - לא יהנה מזכיה כזו שהרי לא מרצונו הפקירה ולכן יחזיר לבעה"ב[2107] ומ"מ יכול לדרוש שכר פעולתו ול"ה "שכר שבת"[2108] משום שלא התנה שיעשה בשכר ומהפקירא קא זכו [2109] ואם חסיד הוא נחלקו רבא ור' חסדא אי ראוי לו יבקש שכר על השבת החפץ לבעליו שבת לר' חסדא - ראוי ולרבא - לא משום שאע"פ שאין בזה איסור - מ"מ יש פה נדנוד עבירה של שכר שבת.

ש. איך מציל בגדים? והאם יש הבדל בין הצלת בגדים להצלת סעודות לגבי כמות של מה שמציל ומדוע?

ת. לגבי הצלת בגדים אומרת המשנה שיציל עי"ז שילבשם וכך יוציאם [והשינוי יזכיר לו ששבת היום] **ונחלקו ת"ק ור' יוסי** האם יכול ללבוש כמה בגדים שרוצה - דעת ת"ק או ששרי להציל רק יח בגדים - דעת ר' יוסי. וכמו כן נחלקו האם שרי לו לפושטן אחר שהצילם ולהיכנס שוב ללבוש בגדים - לת"ק שרי ולר' יוסי לא. וכמו כן נחלקו דלת"ק יכול לומר לאחרים "בואו והצילו עמי" ולר' יוסי - לא[2110] וא"כ לת"ק שונה הצלת בגדים מהצלת סעודות דבגדים יכול להציל גם שלא לצורך היום[2111] ולר' יוסי בגדים וסעודות שווין דתרוויהו שרי להציל בגדים רק לצורך היום[2112].

להלכה - פסק מרן [שלד ח] כת"ק[2113].

[2107] ונראה שדמי לאבידה לאחר יאוש שאומרת הגמ' בב"מ כד: שחייב להחזיר לפנים משורת הדין.

[2108] פי' שאסור ליקח שכר על עבודה שעשה בשבת [ואפי' עבודה ה מותרת בשבת] כגון לשמור על תינוקות - גמ' ב"מ נח. וטעם הדבר - עי' רש"י כתובות סד. ד"ה כשכר שבת שהיא גזירה משום מקח וממכר

[2109] עי' **בחי' הר"מ קזיס** שבעי' לתרויהו - שגם לא התנו על שכר וגם מהפקירא קא זכי כך שלמעשה אין זה שכר עבודה אלא תשלום עבור מה שמוכר דבר משלו - לבעה"ב. אבל אילו התכוון המציל לא לזכות בו ולהחזירו לבעה"ב - אסור לבקש שכר שבת אפי' אם לא התנה בפירוש

[2110] כן משמע בגמ' שהא דקתני "הצילו עימי " בבגדים - משום שכל היום יכול להציל - וזה רק כת"ק. ועי' בשאלה ובתשובה הבאה

[2111] דסגי בזה שמשנה בהוצאה שמוציא דרך מלבוש - כדי להזכיר לו ששבת היום - רשב"א ור"ן על הרי"ף.

[2112] ויל"ע למה לר' יוסי בעי' גם שילבשם ולא סגי בהגבלה של יח כלים

[2113] ועי"ש בשו"ע שמביא מחלוקת ראשונים אי לת"ק שרי לפשוט ולחזור ולהכנס ולהציל - זו דעת רש"י והרא"ש [ואותה כתבתי בתשובה] או שלת"ק לא שרי לפשוט ולהציל ודברי המשנה בזה הם בדעת ר' יוסי [וכן בברייתא זו גם ד' ר"מ] והלכה כת"ק שאסור - זו ד' הרמב"ם כפי שהבינו הב"י שלד ח. ובשו"ע מביא את ד' רש"י והרא"ש בסתמא ואת ד' הרמב"ם בי"א.

ש. האם מותר לבעה"ב לבקש מאחרים שיצילו גם כן סעודות ובגדים? ומדוע?

ת. במשנה כתוב **לגבי סעודות** - שאומר לאחרים "בואו והצילו לכם" דהיינו שמפקיר את הסעודות [אחר שהוציא כל מה שיכול להוציא לעצמו] ואז אחרים יכולים להציל לעצמן ולהביא לו תמורת שכר פעולה. **ולגבי בגדים** כתוב שאומר לאחרים [לדעת חכמים[2114]] " בואו והצילו עמי" ומשמע שמבקש מהם להציל בשבילו ומסבירה הגמ' שבסעודות אומר "לכם" כי שרי להציל רק ג"ס אבל בבגדים ששרי להציל כל היום [ע"ח שפושט ונכנס שוב] - אומר "עמי" ועי' הערה[2115] בהסבר הגמ'.

ש. אלו דברים שרי לו להציל חוץ מסעודות ובגדים?

ת. במשנה כתוב גם ששרי להציל כלי תשמישו ופרש"י - תשמישי סעודה שצריכין לו לאותו היום כדון כוסות וקיתוניות[2116].

[2114] עי' תשובה הקודמת

[2115] **במשנ"ב** [שלד כ כא] מסביר שבסעודות - כיוון ששרי לו רק ג"ס - לכן אסור לו לומר להם להציל בשבילו [דהיינו "הצילו עמי"] אחר שכבר הציל ג"ס ושרי לו רק להפקירם ועי"ז אחרים יצילו לעצמן ויתנו לו תמורת שכר כדאמרי' במשנה אבל במלבושים יכול לומר להם להציל בשבילו וא"צ להפקירם דהא יכול להציל אפי' הרבה [**משנ"ב** שלד ס"ק כ - כא בביאור דברי הגמ'] **וצ"ב בדעת המשנ"ב** אמאי אסור לו לומר להם להציל בשבילו? הא ליכא למיחש שיכבה דהא לו - אסור להציל?

[2116] **ולגבי כסף שיש לו בבית** - עי' שו"ע שלד ב במשנ"ב ס"ק ה ושעה"צ ס"ק ג וביאוה"ל ד"ה ויש - שנחלקו הפוסקים אי שרי להצילו משום שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו וחיישי' שאם לא נתיר לו להציל הכסף יבוא לכבות ועי"ש שפוסק להחמיר אך אומר שאין למחות ביד המקלין. **אמנם להציל כסף מבית אחר** שבאותה חצר - שבו ל"ח לכיבוי [כדכתבו תוד"ה כל בדף קטו. וכ"פ מרן בשו"ע שלד א] ואיכא רק איסור מוקצה - פוסק המ"ב בס"ק ו' להקל [אף שגם בזה נחלקו הפוסקים - עי"ש בשו"ע ובמ"ב ס"ק ה]

מהמשנה קכ. למטה עד המשנה קכא. למעלה.

ש. האם שרי לשים עור גדי לח ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהם האור כדח שלא תתפשט האש מתחת לעור הגדי? והאם שרי לשים מלאים מים כנגד האש כשמתכוון שישברו הכלים מחמת חום האש והמים ישפכו ויכבו את האש? והאם שרי לשפוך מים להדיא ליד האש שכשתבוא האש לשם תכבה? ומדוע?

ת. **לשים עור של גדי לח** וכדו' - לכו"ע שרי דאפי' אין זה גרם כיבוי כי העור רק מונע את האש מלבוא אך לא מכבה אותה.

ולשים כלים מלאים מים שיתבקעו ע"י האש ויכבו אותה - שזה גרם כיבוי [גרמא היינו שעושה אדם מעשה שמאפשר לכח אחר שיבוא אחר כך - כגון רוח וכדו' - לעשות מלאכה] - מדאו' שרי. דאין זה נקרא "עשיית מלאכה " ובתורה כתיב "לא תעשה כל מלאכה" ונחלקו תנאים במשנה אי רבנן אסרו גרם כיבוי אטו כיבוי דמתוך שאדם בהול על ממונו יבוא לכבות - דעת ר' יוסי, או שהתירו - דעת ר' שמעון בן ננס. ופסק ר' יהודה אמר רב כר"ש בן ננס ולכן התיר גם **לשפוך מים** ליד מקום הדליקה כדי שתכבה כשתבוא לשם.

להלכה - פסק מרן [שלד כב] כת"ק. וכתב **רמ"א** שהיינו דווקא במקום פסידא.

ש. נר שנמצא מול הדלת - האם מותר לפתוח הדלת כשנכנסת רוח הביתה? ומה הדין אם הנר קבוע בדלת עצמה ומדוע?

ת. **בגמ'** נחלקו הברייתא ורב אי מותר לפתוח דלת כנגד הנר - דעת הברייתא או שיש לאסור מחמת שזה פסיק רישא - דעת רב. ופרש"י שנחלקו כשע"י פתיחת הדלת נכנסת רוח ומכבה. ותוס' הסבירו שהמחלוקת היא כשהנר קבוע בדלת ופתיחת הדלת מנענעת את השמן.

להלכה - פוסק מרן [רעז א]להחמיר בתרוויהו וכתב הביאוה"ל [ד"ה שמא] שמשמע מל' השו"ע שזה "קרוב לפסיק רישא" ולא פסיק רישא ממש[2117]. וכתב בביאוה"ל [בד"ה כדרכו] שכשלא מנשבת רוח - שרי לפתוח בנחת שהדלת עצמה לא תעשה רוח שתכבה את הנר.

[2117] וכ"כ במאירי. ומשמע במאירי שאין מחלוקת בין הברייתא לרב אלא שהברייתא מדברת מצד הדין ורב קילל כי זה "עזות ופריצת גדר" כי קרוב לפסי"ר. אמנם בשו"ע כתב בפשיטות שאסור [ועי' בהמשך הסוגייא לגבי פתיחת דלת כנגד המדורה שלייט אביי והגמ' אומרת אח"כ שהוא אוסר א"כ לכאו' לייט זה איסור ודלא כהמאירי וצ"ע]

ש. האם שרי לפתוח הדלת מול מדורה? ומדוע?

ת. אי נושבת בחוץ רוח שאינה מצויה שפסי"ר שתבעיר יותר את האש - אסור. ואי לאו - מחלוקת. לרב יהודה - שרי ולאביי - אסור דגזיר אטו רוח שאינה מצויה.

להלכה: פוסק מרן [רעז ב] כאביי. ועי' משנ"ב [ס"ק י] שכתב שאם לא נושבת רוח כלל - שרי.

ש. אלו כלי חרס המלאים מים מתיר ר' יוסי לשים כנגד האש כדי לעצרה ?

ת. במשנה מתיר ר' יוסי רק כלי חרס ישנים ולא חדשים מפני שמתבקעין מהאור ומכבין את הדליקה. ובברייתא מתיר ר' יוסי גם כלי כפר שיחין וכלי כפר חנניה ופרש"י שחרס מאותו עפר חזק הוא ואין משתבר. וכתב מהרש"א [על תוד"ה וכי] דבהם שרי אף בחדשים עי"ש.

ש. האם מותר לטבול טבילה של מצווה כששם ה' כתוב על בשרו ? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שמי שכתוב לו שם על בשרו לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. ואם נזדמנה לו טבילה של מצווה - נחלקו ת"ק ור' יוסי. לת"ק יטבול רק אם יכול לשים גמי ע"ג הכתב ולר' יוסי - טובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף.

ומסבירה הגמ' למסקנא שמצד מחיקת ה' - לכו"ע אין איסור בטבילה משום שזה גרמא[2118]. ובתורה כתוב "לא תעשון כן לה"א" - הא גרמא שרי. ואפי' בדיו לח שוודאי ירד במים[2119] ומה שמצריכים רבנן לשים גמי - זה משום כבוד ה' שאסור לעמוד ערום בפני שם ה' שנא' ולא יראה בך ערוות דבר. ולרבנן לא מספיק לשים את היד על שם ה' - כי חיישי' שישכח ויסיר היד מהשם.

ור' יוסי גם סובר שביכול לשים גמי - שצריך לשים גמי ומה שהתיר לשים יד - איירי כשיפסיד טבילה בזמנה אם יהדר אחר גמי. דס"ל לר' יוסי שטבילה בזמנה - מצווה שנא' "והיה לפנות ערב ירחץ במים" ואילו רבנן סוברים שטבילה בזמנה לאו מצווה - ומש"כ בתורה והיה וכו' - הווי רק עצה טובה שכך יוכל בלילה לאכול קדשים - ולכן לא יטבול ללא גמי .

להלכה - פסק הרמב"ם כרבנן שיכרוך גמי בטבילה של מצווה.

[2118] **והקשה הרשב"א** למה לא חשיב כמוחק בידיים וכנותן מים תחת הנר לקבל ניצוצות שכתוב בגמ' לעיל מז: שמקרב את כיבויו [והיינ ואם מגביה את הכלי בשעת נפילת הניצוצות כדפי' תוס' והרשב"א שם] **ותי'** הרשב"א דכאן - אפשר שלא ימחק עכ"ד. **ועי' בשו"ת אחיעזר** חלק ב יו"ד סי' מח שמסביר דברי הרשב"א שכיוון שברגע שמכניס היד זה לא נמחק - אפי' אם אח"כ וודאי ימחק הרי זה גרמא [ומסביר האחיעזר דאא"ל שכוונת הרשב"א שאפי' אחר זמן ל"ה פסי"ר שימחק - דהא הגמ' מדמה א"ז לגרם כיבוי משמע שמדין גרמא שרי ולא מצד שאינו פסי"ר ועכ"ח מש"כ הרשב"א שאינו פסי"ר הווי בתחילה כשמכניס]עכ"ד האחיעזר. וצ"ב דהא המים נמצאים שם בשעת עשייתו ולמה יחשב גרמא? ועוד הא גם ברוצח שכובש חבירו למים ל"ח גרמא אע"ג שלא מת מיד וחייב כדאמרי' במשנה סנהדרין עו: וצ"ע בזה וראיתי **בחזו"א** [לח ה] שאאף אי במחיקת ה' חשיב גרמא - לגבי שבת ולגבי רוצח חשיב מעשה בידים ועי"ש עוד תירוץ.

עוד ק' מהגמ' במכות יא שנסתפק דוד אי שרי לכתוב שם ה' אחספא ולשדי למי תהום - והא זה רק גרמא?

[2119] ומש"כ בברייתא בתחילת הדברים שלא ירחוץ ולא יסוך - **עי' רש"י יומא ח.** שזה משום מחיקת ה' ועי' **בשו"ת נו"ב** תנינא סי' יז בתשובה מבן המחבר - הג"ר שמואל לנדא דכתב שכוונת רש"י היא לאסור משום גרם מחיקת ה' ששרי רק לדבר מצווה ולא לדבר רשות ומש"כ רש"י שזה דאו' - כוונתו שכיוון שמחיקת ה' בידיים היא דאו' - גם גרמא אסור לדבר הרשות ושרי רק לדבר מצווה ועי"ש בהגהות מבעל חשק שלמה ביומא שם שטוען שטעם האיסור הוא משום שאיירי שמוחק בידיים כשרוחץ. ומ"מ בעיקר הדין שאסור למחוק שם ה' בגרמא לדבר הרשות - כן כתב **בשו"ת הרדב"ז** [לשונות הרמב"ם סי' מז] על הרמב"ם יסוה"ת ו ו שלכן התיר הרמב"ם לכרוך גמי לא מהודק - רק בטבילת מצווה ולא בטבילת רשות עי"ש

מהמשנה קכא. למעלה עד המשנה קכא. למטה.

ש. האם וכיצד מותר לזרז נכרי לכבות את הדליקה? ומה הדין בקטן?

ת. **לנכרי** אפשר לרמוז ולומר "כל המכבה אינו מפסיד" והיינו שרומז לו שישלם לו אם יכבה אבל אסור לזרזו בפירוש שיכבה **2120**. דרבנן גזרו על אמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת[2121].

ובקטן - אין לצוות לו אפי' ברמז שיכבה [דהווי ספיה בידיים[2122]] ואם מכבה מעצמו - אם עושה כן לדעת אביו [היינו בשביל אביו וכגון שקטן זה הוא בנו של בעה"ב[2123]] - צריך למנעו מכך[2124] ואם לא עושה א"ז לדעת אביו - א"צ למנעו מכך.

[2120] ועי' משנ"ב שלד סז שמלשון השו"ע ביו"ד רכא ח [שאוסר רמז בל' נוכח במודר הנאה] משמע שלא יאמר לו בלשון נוכח "אם תכבה לא תפסיד". אמנם הש"ג מיקל בזה.

[2121] **בטעם הדבר שאמירה לנכרי שבות** - עי' רש"י לקמן קנג. ד"ה מאי שכתב שהוא שלוחו של ישראל וכ"כ בהג"מ על הרמב"ם ו א ס"ק ב וכתב שם שיש שליחות לנכרי לחומרא עי"ש וכ"כ בשו"ע הרב רמג א שאע"ג דמדאו' יש רק לישראל שליחות - מ"מ מדר' לחומרא יש גם לגוי [ועי' בהמשך דבריו שטעם התקנה משום שלא תהא שבת קלה בעיניו ויבוא לעשות מלאכה בעצמו. ולפי זה לדעת השו"ע הרב דין שליחות לגוי זה גדר התקנה אבל לא טעם התקנה.] ונראה פשוט שבשאר דיני התורה אין שליחות לגוי אפי' לחומרא ואפי' מדר' כגון בקידושין וגירושין ותרומה וכדו' וצ"ע בזה

ועי' עוד רש"י בע"ז טו. [ד"ה כיון] שהאיסור הוא מטעם "ודבר דבר"
[**ולפי זה הוא מדברי קבלה** ועי' גמ' ר"ה יט. שדברי קבלה כד"ת לענין שא"צ חיזוק אך מצד שני בגמ' שבת פג: אומרת הגמ' שטומאת ע"ז דרבנן ולכן מקישים אותה למת ולשרץ ולנדה רק לקולא ופרש"י שם שהיא דברי קבלה וההיקשות - אסמכתא משמע שד"ק הם כדרבנן. **ולגבי דין ספיקא לחומרא** מסתפק הפמ"ג [תרצב מש"ז סק" ג ומביאו המ"ב שם ס"ק טז] אי ד"ק הווי כדאו' **ועי' טורי אבן** מגילה ה: ד"ה ומ"מ שדן בדבר ומסיק להחמיר בספק ד"ק כספק דאו' משום דא - ל אחד אמרן. **אמנם ברשב"א** מגילה ה: בשם **הרמב"ן** מפורש שספיקא **דד"ק להקל** וכ"כ **הריטב"א** שם ד"ה גופא וכ"כ **הר"ן** על הרי"ף שם ב: ד"ה ולענין]

ועי' עוד רמב"ם ו א בטעם איסור אמירה לגוי - שזה כדי שלא תהא שבת קלה בעיניו

[2122] וזה אסור - עי' יבמות קיד. להזהיר גדולים על הקטנים וכ"פ מרן שמג א

[2123] וביבמות קיד. פרש"י שאביו עומד על ידו והקטן צופה בו ורואה שנח לו בכך וצ"ע לדעתו מה הדין אם האב לא לידו אך עושה א"ז בשבילו - האם בי"ד צריכין למחות

[2124] דנחשב כאילו אביו מצוהו לעשות. וכיוון שאסור לאביו לצוות לקטן לעשות מלאכה [דזה ספיה בידיים ועוד כתיב לא תעשה כל מלאכה... ובנך] ומחוייבים להפרישו מכך מדין תוכחה. [דרק קטן אין בי"ד מצוין להפרישו אבל גדול - מצווין להפרישו]

דעת תוס' שדין הנ"ל הוא רק בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בהגיע לחינוך - צריך למנעו אפי' עושה ע"ד עצמו [ומשמע שאפי' בי"ד צריך למנעו וכ"כ הרמ"א שמג א בדעת תוס'] **אולם מהרמב"ם** מאכ"א יז כז - כח] וכן מהשו"ע שמג א שהביא את דבריו להלכה - משמע שגם בהגיע לחינוך אין בי"ד צריכים להפרישו אלא רק אביו מחויב לחנכו [וכ"כ הרמ"א שם בדעתם].

ולהלכה - פסק המשנ"ב [שמג ז] להחמיר בדאו' כתוס' ולהקל בדר' כהרמב"ם.

מהמשנה קכא. למטה עד המשנה קכב.

ש.מהמ האם שרי לכפות קערה על הנר בשביל שלא תאחז האש בקורה ? ומה החידוש בזה?

ת. במשנה כתוב שמותר. ופרש"י שהחידוש הוא שאע"פ שהקורה היא דבר שאינו ניטל בשבת - שרי לקחת לצרכו כלי ולא אמרי' שכמו שלא מטלטלין מוקצה כך גם לא מטלטלין בשבילו. ומביא רש"י את דברי הגמ' לעיל מג. שר' יצחק דאמר לעיל שאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל מעמיד את המשנה בשהיה צריך את הכלי למקומו - ואחר שהוא כבר בידו - גם ר' יצחק מודה ששרי[2125].[2126]

[2125] ועי"ש בגמ' שגם רבה בדעת ר' חסדא שחולק על ר' יצחק - מתיר ליקח כלי לצורך דבר שאינו ניטל רק בשביל הצלה מצויה והוא מעמיד את המשנה בבתי גחיני [נמוכים] שמצוי בהם דליקה. ורק ר' יוסף בדעת ר' חסדא שם מתיר בכל גווני לטלטל כלי בשביל דבר שאינו ניטל ואוסר רק כשמבטל כלי מהיכנו.
להלכה - פסק מרן [שי ו] כר' יוסף. ואע"ג שקי"ל [ב"ב קיד: וכן קמג:] שהלכה כוותיה דר' יוסף מול רבה רק בשדה ענין ומחצה - י"ל שכבר כתב **במעשה רוקח** על הרמב"ם חמץ ומצה ג יא בשם מהר"ח אבולעפיה שבמקום שפליגי בדעת זולתם [כמו הכא שפליגי בדעת ר' חסדא] - ל"א הכי. ועי' עוד ביד מלאכי כללי התלמוד תקצו שמביא כמה שאומרים שרק במסכת ב"ב אמרי' שהל' כרבה לגבי ר' יוסף [ויש להוסיף שכ"כ גם בעל המאור על הרי"ף שבת נג:] אולם רוב הפוסקים אומרים שכלל זה הוא בכל הש"ס עי"ש

[2126] וכתב רש"י דאיירי בכלי של חרס ועי' שו"ת **דברי מלכיאל** [הג"ר מלכיאל טננבוים] שבמתכת כשיתחמם [היינו אם יתלבן] יעבור על מבעיר ומבשל עי"ש. **ועי' עוד ברש"י** דכתב "ובלבד שלא יכבה"
ועי' בספר מנחת שלמה [הגרש"ז אויערבאך] חלק א' סימן י ס"ק ד - ה ד"ה אולם שמקשה הא מ"מ מתמעטת השלהבת - וזה פס"ר שיקרה דהא מתמעט האוויר - וכי אין זה מכבה? ואולי י"ל עפ"י מש"כ המחנה אפרים בחי' המודפסים אחר הל' עדות על פ' כל כתבי ד"ה עוד שם ע"ב - שכבוי ע"י פתיחת דלת הווי גרמא ורק גבי דליקה התירו [ופושט שם את ספיקו של שלטי גבורים מה. בדפי הרי"ף סוף סעיף ב האם שרי גרם כיבוי באינו מתכוון ופסי"ר שלא במקום דליקה] ולפי זה הכא ג"כ הווי מקום פסידא דהאדם עשה מעשה של הפסקת אספקת החמצן אבל האש היא מכלה את החמצן שנשאר בכלי ועי"ז נכבית וא"כ גם כאן הוי גרמא ומש"כ רש"י שלא תכבה - כי אפשר לעשות רווח קצת ול"ה מקום פסידא אבל לענין הקטנת השלהבת שא"א להציל אחרת את הקורה - שרי גרמא וצ"ע. ומ"מ יל"ע למה רש"י לא כתב שזה החי' - שגרם כיבוי שרי שרי ואולי י"ל שזה כבר שנינו במשנה לעיל

ש. האם צואה הווי מוקצה? והאם שרי לפנותה ? ולכפות עליה כלי? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' חנן בר רבא **שצואת קטן** - אינה מוקצה דחזיא לכלבים ואפי' עשאה הקטן בשבת ל"ה נולד כי אורחייהו בהכי[2127] **וצואת תרנגולין** - הוויא מוקצה ומ"מ שרי להוציאה כשהיא בבית או בחצר במקום שבני אדם הולכין משום גרף של רעי [2128] ובמקום שאין הולכין אך נמצא שם קטן - יכפה עליה כלי.

להלכה - כתב מרן [שח לד] רק את ההיתר של גרף של רעי וכתב א"ז בין על צואת אדם ובין על צואת תרנגולין. ולא הביא את מ"ש בגמ' שצואת קטן ל"ה מוקצה. ומקור דין זה - כתב בב"י שהוא ע"פ גירסת הרי"ף והרא"ש שלא הזכירו היתר דצואת קטן ומשמע שלא גרסוהו בגמ' ועי' בריטב"א ובחי' הר"ן [החדשים] שכך היא גם גי' הגאונים. ובטעם שצואה הווי מוקצה כתב בחי' הר"ן כי לא וודאי שיבוא בשבת והווי נולד.

ש. האם שרי לכפות כלי על עקרב בשבת כדי שלא ישכנו ומדוע?

ת. במשנה כתוב שנחלקו בזה ת"ק ור' יהודה. לת"ק - שרי. ור' יהודה אמר שריב"ז חשש בזה לחטאת. וכתב רש"י שאיירי בשאינו רודף אחריו [דברודף אחריו שרי אף להורגו כדאמרי' בגמ' בעמוד ב'] וטעם שלת"ק שרי - אומרת הגמ' לעיל קז: שזה כר"ש שפוטר במלשאצל"ג והכא בעקרב שלא יזיק - שרו לכתחילה. **וכ"פ מרן** להלכה [שטז ז].

[2127] וכתב **רבינו ירוחם** [מובא בב"י שח לד] שה"ה צואת גדול. ועי' **בחזו"א** [מח י ד"ה ביצה לו] שמק' מדוע שמואל בביצה לו: נקט שגרף של רעי היתרו משום מאיסותא [ורק במקום הילוך בנ"א שרי] הרי אמרי' כאן בגמ' שרעי אינו מוקצה כלל ? ונשאר בצ"ע. וקושייתו היא עפ"י רבינו ירוחם הנ"ל שגם צואה של גדול איננה מוקצה. והוסיף החזו"א שלגי' הרי"ף - א"ש שאכן לשיטתו צואה היא מוקצה

[2128] דשרי משום כבוד הבריות - ריטב"א

ש. והאם שרי להרוג העקרב ושאר מזיקין ומדוע? .

ת. הגמ' אומרת גבי מזיקין שיכולין להרוג אפי' אם אין דרכן להרוג - **שאם רצין אחריו** להזיקו - שרי להרגן אף לר' יהודה ופרש"י דהווי פיקוח נפש[2129].

ואם לא רודפין אחריו - **לר' יהודה** - אסור להרגן דל"ה פיקו"נ[2130] **ולר"ש: במזיקין שאם הם נושכים - סתמן שהורגים** והיינו נחש שבא"י וכלב שוטה בכל מקום וכדו' - שרי להרוג. דאע"ג שאין רודפין אחריו ול"ה פיקוח נפש[2131] מ"מ כיוון שאם ינשכו דרכן להרוג - התירו רבנן לחלל שבת במלשאצל"ג ולהרגן. **ובמזיקין שאם אם נושכין אין סתמן שהורגין** ומ"מ הם מזיקין - **נחלקו אמוראים:** דעת ר' יוסף והברייתא שמביא - שאסור להרגן וכן דעת ר' הונא ור' ששת אא"כ הורגן לפי תומו [והיינו שאינו מתכוון כלל להרגן אלא הולך בדרך ובדרך הליכתו דורס עליהן - רש"י]. ודעת ר' ירמיה - שברייתא שהביא ר' יוסף היא משבשתא. אלא הורג גם אותן דסופן להזיק בשעת כעסן. וכן דעת רבא ב"ר הונא.

להלכה - פוסק מרן [שטז י] כר"ש וכר' יוסף שברודפין - הורגן וכשאינן רודפים - הורג רק את האלה שנשיכתן הורגת וודאי **ולגבי היתר לדרוס לפי תומו - פסק מרן** שאפי' אי דורסו במתכוון אלא שעושה עצמו דורס לפי תומו - ג"כ שרי וזה **כפי' הר"ן** על הרי"ף [מה: ד"ה נחש] **ודלא כרש"י.** וטעם ששרי - כתב הר"ן כי סוף סוף הריגה זה מלשאצל"ג וסגי בשינוי שנראה כדורס לפי תומו.

הערה: לגבי צידה - נחלקו ת"ק ור' יהודה במשנה אי שרי לכפות עליו כלי כדי שלא יישך. וכתב רש"י שם [ד"ה חוששני] שאיירי בשלא רודפין אחריו עכ"ד. וא"כ לר' הונא ור' יוסף שונה דין צידה מדין הריגה שבצידה לא מחלק ת"ק בין אלו שנשיכתן הורגת וודאי לשאר המזיקין ומתיר תמיד לצודן. ובטעם החילוק - כתבו תוס' קכא: ד"ה כל - "משום דמפרסמא מילתא טפי מבצידה" וברשב"א כתב " שלא מינכרא כולי האי " וכנראה זו גם כוונת תוס'. ואיירי אף כשבא להרוג בצנעא דמ"מ צידה זו מלאכה שפחות ניכרת כי לא עושה מעשה בגוף הדבר הניצוד [כנלענ"ד].

וכ"פ בשו"ע [שטז ו] שלצוד שרי בכל המזיקין.

2129 וכתב במשנ"ב שלר"ש - אפי' אם אין זה פיקו"נ אלא נזק גדול - שרי להרוג

2130 כנראה - כי אין דרכם לרדוף אחר בני אדם

2131 עי' הערה קודמת

ש. האם מותר לדרוס על רוק הנמצא בקרקע בשבת? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' יהודה שדורסו לפי תומו היינו באינו מתכוון שימרח וישווה גומות[2132]וטעם ההיתר - משום מאיסותא[2133] ולגבי רוק הנמצא על רצפת אבן - עי' הערה[2134].

ש. האם מותר לטלטל פמוטות גדולות בשבת? ומדוע?

ת. בגמ' התיר ר' אבא בא כהנא בשם ר' מנינא לטלטל פמוטות של בית רבי [2135] וכן פמוטות כמו של אבי של ר' זירא. ופרש"י דהינו קטנות שניטלות ביד א' אבל גדולות - אדם קובע להם מקום אבל תוס' כתבו שהתיר אף גדולות כל עוד לית[2136] בהו חידקי [וכ"ש חוליות][2137]. **ולהלכה** - משמע **מדעת השו"ע** רעט ז שהתיר בגדולות סתם - מדאסר בין בגדולות ובין בקטנות רק בשל חוליות ובשל חדקי. וכ"כ בביאור הגר"א בדעת מרן שם.

[2132] כך פרש"י. ועי' ריטב"א שמסביר בדעתן שמתכוון הוא לדרוס אך לא למרח ולהשוות גומות. ופה לא פרש"י כמו שפי' לעיל גבי נחש שדורסו לפי תומו היינו בדרך הילוכו - דכאן א"א לפרש כך שהרי אבא בר מרתא אמר לעבדי ריש גלותא שדורסו לפי תומו ולא מסתבר שהתכוון שיחכו עד שיבוא אדם וידרוס בדרך הילוכו עכ"ד עי"ש. ועי' במשנ"ב שטז נ - נא שכאן ל"ה פסי"ר ודלא כט"ז שם ס"ק יא שכתב שהווי פסי"ר. ולכאו' מרש"י משמע כהט"ז דכתב "ואע"ג דממילא מתמרח" ולא כתב "שאם יתמרח - יתמרח" כדכתב גבי נחש שדורסו לפי תומו. וצ"ע.

[2133] פי' ולכן ל"ה כטיט שאמר רבא לקמן קמא. שאסור לקנחו בקרקע שמא ישווה גומות ופסק כמותו בשו"ע שב ו

[2134] במשנ"ב שטז ס"ק מט כתב שלדעת הרמ"א לקמן שלז ב שאוסר כיבוד בקרקע מרוצפת אטו אינה מרוצפת - ה"ה הכא יש להחמיר גם במרוצפת. אמנם בביאוה"ל שם ד"ה ויש - כתב שהיכא שרוב בתי העיר מרוצפין - יש להקל וא"כ נראה בפשטות שה"ה הכא. וצ"ע.

[2135] והיינו לצורך גופן או מקומן

[2136] בתוס' שלפנינו כתוב "דאית" אך בקרבן נתנאל על הרא"ש פרק ב ס"ק נ כתב שנראה דצ"ל דלית - והינו שגם בגדולה וגם בקטנה שרי רק אם אין חדקי וכדעת ר' יוחנן לעיל מו. - ולא כר"ל שמתיר בקטנה אע"ג דאית ביב חדקי - דקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל

[2137] וראייתם - מהגמ' לעיל מה: - מו. שהגמ' השוותה מנורה גדולה לכילת חתנים שאדם קובע לה מקום ובכ"ז שרי. והטעם הדבר ששרי אף שאדם קובע לה מקום - כתבו תוס' שם [מו. ד"ה והא] דלא חשיב קביעות של כילה ושל מנורה קביעות כיוון שלא קבע לה לגמרי עי"ש

מהמשנה קכב. עד סוף הפרק.

ש. נכרי שעשה מלאכה בשבת - האם מותר לישראל להינות ממנה ? ומדוע?

ת. **נכרי שעשה מלאכה לצורך ישראל** - אסור לישראל להינות ממנה בשבת[2138] ובמוצ"ש - יחכה בכדי שייעשו.

נכרי שעשה מלאכה לצורך עצמו : - אם אינו מכיר את הישראל - שרי לישראל להינות ממנה[2139] [2140].

[2138] דגזרינן שמא יאמר לו לעשות מלאכה בשבילו [תוד"ה ולערב בביצה כד:] ובמילא מים מרה"י לרה"ר נחלקו ר"ת ור"י בתוס' אי יש להקל במילא לצורך ישראל שהישראל עצמו ישתה [ולא בהמתו] כי הישראל בכו"כ יכול לירד לבור ולשתות. ופסק מרן [שכה י] לאסור כר"י והרמ"א פסק להקל כר"ת ובמ"ב כ'

[2139] **ולגבי אוכל שעשה הגוי לעצמו - עי' תוס'** ד"ה משתמש שכתבו שבמשקים שזבו גזרי' שמא יסחוט כי: [תירוץ א'] קל לסחוט ועוד [תירוץ ב'] כי אוכל אדם להוט אחריו עכ"ד תוס' **ובמרדכי** [תג] כתב שבאפה הגוי פת - לתירוץ א' - אין לגזור באפיה כי קשה לאפות אך לתירוץ שני - אפיה זה אוכל ואדם להוט ויש לגזור.

ובשו"ע שכה ד מביא מחלוקת הפוסקים אי שרי פת שאפה גוי לעצמו [היינו שעשה למכור ברוב גויים - ביאוה"ל שם] **וכתב במ"ב** [ס"ק טז]כ' **שטעם האוסרין** הוא או מטעם שהיה מוקצה בביה"ש ואתקצאי לכולי יומא או מחמת שבמאכל גזרי' אף בעשה לעצמו שמא יאמר לגוי לעשות בשבילו **וטעם המתירין** - דמוקצה זה לא כי גמרו בידי אדם וכן שמא יגיד לגוי לאפות - לא גזרינן [וכנראה - כי קשה לאפות וכ"מ במ"ב ס"ק כב שלכן בתלש הגוי פירות לכו"ע גזרינן כי זה קל לעשות עי"ש]

ולהלכה כתב מרן [שכה ד] **לגבי פת** שבשעת הדחק או לצורך מצווה יש לסמוך על המתירין. ואילו **לגבי פירות** שקצץ הגוי לעצמו - פוסק מרן [סעיף ה] להחמיר [דבכה"ג לכו"ע גזרי' כי גם קל וגם להוט. - מ"ב ס"ק כב. ועי"ש במ"ב עוד דבכה"ג לכו"ע הוה מוקצה וצ"ע למה ל"ה גמרו בידי אדם כמו בפת וצ"ע]
ויל"ע באפה הגוי בתנור חשמלי שזה קל לאפות - אי גזרינן אף בשעת הדחק ולצורך מצווה כמו בתלש פירות דפה לב' תירוצי התוס' יש לאסור וצ"ע.

[2140] ושרי לטלטלו ובלבד שלא יהא ע"ז שם מוקצה. **ועי' בטור ובב"י** שכה ד דנחלקו ר"ת והרא"ש אי יש איסור מוקצה בדבר שנמצא ברשות הגוי [היינו בע"ש ביה"ש] וביד הגוי לעשותו שלא יהא מוקצה [כאוכל שהיה מחובר ותלשו וכדו'] אי הווי "גמרו בידי אדם" [- דעת הרא"ש] או ל"ה גמרו בידי אדם [ר"ת] **ולהלכה** כתב מרן שבשעת הדחק או לצורך מצווה יש לסמוך על המתירין. אולם בעשבים שגדלו שלא ברשות הגוי - לכו"ע הוו מוקצה ולכן כתבה הברייתא המובאת בסוגיין שאף אם הגוי תלשם לבהמתו של הגוי - ושרי לישראל להאכילם לבהמתו של הישראל - לא יתקרב אליהם שמא יאכילם לבהמתו בידיו. **ולגבי הנאה ממוקצה בלי טלטול** - מסוגיין משמע דשרי דהא מאכיל העשבים לבהמתו אמנם עי' בשש"כ כ' הערה ז דיש מחלוקת בדבר עי"ש וצ"ע.

ואם מכירו - אם איירי **בדבר שאין חשש שיבוא להרבות** בשביל הישראל כגון נר או כבש לירד מהספינה - שרי[2141]. **ובדבר שיש חשש** שיבוא להרבות כגון שתלש עשבים לבהמתו או מילא מים לבהמתו מרה"ר לרה"י - אם הישראל נמצא שם - חיישי' שירבה בשבילו ואם לא נמצא שם - מחלוקת. לאביי - לא חיישי' שירבה בשבילו ולרבא - חיישי[2142].

[2141] דאביי מודה לדעת רבא

[2142] כתבתי עפ"י הבנת הב"י ברי"ף והרמב"ם שרבא חולק על תירוץ אביי. ולדעתם אין הלכה כאביי דהא אביי ורבא הלכה כרבא. אולם דעת הרשב"א והריטב"א והר"ן על הרי"ף [מו: ד"ה אבל] והמ"מ [ו ג] והראב"ן [שסד] שרבא מודה לדעת אביי שלא חיישי' ולכן הלכה שבמכירו שרי שלא בפניו.

וטעמו של אביי - כתב **הראב"ן** [סי' שסד] משום דשלא בפניו - לאו לצורך ישראל עביד. וכ"מ רש"י ד"ה שלא בפניו " כשעשאו לא היה ר"ג לפניו דניכוון ליה". **ועפ"ז כתב המג"א** [שכה כח] שלאו דווקא שלא בפניו אלא כל היכא שלא נתכוון לישראל - שרי לישראל אפי' אם הישראל בפניו וכל היכא שנתכוון לישראל - אסור לישראל אף אם הוא שלא בפניו ומה שחילק אביי בין בפניו לשלא בפניו - דבסתמא בפניו אמרי' שנתכוון גם לישראל ושלא בפניו - לא מתכוון לישראל. **וביאוה"ל** ד"ה אם תמה על המ"א דהא הגוי בספינה של ר"ג ידע שר"ג צריך לכבש ואמאי שרי אביי? ותירץ בספר **חידושי בתרא** [הג"ר חיים דוב אלטוסקי - שבת סי' קכב] שי"ל שהיו עוד תחנות לספינה וכיוון שהיה שלא בפניו תלינן שחשב הגוי שר"ג יורד בתחנה אחר כך וממילא לא ידע שצריך לכבש.

וטעמו של רבא - לפוסקים שרבא חולק על אביי - כתב הב"י שהוא מחמת לשון התוספתא "שמא ירגילו לשבת הבאה" והיינו שאף שכשעשה הגוי את המלאכה - לא ידע שהישראל צריך לה אבל יל"ח שאח"כ זה יוודע לו ובשבת הבאה יעשה גם בשביל הישראל.

להלכה - מרן [שכה יא] פוסק בסתמא שבמכירו אסור וכתב המ"ב שם ס"ק סו שמשמע ממרן שמחמיר אפי' עשה הגוי שלא בפניו. ואח"כ מביא מחלוקת הפוסקים אם יש להתיר כשהגוי לא ידע שהיהודי צריך למלאכתו - ופוסק להקל בעת הצורך

.

ש. נכרי שעשה מלאכה לצורך ציבור שיש בו גם יהודים וגם גויים - האם נחשב כעשה לצורך ישראל או לצורך גוי ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאזלינן בתר רוב הציבור. [ועי' הערה[2143]] ואם הוא מחצה על מחצה - אזלי' לחומרא[2144].

ש. מה הדין בגוי שעשה מלאכה לצורך ישראל בדבר שהישראל יכול לעשותה בעצמו בשבת בדרך של היתר - האם יכול הישראל ליהנות ממלאכת הגוי ומדוע? [תוס'].

ת. **נחלקו בזה ר"ת ור"י**. ר"ת - מתיר דכיוון שיכול להינות מהמים בדרך היתר לא מקרי הנאה ממלאכת גוי. ולדעתו מש"כ במשנה שגוי שליקט עשבים לצורך בהמת ישראל - אסור לישאל - היינו שהבהמה של היהודי לא הייתה יכולה לאכול העשבים ללא שליקטם הגוי וכגון שהיה נהר מפסיק בניהם אוסר שהרי נהנה ממלאכה שעשה הגוי בשבילו.

להלכה - פסק **מרן** [שכה יא] להחמיר **והרמ"א** שם פסק להקל ומסיק **המשנ"ב** [ס"ק נו] להקל רק בצורך שבת או צו"ג ובשעה"צ משמע שההיתר לצורך שבת הוא בעיקר ברה"ר דילן שהוא להרבה פוסקים כרמלית דלית ביה ס' ריבוא [עי' שו"ע ונו"כ בסימן שכה סעיף ז].

[2143] ומוכח בגמ' שברוב ישראל [או מחצה על מחצה] חשיב כעשה לצורך ישראל אפילו אם הגוי היה עושה את אותה המלאכה גם אם היו רק הגויים נהנים ממנה. וכגון אם הדליק נר לצורך הציבור שרובו יהודי - חשיב כעשה לצורך ישראל למרות שגם אם היו בחדר המיעוט הגוי בלבד היה מדליק את האור - דמ"מ הדליק עכשיו עבור כל הציבור

[2144] ומשום חומרא דשבת אזלי' בספיקא לחומרא [לבוש. וכוונתו שאפי' שזה ספיקא דר' - בשבת מחמירים. וכ"כ בראש"ש שבת ד ב בשם ר"ח שבשבת מחמירים בספיקא דר'. **ויל"ע** דגבי ספק בערובי תחומין אמרי' לעיל לד. שספיקא דר' לקולא? וצ"ע בזה]. **ועי' עוד ברש"י לקמן קנא**. ד"ה תניא דנוקט לעיקר טעם אחר למה אסור במחצה על מחצה - משום שנעשה גם לנכרים וגם לישראל ול"ה ספיקא עי"ש. **אולם ברש"י בסוגיין** [קכב: ד"ה אדעתא]כתב שמחמירים כי "ליכא למיקם עלה דמילתא דאיכא למימר דעיקר דעתיה לישראל ואיכ"ל דעיקר דעתיה לנכרים עכ"ד ומשמע שמחמיר בספק וכהלבוש. **ובמשנ"ב** רעו טז הביא את ב' הטעמים **ועי' בביאוה"ל** שם [סעיף ב ד"ה מחצה] שנפק"מ בין הטעמים אי יש להחמיר בספק אי נעשה לשם ישראל או לשם גוי ועי"ש דמסיק להחמיר.

פרק שבעה עשר - כל הכלים.

מהמשנה קכב: - עד המשנה קכג: למעלה.

ש. מהו "כלי" ואלו סוגי כלים מותר לטלטל בשבת ואלו לא ומדוע?

ת. **כלי** הוא חפץ שעושים איתו פעולות ועומד לשימוש רב פעמי.

וישנם ג' מיני כלים: א. כלי שמלאכתו להיתר - שעיקר מלאכתו למה שמותר בשבת.

ב. כלי שמלאכתו לאיסור רגיל דהיינו כלי שעיקר תשמישו לאיסור אבל לא מקפידים שלא להשתמש בו שימוש של היתר.

ג. מוקצה מחמת חסרון כיס דהיינו כלי שמלאכתו לאיסור שמקפידין עליו שלא להשתמש בו לצרכים אחרים שלא נועד להם ועי' הערה שבסוף התשובה.

ודין הכלים הנ"ל הוא: כלי שמלאכתו להיתר - נחלקו **ר' יוסי ור' נחמיה** האם שרי לטלטלו לכל צורך שהוא - זו דעת ר' יוסי או ששרי רק לצורך תשמישו המיוחד לו - זו דעת ר' נחמיה.

ונחלקו רבה ואביי עם רבא בשיטת ר' יוסי האם שרי לטלטלו גם מחמה לצל - היינו שנמצא במקום שיכול להנזק ומפנהו רק כדי שלא ינזק ולא לצורך שימוש בו ולא לצורך שימוש במקומו - זו שיטת רבא[2145] או ששרי רק לצורך גופו - היינו שימוש בגוף הכלי ומקומו - היינו שמפנה הכלי בשביל להשתמש במקומו - זו שיטת אביי[2146].

[2145] ויש לעין אי שרי לטלטל כלשמל"ה מחל"צ כשוודאי לא יוזק מהחמה במהלך השבת אך יוזק אם ישאר שם גם בימים שאחר השבת. ולכאו' דמי לנתינת קנים של לחם הפנים בשבת שהרשב"א והריטב"א [קכד.] מתירין לדעת רבא דהווי כמחמה לצל - ואע"ג שלא יתעפש בשבת אם לא ישימו קנים אלא רק במוצ"ש. והרמב"ם [תמידין ומוספין ה יא] אסר וכתב שם הרדב"ז דהווי שלא לצורך כל כי לא יתעפש בשבת עכ"ד ולכאו' מחלוקת זו היא בכל טלטול מחל"צ בשבת כשוודאי לא יוזק מהחמה בשבת וצ"ע. **וראיתי בחוברת "אור תורה** " כסליו תשסו מאמרו של **הג"ר משה הלוי** בעמח"ס מנוחת אהבה - שאוסר בכה"ג משום טרחה לצורך חול וכמו שאסור להדיח כלים לחול וכדו' אך לכאו' זה תלוי במחלוקת הנ"ל וצ"ע

[2146] ונראה שאם מטלטלו כדי שלא ינזק ויוכל להשתמש בו בהמשך השבת - שרי דהווי לצורך גופו וצ"ע

ובפשטות נחלקו אביי ורבא גם האם כשמטלטל הכלי באופן המותר - האם מותר לטלטל הכלי ע"י ב' בני אדם - לרבא שרי ולאביי לא ועי' הערה[2147].

ובכלי שמלאכתו לאיסור - גם כן נחלקו ר' יוסי ור' נחמיה. לר' יוסי - שרי לטלטלו באופנים שיתבארו בהמשך ולר' נחמיה - אסור לטלטלו בכלל [דהא אפי' במלאכתו להיתר שרי רק לצורך תשמישו המיוחד לו].

ולגבי האופנים ששרי טלטול לר' יוסי - נחלקו רבה ואביי עם רבא. לרבה ואביי - שרי רק לצורך גופו - היינו תשמיש של הייתר אבל לא לצורך מקומו ולרבא - שרי גם לצורך מקומו. ולכו"ע אסור לטלטלו מחמה לצל.

ובמוקצה מחמת חסרון כיס - אומרת המשנה שגם לר' יוסי אסור לטלטלו לגמרי דאדם מקצה לו מקום [אמנם כשיש בו חפץ של היתר שהכלי משמש אותו - בטל הכלי לחפץ של ההיתר ויתבאר בתשובות הבאות].

ובטעם גזירת טלטול כלים אמרי' בברייתא - עפ"י הסבר ר' חנינא בגמ' - שבזמן נחמיה בן חכליה היו בנ"י פרוצים בחילול שבת ולכן גזר עליהם לא לטלטל שום כלי מלבד כלים הנצרכים לאכילה בשבת [בגמ' מוזכרים מקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרן[2148] וסכין שע"ג השולחן ופרש"י דהני תדירין בתשמיש וכתבו תוס' שהזכיר כלים דלאו בני קיבול אבל כוסות וקערות וצלוחיות פשיטא שהיו מטלטלין[2149]] כדי להפרישם מחילול שבת.

[2147] כך משמע פשטות לשון הגמ' לגבי ההיתר השלישי בגזירת מוקצה שאביי אומר "עד שאמרו אפי' בשתי ידיים" ורבא אומר "עד שאמרו אפי' בב' בני אדם" וכ"כ **הרשב"א, הריטב"א והר"ן** [החדשים]. אולם בספר חידושי הר"ן [הישנים] מובאת דעת **הרא"ה** שכתב דלא פליגי אביי ורבא בהכין אלא דרבא משום דלטפויי מילתא אתי מטפי נמי בהא עכ"ל

[2148] ופרש"י דהינו כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדירה [היינו העצמות והפסולת שבתבשיל שלא נאכלין] עי' של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה [ס"ק קה] דנקרא ליסטרא, על שם שמעברת הזוהמא לשני צדדים. 'על שני צדיו' (שמות ל, ד), תרגום, על תרין סטרוהי.

[2149] על דברי תוס' אלו כתב **בשפת אמת** "וקשה דזוהמא ליסטרן דהיינו כף גדולה [כמ"ש רש"י כאן ובב"מ (ל"ג) וכן פי' הרע"ב בכלים (פי"ג מ"ב ובפכ"ה מ"ג) ע"ש א"כ] ג"כ בר קיבול הוא ולא הי' צריך למיתני בהדי הני ולולי דבריהם יש לפרש דלא אסרו כלל הכלים הצריכין לכל אדם לאכול ולהשתמש בהם והכא קתני דאפי' מהכלים שאינם נצרכים כל כך התירו שלשה כלים אלו וסכין קטן דקתני ג"כ לא שכיח להשתמש בו [אכן רש"י פי' דהני תדירין בתשמיש ועי' בבעה"מ שפי' דהוצרכו לפרש הני כלים דלפעמים מצויין במלאכת איסור]" עכ"ל השפ"א

וכשניתקנו בנ"י - התירו להם[2150] [לשיטת ר' יוסי[2151]] טלטול של רוב הכלים מלבד אלו שמייחד להם מקום ומלבד טלטולים שנחלקו בהם אביי ורבא - שבאלו כיוון שאין הטלטול חשיב לצורך שבת - יש יותר מקום לגזור על טלטולם כדי להפריש האנשים מחילול שבת.

להלכה - במחלוקת ר' יוסי ור' נחמיה פסק **מרן** [שח א] כר' יוסי[2152] ובמחלוקת אביי ורבא פסק מרן [שח ב - ד] כרבא[2153].

הערה: מה שכתבתי שדין מוקצה מחמת חסרון כיס ישנו רק בכלי שמלאכתו לאיסור ומשמע שכלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול בשבת אף אם מקפיד עליו שלא להשתמש בו שום שימוש מלבד שימושו הרגיל - **זו היא דעת הרא"ש בתשובה** [כלל כב אות ח] וכ"כ **השו"ע הרב** שח ד. והוסיף שם שאם עומד לסחורה - אסור אף בכלשמל"ה[2154]. **והסברא בזה** היא שכלשמל"ה שאינו עומד לסחורה אינו מקצה דעתו ממנו לגמרי דהא אולי ישתמש בו בשבת למלאכת היתר.

אולם כתב בספר **ראש יוסף** [מו. ד"ה ודע] **שמדברי הרשב"א בתוס'** מו. ד"ה והא - שאומר שכילת חתנים לא חשיב "אדם קובע לה מקום" כי לא קובע לה מקום לגמרי - משמע שאם היה קובע לה מקום לגמרי היתה אסורה בטלטול אף שהיא כלשמל"ה שאינו עומד לסחורה.

[2150] וכתב **הריטב"א** דעשו גדר וסייג ותקנה לדורות עד שיעמוד בית דין ויתיר, דאילו היתה גזירה מוחלטת לא היו אחרונים רשאים לבטל, שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין עכ"ל הריטב"א. **ועי' רמב"ם וראב"ד** ממרים ב ב שנחלקו בהא דאיו בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו הוא גם אם בטל הטעם. [להרמב"ם - גם אם בטל הטעם והראב"ד חולק] ומ"מ גם להראב"ד י"ל דבנד"ד צריך לומר כהריטב"א שלא הייתה תקנה לדורות וכמ"ש הפנ"י גיטין לו: [גבי אי אפשר לבטל תקנת פרוזבול] דמ"ש הראב"ד שאם נתבטל הטעם יכולין לבטל היינו היכא שנתבטל לגמרי משא"כ הכא שבקל יש לחוש שיחזור הדבר לקלקולו אין לבטל אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וק"ל עכ"ל הפנ"י וא"כ אולי ה"ה גבי מוקצה שלא נתבטל לגמרי הטעם. **ועי' תוס'** ביצה ל. ד"ה תנן גבי גזירה שמא יתקן כלי שיר שכתבו ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאין לעשות כלי שיר שייך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאין לעשות כלי שיר ולא שייך למגזר עכ"ל ופסק כמותם הרמ"א שלט ג **ועי' תפארת ישראל** [בועז] עדויות א א שכותב שטעם התוס' והרמ"א הנ"ל משום שבכה"ג יכול בי"ד לבטל בי"ד חבירו עי"ש. **ויל"ע** על דברי תוס' הנ"ל איזה בי"ד התיר גזירת כלי שיר? ואולי י"ל שבעלי התוס' התכנסו והתירו וצ"ע.

[2151] אבל לר' נחמיה התירו להם רק כלים שמלאכתם להיתר לצורך תשמישם המיוחד להם ולרבא - גם לצורך מקומם

[2152] והטעם בפשטות - כי אביי ורבא נחלקו רק בשיטת ר' יוסי וא"כ הכי סבירא להו

[2153] ובב"י בסעיף ב' התיר טלטול כלי כבד אפי' שבעיינן י' בני אדם להזיזו.

[2154] וכמותם סתם בשש"כ [במהדורה חדשה כ יט - כא] ועי"ש בהע' נ' דמשמע שכן פסק הגרשז"א.

ש. כלים שנתפרקו דלתותיהן - האם מותר לטלטל כלים והדלתות בשבת? ומה הדין בדלתות בית שנתפרקו ומדוע?

ת. כלים שנתפרקו דלתותיהן - מותר לטלטל גם הכלי וגם את הדלת[2155] דכיוון שעומד להחזיר את הדלת - היא טפילה לכלי[2156] ואילו דלת של בית שנתפרקה - אסור לטלטלה דדלת המחוברת לקרקע - אינה חשובה כלי והיא הרי עומדת להיות מחוברת לקרקע[2157].

ש. האם מותר לקחת דלת משידה תיבה ומגדל בשבת? והאם מותר להחזירה לשידה?

ת. **ליקח דלת** - מחלוקת. לאביי - אסור. דס"ל שיש בנין וסתירה בכלים. לרבא - מותר דס"ל שאין בנין וסתירה בכלים.

להחזיר דלת - לכו"ע אסור. לאביי - מדאו' דיש בו"ס בכלים ולרבא - מדר' גזירה שמא יתקע בסיכין ויתידות שאז יתחייב משום מכה בפטיש דזה גמר מלאכה[2158].

[2155] וכתב **השושנים לדוד** [הג"ר דוד פארדו מובא בתוס' חדשים על המשנה]שיכול לטלטל הדלתות בנפרד ומש"כ במשנה "עימהן" - הכוונה כיוון שראויין להתחכר עמהם.**ובתפא"י** כ' שבא לחדש שגם עמהן שרי ול"ח שיחברם בשבת. ועי' בספר **אשי ישראל** שהק' מאי שנא מכירה שנשמטה א' מירכותיה שאמר רב לקמן קלח: שאסור לטלטה ועי' בספר **מגדנות אליהו** [הג"ר אליהו אלטר רובינשטיין רב דאנטוורפן] חלק ב' סו"ס סב שי"ל ששידה תיבה ומגדל - קל להשתמש בהן גם ללא תיקון הדלת ולכן ל"ג שמא יתקנה עכ"ד וצ"ע.

[2156] כ"כ תוד"ה אדרבה שלכן ל"ה נולד. ועי' משנ"ב שח לה שאפי' אין הדלת ראויה לשימוש אחר - שרי [ואע"פ שאסור להחזירה בשבת כדאמר רבא לקמן]

[2157] ואפי' נתפרקה בחול דמ"מ אינה עומדת לטלטול אלא להתחבר עם הבית ואינה כלי [הגרעק"א על שו"ע שח ח ומובא במ"ב שח לה]

[2158] **כתבתי לפרש"י** בסוגיין שפי' שחייב לרבא בתוקע משום מכה בפטיש ולא משום בונה. ומשמע שלשיטתו - רבא סובר כשמואל שאין בנין וסתירה בכלים אף בתוקע. **אולם תוס'** לעיל קב: ד"ה האי - מחלקים בדעת רב בין תוקע - שיש בו בנין בכלים ובין מכניס ללא תקיעה במסמרים - שאז גם לרב אין בו"ס בכלים. ולשיטתם י"ל שגם רבא ס"ל כרב ומה שאמר שאין בו"ס בכלין היינו בלא תקע אבל בתקע - יש בנין בכלים. ולשיטתם י"ל שגם לרבא אסור ליטול דלת תקועה דבכה"ג יש סתירה בכלים. וכ"כ הרמב"ן [לעיל קב:] שבסוגיין - קכב: מחייב רבא בתוקע משום בונה וכ"פ מרן [שיד א עפ"י מ"ב שם ס"ק א] כתוס' ורמב"ן. **ויל"ע לשיטתם** למה לא גזרי' בהא בנטילה שמא יטול דלת שתקועה במסמרים שחייב משום סותר ואולי י"ל שלא חיישי' שיטול דלת התקועה אבל להחזיר - כיוון שכבר מחזיר חיישי' שיתקע ואפי' שיש צירים שלא שייך בהם תקיעה - לא פלוג רבנן.

ש. האם מותר לקחת קורנס כדי לפצע בו אגוזים? ומדוע?

ת. **קורנס של אגוזים** - לכו"ע מותר.

קורנס של נפחים - לר' נחמיה - אסור דלדעתו מותר לטלטל רק כלי שמלאכתו להיתר לצורך המיוחד לו **ולתנא דמתני' בריש פירקין: - לרב יהודה** - אסור דקורנס של המשנה לדעתו אירי בשל אגוזים[2159] ודחה אותו **רבה** ואמר שמותר דכלי שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו. וכן דעת ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן[2160] ור' שמן בר אבא [2161] רב[2162] אביי ורבא[2163] ששרי כלשמל"א לצורך גופו.

קורנס של זהבים - לרבה - אסור דחיים עליה והווי מוקצה מחמת חסרון כיס שאסור אפי' לצורך גופו [וכ"ש לר' נחמיה ולר' יהודה בדעת תנא דמתני' שאפי' של נפחים אסור] **ולר'חייא ב"א א"ר יוחנן ור' שמן בר אבא** מותר דלא קפיד עלייהו.

קורנס של בשמים - לר' חייא בר אבא א"ר יוחנן - אסור דקפיד עלייהו [וכ"ש לרבה דקפיד אף על של זהבים וכ"ש לר' יהודה בדעת תנא דמתני' ור' נחמיה שאפי' של נפחים אסור] **ולר' שמן בר אבא** - מותר.

להלכה - פסק **מרן** [שח א' וג'] **כר' חיא בר אבא אמר ר' יוחנן.** ששרי של נפחים וזהבים ואסור בשל בשמים וכתב **בביאור הגר"א** שמקורו מהרי"ף והרא"ש שפסקו כך. וטעמם - משום שאמרה הגמ' מאן דאמר זהבים כ"ש בשמים אבל מ"ד זהבים - אבל בשמים לא ולדעתם זה מוכיח שהל' כמ"ד זהבים עכ"ד הגר"א.

[2159] ועי' תוס' שכתבו דהיינו שייחדו לאגוזים

[2160] שמתיר אף של זהבים וכ"ש של נפחים

[2161] שמתיר אף של בשמים וכ"ש של נפחים

[2162] לקמן קכד: "אייתו שותא לכהנא"

[2163] לקמן קכד. שלתרוויהו שרי כלשל"א לצו"ג

ש. מהי "מדוכה" והאם שרי לטלטלה ומדוע?

ת. מדוכה היא כלי שדוכין [- טוחנים] בו שום. ודינו - **כתוב בברייתא** שאם יש בה שום - שרי לטלטלה אגב השום[2164] ואם אין בה שום אסור לטלטלה **ונחלקו אמוראים בהסבר הברייתא לגבי מדוכה שאין בה שום :** לדעת רבא איסור הטלטול במדוכה שאין בה שום הוא רק מחמה לצל ושרי לצורך גו"מ דס"ל שכלי שמלאכתו לאיסור שרי לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ולדעת אביי אסור גם לצורך מקומו שם שס"ל שכלשמל"א שרי רק לצורך גופו ולדעת ר' אלעזר וכן לדעת רבה הברייתא אוסרת בכלל לטלטלה או מפני שהברייתא נשנית לפני היתר כלים - זו דעת ר' אלעזר או מפני שהברייתא ס"ל כר' נחמיה שלא הותרו הכלים כלל מלבד כלי שמל"ה לצורך תשמישו המיוחד לו - זו דעת רבה. **ומשמע בגמ'** [קכד.] שגם לרבה מדוכה היא כלי שמלאכתו לאיסור ולא מוקצה מחמת חסרון כיס דאל"כ לא היה צריך להעמיד הברייתא כר' נחמיה דהרי במוקצה מחמת חסרו"כ גם ר' יוסי אוסר אולם בדף קכג. פרש"י [ד"ה הני נמי] שלרבה מדוכה היא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסורה בטלטול לכו"ע אף לצו"ג. ועי' הערה[2165].

[2164] והיינו שהיא טפילה לשום [ריטב"א] ועי"ש **בריטב"א שי"א** שאף לשאר מאכלים היא טפילה והווי ככר או תינוק למת [ששרי מדין טפל - עי' ריטב"א לעיל מג:] ומ"ש בגמ' שם שהיתר ככר או תינוק זה למת בלבד - היינו במוקצה שאינו כלי [כמו מת] אבל בכלי שרי תמיד ע"י ככר או תינוק. **וכן דעת הרא"ש** בשו"ת שלו [תשובה כב אות ח] **אולם הריטב"א חולק** ומתיר רק ע"י שום שזה עיקר תשמישו והוא זה שאוסרה [מחמת שדיכתו היא איסור] והוא שמתירה [כשנוטלה אגב השום שלא לדיכה] דטפילה לו. **ולהלכה** - מרן [שח ה] פסק כהרא"ש **והמ"ב** כתב שדעת רה"פ להחמיר שרק ע"י שום שרי. ועי' **בשעה"צ** שבמקום הפס"מ כתב השו"ע הרב להקל

[2165] ועי' במהרש"א [קכג: על תוד"ה איתיביה] שהסביר שרבה תי' בדף קכד. כתירוץ הראשון שתירץ בדף קכג. שברייתא דמדוכה - ר' נחמיה היא. ואה"נ שהיה יכול לומר בדף קכד. גם את התי' השני שמדוכה היא מוקצה מחמת חסרון כיס והעיקר בא לומר שאין הוכחה שקודם התרת כלי נשנית עי"ש. וכל זה לדעת רבה אך אביי ורבא לקמן קכד. דנין אותה ככלי שמלאתו לאיסור דלא קפיד עליה ועי"ש שנחלקו אי שרי רק לצו"ג או גם לצורך מקומו

ש. מהו עלי והאם שרי לטלטלו ומדוע?

ת. עלי הוא מכתשת גדולה העשויה לכתישת גריסים וכיו"ב[2166]. וכתוב במשנה בביצה שביו"ט שרי לב"ה לטלטלו לקצב עליו בשר משום שמחת יו"ט[2167] ולב"ש אסור. אך לצורך אחר - אסור לכו"ע לטלטלו. **ואומר רבה** שזה משום דהוא מקפיד עליו שלא לעשות בו שימוש אחר. [והווי מוקצה מחמת חסרון כיס] ולכן שרי רק לצורך שמחת יו"ט ועי' בזה בתשובה הבאה.

ואביי ורבא סוברים שהעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור רגיל[2168] [ושרי לאביי לצו"ג ולרבא לצוגו"מ] ומש"כ במשנה בביצה שאסור לטלטלו היינו לצו"מ - לאביי ומחמה לצל - לרבא.

להלכה - בשו"ע תצט ד פוסק כרבא שעלי הוא כלשמל"א ושרי לצוגו"מ.

ש. האם שרי לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס ביו"ט לצורך שמחת יו"ט?

ת. בסוגיין מוכח ששרי שהרי רבה סובר שעלי הוא מוקצה מחמת חסרו"כ ובכל זאת מתירה המשנה בביצה לטלטלו כדי לקצוב עליו בשר. אמנם לדעת אביי ורבא לקמן שהוא כלי שמל"א - אין הוכחה להתיר מוקצה מחמת חסרו"כ לצורך שמחת יו"ט.

להלכה - במשנ"ב תצט ס"ק יט כתב שדעת המ"א להקל לצורך שמחת יו"ט במוקצה מחמת חסרו"כ. **ובביאוה"ל** שם ד"ה כיוון מקשה דהא מרן פסק כרבא שעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור רגיל עי"ש ונשאר בצ"ע.

[2166] רמב"ם בפיהמ"ש [ביצה א ה]

[2167] ולכאו' היינו דלא כר' נחמיה שאוסר לגמרי טלטול כלי שמל"א וצ"ע

[2168] והיינו לאיסור טוחן שגם ביו"ט הוא אסור דגריסים לא מתקלקלים אי נידוכים מאתמול

ש. פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים - האם שרי לקחתה משם בשבת? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שאם הפגה או החררה מקצתה מגולה [באופן שאם יתחוב בה משהו חד וירים אותה - לא יעלה איתה תבן /גחלים] - שרי. ואם מכוסה לגמרי [היינו שוודאי יעלה איתה תבן/גחלים אי יתחוב בה משהו וירימנה] - מחלוקת לת"ק אסור דהווי טלטול מן הצד ולת"ק הווי טלטול ולר"א בן תדאי - מותר[2169]. דמתיר טלטול מן הצד[2170] ופסק ר' נחמן כר"א בן תדאי.

וכתבו תוס' [ד"ה האי] שמחלוקת ת"ק ור"א בן תדאי הנ"ל הינה רק כשהניח החררה בע"ש ע"מ ליטלה אח"כ בשבת. דת"ק אוסר כי לא היה לו להניח בעניין שיצטרך טלטול מן הצד להוציאה בשבת ור"א בן תדאי מתיר. אבל אם התכוון לטלה מע"ש ושכחה - שרי לטלה בשבת.

כמו כן כתבו תוס' [ד"ה פגה] שאם התכוון מלכתחילה להשאיר את הפגה בתבן כל השבת ובשבת נמלך להוציאה - אסור אפי' לר"א בן תדאי להוציאה משום דהוויא בסיס לדבר האסור. ועי' הערה[2171].

הערה א: הטעם שתבן מוקצה - פרש"י דעומד לטיט. ועי' משנ"ב [שיא לו] שבמקומותינו סתם תבן הוא למאכל בהמה.

הערה ב: היתר נטילת חררה שטמנה בגחלים הוא רק כשכבר כבו הגחלים. אבל אם הם בוערות - הווי פסי"ר דכיבוי והבערה [רש"י עירובין עז. ד"ה וחררה מובא בהגהות הב"ח אות א'].

[2169] ויל"ע אם מכוסה כולה - אמאי אין בזה איסור הטמנה ומאי שנא מביצה שטמנה בחול בע"ש שכתב המ"ב שיח לג בשם הרא"ש שאסור משום הטמנה בדבר המוסיף הבל עי"ש ואפי' הרשב"א [במובא במ"ב שם] שמיקל - זה כי החול מתקרר ול"ה מוסיף הבל אבל תבן [לח] וגחלים - לכו"ע צ"ל אסור דהרי היו חמות ורק עכשיו כבו כמ"ש הב"ח בהגהותיו אות א. וצ"ע

[2170] ועי' לעיל מג: בתוד"ה דכ"ע - ששרי רק כשהטלטול הוא לצורך דבר המותר עי"ש

[2171] **ובשו"ת הרא"ש** [כב ח ד"ה הדרך הא'] כתב ממתחילה שאיירי בשוכח ואח"כ כתב "אי נמי אפי' במניח ושאני הכא דלא נעשתה החררה בסיס אלא לצורך האפיה לסלקה" והובאו דבריו בב"י [שיא ט] **והבין הב"י** שלדעת האי נמי - אפי' אם שם את החררה בתוך הגחלים ע"מ שתהא שם כל השבת - שרי לטלטלה ואינה בסיס כי הגחלים משמשות לחררה ובסיס הוויא רק כשהבסיס משמש את המוקצה עכ"ד הב"י וכ"כ **הר"ן על הרי"ף** [כג: ד"ה וכן] **בשם הרז"ה** עי"ש

להלכה - **ברמ"א** שיא ח פסק להקל דל"ה בסיס וכן פסק **במ"ב** שם ס"ק כט. **ועי' בט"ז שם** [שיא י] שהק' הא גם במניח אבן על פי חבית המוקצה משמש לכלי ואמאי הכלי בסיס? ולכן חולק על פסק הב"י ורמ"א הנ"ל ומתיר רק בהניח ע"מ ליטלן בשבת וכדעת תוס' **וכן הק' הגרעק"א** לקמן קמב: ד"ה והנלענ"ד ונשאר בצ"ע.

ועל מש"כ תוס' שבסיס זה רק אם התכוון להניח לכל השבת - עי' **רש"י** נא. ד"ה אבל טמן שסובר שגם הנחה בשביל ליטול בשבת הווי בסיס [ושם חולקים עליו תוד"ה או וסוברים כמו שכתבו כאן שדווקא במניח לכל השבת הווי בסיס וכך מפרשים את הגמ' לקמן קמב: אבל מניח נעשה בסיס - שהכוונה לכל השבת ולפי זה מש"כ בגמ' ששוכח ל"ה בסיס - זה לאו דווקא שוכח אלא ה"ה מניח ע"מ ליטלו בשבת ולכאו' זה דוחק וצ"ע]. **ולהלכה** - **בשו"ע** שט ד הביא דעת רש"י בסתמא ודעת תוס' בי"א וכתב **המשנ"ב** [כא] שבמקום פסידא אפשר להקל

ש. מה הדין במחט שניטל עוקצה או חררה וכן מה הדין בגולמי מחטין - לגבי טומאה ולגבי שבת? ומדוע?

ת. לגבי טומאה - הדין הוא ששלושתן טהורות. - כתוב במשנה במס' כלים המובאת בסוגיין לגבי ניטל עוקצה או חררה שטהורה. וככתוב בתוספתא המובאת בסוגיין - כפי מה שהסבירה אותה הגמ' - לגבי גלמי מחטין. והטעם - משום שלא חזיא למילתיה היינו לתפירה אין לזה שם כלי לגבי טומאה.

לגבי מוקצה - בניטל עוקצה או חררה - נחלקו ר' יוסף ואביי עם רבא. לר"י ואביי - לא הוו מוקצה כי ראויות ליטול קוץ[2172] ולרבא - הוו מוקצה שכן אדם זורקה לבין הגרוטאות בגלמי מחטין - לכו"ע לא הווי מוקצה שכן לפעמים אדם לא זורקה אלא משאירה אצלו ליטול קוץ[2173].

ש. מהו אסובי ינוקא ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. אסובי ינוקא פרש"י [2174] שזה יישוב וסידור אברי התינוק שמכניסן למקום חיבורן מחמת שמתפרקין בלידה. ונחלקו בזה ר' נחמן ור' ששת. **לר"נ** - אסור בשבת דדמי למתקן **ולר' ששת** - שרי דכיוון שאורחיה של תינוק שעושין לו א"ז - הווה כמאכילו ומשקהו ול"ד למתקן.

להלכה - פסק **מרן** [של ט] **כר' ששת** דכך פסקו הרי"ף והרא"ש שהל' כר' ששת נגד ר"נ באיסורי [ועי' בספר יד מלאכי בשם תוס' כ"י שזה קבלה מהגאונים].

הערה: צ"ל שאין בהמנעות מיישור אברי הקטן משום סכנת איבר שהרי בסכנת איבר שרי לחלל שבת באיסור דר' כדאיתא בשו"ע שכח יח ואילו יישור אבריו אסור לכו"ע בדבר שלא אורחיה כדאיתא במשנה קמז. שאין מעצבין את הקטן. ויל"ע מהגמ' לקמן קמח. דמחזירין את השבר בשבת וכתב השו"ע [שכח מז] דאפי' ביצא האבר ממקומו שרי ועי"ש במ"ב ס"ק קמה דדעת מרן דהוי סכנת איבר אי נשמט לגמרי עי"ש וצ"ל שהכא לא הווי נשמט לגמרי וצ"ע.

[2172] כתב בספר **חודש האביב** לר"א פאפו. שבניטל עוקצה לכו"ע הווי מוקצה דלא חזיא לכלום דהרי ר' יוסף דיבר רק על ניטל חררה ["וכי מה אכפת... שאינה נקובה"] **אמנם בב"י** [שח יא] כתב להדיא שר' יוסף קאי אתרוויהו עי"ש וכנראה שגם בניטל עוקצה עדיין אפשר להוציא עמה קוץ

[2173] וישנה עוד סיבה שמשאירה - כי אולי ינקבנה בעתיד. [חי' הר"ן ור"י מלוניל. וכנראה צריכים לומר שיש עוד סיבה ושמחמת ב' הסיבות משאירה. דאחרת - לא מובן למה בשניטל חררה זורקה ולא משאירה לנטילת קוץ]

[2174] קכג. ד"ה אסובי וקכג: ד"ה הכא

מהמשנה קכג: למעלה עד למשנה קכג: למטה.

ש. מהו "קנה של זיתים" ומה דינו לגבי טלטול ולגבי טומאה ומדוע?

ת. **קנה של זיתים** - בודקים בו את הזיתים הנמצאים בכלי שבו הם מתחממים לקראת הבשלתם - אם כבר נצטבר בהם הרבה שמן והם בשלים לסחיטה. והבדיקה נעשית ע"י שהופך אותם בקנה ובודק.

ודין הקנה - לגבי טלטול - מותר [לצורך גו"מ[2175]] ולגבי טומאה - אם חללו של הקנה הוא פתוח מב' צדדיו - אינו מקב"ט דחשיב פשוטי כלי עץ ואם סתום מצד אחד - הוא מקב"ט שעשוי למלאת בו שמן כשהופך בו את הזיתים שבודק בשמן המתמלא בו.

[2175] עי' **רמב"ם** כו ז שהוא כלשמל"א. ואמנם להרמב"ם גם מוסק בו את הזיתים אולם י"ל שגם לרש"י שרק הופך בו את הזיתים - זה מלאכתו לאיסור דהא הפיכת זיתים היא חפצי חול
ויל"ע אי זה זיתים שעומדים לשמן של מצווה דחפצי שמים - מותרין וא"כ לרש"י זה כלי שמלאכתו להיתר או שאזלי' בתר דרך רוב הזיתים בעולם והוי כלשמל"א ועי' **בספר שבת של מי** {להגרי"ש שבתי מרבני איטליה לפני 200 שנה} שכתב בשם ספר קול רמ"ז שהזיתים שבמתני' הם מוקצה. וצ"ע וכי אינם ראויות לאכילה?! ועי' משנה מעשרות ד ג "הנוטל זיתים מן המעטן... ואוכל" א"כ ראויות לאכילה ולא הוו כגרוגורת וצימוקים שהעלן לגג. **וצ"ע**

מהמשנה קכג: למטה עד המשנה קכד.

ש. מהן "אוכלא דקצרי" "חרבא דאושכפי" "סכינא דאשכבתא" ו"חצינא דנגרי" ומה דינם לגבי טלטול בשבת ומדוע?

ת. **אוכלא דקצרי** הוא כלי של נחושת העשוי כנפה ויש לו נקבים והכובסים משתמשים בו לזלף מים על בגדים או לשים הבגדים בתוכו כשמגמרים אותם[2176] [ואוכלא הוא מלשון כלי וקצרי הוא מלשון כובסים שמקצרים בגדי צמר בשעת דריסתם ברגל[2177]] **וחרבא דאושכפי** הוא סכין [=חרב] של רצענין [2178] **וחצינא דנגרי** הוא גרזן של נגרים[2179] שמחליקים בו את העץ[2180].

ודינם לגבי טלטול בשבת - אומרת הגמ' שהוא כיתד של מחרישה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס והטעם - כי הם נפגמים ומקצה אותם[2181].

[2176] היינו ששמים אותם ע"ג גחלים עם בושם שיש לעשן שלהם ריח טוב וכמו בקטורת שיש לעשן שלה ריח טוב והריח נכנס לבגדים. ו"גומרין" זה תרגום של גחלים עי' ויקרא טז יב ובתרגום שם

[2177] עי' רש"י ותוס' תענית כט: ד"ה דקצרי

[2178] רצענין היינו חותכי עורות [כמו מרצע שרוצעים עבד עברי ונוקבים העור שבאוזנו] והרצען נקרא בארמית אושכף

[2179] עי' בר"ח וכ"כ רש"י שהוא דוליר"א בלעז וכתב בלעזי רש"י דהינו גרזן. ובתרגום ירמיהו י ג פי' שמעצד - חצינא

[2180] עי' ים של שלמה ב"ק י סא ד"ה ועוד במשנה

[2181] כ"כ רש"י. ונראה שאין הכוונה שהם נפגמים יותר משאר כלים אלא שפגימה מזיקה להם יותר מלשאר כלים משום שהם כלים המיוחדים לאומן ואומן צריך כלים טובים ללא פגימות כדי שמלאכתו תהיה טובה וגם בדרך כלל הכלים שלו יקרים יותר משל בהל הבית וקלקולם הוא הפסד מרובה. ולפי זה ה"ה לכל כלים המיוחדים לאומנין שהם מוקצים מחמת חסרון כיס וכמו נסרים של אומן לעיל מט:. ורק אם ידוע שאינו מקפיד עליהם שרי וכעורות של אומן לדעת ר' יוסי בברייתא לעיל מט:

ש. מהם הקנים של לחם הפנים והאם מותר לסדרם בשבת ומדוע?

ת. **הקנים** הם גלילי עץ שהיו נתונים בין לחם ללחם שמעליו כדי שיכנס בניהם אוויר ולא יתעפשו. וכתוב במשנה במנחות המובאת בסוגיין שלא היו מטלטלין את הקנים בשבת [כשסידרו את לחה"פ על השולחן] אלא היו נוטלין אותן בע"ש ומחזירין אותן במוצ"ש כדי שלא יצטרכו לטלטלן בשבת. **ובטעם הדבר** שאין מטלטלין אותן בשבת - נחלקו אמוראים. **דעת ר' אלעזר** - שמשנה זו נשנית קודם היתר הראשון שהיה בזמן נחמיה - כשאסרו טלטול אף של כלשמל"ה לצורך גופו [דהא הקנים הם כלשמל"ה] אבל אח"כ כשהתירו כלשמל"ה - היו מסדרין אותן בשבת. **ודעת רבה** - שגם אחר שהתירו טלטול כלשמל"ה - עדיין לא היו מטלטלין אותן בשבת כי חשיב טלטול שלא לצורך כלל - שאסור אפי' בכלשמל"ה - כי אפשר לקחת הקנים בע"ש ולהחזירן במוצ"ש ולא יתעפשו החלות בזמן קצר כזה[2182].

[2182] דהא החלות הישנות נלקחות בשבת בבוקר ומושמות חדשות תחתיהן כך שאין החלות נמצאות יותר מ15 שעות ללא אוויר. **והקשה הריטב"א** הא נתינת הקנים בין החלות הוא דין מהתורה ["ועשית... קשוותיו ומנקיותיו" - שמות כה כט]ותירץ דמתנין רבנן לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה עכ"ד. ויל"ע הא נטילת הקנים בע"ש היא עקירה בקום ועשה ואולי י"ל דמתנין רבנן לעקור מצוות עשה גם אם עוקר אותה ע"י מעשה או שנאמר שרק סידור הקנים היא המצווה אך אין נטילתם עבירה ודוחק וצ"ע. **ועי' עוד ברשב"א וריטב"א** שמה שמחשיב רבה את נתינת הקנים בשבת כטלטול שלא לצורך - זה לשיטתו [בסוגיא הבאה] שכלשמל"ה להיתר אסור לטלטלו מחמה לצל אבל לרבא ששרי מחל"צ - שרי גם לתת הקנים ע"מ שהלחם לא יתעפש אף שאפשר ליתנם במוצ"ש. **אמנם הרמב"ם** [תמידין ומוספין ה יא] פסק להא משנה דמנחות אף שפסק כרבא ששרי כלשמל"ה מחל"צ [שבת כה ג] וכתב **הרדב"ז** [על הל' תמידין ומוספין שם] שחשיב אינו לצורך כלל עכ"ד **ומכאן יש ללמוד** שכלשמל"ה שצריך לסלקו בשבת [כדי לפנות מקום לאורחים וכדו']ואין לו צורך בו בשבת - יש לסלקו לפני שבת וכמו שאת הקנים סילקו לפני שבת. מיהו פשוט שבדיעבד אם לא סילק לפני שבת - יסלק בשבת **וצ"ע בכל זה**

ש. האם שרי לטלטל קנים שבהם מפשיטים את הקרבן בשבת שחל בה ערב פסח? ומדוע?

ת. בדבר זה נחלקו אמוראים בהסבר דברי רבי אליעזר במשנה בפסחים סד. המובאת בסוגיין[2183]. שם אומר רבי אליעזר שבע"פ שחל בשבת - אין מפשיטין את קרבן הפסח ע"י תלייתו במקלות כבימי חול אלא פושט ידו על כתף חבירו ותולה עליה את הקרבן. ונחלקו אמוראים האם מה שאסר להשתמש במקלות בשבת הוא רק קודם התרת כלים [והיינו התרת כלי שמל"ה[2184] לצו"ג] אבל לאחר התרת כלים רבי אליעזר מתיר - זו דעת ר' אלעזר, או שרבי אליעזר אוסר גם אחר התרת כלים משום שאפשר להפשיט ללא המקלות - ע"י שיפשוט ידו ע"ג חבירו ויתלה עליה את הקרבן [ולא מתירים אף כלשמל"ה לצו"ג כשיש אפשרות אחרת] - דעת רבה[2185].

להלכה - פסק הרמב"ם [קרבן פסח א יד - טז] שאף בשבת יפשיט ע"י מקלות. ויל"ע אי פסק כר' אלעזר שלאחר התרת כלים מודה רבי אליעזר להתיר מקלות [אמנם לגבי קנים של לחה"פ לא פסק כרבי אלעזר ואסר בשבת] או שסובר שת"ק פליג על רבי אליעזר וסובר שאין שבות במקדש - וכדפי' הרמב"ם בפיהמ"ש - ופסק כת"ק [ומ"מ בקנים פוסק הרמב"ם להחמיר כנראה כי קל להחמיר ובכה"ג יש שבות במקדש וצ"ע] או שפוסק כרבא שכלשמל"ה שרי מחל"צ וא"כ גם מקלות הנ"ל שרי אפי' שאפשר בידו.

[2183] ומשמע מרש"י ד"ה מקלות - שרבנן לא פליגי על ר"א ומה שהם אמרו שתולה הקרבן במקלות - איירי בחול

[2184] כ"כ בשעה"צ שח יג עי"ש. ועי' בספר **מורשת משה** בשם הרב קופרמן ממיר - שצ"ל שהיו להם מקלות מיוחדות להפשטת קרבן פסח וע"כ חשיב כלשמל"ה שהרי מותר להפשיטו בשבת.

[2185] וכתב בספר **מורשת משה** בשם הר"א קופרמן שלפי מש"כ **הרשב"א והריטב"א** גבי קנים שלרבא דשרי כלשמל"ה מחל"צ יש להתיר קנים - ה"נ י"ל כאן שלרבא שרי דהא מקלות אלו הם כלי שמל"ה כדכתב השעה"צ שח יג. ולכן גם המ"ב [שח יב] פוסק את הדין שלא מטלטלין כשיש אפשרות אחרת - רק בכלי שמלאכתו לאיסור שבו גם רבא אוסר מחמה לצל וא"כ ה"ה בשאפשר לעשות הפעולה בדרך אחרת אסור. עכ"ד המורשת משה. ויש להוסיף שבנד"ד גם הרמב"ם יתיר שהרי מתיר להלכה שימוש במקלות [הל' ק"פ א יד - טז] ועכ"ח חשיב טורח גדול לעשות ביד שבכה"ג שרי להשתמש בכלי שמל"א וצ"ב בזה

ש. מהו "נגר שיש בראשו גלוסטרא" ומה דינו לגבי מוקצה ולגבי טלטול בחצר שאינה מעורבת ומדוע?

ת. נגר הוא יתד [מקל או מוט ברזל שראשו חד] שתוחבים אותו בחור שבמפתן הדלת כדי לנעלה[2186] ו"גלוסטרא" היינו שראשו עבה ועשוי כעין רימון וראוי לדוך בו שום[2187].

ודינו לגבי מוקצה - שהוא כלי שמלאכתו להיתר. משום שעיקר תשמישו הוא למנעול [ואע"ג שהגלוסטרא היא הנותנת לו שם כלי - דללא הגלוסטרא חשיב כחלק מהבנין - והגלוסטרא נמלאכתה לאיסור מ"מ לאחר שיש עליו שם כלי - אזלי' בתר רוב תשמישו].

ולגבי טלטול בחצר שאינה מעורבת - נחלקו [לדעת רבה] ר' יהושע ור' אליעזר. ר' יהושע מחשיבו כשבת בבית ומוציאו לחצר שאינה מעורבת רק דרך שינוי ור"א מחשיבו כשבת בחצר ושרי לטלטלו אף בלי שינוי.

2186 עי' רש"י לקמן קכו. ד"ה נגר

2187 עפ"י רש"י בסוגיין ורע"ב במשנה עירובין י י

מהמשנה קכד. עד המשנה קכד:.

ש. מה פי' דברי המשנה "כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך. ר' נחמיה אומר אינן ניטלין אלא לצורך?

ת. נחלקו רבה ורבא בפירוש המשנה. **לרבה** - "כל הכלים ניטלים לצורך" - היינו כלי שמל"ה לצורך גופו "ושלא לצורך" - היינו כלשמל"ה לצורך מקומו.[2188] ולדעתו אין היתר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך הכלי שלא ינזק[2189] " ור' נחמיה מתיר רק לצורך" - היינו צורך גופו. ופרש"י - דלר' נחמיה צורך גופו היינו צורך תשמישו המיוחד לו כדאיתא לקמן קמו. בברייתא בהדיא **ולרבא** - "לצורך" היינו כלשמל"ה בין לצו"ג ובין לצו"מ ו"שלא לצורך" - היינו מחמה לצל[2190]. ור' נחמיה מתיר בכלשמל"ה בין לצו"ג [והיינו צורך תשמישו - רש"י] ובין לצורך מקומו[2191].

ש. לר' נחמיה האם מותר לפנות מהשולחן קערות מלוכלכול אחר שאכלו בהן? ומדוע?

ת. **לרבא** - כשצריך למקומם - שרי בכל גווני ואם לא צריך למקומם - שרי כשהקערות נמצאות במקום שיש אנשים [כמו בבית ובחצר] משום גרף של רעי. **לרבה** - יש רק את ההיתר של גרף של רעי במקום שיש אנשים.[2192].

2188 וזה נקרא שלא לצורך דהיינו שלא לצורך שימוש בכלי אלא לצורך משני

2189 ומסברא אומר כן דהיינו צורך חול. [כ"מ במאירי קכד. ד"ה מקצת - שאומר כן לרבא גבי כלשמל"א וה"ה לרבה בכלשמל"ה] **ויל"ע** מה הדין אם רוצה להשתמש בו בשבת בעוד כמה שעות וע"כ רוצה לטלטלו עכשיו מהחמה לצל כדי שלא ינזק האם חשיב שמטלטל לצורך גופו? [ונפק"מ גם לרבא אי שרי בכה"ג בכלשמל"א] - ועי' בספר **תהלה לדוד** על השו"ע [שח ה] שטוען שכה"ג חשיב צו"ג ואומר שלזה כיוון רבא שאמר לר' מרי בר רחל [קכד:] " חזי לאורחין"

2190 ולא חשיב לצורך חול כי יכול להשתמש בו בשבת וא"כ מצילו לצורך שבת [מאירי]

2191 ועי' **תוס' לעיל** לו. ד"ה הא **שרבינו שמעון הזקן** הק' על רש"י למה שרי צו"מ הא אין זה צורך תשמישו **ושר"ת** דוחק להסביר את דעת רש"י שאחר שאכלו בקערות - דרך להסירן וחשיב תשמיש המיוחד לו [וכנראה כוונתו שההסרה היא חלק מהתשמיש וטפילה לו]. ועי"ש בתוס' שדעת ר"ת שר' נחמיה מחשיב כל תשמיש הרגיל בחול - כצורך תשמישו ואפי' אינו תשמיש המיוחד לו ולא בא למעט אלא תשמיש שאין רגיל בחול

2192 ולכאו' אם רוצה לאכול מהן שוב בשבת - שרי לטטלטלן כדי לנקותן דזה צורך תשמישו וא"כ שרי אף לרבה ואף אם נמצאות הקערות במקום שאין אנשים

ש. האם מותר לטלטל בשבת או ביום טוב בקעת שעומדת להסקה כדי לישב עליה? ומדוע?

ת. בשבת - אסור. דבקעת לא חשובה כלי [דדרך שימושה הוא משתמשים בה פעם אחת - להסקה - והיא נגמרת. וכלי הוא רק דבר שעומד לשימוש רב פעמי[2193]].

ביום טוב - במשנה בביצה המובאת בסוגיין כתוב שאסור[2194]. **ובטעם האיסור ביו"ט** [שבו בקעת היא דבר שמלאכתו להיתר] מסביר **ר' פפא** שהמשנה הזאת היא **כב"ש** שגוזרים לגבי הוצאת קטן ולולב ביו"ט - יו"ט אטו שבת[2195] ואע"ג ששם הגזירה היא בהוצאה שהיא מלאכה ופה הגזירה היא בטלטול שאינו מלאכה - מ"מ משווים טלטול מוקצה למלאכה דגם הוא אסור משום הוצאה [פי' שטעם שגזרו חז"ל על מוקצה - כי חששו שיבוא לידי הוצאה] אבל לב"ה - שרי לטלטל בקעת כדי לישב עליה דל"ג יו"ט אטו שבת.

להלכה - פסק **מרן** תקב ג שגם ביו"ט אסור. ובב"י [וכן בביאור הגר"א] הביא דברי הר"ן על הרי"ף [יח:] שכתב שבסוגיא בביצה [לג.] אמרי' טעם אחר לאיסור טלטול בקעת - שלא ניתנו עצים אלא להסקה. וטעם זה הוא גם לב"ה ופסקינן כסוגיא דביצה דאיתא בדוכתא. **ובמ"ב** כתב להקל בשעה"ד ועי' הערה בסמוך.

הערה: במשנה בביצה כתוב **שר' שמעון מתיר** [דכיוון שחזי להסקה אינו מוקצה גם לישיבה]. והיינו שת"ק הוא ר' יהודה שמחמיר במוקצה יותר מר' שמעון [לדוגמא - בפירות שהכניסן לאוצר או במוקצה מחמת מיאוס או בנולד שהשתתנה שימוש הכלי בשבת] **וכתב במשנה ברורה** [ס"ק כא] **שכתבו כמה אחרונים** שהשו"ע כאן שפסק כת"ק - לשיטתו בסימן תצה ד שביו"ט פסקי' כר' יהודה במוקצה. אבל לדעת הרמ"א שם שגם ביו"ט פסקי' כר' שמעון [מלבד מנולד שבו פסקי' כר יהודה] - גם בבקעת הלכה כר' שמעון ובלבד שתהא יבישה דחזיא להסקה. **אמנם זה דלא כהמג"א** שכתב דבדבר שאינו כלי אפי' מאן דשרי מוקצה [היינו שפוס גם ביו"ט כר' שמעון] - אוסר [הינו שבנד"ד לא פוסק כר' שמעון] **ומסיק המשנ"ב שבשעת הדחק יש להקל.**

[2193] עי' משנה כלים טז ה ובפי' הר"ש שם לגבי חותלות - לגבי שם כלי לענין טומאה - שיש חילוק בין חותלות העומדים לשימוש חד פעמי לעומדים לשימוש רב פעמי. וכנראה שה"ה לענין שבת

[2194] ועי"ש במשנה שר' שמעון מתיר ועי' בהערה שבסוף התשובה

[2195] היינו שגם לב"ש מדאו' שרי הוצאה ביו"ט אף שלא צורך אוכל נפש - דאמרי' מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה לכל צורך שהוא - מ"מ לדעת ב"ש רבנן גזרו שלא יוציאו ביו"ט לצורך שאינו אוכל נפש גזירה אטו שבת [שאנשים לא יודעים שבדבר שאינו אוכל נפש יש הבדל בין יו"ט לשבת ואם נתיר ביו"ט - יתירו גם בשבת]

ש. מהן "מכבדות של מילתא" ומהן "מכבדות של תמרה" ומה דינן לענין טלטול ומדוע?

ת. **מכבדות של מילתא** [=מילת] הם מברשות [שכיוון שמנקים איתה נקראת "מכבדת"] שעשוית מבגדים [2196] ומשמשות לנרוי שולחן. **ומכבדות של תמרה** הם מברשות שעשויות מעלי דקל שמשמשת לניקוי הקרקע.

ודינם - בסוגיין אמרו רב ורבי אלעזר שמכבדות של מילתא - הם כלי שמלאכתן להיתר ושרי לטלטלן בשבת [הינו אף מחמה לצל] ושל תמרה - הם כלי שמלאכתו לאיסור משום דבכיבוד הבית פסיק רישא שישווה גומות ואסור לטלטלן בשבת [מחמה לצל].

הערה: מה שכתבתי שבכיבוד הבית - פסי"ר שמשווה גומות - כך **פרש"י. אבל דעת הרי"ף** שאין זה פסיק רישא שישווה גומות ורב ורבי אלעזר שאמרו שהם כלי שמלאכתו לאיסור - סוברים כר' יהודה שאוסר בדבר שאינו מתכוון אף כשאין פסיק רישא. וכתב הרי"ף שלדידן דפסקינן כר' שמעון ששרי בדבר שאינו מתכוון ואינו פסי"ר - מכבדות של תמרה הם כלי שמלאכתו להיתר ושרי מחמה לצל.

ודעת ר"ת בתוס' לעיל צה. ד"ה האידנא שמכבדות הם כלי שמלאכתו לאיסור מפני שבכיבוד הבית מזיז עפר ממקומו. ו.

ודעת הרמב"ם כא ג שאסור לכבד בית שאינו מרוצף שמא ישווה גומות וכתב הכס"מ בשם הריב"ש שכוונתו שכיוו שמתכוון ליפות את הקרקע - לא חשיבא "דבר שאינו מתכוון" וחייב אם ישווה גומות. אבל בית מרוצף - מותר דלא גזרי' מרוצף אטו שאינו מרוצף.[2197].

ולהלכה - פסק מרן [שלז ב] בסתמא כהרמב"ם ובי"א - הביא דעת הרי"ף ולגבי טלטולן - פסק מרן [שח מט] שמכבדות הן כלי שמלאכתו להיתר - דבבית שמרוצף שרי לכבד בהן. עכ"ד ולפי זה צ"ע למה בסוגיין אסרי' לטלטלן הא במקום שמרוצף שרי וא"כ הוו כלשמל"ה ואולי משום שבזמן הגמ' לא היה מצוי בית מרוצף [מלבד במחוזא - עי' לעיל צה. רש"י ד"ה זילחא].

[2196] בגדים מצמר נקי נקראים "כלי מילת" - עי' גמ' לעיל נד. "שמכבנים אותן למילת" ורש"י שם

[2197] ולא התייחס הרמב"ם לזה שגם במרוצף מזיז עפר וכנראה ס"ל שזה גרף של רעי או שזה טלטול מן הצד

מהמשנה קכד: עד המשנה קכה.

ש. שברי כלים - האם ומתי הם מוקצה ומדוע?

ת. שברי כלים שאפשר לעשות בהן **מעין מלאכתן הראשונה** [היינו שעושה בהן מלאכתן הראשונה אך בכמות קטנה יותר ובפחות נוחות] - לכו"ע אינם מוקצה ודינם כמו שהיו שלמים[2198].

ואם א"א לעשות בהן מעין מלאכתם הראשונה אבל אפשר לעשות בהן **מלאכה כל שהיא** - ואין דרך לזורקן[2199] - אמר **רב יהודה אמר שמואל** - שיש לחלק בין אם נשברו בע"ש - שאז אינם מוקצה לכו"ע שכן ראויים למלאכה, לבין נשברו בשבת עצמה - שבזה **נחלקו ת"ק ור' יהודה** במשנה. לת"ק - לא הווי מוקצה ולר' יהודה - הווי מוקצה. וטעמו של ר' יהודה - דחשיב נולד שכן השתנה תשמישו ממה שהיה ביה"ש ולא היה מוכן לתשמיש הנכחי והווה מוקצה. ולת"ק חשיב מוכן כי סוף סוף היה עומד למלאכה בביה"ש[2200].

להלכה : פוסק **מרן** שח ו כת"ק.

[2198] ואם כשהיו שלמים היו מוקצה מחמת חסרון כיס - ועכשיו כבר לא מקפיד עליהם - אם נשברו בשבת אמרי' מיגו דאיתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא [משנ"ב שח סוף ס"ק לה] ואפי' ר' שמעון מודה בהא דהא לא היה עומד להשבר בשבת והוי ככוס קערה ועששית שמדליקין בהן דאמרי' לעיל מד. שגם לר"ש לא יזיזם ממקומם אף כשכבו. ואם נשברו בחול - פקע מהם שם מוקצה מחמת חסרון כיס.

[2199] דאם דרך לזורקן - הם מוקצה כדאמר אביי בשיטת רבא לעיל קכג. גבי שברי מחטין וכ"פ בשו"ע שח יא ועי"ש במ"ב ס"ק מח.

[2200] אמנם אם נשתנתה מהותו של הכלי לגמרי כגון שנשרף ונעשה אפר - גם לר"ש [ומסתמא - גם לת"ק דמתני'] הווי נולד - עי' ב"י תצח טו בשם תוס' ורא"ש וכ"פ בשו"ע שם

ש. לבנים - האם הם מוקצה? ומדוע?

ת. לבנים **שעומדות לבנין** - הרי הם מוקצה מחמת גופו. ואם הביא חבילת לבנים לבנות בהם ואחר גמר הבנין **נשתיירו** - הם כלי שמלאכתו להיתר שכן עומדות לישיבה[2201] ואם **סידרן שוב לבנין** - שוב הוו מוקצה[2202].

ש. חתיכת חרס שנשברה מכלי - האם שרי לטלטלה בכרמלית ורה"ר [פחות מד' אמות] ומדוע?

ת. מחלוקת. לר' נחמן אמר שמואל - אסור לטלטלה אף בכרמלית וכ"ש ברה"ר. משום שדרך להשתמש בה רק בחצר [בתור כיסוי כלי] ולא בכרמלית ורה"ר שלא מניחים בהם כלים.

ולר' נחמן דידיה - בכרמלית שרי שכן דרך להשתמש בה בכרמלית לכסות בה רוק כשיושבים שם אנשים ורקק א' מהם לארץ. אבל ברה"ר - הוויא מוקצה דאין דרך להשתמש בה שם.

ודעת רבא - שאפי' ברה"ר שרי דכיוון שדרך להשתמש בה בחצר - הוויא כלי אף ברה"ר ומביאה הגמ' מעשה ששמשו של רבא לקח חרס שהיתה מונחית ברה"ר כדי לקנח מנעלו של רבא מהבוץ.

להלכה - פסק מרן [שח ז] כרבא. ועי' הערה[2203].

2201 ובפשטות זה תלוי לפי המנהג בכל זמן ומקום **וכתב בערוך השולחן** [שח לח] שבזה"ז בפשטות אינן עומדות לישיבה

2202 ובטעם הדבר - כתב המ"ב [שח עד] שלית עלייהו תורת כלי וכאבנים דמו. [פי' ואע"ג שכבר היה עליהם שם כלי לפני ששרגינהו - מיהו אינו כלי ממש אלא תלוי במחשבת בעה"ב. ***ועי' ד"ח*** שכ' שהו כגרוגרות וצימוקים. **אולם בריטב"א** כתב שהוו מוקצה מחמת חסרון כיס דמקפיד עליהם שלא ישברו. ולפי זה הם נשארים כלי [ונראה שגם לריטב"א - לפני שגמר את הבנין הם מוקצה מחמת גופו ורק לאחר שנהיו כלי - לאחר שגמר את הבנין - תו לא פקע מהם שם כלי. ולדבריו אם יפגמו קצת - שרו בטלטול אע"פ ששרגינהו לבנין דעשיו כבר לא מקפיד עליהם.]

2203 צ"ע איך הרים שמשו של רבא [בהסכמתו של רבא] חרס מרה"ר הא וודאי זרק אותה בעליה לשם והווי כזרקה לאשפה מבעו"י שאמרה הברייתא המובאת בהמשך הגמ' - שהוויא מוקצה. **ועי' ביאוה"ל** שח ז ד"ה מבעו"י - דהווי ספק ספיקא - שמא נשברה כאן והשאירה בעליה כאן דלא מיקרי שזרקה ואפי' לצד שכן זרקה - שמא נזרקה היום **עכ"ד** ולצד האחרון צריך להעמיד שתלינן שנשברה מגוי כי ליהודי אסור לזרוק בשבת מרה"י לכרמלית/רה"ר. **אך צ"ע** דאם נזרקה היום - וודאי גם נשברה היום ולרבא בכה"ג הווי מוקצה משום נולד כמו שהוכיחו תוד"ה ורבא **ובשפת אמת** כתב שאולי איירי במעשה דשמעיה דרבא שניכר שנשבר הכלי שם ולא שנזרק בכוונה או שיש להקל בספק [אם נשבר שם] ולא אסרי' בטלטול משום דבר שיש לו מתירין עי"ש. וצ"ע

ש. שבר כלי הראוי לשימוש [מעין מלאכתו לר' יהודה ומעין מלאכה לת"ק] שזרקו לאשפה - האם הוא מוקצה? ומדוע?

ת. אם זרקו לאשפה בשבת - ל"ה מוקצה. דבביה"ש היה מוכן[2204] ואם זרקו בע"ש - הווי מוקצה דבטל מתורת כלי[2205].

ש. מהן "קרומיות של מחצלת" והאם הוו מוקצה? ומדוע?

ת. קרומיות של מחצלת הם חתיכות שנשרו מהמחצלת[2206] ודינם - בר המדורי אמר בשם שמואל שאינן מוקצה דחזי למעין מלאכתן - כיסוי עפר[2207].

ש. מהן "שיירי פורזמיות" והאם הם מוקצה ומדוע?

ת. פורזמיות הם טליתות והגמ' מחלקת בין אם יש בהן ג' על ג' אצבעות - שאז אינן מוקצה לבין אם אין בהם ג' על ג' אצבעות שאז הם מוקצה. [2208] [2209].

[2204] גמ' עפ"י הסבר הריטב"א וכ"פ **בב"י** שח ז [ב] וכ"פ **במ"ב** שם ס"ק לב וכ"מ **בשו"ע** שם שכ' ואם זרקה מבעו"י אסורה - הא זרקה בשבת מותרת

[2205] ובלבד שדרך - עכ"פ אצל מקצת בני אדם - לזרוק כזה שבר לאשפה. דאל"ה - בטלה דעתו אצל כל אדם

[2206] עי' ר"ח שפי' שזה שיירי מחצלות שבלו

[2207] ועי' **תוד"ה מחצלת** שמ"ש בר המדורי שעושין מעין מלאכתן - לרווחא דמילתא אמר, דמדינא סגי בעושין מעין מלאכה כדא"ר נחמן לעיל. **ובחי' הר"ן** כ' בשם הר"י מלוניל שאיירי בנשברו בשבת שאז לר' יהודה בעי' מעין מלאכתן ורצה בר המדורי להעמיד אפי' כר' יהודה. עכ"ד ויש להוסיף שאף רבא פסק כר' יהודה כדכתבו תוס' קכד: ד"ה טרבא. **ועי' פרי מגדים** שח מש"ז יא ד"ה מה שכתב - שכתב שבשיירי מחצלות לא בעי' ג' על ג' אצבעות כבמטלומיות - כי גם בפחות מג' על ג' עושין מעין מלאתן עי"ש וא"כ מתורצת קו' תוס' למה הצ"ל שעושין מעין מלאכתן.

[2208] **ואם יש בהן ג' על ג' אצבעות אך פחות מג' על ג' טפחים** - שרי לעניים לטלטל אך לא לעשירים אא"כ הם נמצאים בבית העניים אבל עשיר בביתו - לא. [תוס' לקמן קכז: ד"ה כיוון וכ"פ במ"ב שח נב **ובטעם הדבר - עי' בן איש חי** שנה שניה מיקץ אות יג דחשיב שזרקה לאשפה. עכ"ד.

[2209] **וכתב הרשב"א** שבפחות מכן לא חזו ואדם משליכן לאשפה. **ובשם הראב"ד** הביא **שדווקא בטליתות של מצווה הוויא מוקצה בפחות מג' על ג'** דלא חזו לתשמיש מגונה אבל טליתות רגילים - עדיין חזו לנקות טיט וכחרס קטנה. **וברמב"ם** לא חילק בין הבגדים. **ובשו"ע** [שח יג] סתם כדעת הרמב"ם ובי"א הביא דברי הראב"ד [ולדעת הראב"ד נראה שבשאר טליתות אין הבדל בין עניים לעשירים דלכולם חזיא אפי' בפחות מג' על ג' אצבעות.]

מהמשנה קכה. עד המשנה קכו:.

ש. מהי "קירויה" ומדוע נותנים בה אבן ומה דין האבן הזאת בשבת ומדוע?

ת. קירויה היא דלעת יבישה חלולה [2210] שממלאין בה מים מהבור. ושמים בה אבן כדי להכבידה - שתשקע במים ותתמלא. **ודין האבן הזאת בשבת** - אם קשרוה יפה לפי הקירויה - שהיא אינה נופלת כשממלאין בה - האבן היא חלק מהכלי ואינה מוקצה ומותר למלאת בקירויה עם האבן בשבת. אבל אם אינה קשורה יפה לקירויה - והיא נופלת כשממלאין בה - אין ממלאין בה בשבת. משום שאינה חלק מהכלי והיא מוקצה [2211] וכיוון שהיא נמצאת בתוך הכלי - הרי הכלי הוא בסיס לדבר האסור וגם הוא מוקצה[2212].

[2210] כך פרש"י. ועי' ר"ח שכתב שהוציאו ממנה את הפרי והשאירו את הקליפה וכנראה זו גם כוונת רש"י

[2211] ואיירי שלא ייחדה לעולם דאם ייחדה לעולם לשימוש בכלי - כבר כתב מרן [שח כב] שאבן שיחדה לשימש קבוע - ל"ה מוקצה.ונראה דכאן לא שייך שימוש קבוע באבן שהרי היא נופלת בשעת המילוי לבור וצריך לקחת אבן חדשה. **ועי' ברש"י** שבגמ' ד"ה ולא היא שכתב דלא חזי למלאת באבן זו וצ"ע א"כ למה צריכה המשנה לכתוב שאין ממלאין בה בשבת הרי אי אפשר למלאת בה אפי' בחול? וצ"ל שאפשר למלאת בה אך זה לא נח דכשהיא נופלת - הרבה פעמים הדלעת מתהפכת וא"א למלאת בה אבל זה לא קורה תמיד כנלענ"ד וצ"ע.

[2212] **כך פרש"י** ד"ה ואם לאו.***ועי' רעק"א*** שהוכיח **מרש"י לעיל מט.** ד"ה נוטל כיסוי - שאין זה בסיס ממש שנאסר אפי' בניעור. שהרי כתב רש"י שם ששרי בניעור היכא שהמוקצה משמש להיתר, וכתב הרעק"א שצריכים לומר שמש"כ רש"י כאן שהקירויה הוויא בסיס, [וכן לקמן בגמ' שאמר רבה שבמניח אבן ע"פ חבית נעשית בסיס] היינו רק לגבי זה שאסור להגביה הכלי כשהמוקצה עליו.**וכצ"ל גם ברש"י לעיל נא.** ד"ה אבל שכתב שכלי שמכוסה במוקצה הוא בסיס ועכ"ח הכוונה לזה שאסור להגביהו כשע"ג יש מוקצה אבל לנערו שרי כמ"ש רש"י בדף מט. הנ"ל. **והוסיף הגרעק"א שכ"מ גם ברש"י בסוגיין קכה: ד"ה לא שנו** - שפרש"י שדברי רבה במניח אבן עפ"י חבית שנעשית החבית בסיס איירי לגבי דין טלטול החבית עם האבן שעליה. ומשמע שלגבי ניעור אין לו דין בסיס והיינו מפני שהאבן משמשת לחבית.

ודעת הרז"ה בפ' כל הכלים [ד"ה תנו רבנן פגה וד"ה תנן התם האבן. ומובא גם בר"ן על הרי"ף בס"פ במה טומנים] שכל שהמוקצה משמש את ההיתר אינו בסיס בכלל ושרי אף להגביה הכלי עם המוקצה שעליו וחולק על רש"י בדף נא. שאוסר להגביה הכלי עם המוקצה שעליו גם בכה"ג שהמוקצה משמש לכלי. ולדעת הרז"ה מש"כ רבה א"ר אמי בגמ' קכה: שבמניח אבן הווי בסיס - הכוונה שמניח האבן כדי שהחבית תשמש אותה ולא בשביל כיסוי אבל כשמשמשת לכיסוי החבית ל"ה החבית בסיס.ולדבריו י"ל שמש"כ במתני' קכה. שאבן שבקירויה הווי מוקצה באינה קשורה - אין הכוונה שהכלי הווי בסיס אלא רק האבן היא מוקצה אמנם במאירי כתב שהטעם שקירויה הווי בסיס לאבן הוא מפני שמשמשת לאבן שמניח את האבן בקירויה כדי שתהא משתמרת שם ומזומנת לו עי"ש. ולפי זה גם לרז"ה הוויא הקירויה בסיס

וכ"פ הרמ"א שיא ח שאין באוכלין בסיס **ועי"ש במ"ב** [ס"ק כט] שדעת הרמ"א שכל שהמוקצה משמש את ההיתר - אין ההיתר בסיס כלל [וכדעת הרז"ה הנ"ל]. **ויל"ע** דהמשנ"ב בסי' שט ס"ק ח' סתם שאבן שבקירויה שאינה קשורה הוויא בסיס וזה אע"פ שהאבן משמשת לקירויה ולא להפך ואולי י"ל שסובר כהמאירי שהקירויה משמשת לאבן

ש. לשם מה שמים אבן ע"פ חבית ומה דינה של האבן והחבית בשבת ומדוע?

ת. שמים אבן ע"פ חבית כדי לכסותה או כדי להכביד על הכיסוי שלא יפול.

ודין האבן: אם שם את האבן במשך השבוע והתכוון להורידה לפני שבת ושכח - האבן הינה מוקצה אולם החבית אינה בסיס למוקצה ודין בסיס הוא רק כשנתכוון שיהיה בסיס בשבת.

ואם התכוון שתישאר בשבת על הכלי - נחלקו אמוראים : **דעת רבה א"ר אמי א"ר יוחנן** - שהאבן הינה מוקצה ולא הוויא כלי כי לא עשה בה מעשה[2213] והחבית היא בסיס למוקצה שכן התכוון בע"ש שהיא תהיה בסיס למוקצה. ולכן גם החבית אסורה בטלטול[2214] **ודעת ר' יוסף ר' אסי א"ר יוחנן** - שבכה"ג האבן היא כלי דהנחת האבן עפ"י החבית שפיר הוויא מעשה להחשיבה כלי[2215] **וכן דעת ר' חנינא** [במעשה דרבי] שבכה"ג האבן אינה מוקצה ולדעתו א"צ כלל מעשה אלא סגי במחשבה להשתמש בה בשבת - כדי להפקיעה מדין מוקצה.

וצ"ע. וכן יל"ע דבשו"ע שט ד סתם שאבן שהניחה ע"פ חבית הווי בסיס ולא העירו הרמ"א והמ"ב שזה רק כשהחבית משמשת לאבן. ובדעת השו"ע עצמו צ"ע דהא בסי' רנט סעיף א' פוסק שמוכין שע"ג הקדירה אין הקדירה בסיס וכתב הב"י שם הטעם - כי המוכין משמשים לקדירה עכ"ד וצ"ע מאי שנא מאבן שע"פ חבית **וצ"ע**

[2213] אבל אם עשה בה מעשה כגון שקשרה לחבית - הוויא כלי ומותרת בטלטול לכמו באבן שבקירויה

[2214] **ולגבי אי שרי להטותה** ולהפיל האבן בלא שמגביהה - **מדייק הרעק"א מרש"י** שמותר שכן רש"י [ד"ה לא שנו - הראשון]כתב שדברי ר' אמי שמניח הווי בסיס אזלו על דין הרמת החבית עם האבן. ומשמע שבהטיה - שרי. וכתב הרעק"א שטעמו של רש"י ששרי בהטיה - דלא הווי בסיס גמור משום שכאן המוקצה משמש להיתר ובסיס גמור הוא רק כשההיתר משמש למוקצה כמו בכר שיש ע"ג מעות במשנה לקמן קמב. ששם אפי' לנער אסור במניח כמ"ש רב שם בגמ' עי"ש. ולדעת הרעק"א ברש"י - מה שאמר רב שם בגמ' שאבן שע"פ חבית אסור אפי' לנער - איירי כשהחבית משמשת לאבן שלא תאבד עי"ש. **אמנם מרן בשו"ע** שט ד כתב בפשטות שבמניח הווי בסיס ואסור אפי' להטות את החבית ומשמע שגם בהניח לצורך החבית בתור כיסוי - הוויא החבית בסיס ודלא כרש"י **אך יל"ע** שבסי' רנט א כתב מרן בפשיטות שקדירה שטמנה במוכין - אין הקדירה נעשית בסיס למוכין ושם בב"י הביא את רש"י שהסביר שלא נעשית בסיס כי המוכין באים להטמין ויל"ע מאי שנא מאבן שמשמשת כיסוי לחבית שכתב מרן שהוויא החבית בסיס לאבן? **וצ"ע**

[2215] **וא"ת** מאי שנא מחריות שלר' אסי [לעיל נ.] סגי בזה שישב כליהן מבעו"י והכא נמי צ"ל שסגי בהשתמש באבן מבעו"י שהניחה על החבית ומה בכך שחשב להורידה מבעו"י? **י"ל** שהתם ל"ג ר' אסי אלא ר' אשי. **אי נמי י"ל** שחריות קלים יותר מאבנים דראויין לישיבה [- **תוד"ה ואזדו**]. **ולהלכה** - פסק מרן [שח כא]כתירוץ השני של תוס' שלגבי חריות כתב דסגי בישב עליהן מע"ש אפי' לא חשב לישב בשבת ולגבי אבן פסק שלא מהני שהשתמש בה מע"ש. ובב"י הביא את המ"מ שכתב כן בדעת הרמב"ם לחלק בין חריות לעצים שחריות יש מהן שעומדין לישיבה משר"כ אבנין עי"ש.

להלכה - פסק מרן [שט ד] כרבה א"ר אמי א"ר יוחנן שבמניח אבן ע"פ חבית הוויא האבן מוקצה והחבית בסיס[2216]. **ופסק בסתמא** שאם התכוון שתהא האבן מונחת בביה"ש - הווי מוקצה. ומשמע שאפי' בהתכוון להורידה אחר ביה"ש **אולם בי"א מביא** דעת תוס' שאם התכוון בע"ש להוריד את האבן בשבת עצמה [ע"י ניעור] - לא הוויא החבית בסיס דבסיס הוויא רק אם התכוון שהמוקצה יהא מונח על החבית כל השבת. **ופסק המ"ב** [ס"ק כא] שבמקום פסידא יש לסמוך על דעה זו.

ש. לר' אמי א"ר יוחנן - מדוע אבן שקשורה לקירויה הוויא כלי?

ת. בגמ' אמר רבה משום שמהודקת הוויא כלי ולא דמי לאבן שע"פ חבית שינה מהודקת.

ש. לר' אסי א"ר יוחנן - מדוע אבן שבקירויה שלא קשרה לא הוויא כלי?

ת. בגמ' א"ר יוסף דכיוון שלא הדקה ביטול בטלה ופרש"י שלא חזיא למלאת[2217] ולא דמי לאבן שע"פ חבית שראויה לכיסוי.

[2216] ויל"ע מאי שנא מקדירה שטמנה במוכין בסי' רנט א דכתב שם מרן ל"ה הקדירה בסיס וצ"ע

[2217] יש להעיר דלא לגמרי לא חזיא דהא מתני' אוסרת למלא בה משמע שזה אפשרי במציאות [דאין אוסרים דבר שאינו אפשרי במציאות] אלא שלא מצוי שממלאין כך דבד"כ האבן נופלת והמים נשפכים. כנלענ"ד וצ"ע

ש. אבנים שעומדות לבנין ורוצה לישב עליהן בשבת - כיצד מכינם מאתמול לכך?

ת. נחלקו בזה אמוראים במעשה דרבי. שהיה מעשה שרבי רצה להכין אבנים העומדות לבנין לישיבה בשבת ונחלקו אמוראים כיצד הורה רבי שיכינום: דעת ר' חנינא - שרבי אמר שיחשבו בער"ש לישב עליהן בשבת וסגי בזה להפקיע מהן דין מוקצה. ודעת ר' יוחנן - שרבי אמר להם לסדר האבנים לישיבה מע"ש. ונחלקו אמוראים בדעת ר' יוחנן האם התכוון שרבי הורה שיסדרו האבנים בע"ש ופרש"י שסובר שאין הזמנה במעשה כל דהו מהני לעשותה כלי [וכש"כ שהזמנה במחשבה לא מהניא] וע"כ אמר להם לסדרם מע"ש כדי שלא יצטרכו להזיזם בשבת דעדיין יהיו מוקצה[2218] - זו דעת ר' אמי. או שכוונת ר' יוחנן שרבי הצריכם למעשה כל דהו דהיינו שפשוף האבנים מהטיט וזה מהני לעשותם כלי ולהפקיעם מדין מוקצה. - זו דעת ר' אסי.

להלכה - פוסק מרן [שח כא] כר' אמי ועי' הערה[2219].

[2218] ולשבת על מוקצה שרי בשבת ואפי' אם האבן תתנועע כי זה טלטול בגופו [עי' מ"ב שח ע]

[2219] ולשון מרן "אבל נדבך של אבנים אע"פ שחשב עליהן אסור לישב עליהן אא"כ לימדום" וכתב **המ"ב** [פט] שמלשון המחבר משמע שלימדום הווי מעשה המתיר את טלטול האבנים אבל המ"א מצדד כשיטת רש"י שסידור האבנים לא מהני להתיר טלטול אלא כדי שלא יצטרך לטלטלן למחר **עכ"ד המ"ב.** ומלשון המ"א [ס"ק מא] משמע שמבין בדעת מרן שסובר כרש"י ולא שחולק עליו שהמ"א מסביר את הרמב"ם שנקט לשון דומה ללשון השו"ע [לשון הרמב"ם היא : "אם למדום מותר לישב עליהן למחר ואי לאו - אסור"] ומסביר המ"א שסובר כרש"י וא"כ גם בדעת מרן מסביר כן.

ש. מהן "חריות של דקל" ומה דינן לגבי מוקצה כשגדרן לשם היסק ונמלך עליהן לישיבה ומדוע?

ת. **חריות של דקל** הם חתיכות גזע של עץ הדקל. שגזעו בנוי מענפים שנתקשו ונפלו העלין שלהן[2220].

ודינן לגבי מוקצה כשגדרן להיסק ונמלך לישיבה - נחלקו תנאים בברייתא המובאת בסוגיין. **לת"ק** - צריך לקושרן בערב שבת היינו לקשור כמה חריות יחד שיהא נח לישב עליהן דבעי' מעשה כדי להוציאן מדין מוקצה. ודעת **רשב"ג** - שסגי במחשבה בע"ש ליישב עליהן בשבת כדי להוציאן מדין מוקצה. ובגמ' לעיל נ. מובאת עוד ברייתא ובה **דיעה שלישית** - שסגי בישב עליהן בער"ש אע"פ שלא חשב לישב עליהן בשבת ועי"ש בגמ' שרב פסק כת"ק ושמואל - כרשב"ג ור' אסי[2221] - כדיעה השלישית.

להלכה - פסק מרן [שח כ] **כדיעה השלישית**[2222] וכתב שכ"ש שמהני גם ע"י מחשבה וע"י קשירה להוציאה מדין מוקצה.

[2220] עי' רש"י לעיל נ. ובסוכה לב. ד"ה חריות. וזהו פי' חריות בסוגיין אבל מצאנו בש"ס גם חריות שהכוונה לענפים של דקל צעירים שיש בהן עוד עלים - עי' משנה סוכה ד ו שהיו מביאין חריות למזבח בסוכות עי"ש ועי' גם רע"ב במס' פרה ג ט ד"ה בחריות שפי' זמורות של דקל והיינו ענפים ארוכים עם עלים. וכן בתויו"ט סוכה ג א שמפרש שלולבים זה חריות והיינן ענפים צעירים מאוד שעדיין לא נתפרדו עליהן וכ"ש שלא נשרו.

[2221] וי"ג ר' אשי. וגם לגורסים ר' אסי - מ"מ גם ר' אשי משמע שסובר כך כדאמרי' שם א"ר אשי אף אנן נמי תנינא וכו'

[2222] שכן ר' אשי שהוא בתראה סבירא כוותיה

ש. מה הדין בזמורה של גפן שגדרה לעצים ונמלך עליה בע"ש להעלות על ידה דלי עם מים מהבור? ומה הדין אם היא מחוברת לעץ האם שרי להעלות בה דלי עם מים מהבור? ומדוע?

ת. זמורה של גפן התלושה מע"ש שגדרה לעצים ונמלך להעלות בה דלי - נחלקו אמוראים.

לדעת ר' ששת - זה תלוי במחלוקת ת"ק ורשב"ג בברייתא לגבי חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לישיבה - שלת"ק בעי' מעשה ולא סגי במחשבה לישיבה מע"ש ולרשב"ג - סגי במחשבה לישיבה מע"ש. [ולדיעה השלישית המובאת בבריתא נ. - סגי בישב עליהן מע"ש אפי' לא חשב לישב בשבת].

לדעת ר' אשי - בין לת"ק ובין לרשב"ג [ובין לדיעה השלישית בברייתא נ.] אין להעלות עמה מים בדלי אא"כ קשרה מע"ש משום שכיוון שהיא רכה חיישי' שיבוא לקצצה בשבת להתאימה להעלאת המים בדלי ויתחייב משום מכה בפטיש. [אבל אם קשרה מע"ש - מסתמא כבר יתקנה אז ולא חיישי' שיתקנה בשבת - מחצית השקל שח לט][2223].

וזמורה של גפן המחוברת - אם גבוהה ג"ט מהקרקע - אסור להשתמש בה אפי' אם קשרה לדלי מבעו"י משום גזירת השתמשות באילן שאסרו לז"ל שמא יתלוש.

ואם גבוהה פחות מג"ט - לא גזרו בה על השתמשות באילן אך גם לר' ששת הווי מוקצה בין לת"ק בין לרשב"ג אא"כ קשרה מבע"י דגם לרשב"ג שבחריות סגי במחשבה - במחובר לא מהני מחשבה ובעי' מעשה [2224].

להלכה - פסק **הרמב"ם** כג ז כר' אשי שאפי' בתלושה אסור להשתמש אם לא קשרה מע"ש. ובטושו"ע לא הביאו דין זה אולם **המג"א** [שח לט] **והמ"ב** [שח פא] הביאוהו.

[2223] **וכתב רש"י** שבחריות לישיבה ליכא למגזר הכי עכ"ד. וכנראה משום שאינן רכים וכ"כ **במשנ"ב** שח פא שבקשים מותר עי"ש

[2224] ובטעם הדבר שבמחובר חכו"ע לא סגי במחשבה - כתב הריטב"א משום שהשימוש בה בתור חבל לדלי הוא "היפך עיניינה" [דאין דרך בזה] וע"כ בעי' מעשה

ש. מהו "פקק החלון" והאם מותר לפוקקו בשבת ומדוע?

ת. פקק החלון הוא חפץ שסוגרים איתו את החלון[2225] ולגבי אם מותר לפוקקו [היינו לסגור בו את החלון] נחלקו תנאים וכן נלקו אמוראים בדעת תנאים וסיכום הדין הוא כך:.

אם הפקק קשור [או מחובר בצורה אחרת] לחלון מע"ש **וכשלא סוגר את החלון הפקק תלוי באוויר** כך שניכר שהוא קשור לחלון - הרי הוא כחלק מהבית ואינו מוקצה דעומד לשימוש וכן אין בסגירת החלון "מחזי כבונה" כי הלוא כולם רואים שהוא בנוי בבית מע"ש.

ואם הפקק קשור לחלון אך כשלא סוגר את החלון הפקק מונח בארץ[2226] - לדעת **ר' אליעזר** במשנה אסור לפקוק בו בשבת דדמי למוסיף על הבנין[2227] ולדעת **חכמים** במשנה שרי דאין זה מחזי כבונה וכן דעת **ר' יהודה** במשנה בעירובין קב. המובאת בבסוגיין שאין זה מחזי כבונה[2228].

ואם אין הפקק קשור לחלון - לדעת רבי אליעזר במשנה - אסור לפקוק בו. דמחזי כבונה וכנ"ל **וכן דעת ר' יהודה** שבאינו קשור מחזי כבונה[2229] **ולדעת רשב"ג בברייתא** המובאת בגמ' - שרי לפקוק בו ואין זה מחזי כבונה דהוא תוספת ארעי[2230]. **ובדעת חכמים דמתני'** נחלקו אמוראים אי ס"ל כר' יהודה [- דעת ר' ירמיה וכן דעת רבב"ח א"ר יוחנן] ואסור[2231] או שס"ל כרשב"ג ומותר.

להלכה - בגמ' א"ר יוחנן שהלכה **כרשב"ג** וכן פוסק השו"ע [שיג א] **לגבי פקק החלון** שא"צ להיות קשור וסגי בזה שיחשוב עליו מע"ש להיות פקק[2232]. **אך לגבי נגר** - פוסק מרן **כר' יהודה** שבעי' שיקשרנו מע"ש לדלת או לבית ודלא כרבב"ח א"ר יוחנן שהשווה את דין נגר לדין פקק החלון ועי' בזה בתשובה הבאה.

2225 כגון לוח או מסך [רע"ב במשנה וכ"כ בשו"ע שיג א]

2226 דהיינו שהחבל שבו קשור החלון הוא ארוך ולכן אע"ג שקשור לבית - אפשר להניחו על הארץ

2227 ואף שאין כאן בנין ממש כי זה בניה ארעית - אבל מחזי כבונה יש כאן. ולר"א תוספת אוהל עראי אסורה וה"ה תוספת ארעית במחיצת קבע. אבל תוספת ארעית במחיצת ארעי - שרי אף לר"א

2228 וטעם שאין זה מחזי כבונה - לר' יהודה - כי החלון קשור ולחכמים דר"א - נחלקו אמוראים אי בגלל שהוא קשור או בגלל שזה ארעי ומתוקן מאתמול לכך

2229 במשנה בעירובין שם מיירי בנגר [- בריח של דלתשתוחבים אותו בארץ] ובזה ר' יהודה מצריך שיהא קשור. והגמ' [- רבב"ח א"ר יוחנן] בסוגיין משווה את דין נגר לדין פקק החלון. <u>ועי' מה שכתבתי בסוף התשובה הבאה בד"ה להלכה</u>.

2230 רשב"ג דיבר על קנה שעשאו לנגר ומשווה א"ז הגמ' לפקק החלון כמו שהשוותה את הנגר לפקק החלון

2231 יל"ע בשיטת ר' יוחנן שסובר שחכמים כר' יהודה - והא איהו אמר לעיל קכה: שלרבנן תוספת ארעית ל"ה אוהל ושרי א"כ למה מצריכין שפקק החלון יהא קשור? ועוד ק' הא ר' יוחנן פסק גבי קנה כרשב"ג שא"צ קשור והגמ' השוותה דין קנה לדין פקק החלון וא"כ גם בפקק החלון הל' כרשב"ג לדעת ר' יוחנן וא"כ אמאי מעמיד את חכמים כר' יהודה ודלא כהילכתא?

2232 וכ"ש אם נשתמש בו פעם א' מע"ש דתו א"צ אפי' מחשבה להשתמש בה בשבת [משנ"ב ס"ק ג] ועי' ביאוה"ל שי"א שגם בזה בעי' תורת כלי דהיינו שיתקנו ע"י מעשה או שישתמש בהם מבעו"י פעם א'

ש. מהו נגר והאם מותר לנעול בו בשבת?

ת. נגר הוא יתד [=מוט קצר] שנועלין בו את הדלת ע"י שמכניסים את חלקו בחור שבמפתן הבית וחלקו מול הדלת ולגבי לנעול בו - אומרת המשנה בעירובין המובאת בסוגיין שלכו"ע אם אינו קשור לדלת [או לבית] מבעו"י - אסור לנעול בו בשבת. **ונחלקו ר' יהודה וחכמים** האם זה איסור דאו' משום בונה - ואסור גם במקדש - דעת ת"ק או שזה איסור דר' דדמי לבנין[2233] ושרי במקדש [דאין שבות במקדש] - דעת ר' יהודה.

עוד נחלקו במקרה שקשור לדלת או לבית אך כשאינו נועל בו הוא מונח [=נגרר] על הארץ - האם אסור מדר' להשתמש בו במדינה משום שמחזי כתלוש ורק במקדש שרי - דעת ת"ק או ששרי גם במדינה - דעת ר' יהודה.

ומשמע בגמ' שלדעת רשב"ג המובאת בברייתא בסוגיין שבקנה שהתקינו להיות נועל בו א"צ לקשור - ה"ה בנגר א"צ לקשור ושרי באינו קשור אף במדינה.

להלכה - פסק מרן [שיג א] **בנגר כר' יהודה** שבעי' קשירה מדר' ושרי אפי' הוא נגרר[2234]. וכתב במ"ב [ס"ק כא] דה"ה אם עשה בית יד בנגר ג"כ שרי דלא דמי לבנין. ולא מדמה א"ז לקנה ועי' בתשובה הבאה.

הערה: כתבתי התשובה עפ"י שיטת רש"י שר"א סובר שנעילה בנגר תלוש הוא איסור דאו' של בונה ור' יהודה סבר שזה אי' דר' דמחזי כבונה. אבל תוס' סוברים שטעמם של ר"א ור' יהודה שבאינו קשור אסור הוא משום מוקצה דבעי' מעשה כדי להתירו בטלטול אבל משום בונה אין כאן דזה בנין עראי.

[2233] אבל אינו בנין ממש דהרי הוא עראי. ומשמע שלר"א בנין עראי אסור מדאו'. ועי' הערה שבסוף התשובה

[2234] ומקורו מהרי"ף והרא"ש שפסקו כך. וכתב הרא"ש לאחר שהביא דעת הרי"ף לפסוק כר' יהודה - שלית להרי"ף ההשוואה שעשה רבב"ח א"ר יוחנן בין נגר לפקק החלון אלא הרי"ף פוסק בפקק החלון שלא בעי' קשור ובנגר - שדמי יותר לבנין - בעי' קשור

ש. האם מותר לנעול דלת בקנה שהזמינו מע"ש כדי לנעול בו בשבת ומדוע?

ת. נחלקו בזה ת"ק ורשב"ג בבריתא. לת"ק - אסור אא"כ קשרו בע"ש לבית או לדלת[2235]. ולרשב"ג - מותר אפי' בלא קשרו. ופסק ר' יוחנן כרשב"ג אמנם מצריך שיהא לו "תורת כלי" ופרש"י דהיינו שיהא ראוי לעוד מלאכה כגון להפך בזיתים או לפצע אגוזים[2236] ותוס' פירשו שתורת כלי היינו שיתקינו במעשה ולא סגי במחשבה [2237].

להלכה - השו"ע [שיג א] **פוסק כר' יוחנן** ומביא את הסבר רש"י והסבר תוס' ולא מכריע ובמ"ב כתב שבשעת הצורך יש להקל כתוס' שלא בעי' שיהא ראוי למעשה אחר דכן סתם השו"ע שח י עכ"ד. ובטעמו של ר' יוחנן שבעי' תורת כלי ולא סגי במחשבה - כתב מרן [ומקורו מהרא"ש והטור] משום שדמי לבנין יותר מפקק החלון ועי' הערה[2238].

לסיכום פסקי השו"ע: בפקק החלון - לא בעי' קשור ולא בעי' תורת כלי **בקנה** שיותר דמי לבנין מפקק החלון אך פחות דמי לבנין - בעי' או שיהא קשור או שיהא בו תורת כלי. **בנגר** שיותר דמי לבנין מתרוויהו - בעי' קשור אך לא תלוי ובכה"ג שקשור א"צ תורת כלי. עכ"ד השו"ע. **ובביאוה"ל** הביא שיטת הר"ן והרשב"א שגם בפקק החלון בעי' תורת כלי כי זה שימוש במחובר ודמי לבנין ונשאר בצ"ע למעשה.

[2235] ומצריך שיהא גם קשור וגם תלוי. וכנראה שת"ק דרשב"ג הוא ר"א שמחייב מדאו' באינו קשור וע"כ מחמיר מדר' גם בקשור אם אינו תלוי

[2236] מיהו בקשרו מע"ש - ודאי שרי בכל ענין אפי' שלית ליה תורת כלי דהט הוא חלק מהבנין ולא גרע מנגר וכ"מ בשו"ע שכתב שנגר חמור מקנה דבעי' קשירה - ומשמע שלא בעי' תורת כלי עי"ש שאף אם אין בראשו גלוסטרא ובמ"ב ס"ק יז שבכה"ג אין על הנגר תורת כלי

[2237] ובטעמו של רש"י פי' הרא"ש [סי' י] שכיוון שנעילה ע"י קנה דמי לבנין - בעי' שיהא תורת כלי עליו למלאכה אחרת חוץ מנעילת הדלת שכך רואים שלא בונה בו. **ובשו"ע** הביא את שיטת רש"י [עי' בהמשך התשובה ד"ה ולהלכה] וכתב שגם לרש"י בעי' תיקון **במעשה** ולא סגי במחשבה ומחלוקת רש"י ור"ת היא רק אי בעי' ג"כ שיהא ראוי לעוד מלאכה

[2238] וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד שטעמא שבעי' תורת כלי הוא משום שהווי שימוש למחובר. ועי"ש שמק' הרשב"א מדוע מדמה הגמ' חריות לקנה שנועלים בו הא חריות לא הווי שימוש במחובר עכ"ד הרשב"א. אמנם מרש"י משמע שאפי' במקום שלא דמי כלל לבנין בעי' תורת כלי כגון בדלתות שידה תיבה ומגדל בעי' תורת כלי וצ"ע

מהמשנה קכו: עד סוף הפרק.

ש. כיסוי כלי שאין לו בית יד - האם שרי ליטלו בשבת מהכלי ? ומה הדין בכיסוי קרקעות? ומדוע?

ת. כיסוי קרקעות - לכו"ע צריך שיהא לו בית יד דאל"כ הווי כבונה [פי' כשמחזירו. וכסותר כשנוטלו].

כיסוי כלים - אם הם תלושים מהקרקע - לכו"ע א"צ בית יד ומיהו בעי' שיהא עליהם תורת כלי ועי' תשובה הקודמת[2239] ואם הם מחוברים ע"י טיט כגון תנור וכיריים - נחלקו ת"ק ור' יוסי במשנה לת"ק - בעי' בית יד ולר' יוסי לא בעי' בית יד.

להלכה - מרן [שח י] מחייב בית יד בכיסוי קרקעות ופוטר בכלים התלושים [אך מצריך שיהא תורת כלי דהיינו שעשה בכיסוי מעשה לשם כיסוי או שהשתמש בו פעם א' מבעו"י לכיסוי[2240]] ולגבי כיסוי כלים המחוברים לקרקע - מחלק מרן בין כלים הקבורים בקרקע - שבהם בעי' בית יד לכלים שרק מחוברים בטיט - כתנור וכיריים - שבהם לא בעי' בית יד. ובב"י כתב שמקורו מהרמב"ם שחילק כך. וכתב שהרמב"ם פסק כת"ק שבכלים המחוברים לקרקע בעי' בית יד אולם "מחוברים" הכוונה שקבורים באדמה ונראים כקרקע. אבל תנור וכיריים שרק מודבקים בטיט - חשיבי כתלושים וגם ת"ק מיקל בהם שא"צ בית יד **ועי' הערה**[2241].

[2239] זה שצריכים תורת כלי אף בכיסוי לכלי תלוש - כ"כ **רש"י** ד"ה ודכו"ע. ולשיטתו תורת כלי היינו שיהא ראוי לעוד תשמיש חוץ מכיסוי כלי. **ולשיטת ר"ת לגבי קנה** - "תיקון כלי" היינו שיתקנו לכיסוי ע"י מעשה [היינו שאם לקח סתם עץ לשם כיסוי כלי - צריך לעשות בו מעשה כדי להוציאו מדין מוקצה. וצ"ע אי מהני גם בייחוד לעולם כמן שבאבן מהני] **ובשו"ע** שח י פסק שבעי' כיסוי כלי ע"י מעשה אך הוסיף שמהני גם אם השתמש בו פעם א' מבעו"י לשם כיסוי ומקורו מהר"ן על הרי"ף מט:. ויל"ע אי גם גבי קנה דעת מרן שסגי בשימוש פעם אחת מע"ש דגבי קנה לא הזכיר היתר זה אלא רק דבעי' מעשה עי"ש. **ובמשנה ברורה** [ס"ק מה] מוסיף עוד שסגי בכיסוי כלי אפי' ייחוד לשבת אחת כמו בחריות וא"כ לדעתו וודאי שונה דין כיסוי כלי מדין קנה שבקנה כתב מרן [שיג א] שלא מהני מחשבה לשבת אחת. ומשמע מהמ"ב שהיתר מחשבה בכיסוי כלי הוא אפי' בכלים המחוברים וצ"ע דמאי שנא מקנה [וגם בגמ' משמע שדין אחד להם]

[2240] **ובמ"ב** [מה] מוסיף שה"ה אם חשב עליו מבעו"י להשתמש בו בשבת. ועי' הערה קודמת.

[2241] ופסק מרן הוא דלא כרש"י שעל פיו כתבתי התשובה בפנים - שלדעתו תנור וכיריים המחוברים בטיט לקרקע - חשיבי מחוברים ונחלקו בהם ת"ק ור' יוסי ולת"ק חייבים בבית יד

פרק שמונה עשר - מפנין.

מהמשנה קכו: עד המשנה קכח: למעלה.

ש. מהן "קופות של תבן ושל תבואה" והאם מותר לפנותן בשבת? ומדוע?

ת. "קופות" היינו כלים. [וכתבו תוס' בשם הירושלמי שבקופה יש ג' סאין] ו"תבן" הוא חלק משיבולת של דגן העומד למאכל בהמה[2242].

ובשביל שיהא מותר לפנותן בשבת צריך כמה תנאים: א. **שלא יהיו מוקצה** - והיינו שיהיה התבן ראוי לבהמה והתבואה ראויה לכוס בשבת ולר' יהודה צריך גם שיתחיל את פינוי המחסן של התבואה בע"ש דאחרת נקרא שמסיח דעתו ממנו והווי מוקצה[2243].

ב. שיהא זה **לצורך מצווה** כגון אורחים או לימוד תורה דאל"כ לא מתירין טירחא בשבת[2244].

ג. **שלא יפנה את האוצר** [- המחסן] **לגמרי** כדי שלא יבוא להשוות גומות[2245].

ד. **לדעת ר' חסדא** - אף לצורך מצווה אסור לפנות יותר מה' קופות לכל אורח או תלמיד. דזה טירחה יתירה **ולדעת שמואל** - מותר אפי' מאה ומש"כ במשנה ד' וה' קופות - הכוונה בתור דוגמא להרבה קופות וה"ה יותר[2246].

[2242] עי' תוס' לעיל לו: ד"ה כירה שתבן הוא חלק מהשיבולת של הדגן שנקצר עם התבואה ומוכיחים א"ז מהגמ' לקמן קנ: שתבן אינו מחובר עי"ש. ונחלקו שם רש"י ותוס' לגבי קש אם גם הוא החלק הנקצר עם השיבולת - זו דעת רש"י לו: ד"ה קש ועי' מהרש"א שם [ולדעתו תבן הוא קש שנחתך - עי' רשי קמ. ד"ה תבן] או שזה החלק שנשאר בארץ - תוד"ה כירה שם.

[2243] ונראה שאפי' חשב עליו מע"ש אסור לפנותו בשבת כשלא התחיל לפנותו מע"ש דלא מהניא מחשבה כשניכר ממעשהו שמקצה. וצ"ע

[2244] וטעם שלא מתירין טירחא בשבת לצורך הרשות - עי' **רבינו פרחיה** שהוא משום וקראת לשבת עונג. ולפי זה מובן ששרי לצורך מצווה שהרי כל הפסוק הנ"ל מדבר בענייני רשות כמ"ש בהמשך הפסוק" ממצוא חפציך" ודרז"ל [לעיל קיג.]פרט לחפצי שמים. וכתב הב"י שלג א שאם התחיל בפינוי מע"ש - מותר אף לצורך הרשות [והיינו לר' שמעון דלר' יהודה ההיתר של צורך מצווה הוא רק בהתחיל בע"ש לפנות וממילא יוצא שלצורך רשות - אסור אפי' התחיל מע"ש]

[2245] ובמקום שרוב המחסנים מרוצפין - ליכא לחשש זה - עי' גמ' לעיל צה. גבי מחוזא

[2246] וכנראה נקט "אפילו ד' וה' " משום שאין דרך לפנות יותר מזה שבקופה יש ג' סאין שזה כ25.5 ליטר וזה קופסא גדולה. ועכ"פ דרך המשנה לומר ד' וה' על ריבוי פעמים - עי' משנה לעיל קג. מקפלין את הכלים אפי' ד' וה' פעמים וביבמות פרק יג משנה א' ממאנת והיא קטנה אפי' ד' וה' פעמים וכן בסוף פרק אלו מציאות "החזירה וברחה אפי' ד' וה' פעמים" "פרק

להלכה - פסק מרן [שלג א] **במחלוקת ר' יהדה ור' שמעון** - כדעת ר' שמעון ששרי להתחיל אוצר לצורך מצווה ולא הווי מוקצה **ובמחלוקת שמואל ור' חסדא** - כדעת ר' חסדא ששרי רק ה' קופות ולא יותר. ולגבי צורך רשות - פסק המשנ"ב [שלג א - ב] ששרי רק אם התחיל מע"ש ורק פחות מה' עי"ש.

ש. איך מסביר ר' חסדא את לשון המשנה "מפנין אפי' ד' וה' קופות... אבל לא יפנה את האוצר"? ואיך מסביר שמואל?

ת. **ר' חסדא** מסביר שמפנין ד' מה' היינו שאם יש לו ה' קופות - לא יפנה ה' אלא ד' דאם יגמור את האוצר - חיישי' שיבוא להשוות גומות. וה' מאוצר גדול היינו שאם יש לו אוצר גדול - בזה לא סגי שלא יפנה את כולו אלא גם לא יפנה יותר מה' קופות משום שזה טירחה יתירה ואסור אפי' לצורך מצווה ובלבד שלא יתחיל לפנות את האוצר - היינו שצריך להתחיל מבעוד יום ומתני' כר' יהודה שאית ליה מוקצה אם לא התחיל לפנות את האוצר מבעו"י.

ושמואל מסביר - מפנין ד' וה' קופות - ואפי' טובא... אבל לא יפנה את כל האוצר שמא יבוא להשוות גומות. אבל להתחיל - מותר ומתני' כר"ש שלית ליה מוקצה בכה"ג שהאוכל שבאוצר ראוי לאכילה בשבת.

ש. כשמפנה את הקופות - האם עדיף לפנות הרבה קופות בבת אחת ואז ימעט בהילוך [שלא יצטרך לחזור ולפנות כמה פעמים] או שלמעט במשאוי עדיף?

ת. הגמ' מסיקה שלמעט בהילוך עדיף אף אם מרבה במשאוי. מיהו כתבו תוס' שלהביא בהמה שחוטה שלימה ביו"ט אסור בבת אחת משום דהווי טירחה יותר מידי.

וטען אפי' ד' וה' פעמים". ונראה דבכולהו אין דרך להפליג יותר מה' פעמים ולכן נקט דווקא לשון זו אבל ה"ה דאפי' ק' פעמים

ש. כשיש הרבה אורחים - האם לר' חסדא מפנה לכל אורח ה' קופות או שלכל האורחין יחד מפנה רק ה' קופות?

ת. הגמ' מוכיחה ממעשה דרבי ודר' חייא שהם פינו שדה מליאה עומרים [והיינו הרבה יותר מה' קופות] בשביל תלמידיהם - מוכח שעל כל אורח/ תלמיד שרי ה' קופות.

ש. והאם מותר לאדם א' לפנות את כל הקופות או שכל אדם מפנה לעצמו ה' קופות?

ת. הגמ' מסתפקת וניסתה להוכיח ממעשה דרבי שפינה כל השדה משמע שלבדו פינה בבשיל כולם ודחתה הגמ' שרבי רק הורה לפנות ולעולם כל אחד פינה לנפשיה.

להלכה - פסק מרן [שלג ג] להחמיר שלא יפנה אחד לכולם ועי' הערה[2247] והערה[2248].

[2247] ומקורו של מרן - מהרי"ף והרא"ש שכתבו שכיוון דאיסורא הוא עבדי' לחומרא. וכן פסק הרמב"ם [כו טו] ועי' בספר **עמודי אש** [הג"ר ישראל אייזנשטיין מרבני רוסיא לפני כ150 שנה] שהקשה הא קי"ל ספיקא דרבנן לקולא? ובשלמא את שיטת הרא"ש [והרי"ף] יש לתרץ עפ"י מש"כ הרא"ש ביבמות [ב א] שכל היכא שהגמ' שקיל וטרי למיפשט להתירא ודחי ליה - ש"מ שדעת בני הישיבה לחומרא ולכן פוסק לחומרא בספיקא דרבנן התם [בשניות דר' חייא] והכא אבל על הרמב"ם נשאר העמודי אש בצ"ע שהרי בשניות דר' חייא פוסק [בהל' אישות א' ו'] לקולא ואמאי פה מחמיר? ועי' בספר **ראשון לציון** [לבעל אור החיים] ביצה לה: שמסביר שפה פסקי' לחומרא כי הגמ' דוחה בלשון "לעולם" דמשמע שכך פוסקים. ולפי זה מובנת שיטת הרמב"ם דביבמות שם [כב.] לא כתוב בדחיית הגמ' לשון "לעולם" אלא לשון "דילמא".

[2248] **ולגבי אי יכול אדם שלא מפנה לעצמו - לפנות בשביל חבירו ה' סאין** עי' **ב"ח** שלג ב ובביאור **הגר"א** על שו"ע שלג ג שנחלקו בזה רש"י ותוס' שמרש"י משמע ששרי [דמשמע מרש"י שרבי לא פינה לעצמו אפי' עומר אחד וממילא מסתבר שפינו בשבילו] ומתוס' משמע שאסור [דתוס' פירשו שרבי לא פינה את כל השדה - משמע שעומר א' היה צריך לפנות ואסור שמישהוא יפנה בשבילו] ופסקו כרש"י וכ"פ **מרן** [שלג ג] שאחר יכול לפנות בשבילו

ש. כמו מה גדולה הכנסת אורחין ? ומנ"ל?

ת. בגמ' מובאות כמה דיעות א] **ר' יוחנן** אומר שגדולה כהשכמת ביהמ"ד וראייתו - שהשוות המשנה לגבי דין מפנין - "מפני האורחין" ל "ביטול ביהמ"ד"[2249].

ב] **ר' דימי מנהרדעא** אומר שזה יותר מהשכמת ביהמ"ד שהרי הקדימה המשנה הכנסת אורחין לביטול ביהמ"ד.

ג] **ר' יהודה אמר רב** אומר שגדולה יותר מהקבלת פני שכינה שכן אמר אברהם אבינו לקב"ה[2250] "אל נא תעבור מעל עבדיך" והלך לקבל פני האורחין[2251].

ש. מה הפירוש "לדון את חבירו לכף זכות" ואיפה זה נכלל במשנה בפיאה א א אלו דברים וכו'?

ת. כתב רש"י קכז: "שמכריעו לזכות ואומר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לטובה נתכוון" והיינו שבמקום ספק אי חברינו זכאי או חייב נכריע שהוא זכאי וננהג בו כך. [ובפשטות הדין הוא מצד חזקת כשרות שיש לכל יהודי] וכתב רש"י הנ"ל שזה נכלל במשנה פיאה א א בהבאת שלום בין אדם לחבירו שעי"ז שדנו לכף זכות נעשה שלום בניהם.

[2249] ועי' בעיון יעקב שבעין יעקב וכן ברי"ף על העין יעקב שפי' שהיינו כשלא יתבטל מתלמודו עקב האורחים אלא ילמד בבית במקום בביהמ"ד אבל אם עי"ז יתבטל מתלמודו וודאי ת"ת עדיף דהא כתוב במשנה בפיאה א א [המובאת לקמן בסוגיא] שת"ת כנגד כולם וזה כולל גם כנגד גמילות חסדים שנכלל בזה הכנסת אורחים עי"ש

[2250] דס"ל שאמר א"ז לקב"ה ועי' גמ' שבועות לה: שנחלקו בזה תנאים [תוס']

[2251] ויל"ע אי אפשר מכאן להביא ראיה שמותר להפסיק בתפילת שמונה עשרה לצורך אורחים דוודאי דיבור עם ה' בנבואה חשוב לא פחות מתפילת שמו"ע ובכל זאת הפסיק אברהם בשביל האורחים. **אולם יש לדון** שהרי קי"ל דאין למדים מקודם מתן תורה [עי' תוס' מו"ק כ. ד"ה מה בשם הירושלמי] אולם עדיין יל"ע דאיכא דברים טובא שלמדים מקודם מת"ת ועי' באנציקלופדיה תלמודית ערך אין למדים מקודם מת"ת מו"מ בזה.

ש. האם צריך לדון לכף זכות גם כשרוב צדדי הספק נוטין לרעת הנידון ורחוק לומר שהוא זכאי?

ת.בגמ' מובאים מעשים שרחוק היה לזכות את הנידון ובכל זאת דנוהו לכף זכות. ועי' הערה[2252] .

ש. האם תרומה טהורה היא מוקצה והאם יש חילוק אם היא נמצאת בידי ישראל או בידי כהן?

ת. במשנה כתוב שהיא אינה מוקצה משום דחזיא לכהן ובגמ' כתוב שאף אם היא נמצאת בידי ישראל - מ"מ חזי לכהן ואינה מוקצה[2253] [2254].

ש. האם דמאי הוא מוקצה ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאינו מוקצה ואומרת הגמ' משום שיכול להפקיר נכסיו ולהיות עני ואז חזי ליה. [2255]

[2252] עי' **מאירי** בסוגיין שבחסיד יש מצווה לדונו לכף זכות אף אם המעשה מצד עצמו נוטה לחיוב - ובזה איירי בסוגיין [וכנראה סובר שמש"כ בגמ' "נשכר אצל בעה"ב אחד" הכוונה לרבי אליעזר וכגי' השאילתות המובאת בגליון הש"ס] ואילו באדם סתם - יש לדונו לכף זכות רק אם הצדדים שווים ובאדם רשע ראוי לדונו לכף חובה אף באפשר רחוק עי"ש. ובספר **שערי תשובה** לרבינו יונה שער ג' סי' ריח כתב שבאדם בינוני אם הדבר נוטה אצל הדעת לחובה - עדיין יהא מכלל ספק ולא ידיננו לחוב

[2253] **ואי אין כהן טהור בעיר** - עי' ספר התרומה וסמ"ג - מובאים בב"י סו"ס תנז ששרי [לרשב"ג] כמו בלוף אע"פ שאין לו עורבין אך הב"י שם משיג עליהם שכבר כתב בסי' שח שיש אוסרין אם אין לו עורבין עכ"ד הב"י. ועי"ש בסי' שח בב"י ובשו"ע סעיף כט שכך פוסק מרן למעשה שרק אם יש לו עורבין או שמצויין שרי וא"כ בתרומה שאין כאן כהן טהור י"ל דאסור. ויל"ע בזמן הזה מה דין תרומה טהורה ונראה בפשטות שהיא מוקצה והמשנה איירי רק בזמן הבית וצ"ע בזה

[2254] ולפי מה שהעמיד ר' חסדא בגמ' שמתני' כר' יהודה - י"ל שגם ר' יהודה מודה שתרומה טהורה הנמצאת ביד ישראל ל"ה מוקצה אף אם לא חשב לתיתה לכהן בשבת וכן דמאי אף שלא חשב להפקיר נכסיו דסגי בזה שהתחיל את האוצר שבהם נמצאים וצ"ע

[2255] עי' **במאירי** בסוגיין ובספרו מגן אבות סי' יח שמוכיח מכאן ששרי להפקיר בשבת מפני שאין בזה הקנאה לשום אדם. אמנם דעת **הרמב"ן** [פסחים ד: ד"ה ועוד - וכנראה שהוא הרב המוזכר במגן אבות הנ"ל שהמאירי חולק עליו] שאסור להפקיר בשבת דהווי כהקנאה עי"ש. ואת הוכחת המאירי נגד הרמב"ן יש לתרץ דהרמב"ן לשיטתו שלא גרים בסוגיין דאי בעי מפקר ניכסיה אלא סגי בזה שחזי לעני. **ויל"ע מה הדין להרמב"ן באם אין עני בעיר** - ולכאו' י"ל עפ"י מש"כ הב"י גבי תרומה דבכה"ג שאין כהן בעיר לא סגי בחזי לכהן ומסתמא גם לא סגי בדמאי בחזי לעני

ש. האם בגד שאין בו ג' על ג' טפחים אך יש בו ג' על ג' אצבעות הוא מוקצה ומדוע? [תוס'].

ת. תוס' [ד"ה כיוון] מביא שלעיל מז. אמרה הגמ' שלעניים שרי [דלגביהם חשיב בגד לקבל טומאה עי' משנה כלים כח] ולעשירים אסור [דלגביהם לא חשיב בגד לטומאה] וכתבו תוס' דאפי' במקום דמצוין עניים - אסור לעשירים לטלטלו משום אא"כ נמצאין בבית העשיר[2256] דבתר בעה"ב אזלינן. וכתבו תוס' דלא דמי לתרומה שבידי ישראל ששריא אף לישראל ואע"ג דלא ראויה לבעל הבית דיש לחלק בין לא חזיא מחמת איסור כתרומה ללא חזיא מחמת גריעותא[2257].

ש. מע"ש שפדאו ולא הוסיף חומש - האם הוא פדוי ? ומדוע?

ת. הגמ' מדייקת מהמשנה שהוא פדוי דמבינה הגמ' שזה החי' במשנה שמע"ש שפדאו אינו מוקצה - דבאה לחדש שאע"פ שפדאו ללא חומש - הוא פדוי וממילא ל"ה מוקצה ועי' הערה [2258].

ש. האם מותר לטלטל תורמוס, חרדל, לוף, חצב, שברי זכוכית וחבילי זמורות? ומדוע?

ת. **בתורמוס** - המשנה מחלקת בין לח - שאינו ראוי אף לבהמה [2259] והווי מוקצה לבין יבש שראוי לעיזים ואינו מוקצה[2260].

[2256] וכ"פ המ"ב שח נב

[2257] **ועי' בשפת אמת** שמסביר את החילוק שגבי מוקצה אזלינן בתר חשיבות ותרומה - היא חשובה לבעל הבית הישראל אבל בגד שאין בו גע"ג טפחים - לא חשוב לבעה"ב העשיר. **אך עי' בספר תהילה לדוד** שמק' אמאי שרי במאכל שראוי לבהמה כשבהמות מצויות בעיר הא לבעה"ב זה לא חשוב דאין לו בהמות והוא זורקן ועי"ש תירוצו דמ"מ מאכל בהמה חשוב גם למי שאין לו בהמות עכת"ד וצ"ע

[2258] ועי' **בגמ' ב"מ** נד. שמביאה ברייתא שנחלקו בזה ר' יהושע שמחמיר ור"א שמיקל ופסק רבי שם בשבת להקל [משום עונג שבת] אולם **הרמב"ם** [ה יב] פסק כר' יהושע גם בשבת שאסור לאכלו. ומ"מ בהלכות שבת פסק הרמב"ם [כה יט] כסוגיין של"ה מוקצה ועי' **אור שמח** שם שכיוון שכל האיסור לאכלו הוא משום פשיעותא [שמא ישכח להוסיף חומש] - ל"ה מוקצה. ועי' **בדרך אמונה** להגר"ח קניבסקי בהל' מע"ש ה יב בביאוה"ל סוד"ה הפודה שג"כ מתרץ כהאו"ש [בלי להזכירו] ומסביר שזה איסורא קלילא ולא עושה מוקצה עי"ש

[2259] אלא ע"י הדחק [ריטב"א]

[2260] והיינו במקום דשכיחי עיזים כמבואר בהמשך התשובה

בחרדל - נחלקו תנאים : **תנא דברייתא ורשב"ג**[2261] - מתירים שכן מצויות ליונים **ת"ק דמתני'** - אוסר. שכן אין יונים מצויות לסתם בני אדם.

בלוף - נחלקו תנאים במשנה: **רשב"ג** - מתיר כי זה מאכל לעורבין **תנא דמתני'** אוסר משום שאין עורבין מצויין לסתם בנ"א אלא לעשירים בלבד ותנא דברייתא לא דיבר בזה.

בחצב - **תנא דברייתא ורשב"ג** - מתירין שכן זה מאכל לצביים ותנא דמתני' לא דיבר בזה.

בשברי זכוכית - נחלקו תנאים : רשב"ג בברייתא מתיר מפני שהן מאכל לנעימיות ותנא דברייתא אוסר דלגמרי לא שכיחי [אפי' לעשירים] וכ"ש שתנא דמתני' אוסר.

בחבילי זמורות - משמע בבריתא [קכח.] שאף רשב"ג אוסר ואומרת הגמ' משום שנעימיות שכיחי [- הכוונה לבני מלכים כדאמרי' בהמשך הגמ' שחרשב"ג כל ישראל בני מלכים] ופילין לא שכיחי [אף לבני מלכים].

לסיכום: רשב"ג שרי בהכל מלבד בחבילי זמורות **תנא דמתני'** מתיר בתורמוס היבש שראוי לעיזים שמצויות. ואוסר בחרדל ולוף וכ"ש בשברי זכוכית וזמורות משום שלא ראויין לבע"ח המצויין. ועל חצב - לא דיבר. **תנא דברייתא** - מתיר בחצב וחרדל דראויות לצביים ויונים ואוסר בשברי זכוכית וכ"ש בחבילי זמורות ועל לוף - לא דיבר.

ונחלקו אמימר ור' אשי האם מחלוקת תנא דברייתא ורשב"ג בנעמיות היינו דווקא בשיש לו נעמויות - אבל באין לו לכו"ע אסור - זו דעת אמימר או שהמחלוקת דווקא באין לו נעמיות אבל ביש לו - לכו"ע מותר דבשבילו אין זה מוקצה - זו דעת ר' אשי.

להלכה - פסק **מרן** [שח כט ובמשנ"ב שם ס"ק קיט] **כתנא דמתני'** שרק מאכל בע"ח המצויין שרי לטלטל **וכר' אשי** שאם יש לו בע"ח שאינן מצויין - שרי רק לו לטלטל את מאכלן.

הערה: כתב הר"ן על הרי"ף נ: ד"ה ומסקנא שמסתבר שתנא דברייתא ותנא דמתני' לא פליגי והא דתנא דברייתא מתיר בחרדל ותנא דמתני' אוסר - משום שבמקומו של תנא דמתני' לא היו מצויין

[2261] עי' תוס קכח. ד"ה רשב"ג

יונים ועורבים[2262] ובמקומו דתנא דברייתא - היו מצויין עכ"ד הר"ן. ולדעתו גם תנא דברייתא לא מתיר מה שמצוי רק לעשירים.

ש. מהן זרדין? והאם מותר לטלטלן בשבת? ומה הדין בחבילי עצים וקש האם שרי לטלטלן? ומדוע?

ת. זרדין פרש"י בסוגיין שהן מין קנים שכשהן רכים - הם ראויין למאכל[2263].

ש. מהן חבילי סיאה איזוב וקורנית? ומה דינן לגבי טלטול בשבת ומדוע?

ת. חבילי סיאה אזוב וקורנית הם מין צמחים שראויין גם למאכל בהמה וגם להיסק.

ודינן לגבי טלטול - שבסתמא אינן מוקצה[2264]. אך אם הכניסן לעצים - הן מוקצה. ודעת רשב"ג בברייתא שאף שאינן מוקצה - מ"מ אסור ליטול חבילות גדולות הניטלות בב' ידיים. ופרש"י שטעמו - משום שזה טירחא[2265].

ש. מה פירוש מש"כ בברייתא שקוטם את הצמחים הנ"ל וכיצד שרי לקטמן ומדוע?

ת. קוטם שכתוב בברייתא הכוונה שחותך אותן לחתיכות דקות[2266] והדין בזה - שבכלי - אסור מדר' כי זה דרך חול [2267] וביד - מותר דזה שינוי.

[2262] כנראה כוונתו של"ה מצויין לסתם בני אדם

[2263] ועי' רש"י לעיל קג.

[2264] כ"כ תוס' ד"ה הכניסן. ומשמע שגם כשהן יבשים עומדים סתמן למאכל בהמה. ועי' במאירי ביצה יב. שהן מיני עצים שיש בהם שרביטין וקטניות העומדים למאכל בהמה ולפעמים אוכלין מהן גם בני אדם עי"ש

[2265] ות"ק סבר ששרי לטרוח בשביל מאכל בהמה

[2266] כ"מ מרש"י שהשווה קטימה בכלי למש"כ בגמ' לעיל עד: א"ר פפא האי מאן דפרים סילקא. ושם פרש"י שהכוונה שמחתכו הדק וא"כ גם כאן זו הכוונה

[2267] כ"כ רש"י. וטעם של"ה טוחן גמור - יש לומר שסובר כמ"ש הב"י [שכא יב] בדעת הרמב"ם [כא יח] שכל שלא לצורך בישול אין בהם טוחן וכתב בדרישה [שכא ב] שזו גם שיטת תוס' [עד: ד"ה דפרים] שכתב שרק בסילקא שייך טוחן - ופי' הדרישה שהיינו משום שאינו נאכל חי [ומחתכו לצורך בישולו] עי"ש. אמנם עי' בספר עולת שבת שכא

ש. מהי מלילה ואיך מותר למלול את חבילי הסיאה והקורנית ואיך אסור ומדוע?

ת.מלילה היינו מיעוך של מלילה היינו מיעוך של תרמיל [- כמין קליפה חלולה] שבתוכו יש אוכל וזה תולדה של דש ולכן בכלי - חייב וביד - מחלוקת לר' יהודה - מותר אפי' למלול הרבה ולחכמים - שרי רק מעט ורק בראשי אצבעותיו ולא בכח היד.

להלכה - פסק **מרן** [שיט ו - לגבי שיבולין, שכא א - לגבי חבילי פיאה ואיזוב וקורנית] **כת"ק** ששרי למלול רק מעט ורק בראשי אצבעותיו. **והרמ"א** בסימן שיט ו - מביא דעות שאסור לפרק שיבולים ע"י מלילה אפי' בשינוי ושרי רק למעך וכותב שטוב להחמיר. אולם בסימן שכא א - גבי סיאה וכדו' סתם הרמ"א ולא פליג אמחבר. ועי' הערה[2268].

ש. מהו בשר מלוח והאם שרי לטלטלו בשבת ומדוע?

ת. בשר מלוח היינו בשר שאינו מבושל שמלחוהו הרבה [2269] ושרי לטלטלו בשבת כי הוא עומד לאכילה ללא בישול[2270].

טז וכן בערוה"ש שכא ד שמקשים על הב"י שהרי הרמב"ם [ח טו]מחייב משום טוחן אף במשייף נסורת [ומקורו מגמ' מפורשת לעיל עד: דסלתי סילתי חייב עי"ש] ועל כן מסבירים בדעת הרמב"ם שמש"כ "כדי לבשלו" הכוונה שיהא דק בצורה שראוי לבשל. אבל גם אי לא רוצה לבשלו חייב. ולשיטתם צ"ב למה פרש"י כאן שזה דרך חול ולא כתב שחייב וצ"ע. כמו כן יל"ע בדעת המ"ב שבסי' שכא ס"ק א' פי' שלא יקטמם בכלי - כרש"י שזה דרך חול וזה למרות שבס"ק לח פוסק כהעולת שבת שיש חיוב בטחינה גם כשלא טוחן ע"מ לבשל

2268 וכנראה זה משום שדעת הרז"ה [הובא בר"ן על הרי"ף ביצה ו.] לחלק בין שיבולים - שאסור לפרק אף בשינוי לחבילי סיאה וכו' - ששרי. ואף שהר"ן מביא שם עוד ראשונים שאוסרים לפרק אף בסיאה - כנראה שלא חשש להם הרמ"א.

2269 היינו ששהה במלח למעלה מב' ימים ולילה אחד - עי' רש"י תענית ל. [ד"ה כמה]

2270 והוא נאכל באומצא כמ"ש רש"י לקמן קמ: [ד"ה שרי] והיינו שנאכל חי [דהמלח מכשירו לאכילה כמו בישול]

ש. מהו בשר תפל והאם מותר לטלטלו בשבת ומדוע?

ת. בשר תפל היינו שאינו מלוח בצורה שתכשירו לאכילה חי וגם אינו מבושל וע"כ לא עומד לאכילה בשבת.

ודינו הוא: בבשר אווז[2271] - לכו"ע שרי לטלטלו דעומד לאכלו באומצא.

בשאר בשר - נחלקו ר' הונא ור' חסדא אי שרי לטלטלו. ר"ה - מתיר דס"ל בטלטול כר"ש שלית ליה מוקצה[2272] אמנם לאוכלו - אוסר דבאכילת מוקצה ס"ל כר' יהודה [2273] ור' חסדא אוסר דס"ל כר' יהודה דאית ליה מוקצה[2274].

להלכה - במחלוקת ר"ה ור"ח פסק **השו"ע** [שח לא] **כר"ה** ואף באכילה שרי דפסקי' כר"ש גם באכילה.

ולגבי זמנינו שלא נוהגים כלל לאכול בשר חי [גם של עוף] באומצא - עי' **בערוך השולחן** שח נח שכתב לאסור. וכן פסק **הגר"מ פינשטיין** [אג"מ ה כב] **אמנם במשנ"ב** לא חילק בין זמנינו לזמנם אף שגם בזמנו לא אכלו באומצא כמ"ש הערוה"ש [שחי בזמנו של המשנ"ב]. וכן **בשש"כ** [יא ה] התיר גם בזמנינו להתיר לטלטל בשר במקום שייפסד אי לא יטלטלנו ועי"ש בהערה כ' שכך הורה **הגרשז"א** וזאת אף שהתקשה מזה שבזמנינו לא אוכלים באומצא.

[2271] עי' מאירי בסוגיין שלר' חסדא שרי בשר עוף עכ"ד. ובפשטות כוונתו שכל בשר עוף הווי כבשר אווז והמחלוקת היא בבשר בהמה

[2272] ונחלקו ראשונים אמאי מתיר ר"ש בשר תפל - האם בגלל שחזי לכלבים אף שלא עומד לכלבים אלא לאדם - כ"כ **תוס'** לעיל מה: סוד"ה הכא וכ"מ מתוס' בסוגיין ד"ה דג וכ"כ **הטור** סי' שח. או שטעם ששרי לטלטלו - משום שראוי לאדם באומצא - כ"כ **הרמב"ם** [כו טז] **וכ"כ בשו"ע** [שח לא]

[2273] **ויל"ע מה הסברא בזה** דהרי בין אי מוקצה משום סרח הוצאה ובין אי מוקצה משום שבטל למען ינוח [עי' רמב"ם וראב"ד הלכות שבת כד יב - יג] מה ההבדל בין אכילת מוקצה לטלטולו - **ויש ליישב עפ"י מש"כ החתם סופר** [או"ח עט] שאכילת מוקצה הוא איסור דאו' דבעינן הכנה מע"ש [וזו הכוונה של מש"כ בגמ' פסחים מז: מוקצה דאו' דכתיב והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו - שמות טז ה והיינו שיכינו את המן לאכילה מע"ש] **עוד יל"ע** להרמב"ם המובא בהערה הקודמת - כל ההיתר לטלטלו הוא משום דחזי לאדם באומצא וא"כ לר"ה כיוון שאסור לאכלו - א"כ לא חזי לאדם כלל וצ"ל מוקצה גם לטלטול וי"ל שלגבי טלטול סומך על דעת ר' שמעון שמותר לאכלו אולם זה דוחק וצ"ע

[2274] ולרבי יהודה בשביל שלא יהא מוקצה צריך שיהא עומד למאכל בשבת ובשר תפל אינו עומד לא למאכל אדם בשבת - כי א"י לבשלו ואין דרך לאכול בשר בהמה באומצא וגם לא למאכל כלב כי אין דרך לתת לכלב בשר שראוי לבשלו לאדם אלא נותנים לו עצמות וכדו'. וכתבו תוס' לקמן ע"ב [ד"ה בשר] שאע"פ שלחיית טרף זה כן עומד [דדרך להאכילה בשר שראוי לבשלו לאדם] מ"מ אינה מצויה אלא אצל בני מלכים וס"ל לר' חסדא שלא אמרי' "כל ישראל בני מלכים"

ש. מה הדין בבשר של דג תפל ומליח ומדוע?

ת. **בברייתא** כתבו שדג מליח שרי ותפל - אסור. **וכתבו תוס' בתירוץ א'** שהברייתא כר"ש שהרי בהמשך הברייתא כתוב שבשר תפל שרי ובסוגיא לעיל במחלוקת ר' הונא ור' חסדא אמרה הגמ' שהמתיר לטלטל בשר תפל ס"ל כר"ש ושבדג מודה ר' שמעון [וממילא גם ר' הונא שסובר כוותיה] שאסור. ובטעם הדבר שר"ש אוסר - כתבו תוס' כי אינו ראוי לכלבים. **ובתירוץ שני כותבים תוס'** שהברייתא כר' יהודה אבל לר"ש שרי לטלטל דג תפל משום דחזי לכלבים. וטעם ששרי לטלטל בשר תפל לר' יהודה - כי שעומד למאכל לחיה [פי' סוג חיה שאוכלת רק בשר ולא עצמות ולא דג מסריח וכדו' ודרך להביא לה בשר שחזי לאדם[2275]].

ורש"י - חולק על מש"כ תוס' בתירוץ א' שדג תפל לא חזי לכלבים אלא סובר שחזי לכלבים דפי' שטעם שהוא מוקצה משום "דלכלבים לאו אדעתיה למישדיה" אולם לא רש"י כתב אם דבריו אלה - הם לשיטת ר"ש וס"ל שהברייתא כר"ש או לשיטת ר' יהודה וס"ל שהברייתא כר' יהודה ועי' הערה[2276].

להלכה - פסק **מרן** [שח לב] כאסור לטלטל דג מלוח כיון שאינו ראוי. והיינו דאף שמרן פוסק במחלוקת ר"ש ור' יהודה - כר"ש מ"מ סובר שאף לר"ש אסור לטלטל דג תפל וכתב במשנ"ב [קלז] שנחלקו אחרונים האם כוונת השו"ע שאינו ראוי אף לכלבים אבל אם היה ראוי לכלבים יש להתיר - זו דעת הט"ז או שאינו ראוי לאדם ואע"פ שראוי לכלבים יש לאסור - זו דעת המג"א וכ"פ במשנ"ב.

[2275] **וכתב מהרש"א** דלתירוץ ב' של תוס' - בריתא זו סוברת דכל ישראל בני מלכים הן כמ"ש התוס' לקמן עמוד ב' [וממילא ראויין לגדל חיות טרף שאוכלות בשר] וממשיך מהרש"א " ואין להקשות אמאי לא משני לעיל לרב הונא דס"ל כרבי יהודה לגמרי דאסר מוקצה אפילו לטלטל ובשר תפל מותר לרב הונא משום שהוא מאכל לחיה די"ל דא"כ הוה סבר דכל ישראל בני מלכים הן כהנהו תנאי דסברי הכי לעיל ואנן קיי"ל דלית הלכתא כוותייהו דכה"ג שיטה נינהו כמ"ש הרי"ף והרא"ש" עכ"ל

[2276] **הב"ח** [שח יח] כתב דדברי רש"י אלו הם לדעת ר' יהודה. דאילו לר"ש שרי אף שלכלבים לאו אדעתיה למישדיה עכ"ד **אולם מהב"י** [שח לא] שמביא את דברי רש"י להלכה - משמע שסובר שרש"י דיבר לשיטת ר"ש. וכדעת הרמב"ם המובא בהערה שבתשובה הקודמת שבשר תפל שרי כי ראוי לאדם באומצא ולא בגלל שראוי לכלבים [והב"ח כתב שהב"י שהביא דברי רש"י להלכה - לא דק]

ש. האם מותר לטלטל בשר מסריח ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שמותר מפני שהוא מאכל לחיה[2277].

ש. האם מותר לטלטל עצמות בשבת ומדוע?

ת. גם בזה כתוב בברייתא שמותר מפני שהוא מאכל לכלבים. וכתבו תוס' שלר' יהודה שרי רק אם נתפרקו מע"ש דאל"כ הווי נולד.

ש. האם מותר לטלטל בשבת מים שנאסרו מדין גלוי ומדוע?

ת. הברייתא מתירה מפני שהיא ראויה לחתול [2278] ורשב"ג אומר שאסור להשהותן מפני הסכנה[2279].

[2277] ולר' יהודה מותר רק אם סרח מע"ש דבסרח בשבת הווי נולד ואסור לר' יהודה - רשב"א בשם ר' אבא מרי ב"ר יוסף. ועי' תוס' שמקשים אמאי לא קאמר שראוי לכלבים [דלחיה משמע לחית טרף שדרכה לאכול בשר והיא מצויה רק לבני מלכים] וע"כ פי' תוס' שלא איירי בברייתא במסריח אלא בתפל ובריתא ס"ל כר' יהודה שאין להתיר בשר תפל משום כלבים דלא עומד להם ולכן כתבה הברייתא שמוכן לחיה דעומד לה

[2278] ומשמע שדרך לגדל חתולים וכנראה - לשם שעשוע לתינוקות

[2279] ובפשטות - גם לדעתו אינן מוקצה דהא יכול ליתנן מיד לחתול. וצ"ע

מהמשנה קכח: למעלה עד המשנה קכח: למטה.

ש. לשם מה כופין סל לפני אפרוחין והאם זה מותר בשבת ומדוע?

ת. הסיבה שכופין את הסל היא כדי שיעלו עליו וירדו ממנו [דזה עוזר לגידולם].

והדין בזה - במשנה כתוב שזה מותר בשבת ופרש"י שזה למרות שאפרוחים הם מוקצה בכ"ז מטלטלין כלי בשבילן בשבת. ולמ"ד שאין כלי ניטל לצורך מוקצה - מעמידה הגמ' לעיל [מג.] שטלטל הכלי לצורך מקומו[2280] ואז יכול להניחו ליד האפרוחין אף שזה לצורך מוקצה.

ש. תרנגולת שברחה מהחצר שבה היא גודלת - האם ואיך מותר להחזירה לחצר? ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שמחזירין אותה לחצר ע"י שדוחין אותה [היינו דוחפין אותה מאחוריה]. דדחיפה איננה טלטול שהרי הולכת ברגליה ולכן אין פה איסור מוקצה ולא איסור טלטול ברה"ר.[2281] אך אסור לטלטלה משום איסורי טלטול בר"ה ואיסור מוקצה. וכן אסור לדדות אותה [היינו לגוררה ע"י שמחזיקין באבריה] **וכתוב בברייתא** שאסור לדדותה אפילו בחצר. **ואמרי' בגמ'** שהטעם משום דתרנגולת שמדדין אותה - מקפיא נפשה דהיינו שמגביהה את עצמה ויש פה טלטול מוקצה[2282].

2280 ובפשטות - ה"ה מחמה לצל דבכלשמל"ה איירי

2281 **וכמו כן אין פה איסור צידה** - משום דהבית [או החצר] רחבים ואין תופסים אותה שם בחד שיחיא [אגודה שבת פרק יג סי' קכ מובא במ"א {שטז כו} ובמ"ב {שם נז}]

2282 וכנראה שזה פסיק רישא שתגביה את עצמה ולכן אסור אף באינו מתכוון. ויל"ע לדעת **התה"ד** [סי' סד מובא במ"א שיד ה שחולק עליו] ששרי אינו מתכוון ופסי"ר בדר' למה אסרינן לדדותה בחצר. וייתכן שהתה"ד מסביר מש"כ בגמ' "מקפיא נפשה" הכוונה שאגפיה [היינו נוצות שבכנפיה] נתלשים וכמש"כ ברמב"ם [כה כו] וא"כ - זה פסי"ר בדאו' שהיא מלאכת גוזז כמבואר בגמ' לעיל עד: וברמב"ם ט ז. ויתכן אף שזה פסי"ר דניחא ליה שאסורה מדאו' - שהרי עי"ז לא צריך למרוט נוצותיה כשישחטה. אולם עדיין יל"ע לפי מש"כ האגלי טל [גוזז ס"ק ו] שלדעת הרמב"ם פטור בגוזז מעוף חי דאין דרך לגזוז את נוצותיו ורק ממת חייב עי"ש וא"כ עדיין זה פסיק רישא בדרבנן ולמה אסור? ואולי י"ל שבהא ס"ל לתה"ד דלא כהרמב"ם וצ"ע בזה

ש. האם מותר לדדות עגלים וסיחים ושאר בהמה חיה ועוף [מלבד תרנגולת]? בחצר וברה"ר? ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב בסתמא "מדדין עגלים וסייחין" ולא מחלקת המשנה בין רה"ר וחצר. **וברייתא** כתוב שמדדין בהמה חיה ועוף בחצר[2283] אך לא ברה"ר. ופרש"י טעם שאסור ברה"ר - דגזרי' שמא יגביהן מהארץ **וכתב רש"י** שהברייתא ס"ל כחכמים דר' נתן שסוברים שהמטלטל בעל חי ברה"ר חייב ולא אמרי' בהו חי נושא את עצמו. ולכן גזרי' בדידוי שמא יגביה ויטלטל ברה"ר.

ולגבי האם המשנה חולקת על הברייתא - עי' הערה[2284].

להלכה - פסק מרן [שח מ] שמדדין בהמה ועוף רק בחצר וכתב במשנ"ב [קמט] שברה"ר - לא מדדין אפי' בע"ח גדולים. **עוד כתב השו"ע** שהיתר דידוי בהמה וחיה ועוף הוא רק אם הם צריכין לכך ועי' הערה[2285].

ולגבי לטלטלן בכרמלית - עי' הערה[2286].

[2283] כי דידוי אינו טלטול שהרי הולכת ברגליה ואין בזה איסור מוקצה

[2284] בספר **פסקי הרי"ד** [ד"ה תרנגולת שברחה] כתב שהמשנה חולקת על הברייתא בזה וסוברת כר' נתן שבע"ח נושא את עצמו. אולם **הר"ן על הרי"ף** [נא. סוד"ה אבל] **והמאירי** סוברים שיש חילוק בין עגלים וסייחין שבהם דברה המשנה - שהם גדולים ול"ח בהו לטלטול [להר"ן - כי הם נוחים לילך ברגליהם ומהמאירי משמע משום שהם כבדים] לבין חיות קטנות שבהם דיברה הברייתא שבהם חיישי' לטלטול ברה"ר. מיהו למושכן בשיר [- חבל] שבצווארן מותר אפי' בחיות קטנות כדתנן לעיל נא: כל בעלי השיר... נמשכין בשיר ועי' ברש"י שם שאיירי בחיות קטנות. והטעם - י"ל שרק בדידוי שתופסה ומוליכה חיישי' שיגביהה. **ולהלכה** - מחמיר מרן [סי' שח סעיף מ] גם בגדולים

[2285] ומקורו מהר"ן על הרי"ף [נא: ד"ה ומיהו - ומובא בב"י] וטעמו של הר"ן דגם טלטול במקצת הווי טלטול וכדאמרי' לקמן קנא. גבי מת שלא יזיז אפי' א' מאבריו. וטוען הר"ן שגם דידוי הוא טלטול במקצת [למרות שבדידוי גם הבהמה מזיזה את הרגל ולא כמו במת ומ"מ חשיב מסייע] ולכן שרי רק במקום צעבע"ח. ויל"ע דאי הבהמה יכולה גם בלי זה ללכת - א"כ הא קי"ל מסייע אין בו ממש כדאמרי' לעיל צג. וצ"ע עוד יל"ע מה ההגדרה של "צריכין לכך" - ועי' **בנמו"י** ב"מ יז: בדפי הרי"ף שכותב לגבי ביטול כלי מהיכנו בבהמה שנפלה לאמת המים - שצעבע"ח דאו' שמתיר ביטול כלי מהיכנו הוא רק בצער גדול וראייתו מאותו ואת בנו שנפלו לבור שעושה לשני פרנסה במקומו ולא מעלהו עי"ש **ויל"ע** אי גם לגבי דידוי צריך צורך גדול כזה או שדידוי שונה דהרי הוא רק טלטול במקצת **ועי' בחי' אנשי שם** על המרדכי ב"מ פרק ב [ס"ק ד] - שאומר שגם צער קטן אסור אך רק מדר' עי"ש ולפי זה אולי טלטול במקצת שרי אף בצער קטן וצ"ע

[2286] בטור סי' שח אוסר גם בכרמלית ובב"י שם תמה עליו דהא אמרי' בעירובין צט. [וכן בשבת יא:] שגזירות שגוזרים ברה"ר - לא גוזרים בכרמלית שזה גזירה לגזירה עי"ש. ובמ"ב [שח קנ] פסק כהטור עי"ש ומ"מ בעגלים גדולים כתב שיש להקל עי"ש

ש. אם מותר לאשה לדדות את בנה ברה"ר ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שמותר [וכ"מ במתני'[2287]] והטעם פרש"י דבאדם - אמרי' חי נושא את עצמו גם לחכמים כדאמרי' בגמ' לעיל צד. ובמשנה מפרש ר' יהודה את דברי חכמים שאיירי בתינוק שנוטל רגל אחת ומניח רגל א' - דבכה"ג נושא את עצמו - אבל לא בגורר. אבל בגורר - לא נושא את עצמו ואסור[2288].

ש. בהמה שנפלה לאמת מים - האם מותר להעלותה? והאם מותר לשים כרים וכסתות תחתיה כדי שתעלה עליהם ולא תטבע? ומדוע?

ת. ר' יהודה אמר רב אומר שמביא כוכ"ס ומניח תחתיה [והיינו כדי שתעלה עליהם ולא תטבע] ואם עלתה - מעצמה - עלתה. ומשמע שאסור להעלותה בידיים משום איסור מוקצה. ומוכיחה הגמ' מהברייתא שגם ההיתר לשים תחתיה כוכ"ס - זה רק כשא"א להצילה מטביעה בדרך אחרת. אבל אם אפשר לפרנסה [היינו לספק צרכיה שלא תטבע וכן להאכיל אותה] ללא כוכ"ס - לא ישים כוכ"ס תחתיה. משום ששימת כוכ"ס תחתיה הוא ביטול כלי מהיכנו[2289]. ורק כשא"א לפרנסה - התירו

[2287] דאף שלא כתוב בה בהדיא "ברה"ר" - ברור שמיירי ברה"ר דהא בחצר אין חידוש ומדסתמה - ל"מ להעמיד בכרמלית. **ועי' בפסקי הרי"ד**. וזה דלא כהרמב"ם שפסק כחכמים דר' נתן. ובמשנ"ב [שח קנ] פסק כהרמב"ם וכדמוכח מלשון מרן [שח מ] שהתיר דידוי בע"ח בחצר - משמע לא ברה"ר.

[2288] **עי' ר"ן על הרי"ף** [נא: ד"ה אבל] שכוונת ר' יהודה במשנה שאם היה התינוק קטן כ"כ שאינו אלא גורר - לא מודים רבנן לר' נתן עכ"ד. והיינו שס"ל לרבנן שקטן כזה - לא נושא את עצמו והיינו שמתני' כרבנן דר' נתן שבע"ח לא נושא את עצמו ורק באדם שהולך על רגליו אמרי' חי נושא את עצמו [ומש"כ במשנה שמדדיו בע"ח - פי' הר"ן דהיינו בבע"ח גדולים דליכא למיחש שיגביהם ולא כפי' הרי"ד שאיירי כר' נתן] ולפי זה אישה שגוררת תינוק - חייבת **אולם עי' תוס'** לעיל צד. [סוד"ה אבל - בסוגריים שנוספו עפ"י הגהת המהרש"ל] שרק תינוק בן יומו לא נושא את עצמו וכן דעת התוס' לקמן קל. ד"ה ר' אליעזר דאפי' תינוק בן ח' ימים - לפני המילה הוא נושא את עצמו ורק אחר המילה הוא חולה ולא נושא"ע. **ובפשטות לפי תוס' הנ"ל** - ר' יהודה אוסר בקטן שגורר רק מדרבנן שהרי גם קטן שצריך לגוררו - נושא את עצמו [ודוחק לומר שלתוס' איירי בקטן שמתנגד שישאו אותו דאז הווי כבהמה דחייב לרבנן דר' נתן - דבפשטות לא מיירי מתני' במי שמתנגד שישאו אותו ולכן לא אמר ר' יהודה את דבריו בבהמה שמתנגדת שישאו אותה שחייב]

ולהלכה - עי' **משנ"ב** שח ס"ק קנד ובשעה"צ ס"ק קכד - **שרוב הפוסקים מסכימים להר"ן** שתינוק שאינו יכול לילך כלל [היינו שצריך לגוררו ולא נוטל א' ומניח אחת] - חייב ודלא כתוס'.

[2289] היינו שמבטל כלי מהאפשרות להשתמש בו בשבת. [היכנו=מוכנותו].ופרש"י דהווי כסותר. **ועי' רשב"א** שכתב שלא בטוח שא"א יהיה להשתמש בכלי דשמא תעלה הבהמה מהתעלה ע"י הכלי ויוכל לקחת את הכלי בשבת - אלא יש חשש שמא תשאר הבהמה על הכלי ואז א"א יהא להשתמש בו. עכ"ד וכ"כ בחי' הר"ן בשם רבינו יונתן [מלוניל]

משום דצעבע"ח דאו' [שנא' עזוב תעזוב עימו] וזה דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו שזה מדר' [דדמיא לסותר].

ובמקרה שא"א להצילה ע"י כוכ"ס - אם שרי להעלותה בידיים - עי' הערה[2290].

ש. האם מותר לשחוט תרנגולת שרגליה נוגעות בארץ? ומדוע?

ת. מותר רק אם כובש את רגליה בארץ [היינו שמחזיק אותה חזק צמוד לארץ כשרגליה מקופלים ולא תוכל ליישרם] דאל"כ - חיישי' שהתרנגולת תתרומם ע"י שתתקע ציפורניה בחזקה לארץ בשעת השחיטה ויתנתקו סימניה [- הקנה והווושט] מחיבורן לגוף - קודם גמר השחיטה [ובכה"ג השחיטה פסולה דהווי "עקור" - עי' רמב"ם שחיטה ג יד].

הערה: הריטב"א גורס בסוגיין "**תרנגולא**" ולא תרנגולתא. ומסביר שרק תרנגול זכר דרכו להדק רגליו לארץ כשתופסים אותו. עכ"ד. **וכ"מ מפרש"י** לעיל ד"ה דמקפיא נפשה שפי' שתרנגולת מגבהה עצמה כשמדדין אותה וא"כ כש"כ כשתופסין אותה שמגביהה עצמה. וכ"מ מפרש"י בסוגיין ד"ה לכבשינהו שפי'" שלא יוכל להתחזק" - משמע דבזכר איירי. **וכ"כ בטושו"ע** [יו"ד כד כ] שאיירי בתרנגול.

ויל"ע הא לא מתכוון לזה שתעמוד שם כל השבת דהרי הוא רוצה שתצא מהתעלה וכן אין זה פסיק רישא שתעמוד על הכלים כל השבת דאולי תצא מהאמה ע"י שתעלה על הכרים והכסתות [דהרשב"א ור' יונתן כתבו שמא תעמוד עליהם כל השבת] וקי"ל שאינו מתכוון שרי כשלא פסיק רישא? ואולי כיוון שמתכוון שתעלה על זה - חשיב כמתכוון אף שלא מתכוון שתעמוד שם כל השבת וצ"ע. **ועי' רמב"ם** [כה כו] שאם אפשר בפרנסה - לא יזרוק כו"ס למים דכשזורק הכוכ"ס למים - מבטל כלי מהיכנו ועי' בספר **ישועות מלכו** [להג"ר ישראל יהושע מקוטנא] על הרמב"ם כה כג שמסביר שכיוון שא"א להשתמש בשבת בכוכ"ס כי הם רטובים - הווי מבטל כלי מהיכנו וסובר הרמב"ם כשיטתו בפרק כה הל' כג שטעם שביטול כלי מהיכנו אסור הוא משום שדמי לסותר]. **וגם בדעת הרמב"ם יל"ע** מאי טעמא יש לאסור הא הווי פסי"ר דלא ניחא ליה באיסור דר' דהא אינו מעוניין שיירטבו הכוכ"ס, ובמקום צער יש להתיר פסי"ר דלנח"ל באיסור דר' כמ"ש במ"ב שטז ס"ק ה עי"ש? ואולי י"ל שכיוון שאפשר בפרנסה לא חשיב מקום צער ודוחק וצ"ע

2290 **עי' במשנה ברורה** שה ע שנחלקו אחרונים בדעת הרמב"ם באם לא עלתה ע"י הכוכ"ס - האם שרי להעלותה בידיים משום צעב"ח [המ"א {שה יא} אוסר אע"ג שטלטול הוא דר' והא"ר {שה יח} מתיר] שלא ועי"ש שאם יכול להעלותה ע"י גוי - עדיף מכוכ"ס עי"ש.

מהמשנה קכח: למטה עד סוף הפרק.

ש. מה הפירוש לילד בהמה ומה הפי' לסעוד והאם מותר ביו"ט ומדוע?

ת. **ליילד** הכוונה להוציא את העובר מבטנה. **לסעוד** - כתוב בברייתא שזה ג' דברים: **א'** - להחזיק הוולד אחר שייצא מאמו שלא יפול לארץ **ב'** - לנפוח באפו לנקות הרירין [כדי שיוכל לנשום] **ג'** - לשים דד של אמו בפיו שתניקנו. **ובגמ' נחלקו בזה אמוראים** ר' יהודה אמר שסיעוד זה להחזיקו שלא יפול ור' נחמן אמר - לדחוק בשר הבהמה פנימה כדי שייצא הוולד. ואומרת הגמ' שהברייתא כוותיה דר' יהודה[2291].

והדין בזה : כתוב במשנה שליילד - אסור [ופרש"י משום שזה טירחא יתירה[2292]] ולסעוד - מותר.

ולגבי יילוד וסיעוד בשבת - עי' הערה[2293].

[2291] ועי' במאירי שכתב שסיעוד הוא או החזקת הוולד או דחיקת הבשר עי"ש ומשמע שפוסק כתרוויהו [או שתרוויהו לא חולקים כלל] וצ"ע ל' הגמ' "תניא כוותיה דר' יהודה" ואולי י"ל שכוונת הגמ' לדעת המאירי שמצאנו את דברי ר' יהודה בברייתא אבל לא שהכוונה שר' יהודה והברייתא חולקים על ר' נחמן וצ"ע. אולם הרמב"ם [יו"ט ד טז] והשו"ע [תקכג ג] משמיטים את דברי ר' נחמן ומשמע שס"ל שר"נ ור' יהודה נחלקו ופסקינון כר' יהודה שהברייתא כוותיה. ובטעמי מחלוקתם י"ל שנחלקו מהי טירחה יתירה שאסורה ומהי טירחה מועטת שמותרת.

[2292] ועי' תוס' ע"ז כו. סוד"ה סבר גבי לילד גויה - שכשלא כלו חודשיו הווי איסור דאו' משום גוזז וכדאמרי' במס' שבת קג: גבי לעקור וולד מבהמה דהווי עוקר דבר מגידולו עכ"ד תוס' וי"ל שכאן איירי כשכלו חודשיו ולכן פרש"י רק משום טירחא.

[2293] **רש"י** כתב בד"ה אבל מסעדין - ביום טוב עכ"ל. משמע שבשבת - אסור אף לסעד. וכ"כ **הר"ח** בהדיא שאסור לסעד בשבת. ובטעמם - י"ל משום מוקצה - דאין בסיעוד מניעת צעבע"ח גדול שיתיר טלטול מוקצה. וביו"ט ל"ה מוקצה דחזי לשחיטה [ולפי זה שרי לסעוד ביו"ט רק בבהמה כשרה ורק כשכלו לו חודשיו דאל"ה חישי' לנפל עד יום השמיני - עי' שו"ע יו"ד טו ב - וא"כ הוא מוקצה ביו"ט] **ועי' בראש** [יח ד] שהר"י מסתפק אי בשבת שרי [וכנראה מסתפק אי מטעם צעבע"ח יש להתיר סיעוד גם בשבת] **ובטור** [שלב] פסק להקל עי"ש **ומהשו"ע** [שלב א] משמע שמחמיר [שאוסר ליילד ומשמיט דין סיעוד בשבת] וכ"פ **במשנ"ב** ס"ק א. **מיהו כתב בחזו"א** שבמקום שיל"ח שהבהמה תמות - שרי אף ליילד דבכה"ג דוחה צעבע"ח איסור מוקצה וכש"כ איסור טירחה עי"ש

ש. מה הפירוש "לרחם" על בהמה ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פרש"י ש"לרחם" הכוונה להאהיב עכ"ל. והיינו שבמקרה שאמו של הוולד שוכחת ממנו ולא רוצה להניקו - מאהיבים אותו עליה כדי שתניקנו. וכתוב בגמ' שעושים א"ז בב' צורות א. מביאים גוש מלח בגודל אגרוף ומניחים ברחמה כדי שתצטער ותזכור את הלידה [וממילא תזכור את הוולד] ב. מזלפין מי שליא [היינו מים ששרו בהם את השליא וקיבלו את ריחה] על הוולד כדיונותנים לבהמה להריח את הוולד [וע"י שמריחה את ריח גופה - היא נזכרת בו].

והדין בזה - כתוב ברייתא שאמר רשב"ג "מרחמין היינו על בהמה טהורה". ומסבירה הגמ' שבטמאה לא היו עושין כן דאין דרכה לרחק - ואי מרחקת - לא מהני פעולות הנ"ל כדי לרחם.

וטעם שמותר לרחם [ולא הווי מוקצה ולא הווי טירחה] לא אתפריש בגמ' ועי' הערה[2294].

ש. האם שרי ליילד אשה בשבת? והאם שרי גם להדליק נר בשביל זה? ומה הדין כשהמילדת אינה צריכה לנר אך היולדת צריכה בשביל יישוב דעתה והאם יש חילוק בין יולדת פיקחת לסומא בהדלקת נר ומדוע?

ת. שרי ליילד בשבת ואף להדליק נר לצורך זה דזה פיקוח נפש ושרי אף להדליק לצורך יישוב דעתה של היולדת [דהאור מיישב דעתה שלא תפחד] ואפי' היא סומא - מ"מ אם תתיישב דעתה ע"י שתדע שיש אור ורואים את צרכיה - שרי.

2294 **טעם ההיתר בבהמה טהורה** ביו"ט י"ל שמי השליא אינם מוקצה שכן הם משמים לגידול הוולד שגם הוא אינו מוקצה דחזי לשחיטה ביו"ט. וה"ההכנסת מלח לרחם הבהמה - שמטלטל במקצת את בשרה - ל"ה מוקצה כי היא ראויה לשחיטה. **אך יל"ע** דבגמ' משמע שגם בבבהמה טמאה היה מותר אילו זה היה עוזר והרי היא בוודאי מוקצה - **לכן י"ל** שבנד"ד שהבהמה לא רוצה להניקו - הווי צער בע"ח גדול [דיכול למות מזה] ודוחה איסור מוקצה וכמ"ש החזו"א לגבי יילוד בהמה במקום שמסוכנת עי"ש. **אך עי' במאירי** שאוסר לרחם את הוולד בשבת ורק ביו"ט מתיר וכ"מ מלשון הרמב"ם והשו"ע שכתבו היתר ריחום רק בהל' יו"ט וצ"ע דאי איכא צעבע"ח - מאי שנא שבת מיו"ט וצ"ע. [ולדעת הטור ששרי לסעד בשבת משום צעבע"ח - פשוט ששרי גם לרחם וכ"כ הב"ח שלב א]

ש. מהו חבל הטיבור ומה עושים לחבל הטבור בשבת ומדוע?

ת. חבל הטבור הוא צינור המחבר את הוולד לשליא ובחול כשהאישה יולדת מנתקים את חבל הטבור מהשליא כדי שלא ימשך החבל ויצאו מעיו. **ונחלקו תנאים במשנה אי שרי לעשות כן גם בשבת** - דזה פיקו"נ [- זו דעת ר' יוסי] או שלא יחתכו ורק יקשרו את חבל הטבור שלא יהא ארוך דבכך ליכא למיחש שייתפס במשהו וימשוך את מעי הוולד [- דעת ת"ק].ובמהות האיסור לת"ק אי מדאו' או מדר' - עי' הערה[2295].

להלכה - פסק מרן [של ז] כר' יוסי [ועי' בזה בשאלות בהמשך].

ש. כשמביאים שמן ליולדת בשבת דרך רה"ר - האם יש להשתדל למעט בחלול שבת? ואיך ממעטין בחילול שבת?

ת. בברייתא כתוב שיש להשתדל למעט בחילול שבת[2296] ולכן אם אפשר להביא השמן ביד ולא בכלי - יעשה כך דזה שינוי.

ואם א"א - תביא בשערה ונחלקו רבה ור' יוסף עם ר' אשי האם הכוונה שתשפוך השמן לשערה וכשתגיע ליולדת תסחוט אותו לכלי - דהווי שינוי בהוצאה והסחיטה אינה מדאו' דאין סחיטה בשיער - זו דעת רבה ור' יוסף או שכוונת המשנה שתקשור כלי לשערה וכך תביא וזה הווי השינוי - זה הסבר ר' אשי.

ואם א"א - תביא בכלי ללא שינוי שהרי זה פיקוח נפש.

2295 **עי' תוס'** [ד"ה כל] **שהוא דר'** [כנראה משום שדמי לגוזז] וכ"כ **במ"א** [של יג]. ובטעם שאין פה גוזז עי' **אבני נזר** קלא ס"ק ו שכתב שלתוס' [ע"ז כו.] אין בזה גוזז דכלו חדשיו ולרמב"ם אין כלל גוזז בבשר אולם עי' פמ"ג על מג"א של יג שכותב שיש גוזז באפשר ממחובר ולא הבנתי מה פי' "אפשר ממחובר". וכתב הפמ"ג [שם] שמלאכת חובל אין כאן דלא יוצא דם.

ועי' במשנ"ב [של כז] שבספר **שושנים לדוד** [להגר"ד פארדו על המשניות - יח ג]כותב שיש בזה **אי' דאו'** דגוזז וכמו בתולש ע"י כלי ציצין המחוברין דאמרי' לעיל צד: שחייב [ודלא כתוס'] עי"ש

2296 וכתב **הרמב"ן** [תוה"א שער הסכנה]שכל דין שינוי הוא בתנאי שלא יהאחר צרכו של חולה כלל.

ונחלקו ראשונים אי ה"ה בכל חולה שי"ב סכנה שיש להשתדל למעט בחלול שבת היכא שלא יתאחר צרכו של חולה - דעת **הרמב"ן** שם וכן פסק **האו"ז** [סי' לח] בשם **ריב"א**. או שדווקא ביולדת החמירו חז"ל לשנות במקום שאין איחור משום שלידה הוא דבר טבעי ואין א' מאלף מתה מחמת לידה ולפיכך החמירו בה ולא בחולה - זו **דעת המ"מ ומדייק שכ"ד הרמב"ם** שבחולה כתב שעושין כל צרכיו ורק ביולדת [שכתובה ברמב"ם אחר דין חולה] כתב הרמב"ם לשנות כשאפשר. **להלכה** - פסק **הרמ"א** [שכח יב] **כהרמב"ן והריב"א**. וצ"ע מה דעת השו"ע בזה.

ש. מאיזה שלב בלידה מחללין שבת על היולדת והאם יש חילוק בין אמרה צריכה אני ובין לא אמרה צריכה אני ובין אמרה אינני צריכה ומדוע?

ת. משעת פתיחת הקבר [=הרחם] מחללין שבת לכל מה שיולדת צריכה [היינו שמוסיף לבריאותה או לבריאות התינוק ודרך לעשותו בחול] בין אם אמרה היולדת שצריכה ובין אם לא אמרה כלום.

ובמקרה שאמרה "אינני צריכה" אבל חברותיה [המטפלות בה] אומרות שצריכה [היינו שכן צריכות יולדות בדרך כלל] - נחלקו אמוראים דעת ר' אשי - שאין מחללין ודעת מר זוטרא - שמחללין ואמר מרימר שהל' כמר זוטרא שכן בספק נפשות - מקילין [ככתוב במשנה יומא פג.] ומחלוקת היא כספק[2297].

[2297] ואע"ג שר' אשי הוא בתראי לגבי מר זוטרא [עי' מנחות לה: יתיב ר' אשי קמיה דמר זוטרא] מ"מ בנפשות מקילין [ראבי"ה הל' שבת רעה ד"ה מיילדין. ומש"כ הראבי"ה שר' אשי חשיב בתראה ממר זוטרא - כ"כ בפסקי הרי"ד ב"מ טז. {ד"ה מאי} ודלא כהערת המהדיר שם וכ"כ בהגהות כנסת הגדולה על ב"י יו"ד מט א ועי"ש עוד סיבה לפסוק כר' אשי - דמרא דתלמודא הוא עי"ש. וצ"ע למה מביאה הגמ' את גרסת ר' אשי קודם גרסת מר זוטרא הרי מזו"ט מבוגר מר' אשי והו"ל להקדימו כמו שמקדימים דברי אביי לרבא דהוא קשיש מיניה - עי' שו"ת מהרי"ק סי' קעא ד"ה טענות.]

ש. מאימתי ועד מתי חשיב הקבר פתוח ? ומה הדין לאחר שרחמה נסגר לגבי חילול שבת בשבילה?

ת. **תחילת פתיחת הקבר** - לאביי - משעה שתשב על המשבר[2298] לר"ה בריה דר' יהושוע - משעה שהדם שותת ויורד[2299] ואמרי לה - משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה [באבריה] ועי' הערה[2300].

ולהלכה - פסק מרן [של ג] לחשוש לשלושתן שמשעה שמגיע הסימן הראשון מבניהם - מחללין עליה שבת [2301].

ולגבי עד מתי חשיב הרחם פתוח - כתוב בגמ' : עד מתי פתיחת הקבר אמר **אביי** עד ג' ימים **רבא** אמר משמיה דר' יהודה - עד שבעה ימים ואמרי לה[2302] - עד ל' יום. אמרי **נהרדעי** חיה ג, ז' ול'. עד ג' - בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני - מחללין, מד' עד ז' - אמרה צריכה אני - מחללין אמרה לא צריכה אני - אין מחללין[2303], מח' עד ל' - אפי' אמרה צריכה אני - אין מחללין אבל עושין ע"י גוי דהיא חולה שאין בו סכנה ואחר ל' היא בריאה.

וכתבו תוס' שאביי ורבא לא פליגי וכולהו קיימי כנהרדעי ומר אמר חדא ומר אמר חדא עכ"ד.

[2298] משבר היינו הרחם בשעת הלידה כדכתב הרד"ק [הושע יג יג] " ונקרא הרחם משבר מפני חבלי היולדה ושבריה שיש לה בהיות הולד ברחם ולא יוכל לצאת מהרה" עכ"ל. ותשב על המשבר - הכוונה תשב על מושב שבו היא יולדת

[2299] כנראה איירי בירידת מים שבד"כ יש בהם גם דם וצ"ע.

[2300] ולגבי מה קודם למה - עי' **רמב"ן** בתורת האדם שער הסכנה שכתב " מסתברא דשיעורי לא תלו בהדדי, [פי' שאין אחד מהסימנים קודם לחבירו בקביעות] ואית בנשי דלא יתבא על משבר כלל שהולד ממהר לצאת, עכ"ל.

[2301] **ומקורו מהרמב"ן** בתורת האדם שער הסכנה. **ועי' בביאוה"ל** שם שמהרמב"ם משמע שפסק כר"ה בריה דרב יהושוע דבתרא הוא ואע"ג שהוא מחמיר יותר מאביי עי"ש **ולהלכה פוסק הביאוה"ל** להקל כהשו"ע [דספק נפשות הוא וכ"פ **ראבי"ה** רעה ד"ה מיילדין - להקל ואמר שלא אזלי' בנפשות בתר בתראה אלא בתר המיקל עי"ש]

[2302] פי' י"א בדעת רבא [תוד"ה רבא]

[2303] ובלא אמרה כלום - כתבו הראשונים [ר"ח רי"ף רמב"ם ועוד] להקל שמחללין וכ"מ מדברי מרן [של ד] וכ"פ במשנ"ב [ס"ק יד]

ונראה שלדעת תוס' יש ג' דרגות בפתיחת הרחם והיינו שעד ג' יש חשש גדול לזיהום ומד' עד ז' - יש פחות חשש לזיהום ומיום ח' עד ל' - לגמרי אין חשש לזיהום אלא שהיא עדיין חלשה מהלידה ולכן חשובה חולה שאיב"ס. ועי' הערה[2304] והערה[2305].

להלכה - פסק מרן [של ד] כנהרדעי. ולגבי אי מנינן ג' ז' ול' מפתיחת הקבר או מסיום הלידה עי' הערה[2306] ולגבי האם ג' ז' ול' איירי במעל"ע או שאפי' מקצת יום ככולו - עי' הערה[2307].

[2304] **ועי' ר"ח** שפי' שרבא חולק על נהרדעי ופוסק ר"ח כנהרדעי. **וצ"ע** אמאי ל"א ספק נפשות להקל וכנראה ס"ל לר"ח שאזלי' בתר בתראי גם בנפשות ונהרדעי היינו ר' חמא כדהוכיחו תוס' בב"ב ז: ד"ה נהרדעי והוא היה אחר אביי ורבא [- עי' כתובות פו. שאמר ר' חמא בשם רבא עי"ש] ולעיל גבי מחלוקת מזו"ט ור' אשי - פסקי כמזו"ט לקולא דלא סבירא לר"ח שר' אשי נחשב בתראי יחסית למזו"ט. כנלענ"ד וצ"ע.

[2305] ויל"ע אי נהרדעי פליגי על ר' אשי ומר זוטרא לעיל דלשיטתם יש רק ב' מצבים - קבר פתוח וקבר סתום ולשיטת נהרדעי יש ג' מצבים. ויל"ע מתי נחשב סגירת הרחם למז"ט ור' אשי וצ"ע

[2306] **ברמב"ם בפיהמ"ש** כתב שמאותה עת ששותת הדם עד סוף ג' ימים מחללין - ומשמע שהג"י מתחילין מפתיחת הקבר **אמנם במשנה תורה** כתב הרמב"ם [ב יג] שמחללין שבת משיתחיל הדם להיות שותת ולאחר שתלד עד ג' ימים ונחלקו אחרונים בדעתו - דעת הלח"מ והערוה"ש [של ז] שכוונתו כפשוטו שמונין מגמר הלידה וכן פסק במשנה ברורה [יא] אולם מציין שם לעיין בביאוה"ל [ד"ה כל] שכתב שנראה כוונת הרמב"ם במשנה תורה כמו שפי' בפיהמ"ש שהכוונה עד ג"י מתחילת פתיחת הקבר ונשאר הביאוה"ל בצ"ע. אולם כתב בספר פסקי תשובות [סי' של הערה 41] למעשה מורים הפוסקים להקל וכמו שסתם במ"ב

[2307] **נחלקו ראשונים אי ימים אלו הם מעל"ע או שאפי' מקצת היום חשוב יום.** בספר **האשכול** כתוב להדיא שזה מעל"ע וכ"מ **בתוס' לקמן** קל. ד"ה רבי שכתבו שיולדת ביום השמיני היא מסוכנת **והריטב"א** בסוגיין אומר שזה תלוי במחלוקת הראשונים בעירובין ששם חממו מים לתינוק ביום השמיני ללידתו אגב אימיה - האם איירי שם ע"י יהודי - וא"כ צריכים להעמיד שתוך מעל"ע של ז' ימים חשיב יום שביעי [וכ"כ תוס' {גיטין ח: ד"ה אע"ג} והרא"ש { ב"ק ז טו] בדעת הבה"ג] או שמיירי התם ע"י גוי [כפרש"י ור"ח שם] ואזי צ"ל שז' ימים לא הוו מעל"ע **עכ"ד הריטב"א וכ"כ התה"ד** שרק לדעת הבה"ג שבעירובין מיירי בחימום ע"י יהודי - כפי שתירצו הרא"ש בב"ק - שרי לחלל שבת בז"י מעל"ע אבל לראשונים שמעמידים הגמ' בעירובין בגוי - וכמותם פוסק התה"ד - א"כ ע"י יהודי לא שרי ביום השמיני בז"י במל"ע **עכ"ד התה"ד.**

אולם בשו"ת הרא"ש סי' כו כותב שבפשיטות שהסוגיא בעירובין מיירי ע"י גוי משום שאע"ג שליולדת מותר להחם ע"י יהודי תוך ז"י מעל"ע - מ"מ אסור להרבות לקטן ע"י יהודי עכ"ד. מוכח שלדעתו אפי' אי מעמידין הסוגיא בעירובין בגוי - מ"מ תוך ז"י מעל"ע שרי ליולדת ע"י יהודי [ורק בשביל הקטן שיוכלו למולו - אסור להרבות ע"י יהודי ולכן בעי' גוי]וכ"כ התוס' בגיטין ח: [ד"ה אע"ג] שא"א להעמיד שם ע"י ישראל כי אסור להרבות לקטן עי"ש א"כ אין ראיה שמי שמעמיד שם בגוי סובר שאסור לחמם ליולדת תוך ז"י מעל"ע ע"י יהודי

ולהלכה - פסק מרן [תריז ד] כהתה"ד **שאסור** להאכיל יולדת ביוהכ"פ ביום השמיני ללידה אפי' תוך ז' מעל"ע וכ"פ במג"א [של ז] אולם המשנ"ב שם [ס"ק יא] כותב שמשו"ת הרא"ש כלל כו מוכח להדיא שפשוט לו שדין ז"י הוא מעל"ע וכדכתבנו. **ולכן פוסק המשנ"ב** להקל **תוך מעל"ע.** וכן פסק בס' האשכול בהדיא להקל

ש. מה פירוש דברי ר' המנונא " דבר שאין בו סכנה - אומר לנכרי ועושה"?

ת. רש"י מפרש - חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו [- בחילול שבת] אין זו מסוכן למות - ומ"מ צריך הוא לה [פי' שזה יעזור לרפואתו] - בכה"ג עושין המלאכה רק ע"י גוי ולא ע"י ישראל ועי' הערה[2308].

ש. האם מותר ליולדת לטבול תוך ל' יום ללידה ? ומדוע?

ת. שמואל אומר דלא תטבול - דחיישי' לצינה ואומרת הגמ' שאם בעלה עמה שרי - דבעלה מחממה בתשמיש.

ש. בשביל מה טבלה אשתו של רבא [ברתיה דר' חסדא] הרי בעלה לא היה עמה ?

ת. מרש"י משמע שטבלה לטהרות שכן הגמ' מביאה את מעשה דאשת רבא שטבלה בתור דוגמא למה שאמר רבא שאסורה לטבול מי שאין בעלה עמה ופרש"י "והיא טובלת לטהרות" ועי' הערה[2309].

[2308] וכתב הב"י [שכח ד] שלדעת רש"י אם אין במניעת התרופה סכנה - אסור לחלל בשבילו שבת ע"י ישראל ועי"ש בב"י שמדברי המ"מ [ב יד] משמע שלכל צרכיו מחללין שבת ולפי זה מש ר' המנונא איירי רק בחולה שאין בו סכנה ולא שבחולהה יש סכנה ורק ברפואה זו אין מניעת סכנה וכן פסק בשו"ע. אמנם בביאוה"ל שם ד"ה כל כתב שרק אם יתחזקו אבריו ע"י רפואה זו שרי עי"ש ומשמע מדבריו שבכה"ג שיתחזקו אבריו גם רש"י מודה ששרי וכמ"ש בגמ' ביומא פד שמחמין לו חמין וכו' וא"כ צ"ע במה נחלקו רש"י והמ"מ דהא כל רפואה היא מחזקת אבריו ובכ"ז פרש"י דרק אי יש במניעתה חשש סכנה שרי ? וצ"ע

[2309] ובפשטות מיירי שהיא חברה שאוכלת חולין בטהרה שהרי אין טהרות בבבל [מקומו של רבא]. אלא שנחלקו הפוסקים אי אכלו אז חולין בטהרה - עי' ציון הלכה בדרך אמונה לגר"ח קניבסקי תרומות א' ס"ק ל בשם רב צמח גאון שאכלו ועי' שו"ת הרי"ד לר' ישעיה דטראני סי' כה שבבבל רב לא אכל חולין בטהרה עי"ש וצ"ע לפי זה מדוע טבלה אשת רבא ואולי הוא היה אמור לחזור וטבלה בשבילו וצ"ע. **עוד יש להעיר** שגם בא"י בזמן הבית אסורה יולדת לאכול תרומה וקדשים עד מלאת ימי טהרה [שזה לזכר - מ' יום ולנקיבה - פ' יום] ככתוב בתורה [ויקרא יב ה] ורק במעשר שני מותרת לאחר שעבר שבוע [לזכר] או שבועיים [לנקיבה] וטבלה דנחשבת טבולת יום ארוך [עי' רש"י בויקרא שם]

ש. האם עושין מדורה לחולה, יולדת ומקיז דם שנצטנן בשבת ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' יהודה אמר שמואל שעושין מדורה לחיה בשבת [ועי' הערה[2310]] וכמו כן אמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל שהמקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה בשבת אפי' בתקופת תמוז ופרש"י שכ"ש שלחולה עושין א"ז ועי' הערה[2311].

ש. באיזה מקרה שרי גם לרבנן להתוך את הטבור ומדוע?

ת. בתאומים שקשורים תרוויהו בטבור א' - משום דמנתחי [מתנתקים[2312]] מהדדי ומסתכנים ולזה לא יעזור קשירה.

2310 **ונחלקו ראשונים** האם איירי ביולדת עד ג' יום אף באומרת איני צריכה ועד ז' באומרת שצריכה [- דעת השאילתות הובא ברמב"ן בתורת האדם וכ"כ רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה נתיב א חלק א וכ"מ מהבנת השלטי גיבורים {עמ' נב בדפי הרי"ף ס"ק א} בדעת הרמב"ם והובאו כולם בביאוה"ל של ו ד"ה כל] **או** שאיירי ביולדת עד ל' יום [ובאומרת שצריכה] - כ"כ המ"מ שכך מבין הראב"ד בדעת הרמב"ם [ב יד] וסובר שלגבי צינון - חשובה חולה מסוכנת. **ולהלכה** - פסק מרן [של ו] עד ל' יום וכ"פ **במ"א** ס"ק יב **ובמ"ב** ס"ק כא מביא את המ"א אך כותב לעיין בביאוה"ל ושם הוכיח שהרבה מגדולי הראשונים סוברים שחיה לאחר שבעה דינה כחולה שאב"ס ושם בביאוה"ל נשאר בצ"ע למעשה

2311 וכ"כ רי"ף ור"ח. ועי' רבינו ירוחם **שאיירי בחולה שיש בו סכנה** וכ"מ מהשאילתות [שמות לח] שמעמיד הא דיולדת בתוך ג' וא"כ איירי בחולה דומיא דיולדת תוך ג' והיינו שיש בו סכנה.
ובדעת הרמב"ם [ב יד] נחלקו הראב"ד עם הגר"א והשלטי גיבורים האם מתיר בחולה שיש בו סכנה [ומה שאוסר בחולה היינו באין בו סכנה] - דעת הראב"ד או שאוסר גם ביש בו סכנה דאפשר לחממו ע"י בגדים - הבנת הגר"א והש"ג ברמב"ם וכן הבין המ"מ אך ביטל דעתו מפני דעת הראב"ד]
ובדעת מרן השו"ע - נראה פשוט שסובר להקל בחולה שיש בו סכנה דהא הוא הבין ברמב"ם כמו שהראב"ד הבין [ועל כן ביולדת היקל עד ל' יום] וא"כ לשיטתו גם הרמב"ם מתיר בחולה שיש בו סכנה. ובביאור הגר"א משמע שהשו"ע הבין ברמב"ם שחולה שיש בו סכנה נמי עי"ש וצ"ע.

2312 עי' רש"י ב"מ קיג. [ד"ה גמ' ושליח] והיינו נהיים נתחים נתחים

ש. כמי ההלכה במחלוקת ר' יוסי וחכמים אי חותכים את הטבור?

ת. ר"נ אמר רבב"א אמר רב - הלכה כר' יוסי[2313].

ש. אלו פעולות נוספות עושין לר' נחמן בשבת לוולד? ומנ"ל?

ת. ר' נחמן אומר כל האמור פ' תוכחה ביחזקאל [טז ד] גבי מה שדרך לעשות לוולד - עושין לו בשבת והיינו א. מיילדין [- מוציאים מהבטן] ב. חותכים הטבור ג. מרחיצין[2314] ד. מולחין ה. מלפפין [- מחתלים את גופו בחגורה כדי ליישב אבריו שהתפרקו בלידה - רש"י סו:].

וכתבו תוס' שכל אלו - אסורין מדר'.

ולגבי אי שרי לעשות איסורים דאו' כדי לעשות הפעולות הנ"ל [כגול לחמם מים לרחיצה או להביאן מרה"ר וכדו' - עי' הערה[2315].

[2313] ועי' שאילתות שמות לח שאע"ג שבד"כ הלכה כרבים אבל הכא מסתבר טעמיה דר' יוסי והוה ספק נפשות ולכן מקילים עי"ש.

[2314] היינו בחמין.

[2315] תוד"ה כל אומר שבכולהו אין בהן איסור דאו' ומותרין כדי למנוע צער מהוולד עי"ש. ומשמע שאסור לעשות איסור תורה בשביל פעולות אלה. וכ"פ המ"א של יג. אך במ"ב שם ס"ק כג מציין לביאוה"ל שהביא כמה ראשונים שכתבו שמניעת חיתוך הטיבור הווי סכנה. והוסיף בביאוה"ל שברמב"ם כתב אף לגבי שאר הדברים - רחיצה בחמין מליחה וליפוף - שיש במניעתן סכנה. ומסיים שע"י גוי - וודאי מותר

פרק תשעה עשר - ר"א דמילה.

מהמשנה קל. עד המשנה קלג.

ש. האם מותר להביא סכין של מילה דרך רה"ר? ובאיזו צורה? ומדוע?

ת. **בדין הבאת סכין מרה"ר** נחלקו ר"א ור"ע. לר"א - מותר דמכשירי מילה דוחים שבת ובגמ' [קלב.] יליף לה מ"ביום" השמיני - אפי' בשבת וכתב רש"י [ד"ה וביום השמיני וד"ה ביום ואפילו] דלר"א קרא ד"ביום" אזיל אמכשירין דעצם המילה שדוחה שבת זה הלמ"מ[2316] ולר"ע - אסור ומ"ביום" יליף למילה עצמה וכן צרכי מילה שא"א לעשותם מע"ש - שדוחים שבת[2317].

ומוכח בגמ' [קל:] שאפי' איסור דר' דשבת אינו נדחה בשביל מכשירי מילה דהא אסרה הגמ' לשיטת ר"ע אפי' להביא מבית לחצר שלא מעורבת. וכ"כ רש"י [שם ד"ה שלא ברצון] שהעמידו חכמים את דבריהם אף במקום כרת[2318].

ולגבי צורת ההבאה - כתוב במשנה שיביאו מגולה ובשעת הסכנה - יכסהו עפ"י עדים שיעידו שמוציא סכין של מילה. ונסתפקה הגמ' אי זה משום חיבוב מצווה [להראות שחביבה המצווה עליו שמחלל עליה שבת] או משום חשד - שאם יביא מכוסה יחשדוהו שמוציא שאר חפציו ונפק"מ אי שרי גם שלא בשעת סכנה שיביאנו מכוסה עפ"י עדים דאין חשד אך אין גם חיבוב מצווה ולמסקנת הגמ' - הטעם משום חיבוב מצווה ולא שרי במכוסה עפ"י עדים.

הלכה - פסק **מרן** [שלא ו] כר"ע שאין מכשירי מילה דוחים שבת ואפי' באיסור דרבנן. ולגבי איסור אמירה לגוי אם נדחה לצורך מילה - עי' הערה[2319].

[2316] כ"כ רש"י שם וצ"ע דטעם זה נדחה בגמ' ולכאו' היה צ"ל הטעם שאמר ר' אלעזר [האמורא] שמילה דוחה שבת מג"ש "אות... ברית... לדורותיכם" שנא' בשבת ובמילה וצ"ע

[2317] היינו לר' יוחנן. ועי' בהמשך לגבי שאר השיטות

[2318] כדאיתא בפסחים צב. ועי' רש"י שם [ד"ה דרך חצירות] ש"מקום כרת" במילה היינו שהעדר המילה תמנע את אבי הבן מלאכול פסח אבל עצם דחית המילה בקטן - אין בה כרת עי"ש

[2319] **בשו"ע** שלו ו מתיר אמירה לגוי רק באיסור דר' **וברמ"א** מציין לעי' לעיל שז ששם כתב שיש מקילין לצורך מצווה אף בדאו' **ובמ"א** שלו ס"ק ה' כתב שיש לסמוך עליהם לענין מילה [להתיר אמירה לעכו"ם בדאו'] אם א"א בענין אחר וכ"פ **במשנ"ב** ס"ק כב

ש. האם בשעת הסכנה סגי בעד א' מלבד המוהל או שבעי' דווקא ב' עדים ומדוע?

ת. הגמ' מסתפקת בזה. דבמשנה כתוב "עדים" ולצד א' הכוונה ב' עדים ולצד ב' הכוונה הוא ועוד עד שבמקום אחר הם ראויים להיות ב' עדים[2320] ולא איפשטא.

ש. האם לשיטת ר"א יש עדיפות שבמקום להביא את הסכין למקום התינוק יביאו את התינוק למקום הסכין ומדוע? [תוס'].

ת. **לדעת תוס'** הבאת התינוק למקום הסכין אינה איסור דאו' דהוא חי שנושא את עצמו. ומ"מ אם אחר המילה יהא צריך להחזירו לאימו דרך רה"ר [וכגון שאימו לא יכולה לבוא איתו דרך רה"ר דהיא מסוכנת] - עדיף להביא את הסכין לתינוק שההבאה של התינוק חזרה לאימו היא מלאכה גמורה דאחרי הברית הוא בגדר חולה וכפות ואינו נושא את עצמו. וכמו כן אם ע"י שיביאו התינוק למוהל תתאחר הברית - עדיף להביא את הסכין כדי למהר המצווה. [ובאוקימתות אלה מעמידים התוס' את המשנה שאומרת שלר"א יביא הסכין לתינוק] **ועי' הערה**[2321].

ש. אם אפשר לעשות המלאכות של מכשירי המילה בע"ש - האם לר"א עדיף שיעשו אותם בע"ש או עדיף בשבת? ומדוע?

ת. פשטות לשון המשנה "אם לא הביא כלי מע"ש " - משמע שלכתחילה יעשה ביום ו' **וכמו כן עי' תוס'** ד"ה ר"א שמוכח שהיכא דאפשר ללא חילול שבת - עדיף ובפרט היכא שזה גם ימהר את עשיית המצווה ע"י שיעשו המכשירין מע"ש עי"ש וכ"כ **תוס' ד"ה שלא** בדף קל: **וכ"מ מהגמ' לקמן קלא:**

[2320] ולמרות שזה דוחק בלשון המשנה - כנראה שמסברא נראה כך שהלוא אין במניעת חשד דין של עדות בב' כמ"ש רש"י

[2321] ודעת שאר הראשונים [רמב"ן רשב"א ר"ן ועוד] - של"א בתינוק קטן כ"כ חי נושא את עצמו. ולגבי מאיזה גיל חשיב לדעתם נושא את עצמו - עי' **ר"ן על הרי"ף** דף נא עמוד ב גבי מש"כ במשנה קכח: "אבל אם היה גורר אסור" וכתב הר"ן "וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר לא מודו ליה רבנן לר' נתן" וכ"כ במאירי שם. ועי' **ביאוה"ל** שח מא ד"ה שלא שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ועוד ומשמע שכן הלכה שכל עוד שלא נוטל א' ומניח א' לא חשיב נושא את עצמו עי"ש

ששאני ציצית ומזוזה שיכול להפקירן ולכן אין מכשיריהם דוחין שבת עי"ש ועי' הערה[2322] **אבל מלשון הגמ'** בסוגיין "במקומו של ר"א היו כורתין עצים" וכו' - משמע שלכתחילה היו עושין כן וכ"כ **תוס' ביבמות** [יד.] שלכתחילה היו מביאים עצמם שיהיו צריכין לכך משום חיבוב מצווה עכ"ד וצ"ע.

ש. האם מותר לאכול בשר עוף בחלב ומדוע?

ת. הגמ' מביאה את המשנה בחולין שבה אמר ריה"ג שהאיסור לא תבשל גדי בחלב אימו אזיל רק על בע"ח שיש לו חלב אם. ואומרת הגמ' שלריה"ג אף חכמים לא גזרו על בישול ואכילת עוף בחלב וזה מותר לכתחילה. ולגבי שיטת רבנן - עי' הערה[2323].

ש. אלו מצוות קיבלו ישראל על עצמם בשמחה ואלו לא ומנ"ל? ומה התוצאות של זה ?

ת. הגמ' אומרת שמילה - קבלו בשמחה כמ"ש בתהילים "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב"[2324] ופרש"י ש"אמרתך" זה מילה שזו אמירה שקדמה לשאר אמירות [שזו מצווה ראשונה שנצטוו ישראל ונאמר בה לשון אמירה " ויאמר אלוקים אל אברהם" וכו']. וטעם שששים עליה - כי היא מוכיחה על יהדותנו בכל שעה ושעה ואיסורי עריות [פי' אלו שנאסרו לישראל ולא לגויים] - קבלו בתרעומת כמ"ש [במדבר יא י] "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו " ואחז"ל "על עסקי משפחותיו" - שנאסרו להם קרובות.

והתוצאה של מה שקבלו בשמחה את מצוות מילה היא שעדיין עושין אותה בשמחה - שעושין סעודה בברית מילה והתוצאה שמצוות עריות לא קבלו בשמחה - שלית כתובה דלא רמי בה תיגרא.

2322 **וכמו כן עי' רשב"א** בסוגיין סוד"ה מביאו שכותב שגם לרבי אליעזר לא יעשה כלי היכא שיכול להביאו ממקום אחר כי ההבאה היא רק לצורך מצווה והעשיה היא גם לצורך שיהא כלי עי"ש ולפי זה ק"ו שלא יעשו בשבת היכא שאפשר לעשותו מע"ש

2323 בגמ' בחולין [קטז.] אומרת שר"ע חולק עם ריה"ג ואוסר מדרבנן עוף בחלב וכך פוסק מרן [יו"ד פז ג]

2324 צ"ע דאת זה דוד אמר ומנ"ל שכלל ישראל קבלו בשמחה **ולכאו' היה צ"ל** מש"כ אברהם שעשה משתה גדול וכמובא בתוס' [ד"ה שש] ואתי שפיר שאברהם הוא אב של כלל ישראל וכשהוא קיבל בשמחה חשיב שכלל ישראל קבלו בשמחה. **וכמו כן היה אפשר להביא** מש"כ בגמ' מגילה טז: עה"פ ליהודים.וששון שדרז"ל זו מילה וממשע שכולם קיבלוה בששון ועי' שפת אמת [פורים תרמ"ח]שלכן לא כתיב במגילה בהדיא ליהודים הייתה תורה ותפילין וכו' [שכל זה גזר המן עליהם כדפרש"י בגמ' מגילה שם] - כדי ללמד שקבלוה בששון. וצ"ע

ש. אלו מצוות מסרו ישראל את עצמם עליהם בשעת השמד ואלו - לא ומה התוצאות של זה ?

ת. בברייתא המובאת בגמ' תניא רשב"א אומר ע"ז ומילה שמסרו ישראל עצמן עליהם בשעת השמד[2325] - עדיין היא מוחזקת בידם ושלא מסרו עצמן עליהן כגון תפילין - עדיין היא מרופה בידם דא"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים. ומשמע ששאר ישראל לא זהירי בהו אלא רק אלישע. וטעם שאלישע זכה להשמר בגוף נקי - כי מסר נפשו עליהן בשעת הגזירה[2326].

ש. לרבנן דר"א שמכשירי מילה אינם דוחין את השבת - האם שרי להביא סכין דרך חצר שאינה מעורבת או דרך גגות בחצר שאינה מעורבת או אסור ?

ת. אם הסכין שבתה בביה"ש **בבית** - אסור להוציאו לחצר שאינה מעורבת. ואם הסכין שבתה **בחצר** - לכו"ע שרי לטלטלו בחצר וכן מחצר לחצר אך נחלקו תנאים אי שרי גם מחצר לגג ומגג לחצר - לר"מ אסור ולר"ש מותר. ובמעשה דר' אבא בר אדא עשו בעלי הברית כר"ש והביאו דרך גגות וחצירות. וכתבו תוס' שכן הלכה וכן פסק מרן [שעב א].

[2325] כנראה שאיירי בשעת השמד של היוונים והרומאים. **ולגבי אי חייבים למסור את הנפש** בשעת השמד על קיום מ"ע - **עי' כס"מ** יסודי התורה ה א שפוסק שחייבים ולכן מסר ר"ח בן תרדיון נפשו על לימוד תורה{ויל"ע הא ר' יוסי בן קיסמא חלק עליו בזה - עי' גמ' ע"ז יח. ומנ"ל שהלכה כר' חנינא בן תרדיון ואולי משום שמצטרפין אליו עוד דוגמאות כמ"ש בכס"מ שם וצ"ע} וכ"כ בספר המנהיג [מהראב"ן - מחכמי לוניל שבצרפת בתקופת הראשונים] בסוף הל' תפילה לגבי דניאל שמסר נפשו לתפילת ערבית עי"ש. **אולם דעת הרמב"ן** לעיל מט. שאין על מצוות עשה דין דיהרג בשעת השמד אלא שאם מסר נפשו - מקבל שכר וכ"כ הר"ן על הרי"ף ומובא בכס"מ שם

[2326] כתבתי עפ"י רש"י. וכ"כ תוס' לעיל מט. עי"ש אבל תוס' בסוגיין אומרים בשם רשב"ם שאלישע לא מסר נפשו דהרי הוריד התפילין מראשו ושמן בידיו ולפי זה צ"ע דלכאו' הסיפור מאלישע היא הוכחה לסתור שהרי אלישע כן הי הזהיר בגוף נקי וא"כ ראיה שזהירים אע"פ שלא מסרו נפשם עליהם

ש. לר"א - האם עדיף להביא את הסכין דרך רה"ר או שעדיף להוציאו מהבית ולהעבירו דרך חצרות וגגות שלא מעורבות? ומה הדין כשהן מעורבות?

ת. **כשהאפשרויות הם או דרך רה"ר או דרך חצר שאינה מעורבת** כתבו תוד"ה רבי אליעזר בדף קל. שזה תלוי: אם ע"י הבאה דרך רה"ר ימהרו את המצווה - זה עדיף ואם לא - יעבירו דרך חצירות אמנם מדברי הרשב"א בתוס' קל: ד"ה שלא - משמע שאפי' אם ע"י העברה ברה"ר ימהר המצווה - עדיף להביא דרך חצרות [וכ"כ מהר"ם בדעתו עי"ש].

וכשהחצר מעורבת - כתבו תוד"ה ומי בפשיטות שבכה"ג יביא דרך חצר מעורבת. ומשמע אפי' אם עי"ז תתעכב המצווה. וכ"מ בתוד"ה רבי אליעזר בדף קל. וכ"כ בחידושי החתם סופר [קל.] בדעתם.

ש. מבוי שלא עירבו בו שיתופי מבואות - האם שרי לטלטל חפץ ששבת בו ? והאם שרי להוציא למבוי חפץ ששבת בחצר ולהפך? ומדוע?

ת. **לדעת רב** [למסקנת הגמ'] - תלוי: אי עירבו ערובי חצירות - אין להוציא למבוי חפץ ששבת בחצר וכן אין לטלטל יותר מד"א חפץ ששבת במבוי והטעם - פרש"י בעירובין [צא. ד"ה אבל] "דכיון דשכיחי מאני דבתים בחצר - גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים שבחצר זו לחצר זו". ואי לא עירבו ערו"ח - שרי להוציא מהחצר למבוי כלים ששבתו בחצר וכן שרי לטלטל כלים ששבתו במבוי יותר מד"א שכיון שלא מצויין כלים של בית בחצר - ל"ח שיוציא מהבית למבוי.

ולדעת ר' יוחנן בעירובין צא. ומובא בתוס' כאן ד"ה מי - שרי בכ"ג לטלטל במבוי ומהחצר למבוי כלים ששבתו במבוי או בחצר ולא גזרי' שמא יטלטל למבוי כלים ששבתו בבית[2327].

להלכה - פסק מרן [שעב א] כר' יוחנן.

[2327] והטעם שלא גזר - כתב הלבוש [שעב א מובא במשנ"ב שעב טו] משום דהווי גזירה לגזירה

ש. האם מכשירי עומר ושתי הלחם דוחין שבת? ומדוע?

ת. **לשיטת ר' אליעזר** - מכשירי עומר ושתי הלחם דוחין שבת. דשתי הלחם ילפי' בג"ש הבאה הבאה מעומר ועומר ילפי' שמכשיריו דוחין את השבת מקצירתו שדוחה שבת ואת זה ילפי' מדכתיב [שמות לד כא] "בחריש ובקציר תשבות" ודרז"ל [מנחות עב.] מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצווה. דכתיב "וקצרתם את קצירה" **ולשיטת רבנן** - עי' הערה[2328].

ש. האם מכשירי סוכה,לולב, מצה ושופר דוחין את השבת ומנ"ל?

ת. גם בזה נחלקו רבנן ור"א. **לר"א** - דוחין את השבת. **ומקורו: בשופר** כתיב "ביום" והוא מיותר כי לאפוקי לילה ילפי' מיוה"כ של יובל דכתיב ביה ביום וקי"ל במס' ר"ה [לג:] שגמירי ר"ה ויוה"כ מהדדי מדכתיב ביוה"כ "בחודש השביעי" והוא מיותר לדרשה דהא בכמה קראי כתיב שיוה"כ הוא בחודש השביעי - וילפי' ללמוד זה מזה לגבי דיני התקיעות **ומצה** - ילפי' בג"ש ט"ו ט"ו מסוכה **וסוכה** - ילפי' ג"ש שבעת ימים שבעת ימים מלולב[2329] **ולולב** - מדכתיב "ביום". ולמיעוטי לילה ילפי' מדכתיב "שבעת ימים" [גבי לולב שבמקדש וילפי' מינה לגבולין].

ולרבנן - אינן דוחין את השבת. **ודוחים את מקורות ר"א.** דמש"כ **בשופר** ביום - ממעט לילה. וכתבו תוס' שלרבנן ליכא למיעוטי לילה מיוה"כ דמ"חודש השביעי" ילפי' רק לענין סדר תקיעות ולא לענין זמן דהא אין זמנם שווה **ולולב** - לא ילפו שדוחה שבת ד"ביום" דכתיב בלולב לא בא ללמוד שדוחה שבת אלא למעט לילה. ומ"שבעת ימים " לא מצי למעט לילה דאדרבה איכא למילף ג"ש מסוכה לרבות לילה [דבסוכה מרבינן לילה מג"ש לשבע"י המילואים] וכיוון שלולב לא דוחה שבת - ה"ה **סוכה ומצה** לא דוחים שבת שהרי ר"א למד שדוחין שבת מלולב.

[2328] עי' רמב"ם תמידין ומוספין ז ו שקצירת העומר דוחה שבת וזה למרות שפוסק כחכמים במכשירי מילה. ולגבי שתי הלחם - עי' משנה מנחות צה: רמב"ם תמידין ומוספין ה י וכן ח ח שאין עשייתן דוחה שבת. והיינו שלא ילפי' שתה"ל מקצירת העומר **ויל"ע** למה אין הגמ' דנה מה יעשו רבנן דר"א שלא ילפו את הג"ש - עם ב' ה"הבאות" המופנות כמו שלקמן בעמוד ב' שאלת הגמ' מה יעשו רבנן עם הלימודים של ר"א? וצ"ע

[2329] עי' **רש"י** [ד"ה גמר] שאע"פ שאין ג"ש שבעת ימים מופנה - מ"מ מכיון שכבר גילתה תורה בכמה מקומות שמכשירין דוחין שבת - הווי "גילוי מילתא בעלמא" שגם סוכה דוחה שבת וילפי' אף מג"ש שאינה מופנה ואף שאיכא למיפרך דבלולב יש ד' מינים. וכתב רש"י ע"ז שזה גמגום. אמנם **גם הרמב"ן** כתב כפרש"י והוסיף שגם ג"ש טו טו אינה מופנה ובכל זאת ילפי' מצה מסוכה [אע"ג שאיכא למיפרך שסוכה נוהגת בלילה כביום] ורק במ"מ א"א ללמוד מחמת פירכא זו. ויל"ע לרש"י ולרמב"ן אי אחר שגילתה תורה במילה ושופר שמכשירין דוחין שבת - א"כ גם הג"ש של שתי הלחם ועומר א"צ להיות מופנה וצ"ע. **ותוס'** כתבו שג"ש שבע"י מופנה שכן סגי לכתוב "בימים" ואצ"ל "שבעת" עכ"ד אך צ"ע מה יענו על ג"ש טו טו שוודאי אינה מופנה

ש. האם מכשירי מזוזה וציצית דוחין את השבת? ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שמכשירי מזוזה וציצית לכו"ע לא דוחים את השבת משום שבידו להפקירן [פי' להפקיר את הבית ואת הבגד] ואז לא יתחיב בציצית ובמזוזה [דהא הבגד והבית אינם שלו וכתיב בפסוק לגבי מזוזה "ביתך" ולגבי ציצית "כסותך"] [2330].

ש. מילה עצמה - האם דוחה שבת? ומנ"ל?

ת. כתוב במשנה [וכן במשנה אחרונה שבפרק הקודם] שמילה דוחה שבת בין לר"ע ובין לר"א. ואומרת הברייתא המובאת בגמ' בדף קלב: שדווקא בזמנה דוחה את השבת.

ובמקור הדין שמילה דוחה שבת - נחלקו אמוראים: **עולא ור' יצחק** אומרים שזו הלמ"מ ודחתה אותו הגמ' שהרי ראב"ע יליף ממילה שדוחה שבת ק"ו לפיקו"נ ואי במילה זה הל"מ - הא אמר ראב"ע שלא ילפי' ק"ו מהל"מ[2331] **רנב"י** אומר שילפי' ג"ש "אות ברית ודורות" שנכתבו במילה ושבת - לומר

[2330] וכתבו תוס' שלולא היה בידו להפקירו היינו לומדים מסוכה שדוחה שבת והיינו למ"ד שלילה זמן ציצית ועל כן ציצית דמיא לסוכה שנוהגת ביום ובלילה. ועי' רש"י שפי' שגם איירי כאן למ"ד טלית חובת מנא שגם אם לא לובשן - חייב בציצית. דלמ"ד חובת גברא פשוט שלא ידחה שבת כי יכול שלא ללבש הבגד. **ולגבי האם צריך באמת להפקירן** כשהגיע שבת ולא שם מזוזה או שלא שם ציצית בבגדו - י"ל דלגבי מזוזה יש עצה - שלא יגור שם דמזוזה חובת הדר היא [עי' ב"מ קא.] [וטעם שלא תירצה כך הגמ' שלכן לא דוחה שבת - כתב הריטב"א דרצתה הגמ' לומר טעם שישנו גם בציצית וגם למ"ד חובת מנא היא]. ולגבי ציצית - למ"ד חובת גברא יכול שלא ללבשו. אך למ"ד ציצית חובת מנא וכן למ"ד חובת גברא אם אין לו בגד אחר וחייב ללבוש הבגד וכן לגבי מזוזה אם אין לו בית אחר דחייב לגור בבית - משמע מהגמ' שאכן חייב להפקיר את הבגד ואת הבית [מיהו אם יש לו בגד ובית אחר וודאי שלא יסמוך על ההפקר ללבשם דלא גרע מטלית ובית שאולים לאחר ל' יום שחייב מדר' בציצית ומזוזה - עי' מג"א סימן יג בתחילת ס"ק ח] אך לפי זה צ"ע למה בנפסלו הציצית בשבת כתב הרמ"א [יג ג] שיכול להמשיך ללבשה משום כבוד הבריות ולא כתב שיפקירנה כדי שלא יתחייב בציצית. **ועי' בספר עונג יו"ט** [סיא א' ד"ה ויש] שכתב דמשמע מהגמ' שא"צ להפקיר הבית עי"ש.

[2331] ויש שגורסים בהא דלא ילפי' ק"ו מהל"מ - ר' **אלעזר** במקום ראב"ע [עי' רש"י ד"ה עקיבא ותוד"ה והתניא]. ובפסחים פא: ובמשנה בנזיר נו: גרסי' ר' **אליעזר**.ונראה שברור של"ג רבי אלעזר דהא במשנה בנזיר כתוב שר"ע דן לפני ר"א ק"ו מהל"מ - ור"א קרא לו "עקיבא" ואמר לו שאין דנים ק"ו מהל"מ, וא"כ א"א לומר שזה התנא רבי אלעזר שהרי התנא רבי אלעזר - הוא רבי אלעזר בן שמוע כדכתב רש"י ביבמות עב: ד"ה ראיתי והא הרי היה תלמידו של ר"ע כדאמרי' ביבמות סב: ולא היה קורא לו "עקיבא". לכן הגירסא יכולה להיות או רבי אליעזר - רבו של ר"ע [וכ"כ בדקדוקי סופרים בשם דפוסים ישנים] או ראב"ע - חבירו של ר"ע **וא"ת** לגירסא רבי אליעזר - מה מקשה הגמ' מרבי אליעזר על ראב"ע דלמא ראב"ע פליג עליה ויליף ק"ו מהלכה - **י"ל** שמהמשנה בנזיר נו: מוכח שגם ר' יהושע הסכים עם ר' אליעזר שלא ילפי' ק"ו מהלכה ושאין ע"ז חולק עי"ש.

שמילה דוחה שבת[2332] **ור' יוחנן** אומר שילפי' מ"ביום" שכתוב במילה. דהוא מיותר לדרשה שמילה דוחה שבת. ולמיעוטי לילה ילפי' ממש"כ "שמונת ימים" **ופרש"י** שדברי ר' יוחנן הם רק לשיטת חכמים אבל ר"א שאמרי' לעיל שמ"ביום" יליף למכשירין - לומד מילה מהל"מ וכמ"ש עולא[2333].

ומביאה הגמ' **ברייתא כוותיה דר' יוחנן** שילפה שמילה דוחה שבת מ"וביום".

ש. האם אפשר ללמוד הא דמילה דוחה שבת מק"ו מזה שדוחה איסור קציצת נגע צרעת? ומדוע?

ת. מהברייתא משמע שאי אפשר ללמוד מצרעת שמילה דוחה שבת שכן הברייתא לומדת א"ז מ"ביום". ובטעם שא"א ללמוד מצרעת - אמר רבא משום דאיכא למימר ששבת חמורה מצרעת שכן יש בה אזהרות וענשין הרבה. ומוסיף רבא שאין להוכיח שיש בצרעת חומרה משבת שכן דוחה עבודה שדוחה שבת - דמה שנדחית העבודה זה בגלל הטומאה ולא בגלל איסור קציצת צרעת[2334].

ש. האם מילה דוחה צרעת? והאם יש לחלק בין מילה בזמנה לשלא בזמנה ומדוע?

ת. כתוב בברייתא המובאת בגמ' - שמילה דוחה צרעת בין בזמנה ובין שלא בזמנה. ולומדת הברייתא מפסוק - שנא' "בשר ערלתו" וזה מיותר לרבות מילה בקציצת צרעת.

ונחלקו אביי ורבא מניין שגם מילת קטן שלא בזמנה דוחה צרעת - שהרי במילת קטן שלא בזמנה לא נאמר "בשר". **לאביי** - ילפי' בצד השווה ממילת קטן בזמנה ומילת גדול [ומכל א' מהם לחוד א"א ללמוד שכן במילת גדול יש כרת ומילה בזמנה - חשובה יותר משלא בזמנה[2335]] **ולרבא** ילפי' ממילה

[2332] ויל"ע למה לא נילף הפוך - ששבת דוחה מילה

[2333] והוסיף רש"י שרבי אליעזר לומד פיקו"נ ממקורות אחרים המובאים בגמ' ביומא פה:. ויל"ע מדוע לא פרש"י שרבי אליעזר יליף שמילה דוחה שבת מג"ש כמ"ש רנב"י?

[2334] ולא הסביר רבא למה לא נילף מצרעת טהורה שדוחה עבודה [מטעם שנחשבת מום] שדוחה שבת - אך ר' אשי לקמן אמר שאין זה משום חומרתו של איסור קציצת מרעת אלא משום שא"א לעבוד בעידנא שקוצץ הצרעת

[2335] ולא אמרה הגמ' מה החשיבות ובפשטות י"ל - שכן דוחה יו"ט ושבת כדאמרי' בברייתא

בזמנה שכתוב בה "בשר" - שאם אינו ענין לו - דאיכא למילף מק"ו מזה שדוחה שבת כ"ש שדוחה צרעת - תנהו ענין למילה שלא בזמנה[2336].

ואומרת הגמ' דגם תנאים נחלקו בזה - ר' יאשיה כאביי ור' יונתן כרבא.

וטעם שאביי לא לומד כרבא - לא אתפריש בהדיא בגמ' אך בפשטות איכא למימר דס"ל כר' ספרא שאומר שאיכא למיפרך הק"ו שצרעת יש בה חומרה משבת שכן דוחה עבודה [אפי' בצרעת טהורה שבה איסור קציצת צרעת הוא דוחה את העבודה ולא הטומאה דוחה] **ורבא ס"ל** [כפי מה שתירצו ר' אשי] שאין זה חומרא בצרעת דמה שלא דוחה עבודה זה כי קציצת הצרעת אינה בעידנא של העבודה שהרי צריך לקצוץ לפני שיעבוד[2337].

ש. האם אפשר ללמוד שמילה דוחה צרעת מהא דעשה דוחה לא תעשה?

ת. **בגמ'** [בלישנא אחרינא] אמרי' שא"א ללמוד מהכלל שעשה דוחה ל"ת שכן באיסור קציצת צרעת יש גם עשה ["לעשות"] וגם ל"ת ["השמר"]. אמנם **ר' אשי** אומר בהמשך הגמ' ש"היכא אמרי' דעשה דוחה ל"ת - כגון מילה בצרעת" ולכאו' חולק על הלישנא אחרינא ועי' הערה[2338].

[2336] ובפשטות רבא דלא כהברייתא שהרי הברייתא לומדת מבשר ולא פירשה שזה רק למילת קטן. אמנם מתוס' ד"ה רבא משמע שס"ל כלישנא אחרינא בהסבר הברייתא עי"ש וצ"ע

[2337] ומכאן הק' **הגרעק"א** [תניינא קמג] **והחת"ס** [בשו"ת יו"ד סי' רסז] על המג"א [תמו ב] שכתב בשם ר"ת שבעשה דרבים דחי ל"ת אפי' שלא בעידניה. דכאן רואים שעשה דקרבנות לא דוחה צרעת משום בעידניה.

[2338] **תוס'** הק' מר' אשי על הלישנא אחרינא ותירצו "שלא נקט ר' אשי "כגון מילה בצרעת" אלא לסימנא בעלמא עכ"ד ובתוס' הרא"ש פירש עוד "דבכיוצא בזה דחי עשה את ל"ת בעלמא" [והינו שבאמת מילה דוחה צרעת מלימוד אחר - ק"ו וכמ"ש רבא - אלא דבאופן כלל דחיה של מצווה לאיסור זה רק בעידנא]
אמנם **הרמב"ם** [צרעת ה י] כתב שטעם שמילה דוחה צרעת הוא מטעם עשה דוחה ל"ת ועי"ש **במשנה למלך** שפי' דס"ל לרמב"ם שר' אשי פליג אברייתא שילפה מ"בשר" וכן על רבא ואביי שילפו מלימודים אחרים שמילה דוחה צרעת - וס"ל לר' אשי שדוחה מטעם עשה דוחה ל"ת ול"ה ל"ת ועשה - כי עשה ד"לעשות" ילפי' ששרי אף במתכוון לחתוך הצרעת כדאמרי' בברייתא לקמן קלג. עכ"ד אך צ"ע מה יעשה ר' אשי אם ייתור המילה "בשר" וצ"ע.

ש. האם מותר למצורע לסחוב מוט על כתיפו כשברור שזה יוריד לו את הצרעת?

ת. כן. דילפי' מדכתיב "השמר בנגע הצרעת... ולעשות" ודרז"ל שדווקא במתכוון לקצוץ אסור אבל באינו מתכוון - שרי ואף דזה פסיק רישא[2339].

ש. אם אבי הבן - או הבן עצמו כשהוא גדול - אומר למוהל שמתכוון שיקוץ הבהרת לשם הורדת צרעת - האם שרי למוהל למול ולקוץ הבהרת? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שלאביי בהו"א שלו שלר' שמעון אינו מתכוון שרי אף בפסי"ר - הלימוד של "בשר" להתיר קציצת בהרת במילה איירי במתכוון אבי הבן - או הבן עצמו כשהוא גדול - לקוץ בהרת ובכה"ג מלמדת המילה "בשר" להתיר למוהל למול הבהרת. אולם לכתחילה במקרה כזה עדיף שימול מוהל אחר שאינו שליח של האב למול דבכה"ג א"צ להגיע להיתר של "בשר" אלא מטעם שליח בי"ד הוא מלו לשם מצוות מילה בלבד. ועי' הערה[2340].

2339 **והקשה הרשב"א** למה לי קרא למישרי מילה בצרעת השתא לגבי הרשות שרי במקום מצוה לא כל שכן ולישתוק קרא מיניה, **ותירץ** דאיצטריך משום דהכא בשאינו עושה ממש לשום קציצה אלא מלאכתו הוא עושה וממילא מיקץ קיין, הלכך איצטריך למיכתב בשר להתיר במקום מילה שהוא קוצץ בהרת בידים עי"ש. ולפי זה י"ל שאם קוצץ הצרעת בידיים אך לא בשביל להיטהר אלא מסיבה אחרת [וכגון שצריך לעשות שם ניתוח וכדו'] יתכן שאסור דרק לצורך מילה התירה התורה בידיים וצ"ע. **אמנם הרמב"ן** תי' שבמילה באה התורה לחדש אפי' במתכוון להטהר שרי. ולדעתו י"ל שבלא מתכון להטהר שרי אף בידיים וצ"ע להלכה.

2340 **ויל"ע בזה: א.** האם גם למסקנא - שאביי מודה שר' שמעון צריך את המילה" בשר " להתיר אינו מתכוון ופסי"ר - עדיין שרי אף במתכוון? ועי' רמב"ן שכתב שלהכי לא סגי בלימוד מ"לעשות" משום ד"בשר" מרבה אפי' מתכוון. אולם לרשב"א שתירץ תירוץ אחר למה לא סגי ב"לעשות" - יל"ע אי שרי גם במתכוון.
ב. לגבי מ"ש הגמ' שעדיף שמוהל אחר - שאינו שליח האב - ימול כדי שלא יצטרכו להגיע להיתר של "בשר" - משמע שלא סגי בהא שהמוהל הראשון שהוא שלוחו של האב יכוון רק לשם מילה. וצ"ע מדוע הרי כוונתו היא הקובעת שהרי הוא זה שמל וכי שליח לא יכול לבטל במחשבתו את השליחות ולעשות ע"ד עצמו?

ש. מילה שלא בזמנה - האם דוחה יו"ט ומנ"ל?

ת. בברייתא כתוב שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט. ושואלת הגמ' "מנא לן" [2341] ומתרצת כמה תירוצים: **א. חזקיה** מתרץ - שילפי' מהא דאין שורפין קדשים ביו"ט דכתיב פעמיים "עד בוקר" בשריפת נותר ודרז"ל ליתן לו בוקר שני לשריפתו [היינו שישרפם בחול המועד ולא ביו"ט] וילפי' מילה שלא בזמנה משריפת קדשים מה שריפת קדשים לא שורפים ביו"ט קדשים שאין זמנסבעו"ט - ה"ה מילה לא נלים כשזמנה המקורי - היום השמיני - לא חל ביו"ט[2342].

ב. **אביי מתרץ** שילפי' מהא דכתיב בעולת שבת "עולת שבת בשבתו" וילפי' - ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט. וממילא ה"ה מילה שזמנה המקורי - היום השמיני - היה בחול - לא דוחה יו"ט.

ג. **רבא** מתרץ - שילפי' ממש"כ גבי יו"ט " אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" ודרשי' הוא - ולא מכשירין [היינו היכולים לעשות מבעו"י - רש"י פסחים פג:] "לבדו" ולא מילה שלא בזמנה[2343].

ד. **ר' אשי** מתרץ - שביו"ט יש עשה [שבתון"] ול"ת [כל מלאכת עבודה לא תעשו"] ובמילה יש רק עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה[2344]. .

[2341] פי' שהיה ברור לגמ' שמסברא היה למילה שלא בזמנה לדחות יו"ט. וא"ת אמאי הא דחיית שבת כתוב דווקא ביום השמיני ולמה שיהא דין יו"ט שונה משבת י"ל בפשיטות עפ"י מש"כ רש"י לעיל כד: כששאלה הגמ' מנא הני מילי ששריפת קדשים לא דוחה יו"ט ופרש"י שסד"א שעשה דשריפת קדשים דוחה ל"ת דיו"ט [וכ"מ מדברי ר' אשי שמיישב שיו"ט הווי עשה ול"ת ולכן אסור - משמע שההו"א שמותר היא שעשה דוחה ל"ת] וא"כ גם כאן י"ל שזו היתה ההו"א שעשה דמילה ידחה ל"ת דיום טוב אולם בספר **חפץ ה'** [לבעל אוה"ח] תירץ דאפשר דטעם הש"ס הוא כיון דאיסור דמילה הוא משום חובל וביום טוב אשכחן דהותרה מלאכה זו גבי שחוטה דשריא ביום טוב הוה אמינא מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך ואית בה צורך קצת דהיינו צורך מצוה ושרי קמל"ן עכ"ד **וכ"מ ביראים** סי' קד שחזקיה אביי ורבא תירצו למה לא שייך מיתוך עי"ש. ותירוץ ר' אשי הוא לב"ש של"א מתוך עי"ש

[2342] יל"ע מנ"ל למיעוטי יו"ט הא בשבת הפסוק מדבר?

[2343] ויל"ע למה צריכים לימוד גם לשריפת קדשים של חול שלא דוחה יו"ט וגם לעולת שבת שלא דוחה יו"ט וגם למילה שלא בזמנה שלא דוחה יו"ט - ולא ילפי' זה מזה? **ועי' בספר יראים** [סימן שד] ששלושת הלימודים באים לומר שדווקא בג' אלו לא אמרי' "מתוך שהותרה [הבערה ושחיטה - חבלה] לצורך הנאת הגוף - הותרה נמי לצורך הנאת הנשמה [= מצווה]" אבל בשאר מצוות אמרי' מתוך ולכן שרי להוציא לולב וס"ת לרה"ר לבית הלל כדתנן בביצה יב. עכ"ד היראים **אולם דעת הרמב"ן** קכד: [ד"ה הא] שדווקא כן לומדים מהא דאין שורפין קדשים ביו"ט של"א "מתוך" למצווה שאינה צורך היום - וא"כ עדיין צ"ע למה צריך שלושה לימודים לזה.

[2344] והק' **המהרש"א** [לעיל קלב: על תוד"ה האי] **והגרעק"א** [תניינא קמג] שנילף מצרעת שבה מילה דוחה עשה ול"ת **ותי' המהרש"א** ששאני י"ט שאינו מבטל את המילה לגמרי שכן אפשר לעשותה מחר משא"כ צרעת - לא בטוח

ש. מה ההלכה במחלוקת ר"ע ור"א במכשירי מילה?

ת. פסק ר' יהודה אמר רב כר"ע.

ש. מה הדין במכשירי שחיטת הפסח - האם דוחין שבת ומדוע?

ת. גם בזה נחלקו ר"א ור"ע בפסחים סה: - סו.[2345] ופסק ר"י אמר רב כר"ע.

שתירפא עי"ש. **ונראה** שמחמת קושיית המהרש"א לא תירצו שאר האמוראים כתירוץ ר' אשי - דס"ל שמילה דוחה ל"ת ועשה כמו בצרעת

[2345] ובפשטות נחלקו שם רק על איסורי שבות אי שרי במכשירין עי"ש אך ברע"ב שם משמע שהשווה דין מכשירי מילה למכשירי פסח ותרוויהו התיר ר"א אפי' במלאכות דאו' וכ"כ התויו"ט שם [וראייתם כנראה מדאמרה הגמ' צריכותא למה רב יהודה אמר רב צ"ל גם כאן וגם שם שהלכה כר"ע ולא אמרה בפשיטות ששם - איירי במלאכות דרבנן ולכן צ"ל שהל' כר"ע גם בדר' - ומדלא אמרה הגמ' כך משמע שנחלקו גם על מלאכות דאו'] וצ"ע בזה

מהמשנה קלג. עד המשנה קלד:.

ש. מהי "מילה" ומהי "פריעה" ומהי" מציצה" מלאכות והאם כל אלו עושין בשבת ומנ"ל?

ת. מילה - זו חתיכת הערלה ופריעה זה גילוי הגיד[2346] ע"י חתיכת העור שמתחת לערלה והפשלתו על הגיד ומציצה - זה מציצת הדם היוצא מהחתך של המילה.

ושלושתן הם מלאכת חובל דמילה היא חבלה [עי' רש"י לעיל קו. ד"ה ומדאיצטריך] [2347] [2348] וגם פריעה היא חבלה דמוציא דם[2349] וכן במציצה מוציא דם [רש"י ד"ה ומוצצין].

וכתוב במשנה ששלושתן - דוחות שבת. הטעם דמילה עבדינן בשבת כדלעיל קלב. [מביום או מצד השווה אות ברית דורות] ופריעה - היא חלק מהמילה כדלקמן במשנה [קלז:][2350] ומציצה - אינה חלק מהמילה ועושין אותה למנוע סכנה מהתינוק כדאמר ר' פפא בדף קלג: וע"כ דוחה שבת.

[2346] עי' רש"י שמות לב כה עה"פ כי פרוע הוא - שנתגלה קלונו עי"ש

[2347] וחובל הוא תולדה דשוחט כמ"ש **רש"י** קז. בשם לויה. ובי"א כ' שם שהוא תולדה דצובע. ועי' **רמב"ם** שבת ח ז שהוא תולדה דדש ועי' בספר מגן אבות [להג"ר מרדכי בנעט] מלאכת שוחט שאף להרמב"ם שחובל משום דש - ודש בד"כ שיעורו כגרוגרת - מ"מ במילה [כשהיא שלא כדין] שיעורה כל שהוא דבטיפת דם מקיים ברית

[2348] ועי' **בשיטה מקובצת** כתובות ה: שבמילה איכא תלישת בשר ודמי לתלישת ציפורן [לעיל צד:] והיינו שיש בה מלאכת גוזז **ובאבני נזר** [קלא] דהיינו לר' יהודה שסובר [לעיל קו.] שמילה הוי תיקון דאז י"ל שחשיבה הערלה כמותרות באדם שעומד לגזיזה וכמו בציפורן. אבל לר"ש שחשיב קלקול - אין כאן גוזז דרק בציפורן וכדו' שהיא מותרות באדם הוי גוזז ולכן אמר ר' אבהו [לעיל קו.] שר"ש יליף ממילה שמקלקל בחבורה חייב עי"ש

[2349] עי' **שו"ת דברי חיים** [הג"ר חיים הלברשטאם מצאנז] יורה דעה חלק ב סימן קיד שכתב דבהפריעה ודאי יצא דם והוי חובל ממש: ולגבי אי יש בזה מלאכת קורע - עי' בשו"ת עמק הלכה [הג"ר יהושע בוימל] שכתב שמלאכת הפריעה הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהא אינו צריך לגוף הקריעה, רק כדי שיתגלה בשר העטרה, עי"ש וא"כ לר' יהודה חייב [ואע"ג שזה לא בכלי - מ"מ הא דרך פריעה בציפורן] ולר"ש פטור

[2350] והיא הלמ"מ - תוס' יבמות עא: ד"ה לא

ש. מהן "ציצין" והאם חיתוכם דוחה שבת ומדוע?

ת. ציצין הן שאריות ערלה שלא נחתכו במילה [רש"י]. ואם הם חופין רוב הערלה - חתיכתם היא לעיכובא דהווי כאילו לא מל וממילא דוחה שבת. ואם לא חופין את רוב הערלה - אין חייבים לחתכם[2351] ולכן אם עוד לא הניח ידו מהמילה - חותכם גם בשבת דזה חלק מהמילה והוא נוי מצווה אך אם סילק ידו מהמילה - נחלקו בזה תנאים. דעת **תנא דברייתא בסוגיין** שלא חוזר עליהם[2352]. דכיוון שפירש - הווה כהתחלה חדשה ואין מתחילין מחדש למול רק בשביל ציצין שאין מעכבין את המילה **ודעת רבנן דברייתא בפסחים המובאת בסוגיין** - שחוזר אף על ציצין שאין מעכבין את המילה. דהם אמרו שחוזר ומפשיט ראש של קרבן פסח אף שפירש אחר הפשטת חזה ואע"ג שאין ההפשטה מעכבת בשבת[2353] ואומרת הגמ' שיתכן שאף ר' ישמעאל בנו של ריב"ב שאוסר שם את המשך ההפשטה - יתיר כאן הסרת ציצין שאין מעכבין אפי' כשסילק ידו - משום זה א - לי ואנוהו[2354] **וכמו כן ר' יוסי במשנה מנחות** צט: המובאת בסוגיין אומר ששרי להפסיק בהנחת לחם הפנים בין סילוק להנחת החדשים דכל עוד לא הייתה לינה ביניהם - חשיב שלחם הפנים היה " תמיד" [ככתוב בפסוק בשמות כה ל] וכל עוד לא לן השולחן ללא לחה"פ חשובה ההנחה של לחה"פ החדש בתור המשך להנחת לחה"פ הקודם ולא חשיב "מילתא אחריתא" וה"ה בהסרת ציצין לא חשיב מילתא אחריתא אף אם הפסיק באמצע **אבל רבנן במשנה במנחות** הנ"ל שסוברים שבכה"ג ל"ה תמיד אלא בעי' שיניח החדשים מיד כשמסלק הישנים - ה"ה במילה אם הניח ידו חשיב התחלה חדשה **והם ניהו תנא דברייתא**.

2351 מיהו יש בזה משום הידור מצווה.

2352 ונחלקו הפוסקים אי יתקנם בחול. דעת **הטור והרמ"א** ביו"ד רסד ה שיתקנם וכ"מ **מרש"י** שפי' הא דכתוב בברייתא שאינו חוזר - "בשבת" **אבל מהרמב"ם** מדייק הב"י שגם בחול אינו חוזר עליהן וכ"מ שפסק **בשו"ע** שלא הביא דין הנ"ל שבטור. **ועי' בביאור הגר"א** שהקשה על הרמב"ם והשו"ע דהא יש בזה הידור מצווה כדאמרי' בגמ'

2353 ומשמע שהגמ' מבינה בדעת רבנן הנ"ל ששרי הפשטה גמורה של ראש הקרבן בשבת ולא רק בברזי. ומש"כ הגמ' לעיל קיז. שמיירי בברזי - צ"ל כדכתבו תוס' שם [ד"ה דשקיל השני] שרק לדסברין דר' ישמעאל קאמרי שיודה להם לכה"פ בברזי עי"ש וכן תי' בלח"מ [קרבן פסח א יד] את דעת הרמב"ם [שם] שכתב שמפשיט כולו ולא הזכיר ברזי. וטעם ששרינן להפשיט הכל י"ל שכיון שרי להתחיל [לצורך האימורין] - שרי לגמור ולא חשיב כב' פעולות נפרדות וכמ"ש הגמ' בהמשך לר' יוסי [עי' בהמשך התשובה]

2354 ופרש"י דרק גבי הפשטה מחמיר " דאחר נטילת האימורין אין הידור מצווה ביפוי בשר אבל יפוי מילה מצווה היא" עכ"ד ויל"ע הא הגמ' אומרת שרבנן שם חיישי' לכבוד הבשר שלא יסריח וא"כ יש הידור מצווה ביפוי הבשר ובכל זאת חולק ר' ישמעאל הנ"ל ואוסר את המשך ההפשטה וה"נ במילה י"ל שאוסר ועי' בספר שרידי אש להגר"י וינברג חלק א סי' קעו במכתבו להגר"מ שטרנבוך שמסביר שמבינה הגמ' שלכן ר' יוסי אוסר - משום שסובר שאין הידור מצווה בבשר שאינו אמורין ורק בצורך גבוה יש הידור מצווה עכ"ד וצ"ע

להלכה - פסקו הרמב"ם [מילה ב ד] והשו"ע [או"ח שלא ב ויו"ד רסו ב] **כתנא דברייתא דידן וכרבנן דר' יוסי במנחות**[2355] אולם לגבי קרבן פסח פסק הרמב"ם [קרבן פסח א יד - טו] ששרי לחזור ולהפשיט את הראש בשבת ולא חשיב מילתא אחריתא[2356].

ש. מה הפירוש "מהלקטין את המילה" ומה הפירוש "ואם לא הילקט חייב כרת"?

ת. **מהלקטין את המילה** - הכוונה מלקטין את הציצין המעכבין את המילה. ומש"כ **ואם לא הילקט חייב כרת** הפירוש הוא שאם מל בשבת סמוך ללילה וידע שאי אפשר יהא לפרוע עד הלילה והגיע הלילה ולכן לא פרע - חייב כרת על המילה שכן לא יצא ידי חובה ועשה מלאכה [2357].

[2355] ואע"ג דבגירסא דידן **בגמ' עירובין מו:** גרס' שהלכה כר' יוסי מחביריו - ומשמע אף נגד רבים אולם **עי' ר"ח** שם שהגי' המקורית שלו הייתה "מחבירו" [ותיקנו בסוגריים מרובעות מחביריו] וכן **ברי"ף** שם יג. גרס מחבירו [ויל"ע בדעת הרשב"א שלכאו' סותר עצמו - דבחולין פא. ד"ה הא סובר שהל' כר' יוסי אפי' נגד רבנן ואילו בשבועות לה: פוסק של"א נימוקו עמו נגד רבים עי"ש] וכ"מ מפשט לשון הגמ' בבכורות לז: ששואהג"מ שפשיטא שאין הלכה כר' יוסי שהוא יחיד נגד רבים ומתרצת מהו דתימא נימוקו עימו - קמ"ל עכ"ד הגמ'. ומשמע שקמ"ל שכנגד רבים לא אמרינן נימוקו עמו. ועי' בזה באריכות בספר **יד מלאכי** כללי ה.

[2356] **וא"ת** אמאי לא פסקי' כרבנן דברייתא דפסחים וכן הקשה **השער המלך [הג"ר יצחק נוניס בילמונטי - מרבני תורכיה לפני כ250 שנה]** [קרבן פסח א יד] על הרמב"ם שבמילה פסק כברייתא דידן וגבי קרבן פסח משמע מהרמב"ם [קרבן פסח א טז] כרבנן דהתם שסברי שחוזר גם על הפשטת הראש בשבת שכן כותב בסתמא "חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת" ולא מחלק בין חל בשבת לחל בחול לגבי הפשטת הראש. **ותירץ השער המלך** דמתניתין דפ' תמיד נשחט משמע דפליגא אברייתא דריב"ב הנ"ל וס"ל דאין צריך להוציא את האמורין מיד כשמפשיט את החזה ודוקא בעולה דינא הכי ותדע שהרי קתני מתני' י"ד שחל להיות בשבת מניח ידו כו' ותולה ומפשיט קרעו והוציא את האמורין נתנו במגס כו' ואם איתא דס"ל כריב"ב הי"ל לומר "ומפשיט עד החזה קרעו והוציא את האמורין מירק את ההפשט" כו' כדקתני מתני' גבי עולה פ"ד. וע"כ פסק הרמב"ם כמתני' דתמיד נשחט שאין כלל "פירש" באמצע ההפשטה אבל אילו היה פורש - אכן לא היה חוזר בשביל הפשטת הראש עכת"ד

[2357] ומתורת מקלקל אי אתה פוטרו שהרי מ"מ מתקן הוא במה שעשה. בית הבחירה (מאירי) [וכוונתו שתיקן בזה דאח"כ יצטרכו להוריד פחות ערלה. אבל אם אכן לא תיקן כלום - פטור]

ש. מה הדין במל קטן ולא פרע ומה הדין במל גדול ולא פרע ?

ת. מל קטן ולא פרע - האב ביטל מ"ע אך לא חייב כרת. מל גדול ולא פרע - הגדול מחויב לדאוג לפרוע ועל כל יום שלא פרע חייב כרת[2358] דהתורה מחייבת כרת רק רק בגדול שלא מל.

ש. מה הדין במל קטן בשבת כשעוד היום גדול ולא פרע האם חייב על החבלה שעשה ?

ת. בגמ' כתוב שפטור מפני שעשה חצי מצווה. ופרש"י - שהתחיל ברשות[2359].

ש. האם יש חובה למצוץ הדם שיוצא מהחתך של המילה? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' פפא שהאי מוהל דלא מייץ - סכנתא היא ומעבירינן ליה. וא"כ זה חובה משום סכנה[2360].

[2358] כן מוכח מדרצתה הגמ' להעמיד הא דלא הילקט חייב כרת - בגדול והקשתה הגמ' "גדול בהדיא כתיב ביה וערל זכר וכו'" - משמע שברור לגמ' שבלא פרע חייב כרת. ופריעה - הלמ"מ היא כמ"ש תוס' ביבמות עא: ד"ה לא וכנראה שגם הלמ"מ שיש כרת על אי פריעה

[2359] ויל"ע באם המוהל לא יודע לעשות הפריעה ואין מישהו אחר שיעשה אותה בשבת - אי ג"כ חשיב התחיל ברשות וצ"ע. ולגבי אם יש אדם אחר שיעשה הפריעה אך השני לא יודע למול ורוצים שיעשה אחד את המילה והשני את הפריעה - בכה"ג וודאי חשיב התחיל ברשות ואינו חייב. אך נחלקו השו"ע והרמ"א והנו"כ אי זה אסור מדרבנן. דעת **השו"ע** [יו"ד רס"ו יד] - שאסור ובב"י דייק כן מלשון רש"י שכתב [קלג: ד"ה ונימא] "אמאי חייב" ומשמע שעכ"פ אסור. אך **הרמ"א** כותב שמדינא יש להקל אלא שטוב להחמיר **ובט"ז [יא] ובש"ך [יח]** מתירים לכתחילה **וכ"כ בפת"ש** [טז] מביא מכמה גדולים שנהגו להתיר לכתחילה

[2360] והסיבה שזה סכנה - כתב התפא"י [משנה ב אות טו] שכשלא ימצוץ אפשר שיסתכן, שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה [=נקרש], ואפשר שיצבה [שיתנפח - עי' רש"י במדבר ה כא] הגיד על ידי זה

ש. האם אספלנית וכמון - יש סכנה אם לא נותן אותם?

ת. בגמ' [קלג:] כתוב שכן. דכי לא עביד סכנה הוא[2361].

ש. האם מותר לשחוק כמון ביו"ט לצורך אכילה ולצורך מילה ומה הדין בשבת מדוע?

ת. **ביום טוב** - לצורך אכילה - שרי. דמותר לטחון תבלין ביו"ט כדרכו כדאמרי ב"ה במשנה ביצה יד. ואומרת הגמ' שם שתבלין - מפיג טעמו אם דכו מאתמול עי"ש. ואומרת הגמ' דכיון דשרי לקדירה - שרי למילה וע"כ א"צ לטחון את הכמון מאתמול.[2362].

בשבת - אסור מדאו' לשחוק כמון לצורך אכילה משום טוחן [דיש טחינה באוכלין שאינן נאכלין ללא טחינה] ולצורך מילה - במשנה כתוב שישחוק בשיניו דהיינו מלאכת טוחן בשינוי ופרש"י דכל כמה דאפשר לשינויי - משנינן [אבל אם איחור הרפואה עלול להזיק לתינוק - ישחוק בכלי שכן זה סכנה אם לא יתן ככתוב בגמ' קלג:] ולגבי אי שרי לשחוק קודם המילה או שיחכה לאחר המילה - עי' הערה.[2363] .

[2361] ועי' בספר חלקת יואב [הג"ר יואב יהושוע וינגרטן] בהגהה לסי' יד שכתב שתינוק אחר המילה הוא בספק סכנה ולא וודאי סכנה ובספק סכנה עושין רק דברים שימנעו את הסכנה ולא כל צרכי חולה ולכן אי לא היה במציצה מניעת סכנה - לא היו מוצצין בשבת אע"פ שהיא בגדר צרכי חולה

[2362] **והטעם** - כתבו **תוס'** בביצה יב. ד"ה ה"ג שדעת ב"ה שאמרי' "מתוך שהותרה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך" בדבר שאיכא בהן צורך יום טוב קצת כגון קטן למולו דהמצוה נקראת צורך יום טוב עכ"ד תוס' שם. **וברש"ש** כאן כתב שהטעם הוא משום "הואיל דאי מקלעי ליה אורחין " דאמר רבה בפסחים מו: [שאז אפי' באפה לצורך חול דליכא מתוך - אינו לוקה] ומדייק כך מל' הרמב"ם [מילה ב י] והטושו"ע [יו"ד רסו ו] שכתבו לשון "הואיל וראויין לקדרה" עכ"ד רש"ש וצ"ע שהרי ר' חסדא שם לית ליה "הואיל" ואיך יפרש כאן אלא עכ"ח מטעם מתוך שבזה גם ר' חסדא מודה הואיל ויש בזה צורך ביו"ט למול וכדכתבו תוס' הנ"ל.

[2363] **במאירי** בסוגיין וכן **במשנ"ב** [שלא כג וכמו כן בסי' שכא ס"ק לו] כותבים בפשיטות שהיתר שחיקת כמון בפיו הוא גם קודם המילה. ולגבי אחר המילה - [היינו שרק אחר המילה נזכר שלא שחק את הכמון] כותב המשנ"ב שלכתחילה ישחוק את הכמון בפיו אם לא יהא מזה נזק לחולה ובשעה"צ מביא שהא"ר בשם הב"ח והגר"א התירו אחר מילה ללא שינוי עי"ש]. **ויל"ע אמאי התירו קודם המילה** הרי **המג"א** בסי' שכא ס"ק יב **והמשנ"ב** שם בס"ק כו כתבו שאסור לשחוק בשיניו לצורך רשות וא"כ הם סוברים ששחיקה בשניו היא איסור דר' וא"כ לפני מילה אין להתיר חילול שבת לצורך מכשירין ואפי' באיסור דרבנן וכמ"ש במשנ"ב שם דאסור להביא כמון מחצר שאינה מעורבת [וכדמוכח בגמ' קל: שהבאת איזמל דרך חצר שאינה מעורבת אסורה לרבנן דר"א וכ"פ בשו"ע שכא ו]?

ש. האם מותר לערב ביו"ט יין ושמן לצורך רפואה לשים על התינוק? ומה הדין בשבת ומדוע?

ת. **ביו"ט** - מותר לטרוף יין ושמן לכל צורך שהוא והטעם - עי' הערה[2364]. **בשבת** - לטרוף יפה יפה - אסור לכו"ע. לטרוף קצת - כדרך שעושים לחולים - לר' מאיר שרי דמתוך דהותר לחולה שאין בו סכנה הותר למילה[2365] ולרבנן - אסור בין לחולה ובין למילה אלא נותן שמו ויין יחד בלי לערבב.

להלכה - פסק מרן [שלא ז] כרבנן.

וצ"ל שסובר המשנ"ב ששינוי גדול כזה כשחיקת סממנים בפיו הוא דר' יותר קל מהבאת איזמל וכמון דרך חצר שאינה מעורבת ולכן שרינן לצורך מצוות מילה.

ומ"מ צ"ע למה סוברים המ"א והמ"ב ששחיקת כמון בפיו היא איסור דרבנן ואז צריכים להדחק ולומר שזה יותר קל מהבאת איזמל וכמון דרך חצר שאינה מעורבת - הרי עדיף לפרש ששחיקת כמון בפיו אינה אפי' איסור דרבנן ושרי אף לצורך הרשות וכמו שהתירה הגמ' לקמן קכא. שחיקת פלפלין בקתא דסכינא? וכ"כ בספר **אישי ישראל** על המשנה קלג. ששנוי גדול כזה של טחינה בשיניו - שרי אף לדבר הרשות וכדיחת פלפלין בקתא דסכינא דשרי בגמ' לקמן קמא. [וכ"פ בשו"ע שכא ז] וצ"ע בדעת המג"א והמ"ב הנ"ל

עוד כתב המשנ"ב [שלא כד] שכשאין לו כמון וצריך להביאו מחצר שאינה מעורבת - תידחה המילה ליום ראשון. ויש להעיר שזה דלא כהרשב"א ודלא כהרמב"ן. שדעת הרשב"א - שלא דחינן מילה מקמי שבות דלאחר מילה [היינו מקמי שבות שלאחר המילה יהא מותר לעשותה משום פיקו"נ] דאין בה מלאכה דאורייתא. ולדעתו גם הבאת כמון מחצר שאינה מעורבת שרי ודלא כהמ"ב שאסר. ולא דמי לאיזמל שאסרה הגמ' בדף קל: דהרי אזמל הוא אינו צורך שלאחר מילה ודווקא בצורכים שאחר מילה התירו דומיא דאיספלנית עי"ש ברשב"א. ולדעתו פשוט ששרי גם לשחוק כמון בשיניו אפי' אם נאמר שיש בזה איסור דר' דלא דחינו מילה מקמי שבות שתהא מותרת לאחר המילה. ונראה מדבריו שגם לפי המילה כבר יכול לעשות את האיסור שבות כמ"ש הרשב"א בדיבור קודם לגבי רחיצת התינוק ששבות שהתירו אחר המילה התירו גם קודם המילה

וגם דעת הרמב"ן שלא דוחים את המילה ליום אחר כשאין לו כמון וצריך להביאו מחצר שאינה מעורבת אך בזה חולק על הרשב"א שלדעת הרמב"ן קודם ימול ואח"כ יביא מחצר אחרת דאין למצווה אלא שעתה וקודם עושים המצווה ואח"כ - אם יש פיקו"נ - עושה רפואה אפילו תוך חילול שבת. ובעוד דבר חולק על הרשב"א - שלדעתו אפי' אם צריך להביא הכמון מרה"ר קודם ימול ואח"כ יביאו ולא כהרשב"א שאומר שבכה"ג שצריך לעשות מלאכה דאו' - תידחה הברית.

ועכ"פ תרוויהו חולקים על המשנ"ב שכתב שלא יביאו כמון מחצר שאינה מעורבת וצ"ע

עוד יל"ע במש"כ **רש"י** במשנה קלג. [ד"ה לועס] **ותוס'** [קלג: ד"ה לועס]גבי לעיסת כמון בשיניו ש"כמה דאפשר לשינויי משנינן" דמשמע שאיירי אחר המילה ולפי מש"כ המשנ"ב ששרי אף לפני המילה לשחוק כמון בפיו - למה לא פירשו שאיירי בלפני המילה ? **וי"ל** שהבינו שמתני' איירי בין קודם המילה ובין אחרי המילה ולכן כתבו שאחר המילה שמשנינן משום דכמה שאפשר וכו' וצ"ע

[2364] שהרי כל איסור טריפת יין ושמן בשבת הוא משום מחזי כרוצה לבשל [עי' תפא"י יט כא שמשווה א"ז לפעפועי ביעי דדף קו. שכתוב בגמ' שאסור ופרש"י דמחזי כמאן דבעי למישדינהו בקדירה] וביו"ט מותר לבשל

[2365] וכתב בספר חדושים ובאורים [להגר"ח גריינמן] שמה שחידשה הגמ' ששרי למילה גם בשבת "הואיל וחזי לחולה" - איירי פה לגבי לטרוף לפני מילה. אבל אחר המילה פשוט ששרי גם ללא דין "הואיל" שהרי התינוק עצמו חולה שיש בו סכנה

ש. מה הפירוש "ואין עושין לה חלוק לכתחילה?

ת. "חלוק" פרש"י שהוא כעין כיס דחוק שהיו עושין ומלבישים אותו על ראש הגיד וקושרים שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד. ואסור לעשותו בשבת[2366]. אלא כורך כל המילה סמרטוט.

ש. מה עושים כשלא הביאו סמרטוט מע"ש וא"א להביאו מחצר המעורבת?

ת. שרי להביא סמרטוט בשינוי - בדרך מלבוש מחצר שאינה מעורבת ואם איירי קודם המילה או אחריה עי' הערה[2367].

[2366] שכן זה מתקן כלי [מאירי]

[2367] דעת **המאירי שקודם המילה הוא** משום שהוא מלבוש [והביא שי"א ששרי אפי' דרך רה"ר ויש אוסרין דרך רה"ר - עכ"ד וכנראה האוסרין ס"ל של"ה מלבוש ממש אלא מלבוש בשינוי וכמ"ש רש"י]. **וכ"מ מרש"י** שקודם המילה הוא שהרי לרש"י הטעם ששמים סמרטוט הוא כדי שלא יחזור עור הערלה ובזה אין הבדל בין קודם המילה לאחריה [דרק בעניני סכנה יש לחלק שקודם המילה אין סכנה] **וכן משמע מהמשנ"ב** דאיירי קודם המילה וכהמאירי. דלגבי סעיף ז [שחיקת כמון]כתב בהדיא [בס"ק כג] שאיירי קודם המילה ודוחק לומר שסובר שסעיף ח [סמרטוט] איירי רק בלאחר מילה בלי שפי' זאת בהדיא. ובטעם הדבר ששונה מאיזמל שלא מביאים קודן מילה אף מחצר אחרת - כתב המאירי שבאיזמל א"א דרך מלבוש עכ"ד. ולמרות שאפשר שינוי אחר כגון בשערו - נראה דשינוי ددרך מלבוש עדיף. ודעת <u>הרמב"ן</u> [קלד: ד"ה אבל] שאסור לכרוך על אצבעו ולהביא מחצר שאינה מעורבת קודם המילה כמו שאסור להביא איזמל בשערו מחצר שאינה מעורבת קודם המילה. **ומתני' איירי לאחר המילה.** ולדעתו אפי' מרה"ר שריא וצ"ע למה כתוב במשנה מחצר אחרת ואולי לומר שאפי' מחצר אחרת - לכתחי' צריך לשנות ולהביא באצבעו

ש. לשם מה שמים חרדל במסננת ולשם מה שמים בה ביצה והאם שרי לעשות א"ז בשבת וביו"ט ומדוע?

ת. מסננים חרדל כדי להוציא ממנו את הסובין שלו. ונותנים בתוכו ביצה כדי לייפות מראיתו.

ולגבי אי שרי בשבת ויו"ט - כתוב ברייתא בסוגיין שאסור לשים חרדל במסננת ופרש"י שאיירי ביו"ט [וכ"ש בשבת] כי זה מחזי כבורר שמשליך הסובין[2368]. ולשים ביצה - כתוב במשנה לקמן קלט: - ומובאת בסוגיין - ששרי. כי אינו מסנן אותה שהרי כולה יורדת בנקבי המסננת אלא שם אותה רק כדי להוסיף צבע לחרדל[2369].

ש. לשם מה נותנים גחלת בחרדל והאם שרי לתתה ביו"ט ומדוע?

ת. בברייתא בסוגיין כתוב שנותנים גחלת בחרדל כדי למתקו[2370] ולגבי לתתה ביו"ט אומרת הגמ' שבברייתא אחת כתוב שאסור ובברייתא שניה - שמותר ומסבירה הגמ' שבשל עץ - אסור [ופרש"י דשייך ביה [איסור] כיבוי מפני מפני שנעשה פחם] ואע"ג שזה לצורך אוכל נפש - כיוון שהיה אפשר לעשות א"ז מאתמול ללא שיפגע טעם החרדל גחלת ובשל מתכת - מותר [דאינו נעשה פחם][2371].

[2368] ולא הווי בורר ממש כי גם הסובין ראוין לאכילה ונחשב מפריד אוכל מאוכל [תוס'. וכנראה כוונתם שראויין לאכילה ע"י הדחק וכדכתב המ"מ שביתת עשוא א ג לגבי עלי חסה עי"ש] **ובורר ביו"ט** אסור דאפשר לעשות את הברירה מאתמול ולא יזיק לטעם של התבשיל וגם דדרך לברור לימים רבים ולא התירו ביו"ט אלא רק מה שדרך לעשות לצורך יו"ט - עי' משנ"ב תצה יג

[2369] ולא אסרינן משום צובע - דאין צביעה באוכלין - שו"ע שכ יט ועי' בדרכי משה ובביהגר"א שמקורו מהכא. ועי' בביאור הלכה שם שהנשמת אדם מפקפק קצת בעצם הדין מהא דאיתא בשבת ע"ה "שוחט משום מאי מיחייב רב אמר משום צובע וכו' ניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא" הרי אף דאוכל הוא שייך בו צביעה ולפי מה שראיתי **באור זרוע** דפירש על מה דאמר דליתווס בית השחיטה היינו העור של בה"ש ניחא הכל

[2370] וכתב בספר בית אב [הג"ר יצחק ענתבי מחכמי ארם צובה בסוריא לפני כ200 שנה] הלכות יום טוב פרק א דמחמת חום הגחלת אזיל טעם המרירות,

[2371] ואע"ג שכיבוי גחלת של מתכת בשבת הווי איסור דרבנן כדכתב רש"י לעיל מב. ד"ה גחלת - מ"מ ביו"ט התירו משום שמחת יו"ט [משנ"ב תקי טו ועי' בשו"ת ציץ אליעזר להגרא"י וולדינברג א כ ז שמוכיח מהפוסקים שזה רק באכילה ורק בכיבוי כלאחר יד]

ש. האם מותר לצלות בשר ביו"ט ע"ג גחלים למרות שהגחלת נכבית כשמניח עליה את הבשר? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שמותר ולמרות שזה מכבה - משום דלא אפשר לעשותו מערב יו"ט משום שטעם הצלי ייפגם אם יצלו מערב יו"ט[2372].

ש. מה הפירוש "לגבן" והאם שרי ביו"ט ומדוע?

ת. לגבן היינו לעשות גבינה [ע"י שלוקחים הגושים שנעשו בחלב ע"י חומר חמוץ ששמו בו - ומקבצים אותם ושמים אותם במקום אחד כדי שידבקו יחד[2373]]. וזה אסור ביו"ט למרות שזה אוכל נפש - שכן היה אפשר לעשותו מאתמול[2374].

וטעם שמדאו' אין איסור לכבות גחלת של מתכת - עי' תוספות לעיל דף לא עמוד ב דלא היה כיבוי במשכן כ"א לעשות פחמין עכ"ד עי"ש. ואף שר' יהודה מחייב גם בכיבוי דחס על הנר - כדכתיב במשנה לעיל כט: - י"ל דאף שא"צ לר' יהודה שיכבה **בשביל** הפחם - מ"מ גם הוא מצריך עכ"פ **שיהא פחם** בשביל שיתחייב.
אך יל"ע דכתב רש"י במשנה עג. ד"ה המכבה שהיה מכבה במשכן תחת הדוד של הסממנין שלא יחרכו [וזה דלא כתוס' צד. ד"ה ור"ש שכתבו שכיבוי כדי שלא יקדיחו הסממנין בבישולן לא היה במשכן כי זהירים היו שלא להרבות אש יותר מדאי עי"ש] וא"כ כיבוי במשכן היה לא רק בשביל פחם ומדוע פטור לר' יהודה בכיבוי של מתכת [ובשלמא לר' שמעון פטור דהוי מלשאצל"ג דרוצה לסלקו מעליו ובכה"ג לרש"י פטור לר"ש אף במה שהיה במשכן אבל לר' יהודה קשה]?

[2372] ויל"ע הא ללא זה יש להתיר שכן זה פסיק רישא דלא ניחא ליה שלדעת הערוך [מובא בתוס' לעיל קג. ד"ה לא] שרי ולדעת תוספות [שם] איסורו רק מדרבנן וכבר למדנו לגבי גחלת של מתכת שמתירין איסורי דר' לצורך שמחת יו"ט אף בדבר שאפשר מאתמול וצ"ע ואולי י"ל שחשיב ניחא ליה דאין הוא רוצה שתישאר הגחלת דלוקה כל החג שמא תזיק מישהו אך לפי זה באמת במקרה שלא ניחא ליה שתכבה - שרי להערוך וצ"ע

[2373] "שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין" רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ו

[2374] ולגבי מש"כ בגמ' שאפשר לעשותו מאתמול באוכל נפש אסור - נחלקו הפוסקים אי הווי דאו' או דר'. **דרש"י בעירובין** לט: ד"ה פסק כתב שצידה ביו"ט אסורה מדאו' ומשמע שכל מלאכת אוכל נפש שאפשר לעשותה מעיו"ט אסורה מדאו' **וכ"כ הרא"ש בביצה ג א בדעת רש"י שם** שפי' דהא דצידה אסורה ביו"ט משום שאפשר מאתמול עי"ש. **אך הר"ן על הרי"ף** בביצה טז. בדפי הרי"ף ד"ה ת"ר כתב [לגבי מלאכת בורר שפרש"י מסכת ביצה דף כט עמוד ב שאסור משום דאפשר לו מאתמול.]שכוונת רש"י שאסור מדרבנן.
ודעת הרמב"ם - [יו"ט א ה] שזה אסור מדרבנן "גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות" עכ"ל. **ודעת הר"ן על הרי"ף** [יב: ד"ה אין צדין] שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביום טוב אינה אלא מדבריהם שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן. ועי' ביאור הגר"א סי' תצה סעיף א שכסברא זו

ש. תינוק שהוא אדום או ירוק - האם מלין אותו או לא ומדוע?

ת. בגמ' אמר אביי שאמרה לו אמו [דהיינו אומנתו] שתינוק שהוא אדום או ירוק - יש לדחות את הברית שלו עד שישתנה צבעו שכן באדום - עדיין לא נבלע בו הדם [והוא נמצא בין העור לבשר] ויש סכנה שימות מחמת מילה ע"י שייצא כל דמו ובירוק - עדיין לא בא לו דם ויש לחשוש שימות מחמת מילה מחמת חולשתו. והגמ' מביאה ברייתא שבה מספר ר' נתן שהורה לדחות מילה לתינוק ירוק ולתינוק אדום שמתו ב' אחיהם מחמת מילה[2375].

סובר **השו"ע** שם שבמלאכות שאין דרך לעשותן לימים הרבה - מתיר במלאכת אוכל נפש אפי' היה אפשר לעשותן מאתמול. וכ"כ המג"א בדעת מרן בסי' תקי ס"ק יא עי"ש. וכ"כ המ"ב שם ס"ק כא. ועי' במג"א שם שמה שהקשתה הגמ' קלד. גבי חרדל מאי שנא מלישה לישה - משום שגם לישה דרך לעשות לימים הרבה וע"ז תירצה הגמ' שגם דבר שדרך לעשותו לימים הרבה - שרי לעשותו ביו"ט אם נפגם טעמו. ולפי זה לדעת הר"ן - וכ"פ השו"ע - אוכל נפש מותר כשמתמלא א' מב' התנאים - או שאין דרך לעשותו לימים הרבה או שאם יעשוהו אתמול יפוג טעמו ואז שרי אפי' אם דרך לעשותו לימים הרבה. **ודעת הרמ"א** [תצה א] כדעת הסוברים שכל שאפשר לעשות מאתמול בלי שיפוג טעמו - אין לעשותו ביו"ט אפי' אם אין דרך לעשותו לימים הרבה - וזה כסברת רש"י והרמב"ם שלא תלו הדבר בדרך לעשותו לימים הרבה.

ויל"ע לדעת הר"ן והשו"ע - למה אלה הגמ' לגבי כיבוי גחלת בחרדל "מאי שנא מבישרא אגומרי? - וכי בישרא אגומרי דרך לעשותו לימים הרבה? ואולי י"ל שבאמת היה יכול לתרץ כך אבל תירץ ששרי מטעם אחר - שמפיג טעמו. וצ"ע.

[2375] וא"ת כיון דבהאי ינוקא לא נפקא ליה מידי לא ה"ל להזכיר דמתו ב' בנים וי"ל דאכתי לא הוה קים ליה שלא לימול ינוקא דסומק אלא דמשום דמתו כבר ב' בניה שהיו גם כן אדומים א"ל המתיני דבתרי זימני הוי חזקה ואחר שנבלע בו הדם אמר למול אותו דלא הוחזקה אלא באדומים ומשום שלא נבלע עדיין הדם בהם מתו ודו"ק: [מהרש"א חידושי הלכות מסכת חולין דף מז עמוד ב]. וכתב א"ז עפ"י דברי תוס' שם בד"ה שלישי שסבר רבא שבתרי הווי חזקה. אמנם לאחר שכבר למדנו שאדום הוא מסוכן - אפי' כשלא מתו אחיו מחמת מילה לא ימולוהו וכאביי וכ"פ בשו"ע יו"ד רסג א

מהמשנה קלד: עד המשנה קלו. למעלה.

ש. האם מותר לרחוץ את התינוק קודם המילה ואחר המילה - ביום הראשון למילתו, ביום השני וביום השלישי ?

ת. **במשנה** כתוב שמרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין אחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי. ובהמשך כתוב שר"א בן עזריה אומר שמרחיצין את הקטן ביום השלישי למילתו.

ובגמ' נחלקו אמוראים בפירוש דברי ת"ק.

לדעת רב יהודה ורבב"א - שרי ביום הראשון למילתו - לזלף ביד על התינוק בין לפני המילה ובין לאחר המילה אבל לרחוץ ממש[2376] - אסור ולדעת **רבא** - ביום הראשון - בין לפני המילה ובין לאחריה שרי גם לרחוץ.

ולגבי היום השני - לא אתפריש בגמ' ועי' הערה[2377].

ולגבי היום השלישי - לרבא - שרי לזלף ולרב יהודה - לא איתפריש ועי' הערה[2378].

ודעת ראב"ע - ובזה לא נחלקו אמוראים - ששרי אף[2379] ביום השלישי לרחוץ [ולא רק לזלף[2380]].

[2376] היינו לשימו באמבטי

[2377] מרש"י ד"ה אלא אחי - משמע שלרבא מרחיצין התינוק גם ביום השני וא"כ י"ל שגם לר' יהודה הא דמזלפין - הוא גם ביום השני [דלא מצינו שנחלקו ר' יהודה ורבא אי היום השני כיום הראשון וע"כ אי מפרש"י בדעת רבא שהשני כראשון - ה"ה לר' יהודה] וכ"כ בספר חי' הר"ן בהדיא בדברי רבא שרק בשלישי מזלפין אבל בראשון ושני מרחיצין.

[2378] עי' בריטב"א שמסתפק אי לר' יהודה בדעת ת"ק שרי זילוף ביום השלישי וכתב שמפרש"י משמע שאסור אף לזלף

[2379] למרות שראב"ע דיבר על היום השלישי ולא פי' מה דעתו בב' הימים הראשונים - דעת רש"י בד"ה אלא אי - שראב"ע מתיר גם בימים הראשונים [היינו לפני המילה ובב' ימים הראשונים שלאחר המילה] דהא כתב רש"י שם בדעת רבא שנחלקו ת"ק וראב"ע רק על יום השלישי. וא"כ ביומיים הראשונים - ראב"ע כת"ק ס"ל. וכ"כ הרי"ף בדף נג. אולם ברמב"ם [מילה ב ח ושבת ב יד] שכתב שמרחיצין " לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה" - משמע שרק בשלישי ובראשון מתיר ראב"ע וכ"כ הר"ן על הרי"ף בדעת הרמב"ם וכתב הגר"א שכ"ד השו"ע [שלא ט] שכתב כלשון הרמב"ם. ולגבי הדין בזמנינו - עי' מש"כ בהלכה בסוף התשובה

[2380] כן משמע ממ"ש רבא ומפרש"י שם שלשון מתני' משמע כר' יהודה שת"ק איירי בזילוף וראב"ע בהרחצה ולכן לא קאמר ראב"ע לשון "אף". וא"כ גם לר' יהודה ראב"ע דיבר על הרחצה ולא על זילוף. ולרבא - פשוט שראב"ע דיבר על הרחצה שבזה חולק על ת"ק

הלכה - בגמ' פסק ר' דימי בשם ר' אלעזר **כראב"ע**[2381] וכן פסק רבין בשם ר"א וי"א בשם ר' יוחנן. וכן פסק ברמב"ם [מילה ב ח ושבת ב יד] וברי"ף [נג.][2382]. **ובשו"ע** כתב שהאידנא לא נהגו כלל וכתב במשנ"ב [ס"ק לא] שנשתנו הטבעים **וברמ"א** כתב שנוהגים כן לרחצו אולם רק בהוחמו מלפני שבת ורק לפני המילה אבל לאחר המילה - יחכו למוצ"ש וכן מתיר ביום הג' למילה [2383].

ש. האם ראב"ע מתיר לרחוץ את כל גופו של התינוק או רק את מקום המילה?

ת. הגמ' הסתפקה בזה ומסיקה ששרי לרחוץ כל גופו. ור' יעקב הוכיח ממתני' שאיירי בכל גופו כי מקום המילה - גם רבנן יתירו ביום השלישי דזה דרך בריאין כמ"ש רב שאין מונעין חמין ושמן מע"ג מכה. ודחה אותו ר' יוסף דאפשר שמתני' איירי בהוחמו בשבת וע"כ אוסרים רבנן ביום השלישי אף רחיצת מקום המילה [דלדעתם הם הוחמו באיסור] ומ"מ מסקנת הגמ' שאירי ברחיצת כל גופו.

[2381] ויש להוסיף שזו גם דעת ר' עקיבא במשנה לעיל פו.

[2382] ואע"ג שרבא חזר בו ממה שהתיר רחיצה ביום הראשון - ומשמע שפסק כת"ק וא"כ לכאו' הייתה צריכה להיות הלכה כרבא שהרי רבא הוא בתראה י"ל עפ"י מש"כ **הכס"מ** [מילה ב ח] דאפשר דהא דרבין [ור' דימי] לא הוה שמיע להו [היינו לרבא ור' יהודה שנחלקו בדעת ת"ק] והוו סברי דהלכה כת"ק כמו בשאר דוכתי [שהלכה כת"ק נגד יחיד שחולק עליו] **עכ"ד הכס"מ**. וכבר נתבאר בפוסקים דהיכא שלא ראה האחרון את דברי הראשון - לא אמרי' הלכתא כבתראי. [עי' שו"ת מהרי"ק סי' צד ומובא ברמ"א חו"מ כה סוף סעיף ב]. **אלא שצ"ע** מדוע החליטו הרי"ף והרמב"ם שוודאי רבא לא ידע להא דר' דימי ורבין? ונראה שהיה ברור להם שאם היה רבא יודע שגדולי ארץ ישראל [- ר' אלעזר וללשנא ב' ר' יוחנן] פסקו ששרי לרחוץ ולא רק לזלף - לא היה מתחרט שהתיר רחיצה ולא היה אומר "בהדי תרגימנא דסבי למה לי" - דהא גדולי הדורות הקודמים מאר"י [- ר' אלעזר או ר' יוחנן]מתירים רחיצה ואף ר' יהודה ורבב"א רק הסבירו את ת"ק ולא אמרו בהדיא שהלכה כמותו. כנלענ"ד וצ"ע.

[2383] ועי' **במשנ"ב** ס"ק לב שגם הרמ"א מסכים שנשתנו הטבעים ואין סכנה במניעת רחיצה שכן לא מרשה לחלל שבת בעבור זה אך עדיין יש בזה צורך. **אמנם בדרכי משה משמע** שסובר שכלל לא נשתנו הטבעים ויש במניעת רחצה סכנה [ומ"מ אומר להחם ע"י גוי וכדכתב בסי' שכח טו עכ"ד ושם אירי ביש בו סכנה שעדיף לעשות ע"י גוי אם אין הדבר שיהוי עי"ש ועכ"פ מוכח מהד"מ שיש במניעת רחצה סכנה] וצ"ע אי חזר בו בהגהות השו"ע ממש"כ בד"מ

ש. האם במקרים ששרי לרחוץ תינוק - מותר לחמם המים בשבת?

ת. לגבי רחיצה שלאחר המילה - א"ר יוסף ששרי כי סכנה היא לו וכן אמר רבין א"ר אבהו בשם ר' אלעזר וי"א בשם ר' יוחנן. ועי' הערה[2384]. ובענין רחיצה שלפני המילה - עי' הערה[2385] ובענין אי ידעו לפני המילה שאין לו מים לרחצו אחר המילה - האם לדחות את המילה כדי שלא יצטרך לחלל שבת - עי' הערה[2386].

[2384] ומשמע בגמ' שחימום המים הוא מלאכה **ויל"ע** הא א"צ לחמם המים בשיעור יד סולדת וא"כ ל"ה מלאכה ועי' בגמ' לעיל מ: שמותר להניח מים לכתחילה כנגד המדורה כדי להפיג צינתן? וצ"ל שכוונת הגמ' ששרי גם להדליק אש כדי לחמם או ששרי לחמם גם ביד סולדת היכא שא"א בענין אחר וכגון שיש אפשרות לחמם רק הרבה זמן קודם רחיצת התינוק ואז בעי' ליד סולדת כדי שלא יתקררו לגמרי עד זמן רחיצת התינוק וצ"ע.

[2385] כתב **הר"ן** על הרי"ף [נג. ד"ה וכתב] כי קאמר בין בחמין שהוחמו בשבת אלאחר מילה בלחוד קאי אבל לפני מילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהא אסורה ורבנן לא שרו במכשירי מילה אפי' שבות של דבריהם וכדאמרינן לעיל דערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת אפ"ה כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מערב שבת לא אסרוה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרים מערב שבת שהוחמו במקום מילה התירו דלא שייכא בה הך גזירה כולי האי: **ואפילו ע"י גוי** - כתב **הרא"ש** [יט ב] לא שיאמר לנכרי להחם אלא אם הנכרי עשאן לעצמו או אם עבר ישראל והחם אותן בשבת מרחיצין בהן את הקטן אף על פי שאסרו רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו אפילו מע"ש - לצורך המילה שרי

[2386] דעת הרמב"ן שבכה"ג מלין אותו ואח"כ מחממין לו מים כדי לרפאו דמה שאין מחללין שבת למכשירין - היינו לחלל שבת לפני המילה אבל מה שיצטרכו לחלל שבת אחריה - זה לא בגדר מכשירין [וזה דלא כתוס' לעיל קל. ד"ה ר"א בתירוצו הראשון שכתבו שלא מביאים התינוק אצל הסכין משום שאח"כ יצטרכו להחזירו משום פיקו"נ עי"ש] ודעת הרשב"א דיש לחלק במילה בין איסור דרבנן שיצטרך לעשותו לאחר המילה - שאותו שרי לעשות אף קודם המילה. דכיוון שהתירו לעשות איספלנית אחר המילה שזה א"א לעשות קודם וזה איסור דר' - התירו לו כל שבות דר' שדרך לעשותו אחרי המילה - והתירו אפי' לעשותו קודם מילה דמחזי כחוכא להתירו רק אחר המילה. אבל איסורא דאו' שאין דרך לעשותו אחר המילה [דבדרך כלל מחממים מים מע"ש] - לא התירו לפני המילה כלל אלא תידחה המילה

ש. האם מותר ליתן חמין ושמן ע"ג מכה בשבת? ומה הדין בלתת שמן לבד?

ת. לתת חמין ושמן מעורבים ע"ג המכה - נחלקו רב ושמואל אי שרי [- רב] או אסור משום גזירת שחיקת סממנים[2387] ותניא כוותיה דשמואל. וכך פוסק מרן [שכח כב][2388].

ולתתו ליד המכה והוא שותת ויורד למכה - לכו"ע שרי.

ולגבי לתת שמן לבדו - כתבו תוס' שזה לכו"ע שרי אפי' ע"ג המכה ככתוב במשנה לעיל קיא. "אבל סך הוא את השמן" ואיירי שם אפי' ע"ג מכה כמש"כ שם לגבי בני מלכים " ע"ג מכותיהן" עכ"ד תוס'.

ש. האם מותר ליתן שמן וחמין ע"ג תחבושת בשבת? ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאסור. ואומרת הגמ' שבזה גם רב מודה ומשום סחיטה[2389].

[2387] וטעמו של רב - כתב בספר חודש האביב [הג"ר אליעזר פאפו] משום דיש קצת בריאים שעושין כן ולא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד

[2388] דאע"ג דקי"ל כרב לגבי שמואל - הכא תניא כוותיה דשמואל [ר"ח. וכ"כ הרי"ף בעירובין יא: שכשתניא כוותיה דשמואל - הלכתא כוותיה נגד רב]

[2389] פי' שמא יסחוט וכדאמרי' בגמ' לעיל קיג: שלא יעבור אדם במים בבגדין בשבת דלמא אתי לידי סחיטה והיינו במים מרובים דבמועטים ל"ח שמא יסחוט - עי' רמ"א שב ט. **ויל"ע** לראשונים דס"ל שאמרי' בבגד נקי שרייתו זה כיבוסו [כשאינו דרך לכלוך - עי' במשנ"ב שב ס"ק לט] אמאי לא אמרי' בגמ' הכא שטעם האיסור הוא משום שרייתו זהו כיבוסו - דהא כאן אינו דרך לכלוך וגם מקפיד על המוך שלא יתלכלך **ואולי י"ל** שכשהמים מעורבין עם שמן - לא אמרי' שרייתו זהו כיבוסו ולכן אמרה הגמ' טעמא דמשום סחיטה ששייך גם במים מעורבין עם שמן אך זה דוחק דהא הסחיטה כאן אסורה משום ליבון [דלסחיטה משום דש לא חישי' עי' שו"ע שיט יא ומשנ"ב שם ס"ק לט] וא"כ למה בסחיטה אמרי' שיש ליבון ובשריה אמרי' שאיו ליבון וצ"ע

ש. מהו מוך וכתיתין והאם מותר לשים אותם על מכה בשבת ומה הדין בספוג וגמי ומדוע?

ת. **מוך וכתיתין** - היינו חתיכות של בגדים [2390] ודינן - אם הם יבשים - יש סתירה בברייתא והגמ' מחלקת בין חדש לישן **ופרש"י** שחדש - אסור וישן - מותר. ולפירושו "ישן" היינו שהיה כבר על מכה דתו לא מסי ועי' הערה[2391] ואם המוך לח - משמע מהברייתא שאסור בכל גווני ועי' הערה [2392].

וגמי[2393] - בברייתא כתוב שאסור לשים על המכה ולא פי' אי זה גם בישנים.

ובספוג כתוב בברייתא שמותר לשים על המכה וגם פה לא פירשה אי יש חילוק בין ישנים לחדשים.

ולהלכה - בטור ושו"ע מחלקים בין ישנים לחדשים גם בספוג וגם במוכין ולדעתם החילוק הוא בלא היו על המכה עדיין - שחדשים שרי וישנים אסור [ולא פירשו מה נחשב חדש ומה ישן]. ובהיו על המכה - בכ"ג שרי. ולגבי גמי - בטור כתוב בסתמא לאסור ומשמע אפי' בחדש ואפי' אם היה על המכה. ובשו"ע לא הזכיר גמי וצ"ע להלכה. **ועי' בספר שש"כ** [הגר"י נויבירט] לה בערה נג בשם מרן הגרש"ז אויערבאך שבזה"ז אין משתמשין בבגד ישן לרפואה ולכן מסתבר להקל בכל גווני עכ"ד.

[2390] כן פרש"י [ד"ה אבל לא] לגבי כתיתין. ובד"ה קשיא כתיתין - כתב רש"י שמוך היינו כתיתין. ועי' רש"י לעיל מז עמוד ב ד"ה מוכין שפי' כל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן, ותלישי צמר רך של בהמה, וגרירת בגדים בלויים.

[2391] **ורי"ף ורמב"ם** מסבירים להיפך - שחדשים לא מסו ועתיקי מסו. **וכ"פ הטור ומרן** [שכח כג] אלא שהטור ומרן אוסרים בישנים דווקא אם לא היו ע"ג מכה אבל אם היו ע"ג מכה - שוב לא מרפאים. והיינו שהם הבינו שהרי"ף והרמב"ם לא מחמירים בכל ישנים אלא רק בכאלה שלא היו על המכה. ובזה גם רש"י מודה לאסור [ומחלוקתם עם רש"י היא לגבי חדשים שלרש"י אסור ולרי"ף והרמב"ם - שרי] ויל"ע להרי"ף והרמב"ם - מה ההגדרה של "חדשים" ששרי אף אם לא היו ע"ג מכה וצ"ע. **ועי' בספר שש"כ** [הגר"י נויבירט] לה בערה נג בשם מרן הגרש"ז אויערבאך שבזה"ז אין משתמשין בבגד ישן לרפואה ולכן מסתבר להקל בכל

[2392] דהברייתא שמתירה - מתירה דווקא ביבש. ונראה שיבש בא לאפוקי רק רטוב כזה ששיך בו סחיטה דבכה"ג חיישי' שמא יסחוט וכמו שאמרה הגמ' לעיל גבי נתינת מים ושמן ע"ג המוך [דפשוט שגם אם נתן המים והשמן מאתמול - אך אם שם אותו על המכה היום יש חשש לסחיטה]אך אם לא שייך בו סחיטה שרי וכ"פ בשש"כ ששרי לשים על הפצע מגבון לח וכמובן שאיירי בלחות חלשה שאין בה כדי סחיטה

[2393] פרש"י בכמה מקומות [סוכה טז. וכן כ. וכן גיטין ס: וע"ז עה.] שזה "יונ"ק" בלע"ז ובלעזי רש"י כתב "סוף" והיינו מש"כ בתורה [שמות ב ג] ותשם בסוף על שפת היאור ופי' האבן עזרא שהוא צמח הגדל בשפת האגם. ורש"י פי' שם שסוף מלשון אגם ודומה לו מש"כ בישעיה [יט ו] קנה וסוף קמלו" והיינו מש"כ באבן עזרא שסוף זה צמח הגדל על האגם ולכן זה קמל.

ש. מהו "בן שבעה" ומהו "בן שמונה" ומה הדין בהם לגבי מילה בשבת ומה הדין בספק אם התינוק בן שבעה או בן שמונה ומדוע?

ת. בן שבעה - הכוונה שנולד בחודש השביעי להריון ובן ששמונה - שנולד בחודש השמיני[2394].

ודינם לגבי מילה בשבת - בן שבעה מלין שכן הוא בחזקת בר קיימא **ובן שמונה** - לא מלין שכן הוא בחזקת נפל [היינו שלא מסוגל לחיות ל' יום] וחשוב כמת[2395]. **וספק** אי בין שבעה או שמונה - דעת הברייתא בסוגיין - עפ"י הסבר הגמ' בדף קלה. - שלא מלין אותו בשבת שכן בתורה כתוב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" ולא כתיב "בשר הערלה" - וזה כדי למעט ספיקות שאינם נימולים בשבת[2396] [2397]. **והגמ' לקמן קלו.** מעמידה ברייתא זו כר"א ובמכשירי מילה שבהם לא מחללין שבת מספק אבל במילה עצמה - וודאי מלין מספק בין לר"א ובין לרבנן דעל צד שהוא נפל - אין כאן חילול שבת דהווי כמחתך בשר בעלמא.

להלכה - בשו"ע [שלא ג וכן יו"ד רסו יא] פסק לחלק בין גמרו ציפרניו - שאז מלין אותו בשבת אפי' הוא וודאי בן ח' - ללא גמרו ציפרניו שאז אין מלין אותו בשבת אפי' בספק בן ח' ובזה איירי הברייתא דידן. וכתב בב"י שלא אמרינן שנמול אותו ממה נפשך כגמ' לקמן קלו. משום דלא רצו חכמים להתיר טלטול במקום שקרוב לוודאי שאינו בן קיימא. **וברמ"א** [ביו"ד שם] פוסק כגמ' דידן בדף קלו. שמלין מספק אף אם לא גמרו ציפורניו ובמשנ"ב [שלא ס"ק יא] כותב שנחלקו אחרונים איך לנהוג למעשה בספק שלא נגמרו ציפורניו ונהרא נהרא ופשטיה עי"ש.

[2394] עי' רמב"ם מילה א יג - יד ושו"ע יו"ד רסו יא

[2395] ועי' בגמ' לקמן קלו. שנחלקו אמוראים אי זה מוסכם על כל התנאים שנפל חשוב כמת [דעת רבא] או שזה מחלוקת בין ת"ק לר"א ב"ר שמעון ור' יוסי ב"ר יהודה שסוברים שהוא חי [- דעת אביי] ועכ"פ נראה שדעת ברייתא דידן וודאי שחשיב כמת

[2396] ומשמע בגמ' שבחול - נימול. ויל"ע אי גם בן שמונה וודאי נימול בחול דהא הוא כמת [והא דמלין תינוק שמת הוא רק משום מנהג - עי' ב"י יו"ד רסג ה] ואם נאמר שבן ח' לא נימול - יל"ע בספק בן ח' למ"ד שספיקא דאו' מהתורה זה לקולא - א"כ גם אותו בחול לא ימולו וצ"ע

[2397] **כתבו תוס'** דא"צ פסוק למעט ספק נולד בז' או בח' וכן למעט נולד ביה"ש דפשוט שמוטב דתיבטל מצות מילה בשמיני מספיקא בשב ואל תעשה ואל יחלל שבת בידים מספק. וכתבו תוס' דרק אנדרוגינוס ונולד מהול צריכים דרשה [וכנראה דדרשה דאנדרוגינוס צריכה דלא נימא דוודאי זכר הוא כר' יהודה]

ש. מהו אנדרוגינוס והאם מילתו דוחה שבת ומדוע?

ת. **אנדרוגינוס** הוא אדם שיש לו גם אבר זכרות וגם נקבות[2398]. ונחלקו תנאים במשנה ובברייתא אי מילתו דוחה שבת. **דעת ת"ק** - שאינה דוחה שבת מפני שהוא ספק[2399] ומתמעט מ"ערלתו" [כבתשובה הקודמת] **ודעת ר' יהודה** שלגבי מילה חשיב כוודאי זכר שנא' [בראשית יז] "המול לכם כל זכר"[2400].

להלכה - פסק מרן [שלא ה] כת"ק **ועי' הערה**[2401].

[2398] עי' רמב"ם מילה א ז ורשב"ם ב"ב קכז. ד"ה אנדרוגינוס

[2399] כן משמע מרש"י. אבל מתוס' משמע שאינו ספק שהרי כתבו תוס' [בד"ה ולא] שלספק לא איצטריך קרא דברור שלא יחללו שבת דשב ואל תעשה עדיף. ועי' מהרש"א על תוס' שכתב שלדעתם ערלתו משונה וומיעטה אותו התורה גם בחול עי"ש

[2400] ורבנן הוו דרשי לדרשה אחריתי. [**תוד"ה** ולא] ובספר **שיירי הקרבן** [הג"ר דוד פרנקל] על ירושלמי יבמות כתב "וג"ל דלרבנן איצטרך נמי כל לאנדרוגינס שחייב למולו דסד"א כיון דבריה בפני עצמו הוא כמפורש בבבלי בחגיגה דף ג' אין בו חיוב מילה כלל קמ"ל ".

[2401] וכתב במשנ"ב [ס"ק יח] שהוא מטעם ספק [וכמ"ש רש"י ודלא כתוס']. **ויל"ע** למה לא נאמר באנדרוגינוס וכן בנולד מהול שנמול אותו בשבת [לכל הפחות מדאו'] <u>דממה נפשך</u> אם הוא פטור ממילה - הווי מקלקל בחבלה שפסק הרמב"ם [ח ז] כר' יוחנן לעיל קז. שכל המקלקלין פטורין כולל חובל ומבעיר. ולגמ' לקמן קלו. שמעמידה ברייתא זו כר"א ובמכשירי מילה - אבל מילה עצמה מלין אותו - ניחא דאפשר לומר כן גם גבי אנדרוגינוס וספק מהול, אבל על השו"ע שפסק שגם מילה עצמה לא מלין צ"ע
ואין לומר שזה גופא מה שחידשה התורה ב"עורלתו" - שלא מלין בספק אפילו שיש " ממה נפשך" להתיר - שהרי הגמ' לקמן קלו. אומרת שמלין בספק נפל מטעם ממה נפשך [אולם זה גופא צ"ע למה לא נאמר גם בספק נפל שילפי' מ"ערלתו" שבספק לא מלין למרות שיש "ממה נפשך" להקל]

וראיתי בתוס' רעק"א על המשנה שמקשה כעין זה על הגמ' לקמן קלו. למה מקשה הגמ' "היכי מהלינן ליה" [לספק בן קיימא] הא נמולו ממ"נ שלצד שהוא נפל זה מקלקל? ותירץ שהמציצה היא תיקון ובשבת אסור למצוץ דאין מחללין שבת על ספק בן ח' וגם אסור למול בלי למצוץ שזה כהורגו בידיים עכ"ד הגרעק"א
אולם באנדרוגינוס ונולד מהול וודאי מחללין שבת במציצה מחמת סכנה וא"כ הדרא קו' לדוכתא אמאי לא פסק השו"ע שימולו מספק? וצ"ל שמספק לא מביאים את הנימול למצב של פיקו"נ שיצטרכו לחלל עליו שבת. אך עדיין תירוץ זה צ"ע דאפשר למצוץ ע"י גוי או למול סמוך ללילה ולמצוץ בלילה וכמו כן ק' לפי הרמב"ן לעיל קכד: גבי נשפכו המים שיועדו לרחצו אחר המילה שאין למצווה אלא שעתה ולא מתחשבין במה שאח"כ יצטרכו לחלל שבת בחימום המים - א"כ גם במציצה לא נחוש ונמול מספק וצ"ע בזה.

ש. תינוק שנולד בין השמשות של יום שישי - האם נימול בשבת? ומדוע?

ת. לא נימול בשבת שכן הוא ספק מילה שלא בזמנה ומילה שלא בזמנה לא דוחה שבת [שדהרי רק על מילה ביום השמיני כתוב "ביום" לרבות שבת]. ובברייתא יליף גם את זה מ"ערלתו" למעט ספק [ועי' מש"כ תוס' המובאים בהערה בתשובה שלפני הקודמת][2402].

ש. תינוק שנולד מהול - האם מטיפים לו דם ברית? ואיך עושים את זה ? והאם גם בשבת ומדוע?

לגבי אי מטיפין לו דם ברית בחול ובשבת - נחלקו בדבר זה תנאים וכן נחלקו אמוראים בדעת תנאים:.

מחלוקת תנאים בברייתא א':.

דעת ת"ק - נחלקו ב"ש וב"ה על חול אי מטיפים דלב"ש מטיפים מספק שמא יש ערלה כבושה ולב"ה לא חיישי' לערלה כבושה אבל בשבת לכו"ע לא מטיפים דזה ספק חילול שבת.

דעת ר"ש בן אלעזר - לא נחלקו כלל בקטן ולכו"ע מטיפים. משום ערלה כבושה.

ונחלקו רבה ור' יוסף בדעת ר"ש בן אלעזר האם גם בשבת מטיפין דזה וודאי ערלה כבושה [- ר' יוסף וכן דעת ר' אדא בר אהבה] או שבשבת לא מטיפין דזה ספק ערלה כבושה [- רבה].

מחלוקת תנאים בברייתא ב':.

דעת ר"א הקפר - לכו"ע בחול מטיפים ונחלקו ב"ש וב"ה על שבת אי מטיפים - לב"ש - כן [דזה ודאי ערלה כבושה] לב"ה - לא.

דעת ת"ק דר"א הקפר - נחלקו אמוראים בדעתו : דעת ר' יוסף - שבין לב"ש ובין לב"ה מטיפים בשבת [וכהבנת רב יוסף בר"ש בן אלעזר] ודעת רבה - שלכו"ע לא מטיפין בשבת ונחלקו ב"ש וב"ה על חול - וכדעת ת"ק דר"ש בן אלעזר [ולר"א הקפר לא נחלקו על חול].

כמו כן נחלקו אמוראים כמי לפסוק:.

[2402] וביום שישי ג"כ אין למולו שכן ספק אם הוא בר חיובא וע"כ ימולו ביום ראשון.

דעת רב - הלכה כת"ק [שלב"ה לא מטיפין כלל] ודעת **שמואל** - הלכה כר"ש בן אלעזר [שלב"ה מטיפין ונחלקו אמוראים בדעתו אי גם בשבת].

להלכה - פסק מרן [יו"ד רסג ד] כשמואל שמלין אותו שכן ר' יוסף ורבה קאי כוותיה והם בתראי ובמחלוקת רבה ור' יוסף אי גם בשבת - פסק כרבה דקי"ל כוותיה לגבי ר' יוסף - שאין מלין בשבת.

ולגבי מהי הטפת דם ברית - עי' הערה[2403] .

[2403] המאירי כתב שהטפה זו היא :" למולו מעט כעין קלפה" - [לשונו בסוגיין] "סביב העטרה לגלותה יותר מעט" [לשונו במגן אבות] והיינו שקולפים מקצת בעור העטרה שמא מכוסה היא בערלה כבושה עי"ש וכן נראה מסוף דברי הר"ש משאנץ המובאים באור זרוע סי' צט. אלא שכותב שלמעשה אין לעשות כן דזה סכנה ועדיף לסמוך על רב [שסובר שא"צ להטיף דם ברית בנולד מהול] ולהסתפק בשריטה קטנה עי"ש
אמנם לפני זה כתב הר"ש משאנץ שלשון המילים "הטפת דם ברית" ששווה בגר מהול ובנולד מהול - משמע שהוא הטפת דם בעלמא שהרי בגר וודאי אין ערלה כבושה - וא"כ דבריו סותרים לכאו' זה את זה **וכתב החזון איש** [או"ח סב כז] שע"כ נפל ט"ס בכאן וכנראה מספקא ליה בדבר.
ועי"ש עוד בחזו"א שממעשה דר' אדא מוכח קצת שהוא קליפה - דהא משריטה בעלמא לא יעשה כרות שפכה.
ולצד שהוא שריטה בעלמא - מה שאמר ר"ש בן אלעזר שהטפת הדם הוא מפני ערלה כבושה י"ל כדכתב האבני נזר [יו"ד שלד]שמה שאמר ר"ש בן אלעזר - היינו דאם אין שם ערלה כבושה - לא חשיב האי "הטפת דם" כיון שאינו מטיף מערלה. אבל אין זה אומר שצריך להוריד את הערלה הכבושה אלא סגי בהטפת דם כפשוטו
אלא שיש לעין איפה הוזכר בתורה ענין הטפת דם ברית דמרש"י [קלד. ד"ה לכרכי] משמע שאפי' בתינוק ערל - כל ענין הוצאת הדם הוא מדברי קבלה דאיתא בזכריה [ט יא] בדם בריתך עי"ש אולם מסוגיין משמע שזה מדאו' או עכ"פ ספק דאו' דהא לר' יוסף ור' אדא מחללין על זה שבת ובשלמא למש"כ המאירי שהוא קילוף הערלה - אתי שפיר אבל למש"כ הר"ש משאנ"ץ הנ"ל שהוא שריטה בעלמא - קשה וצ"ע.
ולהלכה - פסק הר"ש משאנ"ץ [באו"ז שם]לעשות שריטה בעלמא דקילוף העור הוא סכנה ויש לסמוך בשעה"ד [שלא ידעי' לקלף העור] על רב שאומר שא"צ כלל להטיף דם ברית וממילא וודאי סגי בשריטה קטנה כדי לצאת גם ידי הצד שזהו הטפת דם ברית.

ש. מהו יוצא דופן והאם : א. אמו טמאה לידה ב. נימול בשמיני ג. נימול בשבת? ומדוע?

ת. יוצא דופן היינו שנקרעה דופן הרחם של האישה והתינוק יצא משם ולא יצא מצוואר הרחם כדרכו. וודינה הוא : **א.** אינה טמאה לידה[2404] **ב.** נחלקו אמוראים אם נימול בשמיני - דעת ר' אסי שלא נימול בשמיני שכן הסמיכה התורה הפסוק " וביום השמיני ימול בשר ערלתו" לפסוק "אישה כי תזריע.וטמאה" ללמד שרק אם היא טמאה - נימול ביום השמיני אבל כשאינה טמאה - לא [ולגבי מתי נימול - עי' הערה[2405]] **ולדעת אביי** - נימול לשמונה שכן מצאנו בפרשת לך לך שמזמן אברהם אבינו היו בניו נימולים לשמונה למרות שעד מתן תורה לא נהגה טומאת לידה. א"כ רואים שאין זה קשור.

והגמ' תולה מחלוקת זאת - במחלוקת התנאים ת"ק ור' חמא האם קנה שפחה וילדה והטבילה [שאינה טמאה לידה אך ילדה ברשותו] נימול לח' - דעת **ת"ק** וכאביי שאף שאינה טמאה לידה נימול לח' או שנימול לאחד - דעת ר' **חמא** וכר' אסי שכיוון שאינה טמאה לידה - נימול לא' [2406].

ג. נחלקו רב הונא ור' חייא בר רב אי מחללין עליו את השבת ביום השמיני - לחד מינייהו - מחללין [שסובר שמש"כ בתורה "וביו השמיני ימול" ודרשינו שגם בשבת - איירי גם ביוצא דופן]ולמשנהו - אין מחללין [שסובר שפסוק הנ"ל לא איירי ביוצא דופן].

[2404] בסוגיין לא מבואר מדוע אינה טמאה לידה. ובגמ' נידה מ. א"ר מני בר פטיש שילפי' מהפסוק [ויקרא יב ב] "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה" ומקישים "תזריע" ל"ילדה" שדין טומאה הוא רק אם יולדת ממקום שמזרעת [- צוואר הרחם]. ועי"ש במשנה שדין זה הוא רק לדעת ת"ק אבל ר' שמעון אומר שיוצא דופן אמו טמאה לידה. ולפי זה סוגיין היא כת"ק

[2405] **ברש"י** כתוב שנימול מיד היינו ביום הולדתו וכ"כ בברייתא לגבי יליד בית ומקנת כסף שבמקרים שאינן נימולים לשמונה - נימולים לאחד **אמנם בשאילתות** דר' אחאי לך לך פרשה ט - גרסינן בברייתא "נימול לאחר שמונה" [וברש"י שבחומש - בראשית יז יג - יש גירסאות אי גורס "לאחד" או "לאחר שמונה"] ויל"ע מה המקור לזמנים אלו

[2406] ועי' **תוס'** שמקשים שלכאו' אין הכרח שלר' חמא גם יוצא דופן שאין אמו טמאה לידה נימול לא' דייתכן שרק בכה"ג שלא נתגיירה עד אחר לידה נימול לא' דאינו דומיא ד"הימול לכם" שנא' במילת ח' אבל יוצא דופן - כן נימול לח' ועי' **שפת אמת** שמיישב שאכן אין הכרח אבל אפשר להעמיד כך את ר' חמא כדי שלא יקשה על ר' אסי מזה שת"ק חולק עליו שאומר שיש מילה בשמיני גם כשאין טומאת לידה - ולייישבו שר' חמא סובר כמותו שאין מילה בח' כשאין טומאת לידה אבל אכן אין זה מוכרח.

ומתחילה הבינה הגמ' שלתרוויהו מלין בשמיני ורק נחלקו אי מחללין שבת[2407] אמנם מסקנת הגמ' שלמ"ד שלא מחללינן - אף לא מלים בשמיני כלל דהא בהא תליא וא"כ נחלקו במחלוקת ר' אסי ואביי.

להלכה - פסק מרן [יו"ד רסו י] שיוצא דופן נימול לשמונה אך אין דוחה את השבת וכתב בב"י הטעם - דכיוון שלא הכריעו הפוסקים כמי לנהוג - יש להחמיר ולפיכך נימול בשמיני [כי לפני זה - ספק אי יצא ידח] אך לא בשבת דזה ספק מילה שלא בזמנה.

ש. מהו "יליד בית" ומהו "מקנת כסף" והאם נימולים בראשון או בשמיני ומדוע?

ת. **יליד בית** הוא עבד שנולד משפחה שהתעברה כשכבר הייתה ברשות האדון.

ומקנת כסף הוא עבד שנולד משפחה שנתעברה כשעוד לא הייתה ברשות האדון [בין אם נולד ברשות האדון ובין אם נולד לפני שהייתה ברשות האדון] ונקרא כך ע"ש שהאדון קנה את העבד.

ודינם לגבי מילה - בתורה כתובים ב' פסוקים לגבי יליד בית ומקנת כסף :.

הראשון בבראשית יז יב "וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא".

והשני - שם בפסוק יג "הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם:" **ומבינה הברייתא** שהיליד בית והמקנת כסף שבפסוק יב - נימולים לשמונה דומיא דתחילת הפסוק שאיירי בבן ישראל שנימול לשמונה [בלשון הגמ' - דומיא דלכם] ואילו היליד בית ומקנת כסף שבפסוק יג נימולים לאחד שכן בפסוק זה לא הוזכר "בן שמונת ימים".

ולגבי מיהם ה"ילידי בית" ו"המקנת כסף" שנימולים לח' ומיהם שנימולים לא' - אומרת הברייתא שנחלקו בזה ת"ק ורבי חמא: **לר' חמא** היליד בית ומקנת כסף של פסוק יב הוא מי שאמו טמאה לידה

[2407] וכתב **חידושי ר' חיים הלוי** הלכות מילה פרק א דהבינה הגמ' שאף למ"ד שלא מחללין שבת על מילתו - דדרשינן דכל שאינו בכלל "וטמאה" אינו בכלל "וביום השמיני" וגו', ולית ביה אזהרת שמיני האמור לישראל, - אבל מ"מ לח' ודאי מהלינן ליה משום אזהרת שמיני שנאמרה לאברהם.

- היינו שטבלה ואח"כ ילדה והיליד בית ומקנת כסף של פסוק יג הוא מי שאמו אינה טמאה לידה וכגון שילדה ואח"כ טבלה.

לת"ק - היליד בית ומקנת כסף של פסוק יב הם כל מי שנולד לאחר שהאדון קנה את השפחה - . והם יליד בית שהתעברה אמו אצל היהודי ומקנת כסף שנתעברה לפני שקנאה. [ולדעתו גם אם אינה טמאה לידה וכגון שילדה לפני שטבלה - נימול לח']. והמקנת כסף של פסוק יג - הוא מי שנולד לפני שהאדון קנה את השפחה,.

ולגבי מיהו היליד בית שבפסוק יג שנימול לא' - לא אתפריש בברייתא ונאמרו בזה בגמ' ב' אפשרויות א] למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי - איירי כשקנה שפחה שאינה מעוברת אך רק לוולדותיה והיינו קנין פירות. שבכה"ג אף ביליד בית [היינו שנתעברה לאחר שקנאה לפירותיה] נימול לא' דלא הווי דומיא ד"לכם" כי בישראל יש לבעל קנין באשתו.

ב] למ"ד שקנין פירות כקנין הגוף דמי - [שלדעתו בקונה שפחה לפירותיה נימול לח' דהוא דומה לישראל שכן יש לקונה את הפירות קנין בשפחה ונחשבת שהיא שלו] היליד בית של פסוק יג הוא מי שקנה שפחה שלא ע"מ לגיירה והולידה בן - שאותו צריך למול ולגייר אבל אין זה דומה לבן ישראל שאמו יהודיה וע"כ נימול לא'[2408].

להלכה - פסק מרן [יו"ד רסז א] **כת"ק** שבנולד הבן ברשות האדון - אפי' נולד לפני שטבלה שאינה טמאה לידה - נימול לח' בין במקנת כסף ובין ביליד בית. ובנולד שלא ברשות האדון - נימול לא' וכן בקנה שפחה לפירותיה דהלכה שקנין פירות לאו כקנין הגוף וממילא לא דמיא ל"לכם" וכן כשקנאה שלא ע"מ להטבילה - בכה"ג אפי' ילדה ברשות האדון - נימול לא'.

אולם לגבי מילה בשבת פסק מרן [שם סעיף ב] שכשלא טבלה לפני הלידה - לא מלין בשבת וכתב בבאור הגר"א שדעת מרן שחיישי' לדעות שהלכה כר' חמא שבכה"ג לא נימול לשמונה ולכן לא מלין בשבת מספק.

2408 ולפי זה גם אפשר לומר שמקנת כסף של פסוק יג היינו שקנה שפחה מעוברת שלא ע"מ לגיירה וילדה שבכה"ג ל"ה דומיא דלכם ונימול לא'

ש. תינוק תוך ל' ללידתו וכן בהמה תוך ח' ללידתה - האם הם ספק נפלים? ולמאי נפק"מ? ומדוע?

ת. אם ידוע שכלו להם חדשי ההריון[2409] - לכו"ע חשובים בני קיימא לכל דבר.,

ואם לא ידוע שכלו להם חדשי ההריון - יש לחלק בין תינוק ובהמה חיים וכן תינוק ובהמה שהיו חיים ונהרגו - לבין תינוק ובהמה שהייתה בהם חיות מועטה ומתו.

תינוק ובהמה חיים וכן אם היו חיים ונהרגו - נחלקו רשב"ג וחכמים אם תוך ל' יום הוא ספק נפל - זו דעת רשב"ג[2410] או שהוא בחזקת בר קיימא - דעת חכמים.

2409 **פרש"י** דהיינו שעברו ט' חדשים מששמשה עד שילדתו ולא שמשה כל ימי עיבורה עכ"ל. וצ"ע למה לא סגי בזה שלא שמשה עד שהוכר עוברה דאז וודאי שאף אם שמשה - וודאי כלו לו חדשיו. וכ"כ בהדיא בשו"ת **הרשב"ש** סי' רעה "ולא יסף עוד לדעתה עד שילדה או שהוכר עוברה" וכן **בספר הישר** סי' תל כתב שאפי' אם בא עליה אחר חודש והוכר עוברה אחר ג' חדשים מביאה ראשונה - תלינן בביאה ראשונה דאי אפשר שיהא ניכר עוברה לחדשיים עי"ש

2410 ועי' **תוס' נידה** מד: [ד"ה דקים] שכתב שהוא ספק נפל מדרבנן. דמדאורייתא סמכינן ארובא שאינם נפלים עי"ש. וכ"כ **מרן באבן העזר** קנו ד עי"ש. ובביאור דברי תוס' והשו"ע הנ"ל כתב **הגר"א** שם שמודה רשב"ג לחכמים שמדאו' לא חיישי' לנפל דאזלינן בתר רובא וצ"ל לפי זה שקושיית הגמ' "היכי מהלינן" כוונתה שבשביל חשש דרבנן זה - יש לדחות הברית ולא למול בשבת וכמו שהעמידו דבריהם שלא מביאים איזמל אף מחצר אחרת ללא עירוב ודוחים את הברית. ולפי זה צ"ל שמה שהביא רשב"ג לימוד מפסוק בבכור אדם ומקרבן בבהמה - איירי **באסמכתא בעלמא** דאי אפשר ללמוד מפדיון הבן שגזיה"כ דבעי' בן ל' וכן בקרבן שגזיה"כ שבעי' ז' ימים - לשאר דיני התורה וכ"כ **המאירי** [קלה: סוד"ה כל] שפסוק זה אסמכתא בעלמא שהרי אפי' בכלו חדשיו אין פודהו תוך ל' יום **אולם מרש"י בנידה מד:** משמע שרשב"ג מדאורייתא לא מחשיבו כבן קיימא דפי' שם שקו' הגמ' "לימא מתני' דלא כרשב"ג " איירי על כל דיני המשנה [ולא רק על אבילות] ובפשטות מתני' איירי מדאורייתא ואי היה רשב"ג מודה שמדאו' לא הוי נפל - לא הייתה הגמ' מקשה עליו וכ"כ בספר **מרומי שדה** [להנצי"ב] בנידה שם **וכ"מ מביאור הגר"א** הנ"ל שכותב שקושיית הגמ' לימא מתני' דלא כרשב"ג היא רק על אבלות - משמע שלרש"י שכתב שהקושיא היא על כל המשנה - רשב"ג מדאו' מחשיבו כספק נפל **ובתשב"ץ** [ג רנז]כתב **שאף לתוס'** לרשב"ג הווי מדאו' ספק נפל דאע"ג דרוב נשים ולד מעליא ילדן הרי הוציאו הכתוב מכללו בפי' ופדויו מבן חדש תפדה אלא שמה שפסקו האמוראים כמוהו - היינו מדרבנן דכיון דמיעוטא דשכיח הוא חשו לי' רבנן [- פי' רבנן האמוראים שפסקו כמוהו] לרשב"ג להצריכ' חליצה [אבל רבנן התנאים שחלקו על רשב"ג - לא חיישי' כלל לנפל וכמו שכותב התשב"ץ בהמשך דבריו "לרבנן דפליגי בספק כלו לו חדשיו מתירין אותה לשוק בכל ענין אפי' לישראל"] **עכ"ד התשב"ץ** וזה דלא כביאור הגר"א שכתב שלתוס' - רשב"ג עצמו מחמיר רק מדר' וכ"מ בתוס' בנידה מד: ובבכורות כ: שאיירי גם לרשב"ג עצמו ולא רק לדידן דפסקינן כרשב"ג עי"ש

ואם משנולדו לא ראו בהן חיות אלא מעט [="פיהקו" בלשון הגמ'] ומתו - אמר אביי דלכו"ע מתברר למפרע שהיו נפלים[2411] [2412] [2413].

ונפק"מ אם הם נפלים או ספק הנפלים או שהם ברי קיימא : בתינוק שמת: א. האם הוא מציל את אמו מייבום או מחליצה במקרה שהאב מת קודם לתינוק בלא בנים נוספים חוץ מהתינוק. שאם הוא נפל - אינו מציל וחייבת בייבום ובספק נפל - חייבת בחליצה ובבר קיימא - מציל. **ב.** אם יושבים עליו שבעה [דקי"ל כדברי המיקל באבל - בכורות מט. וה"ה בכל ספיקות באבלות אזלי' לקולא - תוס' יבמות לו: ד"ה הא].

בתינוק שחי [שלכו"ע אינו נפל ודאי והמחלוקת בין רשב"ג לחכמים בלא ידוע שכלו לו חדשיו אם הוא ספק נפל] - נפק"מ במכשירי מילה לדעת ר' אליעזר. דאם הוא בן קיימא - מכשירי מילה שלו דוחים שבת ואם הוא ספק נפל - אין מכשירי מילה שלו דוחים שבת. אבל מילה עצמה - דוחה שבת שכן ממה נפשך לצד שהוא בן קיימא - הרי מילה דוחה שבת ולצד שאינו בר קיימא - אין מלאכה במילה שלו דחשיב כמת ואין מלאכת חובל במת[2414].

[2411] **כתב בעל המאור** [נה: בדפי הרי"ף] לא שיהא מת ודאי אלא שהוא **ספק מת** וג"מ להיכא דפיהק ומת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה חולצת לדברי הכל ואפילו אשת כהן. [פי' ולא הווי כאכלו ארי שבאשת כהן לא תחלוץ] ואינה מתייבמת [פי' ומצד שני גם אינה מתייבמת] מפני שהוא כספק מת ספק חי
וכן כתב בשיטה מקובצת מסכת נזיר דף יב עמוד ב לאו נפל ודאי קאמר אלא ספק ולא חי שיצטרך לפדותו ולאבל. ותדע דקאמר התם כי פליגי בנפל מן הגג ואכלו ארי מר סבר חי ומר סבר מת. ועל כרחין בעי למימר ספק דודאי מת ליכא למימר דמנא ידע שלא יחיה לאחר שלשים. מנימוקי הר' עזריאל ז"ל:

[2412] **ואם הייתה בו חיות גמורה וחלה** ומת - **כתב הרשב"א** פירש **מורי הרב** ז"ל [היינו רבינו יונה - עי' ברשב"א לעיל נ. מח. מז. מג. ועוד] דלאו דוקא פיהק אלא הוא הדין לחלה ומת, דאל"כ מאי קאמר אכלו ארי או שנפל מן הגג מר סבר חי הוא דאלמא לא נחלקו אלא בשאכלו ארי דאי לא לימא אבל חלה ומת, [וכן דעת הרמב"ן במלחמות נה: בדפי הרי"ף] **אבל הר"ז הלוי ז"ל** [על הרי"ף נה: שם]כתב ddוקא פיהק ומת דמוכחא מילתא דאית ביה ריעותא, אבל חלה ומת הרי הוא כאכלו ארי, דאפילו בן קיימא נמי יחלה וימות.

[2413] ועי' **בר"ן על הרי"ף** נה. [ד"ה גרסינן] **שהרי"ף** [כאן וביבמות יא.] **השמיט דברי אביי** משום דס"ל שרבינא בדעת רבא [המובא לקמן עמוד ב'] - חולק וסובר שאף בפיהק ומת מקילין חכמים לחשבו כבר קיימא ולכן אם התקדשה לכהן - לא תחלוץ עי"ש. אמנם הרז"ה ורבינו יונה כתבו להדיא שבפיהק ומת - גם לרבינא תחלוץ עכת"ד הר"ן. ויש להוסיף דגם דעת הבה"ג כרבינו יונה ורז"ה

[2414] דבמת אין נטילת נשמה. ולדעת הרמב"ם שחובל חייב משום דש - עי' **פמ"ג** שמקשה אמאי אין מלאכת דש במת ועי' **אבני נזר** או"ח נז ס"ק ח שמיישב שדם במת לא חשיב משקה עי"ש

ובבהמה שחיה כשהיא תוך ז' ולא ידוע שכלו חדשיה - מחלוקתם אי שרי לשוחטה ולאכלה - שלרשב"ג היא ספק נפל, ונפל שנשחט הרי הוא כנבילה [- לת"ק] או כטריפה [- לר' יוסי בר יהודה ולר"א בר"ש ועי' בזה באריכות בתשובה הבאה] ולת"ק היא בת קיימא ושרי לשוחטה ולאכלה.

להלכה אמרינן **בגמ'** שהלכה כרשב"ג וכן פוסק **מרן** [אהע"ז קנו ד - לגבי יבום וכן יו"ד שמ ל לגבי קריעה ושעד ח גבי אבלות[2415]] כדעת רשב"ג שבלא כלו חדשיו חיישי' לנפל. וכותב שחשש נפל הוא מדרבנן אבל מדאו' אזלינן בתר רובא ואינו נפל[2416]. ולגבי מילה כתב מרן [שלא ג ועי"ש בב"י] שכל שגמרו ציפרניו ושערו - מלין בשבת ולא מטעם ה"ממה נפשך" הנ"ל המזוכר בגמ', אלא שסמכינן ארוב תינוקות שאינם נפלים. וכל שלא נגמרו ציפרניו - דליכא בכה"ג רוב תינוקות שאינן נפלים - אכן לא מלין אותו ולא סמכינן על ה"ממה נפשך" הנ"ל משום דלא רצו להתיר טלטול במקום שקרוב לוודאי שהוא נפל.

ש. החובל בנפל - האם עשה מלאכה ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שזה מחתך בבשר בעלמא ואין זו מלאכה.

[2415] וכתב **בבית יוסף** שעד ח "לגבי אבלות דרבנן הוא - הוי ספיקא לקולא" עכ"ל **ויש להעיר** דאבלות יום ראשון - פסק מרן בב"י ובשו"ע תקמח ג שהוא דאו' וכ"פ מרן בסתמא ביו"ד שצח [ואת הדיעות שזה דרבנן הביא בי"א] וכדעת הבה"ג המובא בתוס' עירובין [מו. ד"ה דאמר] ומ"מ לדינא כתבו תוס' שם שגם לגבי יום א' דאבלות - הלכה כדברי המיקל [והיינו דזה לא מדין ספיקא דרבנן לקולא אלא מטעם אחר]. **ועי' בחידושי הר"ן** על מו"ק דף יד: **בשם הרמב"ן** ددיני אבלות דאוריתא יום ראשון ודקשיא לך למה הקלו בספק ולדות י"ל דלאו משום ספיקא דרבנן הוא אלא משום דכל ספק בן קיימא אין לבו של אדם דוה עליו עכ"ל. **ודעת הרמ"א** [או"ח תקמח ג] כהרא"ש [מו"ק ג ג] שאבלות יום א' דר' והוכחת הרא"ש היא מהדין דהל' כהמיקל באבל

[2416] ולכן אם נתקדשה לכהן בלא חליצה - לא תחלוץ [שו"ע קסד ז וכדאמרי' בגמ' עמוד ב' ועי' בתשובות הבאות]

ש. בהמה שהיא וודאי נפל ושחטה - האם מטמאה טומאת נבילה ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. דעת ת"ק - שאין שחיטתו מטהרתו והווי נבילה ודעת ר' יוסי בר יהודה ור"א בר"ש - ששחיטתו מטהרתו והוי כטריפה ששחיטתה מטהרתה. ונחלקו האם דרשינו מהפסוק של טומאת נבילה [ויקרא יא לט] וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה - הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב" דת"ק דריש מ"לאכלה" - לרבות בן שמונה שנשחט שהוא כנבילה - זו דעת ת"ק. וריב"י וראב"ש לא דרשו לזה[2417] ולשיטתם הוי כטריפה ששחיטתה מטהרתה[2418].

להלכה - פסק הרמב"ם [שאר אבות הטומאה ב ו] כת"ק.

[2417] וגם מ"ד שכשנשחט הוי כנבילה מודה שבעודו חי אינו מטמא בנבילה [כס"מ אבות הטומאה ב ו]

[2418] וכתב **הרשב"א** דהא דאמרינן כטריפה, לאו למימרא כטריפה ממש, דהא החובל בטריפה חייב כדאמרי' בפסחים עג. ובנפל לכו"ע החובל פטור כדאמרי' בסוגיין שלכו"ע הוא כמת, אלא לטהרה מידי נבלה בלחוד,

ש. תינוק שמת בתוך ל' ואביו מת לפניו [בלא בנים נוספים] - מה הדין אם אמו התקדשה לאחר ללא חליצה ומדוע?

ת. אם האחר הינו ישראל - הדין הוא שתחלוץ ואח"כ תינשא לו כדי לחשוש לדעת רשב"ג שהיא זקוקה לחליצה[2419] ואם האחר הינו כהן - נחלקו אמוראים בשם רבא. **רבינא** אומר בשמו שהדין שתינשא לו ללא חליצה כי חלוצה אסורה לכהן[2420] וע"כ סומכים על דעת רבנן שאינה זקוקה לחליצה דהוולד חשיב בר קיימא[2421] **ור' שרביא** אומר משמו - שגם בנתקדשה לכהן תחלוץ[2422].

להלכה - פסק מרן [אהע"ז קסד ז] כרבינא בדעת רבא שבקדשה כהן לא תחלוץ **ועי' הערה**[2423].

[2419] ביבמות צב: נחלקו רב ושמואל אי קידושין לא תופסין ביבמה לשוק - זו דעת רב או שספק אי תופסים - דעת שמואל. ויל"ע בסוגיין אי אחר שתחלוץ יהא צריך לקדשה מספק מחדש או שלזה סמכי' על רבנן שהוולד בחזקת בר קיימא ואינה צריכה חליצה כלל.

[2420] **וכתבו תוס'** דאע"ג שחלוצה לכהן אסורה רק מדר' ויש דין שאם כנס ספק חלוצה לא תצא וא"כ לכאו' עדיף שתחלוץ - ותהא ספק חלוצה לכהן מאשר שלא תחלוץ ותהא ספק שומרת יבם - י"ל דמ"מ עדיף שלא תחלוץ כדי שלא ייצא לעז על בניה שפסולים לכהונה. ובהמשך דבריהם כתבו תוס' דהטעם הוא כדי שלא יאמרו שרו חלוצה לכהן וכ"כ **ברא"ש [סי' ז] ובתוס' הרא"ש** והוסיף דדווקא בספק חלוצה אמרו דלא תצא דיאמרו [האנשים] שהתירוה לכהן משום שידעו שאינה חלוצה. אבל הכא שחולצים לה בבי"ד - יאמרו האנשים שהתירוה לכהן כי חלוצה מותרת לכהן.

[2421] ומוכח דמה שפסקה הגמ' לעיל כרשב"ג - היינו לחומרא בעלמא שיש לחשוש לשיטתו במקום שא"צ להוציאה מבעלה החדש. וה"ה לגבי אבלות פסקי' כרשב"ג דהוא ספק נפל משום דהלכה כהמיקל באבל [תוס' הרא"ש]. ועי' **תרומת הדשן** סי' רטז ומובא **בפתחי תשובה** אהע"ז קסד ג שכתב דכל זה כשנתקדשה בשגגה אבל במזיד קנסינן לה עכ"ד ועי"ש בפת"ש שמביא שנחלקו אחרונים בדבר ויש שדייקו מרש"י שכתב בד"ה והלכה ונתקדשה " לפי שסבורה שאינה זקוקה ליבם " - דמשמע כתה"ד שבמזיד קנסינן לה

[2422] דס"ל כרשב"ג דאמר מת הוא אפילו אכלו ארי. [ריטב"א] וא"כ תחלוץ ותהא אסורה על הכהן

[2423] **ולא חילק מרן בין פיהק ומת למת ע"י ארי** ומשמע שבכל גווני פסקי' כרבנן דרשב"ג. **ומקורו מהרי"ף** [יבמות יא. בדפי הרי"ף] שכתב וקיימא לן כרבינא דכיון דאיכא רבנן דפליגי עליה דרבן שמעון בן גמליאל דאמרי אף על גב דלא שהה ולד מעליא הוא גבי אשת כהן דלא אפשר דאי חליץ לה איתסרא לה על בעלה עבדינן כרבנן ולא מצרכינן לה חליצה עכ"ד **וכתב הר"ן על הרי"ף** [מסכת שבת דף נה עמוד א] בדעת הרי"ף שאפי' מת בשלא אכלו ארי [- אלא פיהק] פליגי רבנן וסברי שחשיב בר קיימא. ופסק רבא כרבנן. ולכן השמיט הרי"ף הא דאמר אביי שרבנן מודים בפיהק ומת - משום דפוסק כרבא

אמנם **בספר הלכות גדולות** סימן לא - הלכות יבום וחליצה עמוד שכח כתב שאם פיהק ומת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה לישראל או לכהן תצא ממנו בגט. וסוגיין איירי בנפל מן הגג עכ"ד וכ"כ **בעל המאור** שחולצת. ועי' בחי' **רעק"א** בשו"ע שם ובשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן צח שכתב לתמוה על הב"י שסתם להקל ולא חשש לראשונים הנ"ל שכתבו שיש לחלק בין אכלו ארי לפיהק ומת. עי"ש והביאו בפתחי תשובה שם.

ש. האם אנדרוגינוס הוא זכר או נקיבה או ספק - לר' יהודה ולת"ק ומדוע?

ת. **לר' יהודה** - לגבי מילה - נחשב כוודאי זכר משום שנא' "כל זכר" לרבות אנדרוגינוס ולגבי ערכין - חשיב בריה בפני עצמה שאינו זכר ואינו נקיבה מדכתבה התורה "הזכר" - ה' יתירה למעט אנדרוגינוס וכן כתבה ואם נקיבה - אם יתירה למעט אנדרוגינוס וע"כ אינו נערך כל ולגבי קידוש מי חטאת - דינו כאשה ועי' הערה[2424].

לת"ק - לגבי מילה - חשיב ספק זכר ספק נקיבה ולכן אינו נימול בשבת דממעטי' ספק מ"ערלתו".

לגבי ערכין ושאר מצוות ודינים שבתורה - בסוגיין לא אתפריש ועי' הערה[2425].

ש. מה הפירוש "לקדש מי חטאת" והאם אנדרוגינוס כשר לזה ומדוע?

ת. לקדש מי חטאת פרש"י שזה לשים את האפר [של הפרה האדומה] בתוך המים [שמיועדים להזותן על טמא מת לטהרו][2426].

ונחלקו ת"ק ור' יהודה אי אשה ואנדרוגינוס כשרים לזה. לר' יהודה - פסולין[2427]. ולת"ק שרי.

ולהלכה פסק הרמב"ם [פרה אדומה ו ב] כת"ק.

ועדיין יל"ע גם לשיטת בעה"מ שחולצת - אי צריכה גט או שתינשא אף שחלצה דהא סו"ס זה ספק אי צריכה חליצה וקי"ל ביבמות כג. ספק חלוצה אם כנס לא תצא [ומובאת בתוד"ה ואם] וצ"ע למה הבה"ג מצריכה גט ואולי מחלק בין קידש לכנס וצ"ע

[2424] בתוספתא [פרה ה ז] כתוב דהוא ספק אישה וע"כ פסול מספק

[2425] **לגבי ערכין** - במשנה ערכין ב. כתוב בסתמא שאינו נערך ובגמ' מובאת הדרשה שאמר ר' יהודה לעיל ומשמע שכו"ע מודו בזה **ולגבי שאר מצוות ודינים שבתורה** - עי' בר"ש בפרק ד' בביכורים ד"ה ונושא שהמשנה שם סוברת שהינו ספק. ומשמע שם שזה גם לר' יהודה דלא מובא שם שחולק. ומשמע שרק לגבי מילה ולגבי קידוש מי חטאת נחלקו ת"ק ור"י דבמילה - לר"י יש ריבוי ולת"ק אין וקידוש מי חטאת - לת"ק אף אישה כשירה ולר"י אשה התמעטה ולכן ממעט גם אנדרוגינוס שהוא ספק

[2426] ודין זה מפורש בתורה [במדבר יט יז] וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כְּלִי: והיינו שיתן את האפר לתוך המים ויערבו עד שיהיו המים עליו [עי' סוטה טז:]

[2427] וטעמו - באשה אומרת הגמ' ביבמות עב: דדרשי' מ"ונתן" - ולא נתנה ובאנדרוגינוס כתוב בתוספתא [פרה ה ז] מפני שהוא ספק אשה

מהמשנה קלז. למעלה עד המשנה קלז. באמצע.

ש. מי שהיה לו תינוק למול בשבת ותינוק למול בע"ש ומל את שניהם בשבת - האם חייב ומדוע?

ת. **לדעת ר' הונא** - נחלקו בזה ר"א ור' יהושע שלר"א חייב כי מ"מ עשה עבירה בזה שמל ילד בשבת שלא בזמנו ולר' יהושע פטור דכל חיובי חטאת בעי' שיהיו דומים לחטאת של ע"ז ולומדים זאת מדכתיב שם [במדבר טו כט] "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה". ובע"ז לא איירי שעשה מצווה כלל וכאן - עשה מצווה שמל אחר היום השמיני אף שבאה בעבירה של חילול שבת[2428].

ולדעת ר' יהודה - לכו"ע פטור מטעם הנ"ל שקיים מצווה.

ולכל אחד מהאמוראים הנ"ל יש ברייתא כוותיה - ברייתא דר"ש בן אלעזר סוברת כר' הונא וברייתא דר' מאיר סוברת כר' יהודה.

ש. ומה הדין במי שהיה לו תינוק למול אחר השבת ותינוק למול בשבת ומל את שתיהם בשבת? ומדוע?

ת. לדעת **ר"ש בן אלעזר** בברייתא **ור' הונא** בגמ' - בכה"ג לכו"ע חייב שכן לא קיים מצווה כשכמל לפני זמנו[2429] ולדעת **ר' מאיר** בברייתא **ורב יהודה** בגמ' - בכה"ג נחלקו ר"א ור' יהושע. לר"א חייב כי עכ"פ לא עשה מצווה ודמי לעבודה זרה ולר' יהושע פטור ובטעמו של ר' יהושע נחלקו הברייתא שסוברת כרב יהודה ור' ינאי בדעת ר' חייא - בברייתא שסוברת כר' יהודה כתוב הטעם - כי היה טרוד במצווה שהיה לו למול בשבת תינוק אחר ובהסברו של ר' ינאי בדעת ר' חייא כתוב שהטעם - כי ניתנה שבת לידחות ועי' הערה[2430].

[2428] עי' רש"י במשנה ד"ה ור' יהושע פוטר דכתב "דס"ל שטעה בדבר מצווה ועשה מצווה - פטור" ובדיבור הקודם פרש"י שטעה בדבר מצווה היינו שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה עכ"ל. ומשמע שבשביל שיפטר - מצריך ר' יהושע [לשיטת ר' הונא] תרי למעליותא - שהיה טרוד במצווה ושעשה מצווה. אולם בגמ' כתוב שר' יהושע מחלק בין עבודת כוכבים למילה "התם לאו מצווה הכא מצווה" - משמע שסגי בזה שקיים מצוה ולא בעי' טריד במצווה [וא"כ פטור לר' יהושע במל של ע"ש בשבת אפי' אם לא היה לו תינוק למול בשבת] וצ"ע

[2429] ועי' שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן נב שאע"ג דבמל בתוך זמנו לא עשה כלום אפ"ה לענין שבת חייב משום מתקן גברא [ול"ה מקלקל שפטור לר' יהודה אף בחובל] שהרי מחמת שמלו אף על פי שמלו שלא כדין ולא עשה מצוה אפ"ה כיון דא"צ למולו מעתה בזמנו ה"ל מתקן גברא

[2430] ונראה שלדעת הברייתא שס"ל כר' יהודה שהפטור הוא משום דטריד במצווה - רק אם אכן מל גם את של שבת בשבת פטור אבל אם מל את של שבת אחר השבת - יהא חייב דהא לא היה טרוד במצווה כי לא התכוון למול את

ש. ומה הדין כשמל בטעות את של שבת בע"ש ואת של ע"ש בשבת ומדוע?

ת. בכה"ג אמר ר' חייא בשם ר' מאיר - לפי הסבר ר' ינאי - שלכו"ע חייב. ומסביר ר' ינאי - משום שלא ניתנה שבת לידחות אצל המוהל הזה - ופרש"י [ד"ה דלא ניתנה] שהרי לא היה לו תינוק למול היום [לאחר שמל את של שבת בע"ש]ולא היה טרוד במצווה[2431] [2432].

להלכה - במחלוקת ר' הונא ור' יהודא - פסק **הרמב"ם** שגגות ב ח **כר' יהודה אליבא דר' יהושוע** שבשמל תרוויהו בשבת - היינו את התינוק שהיה לו למול בשבת ואת התינוק שהיה צריך למול אחר השבת או בע"ש - פטור. שהרי שבת הייתה דחויה אצלו. וכשמל את של שבת בע"ש ושל ע"ש בשבת - שלא הייתה שבת דחויה אצלו - חייב[2433] **ואם מל את של אחר השבת - בשבת ואת של שבת**

של שבת בשבת. אבל לר' ינאי בהסבר ר' חייא - פטור בכה"ג כי מ"מ ניתנה שבת לידחות **וכ"כ הכס"מ** בדעת ר' חייא ויובא בהערה לקמן. **אולם ברש"י** ד"ה דלא ניתנה שבת לידחות - שמדבר על ר' חייא - כתב גם בר' חייא את הטעם של "טריד" וא"כ אולי לדעת רש"י יהא חייב גם לר' חייא במל את של יום א' בשבת ואת של שבת ביום א' עי לא היה טרוד במצווה. ובפשטות כך יותר מסתבר דאז יוצא שאין מחלוקת בין ר' חייא לר' יהודה ולכאורה כן מסתבר שהרי תרוויהו דיברו בשם ר' מאיר ולמה לעשות מחלוקת ביניהם שלא מפורשת בגמ' אולם מצד שני מסתבר להיפך - שכמו שלגבי מה שאמר ר' חייא "של ע"ש בשבת" - סובר ר' ינאי שאיירי שהחליף גם את של שבת לע"ש - כמו כן בסיפא של ר' חייא "של אחר השבת בשבת" איירי שהחליף גם את של שבת לאחר השבת ובכ"ז סובר ר' חייא שר' יהושוע פוטר ועכ"ח לא בגלל שטריד במצווה שהרי לא התכוון כלל למול את של שבת בשבת אלא בגלל שניתן להידחות בשביל זה שצריך למולו בשבת וצ"ע

[2431] **ומשמע מרש"י** שמיירי שנודע לו בע"ש שמל את של שבת ולכן לא חשיב בשבת "טריד" דהא אין לו למול בשבת ואח"כ שכח ומל בשבת. ומשמע אבל אם נודע לו שטעה רק אחר שמל בשבת את של ע"ש - פטור אף שלמעשה לא ניתנה שבת לידחות - דמ"מ טריד במצווה שהרי היה אמור למול בשבת. **אך בפסחים עב. פרש"י** ד"ה אמרי דבי ר' ינאי שנתחלף לו אתמול של שבת בערב שבת, ומלו בערב שבת, ועדיין לא נודע טעותו, וסבור שזה העומד של שבת הוא, ואף על גב דטריד ביה, דרמיא מצוה עליה כפי מחשבתו וגם עשה מצוה - אפילו הכי חייב, משום דלא ניתנה שבת לידחות אצלו, **וכ"כ כאן הריטב"א** שכתב דהכא מיירי כשלא ידעו בטעות עד לאחר שתי מילות, דאי לאחר מילה ראשונה ידעו ג"כ היאך מלו השני,עכ"ל ומשמע שאע"ג דטריד דחשב שיש לו מצווה - מ"מ כיון דלא ניתן לידחות חייב וכ"כ **בקרית ספר** להמבי"ט פ"ב משגגות עי"ש

[2432] ויל"ע אי גם לר' הונא ר' יהושוע מחייב דהא בברייתא שמביא ר' הונא א"ר יהושוע שבמל של ע"ש בשבת פטור כי עשה מצווה וא"כ אולי גם בשלא היה לו למול בשבת צ"ל פטור כי מ"מ עשה מצווה. אולם במשנה ובבריתא שמביא ר' הונא משמע שאירי רק כשמל את שניהם בשבת דאז גם היה טרוד במצווה של מילה בזמנה ולא כשמל את של שבת בע"ש דאז בשבת לא היה טרוד במילה בזמנה וכ"מ מרש"י במשנה [שהיא כגירסת ר' הונא] שבעי' גם שיהא טרוד במצווה של מילה בזמנה כדי להיפטר

[2433] וכתב **בכס"מ** דהיינו כר' חייא ועי' **מעשה רוקח** שהקשה סתירה ממש"כ הרמב"ם בתחילת הלכה ח' "כל העושה א' מן המצוות ובכלל עשייתה נעשית עבירה שחיבין עליה כרת - בשגגה - פטור מפני שעשה ברשות עכ"ל וא"כ גם במל של ע"ש בשבת עשה מצווה ועי"ש שנדחק שמ"מ לא עשה כתיקנה דביום השמיני כתיב עכ"ד וצ"ע

אחר השבת - לא פירש הרמב"ם ועי' הערה[2434].

[2434] **כתב הכס"מ שפטור בכה"ג** כיוון שהיה שם אחר שהיה ראוי למולו בשבת מיקרי השבת דחויה לגבי מילה ואע"פ שלא מל את האחר הזה בשבת אלא ביום ראשון. ולדעתו מש"כ הרמב"ם שפטור "כשמל שניהן בשבת" לאו דווקא אלא גם אם מל רק את של יום ראשון בשבת ואילו את של שבת מל ביום א' - פטור דמ"מ היה לו למול אותו בשבת. ומה שנקט הרמב"ם לשון "מל שניהם בשבת" - משום המקרה של מל ע"ש בשבת שאז פטור רק אם מל גם את של שבת בשבת דאם מל את של שבת בע"ש - חייב. וזה כשיטתו שהרמב"ם פוסק כר' חייא ולדעת ר' חייא פשוט שפטור משום שניתנה שבת לידחות בשביל התינוק שמל ביום א' והיה זמנו בשבת

ורק בשמל את של שבת בע"ש ואת של ע"ש בשבת שאז כל לא ניתנה שבת לידחות - חייב. אמנם לר' יהודה וכ"ש לר' הונא - חייב כי לא עשה מצווה וגם לא היה טרוד במצווה. אמנם מלשון רש"י ד"ה דלא - נראה שגם לר' חייא בעי' לטעם של טריד וכמו שהארכתי בהערה לעיל וצ"ע

מהמשנה קלז. באמצע עד המשנה קלז. למטה.

ש. בכמה ימים יכולה להידחות ברית מחמת שהתינוק נולד בין השמשות?

ת. מקסימום - בארבעה ימים דהיינו כשנולד בביה"ש של יום שישי כשיום שישי שלאחריו חל בכ"ח אלול[2435] - שאז ר"ה חל בימים א' וב' [מחוץ לירושלים שבה בדרך כלל נהגו ר"ה רק יום אחד - עי' רמב"ם קידוש החודש ה ז - ח] והברית לא נעשית ביום שישי שלאחריו אלא נדחית ליום שלישי ג' תשרי[2436].

[2435] זה בזמן הגמ' שהיו מקדשין ע"פ הראיה אבל בזמנינו אין יוצא כ"ח אלול ביום שישי כי אז ייצא ר"ה ביום א' וקי"ל דלא אד"ו ראש

[2436] דמילה שלא בזמנה אינה דוחה אף ספק יום טוב. **ונחלקו הפוסקים אי יו"ט שני של ר"ה בזמנם שהיו מקדשין ע"פ הראיה הוא מדין ספיקא דאורייתא לחומרא** - זו דעת **הריטב"א** סוכה מז. [לגבי ישיבת סוכה בשמיני של סוכות בחו"ל ופשוט שה"ה ליו"ט שני של ר"ה בא"י] וי"א שבתשרי **אזלי' מדאו' בתר רובא שאין אלול מעובר** ורק רבנן חששו וקבעו ב' ימים - **זו דעת הנו"כ** [קמא יו"ד נז ד"ה ומה שפלפל] והוכיח כן מהירושלמי ר"ה א ד שכתוב שם שטעם שאין מתענים ביוהכ"פ תרי יומי - משום חזקה שאין בי"ד מתעצלין בו עכ"ד הירושלמי והיינו שסמכינן ארובא שאלול אינו מעובר וכן סמכינן על בי"ד שאכן קדשו את החודש בזמנו וע"כ מדאו' אין זה ספק ואפשר לצום יום א'. וגם רבנן לא החמירו ביוה"כ לצום יומיים. **וכן דעת הטורי אבן** [ר"ה יט:] שכתב שביו"ט שני של ר"ה סמכי' ארובא דאין אלול מעובר ולכן קוברין ע"י ישראל עי"ש ולדעתם צ"ל שהעמידו דבריהם וקבעו שגם יו"ט שני דר' דוחה את הברית **ובזמנינו** [היינו מסוף ימי האמוראים {שאז קדשו את כל החדשים עד ביאת הגואל } דידוע לכולם מתי החג] - יו"ט שני - בין של גלויות בין של ר"ה בא"י - **הוא מדר'** ככתוב בביצה ד: **משום מנהג אבותינו. ונחלקו הפוסקים אי גם בכה"ג יו"ט שני דוחה את הברית - להרמב"ם** [מילה א טו] יש לחלק בין יו"ט שני של ר"ה - שמחמתו דוחים את הברית, ליו"ט שני של גלויות - שמחמתו לא דוחים את הברית **ולהרא"ש** [בשו"ת כו ה] גם ביו"ט שני של גלויות דוחים את הברית. ופסק השו"ע [יו"ד רסו ח] כהרא"ש והש"ך שם [ס"ק ח] פסק כהרמב"ם. ובפת"ש הביא תשובת **חתם סופר** [סי' רנ] שהכריע שאם המילה היא וודאי שלא בזמנה - דוחים את הברית גם ביו"ט שני של גלויות [ועי"ש שמקשה על הרמב"ם שחילק בין יו"ט שני של ר"ה ליו"ט שני של גלויות איך מדייק ממשנתנו דמדלא נקיט סתם ב' י"ט ש"מ דווקא של ר"ה - הא בזמן משנתינו אין חילוק לדינא בין ב' י"ט של ר"ה שבא"י לב' י"ט לרחוקי' דכולהי מטעם ספק. ע"כ קו' החת"ס ונשאר בצ"ע.] אך אם היא ספק בזמנה ספק לא - לא דוחים את הברית ועושים אותה ביו"ט שני של גלויות. **עכ"ד החת"ס. ויל"ע** אי גם ביו"ט שני של ר"ה מלין בכה"ג [דלשון החת"ס היא שמלין ביו"ט שני של גלויות עכ"פ" עכ"ל ולשון "עכ"פ" הוא ר"ת על כל פנים דהיינו לפחות זה - ומשמע שבזה הוא בטוח וביום שני של ר"ה איננו בטוח שמלין. וצ"ע הא הוא עצמו כתב שאין לחלק ביניהם מיהו עי' שו"ת **אבני נזר** או"ח שצב ושצד שכתב סברא שר"ה יותר חמור כי מחמת שהוא יומא אריכתא עי"ש]

ש. מה הפירוש "חלצתו חמה" ומתי נימול ומדוע?

ת. חלצתו חמה היינו שנשלף ממנו החולי [והיינו שהיה גופו חם מחמת חולי והבריא] והדין הוא - שמחכים עם מילתו ז' ימים אחר שהבריא. ונסתפקה הגמ' אי אמרי' בזה "מקצת היום ככולו" או שבעי' מעל"ע ולא איפשטא.

להלכה - פסק מרן [יו"ד רסב ב] לחכות ז"י מעל"ע [2437].

ש. מה פירוש הברייתא שהביא לודא "יום הבראתו כיום הוולדו"?

ת. בגמ' יש ב' דרכים להסביר הברייתא" א. שכמו שיום הוולדו נחשב יום לגבי ברית אפי' נולד בסוף היום - ולא בעי' מעל"ע - ה"ה לגבי הבראה לא בעי' מעל"ע [וא"כ אפשר לעשות הברית ביום השבעי להבראתו ואפי' שלא עברו ז"י מעל"ע] ב. דכיום הוולדו היינו למיתב ליה ז' ומיהו עדיף מיום הוולדו דבעי' מעל"ע[2438].

[2437] ודלא **כיולדת** שפסק **מרן** [תריז ד] שג' ז' ול' שלה הם אינם מעל"ע ומקורו מתה"ד סי' קמח ושם [בסוף הסימן] מחלק התה"ד בין מילה ליולדת עי"ש **ובמשנ"ב** [שם ס"ק יג] כתב דכמה פוסקים סוברין דגם גבי יולדת ימים אלו במעל"ע שיערו אותם ושיש להקל למעשה ובשעה"צ כתב להאכילה פחות פחות מכשיעור

[2438] כך פרש"י כאן את הצד שבעינן מעל"ע. ועדיין לא מובן מה שייך יום הולדו לזה שבעי' ז' ועי' רש"י ביבמות [עא: ד"ה לא עדיף] שמסביר דהא דתנא לודאה יום הבראתו כיום הולדו הא אתא לאשמועינן שצריך להמתין עד יום שמיני. עכ"ל והיינו שכמו שבתנוק בריא מחכים ליום השמיני - ה"נ בחולה וממילא משמע שבעי' ז"י מעל"ע דאל"כ אפשר למולו כבר ביום השביעי. מיהו זה חמור מבריא שבבריא שרי למולו ביום השמיני אף שלא עברו ז"י מעל"ע [וכגון אם נולד ביום א' לפנות ערב - מלין אותו ביום א' בבוקר אף שלא עברו ז"י מעל"ע דמ"מ זה היום השמיני] ובחולה בעי' שביום שמיני יחכו גם שיעברו ז"י מעל"ע. וכנראה זו גם כוונת רש"י בסוגיין

מהמשנה קלז. למטה עד סוף הפרק.

ש. מהן "ציצין המעכבין את המילה" ומה דינם ומדוע?

ת. ציצין היינו חתיכות עור קטנות של הערלה וכשהם מכסות את רוב גובהה של העטרה - מעכבות את המילה ונחשב ערל לכל דבר [2439] ואינו אוכל בתרומה[2440].

ש. מהי "פריעה" ומה הדין במל ולא פרע ומדוע?

ת. פריעה זה גילוי הגיד[2441] ע"י חתיכת העור שמתחת לערלה והפשלתו על הגיד[2442] ואם מל ולא פרע - אומרת המשנה דהווי כאילו לא מל.

[2439] בשו"ת **חתם סופר** חלק ב (יורה דעה) סימן רמח כתב שרוב הקיפה של עטרה היינו אפי' אינו עולה לגובה' של עטרה אלא חוט דק כחוט השערה מ"מ כיון שמקיף רוב הקיפה של עטרה הרי הוא ערל כשהי' וכן נמי אם עולה ברוב גובה' של עטרה חוט דק שאינו מתרחב לרוחבה של עטרה אלא כחוט השערה הרי הוא ערל עכ"ד והיינו שמ"ש ר' אבינא רוב גובהה - זה לרבות נמי רוב גובהה אבל ה"ה גם רוב הקיפה. **ומקורו כנראה מדברי הש"ך** [רסד ט] שכתב "אם נשאר מהעור עור החופה אפילו את רוב גובהה במקום אחד ור"ל כ"ש רוב היקפה [והיינו אפי' כשאינו ברוב גובה העטרה וכמ"ש החת"ס] **וכ"כ רש"י** לא תימא מתני' רוב הקיפה אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד" **עכ"ל הש"ך. אמנם ברמב"ם** [מילה ב ג] כתב בסתמא את לשון ר' אבינא וצ"ע אי פליג על רש"י

[2440] כ"כ במשנה. ופשוט שה"ה בקרבן פסח שאסור [שבק"פ כתוב בהדיא כל ערל לא יאכל בו ותרומה ילפי' מיניה ביבמות ע. עי"ש. וכתב **התפא"י** על המשנה - דמש"כ כאן תרומה ר"ל אפי' תרומה דרבנן עי"ש ועדיין צ"ע]

[2441] עי' רש"י שמות לב כה עה"פ כי פרוע הוא - שנתגלה קלונו עי"ש

[2442] ומקור דין פריעה הוא מהלמ"מ - תוס' יבמות עא: ד"ה לא ניתנה

ש. מה הדין בבעל בשר שבשר גידו מחפה על העטרה שלו - האם צריך למול את הבשר הזה ומדוע?

ת. במשנה כתוב שבעל בשר - מתקנו משום מראית עין" **ופרש"י** מתקנו - משפע באיזמל. ומשמע שצריך למול את אותו בשר משום מראית עין. ובגמ' אמרו שמואל ורשב"ג שאם נראה מהול בשעת קישוי - א"צ למולו[2443] ונחלקו[2444] מה הדין ב"נראה ואינו נראה"[2445] שלשמואל - צריך למול ולרשב"ג - לא. **ועי' הערה**[2446].

[2443] והיינו שבכה"ג אין מראית עין וצ"ע דהא רואין אותו במרחץ וכדו' בשעה שהוא ערום ואינו בקישוי שאז נראה ערל? ואולי י"ל שאם כשהוא בקישוי נראה מהול - גם כשאינו בקישוי אינו נראה כ"כ ערל וצ"ע.

[2444] משמע ששמואל תנא הוא ופליג וכ"כ **ברשב"א** לעיל לז: ד"ה ותבשיל ששמואל תנא הוא ופליג עי"ש אך עי' **יד מלאכי** כללי התלמוד תקנב שכותב שמאיגרת ר' שרירא משמע שאינו כתנא עי"ש ולכאו' מסוגיין משמע כהרשב"א **ועי' שו"ת רדב"ז** חלק ו סימן ב אלפים קעג דכתב לגבי סוגיין דשמואל לאו תנא הוא לפלוגי על רשב"ג ואי הוה שמיע ליה מתניתא דילמא הוה הדר ביה והיינו דקאמר תלמודא במתניתא תנא וכו' כלומר ופליגא עליה דשמואל עכ"ד. אמנם לדעת הב"י שפסק כשמואל צ"ל לכאו' כהרשב"א הנ"ל. אמנם מצאתי **בבעל העיטור** הל' מילה שכתב "ומסתבר' לן דשמואל הלכה למעשה אתא לאשמעינן ולאו לאפלוגי אברייתא אתא" וצ"ב בכוונתו ואולי ר"ל ששמואל אמר שבאינו נראה צריך למול מחמת חומרא ולא מעיקר הדין וה כתב הגר"א בביאורו "כשמואל לחומרא" היינו שזה רק מחמת חומרא וצ"ע

[2445] כתב הש"ך בנקה"כ סי' רס"ד שזהו כשמצד א' סביב הגיד אינו נראה העטרה כלל אף שמצד א' נראה מהול לגמרי. אבל כששליש העטרה מגולה מכל צד חשוב נראה מהול כדמוכח בתרוה"ד עכ"ד הש"ך

[2446] כתבתי איך שנראה פירוש המשנה והגמ' לפי רש"י שהתיקון במשנה בבעל בשר היינו לחתכו ["משפע באיזמל"] ומשמע שמתני' איירי באינו נראה מהול בשעת קישוי ולכן צריך לשפעו באיזמל. ולפי זה בנראה מהול - א"צ שום תיקון. וכ"כ **הב"ח** בשו"ת סימן קכ **בדעת רש"י** דתיקון זה אינו אלא כשאינו נראה מהול בעת שמתקשה. וכתב שכ"מ **בפיהמ"ש לרמב"ם** עכ"ד הב"ח.

אבל **במשנה תורה להרמב"ם** הל' מילה [ב ה] כתב שבנראה מהול בשעת קישוי - אינו צריך כלום [פי' א"צ לחתוך שוב] וצריך לתקן משום מראית עין [והיינו ע"י קשירה - תרומת הדשן סי' רסד] ובאינו נראה מהול בשעת קישוי - צריך למול שוב.

ופשטות דבריו משמע היינו שהתיקון של המשנה איירי בנראה מהול בשעת קישוי ומה שהצריכה המשנה "תיקון" - אין הכוונה שימולו שוב אלא שיקשרנו]. ודברי שמואל ורשב"ג בגמ' שבאינו נראה מהול בשעת קישוי צריך למולו שוב - הוא דין בפני עצמו ואינו ביאור של המשנה וכ"כ **המנ"ח** [רפב] **והפרי יצחק** להגר"י בלזר - א כז [ד"ה והנה לא] בדעת הרמב"ם וכ"כ **הגר"א** בביאור דברי השו"ע [רסד ו] שהם דברי הרמב"ם. אבל בכס"מ כתב שמתני' איירי באינו נראה מהול ובזה מתקנו משום מראית עין וצ"ע דא"כ מנ"ל לרמב"ם שבנראה מהול נמי צריך לתקן ובכר הקשו א"ז המנ"ח והפרי יצחק הנ"ל ונשארו בצ"ע. **ולהלכה - פסק מרן** [רסד ו]**כהרמב"ם.**

ולגבי מחלוקת שמואל ורשב"ג בנראה ואינו נראה - כתב **הב"י שנראה שהרמב"ם** פוסק כשמואל [- היינו שבנראה ואינו נראה חייב למול] וצ"ע מנ"ל לב"י הא. דהא הרמב"ם לא כתב כלשון שמואל "ואם לאו צריך למול" אלא "ואם אינו נראה מהול חוזרין וקוצצין" - דמשמע דווקא שלגמרי לא נראה מהול צריך למול ועי' בספר **לחם יהודה** להג"ר יהודה עייאש על הרמב"ם הנ"ל דכתב דהוכחת הב"י היא מדכתב רבינו בתחילה השלילה שהיא חלוקת אין צריך והחיוב שהיא חלוקת צריך נקטה בסיפא דמילתיה כלישנא דשמואל ולא חילק החיוב ברישא כלשון רשב"ג

ש. אלו ברכות מברכין על המילה ומי מברך אותם ומתי?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שב**מילת תינוק** - המוהל מברך "אקב"ו על המילה" ואבי הבן מברך "אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"[2447] והעומדים אומרים כשם שנכנס לברית - כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים ואח"כ מברך א' מהאנשים ברכת אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש א - ל חי חלקינו צורינו צוה להציל ידידות שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרינו בא"י כורת הברית". **במילת גר או עבד** - המל אומר "אקב"ו על המילה"[2448] וא' מהאנשים מברך אקב"ו למול את הגרים/העבדים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שו"א שנא' לולא בריתי[2449] וכו'.

וסדר הברכות - ברכת המוהל היא לפני שמל. וברכת האב - נחלקו ראשונים בתוס' [ד"ה אבי]. **דעת הרשב"ם** שהאב מברך ואח"כ המוהל ואז מלין. משום שב' הברכות צ"ל עובר לעשייתן [היינו קודם

[2447] כתב **הגהות מימוניות** [מילה ג א] שטעם שהאב מברך עוד ברכה מלבד המוהל הוא כיון שהמוהל בלא האב שייך במצות המילה כדאמרינן פרק קמא דקידושין (כט.) הלכך תקינו ליה רבנן ברכה אחרת לאב משום תוספת מצווה המוטלת עליו יותר מעל שאר ישראל.**עכ"ל**. והוסיף שכ"מ בלשון הרמב"ם שמשום טעם זה נתקנה דהרמב"ם כתב שמצווה על האב למול את בנו יותר ממה שמצוים שאר ישראל ולפיכך אם אין האב כאן אין מברכים להכניסו עכ"ד הרמב"ם - משמע דאבי הבן מברך משום מצווה יתירה המוטלת עליו.

וכשהאב עצמו האב מל את בנו - כתב **בית יוסף** רסה א דכתב **ה"ר מנוח** שיש אומרים כשהאב עצמו מל את בנו אינו מברך להכניסו שלא מצינו שתי ברכות על מצוה אחת ומנהג לברך להכניסו אפילו כשהאב עצמו מלו עכ"ל וכ"כ ה"ר דוד אבודרהם (מילה וברכותיה עמוד שנ) בשם הראב"ד. עכ"ל הב"י. וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' פט. ונראה פשוט שגם בכה"ג שייך הטעם שיש להדגיש שהוא מחויב יותר משאר אנשים כדכתב הג"מ הנ"ל

וכשהאב אינו נמצא כאן - נחלקו הרמב"ם והראב"ד אי אחר מברך ברכה זו. **להרמב"ם** - לא מברכים. שכן אין פה מי שיש לו תוספת חיוב. **והראב"ד** [שם] סובר שמברכים ושנהוג שהסנדק מברך עי"ש וכ"פ **הרמ"א** [רסה א] ועי' בב"י שזה משום שהוא שליח בי"ד עכ"ד. ועדיין צ"ע למה לברך ב' ברכות דהא לא שייך הטעם של ההג"מ [הנ"ל בראש ההערה]שהרי אין פה תוספת מצווה וצ"ע

[2448] **כך הגירסא בגמ' לפנינו** וכן גי' **הרא"ש** [יט יא] וגי' **הבה"ג** [סי' ח]. **אבל הרי"ף והרמב"ם** [מילה ג ד - ה] כותבין שיברך המוהל אקב"ו למול את הגרים וכו' ולא מברכים כלל "אקב"ו על המילה" וסגי בברכה אחת.

ואולי זה תלוי בב' הפירושים שבהערה הקודמת מדוע מברכים ב' ברכות - להג"מ שזה בגלל תוספת מצווה המוטלת על האב - בגרים זה לא שייך [אמנם צ"ע בעבדים אי יש תוספת מצווה על האדון ומ"מ לכו"ע האדון לא מברך] ולב"ח שזה ברכת השבח - זה שייך גם בגרים ועבדים וצ"ע

[2449] וצ"ע למה תקנו למברך לומר "אקב"ו" הרי במילת גרים אין ענין לברך פעמיים ברכת המצוות ובשלמא במילת תינוק - י"ל כדכתב הגנה"מ שזה משום תוספת מצווה שהאב מצווה יותר מהמוהל אבל בגרים צ"ע.

עשיית המצווה] וכמו כן להכניסו - משמע להבא ולא שכבר נכנס[2450]. **ודעת ר"ת** שהאב יברך אחר המילה - שכ"מ לשון בהגמ' שהעומדים אומרים אחר ברכת האב "כשם שנכנס לברית" - משמע שנמברך כשכבר נכנס. ודין עובר לעשייתן - אומר ר"ת שזה רק במי שעושה את המצווה [היינו המוהל][2451]. **ולהלכה** - פסק **מרן** [רסה א]**כדיעה שלישית** והיא דעת **הרא"ש** שיברך אחר המילה ולפני הפריעה שאז שפיר חשיב עובר לעשייתן כיוון שמל ולא פרע כאילו לא מל[2452] **וכתב הט"ז** [ס"ק א] שאב שמל בעצמו יאמר שתי הברכות קודם החתוך.

[2450] ולא פי' מדוע לא יברך האב אחר המוהל ואז ימול המוהל - וכנראה שחשוב יותר שלמוהל לא יהא הפסק מאשר לאב כי המוהל עושה המצווה בפועל. **וברא"ש** [סי' י] כשמביא דברי רשב"ם לא כתב שהאב מברך לפני המוהל אלא רק כתב שיברך אבי הבן קודם המילה עכ"ל וצ"ע

[2451] והטעם בזה - כתב **הפרישה** [רסה ו] כי חישי' שהמוהל לא ימול. וכ"כ **הראב"ד** אישות ג כג לגבי ברכות קידושין ומילה עי"ש

[2452] אך יל"ע דעדיין תלוי בדעת המוהל שיעשה פריעה ושו"ר שכתב בספר **כלבו** סימן עג דאין לחוש שמא יבא לידי ברכה לבטלה כי אחר שהתחיל באמת לא ימלך מלגמור,עכ"ל וכ"כ **הש"ך** רסה א

ש. מה פירוש ברכת "אשר קידש ידיד מבטן "וכו'?

ת. **קידש ידיד** - פרש"י שאזיל על יצחק אבינו שנקרא ידיד ע"ש מש"כ "אשר אהבת"[2453].

מבטן - שה' קדשו עוד קודם שנולד שהרי ה' כבר אמר לו [בראשית יז ז] והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך וכו'.

וחוק בשארו שם - חוק זו מילה שחקוקה בבשרו של אדם. ובשרו של אדם נקרא "שארו".

וצאצאיו חתם באות ברית קודש - כמ"ש בפסוק והקימותי את בריתי... ובין זרעך - שהברית היא לכל זרעו של יצחק [והיינו מיעקב שרק הוא נקרא זרע ליצחק].

ע"כ בשכר זאת א - ל חי חלקנו - כנראה ע"ש הפסוק [איכה ג כד] חלקי ה' אמרה נפשי.

צורינו צוה להציל ידידות שארינו - היינו בנגו הנימול שהוא שארנו דבא מבשרנו.

משחת - מגהינם.[2454].

למען בריתו - של הקב"ה.

אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית.

[2453] וצ"ב וכי בגלל שאביו אוהבו יקרא "ידיד" והרי כל אחד אביו אוהבו? **ודעת תוס'** שידיד זה אברהם כדאמרי' במנחות נג:. [ובתוס' מנחות נג: ד"ה בן מוסיף "וקדשו הקדוש ברוך הוא מן הבטן שדורש במדרש דכתיב באברהם כי ידעתיו וכתיב בירמיה בטרם אצרך בבטן ידעתיך"] וחוק בשארו - זה יצחק [שהוא שארו של אברהם] וצאצאיו - זה יעקב

[2454] רש"י. ועי' עירובין יט. שבעה שמות יש לגהינם וכו' ואחד מהם - באר שחת

פרק עשרים - תולין

מהמשנה קלז: עד המשנה קלט:.

ש. מהי משמרת ועל מה תולין אותה והאם זה מותר בשבת וביו"ט ומדוע?

ת. משמרת היא מסננת שמסננים בה את היין מהשמרים שבו [היינו פסולת של ענבים שיש בו] והסינון נעשה ע"י שתולין אותה על פי הכלי[2455] ושופכים עליה את היין המעורב בשמרים והשמרים נשארים על המסננת והיין נשפך לתוך הכלי.

והדין בזה - במשנה כתוב שבשבת אסור לתלות את המשמרת וביו"ט נחלקו ת"ק ור"א. לת"ק - אסור ולר"א - מותר.

וטעם שאסור לתלות משמרת בשבת [ולת"ק - גם ביו"ט] מתחילה אמר ר' יוסף שתליית המשמרת אסורה מדאו' משום בונה אוהל ודחה אותו אביי וכי תולה כלי על מסמר הווי אוהל שחייבים עליו?! והרי זה ארעי וה"ה במשמרת[2456]. ולכן אומר אביי שאסור רק מדרבנן "שלא יעשה כדרך שעושה בחול"[2457] וכן הביא אביי ברייתא שמשמרת פטור אבל אסור.

[2455] רש"י פירש שמותח פיה לכל צד כשתולה אותה על הכלי והיינו שהמסננת עשויה מבד שנמתח [וכנראה שמהדקו על הכלי ע"י קשירה וכדו']

[2456] כתב הריטב"א: וק"ל ומה ענין תליית כלי ביתד שאינו אפילו אהל עראי למשמרת שהוא אהל עראי, ולפיכך נראה לפרש דדרך גוזמא בעלמא [היא], וכן משמע מפרש"י ז"ל.

[2457] **ולא פירש אביי מטעם מה זה אסור.** והנה **מפרש"י** ד"ה ה"נ מחייב - שקושיית אביי על ר' יוסף היא "מאי חיובא איכא באוהל עראי, בנין גמור ל"ה ומדר' הוא דמיתסר" [לשון רש"י] - משמע שהאיסור מדר' בתליית משמרת הוא משום **אוהל ארעי** [וכ"מ מרש"י במשנה ד"ה תולין ומרש"י קלח. ד"ה לא יעשה - שכתב "דאוהל ארעי נינהו" ומשמע שאזיל גם על משמרת וכ"מ מרש"י גבי כפיפה מצרית קלט: ד"ה שלא יגביה] **ועי' ביאור הגר"א** [שטו ט ד"ה משמרת] **שמקשה סתירה מרש"י** לקמן קלט: ד"ה מערים שכתב "אוקימנא [פי' אביי] דטעמא לאו משום אוהל אלא משום **עובדין דחול**" דא"כ אין זה חשיב אוהל ורק דומה לדרך חול וחישי' שיבוא לעשות מלאכה. וצ"ע.
וצ"ע מה הטעם של רש"י לקמן שסובר שאין זה אוהל - דאין לומר משום שאין לו מחיצות וכדעת תוס' ביצה לב: ד"ה מלמטה - שהרי התוס' עצמם שם מוכיחים מפרש"י גבי ביעתא על אסכלא - שלא מצריך מחיצות עי"ש וכמו כן בנאד [שלפי רש"י זהו "גוד" שאמר אביי שאסור לנטותו] נמי ליכא מחיצות ובכ"ז אסור לנטותו ועכ"ח כיוון שצריך לאוויר שתחתיו חשיב אוהל ואפי' שאין מחיצות כדפי' הרשב"א [דשם לא שייך שמא יבוא לעשות מלאכה כמו במשמרת] וא"כ גם במשמרת צריך לאוויר שתחתיו כדי שיפול לשם היין ואמאי אינה אוהל? **ואולי כוונתו למש"כ בביצה לג.** ד"ה והלכתא - שחשיב "אינו מתכוון" כי לא מתכוון להגנה מהצל ולר"ש שרי עי"ש וצ"ע
ודעת הרמב"ם [כא יז]ברורה שכתב בטעם האיסור "שמא יבוא לשמר" ולא משום אוהל. [ומה דאין תולין ביום טוב, אף על גב דביו"ט שרי לשמר דהא תנן "נותנין לתלויה ביום טוב" - כדי שלא יבא לשמר מה שאינו לצורך י"ט, רק

וטעמו של ר' אליעזר שמתיר - אומרת הגמ' משום שזה מכשירי אוכל נפש. וס"ל לר"א ששרי לעשוות מלאכה ביו"ט לצורך מכשירי אוכל נפש אפי' אם אפשר לעשות את המכשירין האלה בערב יו"ט[2458].

להלכה - פסק **מרן** [שטו ט, תקי ד] כרבנן דאסור לתלות אף ביו"ט ובטעם הדבר כתב [שטו ט] משום אוהל [וצ"ע לשון המשנ"ב תקי טז שזה משום עובדא דחול].

לצורך מחר - **אור שמח שם**]. ובדעתו כתב הקרבן נתנאל ס"ק א' - שטעם שאינו אוהל משום שאין עושה בשבת מחיצות.

אמנם דעת תוס' בסוגיין [קלז: ד"ה דר"א וקלח. ד"ה כסא] שהאיסור כן מטעם **אוהל**. וכ"פ **הטור והשו"ע** [שטו ט]. וכתב **הפמ"ג** [משבצות זהב סימן שטו ס"ק ט] דאף על גב דכל שאין מכוין לאהל [=להגן] שרי בלא עשיית מחיצות, [כדכתבו תוס' בביצה לב: ד"ה מלמטה וכדפסק מרן בסעיפים ג, ו, ז] כאן איירי שנוטל כלי ונותן המשמרת עליה הוה עשיית אהל ומחיצות ביחד. עכ"ד הפמ"ג

[2458] וכתבו **תוס'** [קלז: ד"ה דר"א] שנראה שכל מה שמתיר ר"א לחלל יו"ט בשביל מכשירי או"נ שאפשר לעשותן מעיו"ט - זה רק לחלל יו"ט באיסורי דר' אבל באיסורי דאו' - אסור דהא בגמ' במגילה [ז:] יליף מפסוק ["הוא לבדו"] דאסור במכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט. ועי' **רשב"א** שבפי' א' כותב שלית ליה לר"א האי דרשה דהוא לבדו ובפי' ב' מסכים לתוס'

ש. האם מותר לשמר יין בשבת וביו"ט ומדוע?

ת. **ביו"ט** - לכו"ע מותר לשמר. שכן זה מלאכת אוכל נפש [2459].

בשבת - נחלקו תנאים - **לת"ק** - אסור. ונחלקו ר' כהנא ור' ששת אי חייב [- דעת ר' כהנא. ונראה שכן דעת רבה ור' זירא שנחלקו לקמן משום מאי מתרין ביה] או אסור מדרבנן [- דעת ר' ששת] **ולר"א** - מותר.

וטעמו של ר"א - פרש"י שאין דרך בורר בכך ועי' הערה[2460] וזהו כנראה גם הטעם שלת"ק אליבא דר' ששת אין בזה חיוב מדאו'. אולם ת"ק אליבא דר' כהנא סובר שהוא מלאכה גמורה. וכן סוברים רבה ור' זירא שזו מלאכה גמורה ונחלקו אי חייב משום בורר או מרקד ועי' שאלה הבאה.

[2459] **וכתב הרמב"ן** בביצה [מלחמות יד:] דאע"ג דאסרה תורה לברור בנפה ביו"ט [כדתנן במשנה בביצה יד:] ומשמרת דמיא לנפה שאני הנהו דמלאכות דיום נינהו עכ"ד והיינו שדרך לעשותן להיום ולא לזמן מרובה. **ועי' תוס'** [קלז: ד"ה תולין] שצ"ל שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כל כך וחזק והא דתניא בפרקין דלעיל (ד' קלד. ושם) דאין מסננין את החרדל במסננת שלו בי"ט אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל. **עכ"ל תוס'**. וכנראה שזו גם כוונת הרמב"ן שהרי בגלל שאינו טוב לשמר לימים הרבה - לכן דרך לעשותו ליומו. **אך צ"ב** אמאי השימור מחליש את חוזק היין ?

[2460] ופי' **הריטב"א** את דבריו דלר"א לא איקרי בורר אלא א"כ בורר להצניע אבל לאוכלו מיד לא. וכאן איירי שמשמר לאכלו מיד [דכן דרך המשמרים וכדכתב הרמב"ן המובא בהערה קודמת שמשמר הווי "מלאכות דיום"]. **וברשב"א** [קלח. ד"ה אבעיא] כתב דטעמו של ר"א משום דאינו בורר ולא מרקד בידים. **ובפסקי הרי"ד** על המשנה כתב דקסבר ר' אליעזר אין בורר אחר בורר, דעיקר ברירתו של יין בגת היא כשסיננו אותו מן החרצנים, וכיון שמאז נתברר אין בו שוב משום בורר עכ"ל [ואע"ג שכל מלאכת בורר היא אחר מלאכת זורה שהיא תחילת הברירה - מ"מ הבורר היא מלאכה עיקרית בעשיית הלחם משא"כ בשמרים עיקר עשיית היין אינה ממה ששמים את השמרים במשמרת שהרי זה רק לשאריות היין שנותרו בשמרים. כנלענ"ד וצ"ע]

ש. לדעה שהמשמר חייב - משום איזה מלאכה חייב ולמאי נפק"מ?

ת. נחלקו אמוראים. לרבה - חייב משום בורר ולר' זירא - משום מרקד. וטעמו של רבה - שכן דמי לבורר שמוציא אוכל מפסולת וטעמו של ר' זירא - שכן דמי למרקד שכן האוכל למעלה והפסולת למטה ונפק"מ - משום מאי מתרינן ביה[2461]. **ופרש"י** שלכו"ע אפשר להתרות משום מרקד ונחלקו רק אי אפשר להתרות נמי משום בורר דלרבה - כן ולר' זירא - לא[2462] אולם **תוס' לעיל** עג: כתבו בהדיא שלרבה לא חייב בהתרו משום מרקד[2463].

להלכה - פסק **הרמב"ם** [פרק כא הלכה יז] "והמשמר שמרים תולדת בורר או מרקד הוא", וכתב **בבית יוסף** סימן שיט ט "ונראה שהוא פוסק **כרבה** והוא **מפרש כדברי רש"י** דלרבה באיזה מהם שהתרו בו הויא התראה".

[2461] **כתבו תוספות** לעיל דף עג עמוד ב שמסוגיין משמע קצת דצריך להתרות אתולדה משום אב דקאמר משמר משום מאי מתרינן ביה (שיהא חייב) רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד ויש לדחות דהכי פירושו דאם התרו בו משום אב - משום מאי מתרינן ביה שיהא חייב רבה אמר משום בורר אבל אם התרו בו משום מרקד פטור כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו הוא סבר שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תשמר וודאי שג"כ חייב. **אולם התוס' רי"ד** במו"ק ב: ד"ה משום כתב שאם לא תודיענו לאיזה מלאכה דומה [היינו מה האב של התולדה שהוא עושה] אלא אתה [פי' המתרה] אומר "אל תעשה שהעושה מלאכה בשבת חייב סקילה" יאמר החוטא בלבו אין זו מלאכה שהרי כל המלאכות שנויות הן ואין זו אחת מהן הילכך אתה צריך להודיענו שתולדות מלאכה פלונית היא **עכ"ד** ונראה שגם לדעת תוס' צריך שיהא ברור לעדים שיודע החוטא שעובר על מלאכה - שהרי צריך שיאמר להם "ע"מ כן אני עושה" אך תוס' רי"ד כנראה סבר שזה לא מספיק דיתכן שלא יודע שזה מלאכה וצ"ע בזה

[2462] **ובסברת רש"י** כתב **השפת אמת** דנראה פשוט משום דטעמא דר"ז דמה דרכו של מרקד פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה אף הכא נמי כו' כן הוא באמת, וא"כ אין סברא לומר שלא יתחייב משום מרקד

[2463] ובסברת תוס' כתב **הביאור הלכה** [שיט ט] טעמיה דרבה דלא דמי למרקד דמרקד עושה כל זמן הרקדתו פעולה בפסולת ואוכל ביחד שמנענע הכברה ועי"ז נברר מין אחד מחבירו משא"כ בזה שבעת הבירור אין נעשה פעולה כלל בהשמרים שמונחים במקומם והיין זב מהן ע"כ דמי יותר לבורר שנוטל את האוכל והפסולת נשאר מונח במקומו דבכה"ג הוי נמי דרכו של בורר

ש. מהו "גוד","כילה" ו"כיסא גלין" ומה הדין שאמרה בהם הגמ' ומדוע?

ת. **גוד** - הוא עור של בהמה שתפרו אותו כך שיש לו בית קיבול ושמים בו יין ויש לו שרוכים לסגור את בית הקיבול שלא ישפך היין[2464] **כילה** - הוא גג שעושין ע"ג מיטה להגן [מהחמה או מזבובים] **וכיסא גלין** הוא כיסא של חוליות [ר"ח וכ"מ מפרש"י][2465].

והדין בהם : אביי הביא ברייתות ששלושתן - וכן משמרת - אסור לנטותן בשבת ואם עשה כן - פטור. והיינו **שהגוד** הזה - דרך לנטותו על יתידות כדי שהרוח תעבור תחתיו ותצננו והוא דומה לאוהל לאחר שנמתח **ופרש"י** דאוהל ארעי נינהו **ועי' הערה**[2466], ולגבי גוד בכיסנא - עי' לקמן בתשובות על דף קלח: **וכיסא גלין** [דאינו אוהל] - גזירה שמא יתקע בחוזק[2467]. **וכילה** - יש בה גג טפח וגם בה פרש"י שהיא אוהל ארעי[2468].

[2464] והיינו נאד ועי' מאירי שכתב בסוגיין "הנאד ויש גורסין הגוד - והכל אחד". **ולגבי הסבר תוס' והרמב"ם ב"גוד" -** עי' בהערה בהמשך התשובה

[2465] ונקרא כך ע"ש מקום ששמו כך ובני המקום היו להם מיטות מתקפלות [רש"י]

[2466] וכתב **הרשב"א** [ד"ה הגוד] דתלית גוד הווי אוהל עראי ואסורה אפילו אם תולה אותו על יתידות ללא מחיצות. וטעמו משום שהגוד הזה צריך לפרסו ולהיות אויר תחתיו כדי שיכנס תחתיו הרוח ויצטנן. וכל שצריך להשתמש באוויר שתחת האוהל - אע"ג דהאוהל אינו בשביל להגן - מ"מ אוהל ארעי הווי ואסור אף ללא מחיצות ולדבריו גם במיטה אסור לפרוס עור ע"ג יתידות משום שמשתמשים תחתיה לשים מנעלים. **וכן משמע מרש"י** [ד"ה הגוד וד"ה לא יעשה]שסובר כהרשב"א שכל שצריך לאוויר שתחתיו - הוי אוהל אף כשאין מחיצות שהרי כתב שפריסת גוד דומה לאוהל משום שצריך לאוויר שתחתיה ואף שלא בא להגן וסגי בזה שתוקע יתידות ושם הגוד עליהם כדי שיאסר **אולם תוס'** [ד"ה כסא] כתבו לגבי מיטה שאין איסור בהנחת עור ע"ג מיטה כשרגליה אינן מחיצות אלא עמודים. **והרשב"א** [ד"ה אבל] מקשה עליהם מאי שנא מגוד שהרי צריך לאוויר שתחתיה לשים מנעלים וע"כ חולק עליהם. **ויל"ע** מה יענו תוס' על קו' הרשב"א ואולי יסבירו שגוד היינו פרוכת שתולה אותה לצל - ואיירי באדם אחד שאסור משום שנוטה על ראשו וכדכתב הרמב"ם שבת כב לב ועי' מ"מ שם שפרוכת היינו גוד. וכתב בשער הציון ס"ק נג ד אף על גב דאינו מכוון לזה על כרחך אנו מוכרחין לומר דסבירא לה דפסיק רישא הוא, והוא דוחק עכ"ד. [ועי' בביאוה"ל שטו ג ד"ה מטות שכתב שלתוס' "מה שאסרו חכמים בגוד ע"כ טעמא אחרינא יש בזה" אך לא כתב מה הטעם] וצ"ע.

ולהלכה - מרן [שטו יב] פסק כהרמב"ם שגוד היינו וילון והאיסור לתלות הוא רק באדם א' אבל בב' בנ"א שרי כדכתוב בעמוד ב' גבי גוד בכיסנא [. ולגבי נאד משמע מהשו"ע ששרי לתלותו שכן אין לו מחיצות ואע"ג שמשתמש באוויר שמתחתיו לצנן את הנאד - לא חמור ממיטה שגם בה משתמש באוויר שתחתיה [עי' משנ"ב ס"ק כב] והתיר השו"ע [שטו ג] כשלא שם מחיצות וכתב **בביאור הלכה** שלכתחלה נראה שטוב לחוש לדברי הרשב"א וסייעתו להחמיר אם לא בשעת הדחק.

[2467]. דכיסא גלין לא צריך לאוויר שתחתיו ואסור שמא יתקע. [ובגוד וכילה כנראה אין חשש שיתקע שאין דרך לתקען בחוזק ולכן אסור מטעם אחר שהוי אוהל]

[2468] **עי' רש"י** סוכה י: ד"ה כילה. וסתם כילה - היא להגן מן החמה או מדבר אחר [עי' שו"ע הרב שטו יח] וע"כ הוויא אוהל גם ללא מחיצות. **ועי' הגהות הגר"א** שלהרי"ף והרמב"ם איירי שאין בכילה טפח דאם יש בה טפח היא אוהל קבוע וחייב ועי' לקמן לגבי טלית כפולה ובהערה שם.

ש. מהו אוהל קבע ומה דינו ומדוע?

ת. אוהל קבע - שנעשה להרבה זמן [2469] - אסור לעשותו בשבת והעושהו - חייב משום בונה.

ש. מהן מיטה, כסא טרסקל ואסלא המוזכרות בגמ' ומה דינן ומדוע?

ת. **מיטה** הינו מיטה מתקפלת שחלקיה קבועים רק מתקפלים [ע"י ציר וכדו'] וכן **כסא טרסקל** - היינו כסא מתקפל שחלקיו קבועים ומקופלים [ופירוש המילה טרסקל - הוא סל - עי' גמ' לעיל ה. וברש"י שם ד"ה טרסקל והכוונה כאן שהכסא מתקפל ונראה כמו סל דהמושב הוא מעור כדפרש"י כאן] **ואסלא** הוא מושב של בית הכיסא שפתוח באמציעיתו והוא ג"כ מתקפל.

ודינן - שמותר לפתחן בשבת דלא בנה כאן כלום כי החלקים כבר מורכבים מע"ש וגם א"צ לאויר שתחתיהן שאינו אלא ליתובא בעלמא [רש"י[2470]].

ש. מה הפירוש "טלית כפולה" ומה הדין לנטותה בשבת ומדוע?

ת. **פירוש "טלית כפולה":** פרש"י דהיינו טלית שפורסין על ד' יתידות לישן תחתיה וראשיה מתכפלין לכאן ולכאן.

והדין: אמר רמי בר יחזקאל - אסור לעשותה מדרבנן. [והיינו כמו כילה שיש בגגה טפח שפרש"י {ד"ה לא יעשה} שאסור מטעם אוהל ארעי] <u>ואם תלה אותה מע"ש על נס</u> [=מוט] שעל הקינוף דהיינו שהמוט מונח במאוזן בין ב' קינופות והטלית כרוכה עליו ובשבת פורסה על כל המיטה ומחברה לשאר הקינופות <u>וכרך עליה חוט או משיחה</u> כדי לפרוס בו את הטלית - שרי לפרסה בשבת ופרש"י דמוסיף על אוהל ארעי הוא[2471].

[2469] **במשנה ברורה** שטו לה כתב שעשאו לכמה ימים ג"כ חשיב קבע **ובכלכלת שבת** [של בעל תפא"י] כתב שקבוע זה ז' או ח' ימים עי"ש וצ"ע הגדר בזה

[2470] עפ"י מה שהסבירו הנו"ב תניינא סימן ל' ד"ה ועוד קשה

[2471] ועי' תוס' שמביא ב' פירושים האם איירי שגם פרס טפח מבעו"י כההיא דבודיא בעירובין קב: או שהחוט או המשיחה הם במקום פריסת טפח וכ"כ הרשב"א בשם רבו וכן פסק המשנ"ב [שטו לז]

ועי' הערה[2472].

ש. האם מותר לפרק כילה שנפרסה בשבת בהיתר?

ת. בגמ' א"ר יוסף "חזינא להו לכילי דבי ר' הונא דמאורתא נגידו [- פרוסות] ומצפרא - חביטא רמיא [- מושלכות לארץ]" ופרש"י "אלמא מותר לפרקה וה"נ מותר לנטותה".

מוכח שכל שמותר לנטותה בשבת [וכגון שפרס טפח מע"ש או שהיה תלוי והיו בו שרוכים למשכו] - שרי גם לפרקו. ועי' הערה[2473].

ש. האם מותר לנטות וילון בשבת ? ומדוע?

ת. בגמ' אמר רב משום ר' חייא שמותר. ופרש"י "שאין אוהל אלא שעשוי כעין גג". ועי' הערה [2474].

[2472] כתבתי התשובה לפי **רש"י** אבל הרי"ף מפרש שטלית כפולה היינו שאמצעה תלוי על חוט ושני חלקיה נופלין לארץ בשיפוע ואין בגגה טפח וכן אין בג"ט סמוך לגה טפח ובכה"ג הוא דחשיב אוהל ארעי ואז שרי לפרסה אם כרך עליה חוט או משיחה מבעוד יום. ומשמע מדבריו שאם פרס אותה על ד' קינופות בעניין שיש בגגה רוחב טפח ויהיו בה גם מחיצות [וכפרש"י] - יהא חייב. דחשיב אוהל קבוע אף אם עושה א"ז לזמן. **וכ"כ הנו"ב [תניינא סי' ל'] בדעתו** ולמד מזה שפתיחת מטריה בשבת שיש בה מחיצות טפח - אסורה מדאורייתא [ואע"ג שהמחיצות הם תלויות באוויר וגם זזות - עדיין נקראים מחיצות לענין שבת עי"ש]. **ודעת הפמ"ג** [שטו מש"ז ס"ק ח] **והחזו"א** [נב ד] שהרי"ף מחשיב גג טפח לאוהל קבוע רק אם עשוי לזמן רב. וכתב החזו"א שכשאין בו טפח - אפי' עשוי לזמן רב חשיב ארעי משום דאין דרך לעשותו לזמן רב ובטלה דעתו. ובראב"ש מפורש שהבין ברי"ף כהנו"ב שהרי מקשה עליו "מאי שנא מכילת חתנים ששרי בגג פחות מטפח וטלית כפולה הווי יותר ארעי מכילת חתנים" א"כ טלית כפולה הווי לזמן קצר. וכ"מ מהר"ן.

ולהלכה - פסק בב"י [שטו ח] כהרי"ף [דכתב בסוף הדיבור "והכי נקטינן"] ומשמע שהבין כהנו"ב שאיירי באינו עשוי לזמן רב **ובמשנ"ב** יש סתירה לכאו' דבס"ק ל"ד כתב שביש בו טפח אסורה מדאו' רק אם עשאה לזמן רב ואילו בס"ק לז כותב בשם המ"א שהיתר חוט או משיחה - הוא רק באין בו טפח ומשמע שביש בו טפח - אפי' בעשאה לזמן מועט הווי אוהל קבע ואסור מדאו' ולכן אין בו את ההיתר של חוט או משיחה **וצ"ע**

[2473] ואף להשליכו לארץ שרי כדפרש"י. וכתב - **שער הציון** [סימן שטו ס"ק מו] דאע"ג דאסור לפרק אוהל ארעי בשבת - סבירא לה להש"ס דאהל עראי כזה שהותר לתקנו בשבת מחמת שהיו לו חוטין כרוכין מערב שבת לא גזרו חכמים על סתירתו:

[2474] בעירובין קב. פרש"י : **וילון** - כנגד הפתח, לצניעות. **מותר לנטותו** - דלאו אהל הוא, דלא קביעא התם, אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא. עכ"ל. ועי' ב"י שטו א דמביא את דברי רש"י כאן ובעירובין ומשמע שצריך

ש. מהי כילת חתנים והאם שרי לנטותה בשבת ומדוע?

ת. כילת חתנים היא כילה שעשויה כמין צריף היינו שדפנותיה הולכים בשיפוע כלפי הגג והגג הוא צר. **והדין הוא:** שאם אין בגגה טפח ולא בג"ט סמוך לגגה טפח [היינו שגם בחלל הסמוך פחות מג"ט לגג אין רוחב טפח דעד ג"ט סמוך לגג - חשיב שהגג נמצא שם מדין לבוד] וכמו כן אין דופן הכילה יורדת [במאונך] בשיעור טפח מן המיטה ולמטה [שבכה"ג המיטה נעשית לגג ויש פה גג עם קיר טפח[2475]]. וכמו כן אין בשיפועה טפח דהיינו שבתחתית כילה אין טפח מהכותל עד לאמצע הכילה - אינו חשוב אוהל ושרי לפורסו בשבת באופן ארעי[2476]. אבל אם יש בשיפועו טפח - אומרת הגמ'

ששיפועי אהלים - כאוהלים דמו והווי אוהל[2477].

לתרוויהו - היינו שגם איירי בארעי וגם איירי רק במחיצה ולכן שרי. ועי' עוד בב"י שם דאפי' אם תולה הפרוכת לקבע - חשיב ארעי כיוון דהיא מתנועעת ואינה עומדת ברוח מצויה וזה מ"ש רש"י "כדלת בעלמא" עכ"ד הב"י [ומש"כ רש"י ליתן ולהסתלק הכוונה להיפתח ולהיסגר]. ונראה שבאוהל שיש בו גג טפח - חשיב קבע אף אם מתנודנד ברוח שהרי דרך טלית להתנודד ברוח ובכ"ז כתב הרי"ף שביש בה גג טפח - הווי קבועה וצ"ע בזה.

[2475] **כך פרש"י** את מש"כ בגמ' "והוא דלא נחית מפוריא טפח" **ועי' שפת אמת שמקשה** קשה הא מכיון דהוי מלמעלה למטה - דהמטה עומדת מקודם ואח"כ עושה הדפנות - בכה"ג צ"ל שרי כדאי' בביצה (לב ב) כיון שאינו מתכוין לבנין ולאויר שתחתי' עכ"ד ונשאר בצ"ע **ועי' שו"ע הרב** [שטו יח] שמסביר דברי רש"י דאף על פי שהמטה אינה עשויה להגן ואין שם אהל עליה מכל מקום כיון שיש שם אהל על קיר טפח זה שהוא מכלל הכילה העשויה להגן הרי יש כאן אהל עם גג עכ"ל והיינו שבכה"ג אין את ההיתר של "מלמעלה למטה" דאיתא בביצה לב: כי הקיר הוא חלק מהכילה העשויה להגן. **ומיושבת קו' השפת אמת.**
וברמב"ם [כב ל] **ובשו"ע** [שטו יא] כתוב שההיתר לנטות את כילת החתנים הוא בתנאי שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח עכ"ל ובפשטות משמע שמסבירים שהטפח זקוף מעל המיטה ואז השיפוע נחשב כגג וכמ"ש בגמ' סוכה יט: גבי סוכה שעשאה כצריף שר"א במשנה פוסל ותניא בגמ' שם " מודה רבי אליעזר שאם הגביהה מן הקרקע טפח שהיא כשירה" ופרש"י שם: "דאמרינן לבוד בזקיפה, ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג" והיינו שבכה"ג שיש קיר טפח - השיפוע [=הצריף] חשוב כגג. וא"כ ה"ה לגבי מיטה שיש עליה כילת חתנים -
השיפוע חשוב כגג. **אמנם** לשון הגמ' שלפנינו משמע כרש"י שכתוב נחית מפוריא טפח - משמע שזה משתלשל מתחת למיטה ולא מעל למיטה ואולי היתה לרמב"ם גירסא אחרת וצ"ע

[2476] **והקשה הרא"ש** [סי' ב] על שיטת הרי"ף שכתב בטלית כפולה שאם אין בה גג טפח חשובה אוהל ארעי ואסור מדר' לנטותה ולמה כילת חתנים שרי ? **ועי' ר"ן** [על הרי"ף נו: ד"ה כילת] שכתב שכילת חתנים "מתוקנת לכך" והיינו כיוון שניכר שעומדת לפתיחה וסגירה - הווי כטלית כפולה שכרך עליה חוט או משיחה ומתורצת קושיית הרא"ש

[2477] **כתב בביאור הגר"א** שטו סעיף יא **שהרמב"ם** [כב ל] השמיט מ"ש ואין בשיפוע טפח דל"ג לה וכן הקשו תוס' בשם רשב"ם מהא דסוכה יט ב' דקי"ל דלאו כאהלים דמי וכ"כ ב"י דל"ג להא דשיפוע טפח וכ"ה בדברי המ"מ **אבל הרא"ש** [סי' ב] **והטור** [שטו] כתבוה וכן ש"פ וכפירש"י ואפשר דאף הרמב"ם גרים לה אלא דס"ל דאין הלכה בזה כמותו דהא ס"ל כרבנן דמתני' פ"ק דסוכה ואנן לא קי"ל כן **עכ"ל הגר"א.**
ובדעת הרא"ש והטור שכתבוה כתב **הקרבן נתנאל** [ס"ק ט] שלגבי סוכה גם הרא"ש פוסק [סוכה א לז] ששיפועי אוהלים לאו כאוהלים אך לגבי שבת פוסק שהווי אוהלים ולהלכה - **פסק מרן** [שטו יא] **כהרמב"ם**

ש. מהו "סיאנא" ומה דינו ומדוע?

ת. סיאנא פרש"י שהוא כובע של לבד [היינו מצמר שעשו אותו שיהיה קשה].

ודינו : הגמ' מביאה מימרא שאומרת שסייאנא אסור ומימרא שסייאנא מותר **ובהו"א הבינה הגמ'** שהמימרא שאוסרת היינו שאסור לחבשו מדין עשיית אוהל ואיירי שהוא מתפשט מראשו טפח [ואע"פ שאין לו מחיצות אסור הואיל ונעשה לצל[2478]] והמימרא שמתירה - איירי שאין בראשו טפח. **ודחתה א"ז הגמ'** ואמרה שאין סברא שבגד הבולט מראשו של אדם טפח יחשב כאוהל - **וע"כ מסקנת הגמ'** שהמימרא שאוסרת היינו כשהסייאנא לא מיהדק לראשו וחישי' שתגביהו הרוח ויתפסנה בידו ויטלטלנה ד"א ברה"ר והמימרא שמתירה - היינו שמהודק לראשו[2479]. **ועי' הערה**[2480].

[2478] אך אינו אסור מהתורה דאפי' לדעת הרי"ף עפ"י הסבר הנו"ב [תניינא ל] שאוהל שיש בו טפח אסור לעשותו מהתורה אף לזמן קצר - כבר כתב הנו"ב דהיינו רק אם עשה גם מחיצות

[2479] **רש"י** בעירובין דף קב עמוד ב כתב דכי מיהדק וקשור ברצועה תחת צוארו - שרי, ואי לא - אסור.עכ"ל **ומשמע** שבעי' תרוויהו - גם מהודק וגם קשור. **אך בב"י** [שא מ] כתב שלדעת רש"י אפילו בדלא מהדק אם קשור תחת גרונו שרי דתו ליכא למיחש דילמא נפיל. וכתב רש"ש על רש"י בעירובין שם דמהב"י נראה דצ"ל ברש"י "או קשור" או שנאמר שהו' של "וקשור" הוא ו' המחלקת

[2480] **כתבתי התשובה ע"פ רש"י**. אולם **הרא"ש** סימן ג מביא את **דעת ר"ת** ז"ל שלא גרס "אלא" והכי גרס "לא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק" כלומר הא דפרכת מאפיק מגלימיה טפח לא קשיא דגלימא לא מיהדק אלא נכפף למטה ולא הוי אהל אבל **סיאנא מיהדק שהוא קשה ובולט חוץ לראשו טפח והוה אהל ואסור.** וכן פי' **ר"ח** ז"ל **עכ"ל הרא"ש**. ויש להוסיף שכן פסק **הרמב"ם** [כב לא]. והיינו שלר"ת הגמ' נשארת בתירוץ גבי סייאנא שבאית ביה טפח הוי אוהל ובלית ליה טפח ל"ה אוהל ועל הקושיא שלא מסתבר שבגד הבולט טפח יחשב אוהל - עונה הגמ' ששאני בגד שהוא רך ונכפף ולכן לא חשיב אוהל [דדבר הנכפף אינו חשוב "רחב טפח"] אבל כובע הוא קשה ולכן שייך בו אוהל. ומש"כ הרא"ש "וכן פר"ח" צע"ק שבר"ח שבתוס' וכן בר"ח שלפנינו משמע שהגמ' כן חזרה בה מהתירוץ הראשון ["הא דאית ביה טפח וכו'] וגרסינן "אלא" אמנם למעשה וודאי מסכים ר"ח עם ר"ת שבכובע קשה יש דין אוהל דהוא מסביר שהתירוץ החדש של הגמ' " הא דמיהדק הא דלא מיהדק" - שהמימרא שמתירה כובע איירי ברך ושאוסרת - איירי בקשה.

ולהלכה - **מרן** [שא מ - מא] פוסק **להחמיר כתרוויהו** - דהיינו שבכובע קשה שיש בו שוליים טפח - אוסר משום אוהל כדעת ר"ת ר"ח והרמב"ם. ובכובע שאין בו טפח [או שהוא רך ונכפף] מתיר לצאת בו רק במיהדק או קשור.

[והשו"ע מיירי ברה"ר. ולגבי כרמלית וחצר שאינה מעורבת - מציין המשנ"ב [ס"ק קנד] לסימן שג סעיף יח ששם מביא המחבר דיעות לגבי טבעת אי מה שגזרו ברה"ר גזרו גם בכרמלית וכמו כן מביא דיעות אי רה"ר שלנו שאין בה ס' ריבוא חשובה כרמלית ובמ"ב שם ס"ק סה כתב בשם רעק"א שאין למחות במקילין אולם יר"ש יחוש להחמיר]

ובמשנ"ב [ס"ק קנב ובשעה"צ שם ס"ק קפז] מביא בשם הא"ר שהעולם סמכו על שיטת רש"י דליכא בכובע משום אוהל אף אם הוא קשה משום שהוא דרך לבישה. ומסיים המשנ"ב שאין למחות במקילין במקומות שנהגו להקל אך במקומות שלא נהגו להקל - יש להחמיר

ש. מהו "גוד בכיסנא" ומה דינו ומדוע?

ת. גוד בכיסנא הינו נאד שיש בו רצועות שחולין אותו בהן כדי שתנשב הרוח תחת הנאד ותצננו. ובגמ' דף קלח: **הביא ר' הונא ברייתא** שאומרת שגוד בכיסנא מותר לנטותה בשבת. ופרש"י שהגוד היה במקום קבוע שלו - דהיינו שתלה אותו מע"ש על העמוד אך עדיין לא פרס אותו שיהא מתוח בין ב' העמודים ויש לו כיסנא [- רצועות] וכמו לעיל גבי טלית כפולה שתלה אותה בע"ש ויש בה רצועות - ובכה"ג שרי לפורסו בשבת. דרצועות הווי כפרס טפח והוסיף רש"י דלא דמיא לגוד דלעיל קלח. שאסור לנטותו משום אוהל ארעי - דשאני התם דליכא רצועות **וא"ר הונא שעל ברייתא הנ"ל אמר רב:** לא שנו אלא בשני בני אדם, אבל באדם אחד - אסור. ובטעם הדבר כתב רש"י בשם רבותיו שבב' בני אדם שרי כי לא ממתח שפיר אבל באדם א' שממתח שפיר - אסור והוסיף רש"י "ואיני יודע מהו" עכ"ל[2481]. **ועי' הערה**[2482].

ש. מה הם "ירכותיה" של הכירה? והאם מותר לטלטלה אם נשמטו ? ומדוע?

ת. ירכותיה של הכירה הם רגלי הכירה[2483]. **ואם נשמטו ב' רגליים** - אסור לטלטלה דחיישי' שמא יתקע את הרגליים בחזרה והווי תיקון כלי[2484]. **ואם נשמטה רגל אחת** - נחלקו בזה רב והברייתא.

[2481] וכנראה שהיה קשה לרש"י ב' קושיות: א. למה בב' בנ"א לא ממתח שפיר ב. למה אסור למתוח שפיר הרי זה הווי כטלית כפולה שכרך עליה חוט ומשיחה מבעו"י שבכה"ג לא גזרו על אוהל ארעי ?

[2482] כל הנ"ל זה לפירוש רש"י. **ודעת הרמב"ם** [כב לב] שגוד היינו פרוכת [והיינו מלשון גודא שזה מחיצה - עי' ב"ב ב.] וכתב וז"ל הנוטה פרוכת וכיוצא בה צריך להזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה לפיכך אם היתה פרוכת גדולה תולין אותה שנים אבל אחד אסור. עכ"ל וכן פסק **בשו"ע** [שטו יב] וכתב **המ"א** שם [ס"ק יח הובא במ"ב ס"ק מד] שחיישי' שיתקפל ראש הפרוכת ויאהיל טפח ואע"ג שזה רך ואמרי' גבי סייאנא שבלא מיהדק ל"ה אוהל - מ"מ משום שעושה מחיצה גרע טפי עכ"ל **ועי' בשעה"צ** [ס"ק נג] דאף על גב דאינו מכוון לזה. ועל כרחך אנו מוכרחין לומר דסבירא לה דפסיק רישא הוא, והוא דוחק **עכ"ל. ועדיין דבר זה צ"ע** דאף אם הוא פסי"ר הרי אינו צריך לאוהל דאינו נעשה שום שימוש באוויר שתחת האוהל וגם יש לו רק מחיצה אחת והרי באוהל שאינו לצל בעי' שתי מחיצות [עי' משנ"ב ס"ק כב] וא"כ אפי' איסור דר' אינו **ואולי י"ל** שאיירי שעושה המחיצה לצל [וכ"כ **בחזו"א** נב ה אלא שהוא כותב שמותחו באוויר לצל וצ"ב כוונתו] וא"כ בזמן שהמחיצה מתכפלת מעליו נהנה מהצל וא"כ זה פסי"ר דניחא ליה [ואף שאין זה פסי"ר בדאו' שהרי זה אוהל ארעי אף לשיטת הנו"ב בדעת הרי"ף כי לא עשה מחיצות - מ"מ זה אסור כי ניחא ליה]. ולפי זה אם לא נוטה את הפרוכת לצל - שרי. וצ"ע

[2483] רש"י פירש "פטפוטים שלה כעין רגליים" ופטפוטים הם רגליים קטנות. ועי' רש"י לעיל עח: דפי' שזה "טרפי"ד" ובלעזי רש"י שם כתב דהיינו חצובה

[2484] עי' **שו"ע הרב** שח מז שכתב שאסור לטלטלה לצורך גופה גזרה שמא יחזיר לה הרגל ויתקענה שם בחוזק וכתבו **התהלה לדוד** [ס"ק כב] **ובקצוה"ש** על קיצור שולחן ערוך מהגרא"ח נאה [קט י] שמשמע מדבריו שלצורך מקומה שרי דכיוון שלא משתמש בה ל"ח שיתקע. **אמנם בערוך השולחן** [שח לו] כתב שאסור לטלטלה לצורך גופה ומקומה וכנראה דסבר שלא חילקו חכמים בגזירתם.

לדעת הברייתא - מותר לטלטלה ופרש"י שבנשמטה רק אחת לא חיישי' לתקיעה כולי האי [כנראה - כי יכולה לעמוד גם בלעדיה] ולדעת רב - אסור לטלטלה דגם בזה חיישיי' שמא יתקע **ועי' הערה**[2485] **להלכה** - פסק השו"ע [שח טז] כרב[2486]. וכתב הרמ"א שם שאם ישב מע"ש ללא הירך שנפלה - שרי וכתב המג"א [לג ומובא במשנ"ב עא] דכיון שישב עליה כך פעם א' בלא רגל שוב לא יתקע.

ש. האם עתידה תורה שתשכח מישראל ומנ"ל?

ת. **בסוגיין אמר רב** שעתידה תורה שתשתכח מישראל שנא' [דברים כח נח - נט] "אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה... והפלא ה' את מכותיך" [2487] וילפי' ג"ש מהפסוק בישעיה [פרק כט] "לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתֵּר" שהפלאה זו - היא שכחת התורה וכמ"ש ואבדה חכמת חכמיו[2488].

[2485] **כתבתי את התשובה לפי נוסח הגמ' ופרש"י שלפנינו** שרב חולק על הברייתא ושהמחלוקת שלהם אי חיישי' בנשמטה רגל אחת שמא יתקע. אבל המהרש"ל לא גורס ברב את המילים "אפי' אחד נמי אסור" אלא רק את המילים "גזירה שמא יתקע" והיינו שרב לא חולק על הבריתא אלא מסביר אותה - שמה שאסור שנשמטו ב' רגליים הטעם הוא שמא יתקע. וכתב מהרש"ל שכ"מ בפרש"י. ולגירסתו ל"ג ברש"י שלת"ק לא גזרי' בנשמטה אחת - אלא גרסינן סתם שלא גזרי' בנשמטה אחת - והינו שאין מחלוקת בין ת"ק לרב.
וברבינו חננאל גרס כנוסח הגמ' שלפנינו שרב פליג אברייתא וכ"כ **בפסקי הרי"ד** והוסיף שרב תנא הוא ופליג וכ"כ **ברמב"ם** [כו ו] **ובשו"ע** [שח טז ושיג ח] ופסקו כרב.
ובטעמו של ת"ק שאוסר בנשמטו שתיים נחלקו הר"ח והרי"ד עם רש"י. לרש"י הטעם שמא יחבר אותם ולר"ח ורי"ד - מפני שאז אין הכירה חשובה ככלי והוויא מוקצה מחמת גופו. ולדעתם ת"ק לא גזר שמא יתקע. **ועי' בספר אישי ישראל** שמקשה ב' קושיות : א. מאי שנא מדלת שידה תיבה ומגדל של"ח שיתקנה [ובשלמא לת"ק י"ל שנשמטה דלת דמי לנשמטה רגל אחת ושרי לטלטל אבל לרב - הא גם נשמטה רגל א' אסור לטלטל וכי נשמטה דלת עדיף מנשמטה רגל א'?]
ב. לפי' ר"ח שהוי מוקצה מחמת גופו מאי שנא משברי כלים שסגי בעושה מעין מלאכה - וכי כאן לא עושה מעין מלאכה? עי"ש
ובספר מגדנות אליהו [להג"ר אליהו רובינשטין ב סב] כתב ליישב הקושיא הראשונה דכירה שנשמטה אחת מירכותיה וכ"ש שתים מהם, האי קלקול מפריע להשתמשות הרגילה של הכירה, על כן גזרו שגם לטלטלה אסור דיש לחשוש יותר שירצה לתקנה ושמא יתקע, אבל דלת של תיבה שידה ומגדל אינה מפריעה להשתמשות הרגילה של הארון וממילא לא גזרו כ"כ ואסרו רק להחזירה כנ"ל בס"ד

[2486] וכתב **במשנה ברורה** [ס"ק סט ובשעה"צ שם ס"ק סט] שדווקא בנשמטו הרגליים והם נמצאים אצלו - אסור לטלטל את הכירה דחיישי' שיחבר אבל בנשברו או שנשמטו ואינם אצלו - שרי לטלטל הכירה דלא חיישינן שיחבר לה רגל בכה"ג. ומה שכתוב ברמ"א "נשברו" - לאו דווקא או שמיירי בנשברו שתי רגליים שלא ראויה למלאכה כלל עי"ש

[2487] היינו מופלאות ומובדלות משאר מכות [רש"י שם]

[2488] אך יל"ע למה אמר רב את דבריו בלשון עתיד - הא נבואת ישעיהו כבר נתקיימה

וכמו כן כתוב בברייתא שכשנכנסו חכמים לכרם[2489] ביבנה אמרו עתידה תורה שתשכח מישראל שנא'(עמוס ח' יא) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם אֲדֹנָי יְקוֹק וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי יְקוָֹק׃ וכתיב (שם שם יב) וְנָעוּ מִיָּם עַד יָם וּמִצָּפוֹן וְעַד מִזְרָח יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר יְקוָֹק וְלֹא יִמְצָאוּ: ולמדה מזה הברייתא שעתידה אשה שתיטול ככר של תרומה ותחזר בבתח כנסיות ומדרשות לדעת אם טהורה היא ואין מבין אם טהורה היא אם טמאה היא.

ומסבירה הגמ' שהאי שכחה אין הכוונה לדברים המפורשים בתורה כמו דין טומאה באוכלים או לדברים המפורשים במשניות כמו הא שתרומה שנמצאת בכלי חרס ונכנס שרץ לאווירו - שהיא שניה לטומאה אלא שלא ידעו לפרש טעמה של המשנה למה התרומה שניה ולא ראשונה וכמו שהקשה ר' אדא בר אהבה לרבא מדוע לא נטמאת הפת ישירות מהשרץ ותהא הפת ראשון לטומאה? ורבא ענה לו שכתוב בברייתא דמוכח מהתורה שאין השרץ מטמא ישירות את כל מה שנמצא באוויר הכלי שהרי התורה מטמאה רק אוכלין שהיו באוויר הכלי ולא כלים שנא' "מכל האוכל אשר יאכל" ואילו היה השרץ מטמא ישירות כל מה שבכלי - היה מטמא גם כלים שהרי השרץ הוא אב ומטמא כלים - אעכ"ח השרץ מטמא רק את הכלי שבאווירו השרץ נמצא והכלי הוא שמטמא אוכלין שבתוכו להיות שני לטומאה - ולא כלים שאין ראשון עושה שני בכלי[2490]. **ור"ש בן יוחאי אומר** "חס ושלום[2491] שתשתכח תורה מישראל שנא' "כי לא תשכח מפי זרעו" אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו" - שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד –

[2489] היינו מקום מושב החכמים שם שהיו יושבים שורות שורות ונראה ככרם שנטוע שורות שורות

[2490] וכתב **הריטב"א** שהיינו שהמשניות לא ישתכחו אלא ישכחו הברייתא זו דבסמוך דמייתינן דלא אמרינן כרב אדא ונמצא שהם בספק. עכ"ד הריטב"א. וצ"ל שלזה כתבה הבריתא "שלא יבינו אם טהורה היא אם טמאה היא" היינו שידעו ההלכה שהרי היא כתובה במשנה רק לא יבינו הטעם. **אולם מהרש"ל כתב** שגם המשנה תשתכח ולא ידעו אם ראשונה היא או שניה ומה שהקשתה הגמ' מתני' היא לאו דוקא ממתני' פריך דהא עתידה תורה שתשתכח אלא קס"ד שדין פשוט הוא מן התורה כמו ששנה התנא במשנה עכ"ד

[2491] נראה שלשון "חס ושלום" זה הוא משמותיו של הקב"ה שהוא חס ומרחם ועושה שלום בעולם והיינו שאמר רשב"י שאין ה' שהוא מרחם ועושה שלום בעולם - ישכיח תורתו מישראל

ופרש"י הלכה ברורה - בטעמים שלא יהיו בה מחלוקת[2492] [2493].

ש. משום מה פורענות באה לעולם?

ת. בברייתא אמר ר' יוסי בן אלישע - מחמת דייני ישראל [שלוקחים שוחד] שנא' [מיכה ג יא] ראשיה בשחד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו וכו' וע"ז אומר הנביא [שם שם יב] "**לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה**[2494]**והר הבית לבמות יער**[2495].

[2492] ולא פרש"י מהי הלכה ברורה ומהי משנה ברורה ונראה ש"משנה" היינו הגירסא של הדינים ללא הטעמים - וכמ"ש רש"י בב"מ לג. [ד"ה משנה] ו"הלכה" - היינו הטעמים כמ"ש רש"י כאן. ולגבי הפי' של "במקום אחד" עי' **מהרש"א** דר"ל אפי' במקום א' מכל המקומות שזכר [הנביא - מים אל ים ומצפון ועד מזרח] לא ימצאו משנה ברורה וכן לא ימצאו הלכה ברורה [פי' בלא מחלוקת כדפרש"י] כדמשמע קרא דגם אחר שישוטטו בכל המקומות לא ימצאו **עכ"ל**

ועי' שו"ת **להורות נתן** [הגר"נ גשטטנר] חלק ב בהקדמה ש"משנה ברורה" היינו עיון הדק היטב לעומק הסוגיא, ו"הלכה ברורה" היינו ידיעת פסקי ההלכות למעשה וכ"כ בשו"ת **מנחת יצחק** [הגרי"י ויס] בהקדמה לחלק ד'.

[והם הסבירו ש"במקום אחד" היינו באדם אחד שהמעיין בגמ' - יידע גם פסקי הלכות וכן להיפך היודע פסקי הלכות יידע לעיין בגמ' ושלזה נתכוון רשב"י שלא יהא מצוי מי שגם לומד בעיון וגם פוסק הלכות עי"ש אולם לגבי הפירוש של "מקום אחד" - נראה שרש"י מפרש כהמהרש"א שהכוונה שאפי' במקום א' מהמקומות שיחפשו - לא ימצאו משנה ברורה והלכה ברורה]

[2493] ויל"ע מה נחלק רשב"י עם ת"ק הא גם לדידו תהיה שכחה - שהרי כשיש מחלוקת אין יודעים את המשנה ברורה וההלכה הברורה וצ"ל שמ"מ אין זה שכחה גדולה כמו לת"ק. שלת"ק לגמרי לא ידעו לומר לאישה את דין הככר [או מקור לדין הככר] ולרש"י - יפסקו לה הלכה אלא שיהיו בזה ספיקות ומחלוקות ויצטרכו לדון בזה כבדיני ספיקות דהיינו שספיקא דאו' לחומרא ודר' לקולא וכדו'. ודעת ת"ק - שעצם זה שידעו הפסוקים המפורשים [ולהריטב"א בהערה לעיל - גם משניות מפורשות] - בזה כבר יתקיים כי לא תשכח וכו'. וצ"ב בזה

[2494] עי' מצודת ציון שכוונתו כמו עיים במ"ם וכן לקץ הימין (דניאל יב) ועיים הוא גלי אבנים וכן לעיי השדה (לעיל /מיכה/ א):

[2495] ויל"ע למה אמר ר' ישמעאל בן אלישע רק בגלל הדיינים הרי יש גם את הנביאים והכהנים שחטאו? וצ"ל שדייני ישראל כולל כל ההנהגה

ש. מה שאלו בני בשכר את לוי ומה ענה להם ר' מנשיא ומדוע?

ת. בני בשכר שאלו את לוי ג' שאלות. **א.** אי שרי לפרוס כילה ע"ג מיטה בשבת **ב.** אי כישות שגדל בכרם אוסרו משום כלאיים [2496] **ג.** האם שרי לקבור מת ביו"ט. ועד שהגיעה השאלה ללוי - הוא נפטר ושמואל [תלמידו או חבירו של לוי[2497]] ביקש מר' מנשיא שיענה להם תשובה.

וענה להם: **א.** שום אפשרות לפרוס כילה בשבת **ב.** שכישות הוא כלאיים **ג.** שאסור לקבור מת ביו"ט אפי' ע"י גוי.

ומסבירה הגמ' שבאמת מצינו צד להקל בכילה - כדאמר רמי בר יחזקאל שיכרכנה על הנס ויכרוך עליה חוט מע"ש מע"ש.

וכמו כן גבי כישות יש להקל בחו"ל שאין בו משום כלאיים משום שנחלקו בזה ר' טרפון וחכמים וקי"ל שאם יש מחלוקת לגבי כלאיים בארץ - אז בחו"ל יש להקל מכיוון שהם מדרבנן[2498] [2499] וכמו כן גבי מת קי"ל שפעמים קוברים מת ביו"ט ראשון ע"י גוי כגון כשמת בשבת שלפני יו"ט[2500] שביו"ט

[2496] ופרש"י שנסתפקו אי חשיב כאילן ואז אינו אוסר את הכרם או חשיב כירק ואוסר את הכרם. וכישות הוא מין צמח שגדל על קוצים [עי' בגמ' לעיל קז: שמדברת על התולש כשותא מהזמי והיגי. ועי' פרש"י בסוכה יג. שהיזמי והיגי הם מיני סנה. וסנה היינו שיח קוצני עי' אבן עזרא שמות ג ב שסנה זה קוץ וכן הוא במדרש רבה ומדרש תנחומא שם ועי' רש"י שם שמכנהו אילן וצ"ל שזהו שיח של קוצים] והוא דומה קצת לאילן שכן הוא עץ קשיח ועי' תוס' ברכות מ. בשם הירושלמי שהיגין ואטדין דינן כעץ ואינן כלאיים בכרם עי"ש וע"כ נסתפקו בני בשכר אם לכשות שצומח על השיח הזה יש גם דין אילן או שהוא ירק

[2497] עי' בהקדמת הרמב"ם ליד החזקה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי שמואל קיבל מלוי [דעת הראב"ד] או לא [הרמב"ם] - ועל צד שלא קיבל ממנו - וודאי היה חבירו שהרי מצינו בגמ' [מנחות לח:] "א"ל לוי לשמואל" ועי' מרכבת המשנה שם ובשו"ת יוסף אומץ להחיד"א סי' לד בענין זה

[2498] וכשיטת ר"א ב"ר שמעון בקידושין לח. - לח:. ודלא כר' שמעון שסובר שגם בחו"ל הווי דאו'

[2499] ומשמע שאם המחלוקת היא רק על חו"ל - בכה"ג אין הלכה כמיקל וצ"ע מדוע? הרי ספיקא דר' לקולא? וצ"ע בזה

[2500] **כך פרש"י בסוגיין** ד"ה מת ביו"ט. וכתב **הרמב"ן בהסבר דבריו** דאע"ג דבמס' ביצה ו. נחלקו ר' אשי ומר זוטרא אי דין זה הוא רק בדאישתהי - ודעת ר' אשי דאפילו לא אישתהי מחללינן [וקי"ל כר' אשי לגבי מז"ט - עי' תוס' ב"מ טז. ד"ה דארצי וכ"כ בביאור הגר"א חו"מ שעד ס"ק ב] - היינו ביו"ט שני [וע"י ישראל] אבל ביו"ט ראשון ע"י גוי - לכו"ע שרי רק באישתהי. **וכתב עוד הרמב"ן שיש חולקים** וסוברים שביו"ט ראשון לכו"ע אפי' בלא אישתהי מחללינן ע"י גוי ושכ"מ מדברי **הגאונים** שלא חילקו ביו"ט ראשון בין אשתהי ללא אישתהי ואע"ג דבמעשה דבי כנישתא דמעון איירי בדאישתהי כדמוכח בגמ' - מ"מ ר' יוחנן התיר בכל גווני עכ"ד רמב"ן. **וכ"פ הרא"ש** [ביצה א ה] וכתב דכבוד הבריות דוחה איסור אמירה לגוי עי"ש **וכ"פ מרן** [תקכו א]

הוא כבר מסריח דבכה"ג התירו ע"י גוי לקברו ביו"ט ומ"מ לא רצה לומר זאת לבני בשכר מפני שאינן בני תורה.[2501].

ש. האם מותר לאדם להתעטף בכילה ושרוכיה ולצאת כך לרה"ר למרות שהשרוכים אינן נצרכים לו בשעה זו? או שהשרוכים נחשבים למשאוי? ומה הדין בלצאת בטלית שצציותיה פסולות ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' אבין ב"ר הונא א"ר חמא בר גוריא שלצאת בכילה עם שרוכים - שרי. דאע"ג דא"צ לשרוכים - הם בטלים לבגד. אבל לצאת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה - אמר רב שאסור וחייב ע"ז חטאת. דהצציות הם משאוי שהרי אינן מועילים לו כלום והם אינם בטלים לבגד משום שחשיבי ופרש"י דחשיבי משום דיש בהם תכלת ועי' הערה[2502].

[2501] ופרש"י "ומקילין טפי" והיינו שלא ישימו לב לפרטי ההלכות ויפרסו כילה ללא שהייתה כרוכה מע"ש וכן בכלאי הכרם יקילו אף בירק גמור וכן במת יקילו אף ע"י ישראל. וכנראה לכן שמואל אמר לר' מנשיא בלשון " אי חכימת שלח להו" - דרמז שיענה בחכמה כדי שלא יכשלו.

[2502] והיינו שהתכלת דמיו יקרים [רשב"א בשו"ת מכת"י סי' כב בביאור דברי רש"י] <u>ור"ח</u> [מובא בחלקו בתוד"ה ציצית] מסביר שאינה מצויצת כהלכתה איירי כגון שלא שם ציצית בכנף הרביעית - ושאר הצציות הם חשובות לו כי הוא מתכוון לשים ציצית בכנף הרביעית אבל כוסכיא לגבי כילה אינו צריך להן ובטלי עכ"ל ומשמע <u>שגם ציצית ללא תכלת חשובה</u> כל עוד רוצה להוסיף צציות ולהשתמש בהן **ויל"ע** למה רצועות הכילה אינם חשובות הרי מעונין להשתמש בהם בעתיד לקשור הכילה לנקליטין? וצ"ל ששאני ציצית שכשישים את הציצית הרביעית - הצציות יהיו <u>עיקר המצווה</u> ויהיו חשובים הרבה יותר משרוכים של כילה וזה כונת ר"ח במה שאמר שדעתו ליתן ציצית רביעית דהיינו שאז הם יהיו העיקר משא"כ שרוכי כילה אינם העיקר [אולם הלשון של ר"ח "שבכילה אינו צריך להן [=לשרוכים]" - עדיין קשה דוודאי צריך להן בעתיד לקשור הכילה לנקליטין אמנם יש להעיר שמילים אלה כתובות בר"ח שלפנינו אך אינן מובאות בתוס' וצ"ע] **ועי' בשו"ת הרשב"א** [מיוחסות סי' רט] שהוא כותב **בשם ר"ח** שציצית חשובות "שהם עשויים לשם מצוה ולא בטלי לגבי טלית" עכ"ל ולכאו' קשה דבתוס' ובר"ח שלפנינו מובא הסבר אחר - שבדעתו לתלותן? אך לפי מש"כ אתי שפיר שזו כוונת הרשב"א בהסבר דברי ר"ח - שמתכוון לתלותן ואז הם יהיו חשובין כי עשויין לשם מצווה ולכן כבר עכשיו לא בטלי משא"כ רצועות של כילה אף פעם אינם חשובים כ"כ דהם אינם עיקר הכילה כנלענ"ד וצ"ע

ובשו"ע [שא לט] כתב בהסבר היתר עיטוף בכילה וכן חגירת אבנט עם רצועות שאינן קשורות לנעליים - כי הרצועות לא חשיבי אא"כ הם של משי דאז הם חשיבי ובטעם חיוב בציצית שאינה מצויצת כהלכתה כתב [שם לח] כי החוטין חשובים הם אצלו ודעתו עליהם עד שישלים עכ"ד והיינו כפירוש ר"ח.

ש. לרבנן דר' אליעזר שאוסרים לתלות משמרת ביו"ט בשביל לשים בה שמרים - האם שרי לתלות משמרת על הכלי ביום טוב כדי ליתן עליה רימונים? והאם שרי להערים ולומר שתולה לשים רימונים ולשים בה שמרים? ומדוע?

ת. הגמ' בסוגיין אומרת שמותר לתלות משמרת בשבת וביו"ט כדי לשים עליה רימונים. ופרש"י דלאו עובדא דחול נינהו[2503]. וכמו כן מותר להערים ביו"ט ולתלות המשמרת בשביל רימונים ואח"כ לשמר לצורך יו"ט. ואמר ר' אשי שזה רק אם אכן תלה בה רימונים דאם לא תלה רימונים - מוכחא מילתא שתלה לשמר ולא הווי הערמה מעלייתא.

ש. מה הפירוש "מטילין שכר" ומה הדין בזה במועד ומדוע?

ת. להטיל שכר פרש"י ברשיי"ר בלע"ז והיינו לבשל שעורים כדי לעשות שכר. ובמועד - שרי אבל רק לצורך המועד. ואם יש לו כבר שכר במועד ורוצה לעשות לאחר המוועד - שרי להערים דהיינו לשתות מהחדש במועד ולהשאיר את הישן לאחר המועד[2504].

להלכה - פסק מרן [תקלג א] **שאסור להערים** ולעשות שכר חדש אם יש לו ישן ועי' הערה[2505] והערה[2506].

[2503] משום שאינו שם אותה כדי לשמר. ולשים כדי לשמר - אסור. ואפי' לשים אותה כדי לסנן מה שמותר לסנן בשבת [כגון יין צלול] - אסור משום שזה דרך חול [אביי לעיל קלח.] וגם ביו"ט אסור לתלות משמרת כדאמרי' במשנה ואף דשרי לשמר לצורך או"נ - גזרינן שלא ישים משמרת כדי שלא יבא לשמר מה שאינו לצורך י"ט, רק לצורך מחר, [אור שמח שבת כא יז]. **ורש"י לשיטתו** שפי' לעיל קלח. ד"ה אלא אמר שתליית משמרת בשבת היא עובדא דחול [דהיינו שמא יבוא לשמר - עי' פמ"ג א"א שו טז] אבל בתולה לשם רימונים - לא יבוא לשמר. [אולם ברש"י קלח. ד"ה לא יעשה - לכאו' סותר עצמו וכותב שהאיסור משום אוהל וצ"ע] **אבל תוס'** [ד"ה כסא] כתבו שהאיסור בכולה שמעתא [דחומרי מתניתא שאמר אביי] הוא משום אוהל וכ"כ **הרמב"ן** [ד"ה תולין] **והרשב"א** [ד"ה ומורי] שם. וכתב הרשב"א בשם מורו [רבינו יונה] שמה שמותר לתלות משמרת בשביל לשים רימונים - זה כי א"צ לאויר שתחתיה עי"ש.

[2504] ויל"ע אי שרי לשתות מהישן במועד ולהשאיר החדש לאחר המועד דהא לא ידעי אנשי ששותה מהישן והוי שפיר הערמה [ורק אם עושה הרבה שכר שניכר שעושה גם לצורך חול י"ל דאסור]

[2505] **ויל"ע** מדוע גבי משמרת פוסק מרן [תקי ד] ששרי הערמה ובשכר פוסק שאסור ואולי י"ל שכיוון ששם במשמרת קודם רימונים - ניכר טפי וצ"ע

[2506] ואעפ"י שהגמ' כאן אומרת בפשטות שמותר להערים בשכר - כתב בב"י שבגמ' במו"ק יב: נחלקו בזה ת"ק ור"י בר יהודה ופסק מרן כת"ק שאוסר וכתב בב"י שכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם שלא הזכירו דין הערמה ודלא כהרמב"ם

ש. מה הפי' " האי צורבא מדרבנן... שקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא ואמר לאצנועי קא מכוונא" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. המעשה הוויא שת"ח לקח צלע של שום[2507] בשבת והניחו בחור שבחבית שבו אמור להיות הברז [וכנראה שהברז נפל] כדי לסתום את הנקב שלא ייצא היין. וכדי שלא ייראה כתיקון כלי - אמר ששם א"ז שם להצניעו ולא לשם תיקון,.

והדין בזה אמר ר' אשי : "הערמה בדרבנן היא וצורבא מדרבנן לא אתי למעבד לכתחילה" והינו שלצורבא מדר' שרי לעשות כן להערים באיסור דר'[2508] ולא חישי' שיעשה כך לשם תיקון.

וכן פסק **מרן** להלכה [שיד יא] <u>ששרי לת"ח להערים בכך</u>. וכתב במ"א [ס"ק טז] שאף בזמננו שאין דין ת"ח - מ"מ כיוון שהרמב"ם [כג ג] מתיר אף לכל אחד[2509] - בת"ח יש להקל. ומובא במ"ב [ס"ק ג] וכתב המ"ב שיש חולקים.

ש. האם מותר לשוט בספינה בשבת ע"י גוי שמשיט את הספינה ? והאם שרי לעשות א"ז ע"י הערמה ומהי ההערמה?

ת. אסור לשוט בשבת בספינה אפי' אם מונהגת ע"י גוי[2510] וע"י הערמה כתוב בסוגיין שר' אשי התיר לת"ח. והערמה היינו שיכנס לספינה לישון שם והגוי ישיטנה מעצמו. וטעם ששרי רק לת"ח הוא כדאמרי' לעיל גבי תומא בברזא.

להלכה - הרא"ש סי' ה' והטור סוסי' שלט הביא דין הגמ' הנ"ל והרמב"ם השמיטו וכתב המ"מ לפי

[יו"ט ז ח] שהזכיר דין זה. וכ"כ **במגיד משנה** שם שבהלכות [- הרי"ף] לא נזכר מענין הערמה. אך עי' **אור שמח** שם שמקשה דהא בסוגיין בשבת כן מזכיר הרי"ף [נז:] דין הערמה בשכר עי"ש.

[2507] כנראה מה שאנו קוראים "שן" של שום

[2508] דאין כאן משום בנין וסתימת פתח דאורייתא ועוד דהוי מידי דאוכל ואינו מבטלו שם אלא לשעתו, ולאו אורחא דמילתא לסתום פתח כי האי גוונא. ויש לעיין דאפי' אם באמת לא היה מתכוון לסתום הפתח הא זה פסיק רישא דניחא ליה ולדעת המג"א [שיד ה ומובא במשנ"ב ס"ק יא] פסי"ר דניח"ל אסור אף באיסורי דר' וצ"ע

[2509] **וכתב המ"מ** שסובר הרמב"ם שהא דאמר ר' אשי שרי לצורבא מדר' - זה בגלל דין העברה במברא המוזכר שם [עי' שאלה הבאה] אבל בתומא בברזא א"צ שיהא ת"ח. **<u>אמנם בשו"ע</u>** פסק כהטור שכתב שדווקא לת"ח שרי

[2510] וטעם שאסור ליכנס בספינה אומר ריצב"א משום דדמי לשט בנהר ואסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטין אי נמי שמא ינהיג הספינה והוי כמוליכה ארבע אמות בכרמלית [תוספות עירובין דף מג עמוד א ד"ה הלכה]

שאין דין צורבא מדר' מצוי. והובאו כולם בב"י שלט ז. **ובשו"ע** ג"כ השמיט דין זה וכנראה מטעמו של הרמב"ם.

הערה בדיני הערמה: כתב **הרא"ש** סי' ה' "לא כל הערמה במילי דרבנן שוין. יש הערמה שמותר לכל אדם כי ההיא דפ"ק דיו"ט (דף יא ב) רב אדא מערים ומלח גרמא גרמא[2511]. ויש הערמה דלא שריא אלא לצורבא מדרבנן כי הך דהכא. ויש הערמה דאסור לכ"ע ואחמור בה רבנן טפי ממזיד כי ההיא דפ"ב די"ט (דף יז ב) גבי עירובי תבשילין אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור[2512]. ויש דאיכא פלוגתא כי ההיא דלעיל פרק כל כתבי הקודש (דף קיז ב) אין מערימין בכך ר' יוסי אומר מערימין וכן אותו ואת בנו שנפלו לבור ביום טוב (ביצה דף לז א) דפליגי בהו רבי אליעזר ורבי יהושע" **עכ"ל** [2513].

[2511] עי' מרדכי מסכת ביצה פרק ביצה רמז תרנו דאית מרבוותא דאמרי לא שרינן הערמת שום איסור אלא לצורבא

[2512] וכן פסק מרן להלכה [תק ד - גבי מליחה ועי' ברמ"א שם. תקכד ב - גבי בישול מיו"ט לשבת]

[2513] ויש להעיר שגם בהערמה דשכר נחלקו תנאים בברייתא מו"ק יב: והרא"ש כאן השמיט לגמרי דין זה

מהמשנה קלט: עד המשנה קמ.

ש. לשם מה נותנין מים על שמרי יין שעל המשמרת המונחת על הכלי? והאם מותר לתת את המים בשבת?

ת. הסיבה שנותנים המים על שמרי היין שעל המשמרת היא כדי שהמים יתערבו עם היין שבשמרים ויזובו יחד איתו [שכן מחמת מיעוטו הוא אינו זב מהשמרים ללא המים] וכך יהא במים טעם של יין.

ואומרת המשנה ששרי לעשות א"ז בשבת ולא הווי בורר למרות שהמסננת מפרידה את המים מהשמרים וכן למרות שהמים מפרידים את היין מהשמרים.

וטעם הדבר שלא הווי מלאכת בורר - עי' הערה[2514].

[2514] בטעם שסינון המים מהשמרים ע"י המסננת ל"ה בורר - כתב בפסקי הרי"ד שזה משום שהמים כאשר שם אותן כך יצאו, ולא נתברר פסולת מהם, אלא שתפשו קיוהא מן השמרים ויש בהן טעם יין. עכ"ד. והינו ששפיכת המים למסננת אינה מסננת בהם כלום שהרי כששופך אותם הם היו צלולין [אמנם אחר שהמים מעורבים בשמרים - ברור שאסור לעשות פעולה במסננת כדי שירדו מהר יותר וכדו' דזה פעולה במים עכורים - שמעורבים עם שמרים] ובטעם שהוצאת היין מהשמרים ל"ה בורר י"ל א. שהיין טפל למים ב. שכיוון שמיד כשהיין נפרד מהשמרים הוא מתערב עם המים - אין זה דרך ברירה דהוא ממשיך להיות מעורב וכן נראה מלשון הספר **מגן אבות** להגר"מ בנט [עמ' 12 ד"ה ועוד בדין בורר] שכתב כיוון דגם המים יורד עם היין [- פי' ושהיין לא יורד לבדו מהשמרים אלא שמעורב במים] לא מקרי בורר וצ"ע עכ"ל. ועי' **באגלי טל** מרקד ס"ק ח' שכתב שההיתר לתת מים על השמרים קשה מאוד כי בנתינת המים הוא בורר ממש את היין מהשמרים אך מה נעשה שגם בשו"ע שיט ט פסק כן ואין מערער בדבר

ש. האם מותר לסנן יין שיש בו קמחים ? ושמעורבים בו שמרים ? והאם יש הבדל באיזה כלי מסננן ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שמסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית [דהיינו סל העשוי מעלי לולב] ופרש"י מפני הקמחים. ובטעם הדבר שלא הוי בורר וכן אי שרי לסנן גם במשמרת - עי' הערה[2515].

ובגמ' אמר זעירי ששרי לסנן יין ומים צלולים במשמרת - והיינו שאפי' אין בהם קמחים.

ובברייתא אמר רשב"ג ששרי לסנן במשמרת אפי' יין עם שמרים והעמיד א"ז זעירי בזמן הגיתות[2516] שדרך בני אדם לשתות יין עם השמרין וחשיב כצלול.

א"כ לסיכום יש ג' דרגות בסינון יין : א. יין או מים צלולין - שרי אפי' במשמרת[2517] ב. עכורין קצת היינו בקמחין וכדו' שראוי לשתיה אך אין רוב בנ"א שותין אותו בלא סינון - ששרי לסננו אך לא במשמרת אלא בסודרין וכפיפה מצרית שהווי שינוי ג. עכורין לגמרי - שבהן שלא בשעת הגיתות אסור אפי' בכפפיה מצרית וסודרין[2518], ובשעת הגיתות שרי אף במשמרת שכן הדרך לשתותו עם שמרים וחשיב כצלול.

[2515] בטעם הדבר של"ה בורר **כתב הר"ן** על הרי"ף [נז: ד"ה כפיפה] דכל כה"ג הוי שינוי כיון שאינו מסננן במשמרת ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפילו במשמרת שרי כדאיתא בגמרא ואי ביין עכור דלא משתתי הכי אפילו בסודרין ובכפיפה מצרית אסור דמכל מקום בורר הוי אלא כדאמרן עכ"ל. והיינו שכיוון שמשתתי הכי - הקמחי אינן חשובין "פסולת" ומ"מ בעינן שינוי ובהמשך דבריו בד"ה ונמצא פסקן של דברים מבאר יותר וכותב "שהוא עכור קצת ואפשר דמשתתי הכי ומיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי" עכ"ל הר"ן ומובא בב"י שיט י - יב. ולדעתו אסור לסננו במשמרת כי אע"פ שנחשב ראוי לשתיה - רוב אינשי לא שותים יין עם קמחים וכנראה חשיב פסולת מדרבנן.
אולם בספר **חידושי הר"ן** [שכידוע אינו מהר"ן] כתוב והא דקתני בסודרין ה"ה במשמרת כי הא דזעירי אלא מתני' רבותא אשמעי' דאפי' בסודרין שרי ולא חיישינן לסחיטה עי"ש וכ"כ בשפ"א.
להלכה - בשו"ע [שיט י] פוסק שרק מים ויין צלולים שרי במשמרת ודלא כספר חידושי הר"ן

[2516] היינו זמן עשיית היין ונראה לפרש שאז שהיין עוד צריך להיות מעורב בשמרים ולא טוב לו הסינון ולכן אין דרך לסננו ורק יחידים מסננים כששותים

[2517] וכתב הר"ן על הרי"ף [ד"ה ונמצא] דצלולין היינו דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל והובא במשנ"ב שיט ס"ק לד. והוסיף במ"ב שיש מחמירין דדוקא כשכולם יכולים לשתות כך ואין מסננן אלא כדי שיהיו צלולין ביותר.

[2518] ובמשמרת יהא חייב כדאמרי' בגמ' לעיל קלח. ובסודרין יהא פטור כי זה שינוי

ש. לשם מה עושים גומא בסודרין שמסננין בהם יין והאם שרי לעשותה בשבת ומדוע?

ת. עושין את הגומא כדי לשפוך לתוכה את היין [כי בלי גומא - חלק מהיין ישפך הצידה].

וכתוב בגמ' א"ר שימי בר חייא שאסור לעשותה בשבת. ובטעם הדבר פרש"י ב' טעמים: א. - עובדין דחול[2519] ב. אתי לידי סחיטה[2520].

ש. המסנן בכפיפה מצרית - ממה צריך להיזהר ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' חייא בר אשי אמר רב שצריך להיזהר שלא יגביה את הכפיפה טפח מקרקעיתו של כלי טפח. ופרש"י כמידת אוהל[2521].

[2519] היינו שכך הדרך לסנן בחול יין עם שמרים ולכן בשבת ישנה [וכדמצינו בפלפלין שביו"ט לא ישחקם ברחיים שלהן כדאמרי' במשנה ביצה כג. לדעת חכמים. והטעם - כתב מרן {תקד א} משום עובדין דחול]

[2520] וכתב בספר **שבת של מי** "טעמא שנית דנתן דילמא יבא לידי סחיטה לא הבנתי דהא דוקא במים חיישינן לסחיטה ולא ביין ובשאר משקים וטעמא טעימו תוספות לעיל בדף קי"א ע"ב ד"ה הא מסוכרייתא כיון דאין יכול לנקותו מריחו וחזותו לא חיישינן שיבא לידי סחיטה"

[2521] **וכתב הריטב"א** דלפי זה צ"ל שגם במשמרת לא יגביה משולי הכלי טפח וצ"ע דהא סודרין תולין על שפת הכלי [ולכן ביום חול עושין להם גומא שלא ישפך היין לצדדין] וא"כ אייך שרי לתת סודרין לסנן יין? וצ"ל שהכלי אינו עמוק טפח וזה דוחק וצ"ע **ולשיטת תוס'** [קלח. ד"ה כסא וביותר ביאור - ביצה לב: ד"ה מלמטה] וכן פסק **מרן** [שטו סעיפים ג' וי"ג] שאוהל שאינו נעשה לצל - רק אם עושה מחיצות אסור או בכלי שרחב הרבה ככובא [וכתבו שם תוס' שזה **דלא כרש"י** שלא מצריך מחיצות] - דין שלא יגביה טפח אינו משום אוהל שהרי אינו עושה פה מחיצות וכן אינו רחב הרבה - אלא משום שינוי וכדעת **הר"י** המובא בר"ן על הרי"ף [נז: ד"ה ובלבד] וכ"כ **הריטב"א בשם אחרים** והוסיף שבעי' שינוי שלא יהא עובדין דחול וכמו שאמרנו בסודרין שלא יעשה גומא משום עובדין דחול. וכ"פ **השו"ע** [שיט יב] שזה משום שינוי **וכתב המג"א** [שיט יג] שאין בכפיפה על כלי אוהל כי אין הכלי רחב הרבה. **ויל"ע** דהא גבי איסור לשים משמרת על כלי בשבת - כן כתב מרן הטעם של אוהל וכתב הפמ"ג שם [מש"ז שטו ט] שאיירי שהביא את הכלי ועליו שם את המשמרת ולא שהכלי עמד שם מע"ש עכ"ד וא"כ אמאי גבי כפיפה פי' מרן מדין שינוי הא איכא לאוקמי נמי משום אוהל ושאיירי שהביא את הכלי בשבת?

וכתב במשנה ברורה [שיט ס"ק מה וס"ק מט] שביין צלול ששרי לסנן אפי' במשמרת ול"ה עובדין דחול - א"כ לדעת מרן לא בעי' שינוי גם בכפיפה מצרית ושרי אפי' ללא גומא במשמרת וללא הרחקת טפח בכפיפה מצרית. אולם לדעת רש"י שהטעם הוא משום אוהל - בעי' שלא יגביה טפח משום אוהל

ש. מהו פרוונקא והאם מותר לשטחו על גיגית בשבת ומדוע?

ת. פרוונקא הוא בגד ששוטחין ע"ג גיגית של יין לכסותה. ולפרסו בשבת שרי רק אם לא מכסה את כל החבית ופרש"י דבכה"ג לאו אוהלא הוא[2522] [2523] אבל אם מכסה את כל החבית - אסור [2524].

ש. האם מותר לעשות מסננת בפי החבית ומדוע?

ת. בגמ' א"ר פפא שאסור להדק קיסמין בחזקה בפי החבית משום דמחזי כמשמרת [2525].

[2522] וכתב **האור זרוע** חלק ב - הלכות שבת סימן עח "מיהו קצת תימא דאפי' ברוחב טפח הוי אוהל... מיהו כל אילו אהלים לא אסירי כ"א מדרבנן והם אמרו והם אמרו" **ובספר המאורות** [לא' מחכמי נרבונא] כתב "דלא מחזי כאוהלא" והיינו כדברי האו"ז שבכה"ג לא גזרו חז"ל באוהל כזה שלא נעשה לצל ואסור רק משום מחזי כאוהלא - לא גזרו כשעשה אוהל רק על חלק מהכלי.

ועי' חזון איש נב ט בד"ה כ' המ"ב שהקשה הלוא היין צריך להגנת כיסויו וא"כ הווי כאוהל להגן שהוא אוהל גמור ואמאי שרי כשאינו מכסה כל הכלי ותירץ שצ"ל שרק אוהל שאדם משמש תחתיו בפועל וצריך לגגו חשיב אוהל להגן [וה"ה בהמה כההיא דבודייא בעירובין קב.]ולא אוהל שמגן על יין וכדו'. **אמנם בערוה"ש** [שטו יח] כן מחשיב א"ז כלהגן אולם רק אם פרוש על כל החבית דאל"כ לא מגן [ומתורצת קו' החזו"א] **וכ"מ בביאור הגר"א** שטו ג שכתב דהא דסעיף ב' וסעיף יג [שאסור אוהל אף בלי שעושה מחיצות] כוונתו לאוהל עכ"ד ומשמע שהא דסעיף יג - כיסוי חבית - חשיב אוהל להגן. **וכמו כן בספר שש"כ** [הגר"י נויבירט] יא מג סובר שגם הגנה על עוגה חשיב אוהל להגן ורק במכסה המיוחד לעוגה שרי ומביא כן בשם הגרשז"א. עי"ש **וצ"ע** לדבריהם למה תוס' בביצה [לג. דיבור ראשון] הקשו מכובא שלא שם מחיצות - והא זה עשוי להגן.

[2523] ולכאו' יש ללמוד מכאן שכל מה שאסרנו משמרת מטעם אוהל כשאינו להגן - [וכמו כן פוריא ביעתא מדורתא דביצה לב: - לג.] היינו רק כשמלמעלה מכסה את כל החלל ולא את חציו

[2524] ואע"ג שלדעת תוס' בביצה לב: כל שלא עשה עכשיו המחיצות - שרי לעשות הגג באוהל שאינו להצל - **תירצו תוס'** שם ששאני כובא הואיל ורחב יותר מדאי - נעשה כאוהל" פי' אפי' שלא עושה מחיצות. **ועי' בב"ח** סוסי' שטו שמקשה שא"כ נתת דבריך לשיעורין דלא נתברר מהשיעור הרוחב שבו יהא אסור להאהיל אף ללא מחיצות וע"כ כתב הב"ח שצ"ל שמיירי בסוגיין שהזיז את הכובא ממקום למקום ובזה חשיב שעשה את המחיצות. **ועי' במש"כ בהערה קודמת** בדברי הגר"א ערוה"ש ושש"כ דמשמע שכובא חשוב להגן אף ללא מחיצות וקושייתי שם מתוס' הנ"ל

[2525] וכתב בספר **חידושי הר"ן**: פי' אסור לשים הציניתא בערב שבת. כשרוצה לשפוך ממנו בשבת [דבשבת זה וודאי אסור משום מכה בפטיש] והביאו במשנ"ב שיט נ **ומסביר הר"ן על הרי"ף** [נז: ד"ה לא ליהדק] דאף על גב דלאו משמרת ממש הוא שהרי עוברין בה השמרים כיון דאיכא קסמין וטנופת דמעכב בהו ולא עברי דמי למשמרת **עכ"ד** ומשמע שכיוון שלא בורר את כל הפסולת - אסורה הברירה רק מדר' וכדאמרי' **בירושלמי** שבת ז ב [ומובא באו"ז נט] "היה יושב על גבי כרי וברר צרורות כל היום אינו מתחייב." והיינו כי לא ברר את הכל. וכ"פ **בביאוה"ל** שמ א ד"ה המלקט. אולם **האגלי טל** [זורה א ה] כתב שהבבלי חולק על הירושלמי בזה עי"ש.

ש. האם שרי לשפוך יין שיש בו שמרים מכלי לכלי כששופכו לאט כך שהשמרים לא יעברו לכלי השני ומדוע?

ת. כל עוד שופך בקילוח - שרי. דאן זה חשיב בורר כי אין הפסולת ניכרת [דהיינו שהיין מכסה את הפסולת] אבל כשמגיע לשלב שכבר אין קילוח אלא נופלות טיפות - אסור לשפכן בצורה שלא ירדו השמרים דבכה"ג הוא בורר ועי' הערה[2526].

ש. לשם מה נותנים ביצה במסננת של חרדל והאם זה מותר בשבת ומדוע?

ת. הסיבה שנותנין ביצה במסננת של חרדל - הביא יעקב קרחה[2527] ברייתא שאומרת שעושין א"ז לגוון. והיינו שהחלמון יסתננן במסננת מהחלבון [שהוא סמיך יותר ונשאר למעלה] כדי לתת צבע בחרדל. והדין בזה - אומרת המשנה ששרי. ואומרת הגמ' שהסיבה ששרי - כי זה רק לגוון. ופרש"י "הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת אוכל מפסולת" ועי' הערה[2528].

ואם אפי' את הקשין והקיסמין לא מסננן לגמרי - וכגון שאין המסננת מהודקת - כתב **בביאור הלכה** [סימן שיט סעיף יג ד"ה בחזקה] דמדברי הראב"ד המובא בר"ן [שם] משמע דלא אסרו בזה דלא מיחזי כמשמרת ולכן קאמר הגמרא לא נהדק אינש וכו' ובטור סתם הדברים ולא הזכיר דדוקא בחוזק עכ"ל

[2526] כתב במשנה ברורה סימן שיט ס"ק נה דמיירי שרוצה לשתות לאחר זמן. דאם בדעתו לשתותו לאלתר הלא קי"ל דאוכל מתוך פסולת כשבוררם שלא ע"י כלי מותר אם בדעתו לאכול מיד וכאן אף שמערה מכלי לכלי מ"מ עיקר הברירה נעשה על ידי ידיו. [ומקורו מהמ"א ועוד ודלא כהח"א שמחשיב זה לברירה בכלי - שעה"צ] ואם נתן קיסמין בפי הכלי שמערה בתוכו כדי שיסתנן היטב בזה אפילו לאלתר אסור אם אינו מפסיק כשמתחילין הניצוצות לירד משם דחשיב כבורר ע"י כלי.

[2527] בפסקי הרי"ד כתוב **רבי** יעקב קרחה

[2528] **והסביר הב"ח** [שיט י] את דברי רש"י - דלא אמרינן בשני מיני אוכלין דאיכא משום בורר אלא כשבורר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאכלו. ולכן כאן שזה לגוון - שרי. אבל באוכל ופסולת - יש תמיד ברירה. וצ"ע מה הסברא שבב' מיני אוכלין הווי בורר דווקא אם רוצה לאכול ולא לצבע?

ש. חרדל שלשו מע"ש האם מותר בשבת להוסיף לו מים ולערבב בשבת כדי להופכו לעיסה ומדוע?

ת. חרדל הוא צמח שדרך לאוכלו ע"י שטוחנים אותו,מוסיפים לו מים ומערבבים חזק. ונחלקו אמוראים בגמ' מה הדין כשטחנו ולשו מע"ש אך עדיין לא עירבב במים - דעת רב ושמואל שמותר לערבו בשינוי כדי שלא תהא מלאכת לישה[2529]. ונחלקו בינהם מהו השינוי - לרב השינוי הוא שיעשה בכלי ולשמואל - שיעשה ביד וכן דעת ר' אלעזר [לאחר שחזר בו] כשמואל. ודעת ר' יוחנן [לאחר שחזר בו] - שאסור לערב כלל בין ביד ובין בכלי וכן דעת אביי ורבא כר' יוחנן. ודעת מר זוטרא - ששרי לערבו בין ביד ובין בכלי אך שלא יטרוף בחוזק [דזהו השינוי].

להלכה - פסק מרן [שכא טו] כמר זוטרא [דהוא בתראה]. **והביא מרן ב' דעות** האם איירי רק כשכבר נתן מים מע"ש - ורק לא עירב או שאיירי אפילו שלא נתן מים אלא שהחרדל היה לח וע"י הטחינה נילוש מע"ש ואז שרי לתת מים בשבת ולערב ובסתמא פסק מרן כדעה ב' ובי"א - הביא את דעה א'. ועי' הערה[2530] **וברמ"א** כתב שנוהגים לשנות גם כשנותן את המים בשבת - היינו להפוך את הסדר מביום חול שאי בחול נותן קודם המים - יתן קודם את החרדל ולהפך.

ש. מהם שחליים ומה דינם לגבי שחיקה ונתינת מים בשבת?

ת. פרש"י ששחליים היינו כרישין [היינו ירק שעומד למאכל ע"י שחיקה ופרש"י דהיו שוחקין אותן במים פי' שנותנים אותן במים אחר השחיקה] ודינו כחרדל - שאת השחיקה יעשה מע"ש ולגבי המים נחלקו אמוראים ופסק מז"ט שיערבן בשינוי.

להלכה - דינן כחרדל.

[2529] ועי' **באגלי טל** [לש ל ו] שמסביר למה שרי לעשות מלאכה בשינוי הא בדרך כלל מלאכה כלאח"י אסורה מדר' - ותי' עפמש"כ בשו"ת הרשב"א [ד עה] דאיירי סמוך לסעודה עי"ש אולם בשו"ע לא נזכר תנאי זה וצ"ע **ועי' ביאוה"ל** [שכא טו ד"ה יכול] שאכן מתקשה האיך התירו חז"ל עצם הגיבול דהוא איסור דאורייתא ע"י השינוי המועט הזה דהיינו שאינו טורף בכח עי"ש

[2530] נחלקו בזה ראשונים. דדעת התרומה שעצם נתינת מים בתערובת אסורה משום לישה וכדעת רבי בברייתא יח. ולכן מעמיד את הגמ' כשנתן מים מע"ש ורוצה לערב אותם בשבת ובזה צריך שינוי דאם לא ישנה - חייב על הגיבול [דגם לרבי חייב על הגיבול בנתן מים מע"ש - ביאוה"ל שכא יד ד"ה אין]. ודעת היראים שסוגיין מתירה לתת מים גם בשבת והיינו שסוגיין כריב"י. **להלכה** - פסקו הרי"ף [סז:] והרא"ש [כד ג] כר"י בר יהודה וכמותו פסק מרן בסתמא ובי"א הביא את דעת בעה"ת שהלכה כרבי.

ש. מה דין הגמ' בשום שריסקו מע"ש ומה הטעם?

ת. **בנוסח שלפנינו** כתוב בגמ' "שום שריסקו מע"ש - למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא ישחוק אלא מערב " והיינו שלא איירי כלל בלישה אלא בשאלה האם שרי לשחוק אחר שריסק מע"ש ואמרה הגמ' שלא ישחוק כיוון שלא נדוכו בע"ש אלא רק נתרסקו ובכה"ג מדרבנן אסור לשחקו בשבת כדאמרי' בגמ' לעיל יט: ועי' הערה[2531].

ש. מהו אנומולין ומהי אלונטית[2532] ומה הדין בעשיתן בשבת ומדוע?

ת. **אנומולין** היינו תערובת של יין דבש ופלפלין[2533] והתירה המשנה לעשותו בשבת אולם נחלקו ת"ק,ר' יהודה ור' צדוק אי שרי לעשות ללא הגבלה - דעת **ת"ק**[2534].

או שבשבת שרי רק לעשות כוס ולשתות[2535] וביו"ט - שרי לעשות בלגין [גודל של בין כוס לחבית - רש"י] ובמועד - בחבית[2536] - זו דעת **ר' יהודה** .

או שהכל לפי האורחין - דעת **ר' צדוק.**

להלכה - פסק השו"ע [שכא יז] בסתמא ששרי לעשות ינומולין. והיינו כת"ק.

ואלונטית - היא תערובת של יין ישן, מים צלולין ואפרסמון [2537] ואמרי' בגמ' שעושין א"ז לצנן את הגוף לאחר מרחץ. ופרש"י "ודוגמת רפואה"[2538] ואסור לעשותה בשבת ועי' הערה [2539].

[2531] וכן הגירסא ברמב"ם [כב יב] וברי"ף [נח.]. אמנם בראב"ש כלל לא גרס את דין שום ובטור ושו"ע - גרסו "ולא יטרוף אלא מערב" והיינו שלא יערבב חזק ובפשטות איירי שנתן מים ושהפול מבושל במים ועי' חזו"א [נח ט] שפי' כן גם בגי' הרמב"ם.

[2532] וי"ג אלונתית וכן הגי' בגמ' ע"ז ל.

[2533] כנראה - פלפלין שחוקין. ואיירי שהדבש והפלפלין מומסין ביין כך שאין פה מלאכת לישה

[2534] וצ"ע למה לת"ק שרי לעשות בשבת ללא הגבלה ולא אמרי' שיעשה מקסימום לפי האורחין והרי אסור להכין משבת לחול ? וצ"ע

[2535] היינו שכל כוס שעושה - ישתה ואח"כ אספ ירצה יעשה עוד כוס וישתה. והטעם - כתב התפא"י משום טרחא. וביו

[2536] משום דביו"ט שותים יותר משבת ובמועד שותין יותר מיו"ט שהרי הוא יותר ימים [חודש האביב]

[2537] כנראה - אפרסמון שחוק

[2538] ובע"ז ל. פרש"י [ד"ה ואין עושין] להדיא שזה לרפואה

[2539] ומשמע שאסור לעשותה שמא ישחוק סממנים וכדפרש"י לעיל קח: [ד"ה מהו] שכל רפואה אסור לעשותה בשבת גזירה אטו שחיקת סממנים. ויל"ע הא בין כה וכה אסור לשהות במרחץ בשבת וא"כ זה לצורך חול וודאי

מהמשנה קמ. עד המשנה קמז.

ש. מהי חלתית ולשם מה שורין אותה? והאם שרי לשרות בשבת? והאם שרי לשתות בשבת מי חלתית ששרוה בחול? ומדוע?

ת. חלתית הוא מין צמח חריף[2540] ששורין אותו במים ושותין את המים לרפואה ומועיל ליוקרא דליבא. אמנם גם בריאים דרכם לשתותו.

ודינו - אם שרה בחול - מותר לשתותו בשבת שכן זה נחשב מאכל בריאים וכדקתני לעיל [קט:] במשנה "כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה".

ולשרותו בשבת: בחומץ - מותר[2541]. דזה בשביל לטבל מאכלו [רש"י]. **ובמים** - בפושרין[2542] - אסור לכו"ע דזה עובדין דחול[2543].

ובצונן במתני' משמע ששרי ובברייתא - נחלקו בזה ת"ק ור' יוסי. לת"ק - אסור [דעדיין הווי עובדין דחול וגזרי' משום רפואה] ור' יוסי - מתיר[2544] ופסק ר' ינאי כת"ק.

אמנם אי שתה כבר ביום חמישי ושישי - שרי לשרות גם בשבת ולשתות דאם לא ישתה - יסתכן

שאסור להכין משבת לחול גם ללא הגזירה הנ"ל ואולי י"ל שאיירי שהתרחץ בע"ש סמוך לשבת ורוצה לעשות התרופה בשבת כדי להצטנן

[2540] עי גמ' ע"ז לט. "חורפיה דחלתית"

[2541] במשנה כתוב שמותר לתיתו בחומץ ועי' רמב"ם [כב ז] שה"ה לשרותו [ודלא כהירושלמי הל' ג' דכתוב שם "כיני מתניתא" דמשמע שדווקא נותן ולא שורה - עי' מראה הפנים שם]

[2542] היינו שאין היד סולדת וכן בכלי שני למרות שהיד סולדת חשיב פושרין [עי' גמ' לעיל מ: במעשה דר' יצחק בר אבדימי ורבי]. ובכ"ר שהיס"ב וודאי אסור מדאו' משום בישול

[2543] שדרך לשרותו במים לרפואה [טור ושו"ע שכא יח. וכ"כ המאירי "משום גזירת רפואה"]. **ועי' בשו"ת הרמב"ם** סי' שו שכתב "זה דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה". ואע"ג שגם בריאים שותים ממנו ולכן שרי לשתותו - י"ל שבשריה שזו הכנת התרופה - החמירו טפי דקרוב יותר לשחיקת סממנים כנלענ"ד וצ"ע

[2544] כנראה - משום שבחול דרך לשרות דווקא בפושרין [או בחמין] ולא בצונן וממלא לא הווי עובדין דחול

[אמנם ברור שמלכתחי' ישרה בע"ש בשביל שבת][2545] ולכתחילה לא ישרה בפושרין ולא בחמין אלא ישרה בצונן ויניח החמה [2546].

להלכה - פסק **מרן** [שכא יח] שאסור לשרות חלתית אף בצונן וכת"ק דברייתא[2547] אם שתה ממנו בחמישי ושישי - מותר לשרות משום סכנה.

[2545] **וברמב"ם** כתוב [כב ז] ואם שתהו ביום חמישי וששי הרי זה שורה בשבת בצונן ומניחו בחמה עד שיחם ושותה, כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות. ועי' **אגלי טל** [טוחן ס"ק נב] שהרמב"ם גורס בגמ' "אי לא אשתי - יחלה" ול"ג "אי לא אשתי מסתכן" ומוסיף האג"ט שהרמב"ם לשיטתו [בהלכות שבת ב י עפ"י המ"מ שם ודלא כהכס"מ שם] ששרי לעשות איסור דרבנן לחולה שאין בו סכנה שחולה בחולי הכולל כל הגוף. אבל לפסק השו"ע [שיח יז] ששרי רק בשינוי - א"כ שרי כאן לשרות החילתית בלא שינוי רק במקרה שאם לא ישתה יסתכן

ודנו הפוסקים לגבי נטילת תרופה בשבת כשהוכנה מע"ש והתחיל ליטלה מע"ש כתב הרמב"ם [כא כב] שכתב "שתה חלתית מקודם השבת והרי הוא שותה והולך מותר לשתותו בשבת [אפילו] במקומות [שלא] (שנהגו) [נהגו] [הסוגריים המרובעות הם גי' המ"מ] הבריאים לשתות החלתית, ושותין זיתום המצרי בכל מקום." **ועי' ציץ אליעזר** [ח טו ס"ק טו ד"ה ועוד זאת דלגבי] שמהרמב"ם משמע שהיתר שתית מי החילתית אינו משום שזה משקה כדפרש"י אלא משום שהתחיל לשתות מע"ש שהרי הרמב"ם מתיר אף במקום שלא נוהגים לשתותו למשקה עי"ש. וכתב עוד דמוכח מהרמב"ם מדלא כתב הרמב"ם גם בכאן הנימוק שכתב בפכ"ב ז כדי שלא יחלה [עיין במ"מ] שבשהתחיל לשתות התרופה מע"ש - שרי להמשיך לקחתו בשבת גם בלי נימוק של כדי שלא יחלה, דעצם הדבר מה שהתחיל לשתותו קודם שבת זהו בעצמו יש בו בכדי נתינת היתר להמשיך לשתותו גם בשבת. אמנם להלכה כתב הציץ אליעזר להקל רק כשאי המשכת לקיחת הרפואה בשבת תביא לו לידי מכאובים היוצאים מגדר מיחושים בעלמא או שיצטער מזה. וכ"פ בשש"כ לד יז ובהערה עז שם בשם הגרשז"א. עי"ש

[2546] ואי ליכא חמה אפי' באור שרי מפני הסכנה: [מג"א שכא כז מובא במ"ב ס"ק עה] וכתב **הפרי מגדים** דפקוח נפש וודאי דוחה, אלא כל היכא שיכול לעשות בחמה כמו באור וודאי עדיפעכ"ל. ונראה פשוט שעדיף לשרות בפושרין מאשר לשרות בצונן ולחמם מול האש אפי' זמן מועט כדי להפשיר דהא יש חשש שישכח ויגיע לחום שהיס"ב כמש"כ מרן בסי' שיח יד עי"ש כנלענ"ד וצ"ע.

[2547] ואע"ג דבסתמא סתם מתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כמתני' כדאמרי' ביבמות מב: - שאני הכא דפסק ר' ינאי כת"ק דברייתא. ועי' **יד מלאכי** כללי התלמוד כלל תלג שכתב שכל הכללים לא נאמרו אלא בדליכא הוכחה בש"ס דלא כוותייהו עי"ש

ש. מה הפירוש "לשלות כרשינין" ו"לשוף כרשינין" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. כרשינין הם מין קטנית שנועד למאכל בהמה [2548]. ו"לשלות" היינו **להציף** אותן במים כדי להפריד את הפסולת שלהם [2549] ו"לשוף" היינו שמסירין הפסולת ביד.

והדין בזה - שאסור לעשות א"ז ופרש"י משום בורר[2550] [2551].

ש. מהן "כרשינין" והאם שרי ליקח כרשינן וליתנן לתוך כברה וליתן לבהמה לאכול ומה החידוש בזה ומדוע?

ת. כרשינים הם מין קטנית[2552] שראוי למאכל בהמה[2553]. ובמשנה כתוב שמותר ליתנן בכברה והיינו כשלא מתכוון לברור ופרש"י שהחידוש בזה הוא דשרי אף על פי דפעמים שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה, ונמצא נתברר מאליו. והטעם דשרי - עי' הערה [2554] אבל דעת ר"א בן יעקב בברייתא המובאת

[2548] עי' רש"י לעיל יז: ד"ה כרשינין ובלעזי רש"י שם

[2549] רש"י. ומציין למש"כ במס' ביצה "מדיח ושולה" [לצורך יו"ט ושם איירי בנתינת קטנית במים להסיר הפסולת שהיא צפה במים]

[2550] **וכתב בתשובות והנהגות** [הגר"מ שטרנבוך] כרך ב סימן קפה כיון שכן דרך ברירתו כשעושין להניח, ודרך ברירה זו רגיל שתיעשה בברירה דלהניח, לא מהני אף כשעושה לאכילה. **אמנם צ"ע** דכיוון שדרך לעשות כן לזמן מרובה - זה צ"ל אסור משום דש ובאמת בירושלמי [הלכה ג' מובא גם בר' ניסים גאון] כתב שזה משום דש וצ"ע

[2551] **ובר"י מלוניל** כתב "נראה כבורר" וכן **בטור ושו"ע** [שיט ח] כתבו "כבורר" ועי' **פרי מגדים** משבצות זהב ס"ק ה שכתב דאפשר חיוב חטאת ליכא, דכלאחר יד הוא עכ"ל. אמנם **ביאור הלכה** [ד"ה דהו"ל כבורר] הוכיח ממה דאיתא ביצה י"ג ע"ב "וב"ה אומרים בורר כדרכו וכו' ר"ג אומר אף מדיח ושולה" ששולה זו ברירה גמורה [ורק ביו"ט התירו משום אוכל נפש]

[2552] עי' פיהמ"ש להרמב"ם כלאים ב ב

[2553] עי' משנה תרומות יא ט

[2554] בהמשך המשנה לגבי תבן דשרי ליתנו לבהמה ע"י שלוקחו בכברה - פרש"י שזה כר"ש ששרי באינו מתכוון - ובפשטות גם כאן זו הסיבה דהיינו שאינו מתכוון וגם אינו פסי"ר כדכתב רש"י "פעמים שהפסולת נופל" [ומטעם מוקצה אין לאסור דהוי כלי שמל"א לצורך גופו אמנם אם יש לו כלי של היתר - יש להשתמש בכלי של היתר - עי' משנ"ב שח ס"ק יב] אמנם בר"ן על הרי"ף ובשו"ע כתב להתיר "אע"פ שנופל" ומשמע ששרי אף בפסי"ר וכ"כ ביאוה"ל ד"ה אע"פ בדעתם. **ועי' ספר שביתת השבת** [כללי דבר שאינו מתכוון] שכתב שכיוון שלא נופלת כל הפסולת - אינה מלאכה מדאו' וככתוב בירושלמי פרק כלל גדול ה"ב דאיתא: "א"ר יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב, יש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב, היך עבידא, היה יושב על גבי כרי ובירר צרורות כל היום אינו מתחייב,

בגמ' - שאסור [2555].

להלכה - פסק מרן [שכד א] כת"ק דמתני'[2556].

ש. מהו "תבן" והאם שרי ליתנו על מקום גבוה כדי שיעוף המוץ שלה מהרוח והאם בכברה כדי ליתן לאבוס ומדוע?

ת. תבן הוא קש [דהוא זנב השיבולת[2557]] שחותכים אותו ומייעדים אותו למאכל בהמה. ויש בקש הזה "מוץ"[2558] והוא אינו ראוי למאכל בהמה וע"כ הדרך לשים את התבן במקום גבוה שהרוח תעיף את המוץ וכך התבן יהא ראוי למאכל בהמה. והדין בזה - שאסור לעשות א"ז בשבת ובטעם הדבר - עי' הערה[2559].

נטל לתוך ידו כגרוגרת ובירר חייב". ועי' **בערוך השולחן** אורח חיים סימן שיט סעיף ד שכתב "מיהו מדרבנן ודאי אסור ולכן לא הזכירו זה הפוסקים" וא"כ כאן זה פסי"ר בדרבנן שדעת השו"ע להתיר [עי' סי' שיד א ובמ"ב ס"ק יא]

[2555] ולא נתפרש בגמ' ובראשונים מה טעמו של ר"א. ובקרן אורה כתב משום גזירה ולא משום דבר שאינו מתכוון עי"ש וצ"ע בזה

[2556] וכ"פ כל הפוסקים. ועי' ספר שבת של מי [הג"ר יעקב שמשון שבתי - מרבני אטליה לפני 200 שנה] שמקשה הא משנת ראב"י קב ונקי גם כשזה בברייתא נגד משנה עי"ש ונשאר בצ"ע ועי' ספר מגיני שלמה מסכת יבמות דף ס עמוד אדכתב דאפשר דנגד סתם מתני' לא אמרינן הכי [שמשנתן קב ונקי] עי"ש

[2557] כך פרש"י. והיינו החלק התחתון של השיבולת שנקצר עם השיבולת [עי' בית הלוי על התורה שמות ה טז]. ומה שנשאר בשדה נקרא "גבבא" [עי' רש"י לו: ד"ה גבבא] וגם תוס' שם מודו לרש"י שתבן הוא החלק התחתון של השיבולת שנקצר עמה ורק לגבי "קש" - חולקים על רש"י ואומרים שהוא מהחלק שנשאר בשדה אחר הקצירה ולא ממנו עושים את התבן

[2558] עי' תפא"י עוקצין א ב שפי' ששדרת השיבולת - שבה דבוקין הגרעינים - נקראת "זקן השיבולת". עי"ש והשדרה הזאת מעורבת גם בתבן שמחובר לשיבולת אבל אינה מחוברת לו [וכנראה נכנסת לתוכו] ולכן עפה ברוח

[2559] **במאירי** כתב "שזהו דרך ברירה" ומשמע שהווי דאו' אך **בר"י מלוניל** כתב "דמיחזי כבורר" וכ"כ **שולחן ערוך הרב** שכד א "שהרי זה כבורר" וכן נראה דעת **הלבוש** [שכד א] כתב "שכל זה דרך עובדא דחול" ועי' בספר **מנחת שלמה** [להגרש"ז אויערבאך תנינא סי' לא ס"ק ג] שכתב שנראה **דלדעת הרא"ש** שמתיר גרמא בשבת אפי' שלא במקום פסידא צריכים לומר שיפרש דטעמא דאסור הוא משום עובדין דחול כמו"ש התוס' שבת בסי' שכ"ד סעיף א' עיין שם, משא"כ בשאר מיני גרמות שפיר שרי ואין לדמות גזירות חכמים זו לזו וכ"ש בהנו דלא אסירי אלא משום עובדין דחולעכ"ל. והיינו שפשוט להגרשז"א שזה גרמא מכיוון שזה ע"י הרוח ול"ה כזורה ורוח מסייעתו שאמרי בב"ק [ס.] שחייבין ע"ז לענין שבת וצ"ל שהיינו משום שהרוח לא מיד מפזרת את המוץ **ובכה"ג היינו גרמא וכ"כ בספר דעת תורה** להגאון מהרש"ם על שו"ע שלד כז שרק אם הרוח מפזרת מיד את המוץ חשיב מלאכה עי"ש

ש. האם שרי ליתן התבן בכברה כדי לתנו באבוס ומדוע?

ת. מחלוקת בין ת"ק וראב"י וכמו לגבי כרשינין עי' בתשובה למעלה.

.

ש. מה הפירוש "לכסכס" והאם שרי בכותונת ובסודר מדוע?

ת. לכסכס הכוונה לשפשף הבגד ע"י שמחזיקו בב' ידיו ומשפשף חלק אחד בחלק אחר.

והדין הוא שבכותונת [שהיא בגד של פשתן הסמוך לגוף[2560]] - שרי כיוון שמתכוון לרכך [2561] ובסודר [שהוא בגד העליון] - אסור כי שם מתכוון להצהיל [דאותו רואים האנשים כי הוא העליון][2562].

ש. כותונת שתלוה על קנה שהוא מוקצה מחמת גופו - איך נוטלין אותה ממנו? ומה הדין אם הוא כלי ומדוע?

ת. **כשהקנה מוקצה מחמת גופו** - לוקח את החולצה מהקנה ולא להפך[2563]. **וכשהוא כלי** - אפי' אם מלאכתו לאיסור - נוטל את הכלי שהרי זה לצורך מקומו.[2564].

[2560] כ"כ המאירי וז"ל " שהלבון אחר שהוא לובשו תחת בגד אחר אינו קפיד עליו"

[2561] היינו שעיקר [מטרת]המעשה בכך והמעשה האחר [שמצהיל את הבגד] - טפל. ריטב"א

[2562] **ועי' רש"י לקמן קמא.** [ד"ה מבפנים] שללא מים - אין איסור מלבן מדאו' וא"כ לכאו' הנידון פה היא אם יש איסור דר' וכ"מ לשון הגמ' "התם מחזי כאולודי חיוורא" אמנם **עי' גליון הש"ס** על רש"י שם שמציין לרש"י קמז. ד"ה חייב חטאת [וד"ה המנער] שמשמע שגם ללא מים חייב וא"כ רש"י לכאו' סותר עצמו ונשאר הגהש"ס בצ"ע ועי' שעה"צ שב ס"ק מא שמיישב שבכשלא נשאר רושם כלל [כבניעור וכש"כ בסוגיין דמצהיל את הבגד] - לרש"י חייב וסוגיא דטיט איירי שנשאר רושם על הבגד. **ועי' תוס' קמז.** [ד"ה המנער] שאכן חולקים על רש"י בדף קמז. וכותבים כדעת רש"י בדף קמא. שאין חיוב מלבן ללא מים אף בניעור ומסתמא גם במצהיל אמנם לגבי איסור דר' יש חילוק שבמנער שרי לדעת תוס' ובכסכוס שמצהיל - אסור מדר' כדאיתא בסוגיין

[2563] כתב בספר **תוספת שבת** [ש"ח ס"ק נ] דבכה"ג הוי טלטול מן הצד שלא מחזיק הקנה בידיו אלא מחזיק בחולצה והיא מטלטלת את הקנה עכ"ד **אמנם באליה רבה** [שח לז] כתב דהכא מיירי שיכול לשמוט בלי טילטול הקנה עמו. וראיתו מדפוס של מנעל לקמן קמא: דמשמע בגמ' שם שלולא היה הדפוס כלי - היה אסור ליקח המנעל מנו עי"ש וא"כ לא חשיב טלטול מן הצד [כנראה - כי זה דרך טלטולו וצ"ב] וכן פסק **המשנ"ב** [שח סד] כהא"ר.

[2564] אא"כ זה מוקצה מחמת חסרון כיס שאז הווי כמוקצה מחמת גופו. אלא שבזה אין דרך גם לתלות עליו בגד.

ש. מהו "תליא דבשרא" ומהו תליא דכווריי והאם שרי לטלטלם בשבת ומדוע?

ת. תליא דבישרא - פרש"י דהוא בשר מליח התלוי ליבשו. ונקרא תליא ע"ש שתלוי בחבל[2565] ותליא דכווריי זה דגים חיים [- לא מבושלים] שתלויין על חבל.

והדין הוא דבישרא - שרי כי ראוי לאכלו באומצא ודכווריי[2566] - אסור דאין ראוי לאכלו באומצא[2567].

ש. מה פירוש "העומד באמצע המיטה " ומה דינו ומדוע?

ת. היינו מי שעומד על מיטה שאיש ואשתו רגילין לישון בה. ואמר רב קטינא שזה אסור דהווי כעומד על כריסה של אישה - דזה גורם לו הרהור[2568] ודחתה הגמ' שלאו מילתא היא - דא"צ לחשוש שיבוא הרהור עי"ז.

[2565] **ועי' תוס'** [לעיל קלט: ד"ה תליא] שמקשים על רש"י למה מוזכר בגמ' שהבשר תלוי בחבל? **ועי' בספר יצחק ירנן** [הג"ר אלייקים גאטיניו מרבני תורכיה לפני כ200 שנה]על הרמב"ם שבת כו כט שתי' שבאה הגמ' לחדש שעדיין אינו נאכל לכולם מחמת מלחו אלא רק למי שאוכל באומצא [ולמרות זה אינו מוקצה] ולכן אמרה הגמ' "תליא" ללמד שהבשר עדיין תלוי עכ"ד. **ולדעת תוס'** [שם], **הרי"ף** [נח.] **והרא"ש** [סי' ט] - הנידון בגמ' הוא על החבל עצמו אם הוא מאוס [והוסיפו הרי"ף והרא"ש דרב לטעמיה דסבירא ליה כרבי יהודה דאית ליה מוקצה מחמת מיאוס - לעיל מד.] או האם יש בו תורת כלי עי"ש

[2566] היינו דגים [עי' רש"י כתובות עט. ד"ה פירא דכווריי]

[2567] זה - לפרש"י. **ולדעת תוס'** [לעיל קלט: ד"ה תליא] שאיירי בחבל עצמו - טעם דכוורא אסיר - כי הוא מאיס [ורב לשיטתו דאית ליה מוקצה מחמת מיאוס] או דבכווירי הרגילות שלית ליה תורת כלי עי"ש. **ובתוס' הקשו על רש"י** דהא דג מליח אינו מוקצה אפי' לר' יהודה כדאמרי' לעיל קכח. ? ותי' **היצחק ירנן** [המובא בהערה קודמת] שאיירי כשעוד תלוי שעדיין לא ראוי לאכול למאכל מחמת מלח ועי"ש

[2568] והיינו אפי' אם לא ישנו בה איש ואשתו. ויל"ע אי דווקא עומד. ומה זה שונה מלשבת או לישון עליה וצ"ע

מהמשנה קמו: עד המשנה קמא.

ש. מה פירוש "גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "פטם" היינו שור שמפטמין אותו וצריך לגרוף את האבוס מהעפר לפני שנותנים בו את התבן והשעורין[2569] כדי שהפטם לא יקוץ בו[2570]. "ומסלקין לצדדין" היינו שכשיש לפני הבהמה יותר מידי אוכל והבהמה לא תאכל את כולו - וחושש שמה שישאר יתלכלך מהרעי שלה וכבר לא יהא ראוי למאכל בהמה - ולכן מסלק א"ז לצדדין ליתנו לפני בהמה אחרתו.

והדין בזה: לגבי גריפה מלפני הפטם - יש לחלק בין אבוס של קרקע [היינו שהתחתית שלו היא הקרקע] לבין אבוס של כלי [שהתחתית שלו היא מהכלי]. דבאבוס של קרקע - לכל הדיעות אסור לגרוף משום דחיישי' שיבוא להשוות גומות כי אינו מעונין שיהיו באבוס גומות כדי שלא יפלו השעורים לתוכו[2571]. ובאבוס של כלי נחלקו תנאים במשנה. לר' דוסא - שרי דבכלי אין גומות ולחכמים - אסור דגזרינן אטו אבוס של קרקע[2572].

ולגבי סילוק מפני הרעי - ג"כ נחלקו תנאים במשנה.לר' דוסא - שרי ולחכמים אסור מפני שיש מהאוכל שנמאס בדריסת רגלי הבהמה והוא מוקצה[2573].

להלכה - פסק **מרן** [שכד טו] כחכמים שאוסרין גריפת האבוס אף בכלי דגזרינן אטו קרקע[2574] וכן אוסרין סילוק השעורין לצדדין [כשיש בהן מוקצה].

[2569] כך פרש"י. ועי' רש"י ב"ק יט: ד"ה ופרה - שאין דרך פרה לאכול שעורין וצ"ל ששור שונה מפרה

[2570] **וכתב הריטב"א** דדוקא מלפני הפטם לפי שמדקדק באכילתו מאד, [כי אוכל יותר ממה שצריך ואינו רעב כלל] אבל לפני שור שהולך במרעה אין גורפין האבוס לגמרי אלא מסלקין אותו לצדדים שאינו מקפיד כל כך באכילה נקיה

[2571] כך פרש"י. ומשמע שאין זה פסיק רישא שישווה גומות וכ"כ רש"י בהמשך בד"ה של קרקע " דאיכא למיחש לאשווי גומות". אמנם עי' רש"י לעיל קכד: [ד"ה של תמרה] שכתב [לגבי מכבדות של תמרה] דאסור לכבד הבית משום אשווי גומות, דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות עכ"ל. ואולי יש לחלק בין כיבוד הבית לכיבוד האבוס וצ"ע

[2572] כך פרש"י. אבל משום מוקצה אין איסור דשרי לטלטל מוקצה כדי לתקן אוכל וכמו שראינו בבריתא המובאת בגמ' לקמן קמב: לגבי קטניות ועי"ש ברש"י ד"ה דברי הכל ובתוד"ה שאוכל

[2573] וצ"ע הרי לתיקון אוכל שרי לטלטל מוקצה וכאן עי"ז שמפנהו - מציל את האוכל שעדיין לא נמאס וצ"ע

[2574] ויל"ע דלגבי כיבוד הבית פסק [בסי' שלז ב] בסתמא ששרי במרוצף ולא גזרינן אטו שאינו מרוצף ובי"א כתב שאפי' באינו מרוצף שרי [דלדעתם ל"ה פסי"ר] ולמה כאן מחמירים כל כך? וצ"ל שבאבוס יותר רוצה להשוות גומות מבבית וצ"ע

ש. האם מותר לסלק אוכל הראוי לאכילה מבהמה אחת וליתנו לחברתה ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב ששרי **ובברייתא א'** כתוב ששרי רק מבהמה שפיה יפה לבהמה שפיה רע ולא להיפך **ובברייתא ב'** כתוב להפך - ששרי רק מבהמה שפיה רע לבהמה שפיה יפה ולא ליהפך. **ובגמ' אמר אביי** שהברייתות לא פליגי ותרוויהו מתירות רק מחמור לפרה ולא להיפך כי לחמור אין רירין ולפרה - יש ולכן החמור קץ במאכל הפרה. ובריתא א' קוראת לחמור "פיה יפה" כי אין לו רירין וברייתא ב' קוראת לו "פיה רע" כי פיה אינו מעודן והוא אוכל קוצים וברקנין. ולגבי מפרה לפרה - עי' הערה[2575]

[2575] **במאירי** כתב שמפרה לפרה ומחמור לחמור שרי והביאו במשנ"ב. וכ"כ בחי' הר"ן ובר"י מלוניל

מהמשנה קמא. עד סוף הפרק.

ש. האם מותר לנענע קש שע"ג המטה ומדוע?

ת. בסתמא - הקש מוקצה [2576] ואסור לטלטלו בידיים. אמנם אם מנענעו בגופו כדי שיהא רך ויהא נח לשכב עליו - כתוב במשנה ששרי דבגופו חשיב טלטול מן הצד [2577].

ש. צנון שטמנו בארץ - האם שרי להוציאו בשבת ומדוע?

ת. **ר' נחמן** מחלק בין אם אין ע"ג הצנון עפר וכגון שראשו העבה נמצא למעלה - דבכה"ג שרי למשכו כי לא מזיז עפר לבין אם יש ע"ג הצנון עפר - וכגון שראשו העבה של הצנון נמצא למטה והוא מכוסה אסור להוציאו אף אם מחזיק בידין בחלק המגולה ומושכו - דעי"ז מזיז עפר ממקומו והווי טלטול. **אמנם הגמ' דחתה אותו** מהא דאמרי דבי רב ששרי. והוכיחו א"ז ממתני' ששרי לטלטל הקש מן הצד[2578] ובגמ' לעיל קכג. אמרי' שאף ר' נחמן חזר בו והודה ששרי[2579].

[2576] **רש"י** כאן כתב שסתמו להסקה ולעיל נ. ד"ה קש פרש"י שסתמו לטינא - ללבנים או להסקה. **ועי' מג"א** שח נג שבזמנינו - סתם קש לשכיבה ומאכל בהמה וע"כ אינו מוקצה ומובא שם במשנ"ב ס"ק קיח

[2577] **מה שכתבתי שמנענע הקש כדי לרככו - כך פרש"י** במשנה **וכ"כ הרא"ש** בפרק כירה [סי' יט] דלצורך הקש שהוא מוקצה הוא מטלטל. ומשמע ששרי לטלטל מוקצה ע"י גופו אפי' לצורך דבר האסור [וקיל מטלטול מן הצד בידיו ששרי רק לצורך דבר המותר - רא"ש שם] **אבל הר"ן על הרי"ף** [כ: ד"ה וקשיא] פירש שבקש אינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה ואי אפשר לו בלא טלטול הקש. **וכ"מ מדברי הרמב"ן** במלחמות ה' על הרי"ף שם "דשאני טלטול לתשמיש הצריך נענוע הקש" והיינו שהטלטול הווי לצורך השכיבה שהיא דבר המותר. ומשמע שאם מנענעו לרכך אותו שיהא נח לשכב - אסור. **ובב"י** [שיא ח] הביא ב' הדעות **והכריע כדברי הרא"ש** והטור דשרי לטלטל מוקצה בגופו לצורך דבר האסור וכ"פ **בשו"ע**. ודעת **החזו"א** [מז יב - יד] היא שרק בכה"ג ששם תשמיש שכיבה על הטלטול ואינו ניכר שמטלטלו לצורך המוקצה [אלא נראה שמזיז המוקצה כדי שלא יפריע לו לשכב] - אז שרי אבל כשניכר שזה לשם טלטול - גם הרא"ש יאסור. וכתב עוד שבכה"ג שלא ניכר שמטלטל לצורך המוקצה - גם להר"ן והרמב"ן שרי וא"כ לא פליגי עכת"ד וזה דלא כהב"י הנ"ל שכתב דפליגי

[2578] ואע"ג שבמשנה איירי בטלטול בגופו ולא מן הצד - מ"מ סוברים אמרי דבי רב שיש לדמות טלטול בגופו לצורך דבר האסור - לטלטול מן הצד לצורך דבר המותר [רא"ש ג יט עפ"י הסבר הפמ"ג מש"ז שיא ח] ודעת הר"ן - שגם במתני' איירי לצורך דבר המותר וכל טלטול מגופו הווי טלטול מן הצד. [עי' בהערה קודמת]

[2579] וצ"ל שאיירי בכה"ג דליכא מראית עין שהוא קוצר וצ"ב בזה

ש. מה הדין בקש ששם עליו מבעו"י כר או סדין ?

ת. אינו מוקצה. דגלי דעתיה דאקציה לשכיבה ומעתה תורת כלי עליו [2580].

ש. כיצד מותר לטחון פלפלין בשבת ומדוע?

ת. רב יהודה בגמ' אומר ששרי אם עושה כלאחר יד - דהיינו שטוחן אחד אחד ולא שניים ביחד ושטוחן בקתא דסכינא [שדופק בו על הפילפלין] ולא במכתשת. **ולרבא** - שרי אפי' הרבה ביחד כשעושה בקתא דסכינא[2581].

להלכה: פסק מרן [שכא ז] כרבא שידוך אפי' הרבה ביחד בקתא דסכינא ובקערה ועי' הערה[2582].

[2580] מה שכתבתי דהקצהו לשכיבה וכו' - כך **פרש"י בסוגיין** ועי' **בפסקי הרי"ד** שכתב " ואינו נראה לי, דהא לעיל בפרק במה טומנין [נ.] סייע רב אשי מיהא מתני' את ר' אסי, דאמ' גבי חריות שלדקל שאם ישב עליהן בחול אף על פי שלא חישב עליהן שיהו מיוחדים לישיבה הוכנו לכך, אלמא האי כר או סדין בחול היה עליו ולא בשבת, ומפני ששכב עליו בחול נעשה מוכן אף על פי שלא חישב עליו. וכך פירש גם המורה [=רש"י] התם, או שהיה עליו כר או סדין ששכב עליו מבעוד יום, ואף על פי שלא ייחדו לכך ולא חישב עליו". **ולהלכה** - פסק **במשנ"ב** [שיא לג] כפסקי הרי"ד וכרש"י דהתם - שא"צ ייחוד אם ישב מבעו"י

[2581] וכתוב **בשבלי הלקט** (סי' צב) בשם הרב רבי יאשיה [מובא בבית יוסף שכא]. אי איכא דקשיא ליה כיון דכדרכו חייב משום טוחן על ידי שינוי ליהוי פטור אבל אסור? תשובה קתא דסכינא שינוי גמור הוא דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי כדאיתא בפרק קמא דביצה (יד.) וקתא דסכינא הוי שינוי גמור הילכך מותר לכתחלה כדאמרינן (שבת עד.) גבי בורר בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחלה **עד כאן לשונו. ויל"ע** אי לדעתו בעי' ג"כ שיאכל מיד כמו בבורר. ועי' **משנ"ב** [שכא כד] שכתב דשרי לדוך רק מה שצריך לאותה שבת עכ"ל - ומשמע שלא בעי' שיאכל מיד וצ"ע

[2582] מש"כ מרן "ובקערה" - מקורו מהרמב"ם שכתב כך. **וכתב במשנ"ב** ס"ק כה שכוונתו שלא ידוך בקתא של סכינא במכתשת אף דשינה במה שדך בקתא של סכינא מ"מ במכתשת מיחזי כעובדא דחול וה"ה דדך בקתא ע"ג שלחן ועי"ש בשעה"צ דכך פירשו **ט"ז ואליה רבה ומטה יהודה והגר"א** ועוד הרבה אחרונים, **דלא כמגן אברהם** [שפי' שבקערה היינו שידוך ע"י שידפוק הפלפלין בשולי הקערה והיינו שהביא ב' אפשרויות של שינוי או בקתא דסכינא או בקערה].

ש. הטובל בנהר - האם מותר לו לילך רטוב בכרמלית או שצריך להתנגב מיד כשעולה מן הנהר ומדוע?

ת. הדין הוא שצריך להתנגב מיד כשעולה מן הנהר. משום שאם לא מתנגב - נושא על גופו מים ד"א בכרמלית[2583].

להלכה - כתה המשנ"ב [שכו כא] דנהגו שלא לרחוץ בנהר דמצוי לבוא לסחיטת שיער[2584].

ש. טיט שעל רגלו - האם מותר לו לקנחו בכותל ? ובקרקע ? ובקורה המונחת ע"ג קרקע? ומדוע?

ת. **בכותל ובקרקע** - נחלקו אמוראים: דעת אביי ואיתימא ר' יהודה - שבכותל אסור דדמי לבונה [בזה שהטיט נדבק בכותל] ובקרקע - שרי.

דעת רבא שבכותל מותר - דלא דמי לבונה דבנין חקלאה הוא[2585] ובקרקע - אסור דחיישי' שיבוא להשוות גומות[2586].

[2583] בגמ' כתוב "דילמא אתי לאתויי" דהיינו שאין זה וודאי **ועי' במשנ"ב** [שכא כב] שהכוונה שיתנגב מיד שמא ייל"ך ד"א בלא ניגוב. ומשמע שאי הולך ד"א בלא ניגוב - הווי פסיק רישא. **ויל"ע** הא זה דבר שאינו מתכוון ושרי באינו פסיק רישא? ואפי' במקרה שזה פסי"ר - עדיין הווי פסי"ר שאינו ניחא ליה בתרי דרבנן [כלאחר יד ובכרמלית] דשרי **ועי' שו"ת מגדנות אליהו** [הגר"א רובינשטין] חלק ג סימן עא דכתב בשם שו"ת צור יעקב דניחא ליה לקרורי נפשיה בהמים שעליו עכ"ל אך מהב"י לא משמע כן דהב"י [שכו ז] חילק בין ללכת בגשם ששרי לבין טבילה בנהר כי מי הגשמים הם מועטים עי"ש ואמאי לא חילק שמי הגשמים לא ניחא ליה? ועכ"ח גם בטבילה לא ניחא ליה והדרא קושיא לדוכתא וצ"ע.

[2584] ולגבי טבילה במקווה כתב במשנ"ב [שכו כא] "עיין לקמיה" והיינו במש"כ בהמשך [ס"ק כד] שמותר לטבול לקריו בשבת. [ובס"ק כד איירי לענין זה שלא חשיב כמתקן כי בטלוה לחיוב טבילת בעל קרי עי"ש ובס"ק כא איירי לענין הוצאה, וכוונת המשנ"ב בס"ק כא היא שבטובל לטומאתו - גם לענין הוצאה לא גזרו אם מתנגב יפה אמנם צריך להיזהר שלא לטלטל מים ד"א בכרמלית - ועי' ספר פסקי תשובות שכו ז פירוט האזהרות בזה].

[2585] חקלאה פירושו בן כפר [עי' רש"י מגילה ז: ד"ה אי חקלאה] והוא מלשון חקלא - שזה שדה בארמית. והכוונה כאן שזה בנין רעוע שדרך לבנותו בכפר אך לא בעיר **וכתב הריטב"א** דלא מיחזי כבונה, דאפי' עביד במתכוין אינו דרך בנין בכך והשתא דעביד בלא מתכוין לא מחזי כבונה כלל [ונראה שבכפר - שכן דרך לבנות כך - אסור. אמנם רק מדר' שהרי זה כלאחר יד]

[2586] והשוואת גומות - בבית אסורה משום בונה ובשדה - משום חורש דמתקן הקרקע ובתרוויהו אסורה מדאו' [עי' גמ' לעיל עג:]. וכתבו תוס' [ד"ה דילמא] שהחשש הוא שישכח ששבת וישווה במתכוון עי"ש. **ויל"ע** לדעת רבא אי רק בבית אסור או גם בשדה [דבשדה פחות חישי' שישווה גומות - עי' לעיל קיג. ששרי נטילת לפת מהקרקע בשבת רק בשדה ולא בבית דבשדה ל"ח לאשויי גומות חוץ משדה ניר שבו כן חיישי' כדאמרי' לעיל פא: גבי לקנח] וכמו כן

דעת מר בר רבינא - שבתרוויהו אסור. בכותל - כי דמי לבונה ובקרקע - דחישי' להשוואת גומות.

ודעת ר' פפא - שבתרוויהו שרי דלא חייש לא לדמי לבונה ולא שישווה גומות.

ועל גבי קורה המונחת בקרקע - לכו"ע שרי דלא דמי לבונה [דאין דרך כלל לבנות בטיט ע"ג קורה].

להלכה - פסק מרן [שב ו]בסתמא כרבא[2587] ובי"א פסק כמר בריה דרבינא[2588]. וברמ"א פסק כר' פפא[2589].

ש. האם מותר לאדם לישב בפתח המבוי בין ב' הלחיים? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שאסור דלמא יתגלגל לו חפץ לרה"ר ויבוא להכניסו. ופרש"י משום שבין הלחיים אין לו היכר שהוא במבוי ולא ברה"ר. ועי' הערה[2590].

אי חיישי' גם בקרקע שאינה שלו דהא בקרקע שאינה שלו חשיב לא ניחא ליה כדאמרי' לעיל קג. גבי מנכש בארעא דחבריה וצ"ע

[2587] וכתב בב"י שזה משום שכך פסקו הרי"ף [נח: - בשם הבה"ג] והרמב"ם [כא ב]. ועי' ברמב"ן במלחמות שם שאע"ג שר' פפא בתראי מרבא - הל' כרבא כי הוא רבו של ר' פפא [והא דהלכה כבתראי היינו לא כנגד רבו]

[2588] **זו דעה שהובאה ברי"ף** דמדמפרשא בגמ' לדעתו [ששאלה במאי מקנח ליה] משמע שהל' כמותו.

[2589] זו דעת **הרז"ה** [על הרי"ף נח:] **והרא"ש** [סי' יג] **והרשב"א** [מובא בר"ן על הרי"ף נח: ד"ה ולענין] ומטעם דר' פפא בתראי. **וכתב הרשב"א** [המובא בר"ן שם] דבכה"ג שאינו יושב לפני רבו ל"א שאין הלכה כתלמיד במקום הרב עכ"ד **ובתוספות** קידושין מה: [ד"ה הוה] כתבו שמאביי ורבא ואילך פסקינן כבתראי אף בתלמיד נגד רבו לפי שדקדקו יותר מן הראשונים להעמיד הלכה על בוריה עכ"ד התוס'.
ויל"ע הא מר בר רבינא בתראי לא פחות מר' פפא דהא אמרי' לעיל קח. "בעי מיניה מר בר רבינא מר"נ בר יצחק" ור' נחמן בר יצחק היה מתלמידי רבא כדכתבו תוס' בב"ב מו: סוד"ה שלח ואמאי אין הלכה כמותו [ובפרט שהגמ' מפרשת את דינו וכמ"ש בהערה הקודמת] וצ"ע

[2590] **בטור ושו"ע** [שסה ה]כתבו שמיירי שיושב ויש לו חפץ ביד. ועי' **ברי"ף** [נח: מובא בהגהות הב"ח] שגרס "לא לישתמש איניש" במקום לא ליתיב איניש וכנראה כוונתו למ"ש הטושו"ע דמיירי שיש לו חפץ ביד וצ"ע.
ולגבי לישב תחת צוה"פ - עי' **משנ"ב** שסה כט שכתב דאפשר דכשיש בו צורת הפתח שרי דמקרי הכירא ומיהו בצוה"פ שלנו שגבוה מאוד בודאי אסור דלית הכירא עכ"ל וצ"ב למה שלנו שונה משלהם הא גם דידן גבוה פחות מכ' אמה.
ועי' עוד בטושו"ע שם שכתבו שמותר להשתמש בין הלחיים ופי' המ"ב [ס"ק כח] שהיינו לפעמים לעת הצורך ומש"כ שלא יישב שם היינו בקביעות עי"ש

ש. מה הפירוש "לצדד כובא" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "כובא" היינו חבית ו"לצדד כובא" היינו להזיז אותה הצידה. כדי שתעמוד יפה [ואיירי כשהחבית עומדת על קרקע שיש בה גומות ועל כן אינה יציבה ורוצה להזיזה למקום שאין גומות] והדין בזה - שאסור דחיישי' שישווה גומות כשמזיזה ועי' הערה[2591].

ש. מה הפירוש להדק אודרא בפומיה דשישא ומה הדין בזה ומדוע?

ת. אודרא היינו מוכין[2592] ושישא היינו פך[2593] וליהדק היינו הוא משתמש במוכין בתור כיסוי לבקבוק ומהדק א"ז בפי הבקבוק. והדין בזה - אומרת הגמ' שזה אסור דלמא אתי לידי סחיטה[2594].

[2591] ועי' בשו"ע [שלז ד] שכתב שהוא פסיק רישא. ומשמע שרק בכה"ג שזה פסיק רישא אסור. אמנם בגמ' הלשון "דילמא אתי לאשוויי" ומשמע שגם בלא פסי"ר חיישי' שמא יתכוון וכמ"ש תוס' ד"ה דילמא לגבי מקנח נעלו [ועי' ביאור הגר"א שמציין לתוס' זה שחולק על השו"ע. ואע"פ שהתוס' דיבר על מקנח נעלו - הבין הגר"א שמתכוונים גם למזיז כובא]

[2592] עי' רש"י לעיל מז: ד"ה מוכין דכתב שכל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן, ותלישי צמר רך של בהמה, וגרירת בגדים בלויים.

[2593] כך פרש"י כאן. ועי 'תוס' לעיל קיא: דיבור ראשון שכתב בשם רש"י שהיינו פך של שמן

[2594] ועי' **תוס' לעיל** קיא: [ד"ה מודה] דלא הוי פסיק רישיה שיסחוט משום דמיירי בכיסוי ולא בסתימה מהצד וכיסוי אינו בולע כ"כ [כי הוא מעל המשקה] וגם אין האדם סותמו כל כך בחוזק שאינו חושש רק שיהא מכוסה אבל במסוכרייתא דנזייתא שהוא בצד הגיגית בולע הרבה וגם מהדקו בחוזק כדי שלא יצא היין וע"כ אמרי' בגמ' שם דהידוקו הוי פסיק רישיה.

ש. האם מותר לנקות הטיט שעל בגדו בשבת ומדוע?

ת. לנקות ע"י כסכוס [היינו שפשוף החלק המלוכלך בחלק אחר של הבגד כדי להוריד את הטיט] שרי רק בשינוי - דהיינו שמחזיק הבגד מבפנים. אבל מבחוץ - לא דמחזי כמלבן דכסכוס דמי למכבס[2595]. ולגרד הטיט בציפורן - שרי אפי' מבחוץ דזה לא דמי לכיבוס[2596].

[2595] מש"כ דמחזי כמלבן וכמכבס - כ"כ רש"י. והוסיף רש"י שאין זה מלבן ממש כי אין נותן שם מים. **ובגליון הש"ס** מציין לרש"י לקמן קמז. ד"ה חייב חטאת שפי' שלנער טליתן מן עפר - זהו ליבונה עכ"ל וא"כ קשה הרי התם לא נתן שם מים ואמאי חייב? ונשאר בצ"ע. **ובשעה"צ** ס"ק מא תירץ דהתם מצחצח הבגד על ידי זה והוא תיקונו, מה שאין כן כאן שאינו רק שמסיר הטיט, ורושם הלכלוך עדיין נשאר עליו, והדרך להעבירו על ידי מים,

[2596] דדרך כיבוס לשפשף עם מים וכאן לא משפשף ולא שם מים. **וכתבו הרא"ש** [סי' יד] **והטור** [שב] שה"ה ששרי בסכין וכתב בב"י [שב ז] שאפשר דאפילו בחודה של סכין נמי שרי דצפורן מעשה חודה של סכין קא עביד עכ"ל ומובא במשנ"ב ס"ק לד.

וכתב בביאור הלכה שב ז ד"ה דהוי שאם מכוין ליפות הבגד שלא יהיה עליו רושם הלכלוך - בודאי לא גרע זה מכסכוסי סודרא המבואר לעיל בסעיף ה דאסור מפני שמכוין לצחצחו והוי כמלבן וה"נ בענייננו והגמרא שהתיר לגרר בציפורן היינו להעביר הטיט והוסיף עוד שנראה דלדעת רש"י דמחייב חטאת במנער הטלית מן האבק שעליו גם בזה יש חיוב חטאת כיון שהוא מכוין לצחצחה עכ"ל וחולק בזה על הט"ז [ס"ק ו] שמתיר

ש. מה הפירוש "לגרר מנעל" והאם שרי בשבת ומדוע?

ת. לגרר היינו לגרד את הלכלוך שדבק בה[2597] והדין בזה - **בברייתא** בדף קמא. כתוב ששרי לגרד בגב הסכין **ובגמ'** שם א"ר אבהו בשם ר' ינאי ששרי רק במנעל חדש ופרש"י דבישן אסור כי כשמגררו - קולפו [כי עורו רך] והווי ממחק **ובגמ' קמא: מובאת ברייתא** שנשנית ע"י ר' חייא ור' הושעיא [ומובאת בתוספתא] שאסור אפי' במנעל חדש ואומרת הגמ' שאמר ההוא סבא לר' אבהו סמי דידך [היינו מ"ש בשם ר' ינאי] מקמי ברייתא דר' חייא ור' הושעיא[2598].

להלכה - פוסק **מרן** [שב ח] לאסור לקנח בגב הסכין או בציפורן. **וכתב במשנ"ב** [ס"ק לח] שע"כ נכון ליזהר שיעשה הברזל שלפני בהכ"נ שמקנחין בו המנעלים עב ורחב ולא חד ומוסיף שלקנח בכותל שרי. עוד כתב **בביאו"ל** שם ד"ה אין - שיש מתירין בטיט לח [דעת הכלבו והמאירי שמעמידים סוגיין דווקא בטיט יבש שבו בגירוד ממחק. ודלא כר' פרץ שמעמיד סוגיין בטיט לח. ועי' בב"י שהביא את הכלבו ור"פ] ויש לסמוך עליהן בנחת או בכותל עכ"ל הביאו"ל **ועי' הערה**[2599].

ש. האם מותר לסוך את כף הרגל שמן כשהיא נמצאת בתוך מנעל או סנדל ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [קמא:] כתוב שאסור ופרש"י [ד"ה והוא] מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו[2600].

2597 ועי' ב"י [שב ו] שגורס בסוגיין "מגרדין" ומסביר שגורר המנעל עי"ש ומשמע שגורד היינו גורר. ועי' משנה כלים ה ז "גורר את הטפילה" דהיינו גורד ומקלף וכמ"ש הרמב"ם שם בפיהמ"ש ומיושבת קו' התויו"ט שם עי"ש

2598 עי' גמ' חולין קמא. אמר ליה ר' זירא: לאו אמינא לכו כל מתניתא דלא תניא בי רבי חייא ובי רבי אושעיא - משבשתא היא, ולא תותבו מינה בי מדרשא.

2599 וכתב בספר **דעת תורה למהרש"ם** [מובא בספר פסקי תשובות סימן שב הערה 157] שכתב "נראה לי שבזמן הזה שהעור דק ומתקלקל על ידי המיחוק יש להקל בכל גווני, וצ"ע" וכנראה משום דהווי פסי"ר דלא ניחא ליה בתרי דר' - מקלקל וכלאחר יד. **ועי' גם בשו"ת אור לציון** [להגרב"צ אבא שאול ב כד הערה ה] שכתב להתיר לשפשף הנעלים בברזל חד מטעם אחר - שברוב הנעליים כיום אין הסוליה עשויה מעור, ולא שייך בהם ממחק [וצ"ב בזה דלמה שלא יהא ממחק הרי ממחק ישנו לא רק בעור וכמ"ש בגמ' לעיל עה: שממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק וצ"ע]. ואף אלו העשויים מעור, העיבוד כיום הוא באופן שונה מבעבר, ואין העור משתפשף ע"י הניקוי בברזלים.

2600 ומשמע **מרש"י** שזה מדאו' וכ"מ **מהרמב"ם** שכתב [כג י] "מעבד מאבות מלאכות הוא, והמרכך עור בשמן כדרך שהעבדנים עושים הרי זה מעבד וחייב, לפיכך לא יסוך אדם רגלו בשמן והיא בתוך המנעל או בתוך הסנדל החדשים" עכ"ל ומשמע שזה מדאו'. וכ"פ להדיא בחיי אדם [לב - לג ה ומובא במשנ"ב שכז יב] אולם בטור ושו"ע [שכז ד] כתבו

ש. האם מותר לסוך את הרגל בשמן ואח"כ להניחה במנעל? ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שמותר ובגמ' א"ר חסדא שזה בתנאי שאין בשמן שע"ג הרגל שיעור לעבד את העור. והוסיף ר' חסדא שאפי' אם יש שיעור לצחצח את העור - שרי ובלבד שלא יתכוון לצחצחו. אבל אי מתכוון לצחצח - אסור. ופרש"י דגזרי' אטו מתכוון לעבד.

ש. האם מותר לצאת לרה"ר במנעל הגדול מכף רגלו של האדם הנועל אותה ?

ת. **במנעל גדול** - אסור. שמא יפול מרגלו ואתי לאתויי.

ש. מהו מנעל מרופט? והאם שרי לצאת במנעל מרופט ובמנעל חדש ומדוע?

ת. מנעל מרופט הוא מנעל הקרוע מלמעלה[2601]. **והדין בזה** - לאשה - אסור דקפדא עליה משום דמכחו עלה ושלפא ואתיא לאיתויי ולאיש מותר דלא קפיד עליה ולא אתי לאתויי **במנעל חדש** - לאישה אסור אא"כ הלכה בו פעם אחת וראתה שהוא מכוון למידת רגלה דאל"כ חישי' שלא יהא נח לה ושלפא ואתיא לאיתויי ברה"ר. ולאיש - מותר בכל גווני דלא מקפיד.

שדמי למעבד וכ"כ **בלבוש** [שכז ד]. ונראה שכל עיבוד מועיל לנעל ולכן אע"פ שכבר עיבדו את העור כשיצרו את הנעל - יש עיבוד גם אח"כ.

ומש"כ הרמב"ם [וכ"כ בסוגריים בשו"ע] **שאיירי בחדשים** - ומשמע דבישנים שרי - כתב **במרכבת המשנה** [כב יח] דמנעלים ישנים מחמת דריסת הרגל תמיד מתרככים והילכך כיון שעיקר מלאכת העיבוד היא כדי לרככו כמבואר בלשון רבנו לקמן פרק כ"ג ה"י הילכך שייך במנעלים חדשים דקשים עיבוד טפי משא"כ בישנים ולכן בישנים שרי עכ"ד. ויל"ע דכיוון שחדשים אסור מדאו' - לכאו' ישנים צ"ל לכה"פ אסור מדר' וצ"ע.

[2601] כך פרש"י. ויל"ע באם קרוע בצדדים. וברמב"ם כתב שלא תצא במנעל הרפוי וכתב המ"מ דפי' הרמב"ם שמרופט היינו רפוי עכ"ד. וכ"פ ר"ח והערוך. וצ"ל שלאו היינו גדול - שא"כ גם לאיש אסור וכדלעיל, אלא שגדול קצת וצ"ב בזה

ש. האם מותר לצאת לרה"ר בחלוק הגדול עליו ומדוע?

ת. שרי. דבכה"ג ל"ח שמישלף ואיתויי. ופרש"י דלא קאי ערום בשוק[2602].

ש. מהו אימוס? והאם מותר לשמוט המנעל ממנו ומדוע?

ת. אימוס הוא עור ממולא שיער בצורת רגל שעליו שמים את המנעלים כשמייצרים אותם[2603] ונחלקו חכמים ור"א במשנה בכלים [כו ד] לגבי קבלת טומאה אי נעל שעל האימוס חשובה כלי. לר"א - אינה כלי ואינה מקבלת טומאה ולחכמים - חשובה כלי ומקבלת טומאה. וכמו כן נחלקו לעניין שבת אי מותר לשמוט המנעל מע"ג האימוס בשבת. ונחלקו אביי ורבא האם מחלוקתם לגבי שבת היא כשהנעל מהודקת על האימוס או כשהיא רפויה. **דעת אביי** - שמחלוקתם היא כשהנעל רפויה. דלרבנן - חשיבא הנעל כלי ושרי לשומטה מע"ג האימום ולר"א לא חשיבא כלי. אבל במהודקת - אף לרבנן אסור לשמטה משום שצריך לטלטל את האימוס ולדעת אביי אסור לטלטל כלשמל"א לצורך מקומו[2604] **ודעת רבא** - שמחלוקם היא כשהנעל מהודקת דלר"א לא חשיבא כלי והווי מוקצה ולחכמים - חשיבא כלי ול"ה מוקצה ושרי לטלטל האימוס לצורך מקומו. אבל כשהנעל רפויה - לכ"ע שרי להוציא האימוס מהנעל כי היא כלי והוא כלשמל"א דשרי לצו"מ.

להלכה - פסק מרן [שח יד] כרבא וכחכמים ששרי לטלטל הנעל מהאימוס אף במהודקת. וכן לגבי טומאה פסק הרמב"ם [כלים כד ה] כחכמים.

[2602] ומשמע שר אם אין לו בגד אחר מעל לחלוק שרי וצ"ע

[2603] כך פי' רש"י סנהדרין סח. ד"ה אימר

[2604] כ"פ רש"י שלאביי טעמא שבמהודקת אסור לרבנן הוא משום טלטול כלשמל"א לצורך מקומו. אבל חשיבא כלי. וא"כ דעת רש"י שלאביי מחלוקת חכמים ור"א לגבי טומאה היא בין במהודקת ובין ברפויה. שלחכמים - תרוויהו חשיבי כלי ולר"א - תרוו יהו לא חשיבי כלי. ולגבי שבת נחלקו רק ברפויה אי שרי להורידה מהאימוס אבל במהודקת - לכו"ע אסור להורידה דגם לרבנן שהוויא כלי - מ"מ אסור לטלטל את האימוס שהוא כלשמל"א לצורך מקומו. ולרבא - מחלוקתם גם לגבי טומאה וגם לגבי שבת היא רק במהודקת אבל ברפויה - לכו"ע היא כלי ושרי להוציאה בשבת.

פרק עשרים ואחד - נוטל.

מהמשנה קמא: עד המשנה קמב:.

ש. האם שרי לטלטל תינוק בחצר כשחפץ מוקצה בידו ומדוע?

ת. כשאין לילד געגועין על אביו - אין לקחתו עם המוקצה[2605]. וכשיש לו געגועין על אביו - תלוי. אם המוקצה אינו דבר החשוב לאבא - שרי. דליכא למיחש שאם יפיל אותו התינוק - ירים אותו האבא[2606] וע"כ שרי טלטול שלא בידיים במקום סכנת חולי. אך אם המוקצה הינו דבר החשוב לאבא כגון דינר[2607] - אמר רבא שאסור לטלטלו עם הדינר אפי' כשיש לו געגועין אל אביו שמא יפול הדינר וירימנו האבא[2608].

[2605] ואע"ג ששרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר - **עי' פמ"ג שט א** שכותב דבנד"ד ל"ה טלטול מן הצד וכן מוכח בגמ' מדמחייב רבא בכיס תלוי בצוואר תינוק משום הוצאת הכיס - א"כ ל"ה טלטול מן הצד ועי' **בשש"כ** כב הערה קי [במהדורה החדשה] - **בשם הגרשז"א** דכן משמע גם **מתוד"ה אי** - שטלטול תינוק המחזיק מוקצה חמור מטלטול מן הצד אף שאינו ממש כטלטול בידיים [וז"ל של תוס' "מיהו יש לנו להחמיר במוקצה יותר כשמטלטלו בידים משמטלטלו אגב תינוק אף על גב דבההיא שעתא נמי איכא מוקצה"] והטעם שחמור מטלטול מן הצד - מפני שאין זה שינוי ורגילין בכך עכ"ד הגרשז"א. **אולם בשו"ע הרב** [שט א] משמע שכן הוי טלטול מן הצד אלא שלא חשיב "לצורך דבר המותר" עי"ש **וצ"ע** א"כ אמאי חייב על הכיס?

[2606] וצע"ק דאם התינוק יבכה כשזה יפול לו - כן יש לחוש שהאבא ירים א"ז בידיים בשביל הילד ואולי י"ל שבמקרה כזה יוריד את הילד שיקח בעצמו ורק בדבר חשוב חושש האבא שהילד יזרקנו כשכבר הילד לא ירצה א"ז ואז יבוא האבא להרים בעצמו כנלענ"ד וצ"ע

[2607] דדינר הוא מטבע חשוב [עי' רש"י קידושין יב. דיש בדינר קצ"ב פרוטות והיינו בדינר כסף] ויל"ע אי בדינר דווקא אסר רבא או גם בפחות

[2608] ונראה פשוט שלא איירי פה שוודאי יחלה אם לא יקחנו דבמקום חולי שרי אפי' טלטול מוקצה בידיים - עי' **מג"א** שכח טו **ובפמ"ג** שם והביאם **במ"ב** שם ס"ק נח. וא"כ וודאי ששרי גם לטלטל ילד עם מטבע. אלא איירי שהתינוק צועק הרבה ואין דרך אחרת להרגיעו - כדכתבו **תוס'** [ד"ה ונשדינהו] שלא משליכים האבן מיד התינוק משום שהוא יצעק ויבכה עי"ש והובאו דבריהם **במשנ"ב** שט ס"ק ב וכ"פ בספר **שש"כ** [כב מג במהדורה חדשה] שמתיר להרים ילד עם אבן בידו "כאשר ניכר שהילד משתוקק ביותר שירימוהו וצריך להרגיעו שלא יצעק" והיינו שבזה נחשב שיש חשש חולי [אע"פ שאין זה חולי גמור]

ש. מה דין המטלטל תינוק ברה"ר וכיס תלוי לו בצווארו ומדוע?

ת.בגמ' אמר רבא שבתינוק חי - הדין הוא שחייב משום הכיס. ולא משום התינוק - דהתינוק הוא חי הנושא את עצמו[2609] ואומרת הגמ' אע"פ שהכיס משמש את התינוק - לא חשיב טפל לתינוק ולא דמי למיטה שאמרי' במשנה לעיל צג: שטפילה למי ששוכב בה דשאני מיטה שהאדם צריך לה[2610] ובתינוק מת - פטור גם משום התינוק - דס"ל כר"ש שזה מלשאצל"ג וגם משום הכיס דמבטלו לתינוק[2611].

[2609] בגמ' אמרי' שרבא סבר כר' נתן דס"ל חי נושא את עצמו. וכתבו **תוס' לעיל** [צד. ד"ה אבל] שאע"ג דבאדם מודו רבנן לר' נתן שחי נושא את עצמו כדאמרי' בגמ' שם - מ"מ קטן כבהמה דמי דמשרביט נפשיה ובסוף הדיבור כתבו תוס' דשמא איירי בקטן בו יומו עכ"ד **וברשב"א** בסוגיין כתב שאיירי בתינוק שאינו נוטל רגלו אחת ומניח אחת [היינו שלא הולך לגמרי] דבכה"ג הוי כבהמה עכ"ד [ועי' בחזו"א מה ג שסובר שזוהי גם כוונת תוס' ומש"כ "בן יומו " - לאו דווקא אולם בביאוה"ל שח מא ד"ה שלא - המובא בחזו"א שם - סובר שפירוש דברי תוס' הם כפשוטם שתינוק שאינו בן יומו נושא את עצמו דכ"מ בתוס' בדף קל. ד"ה רבי עי"ש]. **ובתוס' רי"ד** בסוגיין כתב שאכן בסוגיין גם לרבנן חי נושא את עצמו [דאיירי בתינוק שיודע ללכת] ומ"ש הגמ' "כר' נתן" היינו שהוא אמר בהדיא שחי נושא את עצמו. וכ"כ **הריטב"א** ועי' שער המלך על הרמב"ם כא ט **שגם הרמב"ם** סובר כך מדפסק בפרק יח הלכה טז כרבנן דר' נתן ובפרק יח יז פסק כרבא א"כ מוכח דס"ל דרבא לא פוסק כר' נתן ועכ"ח מש"כ בגמ' "רבא כר' נתן" היינו כדברי הריטב"א [והתורי"ד]עכ"ד שער המלך.

[2610] משא"כ כיס שאינו צריך לו אלא לטייל בעלמא אינו בטל לו שהרי [אין לו] צורך בה - **ריטב"א.** ויל"ע דמ"מ הוא משחק בה ואמאי לא חשיב צורך? וי"ל שצורך שטפל לאדם הוא רק מה שנצרך לו לשם יציאתו כמו מיטה וכדו' אך עדיין דחוק דלפי זה בריא שא"צ למיטה וזה רק פינוק - האם המיטה אינה טפילה לו? וצ"ל בדוחק שכל מה שמשמש את יציאתו חשוב טפל לו אף אם אינו צריך לו אבל משחק שרק משחק בו בשעת יציאתו לא נחשב טפל וצ"ע

[2611] כ"כ **רש"י.** ועי' **ריטב"א** שכתב את פרש"י ואח"כ כתב: אבל יש שפירשו דבשלמא בתינוק חי כיון שהוא צריך לטייל בחוץ ולשעשעו בו הוה ליה הוצאת הכיס מלאכה הצריכה לגופה, אבל עכשו שהוא מת כשם שהוצאת מת הוצאה שאינה צריכה לגופה כך הוצאת הכיס, וזה יותר נכון **עכ"ד.** ויל"ע למה מיאן רש"י בפי' הריטב"א.

ש. האם מותר לטלטל כלכלה של פירות כשיש בתוכה אבן ?

ת. **אם האבן היא חלק מהכלכלה** - כגון שנפחתה הכלכלה והיא משמשת לה כדופן - שאז האבן אינה מוקצה ושרי לטלטל הכלכלה ללא שינער את האבן[2612] [2613].

ואם האבן אינה חלק מהכלכלה - אומרת הגמ' שהכלכלה נהפיכת לבסיס לאבן[2614]. ולפיכך אם אין פירות בכלכלה - אסור לטלטל הכלכלה כלל ואם יש פירות בכלכלה[2615] - הווי בסיס לדבר האסור והמותר והדין הוא ששרי לנער את הדבר האסור ולקחת את הכלי עם הדבר המותר[2616] או שינער גם

[2612] כך העמיד ר' חייא בר אשי משמיה דרב. [ובדפוסים שלנו כתוב "רבא" במקום רב וזה טעות כי ר' חייא בר אשי היה תלמיד של רב וכמובא בברכות יא: ויד: עי"ש. ותורי"ד,או"ז, מגיד משנה ובב"י גרסו בסוגיין משמיה דרב וכן הוא בדפוסים ישנים].

[2613] וכתב **המג"א** [שט ג] שאיירי כשהדקה לכלכלה. וכתב שם שכ"כ בגמ' ועי' פמ"ג ומחצה"ש שם שפי' שכוונתו לגמ' לעיל קכה: לגבי אבן שבקירויה עי"ש. והובאו **במשנ"ב** שט ס"ק ו ובשעה"צ שם

[2614] **וכתב הרעק"א** [לעיל קכה: ד"ה אמנם] **דלשיטת רש"י** [לעי מט. ד"ה נוטל] כל שהכלי אינו משמש את המוקצה אלא להיפך - שהמוקצה משמש את הכלי - אינו בסיס גמור אלא מותר לנער המוקצה ולהשתמש בכלי ורק לטלטל את הכלי עם המוקצה אסור אפי' כשאינו יכול לנער המוקצה וכגון שהמוקצה הינו אבן שאם ינערה - תשבור את החביות שלידה. ומה שאמר ר' אמי לעיל קכה: גבי מניח אבן ע"ג חבית חבית [וה"ה בסוגיין דברי הגמ' גבי מניח אבן בכלכלה] שנעשית החבית בסיס - אין הכוונה בסיס גמור שנעשה מוקצה אלא רק בסיס לגבי זה שאסור לטלטלו עם האבן אבל לנער את האבן ואח"כ לטלטל הבסיס - שרי עכ"ד הרעק"א.

ודעת הרז"ה בפ' כל הכלים [ד"ה תנו רבנן פגה וד"ה תנן התם האבן. ומובא גם בר"ן על הרי"ף בס"פ במה טומנים] שכל שהמוקצה משמש את ההיתר אינו בסיס בכלל ושרי אף להגביה הכלי עם המוקצה שעליו וחולק על רש"י בדף נא. שאוסר להגביה הכלי עם המוקצה שעליו גם בכה"ג שהמוקצה משמש לכלי. ולדעתו אבן שע"פ חבית איירי שהחבית משמשת לאבן עכ"ד עי"ש וא"כ לדעתו ה"ה הכא איירי שהכלכלה משמשת לאבן [וא"ת מה משמשת כלכלה לאבן - י"ל עפמש"כ המאירי קכה. ד"ה אמר גבי קירויה שמניחה עליה להשתמר שם שתהא מזומנת לה כל זמן שירצה לשאוב עכ"ל אך צ"ב דבכה"ג שמשמר את האבן לעתיד - הווי ייחוד לעולם ולכאורה האבן בכה"ג אינה מוקצה וצ"ע] ודעת הרמב"ן [במלחמות מח. בדפי הרי"ף] שבזה נחלקו ר' אסי ור' אמי לעיל קכה: אי בכה"ג שהאבן משמשת את החבית הווי בסיס ופוסק להלכה כר' אמי שהוי בסיס **ולהלכה** - פסק **המשנ"ב** [רנט ט ושיא כט] גבי מוכין שטמן בהם כלי וגבי צנון שטמון בעפר - להקל דכשהמוקצה משמש את הבסיס לא נעשה הבסיס מוקצה כי האיסור משמש להיתר וכדעת הרז"ה. **ויל"ע** דהמשנ"ב בסי' שט ס"ק ח' סתם שאבן שבקירויה שאינה קשורה הוויא בסיס וזה אע"פ שהאבן משמשת לקירויה ולא להפך ואולי י"ל שסובר כהמאירי שהקירויה משמשת לאבן וצ"ע. וכן יל"ע דבשו"ע שט ד סתם שאבן שהניחה ע"פ חבית הווי בסיס ולא העירו הרמ"א והמ"ב שזה רק כשהחבית משמשת לאבן. ובדעת השו"ע עצמו צ"ע דהא בסי' רנט סעיף א' פוסק שמוכין שע"ג הקדירה אין הקדירה בסיס וכתב הב"י שם הטעם - כי המוכין משמשים לקדירה עכ"ד וצ"ע מאי שנא מאבן שע"פ חבית

[2615] היינו שהיו בה בין השמשות [עי' רמ"א שי סו"ס ח]

[2616] והוא שהדבר המותר חשוב יותר מהדבר האסור - [שו"ע שי ח] ועי' בפמ"ג א"א ס"ק ח שאזלינן לפי החשיבות עכשיו [היינו לפי מה שצריך בשבת] וצ"ע מהגמ' לעיל מז. שבגלילא שברי פתילה חשובים יותר מאפר - והא האפר עומד לשימוש בשבת ושברי פתילה כבר לא דהרי כבו כבר ?

את האסור וגם את המותר ואח"כ ישים בכלי את הדבר המותר ואם ע"י ניעור הדבר האסור יגרם הפסד[2617] - א"צ לנער ושרי ליקח את הכלי עם הדבר האסור והדבר המותר[2618] [כשמטלטל לצורך דבר המותר[2619]]. וכן אם צריך למקום הכלי ואם ינער שם הפירות - הם יפריעו לו - שאז ג"כ א"צ לנער הפירות [וכדאמרה הגמ' בסוגיא הבאה גבי תרומה טהורה וטמאה].

[2617] היינו בין אם יגרם הפסד לדבר המותר וכגון שיש שם פירות רכים שיטנפו אם ינערם - כדמוכח בסוגיין ובין אם יש הפסד לדבר האסור וכגון שהמוקצה הוא דבר שביר - כדכתב **במשנ"ב** רעז סוס"ק יח. **ועי' בבית מאיר** שי סעיף ח' שמתווכח עם **הגרעק"א** בענין זה שהגרעק"א אוסר והב"מ מתיר

[2618] **לנוסחת הגמ' לגירסתנו** - הגמ' דחתה את דברי רבב"ח א"ר יוחנן שהעמיד את משנתנו [שמתירה לטלטל הכלכלה ללא ניעור האבן] - בכלכלה מליאה פירות. והטעם שדחתה אותו הגמ' הוא מחמת הקושיא "ולינעירינהו ניעורי" דהיינו שינער את הכלכלה כך שילכו הפירות לצדדין והאבן תשאר במרכז הכלי ואז ינערנה. ועכ"פ ברור שגם לנוסחת הגמ' לגירסתנו הדין הוא שאם ע"י ניער האבן יתקלקלו הפירות [ע"י שימעכו מהאבן או שיפלו לארץ וכגון שהכלי מלא לגמרי מהפירות שכל ניעור יפיל מהפירות לארץ] - שרי לטלטל את הכלכלה עם האבן. וכדכתבה הגמ' בסוגיא הבאה לגבי כלכלה שיש בה תרומה טהורה למעלה ותרומה טמאה למטה ששרי לטלטל תרוויהו כי אסור לנער את התרומה הטהורה [ופשוט שה"ה חולין שיפסדו - שגם אותם אסור לנער משום בל תשחית]
ויל"ע למה הגמ' בסוגיין לא העמידה משנתינו בכה"ג שא"א לנער [וכגון דעי"ז יתקלקלו הפירות] ואז לא היה נדחה פירושו של רבב"ח אמר ר' יוחנן? **ועי' מרכבת המשנה** [כה טז] שכותב שאכן מחמת זה פירוש רש"י שקו' הגמ' שינער הפירות לצדדים ואז ינער האבן - דחוק קצת. והמרכה"מ עצמו מסביר שהגמ' מבינה שהמשנה איירי כשהאבן מעל לפירות דומיא דסיפא דמתני' לגבי תרומה טמאה וטהורה שאמרה הגמ' שהטמאה למעלה - וע"כ אין בעיה לנער את האבן ללא הפסד לפירות.
ועי' **במגיד משנה** [כה טז] **שהרמב"ם לא גרס את קו' הגמ' "ולינעירינהו ניעורי"** ולדעתו תירוץ ר' יוחנן נשאר והגמ' מביאה גם את התירוץ של רב ושניהם אמת. ולכן הרמב"ם [ובעקבותיו - הטור והשו"ע] מביא את דברי ר' יוחנן להלכה מבלי שהתיחס לאפשרות של ניעור הפירות לצדדים וניעור האבן. עכ"ד אולם ברור שגם להרמב"ם אם יש אפשרות לנער הפירות לצדדים ואז לנער האבן ללא שינזקו הפירות - כך יעשה. וכמובא במשנ"ב שט ס"ק י. **ויל"ע** לגי' הרמב"ם - למה הביאו את תירוץ רבב"ח א"ר יוחנן לפני תירוץ ר' חייא בר אשי אמר רב הרי רב היה קשיש מר' יוחנן ובשלמא לגירסתנו - הגמ' רצתה קודם לדחות את דברי ר' יוחנן אבל לגי' הרמב"ם קשה וצ"ע.

[2619] דלצורך דבר האסור - אפי' טלטול מן הצד אסור וכ"ש זה - עי' משנ"ב שט ס"ק יד ושעה"צ ס"ק יז

ש. מה הדין בכלכלה שיש בה תרומה טמאה ותרומה טהורה - האם שרי לטלטלה בשבת ומדוע?

ת. הכלכלה היא בסיס לדבר האסור והמותר[2620]. ויש לחלק בין אם מטלטלה משום שמעונין לאכול את הטהורה או שמטלטלה לצורך מקומה.

אם צריך לתרומה הטהורה לאכלה[2621] אם יכול לקחת את הטהורה לחוד וכגון שהיא למעלה - יקחנה לחוד. ואם לא יכול לקחתה לחוד וכגון שהטמאה למעלה[2622] - אם יכול לנער את הפירות כולם[2623] [2624]וליקח את הטהורה - יעשה זאת. ואם אי אפשר לנער וכגון שהם פירות המיטנפין ויטנפו מהקרקע אם ינערם[2625] - שרי ליקח את הכלכלה עם התרומה הטהורה והטמאה ולהביאה למקום שבו יכול לנערה [- שאין בו לכלוך] ושם ינער ויקח את הטהורה.

ואם צריך את מקום הכלכלה - אז בכ"ג א"צ לנער את הפירות שהרי אז הטמאה תהא על הרצפה והרי הוא צריך למקומה וע"כ יטלטל את הכלכלה עם התרומה הטהורה והטמאה למקום אחר[2626].

[2620] ואיירי במניח בכוונה שתשתאר שם בשבת וכדרבה ועי' בהערה שבתשובה קודמת לגבי אבן שבכלכלה וה"ה כאן

[2621] וטעם שהטהורה לא נטמאת מהטמאה - כתב בספר **חידושי הר"ן** [הישנים] ד"ה מטלטלין וז"ל: וכתב **ה"ר יהונתן** ז"ל דהאי דלא מטמאה טמא' לטהורה מיירי שהטמאה הויא שלישי ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. **וקשיא לי** דא"כ לימא [פי' שנקרא לתרומה הטמאה בשם] פסולה? ואפשר דכיון דעדיין מטמאה היא בקדשים מיקרא טמאה, **ועוד פי' ז"ל** דאי נמי כגון שלא הוכשרה הטהורה במים. **אבל לפי התוספות** [ד"ה ולישדינהו] שפי' דמיירי שהטמאה בקופה א' והטהורה בקופה שניי' ושתי הקופות בתוך קופה גדולה, לא קשיא מידי דהא איכא כלי שאינו מיטמא מן הטמא

[2622] ואין הטהורה נעשית בסיס לטמאה משום דזה בעצמו עומד וזה בעצמו עומד. **ריטב"א**. וכ"פ **במג"א** שט ס"ק ו דהיכא שמניח באקראי האיסור על ההיתר [ואין כוונתו שההיתר ישמש לו] - הווי כשוכח ולא הוי בסיס ומוכיח דין זה מדין תרומה טמאה על טהורה וחולק על **התרומת הדשן** [קצג] שפוסק שנעשה בסיס אא"כ הניח כך זמן מרובה לפני שבת דחשיב כהתכוון להוריד ושכח עי"ש. **ולהלכה** - במשנ"ב [שט יח] מביא ב' הדיעות ומסיק שבמקום הצורך אפשר להקל עי"ש

[2623] והיינו בצורה שלא תטמא הטמאה את הטהורה. ולתוד"ה ולישדינהו שפי' שאיירי שהם בקופות נפרדות - צ"ל שהם לא ישפכו מהקופות אם ינער וכגון שהם סגורות חזק.

[2624] נראה פשוט שה"ה אם יכול לנער רק את הטמאה שנמצאת למעלה - שינער רק אותה ובסוגיין מיירי שלא יכול לנערה לבדה

[2625] צ"ע לתוס' הנ"ל שמיירי בקופות סגורות חזק - היאך יטנפו וצ"ל שמיירי שיש בהם נקבים וצ"ע

[2626] ויל"ע למה שלא נאמר שינער הכל על הרצפה ויזיז את הפירות המוקצים [- התרומה הטמאה] למקום אחר בטלטול בגופו או בטלטול מן הצד שהרי זה לצורך מקומו שזה חשיב לצורך דבר המותר וצ"ע

ש. מהו "מדומע" ומה פירוש דברי ר' יהודה "מעלין את המדומע באחד ומאה"? ומי חולק עליו ומדוע?

ת. **מדומע** היינו תערובת של פירות חולין עם תרומה. **והעלאה בא' ומאה** היינו שקיי"ל שאם התערבה סאה תרומה במאה סאין חולין - התרומה בטילה והכל נעשה חולין אך רבנן הצריכו להפריש [=להעלות] מהמדומע סאה אחת ולעשותה תרומה[2627]. ואמר ר' יהודה ששרי לעשות א"ז בשבת ולא אמרי' שזה דמיא למתקן [כמו שאמרי' גבי הפרשת תו"מ וחלה וכדו' שאסור בשבת כי דמי למתקן וגזרי' אטו תיקון כלי]. ובטעם שלא אמרי' שדמי למתקן אומרת הגמ' דס"ל כר' אליעזר ב"ר שמעון שאומר שאפשר לאכול מהתערובת גם כשעדיין לא הפריש את הסיאה שצריך להרים - ובלבד שהחליט במחשבתו באיזה צד תהא הסאה תרומה - ויאכל מהצד השני[2628]. **ודעת ר"א ב"ר שמעון** עצמו בברייתא שאף ששרי לייחד מקום לסאה תרומה שצריך להלותה - מ"מ להעלותה בשבת אסור דהווי תיקון ובזה חולק עליו ר' יהודה ומתיר אף להעלות את הסאה מהתערובת [דסובר ר' יהודה שכיוון ששרי לאכול מהתערובת עוד לפני ההעלאת הסאה - אין העלעתה חשובה תיקון].

להלכה - פסק **הרמב"ם בפיהמ"ש** שאין הלכה כר' יהודה וגם בספרו יד החזקה - לא הביא דברי ר' יהודה. ויל"ע אי זה משום שר"ש בן אלעזר חולק עליו [וא"כ צ"ע למה פוסק כרשב"א נגד ר' יהודה] או שהבין הרמב"ם שת"ק דמתני' חולק עליו והלכה כסתם משנה [אך צ"ע מנ"ל שת"ק חולק עליו? אולי רבי יהודה מפרש את ת"ק כמ"ש ביד מלאכי סי' שיב דבמקום שכתוב במשנה "ר' יהודה אומר" - פעמים בא לפרש ולפעמים בא לחלוק? מיהו בשאגת אריה [נו] כתב דמדתנן "רי"א מעלין" מכלל דרבנן פליגי עליו וס"ל אין מעלין והלכה כרבנן]. **אולם הרי"ף** מביא את דברי ר' יהודה במשנה ולא כתב שלית הלכתא כוותיה וא"כ אולי ס"ל שר"י מפרש את ת"ק וצ"ע.

[2627] **דין זה שתרומה בטילה במאה** - אמור במשנה בערלה ב א. ובטעם הדבר שלא בטל ברוב כשאר איסורין - כתוב בירושלמי שם [הלכה א] דכתיב [במדבר יח כט] גבי תרומת מעשר "מכל חלבו את מקדשו ממנו" ודרז"ל "דבר שאת מרים ממנו [היינו שיעור התרו"מ שהוא א' ממאה] שאם יפול לתוכו הוא מקדשו. וכמה הוא אחד ממאה". וכתבו **תוס'** בב"מ נג. [ד"ה ועולה] דאסמכתא בעלמא הוא דמדאורייתא תרומה וערלה וכלאי הכרם בטלים ברוב ביבש ובלח בס' כשאר איסורין. וכ"כ **הרמב"ם** בהל' תרומות פט"ו הלי"ג והלט"ז. אולם מרש"י במנחות ע"ז ע"ב ד"ה מדמע משמע שזה מדאו' [ומעיר א"ז גהש"ס בב"מ שם] **ודין זה שצריך להעלות סיאה** - גם הוא נאמר במשנה ערלה ב א וכתוב בירושלמי שם שזה משום גזל השבט

[2628] ולהכי לא חשיב מתקן בשבת כשמעלהו כיון דאפשר במחשבה [תוס' גיטין לא. ד"ה במחשבה]

ש. סאה תרומה שנפלה לס' סאים של חולין ואח"כ הרים מהתערובת סאה ונפלה לעוד חולין - מה דין התערובת השניה ומדוע?

ת. מחלוקת במשנה בתרומות [ה ו]המובאת בסוגיין. **לר"א** - אם אין בתערובת השניה מאה סאין חולין - הכל נהיה תרומה. דאמרי' שהסאה שהורמה מהתערובת הראשונה - כולה תרומה[2629] **ולחכמים** - סגי שיהא בתערובת השניה מאה כנגד אחד חלקי 61 מהסאה תרומה שנפלה בתחילה לס' סאין [דהיינו פי 1.61 מהסאה תרומה שנפלה בתחילה לס' סאין][2630].

להלכה - פסק הרמב"ם [תרומות יג ג] כחכמים.

ש. סאה תרומה שנפלה לק' סאין חולין ונתבטלה אך לא הספיק להרים סאה ממנה עד שנפלה לשם עוד סאה תרומה - מה דין התערובת ומדוע?

ת. נחלקו בזה חכמים ור"ש [במשנה תרומות ה ח ומובאת בסוגיין]. **לחכמים** - התערובת הנה תרומה דעכשיו יש בה רק חמישים חולין כנגד התרומה **ודעת ר' שמעון** שקמא קמא בטיל [ועי"ש בירושלמי הלכה ג שלר"ש בעי' שידע שנפל התרומה הראשונה לפני שנפלה השניה] כל עוד יש רוב לחולין.

להלכה - הרמב"ם [תרומות יג ו] פסק כר"ש [וכהסבר הירושלמי] והראב"ד שם פסק כת"ק.

2629 נראה שכוונת ר"א דחיישי' לזה. אבל לא אומרים א"ז בתורת וודאי ולכן גם התערובת הראשונה טמאה

2630 ונחלקו **רש"י** [תמורה יב. ד"ה אלא] **והרמב"ם** [תרומות יג ג] האם החולין שעלו עם התרומה מהתערובת הראשונה - ג"כ מצטרפין לבטל התרומה [- רש"י] או שאינן מצטרפין ובעי' שבתערובת השניה יהא מאה כנגד התרומה שבתערובת הראשונה [רמב"ם] **ועי' מרכבת המשנה** מקוואות ד ח ד"ה אמנם שמוכיח כהרמב"ם [**ועי' בספר דרך אמונה** להגר"ח קניבסקי תרומות יג ס"ק לב שכותב שנחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש ולפלא שלא כותב שגם רש"י סובר כהרא"ש]

מהמשנה קמב: עד המשנה קמג.

ש. חבית שאבן מונחת עליה - האם החבית מוקצה והאם האבן מוקצה?

ת. האבן - בכל גווני היא מוקצה ככתוב במשנה שאין להורידה בידיים ואמר רב בגמ' שדין זה שהאבן היא מוקצה הוא בין בשהניחה ע"מ להורידה בע"ש ושכח ובין בהניחה ע"מ שתישאר שם בשבת .

וההבית - אמר רב בגמ' שיש לחלק בין אם התכוון להסיר את האבן בע"ש ושכח - שאז אין החבית בסיס לה ואינה מוקצה לבין אם הניח בכוונה ע"מ שהאבן תישאר בשבת - שאז החבית היא מוקצה כי היא בסיס לאבן[2631] [2632].

[2631] **הקשה המאירי** מאי שנא מכלכלה מליאה פירות שיש בה גם אבן שהיא בסיס לדבר האסור והמותר וה"נ בחבית יש יין וגם אבן ולמה היא בסיס לדבר האסור? ותירץ שהאבן על פי החבית אחר שאינו יכול להוציא האוכלים אלא דרך פיו ממילא נאסרו **והפמ"ג** [שט מש"ז ס"ק א] **כתב** אף על גב דיש יין בתוכו כפירוש רש"י שבת קמ"ב ב' [ד"ה מטה] ליטול יין מן החביות, [וא"כ לכאו' החבית היא בסיס לאיסור ולהיתר] מכל מקום למעלה שם אין החביות משמש ליין, כי אם בצדדים, ולמעלה ישמש רק להאבן הוה בסיס עכ"ל **וכביאוה"ל** [שט ד ד"ה ואם] כתב בשם "ראשונים והרבה אחרונים" דפי החבית מלמעלה לא נעשה בסיס כ"א להאבן שמונח עליה. ומשמע שכוונתו למאירי ולפמ"ג וסובר שתירוצם חד הוא - שהחלק העליון שבו מוציאים את היין - מיוחד לאבן [ולפי זה אם אין החלק העליון מיוחד להוצאת היין אלא שמוציאו ע"י ברז וכדו' - החבית היא בסיס להיתר ואיסור אע"פ שהאבן נמצאת למעלה וצ"ע]

[2632] ונחלקו ראשונים האם מה שאמר רב שבמניח נעשית האבן בסיס - איירי במניחה לשם כיסוי החבית. וסובר רב שאע"פ שהאבן משמשת את החבית ולא להיפך - החבית היא מוקצה מחמת שהיא בסיס לאבן ודלא כר' אסי שאמר לעיל שבכה"ג גם החבית וגם האבן אינן מוקצה דכיון שיחדה לשבת אחת שתיעשה כיסוי - האבן נעשית כיסוי לחבית - זו דעת **הרמב"ן** במלחמות מח: בדפי הרי"ף **או** שרב איירי רק במניח את האבן בשביל האבן שלא תתקלקל ואז אם הניחה שתהא שם בשבת - נעשית החבית בסיס אבל אם הניחה לשם כיסוי - מודה רב שאין החבית נעשית בסיס - זו דעת **הרז"ה** שם וכ"מ **מרש"י** שכתב לעיל במשנה בדף מט. [ד"ה נוטל] שכשהמוקצה משמש את בסיסו - אין הבסיס נאסר ומשמע ממנו שאין בזה חולק וכ"כ **הרשב"א** ביצה ב. ד"ה א"נ שאיירי בסוגיין שהכלי משמש לאבן והוסיף "לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר" עכ"ל

להלכה - פסק מרן [שח כב] שאבן שייחדה לשבת אחת שתשמש לכיסוי - עדיין היא מוקצה ודלא כר' אסי. אמנם לגבי הכלי שעליו נמצאת האבן פסק **המשנ"ב** [רנט ט ושיא כט] גבי מוכין שטמן בהם כלי וגבי צנון שטמון בעפר - להקל דכשהמוקצה משמש את הבסיס לא נעשה הבסיס מוקצה כי האיסור משמש להיתר וכדעת הרז"ה. **ויל"ע** דהמשנ"ב בסי' שט ס"ק ח' סתם שאבן שבקירויה שאינה קשורה הוויא בסיס וזה אע"פ שהאבן משמשת לקירויה ולא להפך ואולי י"ל שסובר כהמאירי שהקירויה משמשת לאבן וצ"ע. **וכן יל"ע** דבשו"ע שט ד סתם שאבן שהניחה ע"פ חבית הווי בסיס ולא העירו הרמ"א והמ"ב שזה רק כשהחבית משמשת לאבן. ובדעת השו"ע עצמו צ"ע דהא בסי' רנט סעיף א' פוסק שמוכין שע"ג הקדירה אין הקדירה בסיס וכתב הב"י שם הטעם - כי המוכין משמשים לקדירה עכ"ד וצ"ע מאי שנא מאבן שע"פ חבית

ש. אבן שמונחת ע"פ חבית בצורה שהאבן מוקצה והחבית אינה מוקצה והאדם רוצה לשתות מהחבית. האם מותר לו להוריד את האבן בידיים? וע"י ניעור? וע"י הגבהת החבית עם האבן וניעורה במקום אחר? ומדוע?

ת. **להוריד את האבן בידיים** - במשנה כתוב שאסור. ובגמ' אמר רבב"ח א"ר יוחנן שמשנתינו כשיטת רשב"ג בדעת ב"ה שאוסר לטלטל מוקצה בידיים אפי' לצורך אוכל - אא"כ טלטול המוקצה בידיים ממעט את הטירחה ועי' הערה[2633] אבל לדעת ת"ק בדעת ב"ה - מותר להוריד את האבן בידיים לצורך אוכל בכל גווני[2634].

להלכה פסק מרן [תקי ב] - כרשב"ג.

ולהוריד ע"י ניעור [בכה"ג שאסור לטלטל האבן בידיים] - כתוב במשנה ששרי דהווי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר.

ולהגביה את החבית ולנערה במקום אחר - שרי רק בכה"ג שהניעור במקום החבית יגרום לו נזק וכגון שיש עוד חביות שם שישברו עי"ז או אם צריך למקומה של החבית שאז האבן תפריע לו אם תמצא שם. דהגבהת חבית אם אבן עליה - אינו לגמרי טלטול מן הצד.

[2633] והקשתה הגמ' א"כ אמאי בחבית בין בחביות ויש ע"ג אבן - אסור לטלטל האבן בידיים לצורך שתית יין מהחבית הרי זה ממעט בטירחה שלא יצטרך להרים החבית עם האבן ולנערה במקום אחר? ותירצה - שאין זה מיעוט בטירחה שהרי גם בשביל לשתות צריך להרים את החבית.**עכ"ד הגמ'**. ומשמע שאם אכן ע"י הרמת האבן ימעט בטירחה וכגון שהחבית מלאה עד גדותיה ובהטיה מועטת יכול להוציא מנה יין וא"צ להרימה בשביל להוציא יין - א"כ גם לרשב"ג שרי ליקח האבן בידיים ולהוציא יין מהחבית דעי"ז ממעט בטירחא דא"צ להגביה החבית עם האבן. כנלענ"ד וצ"ע. ויש להעיר **שכל זה לשיטת רש"י. אבל תוס'** מסבירים בתירוץ הגמ' שכיוון שהאבן אינה מעורבת עם החבית - אסור לטלטלה בידיים אף אם ממעט עי"ז בטירחה ורק באוכל ופסולת מעורבים והפסולת מועטת - שרי בכה"ג משום שהפסולת מתבטלת לאוכל. ויל"ע לדעת רש"י אמאי אסרה הגמ' לעיל נא: להסיר המוקצה מעל חבית שהוטמנה במוקצה ? הרי שם א"א לאכול ללא טלטול המוקצה? ובשלמא לתוס' י"ל ששם המוקצה לא בטל והווי כמו האבן בסוגיין אבל לרש"י קשה וצ"ע.

[2634] דרשב"ג אינו מפרש את ת"ק אלא חולק - עי' תוס' לעיל נא: ד"ה אינו

ש. כר שהונחו עליו מעות מע"ש - האם שרי לנער המעות ולהשתמש בכר? והאם שרי להגביה את הכר עם המעות למקום אחר ושם לנערו ומדוע?

ת. לנער המעות - במשנה כתוב ששרי. ובגמ' אמר ר' חייא בר אשי אמר רב שאיירי רק בשכח את המעות דאז אין הכר בסיס ואת המעות שרי לטלטל מן הצד לצורך דבר המותר אבל במניח ע"ד שישארו שם בשבת - הווי הכר בסיס לדבר האסור.

ולגבי אי שרי להגביה הכר עם המעות ולנערם במקום אחר בגמ' א"ר יוחנן שאם צריך למקומו מטלטל את הכר עם המעות למקום אחר ושם מנערם.

ולגבי אי שרי להגביה הכר עם המעות ולנערו במקום אחר כשא"צ למקום אבל חושש שאם ינערם כאן יאבדו - עי' הערה[2635].

ש. מהי "לשלשת" והאם מותר להורידה בשבת מהכר ומדוע?

ת. **לשלשלת** פרש"י היא דבר מיאוס כגון רוק או צואה[2636].

והדין לגבי להורידה מהכר: לקנח בסמרטוט[2637] - שרי.

ולקנחו ע"י שפיכת מים ללא כיבוס - בכר שעשוי מבגד - אסור דבגד שרייתו במים זהו כיבוסו[2638]

ובכר שעשוי מעור - שרי דאין איסור שריה בעור ואפי' בעור רך[2639].

אמנם כיבוס ממש דהיינו לשפשף בידיים בתוך המים [2640] - אסור אף בעור.

[2635] בפשיטות נראה שזה אסור דהא מגביה הכר ומטלטלו לצורך המעות וקי"ל שאפי' טלטול מן הצד אסור לצורך דבר האסור וכ"ש הכא שמגביה הכר. ועי' רעק"א לגבי אבן ששם מגביה מחשש שישברו החביות [שהם דבר המותר] ואז שרי גם להביא האבן למקום משתמר עי"ש. ומשמע שלהגביה ולהביא למקום אחר רק משום צורך המעות - אסור וצ"ע

[2636] ואולי הוא מלשון לישה וכמ"ש בב"ק "דמאוס בלישה" עי' ב"ק יח. ורש"י שם. והיינו שדרך הלישה להידבק לבגדים ולחבלים ולהתלכלך שם

[2637] היינו סמרטוט יבש או לח שאין בו טופח ע"מ להטפיח

[2638] דין זה ששריתו זהו כיבוסו מקורו בגמ' זבחים צד: ומובא ברש"י במשנה כאן

[2639] כמבואר בגמ' זבחים שם

[2640] **עי' זבחים צד:** "כל כיבוס דלית ליה כיסכוס לא שמיה כיבוס." **ופרש"י שם** : כסכוס - משפשף צדו זה על צדו זה כדרך המכבס בגדים אוחז הבגד בשתי ידיו ומשפשף.

ש. האם שרי לטלטל מוקצה ע"י שמטלטל עמו ככר או תינוק ומדוע?

ת. **במת שנמצא בחמה** - לכו"ע שרי לטלטלו לצל ע"י ככר או תינוק. והיינו דחשיב כטפל להם אף שהטלטול הוא לצורך המת ולא לצורך הככר[2641] - דמשום כבוד המת התירו [2642].

בשאר מוקצים - נחלקו אמוראים : **ר' אשי** - אוסר[2643] **ר' אושעיא** - מתיר כששכח ארנקי בחצר **ור' יצחק** מתיר בשכח לבינה בחצר[2644] ור"י בר שילא א"ר אסי מביא מעשה שר' יוחנן התיר לטלטל דסקיא של מעות ששכחוה בשבת בסרטיא[2645] - אגב ככר או תינוק. **ואמר ר' יוסף** שגם המתירין - התירו רק בשכח ולא כשלכתחילה השאיר את המוקצה ברחוב ע"מ לטלטלו בשבת ע"י ככר או תינוק.

להלכה - פסק מרן [שיא ה] כר' אשי [דהוא בתראה].

[2641] עי' רשב"א [קמג. ד"ה הא] שכתב בטעם ההיתר דמראה עצמו כרוצה לטלטל את ההיתר ועושה לו האיסור בסיס עי"ש

[2642] דגם במת יש דין כבוד הבריות ועי' בית הבחירה (מאירי) מסכת שבת דף מג עמוד ב שכתב "ושמא תאמר ונתיר כל טלטול [בדליכא ככר או תינוק] לכבוד הבריות שדוחה את לא תעשה דרבנן שהרי טלטול דרבנן הוא יש מתרצים שלא נאמר כבוד הבריות אלא לכבוד החיים הא כל שהמת מסריח והחיים מתבזים בו מותר כמו שהוזכר בפרק המצניע במשנה הששית צ"ד ב' בההוא שיכבא דהוה בדרוקרת והתיר רב נחמן להוציאו בכרמלית ומ"מ לגדולי המחברים ראיתי בה מת שהסריח ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים בו אלמא שאף לבזיונו יש לחוש אלא שיראה לי שלא הותר מיהא קודם שהסריח ולא מדברי האומר שאין דוחים לא תעשה אלא לכבוד החיים שהרי מת מצוה אין שם כבוד לחיים אלא שכל שאינו מסריח אין בעמידתו זלזול אחר שאינו ראוי לקבורה":

[2643] וכתב **הרשב"א** לקמן [קמג. ד"ה הא] דהא דמטלטלי שמואל ורבא [לקמן קמג.] גרעינין אגב ריפתא ולקנא דמיא, לאו משום דפליגי בהא דאמר רב אשי לעיל לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, דהא לא דמיא להיא ובהא אפילו רב אשי מודה, דההיא דרב אשי במטלטל את ההיתר אגב האיסור, כגון מניח ככר על המת ומראה עצמו כרוצה לטלטל את ההיתר ועושה לו האיסור בסיס, והלכך אסור מפני שהוא מטלטל את האיסור ממש, אבל הא דשמואל ורבא שמניח האיסור על ההיתר ומטלטל גוף ההיתר ונוטל האיסור עמו בזה כולי עלמא שרו עכ"ד וכ"כ **הריטב"א בסוגיין בשם הרמב"ן וכן בחי' הר"ן** [החדשים] לקמן קמג. אולם מהרמב"ם [כו טז] משמע שלא ס"ל את ההיתר הזה דהא כתב שקליפין שאינן ראויין זורקן לאחריו ולא הביא את ההיתר של ככר או תינוק שיהיו מלמטה וכן מרן לא מביא היתר זה וע"כ אינו להלכה כנלענ"ד וצ"ע

[2644] ויל"ע אי מודה ר' הושעיא לר' יצחק גם לבינה שרי או שבעי' דווקא ארנק שהוא יקר וצ"ע

[2645] פרש"י שסרטיא זה רה"ר. ושרי לטלטל פחות פחות מד"א. וכתב ע"ז בשפת אמת "אינו מובן דמנ"ל דסרטיא סתם הוי ר"ה דהא דקתני לעיל (ו') איזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה י"ל דגדולה קאי נמי אסרטיא אבל סרטיא סתמא לא הוי ר"ה" עכ"ל

ש. האם שרי לטלטל עומרין בשבת? ומה הדין בבר יונה ? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שאביי טלטל עומרין אגב כף ורבא טלטל בר יונה אגב סכין **והבין ר' יוסף** שהם סומכים על ההיתר של ככר או תינוק דלעיל ואמר להם שאין הדין כך משום שרק בשכח את המוקצה במקום שעלול להאבד וכדו' - שרו המתירין ע"י ככר או תינוק אבל אביי ורבא לכתחילה השאירו את העומרין והבר יונה מע"ש לשבת וע"כ אין את ההיתר של ככר או תינוק **ומסיקה הגמ'** שגם רבא ואביי מודים שאין היתר ככר או תינוק במשאיר לכתחילה את המוקצה וטעם שהם טלטלו אגב כף וסכין - משום שסברי שאין העומרין והבר יונה מוקצין כלל דעומרין חזו לישיבה[2646] ובר יונה חזי לאומצא והשתמשו בסכין ובכף רק לרווחא דמילתא שלא ייראו כמקילין באיסורין [היינו שיש טועים וסוברים שהעומרים והבר יונה הם מוקצה ולכן טלטלו אגב משהו אחר - דהאנשים לא יודעים שהם לא שכחו את החפץ] ואדם חשוב צריך להיזהר שלא ילמדו ממנו קולות[2647].

להלכה - לגבי בשר חי פסק מרן [שח לא] דלא הוי מוקצה משום דחזי לאומצא[2648]. **ולגבי עומרין** - לא דיברו בטוש"ע ואולי כי בזה"ז אין דרך להשתמש לעומרין לישיבה וצ"ע. **ויש להעיר** דכל זה בעומרין של תבואה שאינם עומדים להסקה אבל סתם חבילי קש שעומדין להסקה - אמרי' לעיל קכח. שאין מטלטלין אותן. ועדיין צ"ב למה שם אין דרך לישב עליהן ואולי י"ל דהתם מירי בחבילין קטנים וצ"ע.

2646 עי' **חזו"א** [מז כג] דפעמים מיחדן לכך וחשיב כהזמינן למזגא עכ"ל וצ"ל דלא דמי ללבנים שרק באשתיור מבנינא עומדין למיזגא [עי' לעיל מג. וקכד:] דלבנים - יקרות יותר ומקפיד עליהם **ועי' רשב"א** ביצה ב. ד"ה א"נ י"ל דכתב "ואבן שעל פי החבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר אם תעמוד במקום כאבני גזית ודומיהם," עכ"ל

2647 עי' רש"י לעיל נא. ד"ה אדם חשוב שאני וה"ה בנד"ד. ויל"ע דמצד שני התירה הגמ' לצורבא מדר' לעשות איסורי דר' בהערמה דל"ח שהוא יבוא לעשות איסור - עי' לעיל קלט: - ולמה לא חישי' שילמדו ממנו? ועי' רמב"ם יו"ט ו י שיש מקומות שהחמירו בהערמה יותר ממזיד - וכגון במבשל באיסור מיו"ט לשבת ללא עירוב תבשילין וכתב הרמב"ם "שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין" וא"כ צ"ע אמאי התירו לת"ח וצ"ע

2648 ועי' במשנ"ב שח ס"ק קכה שאף בשר בהמה דעת רוב האחרונים שחזי לאומצא עי"ש. ולגבי שומן צונן שאינו ראוי לאומצא אך ראוי לכלבים - נחלקו הפוסקים אי יש להתירו [לר"ש שהלכה כמותו] משום שראוי לכלבים דסוף סוף עומד לאדם ופסק המשנ"ב [שח ס"ק קכז] לאסור משום דגם לר"ש שהלכה כמותו - בכה"ג שעומד לאדם חשיב ואין יכול האדם לאכלו בשבת - חשיב מוקצה אף אם ראוי לכלבים עכ"ד המ"ב. והא דבסוגיין כתוב שאם היה סובר רבא כר"ש היה אומר ששרי בשר עוף כי חזי לכלבים אע"ג דאיירי בראוי לאדם - כתבו הרז"ה והריטב"א די"ל דהיינו במסריח עכת"ד. וצ"ב דאייך אפשר לדייק מרבא שדיבר בבשר ראוי לאכילה - ולכן התיר מחמת שראוי באומצא - שאם היה מסריח לא היה מתיר משום שראוי לכלבים ? והרי בפועל הבשר לא היה מסריח ואיכא למימר שלכן התיר מחמת דחזי לאומצא ואולי אם היה מסריח היה מתיר משום כלבים כר' שמעון ומנא לגמ' דכר' יהודה ס"ל ?

ש. האם מותר ליתן לכלבים בשר עוף שהסריח בשבת ובביה"ש היה ראוי למאכל אדם ? ומדוע?

ת. ואם היה עומד בביה"ש למאכל אדם ואח"כ הסריח - נחלקו בזה ר' יהודה ור"ש במשנה לקמן קנו:[2649] ופסק רבא בסוגיין כר' יהודה.

להלכה - פסק מרן [שכד ז] כר' שמעון. דר' אחא ורבינא לקמן קנז. פסקו כר"ש והם בתראי יותר מרבא.

ש. אווז שנשחט ביו"ט - האם מותר לר' יהודה לתת את בני מעיו לכלבים או שחשיב נולד כי בביה"ש היה האווז עומד לאדם?

ת. הגמ' בסוגיין אומרת ששרי לתת בני מעיו לכלבים גם לר' יהודה. משום שמע"ש יודע שאת בני מעיו יתן לכלבים. ועי' הערה [2650].

ש. האם מותר ביו"ט ליקח עץ שעומד להסקה לצורך שימוש של כלי? והאם מותר להסיק בשברי כלים שנשברו ביו"ט? ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שזה תלוי במחלוקת ר"ש ור' יהודה. **לר"ש** - שרי דזה אינו מוקצה. **ולר' יהודה** - אסור. דס"ל שעץ שעומד להסקה - שרי להשתמש בו ביו"ט רק להסקה[2651] וכן שברי כלי שנשברו ביו"ט הוו נולד ואמרי' בגמ' שפסק **רבא** כר' יהודה[2652].

[2649] ורש"י מציין למס' ביצה וצ"ע למה לא מציין למסכתין שבה נמצאת המשנה [דבביצה מצטטים את המשנה במס' שבת] ואולי כי שם מבואר יותר וצ"ע

[2650] עי' תוס' בסוגיין ד"ה התם ולעיל כט. ד"ה אכלן שמקשין למה גרעיני תמרים אמרי' בגמ' לעיל כט. שלר' יהודה הוו מוקצה הרי מע"ש עומדין הגרעינים לבהמה והוו כמעיים של אווז? ותי' [בתוס' לעיל כט.]דבאווז איירי שנשחט מעיו"ט שכבר בביה"ש לא היו חשובות לאווז המעיים ולא בטילות אליו אבל הכא הגרעינים צריכים לאוכל גם בשבת [דאם היה מפרישן מן האוכל היה האוכל מתקלקל - הוספת תוס' הרא"ש] עכת"ד וצ"ב בזה למה האוכל מתקלקל ללא הגרעינים

[2651] ומקצה להו מדעתו לתשמיש אחר והילכך לא תטול ואפי' למלאכת היתר [חידושי הר"ן]

[2652] **כתבתי התשובה לפי רש"י** שלפירשו איסור לקיחת אוד לצורך כלי ביו"ט הוא מדין מוקצה וא"כ זה תלוי במחלוקת ר"ש ור"י. **אך הבה"ג ור"ת** [מובאים בתוד"ה ליטול] פי' שהאיסור בלקיחת אוד לשם כלי משום תיקוני

מהמשנה קמג. עד סוף הפרק.

ש. איך מותר להסיר מעל השולחן עצמות וקליפין? ומדוע?

ת. לגירסת ר' נחמן במשנה - ב"ש ס"ל כר' יהודה[2653] דעצמות וקליפין הם מוקצה ולכן אסור לטלטלן בידיים ושרי רק להרים את הטבלא[2654] ולנער הקליפין[2655] וב"ה סברי כר"ש שהם אינן מוקצה ושרי לטלטלן בידים. ובטעם שאינן מוקצה - עי' הערה[2656].

להלכה - פסק מרן [שח כז] להקל דאינן מוקצה. **אמנם לגבי יו"ט** פסק מרן [תצה ד ועי"ש ברמ"א

מנא. ולפי זה אף לר"ש אסור [והא דמוכיחה הגמ' שרבא כר' יהודה ס"ל - מדין השני של רבא גבי כלי שנשבר]. וכ"פ מרן [תקז ג] וכתב שם המ"ב [טו] שאף אם אינו מתקן כלל - מ"מ [בעצם הלקיחה] עשאהו כלי ביו"ט. ולגבי שברי כלים - לכו"ע נחלקו בזה ר"ש ור"י כדאמרי' במשנה לקמן קנו:

2653 ור' יהודה עצמו סבר שגם ב"ה סוברים כמותו [דוודאי לא פסק ר' יהודה כב"ש נגד ב"ה] אלא שתנא דמתני" - לשיטת ר' נחמן - סובר ששיטת ר' יהודה היא רק כב"ש.

2654 כתב **המאירי** "טבלא לוח גדול ישימו עליו השלחן כדי שיפלו עליו הפירורים" והיינו שהשולחנות שלהם קטנים היו ולפני כל אחד היה שולחן קטן [עי' תוס' לעיל קיט: ד"ה ומצא] ועל הרצפה - מתחת לשולחנות - שמו דף לקבל הקליפין והפירורין. וטעם שא"צ לנער את הטבלה במקומה - כתב הריטב"א דהכא מסתמא כשצריך למקומה עסקינן עכ"ל

2655 וטעם שאין הטבלא נעשית בסיס - כתבו **התוס'** לעיל נא. [ד"ה או] משום שהניחן ע"ד ליטלם מהשולחן בשבת. **והמאירי בסוגיין** כתב ב' תירוצים : א. שגרעינים בטלים הם לגבי פת וכן קלפין לגבי טבלא - בשם **הראב"ד** ב. הואיל ולא היו שם בין השמשות - בשם הרז"ה. [ותוס' לשיטתם דלעיל מג: חולקים על הרז"ה וס"ל שגם במניח בשבת נעשה בסיס]. **ולהלכה** - לגבי ההיתר דעתו ליטול בשבת - כתב השו"ע [שט ד] בסתמא דלא מהני ובי"א כתב דמהני וכתב במשנ"ב ס"ק כא שיש להקל במקום פסידא. ולגבי ההיתר שגרעינים ופסולת בטלים לטבלא - עי' **במשנ"ב** שי ס"ק לא - שפסק כן גבי כמה פרוטות שהיו על השולחן או על בגד שבטלים לגבי הבגד והשלחן דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות עכ"ל **וכ"כ במשנ"ב** שכג ס"ק לז בשם המג"א לגבי שיירי פת בכוס. ולגבי היתר שלא היו ביה"ש - ג"כ כתב הביאוה"ל שי ז ד"ה מטה שהמג"א נוטה להקל

2656 **בתוד"ה** עצמות כתבו שהעצמות והקליפין ראויים למאכל בהמה וכדכתבה מתני' לגבי פירורין ושיער עדשים. וחלקו על רש"י שכתב שאיירי שהקליפות אינן ראויות למאכל בהמה וטענו עליו שא"כ לא היה מתיר ר"ש. וכ"כ **הרי"ף** [נט:] **הרא"ש** [כא ב] **והרמב"ם** [כו טז] כתוס' **ועי' ריטב"א** שכתב על רש"י "ורש"י ז"ל לפום ריהטיה לא עיין בה ואפשר שהוא טעות הסופר", ע"כ. **ובחידושי הב"ח** כתב שרש"י כתב כן רק להו"א שב"ש הם המקילין אך לדברי ר' נחמן שהמקילין הם ב"ה ושס"ל כר' שמעון - גם רש"י יודה שמקילין רק בראוי למאכל בהמה עי"ש.
ולהלכה פסק **מרן** [שח כז] כתוס' וש"פ הנ"ל שאיירי בראויין למאכל בהמה. **ועי"ש במשנ"ב** ס"ק קטו דאם נתקבצו הרבה יחד ומאוס עליו להניחן כך על השלחן מותר להעבירן בידים דהוו ליה לדידיה כגרף של רעי

ובמשנ"ב ס"ק יז] להחמיר[2657].

ש. מהן "שער של אפונין" ושער של עדשים" והאם הם מוקצה ומדוע?

ת. "שער" היינו תרמיל שבתוכו נמצאים גרגירי הקטנית[2658]. ואומרת המשנה שהם אינם מוקצה ואומרת הגמ' שזה לשיטת ר"ש אך לר' יהודה - הם מוקצה דנשתנו ממאכל אדם למאכל בהמה והוו נולד.

ש. פירורין שאין בהם כזית - האם הם מוקצה והאם מותר לאבדן ביד?

ת. גם בזה נחלקו ר"ש ור' יהודה אם זה מוקצה דזה נהיה מאכל בהמה והווי ככליפין. ובגמ' כתוב שמלשון מעבירין משמע שגם לר"ש אסור לזרקן ולאבדן בידיים ועי' הערה[2659].

2657 ובזמנינו לא ראיתי שמחמירין בכך ביו"ט וכן מקילין בשבת אף בפסולת שאינה ראויה למאכל בהמה ואולי חשבינן לזה כגרף של רעי וכמ"ש הגמ' בהמשך הסוגיא לגבי אם נתקבצו יחד. ועי' גמ' לעיל קכד. שקערות שאכלו בהם ג"כ נחשבות כגרף של רעי. וצ"ל שבזמנינו קליפין על השולחן הווה כקערות בזמנם וצ"ע.
ואע"ג שאמר ר' אשי שאין עושין גרף של רעי לכתחילה בשבת וכן פסק מרן [שח לא] - **עי' בשיטמ"ק** ביצה כד: ד"ה וכי שכתב דהא דאין עושין גרף של רעי לכתחלה. היינו שלא לצורך [וכהזמנת גוי דאיירי התם]. אבל לצורך כגון זריקת קליפין ועצמות לפנינו בשעה שאנו אוכלין מותר ואפילו לכתחלה עכ"ד ועי' גם בספר **פסקי תשובות** שח ס"ק פא שמאריך בזה.
וכמו כן עי' **שש"כ** כב לח [- בהוצאה חדשה. ובהוצאה ישנה זה כב לו] דביו"ט יש היתר אם רוצה שהשולחן יהא נקי לצורך סעודת יו"ט דלצורך אוכל נפש שרי לטלטל מוקצה אך עי"ש בהערה צט שמציין לפכ"א הע' ט' שם כתב שעדיף ע"י טלטול מן הצד עי"ש ויש להוסיף עוד שכשמרים את כל הפסולת יחד עם המפת ניילון החד פעמית - יתכן דהווי כמרים טבלא ומנערה דשרי אף במוקצה גמור דהמפה היא כמו הטבלא וצ"ע

2658 ועי' שו"ע שיט ו שמביא ב' דעות אי שרי לפרק קטניות מתרמילים ע"י שינוי או אסור בכלל. ולדיעה שניה שאוסרת - קשה אייך יש לו תרמילי קטניות על השולחן בשבת הרי אסור לפרקן בשבת וי"ל שאיירי כגון ששנשתברו התרמילין מע"ש ועדיין הם בקליפתן וכמש"כ במשנ"ב שם ס"ק כד שבכה"ג לכו"ע שרי להוציאן וצ"ל שגם בכה"ג חשיב לר' יהודה נולד כי מ"מ שימשו את הקטניות מע"ש ואח"כ נעשו מאכל בהמה.

2659 **כך גירסת הגמ' לפי רש"י ועי' תוס'** שמקשים דגם גבי קליפין וכדו' כתוב מעבירין והרי וודאי ששרי לאבדן בידים ועוד דבברכות נב: גרסי' שר' יוחנן מתיר וא"א לשנות הגירסא שם [כנראה - כי בך מוכחשם בברייתא שכתוב שמניח פירורין שא"ב כזית] ולפיכך גורסים תוס' גם הכא שמותר ומ"מ כתבו תוס' בברכות שם שזה קשה לעניות כדמוכח בחולין קה: וכ"פ בשו"ע קפ ד אמנם כתב שם המ"א [ס"ק ג ומובא במשנ"ב ס"ק י] דמה שקשה לעניות היינו כשדורס

ש. מהו "ספוג" והאם שרי לקנח בו בשבת ומדוע?

ת. ספוג הוא צמר הים הבולע הכל[2660] ולגבי אי שרי לקנח בו כשהוא ספוג במים - הדין הוא שאם יש לו בית אחיזה מעור מותר שבכה"ג אינו סוחט כשמחזיק אותו שרי לקנח בו [2661] ואם אין בו בית אחיזה - אסור דזה פסי"ר שהמים יסחטו כשמחזיק בספוג[2662] [2663].

עליהם אבל להשליכן אין בעיה. **ועי' בשערי תשובה** שם דדוקא כשאין בכל הפירורין יחד כזית ליכא איסורא [וגם הוא מובא במשנ"ב שם] עי"ש

[2660] לשון **הרמב"ם** בפיהמ"ש אבות ה טו ועי' גם ברמ"א שכ יח בשם **הערוך**

[2661]. כ"מ **מרש"י** ד"ה אין מקנחין וכ"כ **הרמב"ם** [כב טו] וכ"כ **הראב"ד** [על הרמב"ם שם] **בשם הצרפתים**. ונראה פשוט שאיירי שא"צ ללחוץ על המקום המלוכלך בשביל לנקות דאם צריך ללחוץ - מה יעזור שיש בית אחיזה מעור הרי סוחט הספוג בלחיצתו. וכשאין בית אחיזה אסור אע"פ שא"צ ללחוץ על המקום המלוכלך דעצם האחיזה בספוג סוחטת אותו. **אולם הראב"ד עצמו** חולק וס"ל שכשיש בית אחיזה שרי לקנח אף אם סוחט דלא הווי מלאכת דש כי הספוג שיש לו בית אחיזה הוא כצלוחית מליאה מים וצ"ב בדעתו

[2662] **ולדעת הערוך** המובא בתוס' [קג. ד"ה לא צריכא] שמתיר בפסי"ר דלא ניח"ל אף באיסור דאו' - כתב **הרשב"א** כתובות ו. ד"ה ורבינו שכשאין לו בית יד הווי פסי"ר דניח"ל והיינו שהמים נוטפים על מקום שמנקה. ועי"ש **שרבינו יצחק** הביא ראיה מדין ספוג דלא כהערוך דס"ל דהוי לא ניחא ליה עי"ש.

[2663] וסחיטה לצורך ניקוי השולחן היא תולדה דדש. [ולא מלבן דאדרבא הספוג מתלכלך בנקוי השולחן]. ואע"ג שהגמ' לעיל עד. אומרת שאין דישה אלא בגידו"ק וספוג הרי אינו גידו"ק דלא שונה מחילזון המובא לעיל עד. דשניהם גדלים במים - **עי' חת"ס** לקמן קמה. ד"ה דג שמוכיח מכאן שבמים הבלועים ממקום אחר - אין חילוק בין גידולי קרקע לדבר שאינו גידולי קרקע. **ועי' גם רמב"ן צה.** ד"ה חולב שמיישב בכך מדוע יש דישה בחליבת פרה - וכתב דדישה בעצמו של פרי ליתא אלא בגדולי קרקע אבל להוציא ממנו פירות מכונסים וטמונים בתוך כיס שלהן כגון חולב דומיא דדישת גדולי קרקע היא עכ"ל. ונראה שגם הראשונים שחולקים על תירוץ זה של הרמב"ן ומיישבים באופן אחר אמאי חולב חייב [ואומרים שפרה הווי גידו"ק או שחייב משום ממחק או שחייב רק לר' יהודה שאמר שיש דישה בדבר שאינו גידו"ק] - זה רק משום שס"ל שחלב פרה חשיב מגופה אבל גם הם מודים לעיקרון שרק סחיטה בגופו של פרי [היינו במשקין הצומחים איתו] בעי' גידו"ק. ולכן בספוג שאין המים מגופו - חייב אע"פ שאינו גידו"ק וכדהוכיח החת"ס מסוגיין

ועדיין יש לבאר מאי שנא מכבשין ושלקות שנחלקו אמוראים לקמן [קמה.] אי יש בהן משום סחיטה כי מימהן לא גדלו בגופן [עי' רש"י שם ד"ה פטור] וכאן ברור לגמ' שיש בספוג סחיטה. ובסוגיא שם יתבאר בע"ה.

ש. האם שרי לטלטל בשבת ספוג שאין לו בית אחיזה ? ומדוע?

ת. במשנה כתוב "בין כך ובין כך ניטל בשבת"[2664] ופרש"י - כשהוא נגוב. ומשמע שברטוב אפי' לטלטל אסור דזה פסי"ר דיסחוט.

ש. האם ספוג מקבל טומאה ומדוע?

ת. כתוב במשנה שאינו מקבל טומאה. והטעם פרש"י : דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת[2665].

ש. מהם " תמרים ארמייתא" ומהם "תמרים פרסייתא" והאם מטלטלין את גרעיניהן שנפרדו מהן בשבת ומדוע?

ת. **תמרים ארמייתא** [=מארץ ארם] הם תמרים רעות שמיועדות למאכל בהמה. **תמרים פרסייתא** [מארץ פרס] הם טובות ומיועדות למאכל אדם.

והדין בטלטול גרעינהן בשבת - בגמ' כתוב שתמרים ארמייתא - שרי לטלטל גרעיניהן הואיל דחזו אגב אמן [ופרש"י שהגרעינין עומדות למאכל בהמה אגב אמן] ודפרסייתא אסור [ופרש"י שכן אין מאכילין התמרים לבהמה] ועי' הערה[2666].

[2664] עי' הגהות הב"ח דל"ג במשנה "וחכמים אומרים בין כך " וכו' [- דזה לכו"ע ואין בזה מחלוקת] והוסיף דכן רש"י תוס' והרי"ף ל"ג לה אבל הרמב"ם בפיהמ"ש גרס לה עכ"ד הב"ח. ויש להעיר שגם הרא"ש [כא ב] גרס לה.
ולגבי אם הוא כלי שמל"ה או לאיסור - עי' **ריטב"א** כאן שכתב שזה כדין כלי שמלאכתו לאיסור **ועי' שפת אמת** [ד"ה שם במשנה] שכתב דלשון ניטל משמע אפי' שלא לצורך גו"מ והוא כלי שמל"ה כי ראוי לקנח בו גם בעודו נגוב **עכ"ד.**
ויש להעיר דלעיל במשנה קכג: כתוב שקנה של זיתים ניטל בשבת וכתב הרמב"ם [כו ז] שהוא כלי שמלאכתו לאיסור עי"ש. וא"כ מש"כ בקנה שהוא ניטל היינו לצוגו"מ. וכן לעיל מד. כתוב לשון מטלטלין גבי נר ישן ועי' במג"א רעט ס"ק יב דהוא רק לצורך גו"מ וברעק"א [על המג"א שם] כתב שזה מחלוקת ראשונים. וכן לעיל לה: גבי שופר מיטלטל - כתבו תוס' דהיינו לצורך גו"מ וכתבו שמרש"י משמע דהוי מלאכתו להיתר עי"ש. עכ"פ לכאו' אין זה מוכרח שכשכתוב סתם מטלטלין - הכוונה שזה מלאכתו להיתר.

[2665] והחידוש הוא שלמרות שמגיע מבעל חי - אינו מקב"ט דכל שבים טהור כמשנה דכלים יז יג [עי' תפא"י].

[2666] **דעת הרמב"ן** במלחמות [נט: בדפי הרי"ף] שפרסייתא אינן עומדין לבהמה אלא להסקה. ולדעתו גם לר' שמעון הוו מוקצה שכן אינן עומדים בשבת לשום שימוש והווי כקליפין שלא חזו למאכל בהמה. ומה שהתיר שמואל לטלטלן

ומביאה הגמ' שאמוראים שונים היו מטלטלין הגרעינים של הפרסייתא: **שמואל** - אגב פת, **רבא** - אגב לקנא דמיא [=ספל מים][2667] **ר"ה ב"ר יהושוע** היה עושה מהן גרף של רעי [דאז שרי לטלטלן בידיים] **אך ר' אשי** אמר לו שאין עושין גרף של רעי לכתחילה[2668], **ר' ששת** היה זורקן לעבר השולחן בלשונו[2669] **ור' פפא ור"ז בן אבקילס**[2670] היו זורקין לאחורי המטה.

אגב ככר - משום דשאני טלטול דבר האסור אגב הדבר המותר שעליו כגון ככר או תינוק בארנקי מטלטול דבר המותר עם דבר האסור שעליו והווי כמעות שע"ג הכר ששרי להגביה הכר ולטלטלו עם המעות **עכ"ד**. ונראה שהיתר טלטול המוקצה אגב הלחם הוא רק בצריך למקומו דאל"כ ינער וכמו שאמרה הגמ' לעיל גבי כר שיש עליו מעות דהא הרמב"ן השווה דין הלחם לכר שיש ע"ג מעות

אולם דעת רש"י [ד"ה גרעינין] **ותוס'** [ד"ה שמואל] שגם גרעיני פרסייתא עומדין למאכל בהמה ולפירושם - לדעת ר' ר' שמעון - גם גרעיני פרסייתא לא הוו מוקצה ומש"כ בגמ' שגרעיני פרסייתא אסור לטלטלן בשבת - היינו לר' יהודה דהוו נולד דמתחילה הגרעינים טפלים לפרי והכל חשיב עומד לאדם ומשנתפרקו הגרעינים של פרסייתא ועומדין לבהמה הוו נולד. אבל לר"ש - אינן מוקצה ומה ששמואל טלטל דווקא אגב פת אע"ג דלקמן קנו: פסק כר' שמעון כתבו תוס' דמחמיר על עצמו הווה משום שהיה אדם חשוב עכ"ד תוס' **וכ"כ הרז"ה** [על הרי"ף נט:]

ולהלכה - כתב **מרן** [שח ל] שבמקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטלן [ובכה"ג מסתמא גם הרמב"ן יודה דכל מה שחלק על תוס' ורז"ה הוא מחמת שטען שאין דרך להאכילם לבהמה] ואדם חשוב יחמיר על עצמו לטלטלן דרך שינוי. וכתב המ"ב דהיינו אגב פת או לזרקן בלשונו.

[2667] ועי' תוס' שכתבו שאע"ג שרבא ס"ל כר' יהודה שגרעינים הם מוקצה גמור - מ"מ בדאי אפשר בצורה אחרת מתיר רבא לסמוך על ככר או תינוק או לקנא דמיא גם במוקצה גמור. וזה דלא כר' אשי לעיל שאוסר לסמוך על ככר או תינוק במוקצה גמור

[2668] **ועי' שיטמ"ק** ביצה כד: [ד"ה וכי] שכתב דהא דאין עושין גרף של רעי לכתחלה. היינו שלא לצורך [וכהזמנת גוי דאיירי התם]. אבל לצורך כגון זריקת קליפין ועצמות לפנינו בשעה שאנו אוכלין מותר ואפילו לכתחלה עכ"ד וצ"ל שבנד"ד כיוון שהיה יכול לסלק הגרעינין בלשיניה או ע"ג ככר וכדו' - הוי בגדר של "שלא לצורך"

[2669] **ומשמע שבידו - אסור להוציא את המוקצה מפיו** וכ"כ **בשו"ע הרב** [שח סז] וצ"ע **דבשו"ע הרב** סי' תקו ט [ומובא במשנ"ב תקו כט עי"ש] כתב לגבי מפריש חלה ביו"ט ששרי ליקחנה בידו למקום ויניחנה במקום שרוצה כי נטלה בהיתר עי"ש ומאי שנא מגרעין שג"כ נטל האוכל עם הגרעין בהיתר וצ"ע. ועי' בשש"כ ג הערה לז וכן יא הערה סט וכן כ הערה פח - כל זה במהדורה החדשה - ופוסק להלכה להקל עי"ש

[2670] ר' זכריה בן אבקולס היה תנא וחי בסוף זמן הבית - עי' גיטין נו.

פרק עשרים ושניים - חבית

מהמשנה קמג: עד המשנה קמה:

ש. חבית יין שנשברה בשבת - איזו כמות מותר להציל ממנה ובאיזה צורה ומדוע?

ת. כשכל אחד מהמצילים מציל ע"י כלי אחד - מותר להציל ממנה ללא הגבלה.

כשמציל בכמה כלים - מותר רק ג' סעודות לכל אדם שמציל.

והטעם - אמרי' בגמ' לעיל קיז: גזירה שמא יביא כלי דרך רה"ר ופרש"י שם מתוך שהוא מחזר על כלים הרבה - ישכח ויביא עכ"ל [אמנם אם צריך היין לג' סעודות - לא גזרו חז"ל] **ולהלכה** - עי' הערה[2671].

ולהציל ע"י שיספוג את היין בדבר הנסחט [כגון במטלית וכדו'] כדי לסוחטו ממנה במוצ"ש - כתוב במשנה שאסור ופרש"י: גזירה שמא יסחוט[2672].

[2671] **ועי' רמ"א** שלה א ומשנ"ב שם ס"ק ו - ז שכל זה [היינו האיסור להציל בהרבה כלים שא לצורך ג"ס] כשמציל לחצר אחרת אפי' עשו שיתופי מבואות - דמ"מ דמי לרה"ר. אך לחצר שלו - שרי בכל ענין שליכא למיחש שיביא כלים מרה"ר ולגבי להציל לבית אחר באותה חצר כשעשו עירובי חצירות נחלקו אחרונים עי"ש במשנ"ב

[2672] וכתבו **תוס'** דביש לחפץ הסופג בית אחיזה מעור - ליכא חשש סחיטה [וצ"ב דהא החשש שיסחוט הספוג לכלי כדי שיוכל לספוג עוד וזה שייך גם כשיש בית אחיזה] ומ"מ אסור משום עובדין דחול. ומשמע שחשש הסחיטה ועובדין דחול הם ב' דברים נפרדים. אמנם **ברמב"ם** [כב טז] כתוב להדיא "שלא יספוג ביין או יטפח בשמן שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לידי סחיטה" **עכ"ל** והיינו שהעובדין דחול הוא שיביאנו לידי סחיטה שיספוג ויסחוט כדי לשוב ולספוג **וכ"מ מלשון רש"י** שכתב שלא יספוג היין לחזור ולהטיפו בכלי גזירה שמא יסחוט **עכ"ל** משמע שגם כשיש בית אחיזה - חיישי' שמא יסחוט בשבת לתוך הכלי כדי לחזור ולספוג

ש. מה הפירוש "לא יטפח בשמן" ומה הטעם לדין זה?

ת. רש"י פירש שמטפח היינו שמכניס בו כפו והשמן נדבק בה, ומקנחו בשפת הכלי עכ"ל ועי' ר"ח ש"מטפח" זה מלשון "טופח" והיינו שהמשקה יהיה טופח על ידו [2673]. והברייתא מדברת על שמן שנשפך ורוצה להצילו ע"י שיטפח ויקנח בכלי - ואומרת שזה אסור משום שזה "דרך חול"[2674].

ש. נתפזרו לו פירות בחצירו בשבת - האם שרי לאוספן ומדוע?

ת. בברייתא כתוב ש"מלקט על יד על יד [דהיינו מעט מעט] ואוכל והיינו שיאסוף רק מה שרוצה לכול מיד אחר שאוסף] אבל לא יתן לתוך הקופה" ובטעם הדבר כתבה הברייתא "שלא יעשה כדרך שעושה בחול" ועי' הערה[2675].

[2673] עי' רמב"ם בפיהמ"ש מכשירין פרק ג משנה ה "כי ענין משקה טופח בכל מקום שנאמר הוא שתהא באותו הדבר לחות כדי שאם נגע בה האדם תתלחלח ידו"

[2674] **ועי' רמב"ם** [כב טז] שאם יעשה כדרך חול - שמא יבוא לידי סחיטה עכ"ל והיינו שחיישי' שאם נתיר לו לטפח בידיו - יבוא לספוג השמן בבגד ויסחטנו. ונראה שה"ה שאסור גם לספוג בשמן ולחכות למוצ"ש כדי לסחטו משום דחיישי' שמא יסחוט וכמו שאמרה הברייתא לגבי יין אלא ששמן הוא נדבק ליד ויותר מצוי שמצילין אותו דרך טיפוח כנלענ"ד. **ובתוד"ה חבית** כתבו שדרך חול לאו היינו חשש סחיטה [והם כתבו כן גם על ספיגת יין]
וברש"י כתב שלא יטפח בשמן "משום עובדין דחול". **ועי' מהרש"ל** דכתב שלרש"י עובדין דחול הוא טעם רק על טיפוח שמן ולא על ספיגת יין שעליו כתב רש"י במשנה שהוא מטעם הוא מטעם שמא יסחוט עכ"ד רש"ל והיינו שסובר המהרש"ל שלרש"י דרך חול - לאו היינו חשש סחיטה. אך מהרמב"ם משמע ש"דרך חול" היינו חשש סחיטה ולכאורה כן אפשר לומר גם בפרש"י ועי' **רש"ש** שמעיר על המהרש"ל [ולכאו' גם על תוס'] שמצאנו לעיל שכתוב בגמ' "דרך חול" והטעם הוא מחשש שיעשה אוהל וא"כ אפשר לומר גם הכא שהטעם הוא חשש סחיטה עי"ש.

[2675] וכתב **הרמב"ם** [כא יא] שהטעם שאסור " שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבא לידי עימור" וזה לשיטתו בתחילת הלכה יא ובפרק ח' הלכה ו שעימור היינו הדבקת פירות שייעשו גוף אחד ומשמע מדברי הרמב"ם שגם בשיבולים בעי' שיקשרו יחד כדי שייחשב "עימור" ולא סגי באסיפתם בלבד. [עי' שו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ריד] ועי' בספר **כנסת הגדולה** הגהות הטור סי' שמ שכתב דדעת הרמב"ם שמעמר היינו אף שלא במקום גידולו וזה דלא כדעת **הרמ"ך** [מובא בכס"מ ח ו] **והתוס'** בביצה לא. ד"ה מן - שס"ל שאין עימור אלא במקום גידולו **ולהלכה** - פסקו **הטור והשו"ע** [שמ ט] שדווקא במקום גידולו שייך מעמר [ועי' בכנסת הגדולה הנ"ל שתמה מדוע לא הזכיר הב"י את שיטת הרמב"ם החולקת]
ולדעת הסוברים שאין עימור שלא במקום גידולו - י"ל שאיסור נתינת הפירות שנתפזרו בחצירו לתוך קופה הוא: **או** דאיירי שבשנתפזרו במקום עפר וצרורות ואסור ללקטן ולתתן בתוך הסל משום דמיחזי כבורר ואפי' בפירות גסין ולהכי קתני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אבל לאכול מותר, - כן כתב **הרמב"ן** בסוגיין **או** אפי' לא נתערבו בצרורות ומטעם טירחה יתירה - , כ"מ מדברי **הרשב"א** שכתב **בשם מורו** [רבינו יונה] שסוגיין מיירי שנתפזרו לו פירות כגון שנתפזרו לו בחצרו אחת הנה ואחת הנה, אבל במקום אחד מלקט לתוך הסל כמו שאמרנו בגמרא (לעיל

ש. האם מותר לסחוט פירות בשבת ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאסור לסחוט פירות. ופרש"י משום שזה "מפרק" שזה זו תולדה דדש. אמנם חיוב יש רק בזיתים וענבים כדאמר ר' חיא בר אשי אמר רב בדף קמה סוף ע"א ופרש"י שם דשאר דריכות [- של שאר פירות] לאו אורחייהו בהכי. ולגבי פרישין ועוזרדין וכדו' שכלל אין דרך לסחוט - עי' בתשובה לקמן.

ש. משקין שזבו מזיתים וענבים ומתותים ורימונים - האם מותר לשתותם בשבת ומדוע?

ת. יש כמה חילוקי דינים בזה:.

א. אם הכניס את הפירות הנ"ל למשקה [היינו בשביל לסחטם] - לכו"ע היוצא מהן אסור בשתיה. דגזרי' שמא יסחוט[2676].

ב. אם הכניסם לאוכלין - נחלקו תנאים במשנה: דעת **ת"ק** - הווי כהכניסן לשתיה ואסורין דגם בהכניסן לאוכלין גזרי' שמא יסחוט **ודעת ר' יהודה** - שלא גזרינן שמא יסחוט ומותרין בשתיה[2677].

ובגמ' נחלקו אמוראים בדעת ר' יהודה האם גם בזיתים וענבים שברובא דעלמא עומדין לסחיטה - מתיר ר' יהודה בהכניסן לאוכלין דכיוון שהוא מתכוון לאכלן ל"ג שמא יסחוט - זו דעת **רב ור' יוחנן.**

או שרק בתותים ורימונים שרובן אינן לסחיטה ורק מיעוט סוחטין אותן לא גוזר ר' יהודה בהכניסן לאוכלין שמא יסחוט אבל בזיתים וענבים גם ר' יהודה גוזר וחושש שמא אחר שישתה מהמשקין

קמ"ב א') בענין הא דתנן בפרק נוטל כלכלה והאבן בתוכה ולישדינהו לפירי ולישדיה לאבן ולנקטינהו עכ"ל וכן מוכח **בלבוש** שלה ה שכתב כדברי הרשב"א הנ"ל והוסיף: ואם נפלו למקום אחד, נותן אפילו לתוך הסל או לתוך הקופה דלית בהו טירחא כל כך עכ"ל וא"כ זה משום טירחה. **להלכה - מרן** [שלה ה] כתב את לשון הרשב"א הנ"ל.

2676 וכתב **הראש יוסף** [לעיל יט. ד"ה והנה כפי] "בתותים הוה [גזירת משקין שזבו] גזרה לגזרה [דגם אם יסחטם זה רק איסור דרבנן כדאמרי' בברייתא לקמן קמה. שרק זיתים וענבים סחיטתם אסורה מדאו'] וצ"ל דגזרה קרובה היא בתותים אטו זתים" **עכ"ל** ויש להעיר דלר' יהודה בעומדין למשקין הווי גם נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה ועי' הערה הבאה

2677 **וטעם דל"ה נולד** כתב הרמב"ן דהא לא ניחא ליה במשקה כלל וכאוכלא דאפרת הוא, ואין כאן משום נולד והכי מפרש לה בפ"ק דחולין [יד:] עכ"ל. ו"איפרת" פירושו נפרש [עי' רש"י חולין שם ד"ה דאיפרת] ופירוש דברי הרמב"ן [ע"פ הגמ' בחולין] הוא של"ה נולד כי כבר גם קודם וגם עכשיו חשיב אוכל כי לא ניחא ליה במשקה שזב

שזבו - ישנה את דעתו בקשר לענבים וירצה לסוחטם ויבוא לסוחטם בשבת - זו דעת **רב יהודה אמר שמואל** וכ"כ **בברייתא** שמביא ר' נחמן בר יצחק[2678].

ג. אם הכניסן סתם ולא פירש אי לאוכלין או למשקין כתוב בברייתא שהווי כהכניסן למשקין.

ד. אם גילה דעתו בהדיא שאינו רוצה את המשקה שלהן או שהן הולכין לאיבוד - משמע בסוגיין שאפי' בזיתים וענבים שרי לשתותן ולא גזרי' בהו משום משקין שזבו דומיא דסלי זיתים וענבים במשנה במכשירין שבכה"ג לא מכשירין לקבל טומאה ואין להם שם משקה ועי' הערה[2679].

להלכה - פוסק **ר' יוחנן** כר' יהודה בתותים ורימונים ולא בזיתים וענבים [דאף שלדעת ר' יוחנן ר' יהודה מתיר בזיתים וענבים - מ"מ סובר ר' יוחנן שבזה אין הלכה כמותו] וכ"פ **מרן** [שכ א].

[2678] מה שכתבתי "וכ"כ בברייתא" - זה עפ"י פרש"י ש"משך" היינו משקין שזבו. וא"כ הברייתא סוברת כשמואל. **ועי' תוס'** שמקשה כמה קושיות ואחת מהן היא דא"כ הך ברייתא תיובתא דרב וע"כ פי' שהברייתא איירי כשסחט חלק מהענבים בידיים ואת הנותר הכניס למחסן דבכה"ג גם רב מודה שבזיתים וענבים מודה ר' יהודה לחכמים שאף בהכניסן לאכילה - חישי' שימלך ויסחוט אחר שכבר סחט חלק מהם ולכן משקין שזבו מהן אסורין **עכת"ד. ויל"ע** מה קושיית תוס' שלרש"י יש תיובתא על רב מהברייתא הא רב תנא הוא ופליג **וצ"ל בדוחק** שכוונתם שמ"מ הייתה הגמ' צריכה להקשות על רב מהברייתא ולתרץ שרב תנא ופליג וכדרכה בכמה מקומות בש"ס [עי' כתובות ח. וגיטין לח:] ואילו רש"י סובר שלא תמיד דרך הגמ' להקשות על רב מברייתא ולומר שתנא הוא ופליג אלא הגמ' מתעלמת מזה שרב חולק על משנה או ברייתא - עי' עירובין פ. לגבי הקנאה בעירובי חצירות ורש"י שם ד"ה וזיל ואכמ"ל

[2679] כתבתי דין זה [- דין ד'] לפי מה שמוכח מדברי רש"י [ד"ה שלא לרצון] שהגמ' משווה דין משקה לענין טומאה לדין משקה לענין גזירת משקין שזבו ולכן פרש"י שהגמ' הייתה יכולה להקשות מהא דסלי זיתים וענבים טהורים - להא דגזרינן במשקין שזבו מזיתים וענבים אף בעומדין לאכילה. וכן בד"ה דגלי דעתיה פרש"י שבכה"ג שאמר בהדיא שלא ניחא ליה במשקין - הוי גילוי דעתט טפי מהכניסן לאוכלין ומשמע שבכה"ג לא הווי משקה גם לגבי גזירת משקין שזבו. אמנם הרז"ה [ס: בדפי הרי"ף דיבור ראשון] כתב שאין להוכיח מסלי זיתים וענבים שמדלא הווי משקין לגבי טומאה - לא הוו משקין נמי לענין משקין שזבו דשאני טומאה דכתיב "כי יתן" ודרשי' שבעי' לדעת. וכל הקושיא מסלי זיתים וענבים היא ש"סתמא" אינו חשיב כרצון למשקה וע"ז תירצה הגמ' שהתם לא הווי סתמא אלא גילה דעתו או ששאני התם שהולך לאיבוד דבכה"ג סתמא אכן אינו חשיב כרצון. אבל לגבי משקין שזבו - גוזרין אף בשלא לרצון בזיתים וענבים

להלכה - מרן [שכ א] פוסק בסתמא שמזקים שזבו מזיתים וענבים אסורים בשתיה ורק בתותים ורימונים חילק בין עומדין לאכילה לעומדין למשקה. ומשמע שבזיתים וענבים אפי' פירש שאינו רוצה בהן - אסורין בשתיה וכהרז"ה

ש. חלב הזב מבהמה וחלב הזב מאישה - האם מכשירים אוכל לקבל טומאה?

ת. במשנה במכשירין [ו ח] המובאת בסוגיין כתוב שחלב אישה - לכו"ע מטמא בין לרצון [היינו שנחלב בכוונה - רע"ב שם] ובין שלא לרצון [שנטף מדדיה - רע"ב] וחלב בהמה - לרצון - מטמא ובשלא לרצון יש מחלוקת. **לת"ק** - אינו מטמא **ולר"ע** - מטמא.

ש. דם הזב מאישה ודם הזב מבהמה האם מכשירין לקבל טומאה ומדוע?

ת. **דם הזב מאשה** - מכשיר. ואפילו יצא שלא לרצון. דילפי' מדם חללים [=הרוגים] שהווי משקה שנא' ודם חללים ישתה. וכל דם היוצא מגופה דינו כדם חללים אע"פ שהאשה לא נהרגה דמה לי קטלה כולה מה לי קטלא פלגא. וסתם דם - חשיב יוצא שלא לרצון.

ודם הזב מבהמה - לא מטמא דאינה בכלל חלל.

ש. משקה הזב מזיתים וענבים מאליו - האם מכשיר לקבל טומאה?

ת. במשנה הנ"ל כתוב שבשלא לרצון - אינו מכשיר. והבינה הגמ' שזב בסתמא חשיב שלא לרצון וממלא קשה עמש"כ בברייתא שמשקה הזב בסתתמא מתותים ורינונים חשיב משקה - ודחתה הגמ' שרק אם אמר בהדיא שאינו רוצה או שזב לאיבוד - חשיב אינו לרצון.

ש. פירות שאין הדרך לסוחטם כלל - האם שרי לסוחטם בשבת ? ומה הדין ברימונים ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב ששרי לסחוט פגיעין פרישין ועוזרדין - שאין דרך לסוחטם אבל לא רימונים.

ונחלקו ר' נחמן [ע"פ הגמ' שהעמידתו שסובר כר' חסדא] **ור' פפא** אי הסוחט דבר שאין דרך לסוחטו למימיו יש לדבר הנסחט שם משקה מחמת שהחשיבו והסוחטו למימיו חייב חטאת וכל מה שהתירה הברייתא לסחוט עוזרדין וכדו' - היינו כשסוחטן למתק אותן [דע"י שייצא מהן המשקה יהיו יותר מתוקים] וברימונים גם למתק אסור כי יש מי שדרכו לסחטן לשם משקה ולכן גזרי' שאף

אחד לא יסחטם אפי' למתק - **זו דעת ר' נחמן**[2680] או שאין דין אחשביה בסחיטת פירות שאין דרך לסוחטן. ושרי לסוחטן לכתחילה גם למימיהן ורק ברימונים אסור לסחטן למימהן כי יש כאלה שסוחטים אותן למימיהן - **זו דעת ר' פפא**[2681].

להלכה - פסק מרן [שכ א] כר' פפא ששרי לסחוט עוזרדין וכדו' למימיהן.

[2680] **כתבתי התשובה ע"פ רש"י** שפי' דלר' נחמן - כפי מה שמעמידתו הגמ' דס"ל כר' חסדא - הברייתא שמתירה לסחוט פגיעין וכדו' - איירי בלמתק. אבל בסחיטה למימיו - אסור מדאו' משום אחשביה. וברימונים ס"ל לר' נחמן כתנא דבי מנשיא שרק משפחה אחת דרכה לסחטן ובגללה גזרי' על כל העולם שלא יסחטו. דאע"ג שרק משפחה אחת מ"מ כיוון שבאחשביה אסור מדאו' - גם בלמתק גזרי' מחמחתה על כל העולם שמא יסחוט למימיו. **אמנם הרמב"ן** כתב שגם לר' חסדא אין אחשביה בפגיעין ופרישין כיוון שאף אחד לא סוחט אותן למשקה ולכן שרי לסוחטן למשקה ומה שאמרה הגמ' דין אחשביה זה על תותים ורימונים שבהם יש דין אחשביה כי יש את בי מנשיא שסוחטין אותן. ולדעת הרמב"ן תרדין ג"כ יש קצת שסוחטין אותן והוו כרימונים ולכן לר' חסדא יש דין אחשביה. **ויל"ע** בין לרש"י ובין להרמב"ן **אמאי במקיים קוצים בכרם לא אמרי' אחשביה**? ואפי' לר"א שנאסר הכרם - זה רק בגלל שיש אתרא שנוהגים לקיים קוצים בשדותיהן [- ערביא] אבל אילו רק משפחה אחת הייתה נוהגת כך - היינו אומרים שגם לר' אלעזר בטלה דעתו של המקיים קוצים ואמאי לא אמרי' אחשביה כמו בסוחט רימונים? ואולי י"ל שבמקיים קוצים לא עושה אחשביה בידיים אלא רק משאיר את הקוצים שגדלו לבד אבל בסוחט רימונים עושה אחשביה בידיים.

וראיתי ברשב"א שמסביר שהא דלר' נחמן אמרי' אחשביה זה בגלל דאיכא קצת בני אדם דסחטי להו כבית מנשיא וכתב שכ"כ הרמב"ן עכ"ד. והיינו שלתירוץ הגמ' "סבר לה כר' חסדא" לא רק משפחה אחת סוחטת רימונים [כדפרש"י בסוגיין וכדפי' תוס' לעיל צב:] אלא יש עוד בני אדם שסוחטים כך ולכן אם הוא עצמו יסחוט גם כן - לא אמרי' בטלה דעתו וכמ"ש תוס' לעיל צא. [ד"ה מתקיף] גבי מוציא חיטה אחת לזריעה שלא אמרי' בטלה דעתו כי יש בני אדם שמוציאים חיטה אחת לזריעה עי"ש ולפי זה א"ש של"א בטלה דעתו דלא דמי למקיים קוצים בכרם שאין דרך כלל לקיים קוצים מלבד בערביא אך כל זה לשיטת הרמב"ן שרק ברימונים אמרי' אחשביה אך לשיטת רש"י שגם בפרישין ועוזרדין אמרי' אחשביה - עדיין צ"ע. וגם לשיטת הרמב"ן עדיין צ"ב א"כ מה צריך להגיע לאחשביה ושסחיטת רימונים למשקה אסורה מדאו' ? גם ללא דין אחשביה נאמר שרבנן גזרו על סחיטת רימונים כי יש כאלה שסוחטים אותן לשתיה וע"כ גזרי' אטו זיתים וענבים וכמו שר' פפא מסביר את גזירת רימונים ללא דין אחשביה וכמו שהבנו את דין הברייתא שכתוב בה "אבל לא ברימונים" כפשוטה שגזרי' מחמת המיעוט שסוחט רימונים שמא יבוא גם לסחוט זיתים וענבים? ועוד ק' הא דין אחשביה כשיש עוד בני אדם שעושין כך - אמרי' לעיל צא. לגבי מצניע זרע [ועי"ש בתוד"ה מתקיף] ומה צריכה הגמ' להגיע לר' חסדא בתרדין בשביל זה? וצ"ע.

[2681] **כתב הב"י** [שכ א] דלפרש"י לר' פפא - הברייתא דסוחטים פרישין ועוזרדין וכו' - איירי בלמימיהן ושרי דלית ליה דין אחשביה וברימונים ס"ל לר' פפא שיש הרבה שסוחטין אותן למימיהן ומש"כ בברייתא "דשל בית מנשיא" לאו דוקא דאינשי טובא נמי הוו סחטי להו בחול אלא דנקט חד מינייהו וחשיבותא דרבים הויא חשיבותא עכ"ד וצ"ל שבזה חולק ר' פפא על ר' נחמן שפסק כתנא דבי מנשיא ומשמע שלר"נ מחמת בית מנשיא גוזרים על כולם ואילו לר' פפא גוזרים על כולם כי יש הרבה אנשים שעושין כן. **ויל"ע לר' פפא** - למה הסוחט רימונים פטור [וכמ"ש הגמ' לקמן קמה. בסוף העמוד וכן פסק מרן סי' שכ א שהסוחט רימונים פטור] ולא אמרי' אחשביה ולגבי מצניע לזרע כן אמרי' דין אחשביה וחייב? וכי סוחט רימונים הוא פחות אחשביה ממצניע לזרע? ואולי י"ל דאחשביה מחייב רק במצניע פחות מכשיעור ולא במלאכה שלא כדרכה וסחיטת רימונים חשיב "לאו אורחיהו בהכי" [עי' רש"י קמה. סוד"ה דבר תורה] וכן מצינו לגבי אכילת חמץ שרוף שכתב הט"ז תמב ח [ומובא במשנ"ב מג] שאחשביה גורם שיאסר רק מדרבנן דזה אכילה שלא ראויה אך מצד שני גבי אכילת דם קפוי משמע בחולין קכ. שהוא דאו' משום אחשביה וצ"ע.

ש. משקין שזבו מעוזרדין פרישין ופגיעין - האם מותרין בשתיה בשבת?

ת. כשעומדין לאכילה - הדין הוא שמותרין דהגמ' אמרה שמודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות. ולא מבעיא לר' פפא בתשובה הקודמת - ששרי לכתחילה לסוחטם אלא גם לר' נחמן [שם] שאסור לסחטם למימיהן אלא רק למתק - מ"מ במשקין שזבו שרי ול"ג אטו סחיטה כמו שלא גזרי' בלמתק אתו מימיהן. ובעומדין למשקין יל"ע אי לר' חסדא שרי די"ל שגזרו אטו סחיטה.

ש. קוצים שבכרם - האם עושים אותו כלאיים? ומדוע?

ת. **אם אינו רוצה בקיומם** - אינם עושים אותו כלאיים [2682] **ואם רוצה בקיומם** - בערבייא הווי כלאים שכן דרך אנשי אותו מקום לקיים קוצים בשדות בשביל גמליהם[2683]. ובשאר מקומות - נחלקו ר"א וחכמים במשנה בכלאיים [ה ח] המובאת בסוגיין. לחכמים - לא הווי כלאיים דבטלה דעתו אצל כל אדם ולר"א - הוי כלאיים דלא אמרי' "בטלה דעתו" כשיש מקום אחד שנוהגים כמוהו והרי בערביא נוהגים כמוהו[2684].

ש. מה הפירוש "פסילת מקווה בשינוי מראה" והאם תרדין שסחטן פוסלין את המקווה בשינוי מראה? ומדוע?

ת. פסילת מקווה בשינוי מראה פירושה שממי מקווה [- היינו קיבוץ של מי גשמים] שנפל לתוכן דבר ששינה את מראיהן ואינן כמראה מים רגילים - פסולים לטבילה אפי' אם יש בהם מ' סאה[2685].

ותרדין שסחטן - אמר **ר' חסדא** שפוסלין את המקווה בשינוי מראה ונחלקו ר' נחמן [ע"פ הסבר הגמ' בדעתו] ור' פפא האם זה בגלל שכשסחטו למשקיה אחשבינהו להיות משקה ולכן פוסל את המקווה - **זו דעת ר' נחמן** או שגם ללא שיש בו דין משקה פוסל את המקווה דכל דבר שאין עושין ממנו מקווה - פוסל את המקווה בשינוי מראה - **ר' פפא.**

[2682] דאמר ה' "אשר תזרע", מה שדרך בני אדם לזרוע או רוצים שיצמח בשדותיהם - רמב"ם פיהמ"ש כלאיים ה ח

[2683] דסתם בהמות לא אוכלות קוצים אבל גמלים - יש להם קיבה חזקה ושיניים חזקות ואוכלים אף קוצים [וכך הם מתצקיימים במדבריות שאין בהם אוכל אחר]. וערבייא הוא מקום [באזור מצריים - עי' רמב"ן בראשית מא נד] שיש שם הרבה גמלים ומשמע שיש שם גם שדות וצ"ע וכי במדבר ישנם שדות

[2684] ונראה שזה דווקא כשיש לו גמלים דומיא דאנשי ערביא או שיש לו צורך אחר בקוצים אל"כ - וודאי בטלה דעתו

[2685] עי' שו"ע יו"ד רא כה

ש. מהו "מוחל" והאם הוא משקה והאם פוסל את המקווה בשינוי מראה?

ת. מוחל הוא נוזל היוצא מן הזיתים כשמתחממים וכן לאחר שמתרסקים[2686].

ולגבי אם חשיב משקה - בתוספתא טהרות פרק י' - המובאת בסוגיין - מוזכרים ג' מיני מוהל **א.** מוהל היוצא מן הזיתים בתחלה [בנוסחת התוספתא שלפנינו: עד שלא תיגמר מלאכתו] והיינו בתחילת טעינתן של הזיתים בשמן כשהם מתחילים להתחמם במעטן **ב.** מוהל סתם - ומפרש בגמ' דאתי בתר איצצא היינו לאחר שדחקו זה את זה במעטן ונתחממו כמה ימים **ג.** מוהל היוצא מעיקול בית הבד - היינו לאחר שנסחט שמנו או לפני שנסחט ממנו[2687]. והדין הוא שסוג א' - לכו"ע אינו חשיב משקה סוג ב - מחלוקת תנאים לר' יעקב - חשיב משקה ולר' שמעון - לא וסוג ג' - לכו"ע חשיב משקה.

ולגבי אם מוהל פוסל את המקווה - במשנה במקוואות [ז ד] המובאת בסוגיין כתוב שמוהל פוסל את המקווה בשינוי מראה ונחלקו אמוראים האם זה תלוי בדין שהוא חשיב משקה - והמשנה סוברת שמוהל הוא משקה - וסתם מוהל הוא מדרגה ב' והיינו כר' יעקב שסובר שמוהל מדרגה ב' הוא משקה - זו דעת **אביי** או שסוברת המשנה שגם דבר שאינו משקה פוסל מקווה אם אין עושין ממנו מקווה וממילא המשנה ככו"ע - זו דעת **רבא.**

[2686] נראה ש"מוחל" הוא "מוהל" [עי' תויו"ט עדויות ו ח ד"ה אינו] דה' וח' מתחלפות - עי' לעיל בדף לב: "אל תיקרי בהלה אלא בחלה " ובמהרש"א בחי' אגדות שם. ומוהל הוא מלשון למהול - היינו לערבב וכמש"כ בישעיה [א כב] "סבאך מהול במים" ותרגם יונתן "מעורב" והיינו שזה נוזל שמעורב בו שמן

[2687] **כ"כ רש"י. ועי' רע"ב** טהרות י ח "והעקל - עשוי כמין קופה מסורגת כעין רשת, ואחר שסחטו הזיתים נותנים הגפת באותו עקל ומניחים עליו דבר מכביד להוציא הנשאר" עכ"ל. **ועי' רש"ש** שמעיר על פרש"י הנ"ל שבד"ה נפל - שבו פירט רש"י את ג' הסוגין - כתב רק "לאחר שעצרן" עי"ש וצ"ב

ש. לסיכום: האם רק משקה פוסל מקווה בשינוי מראה?

ת. מחלוקת אמוראים. **לר' נחמן** [עפ"י הסבר הגמ' בדעתו] **ולאביי** - רק משקה פוסל את המקווה בשינוי מראה. ולכן הביא ר' נחמן ראיה מתרדין שפוסלין מקווה - שיש דין "אחשבינהו למשקה" לענין פסילת מקווה ולמד שה"ה לענין סחיטה. ולכן אביי הבין שהמשנה שמוחל פוסל מקווה בשינוי מראה היא רק כר' יעקב שסובר שמוחל חשיב משקה. **ולר' פפא ולרבא** - א"צ שם משקה לפסול מקווה בשינוי מראה אלא כל דבר שאין עושין ממנו מקווה פוסל את המקווה בשינוי מראה ולכן אמר ר' פפא שאין ראיה מדר' חסדא שתרדין פוסלין מקווה - שבאחשביה חשוב משקה ולכן אמר רבא שהמשנה שמוחל פוסל מקווה בשינוי מראה היא גם לר' שמעון שסובר שמוחל סתם - אינו משקה.

להלכה - פסק מרן [יו"ד רא כה] כר' פפא ורבא[2688].

ש. מהי "קדירה" ומהי "קערה" והאם שרי לסחוט לתוכן זיתים וענבים ומדוע?

ת. קדירה היינו סיר שמבשלים בו אוכל. וקערה היינו כלי שדרך לתת בו גם אוכל וגם משקה[2689].

ולסחוט זיתים וענבים לקדירה[2690] נחלקו אמוראים:.

דעת ר' יהודה אמר שמואל [בדף קמד:] **וכן ר' חייא בר אשי אמר רב** [בדף קמה.] - שמותר. משום שמשקה הבא לאוכל - כאוכל דמי ואין זה מלאכת דש[2691] **ואמר ר' ירמיה** שזה תלוי במחלוקת תנאים במשנה במעשרות [א ח] אי המחליק בענבים [שסוחטן על ככרות לחם שנילושו במי פירות ואינן

[2688] וטעם שמקווה נפסל בשינוי מראה כתוב **בתורת כהנים** [פרשה ט] דילפי' ממש"כ [ויקרא יא לו] מקוה מים, ודרשי' - ולא מקוה כל משקים כולם, פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו עכ"ד התורת כהנים ומשמע שהוא מדאו'. אך **הראב"ד** בספר בעלי הנפש [שער המים סימן ב מובא בשינוי לשון קצת - בב"י רא ל ד"ה אין] כתב שזה משום דמאן דחזי ליה סבר עושין מקוה של כל משקין דסבר כולה מקוה מי תרדין הוא עכ"ל ומשמע שהוא מדר' ולפי"ז צ"ל דהא דתו"כ הינו אסמכתא. ועי' **נימו"י** יבמות כו. שכתב דכל זמן שלא שינו מראיו פסולא דרבנן הוא עכ"ל ומשמע ששינוי מראה הוא פסול דאו' ועי' באריכות בזה בספר משנה הלכות להגר"מ קליין ז קמח ובספר צמח יהודה להגרי"ז סגל ד כז]

[2689] ובסוגיין מיירי שבקדירה יש אוכל ובקערה אין אוכל [ריטב"א]

[2690] והיינו כדי לתקן את האוכל שנמצא בה [רש"י]

[2691] ועי' תוס' יבמות קיד. ד"ה קסבר שכתבו שדש היינו שבורר אוכל מתוך פסולת אבל כאן בורר אוכל מאוכל עי"ש

מוכשרים לקב"ט] מכשירן [ע"י מיץ הענבים דהוא משקה אע"פ שבא לאוכל] או לא מכשירן [דמשקה הבא לאוכל לאו משקה הוא].

דעת ר' פפא - שמשקה הבא לאוכל לכו"ע כמשקה דמי ולא בזה נחלקו התנאים הנ"ל אלא נחלקו במשקה שהולך לאיבוד אי חשיב משקה להכשיר ובמחליק בענבים המשקה הולך לאיבוד דהוא נשאב ונשרף ע"י האש.

דעת ר' הונא בריה דר' יהושע - שיש לחלק בין משקה הבא לאוכל כשכוונתן לשתותו [היינו לשתות את התערובת של האוכל והמשקה] או לטבל בו - שהווי משקה לבין אם כוונתו לצחצח את האוכל את האוכל דבזה נחלקו תנאים במשנה במעשרות אי חשיב משקה וכמו כן נחלקו בסוחט לאיבוד בברייתא לגבי מפצע בזיתים לבדוק אם יש בהן שמן - האם חשיב משקה. **ועי' הערה**[2692] **ועי' הערה**[2693].

להלכה - פסק **מרן** [שכ ד] כרב ושמואל שמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ושרי לסחוט ענבים לקדירה ולא חילק בין אם לצחצחו ואם הולך לאיבוד ומשמע שבכ"ג שרי. אמנם בסעיף ז הביא בסופו גם את דברי ר"ח [ומש"כ בחלק מהדפוסים ר"ת - הוא ט"ס וצ"ל ר"ח - עולת שבת] שאוסר לסחוט זיתים וענבים לקדירה **וכתב המשנ"ב** [ס"ק יז וס"ק ל] דהביאו לומר שהמחמיר - תבוא עליו ברכה [וכמש"כ בשו"ת הרא"ש סימן כב אות א שהמחמיר כר"ח תע"ב] אבל מדינא הלכה כרב ושמואל.

2692 כתבתי התשובה עפ"י גירסת רש"י ותוס' שגורסים בדברי ר' פפא " דכו"ע משקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא. אבל ברי"ף [ס: - סא.] כתוב "ר' ירמיה בקש להעמידה כתנאי ולא עמדה אלא לדברי הכל משקה הבא לאוכל אוכל הוא" וכתב הרמב"ן דגרס בגמ' "דכו"ע משקה הבא לאוכל אוכל הוא". וא"כ ר' פפא ור' הונא בריה דרב יהושע מסכימים עם שמואל שמשמקה הבא לאוכל כאוכל דמי ומה שר' יהודה אומר "הוכשר" במחליק בענבים - הוא משום שכשהולך לאיבוד אינו נקרא "הבא לאוכל" וע"כ יש לו שם משקה. וכמו כן דברי ר"ה בריה דרב יהושע שבלצחצחו פליגי - דכיוון שלא בא להטעימו אין לו שם אוכל

2693 **דעת ר"ח** - הובא ברי"ף ס: וכן בתוד"ה ורבי - דר' יוחנן שפוסק [לקמן בסוגיא דכבשים ושלקות] לגבי כבשים ושלקות "למימיהן לא יסחוט ואם סחט נעשה כמי שסחט זיתים וענבים וחייב חטאת". ולא הפריש בסחיטתן למימיהן בין קדירה לקערה אלא הכל אסור. דהא סחיטת זיתים וענבים בין לקדירה ובין לקערה למימיהן הוא צריך. עכ"ד הר"ח. וא"כ להר"ח ר' יוחנן פליג ארב ושמואל **ועי"ש ברי"ף ובתוס'** שמקשין עליו ומסיקין שמ"ש ר' יוחנן "למימהן חייב" היינו בסוחט לקערה עי"ש

ש. האם מותר לחלוב עז לתוך קדירה ומדוע?

ת. ר' חסדא אמר שמדברי שמואל שמתיר לסחוט ענבים לקדירה ואין בזה משום דש - מוכח שמותר לחלוב עז לקדירה ואין בזה משום דש[2694] דהווי כמפריד אוכל מאוכל ולגבי אי דבריו נאמרו רק ביו"ט או גם בשבת - עי' הערה[2695].

ש. זב שחלב עז - האם החלב טמא? ומה הדין בחולב לתוך קדירה? ומדוע?

ת. בין אם חולב למשקה ובין אם חולב לתוך קדירה - הדין הוא שהחלב טמא. והטעם - כי הזב כשחולב - מזיז את עטיני העז וממילא מזיז את קילוח החלב. ועל כן ניטמא החלב בטומאת היסט. וכשחולב לקדירה - אע"פ שלדברי שמואל ורב המובאים בתשובה הקודמת - החלב חשיב אוכל וכדי שיטמא בעי' שיוכשר לקבל טומאה ע"י משקין[2696] - מ"מ מודים הם שהחלב טמא משום שהטיפה הראשונה של החלב שיוצאת מדד העז - יש לה שם של משקה כי מסייעת לחולב לחלוב ע"י שמלחלחת את פי הדד ואין עליה שם אוכל[2697] והיא - ששנוגעת בחלב שנשפך לקדירה - מכשירה את החלב לקבל טומאה[2698].

[2694] ומוכח ממנו שחליבה היא תולדה דדש. **ועי' תוס' יבמות** קיד. שר"י מקשה מגמ' דידן על ר"ת שאמר שחולב חייב משום ממחק [שממחק הדד] והקשה א"כ אמאי לקדירה מותר עי"ש אמנם **בתוס' בסוגיין** ד"ה חולב אומר ר"ת שחליבה היא משום דש וכתב **הנשמת אדם** [כלל יז ס"ק ב] שר"ת חזר בו מכח סוגיין עי"ש

[2695] **תוספות** כתבו <u>**דהיינו ביו"ט**</u> שהעז חשיבא אוכל אבל בשבת שאסור לשוחטה - לא חשיבא אוכל. וכן דעת **הבה"ג** [מובא בתוס'] **הרי"ף** [ס:] **והר"ח** [מובא ברי"ף שם] וכ"כ **המ"מ בדעת הרמב"ם** [ח י] שר' חסדא איירי ביו"ט בלבד. אמנם <u>**בעל המאור**</u> [ביצה א א] כתב "ואנו מפרשין אותה אפילו בשבת" וכ"כ <u>**הרמב"ן**</u> בסוגיין שאיירי בשבת והוסיף "ובאמת דבר הלמד מענינו הוא דבשבת קאמר" והוסיף הרמב"ן וכתב "<u>ואף על פי שהיא אסורה לישחט בשבת אין איסור זה מוציאתה מתורת אוכל</u> לעשותה פסולת אוכלין דהא חזיא לגוים ולחולה וחזיא למחר". **להלכה - מרן** מביא דינא דר' חסדא רק בהלכות **יו"ט** [סי' תקה] וא"כ פוסק כהבה"ג והרי"ף ודעימיהו

[2696] כמ"ש בתורה [ויקרא יא לח] וכי יותן מים על זרע... טמא הוא.

[2697] כי הסיוע הוא ע"י שהיא נוזלית והיא משקה

[2698] והקשה החתם סופר בסוגיין כיוון שטיפה ראשונה חשובה משקה - אמאי מותר לחלוב לתוך הקדירה בשבת/ביו"ט? ואע"פ שזה פחות מכשיעור מ"מ לכתחילה אסור? **ותירץ החזון איש** [נה ז] שכיוון שהטיפה מבפנים ולא מיקרי מפרק אלא בפורש לחוץ. ומ"מ מכשירה לקבל טומאה דלא חשיב שהיא בלועה אלא שנמצאת בבית הסתרים עכ"ד **ולכאו'** לשונו של רש"י גבי אישה "מלכלכת בה פי הדד בדעת" משמע שזה מבחוץ וא"כ ה"ה בבהמה זה מבחוץ דמאי שנא וצ"ע. **ויש להעיר** דלחכם צבי בסי' פו יש צד שחצי שיעור במלאכות שבת אסור רק מדר' דדוקא באיסורי אכילה ילפי' מ"כל חלב" לרבות חצי שיעוא עי"ש. ולצד זה י"ל שכיוון שבמניעת חליבה יש צעבע"ח - שרי

ש. טמא מת שסחט ענבים ונגע בענבים וטמאם אך לא נגע ביין - האם היין טמא ומדוע?

ת. אם אין בענבים כביצה או שיש בהם שיעור כביצה בדקדוק כשברגע שנסחט מהם יין הם נהיים פחות מכביצה - אין היין טמא. משום שקי"ל שאוכלין מטמאים משקין [מדרבנן] רק בשיש בהם כביצה.

ואם יש בענבים כביצה ומשהו - אם סוחטן לקערה - נטמא היין מדרבנן מהענבים. ואם סוחטין לקדירה - זה תלוי במחלוקת אי משקה הבא לקדירה חשיב אוכל [- ואז לא הוכשר היין שבא לקדירה ואינו נטמא מהענבים] או שחשיב משקה [- ואז נטמא מהענבים].

ש. מה פירוש "המחליק בענבים" ומה דינו לענין טומאה ומדוע?

ת. **מחליק בענבים** הכוונה שאדם סוחט ענבים ע"ג ככר ומורח אותם על הככר[2699] **ודינו** - כתוב במשנה במעשרות [א ח] המובאת בסוגיין שנחלקו ת"ק ור' יהודה אי מכשירין את הככר לקבל טומאה. לת"ק - לא מכשירין ולר' יהודה - מכשירין.

ונחלקו אמוראים בביאור מחלוקתם. דעת ר' ירמיה - שנחלקו אי משקה הבא לאוכל כאוכל דמי **דעת ר' פפא ור"ה בריה דר' יהושע** שלכו"ע לאו כאוכל דמי ומחלוקת ת"ק ור' יהודה היא - לר' פפא - אי משקה העומד לאיבוד[2700] משקה הוא או לאו משקה הוא לת"ק לא משקה ולר"י - משקה ולר"ה בריה דר' יהושע נחלקו אי משקה העומד לצחצח כמשקה דמי או לא[2701].

איסור דר' בזה וכמו ששרי ביטול כלי מהיכנו לעיל קכח: משום צעבע"ח עי"ש ולכן שרי לחלוב לקדירה אף שטיפה אחת היא משקה דהיא חצי שיעור. אך יש להעיר על הח"צ דרש"י כתב להדיא לעיל עד. [ד"ה וכי] שגם במלאכות שבת ח"ש אסור מהתורה

2699 כנראה כדי להוסיף טעם ומראה יפה לככר

2700 ונחשב עומד לאיבוד כי האור שואבו ושורפו [רש"י] ועי' הערה הבאה

2701 ולר"ה בריה דר' יהושע לא חשיב המשקה הולך לאיבוד כי מצחצח את האוכל [רש"י] ובדעת ר' פפא י"ל דסובר שמ"מ לא נהנה מגוף המשקה אלא מחזותו וטעמו.

להלכה - לגבי סוחט לאיבוד פסק הרמב"ם [טומאת אוכלין יא יד] כת"ק שאין בסוחט לאיבוד שם משקה ואינו מכשיר לקב"ט. [והוא איירי בלאיבוד גמור - ויל"ע מה דעתו בלצחצח] ולגבי שבת - עי' הערה[2702].

ש. מהי "סחיטת דג לצירו" והאם זה מותר ומדוע?

ת. סחיטת דג לצירו היינו שאחר שמבשלים את הדג יש שסוחטים אותו כדי להוציא ממנו את הנוזלים שבו שנקראים "ציר" וסחיטת דג לצירו היינו שסוחט הדג בשביל הציר [לשתותו או לטבל בו].

והדין בזה - אמר ר' זירא א"ר חייא בר אשי אמר רב ששרי. ובדעת שמואל - התקשה אביי דמצד אחד שמע בשמו ששרי ומצד שני הרי שמואל אמר שאסור לסחוט כבשים למימיהן[2703] ובפשטות סחיטת דג לצירו דינה כסחיטת כבשים למימיהן. ובדעת ר' יוחנן - עי' הערה[2704].

להלכה - פסק מרן [שכ ח] שדין סוחט דג לצירו - כסוחט כבשים למימהן ועי' בזה בתשובה הבאה.

[2702] **בשו"ע** שכ יח מדבר על סחיטה לאיבוד באינו מתכוון ופסי"ר ואומר שזה תלוי במחלוקת אי פסי"ר דלא ניח"ל שרי או אסור מדרבנן עי"ש ומשמע שבמתכוון לסחוט - לכו"ע אסור. [אמנם וודאי לא מדאו' דהרי הווי מקלקל] וכן בסי' של סעיף ח' כתב גבי אישה שחולבת מדדיה לאיבוד ששרי במקום צער [ועי' משנ"ב שם שזה אינו דרך חליבה וגם מלשאצל"ג] ומשמע ששלא במקום צער - אסור. **וצ"ע** דהא אמרינן בסוגיין שלאיבוד אין ע"ז שם משקה ולכאורה היה צ"ל דשרי דומיא דכבשים ושלקות לגופן דבסוגיא הבאה כתוב ששרי? **וראיתי בספר התרומה** סי' רמד שמחלק בין סחיטה לאיבוד של משקה שנבלע בבגד - שזה אסור, לבין סחיטה לאיבוד מפרי ששרי דכיוון שלפני הסחיטה לא היה על זה שם משקה - אין הסחיטה לאיבוד נותנת לזה שם משקה עי"ש [וז"ל : ואפילו למ"ד פרק חבית משקה ההולך לאבוד לאו משקה הוא גבי מפצע זתי' לידע לימסק. התם דמעיקרא היה אוכל ולא הוה ליה בעין כגון זה הבלוע במוך ובמטלי' שניכר המשקה מעיקרא.עכ"ל] ואתי שפיר אך צ"ב דבכבשין כן היה ע"ז שם משקה מקודם ובכ"ז שרי לגופן וצ"ע

[2703] מדרבנן - עי' תשובה הבאה

[2704] הגמ' לא איירי בהדיא בדעת ר' יוחנן בסוחט דג לצירו אך לפי מה שמשווה הגמ' בין דג לצירו לכבשים למימיהן - יוצא שלרק' יוחנן חייב חטאת בכה"ג.

ש. מהם "כבשים" ומהן "שלקות" ומה הפירוש "סחיטה לגופן" ו "סחיטה למימהן" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. "כבשים" פרש"י שזה ירק חי [- אינו מבושל] שכבשו ביין או בחומץ[2705]. "שלקות" - זה ירק שבשלו [2706] "סחיטה לגופן" היינו שסוחט את הכבשים / השלקות כדי לאכלם ללא הנוזל הבלוע בהן - והנוזל הולך לאיבוד ו"סחיטה למימיהן" היינו שסוחטן כדי להשתמש במים הבלועים בהם.

והדין בזה הוא - שסחיטה **לגופן** שרי לכו"ע בין בכבשים ובין בשלקות ובטעם הדבר פרש"י "דלאו מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך"[2707].

ובסחיטה **למימיהן** - נחלקו אמוראים: **לרב** - יש לחלק בין כבשים שבהן אסור מדר' לשלקות שבהן מותר לכתחילה. וטעם החילוק פרש"י דבשלקות לאו משקה נינהו אלא אוכל עכ"ל והיינו שההמשקה נבלע כ"כ בתוך האוכל שהוא חשיב כחלק מהאוכל והוי כמו שסוחט את האוכל ההוא למימיו ששרי [2708] משא"כ בכבשים אין המשקה נבלע כ"כ בתוכן ועדיין מתייחסים אליו כמשקה חיצוני. וטעם שלא חייבים על סחיטת שלקות - כי המשקה לא גדל בתוכן לכן לא דמי לזיתים וענבים.

לשמואל - בין כבשין ובין שלקות אסור מדרבנן. דסובר שבתרוויהו המשקה הוא חיצוני ומ"מ אין חייב כי לא גדל בתוכן.

לר' יוחנן - בין כבשין ובין שלקות חייב חטאת. דסובר שבתרוויהו יש לנוזל החיצוני שנכנס לתוכן שם משקה ולדעתו אין הבדל בין משקה שבא מבחוץ למשקה שגדל בתוך הפרי ועי' הערה[2709].

להלכה - פסק **מרן** [שכ ז] **בסתמא כשמואל שאסור מדר'** [והסביר בב"י שזה משום דתרי אמוראי סברי כוותיה דשמואל - דרב ס"ל כוותיה נגד ר' יוחנן בזה שלמימיהן לא חייב חטאת ור' יוחנן ס"ל כוותיה נגד רב שלמימיהן אסור וכתב הב"י שכ"כ הרי"ף וכ"פ הרמב"ם] **ואח"כ הביא דעת ר"ח שפוסק**

[2705] היינו ששרה אתו ביין או חומץ כדי שישפיעו על טעמו

[2706] ולא מוזכר דווקא שבשלו ביין וחומץ

[2707] ולכאו' דבר זה תלוי במחלוקת התנאים בברייתא דלעיל גבי מפצע בזיתים לאיבוד אי חשיב משקה

[2708] והיינו באוכל שאין דרך לסוחטו למימיו כפרישין ועוזרדין וכדו' אבל זיתים וכדו' פשוט שבכבשן חייב הסוחט למימיהן. ויש להעיר שלשיטת רש"י - לדעת ר' נחמן לעיל קמד: אסור לסחוט אף פרישין ועוזרדין למימיהן ולפי זה אולי גם כבשין למימיהן יהא אסור וצ"ע

[2709] ועי' ביאוה"ל שכ ז ד"ה ולר"ח - שלר' יוחנן דרך הוא לסחוט כבשין ושלקות למימיהן. ומרש"י משמע שגם רב ושמואל מודו לו בזה וחלקו עליו רק משום שלא דמו לזיתים וענבים כי המשקה לא גדל בתוכן.

כר' יוחנן שאסור מדאו' [ומובא הר"ח גם בתוד"ה ורבי. וכתבו תוס' שזה משום שקי"ל כוותיה לגבי רב ושמואל עכ"ל וכוונתם דס"ל לר"ח דכיוון דאיתא בגמ' ביצה ד. דרב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן וכן איתא בעירובין מז: דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן - א"כ הלכה כמותו גם נגד תרוויהו יחד. וכ"כ ר"ת בהדיא בתוס' בחולין צז. כר"ח הנ"ל מטעם הנ"ל אמנם במה שפוסק ר"ח לאסור סחיטת ענבים לקדירה - בזה ר"ת חולק עליו כדמוכח בתוד"ה חולב בסופו וכ"כ בעולת שבת].

ש. אילו פירות סחיטתם אסורה מדאו' ואלו - לא ומדוע?

ת. בגמ' א"ר חייא בר אשי אמר רב וכן תנא דבי מנשה שמדאו' חייבים רק על סחיטת זיתים וענבים ופרש"י "אבל שאר דריכות - לאו אורחייהו בהכי ולאו מלאכה נינהו" ועי' הערה[2710].

[2710] ומשמע שסחיטת תותים ורימונים היא אסורה מדרבנן דאע"ג דיש שסוחטין אותן - עדיין לא חשיב אורחייהו כזיתים וענבים שרובן לסחיטה. וחולק על ר' נחמן שלפי מה שהסבירה אותו הגמ' לעיל - מחייב אף בסוחט שאר פירות משום אחשביה וכמש"כ רש"י שם [ד"ה כר' חסדא] "וכיון דאיהו מחשב הוה ליה משקה ומחייב".
ולגבי פירות שאינן זיתים וענבים אך דרך לסוחטן [וכמו בימינו שדרך לסחוט רבים מפירות ההדר כמו תפוזים אשכוליות לימונים ועוד ועי' בתשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך ב קנ שכתב שרובן של התפוזים עומדין לסחיטה] - כתב **הפמ"ג** [א"א שכ בהקדמה] בפשטות משמע מרש"י שחייב מדאו' דאורחייהו בהכי אמנם מהר"ן על הרי"ף [סא. ד"ה כבשין] שכתב שטעם שסחיטת כבשים למימיהן לשמואל לא הווה איסור תורה כי זיתים וענבים הוה משקה אבל שאר פירות - היוצא מהן לא חשיב משקה [עכ"ד הר"ן] - משמע שזה תלוי בדין משקה שמכשיר לקבלת טומאה וכמו שלגבי קבלת טומאה בעי' דווקא מז' משקין - ה"ה הכא [עכ"ד הפמ"ג] ויש להוסיף שגם תוספות [ד"ה כבשים] כתבו שטעם שכבשים פטור לשמואל כי לא הווי כזיתים וענבים ומשמע שסוברים כהר"ן הנ"ל ולכאורה כן משמע בגמ' שמשווה דין משקה בשבת לדין משקה לקבלת טומאה לגבי משקה הבא לאוכל. **ולהלכה** - פסק **הרמ"א** [שכ א] שבמקום שנהגו לסחוט איזה פירות לשתות מימיו מחמת צמא או תענוג, - דינו כתותים ורמונים עכ"ל ומשמע שפסק כתוס' והר"ן הנ"ל [שהרי תותים ורימונים אסורים רק מדר' כמ"ש בשו"ע שם] אך אין זה ברור לי דיתכן שהרמ"א לא איירי בעומדין רובן לסחיטה ואולי בכה"ג יודה לרש"י וצ"ע ועי' **שש"כ** ה בערה יט [במהדורה חדשה] שנקט בפשיטות שבשאר פירות חוץ מזיתים וענבים אין זה דאו' גם לדידן [וזה נפק"מ להרבה דברים כגון לחולה וכגון למשקין שזבו בעומדין לאוכלין וכגון לסוחטן לקדירה לפי מש"כ במ"ב שראוי להחמיר בזיתים וענבים שלא לסוחטן לקדירה]וצ"ע

ש. מה פירוש "עד מפי עד" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. עד מפי עד היינו שעד מעיד ששמע מאחר שהוא ראה את העדות. והדין בזה שמדאו' - אין זה חשיב עדות[2711] ומדרבנן - אמר תנא דבי מנשה שמקבלין עדות זו בעדות אישה[2712] ונחלקו ר' אמי ור' אסי וכמו כן מרימר ור' יימר האם כוונת ר' מנשה לקבל עד מפי עד בכל עדות שהאשה כשירה לה - כגון עדות בכור שהומם [- שאשה כשירה להעיד שלא נעשה המום ע"י הכהן[2713] וה"ה שעד מפי עד כשר - זו דעת **ר' אסי ור' יימר** או שרק בעדות אשה על בעלה שמת סמכינן על עד מפי עד משום עיגונא - זו דעת **ר' אמי ומרימר**.

להלכה - פוסקת הגמ' כר' אסי ור' יימר.

.

ש. האם שרי לרסק חלות דבש כדי להוציא את הדבש מתוכן? ומה הדין בדבש שזב מחלות שרוסקו מע"ש?ומה הדין בשמן ויין שזבו מזיתים וענבים שנתרסקו מע"ש ומדוע?

ת. **לגבי חלות דבש - במשנה** כתוב שנחלקו ת"ק ור"א[2714] בחלות דבש **שרוסקו מע"ש** וזב מהן הדבש בשבת האם אסור לאכלו בשבת גזירה שמא ירסק חלות דבש בשבת - זו דעת חכמים או שלא גזרי' שמא ירסק ושרי לאכול את הדבש - זו דעת ר"א. ומשמע **שלרסק בידיים בשבת** - לכו"ע אסור. וכמו כן משמע שאם **זב הדבש בלא ריסוק** - אסור לכו"ע.

ולבי אם ריסוק חלות אסור מדאו' או מדר' - עי' הערה[2715].

[2711] שנא' [ויקרא ה א לגבי שבועת העדות] "והוא עד" - ולא ששמע מעד אחר - תוספתא שבועות ג ח

[2712] דאף שמדאו' אישה פסולה לעדות שנא' [דברים יט יז בפרשת עדים זוממים]"ועמדו שני האנשים" - מ"מ לגבי עדות שבעלה מת האמינו רבנן גם לנשים וגם לעד א' משום עיגונא והפקיעו את הקידושין מעיקרא.

[2713] חכמים גזרו שכהן לא נאמן לומר שהבכור שבידו לא הומם בכוונה דחיישי' שבכוונה הטיל בו מום כדי שלא יצטרך להעלותו לירושלים ולאכלו שם בטהרה וע"כ גזרו חז"ל שיביא עדים שלא הוא גרם לה את המום. ואמרו חז"ל שגם אשה כשירה לזה

[2714] היינו התנא ר"א בן ערך - עי' גמ' לעיל יט: ורש"י שם

[2715] **במאירי** כתב : "גזירה מרסקים אטו שאין מרסקים וגזירה חלות אטו זיתים וענבים" א"כ סובר שסחיטת חלות דבש אסורה מדרבנן [ואעפ"כ לרבנן גוזרים גזירה לגזירה [דלפעמים גוזרים גזירה לגזירה וכמו במשקין שזבו מתותים ורימונים]. אולם בספר **ראש יוסף** [יט. ד"ה והנה כתב "דבש הוי דבר תורה מפרק אוכל מפסולת כמו תבואה משבולת ה"נ דבש משעוה וג"מ טובא בזה" וכ"מ **במשנ"ב** [שכא מו] דזהו בכלל מפרק עי"ש ומשמע שזה מדאו'. **וצ"ע**: א.

לגבי זיתים וענבים - הגמ' בדף קמה: מביאה את דברי ר' הושעיא שגם בזיתים וענבים שנתרסקו מע"ש נחלקו ר"א ות"ק והוסיף ר' הושעיא שגם ר' שמעון סובר כר"א ואומרת הגמ' שם שבזיתים וענבים יש יותר חידוש בר"א ור"ש שמתירין שכן סחיטתן חמורה יותר דמעיקרא אוכל והשתא משקה משא"כ בדבש שמעיקרא אוכל והשתא אוכל ועי' הערה[2716].

להלכה - פסק מרן [שכ ב] כר' אלעזר ור"ש [והתם איירי בזיתים וענבים שנתרסקו מע"ש - וא"כ כ"ש שבחלות דבש פוסק כוותיהו] וכתב **בביאור הגר"א** הטעם שפוסק כוותיהו ולא כת"ק - משום דסתם מתני' דפ"ק אזלא כוותייהו [עי"ש במשנה יח. - ושווין אלו ואלו וכו' ובגמ' שם יט: שא"ר אלעזר שזה כר"א ור"ש עי"ש].

דבגמ' קמה: אמרי' שרדיה חשיב מפרק אוכל מאוכל וא"כ אין זה מלאכה וכמו סוחט לאוכלין מיהו לפי התורי"ד המובא בהערה הבאה זה מיושב עי"ש אך רש"י שם כתב להדיא "דלא שייכא ביה סחיטה" ב. דלכאו' זה תלוי במחלוקת חכמים ורבי אליעזר בברייתא לעיל צה. [ואין זה ר"א דסוגיין שהוא ר' אלעזר] אי חלת דבש חשיב גידולי קרקע ואף דשם איירי לגבי מלאכת קוצר אך לכאו' ה"ה לגבי מלאכת דש ובמחלוקת זו פסק מרן [שכא יג] כחכמים שהם אינם גידו"ק וא"כ עכ"ח גם סחיטתם הווי דר' דהא סוחט תולדה דדש ועי' מ"מ שבת ה ח שכתב גבי חליבה שבהמה הווי גידו"ק וכ"כ הרשב"א צה. וא"כ אין סוחט מדאו' בדבר שאינו גידו"ק וצ"ע בזה

[2716] כתב בתורי"ד [לעיל יט:] כלומר שאין דרך העולם לשתות דבש אלא ליכול בו ע"י טיבול והילכך גם בתוך החלה יכול לאוכלו ולא אתי למיסחט אבל מיהו אף על גב דאין דרך העולם לשתותו משכיר /מכשיר/ את הזרעים דמשקה הוא חשוב. עכ"ל

מהמשנה קמה: עד המשנה קמו.

ש. מה פירוש "כל שבא בחמין מלפני השבת" ומה דינו לענין בישול ומדוע?

ת. רש"י פירש שבא בחמין - שנתבשל. ודינו לענין שבת הוא שמותר לשימו בחמין [- כלי ראשון] בשבת דאין בישול אחר בישול[2717].

ש. מהו דין הדחה שכתוב במשנה בדבר שלא בא בחמין קודם שבת?

ת. **במשנה** כתוב שמדיחין בחמין דבר שלא בא בחמין בשבת. חוץ מהמליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן - גמר מלאכתן [דהיינו בישולן - רש"י].

ולשון "מדיחין" לדעת **רשב"א בתוס' לעיל לט.** [ד"ה כל] [2718] הכוונה להדחה מכלי ראשון שאינו מבשל. ודעת **ר"ת** - שהכוונה להדחה מכלי שני[2719]. ונחלקו התירוצים בתוס' מה דעת ר"ת בשריית דבר שאינו מבושל בכלי שני אם מותר. לתירוץ א' בתוס' - אסור דמחזי כמבשל ולתירוץ ב' - מותר. והא דנקטה המשנה "מדיחין" ולא "שורין" - ללמד שמליח הישן וקוליים האספנין אף לא מדיחין מכ"ש[2720].

ודבר שהוא קלי בישול כמו מליח הישן וקוליים האיספנין[2721] - אסור להדיחו בחמין.

[2717] ולעיל לט. פרש"י שהכוונה על מליח שבא [פי' שהושם] בחמין בע"ש דמותר לשימו בחמין [- כלי ראשון] בשבת דאין בישול אחר בישול שהרי נתקו כבר ועי' **בב"י** סימן שיח סעיף ד [ב] שכתב דכאן פרש"י שאיירי בדבר שאינו מליח שצריך בישול ממש כדי להתיר לשרותו בשבת בכ"ר. ושם פי' שאיירי במליח שבא בחמין - שבמליח גם שריה בחמין מבשלתו. דמתני' התכוונה לתרוויהו. **והרמב"ם** [שבת כב ח] כתב "דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין דקודם השבת - מותר לשרותו בחמין בשבת" **ודעת הב"י** הנ"ל שהרמב"ם מתיר אף בדבר שאינו מליח שבא בכלי ראשון מלפני שבת - לשרותו בכ"ר בשבת. **ודעת הפמ"ג** [סימן שיח אשל אברהם ס"ק יד] שגם הרמב"ם התיר רק בדבר שטבעו להגמר בישולו בכ"ר. **ולהלכה** - בשו"ע [שיח ד] כתוב להתיר לשים בחמין דבר שנתבשל קודם השבת ודייק המג"א [ס"ק יד - מובא במ"ב ס"ק לא] שדעתו שבעי' בישול גמור.

[2718] עי' רש"ש שצ"ל רשב"ם דכן דעתו בתוד"ה אבל בדף מב:

[2719] וצ"ע לר"ת מדוע המשנה לא כותבת שרישא איירי בכלי ראשון וסיפא - בכלי שני וגם הגמ' לא אומרת א"ז

[2720] אמנם במשקה - כו"ע מודו דנותנו לכלי שני דהא תנן בהדיא [במשנה לעיל מא.] "אבל נותן הוא לתוך הכוס". וטעם של"א בזה שמחזי כמבשל - כ' הפמ"ג [א"א ס"ק לב] דמשקה מתערב יפה ולא מחזי כמבשל עכת"ד וצ"ב בזה

[2721] **פרש"י** לעיל לט. שהוא דג שקורין טונינ"א [ובלעזי רש"י כתב שהוא דג הטונה] עכ"ד **ובערוך** [ערך אספנן - מובא בחלקו במסורת הש"ס] כתב את פרש"י בשם "י"א" ובפירוש ראשון פי' שקוליים האיספנין היינו שיבוטא בלשוה"ק [- היינו בלשון הגמ'] וגדל במקומות האספניא עכ"ד הערוך. ונראה ש"אספניא" זוהי "אספמיא" המוזכרת בתרגום על עובדיה א כ שמתרגם המילה "ספרד" המוזכרת בפסוק ["גלות ירושלים אשר בספרד"] - שהיא אספמיא. וא"כ

להלכה במחלוקת הראשונים בתוס' הנ"ל - פסק **מרן** [שיח י] שערוי כלי ראשון **מבשל**.[2722].

ולגבי עירוי מכלי שני - מתיר השו"ע [שיח ד ובמ"ב שם ס"ק לה] מלבד בקלי בישול כדלהלן.

ולגבי שרייה בכלי שני - השו"ע [שיח ה] כתב שיש מחמירין ליתן פת בכלי שני ויש מתירין. משמע בפשטות שסובר שאין כ"ש מבשל. ועי' הערה[2723]. ודעת **הרמ"א** שם שנהגו להיזהר לכתחילה להחמיר בכלי שני[2724] וכן פסק **המ"א** [בס"ק טו ובס"ק יט] להחמיר בכ"ש.

וקלי בישול - מתבשלים אפי' בעירוי מכלי שני [שו"ע שיח ד].

ולגבי כלי שלישי - עי' הערה[2725].

אספניא זו ספרד. וב"מוסף הערוך " שם כתב שמ ונ' מתחלפות עי"ש וכ"כ ר"ח בפסחים לט. שקוליים האיספנין היינו שיבוטא ודלא כרש"י. **ונראה** שלר"ח ולפי' ראשון הערוך מובן מש"כ בגמ' לעיל קיט. שרבא מלח שיבוטא - והיינו שדג זה - שהוא לפירושם קוליים האיספנין - לא מבשלים אותו אלא מולחים אותו ומדיחין אותו בחמין והוא ראוי לאכילה. **ויש לציין** שאע"פ שדג זה נקרא ע"ש ארץ ספרד - הוא מצוי גם בבבל וכמ"ש בגמ' בסוגיין שדג זה לא חזר מבבל לאר"י [וכיון היה מצוי בבבל - לכן רבא שגר בבבל אכל ממנו וכמ"ש שמלח שיבוטא]. וכנראה שבספרד הוא מצוי יותר ולכן נקרא על שם ארץ ספרד.

[2722] ופסק המ"א [מובא במ"ב ס"ק עד] לאסור גם בדיעבד [ועי' משנ"ב שיח ב שמק' מהמ"א הזה עמש"כ הפמ"ג בס"ק י' שבמחלוקת הפוסקים לא אסרי' בדיעבד משום מעשה שבת עי"ש].

[2723] דבד"כ כשמרן מביא י"א וי"א - הלכה כיש בתרא [כמש"כ ביד מלאכי עי"ש] וכשמרן כותב ויש מתירין - כוונתו שיש מתירין בכל כלי שני [רמ"א שם ומ"ב ס"ק מג שם. וכ"מ בפשטות ממג"א ס"ק יט. {אך עי' פמ"ג שמקשה הא בס"ק טו החמיר המג"א בכ"ש ולכן כתב שעכ"ח כוונת המ"א שרק בפת מיקל מרן - אפי' בכ"ר - משום דס"ל שאין בישול אחר אפיה אבל בסתם - מחמיר בכ"ש. עכת"ד הפמ"ג. אולם בפשטות נ"ל דבס"ק טו כתב המ"א את דעתו להחמיר בכ"ש וכמו שפוסק גם בס"ק יט אבל דעת המ"א בדעת השו"ע - להקל } ודעת הבאר הגולה שהמ"ש השו"ע ויש מתירין הכוונה לבישול אחר אפיה ומתיר אפי' בכ"ר. וא"כ אין ראיה שמרן מתיר בכ"ש בשאר דברים.]

ואם יד נכווית בכ"ש - כתב המשנ"ב שיח מב בשם החיי אדם שיש להחמיר לכו"ע [פי' גם לדעת השו"ע]

[2724] **מלבד לגבי תבלין** [כדמשמע בשו"ע שיח י ומשנ"ב ס"ק עד] **ומים ושאר משקין** שמיקל השו"ע בסעיפים יב - יג [ושם רמ"א לא חולק דזה גמ' מפורשת במעשה דרבי - שבת מ: - להתיר יין ושמן בכ"ש וכן במשנה לעיל מא. "אבל נותן הוא לתוך הכוס"]

ובפשטות יש להקל לתת משקין בכ"ש אפי' שהיד נכווית בו. [עי' ב"י יו"ד קה ב שכתב בפשיטות שאפי' כ"ש שמעלה רתיחות אינו מבשל ועי' בשש"כ פרק א הערה קנג שהביא מספר תולדות שמואל שרק בבצל וכיו"ב או דברים רכים החמיר החיי אדם. וכ"מ בחזו"א נב יט שכתב שלדברי החיי אדם נפל בבירא היתר כלי שני דקשה לשער בין יד סולדת לנכווית ובלא"ה מחמירין בכלי שני שהיס"ב כדברי הרמ"א עכת"ד. משמע שהח"א דיבר רק על מה שנחלקו בו השו"ע והרמ"א ולא על משקין שגם רמ"א מיקל. ע"ש]

[2725] עי' משנ"ב שיח מז שמיקל בכלי שלישי גם לדעת רמ"א שכתב להחמיר כלי שני. אולם לגבי דברים שהם קלי בישול כתב ערוה"ש שיח כח שמתבשלים גם בכלי שלישי. וכן פסק בשש"כ א נז. מיהו בהערה קסו מביא את דברי הגר"מ פיינשטיין שמיקל בכלי שלישי בכל גווני [והובאו דבריו באג"מ או"ח ד עד תשובה ד]

ש. מפני מה מליח הישן נאסר בשבת בהדחה?

ת. מפני שגם בישול מועט כזה מספיק לו להכשירו לאכילה.

ש. מהי תרנגולתא דר' אבא? ומהו כותח הבבלי איפה נהגו לאכול אותם ואיפה לא?

ת. **תרנגולתא דר' אבא** היינו תרנגולת שאחרי שבישלו אותה - שרו אותה זמן רב בחמין כדי שתימוח[2726] ובאר"י היו אוכלין אותה לרפואה ובבבל - לא דהיה מאוס עליהן.

וכותח הבבלי - היינו מאכל שנעשה ממלח וממי חלב[2727] ומתערב בתוכו גם פירורי פת[2728] ואינו עשוי לאכול יחד אלא לטבול בו[2729] ונהגו רק בני בבל לאוכלו אבל בני אר"י היו נמאסין ממנו. אולם ציין ר' גזא שהוא פעם עשה כותח בבלי באר"י ואכלו ממנו כל חולי אר"י.

ש. מפני מה עופות שבבבל שמנים?

ת. ר' יוחנן אמר מפני שלא גלו - והיינו שעופות שבא"י גלו בתקופת חורבן הבית הראשון וכמ"ש בירמיה [ט] " מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו" וחזרו רק לאחר נב שנה אחר החורבן והגלות מפיגה את השומן כמש"כ בירמיה [מח] שאנן מואב. ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו".

[2726] היינו תיעשה רכה מאוד

[2727] היינו מים שנשארו בחלב חמוץ לאחר שלקחו הגושים ממנו לעשותן גבינה [עי' רש"י לעיל צה. ד"ה המחבץ ורא"ש חולין ח נא]

[2728] משנ"ב תמב ג

[2729] רש"י לעיל יט. ד"ה כותח

ש. מפני מה מועדים שבבבל שמחים ?

ת. פליגי בה ר' אסי ור' יוחנן - ר' אסי אומר מפני שהן עניים - והיינו שכל השנה אין להם מרגוע ממלאכה לפיכך במועדים כל שמחתם. ור' יוחנן אמר - מפני שלא היו באותה קללה שנא' עך אר"י "והשבתי כל משושה חגה מועדה ושבתה "[2730].

ש. מה הפירוש "ת"ח שבבבל מצויינין" ומפני מה הם מצויינים?

ת. מצויינים פרש"י שהם מציינין עצמם [היינו מסמנים את עצמם ומבדילים עצמם משאר העם] במלבושים נאים[2731] והטעם שמציינן את עצמם - נחלקו ר' אסי ור' יוחנן. ר' אסי אמר - לפי שאינן בני תורה[2732] ור' יוחנן אמר לפי שאינן בני מקומן ופרש"י שגלו מאר"י והגולה למקום נכרי מציין עצמו במתלבושין נאין שיהא חשוב.

ש. מפני מה עכו"ם מזוהמים?

ת. פליגי בה ר' אסי ור' יוחנן. ר' אסי אמר מפני שאוכלים שקצים ורמשים ור' יוחנן אמר מפני זוהמא שהטיל נחש בחווה כשבא עליה ורק מעם ישראל פסקה הזוהמה במעמד הר סיני.

2730 ויל"ע הא גם בחו"ל אין מנוחה לעם ישראל בגלות וכמ"ש בתורה [דברים כח סה] ובגויים ההם לא תרגיע וכו' ואולי י"ל שמ"מ באר"י יש קללה טפי שגם נמצאת תחת שלטון הגויים וגם נא' עליה והשבתי חגה וכו' וצ"ע

2731 ומש"כ רש"י מצויינין מקושטין - נראה הכוונה שמסמנים עצמם ע"י שמתקשטין

2732 **התפא"י** [אבות ד אות לח] תמה, אם אינן בני תורה האיך יכנום ת"ח, ותירץ דמילת "שאינן" אבני בבל קאי עכ"ד עי"ש. אבל מרש"י סוד"ה הבאים - משמע שאת"ח קאי. וליישב קושיית התפא"י צ"ל שמש"כ בגמ' שאינן במני תורה הכוונה יחסית לת"ח שבאר"י וכ"מ מרש"י ד"ה שאינן בני תורה שכתב "שאינן בני תורה כל כך לכבדם כבני אר"י" משמע שרק יחסית לת"ח שבאר"י אינן בני תורה אבל אכן הם ת"ח. ור' יוחנן חולק ואומר שהם בני תורה גם יחסית לבני אר"י שהרי עליהם דורשים את הפסוק ישרש יעקב.

ויש להביא ראיה שבני בבל הם בני תורה מהגמ' בגיטין ו: שאמרה שאנשי בבל הם "גמירי" לגבי לשמה בגיטין ופרש"י ותוס' שם שזה מחמת שהחרש והמסגר גלו לשם והרביצו תורה ועי' רש"י סוכה לד: ד"ה לגיטי נשים שכותב בהדיא שבני בבל הם בני תורה עי"ש. ועכ"ח צ"ל שמש"כ כאן אינן בני תורה היינו יחסית לבני אר"י.

ש. למה בני ישראל והגרים אין בהם זוהמה?

ת. לר' אסי - כי לא אוכלין שקצים ורמשים ולר' יוחנן - כי פסקה זוהמתן בהר סיני והגרים אע"פ שלא היו אבותיהן במעמד הר סיני - מ"מ מזלייהו של הגרים היה. ולר' אבא בא כהנא פסקה הזוהמה כבר אצל יעקב אבינו [ולגבי הגרים - צ"ל שגם הוא מודה שפסקה רק בהר סיני דמזלייהו היה שם].

מהמשנה קמו. עד המשנה קמו:.

ש. האם מותר לשבור חבית בסייף כדי לאכול ממנה גרוגרות? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שמותר ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי ופרש"י דהיינו לנקבה יפה בפתח נאה[2733].

ובגמ' אמר ר' **אושעיא** [כפי איך שמסבירו רבא] שמלשון המשנה שנקטה שיש בחבית גרוגרות ולא נקטה סתם שיש בה פירות - משמע שס"ל למתני' כר' נחמיה שכלי ניטל רק לצורך תשמישו ואיירי בסייף שתשמישו לחתוך גרוגרות דבוקות [=עיגולי דבילה] ואגב שנוטלו לחתוך הגרוגרות - שרי ג"כ לשבור בו את החבית. אבל אם ישנם בחבית גרוגורת פרודות וכן שאר פירות שא"צ לחתכם בסייף - אין ליטול הסייף רק כדי לשבור החבית. ואומרת הגמ' שלשיטת רבנן דר' נחמיה - שרי ליקח סייף אף בשביל לשבור החבית בלבד [ושרי גם ליקח סייף שמלאכתו לאיסור לצו"ג].

ובטעם ששרי לשבור חבית בשבת פרש"י: דאין במקלקל שום איסור בשבת עכ"ל[2734].

[2733] **לשון "לנקבה יפה"** שכתב רש"י צ"ב דהא לעשות נקב בבורטיא א"ר ששת בגמ' שאסור אפי' בנקב שאינו יפה וכמש"כ רש"י שם בד"ה לעין יפה שאיירי שלא עשה נקב יפה. ויש ליישב שכדי ששבירת כלי כדי להוציא מה שבתוכו לא תחשב למלאכת עשיית פתח בעינן שגם לא יתכוון לעשות נקב נאה וגם שלא יתכוון לסתום את הנקב כשלא משתמש בכלי כדי לשמור את מה שבכלי שלא יתקלקל ע"מ לפותחו שוב כשירצה להוציא דבר מהכלי. אבל אם עושה נקב יפה או שעושה נקב שבדעתו לסתמו כדי לשמור מה שבכלי ושוב לפותחו כשירצה להוציא דבר מהכלי - חשוב עשיית פתח ולא שבירה וזוהי מלאכה. וע"כ במתני' דשובר חבית לאכול גרוגרות - איירי שלא מתכוון לסתום את מה ששובר [דסתם שבירה אינה מתוך כוונה לסתום] ולכן רק בעושה שבירה יפה חשיב עשיית פתח ובגמ' לקמן גבי בורטיא איירי שרוצה לסתום ושוב לפתוח ובכה"ג אף בנקב שאינו יפה חשיב פתח. אמנם לשון "נקב יפה " שכתב רש"י במתני' קצת קשה דהול"ל "שבירה יפה" שהרי בשבירה איירי כאן ולא בנקב **ועי' רש"י בביצה לג:** שאכן פירש מש"כ שלא יתכוון לעשות כלי "שלא יתכוון ליפות את השבירה להיות לה לפה" וצ"ל שזו גם כוונת רש"י כאן.

ואיסור עשיית פתח נאה - עי' **בט"ז** [שיד ס"ק א והובא **במשנ"ב** ס"ק ו] שכתב שהוא מדרבנן דהא מתכוון רק להוציא בו ואמרי' לקמן בגמ' "אמר רבה: דבר תורה - כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא - אינו פתח, ורבנן הוא דגזור משום לול של תרנגולין, דעביד לעיולי אוירא ולאפוקי הבלא". אולם **בפמ"ג** [מש"ז שם] מביא ראיות שרק בנקב כל שהוא אמרי' שבלהוציא בלבד אינו מדאו' אבל בשובר כלי ומתכוון לפתח יפה הווי דאו' [דכתב רש"י בביצה ל"ג ב' רש"י ד"ה ולית ליה לרבי אליעזר כו', דכי מכוין לעשות כלי יש חיוב דבר תורה] עי"ש **וכ"כ בשו"ע הרב** [שיד א]בסתמא דאי מתכוון לפתח יפה הוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש. **וצ"ב בדעתם** מדוע נוקב נקב יפה - ל"ה דאורייתא כמו שמצינו במשנה שבמגופת חבית נחלקו בזה תנאים אי שרי משום שאין זה דרך - ומשמע שמדאו' וודאי לא חייב - לבין שובר ומתכוון לפתח נאה שכתבו הפמ"ג ושו"ע הרב שחייב

[2734] **ובר"ן** [על הרי"ף סא:] הקשה הא מ"מ מקלקל בשבת פטור אבל אסור? ותירץ דס"ל לרש"י שלצורך שבת שרי מקלקל **ומוסיף הר"ן** שזה דווקא בכלי קטן אבל במגדל שהווי כאוהל - אסור וכדאיתא בעירובין לד: עכ"ד והיינו שגם לצורך שבת לא התירו קלקול בדבר ששיך בו איסור דאו' של סותר אלא רק בכלי שאינו גדול כאוהל שאין בו בנין וסתירה מדאו' כלל. וכ"כ **תוס' בעירובין** שם בד"ה ואמאי בתירוץ הראשון - לחלק בין מגדל לחבית. ושיעור מגדל שהווי כאוהל - עי' ב"י שיד א בשם או"ז שמחזיק מ' סאה [ועמש"כ הר"ן שבכלי קטן אין בנין וסתירה כלל - ע' פמ"ג {מש"ז שיד א} שמקשה עליו דהר"ן עצמו כתב לעיל { לו. ד"ה ומקשו } שיש בנין גמור בכלים עי"ש ונשאר בצ"ע].

הלכה - במחלוקת רבנן ור' נחמיה פסק מרן [שח ג - ד] כרבנן[2735].

ש. מהם חותלות של תמרים ואיך שרי להוציא מהן את התמרים בשבת ומדוע?

ת. חותלות של תמרים פרש"י דהוא כלי העשוי מכפות תמרים[2736] שעושין מהן כמין סלים ונותנין שם תמרים רעים להתבשל עכ"ל[2737]. וקושרין שפת הכלי בחבל שיהא סגור ולא יפלו התמרים. ושרי להוציא ממנו התמרים בשבת ולאכלן ע"י שמתיר קשירת החבל[2738] או ע"י שמפקיע החבל שסוגר

אולם בתירוץ השני [המובא גם ברשב"א בסוגיין] ס"ל לתוס' בעירובין שגם בכלי קטן יש סתירה גמורה בכלים וא"כ אין להתיר אף במקלקל ואף בלצורך שבת ואת המשנה בחבית מעמידין במוסתקי דהיינו חבית שעשויה משברים שדבקו בזפת [ובכלי רעוע כזה - אין בנין וסתירה - הוספת הרשב"א בסוגיין] **ועי' תוס' בסוגיין** [ד"ה שובר] שג"כ העמידו המשנה במוסתקי אולם לא מטעם שבחבית שלימה יש איסור סותר אלא מטעם שבחבית שלימה - אסור לשברה דגזרי' שמא יתכוון לעשות כלי. [וטעם שס"ל שבחבית שלימה אין איסור סותר אע"ג דכתבו תוס' לעיל עג: שיש בנין וסתירה גמורה בכלים - י"ל דס"ל שאין שבירת חבית לפתחה נחשבת סתירה גמורה כדכתב הראבי"ה סי' שלה עי"ש]

להלכה - פסק **מרן** [שיד א] שרק במוסתקי שרי לשבור אבל בחבית שלימה יש בנין וסתירה - וכתירוץ השני בתוס' בעירובין. ומיהו ע"י גוי התיר מרן [סוף סעיף ז] אפי' סתירה גמורה וכתב במשנ"ב שם [ס"ק לז] די"א שזה רק לצורך גדול או שנחפז לדבר מצווה **והגר"א** [שיד א ד"ה כגון] פוסק כהר"ן וכתירוץ הראשון של תוס' שיש להקל אף בחבית שלימה **ומובא במשנ"ב** ס"ק ז

[2735] וא"ת הא קי"ל [יבמות מב:] שמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם וכאן - במשנה בפ' כל הכלים מוזכרת מחלוקת ר' נחמיה וחכמים ואילו כאן המשנה סותמת כר' נחמיה [כמ"ש ר' אושעיא והסבירו רבא] וא"כ צ"ל הלכה כמותו ? וי"ל שכבר הוכיח בספר יד מלאכי סי' תרכא שכל הכללים לא נאמרו אלא בסתמא דליכא הוכחה בגמרא דלא כוותייהו אבל היכא דמתפרש בגמרא בהדיא או אפילו דמוכח מתוך הסוגיא הפך הכלל המסור בידינו אז לא סמכינן על הכלל. [וכ"כ שם בסי' תלג בפירוש לגבי הכלל של מחלוקת ואח"כ סתם] וכאן - הרי בסוגיא בכל הכלים דף קכד: פסקה הגמ' להדיא דאפי' כלשמל"א שרי לצוגו"מ ודלא כר' נחמיה.

[2736] היינו עלי תמרים - תשובות ר' נטרונאי גאון וכ"פ הרמב"ם בפיהמ"ש מס' כלים טז ה ד"ה חותל וכן במשנה תורה כלים ה זעי"ש

[2737] ונקרא "חותל" משום שעוטפים בו את התמרים ומלשון "והחתל לא חתלת" שביחזקאל טז ד ועי' רש"י שם שזה מלשון עיטוף בבגדים וכן בגמ' לעיל קכט: כתוב ש"החתל" הכוונה ל "ליפופי" ועי' רש"י סו: ד"ה ליפופי שהוא מלשון עיטוף

[2738] ובביצה לא: גבי חותמות שבקרקע הסביר רש"י למה אין בזה איסור של מתיר - "דהא לאו קשר של קיימא הוא, שהרי להתיר תמיד הוא עשוי" ולכאו' צ"ל כן גם אחותלות של תמרים. **ועי' בספר ויען יוסף** [להגר"י גרינוולד מפאפא] סי' קמג שמקשה והרי כתב הכלבו בשם מהר"ם מרוטנבורג [ומובא ברמ"א שיז א ובב"י שם] שכל שלא עשוי להתירו ליומו פטור אבל אסור ובשלמא בחותמות שבקרקע י"ל שעשוי לפתוח כל יום אבל בחותלות לא מסתבר שהבשלת התמרים לוקח פחות מיממה? [ואמנם ברמ"א שם מביא דעות החולקות על מהר"ם הנ"ל וסוברות שקשר שעומד עד לשבוע מותר לפתחו אבל עכ"פ לדעת מהר"ם מרוטנבורג צ"ע וכנראה לזה התכוון הרמ"א כשכתב בסוגריים "

את החותלות[2739] או שחותך את החבל[2740]. ואם רוצה לחתוך או להפקיע החבל ע"י כלי שאין זה עיקר תשמישו - נחלקו ר' נחמיה וחכמים אי שרי ליטול כלי בשביל זה. לר' נחמיה אסור ולחכמים מותר והלכה כחכמים.

ולגבי אי שרי לחתוך את החותלות עצמן - עי' הערה[2741].

וע"ל סימן שיד ס"י " - דכוונתו למה שהתירו פתיחת קשר חותמות שבקרקע אף שמסתמא עומד ליותר משבוע מיהו בחותמות שבקרקע ושבכלים אפשר לתרץ את מהר"ם שיעמיד שאיירי שעומד להתיר ביומו אבל בחותלות של תמרים אכן קשה שהרי לא מתבשלים ביום אחד] **ועי"ש שמתרץ** דכיון שיש בו מאכל ואינו כלי חשוב הו"ל רק כקליפת פרי וכשובר אגוזים ושקדים ושלכן מותר גם לפתוח הקשר ולא רק לשבור הכלי. עי"ש וזה דחוק **ואולי י"ל שלדעת המהר"ם מרוטנבורג** הנ"ל צ"ל שבחותלות איירי שאינו רוצה עוד להשתמש בחבל אלא זורקו מיד לאחר שמתירו ואוכל את התמרים. ובכה"ג אפי' בקשר של קיימא שרי. ויסוד ההיתר - עפ"י מש"כ בשו"ת **מהרי"ל דיסקין** קונטרס אחרון ס"ק לה גבי קשר של זהורית שקושר הכהן בקרן שעיר המשתלח דכיון שאינו צריך לו לקשר אח"כ לא חשיב קשר של קיימא עכ"ל ומובא בספר **מנחת שלמה** [להגרשז"א] תניינא סי' יט ואע"ג דהמהריל"ד מסתפק קצת שאולי ההיתר בלשון של זהורית הוא משום שהקשר ראוי שינתק ע"י הדחיפה של השעיר לתהום - מ"מ הגרש"ז פוסק כצד הראשון של המהריל"ד שלא חשיב קשר של קיימא עי"ש. וא"כ אולי י"ל גם לגבי מתיר שכיוון שא"צ לחבל אחר התרתו וכל התרתו היא רק לזריקה - לא חשיב מלאכת מתיר כלל. ועכ"פ לפי זה יהא שרי רק אם זורק את החבל אחר התרתו. **אולם לשאר פוסקים** שסוברים שעד שבוע לא הווי של קיימא - שרי אפי' אם רוצה להשתמש בחבל אחר התרתו וצ"ע

[2739] ופרש"י שמפקיע היינו סותר שרשרות החבל בכלי ובביצה [לא:] פי' לסתור עבותו וגדילתו עכ"ל והיינו שכל חבל עשוי מכמה חבלים קטנים ששוזרין אותם [כמו בחוטי ציצית שלנו] וע"י שמפרק השזירה - פותח את החותלות. וצ"ל שאיירי כשאין החותלות קשורות שהרי בקשורות לא יועיל פירוק השזירה אלא י"ל שהחותלות סגורות ע"י חבל שמעבירו מצד לצד בין דפנות החותלות וקשה להוציא את כל החבל ביחד כי הוא תפוס טוב בכלי וע"כ מוציא כל חוט מחוטי החבל לחוד כנלענ"ד וצ"ע.

ועי' רעק"א על השו"ע [שיד ז] שמקשה מהרמב"ם המובא במג"א לקמן שיז סוס"ק כ שאוסר הפקעת חבלים בשבת משום מתיר ונשאר בצ"ע ולפימש"כ בהערה קודמת בשם המהריל"ד והגרשז"א אפשר לומר שהרמב"ם יעמיד בשזורק את החבל שבכה"ג שרי אף בשל קיימא

[2740] ופרש"י בביצה [לא:] גבי חותמות שבכלים דטעם שאין פה איסור סותר - משום דאין סתירה בכלים.עכ"ל. וה"ה בנ"ד. ואפי' לתוס' שס"ל שסתירה גמורה יש בכלים - סתירת חבל לאו סתירה גמורה היא [כ"כ במשנ"ב שיד לא וכ"מ בתוס' לעיל קב: ד"ה האי עי"ש]

[2741] **בכל בו** [מובא בב"י שיד ח] כתב ששרי לחתוך אפילו גופן של חותלות לפי שכל זה כמו ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם.עכ"ל וכן פסק **מרן** [שיד ח] וכתב שם **המ"א** [ס"ק יג ומובא **במשנ"ב** ס"ק מ] הטעם דלאו כלים גמורים דאינם עשוים אלא שיתבשלו התמרים בתוכם ועי' **בפמ"ג** [על המ"א שם] שהסביר הדמיון לקליפת אגוזים כי לא עשוים לבית קיבול, והוה כשומר הפרי עכ"ל אמנם **באגרו"מ** [א קכב ס"ק ט] כתב דההסבר במג"א הוא שנעשו החותלות קליפה להם כיון דשייכין רק להם ויותר לא ישתמשו בהם ומ"ל קליפה שבידי שמים או שנעשה בידי אדם עכ"ל ועי"ש שמאריך בהסבר שכל כלי שנעשה לשימוש חד פעמי כקופסאות שימורים או שקיות נייר וכדו' דינו כחותלות. וכ"פ **בשש"כ** [ט ג ועי"ש בהערה כב בסוגריים]

ש. האם מותר לעשות נקב בצד החבית כדי להוציא ממנה יין והאם יש הבדל בין אם נוקב על ידי רומח או על ידי כלי קטן?

ת. ע"י כלי קטן[2742] - כתוב בפירוש במשנה דאסור. וברומח - בגמ' אמר ר' ששת שג"כ אסור אע"ג שאין זה נקב עגול ויפה משום דמתכוון לעשות פתח [2743] וכן פסק בשו"ע שיד ו[2744].

ש. והאם מותר לעשות נקב עגול ויפה במגופה בשביל להוציא יין ?

ת. במשנה נחלקו ר' יהודה וחכמים בנקב במגופה אי שרי או לא וסתם נקב היינו עגול ויפה כמש"כ רש"י [ד"ה לעיין יפה] וכתוב במשנה שלכו"ע לא ינקבנה בצדה. ובגמ' נחלקו ר' הונא ור' חסדא בפירוש המשנה. **דעת ר' הונא** שמחלוקת ר' יהודה וחכמים היא בנוקב בראש המגופה - שר"י אוסר כי גזרי' אטו פתח שעשוי להכניס ולהוציא שהוא אסור מדאו' וחכמים מתירין דסוברים שלא גזרו רבנן כשעושה פתח בראש החבית - משום שאין דרך לעשות שם פתח אלא כשרוצה ליטול יין מסיר המגופה[2745]. אבל בצד המגופה מודים חכמים לר' יהודה שאסור לעשות פתח להוציא היין גזירה שמא יעשה פתח להכניס ולהוציא דזה מצוי שעושה פתח בצד המגופה כדי שלא יצטרך להסיר המגופה כשרוצה לקחת יין דאז יכולים ליפול לתוכו עפר או פסולת וזה מש"כ במשנה "ולא יקבנה

[2742] דהיינו נקב עגול ויפה - כך משמע מרש"י ד"ה לעין יפה [גבי בורטיא] שנקב רגיל היינו עגול ויפה ובזה פשוט לאסור [ואפי' לר' הונא שאמר שמתני' איירי בצד מגופה - מ"מ פשוט שגם בצד החבית יש לאסור] ובבורטיא - הסתפקה הגמ' ופשט ר' ששת שג"כ יש לאסור

[2743] נראה פשוט שאין הכוונה שר' ששת קובע למה האדם התכוון שהרי כל אדם קובע כוונתו לעצמו - אלא ר' ששת אומר שדרך בני אדם כשמבריזין בבורטיא - להתכוון לפתח [ונראה ש"פתח" היינו שמתכוון אחר שמוציא היין - לסותמו וכשיהא צריך יין - יפתחנו ושוב יסתמנו - דהווי עשיית הפתח כלי כמו שעשה ברז] ולכן אסרו חז"ל אפי' כשאינו מתכוון לפתח דלמא יתכוון לפתח העשוי להכניס ולהוציא שזה אסור מדאו'. וכ"מ ברש"י לקמן ד"ה למעלה - גבי נקב בראש המגופה דכתב "דשרו רבנן דלאו אורחא למעבד פיתחא התם" וגבי נקב בצידה כתב" זמנין דעבדי לה משום פתחא". וא"כ זה תלוי בדרך בני אדם וה"נ ספק דבורטיא תלוי בדרך בני אדם. וכ"מ לשון הטור והשו"ע שכותבים דין דבורטיא ודין דנקב בצד המגופה בחדא מחתא משמע שתרוויהו תלוי בדרך בני אדם

[2744] ומשמע שאפי' במוסתקי אסור לעשות נקב ברומח דהלוא מרן בסעיף א' העמיד סוגיין במוסתקי. ויל"ע מש"כ מרן בסעיף א' לגבי חבית שלמה "ואפי' נקב בעלמא אסור לנקוב בה" דמשמע דבמוסתקי שרי וצ"ע שו"ר שכן הק' הגרעק"א בהגהותיו לשו"ע שם וכן הפמ"ג

[2745] ופשוט שכל זה בנקב שהוא רק להוציא שאפי' עשה הנקב במקום שדרך לעשותו - אסור רק מדר' ואז י"ל שבמקום שאין דרך לעשותו לא גזרו. אבל בנקב להכניס ולהוציא שאסור מדאו' - יש לאסור אפי' במקום שאין דרך לעשותו ועכ"פ אסור מדר' כנלענ"ד וצ"ע

בצדה". **ודעת ר' חסדא** שבראש המגופה גם ר' יהודה מתיר משום שאין דרך לעשות שם נקב ומחלוקת ר"י וחכמים היא בנקב בצד המגופה - שלר"י אסור דגזרי' שמא יעשה שם פתח להכנים ולהוציא ודעת חכמים שאין דרך לעשות נקב כלל במגופה ולכן גם מצידה שרי ומש"כ במשנה "ולא יקבנה בצדה" היינו בצד החבית שבזה לכו"ע אסור.

הלכה - במחלוקת ר"י וחכמים פוסק **מרן** [שיד ו]כחכמים שמתירין לעשות נקב במגופה ובמחלוקת ר"ה ור' חסדא פוסק כר' הונא[2746] שחכמים מתירין רק בראש המגופה.

ש. נקב ישן שבכלי - האם מותר להרחיבו בשבת? ומדוע?

ת. **אם הנקב עשוי להכנים ולהוציא** - משמע בגמ' שאסור מדאו' להרחיבו דהווי תיקון כלי. וכ"ש אם הפתח היה עשוי רק להוציא ומרחיבו כדי שיהא עשוי להכנים ולהוציא שאסור מדאו'[2747].

אבל אם עשוי רק להוציא ומרחיבו ג"כ בשביל להוציא בלבד - נחלקו תנאים האם גזרינן שמא ירחיב גם כדי להוציא. **דעת ת"ק** - שלא גזרינן משום שכל הגזירה בעשיית נקב להוציא הייתה שמא יעשה בלול של תרנגולין נקב להכנים אויר ולהוציא הבל [דבלול - כבר חור קטן משמש להכנסה והוצאה ולא מסקי אנשי אדעתייהו שיהא עשוי להכנים ולהוציא - תוס' בעמוד ב' ד"ה משום] אבל להרחיב נקב - וודאי לא ירחיב בלול של תרנגולין שמא יכנסו לשם שרצים כגון נמיה וחולדה ויאכלו את התרנגולות[2748]. **ודעת הי"א** בברייתא - לאסור דחישי' שמא ירחיב קצת הנקב בלול של תרנגולין כדי שיוכל להוציא הבל ולהכניס אוויר שזה איסור דאו' - ולא ירחיבנו עד כדי שיוכלו להכנס שרצים הנ"ל.

להלכה - א"ר נחמן בגמ' בשם ר' יוחנן שהלכה כי"א. וכן פסק מרן [שיד א].

[2746] דהוא רביה דר' חסדא - עי' רי"ף ברכות טז.

[2747] ונחלקו רב ושמואל לעיל קב: אי חייב משום בונה או משום מכה בפטיש ונפק"מ אם עדיין לא גמר להרחיב הנקב דלשמואל פטור כמו בקודח ע"מ למלאת [לעיל קג.] שלשמואל אינו חייב עד שימלא דעדיין ל"ה גמר מלאכה ולרב - חייב משום בונה

[2748] ואטו פתחא אחרינא [היינו שלא בלול של תרנגולין] דליכא למיחש לריחשא - לא גזרינן דדוקא אטו לול של תרנגולין גזרינן דלא מסקי אינשי אדעתייהו שיהא עשוי להכנים ולהוציא. [תוד"ה משום] אמנם ברמב"ם כג א כתב בטעם הגזירה "שמא יבוא לעשות נקב שחייבין עליו" ולא הזכיר אטו לול של תרנגולין

ש. איזה נקב אסור לעשותו בכלי מדאו' ואיזה - מדרבנן ומדוע?

ת. רבה בגמ' אמר שמדאו' - אסור לעשות נקב שמיועד להכניס ולהוציא וכמו בלול של תרנגולין שעושה נקב להכניס אוויר ולהוציא הבל[2749]. ורבנן גזרו כל עשיית פתח שעשוי להוציא בלבד - גזירה שמא יעשה פתח להוציא ולהכניס בלול של תרנגולין.

ש. נקב ישן שסתמו - האם מותר לפתחו בשבת? ומדוע?

ת. בברייתא [קמו.] כתוב שלכו"ע מותר לנקוב בנקב ישן. ואמר על זה **ר' יהודה אמר שמואל** "לא שנו אלא במקום העשוי לשמר [ריח היין שלא ייצא - רש"י] אבל לחזק [- את החבית שלא יצא היין עצמו - רש"י] - אסור.

ונחלקו ר' חסדא ורבה באיזה מקום בחבית - סתימת הנקב נקראת לשמר ובאיזה מקום - לחזק.

ר' חסדא אמר שלשמר היינו כשהנקב מעל היין - כך שאינו צריך לסתימה מעלייתא דאין כובד היין נשען עליו ולחזק היינו מתחת לשפת היין - שכובד היין נשען עליו ובעי' סתימה מעלייתא.

ורבה אמר שמתחת לפני היין ג"כ נקרא "לשמר" ולא חשיב סתימה מעלייתא ורק אם הנקב כנגד מקום השמרים הווי סתימה מעלייתא ונקראת "לחזק".

ואביי מביא ראיה לרבא מדאין נחשב בית סתום [לגבי דין ד"א בחצר ולגבי שייחשב כקבר אם מת בתוכו] אע"פ שסתם את פתחו אא"כ פרץ את פצימיו דהיינו שהוציא את המשקוף שזה מראה שהסתימה היא לעולם. ועי' הערה[2750].

[2749] ועי' גמ' לעיל קב: שנחלקו רב ושמואל בנקב של לול האם חייב משום בונה [- רב] או משום מכה בפטיש [- שמואל] ועי' תוס' שם שלשמואל לא חשיב האי פתח של לול כפתח שעשוי להכניס ולהוציא עכ"ד תוס' **ומסביר המהרש"ל** שם שגם שמואל מודה שחשיב להכניס ולהוציא וחייב אך לא חשיב הכנסה והוצאה כזו שיהא חייב משום בונה [אלא רק משום מכה בפטיש ונפק"מ שחייב רק על גמר המלאכה]

[2750] **כתב השפת אמת** שלפרש"י בהסבר "לחזק" ו"לשמר" - קשה מה הראיה מפצימין הרי שם הסתימה היא לעולם ולכן חשובה סתימה גמורה משא"כ בנד"ד - גם בלחזק לפי רבה שזה מול השמרים - אין זה לעולם? וכתב השפ"א "ולולי דברי רש"י הי' נראה לפרש דכל שהיא למטה מן השמרים עומד להיות סתום לעולם אבל במקום היין כיון דשמא יצטרך עוד לנקוב להכי אפי' סתמו לא נתבטל שם נקב ממנו וכדמייתי ראי' מבית סתום כנ"ל" עכ"ל השפ"א **ועי' בחזו"א** שכתב שאף למטה מן השמרים דמי ללא פרץ את פצימיו ומדינא צ"ל שיהא מותר לפתוח [דהא לא סתום

להלכה - פסק **מרן** [שיד ב] כרבה ואביי[2751] שרק סתימה מול השמרים הווי לחזק ועי"ש **במשנ"ב** [יד - טו] שבמקום שאסור לפתוח - אסור אפי' לפתוח קצת ובמקום ששרי לפתוח - מותר אפי' לפתוח נקב גדול [שעשוי להכניס ולהוציא] כי גם כשסתום חשוב כפתוח.

ש. מהו "גובתא" והאם מותר לחתכו ולתוקעו בחבית בשבת ומה הדין אם חתכו מבעוד יום?

ת. גובתא הוא קנה שדרך לתוקעו בנקב שבחבית שיהא משפך. ולחתכו בשבת כמידת הנקב - אסור מדאו' דזה מלאכת מחתך. ואם חתכו מע"ש ורוצה להכניסו בשבת - אם כבר הכניס פעם אחת מע"ש והוציאו - לכו"ע שרי להחזירו לנקב **נחלקו בזה רב ושמואל** - רב אסר ושמואל מתיר ואומרת הגמ' שנחלקו בזה **גם תנאים בברייתא**[2752] - ת"ק אסר ור' יאשיה מתיר. ומוסיפה הגמ' **שר' שישא בריה דר' אידי א"ר יוחנן** הלכה כר' יאשיה וממילא גם הלכה כשמואל שמיקל. וכן פסק **מרן** [שיד ה].

ולגבי אי שרי לתוקעו ביתדות כשמחזירו - עי' הערה[2753].

לעולם] אלא שחכמים החמירו [אטו פתח חדש]והראיה שהגמ' מביאה מדין פצימין הוא שכיוון שמדינא פתח לא בטיל בכל סתימה שהיא כל עוד לא פרץ פצימיו - גם בנד"ד שחכמים החמירו מסתבר להחמיר רק בלמטה מן היין ולא בלמטה מן השמרים **עכת"ד** ועדיין דחוק וצ"ע.

[2751] דכיוון דתניא דמסייע ליה הכי הלכתא [רי"ף ורא"ש]

[2752] בברייתא נזכר שנחלקו ר' יאשיה ות"ק ב"שפופרת" ועי' רש"י עירובין מג: ד"ה שפופרת שפי' שהיינו קנה חלול. אך לא הוסבר בברייתא מה תפקידה של השפופרת שבה נחלקו ר' יאשיה ות"ק ומבינה הגמ' שאיירי בשפופרת שתוקעים אותה בכלי

[2753] כתב **המשנ"ב** [שיד ס"ק כ]ומ"מ נראה דאסור לתקוע היטב בחזקה ביתדות דיש בזה משום גמר מלאכה עכ"ל ובשעה"צ כתב שמקורו - מרש"י לעיל קכב: ד"ה גזירה שמא יתקע - ששם איירי בהחזרת דלתות כלים ושם הגמ' אוסרת להחזיר אפי' בלי תקיעה בתידות - גזירה שמא יתקע ופרש"י "בחזקה בסיכין ויתידות והו"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש" עכ"ל. ועי' **חזו"א** (סי' נ"א ד"ה במ"ב סק"כ) שהקשה ע"ז, דא"כ לר' יהודה לעיל מז. יהי' אסור ליתן הקנה אף בלא תקיעה משום שמא יתקע כמו שאסר במטה של טרסיים ברפוי כיון דבתקע חייב חטאת, וכתב החזו"א ולכן נראה דגובתא שאינה אלא להוצאת יין ואחר שהוציא היין אין הרכבת הקנה בחבית רצוי' כלל הוי ככיסוי כלי דמותר לתקוע וכמ"ש שם סק"ט, וכן משמע סתימת הפוסקים, ומ"מ כיון דלדעת המ"ב יש כאן חיוב חטאת אי אפשר לעשות מעשה כזה עכ"ל ולענ"ד נראה פשוט דהמשנ"ב שהחמיר איירי באינו רוצה להוציאו אחר השימוש ואז חייב

ש. האם מותר לסתום נקב שבחבית בשבת ע"י שעווה וע"י שמן עב ומדוע?

ת. **ע"י שעווה**[2754] - במשנה כתוב שאסור מפני שהוא ממרח וממשיכה המשנה "א"ר יהודה מעשה בא לפני ריב"ז בערב ואמר חוששני לו מחטאת" ופרש"י "שמא מירח השעווה לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב" עכ"ל. ומשמע שאם לא מירח - אינו חייב חטאת. ולסתום הנקב ע"י **שמן עב** [היינו קפוי[2755]] נחלקו רב ושמואל בגמ' אי גזרי' אטו שעווה רב מחמיר ושמואל מיקל.[2756] ואח"כ מביאה הגמ' שר' יוסף אמר שרב התיר ופסק מרן [שיד יא] כרב וכסתמא דגמ' שסוברת שרב מחמיר. ולגבי משחות שבזמנינו - עי' הערה[2757].

[2754] היינו הפרשה של הדבורים שעושות ממנה חלות דבש [עי' רש"י לעיל מג: ד"ה שתי חלות]

[2755] באורחות חיים קורא לן "שמן קפוי" וכנראה מפרש ש"עב" היינו קפוי והיינו שאינו רך ולא קשה [עי' רע"ב סוכה ב ט]

[2756] אבל לכו"ע אין מלאכת ממרח בשמן עב שהרי ממרח הוא תולדה של ממחק שבעור הבהמה שהוא דבר קשה. אבל שעווה - נחשבת דבר מוצק וקשה

[2757] עי' **מג"א** שטז כד שאף ברוק יש לאסור משום ממרח עי"ש והיינו ברוק עב שהוא כשמן עב ואסור מדרבנן ובפשטות ה"ה מריחת משחות שלפני המריחה יש על גופו גוש קפוי של המשחה והוא מחליק אותו וכ"פ בספר **שש"כ** [יד לא] שאוסר אפי' לשים לתינוק. ורק שמן נזיל מתיר וכן מתיר גבי חולה לשים משחה ללא מריחה ועליה תחבושת אף שהתחבושת תמרח אותה דזה כלאחר יד וגם אין חשוב לו להחליקה עכת"ד עי"ש ומסתבר דה"ה בתינוק שיש לו תפרחת שהרי הוא כחושאיב"ס.

ש. האם מותר ליקח עלה של הדס וליתנו נקב שבחבית בשישמש כמשפך? ומדוע?

ת. בגמ' אמר טבות רישבא בשם שמואל שאסור. ונחלקו אמוראים בטעם האיסור - ר' יימר אמר גזירה משום מרזב[2758] ור' אשי אמר גזירה שמא יקטום עלה של הדס מהענף בשבת ויתחייב משום תיקון כלי [2759] ואומרת הגמ' שנפק"מ ביניהם כשיש לו עוד הרבה עלים קטומים שלר' אשי שרי דלא חיישי' שיקטום[2760] ולר' יימר אסור שמא יעשה מרזב.

להלכה - פסק **מרן** [שיד ה] כר' יימר שאף בקטמי ומנחי הרבה עלים - אסור להניח העלה בנקב החבית שמא יעשה מרזב[2761] **והרמ"א** שם פסק כר' אשי ושרי כשקטיסמי ומנחי הרבה[2762] עלים.

[2758] דחיישי' שאם נתיר לו לשים עלה של הדס יעשה מרזב בידיים ויעבור משום בונה או מכה בפטיש. [אבל שימת עלה ההדס בנקב אינה מלאכה דאו' כנראה משום שזה ארעי] **וכתבו תוס'** דלא דמי לגובתא ששמואל מתיר לשים בנקב - דכשלוקח עלה של הדס ומקפלו כעין מרזב נראה כעושה מרזב אבל בגובתא שאינו עושה בו שום מעשה לא גזרינן.עכ"ד.
ולפי זה אם יש לו עלה מקופל כבר - שרי וכש"כ אם כבר מונח בנקב מאתמול שרי. **אך דעת ר"ח** [לפי התיקון של הגהות בש"ס ווילנא שכתבם החשק שלמה וכן הביא הביאור הלכה שיד ה ד"ה במקום בדעת ר"ח] דר' יימר אוסר אף כשמונח בתוך החבית מבעוד יום דמשום דהוא כמרזב אסור למשוך היין דרך שם. **ובשו"ע** פסק כתוס'.

[2759] **ועי' ב"י** שיד ה דדעת ר' אשי היא דלא כהגמ' בביצה לג: שהביאה ברייתא שרק ר' אליעזר מחייב בקוטם מהענף ביד כדי לחצות שיניו אך לרבנן פטור אבל אסור. וכתב ב"י שלכן לא פסק הרמב"ם כר' אשי למרות שהוא בתרא - כי ר' אשי עצמו סובר כהגמ' בביצה שחכמים אוסרים בקוטם ביד לחצות שיניו רק משום שבות ולא גוזרים גזירה לגזירה שמא יקטום ביד וכאן בא רק לפרש את שמואל עכת"ד וכ"כ **בבאור הגר"א. ויל"ע** דכל מה שפטרו רבנן בביצה הוא משום דקטימה דהתם - תקון כלאחר יד הוא, ולא תקון מעליא הוא אלא אם כן מחתכו וממחקו בסכין וכמש"כ רש"י שם [ד"ה אינו אלא] אבל בעלה של הדס - אין דרך לחתכו בסכין וא"כ גם לרבנן הווי תיקון כלי **וצ"ע**
ועי' בספר כפות תמרים [למהר"מ חביב] סוכה לג: שמקשה על תירוץ הב"י מהגמ' לעיל [קכה:] גבי זמורה שהיא קשורה בטפיח שלר' אשי חיישי' שמא יקטום וממשמע דהיינו ביד וכמו כן מקשה עוד על תירוץ הב"י דהרי הרמב"ם [יא ז] פוסק בסתמא שהקוטם לחצות שיניו חייב ומשמע דהיינו גם ביד וכר' אליעזר ועכ"ח משום שר' אשי סובר כמותו בסוגיין ולעיל קכה: וא"כ למה לא פסק רמב"ם כאן כר' אשי וע"כ כתב הכפו"ת דוודאי ס"ל להרמב"ם שכר' אשי פסקי' דחיישי' שיקטום והא דהביא סברת ר' יימר - כדי להחמיר גם בקטום עכת"ד הכפו"ת. מיהו עדיין צ"ע למה פסק הרמב"ם להחמיר כר' יימר?

[2760] יל"ע בהא דתנן בביצה לו: דאסור לרכב ע"ג בהמה ובגמ' אמרי' שהטעם - גזירה שמא יחתוך זמורה [להכותה - רש"י] וקשה למה שם לא מתירין בקטים ומנחי?

[2761] וכהרמב"ם שפסק כר' יימר אע"פ שר' אשי בתראה הוא ועי' הערה קודמת.

[2762] ולא סגי בב' וג' [ב"ח ס"ק ג דחיישי' שיאבדו. וכ"פ במשנ"ב ס"ק כב ועי"ש בשעה"צ ס"ק כג]

ש. מהו "בי סדיא" והאם מותר להתעטף בו ברה"ר ובכרמלית? ומדוע?

ת. בי סדיא - פרש"י שהם לבדין [מלשון לבד שעשוי מגיזי צמר שכבשום והדקו אותם חזק[2763]] המשמשין בתור כר[2764].

ולגבי אי שרי להתעטף בהם ולטלטלן ברה"ר ובכרמלית : **בקשין** - אסור בתרוויהו[2765] **ברכין** - שרי **ובאמצעיים** - מתחילה אמרה הגמ' שנחלקו בזה רב ושמואל ובמסקנא אומרת הגמ' שלכו"ע שרי.

ש. למסקנת הגמ' מדוע רב לא ישב אבי סדיא שהביאו לו בדרך עיטוף?

ת.משום "כבוד רבותינו" דהיינו ר' כהנא ורב אסי שהיו תלמידים חברים לרב וכיון שלהם לא הביאו בי סדיא - לא היה מכבודם שרב יישב והם יעמדו. [2766].

2763 עי' פירוש הרש"ר הירש שמות כ טו שכתב : בלשון חכמים: "לבד", חיבור הדוק, ומכאן "לבד": צמר טרוף וכבוש

2764 עי' גם רש"י לעיל קיח. ד"ה בי סדיא

2765 דהרי הן כמשאו - רמב"ם יט יז. ומשמע שהאיסור הוא מדרבנן.

2766 ועי' תוס' חולין יט. ד"ה אמר - שרב אסי חבירו של ר' כהנא - לאו היינו רבי אסי תלמידו של ר' יוחנן שהרי רבי אסי תלמידו של ר' יוחנן היה כייף לר' הונא תלמידו של רב [גיטין נט] ואילו רב אסי היה תלמיד חבר של רב ור' הונא אמר מימרא משמיה בחולין יט. עי"ש

מהמשנה קמו: עד המשנה קמז.

ש. לשם מה היו נותנים תבשיל לתוך בור? והאם זה מותר בשבת ומה החידוש בזה?

ת. הסיבה שהיו נותנים תבשיל לתוך בור היא כדי לשמור עליו שלא יתקלקל[2767]. ואומרת המשנה שזה מותר בשבת והחידוש הוא דלא תימא דהואיל ודרך הבור שיש בו גומות - הו"א שנאסור דלמא אתי לאשוויי גומות בשבת שזה אסור משום בונה - קמ"ל שלא גזרינן בהא.

ש. האם מותר לתת כלי ובו מים בתוך בריכה של מים קרים כדי לקררם? והאם יש בזה חידוש?

ת. הדין הוא שמותר ואין בזה חידוש[2768] והמשנה כתבה דין זה אגב הדין של נתינת צונן בחמה [עי' תשובה הבאה].

ש. האם מותר להניח מים צוננין במקום שיש שמש כדי שיתחממו ומה החידוש בכך?

ת. הדין הוא שמותר דאין איסור בישול בחמה משום שאין דרך בישול בכך[2769] והחידוש בכך - אומרת הגמ' דלא גזרי' שמא יטמין ברמץ[2770].

[2767] דהבור הוא צונן מחמת שחום השמש לא מגיע אליו וכשהאוכל נמצא בקרור - הוא נשמר

[2768] כ"מ בגמ' מדפריך פשיטא ופרקי' סיפא איטריכא ליה. ויל"ע דהא היתר הטמנת צונן אינו פשוט ורבי בתחילה אסר ולבסוף התיר כדאמרי' בגמ' לעיל נא. וא"כ אמאי פריך פשיטא ואולי י"ל דפריך מחמת שכבר כתב דין זה במשנה לעיל נא. אך לשון "פשיטא" קשה דהול"ל "והא תנינן חדא זימנא"

[2769] כ"כ רש"י לעיל לט. ד"ה דשרי. והוסיף עוד דאפי' לרבנן שגוזרים תולדת חמה אטו תולדת האור - בחמה לא גזרו דאין דחמה באור לא מיחלף

[2770] וצע"ק הרי לא מטמין פה כלום ולכאו' היה צ"ל שהחידוש שלא גזרי' אטו אור וכמ"ש רש"י לעיל לט. [ד"ה דשרי] דחמה באור לא מיחלף

ש. האם מותר ללבוש בגדים רטובים בשבת ומה החידוש בכך?

ת. במשנה כתוב שמי שנשרו כליו במים הולך בהן ואינו חושש. ופרש"י בביצה [לג: ד"ה מהלך] ואינו חושש שיחשדוהו שכבסן.[2771].

ש. האם מותר לשטוח בגד רטוב לייבוש בשבת ? ומדוע?

ת. אף במקום ששרי לטלטל את הבגד וכנ"ל בתשובה הקודמת - אומרת המשנה שאסור לשוטחו כנגד העם. והיינו במקום שמצויין אנשים. והטעם פרש"י שיחשדוהו שכבסן. ולגבי אי שרי לשטוח במקום שאין אנשים רואים - נחלקו בזה תנאים. דעת תנא דמתני' וכן ת"ק דברייתא - דשרי ודעת ר"א ור"ש בברייתא - שאסור אפי' בחדרי חדרים [2772] וכן פסק ר' יהודה אמר רב.

להלכה - פסק **מרן** [שא מה] כר"א ור"ש. וכתב **בב"י** דאע"ג דקי"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתני' - שאני הכא דרב פסק כמחלוקת דברייתא[2773].

[2771] **אמנם ברמב"ם** [כב ב] כתב " ואין חוששין שמא יסחוט" [והיינו דלא גזרי' בהו כמו באלונטית לקמן קמז.] ומשמע שזה הכוונה "ואינו חושש" וכ"כ **בטור ובשו"ע** [שא מה] "ואינו חושש שמא יגיע לידי סחיטה" **וטעם שלא גזרי' בהו שמא יסחוט - כתב התוס' יו"ט** כי גדול כבוד הבריות ואפילו בגד אחד מבגדיו אל ישנה מפני כן משא"כ באלונטיות דלקמן שאינן לשום מלבוש וכן כתב **במשנ"ב** [שא קסב] שלא אסרו על האדם הבגדים שלובש אותן ואפילו אם נשרו כליו לבד הוא לובשן מתחלה ומהלך בהם. ומוסיף המשנ"ב :ומסתבר דהיינו דוקא אם אין לו בגדים אחרים " וכתב שם בשעה"צ דהיינו לפי מש"כ הרמ"א [שא מו] שפוסק כהמשנה לקמן קמז. שבאלונטית רטובה חיישי' לסחיטה

[2772] ובטעם הדבר שאסרו אף בחדרי חדרים - כתב **הר"ן על הרי"ף** בביצה [ד. דיבור ראשון] שאם אתה מתיר לו ברה"י אף הוא יעשה כן ברה"ר כיון שהדבר מותר ויאמר אין כאן רואים וכן נמי יש להם לחכמים לחוש שמא יראהו אדם ברה"י עכ"ל עי"ש

[2773] וברי"ף הוכיח זאת מדמקשה הגמ' בע"ז יב. מדינו של רב שכל שאסור משום מראית עין אסור אפי' בחדרי חדרים - משמע שכן הלכה. ואע"ג דדעת רבי לפסוק כת"ק שהרי סתם כוותיה במשנה ורב הרי היה תלמיד של רבי ואין הלכה כתלמיד במקום הרב - י"ל שכשיש לנו גמ' מפורשת שפוסקת כרב לא אזלי' בתר הכלל הזה. אולם בב"י משמע שגם בלי הגמ' הזו שפוסקת כרב - קי"ל כרב לגבי רבי שהרי הב"י לא הביא הראיה מהגמ' ע"ז הנ"ל וצ"ע.

ש. האם מותר לנער טלית בשבת מן העפר שנדבק בה ומה הדין בניעור הבגד מן הטל שנפך עליו ומדוע?

ת. **לגבי ניעור מן האבק** - בגמ' אמר ר' הונא המנער טלית חדשה שחורה ושמקפיד עליה[2774] - חייב **ופרש"י** שאיירי במנער מן העפר ובכה"ג חשיב ליבון. ואומרת הגמ' שבחוורי וסומקי וכן בעתיקי וכן באינו מקפיד - לית לן בה והיינו שמותר לכתחילה וכדמוכח במעשה דרבנן דפומבדיתא[2775]. **ודעת תוס'** שאין בניעור עפר משום ליבון אף בחדש שחור ומקפיד ואת דברי ר' הונא מסביר כפי' ר"ח[2776] שאיירי בניעור מן הטל דבכה"ג חייב בשחור חדש ומקפיד [וניעור לא דמי לכיבוס שבו חייב בכל גווני].

ולגבי ניעור מן הטל - בגמ' מצינו להדיא במעשה דאביי ור' יוסף שבגד שמקפיד עליו [וכנראה שאיירי גם בשחור וחדש[2777]] - אסור לנערו מן הטל.

יוצא שלשיטת רש"י אסור מדאו' לנער בגד חדש שחור שמקפיד עליו גם מן העפר וגם מן הטל

2774 כתב **בפסקי הרי"ד** "פי' בחול" היינו שאם מקפיד רק בשבת - שרי לנער בשבת. וכ"כ **בשפת אמת** והסביר בזה הא דהתיר רב יהודה בפובדיתא לתלמידיו לנער בשבת מחמת שאינן מקפידין. ולכאו' אם לא מקפידין מדוע ניפצו? אלא וודאי שהכוונה שבחול אין מקפידין עכ"ד השפת אמת וצ"ל דאין זו מלאכה חשובה אי רק בשבת מקפיד. וכן פסק הגרש"ז אויערבאך [מובא בשש"כ טו כט במהדורה חדשה ובהערה שם]

2775 **וכתב בביאוה"ל** [שם ד"ה עליה] דהכל תלוי בדקפיד ומש"כ הגמ' שאיירי בחדש ושחור - היינו שבכה"ג בסתמא קפיד ובחוורי וסומרי או עתיקי אף בשחור - מסתמא לא קפיד אבל היכא שידוע שקפיד - חייב אף בעתיקי וסומקי וכן איפנ שידוע שאינו קפיד - שרי אף בחדתי ואוכמי. וכתב דזה **דלא כמשמעות המג"א** שמשמע ממנו דאפילו בחדתי ואוכמי לא אמרינן מסתמא הוא מקפיד עליהם אלא דוקא בידוע שקפיד אסור. אפל **וכתב עוד** הביאוה"ל [בד"ה והוא] שלעניין הקפדה אזלי' בתר בעל הבגד ולא בתר המנער וכדמצינו במעשה דאביי ור' יוסף שאמר ר' יוסף לאביי "נפוץ שדי אנן לא קפדינן מידי"

.

2776 **ובסמ"ג** [לאוין סה ס"ק יג - מובא בב"ח שב ס"ק א ובשעה"צ שב ס"ק ז] כתב שר"ח פירש כרש"י ושרבינו תם הוא החולק על רש"י עכ"ד הסמ"ג. והוסיף **בשעה"צ** [הנ"ל] שכן הוא בר"ח שלפנינו שמפרש כרש"י וצ"ל דטעות סופר נפל בדפוס [פי' של תוספות], שהחליפו רבנו תם ברבנו חננאל עכ"ל השעה"צ.

2777 לשיטת תוס' שר' הונא איירי בטל - ברור שרק חדש ושחור אסור אבל לשיטת רש"י שר' הונא איירי בעפר - א"כ אין ראיה שגם בטל אסור רק בחדש ושחור דאולי בטל אסור בכל גווני שמקפיד אף באינו חדש ואינו שחור. ועי' ביאוה"ל [שב א ד"ה עליה] שסובר שבכל גווני רק הקפדה היא הקובעת אלא שבחדש ושחור הדרך להקפיד ודלא כמשמעות המג"א עי"ש

ולשיטת תוס': מן הטל - אסור ומהאבק - מותר. ועי' הערה[2778].

להלכה - פסק מרן [שב א] כתוס' שרק מן הטל אסור **וברמ"א** כתב שטוב לחוש לדברי רש"י **ובמשנ"ב** [ס"ק ו] כתב בשם א"ר דמדינא יש איסור בזה כי הרבה ראשונים סוברין כשיטת רש"י ע"ש והוסיף המשנ"ב דמ"מ נראה דיש לסמוך על דעה ראשונה להקל ע"י א"י ובפרט דאיכא לפעמים משום כבוד הבריות בזה.

הערה: מצינו בגמ' ג' דרגות בניקוי בגד ללא מים: א. **כסכוסי סודרא** [לעיל קמ.] - דשם איירי שמצהיל את הבגד - וזה אסור אף בבגד עתיקי וסומקי ושאינו מקפיד עליו ואף לדעת תוס' והשו"ע שמתירין ניעור מהעפר - מ"מ להצהילו - אסור וכן פסק מרן בסי' שב סעיף ה [עי' ביאוה"ל שב א ד"ה וי"א] ב. **ניעור בגד מעפר** שבזה לא משאיר כלל כתם אך לא מצהיל את הבגד[2779] - ובזה נחלקו רש"י ותוס' שלרש"י שרי רק בעתיקי או סומקי ובאינו מקפיד ולתוס' שרי לגמרי אף בשחור וחדש ומקפיד ופסק השו"ע כתוס' והרמ"א כרש"י ג. **טיט שעל בגדו** שמכסכס ומסירו ונשאר רושם - שבזה שרי לכו"ע אף במקפיד עליו וחדש ושחור ובלבד שיכסכס מבפנים או יגרד בציפורן אף מבחוץ [ועי' בביאוה"ל שב א סוד"ה עליה שמחלק בין נשאר רושם ללא נשאר רושם] אבל לכסכס מבחוץ - אסור אף לדעת התוס' והשו"ע [וכן פסק מרן בסי' שב סעיף ז] דדמי למלבן אף שנשאר רושם. ויש להעיר דמסתברא שצריך להשאיר כתם שמקפיד עליו דאם אחר הכסכוס מבפנים לא יקפיד על הכתם א"כ יהא שרי להורידו לגמרי דהרי כבר לא מקפיד עליו ויוצא שהוריד לגמרי כתם שמלכתחילה הקפיד עליו.

[2778] מה שכתבתי שגם רש"י מודה שאסור לנער בגד מן הטל כשמקפיד כדמצינו במעשה דר' יוסף - זה עפ"י מש"כ רש"י בד"ה למתבא ליה שמעשה דר' יוסף ואביי איירי בטל. אמנם בר"ח פי' שטלא היינו טינוף וכ"כ בר"י מלוניל על הרי"ף [סב.] ולפי זה אין הגמ' מדברת כלל על טל וא"כ לדעתם אולי יהא שרי בטל וצ"ע בזה

[2779] עי' שעה"צ שב ס"ק מא

ש. מה פירוש "היוצא בטלית מקופלת מונחת לו על כתיפו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. טלית מקופלת על כתיפו היינו שלאחר שנתנה על ראשו - הגביה שיפוליה על כתפיו והדין בזה שחייב חטאת כי החלק שעל כתפו חשוב משאוי שכן אין זה דרך מלבוש [2780] ומביאה הגמ' ברייתא שאומרת שכך היה דרך סוחרי מלבוש לצאת [כדי לשאת את הטליתות העומדות לסחורה ולא לשם מלבוש] ועי' הערה[2781].

ש. מה פירוש "הרטנים יוצאין בסודרין" ומדוע שרי?

ת. **פרש"י** שהרטנין הם אנשים שנקראים כך ע"ש מקומן **עכ"ד**. והם היו נוהגין לצאת כשסודר על כתיפן[2782] ושרי כי יצאו כך לצורך מלבוש [2783].

ותוס' מסבירים שהרטנין הם הרצים [מלשון "רהיט"].

[2780] כך **פרש"י**. והטעם שמגביה - כנראה כדי שלא יתלכלכו מהקרקע והחלק שמקופל - אינו משמש כמלבוש דלא קיפלו לשם מלבוש אלא שלא יתלכלך. ולכן אפי' אם דרך לקפל כשמגיע למקום טינופת - כיון שאין זה דרך מלבושו הרגיל - חייב. אולם בספר **שיבולי הלקט** [סי' קז ומובא בב"י שא כט] כתב שמר"ח משמע שרק אם מסירה כולה מעליו ומקפלה על כתיפו חייב. ועי' בשפת אמת שכותב על פרש"י "תמוה לחייב חטאת בזה דאפי' בלי הקיפול ממילא הוא נושא דרך מלבוש וע"י הקיפול יתחייב [- בתמיה]" ועי"ש בשפת אמת שסובר שבזה נחלקו רבנן ור' מאיר בסוגיא דמרזב - דמשמע בסוגיא שם שחכמים פליגי על ר"מ שמחייב - והלכה כחכמים. ומ"מ כתב השפת אמת שגם לחכמים יש לאסור מדרבנן [וכעין הא דלעיל (קל"ח) מי איכא מידי דמר מחייב חטאת ומר שרי לכתחילה] ולהכי שלשל רבי טליתו אבל חיוב אין לנו עכ"ד השפת אמת **ולהלכה** - פסק **מרן** [שא כט] **כרש"י** ועי"ש בשו"ע שם סעיף מא ובמשנ"ב ס"ק קטז שמש"כ בגמ' שחייב איירי שכל הטלית שהיתה מאחוריו - קיפלה על כתיפו אבל אם קיפל רק את הקצוות שמאחוריו ושמלפניו על כתיפו - פטור אבל אסור. ועי"ש עוד בשו"ע דאם מקפל בגד כדי שתהיה לו עוד שכבה על כתיפו להגן מהקור וכדו' או ליופי - וודאי הווי מלבוש וכדאמרי' לקמן כל להתנאות שרי.

[2781] וכמו כן מביאה הגמ' בהמשך לגבי לצאת במעות שבסדינו שחייב כי דרך החנוונים לצאת כך. ועי' **מאירי** שם ששואל הרי קי"ל לעיל יא: שהוצאה שרק דרך אומנים לצאת בה - כגון חייט במחטו ולבלר בקולמוסו - רק האומנין חייבים בה ולא שאר אדם [והיינו שלר' יהודה רק האומנים חייבין בה ולא שאר בני אדם ולר"מ תרוויהו פטורים וליכא מאן שמחייב גם שאר אנשים]ותירץ המאירי וז"ל ואין זה כלום שהבאת מעות צרורות בסדינו דרך כל אדם הוא" **עכ"ל** והיינו שאמנם זה בעיקר דרך חנוונים אך גם דרך שאר אדם וכן צ"ל לגבי סוחרי כסות.

[2782] נראה דכורכים את הסודר סביב הצוואר ומונח על הכתף כצעיף שלנו ועי' לקמן קכ: שמונה הגמ' יח כלים שדרך ללבוש ובהם "סודר שבצווארו".

[2783] כ"כ **הב"י** [שא לד] וז"ל "בהדיא התיר הרשב"א סודר מקופל ומונח על כתפו וחילק בינו לטלית מקופלת כמו שחלקתי שזה דרך לבישתו בכך וזו אין דרך לבישתו בכך" **עכ"ל** ולא אמרי' שבטלה דעתן - כי שאר אינשי בדרך כלל לא לובשים סודרין ומי שכן לובש סודרין עושה זאת באותה צורה שעושין הרהטנין.

ש. מה הטעם שהורקנוס בנו של ר"א היה כורך נימא על אצבעו כשיצא בסודרין? והאם להלכה צריך לעשות כן?

ת. רש"י פי' דעשה זאת כדי שלא ייפול הסודר מכתפיו. ולהלכה - אומרת הגמ' שכשבא הדבר לפני חכמים אמרו שא"צ לזה. וכן פסק ר' נחמן בר רב חסדא.

ש. מהו "מרזב" שעושים בבגדים - והאם שרי לעשותו בשבת ומדוע?

ת. מרזב - אומרת הגמ' שהיינו **כיסי בבלייתא** [- כיסים בבליים] **ופרש"י** שבגדים ארוכים - היו כופלין אותן כלפי מעלה כדי לסלקן מן הארץ ומחזיקין אותן ע"י חוטין והיינו כמו כיס וכמו מרזב[2784] **ודינו** - אמר עולא בשם רבי אילעי שאסור לעשותו בשבת. ופרש"י : משום תיקוני מנא והיינו מכה בפטיש ור' פפא נתן בזה כלל : כל היכא דליכנופי - היינו שיהא מתוקן כך לעולם[2785] - אסור ואם עושה כן להתנאות - היינו לפי שעה - שרי [דתיקוני מנא הוא רק לעולם].

ודעת תוס' שכיסי בבלייתא היינו שהיו מקפלין את ב' צדדים הימניים של הטלית - היינו הצד שלפני גופו והצד שאחרי גופו - על כתף השמאלית ועי"ז נעשין בטלית כמין כיסין ארוכים שכל אחד מהן נראה כמרזב. ועושין א"ז כדי שיוכל לללכת במהרה ולא תכביד עליו טליתו. **ודינו** - א"ר פפא שאסור לצאת כך בשבת לרה"ר משום שאינו דרך מלבוש. **אבל בלהתנאות** - היינו שמקפל הטלית על כתפיו בדרך מלבוש - שצד הימני מקופל על כתיפו הימנית וחלקו משתלשל לאחוריו[2786] וחלקו נמצא לפניו וכן צד השמאלי מקופל על כתיפו השמאלית וחלקו משתלשל לאחוריו וחלקו נמצא לפניו - שרי דזה דרך מלבוש. אמנם לדעת רש"י אין היתר לצאת כך בשבת לרה"ר וכמעשה דרבי עי' תשובה הבאה [ומהרמב"ם {יט יח} משמע שכל קיפול טלית על כתיפו חשיב מרזב ועי' תשובה הבאה].

[2784] מרזב סתם בלשון המשנה הוא צינור קטן - עי' משנה ב"ב נח: [פרק ג' משנה ו] ועי' **רשב"ם** שם שפי' שלשון מרזב - טפה של מים זב דרך שם [וטפה היינו מר] כדכתיב (ישעיהו מ) "כמר מדלי" לשון טפה **עכ"ל הרשב"ם** ועי' תרגום שם שמתרגם מר - טיפא ועי' **מצודת ציון** שם שהטפה הנופלת מאחורי הדלי היא מרה בעבור עפוש הדלי מאחוריו:

[2785] כך פרש"י. ו"כנופי" היינו מלשון "כנופיא" [עי' יומא נא.] דהיינו כינוס והיינו שמקפל כנף הבגד [=קצה הבגד] כלפי מעלה [וכגון שהבגד ארוך מידי למי שקנה אותו] ומצמיד אותו לחלק עליון יותר שבבגד ומתכוון שיהא מקופל באופן קבוע ומחזיק הקיפול ע"י חוט כעין מכפלת שלנו [אך לא איירי שתופרו דא"כ אסור גם משום תופר]

[2786] בלשון תוס' "חלקו מוטל על שכמו עד הזרוע" והיינו שמוטל על חלק העליון של גבו

ש. האם מותר לצאת בטלית כשצידיה מונחין על כתפיו?

ת. **לדעת רש"י** - הגמ' אומרת שרבי יצא כך משום שסבר שכיוון שאחוריה משתלשלין לאחוריו למטה מכתיפו - שרי והעירו לו שר' מאיר - ויש אומרים ר"ע - מחייב בזה חטאת ורבי קיבל דבריו ועי' הערה[2787]. **ולדעת תוס'** - יש לחלק בין אם שם את הצד הימני על כתפו השמאלית שזה אסור דאינו דרך מלבוש ובזה חייב ר"מ חטאת ורבי קיבל דבריו לבין אם שם את החלק הימני על כתיפו הימנית ואת החלק השמאלי על כתפו השמאלית - דזה שרי וכך עשה רבי לאחר שקיבל דברי ר"מ **ודעת הרמב"ם** [יט יח] שכשמניח חלק הימני על כתיפו הימנית וחלק שמאלי על כתיפו השמאלית - תלוי בדעתו אי לשם משא [היינו לשמור על הבגד שלא יתלכלך] אסור ואי להתנאות - שרי **וכן פסק מרן** [שא לא][2788].

[2787] ועי' ריטב"א שלרש"י איירי בין אם צד הימני נמצא על כתף השמאלית ובין אם צד הימני נמצא על כתף הימנית עי"ש והיינו דלית ליה לרש"י את החילוק של תוס' ובכל גווני של קיפול טלית על הכתף אוסר דאינו דרך מלבוש

[2788] ואת מעשה דרבי יסביר הרמב"ם כנראה שהוא הלך כך לשם משאוי ולכן אמרו לו שר"מ חייב והס"ד של רבי להתיר הייתה דחשב שכיוון שהבגד משמש גם למלבוש דהא חלקו משתלשל מאחוריו - א"כ אין איסור בזה שחלק ממנו זה משאוי וכדפרש"י

מהמשנה קמז. עד סוף הפרק.

ש. מהן "מי מערה" ומהן "חמי טבריא" ומה ההבדל במציאות בין "לרחוץ" בהן לבין "להשתטף" בהן ומה הדין בזה ומדוע?

ת. מי מערה הם מי מקווה שמחממין אותו בידי אדם [ע"י האור] חמי טבריא הם מעיין שמימיו חמין באופן טבעי. ולרחוץ בהן - היינו שמכניס כל גופו לתוכן ולהשתטף בהן היינו שנשפכין על גופו.

והדין בזה - במי מערה - לרחוץ בחמין [היינו להכניס כל גופו במים] אסור לכו"ע[2789] ולהשתטף בחמין [היינו לשפוך מים על גופו] - מחלוקת[2790]. לר' מאיר ולר' יהודה - אסור ולר' שמעון - מותר. וסתמא דמתני' בסוגיין סוברת כר' שמעון מדקתני "הרוחץ" דמשמע דיעבד אין לכתחילה לא אבל לא תני המשתטף ומשמע דזה שרי אפי' לכתחילה[2791]. וטעם האיסור - שמא יבוא להחם מים.

בחמי טבריא - לא אתפריש בסוגיין ועי' הערה[2792].

להלכה - פסק מרן [שלח א] כר' יהודה משום דכוותיה פסק רבב"ח א"ר יוחנן לעיל לט: [2793].

[2789] והטעם - אמרי' לעיל מ. משום גזירת הבלנין שהיו מחממין בשבת

[2790] בגמ' לעיל לט: אמרי' שהמחלוקת רק בקרקע [היינו כשיש מפל במקווה והמים נשפכים עליו מאיליהן] אבל בכלי [היינו ליטול מים בכלי ולשפוך על גופו] לכו"ע אסור

[2791] אבל בגמ' לעיל פסק רבב"ח א"ר יוחנן - כר' יהודה. וכן פסק מרן [שלח א] וע' בהמשך התשובה

[2792] במתני' כתיב "הרוחץ במי מערה ובחמי טבריא" ואמרי' בגמ' שמלשון "הרוחץ " משמע שאיירי בדיעבד אבל לכתחילה אסור. ומשמע שאזיל אתרוויהו וגם בחמי טבריא אסור לכתחילה. אמנם בגמ' לעיל [דף קט. וכן דף מ.] אמרי' דשרי בחמי טבריא וכתב **הרי"ף** בסוגיין דצ"ל שהא דתנן "רוחץ" לשון דיעבד - משום מי מערה קתני עי"ש וכן פסק **מרן** [שלו א] ששרי בחמי טבריא אפי' לכתחילה. וכתב המשנ"ב [ס"ק ח] דה"ה בכל מעיינות שמטבען הן חמין דלא גזרו שמא יבוא לחמם אלא כשמתחממין ע"י אדם

[2793] וכתבו **תוס'** שם דאף על גב דר' יוחנן אית ליה הלכה כסתם משנה [וסתם משנה בסוגיין היא כר' שמעון דלהשתטף שרי] הכא משום דר' יהודה מכריע הוא אין הלכה כסתם **ורמב"ן** שם מתרץ דבגמ' קמז: אמרי' דר' יוחנן מעמיד המשנה דהרוחץ וכו' כבן כינאי

ש. האם אדם שהתנגב באלונטית אחר שרחץ - שרי לו להביאה לביתו במקום שיש עירוב ? ומדוע?

ת. מחלוקת. לדעת **סתמא דמתני'** לאדם אחד אסור דחיישי' שמא יסחוט ואפי' אם אין הרבה מים ספוגין באלונטית וכגון שהתנגב בעשרה מגבות אסור[2794]. ולעשרה בני אדם - שרי דלא חיישי' שיסחטו דיזכירו זה לזה[2795]. ואילו לדעת **ר"ש ורבי** בברייתא - גם לאדם אחד שרי ולא חיישי' שיסחוט. ופסקו **שמואל ור' יוחנן** כר"ש ורבי וכן פסק **מרן** [שא מח].

אמנם כתב **הרמ"א** [שא מו] שאסור לטלטל בגדים רטובים וכתב שם **המג"א** [ס"ק נח מובא במשנ"ב ס"ק קעה] בשם הר"ן [על הרי"ף סב: ד"ה והא] דשאני רחיצה וסיפוג דא"א לעמוד בלא רחיצה וסיפוג כדאיתא פרק כירה [מ.] שראו שאין הדבר עומד כשאסרו חמי טברא עכ"ד המג"א בשם הר"ן. וא"כ בשאר בגדים רטובים שרי רק בי' בני אדם. מיהו עי' במשנ"ב [שם] שברטובים קצת שרי גם בשאר בגדים. ולגבי אי שאר בגדים רטובים בעי' י' בני אדם דווקא או שסגי בב' בני אדם דמדכרי אהדדי - עי' הערה[2796].

ש. מהן בלרי נשים ואיך מותר להביאם דרך רה"ר ומדוע?

ת. **בלרי נשים:** פרש"י שהם סדינים שהנשים מסתפגים בהם. ובגמ' א"ר חיא בר אבא **א"ר יוחנן** ששרי לבלנין להביאן למרחץ דרך רה"ר ע"י שיתכסו בהן ובלבד שיתכסה בהן ראשן ורובן.

[2794] ואע"ג שהאחרונה נגובה בלי ספק ואין בה רטיבות שיצטרך לסחטה, ואפילו סחטה לא יצא ממנה כלום, אף על פי כן לא יביאם בידו שמא יביא הראשונה ויסחוט אותה. [רמב"ם בפיהמ"ש]

[2795] עי' **תוס'** קמז: ד"ה דתניא דמשמע ממנו שלדעת סתמא דמתני' - האנשים צריכים להחזיק יחד את האלונטית - ועל כן הוכיחה הגמ' ממעשה דתלמידי ר"ש וביניהם רבי - דרבי פליג אמתני' דמסתמא לא החזיק ר"בידו את המגבת יחד עם התלמיד. וצ"ע : א. מנ"ל לגמ' שלסתמא דמתני' בעי' שיחזיקו יחד דלמא סגי שילכו יחד וא"כ אין ראיה מרבי שחולק? וגם - מנ"ל שר"ש לא החזיק את הטלית עם התלמיד ? וצ"ע

[2796] מהגמ' לקמן עמוד ב' שאומרת שסיפא רבותא קמ"ל דאפילו הני דנפישי בהו מיא, כיון דרבים נינהו - מדכרי אהדדי. משמע שנקט י' בני אדם רק בשביל לחדש שאפי' שהאלוטית רטובה הרבה - שרי אבל אין זה בדווקא י' אלא גם בב' בני אדם שרי. וכ"מ מתוס' קמז: ד"ה דתניא שמוכיח שתלמידו של ר"ש היה נושא את האלונטית לבדו ושמזה מוכח שר"ש פליג אמתני' עי"ש ומשמע מתוס' שאם היו נושאין ב' - גם לדעת מתני' היה שרי והווי כשניים שקורין לאור הנר לעיל יב:. אולם עי' מג"א רעה ס"ק ד - ה [מובא במשנ"ב ס"ק ו] שבתירוצו הראשון [וזו גם שיטת הב"ח שמביא המג"א בס"ק הקודם] כתב שרק בדבר מצווה ב' שקורין לאור הנר סמכי' אשתיים וא"כ צ"ל שכאן שלא איירי בדבר מצווה בעינן י' בדווקא וכ"כ בספר תוספת שבת על השו"ע [רעה ס"ק ד] שמש"כ כאו י' בנ"א הוא בדווקא וצ"ע בזה,

ש. מהו סכניתא ואיך מותר לצאת בו בשבת ברה"ר ומדוע?

ת. **סכניתא** פרש"י שהוא סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו. ואומרת הגמ' ששרי לצאת בו לרה"ר אי קשר ב' ראשיה למטה. והוסיף רחב"א א"ר יוחנן - למטה מהכתפיים. והטעם פרש"י שלא תיפול מראשו. ועי' הערה[2797].

ש. איך מביאים דרך רה"ר את בגדי החיילים ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שהורה רבא לבני מחוזא שהיו צריכין להביא הבגדים בשבת דרך רה"ר[2798] בצורה שישתרבבו למטה מהכתפיים ופרש"י שיהא נראה לבוש[2799].

[2797] עי' **בב"י** [שא סו"ס לד] **שלרש"י** שפי' שהוא סודר גדול - ההבדל בינו לבלרי נשים שבהם לא נאמר שצריך לקשרם - שבבלרי נשים בפועל הם מכסים רו"ר ולכן אין חשש שיפלו ואילו סכניתא איירי שבפועל לא מתכסה בה רו"ר אלא רק ראשו ולכן בעי' שיקשרנו מתחת לכתפיים שלא תיפול דאם יכול ליפול אינו דרך מלבוש. והוסיף הב"י **שהרמב"ם** פי' שסכניתא הוא בגד קצר שלא יכול לכסות רו"ר ולכן בעי' שיקשרנו כדי שיהא על זה שם בגד אבל בגד שיכול לכסות רו"ר - לא גזרי' שיקשרנו אף אם הוא מקופל ומכסה עכשיו רק ראשו וצווארו. [והיינו שלרש"י דין רו"ר וקשירה הוא בשביל שהבגד לא יפול ולהרמב"ם דין רו"ר וקשירה הוא כדי שיהא עליו שם בגד]. **עכ"ד הב"י** ומשמע מלשון השו"ע שפסק כהרמב"ם. וכ"כ במשנ"ב ס"ק קכט ובשעה"צ קסא ועל כן בגד שיש בו כדי לכסות רו"ר א"צ קשירה אף אפ הוא מקופל ויל"ע לשיטת רש"י הא דסודר של רטנים לעיל קמז. אי איירי במכסה רו"ר דהא אמרי' התם שא"צ לקשרו.

[2798] כ"פ רש"י. ועי' רש"י עירובין ו: שהיו במחוזא ששים ריבוא

[2799] בפשטות - היה אסור מצד המלכות לבני מחוזא ללבוש את בגדי החיילים וע"כ היו צריכים להביאם על כיתפיהם. וכנראה כל אחד היה מביא בגד אחד דאל"כ לא מחזי כמלבוש. **ויל"ע** לשיטת רש"י גבי בלרי נשים שפירש בב"י שבעי' שיכסה בפועל רו"ר [ולא סגי בזה שהבגד יכול לכסות רו"ר] משום דאל"כ אינו דרך מלבוש ובסכניתא צריך לקשור כדי שיהא דרך מלבוש - האם גם בגדי החיילים צריך שיכסו רו"ר או לקשרם? **עוד צ"ע** לשון רש"י " שיהא נראה כלבוש" ולמה לא כתב "שיהא לבוש" שהרי כשזה על כתפיו הוא משאוי כמו טלית מקופלת דלעיל קמז.?

ש. מה פירוש מש"כ במשנה "סכין וממשמשין" והאם זה בכל הגוף או בבני מעיים ומדוע?

ת. **סכין וממשמשין** שכתוב במשנה - פרש"י היינו שסכין את הגוף בשמן ומשפשף בידו על כל הגוף [- המרוח בשמן]. ועושין א"ז להנאה [ולא לרפואה] עכ"ד רש"י.

ובברייתא כתוב שסכין וממשמשין בבני מעיים[2800] ובלבד שלא יעשה כדרך שעושה בחול אלא שישנה. ובאופן השינוי נחלקו אמוראים - **ר' חמא בר חנינא** אמר שסך ואח"כ ממשמש דקסבר שבחול קודם ממשמש ואח"כ סך **ור' יוחנן** אומר שבשבת סך וממשמש בבת אחת [2801].

להלכה - פסק מרן [שכז ב] כר' יוחנן[2802].

ולגבי אי דין סיכה בכל הגוף שווה לסיכה בבני מעיים - עי' הערה[2803].

ש. מה פירוש מה שכתוב במשנה "אבל לא מתעמלין ולא מתגררין" ומה טעם דין זה ?

ת. פרש"י - לא מתעמלין "לשפשף בכח" [והיינו שאזיל אמש"כ במשנה "סכין וממשמשין"]. ולא מתגררין - " במגררת דהוי עובדא דחול" [2804] עכ"ד רש"י. ועי' הערה[2805].

[2800] פי' במותניו איפה שנמצאים המעיים

[2801] ועי' בעטרת צבי על השו"ע שר' יוחנן מחמיר - שלא סגי בשינוי שיסוך ואח"כ ימשמש אלא בעי' שינוי אחר - שיעשה א"ז בבת אחת

[2802] עי' רשב"ם קלה. ד"ה זאת אומרת - שהלכה כר' יוחנן מחבירו [ובלבד שאינו רבו - דנגד ר' ינאי שהיה רבו כתבו הרי"ף חולין יז: והרא"ש חולין יא סו"ס א שהלכה כר' ינאי]

[2803] **הטור והשו"ע** הביאו את הדין שיעשה בשינוי - על כל הגוף. וממילא אין הבדל בין בני מעים לכל הגוף. אמנם יש לדון שהרי בני מעיים - עושין א"ז גם לרפואה ועי' רש"י בסנהדרין [קא.] ששם ג"כ מובאת הברייתא הזו ושם פרש"י "וממשמשין במעיים - של חולה בשבת, ואין בכך משום רפואה, דסיכה איתקש לשתיה" וגם במשנה לעיל קיא. מדובר על החושש במותניו שסך את השמן [אמנם שם לא איירי במשמוש וא"צ לעשות שינוי] וא"כ לכאו' יש מקום לחלק בין סיכה ומשמוש בכל הגוף לבין סיכה ומשמוש במותניים דבמתניים יש יותר מקום לומר שיעשה שינוי כשממשמש וצ"ע בזה

[2804] והיינו שזה טרחה מרובה [עי' כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות אות א שטרחה מרובה הווי עובדא דחול ואסור מדרבנן.] ונראה שבזמן חז"ל שלא היו מתרחצין כ"כ כמו בזמנינו - היו מתגרדין בכלי להעביר הלכלוך הדבוק לגוף וזה היה טרחה מרובה

[2805] אמנם **הרמב"ם** כתב [כא כח] "אי זה הוא מתעמל זה שדורסים על גופו בכח עד שייגע ויזיע או שיהלך עד שייגע ויזיע, שאסור ליגע את עצמו כדי שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה" עכ"ל ועי' **בביאור הלכה** [שכח מב ד"ה כדי]

ש. באיזה מצב מותר להתגרד בשבת ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' קמז: אמר רשב"ג שאם היו רגליו[2806] מלוכלכות בטיט או צואה - מותר. והיינו שכיוון שאין זה גירוד בכל הגוף - אין זה עובדין דחול. [ולא ברור אי ת"ק חולק עליו או שרשב"ג מפרש את ת"ק] וכמו כן אומרת הגמ' דאמו של ר' שמואל בר יהודה עבדא ליה מגרדת מכסף מיוחדת לשבת ועי' הערה[2807].

ש. מהי "קרקעיתה של דיומסת" והאם מותר לעמוד בה ומדוע?

ת. דיומסית - פרש"י שהוא שם נהר שמימיו מלוחים. ואומרת הגמ' שאסור לעמוד בקרקע שלו בשבת מפני שמעמלת ומרפאה ופרש"י מחממת ומרפאה שהטיט מלוח[2808]. וממשיכה הגמ' שזמן רפואתה הוא רק 21 יום ועצרת מן המנין ומסתפקת הגמ' אי עצרת בתחילת התקופה או בסופה ועי' הערה[2809].

שמרש"י משמע שאפי' לא מזיע אסור [דהטעם אינו רפואה אלא עובדין דחול] מיהו גבי אין מתגרדין שמביא הרמב"ם [כא ל] כתב המ"מ שזה משום עובדין דחול וא"כ במתגרדין מודה הרמב"ם לרש"י שזה משום עובדין דחול ומחלוקתם היא רק במתעמלין

להלכה לגבי אין מתעמלין - **מרן** בסי' שכז ב מביא את דברי רש"י ובסימן שכח מב - מביא את דברי הרמב"ם **וכתב בביאוה"ל** [שכח מב] "ודברי השו"ע קשה לפ"ז [היינו דסותר את עצמו שהרי הרמב"ם ורש"י חולקין. דלרש"י מתעמלין אסור אפי' בלי להזיע] וע"ז רמז הגר"א לעיל שם עי"ש [שציין לסי' שכח סעיף מב] ולדינא כתב הא"ר דיש לפסוק בזה כהרמב"ם שכן הסכים הרה"מ ובאמת בפיר"ח שלפנינו ג"כ נמצא כהרמב"ם: **עכ"ל הביאוה"ל**

2806 ברי"ף [סב:] וברמב"ם [כא ל] גורסים "ידיו" במקום "רגליו". ובראב"ש כתוב "רגליו" ובטושו"ע [שכז ג] כתוב "ידיו או רגליו"

2807 כתב **האליה רבה** [שכז ד] לענ"ד דהך דרב שמואל קאי ארשב"ג [ד]מיירי להסיר טיט וצואה, ולכבוד שבת היה עושה מכספא ולא דבעי מיוחד לכך, [פי' שמצד הדין א"צ כלי מיוחד לשבת בשביל להסיר טיט או צואה מידיו ורגליו רק ראוי לעשות כן לכבוד שבת] והש"ס מביאו להורות שהלכה כרשב"ג עכ"ל **אבל המג"א** [ס"ק א] כתב בפשיטות שבמיוחד לשבת שרי עכ"ד - ומשמע אפי' כל גופו והעתיקו **במשנ"ב** [ס"ק י ועי"ש גם בשעה"צ ס"ק ט] **וצ"ע** אייך זה שהכלי מיוחד לשבת מתיר עובדין דחול ואולי י"ל שבמגרדת העשויה מכסף - לא מתגרדין בכח כי זה מקלקל את הכסף שהיא מתכת עדינה ולכן מביא המ"א שם שנהגו הבתולות לעשות מגרדת משיער חזיר עי"ש והיינו שהיא רכה צ"ע

2808 דהמלח מחמם וכמ"ש במשנה לעיל מז: שאין טומנין בו כי מוסיף הבל וזה מבריא את הגוף

2809. וצריך לומר שהרוחץ בדיומסית בתקופה זו - מוכחא מילתא דלרפואה קעביד וכרוחץ בימה של סדום לעיל קט. שכתוב שאסור לרחוץ בו בשבת ופרש"י כי מליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא. ומש"כ שעשרת השבטים היו נמשכים בה ופרש"י שהיו בעלי הנאה ומשמע שלהנאה היו נמשכים בה ולא לרפואה - זה מחוץ ל21 יום הנ"ל. ועי' רמב"ם [כא כח] דכתב בסתמא דאסור לעמוד בקרקע דימוסית שבארץ ישראל מפני שמעמלת ומרפאה. עכ"ל **וצ"ע** למה לא קצב א"ז בזמן כמ"ש בגמ' שזמן רפואתה 21 יום וצ"ע

ש. מהו אפיקטוזין ומה דינו בשבת ובחול ומדוע?

ת. אפיקטויזין היינו גרימת הקאה[2810]. ואפשר לעשות א"ז בב' דרכים א' ע"י בליעת סם מיוחד לזה ב. ע"י שמכניס אצבעו עמוק לתוך פיו. והדין בזה הוא: במשנה כתוב שאין עושין אפיקטויזין ובגמ' אמר רבב"ח א"ר יוחנן שרק בסם אסור אבל ביד מותר. ופרש"י שבסם אסור - דדמי לרפואה וגזרי' משום שחיקת סממנים[2811]. ובברייתא כתוב שאמר ר' נחמיה שאף בחול אסור משום שזה הפסד אוכלין שעי"ז יאכל עוד שלא לצורך ועי' הערה[2812].

להלכה - הרי"ף ומרן [שכג ג] פסקו שבמצטער מחמת האוכל - אין לחשוש משום הפסד אוכלין[2813] ובזה שרי בחול בין ביד ובין בסם ובשבת שרי ביד אבל לא בסם. וכשלא מצטער מחמת האוכל [ורק רוצה שיהא לו מקום בבטנו לאכול עוד] - אף בחול אסור משום הפסד אוכלין[2814].

2810 עי' שו"ע שכז ג בשם הערוך שהוא נוטריקו"ן אפיק טפי זיין

2811 כן כתב רש"י בסוגיין. **אמנם לעיל קכג: ד"ה אפיקטוזין כתב רש"י** שאין בזה משום שחיקת סממנים דהא לאו לרפואה היא אלא אסור משום תיקון גברא [וציין לזה הגרעק"א בגליון הש"ס]. וי"ל דהתם דיבר רש"י לדעת ר' נחמן דיליף מאיסור אפיקטוזין לאסור אסובי ינוקא וא"כ תרוויהו משום תיקון גברא [דאסובי ינוקא לא שייך לסממנין] ואילו כאן מפרש את דברי רבב"ח א"ר יוחנן שמחלק בין ביד לבין בסם ועכ"ח שסובר שזה משום שחיקת סממנין דאי משום תיקון גברא - גם ביד יש לאסור. ויוצא דלשיטת רש"י ר' נחמן דלעיל חולק על רבב"ח א"ר יוחנן ואוסר בשבת גם ביד משום תיקון גברא. ויש להעיר שתוס ' לעיל [קכג. ד"ה אסובי] כתבו דראיית ר' נחמן לאסור אסובי ינוקא אינה כלל מאפיקטוזין אלא ב"אין מעצבין את הקטן" ולפירושם יתכן שר' נחמן מודה שאפיקטוזין הוא רק בסם ומשום שחיקת סממנין וצ"ע.

2812 ולכאו' דברי ר' נחמיה ברייתא היא דלא כרבב"ח א"ר יוחנן שמתיר בשבת ביד ומשמע שבחול מתיר אפי' בסם ואילו ר' נחמיה אוסר לגמרי אבל **כתב הרי"ף** בשם הבה"ג שדברי ר' נחמיה הם רק כשאין לו צער אבל כשיש לו צער וכשיקיא אוכלין שבבטנו יתרפא - מותר עכ"ל. ולפי דבריו יוצא שרבב"ח והברייתא לא פליגי - דרבב"ח אר"י איירי כשיש לו צער ובכה"ג מותר בשבת ביד ובחול בסם ור' נחמיה איירי כשאין לו צער ומקיא רק כדי שיוכל לאכול עוד ובכה"ג אסור אף בחול **וכן פסק בשו"ע.**

2813 כדאמר רבה לעיל קכט. בל תשחית דגופאי עדיף לי [ביאור הגר"א]

2814 ועובר משום בל תשחית [בשו"ת משנה הלכות להגר"מ קליין יז קפג [ד"ה הרי] כתב כן בהדיא לגבי אפקטויזין. ובכלל לגבי הפסד אוכלין - עי' בשו"ע או"ח סוס"י קע שהפסד אוכלין הוא בבל תשחית]

ש. מהו "עיצוב של הקטן" ומהו "ליפופי ינוקא" ומה דינם ומדוע?

ת. **עיצוב של הקטן** אומרת הגמ' [קמז: עפ"י רש"י שם] שהכוונה להחזיר בידיים חוליות [- חומרי] שדרתו שנתפרקה אחת מהן. והדין הוא בזה - כתוב במשנה שאסור ומפרשת הגמ' משום שמחזי כבונה[2815] [2816].

וביום הלידה - פרש"י בסוגיין ששרי כדאמרי' לעיל קכט: כל האמור בפ' תוכחה עושין לקטן בשבת עכ"ל ועי' הערה[2817].

וליפופי ינוקא" - היינו שכורכין [- מלפפין] את התינוק בבגדים וקושרין אותו בחגורה [עי' רש"י לעיל סו: ד"ה ליפופי] כדי שלא יתעקמו. ודינו - ששרי לעשות א"ז אפי' בתינוק שאינו בן יומו משום שאין זה בונה ורק שומר שלא יתעקמו אבריו.

[2815] ולא הווי בונה גמור - דאין בנין באדם מדאו' וכדעת חכמים לעיל צה. אבל לר"א שם יהא חייב. כנלענ"ד.

[2816] ועי' **משנה ברורה** שכח ס"ק קמה גבי עצם שנתפרקה שכתב בשם ספר **שולחן עצי שיטים** [על הלכות שבת מהג"ר שלמה חלמא מח"ס מרכבת המשנה] **דכל שיצא ממקומו לגמרי** שקורין אוי"ש גילענק"ט **חשיב סכנת אבר כמו נשבר** אם לא יחזירנו מיד ושרי להחזיר אפילו ע"י ישראל וכבסעיף י"ז [ששם כתב מרן להקל בסכנת איבר לעשות איסור דר' אפי' ע"י ישראל]. ומסביר בזה את מש"כ מרן [שכח מז] ששרי להחזיר עצם שיצא ממקומו.**עכ"ד המשנ"ב.** ומסתבר שה"ה בחוליה שבשדרה.

ולגבי אסובי ינוקא - כתוב בגמ' לעיל קכג. שנחלקו בזה ר' נחמן ור ששת ר"נ אוסר ור' ששת שרי ופסק מרן [של ט]כר' ששת אמנם זה בעצמות שאורחיה דקטן שמתפרקות שצריך להחזירן כמ"ש ר' ששת שם קכג: ולא דמי לחומרי שדרה

[2817] ומקשים **הגר"א** [על השו"ע של ט] **והגרעק"א** [בגליון הש"ס על רש"י קכט: ד"ה מלפפין]דדבריו צ"ע דהא שם איירי בליפוף ולא בעיצוב ורש"י עצמו חילק שם בין עיצוב לליפוף. וכתב הגר"א דרש"י חזר בו בסוגיין ולא מחלק בין ליפוף לעיצוב אלא בין יום הלידה לבין ימים שאחריו עי"ש. **וכתב הגר"א** שמשמע מהשו"ע שפוסק כרש"י בדף קכט שמחלק בין עיצוב לליפוף ולא בין יום הלידה לימים שלאחריו

ולהלכה - במשנ"ב שם [של לד ובשעה"צ ס"ק יח] להקל ביום הלידה לעצב דאיסור עיצוב הוא מדר' [כמש"כ בגמ' "מחזי כבונה " ועי' גמ' לעיל צה. שזה כרבנן דר"א עי"ש] ובדר' יש לסמוך על רש"י והרא"ש בסוגיין.

ש. האם שרי להחזיר שבר בשבת ?

ת. במשנה כתוב שאין מחזירין את השבר בשבת [2818] אולם בגמ' אמר ר' חנא בגדתאה בשם שמואל שהלכה שמחזירין ופרש"י דס"ל לשמואל שמחזירין תנן במשנה ובטעם הדבר - עי' הערה [2819].

ש. מה פירוש "נפרקה ידו ורגלו" ומה הדין בזה?

ת. פרש"י במשנה שנפרקה היינו שיצא העצם מפרק שלו. והדין בזה - במשנה כתוב שאין טורפין את ידו בצונן כדי להחזירה. ובטעם הדבר - עי' הערה[2820] **ולגבי להחזירה בידיים** - בגמ' קמח. אמר ר' יוסף שאסור [ומשמע בגמ' שדמי לטריפה בצונן אך לכאו' הוויא משום מחזי כבונה וכמו בעיצוב].

להלכה - לגבי טריפה בצונן - כתב בשו"ע [שכח ל] : מי שנשמט פרק ידו או רגלו ממקומו, לא ישפשפנה הרבה בצונן, שזהו רפואתו, אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא. ולגבי להחזיר בידיים כתב בטור ובשו"ע [שם סעיף מז] עצם שיצא מקומו מחזירין אותו עכ"ל. **והמג"א** [ס"ק נא מובא במשנ"ב ס"ק קמה] מקשה על מש"כ מרן בסעיף מז דזה נגד הגמ' ונגד מה שפסק מרן בעצמו בסעיף ל שלא ישפשפנה בצונן. **ובספר שולחן עצי שיטים** [להג"ר שלמה חלמע בעל מרכבת המשנה - מובא במשנ"ב שם] מתרץ שמש"כ "יצא ממקומו" הכוונה לגמרי דהוי סכנת איבר ול"ד למש"כ השו"ע בסעיף ל שלא משפשפין דהתם איירי שיצא קצת ול"ה סכנת איבר וגם דברי ר' יוסף איירי שיצא קצת עכ"ד.

[2818] ובטעם הדבר פרש"י ד"ה אין מחזירין את השבר "עצם שנשבר. כל רפואה אסורה משום שחיקת סממנים". עכ"ל ומשמע שהאיסור הוא משום שחיקת סממנים וזה צ"ע שהרי למדנו גבי אפיקטויזין שברפואה ע"י היד אין גזירה משום שחיקת סמנים ודוחק לחלק בין אפיקטויזין לשבר והיותר נראה שמש"כ רש"י החשש לשחיקת סמנים זו הקדמה למש"כ בדיבור הבא גבי נפרקה ידו ורגלו שלא יטרפם בצונן. ולפי זה החזרת שבר אסורה משום מחזי כבונה וכמו החזרת חומרי שדרה שאמרי' בגמ' שמחזי כבונה וכ"כ במג"א שכח נא גבי עצם שיצא ממקומו וודאי דה"ה לשבר לגירסת המשנה שלפנינו שאסור להחזירו אולם ברש"י שעל הרי"ף כתוב "עצם שנשבר דכל רפואה אסורה משום שחיק"ס" וא"כ כתוב להדיא שאזיל אעצם שנשבר וכ"כ בפסקי הרי"ד וצ"ע

[2819] והטעם ששרי כתבו **הריטב"א** [בסוגיין] **והר"ן** [על הרי"ף בפרק שמונה שרצים לט:] - משום שהווי סכנת אבר ובסכנת איבר שרי שבות אפי' בידיים וע"י ישראל עי"ש

[2820] מרש"י משמע שהטעם משום שחיקת סממנים.

פרק עשרים ושלושה - שואל.

מהמשנה קמח. עד המשנה קמח:.

ש. האם מותר לאדם ללוות מחבירו כדי יין ושמן בשבת וביום חול ומדוע?

ת. **ביום חול** - שרי[2821] **בשבת** - שרי אך תיקנו חז"ל שלא יאמר לו "הלויני" אלא "השאיליני" למרות שבדרך כלל כשאדם לוקח משהו מחבירו ע"מ שיחזיר לו דבר אחר חשיב הלוואה ולא שאילה. ודין זה הוא מתקנת חז"ל כדי שיהא היכר למלווה שאותו יום הוא שבת ולא יבוא לכתוב בפינקסו את ההלוואה דבד"כ שאילה פחות דרך לכתוב כי היא לזמן מועט אבל סתם הלוואה היא ל' יום שזה זמן מרובה ועל כן דרך למלווה לכתוב אותה כדי שלא ישכח.

ש. האם מותר לאשה ללוות ככרות בשבת וביום חול ומדוע?

ת. **ביום חול** - **להלל** - אסור אא"כ התנו במפורש שתחזיר דמים או שיש מחיר קצוב ללחם כך שאם יוקר - תחזיר דמים. אבל בלא התנו ואין מחיר קבוע חיישי' שיוקרו ותחזיר לחם והוי ריבית[2822]. **וחכמים** - מתירין [2823].

בשבת - כשאין בעיה של ריבית [דהיינו להלל כשיש שער קבוע או שהתנו שיחזיר כסף ולחכמים בכל גווני] - שרי בתנאי שתגיד לשון השאלה ולא הלוואה וכמו בכדי יין ושמן וכמו כן את חשבון התשלום יעשו לאחר שבת.

להלכה - במחלוקת הלל וחכמים פסק **הרמ"א** [יו"ד קסב א] כחכמים ששרי ללוות ככר ולהחזיר ככר אף אם התייקרו הככרות דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה.

2821 ואין חשש של ריבית כמו בככרות [עי' תשובה הבאה] דכיון שלא פירש שיחזיר לו כדי יין אלא לווה בסתם - אם יוקרו חביות היין ישלם לו דמיהן שהיו שווין בשעת הלוואה [רמב"ן קמח: ד"ה הא וביותר ביאור - ברעק"א ד"ה ולזה] אבל לפרש שיחזיר לו כדי יין - אסור

2822 ולא אמרי' שבכה"ג תחזיר כסף בשווי הככר שלקחה וכמו בכדי יין ושמן - שיל"ח שלא תרצה להחזיר כסף משום שתיראה כצרת עין שזה דבר מועט בין מחיר הככר שלקחה למחיר הככר כשמחזירה ועל כן תחזיר ככר ותעבור בריבית אבל בכדי יין ושמן שזה הפרש ניכר - וודאי תחזיר דמים כפי השווי בשעה שלקחה [רעק"א]

2823 דאף אם יוקרו הככרות ותחזיר ככרות ששוין יותר - לא הווי ריבית דזה דבר מועט שלא קפדי אינשי [טור סי' קסב וב"י ופרישה שם]

ש. המביא כדי יין ממקום למקום והממלא כדי מים מהבאר האם צריך לעשות שינוי בהבאה שלא תהא דומה להבאה בחול ומדוע?

ת. גבי המביא כדי יין - כתוב במשנה בביצה ל. שיעשה שינוי מבימות החול שלא יביא בסל ארבע כדים אלא ישא על כתפו ובידו אחת או שניים[2824]. ובממלא כדים מהבאר - אומרת הגמ' בסוגיין שא"צ כלל לשנות כי אם יחליף מכד גדול לכד קטן - יהא צריך ללכת יותר פעמים לבאר והווי טירחה[2825] ואם יחליף מקטן לגדול - ישא משא כבד יותר ויפיש בטירחא. ולעשות שינוי אחר כגון לכסות החבית בסודר או בנכתמא [- כיסוי עץ העשוי לכדין[2826]] הקשור לכד - יש חשש שיבוא לאיסורי שבת דבסודר חיישי' שירטב ויסחטנו ויעבור משום מלבן ובנכתמא חישי' שיפסק החוט קושר את הנכתמא לדלי ויקשרנו ויעבור משום קושר[2827].

[2824] המשנה איירי ביו"ט. **ונחלקו ראשונים** אם ה"ה גבי שבת כשמביא בחצר ממקום למקום ע"י עירוב חצירות ג"כ דינא הכי - זו דעת הטור שכג או שהני מילי ביום טוב שהוא מוציא לחוץ [פי' ששרי מלאכת הוצאה לרה"ר ומביא מחוץ לחצר במקום ששכיחי אנישי] והרואה אומר לצורך חול מביא אותם אבל בשבת שאינו מטלטל אלא מזוית לזוית וכמו כן ביו"ט במקרה שמטלטל רק בתוך החצר - למעוטי בהילוכא עדיף ויותר טוב להביאם בסל ובקופה בפעם אחת מלהביאם כל אחת בפני עצמה - זו דעת תוס' ביצה ל. ד"ה המביא. ומרן [שכג ה מביא את דעת הטור בסתם ואת דעת התוס' בי"א. ובמ"ב [מה] כתב שבסי' תקי פסק הרמ"א כתוס'.

[2825] **מקשה הרדב"ז** בשם רבו [מובא בשיטמ"ק בביצה] מה בכך דהא תנן המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה אלא על כתפו ואף על פי שמרבה בהלוכא? **ומתרץ** - ונראה שאין כל הדברים שווין שהמביא כדי יין בקופה נראה כעובדין דחול ביותר וטוב לו להרבות במהלך ולהביאן על כתפו ולא שיביאם בקופה דנראה כעובדין דחול ויש לחוש על זה הרבה. אבל חצבא רבה אין ראוי לחוש לעובדין דחול כל כך וטוב לו שיביא בחצבה רבה כחול ולא ירבה בהלוכא. וכן לאידך גיסא. עד כאן לשונו. **ועי' תוד"ה דמלי** [ביצה ל:] שכתבו "וא"ת והא אמרינן לעיל דאפושי בהלוכא שפיר דמי כשיעשה דרך שנוי ויש לומר דהא מפיש בהלוכא ושנוי נמי ליכא דבחול נמי עבדינן הכי". וכנראה כוונתם שאין זה שינוי גדול מחצבא רבה לזוטא דבחול נמי יש מביאין בזוטא [ואינו כהשינוי של מביא פחות כדי יין שהוא שינוי גדול שבחול אין דרך להביא רק ב' כדים] ולכן עדיף שלא לשנות ולמעט בהילוך וזה כעין דברי הרדב"ז שגם אמר שהעובדין דחול בלהביא הרבה כדי יין גדול יותר מהעובדין דחול בחצבא רבה כנלענ"ד וצ"ע

[2826] כך פרש"י בביצה ל:

[2827] ואע"ג ששרי למלאת מים בדלי הקשור לחבל ולא חיישי' שיפסק ויקשרנו - י"ל שלא רצו לאסור משום חשש רחוק כ"כ את מלוי מים בשבת אבל מצד שני לחייב להביא נכתמא רק בשביל לעשות שינוי - ג"כ לא רצו כשיכול להביא לחלול שבת אף בסיכוי קטן מאוד

ש. מה פירוש המשנה בביצה [לו:] "לא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ביו"ט" ומה הטעם בזה?

ת. פרש"י מספקין - כף אל כף משום אבל[2828] ומטפחין - על הלב ומרקדין - לשמחה והטעם אומרת הגמ' בביצה שם "שמא יתקן כלי שיר" **והסיבה שלא מוחין ביד העושה כן** - אמרי' בגמ' ששאלה זו שאל רבא ב"ר חנן את אביי וענה לו "הנח להן לישראל מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין" והיינו שאם נוכיח אתם - לא ישמעו לנו ויהיו מזידין ואם לא נוכיחם - יהיו שוגגין וע"כ עדיף שלא להוכיחם.

להלכה - כותב **הרמ"א** [שלט ג] והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי, דאין אנו בקיאין בעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (תוספות ריש פרק המביא כדי יין).**עכ"ד. ובשו"ע השמיט** את דעת תוס' ועי' בב"י שדוחה אותה מפני מש"כ מהרי"ק בשם רבינו האי שכותב טעם למה התירו לרקוד בשמחת תורה דנהגו בו היתר משום כבוד התורה כיון דלית ביה אלא משום שבות עכ"ל ומשמע שבסתם שבת ויו"ט לא התירו עי"ש **ובמשנה ברורה** [ס"ק י] כתב אין כדאי להניח המנהג[2829] שלא במקום מצוה אלא משום הנח להם וכו':.

ולגבי ריקוד בהילוך בעלמא ללא הרמת רגליים - עי' הערה[2830].

[2828] ועי' תוס' ביצה ל. ד"ה אין שכתב על דברי רש"י הנ"ל: "ולא נהירא דתפוק ליה דאסור משום צער ואפי' בחול המועד כדאיתא בפ' ואלו מגלחין (מו"ק דף כח:) ולקמיה (דף לו./ל./) מפרש שמא יתקן כלי שיר" עכ"ל. ועל הקושיא מחוה"מ תירץ הפמ"ג [א"א שלט ב] ורש"י סובר דבתלמיד חכם טיפוח (וריקוד) [וסיפוק] בחול המועד שרי, עיין יו"ד [סימן] ת"א [סעיף ה], וביום טוב ושבת אסור דרך אבל ולהשמיע קולו כשיר אנינות, שמא יתקן כלי שיר.

[2829] היינו המנהג שלא לרקוד. וצ"ע למה קורא לזה מנהג הרי זה דין

[2830] ובספר פסקי תשובות שלט ב מביא את דברי התורת שבת שכתב דמחול (מעגל) של אנשים בשירה וזימרה בלא הרמת רגליים, אלא כהולך בעלמא, אין בו איסור כלל עכ"ל ובהערה כתב שכן פסק בשולחן שלמה [פסקי הגרש"ז אויערבאך] תקכד ג

ש. האם גם באיסורי דאו' אמרינן שלא מוחים ביד העוברים על האיסור כשלא ישמעו לנו משום הכלל שמוטב יהיו שוגגין ולא מזידין?

ת. הגמ' אומרת שר' חנן בר רבא היה סבור שבדאו' לא אמרי' הכי אלא מוכיחים בכל גווני ומסיקה הגמ' שלא היא אלא גם בדאו' לא מוכחים בכה"ג. ומוכיחה הגמ' א"ז מדלא מחינן באלה שאוכלים ושותים בעיוהכ"פ עד שתחשך ולא מוסיפים בצום מחול על הקודש[2831] למרות שזה מדאו'[2832].

[2831] כתב **הר"ן על הרי"ף** [ביצה דף טז עמוד ב] וכ"ת א"כ אמאי נימחי בהו והא על כרחין מוסיפין קצת דאי אפשר לצמצם? תרצו דמכאן דתוספות עינוי של יוה"כ יש לו שיעור אלא דלא ידעינן ליה. [כ"כ תוס' ביצה ל. הרא"ש ברכות ד ו וכן יומא ח ח והרשב"א בשו"ת ג שנ] ולי נראה כיון שצותה תורה תוספות צריך להוסיף מחול על הקדש אי זה [זמן] חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על תוספות וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא **עכ"ל** ולפי זה בדעת הרמב"ם שס"ל ספיד"א לחומרא הוא רק מדר' - עדיין קשה מדוע אמרה הגמ' שאנשים לא מוסיפים הא וודאי פרשי בזמן שספק לילה ומדאו' הווי תוספת? **ולמעשה** - עי' משנה ברורה בהל' שבת [רסא כב] שכתב ולא סגי בהוספה כ"ש אלא שצריך קצת יותר. ושיעור התוספת עם בין השמשות ביחד עולה כמעט חצי שעה עכ"ל. ובפשטות איירי בימי ניסן ותשרי שביה"ש הוא 13.5 דקות ואז התוספת היא 16.5 דקות אך עי' אבני נזר תצח בשם **הרב מלאדי** [בעל התניא] בסידורו שתוספת זה "ד' מינוט" עכ"ל עי"ש אולם עי' **אגרות משה** [א צו] שכתב כי מצד הדין שרי לעשות מלאכה עד קרוב ליח מינוט מזמן הדלקת נרות שהוא 20דקות קודם השקיעה [והיינו שיקבל שבת קצת יותר מ2 דקות קודם השקיעה] ועי"ש שכותב שהוא עצמו נסע ברכב עד כ13 דקות לפני השקיעה אלא שאחר שהוכיחו אותו ע"כ קיבל ע"ע להחמיר יותר אבל מדינא א"צ להחמיר וא"כ לא חשש להמשנ"ב הנ"ל וצ"ע

[2832] דנפקא לן (יומא פא, ב) מועניתם את נפשותיכם בתשעה. [רש"י ביצה ל.]. **ועי' ברמ"א** [תרח ב] שפסק בשם **הרא"ש והר"ן** דדין זה הוא דוקא בדבר שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. וכ"כ **הרשב"א** [ביצה ל. ובשו"ת ג שנ] ובטעם החילוק - עי' **רשב"א** [בשו"ת שם] שכתב "דהעובר רשע גמור הוא" והיינו שבין כו"כ הוא מזיד אך עדיין צ"ע דהרי אמרי' בסנהדרין [מ עמוד ב] לגבי חיובי מיתת בי"ד ומלקות דמי שעובר אחר כדי דיבור לתוכחה לא ממיתין או מלקין אותו שמא שכח ואע"ג שאיירי בדבר המפורש בתורה וא"כ גם בדבר המפורש בתורה י"ל שלא יוכיחוהו מטעם מוטב יהיו שוגגין וי"ל עפמש"כ הקצוה"ח כח ח ד דבכל דוכתי היכא שקרוב הדבר ודאי לא תלינן בשכחה וכמ"ש הר"ן לענין שבועת העדות, ואין לך קרוב יותר משיעור אחר כדי דיבור דאמרי אשתליין, וא"כ אינו אלא בהתראה דבעינן הבחנה גמורה בין שוגג למזיד ושיתיר את עצמו בודאי למיתה עכ"ד וא"כ לגבי תוכחה אע"ג דלא התרה בו כלל ל - כל שהוא מפורש בתורה אמרי' שהוא מזיד

ש. הלוואת יום טוב - האם ניתנה להתבע או לא? ומדוע? ומה הפירוש "להיתבע"?

ת. נחלקו בזה אמוראים. **ר' יוסף** אומר שלא ניתנה להיתבע **ורבה** אומר שניתנה להיתבע. ופירוש "להתבע" פרש"י שהכוונה לתביעה בבי"ד ועי' הערה[2833] וטעמו של ר' יוסף שלא ניתנה ליתבע - דחיישי' שמא יכתוב[2834]. ורבה שלא חושש להא - משום שאם ניחוש להא אנשים לא ילוו אוכל ביו"ט ואתי לאמנועי משמחת יו"ט.

להלכה - פסק בשו"ע בהלכות יום טוב [תקכה א] כרבה[2835]. וכתב במשנ"ב שם [ס"ק ג] דה"ה בשבת[2836].

ש. ערב פסח שחל להיות בשבת - האם מותר להקדיש את הפסח בשבת או שצריך להקדישו מע"ש ומדוע?

ת. ר' יוחנן בסוגיין אומר שמותר להקדישו בשבת. ואומרת הגמ' שאע"ג דתנן בביצה [לו:] שאין מקדישין בשבת ואמרי' בגמ' שם שזה גזירה משום מקח וממכר - שאני הכא שזה חוב שקבוע לו זמן ופרש"י שהקרבתו דוחה שבת[2837].

2833 ומשמע מרש"י שבינו לבין עצמו מותר לו לתבוע וכ"כ להדיא בריטב"א ובר"ן על הרי"ף. אבל ברי"ף משמע שלדיעה זו אפי' לתבעו בינו לבין עצמו אסור מדהסביר הרי"ף שרבה בר עולא - שכתוב בהמשך הגמ' שהערים - לא היה תובעו בפירוש אלא אמר לו הלויני וכשהלוהו אומר לו הרי יש לי אצלך. עכ"ל ומשמע שגם בינו לבין עצמו אסור. וצ"ע למה הר"ן על הרי"ף כותב בפשיטות להיפך ולא כתב שמהרי"ף משמע שאסור

2834 עי' פסקי הרי"ד דהיינו שאם היה ניתן להתבע - הווה חיישי' דילמא אייתי למכתב שטרא כדי לתבעו בבי"ד וכעין מה שאמרי' במשנה בביצה לו: שלא דנין בשבת דלמא אתי למכתב שטרא

2835 ומקורו מתוס' שכתבו שהלכה כרבה לגבי ר' יוסף עכ"ל תוס'. וכלל זה ילפי' מהגמ' ב"ב קיד: שכותבת במלוקת רבה ור' יוסף שם "והלכתא כר' יוסף בשדה ענין ומחצה " - משמע שבשאר מחלוקות הלכה כרבה. וכן מקורו מהרמב"ם. וכתבו תוס' שרבה בר עולא ור' אויא - החמירו על עצמם

2836 כ"כ בשם עולת שבת ומלבושי יו"ט. וזה דלא כהחת"ס שכתב בחידושיו די"ל דבשבת רבה מודה דלא התירו אלא משום שמחת י"ט ודפריך ש"ס ממניח טליתו היינו מסיפ' דקרבן פסח דעדיף משמחת יום טוב עכ"ל עי"ש

2837 וא"ת א"כ אמאי אינו דוחה תחומין כדאמרי' במשנה פסחים סה: ופרש"י שם שהוא איסור דר' [ודלא כפיהמ"ש לרמב"ם שם שפי' דהוא דאו']? וי"ל דשאני הקדש שלכתחילה ראוי להקדישו סמוך להקרבה כדאמרי' בפסחים סו: על הלל דמימיו לא מעל אדם בעולתו. אלא, מביאה חולין לעזרה ומקדישה, וסומך ידו עליה ושוחטה עי"ש וה"ה בקרבן פסח.

ש. מה יעשה אדם שמגלה בער"פ שחל בשבת שלא קנה קרבן פסח?

ת. במשנה כתוב "מניח טליתו אצלו ונוטל פסחו ועושה חשבון לאחר יום טוב" והיינו שאומר לחבירו השאילני[2838] כבש - ושרי לו להניח טליתו אם אינו מאמינו - ואח"כ מקדישו ומקריבו[2839].

[2838] כ"כ הריטב"א בסוגיין

[2839] ועי' **שואל ומשיב** להגרי"ש נתנזון [רביעאה ג כט] שמוכיח מכאן שגם במצווה שכתוב בה "לכם" [כמו אתרוג וכמו קרבן פסח] - סגי שיקנה בקנין משיכה אע"ג דזה קנין רק מדרבנן ולא בעי' קנין כסף. והטעם - דלאחר שתיקנו חז"ל שהווי קנין - זה שלו מדאורייתא **ונחלקו בזה הב"י ורבינו ירוחם** מובא בב"י אהע"ז כח יג לגבי קידושין ע"י קנין מעמד שלושתן עי"ש דעת הב"י שהוו קידושי דאו' ודעת הרי"ו - שרק מדרבנן עי"ש. וכותב שם השואל ומשיב **דזה דלא כהמחנה אפרים** [מכירה קנין משיכה ב] שמבין מהרמב"ם [שופר ח י] שכתב שלא יקנה לולב מקטן ומבין המחנ"א שזה גם בהגיע לעונת הפעוטות שמדר' יכול להקנות ובכ"ז אומר הרמב"ם שלא יקנה ממנו שלא מהני קנין דר' למצווה דאו' ומשם לומד המחנ"א שלא סגי בקנין משיכה לקיום מצווה דאו' כמו שלא מהני הקנאת קטן עי"ש עכת"ד המחנה אפריים והשואל ומשיב. **ויש להעיר** שגם בב"י [או"ח תרנח ו] מבין בדעת הרמב"ם כהמחנה אפרים שלא יקנה לולב גם מקטן שהגיע לעונת הפעוטות וכן פסק בשו"ע בסתמא וא"כ לכאו' הב"י סותר את עצמו שהרי לגבי מעמד שלושתן פסק שמקודשת מדאו' ושו"ר שהשואל ומשיב במהדורא חמישאה סי' נד מתייחס לפסק הרמב"ם גבי קטן וטוען ששם הבעיה היא בקיום התנאי ע"מ להחזיר שלא מתקיים לגמרי כשההקנאה מדר' אבל אין בעיה ב"לכם" בקנין דר' עי"ש וצ"ב

מהמשנה קמח: עד המשנה קנ.

ש. אם מותר לאדם לקרוא את רשימת אורחיו מהכתב כשהרשימה כתובה או חקוקה על : נייר, קיר, טבלא של עץ, ומדוע?

ת. **כשהרשימה כתובה על נייר** - לכו"ע אסור לקרותה בשבת משתי טעמים : א. שמא ימחוק אם יראה שהזמין יותר מדי אורחים ב. שמא יבוא לקרות בשטרי הדיוטות[2840].

כשהרשימה חקוקה על טבלא של עץ - לכו"ע אסור לקרותה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. דטבלא בשטר - מיחלף. אבל למחיקה לא חיישי' בחקיקה משום שחקיקה קשה למחוק ועד שימחוק - יזכר ששבת.

כשהרשימה כתובה על "כותל מתתי" [פי' מלמטה שאדם יכול להגיע לשם כדי למחוק] - לכו"ע אסור משום שחיישי' שמא ימחוק אבל לשמא יקרא בשטרי הדיוטות - לכו"ע לא חוששים דגודא בשטרא לא מיחלף.

כשהרשימה כתובה על "כותל ומדלי" [היינו מלמעלה שאין אדם יכול להגיע לשם כדי למחוק] - נחלקו אביי ור' ביבי לר' ביבי אסור - דסובר כרבה שלא פלוג רבנן בין תתאי לעילאי ובכולהו גזרי' שמא ימחוק ולאביי מותר דסובר שכן חילקו חכמים בין עלאי לתתאי ובעילאי לא חוששים שימחוק. ולתרוויהו אין את החשש של מיחלף בשיטרי הדיוטות דגודא בשטרא לא מיחלף[2841]. ומחלוקת אביי

[2840] **וכתב הריטב"א** דאף על גב דההיא איסורא דרבנן היא [וקי"ל דלא גזרנו גזירה לגזרה], טעמא דאי לא הא לא קיימא הא דכולה כחדא גזירה היא, וכן למאן דאמר שמא ימחוק משום איסורא דרבנן הוא שהרי אין זה מוחק על מנת לכתוב [ב]מקומו אלא כיון דשכיח למחוק גזרו בו. עכ"ל הריטב"א. **אמנם הר"ן על הרי"ף** [לעיל לה: ד"ה ודאמרינן] כתב " דכי אמרינן הכי [דלא גזרי' גזירה לגזירה] ה"מ בדבר שאין בו סרך מלאכה כי ההיא דלא ישתה דלא מתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה בכיוצא בזה כרמלית ור"ה שוין הן" והיינו שבמלשאצל"ג גזרי' גזירה לגזירה וא"כ אולי גם במוחק שלא ע"מ לכתוב גזרי' גזירה לגזירה אמנם יש לחלק שמוחק שלא ע"מ לכתוב הוא גם מקלקל וצ"ע. **ולגבי מש"כ הריטב"א** שגזירה אטו שטרי הדיוטות היא גזירה לגזירה - יש להעיר שברא"ש [כג א] כתב שאיסור שטרי הדיוטות הוא מדכתיב ממצוא חפציך וא"כ זה מדברי קבלה. ועי' בשו"ע הרב קפד ב בהערה ו שכתב שעל דברי קבלה גזרי' גזירות דיש לזה סמך במקרא עכ"ל וכ"מ מרש"י ביצה לז. ד"ה משום עי"ש

[2841] וכוונת אביי במה שאמר לר' ביבי שאסור לקרוא כתב משום שטרי הדיוטות - שרק בכה"ג שיש גזירה אטו שטרי הדיוטות אסור אבל בכותל ומדלי שאין חשש כזה - שרי [ובכותל ומחתי ג"כ אין חשש כזה אך יש חשש של שמא ימחוק]

ור' ביבי היא מחלוקת תנאים - ת"ק ור' אחא האם חישי' בכותל ומדלי שמא ימחוק [ועי' בהערה שבסוף התשובה].

וכשהרשימה חקוקה על קיר - לכו"ע שרי לקרות ולא חיישי' שימחוק החקיקה וכמו כן לא חיישי' שיחליף בין קיר לשטרי הדיוטות.

הערה : כתבתי התשובה עפ"י **הבנת תוס' ברש"י**. ויסוד שיטתו היא שהגמ' במסקנא לא חוזרת בה ממש"כ בתירוץ השני של הגמ' שלכו"ע גודא בשטרא לא מיחלף אף בכתיבה על הכותל ולא רק בחקיקה על הכותל. וכן היא דעת **בעל המאור** וממילא מחלוקת ר' ביבי ואביי היא האם חישי' למחיקה.

אמנם שיטת הרי"ף ותוס' היא שהגמ' במסקנא חזרה בה ממש"כ שלכו"ע גודא בשטרא לא מיחלף בכתיבה ע"ג כותל וסוברת שבזה נחלקו אביי ור' ביבי שלאביי גודא בשטרא מיחלף ולכן אוסר בכותל ומדלי ולר' ביבי גודא בשטרא לא מיחלף ולכן מתיר בכותל ומדלי[2842]. ולפי זה אביי הוא זה שאוסר בכותל ומדלי ור' ביבי - מתיר. ולמחיקה - תרוויהו לא חוששים בכותל ומדלי [ולכן אביי אסר רק מחמת שמא יקרא בשטרי הדיוטות] ולא סבירא להו כרבה שגוזר גם בכותל ומדלי משום שמא ימחוק. ויוצא לשיטת הרי"ף שיש ג' דיעות בכתיבה בכותל ומדלי - **רבה** אוסר מגזירה שמא ימחוק דלא פלוג רבנן בגזירתם **אביי** אוסר מגזירה דמחלף בשטרי הדיוטות אבל למחיקה בכותל ומדלי לא חייש **ור' ביבי** מתיר דל"ח שמא ימחוק ול"ח לשמא יקרא בשטרי הדיוטות. ונחלקו האמוראים הנ"ל גם מה היא מחלוקת התנאים ת"ק ור' אחא. לאביי ור' ביבי מחלוקתם היא האם חיישי' בגודא למיחלף בשטר הדיוטות - שר' אחא לא חושש ות"ק חושש [ואביי פוסק כת"ק ור' ביבי כר' אחא] ולרבה נחלקו האם חיישי' בכותל ומדלי לשמא ימחוק - שר' אחא לא חושש ות"ק חושש [ופוסק רבה כת"ק דיש לחוש שמא ימחוק].

להלכה - פסק **מרן** [שז יב] **לגבי כתיבה בכותל** - בין מדלי ובין תתאי **וכל שכן כתיבה בנייר** - שאסור לקרות בשבת שחיישי' לשמא יקרא בשטרי הדיוטות והיינו כאביי וכת"ק דר' אחא וכהסבר תוס' והרי"ף שבזה נחלקו אביי ור' ביבי. ועי' **בשעה"צ** ס"ק נה בשם תוספת שבת שהשו"ע [בסי' רעה א]פוסק גם כרבה לגבי נר הגבוה ב' קומות וא"כ סובר השו"ע דחיישי' בכותל ומדלי גם לשמא ימחוק

[2842] **ועי' רשב"א** שמקשה על שיטת הרי"ף כמה קושיות ואחת מהן - שזו סברא רחוקה מאד דעד השתא פשיטא לן בכולה שמעתין דגודא בשטרא לא מיחלף והשתא הדרינן לסברא אחריתי למימר דבגודא בשטרא אי מיחלף אי לא מיחלף פליגי עכ"ל עי"ש

ולפי זה יש עוד סיבה לאסור בכותל ומדלי. והשו"ע השמיט סיבה זו כי היא רק משום לא פלוג והעדיף להביא סיבה לאסור בעצם הדבר[2843].

ולגבי חקיקה בכותל - מתיר מרן אף בכותל ומחתי דל"ח שימחוק בחקיקה וגם ל"ח למיחלף בחקיקה בכותל. ולגבי **ולגבי טבלה** - אוסר מרן אף בחקיקה דהיא כן מחלפא בשטרי הדיוטות וכש"כ כתיבה דאיכא אף למיחש למחיקה.

ולגבי שמש הסעודה - כתב **במג"א** [ס"ק טז - ומובא ומבואר במשנ"ב ס"ק מז] ששרי **בסעודת מצווה** דשמש לא יבוא למחוק ובסעודת מצווה גם לא גזרי' אטו שטרי הדיוטות עכ"ד.

ולגבי רשימה שאינה של אורחין אי שרי לקרותה בשבת **וכמו כן לגבי הדין בזמננו** - עי' הערה[2844].

[2843] וא"ת אמאי פוסק מרן כרבה הא לשיטת הרי"ף - שכמותו פוסק מרן - אביי ור' ביבי תרוויהו לית להו דרבה שהרי ר' ביבי התיר בכותל ומדלאי וגם אביי אסר רק משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות אך לא חייש לשמא ימחוק - וא"כ לכאו' צ"ל הלכה כאביי ור' ביבי שהם בתראי ועי' יד מלאכי יז שמביא שלהרי"ף מאביי ורבא הלכה כבתראי אף בתלמיד נגד רבו? וי"ל שמרן גורס שרבא הוא זה שאוסר בב' קומות גבי נר ולא רבה דכן גורס מרן בב"י רעה א וא"כ הלכה כרבא נגד אביי ור' ביבי. אך על רי"ף קשה שהוא פוסק בסוגיין וגם בסוגיא דנר כרבה [כך גירסתו ולא רבא] נגד אביי ור' ביבי אע"ג שהם בתראי וצ"ע [שו"ר שבב"י גורס גם בדעת רי"ף רבא ודלא כהרי"ף שלפנינו] ומיהו עדיין צ"ע מנ"ל לשו"ע שגם יש לחשוש לטעמא דאביי שמא יחליף בשטרי הדיוטות דלא מצאנו שהרי"ף פוסק לאסור בכותל ומדלי מטעם זה אלא רק מטעם של שמא ימחוק.

[2844] עי' בספר **תשובות והנהגות** [להגר"מ שטרנבוך ג צו] דמרש"י ד"ה שמא ימחוק משמע שאין לאסור בסתם רשימה לקרוא בשבת מטעם שמא ימחוק אלא רק ברשימה כזו של אורחין ופרפאאות שיש סברא שיבוא למחוק שיראה שהזמין יותר מידי אורחים ואין לו מספיק אוכל וכדו'. ומיהו לשמא יקרא בשטה"ד יש לחוש שלא במקום מצווה עי"ש. אולם בספר **שש"כ** להגר"י נויבירט [כט נא] אסר גם לעיין "בכל רשימה אחרת שהכין" עי"ש אולם בהערה קלג הביא השש"כ בשם ספר "מקרא קודש" **שהגרי"ש אלישיב** התיר בזמנינו לקרוא רשימת אורחים כי אין מכינים מספר מדויק של מנות עי"ש וצ"ב בזה

ש. האם שרי להסתכל בשבת במראה ומדוע?

ת. **במראה שאינה של מתכת** - לכו"ע שרי דלא יכול לחתוך בה שיער ולא חיישי' שיבוא לחתוך נימין המדולדלין.

במראה של מתכת - אם אינה קבועה בקיר - לכו"ע אסור. שמא יחתוך בה נימין המדולדלין [2845].

ואם קבועה בקיר - נחלקו ת"ק ור' מאיר אי אמרי' בזה לא פלוג ואסור - זו דעת ת"ק או שיש להתיר. ואומרת הגמ' שזה תלוי גם במחלוקת של ת"ק ור' אחא גבי כתב שע"ג הכותל [במידלאי] אי גזרי' שמא ימחוק מחמת לא פלוג.

להלכה - פסק **מרן** [שב יג] כת"ק דאמרי' לא פלוג ואסור.

ולגבי אי שרי לגבר להסתכל במראה או שיש בזה משום לא ילבש - עי' הערה[2846].

ש. כתב שתחת הצורה - האם שרי לקרוא בו בשבת ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שאסור. ופרש"י שמא יקרא בשטרי הדיוטות. ולגבי כתב שחקוק בכותל - עי' הערה[2847].

[2845] היינו משום גוזז [עי' גמ' לעיל צד: ורש"י שם ד"ה מחלוקת וד"ה מהו]

[2846] **בתוספות** ע"ז כט. ד"ה המסתפר - הוכיחו מתוספתא וירושלמי שיש בהסתכלות במראה איסור לא ילבש אא"כ מסתכל משום סכנה או שקרוב למלכות עי"ש והא דסוגיין ששרי להסתכל במראה אפי' בשבת אם אינה של מתכת וכ"ש בחול - כתבו תוספות דבאשה איירי ומש"כ בגמ' "אדם" לאו דוקא עכ"ד תוס' **ועי' ר"ן** שכתב דבכל מקום שרגילין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר וליכא משום לא ילבש וכתב שבהכי איירי סוגיין. **וכ"כ הרשב"א** מובא באורחות חיים [ע"ז ס"ק ו] ובב"י בבדק הבית
ועי' רש"י דכתב להדיא שסוגיין איירי שמסתכל "לתקן שער ראשו וזקנו" א"כ מיירי בגבר שעושה להתיפות וי"ל דס"ל כהר"ן והרשב"א ומיירי במקום שדרך אנשים להסתכל במראה או י"ל שרש"י איירי בקרוב למלכות.
ולהלכה - מרן [יו"ד קנב ו] כתב בסתמא שאסוא מלבד במקום סכנה או למי שקרוב למלכות **והרמ"א** הביא את דעת הר"ן והרשב"א **והגר"א** פסק כהשו"ע

[2847] כתב **הפמ"ג** [א"א שז כא] דאע"ג שלא גזרי' בחקיקה שוקעת שמא יקרא בשטרי הדיוטות - מ"מ לפי מש"כ רש"י [קטז:] דאגרות שלום אסור [דהוו שטרי הדיוטות], הוא הדין זה. [דהווי שטרי הדיוטות ממש ולא רק "שמא יקרא" ולא דמי לכתב של אורחיו שזה צורך שבת ולא הווי שטרי הדיוטות ממש] ומה שכתב רש"י שמא, לאו דווקא, אלא דהוה שטרי הדיוטות ועובדין דחול **עכ"ל** עי"ש. וצ"ע דהא כתב הט"ז [שז יא] גבי שאילות שלום שאין למחות

ש. האם מותר להסתכל בדיוקנאות עצמם בשבת ובחול ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שאסור להסתכל בה אף בחול משום שנא' [ויקרא יט ד] "אל תפנו אל האלילים" ודרז"ל "אל תפנו אל מדעתכם" **ופרש"י** שאליל לשון חללים והיינו אל תפנו אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם וחלל שלכם **עכ"ל** [2848] וכן משמע **מתוס' בע"ז** נ. ד"ה ה"ג שסוברים כרש"י דכתבו שמה שמשמע בסוגיא שם שזה רק מידת חסידות - איירי על צורתא דזוא שרגילין בה עכ"ד ומשמע שבדיוקנא דלא רגילין אסור מדינא. אמנם **תוס'בסוגיין** [ד"ה ודיוקני] כתבו דנראה דבשויה לשם עבודת גלולים אמר אבל לנוי מותר כדמשמע מבנן של קדושים דלא הוו מסתכלי בצורתא דזוזא (ע"ז דף נ.) מכלל דאחריני הוו מסתכלי עכ"ל.

להלכה - פסק **מרן** [שז טז] **כרש"י וכתוס' בע"ז** שהקורא בסיפורי מלחמות עובר משום אל תפנו אל האלילים וכתב בבאור הגר"א שמקורו מסוגיין[2849] [וכמו כן כתב מרן שם שקריאת הספרים הנ"ל זה אסור גם משום מושב ליצים] אולם **במג"א** הביא ב' הדעות לגבי אל תפנו אל מדעתכם וכתב שהעולם נוהגין כתוס' בסוגיין[2850].

ביד המקילין דכמה ראשונים חולקים על רש"י וס"ל שאין בזה משום שטרי הדיוטות ולמה כאן פשוט לפמ"ג להחשיבו כשטרי הדיוטות וצ"ע בזה. אמנם **האליה רבה** כתב להתיר בחקיקה שוקעת בכותל חל לו

ואם ראית הצורות והכתב הם עונג לו - עי' **מג"א** שא ס"ק ד שמתיר בדיוקנאות בכה"ג שיש לו עונג וכתב ע"ז הפמ"ג ואין הכי נמי דאם תענוג לו לראות הצורה והכתב לידע מה הוא, כי אם לא יקרא אינו יודע מה הוא ואין לו תענוג, שרינן כהאי גוונא. והכלל, כל מה שאסרו בכעין זה בשבת לחוד, אם הוא עונג לו שרי, הא מה שאסור בחול לקרות שטרי הדיוטות משום מושב לצים, וודאי בשביל עונג שבת לא התירו לו. עכ"ל. אמנם **בשעה"צ** [ס"ק ז] כתב על דברי המג"א " ודע, דפירושו של מגן אברהם דחוהו בספר חמד משה ובספר מאמר מרדכי והפרי מגדים נדחק מאד בישובו":

[2848] והריטב"א הביא את רש"י הנ"ל והוסיף "שאין ראוי להסתכל אלא במעשה השי"ת כדי להכיר נפלאותיו וכענין כי אראה שמיך (תהלים ח')" ומשמע שאין זה איסורא אלא שאין ראוי ולא הווי דרשה גמורה אלא אסמכתא **וא"ת** דגם האדם הוא מעשי ידיו של הקב"ה וכל חכמת בני אדם וחידושיה הכל מאיתו יתברך וכן כל הכוחות הטמונים בעולם הם מהקב"ה אלא שהאדם גילה אותם ושכללם לצרכיו בשכל שחנן אותו ה' וא"כ גם התבוננות במעשי בני אדן מביא לעבודת ה' ? **וי"ל** שבפלאי הבריאה שלא נגעה בהם יד אדם - פחות שייך לטעות ולחשוב שאינן מהשי"ת משא"כ במעשי בני אדם שייך לטעות ולשכוח את העובדה שכל כוחם הוא מה' ולתלות א"ז בכוחי ועוצם ידי כביכול הכח אינו מהשי"ת ח"ו. אולם ברור שהאמת היא שגם מעשי בני אדם הם פלאי הבריאה ומי שמסתכל עליהם כך - וודאי לא חשיב כפונה אל מדעתו כנלענ"ד וצ"ע בזה

[2849] ויל"ע דביורה דעה [קמב ו] כתב הב"י רק את פירוש תוס' והרא"ש וכ"פ שם בשו"ע שאסור להסתכל בנוי עבודת כוכבים עכ"ל ומשמע שבסתם דיוקנא שרי וצ"ע

[2850] ויל"ע מה אם "מושב ליצים" למה העולם מקילין בזה ? ואולי י"ל דגבי דיוקנאות לא שייך מושב ליצים דאין זה מושך את האדם כמו ספרי מלחמות וכדו' שממש "מכניסים" את האדם לתוך העלילה.

מהמשנה קנ. עד המשנה קנא.

ש.האם מותר לשכור פועלים בשבת ? והאם שרי לומר לאחר לשכור בשבילו פועלים בשבת? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שתרוויהו אסורין. ובטעם הדבר פרש"י משום דכתיב ממצוא חפציך[2851] וטעם שאסור לומר לאחר לשכור לו פועלים - אם הוא יהודי פרש"י שיש בזה משום לפני עור ואם הוא גוי אומרת הגמ' שיש בזה משום אמירה לעכו"ם[2852] וכל זה גם בשכירות פועלים לעשות בשבת דבר המותר בשבת ואפי' אם לא אומר להם סכום מעות.

ולצורך מצווה - שרי לשכור פועלים [היינו שיעשו בשבת דבר המותר בשבת או שיעשו בחול אף דבר האסור בשבת] שאין איסור "ממצוא חפציך ודבר דבר" בצורך מצווה ددרשי' "חפציך" ולא חפצי שמים. ונחלקו ת"ק ור' יוסי ב"ר יהודה בברייתא אי בשוכר לדבר מצווה שרי לפסוק סכום מעות ולהלכה פסק מרן [שו ו] שאסור[2853].

[2851] **ועי' רעק"א** שמביא ב' פירושי רש"י בביצה לז. גבי איסור מקח וממכר בשבת - א' משום ממצוא חפציך וב' משום שמא יכתוב. וכתב הרעק"א שכלשון שני נראה דאין ממצוא חפציך בדבר שאין בו משום סרך מלאכה. וכתב הרעק"א שה"ה גבי שכירות פועלים האיסור הוא משום גזירה שמא יכתוב [דגם שכירות פועלים זה מקח וממכר] ודלא כפרש"י כאן. והוסיף הגרעק"א שכ"כ הרמב"ם בפכ"ג מהלכות שבת [והיינו שהרמב"ם כתב שם בהלכה יב "וכן אסור לקנות ולמכור ולשכור ולהשכיר גזירה שמא יכתוב"] עכ"ד הרעק"א. **ובהסבר דעת רש"י בסוגיין** ובפי' הראשון בביצה לז. י"ל דס"ל שכל עניני שכירות הם הבכלל ודבר דבר וכמ"ש **החוות יאיר** [נג] עי"ש. **ויש לעיין בדעת הרמב"ם והרעק"א** שהרי בסוגיין כתוב שדעת ר' יהושע בן קרחה שלא יאמר אדם לחבירו לשכור פועלים אבל אומר לו הנראה שתעמוד עימי לערב וא"ר יוחנן שטעמו של ריב"ק משום דכתיב" ממצוא חפציך ודבר דבר - דיבור אסור הרהור מותר" הרי שטעם איסור שכירת פועלים הוא משום ממצוא חפציך ודבר דבר **ואולי י"ל** שאחר שנאסרה השכירות מטעם שמא יכתוב - ממילא יש על זה איסור ודבר דבר ככל איסורי שבת וצ"ע

[2852] **ועי' תוס' קכא.** שמוכיח מכאן דאמירה לעכו"ם אסורה אף במילי דר'. **ונחלקו אחרונים** אי אפשר ללמוד מכאן איסור אמירה דאמירה והיינו שאסור להגיד לגוי שיגיד לגוי אחר לעשות מלאכה - דהא כאן אסרה הגמ' להגיד לגוי לשכור פועלים - זו דעת ר' גרשון בעל עבודת הגרשוני המובא בשו"ת חות יאיר סי' מט אולם דעת ר' יאיר בכרך עצמו - בתשובה נג - דלא דמי לסוגיין שבה אומר לגוי לשכור - דשכירות היא מד"ק וא"כ הוה אמריה לנכרי לעבור ד"ק ואין להביא ראיה מכאן לאמירה דאמירה

[2853] ועי' ביאוה"ל שם ד"ה ודווקא שמתיר לשכור אך שלא יפסוק סכום מעות ועי' שש"כ ל לד ובהערה קטז. ומש"כ בשש"כ "נכרי" - לאו דווקא אלא אפי' ישראל אלא שבישראל אפי' לדבר מצוה שרי רק אם שכר שבת יהא בהבלעה

ש. האם שרי לומר לפועל "הנראה שתעמוד איתי לערב" וכוונתו שהפועל יעשה לו בערב מלאכה?

ת. נחלקו בזה תנאים. **דעת ת"ק** - שאסור דגם זה בכלל " ודבר דבר" **ודעת ר' יהושע בן קרחה** שזה מותר שכן סובר שדווקא דיבור של שכירות או של עשיית מלאכה אסור אבל הרהור - מותר. וסובר שלשון זו - דלא מפרש בהדיא ששכרו ושרוצה שיעשה מלאכה - היא בגדר הרהור. ופסק ר' יוחנן כר"י בן קרחה וכ"פ בשו"ע שז ז. ולגבי אי שרי לומר לו "היה נכון עימי לערב" - עי' הערה [2854].

[2854] מרש"י משמע שאין חילוק אם אומר לו בלשון "הנראה " או אומר לו בלשון "היה" דבתרויהו לא מזכיר להדיא שכירות או עשיית מלאכה אבל הרמב"ם [כד ה] כתב להדיא שלא יאמר לו לשון "היה נכון עימי לערב" וכתב בב"י שזה חשיב דיבור ממש וכ"פ בשו"ע

ש. האם שרי לדבר או להרהר בד"ת בבית הכסא ובית המרחץ? ומה הדין מול ערוהשל אדם ושל בהמה? ומדוע?

ת. בבית הכסא ובית המרחץ - אסור אף להרהר בד"ת שכן כתוב "והיה מחניך קדוש" והיינו שלא תהא צואה מגולה במחנה כדי שיוכלו להרהר בו בד"ת ומוכח שאסור להרהר במקום צואה[2855] ואמרי' בגמ' שגם בית מרחץ חשיב כבית הכסא ובטעם הדבר עי' הערה[2856].

וכנגד ערווה של אדם - אסור רק לדבר ד"ת אך להרהר מותר שנא' ולא יראה בך ערוות דבר ודרז"ל מהמילה "דבר" שכשמדבר ד"ת לא יראה ערווה. ואמרי' בגמ' שהרהור לאו כדיבור דמי ושרי. ופי' כנגד ערוות גוי אסור שנא' בנח "וערוות אביהם לא ראו" א"כ חשיב ערווה[2857].

וכנגד ערוות בהמה - אמרי' בגמ' דשרי. ולגבי ערוות קטן - עי' הערה[2858].

[2855] רש"י. ואמרי' ברכות כו. שאע"פ שאין בו עכשיו צואה אסור וכתב תלמידי ר' יונה על הרי"ף [יז:] דאף על פי שאין בו עכשיו צואה כיון שהיה אסור מתחלה אסור הוא מן התורה משום והיה מחניך קדוש. והביאו בב"י פג א וכ"פ בשו"ע שם

[2856] **עי' רש"י** ע"ז מד: ד"ה אין שפירש שטעם שאין משיבין בד"ת במרחץ הוא "לפי שאדם עומד ערום" וצ"ע דמחמת ערווה האיסור הוא רק לומר ד"ת ולא להרהר וכדאמרי' בסוגיין? ועי' **מאירי שבת י.** ד"ה מרחץ שמשמע ממנו שהאיסור הוא משום שהמקום מכוער והיינו כיוון שדרך בקביעות להיות שם ערומים חשיב מקום מכוער ולא קדוש ולכן אסור אף להרהר שם בד"ת. אמנם **עי' בר"י מלוניל** על הרי"ף ע"ז יט: שכותב דאסיר להרהר בבית המרחץ משום זוהמא דאית ביה עכ"ל וכ"כ **במאירי** הנ"ל **דיש אומרים** שלא נאמר אלא במרחץ חם שיש שם זוהמא וכן כתבנוה במסכת ברכות עכ"ל והיינו הלכלוך שיורד מגוף בני האדם ונמצא במים וצ"ע וכ"כ **הרשב"א** בשו"ת [ז תיח] ומה שנהגו להטביל כלים ולברך בבית הטבילה ואף על גב דבבית המרחץ אסור לומר שלום משום דכיון שהן מים צוננים אין שם זוהמא מה שאין כן במרחץ של מים חמים עכ"ל והיינו שצונן אין מוריד לכלוך כ"כ וצ"ב בזה

[2857] ואומרת הגמ' דאע"ג דכתיב ביחזקאל גבי עו"ג "אשר בשר חמורים בשרם" - ילפי' מנח שהווי ערווה וזה עדיף מהלימוד מיחזקאל כי זה בהדיא על ערווה וכן זה מהתורה ולא מנביא. ויל"ע שהא אין למדין מקודם מת"ת כדאמרי' בירושלמי [מובא בתוס' מו"ק כ.] ואולי י"ל דגילוי מילתא בעלמא ילפי' מלפני מת"ת וכמ"ש בב"ק ב: לגבי לימוד מדברי קבלה "והאי מילף הוא? גילוי מילתא בעלמא הוא" ולכן גם היתה הו"א ללמוד מיחזקאל אע"ג דהוא ד"ק

[2858] נחלקו **השו"ע והרמ"א** בסי' עה סעיף ד' גבי קטן שלא ראוי לביאה [היינו ילד עד גיל 9 וילדה עד גיל 3] השו"ע מחמיר והרמ"א מיקל. וכתב המשנ"ב שם [ס"ק כא] שגם מרן החמיר רק לכתחילה אבל בדיעבד יצא עי"ש.

ש. אלו דברי מונה הגמ' כצרכי מצווה שאין בהם דין "ודבר דבר"? ומנ"ל שהם צרכי מצווה?

ת. א. צדקה לעניים[2859] ב. פיקוח נפש ופיקוח רבים[2860] ג. עסקי רבים[2861] ד. שידוכים לתנוקות[2862] [וק"ו לשדך עצמו שזה מדאו'] ה. לימוד תורה לבנו - ושננתם לבניך ו. לימוד אומנות לבנו[2863].

ש. מהן "חשבונות של מלך ", "חשבונות של מה בכך", "חשבונות שעברו ושעתידין להיות" והאם מותר לחשבן בשבת ומדוע?

ת. חשבונות של מלך - פרש"י של עצה[2864] והיינו שנותן עצה על דבר שלא שייך לו ואינו צריך בכך [2865] וכן "של מה בכך" הינו שעברו ואין בהן עתה צורך[2866] וזה מותר לחשב בשבת. ו"חשבונות שעברו " היינו חשבונות על עלות דברים שנעשו אך עדיין יש לו עליהם חוב "ושעתידין להיות" היינו שמחשב עלויות שיהיו לו על דברים שיעשו בעתיד - ואלו אסורין לחשב בשבת כי יש לו מזה השלכות למעשה. .

[2859] שנא' [דברים טו ז - ח] כי יהיה בך אביון... פתוח תפתח.

[2860] פיקוח היינו מלשון חילוץ עי' לעזי רש"י קנ. ד"ה פקוח נפש] דהיינו הצלה. ועי' תורי"ד שברוב ספרים ל"ג פיקוח נפש דהא לזה אפי' מעשה שרי ולא רק דיבור עי"ש.

[2861] מצינו בחז"ל בכמה מקומות שצרכי רבים חשיב מצווה [עי' תוספתא ברכות א ב וכן ב ו וברמב"ם ק"ש ב ה וכן לגבי חוה"מ מתירין מלאכת אומן ללא שינוי ואפי' שלא לצורך המועד ועוד ועוד] ויל"ע מה הגדר של רבים ובמה הם שונים מצרכי יחיד.

[2862] שכן זה מצוות האב על הבן עי' קידושין ל: דילפי' זה מדברי קבלה.

[2863] דילפי' בקידושין שם מהפסוק [קהלת ט ט] ראה חיים עם אשה אשר אהבת.

[2864] ועי' בספר חידושי הר"ן שפי' שכן תרגום "איעצך" [שמות יח יט] - "אמלכינך" [והיינו מלשון להמלך. וגם מלך קרוי כך ע"ש שנמלך בפמליא שלו - עי' ספר סודי רזי לבעל הרוקח חלק ב' הלכות הכסא]. והיינו שנותן עצה שאינו צריך לה וצ"ב למה קוראים לחשבונות שאינו צריך מלשון עצה ובלשנא אחרינא גרס רש"י "מה לך" במקום "מלך" והיינו שאינן נוגעים לו.

[2865] וצ"ע אייך משמע מהמילה "עצה" שזה דבר שלא שייך לו? ולכאו' לולא דברי רש"י אפשר לפרש בפשטות שאיירי בסתם אדם שאינו שייך למלכות והוא מחשב חשבונות של המלכות שאין לו מהם כל משמעות.

[2866] כך פרש"י וגם פה צ"ב איך זה משמע במילה "מה בכך" ועי' ר"ח שפי' כמו שיחשב אדם חשבון כגון חיילות המלך כך וכך אלף וכיוצא בו אומ' לו מה בכך. כלומר מה הנאה יש לך ומה צורך לך בזה - כגון אלו מותר בשבת עכ"ל

ש. האם שרי שיאמר אדם לחבירו "לכרך פלוני אני הולך למחר" כשהכרך הוא מחוץ לתחום ? והאם מותר לומר שיביא משם פירות ושיביא משם תבן ומדוע?

ת. לגבי הליכה מחוץ לתחום - מותר לו לומר שילך למחר כי גם בשבת היה יכול לילך אילו היו בורגנין מעירו עד אותו מקום שביניהם יש לא יותר מע' אמה. **ולגבי לומר שיביא משם פירות** - תלוי אם הפירות הם אסורים בטלטול בשבת כגון שהם מחוברים או שהם מוקצה - אסור לומר בשבת שיביאם למחרת כי אין להם תקנה להביאם בשבת וא"כ יש בזה משום ודבר דבר ואם הם תלושים - שרי כי היה יכול להביאם בשבת אם היה השטח שמביתו עד למקום הפירות מוקף מחיצות [היינו מוקף לדירה] שאז היה שרי לטלטלם בשבת לביתו [2867].

ולומר שיביא משם תבן - אומרת הגמ' דאם התבן ראוי למאכל בהמה שרי דאינו מוקצה ואם הוא מסריח וראוי רק להסקה וכדו' אסור כי הוא מוקצה[2868].

[2867] וועי' משנ"ב שז ס"ק ל דטעם ההיתר כיון "דעל עצם הליכה אין איסור אלא שמחוסר בורגנין" עכ"ל והיינו שההבדל בין איסור תחומין והוצאה לבין איסור קצירה [שבו לא אמרי' שאילו היה קצור היה יכול להביא] הוא שבקצירה המלאכה היא שינוי בגוף החפץ שמביא משא"כ בהוצאה ותחומין שלא משנות שום דבר בחפץ וכבר מצינו שכתבו תוס' לעיל ב. [ד"ה פשט] שהוצאה היא מלאכה גרועה דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר או מרה"י לרה"י עי"ש וא"כ גם לגבי ודבר דבר יש לחלק בין מלאכה שאינה גרועה למלאכה גרועה.

[2868] משמע שסתם תבן עומד למאכל בהמה ואינו מוקצה וכ"מ בגמ' ב"ב יט: שסתם תבן עומד למאכל בהמה עי"ש וכ"כ רש"י לקמן קנה: ד"ה תבן עי"ש ויל"ע מהגמ' ורש"י לעיל קכג. גבי פגה שטמנה בתבן שכתוב בברייתא שאסור לטלטל את התבן ופרש"י שתבן מוקצה הוי לטיט ומשמע שסתם תבן - מוקצה לטיט.
[וכמו כן לגבי קש תלוש - מצינו בפי' במשנה [קמא.] דזה מוקצה וכמ"ש תוס' בסוגיין [ד"ה בשלמא] אך מזה לא קשה על סוגיין דיש לחלק בין קש תלוש לתבן שלא כל קש תלוש הוא תבן אלא שמחתכין את הקש בצרה שראויה למאכל בהמה וכמ"ש רש"י במשנה קמ. "שחותכין אותו במוריגין" ולכן קש סתמו מוקצה לטיט או להסקה ותבן - לא אך מהגמ' לעיל קכג. ורש"י שם - קשה דשם משמע שגם תבן סתמו מוקצה וצ"ע].

ש. מה הפירוש להחשיך על התחום והאם זה שרי ומדוע?

ת. להחשיך על התחום פירושו לילך בשבת עד סוף תחום שבת ולחכות שם שיחשיך כדי שמיד כשיחשיך יוכל לצאת מהתחום לצורך מסוים.

והדין בזה הוא שאם מחשיך בשביל דבר שהיה מותר לעשות בשבת אם היה הדבר בתוך התחום כגון לשמור שדהו וכן אם היה הדבר מותר אילו היה שם מחיצות וכגון שמחשיך להביא פירות תלושים שאינן מוקצה - שרי להחשיך. ובכה"ג יכול גם להביא פירות שהיו מחוברים בשבת כי לא בשבילם החשיך.

אבל להחשיך בשביל דבר שאסור היה להביאו בשבת גם בתוך התחום וגם אם היה מחיצות כגון פירות מחוברין - אסור דזה בכלל מצוא חפציך ולגבי לה.

ואם מחשיך לצורך דבר האסור בשבת אבל הוא צורך מצווה וכגון לגזוז הדסים לכלה ולהכין תכריכם למת - נחלקו בזה ת"ק ואבא שאול. **ת"ק** - אוסר **ואבא שאול** מתיר דכמו שאין איסור ודבר דבר לצורך מצווה - ה"ה שאין איסור החשכה [2869].

להלכה - פסק **מרן** [שו ג] ששרי להחשיך גם לצורך כלה.[2870].

[2869] כתבתי התשובה לפי משמעות הפשוטה ברש"י שת"ק פליג אאבא שאול וכ"כ הרע"ב במשנה בהדיא אך צ"ב למה מחמיר ת"ק בהחשכה לצורך מצווה כשלא שייך בזה "ודבר דבר" **ועי' בספר הישר** [סי' רצט] שכותב שאפשר שת"ק ואבא שאול חולקים גם בהחשכה להביא פירות תלושין וגם בהחשכה לצורך מצווה דת"ק אוסר בתרוויהו שמא ייצא מחוץ לתחום בשבת עכ"ד עי"ש אך רש"י בהדיא אומר שבהחשכה להביא פירות גם ת"ק מתיר וא"כ צ"ע אמאי בהחשכה לצורך מצווה אוסר

[2870] והיינו כאבא שאול. ונראה שהב"י סובר שאבא שאול מפרש את דברי ת"ק ולא חולק עליהם וכמש"כ המאירי [קנ. ד"ה כלל] דהא הב"י כלל לא מביא מחלוקת בזה אלא רק ציין שדין זה [של החשכה לצורך כלה] הוא מהמשנה בדף קנא.

ש. האם מותר לעשות מלאכה קודם הבדלה?

ת. לכו"ע אם לא הבדיל בתפילה וגם לא אמר "המבדיל בין קודש לחול " - אסור לעשות מלאכה[2871].

ואם הבדיל בתפילה או אמר המבדיל בין קודש לחול אך לא הבדיל עדיין על הכוס - נחלקו אמוראים. דעת ר' נתן בר אמי - שאסור לעשות מלאכה ודעת ר' אבא ור' אשי - שמותר.

להלכה - פוסק מרן [רצט א] כר' אבא ור' אשי.

ש. האם שרי להחשיך על התחום כדי להביא בהמה שיצאה מחוץ לתחום בשבת ?

ת. לפי הגירסא שלפנינו - בברייתא כתוב שאסור ופירשו תוס' שהיינו כשהבהמה אינה יכולה לילך ברגליה דאז אין את ההיתר של בורגנין כי גם אם בורגנין לא היה יכול להביאה בשבת כי היא מוקצה [2872].

[2871] ומשמע בגמ' שאפי' איסור דר' אסור לעשות קודם הבדלה מדהקשתה הגמ' אייך שרי לו לצאת מחוץ לתחום קודם הבדלה.
וטעם הדבר - כתב **במשנ"ב** [רצט לג] כיון שלא הבדיל עדיין חל במקצת קדושת שבת עליו ואסרו חז"ל במלאכה עכ"ל

[2872] ובסיפא של הברייתא כתוב היתה עומדת מחוץ לתחום - קורא לה והיא באה ולהסבר תוס' יוצא שרישא מיירי באינה יכולה ללכת וסיפא מיירי ביכולה ללכת. **ועי' רמב"ם** [כד ג] שכתב "ומחשיך להביא בהמה או פירות תלושין, שהבהמה קורא לה והיא באה אף על פי שהיא חוץ לתחום, ופירות תלושין אילו היו שם מחיצות היה מותר להביאן בשבת" ומשמע שגרס בברייתא "ומחשיכין" והיינו בבהמה שהולכת שאינה מוקצה. ומה שתלה את היתר החשכה בזה שיכול לקרוא לה והיא תבוא - זה לאפוקי מקרה שאינה יכולה לילך שאז אסור להחשיך וכמ"ש תוס'. [ובזה מתורצת קו' הפמ"ג א"א ס"ק ב כל הרמב"ם למה לא כתב הרמב"ם היתר בורגנין דהוא עדיף מקורא לה והיא באה דשייך גם כשיש עליה משאוי ואסור לקרוא לה עכ"ד עי"ש - די"ל דהרמב"ם כן משתמש בהיתר בורגנין ומש"כ שהבהמה קורא לה והיא באה זה לאפוקי נשברה רגלה]

מהמשנה קנא. למעלה עד המשנה קנא. למטה.

ש. גוי שהביא חלילים בשבת לצורך לווית מת ישראל - האם מותר להשתמש בהם לערב ומה הדין כשספק אם הביאם בשבת ומדוע?

ת. כשוודאי הביאם בשבת - כתוב במשנה שאסור לישראל להשתמש בהן. ופרש"י שאסור לעולם [ולא רק בכדי שיעשו] כיוון שמוכחא מילתא שלצורך המת הביאם ובכה"ג קנסו חכמים יותר[2873].

וכשספק אם הביאם בשבת - נחלקו רב ושמואל. **לרב** - אסור[2874] [2875] **ולשמואל** - שרי [2876] ובגמ' מובאת תניא כוותיה דשמואל [כך לפי לשנ"ב ברש"י שכתב שכן עיקר] מדאמר ר' יהודה שכשיש צד שחיממו מרחץ במוצ"ש וכגון שיש שם שררה שיש לה עבדים הרבה שיכולם לחמם מהר במוצ"ש - שרי למוצ"ש מיד דמספק לא מצרכינן בכדי שיעשו.

הערה: כתבתי התשובה לפי רש"י. אולם נחלקו עליו ראשונים בב' דברים :.

א. כשוודאי הובאו החלילין בשבת שלרש"י אסורין לעולם - **דעת תוס' שאינם אסורים לעולם** אלא בכדי שיעשו ולא דמי לקבר וארון לקמן שתנן שלא יקבר בו עולמית משום שסתם חלילין לא מביאין אותן לצורך אדם אחד אלא לכמה בני אדם משא"כ בארון וקבר. עכ"ד תוס' ועי' מג"א ופמ"ג [שכה לב] שמסבירים שבכה"ג שמביא לכמה בני אדם לא אוושא מילתא אבל באדם אחד אוושא מילתא וצ"ב בזה. **ודעת הרמב"ם** [פרק ו הלכה ה - ו] שאף שמביאן בסתמא אין אוושא מילתא ואסור רק

[2873] ובספר חודש האביב [להגר"א פאפו] כתב שאיירי שאין כאן מת גוי ולכן מוכחא מילתא שלצורך ישראל הביאן. ועי' רמב"ן שכתב שגויים אין דרכן בחלילין עי"ש וא"כ לדעתו אף אם יש כאן מת גוי הווי מוכחא מילתא.

[2874] ומסתבר שגם לרש"י שסובר שבמתני' חלילין אסור לעולם - בכה"ג שזה ספק אם הביאם בשבת מה שרב אוסר - האיסור הוא בכדי שיעשו דהא לא מוכחא מילתא וכל טעם האיסור לעולם פרש"י במשנה הוא בגלל שמוכחא מילתא. וכן משמע מקו' הגמ' לגבי חפר לו קבר שהקשתה הגמ' [להסבר רש"י] שמספק נאסור בכדי שיעשו. **אך עי' רעק"א** שנשאר בצ"ע על הגמ' אמאי לא הקשתה שנאסור לעולם עי"ש וצ"ב קושייתו הא איירי בספק ולא מוכחא מילתא.

[2875] ואע"ג שקי"ל ספיקא דרבנן לקולא - כתב **הרמב"ן** [במלחמות סה: בסוף הדיבור] דהטעם משום דרב אשי דאמר בפ' קמא דביצה [ד:] כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל וספיקא אסור. [ובספק אם הגיע מחוץ לתחום - זה דשיל"מ לרב אף לשיטת רש"י דלא מוכחא מילתא]

[2876] **וטעם שלשמואל שרי ולא הוי דבר שיש לו מתירין** - עי' **מרדכי** ביצה תרפה שכתב דספק תחומין דרבנן להקל ואף על גב דדבר שיש לו מתירים הוא לא דמי לביצה דאמר רב אשי פ"ק לעולם ספק יום טוב ספק חול כו' דהתם כי מוקמית לה אחזקתה הרי לא נולדה וכן בספק צידה חזקתה שלא ניצוד משא"כ בספק תחומין [היינו שלא הוחזק שבא מחוץ לתחום]

בכדי שיעשו אא"כ הקבר או הלוויה הם בסרטיא שאז אכן אסור לעולם. **וכן פסק השו"ע** [שכה יד - טו] כהרמב"ם.

ב. לגבי ספק אם הובאו בשבת שנחלקו בזה רב ושמואל - רש"י פי' שרב מחמיר ושמואל מיקל אולם הרי"ף מסביר שרב הוא המיקל ושמואל הוא המחמיר ושאירי כשהגיע הגוי עם החלילין לעיר בשבת בבוקר ופליגי האם תולין שהגיע אל תוך התחום קודם ליל שבת או שהגיע באמצע ליל שבת. ומשמע שכשהגיע באמצע היום - כו"ע מחמירין [דכשהגיע באמצע הום וודאי יש לתלות שיצא מחוץ דתחום בשבת בבוקר].

להלכה - פסק מרן [שכה טו - טז] שבוודאי הובאו בשבת - אסור בכדי שיעשו אא"כ הקבר או הלוויה היה באסרטיא שאז אסור לעולם לזה שבאו בשבילו. ובספק הובאו בשבת - יש להחמיר כשמואל לשיטת הרי"ף ולהמתין בכדי שיבואו ממקום הקרוב שמחוץ לתחום **ועי' הערה** [2877].

[2877] ויש להעיר **דנחלקו הפוסקים אם דין זה דבהובאו מחוץ לתחום יש לחכות בכדש"י הוא גם בפירות** שהביאם מחוץ לתחום - זו דעת הרי"ף בתשובה - מובא בב"י שכה ח ותקטו ה עי"ש או שדין בכדש"י הוא רק בעשה הגוי איסור דאו' או בחלילין שהובאו למת דמת אוושא מילתא טפי אבל בספק תחומין בפירות יש להקל - זו דעת הרא"ש ביצה ג ב ומובא ג"ב בב"י שם. **ולהלכה** פסק מרן בשו"ע [שכה ח] להחמיר
ולגבי ספק אי הובאו הפירות מחוץ לתחום פסק מרן [שכה ט] גם כן להחמיר אך בזה כתב המשנ"ב [ס"ק מח] שהסכימו האחרונים להקל וכתב בשעה"צ [ס"ק פ] שמת חמיר טפי ולכן רק במת פסקינן כדעת הרי"ף בדעת שמואל שמחמיר [וכמש"כ הרא"ש בביצה ג ב דאוושא מילתא]

ש. מה הדין בקבר שנחפר בוודאי לגוי ומה הדין בספק ומה הדין כשבוודאי נחפר ליהודי?

ת. **לשיטת רש"י** בנחפר בוודאי לגוי שרי לקבור בו ישראל למוצ"ש מיד ובספק - משמע מקושיית הגמ' "אמאי ה"נ ימתין בכדי שיעשו" שצריך להמתין בכדי שיעשו ועי' הערה[2878] ובוודאי נחפר ליהודי - אסור לעולם משום דמוכחא מילתא כדפרש"י גבי חלילין.

ולשיטת הגאונים והרמב"ם והשו"ע - עי' הערה [2879].

לסיכום: לרש"י: בחלילין שהובאו לישראל וכן בקבר שנחפר: וודאי לישראל - אסורין לעולם.

וודאי לגוי - שרי מיד במוצ"ש ובספק - מחלוקת: לרב אסור בכדש"י לשמואל שרי.

לרמב"ם ולשו"ע - וודאי לישראל: בסרטיא - אסורין לעולם שלא בסרטיא - בכדי שיעשו וודאי לגוי - שרי מיד במוצ"ש בספק - מחלוקת לרב שרי ולשמואל אסור בכדש"י והלכה כשמואל.

ש. מרחץ שחממו גוי בשבת בשביל יהודים וגויים שיבואו במוצ"ש - האם שרי להשתמש בו מיד ומדוע?

ת. אם רוב אנשי העיר גויים - שרי דחשיב שעשה בשביל גוי ואם רובן יהודים - אסור דחשיב שעשה בשביל יהודים ואם מחצה על מחצה - ג"כ אסור דחשיב שעשה גם ליהודים. ויש ב' לישנות ברש"י אם זה רק לרב שמחמיר בספק במעשה שבת [לשנ"ק[2880]] או שזה לכו"ע דלא חשיב ספק אלא בוודאי עשה גם ליהודים וגם לגויים [לשנ"ב].

להלכה - פוסק מרן [שכו יג] את הברייתא הזאת. [דגם אם נאמר כלשנ"ק דרש"י שברייתא זו היא רק כהמחמיר בספק מעשה שבת - מ"מ הא מרן פסק בסי' שכה טז כהמחמיר].

[2878] ועי' רעק"א שכותב שדברי הגמ' הם אליבא דמאן דמחמיר בספק מחוץ לתחום [היינו לרש"י זה רב ולרי"ף זה שמואל] אבל המיקל - מיקל גם בספק נחפר לגוי.

[2879] עי' רמב"ן רשב"א וריטב"א שלשיטת **הגאונים** מש"כ בגמ' שאיירי בקבר שנחפר באסרטיא - לא איירי בקבר שנחפר לגוי אלא בקבר שנחפר ליהודי שאמרה המשנה שלא יקבר בו עולמית וע"ז אומרת הגמ' דרק בנחפר באסרטיא שזה פרהסיא בזה גזרו חז"ל שלא יקבר עולמית אבל שלא באסרטיא - סגי לחכות בכדי שיעשה. ולא כרש"י שכתב שבנחפר ליהודי בכל גווני אסור לעולם **וכן פסק מרן** [שכה טו]

[2880] וכתב רש"י דמ"מ לא אסור לעולם כי לא מוכחא מילתא שזה לישראל הואיל ואיכא נכרים עכ"ד ומשמע שאי ליכא נכרים - אכן אסור לעולם

ש. מה פירוש "יש שם רשות" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. פי' אם יש שם שליט שיתכן שחממו בשבילו את המקווה במהירות ע"י הרבה עבדים במוצ"ש ויש שם אמבטי קטנה - אזי אומר ר' יהודה א"צ לחכות בכדי שיחממו את המרחץ בתנאים רגילים שזה לוקח הרבה זמן אלא אפי' בזמן קצר שרי דגם בזמן קצר אפשר לחמם ע"י הרבה עבדים [שכל אחד יחמם כמות קטנה של מים וישפוך לאמבטי וכך תוך זמן קצר תתמלא] **ועי' הערה** [2881].

להלכה - הטור בסי' שכו מביא דברי ר' יהודה הנ"ל וכנראה שסובר שר' יהודה מפרש את דברי ת"ק ולא חולק וכדכתב הב"י בדעת רש"י. אך **השו"ע עצמו משמיט דין זה** וכתב בב"י **שהרמב"ם** בפרק ו' (ה"ז) לא כתב אלא דברי תנא קמא משמע דסבירא ליה דת"ק פליג ארבי יהודה ונקטינן כתנא קמא וכן נראה שהוא דעת **הרי"ף** (סד:) שפירש חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דאמר שמואל חיישינן לחומרא קאמר ובגמרא מסייעינן ליה מהאי ברייתא ופירש הר"ן (ד"ה גמ' מאי מקום) דמתנא קמא דפליג ארבי יהודה ואסר אפילו יש שם רשות וכו' מסייעינן ליה דאף על גב דאיכא למיתליה לקולא אסור לתנא קמא דקיימא לן כוותיה עכ"ד הב"י.

[2881] **מה דנקט אמבטי קטנה** כנראה כי אין דרך רשות לרחוץ באמבטי גדולה אבל מצד הדין אין הבדל כי גם בגדולה אם יתרחץ בה השליט - דנין לפי הזמן שמחממין אותה ע"י הרבה אנשים. **ועי' רש"י דנקט שהשליט הוא גוי** ולכאו' גם אם הוא יהודי אפשר להקל ולתלות דנעשה במוצ"ש ע"י עבדים ועוד קשה דבגוי מה צריך שיחממו במוצ"ש הא אפי' חממו בשבת שרי וצ"ע ואולי י"ל שגם השליט לא מתרחץ לבד ולכן אם הוחמו בשבת אסור כשרטוב הציבור יהודים דהחימום הוא גם לציבור אך זה קשה דבכה"ג וודאי שעיקר החימום זה בשבילו שהרי גם אם אף אחד מהציבור היהודי לא יגיע - יחממו בשבילו וצ"ע

מהמשנה קנא. למטה עד המשנה קנב:.

ש. אלו צרכי מת עושין בשבת ואלו - לא ומדוע?

ת. מותר לסוכו במים ולהדיחו בשמן - ובלבד שלא יזיז בו איבר דזה טלטול מוקצה[2882] ושומטין אותו מעל הכר[2883] ומטילין אותו על הרצפה כדי שלא יסריח[2884] קושרין לו את הלחי[2885] שלא תיפתח אבל לא שתעלה דאז מזיז מוקצה[2886] ושמים על כריסו כלי זכוכית ומתכות שהם קרים - כדי שלא יתחמם

[2882] נראה בפשטות שאיירי כשהוא מלוכלך מדם וכדו' דאל"כ מדוע לשוטפו בשבת? וכ"כ בספר **פסקי תשובות** "וכשצריך לכך מותר גם להדיחו במים ולזלף מי בושם וכדומה, ולנקותו מהלכלוך והדם והצואה שעליו, כי אין זה דרך כבוד למת שיהיה מטונף" עי"ש

[2883] **נחלקו המפרשים לגבי כר וכסת** מהו הקטן ששמים תחת הראש ומהו הגדול ששמים תחת כל הגוף [שנקרא גם מזרן] **עי' תוס'** ב"מ עט: ד"ה כסתו שכתבו דכסת הוא שמניח מראשותיו דכסת הוא הקטן וכר הוא הגדול עכ"ד וכ"כ תוס'בע"ז [ס"ה ע"א ד"ה ה"ג] דכסת קטנה שיושב עליה או נותן תחת ראשו למראשותיו וכר הוא הגדול ששוכב עליו. וכתבו שם שהעולם אומרים הפוך - והם טועים עי"ש. וכ"כ בספר **הון עשיר** [להמקובל הג"ר עמנואל חי ריקי מחכמי צפת לפני 300 שנה]**וכתב דכן משמע במתני'** דהא המעיים שע"ג המזרון הם המסריחים ומה יעזור השמטה של מה שרק תחת לראשו עכ"ד ויש להוסיף כן מוכח מדכתבה המשנה דכששומטים את הכר - המת מונח על החול אולם במאירי[קמא.] בשם הרמב"ם וכן ברע"ב [כלים כ א] כתבו כדעת העולם שהביאו תוס' - דהכרים - עשויין למלאותן צמר או נוצה, ואדם נותנן תחת מראשותיו והכסתות - כמו כרים הן, אלא שהן ארוכים וגדולים וכל גופו של אדם שוכב עליהן: ולכאו' מוכח במכילתא יתרו פרשה ד' עה"פ וירד ה' על הר סיני כתוב "כאדם שהוא מציע את הכר על ראש המטה"

ונפק"מ להלכה אי שרי לשמטו מעל המזרן או רק להוריד את הכר תחת ראשו. ועי' בספר **שבט הלוי** [להגר"ש וואזנר ד ל ס"ק ג] דכאשר נפטר מרן החזון איש זי"ע הי' ג"כ בש"ק והי' ימות החורף ונשאר מושכב במטתו רק בהשמטת הכר מתחת ראשו עכ"ל והיינו שלא להסיר המזרן ומצד שני עי' **אור לציון** להגרב"צ אבא שאול חלק ג' הל' ת"ב הערה כט שכתב [לגבי מ"ש הרמ"א למעט בכרים בת"ב] שכרים היינו מזרנים וצ"ע בכל זה

[2884] אבל לשומטו ממטה למטה - אסור אפי' כשנמצא בחמה [שו"ע שיא א וכדעת רב לעיל מג:] - וצ"ל ששמיטה מהמזרון אינה אפי' בגדר טלטול מן הצד או שעכ"פ היא טלטול מן הצד פחות חמור מאשר טלטול ממטה למטה והתירו לצורך המת **ועי' מג"א** שיא כ ומובא במשנ"ב ס"ק כט דאפי' ע"י ככר או תינוק שרי רק כשמוטל בחמה ולא כשהוא על מיטתו עי"ש

[2885] היינו לחי התחתון שקושרו ללחי העליון ע"י שכורך חבל סביב ראשו

[2886] ולגבי אי שרי לקשור שלא ע"מ לפתחו במוצ"ש אלא לקבור המת ככה - עי' **מנחת שלמה** [להגרש"ז אויערבאך תניינא יט] שכותב וז"ל ראיתי בשו"ת **מהרי"ל דיסקין** בקו"א אות לה, שמסתפק במי שאין דעתו להתיר הקשר אבל גם אינו מעונין בקשירתו, וכתב "וקצת יש להביא ראיה ממס' יומא ס"ז ע"א, דתיקנו חז"ל שיקשור גם בין קרניו (את זה הרי עשה ודאי ביוהכ"פ ולא מאתמול), והלא קשר זה אינו עשוי להתיר לעולם, אלא ע"כ דכיון שאינו צריך לו לקשר אח"כ לא חשיב קשר של קיימא", ואף שגם כתב אח"כ דאולי שם ע"י הדחיפה ראוי שינתק, עיין שם, מ"מ מצד הסברא נלענ"ד דמה שזורקו לאשפה ג"כ חשיב כאינו של קיימא. עכ"ל

ויסריח ופוקקין [- היינו סותמין] את נקביו שלא יכנס בהם הרוח.[2887].

ש. האם מותר להדיח קרקעית בית המרחץ בשבת ומדוע?

ת. כתוב בגמ' שלא משום שקרקע בקרקע מיחלף ופרש"י דאע"ג שבמרחץ יש רצפת אבנים וליכא למיחש לאשויי גומות - מיחלף מיהא בקרקע אחר. [2888].

[2887] **ובטור ושו"ע השמיטו** הא דשמין כלי מיקר ומתכות וכן הא דפוקקין נקביו וצ"ע מדוע. **ויל"ע אי כשפוקק נקביו יכול להזיז קצת מבשר המת** ונראה לכאו' דזה פסי"ר דלא ניחא ליה דהא לא חשוב לו שיזוז הבשר אלא רק שיפקקקו נקביו וא"כ בכה"ג שזה איסור דר' ולצורך מצווה התירו

[2888] עי' **ביאור הלכה** סימן שלז א ד"ה ויש שהביא **שבסה"ת** כתב דבין הרובדים [היינו בין השורות שבין אבן לאבן] יש חשש דאשויי גומות אף במרוצפין וסברא זו נזכרת ג"כ לחד תירוצא **בתוס'** צ"ה ד"ה שרא זילחא לענין הדחה [אך לא נזכר בדבריהם לענין כיבוד] ולא אדע מה יענו בסוגיא דדף קנ"א ע"ב דמשני התם קרקע בקרקע מיחלף דמוכח משם דבמרוצף לא שייך כלל אשויי גומות ורק מצד מיחלף ואולי י"ל דשם התקרה [נדצ"ל הרצפה] של מרחץ נעשה מקרשים שמהודקין היטב זה לזה ומשא"כ באבנים [ומרש"י שם והרמב"ם בפכ"ג מוכח דגם באבנים במרוצף לא שייך אשויי גומות] עכ"ל הביאוה"ל ועי"ש בביאוה"ל שיש נפק"מ אי הדחת רצפת אבנים אסורה מחמת הרווח שבין הרבדים או מצד גזירה אטו שאר קרקעות - במקום שבו רוב בתי העיר מרוצפים עי"ש. **ונראה שבזמנינו** יש להקל מצד שגם אין מרווח בין המרצפות וגם רוב בתי העיר מרוצפין וצ"ע בזה [עי' בשש"כ כג הע' כא שנשאר בזה בצ"ע]

פרק עשרים וארבעה - מי שהחשיך.

מהמשנה קנג. עד המשנה קנה.

ש. מה הפירוש "מי שהחשיך בדרך" ומה עושה עם כיסו שנושא עמו ומדוע?

ת. מי שהחשיך בדרך היינו שהלך בדרך ברה"ר והיה עמו כיס וראה שעוד מעט יגיע ליל שבת[2889] ויהא אסור לו להמשיך ולטלטל את כיסו ד' אמות ברה"ר. ובכה"ג הדין הוא שאינו חייב לזרוק את כיסו אלא יש לו כמה אפשרויות: ואלו הם לפי סדר העדיפויות:.

א. אם יש עמו נכרי - יתן כיסו לנכרי ואע"ג דאמירה לנכרי שבות - מ"מ התירו לו חכמים דחיישי' שאם נאמר לו לזרוק את כיסו - לא ישמע לנו ויטלטלו ברה"ר[2890].

ב. אם אין עמו נכרי ויש עמו חמור יניח כיסו על החמור[2891] וכדי שלא יעבור על איסור מחמר - מניחו על החמור כשהחמור מהלך דבכה"ג החמור לא עושה עקירה ברה"ר ואם רואה שהחמור עומד לעשות צרכיו וכדו' - יקח ממנו הכיס[2892] ומ"מ גרע מנכרי כי חיישי' שישכח לקחת ממנו כשינוח והווי איסור מחמר.

2889 כ"כ רש"י. וכתב ע"ז הרא"ש [כד א] דלא נהירא דבגמ' משמע שאיירי כשכבר הגיע ליל שבת שהרי הגמ' אסרה כשהכיס הוא מציאה ולפני שבת ברור ששרי לו להרימה וממילא זה שלו ויכול למסרו לנכרי [ועי' בתשובות בהמשך שנרחיב בזה בע"ה]עכ"ד הרא"ש ועי"ש בקרבן נתנאל שגם רש"י מודה שה"ה בהגיע ליל שבת אלא שלכתחלה צריך ליזהר שיתן מבעוד יום עכ"ד.

2890 **וא"ת** אייך התירו רבנן למסור לנכרי משחשיכה [עי' הערה קודמת] הא משחשיכה - מלבד איסור שבות איכא פה גם "ודבר דבר" כמש"כ רש"י בע"ז [טו. ד"ה כיון] והוא מדברי קבלה ורבנן לא יכולים לבטל דין שהוא מד"ק **וי"ל** שלהצילו מחילול שבת דאו' חשיב צורך מצווה ושרי איסור ודבר דבר לצורך מצווה. כמ"ש בגמ' לעיל קנ. "חפצך" פרט לחפצי שמים וזה כולל גם איסור ודבר דבר כדמוכח בגמ' שם.

2891 וה"ה אם אינו מאמין לעכו"ם [מג"א רסו ו בשם ספר התרומה].

2892 ונחלקו ראשונים האם יכול לקחת את הכיס מהבהמה גם אחר שעמדה - זו דעת **הרשב"א** [ד"ה כשהיא] או שצריך צריך ליקח לפני שעמדה כדי שהבהמה לא תעשה "הנחה" - זו דעת **הרמב"ם** [כ ו]. וכתב במחצית השקל [רסו ו] דהרשב"א סובר דכיוון שהנחה לבד זה איסור דרבנן - אין ע"ז דין מחמר וכמ"ש הגמ' "כל שבחבירו פטור בחמורו מותר לכתחילה". **ובשו"ע** [רסו ב] כתב "כשהיא עומדת נוטלו ממנה" וכתב **בביאה"ל** דמשמע שפוסק כהרשב"א. **ובשו"ע הרב** [רסו ג] כתב שלכתחילה יעשה כהרמב"ם דכל מה שאפשר למעט באיסורי דברי סופרים צריך למעט

ג. אם אין עימו נכרי וחמור ויש עמו אדם שוטה - יתננו לו [2893] ומ"מ גרע מחמור כי הוא בן אדם.

ד. אם אין עמו נכרי חמור ושוטה ויש עמו חרש או קטן - אומרת הגמ' **דלדעת ר' אליעזר** שתרומת חרש הא ספק תרומה דחיישי' שיש לו דעת וספק חייב במצוות הוא - וודאי שיתן לקטן ולא לחרש דחרש חמור[2894]. אמנם **לדעת רבנן** [שזו סתמא דמשנה תרומות א א וכמותם פסק הרמב"ם תרומות ד ב] שחרש הוא בוודאי אינו בר דעת ולא חוששין לתרומתו - איכא ב' לשנות בגמ' מי חמור מבין שניהם דלכל אחד מבינהם יש חומרא - דחרש מיחלף בגדול[2895] וקטן - בעתיד אתי לכלל דעת [2896].

להלכה - פסק מרן [רסו ה] שיתננו למי שירצה. וכתב שם הביאוה"ל שכתב הפמ"ג [מש"ז רסו ד] יראה לי דהיינו דוקא שאינו בנו אבל בנו קטן שהוא בר חינוך מדרבנן יתננו לחרש ושוטה.

ה. אם אין עמו מכל הנ"ל - התירו לו לילך עם הכיס פחות פחות מד"א. ולא רצו חכמים לגלותה משום כבוד אלוקים הסתר דבר דלמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר אם ישכח לנוח תוך ד"א [2897].

ובהמשך אומרת הגמ' "אמר רב אדא בר אהבה: היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו - רץ תחתיה עד שמגיע לביתו. ודוקא רץ, אבל קלי קלי [מעט מעט דהיינו בנחת] - לא. מאי טעמא? - כיון דלית ליה

[2893] **ועי' שו"ע** רסו ו - ומקורו מהרמב"ן והרשב"א - שבכה"ג נמי יתננו כשהוא מהלך וכמו שאמרה הגמ' לגבי חמור - דגם לשוטה אסור לספות איסור בידיים וכדאמרי' ביבמות קיד. לגבי קטן וס"ל שלא חילקה תורה בין שוטה לקטן. ואע"ג שגם לגבי איסורין דרבנן פסק מרן [שמג א] שלא ספינן ליה בידיים וכשמניחו כשהוא מהלך יש עכ"פ איסור דרבנן - מיהו כאן הקילו כדי שלא יבוא לטלטל ברה"ר

[2894] ויל"ע כשאין קטן אי שרי לתת לחרש בלא שיעבור על איסור דאו' שיקח ממנו כל זמן שנח דאז זה ספק דרבנן

[2895] ועי' תוס' שהקשה הא גם שוטה איכא למיחלף בגדול ועי' בב"ח [רסו ב] שתירץ דשוטה לא אתא לאיחלופי בגדול פיקח דהכל יודעין דשוטה הוא דבכל מקום שהסכל הולך אומר לכל סכל הוא (קהלת י ג) עכ"ל וכ"מ ממש"כ רש"י דחרש חמור משוטה כי חרש יש בו דעת קלישאה ובפשטות לזה התכונה הגמ' שאמרה מיחלף בגדול שהוא גם גדול בגוף וגם יש בו דעת קלושה

[2896] ואת החומרא בזה שאתי לכלל דעת - מסביר בשו"ת **חת"ס** [או"ח פג] עפ"י הסבר **תרוה"ד** [סי' סב] דטעם איסור ספיה לקטן דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות, וכשיגדל יבקש לימודו.**עכ"ד התה"ד** וממילא חמור קטן מחרש שלא יגיע לכלל דעת. והצד השני של הגמ' לית ליה הא דתרוה"ד וממילא חרש חמור דמיחלף בגדול **עכ"ד החת"ס**

[2897] כתב בספר חידושי הר"ן דפי' הר' יהונתן ז"ל ולא רצו חכמים לגלותה במשנה מפני שהיא קרובה לחיוב חטאת עכ"ל והיינו שבגמ' שרי לגלותה ועי' בספר חודש האביב [להגר"א פאפו] שהמשנה שגורה בכי כל ולכן לא רצו לגלותה. **יש להעיר** דלעיל [יז:] אמרי דהא דנותן כיסו לנכרי הוא מגזירת יח דבר ופרש"י שם שהגזירה הייתה שלא יוליכנה פחות פחות מד"א. יוצא א"כ שמלפני הגזירה - ידעו הכל שמי שהחשיך הולך פחות פחות מד"א והגזירה הייתה שלא יעשה כן אלא ימסרנו לנכרי או לחמור וכו' ורק אם א"א לעשות כל אלה - יוליך פחות פחות מד"א וגם את זה לא רצו לכתוב במשנה וכתבו רק בגמ'

היכירא - אתי למיעבד עקירה והנחה" ופרש"י שכל עוד לא עוצר לנוח - אין כאן איסור. ולגבי היכן נמצא היתר זה בסדר העדפויות ואם היתר זה הוא גם בכיס - עי' הערה [2898].

ש. אדם שקידש עליו היום ורץ עם חבילתו לביתו - כצד מניח את החבילה? ומדוע?

ת. בגמ' כתוב שכשנכנס לביתו - זורק את החבילה כלאחר יד והיינו שלא כדרך זריקה כדי שלא יעשה הכנסה מרה"ר לרה"י בשבת[2899] ולגבי הזמן שבו צריך לזרוק את החבילה אם לפני שנכנס לביתו או אחרי - עי' הערה [2900].

[2898] **לגבי מקום היתר זה בסדר העדיפויות - כתב הרשב"א** בעבודת הקודש [בית נתיבות שער ג הלכה קסב] דאיירי שאין עמו לא נכרי ולא בהמה ולא חרש שוטה וקטן עכ"ל והיינו שזה נמצא אחריהם בסדר העדיפיות. ומשמע שזה עדיף מלילך פחות פחות מד"א **אבל** התרומה [סי' רכו] כתב דין זה אחר ההיתר של פחות פחות מד"א וכתב דאם ידאג פן יראוה עכו"ם ויגזלו לו יניחנה עליו וירוץ שלא יעמוד כלל עכ"ל והיינו שזה אחרון בסדר העדפויות **להלכה** - פסק המשנ"ב [רסו כט] כהתרומה

ולגבי אי היתר זה קיים גם בכיס - עי **ב"י** רסו ב שנחלקו בזה הר"ן והמ"מ בדעת הרמב"ן. דעת **הר"ן בשם הרמב"ן** שרק בחבילה התירו לפי שאין דרכו של אדם לרוץ עמה ומאן דעבד הכי אית ליה היכרא טובא אבל רץ בכיס לית ליה היכרא ואסור ודעת המ"מ [יג ט] בשם הרמב"ן שגם בכיס התירו. **להלכה** - השו"ע הביא דעת הר"ן ב"יש אומרים" רמא ודעת המ"מ ב"יש אומרים" בתרא וקיי"ל בכללי השו"ע בספר יד מלאכי שכוונתו לפסוק כיש בתרא דהיינו כהמ"מ. וכן כתב במשנ"ב בשם הט"ז דהמיקל כהי"א בתרא לא הפסיד והוסיף עוד המשנ"ב בשם המ"א בשם הש"ג דלדידן דלית לן ר"ה אפשר דלכו"ע שרי בכל ענין:

[2899] **ועי' תוס'** שהקשו למה לא אמרה א"ז הגמ' גם על ההולך פחות פחות מד"א שכשמניח - יניח כלאחר יד. **ובתוס' הרא"ש** כתב שלא אמרה א"ז הגמ' מפני שפשיטא שבכיס שהוא קטן דיכול לזורקו כלאחר יד עי"ש **וכן פסק במשנ"ב רסו יז**

[2900] **הגמ'** מקשה "כי אתא לביתיה א"א דלא קאי פורתא ומעייל מרה"ר לרה"י? " ותירצה "דזריק ליה כלאחר יד" **ועי' מהרש"א שמסביר** שקושיית הגמ' היא שכשעומד להיכנס לבית וודאי עוצר רגע ועושה הנחה [אפי' אם לא מוריד החבילה מכתיפו דהנחת גוף כהנחת חפץ דמי] וכשנכנס לביתו - עושה שוב עקירה ברה"ר והנחה ברה"י והוי איסור דאורייתא. ואת תירוץ הגמ' מסביר בב' אופנים : **אופן א.** שאחר שנכנס - מניח בשינוי. אבל את ההנחה שעושה כשעומד לפני שנכנס - לא צריך לעשות בשינוי דזה הנחה בלא עקירה ואין זה דאו' והתירו לו בע"ש ביה"ש כדי שלא יבוא לאיסור תורה. **אופן ב'** שלפני שנכנס עושה ההנחה בשינוי דהיינו שזורק החבילה לפני שנח פורתא ואז אינו עושה הנחה כדרכה כלל. **ולהלכה** - עי' **ביאו"ל** [רסו יא ד"ה כי]שמסביר בסתמא כהסבר א' אך כתב שיש מחמירין כהסבר ב' שגם לא ינוח לפני שנכנס

ש. אדם שמצא כיס ברה"ר וקידש עליו היום - האם ג"כ התירו לו את ההיתרים הנ"ל או שצריך לזרוק את הכיס?

ת. אמרי' בגמ' שכשלא אתי לידיה המציאה קודם בין השמשות - פשיטא שאסור לו להרים אותה בבין השמשות ולא אמרי' שאם לא נתיר לו יבוא לחלל שבת דהא אין היא עדיין "ממונו" וגם לא טרח בה [2901].

ואם אתי לידיה המציאה קודם ביה"ש - ישנן ב' לישנות בגמ' : ללשנ"ק יש לו את ההיתרים הנ"ל דחשיב ככיסו לכל דבר וללשנ"ב - הגמ' הגמ' מסתפקת וסלקא בתיקו.

להלכה - פוסק מרן [רסו א] להקל באתי לידיה קודם ביה"ש כיון שזה מילי דרבנן.

ש. מהו המחמר בשבת ומה דינו ומדוע?

ת.מחמר היינו מי שמנהיג בהמה טעונה משא ע"י דיבור[2902] ודינו הוא שזה לאו דאו' שנא' "לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך" והיינו העושה שהיא טעונה והוא מחמר.

ולגבי אי נענש בידי אדם - נחלקו אמוראים.

דעת לשנ"ק דרמי בר חמא - שחייב חטאת בשוגג וסקילה במזיד שכן הוקש העושה מלאכה ע"י בהמתו לעושה מלאכה ע"י עצמו שנא' לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך".

דעת ר' זביד בשם רמי בר חמא שבמזיד חייב סקילה דבזה בהמה דומיא דאדם אך בשוגג לא חייב חטאת שהרי לאחר דין חטאת בעבודה זרה כתיב [במדבר טו כט] "תורה א' תהיה לכם לעושה בשגגה" והיינו שכל התורה הוקשה לע"ז לגבי חטאת ובע"ז כתיב "לעושה" דהיינו שיש חטאת רק בע"ז ע"י מעשה של האדם וה"ה בכל דיני חטאת שבתורה לא חייב אלא כשהאדם עושה את המלאכה.

דעת רבא אחוה דר' מרי בר רחל בשם ר' יוחנן שפטור גם מסקילה וגם מחטאת שכן שנינו בסנהדרין לגבי הניסקלין שאחד מהן זה המחלל שבת בדבר ששגגתו חטאת ומשמע שאי אין חטאת בשוגג -

---

2901 ויל"ע באם טרח הרבה להשיג את המציאה אך עדיין לא זכה בה האם אמרי' לא פלוג ואסור או שיש להתיר

2902 רש"י ד"ה חדא דכתיב. וכמובן כ"ש אי מנהיג ע"י מעשה כגון שמכישה

אין סקילה במזיד וכיוון שבמחמר אין חטאת בשוגג - שהרי לא עשה מעשה - אין גם סקילה במזיד. ומוסיף ר' יוחנן עוד שגם מלקות אין במחמר שכן לאו דמחמר ניתן לאזהרת מיתת בי"ד שהרי כל אזהרת חילול שבת היא מפסוק זה של לא תעשה כל מלאכה וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד - קי"ל שאין לוקין עליו [כר"ע מכות יג:] ואפי' לר' ישמעאל שם שכן לוקין על לאו כזה - מ"מ כאן לא לוקין שכן ייתרה התורה את המילה "אתה" דמשמע שחיוב מלקות זה רק על מלאכת האדם ולא על עבודת בהמתו.

להלכה - פסק הרמב"ם [כ א - ב] כר' יוחנן.

ש. האם וכיצד יכול לפרוק חפצי מוקצה שנמצאים ע"ג הבהמה? והאם וכיצד יעשה שלא ישברו הכלים? ומדוע?

ת. חפצי מוקצה הנמצאים ע"ג הבהמה פורק אותם ע"י שמתיר את הקשר[2903] והם נופלות[2904]. ואסור להסמך על גב הבהמה כשרוצה לפתוח הקשר דהווי משתמש בהמה ולגבי להסמך על צידי הבהמה - אומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת אי גזרו חז"ל איסור שימוש בצידי הבהמה[2905] עי' תשובה שאחרי תשובה הבאה.

<u>וחפצי מוקצה שבירים שישברו אם יפילם מהבהמה - הדין הוא כך: אם ההפסד משבירתם הוא מועט</u> - וכגון בכולסא שהם חתיכות זכוכית גדולות שעושים מהן חלונות שאף אם ישברו יוכל לעשות מהשברים חלונות מלבד מהרסיסים הקטנים - יפילם על הרצפה שישברו.

<u>ואם יש הפסד ניכר בשבירתם</u> וכגון בכלי אומנא מזכוכית הדין הוא כך : <u>בחפצים קטנים שאם יפלו על כרים וכסתות אפשר לנערם</u> - שרי לשים כרים וכסתות תחת הבהמה ולהפיל עליהם את כלי המוקצה ואין זה מבטל כלי מהיכנו כי יכול לנערם ולקחת את הכרים והכסתות.

[2903] וצ"ל דאירי בקשר שאינו קשר אומן דבקשר אומן אסור אף באינו של קיימא כדפס קמרו שיז א ועי' ברמ"א שם שגם בקשר הדיוט צריך שיהא עתיד להפתח תוך יום וי"א תוך שבוע עי"ש [ובביאוה"ל סעיף ד' מסיק שלצורך יש להקל בקשור לפחות משבוע]

[2904] ויל"ע אי חשיב טלטול מן הצד או שלא חשיב טלטול כלל ולצד שחשיב טלטול מן הצד יל"ע אי נחשב טלטלול לצורך דבר המותר דהא הכלים הם מוקצה וגם אם נוטלם כדי להקל על הבהמה - הא גם הבהמה מוקצה ואולי י"ל שלצורך מניעת צעב"ח חשיב לצורך דבר המותר

[2905] ובמקרה שאם ישאיר את המשא על הבהמה יהא צעבע"ח

אך בכלים גדולים שאם יפילם על כרים וכסתות לא יכול לנערם - הפלתם על כרים וכסתות הווי מבטל כלי מהיכנו שהרי לא יוכל לנערם מהכרים והכסתות כל השבת וביטול כלי מהיכנו הוא איסור מדר' דדמי לסותר[2906]. וכמו כן בכלים שילכלכו את הכרים והכסתות שיפלו עליהם כך שלא יוכל להשתמש בהם בשבת - ג"כ הווי מבטל כלי מהיכנו דהרי לא ישתמש בכרים והכסתות האלה בשבת. **והדין הוא** שהדבר תלוי במחלוקת האם צער בעלי חיים זה דאורייתא או דרבנן. דאם צעבע"ח דאו' - א"כ אסור לו מדאו' להשאיר הכלים על הבהמה כל השבת משום צעבע"ח וזה דוחה את איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא מדרבנן ולכן יכול לנערם על כרים וכסתות ולבטל כלי מהיכנו אפי' לכל השבת אבל אם צעבע"ח הוא מדרבנן - א"כ אסור לבטל כלי מהיכנו בקום ועשה כדי למנוע צער בע"ח שהוא בשב ואל תעשה וממילא ישאיר את המוקצה על הבהמה כל השבת דלא מחויב להפסיד ממון בידים כדי לא לעבור איסור דרבנן בשב ואל תעשה[2907] **ועי' הערה**[2908] .

להלכה - פוסק מרן [רסו ט וכן שה יט] שצעבע"ח דאו' אך לא כותב שיבטל כלי מהיכנו אלא שיפרוק בנחת ועי' מש"כ בהערה שבסוף התשובה.

2906 כ"כ רש"י בסוגיין ד"ה והא. ועי' רש"י לעיל מב: דכתב טעם אחר - דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה עכ"ל ומשמע שדמי לבונה ולא לסותר

2907 מש"כ דלא מחויב וכו' בשב ואל תעשה - כ"כ **מלוא הרועים** [נמצא בסוף המסכת] אבל לעבור על איסור דר' בקום ועשה - עי' שו"ת **רדב"ז** ד קמה שאסור אף אם יפסיד עי"ז כל ממונו **ועי' משנ"ב** רסו כז **וביאוה"ל** שם ד"ה לשמטן שנחלקו אחרונים אי הפסד מרובה של ממון דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו עי"ש. ויל"ע אי נחלקו שאר איסורי דר'.

2908 כתבתי התשובה **לפי שיטת רש"י** [ד"ה והא איכא] **ועי' רמב"ן שמקשה** עליו דא"כ למה העמידה הגמ' את דברי ר' הונא שמביא כרים וכסתות מחת למשאוי - בשליפי זוטרי הא אפי' ברברבי שרי משום צעב"ח ואין לומר דקסברה הגמ' שם דסבר רב הונא שצעב"ח דרבנן, דכיון דלא שמעינן ליה בהדיא הכי למה לן לאוקומה דלא כהלכתא **עכ"ד הרמב"ן ודעת הרמב"ם** [כא י] שלהלכה שצעבע"ח דאו' יוריד המוקצה בידים בנחת ועי' במרכבת המשנה שם שפי' דהיינו כדרכו ועי' מג"א [רסו יד] שלדעת הרמב"ם "מטלטלן קצת" עי"ש עוד כתב המג"א שלדעת הרמב"ם עדיף לטלטל מוקצה בידיים מלבטל כלי מהיכנו עכ"ד וא"כ הרמב"ם חולק על רש"י שכתב שצעב"ח דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו ומשמע שלא דוחה טלטול מוקצה בידיים כשאפשר למנוע את הצעב"ח ע"י ביטול כלי מהיכנו. ודעת הרמב"ן שלמ"ד צעבע"ח דאורייתא - במקום שאפשר למנוע צעבע"ח ע"י שיפיל הכלים וישברו - חייב לעשות כך ולא לבטל כלי מהיכנו ולא לטלטל מוקצה בידיים

להלכה - פוסק מרן [רסו ט] כהרמב"ם שיוריד המוקצה בנחת

וטעם הדבר שלשיטת רש"י והרמב"ם דאין חיוב להפסיד ממונו כדי שלא יעבור על איסור מוקצה וביטול כלי מהיכנו - כתב **מרכבת המשנה** על הרמב"ם שם דכי היכי דהתירו למי שהחשיך בדרך שבות משום דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה עביד איסורא דאורייתא ה"נ אי לא שרית ליה יניחם על החמור ועבר על צער בע"ח דאורייתא. ומשמע שבמקום שאין חשש שיבוא לאיסור תורה - לא התירו ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד **ועי' משנ"ב** רסו כז **וביאוה"ל** שם ד"ה לשמטן שנחלקו בזה אחרונים עי"ש

ש. האם וכיצד מותר להשתמש בבהמה ובאילן בשבת ומדוע?

ת. **רכיבה ע"ג בהמה ועליה ע"ג אילן** - אסורים מדר' לכו"ע דגזרי' שמא יתלוש ושמא יחתוך זמורה - כדאמרי' במשנה ובגמ' בביצה לו.

אולם לגבי השתמשות בצידי הבהמה ובצידי אילן[2909] - אם ההשתמשות מנידה את האילן - אסור לכו"ע[2910].

ואי לא מנידה את האילן - נחלקו רבה ורבא עם אביי האם נחלקו בזה תנאים בברייתא או שלכו"ע אסור. דבתוספתא [סוכה סוף פרק א] נחלקו ת"ק ור"ש בן אלעזר אי עולין ביו"ט לסוכה שע"ג אילן **ולשיטת רבה** ורבא נחלקו התנאים הנ"ל אי שרי להשתמש בצידי אילן ביו"ט דעת ת"ק שאסור בשבת וביו"ט להשתמש בצידי אילן ודעת ר"ש בן אלעזר שמותר. ופוסק רבה כר"ש בן אלעזר שצדדין מותרין. ולדעתו מה שסתם משנה בסוכה כב: אומרת שאין עולין לה ביו"ט - איירי כשמשתמש באילן עצמו דהיינו שסומך הסכך על האילן עצמו ולא על יתידות התקועות באילן[2911]. וטעם שצדדין מותרין פרש"י [ד"ה צדדין] דאין זה דרך תשמישו[2912].

ולשיטת אביי - מה שנחלקו ת"ק ור"ש בן אלעזר בברייתא זה על צידי צדדין דהיינו שסומך את הסכך על יתידות התקועות בצידי האילן דיתידות שתקועות בצידי האילן הם צדדין והסכך שמונח עליהם

[2909] ולגבי מה חשיב צידי אילן - עי' רש"י ד"ה אמר אביי שהקנים הנתונים בנקבים שבאילן הם חשובים צדדין. והיינו שכל שמשתמש במה שקשור לאילן - חשיב משתמש בצדדין אבל אם משתמש בצידי האילן עצמו - חשוב משתמש באילן לגמרי. וכ"כ במשנ"ב שלו ס"ק כט. ולפי זה **יש חילוק בין אילן לבהמה** דבבהמה אפי' השתמשות בצידיה ממש הוו צדדין כדמצינו במעשה דר' הונא שגירד לבנו עם צידי הבהמה

[2910] דהיכא דמנידו אסור אפילו בלא שמוש דזה גופא שמוש הוא [**ביאוה"ל** סי' שלו ד"ה ומותר] **ועי' פמ"ג** א"א שלו טו ש שכתב לגבי הלוקח מכלכלה התלויה על האילן - שמניד האילן אסור משום מוקצה **עכ"ד. וצ"ע** דהא בכלכלה זה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר וא"כ אין לאסור מטעם מוקצה אלא מטעם משתמש באילן וגם בגמ' [קנה.] כתוב להדיא "קמניד לאילן וקמשמש באילן" וצ"ע

[2911] ויל"ע דהא עצם השהיה תחת הסכך אינו השתמשות ורק זה שקושרים לסכך דברים זה השתמשות [כדכתב רש"י ד"ה שתים בידי אדם] וא"כ אמאי אסרה המשנה בסוכה להשתמש ביו"ט הרי קשירה לסכך היינו השתמשות בצדדין? וצ"ע

[2912] ויל"ע א"כ מה משווה הגמ' צידי אילן לצידי בהמה הרי דרך להשתמש בצידי אילן שהרי תוחבים באילן יתידות ועליהם תולים או משעינים דברים כמ"ש הגמ' לקמן דף קנה.?

זה צידי צדדין ועליו תולה את חפציו אבל כשתולה חפציו על יתד התקוע בעץ - לכו"ע אסור[2913]. ורבה ורבא לא מחלקין בין צדדין לצידי צדדין וס"ל שבתרוויהו ת"ק אוסר ור"ש בן אלעזר מתיר.

הלכה - פוסקת הגמ' **כר"ש בן אלעזר עפ"י הסבר אביי** בדעתו - שאסור להשתמש בצידי בהמה וצידי אילן ורק בצידי צדדין שרי והיינו שלא יטפס אדם בסולם המונח [או תקוע] על צידי האילן אלא רק בסולם התקוע על יתד שתקוע באילן. וכן פסק מרן [שלו יג].

[2913] ויל"ע האם ס"ל לאביי שצדדין בבהמה זה דרך תשמישו? או שמודה שאין זה דרך ובכל זאת אוסר?

מהמשנה קנה. עד המשנה קנה:.

ש. מהן "פקיעי עמיר" "כיפין" ו"זירין" והאם ואיך מותר להכינם למאכל בהמה ומדוע?

ת. פקיעי עמיר הם אגודות של עומרים הקשורים בב' קשרים [2914] ולגבי "כיפין" ו"זירין" נחלקו אמוראים בפירושם. **לר' הונא** כיפין הן ג"כ אגודה של עומרין אלא שקשורה בג' קשרים ולא בב' כעומרין רגילים[2915] "זירין" הם אגודה של זרדין דהיינו ענפים לחים שנתלשו מהעץ **ולר' יהודה** - כיפין הם אגודה של זרדין[2916] וזירין - הן עומרין הקשורין בג' קשירות[2917].

ודינם הוא - פקיעי עמיר - לכו"ע מתירין מהקשר שלהן כדי שהבהמה תוכל לאכלן ונחלקו ר"ה ור' יהודה אי שרי גם לפספסן דהינו לפזרן כדי לפותן שתרצה הבהמה לאכלן - **לר' הונא** שרי דלדעתו שרי למיטרח באוכלי בהמה ליפותן ואין זה טירחה יתירה [2918] **ולר' יהודה** - אסור כי לדעתו זה טירחה יתירה דהבהמה תאכל גם ללא פיספוס.

אגודה של עומרין הקשורה בג' קשרים - דינה כפקיעי עמיר היינו שלר"ה מפספסין ולר' יהודה רק מתירין.

אגודה של זרדין - מחלוקת: **לר' הונא** - אסור להתירה ולפזרה בשבת - שכן זה שיוויי אוכלא ופרש"י דהו"ל אולודי אוכלא בשבת [2919] **ולר' יהודה** - שרי דלא מחשיב א"ז למוליד.

להלכה - פסק מרן [שכד ד] כרב יהודה וכתב בב"י שזה משום שהגמ' הקשתה על ר' הונא מרבי יהודה במתניתין וסלקא בקשיא.

[2914] כתב ר"ח שפי' פקיעי - אגודות כדתנן [כלים י ד] פקעת גמי עכ"ל

[2915] וכנראה "כיפין" הוא מלשון כפותין - דהיינו שקשורים חזק

[2916] אולי מלשון "כפיס" שהוא חתיכת עץ [עי' חבקוק ב א וכפיס מעץ] ובלשון רבים - כפיסין והיינו כיפין

[2917] וכנראה זירין הוא מלשון שזירה דהנו אגודה שקשורה חזק ועי' ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן סד שמביא מהירושלמי [ז ב]

"ההן דעבד זיר חייב משום טוה" והיינו לשון שזירה [ובירושלמי לפנינו כתוב ממזור והיינו לשון שזירה - עי' ספר הרוקח שבת עא וע' בספר יביע אומר להגר"ע יוסף חלק ה או"ח סימן ג ס"ק ג] שאגודים הקנים יחד חזק

[2918] כנראה - כי זה בריא לבהמה שתאכל הרבה וצ"ע

[2919] **וכתב רש"י** [ד"ה ה"ק הראשון] דכיון דמעיקרא סתמייהו לאו אוכלא, והשתא הוא דמשוי להו אוכלא - הוי ליה אולודי אוכלא בשבת. **וכתב במנחת שלמה** להגרשז"א [א ו ד"ה והנה] דפי' רש"י דהוי כמו נולד, והוסיף [בסוף הדיבור] דנראה בכוונת הגמ' שם בשבת דהוא רק משום איסור "מוליד" ולא משום מוקצה של "נולד", אך צ"ע טובא בפנ"י שבת דף נ' ע"ב דלא סובר הכי **עכ"ל**.

ש. מהו "שחת" והאם מותר לרסקו לפני בהמה ומה הדין בחרובין ומדוע?

ת. **שחת** היא תבואה שמיועדת למאכל בהמה [2920] כתוב במשנה שאין מרסקין אותה לפני הבהמה. ונחלקו ר' הונא ור' חסדא האם איירי בשחת קשה ובעיירים קטנים שהריסוק הוא אשויי אוכלא ואשויי אוכלא אסור - זו דעת ר' הונא או שאיירי בשחת רכה שגם לפני הריסוק היא אוכל ומרסקה לתענוג בעלמא - זו דעת ר' יהודה.

בחרובין דעת ת"ק במשנה בסוגיין - שאין מרסקין אותן לפני בהמה ונחלקו רב הונא ורב יהודה אי איירי בקשין ולא מרסקין כי זה אשויי אוכלא - זו דעת ר' הונא או שאיירי ברכין ולא מרסקין כי זה טרחה יתירא - זו דעת רב יהודה. **ודעת רבי יהודה במשנה** - שמותר לרסק חרובין לדקה בלבד - וזה מוסבר רק כשיטת רב יהודה שאשויי אוכלא משווינן ולכן סובר רבי יהודה דשרי לרסק אפי' חרובין רכין לדקה דסובר שבשבילה זה אשויי אוכלא. ולרסק חרובין רכין בשביל בהמה גסה סובר רבי יהודה שאסור כי זה לא אשווי אוכלא אלא טירחא באוכלא אבל לר' הונא שאוסר לאשויי אוכלא - לא מובנת שיטת רבי יהודה דממנה נפשך אם סובר שריסוק חרובין קשים הוא אשויי אוכלא - היה לו לאסור גם בדקין ואם סובר שזה רק מטרח באוכלא - יש לו להתיר גם בגסה.

להלכה - פסק מרן [שכד ח ועי"ש במשנ"ב ס"ק כג] במחלוקת ר' הונא ורב יהודה - **כרב יהודה** דלא מחתכין חרובין רכין שלא טרחינן באוכלא. ובמחלוקת ת"ק ורבי יהודה במשנה - פוסק מרן **כת"ק** שאין מחתכין חרובין רכין אפי' לבהמה דקה.

[2920] נראה שיש ב' סוגים של שחת. **סוג א'** הוא חיטים ושעורים בתחילת גידולן שקוצרים אותן לבהמה ואח"כ צומחות שוב וזה שאמרינן בב"ב לו. אכלה שחת לא הוי חזקה והיינו שלא חיכה עד שתגדל התבואה ויקצרנה לצורך טחינת קמח אלא שקצרה בתחילת גידולה לצורך מאכל בהמה. ושחת כזה נקרא בלשון הגמ' גם "חזיז" עי' תענית ה. "בהליכתו חורש תלם ובחזירתו אוכל חזיז" ופרש"י דהיינו שחת.

וסוג ב' של שחת הוא סוג של תבואה גרועה שמיועדת רק לאכילת בהמות וזורעים וקוצרים אותה ג"פ בשנה והיא הנקראת גם "אספסתא" עי' רש"י ב"ב כח: ד"ה אספסתא שכתב דהוא - מין זרע הוא לעשב בהמות ולסוף ל' יום הוא נגמר ועוקרין אותו וזורעין אחר במקומו ובתוך שלשים יום גוזזין אותו שלש פעמים עכ"ל רש"י. וגם האספסתא נקראת שחת - עי' ב"מ קה: - קו. "אספסתא מהי" ופרש"י דהוא שחת וכן לעיל עג: "דקטל אספסתא" פרש"י שזה שחת שקוצרין אותה ג"פ בחודש. **ועי' גם בב"ח** חו"מ קמא ס"ק ט דכתב "איכא שחת לפני קצירת התבואה ואיכא שחת דאספסתא" עי"ש

אמנם עי' בספר האלשיך על עמוס [ז א] שכתב דהיה דרכם שבהביא זרע התבואה שליש, קוצרים אותה להאכיל לבהמות והוא נקרא קוצר לשחת בלשון משנה, ובלשון הגמרא נקרא אספסתא עכ"ל וא"כ סובר שאספסתא היא חיטה ושעורה שלא הביאה שליש ודלא כרש"י בב"ב כח: הנ"ל וצ"ע דאם אספסתא היינו תבואה רגילה שלא הביאה שליש א"כ מה מסתפקת הגמ' בב"מ אם כשלא נשדפה השחת אי זה מלמד שאין מכת מדינה גם על חיטה - הא שחת היא גם כן חיטה אלא שעדיין לא הביאה שליש? וכמו כן לא מובנת קו' הגמ' בב"ב כח: אכלה תלתא פירי בתלתא ימי עי"ש אלא עכ"ח אספסתא אינה חיטה אלא מין תבואה מיוחד שעומד למאכל בהמה וצ"ע על האלשיך.

כמו כן עי' ברבינו גרשום ב"ב כ: שמפרש אספסתא - חזיז וגם ע"ז קשה מהגמ' בתענית ה. שמשמע שחזיז היינו תבואה שלא הביאה שליש וצ"ב בזה

ש. האם שרי לחתך דלועים לבהמה ונבילה לפני הכלבים [במקרה שאיננה מוקצה[2921]] ומדוע?

ת. במשנה המובאת בסוגיין כתוב שמחתכין. וגם בזה נחלקו ר' הונא ור' יהודה אי איירי ברכים ושרי למיטרח באוכלא - זו דעת ר' הונא או שאיירי בקשים ונבילה היינו בבשר פילים או בנבילה רגילה אך לגורים ושרי לאשויי אוכלא - זו דעת רב יהודה **ופסק מרן** שכד ז כר' יהודה[2922].

ש. לשם מה מפרכין התבן והאספסתא ומערבין אותן לפני בהמה והאם זה מותר בשבת ומדוע?

ת. הסיבה שמפרכין ומערבין - כדי שתאכל את התבן אגב האספסתא [דאספסתא טובה לבהמה יותר מתבן] והדין בזה - בברייתא כתוב שמותר ונחלקו ר' הונא ור' יהודה האם איירי בתבן שראוי לאכילה בפני עצמו והווי מיטרח באוכלא ולכן שרי - זו דעת ר' הונא או שאיירי בתבן רקוב שאינו ראוי לבהמה לבדו[2923] ולכן מערבו בשביל לשוויה אוכלא - זו דעת ר' יהודה.

[2921] ולגבי מתי נקראת מוקצה - עי' בתשובות על דף קנו: - קנז.

[2922] ומרן לא הזכיר שאיירי בבשר פילין אלא שאיירי בנבילה קשה ועי' בב"י שהוכיח מדברי הרא"ש [כד ה] שאפי' אי ראויה להאכל ללא חיתוך אלא שזה ע"י הדחק - שרי לחתכה. ומשמע שסובר שמש"כ "פילין" זה לאו דווקא אלא זה דוגמא קיצונית ועי' קרבן נתנאל על הרא"ש [ס"ק ר] שחולק על הב"י וס"ל שנבילה שנאכלת ע"י הדחק - חתיכתה הוי מטרח באוכלין ואסור עי"ש וא"כ ס"ל שרק פילין שרי. וילע"ק דהרי פילין הם לא שכיחי כדאמרי' לעיל קכח. וכי לא דחוק להעמיד משנה בכה"ג ? ובשלמא לב"י זה לאו דווקא אבל לקרבן נתנאל קשה וצ"ע

[2923] וכתב רש"י דמ"מ לא איירי בסריא לגמרי דא"כ הווה מוקצה דעומד לבנין. ומשמע מסוגיין שסתם תבן אינו מוקצה דעומד לבהמה ויל"ע מהגמ' ורש"י לעיל קכג. גבי פגה שטמנה בתבן שכתוב בברייתא שאסור לטלטל את התבן ופרש"י שתבן מוקצה הוי לטיט ומשמע שסתם תבן - מוקצה לטיט.

מהמשנה קנה: עד המשנה קנו:.

ש.מה הפירוש" אובסין" " דורסין" מאמירין" " מהלקטין" ו"מלקיטין" ומה הדין בהן ומדוע?

ת. **אובסין** - היינו לדחוף למעי הבהמה הרבה אוכל עד שיראה כאילו יש אבוס [- כלי גדול שבו שמים אוכל לבהמה] בתוך מעיה ומשכחת לה בגמל שאפשר לתת לו אפי' כור שעורין לתוך מעיו כדי שלא ירעב במשך תקופה ארוכה.

דורסין - היינו ג"כ שדוחפין אוכל למעיה בצורה שאינה יכולה להוציאו אבל לא כ"כ כמו אובסין.

מאמירין - היינו מפטמין וזה ג"כ ע"י שדורס לה אוכל בכח לתוך מעיה במקום שאינה יכולה להחזיר ונחלקו ר' יהודה ור' חסדא אי איירי בין ביד ובין בכלי - זו דעת ר' יהודה או שאיירי רק בכלי [אבל ביד הווי מלעיטין] - זו דעת ר' חסדא. [2924].

מלעיטין - היינו ג"כ הכנסת אוכל לפי הבהמה. ונחלקו ר' יהודה ור' חסדא האם הכוונה דווקא במקום שיכולה להוציאו [והיינו שלא מכניס לה את האוכל עמוק לתוך מעיה] - זו דעת ר' יהודה או שאיירי ג"כ שמכניסין לה את האוכל לתוך מעיה בצורה שלא תוכל להוציאו אבל לא ע"י כלי[2925] אלא ביד - זו דעת ר' חסדא.

מהלקטין - היינו מלעיטין אבל אצל עופות כגון יונים ותרנגולין.

מלקיטין - היינו דרגה פחות מ"מהלקטין" והיינו: לרב יהודה - שמניחין האוכל לפניה וכלל לא מכניסין לה לפה ולר' חסדא - שמכניסין לה לפה אך למקום שיכולה להחזיר.

והדין בהם :

להאביס לדרוס ולהאמיר - אסור. והטעם - משום טירחא[2926].

[2924] עי' ברע"ב שמצינו במקרא [ישעיה א יא] "חלב מריאים" ועי' גם בתרגום שם שתרגם "פטימין". ולשון פיטום היינו השמנה וזה שייך בבהמה כשירה כמו עגלים שהרי מפטמים לשחיטה אבל בגמל מכניסין לו אוכל כדי שלא ירעב ולא שייך בזה לשון פיטום דהוא לא משמין ע"י זה. **ועי' ר"מ קאזיס** שמקשה אמאי לא אמרה הגמ' את מחלוקת ר' יהודה ור' חסדא אם האיסור הוא גם ביד או רק בכלי - גם גבי אובסין ודורסין גמל

[2925] ופרש"י שכלי היינו תרווד עכ"ל. ותרווד היינו כף עי' רש"י לעיל פא. ד"ה משנה

[2926] כך משמע **מרש"י** ד"ה אלא יוני - שזה משום טירחא וכ"כ **בלבוש** שכד ט **ובמשנ"ב** שכד כד. והלעטה - דהיינו הכנסה ביד [לרב יהודה - למקום שיכולה להחזיר ולר' חסדא למקום שאינה יכולה להחזיר] - לא הווי טירחא יתירא. ויש לעיין לר' חסדא שס"ל שהכנסה ביד למקום שאין יכולה להחזיר שרי - אמאי הווי טירחא פחות מהכנסה בכלי?

להלעיט [- בבהמה] ולהלקיט וללקיט [בעוף] - שרי בעגלים ובתרנגולין אך אסור ביוני שובך ועליה.

והטעם ששרי בתרנגולין ועגלים ואסור ביונים - **לר' יהודה** שהלקטה היינו הכנסת אוכל למקום שיכולה להחזיר ולקיטה היינו להניח לפניה - טעם ששרי בתרנגולין ויוני שובך כי מזונותיהן על בעה"ב [2927] ואסור ביונים שאין מזונותן על בעה"ב.

ולר' חסדא שהלקטה היינו הכנסה ביד למקום שלא יכולה להוציא ולקיטה היינו להכנים למקום שיכולה להחזיר - שרי בתרנגולין ועגלין דאין זה טירחה מרובה אך ביונים אין צריך לזה [2928] ומיהו לשים לפניהם אוכל - מותר לר' חסדא דס"ל שלא שכיחא להן אוכל לבד ומזונותן עליך.

והגמ' מביאה ברייתא כוותיה דר' יהודה שאומרת שהאמרה שאסור בעגלים היינו ששם האוכל ביד במקום שלא יכולה להחזיר הלעטה ששרי בעגלים היינו ששמים האוכל לתוך פיה.

הלכה - פסק **מרן** [שכד ט] כרב יהודה משום דתניא כוותיה בברייתא ועל כן שרי לתת לבהמה ולתרנגולים אוכל בפיהם רק במקום שיכולים להחזיר וביוני שובך ועליה - אסור אף לתת לפניהם אוכל - וכ"ש מים - כי אין מזונותן עליך.

ש. האם מותר לתת מים לפני עופות ומדוע?

ת. לפני אווזין תרנגולין ויוני הרדסאות - מותר כי מזונותן עליך דלא יכולים להשיג מים לבד וליוני שובך ויוני עליה - אסור דיכולין להשיג מים לבד. ואפי' לר' חסדא שהתיר לשים לפניהם מזונות - מ"מ לגבי מים מודה שאין מזונותין עליך.

[2927] וצ"ע למה לא הוי טירחה יתירה להכניס האוכל לפי התרנגולת והעגלים

[2928] כנראה כי אין דרך לפטם יונים וצ"ע

ש. מהו "מורסן" ולשם מה נותנים בו מים וגובלין והאם שרי לעשות א"ז בשבת ומדוע?

ת. מורסן הוא סובין [2929] והוא משמש למאכל בהמה ע"י שנותנים בו מים ומערבבים[2930] ובשבת לכו"ע אסור לתת מים למורסן ולערבב כדרך שעושה בחול[2931].

ונחלקו תנאים אי שרי לתת מים למורסן ללא שמערבב - לרבי חייב[2932] דס"ל דהוי מלאכת לש ולר' יוסי בר יהודה - מותר דאין מלאכת לש אלא כשמגבל דבר שהוא בר גיבול[2933] וכאן לא הווי בר גיבול וגם לא מגבל כלל ולכן אין איסור כלל ואפי' מדרבנן שרי.

ולתת מים ולערב בשינוי - לרבי חייב על נתינת המים ולריב"י - מותר דכיון שגיבול במורסן אסור רק מדר' - בשינוי לא גזרו ועירוב בשינוי היינו שמגבל שתי וערב או שמערב ע"י ששופך מכלי לכלי.

להלכה - פסק **מרן** [שכד ג] בסתמא - כריב"י[2934] **ובי"א** הביא את דעת רבי[2935] וכתב שרק אם נתן המים מע"ש - שרי לגבל בשינוי **וברמ"א** שם פסק כהי"א.

[2929] עי' רע"ב תרומות יא ה שהם סובין הגסים עכ"ל וסובין היינו הקליפה שעל גרעין החיטה שנטחנת עמה ואח"כ מפרידים אותה במסננת והיא מלאכת המרקד ויש סובין דקין ויש סובין גסים וסתם סובין בלשון חז"ל הם הדקין ומורסן בלשון חז"ל הם הגסים

[2930] מגבל היינו מערב [עי' משנ"ב רנב ס"ק א] ולא מצאתי מילה זו במקרא ולכאו' השורש שלה הוא גבל שהוא גם השורש של גבול אולם לא נראה שיש קשר בין מגבל לגבול ואולי י"ל שמכיוון שמערבב את הגבולות נקרא מגבל אך זה דוחק כי לא מערב רק את הגבולות אלא את כל החומר וצ"ע

[2931] לרבי - האיסור מדאו' על עצם נתינת המים ולריב"י - האיסור מדרבנן בגיבול דגזרי' אטו גיבול עפר שנעשה עיסה [כ"כ הרמב"ם כא לד] ועי' תוס' בביצה [לב: ד"ה וקטמא] סוברים שלריב"י אם גיבל אפר - חייב אף שאינו בר גיבול וכדעת ר' יוסף לעיל יח.

[2932] בבריתא אמר רבי שאין נותנין מים למורסן **ופרש"י** [ד"ה רבי יוסי בן יהודה] שלרבי חייב [אמנם עי' מהרש"ל שמוחק שורה זו ברש"י אך הב"י שכא יד כן גרס לה] וכ"כ **כב"י** שכד ג שלדעת תוס' והראב"ד הפוסקים כרבי - בנתינת מים למורסן חייב והוסיף הב"י שאף על פי שלא הזכירו התוספות והראב"ד אלא אפר נראה דהוא הדין למורסן דהא בהדיא אמרו בפרק מי שהחשיך (קנה:) דמורסן לאו בר גיבול הוא כדרך שאמרו באפר עכ"ל אמנם **הריטב"א** כתב דפטור לרבי - וראייתו מדאמר רבי אין נותנין מים למורסן ולא קאמר דחייב עי"ש. **ולגבי דיו וסמנים** לעיל יח. פרש"י [ד"ה נתינת] בהדיא שלרבי חייב עי"ש

[2933] היינו שמתקבץ ומתגבש להיות גוש אחד כמו עיסה שהיא קמח ומים מעורבבים ובוץ שהוא עפר ומים מעורבבים וכדו' משא"כ אפר וכדו' שאינו נעשה גוש אחד - עי' רמב"ם בפיהמ"ש אהלות ב ב ד"ה אינו חיבור

[2934] דכן פסקו הרי"ף הרמב"ם והרא"ש. וטעמו של הרי"ף - מדמסביר ר' חסדא את דין ריב"י גבי גבילת קלי ששרי רק כשמשנה שמגבל על יד על יד.

[2935] כך פסקו ספר התרומה והסמ"ג משום דכן פסק הירושלמי [ובבבלי אין הוכחה דסתמא דמתני' בסוגיין כריב"י ואילו לעיל יח. סתמא כרבי] וכתב התרומה דמש"כ בסוגיין [גבי ההוא גבלא דגביל לתורי] ששרי ע"י שינוי - איירי כשנתן המים מע"ש.

הערה א: מה שכתבתי שלריב"י שרי לתת מים למורסן וכן שרי לגבלו בשינוי - כך היא מסקנת הגמ' בסוגיין דבסוגיין הקשה אביי דלמא מודה ריב"י לרבי במורסן שאינו בר גיבול שבנתינת מים בלבד מחייב ודוחה הגמ' את קושייתו ומביאה ברייתא שבה מתיר ריב"י לתת מים למורסן ולגבלו בשינוי אמנם לעיל יח. לגבי דיו וסמנים ג"כ אומרת הגמ' שהם אינן בני גיבול אך שם דעת אביי שמודה ריב"י לרבי שאסור מדאורייתא לתת מים לדיו וסמנים בשבת והעושה כן חייב והגמ' לא דחתה אותו מהברייתא המובאת בסוגיין שבה כתוב שלריב"י נותנין מים למורסן. **ויל"ע** למה לא הרי לכאורה דין דיו וסמנים שווה לדין מורסן דתרוויהו לאו בני גיבול? **ועי' במ"מ** [ח טז ד"ה ואין גיבול] שכתב שקושיית אביי בסוגיין שאולי במורסן מודה ריב"י לרבי - היא דעת אביי לעיל יח. גבי דיו וסמנין ושם לא העלו בדחייתה עכ"ד המ"מ ומשמע שאכן יש לדחות את דעת אביי שם מהברייתא בסוגיין אך הגמ' שם לא הביאה הברייתא לדחות את אביי [ומשמע שסמכה על הגמ' בסוגיין]. **אמנם דעת תוס'** בביצה לב: ד"ה וקטמא - לפסוק כאביי בדף יח. **וצ"ע** דהא בסוגיין איכא ברייתא ששרי לריב"י ליתן מים למורסן שאינו בר גיבול.

הערה ב. מה שכתבתי שלריב"י לתת מים למורסן ולגבל שלא בשינוי אסור רק מדרבנן - כ"כ הרמב"ם [כא לד] וכ"מ מרש"י [קנו. ד"ה רבי יוסי בר יהודה] שאמר שהיתר גבילה בשינוי הינו רק בדבר שאינו בר גיבול דכתב רש"י גבי קמח קלי שאינו בר גיבול "הכא גובלין כלאחר יד" ומשמע שבקמח רגיל אסור לגבול כלאחר יד ועכ"ח כי בקמח קלי גם אם יגבול כדרכו אין בזה איסור דאורייתא ובקמח רגיל אם יגבול כדרכו יש איסור דאו' וגזרו גם על גבילה בשינוי. וכ"מ מרש"י ביצה לב: שכתב שרי ביו"ט לגבל אפר כי אינו בר גיבול - ומשמע שזה שאינו בר גיבול זו סיבה להקל על הגיבול [אלא שצ"ע למה לא בעי' שינוי בגיבול ביום טוב כמו בשבת דליכא למימר דס"ל לרש"י שזה מכשירין שאי אפשר לעשותם מעיו"ט דא"כ גם אי בר גיבול יש להתיר וצ"ע] אמנם בגמ' לעיל יח. לגבי אפר שאינו בר גיבול משמע שבין לר' יוסף ובין לאביי הנותן מים לדבר שאינו בר גיבול ומגבל - לריב"י חייב [אלא שנחלקו אי חייב על נתינת המים - זו דעת אביי שריב"י מודה בהא לרבי או שחייב רק על הגיבול - זו דעת ר' יוסף אבל אין מי שסובר שאם נותן מים ומגבל כדרכו פטור]. ולשיטתם צ"ל שאף שנתינת מים וגיבול שלא בשינוי חייב - מ"מ אם מגבל בשינוי שרי כדאשכחן בסוגיין גבי קמח קלי וגבי מורסן וזה צ"ע **ושו"ר שהריטב"א** בסוגיין [ד"ה והא דאמרינן הכא] מחלק בין מורסן שאין דרך לשרותו במים כלל לדיו שדרך לשרותו במים ורק לגבי דיו אמר אביי שחייב בנתינתו למים דכן היה במשכן עכת"ד הריטב"א אמנם צ"ע דבמתני' אמרי' שנותנים מים למורסן אבל לא גובלין א"כ כן הדרך לשרותו במים וצ"ע.

הערה ג - עי' תוס' לעיל יח. ד"ה אבל שהביאו ברייתא בפרק בתרא שלריב"י במורסן אינו חייב עד שיגבל. וברייתא זו לא נמצאת בסוגיין [אלא אדרבה בסוגיין משמע שאפי' שגיבל אינו חייב ולכן שרי לגבל בשינוי] וכנראה הייתה להם גירסא אחרת בסוגיין וצ"ע.

ש. מה דין הנותן מים לקמח בשבת ומה דין המגבל ומדוע?

ת. **בנותן מים** - נחלקו רבי וריב"י לרבי - חייב דחשיב לש ולריב"י אינו חייב דלא חשיב לש עד שיגבל[2936]. **והמגבל** - לריב"י חייב דחשיב לש ולרבי - לא פורש בגמ' ועי' הערה[2937].

ש. מהי "בלילה רכה" והאם מותר לעשותה בשבת לרבי ולריב"י ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' קנו. כתוב לגבי שתיתא [פרש"י דהיינו קמח קלי מעורב בשמן מים ומלח אולם בגמ' כתוב שנותנים בו חומץ וצ"ב למה לא הזכירו רש"י] שמותר אפי' לרבי לתת חומץ בקמח הקלי ובלבד שישנה בנתינתו - שיתן את השתית ואח"כ את החומץ ולא כבחול שנותן קודם החומץ ואח"כ את השתית. עכ"ד הגמ'. ומשמע שבגיבול א"צ לשנות ופרש"י שבבלילה רכה לא חשיב בגיבול בחישה עי"ש.

להלכה עי' **רמ"א** שכא טז ובמשנ"ב שם ס"ק סו שבבלילה רכה מלבד השינוי בנתינת האוכל והמים - ישנה גם בבחישה שיבחוש באצבעו **ומקורו מתה"ד** סוסי' נג וטעמו שבעי' גם שינוי בבחישה - שהרי לריב"י כל מלאכת לש הוא הבחישה וממילא כששרי ע"י שינוי כגון בבלילה רכה - השינוי צ"ל בבחישה. ועי' שש"כ [ח ט] שאפשר גם שינוי ע"י שיבחש בצורה של שתי וערב ועדיף להוציא את הכף בין בשתי לערב עי"ש.

[2936] וכתב **במשנ"ב** [שכא נז]דמ"מ גם לריב"י נתינת מים בקמח אסורה מדרבנן עי"ש שמבין כך מדברי המג"א [שכא יט] שאסור להשתין על טיט. **אך בערוה"ש** [שם כה] כתב שדברי המג"א הם לרבי והערוה"ש עצמו נוטה להקל בלהשתין בטיט דאף לרבי הוי פסי"ר דלא ניחא ליה. עכ"ד הערוה"ש. **ועי' כסף משנה** [א ד] שלשון "אינו חייב " משמע שאסור עי"ש ואולי כתב כן רק בלשון הרמב"ם וצ"ע

[2937] **בביאור הלכה** שכא יד [ד"ה אין] כתב שחייב גם לרבי דע"י הגיבול מתייפה הלישה ולא גרע מהמקטף אחר לישה [דהיינו שמייפה הלישה] דכתב בירושלמי [ז ב] "הלש והמקטף והעורך כולהן משום לש" אלמא שחייבין על קיטוף שאחר הלישה וכש"כ בגיבול שאחר נתינת מים ועי' **אגלי טל** [לש ס"ק ד] שהירושלמי לשיטתו [שבת י ג] שילפי' מלאכות שבת גם ממנחות אבל לבבלי [שבת עג: שכתבה הגמ' שאופה לא היה במשכן] שילפי' רק מבנית המשכן ושם לא היה לישה בקמח - אין הוכחה שהמקטף חייב עי"ש

מהמשנה קנו: עד המשנה קנו.

ש. מהן "דלועין" והאם מותר לחתך דלועין לפני בהמה ? ומדוע?

ת. דלועין היינו דלעת[2938]. ובמשנה כתוב ששרי לחתכה לפני בהמה כדי שתאכלנה ופרש"י דמיירי שנתלשו לפני שבת[2939]. ובגמ' לעיל אמרינן שנחלקו ר' הונא ורב יהודה האם איירי בדלועין רכין ושרי למטרח באוכלא אבל בקשין שזה אשוויי אוכלא אסור - זו דעת ר' הונא או שאיירי בדלועין קשין שזה אשווי אוכלא אבל ברכין שזה מטרח באוכלא אסור - זו דעת רב יהודה. **להלכה** - פסק מרן [שכד ז] כרב יהודה.

[2938] וכתב **רש"י** שהיא ראויה למאכל אדם **עכ"ד** ובפשטות כוונתו שראויה לאדם - לכה"פ בדוחק - אף ללא בישול דאל"כ הוויא כדג חי שאמרי' לעיל קכח. שהוא מוקצה וכ"פ בשו"ע שח לב שדג חי הוא מוקצה **וכ"מ באבודרהם** [שער שלישי - ברכת שהכל] שכתב וז"ל דלעת וכרוב ולפתות ותומי וכרתי ושלקות וכיוצא בהם שהם טובים מבושלים יותר מחיים כשהן חיים מברכין עליהם שהכל **עכ"ל** - משמע שגם כשהן חיין אפשר לאכלן.
ועי' ריטב"א דכתב **שמשמע מרש"י שמתני' כר' שמעון** אבל לר' יהודה הווי מוקצה כי עומד לאדם ולא לכלבים ועי"ש שמקשה עליו דוואי דבר שראוי לאדם לא הווי מוקצה גם לכלבים **עכ"ד** ואולי י"ל דלרש"י הווי כבשר חי שלר' יהודה הווי מוקצה דאין כ"כ דרך לאכלו באומצא וה"נ אין כ"כ דרך לאכלו ללא בישול ולר"ש לאר הווי מוקצה דעכ"פ לא הווי דחיה בידיים

[2939] וכתב בב"י [שכד ו - ז] בדעתו דאם נתלשו בו ביום אפילו לרבי שמעון אסור לטלטלם דאף על גב דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים ددחינהו בידים - מחובר כיון דלא לקטו מבעוד יום אקצינהו מדעתיה ודמי לגרוגרות וצמוקים וכמו שפירש רש"י בפרק אין צדין (כד: ד"ה אם יש מאותו) וכתב כן שם הרא"ש (סי' ב).עכ"ל הב"י וכתב הפמ"ג [מש"ז ג מובא בשעה"צ טו] דאפי' בעכו"ם [היינו שגדלו בשדה של עכו"ם והוא תלשן לצורך עצמו או שנתלשו מאילהם דלא שייך פה אקצינהו] - לא פלוג

ש. האם שרי לחתוך נבילה וליתנה לפני הכלבים ומדוע?

ת. **אם נתנבלה מע"ש** - במשנה כתוב ששרי לכו"ע וגם פה נחלקו ר' הונא ורב יהודא האם איירי בנבילה רכה ובטירחא באוכלא אבל אשווי אוכלא אסור - זו דעת ר' הונא. או שאיירי באשווי אוכלא וכגון בכלבים קטנים או בנבלה של פיל שא"א לאכלה ללא חיתוך אבל טירחא באוכלא אסור.

אם נתנבלה בשבת - במשנה כתוב שנחלקו בזה ת"ק ורבי יהודה. לת"ק - שרי דס"ל כר"ש שכל עוד לא דחייה בידיים שרי [2940] ולר' יהודה אסור כיוון שלא הייתה עומדת לכלבים מע"ש.

ובגמ' נחלקו ראשוני האמוראים כמי ההלכה במחלוקת ר"ש ור' יהודה :**עולא**[2941] **רב ולוי** סברו דהלכה כרבי יהודה ואילו שמואל זעירי[2942] ור' יוחנן סברו שהלכה כר"ש וכן סברו ר' אחא ורבינא שבכוליה שבתא הלכה כר' שמעון בר ממוקצה מחמת איסור וחד מינייהו סבר שגם במוקצה מחמת מיאוס לית הלכתא כוותיה[2943].

להלכה - פסק מרן [שכד ז] כת"ק דנתנבלה בשבת ל"ה מוקצה וכר' יהודה ששרי לחתכה לאשויי אוכל ולא למטרח באוכל.

[2940] ופשטות הסוגיא משמע שאפי' אם הבהמה הייתה בריאה בתחילת השבת מ"מ לא חשיב דחיה בידיים וכדעת מר בר רב יוסף משמיה דרבא לעיל מה: [ולא כמר בר אמימר שסובר שבהייתה בריאה בע"ש ומתה בשבת - אף ר"ש אוסר] וכן פסק **מרן** שכד ז [וטעם שמחובר כן חשיב דחיה בידיים - כתב הב"י שיח ב דשאני מחובר שקל ללקט ומדלא ליקט אקצינהו משא"כ בשחיטה לאו כל אדם בקי ואין בזה אקצינהו עי"ש] **אבל במשנ"ב** [ס"ק יז ובשעה"צ שם ס"ק טז] הביא שהא"ר והגר"א מסתפקים בזה דס"ל שיתכן שבריאה חשיב דחיה בידיים ורק בחולה - אפי' אינה מסוכנת - לא חשיב דחיה בידיים

[2941] יל"ע מאי הקדים את עולא לרב הרי עולא היה תלמידו של ר' יוחנן שהיה צעיר מרב וי"ל דעולא אמר בהדיא שהלכה כרבי יהודה ואילו מרב ולוי רק מוכח כך ממעשיהם אך לא אמרו בהדיא

[2942] יל"ע אמאי הקדים את זעירי לר' יוחנן שהיה רבו [עי' קידושין עא: זעירי הוה משתמיט מיניה דר' יוחנן וכו'] ובפרט שכאן ר' יוחנן אמר בהדיא שהלכה כר' שמעון וזעירי רק העמיד המשנה דבהמה שמתה לא יזיזנה - בבהמת קדשים מחמת שסובר שהלכה כר"ש אך לא אמרה בהדיא.

[2943] מה שכתבתי שמוקצה מחמת איסור אסור בין לר' אחא ובין לרבינא - כ"כ תוס' לעיל מו. דיבור ראשון שמאן דס"ל לאסור במוקצה מחמת מיאוס כ"ש שאוסר במוקצה מחמת איסור

ש. מהו מוקצה מחמת מיאוס ומהו מוקצה מחמת איסור ומה הדין בהם ומדוע?

ת. **מוקצה מחמת מיאוס** היינו כלי שמלאכתו לאיסור שהשימוש שבו גורם שהוא מלוכלך באופן קבוע כמו נר של חרס[2944] שהשמן מלכלכו ודבוק בדפנותיו וא"א לנקות חרס לגמרי[2945]. והדין בזה - לת"ק במשנה לעיל מד. - הווי מוקצה דלא חזי כ"כ לשימוש בר משימוש האסור ועל כן אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו ולר' שמעון - לא הווי מוקצה דמ"מ חזי קצת לתשמיש [היינו לשים בו חפצים שאינם נמאסים וכדו'].

מוקצה מחמת איסור - היינו חפץ שהיה אסור בשימוש בביה"ש ואח"כ פקעה ממנו הסיבה שהיה מוקצה וכגון נר של מתכת שדלק בבין השמשות והיה אסור בטלטול וכבה אחר כך וירדה ממנו סיבת האיסור ונחלקו תנאים אי הנר הוא מוקצה לכל השבת מחמת שהיה אסור ביה"ש [- זו דעת ר' יהודה ור"מ לעיל מד.] או שלא הווי מוקצה אא"כ היה אמור לדלוק כל השבת [- זו דעת ר"ש לעיל מד.].

ובסוגיין נחלקו ר' אחא ורבינא - חד אמר בכוליה שבתא הלכה כר"ש בר ממוקצה מחמת מיאוס וחד אמר שבמוקצה מחמת ממיאוס נמי הלכתא כוותיה בר ממוקצה מחמת איסור.

ולהלכה - פסק מרן [רעט סעיף א וסעיף ו] דמוקצה מחמת איסור - אסור ובמוקצה מחמת מיאוס יש להקל[2946].

[2944] עי' משנה וגמ' לעיל מד. ורש"י שם

[2945] ועי' תוס' לעיל יט: ד"ה הני - דה"ה בגדים ומחצלות שמכסין בהם דגים ושאר דברים המלכלכין אותם עכ"ד תוס' ונראה דאע"פ שאפשר לכבס את הבגדים מ"מ בשבת אסור לכבסן וממילא הוו מוקצה מחמת מיאוס

[2946] כדכקי"ל [פסחים עד:] שר' אחא ורבינא הלכה כהמיקל שבהם ומובא כלל זה בריף בסוגיין [כא.]

מהמשנה קנז. עד סוף המסכת.

ש. מהי הפרת נדר ומהי שאלה על נדר והאם מותר לעשות את זה בשבת ומדוע?

ת. **הפרת נדר** הינו שבעל יכול לבטל נדר של אשתו ללא הסכמתה וכן אב לביתו הקטנה [מגיל יא שנדריה נדרים] והנערה. והוא יכול לעשות זאת רק בנדרים של עינוי נפש. ודבר זה מפורש בתורה [במדבר ל ב - ט].

שאלה על נדר היינו שהנודר עצמו - בין איש בין אישה - רוצה להתיר את הנדר שנדר והוא הולך לחכם או לג' הדיוטות ומבקש שיתירו לו את הנדר ודבר זה נלמד מהכתוב [במדבר ל ג] "לא יחל דברו" ודרז"ל [חגיגה י.] אבל אחרים מתירים לו.

ולגבי אי שרי לעשות א"ז בשבת הדין הוא: **לגבי התרת נדר** - כתוב במשנה ששרי רק כשההתרה היא לצורך השבת והיינו שהאשה נדרה נדר שאוסר עליה לעשות דבר מסוים בשבת אבל כשאין בהתרה צורך שבת - אסור.[2947].

לגבי הפרת נדר - אומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת תנאים בברייתא האם יכול הבעל להפר את הנדר מרגע שמיעתו עד שתחשך - זו דעת **ת"ק** בברייתא וכן דעת סתם משנה בנדרים עו. או מרגע שמיעתו עד מעל"ע - זו דעת **ר' יוסי בר יהודה ור"א ב"ר שמעון** בברייתא. דלת"ק שיכול להתיר רק עד שתחתשך - א"כ לא יוכל להפר אחר שבת ולפיכך התירו לו להפר בשבת אף שלא לצורך שבת [2948] אבל לריב"י ולר"א בר"ש - יכול להפר אחר שבת [אא"כ נדרה ביה"ש שאז כנראה גם להם שרי להפר בשבת].

להלכה - פסק מרן [או"ח שמא א ויו"ד רלד כא] כת"ק שמפירין רק ביום השמיעה **עד שתחשך** ולפיכך פסק [או"ח שמא א] שמפירין נדרים בשבת אף שלא לצורך שבת.

[2947] והטעם - כתב בלבוש [או"ח שמא א ויו"ד רכח ג] א. משום טירחא שלא לצורך ב משום ממצוא חפציך

[2948] והיינו שזה טרחא לצורך. אך יל"ע מ"ט אין בזה מצוא חפציך והרי זה לצורך חול? ובשלמא אם יש בזה נפק"מ לשבת הבאה או ליו"ט ניחא אבל אם כל הנפק"מ היא רק לימי חול אמאי מותר? אולי י"ל שזו מצווה על הבעל להפר נדרי אשתו וממילט אם לא יוכל לקיים המצווה אחר שבת - חשיב צורך שבת וצ"ע

ש. אם התרת הנדר היא לצורך שבת - האם שרי להתירו גם כשיכל הנודר להתירו לפני שבת ?

ת. בגמ' כתוב שכן. [2949].

ש. איזה מדידה מותרת בשבת ואיזה לא ומדוע?

ת. מדידה שהיא אינה לצורך מצווה ואינה לצורך הוראת הלכה - אסורה בשבת [2950] אבל אם היא לצורך מצווה או הוראת הלכה שרי [2951].

ש. איזו קשירה מותרת בשבת ואיזה אסורה ומה הדין לצורך מצווה ומדוע?

ת. במשנה כתוב ששרי לקשור ולמדוד בשבת **ופרש"י** גבי קשירה שאיירי בקשירה שאינה של קיימא וגבי מדידה פי' שאיירי להתלמד על דבר הוראה **עכ"ל רש"י**. וומוכח מרש"י שקשר של קיימא - דהיינו שנקשר לעולם[2952] - אסור אף לצורך מצווה ואילו קשר שאינו של קיימא - מותר. ולא פירש אי זה רק לצורך מצווה כמו לגבי מדידה וא"כ איירי בקשר שהוא לשבוע או חודש שאסור שלא לצורך מצווה לדעת רש"י[2953] או שזה גם שלא לצורך מצווה וא"כ איירי בקשר שנעשה כדי להתירו תוך יום אחד ששרי אפי' שלא לצורך מצווה ועי' הערה[2954].

[2949] והיינו ששרי לעסוק בצרכי שבת בשבת אף שיש בהם טירחא ואף שהיה אפשר לעשותם מע"ש ולפי זה ה"ה דמפנין קופות תבן מפני האורחין בשבת אף שהיה אפשר לפנותם מע"ש

[2950] והטעם - כתב המג"א [שז טז ומובא במשנ"ב שם ס"ק לד] שזה משום עובדא דחול ומקורו מתוס' לעיל קכו: ד"ה ומדבריהן. וברמב"ם [כג יג] משמע שזה חלק מגזרת מקח ומכר שהיא משום שמא יכתוב עי"ש וכן מובא במשנ"ב שכג ד לגבי איסור מדידת אוכל שאדם קונה בשבת לצורך שבת בכלי המיוחד למידה - דזה משום שזהו דרך מקח וממכר של חול עכ"ל וכנראה שהיינו עובדא דחול [שכתב במשנ"ב שז לד] שדומה למלאכה

[2951] והטעם - כתבו תוס' [לעיל קכו: ד"ה ומדבריהן] דלא הווי איסור כ"כ אלא משום עובדא דחול

[2952] עי' רש"י לעיל קיא: במשנה ד"ה אלו קשרים" שכתב "קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם" וכן בדף קיב. פרש"י ד"ה באושכפי "והוא קיים לעולם"

[2953] עי' רש"י קיב. ד"ה קיטרא דקטרי בזממא ועי' פמ"ג שיז א"א ס"ק ג שדן מה הדין בקשר שנעשה ליותר מיום אך לפחות משבוע אי אסור מדר'

[2954] **ונחלקו בזה הב"י והבית מאיר. בב"י** [על שיז א] כתב שרש"י איירי רק בקשירה של מצווה. וכתב בפמ"ג [אשל אברהם ס"ק ג] שאיירי בקשירה ליותר מיום אחד שהיא - לדעת רש"י - אסורה מדר' שלא לצורך מצווה ורק לצורך מצווה או הוראה שרי. אבל קשירה שדרך להתירה כל יום - כתב רש"י להדיא ששרי אף שלא לצורך מצווה [עי' רש"י קיב. ד"ה פשיטא וד"ה דנפקי ביה תרי] אולם **בבית מאיר** [מובא במשנ"ב שיז ס"ק יג] כתב בדעת רש"י שאין לגבי קשר הבדל בין אם זה לצורך מצווה או לא וכל קשר שהוא יותר מליום אחד - אסור אף לצורך מצווה ומה שמותר בסוגיין איירי כשנעשה לפחות מיום אחד ושרי אפי' שלא לצורך מצווה. וראייתו היא מתוס' לעליל קכו: [ד"ה

להלכה - פסק **מרן** [שיז א] שקשר שאסור לקשרו מדרבנן - שרי לקשרו לצורך מצווה **ובמשנה ברורה שם** [ס"ק יג]הביא את דברי הבית מאיר שבדעת רש"י לא מחלק בין לצורך מצווה וצורך רשות.

ש. מהו מתעסק והאם מותר למדוד בשבת בדרך של מתעסק?

ת. מתעסק בדרך כלל הכוונה שעושה מעשה ולא נתכוון לשם מלאכה כלל - שבכה"ג גם אם נעשתה בטעות מלאכה אינו חייב וכגון המתכון להרים תלוש ובטעות קצר מחובר.

מיהו בסוגיין איירי באדם שמודד ומתכוון למדוד אך ללא שום צורך שגבי מלאכה פשוט שזה אסור [דהווי מלאכה שא"צ לגופה] אך לגבי מדידה כל עוד שעושה זאת ללא צורך - לא גזרו.

סליקא מסכת שבת בס"ד.

ומדבריהן] שכתבו שאין להתיר איסור דרבנן גמור [שם איירו בתוספת אוהל ארעי דדמי לבנין] לצורדמצווה ורק איסור של עובדין דחול כמו מדידה יש להתיר לצורך מצווה. ועכ"ח סברי שמש"כ במשנה היתר קשירה היינו שדרך להתירה באותו יום. כתב שמסתבר שכן היא דעת רש"י שכתב הא דדבר הוראה רק על מדידה ולא על קשירה **וכל זה הוא לדעת רש"י אבל הרמב"ם** [י ו] כתב להדיא ששרי קשר שאינו של קיימא לצורך מצווה והיינו קשר שאינו של אומן אך הוא לעולם או של אומן אך אינו עולם שלדעת הרמב"ם אסור מדר' שלא לצורך מצווה.